

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HÂKİM'İN ŞERH-İ DÎVÂN-I ŞEVKET'İ
(İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)

Bilge KARGA GÖLLÜ

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**HÂKİM'İN ŞERH-İ DÎVÂN-I ŞEVKET'İ
(İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)**

Bilge KARGA GÖLLÜ

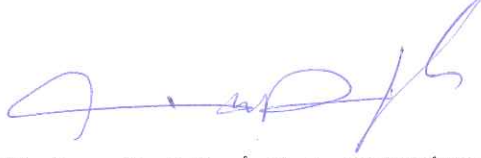
**Danışman: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK
Jüri Üyesi: Prof. Dr. H. Dilek BATİSLAM
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ahmet KARTAL
Jüri Üyesi: Prof. Dr. İsrail BABACAN**

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

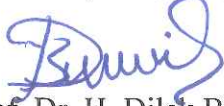
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

(Danışman)

Üye: Prof. Dr. H. Dilek BATİSLAM

Üye: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK

Üye: Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Üye: Prof. Dr. İsrail BABACAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

/ /2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bilge KARGA GÖLLÜ

ÖZET

HÂKİM'İN ŞERH-İ DÎVÂN-I ŞEVKET'İ (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)

Bilge KARGA GÖLLÜ

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

Haziran, 2018, 1660 sayfa

Çalışmamızda, Sebki Hindî'nin önemli örneklerinden biri olan Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın XVIII. yüzyıl vakanüvis ve şairlerinden Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi) tarafından kaleme alınan şerhi karşılaştırmalı metin olarak hazırlanmış, eserden elde edilen döneme ve tarihe ışık tutan bilgiler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Daha önce Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Molla Murâd tarafından yapılan şerhi dışında Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan şerhler üzerine herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Molla Murâd'a ait olan şerhte sadece Şevket-i Buhârî'nin üç kasidesinin şerhi bulunmaktadır. Çalışmamız ise Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamını kapsamaktadır. Ayrıca Şevket-i Buhârî Dîvânı üzerine bugüne kadar yapılan incelemelerde Dîvân'ın Arap harfleriyle yayımlandığı ve çeviri yazılı yayınının olmadığı görülmüştür. Biz de bu Farsça Dîvân'ı, yeni Türk harfleriyle vermiş olduk.

Bir şerh metni olması nedeniyle eser, hem Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı hem Hâkim'in şerhini kapsamaktadır. Dîvân'ı şerh ederken bazen nüsha karşılaştırması da yaptığı anlaşılan Hâkim, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nda olmayan bazı beyit veya şiirlere yer vermiş, farklı nüshaları değerlendirip doğru olma ihtimali yüksek olan nüshalara işaret etmiştir. Hâkim'in kendi şiirlerine göndermeler yapmış olması da Hâkim Dîvânı'nda olmayan kimi metinlerin edebiyatımıza kazandırılması açısından önem taşımaktadır. Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserinin bilim dünyasına iki yönlü fayda sağlayacağını umuyoruz. Dîvân'ı ve Târîh'i üzerine yapılan değerlendirmelerden sonra bu çalışma ile de Hâkim'in farklı bir yönü olan şârih kimliği ortaya konmuş olacaktır.

Anahtar kelimeler: Hâkim, Şevket-i Buhârî, şerh, karşılaştırmalı metin.

ABSTRACT**HAKİM'S WORK NAMED ŞERH-I DIVAN-I ŞEVKET
(Observation-Comparative Text)****Ph.D. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK****June 2018, 1660 page**

In this study, it is aimed that Şevket-i Bukhari, one of the important representatives of Sebki-Hindi, it was prepared as a comparative text of commentary taken by the Hakim (Seyyid Mehmed Efendi) of the 18th century vakavus and poet, tried to evaluate the information detected from the work which holding light to period of Hakim and history.

It is seen that there is no work on the commentaries made to Divan of Şevket-i Bukhari, except Şevket-i Bukhari Divan's commentary made by Mullah Murad. The commentary belonging to Mullah Murad contains only the shout of the three chords of Şevket-i Bukhari. Our work has the whole Divan of Şevket.

In the studies on Divan of Şevket, it is seen that the text of divan is written in the Persian alphabet and not expressed in translation. Therefore, for the first time with this work, the entire text of the Divan of Şevket-i Bukhari was presented to the reader in addition to the Persian alphabet as well as the translation.

Because the work is a commentary, it includes both Divan of Şevket-i Bukhari and Hakim's commentary. Hakim, who seems to have made comparisons at times when he was explaining the text of Şevket-i Bukhari, sometimes included some couplets or poems that were not in Divan of Şevket-i Bukhari and pointed to the draft which evaluated the different copies and was likely to be correct. The fact that Hakim sent his own poems during the commentary is important in terms of acquiring some texts that are not in Divan of Hakim.

In this respect, we hope that the Hakim's book, Şerh-i Divan-ı Şevket, will provide two-sided benefits to the scientific world. After the important studies on Divan and Tarih, this study will evaluate the commentator identity of Hakim, which is a different aspect.

Keywords: Hakim, Şevket-i Bukhari, commentary, comparative text.

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Sebk-i Hindî'nin önde gelen temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ının XVIII. yüzyıl tarihçi ve divan şairlerinden Hâkim Seyyid Mehmed Efendi tarafından yapılan şerhini konu edinmektedir. Ulaşabildiğimiz altı nüsha karşılaştırılarak özgün metne yaklaşılmaya gayret edilmiş ve eserin çeşitli yönlerden incelenmesine çalışılmıştır. Hâkim'in verdiği bilgiler Şevket-i Buhârî Dîvânı'na katkı sağlarken, bir taraftan da bir divan şairi olduğunu bildiğimiz Hâkim'in eser içinde kendi şiirlerinden verdiği örnekler, onun divanında olmayan bazı beyitlerin gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Çalışmamızın hacmi nedeniyle Şevket-i Buhârî ve Hâkim'in Dîvân'ında bulunmayıp eserde yer alan beyitler ya da şiirler değerlendirilmemiş, ayrı bir çalışma için tezimizin kapsamı dışında tutulmuştur.

İnceleme bölümünde, metinden yapılan Arapça alıntılar Arap harfleri ile yazılıp okunuş ve anlamları aktarılmıştır. Farsça beyitler ise sadece transkripsiyonlu olarak verilmiştir.

Çalışmanın I. Bölümü olan "Giriş" kısmında Problem, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Önemi, Araştırmanın Yöntemi, Sınırlılıklar, Tanımlar (Şerh, Tercüme) bulunmaktadır. II. Bölüm "Kuramsal Açıklamalar ve İlgili Araştırmalar" ana başlığını taşımaktadır. "Kuramsal Açıklamalar" başlığı altında Metin Şerhi, Türk Edebiyatında Şerh, Şerh ve Tercüme İlişkisi, Hâkim'in (Seyyid Mehmed Efendi) Hayatı-Edebî Kişiliği-Eserleri, Şevket-i Buhârî'nin Hayatı-Edebî Kişiliği-Eserleri, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Şerhlerine Genel Bir Bakış konuları ele alınmıştır. "İlgili Araştırmalar" da konumuzla ilgili yapılan diğer çalışmalara yer verilmiştir. III. Bölüm, eserden elde edilen bilgilerin tasnif edilerek değerlendirildiği inceleme bölümüdür ve "Bulgular" ana başlığı altında eserin bazı yönlerden incelenmesine çalışılmıştır. Bu bölüm Eserin Girişi ve Sebeb-i Teşrih, Eserden Tespit Edilen Tarihî Bilgiler (Âdetler, Dinî Bilgiler, Giyim-Kuşam ve Süslenme, Gündelik Hayata Dair Bilgiler, İçki Meclislerindeki Uygulamalar, İnanışlar, Sağlıkla İlgili Bilgiler, Şehirler ve Ülkeler, Tarihî Şahsiyetler), Hâkim'in Şerh Metodu (Anlatımla İlgili Şerh Metodu: Açıklama, Yorumlama, Göndermede Bulunma, Örnekleme, Soru Sorma, Eleştiri. Dil İle İlgili Şerh Metodu: Tercüme Etme, Kelime veya Kelime Gruplarının Anlamına İşaret Etme, Farsça Öğretimi, Okuma Yanlışlığını Önleme), Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri (Eserin Dil Özellikleri: Devrik Cümle Kullanımı, Dilbilgisi Terimleri, İkilemeler, Türkçe Kelimelerden Yararlanma. Eserin Anlatım Özellikleri: Deyimler, Edebî Sanatlar, Yaygın Söz Kalıpları "Meşhur Tabirler"),

Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar alt başlıklarından oluşmaktadır. IV. Bölüm "Tartışma ve Yorum", V. Bölüm ise "Sonuç ve Öneriler" başlığını taşımaktadır.

Kaynakçadan sonra Karşılaştırmalı Metni Kurmada Dikkat Edilen Hususlar, Nüsha Tavsîfi, Nüsha Şeceresi, Nüshanın İmla Özellikleri, metni kurarken kullandığımız transkripsiyon alfabesi yer almaktadır. Sonra da ana nüsha olan ve I. Mahmud'un emriyle yazıldığı anlaşılan Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshası ile ulaşabildiğimiz diğer beş nüshanın karşılaştırmalı metni ortaya konulmuştur. Araştırmanın "EKLER" başlığı altında ise EK-1 (Ayet, Hadis ve Arapça İbareler Dizini), EK-2 (Özel Adlar Dizini), EK-3 (Şerh Sözlüğü) verilmiştir.

Değerli Hocam İ. Çetin DERDİYOK, uzun bir zamandır Şeyh Gâlib'i etkileyen Şevket-i Buhârî'yi merak ediyor, zaman zaman bunu dile getiriyordu. Şevket-i Buhârî'yi anlayabilmek, Şeyh Gâlib ile benzerliklerini ayrıntılı olarak görebilmek istegindeydi. Ancak bu etkileşimi görebilmek Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı daha iyi anlamaktan geçmekteydi. Böyle olunca Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan şerhlerin, onun Dîvân'ını anlayabilmede büyük fayda sağlayacağını düşündük. Bu amaçla Dîvân'a yapılan şerhleri araştırırken XVIII. yüzyılın tarihçilerinden ve aynı zamanda divan şairlerinden olan Hâkim' (Seyyid Mehmed Efendi) in şerhine rastladık. Hâkim'in dilinden Şevket-i Buhârî'yi dinlemek, onun yorumlarıyla ve araştırmacı ruhuyla beyitlere yaklaşabilmek, en önemlisi de eserin aynı zamanda bir tarihçi ve şair olan Hâkim'in şerhi olması bizde ayrı bir merak uyandırdı ve Hâkim'in Şerh-i Dîvân'ı Şevket adlı eserini merakla çalışmaya başladık.

Çalışmam sırasında değerli Hocam Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK'un bana olan inancı hiç değişmedi. Zorda kaldığımda her zaman yolumu aydınlattı. Değerli Hocam Prof. Dr. H. Dilek BATİSLAM çalışmamla ilgili bir kaynağa ulaştığımda mutlaka beni bilgilendiriyor, bu kaynaklara ulaşmama yardım ediyordu. Kıymetli yardımlarını benden hiç esirgemeyen değerli Hocam Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK yazma eserlerin yazı çeşitleri ve kaynak temini konusunda yardımlarda bulundu.

Yanında yetişme fırsatı bulduğum Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK gibi ben de Farsçaya meraklıydım. Bana verdiği Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın şerhini çalışma fikri, Farsça konusunda da gelişmemi sağladı. Bu yolda ilerlerken türlü yerlerle, insanlarla karşılaşip feyz almaya çalıştım. İran Kültür Evi'ne yazıldığım ilk günden itibaren bu kültürü de hissetmeye başladım. Hocam Ahmed KEFFÂŞ'ın bire bir yaptığı derslerle Farsça öğrenmeye devam edip derslerimi tamamladım. İran Kültür Evi'nin yönlendirmesiyle Tahran Üniversitesi'ne bağlı bulunan Dekhoda Lexicon Institute &

International Center For Persian Studies adlı eğitim merkezinde eğitim alma fırsatım oldu. Gerek İran'daki kütüphane çalışanları gerekse buradaki eğitimciler sorularımı cevaplandırıp benden yardımlarını esirgemediler. Tahran Üniversitesi Kütüphanesi ve İran Millî Kütüphane çalışanları da sıcakkanlılıkla burada bulunan eserlere ulaşmam konusunda yardımda bulundular. Nüshaların temin edilmesinde Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi çalışanları işlerimi kolaylaştırdılar. Prof. Dr. İsrail BABACAN ise Mısır nüshasına ulaşmamı sağladı. Metinde yer alan Arapça kısımların tamamı, Doç. Dr. Hayri KAPLAN tarafından okunup anlamlandırıldı. Hatta çoğu Arapça kaynağa beni yönlendirip elimde bulunan yazma eserler konusunda pek çok yardımda bulundu. Arş. Gör. Rıdvan YARBA da eserde geçen hadisler konusunda destek oldu. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün bütün üyeleri, kıymetli Hocalarım yardımdan kaçınmayarak kaynak kitaplarını benimle paylaştılar. Bu yolda bana destek veren, inanan, güç veren herkese, sabırla ve inançla yanımda oldukları için aileme ve eşime, maddi destek veren TÜBİTAK'a teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	xiii

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	3
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	5
1.6.1. Şerh.....	5
1.6.2. Tercüme	6

BÖLÜM II KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar	7
2.1.1. Metin Şerhi	7
2.1.2. Türk Edebiyatında Şerh	16
2.1.3. Şerh ve Tercüme İlişkisi	24
2.1.4. Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi).....	30
2.1.4.1. Hayatı.....	30
2.1.4.2. Edebî Kişiliği	40
2.1.4.3. Eserleri	48
2.1.5. Şevket-i Buhârî	52
2.1.5.1. Hayatı	52

2.1.5.2. Edebî Kişiliği	59
2.1.5.3. Eserleri	69
2.1.5.4. Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Şerhlerine Genel Bir Bakış.....	70
2.2. İlgili Araştırmalar	71

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1. Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in İncelenmesi.....	82
3.1.1. Eserin Girişi ve Sebeb-i Teşrih.....	82
3.1.2. Eserde Tespit Edilen Tarihî Bilgiler	86
3.1.2.1. Âdetler.....	86
3.1.2.2. Dinî Bilgiler	88
3.1.2.3. Giyim-Kuşam ve Süslenme	91
3.1.2.4. Gündelik Hayata Dair Bilgiler	92
3.1.2.5. İçki Meclislerindeki Uygulamalar.....	95
3.1.2.6. İnanışlar.....	96
3.1.2.7. Sağlıkla İlgili Bilgiler.....	97
3.1.2.8. Şehirler ve Ülkeler	99
3.1.2.9. Tarihî Şahsiyetler	100
3.1.3. Hâkim'in Şerh Metodu	102
3.1.3.1. Anlatımla İlgili Şerh Metodu	107
3.1.3.1.1. Açıklama	107
3.1.3.1.2. Yorumlama.....	107
3.1.3.1.3. Göndermede Bulunma	109
3.1.3.1.4. Örnekleme	114
3.1.3.1.5. Soru Sorma.....	115
3.1.3.1.6. Eleştiri	117
3.1.3.2. Dil ile İlgili Şerh Metodu	120
3.1.3.2.1. Tercüme Etme	120
3.1.3.2.2. Kelime veya Kelime Gruplarının Anlamına İşaret Etme.....	125
3.1.3.2.3. Farsça Öğretimi.....	126
3.1.3.2.4. Okuma Yanlışlığını Önleme	132

3.1.4. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri	133
3.1.4.1. Eserin Dil Özellikleri	133
3.1.4.1.1. Devrik Cümle Kullanımı.....	133
3.1.4.1.2. Dilbilgisi Terimleri	134
3.1.4.1.3. İkillemeler	139
3.1.4.1.4. Türkçe Kelimelerden Yararlanma.....	140
3.1.4.2. Eserin Anlatım Özellikleri.....	141
3.1.4.2.1. Deyimler	141
3.1.4.2.2. Edebî Sanatlar	151
3.1.4.2.3. Yaygın Söz Kalıpları "Meşhur Tabirler"	155
3.1.5. Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar	156

BÖLÜM IV TARTIŞMA VE YORUM

4.1. Tartışma	181
4.2. Yorum	185

BÖLÜM V SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	187
5.2. Öneriler	191

KAYNAKÇA.....	193
KARŞILAŞTIRMALI METNİ KURMADA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR...	218
NÜSHA TAVSİFİ	220
NÜSHA ŞECERESİ.....	225
NÜSHANIN İMLA ÖZELLİKLERİ	229
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	234
KARŞILAŞTIRMALI METİN	235
EKLER	1587
EK-1 (AYET, HADİS VE ARAPÇA İBARELER DİZİNİ)	1587

EK-2 (ÖZEL ADLAR DİZİNİ)	1617
EK-3 (ŞERH SÖZLÜĞÜ)	1640
ÖZGEÇMİŞ	1660

KISALTMALAR

- A:** Ali Emîrî Koleksiyonu Nüshası
ABD: Ana bilim dalı
b. : bin
bk. : bakınız
C : Cilt
çev. : Çeviren
D: Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu Nüshası
der: Derkenar
Doç. : Doçent
FY: Farsça Yazmalar
G.: Gazel
H: Hâlet Efendi Koleksiyonu Nüshası
h. : Hicri
haz. : Hazırlayan/Hazırlayanlar
Hız. : Hazret-i
İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSAM: İslam Araştırmaları Merkezi
İÜ.: İstanbul Üniversitesi
km: Kilometre
Kt.: Kıt'a
Ktp.: Kütüphanesi
M: Mısır Millî Kütüphanesi Nüshası
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı
m. : Miladi
mad.: Maddesi
mm: Milimetre
N: Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası
no: Numara
öl. : Ölüm tarihi
Prof. : Profesör
r.a: Radiya'llâhu 'anh
s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

T.Y.: Türkçe Yazmalar

V: Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi Nüshası

vb. : Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

vr.: Varak

vol.: Volume

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Şerh metinleri dinî, edebî, tarihî, kültürel pek çok unsur barındırmakla birlikte hem şârih hem de şerh edilen metnin müellifi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Buna rağmen okunmayı, incelenmeyi bekleyen birçok şerh metni bulunmaktadır. Şerhlerin ortak bir sözlüğünün çıkarılması ise ayrı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenmeyi bekleyen şerhler çalışıldığında, her metnin şerh sözlüğünün çıkarılmasıyla divan şiirini anlayabilmek kolaylaşacaktır.

Sebk-i Hindî, XVII. asırdan beri şairlerin eğilim gösterdikleri bir üslup olma özelliği taşır. Bu üslupla yazılan şiirleri anlamak oldukça güçtür. Dolayısıyla bu üslubu anlayabilmek, önce üslubun önemli temsilcilerinin şiirlerini anlamaktan geçmektedir.

Çalışmamızın konusu olan Hâkim'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eseri, her iki problemin çözümü için az da olsa bize yol gösterici olmaktadır. Eser, Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ının şerhi olduğundan bu üslupla yazılmış şiirleri anlamayı kolaylaştıracaktır. Şârih'in bir tarihçi olması eseri kaleme alırken tarihî bilgiler verme ihtimalini, divan şairi olması da kendi şiirlerine ve başka şairlerin şiirlerine eserde yer vermiş olabileceğini akla getirmektedir. Ayrıca Târîh'i ve Dîvân'ı çalışılmış olan Hâkim'in şârih kimliğinin de aydınlatılması gerekmektedir. Hâkim nasıl bir şârihtir, hangi yöntemleri kullanarak Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh etmiştir, eseri kaleme alırken bir tarihçi olarak tarihî vakalar hakkında bilgi vererek döneme ışık tutmuş mudur, hangi kaynaklara başvurmuştur, kendi hayatı ile ve Şevket-i Buhârî ile ilgili edebiyat tarihimizi besleyecek bilgiler vermiş midir, Hâkim'in bu eseri bir tercüme mi yoksa şerh midir? vb. soruların bu çalışmada cevaplanması gerekmektedir.

Ulaşabildiğimiz altı nüshanın varak ve satır sayısının fazlalığı, derkenarlar ve kelimelerin üzerine düşülen notların zenginliği, Hâkim'in ağıdalı dili, bu zamana kadar eserin karşılaştırmalı bir metnin hazırlanmasını güçleştirmiş olabilir. Bu sebeple eserin bilim dünyasına tanıtılmasının, çeviri yazıya aktarılmasının böyle bir probleme de çözüm getireceği umudundayız. Ayrıca şimdiye kadar Şevket-i Buhârî ile ilgili yapılan çalışmalarda onun şiirleri Arap harfleriyle okuyucuya sunulmuştur. Bu çalışmada ise Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamı çeviri yazıyla ifade edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi), XVIII. yüzyılın önemli tarihçilerindedir. Aynı zamanda divan şairi olup çeşitli konularda eserleri bulunan Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserini bilim dünyasına tanıtmak ve şârih yönünü araştırmak başlıca amacımızdır. Bu çalışmadaki diğer amaçlarımız arasında eserin dinî, edebî, kültürel pek çok malzemeyi de barındırmış olabileceği fikriyle içerisindeki bilgilerin değerlendirmesini yapmak, Hâkim'in eseri kaleme alırken faydalandığı kaynak metinlerin tespitiyle onun yetişmesinde etkili olan eserleri araştırmak, hayatı ve düşünceleri ile ilgili ek bilgiler sağlamak, XVII. yüzyıldan itibaren şairleri etkisi altına almış bir üslup olan Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcisi Şevket-i Buhârî'nin şiirine Hâkim'in gözüyle bakabilmek ve onu anlayabilmek, eserde Hâkim'in verdiği kelime anlamlarından yola çıkılarak eserin şerh sözlüğünü hazırlamak yer almaktadır. Bununla birlikte, bu tür çalışmalarla divan şiirini anlamak da kolaylaşacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmalarımız neticesinde Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan şerhlerden sadece Molla Murâd'ın yaptığı muhtasar şerhin çalışıldığı görülmüştür. Bu şerhte, Şevket-i Buhârî'nin sadece üç kasidesi yer almaktadır. Çalışmamızın konusu olan Şerh-i Dîvân-ı Şevket ise Şevket-i Buhârî'nin tüm divan metnine yapılan şerhi içermesi bakımından önem taşımaktadır.

Hâkim, Şevket-i Buhârî'ye ait on bir kasidenin varlığından eserinde bahsetmiştir. Bunların ikisinin kaybolduğunu belirtmekle birlikte, eserde yer verilen dokuzuncu kasidenin Şevket-i Buhârî'nin Dîvân nüshalarının çoğunda bulunmadığını söylemiştir. Hâkim, eseri kaleme alırken Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın pek çok nüshasına ulaşmaya çalıştığından ve bu konularda bilgi verdiğiinden şimdiye kadar yapılmış divan çalışmalarına da katkı sağlaması beklenmektedir. Eser içerisinde yer alan Hâkim ve Şevket-i Buhârî'nin hayatları ve edebî kişilikleri ile ilgili bilgiler, Hâkim'in eseri kaleme alırken hakkında bilgi verdiği âdetler, giyim-kuşam, içki meclislerindeki uygulamalar, inanışlar, gündelik hayata dair bilgiler, sağlıkla ilgili bilgiler, başvurduğu şerh yöntemi, dil ve anlatımındaki özellikler ayrı ayrı bu çalışmada değerlendirilmiş ve incelenmiştir. Bu yönleriyle, eserin dil ve edebiyat araştırmalarına katkıda bulunacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın transkripsiyonlu olarak ortaya konmasıyla, eserin daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabilmesi beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamıza Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan şerhleri incelemekle başladık. Bu amaçla yazma eser katalogları tarandıktan sonra Hâkim'e ait Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı bir eserin olduğunu gördük. Bu eser hakkında çalışma yapılıp yapılmadığını öğrenebilmek için YÖK'e ait tez kataloğu, İSAM Kütüphanesi kataloğu, Hatice Aynur'un Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları (2005) gibi kaynakların yanı sıra, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı'na ait kataloglara da başvuruldu. Hakkında bir çalışma yapılmadığını anladığımız eserin, ilk aşamada dokuz nüshasının olduğunu gördük. Bu nüshalar Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu, Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları'nda kayıtlıydılar. Bu nüshaları elde edebilmek için gerekli yerlerden istekte bulunduk. Mısır'daki nüshaya ulaşmamızı sağlayan araştırmacı, Mısır'daki yazma eserlerin arasında Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları nüshasının bulunmadığını ve kayıtlarda yer almadığını belirtti. Mısır'da sadece Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları'nda bir nüshanın bulunduğunu söyleyerek bu nüshayı bize ulaştırdı. Kayıtlarda 109 varak olarak görülen Mısır Millî Kütüphanesi'nde yer alan nüshanın, varak sayısının farklı ve oldukça hacimli olduğu tespit edildi. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu nüshalarını çalışanların da yardımıyla kolaylıkla elde ettik. Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları'nda kayıtlı Hâkim'e ait olduğu belirtilen nüshanın ise elde edilmesi ve incelenmesi sonrasında Hâkim'e ait olmadığı görüldü. Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde yapılan araştırmalarımız sonucunda ise kayıtlarda Hâkim'e ait herhangi bir nüshaya ulaşamayınca, İran'da bulunan Kütüphâne-i Millî ve Kütüphâne-i Meclis'te bizzat yaptığımız araştırmalarda, kayıtlarda 27 varak olduğu görülen Tahran Üniversitesi Kütüphanesi nüshasına ulaşamadık. Diğerlerine göre bu nüshanın oldukça hacimsiz olduğu göz önüne alınırsa, elde edildiği durumda dahi çalışmanın seyrini değiştirmeyeceği söylenebilir.

Eserin elde edilebilen altı nüshası üzerinden çalışmaya başladık. Bu arada Şevket-i Buhârî ve Hâkim'le ilgili araştırmalarımızı sürdürdük. Şevket-i Buhârî ile ilgili Dehkhoda Kütüphanesi'ndeki kaynaklardan yararlanmakla birlikte, Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde Şevket-i Buhârî ile ilgili yapılan tezlere de ulaşmaya çalıştık.

Nüshalar elde edildikten sonra ana nüshanın belirlenebilmesi için tüm nüshaların ön okuması yapıldı. Nüshaların sadece üçünün (İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi) Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamına yapılan bir şerh olduğu görüldü. Diğer ikisinin (Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu) kasidelerin, birinin (Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu) birkaç kasidenin ve gazellerin şerhinden oluştuğu anlaşıldı. Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının diğerlerine göre daha kapsamlı olması, içerisinde I. Mahmud'un emriyle yazıldığı açıklamasının bulunması, sahh kayıtlarının yer alması, nazım şekillerinin ayrımının yapılması, tertipli bir şekilde hazırlandığı izlenimini vermesi, yazım hatalarının az olması, tetimmede müstensihin verdiği bilgiler, istinsahı tamamlandığında Hâkim'in hayatta olması, Hâkim'in müsveddesinden kaleme alınmış olması gibi nedenlerle Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshası ana nüsha olarak tercih edildi. Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının okunması tamamlandıktan ve çeviri yazıyla ifade edildikten sonra, diğer nüshalarla karşılaştırmalı metni oluşturdu. Karşılaştırmalı metin oluşturulurken elde edilen nüshaların hepsinden yararlandı. Nüsha farklılıkları, derkenarlar ve çeşitli açıklamalar dipnotlarda gösterildi. Nüsha karşılaştırmasından sonra metin tekrar okundu. Bu sırada metin içindeki özel adlar, ayet, hadis, Arapça ibareler, şerh sözlüğüne dâhil edilecek açıklamalar, Hâkim'in metoduna dair hususlar, tarihî bilgiler, eserin dil ve anlatım özellikleriyle ilgili dikkati çeken bilgiler fişlendi. Metnin okunması sırasında nüshada karşılaşılan imla özellikleri not edilmiş olsa da son okumada tekrar imlada karşılaşılan özelliklerin incelenmesine çalışıldı. Sonraki aşamada fişlediğimiz bu bilgiler gruplandırılarak ayrı ayrı değerlendirilip sonuca varılmaya gayret edildi.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmada, ulaşabildiğimiz altı nüshanın karşılaştırmalı metni ve bu metnin incelemesine yer verilmiştir. Ulaşamadığımız, ama tespit ettiğimiz diğer üç nüsha bu

araştırmada karşılaştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışma sırasında nüsha farklılıkları ve derkenarlar dipnotlarda gösterilmiştir. Ancak nüsha farklılıkları ve derkenarların değerlendirilmesi çalışmanın dışında bırakılmıştır. Bu sebeple derkenarlarda ve nüsha farklarında geçen özel adlar, ayet, hadis, Arapça ibareler, kelime anlamları vb. hususlar dizinlere dâhil edilmemiştir. Oluşturulan Ayet, Hadis ve Arapça İbareler Dizini, Özel Adlar Dizini, Şerh Sözlüğü sadece ana nüshadan tespit ettiklerimizden oluşmaktadır. Ayrıca eserde Hâkim'e ve Şevket-i Buhârî'ye ait olup Dîvân'larında yer almayan şiirlerin tespiti araştırmanın hacmi sebebiyle ayrı bir çalışmaya bırakılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Şerh

Şerh kelimesi sözlükte bir şeyi açmak; açıklamak ve keşfetmek, ortaya çıkarmak anlamlarına gelmektedir (Ezherî, 2001, s. 1850; Ahmed b. Faris b. Zekeriyya, 2011, s. 652; İbn Manzûr, 2013, s. 276). Şerh kelimesinin genişletmek ve ezberleme, koruma anlamları da bulunmaktadır (Ezherî, 2001, s. 1850; İbn Manzûr, 2013, s. 276). Şerh aynı zamanda organdan kesilen bir parça et, (Ezherî, 2001, s. 1850; Ahmed b. Faris, 2011, s. 652; İbn Manzûr, s. 276), kısım anlamına da gelir ki kaynaklarda bu kelimenin açıklanması sırasında "شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ" (Allah onun göğsünü genişletti) örneği verilmiştir ve araştırmacılar genelde burada geçen "şerh" kelimesini "وسَّعَ" "genişletti" manasında ele almışlardır (Ezherî, 2001, s. 1850). Enam/125. ayetinde de "şerh" kelimesi "açmak, genişletmek" anlamında kullanılmıştır (Kur'ân, 1993, s. 143). Ancak bu kullanım mecazdır: "فَمَنْ يَرِدُ اللهُ أَنِّيهِدِيهِ يَشْرَحُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ" "Allah bir kulunun hidayetini dilerse onun göğsünü İslam için genişletir, açar" (İbn Manzur, 2013, s. 276).

Arapça sözlüklerin hemen tamamında Arabî'nin şerh ile ilgili "Şerh, beyandır; şerh, açmadır; şerh, koruma, hıfzetmedir" (Ezherî, 2001, s. 1850; Ahmed b. Fâris, 2011, s. 652; İbn Manzur, 2013, s. 276) sözü zikredilmiştir.

Edebî anlamda "şerh" ise yukarıda zikredilen anlamlardan yola çıkılarak kullanılmıştır. Metni açıklama, yorumlama, parçalama gibi yöntemler de kullanılarak, metin içinde anlaşılmasında güçlük çekilen tabirlerin anlam olarak açılarak okuyucunun anlamasına katkı sağlamak gibi nedenlerle yazılmışlardır. Şemsettin Sâmî, "şerh" kelimesini "Açma, yarma; bir kitabın ibâresini yine o lisânda veyâ bir lisân-ı âhirde tafsîl ve izâh iderek müşkilâtını açma; bir kitâbun 'ibâresini kelime-be-kelime açup îzâh iderek yazılan kitâb; îzâh, tafsîl, açık anlatma" (Şemsettin Sâmî, 1987, s. 773); Muallim

Nâci, "Açmak, açılmak; îzâh için söylenen sözler ve bu yolda yazılan kitap" (Muallim Nâci, 1987, s. 497); Redhouse, "Açıklama, ifade etme, bildirme; edebî bir metin üzerine yorum yapma; parçalara ayırma; bir kelimeyi yorumlama; Kur'ân'ın 94. suresinin adı" (Redhouse, 1987, s. 1121); Mehmed Salâhî, "Açmak, açılmak, bir şey'in mahfî ve müşkil olan dakâ'ik u gavâmızını îzâh ve tefsîr için söylenen sözler ve bu yolda yazılan kitâblar" (Mehmed Salâhî, 1313, s. 67); İbrahim Cûdî Efendi, "Açmak, açılmak; müşkül veya mühim şeyleri izah; şerh yollu yazılan kitap" (İbrahim Cûdî Efendi, 2006, s. 497) olarak tanımlamışlardır.

"Şerh" kelimesinin divanlarda hangi anlamlarda kullanıldığı ile ilgili de bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada Celîlî'nin 420 Türkçe gazelinde 58 kez geçen "şerh" kelimesi üzerinde durulmuş, Celîlî'nin şerh kelimesinden "elem, gam, mihnet, endûh, hicrân, cünûn, sevdâ, zahm, dert" ile ilgili duygularını anlatmak için yararlanmış olduğu belirtilmiştir (Kazan, 2009, s. 323). Ayrıca bu yazıda Celîlî'nin "şerh" redifli gazeline de dikkat çekilmiştir. Bu tür çalışmalar "şerh" kelimesinin anlam olarak metinlerde nasıl kullanıldığı ile ilgili bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

1.6.2. Tercüme

Türkçe Sözlük'te, "Çeviri yapmak" (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2329) olarak tanımlanan "terceme" kelimesini Muallim Nâcî, "Bir lisanı diğer lisan ile beyan" (Muallim Nâcî, 2009, s. 703); Devellioğlu, "Tercüme, çevirme" (Devellioğlu, 2008, s. 1083); Erkan, "Sözü bir dilden diğerine çevirmek; sözü açıklamak, beyân etmek; sîretini, hayatını anlatmak; işini açıklamak izâh etmek" (Erkan, 2006, s. 709); Şemseddin Sami, "Bir lisândan diğer bir lisâna çevirme, nakl; harfiyen terceme, hiçbir kelimesini bırakmaksızın; me'âlen terceme, yalnız me'âlini alup diğer ta'bîrâtla ifâde; bir âdemün sergüzeşti, ahvâl-i mahsûsasının târîhi, sîret . . ." (Şemseddin Sami, 2006, s.395); Kanar, "Çeviri, tercüme; biyografi" (Kanar, 2000, s.322); Wehr, "Çeviri, yorumlama, biyografi, bir kitabın girişi, ön sözü" (Wehr, 1980, s. 93) olarak tanımlamışlardır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Metin Şerhi

Haşiye, inceleme, izah, şerh, tahlil, tefsir, ta'lik, telhis, tenkit, te'vil gibi bazı tabirler çoğunlukla birbirinin yerine kullanılmışlardır. Ancak bu kelimeler şerhten küçük farklarla ayrılmaktadırlar. Yavuz, tefsir ve te'vil arasındaki farkı şöyle açıklar:

. . . tefsir metinden doğrudan doğruya ve açıkça anlaşılabilir, te'vil ise metinden işaret yoluyla anlaşılabilen mânâyı açıklamak veya tefsir Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlere, te'vil ise dil kurallarına ve aklî bilgilere dayanılarak metni açıklamak yahut tefsir ayetleri parçalara ayırıp anlaşılır duruma gelmesini sağlamak, te'vil ise onların içerdiği genel anlama nihaî bir açıklama getirmektir. Te'vil sadece ilâhî kitapların yorumlanması anlamına gelirken tefsir ilâhî olan ve olmayan bütün metinlerin açıklanmasını ifade eder (Yavuz, 2012, s. 28).

Araştırmacılar tahlilin ise şerhten daha kapsamlı olup şerhin sonraki basamağı olduğu görüşünde birleşirler. Çetişli, metin şerhinin parçalar üzerinde durduğu, metin tahlilinin ise bütüne yöneldiği, tahlilin bu bakımdan şerhin bir devamı olduğu görüşündedir (Çetişli, 2004, s. 77). Mengi, tahlilin "müstakil metin incelemesi çalışması" olarak görülebileceğini ve şerhin sonraki basamağı ve bütünleyicisi olduğunu şöyle belirtir: "Ayrıca, metin şerhi ve izahı, metin şerhi ve açıklaması gibi kullanımlarla bağlantılı olarak belki de tahlilin, bir bakıma izah ve açıklamanın yerine onun karşılığı olarak şerhin devamı ve bütünleyicisi sayılabileceğini düşünebiliriz" (Mengi, 1997, s. 80). Saraç, *Divan Tahlilleri Üzerine* adlı yazısında tahlil üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Bu yazıda tahlilin, bir eserin şerh edilmesinden sonra söz konusu olabileceği söylenmiştir. Saraç'ın deyişiyle ". . . şerhin mesele olmaktan çıkmış olması . . ." (Saraç, 1999, s. 212) gerekmektedir. Günümüzde de tahlil çalışmaları yapılmaktadır. Tahlil ve şerhin farkını daha iyi anlayabilmek için Çavuşoğlu'nun *Necati Bey Divanı'nın Tahlili* (2001) ve Kurnaz'ın *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili* (1996) adlı çalışmalarına bakılabilir.

Haşiye, "haşv" mastarından gelmektedir. Topuzoğlu'na göre, terim olarak haşiye, "Sayfa boşluklarına ilâve edilen açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgileri içeren not" manasında olup hamîş ve derkenar kelimeleriyle eşanlamlıdır (Topuzoğlu, 1997, s.

419). Saraç da, bütüne yönelik olmaması ve kısalığı yönüyle haşiyeyi şerhten ayrı tutar (Saraç, 2006, s. 121).

Ta'lik ve telhis şerh kavramı ile birlikte ele alınan kelimelerdir. Saraç, "ta'lik" i bir metne yapılan kısa ilave ve açıklamaların adı olarak tanımlarken, telhisin de özetleme anlamına geldiğini belirtir (Saraç, 2006, s. 122).

Metin şerhi, metin izahı, metin tenkidi gibi kavramların birbirinden farklı özellikleri üzerinde duran Mengi, metin şerhi ve metin izahı olarak ikili bir kullanıma dikkat çeker. Mengi bu iki adlandırmanın da anlamlarının aynı olduğunu söyler, bu sebeple "metin şerhi" demenin yeterli olacağını vurgular:

Metin incelemesiyle bağlantılı olarak şerh de izah da esasları itibariyle, konuyu açıklama, açma işidir. O halde geçmişteki rastgele kelime ve terim kullanma alışkanlığının devamı olarak günümüzdeki çalışmalarda da hâlâ geçen metin şerhi ve izahı ya da metin izah ve şerhi gibi kullanımlar doğru olmadığı gibi gereksizdir de. Bize göre yalnızca metin şerhi demek yeterlidir (Mengi, 1997, s. 79).

Metin tenkidinin de şerhten ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünen Mengi, tenkidi şöyle açıklar:

. . . tenkitte edebî metni/eseri tanıtmaya amacı ikinci plandadır. Çünkü ilk planda, metnin estetik yönden değerlendirilmesi, yani metinde başarılıyla başarısız olmayanın, farklıyla sıradan olanın seçilmesi, ayrılması amacı yer almaktadır. Metin tenkidinin bu görevi, bu işlevi göz önüne alınınca onu şerh ve tahlilden ayırmak gerekir" (Mengi, 1997, s. 82).

Görüldüğü gibi bu kavramlar birbirinden küçük farklarla ayrılırlar. Haşiyeye ve ta'lik kısa olmaları, telhis özetleme niteliğini taşıması, tefsir ilahi ve ilahi olmayan eserlere yazılmakla birlikte Hz. Muhammed'den nakledilen rivayetlere dayanması, te'vil sadece ilahi eserlere yazılması, tahlil (inceleme) genel değerlendirme özelliği taşıması yönleriyle şerhten ayrılırlar. Tenkit ise eleştiri anlamına gelir ki şerhten farklı bir konumda değerlendirilmelidir. Tarlan, edebî tenkit ile şerhin arasında fark olduğunu belirtir. Bunun nedeni olarak da şârihin güzel veya çirkin olarak metin hakkında yorum yapmadığını, metni anlamaya çalıştığını söyler: "Edebî eseri anlamak başka, duymak başkadır. Metinler şerhi anlamaya çalışır Okuyanın zevkine hiçbir zaman müdahale etmez. Ve hiçbir zaman bir esere güzel, çirkin vasıflarını vermez" (Tarlan, 1937, s. 10). Kortantamer'e göre ise şerh, biraz tahlil ve eleştiri ile karışmış olmak demektir. Çünkü söz konusu olan yalnızca kelimelerin anlamı değil, şerhedilen şiir içerisindeki anlam ve fonksiyonlardır (Kortantamer, 1994, s. 2).

Şârih, "şerh" kelimesi ile kaynak metnin adını tamlama oluşturmak suretiyle eserini adlandırır. Ancak bu şekildeki her adlandırma bu eserin şerh olduğunu göstermez. "Şerh" adını taşıyan te'lif eserler de vardır. Hatta bu şekildeki örnekler kütüphane kataloglarında oldukça fazla sayıdadır. Gözیتok, yapmış olduğu çalışmada bu duruma dikkat çekmiştir. Gözیتok, Hüseyin Vassâf'ın Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr adlı eserinin şerh adını taşımasına rağmen telif bir eser olduğunu söyler (Gözیتok, 2017, s. 525). Bunun nedeninin ilim âdâbı ve mütevazılık olduğunu belirten Gözیتok, Ahmet Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniye adlı eserini şerh eden el-Hac İbrahim Efendi'nin Şerh-i Belâgat adlı eserini de buna örnek verir. Eserin 18 sayfalık dibacesini 127 sayfa şerh eden el-Hac İbrahim Efendi'nin bu eserinin, şerhin üzerinde ve telife yakın olduğunu vurgular (Gözیتok, 2017, s. 526). Hatta şerh, tercüme de içine alabilmektedir. Şarihler tercümelerine de şerh adını vermekten çekinmemişlerdir. Yeni Tellizade Vehbî'nin Şerh-i Divan-ı Urfi-i Şirazî adlı eseri buna örnektir (Gözیتok, 2017, s. 528). Bu tür eserler, birkaç gramer açıklaması, kelime anlamı verilmekle birlikte daha sonra yerini tamamen tercüme bırakmaktadırlar. Bunların yanı sıra Gözیتok, bir eserin düzenlenmiş ve derli toplu hale getirilip özetlenmiş şekline de şerh adı verilebildiğini söyler (Gözیتok, 2017, s. 529). Bazı eserlerde ise, eserin şârih tarafından hem şerh hem tercüme hem tefsir olarak adlandırılmış ve bu tabirlerin birbirinin yerine kullanılmış olduğu görülmektedir. Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet adlı manzum Gülistan şerhinde böyle bir durum söz konusudur (Çelik, 2017, s. 244). Bu nedenle şerhleri sadece açıklama, anlamlandırma olarak görmemek ve bu kelimenin telif, tercüme, düzenlenmiş metin anlamlarında pek çok mevzuyu içinde barındırabileceğini unutmamak gerekmektedir.

Bu kavramların daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için, eserlerin ayrı ayrı incelenip birbirleriyle karşılaştırılması gerekmektedir. Ancak bundan önce yapılması gereken, bu eserlerin tespit edilmesidir. Mesela Maden, çalışmasında tefsirler üzerine kaleme alınmış şerh, haşiye ve ta'lika türü eserlerin dökümünü yapmıştır (Maden, 2014, s. 185-215). Böyle çalışmalar bu konuda bize yol gösterici olacaktır. Kavramlar arasındaki farklar da görülebilecektir.

Yukarıda belirtilen kavramlardan farklı olarak metin şerhi "Bir edebi eseri, bir risaleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp, izah ederek, ihtiva ettiği bütün dil, anlam, san'at ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamanın özlü bir ifadesidir" (Doğan, 1995, s. 70). Tarlan, metin şerhinin kendine ait hususiyetleri, formülleri olan bir disiplin olduğunu belirtir: ". . . metinler şerhi bir çok noktalarda edebiyat

nazariyeleri, edebiyat tarihi, ve psikoloji ile ilgili olmakla beraber kendi âleminde hususî formülleri, tedkîke muhtaç mevzuları olması lâzım gelen bir disiplindir" (Tarlan, 1937, s. 9). Bu cümleleriyle Tarlan, metin şerhinin kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğine işaret eder. Akkuş da ". . . metin şerhi, eserin hangi sosyal çevrede ve kim tarafından oluşturulduğu endişesi bir kenara bırakılarak, eserin bizzat kendini esas alan bir çalışmadır" der. Ayrıca şerhi anlatılmak isteneni yorumlamak olarak da tanımlar (Akkuş, 1992, s. 67).

Levend'e göre, metin şerhinin amacı mazmunların anlaşılması ve onların yazıldığı dönemi "bütün özellikleriyle tanımak" tır. Ayrıca metin şerhi filolojideki metin incelemesinden farklı bir iştir (Levend, 1984, s. 14). Kortantamer ise, şerhin iki amacı olduğundan bahseder. Birincisi anlaşılamayan, okuyucunun bilgi birikiminin yetersiz kaldığı yerlerin bulunduğu düşüncesidir (Kortantamer, 1994, s. 1). Bilgin, şerhlerdeki bu durumu "mefhumların sihirli ve girift iç yapısını çözmek" olarak tanımlar (Bilgin, 2001, s. 171). Şerhin ikinci amacı da tasavvufî eserlerin şerhinde tasavvufî düşüncelerin aktarılması için bir vasıta olarak görülmesidir (Kortantamer, 1994, s. 1). Hatta metnin anlaşılması ve okuyucunun eğitimi söz konusu olduğundan "vaaz" üslubu bu tür eserlerde dikkati çeker. Ceylan, bu durumu şöyle ifade eder: ". . . muhâtaplarına her fırsatta mevzûa uygun nasîhatte bulunmayı ihmal etmezler. Hatta onlara karşılıklarındaymışçasına seslenip, cevâbını kendilerinin verecekleri sorular sorarlar" (Ceylan, 2000, s. 357).

Kâtip Çelebi şerhi üçe ayırır:

Birincisi, El-Makasîd'in şerhi, Tavâli'a İsfahanî'nin yazdığı şerh ve Adud'un şerhi gibi, 'o dedi', 'ben dedim' ile şerhetmektir. Metin bazı nüshalarda tamamıyla yazılır, bazan da şerhin içine ayırmadan konmuş olduğu için yazılmaz; ikincisi, İbn Hacer, Kirmanî ve benzerlerinin Buharî şerhi gibi 'onun sözü' ile açıklamadır. Bunun örneklerinde metin gerekli görülmez, amaç sadece açıklanan yerleri anlatmaktır, bununla beraber bazı kopya çıkarıcılar ya sayfa kenarına ya da satıra metnini tamamen yazarlar, faydası inkâr olunamaz; üçüncüsü, iç içe geçmiş halde şerhtir, ona 'memzûc şerh' (iç içe geçmiş şerh) denir, bunda metin ve şerh karıştırılır, sonra da mim ve şın ile veya metin üstüne yazılan bir yazı ile ayrılır, bu, sonraki şerh yapan araştırmacıların ve diğer bir çok kişinin tuttuğu yoldur, fakat karışıklıktan ve hatadan uzak değildir (Kâtip Çelebi, 2016, s. 39).

Şerhler, "Dinî Şerhler, Tasavvufî ve Edebî Şerhler, Dinî ve Tasavvufî Olmayan Şerhler" olmak üzere üç grupta değerlendirilebilir. Dinî şerhler medreselerde okutulan Arapça eserlere yazılmış ve daha çok öğretici mahiyettedirler. Dualar, Hz. Muhammed'le ilgili yazılmış bazı eserler üzerine olan şerhler bu gruba girmektedirler. Bunlar arasında hadis şerhleri ise oldukça fazladır (Erdoğan, 1997, s. 288-289). Erdoğan

tasavvufî ve edebî şerhleri ise birbirinden ayırmanın oldukça zor olduğunu söyler. Çünkü edebî şerhlerin büyük kısmı tasavvufîdir (Erdoğan, 1997, s. 289). Ancak tasavvufî olmayıp edebî olan şerhler de mevcuttur. Dinî ve tasavvufî olmayan şerhler ise dil, gramer, kafîye, felsefe, astronomi gibi ilim dallarına ait eserlerin şerhini kapsamaktadır (Erdoğan, 1997, s. 292).

Şerhlerin önemi ve lüzumu konusunda bu alandaki ilk çalışmalar Âmil Çelebioğlu'na aittir (Erdoğan, 1997, s. 287). Kortantamer de şerhlerin zengin bir malzeme içerdiğine, çalışılması gereken metinler olduğuna dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, her ne kadar zengin bir malzeme sunsa da bu malzemenin de bir sınırı olmalıdır. Kraus'a göre, şerh doğası gereği bir metnin derkenarlarını bile taşana kadar doldurma arzusundadır. Ama bunu yaparsa şârih, metni bilgiye boğmakla eleştirilebilir. Kraus: "Bir tür olarak şerh, her ne kadar, bir metnin derkenarlarını taşana kadar doldurmanın müzmin arzusuna sahip ise de, diğer bir deyişle, doğası gereği copia'yı (fazlalığı) cezbetse de, bunu yaptığında, şârih metni bilgiye boğmakla eleştirilebilir" der (Kraus, 2014, s. 425).

Şerhler vasıtasıyla o dönemin sosyal hayatı, yemekleri, âdetleri, şiir ve şairle ilgili görüşleri, gramer kuralları ve daha pek çok bilgiye ulaşabilmek mümkündür. Şârihlerin gözüyle eserlere bakabilmemiz ve eserlerin anlaşılabilmesi için şerh metinleri önemli bir vazife üstlenmektedirler. Bununla birlikte, çalışılmayı bekleyen pek çok şerh metni vardır. Bu eserlerin ayrıntılı bir dökümü Yılmaz'ın (2007) çalışmasında görülebilir.

Şiir şerhlerinin hayati öneme sahip olduğunu Ceylan, şöyle dile getirir:

. . . Bunlar içerisinde özellikle şiir şerhlerinin ayrı bir yeri vardır. Zîrâ şiir şerhleri, herkesçe bilinen ve bugün bizim için pek kıymetli olan muhtevâ zenginliklerinin yanı sıra, eski metinlerimize nüfûz ve onları tedkik etme metot ve gayretlerimize zemin/gelenek oluşturmaları bakımından da hayâtî öneme sahiptirler (Ceylan, 2002, s. 891).

Ceylan, şiir şerhlerinin sağladığı faydalara şu sözleriyle de işaret eder: "Şiir şerhleri genellikle manzûmeler üzerine düşünceleri ihtiva eden mensur eserlerdir. Bu özellikleri dolayısıyla bir yandan edebî-fikrî hayâtın tekâmül safhalarını izleme imkânı sağlarken, bir yandan da şiir tahlili geleneğimiz husûsundaki umûmî eksikliği giderebilirler" (Ceylan, 2000, s. 11).

Şerh edilecek metni seçerken şârihi etkileyen bazı faktörler vardır. Metnine şerh yazılan bir yazar Most'a göre bir otoritedir: "Metnine şerh yazılan bir yazar, her zaman,

bir otoritedir. İster insanî ister ilahî, ister dinî ister din dışı, ister şiirsel, felsefî, hukukî veya bilimsel olsun, her durumda, bu otorite, ardında bilgeliğinin izlerini bırakmayı tercih etmiştir" (Most, 2014, s. 455). Ayrıca şârihler, ". . . şerh ettikleri yazarın otoritesini korumak ve savunmak eğilimindedirler" (Most, 2014, s. 458). Şârihler, genellikle sebep-i teşrih bölümünde şerhi kaleme alma nedenlerini dostların ve yakın çevrelerin ısrarına bağlamaktadırlar (Ceylan, 2000, s. 310). İncelediği dokuz şerhten yola çıkan Ceylan, hemen hemen bütün şârihlerin şerh ettikleri manzumelerin şairlerine karşı bir hürmet beslediklerini dile getirir. Ayrıca şârihlerin şerh edecekleri metni seçmelerinde bilgi birikimlerinin ve şerh edilen kaynak metnin yazarının geniş kabul görmüş kişiler arasından olduklarını ve bu unsurların şerh edilecek eser seçiminde önemli rol oynadıklarını belirtir (Ceylan, 2000, s.414, 419). Çünkü şârih, metni diğerlerinden daha iyi anladığına inanan kişidir. Dolayısıyla hoşuna giden metnin inceliklerini okuyucuyla paylaşmak amacındadır. Bilgin, bu konuda şöyle der:

. . . bunu kendine güvenen ve o metni başkalarından daha iyi anladığına inanan bilgili kişiler yapar. Bir metni açıklayan kişi, o metni bir kısım kişilerden veya herkesten daha iyi anladığını ortaya koymuş olur. Şârih konusunu beğenip hoşlandığı bir metnin güzelliklerini, anlam inceliklerini başkalarıyla paylaşmak isteyen kişidir (Bilgin, 2001, s. 171).

Eserin şerh edilmesi sırasında şârihin de dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Doğan, çalışmasında bir metin şârihinin nasıl olması gerektiğine işaret etmektedir. Doğan'a göre divan edebiyatı metinlerini şerh etmenin iki "ana ve pratik" hedefi olmalıdır:

Dilimizin geçmişten günümüze kadar gelişimini sürdüren ifade kabiliyetinin, estetik, psikolojik ve sosyal hayatın tezahürlerini aksettirme gücünün tesbiti ve bunun çağdaş insanımızın dikkatine ve istifadesine sunulması; . . . sosyal hayat, örf, adet, folklor gibi toplumumuza has olan orijinal kültür unsurlarının özüne ulaşmak, bu unsurların edebi zeminde hangi yollarla ifade edildiğini anlamaya çalışmak; sanatkârın duygularını ve dış dünyadan aldığı duyuları nasıl kendine has bir yorumla sunduğunu, bunu yaparken klâsik unsurlara kendi ruhundan, yaratıcılığın neler kattığını, dolayısıyla dış dünyayı değiştirmede nasıl bir yol izlediğini gözlemlemek (Doğan, 1995, s. 70- 71).

Aksoyak, metin şerhinde şairin yaşadığı zamandaki her türlü malzemenin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir (Aksoyak, 2009, s. 20). Akar ise şerh yapan kişinin iki soruya cevap araması gerektiğine işaret etmiştir: "Ne söylüyor?" "Nasıl Söylüyor?" Her metne tasavvuf kisvesi giydirmenin yanlışlığını da belirterek: "Sanatçılar, duygu, düşünce ve hayallerini bize umumiyetle dolaylı ifadelerle, üstü

kapalı olarak anlatırlar. Şerh yapanın bu örtüyü açması, sanatkârın ne söylediğini, bir defa da kendi diliyle (veya okuyucunun diliyle) tekrar etmesi; nasıl söylediği konusunda da açıklamalar yapması lâzımdır" (Akar, 2017, s. 15) der.

Ali Nihad Tarlan bildiğimiz gibi kasideler hariç tutulmak üzere Fuzûlî Dîvânı'nı şerh etmiştir. Fuzuli Dîvânı şerhini bir çalışmasında inceleyen Şentürk, Tarlan'ın Fuzûlî'nin beyitlerini şerh ederken ilk akla gelen anlamı genelde atladığını, ikinci ve üçüncü aşamada akla gelebilecek "güç ve girift" yorumlara gittiğini belirtir (Şentürk, 1995, s. 263). Bu bakımdan diyebiliriz ki, metin şerhinde "güç ve girift" anlamlardan önce ilk akla gelen, "realiteye hitap eden cebhesinin ele alınması" gerekmektedir (Şentürk, 1995, s. 263).

Şerhlerde metnin anlaşılması amaçlandığından şârihin pek çok yönetime başvurduğu görülür. Çünkü şârihin varmak istediği bir netice vardır. Bu netice mesajın anlaşılır kılınmasıdır. Bu işlem esnasında şârih cüzlerden yola çıkar. Bu sebeple, şerhlerde tümevarım metodunun kullanıldığı düşünülmektedir (Saraç, 2006, s. 125). Bununla birlikte yöntem, farklı nedenlerle değişiklik gösterebilir. Mesela, şerhin manzum ve mensur olması durumunda farklı yöntemlerle karşılaşılabılır. Manzum olan şerhlerde metin açıklaması önce gelirken mensur olanlarda dil bilgisi açıklamaları ağır basmaktadır. Ayrıca kaynak metin, şârih ve okuyucu üçgeninde oluşan şerh metni, bu üç unsura göre şekillenir. Nitekim şerh edilecek metnin dili, içeriği, yapısı, şârihin kişiliği, okuyucu da şerh yönteminde etkili olan unsurlardır (Saraç, 2006, s. 124-125). Bu eserlerde izlenen yöntemlerde genel bazı temayüller bulunmaktadır. Mesela genellikle şerhlerde önce şerh edilecek metin verilir. Erdoğan, bu konuda çoğunlukla iki usulün varlığına dikkat çeker: "Birincisinde şârih önce şerh edilen metindeki kelimelerin lugat manasını, gramer yapısını v.b. sıralar daha sonra metindeki asıl kastedilen manayı söyler. İkinci usulde ise, yukarıda sıraladığımız metnin zâhirî özellikleri üzerinde hiç durulmadan doğrudan şerh edilen metnin manası üzerinde durulur" (Erdoğan, 1997, s. 288).

Demirel, klasik metin şerhinde izlenen yöntemi şöyle özetler:

Önce metin verilir. Sonra metinde geçen bazı (burada bazı kelimesini özellikle kullandık; çünkü metindeki bütün kelime, terkip ve ibareler açıklanmayabilmektedir.) kelime, terkip ve ibarelerin gramer yapıları ve anlamları üzerinde durulur. Gramer yapıları üzerinde durulurken kelimenin türü ve metindeki işlevi öne çıkar. Daha sonra gerekli görülen kelime, özel anlam taşıyan terkip ve ibareler hakkında çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılarla açıklamaya derinlik kazandırılır. En sonda da yapılan alıntılar ışığında şairin ne demek

istediği veya metnin iletmek istediği mesaj ortaya konulur (Demirel, 2005, s. 9-10).

Kaynak metnin giriftliği, anlaşılmazlığı sebepleriyle açıklama gereği duyulan yerlerde çeşitli ilim dallarından, hikâyelerden, hatıralardan, kıssalardan, tarihî olaylardan yararlanır. Doğu edebiyatlarında genellikle karşımıza çıkan bazı kıssa ve menkıbelere de şerhlerde rastlanmaktadır. Hızır, Hz. Musa, Lokman ve Zülkarneyn gibi tarihî ve menkıbevi şahsiyetlerin yaşantılarından alıntılar yapılabilir, açıklama esnasında deyim, atasözü ve vecizelere de yer verilir (Bilgin, 2001, s. 172). Bazen uygun görülen yerlerde şârihin, kendi şiirlerinden veya başka şairlerin şiirlerinden alıntılar yaptığı görülür (Erdoğan, 1997, s. 288). Hatta bu durum cilt ve sayfa numarası verecek kadar ileriye gidebilir. Ceylan bu konuda şunları söyler:

Şârih kendisine ve çoğunlukla başkalarına ait her türlü eserden alıntılar yapar ve göndermelerde bulunur. Bu işlem bâzan cilt ve sayfa numarası verecek kadar ciddiyetle uygulanır. Manzûmeyle alâkalı ya da alâkasız bir çok konu muhâkeme edilir, tenkîde tâbî tutulur. Buna manzûmenin metni de dâhildir. Kimi zaman şerh edilen şiirin varsa farklı varyantları söz konusu edilir, kimi zamansa istinsah hatâsı bahânesiyle metin tâmirine girişilir (Ceylan, 2002, s. 895).

Şerh metinlerinde, kaynak metnin yazarı ve şârih hakkında da bilgilere rastlamak mümkündür (Bilgin, 2001, s. 173). Ceylan'a göre bu bilgilerin verilme nedeni çoğunlukla şairi tanıtmak veya manzumeyi açıklamak içindir (Ceylan, 2000, s. 416).

Şerhlerde karşımıza çıkan önemli bir diğer durum da şârihlerin reddiyelere başvurmasıdır. Şarihler ". . . bilmemiş, gâfil imiş, nâkıs imiş . . ." (Yılmaz, 2011, s. 115) gibi sözlerle kendilerinden önceki şerhleri bir anlamda reddetmişler, onları eleştirmişlerdir. Bunun bir gelenek haline geldiğini söyleyen Yılmaz, Türk şerh edebiyatında reddiyenin en başarılı örneklerini Sudî-i Bosnevî'nin verdiğini belirtir (Yılmaz, 2011, s. 116).

Elbir, Surûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâli'nde hurûfilik yansımalarını incelediği yazısında şârihin birikimi ve düşünce dünyasının şerhe nasıl yansıdığını, açıklamalarını ne kadar etkilediğini şöyle dile getirir:

Şerhlerde belirgin bazı yöntemler olmasına rağmen her şerh, şârihin kendi dünyasından birtakım unsurları taşıdığı bir araçtır. Şârihin Arapça veya Farsça'ya vukûfu derecesinde gramer bilgileri yer alırken, tıpla ya da ilm-i nücûmla ilgilenmesi derecesinde de metnin içerisine astronomi ve tıp dahil olur. Her şerh şârihin birikimlerini ortaya döktüğü bir düzlemdir (Elbir, 2007, s. 217).

Şiir şerhlerinde edebî bilgilerin de karşımıza çıkabileceği unutulmamalıdır. Bu eserlerde hakkında bilgi verilen, şârih tarafından açıklanan edebî terimler, sanatlar, deyimler, atasözleri, çeşitli dil bilgisi kuralları dil ve edebiyatımız açısından oldukça önemlidir. Bunlar arasında yer alan edebî sanatlarla ilgili, şârihlerin bilgi verirken ayrıntılı açıklama yapmadıkları görülmektedir (Bilgin, 2001, s. 172). Ancak Yeniterzi, çalışmasında beyitlerde var olan mecaz, kinaye ve tevriyenin şârih tarafından tespit edilmesinin önemli olduğunu, bu sanatlar beyitte varsa ve açıklanmıyorsa şerhin eksik olacağını düşünür (Yeniterzi, 1999, s. 61-62).

Şârih şerh sırasında, metinde yer alan kelimelerin manalarını vermekle birlikte bazı şerhlerde kelimelerin etimolojik incelemelerinin yapıldığı görülür. Kelimelerin farklı dillerdeki karşılığına rastlanabilir: "Kelimelerin Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları verildiği gibi çok nadir de olsa Rumcası, Ermenicesi ve Habeşçesi bile belirtilir" (Bilgin, 2001, s. 172). Şerh metinlerindeki bu kelime anlamları, şerh sözlüklerinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Divan şiirinin anlaşılmasına yardımcı olabilecek bilgiler sunması yönüyle de önemli bir kaynak durumundadırlar.

Şerhlerde yapılan açıklamaların sonunda, bazı kelimeler kullanılarak genel anlamın verilmesi yoluna gidilir. Bilgilerin özetlendiği kısımda "mahsûl-i beyt", "mefhûm-ı beyt", "hâsıl-ı beyt", "tacdîr-i ma'nâ" vb. başlıklar kullanılarak anlam özetlenir. Saraç, bu başlıkların kaynak metnin yazarının amacının şârihin anladığı şekilde olduğunu vurgulamak için kullanıldığını ve şerhte bu başlıklarla şahsi yorumların başladığını ifade eder (Saraç, 2006, s. 126).

Şerhin çeşidine göre şerh yöntemi değişebilmektedir. Edebî bir şerh ile tasavvufi şerh arasında yöntem olarak farklılıklar göze çarpacağı gibi Farsça ve Arapça manzumeler üzerine yapılmış şerhler de yöntem olarak tasavvufi şiir şerhlerinden bazı noktalarda ayrılırlar. Mesnevî, Bostan, Gülistan, Hâfız Dîvânı şerhlerinde önce kelimelerin filolojik yapısı üzerinde durulup daha sonra manaya ulaşmak hedeflenmektedir. Oysa tasavvufi şerhlerde durum böyle değildir. Bu şerhlerde kelimelerin tasavvufi manaları üzerinde uzun uzun durulur. Ancak bunun nedeni dil farkı olmayıp, şârihin şerh edeceği metne olan yaklaşımıdır. Arapça ve Farsça manzumelerin şerhinde şerh sebebi eserin edebî kıymeti ve güzelliği iken, tasavvufi şiir şerhlerinde eserin taşıdığı tasavvufi anlam yoğunluğudur (Ceylan, 2000, s. 442). Canpolat Taşçı, kaynak metni Fars edebiyatından seçen şârihlerin amacının metni dil ve anlam yönünden açıklamak olduğunu, bu nedenle de geniş mazmun açıklamalarına ve yorumlamalarına yer vermediklerini söyler:

Bizim incelediğimiz şerhlerde şârihler kaynak metni Fars edebiyatının müstesna örneklerinden seçmişlerdir. Bu tarz seçme yapan şârihlerin amacı metni dil ve anlam yönünden açıklamak olmuştur. Bu sebeple şerhlerinde geniş mazmun açıklamalarına ya da geniş metin yorumlamalarına yer vermezler. Şârihler seçtikleri metne ve niyetlerine bağlı olarak şerh yöntemleri belirlerler (Canpolat Taşçı, 2014, s. 73).

Ayrıca bu durum, yabancı bir kültüre ait metni tercih eden şarihin bu dile ve kültüre yetkinliğini göstermesi açısından önem taşır (Canpolat Taşçı, 2014, s. 89). Günümüzde şerh metodları üzerine çalışmalar yapılmakla birlikte¹ şârihlerin şerh metodlarının mukayese edildiği araştırmalar da yapılmaktadır².

Sonuç olarak "şerh" kelime anlamı ve kullanım alanı olarak "haşiye, inceleme, izah, tahlil, tefsir, ta'lik, telhis, tenkid, te'vil" gibi bazı tabirlerden küçük farklarla ayrılmaktadır. Şârih'in metodunu etkileyen faktörler arasında sadece eser değil, aynı zamanda kendi kişiliği ve okuyucu da oldukça önemlidir. İçerisinde tarihe ışık tutan pek çok âdet, gelenek, inanış, tarihî ve edebî bilgiler barındıran bu eserler oldukça kıymetlidirler ve çalışılmayı beklemektedirler.

2.1.2. Türk Edebiyatında Şerh

Şerhin Türk edebiyatındaki gelişimini anlatmadan önce kısaca tarihî seyrini açıklamak yerinde olacaktır. En eski şerh, Derveni Papirüsü olarak bilinen, Grekçe yazılmış en eski metinler arasından çıkmıştır. Bu dönemlerde yapılan şerhler hakkında bilgi veren Grafton, antik dönemlerde şerhlerin çeşitli konularda yazıldığını söyler. Ayrıca şârihleri kaynak metnin üzerine oturup o metnin faydalarından yararlanan parazitlere benzetir: "Antik dönemde yapılan şerhler, çok çeşitli konuları ele almış ve değişik biçimlerde yapılmıştır. Esâsen, şârih bir parazitti. Belli bir alanda otorite iddiasında olan mevcut bir metnin üzerine oturup bu metnin faydalarını dikte etmeye çalışırdı" (Grafton, 2014, s. 393-394).

Şerh, İslam medeniyetinin bir ürünü olmakla birlikte, ilk örneklerine şiirlerdeki bazı ibare ve kelimelerin açıklamaları şeklinde rastlanmaktadır. Şerhin bir yöntem hâline gelmesinde ise Kur'ân-ı Kerîm tefsirlerinin birinci derecede rolü vardır. Ayrıca,

¹ Bu konudaki çalışmalar için bk.: Sancaklı, S. (2007). İbn Battâl (ö. 449/1057) ve Buhârî şerhi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1, 61-93; Ekici, H. (2017). Bosnalı Atfî Ahmed Efendinin Şerh-i Tuhfe'si ve şerh metodu. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2, 19-36.

² Bu konudaki çalışmalar için bk.: Ayar, M. T. (2007). *Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Südü ve Konevî'nin Yaklaşım Tarzları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul; Elbir, B. (2014). Aynı yüzyılda yaşamış iki şârihin şerh anlayışlarının mukayesesi (Südü-i Bosnavî ve Sürürî). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 294-307. İstanbul: Klasik.

tefsir ilminde önemli yeri olan sözcükler ile ilgili bilgiler ve gramer ile ilgili açıklamalar, tefsirdeki açıklama yöntemleri, şerh geleneğinde bir belirleyici olmuştur. Bu dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm dışında mantık, felsefe, aruz, belagat, tıp gibi çeşitli ilimlerde düz yazı veya manzum metinlerin de şerh edildiği görülmektedir (Saraç, 2006, s. 122-124).

Arap şerh edebiyatının kurulmasında h. III ve IV. yüzyıllarda yaşamış olan Sükkerî, Sa'lebî gibi şârihlerin önemli rolü vardır. Arap edebiyatında olmakla beraber Fars ve Türk edebiyatlarında da ilgi görmüş ve şerh edilmiş Arapça eserler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: "Muallaka-i Seb'a, Kasîde-i Nûniyye, Kasîde-i Tâiyye, Kasîde-i Bürde ve Bür'e, Fusûsül-Hikem" (Erdoğan, 1997, s. 288). Arap edebiyatında şerh edilen konular arasında hadis, esmâ-i hüsnâ, duâlar ve aruzla ilgili eserler de yer almaktadır (Erdoğan, 1997, s. 288).

İlk dönemlerden itibaren kaleme alınan şerhlere daha sonraki zamanlarda ilaveler yapıldığı, tekrar açıklama gereği duyulan yerlerde eserlerin kenarlarına bazı notlar düşüldüğü görülür. Bunun amacı, anlaşılabilirliğini yitiren eserlerdeki bazı noktaların hâlâ hayatta olan şârihler tarafından zorluklarının giderilmesidir. Hatta IX ve X. yüzyılda bu bir sistem haline gelmiştir:

Şark-İslâm dünyasında ilk dönemlerden itibaren yazılan şerhler, muhtevalarında devirleriyle ilgili bazı tabirler bulundurduğu, devirlerinde meydana gelip sonradan unutulmuş bazı hadiselerle işaret ettiği için, zamanla anlaşılabilirliğini yitirmeye başlamıştır. Bunun üzerine bu eserlerdeki müşkülleri bilenler henüz hayatta olduğu için onların bilgileri ışığında bu müşküller çözümlenip gerekli açıklamalar eserlerin ilgili yerlerine eklenmeye başlanmıştır. Bunlar başlangıçta özellikle şiirlere yapılmakta olup belli bir düzen dahilinde olmayıp gelişi güzel yapılmış olsa da IX ve X. yüzyılda yetişen şârihler bunu belli bir sisteme sokmayı başarmışlardır (Bilgin, 2001, s. 169).

X. yüzyılda edebî sanatlar için yazılan şiir örneklerinin anlaşılmasındaki güçlük nedeniyle şerh edilmesi, müstakil beyit şerhlerinin yazılmasına neden olmuştur. Bu da şerh usulünün ve yönteminin doğmasını sağlamıştır:

. . . Yine X. yüzyılda edebî tenkit ile ilgili eserlerin yazılmaya başlanmasından sonra edebî sanatlar için verilen şiir örneklerinin, anlaşılmasındaki güçlük nedeniyle genellikle şerh edildiği görülmektedir. Böylece edebî sanatlar esas alınarak beyit şerhlerine tahsis edilen müstakil eserler yazılmaya başlanmış, bu tür eserler şerh usulünün gelişmesini ve belli bir yöntemin doğmasını sağlamıştır (Bilgin, 2001, s. 170).

Arap edebiyatında doğan şerh yöntemi fazla bir değişikliğe uğramadan Fars ve Türk edebiyatında da uygulanmaya başlamıştır. Bazı farklılıklarla divan edebiyatı ve Türk tasavvuf edebiyatında "temelde aynı çizgide" (Bilgin, 2001, s. 170) devam etmiştir. On dört ve on beşinci yüzyıllarda Avrupa'nın dört bir yanında hümanistler tarihsel ve filolojik ayrıntılara yönelik bir merakla Eski çağ şârihlerini çalışmaya başlamışlardır (Grafton, 2014, s. 402).

Fars edebiyatında, şerh edilen metinlerin çoğunlukla tasavvufî eserler olduğu görülmektedir ve şerhin en çok gelişmeye başladığı dönem olarak XV. yüzyıl gösterilmektedir. Bu dönemdeki Fars şârihler arasında Devvânî, Molla Câmî, Hüseyin Vâiz Kâşifi, Şemseddîn-i Lahorî sayılabilir (Erdoğan, 1997, s. 288). Bazı Farsça kaleme alınmış eserlerin şerh edilmesine ise hem Fars hem de Türk edebiyatında rağbet gösterilmiştir. Bunlar arasında Mevlânâ'nın Mesnevî'si, gazel ve rubâileri, Hâfız'ın Dîvân'ı, Sa'dî'nin Bostân ve Gülistân'ı, Molla Câmî'nin Bahâristân'ı, Attâr'ın kasîdeleri, Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı bulunmaktadır (Pekolcay ve Sevim, 1991, s. 41-42).

Şerh edebiyatımızın ilk ürünleri arasında hadisler, Bostan ve Gülistan, Gülşen-i Râz şerhleri yer alır. Erdoğan şerh edebiyatımızın ilk ürünleri hakkında şu bilgileri verir:

İlk şerhler daha çok hadis-i şerîflere ve Bostan, Gülistan ve Gülşen-i Râz'a yazılmıştır. Meselâ 1358'de vefat eden Mahmut bin Ali'nin Nehcül-Ferâdîs adlı eseri (aslında bir Kırk Hadis şerhidir) İbn-i Arabşâh'ın varlığını haber verdiği ama mâhiyetini bilmediğimiz Ahmedî'nin Kasîde-i Sarsarî Şerhi şerh edebiyatımızın ilk ürünleri arasında sayılabilir (Erdoğan, 1997, s.288).

Arap ve Fars edebiyatından bize geçen şerh geleneği dolayısıyla ilk Türkçe şerhler çeviri özelliği gösterir. Ceylan, bu konuyu şöyle açıklar: "Edebî an'nenin bu tabîî gelişiminin bir gereği olarak da ilk Türkçe şerhler, Arapça ve Farsça metinlere yazılmıştır. Dolayısıyla da şerh geleneğimiz daha çok çeviri amaçlı bir karakter arz etmektedir" (Ceylan, 2002, s. 892). Bununla birlikte edebiyatımızdaki ilk şerhlerin, Mevlânâ, Hâfız, Urfî, İbn-i Fârız gibi şöhreti tüm İslam coğrafyasına yayılan şairlerin eserlerine yazıldığı görülmektedir (Ceylan, 2002, s. 892).

Müstakil Türkçe şiir şerhleri arasında ilk örnekler Yunus Emre'nin (öl. 1320) şiirlerine yapılan şerhlerdir³. Bunun yanında Hacı Bayrâm-ı Velî ve Niyâzî-i Mısırî'nin şiirlerine de şerhler yapıldığı görülür. Yunus Emre'nin şiirlerine Şeyhzâde Muhyittin

³ Ayrıntılı Bilgi için bk. Tatçı, M. (2008). *Yunus Emre Külliyyâtı Yunus Emre Şerhleri*, İstanbul: H., Tatçı, M., Özay, İ. ve Babacan, İ. (2008). *Şeyh Mustafa Selâmî Efendi Şerh-i Âşık Yunus. Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 9(22), 161-200.

Muhammed (öl. 1554), Niyâzî-i Mısırî (öl. 1694), Ali Nakşîbendî, İsmâil Hakkı Bursevî; Hacı Bayrâm-ı Veli'nin (öl. 1429) "Çalabım bir şar yaratmış iki cihân arasında" mısra'ıyla başlayan şiirine Abdülhay Celvetî (öl. 1705), İsmâil Hakkı Bursevî; Niyazi-i Mısırî'nin şiirlerine Mustafa Azbî, Hasan Sezâyî (öl. 1738), Salâhattin-i Uşşâkî şerhler yazmışlardır. Bunların dışında Şeyh Sahfî (öl. 1733), Eşrefoğlu Rûmî (öl. 1469-70?) gibi şairlerin şiirleri de az da olsa şerh edilmiştir (Saraç, 2006, s. 128).

Erdoğan, Türk edebiyatında şiirlerine en fazla şerh yazılan kişinin Niyâzî-i Mısırî olduğunu söyler ve onun şiirlerini 17 kişinin şerh ettiğini belirtir. Bunlar: Nasuhî Muhammed Efendi, İsmail Hakkı Bursevî, Sahfî Muhammed Efendi, Sezâyî-i Gülşenî, Selîm-i Dîvâne, Nâzirâ İbrahim Efendi, Salâhî-i Uşşâkî, Köstendilli Mollazâde Süleyman Şeyhî, Mürîdzade Mustafa Aczî, Haririzâde Seyyid Muhammed Kemaleddin, Seyyid Muhammed Nuru'l-Arabî, Ali Rıza Bey, Şeyh Mustafa Şevkî Efendi, Hüseyin Vassâf, Tokatlı Azmî Yaman ve M. Agâh Harfî, İbrahim Yurdören (Erdoğan, 1996, s. 15-16).

Kaynak metin olarak Türkçe eserlerin tercih edildiği şerhlerde, bu eserlerin genellikle tasavvufi eserler olduğu görülmektedir. Ceylan, Tâhirü'l-Mevlevî'ye kadar yapılan tüm şerhlerin tasavvufi nitelikte olduğunu söylemiştir:

Türkçe manzûmelere yapılmış şerh külliyyatımız toplu halde gözden geçirildiğinde, Tâhirü'l-Mevlevî'ye kadar yapılmış bütün şerhlerin tasavvufi manzûmelerden seçildiğini, hem şâir hem de şârihlerin mutasavvıf olduğunu görüyoruz. Bu durum Türkçe şiirleri şerh etme geleneğinin tasavvuf erbâbı arasında tesis edildiğinin ve daha da önemlisi bu şerhlerin tasavvufi terbiyenin yaygınlaştırılması amacıyla birer eğitim aracı olarak kaleme alındıklarını ortaya koymaktadır (Ceylan, 2000, s. 34-35).

Türk şerh edebiyatı XV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış, XVII ve XVIII. asırlarda en zengin dönemini yaşamıştır (Erdoğan, 1997, s. 288). XVI. yüzyılda çok önemli şârihler yetişmiştir. Bunlar arasında "Gelibolulu Surûrî, Mustafa Şem'î, Lâmi'î Çelebi, Ahmed Sûdî" bulunmaktadır (Elbir, 2007, s. 214).

Farsça'dan Türkçeye edebî şerhlerin yazımı ise XVI. yüzyılda başlamaktadır. Bu yüzyıl, Türk edebiyatının kendi ruhunu bulduğu bir yüzyıldır (Ünlü, 2014 s. 166). Canpolat Taşçı, klasik anlamda şerhlere XVI. yüzyıldan itibaren rastlandığını ve Farsçaya olan uzaklığın bu yüzyılda artması ve bu dili öğrenme isteğinin şerhlerin ortaya koyulmasında etkili olduğunu söyler. Ayrıca bu yüzyıldan itibaren görülen edebî şerhlerin pedagojik amaçlı olduğunu belirtir (Canpolat Taşçı, 2014, s. 83).

XVIII. yüzyılda Mevlânâ, Molla Câmi ve Feridüddîn Attâr'ın eserlerine şerh yazıldığı görülür. Bu yüzyılın şerh metinleri arasında şu eserler sayılabilir: "Kâmî'nin Şerh-i Hicv-i Şifâî'si, Abdurrahman Şeref Efendi'nin Şerh-i Mu'ammâ-yı Sagîr li-Mevlânâ Câmî'si, Hâtem'in Elfâz-ı Küfr Risâlesi Şerhi, Mültekâ Şerhi ve Şerhü'l-lem'ası, İsmail Hakkî-i Bursevî'nin Mesnevî'nin şerhi olan Rûhu'l-Mesnevî'si ile Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediyye'sinin şerhi olan Ferâhu'r-rûh'u . . ." (Şentürk ve Kartal, 2004, s. 476).

Osmanlı medreselerinde okunan eserler, klasik eserler olduğundan öğretimde kullanılmak amacıyla açıklanmalarına ihtiyaç duyuluyordu (Saraç, 2006, s. 123). Bu sebeple pek çok eser şerh edilerek okutuluyordu. Bu durum, medrese hocalarının seviye olarak yüksek sınıflara geçmelerinde bir kıstas olarak görülüyordu. Bu amaçla şerh edilen eserler hakkında Saraç şu bilgileri vermektedir:

Belagatten Miftahu'l-Ulum, matematikten Hülasatü'l-Hisab, geometriden Eşkâlüt-Te'sis, fizikten Hıdayetü'l-Hikme, astronomiden Çağminî metinleri şerhler ile okutulmakta idi. Medrese hocalarının bir medreseden diğer bir medrese seviyesine yükselmeleri için gereken şartlardan birisi de okutacakları metnin bir bölümünün şerh edildiği risale yazmaları idi. Bu durum da şerh geleneğinin gelişmesini sağlayan şartlardandır (Saraç, 2006, s. 123).

Klasik edebiyatımızın en başta söylenmesi gereken şerhleri Hâfız Dîvânı, Mesnevî, Bostân ve Gülistân'a yapılan şerhlerdir. Bunlar arasında Sürûrî (öl. 969/1562), Şem'î (öl. 1009/1600'den sonra), Sûdî (öl. 1007/1599'dan sonra) ve Mehmed Konevî'nin (öl. 1244/1828) Hâfız'ın Divan'ına yaptıkları şerhler de yer almaktadır (Bilgin, 2001, s. 170).

Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eseri zor olmasına rağmen oldukça fazla şerh edilmiştir. Mesnevî'yi şerh edenlerin yaşadıkları yüzyılları göz önüne alan Güleç, çalışmasında bu konuya dikkat çekmektedir: "İlkinin yaklaşık 400, sonuncusunun da 20 yıl önce vefat ettiğini düşündüğümüzde her elli yıla bir şârih düşmektedir" (Güleç, 2008, s. 156). Mesnevî'nin bazı beyitlerinin şârihler tarafından seçilmesi yoluyla da şerhler yapılmıştır. Mesela Bosnalı Abdullah Efendi'nin Şerh-i Beyt-i Mesnevî'si bu tür şerhlere örnek verilebilir (Özdemir, 2017, s. 171-181). Bu şerhlerle doğru orantılı olarak Mesnevî'nin şerhleri de araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Mesela Çınarcı'nın (2015) çalışmasında, Şârih'in Mesnevî şerhindeki ahlaki değerleri nasıl anlattığı ele alınmıştır.

Şârihler, müstakil olarak eserlerin şerhine önem vermişlerdir. Şerh edilen müstakil eserlerin başında Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Mesnevî'si gelmektedir. Saraç, çalışmasında Mesnevî'nin Osmanlı döneminde yapılan şerhlerini şöyle sıralamaktadır:

İbrahim Bey (15. yy), Muini (15. yy), Abdülmecit Sivasi (ö. 1049), Sarı Abdullah (ö. 1660-61), İsmail Ankaravi (ö. 1631), Şem'i Şemullâh, Sabuhi Ahmed b. Muhammed (ö. 1647), Şifai Mehmed Dede (ö. 1671-72), Şeyh Murad-ı Buhari (ö. 1848), Abidin Paşa (ö. 1907). Daha sonra Kenan Rifai (ö. 1950), Ahmet Avni Konuk (ö. 1938), Tahirü'l-Mevlevî (ö. 1951) ve Abdülbâki Gölpınarlı (ö. 1982) da Mesnevî şerhi geleneğini Cumhuriyet döneminde devam ettirmiştir (Saraç, 2006, s. 127-128).

Sâdî'nin Bostân ve Gülistân'ı Türk toplumunda sevildiğinden çokça şerh edilmiştir. Gülistân'a şerh yazanlar arasında Şâhidî İbrâhim Dede (öl. 1501), Zaifi Efendi (öl. 1552), Şem'î Şemullâh, Hevâî Mustafa Efendi, Aysî Muhammed Efendi (öl. 1650), Şem'î Muhammed Monla (öl. 1881), Bosnalı Sûdî, Sürûrî Mustafa Efendi yer alır. Sâdî'nin diğer eseri Bostân'a şerh yazanlar ise İsmail Hakkı Bursevî, Bosnalı Sûdî, Şem'î Şemullâh ve Hevâyî'dir. Hâfız Dîvânı da müstakil şerhi yapılan eserler arasında önemli bir yerdedir. Sürûrî Mustafa Efendi, Şem'î Şemullâh Efendi, Sûdî Efendi ve Konevî Mehmed Vehbî Efendi Hafız Dîvânı'na şerh yazanlar arasındadır (Saraç, 2006, s. 128).

Kaside şerhleri edebiyatımızda önem taşımaktadır. Kasîde-i Münferice, Kasîde-i Emâlî, Kasîde-i Nûniyye, Kasîde-i Mîmiyye, Kasîde-i Bânet Suâd, Kasîde-i Bürde şerh edilen kasideler arasında yer alır. İmam Bûsîrî'nin (öl. 1296) Kasîde-i Bürde'si ise klasik Türk edebiyatında en fazla önem verilen kaside olarak karşımıza çıkar. Ayrıca bu kasidenin manzum tercümeleleri, tahmisleri, mensur şerhleri de yapılmıştır (Saraç, 2006, s. 127).

Ceylan edebiyatımızda en fazla şerh edilen eserleri, şerh edilen şairleri ve öne çıkan şârihleri şöyle sıralar:

Kırk Hadis mecmûaları, evrâd mecmûaları, hilye-i nebî mecmûaları, Esmâ-i Hüsnâ risâleleri, Fıkh-ı Ekber, Fusûsu'l-Hikem, Mesnevî, Gülşen-i Râz, Bostân, Gülistân, Bahâristân; en çok şerh edilen kasideler: Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür'e, Kasîde-i Münferice, Kasîde-i Tâ'iyye, Mevlânâ ve Urî'nin kasideleri; şiirleri en çok şerh edilen şâirler: Mevlânâ, Hâfız, Urî ve İbni Fâriz'dir. Şârihler arasında Şem'î Şemullâh Prizrenî, Sûdî-i Bosnevî, Davud b. Muhammed Karsî, İsmail Hakkı Bursevî, Muhammed Vecîhî Paşa ve Müstakimzâde Süleymân Sâdeddin öne çıkarken, yazdıkları şerhlerle anılan Sarı Abdullah Efendi (Şârih-i Mesnevî) ve Sofyevîzâde Bâlî Efendi (Fusûs Şârihi) de bu vâdînin şöhretli isimleridir (Ceylan, 2002, s. 892).

Bazen şerh edilen bir eser, başkaları tarafından tekrar şerh edilebilir. Bunun nedeni doğal olarak öncekilerin yetersiz görülmesidir. Hatta daha önceki şerhler bazen şârih tarafından tenkit edilebilir (Saraç, 2006, s. 126). Bununla birlikte bazı kişiler bir eserin hem yazarı hem şârihi olarak karşımıza çıkabilir. Mesela İsmail Hakkı Bursevî bunlardan biridir. Ayrıca XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Ferrî Mehmed de kendi gazeline şerh yazmıştır (Kırbıyık, 2000, s. 343-360).

Şiirlerin yanında mensur eserler de şerh edilmiştir. Bu eserler genellikle ilmî eserler olup öğretim amacı taşımaktadır. Ayrıca, eserler bazen mensur veya manzum olarak şerh edilebilir. Edebiyatımızda daha çok mensur şerhlerle karşılaşılsa da manzum şerhler kaleme alınmıştır. Mesela İsâ Saruhanî'nin Esmâ-i Hüsnâ şerhi buna örnek verilebilir (Erdoğan, 1997, s. 287). Bununla birlikte şerh edilen manzum eserler arasında manzum lügatlerin⁴ de şerh edildiği görülmektedir. Bu tür eserlerde kelime ve gramer bilgileri, aruz, edebî sanatlarla ilgili bilgiler verilmektedir. Bu manzum lügatlerden Şahidî İbrahim Dede'nin 1515'te telif ettiği Tuhfe-i Şahidî'nin kırka yakın şerhi yapılmıştır (Saraç, 2006, s. 129). Öz, çalışmasında Tuhfe-i Şâhidî ile ilgili olarak 57 eser tespit etmiş ve şerhleri üzerinde ayrı ayrı durmuştur. Bunların 39'u şerh, altısı tercüme, dördü alfabetik tertip, altısı bahir ve vezinlere dair, altısı nazire ve tazmin başlığı altında tanıtılmış ve incelenmiştir (Öz, 1999, s. VIII). Ayrıca önemli eserlerin dibaceleri de şerh edilmiştir. Öztahtalı, Gülistân adlı eserin dibacesinin şerhlerine çalışmasında dikkat çekmiştir⁵.

Yekbaş, şerhleri klasik şiirimizin yaşadığı dönemde yapılan şerhler, batılılaşma hareketlerinin gerçekleştiği dönemde divan şiirine yaklaşımlar ve son dönemdeki şerh çalışmaları olarak (Yekbaş, 2008, s. 193) üç döneme ayırarak alt başlıklarda değerlendirmiştir. Ona göre ilk dönem şerhleri tasavvufi bir özellik gösteriyor ve şerhler eğitim aracı olarak görülüyordu. Şârih sanki minberdeki vaizdi (Yekbaş, 2008, s. 196). Ayrıca, tanzimat dönemi ve günümüzde şerhin durumu ile ilgili de aydınlatıcı bilgiler vermiştir (Yekbaş, 2008, s. 207).

Günümüzde modern şerh çalışmalarına rağbet gösterilmektedir. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır⁶. Modern yöntemin yanı sıra geleneksel yöntemle şerh

⁴ Geniş bilgi için bk. Gümüş, Z. (2007). Pîrî Paşa-zâde Mehmed b. Abdü'l-Bâkî El-Cemâlî'nin Tuhfe-i Şâhidî şerhi: Tuhfe-i Mîr. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 296-312.

⁵ Öztahtalı, İ. (2011). Şerh geleneği ve Lâmi'nin Şerh-i Dibace-i Gülistân'ı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXIX, 293-302.

⁶ Bu konuda geniş bilgi için bk.: Genç, İ. (2007). Klâsik Türk edebiyatı metinlerini anlamada modern yaklaşımlar. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(4), 393-404; Tökel, D. A. (2007). Divan Şiiri'ne modern çözümleme

çalışmaları da hâlâ devam etmektedir. Mesela Yılmaz, Şeyh Gâlib'in bir beyitini geleneksel yöntemle şerh etmiştir⁷. Böylelikle geleneksel ve modern olmak üzere iki farklı eğilim meydana gelmiştir⁸.

İnce, modern ve geleneksel şerh hakkında şunları dile getirir:

Modern çözümlene yöntemi ile geleneksel şerh yöntemini belirgin bir şekilde birbirinden ayıran, metne yaklaşımda izledikleri yoldur. Metnin dışında kalan, sanatçı, çevre ve toplum konularını dikkate almayan geleneksel metin şerhi anlayışına karşı, modern yöntemler (Pozitivist), sanat eseri kadar onu meydana getiren sanatçı, sanatçının yetişme ve yaşama şartları yanında kişiliğini oluşturan etmenlere kadar pek çok insânî ilişkileri de dikkate alır (İnce, 2009, s. 360).

Kılıç, geleneksel şerh ve modern şerhleri ele alan çalışmasında modern yöntemlerin beklentiyi karşılamadığını şöyle ima eder: ". . . ve son olarak modern şerhin eski metinler ile ilgili tasarrufundan özellikle şikâyetler var: Çok kelimeler var fakat az mânâ veya az netice. Yani bir damla bal için haylice keçiyoynuzu yemek gibi bir şeye benziyor" sözleriyle modern yöntemdeki aksaklıklara dikkat çekmektedir (Kılıç, 2009, s. 333). Bununla birlikte Kılıç, çalışmasında hangi eserlere bu adın verildiğinin bile belli olmadığını söyleyerek, bir başka mesele olan ve bu zamana kadar Osmanlı döneminden kalan bu tür eserlerin genel bir tasnifinin yapılmadığını söyleyerek şerh çalışmalarında oldukça faydalı olacağını düşündüğümüz genel bir tasnif yapar. Şerhleri Şerh Metoduna Göre (Geleneksel Şerh, Hall-i Müşkilât ve Benzeri veya Tercüme-yakın Şerhler, Modern Şerhler-Bilimsel Esaslı, Teorik Zemine Dayalı Olanlar-Geleneği Bazı Eklentilerle Devam Ettirenler), Şerh Edilen Eserin Manzum ya da Mensur Oluşuna Göre (Manzum Şerhler, Mensur Şerhler), Şerh Edilen Eserin Diline Göre (Arapça Eser Şerhleri, Farsça Eser Şerhleri, Türkçe Eser Şerhleri), Şerh Edilen Eserin Muhtevasına Göre (Edebî Şerhler, Dînî Eser Şerhleri, Tasavvufî Şerhler) ve Diğer Bilimlerle Alâkalı Şerhler olmak üzere beş ayrı başlıkta tasnif etmiştir (Kılıç, 2007, s. 416-431). Güleç de

yöntemlerinden bakmak. *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 535- 555; Duru, R. (2007). *Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir; Yıldırım, A. (2009). Göstergibilim ve metinlerarasılık metoduyla bir beytin çözümü denemesi. *III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)*, 13 Şubat 2009, 390-401, Erciyes Üniversitesi Yayınları: Kayseri; Tanyıldız, A. (2014). Mesnevî şerhlerine metin merkezli anlam modeliyle bakmak. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 168-195. İstanbul: Klasik.

⁷ Yılmaz, O. (2017). Şeyh Gâlib'in bir beytinin şerhi, *Türk Dili*, 68(791), 55-58.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk: Kortantamer, T. (1999). Türk edebiyatında "Gelenek ve Modernlik" Tartışmaları Üzerine. *Kitaplık*, 38, 162-174.

bu çalışmaya katkı olması bağlamında mesnevi şerhlerinin tasnifi üzerine çalışmıştır (Güleç, 2009, s. 213-230).

Dilçin, modern yöntemin geleneksel yöntemin yanı sıra başvurulması gereken bir yöntem olduğunu çalışmasında belirtmiştir. Çünkü ona göre bu durum, yapısal açıdan da eserin pek çok özelliğinin görünmesini sağlayacaktır (Dilçin, 1991, s. 93).

Günümüzde her ne kadar modern yöntemler ile metinlere yaklaşıp şerh çalışmaları yapılırsa da geleneksel şerh bu gün de önemini korumaktadır. Ancak metnin anlaşılması amacı taşıdığından böyle çalışmalarda her iki yöntemin de sağladığı imkânlardan yararlanmak gerekmektedir.

2.1.3. Şerh ve Tercüme İlişkisi

Çalışmamızın konusu olan "Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i" adlı eserin bazı yerlerde tercümeyle yaklaşması dolayısıyla şerh ve tercüme ilişkisini burada açıklamayı uygun gördük. Eserin bu yöndeki incelemesini ise Hâkim'in Şerh Metodu başlığı altındaki "Tercüme" alt başlığında inceledik. Dolayısıyla eserin bu özelliğinin değerlendirilmesi III. Bölüm'de yapılmıştır. Burada ise tercümenin tarihî seyri, amacı, mütercim ve tercümenin nasıl olması gerektiği, eserlerin adlandırılması gibi konulardan sonra, tercüme ve şerhin birbiriyle ilişkisinden bahsedilmiştir.

Teknik anlamda tercüme faaliyetleri Emevîler döneminde başlamıştır. Ayrıca bu dönemdeki tercüme faaliyetlerinin ihtiyaçlara göre şekillendiği söylenebilir. Kaynaklara göre Emevî Emîri Hâlid b. Yezîd (öl. 85/704?), bazı bilimsel eserleri Arapçaya tercüme ettirmiştir. Bu dönemde Mısır'dan Arapça bilen bir grup Grek filozof getirilerek Grekçe ve Kıptîce eserlerin Arapçaya çevirisi yaptırılmıştır. Bu eserler, İslam'da bilinen ilk çeviri eserlerdir. Abbâsîler devrinde ise Grekçenin yanında Hintçe, Nabatîce, Pehlevîceden çeviriler yapılmıştır (Macit, 2011, s. 501).

Osmanlı döneminde III. Ahmed ve sadrazamı Damad İbrahim Paşa tarafından Yunanca, Latince, Almanca, Arapça ve Farsçadan eserler Arapça ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Yoğun tercüme faaliyetlerinin görüldüğü bu yüzyılda (Kaya, 1983, s. 145). Bedreddin el-Aynî'nin Aynî Tarihi olarak bilinen eseri yaklaşık otuz defa tercüme edilmiştir. Aristo'nun Physica'sının es-Semâ'u't-tabî'i başlıklı Arapça çevirisi, başında Yanyalı Esad Efendi'nin de bulunduğu yirmi beş kişilik bir heyet tarafından Tercümetü Mücelledi's-semâniye li-Aristotâlis adıyla çevrilmiş, Handmîr'in Farsça eseri olan Habîbü's-siyer fî ahbâri efrâdi'l-beşer'i, şair Nedim başkanlığında Müneccimbaşı Ahmed

Dede'nin Câmî'u'd-düvel'i, Küçükçelebizâde İsmâil Âsım Efendi tarafından Gıyâseddin Muhammed Nakkâş-ı Tebrîzî'nin Farsça 'Acâ'ibü'l-letâ'if adlı eseri, Nahîfî'nin manzum Mesnevî tercümesi bunlar arasında sayılabilir (Macit, 2011, s. 503).

Bildiğimiz gibi Hurûfiliğin fikirsel temellerinin tamamı Farsça dile getirilmiştir. Bundan dolayı Anadolu'daki Hurûfîler, ilk dönem Farsça eserleri tercüme yoluna gitmişlerdir. Böylece Anadolu'da ve Balkanlar'da Hurufiliğin yayılmasını sağlamışlardır. XV. yüzyılda Türkçe olarak Hurûfiliği anlatmada öne çıkan isimler Refî'i, Âmiloğlu ve Firişteoğlu Abdülmecid'dir (Usluer, 2014, s. 354). Dikkatle incelendiğinde, bu eserlerin Fazlullâh'ın eserlerinin tercümeleri olduğu anlaşılmaktadır (Usluer, 2014, s. 355).

Tercüme manzum ve mensur oluşlarına göre iki türlü incelenebilir. Yazar, kaynak ve erek metnin manzum ve mensur oluşlarına göre tercüme şöyle sınıflandırır:

Kaynak ve erek metni dikkate alarak tercüme manzum veya mensur oluşları bakımından incelendiğinde şu başlıklar ortaya çıkmaktadır: Manzum bir metnin manzum olarak tercüme edilmesi; Manzum bir metnin mensur olarak tercüme edilmesi (nesirleştirme); Mensur bir metnin manzum olarak tercüme edilmesi (nazma çekmek); Mensur bir metnin mensur olarak tercüme edilmesi; Manzum-mensur karışık yapıdaki bir metnin aynı yapıyla tercüme edilmesi; Manzum-mensur karışık yapıdaki bir metnin manzum olarak tercüme edilmesi . . . (Yazar, 2014, s. 253).

Telif eser, yazarın tamamen kendi ürettiği eserlere verilen addır (Paker, 2014, s. 38). Tercüme her ne kadar kaynak bir metin ele alınarak yapılıyorsa da bu eserlerin tercüme edilmesinde mütercim düşünce dünyası devreye girmektedir. Savory, bu konuda şöyle diyor: ". . . tercümenin de mütercim orijinal bir çalışması ve düşüncesi mahsulü olduğu aynı şekilde unutulmamalıdır" (Savory, 1961, s. 39). Nitekim mütercim kendi düşünce dünyasının etrafında ele aldığı bir eseri tercüme etmektedir. Bu bakımdan bakıldığında tercüme de mütercim telif eserleri olmaktadır.

Araştırmalara göre tercüme telif kadar eskidir (Savory, 1961, s. 26). Kuru, Anadolu'da "te'lif, tercüme ve şerh" kavramlarının başlangıçta "birbirine zincirlenen eylemler" (Kuru, 2014, s. 20-21) olduğunu belirtir. Bu üç kavramın birbiriyle var olduğu ya da birbirinin yerine kullanıldığına işaret eder. Çünkü tercüme "Farsî ya da Arabî libâsları eskimiş, değerini kaybetmiş olan ma'nâ-yı Türkî libâs içinde yeniden keşfetme, açma ve hayata döndürme . . ." (Kuru, 2014, s. 20-21) olarak görülüyordu. Bir

anlamda eski bir metni yeniden canlandırarak yeni bir dille ifade ederek kendi telif eserlerini oluşturuyorlardı. Bu bakımdan tercüme telife yaklaşıyordu.

Mütercimin çeşitli vasıflara da sahip olması gerekmektedir. Yalnız dil bilgisi ve edebî kabiliyet yeterli değildir. Bunun yanında mütercimin, tercüme edeceği esere karşı sempatisi olması gerekmektedir. Savory, sempatinin önemini çalışmasında şöyle dile getirmektedir: ". . . çünkü böyle bir sempati olmazsa, mütercim bu işi üzerine almağa bir meyil duymaz" (Savory, 1961, s. 23). Ayrıca Savory, mütercimin dili ne kadar bildiğini de sorgulamak gerektiğini, tercümenin yapılabilmesi için oldukça iyi bir bilgi birikimine sahip olunmasının lüzumunu vurgular. Tercümenin değer verilmesi gereken bir sanat olduğunu söyleyen Savory, tercüme seviyesine gelmiş bir mütercimin kolayca bulunamadığını da sözlerine ekler ve ona göre ". . . mütercim çalışmalarının tam mükâfatını görmelidir" (Savory, 1961, s. 22-23). Bu sözlerden tercüme faaliyetlerinin önemini, bir mütercimin yetişmesinin kolay olmadığını anlamakla birlikte, daha önce belirttiğimiz gibi tercümenin, mütercimin yeni bir mahsulü sayılıp telif olma hüviyetine bürünme sürecini gözlemleyebilmekteyiz. Kuru, modern öncesi dönemde çevirinin bir uyarlama olarak algılandığını, bu açıdan da yeni bir eser ortaya koyma olarak kabul edildiğini şöyle ifade eder: "Bugün çeviriye ve çevirmenlere gösterilen ilginin azlığına karşın modern öncesi dönemde çevirinin öncelikle uyarlama olarak da algılandığını bu açıdan da yeni bir eser ortaya koyma eylemi olarak kabul edildiği düşünülebilir" (Kuru, 2014, s. 23).

Tercüme faaliyetlerine bakıldığında tercümeyle farklı yaklaşımların mevcut olduğu görülür. Kendilerine güvenen şairler tercümeden kaçınırlarken bazıları da daha iyisini meydana getirme amacıyla tercümeyle zorunlu görmüşlerdir (Levend, 1984, s. 83-87). Eserlerin sebep-i te'lif bölümleri şarihin veya mütercimin amacına açık veya örtük şekilde işaret edebilir (Paker, 2014, s. 43). Bu bakımdan bir eserin şerh mi yoksa tercüme mi olduğunun tespitinde sebep-i te'lif bölümleri ip uçları verebilir.

Savory, tercümenin prensiplerini şu şekilde sıralar:

Bir tercüme aslının kelimelerini vermelidir; Bir tercüme aslının fikirlerini vermelidir; Bir tercüme okunurken orijinal bir eser hissini vermelidir; Bir tercüme okunurken tercüme olduğu belli olmalıdır; Tercüme aslının üslûbunu aksettirmelidir; Tercüme mütercimin üslûbunu vermelidir; Tercüme aslının yazıldığı devirde yazılmış gibi okunabilmelidir; Tercüme mütercimin yaşadığı devirde yazılmış gibi okunabilmelidir; Tercümede ilâveler ve atlamalar olabilir; Tercümede asıl metne bir şey ilâve edilemez ve ondan atlamalar olmaz; Nazım,

nesir olarak çevrilmelidir; Nazım, nazım olarak çevrilmelidir (Savory, 1961, s. 36).

Daha önce de belirtildiği gibi şerh, pek çok kavramla birlikte anılmakta ve telhis, talik, hamış, derkenar, tercüme, izah, tahlil gibi kavramların yerine de kullanılabilir. Hatta esere “şerh” adı verilip bu eserlerin farklı özellikler gösterebildiğine de daha önce değinmiştik. Levend, "Eski edebiyatımızda 'terceme', bugünkü 'çeviri'yi aşan geniş bir anlam taşır" der ve tercümenin şu biçimlerinin olduğunu söyler: "Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler; kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler; konusu aktararak yapılan çeviriler; genişletilerek yapılan çeviriler" (Levend, 1984, s. 80). Bununla birlikte Levend, kelime kelime olmayıp aslına uygun yapılan çevirinin edebî eserlerde çok görüldüğünü belirtir (Levend, 1984, s. 81). Bizim burada üzerinde durmamız gereken dördüncü biçimdir. Çünkü bu biçim şerhle karıştırılabilmektedir. Levend, bu tip tercümelerde yazarın esere kendini bağlı saymadığını, asıl önemli gördüğü yerlerde geniş açıklamalara gittiğini, hatta tercümeyle yorumlar kattığını söyler. Bu durumdaki eserlerin artık tercüme sınırlarını aştığını eserinde vurgulayan Levend, bu eserlere artık kesinlikle 'çeviri' demenin doğru olmayacağını vurgular. Çünkü bu durumun kaynak metnin yazarına bir tevazu göstergesi olarak algılandığını söyler. Ayrıca, kaleme alınan eser şerh de olsa yazarların eserlerine "terceme" adını verdiklerini şöyle ifade eder: "Üstat saydıkları ilk yazara karşı saygı eseri olarak eserlerine 'terceme' demişlerdir" (Levend, 1984, s. 81). İşte bu durumda katologlarda "tercüme" adını taşıyan eserlerin şerh özelliği gösterebileceği akla gelmektedir. Öyleyse bu eserlerin tespiti edebiyatımız açısından oldukça önemlidir. Buna karşılık şerh adını taşıyan ve tamamen tercüme özelliğinde olan veya bazı yerlerde tercümeyle yaklaşan eserler de mevcuttur. Mesela Şem'î, tercüme yönü ağır basan bir şerh usulü izlemiştir. Gök, çalışmasında bu konuyu ayrıntılı olarak ele almıştır:

Şem'î, detaylı izahlar yapmak yerine tercümeyle ağırlık verip gerekli gördüğü yerlerde kısa açıklamalarda bulunmuştur. Klasik şerh edebiyatının genel kanaat gören metin şerhi tekniğine tam olarak uymayan bu durum, Şem'î'ye ait şerhlerin en başta gelen özelliğidir. Yani o, şerhlerinde uzun izahlara yer vermeyip tercüme ağırlıklı bir şerh yaparak herkesin bu eserleri anlayabilmesi amacını gütmüştür (Gök, 2014, s. 418).

Bazen eserin yazarı, yazmış olduğu eser için hem "tercüme" hem "şerh" adlarını kullanabilmektedir. Mesela, Rızâyî, Cûy-ı Rahmet için "şerh" kelimesini kullandığı gibi

"tercüme"yi de zikretmiştir (Çelik, 2017, s. 244). Çelik, bu eserin yöntem olarak şerhe benzerliğine dikkat çekmiştir. Diyebiliriz ki bir eserin "şerh" veya "terceme" adı taşıması o eserin bu özellikte olduğunu göstermeyebilir.

Tercüme, bildiğimiz gibi bir dilden diğer bir dile çevirme faaliyetidir. Ama bu yapılırken aynen, kelimesi kelimesine çeviri yapılabileceği gibi tercüme yorumlar da katılabilir. Paker: "Terceme ya da çevirinin bir dilden farklı bir dile aktarım olduğu bilindiği, halde bu aktarımın değişmez biçimde gerçekleştiği, yani 'aynen' karşılık bulunduğu gibi sâfiyâne bir yanılısma hâkimdir" (Paker, 2014, s. 40) der.

Klasik bir şerhte önce metnin tercümesi yapılır; ancak kapalı olan anlam dünyasının okuyucuya anlatılabilmesi için gramer açıklamalarının yanı sıra hatıralar, hikâyeler, örnekler, deyimler, atasözleri, dinî bilgiler, alıntılar gibi geniş bir yelpazeden yararlanıldıktan sonra anlamın özü verilip bitirilir. Kuru, bu durumu şöyle açıklar: "Şerh kaynak metni, sırasında çevirisini içerir, bunların ardından, kelimelerin etrafında gelişir ve kaynağa döne döne ilerler" (Kuru, 2014, s. 25).

İlk bakışta birbirinden çok farklı gibi görünen bu iki kavram, tercümenin anlam genişliği dolayısıyla birbirine yaklaşır ve metnin tercüme mi yoksa şerh mi olduğunu anlamak güçleşir. Levend'in, tercümenin biçimlerini sıraladığı yazısında "Genişletilerek Yapılan Çeviri" başlığı akılları karıştırabilir. Çünkü geçmişteki tercüme anlayışı da çeviri anlayışından farklıdır:

. . . terceme hem 'kelimesi kelimesine' dilden dile aktarımı, hem de kaynak metne bir ölçüde bağlı kalarak ama aynı deyişle, bir yeniden yazım geleneğini kapsıyordu; kaynak metinden farklılığa, değişikliğe işaret eden, çok çeşitli yeniden-yazma pratiklerini kapsayan geleneksel Osmanlı terceme anlayışı, günümüzde hâkim olan/saygın sayılan 'kaynak metne tam olarak bağlılık' normuna uygun çeviri anlayışından farklıydı" (Paker, 2014, s. 42).

Klasik şerhlerde, metin sadece çevirisi yapılarak bırakılmayıp metin açıklaması dilsel ve anlamsal olarak iki yönde sürdürülür. Bu kısımların az ya da çok oluşu şerhten şerhe değişiklik gösterebilir. Gramer ve anlamsal açıklamalar az olup tercümenin fazla olduğu ya da bunun aksinin görülebileceği şerhler de mevcuttur (Canpolat Taşçı, 2014, s. 76).

Görüldüğü gibi, tercüme şerhin ilk basamağını oluşturur. Bu basamağın açıklamalarla örülmesi eseri şerhe dönüştürür. Bazı eserler ise sadece tercüme faaliyetiyle sınırlı kalır (Canpolat Taşçı, 2014, s. 80). Eliaçık, şerhi tercümenin yetersizliğinden kaynaklanan karmaşık bir durum olarak görür. Şerhin, kaynak metinde

olmayan anlamları da barındırabileceğine dikkat çeker (Eliçık, 2009, s. 96). Buradan şârihin tercüme yapıtıktan sonra açıklamalara gitmesinin, anlam katmanlarından bahsetme gereğini duymasının, onun amacını anlamamızda önemli bir rolü olabileceğini görmekteyiz.

Eliçık, Şemsi Paşa tarafından kaleme alınan fikhî bir tercüme yapı ele aldığı çalışmasında, bu tercümenin şerhe yaklaştığı noktalar üzerinde durmuştur. Tercüme haricinde bazen ayet ve hadislerden yararlanılmasıyla eserin tercümeden şerhe yaklaştığını, şerh ve tercümenin iç içe geçmesine bu eserin tipik bir örnek teşkil ettiğini söylemiştir (Eliçık, 2009, s. 96).

Dili Türkçe olmayan eserlerde ise şerh ve tercümenin birleştiği görülür. Bu eserlerde tercüme sınırlarının aşıldığı gözlenmektedir. Eliçık, çalışmasında İmam Kastalânî'nin Mevâhibü'l-Ledünniyye'sinin şair Baki (öl. 1600) tarafından yapılan tercümelerini buna örnek verir (Eliçık, 2009, s. 127).

Savory, tercümede önemli bir hususun gözden kaçırılmaması gerektiğini şöyle vurgular:

Şiir tercümesinin şimdiye kadar belirtilmeyen bir başka tarafı vardır ki o da nisbi uzunluk meselesidir. Tercümede sadakat serbestlik lehine feda edilemez. Tercüme bir tefsir olmağa yüz tutar. Tefsirin normal taraflarından biri asıldan daha uzun olmasıdır. Nesirde bu pek önemli değildir; kelimelerin sayısı şiirin tabii bir kısmı olan nazımda ise önemi daha büyüktür. Bir mütercim bu olayı ihmal etmemelidir (Savory, 1961, s. 65).

Günümüzdeki bazı çalışmalar, çevirinin önemini dile getirmekle birlikte çeviribilim yöntemlerine de dikkat çeker. Çeviribilim yöntemlerini kullanarak yapılacak çalışmalarla Osmanlı dönemindeki zengin literatürün günümüzle olan bağlantılarının kurulması mümkün olabilecektir. Bu da çok-kültürlü ve dilli yapıdan, tek uluslu ve dilli bir yapıya dönüşen düşünce hayatımızın geçmişteki zenginliğinin ortaya çıkarılıp, yeniden hatırlanmasını beraberinde getirecektir (Koç, 2006, s. 379).

Araştırmalardan ve kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla öncelikle şerh ve tercüme başlığı taşıyan eserlerin içeriğine şerh ve tercümenin prensipleri ışığında bakarak tespitinin yapılması gerekmektedir. Bu inceleme sırasında eserlerin sebep-i teliflerinden yararlanmakla birlikte, kaynak metnin çevirisi sırasında çeviri sınırlarının aşılp aşılmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca eserde şerhe yaklaşan kısımlar ve tercüme ile sınırlı kalmış yerlerin kıyaslanması yoluna gidilebilir. Tercüme şerhin ilk basamağı olduğundan, bu basamaktan sonra gelecek açıklamaların yoğunluğu da belirleyici olacaktır.

2.1.4. Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi)

2.1.4.1. Hayatı

Hâkim'in hayatı ile ilgili bilgi vermeden önce, yaşadığı dönemle ilgili kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

XVII. yüzyılın sonlarında imzalanan ve büyük toprak kayıplarının yaşandığı Karlofça Antlaşması (1699), Osmanlı devletinin XVIII. yüzyıla güç kaybederek girmesine sebep olmuştur. Bu asırda da Prut Antlaşması (1711), Pasarofça Antlaşması (1718), Küçük Kaynarca Antlaşması (1774), Yaş Antlaşması (1792) gibi önemli antlaşmalar imzalanmış, hem siyasi hem de edebî anlamda büyük değişimler yaşanmıştır. Ayrıca edebiyatımızı da etkileyen Lâle Devri (1718-1730) anılması gereken önemli bir tarihî süreçtir.

Asrın başlarında hem içte hem de dışta tedbirler alma yoluna gidilmiştir. II. Mustafa tahttan indirilmiş, yerine kardeşi III. Ahmet geçmiştir. Bu dönemde imzalanan Pasarofça Antlaşması ile artık Avrupa karşısında savunma durumuna geçilmiştir. Damat İbrâhim Paşa Avrupa'yı tanımak için Avrupa'ya elçiler göndermiş, bu dönem (1718-1730) Lâle Devri olarak adlandırılmıştır. Ancak saray çevresindeki eğlenceler ve harcamalar halk arasında huzursuzluğa neden olmaktadır. Patrona Halil isyanı ile III. Ahmet tahttan indirilmiş yerine I. Mahmud getirilmişti (1730-1754). Daha sonra sırayla III. Osman (1754-1757) ve III. Mustafa (1757-1773) tahta geçmiştir. Doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız Hâkim, kaynaklara göre 1770 yılında vefat etmiştir. Bu nedenle Hâkim'in III. Ahmet, I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa'nın hükümdarlık dönemlerini gördüğü söylenebilir.

XVII. asırdan itibaren klasik şiir ise sadece divan şairlerinin sanatlarını gösterdikleri bir alan olmaktan çıkmış, aynı zamanda âşıklar ve taşra şairlerinin de ilgisini çekmiştir. Bu durum bir üst dil olan klasik üslubu sıradanlaştırmıştır. Böyle olunca divan şairleri bu zamana kadar izlediklerinden farklı bir yol aramışlardır. Giriftliği, alışılmadık benzetmeleri ile Sebk-i Hindî, arayış içindeki divan şairlerini etkilemiş, bu yönde şiirler yazmalarına neden olmuştur. Bu sebeple Sebk-i Hindî ile yazan şairlerin dilini anlayabilmek oldukça zorlaşmıştır.

XVIII. yüzyılda, şairlerin "yeni" anlayışları birbirinden farklı hâle gelmişti. Bazı şairler klasik üslup ve mahallî tarza meylederlerken bazıları Sebk-i Hindî'yi tercih etmişlerdir. Çünkü "yeni" kavramının ifade ettiği anlam herkese göre değişiyordu. Bundan bazen Nedim'in, bazen de Şevket-i Buhârî, Sâ'ib-i Tebrizî, Kelîm'in şiiri

anlaşılyordu. Bunda XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Şeyh Gâlib'in de aralarında bulunduğu bir grup gence, Hoca Neş'et'in Şevket-i Buhârî ve Sâ'ib-i Tebrizî'nin şiirlerini okutup sevdirmesinin de etkili olduğu söylenmektedir.

Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh etmesi ve onun şiirinin anlaşılmasına olan gayretinde dönemin eğilimlerinin, arayışlarının etkili olduğu söylenebilir. 1752-1758 yılları arasındaki olayları anlattığı Târîh'iyile Hâkim bu yüzyıla ışık tutarken, Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eseriyle de XVIII. yüzyıl edebiyatına önemli katkılar sağlamaktadır.

Hâkim'in, Seyyid Hâkim, Seyyid Mehmed Hâkim, Hâkim Mehmed Efendi (İlgürel, 1997, s. 189), Seyyid Mehmed Efendi gibi farklı adlandırmalarla çeşitli kaynaklarda geçtiğini belirtmek gerekmektedir. Bu durum kendini, üzerine çalıştığımız Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in farklı nüshalarında da göstermektedir. Mesela eserin müellifi, Mısır nüshasında hem Seyyid Hâkim hem Mehmed Hâkim (M-1a), Dârü'l-mesnevî nüshasında Hâkim Efendi (D-1a), Hâlet Efendi Koleksiyonuna ait olan nüshada Seyyid Hâkim (H-1a), esas aldığımız nüsha olan Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasında ise hem Hâkim hem de Seyyid Mehmed olarak adlandırılmıştır (V-1a). Bu durumun, eserin sebab-i teşrih kısmında da devam ettiği görülmüştür. Şöyle ki, Hâkim'in eseri kaleme alma nedenini anlattığı sebab-i teşrihin iki ayrı yerinde Hâkim kendinden bahsederken adını Hâkim Seyyid ve Seyyid Mehmed Hâkim olarak farklı iki şekilde zikretmiştir: ". . . şerîf Hâkim Seyyid âşub-ı şa' is-ihîşâm şîrîni-i şeker-eş'âr [u] şehd-iştihâr-ı Şevketi . . ." (1b/14-15); "Kemîne bî-nevâ ve hâ'im Seyyid Mehemmed⁹ Hâkim merhûm . . ." (2a/4).

Hâkim ile ilgili bilgi veren kaynaklarda da müellifin ismi farklı şekillerde geçmektedir: Hâkim Mehmed Efendi (Mehmed Süreyya, 1971, s. 101), Hâkim (Şemsettin Sâmî, 1996, s. 1915; Erdem, 1994, s. 67), Seyyid Mehmed Hâkim Efendi (Mehmet Nâil Tuman, 2001, s. 179), Hâkim Seyyid Mehmed Efendi (Bursalı Mehmed Tahir, h. 1333, s. 142), Hâkim (Seyyid Mehmed Efendi) (Oğraş, 2001, s. 154). Hatta bazı çalışmalarda Seyyid Muhammed Hâkim (Erdoğan, 2003, s. 251) olarak da adlandırılmıştır. Dîvân'ı üzerine yapılan çalışmada Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim) (Poyraz, 2008, s. ii) olarak ismi geçmektedir. Biz de çalışmamıza bu adlandırmayı uygun gördük ve çalışma boyunca sadece "Hâkim" adını kullandık. Nitekim Râmiz,

⁹ Kelime, "şedde" ile yazıldığından böyle okundu. Hatta nüshaların bazı yerlerinde de bu ismin şedde ile yazıldığını gördük.

Âdâb-ı Zurafâ'da Hâkim adını zikrederek Hâkim'in asıl isminin Seyyid Mehmed olduğunu belirtmiştir: "Ol dîbâce-i kitâb-ı belâgat ve ser-nâme-i mecmû'a-i fesâhatin nâm-ı emced ve ism-i ser-âmedleri Seyyid Mehmeddir" (Erdem, 1994, s. 67). Seyyid Mehmed'in, şiirlerinde "Hâkim" mahlasını kullanması, asıl isminin de Seyyid Mehmed olması, eserlerde adını çeşitli şekillerde anmasına yol açmış olabilir. Gerek Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in farklı nüshalarında gerekse Hâkim üzerine yapılan çalışmalarda bu durum dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca "Seyyid" isminden, onun peygamber soyundan geldiği de anlaşılmaktadır. Nitekim "seyyid" kelimesi "Hz. Peygamber'in Hz. Ali ve Fâtıma'dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır" (Küçükaşçı, 2009, s. 40). Bu doğrultuda nakîbü'l-eşrâf kayıtlarına da bakmak gerekmektedir. Çünkü İslam devletlerinde her dönemde görülen ve hürmet gösterilen bir vazifeye sahip olan nakîbü'l-eşrâf, Peygamberin sülalesine mensup olanların işleriyle ilgilenmekle görevlendirilmişti. Peygamberin soyundan gelenleri kaydeder, doğum ve ölüm tarihlerini de yazardı (Pakalın, 1993, s. 647).

Hâkim'in hayatı hakkında kaynaklar farklı bilgiler vermektedirler. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Hâkim, İstanbul'da doğmuştur. Ancak ne zaman doğduğu bilinmemekte ve ailesi ile ilgili fazla bir bilgi kaynaklarda yer almamaktadır. Güngör, tereke kayıtlarından yola çıkarak onun ailesiyle ilgili kaynaklarda bulunmayan önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgileri Kısmet-i Askeriye Mahkemesi kayıtlarından bize iletir (Güngör, 2014, s. LIX) :

Buradaki bilgilere göre Hâkim'in babasının adı Halîl, dedesinin ismi ise İbrâhîm'dir. Tevhîde ve Zelîha isminde iki kızı ve Fâtıma isminde bir kız kardeşi bulunmaktadır. Muhtemelen eşinin kendisinden önce vefât etmesi sebebiyle tereke kaydında onunla ilgili herhangi bir bilgi yoktur (Güngör, 2014, s. LIX).

Yapılan bazı çalışmalarda ise Hâkim'in hayatına dair bilgi verilirken Sâlim tezkiresinden yararlanılmış ve bu eserde mahlasının Hamdî olduğu söylenen "Hakîm" adlı kişinin hayatı ile vakanüvis Hâkim'in birbirine karıştırılmış olduğu görülmüştür. Sâlim tezkiresinde geçen Hâkim'in hayatına dair notlar şu şekildedir:

Hakîm

Nâmı Mehmed'dir. Mecma'-ı 'acâyib-i mahlûkât ve makarr-ı esnâf-ı kâ'inât olan Konstantiniyye'de Kara Mustafa Paşa Türbesi kurbünde Gedik Paşa Mahallesinden zâhir ü hüveydâ olmuştur. Ol mahallenin câmi'-i şerîfnde hatîb olan Sâ'atçi Hüseyin Efendi-nâm kimesnenin veled-i hâlîfi olmagla Sâ'atçi-zâde 'unvânıyla şehîr bir şahs-ı âteşîn-ta'bir olup melâmî-meşreb rind-i bî-kayd ü bî-matleb cere'l-lisân bir şûh-zebân olup kesret-i seyâhatle ol dehri şu rütbede geşt

ü güzâr eylemişdir ki Rûm u 'Acem'de püşt ü pâ ve Anadolu ve 'Arabistan'da görmediği bir câ kalmamıştır. Akrânına nisbet 'âlim-i nihrîr makûlesi olup böyle bî-ârâm olmayıp bî-kayd-ı ma'âş ve âzâde-ser-i fikr ü telâş olucak iken verâ'-i perde-i gaybde nihân olan hikmet-i hafiyeye muktezâsınca bî-çâre hirman ve lâ'übâlî be-hem âteş-i sûzân ile her dem harîk-ı nâr-ı firâvân olmaktadır (İnce, 2005, s. 293).

Bazı çalışmaların Hâkim'in hayatı ile ilgili bilgi verdiği bölümlerde, Hamdî mahlaslı Hakîm'e ait bu bilgileri bize aktardığı görülür. Mesela Çakırcı, Dîvân'ı üzerine yaptığı çalışmada Sa'atçizâde unvanıyla anılan Hakîm adlı kişinin hayatına dair bilgileri tamamen yukarıdaki şekilde bize aktarır (Çakırcı, 2006, s. 9). Hatta Çakırcı, onun seyahat etmeyi seven bir kişi olduğunu söyler ve Dîvân'ındaki bazı beyitlerden yola çıkarak bu bilgiyi destekler (Çakırcı, 2006, s. 15). Poyraz da çalışmasında yine Sâlim'in verdiği bilgiye dayanarak Hâkim hakkında "İran, Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da görmediği bir köşe kalmamıştır" der (Poyraz, 2008, s. 16). Halbuki bu bahsedilen kişinin bilgileri ile çalışmamızın konusu olan vakanüvis Hâkim'in farklı kişiler olduğu görülmektedir. Çünkü yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi Hâkim'in babası Sâ'atçi Hüseyin Efendi isimli biri değil, kaynakların da belirttiği gibi Bıçakçı Emîr Çelebi diye de bilinen Seyyid Halil Efendi'dir. Ayrıca Sâlim tezkiresindeki "Hakîm" adlı kişinin mahlasının Hamdî olduğu söylenmektedir. Yaptığımız araştırmalarda vakanüvis Hâkim'in mahlas olarak Hamdî mahlasını kullanmış olduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dolayısıyla hakkında târihî bir bilginin de verilmediği bu kişinin vakanüvis, şair ve hattat olan Hâkim olabileceğini düşünmemekteyiz. Nitekim Seyyid Mehmed Efendi'nin mahlası "Hakîm" değil "Hâkim"dir.

Hâkim'in babası, Bıçakçı Emîr Çelebi diye de bilinen Seyyid Halil Efendi'dir. Ünlü âlimlerden dersler almıştır. Bunlar arasında Yanyavî Esad Efendi, Bursalı İsmâil Hakkı Efendi, sülüs ve nesih hatlarını kendisinden öğrendiği İsmâil Efendizâde Abdi Efendi de yer almaktadır. Kitâbet icâzetini ise Devhatü'l-küttâb'ın müellifi Suyolcuzâde Mehmed Necib'den almıştır (İlgürel, 1997, s. 189). Güngör, üzerine çalışmış olduğu Hâkim'in Târih'inde eğitimiyle ilgili önemli bilgiler de tespit etmiştir. Hâkim'in medrese arkadaşı es-Seyyid Fâhir Efendi'nin vefatından bahsederken onunla birlikte 1130/1717-18 senesinde Yanyavî Es'ad Efendi'den ders aldıkları bilgisini vermiş, ayrıca Hâkim'in Yanyavî Es'ad Efendi'den İstanbul'un Aksaray semtindeki Murâd Paşa Medresesi'nde ders aldığını araştırmalarından yola çıkarak ifade etmiştir (Güngör, 2014, s. LIX).

Hâkim, üzerine çalıştığımız Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eseri boyunca, Dervîş Sâdık Efendi adlı bir üstadından bahsetmektedir. Bu kişiden edindiği bilgilere, Şevket-i

Buhârî Dîvânı'nı şerh ederken sıklıkla başvurduğu görülür. Cümlelerinden Dervîş Sâdık Efendi'nin Hâkim'in hayatında önemli bir rol oynadığı hissedilmektedir. Halbuki diğer kaynak ve araştırmalarda bu kişi ile ilgili bir bilgiye rastlanmamış, Hâkim'in ders aldığı hocaları veya üstatları arasında gösterilmemiştir.

Eserin çeşitli yerlerinde Hâkim, beyitleri anlamlandırırken bazı bilgileri üstadı olan Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğunu belirtir: "Merhûm üstâdımız Dervîş Şâdık Efendiden istimâ' olunmuşdı" (7a/13-14). Buradan Hâkim'in, Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserini kaleme alırken Dervîş Sâdık Efendi'nin hayatta olmadığını anlayabiliyoruz.

Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın pek çok nüshasını gördüğünü düşündüğümüz Hâkim'in ve eserde hocası olarak zikrettiği Dervîş Sâdık Efendi'nin Şevket-i Buhârî'ye karşı ilgileri olduğu anlaşılmaktadır. Hâkim, bazı nüshalara erişemediğini ve nüsha bilgilerini Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğunu eserde bize aktarır. Mesela, bir mısradan geçen kelimelerin farklı şekilde Sa'deddin Hân'ın hattıyla olan bir nüshada olduğunu hocası Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğunu şöyle dile getirir: "Çunin enverin nüshası Sa' deddin Hân hattıyla görüldüğü Dervîş Şâdık merhûmdan istimâ' olunmuşıdı" (10a/9-10-11). Bu durum, Hâkim'in görmediği bazı nüshaları hocasının gördüğünü ve ona sözlü olarak aktardığını göstermektedir.

Hâkim, Şevket ile ilgili önemli pek çok bilgiyi de ondan öğrenmiştir. Örneğin, Şevket-i Buhârî'nin nasıl öldüğünü Hâkim'e Dervîş Sâdık Efendi anlatmıştır: ". . . merhûm şehîd olmuşdur ki iki 'Acem bunda altunvardur diyü ba' de'l-mağrib giderken katl eylemişler. Bî-çarenüñ iki aqçesi çıkmış. Dervîş Şâdık merhûmdan istimâ' olunmuşdur rahmetu'llâhi 'aleyh" (76a/8-9-10).

Hatta Hâkim, Şevket'in Mirzâ Sa'deddin Hân isimli bir yüce zât ile görüştüğü ve eserlerini tertib etmelerine bu kişinin neden olduğu bilgisini üstadı olan Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğunu belirtmiştir: "Mirzâ Sa' deddin Hân nâm bir zât-ı 'âlîkâdr ile ülfet eylemişler ki tedvîn-i âşârlarına anlar bâdî olmuşlardır. Merhûm üstâdımız Dervîş Şâdık Efendiden istimâ' olunmuşdı" (7a/12-13-14).

Beyitlerde geçen kelimelerin anlamlarını verirken de üstadı Dervîş Sâdık Efendi'nin ona anlattıklarından yararlanmıştı: "Dervîş Şâdık merhûmdan istimâ' olunmuşdur ki pâdişâh-ı İrânüñ fi'l-aşl vüzerâya i' tâ eyledikleri mührleri ki çeşm-i gedâ ta' bîr olunur. Bādāmîü's-şekl bir mühr imiş . . ." (33b/7-8-9-10).

Dervîş Sâdık Efendi'nin Şevket-i Buhârî ile ilgili bu kadar bilgiye sahip olması Şevket-i Buhârî'nin şiirine olan ilgisini göstermekle birlikte, nüshaların onda var olması da onun araştırmacı kişiliğine işaret etmektedir. Ayrıca Baysungur Mirzâ'nın İstanbul'daki şairler ve âlimler üzerindeki etkisi de unutulmamalıdır. Nitekim İran'dan İstanbul'a kaçan Baysungur, beraberinde getirdikleriyle İstanbul'da Baykara'nın dönemindeki encümen-i şuarâların bir benzerini oluşturmuştur. Şair ve ediplerin sebki-Hindî ile tanışmalarına da vesile olduğu düşünülmektedir (Özgül, 2006, s. 366).

Şakâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri'nde Dervîş Sâdık Efendi adlarını araştırdığımızda şu kişilerle karşılaştık: Şâm nâibliği yapan Sâdık Efendi (öl. 1143/1730); Kethüdâzâde Süleyman'ın akrabası olan Sâdık Efendi (öl. 1204/1789-1790); Farsça hocalığı yapan Sâdık (öl. 1132/1719); Kara Mustafa Paşa medresesi müderrisi Sâdık Efendi Tabii Tatar Abdullah (öl. 1111/1699-1700); Süleymaniye Dârü'l-hadisi müderrisi ve Şeyhülislam Sadreddinzâde Sâdık Mehmed (öl. 1121/1709-1710); Hayreddin Paşa Medresesi'nden 1081/1670'te azl edilen Sâdık Mehmed Efendi; 1018/1609'da Ankara kadısı olan Bostan Mustafa Efendi'nin kıraat hocası Sâdık Efendi. Bunların hangisinin Hâkim'in bahsettiği Dervîş Sâdık Efendi olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Bunun için Hâkim'in 1770 tarihinde öldüğü bilgisini ve eserde Dervîş Sâdık Efendi'den "merhum" olarak bahsetmesini ölçüt alabiliriz.

Hâkim'in bahsettiği kişinin, bu kişiler arasında yer alan Kethüdâzâde Süleyman'ın akrabası olan Sâdık Efendi (öl. 1204/1789-1790) olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü 1770'te öldüğünü bildiğimiz Hâkim'den yaklaşık 20 yıl sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Ölüm tarihleri göz önünde bulundurulduğunda, Şâm nâibliği yapan Sâdık Efendi (öl. 1143/1730); Farsça hocalığı yapan Sâdık (öl. 1132/1719); Süleymaniye Dârü'l-hadisi müderrisi ve şeyhülislam Sadreddinzâde Sâdık Mehmed (öl. 1121/1709-1710)' in bu kişi olma ihtimali daha fazladır. Hayreddin Paşa Medresesi'nden 1081/1670'te azl edilen Sâdık Mehmed Efendi; 1018/1609'da Ankara kadısı olan Bostan Mustafa Efendi'nin kıraat hocası Sâdık Efendi, Kara Mustafa Paşa medresesi müderrisi Sâdık Efendi Tabii Tatar Abdullah (öl. 1111/1699-1700) ise tarihlere bakılınca uzak bir ihtimal olarak görünmektedir. Araştırmamız sırasında kaynaklarda yer alan bilgiler, bu kişinin Süleymaniye Dârü'l-hadisi müderrisi ve Şeyhülislam Sadreddinzâde Sâdık Efendi olabileceği ihtimalini artırmaktadır. Eserde Dervîş Sâdık Efendi olarak geçen bu kişiden Hâkim'in üstat olarak bahsetmesi de bunu doğrulamaktadır. 1674'te Beşiktaş Sinan Paşa ve Gevherhan Sultan, 1675'te Hâkâniyye-i Vefâ medreselerinde, 1678'de Süleymâniye medreselerinde görev yapan ve III. Ahmed

döneminde ikinci defa şeyhülislam olan Sâdık Mehmed Efendi, 1709'da vefat etmiştir (İpşirli, 2008, s. 395). Ancak 1709'da vefat etmiş olduğunu bildiğimiz Sadreddinzâde Sâdık Mehmed Efendi'nin, Hâkim'in hocası olduğu var sayılırsa, Hâkim'in 90'lı yaşlarda vefat etmiş olabileceği akla gelmektedir. Diğer bir yakın görünen isim ise, kaynaklarda "Acem hâce" ve şair olarak geçen Sâdık'tır (öl. 1132/1719). Bu kişi İshafan'da doğmuş, "Acem hâce" demekle meşhur olmuştur. İstanbul'da Sinan Paşa Medresesi'nde Farsça öğretmekle meşgul iken vefat etmiştir. "Ma'rifetli" biri olarak kaynaklarda ondan bahsedilmektedir (Özcan, 1989, s. 741).

Yılmaz, *Urfi'nin Kasidelerine Yapılan Türkçe Şerhler* adlı çalışması sırasında şerh mecmûasının 134A-173A varakları arasında "Sâdık Efendi etbâisi" olarak adlandırılan bir kişiden bahseder. Onun için, eserde "zamanın Urfi severlerinden" notu düşüldüğünü belirtir (Yılmaz, 2004, s. 55). Bu Sâdık Efendi'nin de Hâkim'in bahsettiği Sâdık Efendi olup olmadığını bilemiyoruz.

Hâkim, eserin bir yerinde üstadı Dervîş Sâdık Efendi'nin Şevket-i Buhârî Dîvânı yazıcılığı, öğretimi, okutması ile şöhret bulmuş olduğunu belirtir. Onunla birlikte Şeyh Vefâ-yı 'Acem adlı kişinin de bu konularda meşhur olduğunu söyler: "Şevket taḥrîri ve ta'limi ile şöhret-yâb olan Şeyḥ Vefâ-yı 'Acem ve üstâdum Dervîş Şâdık Efendi rahmetu'llâhi 'aleyh . . ." (64b/18-19-20).

Kaynaklara göre Hâkim, Gülşenî tarikatının Sezâiyye kolunun kurucusu Hasan Sezâi Efendi'den feyiz almıştır. Daha sonra Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir (İlgürel, 1997, s. 189). Mehmed Cemâleddin de onun Gülşenî tarikatından olduğunu belirtmektedir (Mehmed Cemâleddin, 2003, s. 60). Nakşibendî tarikatının Gülşeniye koluna intisap ettiği tezkirelerde belirtilse de divanı üzerine yapılan bir çalışmada, Hâkim'in şiirlerinde Halvetîlikten övgüyle bahsettiği ifade edilmiştir (Çakırcı, 2006, s. 15). Poyraz ise, Hâkim'in şiirlerinde herhangi bir tarikata intisabına ve bu tarikatın propagandasına rastlanmadığını bildirir. Ayrıca şiirlerinde Gülşeniliğin yanında Bektâşîlik, Halvetîlik ve Mevlevîliğe övgülerinin olmasını bir "sempati ifadesi" olarak değerlendirir (Poyraz, 2008, s.15). Biz de çalışmamızda, Hâkim'in herhangi bir tarikata bağlılığını gösteren bir işarete rastlamadık. Ancak Hâkim'in alıntılarını genelde Abdülkâdir Geylânî'den yapması Kâdirîlikle ilgisinin olup olamayacağını bize düşündürmektedir. Ayrıca eserin sonlarında Abdülkâdir Geylânî'den bahsederken ". . . her nasipsize bu büyük mertebe nasip olmaz" manasında çevirebileceğimiz şu cümlelere yer vermiştir: ". . . her bî-nevâya bu mertebe-i 'uzmâ i'fâ olunmaz" (294b/1-2). Bu

cümleden Hâkim'in Kâdirîliğe en azından sempati duyduğu söylenebilir.

Hâkim, bir süre Sadâret Mektûbî Kalemi'nde görev yapmış, hâcegân sınıfına geçmiş, ardından da silâhdar kâtibi olmuştur. 1 Receb 1166 (4 Mayıs 1753) tarihinde İzzî Süleyman Efendi'nin yerine vakanüvisliğe getirilmiş, bu görevi 1 Receb 1180 (3 Aralık 1766) tarihine kadar 13 yıl devam ettirmiştir (İlgürel, 1997, s. 189). Bununla birlikte farklı görevleri de yürütmeyi başarmıştır. 1753'te haslar mukâtaacısı, 1759'da cebeciler kâtibi, Nisan 1763'te maliye tezkirecisi tayin edilmiş, 1766'da ikinci defa cebeciler kâtipliğine getirilmiş, son görevi ise küçük rûznâmecilik olmuştur (İlgürel, 1997, s. 189).

Güngör, yaptığı çalışmada Hâkim'in nerelerde görev yaptığıyla ilgili de aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Hâkim, Târîh'inde 1728-1730 yıllarında Mısır'daki tâ'ûnu anlatırken kendisinin bu yıllarda Mısır valisi Ebûbekir Paşa'nın Dîvân kâtipliğini yaptığını belirtmiştir (Güngör, 2014, s. LXI). Hâkim'in Selânik valisi Seyyid Mehmed Paşa'nın yanında görevlendirildiği ve Selânik'te bir ay kaldığı, Sadria'zam mektupçuluğu halifesi iken 16 Mayıs 1742 tarihinde Tersâne-i 'âmire Riyâset vekâleti görevine getirildiği, 3 Mayıs 1753'te Süleyman İzzî Efendi'nin Mekke'ye gitmesiyle 4 Mayıs 1753 tarihinde onun yerine vakanüvis olarak atandığı (Güngör, 2014, s. LXII), bilgilerine bu çalışmadan ulaşabilmekteyiz.

Hâkim'in pek çok ülkeyi gezip gördüğü, eserde verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Arabistan topraklarına gittiği şu cümlelerden anlaşılabilir: “. . . sindân-seng didikleri ki bir nev'e sengden olur. Diyâr-ı 'Arabda ekşeriyâ 'uryân-cibillî nîze ve hıştlarını bu sindân-seng üzere yaparlar çoğunu görmüşüz” (255a/24-25-26).

Hâkim, Hindistan'a da gitmiş ve bunu eserinde birkaç yerde dile getirmiştir: "Deryâdan çıkan 'anber siyâh-gün olur. Deryâ-yı Hind sevâhillerinde bulunur görülmüştür" (45b/27-28-29); "Sevâhil-i Hindüstânda bir nev'e siyâh 'anber vardır. Deryâda bir güne mâhînüñ deminden cevfinden mün'aqid olup tarh ve def'î ile sâhillerde bulunur. 'Anber-i eşhebden a'lâdur. Bu haķîr ol semtlerde andan bir pâresine mâlik olmuşüdüm. Mûmiyâ-yı ma'deni gibi gâyet tîz-büy ve nâfi'dür" (81a/1 5). Buradan hareketle, Hâkim'in kaynak metin olarak Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî Divânı'nı seçmesinde, buraya gitmesinin de etkili olduğu söylenebilir.

Eserde verilen pek çok bilgi İran'la ilgilidir. Bunda kaynak metnin Farsça olması etkilidir. Bunun yanında Hâkim'in, kültüre hâkim olduğu, burayı yakından tanıdığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak eserde, İran'ı gezip gördüğü ile ilgili doğrudan bilgi

verilmemiştir. Meselâ "Acemde ekşer hânelerde taşvîr ile ârâyiş iderler" (87b/18-19), "Hübân-ı İrânda ekşer tırâş-ı ruhsâre 'âdet olmayup o hatt ile hüsn-i dîger nümâyân olmağla midhat-i hatt-ı evrân bundan lâzım geldi" (101b/13-14-15) gibi cümleler buna işaret etmektedir.

Eserin bazı yerlerinde nükte, hikâye gibi başlıklara yer veren Hâkim, bir yerde "nükte-i garîbe" diyerek başından geçen bir olayı anlatmıştır. Buradaki bilgiye göre Hâkim, Rûm ili vilayetlerinden birine gitmiştir. Parmağında da firuze bir yüzük vardır. Bunu gören biri, firuze yüzüğü ondan istemiş ve "Bu firuzeyi parmağından çıkar, bu vilayette senden yüksek biri vardır" demiştir. Bunun üzerine Hâkim, firuze yüzüğü vermiş ve şu cümleyi söylemiştir: "Mâl cihetiyle 'uluvv olmaz. Qadr u zât cihetiyle olur". Bu söz üzerine parmağından yüzüğü çıkarmış ve Hâkim, iftiharla tekrar yüzüğü takmıştır. Bu olaydan, firuze taşının yüksek mertebede olan kişilerce kullanıldığı ve makam alameti olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu yüzüğün Hâkim'in parmağında oluşu da onun mertebe olarak yüksekte olduğunu göstermektedir. Olay şu şekilde eserde dile getirilmektedir:

Nükte-i garîbe: Rûm ili memleketlerinüñ birinde idüm. Ammâ anda kibâr-ı devletden bir âdem var idi. Parmağında bir kemmî-i işlâh fîrûzesi var idi. Benüm parmağumda da bir a'lä musattaḥ hâtem-i fîrûze var idi. Naẓarı dūş olup: Bu pîrûzeyi parmağundan çıkar. Zîrâ senden a'lä bu vilâyetde âdem vardur didi. Ben daḥı: Mâl cihetiyle 'uluvv olmaz. Qadr u zât cihetiyle olur didüm. İnşâf idüp nîm-ğazab ile parmağından çıkarup üstüme atdı. Yemîn idüp: Bir daḥı parmağuma taḫmam didi. Ben alup: İşte hâşiyet-i fîrûzeden biri de budur diyüp vaz'-ı engüşt-i iftîhâr itdüm" (296b/11 22).

Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasında, eserin sultan Mustafa'nın oğlu Gazi Mahmûd Hân'ın emriyle kaleme alındığını gösteren cümleler yer almaktadır. Eserde Arapça olan bu cümlelerin çevirisi şu şekildedir: ". . . İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmud Han'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allah'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun" (2b/8-9). Bu cümleler, sadece Kütahya Vahid Paşa ve Nadir Eserler Kütüphanesi nüshalarında yer almaktadır. Dolayısıyla Hâkim'in eserini, Sultan I. Mahmûd'un emri ile kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Bu durum Hâkim'in eserinin beğenildiğini, takdir gördüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Hâkim'in dibacede bahsettiği Mustafa'nın oğlu Gazi Mahmûd Hân'ın, II.

Mustafa'nın büyük oğlu I. Mahmûd olduğu anlaşılmaktadır. I. Mahmûd otuz beş yaşında hükümdar olmuştur (1143 h./1730 m.). Kaynaklara göre I. Mahmûd tahta çıktığında olgun bir yaşta olup tecrübeliydi (Uzunçarşılı, 1988, s. 331). Ayrıca Sultan Mahmûd yeniliğe açık, musikiye meraklıydı. Şiirde Şeyh Galib'in, Pertev Efendi ve Beylikçi İzzet Bey'in üstadı olan meşhur Hoca Neşet'in babası değerli musikişinas ve bestekar Ahmed Refia Efendi'nin kaleme aldığı şarkısını besteleyerek meşketmiş ve bu şarkı yayılarak söylenir olmuştur. I. Mahmûd da ona çok iltifatta bulunmuştur. Sanata ve edebiyata oldukça meraklı olan Sultan I. Mahmûd'un Sebkatî mahlasıyla da manzumeleri bulunmaktadır (Uzunçarşılı, 1988, s. 35-336). I. Mahmud 28 Safer 1168 (13 Aralık 1754) Cuma günü vefat etmiştir. Vefatı ile ilgili şunlar bilinmektedir:

I. Mahmud, on beş günden beri mide hastalığından muztarıptı; 28 Safer 1168 (13 Aralık 1754) Cuma günü hekimbaşının mümaneatına rağmen hasta halinde hiç terketmediği cuma namazı için Darüssaade ağası maktul Hafız Beşir Ağa'nın Demirkapı kurbinde yaptırdığı Ağa camiine çıkmış, namazdan sonra saraya dönerken Silahdar Ağa ile diğer maiyyetlerinin yardımlarıyla ata zorla bindirilerek Demirkapı arasına gelindiği zaman at üzerinde vefat etmiştir (Uzunçarşılı, 1988, s. 336).

Sanata ve edebiyata merakı bilinen I. Mahmûd'un Hâkim'den Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh etmesini talep etmesi, onun Farsça şiire ve Fars edebiyatına meraklı olduğunu göstermekle birlikte Hâkim'in şârihliğinin saray tarafından beğenildiğine ve bilgi birikiminin takdir edildiğine işaret etmektedir.

Hâkim'in ölüm tarihi ile ilgili farklı görüşler vardır. Bazıları onun 1185 yılında öldüğünü belirtseler de (Oğraş, 2001, s. 154) tezkireler ittifaken 1184 yılında ölmüş olabileceğini ifade etmektedirler. Fatin Tezkiresi'nde (Hâtimetü'l-Eş'ar) onun hakkında kısa bir bilgi verilmesine rağmen ölüm tarihi olarak 1184 yılı belirtilmiştir (Çifçi, 2012, s. 94). *Tuhfe-i Nâilî*'de Hâkim'in ölüm tarihinin 1184 olduğu vurgulanmış ve şöyle açıklanmıştır: ". . . vefâtı târihini Şefkat, Es'ad, 'Ârif Hikmet tezkirelerinde 1185 göstermeleri yanlışdır" (Mehmet Nâil Tuman, 2001, s. 179). Kaynaklar onun 1184 yılının Regâib gecesinde (25-26 Ekim 1770) vefat ettiğini, Haydarpaşa Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı'na defnedildiğini göstermektedir (İlgürel, 1997, s. 189).

Güngör, yapmış olduğu araştırmada tereke kaydının sonunda 3 Cumâdelâhîre 1184/24 Eylül 1770 tarihinin yazılı olduğunu söyler. (Güngör, 2014, s. LXV). Güngör, bu bilgilerden yola çıkarak şu sonuca varır:

Hâkim'in bazı kaynakların zikrettiği gibi 1185 senesinde değil, 1184 senesinde vefat ettiğini, vefat günü ve ayının da 3 cumâdelâhireden önce olduğunu net bir şekilde söyleyebiliriz. Sonuç olarak Hâkim'in 1184/1770 senesinde vefat ettiğini kesin bir şekilde tespit ederek kaynaklardaki vefat tarihi ile ilgili ihtilâflı durumu ortadan kaldırmış oluyoruz (Güngör, 2004, s. LXV-LXVI).

Güngör, yine aynı kaynaktan yola çıkarak onun İstanbul'da Nahilbend Mahallesi'nde Haleb Kethudâsı Mehmed Ağa'nın evinde otururken vefat ettiğini tespit etmiştir (Güngör, 2014, s. LXVI).

Güngör, Hâkim'in mirası, alacaklıları hakkında da şu bilgileri vermektedir:

Hâkim'in mirasında bir miktar nakit para, kitapları ve şahsî eşyaları yer almaktadır. Hâkim'in nakit parası borçlarına yetmediğinden kitap ve şahsî eşyaları satışa çıkarılmıştır. Maalesef buradan elde edilen gelir de borçlarını ödeyememiştir (Güngör, 2014, s. LXVI).

Sonuç olarak Hâkim, I. Mahmud, III. Osman, III. Mustafa'nın saltanatını görmüştür. Hatta Hâkim'in ölüm tarihinin 1770 olduğu bilindiğinden 70 yıl yaşadığı varsayılırsa 1703'te tahta geçen III. Ahmet'in saltanat yıllarında da hayatta olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.4.2. Edebî Kişiliği

Farklı konulardaki eserlerinin yanında bir divan sahibi de olan Hâkim'in, şairliğiyle değil de daha çok vakanüvisliği ile anıldığı görülmektedir. Hatta XVIII. yüzyılın şairleri arasında da pek fazla dile getirilmez. Ancak kaynaklar onun şairliğinin vakanüvisliği kadar dile getirilmeye değer olduğunu bize göstermektedir. Hâkim'in şiir ve inşadaki kudretinden de kaynaklar övgüyle bahseder. Râmiz, onun için "Hâkim-i mahkeme-i irfân" (Erdem, 1994, s. 68) demiştir.

Mehmed Süreyyâ, onun Arapça ve Farsça bildiğini, şair olduğunu, tarihler de düşürdüğünü belirtir. Bunun için Hâkim'in ünlü:

Buz üstinden bir kimse geldi didi târîhin

Deniz altmış sekizde tondı bendeniz geçdüm

beyitini örnek verir (Mehmed Süreyyâ, 1971, s. 101-102). Bu beyit Osmanlı Müellifleri'nde daha farklıdır¹⁰ (Bursalı Mehmed Tâhir, h. 1333, s. 142).

III. Osman'ın cami, imaret ve sebiline Hâkim'in düştüğü tarih beyiti ise şu şekildedir:

¹⁰ Buz üstinden geçen geldi bana yaz didi târîhin/Deniz altmış sekizde tondı buzdan ben deniz geçdüm.

Gel ey ârâm-ı cânım nûr-ı çeşmüm derde dermânım

Beden bîmâr u cân bîzâr u dil gamhârdur sensiz

(Bursalı Mehmed Tâhir, h. 1333, s. 143)

Hâkim'in Dîvân'ından hareketle onun şairliği ile ilgili önemli bilgiler edinebiliriz. Hâkim "şiir vadisinde kendini döneminin Rüstem'i olarak görür ve şiir tarzının başkaları tarafından zor bulunduğunu ifade eder" (Poyraz,2008, s. 26). Hâkim, kendi şiirlerini dönemin diğer şairleriyle karşılaştırır ve onlarınki kadar güçlü olduğunu belirtir. Poyraz, Hâkim'in Dîvân'ı üzerine yapmış olduğu çalışmasında onun şu beyitlerini örnek verir:

Hâkimâ her gazelün Râmiz-i esrâr-ı sühan

Hırz-ı cân itse sezâ nüsha-i i'câz gibi (G.127/8)

Görse nazm-ı dil-pesend-i mu'cizün Nevres dahı

Hak bu kim idüp ey Hâkim eylerdi pesend (G.25/5)

(Poyraz, 2008, s.27)

Dîvân'ından ve kaynaklardan anladığımızı göre Hâkim, XVIII. yüzyıl şairleri arasında zikredilmeye değer bir şairdir. Hatta Poyraz, yapmış olduğu çalışmada onun şairlere mahlas verdiğiinden de bahseder. Şiire yeni başlayan bir genç şaire "Sâfi" mahlasını verdiğini, mahlasın da ya kişinin kendisi tarafından ya da bir üstat tarafından verildiğini belirterek sanılanın aksine Hâkim'in döneminde mahlas verebilecek kudrette bir şair, bir üstat olarak görüldüğüne dair önemli bilgiler verir (Poyraz, 2008,s. 33). Hâkim'in bir genç şaire mahlas verdiği kıt'a şudur:

Sana ey pertev-i mihr-i hakîkat şî'r ü inşâda

Ola hüsn-i edâ o lem'a-i ta'bîr-i nev-muhtas

Şu'â'-ı tab'ınun âsâr-ı pâkin itmege temyîz

Ola fermûde-i hükmümle Sâfi şî'rine mahlas (Kt. 16)

(Poyraz, 2008, s. 33)

Hâkim, şair olarak kendini o kadar güçlü görür ki kendisinin şiirine nazire bile yazılamayacağını söyler. Kendisine nazire yazabilecek bir şair olursa da o şiiri ödünç alacağını belirtir:

İşte Hâkim var ise pâyesi tanzîr idecek

Söyle virsün bana erbâb-ı sühan bâri ödünç (G. 19/7)

(Poyraz, 2008,s. 27)

Üslup sahibi bir şair olduğunu anladığımız Hâkim'in, XVIII. yüzyıl şairleri

arasında öne çıkmamasının nedeni olarak, çalışmalar bu yüzyılda yaşamış Nedim ve Şeyh Gâlib'in gölgesinde kalmış olabileceğinde birleşirler (Poyraz, 2008, s. 23).

Hâkim, şiirde şuh bir edadan yana değildir. O, şiirin ahlak anlayışına hizmet etmesi gerektiğini ve sihir, şehvet gibi duyguların o günün toplum yapısına uygun düşmediğini düşünür. Bu bakımdan dolaylı olarak Nedim'i de eleştirir:

Dest-mâl-i sühamı işleme zen-dost gibi
Şehvet-engîz olamaz tavr-ı Nedîmâne gazel (G. 87/6)

(Poyraz, 2008, s. 34)

Hâkim, şiirde mübalağaların yapılabileceğini, ama bunun aşırı sapkınlık derecesinde olmaması gerektiğini şöyle dile getirir: ". . . Şiirde mübalağalar yapılabilir; hatta yalan dahi olsa tek şartı aşırı sapkınlık derecesi olmamasıdır" (64a/5-6). Şiirin tanımını da şöyle yapar: "Şiir bence hayal olunan anlamın vezin ve kafiye gözetilerek uygun lafızlara yerleştirilmesi ve onu dinleyen ya da düşünenin ruhunda bir şey oluşturmasıdır" (326a/3-4-5).

Kaynaklar ve çalışmaların bize gösterdiği şudur ki, Hâkim şiir vadisinde söz sahibi bir şair olmakla birlikte, aynı zamanda diğer şairlerle boy ölçüşebilecek üslup sahibi bir şairdir. Es'ad Mehmed Efendi onun kendine mahsus bir üsluba sahip olduğunu şöyle dile getirmektedir: "Fünûn-ı edebiyeye ve 'Arabiyye vesâ'ir ma'ârif-i cüz'iyeye ve külliyyede muhakkıkâne ma'lûmâtı müselleme-i 'âlem ve nazmen ve nesren tahrîrâtı kendüye mahsûs bir vâdî-i nev-tarh . . ." (Oğraş, 2001, s. 154). Müstakimzâde, onun için "Sâhib-i âsâr bir şâir-i nâm-dâr idi" der, onu "târâc-ı fesâhat" olarak nitelendirir (Müstakimzâde, 2014, s. 371).

Hâkim, Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserinde de güçlü bir şair olduğunu bize gösterir. Yeri geldiğinde "fakîr, li-nâmıkîhî" gibi sözlerden sonra, konuya uygun olarak kendi şiirlerinden örnekler verdiği görülür:

Kıl temâşâ kaşları hâşiyetin şemşîrde
Naql-i âşâr-ı kütübdan râstdur tahtîrde

(71a/16-17-18)

Yine pûşîde-i pîrâhen-i Yezdânîsin
Dîde tevcîh-i nigâh itse de 'uryân saña

Gūyiyā peyker-i ʿuryānī-i sīmīn-tenūnī

Eylemiş şunʿ -1 cāme-i çesbān saña

(79b/6-7)

Bu şiirler kimi zaman Türkçe kimi zaman da Arapça ve Farsçadır. Hâkim Arapça ve Farsçayı şiir yazabilecek kadar iyi bilmektedir. Kendine ait olduğu bilgisini verdiği aşağıdaki Arapça beyiti buna örnek verebiliriz:

ان ادبرت فالقظرم مغرق
سفن النجاة تعين للارياح

(4b/14)

(İndebberte felkaṭru ṭımmun muğriḳun süfunu'n-necāti tuʿīnu li'l-eryāḫi/Eğer iyice düşünürsen bil ki kalabalık boğucu derya içerisinde. Kurtuluş gemileri [onlara] rüzgarlar vesilesiyle yardım eder).

Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasında olup diğer nüshalarda yer almayan şu beyitlerde, Hâkim bir tevazu ifadesi olarak kendini şârih olarak görmediğini belirtmektedir:

Hâkim ne şâriḫest ü ne şâḫib-risāleī
Ez-behre-i ʿulūm ne dāred nevāleī

Yâ Rabb kerem kon ān ki dehānem zi-ḳayd-ı ḫūṣ

Tâ mī-keşem zi-cürʿ a-i ṣṣān piyāleī

(Hâkim ne şâriḫ ne risāle sahibidir, ilimlerin payından nasibi yoktur; Yâ Rabbi kendi kaydından ağzıma kerem et, tâ ki onların tortusundan bir kadeh çekiyorum)

(2a/31, 2b/1-2)

Râmiz Hâkim'in, Arapça ilimleri öğrendikten sonra Farsçaya meyl ettiğini, Farsça fenleri dahi tahsil ettiğini, irfanın en yüksek seviyesine yükselip imrenilen biri olduğunu ve maharet sahipleri tarafından beğenildiğini ifade etmiştir. Hatta Arapça ve Farsçada devrinin yegânesi, edebiyat ve diğer ilimlerde oldukça ileri, şiir ve inşada "âlâ" bir zat olduğunu söylemiştir (Erdem, 1994, s. 67-68). Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının müstensihisi de eserin tetimmesinde onun "allâme", yani her konuda bilgi sahibi olduğunu vurgulamaktadır (V-369b). Hâkim'in Arapça ve Farsçada zamanın en iyilerinden olduğu kaynaklarda yazılıdır. Hatta divan hocaları zümresinin iftiharî olarak görülmektedir (Karatay, 2008, s. 186).

Dillerin birbiriyle bağlantısı konusunda da kafa yorduğu anlaşılan Hâkim, Farsça ve Türkçe hakkında bazı görüşlere sahiptir: "Ekşeriyâ Türkîde Fâriside söylenen ba' zı sözüñ ' aynı söylenür" (144a/22-23); "Zebân-ı Pârisî ise ekşerî lisân-ı sâ'ireden tevellüd eylemişdür. Hemân isti' mâli olan Fârisî olur. Hindî ve Pehlevîden gelme olmağa kuḥ-ı Fârisî degildür dinilmez" (108a/21-22-23). Eserde verdiği dil bilgisi kuralları, kelime anlamları Türkçe, Farsça, Arapçaya olan hâkimiyetini göstermekle birlikte Arapça, Farsça pek çok kaynağa da ulaşması, kendini yetiştirmiş biri olduğunu göstermektedir.

Farsça'ya o kadar hâkimdir ki Şevket'e ait beyitin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için, beyitin Türkçe çevirisini yine beyit halinde yapar. Yer yer bu şekilde manzum tercümelere giden Hâkim'in, bunu yaparken çoğu zaman tercümenin kaynak metinle aynı vezinde olmasına dikkat ettiği görülür. Şevket'in aşağıdaki beyitini:

Ġaflet eẖzûn şevved ez-seyr-i gülistân mâ-râ
Sürme-i ḥ'âb buved sâye-i reyḥân mâ-râ

(147a/30-31)

Hâkim:

Ġafletüm artar eger seyr-i gülistân eylesem
Sürme-i ḥ'âb oldu seyr it sâye-i reyḥân baña

(147b/1-2)

aynı vezinde olacak şekilde beyit halinde Farsçadan Türkçeye çevirir.

Beyitlerin anlam ve vezin olarak aynı olmasına dikkat ettiği görülen Hâkim'in şairlik kudreti ve Farsçaya hâkimiyeti bu örnekten de anlaşılmaktadır. Hâkim aynı vezinde olacak şekilde beyiti Türkçe anlamıyla bir anlamda tekrar yazmıştır. Hâkim'in şerh metodunun değerlendirildiği bölümdeki "Tercüme" başlığında bu konu ayrıntılı olarak açıklandığından burada bir örnekle yetinilmiştir.

Hâkim'in Farsça kelime, kelime grubu ya da cümlelerin Türkçe karşılıklarını da verdiği görülür. Bunlar Farsça beyitlerin anlaşılmasında okuyucuya önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Hâkim'in bu şekilde, bir anlamda okuyucuya Farsçayı öğretme amacı taşıdığı söylenebilir. Çalışmamızın şerh metodu kısmında ayrıntılı olarak bilgi verdiğimiz bu durum hakkında burada birkaç örnek vermekle yetineceğiz: "Āb keş berin-câ şu maḥalli şula dimekde müsta' meldür" (230b/22-23); "Bâ-fülân telâşî dâştîm ya' nî dâd u sited kerde bûdîm ma' nâsına ta' bîrdür" (138b/27-28); "Bâl-râ ḡonce kon ya' nî dâmenüñi devşir dimekde ta' bîrdür" (123b/1-2); "Be-gerdân gird-i ḥ'îş ya' nî

kendi eṭrāfuña çevir ta‘bīri mübârek başuñ için âzâd eyle demekde ta‘bīrdür" (74a/5-6);“Varaḡ-gerdâned kırâ‘at ider demek olur” (231a/2-3).

Eserde Farsça ve Arapçanın dilbilgisi kuralları ile ilgili de yeri geldiğinde bilgi vermekten çekinmeyen Hâkim'in, hem Arapça hem de Farsçada bir hayli yol katettiği anlaşılmaktadır: "Bâled fi‘l-i muzâri‘ maşdar-ı bālīden. Fi‘l-i mâzīsi bālīde şud" (98b/15); ". . . kened kendīden lafzından fi‘l-i muzâri‘ ola" (146b/24-25); "Ḳadeḡ-keşân münādādur. Ya‘nī ey ḡadeḡ-keşân" (185b/21); "Zamīr ḡāk-pāya rāci‘ verā‘-ı şıla-i zā‘idedür" (133a/1).

Hâkim, şiire ve şaire karşı sorgulayıcı bir tavır sergiler. Şevket'in şiirini şerh ederken beğenisini açık açık söyler: "Gülū maḡalli olmaḡla resen gerdene ne münāsib vāḡi‘ oldı raḡmetu‘llāhi ‘aleyh" (73a/11-12); "Ḥayli rengīn beytdür" (96a/23); "Araḡ âlūd-ı ḡayā imiş rengīn maḡla‘dur" (109b/24-25); "Vāḡi‘en ism-i Bīsütün āsmāna ne ra‘nā ism olur" (194b/12-13); "Bu beyt beh beh āferīne deḡer" (245b/3); "Bu beytine söz olmaz" (263b/26). Hatta bazen beğenilerini bile "Beyt rengīnest" şeklinde Farsça ifade eder (265b/23).

Hâkim beğenmediği yerlerde de düşüncesini açıkça belirtir, hatta önerilerde bulunur: "Lafza-i ḡubârdan ‘ayār olsa ḡayli rengīn olurdı. Zīrā ‘ayār mīnā-yı zarf-ı şarâbdur" (86b/14-15); "Ḥaşmī-i zāhid be-mestân olsa ḡoş olurdı" (127a/29); "Lâkin mīşra‘-ı şānī bir miḡdâr ḡubḡ-ı ta‘bīri ihām ider. Böyle itmese daḡı a‘lā olurdı" (258a/12-13).

Şârih'in Farsçaya olan hâkimiyeti şerh yaparken çoḡu zaman Farsça cümlelere de başvurmasından anlaşılmaktadır. Hatta birkaç yerde açıklamayı tamamen Farsça yapmıştır. Mesela bir beytin açıklaması "Gül-i āyīne barḡ u şafā-yı ūst u cevher-rā nīz ḡüyend" (263b/4) olarak tamamen Farsçadır.

Arapça ayet, hadis ve ibarelerin dışında konuyla ilgili bazı açıklamalarını da Arapça yaptığı görülen Hâkim'in bu konularda oldukça bilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum eserin dilini de oldukça külfetli hale getirmektedir.

Hâkim'in Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinden biri olan Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ını şerh etmesinden onun İran edebiyatına karşı ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Poyraz, çalışmasında Hâkim'in "gazel" redifli şiirinden yola çıkarak onun, "Türk şiirinin

bundan böyle İran'ı da etkileyebileceği" görüşünde olduğunu ifade eder (Poyraz, 2008, s.33).

Hâkim'in Şevket-i Buhârî Divânı'nı şerh ederken pek çok şairin şiirlerinden örnekler verdiği görülmektedir. Buradan hareketle onun hangi şairlerden beslendiğini, hangi eserleri okuduğunu da anlamak mümkündür. Bunlardan bazıları şunlardır: Bûsîrî (70b/17-18-19-20), Âsafî (74a/14-15), Muhyiddîn-i Arabî (79a/29-30-31), İmâm-ı Kastallânî (78b/21-22), Muhteşem (108a/14-15-16), Câmî (108a/17-18), Mevlânâ (121b/26), Fuzûlî (122a/15-16), Hâtîfî (133b/18-19-20), Riyâzî-i 'Acem (133b/22), Hakîm-i Enverî (156b/6-7), Ali Şîr Nevâyî (161a/11), Kelîm (196a/23-24), Sâ'ib (199a/30-31), Hâfız (202b/25-26). Eserini kaleme alırken yararlandığı kaynaklar Hâkim'in yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu konu "Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar" başlığı altında ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Hâkim, Nâbî'nin de beğenisini kazanmıştır. Nâbî:

Cümleden pek beğenmişem anı

Ola gör hâcegî-i dîvânı

şeklinde kendisini övmüştür. Onun bu beğenisi Hâkim'in yüksek makamlara ulaşmasında kapıları aralamıştır. Kısa zamanda divân hocalığına yükselmiştir. Bu görevden sonra da vakanüvis makamına erişmiştir (Karatay, 2008, s. 186). Hâkim de eserinde Nâbî'nin "zımında" redifli gazelini övmüştür:

'Nâbî merhûm zımında gâzelinde bu beyti ne hoş edâ buyurdı:

Mihride eyler idi meh gibi deryûze be-kef

Rûh eger olmasa maḥfî bedenüñ zımında

(328b/30-31, 329a/1)

Şiire olan hâkimiyeti eserde kurduğu bazı cümlelerden de anlaşılmaktadır. Hüsn-i matlanın nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgi verdiği şu cümleler şiire olan hâkimiyetine işaret etmektedir: "Zîrâ şâ'ir ḥüsn-i maṭla'ı maṭla' dan rengînter ider. Ḥüsn-i maṭla' gâzel ve ḳaşîdede ikinci beytdür. Zîrâ bâdî-i nazâr maṭla' ve ḥüsn-i maṭla' a ta' alluḳ ider. Bunlar gâyet rengîn olmaḳ gerekdür" (110b/24-25-26-27).

Şârih, bazı kaynakların bizzat müellifi tarafından yazılmış şeklini gördüğünü söyleyerek bu eserlerdeki kelimeler hakkında bilgi verir. Mesela, Bürhân-ı Kâtî'nin müellif nüshasını bizzat gördüğünü şöyle dile getirir: "Ekşer ḥâb yazılır ḥâv ma' nâsına ve ḥâv lafza-i Çagṭâyîdür. Bürhân-ı Kâtî' şâhibinüñ kendi ḥaṭṭıyla ḥâb yazmış gördüm

ve o resmi bi-ışbât itmişidi" (182a/5-6-7). Eseri kaleme almadan önce Şevket Dîvânı'nın pek çok nüshasını elinde bulundurduğu cümlelerinden anlaşılan Hâkim, eserde yer alan dokuzuncu kasidenin diğer birçok nüshada yer almadığı bilgisini de verir. Hatta elinde toplam 11 kaside olduğunu; ancak ikisini kaybettiğini şöyle ifade eder:

Bu kaşîde ekşer dîvânlarda bulunmadığından Şevket taḥrîri ve ta' lîmi ile şöhret-yâb olan Şeyḥ Vefâ-yı 'Acem ve üstâdum Dervîş Şâdık Efendi rahmetu'llâhi 'aleyh ve sâ'ir vâşık ve muḳîmen ve yaḳînenlerüñ şebt-i cerîde-i mîstar eyledikleri dîvânlarda daḥı yazılmamışdır. Lâkin bu ḥaḳîr meşhûr olan sekiz kaşîdesinden ğayrı üç kaşîdeye daḥı zafer bulmuşidüm ki mecmû'ı on bir kaşîde olur. İkiyi yine benden zâyi' olup bu toḳuzuncısı şebt ü ḳayd ve şerḥine taşaddî olundu" (64b/18-25).

Bu bilgilerden, Şevket-i Buhârî'nin 11 kasidesi olduğunu ve Dervîş Sadık Efendinin Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı istinsah ettiğini anlamak mümkündür.

Eser incelendiğinde elif-bâ sırasına göre düzenlenmiş olduğu ve gazellerin arasına kıt'a, rubâi gibi nazım şekillerinin girdiği görülür. Hâkim, bunun Şevket-i Buhârî Dîvânı'ndaki tertibe uyması nedeniyle böyle olduğunu söyleyerek konuyu açıklamıştır. Bu da bize eseri kaleme alırken kaynak metnin tertibine uyduğunu göstermektedir: "Bu rubâ'î ğazeliyyât içinde ekşer nüşhalarda böylece bulunmağla bu maḥalle şebt olundu" (133b/2-3).

Hâkim hat sanatıyla da ilgilenmiştir. Mehmed Tevfik *Kâfile-i Şu'arâ*'da Hâkim'in az zamanda ilim ve fenleri tahsilde ve hat sanatında emsalleri arasında meşhur olduğunu belirtir (Mehmed Tevfik, 2012, s. 185). Bazı ilimlere ise önem vermemiştir. Bunlardan biri ilm-i nücûmdur. Bu ilimle uğraşanların boş yere vakit harcadıklarını söyleyerek onları şöyle eleştirmiştir: "Ona göre gökteki yıldızlardan yapılan bir takım ölçüm ve hesaplamalar, doğru yapılsa bile, bu yıldızların hareketleri sebebiyle olacak bazı olayları engellemek mümkün değildir. Zîrâ bütün bu olacaklar, Yüce Allah'ın kudreti dâhilindedir" (Güngör, 2014, s. LXXIX).

Arapça, Farsçayı iyi bildiği anlaşılan Hâkim'in, kaynakların ve mahlasının da doğruladığı gibi pek çok ilime vâkıf olduğu ve çevresi tarafından takdir gördüğü anlaşılmaktadır.

2.1.4.3. Eserleri

Şiir ve inşadaki ustalığından kaynakların övgüyle bahsettiği Hâkim'in eserleri çeşitlilik göstermektedir. Arapça ve Farsçayı şiir yazabilecek kadar iyi bilmesi de göz önüne alınırsa farklı konularda eserlerinin olması şaşırtıcı değildir. Araştırmalarımızda, şu ana kadar Hâkim'in Dîvân'ı, Târîh'i ve birkaç eseri dışında eserleri üzerine pek fazla çalışma yapılmadığı görülmüştür. Eserleri üzerine yapılan çalışmalar ise, araştırmamız sırasında bize yol gösterici olmuştur. Böylelikle, tezkireler ve yapılan çalışmalardan yola çıkılarak Hâkim'in eserleri saptanmaya çalışılmış, kataloglar yardımıyla da bu eserlerin özellikleri, konusu hakkında bilgiler edinilmeye gayret edilmiştir. Hâkim'in eserlerini şöyle sıralayabiliriz:

Acâibü'l-ahbâr fî ahbâri seyyidi'l-ahyâr: Bu eser Hz. Muhammed'in hayatını anlatmaktadır. Eserin Avusturya Milli Ktp, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. (2 adet), İÜ Nadir Eserler Ktp. olmak üzere 4 nüshası bulunmaktadır (Güngör, 2014, s. LXXXII).

Dîvân: Hâkim'in Dîvân'ında 422 beyitten oluşan bir hilye, 9 kaside, 4 tahmis, 1 terci-i bend, 8 tarih, 127 gazel, 25 rubâî, 20 kıt'a, 1 matla, 6 müfred ve 8 lügaz bulunmaktadır. Eser üzerine bugüne kadar Çakırcı (2006) tarafından yüksek lisans ve Poyraz (2008) tarafından da doktora tezi olmak üzere iki çalışma yapılmıştır. İÜ Nâdir Eserler Ktp. no: 1224, 5586 ve 9707 olmak üzere toplam 3 nüshası bulunmaktadır.

el-Müntecib: Bu eserde Hz. Muhammed'in özellikleri anlatılmaktadır. Süleymaniye Ktp. M. Arif M. Murad no: 202/2'de kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır (Güngör, 2014, s. LXXXIII).

Kavâidü'l-Fürsî: Farsçanın kurallarını anlatan eser, Arapça olarak kaleme alınmış olup dört bölümden oluşmaktadır (Güngör, 2014, s. LXXXVI). Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar no: 1288, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi no: 6115/1, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi no: 723/3, Nuruosmâniye Ktp. no: 82/2 ve Köprülü Ktp. Mehmed Asım Bey no: 438'de olmak üzere beş nüshası bulunmaktadır (Güngör, 2014, s. LXXXVI-LXXXVII).

Mi'râciye: Bu eser müstezad nazım şekliyle yazılmış ve 124 beyitten oluşmaktadır. Bu müstezad, müstezadın alışılmış konularından farklı olarak mi'rac konusunu işlemekle birlikte müstezadlar içinde beyit sayısı en fazla olan müstezad olma özelliğini de taşımaktadır (Erdoğan, 2009, s. 92). Süleymaniye kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü, no: 4477'de kayıtlıdır (Erdoğan, 2009, s. 92). Bu eser üzerine Erdoğan'ın (2009) bir makalesi bulunmaktadır.

Nazîre: Rûhî-i Bağdâdî'nin terkihi-i bendine nazîresidir (İÜ Ktp., İbnülemin, no: 3352, vr. 100b-105a).

Nazîre-i Hilye-i Hâkânî: 424 beyitten oluşan hilye, aruzun "fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün" vezniyle yazılmıştır. 148-407. beyitler arasında Hz. Muhammed'in tasvirine yer verilip 408-424. beyitler hâtîme bölümüne ayrılmıştır (Erdoğan, 2007, s. 334-335). Eser bu isimle kaynaklarda yer alsa da Erdoğan, eserin Hâkânî'ye nazîre olmadığını düşünür ve çalışmasında bunun nedenlerini açıklar (Erdoğan, 2007, s. 336). Ayrıca bu makalede hilye metni, nüsha karşılaştırması yapılarak okuyucuya sunulmuştur. Erdoğan, eserin dört nüshasına ulaşmıştır. Bunlar: İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Bölümü 1124 ve 5586, Millet Ktp. Ali Emîrî Manzum 1391, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar no: 813 (Erdoğan, 2007, 334).

Risâle fî Tahkîki't-Tıbbî't-Tâmm: Erdoğan, *Seyyid Hakîm Muhammed'in Kâmil Tabiat (Et-tıbbâ't-tâmm) İle İlgili Bir Risalesi* başlıklı yazısında Süleymaniye Kütüphanesi 26920 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 22-25 varakları arasında talik hat ile bir yazma eser bulunduğunu, bu eserin Seyyid Muhammed Hakîm'e ait olduğunu belirtmiştir (Erdoğan, 2003, s. 252). Risâlenin sonundaki tarihin 1171/1757 olmasına bakarak müellifin XVIII. asrın ilk yarısında yaşamış olabileceğini, bu kişinin Osmanlı ilim adamlarından olduğunu; ancak hayatı ve diğer eserleri hakkında henüz bilgi sahibi olmadığını (Erdoğan, 2003, s. 252) söylemiştir. Eserin adı "Risâle fî Tahkîki't-Tıbbî't-Tâmm"dır. Risâlede Hâkim, Kâmil Tabiat'ı âlim ve takva sahibi bir kişiden öğrendiğini belirtir ve ondan ilginç bilgiler öğrendiğini söyler. Hâkim, bu kişinin kim olduğunu belirtmez. Daha sonra da Batılı âlimlerden biri ile bir araya gelip bilgileri ona sunduğunu, onun da hoş karşıladığını söyler. Risale Arapça olduğundan, bu cümleleri yazarın tercümesiyle veriyoruz:

Bilmiş olunuz ki gençlik döneminde, Kâmil Tabiat'ı, alim, salih, takva ve hikmet sahibi bir kişiden öğrendim. Bu zatın kendisi de bu (ilmi) hocalarından öğrenmişti. Bu kişi (bana bu ilmi) telkin etti. Ben de bir müddet bu konu ile uğraştım ve oldukça ilginç şeyler öğrendim. Daha sonra Batı (garp)'lı alimlerden birisi ile bir araya geldim ve bu bilgileri ona arz ettim. O bunu hoş karşıladı ve (olumsuz) hiçbir şey söylemedi (Erdoğan, 2003, s. 257).

Hâkim'den bahseden kaynaklarda böyle bir esere rastlanmamıştır. Bu yazıda da Hâkim'in hayatı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Ancak Hâkim'in gerek Arapça bilgisi, gerekse risalelerinin varlığı bu risalenin de ona ait olabileceği ihtimalini düşündürmüştür. Hatta risalenin sonundaki 1171/1757 tarihi de Hâkim'in yaşadığı

tarihlere denk gelmektedir. Risalenin üslup olarak Hâkim'in üslubuna uygunluğu dikkati çekmiştir. Bu risalenin ona ait olabileceği düşünülürse onun, insanları idare eden, onları koruyan ve gözeten hâkim varlık olarak tanımlayabileceğimiz kâmil tabiat (Erdoğan, 2003, s. 253) bilgisine de vakıf olduğu söylenebilir.

Siyer-i Kebîr: Eser Hz. Muhammed'in hayatını anlatmaktadır. Güngör'den edindiğimiz bilgiye göre eser mukaddime, rükn-i evvel, rükn-i sâni, rükn-i sâlis ve hâtime bölümlerinden oluşmaktadır (Güngör, 2014, s. LXXXI). İBB Atatürk Kitaplığı Yazma Bağışlar no: 69 'da kayıtlı bir nüshası vardır (Güngör, 2014, s. LXXXII).

Şerh-i Dîvân-ı Şevket-i Buhârî: Hâkim'in bu eseri, ünlü İran şairi ve Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'nin divanının beyit beyit, bazen de mısra mısra şerhini konu almaktadır.

Eserin ne zaman kaleme alındığı bilinmemektedir. Ancak eserin sebep-i teşrih kısmı bize önemli bilgiler vermektedir. Hâkim, eseri kaleme alma nedenini anlattığı sebep-i teşrih kısmında, eseri sultan Mustafa'nın oğlu Gazi Mahmud Han'ın emriyle kaleme aldığını belirtir. Bu bilgi, Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in diğer nüshalarında bulunmayıp sadece Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Nâdir Eserler Kütüphanesi nüshalarında yer almaktadır. Eserde Arapça olan bu cümlelerin çevirisi şu şekildedir: ". . . İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmud Hân'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allah'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun" (2b/8-9). Sultan I. Mahmûd 1754 yılına kadar tahtta kaldığına göre bu eserin 1730-1754 yılları arasında kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Eserde Şevket-i Buhârî Dîvânı mürettep olarak ve beyit beyit şerh edilmiştir. Eserde 9 kaside, 575 gazel, 132 nazm, 13 rubai, 57 müfred, 9 kıt'a, 67 matla', 1 tarih beyiti bulunmaktadır. Eserde Şevket'e ve Hâkim'e ait olup diğer kaynaklarda yer almayan bazı beyitlerin varlığı da dikkat çekmektedir.

Şerh-i Dîvân-ı Şevket, Hâkim'in Farsçaya ve Arapçaya olan hâkimiyetini ve dili kullanmadaki ustalığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca eserde pek çok dinî, edebî ve tarihî bilgi de yer almaktadır.

Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserin ulaşabildiğimiz altı nüshası bulunmaktadır: İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu: 34 Ae Edebiyat 211, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi 43 Va 1172, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 7, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Koleksiyonu 000715,

Süleymaniye Kütüphanesi Dârülmesnevi Koleksiyonu 433, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi no: 3394.

Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ: Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup 300 beyitten oluşmaktadır. (Kızılabdullah, 2004, s. 46-47) Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Yeni yayınlar 652 numarada kayıtlı olan bu eser üzerine Kızılabdullah (2004) bir yüksek lisans çalışması yapmıştır.

Târih: Bu eser yaklaşık on dört yıl (1166/1753-1180/1766) vakanüvislik görevini yapan Hâkim'in bu süre zarfında kaleme aldığı eseridir. Üzerine doktora tezi hazırlamış olan Güngör, bu eserin Sultan I. Mahmûd'un saltanatının son bir senesini, Sultan III. Osman'ın üç senesini ve Sultan III. Mustafa'nın ise ilk on yılını kapsadığını belirtir (Güngör, 2014, s. LXVII). Hâkim'in tarihî olayları bize naklettiği bu eseri, Vâsıf tarafından eleştirilmiştir. Vâsıf, eserinin dibacesinde: ". . . Bundan akdem Hâkim ve sâ'ir vekâyi'nüvîslerün tahrîr itdikleri vekâyi'ün cem' ü telfik ve müceddiden kaleme alınarak zabt u tensîk olunması . . ." (Ahmed Vâsıf, 1219, s. 3) gibi cümleleriyle Hâkim'in tarihini eleştirmiştir. Onun eserinin, daha öncekilerin yeniden aktarımından ibaret olduğunu, sadece olayları aktarıp olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurmadığını belirtmiştir. Güngör, çalışmasında bu duruma ayrıntılı olarak değinerek Vâsıf'ın eleştirilerini "acımasız bir yaklaşım" (Güngör, 2014, s. LXVII) olarak görür. Çünkü Güngör, Hâkim'in bir tarih geleneğini devam ettirdiğini düşünür: "Hâkim'in, İran edebî tarihçiliğinden etkilenen ve ilhâm alan, naklî tarihçilik geleneğine bağlı bir müellif olduğunu unutmamalıyız" (Güngör, 2014, s. LXVIII). Daha önce yapılan çalışmada Kütükoğlu da: "Hâkim Tarihi hakkında herhangi bir hükme varabilmek için her şeyden önce onu, bağlı bulunduğu naklî tarihçilik an'anesinin kadrosu içinde mutala'a etmenin lüzumu ifadeden müstagnîdir" diyerek bunu bir eksiklik olarak görmemiştir (Kütükoğlu, 1953, s. 73). Hâkim'in Târih'i üzerine Güngör (2014) tarafından bir doktora tezi hazırlanmıştır. Çalışmasında bu eserin altı nüshası olduğunu belirtmiştir:

Topkapı Sarayı nüshası no: B.231 ve B.233/1, Arkeoloji Müzesi Nüshası no: 483 ve 484, Princeton Üniversitesi Nüshası Islamic manuscripts, New series no: 1000q, İÜ Nâdir Eserler Ktp. Nüshası no: T.Y. 9972, Berlin Devlet Ktp. Nüshası no: MS. or. fol. 3338, Staatsbibliothek ve Upsala Üniversitesi Nüshası no: 289. (Güngör, 2014, s. XCV-CII).

Hâkim'in hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız, ancak kaynaklarda yer alan şu eserleri de bulunmaktadır: Şerh-i Kasîde-i Örfî, Şerh-i Rubâi-i Hazret-i Mevlvî,

Şerh-i Kasîde-i Kâ'b b. Züheyr, Şerh-i Kasîde-i Dimyâtiyye, İşârât, Risâletü'l-Mehdiyyeti'l-hakîka, Risâletü'l-Mehdiyyeti'l-Hanefiyye, tehlil-nâme, tevhidnâme, (İlgürel, 1997, s. 190).

Güngör ise çalışmasında kaynaklarda görmediğimiz önemli bilgiler vermektedir. Hâkim'in saydığımız eserlerinden başka şu eserlerinin de varlığına işaret edip hakkında bilgi verir: Vefdü'l-intisâr fî-medhi'l-Ensâr, Mecmû'a-i Seyyid Hâkim, Eş'âr ve İnşâ, Şerh-i Kaside-i Keşmîr, Terceme-i Fusûsü'l-hikem, Heccü'l-hâcis ve hemsü'n-nâ'is, Nefhatü'z-zât ve nefhatü's-sifât, Terceme-i Ta'bîrât-ı Menâm-ı Hazret-i Mevlânâ, Terceme-i Sevânih-i Mu'tı'l-fevâtih, Mir'âtü'n-necât, Hazâ'inü'l-esrâr 'alâ Nebiyyi'l-muhtâr, el-Vâridatü'r-Rabbâniyye fî-nefehâti'r-Rahmâniyye, Levâmi'u'l-'aşk. Ayrıca Levâmiu'l-'aşk adlı eserin giriş kısmında da Hâkim'in aşk ile ilgili yazdığı eserlerden bahsettiğini belirtir. Bunlar: "Şurûh-ı Hamriyye-i Fârızıyye, Tanzîr-i Lemehât, Tanzîr-i Riyâziyyât, Terâcim-i Erbâb-ı Tecelliyât, Resâ'il-i Nefise-i Nefsiyye, Şurûh-ı Ebyât-ı Gülşen-i Râz, Risâle-i Ka'biyye, Risâletü'ş-şevk, Redd-i İ'tirâzât-ı Şeyh-i Ekber, Şerh-i Ebyât-ı Ma'nevî-i Gülşenî, Şerh-i Istilâhât-ı Rûşenî ve Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî" (Güngör, 2014, s. VCV).

2.1.5. Şevket-i Buhârî

2.1.5.1. Hayatı

Şevket-i Buhârî'nin asıl adı Muhammed Ebû İshak'tır (Netâyicü'l-Efkâr, h. 1336 s. 386). Buhâra'da doğduğu bilinmektedir. Mahlası da bunu doğrulamaktadır. Ancak, diğer kaynaklarda rastlamadığımız Şevket'in Medîneli olduğu bilgisi, çalışmamızın Dârü'l-mesnevî nüshasında geçmektedir. Bu bilgiye göre Şevket, İmâm-ı Bâkır'ın gömülü olduğu yerdendir: "Şevket merhûm aşda İmâm-ı Bâkır 'aleyhi's-selâm hazretlerinin medfen oldukları hâk-i pâkdendür" (D-16a/2-3-4). Bildiğimiz gibi İmâm-ı Bâkır zehirletilerek öldürüldüğünde 58 yaşındaydı ve müslümanların gömülü olduğu Bakî Mezarlığı'na defnedilmişti (Öz, 2005, s. 506). Bakî Mezarlığı da Medîne'de bulunmaktadır. Ancak biz Şevket'in, diğer kaynaklar ve araştırmaların da görüş birliği ettiği gibi Buhâralı olduğunu düşünmekteyiz.

Doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Milâni, h. 1111 senesini Şevket'in ölüm tarihi ve yaşını 74 kabul edip 1037/1627 senesinde doğmuş olabileceğini söyler (Milâni, 1961, s. 1).

Kaynakların verdiği bilgiye göre babası sarraflık ile meşguldü. Babası vefat

edince Şevket, onun mesleğini devam ettirmiştir. Milâni, Şevket-i Buhârî'nin tahsilini yarıda bırakmasının nedeni olarak babasının ölümünü göstermektedir (Milâni, 1961, s. 2).

Baba mesleği olan sarraflığı devam ettirirken bir süre geçim sıkıntısı da çeken Şevket, Özbeklerle Buhâra'da bir savaşın patlak vermesi sonucunda Buhâra'dan ayrılmıştır. Onun ayrılmasına savaşın neden olup olmadığı bilinmemektedir. Milâni, bunun psikolojik bir nedenden de kaynaklanmış olabileceğini şöyle ifade eder: "Bildiğimiz bir husus, onun Buhara muhitinden memnun olmayışı, dâimi bir sıkıntı ve ızdırıp hissetmesidir. Bu hoşnutsuzluğun sebepleri psikolojik âmilleri idi. Nihayet bu sırada cereyan eden bir hadise onun Buhara'dan ayrılmasına sebep oldu" (Milâni, 1961, s. 4). Milâni'ye göre, aslında Şevket-i Buhârî, Buhâra'da bulunmaktan hoşlanmıyordu ve çıkan savaş onun için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Şafak, Özbeklerle savaştan sonra, Şevket-i Buhârî'nin vatani terk ettiğini ve buradan Meşhed, Herât, Horâsân ve İsfâhân'a gittiğini söyler. Bir daha da Şevket, Buhârâ'ya dönmemiştir (Şafak, 1386, s. 7). Ayrıca Şafak, Buhâra'da savaş olduğunda Şevket'in bu şekilde vatani terk etmesinin, onun yaradılışındaki hassasiyeti gösterdiğini de vurgular (Şafak, 1386, s. 11).

Şevket-i Buhârî, yaklaşık olarak h. 1058'de Horasan'a geçmiştir. Bu sırada Herât, Nişâbûr ve Meşhed Horasan'ın en önemli ilim ve sanat merkezlerinden biriydi. Şevket-i Buhârî bu merkezlerden Meşhed'i seçmiştir. Ayrıca bu dönemde burada Şii akidesine bağlı sâlik şairler de bulunmaktaydı (Milâni, 1961, s. 5). İsnâ-Aşeriye için çok önemli olan Meşhed, bu gün de İmâm-ı Rızâ'nın türbesinin bulunduğu yer olması nedeniyle kutsal kabul edilmektedir.

Meşhed'i tercih eden Şevket-i Buhârî'nin hangi mezhebe bağlı olduğu ile ilgili de farklı görüşler vardır. Milâni, onun kesin olarak İsnâ-Aşeri Şii olduğunu şöyle ifade eder:

Şair Horasandayken şu delillere göre kesin olarak İsnâ aşeri şiidir. Kendi sarîh ifadesine göre şu şiirde: Besem be-gâhvâre-i ten tıfl-ı rûh-râ/Âhîr be-râh-ı muqaddem Mehdî konem fedâ/Ez-ümme-i şumâyem yâ eyyühe'l-imâm/Dânîd hırka-pûş-ı hodem yâ evelîü'l-abâ. 12. ci imama hitaben şöyle diyor "Ben senin ümmetindenim". Biliyoruz ki 12 ci imâmın ümmeti olan kimse isna aşeri şii mezhebindedir . . . bilhassa 12 ci gaib imamın zuhurunu arzu ediyor. Halbuki sünniler Hazreti Ali'den sonra yalnız Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i hürmetle yadederler" (Milâni, 1961, s. 14).

Milâni, Hazîn tezkiresinin sadece Şii şairlere yer vermesini delil göstererek onun

Şii olduğunu ispatlamaya çalışır (Milâni, 1961, s. 15). Şafak da kesin olarak bu görüşe katılmaktadır (Şafak, 1386, s. 10). Yiğit, çalışmasındaki bir beyitin Molla Murâd tarafından yapılan şerhindeki şu cümleyi: "Nâzım-ı mâhir dahî Buhârî olmagla meslek-i Nakşibendiyyeye sülûk etmişdir diye mesmû'um olmuştur . . ." (Yiğit, 2011, s. 12) kanıt göstererek Şevket-i Buhârî'nin İsnâ-Aşeri itikadına bağlı olmayıp Nakşibendi olduğunu dile getirir. Hâkim ise bu konuda herhangi bir bilgi vermemektedir. Nitekim Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinde Şiiliğin bir propagandası yapılmamaktadır. Ayrıca İmâm-ı Rızâ'nın türbesini ziyaret etmesi de onun Şii olduğunu göstermemektedir.

Meşhed'e giden Şevket-i Buhârî, Mîrzâ Sa'deddîn Hân'ın sarayına bağlanmıştır (Nasr Âbâdî, 1317, s. 446). Milânî, onun 1061/1651 senesine kadar "kat'î" olarak Sa'deddîn'in sarayında bulunduğunu yazar: "Böylece şâir Meşhed'e vardıktan sonra 1061/1651 senesine kadar kat'î olarak Mîrzâ Sa'd al-Dîn Âsaf'ın sarayına intisap etmiştir" (Milâni, 1961, s. 6).

Hâkim, Şevket'in Mûsâü'r-rızâ'nın türbesini ziyaret ettikten sonra Meşhed'te kalan "zevât-ı mekârim-simât" tan olduğunu, buradan İsfahan'a gittiğini, Mîrzâ Sa'deddîn Hân'a intisap ettiğini eserinde anlatır. Hatta Şevket'in Sa'deddîn Hân ile dostluk derecesinde yakın olduğunu, Dîvân'ını tertip etmesine de Sa'deddîn Hân'ın neden olduğunu şöyle ifade eder:

. . . ve Şevket merhûm İmâm-ı dü-cihân Mûsâü'r-rızâ 'aleyhi şalavātu'llâhi'r-rızâ hazretlerinin âsitân-ı cennet-nişânlarının nağş-ı büse-i ziyâretleriyle Meşhed-nişîn-i kemâl olan zevât-ı mekârim-simâtdan olduğu meşhûrdur 'aleyhi'r-raḥme. Şifâhâna daḥî seyâḥat tarîkiyle teşrîf buyurmışlar. Mîrzâ Sa' deddîn Hân nâm bir zât-ı 'âlîkadr ile ülfet eylemişler ki tedvîn-i âşârlarına anlar bâdî olmuşlardır. Merhûm üstâdımız Dervîş Şâdîk Efendiden istimâ' olunmuşdı" (7a/8 14).

Kaynaklar, Şevket'in ince ruhlu olması dolayısıyla bu sarayda bazı durumlara karşı kırılgınlığı olduğunu kaydederler. Hazîn, Şevket'in sırtında aba, yalın ayak saraydan ayrıldığını şöyle dile getirir: ". . . pây-ı bürehne ez-Horâsân 'azm-i 'Irâk kerde bâ-Sifâhân resîde . . ." (Hazîn, 1334, s. 67). Şevket'in ince ruhu, Hazîn tezkiresinde şöyle ifade edilir: ". . . be-gâyet nâzik-dil ve vâreste-tabî'at bûd" (Hazîn, 1334, s. 67). Milâni, Şevket'in Meşhed'i terk ettiği sırada söylediği kasidesindeki bir beyitte, kırılganlıklarını dile getirdiğini söyler:

Ez-tılâ geşten peŝimân geşteim
Luţfhâ fermûde mâ-râ mess konid

(Milâni, 1961, s. 8)

Milâni'ye göre bu beyitte Ŗevket dūŝmanlarından bahsetmekte, vezirin sarayında bulunan ŝairlerin kendisini kıskandığını, bu ŝairlerin vezirlerle arasını açtığını ifade etmektedir.

Bazı kaynaklar da, bu şiiri duyduktan sonra vezirin piŝman olduğunu, üzüldüğünü yazmışlardır. Milâni, Ŗevket'in bu olaydan sonra daha yüksek bir irfan mertebesine ulaştığını, ömrünün 34 yılını sofiyane bir hayat sürmekle geçirdiğini belirtir (Milâni, 1961, s. 8-9).

Ŗevket'in beyitlerinde Hindistan'a gitme arzusu hissedilmektedir. Ancak gidip gitmediğiyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Bununla birlikte çeşitli görüşler mevcuttur. Milâni bu konuda şöyle der: ". . . beyitleri ile bir Hindistan seyahatini arzular ve hatta bu hususta yemin ederse de, Buhara'dan ayrılıŝında bu kararını gerçekleŝtirdiğine dair bir delil yoktur" (Milâni, 1961, s. 6). Hint üslubunun önde gelen temsilcilerinden olmasına rağmen araştırmalara göre Hindistan'a gitmemiş, doğrudan İsfahan'a gitmiştir (Milâni, 1961, s. 11). Ŗafak ise çalışmasında sadece esas nüshada bulunan bir gazelden şu beyiti örnek verir:

Çun gulâmî kû gürized ez-vatan
Yâftem der-Hind baht-ı hîç-râ

(Ŗafak, 1386, s. 10)

Bu beyitte Ŗevket, Hind'de kendi bahtını bulduğunu söylemektedir. Beyit, Hindistan'a gitmiş olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Horasan'da hangi tarihe kadar bulunduğu ile ilgili ise kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Milâni, çalışmasında bazı çıkarımlarda bulunmuştur.

Ŗâyed resed be-devlet-i kurbâniyet ħamel

Eflâk zûd mevsim-i dey-râ bahâr kerd

Milâni, yukarıdaki bu beyitten yola çıkarak nevruz bayramının kurban bayramını az bir farkla geçtiğini, h. 1067' de bu durumun gerçekleŝebileceğini ve kesin olarak bu tarihte Ŗevket'in Horasan'da bulunduğunu belirtir (Milâni, 1961, s. 10) ve kaynaklarda bu bilginin bulunmadığını da sözlerine ekler (Milâni, 1961, s. 9).

Ŗafak, çalışmasında Ŗevket-i Buhârî'nin İran'dan sıkılmış olduğunu ve bazı beyitlerinde bunun hissedildiğini anlatır ve şu beyitleri örnek verir:

Ârzû-yı Hind bisyârter der-i hâtır me-râ
Ger reved reng-i hınâyeş men hem ez-hod mî-revem

.....

Îrân çu rişte bes ki me-râ dâd pîç ü tâb
Hod-râ be-Hind sâye-i gevher keşîdeem

(Şafak, 1386, s. 9)

Şafak'ın örnek verdiği bu beyitler, Şevket-i Buhârî'nin Hindistan'a gitmiş olabileceğini akla getirmektedir. Ancak kaynakların çoğu Hindistan'a gitmediği düşüncesindedir. Mesela Kadıoğlu, çalışmasında Şevket-i Buhârî'ye Hindistan'a gitmeyen şairler arasında yer vermektedir: "İranlıların Sebki Hindi'nin kökeninden Hintli olmayan bir unsur aramalarının bir nedeni, önemli İranlı şairlerinin bir kısmının Hindistan'a hiç gitmemeleridir. Bu hususta akla ilk gelen isimler, Şifa'î-i Meşhedî (ö. 1613), Mirza Celal Asîr (ö. 1630-31), Şevket-i Buhârî (ö. 1695-99) ve Mir Tahir Vahid (ö. 1708) gibi ünlü şairlerdir" (Kadıoğlu, 2010, s. 369). Milâni de onu Hindistan'a gitmeyen şairler arasında zikreder: "Her ne olursa olsun, ben bu tezde Saib'i Hindistan'a göçen ve Hint mektebinin tesiri altında meydana gelen ifade tarzının temsilcisi ve Şevketi de Hindistana göçmeyen, Hint uslubuna mensup şairlerin temsilcisi olarak tanımaktayım" (Milani, 1960-61, s. 40).

Hâkim ise eserinde Şevket-i Buhârî'nin Hindistan'a gitmiş olabileceğinden ihtimallerle söz eder. Ona göre Şevket, Hindistan'a gitmişse de bu seyahat 'Örfî ve Kelîm'in seyahatleri kadar meşhur değildir: "İhtimâl ki 'azîmet kaçd itmiş ola. Lâkin sefer-i Hindleri 'Örfî ve Kelîm gibi meşhûr degildir" (112b/4-5). Eserin bir başka yerinde: "Mu'âşır-ı 'Örfî olan Ekber Şâh ki feyzî-i Hindînüñ memdühıdır. Anüñ oğlu Gevher Şâh cülûs itmiş idi ve niçe yıllar mesned-nişîn-i tahtgâh-ı Hind olmuşlar idi. Aña telmîh buyurdılar. Kendiye mu'âşır olsun olmasun sefer-i Hind itmiş olsun olmasun murâd tenâsüb-i 'arz-ı beytdür" (299a/9 14) diyen Hâkim'in cümlelerinde kesinlik yoktur. Şemsettin Sâmî ise, *Kâmûsu'l-A'lâm*'da Şevket-i Buhârî'nin Hindistan'a gittiğini belirtir ve onun hakkında şu bilgileri verir:

(Muhammed İshâk) Meşâhir-i şuarâdan olup, Buhârâ emîrinün oğlu olduğu hâlde, pederinün vefâtından sonra mülk-i 'ammizâdelerine geçmekle, kendisi zâten erbâb-ı fazl u dânişden ve kanâ'at ashâbından olduğundan, seyâhate çıkmayıp, orada hükm-fermâ olan Muhammed Sa'deddîn Hân'ın iltifâtına nâ'il olmuş, ve hakkında birçok kasîdeler söylemiştir. Ba'dehû Hindistân'a giderek, Muhammed

'Alî Gevher Şâh'un takdîr ü ihsânına mazhar olmuş; ve Îrân'a ba'de'l-'avdet 1107 târihinde İsfahân'da vefât itmişdür. Makbûl ve mütedâvil dîvânı ve ehl-i beyt-i Hazret-i Nebevî hakkında kasâ'id ve na'tleriyle hikmet-âmiz eş'âr-ı râ'ikası vardır. Müte'ahhirîn-i şu'arâ-yı Îrân'dan bu derecede kabûl-i 'âmme ve şöhrete mazhar olmuş kimse yoktur (Şemsettin Sâmi, 1996, s. 2881).

Kaynaklar, onun içine kapandığını ve uzun bir müddet boyunca riyazetle meşgul olduğunu yazar. Hatta Hazîn, onun halktan kendini soyutladığını, giderek yalnızlığının daha da arttığını, iki üç günde bir ağzına ancak ekmek koyduğunu şöyle anlatır: ". . . ekser evkât-râ be-'uzlet derân-makâm be-ser mî-bered ve refte refte be-riyâzet ü inzivâ füzûde terk-i mu'âşeret bâ-halk nümûd ve bisyâr kem tekellüm kerdî ve der-dü se rûz yek-bâr be-leb nânî iktifâ . . ." (Hazîn, 1334, s. 67). Kendini halktan soyutlayıp kendi başına yaşayan Şevket-i Buhârî hakkında *Riyâzü'l-'ârifîn*'de yer alan Şevket-i Buhârî'nin, bir kış günü karın altında yalın ayak ve sırtında bir aba ile Şeyh Muhammed Ali Lâhicî tarafından görülmesi bunu teyit etmektedir (Rızâ Kulî Hidâyet, 1316, s. 364).

Şevket-i Buhârî, dünya kaygısı taşımamaktadır. Bu durum beyitlerinde rahatlıkla görülebilmektedir (Şafak, 1386, s. 16). Nitekim Şemîsâ, çalışmasının "Efkâr-ı Şevket" başlığı altında bu konuda şu bilgilere yer verir: "Şevket münzevî bir kişiydi ve dünyaya bağlı değildi. Karısı ve çocukları yoktu ve yalnız yaşıyordu. Hatta beyitlerinde irfan temâyülü görülüyordu" (Şemîsâ, 1382, s. 25). Hâkim de, onun budalâ-yı aktâbdan olduğuna: "Şevket-i Buḥârî 'aleyhi'r-raḥmeti'l-bârî budalâ-yı aḳṭâbdan olup . . ." (2a/5). cümlesiyle dikkat çeker ve onun mutasavvıf bir şair olduğuna işaret eder.

Milâni, çalışmasında onun hangi dönemlerde nerede bulunduğu ile ilgili de şu bilgileri verir:

Şâir 21 yaşına kadar Buhara'da bulunmuştur. 21-40 yaşlar arasında Meşhed'de kalmıştır. Bu yaş tasavvufa göre kemale erme yaşıdır. Bu devrede hayatının en önemli kısmı olan riyazet hayatına geçmiştir. Bu hayat tam 34 sene sürmüştür. Bu 34 senenin 19 senesini 1088'e kadar Herat'ta ve sonraki 24 senesini de -ki ölümüne kadar devam eder- İsfahan'da geçirmiştir. Böylece şâir öldüğü zaman 74 yaşında idi . . ." (Milâni, 1961, s. 15).

Hâkim ise Şevket-i Buhârî'nin Nişâbûr'da da ikamet ettiği ile ilgili şu bilgiyi vermektedir: "Ḥarâbî-i Nişâbûrda işbât ḥâşıl olsun da zelzeleden olmazsa seylâbdan olsun. Beyyine-i müdde'â iḳâmet itmiş olurlar raḥmetullâhi'aleyh" (107b/27-28). Buradan bunu iddia edenlerin de olduğu anlaşılmaktadır.

Hayatının 11 yılını burada geçiren Şevket-i Buhârî, Meşhed'den İsfahan'a

geçmiştir (Milâni, 1961, s. 9). Kaynaklara göre, hayatının son aşamasını İsfahan'da geçiren Şevket-i Buhârî'nin mezarı İsfahan'da 'Alî b. Suhayl'ın türbesindedir. Fakat bugün bu mezardan eser yoktur (Milâni, 1961, s. 16).

Milâni, Nuruosmaniye'deki divanın bir nüshasındaki kayıta (No: 3308 vr. 1a) Şevket'in 25 yaşında İsfahan'da kendini zehirleyerek öldürdüğünün yazılı olduğunu söyler. Ancak bu kaydın yanlış olduğunu, belki yazım hatasıyla bu rakamın 25 değil 65 olabileceğini dile getirir (Milâni, 1961, s. 15). Ayrıca sufi bir kişiliği olan Şevket'in intihar etmesine de ihtimal vermez. Ölüm sebebinin hiçbir kaynakta yer almadığını ve sufi biri olduğu için de intihar etmiş olamayacağını dile getirir (Milâni, 1961, s. 16). Milâni, Şevket-i Buhârî'nin ölüm tarihi ile ilgili yine kesin konuşur ve "kat'î ölüm tarihi" verir: ". . . 1111 h. onun kat'î ölüm tarihi olabilir" (Milâni, 1961, s. 16).

Şevket-i Buhârî'nin ölüm sebebi hakkında Hâkim'in verdiği bilgiler ise oldukça farklıdır:

. . . āğušte-hūn olmışdur raḥmetullāhi ʿaleyh. Nüktesi işte kendi hūnı bir atlas-ı sürḥdür ki anuñla tekfīn olunmuş olur. Vāqıʿ en şehīdānuñ da ekşer ḥālī böyledür ve merḥūm şehīd olmışdur ki iki ʿAcem bunda altun vardur diyü baʿ de'l- mağrib giderken katl eylemişler. Bī-çārenūñ iki aqçesi çıkmış. Dervīş Şādīk merḥūmdan istimāʿ olunmuşdur raḥmetu'llāhi ʿaleyh.

Bu bilgilere göre akşam vaktinden sonra iki Acem tarafından altın için öldürülmüştür. Oysaki cebinden sadece iki akçe çıkmıştır (76a/5 10).

Eserin bir başka yerinde ise ölüm sebebi tekrar anlatılmıştır. Ancak burada bazı farklı bilgiler de yer alır: "Raḥmetu'llāhi ʿaleyh şehīden fevt olmuşlardur. Bir kâhvede aḥşama qarīb beytütet eyledikleri maḥalle giderken iki ʿAcem bī-çārede aqçe vardur diyü katl eylediler. Meger iki aqçesi var imiş raḥmetu'llāhi ʿaleyh" (235b/1-2-3-4).

Eserin birçok yerinde "şehâdet ile göçmüştür", "şehīden" gibi kelimelerle Şevket'in ölümü anlatılmıştır: "Merḥūm Şevket devlet-i şehâdet ile göçmişlerdür ʿaleyhi'rrahme ve'r-rıdvān" (99a/5-6).

Şevket'in Necef'te defnedilmek istediği de divanındaki bir beyitten anlaşılmaktadır:

Hemçu Şevket kaṭʿ in vādī be-pāy-ı dil konīd

Ser-be-ceyb ārīd ü ez-ḥāk-i Necef birün keşīd

(245b/21-22)

Hâkim bu beyiti şerh ederken şöyle demiştir: "Ya' nî bu vâdîyi pây-ı dil ile kaç' idüñ. Ser-be-ceyb idüp hâk-i Necefden bîrûn idüñ. Ya' nî ol maḥall-i müteberrikede defn olunmağa ve rûz-ı ḥaşrda hâk-i Necefden ser-bîrûn olmağa sa'y idüñ demek olur" (245b/23-24-25-26).

Sonuç olarak Şevket-i Buhârî, Buhârâ'da doğmuş, buradan Horasan'a, Meşhed'e ve son olarak da İsfahan'a gitmiştir. Mezarı İsfahan'dadır. Hâkim, kaynaklarda yer alan bilgilerden farklı olarak onun ölüm sebebi hakkında ve Hindistan'a gidip gitmediği konusunda bize bilgiler vermiştir.

2.1.5.2. Edebî Kişiliği

Şevket-i Buhârî, Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinden biridir. Onun edebî kişiliği hakkında bilgi vermeden önce, Sebki Hindî hakkında bazı açıklamalar yapmak yerinde olacaktır.

Şiirde lafızdan çok manayı öne çıkaran ve şiire farklılıklar getiren bu üslup, İran'da Safevîler devrindeki ağır baskılardan, taassup havasından bunalan şairler tarafından meydana getirilmiştir. İran'da doğmuş, Hindistan'da gelişim göstermiş ve XVII. yüzyılın ortalarına doğru Türk edebiyatında görülmeye başlamıştır. Bir moda haline gelen üslup, daha çok Hindistan, Afganistan ve Türk edebiyatlarında kullanılmıştır (İsen, Macit, Horata vd., 2002, s. 112).

Üslubun en başta söylenmesi gereken özelliği sözden çok manaya önem vermesidir. İnsan ruhu ve heyecanları bu şiirde kendini göstermektedir. Mana ince ve zarif olmalıdır. Bu şiir tarzının diğer önemli özelliği de ızdırabın derinden hissedilmesidir. İzdırab, soyut bir kavram olduğundan bu durum şiirin anlaşılmasını daha da zorlaştırmıştır. Hayal, gerçeğin önüne geçtiğinden mantığı zorlayan anlatım, beraberinde mübalağalı söyleyişleri getirmiştir. Şairlerin insan ruhuna yönelmesi eski mazmunların yetersiz kalmasına neden olmuş ve yeni terkipler, hayaller, mazmunlar ortaya çıkmıştır. İzdırab ve insan ruhu şairlerin başlıca konuları arasında olunca tasavvuf da bu şiirde vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Fakat bu şiirlerdeki tasavvuf, mutasavvıf şairlerin ele aldığından farklıdır. Onlar sadece tasavvufun imaj ve sembol dünyasından yararlanmışlardır (İsen, Macit, Horata vd., 2002, s. 112). Gürer, bu üslupta görülen soyut kavramların somut kavramlarla ifade edilmesi özelliğinin de tasavvuf şiirinin Hint üslubuna mirası olduğunu belirtir (Gürer, 2000, s. 108). Demirel'e göre, şairlerin manevi hallerini maddi unsurlarla ifade etmeleri bir anlamda bireyselliğin

geldiği noktayı göstermektedir. Bunun nedeni hem dönemin olumsuz şartları hem de Sebk-i Hindî'nin getirdikleridir:

Sebk-i Hindî şairlerinin 'klasik çizgi'yi temsil eden şairlerden farklı olarak aşırı bir biçimde içe kapanmaları, ruhsal bunalımlarının eseri olabilecek manevi hallerini maddi unsurlarla ortaya koymaları bir nev'i bireyselliğin geldiği noktayı göstermektedir. Bu bireyselleşmenin içinde şairlerin içinde yaşadıkları dönemin olumsuz şartları ve Sebk-i Hindî'nin bizatihi kendisinin payı olduğu ileri sürülebilir (Demirel, 2006, s. 78).

Bu üslubun klasik şiirimize getirdiği en büyük yenilik ise yeni-orijinal yapı ve terkiplerdir (Babacan, 2009, s. 44). Bu kelime ve kavramları oluşum bakımından Babacan dört gruba ayırır: "1. Tamamen şairlerimizce ibdâ ve icât edilen tabirler; 2. Nadir kelime kullanımıyla oluşan orijinal tabirler; 3. Fars şiirinden hazır alınan ifadeler; 4. Türkçe'den Farsça'ya geçen Farsçalaşmış ifadeler" (Babacan, 2009, s. 33).

Sebk-i Hindî şairleri, az sözle çok şey anlatmayı amaçlamış olduğundan şiirin giriftliği de giderek artmıştır¹¹. Nâilî ve Fehîm'in şiirindeki bağdaştırmaları inceleyen ve bunların bir listesini de bize sunan Demirel, bu durumun nedeninin şiir dilindeki "incelme/somutlama" olduğunu söyler ve Nâilî ve Fehîm'in şiirlerini buna örnek verir: "Şiir dilindeki incelme/somutlama beraberinde Sebk-i Hindî'nin önemli üslup özelliklerinden biri olan 'az sözle çok şeyin anlatılması' ilkesini getirmiştir ki, Nâilî ve Fehîm gibi şairlerin şiirlerindeki tamlamalar, özellikle zincirleme tamlamalar, bu özelliğin birer somut örneğidir, diyebiliriz" (Demirel, 2006, s. 78). Milâni, az lafzın hazf, telmih, teşbih, istiare, mecaz ve kinaye olmak üzere birkaç yolla oluştuğuna çalışmasında dikkat çeker ve bunu dört başlık altında değerlendirir: "1) hazf yoluyla 2) Telmih sanatı yoluyla 3) Teşbih, istiare, mecaz ve kinaye yoluyla . . ." (Milani, 1960-61, s. 52-53).

Sebk-i Hindî, Türk edebiyatını yalnızca nazım alanında değil nesir alanında da etkilemiştir. Yılmaz, bu metinlere şerhler kaleme alındığı, Sebk-i Hindî şiirini anlama gayretine girildiği üzerinde durmuştur. Bu konuda birçok yazma eserin de bulunduğu çalışmasında şöyle dikkat çekmiştir:

Sebk- Hindî Türk edebiyatını yalnız nazım alanında değil, nesir alanında da etkilemiştir. Böylesine karmaşık bir üslupla yazılan şiirleri Türk okuyucularına

¹¹Sarı, G. (2015). Sebk-i Hindî'deki beyit yapıları üzerine bir inceleme: rûz-nâmece-zâde Şinâsî Dîvân'ı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), 129-136.

anlatma ve tanıtmaya gayreti içerisine giren bir kısım entellektüel kesimin bu amaçla şerh metinleri kaleme aldığı bilinmektedir. Türkiye kütüphanelerinde başta Urfî olmak üzere Sâib ve Şevket gibi Hint üslubuyla yazan şairlerin şiirlerini anlamaya ve anlatmaya yönelik çabaların eseri olan birçok yazma eser bulunmaktadır (Yılmaz, 2006, s. 24).

XVII. yüzyılda Türk şairleri, İran şairleriyle boy ölçüşebilmiş ve orijinal örnekler vermiştir. Divan şiiri ömrünü tamamlayıncaya kadar da Örfî, Şevket ve Sâ'ib gibi bazı Farsça şiir söyleyen şairler unutulmayıp okunmaya, örnek alınmaya devam etmiştir (Duru, 2003, s. 137).

Kelîm-i Hemedânî (öl. 1652), Sâib-i Tebrizî (öl.1671), Şevket-i Buhârî (öl. 1691) ve Bîdil (öl. 1720) bu üslubu geliştirmişlerdir. Bu tarz Sâ'ib'le doruğa ulaşmıştır. Toker, bu şairlerin etkileri konusunda şunları söyler:

XI-XVII. yüzyılın başlarından itibaren şairler arasında yaygınlaşmaya başlayan Sebki Hindî, Sâ'ib-i Tebrizî ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu üslûbun en büyük şairi ve İran gazel şairlerinin en önde gelenlerinden olan Sâ'ib, kendine has bir tarz geliştirmiş; yeni mana ve mazmunlar bulma hususunda muasır şairlerin önüne geçmiştir (Toker, 1996, s. 146).

Sâib'in, Hind, İran ve Türk şairleri üzerinde büyük etkisi vardır. Bizim şairlerimiz: Kelîm-i Hemedânî (öl. 1652), Sâib-i Tebrizî (öl.1671), Şevket-i Buhârî (öl. 1691) ve Bîdil'in (öl. 1720) (Türkel Oter, Yıldırım, 2010, s. 214) etkisinde kalmışlardır. Toker, Sâ'ib'den sonra bu üslupta güzel eserler veren şairleri şöyle sıralamıştır: ". . . Ganî-yi Keşmîrî (öl. 1079/1668-69), Şevket-i Buhârî, Nâsır Ali-yi Serhindî (öl. 1108/1696-97), Cûyâyî-i Tebrizî (öl. 1118/1706-7), Bîdil-i Azîmâbâdî, Âferîn-i Lâhurî (öl. 1154/1741-42), Girâmî-yi Keşmîrî (öl. 1156/1743), Ganimet Keşmîrî (öl.1158/1745) gibi şairler bu üslûpta güzel şiirler kaleme almışlardır" (Toker, 1996, s. 146).

"Sebk-i Hindî" adlandırmasıyla ilgili de farklı görüşler vardır. Bu üsluba Sebki Irakî, Sebki Horasânî gibi çeşitli adların verildiği görülmektedir. Hatta Toker, bu üsluba Sebki Türkî de denilebileceğini çalışmasında belirtir. Araştırmacı, diğer adlara verilen dayanaklar gibi bu dayanağın da geçerli olduğunu ve bu açıdan duruma bakmakta sakınca olmadığını söyler. Ancak Sebki Hindî'nin yerleşmiş bir adlandırma olduğunu ve uygunluğunu da belirtir (Toker, 1996, s. 143-144).

Babacan da bu şiire herhangi bir adlandırmanın hem Türkçe hem de Farsça şuara tezkirelerinde olmadığını şöyle dile getirir:

Türkçe şuarâ tezkirelerinde, Farsça şuarâ tezkirelerinde olduğu gibi, "Sebk-i Hindî" tabirine rastlanmaz. Bu tezkirelerde, Klasik Türk Şiiri'nde Sebk-i Hindî'nin temsilcisi kabul edilen şairlerle ilgili maddelere baktığımızda, bazı şairlerin İranlı şairlerle ilişkileri, onlardan etkilenmeleri, Türk şiirinde onların mukabili olmaları ya da şiirlerinde ince hayaller ile yeni mazmunlar içerdiklerinin belirtilmesi dışında Sebk-i Hindî'yi hatırlatacak bir işaret rastlanmaz (Babacan, 2012, s. 144).

Şevket-i Buhârî bu üslubun en önemli temsilcilerindendir. Milâni, onun hakkında şöyle der: ". . . Şevket'in uslubu Türk divan edebiyatında Hint üslubuna mensup herhangi bir şairden daha üstün bir mevki kazanmıştır" (Milani, 1960-61, s. 33). Türk edebiyatında birçok şairi etkilemiş olan Şevket, İran edebiyatında ise pek fazla tanınmamıştır. Şemîsâ, Şevket'in İran şairleri arasında o kadar tanınmadığını, hatta bugünün araştırmacılarının onu tanımadığını ve bir iki makaleden başka herhangi bir yazı yazılmadığını çalışmasında ifade eder (Şemîsâ, 1382, s. 26). Bunun aksine Şevket-i Buhârî hem Türk edebiyatında hem de İran edebiyatında önemli şairleri etkisi altında bırakmıştır. Şevket-i Buhârî Dîvânı'na bakıldığında şiirlerindeki Farsçanın daha çok Türk söyleyişine yakınlığı bunda etkili olmuş olabilir.

Koca Râgıp Paşa, Dîvân'ında İran şairlerinden sadece Hâkânî, Sâ'ib-i Tebrîzî, Tâlib-i Âmulî ve Şevket-i Buhârî'yi anmaktadır (Tunç, 2016, s. 203). Ayrıca Farsça şiirleri de bulunmaktadır. Mesela şu beyitte "şevket" kelimesini tevriyeli olarak kullanmaktadır:

Râgıb olsun iltifât itsün de bir 'âlî-himem
Şi'r-i pâkim gör nice taleblenür şevketlenür

G. 66/6

(Demirbağ, 1999, s. 259)

Şeyh Gâlib, şiir dünyasına alışılmış şiirler yazarak başlamıştır. Daha sonra ise herkesten farklı olmak için Sebk-i Hindî¹² şiirleri yazmaya başlamıştır. Bu tarzın temsilcilerinden mecazlara çok önem veren Şevket-i Buhârî'yi kendine örnek almıştır (Türkel Oter ve Yıldırım, 2010, s. 214). Şeyh Gâlib, şiirlerinde Şevket'i sıklıkla anmaktadır ve ona yazdığı nazireler de vardır (Şafak, 1386, s. 24). Hatta ona bunun için Şevket-i Rûm adı verilmiştir. Kaplan, Divan ve Hüsn ü Aşk adlı eserlerinde Şeyh Gâlib'in İran şairlerinden söz edip beğendiklerinin Tâlib-i Âmulî ve Şevket olduğunu söylemiştir (Kaplan, 2007, s. 464).

¹² Babacan, İ. (2016). "Hüsn ü Aşk" ta Sebk-i Hindî tesiri. *Eser-i Aşk Şeyh Gâlib Hakkında Makaleler ve Bibliyografya*, haz. H. Koncu-M. Çakır-L. Alptekin Sarıoğlu, 115-142, İstanbul: Dergâh.

Şeyh Gâlib, Hüsni ü Aşk'taki şu beyitte Şevket-i Buhârî'yi anmaktadır:

Hep andaki hurdekâr suret

Bârik idi çün hâyâl-i Şevket (H.A. 1718).

(Okay ve Ayan, 2012, s. 342)

Milâni, Şeyh Gâlib'in şiirinin Şevket'e benzerlikleri hakkında şunları yazar: Galib Şevket gibi tamamen ince hayallerin mahsulü olan mazmunları yaratır, ve bunun güçlüğü Şevket gibi her zaman hisseder . . . Şevket gibi şiirlerini halkın anlayamadığından şikayette bulunur . . . Şevket gibi bir heyecan içinde yanar ve dünyayı tamamiyle Şevket gibi görür . . . Şevket gibi onun da her sessizlikte bir sesi vardır . . . Şevket gibi halktan uzaklaşarak içine kapanır. Ve böylelikle yalnız gönül yolu ile Şevketle konuşur . . ." (Milani, 1960-61, s. 77).

Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ında mum ve ateş'in çoğunlukla birlikte kullanılması dikkati çeker. Meselâ Şevket-i Buhârî'de mum tarak, ateş ise saç olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bildiğimiz gibi Hüsni ü Aşk'ta mumdan gemiler ve ateşten deniz vardır. Hâkim, mumdan tarak tamlamasının Şevket'e ait bir tabir olduğunu eserde şöyle dile getirir: "Şâne-i mûm hemân kendi ta'birleri ki . . ." (43a/19). Bu durum, Hüsni ü Aşk'taki mumdan gemi ve ateşten deniz hayalinde de Şeyh Gâlib üzerinde Şevket-i Buhârî etkisi olabileceğini düşündürmektedir.

Şevket-i Buhârî, Âsaf Hâlet Çelebi'yi de etkilemiştir (Şafak, 1386, s. 24). Âsaf Hâlet Çelebi, *Eski Türk Şiirinde Reform: Galib Dede* adlı yazısında Şevket-i Buhârî'den Şeyh Gâlib'in nasıl etkilendiğini belirtir. Fakat Şeyh Gâlib ". . . onun mukallidi olmakla iktifa etmemişti" (Güngör, 1985, s. 147) der.

Nâbî, hakimane tarzın en büyük temsilcisidir. Onun sanatında Diyarbakır'ın ve Âgâh mektebinin büyük rolü vardır. Semerkand doğumlu olan Âgâh Efendi (öl. 1141/1728) ilk tahsilinden sonra Şevket-i Buhârî, Sâ'ib-i Tebrîzî ile dostluk kurmuş ve onlardan edebiyat feyzi almıştır (Kadioğlu, 2010, s. 35). Bu şair, Diyarbakır'a gelince dönemin şair ve edebiyatçıları da etkilemiştir. Bu dönemde şiirle meşgul olanlar ise Sâ'ib ve Şevket-i Buhârî okumaktaydılar (Kadioğlu, 2010, s. 36). Sâ'ib ve Şevket-i Buhârî'den feyz alan Âgâh'ın Diyarbakır'a gelmesi buradaki şairler için önemli bir fırsat olmuştu. Dolayısıyla Nâbî de bu durumdan etkilenmiştir. Şevket-i Buhârî'yi yeri geldiğinde şiirlerinde övmüştür. Kadioğlu bu konuda şunları söyler:

Türk edebiyatında hakîmâne tarzın en büyük temsilcisilerinden olan Nâbî'nin hayatında, genelde Diyarbakır'ın özelde Âgâh mektebinin önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Nâbî önce Diyarbakırlı şairlerden etkilenmiş,

belki de Sâ'ib ve Şevket'in eserlerini burada mütalaa etmiş, sonra da hakîmane tarzıyla hem Diyarbakirli hem de tüm Osmanlı coğrafyasındaki birçok şairi etkilemiştir (Kadioğlu, 2010, s. 38).

Nâbî, Divân'ında Şevket'ten şöyle bahseder:

İntihâbât-ı hayâlât-ı 'Acemle Nâbiyâ
Şâhid-i eş'âr bir udhûke sûret bagladı
İstirâk-ı isti'ârât ile şi'r-i Şevketün
Şimdi düzdân-ı ma'ânî şân u şevket bagladı

(Bilkan, 1997, Kt. 98).

Kaplan, bu kıt'ada Nâbî'nin Şevket-i Buhârî'den yapılan hayal ve söz hırsızlığı üzerinde durduğunu belirtir. Mana hırsızlığı yapanlar Şevket'i taklit ederek şöhret ve güç elde etmişlerdir. Kaplan, Nâbî'nin bu tenkidini şöyle değerlendirir: "Nâbî'nin bu tenkidi bir yönüyle Acem şairini taklidin ve ondan intihal yapmanın devam ettiğini ortaya koyarken bir yönüyle de Sebk-i Hindî çerçevesinde şiir yazarların, bu üslupla şiir yazarlardan ve İran şairi Şevket'ten hayal, istiare ve anlam çaldıklarını göstermektedir" (Kaplan, 2017, s. 55).

Lebîb (1182/1769) de Âgâh'ın öğrencisidir. İranlı şairlerden Şevket ve Türk şairlerden Neşâtî'yi şiirlerinde över (Kadioğlu, 2010, s. 40). Bununla birlikte, XVIII. yüzyılın önemli şairlerinden Arpaeminizâde Sâmî Bey de Şevket-i Buhârî'den etkilenmiştir. Dîvân'ların ayrı ayrı incelenmesiyle Şevket-i Buhârî'nin hangi şairler üzerinde etkili olduğu daha açık bir şekilde görülebilir.

Sadece Türk şairler değil, İran şairleri de onu örnek almıştır. Bu etki aynı zamanda Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın nüsha sayısından da belli olmaktadır. Şevket'in Dîvân'ının nüshaları Türkiye'de oldukça fazladır. Milânî (1960-61) bu sayıları çalışmasında paylaşır (Milânî, 1960-61, s. 33).

Milânî'nin İran'ın tanınmış kütüphanelerinde Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın sadece bir nüshası olduğunu söylemesi düşündürücüdür. İran'daki Millî Kütüphane ve Kütüphâne-i Meclîs'te birden fazla nüshası olduğu tarafımızdan bizzat görülmüştür. Bu bakımdan Şafak'ın verdiği bilgi daha doğrudur. Şafak, İran'da bu nüshaların sayısının 10'u geçmediğini söyler (Şafak, 1386, s. 5). Araştırmalarımız neticesinde biz de aynı görüşü paylaşmaktayız. Türkiye'deki nüsha sayısı İran Kütüphanelerine göre oldukça fazladır. Ancak İran kütüphanelerinde Milânî'nin dediği gibi sadece bir nüshası yoktur.

Dîvân'ın pek çok şerhi, tercümesi ve nüshasının olması, onun Türkiye'de sevildiğini göstermektedir (Şafak, 1386, s. 24). Şafak, Osmanlı sahasında ve

Türkistan'da tanındığını, Osmanlı şairleri arasında çok şöhret bulduğunu ama İran'da bu kadar tanınmadığını çalışmasında ifade eder (Şafak, 1386, s. 4). Buna örnek olarak da Türkiye kütüphanelerinde 100'den fazla Şevket Dîvânı'nın nüshasının olduğunu, İran Kütüphanelerinde ise bu sayının 10'u geçmediğini söyler. Bununla birlikte Şevket Dîvânı defalarca Osmanlı Türkçesine tercüme ve şerh edilmiştir ki bu da Şevket'in önemini göstermektedir (Şafak, 1386, s. 5).

Şevket, ilk şiirlerinde "Târîk" mahlasını kullanmıştır (Hazîn, 1334, s. 66). "Şevket" mahlasını ise Sadeddîn'in sarayında aldığı söylenebilir. Milâni, yüksek bir makama ulaştığı için Şevket-i Buhârî'nin bu mahlası aldığını şöyle dile getirir:

Şâirin uzun zaman vezir Sa'd al-Dîn'le beraber Meşhed'e ve Herat'a gidip geldiği söylenebilir. Zira o zamanda Meşhed Safavî sülalesinin dinî, Herat ise siyasî merkezi idi. Bu sırada şâirimiz vezirin sarayında yüksek bir makama ulaşmış ve bu yüzden de Şevket mahlasını almıştır. Bu kelimenin manası da bu fikri teyit eder (Milâni, 1961, s. 8).

Milâni, onun şiire ilgisinin küçük yaşlarda başladığı ve bulunduğu muhitin şiire karşı yaradılıştan gelen ilgisini geliştirmeye zemin oluşturduğu görüşündedir: "İhtimal şiire karşı küçük yaştan başlayan ilgisi kendisinin sadece hususî olarak bu sahadaki bilgilerini artırmağa vesile olmuştur. Esasen bulunduğu muhitin san'at çevreleri onun şiire karşı fitrî meylini geliştirecek zemin idi" (Milâni, 1961, s. 2). Şevket-i Buhârî Hint üslubunun kurucularından Sâ'ib, 'Örfî, Tâlib-i Âmulî ve Nazîrî'nin şiirlerini okumuş, bazılarına nazireler söylemiş ve kendi kendini yetiştirmiştir (Milâni, 1961, s. 8).

Milâni, onun Hint üslubuna eklediği özelliklerin ve felsefi görüşünün İsfahan'da şekillendiğini söyler. İsfahan'ı Hindistan'a tercih etme durumunu da şöyle açıklar: "Şevket'in Hint üslubuna eklediği özellikler ve felsefi görüşü İsfahan'ın tesiri altında doğmuştur. Bu önemli seyahatin sebeplerini ve şairimizin İsfahan'ı Hindistan'a tercih etmesinin amillerini, İsfahan ve Hindistan'ın edebî ve içtimaî durumunda ve şâirin psişik hayatında aramalıyız" (Milâni, 1961, s. 11).

İsfahan'a geldiği dönemde Safevî devletinin çöküş yaşaması dolayısıyla Şevket'in bu dönemdeki şiirlerinden Milâni'nin deyişiyle "ölüm kokusu" gelmektedir (Milâni, 1961, s. 11).

Şevket-i Buhârî, kasidelerinin sadece birinde Sa'deddîn Hân'ı, diğerlerinde on iki imamı övmüştür. Şafak, bu nedenle onun bir övgü şairi olmadığını söyler (Şafak, 1386, s. 13).

Şiirlerinde Hâfız gibi bazı şairleri övdüğü görülür (Şafak, 1386, s. 13). Ayrıca

Örfî, Nazîrî, Tâlib-i Âmulî'den de şiirinde bahsetmiştir (Şemîsâ, 1382, s. 14). Örfî, Şevket-i Buhârî'nin kendisine örnek aldığı bir isimdir (Milani, 1961, s. 8).

Şevket-i Buhârî'nin şiirinin en önemli özelliği nazik ve daha önce görülmemiş hayallerin yani "ma'nî-i bîgânenin" yer alması, beyitlerinin renkli ve karışık manalarla dolu olmasıdır (Şafak, 1386, s. 16-17-18). Şevket'in şiiri öyle girift bir yapıdadır ki halıya ve kilime bile gerek yoktur. Bunu Şevket bir beyitinde şöyle ifade eder:

Zemîn-i şi'r erbâb-ı sühan ferşî nemî-hâhed
Zi-mevc-i ma'nâ pîçîde hod bûriyâ dâred

(Şafak, 1386, s. 18)

Kelimelerden en fazla "reg, cünûn, reng ü hınnâ, sürme, cevvalê, mînâ" kelimelerini kullandığı ve bu kelimelerle bolca tamlama oluşturduğu görülür (Şafak, 1386, s. 18). Şemîsâ ise, onun şiirlerinde kafiye tekrarına düştüğünü ve bunun Şevket'in şiirinin bir ayıbı olduğunu belirtir. Mesela birinci kasidesinde "pâ" kelimesi 18 defa tekrar edilmiştir. Bununla birlikte "vefâ, du'â, tûtyâ, safâ, hınnâ, Rızâ, bûriyâ, Kibriyâ" da tekrar edilen kafiyelerdendir (Şemîsâ, 1382, s. 23). Hatta bunlar ifrat derecesindedir. Bunun aksine şiiri güzelliklerle de doludur ". . . hoş vezinler, kulağa hoş gelen terkipler, güzel redifler, musiki, "hâ" ile yaptığı kafiyeler: peymânehâ, kâmhâ . . ." (Şemîsâ, 1382, s. 24).

Sâ'ib ve Şevket lafız ve mana arasında bir bağ kurarlar. Milâni, bu bağı şöyle açıklar:

1) Lafız manaya nisbeten o kadar ince olmalı ki mana tamamen görülebilir ve lafız da mananın hiç bir tarafını örtmeden gösterebilir. 2) Lafzın ince olması lazım geldiği gibi dar ve kısa da olmalıdır 3) Lafız sadece dar ve kısa olmamalı, belki aynı zamanda mananın içinde kaybolmalıdır. 4) Bu ince, dar ve gizli lafız aynı zamanda mananın en uzak mefhumunu taşır ve bu suretle tamamen kaybolur (Milani, 1960-61, s. 43-45-46).

Şevket-i Buhârî için mana büyük önem taşımaktadır. "O her yeri mum gibi aydınlatır. Lafız onun yanında sadece çiçek yaprağından yapılmış bir fanustur" (Milani, 1960-61, s. 43). Milâni, onun şiir anlayışı hakkında ayrıca şu bilgileri verir:

Yani Şevket'e göre sadece kelime ve onun inceliği ve darlığı, garib ve gizli olması mevzu bahis değildir, aynı zamanda mazmunu yapan cümle de aynı vasıfları terkîp halinde taşımaktadır. Kelimeler bu vasıfları taşıırken onları toplu bir halde taşımamaları mümkündür ve Hint uslubunda cümlenin de aynı özellikleri haiz olması şarttır (Milani, 1960-61, s. 47).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Şevket'in şiirinde mana girift bir yapıdadır. Bu yönüyle hasırın sazlarına benzer (Milani, 1960-61, s. 51). Yıldırım, Şevket-i Buhârî'nin "Beyitler bir hasırın telleri gibi iç içe, girift bir şekilde örülmeli" şeklindeki sözlerinin, şairlerin sadece muhtevada değil şekil ve vezin konusunda da gayret içinde olduklarını gösterdiğini söyler (Yıldırım, 2016, s. 538). Bununla birlikte, Şevket'in şiiri bazen gerçek âlemin çok ötesinde kalır. Çünkü Şevket kimi zaman istiare, kinaye ve mecazdan başka bir şey kullanmaz (Milani, 1960-61, s. 54). Mana ise bigâne yani alışılmamış olmalıdır (Milani, 1960-61, s. 49). Ona göre, mananın güzelliklerini meydana çıkarmak için derin düşünmek şarttır (Milani, 1960-61, s. 50).

Murâdî, çalışmasında Şevket-i Buhârî'nin şiirindeki mana inceliklerini, anlam kapalılığını ve bunun nedenlerini ayrıntılı olarak araştırmıştır. Araştırmasında Şevket-i Buhârî'nin şiirindeki ibham (manada kapalılık) üzerinde durmuştur. "Şikest-reng, sürme, (Murâdî, 1390, s. 12), hâb-ı mahmil, gevher (Murâdî, 1390, s. 13-14), mâr u genc (Murâdî, 1390, s. 17), nân u nigîn, gül-i ra'nâ (Murâdî, 1390, s. 18) gibi kelimelerin neyi ifade ettiği hakkında bilgiler vermiştir. Bu ve benzeri çalışmalar, Sebk-i Hindî'den etkilenen şairlerin şiirlerinin anlaşılmasında önem taşımaktadır.

Hâkim, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh ederken kimi zaman Şevket-i Buhârî'nin edebî kişiliğiyle ilgili yorumlarda bulunmuştur. Meselâ Şevket'in "mevc" kelimesini kesrette, "reg" kelimesini de kısım ve sayı ifadesinde kullandığını ve bunun kendine ait istilahlı bir anlatım olduğunu belirten şu cümleleri kurar: "Mevci kesrette lafza-i regi eczâ' ve a'dâdda hemân kendi muştalâh-ı ihtirâ'ıyyesi gibi isti'mâl idegelmişdür 'aleyhi'r-raḥme'" (91a/26-27-28).

Hâkim, Şevket-i Buhârî'nin şaşılacak derecede garip hayal sahibi bir şair olduğunu söyler: "Ta' accüb-i taḥayyül-i ğarīb şâhibidür raḥmetu'llâhi 'aleyh" (154a/10-11). Ayrıca Şevket'in her mısraı azade bir mısradır: "Her mısra'ı âzâde bulunmuşdür" (240b/5). Bu cümle, Hâkim'in tüm Dîvân'ı okuyup inceledikten sonra bu görüşe vardığını göstermektedir.

Şevket'in Dîvân'ında olan gazelleri baştan sona gerçek bir bakış açısıyla yazılmıştır. Ama Hâkim, Şevket'in şiirini bu kadar açık etmemiştir. Çünkü böyle olursa, Şevket'in alışılmamış sırları ortaya çıkacaktır. Hatta Şevket'in bazı hurafelere de şiirinde yer verdiğini belirtir. Bu durum eserin birçok yerinde Hâkim tarafından eleştirilmiştir: "Merḥûm Şevket budalâ-yı evliyâ'u'llâhdan oldığı bî-şübhedür. Ser-tâ-pâ dîvânçesinde olan ğazelleri ṭarf-ı ḥaḳîḳata maşrûf şîve-i ḥaḳâ'ik ile memlûdur. Ammâ meslek-i

zâhiri-i şî' rden bürehneî kılınmadı. Tâ kim bîgâne esrârına âşnâ olmaya. Ba' z-ı hurâfâtı dağı var ise . . ." (268a/7-8-9-10-11). Hâkim'e göre Bektaşî şiirinde olan kimi hayaller Şevket-i Buhârî'nin şiirinden kaynaklanmaktadır. Bazı tabiatın, yaratılışın kabul etmediği hayaller olarak bunları değerlendiren Şârih, bu cümlelerin çekip çevirmekle yola gelebileceğini de sözlerine ekler: "Bu mağûle tab' kabûl itmeyen taḥayyûlât-ı Bektâşîyye dağı câ-be-câ merḥûmdan vâki' oldığı çoğdur. Hâ çeküp çevirmekle ba' zîsı yine yoluna girer" (338a/24-25-26).

Hâkim çoğu yerde Şevket Dîvânı'ndan övgüyle bahseder. Hâkim'e göre onun Dîvân'ı "âşâr-ı bedâyi' -şî'âr" dır (2a/8). Ayrıca Şârih onun, nâzik mazmunlarının bol olduğunu da eserde şöyle dile getirir: "Merḥûmuñ böyle nice nice nâzik mezmânîni vardur ki ta' birûñ andan hişşesi nâ-yâb belki kuvve-i şâmme anuñla kâm-yâb olur" (4a/16-17).

Daha önce hakkında bilgi verdiğimiz "şâne-i mûm" tabiri gibi bazı tabirlerin Şevket'e ait ve ondan başkasından duyulmadığını söyleyen Şârih, "gonçe-i mestûr" tamlamasının da bu tür tamlamalardan olduğunu ve "ağız" ile ilk defa Şevket tarafından ilişkilendirildiğini vurgular: "Dehâna gonçe-i mestûr ta' biri bu merḥûmdan ğayrıdan istimâ' olunmadı" (56b/18-19). Bu tür durumlarda Hâkim "Merḥûmuñ tab'ına maḥşûş muḥayyelâtındandır" (316a/11-12) gibi yorumlarda bulunarak okuyucuya bilgi verir.

Şevket-i Buhârî'nin beyitlerinde geçen bazı tabirlerin, kelime ve kelime gruplarının fazlalık olarak görülmemesi gerektiğini ve her birinin bir nükteye işaret ettiğini Hâkim eserde belirtir. Böylelikle okuyucuyu da bir anlamda uyarır:

Ma' lûm ola ki bu şerḥ-i ebyâtda vâki' olan ba' zî ta' birât-ı ḥaḳîr nâ-merbûḫ ve ziyâde ve ḥaşv-gûne zann olunmaya. İbtidâ'-ı dîvândan intihâya varınca böyle bulunan maḥallerde diğğat buyurıla. Cümlesi nükteye ve beyâna ve ba' zî def' -i i' tirâzât ve izhâr-ı selîḳaya mebnâdur (334b/21 26).

Eserde verilen bu bilgilerle Şevket-i Buhârî'nin hiçbir sözü boş yere kullanmadığını ve her birinin bir anlamı olduğunu anlamaktayız. Bu da bize onun şiirinin mükemmelliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Şevket-i Buhârî'nin yazdıklarının benzerinin yazılamayacağını da Hâkim, eserde dile getirilir. Bu şiirler i'câz derecesinde değerlendirilir. Bu tarz şiirlerin fazla olduğundan bahsedilerek Şevket-i Buhârî'nin şairlik kudreti anlatılır: "Niçe tâmmü'l-lafz

ve'l-ma' nâ mertebe-i i' câzda ebyâtı vardır bunuñ gibi ve emşâlühâ . . . " (338b/4-5).

Sonuç olarak, Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh etmesiyle Şevket-i Buhârî'nin şiirine bir divan şairi ve vakanüvis olan Hâkim'in gözünden bakılabilmiş ve Şevket-i Buhârî'nin şiiri daha anlaşılır hâle getirilmiştir.

2.1.5.3. Eserleri

Şevket-i Buhârî'nin bilinen tek eseri Dîvân'ıdır. Kaynaklarda Dîvân'ından başka herhangi bir eserinden bahsedilmemiştir. Şevket-i Buhârî Dîvânı üzerine yapılan çalışmalarda da sadece Dîvân'ından söz edilmiştir.

Dîvân'ın pek çok nüshası vardır. Bu nüshaları kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

Arkeoloji Kütüphanesi, no: 297, 298, 1183

Asiatic Society of Bengal, no: 809

Âşir Efendi Kütüphanesi, no: 339

Âtîf Efendi Kütüphanesi, no: 2080

Ayasofya Kütüphanesi, no: 2926

Bağdadlı Vahab Kütüphanesi, no: 1745

Beyazıt Kütüphanesi, no: 5748

Bodleian Library, no: 1145

Bursa Orhan Gazi Kütüphanesi, no: 972, 9473

Ethe India Office Kütüphanesi, no: 1628, 1630

Fatih Kütüphanesi, no: 3838

Hacı Mahmud Kütüphanesi, no: 3461, 3493

Halet Efendi Kütüphanesi, no: 650

Hüsrev Paşa Kütüphanesi, no: 539

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no: 60, 79, 92, 206, 753, 903, 1540

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY 244, 268, 284, 837

Köprülü Kütüphanesi, no: 271, 423

Lala İsmail Kütüphanesi, no: 452

Millet Kütüphanesi, no: 374, 375, 376, 389, 3737

Ragıp Paşa Kütüphanesi, no: 420, 1104

Süleymaniye Kütüphanesi, no: 401, 1098, 1749

Topkapı Sarayı Kütüphanesi, no: 141, 872, 951, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 980

Nuruosmaniye Kütüphanesi, no: 3309, 3828, 3831 (Milâni, 1961, s. 18-28).

Milâni'nin tespit ettiği nüshaların müstensihleri şunlardır (çoğunun müstensihleri belli değildir): Nergisizâde, Melik Ahmet İbrahim, Vefâ-yı Hâksâr, Sâgıp, Muhammed Hâşim, Hâşim Melikî, Abdülbâkî İsfahânî, Muhammad Rahim, Şeyh Hasan, Muhammed Hâşim, Muhammed Mir Ali, Sem'i Efendi, Hüseyin ibni Musa, Süleyman Sadeddin (1153te istinsah), Nâci Hâksâr, Derviş Abdül-a Rahman, III. Mustafa, Seyyid Muhammed Hüsrevî, Lütfullah, Şükrullâh Efendi, Ebül Esad, Şem'î Efendi, Ahmet Hamit, Nergisi Zade, Hâşim-i Melikî, Muhammed, Hüsayin İbni Musa, E's-seyyid Muhammed Husrevî, Nergisi Zade, Muhammed İbni Ali-i Akçe Hisârî (Milâni, 1961, s. 18-28). Milâni, toplam 58 nüsha tespit etmiştir.

Konumuz Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Hâkim tarafından yapılan şerhi olduğundan Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın nüshalarının tespiti ve tavsifine çalışmamızda yer verilmemiştir. Bu sebeple, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın nüsha bilgileri, Şevket üzerine ayrıntılı bir çalışma yapan Milâni'nin tezinden aktarılmıştır.

Sayılan bu nüshaların haricinde de pek çok nüshanın olduğu unutulmamalıdır. Nüsha sayısının fazlalığı, Şevket-i Buhârî'nin şiirinin sevildiğini ve takdir gördüğünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

2.1.5.4. Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Şerhlerine Genel Bir Bakış

Araştırmalarımız neticesinde Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim), Edîb, Molla Murâd, Mustafa Vâsıf el-Ledunî ve Nüzhet tarafından şerh edildiği görülmüştür.

Seyyid Mehmed Efendi'ye ait olan Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in nüshaları: Mısır Milli Kütüphanesi T.Y. no:7, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi 43 Va 1172, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Edebiyat 211, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu T.Y. 433, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu T.Y. 715, Nâdir eserler Kütüphanesi NEKTY03394'de kayıtlıdır. Bu nüshalar ayrıntılı olarak "Nüsha Tavsîfi" başlığı altında anlatılmıştır.

Edîb'e ait olduğu görülen şerh, Topkapı Sarayı Müzesi T.Y. Hazine Kitaplığı 815'te bulunmaktadır. 240-140 mm. ölçülerinde olup 373 yapraktır. Satır sayısı 27 olup nesta'lik hatla kaleme alınmıştır. Cetvelleri yaldızlı, ser-levha müzehheptir. Miklepli kahverengi deri cilt içinde olup kağıdı aharlıdır. Bu eserin, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tercümesi olduğu anlaşılmıştır.

Molla Murâd tarafından yapılan şerh, Şevket-i Buhârî'nin kasidelerini içermektedir. Molla Murâd, Şevket-i Buhârî'nin üç kasidesini şerh etmiştir. Eserin matbu nüshaları, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, no: 891/5 ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe basmalar kataloğu no: 2/772'de yer almaktadır (Başçetin, 2014, s. 28-29). Molla Murâd tarafından yapılan şerhin nüshaları: Süleymaniye Kütüphanesi Hüsnü Paşa Koleksiyonu 970, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3606, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu no: 271, Süleymaniye Kütüphanesi 3487, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar no: 180'de bulunmaktadır. Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Koleksiyonu no: 1302'de Divân-ı Şevket-i Buhârî şerhinden bir parça yer alırken, Şevket-i Buhârî'nin –Ez-Bes ki- diye başlayan kasidesinin şerhi Süleymaniye Kütüphanesi no: 148'de bulunmaktadır. Molla Murâd'ın şerhi üzerine Başçetin (2014) tarafından yüksek lisans çalışması yapılmış, eserin sistematik şerh sözlüğü de hazırlanmıştır. Şevket-i Buhârî'nin –Ez-Bes ki- diye başlayan kasidesinin şerhi ise Yiğit (2011) tarafından Yüksek Lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Mustafa Vâsîf el-Ledunî'nin Şerh-i Kasîde-i Şevket adlı bir eseri olduğu katalog kayıtlarından anlaşılmıştır. Bu eser Fransa Millî Kütüphanesi T.Y. 21'de bulunmaktadır. 220×140 mm. ölçülerinde, 64 yaprak ve nesih hatla kaleme alınmıştır. Katalogda yer alan notta “Kaside-i Şevket'in eleştirmeli açıklaması” yazmaktadır¹³.

Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu no: 210'daki Şerh-i Divan-ı Şevket adlı eser de Nüzhet'e aittir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çalışmamızın bu kısmında tezimizin konusuyla doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüz araştırmalara yer verilmiştir. Çalışmamız, İran edebiyatı kaynaklı olduğundan, öncelikle bu konudaki çalışmalar incelenmiş ve genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra asıl konumuz olması itibarıyla Hâkim ve Şevket-i Buhârî ile ilgili yapılan müstakil çalışmalar ele alınmıştır. Çalışmamızın şerh, Hâkim ve Şevket-i Buhârî'yi ele alan bölümlerinde, bu konularla ilgili ansiklopedi maddesi, makale vb. kaynaklara gidildiğinden burada sadece tezimizle doğrudan ilgili müstakil çalışmalara yer verilmiştir. Bununla birlikte, yapılan araştırmaların tarih sırasına göre verilmesine özen gösterilmiştir. Konu bakımından benzer olanlar birlikte ele alınmıştır.

¹³<http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama/sayfa/19?q=%C5%9Eevket>. Erişim Tarihi ve Saati: 04.04.2018/12:47.

Morkoç (1994), XVI. yüzyılın önemli şarihlerinden olan Sûdî-i Bosnavî'nin kaynaklarda en önemli eseri olarak görülen Şerh-i Dîvân-ı Hâfız adlı eserini, ulaştığı dört nüsha üzerinden karşılaştırmış, tenkitli metnini hazırlamıştır. Ayrıca Sûdî'nin metodu ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir. Çelik de (1996) XVI. yüzyılın önde gelen âlimlerinden Sürûrî'nin Hâfız'a yaptığı şerh üzerine çalışmıştır. Bildiğimiz gibi Sürûrî, Mesnevî'ye yazdığı şerhle de tanınmaktadır. Yazarın ifadesine göre, tanınmış Türkçe Hâfız Dîvânı şerhlerinin ilki olması nedeniyle eser önem taşımaktadır. Sürûrî'nin şerhi, Hâfız Dîvânı'ndaki tasavvufî mazmunların, mecazların açıklanmış olduğu bir eser olması yönüyle dikkat çekicidir. Çalışmada Şârih'in şerh metodu, anlam, dil bilgisi ile ilgili izahları, mefhum ve mazmunlarla ilgili açıklamaları, nüsha farklılıkları ele alınmıştır. Açıklanan kelime ve terimler varaklara işaret edilerek alfabetik olarak sıralanmış, ayetler ve özel adlar dizini "indeksler" başlığı altında okuyucuya sunulmuştur. Oğuz (1998) da aynı eseri ele almıştır. XIV. yüzyılda İran'da yetişen en önemli şairlerden Hâfız'ın divanına yapılan şerhlerle ilgili bilgi vermiştir. Sürûrî'nin şerhinin özelliğinin Türkler tarafından yapılan ilk şerh olduğu belirtilmiştir. Sürûrî'nin, Hâfız'ın şiirlerine daha çok tasavvufi yaklaştığı vurgulanmıştır. Metin de çeviri yazıyla ifade edilmiştir. Elbir, (2003) Sürûrî'nin XV. yüzyıl İran şairlerinden Fettâhî-i Nişâburî'nin Şebistan-ı Hayal adlı eserinin şerhi üzerine çalışmıştır. Klasik bir şerh usulü izleyen Şârih'in metodu değerlendirilmiştir. Muammâ çözme konusunda marifetli olduğu bilinen Şârih'in, bu eseri tercih etme nedeni olarak eserin muamma bakımından zengin olması gösterilmiştir. Bu bakımdan diğer şerhlerden farklı bir yanı olduğu söylenmiştir. Şimşek (2004), Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ı adlı eserinin I. cildinde Klâsik Türk Edebiyatı ile ilgili kavramların dökümünü yapmıştır. Bu çalışmayla Hâfız'ın Dîvân'ının I. cildinden 1008 adet kavram tespit edilmiştir. Bununla birlikte araştırmacı, bunların ancak yarısının mazmun seviyesinde olduğunu söyler. XVI. yüzyılda klasik şiirde yararlanılan kavramların anlam değerleri ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Bu kavramlar modern kaynaklardaki kavramlarla da mukayese edilmiştir. Eser, Sûdî'nin en başarılı çalışmalarından biridir. Arslan (2004) da bu çalışmanın devamı niteliğinde II. ciltte bulunan klasik Türk edebiyatı ile ilgili kavramları ele almıştır. Kavram mukayese de yapılmıştır. Yaman (2004) ise III. cildini çalışmıştır. Ayar'ın (2007) araştırmasında, Sûdî ve Vehbî-i Konevî'nin Hafız Divanını şerhlerinden 9 gazel mukayese edilmiş, metinlere yaklaşım tarzları değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Vehbî Efendi'nin şerhlerinin Sûdî'nin gölgesinde kaldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Sûdî'nin eleştirilen yönü öne çıkmıştır. Sûdî

kelime tercihinde de Vehbî Efendi'ye göre daha titiz davranmıştır. Özer (2007), *Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ının Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması* adlı çalışmasında Sûdî-i Bosnavî'nin eserinde yer alan sosyokültürel unsurları tespit etmiş, bunları maddelemiştir. Şârih tarafından verilen bilgilerde güvenilirliği düşük olanlar ve orijinal olduğunu düşündürenler incelenerek doğruluklarının tespitine gayret edilmiştir. Kaya (2013), Bosnalı Sûdî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız adlı eserini incelemiş, dört cilt olarak yayımlamıştır. İçerik ve muhteva yönünden ayrıntılı bir çalışma olup Sûdî'nin eleştirileri de incelenmiş, değerlendirilmiştir. Levent (2015), Sûdî'nin Hâfız-ı Şirâzî Dîvânı Şerhi'nin 25a-49b varakları arasını çeviri yazıya aktarmış, ayetler, hadisler, Türkçe arkaik kelimeler, edebî sanatlar, aruz kalıpları vb. konularda değerlendirmeler yapmıştır. Arı (2016), *Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Divanı Şerhi'nde Tasavvufi Unsurlar* adlı çalışmasında tasavvuf tarihi açısından Hâfız Dîvânı'nın algılanış biçimleri, Osmanlı dönemi Hâfız şerhleri ve Mehmed Vehbî Konevî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı, Mehmed Vehbî Konevî şerhine göre Hâfız Dîvânı'nın tasavvufî yapısı başlıkları yer almaktadır. Ayrıca ayet, hadis ve darb-ı meseller dizini de çalışmanın sonuna eklenmiştir. Bu şerh, tasavvufî içerik merkeze alınarak yapılmıştır. Araştırmacı eserin bu yönüyle, diğer Hafız şerhlerinden farklılaştığını söyler.

Fars edebiyatının meşhur şairi Örfî'nin şiirlerine yapılan şerhler üzerine de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Toprak (1998), XVII. yüzyılın önemli şairlerinden Neşâtî'nin Şerh-i Kasa'id-i Örfî adlı eserini tenkitli metin olarak hazırlamış, şerh metoduyla ilgili bilgiler vermiştir. Yılmaz, (2004) *Urî'nin Kasidelerine Yapılan Türkçe Şerhler* adlı çalışmasında, XVI. yüzyılın önde gelen şairlerinden Urî-i Şirâzî'nin kasidelerine yapılan şerhleri değerlendirmiştir. Bu şerhler Murtazâ Trabzonî, Sâdık Efendi Etbâ'isi, Rodosîzâde Mehmed Emin Efendi ve Neşâtî'ye aittir. Çalışmada şerh metodu, lügat bilgisi, dilbilgisi özellikleri, kitâbî bilgi, metinde geçen özel isimler, edebî sanatlar başlıklarında her şârih incelenmiştir. Aynı beyitlere yapılan şerhler ile şarihlerin şerh metodu mukayese edilmiştir. Gözitok (2017), Tellizade Vehbi'nin Urî-i Şirâzî Şerhi'ni incelemiştir. Eser XVII. yüzyıl şerh ürünlerindedir. Şair ve şârih hakkında bilgi verildikten sonra, eser çeşitli yönlerden incelenmiştir. Metnin beş nüshadan yararlanılarak yapılan tenkidi okuyucuya sunulmuştur.

Meşhur mutasavvıf Molla Câmî'nin Bahâristân adlı eserine de şerhler kaleme alınmıştır. Akat (1999), Şemî'nin Şerh-i Baharistan adlı eserini ele almıştır. Önce Molla Câmî ve Şemî hakkında bilgi verilmiştir. Şerhin metodu, kaynakları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmanın sonuna ise çeviri yazılı metin eklenmiştir. Gök (2014), Şemî

Şem'ullâh tarafından yapılan Molla Câmî'nin eseri Subhatü'l-Ebrâr'ın şerhini konu edinmiştir. Câmî ve Subhatül Ebrâr, Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr, eserdeki şerh metodu, söz varlığı, kaynakları, dil ve imla özellikleri değerlendirilmiştir. Zeybek (2015) XIX. yüzyılda yaşamış ve hakkında pek fazla bilgi bulunmayan Mehmed Şâkir Efendi'nin meşhur mutasavvıf Molla Câmî'nin eserine yaptığı şerhini ele almıştır. Şârih'in bundan başka Manzum Mesnevî-i Şerîf adlı bir eseri olduğu da söylenmiştir. Eserin şerh geleneğindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Özel adlar dizini de hazırlanmıştır.

Yakut (2007), Ebubekir Nusret bin Abdullah Harputî'nin Dîvân-ı Sâib'e yaptığı şerhi çalışma konusu olarak seçmiştir. Araştırmacı, Şârih'in Divân'a daha çok mistik bir bakış açısıyla yaklaştığını belirtmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde sözlük hazırlanmıştır. Yazar, şârihin asıl metni bir yana bırakıp kendi zihnindekilere göre metinleri şerh ettiği ve kendisinin de şair olması dolayısıyla yorumlarında aşırıya gittiği sonucuna varmıştır.

Mesnevî üzerine de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Baştürk, (1997) Sürûrî'nin Mesnevî Şerhi üzerine çalışmıştır. Bu araştırmada, şerhin özellikleri anlatılmış, ilk on sekiz beyitin şerhinin tercümesi, ilk onsekiz beyitle ilgili haşiyelerin tercümesi, ayetler, hadisler, özel isimler verilmiş ve metin transkripsiyon harflerine aktarılmamıştır. AYTEKİN, (2002) Şârih-i Mesnevî ünvanını da alan Sarı Abdullah'ın Mesnevî-i Şerif Şerhi'ni araştırmıştır. Çalışmada, Şârih'in kullandığı kaynaklar okuyucuya tasnif edilerek sunulmuştur. Diğer Mesnevî şerhleriyle bu eser karşılaştırılmış, hikâyelerdeki semboller değerlendirilmiştir. Eser, pek çok yönden diğer Mesnevî şerhlerinden ayrılmaktadır. Özellikle Şârih'in Melâmîlikle ilgili kullandığı tabirler ve verdiği bilgiler önemlidir. Eser, Mesnevî'de kullanılan sembolleri de açıklaması bakımından önem taşır. BANKIR (2004), *Şerh-i Cezire-i Mesnevi (Metin-İnceleme-Sözlük)* adlı çalışmasında mesnevîlerin sınıflandırılması, Mesnevî üzerine yapılan şerhler, eserin tanıtımı, çeviri yazıya aktarımı, grameri, fonetik ve morfolojik özellikleri verilmeye gayret edilmiştir. Eserin sözlüğü de hazırlanmıştır. Şârih-i Füsûs olarak anılan Abdullah Bosnevî hakkında bilgi verilmiştir. Daha çok dil incelemesi yapılmıştır. CEYHAN'IN (2005), *İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi* adlı ayrıntılı çalışması Geleneksel Dönemden Modern Döneme Mesnevî, Mevlevîlik Çalışmalarının Mahiyeti ve İsmail Ankaravî'nin Mesnevî şerhi, İsmail Ankaravî'nin hayatı ve Mevlevî Düşünce Tarihindeki Yeri, İsmail Ankaravî Külliyyâtının Tahlîli ve Tasavvuf Literatüründeki Yeri (Maksad, Mevzû-Usûl), İsmail Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi başlıklarından oluşmaktadır. Çalışma neticesinde Ankaravî'nin şerhinin, diğer tüm eserlerdeki fikirleri içinde barındırdığı görülmüştür.

Ankaravî'nin düşünce dünyası ve değerlendirmeleri de okuyucuya sunulmuştur. Taştan (2009), İsmâ'îl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi'nin I. cildini çalışmıştır. Yalap (2014), aynı eserin II. cildi üzerine inceleme yapmıştır. İsmail Rûsûhi Ankaravî tarafından kaleme alınan üçüncü tam şerh olan eserin ikinci cildi değerlendirilmiştir. Kelime anlamları sözlüğü de eklenmiştir. Tanyıldız (2010), İsmâ'îl Rûsûhî-yi Ankaravî'nin Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) adlı eserinin I. cildini çalışmıştır. Özdemir (2013) aynı eserin IV. cildini incelemiştir. Öztürk (2007), 15-16. yüzyıllarda yaşamış olan Şem'î Efendi'nin Mesnevî şerhi üzerinde durmuştur. Çalışmada Şem'î Efendi'nin (öl. 1603) ilk Türkçe Mesnevî şerhi ele alınmış ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Diğer şerhler arasındaki yerinin tespitine çalışılmış, kaynaklar değerlendirilmiş, tarihî kaynak olma yönüyle mesnevi şerhi anlatılmıştır. Şem'î'nin Mesnevî ve Mevlana ile ilgili düşüncelerine de yer verilmiştir. Şem'î Efendi'nin Mesnevî Şerhi'nde vahdet-i vücûd ve vücûd mertebeleri, seyr-i sülûk algısı hakkında bilgi verilmiştir. Koçoğlu (2009) da Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Mesnevî'sinin II. cildi üzerine bir doktora çalışması yapmıştır. Sözlük ve özel adlar dizini hazırlanmıştır. XVI. yüzyılın önemli şarihlerinden Şem'î, Mesnevî'nin altı cildini de şerh eden ilk kişi olması yönüyle öne çıkmaktadır. Ayrıca araştırmacı bu şerhin, genel kanaate göre tercüme tarzında algılandığını; ama çok da kısa olmadığını, bazen diğerlerinden daha uzun açıklamalara bile gidebildiğini söylemiştir. Dağlar (2009), aynı eserin I. cildini incelemiş, tenkitli metin ve sözlük hazırlamıştır. Ceylan (2009), Mesnevî'nin Türk edebiyatı ve kültüründeki şerh ve tercüme üzerine çalışmıştır. Güngör (2010), Ahmet Avni Konuk'un Mesnevî şerhindeki tasavvuf düşüncesini incelemiştir. Şahin (2012), Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Mesnevî'sinin III ve IV. ciltlerini çalışmıştır. Bozaslan (2016), Abdülmecid Sivasî'nin Şerh-i Cezîre-i Mesnevi'si ve Yûsuf Sîneçâk'ın Cezîre-i Mesnevi'sinin Türkçe Şerhleri'ni ele almıştır. Çalışmada, Abdülmecid Sivasî'nin Yûsuf-ı Sîneçâk'ın Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden birbiriyle ilişkili 366 beyit seçerek oluşturduğu Cezire-i Mesnevî'sine yaptığı şerh çeviri yazıyla aktarılmıştır. Cezire-i Mesnevî'nin İلمي Dede, Abdülmecid Sivasî, Abdullah Bosnavî, Cevrî İbrahim Çelebi ve Şeyh Galib tarafından yapılan şerhleri karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Sa'dî'nin meşhur eseri Gülîstan'a yapılan şerhler ile ilgili çalışmalar da vardır. Bunlardan biri Dündar'a (1998) aittir. Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülîstan'ını konu edinen bu çalışmada Şem'î ve Sa'dî'nin hayat ve eserleri ile ilgili bilgi verilmiş, Şem'î'nin şerh metodu irdelenmiş, metin çeviri yazıya aktarılmıştır. Yılmaz (2008),

Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* adlı eserinin Sûdî tarafından yapılan şerhini incelemiştir. Bu çalışmada eser ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türk Edebiyatında *Gülistan* tercüme ve şerhleri hakkında bilgi verilmiş, gramer terimleri, söz varlığı, Arapça-Farsça-Türkçe eş anlamlı kelimeler, Arapça söz varlığı, Farsça söz varlığı, Türkçe söz varlığı, Türkçe deyimler, atasözleri, tabirler, kitabî malzeme, coğrafi malzeme, edebî malzeme, kültürel malzeme, musikî bilgileri, tarihî ve mitolojik malzeme, belâgat-retorik, vezin, kafiye, nazım şekilleri, edebî sanatlar vb. başlıklara yer verilmiştir. Sûdî'nin bu eserinde şerh yazma sebepleriyle ilgili ipuçları verdiği söylenmiştir. Yılmaz'ın çalışması, *Gülistan Şerhi (Sûdî)* adıyla (2012) yayımlanmıştır.

Türkiye'de Sa'dî'nin *Bostan* ve *Gülistân* adlı eserlerine yapılan şerhlerin yanı sıra dibacelerine yapılan şerhlere de ilgi gösterildiği anlaşılmaktadır. Baştürk (1997) çalışmasında Sa'dî ve *Gülistan* üzerinde durduktan sonra, *Gülistan* dibâcesi şerhlerine yer verir. Daha sonra da Rüşdî'nin *Şerh-i Dibâce-i Gülistân* adlı eserinin incelenmesine gayret eder. Öztahtalı, (1997) da çalışmasında *Gülistan* şerhleri ve dibacelerine yapılan şerhler hakkında bilgi verdikten sonra Lami'î Çelebi'nin *Şerh-i Dibâce-i Gülistan* adlı eserinin transkripsiyonlu metnini verir. Canpolat (2000) da Lâmi'î Çelebi'nin *Şerh-i Dîbâce-i Gülistan*'ını ele almıştır. Klasik Türk edebiyatında en çok eser veren sanatçılar arasında yer alan Lâmi'î Çelebi'nin, Molla Câmî'nin meşhur eserinin dibacesine yaptığı şerhi değerlendirilmiştir. Câmî-i Rûm adı da verilen Lâmi'î Çelebi'nin şerh metodu hakkında araştırmacı, her şeyin yerli yerinde olduğunu ve klasik şerhin nasıl yapılması gerektiğini de gösteren bir eser olma özelliği taşıdığını söyler. Canpolat (2006), Sa'dî'nin *Gülistân* adlı eserinin ön sözüne yapılan Türkçe şerhlerin karşılaştırılmalı bir incelemesini yapmıştır. Şârihlerin, metodu uygularken belirli bir sistem dahilinde hareket ettikleri söylenerek, incelenen üç şerhin ortaklıkları tespit edilmiştir. Verim (2014), Sa'dî'nin ünlü eseri *Bostân*'a XVI. yüzyılda Şem'î Mustafa Efendi tarafından yapılmış şerhin 1b-200b varaklarını incelemiştir. Eserin metodu irdelenmiş ve eser latin harflerine aktarılmıştır. Üslup ve içerik incelemesi de yapılmıştır. Metin (2014), aynı eserin 200b-321a varaklarını çalışmıştır. Çelik (2017), XVII. yüzyıl şairlerinden Hasan Rızâyî'nin yazdığı *Cûy-ı Rahmet* adlı şerhi incelemiş, eseri transkripsiyon harfleriyle ifade etmiştir. Dil, üslup, şekil bilgisi, içerik olarak inceleme yapmıştır. Kaynak metin olan *Gülistan* ve Şem'î'nin *Şerh-i Gülistân*'ı ile hacim olarak da eseri kıyaslanmıştır.

Keyik, (2001) İran'ın en büyük mutasavvıf şairlerinden olan Feridüddîn Attâr'ın *Pend-nâme* adlı eserinin XVI. yüzyıl âlimlerinden olan Şem'î tarafından yapılan şerhini incelemiştir. Araştırmacı, bu eserde klasik metin şerhi metodunun kullanılmadığını

belirtir. Bu şerhin en dikkat çekici yönünün ise Şârih'in konuya uygun verdiği şiir örneklerinin fazlalığı olduğunu ifade eder ve eserin tercüme özelliğine dikkat çeker. Cengiz (2004), Feridüddîn Attâr'ın XII. yüzyılda kaleme aldığı pend-nâmesinin XVI. yüzyılda Şem'î tarafından yapılan şerhini incelenmiş, eserin dizinini de hazırlamıştır. Paksoy (2012), âlim ve mutasavvıf Bursalı İsmail Hakkı'nın Pend-i Attâr'ı şerh ettiği eserini ele almıştır. Çalışmada, müellif hattı nüshadan hareketle eser transkripsiyon harflerine aktarılmıştır. Metod ve şârihin eseri kaleme alırken yararlandığı kaynaklar incelenmiş, bir sözlük hazırlanmıştır. Onat Çakıroğlu (2012) da İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr adlı eseri üzerine bir inceleme yapmıştır. Bu eserde metin incelemesinin dışında bir de Attâr'ın pendnâmesindeki Farsça metinle, İsmail Hakkı'nın pendname şerhinde yer verdiği pendnâme metni karşılaştırılmıştır. Turan (2014), Feridüddîn Attâr'ın meşhur eseri Mantıku't-Tayr'ın XVI. yüzyıl şarihlerinden Şem'î tarafından yapılan şerhi üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır. Araştırmacı, eserin pek çok tercümesinin olduğunu; ancak bu esere Şem'î dışında yapılan herhangi bir şerhe rastlanmadığını belirtmiştir. Şarih ve müellif hakkında bilgiler verilmiş, eser hakkında genel bilgilerden sonra Attâr'ın Türk edebiyatındaki etkileri üzerinde durulmuş, metindeki hikâyeler tespit edilmiş, Şem'î'nin yararlandığı kaynakların listesi verilmiş, transkripsiyonlu metin hazırlanmıştır. Özel adlar dizini ve Şem'î'nin verdiği anlamlardan yararlanılarak hazırlanan bir sözlük de çalışmaya eklenmiştir. Sarı (2016), Na'tî'nin Pend-i Attâr Şerhi'nin 1b-36a varaklarını çalışmıştır. Eserin tek nüshasına ulaşılmış ve 106 varak olan eserin 36 varağı ele alınmıştır. Na'tî hakkında sınırlı bilgi olduğu söylenmiş, çoğunlukla dil incelemesi yapılmıştır.

Gönel (2004), XVIII. yüzyılda yaşamış olan Nusret Ebubekir Efendi'nin Şerh-i Ba'zı Gazeliyat-ı Sa'ib-i Tebrizî adlı eserini ve şârihin şerh metodunu incelemiştir. Bu çalışmada şerh metodu ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Çalışmanın ilgi çeken tarafı ise eserde Şârih'e ait bilgi mukayesesi ve tenkitler başlığıdır. Şârih, eserin müellifinin bazı düşüncelerini eleştirir. Hâkim'de de göze çarpan bu özelliğe, şerh metinlerinde pek fazla rastlanmamaktadır.

Koçoğlu (2004), vakanüvis Şefik Muhammed tarafından XVII. yüzyılda kaleme alınan Şefiknâme adlı eser üzerine çalışmıştır. Aynı zamanda mecmuada bulunan diğer üç eseri de incelemiştir. Şefik-nâme Şerhi adlı eserin Muhammed El-Hac Muslî'ye ait olduğu söyler. Mecmuada bulunan diğer eser ise Sâbit'e aittir. Bu eserler çeviri yazıya aktarıldıktan sonra eserlerin sözlüğü de verilmiştir.

Manzum sözlük şerhleri de çalışmalar arasında yer almaktadır. Gümüş (2006), Pîrî Paşa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî'nin Tuhfe-i Mîr adlı eseri üzerine çalışmıştır. Bu çalışmada, manzum sözlük yazma geleneği ve Tuhfe-i Şâhidî şerhleri üzerinde durulduktan sonra yazar ve Tuhfe-i Mîr hakkında bilgi verilmiştir. Eser, 1688-89 yılında yazılmıştır. Eserin şerh metodu değerlendirilmiş, metin çeviri yazıyla ifade edilmiş, bir sözlük hazırlanmıştır. Görmez (2008), XIX. yüzyılda yaşamış olan Yayaköylü Ahmed Reşîd Efendi'nin, Vehbî'nin Arapça-Türkçe lügatı olan Nuhbe-i Vehbî'ye yaptığı şerhi konu olarak seçmiştir. 222-446. sayfalar arasında çalışma sınırlandırılmıştır. Sünbülzâde Vehbî ve sözlük çalışmaları hakkında bilgi verildikten sonra, Ahmed Reşîd Efendi'nin hayatı ve Şerh-i Tuhfe-i Vehbî hakkında bilgi verilip metin neşr edilmiştir. Yılmaz (2008) da bu çalışmanın devamı olarak, eserin 1-221. sayfalarını çalışmıştır. Yavaş (2013), Nadîde Ahmed Efendi'nin Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî adlı eserini ele almıştır. Araştırmacı, bu kişiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir. Temmet kaydından yola çıkarak bize bilgi vermiştir. Eser, 1763 tarihlidir. Muhtevası ve şerh metodu ele alındıktan sonra, çalışmaya bir sözlük eklenmiş ve metin çeviri yazıyla ifade edilmiştir. Köse (2017), Bosnalı Sûdî'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi'ni konu alan çalışmasında eserin, Sûdî'nin şerh yazma sebepleri hakkında bazı bilgiler barındırdığına dikkat çekmiş, eserin gramer özellikleri, söz varlığı vb. hususları hakkında bilgi vermiştir.

XVI. yüzyılda yaşamış olan İbrahim Gülşenî'nin Mevlânâ'nın mesnevisine nazire olarak yazdığı Ma'nevî-i Şerîf'in XVII. yüzyılda yaşamış olan Şeyh Mehmet La'li Fenâyî tarafından şerhi üzerine Özenç (2008) çalışmıştır. Hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgi verildikten sonra, eser incelemesi yapılmayıp metin çeviri yazıyla okuyucuya sunulmuştur.

XIX. yüzyılda yaşamış Mehmed Murâd Nakşibendî'nin eserleri üzerine yapılan çalışmaların fazla olduğu görülmektedir. Aktan (2008), Saib-i Tebrizî Şerhleri'ni incelemiştir. Eserde takip edilen metod, ses özellikleri, biçim özellikleri, yabancı unsurlar ve arkaik kelimeler, vokal ve konsanat değişimleri vb. özellikler incelenmiş, bir sözlük de hazırlanmıştır. Erkan (2010), Molla Murâd'ın başka bir eseri olan Mâ-hazâr adlı eseri üzerine çalışmıştır. Bu eser, Feridüddîn Attâr'ın pendnâmesinin şerhidir. Müellif ve şârih hakkında bilgi verildikten sonra çeşitli yönlerden eser incelenmiştir. Sakci (2010), Hülasatü's-şürûh adlı Mesnevî şerhinin 4. cildinin 1-125 varaklarını günümüz harflerine aktarmış ve incelemiştir. Demirel (2010) de aynı eserin 4. cildinin 126-251 varaklarını günümüz Türkçesine aktarmıştır. Çalışmanın devamı niteliğinde

Kaya (2015), aynı eserin 95-188 varakları üzerinde durmuştur. Bu eser, Mevlânâ'nın Mesnevî'sine Mehmed Murâd Nakşibendî tarafından yapılan şerhi konu edinmektedir. Çalışma, iki nüsha üzerinden yürütülmüştür. Mesnevî'nin tamamı üzerine yapılan ilk şerh olduğunu araştırmacı dile getirmektedir. Eser, tasavvufi şerh geleneğine göre incelenmiş, çeviri yazıya aktarılmıştır. Yiğit (2011), Mollâ Murâd'ın Şerh-i Kasâid-i Mevlâna Şevket adlı eserindeki ehl-i beyte ve tasavvufa ait unsurlar üzerinde durmuştur. Eser, hem şekil hem muhteva yönünden incelenip şahıs isimleri listelenmiştir. İncelemeye esas olan konu, Molla Murâd'ın ehl-i beyt ve tasavvufa ait konuları ele alış biçimidir. Demirci (2013) de Molla Murâd'ın Tuhfe-i Şâhidî şerhini ele almıştır. Ardından da Türk edebiyatındaki Tuhfe-i Şâhidî şerhleri hakkında bilgi vermiştir. Başçetin (2014), Mehmed Murad Nakşibendî'nin Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket adlı eserini çalışmıştır. Eser, Şevket'in üç kasidesinin şerhini içermektedir. Şârih ve Şevket hakkında bilgi verilip şârihin metodu irdelenmiştir. Bu araştırma, çalışmamıza kaynaklık eden önemli çalışmalardan biridir. Sonundaki şerh sözlüğü de Şevket'in bir sözlüğünün oluşturulması bağlamında önemli bir adımdır.

Çınarcı (2011), XV. yüzyılda Timurlu muhitlerinde Farsça şiirler söyleyen Emîr Şâhî'nin şiirlerinin Şem'î Şem'ullâh tarafından yapılan şerhini incelemiştir. Eserin tenkitli metni ve sözlüğü hazırlanmıştır.

Yazar (2011), Anadolu sahasında klasik Türk edebiyatındaki tercüme ve şerh geleneği ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapmıştır. 15 ana başlık altında 1000'e yakın edebî tercüme ve şerh türü eser kısaca tanıtılmış, edebiyat dışı olarak değerlendirilen tercüme ve şerhler de tasnif edilip listelenmiştir.

Çalışmamızın müellifi Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim) ile ilgili yapılan müstakil çalışmaların azlığı dikkati çekmektedir. İlk olarak Kızılabdullah (2004) tarafından Hâkim'e ait Manzum Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ adlı eserin çalışıldığı görülmektedir. Çalışmada, Esmâ-i Hüsnâ şerhlerine yer verilmiştir. Araştırmacı, eserde isimlerin hem manzum hem de mensur olarak şerh edildiği bilgisini vermektedir. Diğer esmâ-i hüsnâ şerhlerinden farklı olduğunu belirtir. Diğer şerhler ya manzum ya da mensur iken bu eserin hem manzum hem mensur olduğunu ifade eder. Her bir isim için eserde ayrı bir sayfa ayrıldığını, isimlerin önce ebcet değeri sonra da vefkinin verildiği belirtilir. Esmâ-i Hüsnâ geleneği, şerhleri, zikri, adabı gibi konularda genel değerlendirmelerden sonra Hâkim'in eseri şekil ve içerik açısından incelenmiş ve metin çeviri yazıya aktarılmıştır. Eserin, türünün güzel bir örneği olduğu söylenmiştir. Çakırcı (2006), Hâkim'in Dîvân'ı üzerine bir yüksek lisans çalışması yapmıştır. Daha sonra

Poyraz (2008), Çakırcı'nın esas aldığı nüshalar üzerinden bir doktora çalışması yapmıştır. Bu çalışmada İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Bölümü TY. 1224 ve TY. 5586 numarada kayıtlı olan iki nüsha üzerinden nüsha karşılaştırması yapıp, eser günümüz harflerine çevrilmiştir. Dîvân'ın biçim ve içerik özellikleri ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Edebî sanatlar üzerinde de durulup özel adlar dizini, sure ve ayet dizini verilmiştir. Hâkim, Divan edebiyatını bilen ve uygulayan, dönemin duygu ve düşüncelerini şiirine yansıtan, şiirde yenileşme adına anlam ve biçim yönünden yeniliklerden çekinmeyen bir şair olarak değerlendirilmiştir. Her iki çalışmaya bakıldığında Poyraz'ın çalışmasının doyurucu olduğu görülmektedir. Güngör ise (2014) Hâkim'in meşhur Târih'i üzerine bir doktora çalışması yapmıştır. Hâkim'in hayatı ve şahsiyeti ile ilgili çeşitli tespitlerin yapıldığı bu çalışmada arşiv belgelerinden de faydalanılarak hayatı, ailesi, şahsiyeti ve eserleriyle ilgili farklı, dikkat çekici bilgiler verilmiştir. Çalışmada, Hâkim Târîh'inin nüshaları ayrıntılı olarak anlatılmış, kaynakları, tesirleri, üslubu değerlendirilmiş ve metin okuyucuya sunulmuştur.

Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ı ve şiir anlayışıyla ilgili birkaç araştırma yapıldığı görülmüştür. Ancak yine de önemli Sebki Hindî şairleri arasında gösterilen Şevket-i Buhârî ve şiiri düşünüldüğünde yapılan çalışmalar oldukça azdır. Ayrıca Dîvân'ının tamamının bu zamana kadar çeviri yazıya aktarılmadığı da gözlenmiştir. Bu durumdan, hakkında yapılan çalışmalar da bahsetmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar genelde Farsçadır.

Türkiye'de yapılan ilk çalışma Milâni'ye (1960-61) aittir. Hayatı, edebî kişiliği ve Türk edebiyatındaki etkileri üzerinde durulan bu çalışmada da Şevket-i Buhârî'nin beyitleri Arap harfleriyle verilmiştir. Bununla birlikte, yapılan ilk ayrıntılı çalışma olması yönüyle önemlidir. Daha sonra bu çalışma, muhtasar şekliyle yayımlanmıştır. Şemîsa (1382), Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı yayımlamıştır. Eserin girişinde hakkında bilgiler verilmiştir. Edebî kişiliğiyle ilgili de önemli tespitlerde bulunulmuştur. Çalışma Farsçadır. Şafak (1386) da Divân'ı üzerine bir doktora çalışması yapmış, nüsha karşılaştırması yaptığı divanı okuyucuya sunmuştur. Çalışmanın başında yine hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili tespitler vardır. Çalışma Farsçadır. Pur Murâdî (1390) ise divandaki ibhamları incelemiştir. Ayrıntılı bir çalışma olup, Şevket-i Buhârî Dîvân'ındaki kelimelerin hangi anlamda kullanıldığıyla ilgili önemli bilgiler verir. Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın şerhleriyle ilgili ilk çalışma da Başçetin'e (2014) aittir. Molla Murâd'a ait bu şerhi transkripsiyon harfleriyle ifade etmiş, sistematik bir şerh sözlüğü hazırlamıştır. Eser, Şevket'in sadece üç kasidesini içermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğunluğunu Mesnevî şerhlerinin oluşturduğu görülmektedir. Bunu Bostân, Gülistân, Feridüddîn Attâr'ın eserleri, Hâfız, Urfî gibi Türk edebiyatı'na yön vermiş Fars şairlerin Dîvân'larına yapılan şerhler ve manzum sözlük şerhleri izlemektedir. Çalışma konumuz olan Hâkim'in çeşitli konularda yazdığı eserler göz önüne alınca şu ana kadar birkaç eseri dışında diğer birçok eseri üzerine çalışma yapılmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerinden biri olan ve Türk edebiyatının önemli şairlerini etkilemiş Şevket-i Buhârî hakkında da Dîvân'ı ve şiirlerindeki ibhamlar (anlamda kapalılık) dışında bir çalışma yapılmamıştır.

Şerh metinleri üzerine devam eden çalışmalarla, bu metinlerin hususiyetleri daha açık bir şekilde görülebilecek ve şârihlerin verdikleri anlamlardan hareketle hazırlanan şerh sözlükleri ile divan şiirini daha iyi anlayabilmenin yolu açılacaktır.

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1. Şerh-i Dîvân-ı Şevket'in İncelenmesi

3.1.1. Eserin Girişi ve Sebeb-i Teşrih

Bilindiği gibi "dibâce", diğer adıyla "mukaddime" bir eserin yazılma nedeninin, müellifin şiir ve şairle ilgili düşüncelerinin ve daha pek çok bilginin elde edilebildiği, eserin ön sözü mahiyetinde ya müellif tarafından ya da ölümünden sonra müstensihler tarafından yazılmış eserin başlangıç kısmıdır (Üzgör, 1990, s. 4). Genellikle manzum eserler için "dibâce", mensur eserler için ise "mukaddime" kelimesinin tercih edilme eğilimi vardır. Çalışma konumuz olan Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserin girişinde herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Ancak, mukaddime olduğu anlaşılan bir bölüm yer almaktadır. Mensur olan eserlerin bu bölümüne "mukaddime" denildiğinden biz de eserin giriş kısmından bahsederken bu giriş kısmına mukaddime demeyi uygun bulduk.

Mukaddime, şârih ve eseriyle ilgili önemli bilgiler vermektedir. Şârih, burada eserini kaleme alma nedenini ve eseri yazarken izlediği yolu okuyucuyla paylaşır.

Eserin müellifi olan Hâkim, mukaddimeye geleneğe uygun olarak besmele ile başlar. Allâh'a hamd ve Hz. Muhammed'e salât u selâmdan sonra sözü şiir ve şaire getirir. Allâh'ın şiirleri en tatlı şekliyle okuttuğunu, her hadisenin sağlam yapıcısı olduğunu ifade eder. Hâkim'in verdiği bilgilere göre Allâh, usul bilen şairleri yüksek ışıyla aydınlatır ve böylelikle şairler duygularını, arzularını dile getirebilirlerdi.

Bilindiği gibi divan dibâcelerinde şiir ve şairle ilgili düşüncelere de yer verilir. Üzgör, bu konuyu şöyle dile getirir:

Dîvân dibâcelerinin bizce en mühim yönlerinden birisi, şiir ve şaire karşı, islâmiyetin birbirine ters gelen iki farklı tutumunu ortaya koymasındadır. Ali Şîr Nevayî'den itibaren dibâce yazan şairlerimizin çoğunun bu konuya girerek şiirin ve şairin müdafaasını yapma mecburiyetini hissetmeleri, islâm dünyasının genel olarak bir kısım şiir ve şaire karşı menfî bir tavra sahip olduğu fikrini doğurmaktadır (Üzgör, 1990, s. 24).

Hâkim, Allâh'ın şairlerin duyguları üzerindeki etkilerini mukaddimenin en başında vurguladıktan sonra Hz. Muhammed'e de Şefî, Şefîk, Mübeşşir adlarıyla tekrar

yer verir. Hz. Muhammed'in gelişiyle dünyanın şereflendiğine, onun müjdecisi, şefaati edici, merhametli, güler yüzlü olduğuna dikkat çeker.

Allâh'a hamd ve Hz. Muhammed'e salât u selâmdan sonra sebep-i teşrih kısmına geçilir. Eseri kaleme alma nedenini açıklamadan önce kendinin düşkün yaradılışlı, ama becerikli ve isminin de güzel kokulu olduğunu belirterek bir taraftan da kendini över.

Eseri kaleme alan Seyyid Mehmed Efendi' (Hâkim) nin adı "**Hâkim Seyyid**" olarak ilk defa burada karşımıza çıkar: "Ammâ ba' de bu şifte-şiyeme şehm-i şemîme ve şey'-i şeğaf u şîre neşve-i şümül-şeng ve şümül-i şeref-şümül-i şemîm-nâm-ı şefî' ü'l-enâm şerîf Hâkim Seyyid . . ." (1b/12-13-14).

Mukaddimenin başka bir yerinde de kendini hakir, sessiz ve şaşkın olarak niteler ve burada da adı "**Seyyid Mehmed Hâkim**" olarak ikinci defa geçer: "Kemîne bî-nevâ ve hâ'im Seyyid Mehmed Hâkim . . ." (2a/4).

Şârih, daha sonra genç şairlerin bir arada olduğu, tamburların yırtılırcasına çalındığı, yeyilip içilen bir gecenin bir anlamda tasvirini yapar. Bu toplantının ise "gecenin dalları" olarak da çevirisini yapabileceğimiz "şücûn-ı şeb-hengâm" kelimelerinden anlaşıldığı kadarıyla gecenin geç vakitlerinde olduğu söylenebilir. Bu ortamda bulunanların bir kısmının ona Şevket-i Buhârî'nin şiirlerini şerh etmesi için ısrar ettiklerini; ancak kendisinin, bu durum karşısında çekingen olduğunu söyler. Burada Şevket'in bal gibi tatlı olan şiirlerinin şerhine heveslendiği, yanındakilerin bir kısmının onu desteklediği, bir kısmının ise kudurmuş aslanın koklaması gibi "şemm-i şîr-i şerzeveş" isteğini kırdığını ve bu şerhi yapamayacağına dair şüphelerinin olduğunu anlaması üzerine "şenâ't şâfi'î ber-âmed geşten/Gelen kötülöklere şefaati edicisin" sözüne uygun olarak şerhe başladığını dile getirir. Ayrıca Hâkim, onların karşısında bedbaht olmak, kötü duruma düşmek de istememektedir. Böylece meşhur şerhe başladığını şu şekilde belirtir:

. . . aşub-ı şa' iş-ihtîşâm şîrîni-i şeker-eş'âr [u] şehd-iştihâr-ı Şevketi şevk-intişâr-ı şatâr-ı şu'le-endîşânda şîr-gîr-i 'ıyş-ı aşâ ve şâ'irân-ı şebâbet-i şerer-şeng-i neşâtânla şebhûn-ı şeb-hengâm şîr-i aşâ şu'ubında şîrâd-ı şîbh-i şüzüz şîrîn-şarâb endîşesin şekkek-şîkâfâna şemme-i şu'arâ-şî'âr ve şerhe şekâ'im-i şerîkânda şedd-i şâdî ve şakşaka-şümül ve şemm-i şîr-i şerzeveş şelâyîn-i şevke şevk-şikest ve şekk-i şeddâdları şâhid-i şu'ûrum olup şenâ't şâfi'î ber-âmed geşten şebahâtıyla şimdi şunların şu'â'-ı şümû'larına şâl-keş-i şür u şekâ olmayup şîve-i şütür [ü] gürbe-i şîfah-ı teşâffdan şehri ve küllî şevâhid istiştâmıyyla şemme-i şerh-i şehîrî-ş-şühûda başladum (1b/15 . . . 24; 2a/1).

Hâkim'in şerhi, Şevket'in yüksek şanına yakışır olmalıdır. Aksi halde Hâkim ayıplanmaktan korkmaktadır: ". . . şūriş-i şekā-yı mey-şinân-ı nişādın şifāh-ı şevb u şeyn itmeyeler ve bi'ş-şekūrū'ş-şūrū' . . ." (2a/2-3-4).

Hâkim, şöhretli Şevket'in, aziz dervişlerden olduğunu, hatta bunu bazı büyüklerden duyduğunu da söyler: ". . . merhūm Şevket-i Buḥārī 'aleyhi'r-raḥmeti'l-bārī budalā-yı aḳṭābdan olup . . ." (2a/4-5).

Şerhin mukaddimesinde dikkati çeken husus ise "ش" harfinin hemen her kelimedede bulunmasıdır. "ve" bağlacı ve bu görevi gören "u, ü, vu, vü" hariç tutulmak kaydıyla 459 kelimedede 228 defa "ش" harfi kullanılmış ve bu kelimelerin 158'i "ش" harfi ile başlamıştır: şekr, şükr, şīdū'ş-şī'ār, şīrīn-kāre, şū'ūr, Şekūr, Şehīd, şū'ün, şāyān, şān, şū'üb, şetīte, şenşene, şinā, şū'arā, şū'le, şümū', şāmiḥatū'l-işrāk, şāḥiṣatū'l-eşvāk, şeref, şerāf, şiyem, şī'ār, şāhenşāh, şevāhid, şühūd, şāhid, şefā'at-şān, şeref, Şefī', Şefīk, şāyeste, şāh-bāzān, şīşa-şināsān, şühūd, şeb-çerāg, şa'sa'atū'ş-şūrūk, şāriḳatū'l-işrāk, şīfte-şiyem, şehm, şemīme, şey', şegaf, şīr, şümūl, şeng, şeref-şümūl, şemīm-nām, şefī'ü'l-enām, şerīf, şa'is-iḥtişām, şīrīnī, şeker-eş'ār, şehd-iştihār, Şevket, şevk-intişār, şatār, şū'le-endīşān, şīr-gīr, şā'irān, şebābet, şerer-şeng, şebḥūn, şeb-hengām, şīr, şirād, şibh, şüzüz, şarāb, şekek-şikāfān, şemme-i şū'arā-şī'ār, şerḥ, şekā'im, şerīkān, şedd, şādī, şakşaka-şümūl, şemm, şīr, şerze, şelāyīn, şevk, şevk-şikest, şekk, şeddād, şāhid, şū'ūr, şenā'at, şāfī'ī, şebehāt, şimdi, şunlaruñ, şū'ā', şümū', şāl-keş, şūr, şekā, şīve, şütür, şifāh, şehri, şevāhid, şemme, şerḥ, şehīrū'ş-şühūd, şitil, şöhret, şān, şāmiḥatū'l-intişār, şāyān, şiyem, şūriş, şekā, şifāh, şevb, şeyn, şekūrū'ş-şūrū'. . . Hemen her kelimenin ya "ش" harfi ile başlamasına ya da bu harfi barındırmasına dikkat edilmiş olduğunu düşündüren bu durum, mukaddimeye çok seslilik getirmiştir. Bunun nedenini bilmemekle beraber, yapılan çalışmalardan yola çıkarak bazı tahminlerde bulunmak mümkündür. Bunlardan biri Kaplan'ın dediği gibi "Ş" sesinin şiddet, gürültü, parlaklık, neşe intibalarını verdiğiidir. Kaplan, bu sesin genelde R ve S harfleriyle birlikte kullanıldığını söyler (Kaplan, 2005, s. 201). Diğeri de Şârih'in, bu harfi yoğun olarak kullanmakla Şevket'e ve şerhe gönderme yapmış olabileceğidir.

Hâkim, mukaddimedede eseri kaleme alırken nasıl bir yol izlediğini ifade eder. Şevket-i Buḥārī Dîvânı'nın mükemmel bir eser olduğunu, onu etraflıca okuyup hakkında konuşma hevesine düştüğünü, şerhi yaparken mazmunların özüne ve nüktelere işaret

edilmekten öteye gidilmediğini söyleyerek eseri yazarken izlediği yolu vurgular. Metin içerisinde de bu durum dikkati çeker. Hâkim, lafı fazla uzatmayıp mukaddimede söylediklerine eser boyunca uymaya çalışır: ". . . ve cā-be-cā āsār-ı bedāyi' -şi'ār olan dīvānçelerini mütāla'a ve müzākereye tāb-ı heves-i iltimā' idüp hemān zübde-i mezāmīnini edā ve işārāt-ı nuket-i āyīnini ifādan mā' adāya taşaddī olunmadı . . ." (2a/8-9-10). Bu cümlelerin çevirisini şöyle yapabiliriz: "Yer yer alışılmamış güzellikte olan divançelerini etraflıca düşünme ve konuşma hevesine düşüp mazmunlarının özüne ve nüktelere işaret edilmekten başka bir şeye başlanmadı/niyet edilmedi".

Şârih, eseri şerh ederken izlediği yola bir beyitle şöyle işaret eder:

Ġaraz ifā-yı maşşūd ise besdür zübde-i taqrīr
Tefāşil-i maḥall üzre ne ḥacet eylemek taḥrīr

(2a/11)

Hâkim mukaddimenin sonunda, eserin Allâh'ın ikramıyla son bulduğunu belirterek parmakla gösterilecek güzellikte olduğunu söyler. Uzun uzadıya peygamberimiz Hz. Muhammed'i öven Şârih, onun güzel ismiyle eserinin şereflesmesini diler. Şevket Dîvânı'nın şerhinin cennetin süslü evlerinin nakşıyla süslediği, hatta cennetin kendi güzelliğini bu eserden almış olduğunu söyleyerek yapmış olduğu şerhin değerini ifade eder:

Şerḥ-i Şevket naşş-ı zīnet-ḥāne-i cennet buved
Belki naşş-ı cennet ez-ḥüsneş hemī-dāred fūrūğ

(2a/28-29)

Cennetten güzelliğini almış eserin şârihi olarak Hâkim, mütevazi bir tavır sergiler:

Hâkim ne şâriḥest ü ne şāḥib-risāleī
Ez-behre-i 'ulūm ne-dāred nevāleī

Yâ Rab kerem kon ān ki dehānem zi-ḳayd-ı ḥ'īş
Tâ mī-keşem zi-cür' a-i işān piyāleī

(2a/31, 2b/1-2)

Şerhe başlamadan önce sadece iki nüshada yer alan bilgiler ise eserin I. Mahmūd'un emriyle kaleme alındığını göstermektedir. Bu durumda Hâkim'in eseri

kaleme alma nedenlerinden biri ve en önemlisinin bir sultan tarafından eserin şerhinin istenmiş olmasıdır.

3.1.2. Eserde Tespit Edilen Tarihî Bilgiler

3.1.2.1. Âdetler

Şerh metinlerinde, beyitin daha iyi anlaşılması amaçlandığından beyitlerde geçen kavramlarla ilgili çeşitli bilgiler de verilir. Bu bilgiler arasında sosyal hayata ışık tutan âdetler, gelenekler, inanışlar ve buna benzer pek çok husus okuyucuyla paylaşılır. Hâkim de Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh ederken bu konularda açıklamalar ve yorumlar yapmıştır. Yeri geldiğinde Fars ve Hint toplumunun âdetlerine değinen Şârih, Türklerle ilgili yapılması alışkanlık haline gelmiş bazı bilgiler de vermiştir. Eserden hareketle elde ettiğimiz bu âdetlerin bazıları bugün de geçerliğini korurken, bazıları unutulmuştur.

Bilindiği gibi bayram sabahlarının geleneğimizde ayrı bir yeri vardır. Güzel kıyafetler giymek bunların başında gelir. Olgun'un çalışmasında yer alan Ozansoy'un *Bayramlıklar İçin Çarşıda ve Mağazalarda* adlı yazısında bayramda giyilen yeni kıyafetlere dikkat çekilmiş, bayram sabahları etkili bir şekilde anlatılmıştır (Olgun, 2000, s. 297). Hâkim'in, şerhi kaleme aldığı XVIII. yüzyılda bayram sabahları çocuk ve kadınların el ve ayaklarına “bayram sabahının süsü” olarak kına yaktıkları görülmektedir: “*Ādāt-ı eṭfāl ü zenān zīb-i şabāḥ-ı ıyd için dest [ü] pāların muḥannā eylerler*” (75b/25-26-27).

Eserde cenâze törenleri ile ilgili de bazı âdetler göze çarpar. Cenaze törenlerinde bugün olduğu gibi tabut ve mezarların üzerine türlü çiçeklerin konulduğu görülür. Özellikle lale, bu çiçeklerin başında gelir: “*Lāle ve şükûfe ārāyış-i tābūt olagelmişdür*” (49b/18-19). Hâkim, burada tabutların üzerinin kaplanması çiçek motiflerinden yararlandığına da işaret etmiş olabilir. Nitekim tabutların üstlerine çiçek motifli örtüler de örtülürdü. Yalman, tabut kaplamalarından bahsettiği yazısında bu motifler hakkında önemli bilgiler vermektedir (Yalman, 1986, s. 412).

Bugün çiçeklerin haricinde kimi yerlerde tabutun üzerine ağaç dalları koyulmaktadır. Bazı yerlerde ise farklı uygulamalar mevcuttur (Örnek, 1971, s. 57).

Eserde, yas tutanların genelde siyah elbise tercih ettiklerine de işaret edilir: “*Zīrā mātēmī siyeh-pūş olur*” (260a/15).

Bazı toplumların alışkanlık haline getirdikleri durumlar hakkında eserde açıklamalar yapılmıştır. Meselâ Hint toplumuyla ilgili bilgi verilen bir yerde Hâkim, Hint güzellerin alınına za'ferândan bir işaret koyduklarını söyler. Za'ferân ferahlatıcı bir etkiye sahip olduğu için bu işaret onların gülümsemelerini ve kendilerini iyi hissetmelerini sağlamaktadır: "Vâkı' en kâ' ide-i Hind üzere tâzegân ve sâ'ir Hindîlerün cebînine za' ferândan bir meddecik keşîde iderler" (157b/15-16).

Hâkim, bazı tabirlerin halk tarafından örf haline getirildiğine de değinir. Mesela "hizmet dairesi, çevresi" olarak çevirisini yapabileceğimiz "gerd-i hidmet" tabirinin yüksek mevkilerdeki kişiler için kullanıldığını şöyle belirtmektedir: "Gerd-i hidmet ta' biri dâ'ire-i devlet maķâmında müsta' mel ve dâ'ire-i hâzretet maķallinde ' örf olmuşdur" (42a/20-21).

Hint vezirleri arasında meşhur olan âdetlerden de eserde bahsedilir. Verilen bu bilgilere göre üzerinde isim yazılı olan zehirli bir yüzüğü vezirlerin yanlarında taşıdıkları ve padişah eğer vezirin katlini isterse hemen o yüzüğü yalayıp vefat ettikleri söylenir. Çünkü katil elinde ölmenin onları aşağılayacağına inanılırdı:

Meşhûrdur ki mülûk-ı sâlîfe zehr-i kâtil olmak üzere nebâtdan maşnû'a ve ma' mûle bir câmîd [ü] sengin âhen tabî' atinde tedbîr idüp andan faşş-ı hâtem ve ol hâteme nâm naķş idüp hattâ mülûk-ı Hindün vüzerâsı böyle hâtemi yanlarında hıfz iderler imiş ki hasbü'l-ķazâ hidmetinde olan şâh ol vezîrün katline emr iderse derhâl o hâtemi bir kerre lems eyledikde cân-ı şîrinin şâhibine teslîm ider. Dest-i kâtilde mürde olmak anlara züll ü hevân olmağla bu ' âdet mülûk-ı Hindün vüzerâsı miyânında meşhûr ve mu' teber imiş (205b/6 15).

Beyitlerde yaşam alanları ile ilgili kelimelerin açıklanması sırasında İranlıların ve Avrupalıların evlerinin durumları anlatılır. İranlıların, evlerinin duvarlarını tasvirler yapma suretiyle süsledikleri bilgisi verilir: "Acemde ekşer hânelerde taşvîr ile ârâyîş iderler" (87b/18-19). Ancak Avrupalıların evlerinin duvarları, İranlılardan farklı olarak beyazdır: "Zîrâ Firenkî-hânenün beyâz dîvârları ser-tâ-pâ taşvîr ile mâl-â-mâldür" (151a/9-10). Çin'in ise fağfurdandır: "Ya' nî hıttâ-i Çînün hâneleri ekser ser-i fağfurdandır" (148a/17).

Yatak odaları bir evin en özel yeridir. Dolayısıyla geçmişte de bu odaya ayrı bir değer verilmiştir. Eserde, yatak odalarının aydınlatılması ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Mum ve fanus olmak üzere iki araç aydınlatma unsuru olarak eserde

karşımıza çıkar. Mum çeşitlerinden biri olduğunu anladığımız “mûm-ı âyîne” de bunlardan biridir. Bu dönemlerde mumun aynanın arkasına konulmak suretiyle yatak odası için bir süs olarak kullanıldığı söylenir: “Mûm-ı âyîne verâ-yı âyîne olan zîbağ-ı ma‘kûddur. Yâ muhâzî-i âyîne[ye] mûm vaz‘ iderler zînet-i şebistân için meşhûrdur” (57a/28-29-30).

Gerdek gecelerindeki bazı uygulamalar hakkında da Şârih bilgi verir. Mesela, yatak odalarındaki odayı aydınlatan fanuslara, bu özel gecede kırmızı bir kumaş geçirilirdi: “Pîrâhen-i fânûs ol bürüncek kâmişdür ki fânûsa ilbâs iderler. Ekşerî kırmızı şabğ ile munşabiğ olur” (36b/14-15).

Bildiğimiz gibi göze sürme çekmek, geçmişte alışkanlık haline gelen uygulamalardan biriydi. Sürmenin gece çekilmesinin âdet haline geldiği, eserde şöyle dile getirilir: “Zîrâ tekhlîl gice olur” (262b/21-22).

Yeri geldiğinde çocukların alışkanlıklarından da bahseden Hâkim, onların genelde toprak ile oynadıklarını anlatır. Eserin bir yerinde de çocukların âdetleri üzere bugün de olduğu gibi kağıda resimler çizdikleri söylenir: “Ya‘nî ‘âdât-ı şabî üzere beni kâğıda taşvîr idüp bağıdıkça geşte-i taşvîr iderdi” (267a/2-3).

3.1.2.2. Dinî Bilgiler

Eserde yer yer çeşitli dinî bilgilere yer verildiği görülür. Tespit edilen bu bilgiler, Hâkim’in ayrıca açıklama gereği duyduğu kısımlardan alınıp değerlendirilmiştir. Hakkında açıklamaya gitmediği dinî şahsiyetler buraya alınmamıştır.

Îsâ: Kendisine İncil nazil olan peygamberin adı olup aynı zamanda İsrâiloğullarının son peygamberidir. Hakkında Kur’ân-ı Kerîm’de 22 yerde geniş bilgi bulunmaktadır. Edebiyatımızda ölüleri diriltmesi, körlerin gözünü açması, bebekken konuşması, su üstünde yürümesi, çarımha gerilmesi, melekler tarafından göğün dördüncü katına çıkarılması, maddeden arınmış olması, kendi söküğünü kendi dikmesi (Pala, 1989, s. 501-502) gibi yönlerden ele alınır.

Hz. Îsâ gökyüzüne çıktığında üzerinde iğne bulunup dördüncü kattan ileriye gidememiştir (Kurnaz, 2009, s. 251). Eserde bu konu şu şekilde ele alınır: “Güyâ ‘Îsâ ‘aleyhi’s-selâmuñ hîn-i ref‘lerinde câme-i şerîflerinde bir sūzen ma‘ân bulunmuşidi. Semâ‘-ı sâbi‘aya vuşullerinden o kemter-i ‘alâka mâni‘ olmuşdur diyü şu‘arâ bu

ma' nâyı ekşer tecrîd ü teferrüd mazmûnlarında isti' mâl idegelmişlerdür" (144b/30-31, 145a/1, 230a/25-26-27).

Meryem: Cebrâil Meryem'e insan suretinde görünmüş, Meryem kendisine dokunmasını istememiştir. Cebrâil, ona temiz bir oğlan bağışlamak için Allâh tarafından gönderildiğini söylemiştir. Meryem'e Allâh tarafından bir ruh üflenmiş ve Hz. Îsâ'ya hamile kalmıştır (Güler, 2006, s. 158). Eserde bu duruma şöyle değinilir: "Zirâ Meryem hâmil-i nefha-i rûhânîdür" (245a/22).

Mûsâ: Kur'ân-ı Kerîm'de ismi en çok geçen peygamber olmakla birlikte, şairlerin en çok telmihte buldukları peygamber de Hz. Mûsâ'dır. Allâh'la konuşması, âsâsı, yed-i beyzâ gibi mucizeleri şiire konu olmuştur (Güler, 2006, s. 93).

Yed-i beyzâ ile Hz. Mûsâ'nın ateşte yanan eli kastedilir (Güler, 2006, s. 107). Şârih, Hz. Mûsâ'nın yed-i beyzâ mucizesinden bahseder ve bu elin ışık saçtığını şöyle belirtir: ". . . yed-i beyzâ ki zâlâm-ı şebde izhâr dih eyleye şeb-çerâğ-ı ' âlem olup nice fersah maḥalleri iş' âl iderdi" (23b/17-18). Hâkim, Hz. Mûsâ'nın âsâsını nereye saplarsa orada meyve, su vb. şeylerin ortaya çıktığını ise şöyle ifade eder: "' Aşâ-yı Mûsâda daḥı her ne maḥalle rezk idüp ne taleb iderse mîve ve âb ve emşâlühâ andan nümüdâr olurdu" (37b/16-17).

Nûh: İdris, göğe çekildikten sonra insanları hak dine davet etmekle görevlendirildi. Uzun müddet bunun için uğraşmasına rağmen yalnızca oğulları Sâm, Hâm ve Yafes, hanımları ve kavminden az miktarda kişi iman etti. Diğerlerinin de doğru yola gelmesi için öğütlerde bulunmasına rağmen onlar imana gelmediler. Hz. Nûh'un bedduası üzerine, Allâh'tan kendine bir gemi yapması için buyruk geldi. Geminin yapımı bittikten sonra tufan alametleri görünmeye başladı. İmana gelenlerle birlikte gemiye bindiler. Hz. Nûh'un gemisine her hayvandan bir çift ve şeytanla birlikte eşek bindi. Tufan olduğunda yeryüzündeki insanlar ve hayvanlar yok oldu. İman edip gemiye binenler Hz. Nûh ile birlikte kurtuldular (Zavotçu, 2013, s. 569-570).

Eserde Nûh tufanı ile ilgili bilgi verilmiş, bu tufanın Irak'ta Âsyâ/Âsiye adında bir kadının evini harabettiğinden bahsedilmiştir: ". . . tûfân-ı Nûḥ 'aleyhi's-selâm 'Irâkda bir zen (?) fırtunanuñ tennûr-ı nânından nümüdâr oldu. Ol hâtunuñ nâmı Âsyâ idi ise Âsiye daḥı dirler zâhir-i tûfân hâne ḥarâbdur" (83a/31, 83b/1-2).

Râfizîlik: Râfizîlikle ilgili eserin bir yerinde bilgi verilmiştir. Bildiğimiz gibi "Râfizî", Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in halifeliğini kabul etmeyerek onlara dil uzatan bir

topluluğa verilen addır (Devellioğlu, 2008, s. 872). Eserde, Rafizîlerin bir zamanlar Hz. Muhammed'in soyundan gelenlerin Şii oldukları iddiasıyla İmâm-ı Hasan-ı 'Askerî hazretlerine birçok uygunsuz sözler söyledikleri anlatılır: "Revâfızdan bir tâ'ife-i ḥabîse teşeyyü'-i âl-i beyt iddi'âsıyla İmâm-ı Ḥasan-ı 'Askerî ḥazretlerine nice nâ-sezâ kelimât-ı mevhûş söylemekte mütecâsirlerdür. Anlardan taḥazzürî ĩmâ iderler" (14b/20-21-22-23).

Şiilik (İmâm-ı Rızâ): Eserde on iki imamdan İmâm-ı Rızâ ve Abbâsî halifesi Me'mûn arasında geçen bir hadise anlatılır. Bu hadise İmâm-ı Rızâ'nın veliaht tayin edilmesi ve mucizesini anlattığından dinî bilgiler arasında değerlendirilmiştir. Burada bu iki şahsiyet hakkında kısaca bilgi vermek uygun olacaktır.

İmâm-ı Rızâ İsnâaşeriyyeye göre on iki imamın sekizincisidir. Türbesi Meşhed'dedir. Burayı ziyaret etmek Şiilerce kutsal kabul edilmiştir (Kılavuz, 1989, s. 436). Me'mûn 786'da Bağdat'ta doğmuştur ve Hârûnû'r-reşîd'in oğludur. Sarayda eğitim görmüş, Arap dilini incelikleriyle öğrenmiştir. Babası Hârûnû'r-reşîd onu Horasan'a ardından da Hemedan'a vali olarak göndermiştir. Hârûnû'r-reşîd'in ölümünden sonra Şiileri yanına çekmek için "imam" ünvanını kullanmaya başlamış, kardeşi Emîn ile aralarında iktidar mücadelesi olmuş ve Emîn mağlup edilmiştir. Bunun üzerine Me'mun halife olmuştur. İktidarı süresince İranlıları Araplardan üstün tutmuş olduğu düşünüldüğünden çeşitli isyanlar meydana çıkmıştır. Özellikle Merv'de önemli bir karar alarak ilk defa hanedan dışı birini Alî el-Rızâ'yı veliaht tayin etmiştir. Böylelikle Abbâsî devlet geleneğini bozmuştur. Bunun üzerine tekrar isyanlar çıkmış ve halk Me'mûn yerine İbrâhim b. Mehdî'ye itaat etmiştir. Bunun üzerine Sehl ve İmam-ı Rızâ ile Bağdat'a gitmek üzere yola çıkmışlardır. Bu sırada İmâm-ı Rızâ şüpheli bir şekilde ölmüştür (Bozkurt, 2004, s. 101-102).

Eserde Me'mûn ile İmâm-ı Rızâ'nın Horasan'a gitmeleri sırasında yaşananlar dile getirilmiştir. Hâkim, Me'mûn'un İmâm-ı Rızâ'yı bir cuma günü veliaht tayin etmesi olayından şöyle bahseder:

Mūsâü'r-rızâ ḥazretleri emr-i şütür-gürbe-i Me'mûn ile teşrif-sâz-ı diyâr-ı Ḥorasân oldılar. Ba' dehû Me'mûn gelüp bir yevm-i cum'ada İmâm-ı hümâm ḥazretleri ḥuṭbe-ye âgâz buyurdılar ve ol ḥuṭbe bir ḥuṭbe-i meşhûre ve ol gün bir yevm-i meşhûd-ı mübârekdür ki şöhret-yâbü's-sene-i erbâb-ı tevâriḥdür. Mesned-i ḥilâfet dest-i şerîf-i Rızâda müstakırr olur diyü Me'mûna fikr ve hirâs ve mādde-i tesmîm-i İmâma şürû' olundu (7a/19 24).

Hâkim, eserin başka bir yerinde İmâm-ı Rızâ'nın bir mucizesini anlatmıştır. İmâm-ı Rızâ Horasan'a geldiğinde Me'mûn ile birlikte bir mecliste toplanmışlardır. İmâm-ı Rızâ, arslan nakşu olan bir yastığa eliyle işaret etmiş, yastığın üzerindeki arslan nakşu canlanmış ve bunun üzerine Me'mûn kendinden geçmiş, canını zor kurtarmıştır:

Bu beytten murâd bir hikâye-i ğarîbeye telmîh buyururlar ki İmâm-ı hümâm-ı Rızâ nûr-ı dîde-i îkân-ı Murtezâ 'aleyhi efdal-i şalavâtu'llâhür-rızâ hazretleri çünkü Horasâna teşrif buyurdılar. Me'mûn dağı ba' dehû gelüp huşbe-i mevsûme vağ'asından soñra meclis-i İmâma gelüp eşnâ-yı şoħbetde hâtır-ı Me'mûna الحَقِّكَ بِالطِّيفِ الْخَبِيرِ hayâl-i fâsidesi huşûrî ânında İmâm hazretleri bir visâde-i münakkaşa müttekî imişler. Meger o beldenüñ 'âdeti üzere anda şûret-i esed menkûş imiş. Hâtır-ı Me'mûn 'aks-i âyîne-i mir'ât-ı İmâm olduĝda ol şûret-i bî-rûha mübârek benân-ı i'câz-ı ityânlarıyla işaret buyurduklarında hemân sâ'at bir esed-i mehîbü's-şûret mütecessim oldu. Me'mûn bî-huş olup meclisten güçle tahlîş-i cân idebildi (10a/18 28).

3.1.2.3. Giyim-Kuşam ve Süslenme

İrânlı kadınların gerek kıyafetleri gerekse süs ve zinetleri hakkında eserde birbirinden farklı bilgiler verilmiştir. Mesela, İrânlı kadınların şarabi reng ipekten elbiseler giymelerinin onların âdetleri olduĝu söylenmiştir: "Vâkı'en hûbân-ı 'Acem şarâbî-reng ħarîrden pîrâhenler giyerler. 'Âdetleridür" (100a/19). Bu kadınların, ipekten elbise giyme nedeni ise ipeğin yumuşak olmasıdır: "Acemde kettân-ı pîrehen Rûm gibi meşhûr olmayup ħarîrden pîrâhen giyerler dağı nu'ümetli olur" (264b/15-16). Cümlede geçen "Rûm" kelimesi Anadolu anlamında da kullanılmaktadır. Böyle düşünülürse İrânlı kadınların kıyafetleriyle Anadolu'daki kadınların kıyafetleri karşılaştırılmış, Anadoludaki kadınların ketenden elbiseler giydiĝi söylenmiştir. Bu bilgilerden, XVIII. yüzyılda Anadolu'da keten elbiselerin meşhur olduĝunu söyleyebiliriz. Buna ek olarak Hâkim, ketenin ipeĝe göre sert bir kumaş olduĝunu da belirtmiştir: "Kettân aña nisbetle huşûnetden hâlî degildür" (283a/11).

Keşmîr, Himalayaların kuzeybatı kesiminde yer alan verimli bir vadinin adıdır. Hindistan, Pakistan ve Çin'in arasında bulunan bölgedir (Rizvi, 2002, s. 25). Hâkim, Keşmîr'in şalıyla meşhur olduĝunu ve bu şalın yumuşaklığıyla bilindiğini söyler: "Keşmîr-i şâl-i nerme bâf olur. Keşmîrde şâl-i nerme ma' rûfdur ki bir nev'e yumuşak ve lañif şâldur" (25b/5-6).

Seyyahların ve kalenderîlerin giydiği uzun etekli, saçaklı “âcîde” adı verilen bir kıyafetten de eserde bahsedilmektedir: “Seyyâh-ı ‘âlem-ger ve kalenderân gürûhı giyerler. Segrek nigendeli bir uzun etekli şalkım şaçak cezîlü'l-fetl bir nev‘ e nemedür ki aña âcîde dirler" (32a/9-10-11).

Eser boyunca ellerine ve ayaklarına yaktıkları kınayla karşımıza çıkan Acemlerin aksine Hint toplumunun kınaya rağbet göstermediği dikkat çekmektedir. Hatta Hâkim, Hindûların nâ-mihribân olmalarının nedeni olarak kınaya rağbet etmemelerini göstermiştir: “Nâ-mihribân olmağ ahâlî-i Hind hınâya i‘tibâr eylemezler anuñçun ola" (187a/23). Bununla birlikte, eserin diğer yerlerinde Hint güzelleri ile kına birarada kullanılmaktadır.

İran güzellerinin yüzlerindeki tüyleri almadıkları ve yüzlerini tıraş etmenin âdet olmadığı eserde şöyle vurgulanır: “Hübân-ı Īrânda ekşer tırâş-ı ruhsâre ‘âdet olmayup . . .” (101b/13).

Kaşların boyanmasında kullanılan ve siyah bir renge sahip olan (Gülensoy, 2003, s. 112) rastığın İran’da kadın ve şahitlere sürüldüğü söylenmiştir: "Vesme râstıq didikleridür. Ammâ ‘Acemde bir nev‘e sebzedür ki anı alurlar hâll iderler ve ebrû-yı zenân u şâhidâna sâyîde iderler" (44a/15-16).

Günümüzde bazı insanlar, giyim kuşamı diğer insanlar arasında itibar sağlamak için bir araç olarak görürler. Hâkim de sanki bunu ima ederek bir yerde güzel elbisenin insanı adam ettiğini söyler ve bir yandan da sanki yaşadığı dönemde giyime değer veren kişileri eleştirir: “Câme çesbân olduğda endâmı âdem ider” (82a/18-19).

3.1.2.4. Gündelik Hayata Dair Bilgiler

Hâkim’in eserde verdiği bazı bilgiler o dönemin hüviyetini aydınlatıcı öneme sahiptir. Eserde bir beyiti açıklarken fakir fukaranın genelde duvar kenarlarında oturdukları söylenmiştir: “Ma‘lûmdur ki ekşer fuçarâ sâye-i divârda otururlar” (81a/19).

Bu dönemde hesap defterlerinde kişilerin adlarına küçük halka şeklinde bir nişan konulduğu görülmektedir: “Zîrâ hisâb defterlerinde resîde olan nâma bir halkacığ ‘alâmet iderler” (230a/31, 230b/1). Bu hesap defterlerinin ne amaçla kullanıldığı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Su kabağı anlamına gelen “kedû-yı nergis” eserin birçok yerinde geçer. Gerek metin içinde, gerekse derkenarlarda hakkında bilgi verilir. O dönem insanların su kabağından sürahi yaptıkları, bunun da bir âdet olduğunu görülmektedir: "Zîrâ kedû-yı nergisi şurâhî itmeleri ‘âdetdür" (116a/16-17).

Hâkim, ok atma sanatında aynaya bazen de cama ok geçirmenin meşhur olduğunu söyler: ". . . şan‘at-ı sehm-endâzîde âyîne-i cevherdâra belki zücâca tîr geçürmek meşhûrdur" (127b/23-24-25). Bu bilgi de okçuluk ile ilgili farklı bir uygulamayı bize göstermesi bakımından önem taşır.

Eserde, Hindistan sahillerinden çıkarıldığı söylenen siyah anberin ferahlatıcı etkisi olduğundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla insanların bu anberden bir parçayı, ferahlatması için kahve fincanına yapıştırdıkları görülür: ". . . tefrîh-i tab‘da kuvvet-i ‘azîmî vardır. Görmez misiz kâhve fincânına dağı bir parça ‘anber yapışdururlar?" (268b/19-20-21).

Bugün de gümüş eşyaları parlatmak için kül kullanılmaktadır. Eserde aynanın parlatılması için toz ve külün kullanıldığı belirtilmektedir. Böylelikle ayna pastan arındırılır: "Âyîneyi ğubâr u hâkister ile silerler" (303a/28-29). Şentürk de bir çalışmada Necâtî Bey'in bir beyitinden hareketle aynaların kül sürülmek suretiyle parlatıldığından bahseder (Şentürk, 1993, s. 183). Hâkim ise, aynalara bir örtü konulduğu ve bu örtülerin temiz olması gerektiğine de işaret eder: "Zîrâ âyînenün örtüsü pâk u şâf olur" (311b/12-13).

Hâkim, değerli taşların bazı hususiyetleri hakkında bilgi vermiştir. Mesela firuze taşının en iyisi, asrında en yüksek makamda olanlar tarafından kullanılırmış: “Ez-cümle seng-i firûzenün pek a‘lâsı bi'l-ħaşşiyye ol kimesneye maħşûşdur ki ‘aşrında andan a‘lâ ve a‘lam kimesne olmaya" (296b/5-6-7). Kırmızı ve değerli bir taş olan lalin ise diğer cevherlerden sert olduğu şöyle belirtilir: "Vâkı‘en la‘l sâ‘ir-i eşnâf-ı cevherden sengin ü saht olurmış" (118b/18-19).

Meyvelerin daha sonra tüketilmek için yaz mevsiminde kurutulduğunu biliyoruz. Eserde geçen bir cümle bu uygulamaya dikkat çeker: "Ruṭûbeti ḳalmasa mîve-i ħuşkı nice sinîn ü eyyâm belki ilâ yevmi'l-ḳıyâm muḫâfaẓa ile ibḳâ’ mümkindür" (52a/5-6).

Hatta bu şekilde kurutulduğunda meyvelerin kıyamete kadar korunacağı abartılı bir dille anlatılmıştır. Oğuz, bu konuda meyve ve sebzenin muhafazasında geniş ölçüde

uygulanen yöntemin kurutma, yani suyunun asgariye indirilmesi olduğunu ifade eder (Oğuz, 2002, s. 653).

Hâkim'in verdiği bilgilerden, yaşadığı XVIII. yüzyılda kış mevsiminin oldukça şiddetli geçtiği anlaşılmaktadır: "Zîrâ âb-ı yah bestelense rişe-i her bāmda tîğ ve hançer gibi olur" (320b/24). Ayrıca sel felaketinin de o dönemlerde caddelerin çöküp parçalanmasına neden olduğu görülmektedir: "Bir vilâyete âb istilâ eylese cāddeler muzmaḥill olup birbirine piçide olduğu meşhûrdur" (330b/18-19-20).

Şârih, genelde şans oyunlarında kullanıldığını bildiğimiz pulların, üzerinde siyah işaretler olduğunu belirtmiştir: "Zîrâ ḳur'a pullarında siyeh siyeh nişānlar vardır" (261b/15). Hakkında başka bir bilgi bulunmayan bu pulların ne amaçla kullanıldığına dair herhangi bir malumat verilmemiştir.

Hâkim, büyük şeyhlerin resimleri çizilirken onların bir asaya dayandırılarak tasvir edildiğine dikkat çeker: "Meşāyih-i 'izāmuñ şüretlerin taşvirde 'aşāya müttekî iderler" (33a/16-17).

Bu dönemde İran padişahlarının, vezirlerine "çeşm-i gedâ" denilen bir mühür verdikleri ve bu mührü kölelerin ve diğer insanların gözü değmesin diye "çeşm-i gedâ" denildiği söylenir. Badem şeklinde olan bu mührün padişah nezdinde sıradan bir özelliğe sahip olduğuna da vurgu yapılmıştır:

Dervîş Şādık merḥūmdan istimā' olunmuşdur ki pâdişāh-ı Īrānuñ fi'l-aşl vüzerāya i'tā eyledikleri mührleri ki çeşm-i gedâ ta'bir olunur. Bādāmîü's-şekl bir mühür imiş. Vech-i tesmiyye budur ki ol mühür maḥsūd-ı çeşm-i gedāyān belki maḥmaḥ-ı nazar-ı 'ālemiyān olmağla bu ismle tesmiye olundu. Ammā pâdişāhān 'indinde 'aynıyla senüñ her rûz-ı merre engüştüñde olan mühür gibidür (33b/7 12).

Eserde hükümdarların, ellerinde ferahlamak için bulundurdukları mühür-i tılâ, mühre-i sîb-i tılâ, mühre-i zer gibi adlarla zikredilen bir nesnenen bahsedilmektedir. Bu nesnenin, "mühre-i sîb-i tılâ" tamlamasındaki "sîb" kelimesinden de yola çıkarak bir top şeklinde olabileceği düşünülebilir: "Mühür-i tılâ mühre-i sîb-i tılâ güy-ı tılâ mühre-i zer bir nev'e ma' mül-i hükemā altundur ki mülük ellerinde tefriḥ için mālīde iderler imiş" (39a/6-7-8).

Şârih, evlerin pencerelerinin beşer gözlü yapılageldiğini şöyle dile getirir: "Pencere revzenedür ki penc-reh olup beşer gözlü yapılagelmışdür" (10b/3).

Hâkim'in, yeri geldiğinde o dönemin görgü kuralları ile ilgili de bilgi verdiği görülmektedir. Gelen misafirlere ikramda bulunmanın ve eski misafiri yüksek bir yere oturtmanın tevazu işareti olduğunu söyler: "Ḳādīm-i nezīle ikrām ile yer gösterüp bālāya oturtmaḳ izhār-ı tevāzu' dur" (109b/10-11).

Misafirin değeri ve önemi İslam dininde vurgulanmıştır. Bugün de misafire ikramda bulunmak alışlagelen bir uygulamadır. Ancak bu dönemde, günümüzden farklı olarak eski misafirin daha yükseğe oturtulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, alçak gönüllülüğün göstergesi olarak kişinin, oturduğu yerden ayağa kalkması gerektiği de dile getirilmiştir: "Ehl-i tevāzu' ḥīn-i tevāzu' ında yirinden ḳalkup ḳıyām eyler ki ma' lūmdur" (134b/2-3).

Hâkim o dönemdeki bazı zenginliğe, refaha düşkün olan kişilerden de şikayet eder. Bu kişilerin kimseye faydası yoktur. Hatta Hâkim, onların yediklerinden şiştiklerini, halkı korkutmaktan başka bir işe de yaramadıklarını şöyle belirtir: "Zamānemizde nev-heveskārān-ı iḳbāl olan kimesneler ki anlaruñ şervet ü rüz-efzūnluḡı keyfiyyetine bu mā-şadaḳ olur. Bir ferde intifā' ları olmayup şişüp ḥalkı ḳorḳutmadan ḡayrı ne olacaḑdur?" (357b/19-20-21-22).

Kuş kanadından kalem yapıldığı: "Cenāḥ-ı ḫayrdan ḥāme iderler" (360a/25), kınada siyaha yakın rengin en iyi renk olduğu: "Ḥinnāda reng-i a' lā siyāha mā' il olandır" (361b/1-2) gibi o döneme ışık tutan bazı bilgiler de eserde yer almaktadır.

3.1.2.5. İçki Meclislerindeki Uygulamalar

İçki meclisleri ile ilgili eserde geçen bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

Acem meclislerinde "çînî-nüvâz" adında bir kişi fincan çalmakta ve diğer musiki aletleri de ona eşlik etmektedir: "Acemde mecālis-i ' işretde bir nedīm-i bezm fincān çalar. Sāzendegān peyrev olur. Çînî-nüvâz dirler" (142a/22-23).

Şarabı saf hale getirmek için, içine atılan bir iki badem şarabın tortusunu dibe çöktirdi. Bu yolla elde edilen şaraba ise "bādām-ı gül-gūn" denilirdi: "Ḥum-ı mey 'aker-ālūd olursa şāf olmaḡıçün bir iki bādām atarlar imiş. Mey şāf olur dürdi zīre indirür ve bādām-ı gül-gūn olur" (223a/19-20).

Meclislerde kullanılan kadehlerin çeşitli adları vardı. Bazen üretildiği maddeyi ve kadehin rengini ifade etmek için kadeh yerine ". . . cām-ı zerrîn, cām-ı zernigâr, cām-

ı la'lîn, câm-ı yakûtî, câm-ı billûr, câm-ı mînâ, câm-ı musaffâ, câm-ı rûşen, câm-ı âteş-reng, câm-ı gül-gûn (gül-fâm, gül-reng) . . ." (Batislam, 2017, s. 5) gibi isimler de kullanılmaktaydı. Ayrıca şarap Cem'in icadı olduğundan câm-ı Cem şeklindeki kullanımı da yaygındır (Batislam, 2017, s. 4). Câm-ı Cemşîd, bu kadeh çeşitlerinden biri olarak eserde karşımıza çıkmaktadır. Verilen bilgilere göre câm-ı Cemşîd'in üzerinde üç çizgi bulunmaktadır. Bu çizgilerden her biri sarhoşluğun miktarını göstermektedir: "Câm-ı Cemşîdde üç hâtt olup her biri maḳādîr-i neşveye işâret oldığı ma'lûmdur" (317b/26-27).

İçki içenler, meze olarak fıstık ve fındığı tercih etmektedirler: "Piste ve bunduḳ maḳûlelerini nuḳl-hûrân 'ıyş-ı nemek-pûş idüp anuñla istilzâz iderler" (83b/20-21-22). Ayrıca Hindistan sahillerinden çıkarılan ve insanları ferahlatıcı etkisi de olan siyah anberden bir parçayı kadehlerine yapıştırırlardı: "Erbâb-ı 'ıyş ol siyâh-'anberden bir kıt'asını içerüden leb-i câma yapışdururlar" (268b/17-18). Bununla birlikte, mehtabın ışığı içki içenler için uygun bir ortam olarak eserde dile getirilmektedir: "Erbâb-ı sâgar u peymâne mehtâbda 'ayş u 'işret idegelürler" (347a/15).

3.1.2.6. İnanışlar

Eserden tespit ettiğimiz inanışlar şunlardır:

Karınca'nın başına bir kaza gelmese çok yaşayacağı düşünülür; çünkü o sadece yiyeceğin kokusuyla yaşayabilen bir varlıktır: "Nemle eger ḳazâ tārî olmasa çok yaşarmış. Zîrâ râyiḫa-i ḡidâ ile ta' ayyüş ider" (107a/20-21).

Divane olan bir kişi eğer akarsuya bakarsa ona iyi geleceğine inanılır: "Āb-ı cārîye naḳar dîvâneye nef' virür" (130b/2).

Eğer bir kişi iki kulağını kapatsa cennetteki Kevser suyunun sesini duyabilir, hatta bu *Riyâzû'ş-şiyem* adlı eserde de yazılıdır: "Riyâzû'ş-şiyemde meştûrdur ki her efrâd-ı benî-âdem eger iki gûşların parmağıyla sedd eylese ḫarîr-i cereyân-ı kevşeri istimâ' eyler" (59a/2-3).

Sıcak kanlılık aşk halinde, soğuk kanlılık ayrılık ve üzüntüde hissedilir: "Dem-i germ ḫalet-i 'aşḳda dem-i serd ḫalet-i hicr ü ye'sde ḫiss olunurmuş" (320b/26-27).

Ayakkabının tersine bir tılsım yazıp ateşe koymakla ne murad edilirse onun olacağına inanılır: "Na' l-i vārūn na' lūñ tersine ılsım yazılıp āteşe vaz' itmek ile maḥlūb ne ise ḥaṣıl olur diyü zu' m iderler" (345a/2-3-4).

Kısa boylu insanların genellikle zeki olduklarına inanılır: "Ma' -hazā kūtāh ḳaddūñ ekṣeri faḫānetle ma' rūf ve aḫkām-ı ŧer' iyye vü ' örfiyyede merd-i kāmıldür" (228a/3-4).

Taşlık alanlardan gelen su lezzetlidir: "Sengsārdan cereyān iden āb lezīz olur. Meṣhūrdur" (255a/7).

Peri, cin tayfasının güzeli, dev ise çirkinidir. Peri ile birlikte olan ona âşık olur ve bir an bile ondan ayrılamaz: "Ḳā' ide-i zanniyyedür ki perī ḫā' ife-i cānuñ maḥbūbı dīv çirkinidür. Perī ile ülfet iden aña ' aşıḳ u dil-dāde olup bir ān firāḳına taḫammül idemez" (284a/11-12-13).

Ay eskidiğinde onlardan yıldız yaptıkları düşünülür. Yani gökteki yıldızlar ayın eskimiş halidirler. Bu inanışın, cahil insanların batıl inançlarından olduğu eserde şöyle ifade edilmektedir: "Zu' um-ı cühelāda ay eskidikde anı yıldız yaparlar diyü meṣhūrdur" (295a/6-7). Ayrıca Nasreddin Hoca fıkralarında da eski ayın kırılıp yıldız yapılması inanışından bahsedilmektedir (Çolak, 2007, s. 65).

Mehtabın keten kıyafetleri eskittiğine inanılmaktaydı: "Mehtāb bi'l-ḫaṣṣa ŧiyāb-ı kettāni fersūde itmek . . ." (7b/18-19).

Yeni doğan çocukların göbekleri birlikte kesilirse ikiz olmasalar bile huy ve yaradılıŧta aynı oldukları inancına vurgu yapılmıŧtır: "Ḳavābil ü dāyegān-ı eḫfāl zu' m iderler ki küdekān ki behem borīde-i nāf olalar tev' emān olmaz ise de ḫab' u meṣrebde mütteḫidü'l-ḫalk olurlar. Ḫattā keṣret-i i' tilāfda anuñla göbegi bile kesilmiŧdür diyü Türkīde meṣel olmiŧdur" (6b/8-9-10-11).

3.1.2.7. Saḡlıkla İlgili Bilgiler

ŧāriḫ, açıklamaları arasında çeŧitli tıbbi bilgilere de yer vermiŧtir. Bunlar arasında gündelik hayattaki bazı uygulamalar dikkati çekmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Güneŧ gözün nurunu mahveder, gözü bozar: "Ma' -hazā ḫürŧīd nūr-ı nezzāreyi maḥv ider" (45b/21-22).

'Akik ağızdaki kuruluşu giderir: "“ Akīk dehende olsa teşneligi men' ider. Üsrüb gibi bi'l-hāşşa böyle şeyler çokdur" (163a/23-24).

Yeni doğan bir çocuk annesini emmezse, annenin sütü kesilir: "Vākı'en tıfl-ı rađī' maşş-ı pistān itmese şir kesilüp gelmez olur" (47b/12-13).

Gül kokusu nezleye neden olur. Hatta eserin başka bir yerinde ise gül kokusuna karşı daha dayanıklı kişilerde bu kokunun baş ağrısına neden olduğu vurgulanmıştır. Hatta bu ağrıya sandal çiçeğinin de deva olduğu belirtilmiştir: "Eger kuvvet-i dimāği olup zükām ĩrāş itmezse şudā' emr-i muğarrerdür. Şandal-ı raṭb ile aña devā iderler" (297b/18-19). Hâkim, genellikle "gül" ve "zükām" kelimelerinin bir arada geçtiği beyitlerde gülün nezleye sebep olduğu bilgisini vermiştir (71a/8, 98a/13, 129a/14).

Göze kara su inmesi hastalığı, gözün önünde bir siyahlığın oluşması olarak tanımlanmış ve Hâkim'in cümlelerinden anladığımız kadarıyla kötü bir illet olarak görülmüştür: "Merg-i nigāha siyeh-pūş olmak ma'āza'llāh göze kara şı ta'bir olunan ' illetdür ki piş-i nigāh-ı dīde bir sevād zāhir olup nigāhı maḥv ider" (350a/11-12-13).

Bir insanın başına sıklıkla vurulması o kişinin sağır olmasına neden olur. Hatta her vurulduğunda kulak perdesinde iğneyle delinmiş kağıt gibi bir delik oluşacağı tıp ve anatomi kitapları da delil gösterilerek anlatılmıştır: "Fenn-i teşriḥ ü ṭabābetde bir ādemün başına çok çok urulsa bi-emri'llāhi Ta'ālā şamem ĩrāş idermiş. Zīrā başına her urulduḡça perde-i gūşunda kāğıd-ı sūzen-zede gibi şaḡb peydā olurmuş" (321b/17-18-19-20).

Hekimlikte kullanılan ve ıtırli bir madde olan kafurun yanıkları iyileştirme özelliği vardır: "Zīrā merhem-i kāfūr cerāḡat-ı sūḡteyi mülte'im eyler imiş" (318a/26).

Başın dönmesi ve kendinden geçme olarak tanımlanan "devvār" adı verilen bir hastalıktan da eserde bahsedilmiştir: "Muğmā 'aleyh ya'nī devvār ta'bir olunan maraz ki Türkçe başı dönüp bi-hūş olur. Gūyā peymāne-i vücūdı gerdişe gelmiş gibi oldu" (73b/18-19-20).

Hâkim'in sağlıkla ilgili verdiği bu bilgiler, hem halk hekimliğine katkı sağlamakta hem de aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır.

3.1.2.8. Şehirler ve Ülkeler

Eserde bazı ülkeler ve şehirler ile burada yaşayan insanlar hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Bunlar alfabetik olarak şöyledir:

Çin: Hâkim, burada yaşayan insanların “çûb-ı çîni” denilen ağaçtan “kavata” adını verdikleri ağaç kâseler yaptıklarını ve bu kâselerden su içmenin insana kuvvet verdiğini söylemiştir: "Memleket-i Çînde çûb-ı çîni didikleri ağacdan kavata ta'bir olunur ağaç kâseler yaparlar. Andan şûrb-i mâ' olunduğça bi'l-ħaşşa mizâca kuvvet virür" (126b/29-30-31).

Hindistan: Şârih, eserde bir anber çeşidini anlatırken Hindistan sahillerinden bahsetmektedir. Verilen bilgilere göre bu sahillerden bir çeşit siyah anber elde edilmektedir. Bu siyah anber, beyaz anberden daha iyi olup kokusu çabuk yayılmaktadır. Oldukça faydalı olan bu anberi Hâkim, Hindistan sahillerinde gördüğünü de ifade etmiştir (81a/1-2-3-4-5).

İsfahan: Şârih'in suskunluk şehri olarak nitelediği İsfahan'ın toprağı sürmeden oluştuğu için buranın siyah bahtlı olduğunu belirtmiştir: "Şîfâhân-ı ħâmûşînüñ ya'ni ħâmûşluk vilâyeti olan Şîfâhânüñ sevâdı ya'ni ħâki sürmeden olur. Sevâd-ı şehr siyeh-bahtdur" (110b/8-9-10).

Kâbil: Bu şehir hakkında eserde, burada meydana gelen bir deprem dolayısıyla bilgi verilmiştir. h. 1169/m. 1755-1756 yılına denk gelen tarihte Kâbil'de büyük bir deprem olduğu ve bu depremin yarım saat kadar sürdüğü söylenir. Zemin yarılp erkek ve kadınları yutmuş ve burada kimse kalmamıştır. Eserde anlatıldığına göre yaşlı bir din adamı o tarihte şehir dışına gittiğinden tek kurtulan o olmuştur:

. . . işbu biñ yüz altmış toğuz senesi ħilâlinde bilâd-ı Hindden Kâbilde zelzele-i 'azîme olup kıatı çok buyüt u emâkin münhedim ve cânib-i baħra ħarîb sâhil-i zemîn münşakķ olup bi-esrihim ricâl u nisvânını zemîn bel' eyleyüp nîm-sâ'at miķdârı müddetde medîne-i Kâbilde bir aħadd ħalmamış. Ser-tâ-pâ kimi ħasf ve kimi zîr-i ebniyede maħv olur. Bunlaruñ ekşeri âteş-perest olmalarıyla meger bir iħtiyâr-ı musinn-i mûbiz [ü] mûbizânları var imiş. Kâbilden taşra gitmiş imiş. Şehre gelür bu keyfiyyeti görür ħayrân olur. Buña beht 'arîz olur. Bir ħoca şehr-i 'azîmde bundan ħayrı bir kimesne ħalmaz. O da diyâr-ı âħire riħlet ider ve vâkı' a-i ħâli naql ider (302a/29-30-31, 302b/1. . . . 9).

Nişabur: Nişabur, depremin çok olması yönüyle eserde ele alınmıştır. Deprem dolayısıyla zeminin yarılp suların ortaya çıktığı söylenmiştir: “Nişābūrda zelzele çok vāki‘ olmağla ekser zemin münşakḳ olup şular zuhūr eylemişdür” (214b/2-3).

Şiraz: Meşhur İranlı şair Hâfız’ın da memleketi olan şehir, şarabı ve Meydân-ı sanavber adlı bahçesiyle eserde ele alınmıştır. Şiraz’ın neşe vermekte ve saflıkta meşhur olan bir şarabı olduğu söylenmiştir: "Şīrāz envā‘-ı şarābdan şiddet-i neşve ve tamām-ı şafvetde meşhūrdur" (123b/17).

Şiraz’da işret meclislerinin kurulduğu Meydân-ı sanavber adında bir bahçenin olduğu ve buranın yaz kış yeşil olduğu ifade edilmiştir: "Acemde Meydân-ı şanevber meşhūrdur. Şīrāzda bir bāğcedür ki şayf u şitā ol meydān sebz ü tarīdūr. Hāzān itmez. Anda encūmen-sāz olurlar" (296a/1-2-3-4).

Tûr: Bildiğimiz gibi Tûr, Hz. Mûsâ’nın Allâh’la konuştuğu ve Allâh’ın tecelli ettiği dağın adıdır. Bu dağın diğer adının yanıp tutuşmasından dolayı sürme taşı anlamına gelen Esmed olduğu eserde söylenmiştir: "Zīrā Tûr-ı tecellī ki Eşmed ta‘bīr olunan kühdur. Tāb-ı tecellīden yanup sevād giymişdür" (49a/27-28).

3.1.2.9. Tarihî Şahsiyetler

Hâkim'in hakkında bilgi verdiği tarihî şahsiyetler şunlardır:

Ekber Şâh: Bâbürlü hükümdarı olan Ekber Şâh (1556-1605), hükümdarlığı boyunca yayılmacı bir siyaset izlemiş, ülke topraklarını doğu ve güneydoğuya doğru genişletmiştir (Konukçu, 1994, s. 542). Eserde Ekber Şâh’ın şair Örfî ile aynı asırda yaşadıkları söylenmiştir. Ayrıca Ekber Şâh’ın oğlu Gevher Şâh ile birlikte uzun yıllar Hindistan’da tahtta kaldıkları da ifade edilmiştir: "Mu‘âşır-ı ‘Örfî olan Ekber Şâh ki feyzî-i Hindînüñ memdūhıdır. Anūñ oğlı Gevher Şâh cülūs itmiş idi ve niçe yıllar mesned-nişîn-i tahtgāh-ı Hind olmuşlar idi" (299a/9-10-11-12).

Felâtûn: İlk çağ Yunan düşünürüdür. Atina yakınlarında Akademos bahçesinde, Akademi adı verilen okulu kurup ömrünün bir kısmını burada geçirmiştir. Aristo en meşhur öğrencisidir (Zavotçu, 2013, s. 236). Eserde Felâtûn/Eflâtûn’un, hastalıkları iyi etme yönü ele alınmıştır. Büyük ve geniş bir küp icat eden Felâtûn/Eflâtûn onun içine girmiş. Çeşitli hastalıklara sahip kişiler de buraya gelerek küpe elleriyle ya vururlar ya da dokunurlarmış. Hastalar küpe vurduklarında her hastalığa göre küpten farklı bir ses

gelirmiş. Felâtûn bu şekilde hastalara verilmesi gereken ilacı söylemiş. Hatta Felâtûn, ölümünden sonra da o küpün içine defnolunmasını vasiyet etmiştir:

Felâtûn-ı işrâkî eczâ-yı hikmetle bir denn-i vesî' a îcâd idüp derûnına girerdi. Envâ'-ı merzâ her cihetden gelüp ol denni eliyle dağğ ve lems eylese her marizüñ lems-i destinden marazına göre bir tanîn zâhir olup marazına istidlâl ve 'ilâcını söylerdi. Ba' de'l-mevt ol dennüñ içine defn olunmasını vaşiyet idüp vâkı' en vefâtından şoñra öylece eylemişler. Ba' zî tevârih-i hükemâda mezkûrdur (137a/1 7).

Ferhâd-Şîrîn: Bir aşk hikâyesinin iki kahramanının adıdır. Ferhâd Şîrîn'e kavuşmak için dağı delmiş, Şîrîn'in emriyle Cûy-ı Şîr denilen suyu getirmiştir. Şîrîn'in ölüm haberini alan Ferhâd baltasını havaya atıp başına düşürmek suretiyle başını parçalamıştır (Kurnaz, 2009, s. 193). Eserde de Ferhâd'ın Şîrîn'in aşkı uğruna kendini feda etmesi vurgulanmıştır: "Çünkü Şîrîn fevt oldu didikleri gibi Ferhâd tişesin atup yâfûh-ı serine indikde hûmî sengsâr-ı Bîsütûna işâbet idüp lâlezâr-ı şehîd-i 'aşk oldu" (340a/30-31, 340b/1).

Hızır-İskender: Âb-ı hayâtı bulmaları dolayısıyla esere konu olmuşlardır:

. . . ba' dehü İskendere bu hâlet resîde olup 'âzim olduğda Hızır 'aleyhi's-selâm ma' iyyetlerinde bulunur. Lâkin bunlar dâ'imâ sâhil-i baħrda mâşîler. Bilmezler ki ol 'ayna işâbet ne vechle ola. Hızır hazretleri mülhem olup bir tayr-ı meyyiti sâķına bağlar ve dâ'imâ kenâr-ı baħrda âb içre mâşîler iken görür ki sâķındaki tayr-ı meyyit hareket idüp rûh buldı (341a/9. . . .16).

Kârûn: Hz. Mûsâ'nın akrabasıdır. Hz. Mûsâ'nın istediği binde bir zekâtı vermeyip servetiyle yere batmıştır (Kurnaz, 2009, s. 277). Bu yönüyle edebiyatımıza konu olmuştur. Eserde de servetiyle yerle bir olmasına değinilmiştir: ". . . mazhar-ı hayret ü ğazab-ı İlâhî oldu" (269b/25-26).

Seyfü'd-devle el-Hamdânî: 17 Zilhicce 303 (22 Haziran 916) tarihinde Meyyâfârikîn'de doğmuştur. Hamdânî hanedanının kurucusu Ebü'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân'ın oğludur. Cömert, asalet sahibi ve cesur olan Seyfü'd-devle, aynı zamanda şair ve ediptir. Pek çok şair, edip ve düşünürü himayesine almış, Halep'te güçlü bir emirlik kurmuş, Bizans ile uzun yıllar mücadele etmiştir. Cihada giderken üzerinde biriken toz ve toprağın bir kerpiç haline getirilip mezarının başına konmasını vasiyet

etmiştir (Özaydın, 2009, s. 35-36). Eserde bu vasiyet dile getirilmiş, Seyfû'd-devle el-Hamdânî'ye "Sâhibü'l-lîne" de denildiği bilgisi verilmiştir:

Seyfû'd-devle rahmetu'llâhi 'aleyh şâhibü'l-lînedür. Qayşer-i Rûm ve sâ'ir düşmenân-ı dîn-i devlet-i 'aliyye-i Muhammediyye ile cengde her ne kadar üzerine ğubâr işâbet eylediyse ol ğubârı cem' iderler ve hıfz iderler idi. Tâ kim hîn-i vefâtlarında bir lîne tarh olunup şadı üzerine kabrinde vaz' eylediler. Şâhibü'l-lîne tesmiye olundılar (292a/26 31).

3.1.3. Hâkim'in Şerh Metodu

Hâkim, şerhinde Fars şiirine ait bazı kullanımlar, kelimelerin şiirdeki anlamları, Farsçanın hangi dillerden doğduğu, hüsn-i matla'nın ne anlama geldiği ve bu beyitlerin yazımında şairlerin nelere dikkat ettiği, en güzel mazmunların şiirin hangi kısmında olduğu gibi hem Fars hem de Türk edebiyatı açısından önemli bilgiler vermiştir. Ayrıca Şârih'in, eserde bazı şairlerden bahsetmiş olduğu da görülmektedir.

Fars şiirinin hususiyetlerine dair Hâkim'in verdiği bilgiler oldukça fazladır. Hâkim, Farsça bir divanın şerhini yaptığından Farsça yazan şairlerin eğilimlerinden, hangi kelimeleri ne anlamda kullandıklarından yeri geldiğinde bahsetmiştir. Beyitlerde birinci ve ikinci mısraın anlam olarak önceliği ve sonralığının Farslarda bazı kullanım farklarına neden olduğuna dikkat çekmiştir. Aşağıdaki beyitte olduğu gibi, bazen anlamı tamamlayan ikinci mısraın, ilk mısradaki yer aldığı görülür. Böyle beyitler Türk edebiyatında da mevcuttur. *Örnekmeli beyit usulü* denilen bu tarz şiirlere, Fars şiirinde *üslûb-ı muâdele* adı verilmektedir. Bu beyitlerde beyitin ilk mısraında söylenen, ikinci mısradaki örneklenmektedir (Babacan, 2010, s. 847).

Çun pertev-i mehtâb ki der-perde nihânest

Âmihte bâşed şeb-i mâ bâ-seher-i mâ

(81b/13-14)

Yukarıdaki beyiti nesre "Şeb-i mâ bâ-seher-i mâ âmihte bâşed çun pertev-i mehtâb ki der-perde nihânest" şeklinde çevirebiliriz. Hâkim, Fars şiirinin bir çeşidinin bu tarza sahip olduğunu şöyle dile getirir: "Mışra' -ı şânî tağaddüm eylemişdür. Şanâyî' -i şî' riyye-i 'Acemüñ bir nev' i de bu tarzta edâdur" (81b/17-18).

Şârih, mananın iki mısra da tamamlandığına şöyle dikkat çeker: "Tamâm-ı ma' nâ şâh-râh-ı dü-mışra' da olur ki beyt olur" (313b/1-2). Ayrıca Hâkim'e göre her mısra, bambaşka bir dünyadır: "Ammâ her mışra' âzâde bir cihân" (147b/30).

Daha önce belirttiğimiz gibi Şârih, bazı kelimelerin şairler tarafından hangi anlamda kullanıldığına yeri geldiğinde işaret etmiştir. Bu kelimelerin kullanımlarının şairler tarafından bir alışkanlık haline geldiğine dikkat çekmiştir. Mesela Şârih, "sadr ve ni'âl" kelimelerinin yükseklik ve alçaklık anlamında kullanıldığını: "Şadr ve ni'âl bülend ve pest ma'âmında müsta' meldür" (98a/20); "sîne" kelimesiyle genelde gönlün kastedildiğini: "Gâh sîne itlâk olunup hemân dil murâd olunur" (102a/28-29); "keşîd" kelimesinin yalnız başına "resim yapmak" anlamındaki "tasvîr kerd" kelime grubunun anlamını karşıladığını: "Lafza-i keşîd tasvîr kerd demekde 'örfdür" (141a/26); "câyî ki" kelimesinin "her ne vakit ki" diyecek yerde kullanıldığını: "Câyî ki hemân her ne vaqt ki diyecek yerde ehl-i lisân isti' mâl idegelmişlerdür" (324a/3-4) belirterek divan şiirinin günümüz okuyucusu tarafından anlaşılması için faydalı bilgiler vermiştir.

Hâkim, Farsçanın Hintçe ve Pehlevîce'den geldiğini; ama bunu dilin bir çirkinliği olarak görmenin doğru olmadığını belirtir: "Zebân-ı Pârisî ise ekşerî lisân-ı sâ'ireden tevellüd eylemişdür. Hemân isti' mâlî olan Fârisî olur. Hindî ve Pehlevîden gelme olmakla kuḥ-ı Fârisî degildür dinilmez" (108a/21-22-23). Türkçe ile Farsçanın etkileşim içerisinde olduğunu söyleyen Şârih, Türkçede genellikle, Farsçada söylenen sözlerin aynısının kullanıldığına işaret eder: "Ekşeriyâ Türkîde Fârisîde söylenen ba' zı sözüñ 'aynı söylenür" (144a/22-23).

Şârih, Farsların her güzel ve miktar olarak az olan şeye "gül" dediklerine dikkat çeker: "Zebân-ı 'Acemde her laṭîf ve ḳalîl şey'e gül ta' bîr iderler. Gül-i zemîn azacıḳ laṭîf yer. Gül-geşt azacıḳ seyr-i laṭîf ve emşâlühâ gibi . . ." (315b/21-22-23). Bu bakımdan olsa gerek, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nda pek çok "gül" kelimesi ile kurulmuş tamlamaya rastlamak mümkündür. Bunlar Hâkim tarafından eserde anlamlandırılmaya çalışılmış, hakkında bilgi verilmiştir. Mesela gül-i çeşm, gül-be-çeşm (gözdeki beyazlık), gül-i hınnâ, gül-i ebr-i bahâr gibi tamlamaların meşhur kullanımlardan olduğuna şöyle işaret edilmiştir: "Gül-i şem' gül-be-çeşm gül-i hınnâ gül-i ebr-i bahâr müsta' mel olan elfâz-ı meşhûredendür. Şükûfe sepîdî-i çeşm ziyâ ve sepîdî-i fitîle sepîdî-i ebr ve emşâlühâ ma' nâlarda isti' mâl olunur" (37a/9-10-11). Hatta lalenin

goncasına da İranlıların “gül-gün-kabâ” dediklerini eserde verilen bilgilerden öğrenmekteyiz: "Lâlenüñ gönçesine ehl-i İrân şâhid-i gül-gün-ķabâ ta' bîr iderler imiş . . ." (38b/26-27).

Hâkim, Farsların şiirle ilgili bazı farklı kullanımlarının haricinde genel bilgiler de vermiştir. Eserin bir yerinde şairlerin genelde gözü yıldıza benzettiklerini: "Çünkü sitâre dîdeye teşbîh olunagelmişdür"(66a/10-11); "girift" ve "gîr" kelimelerinin arasına genelde "vav" harfi getirilmediğini ve böyle kullanılmasının bir alışkanlık olduğunu: "Girift-gîr tûtop ķapmak. Miyânede vav yazılmak 'âdet degildür. Ya' nî bu hâlet erbâb-ı ma' nâyı mużtarib ider" (359b/24-25); "sâhib" kelimesinin vezirler için kullanılageldiğini: "Lafza-i şâhib vüzerâda 'alem gibi olmışdur" (51a/16); "kâfir-mâ-cerâ" kelime grubunun insanları inciten kişiler için kullanılan bir sözcük olduğunu: "kâfir-mâ-cerâ ğurûb-ı emşâlden. Halkı âzürde itmege mu'ânid-i şahş hakkında îrâd iderler" (44a/8-9) söyleyerek ilgi çekici bilgiler vermiştir.

Bildiğimiz gibi gazelin matla'dan sonra gelen ikinci beyitine "hüsn-i matla'" denir (İpekten, 2004, s. 17). Şârih bu beyitin bazı özellikleri ile ilgili bilgiler vermiştir. Hüsn-i matla'nın matla'dan güzel olması gerektiğini, gazel ve kasidede ikinci beyitin adı olduğunu, insanların ilk bakışta matla' ve hüsn-i matla' beyitine bakmaları dolayısıyla bunların gayet süslü, latif olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir: "Zîrâ şâ'ir hüsn-i matla'ı matla'dan rengînter ider. Hüsn-i matla' gazel ve ķaşîdede ikinci beytdür. Zîrâ bâdî-i nazâr matla' ve hüsn-i matla'a ta'alluk ider. Bunlar ğâyet rengîn olmak gerekdür" (110b/24-25-26-27). En güzel mazmunların ise makta'da olduğuna şöyle dikkat çekmiştir: ". . . Zîrâ ekşer mezâmîn-i ra' nâ miyân-ı dü-mışra' eyn-i maķta' da rû-nümâ olagelmişdür" (117b/4-5).

Hangi dille söylerse söylesin nazm meydanında hızlı koşanların her zaman şairlik mesleğinden oldukları eserde şöyle dile getirmiştir: "Çâpük-süvârân-ı 'arşâ-i nazm olanlar hep bu meslekdedür ne zebân ile edâ iderse itsün" (172a/2-3).

Hâkim, Şevket Dîvânı'nda geçen Nazîrî ve Cihân kelimeleri dolayısıyla bu adı taşıyan iki şair hakkında bilgi verir. Bunlardan biri Nazîrî'dir. Nazîrî (ö. 1021/1612) Nişabur'da doğmuştur. Genç yaşta söylediği şiirlerle adını duyurmuş, daha çok kasîde ve gazelde ismi anılmıştır. Örfî-i Şîrâzî ile boy ölçüşecek derecede iyi bir şair olan Nazîrî, on iki imam için yazdığı methiye ve mersiyeleriyle tanınmıştır (Kanar, 2006, s.

459). Bu şair hakkında eserde Nişaburlu olduğu ve divan hizmetiyle görevli olduğu söylenmektedir: “Nazîrî merhûm Nişâbûrda taḥrîr-i evâmir-i dîvânî ḥidmetiyle ta‘ ayyüş iderdi” (57b/27-28).

Eserde hakkında bilgi verilen diğer bir şair de Cihân Hâtun'dur. Araştırmalarımız sırasında Cihân Hâtun'un Şirazlı olup XIV. yüzyılın ikinci döneminde yaşamış olduğu anlaşılmıştır. Celâluddîn Mes'ûd Şah b. Şerefuddîn Mahmûd Şah İncû'nun kızı ve Giyâsuddîn Muhammed'in torunudur. Adı Cihân Melek Hâtun olmasına rağmen "Cihân" mahlasını kullanmıştır. Divanının iki nüshası Paris Millî Kütüphanesi 763 ve 1102 numaralarda yer almaktadır (Safâ, 2005, s. 179-180). Ancak bu şairin eserde bahsedilen Cihân Hâtun'la aynı kişi olduğu şüphelidir. Çünkü Hâkim, bu şairin Şevket-i Buhârî ile aynı dönemde yaşadığını söylemektedir: "Kendiyle mu‘âşıra şu‘arâ-yı ‘Acemden Cihân maḥlaşıyla müteḥallişe Cihân Hâtûna cihân ol telmîḥ ve îhâm-güne nükteye ḥaml olunsa ne mâni‘ i vardır?" (71b/12-13-14-15).

Eser, şairlerin eğilimlerini, şiire yaklaşımlarını göstermekle birlikte, edebî şahsiyetlerle ilgili de bilgiler barındırmaktadır. Bunun yanında eser, gerek Türk gerekse Fars edebiyatı ile ilgili de çeşitli bilgiler içermektedir.

Hâkim eseri şerh ederken önce beyitin tercümesini yapmış, daha sonra metinde okuyucunun anlayamayacağı yerleri açıklamıştır. Kimi zaman nüsha farklılıklarına da değinen Şârih, beyitin farklı nüshalarına göre yorumlarda bulunmuştur. Fazla olmamakla birlikte edebî sanatlara da işaret ettiği görülen Hâkim'in genel olarak dil bilgisi açıklaması yerine anlam üzerinde durduğu müşahede edilmektedir. Tekrara düşmemek için sözü kestiği, yorumu okuyucuya bıraktığı, kimi zaman da metin içinde konuyu anlattığı yere gönderme yaptığı görülmektedir. Aslında Hâkim, sebep-i teşrihte mana üzerinde duracağını ve fazla söze ihtiyaç olmadığını vurgulamıştır.

Hâkim'in genellikle söze "ya'nî" kelimesiyle başladığı görülür. Bu kelimenin eserde geçtiği bazı yerler şunlardır: 70b/26, 71a/6-13-23, 72a/1-9-23, 72b/25, 73a/3-15, 73b/6-11-16, 74a/3-9-19-30, 74b/4-13-17-23, 75a/13-28, 75b/4-10-19-24-30, 78a/21, 78b/5-10-15-25, 76a/13-26 (2), 76b/7-12-19-23-27-31, 77a/10-16-23-28, 77b/8-25(2), 78a/1-8-12, 78b/30, 79a/3-9-17-24, 79b/3-10-19-27-30, 80a/25-31, 80b/8-11-17, 81a/10-17-29, 81b/4-10-15-23, 82a/2-13-23, 82b/1-6-12-18, 83a/2-10-14-16-21, 83b/25, 84a/19, 84b/10-14-19-31, 85a/6, 85b/17-22-28, 86a/4-9-28, 86b/3-13-19, 87a/9-14, 87b/1-7-15-20-21, 88a/5-10, 88b/10-14-19, 89a/10-17-24-29, 89b/3-10, 90b/4-16-18,

91b/5, 92b/7-13-18, 94a/9, 94b/3-7, 95a/10-21, 95b/14-20-30, 96a/5-13-19, 104a/18-24, 150a/30, 150b/25, 152b/13, 171b/28.

Hâkim, kastedilen manayı ise "dimek ister (72a/26, 75b/16), dimek ola (82b/22, 94a/13), dimek isterler (92b/22) gibi sözlerle ifade etme yoluna gitmiştir.

Şârih beyitte, okuyucu tarafından anlaşılamayacağını düşündüğü kelime ve kelime grupları üzerinde durmuş, bunu yaparken Farsça kelimelerin ve cümlelerin öğretimine gayret göstermiştir. Yığma bilgilerden kaçınan Şârih, bir yandan öğrenci seviyesini dikkate almış, diğer taraftan da öğretmeyi amaçlamıştır. Canpolat Taşçı, şerhlerde göze çarpan bu durumu şöyle açıklamıştır: "Yöntemin metin merkezli oluşu, öğrenci seviyesini dikkate alması, yığma bilgilerden kaçınıp yerinde ve yeterince bilgi vermesi, sözcük öğretimindeki zenginliği dikkati çeken esaslarıdır" (Canpolat Taşçı, 2014, s. 88).

Şerh tamamlandıktan sonra, Şârih'in çoğunlukla beyitin anlamını şu kelime ve kelime gruplarını kullanarak özetlediği görülmektedir: garaz-ı beyt (344b/6-7), hâsıl-ı beyt (365b/31), hâsıl-ı kelâm (118a/19-20, 144a/3), hâsıl-ı ma'nâ (146a/6-7), hâsıl-ı (229a/23), hulâsa-i beyt (53b/2, 58a/31, 58b/1), hulâsa-i kelâm (72a/24-25), hulâsa-i mahsûl (70b/6), hulâsa-i ma'nâ (24b/7, 49b/19), hulâsâ-yı ma'nâ-yı beyt (291b/23), hulâsa-i mazmûn (72b/9), işâret-i hafiyye (92b/31), kasd-ı beyt (127a/24, 280b/26, 315a/21), kasd-ı ma'nâ-yı beyt (296b/3), letâfet-i beyt (45a/8, 45b/27, 46b/10, 151a/1, 193a/2, 299a/9), lutf-ı beyt (87b/19, 90b/5, 103a/12, 109a/3-9, 111b/11, 118a/20, 120b/18, 122a/4-20, 124b/2, 126a/15, 126b/2-21, 126b/28, 127a/19, 129b/18, 132a/2, 134b/2, 152b/2, 159a/16, 160a/22, 163a/23, 167b/5, 176b/13, 201b/7, 205a/6, 219a/29, 231a/2), mahsûl (70a/31), mahsûl-i beyt (70a/3-11-12-13-22-23-24), ma'nâ (78b/17), ma'nâ dimek olur ki (146b/25), ma'nâ-yı beyt (297a/6, 351a/9), ma'nî-i beyt (97a/22, 102a/11, 315b/6), mazmûn-ı mısra'-ı sâni (78a/15-16), mebnâ-yı beyt (34b/24, 35a/28, 35b/14, 36b/13, 37a/27, 38b/26, 39a/6), muhassalü'l-kelem (30a/31), müfâd-ı beyt (14b/17), nükte (5a/13, 10b/3, 13a/14-19, 23b/24, 76a/6, 136a/6, 153b/24, 321b, 326a/9, 328a/9, 329b/9), nükte-i beyt (45a/14, 54a/12, 96b/14, 102a/5, 320a/23-24, 333b/19, 340a/30), tahkîk-i ma'nâsı budur ki (287b/23), tahkîk-i ma'nâ-yı beyt (23b/2-3), takdîr (248b/1, 332b/6), takdîr-i kelâm (118a/24-25, 144b/1-2, 159b/28, 205b/25), takdîr-i kelâm-ı Şevket (121b/15), takdîr-i mısra'-ı sâni (328b/25), zevk-i beyt (298a/11).

Yukarıda genel olarak bilgi verilen Şârih'in eseri şerh ederken kullandığı yöntem, aşağıda ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir.

3.1.3.1. Anlatımla İlgili Şerh Metodu

3.1.3.1.1. Açıklama

Hâkim kimi zaman ayet ve hadislerle, kimi zaman da destekleyici cümlelerle beyiti "öyle yâ (93b/6), şüphe yok (156b/29), vâkı'en (228b/11), gerçek bu (263b/23)" gibi kelimeler kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Mesela aşağıdaki beyitte yer alan:

Ḥayālāt-ı metīnem bes ki sengīn kerd maṭla' -rā

Şadā ḥīzed be-yek-dīger resānem çun dü-maṭla' -rā

(110b/15-16)

"iki taşı birbirine vurduğunda iki matla gibi ses çıkması durumu için Hâkim, ". . . gerçekten de iki sert nesneyi birbirine vurduğunda ses çıkar" diyerek beyitte söyleneni destekleyecek bir cümle kurar: "Zirā iki sengīn şey' birbirine ḥiddetle ṭoḫunsa bāng zuhūr idecegi emr-i muḥaḫḫaḫdur" (110b/19-20).

Be-reng-i şīr-i mestest ez-şafā-yı 'ārīzet şahrā

Ki Mecnūn-rā ḥabāb-ı eşk pūşt-i çeşm-i Leylā şud

(228b/9-10)

Yukarıdaki beyitin şerhinde gözün arkasının "habāb"la ilişkilendirilmesini açıklarken Hâkim, araya girerek gerçekten de gözün arkasının bir kabarcığa benzediğini şöyle belirtir: "Vâkı' en pūşt-i dīde ḥabāb gibi olur" (228b/11).

Şevket-i Buhârî'nin beyitlerinde görülen bazı benzetmelerin, beyitlerdeki anlamsal çerçevenin Hâkim tarafından açıklanması, Şevket'in şiirlerindeki anlamsal ilişkinin mantığa oturtulmasına da yardımcı olmaktadır.

3.1.3.1.2. Yorumlama

Hâkim, beyitin tercümesini ve açıklamasını yaptıktan sonra çeşitli yorumlar yapmıştır. Bazen hiçbir yorumda bulunmazken bazen de beyite birden fazla yorum getirmiştir. Ayrıca, beğenisini de açıkça belirtmiştir. Şârih okuyucu tarafından bilindiğini düşündüğü çoğu yerde ise beyitin yorumunu okuyucuya bırakmıştır.

Hâkim'in beyite birden fazla yorum getirdiği yerler ya iki türlü anlaşılmaya da müsait olan beyitler ya da farklı nüshalar nedeniyle farklı anlamlara gelebilecek beyitlerdir. Bu durumlarda Şârih beyiti farklı farklı açıklayabilir, yorum yapabilir:

"Ya' nî gel sâkî seher vaḳti şeb-i âzînemiz için seher eyle yâhûd seherde sâgarı gerdân eyle" (102a/22-23); "Hâşıl-ı ma' nâ budur ki zamân-ı 'ömr müddet-i maḥdûde-i ḥayâtdur. Bunda yine muvaffaḳ olacaḳsın. Yâhûd miḳdâr-ı müddet nedir?" (146a/6-7-8); "Külâha meyli yoḡ idi. Anuñçun tâca baş virmedi. Yâhûd tâc vaz' idecek başı yoḡdı" (192b/4-5-6); "H'âb ve ḥayretdeyüm yâhûd nice râhatda olabilürüm?" (315b/25). Hâkim, farklı yorumlar yaptığında, bu yorumlar arasından okuyucunun uygun olanını seçmesini ister. Bazen tamamen "istediğini seç" diyerek tercihi okuyucuya bırakır (6b/28-29-30).

Şârih'in eserde yer alan bazı beğeni ifade eden cümleleri şunlardır: "Ne daḳîḳ beytdür 'aleyhi'r-raḥme" (4b/31); "Gülü maḥalli olmaḡla resen gerdene ne münâsib vâkî' oldı raḥmetullâhi 'aleyh" (73a/11-12); "Ḥayli rengin beytdür" (96a/23); "Üstüh'ân-ı hümâdan ta' bîr-i şâne ne hoşdur. Zîrâ üstüh'ân ile hümâ miyânında nisbet ma' lümdur" (97b/22-23); "Penbe-i minâ sefid-reng iken gül-i benefşe olmaḳ feyz-i bahâr-ı ḥattıyla ḥayli ra' nâdur" (101b/16-17); "Bunda meziyyet ziyâdedür" (103a/25); "Rengin maḡla' dur" (109b/25); "Püşt-i çeşminde ḥâl-i siyâhı olan tâzeye bundan a' lâ mazmûn olmaz" (133a/20-21); "Bu beyt mezâḳ-ı şâ' irânedede ḡâyet müstaḥsendür" (138b/20-21); "Sürme ta' bîrinden pervâz ne ra' nâdur" (141a/7-8); "E's-şoḡbeti mü'eşşire bunda daḡı yâbâna atılacaḳ söz degildür" (161b/28-29); "Vâkî' en ism-i Bîsütün âsmâna ne ra' nâ ism olur" (194b/12-13); "Bu beyt beh beh âferîne deḡer" (245b/3); "Çeşm-i sefidde göre dâmen-i şubḡgâh ne hoş ta' bîrdür" (256a/11); "Bu beytine söz olmaz" (263b/26); "Mâşâ'allâhu Ta' âlâ ne güzel görüştür" (265b/26).

Hâkim, bazen düşüncelerini şu örnekte olduḡu gibi Farsça bir cümleyle de ifade eder: "Beyt renginest" (265b/23).

Şârih bazen de beyite daha uygun düşecek kullanımlar hakkında önerilerde bulunmuştur. Mesela aşağıdaki beyitte:

Hevâ-yı 'âlem-i âbî kon ez-ḡam pâk kon ḥod-râ

Ḡubâr-ı âteşin şev şu' le-i idrâk kon ḥod-râ

(86b/11-12)

"ğubâr" kelimesi yerine "ayâr" kelimesinin beyite daha uygun düşeceğini söyler: "Lafza-i ğubârdan 'ayâr olsa hayli rengin olurdu. Zîrâ 'ayâr minâ-yı zarf-ı şarâbdur" (86b/14-15).

Aşağıdaki beyitte ise:

Haşmî-i mestân **be-zâhid** nîst bî-keyfiyyetî
Hâk-i sâgar mî-tevân kerd in ğubâr-ı kîne-râ

(127a/27-28)

"be-zâhid" kelimesinin "be-mestân" sözcüğüyle yer değiştirilirse daha hoş olacağı şöyle belirtilmiştir: "Haşmî-i zâhid be-mestân olsa hoş olurdu" (127a/29).

Kücâst dil ki me-râ şevk-i sūy-ı ū be-bered
Zi-cūy hemçu **hum**-ı seyl-i ârzū be-bered

(247a/11-12)

Yukarıdaki beyitte "hum" kelimesinin "yâ-yı nisbetle" uygun düşeceğini söylemiştir: "Humî yâ ile daḥı münâsib olur" (247a/13).

3.1.3.1.3. Göndermede Bulunma

Eserde ayet ve hadislere yapılan göndermeler çalışmanın "Ayet, Hadis ve Arapça Tabirler Dizini" başlığı altında; çeşitli eserlere yapılan göndermeler de "Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar" adı altında ayrıntılı olarak ele alındığından burada sadece metin içi göndermeler, farklı nüshalara göndermeler, latifelere ve hikâyelere yapılan göndermelere yer verilmiştir.

Şârih eseri şerh ederken, bir konu daha önce ele alındıysa tekrar aynı açıklamalara gitmek yerine daha önce konunun ele alındığını söyleyerek, bazen konunun bahsedildiği yere de gönderme yaparak tekrar aynı konuyu ele almaz. Bu durum eserdeki şu cümlelerde kendini göstermektedir: "Ebyât-ı sâlifede fehm olundığı üzere hāmūş ve dü-leb-beste" (7a/2), "Beyt-i âtiye kıṭ' a-güne . . ." (11b/20), "Beyt-i evvele cevâb-güne . . ." (27b/14), "Lafza-i şeb-girde olan itlâk u isti' mâl henüz mürür eylemişdi" (28a/15-16), "Ya' nî ber-minvâl-i beyt-i sâbık . . ." (39a/25), "Anuñçün ' izzet-âbâd-ı vaṭanı rengin eyledüm ki taḥrîri ebyât-ı âtiyede zıkr olunacaḥdur" (41a/18-19), ". . . maḥallinde istiḥādâtıyla beyân olunmuşdur" (69b/2), "Kaşîdede bir beyt şerhinde mürür eyledi" (76a/20-21), "Beyt-i sâlifi te'yîd iderek . . ." (96b/2), ". . .

midhāt-ı Rızā'da mürūr itmīşidi" (96b/11), "Ebyāt-ı sālifede tafşīl olunmīşdi" (109a/29), "Mūm-ı āyine defa'ātle mürūr itmīşidi" (127a/9-10), ". . . birkaç def'a zikri mürūr eyledi" (127a/25), "Tafşīli mā-teqaddemde mürūr itmīşdi" (127b/5-6), "Bunuñ emşālī mā-teqaddemde mürūr ve şerhine ĩmā ve taşaddī olundı" (139a/23), ". . . ta'bir-i zebān-zed oldığı mā-teqaddem-i ebyātda bir iki kerre tenbīh olunmīş idi" (144a/21-22), "Nemed kirāren mirārā mürūr eyledi" (203a/27-28), "Hatt-ı cām kirāren mirārā geçmīşidi" (218b/5), ". . . muqaddemā işāret olunmīş idi" (233a/16-17), "Siyeh-bahār ta'bir-i mürūr eyledi" (271b/12-13), "Birkaç kerre mürūr eyledi" (271b/26), ". . . ibtidā'-i kaşā'id-i Rızaviyyede mürūr itmīşidi" (305b/21).

Nüsha değerlendirmeleri, Hâkim'in eseri kaleme alırken sıklıkla başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Hatta bazen doğru olanın hangi kelime olabileceği ile ilgili Şârih'in yorumu da devreye girer. Bu yorumlar şerh geleneğinde edebî tartışmalara da zemin hazırlamıştır. Özyıldırım, çalışmasında bu konu hakkında şunları söyler: "Es'ad Efendi'nin Nedîm'in gazeline yazmış olduğu şerhte 'nâzîñ' kelimesinin nâzik okunması gerektiği ile ilgili bilgi de şerhte yorum yapmanın bir örneği olarak karşımıza çıkar. Bu yorumlar edebî tartışmaların oluşmasına da zemin hazırlamıştır" (Özyıldırım, 2000, s. 141).

Metin şerhlerinde görülen bu yorumlar, Şârih'in araştırmacı kişiliğine işaret ettiği gibi, bahsettiğimiz edebî tartışmalara da yol açar. Bununla birlikte Şârihler kendilerinden önce yapılan şerhleri de eleştirebilirler. Bu, çoğunlukla karşımıza çıkan bir durumdur. Ancak Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserinde böyle bir duruma rastlanmamaktadır. Oysa ki Yılmaz, XVII ve XVIII. yüzyıl şerhlerinde, Sebk-i Hindî şerhlerinin yaygın olduğu dönemde reddiyeye, hatta isim vermek suretiyle yapılan reddiye örneklerine rastlandığını belirtir (Yılmaz, 2011, s. 113). Bu bilgilerden ve eserden yola çıkarak reddiyenin eserde yer almaması, bu eseri ilk olarak Hâkim'in şerh etmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Nüsha farklılıklarından bahsederken Şârih, bazen bir kelimenin bazen de tüm mısra'nın farklı olduğu nüshalara işaret eder. Bu, metinden verilen örneklerle incelenmiştir.

Hâkim, kimi zaman gördüğü kimi zaman da duyduğu farklılıklardan şöyle bahsetmiştir:

Hālī ez-fikr-i hazān dāred girān-cānī me-rā
Fāriġem çun sebze-i h̄'ābīde ez-ta' mīrhā

(72a/13-14)

Hâkim, yukarıdaki beyitte geçen "ta' mīrhā" kelimesini "taġyīrhā" şeklinde duyduğunu söyler: "Hattā taġyīrhā nüshā olmağ üzere istimā' olunmuşdur" (72a/20).

Çun pertev-i mehtāb ki der-perde nihānest
Āmihte bāşed şeb-i mā bā-seher-i mā

(81b/13-14)

Yukarıdaki beyitte de "nihānest" kelimesinin başka bir nüshada "şāmešt" şeklinde olduğunu şöyle dile getirmiştir: "Çun pertev-i mehtāb ki der-perde-i şāmešt nüshası daġı zāhirdür" (81b/18-19).

Hâkim bazen, beyitte bulunan kelimelerin haricinde farklı kelimelerin varlığına dikkat çekmiştir. Mesela aşağıdaki beyitte:

Bāşed haţar ez-ţıynet-i mā şīre-i cān-rā
Z'ān āb ney-i horde güzāred şeker-i mā

(81a/20-21)

bazı nüshalarda "āb" kelimesinden sonra "ki" bağlacının bulunduğu şöyle dikkat çekmiştir: "Zi-ān āb ki ney-horde güzāred şeker-i mā nüshası daġı zāhirdür" (81a/25).

Şârih sadece eserde yer alan beyite değil, aynı zamanda farklı nüshalarda yer alan şekline de anlam yüklemiştir. Mesela:

Çunān bī-ū çeked ez-dīdeem hūn-ı başirethā
Ki çun nergis be-çeşmem peyker-i ney best hayrethā

(82a/21-22)

beyitindeki "Ki çun nergis be-çeşmem peyker-i ney best hayrethā" mısra'ını ". . . nergis gibi çeşmümde envā' -ı hayret ney şūreti bağlamışdur" şeklinde tercüme etmiş, daha sonra da "peyker" kelimesinin yerine "fikr" kelimesinin bulunduğu nüshaların olduğunu söylemiştir. Beyiti, farklı olan bu nüshaya göre de şöyle yorumlamıştır: "Ki çun nergis be-çeşm-i fikr ney bestest hayrethā nüshası daġı vardır. Aña göre çeşm-i fikrde hayretler 'adem şūretini bağladı dimek olur" (82a/27-28-29).

Şevket-i Buhârî Dîvânî'nın farklı nüshalarına ulaşmış olduğunu düşündüğümüz Hâkim'in, nüshalar arasında tercihlerde bulunduğu görülmektedir. Bazı nüshalarda bulunan farklılıkları göz önüne alarak beyitin anlamına en uygun düşen şeklini okuyucuyla paylaşmaya çalışmıştır. Aşağıdaki beyitte yer alan "siyeh-rûzem" kelimesinin yerine farklı bir nüshada geçen "siyeh-rûyem" kelimesini daha uygun görmüştür:

Ger **siyeh-rûzem** gül-i hürşîd ber-ser mî-zenem

Târ [u] pûd ez-penbe-i şubhest destâr-ı me-râ

(94a/25-26)

Hatta, "siyeh-rûzem" kelimesi "siyeh-rûyem" şeklinde olursa Hâkim'e göre beyitin anlamsal birliği tamamlanacaktır: "Ger siyeh rûyem nüshası daḥî a' lādur ki cem' iyyet tamām olur" (94a/28-29).

Eserde geçen bazı cümleler, Hâkim'in nüshaları değerlendirdiğini ve bunlar arasında en güzelini ya da en uygununu seçme yoluna gittiğini göstermektedir: "Zi-bîm-i cûş nüshası daḥî a' lā ve eşşahdur" (116b/27-28), "Çeşmeş nüshası ma' nî-i maḳşûda hüsneşden aḥsen görünür" (136a/1), "Nüshâ-i ez-ḳayd-ı ten ez-ḳayd-ı menden vâzîh görünür" (154b/26), "Şeved bîdâr ez-âvâz-ı pâyem çun be-h'âb âyed mışra'ı ekşer nüshalarda böyledür. Ammâ nüshâ-i evvel şaḥîhdür" (226a/9-10), ". . . mevc-i seyl kef-i efsûs olur. Bunda da tengden neng nüshası müstaḥsendür" (294b/22-23), ". . . püşt-i pâyı geçmez ve nüshâ-i şaḥîhe ḥinnâdur" (33b/26), "Tâ konemden tâ kim nüshası ṭab' a evfaḳ gelür" (353b/19).

Şârih, beyitlerde uyumsuz olduğunu düşündüğü kelime veya kelime grupları hakkında da açıkça düşüncesini belirtmiş ve bazı nüshaların yanlış olduğunu söylemiştir: "Rengîni-i mâ nüshası ḡalaṭdur" (159b/4), "Nüshâ-i ḥādî ḡalaṭdur" (224a/2), "Ba' zî nüshalarda müjgân-ı a' mâ vâḳî' olmuştur ḡalaṭdur" (313a/28-29).

Hâkim'in verdiği bilgilere göre, beyitlerin bir kısmı bazı nüshalarda bulunmamaktadır. Mesela şu beyit:

Ezîn-âyînehâ peydâst ' aks-i ḥâne-i Leylâ

Buved çeşm-i ḡazālân maḫhar-ı ma' şûḳ Mecnûn-râ

(137a/18-19)

bazı nüshalarda bulunamamıştır: ". . . bu beyt ba'zı nüshada böylece bulundu. Ba'zısında bulunmadı. Ebyât-ı ğazelûn cümlesinden ra'nâ olmağla . . ." (137a/24-25).

Eserde Hâkim'in, diğer nüshalara göre daha sahih ve Şevket-i Buhârî'nin hattına daha yakın olan nüshalara ulaşılmış olabileceğine dair cümleler yer almaktadır: "Ammâ şahîh nüshamda Kelîm be-men nüsha-i nefy-i icâbîdür" (275b/22-23), "Ba'zî nüshada yakînen haţtıyla hûn-ı şarâbem vâki' oldı" (299a/18-19), "Yakînen haţtıyla olan nüshada âyem birûn ez-hod tashîh olunmuşdur" (46b/19-20).

Anlaşıldığı kadarıyla Şârih, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın pek çok nüshasına ulaşmış ve bunları incelemiştir. Hatta üstadı olarak eserde bahsettiği Dervîş Sâdık Efendi'den de nüsha farkları ile ilgili bilgi edindiğini belirtmiştir. Bu durum, üstadının da Şevket-i Buhârî'nin şiirlerine meraklı olduğunu göstermesi bakımından önem taşır. Şu beyitteki:

Be-şkesteend âyine-i âftâb-râ
Tâ rihtend reng-i **çunîn âhenîn**-binâ

(10a/6-7)

"çunîn âhenîn" kelimelerinin yerine "çunân enverîn" kelimelerinin olduğu bir nüshayı üstadı Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğunu söyler. Hatta bu nüshanın Sa'deddîn Hân'ın hattıyla olduğu ve Dervîş Sâdık Efendi tarafından bizzat görüldüğü bilgisini de verir: "Çunîn enverîn nüshası Sa'deddîn Hân haţtıyla görüldiği Dervîş Şâdık merhûmdan istimâ' olunmuş idi" (10a/9-10-11).

Sonuç olarak, Hâkim Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh ederken Dîvân'ın pek çok nüshasına ulaşmış ve görmüş olabilir. Hâkim'in bazen Dervîş Sâdık Efendi'den duyduğu nüsha farklarından bahsetmiş olması, bu nüshaların eseri şerh ederken elinde olmadığını göstermektedir. Ayrıca Şârih, üstadından da "merhûm" olarak bahsetmektedir. Dolayısıyla, üstadı Dervîş Sâdık Efendi'de bulunan bazı nüshalara vefatından sonra ulaşamadığını söyleyebiliriz.

Eser şerh edilirken nüsha farklarına göndermeler yapılması, çok yönlü bir açıklamayı da beraberinde getirmiş, beyitin anlaşılabilirliği artarken, Şevket-i Buhârî Dîvânı nüshaları ile ilgili de bilgi aktarımı yapılmıştır. Bunların yanı sıra Şârih'in latife ve hikâyelere de göndermeler yaptığı gözlenmiştir.

Karınca ile Hz. Süleyman arasındaki bir konuşma "hikâye" adı altında okuyucuyla paylaşılmıştır:

Bir mūra saña sene ne kadar dâne medâr-ı kuvvet olur diyü cenâb-ı Süleymân pursân olduklarında bir dâne kâfidür demiş. Yek-dâne ile bir zücâcede bir sene habs itmişler. Tamâm sâlde görmişler ki nışf-ı dâne bâkîdür. Dürüg-güy imişsin didiklerinde hayır sene tamâmında belki ıtlâkum ferâmûş-ı hâtır-ı Süleymân ola mülâhazasıyla nışfıyla iktifâ ve nışf-ı bâkîsin idhâr itdüm diyü pâsuḥ-dih-i şıdḳ olmışdur (107a/21 28).

Hâkim'in, eserin bazı yerlerinde "latîfe" kelimesini zikrederek gülünç durumları anlattığı görülmüştür. Mesela bir kişinin uyurken gözlük taktığı ve ona neden böyle yaptığı sorulduğunda, rüyayı daha iyi görebilmek için böyle uyuduğu anlatılmıştır: "Laṭîfe: Bir kimesne hengâm-ı h'âbda 'aynek-zen-i bînî olup uyurmuş. Niçün böyle idersin didiklerinde gördüğüm rü'yâyı bir hoş fark idemiyorum demiş" (109b/29-30-31, 110a/1).

Yukarıda da görüldüğü gibi bazen gülünç olayları anlatmak için, bazen de beyitleri şerh ederken söylediği şaka yollu cümlelere Hâkim'in "latîfe" dediği görülmektedir: "Laṭîfe: Girye-i Manşûrından çüb-ı dâr sebz olduğına kim i'timâd ider?" (107b/14-15).

3.1.3.1.4. Örnekleme

Şârih'in amacı metnin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Bunun için farklı yollara başvurur. Bunlardan biri de örneklemedir. Hatta Hâkim'in çoğunlukla bu yöntemden yararlandığı görülmektedir. Mesela, bir kelimenin farklı kullanımlarını arka arkaya sıralamak suretiyle kelimenin anlamına açıklık getirmeye çalışmıştır: "İmdi sebze-i şahrâmız müjgân-ı tûtîden olur. Çehre-sebz haṭṭ-sebz şemşîr-i sebzâ-reng ve emşâlühâ . . ." (109a/27-28-29). Burada "sebze" kelimesinin farklı kelimelerle oluşturduğu anlam ilişkisine dikkat çekilmiştir.

Hâkim, bazen bir beyiti başka bir beyitle örneklemiştir: "Zi-hâb maḥmilet âzurde mî-şevved kef-i pâyet/Ḳaddem be-dîde-i men ne ki h'âb nedâred beytinde olduğu gibi" (86a/19-20).

Şârih, bir beyitte geçen aynaya tutulan herhangi bir yazının ters görünmesi durumunu örnekleme ve bambaşka bir hâl aldığı ifade etmek için 666 sayısının aynaya tutulduğunda 222 okunduğunu söyler. Bildiğimiz gibi 666 "٦٦٦", 222 "٢٢٢" şeklinde Arap harfleriyle yazılır. Aynaya tutulduğunda ise 666 sayısı 222 olur. Hâkim,

bu konuyu şöyle ifade eder: ". . . 666 'aks-i mir'âtda 222 aldığı gibi ki bıkır hâşıl olur" (117b/11-12).

Su damlası kağıda aralıksız damlarsa kağıt delinir. Bu durumu Hâkim taşın şişeyi kırmasına benzetir: "Zîrâ atre-i âb kâğıdı deler. Seng minâyı şikest eylediği gibi . . ." (151a/29-30).

Hâkim, "yumuşak, tutma kuvvetinde zayıf olan el" anlamında açıkladığı "dest-i ter" kelimesinin daha iyi anlaşılması için kadın ve çocukların ellerini örnek gösterir: "Dest-i ter nu'ümetli el kuvvet-i mäsikede huşuneti yok kef-i nisvân u şibyân gibi . . ." (222b/14-15).

Şârih'in bazen günlük hayattan da örnekler verdiği görülmektedir. Mesela şarabın, içine konulan şişenin özünü nasıl yeyip bitirdiği anlatılmak istendiğinde caddedeki suların caddeyi yarıp parçalaması örnek gösterilmiştir. Burada caddelerdeki sulardan kastın su taşkınları veya sel felaketleri olduğu düşünülebilir. Hâkim'e göre, caddelerde biriken sular nasıl caddeyi parçalıyorsa şarap da içinde bulunduğu kabı öyle yiyip bitirmektedir: "Şaın bu bâde mağz-ı minâyı ekl ider. Miyâh-ı câdde zarfın delüp teraşşüh eylediği gibi . . ." (224b/26-27).

Aşağıdaki beyitte:

Bî-odem vaset-aleb dîvâneem âhû-neseb

Bendeem Şevket-laab üftâdeem **gerdûn-binâ**

(43b/30-31)

"Şevket lakaplı bir köleyim, dünya/felek binası gibi düşmüşüm" şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz ikinci mısrada geçen "gerdûn-binâ" kelimesini Hâkim açıklarken, "Dünya gibi bir büyük bina düşse yerinden kaldırmak mümkün olmaz" diyerek gerçek hayatta da bunun mümkün olamayacağını şöyle belirtmiştir: "Meşelâ gerdûn gibi bir 'azîm binâ üftâde olsa hiç bir daı yirinden alkmaq mümkün olur mı? Üftâdeligüm anuñ gibidür" (44a/2-3-4).

3.1.3.1.5. Soru Sorma

Soru sorma ve cevap bekleme şerhlerde çoğunlukla karşımıza çıkmaktadır. Ceylan'a göre bu yöntem, şerhin öğretici nitelikte olduğunu göstermektedir. Ayrıca pek çok mevzuun, anlaşılması güç konuların aktarımında bir anlatım özelliği olarak da değerlendirilmelidir (Ceylan, 2000, s. 437).

Hatta bu yöntem okuyucuda da merak uyandırmaktadır. Nitekim Ceylan, bilinçli olarak bu yöntemi kullanan Zâtî Süleymân'ı bu duruma örnek göstermiştir (Ceylan, 2000, s. 440). Bu yöntemden Hâkim'in de çoğu yerde faydalandığı görülmektedir. Hâkim kendine ve okuyucuya sorular sorar, sonra bu soruları yine kendisi cevaplar. Soruları çoğu zaman vurgu için kullandığı görülmektedir. Eser okunurken Hâkim'in karşısında öğrenciler vardır ve sanki onları karşısına almış sorular sormaktadır.

Şerhin pek çok aşamasında Şârih'in, soru sorma yoluyla okuyucuyla iletişime geçtiği yerler görmek mümkündür. Hâkim'in bu sorularla okuyucuyu zinde tuttuğu, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak istediği ve düşündürmeyi amaçladığı akla gelmektedir. Nitekim, Özdemir: "Yazarlar bir konuyu açıklayıcı anlatım biçimiyle işlerlerken ona boyutlar kazandırmak için yönlendirici birtakım sorularla düşünürler" (Özdemir, 1999, s. 40) der.

Hâkim de bazen okuyucuyu özellikle düşündürmek istemiştir. Hatta metin içinde okuyucuya seslenerek kimi zaman onların düşünmesini sağlamış, kimi zaman da onlara beyitin nasıl düşünülmesi gerektiği ile ilgili bilgiler vermiştir: "Mülâhaza buyurıla" (30b/9-10); "Ebr hem ta'birinde olan le'âfet hafî buyurulmaya" (67b/3); "Bundan hâlî kıyâs oluna" (100a/8); "Nüktesi hafî buyurulmaya" (212a/21); "Te'emmül olunmak lâzımdur" (251b/29); "Oluruyla a'nlamak gerek" (261a/4-5); "Tedkîk buyurıla" (320b/1).

Eserde geçen soru cümlelerinden bazılarını ise şöyle örnek verebiliriz: "Hümāya nazar eyle ki üstüh'ân-ı gevher anuñ ne işine yarar?" (71a/23-24); "Balık ignesini yâhūd şerāk-ı mâhiyi niçün bırağursın?" (77a/17); "Niçün hâr-efgen olursın mâhî için?" (77a/20); "Hiç gavvâş-ı 'uryân-ı merhamet için eksâ olunur mı?" (79b/16); "Baht-ı girân-cân sâyesinde hofta olan âdemüñ müy-ı bedeni nemâ-pezîr olacağ mı demek ister?" (84b/6-7); "Halkuñ girdâb-ı hümûma üftân olmaları bir nân için değil midir?" (86a/30-31); "Yazılmamış nâmemizüñ cevâbını bize kim getirür?" (88b/19-20); "Ya' nî eger nazar iki kat olursa dağı bi-başîret için ne fâ'ide?" (89a/10); "Rûz-ı haşrda ey bed-hû cevâbında ne diyeceksin?" (90a/24-25); "Âyineye ol dâğdan ne zarar vardır?" (98b/6-7); "Kim i'timâd ider?" (107b/15); "Ebr-i şafağ-âlûduñ bārāndan haberi olur mı?" (112b/26); "Barğ-ı hâdişâtdan tersnâk olan böyle ider mi?" (121a/14); "Halka-i ham-ı pîri girdâb-ı diğer olmaz da ne olur?" (249b/18); "Kânûn-ı erhâmda puhte olduğdan sonra Tobhâne şomunu olacağ değil â?" (259a/22-23); "Bîhûde yire ka'îfe

çiçeklerinden revgân çekmege ne hâcet?" (336b/24-25); "Vâkı‘en hestî-i mecâzîde bir nâmdan ğayrı ne vardır?" (356b/10).

Eserden bazı örneklerin verildiği yukarıdaki soru cümlelerinin haricinde "görmez misin?" sorusunun oldukça fazla kullanıldığı dikkat çekmektedir¹⁴. Eserde bu sorunun "görmez misiz?" şekliyle de karşılaşılmaktadır: "Görmez misiz?" (268b/7); "Görmez misiz ki ‘aşk ser-i âsmâni hâke mâlîde itmişdür" (281a/22-23).

"görmez misin?" ve "görmez misiz?" şeklindeki geniş zamanın ikinci çoğul kişi çekimindeki kişi unsuru iki şekilde eserde yer almaktadır. Daha çok XVI. ve XVII. yüzyılda ikili kullanımının görüldüğü bu kişi çekiminin, XVIII-XX. yüzyıl metinlerinde "-siniz" şekline dönüştüğü görülür. XVIII. yüzyıla ait bu metinde Hâkim'in arkaik olarak "siz" şekline de yer verdiği anlaşılmaktadır (Tulum, 2009, s. 373).

3.1.3.1.6. Eleştiri

Hâkim, Şevket-i Buhârî'nin şiirlerine olan beğenisini açıkça ifade ettiği gibi, olumsuz düşüncelerini de samimiyetle dile getirmiştir. Mesela;

Dîn zi-men geşt cüdâ ez-destet

Büt-perestem be-Ĥudâ ez-destet

(199b/20-21)

beyitini Hâkim hiç hoş karşılamamıştır. "Din senden dolayı elimden gitti, Allâh hakkı için ben senin yüzünden put-perestim" şeklinde günümüz Türkçesine çevrilebilen bu beyiti Hâkim, tercüme ettikten sonra, bir mazmun için bu tarz bir hezeyana gerek olmadığını söyleyerek Şevket-i Buhârî'yi eleştirmiş, hatta Allâh'tan onu affetmesini istemiştir: "Nehc ve tarîkatüm senüñ elüñden benden cüdâ oldı. Ĥudâ haqqıçun senüñ elüñden büt-perestüm oldum. Zîrâ saña ‘âşık oldum. Sen bütsin. Egerçi kâbil-i te’vîl ise de bir mazmûn için böyle hezeyanı irtikâba ne hâcet? (199b/22 . . . 25)." عفا الله عنه¹⁵

Esasında Şevket-i Buhârî'nin bu tip beyitlerde söyledikleri sanat yapma kaygısıyladır. Ancak Hâkim'in, onun beyitlerindeki bu durumu sanatsal düşünceyi bir kenara atarak eleştirdiği dikkat çekmektedir.

¹⁴ Bunlardan birkaçı: (102b/26-31), (103a/5), 106a/12, 107a/19, 107b/20-25, 108a/6-26, 110b/8-30, 111a/7, 112b/25, 113a/4, 113b/26, 116a/31, 117a/7, 117b/8, 118b/27, 119a/23, 121a/11, 121b/20, 121b/29, 122b/1-24, 126b/1-8-12-27, 128b/14, 130a/22, 136b/4, 137b/26, 152a/27, 154b/2-22, 156a/17, 157a/2, 160a/31, 167a/8, 168a/27, 169a/11, 211b/26, 214a/29, 232b/6 varaklarında görülmektedir.

¹⁵ Afâu'llâhu ‘anhu/Allah onu affetsin.

Aşağıdaki beyitte de olumsuz düşüncelerini açıkça ifade etmiştir:

Bî-beşâret key buved Şevket meşâmm-ı iştîyâk
Dîd bûy-ı pîrehen-râ çeşm-i kûr ez-râh-ı dûr

(258a/9-10)

Bize Yûsuf kıssasını da hatırlatan "Kör göz elbise kokusunu uzak yoldan gördü" şeklinde çevrilebilecek ikinci mısra Hâkim'e göre, mazmun bakımından uygun değildir. Bunu bir günah ve çirkinlik olarak gören Hâkim, yine bu konuda Allâh'tan Şevket'i affetmesini diler: "Ma'lûm oldu ki meşâmm-ı iştîyâk bî-beşâret değil imiş. Lâkin mîşra' -ı şânî bir miqdâr kubh-ı ta'bîri îhâm ider. Böyle itmesede dağı a'lâ olurdu. Edâ-yı mazmûn-ı şî'r pek de farz-ı 'ayn değil."¹⁶ تجاوزه الله تعالى (258a/11 14).

Hâkim, Şevket'in İslam dinine ait kutsal değerlerle yaptığı bazı bağdaştırmalara ise daha sert tepki göstermiştir. Mesela aşağıdaki beyitte:

Ez-âb u reng-i hûsn-i şanem âb u hâk-i mâst
Şad-Ka'beest halka-be-güş kinişt-i mâ

(112b/10-11)

put gibi güzel sevgilinin yüzünün güzelliğinden kendi su ve toprağının oluştuğunu ve yüz Kâbe'nin müslüman olmayanların ibadet yerlerinin kapısının halkası olduğunu söyleyen Şevket-i Buhârî'nin çok yanılıya düştüğünü ve hurafelerini yine dillendirmeye başladığını söyleyerek tepkisini gösterir: "Bizüm âb u hâkimüz âb u reng-i hûsn-i şanemendür ve yüz Ka'be kiniştimizün gulâm-ı halka-be-güşüdür. Bâ-tavk-ı dereş Ka'be-i muharrem be-der âyed ve emşâlühâ gibi "اخذ في خرافاته التي تخبط فيها"¹⁷ (112b/12-13-14).

Eserin pek çok yerinde Şârih, Şevket-i Buhârî'nin hurafelere gömüldüğünü belirtmiştir ve Allâh'ın onu affetmesini temenni etmiştir (246a/30-31). Hatta Hâkim, bu tip hurafelerden sakınılması gerektiğini özellikle dile getirmiştir: "Ve billâhi'l-avnü fehâzâ eyzan min cümleti hurâfâtihi'l-letî yecîbü't-tenbîhu 'aleyhâ ve'l-ihtirâzû minhâ tecâvezehu'llâhu Te'âlâ/Yardım Allâh'tandır. İşte bu da yine onun sakınılması gereken hurafeleri cümlesindedir. Allâh onu affetsin" (349a/13-14-15). Hâkim, şiirde bu gibi örneklerden sakınmak gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

¹⁶ Tecâvezehu'llâhu Te'âlâ/Allah onu affetsin.

¹⁷Ehâze fî hurâfâtihi'l-letî tehbette fihâ: Çok yanılıya düştüğü hurafelerini anlatmaya/dillendirmeye başladı.

"Ve kı̄s 'alā hāzā bākī ma' nā-yı beyti'l-mersūm fehazā eyzan min hezeyānātihi ve in emkene't-te'vīlū lākin iltezemete't-tenbīhu li'l-ḥazeri külle'l-ḥazeri 'an emşālihā fi'ş-şi'ri/Resmedilen beyitin geri kalan anlamını buna kıyasla. İşte bu da onun hezeyanlarından biridir. Her ne kadar te'vīli mümkün ise de sakınmak amaçlı tenbih kesinlikle gerekir. Şiirde bu gibi örneklerden sakınmak gerekir" (318b/6-7-8).

Be-çeşm-i aḥvel-i mā küfr küfr dīn dīnest

Nazar çu bāz konīm dü reh yekī bāşed

(242b/12-13)

"Bizim şaşı gözümüzde küfür küfür din dindir; tekrar baktığımızda iki yol bir olur" şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz yukarıdaki beyit hakkında Hâkim, neredeyse en ağır eleştirilerini yapmıştır. Bunların, zikredilmesi uygun düşmeyen hezeyanlar olduğunu söylemiştir. Hele bunların şiirde zikredilmesi Hâkim'e göre büyük bir yanlıştır. Hâkim burada "Küfür ve din yolu nasıl bir olabilir?" der. Kur'ân'ı da buna delil gösterir. Kur'ân'ın bunların ikisinin birbirinden çok farklı olduğunu söylediğine işaret eder. Burada Hâkim, deyim yerindeyse ağzına ne gelirse söyler ve böyle bozuk inançtan Allah'a sığındığını belirtir. Şevket-i Buhârî'ye "Şair de olsan dinini sağlam tut" diyerek daha da sert bir tepki verir. Eserde Arapça yazılan bu cümleler şu şekildedir:

"Fehāzā ve emşālihū kemā merre ḡayran merratin mine'l-hezeyānātihi elleti lā-yelīḡu bi-zikrihā velev kāne fi'ş-şi'ri ve in kāne ḡābilen li't-te'vīl e'l-mütevehhin fe-keyfe yekūnu bi-ḡarīḡi'l-kūfri ve'd-dīn vāḡiden ma'a enne'n-nūşūşa e'd-dālle kāḡi' atūn bi-teḡālūfihā ma'āza'llāhi min zālike [e]l-i' tiḡādi'l-fāsidi femsik dīneke velev kunte şā'iren/Bu ve benzerleri daha önce defalarca geçtiği üzere zikredilmesi uygun düşmeyen hezeyanlardandır. Velev ki şiirde zikredilsin, velev ki zorlamalı yoruma müsait olsun. Dolayısıyla küfür ve din yolu nasıl olur da bir olur? Halbuki işaret eden Kur'ân ayetleri/naslar bu ikisinin birbirinden farklı olduğunu kesinlikle belirtir. Böyle bozuk bir itikaddan Allah'a sığınırız. Bir şair dahi olsan dinini sağlamca tut" (242b/15 . . . 19).

Görüldüğü gibi Hâkim, bazen Şevket-i Buhârî'nin beyitlerine tutucu yaklaşmış, değerlendirmelerinde beyitlerdeki edebî zevk için yapılmış mecazlı söyleyişleri göz ardı etmiştir. Halbuki, yukarıdaki beyitte olduğu gibi küfür ve din yolunun bir olması, put ve

Kâbe'nin birarada kullanılması gibi hususlar, divan şiirinde genelde karşılaşılan bir durumdur.

Araştırmamız sırasında şârihin, şerh ettiği metnin müellifini eleştirmesi durumuna az rastlanılmıştır. Bazı araştırmacılar bu konuya dikkat çekmişlerdir. Gönel (2009) Nusret Ebubekir Efendi'nin Sâ'ib şerhinde Sâ'ib'e yaptığı eleştirilere ayrıntılı olarak çalışmasında yer vermiştir. Buna benzer çalışmalar, şerhlerde yapılan eleştiriler konusunda bize yol gösterici olacaktır.

3.1.3.2. Dil ile İlgili Şerh Metodu

3.1.3.2.1. Tercüme Etme

Tercümenin, Hâkim'in şerh metodunun ilk basamağını oluşturduğu söylenebilir. Bunu yaparken genelde aşağıdaki beyitte olduğu gibi tüm beyitin tercümesini verir:

Nihâlem h̄orde āb ez-cūy-ı ṭab' -ı h̄'īšten Şevket
Bahārī mī-çeked ger efşürī berg-i h̄azānem-rā

(70b/11-12)

"Ya' nī benüm nihāl-i şāhsār-ı i' cāzum kendi çeşmsār-ı zinde-rūd-ı ṭabī' atümden ser-şār ve sīr-āb olmuşdur. Berg-i h̄azānumı bile füşürde-i kef-i imtiḥān eyleseñ bahār çekīde olur dimekdür . . ." (70b/13-14-15).

Genelde beyitin tümü ele alınırken bazen de mısra mısra tercüme edilen beyitler göze çarpmaktadır. Bu örnekler, eserin tümü düşünüldüğünde oldukça azdır. Mesela şu beyitte:

"Çend kâhil-ḳademihā Şevket
Nice bir kâhil-ḳademlikler ya' nī tekāsül ve tevānī
H̄ün h̄ored ābilehā ez-destet
senüñ elüñden ābileler ḳan yudar" (200a/2-3-4-5).

sadece tercüme yapmış, herhangi bir bilgi veya açıklamaya gitmemiştir. Sadece "kâhil-kadem" kelimesinin anlamını verip beyitin anlaşılmasını sağlamıştır.

Eserde yer alan tercüme, genelde mensur özellik göstermektedir. Ancak birkaç yerde manzum tercüme yapıldığı da görülmektedir. Hatta eserin bir yerinde arka arkaya manzum tercümelere rastlanmaktadır. Şevket-i Buhârî'nin beyitleri ile Hâkim'in manzum tercüme şerhleri şu şekildedir:

Şevket-i Buhârî:

Şu‘ le-i cevvăle-rengem hâksâret geşteem
 Çeşme-i sîm-âb-ı mağzem bî-ķarâret geşteem

Hâkim:

Şu‘ le-i cevvăle-rengüm hâksâruñ olmışum
 Çeşme-i sîm-âb-ı mağzum bî-ķarâruñ olmışum

(305a/16 19)

Şevket-i Buhârî:

Perde-i bādâm-râ mâned be-ten pîrâhenem
 Bes ki yek-çeşm-i sefîdâr intizâret geşteem

Hâkim:

Perde-i bādâma beñzer tendeki pîrâhenüm
 Şöyle bir çeşm-i sefîd-i intizâruñ olmışum

(305a/20 23)

Şevket-i Buhârî:

Ez-leţâfet kes be-kâm-ı ĥod nemi-bîned tu-râ
 Nâ-ümîdem ez-tu tâ ümmîdvâret geşteem

Hâkim:

Dil-ĥâhınca seyr itmez leţâfetden seni
 Nâ-ümîdüm tâ senüñ ümmîdvâruñ olmışum

(305a/24 27)

Şevket-i Buhârî:

Cây-ı yek-mü nîst ĥâlî ez-nigâh-ı ‘âşîķân
 Rûzgârî hemçu ĥaţţ gerd [ü] ĥubâret geşteem

Hâkim:

Ķıl ķadar ĥâlî maĥall yok nazra-i ‘uşşâķdan
 Niçe dem mânen-i ĥaţţ gerd [ü] ĥubâruñ olmışum

(305a/28 31)

Şevket-i Buhârî:

Deste-i reyĥân kemer bended berây-ı ĥidmetem
 Tâ ĥulâm-ı ĥaţţ-ı sebz-i müşĥbâret geşteem

Hâkim:

Hidmetümde deste-i reyhân kemer-bend devâm
Tâ gulâm-ı haṭṭ-ı sebz-i müşkbâruñ olmışum

(305b/1 4)

Şevket-i Buhârî:

Bezm-i ma' şūkest Şevket hidmet-i rüşen-dilân
Geşteem hürşid tâ âyinedâret geşteem

Hâkim:

Bezm-i cânân hidmet-i rüşen-dilândur Şevketâ
Olmışum hürşid tâ âyinedâruñ olmışum

(305b/5 8)

Görüldüğü gibi Şârih, Şevket-i Buhârî'nin beyitlerini neredeyse kelimesi kelimesine beyit hâlinde tercüme etmiş ve aynı vezinde yazmaya özen göstermiştir. Nitekim Şârih, fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün kalıbında yazılan beyitleri yine aynı vezinde tercüme etmiştir. Yazar, mütercimlerin genelde aşına oldukları vezinde yazılan beyitleri aynı vezinde tercüme etmeye meyilli olduklarına şöyle işaret eder: ". . . mütercimlerin çoğunlukla tercüme ettikleri metinlerin aşına olmadıkları aruz kalıplarını, oluşturdukları erek metinlerde kullanmadıkları buna karşın zaten dahil oldukları edebî gelenek içerisinde kullanılagelen bir aruz kalıbıyla yazılmış metni ise, veznini koruyarak tercüme etmeye meylettikleri görülmektedir" (Yazar, 2014, s. 262). Hatta kafiye olarak da çoğunlukla aynı kafiyenin kullanıldığını belirtir:

Kaynak metnin kafiyesini de erek metne taşıma tercihinde bulunan mütercimler, iki yola başvurmuşlardır: 1) kaynak metnin kafiyesine uygun olarak erek dilde kelimeler bulmak ya da 2) kaynak metinde kafiyeyi sağlayan kelimeleri olduğu gibi erek dile taşımak ki incelenen tercümeelerde daha ziyade bu ikinci yola başvurulduğu görülmektedir (Yazar, 2014, s. 275).

Eserin bir tercüme mi yoksa şerh mi olduğu konusunda çalışmaya başladığımızdan beri çeşitli araştırmalar yaptık. Bu aşamada eserin mukaddimesi, çeşitli nüshalardaki adlandırılması, Şârih'in ve müstensihlerin eseri nasıl adlandırdıkları, eser boyunca tercüme ile sınırlı beyitlerin bu sınırı aşan beyitlere oranı vb. hususlar değerlendirilerek eserin tercüme mi yoksa şerh mi olduğuyla ilgili bazı sonuçlara varılmaya çalışıldı.

Şârih'in, eser boyunca beyitin tercümesine öncelik verdiği görülse de sadece tercüme ile sınırlı kalmış beyitler eserin geneline oranla daha azdır. Tercümenin, Şârih'in metodunda ilk sırayı çoğunlukla aldığı gözlenirse de peşi sıra gelen açıklamalar ve yorumlar tercümenin çoğunlukla sınırının aşıldığını göstermektedir. Genellikle, tercümesi yapılan beyitin yorumlandığı, anlaşılmasında zorluk bulunan kelimelerin açıklandığı, bazen de edebî bilgilere, edebî sanatlara işaret edildiği söylenebilir. Hâkim uygun yerlerde hikâyelere, hadislere, ayetlere de gönderme yapar. Bazen beğeni ve olumsuz düşüncelerini de sıralamaktan çekinmez. Kimi zamansa beyitlerin okuyucu tarafından anlaşıldığını var sayarak beyit hakkında hiçbir bilgi vermemiş (244a/1-2), beyitin tercümesini bile yapmamıştır. Bu örnekler de Şârih'in asıl amacının tercüme olmadığını göstermektedir. Eğer amaç tercüme olsaydı, bu beyitlerin de tercümesini yapması beklenirdi. Mesela "İşret şehre muzâfdur" (322b/20) örneğinde görüldüğü gibi sadece gramer bilgisine işaret edilip geçilen beyit örnekleri eserde bulunmaktadır. Bununla birlikte sadece herhangi bir kelime hakkında bilgi verildiği de görülmektedir:

"Şenîdeend bütân-ı Yemen kelâm-ı me-râ
Nüvişteend be-âb-ı 'aķîķ nâm-ı me-râ
Âb-ı 'aķîķ âb-ı güher ta' biri gibidür. İmdi tenâsüb zâhir oldı"

(97b/24-25-26-27)

Yukarıdaki beyitte "âb-ı 'akîk" kelimesi açıklanırken Yemen'le birlikte "âb-ı akîk" in birarada kullanılmasıyla tenâsüp sanatının yapıldığı vurgulanmaktadır. Aşağıda ise sadece "fâhte" kelimesi üzerinde durulmuştur:

Çu tavķ-ı fâhte şud halka ķametem ez-ġam
Çi ser-keşist be-men serv-i hoş-ķırâm-ı me-râ
Ekşer fâhte-i muţavvaķa servlerde âşyân-sâz olagelürler"

(98a/8-9-10)

Mukaddime, Hâkim'in eserini şerh etmek amaçlı mı, yoksa tercüme etmek amaçlı mı kaleme aldığı hakkında bize ipucu vermesi bakımından önem taşımaktadır. Hâkim'in mukaddimedeki şu cümleleri bu konuyu aydınlatıcı hüviyettedir: ". . . hemân zübde-i mezâmînini edâ ve işârât-ı nuket-i âyînini îfâdan mâ' adâya taşaddî olunmadı. Beyt:

Ġaraz ĩfā-yı maqşūd ise besdür zübde-i taqrĩr
Tefāşĩl-i maħall ũzre ne ħācet eylemek taħrĩr"

(2a/9-10-11)

"Amaç kastedilenin açıklanması ise ifade edilenin özü yeterlidir; ayrıntılar üzerinde durmaya ne gerek var" anlamında çevrilebilecek bu cümlelerinden Şârih'in eseri şerh ederken mazmunlara ve nüktelere işaret etmeye özen gösterdiği ve ayrıntılara girmekten kaçındığı anlaşılmaktadır. Burada yer alan sözlerine eser boyunca uymaya özen göstermiştir. Birçok yerde "Ma'nâ zâhirdir" diyerek herhangi bir açıklamaya gitmediği görülmektedir. Eser boyunca Hâkim'in anlama işaret etmesi ve bunu çoğu yerde vurgulaması, eserin sadece tercüme amaçlı kaleme alınmadığını düşündürmektedir.

Hâkim'in mukaddimede eseri şerh etmeye başlama nedenini anlatırken ise "şerh" kelimesini şu cümlede kullandığı görülür: ". . . ber-āmed geşten şebehātıyla şimdi şunıların şu'ā'-ı şümū'larına şāl-keş-i şūr u şekā olmayup şive-i şütür-gürbe-i şifāh-ı teşāffdan şehri ve küllī şevāhid istişmāmiyla şemme-i **şerh**-i şehiri-ş-şühūda başladum" (1b/22-23-24, 2a/1).

Ele alınan tüm nüshalarda "Şerh-i Dîvân-ı Şevket", "Dîvân-ı Şevket Şerhi" gibi adlandırmalar yer almaktadır. Bunların arasında sadece Nadir Eserler Kütüphanesi nüshasında "Terceme-i Şevket, Terceme-i Şerh-i Dîvân-ı Şevket" başlığı bulunmaktadır. Müstensihlerin temmet kaydında verdiği bilgiler de dikkat çekicidir. N ve V nüshalarının temmet kayıtlarında eser şerh olarak adlandırılmakta ve "hâcegân-ı âli", "allâme" olarak nitelendirilen Hâkim Seyyid Mehemed Efendi, eserin şârihi olarak görülmektedir. Hatta esere "Terceme-i Şevket" ve "Terceme-i Şerh-i Dîvân-ı Şevket" adlandırmalarını yapan N nüshasının müstensihi Seyyid İbrâhim Hamdî de temmet kaydında "Şevket şerhi", ". . . şârihi Hâkim Seyyid Mehemed" gibi sözlere yer vermiştir.

Eser içerisinde Hâkim'in "şerh" ve "tercüme" kelimelerine yer verip vermediği de bize bu konuda yol gösterici olmuştur. Eserin, Hâkim tarafından şerh olarak adlandırıldığı cümleler şunlardır: "Bunuñ emşāli mâ-teqaddemde mürür ve **şerh**ine ĩmā ve taşaddĩ olundı" (139a/23), "Bi'l-münāsebet bu āvân-ı **şerh**-i beyt-i mezkūrda reside olan kâfile-i ħacc ile ħadd-i tevātüre . . ." (302a/27-28), "Lâkin nükte-i şî'r-i tenbĩhden ħālĩ olsa **şerh** olmağ üzere olan sevād 'abeş olurdı" (331b/26-27), "Lâ yahtācu ile's-

şerh/Şerhe ihtiyaç yok" (321a/13), "Ma'lûm ola ki bu şerh-i ebyâtda vâki' olan ba'zî ta'birât-ı haķîr nâ-merbûṭ ve ziyâde ve haşv-güne zann olunmaya . . ." (334b/21-22). Tercüme kelimesi ise eserin sadece iki yerinde geçmektedir: "Elfâz-ı mıṣra'eyn-i beyti Kaṭır büzügi gibidür. : **Terceme**" 23),-(84a/22de edâ ve îfâ içündür" **ercemet** ¹⁸بقاليه تفهيم" Şıçınca ṭaşra çıkar ki ortasındaki revşi nümûde zerd-âlûd. Gül ortasındakine beñzer" (275b/12 . . . 15).

Şârih'in anlama yönelmesi ve mukaddimede belirttiği gibi mazmunlara ve nüktelere işaret eden, mananın anlaşılmasına dair sözleri de eseri şerhe yaklaştırmaktadır. Eserin bir yerinde Hâkim şöyle demektedir: ". . . Ve burada nice bahisler ve cevaplar vardır ki buraya uygun düşmez. Çünkü biz sadece beyitin manasını çözmeyi kendimize şart edindik" (165a/27-28).

Hâkim'in, eserde ne kadar beyitte tercümeyle sınırlı kaldığı konusunda genel bir sonuca varılması için, eserin genelinde ne kadar beyitin tercüme edilip bırakıldığı incelendi. Tercümenin Şârih'in metodunun ilk basamağını oluşturduğu, bazı yerlerde eserin tercümeyle yaklaştığı; ancak bazı yerlerde tercüme dahi yapılmadığı, kimi yerlerde uzun uzun beyitin şerh edildiği görüldü. Bununla birlikte tercümeyle yorumlar katılan açıklamaların da klasik bir şerh özelliği gösterdiğini söylemek güçtür.

Tercüme edilmeden bırakılan yerlerin olması, çoğu zaman anlaşılamayan yerlerin açıklanıp diğer beyite geçilmesi gibi durumlar, eserin tercümeden de farklı bir özelliğe sahip olabileceğini göstermektedir.

Bazı beyitlerde hiçbir açıklamanın olmaması, Hâkim'in okuyucunun anlayabileceği yerleri atlamış olduğunu düşündürmektedir. Bunun dışında Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nda anladığı beyitlere odaklanmış olabileceğini de akla getirmektedir. Bu sebeplerle, eser meraklısına yazılmış olma izlenimi vermektedir. Bu doğrultuda Hâkim'in eserinin, anlaşılamayan yerlerin açıklanması için yazılmış şerh ile tercüme arasında bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.3.2.2. Kelime veya Kelime Gruplarının Anlamına İşaret Etme

Hâkim beyitlerin anlamsal olarak açıklamasını yapmıştır. Bu bilgiler, klasik şiiri anlayabilmek için oldukça faydalıdır. Kelime ve kelime gruplarının anlamları "Şerh Sözlüğü" başlığı altında ayrıntılı olarak gösterildiğinden burada birkaç örnek vermekle

¹⁸ Bi-ķālihi tefhîmun/Sözünde anlatmak vardır.

yetinilmiştir: **âb** (66a/25-26); **âb-ı harîr** (119b/3-4); **‘abîr** (234b/11, 320b/11-12); **bādām** (319b/12); **cerge** (133b/17), **çeşm-girā** (353b/5-6); **dendāne** (76a/21); **efrūhten** (320b/6); **fūrū-girift** (101b/30); **gonçe-i mektûb** (150b/28-29-30-31); **gül-i mîve** (52a/7); **hārā** (315a/31); **infi‘âl** (148a/28-29); **kedū-yı nergis** (116a/17); **laht** (89b/17); **mûm-ı âyîne** (90b/8-9, 104a/7-8); **nigehbân** (73a/17); **pây-ı sebz** (288b/10-11-12); **ruḥ bâhte** (225b/5-6); **sefid-âb** (101a/17-18-19); **şarâb-ı nîm-res** (135a/29-30); **teng** (109a/16-17); **usturlâb** (66a/16); **vesme** (349b/8-9-10-11); **zann-ı kabîh** (146a/27-28) gibi kelimelerin anlamına işaret edilmiştir.

3.1.3.2.3 Farsça Öğretimi

Bir dili sözcük öbeklerinden yola çıkarak öğrenmenin dil eğitiminde önemli bir yeri vardır. Araştırmalar da dilin yalın halde öğretiminin aksine, söz öbekleri şeklinde öğretiminin daha etkili olduğu konusunda birleşirler. Canpolat Taşçı, bu konuda şu bilgiyi vermektedir:

. . . yalın halde öğrenilmesinin yanında sözcük-öbeği şeklinde öğrenilmesinin de o dili başarılı bir şekilde öğrenmede büyük rolü olduğu söylenir. Hatta sözcük-öbekleri dilde büyük bir anlatım zenginliği sağladığından tek tek sözcüklerden çok daha fazla kullanılmakta, bu kullanım sıklığı da sözcük-öbeklerinin öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır (Canpolat Taşçı, 2014, s. 86).

Hâkim de şerh sırasında, Farsçada kullanılan yaygın bazı söz kalıplarının anlamlarını vermiştir. Böylece okuyucu Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın şerhini okurken aynı zamanda Farsçada yaygın kullanılan kelime, kelime grubu ve kalıp bazı cümleleri öğrenmektedir.

Bazen bir fiilin çeşitli kiplerde çekiminin yapıldığı da gözlenir. Hatta Şârih, bir kelimenin anlamını Farsça bir cümle ile de açıklayabilmektedir. Mesela, "tebhâle" kelimesini "demidegî ki be-ṭarf-ı leb zâhir şevved" (236b/12) olarak Farsça açıklamıştır. Bu cümleyi şöyle günümüz Türkçesine çevirebiliriz: "Oluşmuş bir şey ki dudak kenarında ortaya çıkar".

Hâkim'in Farsça kelime veya kelime gruplarını anlamlandırdığı ve bunların Farsça öğretimine yönelik olduğu anlaşıldığından bu başlık altında değerlendirilmiş, bu kelime ve kelime grupları Şerh Sözlüğü'ne dahil edilmemiştir. Hâkim'in eserde

açıklamaya gittiği Farsça kelime, kelime grubu, cümle ve kalıp ifadeleri alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz:

āb gerdīdem: “. . . āb devānīdem ve ser-şār kerdem . . .” (255b/13).

āb-ı zīr-gāh bāşed: “. . . Āb-ı zīr-gāh bāşed đurūbdandır” (156b/4-5).

āb keş berīn-cā: “. . . şu maħalli şula dimekte müsta‘meldür” (230b/22-23).

ān-ķadr ān-sūyem: “. . . ya‘nī ol ķadar öte cānibdeyüm” (323a/31).

āteş-i girībān ez-gerdenet ğired: “. . . āteş boğazuña mānend-i girībān şarıldı dimek olur” (238a/5-6).

āzürde şuden: “. . . fi‘l be-ma‘nāü'l-maşdar. İsti‘māli ķatı çok vāķi‘ olur” (236b/17).

bā-fülān telāşī dāştīm: “. . . ya‘nī dād u sited kerde būdīm ma‘nāsına ta‘bīrdür” (138b/28).

bāl-i ğod efşāned: “. . . ķanādını döğdi. Yāħūd silkti” (322b/10).

bāl-rā ğonce kon: “. . . ya‘nī dāmenüñi devşir dimekte ta‘bīrdür” (123b/1-2).

be-bāzār şudīm: “. . . bāzāra düşdük . . .” (315a/20-21).

be-çeşm ārmīd: “. . . gözde ķarār eyledi . . .” (320a/17).

be-düş/ber-düş: “. . . ğāne-ber-düş ğāne-be-düş daħı dirler. Anuñ ğibi şāħrā-be-düş ya‘nī bir sāħada ķarār u temkīni yok” (253b/15-16).

be-gerdān ğird-i ğış: “. . . ya‘nī kendi eřrafuña çevir ta‘bīri mübārek başuñ içün āzād eyle dimekte ta‘bīrdür” (74a/5-6).

be-ğüzeşte: “. . . ya‘nī yirinden ķaldırıcı . . .” (134b/24).

behr-i imtiħān ber-dāştīm: “. . . imtiħān içün taħammül eyledüñ” (324b/22).

be-nāħunem ney şikest: “. . . barmağına ķamıř yürütđi dimek olur” (255a/29).

be-reng-i murdeī: “. . . murdelik şūretinde . . .” (331b/15).

ber nemi-ğired: “. . . biraz ma‘ānī-i lāzımelerde müsta‘meldür ki siyāķ-ı ebyātdan ma‘lūm olur” (235a/24-25).

be-seng āyed ser-i mināyem: “. . . ser-i minām kendi kendine şaşa ğelür ki . . .” (321a/8).

be-zened/ne-zened: “. . . nice urmaya yāħūd ura dimek olur” (101b/21).

cāme be-düş kerd: “. . . ya‘nī çāpüklüğe āğāz eyledi ta‘bīrdür” (66a/6-7).

cāy-ı ān dāred: “. . . maħallidür diyecek yerde isti‘māl olunur” (267a/10-11).

cevher-i āyīneter būde: ". . . ya[‘] nī bisyār u mütekeşşir . . ." (258b/19).

çeşmem ez-fülân pür şud: ". . . tamām bâşıra ile müşâhede itdüm dimekdür" (207a/14-15).

çi mî-dihî: ". . . çi rehâ konda müsta[‘] mel olur " (210a/26).

dâmen-i ū be-ser-i engüşt gîred: “. . . etegine eli ile şarıldı demek olur” (238a/10).

derd-i seret mî-dihed: “. . . saña şudâ[‘] getürür . . ." (320a/13-14).

dest be-ân keşîde: ". . . ya[‘] nī tenāvüli içün el uzatdı . . ." (314b/3).

dest be-ser-pençe-i fülân zedem: ". . . ol kimsenüñ pençesin bükdüm elini kırdum diyecek yerde müsta[‘] meldür" (17a/31, 17b/1).

dest zi-cân şuste: ". . . ya[‘] nī cânından me[’]yūs oldı demekde [‘]örf olmışdur" (83b/12-13).

dil-i şad-laht-râ: ". . . dil-i şad-pâre-râ dimekdür" (89b/19).

dil ü didem ez ū seyr şudeest: ". . . fülân şey[’]den uşandum diyecek yerde isti[‘] māl olunur" (29a/2-3).

düzdîde-i şabâ/düzdîde-i rûzgârest: ". . . ya[‘] nī hevâya kapılmışdur demekde [‘]örf olmışdur" (364b/23-24).

ez-ceyb-i [‘]adem ser-keşîd: “. . . ya[‘] nī zâhir oldı . . ." (315a/26).

ez-dünyâ dest ber-dâşt: ". . . terk eyledi . . ." (324b/4).

ez-fülân çiz hün cüşed: ". . . meşelâ hün-ı gül cüşed hün-ı lâle cüş zened. Ya[‘] nī bisyār ve mübâlağa vâki[‘] şude. Şu ma[‘] nâlarda ta[‘] bîrdür" (48a/12-13).

ezîn-hîz/çiz der-gîred: ". . . müte[’]eşşir olur . . ." (334a/21-22).

ez-nigîn dârem: ". . . nigînümden iderüm . . ." (331b/16-17).

ez-pîrâhen-i ū gîred: “. . . pîrâheninden eşer kabûl eyledi . . ." (238a/21).

ez-tu: ". . . selîka-i [‘]Acemde lafza-i ez-tu gâh olur ki şudür u ibdâ[‘] ve gâh olur ki ba[‘] d u düri[‘] ma[‘] nâlarını muţazammın olur" (65a/19-20).

figânî ser kon: “. . . figânı ziyâde ve tamâm eyle ve başla dimekdür" (106a/9).

fîrûze-tâbût: ". . . fîrûzeden tâbût . . ." (331b/16).

fülân bâ-ū serî dâred: “. . . ya[‘] nī müttefikdür” (247a/16).

fülân çiz tâ gürîz-i tu bâşed: “. . . saña andan istignâ yoқdur demek olur" (30a/3).

fülân dâd germ mî-dihed: ". . . ya[‘] nī bahş u [‘]aţâ mî-dihed demek olur" (222a/23-24).

fülân dād-ı ü dād: “. . . ya‘ nî bir tîğ-ı hûn-rîzî ki zâhidânun dādını virür” (230b/7-8).

fülân defteri beyâz itmek: “. . . ya‘ nî beyâzına midâd-ı sevâd çeküp taḥrîr itdik mi dimekdür” (153b/24-25).

fülân der-kârî sürḥ-rû şude: “. . . yüz ağırtıdı işi râst geldi demekde meşhûrdur” (337a/31, 337b/1).

fülân ez-çîzî bî-niyâzest: “. . . ya‘ nî müstâgnî şude . . .” (259b/18).

fülân ez-fülân tehî-pehlüst: “. . . ya‘ nî ü-râ ihtiyâc ne-dâred . . .” (114a/19-20).

fülân ez-pehlû-yı fülân rûzî dâred: “. . . ya‘ nî anûn sâye-i ḥimâyetinde geçinür” (158b/24).

fülân gerdîde miḥmānest be-sereş mî-gerded: “. . . ya‘ nî ḥidmetinde mücidd ü sâ‘ idür demek olur” (274a/25).

fülân kes ez-kâr-ı ḥod nemi-üfted: “. . . ya‘ nî daḥı fâriğ olmadı demekde müsta‘ meldür” (94a/6).

fülân şüret keşed: “. . . ya‘ nî taşvîr kerd ma‘ nâsına müsta‘ meldür” (136a/19).

fülân temâşâyîest: “. . . ya‘ nî aña buña naẓar idicidür” (97a/20).

fülân üftâde kârest: “. . . işden ḳalmışdur dirler” (360a/8-9).

fülân zi-pehlû-yı fülân dâred: “. . . ya‘ nî anuñ sâyesinde geçinür ma‘ nâsınadır” (87a/20-21).

gerdiş-i eyyâm-ı tu-râ: “. . . rikâb-geşte dimekdür” (159b/28).

gird-i ḥîş geşte: “Acemde gird-i ḥîş geşte ta‘ bîri kendi kârını görmege meşḡul olmuş demekde müsta‘ meldür” (78a/4-5).

gird-i ser gerdem: “. . . başuña ṭolanayum ya‘ nî cân u ser-fedâlıkıla ḥidmetüñde olayum demek maḳâmındadır” (275a/14-15-16); “. . . başuña ṭolanayum. Ya‘ nî saña cân ve bâş ile fedâ olayum diyecek maḥalalde söylenür” (318b/16-17).

gonçe kon: “. . . ya‘ nî der-çîn it . . .” (123a/30).

güş ez-hüş refte: “. . . muḡmâ ‘aleyh şude . . .” (357b/6).

gül-âb şudîm: “. . . gül-âb olduḳ . . .” (315a/21).

gül-be-çeşm: “. . . sefidî . . .” (91b/20).

gül-be-dāmān kerd: “. . . etegine gül ṭoldurdı . . .” (227a/6).

gül koned: “. . . izḥâr ider çâk ider . . .” (263a/12).

ḥ̣'ābānde müjgān şude: ". . . kirpigini yumdı dimekte böyle ta' bīr olunur" (106a/3-4).

ḥ̣'āb-dīden: ". . . ya' nī ḥ̣'atṭuñi ḥ̣'ābda görmek için . . ." (103b/24-25).

ḥ̣āme-i fülād kerd: ". . . kâğıdı deldi dimekte ta' bīrdür" (233a/21).

ḥ̣ayret üftāde dārem: ". . . ya' nī bir üftāde ḥ̣ayreti tutarum" (269b/22).

herze mī-gerdem: ". . . bī-fā'ide türktāz eyledüm" (97a/11).

hevā hilālī şud: ". . . ziyādār oldı . . ." (334a/15-16).

himmetī dārem: ". . . ya' nī himmet isterüm . . ." (316a/24).

ḥ̣ūn cūşed/ḥ̣ūn-ı ū mevc-zened/dileş ḥ̣ūn şud: ". . . ḥ̣ased ve reşkten yüregine ḥ̣an oturdı dimek ma' nālarında müsta' meldür" (104b/13-14).

īn mi'mār-ı ter-destiāst: ". . . īn mi'mār-ı ter-destiāst ḡāyet üstād ve eli şan'at-kār dimekdür" (97b/14).

kārem be-ān çiz keşid: ". . . işüm añā müntehī oldı . . ." (320b/21).

konī āb ez-nigāh-ı ḥ̣od: "Konī āb ez-nigāh-ı ḥ̣od ya' nī aḡlarsın. Güli bū kerdeem ya' nī bir gül ḥ̣okmışum" (246a/5-6).

medār-ı ū ez-pehlū-yı fülānest: ". . . ya' nī ser ū sāmānına fülān imdād ider dimek olur. 'Acemde ḥ̣arb-ı meşel gibi olmışdur" (6a/18-19).

mestāne resīdeest: ". . . serḥ̣oş gelmişdür dimekte ta' bīrdür. Şarāb resīdeest neş'esi çatmışdur dimek gibi . . ." (109b/19-20).

mey resed/şarāb resīde: "Mey resed şarāb resīde ta' bīrdür. Şarāb yetişdi. Türkīde bile ta' bīr olunur. Keyfi çatdı dimek gibidür. Zebān-zed oldığı erbāb-ı selīḥaya ma' lūmdur" (103a/13-14-15).

mī-keşed destī/dest keşed: "Bir maḥ̣būbuñ gül-i vuşlatı nefsi-ḡayrdan perişān ola dest keşīde şude dirler" (50a/28-29).

mī-resem īnek: "O ḥ̣arafdan geliyorum dimekte müsta' meldür" (242a/20-21).

mī-üfted zi-pā: ". . . dibinden yıkıldı . . ." (224a/29).

nāzem be-fülān taḥ̣şīn mī-konem: ". . . nāzem be-fülān taḥ̣şīn mī-konem meşhūrdur" (231b/12).

ne-şineved/sūḥān-kerden/sūḥān nā-kerden: ". . . lafza-i ne-şineved ḥ̣iss ne-gerded ma' nāsına sūḥān-kerden söz söylemek sūḥān nā-kerden söylememek dimekte ta' bīrdür" (110b/1-2-3).

pā-be-ser be-güzār: “. . . ayağı başı üzerine ko . . .” (252b/30).

pehlū-niṣīn nedīm ü mütereddid-i fülān der-pehlū-yı fülānest: "Ya‘ nī anuñ sāye-i ḥimāyetinde geçünür . . ." (334a/19-20).

pehlū-yı ḥod der-dest nīst: ". . . kendi taşarrufı elinde degildür" (364b/21-22).

peṣīmānī ez-şükufte: “. . . ḥāmūş u ketūm olmada ta‘ bīrdür” (244b/12).

rāh pūr ez-gil: ". . . gāyet çamurlı her lağzişde daḥı ālāyiş ve kederi müzdād olur" (318b/12-13).

rāz-ı ü gül şude: ". . . esrārı fāş oldu . . ." (84b/25).

rīşe rişteim: ". . . rişte kerdeim taḥdīrinde oldığı zāhirdür" (314b/25-26).

rişteem: "Rişteem demek ez-penbe-i mey rişte kerdeem beher tār-ı ridā demek olur" (30b/25-26).

sāgar keşīd: “. . . ser-ā-pā nūş eyledi . . .” (225a/5).

sebz şude: "Sebz şude ve sebzī-dīde ve sebzī dāred ḍurūb-ı emşālden. Tārī şude ve tarāvet-dīde ve neşv ü nemā dāred ma‘ nālarında isti‘ māl olunagelür" (46a/3-4-5).

ser be-gird āyed: ". . . başı ṭolandı . . ." (323b/14).

ser-gūşī kerd/ser-gūşī girift/ser-gūşī dād: ". . . ser-gūşī kerd ser-gūşī girift ser-gūşī dād emşālindendür. Fısıldaşdı ma‘ nāsına . . ." (200a/10-11-12).

ser-keşīde: ". . . ya‘ nī uç gösterdi demek olur" (31a/18).

ser-konīd: “. . . ser kerd ser kerde ser ber-dāred izhār eyledi ma‘ nāsına . . .” (237a/7-8).

ser-zed: ". . . baş gösterdi . . ." (217a/19).

seyl mī-āyed birūn: "Seyl-i mehtāb mī-āyed birūn taḥdīrindedür" (148a/23).

sūḥan be-ser resīd/sūḥan-rā ser konem: ". . . sözi geregi gibi edā-yı merām üzere itmām eyledi demekde ta‘ bīrdür" (140b/11-12).

sūḥan ser kerd/sūḥan sırr kerd: ". . . sözi başa yetişdürdi. Sūḥan sırr kerd sözi ketm eyledi" (328a/19-20).

şarāb resīde şude/henūz mey ne-resīde: ". . . şarāb resīde şude henūz mey ne-resīde keyfi çatmış çatmamış ma‘ nālarında . . ." (144a/ 19-20).

şu‘ le be-ḥūn ḡaltāned: “. . . şu‘ leyi ḥūna ḡaltīde itdi ya‘ nī ḳana bulandurdu ta‘ bīrdür” (231a/9-10).

şu‘ le ez-tenet ser keşīd: “. . . senüñ vücūduñdan baş gösterdi . . .” (238a/4).

tābe-key der-āftābī: “. . . tābe-key der-āftābī niceye dek yanup yaqılmadasın . . .” (251a/4).

tāk-i me-rā sebz şud: “. . . neşātımız hāşıl oldı dimedede iştilāh olmışdur” (150a/6-7).

taşvīr be-varaḵ keşīde: “. . . taşvīr kerde . . .” (314a/11).

tebhāle: “. . . ‘ uḵde-i hūndur” (97a/16); “. . . demīdegī ki be-ṭarf-ı leb zāhir şevved . . .” (236b/12).

temāşāyī be-çeşm-i dīgerī şudeāst: “. . . ya‘nī ğayruñ gördiği göz ile baḵar . . .” (97a/21).

tevāned şud: “. . . olayazdı . . .” (97a/5).

vā-kerd: “. . . ān çīz-rā vā-kerde izāle eyledi. Niḵābeş vā-kerd niḵābın ḵaldırdı. Şu ma‘nālarda isti‘ māl olunagelmişdür” (219a/18-19-20).

vā-kerde māned: “. . . açık ḵaldı . . .” (329b/2).

zi-pes mī-gerded: “. . . eñsesine döner . . .” (252b/9).

Görüldüğü gibi Hâkim, genelde yalın kelime öğretiminden ziyade kelime grubu ve cümleler yoluyla dili öğretme çabasıdadır.

3.1.3.2.4. Okuma Yanlışlığını Önleme

Hâkim kimi zaman beyitte geçen kelimelerin yazımı hakkında okuyucuyu bilgilendirmiştir. Bu bilgiler eserde iki görev üstlenmektedir. Birincisi kelimenin diğerk bir kelime ile tamlama oluşturmadığını gösterir: “. . . raḵīb sūkūn ile . . .” (96b/2); “. . . za‘f sūkūn ile . . .” (96b/8); “. . . ey tāk be-ğayr-ı izāfet-i men. Ya‘nī ey tāk men esīr hūmārusın” (348b/1). Bu bilginin genelde şerhe başlarken verildiği görülmüştür. Bu durum metnin yanlış okunması ve anlaşılmasını engellediği gibi vezin için de yarar sağlamaktadır. Mesela Şârih, bir beyitte geçen "āheneş" kelimesinin sūkūn ile okunması, yani kelimenin diğerk bir kelimeye bağlanmaması konusunda uyarıda bulunmuştur: "Vezn için āheneşde sūkūn-ı nūn eyle . . ." (53b/29).

Kelimelerin doğru okunması için bazen de kelimelerin esreli, ötreli okunması gerektiği bilgisi verilmiştir: “şurṭa zamm-ı şīn ile” (268a/16-17). Mesela şu cümlede: "Lafza-i bār noḵṭa-i vāhīde ile . . ." (16b/22) "bār" kelimesinin "yâr" okunmasını engelleyecek bir bilgi verildiği görülmür.

"kerden" yapmak, etmek; "gerdîden" ise "dönmek, dolaşmak" anlamına gelir. Bu kelimelerin özellikle şimdiki zaman çekimi ile şimdiki zamanın hikâyesi çekiminde birbirine karışma olasılığı vardır. Anlam olarak ne kadar farklı olsa da gözden kaçabilir. Mesela, "mî-gerdem", "mî-kerdem" okunabilir. Bu yüzden Hâkim yer yer bu konuda bilgi verir: ". . . gerden kâf-ı 'Acemî ile . . ." (338b/9).

Eserde verilen bu bilgiler, okuma yanlışlığını önlediği gibi, vezin için de kolaylık sağlamaktadır.

3.1.4. Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri

3.1.4.1. Eserin Dil Özellikleri

3.1.4.1.1. Devrik Cümle Kullanımı

Hâkim'in şerh sırasında oluşturduğu cümlelerinin çoğu kurallı iken bazıları devriktir. Metinde geçen devrik cümlelerden bir kısmı şu şekildedir: "Hûn oldu leb-i taşvîr-i bî-rûhâsâ bende reng-i sühân (71b/19-20); "Senüñ şehd-i handeñdendür hazân u bahârımız" (124b/17); "Yandıķ mânend-i şem' bî-câ. Sûz-ı hierden yandıķ" (148b/11); ". . . reng-i teşbîhüm budur ki gül-i sîb-i zenaħdân dimişüm reng-i zenaħdânuma" (152b/8-9); "Göñlüm nice güşâde olur nezzâre-i bağdan" (192b/10); "Gül koned izhâr ider çâk ider dil-i ğamnâki ya' nî kendi kendini" (263a/12-13); "Câddeden tâk gibi şarâb tereşşuħ ider eger kefi mey-keşândan kadeħ hâke üftâde olursa" (281b/4-5); "Dimâğuma bațar eger lebi țama' dan beste eylesem" (303b/19-20); ". . . şîşeden minâ-yı şarâb murâd eyledi mestî 'alâķasıyla" (332a/26-27); "Gevherden rişte gibidür benüm kemend-i vaħdetüm" (334b/19-20); "Âteş-i gül munțafî oldu âteş-i dilümden ve âb-ı dîdemden" (347b/20-21); "Ruĥsâre gösterdi mânend-i mâhî cümleye ve müjġân-ı siyâh ile zaħm urdı cümleye" (369a/5-6); ". . . kilkümi kırar eger anuñ yâd-ı çeşmi ile elümi kâleme âşnâ eylesem" (366b/21-22).

Devrik cümlelerin anlatıma ahenk katıp anlaşılabilirliği kolaylaştırdığı dikkat çekmektedir. Ancak, bu cümlelerin çoğunlukla Farsça beyitin Türkçeye tercümesi sırasında kelimelerin beyitteki sırasına bağlı kalmak için kurulduğu görülmektedir. Dolayısıyla cümlelerdeki devrikliğin, genellikle çeviri dilinden kaynaklandığı göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.

3.1.4.1.2. Dilbilgisi Terimleri

Hâkim'in bazen beyiti açıklamaya geçmeden önce veya açıklama sırasında kelimelerin birbirine göre durumları, dil bilgisi kuralları ile ilgili bilgiler verdiği görülür. Bu bilgiler, beyitin doğru okunmasına yardımcı olmakla birlikte beyite anlam vermeyi de kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın bu kısmında, eserden tespit edilen, Hâkim'in üzerinde durduğu dil bilgisi terimleri tasnif edilerek hakkında bilgi verilmeye çalışıldı. Herhangi bir bilgiye ulaşılamayan terimlerle ilgili ise Hâkim'in metinde yüklediği anlamdan yola çıkılarak açıklama yapılmıştır. Tespit edilen dil bilgisi terimlerini alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz:

edât-ı intihâ: Sonuçlandırma edatı (Erdem, 2007, s. 198): "Tâ ğubâr-ı hâtır-ı hodda edât-ı intihâ ' illete maħmûle ola" (324b/28).

edât-ı nefy: Olumsuzluk edatı: ". . . nâ-tevânend edât-ı nefy ile muşaddar . . ." (153b/6-7).

edât-ı ta'accüb ü teksîr: Kaynaklarda ef'âl-i ta'accüb (şaşma fiilleri) (Ateş, Yazıcı ve Çetin, 1964, s. 168) olarak geçmesine rağmen edat olarak bu terimle karşılaşılmamıştır. Ancak Erdem'in çalışmasında edât-ı ta'accüb, hayret edatı olarak adlandırılmıştır (Erdem, 2007, s. 200). Hâkim, Farsçadaki "çi" sözcüğünü bu edata örnek göstermektedir: "Yâhûd çi edât-ı ta'accüb ü teksîr ola. Ya'nî ne feryâdlar kuhsâr-ı nigâhumda piçîde oldı dimek ola" (287a/4-5-6).

edât-ı ta'cîl: Bir durum karşısında hızlı hareket etme, çabuk davranmayı gösteren edattır: "Hemân gâh olur ki elif ile hemân lafzı ile edât-ı ta'cîldür" (97b/19-20).

edât-ı tafdilî: Yüceltme edatı (Erdem, 2007, s. 201). Eserde "teng" kelimesi hakkında bilgi verilirken bu terimden bahsedilmiştir: ". . . terk-i edât-ı tafdilî ile mürâ'ât-ı tezâd olur raħmetu'llâhi 'aleyh" (194a/30-31).

emir: Bünyesinde hitap barındıran ve bir eylemin yapılmasını buyuran fiil kiplerindedir (Yıldırım, 2013, s. 172). Farsçada "be-" ön ekiyle kurulan bu yapı, bazen "be-" ön eksiz de karşımıza çıkabilir; ancak emir anlamı taşıyabilir. Şevket'in bir beyitinde geçen bu kullanımı, Hâkim açıklama gereği duymuştur: "Şiken be-şiken taqdirinde" (52a/11).

fâ'il: Cümlede yüklem anlattığı işi yapandır. Eserin birçok yerinde fâ'il olan sözcüklere işaret edilmiştir. Ancak burada birkaç örnek vermekle yetinilmiştir. Mesela Şârih:

Hemānā zūlf-i baht-ı tîre-i mā' uqde mî-sāzed
Hümā ez-üstüh'ân-ı hōd koned ger şāne-i mā-rā

(73b/26-27)

yukarıdaki beyiti şerh ederken "Fâ'il-i mî-sāzed zūlf-i baht-ı tîre olur" (73b/30-31) diyerek "mî-sāzed" kelimesinin fâ'ilinin "zūlf-i baht-ı tîre" olduğunu söylemiştir.

fi'l-i mâzî: Fiilin geçmiş zaman çekimidir. "Mâzî-i şühûdî" ve "mâzî-i naklî" olmak üzere iki çeşidi vardır. Eserde bazı kelimelerin geçmiş zamanda çekimlendiği söylenmiş, böylelikle okuyucunun dil bilgisi bakımından gelişimine de yardımcı olunmuştur. Bir beyitte geçen "bâled" kelimesinin aynı zamanda geçmiş zaman/fi'l-i mâzî çekimi de yapılmış, Şârih tarafından ek bilgi olarak okuyucuya sunulmuştur: "Bâled fi'l-i muzâri' maşdar-ı bâliden. Fi'l-i mâzîsi bâlîde şud" (98b/15).

fi'l-i mâzî-i cem'-i muhâtab: Fiilin, geçmiş zamanın ikinci çoğul şahsıyla çekimlenmiş şeklidir. Bir beyitte geçen "kerdîd" kelimesi Şârih tarafından hem geçmiş zamanın ikinci çoğul şahsıyla çekimlenmiş "kerden" mastarından gelen bir fiil, hem de "gerdîden" mastarının fi'l-i mâzîsi olan "gerdîd" olarak düşünülmüş olmalı ki iki şekilde de anlamlandırılmıştır: "Kelime-i kerdîd fi'l-i mâzî-i cem'-i muhâtab olur yâ fi'l-i mâzîdür" (64b/2-3).

fi'l-i muzârî: Hem hâle hem de gelecek zamana işaret eden fiil çekimidir. Manastırlı Mehmet Rıfat (2013), *Mükemmel Osmanlı Sarfı* adlı eserinde buna şöyle bir örnek verir: "(şuraya gel) diyen bir adama cevaben (gelirim) demek gibi ki ya şimdi ya sonra geleceğini beyan eder" (Tamkoç, 2013, s. 43). Eserde de fi'l-i muzârînin bulunduğu yerlerde açıklamalara gidilmiştir. Eserde bir beyitte geçen "bâled" fiil çekiminin "bâliden" mastarından geldiği ve fi'l-i muzârî olduğu şöyle dile getirilmiştir: "Bâled fi'l-i muzâri' maşdar-ı bâliden . . ." (98b/15).

Hâkim, mâzî ve muzârî edatlarının Türkçe kullanım sırasında değişiklik gösterebildiğini dile getirir. Böylelikle yaşadığı dönemdeki farklı dil bilgisi kullanımlarına dikkat çeker: "Ma' lûm buyurıla ki ba'zî mâzî ve muzâri' edâtları iktizâyı rabt-ı ta'bir-i Türkî hasbiyle mütehâlif-i edâ olunur" (279a/8-9-10).

harf-i şart: Eserde, koşul bildiren “eğer” edatının “ger” şeklindeki “ع” harfi kastedilmiştir. Beyitte geçen “gerdîdeem” kelimesini anlamlandırmaya çalışan Şârih, harf-i şart ile kelimenin “ger dîdeem” de okunabileceğini şöyle belirtir: "Yâhûd gerdîdeem harf-i şart olup dîde ism-i mef'ûl ola" (274a/28-29).

ism-i fâ'il: Türemiş sıfat durumunda olup Türkçedeki -An+ sıfat-fiiline karşılık gelerek anlamlı kelimeler türetir. Ayrıca geçici nitelikleri anlatan sıfatları karşılıklar ve sadece etken çatılı fiillerden yapılabirler (Yüceol Özezen, 2015, s. 105). Mesela “kâhil” kelimesinin "göze sürme çekme" (Devellioğlu, 2008, s. 503) anlamındaki "kehl" sözcüğünün ism-i fâ'ili olduğu eserde şöyle ifade edilir: "Kâhil kehlden ism-i fâ'ildür" (126a/31).

ism-i mef'ûl: Türkçedeki geçmiş zaman sıfat-fiiline ya da edilgen çatıdaki geniş zaman sıfat-fiiline karşılık gelmektedir (Yüceol Özezen, 2015, s. 111). Yüceol Özezen, "Osmanlı Türkçesinde yer alan her Arapça mastarın ism-i mef'ûl biçimi kullanılmadığı gibi, ism-i mef'ûlü kullanılan kimi mastarların da Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde yer almadığı dikkati çekmektedir" diyerek bu terim hakkında farklı bir bilgi verir (Yüceol Özezen, 2015, s. 111-112). Eserde ism-i mef'ûl durumundaki bu sözcüklere de işaret edilmiştir: ". . . dîde ism-i mef'ûl ola" (274a/28-29).

izâfet-i beyâniyye: Muzâfun ileyhin muzâfın cismini açıkladığı tamlama çeşididir (Yıldırım, 2013, s. 57). Şârih, aşağıdaki beyitte:

Diger be-seng ser-i h̄ iş-râ çi-râ be-zened

Ki reft **gül-beden-i bâde** ez-ber-i minâ

(101b/18-19)

“gül-beden” kelimesinin “bâde” kelimesine izâfet-i beyâniyye ile bağlı olduğunu belirterek hem bu kelimelerin ayrı ayrı okunmasını önler, hem de tamlamanın çeşidini açıklama yoluna gider: "Gül-beden bâdeye izâfet-i beyâniyyedür" (101b/20).

izâfet-i maktûb: Muzâfın önde, muzâfun ileyhin daha sonra yer aldığı tamlamalardır (Yıldırım, 2013, s. 53). Şârih böyle durumlarda açıklamalar yapıp bu tamlamaların iki şekilde de aynı manayı verdiğini söyler: “Bâr-ı hacâlet diyecek yerde hacâlet-bâr bu ma' nâyı ifade ider” (236a/6).

ki bağlacı: Yapısı bakımından basit bağlaçlar arasında yer alır (Yıldırım, 2013, s. 309). Bu bağlaçla ilgili eserde şu bilgi vardır: “Lafza-i ki râbıta dur” (102a/10).

mastar: Kişi ve zaman çekimi olmadan bir işe veya duruma işaret eden kelimelerdir (Tamkoç, 2013, s. 37). Eserde fiillerin mastarlarına da bazen işaret edildiği görülür: "Kened kâf-ı ‘ Arabî ile kendîdenden" (101b/25).

mef’ûl: Yüklem yapıldığı işten doğrudan etkilenen cümlenin ögesidir (Yıldırım, 2013, s. 362).

Beyâbânî ki ez-ḥüsnet tecellizâr mî-gerded
Yed-i beyzâ koned müreş kefi dest-i Süleymân-râ

(137b/7-8)

Yukarıdaki beyit şerh edilirken beyitteki iki mef’ûl de gösterilmiştir. Bu beyitteki birinci mef’ûl “mûr”, ikincisi de “dest-i Süleymân”dır: “. . . mûr mef’ûl-i evvel kefi dest-i Süleymân mef’ûl-i şânî ola" (137b/11-12).

muhaffef: Bir ses veya hecenin hafifletilmiş, eksiltilmiş şeklidir. Eserde birkaç yerde muhaffef olan kelimeler gösterilmiştir: ". . . be-mâned muhaffef-i be-mânend olmağ da muḥtemeldür" (269b/1-2); "' Arş-ı sâ ‘ arş-ı sâ yeden muhaffef. Zârûret-i kâfiye bunı muḥtezâ oldı" (9a/19-20); "Lafza-i pey peymûdeden muhaffef olur" (344b/22-23).

muzâf: İsim tamlamasında anlamı tamamlanan, açıklanan kelimeye verilen addır. İsim tamlamasındaki asıl unsur olup Türkçede “tamlanan” adıyla bilinmektedir (Yıldırım, 2013, s. 48). Bir beyitte geçen “hâk-i be-bâd-refte” tamlamasını açıklarken Şârih, muzâfin hangi kelime olduğuna şöyle işaret eder: "Ḥâk be-bâd-refte terkîbine muzâf" (124b/11). Yine aşağıdaki beyitte:

Şitâb-ı tâlib-i û-râ buved keyfiyyet-i diğeri
Zi-germîhâ-yı reften şîşe sâzed seng-i râheş-râ

(132a/27-28)

“şitâb” kelimesinin “tâlib-i û-râ” tamlamasının muzâfi olduğu şöyle açıklanır: "Şitâb sükûn-ı bâ ile tâlib-i û-râyâ muzâfdur" (132a/30-31).

münâdâ: Nida harfinden sonra bir kişiye seslenme ve çağırma ifade eder (Özdoğan, 2015, s. 33). Eserde münâdâ durumundaki bazı kelimeler açıklanır: "Kadeḥ-keşân münâdâdur. Ya‘nî ey kadeḥ-keşân . . ." (185b/21); "Şebnem münâdî olmağ menâb görünür" (230b/4).

nehy-i hâzır: Yap yahut yapma anlamında muhataba emretmek için kullanılır (Kılıç, 2014, s. 111). Eserde “Mî-pîçîd nehy-i hâzırdur” (237a/20) denilerek nehy-i hâzıra dikkat çekilmiştir.

sıla: Rabıt sîgası, bağ fiil, ulaç (Develioğlu, 2008, s. 949). “Zamîr hâk-pâya râci‘ verâ’-ı şıla-i zâ’idedür” (133a/1); “Senüñ esîr-i cilve-i âhesteñe bilürüñ ki güllerüñ kıadd çekmekleri perîdegî-i rengdür. Böyle maḥallerde ḥazf-i edât-ı şıla şâyi‘dür” (205b/23-24).

vasf-ı terkîbî: Sıfat tamlaması anlamına gelir. Eserde bu tür tamlamalar hakkında da yeri geldiğinde bilgi verilmiştir: “Pîrâhen-i der vaşf terkîbi pîrâhen-i derîde ma‘ nâsına” (245a/6).

yâ-yı hitâb: Bir kişiye hitâb etmek anlamında kullanılan “ی” dir. Eserde yapılan şu açıklamada, emir kipinin ikinci şahıs çekimi için kullanılan “ی” nin yâ-yı hitâb olarak adlandırıldığı görülmektedir: “Mî-resî Gül-gûnda yâ-yı ḥitâba maḥmûl taḳdîr-i kelâm” (118a/15-16). Bu cümledeki “mî-resî” sözcüğünün sonundaki “ی” harfi, kelimenin emir gövdesine eklenmiş olup “ulaşıyorsun, yetişiyorsun” anlamında ikinci tekil şahısa hitap görevi görmektedir ve hitap edilen de Gül-gûn’dur.

yâ-yı vahdet: Birlik yâsı adı da verilen ve isimlerin sonuna gelen “ی” eki, sayı sıfatı olan “bir” anlamına da gelmektedir (Ateş ve Yazıcı, 1973, s. 23). Şârih, yâ-yı vahdete bazen eserde işaret eder. Meselâ “rûzî” kelimesi “birgün” anlamının yanı sıra birkaç manaya da geldiğinden “rûzî” kelimesinin sonundaki “ی”nin nisbet “ی” si olduğunu Hâkim açıklama gereği duymuştur: “Yâ-yı rûzî ma‘ nâ-yı vahdete ḥaml ile tekellüfden ḥâlî degüldür. Rûz rûze rûzî müstaḳill müstaḳill ma‘ nâlarda ‘orf olmuştur” (79a/12-13-14). Bir başka yerde de “ârîzî” kelimesinin sonundaki “ی” nin yâ-yı vahdet olduğunu söylemiştir: “Yâ-yı ‘ârîzî vahdet içündür” (339b/19-20).

zamîr: İsimlerin yerlerini tutan, ardında kişi veya nesne bulunan kelimelerdir (Yıldırım, 2013, s. 103). Eserde bazı zamirlerin hangi kelimelerle bağlantılı olduğuna da değinilmiştir. Mesela, üçüncü şahıs zamiri olan “ü” nun hangi kelimeyle ilgili olduğu gösterilmiş, böylelikle beyiti anlamak da kolaylaşmıştır: “Zamîr-i ü dâmân-ı tere râci‘” (130b/18).

Şârih, bitişik şahıs zamirleri hakkında da bilgi vermiştir. Mesela, üçüncü tekil şahıs zamiri olan “ش” ın beyitte hangi kelimeyle bağlantılı olduğu şöyle anlatılmıştır: “Zamîr-i şîn deste râci‘ olur” (362b/30).

Beyitteki bir mısra diğer bir mısraya neden-sonuç ilişkisi ile bağlıysa, Şârih bu durumu okuyucuyla paylaşmıştır: "Hinnā pāy-ı nigāheş-rā mecmū'ı beyāz-çeşm-i gül-gün şuda 'illet ola" (131b/29), "Mışra' -ı şānī evvele 'illet olur" (29a/1).

Görüldüğü gibi Hâkim, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh ederken yer yer dil bilgisi ile ilgili bilgiler vermiştir. Metinden elde edilen bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki, her beyitte dilbilgisel açıklamalar yapılmamıştır. Metnin hacmine bakıldığında Şârih'in, mukaddimedede belirttiği gibi daha çok anlama yoğunlaşmış olduğu görülmüştür. Ancak yine de Şârih'in verdiği dilbilgisi kuralları ve kelimeler hakkındaki gramer açıklamaları eserin anlaşılmasını oldukça kolaylaştırmış, okuyucunun dil öğrenimine katkı sağlamıştır. Günümüz dil öğrenimi açısından da bu bilgilerin tespiti çalışmaları oldukça önemlidir.

3.1.4.1.3. İkilemeler

Şerh sırasında Şârih'in ikilemelerden yararlandığı görülmektedir. İkilemelerin anlatımı güçlendirdiği düşünülürse, bu durum yine okuyucu karşısında daha çok öğretici konumunda olan Şârih'in metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak için buna başvurduğunu göstermektedir. Nitekim Özmen, ikilemeyi ". . . iki kelimenin güçlendirme, abartma, çoğaltma, birliktelik sıralama, vb. işlevlerle, peş peşe gelmesiyle oluşan kelime grubudur" (Özmen, 2013, s. 75) şeklinde tanımlamaktadır.

Eserde rastlanılan ikilemeler Arapça-Arapça, Farsça-Farsça ve Türkçe-Türkçe olmak üzere üç türlü karşımıza çıkmaktadır. Arapça-Arapça kuruluşunda olan ikilemelerden bazıları şunlardır: **halka halka** (31b/4), **heyhât heyhât** (80a/27, 284a/6), **kıf'a kıf'a** (351b/29), **metin metin** (5b/21), **mışra' mışra'** (38a/30), **zıfır zıfır** (36b/29).

Farsça-Farsça şeklinde olan ikilemeler diğer ikilemelere göre eserde daha çok karşımıza çıkmaktadır: **âheste âheste** (351b/27), **beh beh** (245b/3), **bend bend** (28b/25-26, 121a/20, 154a/24-26-28), **beyâbân beyâbân** (21b/12), **cüdâ cüdâ** (222a/2), **çâk çâk** (113a/24), **dâğ dâğ** (117b/26), **deste deste** (11b/25, 304a/10), **enbüb enbüb** (29b/20, 98b/27), **gâh gâhî** (24a/18, 338b/31), **güne güne** (293a/15), **hezâr hezâr** (10a/8), **let let** (89b/18), **nerm nerm** (73a/31), **pâre pâre** (23a/7, 84a/25, 89b/17, 153a/13, 289a/31, 351b/28), **pes pes** (243a/15), **pîçid[e] pîçide** (132a/24), **rîşe rîşe** (286b/21), **rîşte rîşte** (59b/5), **rîze rîze** (84a/28, 109b/17, 141b/19, 152b/23-24), **şîşe şîşe** (209b/21), **teng teng** (60b/22).

Türkçe kelimelerle oluşturulmuş ikilemeler de anlatım sırasında Hâkim tarafından kullanılmıştır: **başdan başa** (287b/21), **bir iki** (288a/16), **böyle böyle** (17a/25, 291a/27), **çatık matık** (147b/8), **çok çok** (89a/24, 321b/18), **delik delik** (272a/14, 284b/2, 298b/12), **egri bügri** (101a/23), **haḥḥā haḥḥā** (248a/2), **hāyhāy** (281a/23), **hınçkıra hınçkıra** (248a/2), **ide ide** (335a/12), **ikisi üçü** (178a/1), **nice nice** (4a/16, 7a/29, 97a/25), **niçe niçe** (148b/15, 165a/6, 282b/7, 296a/28), **kendi kendine** (35a/19-20, 36b/25, 49b/31, 57b/14, 150b/17, 211b/21, 235b/30, 246b/3, 263a/12-13, 268b/5-9, 292b/16, 304b/7, 341b/29, 345a/12), **ola ola** (106a/22), **şarıca şarıca** (275b/9), **şır şır** (356b/3), **tura tura** (107b/7), **üze üze** (77b/12), **yana yana** (169b/10), **yapca yapca** (295b/12), **yer yer** (154b/23).

Eserin ikilemeler bakımından zengin olduğu görülmüş, söz varlığı yönüyle incelenmeye değer bir eser olduğu anlaşılmıştır. Nitekim ikilemelerin önemini Karataş şöyle dile getirmiştir: "İkilemeler, sözcüklerimizin zengin bir damarıdır" (Karataş, 2009, s. 33).

3.1.4.1.4. Türkçe Kelimelerden Yararlanma

Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh eden Hâkim, Arapça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Türkçe kelimelere de yer vermiştir. Eserden tespit ettiğimiz bu kelimelerden bazıları şunlardır: **biçmek**: Kesmek. "İmdi dās-ı barḫ bizüm geştemizi biçmek gerekdür" (88b/30-31); **devşürmek**: Toplamak. ". . . sükûtımız dāmen-i maḥşeri devşürmek . . ." (78b/6, 196a/5, 308b/2); **egin**: Sırt, arka. "Büy-ı pīrāhen-i Yūsufi egnüme 'uryānlıgumdan çekerüm" (284b/6); **eğlenmek**: Vakit geçirmek, beklemek ". . . oldı. Ya' nī ḥarf-i niyāzımı tekellüm idemedüm. Dehānımda eglendi" (87b/9); **hınçkırma**: Hıçkırma. "Hınçkıra hınçkıra ağlaması haḥḥā haḥḥā ile ḥandesı olur" (248a/2-3); **issi**: Sahip. ". . . oldı. Öyleye keşret-i şadā-yı güft ü gūdan gūş-ı şenvā işşüm gibi . . ." (89b/5); **komak**: Koymak, bırakmak; izin vermek. "Ya' nī benüm reh-güzerüme kine-ḥ'āhlik dāmını ḳoma" (77a/169, 86b/8, 93a/18, 125a/14, 175b/26-29, 176b/31, 281b/9, 286b/15, 293b/7, 316a/15, 348b/22); **ötürü**: Sebebiyle. ". . . ötüri niğāh-ı dīde gibi bāde ḫarf-ı ayağdan bīrūn olur" (278b/16-17); **savulmak**: Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak. ". . . şükūfe ḥande-i dendān-nümā eylemedin şavuldı" (183a/25-26); **sıçmak**:

Dışkıyı vücuttan dışarı atmak. "Şıçınca taşra çıkar ki ortasındaki . . ." (275b/13-14); **sıvarmak**: Sulamak¹⁹. ". . . zîrâ bu şemşîr-i ebrû-yı cebîn sıvarıldığı âb-ı 'işvenüñ . . ." (71a/14, 348a/29); **silkmek**: Bir şeyi kuvvetle sallamak. "Biz âb-ı ta'âmîri mânend-i ğubâr âstinden silkişiz" (122b/5-6); **taşra**: Dışarı. (45a/7, 163a/1-2-6, 341b/25); **tapurdu**: Ayak sesi ". . . dâ'ire-i 'ağldan çıkup gitsek dağı ayak tapurdısı ğüş olunur" (313b/26-27); **tolaşmak**: Gezmek görmek. "Ya'ni kendi âb-rüyımız zûrı ile 'âlemi tolaşduğ" (78b/10); **urmak**: Vurmak. "Dem urmamağ sühan işitmemedemden kem degildür" (40a/5, 133b/1, 134b/20, 140b/16, 155b/21, 186b/7, 187b/3, 283b/18, 341b/25); **üzülmek**: Kopmak, koparılmak, uzaklaşmak. ". . . ile üzöldüm gitdüm" (306b/1); **yalman**: Kılıcın, kamanın, bıçağın, mızrağın, süngünün ağzı ya da ucu. "Dâl-ı meftûha ile dem tiğ ağzı yoğsa zamm ile yalman ma'nâsına degil" (235a/29-30); **yonılmak**: Yontulmak. ". . . tiğ-ı mühr ile yonılmış hâme-i nûr virmişdür" (57a/15-16, 358b/24).

Bu kelimelerin dışında bazı soru zamirlerinin Eski Türkçedeki şekliyle kullanıldığı gözlenmektedir: **kanı**: Hani. "Ya'ni kanı bir bîdâr-ı dil ki anuñ vaç'-ı mülâyimi ya'ni ol dil-i bîdârda olan nûr ve ziyâ . . ." (104a/11-12, 161a/25); **kanda**: Nerede. "Men kadayum hânkah-ı bâde-fürüşî ki bundadur" (62a/19, 133a/29, 153a/31, 168a/7, 179a/16, 190a/13, 195b/9, 283b/18, 300a/21); **kankı/kangı**: Hangi. "Kankı cihet 'âlemdür diseñ cihet-i âhirî dağı anuñ . . ." (74a/31, 87b/21, 187b/15, 191a/6, 196b/27, 219a/12, 333a/5).

3.1.4.2. Eserin Anlatım Özellikleri

3.1.4.2.1. Deyimler

Klasik şiirde yer alan deyimler konusunda M. Ali Tanyeri (1999) *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* adlı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada pek çok deyim tespit edip bu deyimlerin nerelerde geçtiğine dair göndermelerde bulunmuştur. Bu ve benzeri çalışmalar hem dilimize önemli katkılar sağlamakta hem de tarihe ışık tutmaktadır. Şerhlerde de Şârih'in açıklamaları sırasında deyimlerden ve atasözlerinden yararlanacağı unutulmamalıdır. Çünkü deyim, atasözü, hikâye vb. aktarımlar kalıcı

¹⁹ Bu bölüm yazılırken yararlanılan kaynaklar: Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları; http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a8ad400efcfa6.34238441 Erişim Tarihi ve Saati: 18.10.2017.

öğrenmeyi sağlamaktadır. Dolayısıyla amacı anlaşılmayı kolaylaştırmak olan metin şerhlerinin deyim ve atasözleri bakımından önemli malzemeler sunacağı göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan şerhlerde geçen deyim ve atasözleri de araştırılmalıdır.

Hâkim beyitleri şerh ederken, çeşitli yorumlamaları ve açıklamaları sırasında anlatımında deyim ve atasözlerine yer vermiştir. Bu durum ilgimizi çektiğinden anlatım özellikleri içinde bu konuya da yer vermeyi uygun bulduk. Metnin çeviri yazıyla ifade edilmesinden sonra, metin birkaç defa taranmak suretiyle içerisindeki atasözleri ve deyimler not edilmiş, bunlara anlam verilmeye çalışılmıştır. Aşağıda metinden tespit edebildiğimiz atasözleri ve deyimler, genellikle Ömer Asım Aksoy²⁰'un (1995) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nden yararlanılarak anlamlandırılmış, sözlükteki madde numarası verilmiştir. Herhangi bir kaynaktan bulamadığımız ve deyim olduğunu düşündüklerimiz ise tarafımızdan anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Her deyim yanında anlamı ve madde numarası verildikten sonra, metinden bir cümle örnek gösterilmiştir. Metinde geçen yerlere de işaret edilmiştir.

Eserden tespit edebildiğimiz atasözleri, deyimlere göre oldukça az sayıdadır. Aşağıda belirttiğimiz atasözlerine benzer bazı sözler ise Şârih tarafından "Meşhur Tabirler" olarak adlandırıldığından, bu tabirleri "Yaygın Söz Kalıpları" başlığı altında ayrıca değerlendirdik.

alnına ne yazıldıysa başa gelir: Kişi kaderi ne ise onu görür (mad. 262). "Alnına ne yazıldı ise başına gelür dirler ki ser-nüvişt daḥı ta' bîr olunur" (111b/11-12).

âmedün refti var: Atasözleri arasında böyle bir söze rastlayamadık. Ancak "Her gelişin bir gidişi vardır" atasözüne anlam olarak yakın olduğunu düşündüğümüz bu atasözünün, metinden hareketle her şeyin zıtlıklarıyla var olduğu anlamını taşıdığını düşünebiliriz: ". . . bunlar ile zindegāniye heves mümkün olmadı. Zîrâ âmedūn refti var" (159a/17-18).

ser-keşân kendi başını yer: Bu sözün de bir atasözü olduğunu düşünmekle birlikte kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulamadık. Metinden hareketle bu sözün, dikbaşı/asi olanların ve bu şekilde aklı başından gidenlerin hem gerçek anlamda aklını kaybetmeleri hem de mecaz anlamda kendi başına belalar getirmesi ve ancak

²⁰ Atasözleri ve deyimler anlamlandırılırken şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.; Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları; Tokmak, N. (1995). *Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Çantay Kitapevi; http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a8813dd9b51f4.75938646 Erişim tarihi/Saati: 17.02.2018/12:26.

kendine zarar vermesi anlamına geldiğini söyleyebiliriz: “Ser-keşān kendi başını yer ta‘biri meşhūrdur” (225a/14).

seylāb-ı ömre sedd olmaz: Atasözü olduğunu düşündüğümüz bu sözün, zamanın hızlı bir şekilde akıp gittiği ve durdurulamadığı anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır: "Seylāb-ı ‘ömre sedd olmaz" (165b/9-10).

Deyimler:

adam etmek: Bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek; işe yaramayan bir şeyi onarıp işe yarar duruma getirmek (mad. 2726). "Cāme çesbān olduḡda endāmı ādem ider. Cāme-i āḡūşumla anı ādem itmek ḡaşındayum" (82a/18-19(2))

aḡzına dili sığmamak (içi içine sığmamak): Kaynaklarda "İçi içine sığmamak" olarak geçmektedir. Çok heyecanlanıp sevinmek (mad. 6143) anlamına gelir. “Bu meşhūrdur kemāl-i sürūrından aḡzına dili sığmaz dirler” (244b/5).

aḡzının suyu akmak: Çok beḡenip imrenmek (mad. 2909). ". . . taḡrīr olduḡça ḡātemūñ tā rüz-ı cezā aḡzı şuyı cereyān ider" (36a/6).

aklını götürmek/aklını almak/akl u hūşunu almak: Aklını almak, güzelliḡi ile büyülemek (mad. 3011). ". . . nāme bedeline bizüm kebūterimiz ‘aḡlımızı götürür" (114b/1); "Benüm reng-i ḡülüm ‘andelībūñ ‘aḡlın alır" (185b/8), "Benden dil ve dīn ve ‘aḡlı rübūde eyledi" (192a/31); "Ey şabā o maḡbūbuñ ḡarf-i çesminden bizüm ‘aḡl u hūşumızı alduñ" (111a/16-17).

alını açık olmak: Utanılacak, gizli bir durumu yok; tertemiz, dürüst bir insan (mad. 3129). "ḡül-i merdānegī bahādırılıḡ emāreti alın aḡıḡlıḡıdır ḡörmez misin?" (154b/22).

āteşe yakmak: Kaynaklarda bu deyim "ateşe vermek" olarak geçmektedir. Yakıp yok etmek (mad. 3378). "Eger ḡā‘ife-i Hindūnuñ şu‘le-i idrāki olsa kendini āteşe yakmaz idi" (128b/10-11).

bastıḡı yeri bilmek: Bilinçli bir şekilde (mad. 3620). ". . . ya‘nī ayaḡını başdıḡı yeri bilerek mūrūr idūñ" (120a/23).

baş göstermek: Belirmek, ortaya çıkmak (mad. 3648). ". . . şāḡ-ı şāḡsārından ḡonçe baş ḡösterdi" (217a/18-19, 238a/4, 291a/9).

başın için: Tanrı'dan sağlığını sürdürmesini dilersem, canının sadakası olarak (mad. 3727). "Mübârek başuñ için bizüm pervânemizi âzâd eyle dimek olur" (74a/4-5).

başına dolanmak: Kendisine, uğraşıp duracağı bir iş yamamak, zor bir işi onun üzerine bırakıp gitmek (mad. 3680). "Gird-i ser gerdem başuña tolanayum . . ." (275a/14-15, 303b/6-7).

Eserde ise bu deyim "uğruna can feda etmek" anlamı yüklenmiştir: "Gird-i seret gerdem başuña tolanayum. Ya' nî saña cân ve bâş ile fedâ olayum diyecek maħallde söylenür" (318b/16-17).

Yılmaz da (2007) "başına çizginmek" tabirinin Fuzûlî Dîvânı'nda "kurbân olmak" anlamında kullanıldığına dikkat çekmiştir.

baş üzere koymak: Büyük bir saygıyla konuk edip en yüksek yerin ayrılması (mad. 3758). "Egerçi siyeh rûzum velîkin gül-i hürşîdi baş üzere vaz' iderüm" (94a/27).

bî-hûş eylemek: Kendinden geçirmek, akli ve duygu organlarını işlemez hâle getirmek (mad. 6696). "Ya' nî bizi anuñ hayâl-i rûyî öyle bîhûş eylemişdür ki . . ." (84b/14, 116a/15).

bî-hûş olmak/bîhod olmak: bk. bî-hûş eylemek mad. "Ol kadar meyhâne baña dil-nişîn vâki' olmuşdur ki kendümden gidüp bî-hûş olduğumda . . ." (73b/19,109b/3-4, 124a/5, 125b/10, 137b/18, 145b/24, 228a/27, 323b/15-16); "Ya' nî o maħbûbuñ dest-i nigârînini temâşâdan bî-ħod olan kimesne ħinnâ-yı nîm-rengini şarâb-ı nîm-res bilür. Zîrâ ol reng-i ħinnâdan bî-ħod oldu" (18a/1, 135a/24-26, 135b/1).

birbirine düşmek: Aralarında anlaşmazlık çıkıp birbiriyle uğraşmaya başlamak (mad. 3912). "Baħr-ı 'aşkđur ki cihân birbirine düşmişdür" (366a/24).

bir yaşına daha girmek: Şimdiye değin rastlanılmayan çok şaşılacak bir durumla karşılaşmak (mad. 3991). "Ziyâde istiğrâb u ta' accübde bir yaşuma daħı girdüm dirler" (334b/9-10).

boğazına sarılmak: Boğmak ister gibi kavgaya girişmek (mad. 4016). "Âteş-i girîbân ez-gerdenet gîred âteş boğazuña mânend-i girîbân şarıldı dimek olur" (238a/5-6).

cândan geçmek: Ölmek (mad. 4194). ". . . gibi bu deryâyı her cânından geçmiş düst tutamaz" (351a/3-4).

cân vermek: Ölmek; bir şeyi, hayatını onun uğruna feda edecek kadar çok istemek; güçlendirmek ya da yaşar duruma getirmek (mad. 4257). "Cân dih hasret hürşid-i ruhânem takrîrinde ya' nî hürşid-i ruhlarıñ hasretine cân vericiyüm" (125a/6, 150a/10-11, 278b/20).

darlığa düşmek: Herhangi bir konuda olanakları gereksemelerine yetmediğinden güç bir durum içinde bulunmak (mad. 4533). "Vüs' at-i kırbını gâyet tenglige düşürdi" (161a/21-22).

dehânı bağlamak: Başvurulan yollarla bir konuda konuşmasını engellemek (mad. 2889). "Güft-güdan dehânı bağladum ve şikâyeti muhtaşar itdüm" (304a/14).

dile düşmek: Uygunsuz davranışı yüzünden çevrede onun için kötü şeyler söylenmek (mad. 4670). "Bî-câ zebân-ı halka düşdük ve gözden kıatre-i gül-âbâsâ üftâde ve nihân olduğ dimege müntehî . . ." (315a/22-23).

dili tutulmak: Korku, heyecan gibi nedenlerle söz söyleyemez olmak (mad. 4707). ". . . vaqt-i hāmūşide zebānımız tütula . . ." (248b/17-18).

el açmak: Başkasından para ister duruma düşmek, dilenmek (mad. 3422). ". . . ider. El açmağa hâcet yok . . ." (272a/28).

el çekmek: Yapmakta olduğu bir işi artık yapmama durumuna geçmek (mad. 4977). ". . . gönüllerden el çekme. Ya' nî gâfil olma . . ." (115a/28, 262b/10).

elden bırakmamak: Bir şeyle sürekli ilgilenmek, elden düşürmemek (mad. 5062). "Rüz-ı haşrda dağı cām-ı işreti elden birağmam" (164b/31, 336b/3).

elden çıkmak: kaybetmek, kaybedilmek (mad. 4990). ". . . reng-i hınnâ gibi kefümden ol dâmen-i nâzik çıktı" (282b/1, 32a/21, 342b/15).

elden gitmek: Bir şey yitirilmiş olmak, o şeyden yoksun olmak (mad. 4996). "Çehreyi tâ kim meyden rengin itdüm bahâr elden gitdi" (198b/19-20-25).

ele girmek: Ele geçmek, yakalanmak, elde edilmek (mad. 5003). ". . . h'âbda bîdârlık eline gire" (249a/21-22, 307a/17).

eli uz: Eli bir işi yapabilecek alışıklık kazanmak, bir işi yapacak el becerisi bulunmak (mad. 5105). "Mi' mâr-ı ter-dest eli uz ya' nî şan' atında mâhir üstâd dimekdür" (124a/16-17).

el uzatmak: Dokunmaya, almaya çalışmak; yardım etmek (mad. 5138). "Devrân-ı sühan-sencânda sūy-ı rağama el uzatma" (366b/12, 366b/17).

ensesine dönmek: Bu deyimde kaynaklarda "yüz çevirmek" şeklinde rastladık. Yüz çevirmek, ona karşı gösterdiği ilgiyi kesmek (mad. 8856). ". . . olup nemā ve tarāvet-yāb olamaz. Eñsesine döner" (252b/9-10, 40a/24).

eteğinden silmek: Uzaklaştırmak (mad. 5219). ". . . benān-ı i'tibārımız mānend-i gerd nāmımızı dāmānından silker" (156a/26).

eteğine yapışmak/eteğine sarılmak: Güvendiği güçlü, zengin, sözü geçer bir kimseye bağlanıp onun yardımından ve koruyuculuğundan yararlanmaya çalışmak (mad. 5213). "Bu kadar pīrāhen-i ten-i nāzikiniñ dāmānına her kim yapışursa kefi nigārīn olur" (157b/29-30-31, 238a/10).

eteğini kurtarmak: Kötü bir durumdan kurtulmak. "Anuñ elinden dāmenimi taşvīr-i halāşa mecālüm yoğdur" (136a/15-16-20-21).

etrafını almak: Çevresini kuşatmak (mad. 5230). "Şaff-ı müjgān gibi zalām-ı leylī anuñ eṭrāfın almışlardır" (105a/17-18).

gam çekmek: Tasalanmak, üzülmek (mad. 5360). "Şevket pest-fiṭratlara bülend himmetlerüñ ğamını çekmek yoğdur" (133a/24, 345a/30).

gam yemek: Tasa etmek, kaygı çekmek, üzülmek (mad. 5361). "Ya' nī ğam yemek lezzeti çünki pīr olduğ efzūn oldu" (83a/14).

gam yememek: Tasa etmemek, kaygı çekmemek, üzülmemek (mad. 5361). "Cāme-i faḫrum kūtāh olursa ğam yemem" (128b/20, 339a/25).

gerdişe gelmek: bk. kendinden geçmek mad. ". . . gerdişe gelür. Muğmā 'aleyh ya' nī devvār ta' bīr olunan marāz ki Türkçe başı dönüp bī-hūş olur gūyā peymāne-i vücūdı gerdişe gelmiş gibi oldu" (73b/18-19-20).

göbeği biriyle beraber kesilmek: Ondan hiç ayrılmaz, her işini onunla birlikte yapar (mad. 5454). "Ḥattā keşret-i i'tilāfda anuñla göbeği bile kesilmişdür diyü Türkīde meşel olmuşdur" (6b/10-11).

gönlünü kaptırmak: Âşık olmak. "Senüñ hūsn-i nihānuñ kefi Şevketden dilini rübūde eyledi" (173b/16).

gönlünü koparmak: Gönül bağını kesmek. ". . . kimesne naḫş-ı zindegānīden gönlünü koparamaz" (146b/26).

gönül almak: Aşık etmek. "Gönlümü elümden bir tıfl-ı âfet-i neşve alıyor ki . . ." (179b/14, 196b/27).

gönül bağlamak: Sevgi ile bağlanmak (mad. 5530). "Ya' nî zülf-i ' anberînine tā kim Şevket dilini bağladı" (272b/16, 304a/5).

gönül vermek: Sevgi ile bağlanmak (mad. 5530). "Gerdūna gönül virmekte bize bu kadar maşlahat vardır" (344b/31, 350a/25).

gönülden gitmek: Gönül bağı kalmamak. ". . . ve şūhluğundan 'ale'l-'acele kendüme haber itdüm gönlümden gitdi" (304/23).

gözden düşmek: Daha önce kendisine değer verenlerin sevgi ve güvenini yitirmek (mad. 5577). "Bī-cā zebān-ı halka düşdük ve gözden kaçtre-i gül-ābāsā üftāde ve nihān olduğ dimege müntehī . . ." (315a/22-23).

göz kırpmak: Göz kapağını kapayıp açmak (mad. 5605). "Kevākib uzaqdan gāhīce birbirine göz kıpar" (296a/11-12).

göz ucuyla bakmak: Başını çevirmeden gözlerini yana çevirerek bakmak, sezdirmeden bakmak (mad. 5636). ". . . olup nev-bahār-ı cünūna hoş be-yā ta' biri ile terhībāne göz ucuyla işāret eyledi" (12b/24-25, 331a/22).

gözü kararmak: Baş dönmesinden, açıklıktan, aşırı yorgunluktan gözleri iyi göremez olmak; gözleri dönmek (mad. 5664). "Zirā ifrāt-ı neşveden gözi kararıncağla bī-hūş olduğı ecluden siyeh-mest itlāk olundu" (124a/5-6).

gözünü ayırmamak: Bir şeye sürekli olarak bakmak (mad. 5693). "Kendi zehri kendine te'sīr itmesün diyü zümürüdi gözinden ayırmaz" (232b/1-2).

hâk eylemek: Yerle bir etmek (mad. 8687). "Kendiñi anda hâk eyle" (87a/5).

hâk olmak: Yerle bir olmak (mad. 8687). "Hâk olduğ" (203a/20, 299b/22, 329b/3).

hançer çekmek: Kaynaklarda bu deyim "bıçak çekmek" şekliyle rastlandı. Karşısındakini bıçakla yaralamaya davranmak (mad. 3848). "Bizüm niş-i hārımız rüy-ı barkā hançer çeker" (124b/26-27).

işe yaramak: Bir şey yapmak ya da yaptırmak için ondan yararlanabilmek (mad. 6322). "Ziyāde ve ribh ma'nāsına dahı isti'māl olunur. Ya' nî işe yaramağ ma'nāsına . . ." (202b/24-25, 106b/3, 118b/31, 119a/27-30, 121b/29, 172b/23-24).

kabağı atmak: Deyim olduğunu düşündüğümüz bu sözle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadı. ". . . derece-i evvelisi evc-i zirā'-ı hūma 'urūcdur. Böyle olmasına kabağı atmaz idi" (154b/3-4).

kalem yürütmek: Yazı yazmak (?) ". . . yed-i beyzāya kalem yürütmüştür. Nāhun-ı yed-i beyzāya ney şikestelenmek kalem yürütmekten kināyedür" (63a/4-5).

kan ağlamak: Bir zulümden, bir afetten, bir sıkıntıdan, büyük üzüntü duyup çok yakınmak (mad. 6499). "Belki dü-şüfr-i çeşm te'evvühinden kanlar ağladı demek olur" (20b/18-19).

kan dökmek: Yaralanmak ya da ölmek; yaralamak ya da öldürmek (mad. 6512). "Ya' nī şad-bār hūnımı döküp andan hımnā bağlarsın" (118b/11).

kan içmek: Büyük sıkıntılar çekmek (mad. 6544'ten yola çıkılarak). ". . . peydā idince ne kanlar içmişiz" (315a/1, 111a/24).

kan yemek: Büyük sıkıntı içinde olmak (mad. 6544'ten yola çıkılarak). ". . . 'āşıkun kan yemesinden mey-gūn olur" (280a/24).

kebâb etmek: Aşırı sıcaklama ve yanma durumu. "Zirā germi-i dil bizi ziyāde kebâb itmişdür" (76b/27-28).

kendi yağıyla kavrulmak: Gereksemelerini kendi olanaklarıyla karşılayarak kimseden yardım istememek (mad. 6728). ". . . 'aynıyla Türkide kendi yağunla kavril demek gibidür" (237b/13).

kendinden geçmek/kendinden gitmek: Heyecan verici bir durum karşısında akli ve duydu organları işlemez olmak (mad. 6696). "Hod-reftenligimizden ya' nī kendiden geçmekligimizden peymānemiz gerdişe gelür" (73b/17-18, 108b/24, 109b/3-4, 121a/23, 150b/3, 160a/22, 177a/3, 206a/13, 212a/7, 218b/29-30, 219a/3, 226b/6, 228a/27, 276a/15-16, 285a/28, 285b/5-6, 290a/12, 18a/1, 19b/18-19, 31b/20-21, 45a/20, 49a/10, 312a/26-27, 313b/21, 326b/9, 346a/5, 351a/2-3, 352b/18, 356b/14, 368a/13).

kendini atmak: Hemencecik gitmek (mad. 6706). "Benüm hūmārum elinde şemşir mevc-i buse olup mey-gūnuñ hāk [u] vasaına kendini atmak ister" (100a/2-3-4).

kendini göstermek: Beğenilecek niteliklerini ortaya koymak, sergilemek (mad. 6717). "Müy-ı sefid zulf-i siyehden kendini gösterür" (155a/19).

keyfi çatmak/neş'esi çatmak: Keyfetmek (mad. 6747). "Türkide bile ta'bir olunur. Keyfi çatdı demek gibidür" (103a/13-14, 144a/20, 109b/20).

kiyâmeti koparmak: Aşırı derecede bağırıp çağırmak, aşırı gürültülere, tartışmalara yol açmak (mad. 6809). "Ya'nî mekânımızdan hareketimiz kıyâmetler kıparur" (78b/5).

kör sarhoş: Kendini bilmeyecek derecede (sarhoş) (mad. 6896). "Siyeh-mest kör serhoş dimekdür" (124a/4).

kucak açmak: (Birini) Barındırıp korumaya hazır olduğunu göstermek (mad. 6914). "Ancılayın senün şevküünden rüsvâlık bize müştâkdur ki çäk-i giribân bizüm cämemize âgûş açar" (134a/5-6).

kurban olmak: Uğruna canını verecek kadar büyük fedakarlıklar yapmak (mad. 6956). ". . . eflâk saña kurbân olmağ devletine reside ola" (63b/20).

nazar itmek: Göz değdirmek, nazar etmek (mad. 5575). "Fülân temâşâyîest ya'nî aña buña nazar idicidür" (97a/20-23-26).

ömür törpüsü: Kişiyi sıkıntılar ve üzüntülerle yıpratın iş (mad. 7453). "Tül-i 'ömrüm seyl-i pây-e eyvân-ı rûh ve âmed ü reft-i nefes baña 'ömr törpisi olmışdur" (216b/18-19).

pâ-mâl olmak: Önem verilmesi gereken şeyleri hiçe saymak, çiğnemek (mad. 3486). "Hâşılı destimizden düşen sübha pâ-mâl olurdu" (138b/27).

rahat yüzü görmemek: Hiç rahat etmemek (mad. 7655). "'Älem-i tufüliyyetde bile kendi h'âbumda ser-i mü ârâm görmemişüm" (114b/28).

rengden renge girmek: Korkudan, utançtan çok şaşırıp sıkılmak (mad. 7667). "Hattâ bu şeb beni remidenlik bir rengden bir reng-i dîgere ilettdi" (171a/30-31, 301a/14, 322a/18).

su gibi okumak: Yanlıssız ve duraksamadan okumayı ya da anlatmayı öğrenmiş olmak (mad. 7990). ". . . ve hâk-i süzişnâküm ser-nüvişt-i şu'leyi şu gibi okur" (111b/29, 133a/6-7, 317b/19).

suret bağlamak: Bir şeyin görünümüne bürünmek, herhangi bir varlığın şeklini almak. ". . . nergis gibi çeşmümde envâ'-ı hayret ney şüreti bağlamışdur" (82a/24-28-29).

şarâb yetişmek: bk. keyfi çatmak mad. (103a/13).

taştan çıkarmak: Zor olan bir durumu olanaklı hale getirmek. "Hüsni benüm aşkum taştan çıkarur" (204a/2).

taş yemek: Büyük sıkıntılara sabır göstermek. "Ya' nî şu taḥşîl-i sühûlete dek ol kadar taş yedüm ki tamâm oldu" (332a/4-5).

yabana atmak: Önem vermemek, önemsiz görmek (mad. 8503). ". . . kelimeden gibi olmuştur. E's-şoḥbeti mü 'eṣṣire bunda daḥı yābāna atılacak söz degildür" (161b/28-29).

yer etmek: Yerleşip kalmak; iz bırakmak (mad. 8672). "Zirā ziyāde şıḳlet-i derün ten-i naḥāfet-ālūdumuzda yer eylemişdür" (119a/9-10, 183b/30-31).

yerinde duramamak: Bir eyleme geçmek için ivmek (mad. 8673). ". . . bî-tāblıgumdan bir yerde ḳarār idemeyüp . . ." (19a/7, 24b/8).

yol bulmak: Sonuca varmak için uygulanması gereken davranış biçimini bulmak; çare bulmak (mad. 8741). ". . . ḥavāss-ı zāhire vü bāḥinesiz yol bulduḳ" (77b/8-9, 182b/14).

yoldan çıkmak: Doğru bilinen gidişten ayrılmak, azgınlığa sapmak (mad. 8743). "Müselmān-zāde olmaḡla şüretine ḳapılıp yoldan ḳıḳdı" (237a/29).

yüreḡi oynamak: Birden heyecanlanmak (mad. 8837). ". . . firāz u nişîbi serāpā bā' iş-i bîm ü ḥavf ve yürekler oynadıcudur" (72b/26, 337b/29).

yüreḡine kan oturmak: Pek derin bir acı içinde olmak. "Ḥün cūşed ḥün-ı ü mevc-zened dileş ḥün şud ḥased ve reşkten yüregine ḳan oturdı dimek ma' nâlarında müsta' meldür" (104b/13-14).

yüz göstermek: bk. baş göstermek mad. "Ya' nî senüñ dîvār-ı ḥayātuña vîrānlıḳ yüz gösterdi" (275a/3).

yüz suyu dökmek: Kendini zorlayarak çok ricada bulunmak (mad. 8867). "Çünkü rengüm çehremden perîde olur āb-rüyum rîzân olup . . ." (171b/7, 180b/12).

yüzü ak olmak: Suçu ve utanılacak bir durumu bulunmayan (mad. 8870). "Sefîd-āb isfidāc şuyı ki meşşāḫalar miyānında ol 'arūs ki bekāreti tām ola yüzi aḡ olur" (101a/17-18).

yüzü görmemek (Rahat, uyku, dert . . .): Bu durumlardan uzak bulunmak (mad. 8874). "Dürüstlük yüzini görmemişdür" (120a/12).

3.1.4.2.2. Edebî Sanatlar

Hâkim, eseri şerh ederken bazı edebî sanatları açıklama gereği duymuştur. Eserde işaret ettiği edebî sanatlar şunlardır:

ihâm: İki anlamı olan bir kelimenin uzak manasını kastetmek anlamına gelir (Ali Nazîmâ ve Faik Reşad, 2009, s. 159). Mananın her ikisi de mısraın anlamına uyum sağlar. Tevriyede bu durum söz konusu değildir. Eserdeki şu beyitte:

Key buved sergeştegân-râ minnet ez-kes behr-i rızķ

Āb ez-ḥı̄ṣest **nân**-ı ḥalkā-i girdāb-rā

(86a/26-27)

“nân” kelimesinin hem “ekmek” hem de genel anlamda “rızk” anlamında kullanıldığına işaret edilmiştir: “Nân-ı ḥalkā-i girdābuñ ābı kendüsindendür. ihâm-ı laṭîf budur ki ḥalkuñ girdāb-ı hümûma üftân olmaları bir nân için değil midir demek isterler” (86a/30-31).

irsâl-i mesel: Bir fikri iyi anlatabilmek için bir atasözü veya bilinen bir sözü tekrarlamaya verilen addır (Üzgör, 1983, s. 372). Bu edebî sanattan eserde bir defa bahsedilir:

Be-mülk-i ‘aşķ mî-rüyed gül-i ḥüsn ez-zemîn Şevket

Buved maşrıķ dehân-ı çāh ān-cā mäh-ı Ken‘ân-rā

(106b/7-8)

Yukarıdaki beyitin şerhinde "Bunda maṭla‘-ı mäh-ı Ken‘ân dehân-ı çāh olur. İrsâl-i meşeline mışra‘-ı şānî kâfî olur" (106b/9-10-11) denilerek beyitteki ikinci mısraın "mäh-ı Ken‘ân dehân-ı çāh olur/Ken‘ân diyarının ayı, kuyunun ağzında olur" irsâl-i meseline kâfî olduğu söylenmiştir. Dolayısıyla bu cümlenin çok kullanılan bir söz olabileceği düşünülebilir.

istiâre-i mekniyye: Benzetme unsurlarından yalnızca benzetilenin bulunduğu edebî sanattır. Teşhis sanatı da genellikle bu edebî sanatla birlikte yer alır (Üzgör, 1983, s. 364). Bugün kapalı istiare dediğimiz istiâre-i mekniyyeye eserde bir kez işaret edilmiştir:

Zi-**kendihâ**-yı **tab**‘-ı mâst kaç‘ ez-ḥalk-ı nâ-kerden

Boriden mî-tevân ez-ḥı̄ṣ eger cevher buved mäh-rā

(78a/10-11)

"Kened lafza-i Fârisîdür. ‘ Adem-i kaç’ ma‘ nâsına evşâf-ı tîğdan olup ve tab‘ -ı seyfe teşbîh olunmağla fülân koned tab‘ dur dirler isti‘ âre-i mekniyye olur" (78a/13-14-15).

istifhâm: Bir beyitte veya sözde dikkati onun üzerine toplamak için sorularak yapılan sanatın adıdır (Mermer ve Koç Keskin, 2005, s. 50). Aşağıdaki beyitte “çi” soru edatıyla yapılan istifham sanatına dikkat çekilmiştir:

Ger şevved bîniş dü-çendân bi-**başîret-râ çi** sūd
Ger keşed aḥvel dü-milî sürme çeşm-i ḥîş-râ

(89a/8-9)

Burada geçen istifhâmın basit bir istifhâm olduğu ve istifhâmın “başîret” kelimesine yüklenilmiş olduğu şöyle söylenir: “İstifhâm müfred de olsa başîrete maḥmûl olur” (89a/14).

istifhâm-ı inkârî: Soruyu olumlu tarafından değil, olumsuz tarafından sorma anlamına gelir. Aşağıdaki beyitte de soru olumsuz tarafı kastedilerek sorulmuştur:

Eşer **key** mî-güzâred riş-e-i ğam der-dil-i nâzik
Ḥored mâr-ı siyâh-müy-ı çini ḥâk-i çini-râ

(145a/12-13)

Hâkim, beyitte sorulan ve "Nazik gönüldeki gam saçakları eseri nasıl mahv eder?" şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz mısradaki soruyu, olumsuz şekliyle yanıtlayarak duruma açıklık getirir: "Ya‘ nî dil-i nâzikde ğam rişesi eşeri nice maḥv ider? İstifhâm-ı inkârî ya‘ nî itmez" (145a/14-15). Bir başka yerde de istifhâm-ı inkârînin “çun” kelimesi üzerinde olduğuna işaret edilmiştir: "Çun istifhâm-ı inkârî" (353b/3).

kinâye: Bir sözün hem gerçek hem de mecaz anlamıyla birlikte kullanılarak, fikrin kapalı bir şekilde söylenmesi anlamına gelir. Recâizâde Ekrem ise kinâyeye ile ta'rizin birbirine çok yakın olduğunu düşünür (Üzgör, 1983, s. 383). Aşağıdaki beyitte:

Müflisem minâ keşem ger nev-bahâr-ı **cûş-ı dâğ**
Tâ çu gül şad-gonçezâr ez-dest-i tengem be'ş-gufd

(239a/7-8)

“cûş-ı dâğ” tamlamasındaki “coşma” anlamına gelen “cûş” sözünün kesretten kinâyeye olduğu söylenerek arka plandaki anlam düşündürülür: “Cûş-ı dâğ keşretten kinâyesidür” (239a/9, 249b/15).

Aşağıdaki beyitte ise:

Gerdiş-i çeşm-i tu ser-geşte koned müjgān-rā

Sürme-i h̄âb buved seng-i felâhan ān-cā

(104b/15-16)

"sürme-i h̄âb" kelimesi "uyku vaktinde sürülen sürme" olarak tanımlanır. Bu kelime ile sessizliğin kastedildiği şöyle belirtilir: "Sürme-i h̄âb uyku vaktinde isti' māl olunur. Sükûnetden kināyedür" (104b/20-21).

leff ü neşr-i gayr-i mürettep: Sözün birinci kısmında sayılan şeylere ait özelliklerin ikinci kısmında belirli bir sıra dahilinde verilmemesidir (Üzgör, 1983, s. 375-376). Mesela aşağıdaki beyitte aynı durum söz konusudur ve Hâkim, bu sanatın çok yerinde bir kullanım olduğunu dile getirir:

Zi-bes **zi-güft** ü şinev **çeşm** ü güş Şevket best

Nezâre kerd be-güş u sülhan **şenîd** be-çeşm

(320a/27-28)

Bu beyitte görüldüğü gibi birinci mısradaki yer alan "zi-güft" ve "çeşm" kelimelerine ikinci mısradaki anlam olarak denk gelen "nezzâre kerd" ve "şenîd" kelimeleri aynı sırada verilmemiştir: "Ya' nî ol kadar Şevket sözden ve mesmû' dan çeşm ü güş-beste oldu ki leff ü neşr-i gayr-ı müretteb pek maḥallindedür" (320a/30-31).

leff ü neşr-i mürettep: Sözün birinci kısmında sayılan şeylere ait özelliklerin ikinci kısmında belirli bir sıra dahilinde verilmesidir (Üzgör, 1983, s. 375-376). Bazı yerlerde sadece sanatın adını vererek açıklamaya gitmeyen Hâkim, eserin bir yerinde:

Ma' nā be-lafz-ı nāzikī **peyvend mî-konem**

Büy-ı gülî be-berg-i gülî **bend mî-konem**

(316b/4-5).

beyiti hakkında "Leff ü neşr-i müretteb gibidür" (316b/6) diyerek açıklama yapmadan sadece edebî sanata işaret edip diğer beyitin şerhine geçer. Birinci mısradaki "peyvend mî-konem" ile ikinci mısradaki "bend mî-konem" arasında anlam ilişkisi görülebilmektedir; ancak diğer paralellik net olarak görülemediğinden olsa gerek beyitte bu sanatın olup olmadığı konusunda Hâkim'in kararsız kaldığı anlaşılmaktadır.

mübalağa: Bir şeyi anlatırken olduğundan fazla veya eksik göstermeye denir (Üzgör, 1983, s. 343) Mesela aşağıdaki beyitte:

‘Ömr-i mā bâşed zi-feyż-i nâ-tevânî cāvidān

Dâred ez-ĥāk-i Süleymān sürme çeşm-i mūr-ı mā

(107a/14-15)

ömrün ebedî olarak nitelendirilmesinde mübalağa sanatından bahsedilmiştir: "Ṭül-i ‘ömrden bir ta‘bîr-i mübālağadır" (107a/16-17).

telmih: Meşhur bir kişiye, bilinen bir olaya söz arasında işaret etme sanatıdır (Üzgör, 1983, s. 367). Hâkim, eser boyunca altı yerde telmih sanatına işaret eder ve bu sanatla neyin kastedildiğini açıklar. Eserde Fars şairlerinden Şevket ile çağdaş olduğu söylenen Cihân Hâtûn'a (71b/12-13-14-15), Ekber Şâh'ın oğlu Gevher Şâh'a (299a/9-10-11-12), iki yerde Abbâsi halifesi Me'mûn'a (7a/25-26, 10a/17-18), Ca'fer-i Sâdık'a (14a/24). Mûsî-i Kâzım'a (14a/27-28) yapılan telmihlere işaret edilmiştir.

tenasüb: Anlam bakımından birbiriyle ilgili kelimeleri söz içerisinde bir araya getirme sanatıdır (Üzgör, 1983, s. 368). Aşağıdaki beyitte tenâsüb-i tâmm olduğu söylenmiştir:

Câdde-i şahrâ kenâr-ı cû buved dîvâne-râ

Gevher-i gâltân rem-i âhû buved dîvâne-râ

(130a/16-17)

Görüldüğü gibi beyitteki kelimeler birbiriyle anlam olarak alakalıdır. Hâkim bu beyit için şöyle der: "Ammâ tenâsüb-i mışra‘eyn tâmmdur" (130a/19).

teşbîh: Söze güzellik katmak için iki şeyden birini diğerine benzetme sanatının adıdır (Üzgör, 1983, s. 358). Eserde en fazla işaret edilip açıklanan edebî sanat budur.

Aşağıdaki beyitte:

Ķabâ-yı ũ çu çeşm ez-düĥten pehlû koned ĥâlî

Çu müjgân ĥod-be-ĥod ez-pehlüyeş bend-i ĳabâ ĥized

(218a/12-13)

teşbîh ilgisiyle birbirine bağlı kelimelere işaret edilmiştir: "Kendini ĥadeĳa-i ‘ayna göz ĳapaĳlarını ĳabâsına müjgân-ı ser-tizlerini bend-i ĳabâya teşbîh eyledi" (218a/17-18).

tezâd: Anlam bakımından birbirine zıt kelimeleri bir arada kullanma sanatıdır (Üzgör, 1983, s. 366).

Dil-nişînem bes ki şud meyĥâne çun ez-ĥod revem

Mî-konend ez-küçe-bend-i mevc-i mey peydâm-râ

(109b/1-2)

Bu beyitte “oturmak” anlamına gelen “nişîn” kelimesi ile, “gitmek” anlamına gelen “rev” kelimesi arasındaki tezat ilgisine dikkat çekilmiştir: "Dil-nişîn ve hûd-reftemde cem‘ -i tezâd peydâ" (109b/5-6).

3.1.4.2.3. Yaygın Söz Kalıpları "Meşhur Tabirler"

ez-û çizî dîdem ki yek-kadem bâlâ şudem: Şaşılabak yeni bir durumla karşılaşıldığında kullanılan "bir yaşına daha girmek" deyimini ile aynı anlamda Farslar tarafından kullanılan meşhur bir tabirdir: "Ziyâde istiğrâb u ta‘ accübde bir yaşuma dahı girdüm dirler. Bunuñ gibi Pârisî-gûlar **ez-û çizî dîdem ki yek-ğadem bâlâ şudem** ta‘ bîri meşhûrdur" (334b/9-10-11).

fûlân der-Kâf kanâ‘at-ı ‘ankâ şudeest: Bu cümle, alçak gönüllülük anlamına gelmektedir. "Kâfa teşbîh olunmuşdur ki **fûlân der-Kâf kanâ‘at-ı ‘ankâ şudeest** dirler meşhûrdur" (346b/12-13-14).

fûlân e[z]-şâdî be-pîrâhen nemî-günced: Mutluluktan elbiseye sığmama anlamına gelen bu tabir "içi içine sığmamak" deyimini ile aynı anlamdadır. Bu tabirin Farslar arasında çok mutlu olduğunda söylenen bir söz olduğu eserde belirtilmiştir: "Kemâl-i sürûrda ta‘ bîrdür. **Fûlân e[z]-şâdî be-pîrâhen nemî-günced** dirler" (362b/3-4). Yine aynı anlamda ağzına dili sığmamak tabirinin de meşhur olduğu şöyle vurgulanmıştır: “Bu meşhûrdur kemâl-i sürûrından **ağzına dili sığmaz** dirler” (244b/5).

fûlân şey’ ana kahve altı bile olmaz: Kendine has özellikleriyle diğerlerinden üstün olma durumunda Farslar arasında yaygın bir kullanım olduğunu Hâkim şöyle dile getirmiştir: "Bâl-i tûtîde şafvet ve nermî ve nâ-tevânî ve nu‘ümet ve leğâfeti münker degildür. Bunuñ hülâşası meşelâ **fûlân şey’ aña kahve altı bile olmaz** dirler anuñ gibi bir ta‘ bîrdür" (123b/28-29-30).

kan itmek: Kan dökmek anlamına gelen bu tabirin, Türklerde olduğu gibi Farslarda da meşhur olduğu söylenmiştir: “Türkîde olduğu gibi **kan ider** ta‘ bîrdür” (234b/8).

kuriyakalmak: Bir şeyin etkisinde olduğundan fazla kalmak suretiyle harap olmak, mahvolmak, kurumak: "Vâkı‘ en bu zebân-zed-i hâğğdur ki fûlân şey’i gördükde **kuriyakaldı** dirler" (46a/24-25).

pîrlükde olan körlükde bile olmaz: Bu sözden, insanların yaşlıyken körlükten daha âciz bir durumda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, sözün anlamı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (93b/31-94a/1).

sabûhu gabûk olmak: İşini, zamanını, varlığını boşa harcamak anlamına gelmektedir: "Kâr u bār-ı dünyāsını maḥalline şarf idememekden kināye ta' bîrdür" (314a/24-25).

ser-keşân kendi başını yer: Bir konuda inat edip başkaldıran kişilerin, sonunda kendi başını belaya sokmaları ile ilgili kullanılan bir söz olarak karşımıza çıkmaktadır: "Ser-keşân kendi başını yer ta' bîri meşhûrdur" (225a/14).

Yâr yekî sūhan yekî: Söz nasıl ağızdan bir kere çıkarsa, insanın sevdiği de birdir ya da sözüm değişmez sevdiğim bir tanedir anlamına gelebilir. Ayrıca bu söyleyiş, "Allâh bir söz bir" cümlesini de akla getirmektedir: "Niçe herkese gönül vireyüm ki benüm bir cānānem vardır. Yâr yekî sūhan yekî dimişlerdür" (319a/10-11).

3.1.5. Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar

Şerh metinleri dinî, edebî, tarihî pek çok bilgi barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Şârih'in, eseri kaleme alırken faydalandığı kaynaklar da onu yetiştiren çevre hakkında bilgi verdiğinden şerh metinlerinin çok boyutlu metinler olduğu söylenebilir. İnan: "Şerh metinlerini çerçeve metin ve ara metin kavramları üzerinden okuyup değerlendirmek, şerhlerin çok boyutlu ve birden fazla bağlamı olan metinler olduğunu bizlere gösteriyor" (İnan, 2014, s. 337) der. Ceylan, şarihlerin kaynaklara yaptıkları bu göndermeler hakkında şunları söyler: ". . . bugün yapılan akademik çalışmalarda gördüğümüz dipnot, alıntı veya gönderme usûllerinin izlerini bu eserlerde sürmemiz rahatlıkla mümkündür" (Ceylan, 2000, s. 426).

Eserlerde iştişhâd metodu olarak çoğunlukla başvuru olan bu metotta, amaç yine çeşitli alıntılar yapmak yoluyla anlaşılabilirliği kolaylaştırmaktır. İslâmî ilimler geleneğine bağlı olarak Türk-Osmanlı bilim dünyasında yapılan çalışmalarda da bu yöntem başvurulmuştur. Geleneğin yüzyıllar içinde verdiği ilmî ve edebî eserlerin sayısındaki büyük artış nispetinde kullanılan şâhit sayısı da artmıştır. Osmanlı ilim ve edebiyat geleneği Arapça, Farsça ve Türkçe dilleri üzerine kurulmuş olduğundan, iştişhâd metodunda her üç dilden de eserler şâhit olarak kullanılmıştır (Dağlar, 2007, s. 295). Dağlar (2007), çalışmasında Vassâf Tarihi Şerhi'nin kaynaklarını araştırmış, tasnif etmiştir. İnan da çalışmasında şarihlerin kaynaklarından bahsetmektedir. Bu

kaynaklardan hareketle Sûdî'nin Hâfız Dîvânı şerhini değerlendirmiş, metinsellik anlamında ilginç malzeme sunması yönüyle bu şerhi seçmiştir (İnan, 2014, s. 314-315). Hâkim'in eseri de içerisinde bulunan pek çok bilginin yanında, yetiştiği kültür ortamına dair malzemeler bulundurmaktadır. Eserin geneli göz önüne alındığında Hâkim'in şerhi kaleme alırken bir çok kaynağa ulaşmaya çalıştığı görülmektedir. Hâkim'in hangi kaynaklardan alıntılar yaptığı bize onun ilgi gösterdiği, beğendiği şair ve yazarları göstermekle birlikte hem şair hem de vakanüvis olan Hâkim'in yetiştiği kültür ortamını da anlayabilmek açısından yol gösterici olmuştur.

Araştırmamız sırasında Hâkim'in bazen şiiri şahit gösterirken şairini de belirttiği görülmüştür. Bununla birlikte, çoğunlukla şiirin kime ait olduğunu belirtmemiştir. Bazen kendi şiirlerinden de şahit gösterme yoluna gitmiştir. Li-nâmıkhî, li-münşiihi gibi sözler bize burada yol gösterici olmuştur. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki bu sözler müstensihlerce de eklenmiş olabilir.

Biz de bu amaçla eserde Hâkim'in alıntı yaptığı, kimi zaman da sadece adını andığı eser, şair ve yazarları tespit etmeye gayret gösterdik. Hâkim'in eserde kaynağını belirttiği alıntıları doğrudan listeye alırken, herhangi bir kaynağa işaret etmediği durumlarda bu alıntıların hangi kaynaktan alıntılandığını araştırarak tespitine çalıştık. Burada bir şaire ait birden fazla şiire rastlandıysa sadece birkaç şiirine yer verilmeye çalışılmıştır. Çünkü amaç, Hâkim'in kimlerden ve hangi kaynaklardan yararlandığını tespit etmektir.

Eserde yer alan kaynakların kime ait olduklarını tespit edemediklerimiz de bulunmaktadır. Ancak bunları listede vermeye gerek duymadık.

Hâkim'in göndermede bulunduğu kaynakları alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz:

'Abdurrahmân Câmî: Daha çok Molla Câmî adıyla tanınır. 1414 tarihinde Horasan'ın Câm şehrinde doğmuştur. Nakşibendî tarikatına mensup olup dönemin hemen tüm ilimlerine vakıf olmaya gayret etmiştir. Sultan Hüseyin Baykara'nın onun için yaptırdığı medresede Arap Dili ve Edebiyatı, hadis ve tefsir dersleri vermiştir. Herat'ta vefat etmiştir. Sadece Maverâünnehir ve Horasan'da tanınmakla kalmamış Hindistan'dan Balkanlara kadar şöhret bulmuştur (Okumuş, 1993, s. 97-99). Hâkim, Molla Câmî'nin Heft Evreng adlı mesnevisinden yararlanmış, hem yazarı hem eseri okuyucuyla paylaşmıştır:

"Câmî Silsiletü'z-zehebde:

Çun zi-nāmeş ne-dāşt miskîn be-her
Ki surāgeş koned zi-merdüm-i şehr"

(108a/17-18)

'**Abdülkâdirü'l-Cilânî/Geylânî**: İran'ın Geylan kasabasında 470 tarihinde doğmuştur. Tasavvuf, hakikat, marifete dair eserleri bulunmaktadır (Uludağ, 1988, s. 234-239). Şârih, onun sözlerine eserin çoğu yerinde göndermede bulunmuştur: "Hâzret-i 'Abdülkâdirü'l-Cilânî radîyallâhu' anh buyururlar . . ." (142a/4-5).

'**Abdül-kerîm el-Cilî**: Tam adı Kutbüddîn Abdülkerîm b. İbrâhîm b. Abdülkerîm el-Cilî'dir. 1428 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî'nin torunu olduğu düşünülmektedir. Eserleri çoğunlukla İbnü'l-Arabî'nin fikirlerinin şerhi ile ilgilidir. İnsân-ı Kâmil adlı eseri tasavvufî ıstılahlarla doludur. Ona göre kamil insanın en önemli örneği Hz. Muhammed'dir. İnsân-ı Kâmil adlı eseriyle tanınan Cilî, daha çok Doğu Hindistan'da dikkat çekmiştir (Şahinoğlu, 1988, s. 250). Hâkim de onun bu meşhur eserinden açıklamalarında yararlanmıştı (341a/7-19).

Ahmed e'r-Rifâ'i: Rifâiyye tarikatının kurucusudur. Hacdan dönerken Hz. Muhammed'in mezarına uğramıştır. Selam verdiği selamına karşılık verildiği rivayet edilir. Bunun üzerine meşhur şiirini okumuş ve mezardan Hz. Muhammed elini uzatmıştır. Rifâî o mübarek eli öpmüştür (Tahrâlı, 1989, s. 127). Hâkim, bu şiire eserde şöyle gönderme yapmıştır: "Fî 'âlemi'l-bu' di rûhi küntü ursilühâ/Tuğabbilü'l-erda 'anni ve hiye nâ'ibetî: Uzaktayken gönderirdim ruhumu, mübarek yeri o benim yerime öperdi" (10b/18-19).

'**Ali Şir Nevâyî**: Türk dünyasının tanınmış bilim ve devlet adamlarından olup Türkçenin üstünlüğünü savunmuştur. 1441'de doğup 1501'de ölmüştür. Çağatay Türk edebiyatının kuruluşu ve gelişmesinde önemli katkıları vardır (Akalin, 2004, s. 1).

"Nitekim Mîr 'Alî Şîr Nevâyî de:

Altun ısırga ki kulağ ağrıtur

Zer ötükdür ki ayağ ağrıtur"

(161a/10-11).

Âmidî: (ö. 982/1574) Asıl adı Şeyh Süleyman olup XVI. yüzyılın ünlü ilim adamı ve Halvetiyye şeyhlerinden biridir. Şanlı, Lugatnâme adlı eserinden yola çıkarak onu Diyarbakırlı şairler arasına dahil etmiştir (Şanlı, 2013, s. 42-43). Eserde, Âmidî'nin bir beyitine şöyle yer verilmiştir:

"Âmidî:

Sipâh-ı fitne çu kim fırsatî kerd
Sipihr-i sifle kâfir-mâ-cerâyî"

(44a/10).

Arpaemizâde Sâmi: XVIII. yüzyıl divan şairlerindedir. Gazel ve manzum tarihlerin çoğunlukta olduğu bir Dîvân'ı ve Tarih'i vardır. 1730 da vakanüvis olmuş, 1733'te vefat etmiştir. Sebk-i Hindî şairlerindedir. (Kutlar, 1996, s. 127). Hâkim, kendi gibi vakanüvis bir şair olan Arpaeminizâde'nin bir beyitine de eserinde yer vermiştir:

". . . ğazelimizde vâki' beytüñ merhûm Sâmi terceme-i Türkîsin:

Hâzır ol bize mükâfâtda ey mest-i ğurûr
Raĥne-i seng-i siyeh penbe-i mîñadandır"

(22b/2-3-4)

Âsafî: Hâkim, XVII. yüzyıl İran şairlerinden Âsafî'nin adını da zikrederek bir beyitine yer vermiştir: "Âsafî:

Be-rîĥt lâ-yı mey ü muĥtesib zi-zîr ğüzeşt
Resîde bûd be-lâyî velî be-ĥayr ğüzeşt"

(74a/13-14-15)

Azîz Mahmûd Hüdâî: Şerh metninde, Netâcü'l-Garîk adlı eserinin matlaine gönderme yapılmıştır: "Zuhûrı perde olmuşdur zuhûra medlûli ile bü-yı gül perde-i teh-nümâ-yı güldür" (283a/22-23). Bu matlaim tamamı kaynaklarda şöyledir:

Hüdâ'ya hamd ü minnet evvel ve âhir
Ki olur zâhir ve bâtında zâhir
Zuhûru perde olmuştur zuhûra
Gözü olan delil ister mi nûra
Ne var görmezse ani çeşm-i huffas²¹

Bâkî: Şârih'in XVI. yüzyılın önemli şairlerinden Bâkî'nin "yegdür" redifli meşhur gazelinin bir beyitinden alıntı yaptığı görülmüştür: "Gedâ-yı kûyuñ olmaĥ dehre sulţân olmadan yegdür mazmûmı gibi . . ." (71b/7). Bu beyitin tamamı Bâkî Dîvânı'nda şöyledir:

²¹<http://www.enfal.de/huda.htm> Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/13:31.

Kapunda sâil olmak gayre mihmân olmadan yeğdir
Gedâ-yı kûyın olmak Mısır'a sultân olmadan yeğdir

(G.446/1)

(Ergun, 1935, s. 373)

Bihârü'l-Envâr: Muhammed Bâkır el-Meclisî'nin (öl. 1698?) Şii rivayetlerin bütününe içine alacak şekilde hazırladığı Arapça derleme eseridir. Tam adı ise Bihârü'l-envârî'l-câmi'a lidüleri ahhârî'l-e'immeti'l-ethâr'dır (Öz, 1992, s. 139-141). Hâkim bu eserden de faydalanmıştır:

ان اقبل الدهر قم له لانما فليس ينسى ربك النملة²² اقنع فما تبقى بلا بلغة "
" وان تولى مدبراً نم له (107a/28-29-30)

(İkna' femâ tebki bilâ buluğatin/Feleyse yensâ Rabbüke e'n-nemlete/İn aqbele e'd-dehru kıum lehu lâ'imen/Ve intevellâ müdbiren nümlehu: Kanaat et, elin boş kalmasin; çünkü Rabb'in karıncayı dahi unutmaz. Sana açılırsa ayağa kalk eğer sırtını dönerse sen de ona gözünü yum).

Bûsirî: Hâkim, Bûsirî'nin meşhur kasidesi Kasîde-i Bür'e²³'den beyitlere eserinde yer vermiştir. Aşağıdaki beyiti "bahâr" kelimesini açıklamak için örnek vermiştir:

واثبت الوجد خطى عبرة وضنى
مثل البهار على خديك والغنم

(70b/19-20)

Ferheng-i Cihângîrî: Mîr Cemâleddin Hüseyin İncü'nun eseri Ferheng-i Cihângîrî'den (Dilek, 2010, s. 173) Hâkim'in eseri kaleme alırken faydalandığı görülmektedir: "Lafza-i cuğd Ferheng-i Cihân-gîrî cîm-i 'Acemî ile mazmûmen taşhîh ider" (43b/6-7).

Firdevsî: Tus şehrinde doğduğundan Firdevsî-i Tûsî adıyla anılmaktadır. Asıl adı Hasan bin İshâk bin Şerefşâh'tır. Şâh-nâme adlı eseriyle adını duyurmuştur (Zavotçu, 2006, s. 162-163). Hâkim, bu meşhur İran şairine de eserinde yer vermiştir:

"Firdevsî:

²² Sefinetü'l-bihâr ve meziyyetü'l-hükm ve'l-eş'âr ma' tatbikü'n-nusûs el-vârîde fihâ 'alâ bihârü'l-envâr, file:///C:/Users/bilge/Downloads/12046-a-13941128-safinatolbehar-j7.htm Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/17:36.

²³ https://pecintahabibana.wordpress.com/2014/04/06/amin-tadzakkuri-jiironin-bidzii-salami. Erişim tarihi ve saati: 29.03.2018/15:58.

Zi-somm-ı sutūrān der-ān pehn deşt

Zemīn şeş şud u āsmān geşt heşt”

(23b/10-11)

Fuzûlî: Asıl adı Mehmet olup Iraklıdır. Kaynaklarda Bağdatlı olarak anılmasının nedeni ise Ahdî'nin tezkiresinde onu Fuzûlî-i Bağdâdî olarak anmasıdır. Türk edebiyatında pek çok şairi etkilemiştir ve üç dilde de şiirleri vardır. 1556'da ölmüştür (Zavotçu, 2006, s. 164).

Hâkim'in eserin bir yerinde kurduğu cümle, doğrudan alıntı yapmış olmamasına rağmen bize Fuzûlî'nin beyitini hatırlatmıştır: "Yâ Rabb böyle dâğ-ı hicrâna bir kimse mübtelâ olmasun dimekdür" (4a/15-16). Bu cümle Fuzûlî'nin şu beyiti ile benzerlik göstermektedir:

Benim tek hiç kim zâr u perişân olmasın yâ Rab

Esîr-i derd-i aşk u dâğ-ı hicrân olmasın yâ Rab

(G. 30/1)

(Akyüz, Beken, Yüksel ve Cunbur, 1990, s. 145)

Hâfız-ı Şîrâzî: Bazı İran kaynaklarına göre Fars edebiyatının üç büyük şairinden biri olup gazelde en büyüğüdür. Hâce Hâfız-ı Şîrâzî adıyla da bilinir. H. 794'te Şiraz'da ölmüştür (Zavotçu, 2006, s. 198). Mezarı Şiraz'dadır. Hâkim, meşhur şairin şu beyitlerine adını da anarak gönderme yapmıştır:

"Hâfız-ı Şîrâzî rahmetu'llâhi 'aleyh:

Çi şafhâ-yı cerge behem dâd dest

Şud ân bî-geran deşt-i dîvâr best"

(133b/19-20)

"Hâfız:

Bedem güftî vü hursendem "' ifâku'llâh" ne-gū güftî

Cevâb-ı telh mi-zîbed leb-i la' l-i şeker-h'ârâ"

(32b/18-19)

"Şarfâi ne-buved rûz bâz h'âst

Hâfız merhûmuñ mışra'ında olduğu gibi . . ." (202b/25-26).

Eserin başka bir yerinde de gazelinden bir beyite gönderme yapılmıştır:

Der hiç sırrı nîst ki sırrı zi-Hudâ nîst

(209a/21, 327a/24)

Bu beyitin tamamı kaynaklarda şöyledir²⁴:

Ger pîr-i mugân mürşid-i men şud çi tefâvüt
Der hîç sırrî nîst ki sırrî zi-Hudâ nîst

"Hâfız:

Çi tevân câme-i cân-râ ki kabâ ne-tvân kerd

(3a/21-22)

Hâfız'ın şiirlerine yapılan göndermeler oldukça fazladır. Burada birkaçına yer vermekle yetinilmiştir.

Hâkânî: İran'ın en büyük şairlerinden ve meşhur belagatçilerindedir. Hâkânî'nin Dîvân'ı ve Musul hakimi Cemâluddîn Ebû Cafer Muhammed bin İsfahânî'ye yazdığı Tuhfetü'l-Irakeyn adlı mesnevisi vardır. Fars şiirinin temel taşları arasında gösterilmekle birlikte kasideleriyle daha çok tanınmıştır. Kaynaklar, onun yaklaşık 1175 yıllarında ölmüş olabileceğini belirtirler. Mezarı Tebriz'dedir (Safâ, 2002, s. 224-228).

Hâkim, onun beyitine adını da zikrederek yer verir:

"Hâkânî:

Ez-tecellî pây-tâ-ser der-tenem nûr âmede
Şem^c -i sebz üstüh^hânem şu^c le-i Tûr âmede"

(188a/19-20).

"Hâkîm-i Hâkânî güfte:

Şarâb-ı nîm-res hemçun şebâbî bene-zed hânderîs-i tıfl bâşed" (161b/17-18).

Hâkim'e Ait Olduğu Belirtilen Şiirler: Eseri kaleme alırken Şârih bazen kendine ait olan şiirlere de yer vermiş, bu şiirleri vermeden önce "li-nâmıkîhî" sözünü kullanmıştır. Ancak bu sözlerin müstensihler tarafından da esere eklenmiş olabileceği unutulmamalıdır. Yılmaz bu konuyu şöyle açıklar: ". . . Manzum parçalar bazen müellife ait olabilmektedir. Bazı metinlerde yer alan 'li-müellifihi, li-münşihî' gibi ibareler, bu parçaların müellife ait olduğunu ifade etse de bütün eserlerde bu ibarelerin yer aldığı söylenemez. Diğer taraftan bu tür ibareler müstensihlerce de eklenmiş olabilir . . ." (Yılmaz, 2017, s. 223). Böyle olsa da, bu ibarelerin olduğu beyitlerin birkaçını burada vermeyi uygun gördük. Bu şiirler bazen bir beyit olabileceği gibi, birkaç beyit olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Bu beyitler şunlardır:

²⁴ <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh69/>Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/13:00.

Ġaraz ĩfā-yı maqşūd ise besdür zübde-i taqrĳr
Tefāşil-i maħall ũzre ne ħācet eylemek taħrĳr

(2a/11).

Şerħ-i Şevket naqş-ı zĳnet-ħāne-i cennet bũved
Belki naqş-ı cennet ez-ħũsneş hemĳ dāred fũrũĝ

(2a/28-29).

"Li-nāmiķihĳ:

من شعة لبس القميص هوا وها
جنية ليست حباب مدام

(Min şu' leti lebsi'l-ķamiři hevāuhā/Cinniyyeten leysset ħubābun mũdām: Bu aşk cinlerle ilgili deĝil, sũrekli hareket eden kabarcıklar gibi onun aşkı, gŕmleĝi giymenin şulesindedir)

(3a/13-14)

"Li-nāmiķihĳ:

Yine pũşide-i pĳrāhen-i Yezdānĳsin
Dĳde tevcĳh-i nigāh itse de ' uryān saņa

(3a/26-27).

"Li-nāmiķihĳ:

Ķıl temāşā ķaşları ħāşĳyyetin řemşĳrde
Naķl-i āşār-ı kũtũbden rāstdur taħrĳrde

(71a/16-17-18).

"e'l-faķĳr beytũn mine'l-ĝazel:

Yine pũşide-i pĳrāhen-i Yezdānĳ'sin
Dĳde tevcĳh-i nigāh itse de ' uryān saņa

Gũyiyā peyker-i ' uryānĳ-i sĳmĳn-tenũnĳ
Eylemiş şun' -ı cāme-i ķesbān saņa

(79b/5-6-7).

Bāde-nūş ol bīm-i dūzah çekme Hâkim bir nefes
Nezd-i rahmete günehsizlik kadar olmaz günâh

(174b/23-24).

"Li-muḥarririhī:

Binā-yı hüsni virân oldı mevc-i hıttā-i hıttıdan
Geçit yok cısr-i ebrūdan geçilmez lücce-i hıttıdan"

(276a/7-8)

ان ادبرت فالقَطْر طَمَّ مغرق
سفن النجاة تعين للارياح

(4b/14)

(İndebberte felkaṭru ṭımmun muğriḳun süfunu'n-necāti tu'īnu li'l-eryāhi: Eğer iyice düşünürsen bil ki kalabalık boğucu derya içerisinde dir. Kurtuluş gemileri [onlara] rüzgarlar vesilesiyle yardım eder).

Sîr-i çeşm olmazım cūş-ı kanā' atden ḫariş
Sâhilinde gevher-i künc-i tesellî az olur

(6a/5-6)

Āh ez-în çarḫ-ı nîl-gün ṭali'
Heme ez-kec-revî koned ḫarekât

Hüşyārân ḫamūş u ḫayrānest
Çun be-dest-i Hudâst in ḫâlât

(7a/30-31).

"Li-nāmıḳıhī:

اتر جوا امته ارواه سماً
عنايته جده يوم الجزا

يزيد عليه لعن ثم لعن
" عليه مصحف لفظ الجزا "

(13b/25-26)

(Etercü ümmetün ervāhu semmen/ İñāyete ceddihî yevme'l-cezâ 'i/Yezîd 'aleyhi la' nun şümme la' nun/ Aleyhi muşahḥafun/muşahḥifun lafzû'l-cezâ 'î: Yezîd, onun üzerine lanet olsun, karşılık kelimesi olumsuz şekilde üzerine olsun)

"Li-nāmıķihî:

İlâhî tâbe-rûz-ı cem' -i maḥşer
Şeved ân mârķ-ı ebter mükedder

Be-güyem çîst ân mârķ ki dâni
' Avâgâh-ı cihân-râ cerv-i ebter

Ber-û nefrîn ü şad-nefrîn âmîn
Şeved düşnâm ber-düşnâm-ı ekşer

Be-lâm u ' ayn u nûn peyveste bâşed
Ber-û hem cümle enşâreş mükerrer

Ne-yârem nâm-ı şümeş yâd kerden
Ke'z-û âyincem bâşed muğayyer

Ber-û terkîb-i lâm u ' ayn u nûnî
Şumâr zerrehâ dârem mükerrer"

(14a/1 . . . 6)

Aşağıdaki şiirin D nüshasında Hâkim'e ait olduğu söylenmiştir:

Beni vâreste-i âlâm-ı ḥırmân eyle yâ Rabbî
Nedîm-i ḳurb-ı ḥâş-ı bezm-i ' irfân eyle yâ Rabbî

Nice kâfir müselmân eyledüñ elṭâf u cûduñla
Bu kâfir rû-siyâhı da müselmân eyle yâ Rabbî

(21a/8-9-10-11)

"Li-muḥarririhî:

İn felek bezm-i mükâfâtest ey mest-i ğurūr
Raḥne-i seng-i siyeh ez-penbe-i mînâ şude

(22b/31, 23a/1)

"Li-nâmıķihî el-ḥaķîr:

Özge bir sultân iken olduñ esîr-i ḥırş-ı vâz
Mûrlar mülk-i ḳanâ' atde Süleymân oldı hep

(55a/4-5)

Hakîm-i Enverî: Fars edebiyatında kasideleriyle ünlenmiştir. 546'da Belh'te ölmüştür. Divan şiirinde bazen şairler onun hünerini anmışlar ve kendileriyle kıyaslamışlardır (Zavotçu, 2006, s. 137).

"Ḥakîm-i Enverî:

Besâ ḥırmen ki âteş-i derzenî ne-reved
Henüz tâ âb-ı ḥübî zîr-i kâhest"

(156b/6-7).

Hâtîfî: 1419'da Herât'ın Câm şehrinde doğan Hâtîfî, Abdurrahman Câmî'nin kızkardeşinin oğludur ve Câmî'den sonra devrinin en büyük şairi sayılmaktadır. Divan ve hamsesi vardır (Öztürk, 1997, s. 468).

Şârih, Hâtîfî'ye ait şu beyitlere gönderme yapmıştır:

"Hâtîfî:

Muḳaddem-nişînân dergâh-ı şâh
Heme cerge-ârâ-yı ân şaydgâh"

(133b/17-18)

"Hâtîfî:

Dıraḥtân-ı sebzeş heme dil-pesend
Çu sebzân ra' nâ-yı bâlâ-bülend"

(49b/2-3)

Hikâyât-ı Ferhâdiyye: Hâkim'in, meşhur Ferhâd u Şîrîn hikayesinden eserde bahsettiği görülür. Bu hikâyeyi eserin bir yerinde hikâyeye-i Ferhâdiyye olarak anmıştır. Muhtemelen bu kelimeyle Ferhâd u Şîrîn hikâyesinin oluşturduğu kültüre işaret etmiştir: ". . . Hikâyât-ı Ferhâdiyyede cüy-ı şîr-i Bî-sütûn meşhûrdur" (88a/2).

Hüsrev: XIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIV. yüzyılın başlarında Hindistan'da Farsça söyleyen meşhur şairlerdendir. Hüsrev-i Dihlevî adıyla bilinmektedir. Farsça, Türkçe ve Arapçaya hakim olup Hint dili ve edebiyatına da vâkıftır. Nazım ve nesirde üstat kabul edilir. Kaynaklarda Farsça söyleyen şairlerin en yeteneklileri arasında gösterilir (Safâ, 2005, s. 140-142). Eserde şöyle geçmektedir:

"Hüsrev der-şifat-ı Burâk:

Pîşeş keşîd rahşî k'ez hâlka-i rikâbeş
Gerdend gird-nâme vü hem güriz pâ-râ"

(133b/23-24)

'Irakî: Fahreddîn-i Irakî. XIII. yüzyılda yaşamıştır. Mevlevî çevrelerde de bulunmuş, eserlerinde aşk, âşık, maşuk üzerinde durmuştur. Vahdet-i vücûd anlayışına gönülden bağlı olup Leme'ât adlı eserinde (Bilgin, 1995, s. 84) bunu okuyucuya hissettirmiştir (65a/24-25-26).

İbnü'l-Fâriz: Kahire'de dünyaya gelmiştir. Kaynaklar 1182 yılında doğduğunu yazarlar. Genç yaşta tasavvufa yönelmiş, şiirlerinde ilahi aşkı işlemiştir. Onun şiirleri, Arap edebiyatında tasavvufi şiirin en güzel örnekleri olarak görülmektedir (Uludağ, 2000, s. 40-42).

Hâkim'in, eserin çoğu yerinde İbnü'l-Fâriz'dan alıntılar yaptığı görülür. Bunlardan biri de aşağıdaki beyittir. Şârih, şairlerin kullandığı mazmunlardan bahsederken İbnü'l-Fâriz'ın şiirlerinden olduğunu tespit ettiğimiz²⁵ aşağıdaki beyiti örnek vermiştir:

ولولا زفيرياغرقتنى الدمى
ولولا دموى احرقتنى زفرتى

(70b/ 3-4)

ومنى على سمى بلن انمنعت ان
اراك فمن قبلى لغيرى لذتى²⁶

(55b/17)

Kasîde-i Hamriyye'den:

²⁵ <https://cgie.org.ir/fa/news/26327>. Erişim saati ve tarihi: 22.05.2016/14:02.

²⁶ İbnü'l-Fâris, Kaside no: 15397, "سقتنى حمياً الحب راحة مقلتى", 9. beyit. <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=15397>. Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/10:38.

يا هو يا من هو
 لهاء البدر كأس وهي شمس تدبرها
 هلال وكم يبدو ا اذا مزجت نجم
 يقولون لي صفها وانت بو صفها
 خبير اجل عندي با و صافها علم
 صفاء ولا ماء ولطف ولا هوى
 ونور ولا نار و روح ولا جسم
 ولو خطرت يوماً على خاطر امرئ
 اقامت به الافراح وارتحل الهم²⁷

(55b/26 30, 56a/3-4)

Mîmiyye'den:

ولو خضبت من كاسها كفت لأمس
 لماضل في ليل وفي يده النجم²⁸

(56a/9-10)

İmâm-ı Kastallânî: Kaynaklarda hadis hafızı, fakih ve mutasavvıf olduğu söylenen Kastallânî İbnü'l-Kastallânî diye de tanınır. XIII. yüzyılda yaşamıştır (Şenel, 2001, s. 584). Hâkim, bu kişinin hadis ilminin usullerine vakıf anlamına gelen "muhaddisînden" olduğunu söylemiş, onun sözüne eserde yer vermiştir: ". . . muhaddisînden İmâm Kaştalânî: *محل الانسان محل النسيان والخطاء*/Ve küllü'l-insân maḥallü'n-nisyân ve'l-ḥaṭâ: İnsan, unutmak ve hata yapmak mahallidir" (78b/21-22).

İmâm-ı Şa'rânî: XVI. yüzyıl âlim ve sufilerindedir. Muhyiddîn İbn-i Arabî'nin görüşlerini benimsemiştir. 300 civarında eseri vardır (Kaplan, 2010, s. 347). Hâkim, onun Tabâkât-ı Kübrâ adlı eserinden alıntı yapmış ve onu takdir etmiştir (142a/5 11).

İsmet-i Buhârî: Buhara'da doğmuştur. Çeşitli ilimlerle meşgul olup inşa sanatıyla da ilgilenmiştir. Şia imamları hakkında methiyeleri, Timur için mersiyesi vardır. Emîr Hüsrev Dihlevî'nin etkisinde kalmıştır. Dönemindeki şairleri de etkilemiş, 1436-37 tarihlerinde ölmüştür (Karaismailoğlu, 2001, s. 138-139). Hâkim, onun beyitlerine eserde şöyle yer vermiştir:

"İşmet-i Buḥârî:

²⁷ İbnü'l-Fâris, Kasîde-i Hamriyye, 2 (يدير : تدبر), 21 (فانت : وانت), 22, 7. (وان : ولو) beyitler. <http://aligandomi.blogfa.com/post-188.aspx> Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/15: 27.

²⁸ İbnü'l-Fâris, Mîmiyye, 13. beyit. <http://almuada.4umer.com/t1732-topic> Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/ 17:43.

İn-ķadr Şermi ki men dārem me-rā vaķt-i vaşl
Kes ne-dīde Őaĥsem ān pīrāheni Şud teh-nümā"

(283a/28-29-30).

"İŞmet-i Buĥari:

Demide sebz-i pāyān naĥl-i nāz-ı   aŐķ-ı ĥüsneŐ
Diyār-ı sebz-zār-ı Hind-rā KiŐmiriyān dānend"

(288b/14-15-16).

Kāsım-ı Horāsānî: Hāce Celāleddīn Mīrgī'nin oĥludur. Kaynaklar, 968/1560'ta doĥduĥunu ve doĥum yerinin bilinmediĥini yazarlar. Hattat ve Őairliĥiyle Şöhret bulmuştur. Türkçe ve Farsça Şiirleri olup Dīvān'ı vardır²⁹.

"Kāsım-ı Horāsānî:

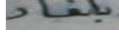
Zi-dil-keş ĥonĥehā-yı nā-güşüde
Hezārān sebz teh-i gül-gün nümüde"

(49a/31, 49b/1)

Kātibi: Asıl adı Şemseddin Kātibi olup Nişabur'da doĥmuŐtur. XV. yüzyıl İnan Şairlerindedir. Aynı zamanda hattat olan Kātibi, Timurlular dönemi özelliĥi olan sanatlı dille Şiir yazmanın temsilcilerindedir. Türk Şairleri tarafından da örnek alınmıştır. Selmān-ı Sa'vecî, Kemāleddīn İsfahānî gibi Şairlerin etkisinde kalmıştır. Divan'ı ve Hamse'si vardır (Vanlıoĥlu, 2002, s. 42).

"Kātibi:

Zühre ibrişim dihed ez-ceng tā rüz u süheyl

Bāz dārān ter ebr-i behle gül"

(232a/11-12-13)

Kelīm: XVII. yüzyıl Sebk-i Hindî Şairlerindedir. Şiirin her türünde yazmış olmasına raĥmen gazelleriyle ünlüdür. 10.000 beyite yaklaşan bir Dīvān'ı ve PādŐāhnāme adlı eserleri vardır (İbrāhimî, 2002, s. 212).

"Kelīm:

Revnaķ  u beyt bāyed   aks ez-rüşen-dilān
Gül cüdā ez-Őem    un üftād bed-bū mî-Őeved"

(196a/23-24)

²⁹<http://www.aftabir.com/lifestyle/view/63656/>. Erişim tarihi ve saati: 08.05.2018/09:55.

Ma'arrî: 973'te Ma'arretü'n-Nu'mân adlı kasabada doğmuştur. Küçük yaşlarda çiçek hastalığından gözlerini kaybetmiştir. Küçük yaşlardan itibaren ilimle uğraşmış olan Ma'arrî'nin hem şiir hem nesir alanında eserleri bulunmaktadır. Şiirlerinde sosyal hayat gözlenmektedir. Nesir olarak en meşhur eserleri "Risaletü'l-Gufrân" ve "Risâletü'l-Melâ'ike"dir. "Saktü'z-zend", "ed-Der'ıyyat", "Lüzûm-ı mâ Yelzem" adlı divanları vardır. Eserlerinde derin bir felsefe hissedilir (Kırkız, 2011, s. 164).

"Ebi'ü'l-^ç alâ (6) bir қаşıdesinde:

بنى من جوهر العلياء بيتاً
كان النيرات لها عماد

فلولا الله قال الناس اضحت
ثمانية السبع الشداد

(23b/5-6-7-8)

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî: Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin meşhur eseri Mesnevî'den yararlandığı görülen Hâkim, eserin bir yerinde Mesnevî'nin ilk on sekiz beyitinden birine yer verir:

"Kemâ қâlü'l-Mevlevî қuddisa'llâhu sırруhu'l-^ç azîz:

Ez neyistân tâ me-râ be-brîdeend

V'ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend"

(121b/26)

(Mesnevî, 2. beyit)

(. . . beni kamışlıktan kestiklerinden beri, erkek kadın herkes feryadımdan inledi)
(Avşar, 2007, s. 67).

Hâkim, Mevlânâ'ya birçok yerde göndermelerde bulunur. Bunlardan birkaçı şunlardır:

"Her ki ïn âteş ne-dâred nîst bād

mazmûnına işâret olmaқ münâsibdür"

(242b/6-7)

Bu beyitin tamamı kaynaklarda şöyledir³⁰:

Âteşest ïn bâng-ı nây u neyest bād

Her ki ïn âteş ne-dâred nîst bād

³⁰ <https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar1/sh1/> Erişim Tarihi ve Saati: 04.05.2018/13:18.

"Monla Celāleddünî fermūde:

Hürşid-i kemālest nebî mäh velî
İslām Muḥammedest imānest ‘ Alî

Ger beynî be-dîn süḥan mî-ṭalebî
Be-neger ki zi-beyyināt-ı esmāst celî"

(68a/913)

Cüşiş-i ‘ aşkest k'ender mey fütād
Āteş-i ‘ aşkest k'ender ney fütād³¹

(322a/19)

Mîr Huzûrî: Kaynaklarda hakkında fazla bilgiye rastlamamakla birlikte, XVI. yüzyıl İran şairleri arasında zikredilmektedir. Kumlu olduğu ve oradan Kazvin'e geçerek şairlerle buluştuğu, kısa sürede saray tarafından beğenildiği, takdir gördüğü söylenmektedir (Barzegar, 1998, s. 317).

"Mîr Huzûrî:

Nişestem çun beret bā-ğayr kerdî ṭarḥ-ı ser-güşî
Eger şoḥbet be-în takrîb ḥ'āhed bûd ber-ḥîzem"

(200a/12-13-14).

Mirzât Felem (?) Ta'denî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadı.

"Mirzât Felem Ta' denî:

‘ Aşkem ki her dü-cihân-rā behem zenem
Ma' şûḫ u ' aşıkî şude nāmem be-dîn sebeb"

(287b/30-31)

Muhteşem-i Kâşânî: 1500 yılında Kâşân'da doğmuştur. Hz. Hüseyin'in şehid edilişiyle ilgili yazdığı on iki bendlik mersiyesiyle büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Birçok şairin yetişmesine bu mersiye yol gösterici olduğundan ona "Şemsü's-şu'arâ" da denilmiştir. Hâkânî-i Şirvânî ve Evhadüddîn-i Kirmâni etkisinde kalan şaire ikinci Hâkânî de denilmektedir (Kurtuluş, 2006, s. 77-78). Hâkim, Muhteşem adını zikrederek eserde onun bir mısraına ve ardından bir başka beyitine yer vermiştir:

³¹ <https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar1/sh1/> Erişim Tarihi ve Saati: 04.05.2018/16:24.

" . . . Muhteşem:

Surâğ Yūsuf-ı men kon z-bende vü āzād

"Diğer:

Zahm erçi zi-tiğ-ı bî-‘ ilācest
Mecrūh-ı leb ez-surâğ mî-bāş"

(108a/14-15-16)

Muhyiddîn-i İbn-i Arabî: 560/1165'te Mürsiye'de doğmuştur. Kaynaklar, onun Sadreddîn Konevî'nin üvey kardeşi olduğunu yazarlar. Selçuklu yerleşim bölgeleri olan Malatya ve Konya'da bir dönem kalmış, meclisler düzenlemiştir. Selçuklu sultanlarına nasihatlerde bulunmuştur. Osmanlı âlimleri ve şairleri arasında övgüyle anılır. Bir çok Osmanlı şairi ona methiyeler yazmıştır. Çok sayıda eseri vardır. El-Fütûhâtul-Mekkiyye, Füsûsu'l-Hikem önemli eserlerindedir (Kılıç, s. 493-516). Hâkim, muhakkiklerin sultanı ve vasılların bürhanı gibi övgü sözlerinden ve duadan sonra anlattıklarına onun beyitlerinden deliller göstermiştir:

أَمَّا الْكُونُ خِيَالُوهُ حَقٌّ فِي الْحَقِيقَتِهِ
كُلٌّ مِنْ يَفْهَمُ هَذَا حَازَ اسْرَارَ الطَّرِيقَتِهِ

(79a/29-30-31)

Kaynaklarda Muhyiddîn-i İbn-i Arabîye ait olduğu görülen³² şu beyitlere de eserde yer verilmiştir:

تَغْرَبُ عَنِ الْإِطْوَانِ فِي طَلْبِ الْعِلْمِ
وَسَافِرٌ فِي الْإِسْفَارِ خَمْسَ فَوَائِدِ
فَتَفْرِجُ هَمَّ وَاسْتِسَابَ مَعِيشَةٍ
وَعِلْمٍ وَادَابٍ وَصَحْبَةِ مَاجِدِ

فَإِنْ قِيلَ فِي الْإِسْفَارِ ذَلٌّ وَمَحْنَةٌ
وَقَطَعَ الْفِيَاقَى وَارْتَكَبَ الشَّدَايِدَ

(5b/30-31)

(Teğarrebe ‘ani'l-evṭāni fī-ṭalebi'l-‘ulā/Ve safera fefī e'l-esfāri ḥamsü fevā'id/
Fe-tefrīci hemmin veiktisābi mā' iṣetin/ Ve' ilmin veādābin veşoḥbeti mācidin/Fein ḳile
fi'l-esfāri zillün vemihnetün/Veḳat' u'l-fiyāḳi veirtikābü'ş-şedāyid: Yüceliklerin talebi
uğrunda vatandan ayrıldı ve seferler yaptı. Yolculuklarda da beş yarar vardır.

³²<https://www.aldiwan.net/poem24704.html>. Erişim saati ve tarihi: 04.05.2018/14:50.

Üzüntünün giderilmesi, geçimin kazanılması, ilim, adab ve övülen biriyle sohbet. Eğer denirse ki bu yolculuklarda zorluk, zillet ve zorlukları üstlenmek vardır)

"Ḥattā İmām-ı Şāfi'î ḥazretleri:

ان كان حب آل علي رفضاً
فليشهد الفقلا انى رافضى

buyurmuşlardır" (13a/28-29).

(İn kāne ḥubbu āli 'aliyyin Rafaḍān/Fe'l-yeşhed e's-şakaḷānu ennī Rāfiḍiyyun: Eğer Ali'nin ailesini sevmek Râfizîlik ise insanlar ve cinler şahit olsun ki ben Râfizî'yim)

Münîf: Özellikle kaside alanında Nâbî'ye üstün tutulmaktadır (Küçük, 1999, s. IX). Asıl adı Mustafadır, Antakya'da doğmuştur. Önceki mahlası Hezârî'dir. XVIII. yüzyılda tarihçi Raşit Efendi'nin dostluğunu kazanmıştır. Ziya Paşa, Harâbât adlı eserinde hikemî tarzda çığır açan şairler arasında onu da zikr eder (Küçük, 1999, s. 1-5)

"Münîf merḥûm:

Pûç mağzâna kalem manşib-ı irâd yazar" (17a/14).

Nâbî: XVII. yüzyılın ikinci yarısında divan şairlerinin önde gelenlerindedir. Manzum ve mensur eserleri bulunmasına rağmen daha çok manzum eserleriyle adını duyurmuştur (Mengi, 1991, s. 28) Hikemî tarzın en büyük temsilcilerinden olup hikemî görüşlerine daha çok Dîvân ve Hayriyye adlı eserlerinde rastlanır (Mengi, 1991, s. 39). Hâkim, Nâbî'ye ait (Kaplan, 2012, s. 22) olan şu beyite eserde yer vermiştir:

Kimdür bizi men' eyleyecek bâğ-ı cenândan

Mevrûş-ı pederdür girerüz ḥâne bizümdür

(295a/19-20, 330b/7-8).

Nâbî'nin zımında redifli gazelini de takdir etmiştir: "Nâbî merḥûm zımında gazelinde bu beyti ne ḥoş edâ buyurdu:

Mihri de eyler idi meh gibi deryûze be-kef

Rûḥ eger olmasa maḥfî bedenüñ zımında"

(328b/30-31, 329a/1-2)

Bu beyit kaynaklarda şöyle geçmektedir:

Mihri de mâh gibi kâse-i deryûze ider

Olmasa rûḥ nühüfte bedenüñ zımında

(G. 807/6)

(Bilkan, 1997, s. 1065)

Nâsır Alî Kâbilî: Şârih, hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Nâsır Alî Kâbilî'nin şu beyitine yer vermiştir:

"Ḥattâ Nâşır ʿ Alî Kâbilî:

ʿ Alî imşeb mey-i Şirâz der-câm u sebû dâred

"الى يا ايها الساقى ادر كأسا وناولها

(123b/18-19)

(Elâ yâ eyyuhe's-sâkî edir ke'sen venâvilhâ: Ey sâkî, kadehi dolaştır da bize ver)

Bu beyitin ikinci mısraının da Hâfız'a ait olduğu görülmektedir.

Nâsır Alî Serhindî: Daha çok gazel ve rubailerıyla tanınmıştır ve kendisine "Sâibâ-yı sâni" lakabı verilmiştir. Hindistan'ın Farsça şiirler söylemekle meşhur şairidir. İnce mazmunları vardır ve Sebk-i Hindî şairlerindedir. XVII. yüzyıl şairi Nâsır Alî Serhindî 1697 yılında Delhi'de ölmüştür³³. Hâkim, Nâsır Alî Serhindî'ye ait olduğunu tespit ettiğimiz şu beyite eserinde yer vermiştir:

Maḥabbet cāddeî dâred nihân der-ḥalvet-i dilhâ

Çu târ-ı sübḥa kim gerdîde ân reh zîr-i menzilhâ

(103a/21-22)

Araştırmalarımıza göre bu beyit, kaynaklarda şöyledir:

Muhabbet-i cāddeî dâred nihân der-halvet-i dilhâ

Çü târ-ı sübḥa kim gerdîd ân reh rîz-i menzilhâ³⁴

Nizâm-ı Esterâbâdî: XVI. yüzyıl İran şairlerinden olup Nizâm adıyla şöhret bulmuştur. Heratlıdır. Ehl-i beyte dair kasideleri vardır. 1700 beyite yakın Divan'ı vardır³⁵.

"Nizâm-ı Esterâbâdî:

Derin-eyyâm ser-zed fitne-i nâz

Me-râ z'în fitne şud ân müşg-i ḥaṭṭ bâz"

(217a/19-20-21)

Örfî: XVII. yüzyıl Sebk-i Hindî şairlerindedir. Türk şiiri üzerinde en çok etkili olmuş üç şair arasında adı anılır (Duru, 2003, s. 120).

M nüshasında şu beyitin Örfî'ye ait olduğu belirtilmiştir:

³³ Faslnâme-i mütâla'ât-ı şibh-i kâre, http://jsr.usb.ac.ir/article_619_52.htm. Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:31.

³⁴ <http://bonyadbidel.ir/عربى-بيدلى/مقالات/ArticleID/149>. Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:21.

³⁵ <https://www.parsi.wiki/fa/wiki/topicdetail/>. Erişim tarihi ve saati: 08.05.2018/11:31.

Tâ hük-m-i nüzûl-i tu derî-n-dâr nüviştet
Şad-reh ba'îş-i bâz tırâşîd kâlem-râ

(11a/13-14)

Aşağıdaki mısram da kaynaklarda Örfî'ye ait olduğu söylenmektedir³⁶:

"Ey nüh-felek zi-ğūşe-i şun' -ı tu dānei

mazmūni gibi" (38a/17-18).

Riyâz-ı Semerkandî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayan bu şairin bir beyitine eserde yer verilmiştir.

"Riyâz-ı Semerkandî:

Çun ne-kerdem ğarğ-ı hūn ez-dīde her dem lâlevâr
Gönçe kerd âsīb teb-i gül-berg-i handân-ı me-râ

(43b/16-17-18)

Riyâzî-i 'Acem: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Hâkim, şairin şu beyitine eserde gönderme yapmıştır:

"Riyâzî-i 'Acem:

Beher ser-gerdānî-i dil gird-nāme mî-koned
Haṭṭ-ı şeb-rengî ki ân meh mî-keşed ber-gerd rû

(133b/21-22)

Rûdekî: X. yüzyılın önde gelen şairlerindedir. Semerkand'ın "Rûdek" nahiyesinden olduğundan Rûdekî diye tanınmıştır. Bilinen en önemli eseri Kelile ve Dimne adlı manzum eseridir. Şairlerin üstadı ve sultanı olarak görülmüştür (Safâ, 2002, s. 81-83).

"Rûdekî beyt:

Çeşm dârem hâtem-i mühret be-dil
Mî-şevved çun hâtem-i çeşm-i gedâ"

(33b/13-14)

Sa'lebî: Arap dili âlimidir. IX. yüzyılda yaşamıştır. Dönemin önde gelen müfessirlerindedir. Nişabur tefsir ekolünün önde gelenlerindedir (Mertoğlu, 2009, s. 28-29). Hâkim onun şiirinden alıntı yapmıştır.

Sa'dî-i Şirâzî: Firdevsî'den sonra Fars edebiyatının en büyük şairidir. Doğum tarihi Gülistan'da söylediği sözlere dayanarak 606/1209 olarak kabul edilir. Bostan ve Gülistan adlı eserleri ile şöhret bulmuştur (Safâ, 2002, s. 117-122). Gülistan adlı

³⁶<http://dl.nlai.ir/UI/9e8b55d3-0dfc-48f3-81b3-0502181c03bc/Catalogue.aspx>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/15:39.

eserinin dibacesinde yer aldığını tespit ettiğimiz şu mısraya Hâkim, eserinde yer vermiştir:

Ey murğ-ı seher-i ʿaşk zi-pervâne beyâmûz

(93a/16)

Beyitin tamamı ise kaynaklarda şu şekildedir:

Ey murğ-ı seher ʿışk zi-pervâne biyâmûz

K'ân sūhte-râ cān şud ü âvâz neyâmed

(Yılmaz, 2012, s. 25)

Eserin başka bir yerinde de Sa'dî'nin Gülistân'ında bulunan yukarıdaki beyitin ikinci mısra'ına yer vermiştir: "Tâ ân sūhterâ cān şud u âvâz neyâmed mâ-şadağıyla . . ." (93a/22-23).

Görüldüğü gibi ikinci mısra'nın ilk kelimesi Hâkim'in eserinde "k'ân" değil "tâ"dır.

"Sa' dî:

İ' tikâf ez-dil buved ağıyâr-râ bîrûn konî

Verne der-ney-best-i halvet-hâne coz ağıyâr nîst

(33a/28-29-30)

Gülistân adlı eserin "der-ahlâk-ı dervîşân" başlığında şöyle geçtiğini tespit ettiğimiz şu cümlelere yer verilmiştir: "Hikmet ez ki âmûhtî ez-bî-edebân herçi derâyeşân dîdem terk-i ü giriftem hikâyesi gibi . . ." (128a/14-15). Bu cümleler kaynaklarda şöyledir: "Lokmân-râ güftend edeb ez ki âmûhtî ez-bî-edebân her çi ez-îşân der nazarem nâ-pesend âmed ez-fi'l-i ân perhîz kerdem . . ." ³⁷

Sâ'ib-i Tebrîzî: XVII. yüzyılın önemli şairlerindedir. Dîvân, Kandaharnâme, Mahmud u Ayâz adlı eserleri vardır. Oldukça fazla şiiri vardır. Yıldırım (2006), Fuzulî ve Sâ'ib'in kullandıkları deyimler bakımından ortak yönlerini tespit etmeye çalışmıştır. Kaynaklarda bu beyitin Sâ'ib-i Tebrîzî'ye ait olduğu görülmüştür³⁸:

Güft-güy-ı küfr ü dîn âhir be-yekcâ mî-keşed

H'âb yek h'âbest ammâ muhtelif ta' bîrhâ

(195a/7-8, 221b/29-30, 279a/30-31)

³⁷<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh21/>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/11:05.

³⁸<http://www.magalesaramj.blogspot.com/1391/12/10/post-86/>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/11:50.

Bu beyitin ikinci mısraına eserin bir başka yerinde de gönderme yapılır: "El-cevâb: H̄'âb yek h̄'âbest ammâ muhtelif ta' bîrhâ" (198b/3-4).

Eserin başka bir yerinde şu beyitine yer verilmiştir:

"Şâ'ib:

Dil-i bîdâr mî-bâyed vişâl zülf-i cānān-rā
Reh-i h̄'âbîde-rā tayy kerden ez-şeb-gîr mî-âyed"

(199a/30-31).

Selmân-ı Sa'vecî: XIV. yüzyılın tanınmış şairlerinden olup Sâve şehrinde doğmuştur. Döneminin en gıpta edilen şairleri arasında kaynaklarda zikr edilir. Şiirlerinin beyit sayısı on bir bine yaklaşmaktadır. Hâfız da ondan şiirlerinde övgüyle bahsetmiştir. Onu meşhur eden ise gençliğinde söylediği Bedâiyu'l-Eshâr adlı kasidesidir. Hâkim, onun Sultân Üveys'i medheden bir kasidesinden alıntı yapmıştır:

Vaqt-i şubhest ü leb-i Dicle vü enfâs-ı bahâr
Ey püser keştî-i mey tâ h̄aṭṭ-ı Bağdād be-yâr

(123b/12-13)

Kaynaklarda "h̄aṭṭ" kelimesi "şatṭ" şeklindedir³⁹.

Sun'ullah Gaybî: XVII. yüzyıl mutasavvıf ve şairlerindedir. Türk tasavvuf edebiyatının önemli temsilcileri arasında zikr edilir (Kemikli, 2000, s. III). Hâkim, onun meşhur bir beyitine yer vermiştir:

' Aşḡ odı evvel düşer ma' şūka şoñra ' âşıka
Şem' i gör kim yanmadan yandırmadı pervāneyi

(122a/15-16)

(Kurnaz, 2010, s. 458)

Sürûrî-i 'Acem: Sürûrî-i Şarkî olarak da anılmaktadır. İran'dan Anadoluya gelmiş, hayatını seyahatlerle geçirmiştir. Tek eseri Divan'ıdır. Doğum ve ölüm tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda Şah İsmail'in yanındayken öldüğü yazmaktadır. Köksal, onun Şâh İsmâil'e yakınlığının Divan'ından da anlaşılabileceğini belirtir (Köksal, 2013, mad. 22873).

"Sürûrî-i ' Acem:

Murğ-ı meşhûr ki ū-rā kūç u kūf u gül h̄'ânend
ta' bîri ile taşhîh ider" (43b/8).

³⁹<https://ganjoor.net/salman/divanss/ghasidess/sh45/>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/10:42.

Şehâbeddîn Sühreverdî: Asıl adı Ömer olup, babasının adı Muhammed'dir. "Ebû Hafs" ve "Ebû Abdullâh" adlarıyla meşhur olmuştur. İran'ın Irak-ı Acem bölgesinde doğmuştur (Çatak, 2012, s. 64). Kaynaklar doğum tarihini 27 Ocak 1145 olarak gösterirler. Eserde Hâkim, Sühreverdî'nin kasidesinden olduğunu anladığımız şu beyite yer vermiştir:

". . .

رق الزجاج و رفت الخمر فتشابهها و تشاكل الامر

Cüneyd kuddise sırruhûdan taşavvuf nedür diyü su 'âl olunduğda:

وكانوا حيث ماكنّا وكنا حيث و مكانوا

beyti ile cevâb virmişlerdür" (104b/5-6-7-8).

(Rağka zücâcu ve rağkati'l-ğamru/Feteşâbehâ ve teşâkele'l-emru/Ve kânu hayşu mâ künnâ/Ve künnâ hayş ü mekânû: Kadeh ince, şarap ince, ikisi de birbirine benzeşti ve ayırdetmek zorlaştı. Onlar bizim olduğumuz yerde oldular. Biz de onların olduğu yerde olduk)

Bu beyitin kaynaklarda şu şekilde olduğu görülmüştür:

رق الزجاج و رفت الخمر فتشابهها فتشاكل الامر

وكنها قدح ولاخمر وكانها حمر و لاقدح⁴⁰

Şems-i Fahrî: Şemsuddîn b. Mevlânâ Fahrüddîn İsfahânî. XIV. yüzyılın ünlü şairlerindendir. Mi'yâr-ı Cemâlî adlı eseri ile daha çok tanınır. Diğer bilinen eseri de Mi'yâr-ı Nusretî'dir⁴¹.

Ĥâr-ı deşt-i bî-nevâyi dâmenem şad-pâre kerd

Nâhun-ı eyyâm in âcîde-puşân-râ derîd

(32a/11-12)

Şemsüddîn Muhammed Nevâcî: 1386 yılında Mısır'da doğmuştur. Gerileme dönemi edebiyatının ileri gelen edebiyatçılarından. Belagat ve şiir sanatına dair de eserleri vardır. Hâkim, onun şarap meclisleriyle ilgili bir antoloji olan meşhur eseri Kümeyt'ten (Tülücü, 2007, s. 29) faydalanmıştır (353a/88).

Şeref-i Buhârî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

". . . beytinde vâki' olmuştur ve Şeref-i Buhârî'nin:

⁴⁰Aldiwan Al-Arabi, [http : // www. aldiwanalarabi.com / poem Page. do; jsessionid = F0fJL9imSH89VQxgzp5pJBgO.undefined?poemId=517381](http://www.aldiwanalarabi.com/poem_Page.do;jsessionid=F0fJL9imSH89VQxgzp5pJBgO.undefined?poemId=517381), Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:47.

⁴¹<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-EMSFHR.cgi> Erişim tarihi ve saati: 08.05.2018/13:17.

Şeb heme şeb devr-i küyet mî-resānem rûz-râ
Z'âbile rengîn kerdem müze-i gül-dûz-râ"

(161a/12-13-14)

Şeref-i Esterâbâdî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

"Şeref-i Esterâbâdî:

Ḳadd-i ü Ṭübî-i bâğ u mîve-i şâh-ı dü-dest
Bî-nevâyân-râ resîde sürh-gün sîb-i tılâ

(39a/9-10)

Şerh ve Tıp kitapları: Hâkim'in, eserini kaleme alırken şerh ve tıp kitaplarından yararlandığı görülmektedir. Bu eserlerin adlarını vermeyip genel olarak bu kaynaklardan bahsetmiştir. Mesela, "mûy-ı dimâğ" adlı hastalığı açıklarken bu hastalıkla ilgili bilgilerin şerh ve tıp kitaplarında yazdığını şöyle söylemiştir: ". . . ammâ taḥḳîḳ-i ma' nâ şöyle istimâ' olunmuşdur ki mesâmmât-ı vücûd-ı âdemîde cümle mûlaruñ tecvîfinden mûy-ı dimâğ vâsi' dür. Kütüb-i teşrîḥ ü tıbda yazılmışdur" (82b/22-23-24).

Tarih Kitapları: Şârih bazı yerlerde tarihî kaynaklara da gittiğini şöyle dile getirmiştir: "Ba' zî tevârîḥ-i ḥükemâda mezkûrdur" (137a/7); "Me'mûniye telmiḥden ḥâlî degildir. Kütüb-i tevârîḥde tafşîli zıkr olunmuşdur" (7b/13-14).

Unsurî: 350/961 yılında Belh'te dünyaya gelmiştir. Gazneli Mahmûd'un sarayında bulunmuştur. Bir kaside şairi olan Unsurî, gazel ve rubâide de adını duyurmuştur. Dîvân, Vâmık u Azrâ, Hing Büt ü Surh, Şâd Bahr u Aynü'l-Hayât adlı eserleri vardır. Kaside şairi olarak daha çok şöhret bulmuştur. Minuçih'r'in ona yazdığı Şemsiyye Kasidesi onun sanatına duyulan saygıya açık bir delildir (Atalay, 2012, s. 162).

"Unsurî:

Baḥr-râ nûşem be-cây-ı mey ki merdüm ez-ḥumâr
Sâğar-ı teng şadef ber-ser-şiken ḥammâr-râ"

(300a/25-26-27).

Vâhid: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

"Vaḥîd:

Her ʔaraf der-dāmeneş ez-lālehā ārāste
Ez ḥayā dem-beste her yek şāhid-i gül-gūn-ḳabā

(38b/27-28-29)

Zuhûrî: XVII. yūzyıl şairlerindendir. Horasan'ın Tūrşîz şehrinde doğmuştur. Tam adı Zuhûrî-i Tūrşîzî'dir. Gazel ve mesnevi türünde başarı göstermiştir (Şimşekler, 2013, s. 505-506). Hâkim, bu şairin şiirne de göndermede bulunmuştur:

"Zuhûrî

Zi-ğulğul-i şurāḥîst çînî-nüvāz
Dehān-ı ḳadḥ mānde ez-ḥande-bāz"

(142a/23-24-25)

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE YORUM

4.1. Tartışma

Daha önce Hâkim'in Dîvân'ı Çakırcı (2006) tarafından yüksek lisans ve Poyraz (2008) tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştı. Bu çalışmalarda Hâkim'in hayatı, ölüm tarihi ile ilgili çeşitli çıkarımlarda bulunulmuş, divan şairi olarak Hâkim bilim dünyasına tanıtılmıştı. Târih'ini doktora çalışması olarak tanıtan Güngör (2014) ise Hâkim'in vakanüvis kimliğini, Târih'ini ayrıntılı olarak incelemiş, hatta tereke kayıtlarına da ulaşarak ailesi hakkında özel bilgiler vermişti. Ancak yapılan bu çalışmalar Hâkim'in sadece divan şairliğini ve vakanüvisliğini aydınlatıyordu.

Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserini çalışmaya başlarken, Hâkim'in niçin Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı şerh ettiği, nasıl bir yöntem izlediği, şârih kişiliği merak ediliyor, bu eseri de bilim dünyasına tanıtarak gerek hayatı gerekse şârihliği ile ilgili ek bilgilere ulaşmak amaçlanıyordu. Çalışmalarımız gösterdi ki Hâkim'in, şârihliği de takdir edilmektedir. Eserin müstensihleri onu "allâme", "dîvân-ı hâcegân" olarak nitelerken, her alanda bilgi sahibi olduğunu söyleyerek onun şârihliğini övmüşlerdir. Şârihliğinin yanı sıra, daha önceki çalışmaların da belirttiği gibi, şairlere mahlas verebilecek kudrette bir şair olduğunu eserde verdiği şiir bilgileri, Şevket-i Buhârî'nin şiirlerine yaptığı yorumları, manzum tercümelemleri göstermektedir. Hatta Hâkim, çoğu zaman Şevket'in şiirini açıklayabilmek için kendi şiirlerinden de alıntılar yapmıştır. Bugüne kadar XVIII. yüzyıl şairleri arasında adı pek fazla duyulmayan Hâkim'in vakanüvisliğinin yanında hem şair hem şârih kişiliğinin anılmaya değer olduğunu düşünmekteyiz.

Yapılan çalışmalar onun eğitimi ile ilgili bilgi verirken üstatları arasında şu kişileri zikretmişlerdir: Yanyavî Esad Efendi, Bursalı İsmâil Hakkı Efendi, İsmâil Efendizâde Abdi Efendi, Suyolcuzâde Mehmed Necib. Güngör' (2014) ün Hâkim'in eğitimi ile ilgili vermiş olduğu bilgiler diğer çalışmalara göre oldukça doyurucu ve farklıdır. Yaptığımız çalışmada ise, Hâkim bir kişiden daha bahsetmiştir ki bu kişinin adına yapılan araştırmalarda ve kaynaklarda rastlanılmadı. Hâkim, hemen tüm yorumlarında onun fikirlerine başvurmuştur. Derviş Sâdık Efendi adlı bu üstadının Hâkim'in hayatında önemli bir yeri olduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple eğitim aldığı üstatları arasına Derviş Sâdık Efendi'nin de dahil edilmesi yerinde olacaktır.

Şerh metinleri, dinî, edebî, tarihî pek çok bilgi barındırabileceğinden Hâkim'in şerhi bizzat kendi yorumları ve açıklamalarını, şiir hakkında düşüncelerini, bir tarihçi olması yönüyle günlük hayata dair bilgi barındırabileceğinden şârih olarak vakanüvis bir kişinin şerhini çalışmak da merak uyandırıcıydı. Elbir, Surûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâlî'nde hurûfluk yansımalarını incelediği yazısında şârihin birikimi ve düşünce dünyasının şerhe nasıl yansıdığını, açıklamalarını ne kadar etkilediğini dile getirmiştir (Elbir, 2007, s. 217). Hâkim'in üzerine çalıştığımız bu eserinde de gerek birikimlerinin gerekse düşünce dünyasının esere yansıdığını söyleyebiliriz.

Kaynaklara göre Hâkim, Gülşenî tarikatının Sezâiyye kolunun kurucusu Hasan Sezâi Efendi'den feyiz almıştır. Daha sonra Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir (İlgürel, 1997, s. 189). Divan'ı üzerine yapılan bir çalışmada, Hâkim'in şiirlerinde Halvetîlikten övgüyle bahsettiği ifade edilmiştir (Çakırcı, 2006, s. 15). Poyraz ise, Hâkim'in şiirlerinde herhangi bir tarikata intisabına ve bu tarikatın propagandasına rastlanmadığını bildirmiştir (Poyraz, 2008, s. 15). Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eseri göz önüne alındığında bu tarikatlara bağlılığına dair bir emareye rastlanmamıştır. Ancak Abdülkâdir Geylânî'den sıklıkla yapılan alıntılar ve ona dair sözleri en azından Kâdiriliğe sempati duyduğunu göstermektedir.

Bu zamana kadar Hâkim'in pek çok ülkeyi görmüş olabileceği gerek tezkirelerden gerekse şiirlerinden yola çıkılarak söylenmiştir. Bu çalışmada da birinci ağızdan gittiği ülkeleri öğrenebilmekteyiz. Bu ülkeler arasında Arabistan, Hindistan ve Rumeli yer almaktadır.

Şevket-i Buhârî üzerine ise birkaç çalışma yapılmıştır. Ancak Sebk-i Hindî'nin önemli temsilcilerinden Şevket-i Buhârî'nin önemi düşünüldüğünde çalışmalar oldukça azdır. Şevket-i Buhârî ile ilgili ilk kapsamlı çalışma Milâni (1961) tarafından yapılmıştı. Bu çalışmada dikkati çeken husus Milâni'nin bazı bilgileri çok kesin bir şekilde aktarmasıdır. Mesela Hindistan'a "kesinlikle" gitmediğini, "kesinlikle" İsnâ Aşeri Şii'dir, "kesin" ölüm tarihi budur gibi cümleler kullanmıştı. Bu durum, oldukça dikkatimizi çekmiştir. Şafak (1386) ve Şemîsâ (1382) da onun İsnâ Aşeri Şii olabileceğini belirtmişlerdir. Hâkim de Şevket'in İsfahan'da kalmasının sebebinin Meşhed'de İmâm-ı Rızâ'yı ziyaret etmesi olduğunu söyler. Hurafelerini sürekli eleştiren Hâkim, yeri geldiğinde Şevket'e "Allâh affetsin" der. Bektaşîyye şiirinin de Şevket-i Buhârî'nin şiirinden beslendiğini belirtir. Kesin olarak "Şii"dir demez. Onun büyük melâmîlerden olduğunu söyler. Bu konuda kesin bir bilgi vermek doğru değildir. Ama yapılan çalışmaların çoğu onun İsnâ Aşeri Şii olduğunu belirtmişlerdir. Biz ise Şevket-i

Buhârî'nin Şii olduğuna dair bir belirtiyeye çalışmalarımız sırasında rastlayamadık. Şiiliğe dair herhangi bir propagandanın Şevket'in şiirlerinde yer almaması da buna örnek gösterilebilir. Ayrıca İmâm-ı Rızâ'yı Meşhed'de ziyaret etmesi de Şevket-i Buhârî'nin Şii olduğunu göstermemektedir.

Yapılan araştırmalarda, kaynaklarda ölüm şekliyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmadığı söylenmiş, birkaç kaynakta Şevket'in intihar ettiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Milâni (1961) Şevket'in sufi kişiliğini göz önüne alarak buna ihtimal vermez. Biz de onun bu şekilde ölmediğini düşünüyoruz. Nitekim Hâkim, onun iki Acem tarafından öldürüldüğünü eserde belirtmiştir (76a/5 10). Bu bilgi de şu ana kadar yapılan çalışmalarda ve daha eski kaynaklarda yer almaması bakımından dikkat çekicidir.

Çalışmamıza başlarken problemlerden biri de Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın transkripsiyonlu Divan metninin oluşturulmamış olmasıydı. Nitekim bu zamana kadar yapılan çalışmaların tümü Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı Arap harfleriyle okuyucuya sunmuşlardır. Eserin transkripsiyon harfleriyle ifade edilmesi, daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabilmesini sağlayacaktı. Sebki Hindî'nin bu önemli temsilcisinin şiiri, beyit beyit Hâkim tarafından daha anlaşılır kılınmış olacaktı. Asıl amacının manayı çözmek olduğunu sıklıkla dile getiren Hâkim'in bu amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Şevket-i Buhârî gibi hasırın telleri gibi örülmüş şiirleri bize açık ve anlaşılır kılabilmiş olduğunu görmekteyiz.

Araştırmaların çoğu Şevket-i Buhârî'nin İran'da çok fazla tanınmadığını dile getirirler. Bu durum bizim de dikkatimizi çekmiştir. Türkiyede divanın nüshaları oldukça fazladır ve Türk edebiyatında adı övgüyle anılmaktadır. İran'da yaptığımız araştırmalarda divan nüshaları bir elin parmaklarını geçmemektedir. Şafak (1386) da çalışmasında bu konuya değinmiştir.

Çalışmaya başlamadan önce Hâkim'in bu eserin tercüme olduğuna dair genel bir kanaat vardı. Eserin şerh mi tercüme mi olduğu sorunu eserin adlandırmasında da göze çarpmaktadır. Ulaşılan tüm nüshalarda "şerh" kelimesi kullanılırken Nâdir Eserler Kütüphanesi nüshasında Terceme-i Şevket, hatta Terceme-i Dîvân-ı Şevket başlığı kullanılmıştır. Gözitok, bir eserin düzenlenmiş ve derli toplu hale getirilip özetlenmiş şekline de şerh adı verilebildiğini söyler (Gözitok, 2017, s. 529). Bazı eserlerde ise, eserin şârih tarafından hem şerh hem tercüme hem tefsir olarak adlandırılmış ve bu tabirlerin birbirinin yerine kullanılmış olduğu görülmektedir. Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet adlı manzum Gülistan şerhinde böyle bir durum söz konusudur (Çelik, 2017, s.

244). Bu nedenle şerhleri sadece açıklama, anlamlandırma olarak görmemek ve bu kelimenin telif, tercüme, düzenlenmiş metin anlamlarında pek çok mevzuyu içinde barındırabileceğini unutmamak gerekmektedir. Bu tür eserlerde dibaceye, şârihin eseri nasıl adlandırdığına, tercümenin sınırının aşılıp aşılmadığına bakılarak eserin şerh mi tercüme mi olduğuna karar verilebilir. Böyle ele alındığında Hâkim'in asıl amacının manayı çözmek olduğu, tercümenin sınırlarının aşıldığı, hatta bazen sayfalarca yorum yapıldığı, örnekler verildiği görülmüştür.

Tarlan, edebî tenkit ile şerh arasında fark olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni olarak da şârihin güzel veya çirkin olarak metin hakkında yorum yapmadığını, metni anlamaya çalıştığını söylemiştir: "Edebî eseri anlamak başka, duymak başkadır. Metinler şerhi anlamaya çalışır Okuyanın zevkine hiçbir zaman müdahale etmez. Ve hiçbir zaman bir esere güzel, çirkin vasıflarını vermez" (Tarlan, 1937, s. 10). Kortantamer'e göre ise şerh, biraz tahlil ve eleştiri ile karışmış olmak demektir. Çünkü söz konusu olan yalnızca kelimelerin anlamı değil, şerh edilen şiir içerisindeki anlam ve fonksiyonlardır (Kortantamer, 1994, s. 2). Bu çalışmada da görüldüğü gibi Hâkim hem şiir eleştirisi hem de şairin eleştirisine şerhinde yer vermiştir. Hatta Şevket-i Buhârî'ye karşı eleştirileri şiirde İslâmî değerlerle kilise, put vb. kelimeleri bir araya getirdiğinde iyice sertleşmektedir. Ancak bu eleştirinin bir edebî şerh olmadığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda da bu durum göze çarpmaktadır. Mesela Gönel (2004), XVIII. yüzyılda yaşamış olan Nusret Ebubekir Efendi'nin Şerh-i Ba'zı Gazeliyat-ı Sa'ib-i Tebrizî adlı eserini ve şârihin şerh metodunu incelediği çalışmasında bu duruma dikkat çekmiştir. Şârih, eserin müellifinin bazı düşüncelerini eleştirmiştir. Hâkim'de de göze çarpan bu özelliğe, şerh metinlerinde pek fazla rastlanmamaktadır. Şerh çalışmaları arttıkça şârihlerin şiiri veya müellifi hangi konularda eleştirdiği ortaya çıkacaktır. Ancak burada üzerinde durulması gereken, şerhte eleştirinin var olup olmaması durumudur.

Şerh metinlerinde, kaynak metnin yazarı ve şârih hakkında da bilgilere rastlandığı belirtilmişti. Hatta Ceylan'a göre bu bilgilerin verilme nedeni çoğunlukla şairi tanıtmak veya manzumeyi açıklamak içindir (Ceylan, 2000, s. 416). Bu bilgiler ". . . daha çok doğdukları, yaşadıkları, vefat ettikleri yerlerle, sülûkları ve defnedildikleri mahaller üzerinedir" (Ceylan, 2000, s. 417). Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eseri göz önüne alınırsa bu eserde de bu tür genel bilgilerin verildiği görülmüştür. Ancak bununla birlikte Şevket'in divanını tertip etme nedeni, defnedilmek istediği yer, ölüm şekli, yaşadığı veya yaşamış olma ihtimali olan yerler, edebî kullanımları, bazı mazmunları ilk kendisinin kullandığı, doğduğu yer vb. konularda bilgiler de verilmiştir.

Canpolat Taşçı, incelediği şerhlerde şârihlerin kaynak metni Fars edebiyatının müstesna örneklerinden seçtiklerini söyler. Bu tarz eserleri seçen şârihlerin amacının metni dil ve anlam yönünden açıklamak olduğunu belirtir. Bu sebeple de geniş mazmun açıklamalarına, yorumlamalara yer vermediklerini ifade eder (Canpolat Taşçı, 2014, s. 73). Hâkim'in de kaynak metni Sebk-i Hindî'nin en önemli şairlerinden seçtiği görülmekte ve amacının sadece anlama ve nüktelere işaret etmek olduğu kendisinin de ifade ettiği gibi rahatlıkla anlaşılabilir.

Savory, sempatinin önemini çalışmasında dile getirmektedir. Ayrıca iyi bir mütercim dil oldukça iyi bilmelisi gerektiğini vurgular (Savory, 1961, s. 22-23). Hâkim'in de Farsçayı oldukça iyi bildiği görülmektedir. Ayrıca Şevket-i Buhârî'nin şiirine olan beğenisini de açıkça ifade etmektedir.

4.2. Yorum

Hâkim'in eserleri üzerine yapılan çalışmalar, gerek hayatı gerekse edebî kişiliği ile ilgili aydınlatıcı bilgiler vermişlerdir. Yapılacak incelemelerle onun hakkında daha farklı bilgilere ulaşabilmemiz mümkündür. Çeşitli konularda eserleri olan Hâkim'in çoğu eserinin incelenmeyi beklediği düşünülürse, Hâkim'le ilgili bilinmeyen daha çok konu var demektir. Şu ana kadar çalışılmış birkaç eseri göz önüne alındığında Hâkim'in hatırı sayılır, döneminde takdir görmüş, sarayın ve padişahın beğenisini kazanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple XVIII. yüzyıl şairleri arasında adı pek fazla duyulmayan Hâkim'in vakanüvisliğinin yanında, hem şair hem şârih kişiliğinin anılmaya değer olduğunu düşünmekteyiz.

Şevket-i Buhârî'nin üzerine yapılan araştırmaların, öneminin aksine az olması üzücüdür. Hatta Türk edebiyatında Şeyh Gâlib'i etkilediği sürekli söylenmesine rağmen ne şiirinin anlaşılmasına gayret edilmiş ne de metinler arası çalışmalar yapılmıştır. Şevket-i Buhârî'nin etkisinin görülebilmesi için Dîvân'ı anlamaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Türk edebiyatını etkilediği bildirilen bu şair ne yazık ki yeterince incelenmemiştir.

Daha önce belirttiğimiz gibi Hâkim'in eserinin tercüme mi şerh mi olduğu hususunda araştırmalar yaptık. Bu eserde tercümenin, Şârih'in şerh yönteminin ilk basamağı olduğu görülmüştür. Eserin genelinde tercüme sınırının aşıldığı, Şârih'in amacının manayı çözmek olduğu anlaşılrsa da, eserin klasik bir şerhten de tercümeden de uzak olduğu görülmüştür.

Şârih'in metne müdahale edip beğenisini veya olumsuz düşüncelerini aktardığı gözlenmiştir. Bazı şerhlerde de bu durum söz konusu olduğundan, şerhte eleştirinin var olabileceği anlaşılmıştır. Burada hemen akla: "Şârih, neleri eleştiriyor, neleri beğeniyor, hangi durumlarda eleştirileri sertleşiyor, eleştirdiği bir şairin divanını neden şerh etmek istiyor?" gibi sorular gelmektedir.

Bu gibi soruların şerh çalışmalarının artmasıyla ve çalışılan şerh metinleri üzerinde yapılacak genel çalışmalarla aydınlanacağını düşünmekteyiz.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu çalışmayla, Hâkim'in Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın şerh metni, karşılaştırmalı, transkripsiyonlu bir metin hâlinde ortaya konmuştur. Çalışmada şerh metni içerisinde yer alan nazım şekillerinin tespitine çalışılmış, her mısra'ın vezin kontrolü yapılmıştır.

Araştırmamızda, eser içerisinde yer alan Hâkim ve Şevket-i Buhârî'nin hayatları ve edebî kişilikleri ile ilgili bilgiler, Hâkim'in eseri kaleme alırken hakkında bilgi verdiği âdetler, giyim-kuşam, içki meclislerindeki uygulamalar, inanışlar, gündelik hayata dair bilgiler, sağlıkla ilgili bilgiler, Hâkim'in başvurduğu şerh yöntemi, dil ve anlatımındaki özellikler ayrı ayrı incelenmiştir.

Elde edilen altı nüshanın karşılaştırılmasıyla müellif hattına en yakın metnin verilmesine gayret edilmiş, bu sırada N (Nâdir Eserler Kütüphanesi) ve V (Vâhid Paşa İl Halk Kütüphanesi)'nin aynı aileden, A (İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu)'nın farklı bir aileden gelip H (Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu) ve M (Mısır Millî Kütüphanesi) nüshaları ile benzerlik gösterdiği, D (Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî) nüshasının ise diğerlerinden farklı ve eksik bir nüsha olduğu gözlenmiştir.

Derkenarlar bakımından en zengin nüsha A iken, en fakir nüshanın H olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte, eserin elde edilen bütün nüshalarının derkenarları ve nüsha farklılıklarının ayrıca değerlendirmeye değer olduğu fark edilmiştir.

Araştırmalarımız neticesinde Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim), Edîb, Molla Murâd, Mustafa Vâsif el-Ledunî ve Nüzhet olmak üzere beş ayrı şârih tarafından şerh edildiği tespit edilmiştir.

Şârih, şerhin mukaddimesinde, eser boyunca sadece mazmunların özüne işaret edeceğini belirtmiştir. Bu durum, eseri klasik bir şerhten uzaklaştırmaktadır. Metnin şerh mi yoksa tercüme mi olduğunu anlayabilmek için eserde geçen "şerh" ve "tercüme" kelimeleri taranmış, "şerh" kelimesinin "tercüme" den daha fazla geçtiği tespit edilmiştir. Bundan yola çıkarak Şârih'in, eserini "şerh" olarak adlandırdığı ve müstensihlerin de onu şârih olarak gördüğü anlaşılmıştır. Buna rağmen, tercüme edilip bırakılan beyitlerin yanında, tercüme edilmeden doğrudan açıklamalara gidilen veya hiçbir açıklama yapılmayan yerler de bulunmaktadır. Bu durum, eserin tamamlanmamış

olabileceğini akla getirmektedir.

Hâkim, bazen uzun açıklamalara gitmiş olsa da eserin tamamı göz önüne alındığında klasik bir şerhten uzak olduğu görülmektedir. Tercüme edilmeyen birçok beyitin olması da eserin tercümeden farklı bir yapıda olduğunu, tercümenin sadece Hâkim'in şerh metodunun bir basamağını oluşturduğunu göstermektedir. Aslında Hâkim, anlaşılamayan yerlere odaklanmış, sadece bu kısımları açıklamıştır. Bu bakımdan eser, ne klasik bir şerh ne de tercümedir. Dolayısıyla Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserini tercüme ile şerh arasında değerlendiriyoruz.

Hâkim'in mukaddimede verdiği bilgilerden eserin Sultan I. Mahmûd'un emriyle yazıldığı anlaşılmıştır. Sultan I. Mahmûd 1754 yılına kadar tahtta kaldığına göre bu eserin 1730-1754 yılları arasında kaleme alındığı açıktır. Ayrıca, eserde Hâkim'in 1743'te vefat eden Müniften merhum olarak bahsetmesi, bize eserin 1743-1754 yılları arasında yazılmış olabileceğini düşündürüyor.

Şârih'in Şevket-i Buhârî'ye yaptığı eleştiriler, şerhte eleştirinin de varlığını göstermiştir. Şiire ve şaire karşı sorgulayıcı bir tavır sergilemiştir. Beğenmediği yerlerde de düşüncesini açıkça belirtmiş, hatta önerilerde bulunmuştur.

Şevket-i Buhârî Dîvânı mürettep olarak ve beyit beyit şerh edilmiştir. Bununla birlikte, eserde 9 kaside, 575 gazel, 132 nazm, 13 rubai, 57 müfred, 9 kıt'a, 67 matla', 1 tarih beyiti bulunduğu görülmüştür. Şu ana kadar Şevket-i Buhârî'nin dokuz kasidesi olduğu söylene de Hâkim, Şevket-i Buhârî'ye ait on bir kasidenin varlığından bahsetmiştir. Bunların ikisinin kaybolduğunu belirtmekle birlikte, eserde yer verilen dokuzuncu kasidenin Şevket-i Buhârî'nin Dîvân nüshalarının çoğunda bulunmadığını söylemiştir. Bu da aslında Şevket-i Buhârî'nin toplam on bir kasidesinin olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Hâkim'in verdiği bilgilere göre, Şevket'in divanını tertip etmesine Mirzâ Sa'deddîn vesile olmuştur.

Eser incelendiğinde elif-bâ sırasına göre düzenlenmiş olduğu ve gazellerin arasına kıt'a, rubâi gibi nazım şekillerinin girdiği görülmüştür. Hâkim, bunun Şevket-i Buhârî Dîvânı'ndaki tertibe uyması nedeniyle böyle olduğunu söyleyerek konuyu açıklamıştır. Bu da eseri kaleme alırken kaynak metnin tertibine uyduğunu göstermektedir.

Hâkim'in hayatı ile ilgili bazı bilgiler de tespit edilmiştir. Bunlardan biri diğer kaynaklarda rastlamadığımız; ama eserde sürekli fikirlerine başvurduğu Dervîş Sâdık Efendi adlı üstadıdır. Hâkim'in verdiği bilgiye göre bu kişi, Şevket tahriri ile meşhur olmuştur. Şevket-i Buhârî Dîvânı'nı istinsah ettiği bilgisi de eserde yer almaktadır.

Hâkim'in pek çok ülkeyi gezip gördüğü, eserde verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Arabistan, Hindistan ve Rûm ili vilayetlerine gitmiş olduğunu eserde belirtmiştir.

Verilen pek çok bilgi İran'la ilgilidir. Bunda kaynak metnin Farsça olması etkilidir. Bunun yanında Hâkim'in, kültüre hâkim olduğu, burayı yakından tanıdığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak eserde, İran'ı gezip gördüğü ile ilgili doğrudan bilgi verilmemiştir.

Hâkim, alıntılarını genelde Abdülkâdir Geylânî'den yapmıştır. Kâdirîlikle ilgisinin olup olmadığını bilememekle birlikte, ona sempati ifade eden cümlelerinin olduğunu söyleyebiliriz.

Hâkim, Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserinde güçlü bir şair olduğunu hissettirir. Arapça ve Farsçayı şiir yazabilecek kadar iyi bilmektedir. Hatta bazı açıklamalarını tamamen Arapça veya Farsça yapmış olması dikkati çeker.

Eseri kaleme alırken pek çok nüshaya ulaşmaya çalışması onun araştırmacı bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Şârih, bazı kaynakların bizzat müellifi tarafından yazılmış şekline de ulaşmaya gayret etmiştir.

Hâkim'in eser boyunca genelde kalıp ifadelerle Farsçayı öğretme amacı taşıdığı söylenebilir. Eserdeki devrik cümleler ise çoğunlukla tercümeden kaynaklanmıştır.

Hâkim, açıklamalarında şu dilbilgisi terimlerine yer vermiştir: edât-ı intihâ, edât-ı nefy, edât-ı ta'accüb ü teksîr, edât-ı ta'cîl, edât-ı tafdilî, emir, fâ'il, fi'l-i mâzî, fi'l-i mâzî-i cem'-i muhâtab, fi'l-i muzârî, harf-i şart, ism-i fâ'il, ism-i mef'ûl, izâfet-i beyâniyye, izâfet-i maktûb, ki bağlacı, mastar, mef'ûl, muhaffef, muzâf, münâdâ, nehy-i hâzır, sıla, vâsıf-ı terkîbî, yâ-yı hitâb, yâ-yı vahdet, zamîr.

Şerh edilen metinde edebî sanatlardan îhâm, irsâl-i mesel, istiâre-i mekniyye, istifhâm, istifhâm-ı inkârî, kinâye, leff ü neşr-i gayr-i mürettep, leff ü neşr-i mürettep, mübalağa, telmih, tenasüb, teşbîh ve tezâd sanatlarına işaret edilmiştir.

Hâkim açıklama, yorumlama, göndermede bulunma, örnekleme, soru sorma, eleştiri, tercüme etme, kelime veya kelime gruplarının anlamına işaret etme, Farsça öğretimi, okuma yanlışlığını önleme gibi yöntemlere başvurmuştur. Şârih'in açıklamalarında deyimlerden sıklıkla yararlandığı da gözlenmiştir.

Şevket-i Buhârî, Buhârâ'da doğmuş, buradan Horasan'a, Meşhed'e ve son olarak da İsfahan'a gitmiştir. Mezarı İsfahan'dadır. Hâkim, kaynaklarda yer alan bilgilerden farklı olarak onun Nişabur'da da ikamet etmiş olabileceğinden ve Necef'te gömülmek istediğinden bahsetmiştir.

Kaynaklar, Şevket-i Buhârî'nin ölüm sebebi hakkında bilgi vermezler. Birkaçı da intihar etmiş olabileceğini söyler. Kaynaklar ve araştırmaların aksine Hâkim, bir akşam vakti evine giderken altın için iki Acem tarafından öldürüldüğünü belirtmiştir. Onun şehit olarak öldüğünü söylemiştir.

Şevket-i Buhârî'nin Hindistan'a gidip gitmediği konusunda da farklı görüşler vardır. Hâkim, onun Hindistan seyahati hakkında kesin konuşmasa da bu seyahatin Kelîm ve Örfî kadar meşhur olmadığını belirtmiştir.

Şevket'in Medîneli olduğu bilgisi, çalışmamızın Dârü'l-mesnevî nüshasında geçmektedir. Bu bilgiye göre Şevket, İmâm-ı Bâkır'ın gömülü olduğu yerdendir. Ancak biz Şevket'in, diğer kaynaklar ve araştırmaların da görüş birliği ettiği gibi Buhâralı olduğunu düşünmekteyiz.

Çalışmaların hemen hepsi Şevket'in İsnâ Aşeriyye Şii olduğu konusunda birleşirler. Hâkim ise eserinde onun Şii olduğuna dair herhangi bir bilgi vermemektedir. Ayrıca Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinde de Şiiliğin propagandasına rastlanmamıştır.

Hâkim, Şevket'in Mûsâü'r-rızâ'nın türbesini ziyaret ettikten sonra Meşhed'te kalan "zevât-ı mekârim-simât" tan olduğunu, buradan İsfahan'a gittiğini, Mirzâ Sa'deddîn Hân'a intisap ettiğini eserinde anlatır. Hatta Şevket'in Sa'deddîn Hân ile dostluk derecesinde yakın olduğunu belirtmiştir.

Hâkim, Şevket-i Buhârî Dîvân'ını şerh ederken kimi zaman Şevket-i Buhârî'nin edebî kişiliğiyle ilgili de yorumlarda bulunmuştur. Meselâ Şevket'in "mevc" kelimesini kesrette, "reg" kelimesini de kısım ve sayı ifadesinde kullandığını ve bunun kendine ait bir anlatım olduğunu söylemiştir. Şevket-i Buhârî'nin garip hayallere sahip bir şair olduğunu söyleyen Şârih'e göre, Şevket'in Dîvân'ında olan gazelleri baştan sona gerçek bir bakış açısıyla yazılmıştır. Bektaşî şiirinde olan kimi hayaller de Şevket-i Buhârî'nin şiirinden kaynaklanmaktadır.

Hâkim çoğu yerde Şevket'in Dîvân'ından övgüyle bahsetmiştir. Şevket-i Buhârî'nin beyitlerinde geçen bazı tabirlerin, kelime ve kelime gruplarının fazlalık olarak görülmemesi gerektiğini ve her birinin bir nükteye işaret ettiğini belirtmiştir.

Hâkim, mumdan tarak tamlamasının Şevket'e ait bir tabir olduğunu dile getirmiştir. Şevket-i Buhârî'nin şiirinde tarak mum, saç ise ateş olarak genelde karşımıza çıkmaktadır⁴². Bu durum, Hüsn ü Aşk'taki mumdan gemi ve ateşten deniz hayalinde de

⁴² Pençe-i hüd-râ be-dâmân-ı medîhet çun zenem/Şâne-i mûmî kücâ vü turre-i âteş kücâ (49a/15-16).

Şeyh Gâlib üzerinde Şevket-i Buhârî etkisi olabileceğini akla getirmiştir.

Şârih, “gonçe-i mestûr” tamlamasının “ağız” ile ilk defa Şevket tarafından ilişkilendirildiğini söylemiştir.

Hâkim'in bu eseri kaleme alırken faydalandığı kaynaklardan tespit ettiklerimizi şöyle sıralayabiliriz: Abdurrahmân Câmî, Abdülkâdirü'l-Cilânî/Geylânî, Abdül-kerîm el-Cilî, Ahmed e'r-Rifâ'î, Ali Şir Nevâyî, Âmidî, Arpaemizâde Sâmi, Âsafî, Aziz Mahmud Hüdâî, Bâkî, Muhammed Bâkır el-Meclisî (Bihârü'l-Envâr), Bûsirî, Ferheng-i Cihângîrî, Firdevsî, Fuzûlî, Hâfız-ı Şîrâzî, Hâkânî, Hâtifî, Hikâyât-ı Ferhâdiyye, Hüsrev, İbnü'l-Fârız, 'Irakî, İmâm-ı Kastallânî, İmâm-ı Şa'rânî, İsmet-i Buhârî, Kâsım-ı Horâsânî, Kâtibî, Kelîm, Ma'arrî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mîr Huzûrî, Mirzat Felem (?) Ta'denî, Muhteşem-i Kâşânî, Muhyiddîn-i İbn-i Arabî, Münîf, Nâbî, Nâsır Alî Kâbilî, Nâsır Alî Serhindî, Nizâm-ı Esterâbâdî, Örfî, Riyâz-ı Semerkandî, Riyâzî-i 'Acem, Rûdekî, Sa'lebî, Sa'dî-i Şîrâzî, Sâ'ib-i Tebrîzî, Selmân-ı Sa'vecî, Sun'ullah Gaybî, Sürûrî-i 'Acem, Şehâbeddîn-i Sühreverdî, Şems-i Fahrî, Şemsüddîn Muhammed Nevâcî, Şeref-i Buhârî, Şeref-i Esterâbâdî, Şerh ve Tıp kitapları, Tarih Kitapları, Unsurî, Vâhid, Zuhûrî.

Eserin dil ve imla özelliklerine bakıldığında metnin, Türkiye Türkçesine daha yakın bir dönemi temsil etmesinden dolayı hem Türkiye Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini hem de Eski Türkçenin ses ve şekil özelliklerini kapsadığı görülmüştür.

5.2. Öneriler

Çalışmamıza başlarken, Sebk-i Hindî'nin önde gelen şairlerinden Şevket-i Buhârî'yi daha iyi anlayabilmek amacıyla şerhlere yönelmiş, şerhler arasında vakanüvis Hâkim'in şerhi ilgimizi çekmişti. Böylelikle bir divan şairi ve vakanüvis olan Hâkim'in bilgi birikimi ve dünyasından Şevket-i Buhârî'nin şiirini anlamaya çalışacaktık. Araştırmalarımız neticesinde hem Hâkim hem de Şevket-i Buhârî ile ilgili farklı bilgiler de edindik. Bununla birlikte, Hâkim'i bir şârih olarak bilim dünyasına tanıtmaya gayret ettik. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hâkim'in şerhi dışında diğer Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan şerhler de henüz çalışılmamıştır. Farklı şârihler tarafından yapılan bu Şevket-i Buhârî Dîvânı şerhleri üzerinde karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalı ve Şevket-i Buhârî'nin şiirinin daha iyi anlaşılması sağlanmalıdır. Bu çalışmalarla farklı şârihlerin aynı eseri nasıl şerh ettikleri, Şevket-i Buhârî'nin şiiri ile ilgili görüşleri, metotları da

kıyaslanabilecektir. Hatta şârihlerin verdiği kelime anlamlarından yola çıkılarak genel bir Şevket-i Buhârî sözlüğü de hazırlanmalıdır.

Şeyh Gâlib'in Şevket-i Buhârî'den etkilendiği çoğunlukla dile getirilmekle beraber buna dair kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu etkileşim her iki şairin şiirlerini bire bir karşılaştırma yoluyla tespit edilebilir. Türk edebiyatında birçok şairi etkilemiş olan Şevket-i Buhârî'nin hangi noktalarda örnek alındığı, Sebki Hindî şairlerini ne yönde etkilediği üzerinde de kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Hâkim aynı zamanda bir divan şairi olduğundan, eserde pek çok yerde kendi şiirlerine de yer vermiş olduğu anlaşıldığından yapılan divan çalışmaları ile bu şiirler karşılaştırılarak divana katkı sağlanabilir. Yine aynı şekilde Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinin de şerhlerden yararlanılarak eksiklerinin tamamlanmasına çalışılmalıdır.

Çalışma esnasında Sebki Hindî'nin bu önemli şairi ile ilgili ansiklopedi maddelerinin oldukça az olduğu da dikkatimizi çekmiştir. Kapsamlı bir maddenin, Farsça kaynaklardan da tercüme yoluyla yazılmasına gayret edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abd b. Humejd (1988). *El-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humejd*, haz. Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî-Mahmûd Muhammed Halil es-Sa'îdî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut.
- Abdürrezzâk b. Hemmâm (1970-1983). *El-Musannef*, haz. Habîbürrahmân el-A'zamî, I-XII, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut.
- Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdülhâdî (1351). *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, I-II, Mektebetü'l-Kudsî, Kahire.
- Ahmed b. Hanbel (1995-2001). *Müsnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel*, haz. Şu'ayb el-Arnaût vd., I-L, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Ahmed Vâsîf Efendi. (1246). *Mehâsinü'l-âsâr ve hakâ'iku'l-ahbâr-Vâsîf Tarihi*. Kahire: Bulak.
- Akalın, Ş. H. (2004). Ali Şir Nevayî Toplantısını Açış Konuşması, *Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah M., Demir N., Gözaydın, N., Özyetgin, M., vd. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akar, M. (2017). *Su kasidesi Şerhi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akat, D. (1999). *Şem'i Şerh-i Baharistan (Giriş-Metin)*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Bursa.
- Akkuş, M. (1992). Metin şerhi geleneği Tarlan mektebinden Halûk İpekten'e, *Yedi İklim*, 4(32), 67-68.
- Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Aksoyak, İ. H. (2009). Şerh kitapları George Prior'u tanır mı?. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(6), 13-21.
- Aktan, M. F. (2008). *Molla Murad'ın Saib-i Tebrizî Şerhleri*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Akyüz, K., Beken, S., Yüksel, S. ve Cunbur, M. (1990). *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Akçağ.
- Ali Nazîmâ-Faik Reşad (2009), *Mükemmel Osmanlı Lügati*. İstanbul: TDK.

- Aliyyu'l-Kârî, Ebü'l-Hasen Ali b. Sultân (1971). *el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbârî'l-mevzû'a*, haz. Muhammed b. Lütfî es-Sabbâğ, Dâru'l-Emâne-Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Aliyyu'l-Kârî, Ali b. Sultân (1978). *el-Masnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû'*, haz. Abdülfettâh Ebû Gudde, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Arı, O. S. (2016). *Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Divanı Şerhi'nde Tasavvufi Unsurlar*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Arslan, H. (2004). *Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının II. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Kırıkkale.
- Arslan, M. (2003). *Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*. İstanbul: Kitabevi.
- Atalay, M. (2012). *Unsurî. İslâm Ansiklopedisi*, 42, 162-163.
- Ateş, A. (1942). Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı tevârîh-i mülûk-i âl-i Osman münasebeti ile). *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, 253-267.
- Ateş, A. ve Yazıcı, T. (1973). *Farsça Dilbilgisi*. İstanbul: MEB.
- Ateş, A., Yazıcı, T. ve Çetin, N. M. (1964). *Arapça Dilbilgisi I (Alfabe, Kelime Şekil Bilgisi, Türetme)*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Avşar, Z. (2007). Rûhu'l-Mesnevî'nin İlk 18 Beytinin Şerh Yöntemi. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2/3, 59-72.
- Ayar, M. T. (2007). *Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevi'nin Yaklaşım Tarzları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Aynur, H. (2005). *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Tezler, Yayınlar, Haberler Toplu Sayı (1990-2005)*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Aytekin, Ü. (2002). *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Babacan, İ. (2009). Sebki Hindî şiirinde yeni-orijinal yapı ve terkipler. *Divan edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3, 29-46.
- Babacan, İ. (2010). Necati'nin gazellerinde kullanılan kimi somutlayıcı anlatım yolları. *Turkish Studies, International Periodical For Languages, Literature and History*

of Turkish or Turkic, 5 (3), 843-854.

- Babacan, İ. (2012). *Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebki Hindî (Hint Üslûbu)*. Ankara: Akçağ.
- Babacan, İ. (2016). "Hüsn ü Aşk" ta Sebki Hindî tesiri. *Eser-i Aşk Şeyh Gâlib Hakkında Makaleler ve Bibliyografya*, haz. H. Koncu-M. Çakır-L. Alptekin Sarıoğlu, 115-142, İstanbul: Dergâh.
- Bankır, M. M. (2004). *Şerh-i Cezire-i Mesnevi (Metin-İnceleme-Sözlük)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Barzegar, K. N. (1998). *Mughal-Iranian Relations: C. Sixteenth Century*. Doktora thesis, India.
- Başçetin, M. Y. (2014). *Şerh-i Kasâ'id-i Mevlânâ Şevket ve Sistemik Şerh Sözlüğü*. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Baştürk, O. (1997). *Sürûri'nin Mesnevi Şerhi Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin (v. 1b-40a)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Konya.
- Baştürk, Ş. (1997). *Rüşdî-Şerh-i Dîbâce-i Gülîstân (İnceleme-Metin)*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Bursa.
- Batıslam, H. D. (2017). Divan Şiirinde Kadeh ve Kadeh Redifli Gazeller. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1-28.
- Bezzâr, Ahmed b. İbrâhîm (1988-2009). *Müsnedü'l-Bezzâr*, haz. Mahfûzurrahmân Zeynullah-Âdil b. Sa'd, I-XVIII, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine.
- Bilgin, A. (2001). Eski Türk edebiyatında şerh. *Kayseri ve Yöresi, Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (12-13 Nisan 2001)*, *Bildiriler*, I, 169-173, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, O. (1995). Irakî, *İslâm Ansiklopedisi*, 12, 84-86.
- Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı II*. İstanbul: MEB.
- Bozkurt, N. (2004). Me'mûn, *İslâm Ansiklopedisi*, 29, 101-104, Ankara: TDV.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (h. 1333). *Osmanlı Mü'ellifleri II*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Canpolat, H. (2000). *Lâmi'î Çelebi'nin Şerh-i Dîbâce-i Gülîstân'ı*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.

- Canpolat, H. (2006). *Sa'dî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Canpolat Taşçı, H. (2014). Türkçe edebî şerhlerde amaç ve yöntemler. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 73-97, İstanbul: Klasik.
- Celâlî, M. C. (2010). *Türkçe-Farsça Sözlük*. Ankara: Palme.
- Cengiz, N. Ş. (2004). *Sa'âdetnâme (Şerh-i Pend-i Attâr)*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kocaeli.
- Ceyhan, S. (2005). *İsmail Ankaravî ve Mesnevî Şerhi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.
- Ceylan, C. (2009). *Internalization of the first eighteen couplets of Rumi's Mesnevî Through Commentaries and Translations In Turkish Literature and Culture*. Institute for Graduate Studies in the Social Sciences, Master of arts, Boğaziçi University.
- Ceylan, Ö. (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kitabevi.
- Ceylan, Ö. (2002). Edebî Şerh Geleneğimiz İçerisinde "Tasavvufî Şiir Şerhleri". *Türkler Ansiklopedisi*, 5, 891-895, Ankara: Yeni Türkiye.
- Cowan, J. M. (Ed.). (1980). *Hans Wehr, H. A Dictionary Of Modern Written Arabic*, Wiesbaden.
- Çakırcı, M. (2006). *Hakim Mehmet Efendi Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Sivas.
- Çakıroğlu, T. O. (2012). *İsmail Hakkı Bursevî'nin "Şerh-i Pend-i Attâr" (Attâr'ın Pendnâmesi'nin Açıklaması) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attâr'ın Pendnâme'si İle Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Çatak, A. (2012). Şihabüddin Ebû Hafs Ömer B. Muhammed Es-Sühreverdî ile Şihabüddin Yahya B. Habeş Es-Sühreverdî'nin eserlerinin karşılaştırılması üzerine. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 63-81.
- Çavuşoğlu, M. (2001). *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*. İstanbul: Kitabevi.
- Çelik, A. (2017). *Türk Edebiyatında "Gülistan" ve Hasan Rızâyî'nin "Cûy-ı Rahmet"*

- adlı Manzûm Gülistân Şerhi (İnceleme-Metin)*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Çelik, A. (2017). Özgün bir manzum şerh örneği Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet adlı manzum Gülistân şerhi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38, 240-255.
- Çelik, A. F. (1996). *Sürûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhi'nin İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Konya.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş/1 Şiir*. Ankara: Akçağ.
- Çınarcı, M. N. (2011). *Mustafa Şem'i'nin Şerh-i Dîvân-ı Şâhî Adlı Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.
- Çınarcı, M. N. (2015). XVI. yüzyıl şarihlerinden Şem'î'nin Şerh-i Mesnevî'nin ilk cildinde ahlaki değerlerin anlatımına yaklaşımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 181-191.
- Çiftçi, Ö. (2012). *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatin Tezkiresi)*. Kültür Bakanlığı E Kitap Arşivi, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf>. Erişim Tarihi ve Saati: 22.01.2016/01:23.
- Çolak, F. (2007). Nasreddin Hoca'yla ilgili bazı anlatmalarda mitolojik unsurlar. *TÜBAR*, XXII, 65-74.
- Dağlar, A. (2009). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Demirbağ, Ö. (1999). *Koca Ragıp Paşa ve Divan-ı Ragıp*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.
- Demirci, T. (2013). *Türk Edebiyatında Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri ve Özellikleri*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Demirel, N. (2010). *Hülasatü's-şürûh Adlı Mesnevî Şerhinin 4. Cildinin 126-251 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, , İstanbul.

- Demirel, Ş. (2005). *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri*, Ankara: Araştırma.
- Demirel, Ş. (2006). 17. yüzyıl Sebki Hindî şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in şiirlerinde somutlaştırma veya alışılmamış bağdaştırmalar. *Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebki Hindî*, 35-88, İstanbul: Turkuaz.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Dilçin, C. (1991). Fuzulî'nin bir gazelinin şerhi ve yapısal yönden incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, IX(1), 43-98.
- Dilek, K. (2010). Sürûrî-i Kâşânî, *İslâm Ansiklopedisi*, 38, 173-174.
- Doğan, M. N. (1995). Metin şerhi üzerine. *Yedi İklim*, 9(63), 70-74.
- Duru, N. F. (2003). Şiraz'dan Hindistan'a Örfî'nin sergüzeşti ve klâsik Türk şiirinde Örfî-i Şîrâzî. *Bilig*, 26, 117-145.
- Duru, R. (2007). *Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dündar, S. (1998). *Şem'i Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistan'ı*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Ebû Dâvud et-Tayâlisî (1999), Süleyman b. Dâvud, *Müsnedü Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, haz. Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî, I-IV, Dâru Hicr, Kahire.
- Ekici, H. (2017). Bosnalı Atfî Ahmed Efendinin Şerh-i Tuhfe'si ve şerh metodu. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2, 19-36.
- Elbir, B. (2003). *Sururi'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayâl'i-Metin-İnceleme*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Elbir, B. (2007). Surûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki şerh metodu ve hurûfilik yansımaları. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 212-229.
- Elbir, B. (2014). Aynı yüzyılda yaşamış iki şârihin şerh anlayışlarının mukayesesi (Sûdî-i Bosnavî ve Sürûrî). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 294-307, İstanbul: Klasik.
- Eliaçık, M. (2009). Tercüme ile şerhin iç içe bulunması: Şemsi Paşa'nın manzum Vikâye tercümesi. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(6), 95-119.

- Enverî, H. (1382). *Ferheng-i Füşürde-i Sühan*. Tahran.
- Erdem, İ. (2007). Mikyâsu'l-lisân Kıstâsu'l-Beyân'daki dil bilgisi terimleri. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2/2, 192-216.
- Erdem, S. (1994). *Râmiz ve Adâb-ı Zuraî'ası İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Erdoğan, İ. (2003). Seyyid Hakîm Muhammed'in kâmil tabiat (Et-tibâu't-tâmm) ile ilgili bir risalesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 251-265.
- Erdoğan, M. (1996). Niyâzî-i Mısrî şerhleri. *Dergâh*, VI(71), 15-17.
- Erdoğan, M. (1997). Edebiyatımızda şerh geleneğine genel bir bakış. *Celâl Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 286-292.
- Erdoğan, M. (2007). *Hâkim Mehmed Efendi'nin manzum hilyesi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI/1, 317-358.
- Erdoğan, M. (2009). Türünün farklı bir örneği: Hâkim Mehmed Efendi'nin müstezâd nazım şekliyle yazdığı mi'râciyesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 40, 75-117.
- Ergun, S. N. (1935). *Baki Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Bozkurd Matbaası.
- Erkan, A. (2006). *El-Beyân Arapça-Türkçe Büyük Sözlük*, İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Erkan, A. (2010). *Mâ-Hazâr Adlı Pendnâme Şerhinin Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Ertek Morkoç, Y. (1994). *Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Etik, A. (1968). *Ferheng-i Fârisî*. İstanbul: Atillâ Ofset Basımevi.
- Genç, İ. (2007). Klâsik Türk edebiyatı metinlerini anlamada modern yaklaşımlar. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(4), 393-404.
- Gök, T. (2014). *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale.
- Gök, T. (2014). Şem'î Şem'u'llâh ve Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr'ı. *International Journal of Social Science*, 25(I), 411-426.
- Gönel, H. (2004). *Şerh-i Ba'zı Gazeliyat-ı Sa'ib-i Tebrizî ve Şerh Metodu*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.

- Gönel, H. (2009). Nusret Ebubekir Efendi ve Sâ'ib şerhi üzerine bazı notlar. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/6*, 193-212.
- Görmez, D. (2008). *Yayaköylü Ahmed Reşîd Efendi'nin Şerh-i Nuhbe-i Vehbî Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*. Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Manisa.
- Gözitok, M. A. (2017). Klasik Türk şerh edebiyatının mahiyeti. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4 (12), 521-532.
- Gözitok, M. A. (2017). *Tellizade Vehbi ve Urfî-i Şirazî Şerhi (Tenkitli Metin-İnceleme)*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Grafton, A. (2014). Şerh (çev. A. Kotay). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 392-417, İstanbul: Klasik.
- Güleç, İ. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan.
- Güleç, İ. (2009). 'Dağılmış incileri toplamaya' yardım etmek: şerh tasnifi meselesine küçük bir katkı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(6), 213-230.
- Gülensoy, B. (2003). *Türkiye Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Konya: Motif Vakfı Yayınları.
- Güler, Z. (2006). *Divan Şiirinde Peygamber Hikâyelerine Telmihler*. Malatya: Uğurel Matbaası.
- Gümüş, Z. (2006). *Pîrî Paşa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî Tuhfe-i Mîr [Tuhfe-i Şâhidî Şerhi] (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kayseri.
- Gümüş, Z. (2007). Pîrî Paşa-zâde Mehmed b. Abdül-Bâkî El-Cemâlî'nin Tuhfe-i Şâhidî şerhi: Tuhfe-i Mîr. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 296-312.
- Güngör, M. (2010). *Ahmet Avni Konuk ve Mesnevî-i Şerîf Şerhindeki Tasavvuf Düşüncesi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı Tasavvuf Tarihi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Bursa.
- Güngör, S. (1985). *Asaf Hâlet Çelebi*. İstanbul: Suffe.

- Güngör, T. (2014). *Vak'anüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin-Tahlil)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Gürer, A. (2000). Şeyh Gâlib'in şiirlerinde bir anlatım özelliği. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi XVIII/1*, 99-108.
- Haydar, A. A. (2013). *İbn Manzûr Lisânu'l-Arab* (C. III, 276). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyyeh.
- Hidâyet, R. K. (1316). *Tezkire-i Riyâzü'l-'ârifîn*. Tahran: Hıyâbân-ı Nâsır Hüsrev Kitâb-fürûşî-i Mehdiyye.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed (2006). *el-Musannef*, haz. Muhammed Avvâme, I-XXVI, XIX, Dâru'l-Kıble-Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, Cidde-Dimaşk.
- İbrâhimî, D. (2002). Kelim-i Kâşânî, *İslâm Ansiklopedisi*, 25, 212.
- İlgürel, M. (1997). Hâkim Mehmed Efendi. *İslâm Ansiklopedisi*, 15, 189-190. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnce, A. (2005). *Tezkiretü's-Şu'arâ Sâlim Efendi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- İnce, Ö. (2009). Klasik Türk edebiyatı metin şerhinde geleneksel-modern ikilemi. *Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu* (Adıyaman), 357-363.
- İpekten, H. (2004) *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İpşirli, M. (2008). Sâdık Mehmed Efendi. *İslâm Ansiklopedisi*, 35, 395 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İsen, M., Macit, M., Horata, O., Kılıç, F. ve Aksoyak, İ. H. (Ed.). (2002). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Kadıoğlu, İ. (2010). Diyarbekir "Encümen-i Dânişi" nin üstad şairi Âgâh ve devrindeki şairler üzerindeki etkisi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 4, 35-45.
- Kanar, M. (2000). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi.
- Kanar, M. (2006). Nazîrî, *İslâm Ansiklopedisi*, 32, 459. TDV.
- Kaplan, H. (2010). Şa'rânî, *İslâm Ansiklopedisi*, 38, 347-350.
- Kaplan, H. (2017). Divan edebiyatında intihal: alıntı mı çalıntı mı?. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, (40), 39-98.
- Kaplan, M. (2005). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2007). Şeyh Galib'in şiir anlayışı. *Turkish Studies International Periodical*

- For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2(4), 455-465.
- Kaplan, M. (2012). *Hikmet Şairi Yûsuf Nâbî*. Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Karaismailoğlu, A. (2001). İsmet-i Buhârî, *İslâm Ansiklopedisi*, 23, 138-139.
- Karataş, T. (2009). *Türk Dili*, Ankara: Öncü Kitap.
- Karatay, H. (2008). *Hattat Divân Şâirleri*. Ankara: Akçağ.
- Kartal, A. (2009). *Muallim Nâcî-Lügat-i Nâcî*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kasım, R. Z. (2001). *Ezherî-Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher Tehzîbu'l-luğa II*, 1850, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Kâtip Çelebi. (2016). *Keşfü'z-Zunûn An Esâmi'l-Kütübi Ve'l-Fünûn I*, (çev. R. Balcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaya, İ. (2013). *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız Bosnalı Sûdî (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Malatya: Öz Serhat Matbaacılık.
- Kaya, M. (1983). *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*. İstanbul: Ekin.
- Kaya, T. (2015). *Hülâsatü'ş Şürûh Adlı Mesnevi Şerhinin 95-188 varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Kazan, Ş. (2009). Celîlî'nin gazellerinde şerh kavramının kullanımı ve şerh redifli gazelinin şerhi, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(6), 291-325.
- Kemikli, B. (2000). *Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. İstanbul: MEB.
- Kermî, Zeynüddîn Mer'î b. Yûsuf (1998). *el-Fevâidü'l-mevzû'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*, haz. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Dâru'l-Verrâk, Riyad.
- Keyik, S. E. (2001). *XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin "Şerh-i Pendnâme"si*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Kılavuz, A. S. (1989). Ali er-Rızâ, *İslâm Ansiklopedisi*, 2, 436-438, Ankara: TDV.
- Kılıç, A. (2007). Dağılmış incileri toplamak: şerh tasnifi denemesi. *Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, 416-431, Ankara: Turkish Studies Publication.
- Kılıç, A. (2009). Geleneksel şerh ve modern metin incelemelerine eleştirel bir bakış: metotlar, çalışmalar, beklentiler. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(6), 326-334.
- Kılıç, M. E. (1999). Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *İslâm Ansiklopedisi*, 20, 493-516.

- Kılıç, R. (2014). *Ahmed Rasim'in "Yeni Sarf Dersleri" Adlı Eserlerinin Metin Çevirisi ve Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek lisans Tezi, Denizli.
- Kırbıyık, M. (2000). Ferrî Mehmed'in bir gazelinin şerhine dair. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 343-360.
- Kırkız, M. (2011). Şair Ebu'l-Alâ el-Ma'arri, hayatı, eserleri ve edebi anlayışı. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 157-175.
- Kızılabdullah, Ş. (2004). *Hâkim Seyyid Mehmed Efendi Hayatı, Eserleri ve Manzum Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (Türk İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Koç, H. (2006). Osmanlı'da tercüme kavramı ve Tanzimat dönemindeki edebî tercümelere dair çalışmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 351-381.
- Koç, M. (2011). *Müstakimzâde-Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: Klasik.
- Koçoğlu, T. (2004). *Şefik-nâme, Şefiknâme Şerhi ve Edhem ü Hüma Mecmuası (İnceleme-Tenkitleli Metin-Sözlük-Tıpkı Basım)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kayseri.
- Koçoğlu, T. (2009). *Şem'i Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitleli Metin-Sözlük)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Konukçu, E. (1994). Ekber Şah, *İslam Ansiklopedisi*, C. 10, 542-544. TDV.
- Kortantamer, T. (1994). Teori zemininde metin şerhi meselesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, VIII, 1-10.
- Kortantamer, T. (1999). Türk edebiyatında "Gelenek ve Modernlik" tartışmaları üzerine. *Kitaplık*, 38, 162-174.
- Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit.
- Köksal, M. F. (2013). Sürûr-i Acem, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, mad. 22873.
- Köse, İ. (2017). *Bosnalı Sûdî (ö. 1600)'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi (İnceleme-Çeviriyazılı Metin)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Kraus, C. S. (2014). Şerhleri okumak/Bir okuma olarak şerhler (çev. V. Serdaroğlu-Coşkun). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 418-451, İstanbul: Klasik.
- Kurnaz, C. (1996). *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli*. İstanbul: MEB.
- Kurnaz, C. (2010). Vuslat Yolculuğu, *Turkish Studies*, 5/3, 447-461.
- Kurtuluş, R. (2006). Muhteşem-i Kâşânî, *İslâm Ansiklopedisi*, 31, 77-78.
- Kuru, S. S. (2014). Anlamı aydınlatan kara yazı: metin ve hâlleri. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 19-33, İstanbul: Klasik.
- Kutlar, F. S. (1996). XVIII. yüzyıl divan şiirinde bir Sebki-Hindi şairi: Arpaeminizade Sami. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (1-2), 125-140.
- Kutlar Oğuz, F. S., Çakır, M. ve Koncu, H. (Ed.). (2012). *Mehmed Teyfik Kâfile-i Şu'arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Küçük, S. (1999). *Antakyalı Münîf Divânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Küçükaşçı, M. S. (2009). Seyyid. *İslâm Ansiklopedisi*, 37, 40-43. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kütükoğlu, B. (1953). Müverrih Vâsıf'ın kaynaklarından Hâkim Tarihi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 8, 69-76.
- Levend, A. S. (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Levent, S. (2015). *Sûdî'nin Hâfız-ı Şirâzî Divânı Şerhi (25a-49b varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Erzincan.
- Macit, M. (2011). Tercüme Hareketleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 40, 498-504.
- Maden, Ş. (2014). Tefsirde şerh hâşiye ve ta'lîka literatürü. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 183-220.
- Manastırlı Mehmet Rıfat (2013), *Mükemmel Osmanlı Sarfı*. haz. F. Tamkoç, Ankara: TDK Yayınları.
- Mehmed Salâhî. (1313). *Kâmûs-ı 'Osmânî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Mehmed Süreyya. (1971). *Sicill-i Osmânî II*, İstanbul: Greg International Publishers.
- Mehmet Nâil Tuman. (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro.
- Mengi, M. (1991). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara: AKM.

- Mengi, M. (2010). *Divan Şiiri Yazıları*. Ankara: Akçağ.
- Mermer, A. ve Koç Keskin, N. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.,
- Mertoğlu, M. S. (2009). Sa'lebî, *İslâm Ansiklopedisi*, 36, 28-29.
- Metin, M. (2014). *Şem'i Mustafa Efendi'nin Şerh-i Bostân'ı (Transkripsiyonlu Metin) [200b-321a]*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Samsun.
- Milani, A. (1960-61). *Şevket-i Buhari ve Onun Üslubunun Türk Edebiyatına Tesiri*. İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Milâni, A. (1961). *Şevket-i Buharî Hayatı ve Divan'ından Seçmeler*. İstanbul: Küçükaydın Matbaası.
- Mirzâ Muhammed Tâhir Nasr Âbâdî-i İsfahânî. (1317). *Tezkire-i Nasr Âbâdî*. Tahran.
- Most, G. W. (2014). Şerhlere kuramsal bir bakış (çev. M. U. İnan). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 452-465, İstanbul: Klasik.
- Muallim Nâci. (1987). *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı.
- Murâdî, H. P. (1390). *Ber-resî-i 'avâmil-i İbhâm der-Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*. Dânişgâh-ı Tahran, Dânişgede-i Edebiyyât u 'Ulûm-ı İnsânî, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Tahran.
- Mütercim Âsım Efendi. (2009). *Burhân-ı Katı*. haz.: M. Öztürk ve D. Örs, Ankara:TDK.
- Müttakî el-Hindî, Ali b. Hüsâmiddîn (1985). *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, haz. Bekrî Hayyânî-Saffet es-Sekkâ, I-XVI, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Oğraş, R. (Ed.). (2001). *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endûz'u İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*. Burdur: Emirdağ Ofset.
- Oğuz, B. (2002). *Türkiye Halkının Kültür Kökenleri I*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- Okay, O. ve Ayan, H. (2012). *Şeyh Galip Hüsn ü Aşk*. Ankara: Dergâh.
- Okumuş, Ö. (1993). Câmî, Abdurrahman, *İslâm Ansiklopedisi*, 7, 94-99.
- Olgun, Ö. (2000). *Ramazan Kitabı*. İstanbul: Kitabevi.
- Onay, A. T. (2009). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. haz. C. Kurnaz, İstanbul: H Yayınları.

- Ortaç Oğuz, M. (1998). *Sürûrî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ı*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Öz, M. (1992). Bihârü'l-Envâr, *İslâm Ansiklopedisi*, 6, 139-141.
- Öz, M. (2005). Muhammed el-Bâkır. *İslâm Ansiklopedisi* 30, 506-507.
- Öz, Y. (1999). *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özaydın, A. (2009). Seyfû'ddevle el-Hamdânî, *İslam Ansiklopedisi*, C. 37, 35-36.
- Özcan, A. (Ed.). (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi, Şakaik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri IV-V*. İstanbul: Çağrı.
- Özdemir, E. (1999). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi,
- Özdemir, M. (2013). *İsmâ'ül Rüsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (IV. Cilt)* (İnceleme-Metin-Sözlük). Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yozgat.
- Özdemir, M. (2017). Bosnalı Abdullah Efendi'nin "Şerh-i Beyt-i Mesnevî" si. *International Journal of Social Science*, 62, 171-181.
- Özdoğan, M. A. (2015). Arap Dilinde Münâdâ ve İşlevleri. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 1-36.
- Özek, A., Karaman H., Turgut A., Çağrı M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S. (Ed.). (1993). *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özenç, S. (2008). *Şeyh Mehmed La'li Fenâyî'nin Şerh-i Manevî-i Şerîfî'nin Transkripsiyonlu Metni*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Sakarya.
- Özer, S. (2007). *Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Özezen, M. Y. (2015). *Ana Çizgileriyle Osmanlı Türkçesinde Arapça Etkilerin Grameri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Özgül, M. K. (2006). *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle*. Ankara: Hece Yayınları.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Öztahtalı, İ. (2011). Şerh geleneği ve Lâmi'î'nin Şerh-i Dibace-i Gülîstan'ı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXIX, 293-302.
- Öztahtalı, İ. İ. (1997). *Lami'î Çelebi Şerh-i Dibace-i Gülîstan (İnceleme-Metin)*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Bursa.
- Öztürk, M. (1997). Hâtifi, *İslâm Ansiklopedisi*, 16, 468.
- Öztürk, Ş. (2007). *Şem'î'nin (15.-16 YY.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Özyıldırım, A. E. (2000). Nedim'in meşhur beytine Vakanüvis Es'ad Efendi'nin şerhi. *Türkoloji Dergisi*, 1, 139-143.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. İstanbul: MEB.
- Paker, S. (2014). Terceme, te'lif ve özgünlük meselesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 36-71. İstanbul: Klasik.
- Paksoy, K. (2012). *Bursevî İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attar (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Parlatır, İ, Tezcan Aksu ve Tufar N. (2006). *İbrahim Cûdî Efendi Lügat-ı Cûdî* Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Pekolcay, N. ve Sevim, E. (1991). *Yunus Emre Şerhleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Polat, S. (2015). *Metin tenkidi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Poyraz, Y. (2008). *Seyyid Mehmed Efendi (Hâkim) Yaşamı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Radiyyüddîn es-Sâğânî Ebü'l-Fezâil Hasen b. Muhammed (1985), *Mevzû 'âtü's-Sâğânî*, haz. Necm Abdurrahman Halef Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, Dımaşk-Beyrut.
- Redhouse, S. J. W. (1987). *A Turkish And English Lexicon*, Lebanon: Beirut.
- Rizvi, S. A. A. (2002). Keşmîr, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, s. 325-327, TDV.
- Safâ, Z. (2005). *İran Edebiyatı Tarihi I-II*. çev. H. Almaz, Ankara: Nüsha Yayınları.

- Sakci, N. (2010). *Hülasatü'ş-şürûh Adlı Mesnevi Şerhinin 4. Cildinin 1-125 Varaklarının Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi*. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Salehpoor, J. (1370). *Persian-Türkish Dictionary*. Tabriz: Lâleh Publication Center.
- Sancaklı, S. (2007). İbn Battâl (ö. 449/1057) ve Buhârî şerhi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1, 61-93.
- Saraç, M. A. Y. (1999). Divan tahlilleri üzerine. *İlmî Araştırmalar*, 8, 209-219.
- Saraç, M. A. Y. (2006). Şerhin kavram boyutu ve tarihî arkaplanı. *Türk Edebiyatı Tarihi* (II, 121-132). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sarı, G. (2015). Sebk-i Hindî'deki beyit yapıları üzerine bir inceleme: rûz-nâmecî-zâde Şînâsî Dîvân'ı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), 129-136.
- Sarı, M. (2016). *Na'tî'nin Pend-i Attâr Şerhi (Vr. 1b-36a) (Dil İncelemesi-Metin-Sözlük)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Savory, T. (1961). *Tercüme Sanatı* (çev. H. Dereli). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Steingass F. (1975). *Persian-English Dictionary*. Beirut: Librairie du Liban.
- Süyûtî, Ebû Bekir Abdurrahman b. Ebî Bekir (2010). *ez-Ziyâdât 'ale'l-Mevzû'ât*, haz. Râmiz Halid Hâc Hasan, I-II, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyad.
- Şafak, T. (1386). *Tashîh-i İntikâdî-i Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*, Dânişgâh-ı Tahran, Dânişgede-i Edebiyyât u 'Ulûm-ı İnsânî, Pâyân-nâme-i Doktora, Tahran.
- Şahin, O. (2012). *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (III-IV. Ciltler) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Şahinoğlu, M. N. (1988). Abdülkerîm el-Cîlî, *İslâm Ansiklopedisi*, 1, 250.
- Şanlı, B. (2013). *Osmanlı Dönemi Diyarbakırlı Dîvân Şâ'irleri*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek lisans Tezi, Diyarbakır.
- Şemîsâ, S. (1382). *Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*. Tahran.
- Şemseddin, İ. (2011). *Ahmed b. Faris b. Zekerîyya Mu'cemu Makâyîsi'l-Luğa* (C. I, 652). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye. .
- Şemsettin Sâmî. (1987). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı.

- Şemsettin Sâmî. (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm III*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemsettin Sâmî. (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm IV*. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemseddin Samî. (2006). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı.
- Şenel, A. (2001). Kastallânî, *İslâm Ansiklopedisi*. 24, 584-585.
- Şentürk, A. A. (1993). Klasik Osmanlı edebiyatı ışığında eski âdetler ve günlük hayattan sahneler I. *Türk Dili*, 495, 174-188.
- Şentürk, A. A. (1995). Ali Nihad Tarlan'ın Fuzûlî Dîvânı Şerhi'ne dair. *Bir*, 3, 261-275.
- Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Şeyh Muhammed 'Alî Hazîn. (1334). *Tezkire-i Hazîn*. İsfahân: Ez-intişârât-ı kitâb-fürûşî.
- Şimşek, A. (2004). *Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfiz'ının I. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Kırıkkale 2004.
- Şimşekler, N. (2013). Zuhûrî-i Türşîzî, *İslâm Ansiklopedisi*, 44, 505-506.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (1983). *el-Mu'cemü'l-kebîr*, haz. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, I-XXV, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (1995). *el-Mu'cemü'l-evsat*, haz. Târik b. Avdillah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire.
- Tahrâlî, M. (1989). Ahmed er-Rifâî, *İslâm Ansiklopedisi*, 2, 127-130.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanyıldız, A. (2010). *İsmâ'îl Rûsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (I. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Tanyıldız, A. (2014). Mesnevî şerhlerine metin merkezli anlam modeliyle bakmak. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lîf, tercüme ve şerh*, 168-195. İstanbul: Klasik.
- Tarlan, A. N. (1937). *Metinler Şerhi'ne Dair*. İstanbul: Sühulet Basım Evi.
- Taştan, E. (2009). *İsmâ'îl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atu'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I. Cilt Çeviriyazı-İnceleme*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Tatçı, M. (2008). *Yûnus Emre Külliyyâtı Yûnus Emre Şerhleri*. İstanbul: H.

- Tatçı, M., Özay, İ. ve Babacan, İ. (2008). Şeyh Mustafa Selâmî Efendi Şerh-i Âşık Yûnus. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 9(22), 161-200.
- Timurtaş, F. K. (1997). *Osmanlı Türkçesine Giriş Eski Yazı-Gramer-Aruz-Metinler*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toker, H. (1996). Sebk-i Hindî (Hind üslûbu). *İlmî Araştırmalar* 2, 141-150.
- Tokmak, N. (1995). *Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Toprak, S (1998). *Neşati'nin Şerh-i Kasa'id-i Örfî'si*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Topuzoğlu, T. R. (1997). Hâşiye, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 16, 419-422.
- Tökel, D. A. (2007). Divan Şiiri'ne modern çözümleme yöntemlerinden bakmak. *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 535- 555.
- Tulum, M. (2009). *Osmanlı Türkçesine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tunç, S. (2016). Divanından hareketle Koca Râgıb Paşa'nın şiir anlayışı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (4), 195-206.
- Turan, M. (2014). *Şem'î Şem'ullah Şerh-i Mantıku't-Tayr*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Tülücü, S. (2007). Nevâcî, *İsl'am Ansiklopedisi*, 33, 28-29.
- Türkel Oter, S. ve Yıldırım, A. (2010). Şeyh Gâlib'in bestelenmiş şiirlerinde usûl-vezin ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 211-247.
- Uludağ, S. (1988). Abdülkâdir-i Geylânî, *İslâm Ansiklopedisi*, 1, 234-239.
- Uludağ, S. (2000). İbnü'l-Fârız, *İslâm Ansiklopedisi*, 21, 40-43.
- Usluer, F. (2014). Farsçadan Türkçeye Hurûfî metin tercümeleri. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 352-374. İstanbul: Klasik.
- Uysal Bozaslan, S. (2016). *Abdülmecid Sivasî'nin Şerh-i Cezîre-i Mesnevi'si (Metin-İnceleme) ve Yûsuf Sîneçâk'in Cezîre-i Mesnevi'sinin Türkçe Şerhleri (Karşılaştırma-Sadeleştirilmiş Ortak Metin)*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Ünlü, O. (2014). Klasik Türk edebiyatında edebî şerhlerin yazılış sebepleri üzerine bazı düşünceler, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 149-167, İstanbul: Klasik.
- Ünver, İ. (2008). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3/6, 1-46.
- Üzgör, T. (1983). *Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Veli Yayınları.
- Üzgör, T. (1990). *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Vanlıoğlu, M. (2002). Kâtibî, Şemseddin, *İslâm Ansiklopedisi*, 25, 42.
- Verim, H. (2014). *Şem'i Mustafa Efendi'nin Şerh-i Bostân'ı (Transkripsiyonlu Metin) [1b-200b]*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Samsun.
- Yakut, E. (2007). *Sâ'ib-i Tebrizî Divanı Şerhi'nin İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Yalap, H. (2014). *İsmâil Rüsûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-letâyif ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (II. Cilt) (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Niğde.
- Yalman, B. (1986). Edincik-Zeytindağı Levhalı Mezarları ve Buluntuları. *X. Türk Tarih Kurumu Kongresi, 22-26 Eylül: Kongreye Sunulan Bildiriler, 1*, 398-413, Ankara.
- Yaman, A. (2004). *Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının III. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Kırıkkale.
- Yavaş, S. (2013). *Nadîde Ahmed Efendi Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kayseri.
- Yavuz, Y. Ş. (2012). Te'vil, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (C. 41, 27-28)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı

- Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.
- Yazar, S. (2014). Osmanlı dönemi şiir tercümesinde karşılaşılan biçimsel (nazım biçimi, aruz ve kafiye) zorluklar. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin hâlleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh*, 248-293. İstanbul: Klasik.
- Yekbaş, H. (2008). Metin şerhi geleneği çerçevesinde şârihlerin divan şiirine yaklaşımları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 189-217.
- Yeniterzi, E. (1999). Metin şerhiyle ilgili görüşler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 59-68.
- Yıldırım, A. (2009). Göstergibilim ve metinlerarasılık metoduyla bir beytin çözümü denemesi. *III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)*, 13 Şubat 2009, 390-401, Erciyes Üniversitesi Yayınları: Kayseri.
- Yıldırım, A. (2016). Klasik şiirin nasıl söylendiği/yazıldığına dair Şeyh Gâlib'in iki musammat gazeli. *Literaturca Journal of Turkish Language and Literature*, 2 (1), 535-544.
- Yıldırım, A. (2016). Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Türkçe Şiirlerinde Fuzûlî Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 53-63.
- Yıldırım, N. (2013). *Farsça Dilbilgisi*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Yılmaz, E. (2008). *Yayaköylü Ahmed Reşid Efendi'nin Şerh-i Nuhbe-i Vehbî Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin, s.1-221)*. Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Manisa.
- Yılmaz, N. (2007). Fuzûlî'nin Türkçe Divânı'ndaki "Başına Çizginmek" tabirinin Türk kültüründeki anlamı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2 (4), 1095-1104.
- Yılmaz, O. (2004). *Urfî'nin Kasidelerine Yapılan Türkçe Şerhler*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı/Eski Türk Edebiyatı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Gaziantep.
- Yılmaz, O. (2006). Sebk- Hindî mi, Sebk-i Türkî mi?. *Türk Edebiyatı Dergisi*, 397, 22-25.
- Yılmaz, O. (2007). Klâsik şerh edebiyatı literatürü. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 271-304.
- Yılmaz, O. (2008). *16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî ve Şerh-i Gülistân'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları

- Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.
- Yılmaz, O. (2011). "Bir münekkit var şarihten içeri" Türk şerh edebiyatı'nda "reddiye" geleneği ve Sudî-i Bosnevî örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 7, 107-154.
- Yılmaz, O. (2012). *Gülistan Şerhi (Sûdî)*. İstanbul: Çamlıca.
- Yılmaz, O. (2017). Şeyh Gâlib'in bir beytinin şerhi. *Türk Dili*, 68(791), 55-58.
- Yiğit, A. (2011). *Molla Murad'ın Şerh-i Kasâid-i Mevlâna Şevket Adlı Eserindeki Ehl-i Beyte ve Tasavvufa Ait Unsurlar*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- Zavotçu, G. (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabiât Güçleri Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zeybek, E. (2015). *Mehmed Şâkir'in Bahâristan Şerhi (s. 279-607) İnceleme-Metin*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- [http : // aligandomi. blogfa. com / post - 188. aspx](http://aligandomi.blogfa.com/post-188.aspx) Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/15: 27.
- <http://almuada.4umer.com/t1732-topic>. Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/ 17:43.
- <http://bonyadbidel.ir/عرس-بيدل/مقالات/ArticleID/149>. Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:21.
- <http://dl.nlai.ir/UI/9e8b55d3-0dfc-48f3-81b3-0502181c03bc/Catalogue.aspx>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/15:39.
- http://jsr.usb.ac.ir/article_619_52.htm. Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:31.
- http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr
- <http://ktp.isam.org.tr>
- <https://pecintahabibana.wordpress.com/2014/04/06/amin-tadzakkuri-jiironin-bidzii-salami>. Erişim tarihi ve saati: 29.03.2018/15:58.
- [http : // www. adab. com / modules. php?name = Sh3er&doWhat = shqas&qid = 15397](http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=15397). Erişim tarihi ve saati: 12. 04. 2016/10:38.
- <http://www.aftabir.com/lifestyle/view/63656/>. Erişim tarihi ve saati: 08.05.2018/09:55.

<http://www.aldiwanalarabi.com/poemPage.do;jsessionid=F0fJL9imSH89VQxgzp5pJBg>

[O.undefined?poemId=517381](#), Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/16:47.

<http://www.enfal.de/huda.htm> Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/13:31.

<http://www.irankulturevi.com/lang-tr-EMSFAHR.cgi> Erişim tarihi ve saati:

08.05.2018/13:17.

<http://www.magalesaramj.blogspot.com/1391/12/10/post-86/>.Erişim tarihi ve saati:

04.05.2018 / 11:50.

<http://www.osmanlicasozlukler.com>

<http://www.osmanliedebiyati.com>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&arama=kelime&guid=TDK.G

TS.5a8813dd9b51f4.75938646 Erişim tarihi / Saati: 17.02.2018/12:26.

<https://www.aldiwan.net/poem24704.html>.Erişim saati ve tarihi: 04.05.2018/14:50.

<https://cgie.org.ir/fa/news/26327>. Erişim saati ve tarihi: 22.05.2016/14:02.

<https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh69/>Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/13:00.

<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar1/sh1/> Erişim Tarihi ve Saati:

04.05.2018/13:18.

<https://ganjoor.net/moulavi/masnavi/daftar1/sh1/> Erişim Tarihi ve Saati:

04.05.2018/16:24.

<https://www.parsi.wiki/fa/wiki/topicdetail/>. Erişim tarihi ve saati: 08.05.2018/11:31.

<https://ganjoor.net/saadi/golestan/gbab2/sh21/>. Erişim tarihi ve saati: 04.05.2018/11:05.

<https://ganjoor.net/salman/divanss/ghasidess/sh45/>. Erişim tarihi ve saati:

04.05.2018/10:42.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>

<https://www.vajehyab.com>

<http://www.yazmalar.gov.Tr/basit-arama/sayfa/19?q=%C5%9Eevket>.Erişim Tarihi ve

Saati: 04.04.2018/12:47.

Sefinetü'l-bihâr ve meziyyetü'l-hükm ve'l-eş'âr ma' tatbikü'n-nusûs el-vâride fihâ

'alâbihârü'l-envâr,<file:///C:/Users/bilge/Downloads/12046-a-13941128->

<safinatolbehar-j7.htm> Erişim tarihi ve saati: 09.04.2018/17:36.

Özel Adlar Dizininde Yararlanılan Kaynaklar

Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah M., Demir N., Gözaydın, N., Özyetgin, M., vd. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Akalın, Ş. H. (2004). Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın'ın Ali Şir Nevayî Toplantısı'nı Açış Konuşması, *Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri*. 1-2, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Albayrak, N. (1995). Ferhad ve Şirin, *İslâm Ansiklopedisi*. 12, 388-389, İstanbul: TDV.
- Alper, Ö. M. (1999). İbn Sînâ, *İslâm Ansiklopedisi*. 20, 319-322, İstanbul: TDV.
- Artun, E. (2015). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Edebiyat Tarihi/Metinler*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ateş, S. (1993). Cüneyd-i Bağdâdî, *İslâm Ansiklopedisi*. 8, 119-121. İstanbul: TDV.
- Aybakan, B. (2010). Şâfiî, *İslâm Ansiklopedisi*, 38, 223-233, Ankara: TDV.
- Brockelmann, C. (1978). Askerî, *İslâm Ansiklopedisi*. I, 678, İstanbul: MEB.
- Canpolat, M. (1995), *Ali Şir Nevayî Lisânü't-tayr*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Derdiyok, İ. Ç. (1998). *Cemâlî, Miftâhü'l-Ferec (Tenkitli Metin)*. Adana: Türkoloji Araştırmaları.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doulatabadi, F. (2017). Farsça Sözlük Çalışmalarına Tarihsel Bir Yaklaşım ve Günümüz Elektronik Sözlükler. *III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı (3-4 Kasım 2016)*, Eskişehir, 270-279.
- Duru, N. F. (2003). Şîraz'dan Hindistan'a Örfî'nin sergüzeşti ve klâsik Türk şiirinde Örfî-i Şîrâzî. *bilig*, 26, 117-145.
- Eckmann, J. (2009). *Çağatayca El Kitabı*. çev: G. Karaağaç, İstanbul: Kesit.
- ed-dûrî, A. (1991). Bağdat, *İslâm Ansiklopedisi*. 4, 425-433, İstanbul: MEB.
- Fığlalı, E. R. (1984). *İmâmiyye Şîası*. İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Fığlalı, E. R. (1989) Ali, *İslâm Ansiklopedisi*. 2, 371-374, İstanbul: TDV.
- Fığlalı, E. R. (1994). Ebû Tâlib, *İslâm Ansiklopedisi*. 10, 237-238, İstanbul: TDV.
- Gazi Zahirüddin Muhammed Babur, (1987). *Vekayi Babur'un Hâtıratı I*. çev. R. R. Arat, Ankara: TTK.
- Gürer, D. (2010). Şiblî, Ebû Bekir, *İslâm Ansiklopedisi*. 39, 125-126, İstanbul: TDV.
- Hidâyetoğlu, S. (2005). *Hazreti Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- İpekten, H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N. ve Karabey, T. (1988). *tezkirelere göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kanar, M. (1996). Firdevsî, *İslâm Ansiklopedisi*. 113, 125-127, İstanbul: TDV.

- Kandemir, M. Y. (2012). Ümmü Seleme, *İslâm Ansiklopedisi*, 42, 328-330, İstanbul: TDV.
- Kandemir, Y. (1995). Fâtıma, *İslâm Ansiklopedisi*. 12, 219-223, İstanbul: TDV.
- Karagözoğlu, B. (2017). Safevî döneminde İran'dan Hindistan'a göçler (1555-1666). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, IV(XI), 1-24.
- Karaman, H., Çağrıçı, M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S. (2008). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir IV*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kartal, A. (2009). *Muallim Nâcî-Lügat-i Nâcî*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kaya, M. (1992). Bûsîrî, Muhammed b. Saîd, *İslâm Ansiklopedisi*. 6, 468-470, İstanbul: TDV.
- Koçu, R. E. (1981). *Osmanlı padişahları*. İstanbul: Ana Kitabevi.
- Konukçu, E. (1994). Ekber Şah, *İslâm Aniklopedisi*, 10, 542-544, İstanbul: TDV.
- Meyan, A. F. (1970). *İslâm Meşhurları Ansiklopedisi I*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1990). *İslâm-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1996). *Babaîler İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh.
- Öz, M. (1993). Ca'fer es-Sâdık, *İslâm Ansiklopedisi*. 7, 1-3, İstanbul: TDV.
- Özön, M. N. (1979). *Osmanlıca Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Öztürk, M., Örs D. (2009). *Mütercim Âsım Efendi Burhân-ı Katı*. İstanbul: TDK.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Şemsettin Sâmi, (1996). *Kâmûsu'l-a'lâm Tıpkıbasım/Facsimile*. I, 365, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemsettin Sâmi, (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm 3 Tıpkıbasım/Faksimile*. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şemsettin Sâmi, (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm 4,288*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Şeşen, R. (1992). Buhara, *İslâm Ansiklopedisi*. 6, 363-367, İstanbul: TDV.
- Şevket, F. (2017). *Îrân*, haz. D. Örs, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Temel Britannica Ülkeler*, (1992) Ana Yayıncılık.
- Uslu, R. (1988). Herat, *İslâm Ansiklopedisi*, 17, 215-218, İstanbul: TDV.
- Yaltkaya, Ş. (1978). Âmidî, *İslâm Ansiklopedisi*. I, 400-401, İstanbul: MEB.
- Yeğin, A., Badıllı, A., İsmail, H. ve Çalım İ. (1985). *Osmanlıca Türkçe Büyük Lûgat*. İstanbul: TÜRDAV.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*.
İstanbul: Enderun Kitabevi.

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1097>

Erişim tarihi ve saati: 09.03.2018/15:35.

<http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/EBU-SAID->

[I-EBUL-HAYR/1902](http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/EBU-SAID-I-EBUL-HAYR/1902) Erişim tarihi ve saati: 12.05.2018/11:01.

KARŞILAŞTIRMALI METNİ KURMADA DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

Eser, çeviri yazıya aktarılırken Oktay New Transkripsiyon fontu kullanılmış, varak numaraları köşeli parantez "[]", satır numaraları parantez "()" içinde gösterilmiştir. Satır numaraları her satırın başında belirtilmiştir. Karşılaştırılan nüshaların varak başlangıçları da gösterilmiştir.

Eser elif-bâ tertibine uyularak kaleme alındığından, nazım şekilleri kafiye harfine göre yazılmıştır.

Bazen bilinen bir kelimenin bir harfi unutulmuşsa veya esas nüshada bulunmuyor, diğer nüshalarda bulunuyorsa metne bu harf köşeli parantez "[]" işareti kullanılarak ilave edilmiştir. Vezin veya anlam gereği, atıf vavı da köşeli parantezle metne dahil edilmiştir: "âb [u] şarâbdur" (74a/12), "dest [ü] pâların" (75b/26), "şarâb[ı]" (162b/6), "âdem[e]" (169a/20), "inziv[â]gâh" (176b/21).

Metinde okunan, ancak emin olunmayan kelimelerde "bozan (?)" (84a/27) örneğinde olduğu gibi, kelimenin yanına (?) konularak kelimenin okunuşundan emin olunmadığı ifade edilmiştir. Hiç okunamayan, okunaklı olmayan kelimelerin ise fotoğrafı metne dahil edilmiştir.

Bütün nazım şekilleri numaralandırılmakla birlikte, beyitlerin tamamı tek rakamlar kullanılarak numaralandırılmıştır.

Eserde önce beyit, daha sonra şerhi verildiğinden bu tertibe uymaya çalışıldı. Beyit, önce Arap harfleriyle sola yaslı olarak verildi. Daha sonra metin transkripsiyon harfleriyle ve ortalanarak koyu puntoyla yazıldı. Her beyitin şerhi de beyitin altına alındı.

Metnin yazımı esnasında tutarlılığı sağlamak amacıyla hem Farsça hem de Arapça edat, ek ve kelimelerin yazımında *İsmail Ünver'in (2008) Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* başlıklı yazısı dikkate alınmıştır. Ayrıca Faruk Kadri Timurtaş'ın (1997) görüşlerinden de yararlanılarak Farsça konuşma dilinde "o" ile söylenen kelimelerde "şod-şud", "to-tu", "horşîd-hûrşîd" şeklinde yazım tercih edildi. Ayrıca yine Farsça konuşma dilinde "çe" şeklinde söylenen kelime, Timurtaş'ın görüşleri dikkate alınarak "çi" şeklinde yazıldı. Ancak genel eğilime bakılarak bazı kelimeler "kon, hod, hoş, horden" gibi "o" ünlüsüyle yazılmıştır. Ünver'in (2008) makalesi dikkate alınarak -râ Farsça son eki ayrı yazılıp diğer tüm son ekler birleşik yazılmıştır.

Hâkim tarafından mısra, beyit veya beyitlere yapılan göndermeler, metin içinde

italik olarak ve sola yaslı verilmiştir. Arapça ayet, hadis ve ibareler metin içinde Arap harfleriyle yazılmış, tırnak içine alınmamış, dipnotta okunuş ve anlamı gösterilmiştir. "Rahmetu'llâhi 'aleyh, 'aleyhi'sselâm . . ." gibi bilinen Arapça ibarelerin anlamı verilmemiş, metin içinde Arap harfleriyle de yazılmamıştır.

Özel isimler büyük harfle yazılıp, bu isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır: "Hindüstânına" (72b/8).

Metinde sadece anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için noktalama işaretlerinden iki nokta (:), soru işareti (?) ve nokta (.) kullanılmıştır.

Eserde yer alan nazım şekillerinin bazıları müstensihler tarafından belirtilmiştir. Belirtilmeyenler ise tarafımızdan yazılmıştır. Bazı durumlarda vezin ve kafiye olarak nazm veya kıt'a olduğunu düşündüğümüz yerlerde müstensihlerin bu nazım şekillerini "rubâ'î" olarak adlandırdıkları görülmüştür. Böyle durumlarda müstensihlerin adlandırması dikkate alınmıştır.

Nazım şekillerinin tamamı köşeli parantez içinde "[]" gösterilmiş ve her nazım şekli kendi içinde numaralandırılmıştır. Her nazım şeklinin vezni de her metnin üzerinde verilmiştir.

Beyitlerin vezne göre yazılmasına gayret edilmiştir. Vezne uymayan yerlerde tahfife başvurulmuştur. Mesela hınnâ/hınâ (71b/9), ümmîd/ümîd (70a/20) yazılmıştır.

Nüsha farkları dipnotlarda gösterilmiştir. Karşılaştırma sırasında dipnotlarda yer alan kelimeler, özel isimler ve Arapça ibareler hariç küçük harfle yazılmıştır. Ana nüshada olmayıp diğer nüshalarda olan kelimeler "+" ile gösterilmiş, ana nüshada olup diğerlerinde yer almayanlar "-" işaretiyle gösterilmiştir. Eğer ana nüshadaki tüm satır diğerlerinde bulunmuyorsa "Tüm satır" yazılıp "-" işaretiyle ifade edilmiştir. Kelime ana nüshada veya diğer nüshalarda hatalı bir harfle yazıldıysa doğrusu metne yazılıp ana nüshadaki veya diğer nüshalardaki hâli dipnotta gösterilmiştir. Mesela "zahm" kelimesi metinde "ح" ile yazılmış olduğunda metne "zahm" yazılıp dipnotta "zahm: ح/ح V" şeklinde gösterilmiştir.

A nüshasında görüldüğü gibi, beyitin şerhinin tamamen farklı olduğu durumlarda bu fark dipnotta gösterildiğinden, nüshaların varak başlangıçları dipnottaki metne dahil edilmiştir.

Derkenarlar da dipnotta tırnak içine alınarak gösterilmiştir ve hangi nüshanın derkenarıysa nüsha kısaltması yazılıp yanına (der) kısaltması kullanılmıştır. Dipnotlarda nüsha farkları ve derkenarların yanı sıra bazı açıklamalar yer almaktadır. Mesela vezne

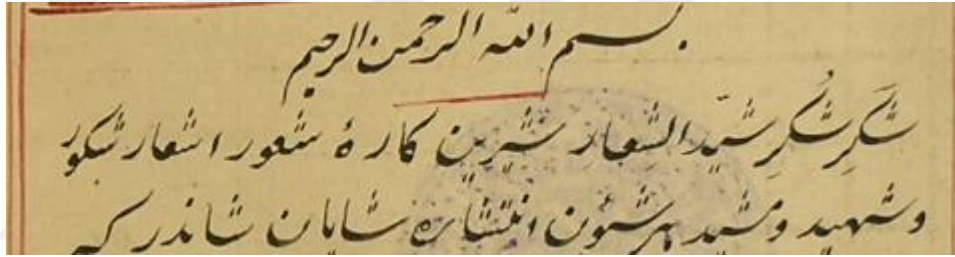
uymayan beyit veya mısralar dipnotta belirtilmiştir.

NÜSHA TAVSİFİ

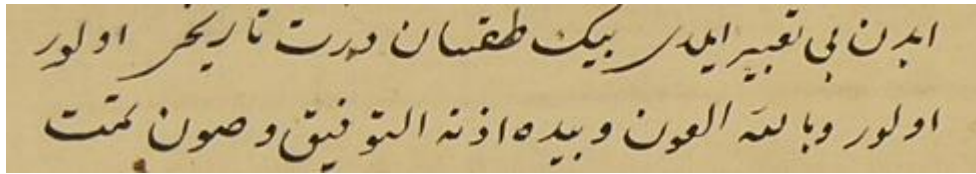
1) İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu Nüshası (A):

İstanbul Millet kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu 34 Ae 211 arşiv numarasına kayıtlı olan bu nüsha, 432 varaktan oluşmakta olup 25 satırdır. Eserin adı "Dîvân-ı Şevket Şerhi" olarak kaydedilmiştir. 225×157, 165×70 mm. ölçülerinde, talik hatla kaleme alınmıştır. Cildi şirazeli ve sırtı meşin olup aharlı kağıdı vardır. Derkenarlar bakımından oldukça zengin ve tertipli bir nüsha olduğu rahatlıkla görülmekte, üzerindeki kırmızı renkli işaretlemeler, düzeltmeler, derkenarlar eserin birkaç defa gözden geçirildiğini göstermektedir. Eser, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamına yapılan şerhi içermekte olup istinsah kaydı yer almamaktadır.

Başlangıç:

Bitiş:

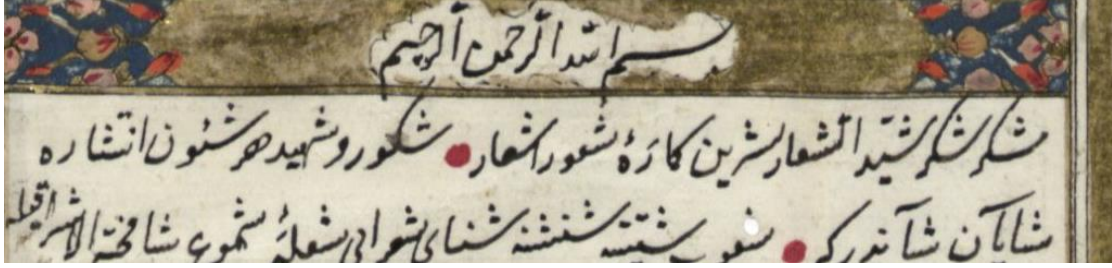

2) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası (N):

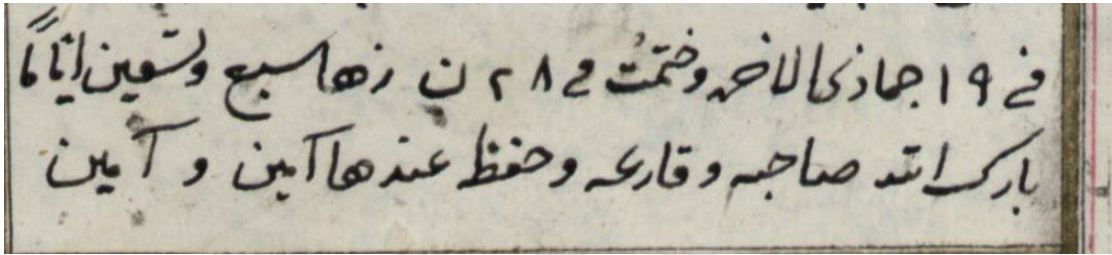
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi NEKTY03394 demirbaş numarasında kayıtlı olan bu nüsha, 328 varak olup 23 satırdan oluşmaktadır. 227X144 mm. ölçülerinde olan nüshada satır sayısı değişiklik göstermemektedir. Eser talik hatla kaleme alınmıştır. Çok olmamakla birlikte derkenarlara eserin müstensihi Hamdî tarafından notlar düşülmüştür. Eserin temellük kaydında "Terceme-i Dîvân-ı Şevket Seyyid Hâkim Hâcegân-ı 'Âlî" notu düşülmüş, "Terceme-i Hâkim Efendi" olarak eser adlandırılmıştır. Tezhipli ser-levha, aharlı kağıdı olup meşin ve şirazeli kahverengi bir cildi vardır. Temmet kaydında 19 cemâziye'l-âhîr 1175'te 97 günde eserin tamamlandığı,

İbrahîm Hamdî tarafından istinsah edildiği yazılıdır. Bu nüsha da Şevket-i Buhârî Dîvânı'na yapılan tüm şerhi içermektedir.

Başlangıç:

Bitiş:

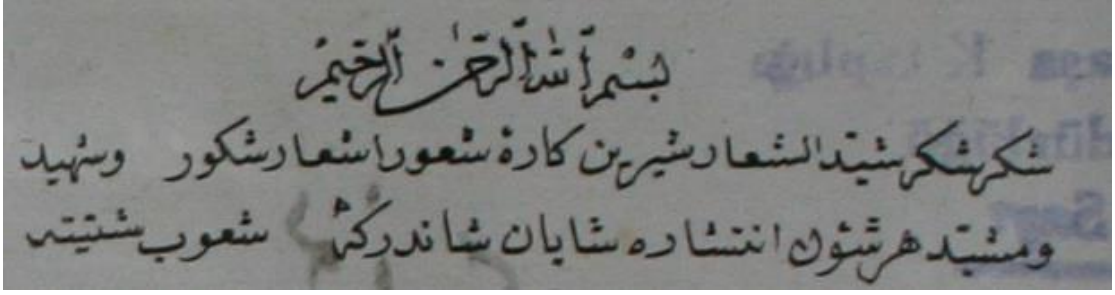

3) Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi Nüshası (V):

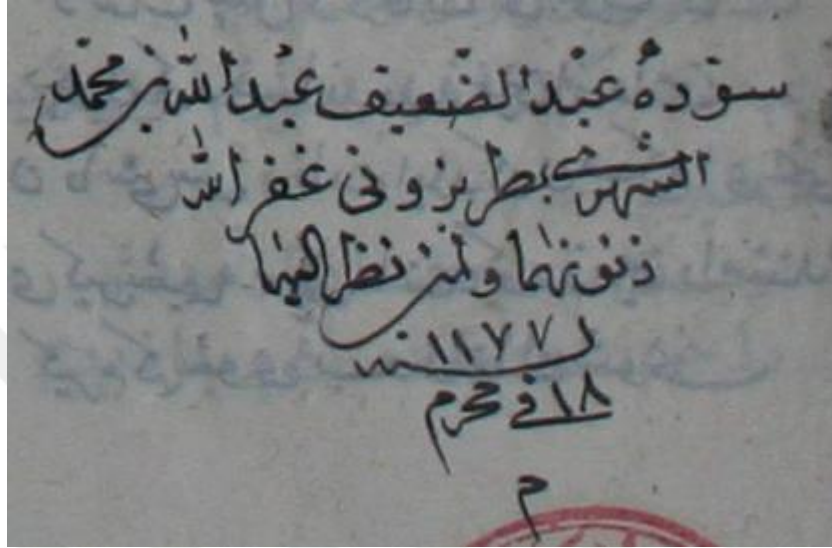
Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi 43 Va 1172 numarada bulunan nüsha, 265×160, 175×70 mm. ölçülerinde olup 31 satırdır. Nesih hatla kaleme alınmıştır. Siyah parlak meşin bir cildi ve miklebi vardır. 369 varak olan nüshanın temellük kaydında, "Şevket Şerhi Şerîf Hâkim" yazılıdır. Eser tertipli olup yer yer kırmızı renkle işaretlemeler, düzeltmeler, başlıklandırmalar görülmektedir. Bu nüshada ve Nâdir Eserler Kütüphanesi nüshasında diğerlerinden farklı olarak eserin Sultan Mahmûd'un emriyle kaleme alındığına dair bilgiler yer almaktadır. Temmet kaydından eserin Abdullâh bin Muhammed e'-ş-şehrî bi-Trabzonî tarafından kaleme alındığını öğrenmekteyiz. Müstensih, eseri Hâkim'in müsveddesinden yazdığını, onun öğrencisi olduğunu dile getirmiş ve ona uzun ömür dilemiştir. Eser 18 Muharrem 1177'de kaleme alınmıştır. Bu tarih de yaklaşık olarak 1763 tarihine denk gelmektedir ki Hâkim'in bu sırada hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Eserin düzenli olması, sultan için hazırlanmış olduğunu göstermekle birlikte derkenarlarda sanki bilinçli olarak bırakılan mesafe kenarlara not düşülmesi için bırakıldığı izlenimini vermektedir. Serlevha için de boşluk bırakılmıştır. Eser, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamına yapılan şerhtir.

Başlangıç:

Bitiş:

4) Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Nüshası: (M) Mısır Milli Kütüphanesi T. Y. 7'de kayıtlı olan nüsha, 150 varak olup sadece kasideleri içermektedir. Satır sayısı 14-19 satır arasında değişiklik göstermektedir. Ancak eserin genelinin 19 satır olduğu söylenebilir. Nesta'lik hatla yazılmıştır. Temellük kaydında Kânî'den iki beyit bulunmaktadır. "Şerh-i Dîvân-ı Mehemmed Hâkim" başlığı bulunan nüshaya "Müderrişzâde 'Ârif Efendi merhûmun kendi hattıyla olan Şevket şerhi" notu düşülmüştür. Eserin bitimine 1968 tarihi ve yanına Hâmid yazılmıştır. Ayrıca, bu eserin sonlarına doğru yazı çeşidinin değiştiği, oldukça karışık bir nüsha olan Mısır nüshasına sonradan eklendiği izlenimi veren varaklar bulunmaktadır. Muhtemelen Müderrişzâdenin istinsah ettiği eserin eksik yerleri, 1968 yılında Hâmid adında biri tarafından tamamlanmıştır.

Bazı beyitler derkenarlara yazılmış, neredeyse her beyitin üzerine notlar düşülmüştür. Bu nüshanın okunuşu diğer nüshalara göre oldukça zordur. Siyah mürekkep bazı yerlerde tamamen kelimeleri okunmaz hale getirmiştir.

Başlangıç:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 شکر شدت شکر شیرین کاره شعور اشعاره
 شکور و شجید و شتد هر شگون انشاره شامانامه

Bitiş:

سز دیز هر خرفک فعلی نفدی تا برو دعنا انما اول شو
 و بیده کعوف

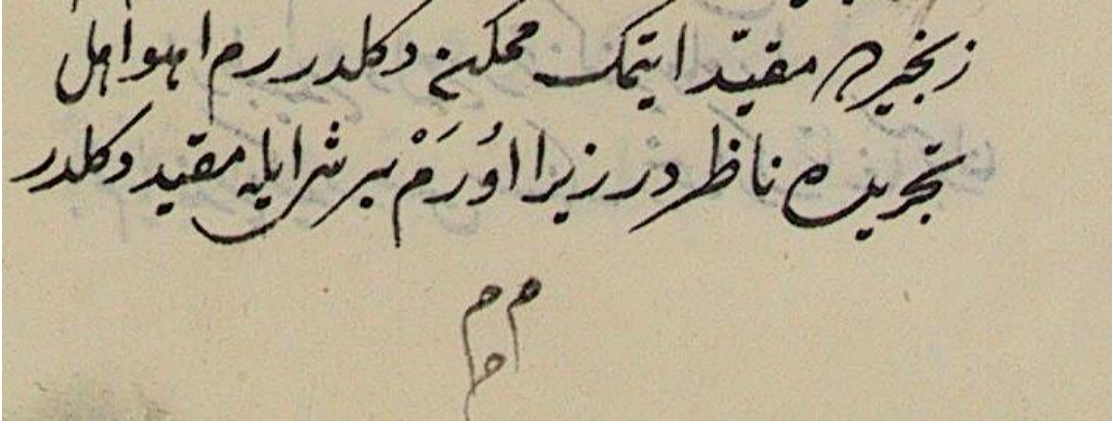
5) Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu Nüshası (D):

Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevî Koleksiyonu 433 numarada kayıtlı eser 139 varak olup bir mecmua içinde yer almaktadır. 17 satırdır. Temellük kaydından, eserin Molla Murâd tarafından vakfedildiği anlaşılmaktadır. Nüshada "Şerh-i Şevket", "Şerh-i Dîvân-ı Şevket Hâkim Efendi" başlıkları bulunmaktadır. İstinsah kaydı yoktur. Bu nüsha birkaç kaside ve gazel şerhi içermektedir. Talik hatla yazılmış olan nüshada pek çok eksik mevcuttur.

Başlangıç:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 المهرتک تاثیر کرامت کم فغانمرا
 بموج اشک بلبیل اب صریغ زبانهرا

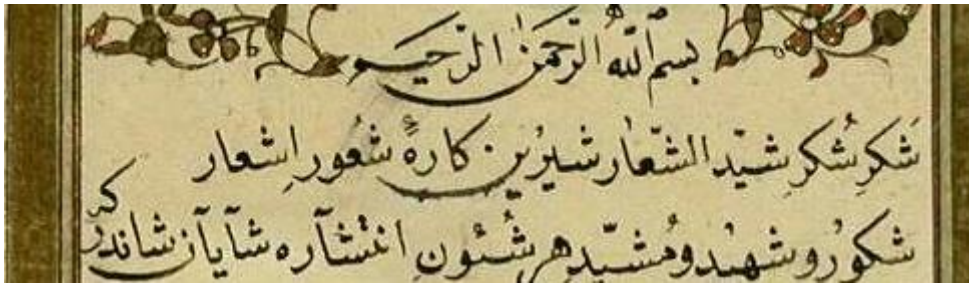
Bitiş:

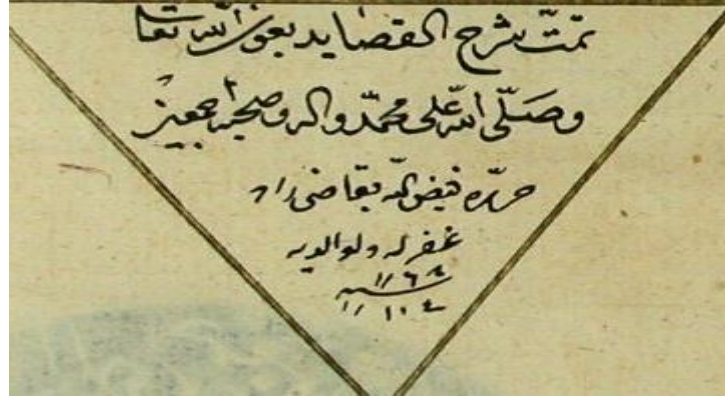
6) Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu Nüshası (H):

Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu 000715 numarada bulunan eser, 115 varak olup 19 satırdan oluşmaktadır. Temellük kaydında "Şerh-i Dîvân-ı Şevket Seyyid Hâkim" başlığı vardır. Tezhipli ser-levha ile başlayan eserde, sadece Şevket-i Buhârî'nin kasideleri yer almaktadır. Eser boyunca, beyitler ve şerhi cetvel içine alınmış olup düzenli bir nüshadır. Diğer nüshalar arasında en az derkenarın olduğu nüshadır. Temmet kaydında "Temmet şerhü'l-kaşâ'id bi'avnilâhi Ta'âlâ ve şallallâhu 'alâ Muḥammed velehü ve şahbihî ecma'in Ḥarrerehü Feyzü'llâh beḳâdî 1164" notu yer almaktadır.

Başlangıç:

Bitiş:

NÜSHA ŞECERESİ

Çalışmamızda, müellifin kaleminden çıkan esere en yakın metnin oluşturulmasına gayret edilmiştir. Metin tespiti ve neşrinin amacı da mümkün olduğu kadar orijinal metne ulaşmaya çalışmaktır (Ateş, 1942, s. 255).

Elimizde bulunan nüshaların hiçbirinde müellif hattı olduğuna dair bir bilgi veya işaret yer almamaktadır. Biz de bu çalışmada ulaşabildiğimiz altı nüshayı karşılaştırmak yoluyla müellif nüshasına en yakın metni kurmaya gayret ettik. Ana nüshanın hangi nüsha olacağına karar vermeden önce, elde edilen nüshalar üzerinden genel bir okuma yapıldı. Bu okuma sırasında İstanbul Millet kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi nüshalarının Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın bütününe yapılan şerh olduğu; Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu ve Mısır Millî Kütüphanesi nüshalarının sadece kasidelere yapılan şerhi içerdiği, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevi nüshasının ise birkaç kaside ve gazel şerhlerinden oluşan eksik bir nüsha olduğu görülmüştür. Öncelikle İstanbul Millet kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu için A, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshası için V, Nadir Eserler Kütüphanesi nüshası için N, Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Koleksiyonu nüshası için H, Mısır Millî Kütüphanesi nüshası için M, Süleymaniye Kütüphanesi Dârü'l-mesnevi nüshası için D rumuzları kullanıldı.

Çalışmamız Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın tamamını kapsadığından Ali Emîrî Koleksiyonu, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi nüshalarından biri ana nüsha olarak tercih edilecekti. İlk aşamada nüshaların temellük kayıtları ve temmet kısmı incelendi. Ali Emîrî Koleksiyonu nüshasında herhangi bir temellük kaydı ve temmet kısmı yer almamaktadır. Müellif hattı olduğuna dair de herhangi bir not veya işaret bulunmamaktadır. Ayrıca bu nüshanın istinsah tarihi belli değildir. Ancak şunu söylemeliyiz ki bu nüsha, derkenarlar bakımından diğer nüshalara

göre oldukça zengindir. Kırmızı renkli mürekkeple yazılan bu derkenarlar ve işaretlemeler, nüshanın çok defa okunduğu ve incelendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Buna rağmen, V nüshasında bulunan pek çok beyit ve açıklamanın A'da olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Hatta, eserin belirli bir yerinden itibaren A nüshasındaki beyitlerin şerhi V nüshasına göre tamamen farklılaşmıştır. Bu durum iki nüshayı birbirinden ayırmıştır. N nüshası da V nüshasına göre eksiklikler barındırmaktadır.

Hatalardaki ortaklıklar nüsha ailelerini belirlemede bize yol gösterici olur. Köksal: "Nüsha ailelerini belirlemede işimizi asıl kolaylaştıracak olan özellik 'yanlışlarda müştereklik'tir . . . Aynı yanlışların bulunduğu nüshaların aynı aileden olması oldukça güçlü bir ihtimaldir" (Köksal, 2012, s. 17) der. Elimizdeki altı nüshadan N ve V ile H ve M'nin kelime hataları bakımından benzerlik gösterdiği görülmektedir. A nüshası da daha çok H, M ve N ile bu bakımdan benzemektedir. Üzerine Hamdî tarafından notlar düşüldüğü görülen N nüshasında V'ye göre kelime hataları, beyit eksiklikleri göze çarpmaktadır.

N nüshası kelime hataları, bazı V nüshasında yer alan ve almayan kelimeler bakımından A nüshasına yakın olsa da A'nın V ile tamamen farklılaştığı beyit şerhleri N'de de bulunmamaktadır. N nüshası bu farklı beyit şerhlerinde V ile benzerlik göstermektedir. Hatta 286a'da yer alan derkenar N ve V nüshasında aynıdır. Bu durum N ve V nüshalarının aynı aileden gelmiş olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Eserin I. Mahmûd'un emriyle kaleme alındığını gösteren şu bilgi de sadece N ve V nüshasında bulunmaktadır:

"Fehâzihi kelimâtuñ ħarrertuhâ 'alâ dīvâni'l-merĥûm Şevketi'l-Buĥârî bi-emri'l-merĥûm sulţânu'l-ġâzî Maĥmûd Ĥân ibni's-sulţân Muştafâ Ĥân 'aleyhimâ e'r-rahmeti ve'r-rıdvân bi-ţariĥi'l-icâz ve'l-iĥtişâr ħâşiden fihâ murâde'n-nâzımı fe-ħatli-eĥille elfâzihi ve teĥşiri sevâdihi vevecedtu fî muţâla'atihi ve kitâbetihi ve iħrâihi meymeneten 'azîmeten min futûĥâti'llâhi Ta'alâ li-küllî merâmin ve ħâşdin min külli'l-umûri iznâzımuĥâ 'aleyhi'r-rahme min kibâri/kübbâri e'l-melâmiyyeti lehu kerâmâtuñ şehîretün vemâte şehîden maġfüren ce'alallâhu sâyeĥû meşħüren âmin yâ mu'in: İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmud Han'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allah'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun. Sadece nazım sahibinin muradını kastederek o kelimeleri açıklamak ve anlamlarını zenginleştirmek için. Mütalaası, yazımı ve okutulması

esnasında çok bereketli ve büyük şekilde her kasıt ve amaç için ama her türlü hususta Allah'tan büyük fetihler gördüm (Buhari'nin kitabını okurken manevi fetihler bana zahir oldu). Çünkü Allah rahmet eylesin bu eserin nâzımını büyük melametilerdendir. Çok meşhur kerametleri vardır. Şehit olarak ölmüştür. Allah onun çalışmasını ödüllendirsin. Kabul et ey yardım eden Allah'ım" (2b).

Nüsha kolbaşlarının tespit edilmesinde çeşitli unsurlar göz önüne alınır. Nüshanın hacmi, eskiliği, sağlamlığı o nüshayı diğer nüshalardan farklı değerlendirmemizi gerektirir. Köksal: "Bu seçimi yaparken nüshanın istinsah tarihinin eskiliği, metin sağlamlığı (nüshanın dil ve imlâ bakımından metnin telif edildiği döneme uygunluğu), metnin hacmi (manzume/beyit/sayfa sayısı) gibi hususlardan hareket edilir" (Köksal, 2012, s. 17) der.

Nüshaların istinsah tarihlerine bakıldığında N nüshasının temmet kaydında 19 cemâziye'l-âhir 1175'te 97 günde eserin tamamlandığı, İbrahîm Hamdî tarafından istinsah edildiği yazılıdır. V nüshası ise 1177'de istinsah edildiğinden, N nüshanın V nüshasından daha eski olduğu anlaşılmaktadır.

Elimizde eğer müellif nüshası bulunmuyorsa bu durumda en değerli nüsha müsveddeden temize çekilmiş nüshadır. Bu durumu Polat şöyle açıklar:

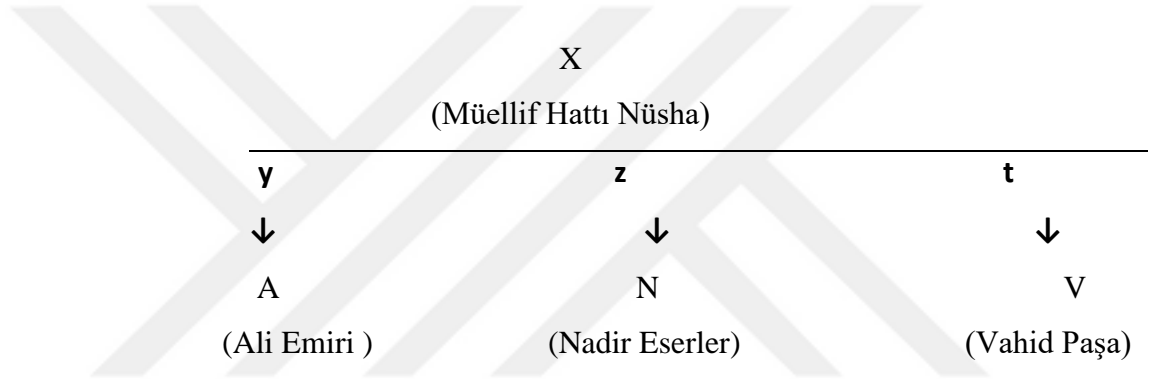
. . . nüshalar müellif müsveddesine dayanıyorsa müellif müsveddesini, müellif nüshası gibi işleme tabi tutarız. Müsvedde nüshaları ancak, eserin bize temize çekilmiş nüshaları ulaşmamışsa veya müsvedde nüshaları esas almayı gerektirecek zorunluluklar olması durumunda neşirde esas alınabilirler . . . Elimizde müellifçe temize çekilmiş bir nüsha veya bu nüshaya dayanan nüsha veya nüshalar varsa, o takdirde müellif müsveddesi elimizdeki diğer nüshaların kombinasyonuna göre değer ifade eder (Polat, 2015, s. 215-216)

V nüshasının istinsah kaydında nüshanın 18 Muharrem 1177 tarihinde 'Abdullâh bin Muhammed e's-Şehrî bi-Trabzonî tarafından istinsah edildiği yazılıdır. Ayrıca müstensih, Hâkim'in öğrencisi olduğunu ve nüshayı onun müsveddesinden istinsah ettiğini şöyle belirtir:

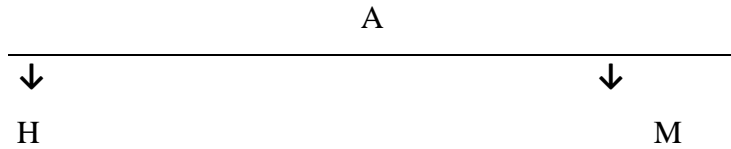
Çad vaqa' a tahrîru hâze's-şerhi's-şerîfî bi-avnilâhi Te'âlâ min tesvîdi şârihihi üstâdinâ e'l-ma'rûfi bi's-seyyid Mehemmed Hâkim e'l-Hüseynî sellemu'llâhu Te'âlâ ve ebkâhu ve efâza 'aleynâ min fuyûdâtihi âmîn. Sevvedehu 'abdü'd-đa'îf 'Abdu'llâh bin Muḥammed e's-şehrî bi-Trabzonî ğafara'llâhu zünûbehumâ velimen nazara ileyhâ/Bu değerli şerhin yazımı Allâhu Te'âlâ'nın yardımıyla şârihi olan üstâdımız Seyyid Mehemmed diye maruf Hâkim e'l-Hüseynî'nin müsveddesinden gerçekleşmiştir. Allâh ona selamet versin. Onu baki kılsın

(uzun ömür versin). Feyzlerinden bizim üzerimize saçsın. Karaladı-yazdı zayıf kul Muhammed oğlu Abdullâh ki Trabzonî diye meşhurdur. Allâh o ikisinin günahlarını bağışlasın (kendisi ve babası). Bir de bu esere bakanların günahlarını bağışlasın fi-senete 18 Muharrem mîm (V-369b).

Görüldüğü gibi V nüshası A ve N nüshalarından içerik olarak daha kapsamlı olup padişah için yazıldığı anlaşıldığından daha tertiplidir. Ayrıca Hâkim'in müsveddesinden istinsah edilmesi de V'yi diğerlerinden ayrı yerde değerlendirmek gerektiğini göstermektedir. Ancak her şeye rağmen bu üç nüsha da müellif hattı değildir. Öyleyse müellif hattı nüshaya x dersek A'nın bir yerden itibaren N ve V nüshalarından tamamen farklılaştığını göz önüne alırsak, N ve V'nin diğerlerinde bulunmayan bazı ortaklıkları olduğunu dikkate alırsak şeceremiz şöyle olmaktadır:

Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi ve Mısır Milli Kütüphanesi nüshası da kelime hatalarının çoğunlukla benzerlik gösterdiği nüshalardır. Sadece kasideleri içermekte olan bu nüshanın daha çok A nüshasıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür. H ve M'de olmayan kelime ve cümleler A'da da olmayıp harf hataları bakımından benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan A'nın geldiği kolbaşına ait olarak H ve M nüshalarını şecerede şöyle gösterebiliriz:

Dârü'l-mesnevî nüshası ise birkaç kaside içermektedir. Bir kaside ise tamamen derkenara yazılıp şerhine yer verilmemiştir. Gazeller bakımından da eksiktir. Bu nüshanın diğer nüshalardan oldukça farklı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla nüshanın farklı bir aileden olduğunu düşünmekteyiz.

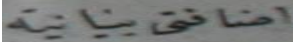

Aşağıda son hali verilen nüsha seçerisinde yer alan bütün nüshalar, metin kuruluşunda karşılaştırmaya dahil edilmiştir:

X (Müellif Hattı Nüsha)		
y	z	t
↓	↓ ↓	
A	N V	D
(Ali Emiri)	(Nadir Eserler) (Vahid Paşa)	(Dârü'l-mesnevi)
↓ ↓		
H	M	

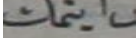
NÜSHANIN İMLA ÖZELLİKLERİ

Nüsha karşılaştırmasında ana nüsha olarak tercih ettiğimiz Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi nüshasının imla özellikleri şu şekildedir:

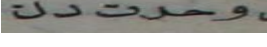

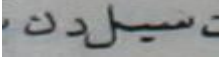
1) Eserin geneline bakıldığında çoğunlukla tamlama eklerinin gösterilmediği görülür. Ancak bazı yerlerde buna işaret edildiği göze çarpar: pençe-i ü (113b/4), nezâket-hâne-i âyine (225b/15) örneklerinde görüldüğü gibi.

2) Ünsüz harfle biten herhangi bir kelime diğer bir kelime ile tamlama oluşturacaksa tamlama eki gösterilmez. Eserin bazı yerlerinde tamlama ekinin tamlanana bitişirildiği görülmektedir: izâfet-i beyâniyye (101b/20), hâşıl-ı şî'r (201b/22).

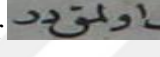

3) Bazı tamlamalarda, tamlama unsurlarından birinin Türkçe diğerinin Arapça kelime olduğu görülür: söz-i Hağ (201b/27).

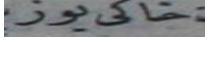
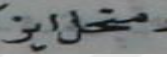

4) "Etmek" fiili birkaç yerde "itmek" şekliyle karşımıza çıkar: itmek (225b/22).

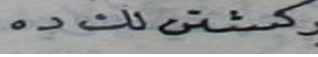
5) Metinde göze çarpan en önemli özellik bazı eklerin eklendiği kelimedenden ayrı yazılmasıdır. Bu durum, çoğunlukla gözlenmektedir. Ancak bu eklerin her zaman bu

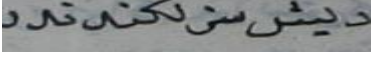

şekilde yazıldığı söylenemez. Mesela ayrılma hali eki çoğu yerde ayrı yazılmıştır: la‘l-
den (255a/2) kelimesinde görüldüğü gibi "ل" harfi kendisinden sonra
gelen harfle bitişmesine rağmen ayrı yazılmıştır. Bu duruma eserde sıklıkla rastlanır:
vaḥdet-den (199b/3), cebīn-den (246b/11),
tengüm-den (299b/28), çeşm-den (301b/18), seyl-den
 (303a/24).

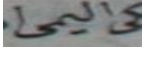
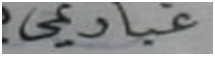

6) Bulunma hali eki bazı yerlerde kelimedden ayrı yazılmıştır: müşgīn-de
 (113b/8), tābiş-de (277b/2), nesīm-de
(280a/5).

7) Bildirme hali eki de çoğunlukla ayrı yazılmıştır: müsta‘mel-dür
 (112a/17), olmaḡ-dur (128a/7), müyīn-dür
 (242b/23).

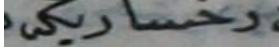

8) 1. çoğul şahıs eki kelimedden ayrı yazılmıştır: ḡāki-yüz
(124b/12), münḡal-iz (147b/5), ḡāmūş-ız (313b/15),
şabūr-ız (326b/31).

9) +llk yapım eki bazı yerlerde kelimedden ayrı yazılmıştır: nişīn-lik
 (108a/2), perişān-lıḡdan (116b/31), ḡūzeştēn-
lik (289b/5). Bununla birlikte, bir yerde hem +llk yapım eki hem
de bulunma hali eki ayrı yazılmıştır: geştēn-lik-de (336a/24).

10) +sIz, +sUz yapım eki de kelimedden ayrıdır: diş-sizligindendür
 (106a/13), çeşmüñ-siz (312a/18).

11) İyelik eklerinin düz ünlü ile okunması gerektiğine bazı kelimelerde işaret
edilmiştir: esrārımı (288b/23), elimi (303b/27), ḡubārımı
 (306a/24), sābitim (346a/6).

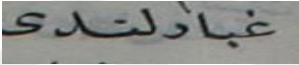
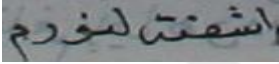

12) 2. tekil şahıs iyelik eki de bazen düz ünlüyle yazılmıştır: ‘izārını

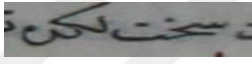
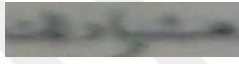
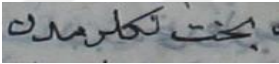
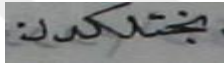
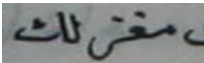
 (276a/27), ruhsārīña (278b/15), başña (318b/16).

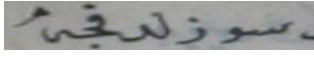
13) İyelik eklerinin yanı sıra şahıs ekleri de bazen düz ünlü ile yazılmıştır: itmişim (296a/29).

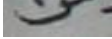
14) 1. tekil şahıs ekinin bazen kelimededen ayrı yazıldığı görülür: âteşinẽm (328b/9).

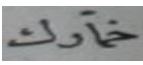

15) İkinci çoğul şahıs ekinin eskicil hali metinde bazı yerlerde şöyle karşımıza çıkar: idersiz: (237a/10).

16) Farsça kelimeye Türkçe ek getirilerek çekimlenen bazı kelimelere de rastlarız: ğubārlandı (207a/3), âşuftelenirũm (285a/31), pũşĩdelenũr (285b/10).

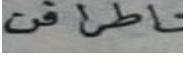
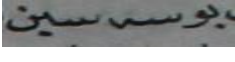
17) Metinde ق ile yazılması gereken kelimelerin bazen ك ile yazıldığı görülür: sahtlıqda (118b/19), hũşyārlıq (204a/10), bahtlıqlarũmdan (286a/20), bahtlıqdan (289a/9), mağzlıq (292a/7).

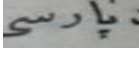
18) Yukarıdaki örneklerin aksine bazı kelimelerin de ك ile yazılması gerekirken ق ile yazıldığı görülür: sũzũldũkçe (146a/17).

19) "ben" şahıs zamiri şu örnekte "men" şekliyle yazılmıştır: men (289b/20).

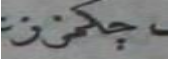
20) Okumada zorluk çekileceği düşünũlen bazı kelimelerde esre, ötre, sũkun, şedde kullanılarak kolaylık sağlanmıştır: hũmmār (101a/22), per (114a/26), şurre (114b/31), bezm (138b/14).

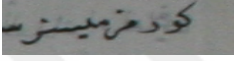
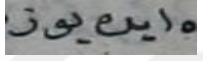

21) Belirtme hali eki şu örnekte görüldüğü gibi bazen hemze ile gösterilmiştir:

penbeyi (140a/7) ve kimi zaman belirtme hali için "n" tercih edilmiştir: etrâfın (105a/18), bûsesin (181b/5).

22) Metinde bazı ikili kullanımlar da mevcuttur. Bunlara şunları örnek verebiliriz: Fârsî kelimesi bazı yerlerde Pârsî (108a/21), kimse bazı yerlerde

kimesne (112a/4), kendine/kendiye (144a/1),

çekmeyiz/çekmeziz (133b/10), görmez misiniz/görmez misiz

 (268b/7), ıderiz/ıdeyüz (212a/19), koy/ko

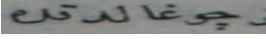
(252b/30), olmayız/olmazız (114a/27), şimdi/imdi (189a/23).

23) Ünlem bildiren kelimenin eklediği örnekler de metinde mevcuttur: degila

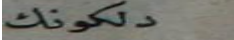
 (259a/23).

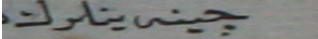
24) Anlamı kuvvetlendirmek için istek eki ile geniş zaman ekinin bir arada

kullanıldığı görülür: olur ola (300a/10); ola olmaz: (146b/22).

25) -DikDA zarf fiil ekine de metinde rastlanır: çoğaldıkda (102a/1).

26) İstek kipi çekiminin Türkiye Türkçesinin dışında bir özellik göstermesi söz konusudur: olayüz (173a/26).

27) Şu kelimedede t- > d- ötümlenmesi ve kelimenin sonunda -i > -ü yuvarlaklaşması görülür: dilkünüñ (163b/2).

28) Bazı kelimelerde -g- > -y- sızcılışması göze çarpar: çiyneyenlerüñ (126b/13).

Sonuç olarak XVIII. yüzyılda birinci kişi ve partisip eklerinin düzleştiği söylenebilir. Ayrıca metnin, Türkiye Türkçesine daha yakın bir dönemi temsil

etmesinden dolayı hem Türkiye Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini hem de Eski Türkçenin ses ve şekil özelliklerini kapsadığı görülmüştür.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	ā, e, Ā, E
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	H, h
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş, ş
ض	Ḍ, Ḍ̣, ḍ, ḍ̣
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	ʿ
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	K, k
ك	K, G, k, ñ, g
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, Ū, Ū, O V, ū, ū, o
ه	H, h, e, a
لا	Lā, lā
ی	y, i, ī, i, ī
ء	ʾ
vāv-ı ma ^ç dūle	˘

KARŞILAŞTIRMALI METİN

[V-1b]

[A-1b][H-1b] [M-1b] [N-1b] (1) Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

(2) Şekr-i şükr-i şīdū'ş-şī'ār şīrīn-kāre-i şu'ūr-ı eş'ār Şekūr u Şehīd (3) ve müşeyyid-i⁴³ her şu'un-ı intişāra şāyān-ı şāndur ki şu'üb⁴⁴-ı şetīte⁴⁵-i (4) şenşene⁴⁶-şinā-yı şu'arāyı şu'le-i şümū'-ı şāmiḥatü'l-işrākıyla şāḥışa (5) tü'l-eşvāk ve şeref-i teşrīf-i büşrā'-ı şerāf beşāşet-şiyem güşāyiş- (6) şī'ār şāhenşāh-ı şevāhid-i şühūd şāhid-i şefā'at-şān (7) u şeref-müşār⁴⁷ ve Şefī' ü Şefīḳ ve Mübeşşir ve beşīrū'l-iştihāra (8) şāyeste nişāndur ki şāh-bāzān-ı şīşa-şināsān-ı meşā'ir-i (9) şühūdı şeb-çerāğ-ı şa'şatū'ş-şürūklarıyla şāriḳatü'l-işrāk (10) eylediler. شاد⁴⁸شراع⁴⁹شرايع شعوب شيعه و شام شمارخ⁵⁰(11)شوارف شرفات شيمه و شرف و⁵¹شهمر⁵²تشهيمما شريف⁵³(12)Ammā⁵⁴ba'de⁵⁵ bu şifte-şiyeme şehm-i şemīme ve şey'-i şegaf u şīre (13) neşve-i şümül-şeng⁵⁷ ve şümül-i şeref-şümül-i şemīm-nām-ı şefī'ü'l-enām (14) şerīf Ḥākim Seyyid⁵⁸ āşub-ı [H-2a] şa'ış-iḥtişām şīrīn-i şeker- (15) eş'ār [u] şehd-iştihār-ı [M-2a] Şevketi şevk-intişār-ı şatār-ı şu'le-endişānda (16) şīr-gīr-i 'ıyş-ı 'aşā ve şā'irān-ı şebābet-i şerer-şeng-i (17) neşātānla şebḥūn⁵⁹-ı şeb-hengām şīr-i 'aşā şu'üb⁶⁰ında şīrād-ı şibh⁶¹-i (18) şüzüz şīrīn-şarāb endişesin şekkek-şikāfāna şemme-i şu'arā- (19) şī'ār [A-2a] ve şerḥe şekā'im-i

⁴³ ve müşeyyid-i: -N.

⁴⁴ şu'üb: "Be-ma' nā-yı ḳabā'il" H (der).

⁴⁵ şetīte: -A, "Be-ma' nā-yı müteferriḳa" H (der).

⁴⁶ şenşene: "Be-ma' nā-yı faşīḥ" H (der).

⁴⁷ müşār: A. / ش.

⁴⁸ شوارع: A H.

⁴⁹ شرايع: -H.

⁵⁰ Bu satırın büyük kısmı M nüshasında okunamaz haldedir.

⁵¹ شهيم: A H.

⁵² شهيمما: + H.

⁵³ Şāde şīrā' şarāyi' şu'üb şī'a ve şām şāmārīḥ şevārīf şurufāt şīme ve şerrafe ve şehheme teşhīmen şerīfen: Şia halkının kanunlarının yelkenini kurdu. Hurma dalları onun tabiatını şereflendirdi.

⁵⁴ Bu satırın büyük kısmı M nüshasında okunamaz haldedir.

⁵⁵ ammā: -A -H.

⁵⁶ ba'de: -H.

⁵⁷ şeng: A. / ش.

⁵⁸ Seyyid: A H M. / ش.

⁵⁹ şebḥūn: A M V. / ح.

⁶⁰ şu'üb: A. / و.

⁶¹ şibh: H. / ب.

şerikânda şedd-i şādī ve şakşaqa- (20) şümül⁶² ve şemm-i şîr-i şerze⁶³ veş şelâyîn-i şevke şevk-şikest ve (21) şekk-i şeddâları şâhid-i şu'ürüm olup şenâ' at şâfi'î⁶⁴ (22) ber-âmed geşten şebehâtıyla şimdi şunların şu'â'-ı şümül'larına (23) şâl-keş-i şür u şekâ olmayup şive-i şütür-gürbe-i [N-3a]şifâh-ı teşâffdan⁶⁵ (24) şehri ve küllî şevâhid⁶⁶ istişmâmıyla şemme-i şerh-i şehîrû's-şühûda

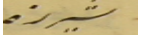
[V-2a]

(1) başladum. Şitil ü pül-i⁶⁷ şitil-i şöret düşdigi bî-iştibâhdur. (2) Şân-ı şâmihatü'l-intişârdan⁶⁸ şâyân-ı şiyemdür ki Şevket⁶⁹ şüriş-i (3) şekâ-yı⁷⁰ mey-şinân⁷¹-ı nişâdın⁷² şifâh-ı şevb u şeyn itmeyeler ve (4) bi's-şekürü's-şürü'. Kemîne bî-nevâ ve hâ'im Seyyid Mehemmed Hâkim⁷³ merhûm (5) Şevket-i Buḥârî 'aleyhi'r-raḥmeti'l-bârî budalâ-yı aḳṭâbdan olup (6) -(7) medlûli mâ⁷⁴ رَبِّ اشْعَثْ اغْبِرْ ذُو مَرْطِينِ لَوْ اَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِابْرِ قَسْمَهُ (8) ve cā-be-cā āşâr-ı bedâyi' -şi'âr olan dîvânçelerini müṭâlâ'a ve müzâkereye (9) tâb-ı heves-i iltimâ' idüp hemân zübde-i [H-2b] mezâmînini edâ ve işârat-ı (10) nüket-i âyînini îfâdan mâ'adâya taşaddî olunmadı. Beyt⁷⁷:

(11) *Ġarâz îfâ-yı maḳşûd ise besdür zübde-i taḳrîr*

Tefâşîl-i maḥall üzre ne ḥâcet eylemek taḥrîr

⁶² şümül: şevl A H M, "Be-ma' nâ-yı nâfe" H (der).

⁶³ şerze: A.

⁶⁴ şâfi'î: şâfi' A.

⁶⁵ teşâffdan: ت / ن A.

⁶⁶ şevâhid: şevâhidi H.

⁶⁷ şitil ü pül-i: -N.

⁶⁸ intişârdan: ر / -M.

⁶⁹ Şevket: ت / -H.

⁷⁰ şekâ-yı: A, + endîşe H M.

⁷¹ şinân: şân H.

⁷² nişâdın: nişân H.

⁷³ kemîne bî-nevâ ve hâ'im Seyyid Mehemmed Hâkim: -H.

⁷⁴ Rubbe eş'âşe ağbera vutumrayni lev'aḳseme 'alâ'llâhi le-eberra ḳasemehu/Nice saçları daḡınık, tozlu kişiler vardır ki Allâh'a herhangi bir konuda yemin etseler Allah onun yarınını kesinlikle boşa çıkarmaz (Hadis: Abd b. Humejd, s. 370) .

⁷⁵ oldıġın: oldıġımı A H M.

⁷⁶ kibârdan: seyyârdan A.

⁷⁷ beyt: -H.

بمنته تعالى⁷⁹⁷⁸ hitām bulup-ḥüsn (12) لم يمت عنها الناظرون (13) بانامل⁸⁰ اخطارهم اللثام عرائس اباكار⁸¹ لم يطمئن انس قبلهم⁸² لا جان⁸³ 'unvāniyla behcet (14)-
 ṭirāz-ı ĩkân olması zīver-ārā-yı⁸⁴ intihāc-ı elḳāb u ensāb olan (15) müceddid-i ma' ālim-i
 dīn. Nāzım-ı menāzımü'l-nebiyyīn. selātin ve -(16) Sultānü's⁸⁵ صاحب المجد والنجدة والتمكين
 المودود لرب البريه على الاطلاق ve'l-yaḳīn (17) المحمود⁸⁷ بمحامد السنيه فى الافاق⁸⁸ Şi' r (18)⁸⁹:

من النجوم العلى حراس قبه

[A-2b] من السماء له من فروة الخدم⁹⁰

(19) مذشاع فى عرصة الدنيا عدالته

الذيب قط على⁹² الازام لم يضم⁹³ ما قدم⁹⁴

(20) شجاع مهيب باذل بطل

ان تلقه الاسد فى آجامها تجم⁹⁵

اللهم⁹⁷ ابد دولته و⁹⁸ اقم (22) ان الكمالات⁹⁶ اشتات [a3-M] و قدجمعت جميعها فيه هذا جامع الكلم (21)

الفلك الدوار و⁹⁹ صاعد [a3-H] الشهاب السيار¹⁰⁰ heft-pādiṣāh -1 (23) شوكته و ضاعف بهجته مادام

⁷⁸H. بحمده: بمنته.

⁷⁹ Biminneti Ta' ālā/Allah'ın ikramıyla.

⁸⁰ H. افكار: اخطار.

⁸¹ -A. لم:

⁸² A H M. ولا : لا.

⁸³ Le' amrihi hiye min maḳşūrāti'l-ḥiyām lem yemti ' anḥāc'n-nāzırūn bienāmile aḥṭārihim ellişām ' arā'isu ebkār "Lem yaṭmişunne insun ḳablehum velā cān"/Bu ürün oraya bakanların parmaklarıyla gösterilecek şekilde dahi şaşıracıkları şekilde öyle saraylardan çadırlardandır. Hiç evlenmemiş genç kızlar "Bunlardan önce onlara ne insan ne cin dokunmuştur" (Kur'ân, Rahman 55/74).

⁸⁴ zīver-ārā-yı: zīb-ārā-yı H M.

⁸⁵ -H -M. صاحب المجد والنجدة.

⁸⁶ Şāḥibü'l-mecdi ve'n-necdeti ve't-temkin/Övünç, ciddilik ve sarsılmazlık sahibi.

⁸⁷ H M. ملحامد: بمحامد.

⁸⁸ El-mevdud li-Rabbi'l-beriyeti 'ale'l-ıtlāḳ el-maḥmūd bimeḥāmidi's-seniyyeti fi'l-āfāk/ İnsanların Rabbinin kesinlikle sevdiği, sevdirdiği kişi, üstün nitelikleriyle her tarafta övülen.

⁸⁹ şı' r: -A -H -M.

⁹⁰ Mine'n-nücūmi'l-' ulā ḥurrāsu ḳubbetihi/Mine's-semāi lehu min ferveti'l-ḥıdemi: Kubbesinin korumaları en yüce yıldızlardan [dır] ve gökten de onun için eşlik eden hizmetçileri vardır.

⁹¹ A H M. ثروة: فروة.

⁹² H M. الازام : الازام.

⁹³ A H M. قرم: ما قدم.

⁹⁴ Müzşā' a fi-' arşati'd-dünyā ' adāletihi/E'z-zı'bu ḳaṭtu 'ale'l-ezāmi lem yedum mā ḳadem: Dünya toprağında adaleti yayıldığından beri, kurt insanların sınırlarına bir kez bile ayak basmadı.

⁹⁵ Şüca'un muḥībun bāzilun baṭalun/İntelḳāhu e'l-esedu fī-ācāmihā tecum: Öyle kahraman, öyle heybetli, öyle cömert ve yiğit. Eğer karşısına bir arslan çıksa ancak gizlenir.

(24) iklīm kişver-ārā-yı taht u dīhīm efendimiz ḥazretlerinüñ (25) mübârek ve müteyemmen zīb-i ser-levḥa-i maşāḥif ve zīver-i mecelle-i ma'ārif (26) olan nām-ı şerīf-i übbehet-i redifleriyle müzeyyen ve mübeccel ve mükerrerem [N-3b] (27) ve mücellol olmak şerefine iḥrāz iderse lemḥa-i 'uṭūfet ve nazra-i (28) şevketleriyle. Şi'r¹⁰¹:

Şerḥ-i Şevket naqş-ı zīnet-ḥāne-i cennet buved

(29) *Belki naqş-ı cennet ez-ḥüsneş hemî dāred fūrūḡ*

Derīçe-i¹⁰² maḥall-i nazar-ı ulū (30) 'l-elbāb ve şāyeste-i nigāh-ı encāb-ı aşḥāb olacağı me'mül-i (31) kemīne-i 'acz-i intimādur. Şi'r¹⁰³:

Ḥākim ne şāriḥest ü ne şāḥib-risāleī

[V-2b]

(1) *Ez-behre-i 'ulūm ne dāred nevāleī*

Yā Rabb kerem kon ān ki dehānem (2) zi-ḳayd-ı ḥ'ış

Tā¹⁰⁴ mī-keşem zi-cür'a-i işān piyāleī¹⁰⁵

لكل خير و مرام وبيده الافتتاح والختام¹⁰⁶ [3] والله الموفق

[Kaside 1]¹⁰⁷

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

[H-3b] [M-3b] (5) Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

⁹⁶ اشتات: اشتات A.

⁹⁷ ادم: ادم H M.

⁹⁸ اقم: اقم A.

⁹⁹ صاحب: صاعد A.

¹⁰⁰ İnnel-kemālāti eşātun veḳadcumi'at cemī'uhā fīhi hazā cāmī'u'l-kilemi Allāhumme ebbid devletehu ve ekīm şevketehu ve zā'if behçetehu mādāme e'l-feleku'd-devvār ve şā'ade e'ş-şihābu's-seyyār:Bütün faziletler farklı farklı dağılmış şekildedir; ama hepsi bir zatta bir araya geldi. İşte bu söylediklerim câmiu'l-kerîmdir/işte bu kişi câmiu'l-kerîmdir (az sözle çok şey ifade eder).

¹⁰¹ şi'r : beyt A, -H -M.

¹⁰² deriçe-i: deriçe senden H.

¹⁰³ şi'r: -A -H -M.

¹⁰⁴ tā: mā N.

¹⁰⁵ piyāleī: sifāleī H M.

¹⁰⁶ Vallāhu'l-muvaffāḡ li-küllü ḥayrin ve merām vebiyedihi e'l-iftitāḡ ve'l-ḥitām/Her hayra ve isteḡe kavuşturan Allāh'tır. Başlangıç ve sonuç da onun elindedir.

¹⁰⁷Bu kasidenin 69 beyiti D nüshasının derkenarına yazılmış ve şerhine yer verilmemiştir. 69. beyitin şerhinden itibaren nüshada yer alması, bu kısımların kaybolmuş olabileceğini düşündürmektedir. Bu beyitlerin ise sonradan ilave edildiği anlaşılmaktadır.

و¹⁰⁹له و صحبة اجمعين¹¹⁰ . (7) الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على¹⁰⁸رسولنا محمد (6)
المرحوم شوكت البخارى بامر المرحوم سلطان الغازى (8) فهذه كلمات حررتها على ديوان¹¹¹ Ammā ba' de
بطريق الابداز والاختصار قاصداً (10) ابن السلطان مصطفى خان عليهما الرحمة والرضوان (9)محمود خان
ميمنةً (12) الفاظه و تكثير سواده ووجدت فى مطالعته و كتابته و اقرانه (11) فيها مراد الناظم فقط لاجل
اذ ناظمها عليه الرحمة من كبار الملامية له (13) عظيمةً من فتوحات الله تعالى لكل مرام وقصد من كل الامور
شهيذاً مغفوراً جعل الله سعيه مشكوراً آمين يا معين¹¹²¹¹³. (14) كرامات شهيرة و مات
از بسكه ريخت رنك جنون بر سرم هوا

سودا بپای بست زمغز سرم حنا¹¹⁴

1. ¹¹⁵Ez-bes ki riht reng-i cünün ber-serem hevā¹¹⁶ (15)

(16) Sevdā be-pāy best zi-mağz-ı serem hınā¹¹⁷

سوداء قد خضبت من الدمع الذی (17)

ادمی جفونی رجلها و بناتها¹¹⁸¹¹⁹

¹⁰⁸ -A -H -M :رسولنا

¹⁰⁹ له: A H M.

¹¹⁰ Elḥamdülillāhi rabbu'l-‘ālemīn ve'ssalātu ve's-selām ‘alā Resūlinā Muḥammed velehu ve şoḥbetu ecma‘in/Hamd âlemlerin Rabbi Allâh'a övgüdür. Salât ve selam peygamberimiz Muhammed'le onun ailesine ve arkadaşlarının tümüne olsun.

¹¹¹ ammā ba' de : فهذه كلمات حررتها على ديوان -A -H -M.

¹¹² Fehāzihi kelimātun ḥarrertuhā ‘alā dīvāni'l-marḥūm Şevketi'l-Buḥārī bi-emri'l-marḥūm sulṭānu'l-gāzī Maḥmūd Ḥān ibni's-sulṭān Muştafā Ḥān ‘aleyhimā e'r-rahmeti ve'r-rıdvān bi-tariḫi'l-icāz ve'l-iḥtişār ḳāşiden fiḥā murāde'n-nāzımı fe-ḳatli-eḫille elfāzihi ve tekşiri sevādihi vevedcedtu fī muṭāla'atıhi ve kitābetihi ve ikrāihi meymenenen ‘azīmeten min futūḫāti'llāhi Ta‘ālā li-küllı merāmin ve ḳaşdin min külli'l-umūri iznāzımuḫā ‘aleyhi'r-rahme min kibāri/ kübbāri e'l-melāmiyyeti lehu kerāmātun şehıretün vemāte şehıden mağfüren ce‘alallāhu sāyehū meşküren āmin yā mu‘in: İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmud Han'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allâh'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun. Sadece nazım sahibinin muradını kastederek o kelimeleri açıklamak ve anlamlarını zenginleştirmek için. Mütalaası, yazımı ve okutulması esnasında çok bereketli ve büyük şekilde her kasıt ve amaç için ama her türlü hususta Allah'tan büyük fetihler gördüm (Buhârî'nin kitabını okurken manevi fetihler bana zahir oldu). Çünkü Allâh rahmet eylesin bu eserin nâzımı büyük melâmetilerdendir. Çok meşhur kerametleri vardır. Şehit olarak ölmüştür. Allâh onun çalışmasını ödüllendirsin. Kabul et ey yardım eden Allâh'ım.

¹¹³8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. satırlar A, D, H ve M nüshalarında bulunmamaktadır. Bu cümleler sadece N ve V nüshalarında bulunmaktadır.

¹¹⁴ sevdā: Bu kelimenin altına "aşk" yazılmıştır M.

¹¹⁵Beyitin üzerine "El-ḳaşidetü'l-evvelî" yazılmıştır D.

¹¹⁶hevā: Bu kelimenin üzerine "muḥabbet" yazılmıştır M.

¹¹⁷ Bu beyitin üzerine "Beyt-i bî-naẓır" yazılmıştır A.

¹¹⁸ Sevdāu ḳad ḫaḫabet minet demillezi/Edmî cüfünî riclehā vebenānihā: Sevda gözyaşıyla benim kirpiklerimin hem ayaklarına hem ellerine kına yaktı.

¹¹⁹ و بناتها: Bu kelimenin üzerine "Beyt-i ‘Arabî" yazılmıştır M, ilgili derkenar oldukça silik olduğundan okunamamıştır M (der).

(18) ya' nî 'aşk ve maḥabbet ser-i jülîde-târ-ı bî-ḳarâruma ol ḳadar şarâb- (19) reng-i cünün ve mâye-i âşüftegî-nümün îrâs [M-4a] ve rîzân eyledi ki şu'be-i (20) hevâ olan sevdâ mey-i sürḥ-reng-i cünün ki hām¹²⁰-ı perişân-târuma rîzişden (21) reng-i mağz-ı nağz-ı serüm¹²¹ gül-gün ve 'anem¹²²-nümün olmuş idi. Dü-pâyın anuñla (22) muḥannâ¹²³ [A-3a] bir gâniye¹²⁴-i ra' nâ oldu demek olur. Hevâ gâh maḥabbet ve¹²⁵ gâh (23) mürâdif-i heves olur. 'Arabîde yâ¹²⁶ ile hem-reh-i mülteḥik olursa¹²⁷ [H-4a] h'âh (24) gibi elif ile şebt olunur ve gâh meyl-i ḳalbî ve mazâhir-i İlâhiyyeden bir maḥzar-ı (25) ḥâş-ı 'azîme ıtlâḳ [N-4a] olunur¹²⁸. یعنی بحق الحبّ الاصلی المعبرولولا (26) وحق الهوى ان الهوى سبب الهوى . بعينه (28) عنه فى الحديث¹²⁹ القدسی فا حبيت ان اعرف انّ ذلك الهوى (27) الهوى فى القلب ما عبد الهوى الى جمال الحقّ و كماله المطلق ولولا (29) هو سبب الهوى الحبى الفرعى [b4-M] الذى انجذبت به القلوب فى القلوب ما¹³⁰ عيد الهوى الذى هوالميل الى مظاهره الكونية و مجاليه (30) ذلك الهوى الحبى الفرعى الخلقية بالاتباع به والانتقاد لاحكامه¹³¹132Şeyḥ-Ḥazret¹³⁴i diseḳud¹³⁵ (31)

¹²⁰ hām: -H, bu kelimenin "eğri, bükülmüş" anlamındaki "ḥam" olduğu anlaşılmaktadır. Ancak A, M ve V nüshalarında kelime "hām" şeklinde yazılmıştır.

¹²¹ nağz-ı serüm: Bu kelimenin üzerine "Farḳ-ı re's" yazılmıştır M.

¹²² 'anem: " anem: العنم شجرة لها اغصان حجرة يتخذ منها " 'Anem kendisinden oda yapılan dallı bir ağaç" A (der), "'Anem: ' anem bir ağacdur ki budakları mülâyim olmağın cāriyelerün barmakları aña teşbih olunur" M (der).

¹²³ muḥannâ: + ve hemân bir A H M.

¹²⁴ "Gâniye: Gâniye şol 'avretdür ki zevciyle ḳanâ' at eyleye ve gâh olur ki ḥüsn ü cemâliyle istiğnâ ḳılana dirler" M (der).

¹²⁵ gâh maḥabbet ve: -N.

¹²⁶ yâ: hâ H M.

¹²⁷ hem-reh-i mülteḥik olursa: zamîr mülḥik olup A, zamîre mülteḥik olursa H M.

¹²⁸ olunur: + كما قال الشيخ رضا الله عنه فى كتابه المسى با الفصوص /Kemâ ḳâl'e-ş-şeyḥ raḍiya'llâhu 'anhu fî kitâbihî e'l-müsemmä bi'l-fuşûs: Şeyh (Muhyiddîn İbn-i Arabî)' in, radiya'llâhu 'anh Fusûs adlı eserinde dediği gibi A, + كما قال الشيخ رضا الله عنه فى كتابه المسر با الفصوص ' şî' r H M.

¹²⁹ القدسی : -H.

¹³⁰ عيد : عبد A H M.

¹³¹ الخلقية : -H.

¹³² لاحكامه : + ḥattâ A, + ya' nî H, + ya' nî M.

¹³³ Ve ḥaḳḳi'l-hevâ inne'l-hevâ sebebü'l-hevâ velevlâ e'l-hevâ fi'l-ḳalbi mâ 'ubude'l-hevâ ya' nî bi-ḥaḳḳi'l-ḥubbi'l-aşliyyi'l-mu' abber 'anhu fi'l-ḥadîşî'l-ḳudsiyyi "Fe aḥbebtü en u'rafa" inne zâlike'l-hevâ bi 'aynihi hüve sebebü'l-hevâ e'l-ḥubbi e'l-fer'î ellezî in cezebet bihi e'l-ḳulûbu ilâ cemâli'l-ḥaḳḳı vekemâlihi'l-muṭlaḳı velevlâ zâlike'l-hevâ e'l-ḥubbi e'l-fer'î fi'l-ḳulûbi mâ'ubide e'l-hevâ ellezî hüve e'l-meyli ilâ mezârihi e'l-kevnıyyeti ve mecâlihi e'l-ḥaḳḳıyyeti bi'l-ittibâ'ı bihi ve'l-inḳıyâdi li-aḥḳâmihi: Aşkın hakkı için/aşka yemin olsun ki gerçekten aşk, aşkın sebebidir. Eğer kalpte aşk olmasaydı aşka kul olunmazdı. Yani "Ben gizli bir hazine idim" kudsî hadisinde ifadesini bulan gerçek sevgiye yemin olsun ki, şüphesiz bu aşk bizzat kendisi Hakk'ın cemaline ve onun mutlak kemaline kalpleri cezbeden fer'î sevginin sebebidir. İşte bu fer'î sevgi kalplerde olmasaydı bu aşkın kâinattaki mazhar ve beliriş yerlerine yönelik eğilim ve onun hükümlerine boyun eğme ve tabi olma şeklindeki aşka kulluk kalplerde gerçekleşmiştir.

¹³⁴ Ḥazret-i Şeyḥ: + Muhyi'd-dîn bin el-' Arabî A, ḥazret-i verâşet-şiyem-i Tâ'î H M.

[V-3a]

(1) sırrihü'l-^c azîz¹³⁶ Fütühât-ı Mekkiyyelerinde hevâyı: Ba^c zı eşnâ[']-ı müşâhedâtumda
^c arş-ı (2) celâletinde¹³⁷ müstağarr ve cemî^c ' abede ve perestişkârânı pîrâmeninde
 ta^c abbüdle (3) zelîl ve muhâkkar gördüm¹³⁸. Şuver-i kevnîyyede bundan a^c zam veche-i
 perestiş (4) müşâhede itmedüm diyü zikre taşaddî buyurmuşlardır. Şevket merhûmuñ
 (5) başına¹³⁹ bu kadar perîşânlık îrâs eylese çok degildir .¹⁴⁰ وبالله العون

از ضعف بار منت پوشش نمیگشتم

پیراهنم حریر حبابست چون هوا

[H-4b] [M-5a] (6) Ez-za^c f bâr-ı minnet-i pûşiş nemi-keşem

(7) Pîrâhenem ħarîr-i ħabâbest çun hevâ

(8) Ya^c nî ten-i za^c if ve nâ-maĥsûs-ı hevâ-mişâlimüñ pîrâheni perde-i (9) ħarîr¹⁴¹-
 i nazîr-i ħabâb-ı âbdur ki eczâ-yı laţîfe-i bî-reng-i mâ[']yye-i bâfîde¹⁴²-i (10) dest-i laţîf
 tekvîn olup kemm-i naĥîl-i eczâ[']-ı hevâ[']yyeye gûyâ ki pîrâhen (11) olmuştur. Kemâl-i
 za^c fumdândan bâr-ı minnet-i pûşişe tâb u iktidârüm (12) nâ-yâb olmağla benüm daĥı
 pîrâhenüm ' aynıyla ħarîr-i ħabâb olmuştur (13) demek isterler¹⁴³. Li-nâmıķihî¹⁴⁴:

من شعله لبس القميص¹⁴⁵ هوا وها

جنیة لیست حباب¹⁴⁶ مدام¹⁴⁷ (14)

zamîr-i hevâ[u]hâ¹⁴⁸ müdâmeye râci^c dür¹⁴⁹. (15) Bunda pîrâhen [A-3b] ħabâb¹⁵⁰-ı
 şu^c leden olmağ münâsib oldı. Vechi (16) ma^c lümdur¹⁵¹.¹⁵² لان فیها¹⁵³ حرارة کيانية تمتزج¹⁵².
 بالحرارته الغريزته الانسانيته¹⁵⁴.

¹³⁵ ħuddise: ħuddisa'llâhu H M.

¹³⁶ ^c azîz: 'âlâ H M, V nüshasında bu kelime "sırrihu" kelimesinin üzerine sonradan eklenmiştir.

¹³⁷ celâletinde: ج / ح H.

¹³⁸ gördüm: görürdüm H.

¹³⁹ başına: ser-i nâ-be-sâmân-ı ' aşıkânesine H M.

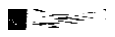
¹⁴⁰ Ve bi'llâhi'l-^c avn/Yardım Allah sayesinde: -H.

¹⁴¹ ħarîr: ħarîre A.

¹⁴² bâfîde: olarak yanlış yazılmış ve altına "toğunmuş" kelimesi not düşülmüştür A.

¹⁴³ demek isterler: demek olur H M.

¹⁴⁴ li-nâmıķihî: -H, li-muĥarririhî M.

¹⁴⁵ هوا وها : üzerine not edilen kelime silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹⁴⁶ مدام: + maźmûni gibi H M.

¹⁴⁷ Min şu^c leti lebsi'l-ķamîşi hevâuhâ/Cinniyyeten leysset ħubâbun müdâm: Bu aşk cinlerle ilgili değil, sürekli hareket eden kabarcıklar gibi onun aşkı, gömleği giymenin şulesindedir.

¹⁴⁸ hevâ[u]hâ: hevâya H.

¹⁴⁹ râci^c dür: râci^c H M.

ظاهر شدن میانه خلقم برهنه کیست

پنهانیم ز دیده مردم بود قبا

3. [M-5b] (17) Zāhir şuden miyāne-iḥalkem bürehnegīst

(18) Pinhānīm zi-dīde-i merdüm buved ḳabā

(19) Ḥālet-i bürehnegī zuhūra ve ḥālet-i¹⁵⁵ ḳabā-pūşī ḥafāya teşbīh olundu. (20) Ya' nī miyān-ı ḥalkda ḳabādan 'ārī ve¹⁵⁶ bürehneligüm zuhūrum ve ḳabā- (21) pūşī ve telebbüsüm¹⁵⁷ dīde-i ḥalkdan pinhān ve 'adem-i Bürūzum ḥāletidür¹⁵⁸.

(22) Çi tevān cāme-i cān-rā ki ḳabā ne-tvān kerd

nüktesi¹⁵⁹ ki ma' lūmdur. [H-5a] [N-4b] (23) Ta' bīrlerinde cāme olsa ḳabā olurdu. Zīrā cāmede ḥafādan (24) ḳabāda keşret ve leṭāfet melḥūzadur¹⁶⁰. Ḥattā¹⁶¹ لعمرى 162 کدت عنى 163 اختفى (25) -6a] (26) Li-hāda böyle ḥayāl çok vāki' olmuşdur. [Müve emşāl 163 اختفى nāmıḳihī¹⁶⁴:

Yine pūşide-i pīrāhen-i Yezdānīsın

Dīde tevciḥ-i nigāh (27) itse de 'uryān saña¹⁶⁵

¹⁵⁰ Hübābu'l-mā' bi'l-żammı neḳāḳitün elleti taṭfū ki'ennehā e'l-ḳavārīru kezā fī'l-ḳāmūs vehāzā lafzun 'arabiyyūn ve ḳad yecūzū bi'l-feth: ح' nın ötresiyle hubābü'l-mā' yani su kabarcıkları şeffaf ufak kadehler gibi şekillenen ince kabarcıklardır. Kāmūs (Fīrūzābādī'nin E'l-Kāmūsü'l-Muhīt'i kastediliyor) 'unda böyle geçiyor. Bu Arapça lafız olup habāb diye fetha ile de okunması mümkün" M (der).

¹⁵¹ "Li-muḥarririhī: Vechi budur ki zīrā bādedür tabī' atinde ḥarāret cibilliyesi vardır" A (der).

¹⁵² H M. لَانْ فِيهَا حرارة طبيعية: لَانْ فِيهَا حرارة كيانية متمزج بالحرارته الغريزته الانسانية

¹⁵³ حرارة: Bu kelimenin üzerine "müdāme" yazılmıştır M.

¹⁵⁴ Li-enne fīhā ḥarāretün kiyāniyyetün temtezicü bi'l-ḥarāreti e'l-garaziyyeti e'l-insāniyyeti/Çünkü onda insana özgü doğal ısıyla karışık gizli bir hararet vardır.

¹⁵⁵ ḥālet: -H -M.

¹⁵⁶ ve: -H -M.

¹⁵⁷ pūşī ve telebbüsüm: pūşī-i telebbüsüm H M.

¹⁵⁸ ḥāletidür: + Ḥāfız merḥūm H M, +beyt N.

¹⁵⁹ "Nükte: Zīrā cāme tābe-dāmen şikāfı olmayan pīrāhendür. ḳabā ise el-yevm lebs olunan şikāflı fistan ma' nāsına isti' māl olunur" M (der).

¹⁶⁰ melḥūzadur: melḥūzdu mışra' A, melḥūzdu H, melḥūzdu 'Ömer İbn-i Fārız M.

¹⁶¹ ḥattā: -M.

¹⁶² کنت کدت: A, metinde bir kısmı verilmiş olan bu beyitin tamamı derkenarda verilmiş ve metindeki kısmın öncesine eklenmesi gerektiğine "ولها" kelimesiyle işaret edilmiştir:

أخفيت حبكم فحفاني اسي

حتى لعمرى كدت عنى اختفى

Aḥfeytū ḥubbeküm feḥafāni üssi/Ḥattā le' umni kīdtü' annī aḥtefī/Aşkını gizledim o da beni özümde gizledi; neredeyse kendimden dahi gizleneceğim" M (der).

¹⁶³ Le-' umri kīdtü ' annī aḥtefī/Neredeyse kendimden dahi gizleneceğim.

¹⁶⁴ li-nāmıḳihī: + beyt A, -H, li-muḥarririhī M.

¹⁶⁵ saña: + وبه العون/Ve bihi'l-'avn: Yardım Allah sayesinde H M.

بیرون نمیرود زدلم ریشهای غم
جوهر به تیغ از آینه کی میشود جدا

(28) Bīrūn nemī-reved zi-dilem riṣehā-yı ğam

(29) Cevher be-tiğ ez-āyine¹⁶⁶ key mī-şevved cüdā¹⁶⁷

(30) Cevher-i āyine-i tiğ buved rişe-i ğam¹⁶⁸

Key¹⁶⁹ zi-āyine reved cevher-i endişe-i mā

(31) medlūliyle¹⁷⁰ ya' nī ğam ve elem¹⁷¹ rişeleri gönlümden zā' il olmaz. Nice olsun ki

[V-3b]

(1) āyine-i tiğdan rişe-i cevher cüdā olmaz¹⁷²:

(2) ¹⁷³175 بالنصل¹⁷⁴ الصفيحفرند النصل

کطبع راق جوهره ورقاً¹⁷⁶

medlūli (3) gibi şafā-yı cevher-i zātī riḳḳatī¹⁷⁷ müstelzim olur¹⁷⁸. Ke-zālik rişe-i (4) firind¹⁷⁹-i ğam [M-6b] āyine-i şemşir-i dilden bīrūn olmaz. Bu ma' nā bā-yı şılaya¹⁸⁰ (5) ve tiği muğāyir-i āyineye ḥamlden evlādūr¹⁸¹. ¹⁸¹خدما صفی دع ما کدر.

از پیچ تاب صافدلانرا کریز نیست

جوهر بود کتابه آینه خانها

5. (6) Ez-piç [ü]¹⁸² tābşāf-dilān-rā güriz nīst¹⁸³

(7) Cevher buved kitābe-i āyine-ḥānehā¹⁸⁴

¹⁶⁶ āyine: āyine D.

¹⁶⁷ Beyitin yanına not edilen kelime silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹⁶⁸ ğam: Bu kelimenin üzerine "beyt" yazılmıştır M.

¹⁶⁹ key: ki A.

¹⁷⁰ medlūliyle: medlūli üzere A, gibi H M.

¹⁷¹ elem : l/- A.

¹⁷² olmaz: degildür H M, +beyt N.

¹⁷³ Satır "şi'r" kelimesiyle başlamaktadır M.

¹⁷⁴ بالنصل: Bu kelimenin daha sonra eklendiği anlaşılmaktadır A (der).

¹⁷⁵ فرند: "فرند بکسر الفاء والراء السيف و جوهره ووشبه کالافرنند قاموص " Firind: E'l-firindü bi keşri'l-fā' i ve'r-rā' i e's-seyfü ve cevherehu ve veşyuhu ke'l-efrend kāmūş: Efrend kelimesinde olduğu gibi fā ve rā harfinin kesresiyle kılıç, kılıcın cevheri ve işleme anlamına gelir" M (der).

¹⁷⁶ Firindün naşli bi'n-naşli e's-şafih/Ketābe' i rāqın cevherehu ve raḳḳa: Cevheri yüksek olup ince olanın tabiatı gibi kılıç tozu yine yüzey tozuyladır.

¹⁷⁷ riḳḳatī: -H.

¹⁷⁸ "Ez-āyine tiğ kelimesinin şifattır ya' nī Dımışķi āyineden yapılan tiğ dimekdür" A (der).

¹⁷⁹ firind: ferzend A.

¹⁸⁰ bu ma' nā bā-yı şılaya: -H -M.

¹⁸¹ Huzmā şafā da' mā keder: Bulanık olanı bırak, arı olanı al -H -M.

¹⁸² piç: piç ü A D H M.

¹⁸³ nīst: Bu kelimenin üzerine A nüshasında "beyt", M nüshasında "lā-büdden" yazılmıştır.

(8)¹⁸⁵ Piç [ü]¹⁸⁶tāb-ı hümūmdan şāf-dilāna¹⁸⁷ maḥlaş mümkin¹⁸⁸ olmaz (9) görmez misin? Nefs-i cevher-i āyīne āyine-ḥānelere¹⁸⁹ kitābe¹⁹⁰ olmuştur [A-4a]. (10) Rişe-i ḡam mānend olan cevāhir¹⁹¹-i āyīne her¹⁹² [H-5b] eczā-yı āyīneyi mānend-i (11) kitābe ḥazīre¹⁹³-bend-i āḡūş itmişdür¹⁹⁴. İnfikāk nice mutaşavver olur¹⁹⁵?

معنى مرا بگوشه دل جای داده است

شوقم کجا و دیده کجا و حرم کجا

(12) Ma^c nā¹⁹⁶ me-rā be-kūşe-i dil cāy dādeest

(13) Şevķem kücā vü dīde kücā vü ḥarem kücā

[M-7a] (14) Şevķ lafz¹⁹⁷-ı me-rāya dīde kūşeye ḥarem dile nāzırdur. İmdi (15) ḳasd¹⁹⁸-ı tenāsüb-i mışra^c eyn zāhir oldı¹⁹⁹. Ya^c nī benüm tefāvüt-i (16) şevķüm ma^c lūm oldı ki ḥarem-nişin-i Ka^c be-i ma^c nāyum ve dīde-i (17) zāhir-bīn ārzūdār-ı müşāhede-i şūret-i ḥaremdür. Ben ise (18) dil-nişin-i Ka^c be-i ma^c nāyum ve ḥarem-i Ka^c be daḥı²⁰⁰ nerede ḳalur? (19) Ben²⁰¹ Ka^c be-i ma^c nānuñ zamīrinde olan süveydāsı ve merdümek-i (20) çeşm-i hezār-temennāsıyum dimek olur²⁰².

فكان الانسان²⁰³ (21) كانسان العين من العين للحق

¹⁸⁴kitābe-i āyīne-ḥānehā: Bu kelimenin altına "Terkīb-i vaşfı" yazılmıştır M.

¹⁸⁵ Satır "ya^c nī" kelimesi ile başlamaktadır H M.

¹⁸⁶ piç: piç ü H M.

¹⁸⁷ şāf-dilāna: şāf-dil olanlara A H M.

¹⁸⁸ mümkin: mutaşavver H M.

¹⁸⁹ āyine-ḥānelere: āyine-ḥāneler A, hānelere M.

¹⁹⁰ "İzīrābdan şāf-dillere firār u ḥalāş yokdur. Āyīnenüñ cevheri āyīne-ḥānelerüñ kitābesi olur" A (der).

¹⁹¹ cevāhir: cevher A.

¹⁹² her: + āyīne H M.

¹⁹³ ḥazīre: ظ / ط H.

¹⁹⁴ itmişdür: + bu şūretde H M.

¹⁹⁵ olur: وبه العون /Ve bihi'l-^cavn: Yardım Allah sayesinde M.

¹⁹⁶ ma^c nā: Bu kelimenin yanına "ma^c şük" yazılmıştır M (der).

¹⁹⁷ lafz: lafza H M.

¹⁹⁸ ḳasd: -H -M.

¹⁹⁹ "Ma^c nādan murād Ḥaḳdur. Kūşe-i dilümde cāy virmesi zıkr ve fikri ḳılmasıdır ve böyle olunca ḳalbüm Beytullāh-ı bātını oldı. Beytullāh-ı zāhiriye ārzü ve iştıyāḳum ḳalmadı ve dīde-i zāhir-bīn nerededür ve dilüm ḥarem-i ḥaḳıḳı vü bātını olunca ḥarem-i zāhiri nerededür" A (der).

²⁰⁰ daḥı: ferruḥı H.

²⁰¹ ben: + ise H M.

²⁰² هذا كعبارة فص آدميه و اماطلاق العشق والحسن فكثير جدا كما في لمعات العراقي قدس سره /Hāzā ke' ibāreti faşş-ı ādemiyye ve emmā iḥlākü'l-^cişḳ ve'l-ḥüsn fekeşirun cidden kemā fī leme'āt e'l-^cIraḳı ḳuddise sırruhū: Bu (Fusūs'taki) Âdem faslının ibaresi gibidir. Ama aşk ve güzellik anlamında kullanımı gerçekten çoktur. Fahrüddīn Irākî'nin Leme'ât'ında olduğu gibi" M (der).

²⁰³ الانسان : Bu kelimenin yanına not edilenler silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

ويطلق عليه اي على الحق

سبحانه وتعالى تارة عشفاً²⁰⁴ (22)

و205 تارة حسناً ومعنى فليتنفهم²⁰⁶

آيينه دار يثرب و بطحا نميشوم

از ديده و دلست مرا مروه و صفا

7. (23) Āyīnedār-ı Yeşrib ü Baḥḥā nemi-şevem²⁰⁸

(24) Ez-dīde vü dilest me-rā Merve vü Şafā

[N-5a] (25) Ya' nī cemāl-i maḥbūbı āyīne-i Baḥḥā vü Yeşribde müşāhidān-ı perde-i²⁰⁹ (26) mecāz gibi envā' -ı rezā' il ile hevā-peymāyān-ı şahrā-yı Baḥḥā mānend olmayup (27) nazargāh-ı Ḥudā olan Ka' be-i dile āyīnedārum²¹⁰.

[H-6a] Ka' be bünyād-ı Ḥalīl-i Āzerest

(28) Dil nazargāh-ı Celīl [ü] Ekberest²¹¹

gibi Merve ve Şafā dīde ve dilümden olup²¹² (29) Beyt-i Ma' mūr-ı Ḥudāyum. Bendedür Merve ve Şafā [M-8a] me'ālī ile maṭāf-ı (30) Ka' be-i ḥaḳīkatüm dimek olur. Yoḥsa süy-ı Yeşrib²¹³ ü Baḥḥādan (31) i' rāz ma' naları melḥūz degildür²¹⁴.

[V-4a]

بيکانه کرده است مرا از دیار خویش

²⁰⁴ -H -M. :سبحانه وتعالى

²⁰⁵ -H -M. :تارة

²⁰⁶ Fe-inne fikrahu /فان فكره رحمة الله تعالى ادق من السحر الحلال وهو من كبار بدلاء الله تعالى من غير شك + فليتنفهم raḥimehu'llāhu Te'ālā edaḳḳu mine's-siḥri'l-ḥalāli ve huve min kibāri būdelā'illāhi Te'ālā min ḡayri šekk: Çünkü Allāh ona rahmet eylesin onun fikri, düşüncesi helal sihirden daha inceliklidir ve o aynı zamanda hiç şüphe yok ki Allāh'ın büyük abdāllarından biridir. H, [b7-M] فان فكره رحمة الله تعالى ادق من السحر الحلال /Fe-inne fikrahu raḥimehullāhu Te'ālā edaḳḳu mine's-siḥri'l-ḥalāli ve huve min kibāri būdelā'illāhi Te'ālā min ḡayri šekk: Çünkü Allāh ona rahmet eylesin onun fikri, düşüncesi helal sihirden daha inceliklidir ve o aynı zamanda hiç şüphe yok ki Allāh'ın büyük abdāllarından biridir. Yardım Allah sayesinde M.

²⁰⁷ Fe-kāne e'l-insānu ke-insāni'l-ayni mine'l-ayni li'l-ḥaḳḳi/Veyuṭlaḳu 'aleyhi ey 'ale'l-ḥaḳḳi/Sübḥānehü veta'ālā ta'arraten 'ışḳan/Veta'arraten ḥüsnen ve ma'nen felyetefhem: Böylece insan gözbebeğinin gözdeki konumu ne ise Hakk'ın yanında o konuma geldi. Yani ona, Hak Ta'ālā'ya, bazen aşk, bazen güzellik, bazen de mana adı verilir. İyice düşünüp anlayın.

²⁰⁸ nemi-şevem: Bu kelimenin üzerine "Beyt" yazılmıştır A.

²⁰⁹ "Yeşrib ve Baḥḥāyı āyīneye teşbīh idüp cemāl-i Ḥaḳḳa ālet itmeme dimek ister" A (der).

²¹⁰ āyīnedārum: + beyt M.

²¹¹ Ekberest: + buyurulduğı H M.

²¹² olup: + mışra' M.

²¹³ süy-ı Yeşrib: süy-ı şeref-i büy-ı Yeşrib H M.

²¹⁴ degildür: + Vebih'i'l-avn: Yardım Allah sayesinde M.

تاکشته ام بمعنی بیگانه اشنا

(1) Bī-gāne kerdeest me-rā ez-diyār-ı h̄'īṣ

(2) Tā geṣteem be-ma' nī-i bī-gāne²¹⁵ āšnā

(3) Diḳḳat ve leṭāfetinden²¹⁶ huṭūri me'lūf olmayan ḥayāl-i nāzike [A-4b] (4) ma' nī-i bī-gāne itlāk olunagelmişdür. Ya' nī öyle ma' nī-i bī-gāneye āšnālīgum (5) beni fi'l-ḥaḳīka sevdā-zede-i hevā idüp kendi nümāgāh-ı cīl (6) ü tebārumdan bī-gāne itmişdür. Yāḥūd diyār²¹⁷-ı ṣi' r ü inṣāda hem-siriṣtān-ı (7) ṭabī' atümden bālā-pervāzī-i [M-8b] imtiyāzum beni gūyā sāḥa-i iḡtirāb u teferrüdde (8) ġārib-süvār ve bī-gāne-mizāc-ı dār u diyār itmişdür²¹⁸ demek olur²¹⁹.

داغ مرا سواد وطن مشک سوده است

یا رب کسی مباد باین داغ مبتلا

9. [H-6b] (9) Dāġ²²⁰-ı me-rā sevād-ı vaṭan müşg sūdeest²²¹

(10) Yā Rabb kesī me-bād be-īn dāġ mübtelā²²²

[M-9a] (11) Ma' lūmdur²²³ ki zaḥm²²⁴ dārān ve dāġ-āšnāyān būy-ı ġāliye ve erēc-i fāyiḥadan (12) ġürizān olurlar ki bi'l-ḥaṣṣa rāyiḥaları teṣennüc ve 'adem-i iltiyām irās²²⁵ (13) ider²²⁶. Ya' nī benüm dāġ u zaḥmuma firāḳ ve derd²²⁷ ve sevād-ı vaṭan müşg sürmüşdür. (14) Te'şir-i feyeḥān ile²²⁸ müte'eşşir olurken²²⁹ hicrān-ı sevād-ı müşg-i vaṭan sūde (15) kılındıġda o zaḥmuñ iltiyāmı nice mutaṣavver olur? Yā Rabb böyle dāġ-

²¹⁵ ma' nī-i bī-gāne: Bu kelimenin altına "Ma' şūḳ" yazılmıştır M.

²¹⁶ leṭāfetinden: + nāṣī sāḥa-i ḥāṭır H M.

²¹⁷ diyār: -H.

²¹⁸ itmişdür: + yāḥūd āšnā ya' nī fütāde-i derd-i 'aşḳı oldıġum maḥbūb. Nā-geh ma' nī-i bī-gāneye āšnā oldum. Beni dār u diyārumdan bī-gāne itmişdür demek ola. Lafza-i āšnā be-ṭarīḳü't-tenāzü' kerdeest fi'line fā'il ola. Taḳdīr-i beyt: Bīgāne kerdeest me-rā ez-diyār-ı h̄'īṣ āšnā olur. Bu ma'nā vücūh-ı ṣelāseden evceh ve ṭab' a evfaḳ mülāḥaza olunur H M.

²¹⁹ demek olur: -H, وبه العون / Ve bihi'l-av: Yardım Allah sayesinde M.

²²⁰ dāġ: Bu kelimenin üzerine "Dāġ-ı ġurbet" yazılmıştır M.

²²¹ "Murād-ı dāġ her çi-rā ne me-rā dimekdür" A (der).

²²² Beyitin yanına "Ḳıṭ' a" yazılmıştır M.

²²³ "ولها ارج يحيى امداء فقص حبا ذاك الارجالارج انتشار الريحه الطيبه" / E'l-erēc intiṣār e'r-rāyiḥa e't-ṭayyibe veleḥā erēcün yuḥyī emeden faḳṣud ḥucben zāke'l-erēc: 'Erec güzel kokunun yayılmasıdır. Onun sevgilisinin ümitleri diriltten kokusu vardır, o güzel kokunun örtülerini ara" M (der).

²²⁴ zaḥm: ح / خ V.

²²⁵ iltiyām irās: iltiyāmı mūcib H M.

²²⁶ ider: olur H M.

²²⁷ firāḳ ve derd: firāḳ-ı miḥen H M.

²²⁸ feyeḥān ile: feyeḥānī ile H M.

²²⁹ olurken: olur ki H.

ı hicrāna (16) bir²³⁰ kimse mübtelā olmasun dimekdür²³¹. Merhūmuñ böyle nice nice²³² nāzik mezāmīni (17) vardır ki²³³ ta' bīrūñ andan hişşesi nā-yāb belki kuvve-i şamme anuñla kām-yāb olur²³⁴.

رويم بسوى غربت و دل جانب وطن

افتاده گاه من بميان دو كهربا

[M-9b] (18) Rūyem be-sūy-ı ğurbet ü dil cānib-i vaṭan

(19) Üftādegāh-ı men be-miyān-ı dü-keh-rübā

(20) Kāh²³⁵-ı ṭabī' at bu hırmen-i incizāb olan beyt-i ra' nānuñ dü-kehrübā-yı (21) mışra' eyni mānende²³⁶ pā-ber-hevā-yı keş-me-keş-i i' cāz dur²³⁷. Ya' nī rūy-ı ' azīmetüm (22) cānib-i ğurbetde [N-5b] ammā dil-i miḥnet-keşüm cānib-i vaṭandadır²³⁸. Gūyā (23) kāh-ı vüçüdüm iki kāh-rübā miyānında vāki' olmuşdur²³⁹. İğtirāb-ı vaṭan (24) u [H-7a]²⁴⁰ etrāb miyānında baña cefā-yı keş-me-keşden hezār-ıztırāb (25) hāşıl olmağdan hūlī degildür dimek olur²⁴¹.

خلقى فتاده اند بطعم كه از وطن

بيرون چه آمدی و مسافر شدی چرا

11. [M-10a] (26) Ḥalkı fütādeend be-ṭa' nem ki ez-vaṭan²⁴²

(27) Bīrūn çı āmedī vü misāfir şudī çı-rā²⁴³

[A-5a] (28)²⁴⁴ Bir bölük bī-ḥaberān-ı zencīr-i incizāb-ı dimen: Niçün vaṭan-ı āsāyiş-i (29) me 'men²⁴⁵-i huzūrdan²⁴⁶ bīrūn-ı merāhil-i fütūr olduñ diyü baña (30) seng-endāz-ı ṭa' n olmağdadurlar²⁴⁷.

²³⁰ bir: -H -M.

²³¹ dimekdür: dimek olur H M.

²³² böyle nice nice: nice nice böyle H M.

²³³ vardır ki: vāki' olur ki H M.

²³⁴ olur: + وبه العون / Ve bihi'l-^lavn: Yardım Allah sayesinde M.

²³⁵ kāh: Bu kelimenin yanına sonradan "Be-kāf-ı ' Arabī" yazılmıştır V.

²³⁶ mānende: miyānında A H M, mānend-i N.

²³⁷ i' cāz dur: i' cāz olmağdadur H M.

²³⁸ cānib-i vaṭandadır: sūy-ı vaṭanda H M.

²³⁹ olmuşdur: +ki H M.

²⁴⁰ u: +meyl H M.

²⁴¹ olur: + وبه الاعانتة والنايته / Vebihil-^li' ānetihi ve'l-^lināye: Yardım ve destek onun tarafındadır M.

²⁴² Beyitteki bazı kelimelerin üzerine yazılanlar karalanmış olduğundan okunamadı M.

²⁴³ Beyitin yanına "Çıt' a" yazılmıştır M.

²⁴⁴ Satır "Ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır H M.

²⁴⁵ me 'men-i: şeklinde olup okunamadı H M.

²⁴⁶ huzūrdan: huzūruñdan H M.

غافل از اینکه جذبہ عنانگیر چون شود

[H-7b] (31) Ġāfil ezīn ki cezbe²⁴⁸ ‘inān-gīr çun²⁴⁹ şevēd

[V-4b]

کردد سپند خود بره شعله رهنما

(1) Gerded sipend-i ħod be-reh-i şu‘le reh-nümā

(2) Sipend sükün ile²⁵⁰. Ya‘nī ṭa‘ne-gūyān çī āmedī vü çī-rā şudī (3) bilmezler ki cezbāt-ı âteş-i iğtirāb ‘inān-gīr-i dūrī-i encümen²⁵¹-i etrāb (4) olduğda sipend-i müstemend-i vücūd cezbe-i [M-10b] cizve-i âteş-i ġurbetüñ (5) her zebānesine kâ‘id ü rā‘id olur. İmdi sipend-i derdmend-i vücūd-ı (6) za‘īfüm rāh-ı şu‘le-i âteş-i iğtirāba reh-nümā ve i ihtidā olmışdur -pūye bedreḳai -ı sūziş-(7) ol sūy²⁵³ اقتضاً²⁵² الذاتی²⁵² dimekdür²⁵⁴.

دولت خدا نکردکه برکردد از کسی

کرداب فتنه میشود اغوش ناخدا

13. (8) Devlet Ĥudā ne-gerd²⁵⁵ ki ber-gerded²⁵⁶ ez-kesī

(9) Girdāb-ı fitne mī-şevēd āġüş-ı nā-ħudā

(10) Ya‘nī esbāb-ı baḥt u devleti Ĥudā gerdide-i idbār eylesün ki bir kimesneden²⁵⁷ (11) rü-gerdān-ı taḥvīl olsa mehālik-i ḥaṭar-ḥurūş-ı deryāya āşnā-yı [M-11a] (12) şirā‘-ı selāmet olan nā-ħudā-yı²⁵⁸ ṭıynetüñ kenār-ı sāhil-i āġüşı (13) girdāb-ı fitne olup derdūrī²⁵⁹-i helākden infikāk²⁶⁰ mutaşavver (14) olmaz²⁶¹:

²⁴⁷ olmaḳdadurlar: +dimek olur H M.

²⁴⁸ cezbe: Bu kelimenin üzerine "Cezbe-i ‘aşḳ zimām-ı iḥtiyāreş dest-i ‘aşḳ būd" yazılmıştır M.

²⁴⁹ çun: Bu kelimenin üzerine "Be-ma‘nā çünki" yazılmıştır A.

²⁵⁰ ile: dāl ile ki muzāf olmaya H M.

²⁵¹ encümen: -H -M.

²⁵² ذاتی: ذات H M.

²⁵³ Vebihasebi iḳtizāi‘z-zātihī: Öznel zorunluluk gereġi/Allāh'ın zatından kaynaklanan.

²⁵⁴ dimekdür: لان المظاهر الاستعداديه لايتجاوز عما يعطيه (H) تعطيه ذاته في اصل (نشأتها H) نشأته الخلقية mezāhir el-isti‘dādiyye lā-yetecāvezü ‘ammā tu‘ḥīhi zātuḥu. Fī-aşli neş‘etihi el-ḥulḳiyye -ḥalḳiyye: Çünkü kabiliyet kökenli belirişler ilk aslı yaradılışında zatında mevcut olanın üzerine çıkmaz H M.

²⁵⁵ ne-gerd: Bu kelimenin altına "Döndirmesin" yazılarak anlamına işaret edilmiştir A, ne-kerde D.

²⁵⁶ ber-gerded: Bu kelimenin üzerine A nüshasında "Dönmiş ola", M nüshasında "Ber-gerdiden ya‘nī taḥvīl kerden" yazılmıştır M.

²⁵⁷ kimesneden: kimseden A H M.

²⁵⁸ ĥudā-yı: +Nūḥ H M.

²⁵⁹ "Be-ma‘nā girdāb" A (der).

²⁶⁰ infikāk: infikāki H M.

²⁶¹ olmaz: +li-nāmıḳıhi A H M.

ان ادبرت فالقظرم مغرق²⁶²
 سفن النجاة تعين²⁶³ للارياح²⁶⁴
 زنهار عيب صافضميران مكن كه هست
 آيينه وجود عزيزان بدن نما

(15) Zinhār²⁶⁵ ‘ayb şāf-zamīrān me-kon ki hest²⁶⁶

(16) Āyīne-i vücūd-ı ‘azīzān beden-nümā

(17) Ya‘nī vücūd-ı ‘azīzān āyīne-i endām-ı beden-nümādur. Ğayrıda gördigün
 (18) ‘ayb senün beden-i ālāyiş-i hüviyyetünde merkūzedür. Āyīne-i endām-ı ‘azīzāna
 (19) muḳābeledür²⁶⁷. Zāhir olup [M-11b] ‘aybuñ mestūr iken meşhūd-ı dīde-i (20)
 nāzīrān olur. Vāḳı‘en āyīne-i endāma aḥvel nigāh itse²⁶⁸ şekl-i (21) aḥveliyyet anuñ
 meşhūdı olmazsa da ğayruñ manzūrı olur (22) ve āyīneye bir şey’ [A-5b] bulaşmaz.
 Nāzır aḥvel²⁶⁹ olsa²⁷⁰ ḥālet²⁷¹-i aḥveliyyeti [N-6a] ‘ayb-ı (23) āyīne olmaḳ üzere iddi‘ā
 iderse ḳabḥ-ı şūrīsinden mā‘adā cehl-i (24) vi‘ā-yı bāḫnīsı daḫı [H-8a] āyīne-i endām-ı
 nefsu'l-emrden zāhir ü nümāyān olur.

کردد شکسته خاطر من از نگاه دوست
 این دانه رازکردش چشماست آسیا

15. (25) Gerded şikeste ḥāḫır-ı men ez-nigāh-ı dost²⁷²

(26) Īn dāne-rā zi-gerdiş-i çeşmest āsyā

(27) Ya‘nī²⁷³ dāne-i ḥāḫırım şöyle nāzīkdür ki gerdiş-i çeşm²⁷⁴ aña āsyā olur (28)
 disem [M-12a] kendümi ğayra²⁷⁵ ögmiş ve öginmiş olmam. Çeşm-i baḫtum daḫı ḥabbe-i

²⁶² ادبرت: Bu kelimenin üzerine "الدنيا" yazılmıştır M.

²⁶³ اریاح: ارواح H M, kelimenin altına tekrar "اریاح" yazılmış, muhtemelen bu kelimenin doğruluğuna işaret edilmiştir V.

²⁶⁴ İndebberte felḳaḫrı ḫımmun muğriḳun sūfunu'n-necāti tu‘īnu li'l-eryāhi/Eğer iyice düşünürsen bil ki kalabalık boğucu derya içerisinde. Kurtuluş gemileri [onlara] rüzgarlar vesilesiyle yardım eder.

²⁶⁵ zinhār: zīnhār D.

²⁶⁶ "Āyīneden görinen ‘ayb ise nāzırındur ‘ayīnenüñ degül" M (der).

²⁶⁷ muḳābeledür: muḳābelede A H M.

²⁶⁸ itse: eylese H M.

²⁶⁹ aḥvel: aḥvāl A.

²⁷⁰ olsa: ol H M.

²⁷¹ ḥālet: -H -M.

²⁷² dost: saḫt D, baḫt H M.

²⁷³ ya‘nī: +benüm H M.

²⁷⁴ çeşm: +minnet H M.

²⁷⁵ ğayra: -H.

(29) hâtıruma nigâh itse elbette tahrik-i nigâhumda²⁷⁶ gerdiş-i taraf-ı dîde muhaqqıkdur.

(30) İşkestelenüp²⁷⁷ rahnedâr-ı imtinân olurum dimek olur²⁷⁸. (31)²⁷⁹ Ne dağîk beytdür

‘aleyhi’r-rahme.

[V-5a]

از عشق رنگ شکوه نریزم بهیچکس

دردیست اینکه جمع جوشد میشود دوا

(1) Ez-‘aşk reng-i şekve ne-rîzem be-hiçkes²⁸⁰

(2) Derdîst in ki cem‘ çu şud mî-şevved devâ²⁸¹

(3) Ya‘nî derd-i ‘aşkdan reng-i devâ-yı şikâyeti hiç bir kimesnenün (4) kâse-i şimâh²⁸²-ı iz‘ânına rîzân ve hikâyet²⁸³ ve beyân²⁸⁴ itmem. Zîrâ bu hülâşa-i (5) Felâṭun-ı terkîb-i ‘aşk bir ‘aşkâr-ı derd-i şifâ işârdur ki ânâ-yı mektûm-ı (6) şıyânetden rîzân olmayup behem âmede ve cem‘ şude maḥfûz u maşûn (7) olduḡça devâ olup eşerinden²⁸⁵ hâlet²⁸⁶ nümâyân olur dimek olur²⁸⁷. [M-12b] (8) Eger rîzân eylese²⁸⁸ hey‘et-i ictimâ‘iyye-i devâ‘iyyeyi²⁸⁹ taḥşîl idemezdi²⁹⁰.

انجام کار عشق زاغاز خوشتر است

رنگ حنابه است ز رنگ گل حنا

17. [H-8b] (9) Encâm-ı kâr-ı ‘aşk zi-âgâz hoşter²⁹¹ est

(10) Reng-i ḥınâ bihest zi-reng-i gül-i ḥınâ²⁹²

(11) Ya‘nî âhîr-i kâr-ı maḥabbet mebdē‘i²⁹³ zuhûrundan²⁹⁴ a‘lâdur. Görmez misin reng-i (12) gül-i ḥınnâdan reng-i ḥınnâ müstaḥsen olur? Anuñçun zîb-i pây-i

²⁷⁶ nigâhumda: nigâhında H M.

²⁷⁷ işkestelenüp: şikestelenüp N.

²⁷⁸ dimek olur: dimekde H M.

²⁷⁹ Tüm satır: "Ḥayâl-i dağîkleri nümâyândur" şeklindedir H M.

²⁸⁰ Bu kelimenin üzerine "Beyân: Ya‘nî şikâyet eylemem" yazılmıştır M, "Be-hiçkes" V (der),

²⁸¹ devâ: cüdâ A N.

²⁸² şimâh: ص / ض H.

²⁸³ ve hikâyet: -H -M.

²⁸⁴ ve beyân: -H -M.

²⁸⁵ eşerinden: eşerinde A H.

²⁸⁶ hâlet: ḥiddet A N, -H -M.

²⁸⁷ nümâyân olur dimek olur: şifâ-yı ber‘ü’s-sâ‘at müşâhede olunur H M.

²⁸⁸ eylese: olsa H, olunsa M.

²⁸⁹ devâ‘iyyeyi: devâ‘iyye H M.

²⁹⁰ taḥşîl idemezdi: muzmaḥill olup derc-i ḥuşul-i eşerden te‘şîri meşhûd olmaz H M.

²⁹¹ hoşter: bihter H M.

²⁹² reng-i gül-i ḥınnâ: Bu kelimenin yanına "Zât-ı ḥınnâ" yazılmıştır M.

hübân (13) olup maṭbū^c -ı çeşm²⁹⁵ -i ‘āşıkân²⁹⁶ olmuştur. Nükte: Yine ol reng-i (14) ḥinnā reng-i gül-i ḥinnādur. Ammā zehrī²⁹⁷ ilekīyāmı ḥāletinden ğayrı ile (15) kıyāmı ḥāleti müstaḥsen olur. Ke-zālik ‘aşk ve maḥabbet daḥı bi-zātihi²⁹⁸ (16) bir emr-i müstaḥsendür. Ammā dil-i ‘āşıkda istiḳrār ve anuñla pāy-ı şāhid-i (17) sevdā munsabiğ olduğda [A-6a] evvelki ḥāletinden²⁹⁹ aḥsen ve a^c lā ve zuhūr-ı (18) āşarında rengin ve ḥālet-nümā olur dimekdür³⁰⁰.

قائم بود بذات ضعیفان و جود عشق

تار حریر شعله بود از رک هوا

[M-13a] (19) Kā'im buved be-zāt-ı za'ifān vüçüd-i 'aşk³⁰¹

(20) Tār-ı ḥarīr-i şu'le buved ez-reg-i hevā³⁰²

(21) Vākı^c en zevāt-ı eczā³ -ı hevā³ 'iyye ğāyet nāzik ve laṭīf³⁰³ olmağla (22) ḥāsse-i³⁰⁴ başardan daḥı³⁰⁵ pinhān [N-6b] olur. Tār-ı ḥarīr-i şu'le reg-be-reg (23) eczā³⁰⁶ -ı hevā³ 'iyyenüñ imtizācıyla iştī'āl bulur. Ya^c nī vüçüd-ı şerīf (24) 'aşk-ı³⁰⁷ zāt³⁰⁸ -ı za'ifānla³⁰⁹ kā'im olur. Kuvve³¹⁰ -i müşākele-i rūḥāniyyet (25) ü³¹¹ letāfet bunı iktizā eyledi. Görmez misin tār-ı³¹² ḥarīr-i şu'le reg-i (26) hevādan olur? Şu'le-i 'aşk daḥı [H-9a] reg-i³¹³ hevā-peymāyān-ı 'aşkla³¹⁴ (27) kā'imdür. 'İllet-i müşākele-i zevāt-ı māhiyyāt-ı istiḥāleyi müstelzim olduğu müberhendür³¹⁵.

²⁹³ mebdē³ -i: mebdē³ inden H M.

²⁹⁴ zuhūrundan: -H -M.

²⁹⁵ çeşm: dīde H M.

²⁹⁶ 'āşıkân: 'uşşāk H M.

²⁹⁷ "Zehr: Şükūfe lafz-ı 'Arabīdür" V (der).

²⁹⁸ daḥı bi-zātihi: -H.

²⁹⁹ ḥāletinden: +üstüvār H M.

³⁰⁰ dimekdür: -H -M.

³⁰¹ M nüshasında bu beyit ancak diğēr nüshaların yardımıyla okunabilmektedir.

³⁰² "Hevā za'if iken şu'lenüñ vüçüd ve imtidādına sebebdür. Vüçüd-ı şu'le hevā ile bulunur" M (der).

³⁰³ nāzik ve laṭīf: laṭīf ve nāzik H M.

³⁰⁴ ḥāsse-i: +eşḥāş-ı H M.

³⁰⁵ daḥı: bile H M.

³⁰⁶ eczā³: eczā³ 'iyye H.

³⁰⁷ 'aşk-ı: -N.

³⁰⁸ zāt-ı: -H.

³⁰⁹ za'ifānla: za'ifān ile H M.

³¹⁰ kuvve: kuvvet H M.

³¹¹ ü: +rābiṭa-i mümāsile-i H M.

³¹² tār-ı: tā A.

³¹³ reg-i: +ecsām-ı H M.

از بخت پیر حاصل من خوردن غمست

کار دل دو نیم کند قامت دو تا

19. [M-13b] (28) Ez-baht-ı pîr hâşıl-ı men horden-i gamest³¹⁶

(29) Kâr-ı dil-i dü-nîm koned kâmet-i dü-tâ

(30) Ya' nî ittiḥād-ı kâra işâretle³¹⁷. Çünkü baht-ı pîrûn kâmet-i ma' nevîsi (31) dü-tâdur. Dil-i ğam-dîde-i miḥnet daḡı dü-nîm olduġı bî-merâdur. Pîr-i dü-tâ-

[V-5b]

(1) kâmet-i baht-ı nâ-sâzdan dil-i ğam-dîdemûn dü-nîm olmasından ġayrı (2) ne kâr hâşıl olacaḡdur demek olur³¹⁸.

رنکین دکان تفرقه بازار کثرتم

کم کشته کنج وحدتم از کاربان سرا

(3) Rengîn³¹⁹-dükân-ı tefriḡa³²⁰ bâzâr-ı keşretem³²¹

(4) Güm-geşte künc-i vaḡdetem ez-kârbân³²²-serâ

(5) Ya' nî kârbân-serâ ki bir maḡaṡṡ-ı ḡavâfil³²³ ve maṡâyâġâh-ı revâhil ü merâhil ola³²⁴ (6) anuñ rengîn-dükân-ı³²⁵ bâzâr-ı keşretinde [M-14a] künc-i vaḡdet güm-geşte-i enbûh-ı (7) ca' ca' a-i keşret³²⁶ olmaz da³²⁷ ne olur demek ister³²⁸.

امید راحتم زجهان چون بود که هست

این کنج را کاید زدندان اژدها

³¹⁴ 'aşḡla: 'uşşâḡla A, peymâyân ile H M.

³¹⁵ müberhendür: 'ilm-i ṡabî' îde müberhendür demek gibi olur وان بعض الامور القويته كالحواص المجربت وغير ذلك müberhendür: 'ilm-i ṡabî' îde müberhendür demek gibi olur وان بعض الامور القويته كالحواص المجربت وغير ذلك Veinne ba' ḡa'l-umûri el-ḡaviyyeti ke'l-ḡavâşşî'l-mücerrebeti ve ġayri zâlike tekûmu me'âl eşyâ'îḡ-ḡa' îfeti kemâ hüve el-meşhûr: Çünkü bazı güçlü olaylar-oluşlar, sınanmış sıradışı havass olayları gibi hususlar, meşhûr olduġu üzere güçsüz varlıklarla beraber bulunabilirler H, M (-olur).

³¹⁶ hâşıl-ı men horden-i gamest: Önce yazılan karalanmış, sonradan bu kelimeler ilave edilmiştir D.

³¹⁷ işâretle: işâret eyle H M.

³¹⁸ olur: ola H, ola ومنه الامانه /Ve minhü'l-emâne: Esenlik, güvenlik ondandır M.

³¹⁹ rengîn: Bu kelimenin üzerine "Şîrîn" yazılmıştır M.

³²⁰ "Dükân-ı tefri' ḡa: Yaymacı dükânı" M (der).

³²¹ keşretem: D nüshasında önce bu kelime yazılmış, sonradan karalanarak kelimenin yerine "vaḡdetem" yazılmıştır, M nüshasında ise yanına "Ammâ" yazılmıştır.

³²² kârbân: kârvân D H M.

³²³ ḡavâfil: +bir ḡavâfil A H M N.

³²⁴ ola: -H.

³²⁵ dükân-ı: +tefriḡa H M.

³²⁶ "Hâşılî keşretde vaḡdet ihtiyâr iden benüm" M (der).

³²⁷ olmaz da: olmazsa A.

³²⁸ ister: ola H M.

21. (8) Ümmīd-i rāhatem zi-cihān çun buved ki hest

[H-9b] (9) Īn genc-rā kilīd zi-dendān-ı ejdehā³²⁹

(10) ‘Avām kufla kilīd dirler. Kilīd ve iklīd miftāhdur ve dendān-ı kufla (11) [A-6b] ve iklīdde isti‘ māl olunur. Ammā mütebādir olan³³⁰ kufla³³¹ iktizā ider³³². (12) Ya‘ nī baña cihāndan³³³ ümmīd-i rāhat u sāmān nice mutaşavver olur ki (13) bu genc-i renc-i nirencūn³³⁴ kilīdi dendān-ı ejdehādandur³³⁵. Miftāh-ı tiryāk-ı (14) ye’s ü istignā yā külbe-i hadīd-i hikmet-nümā o kilīd-i dendān-ı ejdehāyī³³⁶ (15) fetḥ itse bile bīm-i sarbān-ı sümüm³³⁷ ve³³⁸ ğumüm³³⁹-ı kātileden³⁴⁰ emīn olmağ (16) mutaşavver olmaz dimekdür³⁴¹.

از بس بود بکنج قناعت فراغتم

بیچد بیکدیگر رک خوابم چو بوریا

[M-14b] (17) Ez-bes³⁴² buved be-künc-i kanā‘ at³⁴³ ferāgatem³⁴⁴(18) Piçed be-yek-dīger reg-i ḥ‘ābem çu būriyā³⁴⁵

(19) Ya‘ nī künc-i kanā‘ atde ol kadar āsāyiş³⁴⁶ ü ferāğ-bāl taḥşīl iderüm ki (20) reg-i ḥ‘ābum birbirine būriyā gibi piçide olup sengīn olmazsa (21) metīn

³²⁹ ejdehā: ؤ / ز A N.

³³⁰ olan: +beyt-i H, beyt-i M.

³³¹ kufla: +olmağ H M.

³³² ider: Bu kelime sonradan eklenmiştir V.

³³³ cihāndan: cihān-ı fānīden H M.

³³⁴ nirencūn: nirenc A.

³³⁵ ejdehādandur: ؤ / ز A N.

³³⁶ ejdehāyī: ؤ / ز A N.

³³⁷ sümüm: hümüm H M.

³³⁸ ve: -H -M.

³³⁹ ğumüm: hümüm A, sümüm H M.

³⁴⁰ kātileden: +bi'l-külliyeye H M.

³⁴¹ dimekdür: sā’ir-i mezāyā-yı beyt zāhirdür H, sā’ir-i mezāyā-yı beyt zāhirdür وباللّٰه العون / Ve billāhi'l-‘avn: Yardım Allah sayesinde M.

³⁴² İlgili derkenar silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

³⁴³ kanā‘ at: ferāğat H M.

³⁴⁴ ferāgatem: kanā‘ atem H M.

³⁴⁵ İlgili derkenar silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

³⁴⁶ āsāyiş: س / ش V.

metin³⁴⁷ olmazsa nāhūne-i hırāş-ı intibāh³⁴⁸-ı bî-hengāmdan (22) emīn olur. Vākı' en künc-i ferāğ u faķruñ bisāt-ı āsāyişi būriyā-yı (23) inzivādan³⁴⁹ ğayrı ne olur³⁵⁰?

رنکین ترم بدیده بود از کل بهشت

کلغچه های آبله چیدن زخار پا

23. (24) Rengīnterem be-dīde buved ez-gül-i behişt³⁵¹

(25) Gül-gönçehā-yı ābile çīden zi-hār³⁵²-ı pā³⁵³

[H-10a] [N-7a] (26) Ya' nī taḥşīl-i seyāhat-ı deryā-yı kemāl için sevāhil-i muğaylānzār-ı (27) seyāhat ü meşāḳḳda pāy-ı sa'yuma ḥalīde olan ḥār-ı āzārdan (28) gül-gönçe mānend [M-15a] ābileler çīde ya' nī ol ābile-i meşāḳḳı fūşürde-i dest (29) ü dīde itdügüm çeşm-i 'anā-dīdeme gül-i behiştten rengīnterdür dimekdür³⁵⁴. (30)

تغرب عن الاوطان فی طلب العلا

وسافر ففی الاسفار خمس فوائد³⁵⁵

فتفریح³⁵⁶ هم و اکتساب معیشة³⁵⁸

و علم و اداب و صحبة ماجد

فان قيل فی الاسفار ذلّ ومحنة³⁵⁹ (31)

وقطع الفياقی³⁶⁰ و ارتكاب الشدا يد³⁶¹

³⁴⁷ metin: -A.

³⁴⁸ "Beyān: İntibāh" V (der).

³⁴⁹ "Beyān: İnzivādan" V (der).

³⁵⁰ olur: + ومنه العون / Ve minhül'-l-avn: Yardım oradandır M.

³⁵¹ Bu beyit D nüshasında bulunmamaktadır.

³⁵² ḥār: çār H M.

³⁵³ pā: Bu kelimenin altına "sebebiyye" yazılmıştır M, "Gül-gönçe-i ābileyi devşürmek gül-i cennet devşürmeden dīdeme rengīnterdür" M (der).

³⁵⁴ dimekdür: demek olur H, demek olur şî'r M.

³⁵⁵ فسافر: وسافر H M.

³⁵⁶ تفریح: فتفریح A H M.

³⁵⁷ ارتكاب: اکتساب A.

³⁵⁸ Şaḥḥ: Vesāfir fefī e'l-esfār ḥamsü fevā'id/Fetefricü hemmin vektisābu mā'ışetin: Yolculuğa çık yolculuklarda beş fayda vardır gamdan kurtuluş ve geçimi kazanmak V (der).

³⁵⁹ İlgili derkenar okunamadı M (der).

³⁶⁰ و: -H.

³⁶¹ Teğarreb'e 'ani'l-evṭāni fī-ṭalebi'l-'ulā/Ve safera fefī e'l-esfāri ḥamsü fevā'id/Fe-tefrici hemmin vektisābi mā'ışetin/ Ve 'ilmin ve ādābin ve şoḥbeti mācidin/Fein ḳīle fi'l-esfāri zillün vemihnetün/Veḳaṭ' u'l-fiyāḳi veirtikābü's-şedāyid: Yüceliklerin talebi uğrunda vatandan ayrıldı ve seferler

[V-6a]

فذلك خير للفتى من حيوته (1) 363362

بدار هوان بين واش³⁶⁴ وحاسد

(2) me'āliyle olmak müstaḥsendür dimekdür³⁶⁵.

دنیا علاج کرسنه چشمی نمیکند

این نان کرم حیف که میسوزد اشتها

(3) Dünyā 'ilāc-ı gursne-çeşmi nemi-koned

(4) Īn nān-ı germ ḥayf ki mī-sūzed iştihā³⁶⁶

(5)³⁶⁷ Sīr-i çeşm olmazım cūş-ı kanā' atden ḥariş

[M-15b] Sāḥilinde gevher-i künc-i (6) tesellī az olur³⁶⁸

[A-7a] Ya' nī dünyā guresne-çeşmāna 'ilāc idemez. (7) Bu nān-ı germ ḥayf ki iştihā-sūzdur. Vāqı' en guresne-çeşmān [H-10b] (8) dünyādan sīr olmazlar. Bu nān [u] dü-nān-ı dünyā-yı germ ḥayf ki (9) iştihā-sūzdur. Yāḥūd bu nān-ı germ ḥayf-i³⁶⁹ iştihāya āteş virüp (10) sūzān ider. Āteşe³⁷⁰ ise ne mülākī olursa³⁷¹ hebā ider. (11) Anuñçun sīr olmaz. Nükte: ³⁷⁴i zāmīr (12) olan ekül-merci' ³⁷³me'ālinde³⁷² لا اشبع الله بطنه³⁷² māddeinde³⁷⁵ bu ḥālet³⁷⁶ taşriḥ olunmuşdur. Ekülün³⁷⁷ (13) kuvve-i iştihāsi yanmış āteş

yaptı. Yolculuklarda da beş yarar vardır. Üzüntünün giderilmesi, geçimin kazanılması, ilim, adab ve övülen biriyle sohbet. Eğer denirse ki bu yolculuklarda zorluk, zillet ve zorlukları üstlenmek vardır.

³⁶²فذلك: فذاك A H M.

³⁶³ Fezālike ḥayrun li'l-fetā min ḥayātihi bidāri hevānin beyne vāşin veḥāsadin: Böyle denilirse bu durum yiğit için hayattan daha hayırlıdır. Bu geçici dünyada hasetçilerin, kıskananların arasında kalmalarından daha iyidir.

³⁶⁴اشد: اشد A.

³⁶⁵ me'āliyle olmak müstaḥsendür dimekdür: -A -H, ومنه العون/Ve minhü'l-'avn: Yardım oradandır M.

³⁶⁶ "Ziyāde şıçık itmek iştihā-sūz idigine işaretdür ammā sīr itmez" M (der).

³⁶⁷ Satır "li-nāmıḳihī" kelimesiyle başlamaktadır H M.

³⁶⁸ Beyitin üzerine "Li-nāmıḳihī" yazılmıştır V.

³⁶⁹ ḥayf-ı: + kuvve-i H M.

³⁷⁰ āteşe: āteş A.

³⁷¹ olursa: olsa H M.

³⁷² Lā-eşbe' allāhu baṭnehū/Allāh karnımı doyurmasın.

³⁷³ me'ālinde: me'āl-i şerīfide H M.

³⁷⁴ ekül: -H -M.

³⁷⁵ māddeinde: mādde H M.

³⁷⁶ ḥālet: baḥş H M.

³⁷⁷ ekülün: -A -H -M.

gibidür. Her neye mülākī olursa yaqar³⁷⁸ (14) hebā ider. Anuñçun ta'ām-ı keşirü'l-cürm mi' desinde hebā olup³⁷⁹ (15) qalilü'l-cürm olur³⁸⁰.

از بس بود مدار من از پهلوی سخن

باشد بخانه ام ز نی خامه بوریا

25. (16) Ez bes buved medār-ı men ez-pehlū-yı sūhan³⁸¹

(17) Bāşed be-ḥāneem zi-ney-i ḥāme būriyā

(18) Medār-ı ü ez-pehlū-yı fülānest³⁸² ya' nī ser ü sāmānına fülān imdād (19) ider dimek olur³⁸³. 'Acemde³⁸⁴ ḍarb-ı meşel gibi olmuştur³⁸⁵. Ya' nī (20) cenāb-ı [M-16a] vālā-nişāb-ı sūhandan ol qadar sāmān-sāz-ı ta' ayyüşüm ki (21) ḥānemde ney-i ḥāmeden būriyālar baş olunmuştur. Revāc-ı sūhanuñ³⁸⁶ (22) ol vaqt ne meretebe mu' teber³⁸⁷ oldığı fehm olunsun ki derdmendüñ (23) ḥānesinde ḡazel taḥrīrine³⁸⁸ ḥāmeden ḡayrı bir³⁸⁹ şey' bulunmaz imiş. (24) Ḥaḳīqatde böyle olsun olmasun [N-7b] ḡaraż ifāde-i maẓmūn-ı şî' rdür³⁹⁰.

موج هوا چو جاده زمین کیر کشته است

از بس گرفته است کف خاک من هوا

(25) Mevc-i hevā çu cādde³⁹¹ zemīn-gīr³⁹² ḡeşteest

(26) Ez-bes girifteest kef-i ḥāk-i men hevā

(27) Ya' nī³⁹³ benüm kef-i ḥāküm ol qadar eczā'-ı hevā' iyyeyi girifte-i dest-i³⁹⁴ zabt (28) eylemişdür ki hevā-yı mütemevvice-i müteḥalḥile³⁹⁵ tü'l-eczā-yı cāddeāsā

³⁷⁸ Tüm satır: -A -H -M.

³⁷⁹ Tüm satır: -A -H -M.

³⁸⁰ Tüm satır: -A -H -M.

³⁸¹ ez-pehlū-yı sūhan: Bu kelimelerin üzerine "Ez-pehlū-yı sūhan" daha okunaklı bir şekilde yazılmıştır M.

³⁸² "Ḍurūb-ı emşālden olmağ ister" M (der).

³⁸³ dimek olur: dimekdür A, -H -M.

³⁸⁴ 'Acemde: -H -M.

³⁸⁵ gibi olmuştur: gibidür H M.

³⁸⁶ sūhanuñ: sūhan H M.

³⁸⁷ mu' teber: -H.

³⁸⁸ ḡazel taḥrīrine: -H -M.

³⁸⁹ bir: -H -M.

³⁹⁰ şî' rdür: + ویه العون / Ve bihi'l-'avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁹¹ çu cādde: Bu kelimelerin üzerine "Şāhid-i āh" yazılmıştır M.

³⁹² "Zemīn-gīr götürem ferheng" N (der).

³⁹³ ya' nī: -H -M.

³⁹⁴ girifte-i dest-i: -H -M.

seyāhatgāhum [H-11a] (29) olan maḥallerde zemīn-gīr olmuştur³⁹⁶. Saṭḥ-ı hevāya [M-16b] mānend-i basīṭ³⁹⁷ - (30) ğabrā-yı pā-zede-i seyr ü serī olmadayum³⁹⁸. Mübālağa-i hevādārī-i seyāhat³⁹⁹-i (31) rāh-ı ʿaşk u muḥabbetde⁴⁰⁰ vāşıl-ı fıtratumda⁴⁰¹ ʿunşur-ı hevā ʿiyyenüñ⁴⁰² kemāl⁴⁰³-i galebesinden

[V-6b]

(1) müşt-i ḥāk-i vücūduñ⁴⁰⁴ kef-be-kef eczā ʿ-ı hevāyı zabt idüp⁴⁰⁵ (2) mevc-i hevā⁴⁰⁶ cāddeāsā zemīn-gīr oldu demek olur⁴⁰⁷.

(3) زادالهوى فى عنصرى و 408 تكاثفت

من اجل هذا لا اقيم ببلده⁴⁰⁹

[A-7b] طوراً بترب الشام احسبه هوى (4)

طورا 410 يصنعاء 411 خلته من تربتى⁴¹²

(5) maẓmūnlarını ĩmā ider⁴¹³.

نافم بناف مهر خموشى بریده اند

نبود دولب به تیغ زبانم زهم جدا

27. (6) Nāfem be-nāf-ı mühr-i ḥamūşī⁴¹⁴ borīdeend

(7) Ne būd dü-leb⁴¹⁵ be-tīġ-ı zebānem zi-hem cūdā

³⁹⁵ müteḥalḥile: ح/خ A H M.

³⁹⁶ olmuştur: olup H M.

³⁹⁷ basīṭ: basīṭe H M.

³⁹⁸ serī olmadayum: serīyüm H M.

³⁹⁹ seyāhat : -H -M.

⁴⁰⁰ ve muḥabbetde: -H -M.

⁴⁰¹ fıtratumda: fıtratında H M.

⁴⁰² hevā ʿiyyenüñ: hevānuñ H.

⁴⁰³ "Beyān: Kemāl" V (der).

⁴⁰⁴ vücūduñ: vücūdı H M.

⁴⁰⁵ idüp: u rabṭ eylemişdür H M.

⁴⁰⁶ mevc-i hevā: anuñçun H M.

⁴⁰⁷ demek olur: -H -M.

⁴⁰⁸ تكاثفت: Bu kelimenin altına "Eşer-i ğılzet " yazılmıştır M.

⁴⁰⁹ Zāde'l-hevā fī-ʿunşurī ve tekāşefet/Min ecli hāzā lā-uḳīmi bibeldetin: Aşk benim yapımda öyle arttı ki bu yüzdendir ki hiçbir beldede kalamıyorum.

⁴¹⁰ "Şan ʿan taḥtgāh-ı Yemenest" V (der), "Beldeti fi'l-Yemen" M (der).

⁴¹¹ خلته : خلتها H.

⁴¹² Ṭavaren bitürbi'ş-şāmi aḥsebuhū/Ṭüren bişan ʿāe ḥılletuhū min türbeti: Şām'ın toprağında dolaşıp onu San'a'daki Tûr aşkı sanıyorum. Baktım ki türbem San'a'daki Tûr dağı olmuş.

⁴¹³ Tüm satır: -H, وبه العون /Ve bihi'l-ʿavn: Yardım Allāh sayesinde M.

⁴¹⁴ ḥamūşī: ḥamūş A.

(8) Kāvābil ve dāyegān-ı eṭfāl zu' m iderler ki [M-17a] kūdekān ki behem borīde-i (9) nāf olalar tev'emān olmaz⁴¹⁶ ise de ṭab' u meşrebde müttehidü'l-ḥalk (10) olurlar. Ḥattā keşret-i i'tilāfda anuñla göbegi bile kesilmişdür diyü⁴¹⁷ (11) Türkīde meşel olmişdür⁴¹⁸. Ya' nī benüm zebānum bir tūg-ı mu'ciz-beyān iken mühr-i (12) ḥamūşī⁴¹⁹ ile⁴²⁰ hem-borīde-i nāf oldıgumdan dü-leblerümi şemşir-i beyān-ı (13) zebānum birbirinden cüdāgāne tekellüm itmek mümkün degildür dimek olur⁴²¹.

حیرت زبسکه سرمه حاموشی منست

بیکانه ام چو چینی تصویراز صدا

[H-11b] (14) Ḥayret zi-bes ki sürme-i ḥamūşī-i menest⁴²²

(15) Bī-gāneem çu çini-i taşvīr ez-şadā⁴²³

(16) Ya' nī ḥayret ve dem-bestelik ḥālet-i ol kadar baña sürme-i ḥamūşī (17) olmişdür ki çini-i taşvīr gibi şadādan cüdāyum⁴²⁴. Ḥāşiyet-i kuḥl kaṭ'⁴²⁵-ı [M-17b] (18) şadāda meşhūrdur ve ḥayret-zedegān daḥı dem-beste ve lāl (19) vegülū-yı taşvīr⁴²⁶-i şadādan⁴²⁷ 'ārī ve berī⁴²⁸ oldıgı bī-ḳīl ü ḳāldur. (20) Lākin nükte-i izāfet-i çini budur ki ol merzbūmuñ ahālisi (21) 'amel-i taşvīr ile nisbet⁴²⁹-i perestiş-i ma'būd ḳaşd iderler imiş ve şan'at-ı (22) taşvīrde ḡāyet ihtimāmları olmağla mesmū'āt u meşmūmāt⁴³⁰ (23) ve emşālūhānuñ meşhūdāt-ı başarı [N-8a] gibi selben ve vücūden göstermesi⁴³¹ (24) ḥāletinde istihkām-ı şan'atları olmağla⁴³² anuñ gibi bī-gāne-i şadāyum (25) dimek

⁴¹⁵ dü-leb: devletH.

⁴¹⁶ olmaz: olmazlar A H M.

⁴¹⁷ diyü: + ta' bir olunur H M.

⁴¹⁸ Türkīde meşel olmişdür: -H -M.

⁴¹⁹ ḥamūşī: ش / س V.

⁴²⁰ ile: iken N.

⁴²¹ olur: + وبه العون/Ve bihi'l-'avn: Yardım Allāh sayesinde M.

⁴²² menest: nīst H.

⁴²³ şadā: Ḥudā H.

⁴²⁴ çini-i taşvīr gibi şadādan cüdāyum: -H.

⁴²⁵ kaṭ': -A.

⁴²⁶ taşvīr: taşvīrden M.

⁴²⁷ şadādan: sadā H M.

⁴²⁸ 'ārī ve berī: muḥāl H M.

⁴²⁹ nisbet: -H.

⁴³⁰ mesmū'āt ve meşmūmāt: -A.

⁴³¹ Tüm satır: -A.

⁴³² ḥāletinde istihkām-ı şan'atları olmağla: -A.

ister⁴³³. Yāhūd hemān çinī ' örf-i ' āmmda fāhūr⁴³⁴-ı çinīdür ki (26) anuñ ŧanıni olur. Ammā çinī bir kāse taşvīr itseler ol şuret-i (27) kāse-i çinī şadādan berī ve ' āri [M-18a] oldığı gibi ben dağı şadādan (28) cüdāyum dimek ister⁴³⁵. Yāhūd taşvīrūñ çinisi ki çinī kāselerde (29) olan taşāvīr-i hāşşadur. Andan şadā zāhir olmadığı gibi dimek (30) olur. Bu vücūhdan vech-i sālīş-i ŧab' a mülāyim gelür .⁴³⁸⁴³⁷⁴³⁶ فاختر ماشينت

خواهم كه نقش بوسه رنگين خود كنم

29. [H-12a] (31) Hāhem ki naqş-ı buse-i rengin⁴³⁹-i ħod konem

[V-7a]

كلمیخ استان درکشور رضا

(1) Gülmīh-i āsitān-ı der-i kişver-i Rızā⁴⁴⁰

[A-8a] (2)⁴⁴¹ Ebyāt-ı sālifede⁴⁴² fehmed olundığı üzere ħāmūş ve dü⁴⁴³-leb-beste (3) olduğum ħalde⁴⁴⁴ isterüm ki kendi buse-i renginümün naqşını gülmīh-i (4) āsitān-ı der-i kişver-i Rızā idem. Gülmīh mef'ül [M-18b] fi'l-i mütekellim⁴⁴⁵ konemdür. (5) Lā-büdd o gülmīhe buse-dād-ı ta'zīm olduğda dü-leb bir yere müctemi' olup (6) gülmīhe müşābehet hāşıla⁴⁴⁶ olur. Gülmīh ħabre⁴⁴⁷ mismār ta'bīr olunandur ki (7) ebvāb-ı zārāyih⁴⁴⁸-i kibār⁴⁴⁹ u selāṭini⁴⁵⁰ anuñla zīb-āver-i tesmīr iderler (8) ve Şevket merhūm İmām-ı dü-cihān Mūsā'ur-rızā ' aleyhi şalavātu'llāhi'r-rızā (9) ħazretlerinün⁴⁵¹ āsitān-ı cennet-nişānlarınıñ naqş-ı buse-i ziyāretleriyle (10) Meşhed-nişīn-i kemāl⁴⁵² olan zevāt-

⁴³³ ister: olur H M.

⁴³⁴ fāhūr : ف / ن H, "Fağfūr" N (der).

⁴³⁵ dimek ister: -H -M.

⁴³⁶ Fāḫter māşi 'ite/İsteddiğini seç: -H -M.

⁴³⁷ gelür: + وبه العون / Ve bihi'l- 'avn: Yardım Allāh sayesinde H M.

⁴³⁸ Fāḫter māşi 'ite/İsteddiğini seç.

⁴³⁹ rengin : ر / زV.

⁴⁴⁰ Rızā: Bu kelimenin altına "İmām Rızā" yazılmıştır M.

⁴⁴¹ Satır "Ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır H M.

⁴⁴² sālifede: sālifeden H M.

⁴⁴³ dü: -H -M.

⁴⁴⁴ ħalde: +kemāl-i ādāb ile H M.

⁴⁴⁵ mütekellim: -H -M.

⁴⁴⁶ hāşıla: hāşıl H M.

⁴⁴⁷ ħabre: + ve H.

⁴⁴⁸ zārāyih: ض / ص A H, "Cem' -i zārīh" M (der).

⁴⁴⁹ kibār u: -H -M.

⁴⁵⁰ selāṭini: selāṭin ü büzürgvārı H M.

⁴⁵¹ ħazretlerinün: +gülmīh-i H M.

⁴⁵² kemāl: -H -M.

ı mekârim-simâtdan olduğu meşhûrdur (11) ^{453c} aleyhi'r-raḥme. Şifâhâna⁴⁵⁴ dahı seyâhat tarihîyle⁴⁵⁵ teşrîf buyurmuşlar⁴⁵⁶. (12) Mirzâ Sa' deddîn Hân nâm bir zât-ı 'âlîkâdr ile ülfet eylemişler⁴⁵⁷ ki (13) tedvîn-i âşârlarına anlar bâdî⁴⁵⁸ olmuşlardır⁴⁵⁹. [M-19a] Merhûm üstâdımız (14) Dervîş Şâdîk Efendi⁴⁶⁰ den⁴⁶¹ istimâ'⁴⁶² olunmuşdı⁴⁶³.

معراج صدق پایه رفیع و سریر عدل

فرقان علم و خطبه دیباجه سخا

(15) Mi' râc-ı şıdḡ-pâye⁴⁶⁴ refî' ü serîr-i 'adl⁴⁶⁵

[H-12b] (16) Furḡân⁴⁶⁶-ı 'ilm⁴⁶⁷ ü ḡutbe-i dîbâce-i seḡâ^{468,469}

(17) Ya' nî mi' râc-ı şıdḡ-pâye⁴⁷⁰ refî'ül-ḡadr ve serîr-i 'adl ve furḡân-ı 'ilm ve kitâb-ı(18) seḡâ dîbâcesi kim⁴⁷¹ ḡutbe tesmiye olunur⁴⁷². Dîbâceye izâfet-i beyâniyyedür⁴⁷³. (19) Mûsâü'r-rızâ ḡazretleri emr-i şütür-gürbe-i⁴⁷⁴ Me'mûn⁴⁷⁵ ile teşrîf-sâz-ı diyâr-ı (20) ḡorasân [N-8b] oldılar. Ba' dehû Me'mûn gelüp bir yevm-i cum'ada İmâm-ı hümâm (21) ḡazretleri ḡutbeye âḡâz buyurdılar ve⁴⁷⁶ ol ḡutbe bir ḡutbe-i meşhûre (22) ve ol gün bir yevm-i meşhûd-ı mübârekdür⁴⁷⁷ ki şöhret-yâb⁴⁷⁸ü's-sene-i

^{453c} aleyhi'r-raḥme:raḡmetu'llâhi 'aleyh H M.

⁴⁵⁴ Şifâhâna: ها /- A.

⁴⁵⁵ seyâhat tarihîyle: be-tarihî'ü'z-ziyâret H M.

⁴⁵⁶ buyurmuşlar: buyurmuşlardır H.

⁴⁵⁷ eylemişler: itmişlerdür H, eylemişlerdür M.

⁴⁵⁸ "Maḡlab-ı zıkr-i Şevket" N (der).

⁴⁵⁹ olmuşlardır: olmuşlar H M.

⁴⁶⁰ Efendi: Buḡârî H M.

⁴⁶¹ -den: +böyle H M.

⁴⁶² istimâ': ت /-A.

⁴⁶³ olunmuşdı: olunmuşdır A H N, olunmuşdur وبه العون /Ve bihi'l-'avn: Yardım Allâh sayesinde M.

⁴⁶⁴ şıdḡ-pâye: şıdḡ u pâye D, bu kelimenin üzerine "Şiddîk-ı ekber" yazılmıştır M.

⁴⁶⁵ refî' ü serîr-i 'adl: Bu kelimenin üzerine "'Ömer el-fârûḡ" yazılmıştır M.

⁴⁶⁶ furḡân: Bu kelimenin altına "'Oşmân" yazılmıştır M.

^{467c} ilm: Bu kelimenin altına "Zü'n-nüreyn" yazılmıştır M.

⁴⁶⁸ seḡâ: vefâ H M (Bu kelimenin altına "'Alî'ül-murtaẓâ" yazılmıştır).

⁴⁶⁹ "Ezînest mi' râc-ı şıdḡ-pâye tâbe-beyt-i cüdeş çu vâ-koned in-penc ebyât der-medḡ-i çehâr- yâr-ı ḡüzînest" M (der).

⁴⁷⁰ şıdḡ-pâye: +ve H.

⁴⁷¹ kim: ki H M.

⁴⁷² olunur: +ve H.

⁴⁷³ beyâniyyedür: beyâniyye olmaḡ üzere H M.

⁴⁷⁴ şütür-gürbe-i: -H -M.

⁴⁷⁵ Me'mûn: Me'mûnî H M.

⁴⁷⁶ buyurdılar ve: buyurdılar A, buyurmuşlar H M.

⁴⁷⁷ meşhûd-ı mübârekdür: mübâreke-i meşhûde imiş H M.

⁴⁷⁸ şöhret-yâb: meşhûr H M.

erbâb-ı [M-19b] (23) tevârîhdür⁴⁷⁹. Mesned-i hîlâfet dest-i şerîf⁴⁸⁰-i Rızâda müstaķırır olur (24) diyü Me`mûna fikr ve hirâs ve⁴⁸¹ mādde-i tesmîm-i İmâma⁴⁸² şürû^c olundı⁴⁸³. (25) Mi^c râc-ı şıdk-pâye ve huṭbe⁴⁸⁴-i dîbâce-i sehâ ta^c bîrleri ol huṭbeye berâ^c at (26) ve telmîhdür⁴⁸⁵ صلوات⁴⁸⁸ tafaviyei (27) Mus-i beyt-i âl-Bu selâṭîn. ⁴⁸⁷ الحكيم القدير⁴⁸⁶ سبحان الله الله عليهم اجمعين⁴⁸⁹ (28) ^c anîd mel^c undan ⁴⁹⁰ 1-8b] hūy-[A -i ^c av^c av-i Yezîd-hemân dest⁴⁸⁹ (29) daḥı nice nice mutazarrır olmağla⁴⁹² maḥşūr olmadılar⁴⁹³. Belki ^c Abbâsiyyūn⁴⁹⁴ dan (29) daḥı nice nice gezend-i dîde-i meşâkḳ u⁴⁹⁵ ^c anâ olmışlar⁴⁹⁶. Li-nâmıķihî⁴⁹⁷:

(30) Āh ez-îñ çarḥ-ı nîl-gūn ṭâli^c⁴⁹⁸

Heme ez⁴⁹⁹-kec-revî koned ḥarekât

[H-13a] (31) Hūşyārân ḥamūş u ḥayrānest⁵⁰⁰

Çun be-dest-i Ḥudâst îñ ḥâlât⁵⁰¹

[V-7b]

صدقش چو شاهد يست كه بايد ز عكس او

از رنگ كذب آيينه های خرد جلا

31. [M-20a] (1) Şıdkēş çu şâhidîst⁵⁰² ki bâyed zi-^c aks-i ũ

⁴⁷⁹ tevârîhdür: +derûn-ı ḥalîfeye ba^c zı vâhime îrâşıyla H M.

⁴⁸⁰ şerîf: -H -M.

⁴⁸¹ Me`mûna fikr ve hirâs ve: -H -M.

⁴⁸² tesmîm-i İmâma: tesmîme H M.

⁴⁸³ olundı: olunmuş ^{صحّت والافلان} H, ^{صحّت والافلان}/Şaḥḥat ve illâ felâ-in şaḥḥat ve illâ felâ: Eğer doğruysa . . . Aksi takdirde öyle değıldir M.

⁴⁸⁴ huṭbe: -H.

⁴⁸⁵ سبحان الله ال. سبحان الله A.

⁴⁸⁶ عزيز القدير: حكيم القدير H M.

⁴⁸⁷ Sübhāna'llāhu'l-ḥakîmu'l-ḳadîr: Hikmet sahibi olan Allāh'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim.

⁴⁸⁸ Mustafaviye: Mustafavî H M.

⁴⁸⁹ Şalavātu'llāhi ^c aleyhim ecma^c ĩn/Allāh'ın salâtları onların hepsinin üzerine olsun.

⁴⁹⁰ Yezîd-i ^c av^c av-hūy-ı: -H -M.

⁴⁹¹ ^c anîd mel^c undan: ^c anîdden H M (Bu kelimenin üzerine ayrıca "Dest-i Yezîdden" yazılmıştır.

⁴⁹² olmağla: olmağa A H M.

⁴⁹³ olmadılar: degiller H,degillerdür M.

⁴⁹⁴ ^c Abbâsiyyūn: ^c Abbâsiyân H M.

⁴⁹⁵ u: -H -M.

⁴⁹⁶ olmışlar: oldıkları meşhûrdur H M.

⁴⁹⁷ li-nâmıķihî: -A.

⁴⁹⁸ nîl-gūn-ṭâli^c: kec-revî edevât H M.

⁴⁹⁹ ez: der H M.

⁵⁰⁰ ḥayrānest: ḥayrānend H M.

⁵⁰¹ ĩn ḥâlât: ḥük-m-i cihât H, ḥük-m-i cihât ^{وبه الكرم}/Vebihî'l-kerem: Cömertlik Allāh'tandır M.

(2) Ez-zeng⁵⁰³-i kizb āyīnehā-yı hıred cilā

(3) Ya' nī ol İmām-ı hümām 'aleyhi şalavātu'llāhü'l-mülkü'l⁵⁰⁴-c allāmuñ mevhüb-ı (4) Haqq olan şıdk-ı fıtrat-ı zātiyyeleri⁵⁰⁵ ki mevrüş-ı ma'ānī⁵⁰⁶ tebār-ı cedd-i büzürgvār-ı⁵⁰⁷ (5) Kerrārīdür i nübüvvetden muqtebes -ı şerīf-ı zāt-kātMiş. ⁵⁰⁸كَمْ اللهُ وَجْهَهُ bir (6) şāhid-i tecellī⁵⁰⁹-i āşār-ı kemāl⁵¹⁰ olmağla merāyā-yı 'ukül ve efkār-ı sā'ire ālāyış-i (7) dürüg-ı kerdār ile jeng-āver⁵¹¹ olduğda āyīne-i zuhūr-ı Haqqü'l-yağından çehre- (8) nümün-ı i'cāz olsa ol jengden⁵¹² 'ārī ve pāk ve kemāl-i şafvetle cilā-(9) pezirā-yı ihtidā-yı idrāk olur. Ke-zālik sırr-ı şerīf-i rühānīlerine teveccüh⁵¹³ (10) dağı [M-20b] rüy-ı āyīne-i her-merāmuñ lem'a-pāşī-i huşul ve anda ruhsāre-i (11) vaşluñ⁵¹⁴ 'aks-endāz-ı dīde-i şühūd olmasına bādī olur صلوات (12) على⁵¹⁶ و عليه⁵¹⁵ الله ثم اكمل تسليماته⁵¹⁵ الى يوم الدين⁵¹⁸ bu beytde⁵¹⁹ an⁵¹⁹ nev' an⁵¹⁹ bu beytde⁵¹⁸ الى يوم الدين⁵¹⁸ Me'muniye telmiğden (14) hālī degildür⁵²¹. Kütüb-i tevāriğde tafşīli zıkr olunmuşdur⁵²².

عدلش فروغ حفظ بملکی کر افکند

مهتاب را توان ز کتان دوختن قبا

[H-13b] (15) 'Adleş⁵²³ fūrüg-ı hıfz be-mülki ger efgened

⁵⁰² şāhidīst: şāhid H.

⁵⁰³ zeng: jeng A N, reng H M.

⁵⁰⁴ mülkü'l: -H -M.

⁵⁰⁵ zātiyyeleri: zātiyyesi H M.

⁵⁰⁶ ma'ānī: ma'āli H M.

⁵⁰⁷ büzürgvār-ı: + hażret-i H M.

⁵⁰⁸ Kerremu'llāhi vechehū/Allāh vechini şereflı kılısın.

⁵⁰⁹ tecellī: kemāl H M.

⁵¹⁰ āşār-ı kemāl: tecellī-i cemāl H M.

⁵¹¹ jeng-āver: zengār-āver H, jengār-āver M.

⁵¹² jengden: rengden H.

⁵¹³ teveccüh: teveccühi A.

⁵¹⁴ vaşluñ: vuşülüñ H M.

⁵¹⁵ و عليه: -H -M.

⁵¹⁶ على: + محمد و H M.

⁵¹⁷ يا رب العالمين: الى يوم الدين H M.

⁵¹⁸ Şalavātu'llāhi şümme ekmelü teslīmātihi 'aleyhi ve 'alā ālihi ve eşyā' ahī vemen çhabbe ve'tteba' hū āmin ilā yevmi'd-din/Allāh'ın salātları, en mükemmel selamları ona, onun ailesine, onun taraftarlarına, onu seven ve ona tabi olanlara ta kıyamet gününe kadar olsun.

⁵¹⁹ beytde: beyt M.

⁵²⁰ dürüg: halef H M.

⁵²¹ degildür: degillerdür H M.

⁵²² Kütüb-i tevāriğde tafşīli zıkr olunmuşdur: mağall-i tafşīli olmağla tayy olundu A, -H, وبه

التحقيق/Vebihit-taḥkīk: Gerçeğe ulaşmak onun sayesinde M.

⁵²³ adleş: Bu kelimenin üzerine "Ömer el-Fārūğ" yazılmıştır M.

(16) Mehtāb-rā tevān zi-ketān dūhten-i qabā⁵²⁴

(17) Ya' nī o⁵²⁵ şāhen-şāh-ı [N-9a] mülk⁵²⁶-i vilāyet ü imāmetüñ⁵²⁷ ziyā⁵²⁸-yı 'adli bir memlekete (18) pertev-pāş-ı hıfz ola⁵²⁹. Mehtāb bi'l-ḥaşşa şiyāb-ı kettānı fersūde (19) itmek lāzıme-i ḥāli iken gezend⁵³⁰-i mehtābdan⁵³¹ emīn olup [M-21a] belki şāhid-i (20) fersūde mu'āhid-i mehtāba kettāndan qabā⁵³² dikmek mümkün olurdu (21) dimek olur⁵³³.

حلمش به باغ گفت حدیث شمیم شرم

بشنید افتاب و عرق کرد از حیا

33. [A-9a] (22) Hılmeş⁵³⁴ be-bāğ güft ḥadīş-i şemīm-i şerm⁵³⁵

(23) Be-şnīd āfitāb u 'arağ kerd ez-ḥayā

(24) Ya' nī ol⁵³⁶ Hıdīv-i gülşen⁵³⁷-i imāmetüñ şāhid-i ra' nā-yı ḥilmi⁵³⁸ bāğa ḥadīş-i (25) şemīm-i şermi söyleyüp derḥāl gūş-ı āfitāba⁵³⁹ resān olduḡda (26) ḥayā vü ḥacāletinden 'arağ-rīz-i şerm oldu. Luṭf-ı beyt taqrīre ḥacet⁵⁴⁰ degildür⁵⁴¹.

جودش چو وا کند کره از رشتۀ کرم

موهومتر شود رک ابر از رک هوا

(27) Cūdeş⁵⁴² çu vā-koned girih ez-rişte-i kerem⁵⁴³

(28) Mevhūmter şevēd reg-i ebr ez-reg-i ḥevā⁵⁴⁴

⁵²⁴ İlgili derkenar silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

⁵²⁵ o: ol H.

⁵²⁶ mülk : -H.

⁵²⁷ imāmetüñ: امامتک A.

⁵²⁸ ziyā: ḥayā H.

⁵²⁹ ola: oluna A.

⁵³⁰ gezend: gezend gezend H.

⁵³¹ mehtābdan: mehtāb H.

⁵³² qabā: cāme H M.

⁵³³ dimek olur: dimekdür H, dimekdür و منه العون /Ve minhü'l-'avn: Yardım oradandır M.

⁵³⁴ hılmeş: ḥükmeş A, bu kelimenin üzerine "'Oşmān zü'n-nūr" yazılmıştır M.

⁵³⁵ ḥadīş-i şemīm-i şerm: şemīm-i ḥadīş-i şerm D.

⁵³⁶ ol: o M.

⁵³⁷ gülşen : -H.

⁵³⁸ ḥilmi: ḥükmi A.

⁵³⁹ āfitāba: ḥūrşīde H M.

⁵⁴⁰ ḥacet: muḥtāc H M.

⁵⁴¹ degildür: + وباللہ العون /Ve billāhi'l-'avn: Yardım Allāh sayesinde M.

⁵⁴² cūdeş: Bu kelimenin üzerine "'Aliü'l-murtażā" yazılmıştır M.

⁵⁴³ kerem: güher D, "Ebr ve seḥābda bu kadar cūd var iken memdūhuñ güher-efşānlığı yanında reg-i hevādan mevhūmter olur" M (der).

⁵⁴⁴ ḥevā: ḥayā H M.

[M-21b] (29)⁵⁴⁵ Ya' nī nāḥun-ı cūdı rişte-i keremden girih-güşā olsa reg-i ebr reg-i (30) hevādan mevḥūmter olurdu⁵⁴⁶. [H-14a] Ebr-i eczā'-ı mā'iyyenüñ ictimā'ından (31) mütেকāşif olmağla hevā gibi mütelāḫifü'l-eczā degildir. Cūdı rişte-i

[V-8a]

(1) keremden girih-güşā olduğda⁵⁴⁷ ebre ḥacālet istilāsıyla reg-be-reg (2) sāyide ve münḥall olup eczā'-ı hevā gibi iktisāb-ı leṭāfet ile (3) dīdeden nihān ve pīş-i çeşmde⁵⁴⁸ 'ayān olmaz dimek olur⁵⁴⁹.

پروانه شمعدان کند از چشم خویشتن

بهر حریم روضه ان قبله وفا

35. (4) Pervāne şem' dān koned ez⁵⁵⁰-çeşm-i ḥ'ışten

(5) Behr-i⁵⁵¹ ḥarīm-i ravza⁵⁵²-i ān kıble⁵⁵³-i vefā⁵⁵⁴

[M-22a] (6) Ya' nī o ḥarīm-i kıble-i ravza-i vefā şem'-i envār-ı tecellī⁵⁵⁵-i Ḥudā olmağla (7) insān ve melek degil⁵⁵⁶ pervāne-i şu' le-i şevḳ ü incizāb daḫı kendi (8) dü-çeşm-i ḥasret-keşin pīrāmen-i ravza-i şerīfnde olan şümū'-ı (9) bāhiredü'l-lümū' a şem' dān ider dimekdür⁵⁵⁷.

پر نور روضه که سوادش چو توتیا

همچون دو دیده هر دو جهان را دهد جلا

(10) Pür-nūr ravzāi ki sevādeş⁵⁵⁸ çu tūtiyā

(11) Hemçun dü-dīde her dü-cihān-rā dihed cilā⁵⁵⁹

⁵⁴⁵ Satır "Ḥayā maṭar ma' nāsına olduğda ma' nā şaḫīḫ olur. Ekşer nüshalarda hevā vāki' oldu. Aña göre ma' nā pek zāhirdür" cümleleriyle başlamaktadır H M.

⁵⁴⁶ olurdu: +ma' lūmdur ki H M.

⁵⁴⁷ olduğda: olsa H M.

⁵⁴⁸ çeşmde: çeşmümden A, niğhe bir daḫı H M, çeşmümden N.

⁵⁴⁹ dimek olur: dimekdür A, şerm bunu iktizā eyledi H, şerm bunu iktizā eyledi و منه العون / Ve minhü'l- 'avn: Yardım oradandır M.

⁵⁵⁰ ez-: er A, -H.

⁵⁵¹ behr-i: D nüshasında bu kısım yırtılmış olduğundan okunamadı.

⁵⁵² ravza : kıble H M.

⁵⁵³ kıble : ravza H M.

⁵⁵⁴ vefā: şafā D.

⁵⁵⁵ tecellī: tecelliyāt H M.

⁵⁵⁶ degil: +belki H M.

⁵⁵⁷ dimekdür: +luṭf-ı beyt ḥafī buyurulmaya H M.

⁵⁵⁸ sevādeş: Bu kelimenin altına "Kıraltı" yazılmıştır M.

⁵⁵⁹ cilā: ziyā D.

(12) Ya' nî ol İmâm-ı Rızâ-yı nûr-ı ' ayn-ı Murtaẓânuñ ravza-i şerîfî öyle bir (13) pür-nûr-ı ravza-i münîfe⁵⁶⁰ ki hâk-i ' anber-fâmı mânend-i tütîyâ dîde-i erbâb-ı (14) başirete rûşenâ-dih-i cilâ ve dü-dîde gibi ya' nî sevâdı sevâd-ı [H-14b] (15) dü-dîde gibi ki⁵⁶¹ dü-cihâna [M-22b] cilâ ve fûrûğ-ı envâr-ı incilâ andan [N-9b] hâşıl (16) olur demek [A-9b] dūr. Hemçun dü-dîde teşbîhinde ednâ mülâbese oldığı (17) zâhirdür. Yâhûd her⁵⁶² dü-cihân müşebbeh olup müşebbehünbihi hemçun (18) dü-dîde olduğda insân tecellî-i kenz-i zuhûruñ dü-dîdesi gibi (19) olan dü-cihâna ol sevâd-ı ravza cilâ viren tütîyâ gibidür (20) demek olur. Bu ma' nâ gâyet ıtab' a evfağ ve mağâma elyağdur⁵⁶³ والله الهادی⁵⁶⁴.

طاقش چو ابروان بتان بندر نكاه

دُرُ همچو چشم عاشق حيران هميشه وا

37. (21) Tâkeş çu ebruvân⁵⁶⁵-ı bütân bender-i nigâh

(22) Der hemçu çeşm-i ' âşık-ı hayrân hemîşe vâ⁵⁶⁶

(23) Ya' nî tāk-ı ' arşâ-yı ravza-i şerîfî ebruvân-ı hürü'l-' ayn gibi (24) mağşer-i nezzâre-i taḥsîn ve der-i tecellî-serây-ı feyz-i hürüşü çeşm-i (25) ' âşık-ı [M-23a] hayrân gibi hemîşe güşâyîş-i âyîndür demek olur.

نتوان بزير چرخ لب شكوه باز كرد

از سرمه ريختند مكر رنگ اين بنا

(26)⁵⁶⁷Ne-tvân be-zîr-i çarḥ leb-i şekve bâz kerd⁵⁶⁸

(27) Ez-sürme rihtend meger reng-i in binâ⁵⁶⁹

(28)⁵⁷⁰ Ya' nî zîr-i çarḥ-ı vârunḍa dehen-bâz-ı iştikâ olmak mümkün degildir.

(29) Meger bu binâ-yı kec-nümânun mādde-i tekvinin sürmeden döküp (30) şıyâğat⁵⁷¹-ı

⁵⁶⁰ münîfe: münîfedür H.

⁵⁶¹ ki: -H.

⁵⁶² her: -H -M.

⁵⁶³ mağâma elyağdur: mağâma elyağ mülâhaza olunur H, mağâma elyağ mülâhaza mülâhaza olunur M.

⁵⁶⁴ Vallâhu'l-hādî: Doğruya ulaştıran Allah'tır -H -M.

⁵⁶⁵ ebruvân: ن / - D.

⁵⁶⁶ vâ: Bu kelimenin üzerine "Güşâde" yazılmıştır M.

⁵⁶⁷ Bu beyit D nüshasında kasidenin 30. beyitidir.

⁵⁶⁸ kerd: kerden H M.

⁵⁶⁹ "Binâdan murâd binâ-yı ravza-i İmâmdur" M (der).

⁵⁷⁰ Satır "Be-tağdîr-i bâz kerden" sözleriyle başlamaktadır H M.

⁵⁷¹ şıyâğat: ص / ض H.

ķudret bu ķālība ifrāğ eylemişdür. Sürme ķātī^c -ı şavt (31) olmağla zīr-i çarħda olanların āvāze⁵⁷²-i teşekkīsi [H-15a] bīrūn olmaz

[V-8b]

(1) dimek olur. Bu beytūn bu maħallda münāsebeti yoķ görünür. Velākin (2) tedebbür olunsa⁵⁷³ irtibātdan ħālī degildir. Zīrā İmām-ı Rızā ħazretleri (3) gibi zāt-ı vālā-ķadrūn [M-23b] eger vüçüd⁵⁷⁴-ı şerīfī⁵⁷⁵ ilā yevm⁵⁷⁶ü's-sā^c at ^cālem-i eşbāħda⁵⁷⁷ (4) olmaķ lāzım gelse egerçi istifāde-i rūħānīleri dā'im ü bāķīdür. (5) Ne rütbe feyz-i şūrīlerinden istifāza olunurdu⁵⁷⁸. Çarħ⁵⁷⁹-ı ğaddārdan (6) iştikāya maħall olur. Bu ğüne ħavādişāt-ı külliyye vü cüz'iyeyi çarħa (7) nisbet şüret-i mecāzīde⁵⁸⁰ olagelmişdür⁵⁸¹.

طاقى كه عقده دو جهاترا بيكنفس

دائم بود بناخن ابرو كره كشا

39. (8) Ṭāķī ki ^cuķde-i dü-cihān-rā be-yek-nefes

(9) Dā'im buved⁵⁸² be-nāħun-ı ebrū girih-ğüşā

(10) Ya^c nī ol ravza-i vālā-niṭāķuñ tāķı ^cale'd-devām ^cuķde-i dü- (11) cihānı [A-10a] bir nefesde nāħun-ı ebrū ile girih-ğüşādur. Ğüyā bir şāhid-i (12) ra^c nādur ki [M-24a] ebruvān-ı ferec⁵⁸³-nişānı peyveste-i ^cuķde-i çīn-i cebīn-i (13) dü-cihānı ħall⁵⁸⁴ idüp sermāye-i fütüh-ı kevn ü mekān olmışdur dimek olur.

باشد بروى اهل سعادت كشاده رو

از هم دو تختة درا و چون كف دعا

[H-15b] (14) Bāşed be-rūy-ı ehl-i sa^c ādet ğüşāde-rū

[N-2a] (15) Ez-hem dü-taħte-i der-i ü çun kef-i du^c ā

⁵⁷² āvāze: āvāz H.

⁵⁷³ tedebbür olunsa: -H.

⁵⁷⁴ vüçüd: Bu kelimenin altına "Şüret" yazılmıştır M.

⁵⁷⁵ şerīfī: şerīfleri H.

⁵⁷⁶ yevm: kıyām H M.

^{577c} ālem-i eşbāħda: Bu kelimelerin üzerine "Şüret" yazılmıştır M.

⁵⁷⁸ olunurdu: +bu vechle H M.

⁵⁷⁹ çarħ: çerāğ A.

⁵⁸⁰ mecāzīde: +^c örf-i şu^c arā H M.

⁵⁸¹ olagelmişdür: + ve illā çarħ-ı ^cāciz neye ķādir olacaķdur H, + ve illā çarħ-ı ^cāciz neye ķādir olacaķdur müşkilāt-ı dü-cihān M.

⁵⁸² buved: ب / - V.

⁵⁸³ ferec: feraħ A.

⁵⁸⁴ ħall: ħaml H.

(16) Ya' nī bāb-ı ravza-i şerīfi dü-cenāh-ı hümā-yı isticābet ve iki perr-i necāh-ı

(17) şāhīn-i icābet olmağla ol ravza-i şerīfūñ der-i vālāsınuñ (18) dü-tahte-i müteberrikesi mānend-i kef-i du' ā rüy-ı ehl-i sa' ādete güşāde-rūdur⁵⁸⁵ dimekdür⁵⁸⁶.

کلمیخ او ز غنجه کل اورد بهار

زنجیر او ز طره سنبل کند صبا

41. (19) Gülmīh-i ü⁵⁸⁷ zi-gönçe-i gül āvered bahār

(20) Zencīr-i ü zi-ṭurre-i sünbül kened⁵⁸⁸ şabā

[M-24b] (21) Ya' nī gülmīh-i⁵⁸⁹ gönçe-i gülden bahāra fersūdelik irāşıyla⁵⁹⁰ kendine (22) cezb ve zencīr-i āvīze-i dergāhı⁵⁹¹ nīrū-yı halka⁵⁹²-i incizāb-ı feyziyle (23) ṭurre-i sünbül den şabāyı berkende eyler dimekdür⁵⁹³.

کلدستها چو مصرع سنکین کران اساس

مسجد چو فکرهای متین اسمان بنا

(24) Gül-destehā⁵⁹⁴ çu⁵⁹⁵ mışra' -ı sengīn⁵⁹⁶ girān-esās

(25) Mescid çu fikrhā-yı metīn āsmān-binā

(26) Ya' nī gül-desteler ki şavāmi' -i⁵⁹⁷ ezāndan kināyedür. Mışra' -ı sengīn (27) gibi zerrīn-ḥayāl ve girān-esās⁵⁹⁸ ve⁵⁹⁹ sāḥa⁶⁰⁰-i mescid-i şerīfi daḥı efkār-ı (28) metīn-i işābet-i mesās gibi āsmān-binādur⁶⁰¹.

ابروی طاق او که هلال سعادت است

ماند ب موج چشمه خورشید از ضیا

43. (29) Ebrū-yı ṭāḳ-ı ü⁶⁰² ki hilāl-i sa' ādetest⁶⁰³

⁵⁸⁵ güşāde-rūdur: güşāde ve rū-nümādur H M.

⁵⁸⁶ dimekdür: demek olur H M.

⁵⁸⁷ ü: -D.

⁵⁸⁸ "Kened kendīdenden maşdarı ḳoparmaḳ" M (der).

⁵⁸⁹ gülmīh-i: gülmīh A.

⁵⁹⁰ irāşıyla: irāşı ile H.

⁵⁹¹ dergāhı: درگاه olarak yanlış yazılmıştır H.

⁵⁹² halka-i: Metnin içinde olmayan bu kelime, "Şaḥḥ: Ḥalka-i" şeklinde yazılmıştır M (der).

⁵⁹³ dimekdür: demek olur H M.

⁵⁹⁴ gül-destehā: Bu kelimenin üzerine "Gül-destehā ez-ḥārḥā kināyeest" yazılmıştır M.

⁵⁹⁵ çu: Önce "çun" yazılıp sonra bu şekilde değiştirilmiştir D.

⁵⁹⁶ sengīn: rengīn D.

⁵⁹⁷ şavāmi' -i: + bālā-yı H M.

⁵⁹⁸ esās: ı /- H, "Sās u esās güyend" M (der).

⁵⁹⁹ ve: -H.

⁶⁰⁰ sāḥa: dībāce H.

⁶⁰¹ binādur: +dirmek olur H, M.

(30) Māned⁶⁰⁴ be-mevc-i çeşme-i hürşid ez-ziyā⁶⁰⁵

[H-16a] [M-25a] (31) Ya' nī hilāl-i sa'ādet olan ebrū-yı āsmān-ı tākı farṭ-ı⁶⁰⁶
ziyādan

[V-9a]

(1) nāşī çeşme-i envār-ı āftāba müşābihdür dimekdür⁶⁰⁷.

بالد بخویش روح شود همچو تن عیان
از بسکه صحن روضه اش افتاده جان فزا

(2) Bāled⁶⁰⁸ be-ḥ'īş rūḥ şevēd hemçu ten 'ayān

(3) Ez-bes ki şahn-ı ravzaeş üftāde cān-fezā

(4) Ya' nī ravza-i şerīfī ol ḳadar cān-fezā. Ya' nī rūḥ-perver ve⁶⁰⁹ feyż-nümā [A-10b] vāḳi' (5) olmışdur ki anda rūḥ bālīde olup ten gibi nemā-pezīr-i 'ayān olur.

پیوسته لوحهای مقابر بهم درو
چون تخته بند آینه های بدن نما

45. (6) Peyveste levḥhā-yı maḳābir be-hem der-ū

(7) Çun taḥte-bend-i āyīnehā-yı beden-nümā⁶¹⁰

(8) Ya' nī ol⁶¹¹ ravza-i mübārekede gird-ā-gird elvāḥ-ı maḳābir merāyā-yı (9) beden-nümānuñ gūyā taḥte-bendi meşābesinde [M-25b] ve zārīḥ-i pür-nūrı (10) mir'āt-ı beden-nümā mertebesinde müşāhede olunur.

پر از خط شکسته موج لطافت است
حوضی که هست صفحه دیباجه صفا

(11) Pür ez-ḥaṭ-ı şikeste-i mevc-i leṭāfetest

(12) Ḥavzī ki hest şafḥa-i dībāce-i şafā

⁶⁰² "Li-muḥarririhī: Farṭ-ı ziyā-yı tāk-ı ü ibtidā-yı ṭulū' -ı şems-rā çeşme-i hürşid gūyend ki hemçu tāk-ı ḳubbe-i āsmān şevēd be-i' tibār-ı āfetī ki nīmeş der-zīr ve nīm der-bālā" A (der).

⁶⁰³ Bu beyit D nüshasında bulunmamaktadır.

⁶⁰⁴ "Muḥaffef-i mānenden māned" yazılmıştır M (der).

⁶⁰⁵ ez-ziyā: Bu kelimenin altına "Bālā āmeden ve zīr reften-rā gūyend" yazılmıştır A.

⁶⁰⁶ farṭ-ı: + şa' şa' a vü H M.

⁶⁰⁷ dimekdür: -H -M.

⁶⁰⁸ bāled: Bu kelimenin üzerine "Bāled ya' nī neşv ve yetme dimekden" yazılmıştır M.

⁶⁰⁹ ve: -A.

⁶¹⁰ beden-nümā: Bu kelimenin yanına "Āyīne-i endām" yazılmıştır M.

⁶¹¹ ol: o H M.

(13) Ya' nî anda olan ol havz-ı cüy-ı feyz ki [N-2b]şafha-i dîbâce-i dîbâc⁶¹²-ı (14) reng-i kitâb-ı şafvet-i şafâdur. Haṭṭ-ı şikeste-i mevc-i leṭâfetden (15) 'ibâret ve reyḥânî-i raḡam-ı pîçiş⁶¹³-i ḥarf-i mehçe-i şabâḥatden kinâyetdür dimek olur⁶¹⁴.

از جوی آب جدول سیمین بدور او

لوحش ز عکس کنبد کردون عرش سا

47. (16) Ez-cüy-ı âb cedvel-i sîmîn be-devr-iû

[H-16b] (17) Levḥes zi-'aks-i künbed-i gerdün⁶¹⁵-ı 'arş-ı sâ⁶¹⁶

[M-26a] (18) Ya' nî ol havzũñ pîrâmeninde cedvel-i sîmîni⁶¹⁷ cüy-ı⁶¹⁸ âbdan ve levḥi⁶¹⁹ (19) 'arş-ı sâ olan 'aks-i künbed-i gerdündandur. 'Arş-ı sâ 'arş-ı sâyeden (20) muḥaffef. Zârûret-i ḡâfiye bunı muḡtezâ oldı.

وارون شده است ساغر زرین آفتاب

نامش نهاده است فلک کنبد طلا

(21) Vârûn⁶²⁰ şudest⁶²¹ sâğar-ı zerrîn-i âftâb

(22) Nâmeş nihâdeest felek künbed-i ṭlâ⁶²²

(23) Ya' nî sâğar-ı zerrîn-i âftâb vârun olup felek daḡı anuñ (24) 'unvânın künbed-i ṭlâ tesmiye itmişdür. Tecvîf-i muḡa'ar⁶²³-ı girih-i âftâb (25) bu künbeddür ki meşhûduñ olmuşdur. Vâḡı' en künbed-i zârîḡ-i Zûrâḡ-ı (26) reşk-i vâlâ muṭallâ olmak iḡtizâ ider ki ḡayâlleri becâ ola⁶²⁴. (27) Türkçe altun ḡubbe dimekle meşhûrdur⁶²⁵.

از قدر بسکه مردمک چشم رفعتست

⁶¹² "Beyân: Dîbâce-i dîbâc" V (der).

⁶¹³ "Beyân: Pîçiş" V (der).

⁶¹⁴ olur: ola H, gibidür M.

⁶¹⁵ gerdün: zerrîn D.

⁶¹⁶ arş-ı sâ: Bu kelimenin altına "'Arş-ı sâye" yazılmıştır M.

⁶¹⁷ sîmîni: sîmini A M V.

⁶¹⁸ cüy-ı: cüyı A.

⁶¹⁹ levḥi: levḥ A.

⁶²⁰ vârun: Bu kelimenin altına "Ser-nigün" yazılmıştır A, üzerine ise "Müte'âkis ya' nî 'aks" yazılmıştır M.

⁶²¹ şudest: Metinde "şudeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle yazılmıştır V.

⁶²² ṭlâ: Bu kelimenin üzerine "yaldızlı" yazılmıştır A.

⁶²³ muḡa'ar: A, H.

⁶²⁴ ḡayâlleri becâ ola: ma' nâ-yı beyt tâmm ola H M.

⁶²⁵ Türkçe altun ḡubbe dimekle meşhûrdur: -A, الضراح بضم الضاد المعجمة هو البيت المعمور بجبال البيت المشرفته، A (der), الضراح بضم الضاد المعجمة هو البيت المعمور بجبال البيت المشرفته زادها الله تكريما وتعظيما / E'z-zurâḡ bi-zâmmi'd-zâddi el-mu'cemeti hüve el-beytü'l ma'mür bi-cibâli'l-beyti'l-müşerrefeti: Zurâḡ kelimesi dâd harfinin zâmmesiyle şerefli evin daḡlarındaki Beytü'l-ma'mür'dur. Allâḡ orayı daha da yüceltsin, üstün kılsın H, M.

میلش کشد بدیده خورشید توتیا

49. [M-26b] (28) Ez-ğadr bes ki merdümek-i çeşm rif atest

[A-11a] (29) Mīleş⁶²⁶ keşed be-dīde-i hūrşid tütüyā

(30) Ya^c nī ol künbed-i zerrīn-ṭilā-yı āfitāb-ı çeşm-i insān rif atūñ (31) ğadr ve
^c azametünde⁶²⁷ merdümek ü⁶²⁸ nūr⁶²⁹-ı⁶³⁰ bīnişi⁶³¹ dergeh-i bālāsına vaz^c olunan

[V-9b]

(1) mīli dīde-i sebel-i dīde-i āftāba mīl-keş-i reşk⁶³² olur.

تمکین او بخواب ندیدست اگرچه کوه

سقفش به نیم جنبش مژگان دهد صدا

[H-17a] (2) Temkīn-i ü be-h³āb ne-dīdest⁶³³ egerçi küh⁶³⁴

(3) Saḳfeş⁶³⁵ be-nīm-cünbiş-i müjgān dihed şadā

(4) Ya^c nī ol⁶³⁶ künbed-i ^c arş⁶³⁷ -ğarāruñ temkīnini egerçi dīde-i küh⁶³⁸ h³ābda bile görmemişdür. (5) Ammā kemāl-i leṭāfetden⁶³⁹ mānend-i kühsār ki⁶⁴⁰ bāng-zen⁶⁴¹-i şıyāh olduğda andan⁶⁴² (6) şadā zühūr ider. Bu daḳı⁶⁴³ [M-27a] be-nīm-cünbiş-i müjgān⁶⁴⁴ sebebi ile ṭanīn- (7) endāz-ı gūş-ı nıgeh-dūzān olur.

سقفش که آشیانه مرغ سعادتست

اید برون ز بیضه قندیل او هما

51. (8) Saḳfeş ki āşiyāne-i murğ-ı sa^c ādetest

⁶²⁶ mīleş: Bu kelimenin altına "Murād ḳubbenüñ ^c alemidür" yazılmıştır M.

⁶²⁷ ^c azametünde: ^c azametde A, ^c azametünden H M.

⁶²⁸ ü: -H -M.

⁶²⁹ nūr: ر /-A.

⁶³⁰ -ı: u H M.

⁶³¹ bīnişi: ن /- A.

⁶³² reşk: şekk M.

⁶³³ dīdest: dīdeest H.

⁶³⁴ küh: Bu kelime D nüshasında silinmiştir, kelimenin yanına "Ammā" yazılmıştır M.

⁶³⁵ "Murād ḳubbenüñ üzerinde olan ^c alemdür" M (der).

⁶³⁶ ol: o H M.

⁶³⁷ ^c arş: ğufrān A.

⁶³⁸ küh: kühsār H M.

⁶³⁹ leṭāfetden: leṭāfetinden H M.

⁶⁴⁰ kühsār ki: cibāl-i şāmiḳa H M.

⁶⁴¹ Bu kelime derkenara da yazılmıştır N.

⁶⁴² andan: +muḳābeledde H M.

⁶⁴³ daḳı: +^c aynıyla H M.

⁶⁴⁴ müjgān: müjgānum A.

(9) Āyed⁶⁴⁵ birūn zi-beyza-i qandīl-i ū hümā

(10) Ya' nī ol riyāz-ı quds-i irtiyāzuñ saqfi şol āşiyāne-i murğ-ı şa' ādetdür ki

(11) anuñ beyza-i qandīlinden pençe-i hümā-yı devlet ü iqbāl bedīdār-ı lāne-i iclāl olur.

از یک نگاه کرم بیکبار میشود

قندیلها چو کوهر دل آب از حیا

(12) Ez-yek-nigāh-ı germ be-yek-bār⁶⁴⁶ mī-şevēd⁶⁴⁷

(13) Qandīlhā⁶⁴⁸ çu⁶⁴⁹ gevher⁶⁵⁰-i [N-10a] dil āb⁶⁵¹ ez-ḥayā

(14) Ya' nī ol 'arş-ı ma' nāda⁶⁵² her bir qanādīl-i mu' allaqa-i [M-27b] tecellī-fürūzı bir meretebe leḫāfetdedür ki (15) bir nigāh-ı germ olunsa gevher-i laḫīf-dil gibi kemāl-i ḥayādan āb olur. (16) Lākin⁶⁵³ o⁶⁵⁴ nigāh-ı germe çeşm-i iktidār nice mümkün olur?

بنشسته از نگاه بقندیلها غبار

چون کرد خط بغیب خوبان دلربا

53. [H-17b] (17) Be-nşeste⁶⁵⁵ ez-nigāh be-qandīlhā⁶⁵⁶ gubār⁶⁵⁷

(18) Çun gerd⁶⁵⁸-i ḥaḫḫ be-gābgāb-ı ḥübān-ı dil-rübā

(19) Ya' nī ol gencīne-i ta' abbüdde⁶⁵⁹ gābgāb-ı ḥübān-ı dil-rübānuñ pīrāmeninde

(20) olan gerd⁶⁶⁰[ü] qatām-ı ḥaḫḫ gibi mānend-i zenaḫdān-ı şāhidān⁶⁶¹-ı envār olan (21)

[A-11b] qanādīle nigāhdan gubār nişeste olmuşdur dimekdür⁶⁶².

باشد بچشم صافدلان قدرشان بلند

⁶⁴⁵ āyed: āmed D H M.

⁶⁴⁶ be-yek-bār: Bu kelimenin altına "Der-yek-laḫza" yazılmıştır A.

⁶⁴⁷ şevēd: şevend A M.

⁶⁴⁸ qandīlhā: Bu kelimenin altına "Fā' il-i mī-şevend" yazılmıştır A.

⁶⁴⁹ çu: -N.

⁶⁵⁰ gevher: cevher N.

⁶⁵¹ āb: Bu kelimenin altına "Mef' ūl-i mī-şevend" yazılmıştır A.

⁶⁵² 'arş-ı ma' nāda: 'arş-sā-yı leḫāfetde H M.

⁶⁵³ lākin: velākin H M.

⁶⁵⁴ o: ol H M.

⁶⁵⁵ be-nşeste: Bu kelimenin altına "Oturmuş" yazılmıştır A.

⁶⁵⁶ be-qandīlhā: Bu kelimenin üzerine "Ma' nā: Ravza-i şerīfenūñ qandīllerinde" yazılmıştır A.

⁶⁵⁷ gubār: Bu kelimenin yanına "Fā' il-i be-nşeste" yazılmıştır A, üzerine "der" not edilmiştir M.

⁶⁵⁸ gerd: Bu kelimenin altına "Teşbih-i gubār" yazılmıştır A.

⁶⁵⁹ ta' abbüdde: esrār olan zariḫ-i ' ināyet-i āşārda H M.

⁶⁶⁰ gerd: germ A.

⁶⁶¹ şāhidān: şāhid H.

⁶⁶² dimekdür: -H -M.

کوهر بود بکرد یتیمی کران بها

(22) Bāšed⁶⁶³ be-çešm⁶⁶⁴-i šāf-dilān⁶⁶⁵ ẓādr [ü] šān⁶⁶⁶ būlend⁶⁶⁷

(23) Gevher buved be⁶⁶⁸-gerd-i yetīmī girān-bahā

[M-28a] (24) Zāmīr-i šān-ı ẓanādīle rucū^c itmek gāyet⁶⁶⁹ enseb⁶⁷⁰ ve elyağdur. Ya^c nī (25) ol nigāh ile⁶⁷¹ gerd-ālūd olan ẓanādīl-i riyāzuñ ẓādr ü šānı dīde-i (26) šāf-dilāna gāyet būlend ü refī^c dūr görmez misin⁶⁷²? Gevher⁶⁷³ girān-bahā (27) olmasına gerd-i yetīmī bā^c iş ü bādī olmuştur⁶⁷⁴.

از بس چو برک کل بسر هم فتاده اند

چون غنچه پر کلست حریم از کف دعا

55. (28) Ez-bes⁶⁷⁵ çu berg-i gül be-ser-i hem-fütādeend⁶⁷⁶

(29) Çun gönçe pür-güleşt ḥarīm ez-kef-i du^c ā

(30) Ya^c nī tüy-ber-tüy berg-i gül gibi ḥarīm-i ravza⁶⁷⁷-i gāliye⁶⁷⁸-i muḥaddeseleri (31) küfuf-ı deryūze-i [M-28b] şufuf-ı du^c ādan [H-18a] gönçe-i pür-gül olmuştur. Ya^c nī gönçe

[V-10a]

(1) behem piçide-i berg-i gül olduğu gibi şūret-i küfuf-ı du^c ā daḥı bu minvāl⁶⁷⁹ üzeredir.

روشن میان روضه ضریح منوری

چندانکه برده خط شعاعی از و ضیا

⁶⁶³ "Mef^c ūl-i bāšed" A (der).

⁶⁶⁴ "be-" ön eki için kelimenin üzerine "Be-ma^c nā-yı der", "çeşm" kelimesi için "Be-ma^c nā-yı nazar" yazılmıştır A.

⁶⁶⁵ šāf-dilān: ل /- A.

⁶⁶⁶ ẓadrešān: Bu kelimenin üzerine "Ey ẓanādīl" yazılmıştır A.

⁶⁶⁷ būlend: Bu kelimenin yanına "Füzūn" yazılarak işaret konulmuştur A, füzūn D.

⁶⁶⁸ be-: zi- D.

⁶⁶⁹ gāyet: -H -M.

⁶⁷⁰ enseb: evfağ H M.

⁶⁷¹ nigāh ile: nigāhdan A H M, "Beyān: Nigāhla" V (der), nigāha N.

⁶⁷² görmez misin: zīrā H M.

⁶⁷³ gevher: gevherūñ A H M.

⁶⁷⁴ olmuştur: +dürr-i yetīm šāhvār olur ve yetīm bī-kes olmağla gerd-ālūd oldu ve yetīm gerd-ālūd-ı girān-bahā olduğu da **أما الیتیم فلا تفهر** / [fe]emmel yetiyme felā taḥher: Öyle ise, sakın yetime kahretme! (Duhā 93/9)āyet-i celīlesiyile manşūs-ı nevāziş buyurıldı HM.

⁶⁷⁵ bes: Bu kelimenin üzerine "Muḥaffef-i bisyār" yazılmıştır M.

⁶⁷⁶ hem-fütādeend: Bu kelimenin üzerine "Bir ser-i zātī üzerine" yazılmıştır A.

⁶⁷⁷ ravza-i: + gülşen-i H M.

⁶⁷⁸ gāliye: غ /- A, riyāz H M.

⁶⁷⁹ minvāl: şekl H M.

(2) Rūšen miyān-ı ravza zariḥ⁶⁸⁰-i münevverî

(3) Çendân ki borde ḥaṭṭ-ı şu' â'î ez ü ziyâ

(4) Ya' nî miyān-ı ravza-i müteberrikede zariḥ-i münevverelerinden bir ḥaṭṭ-ı şu' â'î (5) ez-ferş tâbe-⁶⁸¹ arş âfāk-gir-i ziyâ ve lem' a-pâş-ı⁶⁸¹ nūr u cilâ olmuşdur.

بشگسته اند آيينه افتاب را

تا ريختند رنگ چنين آهنين بنا

57.

(6) Be-şkesteend āyine-i āftāb-rā⁶⁸²(7) Tā riḥtend⁶⁸³ reng⁶⁸⁴-i çunin āhenin-binā

(8) Ya' nî āyine-i āfitābı hezār hezār pāre idüp [M-29a] ol pārelerden bu binā-yı (9) ziyādār-ı āhenini ifrāğ-ı kālīb-ı⁶⁸⁵ temkīn itmişlerdür⁶⁸⁶. Çunin enverin (10) nüshası Sa' deddīn Ḥān ḥaṭṭıyla⁶⁸⁷ görüldüğü⁶⁸⁸ Derviş Şādık⁶⁸⁹ (11) merḥūmdan⁶⁹⁰ istimā' olunmuşidi⁶⁹¹.⁶⁹² ⁶⁹³ خذما صفي دع ما كدر

خوابیده ناز بالش تحقيق زیر سر⁶⁹⁴

⁶⁸⁰zariḥ: Bu kelimenin üzerine "Zariḥden murād qabr taḥtasıdır" yazılmıştır M.

⁶⁸¹ lem' a-pâş-ı: +imtidād-ı H M.

⁶⁸²Bu beyit ile birlikte kasidenin 64. beyiti dahil olmak üzere D nüshasında bulunmamaktadır. Ancak 64. beyitin şerhinden itibaren beyitler ve şerhleri D nüshasında yer almaktadır.

⁶⁸³riḥtend: Bu kelimenin altına "Şun' riḥti" yazılmıştır A.

⁶⁸⁴reng: Bu kelimenin altına "Şüret" yazılmıştır A.

⁶⁸⁵kālīb-ı: +tenvîr ü H M.

⁶⁸⁶itmişlerdür: itmişdür A, itmişler H.

⁶⁸⁷ḥaṭṭıyla: -H -M.

⁶⁸⁸görüldüğü: +merḥūm üstādımız A, görülmüşdür H M.

⁶⁸⁹Derviş Şādık: -H -M.

⁶⁹⁰merḥūmdan: Efendiden A, -H -M.

⁶⁹¹istimā' olunmuşidi: -H -M.

⁶⁹²كدر: +ومنه العون /Ve minhü'l-⁶⁹³avn :Yardım ondandır H M.

⁶⁹³Ḥuzmā şafā da' mā keder: Bulanık olanı bırak arı olanı al.

⁶⁹⁴A, H, M nüshalarında bu beyitten önce şu beyit ve şerhi yer almaktadır:

Ez-⁶⁹⁴âlem āhenin kafesî kerde ihtiyâr (üzerine"Kafes bâ-şād-ı 'Arabî kafes bâ-sîn-i Fârisî" yazılmıştır M)/Murğî ki borde feyz ü sa' âdet ez ü hümâ (Altına "Murād 'Alî Rızādur" yazılmıştır M)

[A-12a]Ya' nî ol şāh-ı imāmet-i temkīn mecmū'-ı (-A) 'âlemden bir kafes-i āhenin ihtiyâr eylemişdür. Ḥavālî-i qabr-i şerifleri şebîke-i āhenin-i (-A) Hindî-kār olmağla bu ma' nâyı edā buyurdılar. Güyâ anlar bir ṭā'ir-i āsumān-ı tecellîdür ki [H-18b] kendi sāye-i bî-hemālinden kesb-i iḳbāl olunan murğ-ı hümâ bunlardan feyz ve sa' âdet iktisāb (Bu kelimenin altına A nüshasında "vaşf" yazılmıştır) eylemişdür (+dimek olur A) ve لا بل عالم كل اعلاه واسفله لان الختم على خزائن الدنيا والاخرت والخليفت على كل لā bel e'l-⁶⁹⁴ālemu külluḥu a' lāhu ve esfeluḥu li'ennehu e'l-ḥatmu 'alā ḥazāyin e'd-dünyā ve'l-āḥireti ve'l-ḥalīfetü 'alā küllin vaşf e'l-mustaḥlif mā' adā e'l-vücūbe'z-zātī li'ennehü e'l-insān e'l-kāmil: Nasıl öyle olmasın ki üstelik ulvîsi ve suffisiyle bütün âlem buna dahildir. Çünkü mühür dünya ve ahiretin hazineleri üzerindedir. Halife de kendisini halife yapanın zatı vücûb hariç bütün vasıflarına sahiptir. Çünkü o insān-ı kāmildir.

H M ("كيفو" kelimesiyle başlıyor).

تصويرش از چگونه و تذهيبش از چرا

(12) Ḥ'ābīde-nāz-ı bāliş⁶⁹⁵-i [N-10b]taḥkīk-i zīr-i ser

(13) Taşvireş ez-çi-güne vü tezhībeş ez-çi-rā

(14) Ya' nī ol şehen-şāh-ı ser-i mesned-i kemāl ü iclāl ḥ'ābīde-nāz⁶⁹⁶ ammā⁶⁹⁷ bāliş-i (15) taḥkīk-i⁶⁹⁸ şühūd-ı zīr-i ser ve ol bāliş-i şühūd-ı ārāyişüñ taşviri çi-günegī-i (16) izāfāt u şu' ün ile zīb-āver ve tezhībi çerā-yı neseb⁶⁹⁹ ve muḳteżayāt⁷⁰⁰-ı (17) āşār-ı şıfātla⁷⁰¹ maḥallī ve muşavverdür dimek olur. [M-30a] Bu beytden (18) murād bir ḥikāye-i ğarībeye telmīḥ buyururlar ki İmām-ı hümām-ı Rızā nūr-ı⁷⁰² dīde-i (19) iḳān-ı Murtażā 'aleyhi efḍal⁷⁰³-i şalavātu'llāhü'r-rızā⁷⁰⁴ ḥazretleri çünki (20) Ḥorasāna teşrīf buyurdılar. Me'mün daḥı ba' dehū⁷⁰⁵ gelüp⁷⁰⁶ ḥuṭbe-i (21) mevsūme vaḳ' asından soñra meclis-i İmāma⁷⁰⁷ gelüp⁷⁰⁸ eşnā-yı şoḥbetde [H-19a] ḥāṭır-ı Me'mūna (22) ⁷⁰⁹ الحقك i-(23) İmām ḥazretleri bir visāde⁷¹¹ fāsidesi ḥuṭūrī ānında-ḥayāl⁷¹⁰ بالطيف الخبير münakkaşa mütteki⁷¹² imişler. Meger o⁷¹³ beldenüñ (24) 'ādeti üzere anda şuret-i esed⁷¹⁴ menkūş imiş⁷¹⁵. Ḥāṭır-ı Me'mün (25) 'aks-i āyīne-i mir'āt-ı İmām⁷¹⁶ olduḳda ol şuret-i

⁶⁹⁵ bāliş: bālīn H, "ḥ'ābīde-nāz-ı bāliş" kelimesinin üzerine "Yüz yaşdığı" yazılmıştır M.

⁶⁹⁶ nāz: -A.

⁶⁹⁷ ammā: +nāz-ı A.

⁶⁹⁸ taḥkīk-i: taḥkīk ve H M.

⁶⁹⁹ neseb: nisbet H.

⁷⁰⁰ muḳteżayāt: H.

⁷⁰¹ şıfātla: şıfāt ile H M.

⁷⁰² nūr-ı: +dü M.

⁷⁰³ efḍal: eşmel H M.

⁷⁰⁴ şalavātu'llāhü'r-rızā: selāmu'llāhi'r-rızā H M.

⁷⁰⁵ daḥı ba' dehū: ḥalīfe anda bulunup H M.

⁷⁰⁶ gelüp:-H -M.

⁷⁰⁷ İmāma: İmāmda H M.

⁷⁰⁸ gelüp: -H -M.

⁷⁰⁹ E'l-ḥaḳake bi'l-laṭīfi'l-ḥabīr/Kesinlikle seni öldürürüm.

⁷¹⁰ الحقك بالطيف الخبير: -A (Bu kelimelerin olması gereken yer boş bırakılmıştır), " الحقك بالطيف الخبير انى " /E'l-ḥaḳake bi'l-laṭīfi'l-ḥabīr innī aḳtuluke: Her şeyden haberdar, her şeyi bilenle sana yetişirim. Kesinlikle seni öldürürüm demekden kināyedür" M (der), " الحقك بالطيف الخبير /E'l-ḥaḳake bi'l-laṭīfi'l-ḥabīr/Kesinlikle seni öldürürüm seni ḳaṭl iderüm demekden kināyedür" V (der), E'l-ḥaḳake bi'l-laṭīfi'l-ḥabīr seni öldürürüm seni ḳaṭl iderüm demekden kināyedür N (der).

⁷¹¹ ḥayāl-i fāsidesi ḥuṭūrī ānında: ḥāṭırası ilḳā olunup infāzına 'āzim iken H M.

⁷¹² mütteki: mütteki-i iclāl H M.

⁷¹³ o: ol A H N.

⁷¹⁴ şuret-i esed: peyker-i şir H M.

⁷¹⁵ menkūş imiş: taşvir itmişler imiş H M.

⁷¹⁶ İmām: Rızā H M.

bî-rūḥa mübârek⁷¹⁷ (26) benân-ı i' câz-ı⁷¹⁸ ityânlarıyla işâret buyurdıklarında hemân⁷¹⁹ sâ'at bir esed⁷²⁰-i (27) mehîbü's-şüret mütecessim oldu⁷²¹. Me'mûn bî-hûş olup⁷²² meclisden⁷²³ (28) güçle taḥlîş-i cân idebildi⁷²⁴. [M-30b] Taşvîr ve tezhîb bâliş-i nâz ta'birleri (29) bu ḥikâyeyi imâyâ mebnâdur⁷²⁵.

همچون نگاه کرم زمزکان اهل دل

روشن بود ز پنجره اش نور کبریا

59. (30) Hemçun nigâh-ı germ zi-müjgân-ı ehl-i dil

(31) Rüşen buved zi⁷²⁶-pencereş nûr-ı Kibriyâ

[V-10b]

[A-12b] (1) Ya'nî ehl-i dilüñ revzene-i müjgânı ḥilâlinden nigâh-ı germ-i idrâk⁷²⁷ (2) gibi⁷²⁸ pencere-i ravza-i münîresinden nûr-ı Kibriyâ rüşen ü hüveydâ olmadadır⁷²⁹. (3) Nükte: Pencere revzenedir ki penc-reh olup beşer gözlü yapılagelmişdür. [H-19b] (4) Ḥavâss-ı ḥamse-i zâhireleri⁷³⁰ 'âlem-i 'uqbâya riḥletleriyle verâ-yı pencere-i (5) zuhûr [M-31a] olup ammâ ḥavâss-ı bâṭıneleri **كماكان كنت سمعه وبصره** (6)⁷³¹ naql (7) -oldığı gibi ba' de'n⁷³⁴ ma' neviyye-i İlâhiyye-mazâhir⁷³³ medlûliyle⁷³² الخ

⁷¹⁷ mübârek: -H -M.

⁷¹⁸ i' câz: kerâmet H M.

⁷¹⁹ hemân: +ol A.

⁷²⁰ esed: ğazanfer H M.

⁷²¹ oldu: olup H M.

⁷²² olup: oldu H M.

⁷²³ meclisden: -H -M.

⁷²⁴ güçle taḥlîş-i cân idebildi: -H -M.

⁷²⁵ mebnâdur: mebnâ ola ve ğayrı vechle daḥı kışsa-i mezkûrenüñ naqlî terceme-i İmâmda meşûrdur H, mebnâ ola ve ğayrı vechle daḥı kışsa-i mezkûrenüñ naqlî terceme-i İmâmda meşûrdur **وبه العون**/Ve bihi'l-'avn: Yardım Allâh sayesinde M.

⁷²⁶ zi: ز / ر H.

⁷²⁷ idrâk: idrâkine pey-der-pey A.

⁷²⁸ gibi: -A.

⁷²⁹ olmadadır: +li-nâmıḳıḥî: Dîde ol ser-tâ-ḳadem ḥasret-keş-i dîdâr iseñ/Merdüm-i çeşm-i tabaşşurla nigâh it revzene H M.

⁷³⁰ zâhireleri: zâhirleri A.

⁷³¹ الخ: **كنت عينه واذنهالى آخره** / İlä âhirihi küntü 'aynehu ve üznehu: İlgili hadisın sonuna kadar ki hadisteki ibare. Ben onun gözü ve kulağı olurum H M.

⁷³² Kemâkâne küntü sem' ahü ve başarahü ill: [Kulumu sevdiğim zaman] Onun kulağı ve gözü olurum.

⁷³³ medlûliyle: dinilmediği vech üzere H M.

⁷³⁴ ma' neviyye: bâṭniyye H M.

dağı lā-farq olmağla bu beş rāh-ı ma^cneviyelerinden nūr-ı Kibriyā rūşen (8) ü hüveydādur buyurup revzene ta^cbīrinden⁷³⁵ nükül eylediler⁷³⁶.

نوری چنان که از لمعائش بدشت خوف

ظاهر بود بخلق خدا جاده رجا

(9) Nūrī çunān ki ez-leme^c āneş be-deşt-i ħavf

[N-11a] (10) Zāhir buved be-ħalk-ı Ĥudā cādde⁷³⁷-i recā

(11) Ya^cnī o⁷³⁸ eyvān-ı taħkīk-ı nişānuñ penceresinden leme^c ān iden nūr-ı (12) Ĥudā bir nūr-ı bī-nihāye⁷³⁹ ki anuñ lem^c asından deşt-i bīm ü ħavfda [M-31b] (13) ħalk-ı Ĥudāya cādde-i recā ve emniyyet-i bī-merā⁷⁴⁰ zāhir ü bāhir olur. (14) Bu dağı⁷⁴¹ cümle-i kerāmetlerinden bir kerāmetlerine⁷⁴² imādur⁷⁴³ ki taħrīr olunsa⁷⁴⁴ (15) den مانخن فيه⁷⁴⁵ semt-i⁷⁴⁶ tafşīle irhā-yı^c inān itmiş⁷⁴⁷ oluruz⁷⁴⁸.

از مدح غائبانه دل من گرفته است

ای خامه مطلعی که کند از غم رها

61. (16) Ez-medħ-i gā'ibāne dil⁷⁴⁹-i men girifteest⁷⁵⁰

[H-20a] (17) Ey ħāme maṭla^c i⁷⁵¹ ki koned ez-ğamem rehā

(18) Ya^c nī:⁷⁵²

⁷³⁵ ta^cbīrinden: ta^cbīrlerinden + اذنه و كنت عينه / Küntü^c aynehu ve üznehu: Ben onun gözü ve kulağı olurum. H, + اذنه و كنت عينه / Küntü^c aynehu ve üznehu: Ben onun gözü ve kulağı olurum. M.

⁷³⁶ nukül eylediler: -den^c udül gibi nukül eyleyüp bu nükte-i celīleye imā buyurmuş olsalar ba^cid degildir H M, "Şahh: Bir hoşça tedebbür ve inşāf ile fehm buyurıla. Zīrā bu şerħ^c adīmü'n-naẓīrdür" V (der).

⁷³⁷ cādde: Bu kelimenin altına "Şeh-rāh" yazılmıştır A.

⁷³⁸ o: ol H.

⁷³⁹ nihāye: intihādur H M.

⁷⁴⁰ "Bī-merā ya^c nī bī-şekk dimekdür" A (der).

⁷⁴¹ bu dağı: +cenāb-ı İmāmuñ H M.

⁷⁴² kerāmetlerine: kerāmete H M.

⁷⁴³ imādur: imā ve işāretdür H M.

⁷⁴⁴ olunsa: oluna A.

⁷⁴⁵ Mā naħnu fīh/Şu anda içinde bulunduğumuz konum.

⁷⁴⁶ semt-i: +terācīm ü H M.

⁷⁴⁷ itmiş: +gibi H M.

⁷⁴⁸ "Şahh: Tercümelerinden mestürdür" V (der).

⁷⁴⁹ dil: Bu kelimenin üzerine "Dil-i girifte göñli şoğunmuş" yazılmıştır M.

⁷⁵⁰ girifteest: Bu kelimenin üzerine "Uşanmış" yazılmıştır A.

⁷⁵¹ maṭla^c i: maṭla^c A.

⁷⁵² Şerhi tamamlayıcı bir bilgi olduğu "تمامه" kelimesinden anlaşılan bu cümleler, derkenara not edilmiştir:

وهذه دولت الاشباح مذ حضرت

فامد يداك كي تحذا بها شفتي /Ve hāzihi devletü'l-eşbāh müz ħađartu/Fe'mdüd yedāke key teħaza bihā: Şimdi bedenlerle birlikteyiz sizin huzurunda ellerini uzat ki dudaklarım onları öpmekle şereflesin.

ای کائنات را بدرت روی التجا

63. (31) *Ey kā 'ināt-rā be-deret rūy-ı ilticā*

[V-11a]

وی نقش بوسه پیش براهت ز نقش پا

(1) *V'ey⁷⁷² naqş-ı buse piş be-rāhet zi-naqş-ı pā*

[H-20b] [M-32b] (2) *Ya' nī ey⁷⁷³ ser-āmed-i mülket-nişin-i imāmet-i kübrā olan zāt-ı vālā-* (3) *qadr ki kā 'inātuñ⁷⁷⁴ senüñ dergāh-ı sa' ādet-i iktināhiña rūy-ı ilticāsı* (4) vardur ve dağı senüñ rāh-ı āsitānuñda nuqūş-ı buse⁷⁷⁵ pādan evvel (5) *yā⁷⁷⁶ ziyādedür⁷⁷⁷* dimek olur⁷⁷⁸. *Bā-yı ' Arabide ma' nā zāhir⁷⁷⁹ ki vaż' -ı cebhe⁷⁸⁰-i* (6) *istikānet vaż' -ı pādan çoqdur⁷⁸¹ dimekdür⁷⁸². Bā-yı ' Acemide her ne* (7) *mevzu' da ki resm-i pā müşāhid⁷⁸³ ola⁷⁸⁴ o pānuñ⁷⁸⁵ naqş-ı⁷⁸⁶ cebhesi* [N-11b] andan (8) *muqaddem görünür* dimek olur⁷⁸⁷. *Meziyyet-i mürā' āt-ı edebde ve keşretde zāhirdür⁷⁸⁸.*

تا روضه تو کرده سعادت نکار چرخ

صد بار بسته خامه خود از پر هما

(9) *Tā ravza-i tu kerde sa' ādet-nigār çarğ*

(10) *Şad-bār beste hāme-i ħod ez-per-i hümā*

⁷⁶⁵ āsitāne: āsitān H.

⁷⁶⁶ vālāları: 'ulyāları H M.

⁷⁶⁷ gibi: -A.

⁷⁶⁸ ħātırı: ħātır-ı fātırı H M.

⁷⁶⁹ gönle: gönülden H M.

⁷⁷⁰ diğerden: diğlerle H M.

⁷⁷¹ güşālıq: güşāyī-i 'uqde-bend-i sāmān H M.

⁷⁷² v'ey: ve N.

⁷⁷³ ey: ol A.

⁷⁷⁴ kā 'inātuñ: kā 'ināt H M.

⁷⁷⁵ buse: + nuqūş-ı A H M N.

⁷⁷⁶ yā: pā nuqūş-ı pādan H, yā nuqūş-ı pādan M.

⁷⁷⁷ ziyādedür: ziyāde H M.

⁷⁷⁸ olur: +ki qaşd-ı ta' zīm iki şuretde melhūzdur H M.

⁷⁷⁹ zāhir: şöyle zāhirdür H M.

⁷⁸⁰ cebhe: cibāh H M.

⁷⁸¹ çoqdur: ziyāde H M.

⁷⁸² dimekdür: dimek ola H M.

⁷⁸³ müşāhid: müşāhede A H M.

⁷⁸⁴ ola: oluna H M.

⁷⁸⁵ pānuñ: pāyuñ H M.

⁷⁸⁶ naqş-ı: -N.

⁷⁸⁷ olur: ola H M.

⁷⁸⁸ ve keşretde zāhirdür: dağı rengin mülāħaza olunur H M.

[M-33a] (11) Ya' nī tā kim çarḥ senüñ ravzañi sa' âdet-nigâr⁷⁸⁹ ya' nī anda (12) naqş-ı sa' âdet şebt eylemişdür şad-bâr ḥāme-i müyîn-i ta' zîmin (13) ihtimâm-ı bend-i rişe-i hümâ itmişdür⁷⁹⁰:

Tā ḥük-m-i nüzûl-i tu derîn-dâr nüviştet

(14) Şad-reh ba' îş-i bâz tırâşîd⁷⁹¹ kalem-râ

dan⁷⁹² bundaki mübālağa ve⁷⁹³ ḥüsn-i (15) edeb erbâb-ı ṭab' a ḥafî degildir.

کلمیخ استان ترا چشم افتاب

یکقطره شبنمست که افتاده از هوا

65. [A-13b] [H-21a] (16) Gülmîḥ-i âsitân-ı tu-râ çeşm-i âfitâb

(17) Yek-kaṭre şebnemest⁷⁹⁴ ki⁷⁹⁵ üftâde ez-hevâ

(18) Ya' nī gülmîḥ-i âsitân-ı sa' âdet-nişānuña çeşm-i âfitâb hevâdan (19) düşme bir kaṭre-i şebnemdür ki âfitâb şebnemi cezb ider. Bu gülmîḥ (20) âfitâbı şebnem idüp kendüye cezb ider⁷⁹⁶.

از بهر قطع کردن راه حریم تو

سوزن بدست کشته مسیح اهنین عصا

[M-33b] (21) Ez-behr-i kaṭ' -kerden-i rāh-ı ḥarîm-i tu

(22) Sûzen be-dest geşte Mesîḥ âhenîn- 'aşâ

(23) Vâkı' en cenâb-ı Mesîḥ 'aleyhi's-selâmuñ ḥîn-i 'urûclarında bir 'imâme ve lâbis (24) oldukları ḥırқа⁷⁹⁷ ve bir sūzenden ğayrı kâr-ı bâr⁷⁹⁸-ı dünyâdan bir şey 'i⁷⁹⁹ (25) yoğ idi⁸⁰⁰. Ya' nī senüñ rāh⁸⁰¹-ı ḥarîm-i ḥâş-ı sürüşî⁸⁰² ihtişâşını⁸⁰³ (26) Mesîḥ 'aleyhi's-

⁷⁸⁹ nigâr: ن /- M.

⁷⁹⁰ itmişdür: + 'Örfî M.

⁷⁹¹ tırâşîd: tırâşîde H.

⁷⁹² -dan: beytinden H M.

⁷⁹³ mübālağa ve: -H -M.

⁷⁹⁴ şebnemest: şebnemîst A M.

⁷⁹⁵ ki: -H.

⁷⁹⁶ ider: +Li-nāmıķıḥî: Ez-'inâyet bâl dih in sâlik-i meczûb-râ/Hemçu şebnem vâşıl-ı ḥürşîd-i raḥşân kon me-râ H M.

⁷⁹⁷ ḥırқа: خ /ح A.

⁷⁹⁸ kâr-ı bâr: kâr u bâr M.

⁷⁹⁹ şey 'i: şey 'leri A H M.

⁸⁰⁰ idi: imiş ol sūzen hem-reh-i 'urûc oldığı eçlden nice mezâmîn-i tecrîd ü tefrîde bâdî olmışdur H M.

⁸⁰¹ rāh : -H -M.

⁸⁰² ḥâş-ı sürüşî: ḥâş u sürüşî H M.

⁸⁰³ ihtişâşını: ihtişâşî A.

selām kaṭ' itmek için mübârek dest-i şerîflerinde (27) olan sūzeni cā-be-cā keşerāt-ı āyin-i irtifā' iden⁸⁰⁴ ittikā için [M-34a] (28) 'aşā-yı āhenīn itmişler idi⁸⁰⁵.

از رشک محرم کبریا ی تو
پوشد حرم ز اطلس بخت سیه قبا

67. (29) Ez-reşk muḥrim-i ḥarem-i Kibriyā-yı tu

(30) Pūşed ḥarem⁸⁰⁶ zi-aṭlas-ı baḥt-ı siyeh ḳabā⁸⁰⁷

(31) Muḥrim⁸⁰⁸ iḥrām-pūş-ı ḥacc ve ḥarem şānī-i nefsi-i beyt-i Ḥudādur. Ya' nī senūñ

[V-11b]

(1) muḥrim-i ḥarem-i Kibriyā vü 'azametüñe reşkden nāşī cüşmān⁸⁰⁹-ı ḳuds-nişān-ı (2) ḥarem-i Beytu'llāh seyfü-ı baḥt-ı siyehden ḳabā-pūşdur demek olur⁸¹⁰.

ازیس هجوم را هروان موج میزند
نقش جبین ز راه تو چون نقش بوريا

(3) Ez-bes hüçüm-ı rāh-revān mevc mī-zened

(4) Naḳş-ı cebīn zi⁸¹¹-rāh-ı tu çun naḳş-ı būriyā

[M-34b] (5) Naḳş-ı būriyā teşbīhinden ğaraż hem ḳāfiye-i elifde mevci yetişdürmek (6) için ola yāḥūd⁸¹² ekşer ḳāşıdın⁸¹³ erbāb-ı tecrīd ve aḳṭāb-ı (7) tefrīd olduğına imā⁸¹⁴ ola -ki rāh⁸¹⁷i muḥterem-ı (8) ḥarem-i ṭavāf-ı azm⁸¹⁶ ya' nī⁸¹⁵ خذ ما صفی

⁸⁰⁴ irtifā' iden: irtifā' ide H.

⁸⁰⁵ idi: +vaşf-ı iddi' āide [H-21b] bu gūne mübālağa tecvīz olunmuşdur H, +vaşf-ı iddi' āyide bu gūne mübālağa tecvīz olunmuşdur وبه العون/Ve bihi'l-av: Yardım Allāh sayesinde M.

⁸⁰⁶ ḥarem: Bu kelimenin altına "Ka'be-i şerīf" yazılmıştır M.

⁸⁰⁷ "Seyfūr: siyāh-gün aṭlasdur" A (der) V (der), "Seyfūr siyeh aṭlas" M (der).

⁸⁰⁸ muḥrim: +zamme-i mīm ile H M.

⁸⁰⁹ "Cüşmān ' بیاء مثلته / بیاء مثلته: Üç noktalı se Ya' nī cesed ve ten" V (der), "Cüşmān be-zımm-ı cim cesed" M (der).

⁸¹⁰ olur: +Li-münşih: Ez-ān zamān-ı ḥilāfet ki bī' atī kerde/Be-der ne-kerde redāyī henüz 'Abbāsiyet H, +Li-nāmıḳhī: Ez-ān zamān-ı ḥilāfet ki bī' atī kerde/Be-der ne-kerde redāyī henüz 'Abbāsiyet M, "Seyfūr siyeh-gün aṭlasdur" N (der).

⁸¹¹ zi-: be- H M.

⁸¹² için ola yāḥūd: ve hem H M.

⁸¹³ ḳāşıdın: +Meşhed-i Rızavī H M.

⁸¹⁴ imā: +itmek ğarażı H M.

⁸¹⁵ Ḥuzmā şafā/Arı olanı al.

⁸¹⁶ ya' nī: -H.

⁸¹⁷ muḥterem: -A, muḥarrem N.

revān⁸¹⁸-ı erbāb⁸¹⁹-ı tecrīdūñ ol kadar [N-12a] keşret ü⁸²⁰ hücūmı (9) mütemevvic⁸²¹-i hürüş kaçd olur ki o rāhda müşāhid olan naqş-ı cebīn-i (10) māliş-i perestiş naqş-ı būriyā gibidür. ‘Aynıyla naqş-ı piçide-tār-ı būriyā (11) birbirine [H-22a] girift-ender-girift olmağla naqş-ı cibāhı zemīn-i ‘azīmetde (12) buña teşbīh⁸²² بِأَسْرَهَا وَبِأَسْرَتِهَا⁸²² eyledi⁸²³.

در نوبهار عزم ریاض حریم تو

کرد صدای خنده کل ناله درا

69. [M-35a] (13) Der-nev-bahār-ı ‘azm-i riyāz-ı hārim-i tu

[A-14a] (14) Gerded şadā-yı hānde-i gül nāle-i derā⁸²⁴

[D-11a] [15] Ya‘ nī senūñ ‘azm-i riyāz-ı hārim-i taqaddūsūñ nev-bahārında şadā-yı hānde-i [16] gül nāle-i derā-yı kavāfil-i züvvār olur. Keşret-i züvvārūñ ādāb ve lefāfetinden [17] bu gūne⁸²⁵ ta‘ bīr eylediler⁸²⁶.

ای نور چشم خلقت وی عین مردمی

مژگان بکرد دیده من کرده آست جا

(18) Ey nūr-ı çeşm-i hilqat vey ‘ayn-ı merdūmī

(19) Müjgān⁸²⁷ be-gird-i dīde-i men kerdeest cā⁸²⁸

(20) Beyt-i ātiye kıt‘a-gūne. Ya‘ nī ey nūr-ı dīde-i tekvīn vey ‘ayn-ı merdūmī

(21) ādemiyet-i temkīn-i [M-35b] müjgān ki pīrāmen-i çeşmümde cā-nişīn olmuşdur.

بهر طواف کوی توأم مردمان چشم

از ابنوس کرده مهیا بسی عصا

71. (22) Behr-i tavāf-ı kūy-ı tuem merdūmān-ı çeşm

(23) Ez-ābnūs⁸²⁹ kerde⁸³⁰ müheyyā besī ‘aşā

⁸¹⁸ rāh-revān: reh-revān H M.

⁸¹⁹ erbāb: -A.

⁸²⁰ keşret ü: keşret-i H M.

⁸²¹ mütemevvic: mevc-zen H M.

⁸²² Bi ‘esrihā ve bi ‘üsirethā: Onun tümü ve onun ailesiyle.

⁸²³ eyledi: +‘aleyhi'r-raḥmeti ve'l-mağfired H M (Altına yazılan notlar silinmiş olduğundan okunamadı).

⁸²⁴ "Nāle-i derā hātır-hırāş iken ‘āzim-i riyāz-ı hārimūñ olduğda kemāl-i edebden şadā-yı hānde-i gül-mişāl nā-şenīde oldı" M (der).

⁸²⁵ gūne: +melhūzu'l-luḫf H M.

⁸²⁶ eylediler: buyururlar H, buyurdılar M.

⁸²⁷ müjgān: mürgān H.

⁸²⁸ "Kıt‘a" M (der), beyitin yanına yazılan diğer kelime silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

⁸²⁹ ābnūs: ا / - D, altına "Murād hirāvedür" yazılmıştır M.

(24) Ya^ç nī merdümān-ı çeşmüm Ka^ç be-i kūyuñ tavāfiçun müjgān-ı gird-i⁸³¹
çeşmümden (25) deste deste hirāve-i ābnūsı tehī-sāz-ı ittikā olmışdur⁸³².

اقبال و دولت تو بهر جاکه تکیه زد
شد بخت سبز و سمه ابروی متکا

(26) İqbāl ü devlet-i tu beher cā ki tekye-zed⁸³³

(27) Şud⁸³⁴ baht-ı sebz⁸³⁵ vesme-i ebrū-yı müttēkā⁸³⁶

(28) Ya^ç nī iqbāl ve devletüñ⁸³⁷ kangı maħalle ki sāye-endāz-ı senādet⁸³⁸ [H-22b]
ü iclāl ola (29) baht-ı sebz ve⁸³⁹ bahār-ı ikmāl [M-36a] ol⁸⁴⁰ nev-^ç arūs-ı zībende-devlet-i
müttēkānuñ (30) vesme-i ebrū-yı iqbāli olur dimekdür⁸⁴¹.

از بس وفا بکشور عهد تو شایعست
یاد جفا بخاطر خوبان شود وفا

73. (31) Ez-bes vefā be-kişver-i ahd-i tu şāyi^ç est

[V-12a]

[D-11b] (1) Yād-ı cefā be-ħātır-ı ħübān şevēd vefā

(2) Ya^ç nī senüñ kişver-i ahdüñde vefā şu rütbe şāyi^ç dūr ki ħātır-ı ħübānda (3)
olan yād-ı cefā ^ç ayn-ı vefā olup ħalb-i māhiyyāt-ı neseb ü⁸⁴² ma^ç ānīde (4) cārī ve
zāhirde ta^ç ayyün⁸⁴³-i bend-i şüret olmağdan ^ç ārī ve berī olur⁸⁴⁴.

باد مروت تو بدشتی که بگذرد
کردد بخون برق نکارین کف کیا

(5) Bād-ı mürüvvet-i tu be-deştī ki be-gzēred

⁸³⁰ kerde: kerd A.

⁸³¹ gird-i: pīrāmen-i mekān-ı H M.

⁸³² olmışdur: itmişdür H M.

⁸³³ tekye-zed: Bu kelimenin yanına "Sāye-endāz ola" yazılmıştır A.

⁸³⁴ şud: Bu kelimenin üzerine "Olur" yazılmıştır A.

⁸³⁵ baht-ı sebz: Bu kelimenin altına "Ya^ç nī ter ü tāze olan raşdıq" yazılmıştır A.

⁸³⁶ vesme-i ebrū-yı müttēkā: Bu kelimelerin yanına "Ol müttēkānuñ ebrūsunuñ raşdığı olur" yazılmıştır A, "Aşlında ħuzātuñ degnegine dirler" M (der).

⁸³⁷ devletüñ: devlet H M.

⁸³⁸ senādet: sa^ç ādet D, Kelime bu şekilde yazılmış olmasına rağmen sözlüklerde bu kelimeye rastlanmamıştır. Kelimenin dayanılacak şeyler anlamındaki "senedāt" olduğunu düşünmekteyiz.

⁸³⁹ baht-ı sebz ve: baht-ı sebz-i D.

⁸⁴⁰ ol: -A.

⁸⁴¹ dimekdür: -H -M.

⁸⁴² neseb ü: neseb-i D, -N.

⁸⁴³ ta^ç ayyün: ta^ç yīn D.

⁸⁴⁴ olur: +dimek ola H M.

(6) Gerged be-ḥūn-ı barḳ nigārīn kef-i giyā

[A-14b] [M-36b] (7) Ya^c nī nesīm-i^c anber-šemīm-i mekremet ü mürüvvetüñ bir şahrāya ki güzār⁸⁴⁵ eyleye (8) ḥūn-ābe-i ḥinnā-reng-i barḳla⁸⁴⁶ kef⁸⁴⁷-i [N-12b] giyā⁸⁴⁸ zeng⁸⁴⁹-āmīz olup çend giyā ḥūn-ı⁸⁵⁰ (9) barḳa⁸⁵¹ pençe-zen-i damār-ı⁸⁵² mükāfāt olurlar⁸⁵³.

از مشهد تو بسکه زمین شد رفیع قدر

کردون باب کوه خاکش کند شنا

75. (10) Ez-Meşhed-i tu bes ki zemīn şud refī^c 854-i ḳadr

(11) Gerdūn be-āb-ı gevher-i ḥākeş koned şenā

(12) Ya^c nī senūñ Meşhed-i şerīfūñden zemīn ol ḳadar refī^c -i ḳadr⁸⁵⁵ oldı ki (13) gerdūn-ı dūn ol Meşhedūñ ḥākinūñ⁸⁵⁶ gevheri ābında şenāverlik ider. (14) Zīrā zemīn [H-23a] bālāya mürtefi^c olup gevher mānend olan [M-37a] ḥāk-i Meşhedūñ (15) āb-ı şibim⁸⁵⁷-i lā-mekān-ı ḥurūşına kūrre-i eflāk ḡarḳ⁸⁵⁸ olup mānend-i kedū şenāverlik itmekdedür⁸⁵⁹.

تا همت تو بخشش روزی بخلق کرد

از شرم آب کشت چو کرداب اسیا

(16) Tā⁸⁶⁰ himmet-i tu baḥşiş-i ruzī be-ḥalk kerd

[D-12a] (17) Ez-şerm āb geşt çu girdāb āsyā

⁸⁴⁵ güzār: güzer H.

⁸⁴⁶ barḳla: barḳ ile H M.

⁸⁴⁷ kef: küfuf H M.

⁸⁴⁸ giyā: ربه A, -N.

⁸⁴⁹ zeng: reng A H M N.

⁸⁵⁰ ḥūn-ı: + ciger-i H M.

⁸⁵¹ barḳa: "barḳla" yazılıp sonradan düzeltilmiştir D.

⁸⁵² damār-ı: +şār-ı H M.

⁸⁵³ olurlar: +luṭf-ı beyt zāhirdür^c aleyhi'r-raḥmeH M.

⁸⁵⁴ refī^c: vażī^c H.

⁸⁵⁵ refī^c -i ḳadr: refī^c ü'l-ḳadr H M.

⁸⁵⁶ ḥākinūñ: ḥāk-i^c anberāsāsınuñ H M.

⁸⁵⁷ "Şibim: Bā²-ı muvaḥḥide ile berīḳ-i gevāhir-rā güyend, şibim: bā²-ı muvaḥḥide ile berīḳ-i esnān: Şibim tek noktalı be ile gevherlerin ışığını söylemişlerdir, şibim tek noktalı be ile dişlerin parlaması " V (der), "الشبیم باء فی الاسنان کحبة رمان تبرقان و" / Ve's-şibim bibā²'in fi'l-esnān keḥabbeti rummānin tüberriḳan: Şibim "be" ile. Dişler arasında nar tanesi gibi parlayandır (?) " M (der), " şibim: bā²-ı muvaḥḥide ile berīḳ-i esnān " N (der).

⁸⁵⁸ ḡarḳ: غ/ع A.

⁸⁵⁹ itmekdedür: +raḥmetu'llāhi^c aleyh H M.

⁸⁶⁰ tā: bā H.

(18) Ya^c nī tā ki senūñ himmetūñ ḥalkā rūzī-baḥş oldu şerminden⁸⁶¹ girdāb (19)
āsā āsyāb⁸⁶² āb⁸⁶³ oldu dimekdür⁸⁶⁴.

يا وارث الخليفة يا هادى الامم
يا قدوت الانمة يا احسن الهدى

77. (20) Yā vārişü'l-ḥalīfe yā hādīyyü'l-İmām

(21) Yā kıdvetü'l-e 'imme yā aḥsene'l-hüdā

(22) Li-nāmıķihī⁸⁶⁵:

يا منبع العلوم ويا مزنت الكرم
يا عمدة الاجلته يا اطيب الشنا⁸⁶⁶]

(23) medlūli gibi ya^c nī ey⁸⁶⁷ ḥalīfetu'llāhu'l-a^c zam olan mefḥar⁸⁶⁸-i enbiyā⁸⁶⁹
Muḥammedü'l-Muştafā (24) şalla'llāhu⁸⁷⁰ 'aleyhi ve's-sellem⁸⁷¹ ḥazretlerinūñ ḥalīfe-i
emcedleri⁸⁷² ve⁸⁷³ ey⁸⁷⁴ hādī-i (25) cemī^c⁸⁷⁵-i ümem ve ey⁸⁷⁶ kıdve-i e 'imme-i meḥam ve
ey⁸⁷⁷ aḥsen-i hüdā ve⁸⁷⁸ ecill⁸⁷⁹-i hādī -i verā.

صد كونه عرض دارم و فرما اجازتم
ريزم بمعرض كرمت رنك مدعا

(26) Şad-güne ' arz dārem ü fermā icāzetem

(27) Rīzem⁸⁸⁰ be-mi^c raż-ı keremet reng-i müdde^c ā

⁸⁶¹ şerminden: şerm ve ḥayādan H M.

⁸⁶² āsyāb: āsyā D.

⁸⁶³ āb: - A.

⁸⁶⁴ dimekdür: -H, 'aleyhi'r-raḥme M.

⁸⁶⁵ li-nāmıķihī:-A, li-münşiihī H.

⁸⁶⁶ Yā menba^c'e'l-'ulūmi ve yā mezennete'l-keremi/Yā 'umdetel-ecilleti yā e't-yābe's-şenā/Ey ilimlerin kaynağı, ey keremin öbeği, ey büyüklerin direği, ey en hoş övülesi.

⁸⁶⁷ ey: yā N.

⁸⁶⁸ mefḥar: bir güzide-i H M.

⁸⁶⁹ enbiyā: +maḥmūdü's-secāyā H M.

⁸⁷⁰ şalla'llāhu: -H -M.

⁸⁷¹ ve's-sellem: عليه افضل التحايا / Aleyhi efḍal e't-teḥāyā: Övgülerin en üstünü ona olsun H M.

⁸⁷² emcedleri: emcedi A.

⁸⁷³ ve: -D.

⁸⁷⁴ ey: yā A, vey D.

⁸⁷⁵ cemī^c: cümle H M.

⁸⁷⁶ ve ey: vey D N, ve H M.

⁸⁷⁷ ve ey: vey D.

⁸⁷⁸ ve: vey D.

⁸⁷⁹ ecill: ecmel A H M.

⁸⁸⁰ rīzem: rīz H.

(28) Ya' nī ey⁸⁸¹ vārişü'l-ḫalīfe⁸⁸² şad-güne [H-23b] 'arzuḫālim var. Mi' raz-ı kerem ü ' ināyetüne (29) rīzān itmege icāzet-ḫ'āhum demek olur. Mi' raz-ı kereme rīzān itmek⁸⁸³ (30)⁸⁸⁴ ḫayyiz-i ḫabūl ü ḫuşūle ' arz-ı dārātdan⁸⁸⁵ kināyedür.

از فیض نوبهار ریاض قبول تو
میخواهد اب و رنگ اجابت کل دعا

79. [A-15a][M-38a](31) Ez-feyz-i nev-bahār-ı riyāz-ı ḫabūl-i tu
[V-12b]

(1) Mī-ḫ'āhed āb u reng-i icābet gül-i du' ā

(2) Ya' nī senūn nev-bahār-ı gülistān-ı ḫabūl-i rızā-şümülünden [D-12b] gül-i ra'nā-yı du' ā (3) āb⁸⁸⁶ u reng-i icābet ve şüguftegi-i nemā-yı ṭarāvet ṭaleb ider⁸⁸⁷ dimekdür⁸⁸⁸.

زین بیشتر ز تیره کی غریتم نبود
خاک وطن بدیده من نور توتیا

(4) Z'īn bīşter zi-tiregi-i ğurbetem ne-būd

(5) Ḥāk-i vaṭan be-dīde-i men nūr-ı tütüyā

(6) Ya' nī ḫāk⁸⁸⁹-i vaṭan çeşmüme⁸⁹⁰ nūr-ı tütüyādur. Bu tīregi-i ğurbetde bundan ziyāde kuḫl-i cilā olmaz.

لبریز داشتم قدح از باده امید
عیشم بکام بود و سپهرم بمدعا

81. (7) Lebriz dāştem ḫadeḫ ez-bāde-i ümīd

(8) 'Ayşem be-kām buved [N-13a] ü sipihrem be-müdde' ā

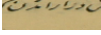

[M-38b] (9) Ya' nī bāde-i ümmīd ü ārzūdan sāġar-ı kāmum leb-riz ü ser-şār olup (10) 'ayş ve sāmānum bir vefḫ-i kām ve sipihr-i ṭāli' -i hemvārum baña rām idi⁸⁹¹ dimekdür⁸⁹².

⁸⁸¹ ey: +ḫalīfe ve H M.

⁸⁸² vārişü'l-ḫalīfe: vāriş-i ḫalīfe-i ḫalīfe H M.

⁸⁸³ mi' raz-ı kereme rīzān itmek: -D.

⁸⁸⁴ Tüm satır: -D.

⁸⁸⁵ dārātdan : A, H.

⁸⁸⁶ āb: -H.

⁸⁸⁷ ṭaleb ider: ḫalb eyler H, ṭaleb eyler M.

⁸⁸⁸ dimekdür: demek olur H M.

⁸⁸⁹ ḫāk : -H.

⁸⁹⁰ çeşmüme: çeşmümde H M.

پیدا نیود زنده دلی همچو من که بود

از آبروی خویش مرا چشمه بقا

(11) Peydā ne-būd zinde-dilī hemçu men ki būd

(12) Ez⁸⁹³-āb-rūy-ı h̄vīş me-rā çeşme-i beķā

[H-24a] (13) Ya^cnī benüm gibi bir zinde-dil peydā vü zāhir olmadı⁸⁹⁴ ki baña ser-çeşme-i beķā kendi āb-rūyumdan idi⁸⁹⁵.

ناکاه کشت آتش سودا حیات سوز

شد مو بموی من مژده دیده فنا

83. (14) Nā-gāh geşt āteş-i sevdā hayāt-süz

(15) Şud mū-be-müy-ı men müje-i dīde-i fenā

(16) Ya^cnī ebyāt-ı sālīfe buña temhīd olmaķ vechi üzere [D-13a] bāde-i emniyyeden (17) sāgar-ı āmālüm leb-rīz ve ^cayşum bekām ve sipihrüm bir vefķ-i merām ve benüm gibi [M-39a] bir zinde- (18) dil nā⁸⁹⁶-peydā idi ki kendi āb-rūyumu⁸⁹⁷ ser-çeşme-i beķā ^cadd itmiş idüm. (19) Nā-gāh āteş-i sevdā hırmen-süz-ı hayātum olup ser-tā-pā her (20) müyum müje-i dīde-i fenā oldu dimekdür⁸⁹⁸.

چون نرکس از کدوی سرم مغز سر شکفت

چشمک بنوبهار جنون زد که خوش بیا

[A-15b] (21) Çun nergis ez-kedū-yı serem mağz-ı ser şüguft

(22) Çeşmek⁸⁹⁹ be-nev-bahār-ı cünün zed ki hoş be-yā

(23) Ya^cnī kedū-yı fark-ı serümden mağz-ı nağz-ı ser-i jülīdem nergis gibi şügufte (24) olup nev-bahār-ı cünūna hoş be-yā ta^cbīri ile terhībāne göz uciyla (25) işāret eyledi. ^cAlāķa-i teşbīh zāhirdür.

⁸⁹¹ idi: oldu A D, olmuş idi H M.

⁸⁹² dimekdür: demek isterler H M.

⁸⁹³ ez-: zi- H.

⁸⁹⁴ olmadı: olmamış idi H M.

⁸⁹⁵ āb-rūyumdan idi: āb-rūyumdandır A D.

⁸⁹⁶ nā-: -A.

⁸⁹⁷ rüyumu: rüyunı A.

⁸⁹⁸ dimekdür: demek ola H, demek olur M.

⁸⁹⁹ çeşmek: Bu kelimenin altına "Gözetdi" yazılmıştır M.

رنگ اقامتم بدل افزود صد غبار
مانند عکس از آئینه کشتم وطن جدا

85. (26) Reng⁹⁰⁰-i iḳāmetem be-dil efzūd ṣad-ğubār

(27) Mānend-i 'aks ez-⁹⁰¹āyine⁹⁰² geṣtem vaṭan cüdā

[M-39b] (28) Ya' nī vaṭanumda zeng⁹⁰³-i iḳāmetüm mir'āt-ı derūnumda ğubār-efzūd olup (29) 'aks-i cemāl-i kemālüm nümāyān olamadı. [H-24b] Bi'z-żarūret mānend-i 'aks āyine-i (30) vaṭandan cüdā oldum dimek olur⁹⁰⁴.

کردم ز اشتیاق خشین پوشی درت

(31) Kerdem zi-iṣṭiyāk-ı ḥaşen-pūṣī-i deret

[V-13a]

پیراهن حریر وطن را بَرِّ قبا

(1) Pīrāhen-i ḥarīr-i vaṭan-rā⁹⁰⁵ beber-⁹⁰⁶ḳabā⁹⁰⁷

[D-13b] (2) Ya' nī senüñ āsītān-ı 'ināyet-niṣānuññ ḥaşen-pūṣluğı iṣṭiyākından (3) pīrāhen-i ḥarīr-i vaṭan baña cāme-i sāmān iken ḳabā-yı çāk-i dāmān⁹⁰⁸ (4) itdüm dimek olur⁹⁰⁹. Ḥaşen⁹¹⁰ lafza-i 'Arabīdür. Şakīl ve yoğun (5) ma' nāsına pūṣ lafzı ile [N-13b] vaṣf terkībi olup⁹¹¹ fuḳarā-yı mütecerredinüñ (6) giydikleri cāme-i ḥaşin ki [M-40a] delḳ-i muraḳḳa' ü ḥaşin dimek olur⁹¹².

از بس شدم بطرف درت کرم آمدن

کردید شعله رنگ حنایم بزیر پا

87. (7) Ez-bes ṣudem be-ṭarf⁹¹³-ı deret germ āmeden⁹¹⁴

(8) Kerdīd ṣu' le-reng ḥınāyem be-zīr-i pā⁹¹⁵

⁹⁰⁰ reng: jeng D.

⁹⁰¹ ez-: -A, zi- H M.

⁹⁰² āyine: āyine D.

⁹⁰³ zeng: jeng A D N, reng H M.

⁹⁰⁴ dimek olur: -H -M.

⁹⁰⁵ rā: ر / - A.

⁹⁰⁶ Beyitin yanına "Çāk çāk itdüm" yazılmıştır M.

⁹⁰⁷ "Vaṭan-rā beber-ḳabā" V (der).

⁹⁰⁸ "Dāmān" V (der).

⁹⁰⁹ dimek olur: -H -M.

⁹¹⁰ ḥaşen: +ḥuşūnetden H M.

⁹¹¹ olup: olmuşdur H M.

⁹¹² ve ḥaşin dimek olur: da hemān odur A, ki hemān odur D, daḥı hemān odur H M.

⁹¹³ ṭarf: ṭavf A H M.

⁹¹⁴ germ āmeden: Bu kelimelerin altına "Tiz gelmeden 'ibāretdür" yazılmıştır A.

(9) Ya' nī ʔarf⁹¹⁶-ı dergāhuña şöyle sür'atle gitdüm ki o ʔitāb u sür'at-i (10) revişüm hālet-i zīr-i pāyumda⁹¹⁷ 'aynıyla şu'le-i reng-i hınnā oldu dimek olur⁹¹⁸.

من یک سپند و شش جهتم دشت آتش ست
ای ملتجا بکوی تو آوردم التجا

(11) Men yek-sipend ü şeş-cihetem deşt-i âteşest⁹¹⁹

(12) Ey mültecā be-kūy-ı tu āverdem⁹²⁰ ilticā

(13) Ya' nī ben bir sipendüm ki⁹²¹ şeş-cihetüm deşt-i âteş olmuştur. Ey mültecā-yı [A-16a] (14) 'ālem senūñ kūyuña⁹²² ilticā eylemişüm⁹²³. [M-40b] Nükte: İmām-ı hümām hāzretlerini⁹²⁴ [H-25a] kemāl-i⁹²⁵ ilticādan⁹²⁶ (15) nāşī şeş-cihetden 'ārī bir mültecā-yı lā-mekān-ı seyr farz eyledi⁹²⁷.⁹²⁹ فافهم

تا که بود بعثت عصیان دلم اسیر
از همت انمه معصوم ده شفا

89. (16) Tā ki buved be-'illet-i 'ișyān dilem esīr

[D-14a] (17) Ez-himmet-i e'imme-i Ma'şūm dih şifā

(18) Ya' nī nice bir 'illet-i 'ișyān ile gönlüm esīr ola. Himmet-i dār ve terbiyet-i (19) e'imme-i Ma'şūm ile şifā ihsān eyle dimekdür⁹³⁰. Nükte: Ta' bīr-i Ma'şūmda⁹³¹ olan (20) ğaraž⁹³² ma'lūm-ı erbāb-ı 'ulūmdur⁹³³.

⁹¹⁵ "Hāşılī zīr-i pāyumdan şu'leler hāşıl oldu" M (der).

⁹¹⁶ ʔarf: ʔavf A H M.

⁹¹⁷ pāyumda: پ / ی V.

⁹¹⁸ dimek olur: dimekdür A D, -H -M.

⁹¹⁹ -est: şud H.

⁹²⁰ āverdem: āverdeem A D.

⁹²¹ sipendüm ki: sipend-i müstemendüm ve H M.

⁹²² kūyuña: hāmāgāh-ı iħtimāña H M.

⁹²³ eylemişüm: eyledüm:

عَرَّ عَلَى رَاعِ الْحَمَا وَهُوَ فِي الْحَمَا / إِذَا ضَاعَ فِي الْبَيْدَاءِ عَقَالُ بَعِيرِي 'Arun 'alā rā' i'l-ħimā vehuve fi'l-ħimā/ İzā zā' a fi'l-beydā' i 'eḳālu ba' ĩri: Çoban korumakla görevli olduğu alanda bulunurken o boşluk alanda eğer hayvanımın bağımlıyı kaybederse ona ayıptır H M.

⁹²⁴ hāzretlerini: hāzretleri A.

⁹²⁵ kemāl-i: +veche-i H M.

⁹²⁶ ilticādan: ilticā itmekden H M.

⁹²⁷ eyledi: eyledüm D.

⁹²⁸ Fefhem: Anla: فلفهم/Felyetefehhem: İsteddiğini seç H M.

⁹²⁹ Fefhem: Anla.

⁹³⁰ dimekdür: -H -M.

⁹³¹ ta' bīr-i Ma'şūmda: Ma'şūm ta' bīrlerinde H, Ma'şūm ta' bīrinde M.

⁹³² ğaraž: ғаşd H M.

⁹³³ ma'lūm-ı erbāb-ı 'ulūmdur: erbāb-ı fuhūma ma'lūmdur H M.

مانند ذوالفقار دوتا کشته قامت
پیرانه سر ز مهر جوانمرد لافتا

(21) Mānend-i zūlfikār dü-tā gešte kāmetem

(22) Pīrāne-ser zi-müher-i civān-merd-i⁹³⁴ لا فتی

[M-41a] (23) Ya^cnī mānend-i zūlfikār ser-fikra-i hilāfet⁹³⁵ vilāyet-i kām-et-i pīrāne (24) kadd-i naḥl-i maḥabbet ü irādetüm fi'l-ḥaḳīkat⁹³⁶ Tübāvār ez-ferş tā-küngüre-i (25) 'arş müstevā ve bālādur. Lākin şūret-i pīrāne-seri de (26) o 'aşḳ ve muḥabbetün ğalebe ve ğaleyānından ḥayāl-i cān-fedāyī-i civān-merd-i (27) لا فتی الّا mā-şadaḳıyla dü-tā kām-etüm (28) dimek olur. Ḥattā⁹³⁸ İmām-ı Şāfi^c⁹³⁹ ḥazretleri:

(29) ان كان حب آل علي رفضاً

فليشهد⁹⁴⁰ الفقلان انى رافضى⁹⁴¹ buyurmuşlardur⁹⁴².

وارد عروس ملتّم ازار فاطمه

ام الكتاب دين ودول زبده النساء⁹⁴³

91. (30) Vārid⁹⁴⁴-i 'arūs-ı millem āzār-ı Fāṭma⁹⁴⁵

(31) Ümmü'l-kitāb-ı dīn ü⁹⁴⁶ düvel zübdetü'n-nisā⁹⁴⁷

[V-13b]

⁹³⁴Lā-fetā/Yiğit yoktur.

⁹³⁵hilāfet: +ve D H M, خ/حV.

⁹³⁶fi'l-ḥaḳīkat: fi'l-ḥaḳīka D, +eğerçi A D H M.

⁹³⁷Lā fetā illā 'Alī lā seyfe illā zūlfikār/Zūlfikardan başka kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur. Hz. Muhammed'in söylediği rivayet edilen "Ali'den başka yiğit yoktur" anlamına gelen bu cümle, Alevî-Bektâşî dua ve gülbanklarında en çok tekrar edilen ifadelerdendir.

⁹³⁸ḥattā: +İmām-ı ecell-i mesned-nişin-i encümen-i ekmel H M.

⁹³⁹Şāfi^cī: +raḳiya'llāhu 'anh M.

⁹⁴⁰الفقلان: الفقلان A D M.

⁹⁴¹İn kāne ḥubbu āli 'aliyyin Rafaḳān/Fe'l-yeşhed e'ş-şakālānu ennī Rāfiḳıyyun: Eğer Ali'nin ailesini sevmek Râfızîlik ise insanlar ve cinler şahit olsun ki ben Râfızî'yim.

⁹⁴²buyurmuşlardur: +raḫmetu'llāhi 'aleyh H.

⁹⁴³Bu beyit H nüshasında bir sonraki beyittir, M nüshasında ise a ve b varağının derkenarına yazılmıştır. " كمثل بيت : كمثل بيت / شفاعته جد يوم الحساب / اترجوا امة قتلت حسيناً / Ke-mişli beytin: Etercu ümmetün kâtalet Ḥüseynen/Şefâ'ate ceddihi yevme'l-hisâbi: Şu beyit gibi: Hüseyin'i öldüren bir ümmet hesap gününde ceddinin şefâatini nasıl umar" M (der).

⁹⁴⁴vārid: dāred N.

⁹⁴⁵Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹⁴⁶dīn ü: dīn-i D.

⁹⁴⁷Bu beyitin şerhi D nüshasında bulunmamaktadır.

(1) Ya[‘]nī ‘arūs-ı milletüm Fāṭimatü'z-zehrā raḍiya'llāhü ‘anhā ḥazretlerinün i‘ānet ve (2) nuşretini ider ki ol Zehrā-yı Betül ḥazretleri ümmü'l-kitāb-ı dīn ü düvel-i (3) Muḥammediyye ve zübde-i ümmühāt-ı tāhirāt-ı⁹⁴⁸ seniyyedür raḍiya'llāhü⁹⁴⁹ ‘anhā. Kelime-i āzār (4) āzer māddeinde⁹⁵⁰ bāb-ı zāra⁹⁵¹ naql olundu. Hemze-i meksüre ba[‘]dehū [N-14a] (5) hemze-i [H-26a] sākine ba[‘]dehū⁹⁵² zā-yı mu[‘]ceme ba[‘]dehū elif ve rā-yı mühmele iledür. Aşl-ı (6) āzer kuvvet ve nuşret ve mu[‘]āvenet⁹⁵³ ma[‘]nāsına كما يقل من ال معاونت (8) بالغ شديد القوة و قد يستعمل من التفعّل تأزراى بالغ [A-16b] (7) نصر مؤزراى والستر⁹⁵⁴ والقوة⁹⁵⁵ (9) ile vāқи[‘] oldı sehv⁹⁵⁷ba[‘]zı nüşhalarda izrār rāeyn⁹⁵⁶ (10) ايشند انشد ناعلى بن ابراهيم⁹⁵⁹ قال انشد نا ثعلب (11) كثرت النباة والازر والازار (12) تأزر فيه البنت حتى تجلت⁹⁶⁰ رباه⁹⁶¹ و حتى ماترى⁹⁶² النساء⁹⁶³ بصف البعيت شدة له ازرى بمرته حازم على موقع من امره⁹⁶⁵ (13) (14) القوة⁹⁶⁴ والتقوية⁹⁶⁴ والاعانتة قال متفاهم⁹⁶⁶ (15) oldıklar⁹⁶⁸ müntehī⁹⁶⁷ Hāşimīye-ı nesebleri sādāt-bu beyt ile aşl⁹⁶⁶ و منه التوفيق⁹⁶⁹ .⁹⁷⁰ 971 aleyhi'r-raḥme⁹⁶⁹ mebnādur ‘

⁹⁴⁸ tāhirāt-ı: +ümmühāt-ı H M.

⁹⁴⁹ raḍiya'llāhü: +Ta[‘]ālā A.

⁹⁵⁰ māddeinde: māddeinden H.

⁹⁵¹ zāra: izāra M.

⁹⁵² ba[‘]dehū: -H, ve M.

⁹⁵³ mu[‘]āvenet: +ve mu[‘]āzedet H M.

⁹⁵⁴ H. وبالقوة : والقوة⁹⁵⁴

⁹⁵⁵ H. فى من:

⁹⁵⁶ Kemā yuḫālu naşrun mü'ezzerun bāliḡun şedīdü'l-ḫuvve ve ḫad yusta'melu min ettefa'ul-te'ezzerā bāliḡun mine'l-mu'āveneti ve's-sitri ve'l-ḫuvveti/Aynen söylenildiği gibi "müezzer yardım etti" yani çok güçlü olan. Bazen tefā'ul kalıbından da kullanılır "te'ezzerā" yani yardım, kuvvet, örtme de üst derecede.

⁹⁵⁷ rāeyn: iki rā[‘]-ı mühmele H M.

⁹⁵⁸ vāқи[‘] oldı sehv eylemişlerdür: sehv vāқи[‘] olmuşdur H M.

⁹⁵⁹ H M. ابراهيم: ادبالم: A, تميم

⁹⁶⁰ H. رياه: رياه

⁹⁶¹ A. وصل: و حتى

⁹⁶² H M. النساء: النساء

⁹⁶³ A H M. بصف: بصف

⁹⁶⁴ A. التقوية: التقوية

⁹⁶⁵ A. البنت: البنت

⁹⁶⁶ Yuḫālu te'ezzerā e'n-bintü eyiştetde eñşedenā ‘Alī bin İbrāhīm ḳāle eñşedenā Şa‘leb: Kız çocuğu te'ezzer etti diye söylenir yani güçlendi. Alī bin İbrāhīm Sa'leb'in şu şiirini söyledi: Te'ezzerā fīhi e'l-bintü ḫattā tecellet/Ribāhū ve ḫattā mā terāe'n-nisā nuvvemen yeşifu: Orada kız/bitki büyüdü güçlendi ta ki kendisini gösterdi ve hatta kadınlar uyku gözü görmediler. Keşretü'n-nebāt ve't-taḫviyetü ve'l-i'ānetü ḳāle e'l-Saleb: Bitkilerin/kızların çokluğunu vâsf ediyor. Kelime olarak izr ve izrār şu anlamlara geliyor kuvvet, güçlendirme, yardım etme. Şededtü lehū ezrī bimurreti ḫāzimin/‘Alā mevқи[‘] in min emrihi mütefāḳımın: Gücümü ḫāzimin yardımıyla çoğalttım; onun işinin konumu üzere yoğunlaştım.

⁹⁶⁷ Hāşimīye: Hāşimīyeye M.

از اشک تلخ کاسه زهر است چشم من

دایم بماتم حسن آن احسن الهدا

[H-25b] (16) Ez-eşk-i telh kâse-i zehrest çeşm-i men

(17) Dâ'im be-mâtem-i Ḥasan ān aḥsenü'l-hüdā

[D-14b] [M-41b] (18) Ya'ni⁹⁷² benüm dîde-i mâtem-dîdem eşk-i telh ile bir kâse-i zehr-i ser-şāra (19) beñzer ki aḥsenü'l-hüdā İmām-ı hümām nūr-ı dü⁹⁷³-çeşm-i ıstıfā İmām-ı Ḥasan (20) bin 'Alī bin Ebū Ṭālib kerremu'llāhi⁹⁷⁴ vechehū⁹⁷⁵ raḍiya'llāhu 'anhuñ⁹⁷⁶ (21) mâtemiyle i (22) -ābe-ı zehr-cām-e şadābı rızān v-i zehr-ol kâse⁹⁷⁷ انا فنا⁹⁷⁷ ḥayf ile⁹⁷⁸ dehān-ı 'āvīye⁹⁷⁹ zebān-ı kec-gerdāni⁹⁸⁰ reyyān itmedeyüm. İlāhī (23) ol nūr-ı çeşm-i şāhid-i gencîne-i zūhūruñ gülū-yı mübārekine isāle-i (24) sümūma müteşaddiyāne mu'āvene-i cezā-yı⁹⁸¹ ğayūr-ı ulūhiyyetüñi⁹⁸²) (⁹⁸⁵984983 ما يستحقه⁹⁸²) vekil itdüm. Li-nāmıkhī⁹⁸⁶:

اثر جوا امته ارواه سما⁹⁸⁷

عنايته جده يوم (26) الجزا⁹⁸⁸

يزيد عليه لعن ثم لعن⁹⁸⁹

⁹⁶⁸ muntelhī: müsem mā M.

^{969c} aleyhi'r- raḥme: raḥmetu'llāhi 'aleyh M.

⁹⁷⁰ Ve minhü't-tevfik: Başarı ondandır -H, و با الله العون -H, Ve billāhi'l-avn: Yardım Allah sayesinde şahh şahh M.

⁹⁷¹ Ve minhü't-tevfik: Başarı ondandır.

⁹⁷² ya'ni: + ey M.

⁹⁷³ dü: -H.

⁹⁷⁴ kerremu'llāhi: -H.

⁹⁷⁵ vechehū: +ve A, İmām-ı Ḥasan bin 'Alī'l-murtaẓā H M.

⁹⁷⁶ raḍiya'llāhu 'anhuñ: raḍiya'llāhu 'anhümānuñ H M.

⁹⁷⁷ Ānen fe-ānen/An-be-an.

⁹⁷⁸ ḥayf ile: ḥayfla A D.

⁹⁷⁹ 'āvīye: عوا H M.

⁹⁸⁰ "Kec-revāni" V (der), "Kec-gerdāni" N (der).

⁹⁸¹ cezā-yı: cezāyī H.

⁹⁸² ما يستحقه: +ğayūr-ı ulūhiyyetüñi D, یی يستحقه H.

⁹⁸³ الوهتك: الوهتكی A.

⁹⁸⁴ ğayūr-ı ulūhiyyetüñi: -D -N.

⁹⁸⁵ Mā yesteḥıkkuhu/Neyi hakediyorsa.

⁹⁸⁶ li-nāmıkhī: A, حسبنا الله ونعم وكيل, li-nāmıkhī: D, حسبنا الله ونعم وكيل, li-münşiihi H, حسبنا الله ونعم وكيل, li-nāmıkhī M.

⁹⁸⁷ اثر جوا امته: -D

⁹⁸⁸ الفدا: الجزا H M.

⁹⁸⁹ عليه مصحف لفظ الجزا يزيد عليه لعن ثم لعن: -H, -M.

عليه مصحف لفظ 990 الجزء 991

ايوان دل زداغ حسينم منقش است

شجر ف سوده اش بود از خاک كربلا

93. (27) Eyvān-ı dil zi-dāğ-ı Hüseynem münakkaşest⁹⁹²

(28) Şencarf sūdeş buved ez-ḥāk-i Kerbelā

[M-42a] (29) Ya' nī mātem-ḥāne-i dil-i eḥibbā dāğ-ı āteş-i şeh-zāde-i ḳalem-rev-i beḳā ile şöyle (30) münakkaş ve sūzāndur ki ḥāk-i Kerbelādan şu' le-i şencarf-ı (31) ḥūnī-reng anuñ der-i⁹⁹³ dīvārına sūde vü sayīde ḳılınmışdur.

[V-14a]

(1) Li-nāmıḳıhī⁹⁹⁴:

İlāhī tābe-rūz-ı cem' -i [A-17a] maḥşer

Şeved ān mārḳ-ı [N-14b] ebter mükedder

(2) *Be-güyem çist ān mārḳ ki dānī*

'Avāgāh-ı cihān-rā cerv⁹⁹⁵ -i ebter⁹⁹⁶

[D-15a] (3) *Ber-ū nefrīn⁹⁹⁷ ü şad⁹⁹⁸ nefrīn [H-26b] āmīn*

Şeved düşnām ber-düşnām-ı ekşer

(4) *Be-lām u 'ayn u nūn peyveste bāşed*

Ber-ū hem cümle enşāreş mükerrer⁹⁹⁹

⁹⁹⁰ "Hırā-rā taşḥīf konīm Hırā bāşed be-ma' nī-i kūh bāşed" A (der), "Lafza-i Hırā-rā taşḥīf konīm Hırā bāşed be-ma' nī-i kūh bāşed" D (der).

⁹⁹¹ Etercü ümmetün ervāhu semmen/' İnāyete ceddihı yevme'l-cezā'ı/Yezīd 'aleyhi la' nun şümme la' nun/' Aleyhi muşahḥafun/muşahḥıfıfun lafzü'l-cezā'ı: Yezīd, onun üzerine lanet olsun, karşılık kelimesi olumsuz şekilde üzerine olsun.

⁹⁹² münakkaşest: be-naḳşest N.

⁹⁹³ der-i: der ü H M.

⁹⁹⁴ li-nāmıḳıhī: -A -D -H -M.

⁹⁹⁵ "Cerv: Cerv küçük köpek" A (der), "Cerv kelb-i şağır" D (der).

⁹⁹⁶ Tüm satır: -H -M.

⁹⁹⁷ nefrīn: şad-nefrīn D.

⁹⁹⁸ ü şad: -D.

⁹⁹⁹ Tüm satır: -H -M.

(5) *Ne-yārem nām-ı şūmeş yād kerdēn*

Ke'z-ū āyīneem¹⁰⁰⁰ bāşed muğayyer¹⁰⁰¹

(6) *Ber-ū terkīb-i lām u 'ayn u nūnī*

Şumār zerrehā dārem mükerrer¹⁰⁰²

زینت دهم عبادت خودرا بدر اشک

شاید کند بدرکه زین العباد جا

(7) *Zīnet dihem 'ibādet-i ḥod-rā be-dürr-i eşk¹⁰⁰³*

(8) *Şāyed koned be-dergeh-i Zeyne'l-'ibād cā¹⁰⁰⁴*

(9) *Ya' nī kendi 'ibādetüme murvārīd-i eşkümle zīnet virürüm ki şāyed dergāh-ı*

(10) *rahmet-i iktināh-ı İmām-ı Zeyne'l-'ibād ḥazretlerinde ārām u qarāra ruḥşat-yāb ola¹⁰⁰⁵.*

خاک من از محبت باقر پس از وفات

کردد بچشم آهوی زنهار توتیا

95. [M-42b](11) *Ḥāk-i men ez-muḥabbet-i Bākır pes¹⁰⁰⁶ ez¹⁰⁰⁷-vefāt*

(12) *Gerded be-çeşm-i āhū-yı zinhār¹⁰⁰⁸ tūtiyā*

(13) *Ya' nī İmām-ı Muḥammed-i Bākır 1010 علیہ اسنی سلام اللہ 1009 تعالیٰ*

ḥazretlerinüñ muḥabbetlerinden (14) benüm ḥāk-i türbetüm āhuvān-ı zīnhār¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁰ āyīneem: āyīnem D.

¹⁰⁰¹ Tüm satır: -H -M.

¹⁰⁰² Tüm satır: -H -M.

¹⁰⁰³ "Dürre beñzer eşkümle kendü 'ibādetüme zīnet virürüm. Zeyne'l-'ibād ḥazretleri şāyed ki kendü derinde yer vire" D (der).

¹⁰⁰⁴ Ravzun /روض بطیبة والغری و کربلا / وطوس والזור و سامراء / ماژمئهم فی کربته الا انجلت / وتبدل الضراء بالسراء " biṭaybete ve'l-ğarbiyyü ve Kerbelâ/Ve Tūs ve'z-zevrâ ve sāmerrâ/ Mārumtuhum fī kerbetin illâ incellet/ Ve-tebeddele e'ḍ-ḍārrâ'u bi's-serrâ'i: Taybe'de bir bahçe ve e'l-Garbî'de ve Kerbelâ ve Tūs ve e'z-Zevrâ ve Sāmerrâ siz onları hangi zorluğa soktuysanız illâ ki o zorluklar aşıldı ve sıkıntı sevince dönüştü. (Rubā'î) Bu rubā'î e'imme-i kerāmet-i merākīd-ı şerīfelerin beyān ider. Şevket merḥūm aşlda imām Bākır raḍiyallāhu 'anhūñ medfūn oldukları ḥāk-i pākđendür" A (der).

¹⁰⁰⁵ ola: +raḍiya'llāhu 'anh H M.

¹⁰⁰⁶ pes: پ /- A.

¹⁰⁰⁷ ez: -A.

¹⁰⁰⁸ zinhār: zīnhār A D H M (Bu kelimenin altına "Āhū-yı ḥürmetest" yazılmıştır).

¹⁰⁰⁹ تعالیٰ: من الغائب والحاضر + : العالی Min e'l-ğā'ib ve'l-ḥāḍır: İster huzurda bulunanlardan ister bulunmayanlardan H M.

¹⁰¹⁰ Aleyhi esnā selāmi'llāhi Te'ālā/Allāh'ın en yüksek selamı onun üzerine olsun.

¹⁰¹¹ zīnhār: -H -M.

u¹⁰¹²taḥassür ü¹⁰¹³ ' ismetün dīdesine (15) tütüyā olur. Zinhār¹⁰¹⁴ ve zīnhār¹⁰¹⁵ on ma' nāda¹⁰¹⁶ isti' māl olunur¹⁰¹⁷. (16)¹⁰¹⁸ Emān ahd ü peymān te'kīd emānet ters¹⁰¹⁹ ü bīm şikāyet perhīz (17) ḥasret¹⁰²⁰ ve efsūs şitāb ve¹⁰²¹ heves¹⁰²² ve āgāhī. Bu beytde mekān-ı ma' rūf¹⁰²³ ve¹⁰²⁴ taḥassür (18) ma' nāsınadır ki şeref¹⁰²⁵-i ziyāretleriyle¹⁰²⁶ müteşerrif olamadığına¹⁰²⁷ (19) te'essüf¹⁰²⁸ yāhūd aşlında ol ḥākden olmağla āhuvān-ı zinhār u¹⁰²⁹ ḥasret¹⁰³⁰ (20) anuñ türābını¹⁰³¹ tütüyā iderler dimek olur¹⁰³².

رنک رخم بهار کل جعفری شده است

از بهر صدق آن شفق صبح اهدا

(21) Reng-i ruḥem¹⁰³³ bahār-ı gül-i Ca' ferī şudest¹⁰³⁴

[H-27a] (22) Ez-behr-i şıdık-ı ān şafağ-ı şubḥ-ı ihtidā¹⁰³⁵

¹⁰¹² u: -A -H -M.

¹⁰¹³ taḥassür ü: -D.

¹⁰¹⁴ zinhār: zīnhār A D H M.

¹⁰¹⁵ zīnhār: zinhār M.

¹⁰¹⁶ ve zīnhār on ma' nāda: aşl-ı luğatda kelime-i taḥzīr olmağla ve ma' nā-yı ' işmetde A, aşl-ı luğatda kelime-i taḥzīr olmağla ve ma' nā-yı ' işmetde daḥı D, ve zīnhār on ma' nāya H.

¹⁰¹⁷ olunur: olagelmişdür zīnhār ta' bīri ile kaşdı ma' lūmdur A D.

¹⁰¹⁸ 16, 17, 18, 19, 20. satırlar D nüshasında tamamen farklıdır: Rubā'ī: Ravḍun bi-Ṭaybetihî ve'l-ğarī ve Kerbelā ve bi-Ṭūs ve'z-Zevrā' ve-Sāmerrā māruntuhum fī kürbetin illā in cellet [D-15b] ve tebeddele e'z-żarrā' u bi's-serrā/Taybe Medīne'deki Bakī mezarlığı, Garī Hz. İmām-ı Alī Rızā'nın türbesinin bulunduğu Necef; Kerbelā Mûsî-i Kâzım'la onun torunu Muhammed Cevād'ın mezarının bulunduğu Bağdat'taki Kâzımiyye mezarlığına işaret ediyor, Samerrâ'da iki imamın mezarı var: Alī el-Hādî ile Hasan el-Askerî (İbn-i Şehrâşub'un Menâkıbu âl-i Ebî Tâlib'inde geçmektedir)(Hazrecî, 2010, s. 195). bu rubā'ī e'imme-i kirām ḥazretinüñ merākıd-ı şerīflerin beyān ider. Şevket merḥūm aşda İmām-ı Bâkır 'aleyhi's-selām ḥazretlerinüñ medfen oldukları ḥāk-i pâkdendir.

¹⁰¹⁹ ters: -A.

¹⁰²⁰ "emān" kelimesinden "ḥasret" kelimesine kadar kelimelerin altına l'den 10'a kadar numara verilmiştir V.

¹⁰²¹ ve: -M.

¹⁰²² heves: hūş H M.

¹⁰²³ mekān-ı ma' rūf: -A -H -M, "Şaḥḥ: Mekān-ı ma' rūf" yazılıp metne eklenmesi gerektiğine işaret edilmiştir V (der), mekān N.

¹⁰²⁴ ve: -H.

¹⁰²⁵ şeref: teşerrüf A.

¹⁰²⁶ ziyāretleriyle: ى / ى H.

¹⁰²⁷ olamadığına: olamadığından H.

¹⁰²⁸ te'essüf: +iderler H M.

¹⁰²⁹ zinhār ve: "Şaḥḥ: Zinhār ve" şeklinde altına not düşülmüştür V, -N.

¹⁰³⁰ āhuvān-ı zinhār u ḥasret: āhuvān-ı ḥasret A H M.

¹⁰³¹ türābını: ḥākini H M.

¹⁰³² dimek olur: -A -N, dimekdür H M.

¹⁰³³ ruḥem: ى / ى A.

¹⁰³⁴ şudest: şudeest D.

[M-43a] (23) Gül-i Ca'ferī bir nev'e meşhūr güldür. Ol diyârlarda gâyet maḳbûl¹⁰³⁶ (24) olmağla İmâm-ı Ca'fer-i Şâdıḳ 'aleyhi's-selâm¹⁰³⁷ ḫâzretlerini¹⁰³⁸ telmîḫ iderler¹⁰³⁹.

از اشتیاق موسیٰ کاظم بسینه ام
آتش فشان چو شعله طوریست داغها

97. [A-17b] (25) Ez-iştıyâḳ-ı Mûsî-i Kâzım be-sîneem

(26) Āteş-feşân çu şu'le-i Tûrist dâğhâ

(27) Bu daḫı Kâzım ve Tûr esâmî-i cebeleyn olmağla İmâm-ı Mûsî-i Kâzım 'aleyhi's-selâm¹⁰⁴⁰ (28) ḫâzretlerini telmîḫ buyururlar.

یا رب چنان مباد که جای دگر دلم
خود را ز مشهد تو برفتن دهد رضا

(29) Yâ Rabb çunân me-bâd ki cây-ı diger dilem

(30) Ḥod-râ zi¹⁰⁴¹-Meşhed-i tu be-reften dihed rızâ

(31) Ya' nî gönlüm¹⁰⁴² senüñ Meşhed-i pâküñden ğayrı maḫalle gidüp 'arz-ı ḫâcât

[V-14b]

(1) itmege rızâ-dâde oldıgın Allâh baña göstermesün dimek olur¹⁰⁴³.

دوریست کز خیال نقی کاسه سرم
پر مغز معرفت بود و خالی از هوا

99. [M-43b] [N-15a] (2) Devrîst k'ez-ḫayâl-i Taḳî kâse-i serem

[D-16a] (3) Pür-mağz-ı ma'rifet buved ü ḫâlî ez-hevâ

(4) Ya' nî bir müddetdür ki kâse-i serüm¹⁰⁴⁴ ḫayâl-i şevḳ¹⁰⁴⁵-i İmâm-ı Taḳî ile 'aleyhi's-selâm¹⁰⁴⁶ (5) ile¹⁰⁴⁷ pür-mağz-ı ma'rifet ve lebrîz-i ḫâḳâyıḳ-ı maḫabbet olmışdur¹⁰⁴⁸.

¹⁰³⁵ "Ba' zî nüshada şubḫ-ı ibtidâdur. Aña göre şubḫ-ı ibtidâdan murâd şubḫ-ı ezel şafaḳdan murâd sürḫ-rûluḳdur" M (der).

¹⁰³⁶ maḳbûl: mu' teber H M.

¹⁰³⁷ Şâdıḳ 'aleyhi's-selâm: -H -M.

¹⁰³⁸ ḫâzretlerini: ḫâzretlerin A, ḫâzretlerine anuñla H M.

¹⁰³⁹ iderler: ider D H, eylediler M.

¹⁰⁴⁰ 'aleyhi's-selâm: -H -M.

¹⁰⁴¹ zi: ز / ر A.

¹⁰⁴² gönlüm: -H.

¹⁰⁴³ dimek olur: +raḫmetu'llâhi 'aleyh M.

از صیقل خیال تقی کان در جمال

آیینه خانه دل خود داده ام صفا

(6) Ez-şayqal-ı hayāl-i Taqī k'ān dūr-i cemāl

(7) Āyīne-ḥāne-i dil-i ḥod dādeem şafā

(8) Ya' nī dūr-i cemāl-i kemāl olan İmām-ı hümām-ı müttakī-i Taqī¹⁰⁴⁹ 'aleyhi's-selāmuñ¹⁰⁵⁰ [H-27b] şayqal-ı (9) elem-zidāy-ı hayālinden āyīne-ḥāne-i derūnuma cilādād-ı şafā (10) olmışum¹⁰⁵¹. Ekşer nüshada¹⁰⁵² cilā vāqī' olmuştur.

بیگانه چون شود دلم از یاد عسکری

چشم بخواب شکر موت است آشنا

101. (11) Bī-gāne çun şevd dilem ez-yād-ı 'Askeri¹⁰⁵³

(12) Çeşmem be-ḥ'āb-ı şekker-i mevteş āšnā

[M-44a] (13) Ya' nī çunki e'imme-i kirām 'aleyhüme's-selām ḥazerātını bervech-i tertīb zikre (14) taşaddī buyurdılar. İmām-ı Ḥasan-ı¹⁰⁵⁴ 'Askeri' 'aleyhi's-selām¹⁰⁵⁵ ḥazretlerini (15) zikr ve temdihden nice bigānevār-ı i' rāz ideyüm ki çeşmüm ḥ'āb-ı (16) şeker-i mevte āšnādur. Ya' nī şeker-ḥ'āb mevteş dimekdür. Be-ḥasbe'z- (17) zāruret¹⁰⁵⁶ şeker mevteş muzāf olmuştur. Müfād-ı beyt: Ölüm var (18) ve¹⁰⁵⁷ āḥiret [A-18a] ve 'azāb¹⁰⁵⁸ muḥaqqākdur¹⁰⁵⁹. Muvahhidin-i ümmet-i İslāmiyāna [D-16b] lāyık (19) olan 'azāb-ı āḥiretten ḥavf idüp mā-lāya' niden ictināb (20) eylemekdür¹⁰⁶⁰ demek olur.

¹⁰⁴⁴ serüm: hām-ı şu' ūrum H M.

¹⁰⁴⁵ şevk: ش / س A.

¹⁰⁴⁶ 'aleyhi's-selām: -H -M.

¹⁰⁴⁷ ile: -A -D -H.

¹⁰⁴⁸ maḥabbet olmuştur: muḥabbetdür A D.

¹⁰⁴⁹ Taqī: Taqīnūñ H M.

¹⁰⁵⁰ 'aleyhi's-selāmuñ: -H -M.

¹⁰⁵¹ olmışum: olmuştur H, olmuştumdur A D M.

¹⁰⁵² nüshada: nüsha D, nüshalarda H M.

¹⁰⁵³ "İmām-ı 'Asker ḥazretleri zikr ve medhinden dilüm nice bigāne olur. Dā'im zikr ve medhindeyüm çeşm ki murādumı 'ayāndur. Mektübü irādesiyle sükker ile inşād memzūc olduḡda 'Askeri olmaḡla her dem zikri didem pişine bu hayālüm ḥavfındandır demek olur [...] mażmündür mülāḥaza olunsa mevteş [...] oluncaya deḡin zikr ve fikrinden dūr ve ḥālī olmam demek ister" M (der).

¹⁰⁵⁴ Ḥasan: -D.

¹⁰⁵⁵ 'aleyhi's-selām: -H -M.

¹⁰⁵⁶ ḥasbe'z-zāruret: ḥasbe'l-iḡtizā H M.

¹⁰⁵⁷ ve: -A -H -M.

¹⁰⁵⁸ 'azāb: + ve 'iḡāb A D H M.

¹⁰⁵⁹ muḥaqqākdur: +dimekdür H M.

¹⁰⁶⁰ eylemekdür: itmekdür D H M.

Ma' lūmdur ki ğulāt-ı Revāfızdan¹⁰⁶¹ bir ẗā'ife-i (21) ħabīse teşeyyü'-i āl-i beyt iddi' āsıyla İmām-ı Ḥasan-ı ' Askerī ḥazretlerine (22) nice nā-sezā kelimāt-ı mevḥūş¹⁰⁶² söylemekde mütecāsirlerdür¹⁰⁶³. Anlardan¹⁰⁶⁴ (23) teḥazzürī¹⁰⁶⁵ imā iderler¹⁰⁶⁶.

بستم بکاهواره تن طفل روح را

اخر براه مقدم مهدی کنم فدا

[M-44b] (24) Bestem be-gāhvāre-i ten tıfl-ı rūḥ-rā

[H-28a] (25) Āḥir be-rāh-ı maḥdem-i Mehdī konem fedā

(26) Ya' nī kūdek-i cān-ı şīrīnūmi gah-vāre-i tene kımāṭ-bend eyledüm ki İmām-ı (27) hümām-ı düvāzdeh-i hādī ya' nī İmām-ı şāḥibü'z-zamān¹⁰⁶⁷-ı Mehdī (28) ' aleyhi's-selāmuñ maḥdem-i pākine fedā eylesem gerek.

از امت شمایم و یا ایها الامام

دانید خرقه پوش خودم یا اولی العبا

103. (29) Ez-ümme't-i şumāyem ü yā eyyühe'l-İmām

(30) Dānīd¹⁰⁶⁸ ḥırқа-pūş-ı ḥodem yā ulü'l-' abā

(31) Ya' nī sizüñ ümme't-i dīn-i muḥabbet-i āyīniñüzdenim ve sizüñ kendi ḥırқа-

[V-15a]

(1) pūşīñuzum ey ulü'l-' abā dimekdür¹⁰⁶⁹. Ulü'l-' abā āl-i beyte itlāk (2) olunur. [N-15b]

Ta' bīr-i ḥāş ve¹⁰⁷⁰ ' ünvan-ı kerāmet iḥtişāşıdır¹⁰⁷¹ ki **(3) عنكم الرجس اهل**

البيت و يطهر کم **1072 يطهیر**¹⁰⁷³ 1074 i şerīfī nüzülünde sa' ādetle efendimüz ḥazretleri-(4) āyet

[D-17a] [M-45a] şalla'llāhu Ta' ālā¹⁰⁷⁵ (5) ' aleyhi ve sellem ve İmām-ı hümām-ı¹⁰⁷⁶ ' Alī

¹⁰⁶¹ Revāfızdan: Şī' adan H M.

¹⁰⁶² mevḥūş: muvahḥaşe A D, mevḥūşe H M.

¹⁰⁶³ söylemekde mütecāsirlerdür: isnād ve iftirā iderler H M.

¹⁰⁶⁴ anlardan: +tenfīr ve A.

¹⁰⁶⁵ taḥzīri: tenfīr ve taḥzīri A D, taḥzīr ve tenfīri H M.

¹⁰⁶⁶ iderler: raḥmetu'llāhi Ta' ālā ' aleyh H, raḥmetu'llāhi ' aleyh M.

¹⁰⁶⁷ şāḥibü'z-zamān: şāḥib-zamān A D.

¹⁰⁶⁸ dānīd: dānīde A.

¹⁰⁶⁹ "Şaḥḥ: Dimekdür" yazılıp sonradan cümleye eklenmiştir M.

¹⁰⁷⁰ ve: -A.

¹⁰⁷¹ iḥtişāşıdır: iḥtişāş H.

¹⁰⁷² تطهیرا: تطهیرا D.

¹⁰⁷³ Kur'ān, Ahzāb 33/33: İnnemā yurīdu'llāhu li yuzibe ' ankumu'r-ricse ehle'l-beyti ve yuṭahhirekum ṭaḥḥiren: Ey peygamberin ev halkı, Allāh sizden ancak günah kirinizi gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.

¹⁰⁷⁴ efendimüz ḥazretleri: meḥḥar-ı kevneyn ve resülüş-şakāleyn H M.

¹⁰⁷⁵ Ta' ālā: -H.

bin¹⁰⁷⁷ Ebî Tâlib keremu'llâhi vechehû ve Fâtîmatü'z- (6) zehrâ rağiya'llâhu¹⁰⁷⁸ 'anhâ ve imâameyn-i kirâameyn¹⁰⁷⁹-i hümâameyn¹⁰⁸⁰ şalavātu'llâhi 'aleyhimâ (7) hâzretini¹⁰⁸¹ ki mecmû' beş 'aded zevât-ı kirâm 'aleyhüm efđalü's-şalātu (8) ve's-selâm hâne-i Ümmü Seleme¹⁰⁸²de¹⁰⁸³ bir kisâ-yı şerife tahtında behem âmede-i tekrîm (9) olup nüzûl iden âyet-i şerîfeyi kırâ'at ve üç kerre¹⁰⁸⁴ zîm ve tefhîm (10) ile ta¹⁰⁸⁶ يطهرکم¹⁰⁸⁵ يطهيرا¹⁰⁸⁶ buyurduklarında Ümmü Seleme [H-28b] hâzretleri¹⁰⁸⁷ rağiya'llâhu (11) Ta'âlâ 'anhâ¹⁰⁸⁸ dağı bu hâzret-i şerefe duğûle rağbetde zebân-güşâ-yı niyâz (12) [A-18b] olduğuda لاوانت بخير¹⁰⁸⁹ 1089 meşhûr elsine-buyurduğuları şikât-ı¹⁰⁹¹ şikât-ı¹⁰⁹⁰ dur¹⁰⁹¹ (13) آل العبا رسول الله و ابنته والمرضى ثم سبطاه اذا جمعوا¹⁰⁹³.

افتاده و شكسته دل و لاغری چو من

پیدا نشد بسلسله نقش بوریا

(14) Üftâde vü şikeste-dil ü lâğarî çu men

(15) Peydâ ne-şud be-silsile-i nağş-ı büriyâ¹⁰⁹⁴

(16) Ya' nî benüm gibi üftâde ve şikeste-dil ve za'îf silsile-i nağş-ı büriyâda dağı peydâ¹⁰⁹⁵ olmamışdur.

¹⁰⁷⁶ İmâm-ı hümâm: -H -M.

¹⁰⁷⁷ bin: ibn H.

¹⁰⁷⁸ rağiya'llâhu: +Ta'âlâ D.

¹⁰⁷⁹ kirâameyn: hümâameyn D H.

¹⁰⁸⁰ hümâameyn: kirâameyn D H.

¹⁰⁸¹ hâzretini: hâzretini A D, hâzreti H M.

¹⁰⁸² Seleme: Sellem A.

¹⁰⁸³ Selemede: +rağiya'llâhu 'anhâ H M.

¹⁰⁸⁴ kerre: • /- A.

¹⁰⁸⁵ D. تطهيرا: يطهيرا.

¹⁰⁸⁶ Kur'ân, Ahzâb 33/33: Ve yuṭahhirekum ṭaṭhîran/Sizi tertemiz yapmak istiyor.

¹⁰⁸⁷ hâzretleri: -H -M.

¹⁰⁸⁸ rağiya'llâhu Ta'âlâ 'anhâ: rağiya'llâhu anhâ hâzretleri H M.

¹⁰⁸⁹ Lâ ente biḥayrin/Değilsin ama sen de hayır üzeresin.

¹⁰⁹⁰ şikât: ت / ب A.

¹⁰⁹¹ şikâtdur: + beyt H M.

¹⁰⁹² جمعوا: جمعوا A, جمعوا B, +Bî-çâreem ġarîbem derd-i dilî ki nîst/Rûyî be-hîç bâb me-râ coz der-şumâ H, + على الله فى كل الامور توكلى و بالخمس اصحاب العبا توسلى محمد المختار و ابناه بعده و فاطمة الزهرا والمرضى على D, + على الله فى كل الامور توكلى و بالخمس اصحاب العبا توسلى محمد المختار و ابناه بعده [b45- M] و فاطمة الزهرا keżâlik Ala'llâhi fî külli'l-umûri tevekkülî ve bi'l-ḥamsi eşḥâbi'l-'abâ'i tevessülî Muḥammedin e'l-muḥtârî vebnâhu ba' dehu ve Fâtîma e'z-Zehrâ ve'l-murtazâ 'Alî: Bütün işlerde tevekkülüm Allâh'adır. Tevessülüm 'abâ sahipleri beş kişidir. Seçkin peygamber Muhammed, onun iki torunu, Fâtîmatü'z-Zehrâ ve Alî e'l-murtazâ'dır M.

¹⁰⁹³ Âlü'l-'abâ resûlü'llâhi vebnetuhu ve'l-murtazâ şümme sibṭâhu izâ ceme'û/Abâ ailesi Resûlü'llâh, onun kızı, Ali e'l-murtazâ, sonra iki torunudur.

¹⁰⁹⁴ "Bî-çâreem ġarîbem derd-i dilî ki nîst/Rûyî be-hîç bâb coz der-şumâ" A (der).

شوکت خموش شوکه زبان محرم تو نیست

بکشا زبان دل که کنی عرض مدعا

105. (17) Şevket ḥamūş şev ki zebān maḥrem-i tu nīst

(18) Be-gşā zebān-ı dil ki konī ‘ arz-ı müdde‘ ā

[D-17b] (19) Zīrā zebān-ı dil ‘ arz-ı müdde‘ āda zebān-ı dehenden eblağ olduğu zāhirdür¹⁰⁹⁶.

عاشق که ره بخلوت معشوق میبرد

عرض نیاز را بخموشی کند ادا

(20) ‘ Āşık ki reh be-ḥalvet-i ma‘ şūḫ mī-bered

(21) ‘ Arz-ı niyāz-rā be-ḥamūşī koned edā

(22) Ya‘ nī ‘ āşık ki ḥalvet¹⁰⁹⁷-i ma‘ şūḫa vuşul bula. Edā-yı ‘ arz-ı niyāz¹⁰⁹⁸ da (23) ḥamūş olmağ gerek. [M-46a] Zīrā mūrā‘ āt-ı ṭarīḫ-i edeb böyledür.

وقت کرشمهای عروس سخن گذشت

دیگر بلند شد زدودست ابروی دعا

107. (24) Vaḫt-i girişmehā-yı ‘ arūs-ı sūḥan güzeşt¹⁰⁹⁹

[H-29a] (25) Dīger büleñ şud zi-dü-dest ebrü-yı du‘ ā

(26) Ya‘ nī ‘ arūs-ı sūḥanuñ nāz u girişmesi vaḫti mürūr eyledi. Şimdi (27) dü-destden ziyāde ebrü-yı du‘ ā dırāz¹¹⁰⁰ oldı dimekdür¹¹⁰¹. (28) Bunda¹¹⁰² lafza-i dīger aḫyān-ı zamānide müsta‘ meldür¹¹⁰³.

تا از نسیم حادثه و افت خزان

باشد بباغ و بزم کل و شمع را فنا

(29) Tā ez-nesīm-i ḥādişe vü āfet-i ḥazān¹¹⁰⁴

(30) Bāşed be-bāğ u bezm-i gül ü¹¹⁰⁵ şem‘ -rā fenā

¹⁰⁹⁵ peydā: piçide-tār-ı zuhūr H M.

¹⁰⁹⁶ zāhirdür: zāhir ü bāhirdür A, müberhendür H M.

¹⁰⁹⁷ ḥalvet: ح / خ D.

¹⁰⁹⁸ ‘ arz-ı niyāz: ‘ arz u niyāz A.

¹⁰⁹⁹ güzeşt: der-güzaşt H.

¹¹⁰⁰ dırāz: ü zār H.

¹¹⁰¹ dimekdür: -H -M.

¹¹⁰² bunda: -H -M.

¹¹⁰³ müsta‘ meldür: müsta‘ mel oldı H M.

¹¹⁰⁴ ḥazān: ح / خ V.

¹¹⁰⁵ ü: -H.

(31) Ya^c nī tā kim nesīm¹¹⁰⁶-i hādise vü āfet-i hāzāndan bāğa ve bezm-i gül ü ruhsāre-i

[V-15b]¹¹⁰⁷

[N-16a] (1) şem^c e¹¹⁰⁸ fenā tārī ola¹¹⁰⁹.

بزم مخالفان تورا تا بصبح حشر

بادا چراغ مردمک دیده فنا

109. (2) Bezm-i muhālifān¹¹¹⁰-i tu-rā tābe-şubh-ı haşr

(3) Bādā çerāğ merdümek-i dīde-i fenā

[A-19a] [M-46b] (4) Ya^c nī senūn tā¹¹¹¹ rüz-ı haşr bezm-i muhālifānuña¹¹¹² merdümek-i dīde-i fenā [D-18a] çerāğ (5) olsun dimekdür¹¹¹³.¹¹¹⁴ وبالله التوفيق

[V-16b]¹¹¹⁵

[Kaside 2]

(1) Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm¹¹¹⁶

Fe 'ilātün/ Fe 'ilātün/ Fe 'ilātün/Fe 'ilün

(Fā^c ilātün)

(Fa^c lün)

اشيانرا زدم اتش زکستان رفتم

کردم ازبرک سفر بال زبستان رفتم

1. (2) Āşiyān-rā zedem āteş zi-gülistān reftem

(3) Gerdem ez-berg¹¹¹⁷ sefer-i bāl zi-bustān reftem¹¹¹⁸

(4) Ya^c nī¹¹¹⁹ āşiyān-ı hestī-i şuverīye āteş-zen-i tecrid olup¹¹²⁰ gülistān-ı (5) sāmān-ı ta^c ayyünden bir beste raht-ı 'ālem-i fenā oldum ve berg ve ber¹¹²¹-i (6)

¹¹⁰⁶ nesīm: -A.

¹¹⁰⁷ İkinci kasideye 16b varağından başlandığı için 15b varağı 5 satırdan oluşmaktadır V.

¹¹⁰⁸ şem^c e: şem^c H.

¹¹⁰⁹ ola: +kı^c a-güne ki ekşer irtibāt-ı hitām-ı da^c vāt bu güne olagelmışdür H M.

¹¹¹⁰ muhālifān: خ / ح A.

¹¹¹¹ tā: -A.

¹¹¹² muhālifānuña: خ / ح A.

¹¹¹³ dimekdür: dimek ola H, dimek olur M.

¹¹¹⁴ Ve billāhi't-tevfīk: Başarı sadece Allāh'tandır -D -H, لعونوبالله / Ve billāhi'l-^cavn: Yardım Allāh sayesinde M.

¹¹¹⁵ 16a varağı boş bırakılmıştır V.

¹¹¹⁶ Bi'smillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm: -H -M.

¹¹¹⁷ berg: per H.

¹¹¹⁸ Bu beyitin üzerinde A nüshasında "Kaşide-i bī-naẓīr", M nüshasında "Şerhü'l-kaşide" yazılmıştır M.

¹¹¹⁹ "Hāşılı berg-i seferden gayrı 'alā'ı kı terk itdüm" M (der).

ālāyişden sefer-i bāl eyleyüp [H-29b] bŭstān-ı ārzŭmendī vü āmālden¹¹²² geçdüm (7) dimek olur. Nüşhalarda berg vāķi^c olmuşdur. Aña göre sefere (8) muzāf ve bāl ma^c nā-yı taḥvīlde olan kerdem lafzına¹¹²³ mef^c ūl¹¹²⁴ olup¹¹²⁵ (9) ma^c nā¹¹²⁶ dimek olur ki berg-i seferden taḥvīl-i bāl idüp bŭstāndan (10) gitdüm. Zīrā **احدث [a47-M] سفراً يحدث لك** ı -i ḳalb itdüm. Maṭmaḥ-i (11) seferden taḥvīl-ta^c ayyüş¹¹²⁹ me^ʔālī ile berg ü¹¹²⁸¹¹²⁷رضقاً vuşŭlŭm olan bŭstāndan gitdüm (12) dimekte ma^c nā ṣaḥīḥ ve bāla¹¹³⁰ ma^c nā-yı¹¹³¹ cenāḥ-ı īḥām olur (13) ve daḥı¹¹³² bir ^cind ma^c nāsına oldığı zāhirdür. Buña göre sefer-i bāli kendümden (14) itdüm ta^c bīri āşiyān-rā zedem ta^c bīrine evfaḳ olur .¹¹³⁴¹¹³³خدماً صفا

شور سوداً بلد كوچەء تحقېقم شد

تا در دل زره چاك كرىبان رفتم

(15) Şŭr-ı sevdā¹¹³⁵ beled¹¹³⁶-i kŭçe¹¹³⁷-i taḥḳīḳem şud

[D-18b] (16) Tā¹¹³⁸ der-i dil zi-reh-i çāk-i girībān reftem

(17) Ya^c nī şu^c be-i ^caşḳ olan şŭr-ı¹¹³⁹ sevdā sākin oldığım kŭçe-i [A-19b] taḥḳīḳŭñ (18) maḥrŭse-i cŭnŭnı¹¹⁴⁰ olmuşdur. Anuñçun rāh-ı kŭçe-i çāk-i girībānı¹¹³⁹-i (19) āşufteġiden¹¹⁴¹ tā der-i vālā-yı¹¹⁴² ḳalem-rev-i dile dek ^cāzim ü rāhī oldum dimekdür.

¹¹²⁰ olup: idüp A.

¹¹²¹ ber: per H M.

¹¹²² āmālden: emāndan A.

¹¹²³ lafzına: ma^c nāsına H M.

¹¹²⁴ mef^c ūl: lafz-ı mef^c ūl H M.

¹¹²⁵ olup: olmaġla H M.

¹¹²⁶ ma^c nā: -H -M.

¹¹²⁷ رزقا:رضقاً D

¹¹²⁸ Uḥdiş seferan yuḥdiş leke rızḳan/Yolculuk yap rızḳ kazan.

¹¹²⁹ berg ü: berg-i H.

¹¹³⁰ bāla: bāl A.

¹¹³¹ ma^c nā-yı: ma^c nāsı A.

¹¹³² daḥı: +lafza-i H M.

¹¹³³ olur **خدماً صفا**: olur **دع ما كدرخدماً صفا**/Ḥuzmā şafā da^c mā keder: Bulanık olanı bırak arı olanı al D, ve sefer der-vaṭana mŭlḥiḳ-i meşreb-i ḳavm üzere olur H M, "Sefer der-vaṭan ez-muşṭalaḥāt-ı ḳavmest" M (der).

¹¹³⁴ Ḥuzma şafā/Arı olanı al.

¹¹³⁵ sevdā: Bu kelimenin altına "Aşḳ" yazılmıştır A.

¹¹³⁶ İlgili derkenar silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹¹³⁷ kŭçe: Bu kelimenin üzerine "Maḥrŭse-i cŭnŭnıdŭr" yazılmıştır A.

¹¹³⁸ tā: Bu kelimenin altına "Zīrā" yazılmıştır A.

¹¹³⁹ şŭr-ı: şŭr u H M.

¹¹⁴⁰ cŭnŭnı: cŭnŭn-ābādı H M.

¹¹⁴¹ "āşufteġiden" kelimesi daha okunaklı bir şekilde tekrar yazılmıştır A (der).

¹¹⁴² vālā: -H -M.

بار من بود چو شبنم نکه آب شده
سوی دکانچهء خورشید درخشان رفتم

3. [M-47b] (20) Bār-ı men bûd çu şebnem nıgeh âb şude

[H-30a] (21) Sûy-ı dükkânçe-i hürşîd-i dirâşşân refem¹¹⁴³

(22) Lafza-i bār nokta-i vâhîde ile. Ya^c nî dîde-i hayretümde¹¹⁴⁴ mânend-i şebnem kâle-i (23) vüs^c at-mâye-i ^c âşîkânem olan [N-16b] nıgeh¹¹⁴⁵ ki tâbiş-i envâr-ı ruhsâre-i cânânenen (24) âb-ı müzâb olmuş idi. Cânib-i dükkânçe-i hürşîd-i dirâşşâna gitdüm. (25) Tâ kâle-i şebnem-bâf-ı nigâhum rûy-ı seped¹¹⁴⁶-i bâzâr-ı envâr ola¹¹⁴⁷ و بالله الهادی¹¹⁴⁹¹¹⁴⁸.

[V-17a]

همت ای زاهد و رندانکه نلغزد پایم
شیشهء می به بغل سنک بدامان رفتم

(1) Himmet ey zâhid ü rindân ki ne-lağzed pâyem

(2) Şîşe-i mey be-bağal seng be-dâmân refem

(3) Lafza-i rind müferriden lafza-i müferride¹¹⁵⁰-i zâhîde ^c aţfda mütenâsibü'l- kelime (4) ve ânki zamîr¹¹⁵¹ ve¹¹⁵² râbiţa olmağda ţab^c a hoş gelür. Ya^c nî ey zâhid ve (5) rind lağzîde-pâ [M-48a] olmamağ¹¹⁵³ için sizlerden baña bir himmet recâ iderüm¹¹⁵⁴. (6) Yâhûd cem^c olmağ¹¹⁵⁵ üzere¹¹⁵⁶ ey zâhid ve ey rindân dimek ola. Zîrâ (7) şîşe-i mey zîr-i bağalumda ve seng dâmânumdudur. Bu hâletde [D-19a] lağziş-i (8) pâ şikestegî-i şîşeye bâdîdür¹¹⁵⁷. Cümleden berî şu rütbe (9) şikestegî-i mînâ-yı şarâba menhîü'l-ğuşülüm ki

¹¹⁴³ "Hâşilî kemâl-i za^c fumdan sûy-ı dükkânçe-i hürşîde şebnem gibi gitdüm" M (der).

¹¹⁴⁴ hayretümde: hasretümde H M.

¹¹⁴⁵ nıgeh: nükte A.

¹¹⁴⁶ seped: hürşîd A.

¹¹⁴⁷ "Şağğ: Ammâ yâr-ı men bûd hem-râh-ı sefer ma^c nâsına dağı câ'iz olur" V (der).

¹¹⁴⁸ Ve billâhi'l-hâdî: Hidayet yalnızca Allâh'tandır والله الهادی / Vallâhü'l-hâdî: Doğruya ulaştıran Allâh'tırD, -H, وباللّٰه العون / Ve bihi'l ^cavn: Yardım Allâh sayesinde M.

¹¹⁴⁹ Ve billâhi'l-hâdî: Hidayet yalnızca Allâh'tandır.

¹¹⁵⁰ müferride: müferrid D.

¹¹⁵¹ zamîr: zamîri A.

¹¹⁵² ve: -A.

¹¹⁵³ olmamağ: olmağ N.

¹¹⁵⁴ sizlerden baña bir himmet recâ iderüm: -D.

¹¹⁵⁵ yâhûd cem^c olmağ: - D.

¹¹⁵⁶ üzere: Bu kelime "Şağğ" denilerek metne sonradan ilave edilmiştir D (der).

¹¹⁵⁷ bâdîdür: +seng be-dâmân olmağda nice mülâhazât-ı mütenâsibe vardur A D H M.

bīm¹¹⁵⁸-i lağziş¹¹⁵⁹den mā' adā seng-i ṭa' ne-i (10) 'āzilān dāmānuma resān olmuşdur¹¹⁶⁰.

Belki ceyb ve dāmānum anuñla (11) māl-ā-māl olmuşdur¹¹⁶¹ demek olur.

اسمان برد بيك وعدهء پوچم از جاى

جوش زد موج سراىى و بطوفان رفتم

5. [H-30b] (12) Āsmān bord be-yek-va' de-i pūçem ez-cāy

(13) Cūş-zed mevc-i serābī vü be-ṭūfān reftem¹¹⁶²

(14) Pūç tehi mā' nāsına. Münif merḥūm:

Pūç mağzāna ḳalem mañşib-ı ĩrād [A-20a] yazar

[M-48b] (15) ya' nī āsmān bir 'adīmü'n-necāz-ı maṭl-ı āşiyān olan va' d-ı tehi ile beni

(16) yerümden ayırıp derḥāl bir mevc-i serāb-ı cūş¹¹⁶³-zed-i irtiyāb oldu. (17) Miyānede

ben ğarīḳ-i ṭūfān-ı serāb oldum demek olur¹¹⁶⁴.

هيچ جا وقت سفر كس بوداعم نرسيد

كافر از كعبه واز دير مسلمان رفتم

(18) Hiç cā vaḳt-i sefer kes be-vedā' em ne-resīd

(19) Kāfir ez-Ka' be vü ez-deyr-i müselmān reftem¹¹⁶⁵

(20) Ya' nī hiç bir maḥallde hengām-ı müsāferetümde dürüd-āşnāyān-ı tevdī' den

(21) bir kimesne¹¹⁶⁶ baña gelmedi. Zīrā Ka' be-i zūhūrda veche-i mazāhirden nümāyān

(22) olanı setr-i viḳāye ile ve deyr-i dilden perde-ber-şü'ün olanı ḥavāṭırdan (23) sālīm

ü emīn-i 'ayn-ı [D-19b] Ḥaḳḳü'l-yaḳīn bilmek ile rāh-ı sülūka gitdüm. Hem-kār ve

hem¹¹⁶⁷- (24) meşrebüm bulunmayup teḥālūf-i tevdī' -i sefer ḥāşıl oldu demek (25)

olur¹¹⁶⁸. Böyle böyle ebyātde muşṭalaḥāt-ı ḳavmī bilmek¹¹⁶⁹ levāzımātdandır¹¹⁷⁰.

¹¹⁵⁸ bīm: benüm H.

¹¹⁵⁹ lağziş: ز / ر H.

¹¹⁶⁰ olmuşdur: +demek olur A.

¹¹⁶¹ māl-ā-māl olmuşdur: māl-ā-māldur H M.

¹¹⁶² "Şaḥḥ 'Ömer bin e'l-Fāriż buyurur: *عدينى بوصلى ثم امطلى بنجازه/ فعندى اذا صح الهوى حسن المطال* : 'Idīnī bi-vaşlīn şümmem ṭulī bi-necāzihī/Fe' indī izā şaḥḥā e'l-hevā ḥasüre'l-maṭlu/Beni vuslatınla sevindir ve gerçekteşmesiyle doldur. Çünkü bende aşk gerçek olunca seyretmenin en güzeli gerçekteşir V (der).

¹¹⁶³ cūş: -H.

¹¹⁶⁴ demek olur: dimekdür D.

¹¹⁶⁵ "Ka' bedde mürā'ilerin riyāsın münkir ve deyrde mestānuñ 'adem-i riyāların maḳarr olduḡum ḥālde gitdüm" M (der).

¹¹⁶⁶ kimesne: kimse A D.

¹¹⁶⁷ hem: م / - H.

¹¹⁶⁸ olur: -D.

¹¹⁶⁹ bilmek: +cümle-i D.

کف افسوس درین ره بودم برک سفر

میزنم دست بسر پنجهء سامان رفتم

7. (26) Kef-i efsūs derīn-reh buvedem berg-i sefer¹¹⁷¹

[H-31a] (27) Mī-zenem dest be-ser-pençe-i sāmān reftem

(28) Efsūs¹¹⁷² ḥayf sāmān āsāyiş [N-17a] ve levāzım-ı berg bu maḳāmda tūşe-i (29) rāhdur. Ya' nī baña bu yolda tūşe-i rāh-ı sefer kef-i ḥayf¹¹⁷³ dur. İmdi (30) ser-pençe-i sāmāna dest urup gitdüm dimek olur¹¹⁷⁴. Dest (31) be-ser-pençe-i fülān zedem ta' bīri ol kimsenūñ¹¹⁷⁵ pençesin¹¹⁷⁶ bükdüm

[V-17b]

(1) elini kırdum diyecek yerde müsta' meldür. Çünkü kef-i ḥayf¹¹⁷⁷ kendüye (2) tūşe-i rāh-ı sefer oldu ve ser-pençe-i sāmānı şikest itdi (3) ve gitdi. Levāzım-ı sevādın bu rāh-ı tecrīdde bir şey'e ālāyiş-zede-i ihtiyāc olmadı.

کس خبردار نشد ز آمدن و رفتن من

سربجیب آمدم و پای بدامان رفتم

[M-49b] (4) Kes ḥaberdār ne-şud z'āmeden ü reften-i men

(5) Ser-be-ceyb āmedem ü pāy-be-dāmān reftem

[A-20b] (6) Ya' nī bir kimse¹¹⁷⁸ benüm gitdigümden ve geldigümden ḥaberdār olmadı. Zīrā (7) ser-be-ceyb-i ḡaybūbet ve pāy-be-dāmān-ı iktinān¹¹⁷⁹ gitdüm [D-20a] dimek olur¹¹⁸⁰. (8) Ālet-i zūhūr-ı insānī meşy ü ḥarekātta pāy olup pāy-be-dāmān (9)

¹¹⁷⁰ Böyle böyle ebyātda muştalahāt-ı ḳavmī bilmek levāzımātdandır: Bu maḳūle ebyātda muştalahāt-ı [M-49a] ḳavmī fi'l-cümle serd ü beyān ile me'āl-i vicdānī fehm olunur ve illā ıztırābdan ḥālī olmaz وباللّٰه Ve billāhi'l-'avn: Yardım Allah sayesinde H, Bu maḳūle ebyātda muştalahāt-ı ḳavmī fi'l-cümle serd ü beyān ile me'āl-i vicdānī fehm olunur ve illā ıztırābdan ḥālī olmaz M.

¹¹⁷¹ berg-i sefer: Bu kelimelerin üzerine "Levāzım ya' nī tūşe-i sefer" yazılmıştır A.

¹¹⁷² efsūs: +ve D H.

¹¹⁷³ ḥayf: -A.

¹¹⁷⁴ dimek olur: dimekdür D.

¹¹⁷⁵ kimsenūñ: kimesnenūñ M.

¹¹⁷⁶ pençesin: pençesini H.

¹¹⁷⁷ kef-i ḥayf: kef A.

¹¹⁷⁸ kimse: aḥad H M.

¹¹⁷⁹ iktinān: سا / نا H.

¹¹⁸⁰ dimek olur: -H -M.

olduğda bī-pā gibi oldı¹¹⁸¹ ve ser-be-ceyb-i hafā olunca dağı āmed (10) şudende mütelebhis-i hafā olup kimse andan haberdār olmadı¹¹⁸².

شمع سان پای مرا قوت رفتار نبود
بسکه از پای نشستم ز شبستان رفتم

9. (11) Şem^c s̄an p̄ay-ı me-rā kuvvet-i reftār ne-buved

(12) Bes ki ez-p̄ay-ı nişestem zi-şebistān reftem

(13) Ya^c nī¹¹⁸³ m̄anend-i şem^c benüm¹¹⁸⁴ p̄ayuma kuvvet-i reftār yoğ idi. Vāqı^c en şem^c üñ (14) [H-31b] bezmde kuvvet-i reftārı yoğdur. [M-50a] Ammā p̄ay-ı mevcūd-ı reftār-ı mün^c adim¹¹⁸⁵ (15) ol qadar p̄aydan mün^c adimü'l-ğavī ya^c nī nişeste-pā oldum ki şebistāndan (16) gidüp mağviyyetüm h̄aleti nümūdār oldı. Vāqı^c en şem^c 1186 ĩstāde-pā-yı (17) şebistāndur. Pā-nişeste olup ayağdan üftādeligi müzdād olduqça (18) gidüp mağv olur .¹¹⁸⁷ فا فهم

سر نزد آه و نکاهی زدل و دیدهء من
آه درسینه و نظاره بمژگان رفتم

(19) Ser ne-zed¹¹⁸⁸ āh u nigāhī zi-dil ü dīde-i men

(20) Āh der-sīne vü nezzāre be-müjgān¹¹⁸⁹ reftem

(21) Ya^c nī benüm dilümden āh¹¹⁹⁰ dīdemden nigāh¹¹⁹¹ zāhir olmadı. Āh rāh-ı sīnede (22) ve nezzāre revzene-i müjgānda qaldığı¹¹⁹² h̄alde¹¹⁹³ gıtdüm dimekdür¹¹⁹⁴.

همه تن سوختم از آتش غیرت چون شمع
رفتم از مجلس و انکشت بدنمان رفتم

11. (23) Heme ten sūhtem ez-āteş-i ğayret çun şem^c

[D-20b] (24) Reftem ez-meclis¹¹⁹⁵ ü engüş be-dendān reftem

¹¹⁸¹ oldı: olur H M.

¹¹⁸² olmadı: +dimekdür D.

¹¹⁸³ ya^c nī: -H -M.

¹¹⁸⁴ benüm: -H -M.

¹¹⁸⁵ mün^c adim: ma^c düm D.

¹¹⁸⁶ şem^c : şimdi H.

¹¹⁸⁷ Fefhem/Anla: -H -M.

¹¹⁸⁸ ser ne-zed: Bu kelimelerin üzerine "Zāhir olmadı" yazılmıştır M.

¹¹⁸⁹ be-müjgān: perişān H M.

¹¹⁹⁰ āh: +ve H M.

¹¹⁹¹ nigāh: nezzāre H M.

¹¹⁹² qaldığı: -H.

¹¹⁹³ h̄alde: h̄aletde H.

¹¹⁹⁴ dimekdür: -H -M.

[M-50b] (25) Ya' nī şem^c gibi ser-ā-pā āteş-i ğayretten yandım ve meclisten gitdüm. Ammā (26) engüşt-be-dendān oldıgum [N-17b] hâlde¹¹⁹⁶ gitdüm. Gūyā şem^c bezm-i şebistāndan (27) gidince āteş-i ğayretle engüşt-be-dendān¹¹⁹⁷ hayret ve ğayretdür.

سفری کشتم و ازبزم برفتم بیرون
رفتم ازخویش چو پیمانہء مستان رفتم

(28) Seferī geştem ü ez-bezm be-reftem¹¹⁹⁸ bīrūn¹¹⁹⁹

[A-21a] (29) Reftem ez-ḥ^ış çu peymāne-i mestān reftem¹²⁰⁰

(30) Ya' nī bir sefer idüp bezmden bīrūn oldum. Peymāne-i mestān gibi kendümden (31) geçüp gitdüm. Her dem-i ferāğda peymāne-i¹²⁰¹ [H-32a] mey¹²⁰² bezmden mizāb-ı ḥuma gitdiği gibi

[V-18a]

(1) kendümden geçüp bī-ḥūşluğum ḥāleti^c aynıyla¹²⁰³ gitdigüm¹²⁰⁴ ḥālet gibidür¹²⁰⁵.

نیو بد گرفتاری من امروی
بارها همره دل تا درزندان رفتم

13. (2) Ne-buved bend-i giriftārī-i men imrūzī¹²⁰⁶

(3) Bārḥā hem-reh-i dil tā der-i zindān reftem¹²⁰⁷

[M-51a] (4) Ya' nī benüm der-bestegī-i¹²⁰⁸ bend-i¹²⁰⁹ giriftārılığum ancak bugün degıldür. Nice kerre (5) hem-rāh-ı dil tā der-i zindān murāfaqat eyleyüp hem-kām olmışdur¹²¹⁰.

¹¹⁹⁵ meclis: ج / ح M.

¹¹⁹⁶ hâlde: ḥāletde A H.

¹¹⁹⁷ be-dendān: **دندان** H.

¹¹⁹⁸ be-reftem: reftem H.

¹¹⁹⁹ bīrūn: birūn H M.

¹²⁰⁰ "Ḥāsılī peymāne bezm-i mestānī devr idüp bezmden ḥāric olmadığı gibi ben daḥı bezmden öyle gitdüm" M (der).

¹²⁰¹ peymāne-i: peymāne A.

¹²⁰² mey: -A.

¹²⁰³ ^c aynıyla: +kendümden N.

¹²⁰⁴ gitdigüm: gitdüm A.

¹²⁰⁵ "Şaḥḥ: ne-reftem daḥı nūn-ı nāfiye ile nüşhadur" V (der).

¹²⁰⁶ "İmrüzideki yā vaḥdet için olsa bir gün demek olup mişra^c -ı şānīde nice kerre ma^c nāsına olan bārḥāya muḳābil olur" A (der).

¹²⁰⁷ "ḥaṭve" V (der).

¹²⁰⁸ der-bestegī-i: dil-bestegī vü H M.

در ریاضی که بود رنگ و کل روی زمین

کل بجیب آمدم و خار بدامان رفتم

(6) Der-riyāzi¹²¹¹ ki buved reng ü gül-i rüy-ı zemīn

(7) Gül-be-ceyb āmedem ü hār-be-dāmān refte¹²¹²

(8) Gül reнге 'atf ile yāhūd reng fā' il-i buved gül-i rüy¹²¹³-ı zemīn [D-21a] (9) mef' ul¹²¹⁴ ola. Ya' nī bir riyāzdaki reng ü gül-i rüy-ı zemīn (10) ola. Yāhūd reng¹²¹⁵ gül-i rüy-ı zemīn¹²¹⁶ ola. Ol gülistāndan (11) gül-be-dāmān refte olacađ iken gül-be-ceyb gelüp ve¹²¹⁷ hār be-dāmān (12) giderüm dimek olur¹²¹⁸. Ya' nī andan bī-naşīb olurum dimekdür¹²¹⁹.

بال و پر بستهء صیاد نخواهم کردید

من که ازباغ به بال و پر افغان رفتم

15. [M-51b] (13) Bāl ü per-beste-i şayyād ne-ḥ'āhem gerdīd

(14) Men ki ez-bāğ be-bāl ü per-i efgān refte

(15) Gerdīd¹²²⁰ ḥükm-i maşdarda be-ma' nā gerdīden¹²²¹ ve¹²²² ne-ḥ'āhem gerdīd vaşf terkībidür¹²²³. (16) Ya' nī şayyāda naḥcīr olup bāl ü per-beste olmam. Nice olurum ki (17) men¹²²⁴ bāğdan bāl ü per-i efgānla¹²²⁵ giderüm. Ma' -hazā [H-32b] bāğdan bu

¹²⁰⁹ bend: bende H.

¹²¹⁰ hem-kām olmuşdur: dil-i tābe-sāmānumla refīk-i rāh olmuşdur H M.

¹²¹¹ der-riyāzi: Bu kelimenin üzerine "Murād dünyādur" yazılmıştır M.

¹²¹² "Hāşılı bu 'ālem-i dünyāya zevk ü şād ile geldüm ammā bu kadar keder ü ālām ile gitdüm" M (der).

¹²¹³ rüy: reng A.

¹²¹⁴ mef' ul: mef' ūli H M.

¹²¹⁵ reng: +ve H.

¹²¹⁶ gül-i rüy-ı zemīn: gül-i reng-i zemīn A.

¹²¹⁷ ve: -H -M.

¹²¹⁸ dimek olur: -H -M.

¹²¹⁹ dimekdür: dimek olur D, dimege varur H M.

¹²²⁰ "Gerdīd ḥükm-i maşdarda oldığı kâ' ide-i muṭtaridedür. Lâkin ne-ḥ'āhem gerdīd vaşf terkībi oldığı müselleme degıldür. Zīrā bu mişilli terkīblerde ma' nā-yı vaşfiyyet bākī degıldür ve ne-ḥ'āhem gerd terkībine olmağ dilemem diyü ma' nā virilse ne zarar vardur" A (der).

¹²²¹ gerdīden: kerden A.

¹²²² ve: -H.

¹²²³ terkībidür: terkībi mişillü H M.

¹²²⁴ men: ben A D N.

¹²²⁵ efgānla: efgān ile H M.

hâletle¹²²⁶ (18) gitmek iktizâ itmez iken dil-firîb-i reng ü bû olmayup ve dâne-i (19) dâm-ı şayyâda dil-beste olmam ki bâl ü per-beste-i şayyâd olam¹²²⁷.

نسبت لفظ بدو معنی نیکوستم است

حرف همت شدم از یاد خسیسان رفتم

(20) Nisbet-i lafz-ı bed ü ma' nî-i nîgû sitemest¹²²⁸

[A-21b] (21) H̄arf-i himmet şudem ez-yâd-ı h̄asīsân¹²²⁹ reftem¹²³⁰

(22) Ya' nî lafz-ı bed ile ma' nî-i nîgû miyânında nisbet [M-52a] ya' nî muṭlaqâ münâsebet (23) gerek vaşfi ve¹²³¹ gerek lüzümü¹²³² ve ğayrı vechle ne olursa olsun (24) sitemdür. Ya' nî lâyıķ¹²³³ [D-21b] degildir. İmdi ben h̄arf-i himmet-i nîgû olup (25) h̄atır-ı h̄asīsân ki maḳâm-ı ma' nî-i lafz-ı himmetde zarfıyyet [N-18a] ü maẗrufıyyet (26) 'alâḳasıyla münâsebetleri olmasun diyü qarâr-dâde olmayup (27) gitdüm demek olur¹²³⁴. Yâhūd yâd¹²³⁵-ı h̄asīsân¹²³⁶ lafz-ı bed ve h̄urûf¹²³⁷-ı (28) himmet ki şu¹²³⁸ zarf-ı lafz¹²³⁹-ı bedde h̄uşûli mülâhazasıyla ma' ânî-i (29) ma' kūlesinden olmaḳ ihtimâliyle¹²⁴⁰ nîgû oldığı zâhirdür. (30) Miyânede nisbet-i taḫaḳḳuḳ itmesün ve sitem ve nâ-sezâ vücūd-peẗir olmasun (31) diyü gidüp qarâr-dâde olmadum demek olur.¹²⁴²¹²⁴¹ و با الله الهادی

[V-18b]

دست ردرا پر پرواز رمیدن دانم

من که از جای بیکنبش مژگان رفتم

17. (1) Dest-i red-râ per-i pervâz-ı remîden dânem

¹²²⁶ hâletle: hâlet ile H M.

¹²²⁷ olam: olmam H.

¹²²⁸ İḳbâl kerem mî-kerd erbâb-ı hümem-râ/Himmet ne-ḥord nişter âri dihem-râ" A (der).

¹²²⁹ h̄asīsân: ح / خ H.

¹²³⁰ "Kerd âġâhîm ez-merdüm-i ġâfil fâriġ/Bend-i zâhid şudem ez-h̄atır-ı mestân reftem" A (der).

¹²³¹ ve: -A.

¹²³² gerek lüzümü: lüzümü gerek D.

¹²³³ lâyıķ: sezâvâr u şâyân H M.

¹²³⁴ demek olur: -H -M.

¹²³⁵ yâd: -H -M -N.

¹²³⁶ h̄asīsân: ح / خ H.

¹²³⁷ h̄urûf: h̄arf A D H M.

¹²³⁸ şu: şud A.

¹²³⁹ zarf-ı lafz: lafz-ı zarf D.

¹²⁴⁰ ihtimâliyle: ihtimâli ile H.

¹²⁴¹ demek olur و با الله الهادی /Vallâhu'l-hâdî: Hidayet sadece Allâh'tan'dır

Doğruya ulaştırın Allâh'tır A, -H -M.

¹²⁴² Ve billâhi'l-hâdî: Hidayet sadece Allâh'tan'dır.

(2) Men ki¹²⁴³ ez-cāy be-yek-cünbiş-i müjgān reftem

[M-52b] (3) Ya^c nī ben dest-i reddi hümā-yı¹²⁴⁴ istiğnā-yı lāne-i ṭab^c a per-i pervāz-ı tevaḥḥuş¹²⁴⁵ (4) u remīdegi bilürüm. Zīrā ben nīm-cünbiş-i¹²⁴⁶ müjgānla cāy-ı temkīnümnden (5) peysiper¹²⁴⁷ -i ^c azīmet ve dāmen der-miyān-ı hareketüm dimek olur¹²⁴⁸.

نکشد دوش سبکروحي من پار لباس
از هوا پيرهنی کردم و عريان رفتم

[H-33a] (6) Ne-keşed dūş-ı sebük-rūḥī-i men bār-ı libās

(7) Ez-hevā pīrahenī¹²⁴⁹ kerdem ü ^c uryān reftem¹²⁵⁰

(8)¹²⁵¹ Ya^c nī benüm¹²⁵² sebük-rūḥī ve ḥiffetüm bār-ı libāsa müteḥammil olamaz.

[D-22a] Anuñçun (9)¹²⁵³ hevādan pīrahen idüp ^c uryān gitdüm dimek olur¹²⁵⁴.

ره نمون کشت مرا سوی تعلق سودا
از ره کوچهء زنجیر بزندان رفتم

19. (10) Reh-nümün geşt me-rā sūy-ı ta^c alluḫ¹²⁵⁵ sevdā¹²⁵⁶(11) Ez-reh-i kūçe-i zencīr be-zindān¹²⁵⁷ reftem¹²⁵⁸

[M-53a] (12) Ta^c alluḫ-ı zindān u sevdā kūçe-i zencīr olur. Ya^c nī baña sūy-ı (13) ta^c alluḫa ya^c nī ^c aşka şu^c be-i ^c aşḫ u hevā olan sevdā reh-nümün (14) oldu. Böyle olunca kūçe-i zencīrden zindān-ı ^c aşḫ u ta^c alluḫ olan ḫalem-rev-i cünūna gitdüm¹²⁵⁹ [A-22a] dimekdür¹²⁶⁰.

بود قدرم زبلندی سوی پستی مائل

¹²⁴³ ki: -H.

¹²⁴⁴ hümā-yı: hemān N.

¹²⁴⁵ tevaḥḥuş: ش /- A, ح / خ H.

¹²⁴⁶ cünbiş-i: -H -M.

¹²⁴⁷ siper: پ /- A.

¹²⁴⁸ olur: gibidür H M.

¹²⁴⁹ "Pīrahenī" V (der).

¹²⁵⁰ Bu mısra 21. beyitin 2. mısraı ile aynı olup bu beyitin şerhi 21. beyitin şerhi ile aynıdır H.

¹²⁵¹ Tüm satır: -H.

¹²⁵² benüm: +dūş-ı D M.

¹²⁵³ Tüm satır: -H.

¹²⁵⁴ dimek olur: -M.

¹²⁵⁵ "Me-rā sūy-ı ta^c alluḫ sūy-ı ta^c alluḫ me-rā taḫdīrinde olup geşt kelimesininüñ mef'ûli olur. Sevdā fā^c ili olur. Ta^c alluḫdan murād ^c aşḫdur" A (der).

¹²⁵⁶ sevdā: Bu kelimenin üzerine "Hevā vü heves" yazılmıştır M.

¹²⁵⁷ be-zindān: bedān A.

¹²⁵⁸ 10, 11, 12, 13 ve 14. satırlar H nüshasında bulunmamaktadır.

¹²⁵⁹ gitdüm: ^c azīmet itdüm M.

¹²⁶⁰ dimekdür: dimek olur A, -M.

چاک کردیدم وا زجیب بدامان رفتم

(15) Būd ẓadrem zi-bülendī sūy-ı pestī mā 'il

(16) Çāk gerdīdem ü ez-ceyb be-dāmān refthem¹²⁶¹

(17) Ya' nī ẓadrüm bülendlikden¹²⁶² sūy-ı pestīye mā 'il oldı. Bālāya çıqup (18) çāk-i girībāndan gerdīde ve müteḥavvil olup ceybden tābe-dāmān¹²⁶³ (19) yuqarudan aşağı dönüp dāmāna [de]k¹²⁶⁴ gitdüm dimek olur¹²⁶⁵.

پست کردید مقامم زسخن نشنیدن

کوش من بسکه کران بود بیابان رفتم

21. [M-53b] (20)¹²⁶⁶ Pest gerdīd maḳāmem zi-sūḥan ne-şnīden¹²⁶⁷

(21) Gūş-ı men bes ki girān būd beyābān refthem

(22) Ne-şnīden fā' il-i gerdīd olur. Ya' nī¹²⁶⁸ söz işitmemekligüm maḳāmumu (23) mertebe-i rif' atden düşürüp pest eyledi. Ol ẓadar gūşuma (24) 'illet-i şumm 'arız oldı ki [N-18b] ẓuvve-i sem' rükn-i a' ẓam-ı [D-22b] idrāk iken (25) andan maḥrüm idüp beyābānī oldum. Nitekim deşt ü beyābānda (26) olan kimse mesmū' ātdan bir şey' işitmez. Bu cihet-i cāmi' a ile (27) izdiyād-ı girān-gūşī yabāna gitmegi muḳteẓā oldı.

منم ان طائر وحشت زدهء دشت جنون

که به بال رم اهو زیابان رفتم

(28) Menem ān ẓā 'ir-i vaḥşet-zede-i deşt-i cünün¹²⁶⁹

[A-22b] (29) Ki be-bāl-i rem-i āhū zi-beyābān refthem

[M-54a] (30) Ya' nī ben o¹²⁷⁰ ẓā 'ir-i vaḥşet-zede-i deşt-i cününüm ki rem-i āhū mānend (31) olan bāl-i ma' nevī ile beyābānda ẓarār itmeyüp kenām-ı tecrīdgāh-ı

¹²⁶¹ 20. beyit ve şerhi H nüshasında bulunmamaktadır.

¹²⁶² bülendlikden: bülendliğinden A.

¹²⁶³ dāmān: +ya' nī A.

¹²⁶⁴ Bu kelime doğru olarak sadece D ve M nüshasında yazılmıştır.

¹²⁶⁵ dimek olur: -M.

¹²⁶⁶ Bu satır: "Ne-keşed düş-ı sebük-rūḥī-i men bār-ı libās" şeklindedir H.

¹²⁶⁷ ne-şnīden: be-şnīden A.

¹²⁶⁸ ya' nī: +benüm H M.

¹²⁶⁹ deşt-i cünün: Bu kelimelerin üzerine yazılan silinmiş olduğundan okunamamıştır M.

¹²⁷⁰ o: ol A.

[V-19a]

- (1) teferrüdde mekân oldum¹²⁷¹ demek olur¹²⁷². Bâ-yı lafza-i beyâbân egerçi harf-i (2) zâ`idedür ma`nâ-yı şıla ve zarfiyyetde müsta` meledür. Lâkin¹²⁷³ keşret-i imtizâcıyla¹²⁷⁴
- (3) lâzım gelme gibi olup bâ-yı aşlî¹²⁷⁵ olmağa qarîb olmuştur.

منم ان کوهر جیب صدف بی تابى
که ز غلطانى خود از کف عمان رفتم

23. (4) Menem ân gevher-i ceyb-i şadef-i bî-tâbî

(5) Ki zi-ğaltâni-i ħod ez-kef-i `ummân refتم

[H-33b] (6) Ya`nî ben¹²⁷⁶ ceyb-i şadef-i bî-tâbinüñ ol¹²⁷⁷ gevher-i bü'l-`acebiyüm ki kemâl-i (7) bî-tâblıgumdan bir yerde qarâr idemeyüp ğaltîde-i her mekân [M-54b] olmağa (8) kendi kendüme ğaltân olarak kef-i `ummândan daĥı bî-ser ü pâ (9) ğaltîde çıqıp gitdüm demek olur¹²⁷⁸.

مورم و تا نکند منت حرصم پامال
پر بر آوردم و از دست سلیمان رفتم

(10) Mürem ü tâ ne-koned minnet-i ħırşem pâ-mâl¹²⁷⁹

[D-23a] (11) Per ber-âverdem¹²⁸⁰ ü ez-dest-i Süleymân refتم

(12) Ya`nî ben bir mür-ı za`îfüm tâ beni minnet-i ħırş pâ-mâl¹²⁸¹-i deryüze-i rekb¹²⁸² (13) itmemek için qanadlanup dest-i Süleymândan vâreste-i fezâ-yı qanâ` at oldum¹²⁸³.

ضعف از پنجهء بخت سیهم کرد رها
نکهی کشتیم و از سایهء مژگان رفتم

¹²⁷¹ oldum: olurum H M.

¹²⁷² demek olur: -H -M.

¹²⁷³ lâkin: ammâ H M.

¹²⁷⁴ imtizâcıyla: imtizâcla D.

¹²⁷⁵ aşlî: aşliyye H M.

¹²⁷⁶ ben: +o H M.

¹²⁷⁷ ol: -H -M.

¹²⁷⁸ demek olur: -H -M.

¹²⁷⁹ "Benüm ħırşum için nâsuñ minneti beni pâ-mâl itmesün diyü" D (der).

¹²⁸⁰ âverdem: âverem H.

¹²⁸¹ pâ-mâl: bâl N.

¹²⁸² deryüze-i rekb: Bu kelime metin içinde yanlış yazılıp tekrar doğrusu derkenara yazılmıştır A (der), منه : الركب هو القافلة و يطلق على العساكر / E'r-rekbu hüve'l-ķāfīletü ve yuĥlaqu `ale'l-`asākiri: Rekb kelimesi kafile demektir. Askerler anlamında da kullanılır V (der).

¹²⁸³ oldum: +dirmek olur D.

25. (14) Ža' f ez-pençe-i baht-ı siyehem kerd rehā

(15) Nigeḥī geštem ü ez-sāye-i müjgān reftem

(16) Ya' nī beni bi-ḥamdi'llāh ki kemāl-i ža' f pençe-i baht-ı [M-55a] siyehüm¹²⁸⁴den ḥalāš eyledi. (17) Gūyā ki bir nigāh-ı mestāne-i bī-tāb oldum ki hemān ža' f dan 'ibāretdür (18) ve sāye-i müjgāndan rehā-yāfte-i ḥalāš oldum ki pençe-i baht¹²⁸⁵ andan 'ibāretdür.

چون منی را نکذارند ز کف اهل کرم

نقد همت شدم از دست لییمان رفتم

(19) Çun meny-rā ne-güzārend zi-kef-i ehl-i kerem

(20) Nağd-i himmet şudem ez-dest-i le'īmān¹²⁸⁶ reftem

(21) Ya' nī¹²⁸⁷ çünki imtinān-ı şıfat-ı meny ve māyī-i ehl-i kerem elden¹²⁸⁸ rehā itmeyeler. (22) İmdi ben nağd-i himmet olup dest-i le'īmāndan¹²⁸⁹ bīrūn¹²⁹⁰ oldum.

ان قدرها سبک از بند کران کردیم

که شدم نالهء زنجیر و ز زندان رفتم

27. [H-34a] (23) Ān ḡadrhā sebük ez-bend-i girān gerdīdem

(24) Ki şudem [N-19a] nāle-i zencīr ü zi-zindān reftem

[M-55b] (25) Ya' nī ol miğdārlar ki¹²⁹¹ gerçi¹²⁹² bār-ı girāndan sebük-gerdīde ve rehā- (26) dīde oldum ki [D-23b] nāle-i zencīr olup zindāndan bīrūn oldum. (27) Ḡadrhā cem' -i lafza-i ān ile mürekkebdür ve cism-i zencīrde¹²⁹³ [A-23a] bār-ı girānlık (28) muḥaḡḡaḡ¹²⁹⁴ ve nālesinde sebük-gerdīdelik zāhir¹²⁹⁵ ve şadā-yı zencīr (29) bīrūn-ı kūçe-i zindān resīde-i şımāḡ¹²⁹⁶ olur.

در دیاری که درو موج هوا موزونست

¹²⁸⁴ pençe-i baht-ı siyehüm: Üzerine "Baht-ı siyeh pençesi dimekdür" yazılmıştır D.

¹²⁸⁵ baht: +siyāh D, +siyeh H M.

¹²⁸⁶ le'īmān: "Dest-i le'īmāndan murād erbāb-ı keremün elidür. Nağd-i himmet dimek şāḡib-i himmet aḡçe dimekdür" D (der), nesīmān H.

¹²⁸⁷ ya' nī: -H -M.

¹²⁸⁸ elden: -A.

¹²⁸⁹ le'īmāndan: nesīmāndan H.

¹²⁹⁰ bīrūn: bīrūn A.

¹²⁹¹ ol miğdārlar ki: -H -M.

¹²⁹² gerçi: kūçe-i D.

¹²⁹³ zencīrde: zencīr D.

¹²⁹⁴ muḥaḡḡaḡ: -H.

¹²⁹⁵ zāhir: zāhirdür H.

¹²⁹⁶ şımāḡ: ص / ض , خ / ح H.

کویت تا که بدانی بچه عمان رفتم

(30) Der-diyārī ki der-ū mevc-i hevā mevzūnest

(31) Gūyemet tā ki bedānī be-çi 'ummān reftem¹²⁹⁷

[V-19b]

(1) Ya' nī bir diyārda ki mevc-i hevā anda mevzūn ola. Saña vaşf (2) eyleyeyüm ma' lūmuñ ola ki¹²⁹⁸ ben anda ne 'ummān ve ne tūfāna¹²⁹⁹ ġarīḳ (3) oldum. [M-56a] Zīrā muḳtezā-yı tıynetüm ġarīḳ-i mevc-i hevā-yı mevzūn olmaḳdur dimekdür¹³⁰⁰.

مصرعی بودم و موزونتر از ابیات دکر

اسمان منتخب کرد و زدیوان رفتم

29. (4) Mışra' ī būdem ü mevzūnter ez-ebiyāt-ı diger

(5) Āsmān munteḥabem kerd ü zi-dīvān reftem

(6) Ya' nī ebiyāt-ı digerden mevzūn ve rengīn bir mışra' -ı nā-resā¹³⁰¹ idüm. (7) Āsmān beni intihāb idüp ben daḡı mışra' -ı munteḥab gibi bīrūn u¹³⁰² şafḥa-i dīvān oldum.

پیش کل بود یکی نغمهء زاغ و بلبل

رفتم از تنک هم او ازئ مرغان رفتم

(8) Piş-i gül būd yekī nağme-i zāğ u bülbül

(9) Reftem ez-teng-i hem-āvāzī-i murğān reftem

(10) Ya' nī piş-i gülde zāğla āvāz-ı bülbül bir ḥālde idi. [M-56b] Ben ise¹³⁰³ [D-24a] tūḡī-i [H-34b] (11) mu' cize-¹³⁰⁴ gūy-ı beyānum. Hem-āvāzī-i murğān u zāğān olmadan 'ār eyleyüp bīrūn-ı¹³⁰⁵ ḥarem-serāy-ı gülistān oldum¹³⁰⁶.

عاجز خصم زخردی و بزرگی نشدم

آب تیغ آمدم و قطرهء پیکان رفتم

31. (12) 'Āciz-i ḥaşm¹³⁰⁷ zi¹³⁰⁸-ḥurdī vü büzürġī ne-şudem

¹²⁹⁷reftem: Bu kelimenin üzerine yazılan okunamadı M.

¹²⁹⁸ki: -A -H -M.

¹²⁹⁹tūfāna: tūfān-ı bī-pāyāna H M.

¹³⁰⁰dimekdür: dimek olur A, -H -M.

¹³⁰¹nā-resā: resā H.

¹³⁰²bīrūn u: bīrūn-ı A D H M.

¹³⁰³ben ise: -H.

¹³⁰⁴mu' cize: ʃ /- D, mu' ciz A H.

¹³⁰⁵bīrūn-ı: bīrūn u A.

¹³⁰⁶"Oldum" V (der).

(13) Āb-ı tīg āmedem ü қаtre-i peykān reftem

(14) Ya' nī hālet-i hūrdī vū büzürgīde 'āciz-i haşm¹³⁰⁹-ı dūn olmadum¹³¹⁰. Vaqt-i(15) büzürgīde āb-ı tīg gelüp ibbān-ı hūrdīde қаtre-i peykān olup¹³¹¹ gitdüm.

کل رعنا نتوان در چمن وحدت یافت
رفتم از خویش چو از یاد عزیزان رفتم

(16) Gül-i ra' nā ne-tevān der-çemen-i vaḥdet yāft

(17) Reftem ez-ḥ'īş çu ez-yād-ı 'azizān reftem

(18) Ya' nī çemen-i vaḥdetde gül-i ra' nā bulunmaz. Zīrā gül-i ra' nā [M-57a] dü-rengolmağla (19) keşret [A-23b] ve şoḥbeti müstelzim oldı. İmdi çemen-i vaḥdetde kendümden (20) geçüp bī-hūş ve şarāb-ı yek-rengī-i muḥabbetle mest ve¹³¹² medhūş oldum. (21) Maḥv ve ma' dūm olan yād-ı 'azizāna nice gelmek mutaşavver [N-19b] olur? (22) İmdi gül-i ra' nā çide-i dest-i taḥşilüm oldı¹³¹³.

بارها همراه عرفی در تو حید زدم
تا صنمخانهء کفر و درایمان رفتم

33. (23) Bārḥā hem-reh-i 'Örfī der¹³¹⁴-i tevḥīd zedem

(24) Tā şanem-ḥāne-i küfr ü der-i ĩmān reftem

(25) Qıı' a-gūne. Ya' nī nice kerre hem-rāh-ı 'Örfī der-i tevḥīde dest-zede-i (26) esrār u envār olup tā şanem-ḥāne-i küfr ü ĩmāna dek [D-24b] gitdüm. [M-57b] (27) Ya' nī kendileri 'Örfī merḥūmdan muta'ahḥar olmağla [H-35a] anuñ meşreb (28) ve reftārında cümle mazāhirden vāḥid-i ḥaḳīqīyi müşāhede iderek (29) meslek-i qavm üzere şūret-i cem' de tā şanem-ḥāne-i setr ve 'ibādet-ḥāne-i zuhūra gitdüm.

همه را ماتمی حسرت دنیا دیدم
چون بعشرتکدهء کبر و مسلمان رفتم

(30) Heme-rā mātemī-i ḥasret-i dūnyā dīdem

(31) Çun be-'işret-gede-i gebr ü müselmān reftem

¹³⁰⁷ haşm: ح / خ A.¹³⁰⁸ zi: ez A.¹³⁰⁹ haşm: ح / خ A.¹³¹⁰ "Ya' nī düşmenüm büzürg olup kendüm hūrd olmağla düşmenümden 'āciz olmadum" M (der).¹³¹¹ olup: oldum N.¹³¹² ve: -D.¹³¹³ oldı: olmadı D N, +dimek ister H, dimek isterler M.¹³¹⁴ der: reh H.

[V-20a]

- (1) Ya^c nī^c işret-gede-i deyr ü gebr ü müselmäna vardum ki şūver¹³¹⁵-i mecāzī-i
 (2) mazāhir-i İlähiyyedür. Cümlesin mâtem-konende-i hasret-i huṭām¹³¹⁶-ı fānī (3)
 buldum. Şems-i zātuñ bu mazāhirden [M-58a] pertev-pāş-ı hüsn¹³¹⁷ oldıgın (4)
 görmezler. Cümlesini¹³¹⁸ ālāyış-zede-i şuver-i mecāzī gördüm dimekdür¹³¹⁹.

زر خورشید زمن بهر بها میطلبند

چون به بازار مسیح از بی درمان رفتم

35. (5) Zer-i hūrşīd¹³²⁰ zi-men behr-i bahā mī-ṭalebend¹³²¹

(6) Çun be-bāzār-ı Mesīḥ ez-bī-dermān reftem

- (7) Ya^c nī bāzār-ı şifāgāh-ı Mesīḥe dermān-h'āh-ı derd olarak gitsem¹³²² (8) zer-i
 hūrşīdi bahā-yı^c ilāc [u] dārū benden ṭaleb iderler.

باج لب تشنه کی از شبنم من داشت طمع

کر بسر چشمهء خورشید درخشان رفتم

(9) Bāc-ı leb-teşnegī ez-şebnem-i men dāşt ṭama^c 1323

(10) Ger be-ser-çeşme-i hūrşīd-i dıraḥşān reftem

- (11) Ya^c nī leb-teşnelik bācını benüm şebnemden¹³²⁴ [M-58b] ṭaleb iderler. [D-
 25a] Eger ser- (12) çeşme-i hūrşīd-i¹³²⁵ dıraḥşāna varursam¹³²⁶ dimekdür¹³²⁷. Leb-teşne
 (13) olan şebnemdür ki [A-24a] ser-çeşme-i hūrşīde varup def^c-i ḥarāret (14) ider.
 Böyle naḥīfū'l-cism-i şebnem dil-teşne-i za^c īfden¹³²⁸ bāc-ı¹³²⁹ (15) vürūd¹³³⁰ ṭaleb itmek
 şāyeste-i¹³³¹ meşārib-i erbāb-ı kerem degildür¹³³².

¹³¹⁵ şuver: -H.

¹³¹⁶ huṭām: hiṭām A.

¹³¹⁷ hüsn: ُ /- H.

¹³¹⁸ cümlesini: cümlesi H.

¹³¹⁹ dimekdür: dimek olur A, dimege varur H M.

¹³²⁰ "Altuna müşābih olan güneş" D (der).

¹³²¹ ṭalebend: ṭalebed A.

¹³²² gitsem: -H.

¹³²³ "Kemāl-i za^c findan kendüyi şebneme teşbīh ider" A (der).

¹³²⁴ şebnemden: şebnemümden A H M N.

¹³²⁵ hūrşīd:-H.

¹³²⁶ varursam: varsam A H M.

¹³²⁷ dimekdür: dimek olur H M.

¹³²⁸ za^c īfden: za^c īfūmden H.

¹³²⁹ bāc-ı: -H.

¹³³⁰ "Mīnhü: Ya^c nī kāna vürūd almasa" V (der).

¹³³¹ şāyeste: -A.

قامتم بسكه خم از بار قناعت كرديد
ز جهان حاصلم اين بسكه دو چندان رفتم

37. [H-35b] (16) **Ḳāmetem bes ki ḥam ez-bār-ı ḵanā' at gerdīd**

(17) **Zi¹³³³-cihān ḥāşilem īn bes ki dü-çendān reftem¹³³⁴**

(18) Ya' nī bār-ı ḵanā' atden ḵāmetüm ol ḵadar¹³³⁵ ḥam oldı ki cihān-ı fāniden
(19) ḥāşilī¹³³⁶ kār-ı bār-ı āmālüm bu kāfīdür ki dü-çendān gitdüm. Ya' nī iki (20) miḵdār
şāḥibi oldıgum ḥālde gitdüm. Bu meziyyet-i [M-59a] ḡayra nisbetle (21) yetişmez mi?
Nās-ı sâ'ire ḵāmet-i yek-tāda gider¹³³⁷. Ben ḥam¹³³⁸ ḵāmet olmaḡla (22) dü-çend¹³³⁹
oldum. Güyā [N-20a] bir ziyādem oldı dimek olur. Lafza-i (23) çend miḵdārda 'adedde
muṭlaḵā teḵşirde müsta' mel gāh ān kelimesine (24) iltihāḵ ya' nī terkīb ile teḵşiri ifāde
ve cem' iyyeti īmā iderek isti' māl olunur.

خس خود زورق طوفانی آتش كردم
داغ برسینه دراغوش نمكدان رفتم

(25) **Ḥas-ı ḥod¹³⁴⁰ zevraḵ-ı ṭūfānī-i āteş kerdem**

(26) **Dāḡ ber-sīne der-āḡuş-ı nemekdān reftem¹³⁴¹**

[27] Ya' nī ḥas¹³⁴²-ı vüçüdümü keşti-i ṭūfānzār-ı āteş idüp [D-25b] dāḡ ber-sīne
[28] āḡuş-ı nemekdāna gitdüm. Çünkü ṭūfānī-i āteşdür. Andaki ḥas-ı [29] vüçüdü¹³⁴³ [M-
59b] āteşe mülākāt sebebiyle dāḡ ber-sīne ve ṭūfāniyyet [30] sebebiyle deryā-yı şūr
mānend nemekdān oldıḡı zāhirdür. Böyle [31] olunca bu ṭūfānzār-ı āteşde mānend-i
zevraḵ¹³⁴⁴ āteşden ḥāşıl

[V-20b]

¹³³² degildür: +dimek olur A.

¹³³³ zi: ez A D.

¹³³⁴ reftem: -A.

¹³³⁵ ḵāmetüm ol ḵadar: ol ḵadar ḵāmetüm D.

¹³³⁶ ḥāşilī: ḥāşıl D H M N.

¹³³⁷ gider: -H.

¹³³⁸ ḥam: ḥām A.

¹³³⁹ çend: çendān H M.

¹³⁴⁰ ḥas-ı ḥod: Bu kelimelerin üzerine " Vüçüddan 'ibāretdür" yazılmıştır A.

¹³⁴¹ "Mānend-i ḥas olan vüçüdümü āteş ṭūfānınuñ gemisi eyledüm" A (der).

¹³⁴² ḥas: خ / ح H.

¹³⁴³ vüçüdü: vüçüdümü D.

¹³⁴⁴ zevraḵ: ز / ر D.

(1) olan dāgına nemek-sūd olacak iken [H-36a] dāg ber-sīne āgūş-ı nemekdāna gitmiş olur.

مطلب خون من از تیغ نکردید روا

روزکاری بسر خون شهیدان رفتم

39. (2) Maṭlab-ı hūn-ı men ez-tiğ ne-gerdīd revā

(3) Rūzgāri¹³⁴⁵ be-ser-i hūn-ı şehīdān reftem

(4) Ya' nī benüm maṭlab¹³⁴⁶-ı hūnum tiğ-ı şehīdāndan¹³⁴⁷ ḥuşul-pezir oldı¹³⁴⁸. Nice

(5) demler şehīdānuñ ser-i hūnına varup ḥuşul-i maṭlabumı¹³⁴⁹ andan [A-24b]

mütemennā (6) oldum. Be-ser-i¹³⁵⁰ ḥāk-i şehīdān nüṣḥası eşaḥḥ olmağ gerek ki¹³⁵¹ [M-

60a] (7) şaḥiḥ ola¹³⁵⁴ (8) ḥaberine imāsi¹³⁵³ اذ استصعبتم فی الامور فاستعينوا من اهل القبور¹³⁵²

ammā ser-i hūn-ı şehīdāna vardum (9) dimede çendān ma' nā me'lūf-ı ṭab¹³⁵⁵ olmaz. Ne

ḳadar ṭab¹³⁵⁶-ı Şevkete¹³⁵⁶ (10) nisbetle ma' nī-i bī-gāne-i laṭīf ise de .¹³⁵⁷ خذما صفی¹³⁵⁷

بس که سختست میان و من و قاتل پیوند

خون زشمشیر روان شد چو زمیدان رفتم

(11) Bes ki saḥtest miyān u¹³⁵⁸ men ü¹³⁵⁹ ḳātil peyvend¹³⁶⁰

(12) Hūn¹³⁶¹ zi-şemşir revān şud çu zi-meydān reftem

[D-26a] (13) Ya' nī benümle miyān-ı ḳātilde şu rütbe ittiḥād-ı ḳātiliyyet ü

maḳtūliyyet (14) muḥkemter idi ki tābe-ḥaşr ol iki vaşf miyānemizde mevcūd (15) olup

¹³⁴⁵rūzgāri: Bu kelime daha okunaklı bir şekilde tekrar yazılmıştır V (der), rūzgār N.

¹³⁴⁶maṭlab: - D, maṭlūb H M.

¹³⁴⁷şehīdāndan: şehīdān A.

¹³⁴⁸oldı: olmadı A D H M N.

¹³⁴⁹maṭlabumı: maṭlabı A.

¹³⁵⁰be-ser-i: bir D.

¹³⁵¹ki: -H.

¹³⁵²استصعبتم : استصعبتم A.

¹³⁵³İzā isteş'abtüm fi'l-umūri fe's-te'īnu min ehli'l-ḳubūri/İşlerinizde zorluklarla karşılaştığınızda kabirdekilerden yardım isteyin.

¹³⁵⁴imāsi: imā H.

¹³⁵⁵ṭab¹³⁵⁵: -H.

¹³⁵⁶Şevkete: +göre D.

¹³⁵⁷Huzmā şafā/Arı olanı al.

¹³⁵⁸miyān u: miyān-ı A H M.

¹³⁵⁹ü: -D.

¹³⁶⁰peyvend: Bu kelimenin üzerine " Muḥabbet" yazılmıştır M.

¹³⁶¹hūn: çün H.

‘adem-i tārī olmak muhāl idi. Çünkü maqtül olup (16) ma‘düm oldum¹³⁶². Vücüdüm gitdi şıfat-ı [M-60b] maqtüliyyetüm dahı nā-bedīd (17) oldu. Hāşılī bu tārīk ile meydāndan gitdüm. Şeşşirūñ (18) hūnı revān oldu. Belki dü-şüfr-i çeşm te‘evvühinden¹³⁶³ kanlar (19) ağladı demek olur. Yāhūd kätıl şeşşirūñ [H-36b] kendi ola. (20) Ma‘nā demek olur ki [N-20b] şeşşir ile benüm meveddet ü uhuvvetüm muhkemter (21) idi. Ol baña ‘aşığ ben aña ma‘şük idüm. Çünkü miyāneden (22) gitdüm. Kemāl-i taḥassürinden kanlar ağladı¹³⁶⁴ demek olur¹³⁶⁵.

باد خاڪم بسر آتش بدل و اب بچشم
كه زطوف در سلطان خراسان رفتم

41. (23) Bād¹³⁶⁶ ḥākem be-ser āteş be-dil ü āb be-çeşm

(24) Ki zi-ṭavf-ı der-i sulṭān Ḥorāsān refteṃ

(25) Ya‘ nī ḥāk-i zillet be-ser āteş-i firḳat be-dil āb-ı ḥasret be-çeşm bādā¹³⁶⁷ ki¹³⁶⁸
(26) sulṭān-ı taḥtğāh-ı [M-61a] ‘unşur-ı çār-erkān ve şehen-şāh-ı imkān-ı hıṭṭa-ı (27)
Ḥorāsān olan İmām-ı ‘Alī-i Mūsī-i Ca‘ fer ‘aleyhümü's-selām¹³⁶⁹ ḥazretlerinüñ (28)
dergāh-ı¹³⁷⁰ ‘ināyet-penāhlarından¹³⁷¹ mehcūr-ı bevādī-i ḥirmān oldum dimekdür¹³⁷².

على موسى جعفر كه بطوف دراو
همه كفر امده بودم همه ايمان رفتم

[D-26b] (29) ‘Alī-i Mūsī-i Ca‘ fer ki be-ṭavf-ı der-i ü

(30) Heme küfr āmede būdem heme ĩmān refteṃ

[A-25a] (31) Ya‘ nī o sulṭān-ı Ḥorāsān olan İmām-ı¹³⁷³ ‘Alī-i Mūsī-i Ca‘ fer¹³⁷⁴

‘aleyhü ve ‘aleyhüme's-

[V-21a]

¹³⁶² oldum: olan N.

¹³⁶³ te‘evvühinden: و / د H.

¹³⁶⁴ ağladı: ağlardı A.

¹³⁶⁵ demek olur: dimekdür A D.

¹³⁶⁶ bād: Bu kelimenin üzerine "Du‘ ā ‘Alī‘yedür" yazılmıştır M.

¹³⁶⁷ bādā: bād H.

¹³⁶⁸ ki: Sonradan metne eklenmiştir V.

¹³⁶⁹ ‘aleyhümü's-selām: ‘aleyhi's-selām D, ‘aleyhi'r-raḥme H M.

¹³⁷⁰ dergāh-ı: dergāhına A.

¹³⁷¹ penāhlarından: penāhların A.

¹³⁷² dimekdür: demek olur A.

¹³⁷³ İmām: -D.

¹³⁷⁴ Alī-i Mūsī-i Ca‘ fer: Bu kelimelerin üzerine "‘Alī-i Mūsā bin Ca‘ fer" yazılmıştır M.

(1) selām ki anuñ dergāh-ı İslām-penāhına ser-ā-pā zūlmet-i nefis-i bed- (2) kām̄la gelmişidüm¹³⁷⁵. Nūrāniyyet-i dil¹³⁷⁶ hāşıl olup maḳām-ı fenāfi'llāhīde¹³⁷⁷ (3) ser-tā-pā nūr-ı yaḳīn ü iz'ān ü 'irfān ile¹³⁷⁸ gitdüm. Ma'lūm oldu ki (4) ḳaşıde dem-i vedā' da inşād olunmuş ola ve¹³⁷⁹ küfr ü imān (5) [M-61b] iştilāhātı kirāren¹³⁸⁰ mirāren maḳalleri geldikde zıkr olunur. Ḥazret-i (6) Cāmī lāyiḫaları¹³⁸¹ ibtidāsında¹³⁸² buyururlar¹³⁸³:

[H-37a] *Yā Rabb¹³⁸⁴ bürhānīm zi-ḫirmān (7) ç̄i ş̄eved*

Rāhī dihīm be-kūy-ı 'irfān ç̄i ş̄eved

Pes gebr ki (8) ez-¹³⁸⁵ kerem müselmān kerdī¹³⁸⁶

Yek-gebr-i dīger¹³⁸⁷ konī müselmān ç̄i ş̄eved¹³⁸⁸

(9) Beni vāreste-i ālām-ı ḫirmān eyle yā Rabbī

Nedīm-i ḳurb-ı hāş-ı bezm-i (10) 'irfān eyle yā Rabbī

Nice kāfir müselmān¹³⁸⁹ eyledüñ elṭāf u¹³⁹⁰ cūduñla

(11) Bu kāfir rū-siyāhı da müselmān eyle yā Rabbī¹³⁹¹

ve emşālühā gibi¹³⁹² kibāruñ (12) bu maḳūle edevāt-ı zarā'at-māli ḳatı çok vāḳi' olmuşdur. (13) Ebū 'Alī Sīnā ile Ebū Sa'īd-i Ebū'l-ḫayr¹³⁹³ ḫazretlerinüñ

¹³⁷⁵ gelmişidüm: gelmişidi A.

¹³⁷⁶ dil: +anuñ feyziyle H M.

¹³⁷⁷ fenāfi'llāhīde: fenāfi'llāhda A.

¹³⁷⁸ 'irfān ile: 'irfānla D.

¹³⁷⁹ ve: -A.

¹³⁸⁰ kirāren: +ve D.

¹³⁸¹ lāyiḫaları: lāyiḫalarında H M.

¹³⁸² ibtidāsında: ibtidā H M.

¹³⁸³ buyururlar: buyurur A.

¹³⁸⁴ yā Rabb: yār H.

¹³⁸⁵ ez: zi H M.

¹³⁸⁶ Bu beyit vezne uymamaktadır.

¹³⁸⁷ dīger: dīger D.

¹³⁸⁸ ş̄eved: +li-nāmıḳihī D.

¹³⁸⁹ müselmān: -N.

¹³⁹⁰ u:-D -H -M.

¹³⁹¹ "Şahḫ: Li-mütercemetü'l-faḳīr" V (der), bu kelimenin üzerine "Li-muḫarririhī terceme" yazılmıştır M.

¹³⁹² gibi: +ki H M.

¹³⁹³ Ebū Sa'īd-i Ebū'l-ḫayr: Ebū'l-ḫayr-ı Ebū Sa'īd D.

mekâtibelerinde (14) küfr-i haqîkî ta' bîrinden hazret-i [D-27a] Ebû Sa'îd kırk gün mütevecciden (15) halvet-güzîn-i şevk oldukları .¹³⁹⁶dür¹³⁹⁵ وما اشبهها من ان يحصى¹³⁹⁴

ای که کردیده رک جاده رک ابر بهار

چون بیاد کف جودت به بیابان رفتم

43. [M-62a] (16) Ey¹³⁹⁷ ki gerdîde reg-i cādde reg-i ebr-i bahār

(17) Çun be-yād-ı kef-i cevdet be-beyābān refem

(18) Ya' nî ey cevād-ı a' zam ki rāḥe-i cevdet ü keremün ḥayāliyle beyābān- (19) peymā-yı ümmîd olsam reg-i cādde reg-i [N-21a] ebr-i bahāra gerdîde olur. (20) Ya' nî bahır-ı in' āmuñdan қаtre-ḥ' āh olan ğariḳ-i tūfān-ı iḥsān (21) olur dimekdür¹³⁹⁸.

نکته سنبل از سایه مژگان آید

بسکه از کوی تو نظاره پریشان رفتم

(22) Nūkhet-i sūnbūlem ez-sāye¹³⁹⁹-i müjgān āyed

(23) Bes ki ez-kūy-ı tu nezzāre perīşān refem

(24) Ya' nî senün kūy-ı cennet-miṣālūñden¹⁴⁰⁰ dem-i vedā' ü müfāreḳatında ol kadar (25) [A-25b] nezzāre perīşān ve dāğ¹⁴⁰¹ be-sīne-i¹⁴⁰² ḥırmān [M-62b] gitdüm ki sāye-i [H-37b] müjgān-ı (26) dūd¹⁴⁰³ ālūd-ı piçānumdan bŷy-ı sūnbŷl istiṣmām iderdüm dimek olur¹⁴⁰⁴.

فلک کوی تو از بسکه مسیحا خین است

همه درد آمده بودم همه درمان رفتم

45. (27) Felek-i kūy-ı tu ez-bes ki Mesīḥā-ḥīn¹⁴⁰⁵ est

(28) Heme derd āmede bŷdem heme dermān refem

¹³⁹⁴ اشبهها: اشبهها A H, اكثر اشبهها D M.

¹³⁹⁵ Ve mā eṣbehehā min en yuḥṣā/Ve buna benzerleri sayılamayacak kadar çoktur.

¹³⁹⁶ - dŷr: -H.

¹³⁹⁷ "Ey İmām" M (der).

¹³⁹⁸ dimekdŷr: dimek olur A.

¹³⁹⁹ sāye: māye H.

¹⁴⁰⁰ miṣālūñden: niṣānuñdan H M.

¹⁴⁰¹ dāğ: غ / ع A.

¹⁴⁰² be-sīne-i: sīneye H.

¹⁴⁰³ dūd: ḥŷn H M.

¹⁴⁰⁴ dimek olur: dimekdŷr A, -H -M.

¹⁴⁰⁵ ḥīn: ḥīz A D H M N.

(29) Ya^c nī senūñ kūy-1 nüh-tūy-1 āsumān-1 rif atūñ şöyle bir Mesîḥāzār¹⁴⁰⁶-1 (30) zindegīdür ki ekmeḥ u baraş-¹⁴⁰⁷ ālūd-1 vüçüdüm¹⁴⁰⁸ ser-ā-pā derd-i nā-būdī- (31) füzūd iken yek-sere [D-27b] dermān-ālūd-1 merhem-sūd-1 būd-1 behbūd oldum demek olur.

[V-21b]

دور از کوی تو همزانوی عصیان بودم
آدم سوی تو همدوش بغفران رفتم

(1) Dūr ez-kūy-1 tu hem-zānū-y1 ‘isyān būdem

(2) Āmedem sūy-1 tu hem-dūş be-ğufrān reftem

(3) Ya^c nī dūrī-i kūyuñda hem-zānū-y1 ‘iṣyān idüm. ‘Afv-1 aşıyāne-i raḥmet- (4) nişānuña geldüm. [M-63a] Dūş-be-¹⁴⁰⁹ dūş şāhid-i ğufrān gitdüm demek olur.

چون رود عکس حریم تو زاینهء دل
کز درت رو بقفا رفتم و حیران رفتم

47. (5) Çun¹⁴¹⁰ reved ‘aks-i ḥarīm-i tu zi-āyīne-i dil

(6) K’ez deret rū-be-ḳafā reftem ü ḥayrān reftem

(7) Ya^c nī ‘aks-i tābnāk-i ḥarīm-i ‘ināyet-i ‘amīmūñ āyine¹⁴¹¹-i dilden nice (8) bīrūn olur ki reg-be-reg mesāfegāh-1 tevdī‘ümde ḥayrān (9) ve rū-be-ḳafā gitdüm dimekdür¹⁴¹².

سوده کردید مرا پای طلب کز سر دشت
بسکه بهر تو بیابان به بیابان رفتم

(10) Sūde gerdīd¹⁴¹³ me-rā pāy-1 ṭaleb k’ez ser-i deşt¹⁴¹⁴

(11) Bes ki behr-i tu beyābān-be-beyābān¹⁴¹⁵ reftem

(12) Ya^c nī ol ḳadar senūñ vuşūl-i dergāhuñ iḥūn beyābān beyābān¹⁴¹⁶ (13) yābān-¹⁴¹⁷ peymā-y1 sa’y oldum ki pāy-1 ṭaleb beni ser-i deştiden [H-38a] [M-63b] ser-i deşte (14) sūde ve ğalṭān itdi demek olur.

¹⁴⁰⁶ zār: -A

¹⁴⁰⁷ ekmeḥ u baraş: -A, ekmeḥ D.

¹⁴⁰⁸ vüçüdüm: vüçüdi A.

¹⁴⁰⁹ be: ber H M.

¹⁴¹⁰ çün: Bu kelimenin üzerine yazılan oldukça silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹⁴¹¹ āyine: āyīne A H.

¹⁴¹² dimekdür: demek olur A, -H -M.

¹⁴¹³ "Ğalṭān kerd" A (der).

¹⁴¹⁴ "Kez her dest nüṣḥa ya^c nī her gūneden" M (der).

¹⁴¹⁵ beyābān-be-beyābān: Bu kelimelerin altına "Şaḥrā be-şāḥrā" yazılmıştır M.

کار برخواستن خود زنشستن کردم

تا بکویت زادب پای بدامان رفتم

49. (15) Kār¹⁴¹⁸ ber-ḡāsten-i ḡod zi-niṣesten¹⁴¹⁹ kerdem

(16) Tābe-kūyet zi-edeb pāy-be-dāmān refitem

[D-28a] (17) Ya' nī senūñ kūyuña mūrā' āt-ı edebden nāṣī pāy-be-dāmān ya' nī sūrtūnerek¹⁴²⁰ (18) gitdüm. Bu kıyām-ı kārımı bu ḡālet-i niṣestīden tamām [A-26a] eyledüm dimek olur.

نفس صبح بود بسکه غبار درتو

هرشب ازکوی تو خورشید بدامان رفتم

(19) Nefes-i şubḡ buved bes ki ḡubār-ı der-i tu¹⁴²¹

(20) Her şeb ez-kūy-ı [N-21b] tu ḡurşīd-be-dāmān refitem¹⁴²²

(21) Ya' nī senūñ ḡubār-ı dergāhuñ ol ḡadar nefes-i şubḡ olur ki ḡülū-yı (22) şubḡdan āfītāb āvāze-ḡīr-i āfāḡ oldıḡı gibi ben daḡı her şeb (23) senūñ kūyuñdan ḡurşīd be-dāmān gitdüm.

داورا دادکرا بهر طواف حرمت

امدم ازدل و جان نه زدل و جان رفتم

51. (24) Dāverā dād-gerā behr-i ṭavāf-ı ḡürmet

(25) Āmedem ez-dil ü cān¹⁴²³ n'ez-¹⁴²⁴ dil ü cān¹⁴²⁵ refitem

[M-64a] (26) Ey dāver ve dād-ger senūñ ṭavf-ı ḡarem-i muḡteremūñ¹⁴²⁶ iḡun dil ü cāndan (27) gelmedüm¹⁴²⁷. Yoḡsa ḡīn-i vedā' umda rızā-yı ḡāṭırumla gitmedüm dimek olur¹⁴²⁸.

من ضعیفم بستان داد من از اهل جهان

که زکویت بمددکاری ایشان رفتم

¹⁴¹⁶ beyābān: -A -H.

¹⁴¹⁷ yābān: -A, beyābān D.

¹⁴¹⁸ kār: -A.

¹⁴¹⁹ niṣesten: gešten A, bu kelimenin üzerine "ḡurbet" yazılmıştır M.

¹⁴²⁰ sūrtūnerek: sūrinerek A.

¹⁴²¹ ḡubār-ı der-i tu: Bu kelimelerin üzerine "Ziyā ve nūrdan" yazılmıştır M.

¹⁴²² refitem: -A.

¹⁴²³ cān: ج / ح H.

¹⁴²⁴ zi: ز / ر H.

¹⁴²⁵ cān: Bu kelimenin altına "Ey dāver" yazılmıştır M.

¹⁴²⁶ muḡteremūñ: muḡterem A.

¹⁴²⁷ gelmedüm: geldüm D.

¹⁴²⁸ dimek olur: -H -M.

(28) Men za' ĩfem be-sitān dād-ı men ez-ehl-i cihān

(29) Ki zi-kūyet be-medekārī-i ĩşān reftem

(30) Ya' nī kemāl-i za' fumdan nāşī kūyuñdan müfāreķata iķtidār nā-yāb idi. (31)

Ehl-i cihān benüm gitmeme medekār oldılar¹⁴²⁹. Lākin o medekārī haķīķatde

[V-22a]

(1) baña zılm oldu. Bunlardan [H-38b] benüm haķķumı alıvir. Zırā müfāreķata sebep oldılar¹⁴³⁰.

میکشد آتش یکرنگی من شعله زجیب

رفتم از کوی تو آتش بکریبان رفتم

53. (2) Mī-keşed āteş¹⁴³¹-i yek-rengī-i men şu' le zi-ceyb

[D-28b] (3) Reftem ez-kūy-ı tu āteş be-girībān reftem

(4) Ya' nī şöyle sūzān-ı nīrān-ı firāk oldum ki āteş-i hicriyle yek-reng (5) olup şu' le [M-64b] girībānumdan zebān-keş oldu¹⁴³². Gūyā hāl-i firāk u¹⁴³³ tevdī' de (6) āteş be-girībān-ı ḥasret gitdüm dimek olur.

و عدهء پوچ جهان بود کف موج سراب

خوردم از بسکه فریبش سوی عمان رفتم

(7) Va' de-i pūç-ı cihān būd kef-i mevc-i serāb

(8) Ḥordem ez-bes ki firībeş sūy-ı 'ummān reftem

(9) Ya' nī cihānuñ tehī-va' d-i bī-necāzı kef-i mevc¹⁴³⁴-i serāb oldu. (10) Ol ķadar anuñ firībendesı oldum ki sūy-ı 'ummān-ı serāba gidüp (11) ğarīķ oldum dimek olur¹⁴³⁵.

داشت از بس فلکم تشنه لب منت خشک

سوی دریای عطای تو شتابان رفتم

55. (12) Dāşt ez-bes felekem teşne-leb-i minnet-i ḥuşķ

[A-26b] (13) Sūy-ı deryā-yı 'atā-yı tu şitābān reftem

(14) Ya' nī beni felek ol ķadar teşne-leb-i minnet-i ḥuşķ eyledi ki çāre- (15) cūyī-ı¹⁴³⁶ minnet-i ḥuşķide senüñ deryā-yı¹⁴³⁷ firāvānuñ cānibine şitābān gitdüm¹⁴³⁸.

¹⁴²⁹ oldılar: oldum A.

¹⁴³⁰ oldılar: oldum A.

¹⁴³¹ āteş: Bu kelimenin yerine önce "şu' le" yazılıp sonradan derkenara "āteş" yazılmıştır M (der).

¹⁴³² oldı: -D.

¹⁴³³ u: -D.

¹⁴³⁴ mevc: ج /ح V.

¹⁴³⁵ dimek olur: dimekdür A.

انچنان از دل من کرد ضلالت سرزد
که زکوی تو من بی سر و سامان رفتم

[M-65a] (16) Ān-çunān ez-dil-i men gerd-i ḡalālet¹⁴³⁹ ser-zed

(17) Ki zi-kūy-ı tu men bī-ser ü sāmān reftem

(18) Ya^c nī gerd ü ḡatām-ı ḡalālet benüm dil-i perişānumdan şöyle ser-¹⁴⁴⁰ zede-i zuhūr (19) oldı¹⁴⁴¹ ki bā^c iş-i emn ü¹⁴⁴² hidāyet ü āsāyiş olan ser-i¹⁴⁴³ kūy-ı [H-39a] cennet- (20) pūyuñdan ben bī-ser ü sāmān ve perişān-ı [D-29a] aḡvāl-i taḡaşşul¹⁴⁴⁴-ı sāmān (21) içün mu^c tekif-i [N-22a] āstān-ı hidāyet-nişān¹⁴⁴⁵ olmaḡ baña farz iken (22) pey-siper-i bevādī-i firāḡ oldum dimekdür¹⁴⁴⁶.

بسکه کردید زکلفت دل تنکم لبریز
کرد آلوده تر ازروی یتیمان رفتم

57. (23) Bes ki gerdīd zi-kūlfet dil-i tengem lebrīz

(24) Gerd-ālūdeter ez-rūy-ı yetīmān¹⁴⁴⁷ reftem

(25) Ya^c nī ol ḡadar kūlfet ü meşāḡḡatden dil-i tengüm lebrīz-i elem ü¹⁴⁴⁸ miḡnetdür ki (26) ruḡsāre-i yetīmānuñ¹⁴⁴⁹ gerd-ālūd-ı miḡnet oldıḡı ḡāletinden ziyāde (27) meskenet ve¹⁴⁵⁰ ^c acz ile gitdüm demek olur.

سعی کن تا دل من شیشه شود زینکه مدام
بسوی دشت بدریوزه نیستان رفتم

[M-65b] (28) Sa^c y kon tā¹⁴⁵¹ dil-i men şīşe¹⁴⁵² şeved z'īn ki müdām¹⁴⁵³

(29) Be-sūy-ı deşt be-deryūze-i nīsān¹⁴⁵⁴ reftem

¹⁴³⁶ cūyī-i: cūy-ı H.

¹⁴³⁷ deryā-yı: +^c aḡāyā-yı A D, ^c aḡā-yı H M.

¹⁴³⁸ gitdüm: +dimek olur A.

¹⁴³⁹ ḡalālet: Bu kelimenin üzerine "Ḥilāfet nüşā ya^c nī ḡilāf" yazılmıştır M.

¹⁴⁴⁰ ser: -A.

¹⁴⁴¹ oldı: oldım A N.

¹⁴⁴² ü: -H.

¹⁴⁴³ ser: -H -M.

¹⁴⁴⁴ taḡaşşul: taḡşīl D H M N.

¹⁴⁴⁵ āstān-ı hidāyet-nişān: āstān-nişān-ı hidāyet H.

¹⁴⁴⁶ dimekdür: demek olur A.

¹⁴⁴⁷ yetīmān: miḡmān A.

¹⁴⁴⁸ elem ü: -A.

¹⁴⁴⁹ yetīmānuñ: miḡmānuñ A.

¹⁴⁵⁰ meskenet ve: meskenet-i H.

¹⁴⁵¹ tā: -H.

¹⁴⁵² şīşe: teşne A.

¹⁴⁵³ müdām: maḡām H M.

- (30) Sa' y kon sa' y konān ya' nī zarf¹⁴⁵⁵-i dilüm şīşe-i nīsān-ı rahmet olmağičün
 (31) müdām sūy-ı deşt ü iğtirābumda¹⁴⁵⁶ deryūze-konān-ı sa' y iderek gitdüm dimek olur¹⁴⁵⁷.

[V-22b]

شوکت این ترک ادب چند دعا میگوید
 که بافلاک شدم دست و کریبان رفتم

59. (1) Şevket in terk-i edeb çend du' ā mi-gūyed¹⁴⁵⁸

(2) Ki be-eflāk şudem dest¹⁴⁵⁹ ü giribān refte¹⁴⁶⁰

- (3) Ya' nī Şevketün bu terk-i edebi niceye dek du' āya āgāz eyler ve du' āsında
 (4) böyle niyāz-nāme-i derūnın ' arz ider ki¹⁴⁶¹ eflāke gidem¹⁴⁶² ve giribān-ı (5) şahid-i icābete dest-peyveste-i niyāz olam dimek olur¹⁴⁶³.

حرف مطلب بزبان دل خود کوی که من
 همه جا با لب خاموش و غزلخوان رفتم

[A-27a] [D-29b] [M-66a](6) Ḥarf-i maṭlab be-zebān-ı dil-i ḥod-gūy ki men

(7) Heme cā bā-leb-i ḥāmūş u ğazel-ḥ'ān refte¹⁴⁶⁴

- [H-39b] (8) Ya' nī ḥarf-i maṭlabı lisān-ı ḥāl ile ta' bīr ve su' āle ifrāğ eyle ki (9) ben her cāya ve her cānibe lāl ve dem-beste ḥāmūş ve ğazel-ḥ'ān (10) gitdüm. Ta' bīr-i nuṭqa o yerde mesāğ nā-peydādur¹⁴⁶⁴ dimek olur.

تا بود مصرع عرفی به بیاض ایام
 همه شوک امده بودم همه عرفان رفتم

61. (11) Tā buved mışra' -ı ' Örfi be-beyāz-eyyām

(12) Heme şevk āmede¹⁴⁶⁵ būdem heme ' irfān refte¹⁴⁶⁵

¹⁴⁵⁴ neyistān: ت /- A H M.

¹⁴⁵⁵ zarf: ظ / ط A.

¹⁴⁵⁶ iğtirābumda: iğtirābda D.

¹⁴⁵⁷ dimek olur: dimekdür A H M.

¹⁴⁵⁸ mi-gūyed: +me-rā M.

¹⁴⁵⁹ dest: deşt H N.

¹⁴⁶⁰ "Ya' nī du' ā dir ki icābet ile dest ü giribān oldıgum ḥālde eflāke gitdüm" M (der).

¹⁴⁶¹ ki: -H.

¹⁴⁶² gidem: gitdüm A.

¹⁴⁶³ dimek olur: dimek ola M.

¹⁴⁶⁴ peydādur: peydādār A.

¹⁴⁶⁵ āmede: āmedem D.

(13) Kıt' a-güne. Ya' nî tā ki 'Örfinün mıṣra' ı ṣahîfe-i sepîd-reng-i eyyâmnda (14) sebt-i cerîde-i kaṣîde-ḥ'ânân ola¹⁴⁶⁶ ben ser-â-pâ şevk ser-â-pâ¹⁴⁶⁷ 'irfân¹⁴⁶⁸ geldüm¹⁴⁶⁹ gidem¹⁴⁷⁰.

دارم امید که خندان بدرت بازایم
آنقدر ها که زدرگاه تو کریان رفتم

[M-66b] (15) Dārem ümmîd ki ḥandân be-deret bâzāyem

(16) Ān ḳadrhâ ki zi-dergâh-ı tu giryân reftem

(17) Ya' nî ümmîdvārum¹⁴⁷¹ ki dergâh-ı şerîfünden kemâl-i ḥasret ü firâk-ı tevdi'^c (18) ile ne ḳadar giryân gitdüm ise yine ol ḳadar mesrūr u ḥandân (19) gelürüm¹⁴⁷² dimek olur. ¹⁴⁷⁴¹⁴⁷³ و بالله التوفیق

[Kaside 3]

[A-27b] [D-30a] (20) Bi'smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm¹⁴⁷⁵

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

(Fa'lün)

وجود کوه چنان نرم شد زابر مطیر
که میتوان زرک سنک کرد تار حریر

1. [N-22b](21) Vücüd-ı küh çunân nerm şud zi-ebr-i maṭîr¹⁴⁷⁶

(22) Ki mî-tevân zi-reg-i seng kerd târ-ı ḥarîr

(23) Ya' nî vücüd-ı küh ebr-i maṭîrden şöyle nerm oldı ki reg-i sengden (24) târ-ı ḥarîr itmek mümkindür. Zîrâ nerm olan şey' mütelâzizü'l¹⁴⁷⁷-eczâ' olmağla (25) [M-67a] andan târ çekilmek¹⁴⁷⁸ mümkün olur. Seng-i penbe ve dıraḥt-ı rişte (26) gibi bir

¹⁴⁶⁶ ola: +ser A, olarak D.

¹⁴⁶⁷ ser-â-pâ: serâyân H.

¹⁴⁶⁸ 'irfân: -D -H.

¹⁴⁶⁹ geldüm: gelem A D M.

¹⁴⁷⁰ gidem: gitdüm H.

¹⁴⁷¹ ümmîdvārum: ümmîddārum H M.

¹⁴⁷² gelürüm: geldüm D.

¹⁴⁷³ Ve billâhi't-tevfîk: Başarı sadece Allâh'tandır التوفیقوبالله العون/Ve billâhi'l-'avn ve't-tevfîk: Yardım ve başarı Allâh sayesinde D, -H, وبالله العون/Ve bi'llâhi'l-'avn: Yardım Allâh sayesinde M.

¹⁴⁷⁴ Ve billâhi't-tevfîk: Başarı sadece Allâh'tandır.

¹⁴⁷⁵ Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm: -H -M.

¹⁴⁷⁶ maṭîr: Bu kelimenin üzerine yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹⁴⁷⁷ mütelâzizü'l: ذ / ز A M.

¹⁴⁷⁸ çekilmek: çekmek H.

nev^c e¹⁴⁷⁹ siyāh seng vardur ki döğüldükçe¹⁴⁸⁰ nerm olup penbe (27) gibi mütehalhıl¹⁴⁸¹ olur. Ba^c dehū andan tār ve rişeler keşīdelenüp (28) destmāl ve sā'ir [H-40a] melbūsāt yaparlar¹⁴⁸² ve dirāht-ı rişte her maḥallde (29) olur¹⁴⁸³. Tel ta^c bīr itdükleri kenevir ağacı ve memālik-i Fransada¹⁴⁸⁴ (30) olan¹⁴⁸⁵ çuḡa zarfları ve kettān bezlerine¹⁴⁸⁶ Söz ne اکثر من :¹⁴⁸⁹ muḥarririhī-dür. (31) Li¹⁴⁸⁸ ان يحصى¹⁴⁸⁷

Īn felek bezm-i mükāfātest ey mest-i ġurūr

[V-23a]

(1) Raḡne-i seng-i siyeh ez-penbe-i mīnā şude

(2) ġazelimizde vāḡi^c beytūn merḡūm Sāmī¹⁴⁹⁰ terceme-i Türkīsin¹⁴⁹¹:

(3) Hāzır ol bize¹⁴⁹² mükāfātda ey¹⁴⁹³ mest-i ġurūr

(4) Raḡne-i seng-i siyeh penbe-i mīnādandur

edāsiyla bir ġazelinde (5) ĩrād eylemişdür ki¹⁴⁹⁴ ol seng-i penbe-i siyāhı¹⁴⁹⁵ şikest¹⁴⁹⁶ itmek (6) murād eyleseler kendüsinden [D-30b] çıkardukları¹⁴⁹⁷ penbesin ol (7) senge vaz^c ve āteş eyleseler¹⁴⁹⁸ pāre pāre idermiş. Böyle istimā^c olundu.

زبسکه روی زمین را بهار رنگین کرد
ز موج کل نتوان فرق کرد نقش حصیر

[M-67b] (8) Zi-bes ki rüy-ı zemīn-rā bahār rengīn kerd

¹⁴⁷⁹ nev^c e: nev^c H.

¹⁴⁸⁰ döğüldükçe: د ق / د ق A, küftelendikçe H M.

¹⁴⁸¹ mütehalhıl: ح / خ V.

¹⁴⁸² yaparlar: yapar H.

¹⁴⁸³ her maḥallde olur: -H -M.

¹⁴⁸⁴ memālik-i Fransada: -H -M.

¹⁴⁸⁵ olan: -H -M.

¹⁴⁸⁶ bezlerine: bezleri H M.

¹⁴⁸⁷ Ekşeru min en yuḡşā/Sayılamayacak kadar çok.

¹⁴⁸⁸ -dür: bundandır H M.

¹⁴⁸⁹ li-muḥarririhī: -A, beyt H M.

¹⁴⁹⁰ Sāmī: +^c aleyhi'r-raḡmeti'l-bārī D.

¹⁴⁹¹ ġazelimizde vāḡi^c beytūn merḡūm Sāmī terceme-i Türkīsin: ġazelimizde vāḡi^c beytūn merḡūm Sāmī terceme-i Türkīsin beyt D , beytini ba^c zılar tercemede H M.

¹⁴⁹² bize: bezm A D H M N.

¹⁴⁹³ ey: eyā A.

¹⁴⁹⁴ edāsiyla bir ġazelinde ĩrād eylemişdür ki: diyü edāda M.

¹⁴⁹⁵ Raḡne-i seng-i siyeh penbe-i mīnādandur edāsiyla bir ġazelinde ĩrād eylemişdür ki ol seng-i penbe-i siyāhı: raḡne-i seng-i siyāhı H.

¹⁴⁹⁶ şikest: ش / س , س / ش V.

¹⁴⁹⁷ çıkardukları: iḡrāc olunan H M.

¹⁴⁹⁸ eyleseler: virseler H M.

(9) Zi-mevc-i gül ne-tevân fark kerd naqş-ı haşîr¹⁴⁹⁹

(10) Ya' nî bahâr rûy-ı zemîni ol qadar rengin itmişdür ki mevc-i gülden (11) naqş-ı haşîri fark itmek mümkin degildir. Naqş-ı haşîr birbirine (12) girifte ve¹⁵⁰⁰ piç-â-piç olmağla nazarda imtiyâzı zâhir ammâ mevc-i gül (13) zemîn-girifte olduğundan naqş-ı haşîrdeki¹⁵⁰¹ piçiş imtiyâzdan (14) birün olur dimekdür¹⁵⁰².

کند بروی هوا کار ابر نکھت کل
زبسکه کرد رطوبت بمغز کل تاثیر

3. (15) Koned be-rûy-ı hevâ kâr-ı ebr nûkhet-i gül

(16) Zi-bes ki kerd ruṭûbet be-mağz-ı gül te'şîr

[A-28a] (17) Ya' nî dimâğ-ı güle ol qadar ruṭûbet-i nâmiye te'şîr eylemişdür ki (18) nûkhet-i gül hevâya seḥâbuñ ruṭûbet baḥş eylediği gibi reg-be-reg (19) ruṭûbet [H-40b] baḥş eyledi. Zîrâ haḳîkatde mağz-ı gül nûkhetden ğayrı degildir¹⁵⁰³.

بکوجه دام تماشا چنان فکنده هوا
که کردن از سر دیوار میکشد تصویر

[M-68a] (20) Be-küçe dām-ı temâşâ çunân figende hevâ

(21) Ki gerden ez-ser-i dîvâr mî-keşed taşvîr

(22) Ya' nî hevâ her küçede dām-ı temâşâ vaz' eylemişdür. Efgende-i [N-23a] dām (23) olmaq ḥavfindan nâşî taşvîr ser-i dîvârdan gerden [D-31a] çeker dimek olur¹⁵⁰⁴.

بطبع قطره صفا آنقدر که میکرد
بجیب ابر ز عکس شکوفه قطره شیر

5. (24) Be-ṭab' -ı қаtre¹⁵⁰⁵ şafâ ân-қadr ki mî-gerded

(25) Be-ceyb-i ebr zi-' aks-i şükûfe қаtre-i şîr¹⁵⁰⁶

(26) Ya' nî қаtrenüñ tabi' atinde ol qadar şafvet var ki ceyb-i ebrde (27) ' aks-i şükûfeden қаtre-i şîr olur dimekdür¹⁵⁰⁷. Zîrâ şafvet (28) mütemâdî olduğda istiḥâleye

¹⁴⁹⁹ haşîr: Bu kelimenin üzerine yazılan kelime okunamadı M.

¹⁵⁰⁰ girifte ve: girifte-i D.

¹⁵⁰¹ haşîrdeki: haşîrde daḥı H M.

¹⁵⁰² dimekdür: dimek olur A.

¹⁵⁰³ degildir: +dimek olur A.

¹⁵⁰⁴ çeker dimek olur: keşidedür H M.

¹⁵⁰⁵ қаtre: Bu kelimenin üzerine "Қаtre-i bârânuñ" yazılmıştır M.

¹⁵⁰⁶ қаtre-i şîr: "Murâd tâne çiçekleridür" M (der).

isti^c dād-ı kuvvet¹⁵⁰⁸ bulur ve ^c aks-i (29) şükūfeden şīr olmak reng-i şükūfede şīre müşābehet-i tām̄m-ı hāşıludur¹⁵⁰⁹.

توان زروی زمین دید آسمان دیگر
چو سطح اب زبس خاک کشت عکس پذیر

(30) Tevān zi-rūy-ı zemīn dīd āsmān-ı dīger¹⁵¹⁰

[M-68b] (31) Çu saṭḥ-ı āb zi-bes ḥāk gešt ^c aks-pezīr

[V-23b]

(1) Ya^c nī rūy-ı zemīnden bir başka āsmān görmek mümkündür. Saṭḥ¹⁵¹¹-ı (2) āb gibi ol kadar ki ḥāk ^c aks-pezīr oldu. Taḥkīk-i ma^c nā-yı (3) beyt: Āsmān ki ecsām-ı laṭīfeden olup kūrre-i mā^c 'iyye muḥīṭ-i kūrre-i (4) ḥāk olmağla şafvet-i hevā ile āb-ı bī-rengden zemīn ^c aks- (5) pezīr olup āsmān-ı dīger gibi nümāyān olur dimekdür¹⁵¹².

Ebīü'l-^c alā¹⁵¹³ (6) bir¹⁵¹⁴ kaşīdesinde¹⁵¹⁵:

بنی من جوهر¹⁵¹⁶ العلیاء [a41-H] بیتاً
كان الثیرات لها عماد

فلولا الله قال الناس اضحت

ثمانية به (8) السبع الشداد¹⁵¹⁷

ile bu ma^c nāyı edā eylemişdür. Felevlā Ḥudā-rā Allāh [D-31] be-ḥazefü'l-mezāf (9) ve felevlā ey gedā (10) zamīriyye rāci^c un ile'l-beyt Firdevsī¹⁵¹⁸:

Zi-somm-ı sutūrān der-ān¹⁵¹⁹ pehn dešt

¹⁵⁰⁷ dimekdür: dimek olur A, -H.

¹⁵⁰⁸ kuvvet: -H.

¹⁵⁰⁹ hāşıludur: hāşıldur A D N, bulunmağdur H, bulunmağdandır M.

¹⁵¹⁰ dīger: ی / -D - H -M.

¹⁵¹¹ "Saṭḥ/saṭaḥ bi'l-fethi ev üsti ve yaşı düz nesne cem^c i suṭūh gelür. Ve yukālu saṭḥu külli şey'in a^c lāhu ve saṭṭaha'llāhu'l-erza ey besaṭahā naql-i Aḥterī: Sath fetha ile ev üzeri ve yassı düz nesnedir. Çoğulu sutuhtur ve Arapça'da herhangi bir şeyin sathı onun üstüdür denir. Yine Allāh yeryüzünü sath etti deyince yaydı demek olur. Aḥterī'nin nakli"(der).

¹⁵¹² dimekdür: -H.

¹⁵¹³ Ebīü'l-^c alā: Ebī A, Ebū'l-^c alā el-ma^c arri H M.

¹⁵¹⁴ bir: -A.

¹⁵¹⁵ kaşīdesinde: +dimişdür şī^c r D.

¹⁵¹⁶ العلیاء: الثیرات H M.

¹⁵¹⁷ Benā min cevheri'l-^c ulyā beyten/Ke'ennen neyyirāti lehā ^c imādu/Felevla'llāhu ḳāle'n-nāsu aḍḥat/Semāniyeten bihi e's-seb^c u e's-şidād: Yüce cevherden bir ev inşa etti. Sanki parlak yıldızlar onun direkleri. Eğer Allāh olmasaydı insanlar derdi ki yedi sert/korunaklı (?) sekiz oldu.

¹⁵¹⁸ Firdevsī: fermāyed D, +güfte H M.

Zemīn (11) şeş şud u āsmān geşt heşt

ve emsālühā katı çok [A-28b] vāki^c olmuştur.

چنان زجوش صفا خاک شد تجلی زار

که بشکفد بیضا ز خاک دامنگیر

7. (12) Çunān zi-cūş-ı şafā ḥāk şud tecellizār¹⁵²⁰

[M-69a] (13) Ki be-şkufed¹⁵²¹ yed-i beyzā zi¹⁵²²-ḥāk-i dāmen-gīr¹⁵²³

(14) Ya^c nī cūş-ı şafādan ḥāk öyle tecellizār oldu ki ḥāk-i dāmen-gīrden (15) ya^c nī pest¹⁵²⁴-pāye-i dāmāna mūmāss olan ḥākden¹⁵²⁵ yed-i beyzā-yı (16) Müsevī¹⁵²⁶ şükufte olur. Mu^c cize-i ḥazret-i¹⁵²⁷ Mūsā^c alā nebiyyinā ve^c aleyhi' (17) s-selāmdan yed-i beyzā ki zālām-ı şebde¹⁵²⁸ izhār dih¹⁵²⁹ eyleye¹⁵³⁰ şeb-çerāğ-ı (18) 'ālem olup nice fersaḥ maḥalleri iş'āl iderdi. Ke-zālik (19) cūş-ı şafā-yı nāmiyeden zemīn tecellizār olup ḥākden¹⁵³¹ yed-i (20) beyzā-yı Mūsā¹⁵³² mānend olan şükūfeler peydā olur dimekdür¹⁵³³.

دهان غنچه خندان کشاده تنك شکر

کل سفید بهر مو نموده کاسه شیر

[N-23b] (21) Dehān-ı ḡonçe-i ḥandān ḡuşāde¹⁵³⁴ teng-şeker¹⁵³⁵

(22) Gül-i sefid¹⁵³⁶ be-her mū nūmūde kāse-i şīr¹⁵³⁷

(23) Ya^c nī¹⁵³⁸ ḡonçe-i şeker-ḥand ḡuşāde ve teng-şeker gül-i sefid daḡı beher (24) mū ḡüyyā bir kāse-i şīri¹⁵³⁹ 'arz ider gibidür. Nükte: [H-41b] Teng-şeker (25)

¹⁵¹⁹ ān: īn H M.

¹⁵²⁰ tecellizār: Bu kelimenin üzerine "Münevver" yazılmıştır M.

¹⁵²¹ be-şükufed: -A.

¹⁵²² zi: ز / ج H.

¹⁵²³ "Ya^c nī yed-i beyzā dāmen-gīr olduḡı ḡālde" M (der).

¹⁵²⁴ pest: +ü D.

¹⁵²⁵ ḥākden: ḥāk A.

¹⁵²⁶ Müsevī: Mūsā H.

¹⁵²⁷ ḥazret: -H -M.

¹⁵²⁸ "-de" bulunma hali eki "izhār" kelimesinden sonra gelmektedir; ancak metinde "şeb" kelimesinin üzerine yazılıp "şeb" den sonra gelmesi gerektiğine işaret edilmiştir V.

¹⁵²⁹ dih: -D.

¹⁵³⁰ eyleye: eylese A D, eyleseler H M.

¹⁵³¹ ḥākden: ḥāk A.

¹⁵³² Mūsā: Müsevī A D H M.

¹⁵³³ dimekdür: dimek olur A, -H -M.

¹⁵³⁴ ḡuşāde: Bu kelimenin üzerine "Mülāyim dehān ve ḡonçe" yazılmıştır A.

¹⁵³⁵ teng-şeker: Bu kelimenin yanına "Teng-şeker müşebbehünbih gül-i sefid müşebbeh" yazılmıştır A.

¹⁵³⁶ gül-i sefid: Bu kelimelerin altına "Müşebbeh" yazılmıştır A.

¹⁵³⁷ kāse-i şīr: Bu kelimelerin üzerine "Ve cümle müşebbehünbih" yazılmıştır A.

ta^c bîrinde olan [M-69b] teng ferâh¹⁵⁴⁰ muḳâbili [D-32a] degildir. Ḥaml-i ‘Arabî ma^c nâsına (26) olan tengdür ki keşret maḳâmında isti^c mâl olunagelmışdür. Yine fi' (27) l-^c aşl bir cism¹⁵⁴¹ -i müteḥalḫıl¹⁵⁴² ü'l-eczâyı bir ğarâreye pekçe başdırsañ (28) teng olduğu için böyle tesmiye olundu.

چراغ لاله دهد تا به بزم باغ فروغ

بخاک روغن کل میچکد زابر مطیر

9. (29) Çerâğ¹⁵⁴³ -ı lāle¹⁵⁴⁴ dihed¹⁵⁴⁵ tābe-¹⁵⁴⁶ bezm-i bāğ fūrūğ¹⁵⁴⁷

(30) Be-ḫāk revġan-ı gül mî-çeked¹⁵⁴⁸ zi-ebr-i maṭîr

(31) Ya^c nî çerâğ-ı lāle tā kim bezm-i bāğa fūrūğ virmek için ebr-i maṭîrden

[V-24a]

(1) ḫāke revġan-ı gül çekide olur. Zîrā ruṭûbet-i gül ki eczâ-yı dehhânetle (2) mümtezice olup hevâ anı cezb ve ebre ittişâl ba^c dehū mîzâb-ı ebrden (3) rûy-ı ḫāke revġan-ı gül çekide olup çerâğ-ı lāleye sirâyetle bezm-i bāğa (4) fūrūğ-zen olur¹⁵⁴⁹.

گذشت موجه آب زمرد از سر کوه

کشید آتش یاقوت پا زدامن قیر

(5) Güzeşt¹⁵⁵⁰ mevce-i âb-ı zümürüd¹⁵⁵¹ ez-ser-i kûh

[A-29a] [M-70a] (6) Keşid âteş-i yâkût pâ¹⁵⁵² zi-dâmen-i kır¹⁵⁵³

¹⁵³⁸ ya^c nî: +dehân D H M.

¹⁵³⁹ şîri: şîr A D H M.

¹⁵⁴⁰ ferâh: خ / ح V, ferâh A H M.

¹⁵⁴¹ cism: س / - H.

¹⁵⁴² müteḥalḫıl: ح / خ A H M V.

¹⁵⁴³ çerâğ: Bu kelimenin yanına "Mef'ûl-i dihed" altına "müşebbehünbih" yazılmıştır A.

¹⁵⁴⁴ lāle: Bu kelimenin altına "Müşebbeh" yazılmıştır A.

¹⁵⁴⁵ dihed: Bu kelimenin üzerine "Fi'l" yazılmış A.

¹⁵⁴⁶ be-: -A.

¹⁵⁴⁷ fūrūğ: Bu kelimenin yanına "Mef'ûl-i dihed" yazılmıştır A.

¹⁵⁴⁸ mî-çeked: Bu kelimenin üzerine "Fi'l" yazılmıştır A.

¹⁵⁴⁹ "Ḥāşilî hevâ bir mertebe laṭîfdür ki âb u reng-i bāğdan söz söylemedin leb-i vâşıfda berg-i gül taḳrîr olur: Ne kerden süḫan ez-âb u reng-i bāğ henüz/Ki hemçu gönçe be-leb berg-i gül şevved taḳrîr" M (der).

¹⁵⁵⁰ güzeşt: Bu kelimenin üzerine "Geçdi ve aşdı" yazılmıştır A.

¹⁵⁵¹ mevce-i âb-ı zümürüd: Bu kelimelerin üzerine iki defa "Müşebbeh" yazılmıştır A.

¹⁵⁵² pâ: Bu kelimenin üzerine "Mef'ûl-i keşid" yazılmıştır A.

¹⁵⁵³ "Hindde bir deryâ vardur bir vaḳt ile mecmû'ı zift olur beytüñ ma^c nâsı buña tevaḳḳuf ider" A (der), "Dâmen-i kırdan murâd dâmen-i kühdur ḫāşilî lāleler peydâ eyledi" Bu beyitle ilgili yazılan diğer cümleler silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

(7) Ya' nī şöyle reng-i bahār cūş u hūrūşda ki mevce-i āb-ı zümür-rüd ser-i (8) kühdan aşdı ve āteş-i yāḳūt daḥı deryā-yı ḳırdan pā-keşide (9) olup işābet itmedi¹⁵⁵⁴. Zīrā eger āteş-i yāḳūt dāmen-i zifte (10) işābet eylese müşte' il olurdu¹⁵⁵⁵.

فتاده است زبس باغبان بفکر چمن

که باد راه نیاید بصحن باغ دلیر

11. [D-32b] (11) Fütādeest zi-bes bāḡbān be-fıkr-i çemen¹⁵⁵⁶

(12) Ki bād rāh ne-yāyed be-şāḥn-ı bāḡ dilīr¹⁵⁵⁷

[H-42a] (13) Ya' nī bāḡbān¹⁵⁵⁸ ol ḳadar fıkr-i çemene düşmüşdür ki rüzgār dilīrāne¹⁵⁵⁹ (14) şāḥn-ı bāḡa vezān olmaya¹⁵⁶⁰.

بدامن آورد از دام خاک بلبل را

کهی که رخنهء دیوار کل کند تعمیر

(15) Be-dāmen āvered¹⁵⁶¹ ez-dām¹⁵⁶²-ı ḥāk bülbül-rā¹⁵⁶³

(16) Gehī ki raḥne-i dīvār-ı gül koned¹⁵⁶⁴ ta' mīr¹⁵⁶⁵

(17) Ya' nī dām-ı ḥākden bülbülü dāmene getirür¹⁵⁶⁶. Eger ol bāḡbān raḥne-i dīvār-ı (18) güli gāh gāhı ki ta' mīre şürü' eyleye¹⁵⁶⁷.

زمدح کلشن و وصف بهار می آید

صدای خندهء کل از قلم بجای صریر

13. [M-70b] (19) Zi-medḥ-i gülşen ü vaşf-ı bahār mī-āyed

¹⁵⁵⁴ itmedi: itdi N.

¹⁵⁵⁵ olurdu: + dimekdür D.

¹⁵⁵⁶ Mısram yanına "Bāḡbān fütādenüñ fā' ilidür. Zi-bes kelimesi be-fıkr-i çemen ḳavline musallaḫdur" yazılmıştır A.

¹⁵⁵⁷ "Dilīr bāduñ şıfatıdır bād-dilīr dimekdür. Zāruret-i vezn şıfat-ı mevzūnından dūr düşmüşdür" A (der).

¹⁵⁵⁸ bāḡbān: Bu kelimenin üzerine "Rüzgārı bahādır u şeci kimesneye teşbīh ider" yazılmıştır A.

¹⁵⁵⁹ "Nüşa: Ne-kerde sūḥan ez-āb u reng-i bāḡ henüz/Ki hemçün ḡonçe be-leb berg-i gül şevēd taşvīr. Ya' nī henüz bāḡuñ āb u rengi vaşfından söz ve medḥ eylemedüñ. Berg-i gül aḡzuñda mānend-i ḡonçe taşvīr olur. Ya' nī bāḡuñ āb u rengi bir rütbedür ki medḥine mübāderet idecek olursan senüñ aḡzuñda gülüñ yapraḡı ḡonçe gibi taşvīr olur. Kezā süm'e 'an şāriḫiḫi e'l-'allāme/Eserin şārihi allāmeden böyle işitildi" A (der).

¹⁵⁶⁰ olmaya: +egerçi şiddet ile rüzgār-ı vezān olursa bāḡ ve çemen ḫarāb olup leḫāfeti gider dimek olur A.

¹⁵⁶¹ be-dāmen āvered: Bu kelimelerin üzerine "Ya' nī bāḡbān" yazılmış M.

¹⁵⁶² dām: Bu kelime D nüshasına sonradan ilave edilmiştir.

¹⁵⁶³ Beyitin yanına yazılanlar silinmiş olduğundan okunamadı M.

¹⁵⁶⁴ koned: Bu kelimenin altına "Ya' nī bāḡbān" A, "bāḡbān" yazılmıştır M.

¹⁵⁶⁵ "Ya' nī bāḡuñ gül olan dīvārı delik delikdür ve içlerinde bülbül yuvalamışdur. Ḳaçan bāḡbān ol dīvārūñ raḥne ve deligini ta' mīr itse yire düşen bülbüllerden dāmenini mālī ḳılar dimek ister" A (der).

¹⁵⁶⁶ düşürür: getirür A.

¹⁵⁶⁷ eyleye: +dimek olur A, +şāḫḫ: kesī ki daḥı nüşhadur V (Bu cümleinin sonradan metne eklendiği anlaşılacaktır).

(20) Şadā-yı ḥande-i gül ez-ḳalem be-cāy-ı şarīr¹⁵⁶⁸

(21) Ya' nī medḥ-i gülşen ve vaşf-ı bahārdan şarīr-i ḥāme bedeli ḥande-i gül gelür¹⁵⁶⁹.

زبس بمغز جهان ریختند رنگ نشات
صدای خنده بکوش آید از لب تصویر

(22) Zi-bes be-mağz-ı cihān riḥtend reng-i neşāṭ

(23) Şadā-yı ḥande be-gūş āyed ez-leb-i taşvīr

(24) Ya' nī ol ḳadar mağz-ı cihāna reng-i neşāṭ rīzān eylediler ki¹⁵⁷⁰ taşvīrden
(25) gūşa¹⁵⁷¹ şadā-yı ḥande gelür¹⁵⁷².

زبان غنجه چنان هم ترانهء بلبل
که رنگ آینه ریزد ز صافیء تقریر

15. (26) Zebān-ı ḡonce çunān hem-terāne-i bülbul¹⁵⁷³[N-24a] (27) Ki reng-i āyine¹⁵⁷⁴ rīzed zi-¹⁵⁷⁵ şāfi-i taḳrīr

(28) Ya' nī zebān-ı ḡonce ancılayın hem-terāne-i bülbul ki şāfi-i taḳrīrden reng-i
(29) āyine rīzān olur. Ya' nī şāfi-i taḳrīrūn her biri [D-33a] birer āyine ki (30) [A-29b]
anda ruḥsāre-i ma' nā ' aks- [M-71a] endāz-ı beyān olur¹⁵⁷⁶.

هوای سیر چنان بیقرار زاهد کرد

(31) Hevā-yı seyr çunān bī-ḳarār zāhid kerd¹⁵⁷⁷

[V-24b]

سیاه مست شود تا ز خود کند شبگیر

[H-42b] (1) Siyāh-mest şevēd tā zi-¹⁵⁷⁸ ḥod konēd şeb-gīr¹⁵⁷⁹

¹⁵⁶⁸ "Teşbīh-i nā-bercā" A (der).

¹⁵⁶⁹ gelür: +dimek olur A, dimekdür D M.

¹⁵⁷⁰ ki: leb-i A D H M.

¹⁵⁷¹ gūşa: gūşına A.

¹⁵⁷² gelür: +dimek olur A.

¹⁵⁷³ N nüshasının derkenarına yazılanlar okunaklı olmadığından okunamadı.

¹⁵⁷⁴ āyine: āyine D H.

¹⁵⁷⁵ zi: -A.

¹⁵⁷⁶ M nüshasındaki derkenar okunaklı değil.

¹⁵⁷⁷ Bu beyitin yanına yazılanlar silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

¹⁵⁷⁸ zi: ز / ر H.

¹⁵⁷⁹ "Şeb-gīr kelimesi eger bir kelime ile ḳayd ve taşvīf olunmazsa kūh ma' nāsına isti' māl olunur. Fülān şeb-gīr kerd ya' nī kūhsāra ' azm itdi dimek olur" A (der).

(2) Ya' nî hevâ-yı seyr zâhidi öyle bî-ğarâr eyledi ki siyâh-mest olur. (3) Eger kendiden şeb-gîr iderse siyâh-mest ol ser-ğoşdur ki kendiden (4) şu'ûrı olmaya. Şeb-gîr¹⁵⁸⁰ birkaç¹⁵⁸¹ ma' nâyadur¹⁵⁸². Biri şubh¹⁵⁸³ ve seher¹⁵⁸⁴ ve nâle ve¹⁵⁸⁵ (5) kühsâr ve zulmet-i leyl ve emşâlühâ¹⁵⁸⁶ ve biri bir murğun ismidür ki¹⁵⁸⁷ vaqt-i (6) seherde âvâz-ı¹⁵⁸⁸ ħazîn¹⁵⁸⁹ ider¹⁵⁹⁰. Fülân nâle-i¹⁵⁹¹ şeb-gîr kerd¹⁵⁹². Ya' nî tâbe-seher âh (7) u feryâd eyledi¹⁵⁹³ demek olur¹⁵⁹⁴. Ĥülâşa-i ma' nâ: Zâhidi hevâ-yı¹⁵⁹⁵ seyr şöyle (8) bî-ğarâr eyledi ki¹⁵⁹⁶ yâ kendi şabâh ide yâ gice 'azîmet ide. Yâğud (9) nâle ide¹⁵⁹⁷ demek olur¹⁵⁹⁸.

سواد شام چنان از صفای شام کمست

که همچو موی نمایان شود ز کاسهء شیر

17. [M-71b] (10) Sevâd¹⁵⁹⁹-ı şâm çunân ez-şafâ¹⁶⁰⁰-yî¹⁶⁰¹ şâm¹⁶⁰² kemest¹⁶⁰³

(11) Ki hemçu müy nümâyân şevved zi-¹⁶⁰⁴ kâse-i şîr¹⁶⁰⁵

¹⁵⁸⁰ şeb-gîr: +kelimesi D H M.

¹⁵⁸¹ birkaç: -D, iki A H M.

¹⁵⁸² ma' nâyadur: -D.

¹⁵⁸³ biri şubh: -D.

¹⁵⁸⁴ ve seher: -D -H -M.

¹⁵⁸⁵ nâle ve: -N.

¹⁵⁸⁶ ve nâle ve kühsâr ve zulmet-i neyl ve emşâlühâ: -A -D -H -M.

¹⁵⁸⁷ murğun ismidür ki: -D, murğdur ki H M.

¹⁵⁸⁸ vaqt-i seherde âvâz-ı: -D.

¹⁵⁸⁹ ħazîn: -D, + ile terennüm H M.

¹⁵⁹⁰ ider: eger bir kelime ile kayd ve tavşîf olunmazsa küh ma' nâsına isti' mâl olunur D.

¹⁵⁹¹ nâle-i: -D.

¹⁵⁹² kerd: +ya' nî kühsâra 'azm itdi demek olur. Fülân nâle-i şeb-gîr kerd D.

¹⁵⁹³ fülân nâle-i şeb-gîr kerd. Ya' nî tâ-be-seher âh u feryâd eyledi: ve gâh olur ki ma' nâsına ve gice 'azîmet ma' nâsına ve kühsârda da isti' mâl olunagelmışdür H, ve gâh olur ki bîdâr ma' nâsına ve gice 'azîmet ma' nâsına ve kühsârda da isti' mâl olunagelmışdür M.

¹⁵⁹⁴ demek olur: -H -M.

¹⁵⁹⁵ "Şahh: Hevâ-yı" yazılıp metne ekleneceği yere işaret edilmiştir V (der).

¹⁵⁹⁶ eyledi ki: +tâ tağlara düşünceye dek ve bî-şu'ûr oldı demek olur A, +tâ tağlara düşünceye dek siyeh-mest ve ve bî-şu'ûr oldı demek olur D.

¹⁵⁹⁷ yâ kendi şabâh ide yâ gice 'azîmet ide yâğud nâle ide: - D, şabâhı kendiden itdi ve yâğud mest-i lâ-ya' kıldığı hâlde tâbe-şabâh nâleden hâlî olmadı H M.

¹⁵⁹⁸ demek olur: -D, demek ola H M.

¹⁵⁹⁹ sevâd: Bu kelimenin üzerine "Mübtedâ" yazılmıştır A.

¹⁶⁰⁰ şafâ: sevâd M.

¹⁶⁰¹ "Bu beytüñ iktizâsı ez-şafâ-yı rûz kemet olmak lâzımdur. Zîrâ gicenün kuşrını ve rûzuñ tûlını beyân ider. Lâkin görülen dîvânda ez-şafâ-yı şâm kemet vâkı' dür. Nussâh-ı ğalağ-nüvisün ħağâsı olmak gerekdür" M (der).

¹⁶⁰² şâm: Bu kelimenin üzerine "Ya' nî sevâd-ı şâm" yazılmıştır A.

¹⁶⁰³ kemest: Bu kelimenin üzerine "Ĥaber", altına "Lafza-i müte' allıkdur" yazılmış A.

¹⁶⁰⁴ zi: -H.

¹⁶⁰⁵ "Kâse-i şîr felekden kinâyedür mâhtâbı da teşbîh iderler" A (der).

(12) Ya' nī sevād-ı şām ancılayın şafā-yı şāmdan kemterdür ki şām (13) mānend-i mūy-ı siyāh kemter kāse-i şīrden nümāyān olur¹⁶⁰⁶.

زبس ریاض جنون را بهار حرم کرد
ز موج ناله شود سبز دانهء زنجیر

(14) Zi-bes riyāz-ı cūnūn-rā bahār ḥurrem kerd

[D-33b] (15) Zi-mevc-i nāle şevēd sebz dāne-i zencīr

(16) Ya' nī bahār riyāz-ı cūnūnı ol ḳadar şād u ḥurrem oldı¹⁶⁰⁷ ki mevc¹⁶⁰⁸-i (17) buḥūr-ı nāleden dāne-i zencīr sebz olup şāḥsār oldı¹⁶⁰⁹.

دمیده است کل بره از تبسم کرک
شکفته غنچه بشاخ غزال از دم شیر

19. (18) Demīde¹⁶¹⁰ est gül-i berre ez-tebessüm-i gürg¹⁶¹¹

[H-43a] (19) Şügufte gönçe be-şāḥ-ı gāzāl ez-dem-i şīr

(20) Ya' nī tebessüm-i gürgden gül-i berre demīde-i zūhūr olmuşdur ve dem-i şīrden (21) şāḥ-ı gāzālda gönçe şügufte olmuşdur. [M-72a] Ya' nī şāḥ-ı bahāruñ (22) fermānı ol ḳadar ez-dāda sārīdūr ki gürg ile berre miyānında¹⁶¹² ve şīr (23) ile āhū miyānında¹⁶¹³ 'adāvet müstāḥkem iken 'umūm-ı ifāza-i ḳuvvet-i nāmiye ile (24) bu gūne [A-30a] olur. Gül-i berre ḳuzı çiçegi¹⁶¹⁴ ki ḳuzı ḳulağı didikleridür¹⁶¹⁵.

چو می زشیشه کل از غنچه میزند بیرون
شود شکفتگیء او اگر دمی تاثیر

(25) Çu mey zi-şīşe gül ez-gönçe mī-zened bīrūn

(26) Şevēd şükufteğī-i ū eger demī te 'şīr¹⁶¹⁶

¹⁶⁰⁶ "Ya' nī şāmuñ sevādı şāmuñ şafā ve şafvetinden bir mertebe az ve dü-tādūr ki zīr-i māhtābda kāse-i şīr gibi olan felekden sevād-ı şām ḳıl gibi görünür. Ḥāşılī gicelerūñ ḥālını vaşf idüp māhtāb bir gūne idi ki ḳıl ḳadar görünür idi. Gūyā nehārdan bir ḳıṭ' a idi" A (der).

¹⁶⁰⁷ oldı: eyledi A D H M.

¹⁶⁰⁸ mevc: ج /- D.

¹⁶⁰⁹ oldı: +dimekdür A D H M.

¹⁶¹⁰ demīde: dīde H.

¹⁶¹¹ gürg: Bu kelimenin üzerine yazılan kelime okunamadı M.

¹⁶¹² miyānında: -H -M.

¹⁶¹³ miyānında: mā-beyninde A D.

¹⁶¹⁴ çiçegi: çiçegidür H M.

¹⁶¹⁵ ki ḳuzı ḳulağı didikleridür: -H -M.

¹⁶¹⁶ te 'şīr: Bu kelimenin altına "Te 'ḥīr nüşā" yazılmıştır M, "Ya' nī gülūñ şükufteğī te 'ḥīr olursa bir dem hevānuñ kemāl-i leṭāfetinden reng-i gül gönçeden ṭaşra urur reng-i mey şīşeden ṭaşra ururdu" M (der).

(27) Ya' nī mey şīşeden bīrūn oldığı gibi [N-24b] gül de gönçeden bīrūn (28) olur. Eger gülün şükufteği bir dem te 'şīrde sārī olursa¹⁶¹⁷ dimekdür¹⁶¹⁸.

بیاد خندهء کلها کلاب میگردد

خیال کریهء بلبل بجویبار ضمیر

21. [D-34a] (29) Be-yād-ı ḥande-i gülhā gül-āb mī-gerded

(30) Ḥayāl-i girye-i bülbül be-cūybār-ı zamīr

(31) Ya' nī güllerün¹⁶¹⁹ ḥandesī yādıyla¹⁶²⁰ girye-i bülbül¹⁶²¹ ḥayāl-i cūybār-ı ḳulūbda gül-āb olur¹⁶²².

[V-25a]

زمغز خاک جمن بوی داغ می آید

زیسکه یافته از خون لاله ها تخمیر

[M-72b] (1) Zi-mağz-ı ḥāk-i çemen bŷy-ı dāğ mī-āyed

(2) Zi-bes ki yāfte ez-ḥŷn-ı lālehā taḥmīr¹⁶²³

(3) Ya' nī mağz-ı ḥāk-i çemenden bŷy-ı dāğ gelür. Ol ḳadar ki lālelerün (4) ḥŷnından taḥmīr olunmuşdur¹⁶²⁴.

فضای فقر نیستان شیر مستان شد

زیس زموج شکستن شده است سبز حصیر

23. (5) Fezā¹⁶²⁵-yı faḳr neyistān-ı şīr-i mestān¹⁶²⁶ şud

[H-43b] (6) Zi-bes zi-mevc-i şikesten şudest¹⁶²⁷ sebz ḥaşīr¹⁶²⁸

(7) Ya' nī hem-daḥı fezā-yı faḳr şīr-i mestānuñ¹⁶²⁹ neyistānı oldı. Ol ḳadar ki (8) mevc-i şikesteden ḥaşīr sebz olup ter ü tāze oldı¹⁶³⁰.

¹⁶¹⁷ olursa: olur H.

¹⁶¹⁸ dimekdür: dimek olur A, -H -M.

¹⁶¹⁹ güllerün: gülün A.

¹⁶²⁰ yādıyla: yād ile H.

¹⁶²¹ bülbül: bülbülī A H M.

¹⁶²² olur: +dimekdür D H M.

¹⁶²³ taḥmīr: خ / ح H.

¹⁶²⁴ olunmuşdur: +dimek olur A, dimege murād eylemiş ola D.

¹⁶²⁵ fezā: Bu kelimenin üzerine yazılan okunamadı M.

¹⁶²⁶ mestān: merdān, bu kelimenin altına "Mef ŷl-i şud" yazılmıştır A.

¹⁶²⁷ şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

¹⁶²⁸ "Ḥaşīr şikeste ve ŷftādeliginden ol meretebe sebz olup ḥaşīr peydā itmişdür ki sebz mest olan 'uşşāḳuñ neyistānı olmuşdur" M (der).

¹⁶²⁹ mestānuñ: merdānuñ A.

¹⁶³⁰ oldı: +dimekdür A, olur H M.

هوا شده است بکیفیتی که باده فروش

کند ز کرد کسادى دکان خود تعمیر

(9) Hevā şudest¹⁶³¹ be-keyfiyyetī ki bāde-fürüş

(10) Koned zi-gerd-i kesādī dükān-ı ħod ta' mīr

(11) Ya' nī hevā bir keyfiyyetde olmışdur ki bāde-fürüş kendi dükkanını¹⁶³² (12) ğubār-ı kesāddan ta' mīr ider. Ya' nī hevāda keyfiyyet-i şarāb müstaķırır (13) oldu ki istişmām-ı hevā ile neş'e [D-34b] ħāşıl olup bāde-fürüşa (14) kesād [M-73a] ħāşıl¹⁶³³ oldu¹⁶³⁴ dimek olur¹⁶³⁵.

چنان ز فیض هوا صاف کشت مستقبل

که دیده بیند از خواب پیشتر تعبیر

25. (15) Çunān zi¹⁶³⁶-feyz-i hevā şāf geşt müstaķbel

(16)¹⁶³⁷ Ki dīde bīned ez-¹⁶³⁸ ħ'āb pīş¹⁶³⁹ ter ta' bīr¹⁶⁴⁰

(17) Ya' nī ancılayın feyz-i hevādan müstaķbel şāf oldu ki dīde ħ'ābdan [A-30b] (18) evvel ta' bīri görür. Zīrā ħ'āb ħāl-i ta' bīr-i müstaķbel olur. (19) Şafvet-pezīr olduğda müşāhede¹⁶⁴¹ olunur.

بدیده مهره مومست بیضاء بلبل

زبس که آتش کل کرده در چمن تأثیر

(20) Be-dīde mūhre-i mūmest¹⁶⁴² beyza-i bülbül

(21) Zi-bes ki āteş-i gül kerde der-çemen te' şīr

(22) Ya' nī beyza-i bülbül dīdede¹⁶⁴³ mūhre-i mūmdur. Ol kadar ki āteş-i gül (23) çemene te' şīr idüp nerm eylemişdür¹⁶⁴⁴.

کشیده اند ز بس دامها بگرد بهار

¹⁶³¹şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

¹⁶³²dükkanını: dükkanın N.

¹⁶³³ħāşıl: Bu kelime iki defa yazılmıştır M.

¹⁶³⁴oldu: olur A.

¹⁶³⁵olur: ola H.

¹⁶³⁶zi: -N.

¹⁶³⁷Bu mısra vezne uymamaktadır.

¹⁶³⁸ez: +u H.

¹⁶³⁹pīş: bīş M.

¹⁶⁴⁰ta' bīr: ta' mīr H, "Didüm ħ'ābdan evvel ta' bīri ney görür" M (der).

¹⁶⁴¹müşāhede: müşāhid H M.

¹⁶⁴²mūmest: mūmist A.

¹⁶⁴³dīdede: +bir A.

¹⁶⁴⁴eylemişdür: +dimek olur A.

که رنگ میبرد از چمن میکنند اسیر

27. (24) Keşideend zi-bes dām̄hā be-¹⁶⁴⁵gird-i¹⁶⁴⁶ bahār

[H-44a] (25) Ki reng mī-pered ez-çehre mī-konend¹⁶⁴⁷ esīr¹⁶⁴⁸

[M-73b] (26) Ya^c nī pīrāmen-i bahāra ol qadar dāmlar çekmişlerdür ki çehreden reng (27) perīde¹⁶⁴⁹ olur ve der-^c aqab tayerān idemeyüp esīr iderler.

زیس نسیم می آلود رنگ و بوی گلست

بود ز نشووهء می طبع می کشان دلگیر

(28) Zi-bes nesīm mey-ālūd-ı reng¹⁶⁵⁰ ü¹⁶⁵¹ bŷy-ı gülest

(29) Buved zi-neşve-i mey t̄ab^c -ı mey-keşān dil-gīr¹⁶⁵²

(30) Ya^c nī nesīm¹⁶⁵³ ol qadar mey¹⁶⁵⁴ -ālūd-ı reng ü bŷy-ı güldür ki neşve-i [D-35a] meyden (31) t̄ab^c -ı mey-keşān dil-gīr olur. Neşve-i mādde¹⁶⁵⁵ -i laṭīfe dururken

[V-25b]

(1) neşve-i mevādd-ı keşīfe¹⁶⁵⁶ den ibā olunur.

چنان قماش بهارست خاک مشهدرا

که شال نرمه بیافد بطوف او کشمیر

29. [N-25a] (2) Çunān qumāş-ı bahārest ḥāk-i Meşhed-rā

(3) Ki şāl-i nerme be-bāfed be-t̄avf¹⁶⁵⁷ -ı ü Keşmīr

(4) Ya^c nī¹⁶⁵⁸ ḥāk-i Meşhede şöyle qumāş-ı bahār ḥāşıl olmışdur ki¹⁶⁵⁹ anuñ (5) t̄avfıyla¹⁶⁶⁰ Keşmīr-i şāl-i nerme¹⁶⁶¹ bāf olur. Keşmīrde şāl-i nerme ma^c rūfdur ki (6) bir nev^c e yumuşaq ve laṭīf şāldur¹⁶⁶².

¹⁶⁴⁵ be: ب / ی H, -N.

¹⁶⁴⁶ gird-i: be-gird N.

¹⁶⁴⁷ mī-konend: mī-keşed H.

¹⁶⁴⁸ Beyitin altına "Reng-i perīdeyi esīr iderler" yazılmıştır M.

¹⁶⁴⁹ perīde: perende H.

¹⁶⁵⁰ "Taḳdīr-i 'ibāre: Reng-i mey-ālūd" D (der).

¹⁶⁵¹ ü: -H.

¹⁶⁵² "Belki nesīm-i mey ālūdī isterler. Reng ü bŷy-ı güli isterler" M (der).

¹⁶⁵³ nesīm: +ya^c nī rūzgār-ı hevā A.

¹⁶⁵⁴ mey: -H.

¹⁶⁵⁵ mādde: bāde H.

¹⁶⁵⁶ keşīfe: keyfe H.

¹⁶⁵⁷ t̄avf: t̄araf A D.

¹⁶⁵⁸ ya^c nī: -H -M.

¹⁶⁵⁹ olmışdur ki: olmışdur D, bu kelimenin üzerine yazılan okunamadı M.

¹⁶⁶⁰ t̄avfıyla: t̄arafıyla A.

¹⁶⁶¹ nerme: nerm H.

ندانم از چه سبب دستهء کست جهان
بمشت خاک چمن نیست این قدر تأثیر

[M-74a] (7) Ne-dānem ez-çi sebeb deste¹⁶⁶³ gülest cihān

(8) Be-müş-t-i hāk-i çemen nīst īn qadr te 'şīr¹⁶⁶⁴

(9) Ya' nī bilmem ne sebebden cihān bir deste güldür. Müşt-i hāk-i çemende (10)
bu kadar te 'şīr yokdur¹⁶⁶⁵.

گذشته است بکلشن نسیم پنداری
ز درکه چمن ارای کلشن تقدیر

31. (11) Güzeşteest be-gülşen nesīm-i pindārī

[A-31a] (12) Zi-¹⁶⁶⁶dergeh-i çemen-ārā-yı gülşen-i taqđīr¹⁶⁶⁷

(13) Ya' nī gülşene bu rütbe kuvvet-i¹⁶⁶⁸ nemā ve bu mertebe meded-i feyz-i
intimā [H-44b] āyā (14) neden geldi? Dergeh-i çemen-ārā-yı¹⁶⁶⁹ gülşen-i taqđīr¹⁶⁷⁰
olan¹⁶⁷¹ Mūsī-i Ca' fer (15) 'aleyhi's-selām¹⁶⁷² hāzretlerinden¹⁶⁷³ meger çemene nesīm-i
pindārī¹⁶⁷⁴ mürür eylemişdür ki (16) bu hālet nümūdār olmuşdur¹⁶⁷⁵. [D-35b] Lafza¹⁶⁷⁶-i
pindār tefāhür ve 'ulüvv ve¹⁶⁷⁷ qadr-i¹⁶⁷⁸ bālāyī (17) ve 'azamet ve übhet ma' nālarında
isti' māl olunagelmekde 'örf-i¹⁶⁷⁹ selīka-i¹⁶⁸⁰ (18) 'Acem ü Rüm¹⁶⁸¹ olmuşdur. İmdi ol
çemen-ārā-yı gülşen-i taqđīr kimdür¹⁶⁸²?

¹⁶⁶² şāldur: وبه العون/Ve bihi'l-^cavn: Yardım Allāh sayesinde M.

¹⁶⁶³ deste: deste H M.

¹⁶⁶⁴ Beyitin yanına "Kıt' a" yazılmıştır M (der).

¹⁶⁶⁵ yokdur: +dimek olur A, +dimekdür D.

¹⁶⁶⁶ zi: ne A.

¹⁶⁶⁷ "Senüñ dergāh-ı sa' ādet-i iktināhuñda olunca türāb-ı mevc-i şafā-āverden-i binā-yı 'aleyh-i naqş-ı
büse āfitāb gibi 'ālem-gīr olur. Ya' nī senüñ dergāhuñ türābını her gelen züvvār būs itdükçe qatı çok
büse naqşı hāşıl olmuş idi. Ol dergāhuñ türābı dağı bir rütbe şāf ki şafvetinden temevvüc idüp üzerinde
bulunan naqş-ı büse gibi tābān olup āfāka ziyā-endāz olur dimek ister" A (der), bu kelimenin yanına
"İmām-ı 'Alī" yazılmıştır M.

¹⁶⁶⁸ kuvvet: +ve H M.

¹⁶⁶⁹ çemen-ārā-yı: +taqđīr H M.

¹⁶⁷⁰ taqđīr: ی /- V.

¹⁶⁷¹ olan: + 'Alī D H M.

¹⁶⁷² 'aleyhi's-selām: -H -M.

¹⁶⁷³ hāzretlerinden: hāzretlerinüñ H M.

¹⁶⁷⁴ pindārī: pindārīleri H M.

¹⁶⁷⁵ olmuşdur: oldı H M.

¹⁶⁷⁶ lafza: nokta A.

¹⁶⁷⁷ ve: -D.

¹⁶⁷⁸ qadr-i: qadr ve M.

¹⁶⁷⁹ 'örf-i: 'örf H M.

كل شكفتهء هشتم بهشت ملت و دين

چمن طراز امامت شه سپهر سرير

[M-74b] (19) Gül-i şükufte-i heştum-behişt-i millet ü dîn

(20) Çemen-tırâz-ı imâmet şeh-i sipihr-i serîr

(21) Ya' nî millet ve dînüñ gül-i şükufte-i heştum-behişti zîrâ sekizinci İmâm-ı

(22) efham¹⁶⁸³-ı der-i 'aleyhi's-selâm¹⁶⁸⁴-ı imâmet çemeni zîneti serîr-i sipihrüñ şâh-ı ma' delet-i sipâhı¹⁶⁸⁵.

علی موسی جعفر که بهر درکاهش

ستاره کان بهم آید چو دانهء زنجیر

33.

(23) 'Alî-i Mūsî-i Ca' fer ki behr-i dergâheş

(24) Sitâre-kân be-hem âyed çu dâne-i zencîr

(25) Ya' nî ol şeh-i sipihr-i imâmet İmâm¹⁶⁸⁶ 'Alî bin Mūsâü'r-rızâbin¹⁶⁸⁷ Ca' fer

(26) ü's-şâdıkdur ki anuñ dergâh-ı vâlâsıçun¹⁶⁸⁸ sitâre-kân-ı semâ dâne-i (27) zencîr-i bâb-ı dergâhı¹⁶⁸⁹ gibi cem' olup âsitân-ı vâlâsı 'übüdiyyetinde muķîm¹⁶⁹⁰ olurlar¹⁶⁹¹.

خمير مایهء صدق و صفا که یافته است

سرشت صبح زکرد حریم او تخمیر

(28) Ĥamîr-i mâye-i şıdķ u şafâ ki yâfteest

(29) Sirişt-i şubķ zi-gerd-i ĥarîm-i ü¹⁶⁹² taĥmîr

(30) Ya' nî şubķ ki ĥamîr¹⁶⁹³-i mâye-i şıdķ u şafâ bulmuşdur¹⁶⁹⁴. [M-75a] Anuñ¹⁶⁹⁵

[D-36a] ĥatâm-ı (31) ĥarîminden taĥmîr olunduğı sebebiyle ĥâşıl olmuşdur¹⁶⁹⁶.

¹⁶⁸⁰ selîķa: -H -M.

¹⁶⁸¹ 'Acem ü Rûm: -H -M.

¹⁶⁸² kimdür: +dimekdür H, +dimekdür العون/وبه العون/Ve bihi'l-'avn: Yardım Allâh sayesinde M.

¹⁶⁸³ efham: mufahĥam H M.

¹⁶⁸⁴ 'aleyhi's-selâm: -H -M.

¹⁶⁸⁵ sipâhı: +dimek olur A, +dimekdür D.

¹⁶⁸⁶ İmâm: -H -M.

¹⁶⁸⁷ bin: +Mūsâü'l-Kâzım bin A, ibn H.

¹⁶⁸⁸ vâlâsıçun: vâlâsı içun H.

¹⁶⁸⁹ dergâhı: dergâh H.

¹⁶⁹⁰ muķîm: mustaķîm H M.

¹⁶⁹¹ olurlar: +dimek olur A, +dimekdür D H M.

¹⁶⁹² ü: ez N.

¹⁶⁹³ ĥamîr: ĥ / ح M.

¹⁶⁹⁴ ĥamîr-i mâye-i şıdķ u şafâ: "Aşl ve nişân" M (der).

¹⁶⁹⁵ anuñ: +gerd D H M.

¹⁶⁹⁶ olmuşdur: +dimek olur A.

[V-26a]

مه سپهر عدالت که از کتان مهتاب
بدور عدلش چون اب بگذرد زحریر

35. [H-45a] [N-25b] (1) Meh-i sipihr-i 'adālet ki ez-ketān mehtāb

(2) Be-devr-i 'adleş çun āb be-gūzered zi-¹⁶⁹⁷ḥarīr¹⁶⁹⁸

(3) Ya' nī ketān ile mehtāb miyānesinde¹⁶⁹⁹ 'adāvet-i fersūdegi mütēḥaqqıq [A-31b] (4) iken ol meh-i sipihr-i 'adāletūn¹⁷⁰⁰ 'adliyle mehtāb ketāndan āb (5) ḥarīrden gūzer eylediği gibi gūzer eyleyüp ḥarīre ser-mū¹⁷⁰¹ gezend (6) ḥāşıl olmadığı gibi gezend ḥāşıl olmaz demek olur¹⁷⁰².

بهار کلشن حلم و حیا که شبنم او
نکرده است نظر سوی آفتاب دلیر

(7) Bahār-ı gülşen-i ḥilm ü ḥayā ki şebnem-i ū

(8) Ne-kerdeest naẓar sūy-ı āftāb dilīr

(9) Ya' nī ol İmām¹⁷⁰³-ı hümām¹⁷⁰⁴ öyle bir gülşen-i ḥilm ü ḥayādur ki anuñ (10) şebnemi sūy-ı āfitāba dilīrāne nigāh itmemişdür¹⁷⁰⁵.

فروغ چشم شجاعت که روز حرب عدو
کند دونیم زمین را زسایهء شمشیر

37. (11) Fūrūg-ı çeşm-i şecā' at ki rüz-ı ḥarb-i 'adū

[M-75b] (12) Koned dü-nīm zemīn-rā zi-sāye-i şemşīr

(13) Ya' nī fūrūg-ı dīde¹⁷⁰⁶-i şecā' atdür ki ḥarb-i dūşmān¹⁷⁰⁷ günü zemīni (14) sāye-i şemşīrden dü-nīm ider¹⁷⁰⁸.

زفیض تربیت نوبهار همت او
توان گرفت ثمر از شکوفهء تصویر

¹⁶⁹⁷ zi: ز / A.

¹⁶⁹⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.

¹⁶⁹⁹ miyānesinde: miyānında H M.

¹⁷⁰⁰ 'adāletūn: imāmetūn H M.

¹⁷⁰¹ ser-mū: ser-i mū A.

¹⁷⁰² demek olur: -H -M.

¹⁷⁰³ İmām: +ki H.

¹⁷⁰⁴ hümām: -H, +ki M.

¹⁷⁰⁵ itmemişdür: +dimek olur A, "Gülşen-i ḥayāsını terk etmek nirede kaldı" M (der).

¹⁷⁰⁶ dīde: dīn H M.

¹⁷⁰⁷ dūşmān: dūşmenān H M.

¹⁷⁰⁸ ider: +dimek olur A.

(15) Zi-feyż-i terbiyet-i nev-bahār-ı himmet-i ū

(16) Tevān girift şemer ez-şükûfe-i taşvîr

[D-36b] (17) Ya' nî anuñ nev-bahār-ı terbiyyet-i himmetinden şükûfe-i taşvîrden

(18) şemer almağ mümkindür dimek olur¹⁷⁰⁹.

زکشتزار دل خصم او بخانه خویش

بجای دانه برد مور دانهء زنجیر

39. (19) Zi-geştzâr-ı dil-i ḥaşm-ı ū¹⁷¹⁰ be-ḥâne-i ḥîş

(20) Be-cây-ı dâne bered mûr dâne-i zencîr

(21) Ya' nî¹⁷¹¹ geştzâr-ı dil-i ḥaşmından¹⁷¹² mûr dâne yerine kendi ḥânesine (22)

dâne-i zencîr iletür¹⁷¹³.

فزود شور من از مدح غائبانهء او

کنید از دو طرف این دو مصرعم زنجیر

[H-45b] (23) Füzûd şûr-ı men ez-medḥ-i gâ'ibâne-i ū

(24) Konîd ez-dü-ṭaraf ĩn-dü-mışra' em zencîr¹⁷¹⁴

[M-76a] (25) Ya' nî ol İmâm-ı hümâmuñ şevḳle¹⁷¹⁵ medḥ-i gâ'ibânesinden şûr u cünûnum (26) ziyâd¹⁷¹⁶ oldı. Bu iki mışra' umı iki ṭarafdan baña zencîr idüñ¹⁷¹⁷ dimek olur¹⁷¹⁸.

بدور معدلتت شاخ آهوی تصویر

بود فتیلهء دود چراغ دیدهء شیر

41. (27) Be-devr-i ma' deletet şâḥ¹⁷¹⁹-ı âhû-yı taşvîr

(28) Buved fitîle-i dūd çerâğ-ı dîde-i şîr

[A-32a] (29) Ya' nî¹⁷²⁰ senüñ¹⁷²¹ devr-i 'adâletüñde şâḥ-ı âhû-yı taşvîr çerâğ-ı dîde-i (30) şîre¹⁷²² fitîle-i dūd olur¹⁷²³.

¹⁷⁰⁹ dimek olur: -H -M.

¹⁷¹⁰ ū: -A.

¹⁷¹¹ "Ḥâşılî düşmenler cümle der-zencîr olmağla" M (der).

¹⁷¹² ḥaşmından: ḥaşmdan H.

¹⁷¹³ iletür: +dimek olur A D.

¹⁷¹⁴ "Ḥâşılî [...] senüñ devr-i 'adlîñde [...] olan şîrîñ gözine şoğar" M (der).

¹⁷¹⁵ şevḳle: şevḳiyle H M.

¹⁷¹⁶ ziyâd: ziyâde A H.

¹⁷¹⁷ idüñ: iderler H M.

¹⁷¹⁸ dimek olur: dimekdür A, -H -M.

¹⁷¹⁹ şâḥ: Bu kelimenin üzerine "Boynuz" yazılmıştır M.

¹⁷²⁰ ya' nî: -H -M.

بعهد عدل تو دیوانهء ندارد یاد

(31) Be-‘ ahd-i ‘ adl-i tu dīvāneī ne-dāred yād¹⁷²⁴

[V-26b]

که خون ناله بیرون اید از رک زنجیر

(1) Ki hūn-ı nāle birūn āyed ez-reg-i zencīr

(2) Ya‘ nī¹⁷²⁵ senūñ devr-i ‘ adlūñde bir dīvāne nāleyi yādına getüremez¹⁷²⁶ ki [D-37a] hūn-ı (3) nāle reg-i zencīrden birūn ola. Zīrā bu ‘ adālete münāfīdūr dimek olur¹⁷²⁷.

بباغ رزم تو فرش آست آب و رنگ دیگر

که هست غنچه زیبقان و بلبل از پر تیر

43. (4) Be-bāğ-ı rezm-i tu ferşest āb u reng dīger¹⁷²⁸

[M-76b] (5) Ki hest gönçe zi-peykān u¹⁷²⁹ bülbul ez-per-i tīr

[N-26a] (6) Ya‘ nī senūñ bāğ-ı rezmūñde bu¹⁷³⁰ gūne āb u reng mefrūşdur ki (7) peykāndan¹⁷³¹ gönçe ve per-i tīrinden¹⁷³² bülbul nümūdār olmışdur¹⁷³³. (8)

السيف والخنجر ریحاننا

أف على النرجس والاعاس

(9) شر¹⁷³⁴ اینا من دم اعداننا¹⁷³⁵

و¹⁷³⁶ کاءسنا جمجمة الرأس¹⁷³⁷

(10) ve emşālühā ki bu gūne mazmūn¹⁷³⁸ kıatı çok vāqī¹⁷³⁹ olmışdur¹⁷⁴⁰.

¹⁷²¹ senūñ: -N.

¹⁷²² şīre: şīr A.

¹⁷²³ olur: +dimek olur A D.

¹⁷²⁴ "Ya‘ nī bir dīvānenūñ hātırında yoğdur ki" M (der).

¹⁷²⁵ ya‘ nī: -H -M.

¹⁷²⁶ getüremez: getürmez H M.

¹⁷²⁷ dimek olur: -H -M.

¹⁷²⁸ dīger: diğer D.

¹⁷²⁹ u: -H.

¹⁷³⁰ bu: bir D.

¹⁷³¹ peykāndan: peykān H.

¹⁷³² tīrinden: tīrden D H M.

¹⁷³³ olmışdur: +dimekdür A.

¹⁷³⁴ سر : شر H.

¹⁷³⁵ اینا : -H.

¹⁷³⁶ کاء : کاء A.

¹⁷³⁷ E's-seyfu ve'l-ħançeru rayħānunā/Üf ‘ ale'n-nercisi ve'l-āsī/Şarābunā min demi a‘ dāninā/Ve ke’sünā cümcümetü'r-resi: Hançer ve kılıç bizim reyhanımız nergis ve mersin ağacının çiçeğine üf olsun. Onların herhangi bir kıymeti yok. Şarabımız düşmanların kanındandır. Kasemiz de kafa tasıdır.

زبس زخون مخالف كرفته تيغ تو رنك

زجوهر است خيابان كل دم شمشير

[H-46a] (11) Zi-bes zi¹⁷⁴¹-hün-ı muhālif girifte tīg-ı tu reng

(12) Zi-cevherest hıyābān¹⁷⁴² gül-i dem-i şemşir¹⁷⁴³

(13) Ya^c nī hün-ı muhālifden senüñ şemşirüñ ol kâdar reng-giriftedür ki (14) dem-i şemşirüñüñ güli cevherinden hıyābān olmışdur¹⁷⁴⁴. Feth-i dāl ile¹⁷⁴⁵ demdür¹⁷⁴⁶. (15) Şüfr-i seyf ma^c nāsına. Hıyābānda ise envā^c -ı reng ile mütelevvin-i [M-77a] ezhār¹⁷⁴⁷ u¹⁷⁴⁸ gül bulunur.

بيك اشاره شود ناوكت سبك پرواز

زرنك چهرهء دشمن بود ترا پر تير

45. (16) Be-yek işāre şevēd nāveket sebük-pervāz

(17) Zi-reng-i çehre-i düşmen¹⁷⁴⁹ buved¹⁷⁵⁰ tu-rā per-i tīr¹⁷⁵¹

(18) Ya^c nī yek-īmā-yı çeşm ile senüñ sihām-ı cān-güzāruñ¹⁷⁵² pervāz¹⁷⁵³ ider (19) ve anuñ peri reng-i çehre-i düşmenden olur. Zīrā pere¹⁷⁵⁴ rengdür. (20) Ma^c arri güfte¹⁷⁵⁵:

تکاد فسيه¹⁷⁵⁶ من غير رام

تمکن في قلوبهم النبلا¹⁷⁵⁷ [b37-D]¹⁷⁵⁸

(21) bunda mükerrerام غير ram işāret ile kulüb-ı^c idāya temekkün ider¹⁷⁵⁹.

¹⁷³⁸ mazmün: mezāmīn H M.

¹⁷³⁹ katı çok vāki^c: -H -M.

¹⁷⁴⁰ olmışdur: +dimekdür A, *اکثر من ان يحصى*/Ekşerü min en yuhsā/ Sayılamayacak kadar çoktur H M.

¹⁷⁴¹ zi: -H.

¹⁷⁴² "Hıyābān: Bāğçe içinde olan yola dirler" D (der).

¹⁷⁴³ "Dem-i şemşirden murād kılıcuñ ağız hıyābāndan murād iki yüzidür" M (der).

¹⁷⁴⁴ olmışdur: +dem H M.

¹⁷⁴⁵ ile: iledür H M, -N.

¹⁷⁴⁶ demdür: -H -M.

¹⁷⁴⁷ ezhār: ezhāre A.

¹⁷⁴⁸ u: -H.

¹⁷⁴⁹ düşmen: düşmenī H M.

¹⁷⁵⁰ buved: şevēd H M.

¹⁷⁵¹ "Hāşilī senüñ nāveküñ sebük-pervāz olmasına sebep reng-i çehre-i düşmen peride olup senüñ tīrüne per-pervāz oldığındandır" M (der).

¹⁷⁵² güzāruñ: güdāzuñ H.

¹⁷⁵³ pervāz: ز / ر V.

¹⁷⁵⁴ pere: peride D H M.

¹⁷⁵⁵ "Şahh: Ma^c arri güfte" yazılarak sonradan metne eklenmiştir V (der).

¹⁷⁵⁶ من : ممن D.

¹⁷⁵⁷ تمکن : تمکن H M.

¹⁷⁵⁸ Tekādü kıssıyyuhu min ğayri rāmin/Tümeckinü fī kulübühim e'n-nübelā: Neredeyse hiç atıcısı ve hiç atışı olmadan onun yayı zeki insanların kalplerinde etkin olur.

بفرق انکه برآه تو رخ نهاد شبی
زهاله صد سپر زر فشاده بدر منیر

[A-32b] (22) Be-farḡ-ı ān ki be-rāh-ı tu ruḥ¹⁷⁶⁰ nihād ṣebī

(23) Zi-hāle ṣad-siper [ü] zer-¹⁷⁶¹feşānde¹⁷⁶² bedr-i münir

(24) Ya' nī ol kimse ki senün rāh-ı muḥabbetünde bir gice ruḥsāresin ḥāke¹⁷⁶³

(25) vaż' eyleye¹⁷⁶⁴ bedr-i münir anuñ farḡına [M-77b] hāleden ṣad-siper ve miğfer-i zerrin nihāde eyler.

نهادهء بنعم بهر انتخاب نقط
کشیدهء بسر لایشکل مد شمشیر

47. (26) Nihādeī be-ni' am behr-i intihāb nuḡaṭ¹⁷⁶⁵

(27) Keşideī be-ser-i lā be-şekl med-i şemşir

[H-46b] (28) Ya' nī ni' ama intihāb-ı sâ'ilân için noḡtalar¹⁷⁶⁶ vaż' buyurmışsın.

(29) Kemāl-i keremünden her mes'üle ni' am cevābuñ olup lafza-i ni' am daḡı (30) cūduñdan maḥrūm olmadı. Zīrā aña nuḡaṭ-baḡş olduñ ve farḡ-ı (31) nefy-i lāya medde-i şemşir vaż' buyurduñ. Her mes'ulāta lā tekellümi dehānuñdan

[V-27a]

(1) ma' düm¹⁷⁶⁷ oldu. Belki hisset ve 'ademe dāl olan lafza¹⁷⁶⁸-i lāyı (2) bile medde-i şemşir ile i' dām eyledüñ demek olur.

بدشمنت لب نانی که میدهد کردون
زمانه میکند از اب خنچر تو خمیر

(3) Be-düşmenet leb-i nānī ki mī-dihed gerdün

[D-38a] [M-78a] (4) Zamāne mī-koned ez-āb-ı ḡançer-i tu ḡamir

(5) Ya' nī senün düşmenüne gerdün-ı dūn¹⁷⁶⁹ eger bir itmek kenarı¹⁷⁷⁰ virürse¹⁷⁷¹

(6) zamāne senün [N-26b] āb-ı ḡançeründen aña ḡamir-i māye¹⁷⁷² ider¹⁷⁷³.

¹⁷⁵⁹ ider: +dimek ola D H M.

¹⁷⁶⁰ ruḥ: ح / خ D.

¹⁷⁶¹ zer: zere A.

¹⁷⁶² feşānde: feşāndī H M.

¹⁷⁶³ ḡāke: ḡāk-i niyāzā H M.

¹⁷⁶⁴ vaż' eyleye: sūd kıla H M.

¹⁷⁶⁵ nuḡaṭ: Önce "faḡaṭ" yazılıp sonradan kelimenin altına "ن" harfi yazılıp düzeltilmiştir D, noḡta H M.

¹⁷⁶⁶ noḡtalar: noḡta H M.

¹⁷⁶⁷ ma' düm: و / - D.

¹⁷⁶⁸ lafza: noḡta A.

براستخوان که زمغز محبت تو پراست

نکرده است بسویش هما نگاه دلیر

49. (7) Ber-üstüh^{ān} ki zi-mağz-ı muḥabbet-i tu pürest

(8) Ne-kerdeest be-sūyeş hümā nigāh dilīr

(9) Ya[‘] nī ol¹⁷⁷⁴ üstüh^{ān} ki senūñ muḥabbetūñ iligi ile ṭolmuşdur. (10) Hümā aña dilīrāne nigāh itmege ḳudret-yāb olamaz¹⁷⁷⁵.

کسی که کعبه به بیند بخواب خویش شبی

سحر بطوف حریم تو میکند تعبیر

(11) Kesī ki Ka[‘] be be-bīned be-ḥ[‘]āb-ı ḥ[‘]īş şebī

(12) Seḥer be-ṭavf-ı ḥarīm-i tu mī-koned ta[‘] bīr

(13) Ya[‘] nī¹⁷⁷⁶ bir kimse¹⁷⁷⁷ ki¹⁷⁷⁸ kendi ḥ[‘]ābında Ka[‘] be'yi göre ṭavāf-ı ḥarīm-i ḥāşuñ ile ta[‘] bīr ider.

کشیده اند ز چشم ملک بکوی تو دام

کسی که کرد طواف در تو کشت اسیر

51. [M-78b] (14) Keşideend¹⁷⁷⁹ zi-çeşm-i melek be-kūy-ı tu dām

[A-33a] (15) Kesī ki kerd ṭavāf-ı der-i tu geşt esīr¹⁷⁸⁰

[H-47a] (16) Ya[‘] nī senūñ kūy-ı cennet-būyuña çeşm¹⁷⁸¹-i melā[‘]ikeden ḥalkā-i¹⁷⁸² dām važ[‘] (17) eylemişlerdür¹⁷⁸³. Her kimse ki ṭavāf¹⁷⁸⁴-ı dergāhuña gele eşīr-i dām-ı ḥalkā-i çeşm-i (18) imlāk¹⁷⁸⁵ olur¹⁷⁸⁶.

ملوك جاه و نصب سانلان درگاهت

¹⁷⁶⁹ dūn: +perver A, +perver ki D H M.

¹⁷⁷⁰ itmek kenārı: nīme-i nān H M.

¹⁷⁷¹ virürse: virse A H.

¹⁷⁷² māye: māyesin H M.

¹⁷⁷³ ider: dimek olur A, dimekdür D, gösterür H M.

¹⁷⁷⁴ ol: -A.

¹⁷⁷⁵ olamaz: +dimek olur A, dimekdür D.

¹⁷⁷⁶ ya[‘] nī: -H -M.

¹⁷⁷⁷ kimse: kimesne H M.

¹⁷⁷⁸ ki: -H -M.

¹⁷⁷⁹ keşideend: keşidend H.

¹⁷⁸⁰ "Ḥāşılī bir daḥı kūyuñdan ayrılmaz" M (der).

¹⁷⁸¹ çeşm: çeşmān H M.

¹⁷⁸² ḥalkā: -H -M.

¹⁷⁸³ eylemişlerdür: eylemişdür H.

¹⁷⁸⁴ ṭavāf: ṭavf H.

¹⁷⁸⁵ imlāk: melā[‘]ik D.

¹⁷⁸⁶ olur: +dimekdür A.

کنند عیش کدایی بلوح چوب سریر

(19) Mülük-ı cāh u nuşub sâ 'ilân-ı dergāhet¹⁷⁸⁷

(20) Konend ' ayş-ı gedāyī be-levh-i çüb¹⁷⁸⁸-ı serir¹⁷⁸⁹

(21) Nuşub zämme-i nūn ile¹⁷⁹⁰ ve zämme¹⁷⁹¹-i şād ile cem' -i naşb mansüb (22) [D-38b] ma' nāsına ya' nī cāh u menāsıb-ı pādīşāhları sâ 'ilân-ı dergāhuñdur. (23) Elvāh-ı çüb-ı serir-i muḳaddesūñde ' ayş-ı gedālīḳ iderler. ' Ayş-ı gedā (24) ağacdan yapılan¹⁷⁹² ḳaş' adan cem' -i fuḳarānuñ şūr-be¹⁷⁹³-h'ār olmasından (25) kināye bir ta' bīrdür.

بدرکه تو که موج صفا زند خاکش

چو آفتاب بود نقش بوسه عالمگیر

53. [M-79a] (26) Be-dergeh-i tu ki mevc şafā zened hākeş

(27) Çu āftāb buved naḳş-ı buse ' ālem-gir¹⁷⁹⁴

(28) Ya' nī senūñ dergēhūñde ki şafā-yı hāki mevc-zen ola¹⁷⁹⁵ āftāb (29) āsā naḳş-ı buse ' ālem-gir olur¹⁷⁹⁶.

بطول و عرض در روضه ات دلیل این بس

که هست سلسلهء ممکنات یک زنجیر

(30) Be-tül ü ' arz-ı der-i ravzaet delil in bes

(31) Ki hest silsile-i mümkināt yek-zencir

[V-27b]

(1) Ya' nī ravza-i şerifūññ tül ü ' arzında¹⁷⁹⁷ āvīhte ve mu' arraz (2) olan silsile-i nūrdan delīldür ki silsile-i mümkināt bir zencir-i (3) imkāñdūr ki her dānesi nūr-ı¹⁷⁹⁸ kelime-i künden behem āmede ve şūret- (4) beste olmışdur¹⁷⁹⁹.

¹⁷⁸⁷ dergāhet: dergāhest A D.

¹⁷⁸⁸ çüb: چ / ح D.

¹⁷⁸⁹ "Mülük-ı cāh u naşb kendi taht u serirleri çübından keçkül düzüp ol İmāmuñ dergāhından dīvāne-i ' aşḳ u maḥabbet iderler" M (der).

¹⁷⁹⁰ ile: -H -M.

¹⁷⁹¹ zämme: fetḫa H M.

¹⁷⁹² yapılan: -A -D -H -M, bu kelimenin sonradan sahh kaydı düşölerek metne eklenmesine işaret edilmiştir V (der).

¹⁷⁹³ be: bā H.

¹⁷⁹⁴ "Āftāb ' ālem-gir oldığı gibi naḳş-ı buse daḫı ' ālem-gir olur" M (der).

¹⁷⁹⁵ ola: olsa D.

¹⁷⁹⁶ olur: +dimek olur A.

¹⁷⁹⁷ ' arzında: ' arzuñda H.

¹⁷⁹⁸ nūr: nūrdan H.

¹⁷⁹⁹ olmışdur: +dimek olur A.

بوادیء که حیای تو ریخت رنگ ادب
بکلشنی که کلش از تو کشت حلم پذیر

55. [H-47b] (5) Be-vādī ki ḥayā-yī tu riḥt reng-i edeb

(6) Be-gülşenī ki güleş¹⁸⁰⁰ ez-tu geşt ḥilm-pezīr¹⁸⁰¹

[M-79b] (7) Ya^c nī bir vādīde¹⁸⁰² ki senüñ şerm ve ḥayāñ reng-pezīr¹⁸⁰³-i edeb ola.

(8) Reng-i edeb teccessüm ider¹⁸⁰⁴ ve bir gülşende ki anuñ güli senden ola (9) ḥilm-pezīrdür¹⁸⁰⁵ [D-39a] yāḥūd işte ol gülşenüñ güli ki senden ḥilm- [A-33b] (10) pezīr ola¹⁸⁰⁶. Ol vādīde reng-i edeb rīzān [N-27a] olur. Ya^c nī ol (11) gül ki ḥilm-pezīr ola ḥār-ı āzārı olmaz¹⁸⁰⁷ demek olur.

نمی نهد زادب پا بروی سبزه نسیم
بروی کل نرود اب شوخ چشم و دلیر

(12) Nemī-nihed zi-edeb pā be-rüy-ı sebze nesīm

(13) Be-rüy-ı gül ne-reved āb-ı şūḥ-ı çeşm¹⁸⁰⁸ ü dilīr¹⁸⁰⁹

(14) Beyt-i evvele cevāb-güne¹⁸¹⁰. Ya^c nī rüy-ı sebze vü giyāha nesīm-i şabā (15) kemāl-i edebden nāşī¹⁸¹¹ pā-nihāde olamaz ve rüy-ı berg-i güle daḥı (16) āb-ı şūḥ¹⁸¹²-ı çeşm ü dilīrāne sirāyet¹⁸¹³ idemez¹⁸¹⁴.

زجوی کلك تو خرده است آب پنداری
که کل چو معنی رنگین شده است عالمگیر

57. (17) Zi-cüy-ı kil-k-i tu ḥordest¹⁸¹⁵¹⁸¹⁶ āb-ı pindārī

(18) Ki gül çu ma^c nī-i rengīn şudest¹⁸¹⁷ c ālem-gīr¹⁸¹⁸

¹⁸⁰⁰ güleş: gülşen A H.

¹⁸⁰¹ "Kıı' a" M (der).

¹⁸⁰² vādīde: vādīden N.

¹⁸⁰³ pezīr: rīz D H M.

¹⁸⁰⁴ ider: -D.

¹⁸⁰⁵ pezīrdür: pezīr H.

¹⁸⁰⁶ ola: -N.

¹⁸⁰⁷ olmaz: ḫalmaz H M.

¹⁸⁰⁸ şūḥ-ı çeşm: çeşm-i şūḥ H M.

¹⁸⁰⁹ dilīr: Bu kelimenin altına yazılan okunamadı M.

¹⁸¹⁰ beyt-i evvele cevāb-güne: -A -D -H -M.

¹⁸¹¹ nāşī: -A -D -H -M.

¹⁸¹² şūḥ: خ / ح D.

¹⁸¹³ sirāyet: sīrāb H.

¹⁸¹⁴ idemez: ideler N.

¹⁸¹⁵ ḥordest: Bu kelime "hordeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu N V.

¹⁸¹⁶ est: esb D.

[M-80a] (19) Ya' nī senūñ cūy-ı¹⁸¹⁹ kil-k-i terūñden meger āb-ı rif' at ü kemāl içmişdür¹⁸²⁰ ki (20) gül ma' nī-i rengin gibi 'ālem-gir olmışdur¹⁸²¹.

زبس بلطف تو اسان شده است مشکله
زخار پای چو کل دسته ناخن تدبیر

(21) Zi-bes be-luṭf-ı tu āsān şudest¹⁸²² müşkilhā

(22) Zi-ḥār-ı pāy çu gül-deste nāḥun-ı tedbīr

(23) Ya' nī senūñ luṭfuñ ile ol kadar müşkiller¹⁸²³ āsān olmışdur ki (24) pāya ḥalīde olan ḥār-ı āzārdan nāḥun-ı tedbīr-i gül gibi demīde ve resīde¹⁸²⁴ olmışdur¹⁸²⁵.

چنان بقوت عدلت غزال پر جگر است
که آب میخورد از چشمسار دیده شیر

59. [H-48a] (25) Çunān be-ḳuvvet-i 'adlet ḡazāl pūr-cigerest

(26) Ki āb mī-ḥored ez-çeşmsār-ı dīde-i şīr

(27) Ya' nī senūñ ḳuvve¹⁸²⁶-i [D-39b] 'adāletūñle ḡazāl şöyle cigerdārdur ki çeşm¹⁸²⁷ sār-ı (28) dīde-i şīrden āb içer. Ma' arrī:

یکدن یردن من حدق (29) المطایا
موارد ماؤها ابدأ ثماد¹⁸²⁸

beytinde olan [M-80b] ma' nā (30) gibidür ki fā' il-i yekedne ve birden (?) ḳaṭāta rāci' a ve mevārid-i mef' ul-i birden (?) mā ve hā mübtedā (?) zamīr-i (31) ḥaberīdür.

[V-28a]

¹⁸¹⁷şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu N V.

¹⁸¹⁸c' ālem-gir: Bu kelime silinmiş olduğundan "Şaḥḥ: 'Ālem-gir" şeklinde tekrar yazılmıştır M (der).

¹⁸¹⁹cūy-ı: -D.

¹⁸²⁰içmişdür: nüş itmişdür H M.

¹⁸²¹c' ālem-gir olmışdur: Bu kelimenin yanına "Ravzanuñ gülünü vaşf ider" yazılmıştır A.

¹⁸²²şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

¹⁸²³müşkiller: müşkil A, müşkilleri H.

¹⁸²⁴resīde: remīde N.

¹⁸²⁵olmışdur: +dimek olur A.

¹⁸²⁶ḳuvve: ḳuvvet A D H M.

¹⁸²⁷çeşm: çeşme D.

¹⁸²⁸ Yekedne yeridne min ḥadeḳi'l-meṭāyā/Mevāride mā'uhā ebeden şimādu: Neredeyse meṭāyânın göbeğinden su kaynakları istediler ve o su kaynaklarının suyu daima azdır.

(1) Zīrā maṭāyānuñ dīdesi bi'emri'llāhi Ta'ālā ḥayvānāt-ı sâ'ireden ziyāde ābdār olurmuş bumaṭāyā فلادت و باری de öyle اقاب nüfus eylediler ki bi't-ṭabi' dīdeleri ruṭūbetden munḳaṭı' olup مقام ya' nī yābis oldı diyü vaşf ider.

زبان زتنکی جا اید از دهن بیرون
زبس بمدح تو بالذ بخویشتن تقریر

[A-34a] (5) Zebān zi-tengī-i cā āyed ez-dehen¹⁸²⁹ bīrūn

(6) Zi-bes be-medḥ-i tu bāled be-ḥ'ışten taḳrīr

(7) Ya' nī zebān zīḳ¹⁸³⁰-ı maḥallden nāṣī dehenden¹⁸³¹ bīrūn olur. (8) Ol ḳadar ki senūñ midḥatūñle taḳrīr bālīde ve tenū-mend olup (9) cāy-ı zebān olan dehen teng¹⁸³² olur¹⁸³³ zebān¹⁸³⁴ maḥallinūñ [N-27b] (10)tengliginden bīrūn oladüşer.

سحاب لطفی و دریا دلا تویی که کهر
بسوی دشت تو از بحر میکشد شبگیر

61. (11) Şehāb-ı luṭfī vü deryā-dilā¹⁸³⁵ tuyī ki güher

(12) Be-sūy-ı deşt¹⁸³⁶-i tu ez-baḥr mī-keşed şeb-gīr

[M-81a] (13) Ya' nī sen şehāb-ı luṭfsın ey deryā-dil güher senūñ sūy-ı (14) deştüñe¹⁸³⁷ [D-40a] [H-48b] baḥrdan şeb-gīr çeker. Ya' nī sūy¹⁸³⁸-ı destüñe¹⁸³⁹ güher¹⁸⁴⁰ behem āmede (15) mişāl-i şeb-gīr olur¹⁸⁴¹. Lafza-i şeb-gırde olan ıtlāk ve isti' māl (16) henüz¹⁸⁴² mürür eylemişdi¹⁸⁴³1844 فافهم

بحضرت تو که حاجتروای کونین است

¹⁸²⁹ dehen: dehān H M.

¹⁸³⁰ zīḳ: tengī H M.

¹⁸³¹ dehenden: dehendi V.

¹⁸³² teng: zīḳ H M.

¹⁸³³ olur: olup H M.

¹⁸³⁴ zebān: -H -M.

¹⁸³⁵ dilā: dilī H M.

¹⁸³⁶ deşt: dest A D H M.

¹⁸³⁷ deştüñe: destüñe A D H M.

¹⁸³⁸ sūy-ı: -H -M.

¹⁸³⁹ deştüñe: destüñle A, -H -M.

¹⁸⁴⁰ güher: -H -M.

¹⁸⁴¹ mişāl-i şeb-gır olur: cūş u ḥurūşa 'azīmet ider H M.

¹⁸⁴² lafza-i şeb-gırde olan ıtlāk ve isti' māl henüz: ma' ānī-i şeb-gır mā-teḳaddemde H M.

¹⁸⁴³ eylemişdi: eylemişidi A, itmişidi H M.

¹⁸⁴⁴ Fefhem/Anla: -H.

بمطلعی دیگر احوال خود کنم تقریر

(17) Be-ḥāzret-i tu ki ḥācet-revā-yı kevneynest

(18) Be-maṭla' ī dīger aḥvāl-i ḥod konem taḫrīr

(19) Ya' nī ḥācet-revā-yı dü-kevn olan pişgāh-ı merāḥim-i iktināhūna (20) kendi aḥvālūmi bir ḡayrı maṭla' -ı ḡarrā¹⁸⁴⁵ ile teḡazzülāne taḫrīr ideyüm.

زیس که دیدن کلزار داردم دلگیر

بدیده موج کلم باشد آتشین زنجیر

63. (21) Zi-bes ki dīden-i gülzār dāredem dil-gīr¹⁸⁴⁶

(22) Be-dīde mevc-i gülem bāşed āteşin zencīr¹⁸⁴⁷

(23) Ya' nī ol ḡadar gülzārı görmekten dil-gīr olurum ki mevc-i gül¹⁸⁴⁸ (24) dīdeme¹⁸⁴⁹ āteşin zencīr olur¹⁸⁵⁰.

مقیم کشور کمنامیم جنانکه کنم

ز کرد شهپر عنقا سرای خود تعمیر

[M-81b] [25] Muḡīm-i kişver-i güm-nāmīyem¹⁸⁵¹ çunān ki konem

[26] Zi-gerd-i şeh-per¹⁸⁵²-i ' anḡā serāy-ı ḥod ta' mīr

[A-34b] (27) Ya' nī güm-nāmlıḡ kişveri¹⁸⁵³ muḡīmīyüm. Ancılayın ki gerd-i şeh-per¹⁸⁵⁴-i ' anḡādan (28) kendi serāyımı ta' mīr iderüm.

درین بهار حریفان زقید غم ازاد

مرا ز کردش سالست خلقهء زنجیر

65. (29) Derīn-bahār¹⁸⁵⁵ ḡarīfān zi-ḡayd-ı ḡam āzād¹⁸⁵⁶

(30) Me-rā zi-gerdiş-i sālest ḡalḡa¹⁸⁵⁷-i zencīr

¹⁸⁴⁵ ḡarrā: ḡazel N.

¹⁸⁴⁶ dil-gīr: Bu kelimenin yanına "Sensiz" yazılmıştır M.

¹⁸⁴⁷ Bu beyitten önce A nüshasında şu beyit ve şerhi yer alıyor: Çunān be-medh-i tu kilkem ' abīrsāst ki misk/Koned zi-nāfe be-sūy-ı devāt-ı men şeb-gīr. Senüñ medḡinde ḡalemüm ancılayın ' abīrsādur ki misk nāfe-i ḡazāldan benüm devātum cānibine hücüm ider dimek olur.

¹⁸⁴⁸ gül: -H.

¹⁸⁴⁹ dīdeme: dīdemde A H M.

¹⁸⁵⁰ olur: +dimekdür H M.

¹⁸⁵¹ kem-nāmīyem: Bu kelime önce yanlış yazılmış, sonra derkenara "Beyān: Kem-nāmīyem" şeklinde tekrar yazılmıştır V (der).

¹⁸⁵² şeh-per: şehir A, kelime derkenara okunaklı bir şekilde tekrar yazılmıştır V (der).

¹⁸⁵³ kişveri: kişver-i H.

¹⁸⁵⁴ şeh-per: şehir A.

¹⁸⁵⁵ bahār: Bu kelimenin üzerine yazılan okunamadı M.

¹⁸⁵⁶ āzād: Bu kelimenin yanına "Ammā" yazılmıştır M.

[D-40b] (31) Ya' nī bu bahārda ḥarīfān kayd-ı ğamdan āzād ve baña ḥalkā-i¹⁸⁵⁸
zencīr

[V-28b]

(1) gerdiş-i sâldendür¹⁸⁵⁹. Bü'l-^c aceb maḥbûs-ı zencīr-i cünūnum¹⁸⁶⁰ dimek ister¹⁸⁶¹.

بخاك ريخته ام اشك حيرت از مژگان

بود بخامهء مو رستهء كل تصوير

(2) Be-ḥāk riḥteem eşk-i ḥayret ez-müjgān

[H-49a] (3) Buved be-ḥāme-i mū rişte-i gül-i taşvīr¹⁸⁶²

(4) Ya' nī müjgāndan eşk-i ḥayreti ḥāke dökmişüm ki 'aynı ile¹⁸⁶³ ḥāme-i (5)
mūyınıñ rişte-i gül-i taşvīri¹⁸⁶⁴ olur. Ya' nī gül taşvīrde yapılan (6) [M-82a] rişte ki
ḥāme-i mū¹⁸⁶⁵ ile ḥāşıl olur. İşte müjgāndan¹⁸⁶⁶ rīzān (7) olan eşk-i ḥasretüm¹⁸⁶⁷ zemīnde
öylece muşavver oldı dimek olur¹⁸⁶⁸.

جدا زسلسلهء دوستان فنا شده ام

هوا شود چو جدا کشت ناله از زنجير

67.

(8) Cüdā zi-silsile-i düstān fenā¹⁸⁶⁹ şudeem¹⁸⁷⁰

(9) Hevā şevved çu cüdā geşt nāle ez-zencīr

(10) Ya' nī silsile-i düstāndan cüdā oldıgum ḥâlde maḥv u fenā oldum. (11)

Nitekim nāle zencīrden cüdā olduĝda hevā olduĝı gibi.

متاع خانه ام از بس تمام غارت يافت

¹⁸⁵⁷ ḥalkā: خ / ح A M.

¹⁸⁵⁸ ḥalkā: -H, خ / ح A M.

¹⁸⁵⁹ sâldendür: sâledendür A, sâlündendür H M.

¹⁸⁶⁰ cünūnum: cünūn-ı sālīyüm H M.

¹⁸⁶¹ dimek ister: -H -M.

¹⁸⁶² taşvīr: Bu kelimenin yanına "Zirā taşvīr daĝı ḥayrāndur" yazılmıştır M.

¹⁸⁶³ 'aynı ile: 'aynıyla D H M.

¹⁸⁶⁴ taşvīri: taşvīr A.

¹⁸⁶⁵ mū: mūy H M.

¹⁸⁶⁶ müjgāndan: +ḥāşıl ve H M.

¹⁸⁶⁷ ḥasretüm: ḥayretüm A D.

¹⁸⁶⁸ "Ya' nī terāküm-i esbāb-ı ğumūm ve terācüm-i hümūm birle penc ḥişār-ı kuvā-yı bātıneye istilā ve hücüm iden leşker-i ḥayret şu dereceye vuşul bulmuşdur ki ḥālā vücūd-ı dil-i ālūdemde olan ḥayret [. . .] terāküm ile teccsüm idüp ḥattā ḥāk-i 'ālemde resm-i ḥayreti ibdā'-ı şüret-i gül taşvīri bir naḥl-i riştevār olmasını iḥtirā' birle işbāt-ı ḥayreti aşikār benüm kārüm olmuşdur. Lākin naḥl-i gül taşvīr-i tūr ü rişesi ḥāme-i müyīn ile olmaĝın müşābihi olan resm-i ḥayret her ḥāme-i müyü müjgānumdan riḥte olmaĝa ḥāş kılınmışdur" M (der).

¹⁸⁶⁹ fenā: fütāde H M.

¹⁸⁷⁰ şudeem: şudem H M.

کشم بصفحهء دیوار خانه نقش حصیر

(12) Metā⁶ -1 ḥāneem ez-bes tamām-1 ġāret yāft

(13) Keşem be-şafha-i dīvār-1 ḥāne naqş-1 ḥaşīr¹⁸⁷¹

(14) Ya⁶ nī metā⁶ -1 ḥānem ol kadar ġāret-i tamām¹⁸⁷² bulmuşdur ki şafha-i dīvār-1

(15) ḥāneye naqş-1 ḥaşīr resm iderüm. Ya⁶ nī¹⁸⁷³ eger tamām-1 ġāret-zede-i sāmān (16) olmasa şafha-i dīvāra naqş-keş-i būriyā olmazdı¹⁸⁷⁴.

برای مصلحت کریه کردنم مژگان

شده است جمع بیگجا چو خامهء تصویر

69. [D-41a] [M-82b] (17) Berāy-1 maşlahat-1 [N-28a] girye kerdenem müjgān

(18) Şudest¹⁸⁷⁵ cem⁶ be-yek-cā çu ḥāme-i taşvīr

(19) Ya⁶ nī eşk-riz olmağ maşlahatı için müjgānum bir yere cem⁶ olup (20) ḥāme-i taşvīr gibi olmuştur. Nükte: (21) بیت التركیب یدل [b49-H] علی الخفا [a35-A] والکمون¹⁸⁷⁶ 1877 nişāna delālet ider ı⁶ anem-i elvān-didikleri gibi bunda daḥı terkīb

زبند بند فغانم خیزدم چو موسیقار

زیسکه پهلوئی هم کرده است خالی تیر

(22) Zi-bend bend¹⁸⁷⁸ fiğānem¹⁸⁷⁹ ḥīzedem çu mūsīkār¹⁸⁸⁰

(23) Zi-bes ki pehlū-yı hem kerdeest ḥālī tīr¹⁸⁸¹

(24) Ya⁶ nī¹⁸⁸² ol kadar tīr-i nigāh-ı ḥübān pehlū-yı cüşmān-ı nüḥūlet-nişānumı (25) birbirinden ḥālī ve ḥilāl-i bī-mālī¹⁸⁸³ eylemişdür ki mūsīkār gibi¹⁸⁸⁴ bend (26) bend

¹⁸⁷¹ "Ḥānesinde ḥaşīre daḥı mālīk olmadıḡından şafha-i dīvār-1 ḥāneye naqş-1 ḥaşīr çeker" M (der).

¹⁸⁷² ġāret-i tamām: tamām-1 ġāret H M.

¹⁸⁷³ ya⁶ nī: -H -M.

¹⁸⁷⁴ olmazdı: + وبه العون /Ve bihi'l-⁶avn: Yardım Allāh sayesinde M.

¹⁸⁷⁵ şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

¹⁸⁷⁶ Beytüt-terkīb yedü'l-⁶ale'l-ḥafā ve'l-kemün/kümün: Beyitin terkibi gizlenmeye ve saklanmaya işaret eder.

¹⁸⁷⁷ ider: + فافهم /Fefhem: Anla A D.

¹⁸⁷⁸ bend bend: Bu kelimelerin üzerine yazılan kelime okunamadı M.

¹⁸⁷⁹ fiğānem: fiğān A D N.

¹⁸⁸⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

¹⁸⁸¹ Bu beyitin yanına yazılanlar okunamadı M.

¹⁸⁸² ya⁶ nī: -A.

¹⁸⁸³ bī-mālī: bī-mağz-1 ḥayālī H M.

¹⁸⁸⁴ gibi: Bu kelimededen sonra "eger" yazılmış; ancak üzeri karalanmıştır D.

vücūdumdan figān peydā¹⁸⁸⁵ olur. Vāqı' en¹⁸⁸⁶ mūsīqār eger bend (27) bend tehī vü hālī olmasa hevā duḥūlıyla şadā-ḥīz olmazdı¹⁸⁸⁷.

نظر بقرص مه و افتاب نکشایم

زیسکه کشت دل و دیده ام ز عالم سیر

71. [M-83a] (28) Naẓar be-ḳurş¹⁸⁸⁸-ı meh ü āfītāb ne-gşāyem¹⁸⁸⁹

(29) Zi-bes ki geşt dil ü dīdeem zi-‘ālem seyr

(30) Ya‘nī ḳurş-ı mäh u āfītāba naẓar-güşā olmam. Ol ḳadar mübālağa ile dil

(31) ve dīdem¹⁸⁹⁰ süfre-i ‘ālemden¹⁸⁹¹ seyr olmışdur demek olur.

[V-29a]

(1) Mışra‘-ı şānī evvele ‘illet olur¹⁸⁹². Dil ü dīdem ez-ū seyr şude (2) est [D-41b] ḍurūb-ı emşāldendür. Fülān şey’den uşandım diyecek (3) yerde isti‘ māl olunur.

تعلقم بجنونست رهنا که مرا

سواد ملک جنونست سایهء زنجیر

(4) Ta‘alluḳem be-cünūnest¹⁸⁹³ reh-nümā ki me-rā

(5) Sevād-ı mülk-i cünūnest sāye-i zencīr¹⁸⁹⁴

(6) Ya‘nī benüm cünūna ta‘alluḳum baña reh-nümādur ki sāye-i zencīr baña ḥāk-i memleket-i (7) cünūndur demek olur.

زیس زابر فلک آب تیغ می بارد

کذشت از سر من آب جوهر شمشیر

73. (8) Zi-bes zi-ebr-i felek āb-ı tīg mī-bāred

(9) Güzeşt ez-ser-i men āb-ı cevher-i şemşīr

[H-50a] (10) Ya‘nī ol ḳadar ebr-i felekden āb-ı tīg yağar ki āb-ı cevher-i şemşīr

[M-83b] başumdan¹⁸⁹⁵ (11) aşdı demek olur.

¹⁸⁸⁵ peydā: bedīdār H M.

¹⁸⁸⁶ vāqı' en: Bu kelimenin üzeri M nüshasında karalanmıştır.

¹⁸⁸⁷ olmazdı: olmaz demek olur A, olmaz D, +وبه العون/ Ve bihi'l-‘avn: Yardım Allāh sayesinde M.

¹⁸⁸⁸ ḳurş: ض / ص A.

¹⁸⁸⁹ ne-güşāyem: be-güşāyem D.

¹⁸⁹⁰ dīdem: Bu kelime "dīdeem" şeklinde yazılmış, ancak bu şekilde vezne uymamaktadır V.

¹⁸⁹¹ ‘ālemden: ‘ālem D.

¹⁸⁹² olur: -H.

¹⁸⁹³ cünūnest: D.

¹⁸⁹⁴ "Benüm zencīre yāḥūd zülfi-cānāna ta‘alluḳum cünūnuma rāh-nümā ve vesīle olmışdur. Pāyumda olan zencīri gördüğümde mülk-i cünūnuñ sevādını görmiş ḳadar memnūn olurum. Ya‘nī ḳaraltısını" M (der).

شکسته رنگ از ازل يد صنع

باب کاهربا کرده خاک من تخمير

[D-42a] (12) Şikeste-reng ez-ānem ki ez-ezel yed-i şun^c 1896

(13) Be-āb-ı kâh-rübâ¹⁸⁹⁷ kerde hâk-i men taḥmîr

(14)¹⁸⁹⁸ Ya^c nî anuñçun şikeste-rengüm ki ezel-i āzâlden yed-i şun^c benüm hâkümi āb-ı (15)¹⁸⁹⁹ kâh-rübâ ile taḥmîr eylemişdür.

زبس تراکم پیکان آه من خیزد

صدا زوج هوا همچو نالهء زنجیر

75. [A-35b] [16] Zi-bes terāküm-i peykân-ı āh-ı men ḥîzed

[17] Şadâ zi-mevc-i hevâ hemçu nâle-i zencîr

(18) Ya^c nî¹⁹⁰⁰ ol kadar benüm peykân-ı āhum terākümünden ki hevâ temevvüc eyledikçe (19) nâle-i zencîr gibi¹⁹⁰¹ şadâ zühür eyler. Ya^c nî peykân-ı āh-ı dil-i¹⁹⁰² cerîhüm gâyet (20) müterākim olup [N-28b] aña hevâ-yı mütemevvice telâşuḳ¹⁹⁰³ eyledikçe¹⁹⁰⁴ nâle-i zencîr (21) gibi şadâ zühür eyledigi resîde-i şimâḥ-ı iz^c ân olur¹⁹⁰⁵.

شکسته بسکه فلک تیر غم بسینهء من

نییی که میدمد از خاک من بود نی تیر

(22) Şikeste bes ki felek tîr-i ğam be-sîne-i men

(23) Neyî ki¹⁹⁰⁶ mî-demed ez-hâk-i men buved ney-i tîr

[M-84a] (24) Ya^c nî felek ol kadar benüm sîneme tîr-i ğam baṭırup¹⁹⁰⁷ mezra^c agâh-ı (25) nibâl olmışdur ki ba^c de'l-memât hâk-i mezârumdan ser-zede-i zühür (26) olan¹⁹⁰⁸ ney-i tîr olur. Ney-i tîr bir gûne neydür ki andan nâvek yaparlar meşhûrdur.

زبس زبار دل خویشتن کران شده ام

¹⁸⁹⁵ başumdan: başdan N.

¹⁸⁹⁶ "Beyân: Şun^c" V (der).

¹⁸⁹⁷ kâh-rübâ: keh-rübâ H.

¹⁸⁹⁸ Tüm satır: -A.

¹⁸⁹⁹ Tüm satır: -A.

¹⁹⁰⁰ ya^c nî: -D.

¹⁹⁰¹ gibi: -H -M.

¹⁹⁰² dil: -H.

¹⁹⁰³ telâşuḳ: mütelâşıḳ H M.

¹⁹⁰⁴ eyledikçe: olduḳça H M.

¹⁹⁰⁵ olur: +dimek olur A D, dimekdür H M.

¹⁹⁰⁶ ki: -D.

¹⁹⁰⁷ baṭırup: ط / ت H M.

¹⁹⁰⁸ olan: +ney A D H M.

بسّطح خاك چو سوزن كذشته ام زحرير

77. (27) Zi-bes zi-bār-ı dil-i ḥiṣṭen girān ṣudeem

(28) Be-saḥḥ-ı ḥāk çu sūzen güzeṣteem zi-ḥarīr

[H-50b] (29) Ya^çnī kendi bār-ı dilümden ol kadar girān u rezānet taḥṣīl eylemişüm ki (30) sūzen-i zerrīn kendi rezānet ü girānlığıyla ḥarīr-i mensūcdan (31) nüfūz eylediği gibi saḥḥ-ı ḥākden ben daḥı nüfūz eyledüm¹⁹⁰⁹ demek olur¹⁹¹⁰.

[V-29b]

ز عرضحال غرضها مراست ای که تویی

بشهر بند ولایت امیر کل امیر

(1) Zi-^ç arzuḥāl¹⁹¹¹ ġarāzhāmrāst¹⁹¹² ey ki tuyī

(2) Be-ṣehr-bend¹⁹¹³-i vilāyet emīr-i küll-i emīr

(3) Ya^çnī benüm ^ç arzuḥālümden nice ġarāzlar¹⁹¹⁴ vardır ey¹⁹¹⁵ İmām-ı hümām-ı [M-84b] ^ç ālī-tebār-ı (4) ḥilāfet ki ṣehr-bend-i vilāyetde her emīrūñ emīri sensin dimekdür. (5) Ṣehr-bend ol şehrdür ki andan kāle ve metā^ç ne güne ise diyār-ı āḥire (6) ḳufül-bend ola ve anda olan re^çīs-i tüccāre ṣeh-bender ta^ç bīr olunur.

سیاه بختم چون سرمه گوشهء چشمی

ز ضعف میبردم موج کریمه دستم کیر

79. [D-42b] (7) Siyāh-baḥtem¹⁹¹⁶ çun sürme küṣe-i çeṣmī

(8) Zi-za^ç f mī-beredem mevc-i girye destem ġīr

[A-36a] (9) Ya^çnī küṣe-i çeṣmde¹⁹¹⁷ sürme gibi siyāḥ-baḥtum.¹⁹¹⁸ Meverc-i eşk beni¹⁹¹⁹ za^ç fumdan (10) alup götürmek muḥaḳḳaḳdur. Elim tūt tā ki cūṣiṣ-i eşk¹⁹²⁰ beni (11) fūrū-borde-i¹⁹²¹ ḳulzüm-i i^ç dām itmeye demek olur.

¹⁹⁰⁹nüfūz eyledüm: Bu kelimenin altına "Geçdim" yazılmıştır M.

¹⁹¹⁰demek olur: dimekdür A.

¹⁹¹¹^ç arzuḥāl: +me-rā A.

¹⁹¹²^ç ġarāzhāmrāst: ^ç arzhāst A, ^ç arzhāmrāst H.

¹⁹¹³"Ṣehr-bend ḥiṣāra ve ḥiṣāruñ ḥavline ıtlāk olunur ni^ç metu'llāh" D (der).

¹⁹¹⁴ġarāzlar: ^ç arzlarum A H, ġarāzlarum M.

¹⁹¹⁵ey: -H -M.

¹⁹¹⁶baḥtem: +ü H M N, V'deki bu şekliyle vezne uymamaktadır.

¹⁹¹⁷çeṣmde: çeṣmümde H M.

¹⁹¹⁸baḥtum: +ki A D.

¹⁹¹⁹beni: ben A.

¹⁹²⁰eşk: -D.

¹⁹²¹fūrū-borde-i: fūrū-bordeyi A.

امیدوار تو چون بوی غنچه ام به نسیم

بقید لطف تو چون پرتوم بشمع منیر

(12) Ümîdvâr-1 tu çun bûy-1 gönçeem be-¹⁹²²nesîm

(13) Be-ğayd-1 luğf-1 tu çun pertevem be-şem^ç -i münîr

(14) Ya^ç nî senüñ ümmîd-vâruñem¹⁹²³ bûy-1 gönçe gibi nesîme ve senüñ [M-85a]

luğfuñ (15) çaydında pertev gibiyüm. Şem^ç -i münîre nesîm vezân olmasa bûy-1 [H-51a]

gönçe münteşir¹⁹²⁴ (16) olmaz¹⁹²⁵ şem^ç -i münîr dağı olmasa pertev hâşıl olmaz .¹⁹²⁶ فافهم

چه گونه فرش در مردمی توانم شد

که از نی کلوی خویش میکنند حصیر

81. (17) Çi gûne ferş der-i¹⁹²⁷ merdümü tevânem şud

(18) Ki ez-ney-i gülû-yı ħ^ış mî-konend ħaşîr¹⁹²⁸

(19) Ya^ç nî ne gûne âdemiyyet çapusına ferş olabilürüm ki¹⁹²⁹ gülûsı çamışından

(20) ħaşîr yaparlar. Ya^ç nî gülû-yı âdemî mânend-i ney¹⁹³⁰ enbüb enbüb olup (21)¹⁹³¹ لمرء

ne¹⁹³⁴(22) ve¹⁹³³ medlûli ile benüm âdemlikde ne ħişşem¹⁹³² [a29-N] باصغریه قلبه ولسانه

medħalüm olacağ ki ħüsn-i mantıç ve belâğat-ı süħandan (23) maħrûmum diyü izħâr-ı

ç acz ü hazm u inkisâr ider.

زقید اهل جهانم نجات ده که مرا

شده است کچ نظریهای شان بپا زنجیر

[D-43a] (24) Zi-ğayd-1 ehl-i çihânem necât dih ki me-râ¹⁹³⁵

(25) Şudest¹⁹³⁶ kec-¹⁹³⁷ nazarihâyişân¹⁹³⁸ be-pâ zencîr

¹⁹²² be-: ne- D.

¹⁹²³ ümmîdvâruñem: ümmîdvâruñem D.

¹⁹²⁴ münteşir: vezân H.

¹⁹²⁵ olmaz: - D, + ve H.

¹⁹²⁶ Fefhem/Anla: -H -M.

¹⁹²⁷ der-i: -H.

¹⁹²⁸ "Ferş şudem zi-ğâyetü'l-ħağîr ki nâyest ez-tezellül ü temelluğ u inbisât" A (der), "Ĥâşılî nice herkesüñ ferş-i deri olayum ki kendi ney-i gülûlarından kesüp ħissetlerinden mâlzeme-i sâ'irelerine şarf iderler" M (der).

¹⁹²⁹ ki: +âdemüñ A D H M.

¹⁹³⁰ ney: -H.

¹⁹³¹ لمرء: ر / ز A.

¹⁹³² E'l-mer³u bi-aşğareyhi çalbuhu ve lisânuhu: Kişi kalbiyle ve lisânıyla küçüktür.

¹⁹³³ ħişşem: +var H M.

¹⁹³⁴ ve: -H.

¹⁹³⁵ ki me-râ: me-râ ki H.

¹⁹³⁶ şudest: şude H, bu kelime "şudeest" yazılmasına rağmen vezin gereğı böyle okundu.

[M-85b] (26) Ya' nī baña¹⁹³⁹ kayd-ı ehl-i cihāndan necāt iḥsān eyle. Zīrā anlaruñ
(27) baña¹⁹⁴⁰ kec-nazarlıqları ya' nī çeşm-i ḥaḳāretle nigh-endāz olmaları pāyuma (28)
zencīr olmuştur dimekdür¹⁹⁴¹.

زاستان تو باشد دو حاجتم که از و

نباشدم بدو عالم ز هیچ وجه کریز

83. (29) Zi-āsītān-ı tu bāşed dü-ḥācetem ki ez-ū

(30) Ne-bāşedem be-dü-‘ ālem zi-ḥiç vech güriz¹⁹⁴²

(31) Ya' nī senūñ āsītān-ı senādet-¹⁹⁴³nişānuñdan iki maṭlūbum var ki

[V-30a]

(1) andan iki ‘ālemdē baña istiğnā mümkün olmaz. Güriz¹⁹⁴⁴ büdd ve zārūret (2)
ma' nālarında müsta' meldür. Fülān çiz tā güriz-i tu bāşed¹⁹⁴⁵ (3) ya' nī [A-36b] saña
andan istiğnā yoḳdur dimek olur.

یکی همین که بحشرم شوی شفیع و معین

یکی چنین که ز دهرم شوی حفیظ و نصیر

(4) Yekī hemīn ki be-ḥaşrem şevī şefī' ü mu' īn

[H-51b] (5) Yekī çunīn ki zi-dehrem şevī ḥafīz ü naşīr

(6) Ya' nī ol iki maṭlabdan biri rüz-ı ḥaşrda şefī'¹⁹⁴⁶ ve¹⁹⁴⁷ mu' īni¹⁹⁴⁸ (7) [M-86a]

ve biri daḥı¹⁹⁴⁹ ‘ālem-i dūnyāda naşīr ve ḥafīzi¹⁹⁵⁰ ola¹⁹⁵¹.

بکفت کوی شوی چند بی ادب شوکت

نشین که مصحف خاموشی کنم تقریر

85. (8) Be-güft-güy şevī çend bī-edeb Şevket

¹⁹³⁷ kec: ez-kec H.

¹⁹³⁸ nazārīhāyişān: ش / س / ش H.

¹⁹³⁹ baña: -D.

¹⁹⁴⁰ baña: -H -M.

¹⁹⁴¹ dimekdür: dimek olur A.

¹⁹⁴² güriz: Bu kelimenin altına "İftirāk" yazılmıştır M.

¹⁹⁴³ senādet: siyādet A D, bu kelimeye sözlüklerde "senādet" değil, "senedāt" olarak rastlandı V.

¹⁹⁴⁴ güriz: + وتقديم الزاء / Ve taqđimü'z-zā': ze harfi önde H M.

¹⁹⁴⁵ bāşed: +dirler A D.

¹⁹⁴⁶ şefī': Metne sonradan eklendiği anlaşılmaktadır M.

¹⁹⁴⁷ ve: -H -M.

¹⁹⁴⁸ mu' īni: mu' īn A D, -H -M.

¹⁹⁴⁹ daḥı: -A -D -H -M.

¹⁹⁵⁰ ḥafīzi: ḥafīz A.

¹⁹⁵¹ ola: +dimek olur A.

(9) Nişîn ki muşhaf-ı hāmūşî¹⁹⁵² konem¹⁹⁵³ taqrîr¹⁹⁵⁴

(10) Ya' nî güft-güy¹⁹⁵⁵ nazm eyle ey Şevket. Nice bir rāh-rev-i [D-43b] küstāhî olasin¹⁹⁵⁶? (11) Bir miqdār ārām eyle saña muşhaf-ı hāmūşîden nice esrār taqrîr ideyüm.

کشا زبان دل و عرض حال کن که شود

رک دعای تو مژگان دیدهء تصویر

(12) Güşā zebān-ı dil ü 'arzuḥāl kon ki şeved

(13) Reg-i du' ā-yı tu müjgān-ı dīde-i taşvīr

(14) Ya' nî lisān-ı ḥāl ile 'arzuḥāl eyle ki reg-i çeşmān-ı şenā vü du' āñ (15) müjgān-ı çeşm-i taşvīr-i mes'ele-i maṭālibūñ ola. Vākı' en (16) zebān-ı ḥālde bir ḥālet vardur ki nigāhından¹⁹⁵⁷ taşvīr-i mes'ele-i merāmı fehm olunur.

زدوستی شکر و شیر تابهم جوشند

زدشمنی بود از خنده کریه تا دلگیر

87. (17) Zi-düstî şeker ü şîr tā-behem cūşend

(18) Zi-düşmenî buved ez-ḥande girye tā dil-gîr

[M-86b] (19) Kıt' a-güne. Ya' nî āmîziş-i muḥabbetden şîr ve şeker ki behem cūş (20) olalar ve¹⁹⁵⁸ düşmenlikden daḥı ḥandeden girye tā kim dil-gîr ola¹⁹⁵⁹.

ز خنده باد لب دوست چو تنک شکر

ز کریه دیدهء خصم تو چون پیالهء شیر

(21) Zi-ḥande bād leb-i düst¹⁹⁶⁰ çu teng-şeker(22) Zi-girye dīde-i ḥaşm-ı tuçun piyāle-i şîr¹⁹⁶¹

(23) Cevāb-ı kıt' a. Ḥandeden leb-i düst bir teng-[N-29b]şeker gibi [H-52a] olsun (24) ve giryeden dīde-i ḥaşmuñ piyāle-i şîr gibi olsun¹⁹⁶². (25) Sepīdî-i 'amāda çeşmi piyāle-i şîre teşbīhde olan (26) leṭāfeti ḥafî degildür .¹⁹⁶³ والله الموفق والمعین

¹⁹⁵² hāmūşî: hāmūşî A D.

¹⁹⁵³ konem: mî-konî A.

¹⁹⁵⁴ taqrîr: tefsîr A, "Tefsîr nüshadur" D (der).

¹⁹⁵⁵ güft-güy: güft ü güy D.

¹⁹⁵⁶ küstāhî olasin: küstāhîsin A D H M N.

¹⁹⁵⁷ nigāhından: nigāhdan H.

¹⁹⁵⁸ ve: -H.

¹⁹⁵⁹ ola: +dimekdür A, idi H M.

¹⁹⁶⁰ düst: düstet M.

¹⁹⁶¹ Bu mısraın yanına "Beyāz ve kör olsun" yazılmıştır M.

¹⁹⁶² olsun: +dimekdür A D.

[Kaside 4]

Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

[A-37a] [D-44a] (27) Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm¹⁹⁶⁴

ضعف طالع بسکه دارد ناتوانم از جفا

میشود طوفان من چون کاه آب کهربا

1. (28) Ža' f-1 ṭāli' bes ki dāred nā-tevānem ez-cefā

(29) Mī-şevēd ṭūfān-ı men çun kâh¹⁹⁶⁵ āb-ı keh-rübā¹⁹⁶⁶

(30) Ya' nî za' f-1 ṭāli' cefādan beni ol kadar nā-tevān [M-87a] ider ki benüm ṭūfānum (31) kâha āb-ı keh-rübā ṭūfāni gibidür dimek olur. Muḥaşşalü'l-kelām:

[V-30b]

(1) Kâh-ı za' if ol kadar zerd ve nā-tevāndur ki āb-ı keh-rübā anuñ (2) ṭūfāni olup ğariḳ-i lücec-i izṭırāb olur¹⁹⁶⁷. Ben daḫı anuñ gibiyüm dimekdür.

بسکه اعضايم بزير سنك طفلان آب شد

همچو آب کوهرم باشد بزير سنك جا

(3) Bes ki a' zāyem be-zīr-i seng-i ṭıflān āb şud¹⁹⁶⁸(4) Hemçu āb-ı gevherem bāşed be-zīr-i seng¹⁹⁶⁹ cā¹⁹⁷⁰

(5)¹⁹⁷¹ Ya' nî ol kadar a' zālarum¹⁹⁷² zīr-i seng-i ṭıflāndan¹⁹⁷³ āb oldı ki (6) āb-ı gevher gibi baña zīr-i sengde cāy olur. Ya' nî gevher-i senginde (7) olan āb-ı şāf-şiyem¹⁹⁷⁴ mişāl ki zīr-i senginî-i gevherde mütemekkin (8) ve cārīdür ve ekşeriyā¹⁹⁷⁵ āb

¹⁹⁶³ Vallāhu'l-muvaffıku ve'l-mu'īnu/Başarı veren, yardım eden Allāh'tır: + el'-kaşide D, *ومنه العانه*/Ve minhü'l-'ināye: Yardım ondan H M.

¹⁹⁶⁴ Tüm satır: -H -M.

¹⁹⁶⁵ kâh: -H.

¹⁹⁶⁶ "Ya' nî za' f-1 ṭāli' üm cefā ve eziyyet seabinden beni ol mertebe nā-tevān-ı kâha āb-ı keh-rübā ṭūfān oldıĝı gibi kemāl-i cefādan benüm vücūdum daḫı ṭūfān olur" M (der).

¹⁹⁶⁷ olur: olup D.

¹⁹⁶⁸ āb şud: Bu kelimenin üzerine "İridi" yazılmıştır M.

¹⁹⁶⁹ be-zīr-i seng: Bu kelimenin altına "Mef' ül-i bāşed" yazılmıştır A.

¹⁹⁷⁰ cā: Bu kelimenin yanına "Fā' il-i bāşed" A, üzerine "Ya' nî bir dīvāneyüm ki" yazılmıştır M.

¹⁹⁷¹ "Ya' nî āb-ı gevher derdden seng-i gevherde olduĝı gibi benüm daḫı cāyüm derdden seng-i ṭıflāndadır" M (der).

¹⁹⁷² a' zālarum: a' zām H.

¹⁹⁷³ ṭıflāndan: ṭıflān A.

¹⁹⁷⁴ şiyem: şebnem H.

¹⁹⁷⁵ ekşeriyā: ekşer tā H.

daḥı zīr-i sengde olagelür. Benüm daḥı (9) mekânım öyledür dimek olur. Ma' nâ müteḥammilü'l-vecheyndür. Mülâḥaza¹⁹⁷⁶ (10) buyurıla¹⁹⁷⁷.

خواب سنکینم فزون کردد ز سختیهای بخت

دانه ام را جنبش کهواره باشد آسیا

3. (11) Ḥ'āb-ı senginēm füzün gerded zi-¹⁹⁷⁸ saḥtîhâ¹⁹⁷⁹-yı baḥt

(12) Dâneem-râ¹⁹⁸⁰ cünbiş-i gehvâre bâşed âsyâ

[M-87b] (13) Ya' nî benüm ḥ'āb-ı senginüm baḥtımüñ 'adem-i tesâ'ufından nâşî¹⁹⁸¹ füzün (14) olur ve cünbiş-i gehvâre dâne-i vücûduma âsyâ olur. Mışra' -ı evvelde (15) ḥ'āb-ı sengin [D-44b] ve saḥtîhâ-yı baḥt ta' bîrleri [H-52b] ile¹⁹⁸² mışra' -ı şâniye (16) mürtebi¹⁹⁸³ ü tenâsüb-i mışra' eyn¹⁹⁸⁴ zâhir oldı.

همچو پرکار آهنین پای ره کمراهیم

میشود کرداب سرکردائی من نقش پا

(17) Hemçu pergâr âhenin-pây-ı reh-i güm-râhîm

(18) Mî-şevêd girdâb-ı ser-gerdâni-i men naqş-ı pâ

(19) Ya' nî pergâr gibi âhenin-pây-ı râh-ı¹⁹⁸⁵ güm-râhiyüm ve benüm naqş-ı pâyum baña girdâb-ı (20) ser-gerdânîdür¹⁹⁸⁶.

شیشهء می زیر دامان لاف تقویم میزنم

رشته ام از پنبهء مینای می تار ردا

5. (21) Şîşe-i mey zîr¹⁹⁸⁷-i dāmân¹⁹⁸⁸ lâf-ı taqvim¹⁹⁸⁹ mî-zenem¹⁹⁹⁰

[A-37b] (22) Rişteem ez-penbe-i mînâ-yı mey¹⁹⁹¹ târ-ı ridâ

¹⁹⁷⁶ Ma' nâ müteḥammilü'l-vecheyndür. Mülâḥaza: -A -D -H -M.

¹⁹⁷⁷ Tüm satır: -A -D -H -M.

¹⁹⁷⁸ zi: ز / ر H.

¹⁹⁷⁹ saḥtîhâ: saḥthâ D.

¹⁹⁸⁰ dâneem-râ: Bu kelimenin altına "Dâne-i vücûdem-râ" yazılmıştır M.

¹⁹⁸¹ nâşî: ش / س H.

¹⁹⁸² ta' bîrleri ile: ta' bîrleriyle D.

¹⁹⁸³ mürtebi: rabt H M.

¹⁹⁸⁴ mışra' eyn: -H -M.

¹⁹⁸⁵ râh-ı: -N.

¹⁹⁸⁶ "Ser-gerdân bî-ḳarâr ma' nâsinadur" N (der).

¹⁹⁸⁷ zîr: rîzân H.

¹⁹⁸⁸ dāmân: emân H.

¹⁹⁸⁹ taqvim: taqvâ A D H M N.

¹⁹⁹⁰ Bu mısraın yanına "Ammâ" yazılmıştır M.

¹⁹⁹¹ mey: -A.

(23) Ya' nī šīše-i mey benüm zīr-i dāmānumda ve lāf-zen-i taqvi-i huşkum ve penbe-i (24) mīnā-yı meyden tār-ı ridāma rişte-bend olmuşum. Tār u rişte¹⁹⁹² bir (25) ma' nāyadur. Rişteem [M-88a] dimek ez-penbe-i mey rişte kerdeem beher (26) tār-ı ridā dimek [N-30a] olur. Zīrā tār u pūd rişteden yapılır ki ma' lūmdur.

از سبکروحي بود مشت کل پیمانہ م

میرود ساغر ز دستم همره رنگ حنا

(27) Ez-sebük-rūḥī buved müşt-i gil-i peymānem¹⁹⁹³

(28) Mī-reved sāgar zi-destem hem-reh-i reng-i ḥınā¹⁹⁹⁴

(29)¹⁹⁹⁵ Ya' nī benüm peymānemüñ müşt-i gili sebük-rūḥluḡdandır. Sāgar elümden¹⁹⁹⁶ (30) reng-i ḥınāya hem-rāh oldığı ḡalde gider dimekdür¹⁹⁹⁷. Peymānem¹⁹⁹⁸ ta' bīri (31) bālāda mürūr iden dānem¹⁹⁹⁹ gibi peymāne-i vücūd-ı za' fī²⁰⁰⁰ dūr ki meşreb

[V-31a]

(1) ta' bīrinden ma' lūm olur. Sāgar destümden²⁰⁰¹ hem-reng-i ḥınā olduğu (2) ḡalde gider ta' bīri tetmīm-i mışra' -ı evveldür²⁰⁰². Şu dimege varur ki [D-45a] (3) eger bezm-i 'ıyşda peymāne-be-dest [H-53a] olsam²⁰⁰³ ḡiç elümden bīrūn olmaz. (4) Sebük-rūḥ²⁰⁰⁴ luḡından şıḡleti yoḡdur. 'Aynıyla reng-i ḥınānūñ [M-88b] benānumda²⁰⁰⁵ (5) rezānet ü cesāmeti olmadığı gibi ve tedric ü zamān ile²⁰⁰⁶ şey' -i feşiyi (6) zā' il olduğu gibi peymāne elümden öyle zā' il olur dimekdür²⁰⁰⁷.

نیست امروزی چو شمع شعله سودا بسر

¹⁹⁹² tār u rişte: tār der-rişte H.

¹⁹⁹³ peymānem: peymānem H M, bu kelimenin üzerine "Ya' nī sebük-rūḥluḡdan bir avuç peymāne çamurıyım" yazılmıştır M.

¹⁹⁹⁴ ḥınā: Bu kelimenin üzerine "Murād şarābdur" yazılmıştır M.

¹⁹⁹⁵ "Ya' nī ol meretebe sebük-rūḡum ki benüm ḡiffetüm elümdeki sāgara sirāyet idüp reng-i ḥınā elden gitdiği gibi benüm vücūdumdan kemāl-i ḡiffet ü leḡāfet iktisāb eylediğinden sāgar daḡı destümden gider" M (der).

¹⁹⁹⁶ elümden: elümde H.

¹⁹⁹⁷ dimekdür: -H -M.

¹⁹⁹⁸ peymānem: peymānem D H M.

¹⁹⁹⁹ dānem: dānem H.

²⁰⁰⁰ za' fī: za' fī A D H M.

²⁰⁰¹ destümden: elümde H M.

²⁰⁰² evveldür: olur H.

²⁰⁰³ olsam: olam H.

²⁰⁰⁴ rūḡ: ح / خ D.

²⁰⁰⁵ benānumda: benānında A, şebātumda D.

²⁰⁰⁶ zamān ile: zamānla H M.

²⁰⁰⁷ dimekdür: dimek olur A.

خورده شیر استخوانمرا بطفلی این هما

7. (7) Nīst imrūzī çu şem^c em şu^c le-i sevdā²⁰⁰⁸ be-ser

(8) Ḥorde²⁰⁰⁹ şīr-i üstūḥ^āānem-rā²⁰¹⁰ be-ṭıflī īn hümā

(9) Ya^c nī benüm bu²⁰¹¹ gün de mānend-i şem^c başumda²⁰¹² şu^c le-i sevdā ḥāşıl olmış (10) degüldür. Belki şīr-i üstūḥ^āānumı²⁰¹³ ṭıfl iken bu hümā-yı sevdā-yı ^c aşk tu^c me-i (11) pervāz idüp belki zılāl-i ṭıynetümde tāb u germiyyet²⁰¹⁴-i maḥabbet ser-rişte-i²⁰¹⁵ (12) fiṭratum olmışdur dimekdür. Be-ṭıflī ta^c bīri bu ma^c nāyı ifade²⁰¹⁶ ider.

دست و پایم بسکه یکجا مانده زیر سنک غم

خار روی دست من سر میکشد از پشت پا

(13) Dest ü pāyem bes ki yek-cā mānde zīr-i seng-i ğam

(14) Ḥār-ı rüy-ı dest-i men ser mī-keşed ez-püşt-i pā²⁰¹⁷

(15) Ya^c nī²⁰¹⁸ benüm elüm ve ayağum ol kadar zīr-i seng-i [M-89a] ğamda yek-cā ya^c nī bir yerde müctemi^c an [A-38a] (16) şöyle kaldı ki elümün yüzünün ḥārı ya^c nī rāhe-i destümde (17) olan ḥār rüy-ı²⁰¹⁹ pāyuma ḥalīde olup²⁰²⁰ püşt-i pāyumdan²⁰²¹ ser-keşide (18) ya^c nī uç gösterdi²⁰²² demek olur²⁰²³. Taşvīr-i yek-cā²⁰²⁴ mānde bu²⁰²⁵ güne (19) ta^c birimüzden²⁰²⁶ münfehim olur.

مشت خاک من بزور اه خیزد از زمین

سرمه را برکف زمیل سرمه می باشد عصا

²⁰⁰⁸ sevdā: Bu kelimenin üzerine "Aşk" yazılmıştır M.

²⁰⁰⁹ ḥorde: ḥoret A.

²⁰¹⁰ rā: -A.

²⁰¹¹ bu: -N.

²⁰¹² başumda: başında A.

²⁰¹³ üstūḥ^āānumı: üstūḥ^āānı N.

²⁰¹⁴ tāb u germiyyet: tāb-ı germiyyet H M.

²⁰¹⁵ ser-rişte-i: D.

²⁰¹⁶ ifade: imā H M.

²⁰¹⁷ "Cevr-i gerdündan ol mertebe elüm ve ayağum [. . .] zīr-i seng-i ğamda ya^c nī ayağum altında kalmışdur ya^c nī çenbervār kıdd-i ḥamīde itmişdür. Rüy ya^c nī elimün üzerine bir diken ḥalīde olsa pāyumuñ üstinden uç çıkar" M (der).

²⁰¹⁸ ya^c nī: -D.

²⁰¹⁹ rüy-ı: rüyıma D.

²⁰²⁰ olup: ve H M.

²⁰²¹ pāyumdan: pāydan N.

²⁰²² gösterdi: göster H.

²⁰²³ olur: -D.

²⁰²⁴ yek-cā: be-yek-cā H M.

²⁰²⁵ bu: bir N.

²⁰²⁶ ta^c birimüzden: ta^c bīr-i ḥākīrden H M, ta^c bīrinden N.

9. (20) Müşt-i hāk²⁰²⁷-i men be-zūr²⁰²⁸-i āh h̄ized ez-zemīn

[D-45b] (21) Sürme-rā ber-kef zi-mīl-i sürme mī-bāşed ‘aşā²⁰²⁹

[H-53b] (22) Ya‘nī²⁰³⁰ müşt-i hāk-i za‘f-ālūd-ı vüçūdum yek-zūr-ı āhla²⁰³¹ zemīnden (23) mürtefi‘ olup sefer-i rāh-i²⁰³² ‘ālem-i bālā ider. Saña irsāl-i meşel ile²⁰³³ (24) temşil²⁰³⁴ ideyüm. Sürme ki merkez-²⁰³⁵nişin-i ‘ālem-i hāk [N-30b] idi. Hāziz²⁰³⁶den (25) ‘ālem-i bālā-yı dideye seferi müteħakkık oldu²⁰³⁷. Kemāl-i za‘findan hirāve-i (26) ittikāya muhtāc olup mīl-i sürme ber-dest ve aña peyveste-i ittikā (27) iderek ol rāhı kaṭ‘ [M-89b] itdi. Ke-zālik şekl-i āh daḡı elif-i maḡdūde-i²⁰³⁸ (28) ‘aşā teşekkül²⁰³⁹-i şüret²⁰⁴⁰ olmaḡla ben anuñla zemīnden bālā-h̄iz olurum (29) dimek olur²⁰⁴¹.

قامت من بسكه از بار دل خود خلقه است

كشته موج چين پيشانى من زنجير پا

(30) Kāmet-i men bes ki ez-bār-ı dil-i ḡod ḡalkāest

(31) Geşte mevc-i çin-i pişānī-i men²⁰⁴² zencir-i pā²⁰⁴³

[V-31b]

(1) Ya‘nī benüm²⁰⁴⁴ kāmētüm ol ḡadar bār-ı hümüm-ı dilümden ḡalkā²⁰⁴⁵ ve²⁰⁴⁶ ḡam-kerde olmuşdur ki (2) benüm mevc-i çin-i cebhem²⁰⁴⁷ pāyuma zencir olmuşdur.

²⁰²⁷ müşt-i hāk: Bu kelimenin üzerine "Ben bir avuç ḡāküm ki" yazılmıştır M.

²⁰²⁸ zūr: ز / ر D.

^{2029c} aşā: Bu kelimenin yanına "Murād āhdur" yazılmıştır M, "Sürme eline ‘aşā-yı mīlin almadın ḡalkamadığı gibi" M (der).

²⁰³⁰ ya‘nī: -D.

²⁰³¹ āhla: āh ile H M.

²⁰³² rāh-ı: +ma‘nā ya‘nī H M.

²⁰³³ ile: -H.

²⁰³⁴ temşil: - H.

²⁰³⁵ merkez: ر / ز - ز / ر H.

²⁰³⁶ ḡaziz: ḡaşiş H.

²⁰³⁷ oldu: -D.

²⁰³⁸ maḡdūde: memdūde A H M.

²⁰³⁹ teşekkül: şekl N.

²⁰⁴⁰ şüret: -H -M.

²⁰⁴¹ dimek olur: dimekdür A.

²⁰⁴² men: me-rā A.

²⁰⁴³ "Bu beyt daḡı ifrāt ile ḡadd-i ḡamīde ve çenbervār olur ya‘nī beyāndur" M (der).

²⁰⁴⁴ benüm: -D.

²⁰⁴⁵ ḡalkā: ح / خ D.

²⁰⁴⁶ ḡalkā ve: ḡalkā-i A (ح / خ) N.

²⁰⁴⁷ çin-i cebhem: cebin-i pür-çinüm H M.

Taşviri budur ki (3) bār-ı ğamla²⁰⁴⁸ halka olduĝda Őekl-i dā'ire gibi olup istiālet-i (4) kām̄et mün'adim²⁰⁴⁹ oldu. Mevc-i ħīn-i cebhesi halka halka²⁰⁵⁰ pīċiŐ²⁰⁵¹-i (5) zencire²⁰⁵² mūŐābih oldu. Pāyına geċüp selāsil-bend-i mevc-i pīŐānī-i (6) kemend oldu. صدق من قال ان الشعر درج المعنى²⁰⁵³ الخيل اللطيف [a46-D] (7) فى الفاظ مستعارة²⁰⁵⁴ [a90-M] منها الطبع الشريف²⁰⁵⁵.

خاك غربت كشته دامنكير من بيجوهرم

ناخون افتاده است شمشير و فسان اهن ربا

11. (8) Ĥāk-i ğurbet geşte dāmen-ĝir-i²⁰⁵⁶ men bī-cevherem

(9) Nāĥun²⁰⁵⁷ ũftādest²⁰⁵⁸ Şemşir ũ fesān āhen-rübā²⁰⁵⁹

[H-54a] (10) Ya' nī ĥāk-i ğurbet benüm dāmen-ĝirüm olmuŐ ben ise za'if ve nā-tevānum. [A-38b] (11) Őa'fum Őu rütbe ki pāy-ı 'acz u meskenetümde²⁰⁶⁰ nāĥun 'aynıyla ŐemŐir (12) maĥāmında ve ŐemŐire ĥiddet virecek fesān ki āhen-rübā maĥāmındadır. (13) Sengistānda meŐy itmekile nāĥun boride-i āyen ũ 'ayā olur. (14) Gūyā²⁰⁶¹ mīĥnātiŐ bi'l-ĥaŐŐa²⁰⁶² ĥadīdi cezb itdigi gibi ĥaĥ'-ı (15) ũariĥde²⁰⁶³ ŐemŐire mānend olan nāĥune-i tīg-ı ser-tizi daĥı fesāna (16) mānend olan seng-i cibāl ũ rimāl mīĥnātiŐ-i ğurbet cezb ider demek olur.

رفتتم از ناتوانيها بود بيخود شدن

باشد اواز شكست رنك من اواز پا

²⁰⁴⁸ ğamla: ĝ / ع D.

²⁰⁴⁹ mün'adim: müteĥaddim D.

²⁰⁵⁰ halka halka: ح / خ A D.

²⁰⁵¹ pīċiŐ: -H -M.

²⁰⁵² zencire: zencir A.

²⁰⁵³ الخيل : المخیل A, -H -M.

²⁰⁵⁴ مستعارة: ينشرح+ A D H M.

²⁰⁵⁵ Őadaĥa men kāle "İnne'Ő-Ői'ra dercū'l-ma'nā e'l-muĥayyel e'l-laĥif fi elfāzin müste'aratın yenŐerihu minĥā e'ĥ-ĥab' u'Ő-Őerifu/Őöyle diyen doĝru söylemiŐtir: Őiir hayal edilen incelikli anlamı ödünċ kullanılan lafızlar iĥerisine yerleŐtirmektedir ki onu duyan deĝerli gönül ferahlar.

²⁰⁵⁶ dāmen-ĝir-i: dāmen-ĝir ũ H M.

²⁰⁵⁷ nāĥun: āhen H M (Bu kelimenin altına "Nāĥun: NūŐĥa ĝörülmüŐdür" yazılmıŐtır).

²⁰⁵⁸ ũftādest: Bu kelime "üftādeest" olarak yazılmasına raĝmen vezin gereĝi böyle okundu.

²⁰⁵⁹ ĝurbetden kemāliyle zaĥmet keşide olup ve yine ĥalāŐ mümkin olmadıĝı beyāndur. Şemşir-i nāĥun-üftāde Şol kılıĥa dirler ki yüzinde gedik ola" M (der).

²⁰⁶⁰ meskenetümde: meskenetde H.

²⁰⁶¹ gūyā: +seng H M.

²⁰⁶² bi'l-ĥaŐŐa: -D.

²⁰⁶³ ĥaĥ'-ı ũariĥde: -H -M.

(17) Reftenem²⁰⁶⁴ ez-nā-tevānīhā buved bī-ḥod şuden

[M-90b] (18) Bāşed āvāz-ı ſikest-i reng-i men āvāz-ı pā

(19) Ya^c nī benüm nā-tevānīḫlardan gitmekligüm bī-ḥod olmaḫlıgüm olur ve benüm reng-i (20) ſikestemüñ āvāzı āvāz-ı pā olur. [D-46b] Zīrā bir ādem bī-ḥod olduḫda kendinden²⁰⁶⁵ (21) geçer ve gider. Kemāl-i za^c fla maḫviyyetini buña teşbīh eyledi. Ke-zālik ḫāl-i meşy²⁰⁶⁶ de (22) bir şadā ve bir şey²⁰⁶⁷ üñ ān-ı kesrinde de bir vech-i mu^c tād-ı evānī²⁰⁶⁸ [N-31a] gibi²⁰⁶⁹ bir şadā (23) olagelmişdür. Hemān reng-i ſikesteliginı āvāz²⁰⁷⁰-ı pā eyledi niçün? (24) Zīrā kemāl-i za^c fdan²⁰⁷¹ aña taḫrīk-i pā yoḫ ki āvāz ola²⁰⁷².

بی نشان از فیض رفتار سبکروخانه ام

نیست از رنگی برنگی آمدن را نقش پا

13. (25) Bī-nişān ez-feyż-i reftār-ı sebük-rūḫāneem

(26) Nīst ez-rengī be-rengī āmeden-rā naḫş-ı pā²⁰⁷³

[H-54b] (27) Ya^c nī ben kendi feyż-i reftār-ı sebük-rūḫānemden [M-91a] bī-²⁰⁷⁴ nişānum görmezsin (28) bir rengden bir renge taḫvīlde āvāz-ı pā²⁰⁷⁵ olur mı?²⁰⁷⁶ وفس

علی هذا

آرزوها کرده اند از شش جهت سرکشته ام

گاه من افتاده در کرداب آب کهربا

(29) Ārzūhā kerdeend ez-şeş cihet ser-geşteem²⁰⁷⁷

(30) Kāh-ı men²⁰⁷⁸ üftāde der-girdāb-ı āb-ı keh-rübā

²⁰⁶⁴ reftenem: Bu kelimenin altına "Seferem" yazılmıştır M.

²⁰⁶⁵ kendinden: kendiden H.

²⁰⁶⁶ meşy: mestī A.

²⁰⁶⁷ şey³: ی /- A.

²⁰⁶⁸ evānī: **اول** D.

²⁰⁶⁹ gibi: ب /- H.

²⁰⁷⁰ āvāz: āzār A.

²⁰⁷¹ za^c fdan: za^c findan H N.

²⁰⁷² ola: +dimek olur A.

²⁰⁷³ "Reftār-ı sebük-rūḫānemüñ feyżinden bī-nişānum. Ya^c nī bir adım bir yer gitse eline naḫş-ı pāyından nişān zāhirdür. Ammā benüm sebük-rūḫāne reftārumdan bir rengden bir renge tebeddülde naḫş-ı pā zāhir olmadığı gibi benüm de nişānum zāhir degildür" M (der).

²⁰⁷⁴ bī-: ب / ن A.

²⁰⁷⁵ pā: +zāhir H M.

²⁰⁷⁶ Ve kıs alā hāzā/Ve buna kıyasla.

²⁰⁷⁷ geşteem: ش / س D.

²⁰⁷⁸ men: -D.

(31) Ya' nî arzûlar beni şeş-cihetden ser-geşte ve hayrân itmişdür. Güyâ kâh-ı

[V-32a]

(1) vücūd-ı za'îfüm âb-ı girdâb-ı keh-rübâya düşmüşdür. Zîrâ âb-ı²⁰⁷⁹ (2) keh-rübâ bi'l-
haşşa kâhı bir cihetden cezb iderken muhteviyyet²⁰⁸⁰ü'l-cihât [A-39a] (3) olan âb-ı
girdâb-ı keh-rübâya üftân olunca²⁰⁸¹ keşiş ü incizâb (4) ve şüriş cümle cihetden²⁰⁸² olmaz
mı? Mülâhaza buyurıla²⁰⁸³.

کر روم با این قدر طول امل از خویشتن

میشود آجیده دوزی دامن دشت فنا

15. (5) Ger revem bā-în qadr tūl-i emel ez-ḥ'ışten

[D-47a] (6) Mî-şevēd ācīde-²⁰⁸⁴dūzī dāmen-i deşt-i fenā²⁰⁸⁵

[M-91b] (7) Ya' nî eger bu kadar tūl-i emel ile kendümden geçüp gidersem baña
deşt-i (8) fenā dāmeni ācīde-dūzluḡ idici olur²⁰⁸⁶. Ācīde-dūz²⁰⁸⁷ vaşf-ı (9) terkībīdür.
Dūzende-i ācīde idi. Seyyāḡ-ı 'ālem-ger ve qalenderān (10) gürūhı giyerler. Segrek
nigendeli²⁰⁸⁸ bir uzun etekli şalkım şaçak cezāl (11) ü'l-fetl²⁰⁸⁹ bir nev' e nemeddür ki aña
ācīde²⁰⁹⁰ dirler. Şems-i Faḡrī:²⁰⁹¹

Hār-ı deşt-i (12) bî-nevāyī dāmenem şad-pāre kerd

Nāḡun-ı eyyām īn ācīde-pūşān-rā derīd

دامن دشتم ز جولان سیه چشمان تهیست

ناز مژگان غزالان میکشم از خار پا

(13) Dāmen-i deştē²⁰⁹² zi-cevlān-ı siyeh-çeşmān tehīst

²⁰⁷⁹ āb-ı: -D.

²⁰⁸⁰ muhteviyyet: ح / م H.

²⁰⁸¹ olunca: -D.

²⁰⁸² cihetden: cihātdan H M.

²⁰⁸³ mülāhaza buyurıla: demek olur A, -D -H -M.

²⁰⁸⁴ ācīde: ج / چ A.

²⁰⁸⁵ "Revem şürū' kerdem ya' nî qaşd u tayy u irāde vü ihtiyār kerdem" A (der), "Eger bu kadar tūl-i emelle kendümden gidersem deşt-i fenā ācīde-dūz didikleri libāsı giyen kimse anuñ izi gibi çizik çizik ve yol yol olur. Ācīde-dūz fuṡre (?) gibi etekleri püsküllü boyca libās ve nigendeli şevbe daḡı dirler" M (der).

²⁰⁸⁶ idici olur: idici D, idicidür H M.

²⁰⁸⁷ ācīde-dūz: ācīde-dūzī D.

²⁰⁸⁸ segrek nigendeli: -D -H -M.

²⁰⁸⁹ fetl: fetīl H.

²⁰⁹⁰ "Maṡlab: Ācīde" N (der).

²⁰⁹¹ Faḡrī: +güfteest A.

²⁰⁹² "Ben bir mecnūnum ki" M (der).

(14) Nāz-ı müjgān-ı gāzālān mī-kešem ez-ḥār-ı pā²⁰⁹³

(15) Ya' nī dāmen-i deštüm cevlān-ı siyeh-çeşmāndan tehīdür. Anuñçun (16)

kendi pāyuma ḥalīde olan ḥārdan nāz-ı müjgān-ı gāzālān keşīdeyüm.

بسکه دستم کوتاه است از نارساییهای بخت

دامن جیب جنونم میشود از کف رها

17. (17) Bes ki destem kūtehest ez-nā-resāyihā-yı baht

(18) Dāmen-i ceyb-i cününem mī-şevēd ez-²⁰⁹⁴kef rehā

[H-55a] (19) Ya' nī ol ḫadar bahtumuñ nā-mūsā' idliklerinden kūteh-destem ki dāmen-i²⁰⁹⁵ (20) ceyb-i cününem daḫı²⁰⁹⁶ elümden rehā bulur dimek olur²⁰⁹⁷. Ya' nī gerçi²⁰⁹⁸ (21) elden avuçdan [M-92a] çıkmış dīvānelerdenüm ammā yine nā-resāyihā-yı (22) bahtumuñ muḫtezāsıdur. [N-31b] Benüm cürmüm yoḫdur²⁰⁹⁹.

میکنم از خامهء خود مطلع دیگر برون

میگشتم دست دیگر از آستین مدعا

(23) Mī-konem ez-ḥāme²¹⁰⁰-i ḫod maṭla' -ı dīger²¹⁰¹ birün(24) Mī-kešem dest-i dīger ez-āstīn-i müdde' ā²¹⁰²

(25) Ya' nī kendi ḥāmemden²¹⁰³ maṭla' -ı dīger birün ve çehre-nümün-ı kilik-i [D-47b] (26) belāgat-ı meşḫūn ideyüm²¹⁰⁴ ve²¹⁰⁵ āstīn-i müdde' ādan dest-keş-i 'aciz (27) olayum. [A-39b] Zīrā ḥāmeden birün olmuşdur. Benden degül merḫūm kendinüñ (28) yegāne-i ḫalem-rev-i tab' olduḡın bilmez degüldür²¹⁰⁶.

دیده ام از دیدن داغ جنون بخشد ضیا

دارد از دود نگاه کرم چشمم توتیا

²⁰⁹³Bu beyit ve şerhi M nüshasında derkenara yazılmıştır, D ve H nüshalarında bulunmamaktadır. M nüshasında beyitin şerhi şöyledir: "Ḥār-ı pādan müjgān-ı gāzālān nāzını çekerüm. Ḥāşılı maḫbūblar olmadıḡından nā-tırāşlar cevrin çekerüz" M (der).

²⁰⁹⁴ ez: ز / ر M.

²⁰⁹⁵ dāmen-i: dāmen ü D M.

²⁰⁹⁶ daḫı:-H -M -N.

²⁰⁹⁷ dimek olur: -H -M.

²⁰⁹⁸ gerçi: egerçi H M.

²⁰⁹⁹ yoḫdur: +dimek olur A.

²¹⁰⁰ ḥāme: ḥāne A, maṭla' H M.

²¹⁰¹ dīger: "Şaḫḫ: Dīger" V (der).

²¹⁰² "Dest-i dīger yed-i beyzā dest ez-āstīn der-mevḫi' -i şarḫi ta' bir ya' nī i' cāz konem" A (der).

²¹⁰³ kendi ḥāmemden: kendümden H.

²¹⁰⁴ ideyüm: -H -M.

²¹⁰⁵ ve: ki D.

²¹⁰⁶ degüldür: +dimek olur A, degül H M.

19. (29) Dīdeem ez-dīden-i dāğ-ı cünün baḥşed ziyā

(30) Dāred ez-dūd-ı nigāh-ı germ çeşmem tūtiyā²¹⁰⁷

(31) Ya' nī dīdem dāğ-ı cününü görmekten ziyā [M-92b] baḥş²¹⁰⁸ ider. Tesāmuḥ-ı ta' bīr

[V-32b]

(1) ile²¹⁰⁹ dāğ-ı cününü görmekten dīdeme ziyā baḥş olunur dimekdür (2) ve çeşmüm²¹¹⁰ dūd-ı nigāh-ı germden tūtiyā ider. Ya' nī tūtiyā-yı çeşmüm²¹¹¹ (3) dūd-ı nigāh-ı germdendür demek olur²¹¹². Kaşdı zāhirdür²¹¹³.

سرمة آلود خموشی میل آه بلبلم

حلقهء دامم بود چون چشم خوبان سرمة سا

(4) Sürme-ālūd-ı ḥamūşī mīl-i āh-ı bülbülem

(5) Ḥalkā²¹¹⁴-i dāmem buved çun çeşm-i ḥübān sürme-sā²¹¹⁵

(6) Ya' nī mīl-i āh-ı ku' ayt²¹¹⁶ ile sürme-ālūd-ı ḥamūşīyüm ve benüm ḥalkā-i²¹¹⁷ dāmum çeşm-i (7) ḥübān gibi sürme-sāyīdedür. Sürme-ālūd ḥamūşīye [H-55b] ḥamūşī²¹¹⁸ mīl-i (8) āha muzāf olmuşdur. Āh ki mīlāsā memdūd ve sürme bi'l-ḥaşşa (9) kaṭ' -ı şadāda meşhūr olmuşdur²¹¹⁹. İmdi ḥalkā²¹²⁰-i dām ḥamūşīde (10) mürtehin²¹²¹ oldu ki çeşm-i ḥübān gibi sürme-sādur. Lafza-i sā²¹²² [D-48a] edāt-ı (11) teşbīh degül belki sāyīdeden²¹²³ taḥfif²¹²⁴ olmuşdur²¹²⁵.

²¹⁰⁷"Dāğ-ı cününüñ aşl u menşe'î sevdā olmağla sürmeye teşbīh andan ziyā baḥş olunur didi şoıra bu müdde'āyı bir ḥayāl ile daḥı işbāt idüp didi ki zirā tūtiyā-yı çeşmüm siyāha mā'il olan dūd-ı nigāh-ı germden olur" A (der).

²¹⁰⁸baḥş: Bu kelime iki defa yazılmıştır M.

²¹⁰⁹ta' bīr ile: ta' bīriyle D.

²¹¹⁰çeşmüm: çeşm H.

²¹¹¹çeşmüm: çeşm A.

²¹¹²dimek olur: -H -M.

²¹¹³Kaşdı zāhirdür: "Şaḥḥ" denilerek sonradan yazılmıştır V, -A -D -H -M -N.

²¹¹⁴ḥalkā: ح / خ D.

²¹¹⁵"Bir bülbülüm ki sürme-ālūd olmağlığum ḥamūşluğum ve ol sürmeye mīl āhumdur" M (der), "Ku' ayt bülbül" V (der).

²¹¹⁶ku' ayt: Bu kelimenin üzerine "Ku' ayt bülbül" yazılmıştır M.

²¹¹⁷ḥalkā: ح / خD, -H.

²¹¹⁸ḥamūşī: -A.

²¹¹⁹meşhūr olmuşdur: meşhürdur H M.

²¹²⁰ḥalkā: ح / خ D.

²¹²¹mürtehin: ر / ت - ت / ر H.

²¹²²sā: -M.

²¹²³sāyīdeden: sāyīdeden H M.

شعلهء كنجينه افروز كهرهاى خودم

روغن بادام ميخواهم ز چشم ازدها

21. [M-93a] (12) Şu' le-i gencîne-efrüz güherhâ²¹²⁶-yî ħodem

(13) Revġan-ı bādām mî-ĥ'āhem zi-²¹²⁷çeşm-i ejdehâ²¹²⁸

(14) Ya' nî ben kendi güherlerimüñ şu' le-i gencîne-²¹²⁹efrüzîyum. Çeşm-i ejdehâdan²¹³⁰ (15) revġan-ı bādām mı taleb iderüm? Ya' nî itmem. Mışra' -ı şānide istifhām-ı (16) inkārî melhūz olmağ üzere ki zebān-ı Pāriside²¹³¹ ma' nā-yî istifhāma²¹³² (17) lafza-i maḥşūşa²¹³³ važ' olunmamışdur. Qarîne-i mağām ile fehm olunur. (18) Nitekim²¹³⁴ Hāfız:²¹³⁵

Bedem güftî vü ħursendem "عفاق الله"²¹³⁶ ne-gū güftî

(19) Cevāb-ı telĥ mî-zîbed leb-i la' l-i şeker-ĥ'ārā

da oldığı gibi cevāb-ı (20) telĥ²¹³⁷ yaqışır mı?²¹³⁸ Yaqışmaz²¹³⁹ demek olur.

از سیه بختی چو زلفم سرمهء آواز خود

از شكست من نمی آید بكوش كس صدا

[A-40a] (21) Ez-siyeh-baḥtî çu zülfem sürme-i āvāz-ı ħod²¹⁴⁰

(22) Ez-şikest-i men nemi-yāyed be-güş-ı kes şadā²¹⁴¹

²¹²⁴ taḥfîf: muḥaffef D.

²¹²⁵ olmuştur: olunmuştur D H, olunmuştur وبه العون/Ve bihi'l-^cavn: Yardım Allāh sayesinde M.

²¹²⁶ güherhâ: Bu kelimenin üzerine yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M.

²¹²⁷ zi: ez H.

²¹²⁸ ejdehâ: "Çeşm-i ejdehâ ta' bîr ez-nazar-ı ḥasūdān" A (der), ج / ج D, " Ya' nî ben bir şu' leyüm ki kendi gevherlerimüñ gencîne-efrüzîyum. Hâşilî gevher-i ma'rifetüme revâc viren benüm ġayrı degildür" M (der).

²¹²⁹ gencîne: gencîne-i H.

²¹³⁰ ejdehâdan: ج / ج H, ejderhâdan N.

²¹³¹ Pāriside: Fāriside H.

²¹³² ma' nā-yî istifhāma: aña H M.

²¹³³ maḥşūşa: maḥşūş H M.

²¹³⁴ nitekim: -H -M.

²¹³⁵ Hāfız: +güfteest A, güyed beyt D.

²¹³⁶ c Afāqallāh/Allāh seni affetsin.

²¹³⁷ telĥ: +yā H M.

²¹³⁸ yaqışır mı: yaqışmaz mı ya' nî A N, +ya' nî D, inşāf eyle yā H M.

²¹³⁹ yaqışmaz: +mı H.

²¹⁴⁰ ħod: ĥ'îş A.

²¹⁴¹ "Āvāz iştiḥār ma' nāsına, şikest zemm ve medḥ" A (der).

[M-93b] (23) Ya' nī siyeh-bahtlıgumdan zūlf gibi kendi sürme-i [N-32a] āvāzum²¹⁴² şikestligümden (24) kimsenüñ gūşına girmez ve²¹⁴³ āvāz-ı şikestegīligümden²¹⁴⁴ şadā bīrūn olmaz.

از غرور حاسدان حاصل شود مقصود من

کج نگاهیهای یارانست محراب دعا

23. (25) Ez-ğurūr-ı hāsīdān hāşıl şeved maqşūd-ı men

[H-56a] (26) Kec-nigāhīhā-yı yārānest²¹⁴⁵ mihrāb-ı du' ā²¹⁴⁶

[D-48b] (27) Ya' nī ğurūr-ı hāsīdāndan benüm maṭlūbum ḥuşūl-pezīr olur.

Yārānuñ (28) kec-nigāhlıqları baña gūyā²¹⁴⁷ mihrāb-ı du' ādur.

پرده سوز عیب مردم نیست برق فطرتم

از ادب بیگانه دارم لب زحرف آشنا

(29) Perde-sūz-ı 'ayb-ı merdüm nīst barq-ı fiṭratem

(30) Ez-edeb bī-gāne dārem²¹⁴⁸ leb zi-ḥarf-i²¹⁴⁹ āşinā²¹⁵⁰

(31) Ya' nī benüm barq-ı fiṭratum perde-i 'uyūb-ı merdümü iḥrāk idüp ḥarf-i nāmūs

[V-33a]

(1) idici degilüm. Kemāl-i edebümden ḥarf-i āşināyı lebümden bī-gāne iderüm (2) dimek olur.

چون قلم انکشت نکذارم بحرف هیچکس

نیست کم از حرف بیجا پیش من دخل بجا

25. (3) Çun qalem engüşt ne-gzārem²¹⁵¹ be-ḥarf-i hiçkes²¹⁵²

(4) Nīst kim ez-ḥarf-i bī-cā pīş-i men daḥl be-cā²¹⁵³

²¹⁴² āvāzum: ز / ر D.

²¹⁴³ ve: Bu kelimeden sonra "ne" kelimesinin gelmesi gerektiğine işaret edilmiştir D.

²¹⁴⁴ şikestegīligümden: şikestegīlikden A, şikesteligümden D H M.

²¹⁴⁵ yārānest: ت / - A.

²¹⁴⁶ "Ya' nī mu' accib ve mütekebbir olmasından" M (der).

²¹⁴⁷ gūyā: -H -M.

²¹⁴⁸ dārem: ا / - A.

²¹⁴⁹ zi ḥarf-i āşinā: Bu kelimenin altına "Kelām-ı meşhūr" yazılmıştır M.

²¹⁵⁰ "Kıt' a" M (der).

²¹⁵¹ Ne-gzārem: be-gzerem H.

²¹⁵² Beyitin yanına yazılan okunamadı M.

²¹⁵³ "Mışra' -ı şānī ' alī ṭarīkū't-temşīl īrād olunmuşdur" M (der).

[M-94a] (5) Ya^c nī ẓalem gibi bir kimsenüñ²¹⁵⁴ ħarf-i ^cuyüb u aḥvāline²¹⁵⁵ engüşt-nihād²¹⁵⁶-ı şebt (6) olmam. Benüm mezhebümde mevķi^cinde olan daḥl u ta^carruż-ı bī-ma^c nā (7) hezeyāndanlā-farķdur demek olur^c aleyhi'r-raḥme²¹⁵⁷.

کشته ام هموار وضع از پیری اقبال خویش

چون نمی بیند کس از ابروی پشت دوتا

(8) Geşteem hemvār vaż^c ez-pīri-i iķbāl-i ħ^vīş²¹⁵⁸

(9) Çun nemī-bīned kesī ez-ebrū-yı püşt-i dü-tā²¹⁵⁹

(10) Ya^c nī kendi pīri-i iķbālümnden hemvār vaż^c oldum. Çünki bir (11) kimse benüm ebrümnden dü-tā püşt müşāhede itmez demek olur.

نازکیهای خیال از بس ضعیفم کرده است

چون رقم کردیدن من نیست ممکن بی عصا

27. (12) Nāzikhā-yı ḥayāl ez-bes za^c ifem²¹⁶⁰ kerdeest

[D-49a] (13) Çun²¹⁶¹ raqam gerdiden-i men nīst mümkin bī-^c aşā

[A-40b] [H-56b] (14) Ya^c nī ḥayāl-i nāzıkkıleri beni ol ķadar za^c if eyledi ki beni raqam²¹⁶² (15) itmek murād eyleseler ya^c nī şaḥşımı bir maḥalle taḥrīr murād eyleseler²¹⁶³ ^caşāsız (16) mümkin olmaz. Bir ^caşāya istinād ile olur görmez misin?²¹⁶⁴ Meşāyiḥ-i (17) [M-94b] ^cizāmuñ şüretlerin taşvırde ^caşāya²¹⁶⁵ müttekī iderler.

همچو مینای دل بلبل مزاجم نازکست

بیدماغیهای من دارد ز بوی کل قبا

(18) Hemçu minā-yı dil-i bülbül mizācem nāzikest²¹⁶⁶

(19) Bī-dimāḡihā-yı men dāred zi-būy-ı gül ķabā²¹⁶⁷

²¹⁵⁴ kimsenüñ: kimesnenüñ H M.

²¹⁵⁵ ^cuyüb u aḥvāline: ^cuyübına H M.

²¹⁵⁶ nihād: nihāde H.

²¹⁵⁷ aleyhi'r-raḥme: -D -N, bu kelime sonradan eklenmiştir V.

²¹⁵⁸ Bu mısraın altı çizilerek ikinci mısraın nasıl olması gerektiğine işaret edilmiş ve derkenara "Çun nemī-bīned kesī ez-ebrū-yı men şıyet-i (?) dü-tā" yazılmıştır V (der).

²¹⁵⁹ "Kendi pīr olan iķbālümnden nāşī vaż^c ve ķāmetüm hemvār olmuşdur. Zīrā püşt-i dü-tā şāḥibi olan ebrümnden bir kimse çin müşāhede itmez dimekdür" A (der), "Vaķt-i pīride [. . .] dīdesine [. . .] olanlar gibi benüm daḥı püşt-i dü-tāmdan [. . .] çehremi görmek mümkin degıldür" M (der).

²¹⁶⁰ za^c ifem: za^c fem A N.

²¹⁶¹ çun: Bu kelimenin altına "Zīrā" yazılmıştır M.

²¹⁶² raqam: ر / ز D.

²¹⁶³ murād eyleseler: murād eylese A, irāde olunsa H M.

²¹⁶⁴ görmez misin: görülmüşdür ki H M.

²¹⁶⁵ taşvırde ^caşāya: ^caşāya taşvırde D.

²¹⁶⁶ nāzikest: Bu kelimenin yanına yazılan okunamadı M.

(20) Ya^c nī minā-yı dil-i bülbül gibi mizācum nāzīkdür²¹⁶⁸. Dimāğsızlıklarım büy-ı gülden (21) ḳabā-pūş olur. Vāḳı^c en böyleye ifrāt-ı büy-ı gül dimāğı ifsād ider.

(22) ^c İtr-ı şāhīden meşhūrdur.

آمد و رفتن ندارد کس بکنج عزتم

کرده ام نی بست خلوتخانه را از بوریا

29. (23) Āmed ü reften ne-dāred kes be-künc-i ^c uzletem

(24) Kerdeem ney-best-i [N-32b] ḥalvet-ḥāne-rā ez-būriyā²¹⁶⁹

(25) Ya^c nī kimse benüm künc-i ^c uzletüme gelüp gitmez. Ney-best-i ḥalvet-ḥānemi būriyādan²¹⁷⁰ (26) itmişüm. Ney-best i^c tikāflara bağladuḳları iḥrām ve kilim ve aña (27) mānend sitāredür ki andan maḳşūd bir taḥaccübdür²¹⁷¹ yoḥsa şavn (28) ve iḥtirāz degüldür²¹⁷². Sa^c dī:²¹⁷³

[M-95a] (29) İ^c tikāf ez-dil buved aḡyār-rā birün konī

(30) Verne der-²¹⁷⁴ ney-best-i ḥalvet-ḥāne coz aḡyār nīst

سایهء اقبال فقرم تا بفرق افتاده ام

[b49-D](31) Sāye-i iḳbāl-i fakrem tābe-farḳ²¹⁷⁵ üftādeem²¹⁷⁶

[V-33b]

از سرم آید برون بر جای مو بال هما

(1) Ez-serem āyed birün ber-cāy-ı mū²¹⁷⁷ bāl-i hümā²¹⁷⁸

[H-57a] (2) Ya^c nī sāye-i iḳbāl-i faḳr tā ki benüm farḳ-ı²¹⁷⁹ serüme üftāde olmuşdur. Serümden (3) mū yerine bāl-i hümā ser-zede-i zuhūr olur²¹⁸⁰ dimekdür²¹⁸¹.

²¹⁶⁷ "Minā-yı dil-i bülbül gibi nāzīk-mizāc kemīne fistan daḳı büy-ı gülden olmuş. Enseb oldığı ecluden benüm daḳı ḳabām büy-ı güldendür" M (der).

²¹⁶⁸ nāzīkdür: +benüm D H M.

²¹⁶⁹ M nüshasında bu beytin birinci mısraı beytin ikinci mısraıdır.

²¹⁷⁰ būriyādan: ب /- H.

²¹⁷¹ taḥaccübdür: taḥaccüb D.

²¹⁷² degüldür: degül H M.

²¹⁷³ Sa^c dī: +güfteest A, güyed D.

²¹⁷⁴ der-: -D.

²¹⁷⁵ tābe-farḳ: tā buved D.

²¹⁷⁶ üftādeem: üftādeest A D H M.

²¹⁷⁷ mū: mūy A.

²¹⁷⁸ Bu beytin şerhi derkenara sonradan ilave edilmiştir D (der).

²¹⁷⁹ farḳ-ı: -H.

²¹⁸⁰ olur: olmuşdur H M.

²¹⁸¹ dimekdür: dimek olur A, -H -M.

صاحب نامند اهل اعتبار از فقر من

پادشه را مهر بادامیست از چشم کدا

31. (4) Şāhib-i nāmend²¹⁸² ehl-i i' tibār ez-faqr-ı men²¹⁸³

(5) Pādişeh-rā mühr-i bādāmīst ez-çeşm-i gedā²¹⁸⁴

(6) Ya' nī ehl-i i' tibār²¹⁸⁵ benüm faqr u faqāmdan şāhib-nāmdurlar²¹⁸⁶ görmez misin?²¹⁸⁷ (7) Pādişāha²¹⁸⁸ çeşm-i gedādan mühr-i bādām olur. Dervīş Şādīk merhūmdan²¹⁸⁹ (8)²¹⁹⁰ istimā' olunmuşdur ki pādişāh-ı Īrānuñ fi'l-aşl [A-41a] vüzerāya i' t̄ā (9)²¹⁹¹ eyledikleri mührleri ki çeşm-i gedā ta' bīr olunur. Bādāmīü's-şekl bir mühr (10)²¹⁹² imiş. Vech-i tesmiyye budur ki ol mühr maḥsūd-ı çeşm-i gedāyān belki (11)²¹⁹³ maṭmaḥ-ı naẓar-ı 'ālemiyān olmağla bu ismle²¹⁹⁴ tesmiye olundu. Ammā pādişāhān (12)²¹⁹⁵ 'indinde 'aynıyla senūñ her rüz-ı merre engüştünde olan mühr gibidür. (13) [M-95b] Rūdeki²¹⁹⁶ beyt.²¹⁹⁷

Çeşm dārem ḥātem²¹⁹⁸-i mühr et be-dil

Mī-şev ed çun (14) ḥātem-i çeşm-i gedā

Ya' nī taşarruf-ı neyl²¹⁹⁹-i vişālūñ benüm zīr-i destümde (15) ola dimek ister²²⁰⁰.

اسمان فرش زمین خانهء فقر منست

بشکفد نیلوفر چرخم ز موج بوریا

(16) Āsmān ferş-i zemīn-i ḥāne-i faqr-ı menest

²¹⁸² şāhib-i nāmend: Bu kelimelerin üzerine "Meşhūr" yazılmıştır M.

²¹⁸³ ez-faqr-ı men: Bu kelimelerin üzerine "Ya' nī ehl-i dünyā [. . .]" yazılmıştır M.

²¹⁸⁴ Bu beyit sonradan derkenara yazılmıştır D (der), "Zīrā pādişāhlaruñ pādişāhlığı gedā ve re' āyā ile mevcūddur" M (der).

²¹⁸⁵ i' tibār: +ki D.

²¹⁸⁶ şāhib-nāmdurlar: şāhib-nām olmuşlardır H M.

²¹⁸⁷ görmez misin: meşelā H M.

²¹⁸⁸ pādişāha: pādişeh için A, pādişeh H.

²¹⁸⁹ Dervīş Şādīk merhūmdan: -H -M.

²¹⁹⁰ Tüm satır: -H -M.

²¹⁹¹ Tüm satır: "Īrān şāhlarınuñ bir nev' e bādāmīü's-şekl mührleri ki gedālara" şeklindedir H M.

²¹⁹² Tüm satır: "Bir şey' i' t̄ā olursa anuñla mührlenür imiş" şeklindedir H M.

²¹⁹³ Tüm satır: "Maṭmaḥ-ı dīde-i fuqarā olmağla çeşm-i gedā tesmiye olundu" şeklindedir H M.

²¹⁹⁴ ismle: ism ile D.

²¹⁹⁵ Tüm satır: -H -M.

²¹⁹⁶ Rūdeki: +fermāyed D.

²¹⁹⁷ beyt: -A -H -M.

²¹⁹⁸ ḥātem: +ez- H.

²¹⁹⁹ neyl: meyl H.

²²⁰⁰ ister: gibidür H M.

(17) Be-şügufd nîlûfer-i çarhem zi-mevc-i büriyâ

(18) Ya' nî āsumān-ı sāmī-mekān benüm hāne-i faḡrumuñ ferş-i zemīnidür. (19) Görmez misin?²²⁰¹. Benüm mevc-i pîçiş-rübā-yı büriyāmdan nîlûfer-i çarḡ üşkuftē (20) olur dimekdür²²⁰². Nîlûfer-i çarḡ çarḡ-ı felek ta' bîr olunan şükûfedür²²⁰³.

دامنم آلودهء رنگینی امید نیست

چون حنايم نکذرد اين بحر خون از پشت پا

33. (21) Dāmenem ālūde-i rengīnī-i ümmīd nīst

[D-50a] (22) Çun²²⁰⁴ ḡınāyem²²⁰⁵ ne-gzered²²⁰⁶ īn baḡr-ı ḡūn ez-pūşt-i pā²²⁰⁷

(23) Ya' nî²²⁰⁸ benüm dāmānum rengīnī-i ümmīd ile ālūde degildür. Nice olsun ki? ḡınnā (24) gibi bu baḡr-ı ḡūn-ı āmāl ü āmānī benüm pūşt-i pāyumdan²²⁰⁹ [H-57b] ya' nî ḡaraf-ı dāmānum [M-96a] (25) mūmāss olacaḡ maḡall pāyumdan bālāya geçmez. Vāḡı' en ḡınnā pāyda (26) pūşt-i pāyı geçmez ve nüṣṡa-i ṡaḡīḡe ḡınnādur. Rengīn ta' bîri de²²¹⁰ bunı (27) ifāde ider. Ammā ḡabāb ihtimāline göre daḡı [N-33a] ma' nā dimek olur ki (28) ḡabābı görmez misin baḡr-ı ḡamm-ı cūṡıṡ-ı ḡurūṡ ne ḡadar heyecān eylese (29) pūşt-i pāy-ı ḡabābı geçmez? Anuñçun dāmānum ālūde-i rengīnī-i ümmīd degildür.

پیشهء من دشت پیمایست نه تحصیل نام

فارغست از منت انکشتری انکشت پا

(30) Pīşe-i men deşt-peymāyest²²¹¹ ne taḡṡīl-i nām

(31) Fāriḡest ez-minnet-i engūṡterī engūṡt-i pā

[V-34a]

(1) Ya' nî²²¹² ṡan' at ve kārum ḡārib²²¹³ -niṡīnī-i hevādic-i iḡtirābdur. Yoḡsa (2) bu sebāḡat ve seyāḡatden murād taḡṡīl-i nām itmek degildür (3) görmez misin?²²¹⁴. Minnet-

²²⁰¹ görmez misin: zāhirdür ki H M.

²²⁰² dimekdür: dimek olur A, -H -M.

²²⁰³ Bu cümle metne sonradan eklenmiştir ve diḡer nüṡhalarda bulunmamaktadır V.

²²⁰⁴ çuñ: Bu kelimenin altına "İllet" yazılmıştır M.

²²⁰⁵ ḡınāyem: ی / ū A.

²²⁰⁶ ne-gzered: be-gzered D.

²²⁰⁷ "Acemde pāylarına ḡınnā ururlar. Ol ḡınnā anlaruñ ḡopuḡlarını yuḡaru geçmediḡi gibi benüm de ümmīd-i rengīnüm pāyumdan yuḡaru geçmeyüp pāyumda ḡalır. Yuḡaru geçmez ki tā dāmenüm ālūde ola" M (der).

²²⁰⁸ ya' nî: -D.

²²⁰⁹ pūşt-i pāyumdan: pūşt ü pāyumdan D.

²²¹⁰ de: daḡı H M.

²²¹¹ peymāyest: peymāyīst H.

i engüşteriden engüş-t-i pā fāriğ ü āzādedür. (4) Zīrā [A-41b] engüş-t-i²²¹⁵ pā erbāb-ı seyr ü²²¹⁶ seyāhat olup engüş-t-i dest (5) gibi nām almak murād ve maqşūdı degildür dimek olur²²¹⁷.

کرد عریانی مرا از فکر پوشش بی نیاز

بس بود پیراهنم را تار از موج هوا

35. [M-96b] (6) Kerd ‘uryānī me-rā ez-fikr-i pūşiş bī-niyāz

(7) Bes buved pīrāhenem-rā tār ez-²²¹⁸mevc-i hevā

[D-50b] (8) Ya‘nī beni ‘uryānlık fikr-i pūşişden bī-niyāz eyledi. İmdi pīrāhenüme (9) mevc-i hevādan tār kāfīdür. Zīrā ‘uryānuñ pīrāheni hevā olunca (10) tārı mevc olur.

باشد از تار ندامت خلعت احسان چرخ

از کف افسوس دارد این قبا بند قبا

(11) Bāşed ez-tār-ı nedāmet hil‘at-i iḥsān-ı çarḥ

(12) Ez-kef-i efsūs dāred in ḳabā-bend-i ḳabā²²¹⁹

[H-58a] (13) Ya‘nī çarḥuñ hil‘at-i iḥsānı tār-ı nedāmetden bāfīde olmuşdur. (14) Bu ḳabānuñ ḳabā-bendi kef-i efsūsdan olur dimekdür²²²⁰. ḳabā- (15) bend bir nev‘e²²²¹ şerītdür ki ḳabānuñ girībān²²²² ve²²²³ şadrına dikerler. Anuñla (16) ilik tügme²²²⁴ gibi bağlanır. ‘Arabuñ²²²⁵ ve ‘Acem ḳabālarında²²²⁶ olur²²²⁷ tügme²²²⁸ degildür.

موج چین جبهه ام بالیدن درد سراسر است

حاصل کیتی نمیکردد مرا صندل بها

²²¹² ya‘nī: +benüm D H M.

²²¹³ ğārib: -D.

²²¹⁴ görmez misin: bedīhī ki H M.

²²¹⁵ engüş: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

²²¹⁶ seyr ü: seyr-i D.

²²¹⁷ dimek olur: -H -M.

²²¹⁸ ez: ز / ر H M.

²²¹⁹ "Kef-i efsūs olması dāmen-i ḳabānuñ birbirine sürinmesidür" M (der).

²²²⁰ dimekdür: -H -M.

²²²¹ bir nev‘e: ol H M.

²²²² ḳabānuñ girībān: girībān-ı ḳabānuñ H M.

²²²³ ve: -H -M.

²²²⁴ tügme: düğme D N.

²²²⁵ ‘Arabuñ: ‘Arab H M, Özbek N.

²²²⁶ ḳabālarında: +ekşer Özbeklerde H M.

²²²⁷ olur: +nefs H M.

²²²⁸ tügme: düğme D N.

37. (17) Mevc-i çĩn-i cebheem bālĩden-i derd-i serest²²²⁹

(18) Hāşıl-ı gĩtĩ nemi-gerded me-rā şandal bahā²²³⁰

[M-97a] (19) Ya' nĩ mevc-i çĩn-i cebhem derd-i serimũn bālĩde olmasındandır. (20) Şudā' bālĩde olduğça şafha-i pişānumda mütemevvic olup (21) şehānet ve tecessũm peydā olmuşdur. Hāşıl-ı cihān baña def' -i derd-i (22) ser için şandal bahā olamaz demek olur²²³¹. Kaşdı ma' lũmdur²²³².

كشتم را بادبانى ميكشد چشم حباب

تاب موج چين ندارم از جبين نا خدا

(23) Keştim-rā bād-bānĩ mĩ-keşed çeşm-i hābāb

(24) Tāb-ı mevc-i çĩn ne-dārem ez-cebĩn-i nā-ħudā²²³³

(25) Ya' nĩ benũm sefineme çeşm-i hābāb bir bād-bān çeker. Mĩ-koned [D-51a] ü āb-ı (26) mevc nüshasına göre bād-bānlık ider demek olur ve cebĩn-i (27) nā-ħudādan minnet²²³⁴-i çĩn-i cebĩn çekmem. Tāb-ı minnet²²³⁵-i āb da [N-33b] olsa (28) yine ma' nā bu me'āle rāci' olur.

از تعلق ميشود بنياد تجریدم خراب

آب سوزن نیست عیسی را کم از سیل فنا

39. (29) Ez-ta' alluğ mĩ-şevēd bünyād-ı tecrĩdem ħarāb²²³⁶

(30) Āb-ı sũzen nĩst ' Īsā-rā kem ez-seyl²²³⁷-i fenā²²³⁸

[A-42a] [H-58b] [M-97b] (31) Ya' nĩ ta' alluğdan bünyād-ı tecrĩdũm ħarāb olur. Ne şübhe şemme-i²²³⁹ ta' alluğ-ı

[V-34b]

²²²⁹ serest: Bu kelimenin yanına "Ĥattā" yazılmıştır M.

²²³⁰ "Hāşıl-ı ma' nā: Mevc-i çĩn-i cebhe baş ağrısının büyümeğidir" M (der).

²²³¹ demek olur: -H -M.

²²³² Bu cümle nüshaya sonradan eklenmiştir ve diğer nüshalarda bulunmamaktadır V.

²²³³ "Keşti-i vücūdımızun selāmetiçun nā-ħudānuñ imtinān ve çĩn-i cebĩnine taħammũl eylemem. Belki keşti-i vücūdĩ ġarđ idũp çeşm-i hābābdan aña bād-bān çekerũm. Çeşm-i hābābuñ bād-bān olması ġarđ olmağlığı müstelzimdür" M (der).

²²³⁴ minnet: müşt H.

²²³⁵ minnet: +ma' nāsına D H M.

²²³⁶ "Alāqa-i dũnyā cüz'ĩ dağı olursa yine [. . .] olduğına işāretdür" M (der).

²²³⁷ seyl: mĩl D.

²²³⁸ "Zĩrā bir igne ħazret-i ' Īsānuñ ' adem-i terfĩ sine bā' iş olup durdı [. . .] Semāda kaldı" M (der).

²²³⁹ şemme-i: +tecrĩd-i düşmen H M.

(1) mā-sivā māni⁶ -i şāhid-i vişāl-i tecrīd²²⁴⁰ olur görmez misin?²²⁴¹ (2) Āb-ı sūzen-i ʿĪsā ki ḥīn-i ref de kendüleriyle ol sūzen bulunmuş idi. (3) Seylāb-ı fenādan kemter degildür dimek olur²²⁴².

زهر بیرون میدهندم از دم شمشیر من

دستهء تیغم بود از استخوان اژدها

(4) Zehr bīrūn mī-dihed nem²²⁴³ ez-dem-i şemşīr-i men

(5) Deste²²⁴⁴ -i tīgem buved ez-üstüḥān-ı ejdehā²²⁴⁵

(6) Ya⁶ nī benüm şemşīrimūn dehānından zehr çekide olur. Zīrā ḳabza-i (7) tīgum üstüḥān-ı ejdehādan olur²²⁴⁶.

هیچکس از عهدهء خونم نمی آید برون

چون طلا ی کشته ام از خویش باشد خون بها

41. (8) Hīçkes ez-⁶ uhde-i ḥūnem nemī-yāyed birūn²²⁴⁷

(9) Çun tīlā-yı geşteem ez-ḥ⁶ iş bāşed ḥūn-ı bahā²²⁴⁸

(10) Ya⁶ nī hīçbir kimse ḥūn-ı bahāmdan bīrūn-ı ʿuhde-i edā olamaz. Tīlā-yı (11) geşte ya⁶ nī²²⁴⁹ ezilmiş altun gibi ḥūn-ı bahām²²⁵⁰ yine kendümden²²⁵¹ olur²²⁵². [D-51b] (12) Vāḳı⁶ en [M-98a] öyledür. Tīlāyı geşte itdirsən²²⁵³ yine bahā-yı şan⁶ atı ne (13) ise üstāda tīlādan virür.

کرم سرکردانیم تا کرد سودای طلب

شعلهء جواله چون کرداب شد آب از حیا

(14) Germ ser-gerdānīyem tā kerd sevdā-yı ṭaleb

²²⁴⁰ tecrīd: tefrīd H M, +vişāl N.

²²⁴¹ görmez misin: zāhir degül mi H M.

²²⁴² dimek olur: buyururlar H M.

²²⁴³ mī-dihed nem: Bu kelimelerin üzerine "Tereşşüh ider" yazılmıştır M.

²²⁴⁴ deste: Bu kelimenin altına "Ḳabza" yazılmıştır M.

²²⁴⁵ "Zīrā ben bir şemşīrüm ki ḳabzam üstüḥān-ı ejdehādandır" M (der).

²²⁴⁶ olur: +dimek olur A.

²²⁴⁷ nemī-yāyed birūn: Bu kelimelerin yanına " Meger" yazılmıştır M.

²²⁴⁸ "Sīm-āb ile geşte olan altunuñ ḥūnı [. . .] ḥūn-ı bahām ile [. . .] geşte olan yıldız gibi benüm ḥūn-ı bahāmı yine [. . .] ideler" M (der).

²²⁴⁹ ya⁶ nī: -H.

²²⁵⁰ bahām: -D.

²²⁵¹ kendümden: kendiden D.

²²⁵² olur: -D.

²²⁵³ itdirsən: itdireyin D, itdiren H M.

(15) *Şu' le-i cevvăle çun girdāb şud āb ez-ḥayā*²²⁵⁴

(16) Ya' nī tā ki sevdā-yı taleb benüm ser-gerdānlığımı germ eyledi girdāb gibi

(17) olan şu' le-i cevvăle ḥayā vü şerminden²²⁵⁵ nāşī āb oldı. Zīrā (18) şu' le-i cevvăle daḥı girdābāsā germ-i²²⁵⁶ ser-gerdāndur.

کر شود از ظلمت شب دشت یکچشم غزال

کی امید کردش چشم بود از رهنما

43. [H-59a] (19) Ger şevēd ez-zulmet²²⁵⁷-i şeb deşt yek-çeşm-i ğazāl²²⁵⁸

(20) *Key ümīd-i gerdiş*²²⁵⁹-i çeşmem buved ez-reh-nümā²²⁶⁰

(21) Ya' nī eger zulmet-i şebden deşt yek-çeşm-i ğazāl olursa bile²²⁶¹ bedreḫa-i

(22) rāhdan gerdiş-i çeşm²²⁶² ümmīdi mutaşavver olmaz. Ma' -hazā deşt (23) yek-çeşm-i ğazāl olduḫda gerdişden ḥulüvv ve infikāk nice mutaşavver (24) olur. Mebnā-yı²²⁶³ beyt: [M-98b] Ekşer ğazālūñ çeşminde beyāz olmayup [A-42b] (25) ḥadeḫa-i ' ayn ki sevād-ı ' ayndur. Mecmū' bir ḥadeḫadan ' ibāret²²⁶⁴ (26)²²⁶⁵ sevād-ı ' ayn olur. Diḫḫat olunsa nümāyān olur.

کرم رفتنهای پای آهنینم رهبرست

همچو تیرم برق پیکانست شمع پیش پا

(27) *Germ-reftenhā-yı pāy-ı āhenīnem rehberest*(28) *Hemçu tīrem barḫ-ı peykānest şem'*²²⁶⁶-i pīş-i pā²²⁶⁷

[D-52a] (29) Ya' nī benüm pāy-ı āhenīnümūñ germ-reftenlikleri baña bedreḫa-i rāhdur. Ben (30) tīr gibiyüm barḫ-ı peykān tīr gibidür. Benüm şem' -i pīş-i pāyum [N-

²²⁵⁴"Şu' le-i cevvăle ser-gerdānlığında yegāne iken sevdā-yı talebde nīm-ser-gerdānlığı gördükde ḥayāsından gūyā iriyüp girdāb gibi oldı" M (der).

²²⁵⁵ şerminden: şermden H.

²²⁵⁶ germ-i: germ ve H M.

²²⁵⁷ zulmet: ظ / ط A.

²²⁵⁸ çeşm-i ğazāl: Bu kelimelerin yanına "Teng ü tār olursa" şeklinde not düşülmüştür M.

²²⁵⁹ gerdiş: د / - H.

²²⁶⁰ "Kemāl-i istiġnāsın beyāndur. Ya' nī reh-nümādan istiġnā istemem" M (der), "Ya' nī reh-nümādan iltifāt istemem" N (der).

²²⁶¹ bile: +baña D H M.

²²⁶² çeşm: ش / س D.

²²⁶³ mebnā: nükte H M.

²²⁶⁴ ' ibāret: ' ibāretdür H, +olur M.

²²⁶⁵ Tüm satır: -H -M.

²²⁶⁶ şem': ش / س H.

²²⁶⁷ "Ya' nī reh-nümā ve rehberüm pāyumdan çıkan āteşdür" M (der).

34a] mā-ḥaṣal baña (31) tīr-i barḡ-ı peykān ṣem^c -i piş-i²²⁶⁸ pādūr dimek olur. Zāhiren ṣeb-rev-

[V-35a]

(1) ān tārik-i ḥayret²²⁶⁹ -i piş-i pālarında ṣem^c -i delālet olmasa nice sālīk-i (2) rāh olabilürler?²²⁷⁰.

چون ازین میخانه یابم بوی کیفیت که هست

کردش ساغر بدستم کردش رنگ حنا

45. (3) Çun²²⁷¹ ezīn-meyḥāne yābem²²⁷² bŷy-ı keyfiyyet ki hest

(4) Gerdiş²²⁷³ -i sāğar be-destem gerdiş-i reng-i ḥinnā²²⁷⁴

(5) Ya^c nī bu meyḥāne-i bezm-i hestī-i vehmīden nice neşve-yāb-ı [M-99a] bŷy-ı keyfiyyet (6) olayum ki gerdiş-i sāğar destümde gerdiş-i reng-i ḥinnā gibidür. Müddet-i (7) yesīrede gerdiş-i reng-i ḥinnā zā'il oldığı gibi²²⁷⁵ gerdiş-i sāğar-ı fānī (8) daḥı müddet-i yesīre-i ḳalīlede fānī olur²²⁷⁶.

بوی خون کشتکان می آید از صهبای من

آب و خاک ساغرم باشد زدشت کربلا

[H-59b] (9) Bŷy-ı ḥŷn-ıgeştğān mī-āyed ez-şahbā-yı men

(10) Āb u ḥāk-i sāğarem bāşed zi-deşt²²⁷⁷ -i Kerbelā

(11) Ya^c nī benüm şahbāmdan bŷy-ı ḥŷn istişmām olunur. Zīrā āb u ḥāk-i (12) sāğarum deşt-i Kerbelādan yapılmışdur²²⁷⁸.

نوبهار کلفت خویشم زروشن کوهری

سبزه ژنکار من سبز است از موج صفا

47. (13) Nev-bahār-ı külfet-i ḥişem zi-rüşen-gevherī

(14) Sebze-i jengār²²⁷⁹ -ı men sebzezt ez-mevc-i şafa²²⁸⁰

²²⁶⁸ piş-i: -D.

²²⁶⁹ ḥayret: ḥasret A.

²²⁷⁰ olabilürler: olabilür dimek olur A, olurlar H.

²²⁷¹ çün: Bu kelimenin üzerine "İstifhām-ı inkārī" yazılmıştır M.

²²⁷² yābem: pāyem A.

²²⁷³ gerdiş: ش/سD.

²²⁷⁴ Beyitin yanına yazılanlar okunamadı M.

²²⁷⁵ gibi: -D.

²²⁷⁶ olur: +dimek olur A.

²²⁷⁷ deşt: dest H.

²²⁷⁸ yapılmışdur: +dimek olur A.

[D-52b] (15) Ya' nī kendi külfet ve zaḥmetüm nev-bahārī rūšen-gevher oldıgıumdandır (16) ve benüm sebze-i kebūd-günüm mevc-i şafvetden sebz olmışdur²²⁸¹.

دانه ام رنگ شکست از خویش پیدا میکند

هست همچون کوهر غلطانم از خود اسیا

[M-99b] (17) Dāneem reng-i şikest ez-ḥ'īş peydā mī-koned

(18) Hest hemçun gevher-i ğalṭānem ez-ḥod āsyā²²⁸²

[A-43a] (19) Ya' nī benüm²²⁸³ dānem reng-i şikesteliği kendi kendinden peydā ider. (20) Gevher-i ğalṭānum gibi aña āsyā kendi kendiden²²⁸⁴ oldıgı gibi.

بیقراری میکند از صحبت پهلوی من

همچو موج چشمهء سیماب نقش بوریا

49. (21) Bī-ḳarārī mī-koned ez-şoḥbet-i pehlū-yı men

(22) Hemçu mevc-i çeşme-i sīm-āb naḳş-ı būriyā

(23) Ya' nī benüm ile²²⁸⁵ hem-pehlū-yı istişhāb u ittikā oldıgından mevc-i çeşme-i (24) sīm-āb gibi naḳş-ı būriyā bī-ḳarārılıklar ider demek olur²²⁸⁶.

خوردم از راحت فریب اما غلط کردم غلط

بوده اینجا مشعل رهن ز چشم رهنما

(25) Ḥordem ez-rāḥat firīb ammā ğalaṭ kerdem ğalaṭ

(26) Būde ĩncā meş' al-i reh-zen zi-çeşm-i reh-nümā²²⁸⁷

(27) Ya' nī ḥ'āb ve rāḥata aldandum ḥayfā ğalaṭ itdüm ğalaṭ ki [H-60a] bu yerde (28) meş' al-i rāh-zen baña dīde-i rāh-²²⁸⁸nümā oldı. Mebnā-yı beyt²²⁸⁹: (29) Bir gūne

²²⁷⁹ jengār: ج / ژ H M.

²²⁸⁰ "Benüm sebze-i jengārum kendi şafvet ve rūšen-gevher olmağlıgımdan ter ü tazedür. Ḥāşılī hümüm u ğumūmdan mükedder ve zengāver olmam" M (der).

²²⁸¹ olmışdur: +dimek olur A.

²²⁸² "Ĝalṭān-ı kemāl-i tedvīrinden bir yerde ḳarār itmedigi gibi ve kendinden devr itdigi gibi bizüm daḥı dāne-i vücūdumuzda āsyā kendinden olur. Reng-i şikestīyi kendinden peydā ider" M (der).

²²⁸³ benüm: -A.

²²⁸⁴ kendi kendiden: kendin H, kendinden A M.

²²⁸⁵ benüm ile: benümle H M.

²²⁸⁶ demek olur: dimekdür D, -H -M.

²²⁸⁷ "Ḥāşılī bu maḥallde reh-nümā kıyās itdügümüz [. . .]" M (der).

²²⁸⁸ rāh: reh A H.

²²⁸⁹ mebnā-yı beyt: -H, nükte-i beyt M.

kuṭṭa' ü't- [M-100a] ṭarīḵ vardur ki gice ile kār-bāniyāna ŧeb-hūn (30) iderler. Meṣ' aleler ile gelüp baŧarlar. Diyār-ı ' Arabda atı (31) odur. Aña ta' bīr olunur.

[V-35b]

سود می‌کردد زبان از خویش نادانی مرا

تا شناور را غم مرکست از آب بقا

51. [D-53a] (1) Sūd mī-gerded zebān ez-ḥ'īṣ nādānī me-rā

(2) Tā ŧināver²²⁹⁰-rā ḡam-ı mergest ez-āb-ı [N-34b] beḡā²²⁹¹

(3) Ya' nī zebān kendi nādānlıḡından baña 'azīm²²⁹² fā'ide ider. Tā kim (4) 'ālem²²⁹³-i seyāḡatde üstād olana āb-ı ḡayāt bile olursa ḡarḡ (5) olmaḡ iḡtimāliyle ölüm orusı derūnında cāy-gīr olduḡa²²⁹⁴ dimek olur²²⁹⁵.

دشت عالم سبزه زار از جوش افعی کشته است

میکنم بال از زمرّد میبیرم زین تنکنا

(6) Deṣt-i 'ālem sebzēzār ez-cūṣ-ı ef'ī²²⁹⁶ ḡeṣteest²²⁹⁷

(7) Mī-konem bāl ez-²²⁹⁸zümürürd mī-perem z'īn tengnā²²⁹⁹

(8) Ya' nī deṣt-i 'ālem cūṣ²³⁰⁰-ı ef'īden sebzēzār olmuṣdur. Bāl-i zümürürd (9) taḡṣīl idüp bu tengnā-yı ef'īzārdan perīde-i evc-i tiryāḡ oldum²³⁰¹.

عدل دستوری که از حکم روان حفظ او

آدم ابی کند در قلم آتش شنا

53. (10) 'Adl-i destūrī ki ez-ḡūkm-i revān-ı ḡıfz-ı ũ

[M-100b] (11) Ādem-i ābī koned der-ḡulzüm-i āteṣ ŧinā²³⁰²

²²⁹⁰ tā ŧināver: Bu kelime okunaklı olmadıḡından derkenara tekrar yazılmıṣtır M (der).

²²⁹¹"Sūd mī-gerded zebān ez-cūṣ-ı nādānī" yazılıp "cūṣ-ı nādānī" nin altına "Ez-keṣret-i nādānī" onun altına da "Cehāletüm sebebiyle maḡz-ı fā'ide baña ḡīn-i zarar dur" yazılmıṣtır M (der).

²²⁹² 'azīm: -D.

²²⁹³ 'ālem: 'ilm A D H M.

²²⁹⁴ olduḡa: ol H.

²²⁹⁵ dimek olur: dimekdür A.

²²⁹⁶ ef'ī: -A.

²²⁹⁷ Bu mısraın yanına "Be-cānib-i memdūḡ" ve "ıṭ' a" yazılmıṣtır M.

²²⁹⁸ ez: zi A.

²²⁹⁹tengnā: Bu kelimenin altına "Ef'īzār" yazılmıṣtır M.

²³⁰⁰ cūṣ: ḡoṣ A.

²³⁰¹ oldum: olurum D.

²³⁰² ŧinā: ŧitā D.

(12) Ya' nī bir ' adl-i destūr²³⁰³ ki anuñ hükm-i cārī-i²³⁰⁴ hıfzından ādem-i ābī (13) kılzüm-i āteşde şināverlik idüp āteşden aña gezend irişmez. Ma' - [A-43b] hazā (14) āb ile āteş miyānında tenāfir muhaqqıkdur. Mebnā²³⁰⁵-yı beyt: Ādem (15) hākī olduğu meşhūr²³⁰⁶. Velākin baħr-ı kılzümde esb²³⁰⁷ ki aña feres-i baħrī (16) ta' bīr olunur. Bulundığı gibi deñiz mālīkisi [H-60b] ta' bīr olunan duħter-i maħbūbe ki (17) zāhiren şekl²³⁰⁸-i ādemīde semek [D-53b] cinsinden olmağ gerek māhī olmazsa da (18) māhiyyet-i ādemīden ğayrı bir maħlūğ-ı baħrī-i ādemī olsun (19) kıatı ²³⁰⁹ **يخلق الله مايشاء** çok yerlerde biz gördük dir. Ādemleri²³¹⁰ (20) görüp işitdüm²³¹¹. Andan merħūm Şevket ādem-i ābī ta' bīr eyledi.

میروم سوی کسی کز نوبهار خلق او

چون نگاه کرم و مژگان شد بهم برق و کیا

(21) Mī-revem sūy-ı kesī k'ez nev-²³¹² bahār-ı halk-ı ū

(22) Çun nigāh-ı germ ū müjgān şud behem barğ [u] giyā

(23) Ya' nī ol kimsenūñ cānibine giderüm ki anuñ [M-101a] nev-bahār-ı halkından nigāh-ı (24) germ ū müjgān gibi giyāh ve barğ müctemī' ü behem āmede-i ittiħād oldı. (25) Birbirine gezend-i tārī olmadı. Lafza-i kesīden murād Sa' deddīn (26) Muħammed Hān-ı İşfahānīdür²³¹³. Ammā kesī ta' bīrinde tefhīm-i belīğ irāde²³¹⁴ olunur. (27) Muḳtezā²³¹⁵-yı selīka-i ' Acem bunda ' Araba vāki' (28) ²³¹⁶ **اشراك** ²³¹⁷ **بالشراك** ²³¹⁸ **خذو**

²³⁰³ destūr: destūrī H M.

²³⁰⁴ cārī-i: cārī vü H.

²³⁰⁵ mebnā: nükte H M.

²³⁰⁶ meşhūr: meşhūrdur N.

²³⁰⁷ esb: āb A.

²³⁰⁸ zāhiren şekl: zāhirü's-şekl H.

²³⁰⁹ Kur'ân, Kasas 28/68: Yaħluğu'llāhu ma `yeşā/Dilediğini yaratır.

²³¹⁰ ādemleri: ādemler A.

²³¹¹ işitdüm: istimā' eyledük H M.

²³¹² nev-: -A.

²³¹³ İşfahānīdür: Şifāhānīdür H M.

²³¹⁴ irāde: fehm H M.

²³¹⁵ muḳtezā: ص/ض A.

²³¹⁶ اشراك: الشراك A.

²³¹⁷ بالشراك: الشراك A.

²³¹⁸ Hazvü's-şirāki bi's-şirāki/Adım adım takip etmek.

آنکه از آب کهر تر میکند انگشت خویش

میشود هر که ورق کردان دیوان عطا

(13) Ān ki ez-āb-1 güher ter mī-koned engüšt-i ħ'īš

(14) Mī-şevēd her ki varaḡ-gerdān²³²⁹-1 dīvān-1 'atā²³³⁰

(15) Ol vezīr ki²³³¹ her ne vaḡt ki varaḡ-gerdān-1 dīvān-1 'atā ola āb-1 (16)

güherden kendi benān-1 iḡsānını²³³² ter eyler ya' nī nemnāk ider.

آنکه در هر خانه افروزد چراغ معرفت

آید از روزن برون نور نگاه اشنا

59. [M-102a] (17) Ān ki der-her ḡāne efrūzed çerāḡ-1 ma' rifet

(18) Āyed ez-revzen birūn nūr-1 nigāh-1 āšnā²³³³

[D-54b] (19) Öyle Ḥān-1 Cem-cāh²³³⁴ ki her ḡāne-i dilde çerāḡ-1 ma' rifet ü maḡabbet fūrūzān (20) idüp tenvīr eylemişdür. Revzenden²³³⁵ nūr-1 nigāh-1 āšnā birūn olur. (21) İltifāt-1 çeşm-i 'uḡfetden²³³⁶ bu gūne ta' bīr buyurdılar.

آنکه چون خواهد ترقی نوبهار ایام را

نخل موم از موج آتش میکند نشو و نما

(22) Ān ki çun ħ'āhed teraḡḡi nev-bahār eyyām-rā

[M-102b] (23) Naḡl-i mūm ez-mevc-i āteş mī-koned neşv ü nemā

[H-61b] (24) Ol Ḥān-1 zīşān ki dem-i nev-bahār eyyāma²³³⁷ teraḡḡi murād eyleye²³³⁸ mevc-i āteşden (25) naḡl-i mūm neşv ü nemā peydā ider. İ' dām u ifnāşān-ıāteşden iken bi-ḡuşūşihı (26) naḡl-i mūma göre anuñ irāde-i teraḡḡisi ile neşv ü nemā bulunur²³³⁹ (27) dimek olur²³⁴⁰.

²³²⁸ reşk-i: -D.

²³²⁹ gerdān: ر / ز A.

²³³⁰ "Bir ādem varaḡ-1 kitābı çevirmek murād itse pūr-ma' nā [. . .] bu memdūḡ ol zāt-1 şerīfdür ki her gāh ki varaḡ-gerdān-1 dīvān-1 'atā ola ser-i engüştini āb-1 gevherden ter eyler" M (der).

²³³¹ ol vezīr ki: ya' nī H M.

²³³² iḡsānını: iḡsānın A N, bu kelimenin altına "Güher-baḡş olur" yazılmıştır M.

²³³³ "Ḥāşilī 'ārif küllī ve cüz 'īye āşinādur" M (der).

²³³⁴ Cem-cāh: 'ālī-şān H M.

²³³⁵ revzenden: revzeninden N.

²³³⁶ 'uḡfetden: 'uḡfetinden H.

²³³⁷ eyyāma: eyyāmi H M.

²³³⁸ eyleye: eylese H M.

²³³⁹ bulunur: bulur H M.

²³⁴⁰ dimek olur: -H -M.

آنکه چون خواهد تنزل تنک باشد روزکار

پست گردد شعله بوی کل از موج هوا

61. (28) Ān ki çun ḥāhed tenezzül teng bāsed rūzgār

(29) Pest gerded şu' le-i bŷy-ı gül ez-mevc-i hevā

(30) Ol Āşaf ki eger tenezzül murād eylese²³⁴¹ rūzgār teng olur²³⁴² ve²³⁴³ şu' le-i

(31) bŷy-ı gül mevc-i hevādan pest olur. Zīrā rūzgār teng olduḡda

[V-36b]

(1) şu' le-i bŷy-ı gül eczā-yı hevāya mŷmtezc olamayup pest olur. (2) Zīrā 'illet-i imtizāc-ı hevā²³⁴⁴ si' a-i²³⁴⁵ cŷdur ki mŷtaḥalḥul olduḡça eczā-yı [A-44b] nāriye (3) anuñla mŷmtezc ve müşte' al olur. Ḥattā kürre-i nār u hevā bir kürredür maḥall (4) zīḡ olduḡda taḥalḥul bulunmaz [N-35b]²³⁴⁶.²³⁴⁷ فافهم

حفظ او کر باز دارد شعله را از سوختن

برسر انکشت شمع آتش کند کار حنا

(5) Ḥıfz-ı ū ger bāz dāred şu' le-rā ez-sŷḥten

(6) Ber-ser-i engüşt şem' -i āteş koned kār-ı ḥınā²³⁴⁸

(7) Ya' nī ol Āşaf-ı Cem-cāhuñ²³⁴⁹ ḥıfzı şu' le-i āteşi fi' l-i iḥrāḡdan men' (8)

eyleye ser-i benān şem' e āteş-i sŷzende te'sīr itmeyŷp reng-i ḥinnā gibi (9) şahab-gŷn ḡalup izābe vŷ ifnādan ḥālī olurdı.

زاهد خلوتنشین از نوبهار مشربش

پردهء فانوس بزم باده میسازد ردا

63. [M-103a] (10) Zāhid-i ḥalvet-niḡin ez-nev-bahār-ı meşrebeş

(11) Perde-i fānŷs-ı bezm-i bāde mī-sāzed ridā

²³⁴¹ eylese: +ki H M.

²³⁴² olur: ola H M.

²³⁴³ ve: -H -M.

²³⁴⁴ hevā: Bu kelimenin metinde ŷzeri çizilmiş ve derkenara "Şahḡ: Hevā" olarak tekrar yazılmıştır V (der), -N.

²³⁴⁵ si' a-i: vāsıḡa-i N.

²³⁴⁶ Fefhem/Anla -N.

²³⁴⁷ Bu beyit ve şerhinden sonra D nŷshasında gazeller yer almaktadır. Dolayısıyla bu kasidenin diḡer 79 beyiti D nŷshasında bulunmamaktadır.

²³⁴⁸ "Ya' nī ser-i engüşt şem' i rŷşen ider ammā yaḡmaz" M (der).

²³⁴⁹ ol Āşaf-ı Cem-cāhuñ: anuñ H M.

[H-62a] (12) Ya⁶ nī zāhid-i ḥalvet-niṣn̄ anuñ nev-bahār-ı meşrebinden ridā-yı zehādet (13) irtidāsın perde-i fānūs-ı bezm-i şarāb²³⁵⁰ ider. Mebnā-yı beyt²³⁵¹: Pīrāhen-i (14) fānūs ol bürüncek ḳamişdür²³⁵² ki fānūsa ilbās iderler. Ekşerī (15) ḳırmızı şabğ ile muşabiğ²³⁵³ olur. Meşelā fışka-i ketbden ḥilyetü'l-kemmiyyet (16) müṭāla⁶ ası zāhid-i şavma⁶ a-niṣine nā-çesbān²³⁵⁴ oldığı ma⁶ nā²³⁵⁵ gibi.

زاقضای حفظ او بهر چراغ افروختن

روغن کل میکشد پروانه از مغز صبا

(17) Z'iktizā-yı ḥıfz u²³⁵⁶ behr-i çerāğ-efrūhten

(18) Revğan²³⁵⁷-ı gül mī-keşed pervāne ez-mağz-ı şabā²³⁵⁸

(19) Ya⁶ nī anuñ ḥıfzı iktizāsından çerāğ-efrūhte itmek için pervāne (20) mağz-ı şabādan revğan çeker. Ya⁶ nī²³⁵⁹ mağz-ı şabā ki rüzgārdur. Çerāğı mürde itmek (21) lāzım²³⁶⁰-ı ḥāli iken anı füşürde-i dest-i ḥikmet itmekle²³⁶¹ revğanın²³⁶² taḥşil (22) ve çerāğını [M-103b] efrūhte ve ser-mū²³⁶³ gezend-i itfā añā kārger olmaz dimek olur²³⁶⁴.

خود بخود اسان شود مشکل ز ابر رحمتش

ناخن آید جای برك كل برون از خار پا

65. (23) Ḥod-be-ḥod āsān şevēd²³⁶⁵ müşkil²³⁶⁶ zi-ebr-i raḥmetēş

(24) Nāḥun āyed cāy-ı berg-i gül birün ez-ḥār-ı pā

(25) Ya⁶ nī²³⁶⁷ kendi kendine anuñ ebr-i raḥmetinden müşkiller āsān olur. Meşelā (26) bir müşkil ki pāy-ı bürehnegān ve bī-nevāyāna ḥalīde olan ḥārdur. (27) Anı

²³⁵⁰ şarāb: -H -M.

²³⁵¹ mebnā-yı beyt: nükteī H, nükte M.

²³⁵² ḳamişdür: ص / ض A.

²³⁵³ muşabiğ: muşabiğa H, غ / ع M.

²³⁵⁴ nā-çesbān: +bir H M.

²³⁵⁵ oldığı ma⁶ nā: ma⁶ nā oldığı H M.

²³⁵⁶ ḥıfz u: ḥıfz-ı u H M.

²³⁵⁷ revğan: ر / ز V.

²³⁵⁸ şabā: ziyā H, "Şād ile şabādur zād-ı mu⁶ ceme ḥaḫādur şaḥḥ" V (der).

²³⁵⁹ ya⁶ nī: -H -M.

²³⁶⁰ lāzım: lāzıme H M.

²³⁶¹ itmekle: itmekile H M.

²³⁶² revğanın: revğan A.

²³⁶³ mū: -A.

²³⁶⁴ dimek olur: dimekdür A, -H -M.

²³⁶⁵ şevēd: ش / س H.

²³⁶⁶ müşkil: ش / س H.

²³⁶⁷ ya⁶ nī: -H -M.

ihrācanāhun gerekdür. Kaşınmağa tırnağı olmayan bī-çāreye ol (28) hārı [A-45a] ihrāc için hār-ı pādan gül yerine nāhunlar biter. Nāhun-ber-nāhun (29) şāh-ı hār-ı pādan zıfr zıfr demīde²³⁶⁸ olur dimekdür²³⁶⁹.

بال خود هر که که بکشاید عقاب خشم او

چون تذر و دست خوبان میبرد رنگ حنا

[H-62b] (30) Bāl-i ḥod her geh ki be-gşāyed 'uqāb-ı ḥışm²³⁷⁰-ı ū

(31) Çun tezerv ez-dest-i ḥübān mī-pered reng-i ḥınā

[V-37a]

(1) Ya' nī anuñ 'uqāb-ı ḥışmı²³⁷¹ her ne dem ki bāl-güşād ola²³⁷² mānend-i tezerv

(2) dest-i ḥübāndan reng-i ḥınnā perīde olur²³⁷³. [M-104a] Zamme-i²³⁷⁴ 'ayn ile 'uqāb²³⁷⁵

(3) dur ki nesr didikleri murğdur²³⁷⁶. Kesr ile 'uqāba ḥışm izāfeti ile²³⁷⁷ (4) ĩhām-ı

'aynisi²³⁷⁸ ne hoş vāki' olmuşdur raḥmetu'llāhi 'aleyh²³⁷⁹ رحمة واسعة²³⁸⁰.

از کل ابر بهاری روغن کل میکشد

تا کند روشن فلک چون بزم او شمع سخا

67. (5) Ez-gül-i [N-36a] ebr-i bahārī revġan-ı gül mī-keşed²³⁸¹

(6) Tā koned rūşen felek çun bezm-i ū şem' -i seḥā²³⁸²

(7) Ya' nī gül-i ebr-i bahārdan revġan-ı gül çeker. Fā' il-i keşed felekdür fā' il-i

koned (8) olduğı gibi. Tā ki felek anuñ bezmi gibi şem' -i seḥāyı rūşen eyleye dimek (9)

olur²³⁸³. Gül-i şem' gül-be-çeşm gül-i ḥınnā gül-i ebr-i bahār müsta' mel olan elfāz-ı (10)

²³⁶⁸ demīde: ümmīde A, bu kelime metinde okunaklı olmadığından "Beyān" denilerek derkenara tekrar yazılmıştır V (der).

²³⁶⁹ dimekdür: -H -M.

²³⁷⁰ ḥışm: ح / ح H.

²³⁷¹ ḥışmı: ح / ح H.

²³⁷² güşād ola: güşādur N.

²³⁷³ olur: +'uqābda H M.

²³⁷⁴ zamme-i: zamm-ı H M.

²³⁷⁵ 'uqāb: ṭayr-ı ma' ruf H M.

²³⁷⁶ -dur ki nesr didikleri murğdur: -H -M.

²³⁷⁷ 'uqāba çeşm izāfeti ile: -H -M.

²³⁷⁸ 'aynisi: 'aynisine H M.

²³⁷⁹ Raḥmeten vāsi' aten/Allāh'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun.

²³⁸⁰ ne hoş vāki' olmuşdur raḥmetu'llāhi 'aleyh رحمة واسعة/ Raḥmeten vāsi' aten/Allāh'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun: işāret muḥaqqakdur H M.

²³⁸¹ Bu mısraın yanına "Der-i sa' d-ı ṭāli'" yazılmıştır A.

²³⁸² "Gül-i ebr: Pāre-i ebr ammā bahārī ki hevā ve bārān dāred" A (der).

²³⁸³ olur: ola H M.

meşhūredendür²³⁸⁴. Şükūfe sepīdī-i çeşm²³⁸⁵ ziyā ve sepīdī-i fitīle²³⁸⁶ (11) sepīdī-i²³⁸⁷ ebr ve emşālūhā²³⁸⁸ ma^c nālarda isti^c māl olunur²³⁸⁹.

ساغر وارون کردون از فروغ اخترش

همچو پشت کاسهء چینی است لبریز از صفا

(12) Sāgar-ı vārūn-ı gerdūn ez-fürū^c2390-ı aḥtereş

(13) Hemçu pūşt-i kāse-i çinīst²³⁹¹ lebrīz ez-şafā

(14) Ya^c nī sāgar-ı kec-nümūn-ı gerdūn anuñ kevākib²³⁹²-i iḳbāli ziyāsından pūşt²³⁹³-i kāse-i (15) çinī gibi lebrīz²³⁹⁴-i şafādur dimek olur. Buña²³⁹⁵ göre pūşt-i kāse saḥ-ı (16) muḳa^c arī²³⁹⁶ olmaḳ lāzım gelür²³⁹⁷. Tebādūr iden²³⁹⁸ saḥ-ı muḥaddebī idi.

Lākin ifrāḥ-ı (17) ziyādan²³⁹⁹ nüfūz ider dimek ola²⁴⁰⁰.

حفظ او انجا که اندازد بساط دوستی

میتوان کرد از حریر اب آتش را قبا

69. (18) Ḥıfz-ı ü ān-cā ki endāzed bisāḥ-ı düstī

[H-63a] (19) Mī-tevān kerd ez-ḥarīr-i āb āteş-rā ḳabā

(20) Ya^c nī anuñ ḥıfzı ol maḥalle ki bisāḥ-ı muḥabbet-güsterānide ḳıla āteşe (21) ol yerde ḥarīr-i ābdan ḳabā giydürmek mümkin olur. Ḥıfzı^c adāvet-i [A-45b] keyānī (22) meveddet²⁴⁰¹-i^c ayāniye tebdīl ider.

چون چراغ دیدهء ماهیست روشن زیر آب

²³⁸⁴ meşhūredendür: meşhūrdür N.

²³⁸⁵ çeşm: ḥışm A, dīde H M.

²³⁸⁶ fitīle: +ve H M.

²³⁸⁷ sepīdī-i: -H -M.

²³⁸⁸ emşālūhā: emşālūhāya H M.

²³⁸⁹ ma^c nālarda isti^c māl olunur: dirler H M.

²³⁹⁰ fürū^c: fürūg A H M.

²³⁹¹ çinīst: Bu kelime “çinīest” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

²³⁹² kevākib: kevkeb H.

²³⁹³ pūşt: س / ش H.

²³⁹⁴ lebrīz: Bu kelimedden sonraki cümleler ve sonraki üç beyit ve şerhinin M nüshasında olmadığı görüldü.

²³⁹⁵ buña: bu H.

²³⁹⁶ muḳa^c arī: muḳa^c ar H.

²³⁹⁷ olmaḳ lāzım gelür: -H.

²³⁹⁸ tebādūr iden: mütebādır olan H.

²³⁹⁹ ziyādan: +nāşī H.

²⁴⁰⁰ dimek ola: dimekdür A, dimiş ola H, dimek olur ola N.

²⁴⁰¹ meveddet: maḥabbet H.

تا بخاك كوى او اورد اتش التجا

(23) Çun çerāġ-ı dīde-i māhīst²⁴⁰² rūşen zīr-i āb

(24) Tābe-ḥāk-i kūy-ı ū āverd āteş ilticā

(25) Ya^c nī zīr-i ābda rūşen olan çerāġ-ı dīde-i māhī gibidür. Tā ki (26) ol Ḥān-ı zīşānuñ ḥāk-i²⁴⁰³ kūyına āteş ilticā eylemişdür. (27) Mebnā-yı²⁴⁰⁴ beyt: Āteş elṭāf-ı ^canāşırdan ve²⁴⁰⁵ hevā ile dā'imā mümtezic (28) olup²⁴⁰⁶ iltihāb ve ḍarām imtizāc-ı mez-kūreden ḥāşıl olmaġla ḥattā (29) kūrre-i nār ile kūrre-i hevā kūrre-i vāhīde ^caddolunmuşdur²⁴⁰⁷. Ser-keşān-ı ^cālem āteşe (30) teşbīh olunur. Ḥāk-i kūyına ilticāda sevret-i zūlm-i vaḥdeti²⁴⁰⁸ def^c (31) olup²⁴⁰⁹ ḥālī şalāḥa mübeddel olur. Zīr-i ābda dīde-i müşte^c ale-i

[V-37b]

(1) māhī²⁴¹⁰ gibi olur²⁴¹¹ dimek ister²⁴¹².

شد حریص از حرص مستغنی زدست همتش

تشنه نبود ریک چون کردد بزیر بحر جا

71. (2) Şud ḥarīş ez-ḥırş müstaġnī zi-dest²⁴¹³-i himmeteş

(3) Teşe ne-būd rīġ çun gereded be-zīr-i baḥr cā

(4) Ya^c nī anuñ dest-i himmeti ki mānend-i baḥrdur. Ḥarīş kendi ḥırşından vāreste (5) olup anuñ²⁴¹⁴ dest-i himmeti ḥarīsi²⁴¹⁵ ḥırşından²⁴¹⁶ def^c ü men^c²⁴¹⁷ eyledi

²⁴⁰² māhīst: māhest H.

²⁴⁰³ ḥāk-i: -H.

²⁴⁰⁴ mebnā-yı: nükte-i H.

²⁴⁰⁵ ve: olup H.

²⁴⁰⁶ olup: ve H.

²⁴⁰⁷ imtizāc-ı mez-kūreden ḥāşıl olmaġla ḥattā kūrre-i nār ile kūrre-i hevā kūrre-i vāhīde ^caddolunmuşdur: -H.

²⁴⁰⁸ vaḥdeti: ت /- H.

²⁴⁰⁹ olup: idüp A.

²⁴¹⁰ māhī: māhīden H.

²⁴¹¹ gibi olur: ne māhiyyeti vardur H.

²⁴¹² ister: isterler H.

²⁴¹³ dest: baḥt A.

²⁴¹⁴ anuñ: ḥırşını H.

²⁴¹⁵ ḥarīsi: ḥarīş A N.

²⁴¹⁶ ḥırşından: -H.

²⁴¹⁷ def^c ü men^c: men^c ü def^c H.

görmez misin²⁴¹⁸. (6) Rīg [N-36b] ḥarīṣ-i zīr-i dest-i ḳulzümde teşne ḳalmadı demek olur²⁴¹⁹. Vücūd²⁴²⁰-ı (7) ḥırşdan müstağnī olan kimse²⁴²¹ anuñ dest-i himmeti [H-63b] sebebiyle ḥarīṣ (8) oldu²⁴²². Ya^c nī²⁴²³ vāreste-i ḥırşı²⁴²⁴ anuñ dest-i himmeti²⁴²⁵ ḥırşa²⁴²⁶ düşürdi (9) görmez misin? Zīr-i²⁴²⁷ baḥrda cā iden²⁴²⁸ [M-104b] rīg müstağnī-i ḥırş iken ḥarīṣ oldu. (10) Zīrā ol rīg²⁴²⁹ zīr-i baḥrda teşne ḳalmaz ki ḥarīṣ ola²⁴³⁰ demek olur²⁴³¹. فافهم²⁴³²

زاستين روزيكه كلك او يد بيضا نمود

از نم خجلت بكف شد سبز موسى را عصا

(11) Z'āstīn rūzī ki kilik-i ū yed-i beyzā nümūd²⁴³³

(12) Ez-nem-i ḥaclet be-kef şud sebz Mūsā-rā 'aşā²⁴³⁴

(13) Ya^c nī ol gün ki anuñ ḥāme-i gevher-i 'allāmesi²⁴³⁵ yed-i beyzā-yı Müsevī²⁴³⁶ göstere²⁴³⁷. (14) Bir peygamber-i 'ālī-şānuñ mu^c cize-i 'ālem-giri iken 'aşā-yı Mūsā nem-i ḥacletden (15) kefi Mūsāda²⁴³⁸ sebz olur. Zīrā çüb-ı demīde olmak nemden ḥāşiladur. (16) 'Aşā-yı Mūsāda²⁴³⁹ daḥi her²⁴⁴⁰ ne maḥalle rezk idüp ne²⁴⁴¹ taleb iderse mīve (17) ve āb ve emşālühā andan [A-46a] nümūdār olurdu.

²⁴¹⁸ görmez misin: mānend-i H.

²⁴¹⁹ demek olur: -H.

²⁴²⁰ vücūd: -A, yāḥūd H, bu kelimenin metne sonradan eklendiği anlaşılmaktadır V.

²⁴²¹ kimse: kimesne H.

²⁴²² oldu: olduğu A.

²⁴²³ ya^c nī: -A.

²⁴²⁴ ḥırşı: ḥırş A N.

²⁴²⁵ himmeti: himmetini A.

²⁴²⁶ ḥırşa: -A.

²⁴²⁷ zīr-i: -A.

²⁴²⁸ Üç beyit ve şerhi eksik olan M nüshası, bu kelimeden itibaren aynı şekilde devam etmektedir.

²⁴²⁹ rīg: -H.

²⁴³⁰ ola: -A.

²⁴³¹ olur: ola H M.

²⁴³² Fefhem/Anla -H -M -N.

²⁴³³ nümūd: şevd N.

²⁴³⁴ "Aşā Mūsā 'aleyhi's-selāmda kemāl-i mertebe-i ğarḳ-ı ḥacāletden 'aşā nemnāk olduğundan nāşī sebz olur" M (der).

²⁴³⁵ 'allāmesi: 'allāmesine H.

²⁴³⁶ Müsevī: Mūsā A.

²⁴³⁷ göstere: gösterir A.

²⁴³⁸ Mūsāda: Mūsā 'aleyhi's-selāmda H M.

²⁴³⁹ Mūsāda: Mūsā A.

²⁴⁴⁰ her: -H -M.

يك خيابان نور باشد از ضميرش تا ورق

خامه اش يك كوچه مهتابست از جوش صفا

73. (18) Yek ḥiyābān nūr bāšed ez-ẓamīreş tā varaq̄

(19) Ḥāmeeş yek-kūçe-i mehtābest ez-cūş-ı şafā

(20) Ya^c nī ol Ḥān-ı zīşānuñ²⁴⁴² ẓamīrinden tā mecelle-i ^c aṭāyāsı²⁴⁴³ olan²⁴⁴⁴ evrāqa dek (21) bir ḥiyābān nūr olur. Zīrā ḥāmesi cūş-ı şafādan bir kūçe-i mehtābdur dimek olur²⁴⁴⁵.

طبع شوخ او بهر صحرا كه كردد جلوه كر

چشم آهو چون سواد سایه افتد بر قفا

(22) Ṭab^c -ı şūḥı-ı ü be-her-şahrā ki gerded cilveger

(23) Çeşm-i āhū çun sevād-ı sāye üfted ber-kaḫā²⁴⁴⁶

(24) Ya^c nī anuñ²⁴⁴⁷ ṭab^c -ı şūḥı²⁴⁴⁸ her şahrāda²⁴⁴⁹ ki cilveger ola bā-yı beher be-ma^c nā-yı derdür ki [H-64a] (25) ma^c nā zāhirdür. Çeşm-i āhuvān-ı şahrā²⁴⁵⁰ sevād-ı sāyeāsā²⁴⁵¹ üftāde-i kaḫā olur dimek olur²⁴⁵².

ابر كوهر بار آب از مغز قارون ميخورد

اسمان از بس بخاك كوی او شد جبهه سا

75. (26) Ebr-i gevher-bār āb ez-mağz-ı Qārūn mi-ḥored

(27) Āsmān ez-bes be-ḥāk-i kūy-ı ü şud cebhe-sā

(28) Āsmān ol qadar anuñ ḥāk-i²⁴⁵³ kūyuna cebhe-sā olmışdur ki ebr-i gevher-bār (29) mağz-ı Qārūndan āb içer. Çünki Qārūn ilā yevmi'l-kıyām zīr-i ḥāke ğarq̄ (30)

²⁴⁴¹ ne: -A.

²⁴⁴² ol Ḥān-ı zīşānuñ: anuñ H M.

²⁴⁴³ ^c aṭāyāsı: ^c aṭāyān A, ^c aşā gibi N.

²⁴⁴⁴ M nüshasında, bu kelimenin altına cümlenin devamı olan "evrāqa dek" yazılmıştır; ama şerhin devamındaki cümleler bu beyite ait değildir. Sonraki beyitlerin birkaçı derkenara yazılmış olsa da görüntü kesilmiş ve silinmiş olduğundan okunamamıştır. Bundan sonraki 32 beyit ve şerhi ise M nüshasında bulunmamaktadır.

²⁴⁴⁵ dimek olur: dimekdür A, -H.

²⁴⁴⁶ "Üfted ber-kaḫā ya^c nī eñsesine düşüp ayrılmaz" N (der).

²⁴⁴⁷ anuñ: -A.

²⁴⁴⁸ şūḥı: şerīfi H.

²⁴⁴⁹ şahrāda: şahrā A.

²⁴⁵⁰ şahrā: -H.

²⁴⁵¹ āsā: -H.

²⁴⁵² dimek olur: dimekdür A, -H.

²⁴⁵³ ḥāk-i: -A.

olmadadır. Āsmān ḥāk-i kūyına ol kadar cebhe-sā olmuştur ki²⁴⁵⁴ şehāb (31) ābı bahırdan cerr itmek ile ebr²⁴⁵⁵-i gevher-bār şehāb-ı mağz-ı Qārūndan āb i er dimekd ur²⁴⁵⁶.

[V-38a]

موکشان می آورد از غیبتم سوی خطاب

بسکه کیسوی کمند مدح او باشد رسا

(1) M -keş n²⁴⁵⁷ m - vered ez-ğıybetem s y-ı ḥı  b

(2) Bes ki g s -yı kemend-i med -i   b şed res 

(3) Ya  n  beni ma  ra -ı g ybetden s y-ı ḥı  ba m -keş n m -keş n²⁴⁵⁸ get r r.

(4) Ol kadar ki anu  g s -yı kemend-i²⁴⁵⁹ mid ati res nended r. Laf a-i res  res nendeden²⁴⁶⁰ (5) mu affef-ita f f ile ma  n -yı ism-i f  il-i ta y r olmaz. Ya  n  g s -yı mid ati (6) ol kadar c zibd r²⁴⁶¹ ki [N-37a] g ybetde olsam kend mi s y-ı ḥı  ba²⁴⁶² cez b olunmu ²⁴⁶³ (7) bulurum²⁴⁶⁴ demek olur²⁴⁶⁵. Bu ḥ sn-i ta  b r ile te azz le  m da tefenn n eyledi²⁴⁶⁶.

ای زرایت محفل اهل سعادت را ضیا

تار شمع بزم اقبالتم زمزکان هما

77. (8) Ey zi-r yet²⁴⁶⁷ ma fil-i ehl-i sa   det-r  ziy 

(9) T r-ı Őem  -i bezm-i i b let zi-m j n-ı h m 

[A-46b] (10) Ya  n  ey memd   sen n r y ndan²⁴⁶⁸ ma fil-i ehl-i sa   dete ziy  [H-64b] olur. (11) T r-ı Őem  -i bezm-i i b l n m j n-ı h m dan olur dimekd r²⁴⁶⁹.

²⁴⁵⁴ ki: -A.

²⁴⁵⁵ ebr: Bu kelime iki defa yazılmı tır A.

²⁴⁵⁶ dimekd r: demek ola H.

²⁴⁵⁷ m -keş n-ı: m -g   -yı H.

²⁴⁵⁸ m -keş n: İki defa yazılmı tır V.

²⁴⁵⁹ g s -yı kemend-i: kemend-i g s -yı H.

²⁴⁶⁰ res nendeden: res n deden H.

²⁴⁶¹ c zibd r: ذ/د A.

²⁴⁶² ḥı  ba: ḥı  bda A.

²⁴⁶³ cez b olunmu : -A.

²⁴⁶⁴ bulurum: bulurum ki H.

²⁴⁶⁵ demek olur: -H.

²⁴⁶⁶ eyledi: ider ra metu'll hi  aleyh A, + ra metu'll hi  aleyh N.

²⁴⁶⁷ r yet: re  yet A.

²⁴⁶⁸ r y ndan: re  y nden A H.

²⁴⁶⁹ dimekd r: demek olur A, -H.

ای زدیوان جلالت یک رباعی طبع چار

یک کل رعنا زباغت ابتدا و انتها

(12) Ey zi-dīvān-ı celālet yek-rubā' i ṭab' -ı çār

(13) Yek-gül-i ra' nā zi-bāget ibtidā vü intihā

(14) Ey memdūh ki çār-ṭab' -ı ' anāşır senūñ dīvān-ı celāl ü ' aẓametūñden²⁴⁷⁰ (15) bir rubā' idür ve ibtidā ve intihā daḡı bāğ-ı zamān-ı sa' ādet-i iktirānuñdan (16) bir gül-i ra' nādur. Çünki gül-i ra' nā dü-rengdür²⁴⁷¹. İbtidā ve intihā nisbetlerine²⁴⁷² (17) münāsib oldı:

Ey nüħ-felek zi-ḡuşe-i şun' -ı tu dāneī

(18) maẓmūnı gibi. Mā-şadağ-ı beyt cānib-i ḡaḡıḡate maşrūf olmağ (19) görünür. Ammā memdūh-ı ' ālī-ğadr zümre-i şu' arādan ve şülle-i (20) eşḡiyā²⁴⁷³ vü küremādan²⁴⁷⁴ olmağla dīvān-ı celāletinde²⁴⁷⁵ çār ' unşurdan mürekkeḡ olan (21) emzice-i muḡtelifenūñ evşāfında olan nüket²⁴⁷⁶ ve meẓāmīn bir rubā' i-i (22) dil-nişīn-zāde-i ṭab' ları mağāmında ve ibtidā ve intihā-yı dīvānları (23) gül-i ra' nā gibi maṭbū' ve rengīn dimek olup²⁴⁷⁷ mecāza maşrūf (24) ve ġülüvv-i zāhirden ' āri olsa ne olur. (25) له الجوهر السارى یوسم²⁴⁷⁸ شخصیة بحوب الیه محتداً بعد محتداً²⁴⁸⁰ 2479 و مر بفرا ق²⁴⁸² شبینمها اللیالی²⁴⁸¹ 2483 yāḡūd²⁴⁸¹ mübālağā ḡabīlinden ola²⁴⁸⁸ yı-iddi' ā²⁴⁸⁷ gibi midḡatde²⁴⁸⁶ 2485 (27) تجبک الی ارادتک متشالا²⁴⁸⁶ وباللله العون²⁴⁸⁹.

²⁴⁷⁰ -den: Nūshaya sonradan eklendiğı anlaşılmaktadır V.

²⁴⁷¹ dü-reng: و / ر , و / ر H.

²⁴⁷² nisbetlerine: nisbetle yine H.

²⁴⁷³ eşḡiyā: eşḡiyādan H.

²⁴⁷⁴ vü küremādan : -H.

²⁴⁷⁵ celāletinde: +ve N.

²⁴⁷⁶ nüket: nükhēt A.

²⁴⁷⁷ olup: olur N.

²⁴⁷⁸ یوسم: یوسم H.

²⁴⁷⁹ شخصیة: شخصیة H.

²⁴⁸⁰ Lehū e'l-cevheri' s-sariyyu yu 'emmimu şaḡşihı yecūbu ileyhi muḡtedden ba' de muḡtedin/Onun öyle sirayet edici bir cevheri var ki şaḡşiyeti önder olur ve kendisine grup grup gelirler.

²⁴⁸¹ yāḡūd: -H.

²⁴⁸² شبینمها: شبینمها A, س / ش H.

²⁴⁸³ Derkenar silinmiş olduğundan okunamadı V.

²⁴⁸⁴ دمی: دمی A.

²⁴⁸⁵ امتشالا: امتشالا H.

بسكه مصرع مصرع نظم تو باشد آبدار

میکشی از خامه بیرون همچو شمشیر از عصا

79. (28) Bes ki mışra^c mışra^c nazm-ı tu bāşed ābdār

[H-65a] (29) Mī-keşī ez-hāme birūn hemçu şemşir ez-^c aşā²⁴⁹⁰

(30) Ya^c nī²⁴⁹¹ ol kadar senūñ²⁴⁹² mışra^c mışra^c 2493 nazmuñ ābdār olur ki hāmeden

(31) birūn olması ^c aşādan şemşir geçmek gibidür. Ya^c nī²⁴⁹⁴ derūn-ı

[V-38b]

(1) ‘aşā-yı müttekāya niyāmāsā tiğ ta‘biye iderler. Hāmesin ol (2) ‘aşāya nazm-ı ābdārın ol²⁴⁹⁵ şemşir-i ğarrāya²⁴⁹⁶ teşbīh eyledi²⁴⁹⁷.

کاروان راه مصر حسن تقریر ترا

از صدای خندهء یوسف بود بانگ در

(3) Kārvān-ı rāh-ı Mışr hūsn-i taqrīr-i tu-rā

(4) Ez-şadā-yı hānde-i Yūsuf buved bāng-ı derā

(5) Ya^c nī senūñ hūsn-i taqrīrūñ rāh-ı Mışr²⁴⁹⁸ kārbānuñūñ şadā-yı derāsı [A-47a]

[N-37b] (6) şadā-yı hānde-i Yūsufdan olur. Ya^c nī²⁴⁹⁹ hūsn-i²⁵⁰⁰ taqrīr şirīn ü şekkerīn (7) olmağla hūsn-i taqrīr rāh-ı Mışr oldı²⁵⁰¹. Ol²⁵⁰² taqrīr müstelzim-i tekrīr olmağla (8) kārbān-ı rāh-ı Mışr oldı²⁵⁰³. Ol²⁵⁰⁴ hūsn-i taqrīr rāh-ı Mışruñ²⁵⁰⁵ kārbānına²⁵⁰⁶ (9) derā

²⁴⁸⁶Ve mur bi-firākı şimetihā e'l-leyālī tucibke ilā irādetike imtisālen/Onun ayrılığından gecelere sor/uğra, emrini tutacak şekilde senin isteğine cevap verir.

²⁴⁸⁷midhatde: midhatinde A N.

²⁴⁸⁸iddi‘ ā-yı: -H.

²⁴⁸⁹Ve billāhi'l-^cavn/Yardım Allāh sayesinde: -H.

²⁴⁹⁰"^c Aşā ya^c nī ğilāf" A (der).

²⁴⁹¹ya^c nī: -H.

²⁴⁹²ol kadar senūñ: senūñ ol kadar H.

²⁴⁹³mışra^c mışra^c: mışra^c -ı A.

²⁴⁹⁴ya^c nī: -A, nükte H.

²⁴⁹⁵ol: -A -H.

²⁴⁹⁶şemşir-i ğarrāya: -A.

²⁴⁹⁷eyledi: iderler H.

²⁴⁹⁸Mışr: Mışrı H.

²⁴⁹⁹ya^c nī: -A.

²⁵⁰⁰hūsn-i: -A.

²⁵⁰¹oldı: +ve H.

²⁵⁰²ol: -A.

²⁵⁰³oldı: +ve H.

²⁵⁰⁴ol: -A.

²⁵⁰⁵hūsn-i taqrīr rāh-ı Mışruñ: -H.

lāzime-i ḳuḫūl olmağla ṭanīn-i derāsı ṣadā-yı²⁵⁰⁷ ḫande-i Yūsufdan (10) olmağ lāzım geldi ve وتالیف الشعر²⁵⁰⁸ من لوازم متخیلة²⁵⁰⁹ تنبسط (11) منها الطبع²⁵¹⁰ اذا تأملها لزمها بائ طریق i ṣi' r bu mefhūmdan 'ibāret olur.²⁵¹² i elsinede (12) zūbde-me 'āli ile cemī'c²⁵¹¹ كان طبع رنگین تو عالمرا ز بس سرکشته ساخت

دانهء یاقوت را شد کردش رنگ اسیا

81. (13) Ṭab' -1 rengīn-i tu 'ālem-rā zi-bes ser-geṣte sāḫt

(14) Dāne-i yāḳūt-rā ṣud gerdiṣ-i reng āsyā

(15) Ya' nī senūñ ṭab' -1 rengīnūñ cümle²⁵¹³ 'avālemi şöyle ser-geṣte [H-65b] eyledi ki (16) 'ālemden ba' zı olan dāne-i yāḳūta gerdiṣ-i reng āsyā maḳāmında (17) oldu. Zīrā ṭab' -1 āteṣīnūñne teṣebbūḫ ḳaṣd eyledi ve reng-i ṭabī'c atūñden (18) aña in' ikās-ı feyzle hā 'im olup reng²⁵¹⁴ ki reng-i mün' akise-i (19) müfāzadur. Anuñla zīr-i²⁵¹⁵ āsyāda dāne-i ser-geṣte gibi gerdiṣde oldı²⁵¹⁶ (20) dimek olur²⁵¹⁷.

کشته محسوس تو معقولات از فکر دقیق

باشدن مضمون رنگین شاهد کلکون قبا

(21) Geṣte maḫsūs-1 tu ma' ḳūlāt ez-fikr-i daḳīḳ

(22) Bā-ṣuden²⁵¹⁸ maẓmūn-1 rengīn ṣāhid-i gül-gūn-ḳabā²⁵¹⁹

(23) Ya' nī²⁵²⁰ senūñ kemāl-i fikr-i daḳīḳūñden ma' ḳūlāt maḫsūsātuñ olmuṣdur.

(24) Böyle olunca maẓmūn-1 rengīn ki umūr-ı ma' ḳūledendür. Senūñ²⁵²¹ (25)

²⁵⁰⁶ kārbanına: kārbanā H.

²⁵⁰⁷ ṣadā-yı: -H.

²⁵⁰⁸ من: منو H.

²⁵⁰⁹ تنبسط: س /- A.

²⁵¹⁰ اذا: اداو H.

²⁵¹¹ Ve te' Līfū'ṣ-ṣi' ri min levāzımı müteḫayyiletin tenbesiṭur minhā e't-ṭab' u izā te'emmelehā lezemehā bi-eyyi ṭariḳin kāne/Şiir telifi hayal edenin ayrılmazlarındandır. O şiir sayesinde, şiiri düşünen kişi tabiatı itibariyle ferahlar, hangi yolla olursa olsun bu böyledir.

²⁵¹² zūbde: dīde H.

²⁵¹³ cümle: cümle-i H.

²⁵¹⁴ reng: rengi H.

²⁵¹⁵ zīr: zīrā A.

²⁵¹⁶ oldı: olur H.

²⁵¹⁷ dimek olur: -H.

²⁵¹⁸ ṣuden: ṣiddet A H.

²⁵¹⁹ "Şāhid-i der-miyān-ı maḫsūs u maẓmūn/Cihet-i cāmī' a-i āṣnāyī bāṣed" A (der).

²⁵²⁰ ya' nī: -H.

²⁵²¹ senūñ: -H.

yanuñda²⁵²² bir maḥbūb gibi olur ki cāme-i gül-gūn-ı maḥāsın-nümūn ile zīb-(26) ārā-yı ḥūsn olmuştur. Mebnā-yı²⁵²³ beyt: Lālenūñ ḡoñçesine ehl-i²⁵²⁴ (27) Īrān²⁵²⁵ şāhid-i gül-gūn-ḡabā ta^c bīr iderler imiş²⁵²⁶. Vaḥīd:²⁵²⁷

(28) *Her taraf der-dāmeneş ez-lālehā ārāste*²⁵²⁸

Ez ḡayā dem-beste her yek- (29) *şāhid-i gül-gūn-ḡabā*

mazmūn-ı rengin ile tavşifde şāhid-i gül-gūn-²⁵²⁹ (30) ḡabāya münāsebet ḡāşıl oldı²⁵³⁰.

از زبان چون سرزند حرفی ز ایشان گفت

83. (31) *Ez-zebān çun ser zened ḡarfī zi-īşār-ı kefet*

[V-39a]

بشکند مهر خموشی را بلب مهر طلا

(1) *Be-şikend mühr-i ḡamūşī-rā be-leb mühr-i tīlā*²⁵³¹

(2) Ya^c nī īşār kefi deryā mişālūñden nāşī ve münba^c iş²⁵³² olan bir kelime ki²⁵³³

(3) meşelā fülān-rā²⁵³⁴ ānḡadr²⁵³⁵ dih²⁵³⁶ [A-47b] ta^c bīri der-i zebānuñda²⁵³⁷ bīrūn olduḡı

(4) gibi mühr-i ḡamūşīnūñ deḡānını altun ṡop²⁵³⁸ ta^c bīr olunan mühr-i²⁵³⁹ (5) tīlā²⁵⁴⁰

dur²⁵⁴¹ [H-66a] şikeste ider. Ya^c nī vüçüd bulup ol ḡarf-i insān (6) menāşşā-ı zuḡūrda

cilveger-i²⁵⁴² şühūd olur. Mebnā-yı²⁵⁴³ beyt: Mühr-i tīlā (7) mühre-i²⁵⁴⁴ sīb-i tīlā ḡūy-ı tīlā

²⁵²² yanuñda: nezd-i şerīfūñde H.

²⁵²³ mebnā-yı: nükte-i H.

²⁵²⁴ ehl-i: -H.

²⁵²⁵ Īrān: -H.

²⁵²⁶ ta^c bīr iderler imiş: dir imiş H.

²⁵²⁷ Vaḥīd: +ḡüfte H.

²⁵²⁸ ārāste: ārāst A N.

²⁵²⁹ mazmūn-ı rengin ile tavşifde şāhid-i gül-gūn: -A -H.

²⁵³⁰ Tūm satır: -A -H.

²⁵³¹ tīlā: ṡaleb H.

²⁵³² münba^c iş: münşā^c ib H.

²⁵³³ "Mī-koned mühr-i ḡamūş-rā" A (der).

²⁵³⁴ fülān-rā: -A.

²⁵³⁵ ānḡadr: -A, + zer H.

²⁵³⁶ dih: -A, dihīd H.

²⁵³⁷ zebānuñda: zebānuñdan A H N.

²⁵³⁸ ṡop: +gibi H.

²⁵³⁹ ta^c bīr olunan mühr-i: -A, -H.

²⁵⁴⁰ tīlā: beher tīlā A, -H.

²⁵⁴¹ -dur: -H.

²⁵⁴² cilveger-i: -A.

²⁵⁴³ mebnā-yı: nükte-i H.

²⁵⁴⁴ mühre-i: +tīlā H.

mühre-i [N-38a] zer bir nev^c e ma^c mül-i hükemā²⁵⁴⁵ altundur ki (8) mülük²⁵⁴⁶ ellerinde tefrih²⁵⁴⁷ için mālīde iderler imiş. Şeref-i Esterābādī:²⁵⁴⁸

Ḳadd-i ū Ṭūbī-i (9) bāğ u mīve-i şāh-ı dü-²⁵⁴⁹ dest²⁵⁵⁰

Bī-nevāyān-rā (10) resīde sūrḥ-gūn sīb-i tılā²⁵⁵¹

تا شود چشمی برای سرمهء خاک درت

برسر کوی تو بادامی نشیند نقش پا

(11) Tā şevved çeşmi²⁵⁵² berāy-ı sürme-i ḥāk-i deret²⁵⁵³

(12) Ber-ser-i kūy-ı tu bādāmī nişined naqş-i pā

(13) Ya^c nī²⁵⁵⁴ tā ki senūñ sürme-i ḥāk-i derūñ²⁵⁵⁵ iktisābı için ser-i kūyuñda olan

(14) her naqş-ı pāy-ı ‘uşşāk çeşm²⁵⁵⁶ olmağ arzūsiyla bādāmīü’ş-şekl vāқи^c (15) olmuşdur. Ḥayret ve ğarābet²⁵⁵⁷ bundadır ki naqş-ı pā bādāmīü’ş-şekl olmaz (16) iken bu arzū ile mecmū^c -ı naqş-ı pā bādāmīü’ş-şekl²⁵⁵⁸ vāқи^c oldı dimekdür²⁵⁵⁹.

ناتوانانرا بدوران تو از بس قوتست

میکشد گاهی بسوی خویش کوه کهربا

85. (17) Nā-tevānān-rā be-devrān-ı tu ez-bes kuvvetest

(18) Mī-keşed kâhī be-süy-ı ḥıış kūh-ı keh-rübā²⁵⁶⁰

²⁵⁴⁵ "Beyān: Hükemā" V (der).

²⁵⁴⁶ mülük: +sālīfe H.

²⁵⁴⁷ tefrih: +ṭab^c H.

²⁵⁴⁸ Şeref Esterābādī: +güfte H, "Şaḥḥ" yazılıp derkenara tekrar yazılmıştır V (der).

²⁵⁴⁹ dü: -A -N.

²⁵⁵⁰ dest: düst N.

²⁵⁵¹ "Ḥarf dü-ma^c nā dāred yekī nuṭḡ yekī kināye ez-tiğ-ı ‘uryān. Ḥarfü'l-cebel-i Fārisī-güyān tiğ-ı kūh güyend ve fā^c il-i fi^c l bişkendest mef^c ūlāneş mühr-i ḥamūşī ve tılā ve bişkend derin maḥall be-ma^c nī-i ḡaṭ^c est ve ḥarfī cihet-i cāmī^c a cümle-i in kelāmeş ki ḥarfī ya^c nī vaşf-ı isār-ı ḥarfī ya^c nī tiğī ki mühr-i ḥamūşī-rā ez-tılā tıraş koned" A (der).

²⁵⁵² çeşmī: çeşm A N.

²⁵⁵³ ḥāk-i deret: ḥāk-deret H, ḥāk-i derest N.

²⁵⁵⁴ ya^c nī: -H.

²⁵⁵⁵ ḥāk-i derūñ: ḥāk-derūñ H.

²⁵⁵⁶ çeşm: -A.

²⁵⁵⁷ ḥayret ve ğarābet: ğarābet ve ḥayret H.

²⁵⁵⁸ olmaz iken bu arzū ile mecmū^c -ı naqş-ı pā bādāmīü’ş-şekl: -N.

²⁵⁵⁹ dimekdür: -H.

²⁵⁶⁰ "Kāhī mī-keşed fi^c linūñ mef^c ūli kūh-ı kehrübā fā^c ilidür. Be-süy-ı ḥıış fā^c ilūñ ḡaydıdur. Şevket merḥūm nā-tevānānı kāha memdūḥı kūh-ı keh-rübāya teşbīh idüp dir ki nā-tevānlar ve zu^c afā için senūñ devr ü zamānuñda ol ḡadar kuvvet vardur ki kūh-ı keh-rübā kendü cānibine her bir kāh-ı nā-tevānı çeker. Ya^c nī ey memdūḥ sen kūh-ı keh-rübāsın. Mānend-i kāh olan zu^c afāyı kendüñe cezb ile ḡutlu ḡııarsın dimek ister. Bu ma^c nā ihtimāl ṭarīқиyledür. Murād şāriḡūñ virdiği ma^c nādur" A (der).

(19) Ya^c nī senūñ eyyām-ı kerem ü merḥametūñde nā-tevānlara ol ḳadar ḳuvvet gelmişdür ki (20) meşelā²⁵⁶¹ kâh-ı za^c if keh-rübādan bir küh olsa kendüye²⁵⁶² cezb idebilir. (21) Ma^c -hazā emr-i²⁵⁶³ bi'l-^c aks idi. [H-66b] Bu beyt bir²⁵⁶⁴ güne ihām dahı iderse bile (22) maḳşūd degildür. Nā-tevānān ta^c biri merḥameti taḥşış ider.

از فلک می آورد شبنم کل خورشیدرا

برك كل را بوى كل برکنده ميخيزد زجا

(23) Ez-felek mī-āvered şebnem gül-i ḥürşid-rā

(24) Berg-i gül-rā bŷy-ı gül berkende mī-ḥŷzed zi-²⁵⁶⁵ cā

(25) Ya^c nī ber-minvāl-i beyt-i sâbıḳ. Şebnem-i za^c if gül-i ḥürşidi felekden kendüye (26) cezb idebilir. Ma^c -hazā emr-i bi'l-^c aks idi ve berg-i za^c if-i güle bŷy-ı (27) 'azîmü'l-feyehān-ı gül hemān yerinden ḳopup icâbet ider. Berg ile bŷyda (28) za^c f ve ḳuvvet mülâḥazasıyla iltiyām-ı tām̄m bulundı. Mülâḥaza buyurıla²⁵⁶⁶.

حد همتایی کلکونت نباشد برق را

تابپای او نه بندد خویش را همچون حنا

87. (29) Ḥadd-i hem-tāyī²⁵⁶⁷-i Gül-gūnet ne-bāşed barḳ-rā

[A-48a] (30) Tābe-pāy-ı ū ne-bended ḥŷiş-rā hemçun ḥınā

(31) Ya^c nī senūñ süvār oldıḡuñ esb-i aşḳar-ı 'atāḳ ile barḳ-ı tîz-i tāz-ı²⁵⁶⁸ hecīnūñ²⁵⁶⁹

[V-39b]

(1) hem-tāziş-i 'irāb (?) olmaḡa ne ḥaddi vardur? Tā kim kendini mānend-i ḥinnā ol (2) esb-i Gül-gūnuñ pāyına bend itmedikçe dimek olur²⁵⁷⁰. Şubḥuñ maḳām-ı (3) ḥaclde maḥsusen teşbīhi gibi ki²⁵⁷¹ فکناما²⁵⁷² لطسم الصبّاح²⁵⁷³ جبنيہ (4) فافتص منه²⁵⁷⁴ ففاض في²⁵⁷¹

²⁵⁶¹ meşelā: +bir H.

²⁵⁶² kendüye: kendine H.

²⁵⁶³ emr-i: o A N.

²⁵⁶⁴ bir: bu A.

²⁵⁶⁵ zi: ز / ج H.

²⁵⁶⁶ mülâḥaza buyurıla: -H.

²⁵⁶⁷ tāyī: pāyī A.

²⁵⁶⁸ tāz: -A.

²⁵⁶⁹ "Beyān: Hecīnūñ" V (der).

²⁵⁷⁰ olur: ola H.

²⁵⁷¹ gibi ki: +şî' r H.

²⁵⁷² فکناما : لطسم A H.

اخشانه²⁵⁷⁷²⁵⁷⁶ me 'ālī üzere barķuñ rengi ħumrete (5) mā 'il olmağla meger pāyına bend olduğda hem-tā-yı tāziş olur dimek (6) ma' nāsını ma' nevī-i ġayr-ı [N-38b] maḥsūs iken ta' bīr eylediler. Ĥikāye-i münāsibe²⁵⁷⁸: [H-67a] (7) Şa' leb ile seretān müsābaķa-i tāzişde her kim refīķin²⁵⁷⁹ geķerse ekl (8) ile mūrāheneleri olup şa' leb-i ħabīş bunda meydān-ı zafer benümdür (9) diyü 'azm ve cūyende seretān-ı ħorde-bīn derĥāl dem-i şa' lebe ķengel-²⁵⁸⁰ (10) āvīz ittikā ve maḥall-i mūrāhene vuşul-i şa' lebde: Birāder 'acele itme şāyed ki (11) ādem üzerine cülūs idersin²⁵⁸¹ şadāsını²⁵⁸² ġūş ve vāķı' en seretānı zīr-i (12) ²⁵⁸³ mütemekkin-i maḥall²⁵⁸⁴ görür. Sen ne zamān geldüñ didikde: Bir ħayli müddet (13) oldı diyüp hemān şa' lebi ekle mübāderet eyledi.

طرفه کلکونی که خودرا از فلك بیرون زند

همچو رنگ از شیشهء می ان نکارین دست پا

(14) Ṭurfe Gül-gūnī ki ħod-rā ez-felek bīrūn zened

(15) Hemķu reng ez-şīşe-i mey ān nigārīn dest pā

(16) Ya' nī²⁵⁸⁵ ol esb bir²⁵⁸⁶ ṭurfe Gül-gūn ki cevvi-girih-i felekden 'azm-i tāzişde kendini²⁵⁸⁷ (17) bīrūn ider. Ol mūnaķķaşū's-şūret²⁵⁸⁸ olan esb-i ra' nā-reng şīşe-i (18) mey-i bīrūn-ı zarf oldıġı gibi dimek olur. Ne ħoş ta' bīr²⁵⁸⁹ buldılar²⁵⁹⁰. (19) Felek-i minā-

²⁵⁷³ H. جبنیه: جبنیه.

²⁵⁷⁴ H. فاقتص, A. فاقتص: فاقتص.

²⁵⁷⁵ H. فخاص: فخاص.

²⁵⁷⁶ Fe keennemā laṭame e's-şabāḥu cebīnehū faķ taşşā minhu feḥāza fī aḥşā' ihi/Sanki sabah onun yüzüne bir tokat attı, onun etkisi ta karın bölgesine kadar gitti.

²⁵⁷⁷ H. اخشانه: اخشانه.

²⁵⁷⁸ münāsibe: -H.

²⁵⁷⁹ refīķin: refīķini A H.

²⁵⁸⁰ ķengel: ķengāl H.

²⁵⁸¹ cülūs idersin: oturursın H.

²⁵⁸² şadāsını: şadāsın H.

²⁵⁸³ : zeylinde H.

²⁵⁸⁴ mütemekkin-i maḥall: mütemekkin H.

²⁵⁸⁵ ya' nī: -H.

²⁵⁸⁶ bir: -H.

²⁵⁸⁷ kendini: kendüni A.

²⁵⁸⁸ mūnaķķaşū's-şūret: mūnaķķaş A, mūnaķķaşū'l-ķavā'im H.

²⁵⁸⁹ ta' bīr: ta' bīrdür A, + ki H.

²⁵⁹⁰ buldılar: -A -H.

fām mānend-i züccāc-ı cism-i laṭīf olup esb-i gül-gūnī²⁵⁹¹(20) reng derūn-ı şīşe-i felekde²⁵⁹² mānend-i şarāb-ı laṭīn-reng olduğu gibi.

بسکه چون نور نظر هموار راه افتاده است

نیست راکب را چو مژگان جنبش بند قبا

89. (21) Bes ki çun nūr-i²⁵⁹³ nazār hemvār-i²⁵⁹⁴ rāh üftādeest²⁵⁹⁵

(22) Nīst rākīb-rā çu müjgān cünbiş-i bend-i qabā

(23) Yaṭ nī ol esbde nūr-ı nazār gibi ol qadar hemvār-i²⁵⁹⁶ rāh yaṭ nī [H-67b] tođrı

(24) yürimek vākiṭ olmuşdur ki yaṭ nī²⁵⁹⁷ seyrinde çalkalanmayup hemvār-ı rāh (25)

olmağ hışāl-i [A-48b] memdūhe-i cevād olmağla zıkr eyledi. Ol hemvār-ı seyr (26) ü

hareket şu rütbedür ki rākibe müjgānda olan bend-i qabā cünbişi (27) mümkün olmaz

yaṭ nī bend-i qabā maṭ lūmdur ki dāhil ü medhūl-fīh ikisi (28) bir yere gelmekle olur.

Ke-zālik müjgān dağı şaff-ı bālā zīre mūmāss olmağla (29) ecfān-ı ṭayn²⁵⁹⁸ kapanur.

Nīm-laḥza-i cünbiş-i müjgāndur ki meşhūrdur²⁵⁹⁹. (30) Ol qadar rākibine kec-hareket

olmağ mutaşavver olmaz dimek olur .²⁶⁰⁰ فافهم

سایه آتش عنان او نمی افتد بخاک

(31) Sāye²⁶⁰¹-i āteş-ṭ inān-ı ü nemī-yüfted be-ḥāk

[V-40a]

میزند رفتار کرمش نقش پا را پشت پا

(1) Mī-zened²⁶⁰² reftār-ı germeş naqş-ı pā-rā pūşt-i pā²⁶⁰³

(2) Yaṭ nī ol esbūn sāye-i āteş-ṭ inānı sürṭ atden kināyedür. Ḥāke mürtesim (3)

olup naqş-ı esb-sāye görülmek mutaşavver olmaz. Zīrā reftār-ı [N-39a] germi (4) naqş-ı

²⁵⁹¹ gül-gūnī: gül-gūn A.

²⁵⁹² felekde: felekden H.

²⁵⁹³ nūr-ı: der N.

²⁵⁹⁴ hemvār: hemvāre H.

²⁵⁹⁵ Beyitin yanına "Der-vaşf-ı leṭāfet-i reftār-ı esb" yazılmıştır A.

²⁵⁹⁶ hemvār: rehvār H.

²⁵⁹⁷ yaṭ nī: -H.

²⁵⁹⁸ ṭayn: dīde H.

²⁵⁹⁹ meşhūrdur: maṭ lūmdur H.

²⁶⁰⁰ dimek olur Fefhem/Anla: -H.

²⁶⁰¹ "Sāyeden murād zıll olursa mışraṭ -ı şānī mışraṭ -ı evvele mezheb-i kelāmī vākiṭ olur. Egerçi sāyeden murād eşer olursa mışraṭ -ı şānī tafşīl-i baṭ de'l-icmāl qābilinden olur" A(der).

²⁶⁰² mī-zened: Bu kelimenin yanına "Der-vaşf-ı sürṭ at-ı esb" yazılmıştır A.

²⁶⁰³ pūşt-i pā: Bu kelimenin yanına "pūştīyān-rā" yazılmıştır A.

pāy-ı sāye-i mürtesime-i mevhūmesine ki sāye-i esb olacađ idi. (5) Pūšt-i pā urmađdadur. Pūšt-i pā ān-ı ref̄tārda ayađın ref̄ idüp (6) silkdikde rüy-ı hāfir̄dür ki sür̄ at-i esbde meşhürdur. İmdi (7) sāye mürtesim olmađ murād eyledikde nađş-ı pāy sāyeyi pūšt-i pāy-ı ref̄tārıyla (8) urup mađv itdikçe sāyesi bulunmaz oldu mülāhaza buyurıla.

بسكه راکب را بفرمانست آن کلکون بهار

کی رود از کف عنانش کر شود رنگ حنا

91. [H-68a] (9) Bes ki rākib-rā be-fermānest ān Gül-gün bahār²⁶⁰⁴

(10) Key²⁶⁰⁵ reved ez-kef ' ināneş ger şevved reng-i ħinnā²⁶⁰⁶

(11) Ya' nī ol qadar ol Gül-gün bahār ya' nī açık reng sürh dimekdür²⁶⁰⁷ nām-ı esbdür (12) ol qadar rākibūn²⁶⁰⁸ fermānına muṭī' ü münqāddur ki bu da evşāf-ı ħamīde-i (13) cevāddandur. 'Inānı kef-i rākibden reng-i ħinnā olursa dađı²⁶⁰⁹ gitmez. (14) Ya' nī²⁶¹⁰ leṭāfet-i beyt²⁶¹¹ reng-i ħinnā zevāde²⁶¹² ne şekl-i ħafīfū'l-izāle ise (15) zehābı bir vechle dā'ire-i te'şīr ü te'eşşüre goncān olmazsa da dimek olur.

میکند پرواز از روی زمین بی بال و پر

کویی اورا کردش رنگست نعل دست و پا

(16) Mī-koned pervāz ez-rüy-ı zemīn bī-bāl ü per²⁶¹³

(17) Güyī²⁶¹⁴ ū-rā gerdiş-i rengest²⁶¹⁵ na' l-i²⁶¹⁶ dest ü pā²⁶¹⁷

(18) Ya' nī rüy-ı zemīnden bī-bāl ü per²⁶¹⁸ pervāz ider. Dest ü pāyında olan (19) na' l-i²⁶¹⁹ [A-49a] eger görseñ gerdiş-i rengdür dir idüñ yoğsa ħađīkatde ħizā²⁶²⁰ (20) olunan na' l-i ħadīd degildür dimek olur²⁶²¹.

²⁶⁰⁴ "Mışra' -ı şānīde teşbīh ħayālī vardur" A (der).

²⁶⁰⁵ Bu kelimenin yanına "Der-vaşf-ı leṭāfet-i ref̄tār" yazılmıştır A.

²⁶⁰⁶ Bu kelimenin yanına "Nüşa: Gül-gün bahār" yazılmıştır A.

²⁶⁰⁷ dimekdür: +ve H.

²⁶⁰⁸ rākibūn: rākibūññ H.

²⁶⁰⁹ dağı: da H.

²⁶¹⁰ ya' nī: -H.

²⁶¹¹ beyt: -H.

²⁶¹² zevāde: ز / ر A.

²⁶¹³ Bu mısraın yanına "Der-vaşf-ı sür̄ at-i Gül-gün" yazılmıştır A.

²⁶¹⁴ güyī: Bu kelimenin yanına "Nüşa: Güy-ı ū-rā" yazılmıştır A.

²⁶¹⁵ gerdiş-i rengest: Bu kelime ile ilgili, mısraın yanına "Gerdiş-i barķest" yazılmıştır A.

²⁶¹⁶ na' l: la' l H.

²⁶¹⁷ dest ü pā: dest pā H.

²⁶¹⁸ per: -A.

کر کلی را راکب او وقت رفتن بو کند

در دماغش بوی گل نارفته برکردد قفا

93. (21) Ger gülî-râ rākib-i ü vaqt-i reften bû koned²⁶²²

(22) Der-dimāgeş bûy-ı gül nâ-refte ber-gerded kâfâ

(23) Ya' nî²⁶²³ eger²⁶²⁴ anuñ rākibi dem-i seyr ü meşyde bir güli şemm²⁶²⁵ eylese şāmmuñ (24) dimāğında bûy-ı gül müstaķırr olmadan eñsesine döner ya' nî ol kadar (25) tezāyüd²⁶²⁶ ü'l-hissdür ki medlülüyla (26) rākibinüñ gül şemm²⁶²⁷ ²⁶²⁸قلبه خبرا ²⁶²⁹كان اذينه اعطت eyledigi nev' an-mâ vaqfe-i harekât-ı enfāsiyyeden olmağla (27) hiss idüp gerdide-i [H-68b] kâfâ olur.²⁶²⁹

ولولا غیرة من اعوجي

1 ciyâdda çok vâķi' olmuşdur.-evşâf²⁶³²ve emşâlühâ²⁶³¹ لغزاة والغزالا²⁶³⁰ یری لبات (28)

ایستادنھا میان راهش از شوخی بود

همچو ذهن صاحب دقت بمصراع رسا

(29) İstâdenhâ miyân-ı râheş ez-şühî buved²⁶³³

(30) Hemçu zihni-i şâhib-i dikkat be-mışra' resâ²⁶³⁴

(31) Ya' nî²⁶³⁵ anuñ miyân-ı reftâr-ı rāhında [N-39b] sekte-i eş'âr gibi ki İstâden-i miyân-ı

²⁶¹⁹ na' li: la' li H.

²⁶²⁰ hizâ: ذ / د A.

²⁶²¹ dimek olur: -H.

²⁶²² Bu mısraın yanına "Der-vaşf-ı hiss-i gül-gün bahâr" yazılmıştır A.

²⁶²³ ya' nî: -H.

²⁶²⁴ eger: -H.

²⁶²⁵ şemm: semm H.

²⁶²⁶ tezāyüd: mütezāyid H.

²⁶²⁷ قبله : قلبه A.

²⁶²⁸ Kâne üzineyhi a'fat kâlbeku haberan/İki kulağı onun kalbine bir haber verdi.

²⁶²⁹ olur: +şî' r H.

²⁶³⁰ بری بری A.

²⁶³¹ Velevlâ gayretün min a'veci lebâte yerâ e'l-ğazâlete ve'l-ğazelâ: Eğer benim eğri büğrülüğümden kaynaklanan bir kıskançlığım olmasaydı, o zaman ceylanları dahi görür olurdu.

²⁶³² ve emşâlühâ: gibi H.

²⁶³³ Beyitün yanına "Kıı' a" yazılmıştır A.

²⁶³⁴ Bu mısraın yanına "Der-vaşf-ı vuķûf-ı ân gül-gün bahâr der-ân reftâr" yazılmıştır A.

²⁶³⁵ ya' nî: -H.

[V-40b]

(1) reftāreş hoş ve mevzūn çu sektedür²⁶³⁶ eş'ār-ı me'ālī ile (2) İstāde olması şūhluğundan²⁶³⁷ ya' nī delāl-i bī-mehābā²⁶³⁸ şīvesindendür²⁶³⁹. (3) Zīhn-i şāhib-i diḳḳatūñ mışra' -ı mülte'imü'l-ma' nāsında İstāde-i kūçe-i (4) fikr olması gibi zīrā ma' lūmuñdur²⁶⁴⁰ ki zīhn-i²⁶⁴¹ şāhib-i diḳḳat bir vechle (5) vuḳūfī muḳtezā olmaz. Eger vuḳūf bulunsa²⁶⁴² mışra' -ı resā ve hemvār-ı vezn²⁶⁴³ (6) ve²⁶⁴⁴ müstaḳimü'l-ma' nā iken bir şīve-i āḫire²⁶⁴⁵ ḳaşdıyla olur. Aña şūḫī ta' bīr eylediler²⁶⁴⁶.

طرز رفتارش زبس افتاده هموار و سبک

کاسهء چینی بود در زیر پایش بی صدا

95. (7) Ṭarz-ı reftāreş²⁶⁴⁷ zi-bes üftāde hemvār u sebūk²⁶⁴⁸

(8) Kāse-i çīnī buved der-zīr-i pāyeş bī-şadā²⁶⁴⁹

(9) Ya' nī²⁶⁵⁰ anuñ ṭarz-ı reftāri²⁶⁵¹ ol ḳadar hemvār ve sebūk vāḳi' olmuşdur ki²⁶⁵²

(10) kāse-i çīnī zīr-i pāyında olsa²⁶⁵³ bī-şadā olurdu. Zīrā ḫiffet-i²⁶⁵⁴ pā (11) ol kāse-i çīnīyi taḫrīk-i cihāt-ı muḫtelife ile müteḫarrik ve sūde (12) eylemez ki şadā ve ṭanīn²⁶⁵⁵ zāhir ola.

²⁶³⁶ Bu kelimenin üzerine "Beyān: Sekte" yazılmıştır V.

²⁶³⁷ şūhluğundan: bī-ḫulḳından A.

²⁶³⁸ bī-mehābā +ve H.

²⁶³⁹ şīvesindendür: şīvesinden A.

²⁶⁴⁰ ma' lūmuñdur: ma' lūmdur H.

²⁶⁴¹ zīhn: -H.

²⁶⁴² eger vuḳūf bulunsa: olsa H.

²⁶⁴³ vezn: -H.

²⁶⁴⁴ ve: -A.

²⁶⁴⁵ āḫire: āḫiri H.

²⁶⁴⁶ eylediler: iderler A H.

²⁶⁴⁷ ṭarz-ı reftāreş: ṭarz u reftāreş H.

²⁶⁴⁸ Bu mısraın yanına "Nüşā: Cevelāneş" yazılmıştır A.

²⁶⁴⁹ Bu kelimenin yanına "Tetimme-i ḳıṭ'a" yazılmıştır A.

²⁶⁵⁰ ya' nī: -H.

²⁶⁵¹ ṭarz-ı reftāri: ṭarz u reftāri H.

²⁶⁵² ki: -N.

²⁶⁵³ olsa: -H.

²⁶⁵⁴ ḫiffet: خ/ح H.

²⁶⁵⁵ ve ṭanīn: -H.

راكب او چون عنان كرداند و رجعت كند

مينمايد كردش چشم نگاه اشنا

[A-49b] (13) Rākib-i ū çun 'inān gerdāned ū ric' at koned²⁶⁵⁶

[H-69a] (14) Mī-nümāyed gerdiş-i çeşm nigāh-ı āşnā

(15) Ya' nī anuñ rākibi çünki²⁶⁵⁷ 'inān gerdān olup ric' at göstere (16) 'aynıyla gerdiş-i çeşm nigāh-ı āşnā gösterür. Ya' nī nigāh-ı āşnāda olan (17) hālet-i²⁶⁵⁸ gerdiş-i çeşm ne şekl²⁶⁵⁹ maṭbū' ve laṭīf bir emr-i müdrük-i hissiyye²⁶⁶⁰ (18) ise gerdiş-i 'inān ve ric' atda ol hāleti izhār ve eşhāş²⁶⁶¹ ider²⁶⁶² dimekdür²⁶⁶³.

تا بخاطر ياد او چون معنى رنگين گذشت

بوى كل از كوچه بند خامه ميكردد هوا

97. (19) Tābe-hāṭır yād-ı ū çun ma' nī-i rengin gūzeşt

(20) Būy-ı gül ez-kūçe-bend-i hāme mī-gerded hevā²⁶⁶⁴

(21) Ya' nī²⁶⁶⁵ tā kim ma' nī-i rengin gibi anuñ fikri sāḥa-i dile huṭūr²⁶⁶⁶ eyledi (22) būy-ı gül kūçe-bend-i hāmeden ya' nī enbūb-ı qalemden gerdiş-i hevā oldı. (23) Kānına enbūb-ı hāmede²⁶⁶⁷ būy-ı gül tekāşif itmişidi. Ṭab' a huṭūrında (24) būy-ı mütəkāşif²⁶⁶⁸ leṭāfet kesb idüp hevāya munqalib oldı. Muḳteżā-yı (25) ḥayāl-i şī' r üzere bu keyfiyyet-i iddi' āi lāzım geldi.

راكب كلكون اقبالا بس از طول كلام

ميبرد شبرنگ كلکم ره بعرض مدعا

(26) Rākib-i Gül-gün-ı iḳbālā bes²⁶⁶⁹ ez-ṭul-i kelām

(27) Mī-bered²⁶⁷⁰ şeb-reng-i kilkem reh be-' arz-ı müdde' ā²⁶⁷¹

²⁶⁵⁶ koned: konend H.

²⁶⁵⁷ çünki: -H.

²⁶⁵⁸ hālet: -H.

²⁶⁵⁹ şekl: gūne H.

²⁶⁶⁰ hissiyye: hissi' A.

²⁶⁶¹ eşhāş: خ / ح A.

²⁶⁶² ider: itsek N.

²⁶⁶³ dimekdür: dimek ola H.

²⁶⁶⁴ "Kūçe-bend-i hāne nüshā. Murād ez-hāne hāne-i derün-ı gülest kūçe-bend miyān-ı berghā-yı gül" A(der).

²⁶⁶⁵ ya' nī: -H.

²⁶⁶⁶ huṭūr: : خ / ح A.

²⁶⁶⁷ hāmede: hāmeden A H N.

²⁶⁶⁸ ṭab' a huṭūrında būy-ı mütəkāşif: -H.

²⁶⁶⁹ bes: pes A.

(28) Ya^c nī²⁶⁷² ey rākib-i Gül-gün-ı iqbāl bu rütbe ħarf-i medīhümde tül-i kelāmdan (29) şoñra benüm şeb-reng-i kilkülüm ‘arz-ı müdde‘āya yol bulmağ ister. Muğaddime-i ‘arz-ı (30) maṭlab gibi cümle-i maḥāsini-i [N-40a] ḳaşā’idden bu da bir reftārdur ki²⁶⁷³ teğazzüle (31) tev’em olur²⁶⁷⁴.

[V-41a]

اعتماد ميکند کسناخ بر حرفی که هست

کفتن او نا صواب و استماعش ناخطا

99. [H-69b] (1) İ‘ timādem mī-koned güstāḥ²⁶⁷⁵ ber-ħarfī ki hest

(2) Güften-i ū nā-şavāb u istimā‘ eş nā-ħaṭā

(3) Ya^c nī benüm²⁶⁷⁶ ba^c zı inhā idecegüm mevādda inhāsı nā-ma^c ḳül iken²⁶⁷⁷ istimā‘ ı (4) ħaṭādan meslūb²⁶⁷⁸ oldığına i‘ timādum ḥāşıl iken yine²⁶⁷⁹ beni güstāḥ²⁶⁸⁰ (5) ider. Lākin keşīde-i ma^c rız ‘arz ḳılmağ mü’eddī oldı dimek olur²⁶⁸¹.

پیش از این بودم ز شوخیهای طبع نیمرنک

جنبش مژگان خویشان یاد چشم اقربا

(6) Pīş ez-īn būdem zi-şūḥihā-yı ṭab^c -ı nīm²⁶⁸² reng

(7) Cünbiş-i müjgān-ı ḥ’işān yād-ı çeşm-i aḳrabā²⁶⁸³

[A-50a] (8) Ya^c nī bevṵābān-ı iğtirābdan²⁶⁸⁴ evvel ṭab^c -ı nīm-rengimüñ şūḥluḳlarından (9) nāşī cünbiş-i müjgān-ı ḥ’işān ve biğāne-i çeşm-i aḳrabā-yı düşmenān

²⁶⁷⁰ mī-bered: mī-reved A, mī-pered H.

²⁶⁷¹ "Gül-gün, esb-i gül-gün; şeb-reng, esb-i siyeh" A (der).

²⁶⁷² ya^c nī: -H.

²⁶⁷³ bir reftārdur ki: -H.

²⁶⁷⁴ olur: oldı A, olacağ reftār-ı maṭbū^c dur H.

²⁶⁷⁵ güstāḥ: ħ / ح A H.

²⁶⁷⁶ benüm: -H.

²⁶⁷⁷ iken: lākin H.

²⁶⁷⁸ meslūb: meslül A H N.

²⁶⁷⁹ yine: -H.

²⁶⁸⁰ güstāḥ: ħ / ح A.

²⁶⁸¹ ider lākin keşīde-i ma^c rız ‘arz ḳılmağ mü’eddī oldı dimek olur: važ^c la böyle ‘arzuḥāle müteḥassir ider H.

²⁶⁸² nīm: bīm A H, bī N.

²⁶⁸³ Bu mısraın yanına "Nüşa: Nāz-ı çeşm, nüşa: nāz-ı ḥışm" yazılmıştır A.

²⁶⁸⁴ bevṵābān-ı iğtirābdan: Bu kelimelerin altına "Be-ma^c nā-yı vaḳt" yazılmıştır A.

(10) olmışidüm. Nazar-ı haķāret ü ‘ adāvetden cünbiş-i müjgān ta‘ bīr buyurdılar²⁶⁸⁵ (11)

ħırz-ı²⁶⁸⁶ ‘ uyūn gibi²⁶⁸⁷.²⁶⁸⁸ 2690 ra‘ ında (12) vāķi‘ olmışdurmuş²⁶⁸⁹ بشق عقیلا وهی حرز عیونها

عزت اباد وطن را داشتم رنگین که بود

کلفت غربت بیابان مرک صحرای فنا

101. (13) ‘ İzzet-ābād-ı vaṭān-rā dāştem rengin ki būd

(14) Külfet-i ğurbet beyābān-merg şahrā-yı fenā

(15) Ya‘ nī²⁶⁹¹ ‘ izzet-ābād-ı vaṭānı ğāyet rengin ṭutmuş idüm ki külfet-i (16)

ğurbet şahrā-yı fenānuñ merg beyābānı idi. Ya‘ nī iķbāl ve idbār (17) tev’emān ve

müte‘ āķiben olmalarıyla külfet-i ğurbetüñ merg-i beyābān²⁶⁹² (18) şahrā-yı fenā oldığın

lahz itmişidüm. Anuñçün ‘ izzet-i ābād-ı vaṭānı (19) rengin eyledüm ki taķriri²⁶⁹³

ebyāt²⁶⁹⁴-ı ātiyede²⁶⁹⁵ zikr olunacaķdur.

جای دود از روزنم کشتی دم آهو بلند

خانهء من بسکه پر بود از غزالان خطا

[H-70a] (20) Cāy-ı dūd ez-revzenem geşti rem-i āhū bülend²⁶⁹⁶

(21) Ĥāne-i men bes ki pür būd ez-ġazālān-ı Ĥıṭā

(22) Ya‘ nī be-cāy-ı dūd revzen-i kāşānemden²⁶⁹⁷ rem-i āhū bülend²⁶⁹⁸ olurdu. (23)

Ĥānem ol ķadar ki²⁶⁹⁹ ġazālān-ı Ĥıṭā-yı ĥüsnden²⁷⁰⁰ māl-ā-māl idi.

از پریشان نغمه های مطربان بزم من

رشتهء صد دسته سنبل میشدی موج هوا

103. (24) Ez-perişān-naġmehā-yı muṭribān-ı bezm-i men

(25) Rişte-i şad-deste-i sünbül mi-şudi²⁷⁰¹ mevc-i hevā²⁷⁰²

²⁶⁸⁵ buyurdılar: eyledi H.

²⁶⁸⁶ ĥırz: ح/خ H.

²⁶⁸⁷ gibi: +şi‘ r H.

²⁶⁸⁸ بشق: بشق H.

²⁶⁸⁹ Bişakķi ‘ aķilā vehiye ĥırzu ‘ uyūnihā/ (?) onların gözlerinin koruması demektir.

²⁶⁹⁰ mışra‘ ında vāķi‘ olmışdur: ve emşālühāda vāķi‘ oldığı gibi H.

²⁶⁹¹ ya‘ nī: -H.

²⁶⁹² beyābān: beyābānı A H.

²⁶⁹³ taķriri: A, taķrīr H.

²⁶⁹⁴ ebyāt: işbāt N.

²⁶⁹⁵ ātiyede: ātiye A N.

²⁶⁹⁶ bülend: bedīd H.

²⁶⁹⁷ kāşānemden: kāşāneden A.

²⁶⁹⁸ bülend: nümü-dār H.

²⁶⁹⁹ ki: -A -H.

²⁷⁰⁰ ĥüsnden: ĥüsne H.

(26) Ya^c nī benüm²⁷⁰³ bezmimüñ muṭriblerinüñ²⁷⁰⁴ perīṣān-nağmelerinden mevc-i hevā rişte-i (27) şad-deste-i sünbül olurdu.

نشأ می خنده بر لب رنگ بر رخ داشتتم
باده بر کف کل بدامن پای رنگین از حنا

(28) Neş'e-i mey ḥande ber-leb reng ber-ruḥ²⁷⁰⁵ dāstem

(29) Bāde ber-kef gül be-dāmen pāy rengin ez-ḥinā

(30) Ya^c nī meyden ḥāşıl²⁷⁰⁶ neş'e ve lebde ḥande ve ruḥsāremde reng²⁷⁰⁷ (31) tūtarum²⁷⁰⁸ ve bāde-ber-²⁷⁰⁹dest [N-40b] ve gül der-²⁷¹⁰dāmen ve dü-pāyum²⁷¹¹ muḥannādır²⁷¹².

[V-41b]

(1) Tamām levāzım-ı 'ıyş u neşāṭ bende ḥāzır u müheyyādur dimek olur²⁷¹³.

ناکهم شور جنونی ریخت در صهبا نمک
شد بچشم شعلهء اتش حنای زیرپا

105. (2) Nāgehem²⁷¹⁴ şūr-ı cününī riḥt der-şahbā nemek²⁷¹⁵

[A-50b] (3) Şud be-çeşmem²⁷¹⁶ şu^c le-i āteş²⁷¹⁷ ḥinā-yı zīr-i pā²⁷¹⁸

(4) Kıt'a-güne²⁷¹⁹. Ben²⁷²⁰ bu ḥāl üzere iken şūr-ı cünün şahbā-yı 'ıyşuma (5) nemek-riz-i sūd²⁷²¹ olup zīr-i pāyumda olan ḥinnā dīde-i şühūduma (6) şu^c le-i āteş²⁷²²

²⁷⁰¹ mī-şudī: mī-keşed H.

²⁷⁰² Bu mısra vezne uymamaktadır.

²⁷⁰³ benüm: -H.

²⁷⁰⁴ bezmimüñ muṭriblerinüñ: muṭribān-ı bezmimüñ H.

²⁷⁰⁵ ruḥ: خ / ح H, ز / ر V.

²⁷⁰⁶ ḥāşıl: ḥāşıla H.

²⁷⁰⁷ reng: rengüm H.

²⁷⁰⁸ tūtarum: var idi H.

²⁷⁰⁹ ber-: der- H.

²⁷¹⁰ der-: be- H.

²⁷¹¹ dü-pāyum: pāyum H.

²⁷¹² muḥannādır: muḥannā idi H.

²⁷¹³ Tüm satır: -H.

²⁷¹⁴ nāgehem: tā konem A.

²⁷¹⁵ "Der-şahbāyem nemek riḥt ya^c nī luṭf be-sāmān-ı 'ıyşem reft" A (der).

²⁷¹⁶ çeşmem: çeşm H.

²⁷¹⁷ şu^c le-i āteş: şu^c le ez-āteş H.

²⁷¹⁸ "Ḥinnāyem der-zīr-i pā āteş şud. Ya^c nī rāḥat-ı men be-ıztırāb u bī-ḳarārī mübeddel" A (der).

²⁷¹⁹ kıt'a-güne: -H.

²⁷²⁰ ben: ya^c nī H.

²⁷²¹ sūd: sevdā H.

²⁷²² şu^c le-i āteş: şu^c le ez-āteş H.

oldı. Ya' nî bir yerde karar idemeyüp avâreliği (7) hasbiyle 'adem-i şâbit-ka-deminden kinâye ider²⁷²³.

چشم یارانرا کشیدم سرمهء غفلت شبی
زاستین و دامن همت کشیدم دست و پا

(8) Çeşm-i yârân-râ²⁷²⁴ keşîdem²⁷²⁵ sürme-i ğaflet şebî

(9) Z'âstîn ü dâmen-i himmet keşîdem dest ü pâ²⁷²⁶

[H-70b] [M-105a]²⁷²⁷ (10) Dîde-i aḥbâb u hem-kârânuma dil-i şebde sürme-i ğaflet çeküp (11) âstîn ü dâmen-i himmetden dest ü pâ-yı ta' alluḫı çekdüm. Ya' nî (12) yegâne ve âzâde 'azm-i râh-ı iğtirâb itdüm²⁷²⁸.

از سواد کشور بخت سیاه خویشتن
امدم همچون نکه بیرون ز چشم سرمه سا

107. (13) Ez-sevâd-ı kişver-i baḥt-ı siyâh-ı ḫ'îşten

(14) Âmedem hemçun nigh birün zi-çeşm-i sürme-sâ

(15) Ya' nî kendi kişver-i²⁷²⁹ baḥt-ı siyâhum ḫâkinden dîde-i mûkahḥaldan nigh (16) birün oldığı gibi birün-ı²⁷³⁰ vâdî-i iğtirâb oldum²⁷³¹.

شاهبازی بودم از بی تابی دل بال زن
داشت داغ سینهء من پنبه از مغز هما

(17) Şâh-bâzî bûdem ez-bî-tâbî-i dil bâl-zen

(18) Dâşt dâġ-ı sîne-i men penbe ez-maġz-ı hümâ

(19) Bir şâh-bâz idüm ki gönül bî-tâblığından bâl-zen oldum²⁷³². Ya' nî (20) ṭayerânım iztirâbumdan idi ve²⁷³³ dâġ-ı sîne-i mecrûḫumuñ penbesi (21) maġz-ı hümâdan²⁷³⁴ idi.

²⁷²³ ya' nî bir yerde karar idemeyüp avâreliği hasbiyle 'adem-i şâbit-ka-deminden kinâye ider: ya' nî bir yerde karar idemeyüp avâreliği hasbiyle 'adem-i şâbit-ka-deminden kinâyedür A, anuñçün kararım kalmayup avâre oldum H.

²⁷²⁴ "Nüşâ: Çeşm-i nâzem-râ" A (der).

²⁷²⁵ "Keşîdem: Der-maḥall be-ma' nâ-yı iḥrâc kerdem ya' nî şürü' kerdem" A (der).

²⁷²⁶ pâ: +ya' nî A.

²⁷²⁷ M nüshası eksik varakları olmakla birlikte buradan devam etmektedir.

²⁷²⁸ Derkenara yazılanlar silinmiş olduğundan okunamadı M.

²⁷²⁹ kişver: süz H, şür M.

²⁷³⁰ birün: -A.

²⁷³¹ Derkenara yazılanlar silinmiş olduğundan okunamadı M.

²⁷³² oldum: idüm H M.

²⁷³³ ve: -A.

شام می شود سایهء بالم بهر جا میرسید

صبح میکردید چون میرفتم از جایی بجا

109. (22) *Šām mī-šud sāye-i bālem beher cā mī-resīd*²⁷³⁵

(23) *Šubḥ mī-gerdīd çun mī-reftem ez-cāyī be-cā*²⁷³⁶

[M-105b] (24)²⁷³⁷ Sāye-i bālüm her ne maḥalle ki²⁷³⁸ resān ola šām olurdı ve bir maḥallden (25) bir maḥalle taḥrīk-i bāl-i himmet itsem ol yerde şubḥ nümāyān olurdı²⁷³⁹.

بود کاهم بیم و گاه امید فرش آشیان

داشتم پرواز با بال و پر خوف و رجا

(26) *Būd gāhem bīm ü gāh ümmīd ferş-i āşiyān*

(27) *Dāştēm pervāz bā-bāl ü per-i ḥavf u recā*

(28)²⁷⁴⁰ Ya^c nī gāh bīm ve gāh ümmīd baña ferş-i āşiyān olurdı. Ḥāşilī cenāḥ-i [A-51a] (29) ḥavf u recā ile pervāz itdüm.

دام رکهای زمین را کرد تا که زیر خاک

اسمان بهر شکارم تا کند صید هما

111. [H-71a] (30) *Dām-ı reghā-yı zemīn-rā kerd tā ki zīr-i hāk*

(31) *Āsmān behr-i şikārem tā koned şayd-ı hümā*

[V-42a]

(1) Zemīnüñ tamarlarını āsumān zīr-i ḥākde²⁷⁴¹ pinhān eyledi ki tā beni şikār [N-41a] (2) itmek ile²⁷⁴² şayd-ı hümā-yı iḳbāl itmiş ola²⁷⁴³.

دانه از انجم براهم ریخت اخر صید کرد

ارمغان آورد اقبالم باین دولتسرا

(3) *Dāne ez-encüm be-rāhem riḥt āḥir şayd kerd*

(4) *Armağān āverd iḳbālem be-īn devlet-serā*

²⁷³⁴ hümādan: hümā H M.

²⁷³⁵ mī-resīd: mī-resed H.

²⁷³⁶ M nüshasının derkenarına yazılanların sadece ilk kelimeleri görünmektedir. Bunların M nüshasında olmayan birkaç beyit olduğu ve sonradan nüshaya eklenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

²⁷³⁷ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

²⁷³⁸ ki: -H -M.

²⁷³⁹ olurdı: olur idi A.

²⁷⁴⁰ Satır "būd gāhem" kelimeleri ile başlamaktadır H M.

²⁷⁴¹ ḥākde: ḥālde A.

²⁷⁴² itmek ile: itmekle A.

²⁷⁴³ itmiş ola: +dimek ola H.

(5) Āsmān fā' il-i riḥt olur²⁷⁴⁴ ya' nī āsmān dāne mişāl olan encümeni²⁷⁴⁵ (6) riḥte-i dām-ı rāhum idüp ol dāma benüm iḳbālümü [M-106a] bu devlet-serāy-ı eyvān-ı (7) ḥāke armağān getürdi. Yāḥūd sarāy-ı Ḥān-ı Sa' deddīn²⁷⁴⁶ ki aña²⁷⁴⁷ (8) iḳbālüm ḥāşıl oldı²⁷⁴⁸ beni aña armağān eyledi²⁷⁴⁹.

خاك دركاهت ببالم بسكه خاك انس ريخت

بالم ارامى كرفت و رنك مى آيد بجا

113. (9) Ḥāk-i dergāhet be-bālem bes ki ḥāk-iüns riḥt²⁷⁵⁰

(10) Bālem ārāmī girift ü reng mī-āyed²⁷⁵¹ be-cā²⁷⁵²

(11) Ya' nī senüñ ḥāk-i dergāhuñ bāl-i vaḥşet-i me'ālüme²⁷⁵³ ol ḳadar ḥāk-i (12) 'anbernāk-i üns ü tekrīm rīzān eyledi ki ārām ḥāşıl olup reng-i (13) perīdem²⁷⁵⁴ yerine geldi. Bunda lafza-i reng ḳasd-ı²⁷⁵⁵ leṭāfetden ḥālī²⁷⁵⁶ degildir.

طاير بتخانه بودم ساختى مرغ حرم

حاش لله من كجا كفران اين نعمت كجا

(14) Ṭā'ir-i büt-ḥāne būdem sāḥtī murğ-ı ḥarem

(15) Ḥāşaa'llāh men kücā küfrān-ı in ni' met kücā

(16) Ṭā'ir-i büt-ḥāne idüm. Beni ḥarem-i Ka' be-i üns²⁷⁵⁷ eyledüñ. [H-71b] Nice küfrān-ı ni' met (17) olup sitāyiş-i güzīde²⁷⁵⁸-i ḥamd u şenā²⁷⁵⁹ olmam²⁷⁶⁰.

اينكه بودم چند روزى دور كرد خدمتت

اختيار من نبود اى قبلهء اهل وفا

²⁷⁴⁴ riḥt olur: -H -M.

²⁷⁴⁵ encümeni: encümi H.

²⁷⁴⁶ Ḥān-ı Sa' deddīn: Sa' deddīn Ḥān H M.

²⁷⁴⁷ aña: -H -M

²⁷⁴⁸ iḳbālüm ḥāşıl oldı: iḳbāl ile H M.

²⁷⁴⁹ eyledi: +dimek olur A.

²⁷⁵⁰ riḥt: Bu kelimenin yanına "Nüşa: Reng" yazılmıştır A.

²⁷⁵¹ mī-āyed: mī-āmed H M.

²⁷⁵² be-cā: Bu kelimenin yanına "Nüşa: Men" yazılmıştır A.

²⁷⁵³ me'ālüme: 'āleme A N.

²⁷⁵⁴ perīdem: perīde A.

²⁷⁵⁵ ḳasd: -A.

²⁷⁵⁶ ḥālī: ح / خ A.

²⁷⁵⁷ ḥarem-i Ka' be-i üns: murğ-ı ḥarem-i üns H M.

²⁷⁵⁸ güzīde: güzīn H M.

²⁷⁵⁹ ḥamd u şenā: ḥamd-i müselmānī H M.

²⁷⁶⁰ olmam: olmayum H M.

115. (18) **Īn ki būdem çend rūzī dūr gerd-i hīdmetet**²⁷⁶¹

[M-106b] (19) **İhtiyār-ı men ne-būd ey kıble-i ehl-i vefā**

(20) Gerd-i hīdmet ta' bīri dā'ire-i devlet maḳāmında müsta' mel ve dā'ire-i (21) ḫāzretet maḫallinde²⁷⁶² ' örf olmuştur. Ya' nī bu ḳadar var ki birkaç eyyām (22) dā'ire-i ḫāzretüñden dūr olmuştüm ey kıble-i ehl-i²⁷⁶³ vefā ihtiyārumla degil idi.

بس که بودم نقطهء سهو کتاب محفلت

برد ازان حک کارئ آهن زبانم زجا

[A-51b] (23) **Bes ki būdem noḳṭa-i sehv kitāb-ı maḫfilet**²⁷⁶⁴

(24) **Bord ez-ān ḫakk-kārī-i āhen-zebānānem zi-**²⁷⁶⁵ **cā**²⁷⁶⁶

(25) Şu kāfīdür ki senüñ kitāb-ı maḫfilüñde noḳṭa-i şekk idüm. Ḥakk- (26) kārī²⁷⁶⁷-i āhen-zebānān beni sehven vāḳi' oldıgum²⁷⁶⁸ maḫallden izāle eylediler. (27) Z̄emmi iş'ār²⁷⁶⁹ eylemez. Z̄irā²⁷⁷⁰ zātında noḳṭa-i şekk ' abeş maḳūlesindendür²⁷⁷¹.

ورنه خاکستر نشین بودم بخاک کوی تو

کی سمندر دامن آتش کند از کف رها

117. (28) **Verne ḫākister-nişin būdem be-ḫāk-i kūy-ı tu**

(29) **Key semender dāmen-i āteş koned ez-kef rehā**

(30) Yoḫsa senüñ kūyuñda ḫākister-nişin olmağa ez-dil ü cān rāzī idüm. (31) Semender dāmen-i āteşi elden rehā ider mi? Bunda nice ma' ānī-i daḳīḳa melḫūzdur²⁷⁷².

²⁷⁶¹ "Lafza-i hīdmet be-maḳām-ı ḫāzret ü piş-gāh besī isti' māl kerdeend" H (der).

²⁷⁶² maḫallinde: maḳāmında H M.

²⁷⁶³ ehl: -H.

²⁷⁶⁴ maḫfilet: ف/ل, ل/ف H, "Bes ki būdem noḳṭa-i sehv-i kitāb-ı muḫtelif" M (der).

²⁷⁶⁵ zi: ز / ر H.

²⁷⁶⁶ cā: Bu kelimenin üzerine yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M.

²⁷⁶⁷ kārī: kārān N.

²⁷⁶⁸ oldıgum: olduğum H.

²⁷⁶⁹ iş'ār: ihām H M.

²⁷⁷⁰ z̄irā: ammā H M.

²⁷⁷¹ zātında noḳṭa-i şekk ' abeş maḳūlesindendür: ḫased-i süḫan-çinānı iş'ār eyler H, ḫased-i süḫan-çinānı iş'ār ider M.

²⁷⁷² Bunda nice ma' ānī-i daḳīḳa melḫūzdur: -A, ammā līk ḫak-kārāna dūş oldum H, ammā ke-zālīk ḫak-kārāna dūş oldum M.

[V-42b]

با وجود بعد خدمت بود قرب معنوی

چون دو مصرع کرچه در ظاهر شدیم از هم جدا

[M-107a] (1) Bā-vücūd [N-41b] bu^c d-1 ḥidmet būd ḵurb-1 ma^c nevī

(2) Çun dü-mıṣra^c gerçi der zāhir ṣudīm ez-hem cüdā

(3) Ma^c -hazā zāt-1 ‘ālī-ṣānuñuzla miyānede bu^c d-1 ṣūrī var iken ḵurb-1 (4) ma^c nevī²⁷⁷³ müteḥakkıḵ [H-72a] idi. Ne ṭariḵle olursa olsun²⁷⁷⁴ iki mıṣra^c gibi (5) egerçi zāhirde birbirimizden infışāl müteḥakkıḵ idi. Ammā ma^c nāda kemāl-i (6) iltiyām üzere idüñ.

کافر کر اشناییها نباشد معنوی

نسبت ما و تو لفظی نیست میداند خدا

119. (7) Kāfirem ger aṣināyihā²⁷⁷⁵ ne-bāṣed ma^c nevī

(8) Nisbet-i mā vü tu lafzī nīst mī-dāned Ḥudā

(9) Eger aṣinālıklarımız ma^c nevī degil ise Ḥaḵ ni^c metüñüzi²⁷⁷⁶ küfrān üzere (10) olayum. Ḥudā ‘alīmdür ki cihet-i rābıtamız lafzī²⁷⁷⁷ degildür belki ma^c nevīdür.

قوت معنی بهم آورد دو موزون طبع را

میرسد باهم دو مصرعی که می افتد رسا

(11) Ḵuvvet-i ma^c nā behem āverd²⁷⁷⁸ dü mevzün ṭab^c -rā

(12) Mī-resed bā-hem dü-mıṣra^c ĩ ki mī-üfted resā

(13) Ma^c lümdür ki ḵuvvet-i ma^c nā iki mevzün ṭab^c ı bir yere getirür. Andan iki

(14) mıṣra^c -ı resāyī bir yere getirilür²⁷⁷⁹. Bu delīl-i irtibāt-ı ma^c neviyyemize kāfīdür²⁷⁸⁰.

(15) Mıṣra^c -ı resā [M-107b] aña dirler ki dīger²⁷⁸¹ mıṣra^c -ı ṣānisi ne maẓmūnda olursa

(16) aña tevāfuḵ-ı tāmımı ola.

²⁷⁷³ var iken ḵurb-1 ma^c nevī: -H -M.

²⁷⁷⁴ olsun: -H.

²⁷⁷⁵ aṣināyihā: aṣināyihā-yı H.

²⁷⁷⁶ ni^c metüñüzi: ni^c metüñüz A.

²⁷⁷⁷ lafzī: ط / ظ H.

²⁷⁷⁸ āverd: و /- A H M.

²⁷⁷⁹ getirilür: getürmek mümkin olur H M.

²⁷⁸⁰ Bu delīl-i irtibāt-ı ma^c neviyyemize kāfīdür: -H -M.

²⁷⁸¹ dīger: -H.

بهر این معنی چه رنگین ریخت رنگ این دو بیت

خامهء سانب که باشد سرو گلزار وفا

121. (17) Behr-i ĩn ma' nā ĩ rengĩn rĩht reng-i ĩn dũ-beyt

(18) Hāme-i Sā 'ib ki bāsed serv²⁷⁸²-i gũlzār-ı vefā

[A-52a] (19) Bu zıkr olunan ma' nā iĉũn serv²⁷⁸³-i gũlzār²⁷⁸⁴-ı vefā olan hāme-i Şā 'ib (20) bu iki²⁷⁸⁵ beyt-i ātiyenũn reng-i maẓmũn-i²⁷⁸⁶ belāgat-nũmũnĩn²⁷⁸⁷ ne ra' nā edā buyurmışlardur.

میشوند از سرد مهری دوستان از هم جدا

برکهارا میکند باد خزان از هم جدا

(21) Mĩ-řevend²⁷⁸⁸ ez-²⁷⁸⁹serd-i mihri dũstān ez-hem cũdā

(22) Berghā-rā mi-koned bād-ı hāzān ez-hem cũdā

(23)Serd-i mihri muħabbet-i yārda iki dost miyānında vāķi' olan bũrũdete (24) itlāk olunur. [H-72b] Ya' nĩ bũrũdet vuķũ' ında²⁷⁹⁰ dũstān birbirinden cũdā (25) olurlar. Nitekim berg-i dırahtānı bād-ı hāzān birbirinden cũdā itdigi gibi²⁷⁹¹.

در نظرها همچو زنبور و عسل شیرین شوند

به که باشد خانه های دوستان از هم جدا

123. (26) Der-naẓarhā hemĉu zenbũr u 'asel řĩrĩn²⁷⁹² řevend²⁷⁹³

(27) Beh ki²⁷⁹⁴ bāsed hānehā-yı dũstān ez-hem cũdā

(28) Ćũnki naẓarda anlaruñ řĩrĩnligi zenbũr ve 'asel gibi ola²⁷⁹⁵. [M-108a] İmdi hāneleri (29) birbirinden cũdā olmaķ yegdũr. Vāķi' en řĩrĩnĩ-i zenbũr ile 'asel ne gũne

²⁷⁸² serv: server A.

²⁷⁸³ serv: server A.

²⁷⁸⁴ gũlzār: gũlzāra A.

²⁷⁸⁵ bu iki: -H.

²⁷⁸⁶ maẓmũn: maẓmũnĩn H.

²⁷⁸⁷ nũmũ: -A.

²⁷⁸⁸ mĩ-şevend: mĩ-şevend A H.

²⁷⁸⁹ ez: ر / ز V.

²⁷⁹⁰ vuķũ' ında: vuķũ' ından M.

²⁷⁹¹ itdigi gibi: ider A H M.

²⁷⁹² "Beyān: řĩrĩn" V (der).

²⁷⁹³ "Nũřa: Hemĉu zenbũr [u] 'asel der-ĉeřm hem řĩrĩn şevend" A(der).

²⁷⁹⁴ beh ki: Bu kelimenin sonradan eklendiği anlaşılmaktadır A.

²⁷⁹⁵ ola: -H.

şirīnlikdür (30) ma' lūmdur ve hāneleri birbirinden²⁷⁹⁶ cüdāygānevāki' olmuştur. Zīrā zembūruñ (31) keyfīyyet ve²⁷⁹⁷ aḥvāli mūmā ileyh olup o şeş-ḥāne rūbū' uñ ḥizāne-i 'aseli

[V-43a]

(1) başka ve naḥlūñ²⁷⁹⁸ nişimengāhı başka vāki' [N-42a] olmuştur ki²⁷⁹⁹ meşhūrdur. (2)

سبحان القادر الكريم²⁸⁰⁰.

سرو باغ دولتا از طوف گلزار درت

شد خزان انتها ی من بهار ابتدا

(3) Serv-i bāg-ı devletā ez-ṭavf-ı gülzār-ı deret²⁸⁰¹

(4) Şud ḥazān-ı intihā-yı men bahār-ı²⁸⁰² ibtidā²⁸⁰³

(5) Ey serv-i bāg-ı devlet senūñ gülzār-ı dergāhuñ ṭavfından ḥazān-ı (6) intihām bahār-ı ibtidā oldı. Ya' nī āḥir rūmālī-i ḥāk-i ḥidmetūñ²⁸⁰⁴ baña (7) ibtidā duḥūl-i ḥūze-i dā'ire-i devletūñ oldı. Ya' nī bir vechle fütūr (8) ve fersūdegī ṭarayān²⁸⁰⁵ mümkün olmadı²⁸⁰⁶.

بزم از روشندان باشد کل خورشید را

شبم اینجا کی تواند ریخت رنگ مدعا

125. (9) Bezmet ez-rūşen-dilān pāşed²⁸⁰⁷ gül-i ḥūrşid-rā²⁸⁰⁸

(10) Şebnem²⁸⁰⁹ in-cā ki tevāned riḥt reng-i müdde' ā²⁸¹⁰

²⁷⁹⁶cüdā olmak yegdür. Vāki' en şirīnī-i zembūr ile 'asel ne gūne şirīnlikdür ma' lūmdur ve hāneleri birbirinden: -A.

²⁷⁹⁷ ve: -H -M.

²⁷⁹⁸ "Ḍarām iltihāb-ı āteş-rā gūyend" V (der).

²⁷⁹⁹ ki: -H.

²⁸⁰⁰ Sübhāne'l-ḳādirü'l-kerīm/Kādir ve kerīm olan Allāh'ı tesbih ederim: -A -H -M.

²⁸⁰¹ deret: د / ز H.

²⁸⁰² bahār: -H.

²⁸⁰³ "Ey serv-i bāg-ı devlet olan memdūḥ senūñ gülzār-ı derūñ ṭavāfından ḥazānum olan hengām-ı pīrī gūyā ibtidā-yı bahārum olup beni tāze ve nev-resīde itmişdür" M (der).

²⁸⁰⁴ ḥidmetūñ: د / ن A.

²⁸⁰⁵ ṭarayān: ṭarayānı A H N.

²⁸⁰⁶ olmadı: +dimekdür A.

²⁸⁰⁷ pāşed: bāşed A.

²⁸⁰⁸ ḥūrşid-rā : Bu kelimenin yanına "ḥūrşidzār" yazılmıştır A.

²⁸⁰⁹ şebnem: Bu kelimenin yanına "Ki murād ez-şebnem naqs-ı Şevketest" yazılmıştır A.

²⁸¹⁰ müdde' ā : Bu kelimenin üzerine "Be-ma' nā-yı mecma' " yazılmıştır A.

(11) Kelime-i pāşed²⁸¹¹ bā-yı ʿAcemī ile. Yaʿ nī senüñ bezmüñ [M-108b] rüşen-dillerden [H-73a] (12) hürşid-pāşdur. Her rüşen-dil bir hürşid-i felek-i maʿ ārif (13) iken ol maħalalde benüm gibi şebnem-i zaʿif ü nā-çiz nice reng-i (14) müddeʿā izhār idebilür²⁸¹²?

پنچهء خودرا بدامان مدیحت چون زنم

شانہء مومی کجا و طرہء آتش کجا

(15) Pençe-i ħod-rā be-dāmān-ı medīhet çun zenem

[A-52b] (16) Şāne-i mūmī kücā vü turre-i āteş kücā

(17) Yaʿ nī senüñ²⁸¹³ mediħüñe nice pençe-zen²⁸¹⁴-i inşād olabilürüm ki şāne-i (18) mūm²⁸¹⁵ ile turre-i āteş bir yerde imtizāc ve ülfet itmek nice mutaşavverdür²⁸¹⁶? (19) Şāne-i mūm hemān kendi taʿ bīrleri²⁸¹⁷ ki²⁸¹⁸ mūmdan şāne resminden şāne²⁸¹⁹ (20) yapılsa turre-i āteş ki ħarām²⁸²⁰-ı nārdur aña tūtulsa lā-büdd şāne-i²⁸²¹ mūm (21) zāʿib olur. Şāne-i mūm ħarb-ı meşelden²⁸²² degildir.

راه دور مدحت از من قطع کردن مشکست

تیغ اکر آید بجای ناختم بیرون زپا

127. (22) Rāh-ı dūr-ı medħet ez-men ħaṭʿ kerden müşkilest²⁸²³

(23) Tīğ eger āyed be-cāy-ı nāħunem bīrūn zi-²⁸²⁴pā

(24) Yaʿ nī senüñ rāh-ı medħüñ ġāyet dūr ve baʿ idü'l-menāzıldür. [M-109a] Pāyumda (25) nāħun yirine tīğ bīrūn ve bedīdār olsa ol rāhı baña göre (26) ħaṭʿ ve

²⁸¹¹ pāşed: bāşed A M.

²⁸¹² idebilür: + وبه العون/Ve bihi'l-ʿavn: Yardım Allāh sayesinde H.

²⁸¹³ senüñ: -A.

²⁸¹⁴ pençe-zen: Önce sadece "zen" yazılmış iken kelimenin altına "Şaħħ: pençe" yazılarak sonradan düzeltilmiştir V.

²⁸¹⁵ mūm: mūmum A.

²⁸¹⁶ itmek nice mutaşavverdür: mümkün degildir H M.

²⁸¹⁷ Şāne-i mūm hemān kendi taʿ bīrleri: şāne taʿ bīrlerdür H, şāne hemān taʿ bīrlerdür M.

²⁸¹⁸ ki: +meşelā H M.

²⁸¹⁹ resminden şāne: -H -M.

²⁸²⁰Minhü: Īarām iltihāb-ı āteş-rā ġüyend" V (der).

²⁸²¹ yapılsa turre-i āteş ki ħarām-ı nārdur aña tūtulsa lā-büdd şāne-i: -H.

²⁸²² ħarb-ı meşelden: ħurūb-ı emşālden H M.

²⁸²³ müşkilest: müşkilet H.

²⁸²⁴ zi: ز / ژ H.

nihāyetine irmek²⁸²⁵ mümkün degildür²⁸²⁶. Vāqı‘ en nāḥun bīrūn-ı (27) pādūr²⁸²⁷. Tīğ her şey ‘i kaç‘ da²⁸²⁸ āletdür²⁸²⁹.

خود مرا کردی ز برق لطف خود کرم سخن

عرضحال خویش را کردم بکستاخى ادا

(28) Ḥod me-rā kerdī zi-barq-ı luṭf-ı ḥod germ-sūḥan

(29) ‘Arzuhāl-i ḥ‘iṣ-²⁸³⁰rā kerdem be-güstāḥī edā

(30) Lafza-i ḥod bu maḳāmda çünki ma‘nāsına bir vech-i ta‘līl-güne isti‘māl

(31) olundu. İstiṣhādātı²⁸³¹ çoḳdur. Erbāb-ı [H-73b] selīḳaya ma‘lūmdur.

[V-43b]

(1) Ya‘nī çünki beni²⁸³² senün barq-ı meş‘aletü'l-envār-ı elṭāfuñ germ-sūḥan (2) eyledi. Güstāḥāne-i ‘arīza-i ḥāl-i pūr-melālūme ictirā eyledüm. Ve illā kaç‘-ı (3) rāh-ı midḥatūñ ne mümkün²⁸³³?

جغد بى پر بودم اين دير خراب آبادرا

از دو دست تربيت دادى مرا بال هما

129. (4) Cuğd²⁸³⁴-ı bī-[N-42b]per bñdem in deyr-i ḥarāb-ābād-rā²⁸³⁵

(5) Ez-dü-dest-i terbiyet dādī me-rā bāl-i hümā

(6) Lafza-i cuğd Ferheng-i Cihān-giri²⁸³⁶ cīm-i ‘Acemī ile²⁸³⁷ mażmūmen²⁸³⁸

taşḥīḥ (7) ider. Nām-ı bñm olmaḳ üzere. [M-109b] (8) Sürürī-i ‘Acem:

Murğ-ı²⁸³⁹ meşhūr ki ū-rā küç u kñf u gñl ḥñnend

²⁸²⁵ ve nihāyetine irmek: -H -M.

²⁸²⁶ degildür: olmaz H M.

²⁸²⁷ pādūr: +ve H M.

²⁸²⁸ kaç‘ da: kaç‘ a H M.

²⁸²⁹ āletdür: ālet olur H M.

²⁸³⁰ ḥ‘iṣ: ى /- H.

²⁸³¹ istiṣhādātı: istiṣhādı A.

²⁸³² beni: ben A.

²⁸³³ mümkün: +idi H.

²⁸³⁴ "Be zamm-ı cīm-i ‘Acemī" N (der).

²⁸³⁵ -rā: -H.

²⁸³⁶ Cihān-giri: +zamm H M.

²⁸³⁷ ‘Acemī ile: ‘Acem ile A.

²⁸³⁸ mażmūmen: -H.

²⁸³⁹ murğ: فرها A.

ta^c bīri²⁸⁴⁰ ile taṣḥīḥ ider. Ya^c nī ben bu ḥarāb- (9) ābādda dūnyādan kināye ola bir yevm-i bī-per idüm baña dü-dest-i terbiyyetüñden²⁸⁴¹ (10) bāl-i hümā virdüñ²⁸⁴². Ya^c nī şöhret-şi^c ār-ı devletüñ oldum dimek ister²⁸⁴³.

عندلیبی داشتَم اما زبَانم غنچه بود

ساختی از خوش زبانیها مرا دستان سرا

(11) **Andelībī dāstem ammā zebānem ḡonçe²⁸⁴⁴ būd**

(12) **Sāḥtī ez-ḥoş zebānīhā²⁸⁴⁵ me-rā destān-serā**

[A-53a] (13) Yā-yı maşdariyye olsa tekellüfden kırtulur. Ya^c nī ^candelībligüm var (14) idi. Ammā²⁸⁴⁶ zebānum ḡonçe ya^c nī ḥāmūş idüm beni ḥoş-zebānlıklar ile (15) destān-serā ya^c nī destān-serāyende²⁸⁴⁷ eyledüñ. Ḡonçe şud emşāldendür. (16) Ya^c nī kendüyi za^c fdan büküp²⁸⁴⁸ devşürdi. Riyāz-ı Semerḳandī:

Çun (17) ne-kerdem ḡarḳ-ı ḥūn ez-dīde her dem lālevār

Ḡonçe kerd āsīb teb-i gül-berg-i (18) ḥandān-ı me-rā²⁸⁴⁹

نغمهء چندی زدم از بس دلم بی تاب بود

جنبش محمل کند تحریک آواز درا

131. [H-74a] (19) Naḡme-i çendī zedem ez-bes dilem bī-tāb buved

(20) **Cünbiş-i maḥmil koned taḥrīk āvāz-ı derā²⁸⁵⁰**

[M-110a] (21) Çendī çendīn de isti^c māl olunagelür²⁸⁵¹. Ya^c nī ziyāde göñlüm bī-tāb (22) idi. Birkaç naḡme eyledüm. Zīrā cünbiş-i maḥmil²⁸⁵² āvāz-ı derāyı taḥrīk ider. (23) Bunda maḥmil nām-ı cemmāzedür ki cünbiş eylese idi derā müteḥarrik olup (24)

²⁸⁴⁰ ta^c bīri: ta^c bīr A.

²⁸⁴¹ terbiyyetüñden: terbiyyeñden A.

²⁸⁴² virdüñ: و/وا H M.

²⁸⁴³ dimek ister: -A -H -M.

²⁸⁴⁴ ḡonçe: "Ḥilāf-ı ḡuşādegī ya^c nī şābit ve sākīti ki henüz be-mertebe-i belāḡat resīde" yazılmıştır A (der).

²⁸⁴⁵ ḥoş zebānī: "Be-ma^c nā-yı telāṭṭuf. Destān-serā ya^c nī be-ḳarīne-i bülbül-i ḡülzār-ı süḥan" A(der).

²⁸⁴⁶ ammā: tā H.

²⁸⁴⁷ serāyende: ḥān H M.

²⁸⁴⁸ büküp: bugün A.

²⁸⁴⁹ me-rā: + وبه العون/Ve bihi'l-^cavn: Yardım Allāh sayesinde H.

²⁸⁵⁰ "Ümmīd-i luṭf-ı memdūḥ" M (der).

²⁸⁵¹ olunagelür: olunagelmişdür H M.

²⁸⁵² maḥmil: -A.

andan āvāz ve gūṣa²⁸⁵³ hareket resīde olurdu. Teşbihinde leṭāfet-i (25) haẓm u tevāzu¹ ma¹ lūmdur.

هر چه کردم درگذر ای صبح صافی طینتی

هر چه کفتم در پذیرای مطلع صدق و صفا

(26) Her çi kerdem der-güzer ey²⁸⁵⁴ şubḥ-ı şāfī-ṭıynetī

(27) Her çi güftem der-pezīr ey maṭla¹-ı²⁸⁵⁵ şıdk u şafā

(28) Ey şubḥ-ı şāfī-ṭıynet ne günāh itdümse ¹afv eyle ve ey maṭla¹-ı şıdk (29) u şafā ne niyāz-nāme²⁸⁵⁶-i inşādum oldısa²⁸⁵⁷ kabül eyle²⁸⁵⁸.

بیخودم وحشت طلب دیوانه ام آهو نسب

بنده ام شوکت لقب افتاده ام کردون بنا

133. (30) Bī-ḥodem vaḥşet-ṭaleb dīvāneem āhū-neseb

(31) Bendeem Şevket-laḳab üftādeem gerdün-binā²⁸⁵⁹

[V-44a]

(1) Zīrā āhū şoyundan ve vaḥşet ṭaleb idici bir bī-şu¹ūr u²⁸⁶⁰ bī-ḥodum ve (2) Şevket-laḳab bir bendeyüm ki üftāde-i [M-110b] gerdün-bināyım. Meşelā gerdün (3) gibi bir ¹aẓīm binā üftāde olsa hīç bir daḫı yirinden ḳalḳmaḳ mümkin (4) olur mı? Üftādeligüm [N-43a] anuñ gibidür.

رو یا ی من اباد اسلام خموشی می نهم

تا بکی باشد بدستم خامه کافر ما جرا

(5) Rüyā-yı men ābād-ı İslām-ı ḥamūşī mī-nihem

(6) Tābe-key bāşed be-destem ḥāme kāfir-mā-cerā²⁸⁶¹

[H-74b] (7) Ya¹ nī emniyyet-i ābād-ı İslām-ı ḥamūşīyi ḳaşd eyledüm ²⁸⁶²من سکت
cerā -mā-cerā ola kāfir-mā-i kāfir-(8) maẓmūniyla ve nice bir elümde ḥāme ²⁸⁶³سلم

²⁸⁵³ ve gūṣa: -A, derāyı H, derāyā M.

²⁸⁵⁴ der-güzer ey: der-güzārī H.

²⁸⁵⁵ maṭla¹-ı: maṭla¹ u H.

²⁸⁵⁶ nāme: nā/ - A.

²⁸⁵⁷ oldısa: oldı ise A.

²⁸⁵⁸ eyle: +ḳıṭ¹-a-güne H M.

²⁸⁵⁹ " Gerdün-binā: ¹Ālī-cenāb" A (der), "Ḳavī bünyād" M (der).

²⁸⁶⁰ u: -A.

²⁸⁶¹ Bu beyitin yanına "Nā-mücmel mu¹ annid" yazılmıştır M.

²⁸⁶²من سکت: + ففد H M.

²⁸⁶³ Men sekete selime/Susan selamettedir.

durüb-ı (9) emşâlden²⁸⁶⁴. [A-53b] Halkı âzürde itmege²⁸⁶⁵ mu'ânid-i²⁸⁶⁶ şahş hakkında
îrâd iderler²⁸⁶⁷. (10) Âmidî:²⁸⁶⁸

*Sipâh-ı fitne çu kim fırsatı kerd*²⁸⁶⁹

Sipîhr-i sifle kâfir-mâ-cerâyi

سبزه از باغ سخن می چینم و حل میکنم

تا یکی بی وسمه باشد ابروی دست دعا

135. (11) Sebze ez-bâğ-ı sühân mî-çînem ü hall mî-konem

(12) Tâbe-key bî-vesme bâşed ebrû-yı dest-i du'â

(13) Ya' nî bâğ-ı sühândan sebze-çîn olup [M-111a] hall iderüm²⁸⁷⁰. Dest-i du'â
ki (14) bir şahid-i qarîn-i icâbetdür. Anuñ cemâli bî-vesme olmağ niceye dek? (15)
Vesme râstıķ didikleridür. Ammâ 'Acemde bir nev'e sebzedür ki anı alurlar²⁸⁷¹ (16) hall
iderler ve ebrû-yı zenân u²⁸⁷² şahidâna sâyide iderler²⁸⁷³.

بیدعایت مصرع پیچیدهء رنگین من

آتشین زنجیر می بادا بفردای جزا

(17) Bî-du'âyet mışra'-ı piçide-i rengin-i men

(18) Âteşin zencir mî-bādâ²⁸⁷⁴ be-ferdâ-yı cezâ

(19)²⁸⁷⁵ Piçidelikte zencire²⁸⁷⁶ 'alâķa mülâhazasıyla ya' nî senüñ du'ânda (20)
olmayan benüm mışra'-ı piçide-i renginüm rûz-ı cezâda gülü-yı hirmânuma âteşin (21)
zencir olsun.

ارزودارمکه از بهر دوام عمر تو

از سرم تا پای کردد یک زبان تیر دعا

²⁸⁶⁴ emşâlden: emşâldendür H M.

²⁸⁶⁵ itmege: iden H M.

²⁸⁶⁶ mu'ânid: ن / - A, -H -M.

²⁸⁶⁷ iderler: olunur H M.

²⁸⁶⁸ Âmidî: imiş A, -H.

²⁸⁶⁹ kerd: د / - H.

²⁸⁷⁰ hall iderüm: Bu kelimeler nüshaya sonradan eklenmiştir M.

²⁸⁷¹ alurlar: alup H M.

²⁸⁷² zenân u: -H -M.

²⁸⁷³ sâyide iderler: sürerler H M.

²⁸⁷⁴ zencir mî-bādâ: "Nüşha: Zencir-i men bādâ" A(der).

²⁸⁷⁵ Satır "ya' nî" kelimesi ile başlamaktadır A.

²⁸⁷⁶ zencire: zencir A.

137. (22) Ārzū-dārem ki ez-behr-i devām-i 'ömr-i tu

(23) Ez-serem tā pāy gereded yek-zebān tīr²⁸⁷⁷ -i du' ā²⁸⁷⁸

(24)²⁸⁷⁹ Ümmīd iderüm ki senüñ devām-ı devletüñ için pāy-tā-ser [H-75a]

benüm tīr-i du' ām (25) yek-zebān ola [M-111b] zebāne-i tīr-i taraf-ı nāveki der-yek-zebān olalar ki hedef-i (26) icābete içinden elbet rāst geleni bulunur.

تا بود فرقی میان دوستی و دشمنی

تا فنارا میدهد کس امتیازی از بقا

(27) Tā buved farqī miyān-ı dūstī vü düşmenī

(28) Tā fenā-rā mī-dihed kes imtiyāzī ez-beḳā

(29) Kıtıç'a-güne. Tā ki miyān-ı dūstī vü düşmenī fark ola ve tā kim²⁸⁸⁰ fenādan

(30) beḳāya²⁸⁸¹ ol kimse kim²⁸⁸² imtiyāz vire.

تا که ساقی نامه خوانند از بیاض صبح عید

139. (31) Tā ki sāḳī-nāme ḥānend ez-beyāz-ı şubḥ-ı 'ıyd

[V-44b]

میکشان روزه دار دور چرخ بیوفا

(1) Mey-keşān-ı rüzedār-ı devr-i²⁸⁸³ çarḥ²⁸⁸⁴ -ı bī-vefā

(2) Mürtebiḥ bā-beyt-i evvel ma' -şānī ve tā ki²⁸⁸⁵ bāde-nüşān-ı rüzedār-ı çarḥ-ı

(3) bī-vefā [A-54a] beyāz-ı şubḥ-ı 'ıyddan sāḳī-nāme oḳıyalar ya' nī devr-i piyāleye (4) āḡāza şürü' ideler.

مدت عمر محبان تو تا روز ابد

طینت خصمت مخمر باد از کرد فنا

(5) Müddet-i 'ömr-i muḥibbān-ı²⁸⁸⁶ tu tā rüz-ı ebed

(6) Tıynet-i ḥaşmet muḥammer bād²⁸⁸⁷ ez-gerd-i fenā²⁸⁸⁸

²⁸⁷⁷ tīr: ḥayr H.

²⁸⁷⁸ "Pür derīn-maḳām be-ma' nā-yı bisyārest" A (der).

²⁸⁷⁹ Satır "ya' nī" kelimesi ile başlamaktadır A.

²⁸⁸⁰ kim: -A -H -M.

²⁸⁸¹ beḳāya: -A.

²⁸⁸² kim: ki H M.

²⁸⁸³ devr: -A.

²⁸⁸⁴ çarḥ: Bu kelimenin üzerine "Ez-devr" yazılmıştır A.

²⁸⁸⁵ ve tā ki: vaḳtā ki H M.

²⁸⁸⁶ muḥibbān: ح / خ V.

²⁸⁸⁷ bād: Bu kelime okunaklı bir şekilde tekrar yazılmıştır M.

[M-112a] (7) Mıṣra‘ -1 ṣānīde olan [N-43b] bād mıṣra‘ -1 evvele maṣrūf olmaḵ üzere (8) muḥibbānuñ ‘ömri tā rüz-1 ebed olsun ve tıynet-i ḥaṣmuñ²⁸⁸⁹ da gerd-i fenādan (9) muḥammer²⁸⁹⁰ olsun .²⁸⁹¹ وباللّٰه العون والتوفيق

[Kaside 5]

(10) Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün

بسکه جوشد شعلهء حل کرده از مینای من

شیشه را فوارهء آتش کند صهبای من

1. [A-54b] (11) Bes ki cūṣed ṣu‘ le-i ḥall kerde²⁸⁹² ez-minā-yı men

(12) Şīṣe-rā²⁸⁹³ fevvāre-i āteş koned şahbā-yı men

(13) Ya‘ nī ol ḳadar ṣu‘ le-i ḥall kerde ya‘ nī şarāb benüm²⁸⁹⁴ mināmdan [H-75b] cūṣ²⁸⁹⁵ ider ki (14) şīṣeyi fevvāre-i āteş ider. Şan‘ at-ı ḥüsn-i tekrīrūñ bir ḳısmıdır. (15)

والفوران²⁸⁹⁶ الغليان بالشدّة (16) حتى يرتمى الى العلو²⁸⁹⁷ . Zīrā ṣu‘ le-i ḥall kerde şahbādur.

مزرع من آب از خون سمندر میخورد

شعله میروید بجای لاله از صحرای من

(17) Mezra‘ -1 men āb ez-ḥün-ı semender²⁸⁹⁸ mī-ḥored

(18) Şu‘ le mī-rüyed be-cāy-ı lāle ez-şahrā-yı men

(19) Benüm mezra‘ am ḥün-ı semenderden āb-ḥordedür. Böyle [M-112b] olunca benüm şahrā-yı (20) cünūnumdan²⁸⁹⁹ lāleye bedel ṣu‘ le rüyide olur. Zīrā ḥün-ı āteşin-i (21) semenderle irvā olunmuşdur.

²⁸⁸⁸ Bu beyit ve şerhten sonra A nüshasında : Şubḥ-ı ‘ıydet çun beyāz-gerden-i minā sefid/Şām-ı a‘ dā-yı tu çun çeşm-i sāmī (?) sürmesā beyiti yer almaktadır; ancak bu beytin şerhi bulunmamaktadır.

²⁸⁸⁹ ḥaṣmuñ: ح / خ A.

²⁸⁹⁰ muḥammer: ح / خ A.

²⁸⁹¹ Ve bi'llāhi'l-‘avn ve't-tevfīḳ/Yardım ve Başarı Allāh'tandır: -A, وبه التوفيق/Ve bi'llāhi'l-‘avn: Yardım Allāh'tandır H M.

²⁸⁹² ṣu‘ le-i ḥall kerde: "Şu‘ le-i ḥall-kerde: Ya‘ nī bāde ve kināye ez-‘aşḳ u şevḳ" A(der), bu kelimelerin üzerine "iş‘ār" yazılmıştır M.

²⁸⁹³ şīṣe-rā: şīṣeī H.

²⁸⁹⁴ benüm: -M.

²⁸⁹⁵ cūṣ: ج / ح A.

²⁸⁹⁶ والفوران: + و H.

²⁸⁹⁷ Ve'l-feverānu e'l-ğaleyānu bi's-şiddeti ḥattā yertemiye ile'l-‘uluvv/Feveran demek çok şiddetli galeyandır ki ta yukarılara yükselir.

²⁸⁹⁸ semender: ر / - A.

²⁸⁹⁹ cünūnumdan: cünūnumda H.

کوشه‌ها را اشیان مرغ آتشخانه ساخت

برق عالمسوز یعنی شعله غوغای من

3. (22) Gūṣhā-rā āṣiyān-ı murğ-ı âteş-ḥāne²⁹⁰⁰ sāht²⁹⁰¹

(23) Barḡ-ı 'ālem-sūz ya' nī ṣu' le-i ḡavḡa-yı men²⁹⁰²

(24) Benüm ḡavḡamuñ ṣu' lesi ki barḡ-ı 'ālem-sūzdur. Gūṣhaları lâne-i murğ-ı (25) âteş-ḥāne eyledi.

بحر رحمت شرمسار طاعت خشک منست

ابر خیزد از سراب دامن صحرای من

(26) Baḡr-ı raḡmet ṣermsār²⁹⁰³ ṭā' at-i ḡuṣk-i menest

(27) Ebr ḡized ez-serāb-ı dāmen-i ṣaḡrā-yı men

(28) Ṭā' at-i ḡuṣk²⁹⁰⁴ ile serāb miyānında 'alāḡa mülāḡazasıyla ya' nī (29) baḡr-ı raḡmetüñe 'uṣāt-ı²⁹⁰⁵ mü'minini ḡarīḡ-i 'afv itmek lâzıme-i ḡālindendür. (30) Benüm ṭā' atümi ser-tābe-pā²⁹⁰⁶ ḡuṣk bulur. Ya' nī bir nebze-i²⁹⁰⁷ ṭā' at-i ḡālīṣe (31) bulmaz. Ser-ā-pā cürm ü ḡünāḡ bulur. Şüyide-i ḡufrān ider ammā maḡcüb olur.

[V-45a]

(1) Lāzım gelür ki dāmen-i ṣaḡrā-yı ṭā' at-i ḡuṣkum [M-113a] serābından ebr-i raḡmet (2) zuhūr eyleye.

بسکه دلنتکم زهستی چون هوا از زیر آب

خویشرا از آسمان بیرون زند دنیای من

5. [A-55a] [H-76a] (3) Bes ki dil-tengem zi-hesti çun²⁹⁰⁸ hevā ez-zir-i āb

(4) Ḥiṣ-rā ez-āsmān²⁹⁰⁹ birün zened dünyā-yı men²⁹¹⁰

(5) Vücūd-ı zāhiriden hevā zir-i ābda dil-teng olduğu gibi dil-teng (6) olmuşumdur²⁹¹¹. Benüm ta' ayyün-i şürim ki dünyām²⁹¹² andan 'ibāretdür. Verā-yı (7)

²⁹⁰⁰ murğ-ı âteş-ḥāne: Bu kelimelerin üzerine "Semender" yazılmıştır M.

²⁹⁰¹ sāht: خ / ح A.

²⁹⁰² men: Bu kelimenin yanına "Ebyāt ve eş'ār" yazılmıştır M, "ḡavḡa-yı men ya' nī ebyāt u eş'ārum" N (der).

²⁹⁰³ ṣermsār: ش / س H.

²⁹⁰⁴ ḡuṣk: ḡüsnün H.

²⁹⁰⁵ 'uṣāt: ت / ب A.

²⁹⁰⁶ ser-tābe-pā: ser-tā-pā A.

²⁹⁰⁷ nebze: ذ / د A, H.

²⁹⁰⁸ çun: çu A.

²⁹⁰⁹ āsmān: H.

²⁹¹⁰ Beyitin yanına yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

āsmānda dil-teng olmağla kendini²⁹¹³ bīrūn idüp taşra atmışdur. (8) Leṭāfet-i beyt odur ki²⁹¹⁴ böyle zīr-i ābda hevā gibi şıklan hestī ki (9) verā-yı āsmānda şıklılmış def^c -i şıket için şūret-i bürūz u ta^c ayyüne (10) zūreki²⁹¹⁵ atılan hestīden dil-tengüm dimiş olur.

انقدر از خود پشیمانم که می آید بهم
چون کف افسوس امروز من و فردای من

(11) Ān ḳadr ez-ḥod peşimānem²⁹¹⁶ ki [N-44a] mī-āyed behem

(12) Çun kef-i efsūs imrūz-ı men ü ferdā-yı men²⁹¹⁷

(13) Ol ḳadar kendūmden pişmānum ki iki kef-i efsūs [M-113b] bir yere geldiği (14) gibi ferdāmla²⁹¹⁸ imrūzum ikisi²⁹¹⁹ bir yere gelmekdedür. Nükte-i²⁹²⁰ beyt: (15) Kef-i efsūs teşbīhi^c alāḳasıyla ferdā rūz-ı ümmīd ola (16) gelmiş iken²⁹²¹ imrūzda ümmīdüm taḥallūf idüp te^c eṣṣūf idersem (17) ferdām daḫı rūz-ı te^c eṣṣūfdür dimek ister.

انقدر لبریز پیکانم که چون از خود روم
ناله عز نجیر خیزد از صدا پامن

7. (18) Ān ḳadr leb-riz-i peykānem²⁹²² ki çun ez-ḥod revem²⁹²³

(19) Nāle-i zencīr ḥizēd ez-ṣadā-yı pāy-ı men

(20) Ol ḳadar leb-riz-i peykānum ki kendūmden gidüp refṭār-ı [H-76b] bī-hūşānemde (21) ṣadā-yı pāyumdan her nāvek-i peykān birbirine ṭoḳunmağla nāle-i (22) zencīr zuhūr ider²⁹²⁴.

جوش پامال حوادث بسکه پستم کرده است
تنکزد از طول عمر جاودان پهنای من

²⁹¹¹ olmuşumdur: olmuşdur A.

²⁹¹² dünyām: dünyā A.

²⁹¹³ kendini: kendūni A.

²⁹¹⁴ odur ki: Bu kelimenin üzeri çizilip tekrar doğrusu yazılmıştır A, oldur ki H.

²⁹¹⁵ zūreki: ز / ر / ر / ز A.

²⁹¹⁶ peşimānem: Bu kelime "pişmānem" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

²⁹¹⁷ "Ya^c nī bugünümle yarınım ikisi bir yere gelüp baña kef-i efsūs olur" M (der).

²⁹¹⁸ ferdāmla: ferdāyla H.

²⁹¹⁹ ikisi: iki A.

²⁹²⁰ nükte: -H.

²⁹²¹ gelmiş iken: gelmişken N.

²⁹²² peykānem: Bu kelimenin üzerine "Peykān ḥavādiş ü cevr-i rūzgār" yazılmıştır M.

²⁹²³ ez-ḥod revem: Bu kelimelerin üzerine "Bī-hūş olam" yazılmıştır M.

²⁹²⁴ ider: +dimek olur A.

(23) Cüş-ı pā-māl-i havādiş bes ki pestem kerdeest²⁹²⁵

(24) Teng-zed²⁹²⁶ ez-ṭül-i 'ömr-i cāvidān pehnā-yı men

(25) Pehn pehnā yaşşı 'arzan yāhūd ṭülen ammā be-ṭariḳü'l-mecāz şahrā-yı 'arizü'l- (26) fezāya da itlāk olunagelmişdür²⁹²⁷. [M-114a] Nitekim pehnā-yı şahrā²⁹²⁸ pehnā-yı ān (27) zemīn dirler. Ya' nī²⁹²⁹ havādişün beni pā-māllığı cüşı ya' nī keşreti öyle (28) zīr-i pā pest [A-55b] eylemişdür ki pehnālıgum ṭül-i 'ömr-i cāvidānıyı güzerān eylemişdür²⁹³⁰.

کشت من از جویبار خاکساری خورده است
سبزه میخیزد چو کرد از دامن صحرای من

9. (29) Geşt-i men ez-cüybār-ı ḥāksāri²⁹³¹ ḥordeest

(30) Sebze mī-ḥized çu gerd ez-dāmen-i şahrā-yı men

(31) Benüm geştzārum ḥāksārlik cüybārından sīr-āb olmuşdur. İmdi²⁹³²

[V-45b]

(1) dāmān-ı şahrāmdan gerd ü ḡubārāsā sebze²⁹³³ rū-nümā olur.

مفشانند از جراحیتهای خار ارزو
کل به بالین ره خوابیده نقش پای من

(2) Mī-feşāned ez-cerāḥathā-yı ḥār-ı ārzū

(3) Gül-be-bālīn²⁹³⁴-i reh-i ḥ'ābīde²⁹³⁵ naqş-ı pāy-ı men

(4) Ya' nī benüm naqş-ı pāyum ḥār-ı ārzū cerāḥatlarından gül-be-bālīn-i reh-i ḥ'ābīdeyi (5) şaçar. Çünki ḥār-ı ārzū pāyuma ḥalīde olmuşdur²⁹³⁶. Zemīn-i iḡtirāb (6) u

²⁹²⁵ "Ya' nī ḥāşılı cüş-ı havādiş beni ol mertebe başılıp pest itmişdür ki benüm başılıgum 'ömr-i cāvidānuñ ṭülını tecāvüz itmişdür"

²⁹²⁶ Teng-zed: Bu kelime derkenara "Beyān: Teng-zed" yazılarak daha okunaklı hale getirilmiştir V(der), be-gzered A H M N.

²⁹²⁷ olunagelmişdür: olunur H, oluna M.

²⁹²⁸ şahrā: +ve H M.

²⁹²⁹ ya' nī: -H -M.

²⁹³⁰ eylemişdür: +ya' nī yaşşıyum M.

²⁹³¹ ḥāksāri: ک /- H.

²⁹³² imdi: Bu kelime iki defa yazılmıştır V.

²⁹³³ sebze: sebze-i A.

²⁹³⁴ bālīn: ب /-V, bu kelimenin altına "Yaşdıq naqşı" yazılmıştır M.

²⁹³⁵ Reh-i ḥ'ābīde ol yola dirler ki kimse gitmemiş ola" M (der), "Başılmış ve gidilmiş ve yüyürülmüş ṭariḳ ki işlek yol ta' bīr olunur" M (der).

²⁹³⁶ olmuşdur: bulmuşdur N.

iştıyākda her naqş-ı pâyumda ābile-i füşürdeden²⁹³⁷ zāhir olan (7) hūn-ı cerāhat gūyā gül-be-bālīn-i reh-i h̄'ābīdedür. Gül-i [H-77a] [M-114b] h̄'ābīde-i²⁹³⁸ (8) bālīn rāh taqdīrinde sebze-i h̄'ābīde-i reh-i gülşen dimek gibi.

عمر جاويداست هر مد نگاه حسرتم

پير آيد طفل اشك از چشم طوفانزای من

11. (9) 'Ömr-i cāvīdest her medd-i nigāh-ı ḥasretem

(10) Pīr āyed tıfl-ı ešk ez-çeşm-i tūfān-²⁹³⁹zā-yı men

[N-44b] (11) Her medd-i²⁹⁴⁰ nigāh-ı ḥasretüm bir 'ömr-i cāvīddür. Çeşm-i tūfān-ḥurūşumdan tıfl-ı (12) giryē pīr oldığı hālde zuhūr itmek lāzım geldi.

در مقام استقامت همچو شمع ایستاده ام

اب از مغز سرم خرده است خار پای من

(13) Der-maḳām-ı istikāmet hemçu şem' 'īstādeem²⁹⁴¹

(14) Āb ez-mağz-ı serem ḥordest²⁹⁴² ḥār-ı pāy-ı men

(15) Maḳām-ı istikāmetde şem' gibi²⁹⁴³ 'īstādeyüm. Zīrā ḥār-ı ḥalīde-i pâyum (16) mağz-ı serümden āb içmişdür. Vāqı' en ḥār-ı²⁹⁴⁴ ḥalīde-i pā tā mağza dek (17) resān olsa²⁹⁴⁵ istikāmetden ğayra²⁹⁴⁶ çāre var mıdur?

سير عالمر ا بيك كردش کند نظاره م

سرمه از خورشيد دارد دیدهء بينای من

13. (18) Seyr-i 'ālem-rā be-yek gerdiş koned nezzārem²⁹⁴⁷

[M-115a] (19) Sürme²⁹⁴⁸ ez-ḥürşīd dāred dīde-i bīnā-yı men²⁹⁴⁹

(20) Benüm nezzārem bir gerdişde 'ālemi seyrān ider. Zīrā dīde-i bīnāmuñ (21) sürmesi ḥürşīddendür. Ma'-hazā ḥürşīd nūr-ı nezzāreyi (22) maḥv ider. Ammā

²⁹³⁷ füşürdeden: efsürdeden H.

²⁹³⁸ h̄'ābīde-i: h̄'ābīden-i H.

²⁹³⁹ tūfān: ن /- A V.

²⁹⁴⁰ medd: ḳadd A.

²⁹⁴¹ 'īstādeem: 'īstādeim H M.

²⁹⁴² ḥordest: Bu kelime "ḥordeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

²⁹⁴³ gibi: -H -M.

²⁹⁴⁴ ḥār: çār H.

²⁹⁴⁵ olsa: ola A.

²⁹⁴⁶ ğayra: ğayrı A H.

²⁹⁴⁷ nezzārem: nezzāreem A H.

²⁹⁴⁸ sürme: Bu kelimenin üzerine "Feyz" yazılmıştır M.

²⁹⁴⁹ "Benüm dīdem ḥürşīdden feyz almışdur. Zīrā ḥürşīd daḥı günde bir kerre 'ālemi seyr ider" M (der).

hürşīdden [A-56a] kuhl yapılmak lâzım gelse hâşiyet-i seyr-i (23) ‘âlem be-yek gerdiş lā-şübhe anda mevcūd olurdu.

قلزم عجزم که موج خاکساری میزنم
سایه افتاده من عنبر دریای من

(24) *Ḳulzüm-i ‘aczem ki mevc-i ḥāksārī mī-zenem*

(25) *Sāye-i üftāde-i men ‘anber-i deryā-yı men*²⁹⁵⁰

(26) Ya‘nī kendüm deryā-yı ‘acz u mevcüm za‘f ve ḥāksārīdür²⁹⁵¹. [H-77b]

Böyle olunca (27) sāye-i üftādem ‘anber-i deryā-yı ‘aczümdür. Leṭāfet²⁹⁵²-i beyt:²⁹⁵³ Deryādan (28) çıkan ‘anber siyāh-gün olur. Deryā-yı Hind sevāhillerinde²⁹⁵⁴ (29) bulunur görülmüştür.

منت خشکم زاب چشمه آینه نیست

چون پر طوطیست سبز از خویش سر تا پای من

15. (30) *Minnet-i ḥuşkem zi-āb-ı çeşme-i āyīne nīst*

(31) *Çun per-i tūṭīst sebz ez-ḥ’işser-tā-pāy-ı men*²⁹⁵⁵

[V-46a]

(1) Āb-ı çeşme-i āyīneden baña minnet-i ḥuşk [M-115b] yokdur. Ya‘nī minnet-i ḥuşk-ı (2) āb-ı çeşme-i āyīneyi çekemem. Per-i tūṭī gibi ben ser-tā-pāy²⁹⁵⁶ sebz ü nemā- (3) dīdeyüm²⁹⁵⁷. Sebz şude ve sebzī-dīde ve sebzī dāred ḍurüb-ı emşālden²⁹⁵⁸. (4) Ṭarī²⁹⁵⁹ şude ve ṭarāvet-dīde ve neşv ü nemā dāred ma‘nālarında isti‘ māl (5) olunagelür.

بی مشام و بی بصیرت چیدن و دیدن توان

همچو رنگ و بوی گل پنهان من پیدای من

(6) *Bī-meşāmm ü bī-başıret çīden ü dīden tevān*²⁹⁶⁰

(7) *Hemçu reng ü*²⁹⁶¹ *būy-ı gül pinhān-ı men*²⁹⁶² *peydā-yı men*

²⁹⁵⁰ "Sāye-i üftādelik deryā-yı vücūduma ‘anber gibi maḳbūl olmuştur" M (der).

²⁹⁵¹ ḥāksārīdür: ḥāksārīden N.

²⁹⁵² leṭāfet: luṭf M.

²⁹⁵³ beyt: +der A.

²⁹⁵⁴ sevāhillerinde: sāhillerinde H.

²⁹⁵⁵ "Beni gūyā itmek için bir āyīne-rū maḥbūbuñ minnet-i ḥuşkın çekmem. Zīrā benüm gūyālīgum zātīdür bir tūṭīnūñ sebz olması gibi" M (der).

²⁹⁵⁶ pāy: pā H M.

²⁹⁵⁷ dīdeyüm: dīdem A.

²⁹⁵⁸ emşālden: +ve A, emşāldendür M.

²⁹⁵⁹ ṭarī: ve ṭarāvet A.

²⁹⁶⁰ dīden tevān : Bu kelimelerin üzerine "Taḥayyül eyle" yazılmıştır M.

(8) Reng bī-meşamma bŷy bī-başara nāzırdur²⁹⁶³ ve²⁹⁶⁴ başiret başar ma' nāsına²⁹⁶⁵. (9) Ya' nī reng ü²⁹⁶⁶ bŷy-ı gül gibi peydā ve pinhānumı bī-meşamm ve bī-başiret (10) çiden ve dīden mümkün olur²⁹⁶⁷. Dīden peydāya çiden pinhāna (11) nezāretle pinhānı²⁹⁶⁸ bŷy-ı gül gibi bī-başar ve başiret-i çide²⁹⁶⁹ [N-45a] ya' nī (12) hişşe-yāb-ı zevk olmuş ve peydā-yı²⁹⁷⁰ reng-i gül gibi ' adīmü's-şämme (13) idrākine dest-res bulmuş olmağ mümkün olur.

چون چراغ کاروان از ریک روغن میکشم
روشنست از کرد کلفت خلوت شبهای من

17. (14) Çun çerāğ-ı kārṵān ez-rīg-i revgān mī-keşem

[H-78a] [M-116a] (15) Rūşenest ez-gerd-i külfet ḥalvet-i şebhā-yı men

(16) Çerāğ-ı kārṵāniyān²⁹⁷¹-ı şeb-i tārike anuñ revgānı sefidī-i rīg-i (17) revāndandur. Ben daḥı anuñ gibi revgān-ı çerāğumı sepīdī-i rīgden (18) çekerüm ya' nī iderüm. İmdi benüm gicelerimüñ ḥalveti gerd-i (19) külfetden 'ārī²⁹⁷² ve²⁹⁷³ rüşendür. Vākı' en [A-56b] rīg-i sefidde gerd ü gubār-ı (20) ḥāk olmaz.

شبم کلزار من آب از کداز تشنه کیست
چشمهء خورشید کردد خشک از استغناى من

(21) Şebnem-i gülzār-ı men āb ez-güdāz²⁹⁷⁴-ı teşnegīst

(22) Çeşme-i hürşīd gerded ḥuşk ez-istignā-yı men²⁹⁷⁵

²⁹⁶¹ ü: -A -H.

²⁹⁶² men: ن / ی H.

²⁹⁶³ reng bī-meşamma bŷy bī-başara nāzırdur: reng bī-bŷy bī-nāzırdur H.

²⁹⁶⁴ ve: -H.

²⁹⁶⁵ ve başiret başar ma' nāsına: -A.

²⁹⁶⁶ ü: -H.

²⁹⁶⁷ olur: oldı H.

²⁹⁶⁸ pinhānı: pehnā-yı A.

²⁹⁶⁹ çide: ḥande H.

²⁹⁷⁰ peydā-yı: peydāsı M.

²⁹⁷¹ kārṵāniyān: +ki H.

²⁹⁷² 'ārī: 'ārīdür A.

²⁹⁷³ ve: -A.

²⁹⁷⁴ güdāz: ج / د A.

²⁹⁷⁵ "Benüm gülzārum şebnemi teşneliginden erimişdür. Böyle iken istignā-yı kemāl oldıgım görüp çeşme-i hürşīd istignāsına ḥayretten ḥuşk olmuşdur" M (der).

(23) Benüm gülzārīmuñ²⁹⁷⁶ şebnemi²⁹⁷⁷ güdāziş²⁹⁷⁸-i teşnegīden ābdur²⁹⁷⁹. İmdi çeşme-i (24) hūrşīd benüm istiğnāmdan huşk olur. Vāqı' en bu zebān-zed-i (25) halkdur ki fülān şey 'i gördükde kırıyağaldı dirler.

عقدہ ام از ناخن تدبیر کردد سخت تر
میشود از آب سوزن سبز خار پای من

19. (26) 'Ukdeem ez-nāhun-ı tedbīr gerded sahtter²⁹⁸⁰

(27) Mī-şevēd ez-²⁹⁸¹āb-ı süzen sebz hār-ı pāy-ı men²⁹⁸²

(28) Benüm 'ukde-i müşkilātum nāhun-ı tedbīrden hāl olacağ iken dağı (29) ziyāde saht u muhkem olur. Meşelā hālīde- [M-116b] pā olan hāri (30) süzen ile çıkarmak murād eylesem āb-ı süzenden neşv ü nemā bulup (31) gönle şūr-ı payumda²⁹⁸³ saht u metin ü muhkemter olur²⁹⁸⁴.

[V-46b]

روزکاری شد که چون برق و کیا پیچیده اند
جوش استغناى حسن و مغز استیلاى من

(1) Rūzgārī²⁹⁸⁵ şud ki çun barç u²⁹⁸⁶ giyā piçideend

(2) Cūş-ı istiğnā-yı hūsn ü mağz-ı istilā-yı men

(3) Ya' nī bir müddet oldı ki barç ve giyāh gibi ifrāt-ı istiğnā-yı hūsn ile (4) benüm [H-78b] istilā-yı şarf²⁹⁸⁷ ve isti' āb-ı bahtum²⁹⁸⁸ birbirine piçide oldılar²⁹⁸⁹.

نشأ ام دارد جنون درجیب و سودا در بغل
داده اند از رنك لیلى بادهء حمراى من

21. (5) Neş'eem dāred cünün der-ceyb ü²⁹⁹⁰ sevdā der-bağal

²⁹⁷⁶ gülzārīmuñ: ز /ر H.

²⁹⁷⁷ şebnemi: + ki A.

²⁹⁷⁸ güdāziş: ز /ر A.

²⁹⁷⁹ ābdur: āb M.

²⁹⁸⁰ sahtter: saht-rā A.

²⁹⁸¹ ez: ز /ر V.

²⁹⁸² "Hār-ı pāyum āb-ı süzenden neşv ü nemā bulur. Hār çıkmağ nerede qaldı" M (der).

²⁹⁸³ payumda: yaymada H.

²⁹⁸⁴ 28, 29, 30, 31. satırlar A nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī çeşm-i hasūduñ körligi 'uhdesinden [. . .] bīrūn olabilürüm. Zīrā ferş-i rāhum ef'ī ve pāyum mevc-i zümürürd. Yağīnen haţtıyla olan nüshada āyem bīrūn ez-hod taşhīh olunmuşdur"

²⁹⁸⁵ rūzgārī: Bu kelimenin üzerine yazılan kelime silinmiş olduğundan okunamadı M.

²⁹⁸⁶ u: -H.

²⁹⁸⁷ istilā-yı şarf: "Minhü: İstī' āb baht-ı şarf ma' nāsına" V (der), istiğnā-yı şarf M.

²⁹⁸⁸ bahtum: baht şarf ma' nāsına ya' nīistī' āb-ı bahtum N.

²⁹⁸⁹ Bu beyit ve şerhi A nüshasında yer almamaktadır.

(6) Dādeend ez-reng-i Leylā bāde-i ḥamrā-yı men²⁹⁹¹

(7) Benüm neş'emüñ cünün ceybinde ve sevdā zīr-i bağalındadır. Kemāl-i muḳārenet (8) ü tehīden²⁹⁹² bu gūne ta'bir iderler²⁹⁹³. Ya'nī neş'em şarf-ı cünündür. (9) İmdi benüm bāde-i yāḳūt-reng-i seyyālemi reng-i Leylādan virmişlerdür. (10) Leṭāfet-i beyt: Bāde reng-i Leylādan olunca sıyeh-mest oldı²⁹⁹⁴. (11) Aşlā kendiden şu'urı olmayan [N-45b] gök zürnā ḳanzile²⁹⁹⁵ dirler²⁹⁹⁶.

پاك دامانی عروس خلوت ارای منست

باغ خلد عصمت مريم بود حورای من

[M-117a] (12) Pāk-dāmānī 'arūs-ı ḥalvet-ārā-yı menest

(13) Bāğ-ı ḥuld-ı 'işmetem Meryem buved ḥavrā-yı men²⁹⁹⁷

(14) Pāk-dāmenlik 'arūs-ı ḥalvet-i ārāyışümdür ve bāğ-ı ḥuld-ı 'işmetün²⁹⁹⁸ ḥūrīsi²⁹⁹⁹ (15) Meryem-i 'azrādur.³⁰⁰⁰

کورئ چشم حسودانم برون از خود که هست

فرش راهم افعی و موج زمرد پای من

23. (16) Kūrī-i çeşm-i ḥasūdānem birün ez-ḥod ki hest³⁰⁰¹(17) Ferş-i rāhem ef'ī vü mevc-i zümürüd pāy-ı men³⁰⁰²

(18) Ya'nī çeşm-i ḥasūduñ körlüğü 'uhdesinden bi-nefsihi birün ola (19) bilür³⁰⁰³. Zīrā ferş-i rāhum ef'ī ve pāyum mevc-i zümürüddür. Yaḳīnen ḥaṭṭıyla (20) olan nüshada āyem birün ez-ḥod taşhīḥ olunmuşdur³⁰⁰⁴.

²⁹⁹⁰ ü: -H.

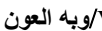
²⁹⁹¹ A nüshasında bu beyit ve şerhi bulunmamaktadır.

²⁹⁹² tehīden: H.

²⁹⁹³ iderler: ider H.

²⁹⁹⁴ oldı: +sıyeh-mest H M

²⁹⁹⁵ "Ḳanzile" V (der).

²⁹⁹⁶ dirler: + /Ve bihi'l-^cavn: Yardım Allāh sayesinde M.

²⁹⁹⁷ Bu beyit ve şerhi A nüshasında bulunmamaktadır.

²⁹⁹⁸ 'işmetün: 'işmetimün H.

²⁹⁹⁹ ḥūrīsi: H.

³⁰⁰⁰ azrādur: "Beyān: 'Azrādur" şeklinde tekrar yazılarak kelimenin kolay okunması sağlanmıştır V(der).

³⁰⁰¹ "Kūrī-i çeşm-i ḥasūdānem me-rā perver ki est/Ferş-i rāh-ı ef'iyān mevc-i zümürüdhā-yı men" M (der), "perver" kelimesinin üzerine de "ya'nī felek" yazılmıştır M (der).

³⁰⁰² Bu beyit ve şerhi A nüshasında bulunmamaktadır.

³⁰⁰³ olabilür: olabilürüm H M.

³⁰⁰⁴ "Minhü: Yaḳīnen merḥüm üstādımız idi" V (der).

کنجهای نیستی را پاسبائی میکنم
بیضهء عنقا بود دندان اژدرهای من

(21) Genchā-yī nīstī-rā pāsbānī mī-konem

(22) Beyza-1 ' anḳā buved dendān-1 ejderhā-yī men

[H-79a] (23) Yoḳlūḳ ḥazīnelerine pāsbānlıḳ iderüm. Benüm ḳufl-i ḥazīne-i genc-i³⁰⁰⁵ (24) nīstī olan dendān-1 ejderhām³⁰⁰⁶ beyza-i ' anḳādur. Zīrā genc-i nīstīdür.

نیستم دلگیر از کنج قناعت چین مگو
اینکه میخود از جبین بوریا فرسای من

25. (25) Nīstem dil-gīr ez-künc-i ḳanā' at ḳīn me-gū

(26) Īn ki mī-ḥod³⁰⁰⁷ ez-cebīn-i būriyā-fersā-yī men³⁰⁰⁸

[M-117b] (27) Künc-i ḳanā' atden dil-gīr degilüm. Benüm būriyā-fersālīgümüñ cebīninden nümūdār (28) olana ṣaḳın³⁰⁰⁹ ḳīn dime. Zīrā dil-gīr degilüm ki būriyā-fersālīḳdan (29) ḳīn-i cebīn itmiş olam³⁰¹⁰.

صافی طینت چنان دارم که دیدن میتوان
عکس نقش بوریا زآینهء سیمای من

(30) Şāfī-ṭıynet ḳunān dārem ki dīden mī-tevān

(31) ' Aks-i naḳş-ı būriyā z'āyīne-i sīmā-yī men

[V-47a]

(1) Ya' nī öyle şāfī-ṭıynetüm vardur ki āyīne-i sīmā-yī rüyumdan (2) naḳş-ı būriyā ' aksini görmek mümkündür. Erbāb-ı faḳr u fenādan (3) olduḳlarını ne rengīn ta' bīr buyurdılar³⁰¹¹ raḥmetu'llāhi ' aleyh³⁰¹².

چون رقم زیر نهال خامهء خود خفته ام
سایهء طوبی نخواهد همت والای من

27. [A-57a] (4) Çun raḳam zīr-i nihāl-i³⁰¹³ ḥāme-i ḥod ḥofteem

(5) Sāye-i Ṭübā ne-ḥāhed himmet-i vālā-yī men

³⁰⁰⁵ genc: -A.

³⁰⁰⁶ ejderhām: ejdehām H.

³⁰⁰⁷ mī-ḥod: bī-ḥod H.

³⁰⁰⁸ "Ḳıı' a" M (der).

³⁰⁰⁹ ṣaḳın: -M.

³⁰¹⁰ olam: olayum A.

³⁰¹¹ buyurdılar: buyurlar H.

³⁰¹² raḥmetu'llāhi ' aleyh: -M.

³⁰¹³ nihāl: nihād H.

(6) Raqam gibi zîr-i lîne-i kilik-i belâgat-meşhûnumda h'âbîde-nâzum. Benüm
(7) himmet-i 'âliyem sâye-i Tübâ istemez. Sipeh-sâlâr-ı kişver-i nâzik- (8) hayâlân
oldukların³⁰¹⁴ dağı ne hoş ta' bîr ile edâ buyurdılar rahmetu'llâhi 'aleyh³⁰¹⁵.

بسکه کشتم کرم خاموشی شدم غرق عرق
بادزن میخواهد از تحریک لب کویای من

[M-118a] (9) Bes ki geştem germ-i hāmūşî şudem ğarq-ı 'araq

(10) Bād-zen mî-h'âhed ez-taḥrîk-i leb³⁰¹⁶ gūyā-yı men

[H-79b] (11) Ya' nî ziyâde germ-i hāmūş olduğumdan ğarq-ı 'araq oldum.
Benüm (12) gūyendem taḥrîk-i lebden bād-zen ister. Zîrâ germ-i hāmūşîden (13) ğarq-ı
'araq olmuştur. Gūyā olsa taḥrîk-i lebden bād-zen (14) kāfîdür.

مطلع دیگر کنم انشا که گردد تا بحشر
افتخار دودمان کلك معنی زای من

29. (15) Maṭla' -ı [N-46a] dîġer konem inşâ ki gereded tâbe-ḥaşr

(16) İftihâr-ı dūdman-ı kilik-i ma' nâ-zâ-yı men

(17)³⁰¹⁷ Bir maṭla' dağı inşâ³⁰¹⁸ ideyüm ki benüm kilik-i ma' nâ-zâyum qabâ 'iline
tâ (18) rûz-ı ḥaşr bâ 'iş-i iftihâr ola³⁰¹⁹.

شام من مشکین سواد سایهء مینای من
صبح من موج صفای گوهر دریای من

(19) Şâm-ı men müşġîn-sevâd-ı sâye-i mînâ-yı men³⁰²⁰

(20) Şubḥ-ı men mevc-i şafâ-yı gevher-i³⁰²¹ deryâ-yı men³⁰²²

(21) Benüm şâmuñ sâye-i mînâmuñ müşġîn sevâdî³⁰²³ ve şubḥum benüm
deryâmuñ gevherinüñ (22) mevc-i şafâsıdır.

³⁰¹⁴ oldukların: olduklarını H.

³⁰¹⁵ rahmetu'llâhi 'aleyh: -A, + رحمة واسعة /Raḥmeten vâsi' aten: Allâh'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun. M, 'aleyhi'r-raḥme N.

³⁰¹⁶ leb: -H.

³⁰¹⁷ Satır "ya' nî" kelimesiyle başlamaktadır H.

³⁰¹⁸ inşâ: inşâd A.

³⁰¹⁹ ola: olur M.

³⁰²⁰ "Mînâ-yı vücuduñ sâyesinden murâd hâme-i 'abîr-efşândur" M (der).

³⁰²¹ gevher: Bu kelimenin üzerine "vücüd" yazılmıştır M.

³⁰²² "Şubḥ gül şâm mey" A (der).

³⁰²³ sevâdî: sevâ-yı H.

ان خودارا شاهد خلونکه ضعفم که هست

کردش رنگ حنا خلخل دست و پای من

31. [M-118b] (23) Ān ḥod-ārā šāhid-i ḥalvetgeh-i za' fem ki hest

(24) Gerdiş-i reng-i ḥinā ḥalḥal-ı dest ü pây-ı men

(25) Ol ḥod-ārā šāhid-i ḥalvet³⁰²⁴geh-i za' fum ki devre-i reng-i ḥinnā dest ü pâyūñ³⁰²⁵ (26) ḥalḥalıdur.

میشود کرد یتیمی کردباد اسا بلند

بسکه افتاده است غلطان کوهر یکتای من

(27) Mī-şevēd gerd-i yetimī gird-³⁰²⁶bādāsā³⁰²⁷ būlend³⁰²⁸

(28) Bes ki üftādest³⁰²⁹ ḡalṭān-gevher-i yek-tā-yı men³⁰³⁰

[A-57b] (29) Ol ḡadar benüm zātum³⁰³¹ gevher-i yek-tā-yı³⁰³² ḡalṭān olmışdur ki gird-bād-ı³⁰³³ ḡalṭideveş (30) gerd-i yetimī āsumān-res³⁰³⁴ olmışdur. Būlendī-i ḡadr ü bahāların imā iderler.

بارها از جوی بار یک تعلق جسته ام

33. [H-80a] (31) Bārḥā ez-cūybār³⁰³⁵-ı yek-ta' alluḡ cūsteem

[V-47b]

تر نشد از آب سوزن دامن عیسیای من

(1) Ter ne şud ez-āb-ı sūzen dāmen-i 'İsā-yı men

(2) Defa' ātle cūybār³⁰³⁶-ı yek-ta' alluḡdan perende-zen³⁰³⁷-i tecrīd oldum. Benüm dāmān-ı (3) 'İsī-i teferrūdüm āb-ı sūzenden ruṭūbet-pezīr³⁰³⁸-i ta' alluḡ olmadı.

³⁰²⁴ ḥalvet: ل / - A.

³⁰²⁵ pâyūñ: pâyumuñ A H.

³⁰²⁶ gird: د / -H.

³⁰²⁷ āsā: āb A.

³⁰²⁸ Bu mısraın yanına yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M.

³⁰²⁹ üftādest: Bu kelime "üftādeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

³⁰³⁰ "Benüm ebyāt u eş' arum ol ḡadar 'ālemi devr idüp ḡalṭān olmışdur ki kendinüñ gerd ü yetimligi [. . .] gibi būlend olur. Ḥāşılī 'ālī-rütbe ve mu' teber olmışdur" M (der).

³⁰³¹ zātum: +ki N.

³⁰³² yek-tā-yı: yek-tāsı H.

³⁰³³ ol ḡadar benüm zātum gevher-i yek-tā-yı ḡalṭān olmışdur ki gird-bād-ı: Bu cümle, A nüshasında derkenara yazılıp metinde ekleneceği yere işaret edilmiştir A(der).

³⁰³⁴ res: veş H.

³⁰³⁵ bār: tār A.

³⁰³⁶ bār: tār A.

³⁰³⁷ perende-zen: per A.

³⁰³⁸ pezīr: د / د A.

ساده لوحم بسکه از نقش تعلق میکند

همچو آب از عکس از صورت کذر دیبای من

(4) Sāde-levḥem bes ki ez-naqş-ı ta^c alluḡ mī-koned

(5) Hemçu āb ez-^c aks ez-şüret güzer dībā-yı men³⁰³⁹

[M-119a] (6) Ol kadar naqş-ı ta^c alluḡdan sāde-levḥüm ki āb-ı sāde-levḥ gibi dībā-yı (7) vücūdu³⁰⁴⁰ ^c aks-i şüretten güzer eyler. Nitekim āb-ı şafvetinden nāşī her (8) şey³den nüfūz itdiği gibi.

ناز پرور کودک دامن تجریدم که بود

شیر در پستان مادر خشک از استغنائی من

35. (9) Nāz-perver kūdek-i dāmān-ı tecrīdem ki būd³⁰⁴¹

(10) Şīr der-pistān-ı³⁰⁴² māder ḥuşk ez-istiḡnā-yı men

(11)³⁰⁴³ Bir kūdek-i nāz-perver³⁰⁴⁴-i dāmān-ı tecrīdüm ki benüm istiḡnā-yı teferrūdümünden pistān-ı (12) māderümde şīr ḥuşk olmuşdur³⁰⁴⁵. Vāḡı^c en tıfl-ı rađī^c maşş-ı pistān itmese şīr (13) kesilüp gelmez olur. Ḥuşkī-i şīr bundan kināyedür³⁰⁴⁶.

شوکتتم نور چراغ دودمان فطرتم

شعلهء ادراک شمع مشهد ابای من

(14) Şevketem nūr-ı çerāḡ-ı düdmān-ı fiṭratem

(15) Şu^c le-i idrāk şem^c ³⁰⁴⁷-i Meşhed-i ābā-yı men³⁰⁴⁸

(16) Şevketüm kıble-i ĩcāduñ nūr-ı çerāḡ-ı mübāhātiyüm ve benüm ābā-yı ^c ulvīmüñ (17) şem^c -i Meşhedi şu^c le-i idrāk olmuşdur [H-80b] ³⁰⁴⁹.

شبم خورشید میخواند بفرزندى مرا

خارم اما کل به پهلو مینماید جای من

37. (18) Şebnem-i ḥürşid [N-46b] mī-ḡāned³⁰⁵⁰ be-ferzendī me-rā

³⁰³⁹ "Ben naqş-ı ta^c alluḡdan ol meretebe sāde levḥüm ki āb üzerinde olan ^c aksden güzer eylediği gibi benüm dībā-yı vücūdu³⁰⁴⁰ daḡı şuverden güzer eyler dimekdür. Nā-vücūd ki dībādan güzer-i şüret muḡāldür" M (der).

³⁰⁴⁰ vücūdu³⁰⁴⁰: vücūd H.

³⁰⁴¹ "Dāmān-ı tecrīdden nāz ile beslenmiş bir tıflum ki ben" M (der).

³⁰⁴² pistān: پ /- A.

³⁰⁴³ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır H.

³⁰⁴⁴ perver: perveriz A.

³⁰⁴⁵ olmuşdur: olur M.

³⁰⁴⁶ kināyedür: kināye ola M.

³⁰⁴⁷ şem^c: ش / س H.

³⁰⁴⁸ Beyitin yanına yazılanlar oldukça silinmiş olduğundan okunamaz durumdadır M.

³⁰⁴⁹ olmuşdur: +Meşhedi şu^c le-i idrāk olmuşdur H.

(19) Hārem ammā gül-be-pehlū mī-nümāyed cāy-ı men

[M-119b] (20) Şebnem-i hürşid benî oğulluğına³⁰⁵¹ kabûl itmişdür. Hārum ammā benüm mekânım gül-be- (21) pehlū görünür. Gül-be-pehlū ta^c bîrdür. Anuñ yiri fülân yirde yaraşur (22) dirler o ma^c nāya müsta^c meldür³⁰⁵².

جوهرم از من بود تقسیم جسم و جنس و فصل

کلبن دیگر بود هر جزوی از اجزای من

[A-58a] (23) Cevherem ez-men buved taḫsīm³⁰⁵³ cism ü cins³⁰⁵⁴ ü faşl³⁰⁵⁵

(24) Gülbün-i³⁰⁵⁶ dīger buved her cüzvī ez-eczā-yı men³⁰⁵⁷

(25) Cism ve cins³⁰⁵⁸ ve faşl³⁰⁵⁹ benden taḫsīm olunan bir cevherüm. Gūyā eczā-yı (26) vücūdumdan her cüzv bir gül-bün-i dīgerdür. İm^c ān olsa³⁰⁶⁰ eczā-yı güle muḫassim-i (27) gülbün olur. Cevher daḫı cism ve cins ve faşla³⁰⁶¹ gül-bün maḫāmındadır.

خانه زاد کوچهء موج دم آهو منم

وحشت اباد بیابان مولد و مأوی من

39. (28) Hāne-zād-ı kūçe-i mevc-i rem-i āhū menem

(29) Vaḫşet-ābād-ı beyābān mevlid ü³⁰⁶² me^ʔvā-yı men³⁰⁶³

(30)³⁰⁶⁴ Ben mevc-i rem-i āhū kūçesi hāne-zādıyım. Vaḫşet-ābād-ı beyābān me^ʔvā (31) ve mevlidümdür³⁰⁶⁵.

[V-48a]

³⁰⁵⁰ mī-ḫāned: mī-ḫāhed A.

³⁰⁵¹ oğulluğına: oğulluğa M.

³⁰⁵² müsta^c meldür: isti^c māl olunur M.

³⁰⁵³ taḫsīm: taḫsīm ü H.

³⁰⁵⁴ cins: ن / - A.

³⁰⁵⁵ faşl: ص / ض H.

³⁰⁵⁶ gülbün-i: küllī A.

³⁰⁵⁷ "Hāşılī ğarīb gülbünler benüm eczāmdan muḫassemdür" M (der).

³⁰⁵⁸ cins: ن / - A.

³⁰⁵⁹ faşl: ص / ض H.

³⁰⁶⁰ olsa: olunsa A H M N.

³⁰⁶¹ faşla: ص / ض H.

³⁰⁶² ü: -A -N.

³⁰⁶³ "Kūçe-bend-i dem-i āhūda doğmış bir tıflım ben" M (der).

³⁰⁶⁴ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır H.

³⁰⁶⁵ mevlidümdür: +dimek olur A, dimekdür M.

هفت پشت من زمن چون اسمانها برترند
میکند افلاک فخر از نسبت آبی من

[M-120a] (1) Heft-püšt-i men zi-men³⁰⁶⁶ çun āsmānhā berterend

(2) Mī-konend eflāk faḥr ez-nisbet³⁰⁶⁷-i ābā-yı men

(3) Āsmān-ı heft-ķıbāb-ı bālā gibi benüm de yedi zāhr-ı pederlerüm benden [H-81a] bālā-terlerdür. (4) Āsmān anlara müşābih olmağla mübāhī vü müfteḥir oldılar.

خندهء صبح قیامت همچو طفلان کشته است

خاکباز کوچه بند کلك معنى زای من

41. (5) Ḥānde-i şubḥ-ı kıyāmet hemçu tıflān geşteest

(6) Ḥāk-bāz-ı kūçe-bend-i kil-k-i ma' nā-zā-yı men³⁰⁶⁸

(7) Ya' nī ḥānde-i şubḥ-ı kıyāmet benüm kil-k-i ma' nā-zāyumuñ kūçe-bendinde ḥākle (8) oynayan eṭfāl meşābesindedür. Ya' nī ḥāmemden ser-zede-i zūhūr olan (9) eṭfāl-i mezāmīn ḥānde-i şubḥ-ı kıyāmet gibidür.

میزند جوش از رك من موج خون دوستی

جای ان دارد شود احباب من اعدای من

(10) Mī-zened cūş ez-reg-i men³⁰⁶⁹ mevc-i³⁰⁷⁰ ḥūn³⁰⁷¹-ı düstī

(11) Cāy-ı ān dāred şevēd³⁰⁷² aḥbāb-ı men a' dā-yı men³⁰⁷³

(12) Ez-fülān³⁰⁷⁴ çiz ḥūn cūşed. Meşelā ḥūn-ı gül cūşed³⁰⁷⁵ [M-120b] ḥūn-ı lāle cūş zened. (13) Ya' nī bisyār ve mübālağa vāķi' şude. Şu ma' nālarda ta' bīrdür. Ya' nī benüm (14) her reg-i a' zā-yı vücūdumdan ḥūn-ı muḥabbet³⁰⁷⁶ cūş ider. İmdi baña a' dā

³⁰⁶⁶ men: +hem A.

³⁰⁶⁷ nisbet: best A, +ü H.

³⁰⁶⁸"Kilk-i ma' nā-zāyum. Bir derece şūr ve āşūba mālīkdür ki şūr-ı kıyāmet [. . .] eṭfāl mişāl soḡaq ḥāk-bāzı meşābesindedür. Ḥāşılı benüm ḥāmemde olan şūr u āşūb yevm-i kıyāmetde yoḡdur" M (der).

³⁰⁶⁹ men: -M.

³⁰⁷⁰ mevc-i: hestī-i M, "Şaḥḥ: Ez-reg-i men mevc" M (der).

³⁰⁷¹ ḥūn: çun H.

³⁰⁷² şevēd: şevēnd A.

³⁰⁷³"Eger a' dām bile baña aḥbāb olursa muḥayyeldür. Zīrā benüm reg-i vücūdumda ḥūn-ı düstī temevvüc ider ḡayrı degil" M (der).

³⁰⁷⁴ fülān: fülānī A.

³⁰⁷⁵ cūşed: +ve M.

³⁰⁷⁶ muḥabbet: ب /- H.

(15) olan aḥbāb olmak gerektür. Hîç böyle maḥall-i farṭ-ı muḥabbetde ‘adâvet (16) çesbân olur mı³⁰⁷⁷?

کردن تسلیم دشمن را ملایم میکند
سنگ را از پنبه سازد نرم تر مینای من

43. [A-58b] (17) Gerden-i teslîm düşmen-râ mülâyim mî-koned

(18) Seng-râ³⁰⁷⁸ ez-penbe sâzed nermter minâ-yı men³⁰⁷⁹

(19) Gerden-i teslîm düşmeni mülâyim ider. İmdi benüm minâm sengi penbeden

(20) nermter³⁰⁸⁰ eyler. Gerden minâyâ seng düşmene mülâyemet penbeye râci‘ dür.

بسکه بی پروا تماشایم زمزکان دیده ام
میکشاید صد زبان بهر ملامتهای من

(21) Bes ki bî-pervâ temâşâyem zi-müjgân-ı [N-47a] dîdem³⁰⁸¹

(22) Mî-güşâyed şad-zebân behr-i melâmethâ-yı men³⁰⁸²

[H-81b] (23) Temâşâ-yı çeşm bî-pervâ degildür. Zîrâ temâşâ maḫşûd olmadıḳda müjgân (24) pervâ olur. Hâşılî [M-121a] çeşm-i temâşâ ez-müjgân pervâ dâred. Ya‘ nî ben ol ḳadar (25) temâşâ-yı bî-pervâyum ki baña müjgân-ı dîdemden yüz³⁰⁸³ zebân melâmet-güşâde (26) olur. Bu ḳadar³⁰⁸⁴ temâşâ-yı bî-pervâda ne luḫ olacaḳdur diyü³⁰⁸⁵.

نیشتن مژگان من سر در کف پا میکشد
بسکه شد از بار محنت حلقه سر تا پای من

45. (27) Nîşter-i müjgân-ı men ser der-kef-i pâ mî-keşed³⁰⁸⁶

(28) Bes ki şud ez-bâr-ı miḫnet ḫalkâ³⁰⁸⁷ ser-tâ-pây-ı men

³⁰⁷⁷ olur mı: olur demek olur A.

³⁰⁷⁸ seng-râ: seng A.

³⁰⁷⁹ "Beyt: Hâzır (ح / خ) ol bezm-i mükâfâta eyâ mest ü ğurûr/Raḫne-i seng-i siyâh penbe-i minâdandur" V (der).

³⁰⁸⁰ ter: -A.

³⁰⁸¹ dîdem: Bu kelime "dîdeem" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu, kelimenin yanına yazılan M nüshasında okunaklı değildir.

³⁰⁸² "Ya‘ nî tek u püy-ı ‘âlemi ol meretebe bî-pervâ temâşâ iderüm ki beni [. . .] için kendi çeşmüm müjgânımdan şad-zebân açup beni levim ider" M (der).

³⁰⁸³ yüz: nür H.

³⁰⁸⁴ bu ḳadar: çokdur A.

³⁰⁸⁵ diyü: -H.

³⁰⁸⁶ "Hâşılî bâr-ı miḫnet-i ‘aşḳdan ḳaddüm kemânâsâ çenber ü ḫalkâdâr-ı derd olmışdur ki eger nîşter-i müjgânımdan pâyumuñ üzerine ḫalîde olsa ṭabanımdan uç virür. Ya‘ nî kef-i pâyımdan zâhir olur" M (der).

³⁰⁸⁷ ḫalkâ: ح / خ A V.

(29) Ol kadar bār-ı miḥnetden ḳaddüm bükülüp bir ḫalka³⁰⁸⁸ mānend oldum ki kefi (30) pāyum ki zemīne mülāşık olan ṭarafıdur müjgān-ı çeşmüm püşt-i pāyumdan (31) kefine³⁰⁸⁹ uç gösterür. Vāḳı^c en püşt-i pādan bir nāvek nüfūz itse ucu

[V-48b]

(1) kefi pādan zūhūr ider.

نیستم اما فنایم را وجود دیگر است

جبر نل آید برون از بیضهء عنقای من

(2) Nīstem ammā fenāyem-rā vüçüd-ı dīgerest

(3) Cebre 'il āyed birün ez-beyza-i ' anḳā-yı men

[M-121b] (4) Vüçüd-ı Cibrīl³⁰⁹⁰ ' aleyhi's-selāmda³⁰⁹¹ olan taḫḳīḳāta mebnī ' ālem-i emrden (5) midür³⁰⁹² yoḫsa mādđi³⁰⁹³-i nūrı mıdur? Şūret-i de zūhūrı³⁰⁹⁴ (6) vüçüd-ı müteceddid midür degil midür? Hele ḫilḳat-ı zātiyye-i aşıyyeleri üzere (7) olmadıḡı zāhir. Bunda olan taḫḳīḳātdan bir nebzeyi iş' āren ḳaşdıyla³⁰⁹⁵ (8) buyururlar ki ya' nī ben³⁰⁹⁶ nīst³⁰⁹⁷-i maḫzum³⁰⁹⁸ ammā fenām içün vüçüd-ı dīger [H-82a] vardır. (9) Meşelā Cebra 'il³⁰⁹⁹ beyza-i ' anḳāmdan zūhūr ider diyü be-ṭarīḳü't-temsīl ve'l-iddi' ā (10) edā iderler³¹⁰⁰.

بسکه ضعف تن اثر نکذاشت از من غیر نام

نیست فرقی از نکین و پستر خارای من

47. (11) Bes ki za' f^{s101}-ı ten eşer ne-gzāşt ez-men ḡayr-ı nām

(12) Nīst farḳī ez-nigīn ü pister-i ḫārā-yı men³¹⁰²

³⁰⁸⁸ ḫalka: ح / خ A V.

³⁰⁸⁹ kefine: kefi N.

³⁰⁹⁰ Cibrīl: Cebre 'il A H.

³⁰⁹¹ ' aleyhi's-selāmda: ' aleyhi's-selāmdan A.

³⁰⁹² midür: +ki M.

³⁰⁹³ mādđi: me 'vā A.

³⁰⁹⁴ zūhūrı: zūhūr M.

³⁰⁹⁵ ḳaşdıyla: ḳaşd ile H M.

³⁰⁹⁶ ben: +nisbet-i M.

³⁰⁹⁷ nīst: niyyet A, nīstī-i M.

³⁰⁹⁸ maḫzum: ض / ظ A.

³⁰⁹⁹ Cebra 'il: Cibrīl M N.

³¹⁰⁰ iderler: buyururlar H.

³¹⁰¹ za' f: ض / ص V.

³¹⁰² "Şevketüñ pister-i ḫārāsınuñ vüçüdü olmayup faḳaṭ nām oldıḡı gibi" M (der).

[A-59a] (13) İfrāt-ı za‘ f-ı ten bende bir nām-ı sâdeden gayrı bir şey’ alıkomadı.

İmdi (14) nigīn ile pister-i hārāmuñ farkı yokdur.

کرده ام تیغ زبان خود بسنگ سرمه تیز

میچکد خون خموشی از لب کویای من

(15) Kerdeem tiğ-ı zebān-ı ḥod be-seng-i sūrme tiz

[M-122a] (16) Mī-çeked ḥūn-ı ḥāmūṣī ez-leb-i gūyā-yı men³¹⁰³

(17) Ya‘ nī tiğ-ı zebānı seng-i sūrme ile fesān-sūde itdüm. İmdi leb-i gūyāmdan

(18) ḥūn-ı ḥāmūṣī çekide olmaḳdadur³¹⁰⁴.

بسکه از مضمون رنگین طینت من کشته پر

جای مو بیرون رک کل آید از اعضای من

49. (19) Bes ki ez-mazmūn-ı rengin tıynet-i men gešte pür

(20) Cāy-ı mū bīrūn reg-i gül āyed ez-a‘ zā-yı men³¹⁰⁵

(21) Ol ḳadar mazmūn-ı rengin ile tıynet-i ṭab‘ um [N-47b] māl-ā-māldur ki a‘ zālarumdan (22) mū yirine³¹⁰⁶ reg-i gül bedīdār olur. Zīrā mazmūn-ı rengin idi.

دشتم از چشم غزالان یک کدوی نرکس است

باده میریزد کر افتد سایهء مینای من

(23) Deṣtem ez-çeşm-i ğazālān yek-kedū-yı nergisest³¹⁰⁷

(24) Bāde mī-rīzed ger üfted sāye-i mīnā-yı men³¹⁰⁸

(25) Nergis çeşme nāzır kedū-yı mīnāya bāde çeşm-i meste rabṭ u ta‘ alluḳ mülāḥazasıyla. (26) Ya‘ nī benüm deştüm çeşm-i ğazālāndan [H-82b] bir kedū-yı³¹⁰⁹ (27) nergis mānendidür. Kedū-yı nergis boğazı uzun şu ḳabağıdur ki meşhūrdur³¹¹⁰. [M-

³¹⁰³ "Tiğ-ı zebānum seng-i sūrme ile tiz eylemişüm. Niyāz-ı ‘alī [. . .] eger leb-i gūyāmı tiğ-ı mezbūr ile ḳaṭ‘ eylesem ḥūn-ı ḥāmūṣī seyelān idi" M (der).

³¹⁰⁴ olmaḳdadur: olmaḳdur H.

³¹⁰⁵ "Kemāl-i leṭāfet-i a‘ zāmdan" M (der).

³¹⁰⁶ mū yirine: -H.

³¹⁰⁷ nergisest: Bu kelimenin yanına yazılan M nüshasında okunaklı olmadığından okunamadı.

³¹⁰⁸"Ayyāşān-ı ‘Acem bāde için birer mevzūn ḳabaḳ peydā idüp üzerine nergis ve sā’ir şüküfe taşvīr itdürürler imiş. Vücūd-ı Şevket daḫı çeşm-i ğazālāniden nergis naḳş olunmuş bir kedūdur. ki eger [. . .] vāḳi‘ olsa bāde dökülür. Ḥāşilī vücūdı degil ‘aksi düşdüğü zemīne [. . .] ḥāşıl olur" M (der).

³¹⁰⁹ bir kedū-yı: iki defa yazılmış H.

³¹¹⁰ kedū-yı nergis boğazı uzun şu ḳabağıdur ki meşhūrdur: Bu cümle H ve M nüshasında bu beyitin serhinin ilk cümlesidir.

122b] İmdi mīnā-yı [28] bezmüm zemīne sāye-endāz olsa ol sāyeden şarāb tereşşuḥ ider. (29) Zīrā³¹¹¹ çeşm-i gāzālān mest-i kedū-yı nergis deşti idi³¹¹².

كجرويها كار من چون كردش پركار نيست

راستی پيدااست چون جدول ز نقش پای من

51. (30) Kec-revīhā kār-ı men çun gerdiş-i pergār nīst

(31) Rāstī peydāst çun cedvel zi-naqş-ı pāy-ı men

[V-49a]

(1) Kec-revīhā-yı kār-ı³¹¹³ men taqđirinde żarūret-i ḥazf³¹¹⁴-ı yā-yı izāfeti³¹¹⁵ muḳtezā (2) oldı. Ya‘nī benüm kārumuñ kec-revlikleri gerdiş-i pergār gibi degildür. (3) Naqş-ı pāyumdan cedvel gibi³¹¹⁶ toğrılıq peydā olur.

عندليبم ميچكد از بال من خون بهار

رشتهء كلدسته كردد دام و دست پای من

(4) ‘Andelībem mī-çeked ez-bāl-i men³¹¹⁷ ḥūn-ı bahār

(5) Rişte-i gül-deste gerded³¹¹⁸ dām u³¹¹⁹ dest³¹²⁰ [ü]³¹²¹ pāy-ı men³¹²²

(6) Bir ‘andelībüm ki bālümnden ḥūn-ı bahār çekide olur. İmdi dest ve (7) pāyumda olan [A-59b] dām-ı gül-desteye bend olan rişte oldığı peydā ve rüşendür.

بسكه جا كرمم درين كلشن چو از خود ميروم

كل چراغ رنگ روشن ميكند از جای من

53. (8) Bes ki cā-germem derīn-gülşen çu³¹²³ ez-ḥod mī-revem

[M-123a] (9) Gül çerāğ-ı reng rüşen mī-koned ez-cāy-ı men

(10) Ol ḳadar germ-cāyum bu gülşende ki eger kendümnden geçüp gitsem benüm cāy-ı (11) germümnden gül çerāğ-ı rengini³¹²⁴ zinde ve iḳād ider.

³¹¹¹ zīrā: -A.

³¹¹² idi: ider A.

³¹¹³ kār: -A.

³¹¹⁴ ḥazf: ح/خ A.

³¹¹⁵ izāfeti: ت /- M.

³¹¹⁶ gibi: -H.

³¹¹⁷ men: ن / ی H.

³¹¹⁸ gerded: kerd H.

³¹¹⁹ u: -A -H -M.

³¹²⁰ dest: deşt A M

³¹²¹ [ü]: ü A H.

³¹²² "Gayrı tār ile muḳayyed olmam. Bāl ü perden ḥūn-ı bahār çekide. Bense bir ‘andelībüm ki benüm dest ü pāyumda dām u bend-i rişte gül-desteden olur [. .] ile bense muḳayyed olmam" M (der).

³¹²³ çu: -H.

نیستم خاموش می آرم دو شاهد از لبم

نیستم نادان دلیل من دل دانای من

(12) Nīstem ḥāmūṣ mī-ārem dū-ṣāhid ez-lebem

(13) Nīstem nādān delīl-i men dil-i dānā-yı men

(14) Ya‘nī her ne kadar söylemez ve ḥāmūṣ görünsem³¹²⁵ de müttekellim olduğuma işte³¹²⁶ [H-83a] (15) dū-lebden iki ṣāhid-i ‘adlüm³¹²⁷ nümāyān. Zīrā leb ālet-i tekellümdendür ve ne kadar (16) ṣūret-i nādānīde³¹²⁸ teḡāfūl ve tecāhül-güne isem de nādān olmadığuma³¹²⁹ (17) delīlüm dānā-yı esrār olan dilümdür³¹³⁰.

سرنوشت من زجوش ساده لوحی روشنست

چون خط زیر نکین از صفحهء سیمای من

55. (18) Ser-nüviṣt-i men zi-cūṣ-ı sāde-levḥī rūšenest

(19) Çun ḥaṭ-ı zīr-i nigīn ez-ṣafḥa-i sīmā-yı men

(20)³¹³¹ Benüm ser-nüviṣtüm ziyāde sāde-levḥ oldıgumdan nigīn-i mücellānuñ [N-48a] zīrinde (21) olan ḥuṭūt-ı zāhire gibi rüyumda olan ḥālet ki aña sīmā ta‘bīr olunur (22) anuñ ṣafḥasından³¹³² rūšen u hüveydādur.

میکنند از موج خجالت سبز کوه طوررا

نو بهار افشانی کک تجلی زای من

(23) Mī-koned ez-mevc-i ḥaclet sebz³¹³³ kūh-ı Ṭūr-rā

(24) Nev-bahār-efṣānī-i kilik-i tecellī-zāy³¹³⁴-ı men

(25) Tecellī-zāy³¹³⁵ zā-yı mu‘ceme ile ki zāhirdür³¹³⁶ yāḥūd³¹³⁷ rā-yı mühmele ile rāyetden (26) muḥaffef ve mürekkeb ve sebz bunda ne kadar kūhsāra çesbān-ı lafz ise (27) siyāh ma‘nāsına. Zīrā Ṭūr-ı tecellī ki eşmed ta‘bīr olunan kūhdur. Tāb-ı (28)

³¹²⁴ çerāğ-ı rengīni: çerāğ rengini M.

³¹²⁵ görünsem: görünürsem A.

³¹²⁶ işte: -H.

³¹²⁷ ‘adlüm: ‘ālem A, okunaklı olmadığı için derkenara tekrar yazılmıştır V(der).

³¹²⁸ nādānīde: nā-dīde A.

³¹²⁹ olmadığuma: olduğuma A.

³¹³⁰ dilümdür: +dimek olur A, "dilümdür" N (der).

³¹³¹ Satır "ya‘nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³¹³² ṣafḥasından: ṣafḥasında M.

³¹³³ sebz: sebze M.

³¹³⁴ zāy: rāy H.

³¹³⁵ zāy: rāy A H M

³¹³⁶ zā-yı mu‘ceme ile ki zāhirdür: -A -H -M.

³¹³⁷ yāḥūd: -A -H -M.

tecellīden yanup sevād giymişdür³¹³⁸. [M-123b] Çünkü mazhar-ı tecellī oldı. Fahr-ı ‘ālem (29) şalla'llāhu³¹³⁹ ‘aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri mübārek dīde-i tecellī-dīdelerine (30) iktiḥāl ve anuñla ümmetine emr ve³¹⁴⁰ 3141 *عليكم بالاثمد فانه يجلو البصر* buyurdılar. (31) Sebzūñ sevād ma‘nāsına isti‘mālī -. Qāsım³¹⁴³dur³¹⁴² *اكث من ان يحصى* Ḥorāsānī.³¹⁴⁴

[V-49b]

(1) *Zi-dil-keş gönçehā-yı nā-güşūde*

[H-83b] *Hezārān sebz teh-i gül-gün nümūde*

[A-60a] (2) siyeh-çerde maḥbūb ma‘nāsına. Diğer Hātifī:³¹⁴⁵

Dıraḥtān-ı sebzeş heme (3) dil-pesend

Çu sebzān ra‘nā-yı bālā-bülend

yine siyeh-çerde maḥbūb-ı (4) bālā-ḳadd dimekdür³¹⁴⁶. Dıraḥtān-ı sebzden³¹⁴⁷ soñra sevād ve esmer ma‘nāsına (5) sebzānı ne ra‘nā isti‘māl eyledi. Beyt-i Şevket daḥı bi-‘aynihi böyledür. (6) Ammā nükte yiri şu³¹⁴⁸ ma‘nā ile mülāḥazaları olmış ki çünkü benüm ḥāme-i (7) tecellī-i ‘ālemüm nev-bahār-efşānlığı Ṭūrī hacīl idüp sūzān-ı tecellī ve (8) siyāh iken tecellī-i ‘ālem ben degilüm. Ḥāme-i Şevketdür diyü³¹⁴⁹ tekrār sebz olup (9) yeşerdi³¹⁵⁰ demek olur ve i ‘ālem olan (10) -tecellīYa‘nī benüm *وبه العون*³¹⁵¹. kilkimūñ nev-bahār-efşānlığı kuhsār-ı Ṭūrī³¹⁵² mevc-i ḥacletden sebz (11) ider. Ya‘nī

³¹³⁸ giymişdür: ك / - A.

³¹³⁹ şalla'llāhu: +Ta‘ālā H M.

³¹⁴⁰ *عليكم*: ی / - A.

³¹⁴¹ Ve ‘aleyküm bi'l-işmidi fe'innehu yeclu e'l-başara/Size sürme kullanmanızı tavsiye ederim. O gözü parlatır (Hadis: Ebû Dâvud et-Tayâlisî IV, 401-2).

³¹⁴² Ekşeru min en yuḥşā/Sayılamayacak kadar çok.

³¹⁴³ -dur: -A -H -N.

³¹⁴⁴ Ḥorāsānī: +güfteest A.

³¹⁴⁵ Hātifī: +güfteest A.

³¹⁴⁶ yine siyeh-çerde maḥbūb-ı bālā-ḳadd dimekdür: -A.

³¹⁴⁷ dıraḥtān-ı sebzden: -A.

³¹⁴⁸ şu: -H.

³¹⁴⁹ diyü: diyü diyü H.

³¹⁵⁰ yeşerdi: د / - H.

³¹⁵¹ Ve bihi'l-‘avn/Yardım Allāh sayesinde: -H -M.

³¹⁵² Ṭūrī: Ṭūr H.

ḥaḳīḳatde yeşerdür. Zīrā tecellī-i³¹⁵³ ʿalem ḥāme-i Şevketdür ki (12) nev-bahār-efşānlık itmişdür. Tecellī-zāy tecellī³¹⁵⁴ ibdāʿ idici maʿ nāsına da (13) olsa maʿ nā şaḥīḥ olur³¹⁵⁵.

لاله های طوررا چنبد بتابوت کلیم

چون بیرون از استین اید ید بیضای من

57. (14) Lālehā-yı Tūr-rā çined be-tābūt-ı Kelīm³¹⁵⁶

(15) Çun bīrūn³¹⁵⁷ ez-āstīn āyed yed-i beyzā³¹⁵⁸-yī men

[M-124a] (16) Yaʿ nī tābūt-ı Kelīmde olan lālehā-yı Tūr ki şükūfehā-yı āteş-[N-48b] gūne-i (17) envār-ı tecellīdür ve tābūt-ı Kelīmden murād³¹⁵⁹ و خر موسی i Kelīmdür. Lāle ve şükūfe -i ḥāzret-ʿ unşurī³¹⁶¹-i şūrī-medlūlyla (18) taʿ ayyūn³¹⁶⁰ صعيفا ārāyış-i (19) tābūt olagelmışdür. Aña bināen bu gūne edā eylediler. Ḥulāşa-i maʿ nā: (20) Be-ḥarīḳu iddiʿ āt [H-84a] ü'l mecāzī benüm yed-i beyzā-yı ḥaḳāʾiḳ-i teʾyīdüm āstīn-i (21) taʿ ayyūn-i şūrīden bīrūn olsa tābūt-ı taʿ ayyūn-i cismānī-i Kelīme ārāyış (22) olan lālehā-yı şūver-i tecellīyi çide itmege istiʿ dādı olur. (23) Yaʿ nī ol nūr-ı tecellīden ḥişşe-yāb olur dimekdür³¹⁶².

از دماغ خامهء من خون نخوت میچکد

بسکه شد مست غرور از معنی غرای من

(24) Ez-dimāğ-ı ḥāme-i men ḥūn-ı naḥvet³¹⁶³ mī-çeked

(25) Bes ki şud mest-i ğurūr ez-maʿ nā-yı ğarrā-yı men

(269) Ol kadar ḥāmem ğarrā olan maʿ nālarumdan mest-i ğurūr oldı³¹⁶⁴ ki dimāğından³¹⁶⁵ (27) ḥūn-ı naḥvet ü ʿ aceb çekide olmağdadur.

³¹⁵³ tecellī: -A, ت / - ج / - H.

³¹⁵⁴ tecellī: -N.

³¹⁵⁵ tecellī-zāy tecellī ibdāʿ idici maʿ nāsına da olsa maʿ nā şaḥīḥ olur: -A -H -M.

³¹⁵⁶ Kelīm: Bu kelimenin yanına "Murād Kelīm-i Kāşānīdür" yazılmıştır M.

³¹⁵⁷ bīrūn: bīrūn H.

³¹⁵⁸ beyzā: ض / ص A.

³¹⁵⁹ murād: +dağı A.

³¹⁶⁰ Kurʾān, Aʾrāf 7/143: Ve ḥarra Mūsā şāʿ iḳān: Ve Mūsā baygın düştü.

³¹⁶¹ şūrī-i: şūreti M.

³¹⁶² dimekdür: dimek olur M.

³¹⁶³ naḥvet: Bu kelimenin üzeri çizilip tekrar doğrusu yazılmıştır M.

³¹⁶⁴ oldı: ع / - A.

³¹⁶⁵ dimāğından: -M.

خاك ميترسم كه كردد جامهء تنك بدن

بسكه بالذ جان بخويش از نظم روح افزاي من

59. (28) Ḥāk³¹⁶⁶ mī-tersem ki gerded cāme-i teng-beden

(29) Bes ki bāled cān be-ḥ³¹⁷² iṣ ez-naẓm-ı rūḥ-efzā-yı men

(30) Beyt ḥāme³¹⁶⁷ye kıṭ³¹⁶⁸ a-gūne³¹⁶⁷ cāme³¹⁶⁸-i teng-bedeneş taqđirinde³¹⁶⁹. Ya³¹⁷⁰ nī benüm naẓm-ı (31) rūḥ-efzāmuñ cānı kendi kendine ziyāde bālīde [M-124b] ve nemā-dīde oldığından

[V-50a]

(1) cāme³¹⁷⁰-i teng-³¹⁷¹ [A-60b] beden-i³¹⁷² ḥāme³¹⁷³ ḳorḳarum ki çāk ola. Lafza-i çāk (2) kıṭ³¹⁶⁸ a-gūne. Beyt ḥāme³¹⁶⁷ye irtibātını³¹⁷⁴ icāb ider.

باغ معنى خوش بهار از ابر تقرير منست

سرو او نظم منست و سبزه اش انشای من

(3) Bāğ-ı ma³¹⁷⁵ nā ḥoş-bahār ez-ebr-i taḳrīr-i menest

(4) Serv-i ü naẓm-ı menest ü sebzeeş inşā-yı men

(5)³¹⁷⁵ Benüm ebr-i taḳrīrümnden bāğ-ı ma³¹⁷⁵ nā ḥoş bahārdur. Servi naẓmum sebzesi (6) inşā-yı belāğat-şi³¹⁷⁶ ārumdur dimekdür. [H-84b] Serv naẓma sebze inşāya (7) ḥüsni-nezāreti mülāḥaza buyurıla³¹⁷⁶.

شاهد رضوانكه باشد نوبهار ارای خلد

ميكند دريوزهء رنگ از چمن پيراي من

61. (8) Şāhid-i rıdṽan ki bāşed nev-bahār-ārā-yı ḥuld

(9) Mī-koned deryūze-i reng ez-çemen-pirā-yı men³¹⁷⁷

³¹⁶⁶ ḥāk: çāk A H.

³¹⁶⁷ gūne: -A.

³¹⁶⁸ cāme: ج / خ M.

³¹⁶⁹ taqđirinde: taqđirindedür H.

³¹⁷⁰ cāme: ḥāme H N.

³¹⁷¹ teng: -M.

³¹⁷² beden: beden beden A, -M.

³¹⁷³ ḥāme: -M.

³¹⁷⁴ irtibātını: irtibātı A H.

³¹⁷⁵ Satır "ya³¹⁷⁰ nī" kelimesiyle başlamaktadır H.

³¹⁷⁶ buyurıla: olma H.

³¹⁷⁷ "Murād memdūḥdur" M (der).

(10) Şāhid-i rıdvān ki bāğ-ı³¹⁷⁸ ḥulduñ ārāyende-i nev-bahārıdur. Benüm çemen-pīrāyī-i³¹⁷⁹ (11) behişt-ārālīgumdan reng-i deryūze³¹⁸⁰ ider. Tā kim ārāyişde³¹⁸¹ nev-bahār-ı ḥuld ola.

نوبهار لطف سعدالدین محمدانکه اوست

سایهء کلکش سیه ابر چمن ارای من

(12) Nev-bahār-ı luṭf Sa' deddīn Muḥammed ān ki ūst

(13) Sāye-i kilkeş siyeh-ebr-i çemen-ārā-yı men³¹⁸²

[M-125a] (14) Duḥūl-i imtidāḥ-ı memdūḥ ile ya' nī nev-bahār-ı luṭf u mekremet olan³¹⁸³ (15) Sa' deddīn [N-49a] Muḥammed Ḥān ki anuñ sāye-i kilki benüm ebr-i siyāh-ı çemen-ārāyende-i (16) kār u³¹⁸⁴ bār-ı ārāyişümdür³¹⁸⁵. Ebr-i siyāh ḥāmil³¹⁸⁶-i bārān olmağla ārāyiş-i çemen andan (17) ḥāşıla olur³¹⁸⁷.

انکه از باغ فروغ افتاب رأی او

همچو ابرو خم شود پست شب یلداى من

63. (18) Ān ki ez-bāğ-ı fūrūğ-ı āfitāb-ı re'y-i ū

(19) Hemçu ebrü³¹⁸⁸ ḥam şevēd pūşt-i şeb-i yeldā-yı men³¹⁸⁹

(20) Ol memdūḥ ki anuñ āfitāb-ı³¹⁹⁰ re'y-i³¹⁹¹ fūrūğ-ı³¹⁹² bārından pūşt-i şeb-i (21) yeldā-yı tefekkürüm bī-ṭākat olmağla ebrü gibi ḥamīde-³¹⁹³şekl olur.

انکه تا شمع ضمیرش را بیاد آورده ام

از حریر صبح دارد پیرهن شبهای من

(22) Ān ki tā şem' -i³¹⁹⁴ zamīreş-rā be-yād āverdeem³¹⁹⁵

³¹⁷⁸ bāğ-ı: -M.

³¹⁷⁹ pīrāyī: پ / بی / - A, pīrā H.

³¹⁸⁰ deryūze: ز / د M.

³¹⁸¹ ārāyişde: ārāyiş-zede-i M.

³¹⁸² "Benüm eş' arum leṭāfet viren ḥāme-i memdūḥuñ sāyesidür" M (der).

³¹⁸³ olan: -A -H -M.

³¹⁸⁴ u: -M.

³¹⁸⁵ ārāyişümdür: ārāyişümde H.

³¹⁸⁶ ḥāmil:ḥāşıl N.

³¹⁸⁷ "Bulutun olmışı siyāhıdur ki yağmurı vardır. Ḥāmı beyāzıdur ki yağmursızdır. Bulut nedür? Cennetde bir ağacın mīvesidür. Ḥamdı" N (der).

³¹⁸⁸ ebrü: ebr A.

³¹⁸⁹ şeb-i yeldā-yı men: Bu kelimelerin altına "Tefekkür" yazılmıştır M.

³¹⁹⁰ āfitāb-ı: āfitābı H.

³¹⁹¹ re'y-i: re'y H.

³¹⁹² fūrūğ-ı: ف / ع A V.

³¹⁹³ ḥamīde: ح / خ A.

(23) Ez ḥarīr-i şubḥ dāred pīrehen-i şebḥā-yı men³¹⁹⁶

(24)³¹⁹⁷ Ol memdūḥ ki tā ki anuñ şem^c -i zamīrini der-ḥāṭır eylemişüm. Pīrāhen-i

(25) şebān-ı tārum ḥarīr-i şubḥdan olur.

آنکه از پس پایهء قدرش بلند افتاده است

میکشد دستی بدوش فطرت والای من

65. [A-85a] (26) Ān ki ez-pes-pāye-i ḳadreş bülend üftādeest³¹⁹⁸

[A-61a] (27) Mī-keşed destī be-düş fiṭrat-ı vālā-yı men

[M-125b] (28) Mī-keşed destī ve dest keşed ḡurūb-ı emşāldendür. Bir maḥbūbuñ

(29) gül-i vuşlatı³¹⁹⁹ nefis-i ḡayrdan³²⁰⁰ perişān ola³²⁰¹ dest keşīde şude dirler. (30) Ya^c nī

ol memdūḥuñ pāye-i ḳadri öyle bülend vāḳi^c oldı ki benüm (31) fiṭrat-ı vālāmuñ dūşına

bir³²⁰² el yetişmez iken³²⁰³ bālā-yı fiṭrat-ı vālāmı

[V-50b]

(1) pest-nişān-i ḥaclet eyledi dimek olur.

آنکه چون معنی از و تا سر فرازی یافتم

کرد کوتاهی قباى لفظ بر بالای من

(2) Ān ki çun ma^c nā ez-ü tā³²⁰⁴ ser-firāzī yāftem³²⁰⁵

(3) Kerd kūtāhī ḳabā-yı³²⁰⁶ lafz ber-bālā-yı men³²⁰⁷

(4) Ol memdūḥ ki hemçu ma^c nī-i bülend andan ser-efrāzlık³²⁰⁸ iktisāb eyledüm.

(5) Ḳabā-yı lafzı benüm bālā-yı endişeme kūtāh eyledi.

³¹⁹⁴ şem^c -i: şubḥ-ı M.

³¹⁹⁵ āverdeem: āverdeim H.

³¹⁹⁶ İlgili derkenar okunamadı M(der).

³¹⁹⁷ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³¹⁹⁸ üftādeest: Bu kelimenin yanına "Ammā" yazılmıştır M.

³¹⁹⁹ vuşlatı: vaşlı M.

³²⁰⁰ ḡayrdan: ḡayrıdan H.

³²⁰¹ ola: olsa H M.

³²⁰² bir: -H.

³²⁰³ iken: -A.

³²⁰⁴ tā: tār A.

³²⁰⁵"Murād: Vücūduma şıḡmaz oldum. Ya^c nī beni lafz ile ta^c bīr murād eyleseler idemezler. Zīrā lafza şıḡmam" M (der).

³²⁰⁶ ḳabā-yı: Bu kelimenin altına "Murād bedendür" yazılmıştır M.

³²⁰⁷ "Elfāz ile ta^c bīr-i medḡ idinmem" M (der).

³²⁰⁸ efrāzlık: firāzlık M.

بسکه یکتا کشته ام از مهربانیهای او
چشم احوال هم نمی بیند مرا همتای من

67. (6) Bes ki yek-tā gešteem ez-mihrbānīhā-yī ū

(7) Çeşm-i aḥvel hem nemī-bīned me-rā hem-tā-yī men

(8) Çeşm-i aḥvel dü-bīn olmağla ḳadd-i mevzūn-ı maḥbūba hem-tā bir ḳadd daḥı görür. (9) Ya' nī ben anuñ mihrbānılıklarından öyle yek-tā ve 'adīmü'n-nazar³²⁰⁹ oldum ki (10) çeşm-i aḥvel daḥı baña hem-tāyı göremez. Ma' -hazā görmek ḥāşiyet³²¹⁰-i ḥavlden idi.

همت من بسکه بالذات از کف احسان او
شد دو عالم آستین دست استغنائی من

[M-126a] (11) Himmet³²¹¹-i men bes ki bāled ez-kef-i iḥsān-ı ū

(12) Şud dü-'ālem āstīn-i dest-i istignā-yī men³²¹²

[H-85b] (13)³²¹³ Anuñ kef-i iḥsānından himmetüm ol ḳadar bālīde oldı ki iki 'ālem dest-i (14) istignāma āstīn³²¹⁴ [N-49b] oldı raḥmetu'llāhi 'aleyh.

عالمم از یاد طبعش بسکه پر کیفیت است
شد هوا چون شیشهء می باده در مینای من

69. (15) 'Ālemem³²¹⁵ ez-yād-ı ṭab' eş bes ki pür-keyfiyyet³²¹⁶

(16) Şud hevā³²¹⁷ çun şīşe-i mey³²¹⁸ bāde-der-mīnā-yī men

(17) Ya' nī 'ālem baña anuñ³²¹⁹ yād-ı ṭab'ından ol ḳadar pür-keyfiyyetdür ki³²²⁰ bāde-der- (18) mīnā olan şīşe-i mey gibi ki³²²¹ farzā şīşe-i meydür. Ammā meyden (19) ḥālīdür³²²². Anuñ içinde hevādan ḡayrı bir şey' yokdur. Ol³²²³ baña mey oldı. (20) Zīrā

³²⁰⁹ nazar: nazīr A H M.

³²¹⁰ ḥāşiyet: خ / ح A.

³²¹¹ himmet: heft H.

³²¹² "Ḥāşılī destüm iki 'āleme şıḡmayup ṭaşrada ḳaldı. Ya' nī iki 'ālemden müstaḡnī oldum" M (der).

³²¹³ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır H.

³²¹⁴ āstīn: ی / - H.

³²¹⁵ 'ālemem: Bu kelimenin üzerine "'Ālem-i vücūdum" yazılmıştır M.

³²¹⁶ "Şīşe-i mey olan mīnā-yı vūdumda hevā bāde oldı" M (der).

³²¹⁷ şud hevā: Bu kelimelerin altına "Bī-i' tībār" yazılmıştır M.

³²¹⁸ şīşe-i mey: Bu kelimelerin altına "Tehī" yazılmıştır M.

³²¹⁹ anuñ: -H.

³²²⁰ ki: +hevā A.

³²²¹ ki: -A.

³²²² ḥālīdür: خ / ح A H.

³²²³ ol: +hevā H M.

‘ālem baña anuñ yād-1 ṭab‘ indan pür-keyfiyyet olmış idi. Lafza-i çun (21) şīşe-i mey [A-61b] şīşe-i bī-mey³²²⁴ demek olduğu qarāne ile³²²⁵ maḳāmdan menfehimdür³²²⁶.

چون بیاد طبع موزونش برون آرم نفس
مصرع برجسته کردد آه دود اسای من

(22) Çun be-yād-1 ṭab‘ -1 mevzūneş birūn ārem nefes³²²⁷

(23) Mıṣra‘ -1 berceste gerded āh-1 dūdāsā-yı men

[M-126b] (24) Çünki ol memdūh-1 zī-şānuñ ṭab‘ -1 mevzūnı yādıyla³²²⁸ enbüb-1 gülüdan (25) nefesüm birūn ola āh-1 dūd-ālüdem bir mıṣra‘ -1 berceste olur³²²⁹.

یاد طبع او که مرأت صفای باطنست
بگذرد چون از ضمیر کلک روشن زای من

71. (26) Yād-1 ṭab‘ -1 ū ki mir’āt-1 şafā-yı bāṭnest

(27) Be-gzered çun ez-zamīr-i kilik-i rüşen-zāy³²³⁰-1 men³²³¹

(28) Ya‘ nī anuñ yād-1 ṭab‘ ı ki mir’āt-1 şafā-yı bāṭındur. Benüm kilik-i rüşen- (29) zāyımūñ³²³² zamīrinden geçe³²³³. Qıṭ‘ a-güne.

سر بهم پیوسته چون آینه های تخته بند
روز شب از پرتو طبع جهان ارای من

(30) Ser-behem peyveste çun āyīnehā-yı taḥte-³²³⁴bend³²³⁵

[H-86a] (31) Rüz³²³⁶ şeb ez-pertev-i ṭab‘ -1 cihān-ārā-yı men³²³⁷

[V-51a]

(1) Ya‘ nī işte ol mir’āt-1 şafā-yı bāṭın olan³²³⁸ yād-1 ṭab‘ -1 memdūh (2) āyīnehā-yı taḥte-³²³⁹bend gibi rüzān u şebān benüm pertev-i ṭab‘ -1 cihān-ārāmdan (3) ser-behem

³²²⁴ bī-mey: mey A H.

³²²⁵ ile: -H, eyledi M.

³²²⁶ menfehimdür: menfehım olur H.

³²²⁷ birūn ārem nefes: Bu kelimelerin üzerine "Āh eylesem" yazılmıştır M.

³²²⁸ yādıyla: yād ile H.

³²²⁹ bir mıṣra‘ -1 berceste olur: berceste bir mıṣra‘ olur M.

³²³⁰ rüşen-zāy: rüşen-re’y H, ārā-yı M.

³²³¹ "Qıṭ‘ a" M (der).

³²³² zāyımūñ: re’yımūñ H M.

³²³³ geçe: geçer H.

³²³⁴ taḥte: خ / ح A H.

³²³⁵ "Bir mertebe anuñ şaḥsınuñ te’şīri vardır ki" M (der).

³²³⁶ rüz: +u A H.

³²³⁷ "Rüz [u] şebüm mir’āt-1 şāf gibi münevver oldı" M (der).

³²³⁸ olan: -H.

peyvestedür. Ya' nî mânend-i dâ'ire-i muhîṭ her tarafı ser-behem³²⁴⁰ peyveste (4) ve birbirine ittişâl-i tâmm üzeredür³²⁴¹ demek olur.

از ره کوشم بدل صد کاروان آتش رود

شعلهء نطقش چو میکرده سخن فرمای من

73. (5) Ez-reh-i gūşem be-dil şad-kārvān-ı âteş reved³²⁴²

(6) Şu' le-i nuṭṭeş çu mî-gerded sūhan-fermā-yı men³²⁴³

[M-127a] (7) Ya' nî rāh-ı gūşdan şehr-bend-i derūna şad-kārvān-ı âteş gider.

Anuñ (8) şu' le-i nuṭṭı her ne demege baña sūhan-fermā ola.

ساقی انصاف او گاهی که خواهد می خورم

افشرد مضمون نگین تا دهد صهبای من

(9) Sākī-i inşāf-ı ū gāhī ki ḥ'āhed mey ḥorem

(10) Efşüred maẓmūn-ı rengīn³²⁴⁴ tā dihed şahbā-yı men

(11) Ya' nî ol memdūḥuñ sākī-i inşāfī gāhī bāde-nūş oldıgımı³²⁴⁵ isteye³²⁴⁶ (12)

'anākīd-i mezāmīn-i rengīni³²⁴⁷ fūşürde idüp andan baña 'arz-ı şahbā-yı (13) ma' ānī ider.

صاحباً دریا دلا عرض مرا بشنو که شود

موج راز من کلید قفل مطلبهای من

75. (14) Şāhibā³²⁴⁸ deryā-dilā 'arz-ı me-rā be-şnev ki [N-50a] şud

(15) Mevc-rā zi-men kilīd-i ḳufl-i maṭlabhā-yı³²⁴⁹ men³²⁵⁰

(16) Lafza-i şāhib vüzerāda 'alem gibi olmışdur. Şāhib-i şāhib-ḳırān (17) Hācī

[A-62a] Ḳıvāmed-dīn Ḥasan ve emşālühā ve ḳufl-ı 'avāmuñ kilīd itlāk (18) eyledigi ve

³²³⁹ taḥte: ح / خ AV.

³²⁴⁰ peyvestedür. Ya' nî mânend-i dâ'ire-i muhîṭ her tarafı ser-behem: -A.

³²⁴¹ üzeredür: ا / ح H.

³²⁴²"Me'āl-i beyt gāhī ki benüm şı'r söylemekligim ḥāṭır-ḥ'āhları ola ṭab' -ı mū-şikāflarında cilveger olan mezāmīn-i rengīni ḳālīb-ı ifrāğ ile [. . .] emr iderler" M (der).

³²⁴³ "Ya' nî gāhī ki şı'r söylemek murād eylesem" M (der).

³²⁴⁴ rengīn: "Beyān: rengīn" denilerek derkenara tekrar yazılmıştır V(der).

³²⁴⁵ oldıgımı: oldıgı A.

³²⁴⁶ isteye: ا / د A.

³²⁴⁷ rengīni: rengīn A, bu kelime derkenara okunaklı bir şekilde tekrar yazılmıştır V(der).

³²⁴⁸ şāhibā: Bu kelimenin altına "Ey vezīr" yazılmıştır M.

³²⁴⁹ maṭlabhā: ط / ص A.

³²⁵⁰ "Elbette benüm derūnumda maṭlablar vardır" M (der).

العرض³²⁵³ ey sāhib³²⁵³ -i deryā-Ya' nī ey sāhib³²⁵³ له³²⁵² مقالذ السموات و³²⁵¹ ki miftāḥdur³²⁵¹ kilīd iqlīddür
 dil [H-86b] 'arzuḥālüm mesmū' -1 (20) sa' ādetüñ olsun ki benüm³²⁵⁴ mevc-i esrārum
 [M-127b] gencine meṭālibüm ḳuflına (21) iqlīd-i³²⁵⁵ güşāyişdür. استعینوا علی³²⁵⁶ الحرایج
 .³²⁵⁹rlarya işāret buyuru³²⁵⁸ بکتما نها³²⁵⁷

از دلم موج شگفتن داشت گلزار وطن

غنچه گل میشد زیاد بیقراریهای من

(22) Ez-dilem mevc şıguften dāşt gülzār-ı vaṭan

(23) Ğonçe gül mī-şud zi-yād-ı bī-ḳarārīhā-yı men

(24) Benüm gönlümden gülzār-ı vaṭan ziyāde ḥasret izhār eyledi. Tā şöyle kim

(25) benüm bī-ḳarārılıklarum yādından ğonçe-i gülzār-ı vaṭan daḥı şıgufte ve çāk-ı (26)
 sīne oldı.

بیش ازان روزی که میکردی خریداریم بود

نو خط از گرد کسادی چهرهء کالای من

77. (27) Pīş ezān-rūzī ki mī-gerdī ḥarīdārīm buved³²⁶⁰

(28) Nev-ḥaṭ ez-gerd-i kesādī çehre-i kālā-yı men

(29) Ḳıṭ' a-güne³²⁶¹.

رنگ دیگر ریخت نا که دور چرخ هفت رنگ

باخت شطرنج دو رنگیها گل رعناى من

(30) Reng-i dīger rīḥt nāgeh devr-i çarḥ-ı heft-reng

(31) Bāḥt³²⁶² şaṭranc-ı dü-rengīhā³²⁶³ gül-i ra' nā-yı men

[V-51b]

³²⁵¹ ve ḳufl-ı ' avāmūñ kilīd iṭlāk eylediği ve kilīd iqlīddür ki miftāḥdur: -H.

³²⁵² مقالذ: H M.

³²⁵³ Kur'ân, Zumer 39/63: Lehu meḳālidu e's-semāvāti ve'l-' arḍı/Göklerin ve yerin hazineleri Onundur.

³²⁵⁴ benüm: ب / - , ن / - H.

³²⁵⁵ iqlīd: -H.

³²⁵⁶ الحرایج: ی / - A.

³²⁵⁷ بکتما: ی / - A.

³²⁵⁸ İsta' İnu a'le'l-ḥavā'ici bi-kitmānihā/İhtiyaçlarınızı onları gizlemekle sağlamaya çalışın (Hadis, Taberānî XX, 94).

³²⁵⁹ buyurlar: buyurdılar M.

³²⁶⁰ "Benüm eş'ārūma ḥarīdār olmazdan muḳaddem" M (der).

³²⁶¹ ḳıṭ' a-güne: -A, "Ya' nī gülzār-ı vaṭan ol günden evvel ki baña ḥarīdārılıḳ eylerdi. Çehre-i kālā-yı isti' dādumda gerd-i kesāddan nev-ḥaṭlıḳ muḳarrer idi. Ḳıṭ' a-güne" H M.

³²⁶² bāḥt: Bu kelimenin üzerine "Murād kesāddur" yazılmıştır M.

³²⁶³ rengīhā: reñhā A.

[M-128a] (1) Heft-reng đurūbdan degildir. Hemān heft rengli³²⁶⁴ dimekdür ki (2) çarħuñ lāzime-i hālidür. Ya' nī nā-gāh devr-i çarħ-ı heft-reng (3) reng-i đıđer izhār idüp gūyā gül-i ra' nā-yı ta' ayyünüm şaṭranc-ı dü-rengide (4) mañşube-bāz³²⁶⁵-ı telā'ub³²⁶⁶ oldı.

خارخار كشور فقرم بيابانمرگ كرد

شد سواد شهر عزلت سايهء عنقاي من

79. (5) Ĥārħār-ı kişver-i faḳrem beyābān-³²⁶⁷ merg kerd

(6) Şud sevād-ı şehr-i 'uzlet sāye-i 'anḳā-yı men

(7) Ya' nī bu³²⁶⁸ mañşube-bāzı-i telā'ub-i çarħuñ neticesi ĥārħār-ı kişver-i (8) faḳr u fāḳayı³²⁶⁹ baña yābān-merg-i ĥırmān³²⁷⁰ eyleyüp ĥıṭṭa-i [H-87a] sevād-ı şehr-i 'uzlet (9) sāye-i 'anḳā-yı vücūdum oldı.

داشت طبع آب و آتش دين و دنيايم بهم

التجای سوى تو اوردم شدى ملجأى من

(10) Dāşt ṭab' -ı āb u āteş dīn ü dünyāyem behem³²⁷¹

(11) İlticā sūy-ı tu āverdem şudī melce'-i men

(12) Dīn ve dünyām āb ve³²⁷² āteşle cem' iyyet-i ṭab' ını ĥāşıl eyledi. Bu keş- (13) me-keşden senüñ cānib-i ĥimā-cālibüñe³²⁷³ ilticā itdüm. Benüm mültecā-yı dīn (14) ü dünyām sen olduñ.

گشت از يك التفات كوشهء ابروى تو

عاشق و معشوق هم دين من و دنياى من

81. [A-62b] [M-128b] (15) Geşt ez-yek-iltifāt-ı kūşe-i ebrū-yı tu

(16) 'Aşık u ma' şūḳ hem dīn-i men ü³²⁷⁴ dünyā-yı men

³²⁶⁴ rengli: ر / ز A.

³²⁶⁵ bāz: ب / م A.

³²⁶⁶ telā'ub: belāgat N.

³²⁶⁷ beyābān: ب / - A.

³²⁶⁸ bu: bir A.

³²⁶⁹ fāḳayı: ف / - A.

³²⁷⁰ ĥırmān: -H.

³²⁷¹ "Dīn ve dünyām beyninde mübāyenet ü zıddiyyet var idi" M (der).

³²⁷² ve: -A.

³²⁷³ cālibüñe: ج / ح A.

³²⁷⁴ ü: -A.

(17) Hāl böyle iken [N-50b] senüñ yek-küşe-i ebrü-yı ‘ināyetüñle dīn ve dünyām

(18) birbirine ‘āşık ve ma‘şūq oldılar.

خاک کویت گشتم اما نه برای زر شدن

آب و رنگ آشنایی شد حنای پای من

(19) Hāk-i kūyet³²⁷⁵ geştem ammā ne berāy-ı zer şuden

(20) Āb u reng-i āšnāyī şud hınā-yı pāy-ı men

(21) Ya‘nī senüñ hāk-i kūyuñ³²⁷⁶ oldum. Ammā zer olmağ için degül. Zīrā hāk-i

(22) kūyuñ iksīrdür. Benüm gibi hezār mess-pāre³²⁷⁷-i denes-i çeşmānı zer-i hālīş (23)

ider. Lākin āb u reng-i āşnāyī-i hāk-i kūyuñ hınā-yı pāyum olup (24) zīb ü³²⁷⁸ iftiḥār-ı

māye-i zātum oldı. Bu ta‘bīrden kaçd-ı istignāları (25) ma‘lūmdur.

چشم رنگین کردهء گلگون دولت نیستم

خواهش دنیا کجا و فطرت والای من

83. (26) Çeşm-i rengin-kerde-i gül-gün-ı devlet nistem

(27) H‘āhiş-i dünyā kücā vü fıtrat-ı vālā-yı men³²⁷⁹

[H-87b] (28) Ya‘nī çeşm-i rengin-kerde-i gül-güne-i devlet degilüm. Zīrā [M-

129a] rüy-ı şāhid-i (29) istignāmuñ gāze-i tefrīd ve tecrīd-i lāzıme³²⁸⁰-i sīmā-yı fıtratı

olmuşdur. (30) Benüm fıtrat-ı vālā-yı istignāmla h‘āhiş-i dünyā bir vechle³²⁸¹ ülfet ü

ünsiyyet eylemez.

مطلب من از تو روی دل بود نه سیم و زر

(31) Maṭlab-ı men ez-tu rüy-ı dil buved ne sım ü zer

[V-52a]

میوه باشد به ز گل پیش دل دانای من

(1) Mīve bāşed beh zi-³²⁸² gül piş-i dil-i dānā-yı men³²⁸³

³²⁷⁵ kūyet: ت / ک A.

³²⁷⁶ kūyuñ: -H.

³²⁷⁷ mess-pāre: "Beyān: Mess-pāre" V(der).

³²⁷⁸ ü: -M.

³²⁷⁹ "Mübtelā-yı devlet degilüm" M (der).

³²⁸⁰ lāzıme: -A.

³²⁸¹ vechle: +bir yer H.

³²⁸² zi: -M.

³²⁸³ "Zīrā gülüñ daḥı neticesi mīvedür" M (der).

(2) Ya' nī ḥ'āhiş ve āmālüm senden rüy-ı dıldür. Yoḥsa sīm ü zer degil. (3) Zīrā benüm dil-i dānāma nisbetle³²⁸⁴ mīve gülden hoş ve renginterdür. (4) Yā gül mīveden hoşdur³²⁸⁵. Gül serī'ü'z-zevāl olmağla sīm ve zere teşbīh (5) eyledi. Ammā mīve rüy-ı dile beñzer. Ruṭūbeti ḳalmasa mīve-i ḥuşkı (6) nice sinīn ve eyyām belki ilā yevmü'l-ḳıyām muḥāfaẓa ile ibḳā' mümkindür³²⁸⁶. (7) Yāḥūd mīve gül-i mīveden behdür. Gül-i mīve mīvenüñ çiçegi. Zer (8) ü sīme müşābehette daḥı ra' nā olur³²⁸⁷.³²⁸⁸ **خذما صفى**

پير كنعانم صدا عم را بصندل كار نيست
از ترنج غيغب يوسف شكن صفراى من

85. (9) Pīr-i Ken' ānem şudā' em-rā be-şandal kār nīst

(10) Ez-turunc-ı ğabğab-ı Yūsuf şiken³²⁸⁹ şafrā-yı men³²⁹⁰

(11) Şiken be-şiken taḳdīrinde. Ya' nī ben pīr-i Ken' ānum şudā' uma şandal kār eylemez. (12) Benüm mādde-i şudā' um olan şafrāmi³²⁹¹ turunc-ı ğabğab-ı Yūsuf ile def' e (13) çāre buyur³²⁹². Ya' nī [A-63a] zer ü sīm 'āşıḳı degilüm. Yūsuf-ı maḥabbet ve rüy-ı (14) dilden [M-129b] ğayrı Mışr-ı³²⁹³ ārzūda³²⁹⁴ emniyyem yoḳdur³²⁹⁵.

وادی مدح تو از من قطع کردن مشکست
فرش راهم افتاب و موج شبنم پای من

(15) Vādī-i medḥ-i tu ez-men ḳat' kerden müşkilest

(16) Ferş-i rāhem āftāb u mevc-i şebnem pāy-ı men³²⁹⁶

[H-88a] (17) Vādī-i midḥatüñ benden ḳat' eylemek mümkin degıldür. Zīrā ferş-i rāhum (18) āftāb ve mevc-i [N-51a] şebnem pāyumdur. Böyle olunca nice ḳat' mümkindür³²⁹⁷. (19) Bir yerde³²⁹⁸ āfitāb ve şebnem ola rāh-ı tecāzūbde inḳıṭa' olmaz.

³²⁸⁴ benüm dil-i dānāma nisbetle: -H.

³²⁸⁵ Yā gül mīveden hoşdur: -A -H -M, bu cümle N nüshasında derkenara yazılmıştır.

³²⁸⁶ mümkindür: ك / ل A.

³²⁸⁷ Ḥuzmā şafā/Arı olamı al.

³²⁸⁸ 7 ve 8. satırlar A, H ve M nüshalarında bulunmamaktadır.

³²⁸⁹ şiken: Bu kelimenin altına "Emrdür" yazılmıştır M.

³²⁹⁰ şafrā-yı men: Bu kelimelerin altına "Murād dünyādür" yazılmıştır M.

³²⁹¹ şafrāmi: şafrā-yı H.

³²⁹² buyur: buyurur A H.

³²⁹³ Mışr: -A.

³²⁹⁴ ārzūda: ārzū H.

³²⁹⁵ yoḳdur: +وبه العون M.

³²⁹⁶ "Āfitāb ise şebnemi cezb ve maḥv ider" M (der).

³²⁹⁷ mümkindür: +ki H M.

³²⁹⁸ yerde: yerden A.

بسکه ریزد رنگ خلوتگاه خاموشی لبم

محفل ارای دعا گردد دل گویای من

87. (20) Bes ki rīzed reng-i ḥalvetgāh-ı ḥāmūṣī lebem

(21) Maḥfil-ārā-yı du‘ ā gerded dil-i gūyā-yı men

(22) Ya‘ nī gerçi dehānum ziyāde ḥalvetgāh-ı ḥāmūṣīdür. Ammā dil-i gūyā-yı

(23) ṣenā-pervāzum maḥfil-ārā-yı du‘ ā olur.

تا براه مدحتت ای کعبهء معنی بود

خامهء رنگین من رخس نگارین پای من

(24) Tābe-rāh-ı midḥatet ey Ka‘ be-i ma‘ nā buved

(25) Ḥāme-i rengin-i men raḥṣ-ı nigārīn-pāy-ı men

(26) Ya‘ nī tā ki senūñ rāh-ı midḥatūñde ey Ka‘ be-i ma‘ nā³²⁹⁹ benüm ḥāme-i renginüm raḥṣ-ı (27) nigārīn³³⁰⁰ ola. Kıt‘ a-gūne.

زیر زینت آبلق دوران خرام نظم و نشر

باد راحت جادهء نازک خیالیهای من

89. (28) Zīr-i zīnet eblaḳ-ı devrān-ḥırām-ınaẓm u neṣr

(29) Bād rāhet cādde-i nāzik-ḥayālīhā-yı men³³⁰¹

[M-130a] (30) Ya‘ nī eblaḳ-ı devrān-ḥırām-ı³³⁰² naẓm³³⁰³ u neṣr zīr-i zīnetün³³⁰⁴ olsun. Ya‘ nī (31) memdūḥ-ı elsine-i ṣu‘ arā vü üdebā olasin ve süvār oldıḡuñ eblaḳ-ı devrān-

[V-52b]

(1) ḥırāma rāhuñ benüm nāzik-ḥayāllerüm cādde-i olsun. Ya‘ nī benüm inṣādātum (2) ile³³⁰⁵ ekṣer-i memdūḥ olasin.

³²⁹⁹ ma‘ nā: -H.

³³⁰⁰ nigārīn: +pā H M.

³³⁰¹ "Benüm nāzik ḥayāl olan ebyāt u eṣ‘ arum gibi anuñ daḡı naẓm u neṣri muḥayyel ü muṣanna‘ olsun" M (der).

³³⁰² ḥırām-ı: -M.

³³⁰³ naẓm: -H.

³³⁰⁴ zīnetün: ت /- H M.

³³⁰⁵ inṣādātum ile: inṣādātumuñla M.

شبكة گردیدم هم اغوش خیال مدح تو
چار ساعت درگذشت از شام دیو اسای من

(3) Şeb ki gerdîdem hem-âgûş hayâl-i medh-i tu

(4) Çâr-sâ' at der-gûzeşt ez-şâm-ı dîvâsâ-yı men

[H-88b] (5) Ya' nî ol şeb ki senüñ hayâl-i midhatüñle hem-âgûş oldum. Benüm dîv(6) âsâ sirişte-i zâlâm³³⁰⁶ olan şâm³³⁰⁷ umdan çâr-sâ' at güzêrân itmişdi³³⁰⁸ [A-63b]. (7) Kıtı' a-güne³³⁰⁹.

این همه اطفال مصرعها که اعجاز منند
زاد کلک مریم اسای مسیها زای من

91. (8) İn heme eţfâl-i mışra' hâ ki i' câz-ı menend

(9) Zâd-ı kil-k-i Meryemâsâ-yı Mesîhâ-zây-ı men

(10) Bu³³¹⁰ küdegân-ı mışra' lar ki nev-bâve-i i' câzumdur. Meryemâsâ Mesîhâ-zây olan (11) kil-kümden zâde ve nemâ-dîdedür. Vâkı'en çâr-sâ' atde böyle rengin kâsîde (12) inşâsı³³¹¹ bâ' iş-i mübâhât olur rahmetu'llâhi 'aleyh³³¹². Çâr sâ' atde kil-k-i³³¹³ (13) Mesîhâ-zâdı rabt'da kâşdı cenâb-ı 'Îsâ 'aleyhi's-selâm felek-i çâr umda (14) oldukları münâsebetidür³³¹⁴.

[Kaside 6]

(15) Bi'smi'llâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm³³¹⁵

Fe' ilâtün/Mefâ' ilün/Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

صاحباً رنگ عیشت افزون باد

نکه از دیدن تو کلکون باد

1. (16) Şâhibâ reng-i 'ıyşet efzün bād

(17) Nigeh ez-dîden-i tu gül-gün bād³³¹⁶

³³⁰⁶ zâlâm: kelâm N.

³³⁰⁷ şâm: م / ح A.

³³⁰⁸ itmişdi: itmiş idi A H.

³³⁰⁹ "Şeb siyâh oldığımdan dîv ile ta' bîr eyledi" N (der).

³³¹⁰ bu: bir A.

³³¹¹ inşâsı: inşâdı A H M N.

³³¹² rahmetu'llâhi 'aleyh: -H.

³³¹³ çâr-sâ' atde kil-k-i: -A -H -M

³³¹⁴ 13 ve 14. satırlar A, H ve M nüshalarında bulunmamaktadır.

³³¹⁵ Bismi'llâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm: +vebihi H.

[N-51b] (18) Ey vezîr-i bî-naẓîr reng-i 'ıyşuñ eẓzûn olsun. Nıgeh senüñ sîmâ-yı
(19) şâhib-tâbuñı³³¹⁷ görmekten gül-gûn olsun.

مطرب همت ترا دانم
از رک ابر تار قانون باد

[M-130b] (20) Muṭrib-i himmet-i tu-râ dâ'im

(21) Ez-reg-i ebr târ-ı kânûn bād³³¹⁸

(22) Dâ'im muṭrib-i himmetüñe reg-i ebrden târ-ı kânûn olsun. Zîrâ ebr-i
raḥmet- (23) bār³³¹⁹ târ³³²⁰-ı kânûn olunca dâ'imâ himmeti merâḥîm-perver olur.

بر کف ساقیان اقبالت
جام می از سر فریدون باد

3. (24) Ber-kef-i sâkiyân-ı iḳbâlet

(25) Câm-ı mey ez-ser-i Ferîdûn bād³³²¹

[H-89a] (26) السيف ولخنجر³³²² ريحتنا
اف على النرجس والأس

(27) شرابنا من دم اعدا ثنا

3324 وكأسنا³³²³ جمحت الرأس

(28) me'âlini³³²⁵ işrâb ile du'â buyururlar.

ته نشین خم فطانت تو
صاف اندیشهء فلاطون باد

(29) Teh-³³²⁶nişin³³²⁷-i ḥam-ı faṭânet-i tu³³²⁸

³³¹⁶ gül-gûn bād: Bu kelimelerin altına "Azîz ve şerîf olsun" yazılmıştır M.

³³¹⁷ tâbuñı: Bu kelimenin üzerine "Nazar" yazılmıştır M.

³³¹⁸ "Ebrveş senüñ kârûñ daḥı luṭf u iḥsân olsun. Nitekim ebrüñ kârı şehadur" M (der).

³³¹⁹ bār: -N.

³³²⁰ târ: / - A.

³³²¹ "Pâdişehler saña ḥidmetkâr olsun" M (der).

³³²² ريحتنا: ريحتنا A H.

³³²³ جمحت: جمحت A H M.

³³²⁴ E's-seyfu ve'l-ḥançeru rayḥânunâ/Üf 'ale'n-nercisi ve'l-âsî/Şarâbunâ min demi a'dâninâ/Ve ke'sünâ cümçümetü'r-resi: Hançer ve kılıç bizim reyhanımız nergis ve mersin ağacının çiçeğine üf olsun. Onların herhangi bir kıymeti yok. Şarabımız düşmanların kanındandır. Kasemiz de kafa tasıdır.

³³²⁵ me'âlini: me'âlin A.

³³²⁶ teh: -A.

³³²⁷ "dürd" M (der).

³³²⁸ "Teh-nişin dibe çöken şey'dür" N (der).

[A-64a] (30) Şāf-endīše-i Felātūn bād

(31) Senüñ teh-niṣīn-i ḥam-ı faṭānetüñ şāf-endīše-i Felātūn olsun.

[V-53a]

(1) Ma^c-hazā teh-niṣīn³³²⁹-i ḥam olan dürd^c aker³³³⁰ālūd olagelmişdür.

از تماشای بزم رنگینت

لب موج نگاه میکنون باد

5.

(2) Ez-temāšā-yı bezm-i rengīnet

(3) Leb-i mevc-i nigāh mey-gūn bād³³³¹

(4) Senüñ bezm-i rengīnūñ temāšāsından leb-i mevc-i nigāh mey-gūn olsun.

مرغ اقبال دشمنان ترا

پر و بال طاعون باد

(5) Murğ-ı iqbāl-i düşmenān-ı tu-rā

(6) Per ü bāl u³³³² bāl-i³³³³ ṭā^c ün bād³³³⁴(7) Düşmenlerinūñ³³³⁵ ğurāb-ı iqbāl-i per ü³³³⁶ bāl-i³³³⁷ ve³³³⁸ bāl-i³³³⁹ ṭā^c ün olsun.

دل کوهر بعهد همت تو

بسر زلف موج مفتون باد

7.

[M-131a] (8) Dil-i gevher be-^c ahd-ı himmet-i tu

(9) Be-ser-i zülf-i mevc meftūn bād

(10) Dil-i gevher senüñ zamān-ı himmetünde şīša-i³³⁴⁰ zülf-i mevce³³⁴¹ meftūn

olup (11) esīr-i dāmān-ı āmāl-i sevāḥil olsun.

ای که دائم زرشک تمکینت

کوه سیماب و دشت جیحون باد

(12) Ey ki dā'im zi-reşk-i temkīnet

³³²⁹ "Minhü: Teh-niṣīn dibe çöken şeydür" V (der).³³³⁰ ^c aker: sükker M.³³³¹ "Bezmüne dāḥil olanuñ nigāhı mey-gūn olsun. Nigāh mey-gūn ise maḡbūl imiş" M (der).³³³² u: ez-ū bād A, ez-ū H M.³³³³ bāl: -A -N.³³³⁴ ṭā^c ün bād: Bu kelimelerin altına "Fenā bulsun" yazılmıştır M.³³³⁵ düşmenlerinūñ: ش / - A.³³³⁶ ü: -M.³³³⁷ bāl-i: bāl H, -M.³³³⁸ ve: -A.³³³⁹ bāl-i: -A, ب /- H, bāl-i M.³³⁴⁰ şīša-i: şīše-i M.³³⁴¹ mevce: mevc A.

(13) Kūh sīm-āb u deşt Ceyhūn bād

(14) Ey memdūh ki senūñ reşk-i³³⁴² temkīnūñden³³⁴³ dā'im kūhsār [H-89b] miknet-i āsar-i³³⁴⁴ (15) sīm-āb-ı ra'şedār ve pehnā-yı feyfā-yı deşt-i şahārī Ceyhūn-ı bī-ķarār olsun.

چرخ نامت نهاده سعد الدین

تا که دینت بسعد مقرون باد

9.

(16) Çarh-ı nāmet nihāde Sa' de'd-dīn

(17) Tā ki dīnet³³⁴⁵ be-sa' d maķrūn bād

(18) Çarh-ı nām-ı şerīfūñi Sa' de'd-dīn vaż' eyledi ki dīnūñ maķrūn-ı sa' d u (19) sedād³³⁴⁶ olmaķ iķūndūr.

ای بروی عروس ایجادت

لیلی کائنات مجنون باد

(20) Ey be-rūy-ı 'arūs-ı icādet

(21) Leylī-i kā'ināt Mecnūn bād³³⁴⁷

(22) Ey memdūh ki 'arūs-ı fıtratuñ 'izārına Leylī-i kā'ināt Mecnūn olsun³³⁴⁸.

مشک از خامهء معنبر تو

بر سر ناف در شبیخون باد

11.

[A-64b] (23) Müşg ez-ħāme-i mu' anber-i³³⁴⁹ tu(24) Ber-ser-i nāf [N-52a] der-şebīhūn bād³³⁵⁰

(25) Müşg-i midād ki ħāme-i 'anberinūñden cūş itmekdedūr. Nāf-ı ğazālān-ı (26) Tebāya³³⁵¹ şebīhūn idici olsun. (27) المسک الطیب یقال منه³³⁵² تبا بلدة بنواحی ختن یخرج منه

مسک تیانی³³⁵³

³³⁴² reşk-i: -M.

³³⁴³ temkīnūñden: temkīninden H.

³³⁴⁴ āsar: -A.

³³⁴⁵ dīnet: dīnest H.

³³⁴⁶ sedād: sevād A.

³³⁴⁷ "Vücūduñ 'arūsına ya' nī 'ālem saña 'aşıķ olsun" M (der).

³³⁴⁸ olsun: +dimek olur A.

³³⁴⁹ mu' anber: mu' teber H.

³³⁵⁰ "Tā ki nāfe-i Ĥotenī ifnā eylemesün bir şey' dökülmesin diyü hemīşe reng ü būyı nāfeye ğālib olsun" M (der).

³³⁵¹ Tebāya: tebār H.

³³⁵² منه³³⁵² تبا بلدة بنواحی ختن یخرج منه: -A -H -M -N.

پیک نظارهء عدویت را
کردش چشم نعل وارون باد

[M-131b] (28) Peyk-i nezzāre-i 'adūyet-rā

(29) Gerdiş-i çeşm na' l-i vārūn bād

(30) Düşmeniñüñ peyk-i nezzāresiçün na' l-i³³⁵⁵ vārūn gerdiş-i çeşm olsun³³⁵⁶.

(31) Na' l-i vārūn na' l-i ḥaṭar³³⁵⁷ ta' bīr itdikleridür ki mağlūb olan kimesnenüñ

[V-53b]

(1) izi bilinmemek için esbine ururlar imiş. Raḥş-ı cān-rā³³⁵⁸ (2) na' l-i vārūn besteem ez-bīm-i cān. Ḥulāşa-i beyt: Gerdiş-i çeşm-i (3) 'adū na' l-i vārūn olduğda nazarı [H-90a] beste-rāh olup yine nigāh (4) itdigin bilemez kör³³⁵⁹ olur dimekdür³³⁶⁰. Yāḥūd tersine na' lde³³⁶¹ (5) i' māl-i siḥriyyeden bir 'amel ola³³⁶².

مطرب بزم دشمنان ترا
دم شمشیر تار قانون باد

13. (6) Muṭrib-i bezm-i düşmenān-ı tu-rā

(7) Dem-i şemşīr tār-ı ḳānūn bād

(8) Ya' nī borīde-tār olmadan ḳaṭ' -ı nazar-ı dem-i şemşīr 'ayn-ı³³⁶³ tār-ı ḳānūn

(9) olmaḳda mübālağa .³³⁶⁵dür³³⁶⁴ اظهر من الشمس

ای مدبر که از نی قلمت
کام معنی زشهد ممنون باد

(10) Ey müdebbir ki ez-ney-i ḳalemet

(11) Kām-ı ma' nā zi-şehd memnūn bād

³³⁵³ Tebā beldetün bi-nevāḥī Ḥoten yaḥracu minhü e'l-miskü't-ṭayyib yuḳālu miskün tebāniyyün/Tebā Hoten civarlarında bir şehirdir. Oradan güzel misk çıkar ve Tebā miski adı verilir.

³³⁵⁴ Tüm satır: -A -H -M -N.

³³⁵⁵ na' l-i: Bu kelime sonradan ilave edilmiştir M.

³³⁵⁶ olsun: olur A.

³³⁵⁷ ḥaṭar: ḥaṭṭ A.

³³⁵⁸ -rā: -A.

³³⁵⁹ kör: -A.

³³⁶⁰ dimekdür: -A, dimek olur M.

³³⁶¹ yāḥūd tersine na' lde: -A -H -M.

³³⁶² Tüm satır: -A -H -M.

³³⁶³ 'ayn-ı: -M.

³³⁶⁴ Ezhāru mine'ş-şems: Güneşten daha aşikar.

³³⁶⁵ اظهر من الشمس M. اظهر : dür

(12) İmdi³³⁶⁶ müdebbir Āşaf-ı tedbîr ki ney-i qalemünden kām-ı ma' nā memnūn-ı şehd olsun.

زادهء کلک سحر زای ترا

لفظ رنگین قبای کلکون باد

15. (13) Zāde-i kilik-i sihr-³³⁶⁷ zāy-ı tu-rā

(14) Lafz-ı rengin kabā-yı gül-gün bād

(15) Zāde-i hāme-i sihr³³⁶⁸-āşāruña lafz-ı rengin kabā-yı gül-gün olsun.

از تماشای کریههء خصمت

آب در کوهر نکه خون باد

[M-132a] (16) Ez-temāşā-yı girye-i haşmet

(17) Āb der-gevher-i nigh hūn bād³³⁶⁹

(18) Girye-i haşmuñi temāşadan gevher-i nighde³³⁷⁰ olan āb hūn olsun.

در هوای بلند پروازی

سر خصمت پپای قارون باد

17. (19) Der-hevā-yı bülend-pervāzī

[A-65a] (20) Ser-i haşmet³³⁷¹ be-pāy-ı Qārūn bād³³⁷²

(21) Bülend-pervāzlık hevāsında ser-i haşmuñ pāy-ı Qārūnda³³⁷³ olsun. (22)

İdbārda bundan kāfir bed-du' ā olmaz.

نقطهء هستیش که موهومست

از محیط دو کون بیرون باد

(23) Noqta-i hestiyeş³³⁷⁴ ki mevhumest

[H-90b] (24) Ez-muḥit-i dü-kevn bîrūn bād

(25) Ya' nî düşmenüñ³³⁷⁵ vücudı noqtası ki³³⁷⁶ noqta-i mevhumedür³³⁷⁷ (26)

muḥit-i dā'ire-i dü-kevnden bîrūn olsun.

³³⁶⁶ imdi: ey A M N.

³³⁶⁷ sihr: ح / خ A.

³³⁶⁸ sihr: ح / خ A.

³³⁶⁹ "Ya' nî senüñ girye-i haşmuñi temāşā iden kimse eger [. . .] iderse anuñ gevher-i nigāhında olan āb hūn olsun" M (der).

³³⁷⁰ nighde: nigh A.

³³⁷¹ haşmet: خ / ح A.

³³⁷² İgili derkenar okunamadı M (der).

³³⁷³ Qārūnda: Qārūn A.

³³⁷⁴ hestiş: Bu kelimenin altına "c Adū" yazılmıştır M.

دل زاهنش بزير زمين

پردہء قفل کنج قارون باد

19. (27) Dil zi-āheneş be-zîr-i zemîn³³⁷⁸

(28) Perde³³⁷⁹-i kufîl-ı genc-i Kârûn bād

(29) Vezn için āheneşde sükûn³³⁸⁰-ı nûn³³⁸¹ eyle. Ya'c ni zîr-i zemînde³³⁸² [N-52b]

(30)³³⁸³ hâşmuñ dil-i āhenîni³³⁸⁴ genc-i Kârûnuñ kufîlunuñ peresi olsun. (31) Pere³³⁸⁵-i kufîl kilîdüñ kilîdlenecek³³⁸⁶ içindeki timür pâresi ki ' avâm

[V-54a]

(1) kilîdüñ perisi³³⁸⁷ dirler.

قالب شمع مصرع از قلمت

انچه ريزد بنامه موزون باد

(2) Kâlîb³³⁸⁸-ı şem' -i mîşra' ez-kālemet

(3) Ānçi rîzed be-nāme mevzûn bād

[M-132b] (4) Şûret-i kâlîb ibtidâ şem' den taşvîr olunup³³⁸⁹ remle nağş (5) olur.

Şan' at-ı şıyâğda³³⁹⁰ meşhûrdur. Lînet ve leţâfet kaçd (6) eyledi. Ya'c ni³³⁹¹ kâlîb-ı şem' -i mîşra' ki kâlemüñden nāmeye rîzân olur (7) mevzûn olsun.

صفحه آت آب و رنگ چهرهء لفظ

از كل نیمرنگ مضمون باد

21. (8) Şafhaet āb u reng çehre-i lafz³³⁹²

³³⁷⁵ düşmenüñ: ش / س A.

³³⁷⁶ ki: -M.

³³⁷⁷ mevhümedür: مه / ر A.

³³⁷⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.

³³⁷⁹ perde: pere H M.

³³⁸⁰ sükûn: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

³³⁸¹ sükûn-ı nûn: sükûn H.

³³⁸² zemînde: zemîn A.

³³⁸³ Tüm satır: -A.

³³⁸⁴ āhenîni: āhenini H.

³³⁸⁵ pere: perde A.

³³⁸⁶ kilîdlenecek: kilîdlene A.

³³⁸⁷ perisi: peresi H.

³³⁸⁸ kâlîb: Bu kelimenin altına "Murād ' ilmdür" yazılmıştır M.

³³⁸⁹ olunup: olup H M.

³³⁹⁰ şıyâğda: ص / س A, şıyâğ M.

³³⁹¹ ya'c ni: -M.

(9) Ez-gül-i nīm-reng maẓmūn bād³³⁹³

(10) Gül-i nīm-reng ɗarb-ı meşelden degıldür. Gül-i ra' nā gibi bir nev'e rengin³³⁹⁴ (11) güldür. Ya' nī senūñ şafhañūñ³³⁹⁵ çehre-i lafzına āb u³³⁹⁶ reng olsun [H-91a] (12) ve gül-i nīm-rengden maẓmūn olsun. Nükte-i beyt: Maẓmūn-ı zımn-ı lafzda delālet-muṭābıķunuñ mecmū' **موضوع** (13)³³⁹⁷i zımnıye -delāleti ānında (14) cüz' **لهه**³³⁹⁸ delāleti³³⁹⁹ gibi bir ma' nā-yı luṭfi³⁴⁰⁰ ihām ve iş'ārına (15) dirler³⁴⁰¹. Gül-i nīm-reng maẓmūna muṭābıķ oldı³⁴⁰².

ذره از غبار درکه تو
شرف دودمان کردون باد

[A-65b] (16) Zerreī ez-ğubār-ı dergeh-i tu

(17) Şeref-i düdmān-ı gerdūn bād

(18) Ğubār-ı dergehūnden³⁴⁰³ bir zerre şeref-i kabā'il-i gerdūn olsun. **ما فيه** (19) **من المبالغة العالية بعرف بالتأمل**³⁴⁰⁴ فيه³⁴⁰⁵ rahmetu'llāhi' aleyh³⁴⁰⁶.

نقطهء کر بسهو بکذاری
خال روی عروس مضمون باد

23. (20) Noḳṭai³⁴⁰⁸ ger be-sehv be-gzārī

(21) Hāl-i rüy-ı 'arūs maẓmūn bād

³³⁹² "Vāķı' en lafza reng viren ma' nā-yı rengındür. Hāşılı lafz-ı ma' nādan āb u tāb kesb itdigi gibi senūñ şafhañ bir mertebe ma' nādan āb u reng kesb eyleye ki kendi üzerine [. . .] olan lafza daḡı ol şafha āb u tāb virsün" M (der).

³³⁹³ "Nīm-reng şekl-i güle dirler ki ne beyāz ola ne pek kırmızı ola" M (der).

³³⁹⁴ rengin: -H.

³³⁹⁵ şafhañūñ: şafha-i ħüsnūñ A, şafhañūñ H, şafha-i M.

³³⁹⁶ u: -M.

³³⁹⁷ لهه: له A, لهم H.

³³⁹⁸ Mā vuğı' a lehu/Onun hakkında konulanların hepsi.

³³⁹⁹ delāleti: دلا H.

³⁴⁰⁰ luṭfi: laṭıfi A H M.

³⁴⁰¹ dirler: dir M.

³⁴⁰² oldı: -M.

³⁴⁰³ dergehūnden: dergehūnde M.

³⁴⁰⁴ ثانیة: فیهما M.

³⁴⁰⁵ فيه: -M

³⁴⁰⁶ Fihi mā fihi mine'l-mübālağati'l-'āliyyeti yu'rafu bi't-te'emmulı rahmetu'llāhi' aleyh/Aşırı mübalağanın burada olduğu bellidir. Biraz düşününce anlaşılır. Allāh ona rahmet etsin.

³⁴⁰⁷ rahmetu'llāhi' aleyh: -A.

³⁴⁰⁸ noḳṭai: noḳṭa H.

(22) Sehv ile bir³⁴⁰⁹ noқта güzār eylesin. Ya' nī alıqoyasın. Hāl-i rüy-ı (23)

‘arūs mazmūn olsun.

بر دعای تو ای بهشت وفا

شوکت از تابعانت افزون باد

(24) Ber-³⁴¹⁰ du' ā-yı tu ey behişt-i vefā³⁴¹¹

(25) Şevket ez-tābi' ānet³⁴¹² eفزūn bād

[M-133a] (26) Ey behişt-i vefā senūñ du' ā-yı devletūñde³⁴¹³ Şevket-i bī-çāre bir ziyāde (27) tābi' ūñ olsun. Yāhūd du' āda³⁴¹⁴ tābi' ānuñdan³⁴¹⁵ eفزūn olsun.

تا نشانی ز شهر بند وجود

چار دیوار ربع مسکون باد

25.

(28) Tā nişānī zi-şehr-bend-i vüçüd

(29) Çār dīvār rub' -ı meskūn bād

(30) Du' ā irtibātıyla³⁴¹⁶ kıt' a-güne. Ya' nī tā şehr-bend-i vüçüddan rub' -ı (31) meskūn çār dīvār olmada³⁴¹⁷ nişān ola.

[V-54b]

مرغ روح عدوت چون عنقا

زاشیان وجود بیرون باد

[H-91b] (1) Murğ-ı rūh-ı ' adūt³⁴¹⁸ çun ' anqā

(2) Z'āşiyān-ı vüçüd bīrūn bād

(3) Āşiyān-ı vüçüddan murğ-ı rūh-ı düşmenūñ bīrūn ola³⁴¹⁹.

اختر دشمنت ز شومی بخت

همچو چشم غزال شبکون باد

27.

(4) Aħter-i düşmenet [N-53a] zi-şūmī-i baħt

(5) Hemçu çeşm-i ġazāl şeb-gūn bād

³⁴⁰⁹ bir: -M.

³⁴¹⁰ ber-: be- A H M.

³⁴¹¹ vefā: du' ā A.

³⁴¹² tābi' ānet: ن / ی A, ن / - H.

³⁴¹³ devletūñde: devletūñ H.

³⁴¹⁴ du' āda: tābi' āda H.

³⁴¹⁵ tābi' ānuñdan: tābi' ātuñdan H.

³⁴¹⁶ irtibātıyla: irtibātla A.

³⁴¹⁷ olmada: olmadan M.

³⁴¹⁸ ' adūt: ' adū-yı A.

³⁴¹⁹ ola: olsun A H.

(6) Çeşm-i ğazāl çeşm-i şeb-gün olur. Çeşm-i şeb-gün odur ki (7) beyāzı³⁴²⁰ olmayup bir siyāh-ı sâdeden 'ibâret ola. (8) Vâkı' en Teytel (?) ta' bîr olunan hayvânda böyle olduğu meşhûrdur. (9) Ammâ her ğazâlda da³⁴²¹ böyle midür? Müşâhede olunmadı³⁴²². (10) Ya' nî düşmeniñüñ aḥteri şūmî-i ṭâli' den³⁴²³ çeşm-i ğazāl (11) Teytel (?) gibi siyāh-ı şırf³⁴²⁴ olsun³⁴²⁵.

دوستان ترا جبین مبین

همه چون صبح عید میمون باد

[A-66a] (12) Dūstān-ı tu-rā cebīn-i mūbīn

(13) Heme çun şubḥ-ı 'ıyd meymūn bād

(14) Dūstānıñüñ cebīn-i mūbīni şubḥ-ı 'ıyd gibi meymūn u mūbārek olsun.

[Kaside 7]

[M-133b] (15) Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm³⁴²⁶

Mefā' ilün/Fe' ilātün/Mefā' ilün/Fe' ilün

(Fa' lün)

بیاض صبح که آمد بدیدهء مخمور

سواد ایت لا تقنطوا ز صفحہء نور

1. (16) Beyāz-şubḥ ki āmed be-dīde-i maḥmūr³⁴²⁷

(17) Sevād-ı āyet-i³⁴²⁹ i nūr-şafḥa-zi³⁴²⁸ لا تقنطوا

(18) K̄ıṭ'a-güne. Ya' nî sefīdī-i şubḥda ki şafḥa-i nūrdan sevād-ı āyet-i (19) لا

.³⁴³¹ālāyişe bedīdār oldı i maḥmūr -dīde³⁴³⁰ رحمة الله

³⁴²⁰ beyāzı: beyāz M.

³⁴²¹ ğazâlda da: ğazâlda M.

³⁴²² olunmadı: olundu H.

³⁴²³ ṭâli' den: ṭâli' inden A.

³⁴²⁴ siyāh-ı şırf: Tekrar okunaklı bir şekilde derkenara yazılmıştır V(der), şırf-ı siyāh M.

³⁴²⁵ olsun: olur M.

³⁴²⁶ Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm: +e'l-kaşīdetü's-sābi'a M.

³⁴²⁷ "Maḥmūr ya' nî 'arız-ı peşimān u ḥumār 'ibâret ez-peşimānî" A (der).

³⁴²⁸ Kur'ân, Zümer 39/53: Lâ-taḥnetü/Ümit kesmeyin.

³⁴²⁹ "Āyet-i 'لا تقنطوا' ser-i şafḥa-i nūrda zāhir oldı" M (der), "Dīde-i maḥbūbda beyāz şubḥ zāhir oldı" M (der).

³⁴³⁰ Kur'ân, Zümer 39/53: Lâ-taḥnetü min raḥmeti'llāhi/Allāh'ın rahmetinden ümit kesmeyin.

³⁴³¹ oldı: olur A.

بنوش باده و نومید ازان مباحث که هست

نوشته کرد قدح ان ربنا لغفور

[H-92a] (20) Be-nūṣ bāde vü nevmîz³⁴³² ez-ân mebaş ki hest³⁴³³

(21) Nüvişte kerd³⁴³⁴ kadeḥ³⁴³⁵ ان ربنا لغفور

(22) Ya' nî bu 'adem-i i ümmîde nümâyân olıcaḳ (23) -dîde³⁴³⁶ یأس من رحمة الله
nūṣ-ı bāde idüp ğufrāndan me'yūs olma ki pîrāmen-i kadeḥ-i³⁴³⁷ dil-i (24) ālāyış-
zedegāna ḥiṭābında olan³⁴³⁹ ما غرک بر بک الکریم³⁴³⁸ kitābet olunmuşdur. (25) ان ربنا لغفور³⁴³⁸
tavşif-i kerîm ile (26) iş'ār-ı kerem-i Ĥudāvend-i āmurzgārdaki tesliyyete dünyā ve mā-
³⁴⁴⁰fihā (27) baḥş olunsa nice 'uhdesinden birün olmaḳ³⁴⁴¹ kâbil olur³⁴⁴².

شنو زمحفل عرفان ترانه وحدت

که دارد از سر منصور کاسهء طنبور

3. (28) Şinev zi-³⁴⁴³maḥfil-i 'irfān terāne-i vaḥdet

(29) Ki dāred ez-ser-i Maṣṣūr kāse-i ṭanbūr

(30)³⁴⁴⁴ Maḥfil-i 'irfāndan terāne-i vaḥdeti ğuş eyle ki ol terāne-i vaḥdetün (31)
kāse-i ṭanbūrı ser-i Maṣṣūr-ı ḥakkānîdendür.

³⁴³² nevmîz: nevmîd A H.

³⁴³³Şā'ib: Her seḥer ki kîmyā-yı sürḥ rüyî mî-zened/Āftāb-ı raḥmet-i 'ālem-i tu ber-dīvārḥā. Be-în maẓmūn bisyārest lîkin der-în maḥall in beyt der-teşbîh ü temşîl be-ġāyet ḳurbiyyet dāred ki mā'il-i in dü-beyt yekî bâşed ki murād 'afv-ı ḥazret hemçun envār-ı āftāb zulmet-i ma'āşî-rā ez-āgeh mî-koned maḥmūr kināye ez-(er) 'āşî be-nūṣ bāde ammā ez-ġufrān be-sebeb-i ma'āşî nevmîd me-bāş ki nüvişte kerd kadeḥ-i şubḥ yāḥūd kadeḥ ez-esbāb-ı ma'āşîest ve ma'āşî nîz sebeb-i maġfiretest ki لا تقنطوا من رحمة الله (Kur'ân, Zumer 39/53: Lā-taḳnetū min raḥmeti'llāhi/Allāh'ın rahmetinden ümit kesmeyin) fermüdeest ğüyā der-gird-i kadeḥ ان ربنا لغفور / (Fâtır 35/34, İnne rabbenā el-ġafūrün: Şüphesiz Rabb'imiz çok baġışlayandır) mestūr bâşed ḥaṭādan geçdi ceyrān ḳanını müşg eyledi. Şā'ib demek [. . .] küfri imān eylemek olmaz ve emn ü 'amel' A (der).

³⁴³⁴ kerd: gerded M.

³⁴³⁵ Fâtır 35/34: İnne rabbenā el-ġafūrün/Doġrusu Rabbimiz çok baġışlayan, çok nimet verendir.

³⁴³⁶ Ye's min raḥmeti'llāh/Allāh'ın rahmetinden ümit kesme.

³⁴³⁷ kadeḥ-i: -M.

³⁴³⁸ İnne rabbenā el-ġafūrün: Şüphesiz Rabb'imiz çok baġışlayandır.

³⁴³⁹Kur'ân, el-İnfîtâr 82/6: Mā ġarreke bi-rabbike'l-kerîmu/İhsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?

³⁴⁴⁰ mā-: -H.

³⁴⁴¹ olmaḳ: +mümkin ü A.

³⁴⁴² olur: +dimekdür A.

³⁴⁴³ zi-: ز / ر H.

³⁴⁴⁴ Satır "ya' nî" kelimesiyle başlamaktadır A.

[V-55a]

بیا بملک قناعت که کمتر است اینجا
سواد ملک سلیمان ز سایهء پر مور

(1) Beyā be-mülk-i ḳanā' at ki kemterest īn-cā

[A-66b] (2) Sevād-ı mülk-i Süleymān zi-sāye-i per-i mūr

[M-134a] (3) Mülk-i ḳanā' ata³⁴⁴⁵ gel ki ḥıttā³⁴⁴⁶-i bī-pehnā-yı Süleymānī anda
sāye-i per-i mürdan kemterdür³⁴⁴⁷. (4) Li-nāmıḳıhī el-ḥaḳīr.³⁴⁴⁸

Özge bir sulṭān [N-53b] iken olduñ esīr-i hırş-ı vāz

(5) Mūrlar mülk-i ḳanā' atde Süleymān oldu hep

فروغ خاطر ابنای روزکار زر است
بود صفای عسل شمع خانهء زنبور

5. (6) Fürüg-ı ḥaṭır-ı ebnā-yı rüzgār zerest

(7) Buved şafā-yı 'asel şem' -i ḥāne-i zenbūr

[H-92b] (8) Ebnā-yı rüzgāruñ fürüg-ı ḥaṭır-ı taḥşīl-i zerdür. Zīrā ḥāne-i şeş (9)
gāne-i naḥlūñ şem' -i ziyādārı şafā-yı 'aseldür. Ya' nī 'asel şāf (10) olmaz şem' i
olmayınca. Ke-zālik dil ebnā-yı rüzgārda hevā-yı taḥşīl-i (11) zer olmasa güyā³⁴⁴⁹
şem' siz ḥāne-i tār gibidür.

درین محیط ز ساحل نشان نمی بینم
شنا بیحر کمان با شدم چو تیر بزور

(12) Derīn-muḥīṭ zi-sāḥil nişān nemi-bīnem³⁴⁵⁰(13) Şinā be-baḥr-ı gümān bā-şudem çu tīr be-zūr³⁴⁵¹

(14) Bu muḥīṭde nişān-ı sāḥil göremem. Baḥr-ı gümānda şināverlik baña tīr (15)
āsā zūr ile olmaḳdadur. Baḥr mānend olan gümānda tīrūñ (16) zūr ile şināverliginde³⁴⁵²
nişān-ı sāḥil intihā-nümāyān iken tanzīrleri (17) nice şaḥīḥ olur diyü su'āl iderse

³⁴⁴⁵ ḳanā' ata: ḳanā' at A.

³⁴⁴⁶ ḥıttā: ح / خ H.

³⁴⁴⁷ kemterdür: kemter H.

³⁴⁴⁸ li-nāmıḳıhī el-ḥaḳīr: -A, li-münşiihi H.

³⁴⁴⁹ güyā: -H.

³⁴⁵⁰ "Ḥāşılī bu 'ālem-i fāniye kendi iḥtiyārıyla gelmedi" M (der).

³⁴⁵¹ zūr: rüz A.

³⁴⁵² şināverliginde: şināverlikde A.

murādları nişān-ı sâhil-i (18) nâ-yâb olan baħr-ı vücūda³⁴⁵³ şināverī-i ma'rifet³⁴⁵⁴ muħâl iken yine ma'rifetle (19) me'mūr olduklarını ifade ve temşil içündür diyü cevâb virilmek mümkün olur.

چه از بهار بقا و چه از خزان فنا

مراکه چون کل رعنا یکيست ماتم و سور

7. (20) Çi ez-bahâr-ı beķâ vü çi ez-ħazân-ı fenâ

(21) Me-râ ki çun gül-i ra' nâ yekist mâtem ü sūr³⁴⁵⁵

[M-134b] (22) Ya'nî bahâr-ı beķâdan ve ħazân-ı fenâ-yı ta' ayyün-i şüriden baña ne elem ħâşıl (23) olur ki gül-i ra' nâ ki³⁴⁵⁶ mâtem ve sūr³⁴⁵⁷ nezd³⁴⁵⁸-i ta' ayyün-i imkânımda müsâvidür. (24) Zîrâ mümkün-i müstevâü'l-ġarafeyn olmağla bi-ħuşûşihî ehlu'llâh-ı muşalaħ (25) dârinuñ neseb ve merâtibinden 'âriyetü'l-irtibâť dirler bu ħâleti (26) iş'âr buyururdılar raħmetu'llâhi 'aleyh³⁴⁵⁹.

چه زنده کيست که از استخوان براحوالم

هميشه خندهء دندان نما کند لب کور

[A-67a] [H-93a] (27) Çi zindeğist ki ez-üstüh'ân ber-aħvâlem³⁴⁶⁰

(28) Hemîşe ħande-i dendân-nümâ koned leb-i kūr

(29) Ya'nî ben ki âlûde-i tamâm-ğaflet ü zühûlüm. Bu ne şekl-i zindeğî vü âsâyişdür ki (30) leb-i kūr benüm aħvâl³⁴⁶¹-i nâbe-sâmânuma³⁴⁶² derûnında pûsîde³⁴⁶³ üstüh'ânlardan leb-i (31) dendân-nümâ ile ħande ider.

[V-55b]

بياد ساقى کوثر شراب ميخواهم

که غصه را بردم از حریم سينه بدور

9. (1) Be-yâd-ı sâķiî kevşer-i şarâb mi-ħ'âhem

³⁴⁵³ vücūda: vücūdda H.

³⁴⁵⁴ şināverī-i ma'rifet: şināverī H.

³⁴⁵⁵ "Ĥâşılî faķr ile ġinâ ' indinde berâberdür" M (der).

³⁴⁵⁶ ki: gibi A H M N.

³⁴⁵⁷ sūr: sūrür ve sūr A.

³⁴⁵⁸ nezd: ن / - A.

³⁴⁵⁹ raħmetu'llâhi 'aleyh: -H.

³⁴⁶⁰ aħvâlem: ح / خ A.

³⁴⁶¹ aħvâl: ح / خ A, aħvâlümi M.

³⁴⁶² sâmânuma: ما / - H.

³⁴⁶³ pûsîde: pûşîde H.

(2) Ki ğuşşa-râ beredem ez-ħarîm-i sîne be-dür

(3) Ser-çeşme-i tecellî-i îmân olan ‘Alî Murtażâ ‘aleyhi şalavātu’llâhi (4) ve'r-rizâ ħazretlerinden şarâb-ı câzibe-i tevĥîd isterüm. Zîrâ anlar (5) imâm-ı bâtın ve menba‘-ı ħaĳîqatdurlar ki³⁴⁶⁴ [N-54a] ol cezbe-i feyz-i rûĥânî (6) ile ħarîm-i sînemden ğuşşayı³⁴⁶⁵ dür eyleyeler³⁴⁶⁶.

(7) *Dü ruĥet³⁴⁶⁷ taleb³⁴⁶⁸ be-sâķî-i kevşer-keş*

Ve zi-kevşer keşret-i mey vaĥdet-i derkeş

(8) لا يظما اصلاً ابدأ شاد بها (8)

Remzîst ez-ân mey er³⁴⁶⁹ tevânî derkeş

از ان شراب كه از در د نشاء ايمن شد

كليم ريخته رنك شرابخانهء طور

[M-135a] (9) Ezân-şarâb ki ez-derd-i neş'e Eymen şud

(10) Kelîm riĥte-reng-i şarâb-ĥâne-i Tûr

(11) Ol şarâb-ı tevĥîd-i ez-elîden sâġar-ĥâĥum ki³⁴⁷⁰ riĥte-reng-i şarâb-ĥâne-i (12) Tûr anuñla derd-i ĥumâr-ı neş'eden Eymen-nişîn-i [H-93b] bezm-i tecellî olmuşdur. (13) Cenâb-ı Kelîmu'llâĥ ħazretlerine riĥte-reng-i şarâb-ĥâne-i Tûr ta'bir (14) ve tavşîfleri³⁴⁷¹ şarâb-ĥâne-i Tûr ki mazĥar-ı tecellî olan cebeldür. (15) Reng-i şarâb-ı tecellî ol kûĥa riĥte olmuş oldu. Ol (16) vaşf³⁴⁷² vaşf-ı Kelîm olduĳı eeldendür. Tamâm mülâbese қаşd³⁴⁷³ olundu.

³⁴⁶⁴ ki: -H.

³⁴⁶⁵ ğuşşayı: ğuşşanı H.

³⁴⁶⁶ eyleyeler: eyleyelüm A, eyleye H, eyleye beyt M.

³⁴⁶⁷ dü ruĥet: rûĥet A.

³⁴⁶⁸ taleb: -M.

³⁴⁶⁹ er: ez A.

³⁴⁷⁰ ki: + Kelîm M.

³⁴⁷¹ tavşîfleri: ف / ن A.

³⁴⁷² vaşf: -A, vaşf-ı tamâm H.

³⁴⁷³ қаşd: ve қışша A.

□ منى على سمعى³⁴⁷⁴ بلن ان³⁴⁷⁵ منعت ان (17)

اراك³⁴⁷⁶ فمن³⁴⁷⁷ قبلى لغيرى لذتى³⁴⁷⁸

لن ترانى ولكن انظر الى الجبل³⁴⁸⁰ -ta'bir (19) medlūlı gibi i şerifinde elbette tecellī (18) من نور و ظلمه (20) ان الله سبعون الف حجاب³⁴⁸¹ olur. maẓāhir-i esmā ve şifāt-ı verāsından³⁴⁸¹ (21) [b67-A] eşer-i celīlde³⁴⁸⁴ من خلقه³⁴⁸³ لو كشفها لاحرقت³⁴⁸² سبحات وجهه ما انتهى بصره اليه³⁴⁸⁵ olan³⁴⁸⁵ nükte-i hafıyye ma' lūm-ı erbāb nehydür³⁴⁸⁶.

ازان شراب كه آرد برون زبس تندى

نيم قطره زمغز دماغ محشر شور

11. (22) Ezān-şarāb ki āred birūn zi-bes tündi³⁴⁸⁷

(23) Be-nīm-ḳaṭre zi-mağz-ı dimāğ-ı maḥşer-i şūr

(24) Ol bādeden piyāle-ḥ'āhum ki kemāl-i şūrişden³⁴⁸⁸ nīm-ḳaṭresiyle dimāğ-ı

(25) maḥşer-i keşretten şūr-ı ḥavātır-ı³⁴⁸⁹ ḥodī-i birūn-ı ser-ā-perde-i (26) ḥarīm-i dil eyler³⁴⁹¹3490 يا هو يا من هو

³⁴⁷⁴ M. بين: بلن.

³⁴⁷⁵ H. صفت: منعت.

³⁴⁷⁶ M. فمى: فمن.

³⁴⁷⁷ H. حالى: قبلى.

³⁴⁷⁸ İbnü'l-Fârız, Kaside no: 15397, "سقتى حمياً الحب راحة مقلتى", 9. beyit. <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=15397> Erişim Tarihi: 12. 04. 2016 / 10:38.

³⁴⁷⁹ Ve minnī 'alā şem'î bilen/İN men'ati en erāke femen ḳablī li-ğayri lezzeti/ Benden benim kulağıma seni görmeme engel olmak için göremezsin denildi. O halde benden önce benden başkası için bir lezzet mi var?

³⁴⁸⁰ Kur'ân, A'râf 7/143: Len-terānī velākin unẓur ilā e'l-cebeli/Beni aslā göremezsin fakat şu dağa bak.

³⁴⁸¹ verāsından: verāsında M.

³⁴⁸² H. سجاب, A. سبحات: سبحات.

³⁴⁸³ İne lillāhi seb'üne elfe ḥicābın min nūrın ve zulmetin lev keşefehā le eḫraḳat subuḫātu vechihi men tehā başarahu ileyhi min ḫalḳıhi: Allāh'ın nur ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır. Eğer onları açsa görüşünün ulaştığı bütün halk yüzünün dalgalarından yanar.

³⁴⁸⁴ celīlde: celīlde A H M N.

³⁴⁸⁵ olan: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

³⁴⁸⁶ nehydür: hünerdür A.

³⁴⁸⁷ tündi: ت / - H

³⁴⁸⁸ şūrişden: س / ش H.

³⁴⁸⁹ ḥavātır-ı: ḥavātır u A.

³⁴⁹⁰ Yāhū yā menhū/Ey o, ey o olan.

³⁴⁹¹ M. şı'r يا هو, H. يا هو, A. -يا هو يا من هو.

لهاء البدر كأس وهى شمس³⁴⁹⁴ تدبرها^{3492,3493} (27) [M-135b]

هلال وكم بيد و اذا مزجت نجم

يقولون لى صفها³⁴⁹⁵ وانت بو صفها(28)

خبير اجل عندى با و صافها علم

صفاء ولا ماء ولطف ولا هوى(29)

ونور ولا نار و روح ولا جسم

ولو³⁴⁹⁶ خطرت يوماً على خاطر³⁴⁹⁷ امرئ(30)

اقامت به الافراح وارتحل الهم^{3498,3499}

ازان شراب كه بود از فيوض انوارش

[H-94a] (31) Ezān-şarāb ki buved ez-füyūz-ı envāreş

[V-56a]

چو عقد كوهر خورشيد دانده انكور

(1) Çu ‘ağd-i gevher [N-54b] hürşid-i dāne-i engür

(2) Ol şarābdan ki ‘ağd-i gevher gibi hürşid-i dāne-i engür anuñ³⁵⁰⁰ feyz-i (3)

envārından³⁵⁰¹ idi.

³⁴⁹² Tüm satır: -H.

³⁴⁹³ A. يا هوالها البدر :لهاء البدر

³⁴⁹⁴ A. بدير :تدبرها

³⁴⁹⁵ H M. فانت :وانت

³⁴⁹⁶ A. فطرت :خطرت

³⁴⁹⁷ M. امرئ :امرئ

³⁴⁹⁸ Lehā e'l-bedru ke şun ve hiye şemsün tudīruhā/Hilālün ve kem yebdü izā müzbet necmu/Yekülüne li şifhā fe ente bi-vaşfihā/Ĥabīnun ecel ‘indī bi-evşāfihā ‘ilmün/Şafāun velā mā’un ve luţfun velā hevā/Ve nūrun velā nārūn ve rūḥun velā cismu/Velev ḥaṭarat yevmen ‘alā ḥaṭırı imri’in/Eḳāmet bihi e'l-efrāḥun verteḥale elhemmu: Ay/kase onundur. Kendisi ise güneştir. Onu çevirir. Bir hilaldir ki yıldızla karıştığı zaman nice kere görünür. Bana diyorlar ki onu anlat, halbuki sen onun vasıflarını çok iyi bilirsin. Evet doğrudur bende de onun vasıflarına ilişkin bir bilgi var. Arılıktır ama su değil, inceliktir ama hevâ değil, nurdur ama ateş değil, ruhtur ama cisim değil. Eğer bir gün birinin gönlüne onun anısı geliverirse etkisinde sevinçler oluşur, üzüntüler kaybolur.

³⁴⁹⁹ İbnü'l-Fâriz, Kasīde-i Hamriyye, 2 (بدیر : تدبر), 21 (فانت : وانت), 22, 7. (ولو : وان) beyitler. <http://aligandomi.blogfa.com/post-188.aspx> Erişim Tarihi: 12. 04. 2016/ 15: 27.

³⁵⁰⁰ anuñ: -A.

³⁵⁰¹ envārından: envārdan A.

شمس³⁵⁰² تدبر هالهء البدر كأس وهى

350535043503 هلال وكم (4) بيد و اذا مزجت نجم

قسم بمطلع ثانيست ميدهم ساقى

كه همجو صبح دوم صاف كردهء از نور

13. (5) Kısm be-maṭla^c -ı şānīst mī-dihem sāķī³⁵⁰⁶

(6) Ki hemçu şubḥ-ı devum şāf-kerdei ez-nūr

(7) Ya^c nī kısım ikinci maṭla^c dur ki ey sāķī baña i^c ṭā ve kerem eyleyesin. (8) Ol bāde-i ma^c rifet ü ḥaķīķati³⁵⁰⁷ ki şubḥ-ı şādık gibi şāf ve münevver (9) eylemişsiñdir³⁵⁰⁸.

ولو خضبت من كاسها كفت³⁵⁰⁹ لامس

35113510 لماضل فى (10) ليل و فى يده النجم

زهى زبان بدهان تو برک غنجهء نور

زخنده نمکين تو آب كوثر شور

(11) Zihī zebān be-dehān-ı tu berg-i ğonçe-i nūr

(12) Zi-ḥande-i nemekīn-i tu āb kevşer-i şūr

(13) Ya^c nī ne müstahsen zebān-ı i^c cāz-ı beyān ki senüñ dehānuñda berg-i ğonçe-i (14) enverdür³⁵¹² ve ḥande-i melāḥat-nişān-ı nemekīnüñden āb-ı şirini³⁵¹³ [M-136a] kevşer³⁵¹⁴-i [A-68a] şürdur³⁵¹⁵. (15) Şu maṭla^c -ı ğarrā ile seni tavşifüm³⁵¹⁶ ḥaķķıçun ey sāķī-i kevşer baña ol (16) müdāme-i vaḥdetden bir kāse-i serşār iḥsān eyle.

³⁵⁰² A. تدبر بدیر

³⁵⁰³ İbnü'l-Fârız, Kasıde-i Hamriyye, 2 (تدبر : بدیر). beyit. <http://aligandomi.blogfa.com/post-188.aspx> Erişim Tarihi: 12. 04. 2016/ 15: 58.

³⁵⁰⁴ هلال : Bu kelime "Beyān: Hilāl" olarak derkenara tekrar yazılmıştır V (der)

³⁵⁰⁵ Lehā e'l-bedru ke'sun ve hiye şemsün tudīruhā/Hilālün ve kem yebedü izā müzbet necmu/ Ay/kase onundur. Kendisi ise güneştir. Onu çevirir. Bir hilaldir ki yıldızla karıştığı zaman nice kere görünür.

³⁵⁰⁶ "Ey maṭla^c -ı şānī" M (der).

³⁵⁰⁷ ḥaķīķati: ḥaķīķi H.

³⁵⁰⁸ eylemişsiñdir: +beyt M, eylemiş N.

³⁵⁰⁹ A. لاس : لامس

³⁵¹⁰ İbnü'l-Fârız, Mimiyye, 13. beyit. <http://almuada.4umer.com/t1732-topic>. Erişim Tarihi: 12. 04. 2016/ 17:43.

³⁵¹¹ Velev ḥaḍabet min ke'sihā keffu lāmisin/Lemā ḍalle fī leylin ve fī yedihi e'l-necmu: Avucuyla onun kasesini tutan kişi sanki gece elinde bir yıldız varmış gibi şaşırmadan yol alır.

³⁵¹² enverdür: nürdur A H M N.

³⁵¹³ şirini: şirini H M.

³⁵¹⁴ kevşer: ث / - A, kevşerdür M.

³⁵¹⁵ şürdur: -M.

³⁵¹⁶ tavşifüm: صيف / - H.

بیاض صبح تجلی فروغ رخسارت
سواد خال بروی تو داغ لالهء طور

15. (17) Beyāz-şubḥ-ı tecellî fūrūğ-ı ruḥsāret

(18) Sevād-ı ḥāl be-rūy-ı tu dāğ-ı lāle-i Ṭūr

[H-94b] (19) Daḥı beyāz-şubḥ-ı sa'ādet-i lem'-i tecellî fūrūğ-ı āfitāb-ı ruḥsāruñdur (20) ve sevād-ı müşgîn-³⁵¹⁷ midād-ı ḥāl-i rüyüñ lāle-i şarāb-ḥāne-i Ṭūruñ (21) dāğ-ı süveydā-yı derūn-ı derd-meşḥūnidur³⁵¹⁸.

بنای آینه را از صفای رخ معمار
بشعله خانه زسیل نگاه کرم فتور

(22) Binā-yı āyine-rā ez-³⁵¹⁹şafā-yı ruḥ mi' mār

(23) Be-şu' le-³⁵²⁰ḥāne zi-seyl-i nigāh-ı germ fütür

(24) Daḥı binā-yı āyine-i maṭla'-ı envāra şafā-yı ruḥsāreden mi' mār (25) ve şu' le-³⁵²¹ḥāne-i āteşin-lāne dil-i erbāb-ı 'aşka seyl-i kıyāmet- (26) reftār-ı nigāh-ı germden fütür ve şürdur³⁵²².

کرشمه مست تبسم زدرج یاقوتی
زبان دراز تکلم زنرکس مخمور

17. (27) Girişme³⁵²³ mest-i tebessüm zi-derc-i yāḳūtī

(28) Zebān dırāz-ı tekellüm zi-nergis-i maḥmūr³⁵²⁴

(29) Daḥı ol derc-i yāḳūtī مدینة العلم و علی بابها شفاه (30) -ḥikmet³⁵²⁵ iktināhından³⁵²⁶ girişme ve nāz mest-i tebessüm-i i' cāz ve nergis-i maḥmūr (31) süḥan-gūdan zebān-ı mu' ciz-beyān dırāzī-i tekellümde baş-ı maḳāl-i tibyān itmektedir³⁵²⁷.

[V-56b]

³⁵¹⁷ müşgîn: س / ش A.

³⁵¹⁸ meşḥūnidur: ح / خ A.

³⁵¹⁹ ez-: zi- A.

³⁵²⁰ şu' le: şu' le-i A.

³⁵²¹ şu' le: şu' le-i A H.

³⁵²² şürdur: + ویه لعون / Ve bihi'l-'avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁵²³ girişme: Bu kelimenin yanına "zihî" yazılmıştır M.

³⁵²⁴ maḥmūr: ح / خ A.

³⁵²⁵ Ene medīnetü'l-'ilm ve 'ālī bābuhā/ Ben ilim kentiyim, Alî onun kapısıdır.

³⁵²⁶ iktināhından: iktināhdan M.

³⁵²⁷ itmektedir: itmekte N.

سواد خال بلعل تو مهر تنگ شکر

خطت بکرد رخت توتیای دیدهء مور

(1) Sevād-ı hāl be-la' l-i tu mühr-i teng-şeker³⁵²⁸

(2) Hātet be-gerd-i ruḥet tūtiyā-yı dīde-i mūr

[M-136b] (3) Daḥı sevād-ı hāl-i müşgīn-i la' lūñ mühr-i miskiū'l-ḥitām-ı teng-şeker ve (4) pīrāmen-i ruḥsāra reşk-i mehtābuñda ḥaṭṭ-ı ' anberinūñ māye-i ḥasret-i (5) müşg-i ezfer³⁵²⁹ ve tūtiyā-yı [N-55a] tecellī-³⁵³⁰ sīmā-yı³⁵³¹ dīde-i mūra beñzerdür. (6)³⁵³² كان في شفته³⁵³³ السفلى شامة³⁵³⁴ ba' zı vāşıfın ḥilyeden mürüridürrahmetu'llāh³⁵³⁴.

بخنده موج کهر خیز خندهء یاقوت

بجلوه آب زمرد بهار سبز و غیور

19. (7) Be-ḥande³⁵³⁵ mevc-i güher-ḥiz-i ḥande-i yāḳūt³⁵³⁶

[H-95a] (8) Be-cilve āb-ı zümürüd bahār-ı sebz ü ' ḡayūr

(9)Daḥı ḥandede ḥande-i yāḳūtuñ mevc-i güher-ḥizi ve cilvede āb-ı (10) zümürüd bahār-ı sebz³⁵³⁷ ve³⁵³⁸ ḡāyet³⁵³⁹ ḡayürdur. Ḥande-i yāḳūt barḳ³⁵⁴⁰ u ziyā³⁵⁴¹-yı (11) yāḳūtdan kināye ta' bīrleridür ve setr³⁵⁴² ta' bīrleri sebze-i bahār u zümürüde (12) nāzırdur ve³⁵⁴³ zemīni setr ider ve setr muḳteżā-yı ḡayretdür³⁵⁴⁴. Gör misiz³⁵⁴⁵ (13) erbāb-ı ḡayret ü ḥamiyyet ve³⁵⁴⁶ setr ile me'lūflardur. (14)³⁵⁴⁷ Sebz zāhir iken setr ile tekellüfe ḥācet-i mess eylemez.

³⁵²⁸ "Kimse ol la' le yol bulmaya diyü" M (der).

³⁵²⁹ ezfer: ez A.

³⁵³⁰ tecellī: naḥl M.

³⁵³¹ sīmā-yı: siyāh-ı M.

³⁵³² Tüm satır: -A -H -M.

³⁵³³ Kāne fī şefetihī's-süflā şamme/Alt dudağında bir ben vardı.

³⁵³⁴ raḥmetu'llāh: raḥmetu'llāhi ' aleyh N.

³⁵³⁵ Be-ḥande: Bu kelimenin yanına "Zihī" yazılmıştır M.

³⁵³⁶ mevc-i güher-ḥiz-i ḥande-i yāḳūt: Bu kelimelerin altına "Murād dehānidur" yazılmıştır M.

³⁵³⁷ sebz: setr A H M.

³⁵³⁸ ve: -M.

³⁵³⁹ ḡāyet: ' ināyet M.

³⁵⁴⁰ barḳ: aḳ A.

³⁵⁴¹ ziyā: şafā H.

³⁵⁴² setr: sebz N.

³⁵⁴³ u zümürüde nāzırdur ve: -A -H -M.

³⁵⁴⁴ ḡayretdür: ḡayrıdur ki M.

³⁵⁴⁵ gör misiz: görmez misin H M, görmezsiz N.

³⁵⁴⁶ ve: -A -H -M

³⁵⁴⁷ Tüm satır: -A -H -M.

بطرّه شرح شبستان سایه سنبل

بخنده حل معمای غنچه مستور

[A-68b] (15) Be-ṭurre şerḥ-i şebistān-ı sāye-i sünbül

(16) Be-ḥande ḥall-i mu' ammā-yı ğonçe-i mestūr

(17) Daḥı ṭurrede³⁵⁴⁸ sāye-i sünbül şebistānını şerḥ ve tafşıldür ve ḥandede (18) mu' ammā-yı ğonçe³⁵⁴⁹-i mestūrı ḥalldür. Dehāna ğonçe-i mestūr ta' bīri bu (19) merḥūmdan ğayrıdan istimā' olunmadı³⁵⁵⁰.³⁵⁵¹ عليه الف الف رحمة

مصوران قلم موی بسته از رک لعل

کشیده نقش دهانت بر نک خنده مور

21. (20) Muşavvirān ḳalem-i müy-beste ez-reg-i la' l

(21) Keşide³⁵⁵² naḳş-ı dehānet be-reng-i ḥande-i mūr

(22) Daḥı muşavvirān reg-i la' lden ḳalem-i müyın ittiḥāz eylemişlerdür³⁵⁵³ ve naḳş-ı (23) dehānuñ³⁵⁵⁴ ḥande-i mūrda taşvīr eylemişlerdür³⁵⁵⁵.

زلوح سینه که موج صفا بود شطرش

بود دو نقطه پستان حباب آب بلور

[M-137a] (24) Zi-levḥ-i sīne ki mevc-i şafā buved şatreş³⁵⁵⁶

(25) Buved dü-noḳta-i pistān ḥabāb-ı āb-ı bilūr

(26) Daḥı levḥ³⁵⁵⁷-i sīneden ki saṭrı mevc-i şafā idi. Ol iki noḳta-i (27) kāfūrī-i pistān nūr-ı ḥabāb-ı āb-ı billürdur.

ز حسرتش شده خورشید همچو کوهر آب

ز غیرتش کل مهتاب کشته غنچه نور

23. [H-95b] (28) Zi-ḥasreteş³⁵⁵⁸ şude ḥürşid hemçu gevher āb

(29) Zi-ġayreteş gül-i mehtāb geşte ğonçe-i nūr³⁵⁵⁹

³⁵⁴⁸ ṭurrede: ṭurre A.

³⁵⁴⁹ ğonçe: ğonçe H.

³⁵⁵⁰ olunmadı: olundu H.

³⁵⁵¹ ' Aleyhi elfü elfü rahmetin/Ona binlerce rahmet olsun: -A.

³⁵⁵² keşide: keşid M.

³⁵⁵³ eylemişlerdür: eylemişdür A M.

³⁵⁵⁴ dehānuñ: +reng H.

³⁵⁵⁵ eylemişlerdür: eylemişdür M.

³⁵⁵⁶ şatreş: şatreş A H M.

³⁵⁵⁷ levḥ: ح / خ A.

³⁵⁵⁸ ḥasreteş: ḥasret H, bu kelimenin altına yazılan okunamadı M.

³⁵⁵⁹ Bu mısraın yanına "Şerm ü hicābdan" yazılmıştır M N

(30) Ol pistānuñ ḥasretinden ḥūrşīd gevher gibi āb olmuş ve ğayretinden (31) gül-i mehtāb daḥı ğonçe-i³⁵⁶⁰ nūr olmuşdur.

[V-57a]

کشیده کوهر خورشید را بتار کمر

نهاده مهر زعنبر بخر من کافور

(1) Keşīde gevher-i ḥūrşīd-rā be-tār-ı kemer³⁵⁶¹

(2) Nihāde mühr zi-⁶ anber-i baḥr³⁵⁶²-ı men kāfūr³⁵⁶³

(3) Daḥı gevher-i ḥūrşīdi tār³⁵⁶⁴-ı kemere keşīde kılmış³⁵⁶⁵ ve ḥirmen-i kāfūra ⁶ anberden (4) mühr urmuş³⁵⁶⁶.

زحالت دل سرکشتهکان چه غم داری

ترا که مهرهء بازیچه است غبغب خور

25. [A-69a] (5) Zi-ḥālet-i dil-i ser-geşteġān çı ğam dārī

(6) Tu-rā ki mühre-i bāzīçeest ġabġab-ı [N-55b] ḥūr³⁵⁶⁷

(7) Dil-i ser-geşteġān ⁶ aşqdan ne ğam u elem-i ṭārī olur ki saña mühre-i (8) bāzīçe³⁵⁶⁸ ġabġab-ı ḥūrān-ı behiştīdür³⁵⁶⁹.

چو افتاب بدر شو زصبح پردهء شرم

که داده آست ترا آصف زمان دستور

(9) Çu āftāb be-der şev³⁵⁷⁰ zi-³⁵⁷¹şubḥ perde-i şerm³⁵⁷²

(10) Ki dādeāst³⁵⁷³ tu-rā Āşaf-ı zamān destūr

(11)³⁵⁷⁴ Āftāb gibi perde-i şerm ü ḥicābdan bīrūn ol³⁵⁷⁵ ki saña Āşaf-ı zamān [M-137b] (12) destūr u icāzet virdi.

³⁵⁶⁰ ğonçe-i: -H.

³⁵⁶¹ Bu mısraın başına "Zihī" yazılmıştır M.

³⁵⁶² baḥr: خ / ح H V.

³⁵⁶³ Beyitin yanına yazılan silinmiş olduğundan okunamadı M.

³⁵⁶⁴ tār: ر /- H.

³⁵⁶⁵ kılmış: kalem M.

³⁵⁶⁶ "Ol maḥbūb gevher-i ḥūrşīdi be-tār-ı kemerine keşīde kılıp mānend-i ⁶ anber olan nāfesini vücūd-ı kāfūrına mühr koymış" A (der).

³⁵⁶⁷ ḥūr: ح / خ, sadece H nüshasında doğru şekliyle görülmüştür.

³⁵⁶⁸ bāzīçe: bāzīçe-i A H.

³⁵⁶⁹ behiştīdür: behiştī N.

³⁵⁷⁰ şev: س / ش A.

³⁵⁷¹ zi: ز / ر A.

³⁵⁷² Bu mısraın yanına "Ey dilber" yazılmıştır M.

³⁵⁷³ dādeāst: dādeest A H.

مدبری که عطار د بوقت تحریر اش
به تیغ مهر تراشیده است خامه نور

27. (13) Müdebbirî ki 'Uṭārid be-vaḳt-i taḥrīreş

(14) Be-tiġ-ı mühr terāşideest ḥāme-i nūr

(15) Öyle Āşaf-ı müdebbir-i umūr-ı enām ki dem-i taḥrīrinde 'Uṭārid aña dem-i tiġ-ı (16) mühr ile yonılmış³⁵⁷⁶ ḥāme-i nūr virmişdür³⁵⁷⁷.

بهر دو دست فلک داد صفحهء خورشید
بروزنامه نویسان دفترش از دور

[H-96a] (17) Beher dü-dest³⁵⁷⁸ felek dād³⁵⁷⁹ şafḥa-i ḥürşid

(18) Be-rüz-nāme-nüvisān deftereş ez-dür

(19) Felek anuñ rüz-nāme-nüvisānınuñ her³⁵⁸⁰ dü-destine dūrdan³⁵⁸¹ şafḥa-i (20) ḥürşidi virmişdür. Tā aña şebt ve ḳayd eyleyeler.

ستارهء فلک اقتدار سعد الدین
که سعد اکبر ازان کرده استعارهء نور

29. (21) Sitāre-i felek-i iḳtidār³⁵⁸² Sa' deddīn

(22) Ki sa' d-ı ekber ez-ān kerde³⁵⁸³ isti' āre-i nūr

(23) Sitāre-i³⁵⁸⁴ felek-i iḳtidār Sa' deddīn Ḥān ki sa' d-ı ekber-i felek andan (24) isti' āre-i nūr itmişdür.

بهر جهت کیهد هدفیضخویشمیشد
صفایا یینهاش مومرا کند کافور

(25) Beher çı tekye dihed feyz-i ḥ'ış mī-baḥşed

(26) Şafā-yı āyīneş mūm-rā koned kāfūr

(27) Her neye³⁵⁸⁵ müstenid ola kendi feyzini³⁵⁸⁶ baḥş u kerem ider. Meşelā anuñ (28) şafvet-i āyīnesi mūm-ı āyīneyi kāfūr ider. Mūm-ı āyīne³⁵⁸⁷ verā-yı āyīnede (29)

³⁵⁷⁴ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır H.

³⁵⁷⁵ ol: ola A.

³⁵⁷⁶ yonılmış: yolunmuş A, yonmuş M.

³⁵⁷⁷ virmişdür: derdürmişdür A.

³⁵⁷⁸ "Beher dü-dest ' izzetle" M (der).

³⁵⁷⁹ dād: dāde A.

³⁵⁸⁰ her: +bir A.

³⁵⁸¹ dūrdan: derūn-ı M.

³⁵⁸² Yanına "Ya' nī ḥürşid-i felek-i iḳtidār" yazılmıştır A.

³⁵⁸³ kerde: kerd M.

³⁵⁸⁴ sitāre-i: +nūr A.

olan z̄ibaḡ-ı ma'ḡ k̄uddur. Yā muḡāzī-i āyīne[ye]³⁵⁸⁸ mūm vaẓ' iderler z̄inet-i³⁵⁸⁹ (30)³⁵⁹⁰ şebistān için meşhūrdur.

زمان کند بتقاضای حکم او تبدیل

31. [A-69b] (31) Zamān koned be-teḡāzā-yı ḡūkm-i ū tebdīl³⁵⁹¹

[V-57b]

صف نعال ازل را بصدر کاه نشور

(1) Şaf-ı ni' āl-i ezal-rā be-şadrgāh-ı neşūr³⁵⁹²

[M-138a] (2) Zamān anuñ teḡāzā-yı ḡūkmi ile şaff-ı ni' āl-i ezeli şadrgāh-ı (3) neşūra tebdīl ider. Ezel ise şadrgāh idi. Neşūr ise (4) şaff-ı ni' āl idi. Tebdīlde³⁵⁹³ şaff-ı ni' āl şadr³⁵⁹⁴ olur ve bi'l-³⁵⁹⁵ aks.

زیل حادثه اورا بدل غباری نیست

زمانه ریخته رنگ سرای او زسرور

(5) Zi-seyl-i ḡādiḡe ū-rā be-dil ḡubārī nīst³⁵⁹⁶

[H-96b] (6) Zamāne riḡte-reng serāy-ı ū zi-sūrūr³⁵⁹⁷

(7) Seylāb-ı ḡādiḡeden anlaruñ derūnında ḡubār olmaz. Zīrā 'ālem-i dūnyā (8) z̄ill-i zā'ıl olup şū'ūnāt-ı zāhire muḡtezā-yı tecelliyāt-ı merātib-i (9) vūcūd olduḡların maḡām-ı temkīnde olmalarıyla yaḡinen bilürler. [N-56a] Anlaruñ (10) serāy-ı tecellī-ḡāne-i ḡāḡīḡat-i cāmi' aların ḡudā maḡz-ı sūrūrdan (11) yā serāy-ı devlet-ḡāne-i şū'ūn-ı şūrīlerin feraḡ-ı mevḡürden³⁵⁹⁸ ḡalḡ eylemişlerdür³⁵⁹⁹.

³⁵⁸⁵ neye: +ki H M.

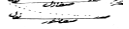
³⁵⁸⁶ feyzini: feyz A M.

³⁵⁸⁷ āyīne: -N.

³⁵⁸⁸ āyīne[ye]: āyīneye N.

³⁵⁸⁹ yā muḡāzī-i āyīne mūm vaẓ' iderler z̄inet-i: -A -H -M.

³⁵⁹⁰ Tūm satır: -A -H -M.

³⁵⁹¹ M nüshasının derkenarında kelimelerin birbiriyle bağlantısı şeklinde gösterilmiştir M.

³⁵⁹² "Murād budur ki eger zamān-ı fermān eyleseñ ezalī ide tebdīl idersūñ. Neşūruñ şadrını ezalūñ şaff-ı ni' āline tebdīl ider. ḡāşılī intihāyī ibtidā ider" M (der), mısram yanına "Yā vūcūduña muḡāl" yazılmıştır M.

³⁵⁹³ tebdīlde: tebdīl M.

³⁵⁹⁴ şadr: şudūr H.

³⁵⁹⁵ ve bi'l-³⁵⁹⁵ aks: ³⁵⁹⁵ وبه لعون / Ve bihi'l-³⁵⁹⁵ avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁵⁹⁶ "Zīrā ḡāricde pettev-i māḡī seyl-i zemīnden izāleye ḡādir degildür" M (der).

³⁵⁹⁷ sūrūr: Bu kelimenin yanına "Nüşā: Nūr" yazılmıştır M.

³⁵⁹⁸ mevḡürden: mevḡüreden H.

³⁵⁹⁹ eylemişlerdür: eylemişdür H M.

زسیل قطره شبنم که خود خراب خودست

بنای خانه خورشید را کجاست فتور

33. (12) Zi-seyl *қаҗре-и шебнем ки ҳод ҳарāб ҳодест*

(13) Binā-yı *ҳāне-и ҳурӯид-рā кӯҷаст фӯтӯр*

(14) Ya' nī seylābdan *қаҗре-и шебнем* kendi kendine *ҳāне-и*³⁶⁰⁰ *ҳарāбдур*. Binā-yı (15) *ҳāне-и ҳурӯиде* andan ne *фӯтӯр* 'ārīz olur? Anlaruñ *zātı* binā-yı (16) *ҳāне-и ҳурӯид* mānend olmağla *seyl-и ҳādīседен сӯриш-и дīде-и фӯтӯр* (17) olmazlar³⁶⁰¹. Ammā mānend-и *vücūd-ı nā-tevān-ı шебнем-и bezm* gibi *raҳnedār-ı ҳādīсе-и* (18) *elem-и seylāb-ı* dijemden³⁶⁰² *ҳod-be-ҳod*³⁶⁰³ *ҳāне ҳарāб* ve *kāšāне yābāндур*³⁶⁰⁴.

قلم بکف رک فیروزه شد نظیری را

زضرب سیلی استادیش به نیشابور

(19) *Қалем бе-кеф рег-и фӣрӯзе шуд Назӣрӣ-рā*

(20) *Zi-ḡarb-ı seylī-и üstādīš be-Nīšābūr*

[M-138b] (21) *Nazīrī nām-ı şā'ir-и Nīšābūrī*. Merḡūmuñ *ḡarb-ı seylī-и üstādānesinden* (22) *қалем destinde*³⁶⁰⁵ *рег-и* (23) *фӣрӯзе* oldı. *Zīrā eşer-и* [H-97a] *ḡarb-ı seylī-и kebūd-reng fīrūzeci* (?) oldığı *ma' lūmdur*.

رقم کند زسرّيع الكتابتی یک روز

قصیدها ی سنین را بقطعهای شهر

35. (24) *Raқam koned zi-*³⁶⁰⁶ *seriū'l-kitābeti yek-rūz*³⁶⁰⁷

[A-70a] (25) *Қаşıдеҳā-ы sinīn-rā be-қıṭ' ahā-ы şühūr*

(26) Ol *Nazīrī merḡūm sūr'at-и kitābetinden*³⁶⁰⁸ *nāšī қаšā'id-и sinīn* ile (27) *muқatṭa'āt-ı şühūrı raқam-ı yek-rūz* eyler. *Nazīrī merḡūm Nīšābūrda*³⁶⁰⁹ (28)³⁶¹⁰ *tahrir-и evāmīr-и dīvānī hīdmetiyle ta' ayyüş* iderdi.

³⁶⁰⁰ *ҳāне-и*: -A, ۱ / ار V.

³⁶⁰¹ olmazlar: olmaz N.

³⁶⁰² "Minhū: Dijem ḡuşša-и elem" yazılmıştır. V (der).

³⁶⁰³ *ҳod-be-ҳod*: *ҳod* M.

³⁶⁰⁴ *yābāндур*: ن / ب H.

³⁶⁰⁵ *destinde*: *destinden* M.

³⁶⁰⁶ *zi*: -H.

³⁶⁰⁷ *rūz*: *şühūr* A.

³⁶⁰⁸ *kitābetinden*: *kitābetden* H.

³⁶⁰⁹ *Nazīrī merḡūm Nīšābūrda*: -A -H -M.

³⁶¹⁰ Tüm satır: -A -H -M.

نکشت لایق طومار شعرا و هر چند
سیه زمشق صفا شد بیاض کردن حور

(29) Ne-geşt lāyık-ı tūmār-ı şu' arā vü her çend

(30) Siyeh zi-meşķ-i şafā şud beyāz-gerden-i hūr³⁶¹¹

(31) Her ne kadar meşķ-i şafādan beyāz-şahīfe³⁶¹²-i gerden-i hūr³⁶¹³ siyāh oldıysa³⁶¹⁴

[V-58a]

(1) daħı anuñ tūmār-ı şı' ri olmağa³⁶¹⁵ şāyān olmadı.

زهی بدست تو طول زمانه طوماری
سواد سطر بود شام و صبح بین سطور

37. (2) Zihī be-dest-i tu tūl-i zamāne tūmārī

(3) Sevād-ı saṭr buved şām u şubḥ beyn-i suṭūr

(4) Ne güzel ve ne ' aceb ki senüñ destüñde tūl-i zamāne bir tūmārdur³⁶¹⁶ ki (5) sevād-ı saṭrı şām ve beyne's-suṭūrī³⁶¹⁷ şubḥ-ı nesrīn-fām olur.

نسیم کلشن فکر تو معجزات کلیم
چراغ طبع تو روشن بروغن کل طور

(6) Nesīm-i gülşen-i fikr-i tu mu' cizāt-ı Kelīm

(7) Çerāğ-ı ṭab' -ı tu rūşen be-revğan-ı gül-i Tūr³⁶¹⁸

(8) Senüñ nesīm-i gülşen-i fikretüñ mu' cizāt-ı Kelīmdür³⁶¹⁹ ve çerāğ-ı ṭab' uñ (9) revğan-ı gül-i Tūr ile rūşen u ziyādārdur.

بیاض شعر و سواد خط ترا نازم
که بدر شام هراتست و صبح نیشابور

39. [M-139a] [N-56b] (10) Beyāz-³⁶²⁰şı' r ü sevād-ḥaṭ-ı tu-rā nāzem

(11) Ki bedr-i şām-ı Herātest ü şubḥ-ı Nişābūr

³⁶¹¹ hūr: hūr A.

³⁶¹² şahīfe: şafḥa A.

³⁶¹³ hūr: hūr A.

³⁶¹⁴ oldıysa: +da M.

³⁶¹⁵ olmağa: olmasa A.

³⁶¹⁶ tūmārdur: تو/تور A.

³⁶¹⁷ suṭūrī: suṭūr A.

³⁶¹⁸ Derkenar silinmiş olduğundan okunamadı M (der).

³⁶¹⁹ Kelīmdür: Kelīm M.

³⁶²⁰ beyāz: +u H.

[H-97b] (12) Senüñ beyâz-şî'r ve sevâd-ḥaṭṭ-ı müşgînüñe³⁶²¹ mübâhî ve ḥayrānum ki bedr-i³⁶²² (13) şâm-ı Herât ve şabâḥ-ı Nîşâbûr sa' âdet-i âyât gibidür.

بمجلس تو تکلم رموز کشته لفظ

بود بپردهء معنی چو شاهدان مستور

(14) Be-meclis-i tu tekellüm rumûz geşte ki lafz

(15) Buved be-perde-i ma' nâ çu şâhidân mestür³⁶²³

(16) Senüñ meclisüñde tekellüm rumûz-ı maḥz olmaḡdan ġayrı bir şey³ degildür³⁶²⁴. (17) Lafz³⁶²⁵ perde-i ma' nâda ḥübân-ı ḳabâ-pûşân gibi mestür olmışdur.

کشند صورت انرا بکاسهء چینی

که ره بیزم تو یابد بصورتی فغفور

41. (18) Keşend şüret-i ân-râ be-kâse-i çîñî

(19) Ki reh be-bezm-i tu yâbed be-şüretî faġfûr³⁶²⁶

[A-70b] (20) Ya' nî faġfûr senüñ bezm-i ḳudsî-i ḥaremüñe duḡüle reh-³⁶²⁷yâb-ı şüret (21) olmaġiçün anuñ şüretini kâse-i çîñîye keşîde iderler.

بچرخ مصحف خورشید دادہء تو بود

بدست تست کلید کتابخانهء نور

(22) Be-çarḥ muşḥaf-ı ḥürşîd-dâde-i tu buved³⁶²⁸

(23) Be-destetest kilîd-i kitâb-ḥâne-i nûr³⁶²⁹

(24) Āġûş-ı çarḥda olan muşḥaf-ı ḥürşîd senüñ dâde-i nevâlüñdür. (25) İḳlîd-i kitâb-ḥâne-i nûr senüñ ser-pençe-i taşarrufuñdadur.

وجودتست کثیر اکثر و قلیل اقل

بغایتی که بود الف الوف و کسر کسور

43. (26) Vücûdetest keşîr ekşer ü ḳalîl aḳall

(27) Be-ġâyetî ki buved elf ulûf u kesr kûsûr

³⁶²¹ müşgînüñe: miskînüñe A.

³⁶²² bedr-i: -M.

³⁶²³ "Zer rezânet ü vaḳâr ve ḥuzûr ve leṭâfet ve belâġat" A (der).

³⁶²⁴ degildür: +ki H.

³⁶²⁵ lafz: -A.

³⁶²⁶ "Derîn-maḥall be-şüretî ya' nî vesîlei ve bahânei ve vechî ve ṭarîḳî" A(der), derkenar silinmiş olduġundan okunamadı M (der).

³⁶²⁷ reh: rehâ A.

³⁶²⁸ "Kitâbdâr diyâr-ı Özbekde bir manaşdır" M (der).

³⁶²⁹ "Ya' nî in ' âlem be-' aṭâ-yı nûr-ı ' ilm ü ' irfân-ı tu rûşen şevdest" A (der).

- (28) Senüñ vücūduñ keşiri ekşer ve alıli aall idicidür³⁶³⁰. Elf ulūf [M-139b]
 (29) ve kesr kūsūr olmak āyetine dek keşir-i ekşer vaşf-ı terkibi-i Fārisi nizamında (30)
 alili-i aall daı bu ma' nāda keşiri ekşer ve alili³⁶³¹ [H-98a] aall idici demek olur.
 (31) Ta' bir itseñ ekşer-konende-i keşir ve aall-konende-i alil olur. Hūlāşa-i

[V-58b]

- (1) ma' nā: Eger in' ām-ı keşir itse ekşer ider ve dūşmenān alili kuşte-i (2) tū-ı intikām
 itse aall olur. Ya' ni' elf-i ' aāyāsı ulūf ü kesr-i (3) dūşmenānı ki ola. ³⁶³³³⁶³² *واحد من العشرة*
 Ol ' aşer kesr-i vāhid almaa³⁶³⁴ (4) rızā virmez. Belki ol vāhid kesr-i kūsūr olur.
 Vāhid-i mütecezzı olup (5) her³⁶³⁵ cüz'üne fenā vü helāk-ı arayān iderek aall ü aar-ı
 eczā-yı kesr-i (6) vāhidalır. Mübālaa-i ifnāda bir ma' nā-yı muhayyeldür. Fehm
 olunsun³⁶³⁶.

تویی دشت تو از چشم صد هزار کلیم
 بود شکوفهء بادام زار کلشن طور

(7) Tuyi ki deşt-i tu ez-eşm-i şad-hezār-ı Kelim³⁶³⁷

(8) Buved şükufe-i bādāmzār³⁶³⁸-ı gülşen-i Tūr

- (9) Fezā-yı kūy-ı tu ez-eşm-i şad-hezār-ı Kelim nüshası daı vāi' olmuşdur.
 [N-57a] (10) ³⁶³⁹ *على كلا التقدير* in ma' nāsın³⁶⁴⁰ bir memdūhsın ki senüñ³⁶⁴¹ fezā-yı kūyuñ
 (11) şad-hezār-ı Kelimüñ eşm-i³⁶⁴² asretinden şükufe-i bādāmzār-ı gülşen³⁶⁴³ olur
 dimekdür³⁶⁴⁴.

³⁶³⁰ idicidür: idici A.

³⁶³¹ alili: alil A.

³⁶³² *واحد*: -M.

³⁶³³ Vāhidün mine'l-' aşarati/Ondan biri.

³⁶³⁴ almaa: almala A.

³⁶³⁵ her: +bir M.

³⁶³⁶ olunsun: olunmasun A.

³⁶³⁷ "Ol memdūh ne zamān aşra gelür diyü ' ulemā ve şulehānuñ gözleri şükufe-i bādām gibi olur" M (der).

³⁶³⁸ "Bādāmzār: Bādemlik" A(der).

³⁶³⁹ ' Alā kile't-tadıreyn: Her iki takdirde de.

³⁶⁴⁰ ma' nāsın: ma' nāsın A H M.

³⁶⁴¹ senüñ: -A.

³⁶⁴² eşm-i: -M.

³⁶⁴³ gülşen: +Tūr A H N.

³⁶⁴⁴ dimekdür: dimek olur A.

کیود بسکی بود جبهه آت زسجدهء حق

شکفته غنچهء نیلوفرى زچشمهء نور

45. (12) Kebūd bes ki buved cebheāt zi-secde-i Ḥaḡ

[A-71a] (13) Şükūfte gönçe-i nīlūferī zi-çeşme-i nūr³⁶⁴⁵

(14) Senüñ cebīn secde-i Ḥudādan öyle kebūd

olmuşdur ki (15) gūyā çeşme-i nūrdan ki³⁶⁴⁶ vech-i pākūndür gönçe-i nīlūfer açılmışdur.

چو شاهباز عتاب تو بال بگشاید

تزوو شعله کریزد به بیضهء کافور

[H-98b] [M-140a] (16) Çu şāh-bāz-ı ‘itāb-ı tu bāl be-ğşāyed

(17) Tezerv-i şu‘ le gürized be-beyza-i kāfūr³⁶⁴⁷

(18) Çünkü senüñ şāhbāz-ı ‘itābuñ bāl-güşā ola tezerv-i şu‘ le (19) beyza-i kāfūra gürizān olur. Zīrā ḥāşiyet-i kāfūr sūziş-i (20) āteşi men‘ eylemekdür. Tezerv-i şu‘ le beyza-i kāfūra gürizān olmağ (21) te’şīr-i ‘itābından men‘ -i ihtirāğa resān olmağdur.

جهان بعهد تو ازبسکه راحت ابادست

نهد بدیده شهپاز اشیان عصفور

47. (22) Cihān be-‘ ahd-i tu ez-bes ki rāḡat-ābādest

(23) Nihed be-dīde-i şeh-bāz āşiyān ‘usfūr

(24) Cihān senüñ eyyāmuñda ol ḡadar āsūde ve sāmān-dīdedür ki (25) ‘usfūr-ı ḡaḡīr³⁶⁴⁸ dīde-i şeh-bāza āşiyān-sāz olur.

چنان عتاب تو نیشتر بمغز کوثر زد

که خون شعله چکید از رک شراب طهور

(26) Çunān³⁶⁴⁹ ‘itāb-ı tu nīşter be-mağz-ı kevşer zed

(27) Ki ḡūn-ı şu‘ le çekīd³⁶⁵⁰ ez-reg-i şarāb-ı ḡahūr³⁶⁵¹

(28) Senüñ ‘itābuñ mağz-ı kevşere şöyle nīşter urdı ki reg-i şarāb-ı (29) ḡahūrdan ḡūn-ı şu‘ le çekīde oldı. Nīşter şarāb-ı ḡahūra³⁶⁵² (30) urulmağ³⁶⁵³ iḡtizā iderdi. Lākin ‘alā

³⁶⁴⁵ zi-çeşme-i nūr: Bu kelimelerin yanına "Murād rüyıdur" yazılmıştır M.

³⁶⁴⁶ ki: -M.

³⁶⁴⁷ "Memdūḡuñ ‘itābını sūzān itmeyün diyü. Zīrā kāfūr be-ğāyet serddür" M (der).

³⁶⁴⁸ ḡaḡīr: ḡaşīr A.

³⁶⁴⁹ çunān: cihān A.

³⁶⁵⁰ çekīd: çeked A.

³⁶⁵¹ ḡahūr: zūhūr A.

³⁶⁵² ḡahūra: zūhūra A.

ķavlin ŧarāb-ı ŧahūr ʿ ayn-ı kevŧer yā (31) kevŧerden bir ʿ ayndur. Mağz-ı kevŧere iŧābet iden niŧterden ħūn-ı

[V-59a]

(1) ŧuʿ le be-ŧarīķu'l-mübālağa reg-i ŧarāb-ı ŧahūrda nümāyān oldı. (2)³⁶⁵⁴ Riyāzü'ŧ-ŧiyemde meŧŧŧrdur ki her efrād-ı benī-ādem eger iki gūŧların (3) parmağıyla sedd eylese [H-99a] ħarīr-i cereyān³⁶⁵⁵-ı kevŧeri istimāʿ eyles. Kevŧer [M-140b] bir nehr-i (4) ʿ azīm-i reyyānīdür ki ilā yevmi'l-ķiyāmet oldığı maħallda³⁶⁵⁶ cereyān ve ħarīri (5) resīde-i gūŧ-ı cihān u cihāniyāndur.

فسيحان من خلقه واعطى (6) كوسه الى ليشه³⁶⁵⁷ غالب الطالب الكرار

عليه سلام الله³⁶⁵⁸ وعلى (7) سانر الاصحاب³⁶⁵⁹ والاخبار³⁶⁶⁰

كذر زچرخ دلير و نشين بجای مسيح

كه سد راه سليمان نميشود پر مور

49. [A-71b] (8) Güz̄er zi-çarġ-ı dil̄ir ü niŧin be-cāy-ı Mesīĥ

(9) Ki sedd-i rāh-ı Süleymān nemi-ŧeved per-i mūr

(10) Çarġdan bī-mehābā güz̄er eyle ve cāy-ı Mesīĥde Eymen-niŧin-i sāmān (11) ol ki sen bir Süleymān-ı rūĥānī-mekānsın per-i mūr-ı zaʿīf³⁶⁶¹ saña (12) sedd-i rāh-ı pervāz olamaz³⁶⁶².

تبارک الله ازین توسن سبکرفتار

كه حسرت كفلش تازيانه برد بکور

(13) Tebāreka'llāh ez-īn tevsen-i sebük-reftār³⁶⁶³

(14) Ki ħasret-i kefeleŧ³⁶⁶⁴ tāziyāne bord be-gūr³⁶⁶⁵

³⁶⁵³ urulmaķ: olmaķ A M.

³⁶⁵⁴ Bu satırdan 8. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

³⁶⁵⁵ ħarīr-i cereyān: ħarīr ü cereyān A H M.

³⁶⁵⁶ maħallda: maħallden H.

³⁶⁵⁷ غالب: الغالب H M.

³⁶⁵⁸ وعلى: -A.

³⁶⁵⁹ M. والاخبار: والاخبار

³⁶⁶⁰ Fe-sübĥāne men ħalaķahu ve aʿ ŧā ku ʿūsehu ilā leysīhi ġālibi'ŧ-ŧālibi'l-kerrār ʿ aleyhi selāmi'llāhi ve ʿ alā sā ʿirü'l-aŧĥāb ve'l-aĥyār/O Allāh'ı tesbīh ederim ki yaratmış ve kaselerini yenilmez savaŧçı arslanına vermiştir. Allāh'ın selamı onun üzerine olsun. Ayrıca diğ̄er hayırlı kiŧilere de selam olsun.

³⁶⁶¹ per-i mūr-ı zaʿīf: per-i mūr M.

³⁶⁶² olamaz: ola A.

³⁶⁶³ "Ķıŧʿ a" M (der).

³⁶⁶⁴ "Mīnhü : Kefel sağrı esb" V (der).

³⁶⁶⁵ "Zīrā ol tevsenüñ tāziyāneye iĥtiyācı yok. Kemāl-i mertebe-i tīz-reftār oldığıdur" M (der).

(15) Tebāreka'llāh bu tevsen-i sebük-reftārdan ki [N-57b] anuñ ḥasret-i kefeli

(16) tāziyāneyi³⁶⁶⁶ gūra iletdi. Sebük-reftār olmağla tāziyāne aña mess (17) itmek müyesser olmayup³⁶⁶⁷ ḥasret-i kefelinden gūr-niṣ̄in-i ḥırmān oldı.

بيک اشاره ز افلاک بگذرد آنسوی

چو بوی کل که کند از حریم غنچه عبور

51. (18) Be-yek-iṣ̄āre zi-eflāk be-gzered ān-sūy³⁶⁶⁸

(19) Çu b̄y-ı gül ki koned ez-ḥarīm-i ḡonçe 'ubūr

(20) Ya' nī bir iṣ̄āretle³⁶⁶⁹ eflāk-ı heftumīnden öbür ṭarafa ḥarīm-i ḡonçeden (21) b̄y³⁶⁷⁰ gibi 'ubūr eyler.

بروز حرب چه کار آیدت بباز و حرز

کند زده بتو کار سواد خط زبور

(22) Be-rūz-ı ḥarb çı kār āyedet be-bāz u ḥırz³⁶⁷¹

(23) Koned zede be-tu kār sevād-ı ḥaṭṭ-ı Zebūr³⁶⁷²

[H-99b] [M-141a] (24) Rūz-ı³⁶⁷³ ḥarb-i veḡāda ḥırz-³⁶⁷⁴bāz ve senūñ ne kārıña ve ne maṭlūbıña (25) kārger olur ki melbūsuñ olan zede ta' vīz-ı ḥaṭṭ³⁶⁷⁵-ı Zebūrı³⁶⁷⁶ (26) te' ṣ̄irin icrā ider. Saña ḡayrı ḥicāb ve ta' vīze ḥācet yoğdur. (27)³⁶⁷⁷ Ḥüsn-i münāsebet mülāḥaza buyurıla.

شبی که تیغ کشی از نیام عنبر فام

کشی بسوی هوا حمله اش طبع غیور

53. (28) Şebī ki tīg keṣ̄i ez-niyām-ı 'anber-fām

(29) Keṣ̄i³⁶⁷⁸ be-sūy-ı hevā ḥamleeṣ̄ zi-ṭab' -ı ḡayūr

³⁶⁶⁶ tāziyāneyi: tāziyānesi M.

³⁶⁶⁷ olmayup: olmazsa N.

³⁶⁶⁸ "Ān sūy ya' nī derān-maḥall ve derān-sā' at ve der-'ağab ve derān-ḥāl ve derān-zamān" A (der).

³⁶⁶⁹ iṣ̄āretle: iṣ̄āret ile H.

³⁶⁷⁰ b̄y: +gül A.

³⁶⁷¹ ḥırz: ح / خ H.

³⁶⁷² Zebūr: ziver H.

³⁶⁷³ r̄uz-ı: r̄uz u H.

³⁶⁷⁴ ḥırz: ح / خ H.

³⁶⁷⁵ ḥaṭṭ: ح / خ M.

³⁶⁷⁶ Zebūrı: ziver A, ziveri H.

³⁶⁷⁷ Tüm satır: -A -H -M.

³⁶⁷⁸ keṣ̄i: konı A.

(30) Kıt^c a-güne. Bir şeb ki niyâm-ı ^c anber-fâmdan tîğ keşîde olasın. (31) Tab^c -ı ğayûruñdan nâşî anuñ ħamlesini³⁶⁷⁹ cānib-i hevāya idersin.

[V-59b]

(1) Hevā mağlūb ve³⁶⁸⁰ maṭrūd olup anuñ bedeline bŷy-ı ^c anber māl-ā-māl olur.

چنان وجود هوا يابد انفعال زهم

که تار مار چو کیسو شود شب دیجور

(2) Çunān vŷcūd-ı hevā yābed infī^c āl zi-hem

(3) Ki tārmār³⁶⁸¹ çu ġisŷ şevēd şeb-i deycŷr

[A-72a] (4) Ancılayın vŷcūd-ı hevā³⁶⁸² birbirinden infī^c āl bulur ki şeb-i deycŷr mānend-i (5) ġisŷ rişte rişte olup şaḫīfe-i şeb-i tārı zŷlf-i ḫŷbān³⁶⁸³ -ı hŷş-³⁶⁸⁴ (6) şikār zann idersŷn³⁶⁸⁵.

خدا يکانه اين شکر کی توانم کرد

که کشته ام بنو موصول از وطن مهجور

55. (7) Ḥudā yegāne³⁶⁸⁶ ĩn şŷkr key tevānem kerd

(8) Ki geşteem be-tu mevşŷl ez-vaṭān mehcŷr

(9) Ey velīyyŷ'n-ni^c am yegāne-i devlet ŷ dīn bu şŷkrŷn nice bīrŷn-ı (10) ^c uhde-i ĩfāsı olabilŷrŷm ki vaṭāndan³⁶⁸⁷ dŷr olup saña mevşŷl oldum.

سفر چو نکهست کل کرده ام زباغ وطن

رسیده ام بدماغ حریمت اوزره دور

(11) Sefer çu nigehest³⁶⁸⁸ ġŷl kerdeem zi-bāġ-ı vaṭān

(12) Resīdeem be-dimāġ-ı ḫarīmet ŷ³⁶⁸⁹ zi-³⁶⁹⁰reh-i dŷr

[H-100a] [M-141b] (13) Mānend-i nŷkhet-i ġŷl bāġ-ı vaṭāndan seferber olup dimāġ-ı ḫarem-serāy-ı (14) ^c izzetŷne dŷrdan resīde olmışŷm³⁶⁹¹.

³⁶⁷⁹ ħamlesini: ħamlesi A.

³⁶⁸⁰ ve: -H.

³⁶⁸¹ mār: tār A H M, bu kelimenin altına "Pāye pāye" yazılmıştır M.

³⁶⁸² vŷcūd-ı hevā: vŷcūd ve hevā H.

³⁶⁸³ ḫŷbān: خ / ح ile H.

³⁶⁸⁴ hŷş: ش / س H.

³⁶⁸⁵ idersŷn: ک / ن A M.

³⁶⁸⁶ yegāne: نه / -H.

³⁶⁸⁷ vaṭāndan: vaṭānumdan N.

³⁶⁸⁸ nigehest: nŷkhet A H M, bu şekliyle vezne uymamaktadır V.

³⁶⁸⁹ ŷ: -H.

³⁶⁹⁰ zi: ez H N.

فلک بسلك غریبی چنان کشید مرا
میان انشاء چون مصرعی که شد مسطور

57. (15) Felek be-silk-i ġarībī çunān keşīd³⁶⁹² me-rā³⁶⁹³

(16) Miyān-ı inşā' çun mışra' i³⁶⁹⁴ ki şud meştūr

(17) Beni 'aynıyla felek miyān-ı inşāda meştūr olan mışra' gibi (18) silk-i ġurbete öyle keşīde³⁶⁹⁵ itmişdür.

که بی توجه طبع دقیق تو اسمم
نیامدی ز معمای زندهکی بظهور

(19) Ki bī-teveccūh-i ṭab' -ı [N-58a] daḳīḳ-i tu ismem

(20) Ne-yāmedī zi-mu' ammā-yı zindeġi be-zūhūr

(21) Senüñ teveccūh-i ṭab' -ı daḳīḳüñ olmayaydı³⁶⁹⁶ mu' ammā-yı zindeġiden (22) benüm nāmum zūhūr-pezirā-yı³⁶⁹⁷ ḥayāt³⁶⁹⁸ olmazdı³⁶⁹⁹.

امید من بتو بیشست و تشنه لطفی
بیک پیاله قناعت نمیکند مخمور

59. (23) Ümīd-i men be-tu bīşest ü teşne-i luṭfī

(24) Be-yek piyāle ḳanā' at nemi-koned maḥmūr³⁷⁰⁰

(25) Ümmīdüm saña ziyādedür. Dīn-i³⁷⁰¹ teşne-i luṭfum bir piyāle ile maḥmūr³⁷⁰²-

ı (26) ḥursend olmaz.

چه غم که ریخت نهال قلم شکوفهء مدح
که بعد ازین بودم میوهء دعا منظور

(27) Çi ġam ki riḥt nihāl-i ḳalem şükūfe-i medḥ

(28) Ki ba' d ezīn buvedem mīve-i du' ā manzūr

³⁶⁹¹ olmuşum: olmuşdur A, + وبه لعون /Ve bihi'l-^c avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁶⁹² keşīd: keşīde M.

³⁶⁹³ Beyitin yanına "Ḳıṭ' a" yazılmıştır M.

³⁶⁹⁴ mışra' i: mışra' A H.

³⁶⁹⁵ keşīde: keşīd M.

³⁶⁹⁶ olmayaydı: olmasaydı A M N.

³⁶⁹⁷ pezirā-yı: pezir-i H.

³⁶⁹⁸ ḥayāt: āb-ı ḥayāt H.

³⁶⁹⁹ olmazdı: +dimekdür A, olmazıdı H.

³⁷⁰⁰ maḥmūr: ح / خ A.

³⁷⁰¹ dīn: ve ben H M.

³⁷⁰² maḥmūr: ح / خ A.

(29) Ne ğam ki nihāl-i hāme-i i' cāzum şükūfe-i medḥ ü şenā rīzān eylediye.

(30) Zīrā bundan şoñra mīve-i du' ā manzūrum olur³⁷⁰³.

مدام تا بتقاضای روزگار بود

61. (31) Müdām tābe-teķāzā-yı rüzgār buved

[V-60a]

خزان مقطع ظلمت بهار مطلع نور

[A-72b] (1) Ḥazān-ı maķṭa' -ı zulmet bahār-ı maṭla' -ı nūr³⁷⁰⁴

[H-100b] [M-142a] (2) Müdām teķāzā-yı rüzgār ile ḥazān-ı maķṭa' -ı zulmet ve bahār-ı maṭla' -ı (3) nūr olduķça

نکاه دار تو بادا بظاهر و باطن

کسی که دایمش اخفاست از کمال ظهور

(4) Nigāhdār-ı tu bādā be-zāhir ü bāṭın

(5) Kesī ki dā'imeş³⁷⁰⁵ aḥfāst ez-kemāl-i zuhūr

(6) Ol cenāb-ı tecellī-konende-i zāhir ü bāṭın ki ḥafīü'ş-şiddet-i zuhūre³⁷⁰⁶ (7) ile mevşūfdur³⁷⁰⁷. Zāhir ve bāṭın³⁷⁰⁸ senüñ ḥāfız u mu' inüñ olsun³⁷⁰⁹.

[Kaside 8]

(8) Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Mef' ulü/Fā' ilātü/Mefā' ilü/Fā' ilün

حالت شرر زشعلهء کل اشکار کرد

حط لبث به پیرهن غنچه خار کرد

1. (9) Ḥālet şerer zi-şu' le-i gül āşikār kerd

(10) Ḥaṭṭ-ı lebet be-pīrahen-i ğonçe ḥār kerd³⁷¹⁰

(11) Ḥālün şu' le-i gülden şerer āşikār eyledi ve ḥaṭṭ-ı lebüñ pīrahen-i ğonçeyi

(12) ḥār eyledi.

³⁷⁰³ olur: +dimekdür A.

³⁷⁰⁴ "Gicenüñ āḥiri gündüzdür" M (der).

³⁷⁰⁵ dā'imeş: Bu kelimenin altına "Murād Ḥudādır" yazılmıştır M.

³⁷⁰⁶ zuhūre: zuhūr A N.

³⁷⁰⁷ mevşūfdur: ف / ق V.

³⁷⁰⁸ bāṭın: bāṭında A H M N.

³⁷⁰⁹ olsun: + وبه العون / Ve bihi'l-^çavn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁷¹⁰ ḥār kerd: Bu kelimelerin yanına "Ya' nī bī-tāb eyledi" yazılmıştır M.

چشم‌ت بغمزه پرده بادام را درید
لعلت بخنده سینه‌ء کلرا فکار کرد

(13) Çeşmet be-ğamze perde-i bādām-rā derīd³⁷¹¹

(14) La' let be-ḥande sīne-i gül-rā figār kerd

(15)³⁷¹² Senüñ çeşmüñ ğamze ile perde-i bādāmı derīde ve la' lüñ ḥandeī³⁷¹³ (16)
ile sīne-i güli figārīde vü mecrūḥ eyledi³⁷¹⁴.

خط تو تلخ کفت بهار بنفشه را
زلف تو شانه را مژه‌ء اشکبار کرد

3. (17) Ḥaṭṭ-ı tu telḫ güft bahār-ı benefşe-rā

(18) Zülf-i tu şāne-rā müje-i eşkbār kerd³⁷¹⁵

(19)³⁷¹⁶ Senüñ ḥaṭṭ-ı müşġinüñ bahār-ı benefşeye telḫ-gūluk idüp zülfüñ (20)
daḥı [M-142b] müje-i şāneyi eşkbār itdi³⁷¹⁷.

بادامت از نگاه کل شعله بار داد
سروت بجلوه برق تجلی بهار کرد

(21) Bādāmet³⁷¹⁸ ez-nigāh gül-i şu' le bār dād

[H-101a] (22) Servet be-cilve barḫ-ı tecellī bahār kerd³⁷¹⁹

[A-73a] (23) Senün bādāmuñ nigāhından³⁷²⁰ gül-i şu' le bār ṭarḫ eyledi ve serv-
³⁷²¹ (24) ḳaddüñ cilvede barḫ-ı tecellī bahār eyledi³⁷²².

رنکین کرشمه نرکس شوخت ز باغ حسن
بوی نگاه و رنک حیا اشکار کرد

³⁷¹¹ derīd: be-derīd H.

³⁷¹² Satır "ya' nī" ile başlamaktadır A.

³⁷¹³ ḥandeī: ḥande A H M N.

³⁷¹⁴ eyledi: +dimek olur A.

³⁷¹⁵ "Ya' nī zülfüñ hevesi şānenüñ müjesin eşkbār eyledi. Kendine şāneyi işābet itdirmediği için şāneyi ağlatdı. Yāḥūd zülfüñ hevesi şāne-i müjeyi ağlatdı [. . .] zülfde olan gönüller müjesinüñ eşki murāddur" M (der).

³⁷¹⁶ Satır "ya' nī" kelimesi ile başlamaktadır A.

³⁷¹⁷ itdi: +dimek olur A.

³⁷¹⁸ bādāmet: ب / ت H.

³⁷¹⁹ "Senüñ cilveñ barḫ-ı tecellīden bahārılar peydā itdi. Barḫ-ı tecellī-rā bahār kerd taḳdīrindedür" M (der).

³⁷²⁰ nigāhından: nigāhdan H M.

³⁷²¹ ve serv: -M.

³⁷²² eyledi: +dimek olur A, +وبه العون/Ve bihi'l-^{av}: Yardım Allāh sayesinde M.

5. (25) Rengīn girişme nergis-i şūhet zi-³⁷²³bāğ-ı hūsn

[N-58b] (26) Būy-ı nigāh u reng-i hayā āşkār kerd³⁷²⁴

(27) Nergis-i şūhuñ bāğ-ı hūsnden būy-ı nigāh ve reng-i hayā āşikārı (28) ile rengīn girişme eyledi³⁷²⁵.

نرکس ز پنجهء سر مینا شکفته شد

از بس بمغز باده نگاه تو کار کرد

(29) Nergis zi-penbe-i ser-i mīnā şükufte şud

(30) Ez-bes be-mağz-ı bāde nigāh-ı tu kār kerd

(31) Mağz-ı bādeye nigāhuñ ol qadar te'şīr eyledi ki penbe-i ser-i mīnādan

[V-60b]

(1) nergis şükufte oldı³⁷²⁶.

صفر الوف می نهد از کردش نگاه

آهو که شیوهء های نگاهست شمار کرد

7. (2) Şıfr-ı ulūf mī-nihed ez-gerdiş-i nigāh

(3) Āhū ki şīvehā-yı nigāhest³⁷²⁷ şumār kerd

(4) Āhū ki senūñ nigāhuñ şīvelerin³⁷²⁸ ta' dād eyleye kendi gerdiş-i nigāhından

(5) şıfr-ı ulūf vaz' ider³⁷²⁹. Keşret-i şīve-i nigāhda³⁷³⁰ mübālağa-i 'azīmedür.

صد ره کشید از دل بادام دود آه

مشاطهء که چشم ترا سرمه دار کرد

(6) Şad-reh keşīd ez-dil-i bādām dūd-ı āh

(7) Meşşātaī ki çeşm-i tu-rā sürmedār kerd

[M-143a] (8) Ya' nī şad-bār dil-i bādāmdan dūd-ı āh çekdi. Ol meşşāta³⁷³¹ ki senūñ (9) çeşmüñi sürmedār eyledi. Dil-i bādāmdan [H-101b] keşīde olan dūd-ı āh ne (10) qadar nāzik ve çeşme münāsibdür ki sürmeyi gayrı düddan³⁷³² eylemedi³⁷³³.

³⁷²³ zi-: -A.

³⁷²⁴ "Ya' nī nezzāre ider gibi oldı ve hayāsından önüne baqdı" M (der).

³⁷²⁵ eyledi: +dimek olur A.

³⁷²⁶ oldı: +dimek olur A.

³⁷²⁷ nigāhest: nigāhet H M.

³⁷²⁸ şīvelerin: şīvelerini H M.

³⁷²⁹ ider: +ki M.

³⁷³⁰ nigāhda: nigāhla M.

³⁷³¹ meşşāta: ط / ت A.

³⁷³² düddan: -M.

دل چون توان ربود ز دستت که چشم تو

دام نکه نهاد و پری را شکار کرد

9. (11) Dil çun tevân rübūd zi-destet ki çeşm-i tu

(12) Dām-ı nıgeh nihād u perī-rā şikār kerd

(13)³⁷³⁴ Senüñ elüñden dil nice rehā bulur³⁷³⁵ ki çeşm-i sihr-āferinüñ dām-ı nigāhını³⁷³⁶ (14) naşb eyleyüp periyi şikār³⁷³⁷ eylemişdür³⁷³⁸.

از بس شکر بدور دهانت ز کار ماند

از تنکنای نی نتواند کذار کرد

(15) Ez-bes şeker be-devr-i dehānet zi-kār mānd

(16) Ez-tengnā-yı ney ne-tevāned güzār kerd

[A-73b] (17) Senüñ devr-i dehānuñda şeker³⁷³⁹ ol kadar kār-mānde oldı ki tengnā-yı (18) reg-i neyden güzāra iktidarı kalmadı³⁷⁴⁰.

شیر تبسمی ز دهان تو موج زد

از چشم مور تنک شکر اشکار کرد

11. (19) Şīr-i tebessümī zi-dehān-ı tu mevc zed

(20) Ez-çeşm-i mūr³⁷⁴¹ teng-şeker āşikār³⁷⁴² kerd

(21) Şīr-i tebessüm dehānuñdan³⁷⁴³ şöyle mevc-ḥız oldı ki çeşm-i mürdan (22) teng³⁷⁴⁴ teng şeker āşikār oldı. Zīrā dehānuñ³⁷⁴⁵ tengligde aña mānend (23) görünmekle şīr³⁷⁴⁶ şekere āmīḥte olagelmekle āmīziş ümmīdi ile (24) bir teng-şeker izhār ider dimek olur³⁷⁴⁷.

³⁷³³ eylemedi: +dimekdür A.

³⁷³⁴ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁷³⁵ bulur: buldı A.

³⁷³⁶ nigāhını: nigāhın A, nigāhı M.

³⁷³⁷ şikār: āşikār H.

³⁷³⁸ eylemişdür: +dimekdür A.

³⁷³⁹ şeker: س/ش M.

³⁷⁴⁰ kalmadı: +dimek olur A.

³⁷⁴¹ "Çeşm-i mūr: Murād dilberüñ dehānidur" M (der).

³⁷⁴² āşikār: س/ش A.

³⁷⁴³ dehānuñdan: dehānuñda M.

³⁷⁴⁴ teng: -A.

³⁷⁴⁵ dehānuñ: +tengliginde lā-naẓırdür. Andan şīr-i tebessüm mevc-ḥız oldığı gibi dīde-i mūr daḥı H.

³⁷⁴⁶ şīr: +ü A.

³⁷⁴⁷ dimek olur: -A -H -M.

لعلت ز آب و رنگ لطافت ببزم می

موج شرا برا مژهء اشکیار کرد

[M-143b] (25) La^c let zi-āb u reng [ü] leṭāfet be-bezm-i mey

(26) Mevc-i şarāb-rā müje-i eşkbār kerd³⁷⁴⁸

[H-102a] (27)³⁷⁴⁹ Senüñ la^c lüñ bezm-i meyde āb u reng ve leṭāfetden³⁷⁵⁰ mevc-i şarābı (28) giryān idüp gūyā müje-i eşkbār itdi³⁷⁵¹.

یک نیشتہ رخ تو بمغز بہار زد

خون سیہ روان زرک لالہ زار کرد

13. (29) Yek-niṣṭer ruḥ-ı tu be-mağz-ı bahār zed

(30) Ḥūn-ı siyeh revān zi-reg-i [N-59a] lālezār kerd

(31)³⁷⁵² Senüñ ruḥuñ mağz-ı bahāra³⁷⁵³ niṣṭer urup reg-i lālezārdan³⁷⁵⁴ ḥūn-ı siyāhı

[V-61a]

(1) revān-ı dām³⁷⁵⁵-ı kūhsār eyledi³⁷⁵⁶.

انکشتش ازفتیلہء عنبر کرد پرد

دست کسی کہ زلف ترا تابدار کرد

(2) Engüšteş ez-fitīle-i ‘anber gerd bered

(3) Dest-i kesī ki zūlf-i tu-rā tābdār kerd

(4) Ya^c nī ol kimsenüñ desti ki senün zūlf-i tābdāruña resīde ola. Anuñ (5) enāmili fitīle-i ‘anberden gerddār olur³⁷⁵⁷.

از رنگ جلوه موی میانست کشیده ام

رنکین تذرو خرمن کل را شکار کرد

³⁷⁴⁸ "Gūyā ki şarābuñ mevc-i müje olur şarāba" M (der).

³⁷⁴⁹ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁷⁵⁰ leṭāfetden: leṭāfetinden H.

³⁷⁵¹ itdi: +dimek olur A, وبه العون /Ve bihi'l-^c avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁷⁵² Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁷⁵³ bahāra: +bir H M.

³⁷⁵⁴ lālezārdan: lālezārda M.

³⁷⁵⁵ dām: dāmen H M.

³⁷⁵⁶ eyledi: +dimek olur A.

³⁷⁵⁷ olur: +dimek olur A.

15. (6) Ez-reng-i cilve mūy-miyānest³⁷⁵⁸ keşīdeem³⁷⁵⁹

(7) Rengīn-tezerv-i hīrmen-i gül-rā şikār kerd

(8)³⁷⁶⁰ Mūy-miyānuñ reng-i³⁷⁶¹ cilveden dām keşīde olup rengīn-tezerv³⁷⁶²-i (9) hīrmen-i güli³⁷⁶³ şayd³⁷⁶⁴ u şikār eylemişdür³⁷⁶⁵.

از آب و رنگ حسن صفا پشت پای تو

یکروی که دست داغ بجیب بهار کرد

(10) Ez-āb u reng-i hūsn-i şafā pūşt-i pāy-ı tu

(11) Yek-rūy ki³⁷⁶⁶ dest³⁷⁶⁷-i dāğ be-ceyb-i bahār kerd

[A-74a] (12) Senūñ pūşt-i pāyuñ āb u reng-i hūsn-i şafādan bir yüzli [M-144a] dest-i (13) dāğı cejb-i bahāra³⁷⁶⁸ važ^c eyledi³⁷⁶⁹.

یکجای جمع این همه خوبی نمیشود

صانع بخلقت تو ندانم چکار کرد

17. (14) Yek-cāy cem^c īn heme hūbī nemī-şevd

[H-102b] (15) Şāni^c be-hilqat-i tu ne-dānem çı kār kerd

(16) Bu cümle hūbluğ bir maḥallde cem^c olmaz. Ḥayrānum³⁷⁷⁰ ki Şāni^c [ü] Zū'l-celāl (17) senūñ hilqat-i pākūñde ne kār eyledi ki bu qadar maḥāsin-i kemāli senūñ (18) zāt-ı şerīfūñde cem^c eylemişdür³⁷⁷¹.

مستانه میروی نکهت مست و خنده مست

کویا نهال قد تو مستی بهار کرد

(19) Mestāne mī-revī nigeht mest ü ḥande mest

(20) Gūyā nihāl-i qadd-i tu mestī bahār kerd³⁷⁷²

³⁷⁵⁸ miyānest: miyānet H M.

³⁷⁵⁹ keşīdeem: keşīde dām A H M.

³⁷⁶⁰ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁷⁶¹ reng-i: -A.

³⁷⁶² tezerv: ر / و / و / ر H.

³⁷⁶³ güli: gülin A H, gülşen M.

³⁷⁶⁴ şayd: şikār-ı şayd A M.

³⁷⁶⁵ eylemişdür: +dimek olur A.

³⁷⁶⁶ ki: -A.

³⁷⁶⁷ dest: şeb H.

³⁷⁶⁸ bahāra: bahārda A.

³⁷⁶⁹ eyledi: +dimek olur A.

³⁷⁷⁰ ḥayrānum: ح / خ A.

³⁷⁷¹ eylemişdür: +dimek olur A.

³⁷⁷² "Ya^c nī mestlikden bir bahār peydā eyledi" M (der).

(21) Mestâne gidersin ve nigāh ve ḥandeñ daḥı³⁷⁷³ mestdür. Güyā nihāl-i ḳadd-i

(22) mevzūnuñ mesti bahār eyledi.

آشفته تر ز نکهت کل می نمایم

نظاره که رنگ ترا بیقرار کرد

19. (23) Āşüfteter zi-³⁷⁷⁴nükhet-i gül mî-nümāyedem

(24) Nezzāreī ki reng-i tu-rā bî-ḳarār kerd

(25) Bir nezzāre ki senüñ rengüñi bî-ḳarār eyledi. Baña nükhet-i gülden āşüfte

(26) ter görünür.

رخساره ات که رنگ بهار نزاکتست

هر چند دشت آینه را لاله زار کرد

(27) Ruḥsāreet ki reng-i bahār-ı nezāketest

(28) Her çend deşt-i āyine-rā lālezār kerd³⁷⁷⁵

(29) Ḳıṭ' a-güne. Her ne ḳadar ki ruḥsāreñ³⁷⁷⁶ deşt³⁷⁷⁷-i āyineyi lālezār eylediyse

ol (30) ānda reng-i bahār-ı nezāket olmaḳdan ḥālī olmaz³⁷⁷⁸.

اما برای سیر سراپای خویشتن

21. [M-144b] (31) Ammā berāy-ı seyr ser-ā-pā-yı ḥı̇şten

[V-61b]

بنظاره سوی آینه نتوان دو بار کرد

(1) Nezzāre sūy-ı āyine ne-tvān dü-bār kerd³⁷⁷⁹

(2) Ammā ser-ā-pā kendüyi seyr ü temāşā için sūy-ı [N-59b] āyineye [H-103a]

iki kerre nezzāre (3) mümkin degildür. Zīrā ancaḳ 'aks-i ruḥsāresi dest³⁷⁸⁰-i āyineyi³⁷⁸¹

lāle (4) zār itdikde³⁷⁸² ser-ā-pāyı³⁷⁸³ temāşāsına 'aks için ol deştde maḥall (5) ḳalmaz³⁷⁸⁴.

³⁷⁷³ daḥı: -A.

³⁷⁷⁴ zi: ز / ر H.

³⁷⁷⁵ "Ḳıṭ' a" M (der).

³⁷⁷⁶ ruḥsāreñ: ruḥsāreñe M.

³⁷⁷⁷ deşt: dest H.

³⁷⁷⁸ olmaz: degildür H.

³⁷⁷⁹ "Zīrā deḳ a-i şāniyede kendine 'āşık olmaḳ lāzım gelür" M (der).

³⁷⁸⁰ dest: deşt H.

³⁷⁸¹ āyineyi: āyineyi H.

³⁷⁸² itdikde: itdikden N.

³⁷⁸³ ser-ā-pāyı: ser-ā-pā-yı A.

³⁷⁸⁴ ḳalmaz: olmaz M.

Tekrār nezzāre itse yine evvelki mevc-i 'aks-i ruhsāreden (6) hāşıl³⁷⁸⁵ olan lālezārı görmüş olur³⁷⁸⁶.

دلگیر چون شوی ز تماشای خویشتن
بنکر بروی صفحه که نظم چه کار کرد

(7) Dil-gīr çun şevī zi-temāşā-yı h'ışten

[A-74b] (8) Be-nger be-rūy-ı şafha ki nazmem çi kār kerd³⁷⁸⁷

(9) Kıt'a-gūne. Çünkü kendüni³⁷⁸⁸ temāşādan dil-gīr olasin. Nigāh eyle ki (10) nazmum rüy-ı şafhada ne kār eylemişdür.

کلکم بصفحه مدحت آصف نکار کرد
بین السطور را کل صبح بهار کرد

23. (11) Kilkem be-şafha midhat-i Āşaf nigār kerd

(12) Beyne's-suṭūr-rā gül-i şubḥ-ı bahār kerd

(13) Benüm hāmēm şahīfe üzere midhat-i Āşafı naqş idüp beyne's-suṭūrın³⁷⁸⁹

(14) gül-i şubḥ-ı bahār eyledi³⁷⁹⁰.

خورشید صورتی که رخس جلوه گاه را
همچون زمین طور تجلی نکار کرد

(15) Hūrşīd-i şūreti³⁷⁹¹ ki ruḥeş³⁷⁹² cilvegāh-rā

(16) Hemçun zemīn-i Ṭūr tecellī-nigār³⁷⁹³ kerd

(17) Bir hūrşīd-i şūret ki anuñ ruhsārı zemīn-i Ṭūr gibi cilvegāhını³⁷⁹⁴ (18) tecellī-nigār³⁷⁹⁵ eyledi.

پاکیزه سیر تی که ز ملک ضمیر او
هر دم هزار قافله آیینه بار کرد

³⁷⁸⁵ hāşıl: hāşıla A H M.

³⁷⁸⁶ olur: +dimek olur A.

³⁷⁸⁷ "Kıt'a" M (der).

³⁷⁸⁸ kendüni: kendüyi H.

³⁷⁸⁹ suṭūrın: suṭūrını H, sūtūr M.

³⁷⁹⁰ eyledi: +dimek olur A.

³⁷⁹¹ hūrşīd-i şūreti: Bu kelimelerin altına "Aṭf-i beyān" yazılmıştır M.

³⁷⁹² ruḥeş: naqş H.

³⁷⁹³ nigār: nigāh A.

³⁷⁹⁴ cilvegāhını: cilvegāhı A.

³⁷⁹⁵ nigār: ن / - A.

25. [M-145a] (19) Pākīze-sīretī ki zi-mülk-i zamīr-i ū

(20) Her dem hezār-ķāfile āyīnebār kerd

(21) Bir pākīze-sīret ki anuñ mülk³⁷⁹⁶-i zamīrinden her dem hezār- [H-103b] ķāfileyi (22) āyīnebār itmişdür. Çünki ol şeh-bender-i ilhāmuñ³⁷⁹⁷ mülk³⁷⁹⁸-i zamīrinden yüklene (23) elbette o ķāfilenüñ ħamulı āyīne-i billūr ve mücellā-yı zuhūr olur³⁷⁹⁹.

یعنی امیرزا سعد دین آنکه همتش

دامان خاک پر کهر ابدار کرد

(24) Ya^c nī Emīr-zā Sa^c dedīn ān ki himmeteş

(25) Dāmān-ı ħāk pūr-güher-i ābdār kerd

(26) Ya^c nī Mīr-zā Sa^c deddīn-i ^c aṭā ħān³⁸⁰⁰-ı ħānān ki anuñ himmeti dāmān-ı ħāki³⁸⁰¹ (27) pūr-güher-i ābdār³⁸⁰² eyledi.

روزيکه می نوشت کتاب زمانه را

عنوانش از دو مصرع لیل و نهار کرد

27. (28) Rūzī ki mī-nūvişţ kitāb-ı zamāne-rā

(29) ^c Ūnvāneş ez-dü³⁸⁰³-mışra^c -ı leyl ü nehār kerd

(30) Bir gün ki kitāb-ı zamāneyi taḥrīr buyurdılar ve ^c ūnvānımı mışra^c -ı³⁸⁰⁴ leyl (31) ü nehārdan eylediler³⁸⁰⁵.

[V-62a]

سوی چمن بکلک شکر بار خود گذشت

طوطی زبال خود برهش سبزه زار کرد

(1) Sūy-ı çemen be-kilk-i şekerbār ħod güzeşt³⁸⁰⁶

(2) Tūṭī zi-bāl³⁸⁰⁷ -i ħod be-reheş sebzezār kerd

³⁷⁹⁶ mülk: felek A.

³⁷⁹⁷ ilhāmuñ: ه / ت A, in^c āmuñ M.

³⁷⁹⁸ mülk: felek A.

³⁷⁹⁹ olur: -A.

³⁸⁰⁰ ħān: " ~" ile yazılmıştır M.

³⁸⁰¹ ħāki: ħāli H.

³⁸⁰² pūr-güher-i ābdār: pūr-güher ider A, pūr-güher M.

³⁸⁰³ dü: -N.

³⁸⁰⁴ mışra^c -ı: Bu kelimenin üzerine "dü" kelimesi eklenmiştir V.

³⁸⁰⁵ eylediler: eyledi A H M.

³⁸⁰⁶ güzeşt: د / د A.

³⁸⁰⁷ bāl: ل / د A.

(3) Sūy-ı çemene kilik-i şekerbārı ile mürūr eyledi ve tūṭī³⁸⁰⁸ kendi³⁸⁰⁹ (4) bāl ü perinden [A-75a] reh-güzārını³⁸¹⁰ sebzezār eyledi.

از اقتضای تربیت خویش قطره را
در دامن هوا کهر شاهوار کرد

29. [M-145b] (5) Ez-iḳtizā-yı terbiyet-i ḥiṣṣā-ya

(6) Der-dāmen-i hevā güher-i şāhvār kerd

(7) Kendinün iḳtizā-yı terbiyetinden ḳaṭre-i bārānı dāmen-i hevāda güher-i (8) şāhvār³⁸¹¹ eyledi³⁸¹².

صد بار ریخت رنگ فلک را بحکم عقل
معلوم کس نشد که بعالم چه کار کرد

[N-60a] (9) Şad-bār riḥt reng-i felek-rā be-ḥükm-i ‘aḳl

(10) Ma‘ lūm-ı kes ne-şud ki be-‘ālem çı kār kerd

[H-104a] (11) Reng-i felegi yüz kerre ḳālīb-ı ḥükm-i ‘aḳla riḥte³⁸¹³ eyledi ve kimsenün (12) ma‘ lūmı olmadı ki ‘āleme³⁸¹⁴ ne kār eyledi³⁸¹⁵.

بی آب تا ب چند بود کوهر سخن
باید زخامه شعر تری اشکار کرد

31. (13) Bī-āb [u] tāb çend buved gevher³⁸¹⁶-i sūḥan³⁸¹⁷

(14) Bāyed zi-ḥāme şı‘r-i terī āşikār kerd

(15) Gevher-i sūḥan niceye dek bī-āb [u]³⁸¹⁸ tāb ola. Ḥāmeden bir şı‘r-i ter (16) āşikār itmek gerek³⁸¹⁹.

طوطی که آب چشمهء آیینه را ندید
تیغ زبان خویش کجا ابدار کرد

³⁸⁰⁸ tūṭī: tūṭī-i A.

³⁸⁰⁹ kendi: -A -M.

³⁸¹⁰ reh-güzārını: reh-güzārın A.

³⁸¹¹ "Şāhvār şāha lāyık" N (der).

³⁸¹² eyledi: eyler dimek olur A.

³⁸¹³ riḥte: riḥt A

³⁸¹⁴ ‘āleme: ‘ālem M.

³⁸¹⁵ eyledi: +dimek olur A.

³⁸¹⁶ gevher: ki her A.

³⁸¹⁷ sūḥan: ح / خ A H.

³⁸¹⁸ [u]: u A M N.

³⁸¹⁹ gerek: +dimek olur A.

(17) Ṭūṭī ki āb-ı çeşme-i āyīne-rā ne-dīd

(18) Tīğ-ı zebān-ı ḥ'īş kücā ābdār kerd

(19)³⁸²⁰ Ṭūṭī ki āb-ı çeşme-i āyīneyi görmedi. Kendi tīğ-ı zebānın³⁸²¹ kıandan (20) ābdār eyledi³⁸²²?

از مدح غائبانه کنم قطع گفتگو

با مطلعی که کار دم ذو الفکار کرد

33. (21) Ez-medḥ-i ḡā'ibāne konem қағ' -ı³⁸²³ güft-gū

(22) Bā-maṭla'ī ki kār dem-i zū'l-fiḳār kerd

(23) Medḥ-i ḡā'ibāneden bir maṭla' -ı ḡarrā ile қағ' -ı³⁸²⁴ güft-gū ideyüm ki [M-146a] dem-i şemşir-i (24) zū'l-fiḳār o kārı itmişdür.

چون ابر همت تو بصحرا کذار کرد

موج سراب را رک ابر بهار کرد

(25) Çun ebr-i himmet-i tu be-şahrā güzār kerd

(26) Mevc-i serāb-rā reg-i ebr-i bahār kerd

(27) Çünkü ebr-i himmeti sūy-ı³⁸²⁵ şahrāya güzār eyleye mevc-i serāb-ı bī-ābı³⁸²⁶ reg-i ebr-i bahār (28) eyler. Ebr-i himmetinde³⁸²⁷ olan eşer³⁸²⁸-i tarāvetden nemā kabūl idüp [A-75b] cedvel³⁸²⁹-i serāb-ı (29) bī-āb³⁸³⁰ reg-i³⁸³¹ berg-i ebr ü³⁸³² bahār u nemā³⁸³³ sīr-āb³⁸³⁴ olur.

دریا بکوش شاهد کلک تو میکشد

رازی که از ضمیر صدف اشکار کرد

³⁸²⁰ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁸²¹ zebānın: zebānuñ A.

³⁸²² eyledi: +dimek olur A.

³⁸²³ қағ' -ı: -N.

³⁸²⁴ қағ' -ı: -M.

³⁸²⁵ sūy-ı: bir M.

³⁸²⁶ bī-ābı: bī-āb A.

³⁸²⁷ himmetinde: himmetde A.

³⁸²⁸ eşer: ebr H.

³⁸²⁹ cedvel: ج / چ A.

³⁸³⁰ bī-āb: bī-ābı M.

³⁸³¹ reg-i: -H.

³⁸³² ü: -A -H.

³⁸³³ nemā: nemādār-ı H.

³⁸³⁴ "nemādan sīr-āb" V (der).

35. (30) Deryā be-gūş-ı şāhid-i kilik-i tu mī-keşed

(31) Rāzī³⁸³⁵ ki ez-zamīr-i şādef āşikār kerd

[V-62b]

[H-104b] (1) Deryā zamīr-i şādefden ol rāzı ki āşikār eyledi senūñ gūş-ı şāhid-i

(2) kilikūñe³⁸³⁶ şehvāre gūşvār ider³⁸³⁷.

کس را ندیده ایم بعهد تو بیقرار

جز بحر را که رشک گفت بیقرار کرد

(3) Kes-rā ne-dīdeīm be-‘ ahd-i tu bī-ḡarār

(4) Coz baḡr-rā ki reşk-i kefet bī-ḡarār kerd

(5) Senūñ zamān-ı mekārīm-baḡşuñda³⁸³⁸ bir kimseyi bī-ḡarār görmedüm. Meger

(6) deryāyī ki reşk-i kefüñden bī-ḡarār olmuşdur.

باران بخاک از عرق شرم خود فشاند

از بس که ابررا کرمت شرمسار کرد

37. (7) Bārān be-ḡāk ez-‘ araḡ³⁸³⁹-ı şerm-i ḡod feşānd

(8) Ez-bes ki ebr-rā keremet şermsār³⁸⁴⁰ kerd

(9) Senūñ cevdetūñ seḡābı ol ḡadar şermsār³⁸⁴¹ u ḡacil eyledi ki kendi (10)

‘ araḡ³⁸⁴² u şerminden³⁸⁴³ ḡāk eḡşān-ı bārān oldı.

باشد بکوه پایهء حکم تو آسمان

نیلوفرى که سر بدر از چشمسار کرد

[M-146b] (11) Bāşed be-kūh-ı pāye-i ḡükm-i tu āsmān

(12) Nīlūferī ki ser-be-der³⁸⁴⁴ ez-ḡeşmesār kerd³⁸⁴⁵

³⁸³⁵ rāzī: Bu kelimenin altına "Murād gevherdür" yazılmıştır M.

³⁸³⁶ kilikūñe: kilke A, کک / لک V.

³⁸³⁷ ider: +dimek olur A.

³⁸³⁸ baḡşuñda: ک / ن H.

³⁸³⁹ ‘ araḡ: ḡarḡ M.

³⁸⁴⁰ şermsār: ش / س, س / ش V.

³⁸⁴¹ şermsār: ش / س V.

³⁸⁴² ‘ araḡ: ḡarḡ M.

³⁸⁴³ ‘ araḡ ve şerminden: ‘ araḡ-ı şerminden A.

³⁸⁴⁴ ser be-der: ب / ی H.

³⁸⁴⁵ "Kūh mertebesinde olan ḡükmüñde āsmān ḡeşmesārdan zuḡūr iden bir nīlūfer olur. Levni mülāḡazasıyla yāḡūd varaḡı āsmān gibi ḡat-ender-ḡat olmaḡlığı mülāḡazasıyla āsmānı nīlūfere teşbīḡ eyledi" A(der).

(13) Ya^c nī senüñ hūkmūñ³⁸⁴⁶ kūh-ı pāyesinde āsumān olur. Ol nīlūfer ki (14) çeşmesārdan ser-be-der³⁸⁴⁷-nümā ola. Āsumān-ı nīlūferī el-levn ve tūy- (15) ber-tūy zerd ve kebūd reng [N-60b] ve kūy mişāl olmağla ne güzel teşbīh-i (16) ra^c nā ve mübālağa-i hūsn-i edādur mülāhaza oluna³⁸⁴⁸. Ammā hilm nüshası dahı³⁸⁴⁹ (17)³⁸⁵⁰ şahīh olur. Zīrā hilmūñ kūh-ı temkīn [ü] vaqārı ma^c lūmdur.

تمکینت اضطراب زمغز زمانه برد

سیما برا ستارهء صبح قرار کرد

39. (18) Temkīnet ıztırāb zi-mağz-ı zamāne bord

(19) Sīm-āb-rā sitāre-i şubḥ-ı qarār kerd

(20) Senüñ temkīnūñ mağz-ı zamāneden ıztırābı def^c eyledi [H-105a] ve sīm-ābı (21) sitāre-i şubḥ-ı qarār eyledi. Ma^c-hazā sīm-ābdan qarār nā-mümkin³⁸⁵¹ olup (22) dā'imā ra^c şedār-ı ıztırāb oldığı nümāyāndur.

معمار روزگار بنای سرای تو

از بس بخاک و اب حیا استوار کرد

(23) Mi^c mār-ı rüzgār binā-yı serāy-ı tu

(24) Ez-bes be-ḥāk ü āb-ı ḥayā üstüvār kerd

[A-76a] (25) Kıt^c a-güne. Mi^c mār-ı rüzgār senüñ serāyuñ³⁸⁵² bināsını ol kadar ḥāk (26) ü³⁸⁵³ āb-ı ḥayā ile üstüvār eyledi ki

کلمیخ استان تو از شرم غنچه شد

گاهی که باد صبح بکویت گذار کرد

41. (27) Gülmīḥ-i āsitān-ı tu ez-şerm gönçe şud³⁸⁵⁴

(28) Gāhī ki bād-ı şubḥ be-kūyet güzār kerd

[M-147a] (29) Ol vaqt ki bād-ı seḥer senüñ kūyuña güzār eyledi binā-yı serāyuñı mi^c mār-ı (30) rüzgār ḥāk ü āb-ı ḥayādan üstüvār itmekden nāşī tıynetinde (31) olan ğalebe-i şermden gülmīḥ-i āsitānuñ gönçe oldı. Ḥayā bunı muktezīdür.

³⁸⁴⁶ hūkmūñ: hikmetūñ H.

³⁸⁴⁷ ser-be-der: ب / ی H.

³⁸⁴⁸ mülāhaza oluna: -A.

³⁸⁴⁹ ammā hilm nüshası dahı:-A-H-M.

³⁸⁵⁰ Tüm satır: -A -H -M.

³⁸⁵¹ nā-mümkin: mümkin M.

³⁸⁵² serāyuñ: şarābuñ H.

³⁸⁵³ ü: -H.

³⁸⁵⁴ gönçe şud: Bu kelimelerin üzerine "Binā-yı ḥayādan olduğundan" yazılmıştır M.

[V-63a]

نیها بناخن ید بیضا شکسته آست
کلکت بروی صفحه تجلی نکار کرد

(1) Neyhā³⁸⁵⁵ be-nāḥun-ı yed-i beyzā şikesteest(2) Kilket be-rūy-ı şafḥa tecellī-nigār kerd³⁸⁵⁶

(3) Senüñ kılkün ki rüy-ı şafḥayı tecellīzār itmişdür ve nāḥun-ı (4) yed-i beyzāya
kalem yürütmüşdür. Nāḥun-ı yed-i beyzāya ney şikestelenmek (5)³⁸⁵⁷ kalem yürütmekden
kināyedür.

کردون چو کرد قصد سر دشمنان تو
شمشیر خویش دسته ز دندان مار کرد

43. (6) Gerdün çu kerd qaşd ser-i düşmenān-ı tu

(7) Şemşīr-i ḥ iş deste³⁸⁵⁸ zi-dendān-ı mār kerd

[H-105b] (8) Gerdün çünki senüñ ser-i düşmenānuñı qaşd eyleye qabza-i³⁸⁵⁹
şemşīrini (9) dendān-ı mārdañ eyledi.

خوشدل نشین که بالمش عیش ترا فلک
از محمل دو خابهء لیل و نهار کرد

(10) Hoş-³⁸⁶⁰ dil nişīn ki bāliš-i 'ıyş-ı tu-rā³⁸⁶¹ felek(11) Ez-maḥmil³⁸⁶²-i dü-ḥābe³⁸⁶³-i leyl³⁸⁶⁴ ü nehār kerd

(12) Kıt' a-güne.³⁸⁶⁵ Hoş-dil olup ārām-sāz-ı şafā ol ki iki cāme³⁸⁶⁶-i ³⁸⁶⁷
leyl³⁸⁶⁸ ü nehār (13) maḥmilinden felek saña bāliš-i 'ıyş eyledi. Vāqı' en maḥmil³⁸⁶⁹ dü-
ḥābe³⁸⁷⁰ olur. (14) Kemāl-i sāmāndan³⁸⁷¹ kināyedür.

³⁸⁵⁵ neyhā: ن / - A, ی / - A.

³⁸⁵⁶ tecellī-nigār kerd: Bu kelimelerin üzerine "Şu' lezār itdi" yazılmıştır M.

³⁸⁵⁷ Tüm satır: -N.

³⁸⁵⁸ deste: Bu kelimenin altına "Qabza" yazılmıştır M.

³⁸⁵⁹ qabza-i: -A.

³⁸⁶⁰ hoş: cūş-ı H.

³⁸⁶¹ tu-rā: ت / - H.

³⁸⁶² maḥmil: ح / خ M.

³⁸⁶³ ḥābe: ḥāme A.

³⁸⁶⁴ leyl: leylī A.

³⁸⁶⁵ kıt' a-güne: -A.

³⁸⁶⁶ cāme: ḥāme A.

³⁸⁶⁷ : cāy ki H.

³⁸⁶⁸ leyl: leylī A.

خصم تو داشت درد سری از حیات خویش

دوران کلابش از کل روی مزار کرد

45. [M-147b] (15) Ḥaşm³⁸⁷²-ı tu dāşt derd-i serī ez-ḥayāt-ı ḥı̄ṣ

(16) Devrān gül-ābeş ez-gül-i rūy-ı mezār kerd³⁸⁷³

(17) Ammā senūñ ḥaşmuñ kendi ḥayātından derd-i ser ḥāşıl eyleyüp (18) devrān anuñ gül-ābını mezārırlıq³⁸⁷⁴ üstinde olan gülden eyledi. (19)³⁸⁷⁵ Vāqı^c en rūy-ı maḳābirde ba^c zı üşküfe bālīde olur.

جایی که شد معین ضعیفان مروتت

خار از حریر شعله تواند کذار کرد

(20) Cāyī ki şud³⁸⁷⁶ [N-61a] mu^c in-i za^c ifān mürüvvetet³⁸⁷⁷

(21) Ḥār ez-ḥarīr-i şu^c le tevāned güzār kerd

[A-76b] (22)³⁸⁷⁸ Senūñ mürüvvetüñ bir yerde ki penāh-ı za^c ifān oldı ḥarīr-i şu^c leden (23) ḥār güzerān eylemek³⁸⁷⁹ mümkindür.

تبعیت دمی که پرده زرخسار خود فکند

آیینه پیره‌ن زحریر غبار کرد

47. (24) Ṭab^c et demī ki perde zi-ruḥsār-ı ḥod figend

(25) Āyīne pīrehen³⁸⁸⁰ zi-ḥarīr-i ḡubār kerd³⁸⁸¹

(26) Ya^c nī bir dem ki senūñ ruḥsār-ı ṭabī^c atūñ perde-ber-endāz³⁸⁸² ola. (27) Āyīneye ḥarīr-i ḡubārdan pīrāhen itmek mümkin olur.

نقاش باد دست خیالت ب موج خاک

از رنک شعله آدم آبی نکار کرد

³⁸⁶⁹ maḥmil: ح / خ M.

³⁸⁷⁰ ḥābe: خ / ح A, ḥ^cābe H.

³⁸⁷¹ sāmāndan: Bu kelime tekrar okunaklı olarak derkenara yazılmıştır V (der).

³⁸⁷² ḥaşm: خ / ح A.

³⁸⁷³ "Ya^c nī devrān anı ifnā eyledi" M (der).

³⁸⁷⁴ mezārırlıq: mezārılar H M, mezārılık N.

³⁸⁷⁵ Tüm satır: -A -H -M.

³⁸⁷⁶ şud: -A.

³⁸⁷⁷ mürüvvetet: mürüvvet A N.

³⁸⁷⁸ Satır "ya^c nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁸⁷⁹ eylemek: itmek H M.

³⁸⁸⁰ pīrehen: pīrāhen M.

³⁸⁸¹ "Ḥicāb idüp zīr-i ḡubārda ḳaldı" M (der).

³⁸⁸² endāz: د / ز, ز / ر V.

[H-106a] (28) Naḳḳāş-ı bād-ı dest³⁸⁸³-i ḥayālet be-mevc-i ḥāk

(29) Ez-reng-i şu' le ādem-i ābī nigār kerd

(30) Mevc-i ḥākde senüñ naḳḳāş-ı³⁸⁸⁴ bād-ı dest-i ḥayālün reng-i şu' leden (31) ādem-i ābī ki deñiz mālİKİSİ ta' bİr olunur anı naḳş eyledi. Kemāl-i sür' at

[V-63b]

(1) ve bād-ı destide³⁸⁸⁵ o naḳş-ı ādem-i ābīyi mevc-i ḥākde reng-i şu' le-i (2) sūzān itmez ve mādde-i teḥālūfden peyker-i imtinā' iyyeti³⁸⁸⁶ ibdā' eyler.

طبعت بکلشنی که دراید شکفته روی
بیطاقتی شرارهء کلرا غبار کرد

49. [M-148a] (3) Ṭab' et be-gülşeni ki der-āyed şükufte-revī

(4) Bī-ṭāḳatī şerāre-i gül-rā³⁸⁸⁷ ğubār kerd

(5) Senüñ ṭab' uñ bir gülşene ki şükufte-revī gele bī-ṭāḳatlık (6) şerāre-i güli ğubār eyler. Şerāre cem' olsa ğubār mānend olur. (7) Şu' alāḳa medār-ı ḥükm olmağa kāfīdür.

ایران کشید لشکر شهرت ز نام تو
همچون نکین سواد یمن را حصار کرد

(8) Īrān keşid leşker-i şöhret zi-nām-ı tu

(9) Hemçun nigīn sevād-ı Yemen-rā ḥişār kerd

(10) Ḳalem-revā³⁸⁸⁸ Īrān senüñ nāmuñdan leşker-keş-i şöhret oldı. Nigīn (11) mişillü ki sevād-ı Yemeni ḥişār ve ihāta eyledi. Vāḳı' en o faşş-ı (12) Yemeni Yemen³⁸⁸⁹ ki nām-ı memdūḥ anda³⁸⁹⁰ olmağla nigīn anı ḥişār eylemişdür³⁸⁹¹.

کلمیخ استانهء باغ ترا فلک
زاینهء دو روی خزان و بهار کرد

51. (13) Gülmīḥ-i āsitāne-i bāğ-ı tu-rā felek

(14) Z'āyine³⁸⁹²-i dü-rüy-ı ḥazān u bahār kerd

³⁸⁸³ "Bād-ı dest sebük-dest ma' nāsına" M (der).

³⁸⁸⁴ naḳḳāş-ı: -A.

³⁸⁸⁵ destide: destinde A H.

³⁸⁸⁶ imtinā' iyyeti: imtinā' iyyeyi A H M.

³⁸⁸⁷ gül-rā: güzār M.

³⁸⁸⁸ ḳalem-revā: ḳalem-rev A H.

³⁸⁸⁹ Yemen: Bu kelime "yümn" okunacak şekilde ötre ile yazılmıştır M N.

³⁸⁹⁰ nām-ı memdūḥ anda: nām anda memdūḥ H.

³⁸⁹¹ eylemişdür: itmişdür A.

(15)³⁸⁹³ Felek senüñ āsitāne-i bāğ-ı ʿ ināyetüñ gülmîḥini āyine³⁸⁹⁴-i [H-106b] dü-rüy-ı [A-77a] ḥazān (16) u bahārdan eyledi.

شاید رسد بدولت قربانیت حمل

افلاک زود موسم دی را بهار کرد

(17) Şāyed³⁸⁹⁵ resed be-devlet-i ḳurbāniyet ḥaml³⁸⁹⁶

(18) Eflāk-i zūd mevsim-i dey-rā bahār kerd

(19) Yaʿ nī eflāk-i³⁸⁹⁷ طریق السرعة mevsim-i şitāda bahār eyledi ki ḥaml-i (20) eflāk saña ḳurbān olmaḳ devletine reside ola.

مجموعهء نخوست خصم ترا سپهر

شیرازه از ستارهء دنباله دار کرد

53. [M-148b] (21) Mecmūʿ a-i nuḥūset-i ḥaşm-ı tu-rā sipihr

(22) Şirāze ez-sitāre-i dūnbāledār kerd³⁸⁹⁸

(23) Felek senüñ ḥaşmuñuñ³⁸⁹⁹ mecmūʿ a-i nuḥūset-ābādın³⁹⁰⁰ sitāre-i dūnbāle(24) dārdan [N-61b] şirāze eyledi.

نقاش خامه از رک ابر بهار بست

هر جا بصفحه صورت دستت نکار کرد

(25) Naḳḳāş ḥāme³⁹⁰¹ ez-reg-i ebr-i bahār best

(26) Her cā be-şafḥa şüret-i destet nigār kerd

(27) Naḳḳāş ḥāmeyi³⁹⁰² reg-i ebr-i bahārdan eyledi. Her ne şafḥada ki senüñ şüret-i³⁹⁰³ (28) destüñi³⁹⁰⁴ naḳş eyledi³⁹⁰⁵.

³⁸⁹² āyine: āyine H.

³⁸⁹³ Satır "yaʿ nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁸⁹⁴ āyine: āyine H.

³⁸⁹⁵ şāyed: şahid A.

³⁸⁹⁶ "Zirā ḳuzı bahārda bulınır. Ḥazānda bulunmaz" M (der).

³⁸⁹⁷ ʿ Alā tariḳü's-sürʿ ati/Hızlıca.

³⁸⁹⁸ "Zirā sitāre-i dūnbāledārdan nuḥūset muḳarrerdür" M (der).

³⁸⁹⁹ ḥaşmuñuñ: ḥaşmıñuñ H.

³⁹⁰⁰ ābādın: ābādına A H M N.

³⁹⁰¹ ḥāme: ḥār N.

³⁹⁰² ḥāmeyi: ḥāme A H M.

³⁹⁰³ şüret-i: şüret ü A.

³⁹⁰⁴ destüñi: ک / ن H.

³⁹⁰⁵ eyledi: + وبه العون / Ve bihi'l-ʿavn: Yardım Allâh sayesinde M.

خط تو کرد شیر و شکر آب و شعله را

عدلت بنای شعله بموم استوار کرد

55. (29) Ḥaṭṭ-ı tu kerd şîr ü şeker âb u şu‘ le-râ

(30) ‘Adlet binâ-yı şu‘ le be-mûm üstüvâr kerd

(31) Senüñ ḥaṭṭuñ âb ve şu‘ leyi ḥüsn-i imtizâcda şîr ve şeker eyledi³⁹⁰⁶

[V-64a]

(1) ve ‘adlûñ binâ-yı şu‘ leyî³⁹⁰⁷ mûm ile üstüvâr u muḥkem eyledi.

فطرت تجلیا ید بیضای همتت

دست کلیم را زحیا ریشه دار کرد

(2) Fıṭrat-tecelliyâ yed-i beyzâ-yı himmetet

(3) Dest-i Kelîm-râ zi-ḥayâ ra‘ şedâr kerd

(4)³⁹⁰⁸ Ey fıṭrat-tecellî senüñ yed-i beyzâ-yı himmetüñ dest-i Kelîmi şerm ü

ḥayâdan (5) ra‘ şedâr eyledi. ³⁹¹⁰³⁹⁰⁹المبالغات فی الشعر بجزو لوکان کذباً (6) مادام ان لا يكون علواً

ابر کرامتی و حدیث عطای تو

باید رقم بکاغذ ابر بهار کرد

57. [H-107a] (7) Ebr-i kerâmetî vü ḥadîş-i ‘aṭâ-yı tu

(8) Bâyed raḡam be-kâğıd-ı ebr-i bahâr kerd³⁹¹¹

(9)³⁹¹² Sen ebr-i kerâmetisin ve senüñ eḥadîş-i mekârimüñi kâğıd-ı ebr-i bahâra

[M-149a] (10) raḡam itmek lâzımdur.

مدحت کجا و دست حنا بستهء قلم

نتوان کهر به پنجهء مژگان نثار کرد

(11) Midḥat kücâ vü dest-i ḥınâ³⁹¹³ beste-i ḡalem

[A-77b] (12) Ne-tvân güher be-pençe-i müjgân nişâr kerd³⁹¹⁴

³⁹⁰⁶ ḥüsn-i imtizâcda şîr ve şeker eyledi: -N.

³⁹⁰⁷ ve ‘adlûñ binâ-yı şu‘ leyî: -N.

³⁹⁰⁸ Satır "ya‘ nî" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁹⁰⁹ A -H -M. :المبالغات فی الشعر بجزو لوکان کذباً مادام ان لا يكون علواً

³⁹¹⁰ E'l-mübâlağatu fi'ş-şî'ri yecûzu velev kâne kezîben mâ dâme en lâ yekûne ḡuluvven/Şiirde mübalağalar yapılabilir; hatta yalan dahi olsa tek şartı aşırı sapkınlık derecesi olmamasıdır.

³⁹¹¹ "Sen kerâmetden bir ebrsüñ" M (der).

³⁹¹² Satır "ya‘ nî" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁹¹³ ḥınâ: ن / - A.

³⁹¹⁴ "Ḥâşılî senüñ medḥüñ eylemek ḡalemüñ elinden gelmez" M (der), "Zîrâ bu ḡaşıdede ḡâfiye bulmaḡ düşvâr olduğından serâb bundan yegregdür didi" M (der).

(13) Senüñ medh ü na'tüñ ile dest-i hınnā-beste-i qalemüñ ne münāsebeti vard[ur]³⁹¹⁵? (14) Hıç pençe-i müjgān ile güher nişār itmek mümkün olur mı? Qalemüñ (15) desti hınnā-beste olmağ³⁹¹⁶ reng-i sürh-günı midād-ı sürh ü la'l ile³⁹¹⁷ (16)³⁹¹⁸ yazılmağdan nāşīdür.

در بحر این قصیده کز و به بود سراب

حاصل نمیتوان کهر ابدار کرد

59. (17) Der-baħr-ı ĩn qaşıde k'ez ü beh buved serāb³⁹¹⁹

(18) Hāşıl nemī-tevān güher-i ābdār kerd³⁹²⁰

(19) Qıı' a-güne. Bu qaşīdenüñ baħrında ki serāb andan güzeldür güher-i ābdār

(20) hāşıl eylemek mümkün olmaz.

از بس که تنک قافیه تر از حباب بود

چون موج نبض فکر مرا بیقرار کرد

(21) Ez-bes ki teng qāfiye ter ez-ħabāb buved

(22) Çun mevc-i nabz fikr-i me-rā bī-ħarār kerd³⁹²¹

(23) Hābdan ziyāde ol qadar qāfiyesi teng ve³⁹²² ter idi ki mevc-i reg-i (24) nabzāsā benüm fikrimi bī-ħarār eyledi.

شوکت خموش باش که برق کلام تو

چون برک لاله کوش مرا داغدار کرد

61. (25) Şevket ħamūş bāş ki barq-ı kelām-ı tu

(26) Çun berg-i lāle gūş-ı me-rā dāğdār kerd

[H-107b] (27)³⁹²³ Şevket ħamūş ol ki senüñ barq-ı süħan-ı³⁹²⁴ āteşinüñ bizüm gūşımızı berg-i (28) lāle gibi dāğdār eyledi.

³⁹¹⁵ vard[ur]: vardur A H M.

³⁹¹⁶ olmağ: +қан ağlamasından kināyedür A H, қан ağlamasından kināyedür العون وبه/Ve bihi'l-avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁹¹⁷ reng-i sürh-günı midād-ı sürh ü la'l ile: -A -H -M.

³⁹¹⁸ Tüm satır: -A -H -M.

³⁹¹⁹ serāb: +ki A.

³⁹²⁰ ābdār kerd: Bu kelimelerin altına "Murād mazmündür" yazılmıştır M.

³⁹²¹ "Ya' nī baħr-ı ĩn qaşıde" M (der).

³⁹²² ve: -M.

³⁹²³ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁹²⁴ süħan-ı: -A.

کردید شام عید و زرنک دعای او
باید بصد نشات کف خود نکار کرد

[M-149b] (29) Kerdīd šām-ı ʿıyd u zi-reng-i duʿ ā-yı ū³⁹²⁵

(30) Bāyed be-şad-neşāt kef-i ħod nigār kerd

(31) Yaʿ nī sizler şām-ı ʿıyd eylediñüz. Ĥāl bu ki Şevketüñ reng-i duʿ āsından
[V-64b]

[N-62a] (1) kendi destini yüz güne neşāt ile şām-ı ʿıyda kef³⁹²⁶ ve benānlar (2) naķş olunageldiği gibi naķş u nigār eylemek vācib ü lāzımdur. Kelime-i (3) kerdīd fiʿ l-i māzī-i cemʿ -i muĥāṭab olur yā fiʿ l-i māzīdür³⁹²⁷.

چندان که نو عروس کل اندام نو بهار
مستی زبادهء قدح لاله زار کرد

63. (4) Çendān ki nev-ʿ arūs-ı gül-endām-ı nev-bahār

(5) Mestī zi-bāde-i ḳadeḫ-i lālezār kerd³⁹²⁸

(6) Ḳıṭʿ a-güne. Bāde-i ḳadeḫ-i lālezārdan nev-ʿ arūsān-ı gül-endām-ı nev-
³⁹²⁹bahār (7) şīve-i [A-78a] mestī izḫārında ol ḳadar neşve-yāb ve ser-mest olduḳça

نوش می از پیالهء عشرت که دوستت
کلکون شراب عیش ز خون بهار کرد

(8) Nūş mey³⁹³⁰ ez-piyāle-i ʿ işret ki düstet³⁹³¹

(9) Gül-gün-şarāb-ı ʿ ıyş zi-ḫün-ı bahār kerd³⁹³²

(10) Ve³⁹³³ senüñ düstuñuñ piyāle-i ʿ işretten mey nūş itmesini³⁹³⁴ ḫün-ı (11)
bahārdan gül-gün-şarāb-ı ʿ ıyş eylesün.

بادا چراغ عمر تو روشن که دشمنت
از دود شمع کشته چراغ مزار کرد

³⁹²⁵ duʿ ā-yı ū: Bu kelimelerin üzerine "Memdūḫuñ" yazılmıştır M.

³⁹²⁶ kef: küfuf H M.

³⁹²⁷ yā fiʿ l-i māzīdür: -A -H -M.

³⁹²⁸ lālezār kerd: Bu kelimelerin üzerine "Ĥāşılī bahār oldıḳça" yazılmıştır M.

³⁹²⁹ nev: bu M.

³⁹³⁰ Nūş mey: Bu kelimelerin üzerine "Memdūḫ" yazılmıştır M.

³⁹³¹ düstet: dest H, bu mısra vezne uymamaktadır.

³⁹³² "Ĥāşılī düstlaruñ hemişe şafāda olsun" M (der).

³⁹³³ ve: -A.

³⁹³⁴ itmesini: itmesi A.

65. (12) Bādā çerāğ-ı ‘ömr-i tu rüşen ki düşmenet³⁹³⁵

(13) Ez-dūd-ı şem‘-geşte çerāğ-ı mezār kerd

(14) Senüñ çerāğ-ı ‘ömrüñ rüşen olsun ki dūd-ı şem‘-geşteden [H-108a] (15) düşmenüñ çerāğ-ı mezār eylesün. Du‘ā mevķi‘inde³⁹³⁶ olan ef‘āl (16) emr-i gā‘ib [M-150a] ma‘nāsına oldığı meşhürdür.

[Kaside 9]

Fe‘ilātün/Mefā‘ilün/Fe‘ilün

(Fā‘ilātün)

(Fa‘lün)

(17) Bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

(18) Bu kaşīde ekşer dīvānlarda bulunmadığından Şevket taḥrīri ve ta‘līmi (19) ile şöhret-yāb olan Şeyḫ Vefā-yı ‘Acem ve³⁹³⁷ üstādum³⁹³⁸ Dervīş (20) Şādık Efendi raḥmetu’llāhi ‘aleyh ve sā‘ir vāşık ve muķimen ve yaķinenlerüñ (21) şebt-i cerīde-i mıştar eyledikleri³⁹³⁹ dīvānlarda³⁹⁴⁰ daḫı yazılmamışdır. (22) Lākin³⁹⁴¹ bu ḫaķır meşhür olan sekiz kaşīdesinden ğayrı üç (23) kaşīdeye daḫı zafer bulmuşidüm ki mecmū‘ı on bir kaşīde olur. (24) İkiyi yine benden zāyi‘ olup bu toķuzuncısı şebt ü kayd ve (25) şerḫine taşaddī olundu. ³⁹⁴²وبلله العون

شبنم تشنه لب ز تو سير اب

مرحبا افتاب عالمتاب

1. (26) Şebnem-i teşne-leb zi-tu sīr-āb

(27) Merḫabā āfitāb-ı ‘ālem-tāb

(28) Şebnem-i teşne-leb senüñ luḫfuñla sīr-ābdur. Merḫabā ey āfitāb-ı ‘ālem-tāb³⁹⁴³.

³⁹³⁵ düşmenet: ش / س A.

³⁹³⁶ mevķi‘inde: • / - A.

³⁹³⁷ ve: -A.

³⁹³⁸ üstādum: +merḫūm A.

³⁹³⁹ eyledikleri: eyledikdi M.

³⁹⁴⁰ dīvānlarda: dīvānlr H.

³⁹⁴¹ lākin: -A.

³⁹⁴² Ve bi’llāhi’l-‘avn/Yardım Allāh sayesinde: -A, ^{وبلله التوفيق} /Ve bi’llāhi’t-tevfīk: Başarı Allāh’tandır H M.

³⁹⁴³ ‘ālem-tāb: +dimek olur A.

دورهء حلقهء حدوث و قدم
بحر نور پر است يك كرداب

(29) Devre-i ḥalqa³⁹⁴⁴-i ḥudūs u kıdem

(30) Baḥr-ı nūr-ı pūr³⁹⁴⁵ est yek-girdāb³⁹⁴⁶

(31)³⁹⁴⁷ Ḥudūs u kıdem ḥalqası³⁹⁴⁸ devresi [N-62b] pūr-nūr³⁹⁴⁹ olan baḥruñ bir girdābıdır.

[V-65a]

[H-108b] (1). البحر بحر على ماكان فى قدم ان الحوادث انهار و امواج 3950

نیست رنگ شفق كه كر دیدست
چكر هندوی شب از تو كباب

3. (2) Nīst reng-i şafaḫ ki ger dīdest

(3) Ciger-i Hindū-yı şeb ez-tu kebāb

(4) Ya' nī felekde gördigüñün³⁹⁵¹ şafaḫ zann eyleme³⁹⁵². Ciger-i Hindū-yı şeb senüñ³⁹⁵³ (5) 'aşkuñla kebāb olmuşdur.

صبح يك نسترين زكلزارت
كل شبو زكلشنت مهتاب

(6) Şubḫ yek-nesterīn zi-gülzāret

(7) Gül-i şebbū zi-gülşenet mehtāb

(8) Ya' nī şubḫ senüñ gülzār-ı cemālūñden bir nesterīndür ve şebbū ta' bīr (9) eyledikleri çiçek gülşen-i maḥāsinūñden³⁹⁵⁴ mehtābdur. Şebbūy Mışr (10) benefşesi³⁹⁵⁵ ta' bīr itdükleri çiçek ki³⁹⁵⁶ aklı³⁹⁵⁷ kızıllı olur³⁹⁵⁸. Gicede³⁹⁵⁹ (11) rāyihası gündüzden

³⁹⁴⁴ ḥalqa: ح / خ A H.

³⁹⁴⁵ pūr: ter M.

³⁹⁴⁶ "Baḥr-ı nūr terest yek-girdāb. Bu nüşhaya göre ma' nā ḥudūs ve kıdem ḥalqası devresi ziyāde nürli baḥruñ bir girdābıdır" A (der).

³⁹⁴⁷ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

³⁹⁴⁸ ḥalqası: ح / خ A.

³⁹⁴⁹ pūr-nūr: pertev H.

³⁹⁵⁰ E'l-baḥrun 'alā mā kāne fī kıdem in-ne'l-ḥavādise enhārun ve emvācun/Deniz ezelde olduğu üzere denizdir. Olaylar, nehirler ve dalgalarıdır.

³⁹⁵¹ gördigüñün: gördigüñ A H M.

³⁹⁵² eyleme: eylemeye M.

³⁹⁵³ senüñ: H.

³⁹⁵⁴ maḥāsinūñden: maḥāsinūñde H.

³⁹⁵⁵ "Şāriḫ Mışr benefşesi dimişdür ḥatā ider" N (der).

³⁹⁵⁶ Mışr benefşesi ta' bīr itdükleri çiçek ki: -N.

ziyâdece olmağla mehtâba teşbîh olundu (12) ve³⁹⁶⁰ izâfet-i beyâniyye³⁹⁶¹ olmağ zâhirdür³⁹⁶².

از تو دوزاخ چو چشمهء کوثر

وز تو اب حیات موج سراب

5. (13) Ez-tu dūzah çu çeşme-i kevşer

(14) Ve'z-tu âb-ı hayât mevc-i serâb

(15) Ya' nî³⁹⁶³ eger dūzah ki hadd-i³⁹⁶⁴ zâtında cāy-ı ' azâb ve me'men-i ' iķâbdur.

(16) Senden olduğda³⁹⁶⁵ mânend-i çeşme-i kevşer rûh-efzâ olur ve senden (17) âb-ı hayât ki mâye-i ' ıyş-ı zindegânî-i³⁹⁶⁶ mevc-i serâb olur. Ya' nî zât-ı (18) vâlâ-yı ' azîmü's-şānuña nisbetle mevc-i serâbdan ne farkı vardır? (19) Selîka-i ' Acemde lafza-i ez-tu gâh [H-109a] olur ki şudür u ibdâ' ve gâh (20) olur ki ba' d u dūrî ma' nâlarını³⁹⁶⁷ muṭazammın olur. Şaṭr³⁹⁶⁸-ı evvelde şudür (21) u ibdâ' şaṭr³⁹⁶⁹-ı şānide ba' d nisbet irâde olunmuşdur:

(22) Her çi âyed zi-düst nigū şud

Der-nigū dūr eger şeved hoş nîst

(23) Dūzah ez-³⁹⁷⁰ dūst selsebîl şeved

Cūy-ı kevşer ki dūr şud hoş nîst

(24) medlûlıyla فقد مجلاه (25) اذا تجلی الله³⁹⁷² لغید من³⁹⁷³ مجالی³⁹⁷⁴ البعد فیعلم ان ذلك المجلا
بعباره اخرى³⁹⁷⁶ (26) شاهده فیہ و عکسه³⁹⁷⁵ فکذلک ذکره صاحب اللمعات

³⁹⁵⁷ aklı: +ve N.

³⁹⁵⁸ olur: bir şüküfedür şarısı cümleden aṭîb N.

³⁹⁵⁹ gicede: -N.

³⁹⁶⁰ gündüzden ziyâdece olmağla mehtâba teşbîh olundu ve: -N.

³⁹⁶¹ izâfet-i beyâniyye: izâfet-i beyâniyyedür N.

³⁹⁶² olmağ zâhirdür: -N.

³⁹⁶³ ya' nî: -H.

³⁹⁶⁴ hadd-i: -M.

³⁹⁶⁵ olduğda: olduğça A.

³⁹⁶⁶ zindegânî-i: zindegânîdür H.

³⁹⁶⁷ ma' nâlarını: ma' nâların A, ma' nâları M.

³⁹⁶⁸ şaṭr: şaṭr A.

³⁹⁶⁹ şaṭr: şaṭr A.

³⁹⁷⁰ ez: +û M.

³⁹⁷¹ تجلی: تجلی H.

³⁹⁷² لغید: لغید A H M.

از تو پهلو ی خاکساران را
کف خاکست پستر و سنجاب

(27) Ez-tu pehlū-yı hāksārān-rā

(28) Kef-i hākest pister ü sincāb³⁹⁷⁷

(29) Be-taḡdīr-i kef-i hāk pister ü sincābest³⁹⁷⁸ ya‘nī senüñ luṭfuñdan (30) hāksārān rāh-ı muḥabbetüñe müşt-i hāk-i pister ü sincābdur³⁹⁷⁹. (31)³⁹⁸⁰ Sincāb nām³⁹⁸¹-ı ḥayvāndur fetḥ ile daḡı cā‘izdür³⁹⁸².

[V-65b]

رهروانرا ز نشاء نورت

موج کردیده است موج سراب

7. (1) Reh-³⁹⁸³revān-rā zi-neş‘e-i nūret³⁹⁸⁴

(2)³⁹⁸⁵Mevc-i³⁹⁸⁶ gerdīdeest mevc-i serāb³⁹⁸⁷

(3) Reh-revān bādiye-i muḥabbetüñde senüñ nūruñuñ neş‘esinden mevc-i serāb³⁹⁸⁸(4) nā-dīde-i mevc-i āb-ı gerdīdedür. Mevc-i gerdīde ta‘bīrdür. Mevc-i müteḥarrik (5) dimek gibi şıfat-ı mevc-i ābdur.

ای ز اعجاز تو بموسم دی

کشته کلدسته دستهء احباب

(6) Ey zi-i‘ cāz-ı [N-63a] tu be-mevsim-i dey

(7) Geşte gül-deste³⁹⁸⁹ deste³⁹⁹⁰-i aḥbāb

³⁹⁷³ مجالى: محالى H, مجال M.

³⁹⁷⁴ A. العبد: البعد

³⁹⁷⁵ H. و كذلك: فكذاك

³⁹⁷⁶ İzā tece'llallāhu li‘abdin min mecāliyi'l-bu‘di feyu‘lemu enne zālike'l-mucellā mucellāhu feḡad şāhedehu fiḥi ve ‘aksehu fe ke-zālike zekerahu şāḡibu'l-Leme‘āt bi-‘ibāretin uḡrā/Allāhu Te‘ālā bir kuluna uzaktan tecelli edince o tecelligahın onun tecellisi olduḡu bilinir. O da yansımada onu müşahede etmiştir. Bunu bu şekilde Leme‘āt sahibi (Irakî) başka bir ibareyle söyledi.

³⁹⁷⁷ pister ü sincāb: pister-i sincāb A.

³⁹⁷⁸ pister ü sincābest: pister-i sincābest H.

³⁹⁷⁹ pister ü sincābdur: pister-i sincābdur H.

³⁹⁸⁰ Tüm satır: -N.

³⁹⁸¹ nām: ن / - M.

³⁹⁸² cā‘izdür: + وبه العون / Ve bihi'l-‘avn: Yardım Allāh sayesinde M.

³⁹⁸³ "Nüşā: Cādde" A (der).

³⁹⁸⁴ nūret: nūrest A.

³⁹⁸⁵ "Nüşā: Mevc-i ḡarā şudeest mevc-i şarāb" A (der).

³⁹⁸⁶ mevc-i: mevc ki M.

³⁹⁸⁷ "Nüşā: şarāb" A (der), şarāb H M.

³⁹⁸⁸ serāb: şarāb M.

[H-109b] (8) Ya' nī ey kâdir-i bî-hem-tâ ki senüñ mevsim-i sermâda hüsni i 'tilâf-ı i' câzuñdan (9) deste-i aḥbâb gül-deste-i mükâfât-ı şitâ olmışdur. Ne ğarîb hüsni i (10) i' câzdur ki mevsim-i şitâda gülşen-i kevânîni-ı iştîlâ da cem' iyyet-i aḥbâb-ı (11) gül-deste oldı.

تا بصیح بهار زافسونت

چشم نرکس کشیده سرمهء اب

9. (12) Tâbe-şubḥ bahâr zi-efsûnet

(13) Çeşm-i nergis keşide sürme-i âb³⁹⁹¹

(14) Füsûn u³⁹⁹² efsûn mekr ü ḥîle³⁹⁹³ ma' nâsına isti' mâl olundığı (15) nezd-i erbâb-ı luġat³⁹⁹⁴ meşhûrdur ve³⁹⁹⁵ lâkin emr-i ' acîb ü ğarîbde (16) ' örf-i tã'ife olmağ üzere nice ebyât-ı şu' arâ-yı ' Acemden (17) şarâhaten münfehim olur. Çi³⁹⁹⁶ efsûn kerde der-taḥkîk-i dânişmend in³⁹⁹⁷ (18)³⁹⁹⁸ mebḥaş ki piş ez-³⁹⁹⁹serd-i bürhân şud netice derdilem peydâ (19)⁴⁰⁰⁰ me'âlinde mekr ü ḥîle ma' nâsına şarf olunmayup hüsni ta' bîr (20) ü taḥrîrde ta' accüb ü ğarâbet irâde eyledi⁴⁰⁰¹. Ya' nī şubḥ-ı⁴⁰⁰² bahâra dek (21) senüñ mânend-i siḥr i' câz ve iġrâbuñdan çeşm-i nergis⁴⁰⁰³ keşide-i (22) sürme-i âbdur. Vâkı' en eyyâm-ı sermânuñ emṭâr (23) nergis dîde-güşâ-yı nemâ olmağ mümkün olmamağla ğüyâ dîdesine (24) sürme-i âb keşide kılınmışdur. Mânend-i efsûn bundan ' aceb (25) ne olur? عن [a110-H]الصرف لان⁴⁰⁰⁴البيت في محذور في البيت فعلی هذا لا محذور في البيت لان⁴⁰⁰⁴الصرف [a110-H] عن (26)⁴⁰⁰⁶الظوا هر في امثال هذا المحل مما لا يعنى به و يقبل⁴⁰⁰⁵

³⁹⁸⁹"Gül-deste: Der-în maḥall be-ma' nâ-yı ictimâ'" A (der).

³⁹⁹⁰"Deste: Be-ma' nâ-yı cem' iyyet ki fırka bâşend" A (der), "Deste: Der-în maḥall taḥım ve cem' iyyet" M (der).

³⁹⁹¹ âb: ḥ' âb H.

³⁹⁹² füsûn u: -N.

³⁹⁹³ ve ḥîle: -M.

³⁹⁹⁴ luġat: luġatda A.

³⁹⁹⁵ ve: -A.

³⁹⁹⁶ çı: ki H.

³⁹⁹⁷ Çı efsûn kerde der-taḥkîk-i dânişmend in: -N.

³⁹⁹⁸ Tüm satır: -N.

³⁹⁹⁹ ez: ز / ر H.

⁴⁰⁰⁰ Tüm satır: -N.

⁴⁰⁰¹ ü taḥrîrde ta' accüb ü ğarâbet irâde eyledi: -N.

⁴⁰⁰² şubḥ-ı: +bahâr A.

⁴⁰⁰³ nergis: ter A.

⁴⁰⁰⁴ لان: لان A.

⁴⁰⁰⁵ لا: -H -M.

ای نقاب از رخت کریبان چاک
در طلوع از تو ابر خانه خراب

(27) Ey niḳāb ez-ruḥet⁴⁰⁰⁷ girībān-ı çāk

(28) Der-ṭulū^c ez-tu ebr ḥāne-ḥarāb

(29) Ey memdūḥ-ı bī-hem-tā ki niḳāb-ı tesettür ü ihtifā mücellā-yı cemāl-i her
(30) merāyā-yı mazāhirden münclē ve rū-nümādur. و ليس له حجاب الا (31) خفى لشدۀ ظهوره
medlūli ile girībān-ı çākī-i mazāhir⁴⁰⁰⁸

[V-66a]

(1) bu gūne taşavvur olunur ve ebr senden ṭulū^c da ḥāne-ḥarābdur. (2) Eger ebr ḥāne-ḥarāb olmasa her eczāsı böyle sayıde ve münḥall (3) olup bārān olmazdı⁴⁰⁰⁹.

ای زشوق تو چرخ جامه بدوش
ز انتظارات ستاره چشم پر اب

11. (4) Ey zi-şevḳ-i tu çarḥ cāme-be-düş

(5) Z'intizāret sitāre-çeşm pür-āb

(6) Cāme be-düş⁴⁰¹⁰ kerd bürehne oldı. Cāme be-düş kerd şığa (7) ndı
semrindi⁴⁰¹¹ ya^c nī çāpüklüğe āgāz eyledi ta^c bīrdür. (8) Darb-ı meşel degil⁴⁰¹². Ya^c nī ey
memdūḥ ki çarḥ senüñ şevḳüñden (9) cāme-be-düş-ı sür^c at oldı ve intizār u⁴⁰¹³
ḥasretüñden dīde-i (10) kevākib eşk-riz oldı. Çünkü sitāre dīdeye teşbīh oluna (11)
gelmişdür. Dīdeye ḥasret-i nezzāreden girye lāzım geldi⁴⁰¹⁴.

افتاب دگر بود از تو
بکف ناخدای اسطراب

⁴⁰⁰⁶ Fe 'alā hāzā lā-maḥzūra fi'l-beyti li-enne's-şarfe 'ani'z-zavāhiri fī emşāli hāze'l-maḥalli mim mā lā-yu^c tanā bihi ve yukbel/Bu durumda beyitte bir mahzur yoktur. Çünkü bu tür yerlerde zāhirlerden sarf-ı nazar etmek çok önemsenmeyen ve kabul edilen bir şeydir -N.

⁴⁰⁰⁷ ruḥet: ح / خ A.

⁴⁰⁰⁸ Ḥafiyün li-şiddeti zuhūrihi ve leyse lehu ḥicābun ile'z-zuhūr/Belirışinin şiddetinden dolayı gizlidir. Belirışinin dışında hiçbir perdesi yoktur.

⁴⁰⁰⁹ olmazdı: olmaz idi H M.

⁴⁰¹⁰ be-düş: ber-düş H M.

⁴⁰¹¹ "Beyān: Kerd şığandı ve semrindi" V (der).

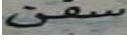
⁴⁰¹² degil: degildür A H.

⁴⁰¹³ u: -H.

⁴⁰¹⁴ geldi: gelür H M.

(12) Āfitāb-ı diger⁴⁰¹⁵ buved ez-tu

(13) Be-kef-i nā-ḥudā-yı uşurlāb⁴⁰¹⁶

[H-110b] [N-63b] (14) Ya‘nī senüñ luţfuñdan dest-i nā-ḥudāda olan uşurlāb (15) başka bir āfitāb olur. Uşurlābı nā-ḥudāya vech-i taḥşış⁴⁰¹⁷ (16) budur ki uşurlāb ālet-i cihāt ve semt-i ṭūl⁴⁰¹⁸ ve ‘arż ve⁴⁰¹⁹ ‘umḳ (17) ve eşbehuhādur. Ekşerī nā-ḥudā-yı isti‘ māl ide (18) gelmişlerdür ki meşhūrdur.

کسب نورت بود ز پرتو حق

عینک از دیده است و بینش اب

13. (19) Kesb nūret buved zi-⁴⁰²⁰pertev-i Ḥaḳḳ

(20) ‘Aynek ez-dīdeest ü bīniş⁴⁰²¹-i āb

(21) Ya‘nī ey memdūḥ-ı Muḥammedet senüñ nūriñi iktisāb (22) pertev-i nūr-ı Ḥaḳḳ ile olur. Ol maḥallde ‘aynek dīdeden olur (23) ve nazār-ı āb olur. Kemāl-i şiddet-i leme‘ān-ı nūruñdan dīde taḥammül idemeyüp (24) ‘ayn-ı dīde ‘aynek olur ve nazār ki⁴⁰²² ḥaşşa-i çeşmdür eriyüp (25) āb olur. Āb üç ma‘nāya gelür. Biri ma‘rūf u meşhūr (26) ve biri revnaḳ u bahā ve biri tarz u reviş istişhādātı maḥallinde zikr (27) olunmuşdur. Lākin bu maḥallde ma‘nā-yı meşhūr⁴⁰²³ üzere oldığı ma‘lūm (28) ve zāhir oldı.

کوییا سطر ایت نوری

که حقت کرده است عالمتاب

(29) Gūyiyā saṭr-ı āyet-i Nūrī

(30) Ki Ḥaḳet kerdeest ‘ālem-tāb

(31) Gūyā⁴⁰²⁴ zāt-ı nübūvvet-simātuñ saṭr-ı⁴⁰²⁵ āyet-i Nūrdur ki Ḥaḳḳ ‘ālem-tāb itmişdür.

⁴⁰¹⁵ diger: u ger H.

⁴⁰¹⁶ Bu beyit ve şerhi M nüshasında bulunmamaktadır.

⁴⁰¹⁷ taḥşış: خ / ح A.

⁴⁰¹⁸ ṭūl: -A -H.

⁴⁰¹⁹ ‘arż ve: -A -H.

⁴⁰²⁰ zi: ز / ر H.

⁴⁰²¹ bīniş: piş N.

⁴⁰²² ki: -H.

⁴⁰²³ meşhūr: meşhūrı H.

⁴⁰²⁴ gūyā: gūyiyā M.

⁴⁰²⁵ saṭr-ı: -M.

[V-66b]

(1) Yā-yı Nūrī ḥiṭāb-ı tebcilīdür⁴⁰²⁶. Tā-yı⁴⁰²⁷ Ḥaḫet gibi.

حق خطوط ترا منور کرد

همچو مژگان دیدهء بیخواب

15. (2) Ḥaḫ ḥuṭūṭ-ı tu-rā münevver kerd

[H-111a] (3) Hemçu müjgān-ı dīde-i bī-ḥ̣āb

(4) Çünkü saṭr-ı āyet-i Nūr idiler bināen⁴⁰²⁸ aleyh ya⁴⁰²⁹ nī Ḥaḫ senūñ ḥuṭūṭuñı⁴⁰²⁸ (5) müjgān-ı dīde-i bī-ḥ̣āb gibi münevver eyledi. Müjgān mānend-i ḥuṭūṭ-ı (6) dīde-i bī-ḥ̣āb⁴⁰²⁹ olunca nūr-ı ḥadeḫanuñ⁴⁰³⁰ her bir⁴⁰³¹ mūy-ı müjgāna ‘aks ve (7) leme‘ānı pertev-zen olmağla ḥuṭūṭ-ı müjgān münevver olur. Ammā dīde (8) ḥ̣ābīde olsa leme‘ān-ı ‘aksden ecfān ḡāmizā ḥā’ile (9) oldu. Nükte-i beyt: ḡunūde-i nāz olsañ daḥı⁴⁰³² sā’ire kıyās (10) olunmayup ḥuṭūṭ-ı müjgānuñ leme‘ān-ı çeşm-i ‘ināyetūñden münevverdür. (11) ⁴⁰³³ینام عینی ولا ینام قلبی medlūl-i şerīfine işāret buyurdılar.

چون تو مانده بعالم اسباب

سببی از مسبب الاسباب

(12) Çun tu mānde be-‘ālem-i esbāb⁴⁰³⁴

(13) Sebebī ez-müsebbibū'l-esbāb

(14) Ya⁴⁰³⁵ nī çünkü cenāb-ı müsebbibū'l-esbāb⁴⁰³⁵ ‘ālem-i esbābda zāt-ı şerīfūñ (15) ve wānt bāb (16) كما زين به اسماع المتجين⁴⁰³⁶ kām u merām oldu⁴⁰³⁷ 4037 الله ای امرء اتاه من غيرک لا يدخل⁴⁰³⁹.

⁴⁰²⁶ tebcilīdür: tebcildür A.⁴⁰²⁷ tā-yı: tāz-ı M.⁴⁰²⁸ ḥuṭūṭuñı: ḥuṭūṭuñ A.⁴⁰²⁹ "Dīde-i bī-ḥ̣āb çeşm-i bīnā ya⁴⁰²⁹ nī āgāh" M (der).⁴⁰³⁰ ḥadeḫanuñ: ḥadeḫañ A.⁴⁰³¹ bir: biri H.⁴⁰³² daḥı: çarḥı H.⁴⁰³³ Yenāmu ‘aynı velā yenāmu ḫalbi/Gözüm uyur, kalbim uyumaz (Hadis: Ahmed b. Hanbel, XII, 380, XV, 411).⁴⁰³⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.⁴⁰³⁵ esbāb: esbābdan H M.⁴⁰³⁶ Kemā züyyine bihi esmā‘ u'l-mülteci ‘in/ Ve ente bābu'llāhi ey yümri ‘in/Etāhu min ḡayrike lā yedḫulu: Sen Allāh'ın kapısısın. Hangi kişi ki senin kapının dışında kaldı, giremez -N.⁴⁰³⁷ M. ابتدا : الله.⁴⁰³⁸ M. می : ای.⁴⁰³⁹ A. اتی : ای.

ان مسبب که از سبب چون اب

مینماید چو کوهر سیر اب

17. (17) *Ān müsebbib ki ez-sebeb çun āb*

(18) *Mī-nümāyed çu gevher-i sīr-āb*

[N-64a] (19) Ol müsebbib-i kār-sāz ki sebebden çunki āb gibi gevher-i sīr-āb

(20) gösterür⁴⁰⁴⁰. Zīrā senūñ zāt-ı şerīfūñ ‘ālem-i esbābda⁴⁰⁴¹ [H-111b] sebeb-i muvaşşal

(21) olmuşidi. Ābı gevher-i sīr-āb ider.

یک رباعی بود ز دیوانش

جوهر باد و خاک و اتش و اب

(22) *Yek-rubā‘i buved⁴⁰⁴² zi-⁴⁰⁴³ dīvāneş⁴⁰⁴⁴*

(23) *Cevher-i bād u ḥāk ü ateş ü āb*

(24) Ya‘ nī anuñ⁴⁰⁴⁵ dīvān-ı şun‘ indan⁴⁰⁴⁶ cevāhir-i ‘anāşır-ı erba‘a bir rubā‘i-i

(25) maḥbū‘ atü'l-ma‘ nādūr⁴⁰⁴⁷.

بی نشانیکه نه فلک بی او

همچو دلهای عاشقان بی تاب

19. (26) *Bī-nişānī ki nüh-felek bī-⁴⁰⁴⁸ü*

(27) *Hemçu dilhā-yı ‘aşıkān bī-tāb*

(28) Ya‘ nī bir mennān-ı bī-nişān ki anuñ şevk-i envār-ı cemāl-i bā-kemāliyle

(29) dil-i ‘aşıkān gibi nüh-felek mużtarib ve bī-tābdur.

بهر او افتاب و ماه و نجوم

زیر و بالا روند چون دولاب

(30) *Behr-i ü āfitāb u mäh u nücüm*

(31) *Zīr ü bālā revend çun dülāb*

[V-67a]

⁴⁰⁴⁰ gösterür: göster A.

⁴⁰⁴¹ ‘ālem-i esbābda: ‘ālemde A, ‘ālem-i esbābına N.

⁴⁰⁴² buved: būde esbāb N.

⁴⁰⁴³ zi-: ez A.

⁴⁰⁴⁴ dīvāneş: د / ذ, ن / ل V.

⁴⁰⁴⁵ anuñ: senūñ A.

⁴⁰⁴⁶ şun‘ indan: şun‘ uñdan A.

⁴⁰⁴⁷ ma‘ nādūr: +dimek olur A.

⁴⁰⁴⁸ bī-: ب / - A.

(1) Daḥı āfitāb ve māh ve nücūm zīr⁴⁰⁴⁹-i ḳahr-ı saṭvet-i emrinde mānend-i dūlāb

(2) ser-gerdān zīr ü bālā-revendegān ve bī-ser ü bī-pāyāndur.

انکه سنک نشان صحرایش

رهروانراست کوهر نا یاب

21. (3) Ān ki seng-i nişān⁴⁰⁵⁰-ı şahrāyeş

(4) Reh-revān-rāst gevher-i nā-yāb

(5) ⁴⁰⁵¹Ve anuñ seng-i nişān-ı şahrāsı reh-revān-ı vādī-i muḥabbetine⁴⁰⁵² gevher-i nā-yābdur⁴⁰⁵³.

از تو انسان و روح حیوانی

چون جماد و نبات خورد و بخواب

(6) Ez-tu insān⁴⁰⁵⁴ u rūḥ-ı ḥayvānī

(7) Çun cemād u⁴⁰⁵⁵ nebāt ḥored u be-ḥ⁴⁰⁵⁶āb

(8) Ya⁴⁰⁵⁷ nī insān ve rūḥ-ı ḥayvānī cemād ve nebātāsā senūñ⁴⁰⁵⁷ bīd-i riğ-i (9) ināyetüñden ekl ü şürbde dirler. Ḳıṭ⁴⁰⁵⁸ a-güne.

دل روشندلان بحضرت تو

کرده شام و سحر سوال و جواب

23. [H-112a] (10) Dil-i rüşen-dilān be-ḥazret-i tu

(11) Kerde şām u seḥer su⁴⁰⁵⁹ āl ü cevāb

(12) ⁴⁰⁵⁸Ammā dil-i şāḥib-dilān senūñ pişgāh-ı bī-cihāt-ı ḳurbuñda şām (13) u seḥer su⁴⁰⁵⁹ āl-niyāz ḥāli ve isti⁴⁰⁵⁹ dādı ve tecelliyāt-ı cevāb-ı envār-ı es⁴⁰⁵⁹ ādı (14) ile taḥaḳḳuḳ-ı māye-i ⁴⁰⁵⁹ubūdiyyetdür.

⁴⁰⁴⁹ zīr: zīver A.

⁴⁰⁵⁰ "Seng-i nişān kināye ez-Mekke-i mükerreme" M (der).

⁴⁰⁵¹ Satır "ya⁴⁰⁵¹ nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁵² muḥabbetine: muḥabbete H M N.

⁴⁰⁵³ nā-yābdur: +dimek olur A.

⁴⁰⁵⁴ insān: س / ش A.

⁴⁰⁵⁵ u: -H.

⁴⁰⁵⁶ ḥored u be-ḥ⁴⁰⁵⁶āb: "Nüşa: Bī-ḥored ḥ⁴⁰⁵⁶āb" A(der).

⁴⁰⁵⁷ senūñ: +ḥ⁴⁰⁵⁷ān H M.

⁴⁰⁵⁸ Satır "ya⁴⁰⁵⁸ nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁵⁹ ⁴⁰⁵⁹ubūdiyyetdür: ⁴⁰⁵⁹ubūdiyyetdedür H.

جرف سودای پوست پوشانت

می نکنجیده در هزار کتاب

(15) Carf⁴⁰⁶⁰-ı sevdā-yı post-pūşānet

(16) Mīne-güncide der-hezār-kitāb

(17)⁴⁰⁶¹ Senüñ ‘abā-pūşlarıñuñ ħarf-i sevdāsı biñ mücelled kitāba güncide olmaz⁴⁰⁶².

هر سهر که زمهر بخشش تو

کرده اباد خانهای خراب

25. (18) Her seher ki zi-mihr-i baḥşiş-i tu⁴⁰⁶³

(19) Kerde ābād ḡānehā-yı ḡarāb

(20) Her seher vaḡti mihr-i ‘ālem-tāb-ı feyż ü raḡmetden münba‘iše⁴⁰⁶⁴ olan baḥşiş-i (21) füyüzāt u nefehātuñ⁴⁰⁶⁵ nice ḡānehā-yı derün-ı inkisār-meşḡün-ı (22) ḡarābı ⁴⁰⁶⁶البعء اذا ⁴⁰⁶⁷دعى ربه فيقول الله ليبيك ⁴⁰⁶⁹⁴⁰⁶⁸ (23) يا عبدى من غير تأخير فى ⁴⁰⁷⁰المتأخرت اصلا ⁴⁰⁷¹edāt-ı ḡālī olan lafza-i mī böyle ⁴⁰⁷²haḡāre-bend-i zera‘ir olmiş gibidür. (24) ⁴⁰⁷⁰الحال الحديث و هوا لاجابة الغير ⁴⁰⁷³güyā [N-64b] ḡarābı maḡallerde (25) ⁴⁰⁷⁴er olmış gibidür.

پیش موسیست ناز معشوقی

لن ترانی نمودی ار چه خطاب

(26) Piş-i Mūsīst nāz⁴⁰⁷³-ı ma‘şūḡī

(27) çı ḡiḡāb ⁴⁰⁷⁵nümūdī er ⁴⁰⁷⁴er لن ترانی

⁴⁰⁶⁰ carf: ħarf A H M.

⁴⁰⁶¹ Satır "ya‘nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁶² olmaz: +dimekdür A.

⁴⁰⁶³ "Her seher nūr-ı mihr-i baḥşiş-i tu" A (der).

⁴⁰⁶⁴ münba‘iše: م, ن / - A, ن / - H.

⁴⁰⁶⁵ nefehātuñ: ح / خ A.

⁴⁰⁶⁶ اذا دعا: اذادعى H.

⁴⁰⁶⁷ Bu kelime tekrar derkenara yazılmıştır M (der).

⁴⁰⁶⁸ البعد: A M.

⁴⁰⁶⁹ البعد: H.

⁴⁰⁷⁰ E'l-‘abdu izāda‘a rabbehu feyekülü Allāh Lebbe yā ‘ibādi min ḡayri te’ḡīrin fi’l-ḡālī E'l-ḡādīs ve hüve e'l-icābetü’l-ḡayrū’l-müte’ahḡarāti aşlen/Kul Rabb'ine dua ettiğinde Allāh hemen o an emret ey kulum der. İşte bu asla tehir olunmayan bir icābettir -N.

⁴⁰⁷¹ ḡālī: ḡāl A H M.

⁴⁰⁷² ḡarāre: ḡarā A H M.

⁴⁰⁷³ nāz: nār H.

⁴⁰⁷⁴ Kur’ân, A'râf 7/143: Len-terānī/Beni aslâ göremezsin.

⁴⁰⁷⁵ er: ez H N.

(28) Ya' nī piş⁴⁰⁷⁶-i ' aşık-ı imkânide olan mazhariyyet-i Müseviyyeden nâz-ı (29) hodî-i mazhariyyet-i [H-112b] ma' şukîde egerçi hiţâb-ı لى ترانى qorça⁴⁰⁷⁷-ı (30) güş-ı heves⁴⁰⁷⁸ oldısa.

بر خلیت که نار کلزارست

27. (31) Ber-Ĥalîlet ki⁴⁰⁷⁹ nâr gülzârest

[V-67b]

دود شد ابر هم شرر شد آب

(1) Dūd şud ebr hem şerer şud âb

(2)⁴⁰⁸⁰ Ĥalîlüne nâr gülzâr olmış idi. Hem dūd ebr⁴⁰⁸¹ oldı ve hem şerer âb (3) oldı⁴⁰⁸². Ebr hem ta' birinde olan leţâfet ĥafî buyurulmaya⁴⁰⁸³.

در جنت بادم ار بستى

اخرش کشت توبه فاتح باب

(4) Der-i cennet be-âdem er⁴⁰⁸⁴ bestî

(5) Āĥireş geşt tevbe fâtiĥ-i bâb

(6)⁴⁰⁸⁵ Der-i cenneti egerçi âdem-i şafıyye beste itmişidün⁴⁰⁸⁶ âĥirü'l-emr aña tevbe (7) fâtiĥ-i bâb-ı cenân oldı.

روح عيسى ز پيش خدمت تو

شبنم و افتاب عالمتاب

29. (8) Rûĥ-ı ' İsâ zi-piş⁴⁰⁸⁷-i ĥidmet-i tu

(9) Şebnem ü⁴⁰⁸⁸ âfitâb-ı ' âlem-tâb

(10) Rûĥ-ı ' İsâ zât-ı kerem-simâtuña mübâlağa ĥidmet-i peşînesinden (11) âfitâb-ı ' âlem-tâba qarîn olan şebnem gibidür.

⁴⁰⁷⁶ piş: be-piş A.

⁴⁰⁷⁷ qorça: A.

⁴⁰⁷⁸ heves: hüş A H M.

⁴⁰⁷⁹ ki: -A.

⁴⁰⁸⁰ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁸¹ ebr: -H.

⁴⁰⁸² oldı: "Beyân: Şerer âb oldı" V (der), + dimekdür A.

⁴⁰⁸³ ebr hem ta' birinde olan leţâfet ĥafî buyurulmaya: -A -H -M.

⁴⁰⁸⁴ er: ez A H.

⁴⁰⁸⁵ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁸⁶ itmişidün: itmiş idün H.

⁴⁰⁸⁷ piş: biş A.

⁴⁰⁸⁸ ü: -A.

خوانده لطفت بخود محمّدا

قاب قوسین ساختش محراب

(12) H̄ānde luṭfet be-ḥod Muḥammed-rā⁴⁰⁸⁹

(13) miḥrāb⁴⁰⁹¹ sāḥteṣ⁴⁰⁹⁰ قاب قوسین

(14)⁴⁰⁹² Bir güzide⁴⁰⁹³ ıstıfā ṣāh-ı yeke-süvār-ı isrā⁴⁰⁹⁴ Muḥammedü'l⁴⁰⁹⁵-Muṣṭafā ṣalla'llāhu (15) Ta' ālā⁴⁰⁹⁶ 'aleyhi ve sellem ḥazretlerini luṭf⁴⁰⁹⁷ u keremüñ temāṣā-yı (16) 'ālem-i bālāya da' vet⁴⁰⁹⁸ buyurduklarında قاب قوسین i daḥı⁴⁰⁹⁹ anlara⁴¹⁰⁰ (17) miḥrāb-ı ṣalāt-ı cem' ü'l-cem' buyurdılar.

نی کلکم شکر فشانی کرد

که زند غوطها بشکر ناب

31. (18) Ney-i kilkem şeker-feşānī⁴¹⁰¹ kerd

(19) Ki zened ğavḥā be-şekr-i nāb⁴¹⁰²

(20)⁴¹⁰³ Ney-i ḥāmem şeker-i ḥālişe ğavḥa-endāz-ı midḥat ü na't-ı pākī olmağičün (21) şeker-efşānlık⁴¹⁰⁴ eyledi.

مطلع دیگرى بوجه صواب

ساختى جارى از دلم بيتاب

[H-113a] (22) Maṭla' -ı dīgerī be-vech-i şavāb

(23) Sāḥtī⁴¹⁰⁵ cārī ez-dilem bī-tāb⁴¹⁰⁶

⁴⁰⁸⁹ Mısraın altına عليه افضل الصلاة والسلام /' Aleyhi efḍalātü ve's-selām (Onun üzerine en üstün selamlar olsun) yazılmıştır V, M nüshasında beyitin yanına sonradan eklenmiştir, bu durum A ve H nüshasında yoktur.

⁴⁰⁹⁰ Kur'ân, Necm 53/9: Çabe kavseyni/İki yay aralığı kadar.

⁴⁰⁹¹ sāḥteṣ: ح / خ A H.

⁴⁰⁹² Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴⁰⁹³ güzide: güzide-i H M.

⁴⁰⁹⁴ isrā: +ḥazret A.

⁴⁰⁹⁵ Muḥammedü'l: Muḥammed A.

⁴⁰⁹⁶ ṣalla'llāhu Ta' ālā: -N.

⁴⁰⁹⁷ luṭf: Bu kelimenin üzeri karalanıp tekrar yazılmıştır V.

⁴⁰⁹⁸ da' vet: د / ص A.

⁴⁰⁹⁹ daḥı: -M.

⁴¹⁰⁰ anlara: "Beyān: Anlara" şeklinde tekrar yazılıp daha okunaklı hale getirilmiştir M (der).

⁴¹⁰¹ feşānī: feşānī H.

⁴¹⁰² nāb: me'āb H.

⁴¹⁰³ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴¹⁰⁴ efşānlık: feşānlık A.

⁴¹⁰⁵ sāḥtī: ح / خ A.

⁴¹⁰⁶ bī-tāb: bī-nāb A.

(24)⁴¹⁰⁷ Bir⁴¹⁰⁸ maṭla^c-ı ğarrā-yı dīgeri be-vech-i şavāb bi'z-zarūre gönlümden

(25) cārī kılduñ⁴¹⁰⁹.

ان محمد كه چون كل سيراب

جيب افلاك کرده پر ز كلاب

33. (26) Ān Muḥammed ki çun⁴¹¹⁰ gül-i sîr-âb

(27) Ceyb-i eflāk kerde pür zi-gül-âb⁴¹¹¹

(28) Ya^c nî o sulṭān⁴¹¹²-ı Burāq-süvār-ı süy-ı āsumān ki⁴¹¹³ gül-i sîr-âb gibi⁴¹¹⁴

eflāki (29) pür gül-âb eyledi.

حق بدوشش ردای نورانی

شب معراج کرده چون مهتاب

(30) Hāḫ be-düşeş ridā⁴¹¹⁵-yı nūrānî

(31) Şeb-i mi^c rāc kerde çun mehtāb

[V-68a]

(1) Cenāb-ı perverdgār-ı ^cālem şeb-i mi^c rācda olan⁴¹¹⁶ nighbān-ı hıṭṭa-i (2) şer^c üñ mübārek düş-ı [N-65a] rif^c atlerine mehtāb gibi bir ridā⁴¹¹⁷-yı nūrānî ilbās (3) ve ihsān buyurdu⁴¹¹⁸.

نسبت مرتضى بمصطفوی

همچو مهتاب و پرتو مهتاب

35. (4) Nisbet-i Murtażā be-Muştafavî⁴¹¹⁹

(5) Hemçu mehtāb u pertev-i mehtāb

⁴¹⁰⁷ Satır "ya^c nî" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴¹⁰⁸ bir: bu A.

⁴¹⁰⁹ kılduñ: +dimek olur A.

⁴¹¹⁰ çün: hün H.

⁴¹¹¹ "Maṭla^c-ı dīger" M (der).

⁴¹¹² o sulṭān: sulṭān o H.

⁴¹¹³ ki: -A.

⁴¹¹⁴ gibi: +ceyb-i H M.

⁴¹¹⁵ ridā: ر / - A.

⁴¹¹⁶ olan: ol H M.

⁴¹¹⁷ ridā: ر / - A.

⁴¹¹⁸ buyurdu: buyurdılar nisbet-i murtażā be-Muştafā (bir sonraki beyitin ilk mısraı önceki beyitin şerhine dahil edilmiştir) H, buyurdılar N.

⁴¹¹⁹ be-Muştafavî: -A, Muştafā H.

(6) H̄azret-i İmām-ı h̄ümām-ı Murtaẓavī ‘aleyhi's-selām ile zāt-ı vālā-yı (7) Muştafavī ⁴¹²¹افضالة و الصلاة عليه ⁴¹²⁰ nisbet ⁴¹²²-i (8) şerīfeleri ⁴¹²³ mehtāb ve pertev-i mehtāb gibidür. (9) Monla Celāleddünī fermūde ⁴¹²⁴:

(10) *H̄ürşīd-i kemālest nebi māh velī*

(11) *İslām Muḥammedest* ⁴¹²⁵ *īmānest* ⁴¹²⁶ ‘Ali

(12) *Ger beynī* ⁴¹²⁷ *be-dīn sūḥan mī-ṭalebi* ⁴¹²⁸

(13) *Be-neger ki* ⁴¹²⁹ *zi-beyyināt-ı esmāst celi* ⁴¹³⁰

كشته ام الكتاب فاطمة اش

فتح ابواب را مفاتيح باب

(14) *Geşte ümmül'kitāb Fāṭmāeş*

(15) *Feth-i ebvāb-rā mefātiḥ-i bāb* ⁴¹³¹

[H-113b] (16) Ya‘ nī cenāb-ı Zehrāü'l-betül raḍiyā’llāhu‘ anḥā ümmü'l-kitāb-ı dīn ü düvel (17) zübdetü'n-nisā’ ḥazretleridür. Ebvāb-ı ḥaberāt u sa‘ādāta (18) mefātiḥ-i ‘ināyāt u siyādātür ⁴¹³².

حسن خلق باو نسب است

همچو بوی کلست و بوی کلاب

37. (19) *H̄üsni-i ḥalḳ* ⁴¹³³ *be-ü* ⁴¹³⁴ *nesebest*

(20) *Hemçu büy-ı gülest ü büy-ı gül-āb*

⁴¹²⁰ ‘Aleyhi efḍalātü ve's-selām/Onun üzerine en üstün selamlar olsun.

⁴¹²¹ H. افضل الصلاة: افضالة.

⁴¹²² nisbet: neseb A H.

⁴¹²³ şerīfeleri: şerīfleri A.

⁴¹²⁴ Bu şiirin son beyitinin ilk ve ikinci mısraının altına sırasıyla *ایم، محمد، السلام، علی، ام، بن* : 132 ve *علی، ام، بن* : 102 yazılmıştır V, 132:1132 A M, İslām: +Muḥammed H. Bunlar satır numarasına dahil olmadığına göre muhtemelen sonradan eklenmiştir, Monla Celāleddīn fermūde -N.

⁴¹²⁵ Muḥammedest: + ü M.

⁴¹²⁶ īmānest: īmān A H, "Şaḥḥ: "-nst" V(der).

⁴¹²⁷ beynī: beyniyyetī H M.

⁴¹²⁸ mī-ṭalebi: ل / - A, maṭlabī H.

⁴¹²⁹ ki:-H.

⁴¹³⁰ celi: ل / - A.

⁴¹³¹ Beyitin tamamı önceki beyitin şerhine dahil edilip ayrılmamıştır H.

⁴¹³² siyādātür: ی / ب H.

⁴¹³³ ḥalḳ: +Ḥasan H M, bu şekliyle vezne uymamaktadır A V.

⁴¹³⁴ be-ü: Bu kelimenin altına "Şaḥḥ: Ḥasan" yazılmıştır V.

(21) Hüsni halk-i hazret-i İmâm-ı Hasan ‘aleyhi's-selâm⁴¹³⁵ anlara müntesibdür.

(22) Miyânlarında⁴¹³⁶ nisbet bûy-ı gül ve bûy-ı gül-âb mænendîdür.

هر دم کربلا ز نور حسین
لالهء نور جوشد ار خوناب

(23) Her dem ez-Kerbelâ zi-nûr-ı Hüseyn

(24) Lâle-i nûr cüşed er⁴¹³⁷ hûn-âb

(25) Her dem şahrâ-yı Kerbelâda İmâm-ı hümâm-ı Hüseyn سلام الله عليه (26) فی

کل ان و این⁴¹³⁸ nûr 4139 pāk ü-hazretlerinüñ nûr 4138
ve nûr güyâ hûn-âbdan cüş⁴¹⁴⁰ ider⁴¹⁴¹.

هر سهر که کل عبادت حق
کردد از زین عابدین سیراب

39. (28) Her seher ki gül-i ‘ibâdet-i Hâk

(29) Gered ez-Zeyn‘ âbidîn sîr-âb

(30) Her seher⁴¹⁴² gül-i ‘ibâdet-i Hâk İmâm-ı hümâm-ı Zeyne'l-‘ âbidîn ‘aleyhi's-selâm (31) hazretlerinden sîr-âb olur.

[V-68b]

کرده شوق محمد باقر
اهوی زینهار را بیخواب

(1) Kerde şevk-i Muhammed-i Bâkır

(2) Âhû-yı zînhâr-râ bî-h‘âb

(3) Şevk-i muhabbet-i İmâm-ı hümâm Muhammedü'l-Bâkır ‘aleyhi's-selâm hazretleri ahuvân-ı zînhârı (4) bî-h‘âb itmişdür. Tafşîl⁴¹⁴³-i zînhâr mürûr [H-114a] eyledi. Sevâd-ı medfen-i (5) şerîflerine ‘alem olmuşdur.

⁴¹³⁵ ‘aleyhi's-selâm: ‘aleyhi's-selâmu'llâhu'l-hüsni H M.

⁴¹³⁶ miyânlarında: miyânelerinde H M.

⁴¹³⁷ er: ez A H M.

⁴¹³⁸ Selâmu'llâhi ‘aleyhi fî külli ânin/Her an Allâh'ın selâmı onun üzerine olsun.

⁴¹³⁹ pāk ü: pāk-i H.

⁴¹⁴⁰ cüş: hoş A.

⁴¹⁴¹ ider: + وبه العون/Ve bihi'l-‘avn: Yardım Allâh sayesinde M.

⁴¹⁴² seher: +ki M.

⁴¹⁴³ tafşîl: tafdîl H.

صبح خورشید از رخ صادق
چون گل جعفری بود سیراب

41. (6) Şubḥ-ı hürşîd ez-ruḥ-ı Şâdık

(7) Çun gül-i Ca' ferî buved sîr-âb

(8) Şubḥ-ı hürşîd ruḥ-ı İmâm-ı hümâm-ı Ca' ferü's-Şâdık 'aleyhi's-selâmdan [N-65b] (9) gül-i Ca' ferî gibi sîr-âb olur. Gül-i⁴¹⁴⁴ Ca' ferî zikri mürür itmışidi.

از تجلی موسی کاظم
کشته چون کوه طور دل بی تاب

(10) Ez-tecellî-i Mûsî-i Kâzım

(11) Geşte çun küh-ı Tūr dil bî-tâb

(12) Tecellî-i Mûsî-i Kâzımdan 'aleyhi's-selâm dil küh-ı Tūrāsā bî⁴¹⁴⁵-tâb ü tākāt olmışdur.

از رضا بشکفد کل هر دم
در مقام رضا دل احباب

43. (13) Ez-Rızâ be-şkufed gül-i her dem

(14) Der-maḡâm-ı Rızâ dil-i aḡbâb

(15) İmâm-ı Mûsâü'r-Rızâ 'aleyhi's-selâmdan maḡâm-ı Rızâda dil-i aḡbâb gül-i (16) her dem mânend güşâyiş bulur. Gül-i her dem bir nev'e⁴¹⁴⁶ laṭîf güldür.

حسن تقویست از تقی روشن
رخ دین دارد از صفایش اب

(17) Hüs-n-i taḡvîst ez-Taḡî rüşen

(18) Ruḥ-ı dîn dâred ez-şafâyeş âb

(19) İmâm-ı Taḡî 'aleyhi's-selâm ḡazretlerinden hüs-n-i taḡvâ rüşendür. 'İzâr⁴¹⁴⁷-ı şâhid-i dîn-i (20) Muḡammediyyeye revnaḡ ve şafâ andan ḡaşıldur.

باشد از فیض حسن خلق تقی
مغز عالم پر از شمیم کلاب

45. (21) Bâşed ez-feyż-i hüs-n-i ḡalk-ı Taḡî

(22) Maḡz-ı 'âlem pür ez-şemîm-i gül-âb

⁴¹⁴⁴ gül-i: -A.

⁴¹⁴⁵ bî-: -A.

⁴¹⁴⁶ nev'e: nev' H.

⁴¹⁴⁷ 'izâr: ر / - H.

(23)⁴¹⁴⁸ İmām-1 hümām-1 Taqī ‘aleyhi's-selām ḥazretlerinüñ ḥüsn-i ḥalkından⁴¹⁴⁹

mağz-1 ‘ālem şemīm-i gül-ābla māl-ā-māl olur.

عسکری کو زوادی حیرت

لشکر دین از او بود سیراب

[H-114b] (24) ‘Askerī kū zi-vādī-i ḥayret⁴¹⁵⁰

(25) Leşker-i dīn ez ū buved sīr-āb

(26) Onbirinci İmām-1 hümām-1 Ḥasan-1 ‘Askerī ‘aleyhi's-selām ḥazretleri ki

(27) vādī-i⁴¹⁵¹ ḥayretten⁴¹⁵² leşker-i dīn anuñla sīr-āb olur.

شسته مهدی بجبههء کرداب

کرد سرکشتکی بچندین اب

47. (28) Şuste Mehdī be-cebhe-i girdāb

(29) Gerd-i ser-geşteḡī be-çendīn āb

(30) İmām-1 Mehdī ‘aleyhi's-selām cebhe-i girdābda bu kadar ḡatām⁴¹⁵³-1 ser-geşteḡī (31) vü āşūbı⁴¹⁵⁴ āb ile şuste eylemişdür⁴¹⁵⁵.

[V-69a]

ای ز رخسارتان نظر بی تاب

وی شما کشته مغزها سیماب

(1) Ey zi-ruḡsāretān naẓar-ı bī-tāb

(2) Ve'y⁴¹⁵⁶ şumā geşte mağzhā sīm-āb⁴¹⁵⁷

(3) Ey İmām⁴¹⁵⁸-1 hümām-1 Ḥātemī encām ki sizüñ ruḡsāruñuzdan⁴¹⁵⁹ naẓar-ı bī-tāb (4) ve mağzlar sizlere sīm-āb olmuşdur.

⁴¹⁴⁸ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴¹⁴⁹ ḥalkından: ḥalkında H.

⁴¹⁵⁰ ḥayret: ح / خ A.

⁴¹⁵¹ vādī-i: -M.

⁴¹⁵² ḥayretten: ḥayretde H.

⁴¹⁵³ "Ḡatām ḡubār ma' nāsına" M (der).

⁴¹⁵⁴ āşūbı: +bu kadar H.

⁴¹⁵⁵ āb ile şuste eylemişdür: ḥayretten leşker-i dīn anuñla sīr-āb olur A.

⁴¹⁵⁶ ve'y: ve'z A.

⁴¹⁵⁷ "Maḡla' -1 münācāt" M (der).

⁴¹⁵⁸ İmām: -A.

⁴¹⁵⁹ ruḡsāruñuzdan: ruḡsāreñüzden A H M N.

در کف جودتان بمخزن نور
هر سر انکشت فاتح الابواب

49. (5) Der-kef-i cūdetān be-maḥzen-i nūr

(6) Her ser-engüşt fātiḥü'l⁴¹⁶⁰-ebvāb

(7) Sizüñ kef-i cūd u⁴¹⁶¹ keremüñüzüñ her engüştü⁴¹⁶² maḥzen⁴¹⁶³-i nūruñ
fātiḥ⁴¹⁶⁴ü'l-ebvābıdur⁴¹⁶⁵.

سوی درگاه تان ببال شرر
کرم پرواز کشته مرغ کباب

(8) Süy-ı dergāhetān⁴¹⁶⁶ be-bāl⁴¹⁶⁷-i şerer

(9) Germ-pervāz geşte murğ-ı kebāb⁴¹⁶⁸

(10) Sizüñ dergāhuñuz cānibine murğ-ı kebāb⁴¹⁶⁹ ve⁴¹⁷⁰ sūhte-bāl-i şerer ile
germ- (11) pervāz⁴¹⁷¹ olmuşdur. ⁴¹⁷² فکینف hümā-yı rūḥ-ı müştākān [H-115a] cenāḥ-ı
nīrū-yı (12) vecd [N-66a] ü hiyām⁴¹⁷³ ile germ-pervāz olmaya.

زر دین از شما تمام عیار
از شما ان زر جهان خراب

51. (13) Zer-i dīn ez-şumā tamām 'ayār

(14) Ez-şumā⁴¹⁷⁴ ān⁴¹⁷⁵ zer-i cihān ḥarāb

(15) Zer-i ḥāliş⁴¹⁷⁶-i dīn sizüñ vücūduñuz ile tamām 'ayārdur. Daḥı cihānuñ (16)
ol altunı sizüñ kerem ve 'ināyetüñüzden ḥarābdur. Zīrā cevād [u] kerīm (17) māl-ı
cihānı ifnā vü⁴¹⁷⁷ itlāf itmekdedür.

⁴¹⁶⁰ fātiḥü'l: fātiḥ-i A.

⁴¹⁶¹ u: -M.

⁴¹⁶² engüştü: ser-engüştü H M.

⁴¹⁶³ maḥzen: ح / خ A.

⁴¹⁶⁴ fātiḥ: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴¹⁶⁵ ebvābıdur: +dimek olur A.

⁴¹⁶⁶ dergāhetān: dergāh-ı tābān N.

⁴¹⁶⁷ bāl: yāl H.

⁴¹⁶⁸ "Murğ-ı kebāb kināye ez-ḥod şerer-i germi muḥabbet-i murğ murğ-ı dil murğ-ı kebāb dil-i 'aşık" M (der).

⁴¹⁶⁹ kebāb: kitāb A.

⁴¹⁷⁰ ve: -H.

⁴¹⁷¹ pervāz: ر / ز / ز / ر H.

⁴¹⁷² Fe-keyfe: Nasıl?

⁴¹⁷³ hiyām: hām A H M, bu kelime V nüshasında "Beyān" denilerek tekrar yazılmıştır.

⁴¹⁷⁴ şumā: semā H.

⁴¹⁷⁵ "Ve zi-şumā abadān nüshā muḥaffef-i ābādānest" M (der).

هر شب از شوق استان شما
تا سحر افتاب کرم شتاب

(18) Her şeb ez-şevk-i āsitān-ı şumā

(19) Tā seher āfitāb germ-şitāb

(20) Her gice sizūn āsitānuñuz şevkından tā seher hūrşid-i ‘alem germ-şitābdur⁴¹⁷⁸.

کوهر ذاتت ان زپرتو خود
نور بینش دهد بچشم حباب

53.

(21) Gevher-i zātet ān zi-pertev-i ħod

(22) Nūr-ı biniş dihed be-çeşm-i ħabāb

(23)⁴¹⁷⁹ Senūn ol gevher-i zātuñ kendi pertevinden çeşm-i ħabāba nūr-ı biniş i‘tā
ider.

بر شما ز آنچه رفت از اعدا
سزد از خون چکد ز چشم حباب

(24) Ber-şumā z‘ānçi reft ez-a‘ dā

(25) Sezed⁴¹⁸⁰ ez-ħūn çeked zi-çeşm-i ħabāb⁴¹⁸¹

(26)⁴¹⁸² Şerr-i zemme⁴¹⁸³-i a‘ dādan size ħāşıl olan aħvāl için eger dīde-i (27)
şeħāb-ı ħūn-ābe zīr-i telħāb⁴¹⁸⁴ olursa şāyeste vü lāyıkdur.

هیچ سائل نمیشود محروم
بشفاعت اگر دهید جواب

55.

(28) Hīç sā‘il nemī-şevved maħrūm

(29) Be-şefā‘ at eger diħid⁴¹⁸⁵ cevāb

(30) Eger sizler leb-i cūnbān-ı ħarf-i şefā‘ at olasız ħiçbir sā‘il (31) maħrūm-ı
luṭf-ı Kirdgār olmaz.

⁴¹⁷⁶ ħāliş: ح / خ M.

⁴¹⁷⁷ vü: iki defa yazılmıştır A.

⁴¹⁷⁸ şitābdur: şitādur A.

⁴¹⁷⁹ Satır "ya‘nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴¹⁸⁰ sezed: Bu kelimededen önce "serv" yazılıp sonra bu şekli ile mısra tekrar beyitin yanına yazılmıştır M.

⁴¹⁸¹ ħabāb: şeħāb A.

⁴¹⁸² Satır "ya‘nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴¹⁸³ zemme: ز / - A.

⁴¹⁸⁴ telħāb: ب / ت A, ت / م H, telħābe M.

⁴¹⁸⁵ "Minhü: Dihid cem‘ -i emr gibidür" V (der).

[V-69b]

خواهم از کرد استان شما
چشم شوکت دهد نظر را آب

[H-115b] (1) Ḥāhem ez-gerd-i āsitān-ı şumā

(2) Çeşm-i Şevket dihed nazār-rā āb

(3) Sizüñ ḥāk-i āsitānuñuzdan çeşm-i Şevket nazāra revnağ u tāb virmesini (4)
niyāz u ümmīd iderüm.

میکند بعد ازین دعای شما
باجابت ورا کنید مجاب

57. (5) Mī-koned ba' d ezīn-du' ā-yı şumā

(6) Be-⁴¹⁸⁶icābet-i ü-rā⁴¹⁸⁷ konīd mücāb(7) Ya' nī icābet-i du' āsıyla anı mücāb buyuruñ⁴¹⁸⁸.

تا درین کلشن عدالت صبر
خار کلها خرنند با هم آب

(8) Tā derīn-gülşen-i ' adālet [ü] şabr⁴¹⁸⁹(9) Ḥār [u]⁴¹⁹⁰ gülhā ḥorend bā-hem āb⁴¹⁹¹

(10)⁴¹⁹² Bu gülşen-i ' adālet ü şabrda⁴¹⁹³ tā kim gül ve ḥār bir menba' dan ser-
şār⁴¹⁹⁴ olalar⁴¹⁹⁵.

خار ازارتان ز پا بیرون
کل عیش شما خوش و شاداب

59. (11) Ḥār-ı āzāretān zi-pā bīrūn

(12) Gül-i ' ıyş-ı şumā ḥoş u⁴¹⁹⁶ şād-āb

(13) Sizüñ ḥār-ı āzārıñuz pāy-ı sa' ādetüñuzden⁴¹⁹⁷ bīrūn ve gül-i ' ıyşuñuz
dā'imā (14) ḥoş ve şādān olsun.

⁴¹⁸⁶ be-: bā A.⁴¹⁸⁷ ü-rā: revā A, "Ü-rā muḥaffef-i ü-rā" M (der).⁴¹⁸⁸ buyuruñ: +dimek olur A, وبه العون/Ve bihi'l-avn: Yardım Allāh sayesinde M.⁴¹⁸⁹ şabr: ḥayr A H M.⁴¹⁹⁰ [u]: u H M.⁴¹⁹¹ Bu mısra M nüshasında derkenara yazılmıştır M (der).⁴¹⁹² Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.⁴¹⁹³ şabrda: şabra A, ḥayrda (bu kelime ḥ ile yazılmalıydı) H.⁴¹⁹⁴ ser-şār: şermsār H.⁴¹⁹⁵ olalar: +dimek olur A.⁴¹⁹⁶ u: -M.

عدل تان باد تا ابد قائم
باغ تان باد دائما سيراب

(15) 'Adletān bād tā ebed k̄ā'im

(16) Bāgetān⁴¹⁹⁸ bād⁴¹⁹⁹ dā'imā sīr-āb

(17)⁴²⁰⁰ Sizūñ 'adlūñuz tā ebed k̄ā'im ve bāğ-ı cūduñuz dā'imā sīr-āb⁴²⁰¹
olsun⁴²⁰².

باد بحر كف شما در خيز
باد حكم شما روان چون آب

61. (18) Bād baħr-ı kef-i ŧumā der-ħiz

(19) Bād ħukm-i ŧumā revān⁴²⁰³ ħun āb

(20)⁴²⁰⁴ Deryā-yı kef-i⁴²⁰⁵ keremūñuz [N-66b] dā'imā mütemevvic ve ħukm-i⁴²⁰⁶
fermāñuz mānend-i āb cārī olsun⁴²⁰⁷.

باشد از نطق حسن خلق شما
بزم افاق پر ز قند و كلاب

[H-115b] (21) Bāşed ez-nuṭṭ-ı ħüsn-i ħalk-ı ŧumā⁴²⁰⁸

(22) Bezm-i āfāk pür zi-ķand u gül-āb

(23)⁴²⁰⁹ Ve sizūñ ħüsn-i ħalkūñuz nuṭṭından bezm-i āfāk ser-te-ser ķand ve gül-
āb ile (24) māl-ā-māl olsun⁴²¹⁰.

از شما نقد فعل هر حرفی
باد اسان تا بروز حساب

63. (25) Ez-ŧumā naķd-i fi'l-i her ħarfī

(26) Bād āsān tābe-rüz-ı ħisāb

⁴¹⁹⁷ sa' ādetūñuzden: م س ر ك ت د ن M.

⁴¹⁹⁸ bāgetān: bāğ M.

⁴¹⁹⁹ bād: bādetān bād M.

⁴²⁰⁰ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴²⁰¹ sīr-āb: +ve şādān A.

⁴²⁰² olsun: +dimekdür A.

⁴²⁰³ revān: " ر " iki defa yazılmıştır H.

⁴²⁰⁴ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴²⁰⁵ kef-i: -A.

⁴²⁰⁶ ħukm-i: ħukm daħı M.

⁴²⁰⁷ olsun: +dimekdür A.

⁴²⁰⁸ ħüsn-i ħalk-ı ŧumā: pür zi-ķand u gül-āb A.

⁴²⁰⁹ Satır "ya' nī" kelimesiyle başlamaktadır A.

⁴²¹⁰ olsun: وبه العون/Ve bihi'l-'avn: Yardım Allāh sayesinde M.

(27)⁴²¹¹ Sizden her⁴²¹² ḥarfūñ⁴²¹³ fi' lî⁴²¹⁴ naqdi⁴²¹⁵ tâbe-rûz-ı hisâb âsân olsun.

]

[Gazel 1]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

[A-85b] [D-1b] (28) Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm⁴²¹⁶

الهی رنگ تأثیری کرامت کن فغانمرا

بموج اشک بلبل آب ده تیغ زبانمرا

1 (29) İlâhî reng-i te 'şîrî kerâmet kon figânem-râ

(30) Be-mevc-i eşk-i bülbül âb dih tîğ-ı zebânem-râ

(31) Lafza-i reng nice ma' ânide isti' mâl olunur. Hişşe⁴²¹⁷ ve naşîb ve âsüdegî

[V-70a]

(1) ve ser ü sāmān ve ḥışm-ı endek ve levn ve nev' ve ḥālet ve emşālühā ki (2) maḥallinde istişhādātıyla beyān olunmuşdur. Bunda hişşe⁴²¹⁸ ve ḥālet (3) ve naşîb ma' nâlarına. Maḥşûl-i beyt: İlâhî benüm⁴²¹⁹ nâle vü figânuma bir te 'şîr (4) ḥāletini⁴²²⁰ baḥş u in'âm eyle ve mevc-i eşk-i bülbül ile şemşîr-i zebânuma (5) âb iḥsân eyle dimekdür. Zîrâ nişâl süyûf-ı âb-ḥorde-i şinâ' at (6) olmasa reng-i te 'şîr-i kaṭ' ile imtiyâz bulmaz. Mışra'eyn miyânında (7) tenâsüb-i lafzî vü ma' nevî nümâyân oldı. Lâzım-ı âb olan mevce (8) taḥşîşüñ⁴²²¹ vechi ma' nâ-yı keşreti ifâdeden gayrı degüldür.

تم از بسکه ضعف تیره بختی ناتوان دارد

کند چشم هما مژگان تصور استخوانمرا

(9) Tenem ez-bes ki za' f-ı tîre-baḥtî nâ-tevân dâred

(10) Koned çeşm-i hümâ müjgân taşavvur üstüh'ânem-râ

⁴²¹¹ "Temmet şerḥü'l-kaşâ'id bi'avnillâhi Ta'âlâ ve şallallahu 'alâ Muḥammed velehü ve şahbihî ecma'în Ḥarrerehü Feyzu'llâh beḳâdî 1164" H.

⁴²¹² her: -A.

⁴²¹³ ḥarfūñ: ح / خ M.

⁴²¹⁴ fi' lî: fi' li A.

⁴²¹⁵ naqdi: -A.

⁴²¹⁶ "Ġazel" D (der).

⁴²¹⁷ hişşe: ح / خ V.

⁴²¹⁸ hişşe: ح / خ V.

⁴²¹⁹ İlâhî benüm: -A.

⁴²²⁰ ḥāletini: ḥāletin N.

⁴²²¹ taḥşîşüñ: خ / ح A.

teşbîh ve taḥayyül (27) tarîkiyle benüm figānumı kemāl-i derd-i ‘aşk u muḥabbetden fersüde ve işkeste (28) rengimün āvāzı zann ider demek olur.

زاشک من رک کل موی آتشدیده را ماند
خس و خارست از مژگان بلبل اشیانم را

(29) Zi-eşk-i men reg-i gül müy-ı âteş-dīde-rā māned

[D-2b] (30) Ḥas u ḥārest ez-müjgān-ı bülbul āşyānem-rā

(31) Maḥşül⁴²³⁷: Benüm girye-i âteşinümden eczā³-ı berg-i ruṭūbet-i dīde-i gül müy-

1

[V-70b]

(1) âteş-dīde⁴²³⁸ gibi jülīde ve sūḥtedür ve ḥār u ḥas-ı āşyāne-i ferāğum (2) müjgān-ı ku‘ ayt⁴²³⁹-ı gülşendendür dimekdür. Girye-i ‘uşşâkda böyle mezāmīn-i (3) âteş-reng qatı çok vāki‘ olmuştur.

اغرقنتی ادمعی (4) ولولا زفیری
ولولا دموعی احرقنتی زفرتی⁴²⁴⁰

ve emşālühā gibi (5) nüshalarda reşkden eşk eşaḥḥ oldığı ṭab‘-ı selīme ḥafī degildür. (6) Ḥülāşa-i maḥşül: Çünkü eşk-i âteşinümden reg-i gül müy-ı âteş-dīde (7) gibi piçide ve sūhte oldıysa āşyānumda daḥı müjgān-ı bülbulden [A-86b] (8) ḥār u ḥas sāyide olmağla ḳorḳarum ki ol eşk-i âteşinüm lāne- (9) sūz-ı şekīb ü sāmānum olur dimege muntehī oldı ve tenāsüb-i (10) mışra‘ eyn şüret-pezir-i im‘ ān oldı.

نهالم خورده آب از جوی طبع خویشتن شوکت
بهارى میچکد کر افشری برک خزانمرا

5 (11) Nihālem ḥorde āb ez-cūy-ı ṭab‘-ı ḥıştēn Şevket⁴²⁴¹

(12) Bahārī mī-çeked ger efşürī berg-i ḥazānem-rā

(13) Ya‘nī benüm nihāl-i şāḥsār-ı i‘cāzum kendi çeşm⁴²⁴²sār-ı zinde-rūd-ı ṭabī‘ atümden (14) ser-şār ve sīr-āb olmuştur. Berg-i ḥazānumı bile füşürde-i kefi-

⁴²³⁷ maḥşül: maḥşül-i beyt A N.

⁴²³⁸ dīde: -A.

⁴²³⁹Bu kelimenin altına not edilenler okunamadı D.

⁴²⁴⁰ Velevlā zefirī eḡraḳatnī edmu‘i/Velevlā dumū‘i eḡraḳatnī zefratī: Ahlarım olmasaydı gözyaşlarım beni boğardı; gözyaşlarım olmasaydı ahlarım beni yakardı.

⁴²⁴¹Bu beyitin yanına "Beyt-i maḳṭa‘" yazılmıştır D.

⁴²⁴² çeşm: ش / س D.

imtiḥān (15) eyleseñ bahār çekīde olur dimekdür. Maḥsūsı⁴²⁴³ i' rāz ve hey'ete [D-3a] (16) teşbīh ile bahārdan murād hemān reng ve būy ve nemā irādesiyle [N-67b] (17) ma' nā tām̄m olur. Nitekim Būşirī ḥazretleri lafza-i bahārı (18) Fārisīde gāv-çeşm ya' nī ' aynü'l-baḡar ta' bīr olunan gül-i zerdde (19) isti' māli⁴²⁴⁴ ile

(20) واثبت الوجد خطى عبرة وضنى

مثل البهار على خديك والغم⁴²⁴⁵

buyurduklarında ḡannīden (21) ḥāşıla reng-i şikeste-i ruḥsāresin⁴²⁴⁶ bahāra ' ibret⁴²⁴⁷-i girye-i (22) dīdesin⁴²⁴⁸ ḡaneme teşbīh eylediler. Bunlar daḡı çekīde eylediler. (23) ولناس فيما يعشقون مذاهب⁴²⁴⁹.

[Gazel 2]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

كشذ بياد تو بحر از حباب ساغررا

صدف بنام تو بندد طلسم كوهررا

1

(24) Keşed be-yād-ı tu baḡr ez-ḡabāb sāḡar-rā⁴²⁵⁰

(25) Şadef be-nām-ı tu bended tılısm-ı gevher-rā

(26) Ya' nī ḡulzüm-i ser-mest senüñ yāduñla ḡabābdan sāḡar nüş (27) ider ve şadef-i riyażet-keş-i ḡikmet tılısm-ı şāh-vāreyi (28) senüñ nāmuñla raşad-bend-i i' cāz ider dimekdür. Vāḡı' ā her ḡabāb (29) birer sāḡar-ı vājḡuna⁴²⁵¹ beñzer ki i -mest ⁴²⁵²انا فانا -mest bāde-i temevvüc-ḡurūş olan (30) ḡulzüm-i bī-ḡuşānı nüş itmekdedür ve her şadef birer ḡakīm feylesofa (31) beñzer ki lü' lü'-i ḡaṡre-i ta' rīfi ile ⁴²⁵³ماء متعقد في جوف حيوان mu' arrefdür.

⁴²⁴³ maḥsūsı: maḥsūs N.

⁴²⁴⁴ isti' māli: isti' māl A.

⁴²⁴⁵ Ve eşbete'l-vecdü ḡaṡṡey ' abretin ve ḡannī/Mişle'l-behārī ' alā ḡaddeyke ve'l-'anem: İçimdeki aşk gözlerimi dolu dolu yaptı ve benim yüzümü sararttı aynen bahar gibi senin iki yanağındaki sarı gül izi gibi.

⁴²⁴⁶ ruḥsāresin: ruḥsāreñ D.

⁴²⁴⁷ ' ibret: ابرات D V.

⁴²⁴⁸ dīdesin: dīdeñ D.

⁴²⁴⁹ Ve linnāsi fīmā ya' şıḡüne mezāhibu: İnsanların her birinin kendi aşklarında farklı farklı yolları vardır.

⁴²⁵⁰ "Gazel" D (der).

⁴²⁵¹ vājḡuna: و / - A.

⁴²⁵² Ānen feānen: An-be-an.

⁴²⁵³ Mā' in müte' aḡḡidün fī cevfi ḡayevān: Bir canlının içinde oluşan su damlası.

[V-71a]

(1) Ol *kaṭre-i āb-ı nīsānı küreviü's-şekl-i* 'ıkd u bend ve *güyā bir* (2) *tılısm-ı girān-bahā-yı dil-pesend ider ki ol tılısm-ı āb-ı ma' küdeī* (3) *tekrār cevher-i mā' iyyeye*⁴²⁵⁴ [A-87a] *redd*⁴²⁵⁵ ü *hall-i tākat-i beşeriyyeden hāricedür*⁴²⁵⁶.

دماغ زخم شهیدان ز کام کشته که باز

بخون نکهت کل داده اب خنچررا

[D-3b] (4) *Dimāğ-ı zaḥm-ı şehidān*⁴²⁵⁷ *zūkām geşte ki bāz*⁴²⁵⁸

(5) *Be-hūn-ı nūkhēt-i gül dāde āb-ı*⁴²⁵⁹ *hañçer-rā*

(6) *Ya' nī şehidlerün zaḥmı dimāğı yine zūkām olmuşdur. Lā-büdd ol* (7) *şāh-ı 'aşık-keş-i istignā hūn-ābe-i būy-ı gül ile naşl-ı hañçer-i nigāhına* (8) *āb virmişdür dimekdür. Zırā būy-ı gül müriş-i zūkāmdur. Zaḥmuñ* (9) *'adem-i iltiyāmını zūkāma teşbīhde zaḥma dimāğ ve hañçere āb* (10) *virmele būy-ı güle hūn işbāt eyledi.*

زابر ویش نشود چین جدا که این شمشیر

ز موج آب بزنجیر کرده جوهررا

3

(11) *Zi-ebrüyeş*⁴²⁶⁰ *ne-şevēd çin cüdā ki in şemşir*

(12) *Zi-mevc-i āb be-zencir kerde cevher-rā*

(13) *Ya' nī o maḥbūbuñ ebrūsından çin bir ān bīrūn olmaz ki* (14) *zırā bu şemşir-i ebrū-yı cebin sıvarıldığı āb-ı 'işvenün* (15) *mevcinden āyine-i nişālinde olan cevherin*⁴²⁶¹ *der-zencir itmişdür. (16) Anuñçün çinden bir ān cüdā olmağ mümkün degildür. Li-nāmıķihī*⁴²⁶²:

(17) *Ḳıl temāşā kaşları hāşiyetin*⁴²⁶³ *şemşirde*

[N-68a] *Naql-i āşār-ı kütübden* (18) *rāstdur taḥrīrde*

*Ya' nī فى حدّه الحدّ بين الجدّ واللعب*⁴²⁶⁴ (19) *maẓmūnı kaşd* و للناس فيما يعطشون موارد⁴²⁶⁵ (20). *olundu.*

⁴²⁵⁴ mā' iyyeye: mā' iyyete D.

⁴²⁵⁵ redd: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴²⁵⁶ hāricedür: + فافهم / Fefhem: Anla A D N, "Şaḥḥ: فافهم / Fefhem: Anla" V (der).

⁴²⁵⁷ şehidān: ا / - A.

⁴²⁵⁸ bāz: yār N.

⁴²⁵⁹ āb-ı: -A.

⁴²⁶⁰ ebrüyeş: ābrüyeş A.

⁴²⁶¹ cevherin: cevherini A D.

⁴²⁶² li-nāmıķihī: -A.

⁴²⁶³ hāşiyetin: خ / ح A D.

نظر بجانب دنيا نميکند قانع

هما چه کار کند استخوان کوهر را

(21) *Naẓar be-cānib-i dūnyā nemī-koned ḳānī*⁴²⁶⁶

(22) *Hümā çī kār koned üstühʿān-ı gevher-rā*

[D-4a] (23) Yaʿnī ḥorsendān tūşe-i tecrīd-i sūy-ı dūnyāya nigāh itmez. Hümāya naẓar (24) eyle ki üstühʿān-ı gevher anuñ ne işine yarar? İzāfet-i beyāniyye (25) yā⁴²⁶⁶ müşebbehüñ müşebbehün bihe izāfeti ola. Bunda maʿnā daḥı zāhirdür. (26) Ammā şadefi üstühʿān-ı gevher taḥayyüli ile ıtlākı şaḥiḥ olsa (27) bile mışraʿ-ı evveli yetiştürmez.

بود محال که خونی تراود از رک من

مکر ز آهن پیکان کنند نشتر را

5

[A-87b](28) *Buved muḥāl ki ḥūnī terāved ez-reg-i men*

(29) *Meger zi-āhen-i peykān konend neşter-rā*

(30) Yaʿnī benüm reg-i bedenümden bir ḳatre ḥūn tereşşüh itmek mümkün degıldür⁴²⁶⁷. (31) Meger āhen-i⁴²⁶⁸ peykān-ı nigāh-ı ḥübāndan yapılan nişter⁴²⁶⁹ ile ola

[V-71b]

(1) yāḥūd muṭlaḳā āhen-i peykāndan nişter⁴²⁷⁰ yapıla. Zīrā nigāh-ı ḥübāna (2) müşābeheti vardır. ⁴²⁷¹خذما صفا

بخاک کوی تو ای قبلهء سرافرازان

بسر کلاه نمد دیده ایم افسر را

(3) *Be-ḥāk-i kūy-ı tu ey ḳible-i ser-efrāzān*⁴²⁷²

(4) *Be-ser külāh-ı nemed dīdeīm efser-rā*

(5) Yaʿnī senüñ ḥāk-i kūyuñda ey ḳible-i ser-efrāzān⁴²⁷³ tāc-ı şāḥini⁴²⁷⁴ (6) yāfūh-ı⁴²⁷⁵ ibtihācımızda⁴²⁷⁶ bir kemter külāh-ı nemed görüriz⁴²⁷⁷:

⁴²⁶⁴ E's-seyfü aşdeḳu ebnāʿen mine'l-kütübi fī ḥaddihi e'l-ḥaddu beyne'l-ciddi ve'l-laʿbi: Kılıç, onun sınırı bağlamında kitaptan daha doğru söyler. Sınır oyunla ciddilik arasındadır.

⁴²⁶⁵ Ve linnāsi fīmā yaʿtişün mevārid: İnsanların herbirinin kendi susuzluklarında farklı kaynakları vardır.

⁴²⁶⁶ yā: yāḥūd A.

⁴²⁶⁷ degıldür: + ki A.

⁴²⁶⁸ āhen-i: - D.

⁴²⁶⁹ nişter: ی / - A.

⁴²⁷⁰ nişter: ی / - A.

⁴²⁷¹ Ḥuzmā şafā: Arı olanı al.

⁴²⁷² efrāzān: firāzān A D.

(7) *Gedā-yı kūyuñ olmağ dehre sulṭān olmadan yegdür*⁴²⁷⁸

mazmūnı gibi⁴²⁷⁹.

نهان زدست جهان رخت خویشرا شوکت

به بر چو رنگ حنا درجهان دیگر را

7 (8) *Nihān zi-dest-i cihān raḥt-ı ḥı̄ṣ-rā Şevket*

(9) *Be-ber çu reng-i ḥınā der-cihān-ı dı̄ger-rā*

(10) Ya^ç nī dest-i cihāndan kendi mālzeme-i sāmānuñı ey Şevket nihān [D-4b] (11) eyle. Zīrā tālān u perişān itmesi muḥaḳḳaḳdur. Reng-i ḥınnā gibi bār-ı (12) dūş-ı taḥammülün olmadan cihān-ı dı̄gere götürür dimekdür. Kendiyle⁴²⁸⁰ (13) mu^ç āşıra şu^ç arā-yı^ç Acemden Cihān maḥlaşıyla müteḥallişe Cihān (14) Ḥātūna cihān ol telmiḥ ve ḫām-güne nükteye ḥaml olunsa ne⁴²⁸¹ (15)⁴²⁸² māni^ç i vardır? Ma^ç -hazā ba^ç zı esātīzden daḫı mesmū^ç ımız olmuştur.

بسکه از خاموشیم خون شد بلب تقریرها

از سخن رنگی ندارم چون لب تصویرها

[Gazel 3]

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

1 (16) *Bes ki ez-ḥāmūşım ḥün şud be-leb taḳrīr-hā*⁴²⁸³

(17) *Ez-sūḥan rengi ne-dārem [N-68b] çun leb-i taşvīr-hā*

(18) Ya^ç nī ziyāde ḥāmūşluğumdan derc-i lebde müntheiü'z-zuhūr (19) olan taḳrīrāt ki şuret-i tekellümden^ç ibāretdür. Ḥün oldı (20) leb-i taşvīr-i bī-rūḥ⁴²⁸⁴ āsā bende reng-i sūḥan. Ya^ç nī nev^ç -i tekellüm mün^ç adimdür (21) dimek olur⁴²⁸⁵.

کاروان شوخیم یکجا نمیکیرم قرار

⁴²⁷³ efrāzān: firāzān A D.

⁴²⁷⁴ şāhīni: şāhīyi A D.

⁴²⁷⁵ yāfūḥ-ı: + ümmi'd-dimāğ-ı N.

⁴²⁷⁶ "Mīnhü: yāfūḥ ümmi'd-dimāğ/Beyin kökü" V (der).

⁴²⁷⁷ görüriz: görür zīrā A.

⁴²⁷⁸ "Pādişāhān senüñ ḳapuñda bendei" N (der).

⁴²⁷⁹ gibi: gibidür A.

⁴²⁸⁰ kendiyle: kendilere D.

⁴²⁸¹ ne: - A.

⁴²⁸² Tüm satır: - A.

⁴²⁸³ Bu beyite geçilmeden önce "ğazel-i şālis" ve tekrar yanına "ğazel" yazılmıştır D.

⁴²⁸⁴ rūḥ: روح A.

⁴²⁸⁵ dimek olur: dimekdür D.

از سواد چشم آهو میزنم شبکیرها

(22) Kārvān-i šūḥīm yek-cā nemī-gīrem⁴²⁸⁶ qarār

(23) Ez-sevād-ı çeşm-i āhū mī-zenem şeb-gīrhā

[A-88a] (24) Ya' nī šūḥluḡ kārbanīyum. Bir yerde qarār u ārāmum yoḡdur. Sevād-ı (25) çeşm-i āhūdan ārāmḡāh-ı şebāne ittiḥāz iderüm dimek olur. (26) Şeb-gīr birkaç ma' nāda isti' māl olunagelmişdür⁴²⁸⁷. Nāle-i şeb (27) ve bī-dārī-i şebāne ve tārikī-i şeb ve kūhsār ve ārāmḡāh-ı şebāne (28) ve cerād-ı kūçek ve emşālühā ve buña mānend ma' ānī-i lāzımede daḡı [D-5a] (29) isti' māl olunagelür⁴²⁸⁸.

چرخ را دستی نمی باشد بارباب جنون

اسیا عاجز بود از دانهء زنجیرها

3

(30) Çarḡ-rā destī nemī-bāşed be-erbāb-ı cünün

(31) Āsyā 'āciz buved ez-dāne-i zencīrhā

[V-72a]

(1) Ya' nī çarḡ-ı keç-devvāruñ erbāb-ı cünūna dest-i ta' addīsi resān olmaz (2) görmez misin? Āsyā dāne-i zencīri ḡurd ve şikest itmege ḡādir degildür⁴²⁸⁹.

دشت پیمایان سودا پر جگر افتاده اند

آتش این کاروان باشد ز چشم شیرها

(3) Deşt-peymāyān⁴²⁹⁰⁻¹ sevdā pür-ciger üftādeend⁴²⁹²

(4) Āteş in kārvān⁴²⁹³ bāşed zi-çeşm-i şīrhā

(5) Ya' nī deşt-peymāyān-ı sevdā ki 'uşşāḡ-ı bī-dıldür. Dīlir ü bahādır (6) anlardur. Zīrā bu kārban-ı⁴²⁹⁴ feyfā⁴²⁹⁵-yı muḡabbetün āteşi çeşm-i şīrden olur.

دیده چون تحقیق بین شد میتوان نظاره کرد

جوهر شمشیرها از سایهء شمشیرها

⁴²⁸⁶ nemī-gīrem: Bu kelime, okunaklı bir şekilde kelimenin üzerine tekrar yazılmıştır V.

⁴²⁸⁷ olunagelmişdür: olunur A.

⁴²⁸⁸ olunagelür: olunur A N, olunagelmişdür D.

⁴²⁸⁹ degildür: + dimek olur A.

⁴²⁹⁰ "Beyān: peymāyān" şeklinde tekrar yazılıp kelime okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁴²⁹¹ peymāyān-ı: + bā A.

⁴²⁹² "Feyfā şāḡrā اجمعه فیافی بالفانین منه / Ecma' u feyfā'fī bi'l-fānīn minhū: Çoḡulu feyfāfi. Fānīden alınmıştır" V (der).

⁴²⁹³ kārvān: kārban D.

⁴²⁹⁴ kārban: kārvan A.

⁴²⁹⁵ feyfā: -A.

5

(7) Dīde çun taḥḳīḳ-bīn şud mī-tevān nezzāre kerd

(8) Cevher-i şemşīrhā ez-sāye-i şemşīrhā

(9) Ya' nī dīde çunki taḥḳīḳ⁴²⁹⁶-bīn ola nezzāre eylemek⁴²⁹⁷ mümkündür. (10) Şemşīrlerūñ sāyesinden şemşīrlerūñ cevherine şübhe yoḳdur ki (11) cevher-i şemşīr sāyesinde de mānend-i çeşm nümūdār olduḡı ḫāletden (12) cevher-i şāḫīb-sāyeye istidlāl ve nazār ḳābil olur.

خالی از فکر خزان دارد کران جانی مرا

فارغم چون سبزهء خوابیده از تعمیرها

(13) Ḥālī ez-fīkr-i ḫazān dāred girān-cānī⁴²⁹⁸ me-rā

(14) Fāriḡem çun sebze-i ḫ'ābīde ez-ta' mīrhā

(15) Ya' nī fīkr-i ḫazāndan girān-cānlık beni ḫālī ider. Zīrā sebze-i [D-5b] girānī-i (16) rūḫ sāriye⁴²⁹⁹-i ruṭūbetden⁴³⁰⁰ ḫālī olmaḡla ḫazān itdi ki ma' lūmdur (17) ve ben sebze-i ḫ'ābīde⁴³⁰¹ gibi ta' mīrāt-ı dest-i bahārdan da fāriḡ [A-88b] (18) u āzādeyüm dimek olur. Sebze-i ḫ'ābīde [N-69a] nemāsı ḳalīl ruṭūbetin (19) ḫāfīza⁴³⁰² ḫazānda da bahārda da sebz-reng bir ḫāl üzere olan⁴³⁰³ (20) ıtlāk olunur. Ḥattā taḡyīrhā⁴³⁰⁴ nüşḫa⁴³⁰⁵ olmaḡ üzere istimā' olunmuşdur⁴³⁰⁶.

مردمی شوکت نمی بینم زابنای جهان

منکه دائم آدمیت دیدم از تصویرها

7

(21) Merdūmī Şevket nemī-bīnem zi-ebnā-yı cihān

(22) Men ki dā'im ādemiyyet dīdem ez-taşvīrhā

(23) Ya' nī ey Şevket ebnā-yı cihāndan merdūmiyyet görmedüm. Ma' -hazā (24) şūret-i bī-rūḫdan dā'im merdūmiyyet müşāhede iderüm. Ḥülāşa-i (25) kelām: Ebnā-yı

⁴²⁹⁶ taḥḳīḳ: naḳş D.

⁴²⁹⁷ eylemek: itmek A.

⁴²⁹⁸ cānī: cāy A.

⁴²⁹⁹ sāriye: sāye A.

⁴³⁰⁰ ruṭūbetden: ر / - V.

⁴³⁰¹ ḫ'ābīde: ˘ / - V.

⁴³⁰² ḫāfīza: خ / ح D.

⁴³⁰³ olan: olana A D N.

⁴³⁰⁴ taḡyīrhā: taḡyīr A.

⁴³⁰⁵ nüşḫa: nüşḫası A D, "Minhü: Taḡyīrhā nüşḫa. Ḥattā taḡyīrhā nüşḫası olmaḡ istimā' itmişidün" V (der).

⁴³⁰⁶ olunmuşdur: itmiş idük A D (Kelimenin yanına "şahḫ" yazılmıştır), bu cümlemin tamamı "minhü" denilerek derkenara not edilmiştir N.

zamān şūret-i bī-rūḥdan daḥı ādemoyyetde kemterdür (26) dimek ister⁴³⁰⁷ raḥmetu'llāhi
 'aleyh⁴³⁰⁸.

[Gazel 4]

زهی ز نشاء فکرت جنون و مستیها

پری بشیشه ز نامت نکین هستیها

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

1 (27) Zihī zi-neş'e-i fikret cünün u mestihā⁴³⁰⁹

(28) Perī-be-şīşe zi-nāmet nigīn-i hestihā

(29) Ya' nī senün neş'e-i fikründen ḥāşıla olan cünün u mestlikler ne (30) rengīn ve
 ne maḥall-i taḥşīndür ve nigīn-i devā'ir-i mevcūdāt ve⁴³¹⁰ engüşterīn-i (31) mazāhir-i
 vücūd-ı kā'ināt senün nām-ı pākūnden mānend-i perī-be-şīşe-i

[V-72b]

(1) maḥall-i ta' accüb ü ḥayretdür dimek olur. [D-6a] Perī-be-şīşe ta' bīri meşhūr. (2)
 Ḥāliyyet ve maḥalliyyet ve zarfiyyet ve mazrūfiyyetde i' cāb-ı şun' maḥāmında (3)
 ḥabāb ve ābile-i pā ve şarāb ve mīnā ve nigīn ve nām ve dil ve sevdā ve eşbāhuhāda (4)
 isti' māl olunagelmişdür⁴³¹¹.

بیاد زلف تو امشب ز راه آب مرا

بهند سایه گل برده می پرستیها

(5) Be-yād-ı zülf-i tu imşeb zi-rāh-ı āb me-rā

(6) Bihend sāye-i gül borde mey-perestihā

(7) Ya' nī bu şeb senün yād-ı zülf-i müşgīnün ile rāh-ı ābdan (8) beni⁴³¹² mey-
 perestlikler sāye-i gül-i Hindūstānına ilette dimekdür. Lafza-i (9) Hind sāye-i güle cerr-i
 izāfetle. Ḥülāşa-i mazmūn: Yād-ı zülf mülāyemet-i (10) lafza-i imşeb tenāsübiyle sāye-i

⁴³⁰⁷ dimek ister: dimekdür D.

⁴³⁰⁸ raḥmetu'llāhi 'aleyh: - A -D.

⁴³⁰⁹ "Gazel" D (der), ilk mısra vezne uymamaktadır.

⁴³¹⁰ ve: -A.

⁴³¹¹ olunagelmişdür: olagelmişdür A.

⁴³¹² beni: - A.

gül-i Hindūstānına nāzır ve rāh-ı (11) ābdan ya‘nī ‘ālem-i ābda mey-perestliklerūn⁴³¹³
birbirine telāzumı zāhirdür.

رسید باده بفریاد ناتوانیء من
کمان ناک کشیدم بزور مستیها

3 (12) Resīd⁴³¹⁴ bāde be-feryād-ı nā-tevānī-i men

[A-89a] (13) Kemān-ı tāk keşīdem be-zūr-ı mestihā

(14) Ya‘nī bāde benüm hāl-i za‘f u nā-tevānlıguma feryād-res oldı (15) görmez
misin? Kemān-ı tāk-i pīçiş-i tāki mestlikler zūri⁴³¹⁵ ile tābe-gūş (16) çeküp meydān-ı
‘ayyāşīde [N-69b] Toz Kōparan menziline [D-6b] resān oldum (17) dimege varur⁴³¹⁶.

فریب ساده دلیهای اهل زهد مخور
که هست آینه محراب خود پرستیها

(18) Firīb sāde-dilihā-yı ehl-i zūhd me-ḥor

(19) Ki hest-i āyine mihrāb-ı ḥod-perestihā

(20) Ya‘nī ehl-i zūhdūn ḥamākat-güne vaż‘ına aldanma. Zīrā āyine bile ḥod-(21)
perestlikler mihrābıdır. Vākı‘en sāde-dil olan zūhhādda ne pindārlar (22) ve ne ‘aceb
deryālar müşāhede olunur.

بودی که مرا عشق میبرد شوکت
بود طپیدن دلها بلند و پستیها

5 (23) Be-vādīi ki me-rā ‘aşq mī-bered Şevket

(24) Buved ṭapīden-i dilhā bülend ü pestihā

(25) Ya‘nī bir vādīye vuşūle ki bedreka-i ‘aşq sebep ola anuñ (26) firāz u nişībi ser-
ā-pā bā‘iş-i bīm ü ḥavf ve yürekler oynadıcıdır. (27) Ya‘nī vādī-i ‘aşqda cāy-ı
emniyyet olmaz.

[Gazel 5]⁴³¹⁷

Mef‘ülü / Mefā‘ilü / Mefā‘ilü / Fe‘ülün

ای غنچهء کلزارثنای تو دهنها
بالیدن کل پهن شدنهای سخنها

⁴³¹³ perestliklerūn: perestlikler A.

⁴³¹⁴ "Beyān: resīd" yazılarak kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁴³¹⁵ "Beyān: Zūri" yazılarak kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁴³¹⁶ dimege varur: demek olur: A.

⁴³¹⁷ "Gazel" N (der).

1 (28) Ey gonçe-i gülzâr-ı şenâ-yı tu dehenhâ⁴³¹⁸

(29) Bâlîden-i gül pehn şudenhâ-yı sühanhâ

(30) Ey memdûh-ı bî-naẓîr ki dehenler senûñ gülzâr-ı medhûnûñ gonçesi (31) ve ‘arîz u ‘amiķ sũhanlar ol gülzâr-ı midhatũnde gülũ bâlîdelenmesidür.

[V-73a]

رزقم زقن او شده از راه سخنها

این میوه ز بالیدنش اید بدهنها

(1) Rızķem zekān-ı ũ şude ez-rāh-ı sũhanhâ

(2) Īn mīve zi-bâlîdeneş āyed be-dehenhâ

[D-7a] (3) Ya‘nî medāyih ũ şenāya cihetiyle zekān-ı yār ‘aynıyla benüm rûzî-i maķsũm (4) olmuşdur ve bu mīve-i zekān bâlîdelendigi gibi dehāna gelür. (5) Şenā vü midhati müzdād olduķa gũyā tenāvũlde bütũnce aģıza gelür.

یا رب سرکوی تو چه داریست که انجا

از تار نفسها بکلوهاست رسنها

3

(6) Yā Rabb ser-i kūy-ı tu ĩi dārîst ki āncā

[A-89b] (7) Ez-tār-ı nefeshâ be-gülũhāst resenhâ

(8) Yā Rabb ya‘nî ta‘accüb iderüm ki senũñ⁴³¹⁹ kūyuñ ne ‘aceb dārdur ki (9) anda rişte-i enfāsdan gülũlara resenler vardur. (10) Rişte-i enfās hemān yek-dem āmed ũ şud-ı tekrārdur ki birbirine ittişāl (11) ile gũyā yek-resen-i meftũl gibi olur. Gülũ maħalli olmağla resen gerdene (12) ne münāsib vāķi‘ oldı raħmetullāhi ‘aleyh.

کار تن ما غیر نکهبانی جان نیست

خار سر دیوار حیاتند بدنها

(13) Kār-ı ten-i mā ğayr-ı nıgehbānî-i cān nîst

(14) Ĥār-ı ser-i dīvār-ı ğayātend bedenhâ

(15) Ya‘nî bizüm tenümüz cānımıza nıgehbāndur ve bedenlerimiz dīvār-ı ğayāt (16) üstinde olan ğār menzilesindedür. Ma‘-hazā cān ki (17) nefsi-nāţıkadur. Nıgehbān tedbîr-i ebdāndur. Ammā bizümki ‘aks (18) ũl-meşhūr ser-ā-pā rũħ olduğımızdan

⁴³¹⁸Bu beyite geçmeden önce "El-ğazelü'l-ĥāmîs" yazılmıştır D.

⁴³¹⁹senũñ: + ser-i D.

‘ aynıyla tenümüz nıgehbān-ı dīvār (19) olan hār gibidür ki izāle olunsa dīvār-ı hayāt⁴³²⁰ ne [N-70a] naqş⁴³²¹-ı (20) tārī olur.

آمخته باشند بهم زنده کی و مرک
شوکت کف سیلاب حیاتند کفنها

5 [D-7b] (21) Āmīhte bāşend behem-zindegi⁴³²² vü merg

(22) Şevket kef-i seylāb-ı hayātend kefenhā

(23) Ya‘ nī merg ü zindegi emvāc-ı baħra beñzer. Birbiriyle behem-silsile-i (24) i‘ dām u icād ve ekfān-ı sepīd⁴³²³-gün-ı ebdān seylāb-ı hayātuñ (25) ya‘ nī ıulzüm-i zuhūr-ı vücūd-ı muţlaķuñ kefidür. 4325(26) 4324 من لبس فى بلهم medlülina⁴³²⁶ işaret buyurdılar raħmetu'llāhi ‘ aleyh⁴³²⁷.

[Gazel 6]

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

فروزان کرد نرمی شعلهء افسانه مارا

زبان چرب روغن شد چراغ خانهء مارا

1 (27) Fürüzān kerd nermī şu‘ le-i efsāne-i mā-rā⁴³²⁸

(28) Zebān-ı çerb-i revġan şud çerāġ-ı hāne-i mā-rā

(29) Ya‘ nī şu‘ le-i efsānemizi nermlik fürüzān eyledi⁴³²⁹. Şübhe yoķ ki (30) şu‘ le-i āteşe eczā’-ı hevā’iyye nerm nerm āmīhte (31) olursa fürüzān olur. Serd ü sāht olduķda pof-kerde-i rüzgār olur ve zebān-ı

[V-73b]

(1) çerb ya‘ nī eş‘ ār-ı leţāfet-şi‘ ār u şirīn-güftār çerāġ-ı hāne-i (2) sāmānumıza revġan oldu. Āfāķa bunuñla şu‘ le-pāş-ı iftiħār olduķ. [A-90a] (3) Ammā sūhte ve güdāhte-i derd-i āzār olmadan hālī⁴³³⁰ degilüz dimek ister⁴³³¹.

⁴³²⁰ hayāt: hayāta D N.

⁴³²¹ naqş: noqşān D.

⁴³²² zindegi: "-gī" sonradan kelimenin üzerine eklenmiştir V.

⁴³²³ sepīd: sipend A.

⁴³²⁴ بلهم: ل / -N

⁴³²⁵ Kāf 50 / 15 ". . . belhüm fıy lebsin min ħalkın cedydin: Hayır (böyle olmadığını bilirler). Onlar, bu yeni yaratıştan şübhe içindedirler".

⁴³²⁶ medlülina: medlülında N

⁴³²⁷ raħmetu'llāhi ‘ aleyh: - A,+ raħmeten vāsi‘ a D.

⁴³²⁸ Bu beyitin üzerine "El-ġazelü's-sādis" yazılmıştır D.

⁴³²⁹ eyledi: eylediyse N.

نمی باشد بطالع تخم مارا سبز کردیدن

ز زیر خاک آرد مور بیرون دانهء مارا

[D-8a] (4) Nemī-bāšed be-ṭāli‘ toḥm-ı mā-rā sebz gerdīden

(5) Zi-zīr-i ḥāk āred mūr⁴³³² bīrūn dāne-i mā-rā

(6) Ya‘ nī muḵtezā-yı baḥt ile toḥm-ı ümmīdimiz ser-sebz olmaḵ mümkin degıldür.

(7) Zīrā mūr bizüm dānemizi zīr-i ḥākden bīrūn ider. Ṭāli‘ de olan (8) İhām-ı ḥafī erbāb-ı ṭab‘ a ḥafī degıldür.

رهایى چون توان از خلقهء چشم بتان دیدن

بود زنجیر از موج پری دیوانهء مارا

3

(9) Rehāyī çun tevān ez-ḥalkā-i çeşm-i bütān dīden

(10) Buved zencīr ez-mevc-i perī⁴³³³ dīvāne-i mā-rā

(11) Ya‘ nī ḥalkā-i çeşm-i bütāndan ḥalāşlıḵ görmek nice mümkindür ki (12) mevc-i perīden⁴³³⁴ ya‘ nī keşret-i ‘işve⁴³³⁵-i ḥüsnden dīvānemize zencīr (13) olup gerd-ā-gerd muḥāṭ olmuşdur dimek olur.

بود مشت کل ما از غبار راه بیهوشى

ز خود رفتن بگردش آورد پیمانهء مارا

(14) Buved müşt-i gül-i mā ez-ğubār-ı rāh-ı bī-hüşī

(15) Zi-ḥod-reften be-gerdiş āvered peymāne-i mā-rā

(16) Ya‘ nī bizüm müşt-i ḥāk-i vücūdımız rāh-ı bī-hüşī ğubārındandır. (17) Ḥod-reftenligimizden ya‘ nī kendiden geçmekligimizden peymānemiz (18) gerdişe gelir. Muğmā ‘aleyh ya‘ nī devvār⁴³³⁶ ta‘ bīr olunan maraḵ ki (19) Türkçe⁴³³⁷ başı [N-70b] dönüp bī-hüş olur. Güyā peymāne-i vücūdı gerdişe (20) gelmiş gibi oldı⁴³³⁸.

بنای ما خراب از منت تعمیر میگردد

کند تردستیء معمار ویران خانهء مارا

⁴³³⁰ ḥālī: ح / خ A.

⁴³³¹ ister: isterler D.

⁴³³² mūr: Bu kelime N nüshasında sonradan eklenmiştir.

⁴³³³ perī: pīrī A.

⁴³³⁴ perīden: pīrīden A.

⁴³³⁵ ‘işve: ‘işve-ḥīz A D N.

⁴³³⁶ devvār: devr N.

⁴³³⁷ Türkçe: Türkīce A.

⁴³³⁸ oldı: olur D.

5 [D-8b] (21) Binā-yı mā ḥarāb ez-minnet-i ta' mīr mī-gerded

(22) Koned ter-destī-i mi' mār vīrān ḥāne-i mā-rā

(23) Bizüm bünyādımız⁴³³⁹ minnet-i ta' mīrden ḥarāb olur. Mi' mārūñ üstādlığı (24) ḥānemizi vīrān ider. Ter-dest el uzluğu ' Arabīde له يد في هذه (25) didikleri الصناعة⁴³⁴⁰ gibidür.

همانا زلف بخت تیرهء ما عقده میسازد

هما از استخوان خود کند کرشانهء مارا

(26) Hemānā⁴³⁴¹ zūlf-i baḥt-ı tīre-i mā ' uḳde mī-sāzed

(27) Hümā ez-üstüh'ān-ı ḥod koned ger şāne-i mā-rā

(28) Hemān⁴³⁴² bizüm mergūle-i baḥt-ı zengīmüz⁴³⁴³ ' uḳde-sāz-ı merām olur. Eger vesīle-i (29) iḳbāl olan murğ-ı hümā kendi üstüh'ānından bize şāne eylerse (30) daḥı ol [A-90b] ' uḳde⁴³⁴⁴ yi ḥall itmek mümkin degıldür. Fā' il-i mī-sāzed (31) zūlf-i baḥt-ı tīre olur. ⁴³⁴⁵ فافهم .

[V-74a]

بزنجیریم از بال خود ای شمع سبکروحي

بگردان کرد خویش ازاد کن پروانهء مارا

7 (1) Be-zencīrīm ez-bāl-i ḥod ey şem' -i sebük-rūḥī⁴³⁴⁶

(2) Be-gerdān gird-i ḥ'ış āzād kon pervāne-i mā-rā

(3) Ya' nī ey⁴³⁴⁷ şem' -i sebük-rūḥī biz kendi bāl ü perimizden derbend-i zencīr (4) olmışız. Mübārek başuñ için bizüm pervānemizi āzād eyle (5) dimek olur. Be-gerdān gird-i ḥ'ış ya' nī kendi eṭrāfuña çevir (6) ta' bīri mübārek başuñ için āzād eyle dimekde ta' bīrdür.

علاج سوز مخموران زلای خم بود شوکت

بیار از زیر دریا خاک آتشیخانهء مارا

⁴³³⁹ bünyādımız: bināmız A, niyāzımız D.

⁴³⁴⁰ Lehū yedūn fī ḥāzihī e's-şinā'a: Bu işte maharetlidir.

⁴³⁴¹ hemānā: hemān der A.

⁴³⁴² hemān: hümā A.

⁴³⁴³ zengīmüz: rengīmüz A.

⁴³⁴⁴ ' uḳde: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴³⁴⁵ Fefhem/Anla: ve ma' nā tāmdu A D, -N.

⁴³⁴⁶ rūḥī: ح / خ A.

⁴³⁴⁷ ey: -N.

[D-9a] (7) ‘İlāc-ı⁴³⁴⁸ sūz-ı maḥmūrān⁴³⁴⁹ zi-lāy-ı ḥum buved Şevket

(8) Be-yār ez-zīr-i deryā ḥāk-i āteş-ḥāne-i mā-rā

(9) Ya‘nī ‘ilāc⁴³⁵⁰-ı ḥarāret-i maḥmūrān dūrd-i şarāb-ı ḥumdan olur. İmdi (10) bizüm āteş-ḥāne-i vücūdumuzūñ ḥākini zīr-i deryādan getir. Zīrā⁴³⁵¹ (11) zīr-i deryādan getirilen ḥākde tāb-ı āteşe miknet sâ’irinden (12) ziyāde olur. Lāy dūrd-i āb [u]⁴³⁵² şarābdur. (13) Āşafī⁴³⁵³:

(14) Be-rīḥt lāy-ı mey ü muḥtesib zi-zīr güzeşt

(15) Resīde būd be-lāyī⁴³⁵⁴ velī be-ḥayr güzeşt

(16) ve⁴³⁵⁵ bir cāmedür⁴³⁵⁶ ki Çinde toḫurlar rengin ve laṭif olur.

[Gazel 7]⁴³⁵⁷

Mef’ ulü / Fā’ ilātü / Mefā’ ilü / Fā’ ilün

هستی زیكوجود بود كائنات را

باشد زیك هوا نفس اهل حیات را

1

(17) Hestī zi-yek-vücūd buved kā’ināt-rā⁴³⁵⁸

(18) Bāşed zi-yek hevā nefes-i ehl-i ḥayāt-rā⁴³⁵⁹

(19) Ya‘nī şūret-i hestī-i kā’ināt yek-vücūd-ı baht-ı muṭlaḫūñ mazāhirden علی مراتبهم بروفق تعینات و استعدادات⁴³⁶⁰ Keşerāt (20) zuhūrından ‘ibāretdür. Enfās-ı⁴³⁶² ehl-i ḥayāt bir vücūduñ merātib-i (21) ta‘ ayyünātıdur⁴³⁶¹ görmez misin?

⁴³⁴⁸ ‘ilāc: şalāḥ N V.

⁴³⁴⁹ maḥmūrān: خ / ح A D.

⁴³⁵⁰ ‘ilāc: ج / ح V.

⁴³⁵¹ zīr-i deryādan getir. Zīrā: -A.

⁴³⁵² [u]: u A D.

⁴³⁵³ Āşafī: beyt D.

⁴³⁵⁴ lāyī: ی / ل N V.

⁴³⁵⁵ ve: -N.

⁴³⁵⁶ cāmedür: "-dür" bildirme eki sonradan kelimenin üzerine eklenmiştir V.

⁴³⁵⁷ “Gazel-i dīger” N (der).

⁴³⁵⁸ Bu beyitten önce "El-gazelü's-sābi" yazılmıştır D.

⁴³⁵⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴³⁶⁰ ‘Alā merātibihim bervıfıki te‘ ayyünāt ve isti‘ dādāt: Belirşileri ve kabiliyetleriyle doğru orantılı olarak kendi mertebelerine göre.

⁴³⁶¹ ta‘ ayyünātıdur: + ki N

⁴³⁶² enfās-ı: -D.

hevâdur ki (22) gülûdan dâ'imâ bâlâ vü peste âmed ü şudda şuret-i keşerât [N-71a] (23) ü ta' addüde cilveger olur⁴³⁶³.

اشيا تمام مرکز پرکار عالمست
کر سیر آورد بکردش جهات را

(24) Eşyâ tamâm-ı merkez-i pergâr-ı 'âlemest

(25) Ger⁴³⁶⁴ seyr âverend be-gerdiş cihât-râ

[A-91a] (26) Ya' nî eşyâ ki zâhiren [D-9b] mevcûdât-ı hıssîdür. Anlar tamâm-ı merkez-i (27) pergâr-ı 'âlemdür. Be-târîkü'l-farz hey'et-i vaḥdâniyyeleri i' tibâriyle (28) merkez olur ve pergâr 'avâlim-i ğaybî vü melekûtî vü ceberûtî vü ğayrühâ (29) o merkezün dâ'iresi olup pây-ı pergâr 'ayniyle dâ'ir olduğça (30) noḡta-i mesâmmete-i ciheti gerdişe getürür. Ya' nî 'avâlim-i cemî'-i ciheti (31) muḫîtedür. Kaḅkî cihet 'âlemdür diseñ cihet-i âḫirî daḅı anuñ

[V-74b]

(1) mişli olur.

امادهء فنا نکند عمر را قبول
دست رداست رعشهء پیروی حیات را

3

(2) Āmāde-i fenâ ne-koned 'ömr-râ ḅabûl

(3) Dest-redâst⁴³⁶⁵ ra' şe-i pîrî ḅayât-râ

(4) Ya' nî müteheyyâ'-ı fenâ 'ömri ḅabûl itmez görmez misin? Ra' şe-i pîrâne ḅayâta (5) dest-redd olur.

زین بند چون توان بدرآمد که آسمان
یک خلقه آست سلسلهء ممکنات را

(6) Z'in bend çun tevân beder-âmed ki âsmân

(7) Yek-ḅalkâast silsile-i mümkinât-râ

(8) Bu ḅayddan ḅalâş nice mümkin olur ki? Āsmân silsile-i mümkinâta (9) bir ḅalkâdur. ⁴³⁶⁶ فالله الرامی فاین المفزّ (10) الافلاک قسّی والحوادث سهام me'âli gibidür.

شوکت شکایت از ستم آسمان مکن

⁴³⁶³ olur: + وبه العون / Ve bihi'l-avn: Yardım Allah'tandır A.

⁴³⁶⁴ ger: k'ez D.

⁴³⁶⁵ redâst: redest A, "Beyân: Dest- redâst" yazılıp kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁴³⁶⁶ El-eflâku ḅasiyyun ve'l-ḅavâdişü siḅâmun fa'llâhu e'r-râmî fe-eyne'l-mefarr: Felekler yay gibidir. Olaylar oklar, Allah da atıcıdır. O halde kaçış nereye?

رنگ دوام نیست بهار ثبات را

5 (11) Şevket şikāyet ez-sitem-i āsmān me-kon

(12) Reng-i devām nīst⁴³⁶⁷ bahār-ı şebāt-rā

[D-10a] (13) Ya' nī gerdiş-i zamāndan gilemend olma. Bahār-ı mevsim-i şebāta

(14) reng ü bŷy-ı devām yoğdur.

[Gazel 8]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

هنوز زنده بود نام ما ز شهرت ما

ز موم زیر نکینت شمع تربت ما

1 (15) Henūz zinde buved nām-ı mā zi-şöhret-i mā⁴³⁶⁸

(16) Zi-mŷm-ı zīr-i nigīnet⁴³⁶⁹ şem' -i türbet-i mā⁴³⁷⁰

(17) Ya' nī bizŷm henūz nāmımız şöhretimizden zinde olur. Ya' nī şöhretimiz (18) bākī ve nāmımız dağı bākīdür. Zīr-i faşş-ı nigīnde olan mŷmdan (19) şem' -i mezārımız iğād olunur. Merākīd-ı sā'ire gibi şu' le-i şŷmŷ' dan (20) nām-āver olmazız⁴³⁷¹.

ز شش جهت چو زمین آرامیده کی دارم

بود ز کردش کردون کمند وحدت ما

(21) Zi-şesş-çihet çu zemīn ārāmīdeğī⁴³⁷² dārem⁴³⁷³

(22) Buved zi-gerdiş-i gerdŷn kemend-i vağdet-i mā

(23) Ya' nī çihāt-ı sitteden mānend-i zemīn temkīnimiz müşāhede olunur (24) ve kemend-i vağdetimiz [A-91b] gerdŷnuñ gerdişinden ħāşıludur. Zīrā⁴³⁷⁴ (25)⁴³⁷⁵ gerdŷn girih-i ħāke kemend-i vağdet gibi olmuşdur.

بسخت جانیء ما اسمان ندارد یاد

ز کوچهء رک سنکست خاک طینت ما

⁴³⁶⁷ nīst: Bu kelime D nüshasında silinmiştir.

⁴³⁶⁸ Bu beyitin üzerine "El-ğazelü's-şāmin rağmetu'llāh" yazılmıştır D.

⁴³⁶⁹ nigīnet: nigīnest A.

⁴³⁷⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır, "Fe'izā kāne kezā / فاذا كانه كذا يكون شمع القبر من الشمع الذى يكون تحت الخاتم", yekŷnu şem' ŷl-ğabri mine'ş-şem' i ellezī yekŷnu tahte'l-ğatmi: Onun gibi ise kabrin mumu mŷhrŷn altında olan mumdan olur" D (der).

⁴³⁷¹ olmazız: olmaz D.

⁴³⁷² ārāmīdeğī: ārmīdeğī N.

⁴³⁷³ dārem: dārīm A D.

⁴³⁷⁴ zīrā: -A-D.

⁴³⁷⁵ Tŷm satır: -A -D.

3

(26) Be-saht-cānī-i mā āsmān ne-dāred yād

(27) Zi-kūçe-i reg-i sengest hāk-i tıynet-i mā

(28) Bizüm saht-cānlığımız ya^c nī [N-71b] erbāb-ı taḥammül⁴³⁷⁶den olduğumuz felegüñ hātırına (29) gelmez. Şülme-i sengüñ kūçesinden bizüm hāk-i vücūdımız taḥmīr⁴³⁷⁷ olunmuşdur⁴³⁷⁸.

ز زیر سرمه هوا چون نگاه میجوشد

پرآست بسکه جهان از غبار کلفت ما

(30) Zi-zīr⁴³⁷⁹-i sürme hevā çun nigāh mī-cūşed⁴³⁸⁰[D-10b] (31) Pürāst⁴³⁸¹ bes ki cihān ez-ğubār-ı külfet-i mā

[V-75a]

(1) Ya^c nī bizüm ğubār-ı külfet ü meşakḳatimizden⁴³⁸² cihān ol kadar māl-ā-māl (2) olmuşdur ki eczā³-ı kuhl-i siyehden nūr-ı nigāh münteşir olduğu⁴³⁸³ (3) hevā daḥı muğabber ve jeng-ālūd olmuşdur. Zīrā ān-ı iktihālde nigāh⁴³⁸⁴ (4) zīr-i sürmeden muğabber ve⁴³⁸⁵ jeng-ālūd-reng zuhūr ider.

بدل خیال تو از بسکه رنگ وحشت ریخت

نگاه چشم غزالست آه حسرت ما

5

(5) Be-dil ḥayāl-i tu ez-bes ki reng-i⁴³⁸⁶ vaḥşet riḥt(6) Nigāh-ı çeşm-i ğazālest⁴³⁸⁷ āh-ı ḥaşret-i mā

(7) Ya^c nī senüñ ḥayālūñ ol kadar gönlüme āşār-ı vaḥşet īrāş eyledi ki (8) hemān⁴³⁸⁸ benüm āh-ı ḥaşretüm nigāh-ı⁴³⁸⁹ çeşm-i āhū gibi olmuşdur. Remīde vü mütevaḥḥiş (9) hirāsān u tersāndur dimekdür. Vaḥşet infirād ile olur. (10) Қаşdı zāhirdür.

⁴³⁷⁶ taḥammül: ح / خ V.

⁴³⁷⁷ taḥmīr: خ / ح A.

⁴³⁷⁸ olunmuşdur: + demek ister raḥmetu'llāhi 'aleyh D.

⁴³⁷⁹ zīr: ز / ر A.

⁴³⁸⁰ "Taḳdīr-i beyt: Mī-cūşed hevā çun nigāh zi-zīr-i sürme" D (der).

⁴³⁸¹ pürāst: pürest D.

⁴³⁸² Bu kelime okunaklı bir şekilde derkenara yazılmıştır N.

⁴³⁸³ olduğu: + gibi A D N.

⁴³⁸⁴ jeng-ālūd olmuşdur. Zīrā ān-ı iktihālde nigāh: -A.

⁴³⁸⁵ zīr-i sürmeden muğabber ve: -A.

⁴³⁸⁶ Bu kelime beyitin üzerine "Şaḥḥ" denilerek not edilmiştir V.

⁴³⁸⁷ ğazālest: ḥazānest A.

⁴³⁸⁸ hemān: -A.

⁴³⁸⁹ nigāh-ı: -A.

زجور مشتریان بسکه جوش افغانیم
رسد بکوش صدا از شکست قیمت ما

(11) Zi-cevr-i müşteriyân bes ki cüş efgânîm

(12) Resed be-güş şadâ ez-şikest-i kıymet-i mâ⁴³⁹⁰

(13) Ya' nî harîdârânuñ⁴³⁹¹ cevrinden efgânım müzdâd ve kıymetimüñ şikesteliginden⁴³⁹² (14) güşîma şadâ resân olmışdur. Bunuñ emşâli mazmûn (15) defa' âtle mürür eyledi⁴³⁹³.⁴³⁹⁴ فقس علیه الباقی

ز موت ماست بروی حیات ما رنگی
شکفته لالهء دستار ما ز تربت ما

7 (16) Zi-mevt-i mâst be-rüy-ı hayât-ı mâ rengî

(17) Şükufte lâle-i destâr-ı mâ zi-türbet-i mâ⁴³⁹⁵

(18) Rüy-ı şahid-i hayâtımıza reng-i tarâvet gâze-i memâtımızdan (19) hâşıludur. Zîrâ lâle-i destârımız hâk-i merķadımızdan şükuftedir⁴³⁹⁶.

نشسته ایم و رمیدن بکرد ما نرسد
خمیر مایهء آرام ماست و خشت ما

(20) Nişesteîm⁴³⁹⁷ ü remîden be-gerd-i mâ ne-resed

(21) Hamîr-i mâye-i ârâm-ı mâst vahşet-i mâ⁴³⁹⁸

[A-92a] (22) Ya' nî mütemekkin-i küşe-i ferâgız. Şâyibe-i tevaḥḥuş-ı pîrâmen üns ve sükûnımıza (23) resân olamaz. Zîrâ hamîr-i mâye-i ârâmımız⁴³⁹⁹ vahşetdendir. Bu (24) meşhûrdur ki gâyetü'l-gâye remân u mütevaḥḥiş olan hemân (25) müteḥayyir ve bî-tâķat olup oturur⁴⁴⁰⁰.

پر است انجمن ما چنان زکرد ملال
که چشم سرمه کشیده آست شمع صحبت ما

⁴³⁹⁰ "Mısrâ' müşterînuñ cevrini beyân ve ta' lîldür" D (der).

⁴³⁹¹ harîdârânuñ: harîdârânuñ A.

⁴³⁹² şikesteliginden: ش / س V.

⁴³⁹³ eyledi: itdi N.

⁴³⁹⁴ Feķıs 'aleyhi'l-bâķî: Geri kalanı buna kıyas et.

⁴³⁹⁵ Bu mısra sonradan ilave edilmiştir D.

⁴³⁹⁶ şükuftedir: şükufte olur A.

⁴³⁹⁷ nişesteîm: ش / س V.

⁴³⁹⁸ Bu beyit "Tetimme-i ğazel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

⁴³⁹⁹ "Ârâm ism-i maşdar ķarâr ma' nâsına" N (der).

⁴⁴⁰⁰ olup oturur: olup turur A.

9

(26) Pürest encümen-i mâ çunân zi-gerd-i melâl

(27) Ki-çeşm-i sürme-keşîdâst⁴⁴⁰¹ şem^c -i şöhet-i mâ⁴⁴⁰²

(28) Ya^c nî bizüm encümenimiz şöyle gerd-i melâl ile māl-â-mâldur ki şem^c -i (29) şöhetimiz çeşm-i sürme-keşîdedür. Gerd-i melâl aña dağı (30) sirâyet ve işâbet eyleyüp pîrâmeninde siyâhî-i ğubâr [N-72a] mâni^c -i⁴⁴⁰³ (31) ziyâsı olur. Vâkı^c en eṭrâf-ı şem^c ada bu⁴⁴⁰⁴ siyâh çok olsa

[V-75b]

(1) tâb-ı ziyâsına mâni^c olur.

زفیض عشق بدلہای سخت رہ داریم

زند بچشمہء آیینہ غوطہ حیرت ما

(2) Zi-feyz-i ‘aşk be-dilhâ-yı saht⁴⁴⁰⁵ reh dârîm(3) Zened be-çeşme-i âyîne ğavṭa ḥayret⁴⁴⁰⁶ -i mâ⁴⁴⁰⁷

(4) Ya^c nî feyz-i ‘aşkdan sengîn gönüllere reh-yâb oluruz. (5) Zîrâ bizüm ḥayretimiz⁴⁴⁰⁸ çeşme-i âyîneye ğavṭ⁴⁴⁰⁹ ider. Vâkı^c en (6) ḥayret nihâyet feyz-i ‘aşkdur ve müteḥayyir olan kimesne gūyâ ol (7) şey^{’e} ṭalmış gibidür.

پس از وفات نداریم ماتم افروزی

شرار سنک مزارست شمع تربت ما

11

(8) Pes-ez-vefât ne-dârîm mâtem-efrûzî

(9) Şerâr-ı seng-i mezârest şem^c -i türbet-i mâ⁴⁴¹⁰

(10) Ya^c nî şanâdîd-i ḳavm gibi ba^c de'l-vefât mâtem-efrûzluk itmezüz. (11) Zîrâ şem^c -i merḳadımız seng-i mezârımızda muzmer olan şerâredendür.

نکه بود کف افسوس دیدہء احوال

بود زچشم پریشان نظر ندامت ما

⁴⁴⁰¹ keşîdâst: Metinde "keşîdeâst" şeklindedir. Ancak vezne uymadığından bu şekilde yazıldı V.

⁴⁴⁰² Bu beyit "Tetimme-i ğazel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

⁴⁴⁰³ mâni^c -i: -A.

⁴⁴⁰⁴ bu: bir N.

⁴⁴⁰⁵ saht: خ / ح A.

⁴⁴⁰⁶ ḥayret: ح / خ A.

⁴⁴⁰⁷ Bu beyit "Tetimme-i ğazel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

⁴⁴⁰⁸ ḥayretimiz: ح / خ A.

⁴⁴⁰⁹ ğavṭ: ص / ض V.

⁴⁴¹⁰ Bu beyit "Tetimme-i ğazel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

(12) Nigeh buved kef-i efsūs-ı dīde-i aḥvel

(13) Buved zi-çeşm-i perişān-naẓar nedāmet-i mā⁴⁴¹¹

(14) Ya' nī dīde-i aḥvālūñ kef-i efsūsı nigāhı olur. Bizüm nedāmetimiz (15) çeşm-i perişān-naẓardandır. Vaḥdet-bīn olaydık nedāmet (16) tārī olmayup kef-i efsūsdan 'ārī oluruğ dimek ister⁴⁴¹².

بسینه ناخن افسوس بشکند شوکت

زکردش نکه یار بیمرۆت ما

13

(17) Be-sīne nāḥun-ı efsūs be-şkened Şevket

(18) Zi-gerdiş-i nigeh-i yār-ı bī-mürüvvet-i mā⁴⁴¹³

[A-92b] (19) Ya' nī Şevket sīnesine nāḥun-zen-i efsūs oldığı yār-ı (20) bī-mürüvvetimizūñ gerdiş-i nigāhındandır. Kendine naẓra-pāş-ı iltifāt (21) olmadığından gerdiş-i nigāh ile ta' bīr buyurdılar.

[Gazel 9]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

بوی ثبات نیست بهار امید را

باشد شفق زرنک حنا صبح عید را

1

(22) Būy-ı şebāt nīst bahār-ı ümīd-rā

(23) Bāşed şafağ zi-reng-i ḥinnā şubḥ-ı 'ıyd-rā

(24) Ya' nī bahār-ı ümmīde būy-ı şebāt yoğdur. Zīrā şubḥ-ı 'ıyda şafağ (25) reng-i ḥinnādan olur. 'Ādāt-ı eṭfāl ü zenān zīb-i (26) şabāḥ-ı 'ıyd için dest [ü]⁴⁴¹⁴ pāların muḥannā eylerler. Reng-i⁴⁴¹⁵ ḥinnā ise (27) bī-şebātdur.

کوشم لب خموش و لبم کوش کر شد است

از بسکه بسته ام در گفت و شنید را

(28) Gūšem leb-i ḥamūş u lebem gūş-ı ker şudest⁴⁴¹⁶

(29) Ez-bes ki besteem der-i güft ü şenīd-rā

⁴⁴¹¹Bu beyit "Tetimme-i gāzel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

⁴⁴¹² ister: isterler A.

⁴⁴¹³Bu beyit "Tetimme-i gāzel" denilerek derkenara not edilmiş, beyitin şerhine yer verilmemiştir D (der).

⁴⁴¹⁴ [ü]: ü A N.

⁴⁴¹⁵ reng-i: reng ü A.

⁴⁴¹⁶ şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde yazılmıştır; ancak vezne uymadığından bu şekli tercih edildi A V.

- (30) Ya^c nī leb-i ḥamūṣuñ sem^c 4417 ve gūṣ-ı aşammuñ tekellüm şânından degüldür.
 (31) Zīrā ḳavī tebeddül eyledi. Der-i güft ü şenīdi bundan mübālağa-i

[V-76a]

- (1) sedd eylemek mümkün olmaz⁴⁴¹⁸.

هرکس مرا بخون خود الوده دید و کفت

باشد کفن زاطلس سرخ این شهیدرا

- 3 (2) Herkes me-rā be-ḥūn-ı ḥod ālūde [N-72b] dīd ü güft

(3) Bāşed kefen zi-aṭlas-ı sürḥ in şehīd-rā

(4) Zīrā kendi ḥūnıyla ālūdelik ceng-i düşmenle yā istiḥkāk-ı ḳatlı (5) ile ölmenden kināyedür ki . Nüktesi: 4420ḥūn olmuştur (6) raḥmetu'llāhi 'aleyh-āğuşte 4419ظلماً بی جرم İşte kendi ḥūnı bir aṭlas-ı sürḥdür ki (7) anuñla tekfīn olunmuş olur. Vāḳı'en şehīdānuñ⁴⁴²¹ da ekşer ḥālī (8) böyledür ve merḥūm şehīd olmuştur ki iki 'Acem bunda altun⁴⁴²² (9)⁴⁴²³ vardır diyü ba' de'l-mağrib giderken ḳatlı eylemişler. Bī-çārenüñ iki aḳçesi (10)⁴⁴²⁴ çıkmış. Dervīş Şādīḳ merḥūmdan istimā' olunmuştur raḥmetu'llāhi 'aleyh⁴⁴²⁵.

مستی و زهد بی ثمری هم برهمند

پیوند تاک ساخته ام نخل بیدرا

- (11) Mestī vü zühd-i bī-şemerī hem-i ber-hemend

(12) Peyvend-i tāk sāḥteem naḥl-i bīd-rā

(13) Ya^c nī mestlik ve zühd-i bī-semere-i ḳabül birbirine peyveste. Hemān ma^c nāda (14) şey³-i vāḥiddür⁴⁴²⁶. İmdi ben naḥl-i bīdi peyvend-i tāk itdüm. Hemān (15) birbirine bağladum demek olur. Leff ü neşr-i mürettebdür. Ma^c nā zāhirdür.

4417 sem^c : şem^c V.

4418 olmaz: degıldür A.

4419 Zülmen bī-cürm: Günahsız yere, haksızca.

4420 raḥmetu'llāhi 'aleyh: imdi aṭlas-ı sürḥden kefen çesbān oldı. Vāḳı'ā merḥūm-ı bī-cürm şehīd olmuştur A.

4421 şehīdānuñ: ی / - V.

4422 ve merḥūm şehīd olmuştur ki iki 'Acem bunda altun: -A.

4423Tüm satır: -A.

4424Tüm satır: -A.

4425 “Şehādet-i Şevket” N (der).

4426 şey³-i vāḥiddür: şey³ vardır A.

بی تاب شو زناله کشایش به بین که هست

دندانه از طپیدن دل این کلیدرا

5

(16) Bī-tāb šev zi-nāle güşāyiş be-bīn ki hest

[A-93a] (17) Dendāne ez-ṭapīden-i dil īn kilīd-rā

(18) Nāleden bī-tāb ol da fetḥ ü güşāyişi seyr eyle ki bu kilīdüñ dendānesi (19) göñülde olan ıztırāb ve ḥareketdendir. Kilīd ki iklīddür. Miftāḥa (20) dirler. Bunda ḳufl ma' nāsınadır. Ḳaşıdede bir beyt şerḥ⁴⁴²⁷inde (21) mürür eyledi. Dendāne ḳufluñ dişleridür. Dendāne müteḥarrik (22) oldukça güşāyiş bulmaz. Belki müstaḥkem olur. Nāleden bī-tāb (23) olsa ḥareket ü ṭapīden ḳalmaz. Ol ānda kilīd ya' nī ḳufl fetḥ olur⁴⁴²⁸ فافهم.

شوکت بصبح جلوهء آهی نما که هست

دیگر نمود سرمهء چشم سفیدرا

(24) Şevket be-şubḥ cilve-i āhī nümā ki hest

(25) Dīger-nümūd sürme-i çeşm-i sefid-rā

(26) Ya' nī ey Şevket⁴⁴²⁹ şubḥda mīl-i sürme-āsā bir medd-i āh izḥār eyle ki (27) zīrā çeşm-i sefid-i emniyyedārı sürme-i dīger-nümūddur. Ya' nī (28) ṭarz-ı āḥir göstericidir demek olur. Letāfet ü mezāmīn-i (29) beyt çeşm-i erbāb-ı im' āna ḥafī⁴⁴³⁰ degildir.

[Gazel 10]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بیاد شوخیء قدت زمطلع تا بمقطعها

بهم از معنی رنگین کل اندازند مصرعها

1

(30) Be-yād-ı şūḥī-i ḳaddet zi-maṭla' tābe-maḳta' hā

(31) Behem ez-ma' nī-i rengin gül endāzend mışra' hā⁴⁴³¹

⁴⁴²⁷ şerḥ: ح / خ A.

⁴⁴²⁸ Fefhem: Anla.

⁴⁴²⁹ Şevket: + dem-i A N.

⁴⁴³⁰ ḥafī: ح / خ A.

⁴⁴³¹ "Fā' ide-i izḥār-ı 'alāḳa vü muḥabbettest ve dostān bā-hem gül yāḥūd tuḥfe-i gül endāḥten taḥşīş-i dostī vü meveddetest" A (der).

[V-76b]

(1) Senüñ ra' nā olan ẓaddüñ ḥayālī ile ser-zede-i bāğ-ı efkārüm olan (2) ğazelde maṭla'ından tā maḫṭa'ına dek peyveste ma'ānī-i rengīn⁴⁴³²[N-73a] (3) ü leṭāyifden līne⁴⁴³³-i nāzīk-i ṭarḥ olan her mıṣra' niçe güller virür (4) dimek olur⁴⁴³⁴.

نشد روشن بد و نیک مذاهب وقت آن آمد
که یکسو افکند این شاهدان از چهره برقعها

(5) Ne-ṣud rūṣen bed ü nīk-i mezāhib vaḫt-i ān āmed

(6) Ki yek-sū efgened īn ṣāhidān ez-ḫehre bürḫa' hā

(7) Ya' nī iḥtilāfān-ı mezāhib-i erbāb-ı nazarla rūṣenāyī-i eṣkāl (8) ḥāşıl olmadı. Hemān ol vaḫt geldi ki bu ṣāhidān verā-yı ḥacle-i (9) ğayb-ı cemāl-i eṣkālden bürḫa' -endāz-ı zuhūr olalar.

ز صحبتها مجو سامان جمعیت که میدانم
که همچون دستهء سنبل پریشانند مجمعهها

3 (10) Zi-şoḫbethā me-cū sāmān-ı cem' iyyet ki mī-dānem

(11) Ki hem-ḫun deste-i sūnbül perişānend mecma' hā

[A-93b] (12) Ya' nī şoḫbetlerden sāmān-ı cem' iyyet ümmīd eyleme ki deste-i sūnbül gibi mecma' (13) u maḫfillerüñ perişān olduğunu bilürüm.

چنان انجام از آغاز معلومست عارفرا
که مقطعهها بکوشش بیشتر آید ز مطلعها

(14) Çunān encām ez-āğāz ma' lūmest 'ārif-rā

(15) Ki maḫṭa' hā be-gūşiş pişter⁴⁴³⁵ āyed zi-maṭla' hā

(16) Pişter bā-yı 'Acemī ile ola ki tā itmām-ı ma' nā ḥāşıl ola.

تراشیدیم از سنک قناعت تا قدح شوکت
اگر نبود دماغ صحبت ساغر مرصعهها

5 (17) Tırāşīdīm ez-seng-i ḫanā' at tā ḫadeḫ Şevket

(18) Eger⁴⁴³⁶ ne-būd dimāğ-ı şoḫbet sāğar-ı muraşşa' hā⁴⁴³⁷

⁴⁴³² rengīn: + olur N.

⁴⁴³³ "Līne 'Arabīdür budaḫ ma' nāsına" N (der), "Mīnhü: Līne budaḫdur 'Arabīdür. Ke-zālik, تنشاء لینه هو عرفها/Tenşā'u līneten hüve 'araḫuhā: Onun gibi yumuşak yetişir, mıṣra' ında olduğu gibi" V (der).

⁴⁴³⁴ dimek olur: dimekdür A.

⁴⁴³⁵ pişter: Her iki nüshada da "bişter" yazılmıştır A V.

⁴⁴³⁶ eger: diger A N.

⁴⁴³⁷ Bu mısra vezne uymamaktadır.

- (19) Ya' nī tā kim ẓadehi seng-i ẓanā' atden yapduḡ. Muraşşā' sāḡarlar ile bir daḡı
(20) dimāḡ-ı şoḡbet ẓalmadı dimeḡ ister.

[Gazel 11]

Mef' ūlü / Fā' ilātün / Mef' ūlü / Fā' ilātün

دور از تو نشأء می باشد عذاب مارا

زنجیر اتشین است موج شراب مارا

1 (21) Dūr ez-tu neş'e-i mey bāşed ' azāb mā-rā

(22) Zencīr-i āteşīnest mevc-i şarāb mā-rā

- (23) Ya' nī sensiz neş'e-i şarāb baña ' azāb ve mevc-i āteşīni⁴⁴³⁸ zencīr-i şu' le-i (24)
tāb olur.

مارا چو قطرهء خون از چهره میچکد رنگ

از بسکه گرمی دل دارد کباب مارا

(25) Mā-rā ẓu ẓatre-i ḡūn ez-ẓehre mī-çeked reng

(26) Ez-bes ki germī-i dil dāred kebāb mā-rā

- (27) Ya' nī bizüm ẓatre-i ḡūn gibi reng ẓehremizden çekīde olur. Zīrā (28) germī-i
dil bizi ziyāde kebāb itmişdür.

کس را براه شوق سبقت بما نباشد

یک کام سایه پیش است از آفتاب مارا

3 (29) Kes-rā be-rāh-ı şevḡ⁴⁴³⁹ sebḡat be-mā ne-bāşed

(30) Yek-kām-ı sāye pīşest ez-āftāb-ı mā-rā

- (31) Ya' nī senūñ rāh-ı şevḡūñde bize bir kimse sebḡat idemez. Belki sāyemiz

[V-77a]

- (1) daḡı āftābdan bir adım ilerüdür. Ma' -hazā āftāb aşl-ı muḡaddem ve (2) sāye fer' -i
mu 'aḡḡar oldıḡı erbāb-ı ḡisse ḡafī⁴⁴⁴⁰ degildür.

ویرانهء دماغیم تاب خطر نداریم

سیلاب نکهت کل دارد خراب مارا

(3) Vīrāne-i dimāḡīm tāb-ı ḡaḡar⁴⁴⁴¹ ne-dārīm

(4) Seylāb-ı nūkhet-i ḡül dāred ḡarāb mā-rā

⁴⁴³⁸ āteşīni: āteşin A N, āteşini V.

⁴⁴³⁹ şevḡ: şevḡet A.

⁴⁴⁴⁰ ḡafī: ځ / ح A.

⁴⁴⁴¹ tāb-ı ḡaḡar: Bu kelimelerin üzerine "miḡnet ve meşāḡḡat" yazılmıştır A.

(5) Ya' nī biz vīrāne-i dimāğız. Haṭar-ı zükām u emrāzdan ḥavfımız yokdur. (6) Seylāb-ı [A-94a] bŷy-ı gül kāṣāne-i dimāğımız [N-73b] ḥarāb itmişdür. Bir⁴⁴⁴² dahı (7) ḥarāb olmağ⁴⁴⁴³ ḥaṭarından emīn ü sālīmiz.

مسند نشین خاکیم عالی مقام فقیریم

آمد ز مبدأ فیض شوکت خطاب مارا

5

(8) Mesned-niṣin-i ḥākīm 'ālī-maḳām-ı faḳrīm

(9) Āmed zi-mebde'-i feyż Şevket ḥiṭāb⁴⁴⁴⁴ mā-rā

(10) Ya' nī mesned-niṣin-i ḥākiz 'ālī-maḳām-ı faḳruz. Mebde'-i feyżden bize (11) ḥiṭāb gelür. Zīrā ḥaḳīḳat-i faḳr ki i' dām-ı sivādan⁴⁴⁴⁵ 'ibāretdür. O (12) zamān erīke-pīrā-yı ḥāk olur⁴⁴⁴⁶. Ya' nī⁴⁴⁴⁷ cevher-i mücerrede-i nūrānisi mebde'-i (13) feyyāza resān olup ḳābil-i ḥiṭāb olur.

[Nazm 1]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

منه بره کذرم دام کینه خواهی را

چه افکنی بره سیل خار ماهی را

1

(14) Me-nih be-reh-güzērem dām-ı kīne-ḥ'āhī-rā

(15) Çi efgeni⁴⁴⁴⁸ be-reh-i seyl ḥār-ı māhī-rā

(16) Ya' nī benüm reh-güzērümē kīne-ḥ'āhīḳ dāmını ḳoma. Zīrā rāh-ı seylābda (17) balıḳ ignesini yāḥūd şerāk-ı māhīyi niçün bırağursın? Seylāb (18) maḥall-i şayd olmamağla anı süpürde-i i' dām ider. Yāḥūd ḥār māhīye (19) muzāf olmayup efgenīye mef'ül ola. Bu taḳdīrce seylāba (20) niçün ḥār-efgen olursın māhī için? Dimek olur. ⁴⁴⁴⁹خذما صفا.

بطبع نازک پیران خورد خیال ملال

نکه نسیم بود شمع صبحکاهی را

⁴⁴⁴² bir: biz A.

⁴⁴⁴³ olmağ: olmuş N.

⁴⁴⁴⁴ ḥiṭāb: خ / ح A.

⁴⁴⁴⁵ sivādan: sevāddan A.

⁴⁴⁴⁶ olur: oldığın N.

⁴⁴⁴⁷ ya' nī: -N.

⁴⁴⁴⁸ efgeni: efgen N.

⁴⁴⁴⁹ Ḥuzmā şafā: Belirgin, açık olanı al.

(21) Be-ṭab^ʿ-ı nāzık-i pīrān ḥored ḥayāl-i melāl(22) Nıgeh nesīm buved ŧem^ʿ-ı ŧubḥgāhī-rā

(23) Ya^ʿ nī pīrlerüñ ṭab^ʿ-ı nāzıkınde olan ḥayāl-i melāl ṭab^ʿ-ı pīrānı fenā- (24) ḥorde-i i^ʿ dām ider. Ya^ʿ nī bī-taḥammüldür. Güyā nigāh-ı ŧem^ʿ-ı nāzık-i (25) ŧubḥgāhıye nesīm maḳāmında olur⁴⁴⁵⁰.

بزخم سوختگان موم مرهمست آتش

بشعله داغ سپند افکند سیاھی را

3

(26) Be-zaḥm-ı sūḥtegān mūm-ı merhemest āteŧ

(27) Be-ŧu^ʿ le dāg sipend efgened siyāhī-rā

(28) Ya^ʿ nī sūḥtegānuñ zaḥmına⁴⁴⁵¹ āteŧ mūm-ı merhemdür. Mūm eczā^ʿ-ı (29) merhemden olmağla zaḥm-ı sūḥteye āteŧ fā^ʿide virür dimek olur (30) ve maẓmūn-ı [A-94b] mıŧra^ʿ-ı ŧānī ki be-ṭarīḳü't-tanzīr ve't-temsīl ŧu^ʿ leye⁴⁴⁵² (31) siyāhlığı sipend dāg ider dimekdür. ŧu^ʿ le sūḥte. Siyāhī-i

[V-77b]

(1) dāg-ı sipend anuñ zaḥmı. Ol siyāhlıḳ eczā^ʿ-ı ŧu^ʿ ledendür ki (2) bālā-yı ŧu^ʿ lede dūd ḥāŧıl olagelür. Anuñ zaḥmına⁴⁴⁵³ mūm merhem (3) maḳāmındadır. Yāḥūd sipend-i sūḥte-i zaḥmına dāg-ı siyāhī-i (4) ŧu^ʿ le ve ol siyāhī-i mūm merhem olur. Dāg sipende izāfetsiz (5) ve izāfetle iki ma^ʿ nā muḥtemeldür. Lākin evvelki zāhirdür.

ببارگاه خودی بیخواس ره بردیم

کذاشتیم به بیرون در شناھی را

(6) Be-bārgāh-ı ḥodī bī-ḥavāss reh bordīm⁴⁴⁵⁴

(7) Güzāŧtīm be-bīrūn-ı der ŧināhī-rā

(8) Ya^ʿ nī bārgāh-ı vüçüdda⁴⁴⁵⁵ من حیث الاطلاق ḥavāss-ı zāhire vü bāṭıne(9)siz yol bulduḳ. O bārgāhuñ on^ʿ aded [N-74a] ḳapuları var idi. Derūn-ı (10) derde ŧināh iden bārgāhuñ içindeyüm zann iderdi. Biz ol (11) deryā-yı ḥodīde ŧināhlığı bīrūn-ı dere

⁴⁴⁵⁰ olur: + dimek ister A.

⁴⁴⁵¹ zaḥmına: خ / ح A V.

⁴⁴⁵² ŧu^ʿ leye: ŧu^ʿ leyeye V.

⁴⁴⁵³ zaḥmına: خ / ح A V.

⁴⁴⁵⁴ Bu mısra “ŧaḥḥ” denilerek derkenara yazılmıştır N.

⁴⁴⁵⁵ Min ḥayŧü'l-iṭlāḳ: Mutlak surette.

güzâşte itdük. (12) Ya' nî üze üze bîrûnına varduq. Meger bârgâh-ı hüdî anda (13) imiş dimek olur. ⁴⁴⁵⁶ فافهم

خزان رود پس دیوار چون کل رعنا

بکلشنی که نماییم رنگ کاهی را

5 (14) Hâzân reved pes-i dîvâr çun gül-i ra' nâ

(15) Be-gülşeni ki nümâyim reng-i kâhî-râ

(16) Ya' nî biz bir gülşene ki âlâm-ı derd-i 'aşqdan hâşıla zerd-i rüyî (17) ve reng-i kâhîmizi⁴⁴⁵⁷ 'arz ideyüz. Hâzân şerm ü hicâbından (18) pes-i dîvâra gürîzân olur. Vâkı'en gül-i ra' nâ pes-i dîvâr-ı reh olur. (19) Ya' nî pesin-i dîvâr ma' nâsına ki müntehî-i dîvâr dimekdür. Nefs-i (20) vâ-pesin ta' bîri gibi yoḥsa verâ-yı dîvârda dimek degüldür (21) ve edât-ı teşbîhi be-gülşeniye rehn ile tekellüfe hâcet kalmadı. ⁴⁴⁵⁸ فافهم

[Gazel 12]⁴⁴⁵⁹

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

بحال خود قناعت کریه دیگر بود مارا

لب خشکی که ما داریم چشم تر بود مارا

1 (23) Be-ḥâl-i ḥod ḳanâ' at girye-i dîger buved mâ-râ

(24) Leb-i ḥuşkî ki mâ dârim çeşmter buved mâ-râ

(25) Ya' nî kendi ḥâlimize ḳanâ' at bize bir başqa girye olur. Ya' nî erbâb-ı (26) ḳanâ' at [A-95a] kimseye kendi ḥâlinden ağlamazken diḳḳat ü im'ân olunsa (27) ol⁴⁴⁶⁰ ḳanâ' atde ḥâlinden bir⁴⁴⁶¹ girye-i ma' neviyyedür. Böyle olunca leb-i ḥuşka⁴⁴⁶² ki (28) ḳanâ' at ile bizde hâşıludur. Bize çeşmter olur dimekde⁴⁴⁶³ işbât-ı (29) müdde'î eyledi.

زمین را اسماتی کرده ام از رفعت پستی

بکرد خویش کشتن کردش اختر بود مارا

(30) Zemîn-râ âsmâni kerdeem⁴⁴⁶⁴ ez-rif' at-i pestî

(31) Be-gird-i ḥ'îş geşten gerdiş-i aḫter buved mâ-râ

⁴⁴⁵⁶ Fefhem: Anla -A.

⁴⁴⁵⁷ kâhîmizi: kâhîmızı A.

⁴⁴⁵⁸ Fefhem: Anla -A -N.

⁴⁴⁵⁹ 22. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁴⁴⁶⁰ ol: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴⁴⁶¹ bir: + gûne A.

⁴⁴⁶² ḥuşka: ḥuşk A.

⁴⁴⁶³ dimekde: dimekdür A.

⁴⁴⁶⁴ kerdeem: kerdeim A.

[V-78a]

(1) Ya' nī zemīni alçaqlıgıñ rif' atinden bir āsmān itmişüm. Zīrā pestī-i (2) tevāzu' dan⁴⁴⁶⁵ āsmāndan bālāter bir rif' at oldığı müsellemdür (3) ve kendi eṭrāfuma geşt ü güzārum baña gerdiş-i aḥter maḳāmında olur. (4) 'Acemde gird-i ḥ'ış⁴⁴⁶⁶ geşte ta' bīri kendi kārını görmege meşgūl (5) olmuş dimekde müsta' meldür.

وجود ما کمال از بیقراریهای ما دارد

طبیذهای دل بال و پر دیگر بود مارا

3

(6) Vücūd-ı mā kemāl ez-bī-ḳarārīhā-yı mā dāred

(7) Ṭapīdenhā-yı dil bāl ü per-i dīger buved mā-rā

(8) Ya' nī kemālimiz bī-ḳarārılıgımızdandır ve envā' -ı ıztırāb-ı derūn gūyā bize (9) bāl ü per gibidür. Şāhib-cenāḥ olan vücūd-ı evc-i kemāle pervāz ider.

زکنذیهای طبع ماست قطع از خلق نا کردن

بریدن میتوان از خویش اگر جوهر بود مارا

(10) Zi-kendīhā-yı ṭab' -ı māst ḳaṭ' ez-ḥalk-ı nā-kerden

(11) Borīden mī-tevān ez-[N-74b] ḥ'ış eger cevher buved mā-rā

(12) Ya' nī ḥalkdan 'adem-i ḳaṭ' bizüm şemşīr-i ṭab' imızıñ kendiligindendür. (13) Kened lafza-i Fārisīdür. 'Adem-i ḳaṭ' ma' nāsına. Evşāf-ı tīgdan olup (14) ve ṭab' -ı seyfe teşbīh olunmağla fülān kened ṭab' dur dirler. İsti' āre-i (15) mekniyye olur. Ma' - hazā ṭab' esāmī-i süyūfdandır. Mazmūn-ı mışra' -ı (16) şānī: Eger kendimizden kesilmek mümkün olaydı tīg-ı ṭab' a cevher olurdu (17) dimek olur. Vāḳı' en cevher birbirinden borīde ve vā-beste bir ḥāletdür. (18) Bāḳī ḳaşd-ı beyt zāhirdür.

بزور ناقبولیها گرفتیم اوج اقبالی

که دست رددین پرواز بال و پر بود مارا

5

(19) Be-zūr-ı nā-ḳabūlīhā giriftīm evc-i iḳbālī

(20) Ki dest-redd derīn-pervāz bāl ü per buved mā-rā

(21) Ya' nī biz bu ḳadar nā-ḳabūlluklar zūrıyla evc-i iḳbāle resān olduḳ. (22) Ya' nī rāh-ı [A-95b] 'aşḳda ṭard u redde taḥammül iderse ḥırmāndan emīn olup (23) kām-āver olur. Bu pervāzda dest-redd-i nā-ḳabūlī bize per [ü] bāl olur dimekdür.

⁴⁴⁶⁵ tevāzu' dan: tevāzu' da A.

⁴⁴⁶⁶ ḥ'ış: ḥoş V.

مزاج ما بطفلی ناز پرورو خطر باشد
کنار بام طرف دامن مادر بود مارا

(24) Mizāc-ı mā be-ṭiflī nāz-perver ü ḥaṭar bāsed

(25) Kenār-ı bām ṭarf-ı dāmen-i māder buved mā-rā⁴⁴⁶⁷

(26) Bizüm ṭufūliyyetde mizācımız nāz-perver ve ḥıfz olmayup ḥaṭarāta şöyle (27) me'nūs olmışdur ki kenār-ı bām-ı helāk-i encām bize ṭarf-ı dāmān⁴⁴⁶⁸-ı māder olmışdur⁴⁴⁶⁹.

بیابان مرک استغنا حیات جاودان دارد
هوای آب حیوان سدّ اسکندر بود مارا

7 (28) Beyābān-ı merg-i istiḡnā ḥayāt-ı cāvidān dāred⁴⁴⁷⁰

(29) Hevā-yı āb-ı ḥayvān sedd-i İskender buved mā-rā

(30) Bā-yı meftūḥa-i beyābān lāzım-ı kelime oldıḡı ma'lūmdur. Ya' nī istiḡnā (31) ölümü şahrāsı bize ḥayāt-ı cāvidānıdır ve āb-ı ḥayvān ārzūsı

[V-78b]

(1) bize sedd-i İskender olur da şā'irince (2) vüçh ve nüket حکم الشیء باضداده⁴⁴⁷¹ mülāḥazasıyla edāsı kâ'ide-i meşhūredendür.

زجا جنبیدن ما صد قیامت دریغل دارد
بپا زنجیر چین دامن محشر بود مارا

(3) Zi-cā cünbīden-i mā şad-ḳıyāmet der-baḡal dāred

(4) Be-pā zencīr çin dāmen-i maḥşer buved mā-rā

(5) Ya' nī mekānımızdan ḥareketimiz ḳıyāmetler ḳoparur ve pāyımızda zencīr olup (6) sükūtımız dāmen-i maḥşeri devşürmek ya' nī 'arşa-i ḥaşruñ ḡavḡāsı (7) ḳalmamaḳ gibidür. Letāfet ü tenāsüb-i elfāz ve ma'ānī-i beyt zāhirdür.

بزور آبروی خویش میکرديم عالمرا
بهر سو سیر ما غلطانی کوهر بود مارا

⁴⁴⁶⁷ mā-rā: + ya' nī A.

⁴⁴⁶⁸ dāmān: dāmen A.

⁴⁴⁶⁹ olmışdur: + dimek olur A.

⁴⁴⁷⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁴⁷¹ Ḥükmü'ş-şey' biezādādihi: Bir şeyin hükmü onun zatıyladır.

9

(8) Be-zür-ı âb-rüy-ı ħ̄'îş mî-gerdîm 'âlem-râ

(9) Beher-sû seyr-i mâ ġalṭānî-i gevher buved mā-râ

(10) Ya' nî kendi âb-rüyümüz zûrî ile 'âlemi tolaşduġ. Zîrâ zür-ı âbla (11) bir şey' gerdân olur. İmdi her cânibe [N-75a] seyr ü hareketimiz kendi gevherimizüñ (12) ġalṭān⁴⁴⁷² olmasıdır.

هوا درکوچه ء ما یک پر افتادهء باشد

بسر از پنبهء داغ جنون افسر بود مارا

(13) Hevâ der-küçe-i mâ yek-per üftâdei bâşed

(14) Be-ser ez-penbe-i dâġ-ı cünün efser buved mā-râ

[A-96a] (15) Ya' nî hevâ-yı salṭanat u şāhî yāḥūd sevdâ-yı 'aşġ ve hevâ-yı maḥabbet (16) bizüm küçe-i ferāġımızda bir üftâdei⁴⁴⁷³ tüycegizdür⁴⁴⁷⁴ demek olur. Ammâ (17) nüşḥa-i şāḥîḥe hümâdur. Ma' nî-i hümâ ki bā' iş-i sa' âdet ü devlet 'add (18) olunur. Bizüm küçe-i istiġnâımızda bir per-i üftâde olur ve penbe-i (19) dâġ-ı cünündan târik-i ferāġımıza efser olur dimekdür. Ammâ yaġînen⁴⁴⁷⁵ (20)⁴⁴⁷⁶ ḥaṭṭı ile olan nüşḥada hevâ yazılmışdır. Ne mâni' yaġînen (21)⁴⁴⁷⁷ muḥaddişînden İmâm Kaşallānî: **وکل الانسان محل النسيان** **والخطاء** (22)⁴⁴⁷⁸⁴⁴⁷⁹ محل النسيان .

سيه مستيم از ميخانهء ديوان خود شوکت

ور فکردائی ما کردش ساغر بود مارا

11

(23) Siyeh-mestîm ez-meyḥâne-i dîvân-ı ḥod Şevket

(24) Varaġ-gerdānî-i mâ gerdiş-i sāġar buved mā-râ

(25) Ya' nî bâde-i feyz ile māl-â-māl olan kendi ḥum-ḥâne-i dîvânımızdan (26) siyeh-mestiz. Varaġ-gerdānî-i mecmû' a-i eş'âr⁴⁴⁸⁰ gerdiş-i sāġar-ı ser-şārımız olur.

⁴⁴⁷² ġalṭān: ġalṭānı N.

⁴⁴⁷³ üftâdei: üftâde N.

⁴⁴⁷⁴ tüycegizdür: köycegizdür A.

⁴⁴⁷⁵ ammâ yaġînen: -A -N.

⁴⁴⁷⁶ Tüm satır: -A -N.

⁴⁴⁷⁷ Tüm satır: -A -N.

⁴⁴⁷⁸ Tüm satır: -A -N.

⁴⁴⁷⁹ Ve küllü'l-insân maḥallü'n-nisyân ve'l-ḥaṭâ: İnsan, unutmak ve hata yapmak mahallidir.

⁴⁴⁸⁰ eş'âr: eş'ârımız A.

[Gazel 13]⁴⁴⁸¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

فزون کشت از سواد خط فروغ حسن جانانرا

صف این مور میل سرمه شد چشم سلیمانرا

1 (28) Füzün geşt ez-sevād-ı ḥaṭṭ fūrūg-ı ḥüsn-i cānān-rā

(29) Şaf-ı in mūr mīl-i sürme şud çeşm-i Süleymān-rā

(30) Ya' nī sevād-ı ḥaṭṭdan cānānuñ fūrūg-ı ḥüsn-i müzdād oldı. Bu (31) mūruñ şaff-ı memdūdı dīde-i Süleymāna mīl-i sürme-i fūrūg oldı.

[V-79a]

تماشای کهن سال از جوان سنجیده تر باشد

ترازوی نکه سنجیست عینک چشم پیرانرا

(1) Temāşā-yı kühen-sāl ez-civān sencīdeter bāşed

(2) Terāzū-yı nıgeh-sencīst⁴⁴⁸² 'aynek çeşm-i pīrān-rā

(3) Ya' nī pīrūñ temāşası civāndan daḥı sencīde ve güzīde olur (4) görmez misin? Gözlük dīde-i pīrāne terāzū-yı⁴⁴⁸³ nıgeh-sencdür. (5) Yāḥūd civān temāşā-sencdür. Ammā pīrān o temāşaya vesīle (6) olan terāzū-yı 'aynek ile nıgāh-sencdür ve beynehümā⁴⁴⁸⁴ fark-ı ba' id⁴⁴⁸⁵.

تو چون نادان شوی دانی که رزقت از کجا آید

ره روزی سفیدی میزند از شیر طفلانرا

3 (7) Tu çun nādān şevī dānī ki rızket ez-kücā āyed

(8) Reh-i ruzī sefidī mī-zened⁴⁴⁸⁶ ez-şir-i tıflān-rā

(9) Ya' nī sen nice nādān olursın ki rızkuñ saña ne maḥallden resān (10) olacağın bilürsın. Tıfla nazar eyle ki rāh-ı rızq-ı şirden (11) anlara sefidī ve rüşenāyī irāş ider. Rāh-ı rızkuñ ne maḥallden (12) geldigini bilür dimekdür. [A-96b] Yā-yı ruzī ma' nā-yı

⁴⁴⁸¹27. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V. A nüshasında böyle bir başlık bulunmamakla birlikte başlık için boş bir satırın bırakıldığı görülmüştür.

⁴⁴⁸² sencīst: sencest A.

⁴⁴⁸³ terāzū-yı: -A.

⁴⁴⁸⁴ beynehümā: beynehümāda A.

⁴⁴⁸⁵ ba' id: + vardır A.

⁴⁴⁸⁶ "Sefidī mī-zened: Ağarup тұрur мағаллинде isti' māl olunur. Āşikār u nümāyān ma' nāsına" A (der).

vaḥdete ḥaml ile (13) tekellüfden ḥālī degüldür. Rūz rûze rûzī müstaḳill müstaḳill⁴⁴⁸⁷ ma' nâlarda⁴⁴⁸⁸ (14)⁴⁴⁸⁹ ' örf olmuşdur.

به بحر كریه ره دور و نماز خامشی واجب
بكرد سرمه میباید تیمم كرد افغانرا

(15) Be-baḥr-ı girye reh [N-75b] dūr u namāz-ı ḥāmuşī vācib⁴⁴⁹⁰

(16) Be-gerd-i sūrme mī-bāyed teyemmüm kerd efgān-rā

(17) Ya' nī baḥr-ı mevvāc-ı giryeye rāh-ı vuşul ba' id ve cāmi' -i ' uşşāḳda namāz-ı (18) ḥāmūşī vācib. Belki farz⁴⁴⁹¹ böyle olunca ḳaṭ' -ı şavt⁴⁴⁹² -ı ḥāşiyetden (19) olan gerd-i sūrme ile muşallā-yı efgāna teyemmüm lāzım oldı. Tā sesi (20) çıḳmayup namāz-ı ḥāmūşīde guseste-gülū-yı ḥuzū' u ḥuşū' üzere (21) edā-yı farz eyleye dimekdür.

نه از هستی نشان بگذار و نه از نیستی نامی
ازین کلزار بیرون کن کل رعناى امكانرا

5 (22) Ne ez-hestī nişān be-gzār u n'ez-nīstī nāmī

(23) Ezīn-gülzār bīrūn kon gül-i ra' nā-yı imkān-rā

(24) Ya' nī ne vücūduñdan nişān ve ne 'ādemūñden nām ' ayān⁴⁴⁹³. Hemān bu gülzārdan (25) gül-i ra' nā-yı imkāniyyetüñi⁴⁴⁹⁴ bīrūn eyle. Zīrā mümkin من حیث الحقیقة⁴⁴⁹⁵ (26) reng i zuhūr olmuş (27) bir -zede-müsāvāt ser-ṭarīḳü'l-i hestī vü nīstīde be-(26) reng
gül-i ra' nā-yı şun' dur. Anı gülzār-ı vücūd-ı baḥtdan bīrūn itmek (28) vücūd-ı vāhidi mazāhir-i müte' addidede şühūddan ' ibāretdür. (29) كما قال سلطان المحققين وبرهان الواصلين :
العربي الحاتمي الطائي قدس سره الاعلا(30) الشيخ محيي الدين

وهو حق في الحقيقتة(31) إنما الكون خيال

كل من يفهم هذا حاز اسرار الطريقة⁴⁴⁹⁶

⁴⁴⁸⁷ müstaḳill: -N.

⁴⁴⁸⁸ Rūz rûze rûzī müstaḳill müstaḳill ma' nâlarda: -A.

⁴⁴⁸⁹ Tüm satır: -A.

⁴⁴⁹⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁴⁹¹ farz: + ' ayn A.

⁴⁴⁹² şavt: şüret A.

⁴⁴⁹³ ' ayān: + eyle A.

⁴⁴⁹⁴ imkāniyyetüñi: imkāniyyeti A.

⁴⁴⁹⁵ Mīn ḥayşü'l-ḥaḳīḳa: Gerçek yönüyle.

⁴⁴⁹⁶ Kemā ḳāle sultānū'l-muḥaḳḳiḳīn ve bürhānū'l-vāşılīn e'ş-şeyḫ Muḫyi'd-dīnū'l-'arabiū'l-ḥātemīe't-tā'ī ḳuddise sırūhu'l-a' lā İnnemā e'l-kevnü ḥayālūn ve hüve ḥaḳḳun fī'l-ḥaḳīḳati / Küllü men yefhemu ḥāzā ḥāze esrāre't-ṭarīḳati: Muhakkiklerin sultanı, vâsılların bürhanı Şeyh Muhyiddin-i Arabî e'l-ḥātemî e't-tâ'î

[V-79b]

لباس از حق مجو دیگر که تشریف کرم باشد
قبای چهرهء رنگی که از هستیت انسانرا

(1) *Libās ez-Ḥaḫ me-cū dīger ki teşrīf-i kerem bāşed*(2) *Ḳabā-yı çehre-i rengi ki ez-hestiyyet insān-rā*

(3) Ya^c nī Ḥaḫdan ğayrı libās taleb itme ki eger senüñ ḳabā-yı çehre-i (4) rengüñ var
ise işte o insāna bir ḫil' at-i kerem-i Bārīdür. Li-nāmıḳıhı (5) :⁴⁴⁹⁷ الفقير بيت من الغزل

(6) *Yine pūşide-i pīrāhen-i Yezdānīsın**Dīde tevcīh-i nigāh itse de 'uryān saña*(7) *Gūyiyā peyker-i 'uryānī-i sīmīn-tenüñi**Eylemiş şun^c-i⁴⁴⁹⁸ cāme-i çesbān saña*

تجرد از برای سیم و زر باشد کل ماتم

قبای آبی از دریا بود غواص عریانرا

7 (8) *Tecerrüd ez-berāy-ı sīm ü zer⁴⁴⁹⁹ bāşed gül-i mātem⁴⁵⁰⁰*[A-97a] (9) *Ḳabā-yı ābī ez-deryā buved ğavvāş-ı 'uryān-rā⁴⁵⁰¹*

(10) Ya^c nī sīm ü⁴⁵⁰² zer-i cibillī için tecerrüd gül-i mātem olur. Gül-i mātem ol (11)
çamurdur ki mātemiyan 'uryān olup vücūdını anuñla (12) āğuşte iderler. Ke-zālik sīm ü
zer daḫı o mücerridüñ vücūdına (13) bulaşmış gül-i mātemdür. Me'ādın türābda
tekevvün itmekle hemān (14) 'aynīdür görmez misin? Ğavvāş-ı 'uryānuñ ḳabā-yı ābisi
[N-76a] (15) deryādan olur. Zīrā o daḫı tecerrüdi ğavş-ı deryā için (16) itdi. Hiç
ğavvāş-ı 'uryān-ı merḫamet için eksā olunur mı?

بود مکتوب اعمال تو شوکت مظهر رحمت

بتاریکی توان از روشنایی دید بارانرا

yüce sırrı takdis edilsin. Varlık aslında bir hayaldir ama hakikat içerisinde gerçektir. Bunu anlayan kişi
tarikât sırlarını elde etmiştir.

⁴⁴⁹⁷ E'l-faḳīr beytün mine'l-ġazel/Bu fakirin bir gazelinden beyiti: -A, el-faḳīr beytün N.

⁴⁴⁹⁸ şun^c -i: + Ḥudā A.

⁴⁴⁹⁹ "Sīm ü zer ez-eczā'-ı cihānest yāḫūd ez-'ayn-ı cihān telmiḫ bāşed. Cihān hem zūlmānī cāme-i mātem
niz. Zīrā cihān deryāyīst ki zūlmānī ve cāme beyāz ğavvāş-ı siyāhest ve cāme mātem-i hem-siyāhest" A
(der).

⁴⁵⁰⁰ "Gül-i mātem: Ya^c nī netice-i mātem ve şemere-i mātem" A (der).

⁴⁵⁰¹ Bu kelime derkenara daha okunaklı yazılmıştır N.

⁴⁵⁰² ü: -A.

(17) Buved mektüb-ı a' māl-i tu Şevket maẓhar-ı raḥmet

(18) Be-tārīkī tevān ez-rūşenāyī dīd bārān-rā

(19) Ya' nī ey Şevket senūñ siyāh-nāme-i a' mālūñ maẓhar-ı raḥmet olur. (20) Zīrā siyāhī-i şebde cevher-i şāf-ı bārānı rūşenālīgından görmek (21) mümkündür. Meşelā şeb-çerāğ ta' bīr olunan cevāhir pāre-i elmāsı leyl-i (22) muzlimde görüp belki anuñ işrākıyla rāh-ı maṭlūba sülük (23) mümkün olur رحمة الله عليه و على جريدة اعمالنا و عليه آمین⁴⁵⁰³.

[Gazel 14]⁴⁵⁰⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کهر بی تاب آید بسکه سویت از دل دریا

بود بکعقد کوهر از صدف تا ساحل دریا

1 (25) Güher bī-tāb āyed bes ki süyet ez-dil-i deryā

(26) Buved yek-ı ıkd-ı gevher ez-şadef tā sāhil-i deryā

(27) Ya' nī güher dil-i deryādan senūñ cānibūne gelmekde ol qadar sür' at- (28) yāb ve dil-i şadefde qarārdan bī-tābdur ki şadefden tā⁴⁵⁰⁵ sāhil-i (29) deryāya dek⁴⁵⁰⁶ bir boy hizāsına⁴⁵⁰⁷ düzülmiş bir 'ıkd-ı gevher gibi olur. (30) Ya' nī gelmege⁴⁵⁰⁸ bī-tābdur dimekdür. Muḥmeli ne güne şarf olunsa⁴⁵⁰⁹ (31) mümkündür. Deryā-dil güher-eşq şadef-çeşm sāhil-dāmen ve emşālühā.

[V-80a]

(1) فاصرف بمحاملها اللانقة⁴⁵¹⁰.

بود راه نجات اهل ایمان جادهء پستی

که باشد خاک پل اصحاب موسی را کل دریا

⁴⁵⁰³ Raḥmetu'llāhi 'aleyh ve 'alā cerīdeti a' mālīnā ve 'aleyh āmīn (bu kelime N nüshasında bulunmamaktadır): Allāh'ın rahmeti onun üzerine, amel defteriniz ve onun amel defteri üzerine olsun āmīn.

⁴⁵⁰⁴ 24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁴⁵⁰⁵ tā: -A.

⁴⁵⁰⁶ dek: -A.

⁴⁵⁰⁷ hizāsına: ذ / د A.

⁴⁵⁰⁸ gelmege: Bu kelimenin "gelmege" şeklinde olduğunu düşünmekle birlikte kelime A nüshasında da gelmemege şeklindedir.

⁴⁵⁰⁹ olunsa: olunursa A.

⁴⁵¹⁰ Faşrif bimeḥāmilihā ellā'ika: Uygun yorumları sen yap.

(2) Buved rāh-ı necāt ehl-i ʾīmān cādde-i pestī

(3) Ki bāşed hāk-i pül aşhāb-ı Mūsā-rā gil-i deryā

[A-97b] (4) Cādde-i pestī ehl-i ʾīmāna rāh-ı necāt olur görmez misin? Gil-i deryā ki

(5) cāyı⁴⁵¹¹ pestdür. Aşhāb-ı Mūsāya pül olmuşdur ki hikāyesi meşhūredür⁴⁵¹².

جهان را روشنی از مردم بیدار دل باشد

بود از دیدهء ماهی چراغ محفل دریا

3

(6) Cihān-rā rūşenī ez-merdüm-i bī-dār-ı dil bāşed

(7) Buved ez-dīde-i māhī çerāğ-ı maḥfil-i deryā

(8) Cihāna ziyā merdüm-i bī-dār-ı dilden rū-nümādur görmez⁴⁵¹³ misin? Çerāğ-ı (9)

maḥfil-i deryā dīde-i māhī-i bīnādan olur. (10).⁴⁵¹⁴ وكلام لايسع المحل

بود اول نصیب طفل شیر از نعمت الوان

بساحل میرساند خویشرا کف از دل دریا

(11) Buved evvel naşīb-i ṭıfl şīr ez-ni‘ met-i elvān

(12) Be-sāḥil mī-resāned ḥiş-rā kef ez-dil-i deryā

(13) Ya‘ nī evvel naşīb-i kūdek ni‘ met-i gūn-ā-gūndan şīrdür ki ‘aynıyla (14) bir kef-i sepīd-i pistāndur. Giderek ni‘ am-ı elvān-ı tenāvülüne başlar. (15) Dil-i deryādan kef-i ḥareket-i mevcele kendini sāḥile⁴⁵¹⁵ resān idüp (16) türāb [N-76b] ve rimāle münḳalib olduğu gibi.

بمژگان دانه های اشک خرمن کرده ام شوکت

ندارد پیش چشم من نمودی حاصل دریا

5

(17) Be-müjgān dānehā-yı eşk-i ḥırmen kerdeem Şevket

(18) Ne-dāred piş-i çeşm-i men nümūdī ḥāşıl-ı deryā

(19) Ya‘ nī müjgānumla eşküm dānelerini ḥırmenāsā tūde-i vefrete resān (20) itdüm. Ḥāşıl-ı deryā olan güherūñ benüm piş-i çeşmümde nümūd (21) u zuhūri yoḡdur dimekdür.

⁴⁵¹¹ cāyı: cā-yı A.

⁴⁵¹² meşhūredür: meşhūrdur A.

⁴⁵¹³ görmez: ز / ر A.

⁴⁵¹⁴ Ve fihi baḥşūn ve taḥḳīḳun ve kelāmun lā yesā‘u’l-maḥallū: Bu konuda buraya sığmayacak bir araştırma, inceleme ve söz vardır: -A.

⁴⁵¹⁵ sāḥile: sāḥil A.

[Gazel 15]⁴⁵¹⁶

Müfte' ilün / Mefā' ilün / Müfte' ilün / Mefā' ilün

کرچه کند چنین طمع طبع خرد فزون ما

زاتش سنک کودکان پخته شود جنون ما

1 (23) Gerçi koned çunin tama' tab' -1 hıred-füzün-ı mā

(24) Z'āteş-i seng-i kudekân puhte şevved cünün-ı mā

(25) Ya' nî tab' -1 hıred-füzünımız böyle tama' -1 hām ider ki bize eţfālūñ (26) remy eylediği sengüñ derünında muzmer olan āteşden (27) cününımız puhte ola. Heyhāt heyhāt (28) maẓmūnlarını iş'ār ider. ⁴⁵¹⁷واين الثريا من يد المتناول

میکشد انتقام ما قوت ضعف ما زخصم

رخنه بخنجر افکند جنبش رنگ خون ما

(29) Mî-keşed intikām-ı mā kuvvet-i za' f-ı mā zi-ḥasm

(30) Raḥne be-ḥançer efgened cünbiş-i reng-i ḥün-ı mā

(31) Ya' nî bizüm kuvvet ü kemāl-i za' fımız ḥasmdan intikāmımızı alır

[V-80b]

(1) ve reng-i [A-98a] ḥünümüzüñ cünbişi ḥançer-i kâtılı raḥnedār ve maḡlül ider⁴⁵¹⁸.

مجلس ما نمیکشد منت مطر بی دیگر

بانک طپیدن دلست نغمهء ارغنون ما

3 (2) Meclis-i mā nemî-keşed minnet-i muṭribî dîger⁴⁵¹⁹(3) Bāng-ı ṭapīden-i dilest naḡme-i erḡanūn-ı mā⁴⁵²⁰

(4) Bizüm bezmimiz bir muṭribūñ minnetini bir daḡı çekmez. Bizüm naḡme-i erḡanūnımız (5) ḥareket ü ıztırāb-ı dil-i şad-çākimizdür.

کل کند از مزار ما بعد وفات انتظار

دیده کوهکن بود لالهء بیستون ما

(6) Gül kened ez-mezār-ı mā ba' d-ı vefāt intizār

(7) Dīde-i Kūh-ken buved lāle-i Bî-sütün-ı mā

⁴⁵¹⁶22. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V, A nüshasında ise başlık yazılmayıp boş satır bırakılmıştır.

⁴⁵¹⁷ Ve eyne'ş-şüreyyā min yedi'l-mütenāvil: Süreyyā yıldızı nerede, elini ona uzatıp değmek nerede?

⁴⁵¹⁸ "قلت السيف منه" / Minhü bi'l-fā'î min kulture e's-suyuf: Dedim ki kılıçlar" V (der).

⁴⁵¹⁹ dîger: diğer A.

⁴⁵²⁰ mā: + ya' nî A.

(8) Ya' nî bizüm vefâtımızdan şoñra intizâr mezârımızdan gül kıparur (9) ve dîde-i Ferhâd ki Şîrîne intizârıyla Bî-sütûna bu kıadar nuķuş-ı (10) muhtelife resm eylemişdi. Bizüm Bî-sütünümüñ lâlesi olur. (11) Ya' nî biz derd-i intizâr ile öldük. Mezârımızdan gül kendîde⁴⁵²¹ (12) olunmağa şâyânız. Kûh-ken bize nisbetle mübtelâ oldığı intizârüñ (13) taşvîrinde anuñ dîdesi lâle-i kûh-sârıdır. Miyânımızda (14) meziyyet ve müfâharet ne gûne oldığı çeşm-i 'ibretle temâşâ oluna dimekdür.

عارف حق شناس را بخت بد از عبادتست

سجده درست میکند طالع و از کون ما

5 (15) 'Ārif-i Ḥaḡ-şinās-rā baḡt-ı bed ez-'ibādetest

(16) Secde dürüst mî-koned ṭālî'-i vājgûn-ı mā

(17) Ya' nî 'ārif-i Ḥaḡ-şināsa idbār-ı baḡt-ı bed kirdār-ı 'ibādetdendür (18) görmez misin? Ṭālî'-i vārūnımız ne dürüst ser-be-hevā dem-be-zemîn [N-77a] (19) secde ider. İşte 'ibādetden gūyā baḡt-ı vājgûn oldı. (20) Zîrā vājgûn dā'imā secdededür. Laṭîfe-gûn-ı maẓmûn ḡaşd (21) eylediler. i vücūdest me'ālîni kendi -'ārifān terk ⁴⁵²² و الآ صلاة⁴⁵²² (22) 'aḡîdetü'l-ḡādiyyesine taṭbîḡ idenler gibi terk-i şalāt⁴⁵²³ u 'ibādete⁴⁵²⁴ imā (23) ḡaşd eylemezler. 'Ārif-i billāh şūret-i şalāti⁴⁵²⁵ daḡı maẓāhirden⁴⁵²⁶ (24) bilür. Ve ol maẓharda şühūdî ekmel mülāḡaza ider. Nitekim (25) حبّ الی من دنیا کم ثلث الطیب والنساء وقرّة عینی ⁴⁵²⁹(27) ⁴⁵²⁸ mü' minîn-ı mi' rāc-i şerîfinde taḡḡîḡ olunmuşdur. Şalāt-(26) ḡadîş ⁴⁵²⁷ الصلاة⁴⁵²⁷ oldıḡın münkir-i melāḡide-i encās-ı Bektāşiyeden⁴⁵³⁰ kim baḡş ider. (28)⁴⁵³¹ Ḥāşā ki ol gürüh Ḥācî Bektāş ḡazretlerinüñ itbā'ından ola.

قاتل سنکدل د می از سر ما نمیرود

سایه تیغ او بود عنبر موج خون ما

⁴⁵²¹ kendîde: kende A.

⁴⁵²² Ve illā şalāti: Aksi takdirde (âriflerin) namazı.

⁴⁵²³ şalāt: şalavāt A.

⁴⁵²⁴ 'ibādete: 'ibādāta A.

⁴⁵²⁵ şalāti: şalavāti A.

⁴⁵²⁶ maẓāhirden: maẓāhir-i vücūddan A N, bu kelimenin üzerine "Şaḡḡ: Vücūd-ı Ḥaḡ" yazılmıştır V.

⁴⁵²⁷ Ḥubbibe ileyye min dünyā kûm şelāşün e'ṭ-ṭayyibü ve'n-nisā'u ve kurretü 'aynie's-şalāh: Dünyamızdan bana üç şey sevdirildi güzel koku, kadın ve gözümün aydınlığı olan namaz (Hadis: Ahmed b. Hanbel XIX, 305, 307, XXI, 403).

⁴⁵²⁸ Şalāt-ı mi' rāc-ı mü' minîn: -A.

⁴⁵²⁹ Tüm satır: -A.

⁴⁵³⁰ Bektāşiyeden: Bektāşîlerden N.

⁴⁵³¹ Tüm satır: -A.

(29) *Ḳātil-i seng-dil demī ez-ser-i mā nemī-reved*[A-98b] (30) *Sāye-i tīg-ı ū buved ‘anber-i mevc-i ḥūn-ı mā*

(31) *Ḳātil-i bī-merḥamet bir nefes bizüm başımız üstinden münfekk olmaz ve*⁴⁵³²
anuñ

[V-81a]

(1) *sāye-i tīgı bizüm mevc-i ḥūnımızuñ ‘anberi olur. Sevāḥil-i Hindüstānda* (2) *bir nev*⁴⁵³³ *e*⁴⁵³³ *siyāh ‘anber vardır*⁴⁵³⁴. *Deryāda bir gūne mähinūñ*⁴⁵³⁵ *deminden* (3) *cevfinde mün*⁴⁵³⁶ *‘aḳid olup tarḥ u def*⁴⁵³⁶ *ī ile sähillerde bulunur. (4) ‘Anber-i eşhebden a‘lādur. Bu ḥaḳīr ol semtlerde andan bir pāresine* (5) *mālik olmuşidüm. Mūmiyā-yı ma‘denī gibi ḡāyet tiz-büy ve nāfi‘dür. (6) Sāye-i şemşiri aña teşbīh eyledi. Sāye siyāh olup ḡaleyān-ı ḥūn- (7)geşteden ol zıll-ı seyfi aña teşbīh eyledi.*

شوکت و ما و چشم و دل راه بهم نداشتیم

کشت بدشت بیخودی یاد تو رهنمون ما

7 (8) *Şevket ü mā vü çeşm ü dil rāh be-hem ne-dāştīm*

(9) *Geşt be-deşt*⁴⁵³⁷ *-i bī-ḥodī yād-ı tu reh-nümün-ı mā*

(10) *Ya‘nī kendini menzile-i ḡāyete tenzīl eyle*⁴⁵³⁸. *Her biri bir rāha sālİK oldı. (11) Şevket ḥayrete biz hevāya dīde intizāra dil perişānlıḡa pey-siper-i (12) bevādī-i şettāt*⁴⁵³⁹ *oldılar. İmdi deşt-i bī-ḥodīde senūñ (13) yāduñ bize reh-nümün oldı dimekdür.*

[Gazel 16]⁴⁵⁴⁰

Mef‘ülü / Mefā‘ilü / Mefā‘ilü / Fe‘ülün

تا بخت سیه سایه فکن شد بسر ما

شد سایه دیوار قفس بال و پر ما

⁴⁵³² ve: -A.

⁴⁵³³ nev‘e: -A.

⁴⁵³⁴ vardır: + ki A.

⁴⁵³⁵ mähinūñ: mähī anuñ A.

⁴⁵³⁶ def‘ī: def‘ A.

⁴⁵³⁷ be-deşt: be-dest N V.

⁴⁵³⁸ eyle: + Şevket ve biz dīde ve dil bunlar ile ser-i cem‘iyyet tutmadılar A.

⁴⁵³⁹ şettāt: şitāb A.

⁴⁵⁴⁰ 14. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

1 (15) Tā baht⁴⁵⁴¹-ı siyeh sāye-figen şud be-ser-i mā

(16) Şud sāye-i dīvār kafes bāl ü per-i mā⁴⁵⁴²

(17) Ya' nī tā ki baht-ı siyāh⁴⁵⁴³ bizüm başımıza sāye-figen oldı. Sāye-i dīvār (18) bāl ü perimize kafes oldı. Ma' lūmdur ki ekşer fuğarā sāye-i dīvārda (19) otururlar.

باشد خطر از طینت ما شیرہء جاترا

زان اب نی خورده کذارد شکر ما

[N-77b] (20) Bāşed haţar ez-tıynet-i mā şîre-i cān-rā

(21) Z'ān āb ney-i ħorde güzāred şeker-i mā

(22) Ya' nī şîre-i cāna bizüm tıynetümüzden haţar olur⁴⁵⁴⁴ ve ol⁴⁵⁴⁵ āb ki andan (23) ney-şeker ser-şār ola şîre-i cān olur. Ol āb bizüm şekerimizi⁴⁵⁴⁶ (24) zā' il eyler. Zîrā muĸtezā-yı cibilletimiz⁴⁵⁴⁷ haţar üzeredür dimek olur. (25) Z'ān āb ki ney-i ħorde güzāred şeker-i mā nüşhası daĸı zāhirdür. (26) Zîrā āb şekeri güdāzide ider ki haţardur.

از کوب ما روزئ ما سوخت بکردون

شد شیشهء ما آب بسنگ از شرر ما

3 (27) Ez-kevkeb-i mā rūzî-i mā sūht be-gerdün

(28) Şud şîşe-i mā āb be-seng ez-şerer-i mā

(29) Ya' nī bu felekde bizüm kevkebimizün germiyyetinden rızqımız yandı ve şîşemiz (30) remy olunan sengle ve⁴⁵⁴⁸ derünında muzmer âteşden güdāhte vü sūhte (31) olup āb oldı. Vāĸı' en şîşe zevb olduĸda⁴⁵⁴⁹ āb gibi

[V-81b]

(1) seyelān ider⁴⁵⁵⁰.

از چرخ کذشتست پی دیدن جانان

چون پرتو فانوس فروغ نظر ما

⁴⁵⁴¹ baht: ب / - V.

⁴⁵⁴² "Maţla': Ĥālī buved ez-kaşes-i dü-rengī naţar-ı mā/Hemçun gül-i ra' nā ru' yetī nīst zer-i mā" A (der).

⁴⁵⁴³ siyāh: siyeh A.

⁴⁵⁴⁴ olur: + ve ol āb ney-ħordeī [A-99a] bizüm şekerimiz maĸv u zā' il olur A.

⁴⁵⁴⁵ ve ol: beyt ki A.

⁴⁵⁴⁶ şekerimizi: ش / س V.

⁴⁵⁴⁷ cibilletimiz: cibilliyetimiz A.

⁴⁵⁴⁸ ve: -A.

⁴⁵⁴⁹ olduĸda: olunduĸda A.

⁴⁵⁵⁰ ider: + dimek olur A.

(2) Ez-çarḥ güzeşttest pey-i dīden-i cānān

(3) Çun pertev-i fānūs fūrūg-ı naẓar-ı mā

(4) Ya‘nī bizüm fūrūg-ı naẓarımız pertev-i fānūs gibi cānānı görmek için (5) çarḥdan güzerān eylemişdür⁴⁵⁵¹. Vāqı‘ en fānūs-ı zücācuñ ziyāsı (6) bīrūna muttaşıl olur. Pertev-i fūrūg-ı başarasın aña teşbīhde ḥüsn-i mübālağa (7) eylediler.

نزدیک نماید ته آبی که زلالست

از روی تنک برک نماید ثمر ما

5

(8) Nezdīk nümāyed teh-i ābī ki zülālest⁴⁵⁵²

[A-99b] (9) Ez-rūy-ı teng-berg nümāyed şemer-i mā⁴⁵⁵³

(10) Ya‘nī şāf olan ābuñ aşağısı yaḳān görünür görmez misin? (11) Rūy-ı teng-bergden şemerimiz nümāyān olur. Ya‘nī tengnāyī-i fākada (12) merzūḳ oluruz dimege mūntehī oldı⁴⁵⁵⁴.

چون پرتو مهتاب که در پرده نهانست

آمیخته باشد شب ما با سحر ما

(13) Çun pertev-i mehtāb ki der-perde nihānest

(14) Āmīḥte bāşed şeb-i mā bā-seḥer-i mā

(15) Ya‘nī pertev-i mehtāb gibi bizüm seḥerimiz rūşenā vü ziyādardur. Lākin perde-i (16) şebde nihān ve şeb ile āmīḥte olmağla rūşenāyī-i seḥerimiz nümāyān (17) olmaz ḥükmde. Mışra‘-ı şānī taḳaddüm eylemişdür⁴⁵⁵⁵. Şānāyī‘-i şī‘riyye-i ‘Acemūñ (18) bir nev‘i de bu tarzta edādur. Çun pertev-i mehtāb ki der-perde-i (19) şāmet⁴⁵⁵⁶ nüshası daḥı zāhirdür ve taḳaddüm-i mışra‘-ı şānī külfetine (20) ḥācet ḳalmaz.

شوکت شده طوفانی ما کشتی ء صندل

چون چین جبین موج زند درد سر ما

7

(21) Şevket şude tūfānī-i mā keştī-i şandal

(22) Çun çin-i cebin mevc zened derd-i ser-i mā

⁴⁵⁵¹ eylemişdür: itmişdür A.

⁴⁵⁵² Bu beyit A nüshasında gazelin 6. beyitidir.

⁴⁵⁵³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁵⁵⁴ oldı: olur A.

⁴⁵⁵⁵ eylemişdür: itmişdür A.

⁴⁵⁵⁶ şāmet: şāmet A.

(23) Ya' nī Şevket bizüm tūfānīligimiz keştī-i şandal olmuş. [N-78a] Çünkü derd-i sere (24) şandal 'ilâc olup keşret-i tūlādan nāşī gūyā keştī-i şandal (25) oldu ve çünkü derd-i serimiz çīn-i cebīn gibi mevc-zen oldu. (26) Derd-i ser baħr-ı mütelātım olup tūfān eyledi. Vücūd-ı Şevket (27) yāħūd tūfānīsı bir sefīne-i şandala müşābih oldu. (28) Bu maķūle mūbālaġāt katı çok vāķi' olur ve şandal ile (29) keştī maźmūn olmadan ħālī⁴⁵⁵⁷ degildir. İsterse irāde⁴⁵⁵⁸ (30)⁴⁵⁵⁹ itmesün ⁴⁵⁶⁰ من اتكاء على الوسادة يسدق عليه السيدته

[Nazm 2]

Fā' ilātün / Fa' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

وحشى عشق آشنای خود نسازد رام را

1 (31) Vaħşī-i 'aşķ āşnā-yı ħod ne-sāzed rām-rā

[V-82a]

جنبش سيماب باشد دست ردارام را

(1) Cünbiş-i sīm-āb bāşed dest-redd ārām-rā

(2) Ya' nī vaħşet-ālūd-ı 'aşķ olan kendine rāmı āşnā itmez. Ya' nī (3) bir țarīķ ile⁴⁵⁶¹ rām olmaz⁴⁵⁶² görmez misin? Cünbiş ü ħareket-i sīm-āb (4) ārāma dest-redd olur. Tațbīķ ü meźāmīn-i ma' nā zāħirdür.

جوييار تاک دارد اب پر زور دکر

بحر کی آرد بکردش آسیای جام را

(5) Cūybār-ı tāk dāred āb-ı pūr-zūr-ı diger

(6) Baħr key āred be-gerdiş āsyā-yı cām-rā

(7) Tāk cūybārı ya' nī şarāb-ı engūruñ başķa bir āb-ı pūr-zūrı (8) vardur görmez misin? Bāde āsyā-yı cāmı bezm-i ħarīfānda⁴⁵⁶³ gerdişe (9) getürür. Yoħsa baħr gerdişe getürmez. Zīrā cām ile⁴⁵⁶⁴ bāde nūş (10) olunur. Yoħsa āb-ı baħr nūş olunmaz.

⁴⁵⁵⁷ ħālī: ħ / ح A V.

⁴⁵⁵⁸ isterse irāde: -A.

⁴⁵⁵⁹ Tūm satır: -A.

⁴⁵⁶⁰ Men itteke 'e 'ale'l-visādeti yusdaķu 'aleyhi e's-siyādeti: Yastıġa kim yaslanırsa onun efendi olduġu bellidir.

⁴⁵⁶¹ țarīķ ile: țarīķiyle A.

⁴⁵⁶² olmaz: -N.

⁴⁵⁶³ ħarīfānda: ħ / ح A.

⁴⁵⁶⁴ cām ile: cāmıla A.

پیشتر از دادن نان میپزد نان کریم
پخته میکرد خمیر اول تنور خام را

3 (11) Pişter ez⁴⁵⁶⁵-dāden-i nān mī-pezed nān-ı kerīm

[A-100a] (12) Puḥte mī-gerded ḥamīr evvel tenūr-ı ḥām-rā

(13) Ya' nī nān-ı kerīm nān-baḥş itmekden evvel pişer görmez misin? Ḥamīr (14) evvel tennūr-ı ḥāmı puḥte ider. Ya' nī tennūr-ı cedīde evvel ḥamīr vaż' (15) iderler ki tā tennūr puḥte olup vaż' olunan nān i' tidāl ile pişer⁴⁵⁶⁶.

قامتش موزون بود از تنکی اغوش من
جامه چون چسبان بود آدم کند اندام را

(16) Kāmeteş mevzūn buved ez-tengī-i āgūş-ı men

(17) Cāme çun çesbān buved ādem koned endām-rā⁴⁵⁶⁷

(18) Kāmeti benüm tengī-i āgūşumdan mevzūn olur görmez misin? Cāme çesbān (19) olduğda endāmı ādem ider. Cāme-i āgūşumla anı ādem itmek kaçındayum (20) demek olur.

[Gazel 17]⁴⁵⁶⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چنان بی او چکد از دیده ام خون بصیرتها
که چون نرکس بچشمم پیکر نی بست حیرتها

1 (21) Çunān bī-ū çeked ez-dīdeem ḥūn-ı başirethā

(22) Ki çun nergis be-çeşmem⁴⁵⁶⁹ peyker-i ney best ḥayrethā⁴⁵⁷⁰

(23) Ya' nī firāqıyla dīdemden ḥūn-ı başiret [N-78b] öyle çekidedür ki (24) nergis gibi çeşmümde envā'-ı ḥayret ney şūreti bağlamışdur. Ḥayret⁴⁵⁷¹ (25) tecessüm idüp müjgānum ḥūn-ı başiretle ālūde olduğda dīdelerüm gerd⁴⁵⁷² (26) ā-gerd-i ğābe-i ḥayret⁴⁵⁷³ sitān olmuşdur. (27) Ki çun nergis be-⁴⁵⁷⁴çeşm-i fikr ney bestest ḥayrethā⁴⁵⁷⁵ (28)

⁴⁵⁶⁵ ez: zi N.

⁴⁵⁶⁶ pişer: pişe N.

⁴⁵⁶⁷ endām-rā: + ya' nī A.

⁴⁵⁶⁸ "Gazel" N (der).

⁴⁵⁶⁹ çeşmem: çeşm A.

⁴⁵⁷⁰ ḥayrethā: ح / خ A.

⁴⁵⁷¹ ḥayret: ح / خ A.

⁴⁵⁷² gerd: -A.

⁴⁵⁷³ ḥayret: ح / خ A.

⁴⁵⁷⁴ be-: -A.

nüşhası dağı vardır. Aña göre çeşm-i fikrde hayretler⁴⁵⁷⁶ 'adem şüretini (29) bağladı demek olur.

زبس قائم بعشقم دیده ام بینش از و دارد
که از رنگ ورق باشد بیاض چشم صورتها

(30) Zi-bes k̄ā'im be-'aşkem dīdeem bīneş ez-ū dāred

(31) Ki ez-reng-i varaḡ bāşed beyāz-ı çeşm-i şürethā

[V-82b]

(1) Ya' nī 'aşkla kıyāmum o rütbedür ki nūr-ı bīnişi andan kesb iderüm. (2) Zīrā dīde-i taşvīrūn beyāzı reng-i sefidī-i varaḡdan olur. Anuñla (3) k̄ā'im olup rüşenāyī-i sefidī reng-i varaḡdan iktisāb eylediği gibi⁴⁵⁷⁷.

ریاضت پخته سازد کار ارباب توکل را
بود پشت و شکم چسباندهء مشق فناعتها

3

(4) Riyāzet puḡte sāzed kār-ı erbāb-ı tevekkül-rā

(5) Buved püşt ü şikem çeşbānde-i meşḡ-i ḡanā' athā⁴⁵⁷⁸

[A-100b] (6) Ya' nī riyāzet erbāb-ı tevekkülü puḡte ider. Püşt ü şikem ḡanā' atler meşḡine (7) münāsib ve muvaffaḡ olur. Muḡaddemā ekül olup meşelā şikemi zıḡḡ-ı (8) menfūḡa⁴⁵⁷⁹ müşābih iken şeref-i riyāzetle taḡte-i müstevīye meşḡāsā (9) toḡrılıp püştinde olan ḡadeb dağı istivāya ḡarīb olur dimekdür.

ره مجنون زسیر دشت ناهموار میگردد
دم آهو بود پشت و بلند راه وحشتها

(10) Reh-i Mecnūn zi-seyr-i deşt⁴⁵⁸⁰ nā-hemvār mī-gerded⁴⁵⁸¹

(11) Rem-i āhū buved pest ü bülend rāh-ı vaḡşethā⁴⁵⁸²

(12) Ya' nī rāh-ı Mecnūn seyr-i deştiden nā-hemvār olur. Öyle yā rāh-ı (13) vaḡşetūn⁴⁵⁸³ bülend ü⁴⁵⁸⁴ pesti rem-i āhū olur. Seyr-i nā-hemvārda rem-i (14) āhūdan

⁴⁵⁷⁵ ḡayrethā: ح / خ A.

⁴⁵⁷⁶ ḡayretler: ح / خ A.

⁴⁵⁷⁷ gibi: + demek olur A.

⁴⁵⁷⁸ "Zi-rüy-ı nev-bahār eḡşān be-ḡülşen perde eḡgendī/Be-rüy-ı berg-i ḡül şud nükhēt-i ḡül kerd ḡaclethā" A (der).

⁴⁵⁷⁹ menfūḡa: ح / خ A.

⁴⁵⁸⁰ deşt: dest A.

⁴⁵⁸¹ "Be-yād-ı tār-ı zülfi-kāfirī mektüb-ı aḡvālem/Nemī-āyed be-kef çun perde-i şeb ez-leḡāfethā" A (der).

⁴⁵⁸² vaḡşethā: ح / خ A.

⁴⁵⁸³ vaḡşetūn: ح / خ A.

rāh-ı vaḥṣetde⁴⁵⁸⁵ āṣār-ı bülend ü pesti ḥarekāt-ı muhtelif (15) olmağla miyānede vech-i münāsebet buldılar.

زاندک غم نفس روشند لائرا تنک میگردد

بود موی دماغ آینه را مژگان صورتها

5 (16) Zi-ende-k-i ġam nefes-i rūṣen-dilān-rā teng mī-gerded⁴⁵⁸⁶

(17) Buved mūy-ı dimāğ āyīne⁴⁵⁸⁷-rā müjgān-ı şūrethā

(18) Ya' nī azacığ ġamdan rūṣen-dilānuñ nefesi⁴⁵⁸⁸ teng olur görmez misin? (19) Mūy-ı dimāğ āyīneye şūretlerüñ müjgānı olur. Mūy-ı dimāğ ol (20) marazdur ki gülüyı sedd idüp nefesi teng ider. Āyīne rūṣen-dil (21) olmağla şūret-i mün' akisenüñ müjgānı aña ġam-ı endekdür. Gūyā mūy-ı (22) dimāğ olur dimek ola. Ammā taḥkīk-i ma' nā şöyle istimā' olunmuşdur ki (23) mesāmmāt-ı vücūd-ı ādemide cümle [N-79a] mūlaruñ tecvīfinden mūy⁴⁵⁸⁹ dimāğ-ı vāsi' dür. (24) Kütüb-i teşriḥ ü tıbdā yazılmışdur. Ḥattā aña maḥşūş pertev-i sūz ile (25) nazār olunsa cevfi ḥāme⁴⁵⁹⁰ gibi nümāyān olur. Müjgān-ı taşvīr ise mesāmm (26) u tecvīfden 'ārī bir şekl-i mūy-ı bārīkdür. Āyīne dil-i rūṣen-zamīrān oldıysa (27) mūy-ı dimāğ anda müjgān-ı şūret olur ki 'aks-i⁴⁵⁹¹ mūy-ı dimāğ mürtesim-i 'ālem (28) mişāldendür **فاهم**. Raḥmetu'llāhi 'aleyh her beytde tafşīl-i merām olunsa (29) iṭnābdan ḥālī⁴⁵⁹² olmayup bā' is-i imlāl olmağla zihni veḳkād-ı nezzāre (30) iḥāle oldı⁴⁵⁹³.

نکیرد بی بصیرت غزلت از خلق جهان شوکت

[A-101a] (31) Ne-ġired bī-başıret 'uzlet ez-ḥalk-ı cihān Şevket

[V-83a]

بچشم مردم احوال مکرر نیست صحبتها

⁴⁵⁸⁴ ü: -A.

⁴⁵⁸⁵ vaḥṣetde: ح / خ A.

⁴⁵⁸⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁵⁸⁷ āyīne: āyine A.

⁴⁵⁸⁸ nefesi: -A.

⁴⁵⁸⁹ mūy: mū N.

⁴⁵⁹⁰ ḥāme: cāme A.

⁴⁵⁹¹ mūy-ı dimāğ anda müjgān-ı şūret olur ki 'aks-i: -A.

⁴⁵⁹² ḥālī: ح / خ A.

⁴⁵⁹³ oldı: olundı A.

(1) Be-çeşm-i merdüm-i aḥvel mükerrer nīst şoḥbethā

(2) Ya‘ nī bī-başıret ḥalk-ı cihāndan ‘uzlet itmez. Zīrā çeşm-i merdüm-i (3) aḥvelde şoḥbetler mükerrer degildir. Ya‘ nī aḥvel bī-başıretdür. (4) Ehl-i başiret olsa bir şey’i iki görürüm. Şoḥbetüm mükerrerdür (5) diyü yaḳını olurdu. Aña bu şoḥbet-i mükerrereden ḥalāş bulmağa (6) ‘uzlet-i ḥalkdan gayrı çäre olmazdı. Lākin bī-başıretdür. (7) Şoḥbet-i mükerreresin⁴⁵⁹⁴ bilmez. Anuñçün ḥalkdan ‘uzlet eylemez.⁴⁵⁹⁵ فافهم

[Gazel 18]⁴⁵⁹⁶

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

از توکل میشود لبریز نعمت خوان ما

پخته است از آتش سنک قناعت نان ما

1 (8) Ez-tevekkül mī-şevved lebriz-i ni‘ met ḥ‘ān-ı mā

(9) Puḥteest ez-āteş-i seng-i ḳanā‘ at nān-ı mā

(10) Ya‘ nī tevekkülден bizüm ḥ‘ānımız lebriz-i ni‘ met olur ve seng-i ḳanā‘ atde (11) muzmer olan āteşden nānımız puḥte olur.

لذت غم خوردن افزون کشت چون کشتیم پیر

استخوان در لقمه ء ما بود ازدندان ما

(12) Lezzet-i gam-ḥorden efzün geşt çun geştīm pīr

(13) Üstüḥ‘ān der-loḳma-i mā būd ez-dendān-ı mā

(14) Ya‘ nī gam yemek lezzeti çünki pīr olduḳ efzün oldu. (15) İmdi loḳmamızda olan üstüḥ‘ān dendānımızdan idi. (16) Ya‘ nī böyle oldu sefidī-i üstüḥ‘ān u dendān pīre mazmūn (17) ve ol loḳma ki üstüḥ‘āna mülāşıḳ ola. Leziz olmağla tenāsüb (18) zāhir oldu.

ما سبکروحان لباسی از هوا پوشیده ایم

میکشد هرکس نفس دارد بکف دامن ما

3 (19) Mā sebük-rūḥān libāsī ez-hevā pūşideim

(20) Mī-keşed herkes nefes dāred be-kef dāmān-ı mā

(21) Ya‘ nī biz sebük-rūḥlar hevādan libās giymişiz. Her kimün ki nefesi (22) vardur bizüm⁴⁵⁹⁷ dāmānımızı eliyle çeker. Muḥ‘ ü münḳādız. Zīrā enfās (23) ta‘ bir

⁴⁵⁹⁴ mükerreresin: mükerrereden A.⁴⁵⁹⁵ Fefhem/Anla: demek olur A.⁴⁵⁹⁶ “Gazel-i Diger” N (der).

olunan ‘ayn-ı cevher hevâdur ki gülûdan [N-79b] zîr ü bâlâ inüp (24) çıkmadadır. Libâsımız eczâ’-ı hevâdan olunca eczâ’-ı enfâs-ı keşîde (25) aña muttaşıl [A-101b] olup⁴⁵⁹⁸ dâmânından el ile çekilmiş gibi taḥayyül olunmak ba‘îd olmaz⁴⁵⁹⁹.

فکر روزی کرد اخر خانهء مارا خراب

از تنور آسیا آمد برون طوفان ما

(26) Fikr-i rûzî kerd âḫir ḫâne-i mâ-râ ḫarâb

(27) Ez-tenûr-ı âsyâ âmed birûn ṭûfân-ı mâ

(28) Fikr-i rızq âḫirü'l-emr bizüm ḫâne-i sâmân-ı tevekkülimizi ḫarâb itdi. (29) Gûyâ tennûr-ı âsyâdan bizüm ṭûfânımız zâhir oldı. Âsyâyı tennûra (30) teşbîh-i tennûr nân-pezi ḫalk olmağla âsyâ daḫı ârd-pâş-ı rûzî- (31) ḫâḫândur. Münâsib oldı ve ṭûfân-ı Nûḫ ‘aleyhi's-selâm ‘Irâḫda

[V-83b]

(1) bir zen-i fırtunanuñ tennûr-ı nânından nümûdâr oldı. Ol ḫâtûnuñ (2) nâmı Âsyâ idi Âsiye daḫı dirler. Zâhir-i ṭûfân-ı ḫâne ḫarâbdur (3).⁴⁶⁰⁰ فافهم مقاصده الباقى

مجلس ما روشنست از بیقرار یها دل

جلوہء فانوس دارد کوهر غلطان ما

5

(4) Meclis-i mâ rûşenest ez-bî-ḫarârîḫâ-yı dil

(5) Cilve-i fânûs dâred gevher-i ḡalṭân-ı mâ

(6) Bizüm meclisimiz göñül bî-ḫarârîḫlarından rûşenâlık kesb eylemişdür. (7) Zîrâ gevher-i ḡalṭânımızda fânûs cilvesi vardır.

[Gazel 19]⁴⁶⁰¹

Mef‘ ulü / Fâ‘ ilätü / Mefâ‘ ilü / Fâ‘ ilün

آب آتش است دست زجان شستهء ترا

تب از نگاه کرم بود خستهء ترا

1

(9) Âb âteşest dest zi-cân şuste-i tu-râ

(10) Teb ez-nigâh-ı germ buved ḫaste-i tu-râ

⁴⁵⁹⁷ bizüm: -A.

⁴⁵⁹⁸ olup: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴⁵⁹⁹ olmaz: olunmaz A.

⁴⁶⁰⁰ Fefhem meḫâşidehu'l-bâḫî/Onun diğeri maksatlarını anla: -N.

⁴⁶⁰¹ “Gazel-i âḫir” başlığı bulunmaktadır N, 8. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır V.

(11) Senüñ dest zi-cân şuste olan ‘aşıkuña āb āteşdür. (12) Dest zi-cân şuste ya‘nî cânından me‘yūs oldı dimekte (13) ‘örf olmışdur. Aña āb āteş olmağ münāsib oldı ve ħummā ki aña (14) ısıtma maraźı⁴⁶⁰² dirler. Senüñ ħaste⁴⁶⁰³-i derd-i muħabbetüñe senden ħāşıla (15) olan bir nigāh-ı germdendür. Yā sūziş-i ‘aşkuñla kesb-i ħarāret (16) eylediği nigāh-ı germindendür dimek olur.

دارد دهان تنک تو لذت زخویشن

باشد نمک زخندهء تو پستهء ترا

(17) Dāred dehān-ı teng-i tu lezzet zi-ħ’iştēn

(18) Bāşed nemek zi-ħande-i tu piste-i tu-rā

(19) Senüñ dehān-ı tengüñe lezzet kendi kendinden ħāşıladur. (20) Zīrā senüñ [A-102a] pisteñe nemek kendi ħandeñden olur. Piste ve (21) bunduğ mağūlelerini nuğl-i ħūrān ‘ıyş-ı nemek-püş idüp anuñla (22) istilzāz iderler. Bāķī mezāmīni ma‘lūm-ı erbāb-ı zevğdür⁴⁶⁰⁴.

بالیدن کل آست زخود رفتن نسیم

تا دیده ایم جلوء آهستهء ترا

3

(23) Bālīden-i gülāst⁴⁶⁰⁵ zi-ħod-reften-i nesīm

(24) Tā dīdeīm cilve-i āheste-i tu-rā

(25) Ya‘nî tā ki senüñ cilve-i āhesteñi gördük. Nesīm-i āheste-pā (26) aña bayıldı ve ol bayılmağ āheste gül [N-80a] büyümesi ve nemā bulması⁴⁶⁰⁶ (27) gibi oldı dimekdür⁴⁶⁰⁷.

شوکت بود خموش آید انکه چون نفس

زدیده آست مصرع برجستهء ترا

(28) Şevket buved ħamūş ebed ān ki çun nefes

(29) Düzdīdeāst⁴⁶⁰⁸ mışra‘-ı berceste-i tu-rā

(30) Şevket tā ebed ħamūş⁴⁶⁰⁹ olur. Olkimse ki nefes gibi senüñ (31) mışra‘-ı bercesteñi seriğā eyledi. Zīrā mānend-i kuğl ol mışra‘-ı berceste

⁴⁶⁰² maraźı: -N.

⁴⁶⁰³ Ĥaste: خ / ح V.

⁴⁶⁰⁴ Bāķī mezāmīni ma‘lūm-ı erbāb-ı zevğdür: -N.

⁴⁶⁰⁵ gülāst: gülest A.

⁴⁶⁰⁶ bulması: -A.

⁴⁶⁰⁷ dimekdür: dimek olur A.

⁴⁶⁰⁸ düzdīdeāst: düzdīdeest A.

[V-84a]

(1) anuñ gülüsını sedd ider dimek ola. Yāhūd ğayrı vechle muhtemel (2) ve zāhirdür. Yāhūd hamūşa çun nefes be-ṭarīkū't-teṣbīh rabṭ olunsa (3) dimek olur ki nefes zātında hāmūşdur ve dem-be-dem naḳdīne-i (4) müddet-i⁴⁶¹⁰ ḫayātı seriḳa itmededür⁴⁶¹¹. **خذما صفا**.

[Gazel 20]⁴⁶¹²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شد دل ما عاقبت داغ از بت خوی ما
ماسوخت اخر ز آتش سنک صنم هندوی

1 (6) Şud dīl-i mā 'āḳıbet dāğ ez-⁴⁶¹³ büt-i bed-ḫūy-ı mā⁴⁶¹⁴

(7) Sūḫt āḫir z'āteş-i seng-i şanem Hindū-yı mā

(8) Bizüm gönlimiz büt-i bed-ḫūyımızdan 'āḳıbet dāğ oldı ve āteş-i seng-i (9) pinhānī-i şanemden bizüm Hindū-yı siyāha beñzeyen gönlimiz yandı.

چون حنای دست خوبان از سر ناخن کدشت
بگذرد پرواز رنگ چهره از ابروی ما

(10) Çun ḫınnā-yı dest-i ḫübān ez-ser-i nāḫun güzeşt

(11) Be-gzered pervāz-ı reng-i çehre ez-ebrū-yı mā

(12) Çünkü ḫınnā-yı dest-i ḫübān ser-i nāḫundan çıḳdı gitdi. Pervāz-ı [A-102b] reng-i (13) çehre daḫı bizüm ebrūımızdan güzereñ eyledi. Ya' nī reng-i ḫınnāya (14) ser-i nāḫun muvaṭṭın-ı zevāl oldıḡı gibi reng-i çehre pervāzına daḫı ebrū serḫadd-i (15) ṭayerān oldı yı -mebnā⁴⁶¹⁷(16)⁴⁶¹⁶; müşākele-i nāḫunda şüret-Ebrū ile ser⁴⁶¹⁵ **فاهم ذلک**. beytdür⁴⁶¹⁸.

⁴⁶⁰⁹ hamūş: ḫāmūş A.

⁴⁶¹⁰ müddet-i: -N.

⁴⁶¹¹ itmededür: eylemededür N.

⁴⁶¹² "Ġazel-i Dīger" başlıḡı bulunmaktadır N, 5. satırda "Ġazel" başlıḡı bulunmaktadır V.

⁴⁶¹³ ez: ز / ر A V.

⁴⁶¹⁴ bed-ḫuy-ı mā: Kelimenin üzerine "Beyān: Bed-ḫuy-ı mā" yazılarak kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V.

⁴⁶¹⁵ Fefhem zālīke/Bunu anla: -N.

⁴⁶¹⁶ ebrū ile ser-i nāḫunda şüret-i müşākele: -A.

⁴⁶¹⁷ Tüm satır: -A.

⁴⁶¹⁸ beytdür: + فاهم /Fefhem (Anla) N.

مینماید سوخت از بس زاتش پیکان او

استخوان سرمه کون چون کبک از پهلوی ما

3 (17) *Mī-nūmāyed sūht ez-bes z'āteş-i peykān-ı ũ*

(18) *Üstüh'ān-ı sürme-gün çun kebg ez-pehlū-yı mā*

(19) Ya' nī bizüm pehlūmızdan merdümek-i çeşm gibi yā anuñ peykānı işābet (20) eyleyen kebg gibi üstüh'ān-ı sürme-günümüzüñ sūhteligi anuñ āteş-i peykānı (21) keşretinden nūmāyān olur dimekdür. Bu güne şüret-i tekellūf-i ta' bīr-i hüsn-i (22) edā bulunmadığından degildür. Elfāz-ı mışra' eyn-i beyti tercemedede (23) edā ve بقالیه تفهیم⁴⁶¹⁹ ifā içündür. Yāhūd peykānı kemāl-i keşret-i sūziş-i āteşden (24) kebg işābet eyledikde murğ[1] kebāb eylediği gibi bizüm dağı üstüh'ānımız (25) sūhte ve pāre pāre itmişdür. İşte nigāh ile pehlūmızdan [N-80b] (26) nūmāyāndur dimek olur. Lākin bu maḥallde ba' zı esātīzden geyik (27) bozan (?) nīk-imerdüm-i çeşm ma' nāsına istimā' olunmuşdur. Gūyā (28) üstüh'ān-ı sürme-gūnda rīze rīzedür ve miyānları merdüm-i çeşm gibi berrāḳ ve (29) ziyādārdur. Nāsihāndan bir noḳta ziyādesiyle kebg geyik (30) oldı ma' nā ise ' ale'l-vecheyn şahīḥdür. ⁴⁶²⁰خذما صفا.

ما بزیر سایهء بخت کرانجان خفته ایم

(31) *Mā be-zīr-i sāye-i baht-ı girān-cān ḥufteīm*

[V-84b]

همچو بینی از بدن خوابیده روید موی ما

(1) *Hemçu binī ez-beden ḥ'ābīde rüyed mūy-ı mā*

(2) Biz sāye-i baht-ı siyāhımızda⁴⁶²¹ günūdeyiz. Bahtımız girān-cāndur. Ya' nī (3) bizden mühimmī degil bī-pervādur. Binī-i girān-cān-ı ādemī⁴⁶²² gibi yek-ḥāl ve yek-şifat (4) üzere bedenimizden rüyāde olan mūlar gūyā sebze-i ḥ'ābīde gibi (5) ruṭūbetin ḥāfıza-nemāsı yoḳdur. Bir ḥāl üzere ḳarār-dādedür. Zāhir-i (6) baht-ı girān-cān sāyesinde ḥufte olan ādemūñ mūy-ı bedeni nemā-pezīr (7) olacaḳ mı? Dimek ister⁴⁶²³.

نامهء طول امل را وقت بیچیدن رسید

ریزهء طومار این مقراض باشد موی ما

⁴⁶¹⁹ Bi-ḳālihi tefhīmun: Sözünde anlatmak vardır.

⁴⁶²⁰ Ḥuzmā şafā: Belirgin, açık olanı al.

⁴⁶²¹ siyāhımızda: siyāhımızdan A.

⁴⁶²² ādemī: ādem A.

⁴⁶²³ ister: isterler A.

5 [A-103a] (8) Nāme-i tūl-i emel-rā vaqt-i piçiden resid

(9) Rīze-i tūmār-ı in mıkrāz bāşed müy-ı mā

(10) Ya' nī nāme-i tūl-i emelūn piçideligi vaḡti yetişdi. Bu tūmāruñ (11) mıkrāzınuñ rīzesi bize⁴⁶²⁴ müy-ı sefidimizdür⁴⁶²⁵.

برده آست از بس خیال روی او مار از خود

موی سر شد جوهر آینهء زانوی ما

(12) Bordeāst⁴⁶²⁶ ez-bes ḡayāl-i rüy-ı ū mā-rā zi-ḡod

(13) Müy-ı ser şud cevher-i āyīne-i zānū-yı mā

(14) Ya' nī bizi anuñ ḡayāl-i rüyı öyle bī-huş eylemişdür ki müy-ı serimiz āyīne-i (15) zānūmızuñ cevheri oldı. Ya' nī kemāl-i bī-huşluğundan āyīne-i zānūya (16) düşüp müy-ı seri zānūsına ' aks ve naḡş olmasından kināye ider⁴⁶²⁷.

از خیال شمع رویش بسکه برکی دیده ام

همچو فانوسست رنگ او عیان از روی ما

7 (17) Ez-ḡayāl-i şem'-i rüyeş bes ki bergi dideem

(18) Hemçu fānūsest reng-i ū ' ayān ez-rüy-ı mā

(19) Ya' nī anuñ şem'-i rüyı ḡayālinden ol ḡadar ḡişşemend-i feyz oldum ki (20) bizüm⁴⁶²⁸ rüyımızdan anuñ reng-i rüyı fānūsdan ziyā bīrūn oldıḡı (21) gibidür. Zīrā ḡayāli şem' gibi⁴⁶²⁹ derūnımızda idi. İmdi beden ser-ā-pā (22) aña fānūs oldı. Rüyımızdan reng-i rüyı pertev-pāş olmaḡ iḡtizā eyledi.

غنچه ایم اما بعالم راز ما کل کرده است

پر بود مغز جهان همچو هوا از بوی ما

(23) Ğonçeyim ammā be-'ālem rāz-ı mā gül kerdeest

(24) Pür buved mağz-ı cihān hemçu hevā ez-büy-ı mā

(25) Rāz-ı ū gül şude esrārı fāş oldı⁴⁶³⁰. Ya' nī⁴⁶³¹ Ğonçeyim ammā 'ālemde (26) bizüm rāzımız bizi gül itmişdür. Esrār-ı 'aşḡ-ı nihānisi⁴⁶³² [N-81a] 'ālem-efrāz-ı (27)

⁴⁶²⁴ bize: bizüm N.

⁴⁶²⁵ sefidimizdür: + dimekdür A.

⁴⁶²⁶ bordeāst: bordeest A.

⁴⁶²⁷ kināye ider: kināyedür A.

⁴⁶²⁸ bizüm: -A.

⁴⁶²⁹ gibi: gibidür N.

⁴⁶³⁰ rāz-ı ū gül şude esrārı fāş oldı: -N.

⁴⁶³¹ rāz-ı ū gül şude esrārı fāş oldı ya' nī: -A.

i'câb olmasındur ve mağz-ı cihân dimâğ-ı hevâ gibi bizüm reşk-i (28) nâfiḥatü'l-misk olan râyiḥamızdan māl-â-māl olmuştur.

چشم ما شوکت بسر و جویبار خلد نیست

همچو شق خامه دارد هر دو مصرع جوی ما

9 (29) Çeşm-i mā Şevket be-ser ü cūybār-ı ḥuld nīst

(30) Hemçu şakḳ-ı ḥāme dāred her dü-mışra' cūy-ı mā

(31) Ya' nī ey Şevket bizüm dīde-i emniyyemiz ser ü cūybār-ı ḥulda güşāyişde

[V-85a]

(1) temennâ degildir. Şakḳ-ı ḥāme gibi her iki mışra' -ı ecfân-ı dīde kendi [A-103b] (2) cūyımıza nâzırdur. Zihî teşbîh-i zarîf ki ḥāmede cereyân ' ilâvesiyle⁴⁶³³ (3) dü-mışra' ı dü-çeşme ḫab' ını cūybāra ḥāmesini serve teşbîh eyledi.

[Gazel 21]⁴⁶³⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو شد صاحب نفس کم تنک میکردد فضا اینجا

نفسها چون بهم پیوسته شد باشد هوا اینجا

1 (4) Çu şud şāḫib- nefes kim teng mī-gerded fezā' incā

(5) Nefeshā çun behem-peyveste şud bâşed hevā' incā

(6) Ya' nī şāḫib- nefes çunki ḳalīl ola⁴⁶³⁵ yāḫūd zāyi' ola anda (7) meydān teng olur görmez misin? Enfās-ı insānī behem-peyveste (8) ola. Şāḫib- nefes olan kimesneye hevādan ğayrı ḳalmaz (9) yā şāḫib- nefes olan kelām için meydān teng olur. (10) Belki hīç tekellüm idemeyüp kelām yirine⁴⁶³⁶ hevā-yı maḫz ḳalur. (11) Tekellüm enfās-ı te'ennī üzere olursa⁴⁶³⁷ zāhir olur⁴⁶³⁸.

ز حال آسمان صاحب نظر غافل نمیکردد

بود کلمیخ کشتی راز چشم نا خدا اینجا

(12) Zi-ḫāl-i āsmān şāḫib-naẓar ğāfil nemi-gerded

(13) Buved gül-miḫ-i keştī-rā zi-çeşm-i nā-ḫudā incā

⁴⁶³² nihānisi: + rāz-ı ü gül şude esrārı fāş oldı N.

⁴⁶³³ ' ilâvesiyle: ' alâkasıyla N.

⁴⁶³⁴ "Gazel-i āḫir" N (der).

⁴⁶³⁵ ola: olsa A.

⁴⁶³⁶ yirine: + bir A.

⁴⁶³⁷ olursa: olur ise A.

⁴⁶³⁸ zāhir olur: zāhirdür A.

(14) Hāl-i āsmāndan şāhib-naẓar ġāfil olmaz. Bunda mismār-ı gül-miḥī-i (15) sefīne çeşm-i nā-ḥudādan olur⁴⁶³⁹.

بچشم روز و شب از رخنه دل اشک میگرد
زجوی خاک کندم آب دارد آسیا اینجا

3 (16) Be-çeşmem rüz u şeb ez-raḥne-i dil eşk mī-gerded

(17) Zi-cūy-ı ḥāk⁴⁶⁴⁰-i gendüm āb dāred āsyā ĩncā

(18) Benüm çeşmümde rüz u şeb raḥne-i dilden eşk gerdıde olur. (19) Bunda zīrā āb-ı āsyā çāki-i gendümdendür.

بود دام قریب حسن رنگ چهره ع عاشق
که باشد آب زیر گاه آب کهریا اینجا

(20) Buved dām-ı qarīb-i ḥüsn reng-i çehre-i ‘āşık

(21) Ki bāşed āb-ı zīrgāh āb-ı keh-rübā ĩncā

(22) Reng-i çehre-i ‘āşık dām-ı qarīb-i ḥüsn olur. Zīrā bunda şaman (23) altında⁴⁶⁴¹ cereyān iden⁴⁶⁴² āb füsün u ḥiyel-i āb-ı keh-rübā oldığında (24) şübhe yoḡdur.

بیر دارد قبا تنک از محبت کشتکانش را
بهم چون زخم آید خود بخود بند قبا اینجا

5 (25) Be-ber dāred ḡabā teng ez-maḡabbet geştġāneş-rā

(26) Behem çun zaḡm āyed ḡod-be-ḡod bend-i ḡabā ĩncā

[A-104a] (27) O maḡbūbuñ [N-81b] geştġān-ı muḡabbetine⁴⁶⁴³ ḡabā teng olur. Şöyle ki⁴⁶⁴⁴ mānend-i (28) zaḡm kendi kendine bend-i ḡabā birbirine girift olur. Zīrā ḡabā teng (29) olmasa ṡaraf-ı yemīni yesāra rüküb ider. Çünki geşte-i maḡabbet (30) bālīde olduḡça ḡabā ḡod-be-ḡod tenglenüp tā bende dek geldiġi teng (31) olduġındandır dimekdür⁴⁶⁴⁵.

[V-85b]

کرانجانی ندارد خاک اقلیم سبکروحي
زمین بیرون ز زیر آب آید چون حباب اینجا

⁴⁶³⁹ olur: dimek olur A.

⁴⁶⁴⁰ ḡāk: çāk A.

⁴⁶⁴¹ altında: altından N.

⁴⁶⁴² iden: -A -N.

⁴⁶⁴³ muḡabbetine: muḡabbete N.

⁴⁶⁴⁴ ki: kim A.

⁴⁶⁴⁵ dimekdür: -A.

(1) Girān-cānī ne-dāred ḥāk-i iqlīm-i sebük-rūḥī

(2) Zemīn bīrūn zi-zīr-i āb āyed çun ḥabāb⁴⁶⁴⁶ īncā

(3) Ḥāk-i iqlīm-i sebük-rūḥī şıķlet tūtmaz. Ḥabāb⁴⁶⁴⁷ gibi bunda zemīn zīr-i (4) ābdan bīrūn olur dimekdür.

[Gazel 22]⁴⁶⁴⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شد فنا آخر زبیتابی دل بی تاب ما

از طپیدنھا هوا شد عاقبت سیماب ما

1 (5) Şud fenā āḥir zi-bī-tābī dil-i bī-tāb-ı mā

(6) Ez-ṭapīdenhā hevā şud 'ākıbet sīm-āb-ı mā

(7) Āḥir bī-tāblıķdan dil-i bī-tābımız fenā-peẓīr oldı⁴⁶⁴⁹. Zīrā o ızırābda (8) germiyyet ü sūziş muḥaķķaķdur.

کشت در اغوش مطلب بیشتر سرکشتکی

شد بیابان مرک دریا عاقبت سیلاب ما

(9) Geşt der-āgūş-ı maṭlab bīşter ser-geşteġī

(10) Şud byābān-ı merg-i deryā 'ākıbet seylāb-ı mā

(11) Ya' nī āgūş-ı maṭlab⁴⁶⁵⁰ da ser-geştelik⁴⁶⁵¹ ziyāde oldı ve bizüm (12) seylābımız beyābān-ı merg-i deryā-yı ḥayrete gitdi. Zīrā āgūş-ı maṭlabda (13) iken ser-geşteligün ḥāl⁴⁶⁵² ü şānı budur. Bā-yı kelime lāzım olmadıġı (14) daḥı cā'izdür. Bu maḥallde oldıġı gibi.

[Nazm 3]⁴⁶⁵³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تابزلف یار نسبت کشت روحانی مرا

شد رک جان شاخ سنبل از پریشانی مرا

⁴⁶⁴⁶ ḥabāb: hevā A.

⁴⁶⁴⁷ ḥabāb: hevā A.

⁴⁶⁴⁸ "Ġazel-i āḥir" N (der).

⁴⁶⁴⁹ oldı: + ve ızırāb ve ḥareketden 'ākıbet sīm-ābımız hevā oldı A.

⁴⁶⁵⁰ maṭlab: ب / - V.

⁴⁶⁵¹ ser-geştelik: ber-geştelik N.

⁴⁶⁵² ḥāl: ḥāli A N.

⁴⁶⁵³ D nüshasında bu manzumenin ikinci beyitinden itibaren "İbtidā'-ı şerḥ-i ebyāt-ı ġazeliyyāt-ı Şevket" denilerek gazellere yer verilmiştir. Dolayısıyla diġer nüshalarda bulunan 16 gazel ve şerhi bu nüshada yer almamakta, 25. gazelin ise birinci beyiti bu nüshada bulunmamaktadır.

1

(15) Tābe-zülf-i yār nisbet gešt rūḥānī me-rā

(16) Şud reg-i cān şāḥ-ı sünbül ez-periṣānī me-rā

(17) Ya‘ nī tā ki zülf-i yār ile miyānımızda nisbet-i rūḥānī ḥāşıl oldı. (18) Reg-i cānımız periṣānılıktan şāḥ-ı sünbül oldı demekdür. Zīrā nisbet-i (19) ḥāşıla rūḥānī idi. Reg-i cān sünbül-i periṣānī olmaḳ iḳtizā eyledi.

بسکه بالیدم بخود از شوق بی پیراهنی

کشت چسبان جامهء پیدا ز عریانی مرا

[A-104b] [D-55a] (20) Bes ki bālīdem⁴⁶⁵⁴ be-ḥod ez-şevḳ-i bī-pīrahēnī

(21) Gešt çesbān cāme-i peydā zi-‘uryānī me-rā

(22) Ya‘ nī pīrahensizlik şevḳinden kendi kendüm⁴⁶⁵⁵ ol ḳadar bālīde (23) oldum ki baña ‘uryānılığumdan cāme-i zūhūr münāsib oldı. Zīrā (24) her çend ki şevḳ-i ‘uryānīden bālīde olmadayım ifā-yı pūşiş muḥāl olur (25) ve nisbet-i peydāyī zūhūr ider.

از تن خاکی فزون کردید کرد کلفتم

آمد و رفت نفس شد چین پیشانی مرا

3

(26) Ez-ten-i ḥākī füzūn kerdīd⁴⁶⁵⁶ gerd-i külfetem(27) Āmed ü reft-i nefes şud çīn-i pīşānī me-rā⁴⁶⁵⁷

(28) Ya‘ nī ḥāke⁴⁶⁵⁸ mensüb olan tenden gerd-i külfetüm ya‘ nī ḡubār-ı meşāḳḳatüm (29) füzūn oldı. Tā şöyle ki rāh-ı gülüyü [N-82a] sedd eyledi enfās-ı ḥayātumda (30) āmed ü reft münḳaṭı‘ oldı. Gerd-i külfet-i ten-i ḥākīden boḡuldum. Ammā (31) mādde-i ḥayātum çünki bāḳīdür. Çīn-i pīşānī-i ıztırābum āmed ü reft-i

[V-86a]

(1) enfās maḳāmına ḳā’imdür dimek ister⁴⁶⁵⁹.

نیست امروزی مرا و در زبان نامش که بود

خاک بازیها بطفلی سبحة کردانی مرا

⁴⁶⁵⁴ bālīdem: bālīden A.

⁴⁶⁵⁵ kendi kendüm: kendime A D, kendi kendüme N.

⁴⁶⁵⁶ kerdīd: gerded A.

⁴⁶⁵⁷ pīşānī me-rā: pīşānī-i mā D.

⁴⁶⁵⁸ ḥāke: خ / ح D.

⁴⁶⁵⁹ ister: isterler A.

(2) Nīst imrūzī me-rā vird-i zebān nāmeş ki būd⁴⁶⁶⁰

(3) Hāk-bāzihā be-tıflī sūbha-gerdānī me-rā⁴⁶⁶¹

(4) Ya' nī anuñ nāmı benüm vird-i zebānum oldığı ancak bugün değil belki (5) 'ālem-i tufūliyyetde benüm hāk-bāzlıklarum anuñ zıkr-i nāmıyla⁴⁶⁶² [D-55b] sūbha-gerdānlık(6)larum idi demekdür. Zīrā sūbha-gerdān hāk-bāzdur⁴⁶⁶³.

[Gazel 23]⁴⁶⁶⁴

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

عشق دارد محو بیتابی دل بی تاب را

شیر مست بیقراری میکند سیماب را

1 (7) 'Aşq dāred maḥv bī-tābī-i dil-i bī-tāb-rā⁴⁶⁶⁵

(8) Şīr-i mest⁴⁶⁶⁶-i bī-ḳarārī mī-koned sīm-āb-rā⁴⁶⁶⁷

(9) Ya' nī 'aşq dil-i bī-tābuñ bī-tāblığını maḥv ider ve sīm-ābı şīr-i mest-i (10) bī-ḳarār ider. Fehm eyle ki 'aşq ne imiş⁴⁶⁶⁸.

اهل غفلت را کجا پروای بیداری بود

زیر سر دارند چون بالین مخمل خواب را

(11) Ehl-i ḡaflet-rā kücā pervā-yı bī-dārī buved

(12) Zīr-i ser dārend çun bālīn-i maḥmil⁴⁶⁶⁹ ḥ'āb-rā

[A-105a] (13) Ehl-i ḡaflete niçe bī-dārılık pervāsı ola. Ya' nī uyanmağa iḳtizā vü (14) ḥācetleri yoḳdur. Zīrā anlar bālīn-i maḥmil⁴⁶⁷⁰ gibi ḥ'ābı zīr-i ser tutarlar. (15) Anlaruñ ḥ'ābları serlerinde ve dīdelerinde değil belki zīr-i serlerindedür. (16) Bī-dār olsa da⁴⁶⁷¹ olmasa da bī-pervādur. Ammā⁴⁶⁷² ehl-i başīretüñ ḥ'ābları (17) dīdelerindedür

⁴⁶⁶⁰ būd: ب / - D.

⁴⁶⁶¹ gerdānī me-rā: gerdānī-i mā D.

⁴⁶⁶² nāmıyla: ن / - D.

⁴⁶⁶³ Zīrā sūbha-gerdān hāk-bāzdur: -A -D.

⁴⁶⁶⁴ "Gazel" D (der), "Gazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır N.

⁴⁶⁶⁵ bī-tāb-rā: bī-tāb-ı mā D.

⁴⁶⁶⁶ "Şīr-i mest: Toḳlı ki ḡāyetde semuz ola ve kükremiş arslān ve şīşe" A (der).

⁴⁶⁶⁷ sīm-āb-rā: sīm-āb-ı mā D.

⁴⁶⁶⁸ "Aşq bizüm ḫāksız ḳalbimizi bahādır eyler" D (der).

⁴⁶⁶⁹ maḥmil: ح / خ V.

⁴⁶⁷⁰ maḥmil: ح / خ V.

⁴⁶⁷¹ da: -A.

⁴⁶⁷² ammā: -D.

dimekdür. Bu maħallde maħmil⁴⁶⁷³ ekşeriyâ hâ-yı mu‘ceme ile muħayyel (18) daħı luğatdür hâvlı қаѳıfeye dirler⁴⁶⁷⁴: (19) *Zi-hâb maħmilet*⁴⁶⁷⁵ *âzurde mi-şevved kef-i*⁴⁶⁷⁶ *pâyet*

*Ḳadem be-dîde-i men*⁴⁶⁷⁷ *nih ki h̄‘âb ne-dâred*⁴⁶⁷⁸

(20) beytinde olduğı gibi hâb⁴⁶⁷⁹ lafzı қаѳıfede olan hâv ma‘nâsınadır. (21) Zîrâ çeşm ğunûde olduğda iki [D-56a] şaff-ı müjġân қапанup hâv (22) gibi olur. İmdi ehl-i ğaflet ğunûde olmasalar daħı ne (23) pervâları var⁴⁶⁸⁰? Zîrâ anlar müjġân-ı çeşmden haşıla olan (24) hâbı⁴⁶⁸¹ ya‘ nî hâvı⁴⁶⁸² bâlîn-i maħmil⁴⁶⁸³-i dîdede iken bâlîn-i zîr-i serde (25) eylemişlerdür dimek olur⁴⁶⁸⁴.⁴⁶⁸⁵ **فافهم**

کی بود سرکشتکا نرا منت از کس بهر رزق

اب از خویشست نان خلقهء کرداب را

3 (26) Key buved sergeşteġân-râ minnet ez-kes behr-i rızq

(27) Āb ez-h̄‘îşest nân-ı hâlqa-i girdâb-râ

[N-82b] (28) Ya‘ nî sergeşteġân-ı ‘âlem-i tecrîde rızq için kimseden minnet (29) yokdur görmez misin? Nân-ı hâlqa-i girdâbuñ âbı kendüsindendir. (30)⁴⁶⁸⁶ Īhâm-ı laѳıf budur ki hâlquñ girdâb-ı hümûma üftân olmaları (31)⁴⁶⁸⁷ bir nân için degil midir? Dimek isterler⁴⁶⁸⁸.

[V-86b]

نیست هر که تشنهء شرمندهء احسان تو

در کره چند داری همچو کوهر آب را

⁴⁶⁷³ maħmil: ح / خ V.

⁴⁶⁷⁴ "Minhü: H̄‘âb hâb luğateyn olmağ câ‘izdür" V (der).

⁴⁶⁷⁵ maħmilet: ح / خ V.

⁴⁶⁷⁶ kef-i: kef ü A.

⁴⁶⁷⁷ men: âşık be- AD.

⁴⁶⁷⁸ “Ḳadem be-dîde-i ‘âşık be-nih ki h̄‘âb ne-dâred nüşha-i dîġer ” N (der), "Ḳudûm be-dîde-i ‘âşık be-nih ki h̄‘âb ne-dâred nüşhadur" V (der), Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁶⁷⁹ hâb: h̄‘âb A.

⁴⁶⁸⁰ var: vardır D.

⁴⁶⁸¹ hâbı: h̄‘âbı A D.

⁴⁶⁸² ya‘ nî hâvı: -D.

⁴⁶⁸³ maħmil: ح / خ V.

⁴⁶⁸⁴ dimek olur: dimekdür A.

⁴⁶⁸⁵ Fefhem/Anla: -A -D.

⁴⁶⁸⁶ Tüm satır: -A -D.

⁴⁶⁸⁷ Tüm satır: -A -D.

⁴⁶⁸⁸ dimek isterler: -N, bu kelimelerin sonradan satıra eklendiği anlaşılmaktadır V.

(1) Nīst her ki teşne-i şermende-i ihsân-ı tu

(2) Der-girih tâ çend dâri hemçu gevher âb-râ

(3) Ya' nî bir teşne yokdur ki senüñ şermende-i ihsânüñ olmaya. (4) Nışf-ı mışra' -ı evvel ' âlemüñ sır-âb-ı luţf oldıgını işbât (5) ve nışf-ı şânî şermende-i ihsân oldıgını icâb eyledi. (6) Böyle olunca maḥşûl-i mışra' -ı şânî gevher ki bir âb-ı mün' aqidür. (7) Yebes ile tekevvün eylemişdür. Gevher gibi bir âbı niçe bir girihde (8) ya' nî böyle mün' aqid [D-56b] alıqorsın. Güyâ teşnedür. Aña daḡı zevb (9) ü seyelân ile ruţûbet gelsün. Zîrâ ' âlemde bir teşne kalmadı. (10) Cümle şermende-i ihsânüñ oldı dimekdür.

[Gazel 24]⁴⁶⁸⁹

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

هوای عالم ابی کن از غم پاک کن خودرا

غبار آتشین شو شعله ء ادراک کن خودرا

1 [A-105b] (11) Hevâ-yı ' âlem-i âbî kon ez-gam pāk kon ḡod-râ⁴⁶⁹⁰

(12) Ğubâr-ı âteşin şev şu' le-i idrāk kon ḡod-râ

(13) Ya' nî hevâ-yı ' âlem-i âb ile kendiñi ġamdan pāk eyle ve ġubâr⁴⁶⁹¹-ı âteşin (14) ol. Kendiñi şu' le-i idrāk eyle dimekdür. Lafza-i ġubârdan ' ayâr⁴⁶⁹² (15) olsa ḡayli rengin olurdu. Zîrâ ' ayâr⁴⁶⁹³ minâ-yı zarf-ı şarâbdur⁴⁶⁹⁴ (16) ve birünından⁴⁶⁹⁵ derünü derk olunur.

بکار خویشتن شاید توانی آمدن روزی

بمردم آنچه داری ده ولی امساک کن خودرا

(17) Be-kâr-ı ḡişten şâyed tevânî âmeden rûzî

(18) Be-merdüm ânçi dâri dih velî imsāk kon ḡod-râ

(19) Ya' nî kendi kârûña belki bir ġün gelmege kâdir olasın. Her neye ki (20) mâliksin bir âdeme baḡş eyle. Ammâ kendiñi imsāk eyle. Ya' nî (21) kendiñi virme. Zîrâ kâr u bârîñi belki bulasın. Ammâ kendiñi (22) bulamazsın dimek olur.

⁴⁶⁸⁹ N nüshasında "Ġazel-i Dîġer" başlıġı bulunmaktadır.

⁴⁶⁹⁰ Bu beyitin yanına "Ġazel" yazılmıştır D.

⁴⁶⁹¹ ġubâr: ' ayâr D.

⁴⁶⁹² ' ayâr: ġubâr A.

⁴⁶⁹³ ' ayâr: ġubâr A.

⁴⁶⁹⁴ şarâbdur: + ki D.

⁴⁶⁹⁵ "Beyân: Birünından" V (der).

ره بسیار داری تابدریا بیوضو منشین

تیمم کن بکرد هستی خود پاک کن خودرا

3 (23) Reh-i bisyār dārī tābe-deryā bī-vuzū ' me-nşīn

(24) Teyemmüm kon be-gerd-i hestī-i ḥod pāk kon ḥod-rā

[D-57a] (25) Deryāya varınca yol ḳatı ḥul u dirāzdu. Bī-vuzū ' oturma. (26) Kendi gerd-i vücūd-ı mevḥūmuñ ile teyemmüm eyle ve kendiñi pāk (27) it. Zīrā teyemmüm daḥı vuzū 'dur.

ببال نغمهء تر میپرد مرغ دل عارف

سبکروح از صدای ابشار تاک کن خودرا

(28) Be-bāl-i naġme-i ter mī-pered murġ-ı dīl-i ' ārif

(29) Sebük-rūḥ⁴⁶⁹⁶ ez-şadā-yı āb-şār-ı tāk kon⁴⁶⁹⁷ ḥod-rā

(30) Laṭīf ü nerm olan bāl-i [N-83a] naġme ile murġ-ı dīl-i ' ārif ṭayerān ider. (31) Kendi tākūñüñ āb-şārı şadāsından kendiñi⁴⁶⁹⁸ sebük-rūḥ eyle. Zīrā

[V-87a]

(1) cedāvil-i miyāhda şadā-yı āb ġāyet nerm ü laṭīf olur.

سفر از خویشتن خواهی رفیق بیقراران شو

بهر صهرا که بینی کردباید خاک کن خودرا

5 (2) Sefer ez-ḥ'ışten ḥ'āhī refīḳ-i bī-ḳarārān şev

(3) Beher-şahrā ki bīnī gird-bādī ḥāk kon ḥod-rā

(4) Eger kendüñden sefer itmek isterseñ bī-ḳarārılar ile refīḳ ol. Her (5) şahrāda ki bir gird-bād görürsin kendiñi anda ḥāk eyle. Tā ki bī-ḳarār (6) olan gird-bāda [A-106a] refīḳ olup kendi enāniyyetüñden güzer eyleyesin.

سبک جولان بود طاوس برق از اتشین شهپر

بدست آور دل پر سوزی اتشناک کن خودرا

(7) Sebük-cevlān buved ṭāvus-ı barḳ ez-āteşin-şeh-per

(8) Be-dest āver dīl-i pūr-sūzī āteş-nāk kon ḥod-rā

⁴⁶⁹⁶ sebük-rūḥ: sebük-rūḥī A.

⁴⁶⁹⁷ kon: men N.

⁴⁶⁹⁸ kendiñi: kendi A.

[D-57b] (9) Ya' nī ṭāvus-ı barḫ âteşin olan şeh-perden sebük-pervâz olur⁴⁶⁹⁹ (10) idi⁴⁷⁰⁰. Bir dil-i pür-süzü ele getür ve kendiñi âteş-nâk eyle. Cân (11) ve dilün süziş-i 'aşk ile⁴⁷⁰¹ germ olsun⁴⁷⁰².

بمعراج فنا شوکت رسیدن پایها دارد

هوا کن آب و خاک و شعله کن افلاک کن خودرا

7 (12) Be-mi' rāc-ı fenā Şevket residen pāyehā dāred

(13) Hevā kon āb u ḥāk ü şu' le kon eflāk kon ḥod-rā

(14) Ya' nī mi' rāc-ı fenāya resān olmaḫ niçe pāyeler ṭutar. Ya' nī menzil- (15) be-menzil serḥadd-i fenāya resān olunur. İmdi hevā ol āb ve ḥāk (16) ve şu' le ol ve kendiñi eflāk eyle⁴⁷⁰³. Tā ' arş-ı fenāfi'llāha yetişesin dimekdür⁴⁷⁰⁴.

[Gazel 25]⁴⁷⁰⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود افزون کداز تن زیپهلوی هنر مارا

زشیر مغز بادام اب میکردد شکرمارا

1 (18) Buved efzūn güdāz-ı ten zi-pehlū-yı hüner mā-rā

(19) Zi-şīr-i mağz-ı bādām āb mī-gerded şeker mā-rā⁴⁷⁰⁶

(20) Đurüb-ı ' Acemden olmaḫ üzere fülān zi-pehlū-yı fülān dāred. Ya' nī (21) anuñ sāyesinde geçinür ma' nāsınadır. Ya' nī hünerimiz sāyesinde (22) şafā vü ' ıyşımız müzdād olacaḫ iken güdāziş-i tenimiz efzūn oldı (23) ve mağz-ı bādāmuñ şīrinden şekerimiz āb oldı. Ma' -hazā şīr-i bādām(24)dan şeker āb olmayacaḫ idi.

مپرس از ما بلاى كردش چشم كبود او

كه كرديد اب اين فيروزه كرداب خطر مارا

⁴⁶⁹⁹ olur: + olsun N.

⁴⁷⁰⁰ idi: imdi A D N.

⁴⁷⁰¹ 'aşk ile: 'aşkla A D.

⁴⁷⁰² olsun: + dimek ister A, dimek ister D.

⁴⁷⁰³ eyle: + dimekdür D.

⁴⁷⁰⁴ dimekdür: -D, dimek olur N.

⁴⁷⁰⁵ "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır N, 17. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁴⁷⁰⁶ "Ġazel" D (der).

[D-58a] (25) Me-purs ez-mā belā-yı gerdiş-i çeşm-i kebūd-ı ũ

(26) Ki gerdīd āb īn firūze-girdāb-ı ḥaṭar⁴⁷⁰⁷ mā-rā

(27) Bizden anuñ çeşm-i kebūdi⁴⁷⁰⁸ belāsından şorma. Zīrā bu firūze- (28) girdāb-ı ḥaṭaruñ seylābı bizi gerdān eyledi. Çeşm-i kebūda firūze- [N-83b] (29) girdāb-ı ḥaṭaruñ tenāsūbi zāhirdür.

بفرق ما فشانند کودکی کرد کهن سالی

ز شیر دایه بارد برف پیریها بسر مارا

3 (30) Be-farḫ-ı mā feşāned kūdeki ḡerd-i kūhen-sālī

(31) Zi-şīr-i dāye bāred berf-i pīrīhā be-ser mā-rā

[V-87b]

[A-106b] (1) Ya' nī bizüm tārek-i perīşānımıza küçüklük kūhen-sālīḫ ḡubārımı (2) nişār eyler. Şīr-i dāyeden pīrlıklarūñ berfi bizüm başımıza yaḡar. (3) Ya' nī eyyām-ı şībāda iken derd-i ' aşḫla pīr olduk:

وقد تعوضت عن كلِّ بمشبهه(4)

فما وجدت لآيام الصبى عوضاً⁴⁷⁰⁹

[Gazel 26]⁴⁷¹⁰

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

به بزمش دوش حرف مطلب من دیر شد پیدا

زبس بالید خاموشی بخود تقریر شد پیدا

1 (5) Be-bezmeş dūş ḥarf-i maṭlab-ı men dīr şud peydā

(6) Zi-bes bālīd ḡāmūşī be-ḡod taḫrīr şud peydā⁴⁷¹¹

(7) Ya' nī o maḡbūbuñ bezminde dün benüm ḥarf-i maṭlabum geḫ peydā oldı (8) ve ḡāmūşluḫ öyle bālīde oldı ki kendi kendine taḫrīr peydā (9) oldı. Ya' nī ḥarf-i niyāzımı tekellüm idemedüm. Dehānumda eglendi (10) ve ḡāmūşluḫ daḡı dehānumda şöyle bālīde [D-58b] oldı ki aḡzımı (11) yek-pāre ṭoldurmaḡla ḥarf-i maṭlaba yer ḫalmayup dehānumdan (12) bīrūn oladışdı.

⁴⁷⁰⁷ ḥaṭar: ح / خ A.

⁴⁷⁰⁸ kebūdi: + gerdişi D N.

⁴⁷⁰⁹ Ve ḫad ta'avvaḡtu ' an küllün bimüşebbihihī/Femā vecedtü li'eyyāmi'ş-şabā 'avaḡan: Her şeyin bir benzerini sonradan temin ettim; fakat çocukluk günlerimin karşılığı olanın benzerini bulamadım.

⁴⁷¹⁰ N nüshasında "Ġazel-i āḡir" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷¹¹ "Ġazel" D (Der).

سرایم از تو چون آینه دارد نقش ارایش
بسوی خانه ام چون آمدی تصویر شد پیدا

(13) Serāyem ez-tu çun āyīne dāred naqş-ı ārāyiş

(14) Be-sūy-ı hāneem çun āmedī taşvīr şud peydā

(15) Ya^c nī benüm serāyum senden āyīne-i endām gibi naqş-ı ārāyiş ü şafā⁴⁷¹² (16) peydā eylemişdür. Sūy-ı hāneme ki teşrīf-sāz-ı kudüm olsañ (17) taşvīr peydā olur. Ya^c nī ārāyiş ü zīneti hāşıludur. (18) Serāyda olan hānesine gelse taşvīr peydā olur. ^cAcemde (19) ekşer hānelerde taşvīr ile ārāyiş iderler. Luţf-ı beyt: Der (20) ü⁴⁷¹³ dīvār-ı serāyum kemāl-i ārāyişden bir mücellā ayna gibi olmuşdur. (21) Teşrīfünde kañgı cānibe muķābil olursañ ^caksūnden taşvīr (22) peydā olur dimek ister.

بهم زد بهر ایجاد محبت حسن عالمرا
حصیری زین نیستان بافت نقش شیر شد پیدا

3 (23) Behem -zed behr-i ĩcād-ı maḥabbet ḥüsn-i ^cālem-rā

(24) Ḥaşīrī z'īn neyistān bāft naqş-ı şīr şud peydā

(25) Maḥabbet ĩcādı içün ḥüsn-i ^cālemi birbirine giriftār eyledi. (26) Bu neyistāndan bir ḥaşīr tokudı. Naqş-ı şīr peydā oldı. Zīrā (27) ^caşķ⁴⁷¹⁴ muḥabbet-i ḥüsnden [A-107a] zāhir ü peydādur ve neyistān-ı ^cālem-i [D-59a] imkān (28) ḥaşīri vücūd-ı insāndur ki mażhar-ı ^caşķ olmuşdur.

بلوح بیستون فرهاد میزد نقش شیرین را
بیاض کردنش بنمود جوی شیر شد پیدا

(29) Be-levḥ-i Bī-sütūn Ferhād mī-zed naqş-ı Şīrīn-rā

[N-84a] (30) Beyāz-gerdeneş be-nmūd cūy-ı şīr şud peydā

(31) Ya^c nī Ferhād⁴⁷¹⁵ levḥ-i Bī-sütūna naqş-ı Şīrīni yazdı. Ol naqşda

[V-88a]

(1) beyāz-gerdeni ki nümāyān oldı⁴⁷¹⁶ cūy-ı şīr peydā oldı⁴⁷¹⁷. (2) Ḥikāyāt-ı Ferhādiyyede cūy-ı şīr-i Bī-sütūn meşhūrdur.

⁴⁷¹² D N, V.

⁴⁷¹³ der ü: der-i D.

⁴⁷¹⁴ ^caşķ: ^caşķ ve A D.

⁴⁷¹⁵ Ferhād: -N.

⁴⁷¹⁶ oldı: -D.

⁴⁷¹⁷ oldı: -N.

کرفتار سواد خلقهء شهرم مکر شوکت

ز سنک کودکانم آهنین زنجیر شد پیدا

5 (3) Giriftār-ı sevād-ı hālqa-i şehrem meger Şevket

(4) Zi-seng-i küdekānem āhenin zencir şud peydā

(5) Ya' nî meger sevād-ı hālqa-i şehre giriftārum. Baña seng-i küdekāndan (6) gūyā bir āhenin zencir peydā olmışdur. Zīrā sevād-ı hālqa-i şehre (7) giriftārlıgum bunı icāb eyledi⁴⁷¹⁸.

[Gazel 27]⁴⁷¹⁹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

رسید تا بکلو لاله سرو مینارا

گذشته کل زکمر نشاء دوبالارا

1 (8) Resid⁴⁷²⁰ tābe-gülū lāle⁴⁷²¹ serv⁴⁷²²-i minā-rā⁴⁷²³

(9) Güzeşte gül zi-kemer-i neş'e-i dü-bālā-rā⁴⁷²⁴

(10) Ya' nî lāle serve beñzeyen minānuñ gülüsına irişdi. (11) Gül dağı neşve⁴⁷²⁵-i dü-bālānuñ kemerinden geçdi. Neşve⁴⁷²⁶-i dü- (12) bālā ile maḥbūb olan sāķī neşvedarı murād eyledi ki (13) neşve-i dü-bālādur. Ruḥsāresi gül-i reng-i neşve-i ḥüsn (14) ve nūş eylediği bāde dağı neşve-i dīger olunca neşve-i dü- (15) bālā oldı. [D-59b] Ve'l-ḥāşıl çemende lāle serv-i minānuñ gülüsına (16) ve nihāl-i gül neşve-i dü-bālā olan maḥbūbuñ kemerine resān. (17) Belki andan dağı geçdi dimek olur. Neşv ü nemā-yı bahārı (18) bu vechle tavşif eyledi.

گذر بعالم نور است دین و دنیا را

بیک محیط رجوعست این دو دریا را

⁴⁷¹⁸ eyledi: + dimek olur A.

⁴⁷¹⁹ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷²⁰ resid: reside A (Ayrıca üzerine "fi' l" in kısaltması olduğunu düşündüğümüz "ف" yazılmıştır).

⁴⁷²¹ lāle: Bu kelimenin üzerine "fā' il" in kısaltması olduğunu düşündüğümüz "ف" yazılmıştır A.

⁴⁷²²serv: Bu kelimenin altına "müşebbeh" yazılmıştır A.

⁴⁷²³ minā-rā: Bu kelimenin altına "müşebbehünbih" yazılmıştır A.

⁴⁷²⁴ "Serv gibi bālā-ḳadd olan şurāḥinūñ gülüsına degin şaḳā' iḳ-i nu' māniyye bitmişdür. Bādeyi şaḳā' iḳa teşbih eyledi. Sāķinūñ dağı kemerinden gül yetişdi. Ya' nî gül gibi mendil uçları çıkdı dimekdür" A (der), "Ġazel" D (der).

⁴⁷²⁵ neşve: neş'e D.

⁴⁷²⁶ neşve: neş'e D.

(19) Güz̄er be-‘ālem-i nūrest dīn ü dūnyā-rā

(20) Be-yek-muḥīṭ rüçü‘ est īn dü-deryā-rā⁴⁷²⁷

(21) Dīn [ü]⁴⁷²⁸ dūnyā ‘ālem-i nūra güz̄erān eyler. [A-107b] Bu iki dūnyānuñ⁴⁷²⁹ rüçü‘ı bir (22) muḥīṭe müntehī olur.

چو کردباد زند سرو موج بی تابى

بکلشنى که دهى جلوه قد رعنارا

3 (23) Çu gird-bād zened serv mevc-i bī-tābī

(24) Be-gülşeni ki dihi cilve ḳadd-i ra‘ nā-rā

(25) Gird-bād gibi mevc-i bī-tābī serv olur. Bir gülşende ki ḳadd-i ra‘ nāñ (26) anda cilve-endāz ola. Ya‘ nī çeker ki aña gird-bād dirler. Peydā (27) olduğı maḥallde bālāya mümtedd olur. Cilve-i ḳaddiyle⁴⁷³⁰ mevc-i bī-(28)tābī aña müşābih olur.

بياد لعل تو از اشک خويش تشنه لبان

کنند سودهء ياقوت ريك صحرارا

(29) Be-yād-ı la‘ l-i tu ez-eş̄k-i ḥ ū ṣ̄-i teş̄ne-lebān

(30) Konend sūde-i yāḳūt riḡ⁴⁷³¹-i ş̄ahrā-rā

(31) Senüñ la‘ lüñ yādıyla teş̄ne-lebānuñ kendi giryelerinden riḡ-i

[V-88b]

(1) ş̄ahrāyı sūde-i yāḳūt iderler. Envā‘-ı aḥcār⁴⁷³² u cevāhiri (2) seng-i messine miḥekk⁴⁷³³ eyleseler sūde olur.

کجا ست عشق که نجشد مراد از دوجهان

بيک پياله کنم خالى اين دو مينارا

5 [D-60a] (3) Kücāst [N-84b] ‘aş̄ḳ ki baḥş̄ed murād ez-dü-cihān

(4) Be-yek-piyāle konem ḥālī īn dü-mīnā-rā

(5) Ya‘ nī ḳanı ‘aş̄ḳ ki baña iki cihāndan murād baḥş̄ eyleye ve bir peymāne-i (6) ‘aş̄ḳ-ı cān-sūz⁴⁷³⁴ ile bu dü-mīnā-yı dü-cihāni⁴⁷³⁵ ḥālī eyleyeyüm. Ya‘ nī (7) ikisinden de ‘alāḳasın⁴⁷³⁶ ḳaṭ‘ eylemekden⁴⁷³⁷ kināye eylemişlerdür.

⁴⁷²⁷ deryā-rā: + ya‘ nī A.

⁴⁷²⁸ [ü]: ü A D.

⁴⁷²⁹ bu iki dūnyānuñ: İki defa yazılmıştır A.

⁴⁷³⁰ ḳaddiyle: ḳadd ile D.

⁴⁷³¹ riḡ: reng N V.

⁴⁷³² aḥcār: خ / ح A D.

⁴⁷³³ miḥekk: م / - A D.

خوش آن زمان که ببالین من نهی قد می

بہانہء عرق آرد بکریہ اعضارا

(8) Hoş ān zamān ki be-bālīn-i men nihi⁴⁷³⁸ ḳademi⁴⁷³⁹

(9) Bahāne-i ‘araḳ āred be-girye a‘ zā-rā

(10) Ya‘ nī hoşdur ol zamān ki benüm bālīnūme ḳadem-nihād olasın. (11) ‘Araḳ bahānesiyle ser-ā-pā a‘ zālarum giryenāk ola.

[Gazel 28]⁴⁷⁴⁰

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

نظر چون افکند ساقی دل خون کشتهء مارا

لب میگون کند چشم بخون آغشتهء مارا

1 (12) Nazar çun efgened sāḳī dil-i ḥūn gešte-i mā-rā

(13) Leb-i mey-gūn koned çeşm be-ḥūn-āğušte-i mā-rā⁴⁷⁴¹

(14) Ya‘ nī çunki sāḳī bizüm dil-i ḥūn-geştemize⁴⁷⁴² nigāh eyledi. Çeşm (15) be-ḥūn-āğuştemizi leb-i mey-gūn itdi. Zīrā çeşm gūyādur (16) ve⁴⁷⁴³ [A-108a] nigh nigh-i sāḳīdür.

وطن را نه ازمانه از وطن مارا خبر باشد

که می آرد جواب نامهء ننوختهء مارا

(17) Vaṭan-rā ne-zmāne ez-vaṭan mā-rā ḥaber bāşed⁴⁷⁴⁴

(18) Ki mī-āred cevāb-nāme-i ne-nvişte-i mā-rā

(19) Ya‘ nī ne⁴⁷⁴⁵ bizüm vaṭandan ne vaṭanuñ bizden ḥaberi vardır. [D-60b] Yazılmamış (20) nāmemizüñ cevābını bize kim getürür. Cevāb-nāme nüvişte olsa (21) derün-ı nāmede olur. Cevāb yazılmadıḳda vaṭandan gelen (22) bir kimesne şifāhen

⁴⁷³⁴ cān-sūz: cihān-sūz D.

⁴⁷³⁵ dü-mīnā-yı dü-cihānı: dü-mīnāyı A.

⁴⁷³⁶ ‘alāḳasın: -D.

⁴⁷³⁷ eylemekden: + ‘alāḳasın D.

⁴⁷³⁸ nihi: tehī D.

⁴⁷³⁹ ḳademi: ḳadeḥī D.

⁴⁷⁴⁰ N nüshasında da “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷⁴¹ “Ġazel” D (der).

⁴⁷⁴² geştemize: geştemiz A.

⁴⁷⁴³ ve: -A.

⁴⁷⁴⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁷⁴⁵ ne: -N.

cevâbını getirür. Ammâ vaṭandan vaṭan andan bî- (23) haber olan kimesnenüñ cevâb-nâme-i ne-nüviştesin kim getirür?

رک طول املرا قطع کردیم از ندامتها

کف افسوس ما مقراض باشد رشتهء مارا

3 (24) Reg-i ṭül-i emel-râ қағ kerdīm ez-nedāmethā

(25) Kef-i efsūs-ı mā mıkrāz⁴⁷⁴⁶ bāşed rişte-i mā-rā

(26) Reg-i ṭül-i emeli nedāmetlerden қағ itdik. Bizüm kefi efsūsımız rişte(27)mize mıkrāz⁴⁷⁴⁷ oldı⁴⁷⁴⁸.

نهال شعله شوکت سبز کردد از زمین ما

درو باید بداس برق کردن کشتهء مارا

(28) Nihāl-i şu' le Şevket sebz gerded ez-zemīn-i mā

(29) Direv bāyed be-dās-ı barq kerden geşte-i mā-rā

(30) Nihāl-i şu' le bizüm zemīnimizden sebz olur. İmdi dās-ı barq⁴⁷⁴⁹ bizüm (31) geştemizi biçmek gerekdür.

[V-89a]

[Gazel 29]⁴⁷⁵⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

زان بدل دادم تسلی جان درد اندیش را

مرهم کافور باشد صبح مطلب ریش را

1 (1) Z'ān be-dil dādem tesellī cān-ı derd-endiş-rā

(2) Merhem-i kāfūr bāşed şubḥ-ı maṭlab riş-rā

(3) Anuñçun cān-ı derd-i endiŝe dilde tesellī virürüm ki zīrā şubḥ-ı maṭlab-ı (4) rişe merhem-i kāfūr olur. Ya' nī ey dil-i [D-61a] derd-i endiŝ elem çekme (5) ve endiŝe-i hırmāna düşme. Emniyyeñ ḥāşıla⁴⁷⁵¹ olur. Zīrā riş-i (6) derūna [N-85a] şubḥ-ı maṭlab⁴⁷⁵² merhem-i kāfurdur⁴⁷⁵³. Meşib-i rişe daḥı ihām-güne (7) leṭāfet-i ma' nādan ḥālī olmaz.

⁴⁷⁴⁶ mıkrāz: ض / ص N V.

⁴⁷⁴⁷ mıkrāz: ض / ص D N V.

⁴⁷⁴⁸ oldı: dimek olur A.

⁴⁷⁴⁹ barq: + ile AD.

⁴⁷⁵⁰ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷⁵¹ ḥāşıla: ḥāşıl A.

کر شود بینش دوچندان بی بصیرترا چه سود
کو کشد احول دومیلی سرمه چشم خویش را

(8) Ger şevved biniş dü-çendân bî-başıret-râ çi sūd

(9) Ger keşed aḥvel dü-mīlī⁴⁷⁵⁴ sürme çeşm-i ḥ'îş-râ

[A-108b] (10) Ya' nî eger nazār iki қат olursa daḥı bî-başıret için ne fâ'ide? (11) Eger aḥvel kendi çeşmine dü-mīl sürme çekerse de yine bî-başıret (12) olmağla dü-çendānī-i mīl-i sürmeden pertev-i başarası cilā-pezīr-i iḳān (13) olmaz. Lafza-i ger mürekkeb olursa zamīri aḥvele rüçü' da dü-çendān-ı (14) lüknetden ḥālī⁴⁷⁵⁵ olmaz. İstifhām müfred de⁴⁷⁵⁶ olsa başirete maḥmūl olur.

از رکم امشب که میشد خون آتش موج زن
چون پر پروانه اب از شعله دادم نیش را

3 (15) Ez-regem imşeb ki mī-şud ḥūn-ı âteş mevc-zen

(16) Çun per-i pervâne âb ez-şu' le dâdem niş-râ

(17) Ya' nî benüm regümden ki bu şeb ḥūn-ı âteş mevc-zen oldı. Per-i pervâne (18) gibi şu'leden niştere âb virdüm. Ya' nî per-i pervâne [D-61b] şu'leden (19) ser-şâr oldığı gibi ben daḥı nişüme ya' nî nişterüme⁴⁷⁵⁷ şu'leden (20) âb virdüm. Zîrâ regümden ḥūn-ı âteş mevc-zen olmışıdi (21) dimekdür. ⁴⁷⁵⁸فتأمل باقی المعانی

یادان زلف سیه بسیار کردن خوب نیست
اینقدر شوکت بخاطر ره مده تشویش را

(22) Yādān-ı zülf-i siyeh bisyār kerden ḥūb nīst

(23) İnkadr Şevket be-ḥâtır reh me-dih teşvīş-râ

(24) Ya' nî ol zülf-i siyāhuñ çok çok⁴⁷⁵⁹ zikr ve fikri ḥūb (25) degildür. Şevket bu kadar ḥâtırda teşvīşe rāh virme dimekdür⁴⁷⁶⁰. (26) Teşvīş ta'birinde zülfe tenāsüb mülāḥaza⁴⁷⁶¹ buyurdılar.

⁴⁷⁵² maḥlab: + rişe-i merhem-i kâfür olur. Ya' nî ey dil derd-i endiş-i elem çekme ve endişe-i ḥırmāna düşme emniyyeñ ḥâşıludur. Zîrâ riş-i derdine şubḥ-ı maḥlab ve hem kâfürdur N (derkenara "mükerrer" yazılmıştır).

⁴⁷⁵³ merhem-i kâfürdur: -N.

⁴⁷⁵⁴ mīlī: mīl A D.

⁴⁷⁵⁵ ḥālī: ح / خ A.

⁴⁷⁵⁶ müfred de: muzmer de D.

⁴⁷⁵⁷ nişterüme: niştere N.

⁴⁷⁵⁸ Fete 'emmel bâḳīye'l-me'ānī: Geri kalan anlamlarını sen düşün, fete 'emmel N.

⁴⁷⁵⁹ çok: -D.

[Gazel 30]⁴⁷⁶²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

رفتم از هند و دیار خویش بر دم رخت را

شد سیه دوشم کشیدم بسکه بار بخت را

1 (27) Reftem ez-Hind ü diyār-ı h̄'îş bordem raht-rā

(28) Şud siyeh dūšem keşīdem bes ki bār-ı baht-rā⁴⁷⁶³

(29) Ya' nī hıttā-i Hindden 'azm-i rāh idüp raht u bisāṭımı kendi (30) diyāruma iletdüm⁴⁷⁶⁴ ve bār-ı nā-taḥammül-i bahtımı çekmeden dūş-ı nābe-sāmānum (31) siyāh oldı⁴⁷⁶⁵.

[V-89b]

بسکه سنکین شد ز گفتگوی اهل روزگار

حقه کوشم نکین دان کشت حرف سخت را

(1) Bes ki sengin şud zi-güft-güy⁴⁷⁶⁶-ı ehl-i rüzgār

(2) Hoḳḳa-güşem nigindān geşt ḥarf-i saht-rā

[A-109a] (3) Ya' nī güft-güy⁴⁷⁶⁷-ı ehl-i rüzgārdan öyle sengin oldı ki mertebe-i (4) şummdan güzērān eyledi. [N-85b] Güyā hoḳḳa-i [D-62a] güşum ḥarf-i sahte nigindān (5) oldı. Öyleye keşret-i şadā-yı güft ü gūdan⁴⁷⁶⁸ gūş-ı şenvā aşamm gibi (6) olur. Ḥarf-i sahta gūş-ı nigindān olduḳda faşş u nigindān (7) meşābesine ğayr-ı⁴⁷⁶⁹ şey' aña dāhil ve ne andan faşş saht-ı ḥāric olur.

پادشاهی کمتر از مردن نمی باشد مرا

تختهء تابوت دانند اهل عرفان تخت را

3 (8) Pādişāhī kemter ez-mürden nemī-bāşed me-rā

(9) Tahte-i tābūt dānend ehl-i 'irfān taht-rā

⁴⁷⁶⁰ dimekdür: dimek olur A.

⁴⁷⁶¹ mülāḥaza: -A.

⁴⁷⁶² N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷⁶³ "Ġazel" D (der).

⁴⁷⁶⁴ iletdüm: itdüm N.

⁴⁷⁶⁵ oldı: + dimek olur A, + dimekdür D.

⁴⁷⁶⁶ güft-güy: güft ü güy A.

⁴⁷⁶⁷ güft-güy: güft ü güy A.

⁴⁷⁶⁸ güft ü gūdan: güft-gūdan A D.

⁴⁷⁶⁹ ğayr-ı: ğayrı A.

(10) Ya‘nī pādişāhlik baña mergden kemter degildür. Zīrā ehl-i ‘irfān taht-ı (11) şāhīyi tahte-i tābūt bilürler. İmdi pādişāhlik gūyā (12) mevt ile müsāvāt kabūl eyledi. Mevtiden alçaq olmadı⁴⁷⁷⁰.

از تماشا ی بهار و باغ شوکت فارغم
غنچه صد برک میدانم دل صد لخت را

(13) Ez-temāşā-yı bahār u bāğ Şevket fāriğem

(14) Ğonçe-i şad-berg mī-dānem dil-i şad-laht-rā⁴⁷⁷¹⁴⁷⁷²

(15) Ben temāşā-yı bahār u bāğdan fāriğüm. Zīrā dil-i⁴⁷⁷³ şad-lahtımı ğonçe-i şad-berg (16) bilürüm. Temāşā-yı bahār u bāğ⁴⁷⁷⁴ ihtiyāc kalmadı. (17) Laht fi'l-aşl let ma‘nāsına ki let let pāre pāre dimekdür:

(18) Evveleşdü düvü āhīr let letest

mışra‘ından nümāyān olur. (19) İmdi dil-i şad-laht-rā dil-i şad-pāre-rā dimekdür.

[Gazel 31]⁴⁷⁷⁵

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

ندیدم بسکه از شوخی سمند پر شتابش را
خیال خلقهء چشم پری کردم رکابش را

1 (20) Ne-dīdem bes ki ez-şūhī semend-i pūr-şitābeş-rā

[D-62b] (21) Ḥayāl-i ḥalkā-i çeşm-i perī kerdem rikābeş-rā

(22) Ya‘nī o şeh-süvār-ı ‘işvenüñ kemāl-i sür‘atinden semend-i pūr-şitābını göremedüm (23) ve rikābını ḥalkā-i çeşm⁴⁷⁷⁶-i perī taḥayyül eyledüm.

رخ معشوق و عاشقرا زپس یک پرده جا باشد
پریدنهای رنگم واکند بند نقابش را

(24) Ruḥ-ı ma‘şūḳ u ‘āşıḳ-rā zi-pes yek-perde cā bāşed

(25) Perīdenhā-yı rengem vā-koned bend-i niḳābeş-rā⁴⁷⁷⁷

⁴⁷⁷⁰ “Maḥlab” N (der).

⁴⁷⁷¹ Bu mısra derkenara yazılmıştır D (der).

⁴⁷⁷² şad-laht-rā: + ya‘nī A.

⁴⁷⁷³ dil-i: ol N.

⁴⁷⁷⁴ bahār u bāğ: bāğ u bahāra A.

⁴⁷⁷⁵ N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁴⁷⁷⁶ çeşm: چ / ح D.

⁴⁷⁷⁷ niḳābeş-rā: + ya‘nī A.

(26) Ruhsāre-i ‘āşık u ma‘şūk müttehidü'z-zāt olmağla pes yek-perdede [A-109b]
 (27) hem-nişīn olurlar. İttiḥād şābit olunca benüm reng-i çehre-i ‘āşıkānemüñ (28)
 peride olmağlığı anuñ bend-i niḳābını güşāde ider dimekdür.

زکرمیهای بزم ما کسی اکه نمیگردد

نباشد رنگ چون نور نظر دود کبابش را

3 (29) Zi-germihā-yı bezm-i mā kesī āgeh nemī-gerded

(30) Ne-bāşed reng çun nūr-ı nazar dūd-ı kebābeş-rā

(31) Bizüm bezmimizüñ germiyyetlerinden kimse āgāh olmaz. Zīrā dūd-ı kebābı
 nūr⁴⁷⁷⁸

[V-90a]

(1) gibi rengden ‘ārī vü berīdür. Bī-reng olandan āgāhlık müşkil olur.

هوا سردست رنگ خواب دارد چهره آن کل

کنید از شعلهء او از بلبل کرم آبشرا

(2) Hevā serdest reng-i ḥ‘āb dāred çehre-i ān gül

(3) Konīd ez-şu‘le-i āvāz-ı bülbül germ ābeş-rā

(4) Hevāda bürüdet vardır. Ol gül-i ḥüsünüñ çehresi reng-ālūd-ı ḥ‘ābdur. (5) İmdi
 [N-86a] şu‘le-i āvāz-ı bülbül ile [D-63a] dem-i bī-dārīde lāzım olacağ ābını (6) germ
 idüñ⁴⁷⁷⁹. Tā böyle bürüdet-i hevāda āb-ı serd aña zaḥmet virmeye dimekdür.

بمجلس رنگ شوخی ریخت از بس کردش چشمش

رم آهو تصوّر میکنم موج شرابش را

5 (7) Be-meclis reng-i şūḥī rīḥt ez-bes gerdiş-i çeşmeş

(8) Rem-i āhū taşavvur mī-konem mevc-i şarābeş-rā⁴⁷⁸⁰

(9) Anuñ çeşm-i şūḥı meclise ol kadar şūḥluğ rengi rīzān eyledi ki (10) anuñ mevc-i
 şarābını hemān rem-i āhū taşavvur iderüm⁴⁷⁸¹ dimekdür.

محیط عشق دارد درد دل هر قطرهء حسنی

پری جای هوا درشیشه می باشد کبابش را

⁴⁷⁷⁸ nūr: nūr-ı nazar A D N.

⁴⁷⁷⁹ idüñ: itdüñ D.

⁴⁷⁸⁰ şarābeş-rā: + ya‘ nī A.

⁴⁷⁸¹ iderüm: eylerüm D.

(11) Muḥīṭ-i ‘aşq dāred der-⁴⁷⁸² dil-i her-ḳaṭreī ḥüsni

(12) Perī cāy-ı hevā der-şīşe mī-bāşed ḥabābeş-rā

(13) Muḥīṭ-i ‘aşkuñ her bir ḳaṭresi derūnında bir ḥüsni pinhān eylemişdür. (14) Ḥabābınuñ⁴⁷⁸³ hevāsı bedeline perī-be-şīşe mütemekkin olmuşdur. ḳaṭresi (15) ḥabāba ḥüsni bedel-i hevā-yı perī-be-şīşeye⁴⁷⁸⁴ teşbīh olundu.

من و دشتی که از بس شعله خیز افتاده خاک او

چو برق از دود باشد جلوهء آتش سرایش را

7

(16) Men ü deştī ki ez-bes şu‘ le-ḥīz üftāde ḥāk-i ü

(17) Çu bark ez-dūd bāşed cilve-i āteş serāyeş-rā

(18) Ya‘ nī ben ol deştle hem-sāmān-ı ittiḥādum ki anuñ ḥāki ol ḳadar [A-110a] (19) şu‘ le⁴⁷⁸⁵-ḥīz vāḳi‘ olmuşdur ki serāyına [D-63b] düddan bark gibi cilve-i āteş (20) ḥāşıl olur dimekdür.

سلام بیدل خودرا نه ایمایی نه دشنامی

چه خواهی گفت روز حشر ای بدخو جوابش را

(21) Selām-ı bī-dil-i ḥod-rā ne ĩmāyī ne düşnāmī

(22) Çi ḥ‘āhī güft rüz-ı ḥaşr ey bed-ḥū cevābeş-rā

(23) Ya‘ nī kendi üftāde⁴⁷⁸⁶-i bī-dilüñüñ selāmına ne ĩmā ve ne düşnām var. (24) ĩmāya tenezzül itmezsin bārī reddinde düşnām eyle. Rüz-ı ḥaşrda (25) ey bed-ḥū cevābında ne diyeceksin?

نمی آید بهم مژگان شوکت امشب از حیرت

ببال جوهر آیینه پرواز است خوابش را

9

(26) Nemi-āyed behem müjgān-ı Şevket imşeb ez-ḥayret

(27) Be-bāl-i cevher-i āyīne pervāzest ḥ‘ābeş-rā

(28) Bu şeb ḥayretten müjgān-ı Şevket⁴⁷⁸⁷ bir yere gelmez. Lā-büdd anuñ ḥ‘ābına (29) cenāḥ-ı cevher-i āyīne ile ṭayerān gelmişdür dimekdür. Cevher-i āyine ile (30)

⁴⁷⁸² der-: -A.

⁴⁷⁸³ ḥabābınuñ: ḥabābuñ D.

⁴⁷⁸⁴ şīşeye: şīşe N.

⁴⁷⁸⁵ şu‘ le: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁴⁷⁸⁶ üftāde: ifāde D.

⁴⁷⁸⁷ Şevket: Bu kelimenin metne sonradan ilave edildiği anlaşılmaktadır D.

merdümek ve⁴⁷⁸⁸ çeşm ve per ü bāli ile müjgān murād eyledi. Yāhūd hayret (31) karānesiyle ruhsār u haṭṭ-ı sebz-i cānāneyi irāde eyledi⁴⁷⁸⁹.

[V-90b]

[Gazel 32]⁴⁷⁹⁰

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

بيرون نرفت حيرت ما از غبار ما

باشد ز موم آيينه شمع مزار ما

1

(2) Bīrūn ne-⁴⁷⁹¹reft hayret-i mā ez-ğubār-ı mā

(3) Bāşed zi-mūm-ı āyīne⁴⁷⁹² şem' -i mezār-ı mā⁴⁷⁹³

(4) Ya' nī bizūm hayretimiz tıynetimizden bīrūn olmadı. Pes lāzım geldi ki (5) mūm-ı āyīneden şem' -i mezārımız ola. Luṭf-ı beyt [N-86b] budur ki: Mir'āt (6) dā'imā hayretle⁴⁷⁹⁴ tavşif olunur. Zīrā ' aks-i cemāle [D-64a] ser-tābe-ğadem çeşm (7) olmuşdur. Yāhūd hezārān cemāl-i bī-mişāl aña ' aks-endāz olmağla (8) buña hayret⁴⁷⁹⁵ müstevlī olmuşdur. Bu hāşiyete bā' iş mūm-ı āyine⁴⁷⁹⁶ (9) ta' bīr olunan ğubār-ı sīmyāyīdür ki verā-yı āyīneye⁴⁷⁹⁷ taṭbīk olunmuşdur. (10) İmdi Şevket daḥı āyīne gibi ser-tābe-ğadem hayret ile şöyle (11) ittiḥād itmişdür ki fevt olup bedeni türāb olduğdan soñra yine (12) ol hayret-i ğubār u türābından daḥı bīrūn olmaz. Āyīne-i hayretdür. (13) Mūm-ı āyīneden aña şem' -i [A-110b] mezār olmağ çeşbān oldı⁴⁷⁹⁸.

افتاده كان هلاك نسيم بهانه اند

خيزد ببال شهپر عنقا غبار ما

(14) Ūftādegān helāk-i nesīm-i bahāneend

(15) Hīzed be-bāl-i şeh-per-i ' anğā ğubār-ı mā

⁴⁷⁸⁸ ve: -A -N.

⁴⁷⁸⁹ eyledi: dimekdür A.

⁴⁷⁹⁰ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 1. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁴⁷⁹¹ ne-: -A.

⁴⁷⁹² āyīne: āyine A.

⁴⁷⁹³ "Ġazel" D (der).

⁴⁷⁹⁴ hayretle: hayrete A.

⁴⁷⁹⁵ hayret: ح / خ A.

⁴⁷⁹⁶ āyine: āyīne A.

⁴⁷⁹⁷ āyīneye: āyineye A.

⁴⁷⁹⁸ çeşbān oldı: çeşbāndur A.

(16) Ya‘nī üftâdeler nesîm-i bahâneden helâk olur. İmdi bizüm (17) gubârımız bâl-i şeh-per-i ‘anķā ile cevve mürtefi‘ olup pey-siper-i hevâ (18) olur. Ya‘nī bahâne-i⁴⁷⁹⁹ endek-i mâyeye bâl-i şeh-per-i ‘anķâyı teşbîh eyledi. (19) Belki bahâne-i endekde vücūd mutaşavver ammâ bâl-i şeh-per-i ‘anķâda hiç (20) vücūddan râyiha resîde-i meşâmm-ı hayâl olmuş degildir. Luţf-ı beyt (21) zâhir oldu.

پروانهء چراغ سبکروحي خوديم

باشد فروغ شمع نسيم بهار ما

3

(22) Pervâne-i çerâg-ı sebük-rûhî-i ħodîm

[D-64b] (23) Bâşed fûrûg-ı şem‘ nesîm-i bahâr-ı mâ

(24) Ya‘nī kendi sebük-rûhluğumuz çerâgınuñ pervânesiyüz. İmdi (25) ziyâ-yı şem‘imiz nesîm-i bahârımız olur. Ĥiffet-i zâtı çerâg olunca nesîm-i (26) bahârı aña fûrûg itmek münâsib oldu ki nerm ve ĥiffet ve leţâfeti (27) olduğundan itfâ degil belki fûrûzân ider.

حيرت فکنده بلبل ما را در اضطراب

بالیدن کل است دل بیقرار ما

(28) Ĥayret figende bülbül-i mâ-râ der-izţrâb

(29) Bâlîden-i gülest dil-i bî-ķarâr-ı mâ

(30) Ya‘nī ĥayret bizüm bülbülümüzü izţrâba düşürmişdür ve bî-ķarârlığımız (31) gül büyümesidir. Vâkı‘en kuvve-i nâmiye eger ķarâr itse nemâ münķatı‘ olup

[V-91a]

(1) şûret-i bâlîdenî ya‘nī neşv taĥaķķuķ itmezidi. Anuñçun bî-ķarârlığı (2) bâlîden-i gül ile ta‘biye eylediler.

شيرين لجان ز چشمهء ما اب ميخورند

کوهسار مارکموچ تبسمست

5

(3) Şîrîn-lebân zi-çeşme-i mâ âb mî-ĥorend

(4) Mevc-i tebessümeş reg-i kühsâr-ı mâ

(5) Şîrîn-lebân bizüm çeşmsârimıza vâridlerdür. Zîrâ reg-i kühsârimız⁴⁸⁰⁰ (6) mevc-i tebessümdür. Tebessüm şîrîn olur. Anuñçun bizüm çeşmemizden (7) nûş-ı âb iderler.

افتاده کيست خرقةء ما بخيه نقش پاست

⁴⁷⁹⁹ bahâne-i: -A.

⁴⁸⁰⁰ kühsârimız: + bizüm D.

اند مکر بود و تار ماز جاده کرده

[A-111a] (8) Üftādegīst hırқа⁴⁸⁰¹-i mā baḥye naqş-ı pāst

[D-65a] (9) Ez-cādde kerde[N-87a]end meger pūd u tār-ı mā⁴⁸⁰²

(10) Ya' nī üftādelik hırqamız nigendesi rāh-ı iğtirābda⁴⁸⁰³ naqş-ı pāyımızdur. (11) Meger arış ve argacını da şāh-rāhdan itmişler. Hāşilī hırқа⁴⁸⁰⁴-i dervīşī (12) bu umūr-ı mez-kūreyi cem' den 'ibāretdür dimekdür.

مارا زابر سایهء سروی شکفته کیست

دامیست طوق فاخته از لاله زار ما

7 (13) Mā-rā zi-ebr-i sāye-i servī şüguftegīst

(14) Dāmīst tavq-ı fāhte ez-lālezār-ı mā

(15) Bize sāye-i serv sehābından şüguftelik ya' nī uşanmaq ve şıqılmaq⁴⁸⁰⁵ (16) ve tavq-ı fāhte-i lālezārdan dām-ı dil-bestelik muqarrerdür⁴⁸⁰⁶. (17) Çünki ebr perde-i āftāb olup bürüdet ve şafā ve nüzül-i (18) bārāna⁴⁸⁰⁷ maḥall ister. Cā olmağla lā-muḥāle tab' andan⁴⁸⁰⁸ güşāyiş ve (19) ārām taḥşil ider. Ammā buña sāye-i servden hāşıla ebr ile (20) şüguftelik hāşıl olur. Nitekim lālezārından tavq-ı fāhte (21) dām oldığı gibi o kebg ta' bīr olunan kuş ki fāhtedür. Ekserī (22) muṭavvaq olur.

از یک نظاره کلشن ما تازه میشود

موج نکه بود رک ابر بهار ما

(23) Ez-yek-nezāre gülşen-i mā tāze mī-şevēd

[D-65b] (24) Mevc-i nigh buved reg-i ebr-i bahār-ı mā

(25) Bir nezzāre-i iltifātdan gülşenimiz tāze olup mevc-i nigh ya' nī (26) keşret-i iltifāt dahı reg-i ebr-i bahārımız olur. Mevci keşretde (27) lafza-i regi eczā' ve a' dādda hemān kendi muşṭalaḥ-ı iḥtirā' iyyesi (28) gibi isti' māl idegelmişdür 'aleyhi'r-raḥme.

بیخود شدن بکلشن ما خندهء کل است

از خویش رفتنیست نسیم بهار ما

⁴⁸⁰¹ hırқа: خ / ح A.

⁴⁸⁰² pūd u tār-ı mā: tār u pūd-ı mā D.

⁴⁸⁰³ iğtirābda: ب / ت D.

⁴⁸⁰⁴ hırқа: خ / ح A.

⁴⁸⁰⁵ ve şıqılmaq: -A.

⁴⁸⁰⁶ muqarrerdür: + dimekdür A D.

⁴⁸⁰⁷ bārāna: bārān N.

⁴⁸⁰⁸ andan: Önce "endek" yazılıp karalanmış ve bu kelime tercih edilmiştir D.

9 (29) Bî-ḥod şuden be-gülşen-i mā ḥande-i gülest

(30) Ez-ḥ'îş reftenîst nesîm-i bahâr-ı mā⁴⁸⁰⁹

(31) Bizüm gülşenimizde bî-ḥod olmak ḥâlet-i ḥande-i güldür. Kendiden geçmeklik de

[V-91b]

(1) nesîm-i bahârdur. Münâsebet⁴⁸¹⁰-i teşbîhde letâfet-i beyt tafşîle (2) ḥâcet degildür.

عاجز بدست دشمنی خس نمیشوم

پیوند ریشهء کل برق است خار ما

[A-111b] (3) 'Āciz be-dest-i düşmenî-i ḥas nemî-şevem⁴⁸¹¹

(4) Peyvend rîşe-i gül-i barķest ḥâr-ı mā

(5) Ya' nî ḥâr u ḥasuñ ser-pençe-i 'adâvetinde 'âciz ḳalmayuz. Bizüm (6) ḥârımız rîşe-i gül-i barķa pîçidedür. 'Aynıyla ḥaşm-ı ḳavî düşmeninüñ (7) gerdenine şarıldığı gibi kemâl-i za' f ise ḥas u ḥârda şâbit- (8) ḳuvvet ü ahlâk ise gül-i barķda zâhir iken bu gûne edâ temşîl-i bi'l-ezdâd (9) ḳabâlınden olmak 'adât-ı şu' arâdandur⁴⁸¹². [D-66a] Gül-i ḥinnâ [N-87b] gül-i şem' gül-be-çeşm (10) gül-i bahâr ve emşâlühâ ta'bir olunagelmişdür.

امد بخاک ما زدرش یاد روح بخش

بالا گرفت یک قد آدم غبار ما

11 (11) Āmed be-ḥâk-i mā zi-dereş yâd-ı rûḥ-baḥş

(12) Bâlâ girift yek-ḳad-i âdem gubâr-ı mā

(13) Anuñ der-i vâlâsından ḥâk pest-i vücûdımıza bir zıkr-i rûḥ-(14) baḥş geldi. Bir âdem miḳdârı gubârımız bâlâya mümtedd oldı. (15) Zîrâ rûḥ-baḥş idi. Anuñla ḥâk-i vücûdımız rûḥ-ı telebbüs (16) eyleyüp bâlâya imtidâd zâhir oldı⁴⁸¹³.

اغوش خویش واکند از شوق ماقفس

افتد بچشم دام کل از انتظار ما

(17) Āgûş-ı ḥ'îş vâ-koned ez-şevḳ-i mā ḳafes

(18) Üfted be-çeşm-i dâm gül ez-intizâr-ı mā⁴⁸¹⁴

⁴⁸⁰⁹ mā: + ya' nî A.

⁴⁸¹⁰ münâsebet: münâsebât D.

⁴⁸¹¹ nemî-şevem: nemî-şevîm D.

⁴⁸¹² şu' arâdandur: + gül-i barķ barķda nümâyân olan şu' ledür A, + gül-i barķ barķda olan şu' ledür D.

⁴⁸¹³ oldı: + فافهم /Fefhem: Anla A.

(19) Bizüm şevkimizden kendi āgūşını kafes-güşāde idüp çeşm-i (20) dāma dahı bizüm intizārımızdan aq düşer. Gül-be-çeşm sefidī.

عمريست رفته ايم بباد فنا هنوز

ننشسته است شعله زجای غبار ما

13 (21) ‘Ömrīst refteim be-bād-ı fenā henūz

(22) Ne-nşesteest şu‘ le zi-cāy-ı ğubār-ı mā

(23) Niçe zamāndur ki bād-ı fenāya gidüp⁴⁸¹⁵ ser-ā-pā maḥv olmuşız. Ammā şu‘ le

(24) cāy-ı ğubārımızdan zā‘il⁴⁸¹⁶ olmamışdur. Pey-der-pey leme‘ atı bedīdār olur.

مردن غبار صافىء طينت نميشود

آيينه مى کنند زسنگ مزار ما

[D-66b] (25) Mürden ğubār-ı şāfi-i ṭıynet nemi-şevd

(26) Āyīne mī-konend⁴⁸¹⁷ zi-seng-i mezār-ı mā

(27) Ğubār-ı şāfi-ṭıynete merg ṭārī olmaz. Zīrā bizüm seng-i mezārımızdan⁴⁸¹⁸ [A-

112a] (28) āyīne yaparlar. Gūyā āyīne zindedür⁴⁸¹⁹. ‘Aks-nümā olmayan eşyā mürde

(29) maḳāmındadır.

شوکت مده به پنجهء ما جام مى که هست

دست رد پياله کف رعشه دار ما

15 (30) Şevket me-dih be-pençe-i mā cām-ı mey ki hest

(31) Dest-redd-i piyāle kef-i ra‘ şedār-ı mā⁴⁸²⁰

[V-92a]

(1) Şevket bizüm destimize cām-ı şarāb virme ki kef-i ra‘ şedārımız (2) dest-redd-i piyāledür. Zamān-ı pīriden kināye eylediler.

[Gazel 33]⁴⁸²¹

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

⁴⁸¹⁴ mā: + ya‘ nī A.

⁴⁸¹⁵ gidüp: ب / ف D.

⁴⁸¹⁶ zā‘il: ḥālī D.

⁴⁸¹⁷ mī-konend: mī-keşed A.

⁴⁸¹⁸ -ımızdan: ز / - V.

⁴⁸¹⁹ āyīne zindedür: āyīnedür D.

⁴⁸²⁰ mā: + ya‘ nī A.

⁴⁸²¹ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, 3. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır V.

شکفتگیست ز شرب مدامها مارا

سیه بهار بود خط جامها مارا

1

(4) Şuguftegīst zi-şürb-i müdām̄hā mā-rā

(5) Siyeh-bahār buved ḥaṭṭ-1 cām̄hā mā-rā

(6) Bize şürb-i müdāmdan uşanmaḵ ḥāşıl olmışdur ve ḥaṭṭ-1 cāmlar (7) bize siyeh-bahār olmışdur. Şugufte ezdāddan olup gāh bu ma' nāya (8) müsta' mel olur girifte gibi. Ḥaṭṭ-1 cām cām-1 Cemde olan ḥaṭṭdur⁴⁸²². (9) Anda birkaç ḥuṭūṭ var idi. Biri ezrak biri sürḥ ve biri (10) miyānlarında mutavassıṭ. Hattā ol ḥaṭṭ-1 mutavassıṭa ḥaṭṭ-1 Bağdād dirler. (11) Ol ḥuṭūṭı nişāb-1 neşve içün keşide kılmışlar idi.

صفای کوهر ما خلق را فریب دهد

نهان بکرد یتیمست دامها مارا

(12) Şafā-yı gevher-i mā ḥalk-rā firīb dihed

(13) Nihān be-gerd-i yetim̄est dām̄hā mā-rā

(14) Şafā-yı gevherimiz firībende-i ḥalk olmışdur. [N-88a] Dāmen-i gerd-i yetim̄ide⁴⁸²³ bizüm (15) dāmlarımız vardır. Anuñla niçeleri beste-i kemend-i şayd iderüz.

ز می دماغ رسیدن بسست قاصد ما

رسانده است زساقی پیامها ما را

3

[D-67a] (16) Zi-mey dimāḡ resīden besest k̄aşıd-1 mā

(17) Resāndeest zi-sākī peyām̄hā mā-rā⁴⁸²⁴

(18) Bize şarābdan dimāḡ resīde olmaḵ k̄afīdür. Zīrā bizüm k̄aşıdımız (19) cānib-i sākīden bize peyāmlar getürmişdür⁴⁸²⁵. Nūş-ı piyāleye ḥacet-i (20) mess eylemez. Peyām-ı sākī ile gūyā neşvesi dimāḡ-res oldı⁴⁸²⁶.

فغان زخست اهل جهان که این مردم

نمیدهند جواب سلامها مارا

(21) Fiḡān zi-ḥisset-i ehl-i cihān ki ĩn merdüm

[A-112b] (22) Nemi-dihend cevāb-ı selām̄hā mā-rā

⁴⁸²² ḥaṭṭdur: + ki A D.

⁴⁸²³ yetim̄ide: yetimde V.

⁴⁸²⁴ mā-rā: + ya' nī A.

⁴⁸²⁵ getürmişdür: getürmişlerdür A.

⁴⁸²⁶ oldı: + dimekdür A.

(23) Hisset-i ehl-i cihāndan figān olsun ki bu merdüm-i ehl-i cihān (24) selāmımıza cevāb virmez.

تلاش منصب ما نیست غیر کمنامی

بود باب نکین شسته نامها مارا

5 (25) Telāş-ı manşıb-ı mā nīst ğayr-ı güm-nāmī

(26) Buved be-āb-ı nigīn şuste nāmhā mā-rā⁴⁸²⁷

(27) Bizüm manşıbımızda güm-nāmlıqdan ğayrı telāşımız yoĝdur. Zīrā āb-ı (28) faşş-ı nigīn ile nāmımız şuste olur. Kemāl-i leţāfet ü nu'ümetinden (29) kināye eylediler.

بنای هستی ما از غبار دیدهء ماست

گذشته موج تماشا زبامها مارا

(30) Binā-yı hestī-i mā ez-ĝubār-ı dīde-i māst

(31) Güzeşte mevc-i temāşā zi-bāmhā mā-rā

[V-92b]

[D-67b] (1) Bizüm binā-yı sebük-hāne-i vücūdımız ĝubār-ı dīdemizdendir. Böyle olunca (2) bize⁴⁸²⁸ mevc-i temāşā-yı halk bāmlardan ĝuzerān itmişdir. Vāķı'en (3) bir temāşāya şāyān şey³-i esvāķ u bāzārdan mürūr eylese (4) revzene ve ser-i bām u dīvār-serādan temāşā iderler.

بغیر از ینکه زشوکت کنند بدکویی

طمع نباشد ازین خوش کلامها مارا

7 (5) Be-ĝayr ez-īn ki zi-Şevket konend bed-ĝūyī

(6) Ṭama' ne-bāsed ezīn-ĝoş-kelāmhā mā-rā

(7) Ya' nī bundan ğayrısına ki Şevketden bed-ĝülüĝ ideler. Ya' nī (8) ĥaĝķında kem söyleyeler işte bu ĝoş kelāmlardan⁴⁸²⁹ ğayrısına (9) bizde ṭama' yoĝdur. O bed-ĝülüĝlar ĥaĝķımızda ĝoşdur. Halk-ı cihāndan (10) ğayrısın ṭaleb itmeziz demek olur.

⁴⁸²⁷ mā-rā: + ya' nī A.

⁴⁸²⁸ bize: -D.

⁴⁸²⁹ kelāmlardan: kelāmdan D.

[Gazel 34]⁴⁸³⁰

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نفس دزدم محیط خود کنم همچون هوا دم را
بهم بهر خموشی چون دولب آرم دو عالمرآ

1 (11) Nefes düzdem muhîṭ-i ḥod konem hemçun hevā dem-rā

(12) Behem behr-i ḥamūṣī çun dü-leb ārem dü-ālem-rā

(13) Ya' nī nefesimi düzdīdelik ile hevā ḳulzüm-i enfās oldığı (14) gibi ben daḥı demimi kendime muhîṭ ideyüm. Nefesi düzdīdelikden⁴⁸³¹ (15) murād ḥabs-i nefese işāretdür [A-113a] ki enfās ḥabs olduğça (16) gūyā çoğalup hevā muhîṭ mānend olması gibi demi kendine⁴⁸³² (17) deryā-yı muhîṭ gibi [N-88b] eylemiş oldı ve ḥāmūşluḳ [D-68a] içün iki (18) leb bir yere geldiği gibi iki 'ālemi bir yere getüreyim. Ya' nī (19) iki 'ālem ki mazāhir-i tecelliyāt-ı İlähiyye olmada birbirine (20) nisbetleri iki şukḳanuñ dehāna nisbeti gibidür. Yine tecelliyāt-ı (21) İlähiyyeye nihāyet yok ve tekerrürden münezzeh. Nev-be-nev cilve-i (22) zuhūr müstemirr ü dā'imdür dimek isterler.

بصورتخانه نقش سجدهء معبود نتوان زد
زدیوار هوا کل میکشم تصویر آدم را

(23) Be-şüret-ḥāne naḳş-ı secde-i ma' būd ne-tvān zed

(24) Zi-dīvār-ı hevā gil mī-keşem taşvīr-i ādem-rā⁴⁸³³

(25) Meşelā şüret-ḥānede ma' būd-ı bi'l-ḥaḳḳa şüret-i sücüd müteḥaḳḳıḳ (26) olmaz. Zīrā put-ḥānedür. Ne ṭarafa sācid olursañ veche-i (27) secdeñde⁴⁸³⁴ bir şanem vardur. İmdi hevā dīvārından⁴⁸³⁵ bir miḳdār (28) gil ittiḥād⁴⁸³⁶ idüp ol şüret-ḥānede olan ādem taşvīrine (29) gil keşide ya' nī çamur ile şıvamaḳ lāzımdur ki veche-i sācid (30) ile o taşvīrūñ miyānı münsedd olup ḥattā naḳş-ı secde-i ma' būd (31) nümūdār ola. İşāret-i ḥafiyyesi⁴⁸³⁷ budur ki hevā şey'-i laṭīf olmağla

⁴⁸³⁰ N nüshasında "Ġazel-i āḥir" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁸³¹ düzdīdelikden: düzdīdelik A.

⁴⁸³² kendine: kendinde N.

⁴⁸³³ Bu beyit kırmızı mürekkeple yazılmıştır D.

⁴⁸³⁴ secdeñde: sücüdünde D.

⁴⁸³⁵ dīvārından: dīvāndan V.

⁴⁸³⁶ ittiḥād: ittiḥāz A D.

⁴⁸³⁷ ḥafiyyesi: ḥafiyye A.

[V-93a]

(1) mā-verāsını bi'l-küllīye sedd eylemez. Eger andan yüz zirā⁴⁸³⁸ pehn (2) dīvār dağı ittiḥāz olunsa yine mescūd-ı [D-68b] zāhirī nümāyān ve (3) mescūd⁴⁸³⁸-ı ḥaḳīḳī⁴⁸³⁹ olduğu zāhir oldu:

(4) *Be-şūret ādemī mescūd-ı Ḥaḳḳest*

Melā 'ik-rā niger ma' būd-ı Ḥaḳḳest

(5) medlūli üzere ihām-ı merāmları ma'lūm oldu. Bu maḥall-i maḳām (6) tafṣīl olmadığından bu ḳadarca⁴⁸⁴⁰ ile iktifā⁴⁸⁴¹ olundu. (7) Bu beytde⁴⁸⁴² 'ariz ü 'amiḳ-i ṭaṭṭanaya düşmek iḳtizā eylemez. (8) اليكفيه الاشارة⁴⁸⁴³ العارف.

سپند شعلهء اواز باشد مهر خاموشی

نمیگیرد بخود زخم دل بی تاب مرهم را

3

(9) Sipend-i şu'le-i āvāz bāşed mühr-i ḥāmūşī

(10) Nemī-gīred⁴⁸⁴⁴ be-ḥod zaḥm-ı dil-i bī-tāb merhem-rā

(11) Ya' nī mühr-i ḥāmūşī şu'le-i āvāza sipend olur. Sipendi⁴⁸⁴⁵ (12) şu'le maḥv ider görmez misin? Zaḥm⁴⁸⁴⁶-ı dil-i bī-tāb kendine merhem (13) ṭutmaz. Ya' nī merhem ḳabūl itmez demek ola. Yāḥūd ol (14) şu'le-i āvāz ki bī-sipend ola. Sūziş-i [A-113b] muḥabbetden dāğdār (15) olmamış henüz ḥāmdur:

(16) *Ey murğ-ı seḫer-i 'aşḳ zi-pervāne be-yāmūz*

nüktesi ma'lūm oldu. (17) Çünkü ḥāl böyle imiş zaḥm-ı dil-i bī-tāb dağı merhemi kendi⁴⁸⁴⁷ (18) kendiligine ḳomamış. Bu ṭavr 'aşıḳāneye iḳtidā için imiş. [N-89a] (19) Zīrā dehen-i zaḥm-ı dil-i bī-tāb böyle güşāde olduğca şu'le-i (20) āvāz-ı āh [D-69a] u enīni zāhir olup isā'et-i edeb nümāyān (21) olurdu. Bi'z-zarūret sipend-i merhem-i mühr-i ḥāmūşī⁴⁸⁴⁸ ol (22) zaḥma⁴⁸⁴⁹ bend olunmaḳ iḳtizā eyledi. Tā⁴⁸⁵⁰:

⁴⁸³⁸ mescūd: ش / س V.

⁴⁸³⁹ ḥaḳīḳī: + kim A D.

⁴⁸⁴⁰ ḳadarca: ḳadar A.

⁴⁸⁴¹ "Beyān: ile iktifā" yazılarak kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁴⁸⁴² bu beytde: -A.

⁴⁸⁴³ E'l-ārifu e'l-yekfihü'l-işāretü: Ârife işāret yeter.

⁴⁸⁴⁴ nemī-gīred: mī-gīred N.

⁴⁸⁴⁵ sipendi: + ol A D N.

⁴⁸⁴⁶ zaḥm: ح / خ D.

⁴⁸⁴⁷ kendi: ی / - D.

⁴⁸⁴⁸ ḥāmūşī: ش / س D.

(23) *Ān sūhte-rā cān şud u āvāz ne-yāmed*

mā-şadağıyla (24) şehen-şāh-ı ‘aşk kalem-rev-i hükümetinde kişver-perver-i ‘adl ü (25) niżām ola .⁴⁸⁵¹ فافهم

بچشم عارفان کرداب باشد سبحةء کوهر

نیاشد انفصال از یکدیگر اجزای عالمرا

(26) Be-çeşm-i ‘ārifān girdāb bāşed sūbħa-i gevher

(27) Ne-bāşed infişāl ez-yek-dīger eczā’-ı ‘ālem-rā

(28) Çeşm-i ‘ārif-i vaħdet-bінде sūbħa-i gevher girdāb olur. Zīrā (29) nezd-i ‘ārif eczā’-ı ‘ālem birbirinden münfaşıl degıldür. Bunda niçe (30) vüçuhla taşarruf kâbildür ki heyülā-yı gevher heyülā-yı āb olmağ (31) ve şüret-i tedvīr-i sūbħa ‘ayn-ı şüret-i girdāb olmağ yā nefsi-ı hey’et-i

[V-93b]

(1) girdāb-ı nefsi-peyker sūbħa-i gevher olmağ ve emşālühā⁴⁸⁵² ki tafşīlden muğnīdür.

مشو نومید از چشم تر حیران خود شوکت

کند حیرت حباب چشمهء خورشید شبیم را

5

(2) Me-şev nevmīd ez-çeşmter-i ħayrān-ı ħod Şevket

(3) Koned ħayret ħabāb-ı çeşme-i ħürşīd şebnem-rā

(4) Şevket kendi dīde-i eşk-ālūd-ı ħayret⁴⁸⁵³-nümūduñdan nā-ümmīd olma. (5) Görmez misin ħayret⁴⁸⁵⁴ şebnemi ħabāb-ı çeşme-i [D-69b] ħürşīd ider? (6) Öyle yā ādem bir şey’den nā-ümmīd ü me’yūs olduğda ħayret⁴⁸⁵⁵ müstevlī (7) olup ol ānda luğf-ı İlāhī imdād-res-i ħuşul oladüşer. (8) Şebnem-i za‘īf-i müteħayyir⁴⁸⁵⁶ gibi ki berg-i güldē⁴⁸⁵⁷ nā-ümmīd ve dāmān-ı āftāb-ı ‘ālem-tāba (9) resān olmağ niçe kâbil-i deyr iken⁴⁸⁵⁸ bir laħzada satvāt-ı incizābıyla⁴⁸⁵⁹ (10) ser-çeşme-i cūş-ā-cūş eşi’⁴⁸⁶⁰-ħurūşına

⁴⁸⁴⁹ zaħma: ħ / ħ V.

⁴⁸⁵⁰ tā: -N.

⁴⁸⁵¹ Fefhem/Anla -A.

⁴⁸⁵² ve emşālühā: N.

⁴⁸⁵³ ħayret: ħ / ħ A.

⁴⁸⁵⁴ ħayret: ħ / ħ A.

⁴⁸⁵⁵ ħayret: ħ / ħ A.

⁴⁸⁵⁶ müteħayyir: + olan A.

⁴⁸⁵⁷ güldē: gül A.

⁴⁸⁵⁸ kâbil-i deyr iken: kâbildür N.

⁴⁸⁵⁹ incizābıyla: incizāb ile A.

ḥabāb oldı. Sen dahı (11) girye-i çeşm-i terüнден nā-ümmīd olma. Bir ānda çeşme-i āftāb-ı maḥbūba (12) ḥabāb belki⁴⁸⁶¹ merdümek-i nā-yāb [A-114a] olursın dimek olur.

[Gazel 35]⁴⁸⁶²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو پای سعی می پیچی بدامان صبوریهها

که این ره در نظر نزدیک می آید زدوریهها

1 (13) Çu pāy-ı sa' y mī-piçī be-dāmān-ı şabūrīhā

(14) Ki in reh der-naẓar nezdīk mī-āyed zi-dūrīhā

(15) Çünki pāy-ı sa' yı dāmān-ı şekībde piçīde idesin. Ya' nī mülāzım-ı (16) şabr u tevekkül olup

(17) افتع فما تبقا بلا بلغة

فليس ينسى ربك النملة

اب اقبل الذهر قم له قائماً (18)

وان تولى مدبراً نم له⁴⁸⁶³

[N-89b] me'ālını (19) der-piş idesin. Saña cümleden hoşdur. Zīrā bu rāh-ı şabr u tevekkül (20) uzaqlıqlardan nezdīkdür⁴⁸⁶⁴.

بحسن ظاهر و باطن کسی را نیست بینایی

چو بادام دو مغز ازیس دو بالا کرده کوریهها

[D-70a] (21) Be-ḥüsn-i zāhir ü bāṭın kesī-rā nīst bīnāyī

(22) Çu bādām-ı dü-mağz ez-bes dü-bālā kerde kūrīhā

(23) Ḥüsn-i zāhir ü bāṭına bir kimesnenün ittilā'ı yoğdur. Bādām-ı (24) dü-mağz gibi ziyāde bu kūrulukları dü-bālā⁴⁸⁶⁵ itmişdür. Ya' nī dīde-i (25) başirete iki perde ki dü-

⁴⁸⁶⁰ eşi' a: iştī' ale-i A.

⁴⁸⁶¹ belki: + nūr-ı N.

⁴⁸⁶² N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁸⁶³ İḳna' femā tebķā bilā buluğatin/Feleyse yensī Rabbuke e'n-nemlete/İn aḳbele'd-dehru ḳum lehū ḳā'imen/Ve in tevellā müdbiren nüm lehū: Kanaat et, elin boş kalmasın. Senin Rabb'in karıncayı dahi unutmaz. Talihin sana gülerse onu ayakta karşıla. Eğer talihin sana arkasını dönerse gözünü ondan ayır.

⁴⁸⁶⁴ nezdīkdür: +dimek olur A.

⁴⁸⁶⁵ dü-bālā: dülāba V.

bālā ta^ç bīri⁴⁸⁶⁶ ile ıtlāk u edāda meziyyet (26) buldı. Zāhir ü bāṭın i^ç tibārıyla münāsebetden ḥālī⁴⁸⁶⁷ olmadı⁴⁸⁶⁸.

بدشت موج شبنم پنجهء خورشید می تابم
نمی آید زپیری آنچه می آید زکوریها

3 (27) Be-dešt-i mevc-i şebnem pençe-i ḥürşid mī-tābem

(28) Nemi-āyed zi-pīri⁴⁸⁶⁹ ānçi mī-āyed zi-kūrīhā

(29) Ba^ç zı nüshada be-dest-i mevc-i şebnem pençe-i ḥürşid mī-bāyem⁴⁸⁷⁰ vāқи^ç (30) olmuşdur. Ya^ç nī dešt-i mevc-i şebnemde pençe-i āftābı cüst ü (31) cū eylerüm. Hele⁴⁸⁷¹ nazar eyle benüm ḥālūme ki pīrlıkde olan körlükde

[V-94a]

(1) bile olmaz. Hīç dest-i şebnem-i za^ç ifde āftāb-ı kavī niçe olur.

لب این خاکدان شد چرب از مغز سرشاهان
نمی افتند مغروران ز فکر پر غروریها

(2) Leb-i in ḥāk-dān şud çerb ez-mağz-ı ser-i şāhān

(3) Nemi-üftend mağrūrān zi-fıkr-i pūr-ğurūrīhā

(4) Ser-i şāhāndan bu dīv-i ādem-ḥ^çār-ı ḥāk-dānuñ dehānı [D-70b] yağlandı. (5) Henüz envā^ç-ı ğurūr fıkrinden mağrūrān-ı dünyā fāriğ olmadılar⁴⁸⁷². (6) Fülān kes ez-kār-ı [A-114b] ḥod nemi-üfted. Ya^ç nī daḥı fāriğ olmadı dimekte müsta^ç meldür⁴⁸⁷³.

هوا شوکت بچشم صفحءء تصویر می آید
زبس مستند مردم از شراب بی شعوریها

5 (7) Hevā Şevket be-çeşmem⁴⁸⁷⁴ şafḥa-i taşvīr mī-āyed

(8) Zi-bes mestend merdüm ez-şarāb-ı bī-şu^çūrīdēn

(9) Ya^ç nī merdüm-i dünyā öyle şarāb-ı bī-şu^çūrīden mest olmuşlardır ki (10) hevā benüm dīdemde şafḥa-i taşvīr gibidür. Şafḥa-i taşvīrde ise⁴⁸⁷⁵ (11) nuḳūş-ı gūn-ā-gūn

⁴⁸⁶⁶ ta^ç bīri: ta^ç bīr A.

⁴⁸⁶⁷ ḥālī: ح / خ A.

⁴⁸⁶⁸ olmadı: olmaz A.

⁴⁸⁶⁹ "Beyān: Zi-pīri" V (der).

⁴⁸⁷⁰ mī-bāyem: mī-tābem D, mī-yābem N.

⁴⁸⁷¹ hele: + benüm D.

⁴⁸⁷² olmadılar: olmadı A.

⁴⁸⁷³ müsta^ç meldür: isti^ç māl iderler D.

⁴⁸⁷⁴ çeşmem: çeşm A.

⁴⁸⁷⁵ ise: -A -D.

olur. Yāhūd ben ol kadar şarāb-ı bī-şu'ūrīden (12) mestüm ki hevā merdüm-i çeşmüme şafha-i taşvīr gibi görünür. Anda niçe (13) nuḳūş-ı ġarībe⁴⁸⁷⁶ müşāhede iderüm dimek ola⁴⁸⁷⁷.

[Gazel 36]⁴⁸⁷⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شمع رویش بسکه روشن کرد کلزار مرا

خار باشد از پر پرواز دیوار مرا

1 (14) Şem' -i rüyeş bes ki rüşen kerd gülzār-ı me-rā

(15) Hār bāşed ez-per-i pervāz dīvār-ı me-rā⁴⁸⁷⁹

(16) Şem' -i rüyı ol kadar gülzārımızı rüşen ve mücellā eyledi ki per-i pervāz-ı (17) bülbülāndan [N-90a] hāşıla olan şuret-i mün'akiseden ser-i dīvārımızda (18) hār nümūdār oldı.

کشته ام چون نشاء می کم بدشت بیخودی

کردش ساغر بلد باشد طلبکار مرا

(19) Geşteem çun neş'e-i mey kim be-deşt-i bī-ḥodī

[D-71a] (20) Gerdiş-i sāġar beled bāşed talebkār-ı me-rā

(21) Neş'e-i mey gibi deşt-i bī-hüşīde zāyi' ü nā-bedīd olmuşum. Vāqı'en (22) bī-hüş olan neş'e-i şarābı zāyi' ider. Siyeh-mest olur. (23) Böyle olunca beni cüst ü cū⁴⁸⁸⁰ idene gerdiş-i sāġar hıṭṭa-i (24) kişver olur. Aña resān olursa beni bulur.

کر سیه روزم کل خورشید بر سر میزنم

تار پود از پنبهء صبحست دستار مرا

3 (25) Ger siyeh-rūzem gül-i hūrşīd ber-ser mī-zenem

(26) Tār [u] pūd ez-penbe-i şubhest destār-ı me-rā

(27) Egerçi siyeh-rūzum velīkin gül-i hūrşīdi baş üzere vaż' iderüm. (28) Zīrā destārımızuñ tār [u]⁴⁸⁸¹ pūdı penbe-i şubḥdur. Ger siyeh-rūyum (29) nüshası daḥı a' lādur

⁴⁸⁷⁶ ġarībe: ġarīb A.

⁴⁸⁷⁷ ola: olur A.

⁴⁸⁷⁸ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁸⁷⁹ me-rā: + ya' nī A, mā N.

⁴⁸⁸⁰ cüst ü cū: cüst-cū A.

⁴⁸⁸¹ [u]: u A.

ki cem' iyyet tamām olur. Siyeh⁴⁸⁸²-rū şeb (30) olur. Penbe-i şubḥ-ı destārı anuñ üstinde gül-i āftāb⁴⁸⁸³ muṭābıḳ-ı (31) nefsü'l-emrdür⁴⁸⁸⁴.

[V-94b]

میشود از صافی طینت رواجم بیشتر

کرم دارد آتش یاقوت بازار مرا

(1) Mī-şevēd ez-şāfi-i ṭīnet revācem bīşter⁴⁸⁸⁵

[A-115a] (2) Germ dāred āteş-i yāḳūt bāzār-ı me-rā

(3) Ya' nī ṭīnetimūñ şafvetinden revācum ziyāde oldı. Āteş-i yāḳūt (4) bizüm bāzārımızı germ eyledi.

معنی برجستهء تیر ترا دارم نهران

کی توان چون استخوان وا کرد طومار مرا

5 (5) Ma' nī-i berceste-i tīr-i tu-rā dārem nihān⁴⁸⁸⁶

[D-71b] (6) Key tevān çun üstüh'ān vā-kerd ṭūmār-ı me-rā

(7) Ya' nī senūñ sehm-i ḳazā mānend olan tīriñüñ ma' nī-i bercestesin (8) ḥıfz u nihān iderüm. Üstüh'ān gibi bizüm ṭūmār-ı esrārımızı (9) keşf itmek mümkin degildir. İhām-güne egerçi senūñ tīr-i nigāhuñ (10) tā üstüh'ānuma⁴⁸⁸⁷ resīde olup metānet-i ḥilḳatde fekk olmayan üstüh'ānı (11) birbirinden güşāde itmişdür. Lākin o ḥadeng⁴⁸⁸⁸-i ḡamzeñüñ ma' nī-i bercestesi (12) kenāne-i dilde maḥfūzadur. Anı üstüh'ānum gibi fekk eylemek mümkin degildir dimek olur⁴⁸⁸⁹.

بیستونم خورده است از تیشهء فرهاد آب

نعل کلکون غنچهء لاله است کهسار مرا

(13) Bī-sütünem ḥordeest ez-tīşe-i Ferhād āb

(14) Na' l-i Gül-gün ḡonçe-i lālest⁴⁸⁹⁰ kuh⁴⁸⁹¹sār-ı me-rā

⁴⁸⁸² siyeh: -A.

⁴⁸⁸³ āftāb: āftāba D.

⁴⁸⁸⁴ emrdür: zāhirdür N.

⁴⁸⁸⁵ bīşter: nişter D.

⁴⁸⁸⁶ Bu mısra'ın üzerine de N nüshasında "Ġazel" yazılmıştır. Ancak bunun gazelin devamı olduğu görülmektedir.

⁴⁸⁸⁷ üstüh'ānuma: üstüh'āna D.

⁴⁸⁸⁸ ḥadeng: ح / خ A.

⁴⁸⁸⁹ dimek olur: -A.

⁴⁸⁹⁰ lālest: Bu kelime "lāleest" şeklinde yazılmış olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A D V.

⁴⁸⁹¹ küh: و / - A V.

(15) Benüm Bî-sütūnum tîşe-i Ferhâddan âb-ğordedür. Semend-i Hüsrevün (16) na^c li bizüm kuhsârımıza lâle olur. Zâhiren âb-ı âhen-i Ferhâddan sîr-âb [N-90b] (17) olan Bî-sütūnuñ lâlesi na^c l-i Gül-gün olsa ba^c id olmaz. İttihâd-ı (18) cinsiyyet⁴⁸⁹² gibi bir şey³ hâşıl oldu.

غنچهء اقبال من از نار و آبی بشکفید

باد دست رد دم صبحست کلزار مرا

7

(19) Ğonçe-i iğbâl-i men ez-nâ-revâyi be-şkufîd

(20) Bâd-ı dest-redd dem-i şubhest⁴⁸⁹³ gülzâr-ı me-râ⁴⁸⁹⁴

[D-72a] (21) Çünkü Ğonçe-i⁴⁸⁹⁵ iğbâli nâ-revâlikdan açıldı. Gülzârına dağı dem-i şubh bâd-ı dest- (22) redd olmak münâsib oldu. Niçe kerre bunuñ emsâli te'yîd-i bi'l-ezdâd (23) ile bir ma'nâ hayâl idüp işbât-ı müdde'â iderler. Nefsü'l-emre (24) muṭâbakatı şart degildir.

بسکه حیران بتی کردیده سر تا پای من

نیست فرق از رشتهء نظاره زنار مرا

(25) Bes ki hayrân⁴⁸⁹⁶ bütî gerdîde ser-tâ-pây-ı men

(26) Nîst farq ez-rişte-i nezzâre zünnâr-ı me-râ

[A-115b] (27) Benüm ol kadar ser-tâ-pâyum bir büt-i i' câz-ı hüsne hayrân olmışdur ki (28) rişte-i nezzâreden zünnârımuñ farqı yoğdur. Çünkü hayret (29) isti'âb eylemiş⁴⁸⁹⁷. Eczâ-yı vücûdı i nezzâre -ile âlûde (30) oldu. Rişte⁴⁸⁹⁹ hayret⁴⁸⁹⁸ بما فیها dîdede iken zünnârede işâbet eyledi. (31) Zünnâr-ı târ olmak hasebiyle rişte-i nezzâreye müşâbehet çoğça bulundı.

[V-95a]

(1) Miyânlarında farq bulunmadı. İşte vech-i tağşîş büt 'alâkasıyla (2) zâhir oldu.

نا زپرور و خطر باشد نهال بخت من

ریشه آب از جوی ایش میخورد خار مرا

⁴⁸⁹² cinsiyyet: cennet A.

⁴⁸⁹³ şubhest: şubhet A.

⁴⁸⁹⁴ me-râ: mâ N.

⁴⁸⁹⁵ Ğonçe-i: -A.

⁴⁸⁹⁶ hayrân: ح / خ A.

⁴⁸⁹⁷ eylemiş: eyledi D.

⁴⁸⁹⁸ Bi-mâ fîhâ: İçindekilerle birlikte.

⁴⁸⁹⁹ hayret: ح / خ A.

9 (3) Nāz⁴⁹⁰⁰-perver ü haṭar bāşed nihāl-i baḥt-ı men

(4) Rīşe āb ez-cūy-ı āteş mī-ḥored ḥār-ı me-rā

(5) Ya' nī benüm nihāl-i baḥtum⁴⁹⁰¹ nāz-perver ve haṭar olur. Tār olsa da [D-72b] ma' nā (6) şaḥīḥ olur. Böyle olunca bizüm ḥārımızuñ rīşesi cūy-ı āteşden (7) āb iĉer. Zīrā nāz⁴⁹⁰²-perver ve haṭardur.

کردد از بخت سیه یک پرده افزون شوخیم

ناز چشم اهوآن باشد شب تار مرا

(8) Gerded ez-baḥt-ı siyeh yek-perde efzūn şūḥīm

(9) Nāz-ı çeşm-i āhuvān bāşed şeb-i tār-ı me-rā

(10) Ya' nī baḥt-ı siyāhumdan⁴⁹⁰³ şūḥluğum bir perde ziyāde olur. Şūḥluğ (11) bunda leṭāfet ve ḥüsn ma' nāsını müstelzimdür. Böyle olunca (12) benüm şeb-i tārüm nāz-ı çeşm-i āhuvān olur. Yāḥūd nāz-ı çeşm-i (13) āhuvān şeb-i tārüm olur. Zīrā siyāhī-i çeşm-i āhuvān nāz u (14) ' işvede bir perde efzūn oldığı zāhirdür.

هرکه شوکت اکهی دارد زخوی تند من

فتنهء خوابیده داند طبع هموار مرا

11 (15) Her ki Şevket āgehī dāred zi⁴⁹⁰⁴-ḥūy⁴⁹⁰⁵-ı tünd-i men⁴⁹⁰⁶

(16) Fitne-i ḥ'ābīde dāned ṭab' -ı hemvār-ı me-rā

(17) ⁴⁹⁰⁷الفتنة نائمة لعن الله لمن يقظها kelāmını lā-büdd fehm ider. (18) Pāy-ı edebin [N-91a] dāmān⁴⁹⁰⁸-ı şūrişden bīrūn itmez dimek olur.

[Nazm 4]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کرد حسن کلرخان کامل دل دیوانه را

پرتو شمع اتش منزل بود پروانه را

⁴⁹⁰⁰ nāz: tāz D.

⁴⁹⁰¹ baḥtum: ح / خ V.

⁴⁹⁰² nāz: tār D.

⁴⁹⁰³ siyāhumdan: siyehden D.

⁴⁹⁰⁴ zi: ز / ر D.

⁴⁹⁰⁵ ḥūy: ḥūn D.

⁴⁹⁰⁶ men: mā A.

⁴⁹⁰⁷ E'l-fītnetü nā'imetün le' anallāhu limen eykazahā: Fitne uyumaktadır, onu uyandırana Allah lanet etsin (Hadis: Müttakî el-Hindî, Ali b. Hüsâmiddîn, I-XVI; Müessesetü'r-Risâle, XI, 127; Aclûnî, II, 83).

⁴⁹⁰⁸ dāmān: dāmen A.

1 (19) Kerd h̄usn-i ʿgül-ruhān kāmīl dil-i dīvāne-rā

(20) Pertev-i şemʿ āteş-i menzil buved pervāne-rā

(21) Yaʿnī h̄usn-i ʿāşık-süz-ı h̄übān dil-i dīvānemizi serhadd-i kemāle (22) yetiştürdi [A-116a] görmez misin? Pervāne-i dīvāneye pertev-i gül-ruhsār [D-73a] (23) şāhid-i şemʿ āteş-i menzil-i reh-revān olur. Zīrā pervāneyi menāzil-i (24) seyr ü seferinde kemālī⁴⁹⁰⁹ olan beled-i iḥrāka bedreka-i pertev-i şemʿ iriştürür ki (25) maʿlūm ve⁴⁹¹⁰ zāhirdür.

نیست صاحب خانهء ما غافل از مهمان خود
از نگاه میزبان باشد هوا این خانه را

(26) Nīst şāhib-hāne-i mā gāfil ez-mihmān-ı ḥod

(27) Ez-nigāh-ı mīzbān bāşed hevā īn hāne-rā

(28) Bizüm şāhib-hānemiz kendi mihmānından gāfil degildür ki kırā-yı (29) zayfda⁴⁹¹¹ tekāsül ḥāşıl ola. Bu hānenüñ ol ḡadar sāmānı (30) tāmmdur ki revzen ve bāmına duḡul ile tenessüm iden hevā bile⁴⁹¹² nigāh-ı (31) mīzbāndan ḡāşıla olur. Yaʿnī hāneden murād beden-i ʿunşurī mīzbāndan

[V-95b]

(1) murād ol nefis-i⁴⁹¹³ nāṭıka-i mücerreddür ve ḡāniye-i keder ki senüñ zebānuñdan (2) ben ben diyen ol nūr-ı mecerreddür. Serāyınüñ tedbīrine taʿalluḡ-ı ʿaşkı ile (3) līs bdaḡl fīk vā ḡarḡ enḡ lā vūc leḡ vā (4) من الله مشرقها و الى الله مغربها⁴⁹¹⁴ müteʿ allıḡdür. bü'l-ʿaceb ki ān bedeline ḡādiş ve (6) mücerredīdür. ʿİlm ve şuʿūr anuñ ḡāl ü şānı rūḡuñuñ mīzbānidur. Hevā (7) ve leṡāfet [D-73b] ve ʿimād-ı hāne hep anuñ erīke-pīrā-yı ḡilāfetde mesned-nişin (8) olmasındandır. وقس عليه الباقى⁴⁹¹⁵ vüçüd (9) zānn itmeyesin. ḡāşā şümme ḡāşā-şāḡınup bu mīzbānı vācibü'l-

⁴⁹⁰⁹ kemālī: kemāl A.

⁴⁹¹⁰ ve: -D.

⁴⁹¹¹ zayfda: şayfda A.

⁴⁹¹² bile: ile A.

⁴⁹¹³ nefis-i: -N.

⁴⁹¹⁴ Minallāhi meşriḡuhā ve ila'llāhi maḡribuhā leyse bidāḡhīlin fiyke velā ḡāricün ʿanke lā vaḡʿa lehā velā eyne lā yeteʿ addedu velā yetevaḡḡadu şamediyun vāḡidiyyun: Senin içinde deḡil, senin haricinde de deḡil. Bir konumu yoktur. Neredesi de yoktur. Sayı olarak çoḡalmaz, birlenmez. Varlığı açısından kendi kendine yeter. Her yönden tektir.

⁴⁹¹⁵ Ve ḡıs ʿaleyhi'l-bāḡī/Geri kalanları buna kıyasla.

vācibü'l-vücüd bir tıfl-ı za'ife⁴⁹¹⁶ nice (10) esir-i ta'alluğ olur ve nice ekdār-ı hümüm-ı
تعالی الله عن ذلك علواً كبيراً⁴⁹¹⁷. olur.

سختی ایام شد راه نجاتم زین محیط

اسیا باشد پلی از خود گذشتن دانه را

3 (12) Saḥtī⁴⁹¹⁸ -i eyyām şud rāh-ı necātem⁴⁹¹⁹ z'īn muḥīṭ⁴⁹²⁰

(13) Āsyā bāşed pūlī⁴⁹²¹ ez-ḥod güzeşten dāne-rā

(14) Ya'nī saḥtī-i miḥnet-i eyyām bu muḥīṭ-i ğamdan rāh-ı necātum oldı (15)
görmez misin? Āsyāyı dānenün kendiden geçmesine [N-91b] şikesteliginden (16)
kināye eylediler⁴⁹²². Güyā bir pül gibi olmuştur ve anı ğarḳ-ı muḥīṭ-i hümümdan (17)
sāḥil-i [A-116b] necāta çıkarmıştır. İşte saḥtī-i eyyāmla⁴⁹²³ bizüm ḥālimiz böyledür.

آتش افکن شد بکردون نالهء جانسوز دل

شعلهء اواز چینی سوخت چینی خانه را

(18) Āteş-efgen şud be-gerdün nāle-i cān-süz-ı dil

(19) Şu'le-i āvāz-ı çinī sūht çinī-ḥāne-rā

(20) Ya'nī nāle-i cān-süz-ı derün bu kāse-i vārūn-ı gerdūna āteş-efgen (21) oldı
görmez misin? Bu nīrān-ı şühüb ü nücüm-ı [D-74a] āsmān hep nāle-i (22) cān-süz-ı dil-i
'āşīkāndur. Böyle olunca güyā kāse-i çinīnün (23) şu'le-i āvāz-ı çinī-ḥāneyi yaḳdı. Öyle
yā tennūra girüp çinī- (24) ḥānede sūhte⁴⁹²⁴ olmayınca çinī⁴⁹²⁵ pişer mi? Çok kerre olur
ki āteşün (25) ziyādeliginden tennūr-ı çinī degül çinī-ḥāne bile tutuşur. Bu meşhürdur.
(26) Elḥamdü'lillāh hele bu beytün ḥülāşası nümāyān olmada bir Hindüstān (27) yā Çin
[ü] Māçin ḥikāyesine muḥtāc olmadı.

بسکه بی لعنت شرابم آتش حل کرده است

شعلهء جواله دائم کردش پیمانته را

⁴⁹¹⁶ za'ife: ف / - D - V.

⁴⁹¹⁷ Te'āla'llāhu 'an zālike 'uluvven kebīren: Allāhu Te'āla bundan çok yüce ve büyüktür.

⁴⁹¹⁸ Bu kelimenin üzerine "مضاف الی فاعله و هما معاً فاعله" /Muzāfun ilā fā' ilihī vehümā ma'an fā' iluhu: O ikisi birlikte fā'il olur" yazılmıştır A.

⁴⁹¹⁹ necātem: Bu kelimenin üzerine "mef'ül-i şud" yazılmıştır A.

⁴⁹²⁰ muḥīṭ: Bu kelimenin üzerine "ğam" yazılmıştır A.

⁴⁹²¹ pūlī: Bu kelimenin üzerine "mef'ül-i bāşed" yazılmıştır A.

⁴⁹²² kināye eylediler: kināyedür D.

⁴⁹²³ eyyāmla: eyyām ile A.

⁴⁹²⁴ sūhte: ش / س V.

⁴⁹²⁵ çinī: -A.

5 (28) Bes ki bî-la' let şarâbem âteş-i hâll kerdeest

(29) Şu' le-i cevvēle dānem gerdiş-i peymāne-rā

(30) Ya' nî senüñ la' lüñ olmadıkça nüş itdigüm şarâb şol kadar âteş-i (31) hâll keredür ki gerdiş-i peymāneyi şu' le-i cevvēle bilürüm. Vākı' en

[V-96a]

(1) şu' le de âteş-i hâll keredür. Âteş-i hâll kerde şarâbuñ gerdiş-i (2) peymānesi şu' le-i cevvēle olmağ münāsib oldı.

قامت خم نفس پيرانرا ز غفلت مانعست

خلقهء رم كشته زنجير اين سك ديوانه را

(3) Kāmet-i ḥam nefsi-pīrān-rā zi-ğaflet māni' est

(4) Ḥalka-i rem geşte zencir in seg-i dīvāne-rā

(5) Ya' nî ḥamīde⁴⁹²⁶ kāmetlik pīrlerüñ zātına ğafletden [D-74b] māni' dūr. Ḥam (6) kāmet olduğca intibāhı ziyāde olur. Zīrā sāl-ḥorde olup (7) bedene za' f ṭārī olduğca nefsi müdrike kuvvet bulur. 'İlm-i (8) ṭabī'ide müberhendür görmez misin? Ḥāricde mişālını ki seg-i (9) dīvāne remīde olsa halka-i rem aña zencir olup bir maḥalle gidemez. (10) Vākı' en ğaflet seg-i dīvānedür⁴⁹²⁷ فافهم.

[Gazel 37]⁴⁹²⁸

Meḥ' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

روی بتی چو شمع شود خانهء مرا

بال پری کند پر پروانهء مرا

1 [A-117a] (11) Rüy-ı bütî çu şem' şevēd ḥāne-i me-rā

(12) Bāl-i perī konēd per-i pervāne-i me-rā⁴⁹²⁹

(13) Ya' nî bir bütüñ rüy-ı âteşnāki⁴⁹³⁰ bizüm ḥāne-i şu' urımıza şem' ola (14) per-i pervānemizi [N-92a] bāl-i perī⁴⁹³¹ ider. Çünki perī ṭā'ife-i cānuñ (15) maḥbūbına iṭlāk olunur. Nitekim mārid bunuñ 'aksinedür. Perī (16) âteş-mizāc olmağla bu tenāsübe ri' āyet eylediler.

⁴⁹²⁶ ḥamīde: خ / ح D.

⁴⁹²⁷ Fefhem: Anla.

⁴⁹²⁸ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁹²⁹ "Nerm kon dil-rā firīb ni' met-i elvān me-ḥor/Ārd kon der-āsyā-yı nān u puḥt in dāne-rā" N (der).

⁴⁹³⁰ âteşnāki: + ki A D N.

⁴⁹³¹ bāl-i perī: bāl ü per D.

شوخت و زود می جهد از خواب خویشتن

تعبیر خواب میکند افسانهء مرا

(17) Şūhest⁴⁹³² ü zūd mī-cehed ez-ḥāb-ı ḥiştēn

(18) Ta' bīr-i ḥāb mī-koned efsāne-i me-rā

(19) Ya' nī gāyet nāzīkdür. Ḥābından tiz ḳalkar. Ya' nī uyqusında (20) tiz şıçrar ve bizüm efsānemizüñ [D-84a] cevābını⁴⁹³³ ta' bīr ider. Ya' nī uyqu⁴⁹³⁴ (21) ta' bīr ider. Vāqı' en efsāne ḥāb gibidür. Biz aña ḥāb gelsün (22) diyü⁴⁹³⁵ efsāneye başlaruz ḥāb ider. Ammā tiz uyanur efsāne(23)mize ta' bīr-i ḥāb ider. Ḥayli rengin beytdür. ⁴⁹³⁶فاهم

حرم بود زوعدهء پوچ بتان دلم

موج سراب سبز کند دانهء مرا

3 (24) Hurrem buved zi-va' de-i pūç bütān dilem

(25) Mevc-i serāb⁴⁹³⁷ sebz koned dāne-i me-rā

(26) Pūç kız ve tehī ve emşāli maḥallerde isti' māl olunur. Çünki sīr-āb-ı (27) ḳulzüm cūşiş-nümā-yı pūçdur. Dāne-i ümmīdi andan sebz oldığı (28) 'Ömer bin e'l-Fārız:

عدینی بوصلِ ثم امطلی بنجازه

فعدی اذا صحّ الهوا حسن المطل⁴⁹³⁸(29)

buyurduḳları ma' nā gibidür. (30) İntizārda başḳa lezzet müşāhede iderler imiş⁴⁹³⁹.

باشد رقیب انجمن ارای کلرخان

(31) Bāşed raḳīb encümen-ārā-yı gül-ruḥān

⁴⁹³² şūhest: şūhişet V.

⁴⁹³³ cevābını: ḥābını A D.

⁴⁹³⁴ ta' bīr ider. Ya' nī uyqu: Bu kısım dahil olmak üzere buradan itibaren 39. gazelin 4. beytine kadar olan kısım D nüshasında bulunmamaktadır. Hatta buradan sonra gelen varak, farklı renkte bir kağıttan olduğundan sonradan eklenmiş izlenimi vermektedir.

⁴⁹³⁵ diyü: -A.

⁴⁹³⁶ Fefhem/Anla: -A -N.

⁴⁹³⁷ serāb: şarāb D.

⁴⁹³⁸ 'Adinī bivaşlin şümme imtılı binecāzihi/Fe' indihī izā şaḥḥa e'l-hevā ḥaşüne'l-maḥal: Bana kavuşmayı vaad ettin ve onu sonlandırmayı da gerçekleştirdi; çünkü bence aşk doğru dürüst olduğunda vaad edilen son da güzel olur.

⁴⁹³⁹ A ve D nüshasında bu beyitin şerhi tamamen farklıdır: "Ya' nī tehī-va' de-i bī-icāz-ı [-D] ḥübāndan gönlüm feraḥnāk olur. Zīrā bizüm dānemizi mevc-i serāb sebz ider. Lafza-i pūç içi ḳoḡuḳ ya' nī tehī ma' nāsnadır. Dürüg ü bī-cā maḥallerde isti' māl olunagelmışdür".

[V-96b]

شمعت چشم دیو و پری خانهء مرا

(1) Şem^c est çeşm-i dīv ü⁴⁹⁴⁰ perī ḥāne-i me-rā

(2) Raḳīb sükün ile. Beyt-i sālifi te'ÿid iderek raḳīb encümen- (3) ārā-yı gül-ruḥān olur görmez misin? Ḥānemizüñ şem^ci çeşm-i dīv (4) ü perīdür. Ey imdi şem^c-i encümen-ārā oldığı gibidür. Yine ḥidmet-i (5) raḳīb ḥāşıla oldı⁴⁹⁴¹.

شوکت زضعف عقدهء زلف نظاره ام

چون آبنوس از مزه کن شانء مرا

5

(6) Şevket zi-za^c f^c uḳde-i zülf-i nezāreem

[D-84b] (7) Çun ābnūs ez-müje kon şāne-i me-rā

(8) Za^c f sükün ile. Ābnūs gibi şānesini müjeden ister ki (9) tā zülf-i nezzārenüñ ^cuḳdesini ḥall eyleye:

*Behr-i (10) ṭavāf-ı ravza-i tu merdümān-ı çeşm**Ez⁴⁹⁴² ābnūs kerde müheyyā (11) besī^c aşā*midḥat-ı Rızāda mürür itmişidi⁴⁹⁴³.[Gazel 38]⁴⁹⁴⁴Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

جمع کرداند خدا خواب پریشان مرا

کرده غفلت سبزهء خوابیده مژگان مرا

1

(12) Cem^c gerdāned Ḥudā ḥ^ˆāb-ı perīşān-ı me-rā(13) Kerde⁴⁹⁴⁵ ḡaflet sebze-i ḥ^ˆābīde müjgān-ı me-rā

(14) Nükte-i beyt: Ḥ^ˆāb-ı perīşānuñ cem^c olup zīr-i āb [N-92b] müctemi^c olan (15) sebze ki aña sebze-i ḥ^ˆābīde iṭlāk olunur. Böyle dīde-i (16) eşkbārda ḡunūde iken

⁴⁹⁴⁰ ü: -A -D.

⁴⁹⁴¹ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Raḳīb encümen-i ḥübāna zīnet virür. Ne mānī^c bizüm perī-ḥānemize şem^c çeşm-i dīvden olur. Perī maḥbüb-ı ṭā'ife-i cān. Dīv ü mārid ü ^cifrit ü şeytān-ı ḳabīḥü'l-manzarına iṭlāḳı meşhūr-ı süḥan-fehmāndur^{کاممر هغیر مزه}/Kemā merre ḡayra merratin: Daha önce defalarca geçtiği üzere".

⁴⁹⁴² ez: -N.

⁴⁹⁴³ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "[A-117b] Şevket zülf-i nezzāremüñ ^cuḳdesi za^c fından ābnūs gibi siyāh olan müjeden şāne eyle. Zīrā şāne-i dīgere ^cuḳde-i zülf-i nigāhımuñ taḥammüli yoḳdur dimekdür".

⁴⁹⁴⁴ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁹⁴⁵ kerde: kerd D.

müjgānı ol sebze-i ḥ'ābīdeye teşbīhindedür (17) ve cem' i Ḥudāya nisbeti girye ile ḥ'āb mümkin degil iken maḥall-i ta' accübini (18) ĩmādur⁴⁹⁴⁶.

دامن دشت جنونم دلکشا افتاده است

بوی کل ریک روان باشد بیابان مرا

(19) Dāmen-i dešt-i cününem dil-güşā üftādeest

(20) Būy-ı gül rīg-revān bāşed beyābān-ı me-rā

(21) Rīg-revān būy-ı gül bāşed taḫdīrindedür. Zīrā murād dešt-i (22) cününı ta' rīfdür.⁴⁹⁴⁷ فافهم

آمد و شد بسکه دارند از ره چشمم بدل

خوش نکا هان توتیا کرد ند مژگان مرا

3 [D-76a] (23) Āmed ü şud bes ki dārend ez-reh-i çeşmem⁴⁹⁴⁸ be-dil

(24) Ḥoş-nigāhān tūtyā kerdend müjgān-ı me-rā⁴⁹⁴⁹

(25) Zihām-ı āmed şuddan ser-ā-pā müjgān-ı dīdesi ğubār olup tūtyā- (26) reng oldı. Egerçi kendüye maḥşūş ḥayāl-i nāzikānedür. (27) Ammā lafzen ve ma' nen irtibāt-ı mışra' eyn tāmı oldığı bī-merādur 'aleyhi'r-raḥme⁴⁹⁵⁰.

از هجوم داغ دل شد چاک آخر سینه ام

موج کل انداخت دیوار کلستان مرا

(28) Ez-hücüm-ı dāğ-ı dil şud çāk āḥir sīneem

(29) Mevc-i gül endāht dīvār-ı gülistān-ı me-rā

(30) ⁴⁹⁵¹ هذا احسن ما تقدم 'alāḫa-i teşbīh şüret-i dāğ şüret-i (31) gül ve hücüm u izdiḥāmı mevc-i gül gibidür ve sīnesi dīvār-ı

⁴⁹⁴⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī Ḥudā benüm ḥ'āb-ı perīşānumı bir yere cem' eyledi de ğaflet müjgānımı sebze-i ḥ'ābīde eyledi. Sebze-i ḥ'ābīde birkaç kerre tafşil olunmuşdı. Bu maḫāmda ḥüsn-i leṭāfet ve imtizāc-ı beyt zāhirdür".

⁴⁹⁴⁷Fefhem: Anla. Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī dāmen-i dešt-i cünün baña dil-güşā vāḫi' olmuşdur. İmdi benüm beyābānuma būy-ı gül [+ rīg D] revān olur. Cāy-ı dil-güşā vü feraḥ-fezā lāzıme-i riyāz u gülistān olmağla dešt-i cününüñ rīg-revānı būy-ı gül olmağ taḥayyüline çendān münāsib oldı".

⁴⁹⁴⁸ çeşmem: çeşm A.

⁴⁹⁴⁹ merā: + ya' nī D, Bu beyit D nüshasında 40. gazelin 4. beyitinden sonra gelmektedir.

⁴⁹⁵⁰Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī ḥübān-ı ḥoş-nigāhān serāy-ı dil-i tengīneme rāhdan (rāh-ı dīdeden D) mübālağa gelüp gitmeleriyle müjgānlarım ḥurd olup zīr-i pālarında gerd ü ğubār ve tūtyā mānend oldı. Öyle yā (-D) bir cāddede mevc-i āmed ü şud-i pādan seng daḫı olsa başılıp ğubār olur".

⁴⁹⁵¹ Hazā aḥsenü mā-teḫaddem: Bu yukarıda geçenlerin en güzeldir.

[V-97a]

(1) gülistān derūnı zihām-ı ecsām-ı şaḳīle dīvārı endāhte (2) eyledi⁴⁹⁵².

بسکه دلتکم بیاض دیده پروانه را

شمع کافوری تو اند شبستان مرا

5 (3) Bes ki dil-tengem beyāz-dīde-i pervāne-rā

(4) Şem' -i kāfūrī tevāned şud şebistān-ı me-rā

(5) Tevāned şud olayazdı. Şebistān şeb ile edāt-ı zarf olan (6) sitāndan mürekkeb gice olduğımız mekānda dimek olur. Ba' zı (7) kerre zarfiyyetden tecrīd hemān şeb ma' nāsına isti' māl olundığı (8) çokdur. Bāḳī ma' nāsı zāhirdür⁴⁹⁵³.

هرزه میکردم زبس ترسم که کردد روز حشر

پای من دستی که کیرد طرف دامان مرا

(9) Herze mī-gerdem zi-bes tersem ki gereded rūz-ı ḥaşr

(10) Pāy-ı men destī ki gired ṭarf-ı dāmān-ı me-rā

(11) Herze mī-gerdem bī-fā'ide türktāz eyledüm. Ḥavfum odur ki rūz-ı ḥaşrda (12) taraf-ı dāmānumı tutan dest benüm kendi pāyum ola ki sen (13) beni niçün herze gerd eyledüñ diyü benden ḥaḳḳını taleb eyleye⁴⁹⁵⁴.

سعیها کردم زلب بند خموشی را نشد

کرد خون این عقده چون تبخاله دندان مرا

7 (14) Sa' yhä kerdem zi-leb bend-i ḥamūşī-rā ne-şud

(15) Gerd-i ḥün in 'uḳde çun tebhāle dendān-ı me-rā

(16) Zīrā tebhāle 'uḳde-i ḥündür. Çünkü [N-93a] bend-i ḥamūşī lebden güşād (17) olmadı. Dendān-ı ḥün oldı⁴⁹⁵⁵.

⁴⁹⁵²Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Hücüm-ı keşret-i dāğ-ı dilden zarf-ı tengine-i sīnem çāk oldı. Güyā vefret-i mevc-i gülden dīvār-ı gülistānımız endāhte oldı. Her bir dāğ sīnesini bir güle ve derūnın gülistāna ve sīnesin dīvārına [A-118a] teşbīh eylese (eyleye D) binā-yı beyte nızām virdiler. Dīvār endāhte ya' nī münhedim şude".

⁴⁹⁵³Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī ol ḳadar dil-tengüm ki beyāz-dīde-i pervāne ḥayāl olunsa ne ḳadar raḳīḳ belki müdan daḳīḳ bir sepīdī-i muḥayyeldür. İşte o şebistānımıza şem' -i kāfūrī olması mümkindür. Çünkü mübālağa-i dil-tengī kendüde [D-76b] ḥāşıl oldı. Şebistānına beyāz-dīde-i pervāneden şem' -i kāfūrī olmak münāsib oldı. Müdan bārīk-i [bārīk ü D] muḥayyel bir şem' -i kāfūrī gibi olur. Zīrā ḡāyet dil-tengdür [+فاهم/Fefhem: Anla D]. Rā-yı şıla zā'id olur olmasa da ma' nā tamām olur".

⁴⁹⁵⁴Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī herze gerdem hevā yere bī-aşl dolanırım. Zīrā ziyāde tersnāküm ki rūz-ı ḥaşrda dest-i müdde' iyān ki ṭarf-ı dāmānumı pīçide-i pençe-i tazallüm itmişlerdür. Ol dest pāyum olmaya ya' nī ayagumla tutulmayam [+ anuñcün D]. Herze gerdem lafza-i gereded kāf-ı 'Acemī ile lāzımdur. Müte' addī degül ve herze gerd [gerded D] bī-cā devāned".

نیستم شوکت تماشایی بچشم دیگری
همچو سوزن خود بخود چشمیست مژگان مرا

(18) Nīstem Şevket temāşāyī be-çeşm-i dīgerī

(19) Hemçu sūzen ḥod-be-ḥod çeşmīst müjgān-ı me-rā⁴⁹⁵⁶

(20) Fülān temāşāyīest ya‘nī aña buña nazār idicidür. Temāşāyī (21) be-çeşm-i dīgerī şudeāst ya‘nī ğayruñ gördiği göz ile bakar. (22) Ta‘bīr-i muştalaḥdur. Ma‘nī-i beyt demek olur ki ğayruñ (23) dīdesiyle nazār gibi nazār idici degilüm. Benüm müjgānum sūzen (24) gibi kendi kendine çeşm olmışdur. Niğāh-ı diḳḳatüm ne mertebededür⁴⁹⁵⁷ (25) ve niçe niçe ‘uyūn-ı başiret ile niğāh iderüm. Ğayruñ dīdesi (26) gördiği gibi nazār idici degilüm dimekdür⁴⁹⁵⁸.

[Gazel 39]⁴⁹⁵⁹

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

فروزان کرد نرمی شعلهء افسانهء مارا

زبان چرب روغن شد چراغ خانهء مارا

1

(27) Fūrūzān kerd nermī şu‘le-i efsāne-i mā-rā

(28) Zebān-ı çerb revġan şud çerāġ-ı ḥāne-i mā-rā

(29) Bizüm efsāne-i derd-i ‘aşqımız Līnet ü nermī fūrūzān eyledi. (30) Vāqı‘en revġan ve fitīl nerm-mizāc olmasalar enāre-i mişbāḥ müteḥaḳḳıḳ (31) olmaz. İmdi çerāġ-ı ḥāne-i efsānesine zebān-ı çerb ü nermī revġan

[V-97b]

(1) olmuş gibi oldu.

رهایمی چون توان از خلقه چشم بتان دیدن

بود ز نجیر از موج پری دیوانهء مارا

⁴⁹⁵⁵Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya‘nī nice sa‘ylar itdüm. Bend-i ḥamūşī dülebden cüdā olmadı. Bu ‘uḳde-i tebhāle gibi dendānımız hūn itdi. Vāqı‘ā tebhāle bir ‘uḳde-i ḥūndur ve bend-i ḥamūşīde düleb-i tebhāle birbirinden münfekk olmamışdur. Olsa lā-büdd dendān ve dehen [D-77a] andan hūn-ālūd olur".

⁴⁹⁵⁶ Bu beyitten sonra D nüshasında 35. gazelin 1. beyiti bulunmaktadır.

⁴⁹⁵⁷ mertebededür: mertebede N

⁴⁹⁵⁸ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya‘nī ğayruñ çeşmiyle temāşāyī degilüm. Fülān temāşāyī şude ya‘nī seyrān idici dimekdür. Sūzen gibi kendi kendine bizüm müjgānımız dīde olmışdur [A-118b] yā dīdesi vardur andan temāşā iderüz dimekdür [dimek olur D]".

⁴⁹⁵⁹ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(2) Rehāyī çun tevān ez-ḥalkā çeşm-i bütān dīden

(3) Buved zencīr ez-mevc-i perī dīvāne-i mā-rā

(4) Perī maḳām-ı çeşmde ve çeşm-i bütāna izāfet ile keşret-i cem^c-i muḳteżā (5) mevc oldu. Keşerāt-ı emvāc-ı ^cuyūn-ı bütān müteselsile olup (6) dīvāne-i ^caşka silsile-i cünūn oldu.

بود مشّت کل ما از غبار راه بیهوشی

زخود رفتن بگردش آورد پیمانہء مارا

3

(7) Buved müşt-i gil-i mā ez-ğubār-ı rāh-ı bī-hūşī

(8) Zi-ḥod-reften be-gerdiş āvered peymāne-i mā-rā

(9) Çünki ^cunşur-ı ḥāki ḡubār-ı bī-hūşīden oldu. Kendüden geçmede (10) bir gitme ve gitmede bir gerdiş taḥayyül idüp lāzım-ı peymāne olan (11) gerdişi peymāneye virüp itmām-ı ḥayāl eyledi.

بنای ما خراب از منت تعمیر میکردد

کند تر دستی ء معمار ویران خانهء مارا

(12) Binā-yı mā ḥarāb ez-minnet-i ta^c mīr mī-gerded(13) Koned ter-destī-i mi^c mār vīrān ḥāne-i mā-rā

(14) İn mi^cmār-ı ter-destāst ḡāyet üstād ve eli şan^c atkār dimekdür. (15) Çünki minnet-i ta^cmīrden ḥarāb oluyor. Lā-büdd ter-destī-i mi^cmār (16) ḥānesini vīrān ider.

هما تا زلف محنت تیرهء ما عقد می سازد

هما از استخوان خود کند کر شانهء مارا

5

(17) Hümā tā zülf-i miḥnet tīre-i mā ^caḳd mī-sāzed(18) Hümā ez-[N-93b] üstüh^{ān}-ı ḥod koned ger şāne-i mā-rā

(19) Hümā nā-gāh olur ki elif ile hemān lafzı ile edāt-ı (20) ta^ccīldür. Ya^cnī eger hümā kendi üstüh^{ān}ından bize şāne yapılsa⁴⁹⁶⁰ (21) hemān zülf-i miḥnet tīre-baḥt-ı laḡzımızda hezār ^caḳd peydā ider (22) dimekdür. Üstüh^{ān}-ı hümādan ta^cbīr-i şāne ne ḥoşdur. Zīrā (23) üstüh^{ān} ile hümā miyānında nisbet ma^clūmdur.

⁴⁹⁶⁰ yapılsa: yapsa N.

[Gazel 40]⁴⁹⁶¹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

شنیده اند بتان یمن کلام مرا

نوشته اند باب عقیق نام مرا

1 (24) Şenideend bütân-ı Yemen kelâm-ı me-râ

(25) Nüvişteend be-âb-ı 'aķiķ nâm-ı me-râ

(26) Āb-ı 'aķiķ āb-ı güher ta' bîri gibidür. İmdi tenäsüb (27) zâhir oldı⁴⁹⁶².

به بزم بی لبش از بسکه واژگون شده آست

حباب باده تصور کنند جام مرا

(28) Be-bezm bî-lebeş ez-bes ki vâjgün şudeâst⁴⁹⁶³(29) Ĥabâb-ı bâde taşavvur konend cām-ı me-râ⁴⁹⁶⁴(30) Vâķı' en ĥabâb-ı cām vâjgün gibidür⁴⁹⁶⁵.

چه گونه بال کبوتر نسوزد از کرمی

3 (31) Çi güne bâl-i kebüter ne-süzed ez- germî

[V-98a]

نبرد سوی او پیام مراکه برق هم

(1) Ki barķ hem⁴⁹⁶⁶ ne-bered süy-ı ü peyâm-ı me-râ(2) Barķda ise sür' at ve tayy-ı merâhil zâhir iken ķudret mün' adim (3) olunca bâl-i kebüter nice yanmaz⁴⁹⁶⁷?⁴⁹⁶¹N nüshasında "Ĝazel" başlığı bulunmaktadır.⁴⁹⁶² Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Yemen maĥbûbları kelâmımızı istediler [işitdiler D] ve kemâl-i taĥsîn eyledikleri ĥasebiyle nâmımızı âb-ı 'aķiķ ile taĥrîr eylediler. Zîrâ Süheyl-i Yemenî anda ŧulû' itmek ile [itmekle D] ĥacer-i 'aķiķ tekevvin idüp ve 'aķiķ-faşsa daĥı nâm niĝâşte olagelmekle bütân-ı Yemen zikriyle bunun nâmını cerâ'id-i [cerâ'id-i D] 'uşşâķa âb-ı 'aķiķ ile yazdırılmaķda ĥüsn-i edâ taĥayyül eylediler".⁴⁹⁶³ şudeâst: şudeest A.⁴⁹⁶⁴ "Konend ey bâde-nüşân ve mey-ĥ'ârân" N (der).⁴⁹⁶⁵ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Şude ile konendün fâ'ili cām-ı me-râ oldı. Böyle fi'lün bir fâ' ile teveccühi 'Arabîde hele çok vâķi' oldıĝı gibi Fârisîde de olur. Ya' nî bezmde anuñ firâķ-ı la'li ile benüm cāmum öyle vâjgün olmuşdur ki görenler ĥabâb-ı bâde zann iderler dimek olur".⁴⁹⁶⁶ "Şaĥĥ: Hem" V (der).⁴⁹⁶⁷ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nî bâl-i kebüter ĥarâretten nice süzân olmasun ki barķ daĥı bizüm peyâmımızı anuñ cânibine işâl idemez. Luţf-ı beyt: Peyâm-ı germ-i 'aşıķânemizde pür-tâb u süziş vardur ki cenâh-ı [+ ĥumâm-ı] barķa taĥmîl olunsa bile süzân ider. فكيف لايحترق قوادم الحمام منه مع أنه اضعف من البرق والبرق اشد دفاعا واشتعالا/Fe-keyfe lâ-yaĥtetiku ķavâdimu'l-ĥamâm

خیال معنی نازک زیسی ضعیفم کرد

کسی چو نکهت کل نشنود کلام مرا

(4) Ḥayāl-i ma' nī-i nāzik zi-⁴⁹⁶⁸bes⁴⁹⁶⁹ za' ifem kerd⁴⁹⁷⁰

(5) Kesī çu nükhet-i gül ne-şneved kelām-ı me-rā

(6) Nükhet rāyiḥa. Vāqı' en revāyiḥ-i müdrikāt-ı kuvve-i şammedür (7) فافهم

باقیها⁴⁹⁷¹.

چو طوق فاخته شد خلقه قامت از غم

چه سرکشیت بمن سرو خوشخرام مرا

5 [D-78a] (8) Çu tavḫ-ı fāḥte şud ḥalka kāmetem ez-ğam

(9) Çi ser-keşist be-men serv-i hoş-ḥırām-ı me-rā

(10) Ekşer fāḥte-i muṭavvaḫa servlerde āşyān-sāz olagelürler⁴⁹⁷².

جنون مزاجم و نبود دماغ کلکشتم

خیال بوی کل افزون کند ز کام مرا

(11) Cünün-mizācem u n-būd dimāğ-ı gül-geştem

(12) Ḥayāl-i bŷy-ı gül efvn koned zŷkām-ı me-rā

(13) Vāqı' en bŷy-ı gül zŷkām ĩrāş ider. Bunlarda ḥayāli mŷriş-i (14) zŷkām olur⁴⁹⁷³.

زبس بتریبیت اماده کشته ام شوکت

نکاه کرم کند پخته کار خام مرا

7 (15) Zi-bes be-terbiyet āmāde geşteem Şevket

(16) Nigāh-ı germ koned puḥte kār-ı ḥām-ı me-rā

(17) Zırā nigāh-ı germ edevāt-ı terbiyedendür⁴⁹⁷⁴.

minhü ma' a ennehu eđ' afu mine'l-berḫı ve'l-berḫu eşeddü difā 'en ve'ş-ti' ālen: Güvercinin kanatları nasıl ondan yanmasın ki o, yıldırımdan daha zayıftır ve yıldırım ısınma ve tutuşma açısından daha güçlüdür".

⁴⁹⁶⁸ zi-: -A -D.

⁴⁹⁶⁹ bes: besī D.

⁴⁹⁷⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁴⁹⁷¹ Fefhem bāḫihā: Geri kalanını sen anla (Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī ḥayāl-i ma' nī-i bārīk beni öyle za' if ü nā-tevān eyledi ki bŷy-ı gül gibi kimse benüm kelāmımı istimā' idemez. Vāqı' ā maḫŷlāt-ı meşmŷmātı [A-119a] kuvve-i sāmi' a derk itmek vaḫıfesi degıldür"), fefhem N.

⁴⁹⁷² Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī ğamdan benüm [+ ḫāḫātüm ve D] kāmetem tavḫ-ı fāḥte gibi ḥalka olmuşdur. Bizüm serv-i hoş-ḥırāmımızuñ bu ser-keşligi ne içündür? Yāḫŷd biz bu ḥāl üzereyüz o serv-i hoş-ḥırāmımız ne ' aceb böyle bize ser-keşdür dimek ola".

⁴⁹⁷³ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī cünün-mizācum baña ārzŷ-yı gül-geşt-i çemen olmaz. Zırā bŷy-ı gül-i ḥayāl zŷkāmum arturur. Ḥāşiyye-i bŷy-ı gül mŷriş-i zŷkām olmaḫdur. Ḥālīş-i ' ıḫr-ı şāḫiyi görmez misin? Ān-ı şemmdē za' ifŷ'd-dimāğ olanlara zŷkām ĩrāş ider".

[Gazel 41]⁴⁹⁷⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کرانی میکند کثرت بدل خلوت نشینان را

غم صدر و نعالی کی بود وحدت کزینانرا

1 [D-78b] (18) Girānī mī-koned keşret be-dil ḥalvet-nişinān-rā

(19) Ğam-ı şadr u ni' ālī key buved vaḥdet-güzinān-rā

(20) Şadr u ni' āl bülend ü pest maḳāmında müsta' meldür. İmdi ma' nā (21) zāhir oldı⁴⁹⁷⁶.

مرا این نکته روشن از زبان شمع مجلس شد

که می آرد به پایان سرکشی بالا نشینانرا

(22) Me-rā in nükte rüşen ez-zebān şem' -i meclis şud

(23) Ki mī-āred be-pāyān⁴⁹⁷⁷ ser-keşī bālā-nişinān-rā

(24) Zīrā şem' -i meclis gerden-firāz-ı bālāyī idi. Güdāḥte olup (25) resīde-i pāyān-ı fenā oldı⁴⁹⁷⁸.

زخلق خوش نوان دانست احوال دو عالم را

که از همواری دشت است عینک دوربینانرا

3 (26) Zi-ḥalk-ı hoş nev ān dānest aḥvāl-i dü- 'ālem-rā

(27) Ki [N-94a] ez-hemvārī deştest 'aynek-i dūr-bīnān⁴⁹⁷⁹-rā

(28) Deş-i dūr-bīn ferāğ-ı cān-bīndür⁴⁹⁸⁰. Ya' nī dūr-bīnlerde deş ki (29) ferāğ-ı cān-bīndür. Hemvār olmadıḳça 'aynek ba' d u ḳurb nümāyān (30) olmaz. Ḥüsn-i ḥalk-ı ferāğ-ı dü-cānibde olan hemvārī-i ṭaraf-ı (31) ḳurb u ba' d aḥvāl-i dü- 'ālemdür. ⁴⁹⁸¹ فافهم

⁴⁹⁷⁴Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī ol ḳadar terbiyete āmādeyüm ki ya' nī ḳuvvet-i isti' dād-ı fıtrī benüm cibilliyet-i zātumda şöyle müntehi'ül-ḳabūldür ki bir niğāh-ı germ ḥām işimizi puḥte idüp derece-i kemāle irişdürür".

⁴⁹⁷⁵N nüshasında "Ğazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁹⁷⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "[+ Ya' nī D] Bu ḥalvet-nişinlerüñ gönölüne keşret-i girānlıḳ irāş ider. Şadr-ı vaşf-ı ni' āl ğamı vaḥdet-güzinlere nice mutaşavver olur? Zīrā bu iki maḥall maḥall-i ca' ca' a vü keşretür. Ne güzel keşret mülāḥaza eylediler ki ni' ālde keşret-i muṭālebe vü taḳāza şadrda keşret-i ṭaleb ü ḳazā birbirine tev'em olmuşdur".

⁴⁹⁷⁷be-pāyān: beyābān A D.

⁴⁹⁷⁸Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī baña bu nükte zebān-ı şem' -i meclisden rüşen oldı. Zīrā bālā-nişinān [A-119b] ser-keşlik pāyāna götürür. Zāhir olan nükte mażmūn-ı mışra' -ı şānidür. Me' āl-i ḥülāşa ile ta' bīr olunmadığı niğām-ı mışra' eyni edā içündür. Vāḳı' ā öyle yā şem' ün ser-keşliği sebebiyle [-D] sūḥte ola ola [ol sebab ile D] pāyāna müntehi olup güdāḥte-i zā'il ü fenā olur".

⁴⁹⁷⁹dūr-bīnān: dūr-bīnā A.

⁴⁹⁸⁰deş-i dūr-bīn ferāğ-ı cān-bīndür: -N.

[V-98b]

ز عكس لالها آيينه داغ عاريت دارد
چه نقصان از بلاد كفر باشد پاك دينا نرا

(1) Zi-[‘] aks-i lālehā āyīne dāğ-ı [‘] āriyet dāred

(2) Çi noqşān ez-bilād-ı küfr bāşed pāk-dīnān-rā

(3) Dāğ-ı lāle fi'l-ḥaḳīḳa vasaṭında olan süveydā-yı sevādīdür. (4) Āyīneye muḳābil eyleseñ ḥāne-i āyīnede dāğ-ı daḥı nümāyān olur. (5) Ammā müste[‘] āri bir [‘] aksdür. İmdi pāk-i dīn-i āyīne dāğ-ı (6) [‘] āriyet-i lāle bilād-ı küfr mānendidür. Āyīneye ol dāğdan ne (7) zarar vardur^{4982?}

شود اشيا عيان چون دیدهء ادراك شد روشن
که بوی گل نماید برک گل باریک بینانرا

5 (8) Şevved eşyā [‘] ayān çun dīde-i idrāk şud rüşen

(9) Ki bŷy-ı gül nümāyed berg-i gül bārīk-bīnān-rā

(10) Çünki bŷy-ı gül berg-i gülde müstetir ü nihāndur. Bārīk-bīn ya[‘] nī (11) müdrīk-i ḥafāyā umŷr-ı maḥfiyyeyi dīde rüşen olduḳda umŷr-ı (12) [‘] ayānī gibi görür⁴⁹⁸³.

قلم بالء بدستم از حدیث حاسدان شوکت
که تحسین دیگر باشد حسد حرف آفرینانرا

(13) Ḳalem bāled be-destem ez-ḥadīs-i ḥāsīdān Şevket

(14) Ki taḥşīn-i dīger bāşed ḥased ḥarf-āferīnān-rā

(15) Bāled fi[‘] l-i muzāri[‘] maşdar-ı bālīden. Fi[‘] l-i māzīsī bālīde şud. Ḥarf- (16) āferīn şā[‘] ir-i mu[‘] cize-gŷ .⁴⁹⁸⁴ و باقى معناه ظاهر باهر لا ىحتاج الى التفصیل

⁴⁹⁸¹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya[‘] nī aḥvāl-i dü-[‘] ālemi ḥŷsn-i ḥalkla bilmek mümkindür. Ya[‘] nī ḥŷsn-i ḥalkı [D-79a] olan aḥvāl-i dü-[‘] ālemi bilür görmez misin? Dŷr-bīnlerŷn iki tarafı vardır. Biri ba[‘] id gösterür. Meşelā [‘] ālemi [[‘] ālem D] [‘] uqbāya şarf birisi [biri D] ḳarīb gösterür. Meşelā [‘] ālem-i dŷnyāya şarf iderüz. Eger deşt-i dŷr-bīn hemvār olmasa ol [‘] aynek bu iki ḥāleti gösterebilir mi idi? Miyān-ı dü-şīşe-i dŷr-bīnde olan ferāga deşt-i dŷr-bīn ta[‘] bīr olunur".

⁴⁹⁸²Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya[‘] nī lālelerŷn [‘] aksinden āyīnede dāğ-ı [‘] āriyet ḥāşıla olur. Zīrā dāğ-ı lāle sīne-i āyīnede bir dāğ-ı müste[‘] ārdur. Pāk-dīnlere bilād-ı küfrden çī noqşān ḥāşıl olur? Hemān dāğ-ı sevād-ı çelīpā-yı lāle ḥıṭṭa-i pāk-dīnān-ı āyīneden zā[‘] il olduğı gibi gŷyā mir[‘] āt-ı pāk-dīn ḥālī üzere ḳalur [D nüshasında derkenara yazılan okunamadı] ".

⁴⁹⁸³Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya[‘] nī hemān dīde-i idrāk rüşen ola eşyā[‘] [‘] ayān olur. Bārīk-bīn olanlara berg-i gül gibi [+ bŷy-ı gül D] teccessüm idŷp [D-79b] meşhŷd-ı çem-i taḥaḳḳuḳları olur".

⁴⁹⁸⁴ Ve bākī ma[‘] nā zāhirun bāhirun lā yaḥtācu ile't-taḫşīl: Onun geri kalan manası açıktır; parlaktır, detaylandırmaya gerek yoktur (Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya[‘] nī ḥāsīdlerŷn benŷm ḥaḳḳumda īrād eyledikleri sŷḥandan ḳalem destŷmde bālīde [A-120a] ve nemā-dīde olur ve ḥased

[Gazel 42]⁴⁹⁸⁵

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بود بکشور بخت سیه تک و دوما

چو میل سرمه بود سرمه دان قلمرو ما

1 (17) Buved be-kişver-i baht-ı siyeh tek ü dev-i mā

(18) Çu mîl-i sürme buved sürmedân kalem-rev-i mā

(19) Bizüm iklîmimiz sürmedânı mîl-i sürme gibi olur. Zîrâ mîl-i sürme sürmedânda (20) baht-ı siyeh gibi tek ü devdedür. Tek ü dev tek ü tâz gibi bolup yortmak⁴⁹⁸⁶.

بیکیکر هنر و عیب ما بود توام

شده است سبز بیک خوشه کندم و جو ما

(21) Be-yek-dîger hûner ü 'ayb-ı mā buved tev'em

(22) Şudest⁴⁹⁸⁷ sebz be-yek-ğuşe gendüm ü cev-i mā

(23) Miyâne-i gendüm ü cevde eşedd-i münâsebet olmağla bir ħuşede sebz olmağ
(24) leţâfetinden mā' adâ 'aybımız olsa da miğdâr-ı cevvdür dimeği iş'âr itmez mi⁴⁹⁸⁸?

چنان بیاد لبیت مصر دل پر از شهداست

که نیشکر نبود بند در قلمرو ما

3 (25) Çunân be-yâd-ı lebet Mışr-ı dil pür ez-şehdest

(26) Ki ney-şeker ne-buved bend der-ğalem-rev-i mā⁴⁹⁸⁹

(27) Zîrâ ney-şeker enbûb enbûb [N-94b] olmışdur. Ammâ Mışr-ı dil yâd-ı lebüñle şöyle (28) mâlî oldı ki bend-i 'uğde-i enbûbdan ħâlî belki ser-tâ-pâ şekerdür⁴⁹⁹⁰.

harf-âferinân nükte-sencâne ħağkumda başka bir mâye-i tağsîn olur. Yâğhûd bu vechle elümde ħâmemüñ bâlîde olması bir başka tağsîn olur. Harf-âferinlere ħased olsun dimek ola").

⁴⁹⁸⁵ "Gazel" D (der), N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁴⁹⁸⁶ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nî kişver-i baht-ı siyehde mîl-i sürme gibi gerdânlığımız ħâşıludur. İmdi kalem-rev-i baht-ı siyâhımız bize sürmedân [+ gibi D] olur. Mışra' -ı şânîde ki çu mîl-i sürme şağr-ı evvele merbûğ u merhûn ikinci fi' l-i muzâri' bûd sürmedân kalem-rev-i mā [- D] ile mütemmim-i beyt-i belâğat-ı meşğundur".

⁴⁹⁸⁷şudest: "şudest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

⁴⁹⁸⁸Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "[D-80a] Bizüm 'ayb ve hûnerimiz birbiriyle tev'em olmışdur. Cevv ü gendümümüz bir ħuşede sebz olmışdur dimek olur [dimek olur: -D]"

⁴⁹⁸⁹ "Ya' nî ħâşıl olmaz" N (der).

دکرچه حاجت پوشش که بس بود مارا

چو شمع پیرهن ته نما زپرتو ما

(29) Digerçi⁴⁹⁹¹ ḥācēt-i pūşış ki bes buved mā-rā

(30) Çu şem^c -i pîrehen-i teh-nümâ zi-pertev-i mā

(31) Vākı^c en pertev-i şem^c teh-nümâdur. Güyâ kendi pertevi şem^c e pîrehen gibidür.

[V-99a]

(1) İşte teh-nümālîğı bu ma^c nāya şehâdet ider⁴⁹⁹².

بفد خم شده شوکت طپیده ایم بخون

شفق نکار بود ناخن مه نو ما

5 (2) Be-ḳadd-i ḥam şude Şevket ṭapîdeim be-ḥün

[D-80b] (3) Şafaḳ-nigâr buved nâḥun-ı meh-i nev-i mā

(4) Zîrâ nâḥun⁴⁹⁹³ meh-i nev şüretindedür. Ṭapîde-i ḥün olunca nâḥun-ı meh-i nevi (5) şafaḳ-reng olur. Merḥûm Şevket devlet-i şehâdet ile göçmişlerdür (6) ‘aleyhi'r-raḥme ve'r-rıdvân. Hâşılî felek-i dü-tâ⁴⁹⁹⁴ ḳâmet ṭapîde-i ḥün (7) olup mäh-ı nevi âlûde-i ḥün-ı şafaḳ oldığı gibi biz de vaḳt-i (8) pîride ḥün-ı şehâdet ile âlûde olup nâḥun-ı meh-i nevimiz şafaḳ- (9) nigâr olmışdur buyururlar⁴⁹⁹⁵.

[Gazel 43]⁴⁹⁹⁶

Mefâ^c ilün/ Fe^c ilâtün/ Mefâ^c ilün/ Fe^c ilün

(Fa^c lün)

⁴⁹⁹⁰ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya^c nî [-D] senüñ yād-ı lebüñle Mışr-ı dil şöyle şehd ile māl-ā-māl olmuşdur ki güyâ ḳalem-revimizde ney-şeker derün-ı enbûbda bend ü ‘aḳd olmaz. Hemân seylâb ü cārî olur".

⁴⁹⁹¹ digerçi: egerçi A D.

⁴⁹⁹² Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya^c nî [-D] egerçi bizüm pūşış ü eşvâba ḥācetimiz umūr-ı lâzımedendür. Lâkin olmasa daḥı mānend-i şem^c pîrāhen-i teh-nümâımız kendi pertevimizden olur. Pîrāhen-i teh-nümâ ‘Arabîde şî‘ār ta‘bîr olunan şevb-i mesdüle ki lâbis olanuñ pūşt-i [pūşt ü D] pāsından ḡayrı görünmeye bütün bedeni müstev‘ib ola. [A-120b] Ana ıtlâḳ olunur. Vākı^c ā ziyâyı şem^c kendini de müstev‘ib ü muḥîtdür. Ancaḳ pây-ı şem^c de bir miḳdâr eşer-i târîkî nümâyân olur ki pîrāhen-i teh-nümâ giymişdür".

⁴⁹⁹³ nâḥun: خ / ح V.

⁴⁹⁹⁴ Bu kelime derkenara tekrar yazılmıştır N.

⁴⁹⁹⁵ Beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya^c nî bu ḳadd-i ḥam-geştemiz ile şöyle ḥün-ı ṭapîdeyüz ki meh-i nev bize nâḥun-ı şafaḳ-nigâr olur [-D]. Yâḥûd müşebbehüñ müşebbehünbihe izâfeti ḳabîlinden ola [olur D]".

⁴⁹⁹⁶ D nüshasında bu gazelden önce başka bir gazel bulunmaktadır. "Ġazel" D (der).

کشد بدام رک بوی کل دماغ مرا
زند پریدن رنگ آستین چراغ مرا

1 (10) Keşed be-dām-ı reg-i bûy-ı gül dimâğ-ı me-râ

(11) Zened perîden-i reng âstîn çerâğ-ı me-râ⁴⁹⁹⁷

(12) Reg-i bûy-ı gül dimâğımı⁴⁹⁹⁸ dâma çeker ve rengümün perîdenliği çerâğuma âstîn-⁴⁹⁹⁹ (13) zen olur. Âstîn-be-çerâğ zed yeñi ile mûmı itfâ eyledi. Bunda (14) nûkte çünki nefes ile itfâ'-ı çerâğ bâ' iş-i faqr olmağla kibâr-i (15) mütekkaddimîn bād-ı âstîn ile itfâ' iderler imiş ve itfâ' dağı (16) mesnûn olmağla bu 'âdet-i cāriyye üzere itfâ'-ı çerâğda âstîn- (17) zed dirler. Münâsebet-i mışra'eyn nedir? Çünki bûy-ı gül mûriş-i (18) zükâmdır. İmdi zükâmdan dimâğ-ı dām 'aâlede ıaldı. Çerâğ-ı (19) kuvvet-i dimâğiyyesi müntefî oldu. Kemâl-i leâfetinden reng-i perîdede (20) hareket ü pervâz gibi ma' nâ hayâl eyledi. Bād-ı âstîne fi'l-cümle taqrîb (21) bulundu⁵⁰⁰⁰.

بزور باده ء خود این پیاله میگردد
چو چشم کردشی از خود بود ایاغ مرا

(22) Be-zûr-ı bâde-i ĥod ĩn piyâle mî-gerded

(23) Çu çeşm-i gerdişî ez-ĥod buved ayağ-ı me-râ⁵⁰⁰¹

(24) Kendi bâdesi zûrı ile bu piyâle döner⁵⁰⁰². Bizüm kadeĥümize⁵⁰⁰³ mânend (25) dîde⁵⁰⁰⁴-i gerdiş⁵⁰⁰⁵ kendüsinden ĥâşıl olur⁵⁰⁰⁶.

دم نخست زیك تار و بود بافته اند
حریر بوی كل و پردهء دماغ مرا

⁴⁹⁹⁷ me-râ: + ya' nî A D.

⁴⁹⁹⁸ dimâğımı: dimâğımızı A D.

⁴⁹⁹⁹ çeker ve rengümün perîdenliği çerâğuma âstîn-: -A.

⁵⁰⁰⁰ 12. satır haricindeki satırlar A ve D nüshasında farklıdır: "ve reng-i çehremizün perîde olması çerâğımıza âstîn urur. Ya' nî âstîn ile çerâğımız [çerâğımızı] itfâ' ider. Ma' lûm ola ki her beytde miyân-ı satreynde bi'l-küllîye tenâsüb-i lafzî şart degildir veç-i mâ ile kâfidür. Reng-i çerâğ lafzları mışra'-ı evvele tenâsübden ĥâlî olmadı ammâ من جهة المعنى/Min cihetü'l-ma' nâ: Mana açısından irtibâ-ı tāmmdur".

⁵⁰⁰¹ me-râ: + ya' nî A D.

⁵⁰⁰² döner: gerdân olur görmez misin? A D.

⁵⁰⁰³ kadeĥümize: kadeĥümüzün D.

⁵⁰⁰⁴ dîde: çeşm A D.

⁵⁰⁰⁵ gerdiş: gerdişi D.

⁵⁰⁰⁶ kendüsinden ĥâşıl olur: kendi kendindendir A D.

3 [D-82b] (26) Dem-i nuḥust⁵⁰⁰⁷ zi-yek-tār u pūd bāfteend

(27) Ḥarīr-i bŷy-ı gül ü perde-i dimāg-ı me-rā

(28) Tār [u] pūd arıř argaç .⁵⁰⁰⁸ والمعنى ظاهر [a95-N] على المتأمل

ازان بشهد قناعت خوشم كه شیرین کرد

چو گوشه لب او گوشه ایاغ مرا

(29) Ez-ān be-şehd-i ḳanā' at ḥoşem ki şîrîn kerd

(30) Çu kŷşe-i leb-i ū kŷşe-i ayağ-ı me-rā

(31) Kŷşe-i leb kŷşe-i ḳadeḥ müsta' meldür. Ya' nî bunlar ile şehd-i ḳanā' atde

[V-99b]

(1) rızā-dādeyüm⁵⁰⁰⁹.

کلم زشاخ تماشا فریب میروید

رک سراب دهداب و رنک باغ مرا

5

(2) Gülem zi-şāḥ-ı temāşā firīb mî-rŷyed

(3) Reg-i serāb dihed āb u reng bāg-ı me-rā

(4) Firīb-rŷyide-nümā nümā-yı dŷrŷg ma' nāsına. Sîmyāgerlerŷn i' māl-i firībî (5) gibi. Böyle olunca āb u reng-i bāgı reg-i āb-ı serābdan firīb- (6) rŷyide olur⁵⁰¹⁰.

بیاد شوخیء چشمی دلم بود روشن

فتیله از رم آهو بود چراغ مرا

(7) Be-yād-ı şŷḥî-i çeşmî dilem buved rŷşen

(8) Fitîle ez-rem-i āhŷ buved çerāg-ı me-rā

(9) Zîrā şŷḥî-i çeşm ḥayālinden rŷşen-dil olana rem-i āhŷdan (10) fitîle çerāg olsa ne olur⁵⁰¹¹?

⁵⁰⁰⁷ Bu kelimenin altına N nüshasında "rŷz-ı ezelde" yazılmıştır.

⁵⁰⁰⁸ Ve'l-ma' nā zāhirun 'alā e'l-mŷte'emmil: İyice düşünen için anlam açıktır(Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nî rŷz-ı ezelde ḥarīr-i bŷy-ı gül ile bizŷm perde-i dimāgımız bir tār u pŷddan nesc eylemişlerdür. Her ne maḥallde ki ḥarīr-i bŷy-ı gül buluna andan bizŷm perde-i dimāgımız [+ bulunur ya' nî D] yapılır").

⁵⁰⁰⁹ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nî anuñçun şehd-i ḳanā' at ile ḥoşum ki o maḥbŷbuñ kŷşe-i la'li gibi kŷşe-i piyālemizi o şehd-i ḳanā' at şîrîn eylemişdür. Vāḳı'ā kŷşe-i piyālede cŷr'adan gāyırı yoḳdur. Anuñla ḥorsendiz [+ ve D]. Kŷşe-i leb-i cānān gibi bize gāyet şîrîndür dimek olur".

⁵⁰¹⁰ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nî benŷm gŷlŷm şāḥ-ı temāşā firībden rŷyide olur ve reg-i serāb benŷm bāguma āb u reng virŷr. Zîrā şāḥ-ı temāşā firībden rŷyide oldu. Reg-i serābdan [D-83a] āb u reng bulmaḳ iḳtizā ider".

ستاره سوختهء این چمن ضم شوکت

بناف لاله برید ند ناف داغ مرا

7

(11) Sitāre-sūhte-i ĩn çemen zam-ı⁵⁰¹² Şevket

(12) Be-nāf-ı lāle borīdend nāf dāğ-ı me-rā

(13) Zīrā nāf-ı lāle çemenüñ sitāre-sūhtesidür. Sitāre-sūhte (14) kevkebi yanmış yā kevkeb anı yaqmış demek olur. Her ħariķ-i miĥnet (15) ü ālāma iṭlāk olunur⁵⁰¹³.

[Gazel 44]⁵⁰¹⁴

Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün

رمیدنهای من از شهر چون بیرون زند خودرا

شود برق و بلیلی خانهء مجنون زند خودرا

1

(16) Remīdenhā-yı men ez-şehr çun bīrūn zened ĥod-rā

(17) Şeved barķ u be-Leylā ĥāne-i Mecnūn zened ĥod-⁵⁰¹⁵rā

(18) Benüm şehrden remīdenligim çunki kendüyi taşra ura. Bir barķ (19) olup kendüsini Leylā ĥāne-i Mecnūna urur. Zīrā Mecnūn-ı 'āmiri (20) Leylā ĥānesinde zāhir olan barķ ile sūy-ı Leylādan muvāneset (21) iderdi⁵⁰¹⁶.

ز شوخیها خیالش را بخاطر نیست آرامی

پری از شیشهء ام چون رنگ می بیرون زند خودرا

[D-83b] (22) Zi-şūĥihā ĥayāleş-rā be-ĥātır nīst ārāmī

(23) Perī ez-şīšem çun reng-i mey bīrūn zened ĥod-rā

(24) Ya' nī kemāl-i mertebe şūĥluķlarından ĥayāli bile ĥātırımda ārām u ĥarār (25) itmez. Perī şīşe-i ĥātırımdan reng-i mey gibi kendüsini taşra urur⁵⁰¹⁷.

⁵⁰¹¹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Bir çeşmüñ şūĥlıđı yādıyla gönlüm rüşen olur ve çerāğuma fitīle rem-i āhūdan olur", "Mühimm beyān" V (der).

⁵⁰¹² zam-ı: menem A D.

⁵⁰¹³Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Bu çemen-i muĥabbetüñ bir sitāre-i sūhtesi benüm güyā benüm dāğumuñ göbegini lālenüñ göbegi ile bile kesmişlerdür. Öyle yā lāle dađı bir sitāre-i sūhte benüm gibi dāğ-ber-dildür".

⁵⁰¹⁴"Gazel" başlığı bulunmaktadır N V, D (der).

⁵⁰¹⁵ ĥod: ĥ / ح A.

⁵⁰¹⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī benüm şehrden remīde olmaķlarım nice [-D] kendini bīrūn-ı şehr ider. Barķ olup kendini Leylā ĥāne-i Mecnūna urur. Zīrā Mecnūn ve sā'ir 'uşşāķ sūy-ı maĥbūbdan leme'ān iden barķ u şīğa nigerān ve anuñla mu'ālece-i sine-i sūzān ve dā'imā kendini peygüle-i 'uşşāķa üftān itmekdedür".

⁵⁰¹⁷Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī şūĥluķlarından ĥayāline ĥātırımda ārām yokdur. Güyā perī şīšemden reng-i şarābāsā kendini taşra urur. ĥayāli [ĥayālini D] perīye ĥātırını şīşeye 'adem-i ārāmı reng-i şarāb gibi bīrūn-zede olmasına teşbīh ile beyte nīzām virdiler".

غبارم توتیای دیدهء طاوس میگردد

سبوی من بسنک از بس دیگرکون میزند خودرا

3 (26) Ġubārem⁵⁰¹⁸ tūtyā-yı dīde-i ṭāvus mī-gerded

(27) Sebū-yı men⁵⁰¹⁹ be-seng ez-bes⁵⁰²⁰ dīger-gūn mī-zened⁵⁰²¹ ḥod-rā

(28) Zīrā sebū-yı şarābı senge dīger-gūn uruldı. İmdi dīde-i ṭāvusa (29) ġubārı tūtyā olmağ iktizā eyledi. Şikestī⁵⁰²²-i mey sebū-yı meyden (30) elvān-ı muhtelife ḥāşıla oldı⁵⁰²³.

بکف شمشیر موج بوسه می آید خمار من

[D-75a] (31) Be-kef şemşīr mevc-i buse mī-āyed ḥumār⁵⁰²⁴-ı men

[V-100a]

که می خواهد بقلب ان لب میگون زند خودرا

(1) Ki mī-ḥāhed be-ḳalb⁵⁰²⁵-i ān leb-i [N-95b] mey-gūn zened ḥod-rā⁵⁰²⁶

(2) Benüm ḥumārüm elinde şemşīr mevc-i buse olup mey-gūnuñ ḥāğ [u] vasaṭına (3) kendini atmağ ister. ‘Aynıyla mest-i ḥumār şecā‘at-i ḳalb-i ‘asker-i ‘adūya (4) tīğ-be-kef kendüyi atdığı gibi.

به بین عیش و غم شوکت که چون کارش کره افتد

زدشت شعله بگریزد ببحر خون زند خودرا

⁵⁰¹⁸ ġubārem: ġubār A D.

⁵⁰¹⁹ “Sebū-yı men ya‘nī sebū-yı dilüm ey seng-i ġam” N (der).

⁵⁰²⁰ bes: + ki A.

⁵⁰²¹ mī-zened: zened A.

⁵⁰²² şikestī: ش / س V.

⁵⁰²³ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya‘nī benüm sebüm kendini senge öyle dīger-gūn urur ki dīde-i ṭāvūs [ṭāvūsa D] bir ġubāra [ġubār-ı D] tūtyā olur. Ya‘nī dīger-gūn zened [mī-zened D] her cihetden pāre pāre tā ġubār gibi olunca sengle küfte itmekde ta‘bīrdür ve dīde-i ṭāvūs maḥşūş-ı bi’z-zīkr oldığı çeşm-i ṭāvūsda olan reng-i ḥumretten mā‘adā teşne-i [neş‘e-i D] şarābda evşāf-ı ḥayvānātdan birer ḥaşşe olup ziyāde ġalebesi [+ hey‘et-i buḳalemünīsine i‘cāb ile nigerān olmasındır. Anuñ için D] mezāmīn-i şarāb u sebū vü piyāle vü neşvede ṭāvusa ihtişāş-ı bi’z-zīkr olunur".

⁵⁰²⁴ ḥumār: ح / خ A.

⁵⁰²⁵ "Ḳalb īncā be-ma‘nā miyāne ki vasaṭest. Leb-i mey-gūn ‘ayn-ı leb bāşed yāḥūd zāt-ı maḥbūb ki sipeh-sālār u leşker-i maḥāsīnest" A (der).

⁵⁰²⁶ Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya‘nī ol maḥbūbuñ elinde şemşīr mevc-i buse gibi gelür. Benüm ḥumārüm ki kendini (+ ki D) ol leb-i mey-gūnuñ vasaṭına urur. Ya‘nī ol maḥbūb şemşīr-be-kef destinde olan şemşīr ol leb-i mey-gūnuñ tā vasaṭına kendini (-D) üftān iden ḥumārımuñ mevc-i buse gibidür. Leb-i mey-gūnuñ şarāb zannıyla dām-ı (dem-i D) şemşīrden hirāsān olmaz dimekdür".

5 (5) Be-beyn-i ' ays u ğam Şevket ki çun kâreş girih⁵⁰²⁷ üfted

(6) Zi-deşt-i şu' le be-ğrized be-baħr-ı ħūn zened ħod-rā⁵⁰²⁸

(7) Deşt-i şu' leden kaçup baħr-ı ħūna talmak birbirinden eş' abdur. (8) Bundan ħālī kıyās oluna⁵⁰²⁹.

[Gazel 45]⁵⁰³⁰

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

ناز از خاک و مد کشته مژگان ترا

کفن از صبح بهارست شهیدان ترا

1 (9) Nāz ez-ĥāk ü medd gešte müjgān-ı tu-rā⁵⁰³¹

(10) Kefen ez-şubĥ-ı bahārest şehīdān-ı tu-rā⁵⁰³²

(11) Sepīdī⁵⁰³³-i kefen şubĥa nāz bahāra münāsib oldı.

وحشت حسن نکه کن که جدا می بینم

همچو مژگان زرخت سایهء مژگان ترا

(12) Vaĥşet-i ĥüsn-i nıgeh kon ki cüdā mī-bīnem

(13) Hemçu müjgān zi-ruĥet sāye-i müjgān-ı tu-rā⁵⁰³⁴

(14) Vākı' en müjgān ruĥsäreden cüdādur. Ammā sāyesi tār-ı ruĥsäre(15)sine dek iner. Vaĥşet-i celāl-i ĥüsn⁵⁰³⁵ sāye-i müjgānı da ruĥsäreden (16) cüdā ĥayāl itdirür.

شده پیراهن کلکون تو از رنک شراب

باشد از قطرهء می تکمه کریبان ترا

⁵⁰²⁷ girih: be-ser A D.

⁵⁰²⁸ Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya' nī Şevketüñ ' ays u ğam-ı nā-be-sāmānını seyr eyle ki nice başa geldi [A-123a] ya' nī ĥāşıl oldı. Deşt-i şu' leden ğürizān olup kendini (-D) baħr-ı ĥūna urur (+ kendini D). Bundan a' lā kār u bār-ı āmāle (a' māle D) ĥuşül mi olur?"

⁵⁰²⁹ oluna: ola N.

⁵⁰³⁰ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁵⁰³¹ "Ġazel" D (der).

⁵⁰³² Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya' nī senüñ küşte-i müjgānun ĥākinden nāz demīde ve sepīdī-i şubĥ-ı bahārdan şehīdānuña kefen āmāde ve düzīde olur.

⁵⁰³³ sepīdī: د / د V.

⁵⁰³⁴ Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya' nī vaĥşet-i şükūh-ı ĥüsnı gör ki müjgān gibi sāye-i müjgānı senüñ ruĥūndan cüdā görürüm. Zīrā vaĥşet ve tevahĥuş muĥtezā-yı cüdāy (cüdāyī D) u yegāne gider. Şükūh-i ĥüsnüñden ol kadar (+ ol kadar D) vaĥşet-ālūdum ki sāye-i müjgānuñı müjgān gibi ' arızuñdan cüdā görürüm. Ma' -hazā ol sāye-i müjgāndan cüdā degildir. Müjgānla (+ kâ'im D) bir ma' nā-yı mütteĥidü'z-zāt gibidür".

⁵⁰³⁵ ĥüsn: + ma' şük N.

3

(17) Şude pīrāhen-i gül-gün-ı tu ez-reng-i şarāb

(18) Bāşed ez-kaṭre-i mey tügme girībān-ı tu-rā⁵⁰³⁶

(19) Vāqı‘ en hūbān-ı ‘Acem şarābī-reng ḥarīrden pīrāhenler giyerler. ‘Ādetleridür. (20) Mebnā-yı beyt emr-i ‘ādiye maḥmūdür.

میرسد پیشتر از نکهت کلها بمشام

رنک کل بسکه بود شوخ کلسنان ترا

(21) Mī-resed pīşter ez-nükhet-i gülhā be-meşāmm

(22) Reng-i gül bes ki buved şūḥ-ı gülistān-ı tu-rā⁵⁰³⁷

(23) Zīrā şūḥī-i reng-i gül būy-ı gülden ziyāde meşāmma vuşūlini ĩcāb ider.

[Gazel 46]⁵⁰³⁸

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātü / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

قطع سخن بود زخموشی بیان ما

باشد دو پاره بیت زتیغ زبان ما

1

(24) Kaṭ‘ -ı sūḥan buved zi-ḥamūşī beyān-ı mā

(25) Bāşed dü-pāre beyt zi-tiğ-ı zebān-ı mā⁵⁰³⁹

(26) Zīrā zebān-ı ḥāl zebān-ı maḳālden ebyen ve beyt dü-mışra‘ dan (27) mürekkeb oldıḡı mübeyyendür.

مارا سواد چشم کسی سرمه داده است

باشد صدای جنبش مژگان فغان ما

(28) Mā-rā sevād-ı çeşm-i kesī sürme dādeest

(29) Bāşed şadā-yı cünbiş-i müjgān fiğān-ı mā⁵⁰⁴⁰

(30) Lafza-i kesī bu maḥallerde ihām-ı ta‘zīmīde müsta‘mel olan ‘Arabīdeki
(31) men lafzı gibidür. Şadā-yı cünbiş-i müjgān fiğānı oldı. Zīrā

⁵⁰³⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya‘nī senün pīrāhen-i gül-günüñ reng-i şarābdan olmuşdur. İmdi tügme-i girībānuñ daḡı kaṭre-i ḥabāb-ı meyden olur".

⁵⁰³⁷Bu beyitin şerhi A ve D nüshalarında tamamen farklıdır: "Ya‘nī reng-i gül senün gülistānuñdan (gülistānuñda D) ol kadar laṭif ve nāzīkdür ki meşāmma (meşāmm D) nükhetden evvel resīde olur. Ma‘-hazā kuvvet-i şāmmenün ihşās-ı elvānda ḥişşe izāfeti (Buradan itibaren D nüshası 34. gazelin 3. beyitiyle metin devam etmektedir) [D-85a] yoğiken bu daḡı şūḥluğundan muḳtezā olmuş ola".

⁵⁰³⁸N nüshasında "Gazel-i Diğeri" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁰³⁹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "[A-123b] Ya‘nī ḥamūşluğdan kaṭ‘ -ı sūḥan bizüm beyānımız olur ve tiğ-ı zebānımızdan beyt dü-pāre olur".

⁵⁰⁴⁰Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya‘nī bize bir kimsenün sevād-ı çeşmi sürme virmişdür ki şadā-yı cünbiş-i müjgānımız efgānımız olur. Zīrā sürme kaṭ‘ -ı şadāda mücerreb olmağla fiğān u nāleye iḳtidārımız [iḳtidār D] ḳalmayup şadā-yı cünbiş-i müjgānımız efgānımız oldı".

[V-100b]

(1) sürme kaç⁶-ı şadâda meşhûrdur.

ما خو يتلخکامی ء ایام کرده ایم
باشد دهان ما ز نمکدان خوان ما

3

(2) Mā ḥūy telḥ-kāmī-i eyyām kerdeīm

(3) Bāşed dehān-ı mā zi-nemekdān-ı ḥ⁷ān-ı mā⁵⁰⁴¹

(4) Çünkü telḥ-kāmī-i eyyāma mu⁶tāddur. Her çend ki dehān isteye nemekdān-ı

(5) ḥ⁷ānından [N-96a] olur. Ol telḥ-kāmī böyle zā⁷il olabilür. Mādāmki (6) telḥ-kāmdur gūyā dehānı ma⁶dūmdur.

پرواز کرده ایم و گرفتار کشته ایم
راهی بسوی دام بود اشیان ما

(7) Pervāz kerdeīm ü giriftār geşteīm

(8) Rāhī be-sūy-ı dām buved āşyān-ı mā⁵⁰⁴²

(9) Çünkü pervāzda giriftār oldı. Āşyānı sūy-ı dāma rāh olmağ (10) iktizā eyledi.

کل از شکسته رنگی ما غنچه میشود
رنگ بهار ریخته اند از خزان ما

5

(11) Gül ez-şikeste⁵⁰⁴³-rengī-i mā gönçe mī-şevēd

(12) Reng-i bahār riḥteend ez-ḥazān-ı mā⁵⁰⁴⁴

(13) Gūyā gönçe bahārdur ve şikeste-rengī ḥazāndur.

از ناوک نگاه پر از ناز کشته است
همچون بیاض چشم بتان استخوان ما

(14) Ez⁵⁰⁴⁵-nāvek-i nigāh pür ez-nāz geşteest

(15) Hemçun beyāz-çeşm-i bütān üstüḥ⁷ān-ı mā⁵⁰⁴⁶

⁵⁰⁴¹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya⁶nī [+ biz D] telḥ-kāmī-i eyyāma ḥūy itmişiz ve dehānımız ḥ⁷ānımız nemekdānındandır. Ya⁶nī telḥ-kāmī-i eyyāmla kendi piş-ḥ⁷ān-ı ḥāli⁶imiz nemekdānından lezzet-yāb olmuşuzdur demek olur [dimekdür D]".

⁵⁰⁴²Bu beyitin şerhi A nüshasında tamamen farklıdır: "[D-85b] Ya⁶nī pervāz eylemiş ve giriftār olmuşuz ve bizüm āşyānımız rüy-ı [sūy-ı D] dāma rāhī olmuşdur. Ya⁶nī sūy-ı dām ki āşyān-ı āsūdegī degildür. Her çend ki hümā-yı bahtımız kâşid-ı sūy-ı āşyāne-i ārām ola cānib-i dāma rāhī olur".

⁵⁰⁴³şikeste: şükufte A.

⁵⁰⁴⁴Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya⁶nī gül bizüm şikeste-rengliğimizden gönçe olur. Bizüm ḥazānımızdan reng-i bahār riḥte eylemişlerdür [-D]. Mī-çeked [Bahārī mī-çeked D] ger efşürī berg-i ḥazānem-rā mışra⁶ı gibidür فافهم / Anla [-D]".

⁵⁰⁴⁵ez-: zi- A.

(16) Gūyā üstüḥʿān nāvek⁵⁰⁴⁷-i nigāh ile mālī oldı. Kināne-i siḥām (17) gibi olup ol nigāh nāzdan mürekkeb olmağla beyāz-çeşm-i bütāna (18) müşābih oldı.

مارا بطور ما نکذار ند زاهدان

چون تار سبحة آست بصد کف عنان ما

7 (19) Mā-rā be-ṭavr-ı mā ne-güzārend zāhidān

(20) Çun tār-ı subḥaāst be-şad-kef ʿ inān-ı mā⁵⁰⁴⁸

(21) Hāl-i sübḥa böyledür. ⁵⁰⁴⁹يدور من طور الى طور فى مأتیه كفوف

اقبال از شکستن ما جوش میزند

دارد صدای بال هما استخوان ما

[D-86a] (22) İqbāl ez-şikesten-i mā cūş mī-zened

(23) Dāred şadā-yı bāl-i hümā üstüḥʿān-ı mā⁵⁰⁵⁰

(24) Zīrā hümā şikeste itmedikçe ğidā-yı üstüḥʿānı derece-i iqbāle resīde itmez.

خم کشته است قامت ما از نگاه او

زه کرده اند از رم آهو کمان ما

9 (25) Ḥam geşteest kāmēt-i mā ez-nigāh-ı ū

(26) Zih kerdeend ez-rem-i āhū kemān-ı mā⁵⁰⁵¹

(27) Kemān-ı mā-rā taqđirindedür. Zīrā nigāh rem-i āhūya beñzer. Anuñçun çille-i (28) kemān-ı kāmēti remden oldı.

شبهها بخاک پای سکانش نمیرسد

چون ماهتاب فرش بود استخوان ما

⁵⁰⁴⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī bizüm üstüḥʿānımız beyāz-çeşm-i bütān-ı nāzik-nigāhdan [nāvek-i nigāhumdan D] nāz ile [A-124a] māl-ā-māl oldığı gibidür. Ya' nī [-D] sefidī-i çeşm-i bütān nāzdan māl-ā-māl oldığı gibi ʿaynıyla nāvek-i nigāhdan [nigāhumdan D] da üstüḥʿānımız kināne-i tūr olmuştur [+ dimekdür D]".

⁵⁰⁴⁷ nāvek: nāzik N V.

⁵⁰⁴⁸Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī [+ bizi D] zāhidler bizi [-D] kendi Ṭūrımıza koydılar [kōmadılar D]. Tār-ı sübḥa gibi ʿ inānımız yüz eldedür. İstedikleri gibi imāmimizi çevirirler".

⁵⁰⁴⁹ Yedürü min ṭavrin ilā ṭavrin fī mi ʿeti küfüfin: Tesbih halden hale yüz avuçta dolaşır durur.

⁵⁰⁵⁰Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "İqbāl bizüm inkisārımızdan cūş [+ u ḥurūş D] ider. Üstüḥʿānımızdan şadā-yı bāl-i hümā zāhir olur. Zīrā ma' lümdür ki üstüḥʿān-ı şikesteye [işkesteye D] nāzırdur".

⁵⁰⁵¹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya' nī anuñ nigāhından kāmētimiz ḥam olmuştur ve rem-i āhūdan kemānımız [kemānımıza D] zih eylemişlerdür. Tenāsüb-i ma'nevī vü lafzī diğķat olursa zāhir olur".

(29) Şebhâ be-ḥâk-i pâ-y-ı segâneş nemī-resed

(30) Çun mâhtâb ferş buved üstüh̄ân-ı mâ⁵⁰⁵²

(31) Fâ' il-i nemī-resed yine üstüh̄ân olur. Mübâlağa-i beyt zâhirdür. Seg

[V-101a]

(1) üstüh̄ân görse elbette meyl ider. Bizüm üstüh̄ânımız anuñ beyâzlıkda (2) ferş-i ḥâk-i pâ-yı olsa reside olamaz.

کامل بود عیار جنونم که بارها

چشم غزال شد محک امتحان ما

11

(3) Kâmil buved 'ayâr-ı cününem ki bârhâ

(4) Çeşm-i ğazâl şud miḥek-i imtiḥân-ı mâ⁵⁰⁵³

(5) Bunda nükte budur ki bi'emri'llâhi Ta'âlâ çeşm-i ğazâlde beyâz olmaz. (6) Bir ḥadeğa-i kebîre-i siyâhdan 'ibâretdür. 'Aynıyla siyâh-ı seng-i miḥekke (7) beñzer. 'Ayâr-ı cününını bunda imtiḥân ider.

شوکت بیا دگر غم روزی چرا خوریم

چون پخته شد زشعلهء ادراک نان ما

(8) Şevket be-yâ⁵⁰⁵⁴ diger ğam-ı rüzî çî-râ ḥorîm

(9) Çun puḥte şud zi⁵⁰⁵⁵-şu'le-i idrâk nân-ı mâ⁵⁰⁵⁶

(10) Ya'nî çunki şu'le-i idrâk [N-96b] ile nân-ı kefâfi puḥte ola. Ğam-ı rüzîye (11) inhimâk 'abeş maḥûlesidür. Bunda kıllet-i kefâfi imâ ider. (12) Zîrâ ḥazâkat ma' dūd-ı rüzîdür.

⁵⁰⁵²Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya'nî bizüm üstüh̄ânımız gicelerde mâhtâb gibi zemîne sâyide olsa sepîdî ve şafâdaki mehtâb [mehtâba D] müşâbihdür. Yine ḥâk-pây-ı segân kûy-yâre reside olamaz".

⁵⁰⁵³Bu beyitin şerhi A nüshasında tamamen farklıdır: "[D-86b] Ya'nî 'ayâr-ı cününümüz kâmindür ki defa'atle çeşm-i ğazâl miḥekk-i imtiḥânımız oldı. Vâkı' â dîde-i ğazâlde yek-pâre bir merdüm-i siyâh olup eṭrâfında beyâz [beyâzı D] olmağla [olmamağla D] seng-i [miḥekk-i D] siyâha müşâbeheden ḥâlî olmadı. Miḥekk-i imtiḥân-ı [A-124b] cünün olmağ münâsib görünür [göründi D]".

⁵⁰⁵⁴ beyâ: -A.

⁵⁰⁵⁵ zi: be- D, ز / ر V.

⁵⁰⁵⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında tamamen farklıdır: "Ya'nî gel Şevket bir dağı niçün kısmet-i rüz-ı ezel ğamını çekelim? Zîrâ bizüm nânımız şu'le-i idrâkle [idrâk ile D] pişmişdür. Fazâ'il-i müktesibe-i nefis [+ nefîse-i D] maḥâm-ı ğıdâya kâ'im olabilür".

[Gazel 47]⁵⁰⁵⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خراباتست زاهد میشود مطلب بدید اینجا

سفید اب عروس جام کن موی سفید اینجا

1 (13) Ḥarābātest zāhid mī-şevēd maṭlab be-dīd īn-cā

(14) Sefīd-āb-ı 'arūs-ı cām kon mūy-ı sefīd īn-cā⁵⁰⁵⁸

(15) Mūy-ı sefīd zāhid-i 'arūs-ı cāma sefīd-āb olmaḡ rīşini bu⁵⁰⁵⁹ (16) ḡarābātda sefīd⁵⁰⁶⁰ iderse vāşıl-ı maṭlab olur dimekdür. (17) Sefīd-āb isfidāc şuyı ki meşşātalar miyānında ol 'arūs ki (18) bekāreti tām ola yüzi aḡ olur. Sefīd-āb-ı māşīta ile anuñ (19) rüyını tezyīn iderler.

چو مستان هر طرف دیوار این ویرانه می افتد

تاکی کشید اینجامکر روزی مصور صورت

(20) Çu mestān her ṡaraf dīvār-ı īn vīrāne mī-üfted

(21) Meger rūzī muşavver şüret-i tākī keşīd īn-cā⁵⁰⁶¹

(22) Bu vīrāne-i ḡammāruñ dīvārı ṡaraf-ı mestān-ı bī-hūş gibi (23) yıķılmaḡa mā'ıldür. Şüret-i tāk daḡı egri bügri reftār⁵⁰⁶² (24) gibidür. Şu kadar vech-i münāsebet kāfīdür.

نمی باشد کلی بیحاصلی باغ محبت را

کل خورشید می آید برون از نخل بید اینجا

3 (25) Nemī-bāşed güli⁵⁰⁶³ bī-ḡaşılī bāḡ-ı muḡabbet-rā(26) Gül-i ḡürşīd mī-āyed birün ez-naḡl-i bīd īn-cā⁵⁰⁶⁴

⁵⁰⁵⁷ "Gazel" D (der).

⁵⁰⁵⁸ Bu beyitin şerhi D nüshasında farklıdır: "Ya' nī ey zāhid bu ḡarābātdur. Maṭlab u kām bunda zāhir olur. Ḥarābāt meygedeye mürādif olup iṡlāk olunagelür. İmdi böyledür. Mūy-ı sefīd gibi 'arūs-ı cāma sefīd-āb eyle. Zīrā cihet-i münāsebet zāhir olmuşdur. Sefīd-āb isfidācdan ma' mül olan bir gūne ābdur ki anı ḡāze-kārān ruḡsār-ı [D-87a] 'arūsāna sürerler. Düzgün ta' bīr olunur. Çarılcaya (?)

⁵⁰⁵⁹ zāhid-i 'arūs-ı cāma sefīd-āb olmaḡ rīşini bu: -N.

⁵⁰⁶⁰ ḡarābātda sefīd: -N.

⁵⁰⁶¹ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī mestler gibi bu vīrānenüñ sū-be-sū dīvārı [dīvār D] üftān olur. Meger bir gün bunda muşavver esās-ı şüret-i tāk mı keşīde kılmışdur? Egri bügri bir [her D] ṡarafı üftān olmada şüret-i tāka müşābehet bulmadılar. Ma' -hazā ḡülāşa-i tāke [tāk D] maḡall ḡamzdadur".

⁵⁰⁶² reftār: + mestān N.

⁵⁰⁶³ güli: gül D.

(27) Ma^ç-hazā bīd-i naḥl bī-ḥāşılīda meşhūr iken bağ bāğ-ı muḥabbete ki (28) her naḥl-i bīdi gül-i ḥūrşīd tarḥ ider ^ç aleyhi'r-raḥme.

متاع سرمه دارد کاروان ما سیه بختان

جرس هم از دل خود نالهء نتوان کشید اینجا

(29) Metā^ç -1 sūrme dāred kār-vān-ı mā siyeh-baḥtān

(30) Ceres hem ez-dil-i ḥod nāle-i ne-tvān keşīd īn-cā⁵⁰⁶⁵

(31) Kār-vān-ı mā siyeh-baḥtān mecmū^ç ına muzāf olmuşdur. Kaṭ^ç -1 şadā

[V-101b]

(1) mażmūnı ile derā daḥı nāledār olamadı. Zīrā metā^ç ı sūrmedür.

ریاض عشق اب از جوی وحدت میخورد شوکت

کل رعنا بود شام غم و صبح امید اینجا

5

(2) Riyāz-ı ^ç aşq āb ez-cūy-ı vaḥdet mī-ḥored Şevket

(3) Gül-i ra^ç nā buved şām-ı ğam u şubḥ-ı ümīd īn-cā⁵⁰⁶⁶

(4) Yine gül-i ra^ç nā-yı dü-rengī bir güldür. İmdi cūy-ı vaḥdetden āb- (5) ḥorde oldı .⁵⁰⁶⁷ فافهم

[Gazel 48]⁵⁰⁶⁸

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

بود معانی پیچیده مضمهر مینا

ز موج باده عیانست جوهر مینا

1

(6) Buved ma^ç ānī-i pīçide muzmer-i mīnā

(7) Zi-mevc-i bāde ^ç ayānest cevher-i mīnā⁵⁰⁶⁹

⁵⁰⁶⁴Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya^ç nī bāğ-ı muḥabbetüñ bī-ḥāşıl-ı güli olmaz. Ḥāşılī bāğ-ı gül bī-ḥāşılī degıldür. Belki bāğ-ı muḥabbetüñ naḥl-i bīdinden gül-i ḥūrşīd demīde olur".

⁵⁰⁶⁵Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya^ç nī biz siyeh-baḥtlaruñ kār-bānı metā^ç ı kār u bār-ı sūrmedür. Gürüh-ı ^ç uşşāk dā'imā ḥāmūş olup nāle-i gillemendī memnū^ç oldıgın [oldığına D] iş^ç ar ider görmez misin? [A-125a] Ceres bile [D-87b] bu maḥallde kendi göñlünden bir nāle itmege kudreti yoğdur. Zīrā ceres kār-bān-ı kāle-i sūrmedür".

⁵⁰⁶⁶Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya^ç nī bāğ-ı ^ç aşq u maḥabbet cūy-ı vaḥdetden şadāb olmuşdur. Bunda şām-ı ğam ve şubḥ-ı ümmīd gül-i ra^ç nā olur. Ḥālet-i dü-rengī müteḥakkıq velākin maḥall-i vāḥiddür. Zīrā cūybār-ı vaḥdetden ser-şār olmuşdur".

⁵⁰⁶⁷Fefhem: Anla.

⁵⁰⁶⁸"Ġazel" D (der), Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(8) Ma'ānī-i daḳīḳa ki piḳīdedür cevhere münāsib derūn-ı mīnāda (9) muzmerdür. Mevc-i bāde ile cevheri āmīzişde zāhir olur. (10) Taḥayyül olunsa şīşede bu ḥālet bedīdār olur.

بمجلسی که شود فیض از بهار خطش

کل بنفشه شود پنبهء سر مینا

(11) Be-meclisī ki şeved⁵⁰⁷⁰ feyż ez-bahār-ı ḥaṭeş

(12) Gül-i benefşe şeved penbe-i ser-i mīnā⁵⁰⁷¹

(13) Ḥübān-ı Īrānda ekşer tırāş-ı ruḥsāre 'ādet olmayup o (14) ḥaṭṭ [N-97a] ile ḥüsn-i dīger nümāyān olmağla midḥat-i ḥaṭṭ-ı evrān (15) bundan lāzım geldi. Feyz-i bahār-ı ḥaṭṭa çeşbāndur. Gül-i (16) benefşe benefşe çiçeğidür. Penbe-i mīnā sefīd-reng iken gül-i benefşe (17) olmağ feyż-i bahār-ı⁵⁰⁷² ḥaṭṭıyla ḥayli ra' nādur.

دگر بسنک سر خویش را چرا بزند

که رفت کل بدن باده از برمینا

3

(18) Diger be-seng ser-i ḥiş-rā çi-rā be-zened⁵⁰⁷³

(19) Ki reft gül-beden-i bāde ez-ber-i mīnā⁵⁰⁷⁴

(20) Gül-beden bādeye izāfet-i beyāniyyedür. Be-zened ve ne-zened nüshaları (21) cā'iz olur. Nice urmaya yāḥud ura dimek olur. (22) .⁵⁰⁷⁵ والمعنى ظاهر

ز شوق دیدن آن روی آتشین شوکت

نظاره کل کند از دیدن تر مینا

(23) Zi-şevḳ-i dīden-i ān-rüy-ı āteşin Şevket

(24) Nezzāre gül kened ez-dīden⁵⁰⁷⁶ -i ter-i mīnā⁵⁰⁷⁷

⁵⁰⁶⁹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī ma'ānī-i piḳīde derūn-ı mīnāda muzmerdür görmez misin? Mevc-i bādede cevher-i mīnā 'ayān u zāhirdür. İmdi piḳīde-i cevher mīnā olur. Mevc-i bāde daḳı olmağ zāhirdür".

⁵⁰⁷⁰şeved: resed A D, -N, bu kelimenin sonradan beyitin üzerine eklendiği anlaşılmaktadır V.

⁵⁰⁷¹Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī bir bezme ki [+ anuñ D] bahār-ı ḥaṭṭından feyż irişe penbe-i ser-i mīnā gül-i benefşe olur. Zīrā reng-i bahār ḥaṭṭ-ı gül-i benefşe [D-88a] olmağı iktizā ider. Gül-i benefşe benefşe [-D] çiçeğidür".

⁵⁰⁷² bahār-ı: -N.

⁵⁰⁷³ be-zened: ne-zened A D.

⁵⁰⁷⁴Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī yine kendi başını niçün senge urmaya ki bāde-i gülbün [gülbünden D] sīne-i mīnādan pey-süpürde-i bezm-i firāḳ oldı".

⁵⁰⁷⁵ Ve'l-ma' nā zāhir: Mana açıktır.

⁵⁰⁷⁶ dīden: dīde A D.

⁵⁰⁷⁷Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī ol rüy-ı āteşini görmek şevḳiyle nigāh ya' nī nezzāre-i dīde-i ḥasret çeşmter-i mīnādan gül ḳoparur".

(25) Kened kâf-ı ‘Arabî ile kendîdenden. Me’hûz-ı nezzâre gül kıparur (26)

dimek olur:

Zencîr-i ü zi-turre-i sünbül kened şabâ

mışra^c ı (27) gibi⁵⁰⁷⁸5079 *كما مرّ في القصيدة الرضائية*

[Gazel 49]⁵⁰⁸⁰

Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün

كرفت آخر فوز نكار كلفت سينهء مارا

هجوم طوطيان كرداب كرد آينهء مارا

1 (28) Girift âhir fûrû zengâr⁵⁰⁸¹-ı külfet sîne-i mâ-râ

[A-125b] (29) Hücûm-ı tûtiyân girdâb kerd âyine-i mâ-râ⁵⁰⁸²

(30) Fûrû-girift başdırdı. Keşret ü zihâmdan kinâye ta‘ bîrdür (31) ve hücûm-ı tûtiyân girdâb-ı jengârîye bâ‘ iş oldu. Zîrâ

[V-102a]

(1) reng-i sebz çoğaldıkda levn-i siyâh zâhir olur ki keşret-i (2) jeng sevâd-ı maḥzûdur.

لباس فقر برد از دست ما جمعیت خاطر

ز سنبل بافتند این خرقهء پشمینهء مارا

[D-88b] (3) Libâs-ı fakr bered ez-dest-i mâ cem‘ iyyet-i ḥâtır

(4) Zi-sünbül bâftend in ḥırқа-i peşmîne-i mâ-râ⁵⁰⁸³

(5) Nükte-i beyt: Sünbül perîşân-târ olup ve dervîşân ḥırқasında (6) peşmînenen şaçaklı ḥırқа⁵⁰⁸⁴ ki el-yevm Sünbülî tâ‘ ifesi giyerler. (7) Aña ḥırқа-i Sünbülî dirler.

رک موج هوا چون تار مژگان سرمه الودست

که افشاند آست از دامن غبار کینهء مارا

⁵⁰⁷⁸Bu kelime iki defa yazılmıştır V.

⁵⁰⁷⁹Kemâ merra fî'l-kaşîdeti'r-rıdâ‘ iyye: Kasîde-i Rıdâ‘ iyye‘de geçtiği gibi.

⁵⁰⁸⁰"Gazel" D (der), N nüshasında "Gazel-i Diğeri" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁰⁸¹zengâr: jengâr A.

⁵⁰⁸²Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya‘ nî jengâr-ı külfet ü meşakkat âhirü'l-emr sînemizi fûrû-girifte eyledi. Fûrû-girift şıkışdırup [şıkışdırup D] tâb-ı zaḥmet ve izdiḥâm-ı külfet virmeke müsta‘ meldür. Böyle olunca hücûm-ı tûtiyân âyinemizi girdâb eyledi. Terāküm-i ḥayâlden ve tezâḥüm-i efkâr-ı dağdağa-i ‘aşqdan kinâye eylediler. Vâkı‘ â girdâb fûrû-girifte-i izdiḥâm-ı âbdur".

⁵⁰⁸³Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya‘ nî libâs-ı fakr bizüm elimizden cem‘ iyyet-i ḥâtırı [ḥâtırın D] aldı. Zîrâ bu ḥırқа-i peşmînemizi ‘aynıyla sünbülден tokumışlardır. Anuñçun cem‘ iyyet gidüp ḥâlet-i perîşânî bize ‘arız oldu. İḥâm-ı laṭîf: Âcîde segrek nigendeye dirler. Ḥırқа-i âcîde-düz kaşîdede bir maḥallde mürür itmîşdi. Ḥırқа-i sünbül bâf-ı nigendesi nâ-hemvâr ve perîşân olana dirler".

⁵⁰⁸⁴ḥırқа: خ / ح V.

3 (8) Reg-i mevc-i hevā çun tār-ı müjgān sürme-ālūdest

(9) Ki efsāndāst ez-dāmen⁵⁰⁸⁵ ğubār-ı kīne-i mā-rā⁵⁰⁸⁶

(10) Lafza-i ki rābı̄tadur yāhūd zevī'ü'l-^c uķūle maħmūle ola. (11) Ma' nī-i beyt: Reg-i mevc-i hevā tār-ı müjgānāsā sürme-ālūd olmuşdur. (12) Bū'l-^c aceb ki bizüm dāmenimizden ğubār kīne-efşānla olup reg-i (13) mevc-i hevāya muttaşıl olmuşdur. Yāhūd kim efsānde eylemişdür. (14) İstifhām ıarıķi ile .⁵⁰⁸⁷ فافهم

بود ویران موج بیقراریها دل عاشق

خرابی باشد از اب کهر کنجینهء مارا

(15) Buved vīrān⁵⁰⁸⁸ mevc-i bī-ķarārihā dil-i 'āşık

(16) Ĥarābī bāşed ez-āb-ı ğüher gencīne-i mā-rā⁵⁰⁸⁹

(17) Ğüyā āb-ı ğüher dā'ir ü sā'ir-i dil-i ğüherde bī-ķarārdur. Bu mevcden (18) dil-i 'āşık ĥarāb olur. [N-97b] Zīrā āb sākin olsa źararı (19) işābet itmez. Ĥarābī ve perişānī ĥareket ve ıztırābdan olur.

نباشد صبح شنبه چون بیاض کردن مینا

بیا ساقی سحر کردن شب آذینه مارا

5 (20) Ne-bāşed şubĥ-ı şenbih çun beyāz-gerden-i minā

(21) Be-yā sākī seĥer ğerdān şeb-i āzīne-i mā-rā⁵⁰⁹⁰

(22) Ya' nī gel sākī seĥer vaķtı⁵⁰⁹¹ şeb-i āzīnemiz için seĥer eyle yāhūd (23) seĥerde sāġarı ğerdān eyle. Şenbih yek şenbih dü şenbih (24) se şenbih çehār şenbih

⁵⁰⁸⁵ dāmen: dām A.

⁵⁰⁸⁶ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī mevc-i hevā tār-ı müjgān gibi sürme-ālūd olmuşdur. Zīrā dāmān-ı kīne-cüyāndan bizüm ğubār-ı kīnemiz efsānde olmuşdur. Keşret-i kīneyi bundan kıyās eyle. Eczā'-i hevā ile reg-i berg-ālūd olduĝı vefret ü keşretin beyān ider. Öyle yā erbāb-ı feyz ü başirete kīne cūd-ı düşmen-i bed-ĥū ğayrırlardan ziyāde [+ dūr D] bunda olan ĥikmet-i ĥafıyye muķtezā-yı kemāl-i tecellīden [tecellīdür D] maķām-ı büse-i 'acībūn tafşīli maĥalli olmamaĝla [D-89a] ťayy-ı 'inān beyān kılındı".

⁵⁰⁸⁷ Fefhem: Anla.

⁵⁰⁸⁸ vīrān: + zi- A.

⁵⁰⁸⁹ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī gönül bī-ķarārılıķları mevcıyle 'āşık vīrān olur. Böyle olunca bizüm gencīnemiz āb-ı ğüherle vīrān olur. Baķılsa zāt-ı ğüherde olan āb bī-ķarār [A-126a]dur. Ya' nī bizüm zātımızda kendi āb-rüy-ı isti' dādımız bizi ĥarāb u hebā ider [itmişdür D] görmez misin? Kenār-ı ebrde [ābda D] bir gencīne olsa 'āķıbet āb anı vīrān idüp [gen]cīne-i medfūnesin 'āleme ızĥār ider".

⁵⁰⁹⁰ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī şubĥ [+ -ı şenbih D] beyāz-gerden-i minā gibi degildür. Belki beyāz-gerden-i minā beyāz 'umūr-ı şubĥ-ı şenbihden enverdür ve hem şubĥ-ı şenbih şubĥ-ı āzādī vü şafā olmayup şubĥ-ı kār u a' māl olmaĝla beyāz-gerden-i mināyı aña terciĥ eyledi. İmdi gel ey sākī şeb-i āzīne-i [D-89b] 'ayş u āzādīmizi seĥere döndür. Ya' nī beyāz-gerden-i minā ile ol tār-ı şeb-i āzīneyi [+ ser D] tā pā seĥer eyle dimekdür [+ فافهم/Fefhem: Anla D]".

penc şenbih āzīne. Şeş şenbih (25) ta' bīri yoǧdur. İmdi şenbih cum' anuñ irtesi olur
فافهم⁵⁰⁹².

صفای سینه کم از شمع کافوری نمی باشد
چه حاجت پرتو شمع دیگر کنجینهء مارا

(26) Şafā-yı sīne kim ez-şem' -i kāfūrī nemi-bāşed

(27) Çi hācet pertev-i şem' -i dīger⁵⁰⁹³ gencīne-i mā-rā⁵⁰⁹⁴

(28) Sīne ki gencīne-i ma' ānī vü hāqā' iǧdür. Gāh sīne ıtlāǧ olunup (29) hemān
dil murād olunur.

ببام اوج معنی چون کنم اندیشهء رفتن
کنند از سطر سطر شعر شوکت زینهء مارا

7 (30) Be-bām-ı evc-i ma' nā çun konem endīşe-i reften

(31) Konend ez-saṭr saṭr şı' r-i Şevket zīne-i mā-rā⁵⁰⁹⁵

[V-102b]

(1) Zīne pāye-i nerdübān ve ayak başacaǧ maḥall ki anuñla bālāya şu' ūd (2)
olunur. Her saṭr-ı eş' ārını zīne-i sülleme teşbīh eyledi. Anuñla evc-i (3) ma' nāya şā' id
olur.

[Gazel 50]⁵⁰⁹⁶

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

وضع ابنای جهان را صاف میخوایم ما
زین صدقهاکوهر انصاف میخوایم ما

1 (4) Vaż' -ı ebnā-yı cihān-rā şāf mī-ḥ' āhīm mā

(5) Z'īn şadefhā gevher-i inşāf mī-ḥ' āhīm mā

(6) Ya' nī vaż' -ı ebnā-yı cihānı şāf olmasını⁵⁰⁹⁷ isteriz. Ya' nī bu şadeflerden [D-
90a] (7) gevher-i inşāf isteriz.

⁵⁰⁹¹ vaǧti: vaǧtini N.

⁵⁰⁹² Fefhem: Anla.

⁵⁰⁹³ dīger: dīger A.

⁵⁰⁹⁴ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Bizüm şafvet-i sīnemiz şemm' -i kāfūrīden az degıldür. Böyle olunca gencīnemiz[den] ğayrı ziyā-yı şem' e hācet yoǧdur".

⁵⁰⁹⁵ Bu beyitin şerhi A ve D nüshasında farklıdır: "Ya' nī bām-ı evc-i ma' nāya şu' ūd itmek endīşesin itsem saṭr saṭr şı' r-i Şevketden bize zīne ya' nī sülle-i irtifā yaparlar. Anuñla şu' ūd iderüm yāḥūd çun istifhām-ı ḥaml ile bām-ı evc-i ma' nāya şu' ūd murād eylesem saṭr saṭr şı' r-i Şevketden merķāt-ı bām-ı ḥayāl naşb olunur. O merķāt-ı bālā ile [+ bām-ı D] ma' nāya 'urüc nice mümkündür dimek ola".

⁵⁰⁹⁶ "Ġazel" D (der), N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

ساغر ما از صدف پاکیزه ترا فتاده آست
بادهء چون آب کوهر صاف میخوایم ما

[A-126b] (8) Sāgar-ı mā ez-şadef pākizeter üftādeāst

(9) Bādeī çun āb-ı gevher şāf mī-ḥāhīm mā⁵⁰⁹⁸

(10) Sāgarımız şadefden⁵⁰⁹⁹ pākize vāki^c olmışdur. İmdi āb-ı güher (11) gibi⁵¹⁰⁰
bādeyi şāf isteriz.

طینت مارا خمیر از خون عنقا کرده اند
اشیان خود بکوه قاف میخوایم ما

3 (12) Tıynet-i mā-rā ḥamīr⁵¹⁰¹ ez⁵¹⁰²-ḥūn-ı ‘anḳā kerdeend

(13) Āşyān-ı ḥod be-kūh-ı Qāf mī-ḥāhīm mā⁵¹⁰³

(14) Bizüm tıynetimizi ḥūn-ı ‘anḳādan taḥmīr eylemişlerdür. İmdi (15)
āşyānımız kūh-ı Qāfda olmasını isteriz.

ما بخوب و زشت دل شوکت شنایانستم
بهر نقد خویشتن صرآف میخوایم ما

(16) Mā be-ḥūb u zişt-i dil Şevket şināyā nīstem

(17) Behr-i naḳd-i ḥiştēn şarrāf mī-ḥāhīm mā

(18) Biz gönlimizüñ ḥūb u ziştine⁵¹⁰⁴ vāḳıf degilüz. İmdi kendi (19) naḳdīnemize
bir şarrāf isterüz.

[Gazel 51]⁵¹⁰⁵

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

لب تو بادهء کلکون ایاغ آینه را
رخ تو مرهم کافور داغ آینه را

1 (20) Leb-i tu bāde-i gül-gūn ayağ-ı āyine-⁵¹⁰⁶rā

⁵⁰⁹⁷ olmasını: olması A.

⁵⁰⁹⁸ mā: + ya^c nī A.

⁵⁰⁹⁹ şadefden: şāfdan A.

⁵¹⁰⁰ gibi: + bir A.

⁵¹⁰¹ ḥamīr: خ / ح A.

⁵¹⁰² ez: -D.

⁵¹⁰³ mā: + ya^c nī A.

⁵¹⁰⁴ ziştine: ز / ر V.

⁵¹⁰⁵ “Gazel” D (der), N nüshasında “Gazel-i Āḥir” başlığı bulunmaktadır.

⁵¹⁰⁶ āyine: āyīne A.

(21) Ruḥ-ı tu merhem-i kāfūr dāğ-ı āyine-rā

(22) Senüñ lebüñ ayağ-ı [N-98a] āyineye bāde-i gül-gün ve ruḥüñ dāğ-ı āyineye

(23) merhem-i kāfūr-ı şifā-meşhūndur.

نمیکشند زکس صاف کوهر ان منت

بود فتیله زجوهر چراغ آینه را

(24) Nemi-keşend zi-kes şāf-gevherān minnet

[D-90b] (25) Buved fitīle zi-cevher çerāğ-ı āyine-⁵¹⁰⁷rā(26) Şāf-gevher olanlar bir kimesnenüñ⁵¹⁰⁸ minnetini çekmez görmez misin?Çerāğ-ı (27) āyineye⁵¹⁰⁹ fitīle kendi cevherinden olur. Zīrā āyine-i cevherdār (28) mānend-i çerāğ nūr-pāş-ı merdümek-i ebşārdur.

کدورتست بهار ریاض خاطر ما

بسست سبزهء ژنکار باغ آینه را

3

(29) Kūdūretest bahār-ı riyāz-ı ḥāṭır-ı mā

(30) Besest sebze-i jengār bāğ-ı āyine-⁵¹¹⁰rā

(31) Bizüm riyāz-ı ḥāṭırımız bahārına kūdūret vardur görmez misin? Bāğ-ı āyineye

[V-103a]

(1) sebze-i jengār kāfīdür. Zīrā jeng-i āyine güyā bāğ-ı āyineye bir (2) sebze-i kebūd-[A-127a]reng kūdūret⁵¹¹¹-ālūd gibi oldığı bī-iştibāhdur.

علاج کلفت دل از غبار غم باید

بسست مرهم ژنکار داغ آینه را

(3) ‘ İlāc-ı külfet-i dil ez-ğubār-ı ğam bāyed

(4) Besest merhem-i jengār dāğ-ı āyine-rā⁵¹¹²(5) ‘ İlāc-ı külfet-i derün ğubār-ı ğamdan tedbīr olur⁵¹¹³ görmez misin? (6) Dāğ-ı āyineye merhem-i jengār kāfīdür.[Gazel 52]⁵¹¹⁴⁵¹⁰⁷ āyine: āyine A.⁵¹⁰⁸ kimesnenüñ: kimsenüñ D.⁵¹⁰⁹ āyineye: āyineye A.⁵¹¹⁰ āyine: āyine A.⁵¹¹¹ kūdūret: و / - A V.⁵¹¹² āyine-rā: + ya‘nī A.⁵¹¹³ olur: olunur N.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا به بزم کند اظهار بد و خوب مرا
میرسد می که رساند بتو مکتوب مرا

1 (7) Tābe-bezmet koned izhār bed ü hūb me-rā

(8) Mī-resed mey ki resāned be-tu mektūb-ı me-rā

(9) Ya' nī tā kim bizüm hūsn ve qubhımızı senün bezmünde izhār [D-91a] için
(10) qāşid-ı cāsūs şarāb bezmüme gelür ki bizüm hāl ve şanımsız (11) ihtiyār eyleyüp
mektūb ile saña taħrīr eyleye. Taħrīri gūyā bizüm (12) mektūbımız olur ki senün
cānibüne resān ider. Luṭf-ı beyt (13) budur ki: Mey resed⁵¹¹⁵ şarāb resīde ta' bīrdür.
Şarāb yetişdi. Türkīde (14) bile ta' bīr olunur. Keyfi çatdı demek gibidür. Zebān-zed
oldığı (15) erbāb-ı selīkaya ma' lūmdur.

همچو تارى که برونش کشى از عقد کهر
دل بدل راه بود سالک مجذوب مرا

(16) Hemçu tāri ki birüneş keşi ez-ı aqđ-i güher

(17) Dil-be-dil rāh buved sālīk-i meczūb me-rā

(18) Ya' nī ol tār gibi ki ' aqđ-i güherden⁵¹¹⁶ anı taşra çekersin. Bizüm sālīk-i (19)
mezcūbımızuñ dilden dile rāhı böyledür. Sālīk-i meczūb ile (20) birüneş keşīde⁵¹¹⁷ olan
nükte im' ān oluna:

(21) Maḥabbet cāddei dāred nihān der-ḥalvet-i dilhā

(22) Çu tār-ı sübhā kim gerdīde in reh zīr-i menzilhā

(23) ve emsālühā bu mazmūnda çok vāqī' olmuşdur. Sülūkı cezbeden [N-98b] (24)
muqaddem olan sālīk-i meczūb. Bi'l-' aks olan meczūb-ı sālīk (25) ta' bīr olunur. Bunda
meziyyet ziyādedür.

يوسف آنست که از يک نگه مست کند
پنيه شيشهء مى ديدهء يعقوب مرا

3 [D-91b] (26) Yūsuf ānest ki ez-yek-nigeh-i mest koned

(27) Penbe-i şīşe-i mey dīde-i Ya' kūb me-rā

⁵¹¹⁴ "Ġazel" D (der), N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁵¹¹⁵ resed: + ve A.

⁵¹¹⁶ güherden: güherdür A.

⁵¹¹⁷ keşīde: keşde N.

(28) Ya' nī Yūsuf odur ki bir nigāh-ı mestden dīde-i sefīd-i Ya' kūbı (29) penbe-i şīşe-i şarāb-ı 'aşk ide ستقبل من المين فا ستقبل (30) الله العشرة [A-127b] ⁵¹¹⁸ فيه emşalinden degildir. Zīrā Ya' kūb-ı maḥşuş ve şīşe-i (31) şarāb-ı maḥabbet qarā'in-i mezāyā-yı şı'rdür. ⁵¹¹⁹ فلا يقال العشرة فيه

[V-103b]

شب که از سرو قد یار رقم میگردم
بود مسطر زیر فاخته مکتوب مرا

(1) Şeb ki ez-serv-ğad-i yār rağam mī-kerdem

(2) Būd mıştar zi-per-i fāhte mektüb-ı me-rā

(3) Ya' nī ol gice ki evşāf-ı serv-ğadd-i cānāneden rağam-keş-i şahā'if-i (4) ḥayāl oldum. Cerā'id-i mektübemizün mıştarı per-i fāhteden idi. (5) Per ü bāl-i fāhte nezāket ve leḫāfetde kebūterden enfes olmağla taḫşīş (6) eylediler ve ekşer fāhte ki üveyk ta' bīr olunur. Servlerde āşyān-sāz-ı ⁵¹²⁰ ārām olur.

شوکت ان کلشن دردم که ندید است بخواب

شبم صبح قیامت کل آشوب مرا

5 (7) Şevket ān gülşen-i derdem ki ne-dīdest ⁵¹²¹ be-ḥ'āb

(8) Şebnem-i şubḥ-ı kıyāmet gül-i āşüb-ı me-rā

(9) Ya' nī ben o gülşen-i her-dem-i bahār-ı derdüm ki ⁵¹²² şebnem-i şubḥ-ı kıyāmet [D-92a] bizüm gül-i (10) āşübıımızı ḥ'ābda bile ⁵¹²³ görmemişdür.

[Gazel 53] ⁵¹²⁴

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

ره کی بود بخلوت ناز تو اه را

برون کند زآینه عکست نگاه را

1 (11) Reh key buved be-ḥalvet-i nāz-ı tu āh-rā

(12) Bīrūn ⁵¹²⁵ koned zi-āyine 'akset nigāh-rā

⁵¹¹⁸Ve mā kāne maḥḍan mine'l-meyni fe'stağbelallāhu e'l-'işrete fīhi: Meynin (?) safı ve özü olandan Allah orada işreti kabul eder.

⁵¹¹⁹Felā yuğālu e'l-'işretü fīhi: Orada artık işretiden bahsedilmez.

⁵¹²⁰āşyān-sāz-ı: āşyān-sāz u D.

⁵¹²¹ne-dīdest: Bu kelime "ne-dīdeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁵¹²²derdüm ki: derdüñle N.

⁵¹²³bile: + görmez D.

⁵¹²⁴"Ġazel" D (der), N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(13) Ya‘ nī senüñ ḥarīm-i ḥalvetgeh-i nāzuña kâşıd-ı âh nice yol bulur? Zîrâ (14) senüñ ‘aksüñ âyîneden nigâhı bile bîrûn ider. Öyle yâ bakılsa⁵¹²⁶ (15) nigâhı güyâ bîrûn-ı âyînedür. Zîrâ ‘aks muḳâbil-i şâhib-‘aksdür ki (16) nazar itseñ zâhir olur.

از بس دلم بیاد تو چون دیده روشنت

مد نکه خیال کنم دود آه را

(17) Ez-bes dilem be-yād-ı tu çun dîde rûşenest

(18) Medd-i nîgeh ḥayâl konem dūd-ı âh-râ

(19) Gönlüm senüñ yāduñla mānend-i dîde ol ḳadar rûşen olmuşdur ki (20) dūd-ı âh bu ḳadar târîkî-i jengârîde⁵¹²⁷ ḥâ‘il-i nazar iken anı medd-i nigâh (21) ḥayâl iderüm. Bu ise rûşenâyî-i dilden ḥâşıladur.

از بهر خواب دیدن خط تو شام هجر

خوابانده ام بنکته سنبل نگاه را

3

(22) Ez-behr-i ḥ‘âb-dîden-i ḥaṭṭ-ı tu şâm-ı hicr

(23) Ḥ‘âbāndeem be⁵¹²⁸-nükhet-i sünbül nigâh-râ

(24) Ya‘ nī şâm-ı hicründe⁵¹²⁹ [N-99a] senüñ ḥaṭṭuñ ḥ‘âb-dîdenligi için ya‘ nī (25) ḥaṭṭuñı [A-128a] ḥ‘âbda görmek için nigâh-ı dîdemi nükhet-i sünbül ile (26) uyutmuşum. Yâḥûd senüñ ḥaṭṭuñ bir fitnedür. Ol fitne-i ḥaṭṭuñ (27) şâm-ı hicrde [D-92b] ḥ‘âb görmek için nigâhuñı bûy-ı sünbül ile uyutmuşum. (28) Tâ ol fitne bîdâr olmaya. Zîrâ iş⁵¹³⁰ ایفظها⁵¹³¹ لعن الله لمن ya gelür (29) demek olur⁵¹³².

راهی که کوتهست و درازست و بی رفیق

باشد دو پای تیغ دودم قطع راه را

(30) Râhî ki kûtehest ü dirâzest u bî-refîḳ

(31) Bâşed dü-pây tîğ-ı dü-dem ḳaṭ‘-ı râh-râ

⁵¹²⁵ bîrûn: birûn V, bu kelime vezin gereği "bîrûn" okundu.

⁵¹²⁶ bakılsa: + ‘aksüñ A D.

⁵¹²⁷ jengârîde: jengâr dîde A.

⁵¹²⁸ be: -N.

⁵¹²⁹ hicründe: hicrde A D.

⁵¹³⁰ olur: ola A.

⁵¹³¹ ایفظها: ایفظها V.

⁵¹³² olur: ola D, Le‘anallâhu limen eyḳazahâ: Fitne uykudadır. Onu uyarana Allah lanet etsin (Hadis: Müttakî el-Hindî, I-XVI; Müessesetü’r-Risâle XI, 127; Aclûnî, II, 83).

[V-104a]

(1) Ya' nî bir yol ki kûtâh ya' nî teng ve dırâz ve bî-refîk'dür. İşte (2) tîğ-ı dü-dem ya' nî iki ağızlı şemşîr ol rāhı kaṭ'a dü-pây olur. (3) Bu evşâf-ı rāh mālzeme-i şemşîr oldığında söz kesilmiştir.

بیدار دل کیست که وضع ملایمش

کیرد بموم آیینهء صبحکاه را

5 (4) Bîdâr-ı dil keyest ki važ' -ı mülâyimeş

(5) Gîred be-mûm-ı âyîne-i şubḡâh-râ

(6) Ya' nî bîdâr-ı dil kimdür ki anuñ važ' -ı mülâyimi mûm-ı âyîne-i şubḡâha (7) te'şîr eyleye. Mûm-ı âyîne tafşîli mürûr itmişidi. Verâ-yı âyîneye (8) ilşâk olan zîbağ-ı ma' mûldür ki mûmâsâ zücâc-ı âyîneye yapışdırılmışdur. (9) Anuñla ' aks-i mâ-verâsına ta' addî itmeyüp mürtesim-i zücâce olur. (10) Şubḡâh daḡı bir âyinedür. Anuñ mûmı⁵¹³³ verâsında olan [D-93a] âftâbdur ki (11) ḡiddet ü şiddet-i ziyâ ile meşhûrdur. Ya' nî kanı bir bîdâr-ı dil ki (12) anuñ važ' -ı mülâyimi ya' nî ol dil-i bîdârda olan nûr ve ziyâ (13) ve işrâk ve leṭâfet mûm-ı âyîne-i şubḡâh olan âftâba te'şîr (14) eyleye de kendi ḡiddet ü şiddet-i ziyâsından şerm-âlûd ola (15) dimek olur⁵¹³⁴.

دیر و حرم بدیدهء روشن کهر یکیت

پیچیده چون دورشته بهم این دوراه را

(16) Deyr ü ḡarem be-dîde-i rûşen-güher yekîst

(17) Pîçîde çun dü-rişte behem in dü-râh-râ

(18) Ya' nî dîde-i rûşen-güherde deyr ve ḡarem birdür. Zîrâ bu iki râh dü- (19) rişte gibi birbirine pîçîde olmuşdur. Ḥaḡîḡat rişte iki ammâ⁵¹³⁵ behem- (20) pîçîde olmada mütteḡiddür. Bir görünür. و تغایرهما فافهم⁵¹³⁶. (21) فقس علی هذا تحقهما

مستم ز صاف بادهء لعلى که کرده است

آلودهء شراب حریر نگاه را

7 [A-128b] (22) Mestem zi-şâf-bâde-i la' lî ki kerdeest

(23) Âlûde-i şarâb ḡarîr-i nigâh-râ

⁵¹³³ mûmı: mûy-ı A.

⁵¹³⁴ dimek olur: dimek ola dimek olur A.

⁵¹³⁵ ammâ: -N.

⁵¹³⁶ Feḡıs 'alâ hâzâ taḡaḡkuḡahumâ ve tegâyurahumâ fefhem: O ikisinin incelenmesini de farklılıklarını da buna göre kıyasla, anla.

(24) Ya' nī bir şāf bāde-i la' līden mestüm ki ḥarīr-i nigāhumı ālūde-i şarāb (25) itmişdür. Ḥarīr-i nigāhı ālūde itmege kudreti olan şarāb ne (26) mertebe şāf olmak [N-99b] gerek bundan kıyās oluna. Şarāb-ı nāb bir (27) kūze-i cedīd-i [D-93b] fāhūrı gereği gibi sedd eyledikten şoñra ḥum-ı şarāba (28) vaż' ve bir miqdār eyyām mekş olunup çıkarurlar. Kūze ser-ā-pā (29) māl-ā-māl olmuş bulurlar. Şarāb şāf ḥarīrden süzilüp (30) āşār-ı lāydan bir şey' kalmaz. Nāb şāfdan a' lādur. Nābda (31) ḥiddetiyle kūze nüfūz ider. Şāfda⁵¹³⁷ ruṭubetiyle ḥarīrden cereyān ider.

[V-104b]

شوکت زفیض همت خود بارها بهم
آمیختم چو شیر و شکر مهر و ماه را

(1) Şevket zi-feyż-i himmet-i ḥod bārḥā be-hem

(2) Āmīḥtem çu şīr ü şeker mihr ü māh-rā

(3) Kendi feyż-i himmetümden birkaç kerre mihr ü māhı şīr ve şeker gibi birbirine (4) āmīḥte eyledüm:

(5) رق الزجاج و رفت الخمر

فتشابها و تشاكل الامر⁵¹³⁸

(6) Cüneyd ḳuddise sırruhūdan taşavvuf nedür diyü⁵¹³⁹ su'āl olduğda:

(7) وکانوا حیث ماکننا

وکننا حیث و مکانوا⁵¹⁴⁰

beyti ile cevāb (8) virmişlerdür.

[Gazel 54]⁵¹⁴¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

خانهء دل که شد از روی تو روشن آنجا

خون خورشید زند موج زروزن آنجا

1 (9) Ḥāne-i dil ki şud ez-rüy-ı tu rūşen ān-cā

(10) Ḥūn-ı ḥūrşid zened mevc zi-revzen ān-cā

⁵¹³⁷ şāfda: şāf D.

⁵¹³⁸ Raḳqa zücācu ve raḳkati'l-ḥamru/Feteşābehā ve teşākele'l-emru: Kadeh ince, şarap ince, ikisi de birbirine benzeşti ve ayırdetmek zorlaştı.

⁵¹³⁹diyü: Bu kelimenin metne sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

⁵¹⁴⁰ Ve kānu ḥayşu mā künnā/Ve künnā ḥayş ü mekānū: Onlar bizim olduğumuz yerde oldular. Biz de onların olduğu yerde olduk.

⁵¹⁴¹ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(11) Hāne-i dil ki⁵¹⁴² senüñ rüyuñdan rüşen ola. Ol yerde [D-94a] hün-ı hürşid
(12) revzenden mevc-âver olur. Hün cüşed hün-ı ü mevc-zened (13) dileş hün şud hased
ve reşkden yüregine kıan oturdu (14) dimek ma' nâlarında müsta' meldür.

کردش چشم تو سرکشته کند مژگانرا
سرمهء خواب بود سنک فلاحن آنجا

(15) Gerdiş-i çeşm-i tu ser-geşte koned müjgân-râ

(16) Sürme-i h'âb buved seng-i felâhan⁵¹⁴³ ân-câ

(17) Senüñ gerdiş-i çeşmüñ müjgânı ser-geşte ider ve seng-i felâhan (18) o yerde
sürme-i h'âb olur. Gerdiş-i çeşm ile felâhan miyânında (19) cihet-i münâsebet ve
müjgân-ı ser-geşte bergeşte-müjgân gibi olmada (20) nev' anmâ [A-129a] mülâyemet-i
hayâl eylediler. Sürme-i h'âb uyku vaktinde (21) isti' mâl olunur. Sükûnetden kinâyedür
. ⁵¹⁴⁴ فافهم

دل من اب شد از حسرت باغی که بود
شب نمی را کل خورشید بدامن آنجا

3

(22) Dil-i men âb şud ez-ğasret-i bâğî ki buved

(23) Şebnemî-râ gül-i hürşid be-dâmen ân-câ

(24) Ya' nî benüm gönlüm ol bâğuñ ğasretinden âb oldu ki anda olan (25) bir
şebnemüñ gül-i hürşid dâmeninde olup câzibe-i za' f-ı ' âşıkıyyet (26) ol mihr-i cihân-
tâb-ı istiğnâyı kendüsine cezb eylemişdür⁵¹⁴⁵.

نیست بیکانه کسی بتکدهء وحدت را
برهنم آنجامیتراشد صنم از چوب

(27) Nîst bî-gâne kesî büt-gede-i vağdet-râ

[D-94b] (28) Mî-trâşed⁵¹⁴⁶ şanem ez-çüb berehmen ân-câ

(29) Çüb sükûn-ı bâ ile. Ya' nî büt-gede-i vağdetde bî-gâne yoğdur. [N-100a]
Berehmen (30) bunda âteşgedesine cem' eylediği çübdan şanem yapar. Ma' -hazâ (31)
berehmen şanem-perest degildür.

⁵¹⁴² ki: -A.

⁵¹⁴³ felâhan: خ / ح V.

⁵¹⁴⁴ Fefhem: Anla -A.

⁵¹⁴⁵ eylemişdür: ider D.

⁵¹⁴⁶ mî-trâşed: mî-trâşem A.

[V-105a]

دل ما مشت کیا هیست بدشتی که بود

نکه کرم غزال اتش ایمن انجا

5 (1) Dil-i mā⁵¹⁴⁷ müşt-i giyāhīst⁵¹⁴⁸ be-deştī ki buved

(2) Nigeh-i germ-i ġazāl āteş-i Eymen ān-cā

(3) Bizüm gönlimiz ol deştde⁵¹⁴⁹ bir müşt-i giyāh olur ki nigāh-ı barḡ-(4) sūz-ı adʿāniye yisaġ fiha wā yistqāl el-eşere (5) کلها معان⁵¹⁵¹. (5) ġazālān ol deştde⁵¹⁵⁰ āteş-i Eymen olur⁵¹⁵¹. منها⁵¹⁵².

شوکت از مزرع دل تخم شرر سبز شود

برق چون مور برد دانه بخر من انجا

(6) Şevket ez-mezra^c -1 dil toḥm-ı şerer sebz şeved

(7) Barḡ çun mūr bered dāne be-ḥırmēn ān-cā

(8) Ya^c nī mezra^c -1 dilden toḥm-ı şerer sebz ve demīde olur ve barḡ mūr (9) gibi dāneyi bu maḥallde alup ḥırmene götürür. Yoḥsa ḥırmenden (10) mūr gibi kenīn-i inti^c āş māyesine⁵¹⁵³ götürmez.

[Gazel 55]⁵¹⁵⁴Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

بهرکس وامکن بند زبان عرض مطلبها

بدندان طمع زنهار مکشا عقدهء لبها

1 (11) Beher-kes vā me-kon bend-i zebān-ı ^c arz-ı maṭlabhā(12) Be-dendān-ı ṭama^c zinhār me-ġüşā ^c uḡde-i lebhā

(13) Ya^c nī herkese ^c arz-ı meṭālib-i zebānī bendini açma ve dendān-ı ṭama^c (14) ile şaḡın⁵¹⁵⁵ [A-129b] ^c uḡde-i lebi ġüşāde itme.

طلوع صبح امیدم بیاض دیده را ماند

⁵¹⁴⁷ mā: -N.⁵¹⁴⁸ giyāhīst: giyāhest A.⁵¹⁴⁹ deştde: destde D.⁵¹⁵⁰ ol deştde: -D.⁵¹⁵¹ olur: + ol deştde D.⁵¹⁵² Küllühā me^c ānī iddi^c ātiyyetin yusāġu fīhā velā yusteḡālu e'l-^c işretü minhā: Hepsi de iddiaya dayalı anlamlardır. İncelenebilir; fakat işret onlardan çıkarılmaz.⁵¹⁵³ māyesine: pāyesine A.⁵¹⁵⁴ “Gazel” D (der), N nüshasında “Gazel-i Dīġer” başlığı bulunmaktadır.⁵¹⁵⁵ şaḡın: ص / س A.

که صف بستند چون مژگان بگردش ظلمت شبها

[D-95a] (15) Ṭulū‘-ı şubḥ-ı ümmîdem beyâz-dîde-râ mând

(16) Ki şaff bestend çun müjgân be-gerdiş zulmet-i şebhâ

(17) Benüm ṭulū‘-ı şubḥ-ı ümmîdüm beyâz-dîdeye beñzer. Şaff-ı müjgân gibi

(18) zālām-ı leyli⁵¹⁵⁶ anuñ eṭrâfin almışlardur.

سیه بختی چراغ اهل دل را میکند روشن

زمشک سودهء شب تازه کردد داغ کوبها

3 (19) Siyeh-baḥtî çerâğ-ı ehl-i dil-râ mi-koned rüşen

(20) Zi-müşg-süde-i şeb tâze gereded dâğ-ı kevkebhâ

(21) Siyeh-baḥtlık⁵¹⁵⁷ çerâğ-ı ehl-i dili rüşen eyler. Müşg-süde-i şebden (22) kevâkibüñ dâğı tâze olur. Reng-i şeb siyâh olmağla müşge (23) teşbîh ve dâğ-ı kevâkibe süde kıılınmağla mazmûn-ı beyti itmâm buyurdılar.

نمی بینم بدست هیچکس سررشتهء صحبت

زیس چون چشم سوزن تنک افتاده آست مشربها

(24) Nemî-binem be-dest-i hiç-kes ser-rişte-i şoḥbet

(25) Zi-bes çun çeşm-i süzen teng üftādâst⁵¹⁵⁸ meşrebhâ⁵¹⁵⁹

(26) Bir kimsenüñ destinde ser-rişte-i şoḥbet görmem. Çeşm-i süzen gibi (27) meşrebler gâyet teng vâki‘ olmışdur. Teşbîh-i süzende niçe (28) îhâm-ı laṭîfî vardır. فلیتفهّم⁵¹⁶⁰.

کند فیض خموشی صاحب معنی سخنور را

بهم آید دو مصرع چون بهم می آورد لبها

5 (29) Koned feyz-i ḥamūşî şāḥib-i ma‘ nâ sūḥanver-râ

(30) Be-hem âyed dü-mışra‘ çun be-hem mi-âvered lebhâ

[D-95b] (31) Feyz-i ḥamūşî sūḥanveri şāḥib-i ma‘ nâ ider. Zîrâ sūḥanver dü-lebi

[V-105b]

(1) bir yere getürse [100b] dü-mışra‘ bir yere gelüp beyt ḥâşıl olur.

بهم نقوی و مستی آنچنان یکرنگ شد شوکت

⁵¹⁵⁶ leyli: leyālī D N.

⁵¹⁵⁷ baḥtlık: ق / ک D N V.

⁵¹⁵⁸ üftādâst: Metinde "üftâde âst" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur V.

⁵¹⁵⁹ meşrebhâ: + ya‘ nî A.

⁵¹⁶⁰ Felyetefhem: Anlaşılın, فافهم / Fefhem: Anla D.

که نتوان فرق کرد از صاف مشرب دردمذہبها

(2) Be-hem taḳvā vü mestî ān-çunān yek-reng şud Şevket

(3) Ki ne-tvān farḳ kerd ez-şāf meşreb dürd-i mezzebḥā

(4) Taḳvā ve mestlik şöyle birbirleriyle yek-reng oldılar ki şāf (5) meşrebden dürd-i mezāhibi⁵¹⁶¹ farḳ mümkün olmaz. Güft ü güy-ı küfr-i dīn (6) āḥir be-yek-cā mī-keşed. Ḥāb yek-ḥābest bāşed muhtelif ta' bīrhā.

[Gazel 56]⁵¹⁶²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

فلک طاقت نمی ارد نگاه کرم مردانرا

زبرق چشم شیران آتش افتد این نیستانرا

1 (7) Felek tāḳat nemī-āred nigāh-ı germ-i merdān-rā

[A-130a] (8) Zi-barḳ-ı çeşm-i şīrān āteş üfted in neyistān-rā

(9) Felek nigāh-ı germ-i merdāna tāḳat getüremez. Çeşm-i şīrānuñ barḳından (10) bu⁵¹⁶³ neyistāna āteş düşer. Zīrā ol eşḥāş-ı rūḥānī ḥalīfe-i nūr(11)ü'l-envāruñ mażhariyyet-i cem' iyyetine mażhar olamadılar. Belki emlāk (12) daḥı buña⁵¹⁶⁴ kıyās iledür.

زچین زلف او صد کاروان مشک می آید

کنید ای زلف خوبان تخته بند از شانه دکاترا

(13) Zi-çin-i zülf-i⁵¹⁶⁵ ü şad-kārvān müşg mī-āyed

(14) Konīd ey zülf-i ḥübān taḥte-bend ez-şāne dükān-rā

(15) Ya' nī o sulṭān-ı ḥüsnüñ çin-i zülfinden yüz kāfile müşg [D-96a] gelür. (16) Ey zülf-i ḥübān dükkānuñıza şāneden taḥte-bend eyleyesiz. Tā ki (17) bīrūn-ı dükkān rīzān olmaya. Taḥte-bend dükkānlar önüne taḥteden⁵¹⁶⁶ (18) yapılır ki käle vü metā' dökülmeyüp maḥfūz olmağičün (19) şāneden⁵¹⁶⁷ yapılmak iḳtizā eyledi. Zīrā dükkān zülf-i ḥübāndur.

⁵¹⁶¹ mezāhibi: ذ / د A.

⁵¹⁶² "Gazel" D (der), N nüshasında "Gazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır.

⁵¹⁶³ bu: -D.

⁵¹⁶⁴ buña: bu A.

⁵¹⁶⁵ zülf-i: müşg-i A.

⁵¹⁶⁶ taḥteden: taḥte D.

⁵¹⁶⁷ şāneden: "şāne neden" şeklinde yanlış olmasına rağmen, kelimenin "şāneden" şeklinde olması anlama daha uygun düşmektedir N V.

کل محجوب او چون پرده از رخسار بردارد

کند مژگان بلبل خار دیوار کلساتانرا

3 (20) Gül-i maḥcūb-ı ũ çun perde ez-ruḥsār berdāred

(21) Koned müjgān-ı bülbül ḥār dīvār-ı gülistān-rā

(22) Ya' nī o maḥbūbuñ gül-i maḥcūbı perde-ber-[e]ndāz-ı ruḥsār ola. Müjgān-ı

(23) bülbülü dīvār-ı⁵¹⁶⁸ gülistāna ḥār ider. Keşret-i nezzāre-i bülbülān ve men' -i (24)

nezzāre-i bī-gānegān ma' nālarını ĩmāya mebnādur. ⁵¹⁶⁹ فافهم

ببزم او کشیدم آه سرد از دل چه دانستم

که سروی میشود از شمع کافور این شبستانرا

(25) Be-bezm-i ũ keşīdem āh-ı serd ez-dil çı dānestem

(26) Ki servī mī-şevēd ez-şem' -i kāfūr ĩn şebistān-rā

(27) Ya' nī anuñ bezminde dilden bir āh-ı serd çekdüm. Zīrā bildüm ki bu

şebistāna (28) serv şem' -i kāfūrīden olur. Medd-i āh serve müşābih olup (29) ṭabī' at-ı

şem' -i kāfūrīde bürüdet mülāḥaza eylediler.

نزاكت آنقدر دارد که از کرد نگاه من

برخ چون سایهء مژگان خود خوابانده مژگانرا

5 (30) Nezāket ān-ḫadr dāred ki ez-gerd-i nigāh-ı men

(31) Be-ruḥ çun sāye-i müjgān-ı [N-101a] ḥod ḥ'ābānde müjgān-rā

[V-106a]

(1) Ol ḫadar [D-96b] leṭāfet ve nezāket⁵¹⁷⁰ vardır⁵¹⁷¹. Ğubār-ı nigāhumdan ' izārı

(2) üzere⁵¹⁷² [A-130b] sāye-i müjgānı gibi müjgānını ḫapamışdur⁵¹⁷³. Tā ğubār-ı nigāh

(3) işābet itmeye. Ḥ'ābānde müjgān şude kirpigini yumdı (4) dimekte böyle ta' bīr

olunur.

فغانی سر کن ای زنجیر دربزم جنون کامشب

دماغ از شعلهء اواز مطرب سوخت رندانرا

⁵¹⁶⁸ dīvār-ı: -D.

⁵¹⁶⁹ Fefhem: Anla -A -D.

⁵¹⁷⁰ nezāket: nezāketi A.

⁵¹⁷¹ vardır: + ki A D.

⁵¹⁷² ' izārı üzere: -D.

⁵¹⁷³ ḫapamışdur: + ' izārı üzere D.

(5) Fiğānī ser kon ey zencīr der-bezm-i cünün k'imşeb

(6) Dimāğ ez-şu' le-i āvāz-ı muṭrib sūht rindān-rā

(7) Ya' nī ey zencīr-i bezm-i cünün bu gice fiğāna başla. Zīrā şu' le-i (8) āvāz-ı muṭribden rindlerüñ dimāğı yandı. Mecnün sūhte-dimāğdur. (9) Fiğānī⁵¹⁷⁴ ser kon fiğānī⁵¹⁷⁵ ziyāde ve tamām eyle ve başla dimekdür⁵¹⁷⁶.

سرانجام بلا آرد بمردم بی سرانجامی

زبی دندانى ء خود درد دندانست پیرانرا

7

(10) Ser-encām-ı belā āred be-merdüm bī-ser-encāmī

(11) Zi-bī-dendānī-i ḥod derd-i dendānest⁵¹⁷⁷ pīrān-rā

(12) Ser-encāmsızlık ādeme belā ser-encāmı getürür görmez misin? Pīrlerüñ (13) diş ağrısı ' illeti dişsizligindendür.

به بحر كریه ره دور و نماز خامشى واجب

بکرد سرمه مبیاید تیمم کرد افغانرا

(14) Be-baḥr-ı girye reh dūr u namāz-ı ḥāmuşī vācib

(15) Be-gerd-i sürme mī-bāyed teyemmüm kerd efgān-rā

(16) Ya' nī baḥr-ı eşke rāh dūr ve namāz-ı ḥāmuşī-i ' uşşāk⁵¹⁷⁸ vācib. Belki (17) farz böyle olunca muşallā-yı efgāna ğubār-ı sürme ile [D-97a] teyemmüm lāzım (18) oldu ki şadāsı zuhūr itmeye.

كل اغزاها آيينهء انجامها دارد

نشان رعشهء پیریست بالیدن جوانانرا

9

(19) Gül-i āğāzhā āyīne-i encāmhā dāred

(20) Nişān-ı ra' şe-i pīrīst bālīden⁵¹⁷⁹-i civānān-rā

(21) İbtidālar güli encāmlar āyīnesidür. Civānlaruñ büyümesi ra' şe-i (22) pīrī nişānidür⁵¹⁸⁰. Zīrā bālīde ola ola⁵¹⁸¹ pīr ra' şe-dār (23) olur. İşte gül-i āğāz āyīne-i encām oldu.

⁵¹⁷⁴ fiğānī: efgānī N.

⁵¹⁷⁵ fiğānī: fiğān A.

⁵¹⁷⁶ dimekdür: -A.

⁵¹⁷⁷ derd-i dendānest: der-dendānest N, "Beyān: Derd-i dendānest" yazılarak kelime okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁵¹⁷⁸ ' uşşāk: ' uşşāka D.

⁵¹⁷⁹ bālīden: mālīden A.

⁵¹⁸⁰ nişānidür: nişānesidür D.

[Gazel 57]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خورد چون ریشه دام ماهی من اب دربارا

بدام خاکساری صید میسازم بزرگانرا

1 (24) Hored çun rişe dām-ı māhī-i men āb-ı deryā-rā

(25) Be-dām-ı hāk-sārī şayd mī-sāzem bezirgān-rā

(26) Benüm şayd-ı māhī için fūrū-refte-i deryā eyledigüm dām-ı rişe gibi (27) āb-ı deryāyi⁵¹⁸² nüş ider. İmdi dām-ı hāk-sārī ile bezirgānı (28) şayd iderüm. Zīrā [A-131a] dāmuñ rişesi⁵¹⁸³ baırda tā қа' r-ı baırda (29) hāke muttaşıl olmadıçça māhī o rişede olan tu' meye gelmez. (30) İmdi dām ve rişe hāksār oldılar ve çünki deryādan (31) āb nüş eylediler. Güyā şayd-ı bezirgān itmiş gibi oldı.

[V-106b]

چو نبود حسن بطن زینت ظاهر چه کار آید

چرا تصویر یوسف میکشی دیوارزندائرا

(1) Çu n-būd hūsn-i bātın zīnet-i zāhir çi kār āyed

(2) Çi-rā taşvīr-i [N-101b] Yūsuf mī-keşī dīvār-ı zindān-rā

[D-97b] (3) Çünki hūsn-i bātını olmaya zīnet-i zāhir ne işe yarar? Çünki (4) hāl böyledür⁵¹⁸⁴. Der-i⁵¹⁸⁵ dīvār-ı zindāna niçün taşvīr-i Yūsufi naqş (5) idersin? Taşvīr-i Yūsuf zīnet-i zāhir-i dīvār-ı zindān 'adem-i (6) hūsn-i bātınıdır.

بملک عشق میروید کل حسن از زمین شوکت

بود مشرق دهان چاه انجا ماه کنعائرا

3 (7) Be-mülk-i 'aşq mī-rüyed gül-i hūsn ez-zemīn Şevket

(8) Buved maşrıq dehān-ı çāh ān-cā māh-ı Ken' ān-rā

(9) Mülk-i 'aşqda gül-i hūsn zemīnden rüyide olur. Bunda (10) maţla' -ı māh-ı Ken' ān dehān-ı çāh olur. İrsāl-i meşeline mışra' -ı (11) şānī kāfī olur. Yoğsa havāşş-ı zātiyye-i müdde' ā-yı meşelde (12) derc ü cem' şart degildür.

⁵¹⁸¹ ola: -N.⁵¹⁸² deryāyi: deryā A.⁵¹⁸³ rişesi: rişesini D.⁵¹⁸⁴ böyledür: böyle A.⁵¹⁸⁵ der-i: -D.

[Gazel 58]⁵¹⁸⁶

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

رخت نشانده بخاکستر آتش کلرا

شکسته خلقهء زلفت طلسم سنبل را

1 (13) Ruḥet nişānde be-ḥākister āteş-i gül-rā

(14) Şikeste ḥalka-i zülfet tılısm-ı sünbül-rā

(15) Ya' nī senüñ ruḥuñ āteş-i güli ḥākister eylemişdür. Zīrā aḥker kendi (16) sūzişinden giderek ḥākister olur ve ḥalka-i zülfüñ (17) tılısm-ı sünbülü şikest eylemişdür⁵¹⁸⁷.

کسی که بوی حقیقت شنیده میدانند

که از کلاب سرشتند خاک بلبل را

(18) Kesī ki bŷy-ı ḥaḳīḳat şenīde mī-dāned

(19) Ki ez-gül-āb siriştend ḥāk-i bŷlbŷl-rā

(20) Bir kimse ki bŷy-ı ḥaḳīḳati şenīde ola ḥāk-i bŷlbŷl gül-āb (21) ile sirişte oldığımı⁵¹⁸⁸ bilür.

مکن زدشت غم اندیشه کرم رفتن باش

ز کردباد چه غم شعلهء توکل را

3 [D-98a] (22) Me-kon zi-deşt-i ğam endişe germ-reften bāş

(23) Zi-gird-bād⁵¹⁸⁹ çi ğam şu'le-i tevekkŷl-rā⁵¹⁹⁰

(24) Deşt-i ğamda endişe itme. Germ-rev ol. Gird-bāddan şu'le-i [A-131b] (25) tevekkŷle⁵¹⁹¹ ne ğam işābet ider?

خیال خط تو چون آورد بدل شوکت

بنفشه زار کند کلشن تخیل را

(26) Ḥayāl-i ḥaṭṭ-ı tu çun āvered be-dil Şevket

(27) Benefşeẓār koned gülşen-i taḥayyŷl-rā⁵¹⁹²

⁵¹⁸⁶N nüshasında “Gazel-i Āḥir” başlığı bulunmaktadır.

⁵¹⁸⁷“Maṭlab” N (der).

⁵¹⁸⁸oldığımı: oldığı A.

⁵¹⁸⁹bād: د / - N

⁵¹⁹⁰tevekkŷl-rā: + ya' nī A.

⁵¹⁹¹tevekkŷle: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁵¹⁹²taḥayyŷl-rā: + ya' nī A.

(28) Senüñ hayâl-i haṭṭuñı Şevket çünki göñline getüre gülşen-i (29) taḥayyüli benefşezâr ider.

[Gazel 59]⁵¹⁹³

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

دامن همت بکف دارد دل مهجور ما

دانهء خود ازدهان برق کیرد مورما

1 (30) Dâmen-i himmet be-kef dâred dil-i mehcür-ı mâ

(31) Dâne-i ḥod ez-dehân-ı barḳ ğired mür-ı mâ

[V-107a]

(1) Bizüm dil-i mehcürümüz dâmen-i zeberde⁵¹⁹⁴-i dest-i himmetdür ve bizüm (2) mürümüz kendi dânesini dehân-ı barḳdan alur. Mür dil-i (3) mehcûra dehân-ı barḳdan dânegîrligi dâmen-i himmet be-kef olmağa (4) nâzırdur.

ساده لوحی کشت مارا چارهء داغ جکر

شد صفای سینہء ما مرهم کافور ما

(5) Sâde-levḥî geşt mâ-râ çäre-i dâġ-ı ciger

(6) Şud şafâ-yı sîne-i mâ merhem-i kâfür-ı mâ

(7) Sâde-levḥlik bize çäre-i dâġ-ı ciger oldı. Bizüm şafâ-yı [D-98b] sînemiz (8) bizüm merhem-i kâfürümüz oldı. [N-102a] Zîrâ sâde-levḥiz.

باغ را خوش آب و رنگ از چشم کریان کرده ایم

خندهء کل را نمک باشد دل پر شور ما

3 (9) Bâġ-râ hoş âb u reng ez-çeşm-i giryân kerdeim

(10) Ḥande-i gül-râ nemek pâşed dil-i pür-şür-ı mâ⁵¹⁹⁵

(11) Bâġuñ âb u rengini çeşm-i giryânımızdan hoş itmişiz. Zâhiren ḥande-i (12) güle dil-i pür-şürümüz nemek-pâş olur. Anuñçun ḥande-i gülde melâḥat (13) ḥâşıludur.

عمر ما باشد زفیض ناتوانی جاودان

دارد از خاک سلیمان سرمه چشم مور ما

⁵¹⁹³N nüshasında "Ġazel-i Dîġer" başlığı bulunmaktadır.

⁵¹⁹⁴ Kaynaklarda böyle bir kelimeye rastlanmamıştır. Şârih'in "zeber" kelimesini bu şekilde kullanmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

⁵¹⁹⁵ Bu beyit ve şerhi A nüshasında bulunmamaktadır.

(14) ‘Ömr-i mā bāşed zi⁵¹⁹⁶-feyz-i nā-tevānī cāvidān

(15) Dāred ez-ḥāk-i Süleymān sürme çeşm-i mūr-ı mā

(16) ‘Ömrümüz feyz-i nā-tevānīden ‘ömr-i ebed ḥāşıl ider. Tūl-i ‘ömrden (17) bir ta‘bīr⁵¹⁹⁷-i mübālağadır ve illā i‘mār-ı mümkinātda ḥayāt-ı sermediyye muḥāl (18) ve elbette aña fenā ṭārī olacağı bürhānla işbāt olunmuşdur (19) görmez misin? Ḥāk-i Süleymāndan bizüm mūrımızuñ dīdesi sürmelenmişdür. (20) Anuñçun ‘ömr-i ṭavīl ḥāşıl eyledi. Nemle eger każā ṭārī olmasa (21) çok yaşarmış. Zīrā rāyiḥa-i ğidā ile ta‘ ayyūş ider: Bir mūra saña (22) senede ne kadar dāne medār-ı kuvvet olur diyü cenāb-ı Süleymān⁵¹⁹⁸ [D-99a] (23) pursān olduklarında bir dāne kāfīdür demiş. Yek-dāne ile bir zücācede⁵¹⁹⁹ (24) bir sene ḥabs itmişler. Tamām sālde görmüşler ki nişf-ı dāne (25) bākīdür. Dürüg-güy imişsin didiklerinde [A-132a] ḥayır sene tamāmında (26) belki ıtlākum ferāmūş-ı ḥāṭır-ı Süleymān⁵²⁰⁰ ola mülāḥazasıyla (27) nişfiyla iktifā ve nişf-ı bākīsin idḥār itdüm diyü pāsuḥ-dih-i (28) şıdḳ olmuşdur:

(29) اقنع فما تبقى بلا بلغة

فليس ينسى ريك النملة⁵²⁰¹

(30) ان اقبل الدهر قم له لانما

وان تولى مدبراً من له⁵²⁰²

(31) Vāḳı‘ en erbāb-ı riyāzet ü ḥamiyyede iḳtinā‘ olmağla tūl-i‘ ömr ile

[V-107b]

(1) merzūk oldukları meşhūrdur.

كلفت ايام مارا صاحب اوازه كرد

خاک چینی شد غبار خاطر فغفور ما

5

(2) Külfet-i eyyām mā-rā şāḥib-i āvāze kerd

⁵¹⁹⁶ zi: ز / ر V.

⁵¹⁹⁷ ta‘bīr: ت / - A.

⁵¹⁹⁸ Süleymān: + ‘aleyhi’s-selām A D N.

⁵¹⁹⁹ zücācede: zücāce D N.

⁵²⁰⁰ Süleymān: + ‘aleyhi’s-selām N.

⁵²⁰¹ İḳna‘ femā tebḳī bilā buluğatin/Feyleyse yensā Rabbūke e’n-nemlete: Kanaat et, elin boş kalmasin; çünkü Rabb’in karıncayı dahi unutmaz.

⁵²⁰² İn aḳbele e’d-dehru ḳum lehu lā’imen/Ve intevellā müdbiren nümlehu: Sana açılırsa ayağa kalk eğer sırtını dönerse sen de ona gözünü yum.

(3) Hāk-i çinî şud ğubār-ı hâtır-ı fağfūr-ı mā

(4) Külfet ü meşakḳat-ı eyyām bizi şāhib-i āvāze ya‘nī meşhūr-ı cihān (5) eyledi. Gūyā bizüm fağfūrımızuñ ğubār-ı hâtırı hāk-i çinî (6) oldu. Hāk-i çinî rīze-i seng-i zināddan olup külfet-i imrār-ı (7) zamān [N-102b] ile tura tura nu‘ūmet ve leṭāfet kesb idüp (8) çinî yapıldıḳda⁵²⁰³ āteşde puhtelenüp [D-99b] mesāmātı mertebe-i ma‘dene karīb (9) olmağla ṭanīn ü āvāzesi zāhir olur.

هیچکس از اهل دل تصدیق حرف ما نکرد

کشت چوب دار سبز از کریه ء منصور ما

(10) Hīç-kes ez-ehl-i dil taşdıḳ ḫarf-i mā ne-kerd

(11) Geşt çüb-ı dār sebz ez-girye-i Manşūr-ı mā

(12) Ehl-i dilden bir kimse bizüm⁵²⁰⁴ kelāmımızı taşdıḳ itmedi. Bizüm Manşūrımızuñ⁵²⁰⁵ (13) giryesinden dāruñ ḫuşk ağacı sebz oldu. Bā‘iş-i girye ‘adem-i (14) taşdıḳleri ola⁵²⁰⁶. Laṭīfe: Girye-i Manşūrından çüb-ı dār sebz olduğına (15) kim i‘timād ider. El-ḫaḳ bu beyt-i ra‘nā perde-i şāh-ı Manşūrda āğāz-ı (16) naḳş-ı belāgat eylemişdür⁵²⁰⁷.

کشت دراغوش مطلب بیشتر سرکشتکی

شد بیابان مرک در دست سلیمان مورما

7

(17) Geşt der-āğüş-ı maṭlab bişter ser-geşteḡi

(18) Şud beyābān-merg der-dest-i Süleymān mūr-ı mā

(19) Bā-yı lāzime-i zarfıyyet ifāde eyledi. Ya‘nī āğüş-ı maṭlabda ser-geştelik (20) daḡı ziyāde oldu görmez misin? Mūrımız dest-i āğüş-ı Süleymānide⁵²⁰⁸ (21) iken yābān⁵²⁰⁹-ı mergde oldu. Āğüş-ı maṭlab-ı Süleymānī anı şahrā-rev-i yābān⁵²¹⁰-ı (22) merg itmeden ḫalāş idemedi⁵²¹¹.

شوکت از جور فلک ملک دل ما شد خراب

⁵²⁰³ yapıldıḳda: yapıldıḳ N.

⁵²⁰⁴ bir kimse bizüm: bizüm bir kimse D, + ağacı sebz N.

⁵²⁰⁵ Manşūrımızuñ: ج / - A.

⁵²⁰⁶ ola: oldu D.

⁵²⁰⁷ eylemişdür: itmişdür A.

⁵²⁰⁸ Süleymānide: Süleymānī A.

⁵²⁰⁹ yābān: beyābān A D.

⁵²¹⁰ yābān: beyābān D.

⁵²¹¹ idemedi: itmedi A.

آب این فیروزه شد سیلاب نیشابور ما

(23) Şevket ez-cevr-i felek mülk-i dil-i mā şud ḥarāb

[A-132b] (24) Āb-ı in fīrūze şud seylāb-ı Nişābūr⁵²¹²-ı mā

(25) Şevket cevr-i felek-i nıl-gūndan gönlimiz ḥarāb oldı görmez misin? [D-100a] (26) Bu fīrūzenüñ ābı seylāb-ı Nişābūrımız olmışdur⁵²¹³. (27) Ḥarābī-i Nişābūrda⁵²¹⁴ işbāt ḥāşıl olsun da zelzeleden olmazsa (28) seylābdan olsun. Beyyine-i müdde⁵²¹⁵ ā ikāmet itmiş olurlar raḥmetu'llāhi⁵²¹⁵ aleyh⁵²¹⁵.

[Gazel 60]⁵²¹⁶

Fā⁵²¹⁶ ilātün / Fā⁵²¹⁶ ilātün / Fā⁵²¹⁶ ilātün / Fā⁵²¹⁶ ilün

میزند زلف کجت نیش رک سنبل را

میکند گوشه نشین طرف کلاهد کل را

1

(29) Mī-zened⁵²¹⁷ zülf-i kecet niş reg-i sünbül-rā

(30) Mī-koned kūşe-nişin ṭarf-ı külāhet gül-rā

(31) Senüñ zülf-i kecün reg-i sünbüle niş-zen olur ve ṭarf-ı külāhuñ

[V-108a]

(1) güli kūşe-nişin-i zāviye-i gülistān ider. Ṭarf lafzında⁵²¹⁸ kūşeye (2) ıtlākı ḥasebiyle güle kūşe-nişinlik münāsib mülāḥaza (3) olundu. Bāḳī ma⁵²¹⁹ nā ve leṭāfet-i beyt zāhirdür.

غیر یک شیوه هنر نیست سراپای ترا

جنبش گوشهء ابروست خم کاکل را

(4) Ğayr-ı yek-şīve hūner nīst ser-ā-pāy tu-rā

(5) Cünbiş-i kūşe-i ebrüst ḥam-ı kākül-rā

(6) Ya⁵²¹⁹ nī saña ser-ā-pāy bir şīveden ğayrı [N-103a] hūner yoḡdur görmez misin?

(7) Ḥam-ı kāküle kūşe-i ebrū niçe şābit ve müteḥaḳḳıḳ olmışdur. Şīve-i cünbiş (8) kūşe-i ebrūya ḥam-ı kākül ser-tā-pāya nāzırdur. İmdi luṭf-ı beyt (9) zāhir oldı⁵²¹⁹.

⁵²¹² "Seylāb-ı Nişābūr meşhūrest. Nihāyet-i tuḡyān ve memleket-i Nişābūrda bir ḥālet vardur ki dā'imā zelzele olur gibi ditrer" A (der).

⁵²¹³ olmışdur: oldı ya⁵²¹⁹ nī olmışdur D.

⁵²¹⁴ Nişābūrda: Nişābūra A D.

⁵²¹⁵ raḥmetu'llāhi⁵²¹⁵ aleyh: -A.

⁵²¹⁶ "Ğazel" D (der).

⁵²¹⁷ "Mī-zened niş Türkide şu ḥālet ādemün ḳanın ḳurıdur ve aḳıdur ve zaḥmnāk ider muḳābelesinde isti⁵²¹⁹ māl olunur" A (der).

⁵²¹⁸ lafzında: lafzından A.

⁵²¹⁹ zāhir oldı: zāhirdür A.

حسن را چون بدل افتد هوس صحبت عشق

کل سراغ از سرپازار کند بلبل را

3 (10) Hüs-n-râ çun be-dil üfted heves-i şoḥbet-i ‘aşḳ

(11) Gül surāḡ⁵²²⁰ ez-ser-i bāzār koned bülbül-râ

[D-100b] (12) Ya‘nî hüs-nüñ göñlüne ‘aşḳ ile heves-i ülfet düşe. Gül ser-i bāzārdan (13) bülbül-i şeydāyı su’āl itmege başlar. Zîrâ ḥarîdâridur⁵²²¹. Surāḡ (14) zamme-i sîn ile perestiş ve su’āl ma‘nāsına. Muḥteşem:

Surāḡ (15) Yūsuf-ı men kon z-bende vü āzād

Dîger:

Zaḥm⁵²²² erçi zi-tîḡ-ı (16) bi-‘ilācest

Mecrūḥ-ı leb ez-surāḡ mî-bāş⁵²²³

Hattâ maḥdūmı (17) Cāmî Silsiletü'z-zehbede:

Çun zi-nāmeş ne-dāşt miskîn (18) be-her

Ki surāḡeş koned zi-merdüm-i şeh-r

ve emşālühâ katı çok (19) vāḳi‘ olmuştur. Bundan ğaraż ba‘zı erbāb-ı luġat bundan [A-133a] (20) kefi ‘inān-ı bünyān itmeleriyle müvellide eşnāfindan zann olundu. (21) Zebān-ı Pārisî ise ekşerî lisān-ı sâ‘ireden tevellüd eylemişdür. (22) Hemān isti‘māli olan Fārisî olur. Hindî ve Pehlevîden (23) gelme olmaḳlaḳuḥ-ı Fārisî degildür dinilmez.

میبرد کریهء من همره خود کردون را

سیل پر زور کند موج تصوّر پُل را

(24) Mî-bered girye-i men hem-reh-i ḥod gerdün-râ

(25) Seyl-i pür-zür koned mevc taşavvur pül-râ⁵²²⁴

(26) Benüm ṭufān-ı sirişkü-m gerdünı kendine hem-rāh ider görmez misin? (27) Seyl-i pür-zür bir cesim-i ḳatreyi mevc-i ḥayāl ider. Ya‘nî mānend-i (28) mevc kendine hem-rāh idüp götürür.

[Gazel 61]⁵²²⁵

⁵²²⁰ “Maṭlûb delik ma‘nāsına. Nitekim dimişler mışra‘: Ez her ki purse-m der-çunin şahrâ surāḡ, surāḡ be-ma‘nā-yı sevād” N (der).

⁵²²¹ ḥarîdâridur: ḥarîdâr ider A.

⁵²²² zaḥm: خ / ح A.

⁵²²³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁵²²⁴ pül-râ: + ya‘nî A.

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

من و کسی که می ناب میخورد اینجا

زهر چشم قدح آب میخورد اینجا

1 [D-101a] (29) Men ü kesī⁵²²⁶ ki mey-i nāb mī-ḥored īn-cā

(30) Zi-zehr-i⁵²²⁷ çeşm⁵²²⁸-i kadeḥ āb mī-ḥored īn-cā⁵²²⁹

(31) Benümle ol kimse ki maḥbūb ve ḥarīfenden kināye ider. Bu bezmde mey-i nāb

[V-108b]

(1) nūş ider. Zehr-i çeşm-i kadeḥden gūyā āb iḥer. Zehr-i çeşm (2) ḥadīdū'n-naẓar ve ğazab-ālūd diyecek yerde isti' māl olunagelmişdür.

ز آفتاب قیامت خلاص باد کسی

که می بجلوهء مهتاب میخورد اینجا

(3) Zi-āftāb-ı kıyāmet ḥalāş bād kesī

(4) Ki mey⁵²³⁰ be-cilve-i mehtāb⁵²³¹ mī-ḥored īn-cā⁵²³²

(5) Āftāb-ı kıyāmetden ol kimse ḥalās olsun ki bunda cilve-i (6) mehtābla⁵²³³ şarāb nūş eyleye.

بود بدیده چو مژگان کسی عزیز کرمی

بطاق ابرو ی احباب میخورد اینجا

3 (7) Buved be-dīde çu müjgān kesī ' azīz ki mey

(8) Be-tāḳ⁵²³⁴-ı ebrū-yı aḥbāb mī-ḥored īn-cā

(9) Dīdede [N-103b] müjgān gibi ol kimse ' azīz ve muḥterem olur ki şarābı (10) tāḳ-ı ebrū-yı aḥbābda nūş eyleye.

⁵²²⁵ "Ġazel" D (der), "Ġazel" N (der).

⁵²²⁶ "Men ü kesī ittiḥād ma' nāsına" A (der).

⁵²²⁷ zi-zehr-i: zerī N.

⁵²²⁸ "Zehr-i çeşm āteş-i çeşm gibi ḥiddet-i nigāh ve nigāh-ı ğazab ma' nāsına" A (der).

⁵²²⁹ īn-cā: + ya' nī A.

⁵²³⁰ mey: men D, mehī N.

⁵²³¹ "Mehtāb şems-i ḥaḳīḳatden mütefeyyiz olandan kināyetdür mey-i ' aşḳdan ' ibāretdür" A (der).

⁵²³² īn-cā: + ya' nī A.

⁵²³³ mehtābla: mehtāb ile A.

⁵²³⁴ "Be-tāḳ-ı ü be-ḥaḳḳ-ı ü ve be-' aşḳ-ı ü ve muḥabbet-i ü" A (der)

بروز حشر نصیب کسی بود کوش
که آب خنجر قصاب میخورد اینجا

(11) Be-rūz-1 ḥaṣr naṣīb keṣī buved kevṣer

(12) Ki āb-1 ḥaṇṣer-i qaṣṣāb mī-ḥored īn-cā

(13) Rūz-1 ḥaṣrda ṣarāb-1 kevṣeri dest-i sāḳī-i kevṣerden [D-101b] ol kimse⁵²³⁵
[A-133b] (14) nūṣ ider ki bu dār-1 ḡurūrda āb-1 deṣte-i ḳātīli nūṣ eyleye (15) ve cennet-i
‘Adn .⁵²³⁶ بالمکاره حفت

نمیکشد چمن ما زباغبان منت
صنوبر از دل خود اب میخورد اینجا

5 (16) Nemī-keṣed ḡemen-i mā zi-bāḡbān minnet

(17) Ṣanevber ez-dil-i ḥod āb mī-ḥored īn-cā

(18) ḡemenimiz bāḡbānuñ minnetini ḡekmez. Bu ḡülzār-1 muḥabbetde ṣanevberimiz kendi (19) dilinden sīr-āb olur. Vāḳı‘en ṣanevberde ruṭūbet-i dūhūniyye (20) sā‘ir-i eṣcār gibi ruṭūbet-i ḥāriceye muḥtāc degildir.

زیبقراری ء مستان کسی بود اکاه
که می گذاشته سیماب میخورد اینجا

(21) Zi-bī-ḳarārī-i mestān keṣī buved āḡāh

(22) Ki mey ḡüzāṣte⁵²³⁷ sīm-āb mī-ḥored īn-cā

(23) Mestānuñ bī-ḳarārılıḡından ol kimse⁵²³⁸ āḡāh olur ki neṣ‘e-i ṣarāb (24) kendisinden ḡeḡdikden ṣoñra def‘-i ḥumāra bir cām-1 sīm-āb nūṣ (25) eyleye. Bunda olan leṭāfet ve īhām sīm-āb ta‘ bīrinden erbāb-1 (26) zevḳe ḥafī degildir.

کلی بلالءء خورشید حشر خنده زند
که از نظاره می آب میخورد اینجا

7 (27) ḡülī be-lāle-i ḥūrṣīd-i ḥaṣr⁵²³⁹ ḥande-zened

(28) Ki ez-nezāremī āb mī-ḥored īn-cā⁵²⁴⁰

⁵²³⁵ kimse: -A.

⁵²³⁶ Bi‘l-mekārihi ḥuffet: Zorluklarla çevrilmiştir (Hadis: İbn Ebū Ṣeybe, 162).

⁵²³⁷ "Mey-ḡüzāṣte sīm-āb-ı mey ile memzūc sīm-āb" A (der).

⁵²³⁸ kimse: kimesne D.

⁵²³⁹ ḥaṣr: ḥaṣīr V.

⁵²⁴⁰ īn-cā: + ya‘ nī A.

(29) Ol bir gül ki lāle-i hūrşīd-i haşre hānde ider. Meger benüm nezzāremden

(30) bu bāğda ser-şār olmuştur.

چو چشم بار خوش اید بدیدهء شوکت

کسی که باده بمحراب میخورد اینجا

[D-102a] (31) Çu çeşm-i yār hoş āyed be-dīde-i Şevket

[V-109a]

(1) Kesī ki bāde⁵²⁴¹ be-mihrāb mī-ħored ĩn-cā⁵²⁴²

(2) Dīde-i Şevketde çeşm-i yār gibi mihrābda bāde-nūş olan (3) kimesne hoş olur. Luţf-ı beyt: Çeşm-i zīr-i řāk ebrūdur ki ebrū (4) mihrāb-ı ħüsndür.

[Gazel 62]⁵²⁴³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بسکه بی ارامی دل میبرد از جامرا

رنک میکرده که از کویش کند پیدا مرا

1

(5) Bes ki bī-ārāmī-i dil mī-bered ez-cām-rā⁵²⁴⁴

(6) Reng mī-gerded ki ez-kūyeş koned peydām-rā

(7) Ol řadar⁵²⁴⁵ gönül bī-ārāmlığı beni kendi mekānumdan taĥvīl ider ki (8) kūy-ı cānānemden gerdiş-i reng ile [A-134a] zūhūr u peydā olurum. (9) Ya' nī gerdiş-i reng benüm zūhūr u peydālīguma bādī⁵²⁴⁶ olur. Luţf-ı beyt: (10) Bī-ārāmlıķda kemāl-i taĥvīl-i emkineye mūntehī oldıysa⁵²⁴⁷ gerdiş-i reng (11) ya' nī tebdīl-i şūret kūy-ı cānānesinde maĥv (12) ve nā-būd iken zūhūr u peydāyī şıfatını müstelzim oldığıdır.

از تنکظرفی نماید راز دل از سینه ام

نشأ پیش از رنک بیرون آید از مینا مرا

(13) Ez-teng-zarfī [N-104a] nümāyed rāz-ı dil ez-sīneem⁵²⁴⁸

(14) Neş'e⁵²⁴⁹ piş-ez-reng birün āyed ez-minām-rā⁵²⁵⁰

⁵²⁴¹ bāde: bādeī A.

⁵²⁴² ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵²⁴³ N nüshasında "Ġazel-i Āĥir" başlığı bulunmaktadır.

⁵²⁴⁴ "Mařla'-ı dīger: Bī-tu bāşed sāğar-ı mey ĥaysiyetem ĥün-ı bālām-rā/Mī-nümāyed tiğ-ı ĥün-ālūd ne-minām-rā" A (der).

⁵²⁴⁵ şadar: + ki N.

⁵²⁴⁶ peydālīguma bādī: peydā ya' nī gerdiş-i reng benüm zūhūr vu peydālīguma bādī A.

⁵²⁴⁷ oldıysa: olup N.

⁵²⁴⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁵²⁴⁹ neş'e: neş'e-i A.

(15) Teng-zarf olmadan nāṣī rāz-ı dil sīnemden nümāyān [D-102b] olur⁵²⁵¹. (16) Teng sükūn-ı nūn ile muṭlakā zīk ma‘nāsına. Teng zamme-i nūn (17) ile yine bu ma‘nāya ve ‘umken ince ve raḳīk olan şey’e dirler. (18) Meşelā teng-ḥavşala ta‘bīr olunur. Ḥavşala aşlında ḳurşakdur ki (19) tūyūrda olan vi‘ā-yı gīdāya dirler. İnce ve raḳīk bir zarfcağızdur.

چون بخاطر یاد پیچشهای زلفش بگذرد

عنبر موج شکستن میکند سودا مرا

3 (20) Çun be-ḥātır yād-ı pīçīshā-yı zülfeş be-gzered

(21) ‘Anber-i mevc-şikesten mī-koned sevdām-rā

(22) Çünkü o maḥbūbuñ zūlfī pīçīşleri ḥayālī ḥātıra gūzār eyleye (23) sevdā beni ‘anber-i mevc-şikestelikleri ile şikeste⁵²⁵² ider. (24) Zīrā ḥayāl-i pīçīş-i zūlf mevc-i⁵²⁵³ ‘anber-i şikesteden lā-farḳdur.

کشت من اب از خیال چهره سبزان خورده است

باشد از مژگان طوطی سبزهء صحرا مرا

(25) Geşt-i men āb ez-ḥayāl-i çehre-sebzān ḥordeest

(26) Bāşed ez-müjgān-ı tūṭī sebze-i şahrām-rā

(27) Benüm geşt-i ‘ömrüm ḥayāl-i çehre-sebzāndan şād-āb olmuşdur. İmdi (28) sebze-i şahrāmız müjgān-ı tūṭīden olur. Çehre-sebz ḥaṭṭ-sebz (29) şemşīr-i sebzā-reng ve emşālühā. [D-103a] Ebyāt-ı sālifede tafşīl olunmuşdı⁵²⁵⁴. (30) Siyeh-çerde ma‘nāsına isti‘māl iderler. (31) . لان الخضرة لون يتولد من السواد⁵²⁵⁵

[V-109b]

دلنشینم بسکه شد میخانه چون از خود روم

می کنند از کوچه بند موج می پیدا مرا

⁵²⁵⁰ ez-mīnām-rā: + ya‘nī A.

⁵²⁵¹ olur: + böyle olunca neş’e-i şarāb mīnāmızdan rengden muḳaddem bīrūn olur A D.

⁵²⁵² şikeste: işkeste D N.

⁵²⁵³ mevc-i: -A.

⁵²⁵⁴ olunmuşdı: olunmuşıdı A D.

⁵²⁵⁵ Li’enne’l-ḥudrete levnün yetevelledü mine’s-sevād: Çünkü yeşil/mavi siyahtan ortaya çıkan bir renktir.

5 (1) Dil-niṣīnem bes ki şud meyḥāne çun ez-ḥod revem

[A-134b] (2) Mī-konend ez-kūçe-bend-i mevc-i mey peydām-rā⁵²⁵⁶

(3) Ol kadar meyḥāne baña dil-niṣīn vāḳi^c olmuşdur ki kendümden (4) gidüp bī-hūş olduğumda mevc-i şarābuñ kapanmış soḳaḳlarından (5) beni bulup izḥār u peydā iderler. Dil-niṣīn ve ḥod-reftemde (6) cem^c -i⁵²⁵⁷ teẓād peydā ve kūçe-bendde daḥı mülāḥaza olunsa bulunmaḳ (7) ḳābildür.

از کسم نبود درین محفل تواضع در نظر

بمصرع برجسته ء من مینماید جامرا

(8) Ez-kesem n-būd derīn-maḥfil tevāzu^c der-naẓar

(9) Mıṣra^c -ı berceste-i men mī-nümāyed cām-rā⁵²⁵⁸

(10) Bir kimseden bu meclisde baña tevāzu^c nümāyān olmaz. Ḳādim-i nezīle (11) ikrām ile yer gösterüp bālāya oturtmaḳ izḥār-ı tevāzu^c dur. (12) Bu ḥāleti kimseden görmem. Ammā mıṣra^c -ı bercestem baña yer gösterür. (13) Zīrā bercestedür.

میرسم مستانه شوکت از سر کوی کسی

میشود پر باده مینا ریزه زیر پا مرا

7 (14) Mī-resem mestāne Şevket ez-ser-i kūy-ı kesī

(15) Mī-şevved pür bāde mīnā rīze zīr-i pām-rā⁵²⁵⁹

[D-103b] (16) Ol kimsenüñ ya^c nī maḥbūbuñ ser-i kūyından ey Şevket [N-104b] mest olduğum (17) ḥālde gelürüm ki mīnā-yı pür-bāde zīr-i ḳademümde rīze rīze olur. (18) Ya^c nī siyeh-mest ve rīze ḥālīde-pā gelürüm. Mestāne resīdeest (19) serḥoş gelmişdür dimekte ta^c bīrdür. Şarāb resīdeest (20) neş^c esi çatmışdur dimek gibi.

[Gazel 63]⁵²⁶⁰

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

امشب از شبنم کل سیر اب می بینم ترا

از حیا ناکشته آتش آب می بینم ترا

1 (21) İmşeb ez-şebnem gül-i sīr-āb mī-bīnem tu-rā

(22) Ez-ḥayā nā-geşte āteş āb mī-bīnem tu-rā⁵²⁶¹

⁵²⁵⁶ peydām-rā: + ya^c nī A.

⁵²⁵⁷ cem^c -i: cümle D.

⁵²⁵⁸ cām-rā: + ya^c nī A.

⁵²⁵⁹ pām-rā: + ya^c nī A.

⁵²⁶⁰ "Ġazel" D (der), "Ġazel" N (der).

(23) Bu şeb seni şebnemden ‘araç murād eyledi. Gül-i sîr-âb⁵²⁶² görürüm hayâdan (24) âteş olmamış âb görürüm. Hayâ bâ‘ iş-i hacletdür. ‘Araç (25) âlûd-ı hayâ imiş rengin maṭla‘ dur.

نیست از پیری به بیداری مرا تاب رخت
می نهم عینک بچشم و خواب می بینم ترا

(26) Nîst ez-pîrî be-bîdârî me-râ tâb-ı ruḡet

(27) Mî-nihem ‘aynek be-çeşm ü ḡ-âb mî-bînem tu-râ

(28) İbbân-ı pîrîde bîdârlıkda nezzâre-i ruḡsâruña ṭâkatim yoḡdur. (29) Çeşmüme ‘aynek [A-135a] važ‘ idüp seni ḡ-âbda görürüm. Laṭîfe: (30) Bir kimesne hengâm-ı ḡ-âbda ‘aynek-zen-i bînî olup uyurmuş. (31) Niçün böyle idersin didiklerinde gördüğüm rü‘yâyı bir ḡoş fark

[V-110a]

(1) idemiyorum dimiş.

کشته بزمت روشن از نظارهء صافی دلان
امشب ای خورشید خوش مهتاب می بینم ترا

3

[D-104a] (2) Geşte bezmet rüşen ez-nezzâre-i şâfi-dilân

(3) İmşeb ey ḡürşîd ḡoş mehtâb mî-bînem tu-râ

(4) Senüñ bezmüñ nezzâre-i şâhib-dilândan rüşen olmuşdur. (5) Bu şeb ey ḡürşîd-i ‘âlem-tâb seni ḡoş mehtâb görürüm. (6) ḡoş-mehtâb gâyet şâf dimekdür. Zîrâ ba‘zı kerre leyâlî-i (7) bedrde nev‘anmâ eşer-i ḡaym⁵²⁶³ ile ḡurş-ı kamer külef⁵²⁶⁴-i küdüretden ḡâlî olmaz.

زهدا امشب به بزم میکشان واکشتهء
بی کره چون ابروی محراب می بینم ترا

(8) Zâhidâ⁵²⁶⁵ imşeb be⁵²⁶⁶-bezm⁵²⁶⁷-i mey-keşân vâ-geşteî

(9) Bî-girih çun ebrü-yı mihrâb mî-bînem tu-râ⁵²⁶⁸

⁵²⁶¹ "İnbiküñ şuyı âteş-dîde ve âteşden nâşîdür ammâ senüñ şuyuñ ve ‘araçuñ hayâdan nâşîdür ki âteş-dîde degildür" A (der).

⁵²⁶² sîr-âb: sîr-âbı D.

⁵²⁶³ ḡaym: ḡam A.

⁵²⁶⁴ külef: külfet A.

⁵²⁶⁵ zâhidâ: zühdâ V.

⁵²⁶⁶ be-: -A.

⁵²⁶⁷ bezm: ز / - A.

(10) Zâhid seni bu şeb bezm-i mey-keşânda ebrû-yı mihrâb gibi⁵²⁶⁹ bî-girih gâyet

(11) açılmış görürüm.

بی نظیر افتادهء شوکت بصافی طینتی

هم صدف با کوهر نایاب می بینم ترا

5

(12) Bî-naẓîr üftâdei Şevket be-şâfi-tıynetî

(13) Hem-şadef bâ-gevher-i nâ-yâb mî-bînem tu-râ⁵²⁷⁰

(14) Şâfi-tıynet olmada Şevket bî-naẓîr vâkı^c olmuşsın. Seni (15) gevher-i nâ-yâb ile hem-şadef görürüm.

[Gazel 64]⁵²⁷¹

Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün

چو ببند شمع کلپوش ان بهار باده نوشی را

کند آبی بمرک خود قبای شعله پوشی را

1

(16) Çu bîned şem^c gül-püş ân bahâr -ı bâde-nüşî-râ

(17) Koned âbî be-merg-i ħod qabâ-yı şu^c le-püşî-râ

[D-104b] (18) Ya^c nî ol şem^c-i ħusn bâde-nüşluk bahârımı gül-püş olmuş görür⁵²⁷². (19) Kendi mergine ya^c nî söndürilmesine şu^c le-püşluk qabâsını âb (20) ider. Vâkı^c en âb qabâ-yı şu^c le-püşdur. [N-105a] Şem^c e şu dökülse (21) küşte ider. Bahâr-ı bâde-nüşî⁵²⁷³ şarâb içmege ibtidâ nev-heveskârlıqdan (22) ‘ibâretdür. Anı gül-püş görmek⁵²⁷⁴ tâb-ı neşvesinden ta^c bîrdür⁵²⁷⁵. (23) Âbı qabâ-yı şu^c le-püş itmek mâ[’] ile mezc itmekden kinâyedür. (24) İbtidâ-yı emrde âb ile mezc iderek nüş eyledi⁵²⁷⁶ [A-135b] dimek murâd ider:

ان اللتی نا ولتتی فرددتها(25)

قتلت قتلت فها تها لم طقتل

⁵²⁶⁸ tu-râ: + ya^c nî A.

⁵²⁶⁹ gibi: -A.

⁵²⁷⁰ tu-râ: + ya^c nî A.

⁵²⁷¹ N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁵²⁷² görür: görürüm D.

⁵²⁷³ nüşî: nüş A.

⁵²⁷⁴ görmek: görücek D.

⁵²⁷⁵ ta^c bîrdür: ta^c bîr A.

⁵²⁷⁶ eyledi: -A.

كلت هما حلب العصير فهاتها(26)

بزجاجة ارخا هما للمقصل⁵²⁷⁷

(27) ḥān⁵²⁷⁸-i hissānisinden bir ma' nāyı işrāb itmek gibidür⁵²⁷⁹.

زماکس نشنود حرف سخن ناکردن مارا

زبس آهسته میخوانیم مکتوب خموشی را

(28) Zi-mā kes ne-şneved ḥarf-i sūḥan nā-kerden-i mā-rā

(29) Zi-bes āheste mī-ḥ'ānīm mektüb-ı ḥamūşī-rā

(30) Ya' nī ol ḳadar mektüb-ı ḥamūşīyi āheste ḳırā'at iderüz ki (31) bizüm sūḥan-kerdenligimiz degil sūḥan-nā-kerdenligimizi bizden bir kimse

[V-110b]

(1) tıyup ḥiss eylemez. Lafza-i ne-şineved ḥiss ne-gerded ma' nāsına [D-105a] (2) sūḥan-kerden söz söylemek sūḥan nā-kerden söylememek dimekte (3) ta' bīrdür. Mektüb-ı ḥamūşī de āheste-ḥ'ānılıḳda mübālaḡasını (4) işbāt eyledi.

بود تابیش کم حرفی سیه بختی فزون باشد

سواد از سرمه میبا شد صفاهان خموشی را

3

(5) Buved tā biş kem-ḥarfī⁵²⁸⁰ siyeh-baḥtī füzün bāşed

(6) Sevād ez-sürme mī-bāşed Şıfāhān-ı ḥamūşī-rā

(7) Ya' nī kem-ḥarf olmaḳ tā kim ziyāde ola. Siyeh-baḥtılıḳ⁵²⁸¹ füzün (8) olur görmez misin? Şıfāhān-ı ḥamūşīnün ya' nī ḥamūşluḳ (9) vilāyeti olan Şıfāhānuñ⁵²⁸² sevādı ya' nī ḥāki sürmeden⁵²⁸³ (10) olur. Sevād-ı şehr siyeh-baḥtdur.

نباشد کار اهل زهد بی کیفیتى شوکت

نمیدانیم کم از میفروشی خود فروشی را

(11) Ne-bāşed kār-ı ehl-i zühd bī-keyfiyyetī Şevket

(12) Nemī-dānīm kem ez-mey-fürüşī ḥod-fürüşī-rā⁵²⁸⁴

⁵²⁷⁷ İne'lletī nāveletnī feradedtihā/Ḳutilet ḳutilde fehātihā lem tuḳtel/Kiltāhumā ḥalebü'l-'aşīr fehātihā/Bizüccācetin irḥā humā li'l-mıḳşali: Bana verdiğin ve benim reddettiklerim öldürüldü. Sen de öldürüldün. Haydi onları kadehle getir ve onları keskin dile dök.

⁵²⁷⁸ ḥān: cān N.

⁵²⁷⁹ "المقصل هو اللسان" : El-mıḳşal hüve'l-lisān/Mıksal dil demektir" V (der).

⁵²⁸⁰ ḥarfī: ḥarf A.

⁵²⁸¹ baḥtılıḳ: ق / ک A D N V.

⁵²⁸² Şıfāhānuñ: + vilāyeti D.

⁵²⁸³ sürmeden: serden N.

⁵²⁸⁴ fūrüşī-rā: + ya' nī A.

(13) Kār-ı ehl-i zühd keyfiyetsiz olmaz. İmdi hod-fürüşluğu kem-⁵²⁸⁵fürüşlükdan

(14) kem görmem. Ğālibā anda da bir keyfiyyet olmak gerekdür.

[Gazel 65]⁵²⁸⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خیالات متینم بسکه سنکین کرد مطلع را

صدا خیزد بیکدیگر رسانم چون دو مطلع را

1 (15) Ḥayālāt-ı metīnem bes ki sengin kerd maṭla' -rā

(16) Şadā ḥīzed be-yek-dīger resānem çun dü-maṭla' -rā

(17) Benüm ḥayālāt-ı metīnüm ol kadar maṭla' -ı ğazeli⁵²⁸⁷ sengin itdi ki [D-

105b] (18) iki mışra' ı birbirine irişdürdigüm vaqtde şadā zuhūr (19) ider. Zīrā iki sengin

şey' birbirine ḥiddetle toḡunsa (20) bāng zuhūr idecegi emr-i muḥaḫkaḫdur.

فلک حسن ترا از حسن یوسف کرده کلکون تر

که رنگین تر کند شاعر زمطلع حسن مطلع را

(21) Felek ḥüsn-i tu-rā ez-ḥüsn-i Yūsuf kerde gül-günter

[A-136a] (22) Ki renginter koned şā'ir zi-maṭla' ḥüsn-i maṭla' -rā

[N-105b] (23) Felek senün ḥüsünüñi ḥüsn-i Yūsufdan gül-günter eylemişdür. (24)

Zīrā şā'ir⁵²⁸⁸ ḥüsn-i maṭla' ı⁵²⁸⁹ maṭla' dan renginter ider. (25) Ḥüsn-i maṭla' ğazel ve

kaşidede ikinci beytdür. Zīrā (26) bādī-i nazar maṭla' ve ḥüsn-i maṭla' a ta'alluḫ ider.

Bunlar (27) ğāyet rengin⁵²⁹⁰ olmak gerekdür⁵²⁹¹.

قدح را نام پیدا میشود ازبادهء کلکون

می لعلی نکین دان میکند جام مرصع را

3 (28) Ḳadeḫ-rā nām peydā mī-şevved ez-bāde-i gül-gün

(29) Mey-i la' lī nigindān mī-koned cām-ı muraşşa' -rā

(30) Ḳadeḫe nām bāde-i gül-gündan olur görmez misin? Şarāb-ı (31) la' l-reng

cām-ı muraşşa' ı nigindān ider.

⁵²⁸⁵ Bu kelimenin "mey" olması metne daha uygundur.

⁵²⁸⁶ "Ğazel" D (der), N nüshasında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

⁵²⁸⁷ ğazeli: ğazel A.

⁵²⁸⁸ şā'ir: -D.

⁵²⁸⁹ maṭla' ı: + şā'ir: D.

⁵²⁹⁰ rengin: -A.

⁵²⁹¹ "Beyt-i Bākī Efendi: Şorsalardı seni Yūsufıla güzelliğe baña/Yūsufı bilmezsin ammā seni ra'nā bilürüm " D (der).

[V-111a]

بهار فقررا از چشم کریان اب و رنگی ده
بخون دل چو کل الوده کن دلغ مرقع را

(1) Bahār-ı faqr-rā ez-çeşm-i giryān āb u rengī dih

(2) Be-ḥūn-ı dil çu gül ālūde kon delğ-i muraqqāʿ -rā

(3) Bahār-ı faqra çeşm-i giryāndan āb u reng vir. Delğ-i muraqqāʿ ı [D-106a] (4)

ḥūn-ı dil ile mānend-i gül ālūde eyle.

حریف لفظه می باشد قباى شاهد مضمون
حنا از معنی رنگین بود انکشت مصرع را

5 (5) Ḥarīr-i lafza mī-bāşed ḡabā-yı şāhid-i maẓmūn

(6) Ḥinā ez-maʿ nī-i rengīn buved engüşt-i mışraʿ -rā

(7) Ḥarīr-i lafza şāhid-i maẓmūna ḡabā olur görmez misin? Engüşt-i mışraʿ uñ⁵²⁹²

(8) ḥinnāsı maʿ nī-i rengīnden olur.

بذکر او خوش آید از جهان قطع نظر شوکت
که از فیض تخلص نامد اریهاست مقطع را

(9) Be-zıkr-i ū hoş āyed ez-cihān ḡaṭʿ -ı naẓar Şevket

(10) Ki ez-feyẓ-i taḡallüş nāmdārīhāst maḡṭaʿ -rā

(11) Anuñ zıkrı ile cihāndan ḡaṭʿ -ı naẓar hoş olur görmez misin? (12) Feyẓ-i taḡallüşden ḡazeller maḡṭaʿ larına nāmdārılıklar vardır. (13) Zırā maḡlaş-ı şāʿ ir maḡṭaʿ dadur.

[Gazel 66]⁵²⁹³

Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün

ای صبا بری زحرف چشم او هوش مرا
پرده بادام کردی پرده کوش مرا

1 (14) Ey şabā bordī zi-ḡarf-i çeşm-i ū hūş-ı me-rā

(15) Perde-i bādām kerdī perde-i gūş-ı me-rā

(16) Ey şabā o maḡbūbuñ ḡarf-i çeşminden bizüm ʿ aql u hūşumızı (17) alduñ [A-136b] ve perde-i gūşımızı perde-i bādām eyledüñ. Şabā miyāne-i (18) ʿ aşığ u

⁵²⁹² "Şaḡḡ: Mışraʿ uñ" yazılarak kelimenin metne eklenmesi gerektiğine işaret edilmiştir V (der).

⁵²⁹³ "Ġazel" D (der).

ma^ç şükda uhdüse-resân olmağla harf-i çeşmini (19) şabâ götürmiş oldı ve gūşı perde-i bādām-ı laṭīfe nisbet (20) eylemek⁵²⁹⁴ bi-kaşdi'l-mazmūn münāsib oldı.

دشمنی دارد سراپایش بسرتاپای من

میخورد موی میانش خون اغوش مرا

[D-106b] (21) Düşmeni dâred ser-â-pāyeş be-ser-tâ⁵²⁹⁵-pāy-ı men

(22) Mî-ḥored mūy-miyāneş ḥūn-ı āgūş-ı me-rā

(23) O maḥbūbuñ ser-â-pāyı benümle ser-tâ-pā düşmenlik eylemişdür. Ḥattā

(24) mūy-miyānı benüm ḥūn-ı āgūşımı içer.

کوشهء میخانه ام کرداب مستی کرده است

همچو خم کیفیت دیگر بود جوش مرا

3 (25) Kūşe-i meyḥāneem girdāb-ı mestî kerdeest

(26) Hemçu ḥum keyfiyyet-i dīger buved cūş-ı me-rā

(27) Benüm kūşe-i meyḥānemi girdāb-ı mestî eylemişdür ve bizüm cūşımıza

(28) mānend-i ḥum keyfiyyet-i dīger vardur. Girdāb kesr ile olduğda (29) fā^ç il-i kerdemaḥzūf [N-106a] olur. Sükūn ile olduğda⁵²⁹⁶ mestî fā^ç il (30) olabilür.

بلبل مهجورم اما ناز پرور وصال

(31) Būlbūl-i mehcūrem ammā nāz-perver-i⁵²⁹⁷ vişāl

[V-111b]

میتوان از برک کل کردن قفس پوش مرا

(1) Mî-tevān ez-berg-i gül kerden ḳafes-pūş-ı me-rā

(2) Ben būlbūl-i mehcūrum ammā⁵²⁹⁸ perver-i vişālüm böyle olunca benüm

ḳafes-pūşımı (3) berg-i gülden itmek mümkindür. Ḳafes-pūş: Pūşide-i ḳafes-i murğ. (4)

ç Arabî olursa şād ile kitābet olunur.

[Gazel 67]⁵²⁹⁹

Mef^ç ūlü / Mefā^ç ilü / Mefā^ç ilü / Fe^ç ūlün

پنهان نشود خط جبین صاف جبین را

⁵²⁹⁴ eylemek: -A.

⁵²⁹⁵ tā: -N.

⁵²⁹⁶ fā^ç il-i kerdemaḥzūf olur. Sükūn ile olduğda: -A.

⁵²⁹⁷ perver-i: pervered D V, kelime bu şekildeyle beyite daha uygun düşmektedir.

⁵²⁹⁸ ammā: + nāz A D.

⁵²⁹⁹ "Ġazel" D (der), "Ġazel" N (der).

عینک زنکین است خط زیر نکین را

1 (5) Pinhān ne-şevēd ḥaṭṭ-ı cebīn şāf-cebīn-rā

[D-107a] (6) ‘Aynek zi-nigīnest ḥaṭṭ-ı zīr-i nigīn-rā⁵³⁰⁰

(7) Şāf-ı cebīnūn ḥaṭṭ-ı cebīni pinhān olmaz görmez misin? Ḥaṭṭ-ı (8) zīr-i nigīne ‘aynek nigīndendür. Meşelâ faşş-ı engüşterīn ḳalb olsa⁵³⁰¹ (9) ḥaṭṭ-ı zīr-i nigīn olur. Faşş mücellâ olmağla zīrinde olan ḥaṭṭ (10) ‘aynıyla ‘aynek olur. Ḥaṭṭ-ı⁵³⁰² cebīn daḥı şāf-cebīne nisbetle (11) böyledür. Luṭf-ı beyt: Alnına ne yazıldı ise başına gelür (12) dirler ki⁵³⁰³ ser-nüvişt daḥı ta‘bīr olunur. Ya‘nī cebhe-güşâ ve semḥ (13) ü'l-vücūh olanlaruñ ser-nüvişti hemân cebhe-i şāfından ya‘nī (14) aşâlet⁵³⁰⁴ [A-137a] ve sīmâ-yı necâbetinden zâhir olur dimegi ḳaşd iderler.

امروز قبا سرخ و حنا بسته و مست است

تا میکدهء رنگ کند خانهء زین را

(15) İmrüz ḳabâ-sürḥ ü ḥınâ-beste vü mestest

(16) Tâ meygede-i reng koned ḥâne-i zeyn-râ

(17) Ya‘nī o şehsüvâr-ı mülk-i ḥüsn bugün ḳabâ-sürḥ ve ḥınâ-beste ve (18) mestdür. Ḥâne-i zeyni tâ kim meygede-i reng eyleye. Zīrâ şa‘ve-i (19) sürüc daḥı nişimengâh olup bu rengler kendide cem‘ oldıysa (20) meygede-i reng olmaḳ ḥoş ta‘bīr oldı.

خوشبوی کند کرد چو از طره فشاند

چون ریشهء سنبل همه رکهای زمین را

3 [D-107b] (21) Ḥoş-büy koned gerd çu ez-ṭurre-feşāned

(22) Çun rişe-i sünbül heme reghâ-yı zemīn-râ

(23) Ya‘nī o ṭurre-i müşgīnden gerd-efşān ola mānend-i rişe-i (24) sünbül eczâ-yı zemīni ḥoş-büy ider. Çun rişe-i sünbülü⁵³⁰⁵ ṭurreye (25) ḳayd olur.

⁵³⁰⁰ nigīn-râ: + ya‘nī A.

⁵³⁰¹ olsa: olunsa A.

⁵³⁰² ḥaṭṭ-ı: -A.

⁵³⁰³ ki: -N.

⁵³⁰⁴ aşâlet: işâbet A.

⁵³⁰⁵ sünbülü: sünbül A.

[Gazel 68]⁵³⁰⁶

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

طینت من مشت کل داند سرشت شعله را

خاک من چون آب خواند سرنوشت شعله را

1 (26) Tıynet-i men müşt-i gül dāned sirişt-i şu' le-rā

(27) Hāk-i men çun āb h̄āned ser-nüvişt-i şu' le-rā

(28) Ya' nī⁵³⁰⁷ benüm tıynet-i āteşnāküm tıynet-i şu' leyi bir avuç hāk añlar (29)ve hāk-i sūzişnāküm ser-nüvişt-i şu' leyi şu gibi oğur⁵³⁰⁸.

درحریم حسن او تر دامنان را راه نیست

آدم ابی بمینا شد بهشت شعله را

(30) Der-ḥarīm⁵³⁰⁹-i ḥüsn-i ü ter-dāmenān-rā rāh nīst(31) Ādem-i ābī be-mīnā şud⁵³¹⁰ [N-106b] behişt-i şu' le-rā

[V-112a]

(1) Ḥarīm-i ḥüsninde⁵³¹¹ ter-dāmenlere rāh yoğdur. İmdi ādem-i ābī behişt-i (2) şu' leye duğūle şāyān olmaz. Ta' birde ednā müsāmağa vardur. (3) Ādem-i ābī deñiz mālīkisi ta' bir olunan ḥayvāndur⁵³¹². Şekl-i ādemide (4) olur. Bi'l-mu' āyene müşāhede itdüm diyü qatı çoğ kimesnelerden (5) mesmū' ımız olmışdur. Luğf-ı beyt ter-dāmen ta' birine merbūṭ olmağla (6) zāhirdür. [D-108a] Ter-dāmen teğāşisi olmayan kimesne:

(7) Pāk mī-dārem çunīn ter-dāmeni

Huşki-i zūhdem zi-bīm-i şağne⁵³¹³ est

سرکشی خیزد زعهد سست ابنای زمان

از کل این قوم مالیدند خشت شعله را

3 (8) Ser-keşī ḥized zi-' ahd-i süst-i ebnā-yı zamān

(9) Ez-gül-i in kavm mālīdend ḥişt-ı şu' le-rā

⁵³⁰⁶ "Ġazel" D (der), "Ġazel" N (der).⁵³⁰⁷ ya' nī: -A -D.⁵³⁰⁸ şu gibi oğur: -D.⁵³⁰⁹ ḥarīm: cerīm V.⁵³¹⁰ be-mīnā şud: nīm-bāşed A.⁵³¹¹ ḥüsninde: ḥüsninden A.⁵³¹² ḥayvāndur: + ki A D.⁵³¹³ şağne: ش / س A.

[A-137b] (10) Ebnā-yı zamānuñ ‘ahd-i süstinden ser-keşlik⁵³¹⁴ zühür ider. Meger

(11) kâlbüd-i şu‘leyi bu kıavmüñ hâkinden mi mālīde eylediler?

میشود سبز از زمین شعلهء من تخم آه

نیست جز بال سمندر سبز کشت شعله را

(12) Mī-şevved sebz ez-zemīn-i şu‘le-i men toḥm-ı āh

(13) Nīst coz bāl-i semender sebz geşt-i şu‘le-rā

(14) Benüm zemīn-i şu‘lemeden toḥm-ı āh sebz olur. İmdi bāl-i semenderden

(15) ğayrı geştzār-ı şu‘lede sebz olur yokdur⁵³¹⁵. Gūyā toḥm-ı āh sebz (16) olduĝda semender bāl-güşā olmış oldu. ‘Arabīde semendel lām (17) ile müsta‘meldür.

کرده هجرانش مرا آتش پرست اشک کرم

ره نمون شد از ره آبم کنشت شعله را

5

(18) Kerde hicrāneş me-rā āteş-perest-i eşk-i germ

(19) Reh-nümün şud ez-reh-i ābem kinişt-i şu‘le-rā

(20) Anuñ hicrānı beni eşk-i germ-i āteş-perestī eylemişdür. Böyle olunca (21)

baña rāh-ı ābdan kinişt-i şu‘leye reh-nümün oldu.

میکند دل انتخاب عشق بهر سوختن

خوب میداند سپندم خوب و زشت شعله را

(22) Mī-koned dil intiḥāb-ı ‘aşķ behr-i sūhten

[D-108b] (23) Ḥüb mī-dāned sipendem ḥüb u zişt-i şu‘le-rā

(24) Göñül yanmaķ için ‘aşķı intiḥāb ider. Benüm sipendem ḥüb u zişt-i (25)

şu‘leyi güzel bilür.

از پر پروانه شوکت کر نهی عینک بچشم

در شب تاریک خوانی سرنوشت شعله را

7

(26) Ez-per-i pervāne Şevket ger nihi ‘aynek be-çeşm

(27) Der-şeb-i tārik ḥ‘ānī ser-nüvişt-i şu‘le-rā

(28) Per-i pervāneden eger çeşmüñe bir ‘aynek vaż‘ iderseñ şeb-i tārda (29) ser-

nüvişt-i şu‘leyi okumaĝa kıadir olursın⁵³¹⁶.

⁵³¹⁴ ser-keşlik: ش / س A.

⁵³¹⁵ yokdur: -A.

⁵³¹⁶ olursın: olasıñ A.

[Gazel 69]⁵³¹⁷

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

روز ازل زیخت سیه شد سرشت ما

1 (31) Rūz-ı ezel zi-baht-ı siyeh şud sirişt-i mā

[V-112b]

باشد سواد هند خط سرنوشت ما

(1) Bāşed sevād-ı Hind haţ-ı ser-nüviş-i mā

(2) Ya' nî ser-nüviştimiz rûz-ı ezelde baht-ı siyâhımızdan oldı. (3) İmdi sevād-ı Hind [N-107a] ya' nî hıţta-i Hindüstâna 'azîmet haţ-ı ser-nüviştimiz (4) olur. İhtimâl ki 'azîmet kaşd itmiş ola. Lâkin sefer-i Hindleri (5) 'Örfî ve Kelîm [A-138a] gibi meşhûr degildir.

بی رنگ زرد نیست گیاهی که میدمد

کویا که آب کاه ربا خرده کشت ما

(6) Bî-reng zerd nîst giyâhî ki mî-demed

(7) GÛyâ ki âb-ı kâh-rübâ ħorde geşt-i mā

(8) Her giyâh ki bizüm bâğumuzda demîde ola zerd-reng olur. GÛyâ (9) geştzârımız âb-ı keh-rübâ ile saqy olunmuşdur.

از آب و رنگ حسن صنم آب و خاک ماست

صد کعبه است خلقه بکوش کنشت ما

3 [D-109a] (10) Ez-âb u reng-i ħüsn-i şanem âb u ħâk-i mâst

(11) Şad-Ka' beest ħalkâ-be-güş kinişt-i mā⁵³¹⁸

(12) Bizüm âb u ħâkimüz âb u reng-i ħüsn-i şanemdendür ve yüz Ka' be kiniştimizüzün (13) ħulâm-ı ħalkâ-be-güşıdır. Bâ-ţavķ-ı dereş Ka' be-i muħarrem be-der âyed (14) ve emşâlühâ gibi ⁵³¹⁹ اخذ فی خرافاته التى تخبط فيها

اندازه فروغ محبت وجود ماست

آینه دار قالب عشقست خشت ما

⁵³¹⁷N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵³¹⁸ mā: + ya' nî A.

⁵³¹⁹ Eħaze fî ħurâfâtihi'l-letî teħabbetâ fiĥâ: Çok yanlışlığa düştüğü hurafelerini anlatmaya/ dillendirmeye başladı -A -D.

(15) Endāze-i fūrūg-ı maḥabbet vüçüd-ı māst

(16) Āyīnedār-ı k̄ālīb-ı ‘aşqest ḥışt-ı mā⁵³²⁰

(17) Endāze-i fūrūg-ı maḥabbet vüçüdımız⁵³²¹ ve kālbed-i vüçüdımız āyīnedār-ı k̄ālīb-ı ‘aşqdur.

شوکت بکعبه قبلهء ما ابروی بت است

شیر و شکر شده است بهم خوب وزشت ما

5 (18) Şevket be-Ka‘ be kıble-i mā ebrū-yı büttest

(19) Şīr ü şeker şudeest behem ḥüb u zışt-i mā

(20) Şevket Ka‘ bede kıblemiz mihrāb-ı ebruvān-ı bütāndur. İmdi bizüm (21) ḥüb u zıştımız şīr ü şeker gibi birbiriyle āmīhte olmuştur.

[Gazel 70]⁵³²²

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

کریهء حسرت مجو مزگان خون فرسودرا

نیست ازباران خبر ابر شفق آلودرا

1 (22) Girye-i ḥasret me-cū müjgān-ı ḥün-fersūd-rā

(23) Nīst ez-bārān ḥaber ebr-i şafaq-ālūd-rā

(24) Ya‘ nī ḥün-fersūd olan müjgān çeşmüme girye-i ḥasret olmaz. (25) Zīrā fersüde-i ḥündür girye ḳalmamışdur taleb itme⁵³²³. Görmez misin [D-109b] (26) ebr-i şafaq-ālūduñ bārāndan ḥaberi olur mı? Zīrā tābiş-i āftābdan (27) ḥumret kesb iden şehāb münsecim olmaz. Şafaq-ālūd olan daḥı bunuñ (28) gibidür.

هیچ کس از تیره بختیهای من آگاه نیست

میکنم چون شعلهء ادراک پنهان دودرا

[A-138b] (29) Hīç-kes ez-tīre-baḥtīhā-yı men āgāh nīst

(30) Mī-konem çun şu‘ le-i idrāk pinhān dūd-rā⁵³²⁴

(31) Hīçbir kimesne⁵³²⁵ benüm tīre-baḥtlıklarumdan āgāh degildür.

⁵³²⁰ mā: + ya‘ nī A.

⁵³²¹ vüçüdımız: vüçüdımızdur D.

⁵³²²"Gazel" N (der).

⁵³²³ itme: itmeye A.

⁵³²⁴Bu mısra A nüshasında bulunmamaktadır.

⁵³²⁵ kimesne: kimse N.

[V-113a]

(1) Şu' le-i idrāk gibi dūd-ı dilümi pinhān iderüm.

غافلانا منزل آسودکی باشد وطن

نیست بالین غیر دامان پای خواب آلودرا

3 (2) Ġāfilān-rā menzil-i āsūdegī bāşed vaţan

(3) Nīst bālīn ġayr-ı dāmān pāy-ı ħ'āb-ālūd-rā

(4) Ġāfillere menzil-i āsūdegī⁵³²⁶ [N-107b] vaţan olur. Zīrā görmez misin pāy-ı

(5) ħāb-ālūdeye dāmenden ġayrısı bālīn olmaz?

بارها سرکشته چون سنک فلاخن کرده است

کرد سر کردیدن من کعبهء مقصودرا

(6) Bārĥā sergeşte çun seng-i felāĥan kerdeest

(7) Kerd ser-gerdīden-i men Ka'be-i maqşūd-rā

(8) Ya' nī niçe kere benüm ser-geşteligüm ġubārı Ka'be-i maqşūdı seng-i (9)

felāĥan gibi ser-geşte eylemişdür. Vāqı' en seng-i felāĥan ser-geştēdür (10) ve Ka'be-i

maqşūdını⁵³²⁷ seng-i felāĥan-ı ser-geştēye teşbīh⁵³²⁸ fevt-i (11) maţlabdan kināyedür.

نه امیدم بر بهارست و نه بیمم ازخزان

من که میدانم کل رعنا زیان و سودرا

5 [D-110a] (12) Ne ümīdem ber-bahārest ü ne bīmēm ez-ĥazān

(13) Men ki mī-dānem ġül-i ra' nā ziyān u sūd-rā⁵³²⁹(14) Ne ümmīd-i⁵³³⁰ bahār ve ne bīm-i ĥazān-ı rüzgār ile ālūdeyüm. Zīrā ben (15)sūd u ziyānı ġül-i ra' nā eylemişüm. Dü-rengī-i sūd [u]⁵³³¹ ziyān bir şāĥda demīde (16)

yek-ġül-i ra' nādur.

همچو من از نالهء شوکت کسی آگاه نیست

خوب میدانم زبان نغمهء داوررا

(17) Hem-çu men ez-nāle-i Şevket kesī āġāĥ nīst

(18) Ĥüb mī-dānem zebān-ı naġme-i Dāver-rā⁵³³²⁵³²⁶ āsūdegī: + mi A.⁵³²⁷ maqşūdını: maqşūdı N.⁵³²⁸ teşbīh: -A.⁵³²⁹ sūd-rā: + ya' nī A.⁵³³⁰ ümmīd-i: ümmīd ü D.⁵³³¹ [u]: u A N.

(19) Benüm gibi bir kimse⁵³³³ nâleden âgâh degildür. Zebân-ı nağme-i Dâveri pek (20) a' lâ bilürüm.

[Gazel 71]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

صبح پیری بر دمید از کف بنه پیمانہ را

مرهم کافور شد موی تو زخم شانہ را

1 (21) Şubḥ-ı pîrî ber-demîd ez-kef be-nih peymâne-râ

(22) Merhem-i kâfûr şud müy-ı tu zaḥm-ı şâne-râ⁵³³⁴

(23) Şubḥ-ı pîrî demîde oldı. Peymâneyi elden bıraḥ ve senüñ [A-139a] müy-ı (24) sefîdüñ⁵³³⁵ zaḥm-ı şâneye merhem-i⁵³³⁶ kâfûr oldı. Güyâ çâk çâkî-i şâne (25) zaḥm ve müy-ı sefîd-i pîrî aña merhem-i kâfûr gibidür.

خانہء من از هوا کبرد خرابی را مکر

ریختند از نکھت کل رنگ این کاشانہ را

(26) Ḥâne-i men ez-hevâ gîred ḥarâbî-râ meger

(27) Rîḥtend ez-nükhet-i gül reng-i ĩn kâşâne-râ

(28) Benüm ḥânem meger hevâdan ḥarâb olur. Zîrâ bu kâşânenüñ [D-110b] şûret-i (29) esâs u hey'et-i ictimâ' iyyesini bûy-ı gülden rîḥte eylemişlerdür.

انکہ شد آتش پرستان را ازو بازار کرم

ریخت از خاکستر من رنگ آتشیخانہ را

3 (30) Ān ki şud âteş-perestân-râ ez-ü bâzâr-ı germ

(31) Rîḥt ez-ḥâkister-i men reng-i âteş-ḥâne-râ

[V-113b]

(1) Ya' nî âteş-perestânuñ bâzârı germ oldıḡı şey' ki âteşdür anlara (2) bu bâzârı germ iden kimesne âteş-ḥâneyi benüm ḥâkisterümden rîḥte (3) eyledi. Ya' nî yapdı.

پنچہء او درحنا ازخون دلہا می شود

راہ اکر در خلقہء ان زلف افتد شانہ را

⁵³³² Dâver-r: + ya' nî A.

⁵³³³ bir kimse: -A, bir kimesne D.

⁵³³⁴ şâne-râ: + ya' nî A.

⁵³³⁵ sefîdüñ: sefîdi N.

⁵³³⁶ merhem-i: -A.

(4) Pençe-i ü der-*hınā ez-ḥün-i dilhā mī-şevēd*⁵³³⁷

(5) Rāh eger der-*ḥalkā-i ān zülf üfted şāne-rā*

(6) Zāmīr-i ü şāneye rāci⁵³³⁸. Ya^c nī eger şāneye ol maḥbūbuñ ḥalkā-i zülfine (7) rāh bulunursa gönüller kanından pençesini muḥannā itmiş olur. (8) Zīrā o zülf-i [N-108a] müşginde niçe gönüller ḥün olup müşk ise (9) ḥūndan mün^c aḳid olduğu ma^c lūmdur. Müşke istiḥālesi ile (10) her ḥalkasında⁵³³⁹ niçe ḥün ta^c biyelenmişidi⁵³⁴⁰. Şāneye rāh düşdükte (11) lā-muḥāle pençesi muḥannā olur.

عالم از فیض دل بی تاب شوکت روشنست

شمع کافوری ز سیما بست این ویرانه را

5 (12) *‘Ālem ez-feyż-i dil-i bī-tāb Şevket rüşenest*

[D-111a] (13) *Şem^c -i kāfūrī zi-sīm-ābest*⁵³⁴¹ *īn vīrāne-rā*

(14) *‘Ālem dil-i bītāb u bī-ḳarāruñ feyżinden rüşen olmuşdur. Zāhiren* (15) *bu vīrāne-i ‘ālemūñ şem^c -i kāfūrīsi sīm-ābdan olur. Zīrā dil bī-* (16) *ḳarār ve bī-tāb idi.*

[Gazel 72]⁵³⁴²

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

هزار رنگ کند خواب کل به پستر ما

زبال بوقلمون است بالش سرما

1 (18) *Hezār reng koned ḥ^ˆāb gül-be-pister-i mā*⁵³⁴³

[A-139b] (19) *Zi-bāl-i būḳalemūnest*⁵³⁴⁴ *bāliş-i ser-i mā*

(20) *Ḥ^ˆāb sūkūn ile. Ya^c nī gül-i*⁵³⁴⁵ *pisterimize ḥ^ˆāb hezār reng ider ve bāliş-i* (21) *serimiz bāl-i būḳalemūndan olur. Gül pister-i bālīnde olan nuḳūşdur* (22) *yāḥūd ḥ^ˆāb kesr ile ya^c nī ol gül-i ḥüsnūñ ḥ^ˆābīde olması bizüm* (23) *pisterimize hezār reng ider. Böyle olunca bāliş-i serimiz bāl-i būḳalemūndan olur.*

⁵³³⁷ mī-şevēd: şevēd N.

⁵³³⁸ rāci^c: rāci^c dūr A.

⁵³³⁹ ḥalkasında: ḥalkasından A.

⁵³⁴⁰ ta^c biyelenmişidi: ta^c biyelenmişdi A.

⁵³⁴¹ est: Bu ek iki defa yazılmıştır V.

⁵³⁴² N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 17. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵³⁴³ "Gül koned zūhūr ider dimekdür" A (der).

⁵³⁴⁴ būḳalemūnest: ب/- N.

⁵³⁴⁵ gül-i: gül-be A.

بشور بختی ما در جهان مباد کسی
صدف شده است نمکدان ز آب کوهر ما

(24) Be-şūr-baḥtī-i mā der-cihān me-bād kesī

(25) Şadef şudeest⁵³⁴⁶ nemekdān zi-āb-ı gevher-i mā⁵³⁴⁷

(26) Bizüm gibi cihānda bir kimse şūr-baḥt olmasun görmez misin? Şadef (27)
āb-ı gevherimizden nemekdān olmuştur. Bu hālet ise şūr-baḥt (28) olduğumuzdandır.

شدیم آب بزیر غبار خجلتها
که خاک کوی توکل شد زیوسهء ترما

3 (29) Şudīm āb be-zīr-i ḡubār -ı ḥaclethā

[D-111b] (30) Ki ḥāk-i kūy-ı tu gül şud⁵³⁴⁸ zi-būse-i ter-i mā⁵³⁴⁹

(31) Ḥacāletler ḡubārı altında āb olduḡ⁵³⁵⁰. Şöyle ki buse-i terimizden senüñ

[V-114a]

(1) ḥāk⁵³⁵¹-i kūyuñ gül oldu. Zīrā ḥāke ruḡubet mülākī olsa gül olur.

بروزکار دماغی نمیشود پیدا
که داغ نیست زبوی فتیله عنبر ما

(2) Be-rūzgār dimāḡī nemi-şevēd peydā

(3) Ki dāḡ nīst zi-būy-ı fitīle-i ‘anber-i mā⁵³⁵²

(4) Ya‘nī rūzgārda bir dimāḡ peydā olmaz ki bizüm fitīle-i ‘anberimiz (5)
būyından anda dāḡ⁵³⁵³ olmaya. Fitīle-i ‘anber⁵³⁵⁴ ‘anberden ittiḥāz⁵³⁵⁵ olunan (6) bir
nev‘e buḡūrdur.

مباد طعنهء بیجوهری زند دشمن
کشید صورت خنجر بروی جوهر ما

5 (7) Me-bād ṭa‘ne-i bī-cevherī zened düşmen

(8) Keşīd şūret-i ḥançer be-rūy-ı cevher-i mā

⁵³⁴⁶ şudest: Metinde "şudeest" yazılmasına rağmen vezin gereği "şudest" okunmuştur V.

⁵³⁴⁷ mā: + ya‘nī A.

⁵³⁴⁸ "Gül şud meşhūr oldu demekdür" A (der).

⁵³⁴⁹ mā: + ya‘nī A.

⁵³⁵⁰ olduḡ: olduḡ da N.

⁵³⁵¹ ḥāk: ح / خ V.

⁵³⁵² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁵³⁵³ dāḡ: dimāḡ A.

⁵³⁵⁴ ‘anber: "Fitīle-i ‘anber: Ya‘nī ‘anberden olan buḡūr" A (der), -N.

⁵³⁵⁵ ittiḥāz: ح / خ V.

(9) Olmaya ki düşmen ta' ne-i bī-cevherī ura. Zīrā rüy-ı cevherimize (10) şüret-i hançer çekdi. Bu ise ta' ne-i bī-cevherīdür.

شبی که شعلهء حسنت بخواب ما آید
چو داغ لاله شود داغ کل به پستر ما

(11) Şebī ki şu' le-i h̄usnet be-h̄'āb-ı [N-108b] mā āyed

[A-140a] (12) Çu dāğ-ı lāle şevēd dāğ-ı gül be-⁵³⁵⁶ pister-i mā

(13) Bir şeb ki senūñ şu' le-i h̄usnūñ h̄'ābımızā teşrīf eyleye (14) dāğ-ı gül-i pisterimiz dāğ-ı lāle gibi olur. Gül-i pister naqş-ı bālīn [D-112a] (15) .⁵³⁵⁷ كما مرّ انفاً

تهی زبادهء خورشید میکند پهلوی
ز خاکپای بتانست کاسهء سرما

7 (16) Tehī zi-bāde-i h̄urşīd mī-koned pehlū

(17) Zi-h̄āk-pāy-ı bütānest kāse-i ser-i mā

(18) Çünkü kāse-i serimiz h̄āk-pāy-ı bütāndandur⁵³⁵⁸. Bāde-i h̄urşīde (19) ihtiyācı yokdur. Fülān ez-fülān tehī pehlūst⁵³⁵⁹ ya' nī (20) ū-rā ihtiyāc ne-dāred.

کل از شکفتن مکتوب ما شکفته شود
کشیده اند ز تار نسیم مسطر ما

(21) Gül⁵³⁶⁰ ez-şükufte-i mektūb-ı mā şükufte şevēd

(22) Keşīdeend zi-tār-ı nesīm mıstar-ı mā

(23) Gül bizüm mektūbımızūñ güşādeliginden güşāde olur. (24) Zīrā mıstarımızı tār-ı nesīm-i şubhdan yapmışlardır⁵³⁶¹.

غبار خاطر خاکستر کسی نشویم
درون آتش خود پر زند سمندر ما

9 (25) Ğubār-ı h̄ātır-ı h̄ākister-i kesī ne-şevīm⁵³⁶²

(26) Derūñ-ı āteş-i h̄od per zened semender-i mā

(27) Bir kimesnenūñ⁵³⁶³ ğubār-ı h̄ātır-ı h̄ākisteri olmazız. Bizüm semenderimiz (28) kendi āteşi içinde pervāz ider.

⁵³⁵⁶ be-: -A.

⁵³⁵⁷ Kemā merre ānifen: Az önce geçtiği gibi -A.

⁵³⁵⁸ bütāndandur: bütāndur A.

⁵³⁵⁹ "Pehlū tehī koned: İ' rāz koned şavışur yan boşadur. Cānib-i āhīre meyl ider ibā ider" A (der).

⁵³⁶⁰ "Gül leṭāfet ü menfa' at-i mektūb-ı mā ya' nī hāl-i mā ve kelām-ı mā ve ḳāl u eş'ār-ı mā" A (der).

⁵³⁶¹ yapmışlardır: yapmışdur A.

⁵³⁶² ne-şevīm: ne-şevī A.

قلم زنشأء نامش زدست می افتد
بجای نامه برد هوش ما کبوتر ما

(29) *Ḳalem zi-neş'e-i nāmeş zi-dest mī-üfted*

(30) *Be-cāy-ı nāme bered hūş-ı mā kebūter-i mā*

(31) *Ḳalem anuñ nām-ı 'azāmeti neş'esinden elden düşer. İmdi*

[V-114b]

(1) *nāme bedeline bizüm kebūterimiz 'aqlımızı götürür.*

بود پریدن ما چون پریدن مژگان
بریده اند به تیغ نگاه شهپر ما

11 (2) *Buved perīden-i mā çun perīden-i müjgān*

[D-112b] (3) *Borīdeend be-tīg-ı nigāh şeh-per-i mā⁵³⁶⁴*

(4) *Bizüm pervāzımız pervāz-ı müjgān gibidür. Zīrā bizüm şeh-perimizi (5) tīg-ı nigāh ile kesmişlerdür. Şeh-per kavādim-i tūyūra dirler.*

به پای طالع برکشه میکند کردش
شود سیاهتر از خال روی اختر ما

(6) *Be-pāy-ı ṭāli' -i bergeşte mī-koned gerdiş*

(7) *Şeved siyāhter ez-hāl-i rüy-ı ahter-i mā*

[A-140b] (8) *Pāy-ı ṭāli' -i bergeşte ile bile⁵³⁶⁵ gerdiş ider. İmdi siyāhī-i hālden (9) dahı ziyāde rüy-ı ahterimiz siyāh olur.*

چو ناز دایهء ایام میکشی شوکت
چنین که دختر رز کشته است مادر ما

13 (10) *Çu nāz-ı dāye-i eyyām mī-keşī Şevket*

(11) *Çunīn ki duhter-i rez geşteest māder-i mā*

(12) *Ya' nī anuñ gibi dāye-i eyyāmuñ nāzını çekersin ki duhter-i rez bizüm (13) hemşīremizdür diyecek kadar dimek olur⁵³⁶⁶.*

⁵³⁶³ *kimesnenūn: kimsenūn D N.*

⁵³⁶⁴ *mā: + ya' nī A.*

⁵³⁶⁵ *bile: -A.*

⁵³⁶⁶ *dimek olur: -A.*

[Gazel 73]⁵³⁶⁷Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün(Fa^c lün)

بدم خلقهء احباب بسته اند مرا

بتار موج می ناب بسته اند مرا

1 (14) Be-dām-ı hālka-i aḥbāb besteend me-rā

(15) Be-tār-ı mevc-i mey-i nāb besteend me-rā

(16) Bizi dām-ı hālka-i ḥarīfāne bağlamışlardır. Gūyā rişte-i mey-i nāb (17) ile beste eylemişlerdür.

ازین محیط بجایی نمیتوانم رفت

بکرد نامهء کرداب بسته اند مرا

(18) Ezīn-muḥīṭ be-cāyī nemī-tevānem reft

(19) Be-gird-i nāme⁵³⁶⁸-i girdāb besteend me-rā

[D-113a] (20) Bu muḥīṭden ğayrı maḥalle gitmege imkānum yoḡdur. Zīrā beni nāme-i (21) girdābuñ kūşe [N-109a] ve pīrāmenine bağlamış⁵³⁶⁹lardır.

کشیده اند بزنجیر غفلتم شب و روز

برشته های رک خواب بسته اند مرا

3 (22) Keşīdeend be-zencīr-i ğafletem şeb ü rüz

(23) Be-riştehā-yı reg-i ḥāb besteend me-rā

(24) Beni şeb ü rüz zencīr-i ğafletle keşīde itmişlerdür ve eczā-yı (25) ḥābuñ rişteleriyle⁵³⁷⁰ bağlamışlardır.

بخواب خویش بطفلی ندیده ام ارام

بکاهوارهء سیماب بسته اند مرا

(26) Be-ḥāb-ı ḥāş be-ṭflī ne-dīdeem ārām

(27) Be-gāhvāre-i sīm-āb besteend me-rā

(28) Ālem-i ṭufūliyyetde bile kendi ḥābumda ser-i mū ārām görmemişüm. (29) Gūyā beni sīm-āb gāhvāresine⁵³⁷¹ bend eylemişlerdür.

⁵³⁶⁷ "Gazel" D (der), N nüshasında "Ġazel-i Dīġer" başlığı bulunmaktadır.

⁵³⁶⁸ "Gird-i nāme: Berāy-ı ric^c at-i^c abd āyet taḥrīr olunan nüsha ve ṭılsım" A (der).

⁵³⁶⁹ bağlamış: ل / - A.

⁵³⁷⁰ rişteleriyle: rişte ile A.

⁵³⁷¹ gāhvāresine: gehvāresine A.

بشاخ سنبل فردوس چون کنم پرواز

بدام طره پر تاب بسته اند مرا

5 (30) Be-šāḥ-1 sünbül-i firdevs çun konem pervâz⁵³⁷²

(31) Be-dâm-1 ṭurre-i pür-tâb besteend me-râ

[V-115a]

(1) Šāḥ-1 sünbül-i firdevse niçe pervâz ideyüm? Beni dâm-1 ṭurre-i pür-tâba [A-141a] (2) bağlamışlardır.

چه کونه چشم بیوشم زمی که همچو حباب

طلسم هستی ازین اب بسته اند مرا

(3) Çi-güne çeşm be-püşem zi-mey ki hemçu ḥabâb

(4) Ṭılısm-1 hestî ezîn-âb besteend me-râ

(5) Šarâbdan nice dîde-püş-1 istignâ olayum ki ṭılısm-1 [D-113b] vücūdımı (6) ḥabâb gibi şarâbdan yapmışlardır.

مده فریب بدامم چو بلبان شوکت

بریشهء کل سیراب بسته اند مرا

7 (7) Me-dih firîb be-dâmem çu bülbülân Şevket

(8) Be-rîşe-i gül-i sîr-âb besteend me-râ⁵³⁷³

(9) Bülbülân gibi dâm ile baña firîb virme. Zîrâ beni rîşe-i gül-i (10) sîr-âb ile bağlamışlardır.

[Gazel 74]⁵³⁷⁴

Mefâ^c ilün / Fe^c ilâtün / Mefâ^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

بدار دست زدامان اعتبار اینجا

که خلقهء در کنجست چشم مار اینجا

1 (12) Be-dâr dest zi-dâmân-1 i^c tibâr ĩn-câ

(13) Ki ḥalqa-i der-i gencest çeşm-i mâr ĩn-câ

(14) Ya^c nî dâmân-1 i^c tibârdan bu maḥallde⁵³⁷⁵ dest-i taşarrufı qaldır. Zîrâ (15) bunda⁵³⁷⁶ ḥalqa-i der-i gencîne dîde-i mârdur.

⁵³⁷² "Be-ṭarf-1 šāḥ-1 sünbül meyl ü pervâz çun konem" A (der).

⁵³⁷³ me-râ: + ya^c nî A.

⁵³⁷⁴ 11. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır V, "Gazel" D (der), N nüshasında "Gazel-i Dîger" başlığı bulunmaktadır.

کل پیالهء ما رنگ درد سر دارد
بکیست موج شراب و رک خمار اینجا

(16) *Gül-i piyāle-i mā reng-i⁵³⁷⁷ derd-i ser dāred*

(17) *Yekīst mevc-i şarāb u reg-i ħumār ĩn-cā*

(18) *Ya' nī maħmūr iken ibtidā berāy-ı def' -i ħumār nūş itdigimiz cām-ı mey*

(19) baş ağrısı irāş ider. Bizüm meşrebimizde mevc-i şarāb ile (20) reg-i ħumār birdür⁵³⁷⁸. *Gül-i piyāle maħmūruñ ibtidā nūş eylediği cām⁵³⁷⁹*.

شراب قطع حیاتست بی تو مستان را
می دو ساله کند کار ذوالفقار اینجا

3 (21) *Şarāb қағ' -ı ħayātest bī-tu mestān-rā*

(22) *Mey-i dü-sāle koned kār-ı zū'l-fiķār ĩn-cā⁵³⁸⁰*

[D-114a] (23) Şarāb sensiz erbāb-ı ' ayşā қағ' -ı ħayātdur. Bunda mey-i dü- (24) sāle zū'l-fiķār işini işler.

بهای کوهر غلطان کسی نمیداند
مدار دست زدلهای بیقرار اینجا

(25) *Bahā-yı gevher-i ġalţān kesī nemi-dāned*

[A-141b] (26) *Me-dār dest zi-dilhā-yı bī-ķarār ĩn-cā⁵³⁸¹*

(27) *Gevher-i ġalţānuñ bahāsını kimse bilmez. İmdi bī-ķarār olan (28) göñüllerden el çekme. [N-109b] Ya' nī ġāfil olma.*

زکوچه باغ سر کوی کلرخان مگذار
که کار نکهت کل میکند بهار اینجا

5 (29) *Zi-kūçe-bāġ-ı ser-i kūy-ı gül-ruĥān me-güzār⁵³⁸²*

(30) *Ki kār nūkhet-i gül mī-koned bahār ĩn-cā⁵³⁸³*

(31) *Gül-ruĥlaruñ⁵³⁸⁴ ser-i kūyı kūçe bāġından geçme. Bunda nūkhet-i gül bahār*

⁵³⁷⁵ maħallde: maħalle A.

⁵³⁷⁶ bunda: -A.

⁵³⁷⁷ reng-i: -A.

⁵³⁷⁸ ile reg-i ħumār birdür: iki defa yazılmıştır A.

⁵³⁷⁹ cām: cāmdur A, ج / ح V.

⁵³⁸⁰ ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵³⁸¹ ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵³⁸² güzār: güzer A D.

⁵³⁸³ ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵³⁸⁴ gül-ruĥlaruñ: گلرنگ A.

[V-115b]

(1) işini işler.

هوای دشت تعلق بود جنون افزا

دوانده ریشه بمغزبهار خار اینجا

(2) Hevā-yı deşt-i ta' alluḡ buved cünün-efzā

(3) Devānde rişe⁵³⁸⁵ be-mağz-ı bahār ḡār ĩn-cā⁵³⁸⁶

(4) Deşt-i ta' alluḡ hevāsi⁵³⁸⁷ cünün-efzādur. Bunda olan rişe mağz-ı (5) bahāra dolanmışdur.

خراب موج سمومست باغ ما شوکت

حنای پای خزانست نوبهار اینجا

7 (6) Ḥarāb-ı mevc-i sümūmest bāğ-ı mā Şevket

(7) Ḥinnā-yı pāy-ı⁵³⁸⁸ ḡazānest nevbahār ĩn-cā⁵³⁸⁹(8) Bizüm bāğımız ḡarāb-ı mevc-i⁵³⁹⁰ sümūmdur. Zīrā⁵³⁹¹ bunda⁵³⁹² bu⁵³⁹³ bahār

[D-114b] ḡinnā-yı (9) pāy-ı ḡazāndur.

[Gazel 75]⁵³⁹⁴

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

دلیل راه سخن شد زبان خامه مرا

سواد دیدهء مارست کنج نامه مرا

1 (10) Delīl-i rāh-ı sūḡan şud zebān-ı ḡāme me-rā

(11) Sevād-ı dīde-i mārest genc-nāme⁵³⁹⁵ me-rā⁵³⁹⁶

(12) Zebān-ı ḡāme baña delīl-i rāh-ı sūḡan oldı ve gencīne-i nāme 'aynıyla (13) baña sevād-ı dīde-i mār oldı. Zīrā gencīne-i nāme sevād ile pīrāstedür.

⁵³⁸⁵ "Rişe devānde: Kök şaldı" A (der).

⁵³⁸⁶ ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵³⁸⁷ hevāsi: hevā-yı N.

⁵³⁸⁸ "Ḥinnā-yı pāy şud me-rā: Baña ayağ bağı oldı" A (der).

⁵³⁸⁹ ĩn-cā: + ya' nī A.

⁵³⁹⁰ mevc-i: -A.

⁵³⁹¹ zīrā: -D.

⁵³⁹² bunda: + zīrā D.

⁵³⁹³ bu: nev A D N.

⁵³⁹⁴ "Gazel" D (der), "Ġazel" N (der).

⁵³⁹⁵ "Genc-nāme: Mağribīlerün defīneye zafer bulacaqları nüşhaları ve tılsımlarıdır" A (der).

⁵³⁹⁶ me-rā: + ya' nī A.

حیال شمع رخ او چنان ضعیفم کرد

که می شود پر پروانهء دو جامه مرا

(14) Ḥayāl-i şemc'-i ruḥ-ı ū çunān za'ifem kerd

(15) Ki mî-şevved per-i pervāneī dü-cāme me-rā

(16) Anuñ ḥayāl-i şemc'-i ruḥsārı beni öyle za'if eyledi ki per-i pervāne(17)nüñ per ü bāli baña iki cāme olur⁵³⁹⁷. Zīrā za'f u naḥāfet kemāl (18) bulup bunı⁵³⁹⁸ iḳtızā eyledi. Pervāneīde olan hemze-i vaḥdet (19) mülāḥaza oluna⁵³⁹⁹.

زیس که کردم از آن طرّهء سیاه رقم

کشند روغن عنبر زمغز خامه مرا

3 (20) Zi-bes ki kerdem ez-ān ṭurre-i siyāh raḡam

[A-142a] (21) Keşend⁵⁴⁰⁰ revḡan-ı 'anber zi-maḡz-ı ḥāme⁵⁴⁰¹ me-rā⁵⁴⁰²

(22) Ol ṭurre-i siyāhdan ol ḡadar raḡam eyledüm ki maḡz-ı ḥāmeden baña (23) revḡan-ı 'anber keşīde iderler.

حساب شام فراق تو میکنم همه عمر

سواد بخت سیاهست روزنامه مرا

(24) Ḥisāb şām-ı firāḡ-ı tu mî-konem heme 'ömr

(25) Sevād-ı baḡt siyāhest rüz-nāme me-rā

[D-115a] (26) Ya' nî cemī'-i 'ömrümde şām-ı firāḡuñı ḥisāb iderüm. Bizüm rüz-(27)nāmemiz sevād-ı baḡt-ı siyāhımızdur.

مشام غنچه زبوی بنفشه ام شوکت

بود نسیم خط او مشام شامه مرا

5 (28) Meşāmm-ı gönçe zi-büy-ı benefşeem Şevket

(29) Buved nesīm⁵⁴⁰³-i ḡaṭ-ı ū meşāmm⁵⁴⁰⁴ şämme-i me-rā⁵⁴⁰⁵

⁵³⁹⁷ olur: oldı ya' nî olur D.

⁵³⁹⁸ bunı: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁵³⁹⁹ Pervāneīde olan hemze-i vaḥdet mülāḥaza oluna: -A -D.

⁵⁴⁰⁰ keşend: keşīde A.

⁵⁴⁰¹ ḥāme: ḥāme-rā N.

⁵⁴⁰² me-rā: + ya' nî A, -N.

⁵⁴⁰³ nesīm: Bu kelimenin altına "rāyiḡa" yazılmıştır D.

⁵⁴⁰⁴ meşāmm: Bu kelimenin altına "ḡoḡulacaḡ şey" yazılmıştır D.

⁵⁴⁰⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(30) Ya' nī meşāmm-ı gönçe baña bŷy-ı benefşedendür. Ya' nī⁵⁴⁰⁶ şemm itsem bŷy-ı (31) benefşe gelür. Zīrā ol maḥbūbuñ nesīm-i ḥaṭṭı benüm kuvve-i şāmmeme

[V-116a]

(1) meşāmm olur. Gönçe bile şemm eylesem nesīm bŷy-ı benefşe getürür (2) dimek olur⁵⁴⁰⁷.

[Gazel 76]⁵⁴⁰⁸

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

نقاب درفکن و بر فروز مجلس را

بجام ریز می کیمیای این مس را

1 (3) Niḳāb der-figen ü ber-fürüz meclis-rā

(4) Be-cām rīz mey-i kīmyā-yı ĩn mess-rā

(5) Ya' nī niḳābı bıraḳ ve bezme ziyā baḥş eyle ve bu naḥḥāsuñ kīmyāsı (6) şarābını cāma ifrāğ eyle. Zāhiren dīde-i temāşā cām olur. (7) Mess-i [N-110a] vŷcūd-ı 'āşıḳānuñ mey-i kīmyāsı pertev-i ṭal' atıdır ki ān-ı (8) ilḡāda sırr-ı istiḥāle ile şemse ḳalb olur.

مدام چشم سیاه تو میکشد می ناب

ندیده است کسی بی پیاله نرکس را

(9) Müdām çeşm-i siyāh-ı tu mī-keşed mey-i nāb

(10) Ne-dīdeest kesī bī-piyāle nergis-rā

(11) Müdām senüñ çeşm-i siyāhuñ mey-i nāb nüş ider. [D-115b] Bir kimesne⁵⁴⁰⁹

(12) nergisi piyālesiz görmemişdür. Ya' nī piyāle-i nergis olmaḳ vechiyle görür.

زخویش برده به بز می مرا نگاه بتان

که می کنند صراخی کدوی نرکس را

3 (13) Zi-ḥ'ış borde be-bezmī me-rā nigāh-ı bütān

(14) Ki mī-konend şurāḥī kedū-yı nergis-rā⁵⁴¹⁰

⁵⁴⁰⁶ ya' nī: + gönçe A D.

⁵⁴⁰⁷ dimek olur: dimekdür A.

⁵⁴⁰⁸ "Gazel" D (der), "Gazel" N (der).

⁵⁴⁰⁹ kimesne: kimse N.

⁵⁴¹⁰ "Kedū-yı nergis-rā: Kedū-yı nergis oldur ki kedū içine türāb ve şaḳbeler yayup başal-ı nergisi ol şaḳbelerden diküp şukūfelendirürler" A (der).

[A-142b] (15) Ya' nī nigāh-ı hūbān beni bezm-i şarābda bī-hūş eylemişdür. Kendümden (16) geçüp mest ü hayrān olmuşum. Zīrā kedū-yı nergisi şurāhī (17) itmeleri 'ādetdür. Kedū-yı nergis uzun boğazlı şu kabağıdur. (18) Kendinüñ bezmde hayretle oturmasını⁵⁴¹¹ kedū-yı nergisden olan (19) şurāhīye teşbīh eyledi.

بدرس خلقهء زلف دراز درکردن
زشانه تخته بسر میزند مدرس را

(20) Be-ders halka-i zulf-i dirāz der-gerden

(21) Zi-şāne tahte be-ser mī-zened müderris-rā

(22) Ya' nī halka-i zulf-i siyāh der-gerden iken dersde şāneden (23) tahteyi müderris başına urur. Ya' nī başını şāne-i tahteye urur. (24) Zīrā sevdā-yı halka-i zulf-i siyāhı gerdenindedür.

بود زداغ قناعت به بنه ام شوکت
درم بدیده نماید شکوفه مفلس را

5 (25) Buved zi-dāğ kanā' at be-penbeem Şevket

(26) Direm be-dīde nümāyed şükūfe müflis-rā⁵⁴¹²

[D-116a] (27) Benüm dāğumdan penbeye kanā' at olur. Ya' nī dāğum merhem yerine⁵⁴¹³ penbeye (28) kāni' dür⁵⁴¹⁴. Zīrā dīde-i müflisde şükūfe dirhem görünür.

[Gazel 77]⁵⁴¹⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

تسلی بخشد اندک نسبتی عشاق غمکین را
تراشد کوهکن از خواب سنکین چشم شیرین را

(29) Tesellī baḥşed endek nisbeti 'uşşāk-ı ğamgīn-rā

(30) Tırāşed Kūhken ez-ḥ'āb-ı sengīn çeşm-i Şīrīn-rā⁵⁴¹⁶

(31) Münāsebet-i⁵⁴¹⁷ cüz'iyye 'uşşāk-ı ğamgīne tesellī-baḥş olur görmez misin?

⁵⁴¹¹ oturmasını: oturması A.

⁵⁴¹² müflis-rā: + ya' nī A.

⁵⁴¹³ merhem yerine: -D.

⁵⁴¹⁴ kāni' dür: + merhem yirine D.

⁵⁴¹⁵ "Gazel" D (der), N nüshasında "Gazel-i Diğer" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁴¹⁶ Şīrīn-rā: + ya' nī A.

⁵⁴¹⁷ münāsebet-i: ma' nā-yı beyt N.

[V-116b]

(1) Kūhken tīşe-i hayāli ile çeşm-i Şīrīni ḥ̣āb-ı sengīnden⁵⁴¹⁸ (2) turāş ider. Ya' nī yapar. Zīrā seng ile ḥ̣āb-ı sengīn miyānında (3) endek münāsib⁵⁴¹⁹ bulur. Ḥ̣āb-ı sengīni çeşm-i Leylā turāşıçun (4) taḥşīl ider. Yoḥsa şafā ve rāhatı için degil.

بچشم امشب ز غفلت خواب بی افسانه می اید

دگر از پنبهء کوش که پر کردند بالین را

(5) Be-çeşm imşeb zi-ğaflet ḥ̣āb bī-efsāne mī-āyed

(6) Diger ez-penbe-i gūş-ı kī pūr⁵⁴²⁰ kerdend bālīn-rā

(7) Bu şeb dīdeye ḥ̣āb ḡafletden [N-110b] efsānesiz gelür. Yine kimūn [A-143a]

(8) penbe-i gūşından bālīni pūr eylemişlerdür⁵⁴²¹. Efsāne mūrīş-i ḥ̣āb (9) penbe-i gūş daḡı levāzım-ı ḡafletdür.

[Nazm 5]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

فزاید تیره بختی جوهر کامل عیارانرا

که از سنک محک باشد فسان شمشیر زرین را

1

(10) Fezāyed tīre-baḡtī cevher-i kāmīl-^۶ ayārān-rā

[D-116b] (11) Ki ez⁵⁴²²-seng-i miḡekk bāşed fesān şemşīr-i zerrīn-rā⁵⁴²³

(12) Tīre-baḡtlık⁵⁴²⁴ kāmīl-^۶ ayārīlaruñ cevherini arturur. Zīrā şemşīr-i zerrīne (13) seng-i miḡekkdēn fesān olur. Şemşīr-i zerrīn ol naşl-ı (14) şemşīrdür ki beyzası rişte-i zer ile ta' biyelenmiş ve naşl (15) andan keşīde olmuş ola. Aña Kirmānī-i qādīm daḡı⁵⁴²⁵ dirler. Vāqı' en (16) ol maḡūle nişāli⁵⁴²⁶ seng-i miḡekke sürerler imiş ki tā 'ayār-ı cevheri (17) ma' lūm ola.

ندارد غنجه اش از افت غارتگران پروا

خیال بال بلبل میکند مژگان کلچین را

⁵⁴¹⁸ sengīnden: sengīn A.

⁵⁴¹⁹ münāsib: münāsebet A D N.

⁵⁴²⁰ pūr: mey D.

⁵⁴²¹ eylemişlerdür: eylemişdür A.

⁵⁴²² ez: -D.

⁵⁴²³ zerrīn-rā: + ya' nī A.

⁵⁴²⁴ baḡtlık: ق / ک D N V.

⁵⁴²⁵ daḡı: -D.

⁵⁴²⁶ nişāli: naşl cinsinden olanı D.

(18) Ne-dāred ğonceş ez-āfet-i ğāret-girān pervā

(19) Ḥayāl bāl-i bülbül mī-koned müjgān-ı gül-çīn-rā

(20) Anuñ ğonçesi āfet-i ğāret-girāndan pervāsi yođ mıdır? Zīrā müjgān-ı (21) gül-çīni bāl-i bülbül ḥayāl ider. Yāhūd bilā-tađdīr-i istifhām dağı (22) ma‘nen şađıḥ olabilür.

بچشم رشتهء مژگان رک تاقوت را ماند

زبیم خویش از بس پخته کردم اشک خونین را

3 (23) Be-çeşmem⁵⁴²⁷ rişte-i müjgān reg-i yāķūt-rā māned

(24) Zi-bīm-i ḥiṣ ez-bes puḥte kerdem eşk-i ḥünin-rā⁵⁴²⁸

(25) Çeşmümde rişte-i müjgān⁵⁴²⁹ reg-i yāķūta müşābih oldı. Zīrā kendi (26) ḥavfumdan eşk-i ḥünini ziyāde puḥte eyledüm. Zīrā girye bā‘ iş-i (27) işā‘at-ı rāz-ı ‘aşđdur. Bundan bīm ḥāşıl [D-117a] oldı. Zi-bīm-i (28) cūş nüşhası dağı a‘lā ve eşşahđdur.

ندارم از پریشانی دماغ نکهت ارایى

بسپلى مىکنم رنگین رخ مضمون رنگین را

(29) Ne-dārem ez-perişānī dimāğ-ı nükhet-ārāyī

(30) Be-seylī mī-konem rengin ruḥ-ı mażmün-ı rengin-rā⁵⁴³⁰

(31) Perişānlıđdan nükhet-ārālıđ dimāğını taḥşil idemem. Ruḥ-ı mażmün-ı

[V-117a]

(1) rengini seylī ile rengin iderüm. Ya‘nī rüz-ı tekellüf ile taḥşil (2) iderüm demek olur.

زبرق تندى ء فكر تو استدلال ميسوزد

بود از رفتن كرم تو اتش پای چوبین را

5 [A-143b] (3) Zi-barķ-ı tündi-i fikr-i tu istidlāl mī-süzed

(4) Buved ez-reften-i germ-i tu⁵⁴³¹ āteş pāy-ı çübīn-rā⁵⁴³²

⁵⁴²⁷ çeşmem: çeşm A D.

⁵⁴²⁸ ḥünin-rā: + ya‘nī A.

⁵⁴²⁹ müjgān: -A.

⁵⁴³⁰ rengin-rā: + ya‘nī A.

⁵⁴³¹ tu: -A.

⁵⁴³² çübīn-rā: + ya‘nī A.

(5) Senüñ tündî-i fikrûñ barqından istidlâl sūzân olur. Zîrâ (6) senüñ böyle⁵⁴³³ germ-reftârûndan pây-ı çübîne âteş hâşıl olur⁵⁴³⁴ (7) görmez misin? Deryâya nüzûl iden sefâ'îni eger pey-der-pey âb-reşş (8) olunmasa sūhte olur.

[Gazel 78]

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

سپند آتش بیطاقتی کرده است دلهارا
نکهدارد خدا از چشم بدانخال مشکین را

1 (9) Sipend âteş-i bî-tâḳatî kerdeest dilhâ-râ

(10) Nigehdâred Ḥudâ ez-çeşm-i bed ân-hâl-i müşgîn-râ⁵⁴³⁵

(11) Gönülleri tâḳatsizlik [N-111a] âteşine sipend eylemişdür. Ḥudâ çeşm-i (12) bedden ol hâl-i müşgîni hıfz eylesün. [D-117b] Yaramaz nazar çatlasun⁵⁴³⁶. (13)⁵⁴³⁷ Ḥâşiyet-i sipend ma' lûmdur.

بشکراینکه از هم صحبتان تازه خرسندی
مکن زنهار از خاطر برون یاران دیرین را

(14) Be-şükr in ki ezhem-şoḥbetân-ı tâze ḥursendî

(15) Me-kon zinhâr ez-hâṭır birün yârân-ı dîrîn-râ

(16) Nedîmân-ı tâzedden ḥursend-i şafâ oldıḡuñ şükrânesine yârân-ı (17) dîrîneyi ḥâṭırdan birün itme.

خراب موج سیل جلوه ء سیمین بران کردم
که از مهتاب میریزند رنگ خانهء زین را

3 (18) Ḥarâb mevc-i seyl-i cilve-i sîmîn-berân kerdem

(19) Ki ez-mehtâb mî-rîzend⁵⁴³⁸ reng-i ḥâne-i zeyn-râ

(20) Cilve-i sîmîn-berânüñ mevc-i seylâbından ḥarâb olmışum ki eger⁵⁴³⁹ ḥânesinüñ (21) rengini mehtâbdan dökerler.

ضعف طالع خود بر نمیدارم سر از بالین
سر سودائی من خاک باشد روی بالین را

⁵⁴³³ böyle: -D.

⁵⁴³⁴ olur: + öyle yâ çüb daḡı germ sūde olmadan âteş hâşıl olur A D.

⁵⁴³⁵ müşgîn-râ: + ya' nî A.

⁵⁴³⁶ "Beyân: Yaramaz nazarlar" V (der).

⁵⁴³⁷ Tûm satır: -A -D.

⁵⁴³⁸ mî-rîzend: Bu kelime derkenara yazılmıştır N, V.

⁵⁴³⁹ Bu kelime "aña" şeklinde olursa metne daha uygun düşmektedir.

(22) Zi-za' f-1 ṭālī' -i ḥod bernemī-dārem ser⁵⁴⁴⁰ ez-bālīn

(23) Ser-i sevdāyī-i men ḥāk bāšed rūy-ı bālīn-rā⁵⁴⁴¹

(24) Kendi za' f-1 ṭālī' imden serümi bālinden yuḡaru ḳaldıramam. (25) Benüm sevdāyī başum rūy-ı bālīne ḥāk olur. Yāḥūd ḥāl nüshası (26) daḡı ḳābil-i ma' nādur.

بچشم مینماید بیستون ایینهء وحدت

خیال عکس شیرین میکنم تصویر شیرین را

5 (27) Be-çeşmem mi-nümāyed Bīsütün āyīne-i vaḥdet

[A-144a] (28) Ḥayāl ' aks-i Şīrīn mi-konem taşvīr-i Şīrīn-rā

(29) Dīdeme Bīsütün-ı meşhūr āyīne-i vaḥdet görünür. Zīrā [D-118a] taşvīr-i (30) Şīrīni ' aks-i Şīrīn ḥayāl iderüm. Bīsütün āyīne-i vaḥdet (31) olunca bunı iḳtızā ider⁵⁴⁴².

[V-117b]

نمی باشد کم از شق قلم قطع سخن شوکت

بود مهر خموشی تخم کل مضمون رنگین را

(1) Nemī-bāşed kem ez-şakḳ-ı ḳalem ḳaṭ' -ı sūḡan Şevket

(2) Buved mühr-i ḥamūşī toḡm-ı gül mażmūn-ı rengīn-rā

(3) Ya' nī şakḳ-ı ḳalemnden ḳaṭ' -ı sūḡan kem degildür ve mühr-i ḥamūşī maḳṭa' -ı mażmūn-ı (4) rengīne toḡm-ı gül olur. Zīrā ekşer mezāmīn-i ra' nā miyān-ı dü-mişra' eyn-i (5) maḳṭa' da rü-nümā olagelmişdür⁵⁴⁴³. . . فافهم ما قصده عليه الرحمة⁵⁴⁴⁴

[Gazel 79]⁵⁴⁴⁵

Mef' ülü / Fā' ilātün / Mef' ülü / Fā' ilātün

نبود ز نقش باطل اندیشه پاک بین را

آیینه راست خواند عکس خط نکین را

1 (6) N-būd zi-naḳş-ı bātıl endişe pāk-bīn-rā

(7) Āyīne rāst ḡāned ' aks-i ḡaṭṭ-ı nigīn-rā

(8) Naḳş-ı bātıldan pāk-bīne endişe olmaz. Zīrā görmez misin? Āyīne⁵⁴⁴⁶ (9)

' aks-i ḡaṭṭ-ı nigīni rāst oḡur:

⁵⁴⁴⁰ ser: ki N.

⁵⁴⁴¹ bālīn-rā: + ya' nī A.

⁵⁴⁴² ider: eyledi A D.

⁵⁴⁴³ olagelmişdür: olmuşdur A.

⁵⁴⁴⁴ Fefhem mā ḳaşadehü ' aleyḡi'r-raḡmetu: Rahmetlinin ne kastettiḡini anla -A -D, fefhem/Anla N.

⁵⁴⁴⁵ "Gazel" D (der), N nüshasında "Ġazel-i Āḡir" başlığı bulunmaktadır.

Karşuñda senüñ meh (10) ola mümkin mi nümāyān

Bir kez⁵⁴⁴⁷ hele mir 'āta baq ey hüsrev-i hūbān (11)

mu'ammāsında hasr qalup 666⁵⁴⁴⁸ 'aks-i mir 'ātda 222⁵⁴⁴⁹ qaldığı (12) gibi ki [N-111b] biker hāşıl olur.

نسبت پیستی ما بسیار سربلند است

آورده اند کویا از آسمان زمین را

(13) Nisbet be-pestī-i mā bisyār ser-bülendest

(14) Āverdeend gūyā ez-āsmān zemīn-rā⁵⁴⁵⁰

(15) Bizüm pestligimize⁵⁴⁵¹ nisbetle çok ser-bülenddür. Zemīni gūyā [D-118b] āsmāndan (16) getürmişlerdür. Ya' nī zemīn bizüm⁵⁴⁵² pestligimize nisbetle ol kadar (17) ser-efrāzdur ki āsmāndan bālāter olmışdur diyecek yerde (18) bu zemīnde⁵⁴⁵³ bu⁵⁴⁵⁴ yürüyüş de'b-i selīka-i 'Acemdür.

از موج جلوهء او عنبر توان گرفتن

افکند تا سراپا آنزلف عنبرین را

3

(19) Ez-mevc-i cilve-i ü 'anber tevān giriften

(20) Efgend tā ser-ā-pā ān-zülf-i 'anberīn-rā

(21) Anuñ mevc-i cilvesinden 'anber-girift olmak mümkündür. Zīrā ser-ā-pā [A-144b] (22) o zülf-i 'anberīni cilve-nümā-yı irsāl itmişdür⁵⁴⁵⁵.

از بس که کرم بوسه کشتم بخاک کویش

چون لاله زار کردم داغ آن کل زمین را

(23) Ez bes ki germ-büse geştem be-hāk-i kūyeş

(24) Çun lālezār kerdem dāğ ān gül-i zemīn-rā

(25) Ol kadar anuñ hāk-i kūyında germ-büse oldum ki ol zemīnüñ (26) gülünü lālezār gibi dāğ dāğ itdüm.

⁵⁴⁴⁶ āyīne: āyīnede A.

⁵⁴⁴⁷ bir kez: hergiz A.

⁵⁴⁴⁸ 666: -A.

⁵⁴⁴⁹ 222: -A.

⁵⁴⁵⁰ zemīn-rā: + ya' nī A.

⁵⁴⁵¹ pestligimize: pestligimiz A.

⁵⁴⁵² bizüm: -D.

⁵⁴⁵³ zemīnde: zemīn D.

⁵⁴⁵⁴ bu: -D -N.

⁵⁴⁵⁵ itmişdür: eylemişdür D.

تا کرده پا نکارین چشم رکاب سرخست
تا کشته جامه کلکون دل خون شده آست زین را

5 (27) Tā kerde pā nigārīn çeşm-i rikāb sürhest

(28) Tā geşte cāme gül-gūn dil hūn şudāst⁵⁴⁵⁶ zeyn-rā

(29) Ya' nī tā ki pāy-ı nāzı hınnā-yı ' işve ile nigārīn ola çeşm-i rikāb (30) sürh olur ve tā kim⁵⁴⁵⁷ cāmesi gül-gūn ola dil-i şa' ve-i serc (31) hūn olmuştur. Edātlar nefye maşrūfe olursa yine ma' nā-yı

[V-118a]

(1) muḥayyeli müḥmel-yāfte-i şıḥhat olur.

از خاک تا قیامت دست کلیم روید
هر جا که بر فشاند ناز تو استین را

[D-119a] (2) Ez-ḥāk tā kıyāmet dest-i Kelīm rüyed

(3) Hercā ki ber-feşāned nāz-ı tu āstīn-rā⁵⁴⁵⁸

(4) Ḥākden tā rüz-ı ḥaşr yed-i beyzā zūhūr ider. Her ne maḥallde ki (5) senüñ dest-i nāzuñ āstīn-efşān ola⁵⁴⁵⁹. Zīrā envār-ı tecellī dest-i (6) ' ināyet-peyvestüñdedür.

[Gazel 80]⁵⁴⁶⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

موج چون می میزند از بسکه رنک از تن ترا
چون حباب باده کلکونست پیراهن ترا

1 (7) Mevc çun mey mī-zened ez-bes ki reng ez-ten tu-rā

(8) Çun ḥabāb-ı bāde gül-gūnest pīrāhen-i tu-rā

(9) Ya' nī senüñ tenüñden reng mevc-i şarāb gibi ol kadar mevc-zendür ki (10) ḥabāb-ı bāde gibi pīrāhenüñ gül-gūn olmuştur. Zīrā pīrāhen-i (11) ḥabābdan ' aks-i reng nümāyān olur.

میرسی کلکون بیاض دیده از سیر چمن
بسکه رنگین شد نگاه از دیدن کلشن ترا

⁵⁴⁵⁶ şudāst: "şudeāst" yazılmıştır; ancak vezin gereği böyle okunmuştur V.

⁵⁴⁵⁷ kim: ki kim D.

⁵⁴⁵⁸ āstīn-rā: + ya' nī A.

⁵⁴⁵⁹ ola: "şahḥ"denilerek bu kelimenin sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

⁵⁴⁶⁰ "Ġazel" D (der), "Ġazel" N (der).

(12) Mī-resī gül-gün beyāz-dīde ez-seyr-i çemen

(13) Bes ki rengin şud nigāh ez-dīden-i gülşen tu-rā

(14) Ya^c nī beyāz-dīdeyi seyr-i çemenden gül-gün-ressin. Zīrā senūñ [N-112a]

(15) nigāhuñ seyr-i gülşenden ziyāde rengin olmuşdur. Mī-resī (16) gül-gūnda yā-yı⁵⁴⁶¹ ħiṭāba maḥmūl taḫdīr-i kelām. Gül-gün mī-resī beyāz- (17) dīde-rā dimekdür. [A-145a] [D-119b] Mey-nūş itmekden böyle kināye eyledi. Gül-gün (18) ihāmı ve mī-resī ta^c bīri^c alākasıyla birkaç kerre mī-resed ve⁵⁴⁶² (19) mī-resīde ta^c bīrleri mūrūrında⁵⁴⁶³ işrāb olunmuşdı⁵⁴⁶⁴. Hāşıl-ı (20) kelām luṭf-ı beyt şöyle taḫrīr⁵⁴⁶⁵ olunur ki gūyā maḥbūb-ı (21) neşvedārūñ şūrb-i⁵⁴⁶⁶ müdāmından⁵⁴⁶⁷ dīdeleri sürḥ olmuş aña ihāmla⁵⁴⁶⁸ (22) ey maḥbūb seyr-i çemenden beyāz-dīdeyi gül-gün-res itmişsin (23) ve temāşā-yı gülşenden nigāhuñ ḡāyet rengin olmuş. Yoḥsa (24) bir ḡayrı ḥālet-i zā^ʿide yoḫdur demek ister. Yāḥūd taḫdīr-i (25) kelām seyr-i çemenden gül-gün-ı beyāz-dīde olduḡuñ ḥālede (26) irişirsin. Ya^c nī gelürsin demek ola. Me^ʿāl-i bālāda taḫrīrimize⁵⁴⁶⁹ (27) rāci^c olur. ⁵⁴⁷⁰خدا صفا.

از نزاکت بسکه افتاده است اندامت لطیف

خار ریزد موج بوی کل به پیراهن ترا

3

(28) Ez-nezāket bes ki üftādest⁵⁴⁷¹ endāmet laṭīf(29) Hār rīzed mevc-i būy-ı gül⁵⁴⁷² pīrāhen-i tu-rā

(30) Nezāketden endāmuñ ol ḳadar laṭīf vāḳi^c olmuşdur ki būy-ı (31) mevc-i gül pīrāhenüñe ḥār rīzān ider. Būy-ı mevc-i⁵⁴⁷³ güle bile taḫammül eylemezsin.

[V-118b]

بسکه می لغزد تماشا از بیاض کردنت

میچکد همچون عرق از گوشهء دامن ترا

⁵⁴⁶¹ yā-yı: yāya A.

⁵⁴⁶² ve: -N.

⁵⁴⁶³ mūrūrında: devrinde A.

⁵⁴⁶⁴ olunmuşdı: olunmuşıdi A D.

⁵⁴⁶⁵ taḫrīr: ta^c bīr D.

⁵⁴⁶⁶ şūrb-i: -D.

⁵⁴⁶⁷ müdāmından: müdāmdan D.

⁵⁴⁶⁸ ihāmla: ihām ile A.

⁵⁴⁶⁹ "Beyān: Taḫrīrimize" yazılıp metne ekleneceğine işaret edilmiştir V (der).

⁵⁴⁷⁰ Huzmā şafā: Belirgin, açık olanı al.

⁵⁴⁷¹ üftādest: "üftādeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁵⁴⁷² gül: + be D N.

⁵⁴⁷³ mevc-i: -A.

[D-120a] (1) Bes ki mī-lağzed temāšā ez-beyāz-gerdenet

(2) Mī-çeked hemçun 'arağ ez-kūşe-i dāmen tu-rā

(3) Senüñ beyāz-gerdenüñden temāšā ol kadar lağzidedür ki 'arağ (4) mānend kūşe-i dāmānuñdan çekide olur.

بار سنبل بر نمیدارد بیاض ماهتاب

منت یکمو زکاکل نیست بر کردن ترا

5 (5) Bār-ı sünbül ber-nemī-dāred beyāz-ı māhtāb

(6) Minnet-i yek-mū zi-kākül nīst ber-gerden⁵⁴⁷⁴ tu-rā

(7) Ya' nī beyāz-ı mäh bār-ı sünbüle tīb getürmez. İmdi kākülünden⁵⁴⁷⁵ bir mū (8) kadar gerdenüñe minnet-i bārı yoğdur.

خون من صد بار میریزی و می بندی حنا

نیست دلگیری دمی از کشتن و بستن ترا

(9) Hūn-ı men şad-bār mī-rizī vü mī-bendī hınā⁵⁴⁷⁶

(10) Nīst dil-girī demī ez-geşten ü besten tu-rā

(11) Ya' nī şad-bār hūnımı döküp andan hınā bağlarsın⁵⁴⁷⁷. Saña (12) bir dem geşten ve besten hāletlerinden dilgīrlık yoğdur.

شوکت از بوسیدن آن کل نداری منتی

چون رک لعل است سخت از بس رک کردن ترا

7 [A-145b] (13) Şevket ez-būsiden-i ān gül ne-dārī minnetī

(14) Çun reg-i la' l est [N-112b] sağt ez-bes reg-i gerden tu-rā

(15) Şevket ol güli būs itmekden minnet tutmazsın. Ya' nī bī-muğābā (16) ve bī-pervāsın. Reg-i la' l gibi reg-i gerdenüñ ne 'aceb ziyāde sağtdur. (17) Ol gülüñ [D-120b] niş-i hārından reg-i gerdenüñe hālīde olur. (18) Hāvfi derūnına gelmez mi? Vāqı' en la' l sār-i eşnāf-ı cevherden⁵⁴⁷⁸ (19) sengin ü sağt olurmış. Anuñçun sağtılığda⁵⁴⁷⁹ teşbīh-i (20) iğtişāş⁵⁴⁸⁰ bulundı.

⁵⁴⁷⁴ gerden: gerdān A.

⁵⁴⁷⁵ kākülünden: kākülden A.

⁵⁴⁷⁶ hınā: ziyā A.

⁵⁴⁷⁷ bağlarsın: bağlasın A.

⁵⁴⁷⁸ cevherden: gevherden A.

⁵⁴⁷⁹ sağtılığda: ق / ک D N V.

⁵⁴⁸⁰ "Şahh: İğtişāş" D (der).

[Gazel 81]⁵⁴⁸¹

Mef' ūlū / Fā' ilātūn / Mef' ūlū / Fā' ilātūn

پر شد زضعف طالع از بسکه مسکن ما

رنک پریده آید بیرون زروزن ما

1 (21) Pür şud zi-za' f-1 tāli' ez-bes ki mesken-i mā

(22) Reng-i peride āyed bīrūn zi-revzen-i mā

(23) Ya' nī za' f-1 tāli' den meskenimiz ol kadar māl-ā-māl oldı ki (24) reng-i peride revzenimizden bīrūn olmağa başladı.

چون کل پیالهء ما از اب و خاک رنگست

سرو است شیشهء ما بزمست کلشن ما

(25) Çun gül⁵⁴⁸² piyāle-i mā ez-āb u ḥāk rengest

(26) Servest şīşe-i mā bezmest gülşen-i mā

(27) Gül gibi bizüm piyālemize⁵⁴⁸³ reng ve nümāyiş āb u ḥākdendür. Görmez misin (28) şīşemiz⁵⁴⁸⁴ serv bezmimiz gülşendür?

اخر محبت ما امد بکار جانان

خاک رخ صنم شد داغ برهن ما

3 (29) Āḥir muḥabbet-i mā āmed be-kār-ı cānān

(30) Ḥāk⁵⁴⁸⁵-i ruḥ-ı şanem şud dāğ-ı berehmen-i mā⁵⁴⁸⁶

(31) Āḥirü'l-emr bizüm muḥabbetimiz cānānuñ işine yaradı⁵⁴⁸⁷. Zīrā bizüm berehmenimizüñ

[V-119a]

(1) dāğı ḥāl-i ruḥ-ı şanem oldı. Dāğ-ı berehmen muḥabbete ḥāl-i ruḥ-ı şanem (2) kār-ı cānāneye nāzırdur.

از جوش ناتوانی امادهء فناییم

افتد ز دیدهء مور اتش بخرمن ما

⁵⁴⁸¹N nüshasında "Ġazel-i Diger" başlığı bulunmaktadır, burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁴⁸² gül: -A.

⁵⁴⁸³ piyālemize: piyālemiz A.

⁵⁴⁸⁴ şīşemiz: -A.

⁵⁴⁸⁵ ḥāk: ḥāl A.

⁵⁴⁸⁶ mā: -A, + ya' nī A.

⁵⁴⁸⁷ yaradı: yaramadı A.

[D-121a] (3) Ez-cüş-ı nâ-tevânî âmâde-i fenâyîm

(4) Üfted zi-dîde-i mür âteş be-ħırmen-i mâ

(5) Nâ-tevânlık cüşından maħv u fenâya âmâdeyüz. Şöyle ki dîde-i (6) mürdan bizüm ħırmenimize âteş düşer.

رنک پریدهء ما بی نقش پا نباشد

از بس کرانی دل جا کرده در تن ما

5 [A-146a] (7) Reng-i perîde-i mâ bî-naqş-ı pâ ne-bâşed

(8) Ez-bes⁵⁴⁸⁸ girânî-i dil câ kerde der-ten-i mâ⁵⁴⁸⁹

(9) Bizüm reng-i perîdemiz bî-naqş-ı pâ olmaz. Zîrâ ziyâde şıklet-i derün (10) ten-i naĥâfet-âlûdumuzda yer eylemişdür. Bu eşer-i ħadem reng-i perîdemize (11) şahiddür.

یکجا نشستن ما زنجیر کشت مارا

موج شکسته پایبی شد چین دامن ما

(12) Yek-câ nişesten-i mâ zencîr⁵⁴⁹⁰ geşt mâ-râ

(13) Mevc-i şikeste-pâyî şud çîn-i dâmen-i mâ

(14) Bizüm bir maħalalde oturmağımız bize zencîr oldu ve şikeste- (15) pâlığımız mevcî çîn-i dâmenimiz oldu. Ta' bîr-i bi'l-ezdâd ile (16) ħaşd-ı ma' nâları zâhirdür.

از خلقهء اسپران بوی شهادت آید

باشد زاهن تیغ زنجیر کردن ما

7 (17) Ez-ħalkâ-i esîrân bûy-ı şehâdet âyed

(18) Bâşed zi-âhen-i tîğ zencîr-i gerden-i mâ⁵⁴⁹¹

(19) Esîrler ħalkâsından bûy-ı⁵⁴⁹² şehâdet gelür ve zencîr-i gerdenimiz [D-121b] âhen-i (20) tîğdan [N-113a] olur.

بام و دردل ما فریاد خیز شوقست

باشد ز خاک بلبل دیوار کلشن ما

⁵⁴⁸⁸ bes: bes ki A.

⁵⁴⁸⁹ mâ: + ya' nî A.

⁵⁴⁹⁰ zencîr: ز / - A, ز / ر V.

⁵⁴⁹¹ mâ: + ya' nî A.

⁵⁴⁹² bûy-ı: bû A.

(21) Bām u der-i dil-i mā feryād-ḥīz-i şevķest

(22) Bāşed zi-ḥāk-i bülbül dīvār-ı gülşen-i mā⁵⁴⁹³

(23) Bām u der-i ḥarem⁵⁴⁹⁴-serāy-ı derūnımız feryād-ḥīz-i iştıyākdur. Görmez misin (24) bizüm dīvār-ı gülşenimiz ḥāk-i bülbülden olmuştur?

تدبیر ما نباید هرگز بکار مردم

خار قدم شود سبز از اب سوزن ما

9 (25) Tedbīr-i mā ne-bāyed hergiz be-kār-ı merdüm

(26) Ḥār-ı ḳadem şevd sebz ez-āb-ı süzen-i mā⁵⁴⁹⁵

(27) Bizüm tedbīrimiz bir kimsenün⁵⁴⁹⁶ işine yaramaz. Zīrā süzenimizün (28) ābından ḥār-ı ḳadem sebz olur. Pāydan ḥārı bīrūn itmede (29) süzen ālet-i tedbīr idi. Ğāyet ābdār olmağla bīrūn (30) ideceği ḥār sebz oldu. Ne işe yaramış oldu.

شوکت کسی نکردد از ما شکسته خاطر

(31) Şevket kesī ne-gerded ez-mā şikeste-ḥātır

[V-119b]⁵⁴⁹⁷

(1) Āb-ı ḥarīr bāşed seng-i felāḥan-ı mā

آب حریر باشد سنک فلاخن ما

[A-146b] (2) Şevket bizden bir kimesne⁵⁴⁹⁸ āzurde-ḥātır olmaz. Bizüm seng-i (3) felāḥanımız āb-ı ḥarīr olur. Āb-ı ḥarīr ipekde olan nu'ümet (4) ve yumuşaklık. Āb-ı gevher gibi⁵⁴⁹⁹.

[Gazel 82]⁵⁵⁰⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چون صفا موج زند صبح بناغوش ترا

قطره شیر کند اب در کوش ترا

1 [D-122a] (5) Çun şafā mevc zened şubḥ-ı bināgūş-ı tu-rā

(6) Ḳatre-i şīr koned āb-ı dūr-i gūş-ı tu-rā

⁵⁴⁹³ mā: + ya' nī A.

⁵⁴⁹⁴ ḥarem: ح / خ A.

⁵⁴⁹⁵ mā: + ya' nī A.

⁵⁴⁹⁶ kimsenün: kimesnenün D.

⁵⁴⁹⁷ Bu varak 30 satırdan oluşmaktadır V.

⁵⁴⁹⁸ kimesne: kimse N.

⁵⁴⁹⁹ āb-ı gevher gibi: - A -D -N, bu kelimeler sonradan metne ilave edilmiştir V.

⁵⁵⁰⁰ "Gazel" D (der), N nüshasında "Ğazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

(7) Ya' nī çünki senüñ⁵⁵⁰¹ şubḥ-ı bināgūşuñ şafası mevc ura. (8) Dürre mānend gūşuñ ābını kaçre-i şīr ider. Sepīdī-i bināgūş şubḥa (9) gūş-ı leṭāfet ve tedvīr⁵⁵⁰²-i şafvetde ve dolanmış olmasında (10) dürre teşbīhi gāyet müstaḥsendür. Āb-ı dürrüñ kaçre-i şīr (11) olmasında daḥı şafvet nümāyāndur.

ساغر شوق تو کیفیت سودا دارد

باده از خون بهارست قدح نوش ترا

(12) Sāgar-ı şevḳ-i tu keyfiyyet-i sevdā dāred

(13) Bāde ez-ḥūn-ı bahārest ḳadeḥ-nūş-ı tu-rā⁵⁵⁰³

(14) Senüñ sāgar-ı şevḳüñde sevdā keyfiyyeti vardur. Senüñ ḳadeḥ- (15) nūşuña bāde ḥūn-ı bahārdandur.

نیست درویش ترا کار بجر حیرانی

میچکد آینه از دیده نمد پوش ترا

3

(16) Nīst dervīş-i tu-rā kār becoz-ḥayrānī⁵⁵⁰⁴

(17) Mī-çeked āyine ez-dīde nemed-pūş-ı tu-rā

(18) Senüñ dervīşüñe ḥayrānlıḳdan ğayrı kār yoḳdur. Senüñ (19) nemed-pūşuñ dīdesinden kemāl-i ḥayrānlıḳından⁵⁵⁰⁵ nāşī āyine (20) çekīde olur. Zīrā āyine ḥayret ile mevşūfdur. [D-122b] Bu bābda (21) mübālaḡa bundan ziyāde olmaz ve nemed-pūşda olan leṭāfet⁵⁵⁰⁶ (22)⁵⁵⁰⁷ pūşīde buyurulmaya.

رحم کن خاطر آشفته مارا تاچند

کاکل مشک فشان بوسه زند دوش ترا

(23) Raḥm⁵⁵⁰⁸ kon ḥātır-ı āşüfte-i mā-rā tā çend

(24) Kākül-i müşg-feşān buse zened dūş-ı tu-rā

(25) Ma' nā zāhirdür.⁵⁵⁰⁹ لا یحتاج الی التقریر

آن سیه چشم که آید بکنارت شوکت

شوخی چشم غزالان بود اغوش ترا

⁵⁵⁰¹ çünki senüñ: senüñ çünki D.

⁵⁵⁰² tedvīr: tedbīr ve A.

⁵⁵⁰³ tu-rā: + ya' nī A.

⁵⁵⁰⁴ Bu kelimenin üzerine daha okunaklı bir şekilde "becoz ḥayrānī" yazılmıştır V.

⁵⁵⁰⁵ ḥayrānlıḳından: ḥayrānlıḳdan A.

⁵⁵⁰⁶ ve nemed-pūşda olan leṭāfet: olmaz A, -D.

⁵⁵⁰⁷ Tüm satır: -A -D.

⁵⁵⁰⁸ raḥm: ruḡem A.

⁵⁵⁰⁹ Lā yuḥtācu ile't-taqrīr/Anlatmaya gerek yoktur: ve ' ayāndur A, -D.

5 (26) Ān siyeh-çeşm ki āyed be-kenāret Şevket

[N-113b] (27) Şūhī-i çeşm-i gāzālān būd āgūş-ı tu-rā

(28) Ol siyeh çeşm ki senūñ āgūşuñā gele ol āgūş şūhī-i (29) çeşm-i gāzālān⁵⁵¹⁰ olur. Āgūş⁵⁵¹¹ devre-i çeşme siyeh-çeşmī-i (30) cānān siyāhī-i hādeka-i āhūya [A-147a] teşbīhde hayli leṭāfet vardır⁵⁵¹².

[V-120a]

[Gazel 83]⁵⁵¹³Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün(Fa^c lün)

بمرک تن ندهد جان عجز پیشهء ما

زخون شیر کشد می غزال پیشهء ما

1 (1) Be-merg ten ne-dihed⁵⁵¹⁴ cān-ı ^c acz-i pīşe-i mā(2) Zi-ḥūn-ı şīr⁵⁵¹⁵ keşed mey gāzāl-i pīşe-i mā⁵⁵¹⁶

(3) Bizüm cān-ı ^c acz-i pīşemiz merge ten virmez. Ya^c nī mergden ḥāceti⁴ (4) degildir. Zīrā şīrūñ ḥūnından⁵⁵¹⁷ bizüm gāzāl-i pīşemiz şarāb nūş (5) ider. Cān-ı ^c acz-i pīşe⁵⁵¹⁸ gāzāl-i pīşeye nāzırdur.

نهال ما ثمر انتظار می آرد

دویده است بمغز نگاه ریشهء ما

(6) Nihāl-i mā şemer-i intizār mī-āred

(7) Devīdeest be-mağz-ı nigāh rīşe-i mā⁵⁵¹⁹

[D-123a] (8) Bizüm nihālimiz şemer-i intizār getürür. Zīrā bizüm rīşemiz ya^c nī ^c urūḳ-ı⁵⁵²⁰ (9) muḥabbetimiz mağz-ı nigāha pīçide olmuşdur.

⁵⁵¹⁰ gāzālān: gāzālāndan A.

⁵⁵¹¹ āgūş: āgūşı N.

⁵⁵¹² "Maṭla^c: Gül-i melāl buved ^c iştet-i hemīşe-i mā/Şeved çu güre-i ter şererī mey-be-şīşe-i mā/ Hezār hayf ki ez kef reved be-şad ta^c cīl/Çu āftāb ser-i kūh barḳ-ı tīşe-i mā " A (der).

⁵⁵¹³ "Gazel" D (der), N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁵¹⁴ "Ten ne-dihed: Vücūd virmez ve şaymaz mühimme almaz mühimm itmez ma^c nāsında" A (der).

⁵⁵¹⁵ "Nūş-ı ḥūn-ı şīr: Cerrātdan kināyedür ve bādeyi ḥūn-ı şīr ile kināye iderler" A (der).

⁵⁵¹⁶ mā: + ya^c nī A.

⁵⁵¹⁷ şīrūñ ḥūnından: ḥūnından şīrūñ D.

⁵⁵¹⁸ pīşe: pīşemiz D.

⁵⁵¹⁹ "Rīşe devīdeest: Kōk şalmışdur ve yerleşmişd[ir]" A (der), + ya^c nī A.

⁵⁵²⁰ ^c urūḳ-ı: + şecer A D.

ندیده روی درستی دلی که ما داریم
خط شکسته بود سرنوشت شیشهء ما

3 (10) Ne-dīde rūy-ı dūrūstī dilī ki mā dārīm

(11) Ḥaṭṭ-ı şikeste buved ser-nüvişt-i şīşe-i mā⁵⁵²¹

(12) Dürüstlük yüzini görmemişdir. Ol gönül ki bizdedür bizüm (13) şīşemizün ser-nüvişti ḥaṭṭ-ı şikestedür.

زرنگ صنعت ما لوح سنک کلکونست

بود زجوی رک لعل اب تیشهء ما

(14) Zi-reng-i şan' at-ı mā levḥ-i seng gül-gūnest

(15) Buved zi-cüy-ı reg-i⁵⁵²² la' l āb-ı tīşe-i mā

(16) Bizüm şan' atımız renginden şafḥa-i seng⁵⁵²³ gül-gūndur. Ammā şan' at-ı (17) Ferhād bizüm gibi degildür. O ancak Bīsütūna bir naḫşdan ğayrı (18) bilmez. Bizüm āb-ı tīşemiz⁵⁵²⁴ reg-i la' l cüyındandır. Anuñçun levḥ-i (19) seng-i⁵⁵²⁵ Bīsütün gül-gūn olur.

قدم شمرده بسروقت ما کذار کنید

که دارد از مزهء شیر سبزه بیشهء ما

5 (20) Ḳadem -şumurde⁵⁵²⁶ be-⁵⁵²⁷ ser-vaḫt-i mā güzār konīd

(21) Ki dāred ez-müje-i şīr sebze⁵⁵²⁸ bīşe-i mā⁵⁵²⁹

(22) Bizüm ser-vaḫtimize ya' nī zebānımızda mürūr iden aḥvālimize ḳadem-şumurde (23) ya' nī ayağımı başdığı yiri bilerek mürūr idün. Görülmeden (24) ḥaḫṭ-ı 'aşvā ile vaż' -ı pā olmaya. Zīrā şīrūn [D-123b] müjesinden (25) ğābe-i dervīşānemiz sebz olmuştur. Çeşm-i ğazanfere başan (26) a' mā gezend-i şavletinden emīn olmaḫ niçe mutaşavver olur?

⁵⁵²¹ mā: + ya' nī A.

⁵⁵²² reg-i: mā A.

⁵⁵²³ seng: sengi A.

⁵⁵²⁴ tīşemiz: tīşemizün N.

⁵⁵²⁵ seng-i: -A.

⁵⁵²⁶ "Ḳadem şumurde güzār ayağūn pek baş" A (der).

⁵⁵²⁷ be-: -A.

⁵⁵²⁸ sebze: sebz D.

⁵⁵²⁹ "Perī-zād kināye ez-mey dārend: Be-nīm-neş 'e-i sebük-rūḫ geşteim zi-ḥ' īş/Būd zi-reng-i perī-zād mey be-şīşe-i mā" A (der).

ندیده روی خزان نشاطرا شوکت

کل همیشه بهار غم همیشه ما

[A-147b] (27) Ne-dīde rūy-ı ḥazān-ı neşāṭ-rā Şevket

(28) Gül-i hemīşe-i bahār ğam-ı hemīşe-i mā⁵⁵³⁰

(29) Şevket neşāṭuñ çehre-i ḥazānını görmemişdür. Bizüm ğam-ı hemīşemiz (30) gül-i hemīşe-i bahārdur.

[Gazel 84]⁵⁵³¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fā' lün)

پرس از سیل سراغ ره ویرانهء ما

1 (31) Purs ez-seyl sürāğ-ı reh-i vīrāne-i mā

[V-120b]

راه از کوچهء موجست سوی خانهء ما

(1) Rāh ez-kūçe-i mevcest sūy-ı ḥāne-i mā

[N-114a] (2) Ya' nī rāh-ı vīrānemizüñ ḥaberini seylābdan su'āl eyle. Cevābı (3) sūy-ı ḥānemize rāh kūçe-i mevcendür.

آب از شعله خرد مزرعهء سوختگان

دهن مور کند آبله از دانهء ما

(4) Āb ez-şu' le ḥored mezra' a-i sūḥtegān

(5) Dehen-i mūr koned ābile ez-dāne-i mā

(6) Mezra' a-i sūḥtegān şu' leden āb içer ve dehen-i mūr bizüm (7) dānemizden ābile ider ya' nī ābileletür⁵⁵³².

صاحب نام زبیمهریء طفلان کشتم

چون نکین خانه پر از سنک بود خانهء ما

3 (8) Şāḥib-i nām zi-bī-mihri-i ṭıflān geştem

(9) Çun nigīn-ḥāne pür ez-seng buved ḥāne-i mā

(10) Kūdekānuñ düşmenliginden şāḥib-i nām oldum. Nigīn-ḥāne (11) gibi ḥānemiz sengden māl-ā-māl olmuşdur. Vāḳı' en nigīn-ḥānede [D-124a] (12) seng

⁵⁵³⁰ mā: + ya' nī A.

⁵⁵³¹ N nüshasında "Gazel-i Diğer" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁵³² ider ya' nī ābileletür: A, ābilenür D.

mütehayyiz-i şāhib-i nāmdur. Etfāle taḥşīş olunmağa (13) vech anlar bi't-ṭabi^c erbāb-ı cünūna seng-endāz oldukları (14) cihetiyledür.

خاک ما سوختگان آتش دیگر دارد

رشتهء شمع بود از پر پروانهء ما

(15) Ḥāk-i mā sūhtegān āteş-i dīger dāred

(16) Rişte-i şem^c buved ez-per-i pervāne-i mā

(17) Biz sūhtelerüñ ḥāki āteş-i dīger ṭutar. Rişte-i şem^c bizüm per-i (18) pervānemizden olur. Luṭf-ı beyt⁵⁵³³: Pervānede āteş-i^c aşq (19) mużmer olmasa شبيه الشئى منجذب اليه⁵⁵³⁴ i şem^c ki işti^c āli -mazdı. Riştei (20) muḥrikaya müncezib ol-medlūli ile nār⁵⁵³⁴ kabūl (21) iden fitīledür. Eczā-yı vüçūd-ı pervāneden olan bālden (22) meftūle olunca ḥāki ya^c nī ṭıynet-i [A-148a] (23) āteş-i dīger ṭıtdı ki āteş-i^c aşqdur. ⁵⁵³⁵ فافهم

عالم آب خود از صافى كوهر شده ام

باشد از كرد يتيمى كل پيمانء ما

5

(24) 'Ālem-i āb ḥod ez-şāfi-i gevher şudeem

(25) Bāşed ez-gerd-i yetīmī gül-i peymāne-i mā⁵⁵³⁶

(26) Kendi gevherüm şāflığından 'ālem-i āb olmuşum. Böyle olunca gül-i (27) peymānemiz gerd-i yetīmīden olur. Zīrā gerd-i yetīmī 'ālem-i āb-ı şafā-ḥurūş-ı (28) gevherīdür. Ya^c nī kendi ḥāşşe-i zātīyyesidür⁵⁵³⁷.

زهد ورزیدن ما نشاء دیگر دارد

تخم انكور بود سبحاء صد دانء ما

(29) Zühd-i verzīden-i mā neş'e-i dīger dāred

[D-124b] (30) Toḥm-ı engūr buved sübḥa-i şad-dāne-i mā

(31) Bizüm zühd-i kabūl itmemiz neş'e-i dīgerdür. Fi^cli hāzā toḥm-ı engūr sübḥa-i

⁵⁵³³ beyt: + ṭıynet-i A D N.

⁵⁵³⁴ Şebīhü's-şey'i müncezebün ileyi: Benzer benzeri çeker.

⁵⁵³⁵ Fefhem: Anla -A.

⁵⁵³⁶ "Küçe-i rāhī bir cüz'ī yol" A (der).

⁵⁵³⁷ zātīyyesidür: + فتحدس / Feteḥaddes: Sen sezinle A D N.

[V-121a]

(1) şad-dānemiz olur. Sübhā-i şad-dāne zühd-i verzīdene toḥm-ı (2) engür neş'e-i dīgere nāzır oldu.

طرّه موج خیالست دل ما شوکت
می تراشند زندان صدف شانهء ما

7 (3) Ṭurre-i mevc-i ḥayālest dil-i mā Şevket

(4) Mī-trāşend zi-dendān şadef-i şāne-i mā⁵⁵³⁸

(5) Göñlimiz mevc-i ḥayāl ṭuresidür. Şānemiz şadefini dendāndan (6) yaparlar. Zīrā ṭurre-i mevc-i ḥayāli ḳālīb-ı elfāza ifrāğından [N-114b] (7) soñra ṭaramaḳ lāzime-i ḥālidür.

[Gazel 85]⁵⁵³⁹

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

از برق حادثات نباشد كزند ما
پوشد سیه بماتم آتش سپند ما

1 (9) Ez-barḳ-ı ḥādişāt ne-bāşed gezend mā⁵⁵⁴⁰

(10) Pūşed siyeh be-mātem-i āteş sipend-i mā⁵⁵⁴¹

(11) Barḳ-ı ḥādişātdan bize zarar işābet eylemez. Görmez misin mātem-i (12) āteş ile sipendimiz siyeh-pūş olur? Āteş ki barḳ-ı ḥādişātdur. (13) Aña merg ṭarī olsa sipendimiz mātem idüp siyehler giyer. (14) Barḳ-ı ḥādişātdan tersnāk olan böyle ider mi⁵⁵⁴²?

شد مدتی كه چون نی نركس شكفته است
چشمی برای دیدنت از بند بند ما

(15) Şud müddetī ki çun ney-i nergis şükufteest

[D-125a] (16) Çeşmī berāy-ı dīdenet ez-bend bend-i mā

(17) Bir müddet oldu ki ney-i nergis gibi seni temāşā için bizüm⁵⁵⁴³ ünbūbe-i (18) vücūdımızdan bir çeşm şükufte olmuştur. Ney-i nergis nergisün [A-148b] (19)

⁵⁵³⁸ mā: + ya' nī A.

⁵⁵³⁹ N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır, 8. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁵⁴⁰ "Maṭla': Dāğ ez-ḥayāl dest dil-i dermend-i mā/Bāşed siyāh ḥāne vü āteş-i sipend-i mā" A (der).

⁵⁵⁴¹ mā: + ya' nī A.

⁵⁵⁴² ider mi: idi A, iderler N.

⁵⁵⁴³ bizüm: + her D.

sāḳıdur⁵⁵⁴⁴ ki bālāsında çeşm şükufte olur. Ney dahı fi'l-aşl (20) bend bend zevāt-ı ünübübedür.

از خویشتن بزور ضعیفی گذشته ایم
کلکون رنک نیست حریف سمند ما

3 (21) Ez-ḥı̄ṣṣ̄ten be-zūr⁵⁵⁴⁵-ı za' īfī gūzeṣṣ̄teīm

(22) Gūl-gūn-reng nīst ḥarīf-i semend-i mā

(23) Kendimizden za' īflik zūrı ile geçmişiz. Bizüm ile mücārāt (24) eyleyen ki ḥarīf-i semendimizdür. Gūl-gūn-reng degildür. Ya' nī (25) esb-i Hüsrev gibi tevānā ve tāb ve kuvvetde aḳrānına fā' iḳ ve bī-hemtā⁵⁵⁴⁶ (26) olamaz. Zīrā bizüm ğayra sā' iḳ olduğumuz esb zūr⁵⁵⁴⁷-ı za' f (27) u naḥāfetdür.

خجلت ز عیش ساختهء خویش میکشم
کرید بتلخکامی ما زهر خند ما

(28) Ḥaclet zi-' ayš-ı sāḥte-i ḥı̄ṣṣ̄ mī-keşem

(29) Giryed⁵⁵⁴⁸ be-telḥ-kāmī-i mā zehr-i ḥand-i mā

(30) Kendi ' ayš-ı sāḥtemizden ḥaclet çekerüz. Bizüm zehr-i ḥandemiz (31) telḥ-kāmıgımıza girye ider.

[V-121b]

[Gazel 86]⁵⁵⁴⁹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

رسیده است بمعراج عجز پایهء ما
سواء اعظم افتاده کیست سایهء ما

1 (1) Resīdeest be-mi' rāc-ı ' acz pāye-i mā

[D-125b] (2) Sivā-yı⁵⁵⁵⁰ a' zam-ı üftādegīst sāye-i mā

(3) Bizüm pāyemiz mi' rāc-ı ' acze yetişişdür ve sāyemiz sevād-ı a' zam-ı (4) üftādegīdür.

⁵⁵⁴⁴ sāḳıdur: sapıdur A.

⁵⁵⁴⁵ zūr: rüz A.

⁵⁵⁴⁶ hemtā: himmet A.

⁵⁵⁴⁷ zūr: rüz A.

⁵⁵⁴⁸ giryed: girend.

⁵⁵⁴⁹ "Gazel" N (der).

⁵⁵⁵⁰ sivā-yı: sevād-ı A D N.

بنای هستی ما از کل درشتی نیست

بود زوضع ملایم خمیر مایهء ما

(5) Binā-yı hestī-i mā ez-gül-i dürüşti⁵⁵⁵¹ nīst

(6) Buved zi-važ' -1 mülāyim ḥamīr-i māye-i mā

(7) Dürüşť nerm muḳābilidür. Ya' nī bizüm binā-yı vücūdımız gül-i ḥuşūnetden

(8) degildür. Ḥamīr-i māyemiz važ' -1 mülāyimdendür.

زجوش وخشت ما کاهواره بی تابست

بیاض دیدهء آهوست شیر دایهء ما

3 (9) Zi-cüş⁵⁵⁵²-1 vaḥşet⁵⁵⁵³-i mā gāhvāre bī-tābest⁵⁵⁵⁴

(10) Beyāz-dīde-i āhūst şīr-i dāye-i mā⁵⁵⁵⁵

(11) Bizüm cüş-ı vaḥşetimizden gāhvāre bī-tābdur ve bizüm şīr-i (12) dāyemiz beyāz-dīde-i āhūdur.

بروی خاک بود شوکت از کرانی دل

چو نقش پای زمین کیر نقش سایهء ما

(13) Be-rüy-ı ḥāk buved Şevket ez-girānī-i dil

(14) Çu naḳş-ı pāy zemīn-gīr naḳş-ı sāye-i mā⁵⁵⁵⁶

[A-149a] (15) Taḳdīr-i kelām-ı Şevket: Be-rüy-ı [N-115a] ḥāk zemīn-gīr būd naḳş-ı sāye-i (16) mā çu naḳş-ı pāy ez-girānī-i dil dimek olur⁵⁵⁵⁷.

[Gazel 87]⁵⁵⁵⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بوریا باشد کلستان مرد عزلت کیررا

نرکستانی نباشد چون نیستان شیررا

1 (18) Būriyā bāşed gülistān merd-i 'uzlet-gīr-rā

(19) Nergistānī⁵⁵⁵⁹ ne-bāşed çun neyistān şīr-rā⁵⁵⁶⁰

⁵⁵⁵¹ dürüşti: dürüstī A.

⁵⁵⁵² cüş: ḥoş A.

⁵⁵⁵³ vaḥşet: ح / خ V.

⁵⁵⁵⁴ bī-tābest: bī-tābīst A.

⁵⁵⁵⁵ mā: + ya' nī A.

⁵⁵⁵⁶ mā: + ya' nī A.

⁵⁵⁵⁷ dimek olur: ma' nā zāhirdür A, -D.

⁵⁵⁵⁸ 17. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır A, N nüshasında "Gazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır, "Gazel" D (der).

⁵⁵⁵⁹ nergistānī: nergistān A.

[D-126a] (20) Merd-i 'uzlet-gîre büriyâ gülistân olur. Görmez misin gâbezâr (21) gibi şîre bir nergis sitân olmaz? Şîr merd-i 'uzlet-gîre gülistân (22) neyistâna nâzır olur⁵⁵⁶¹. النبات هو القصب و اول مخلوق فى المفترشات السبع (23) اول مخلوق خلقه الله تعالى من جنس. كيف تناشر منه⁵⁵⁶² (25) عرينه منه و قس منه سرّ النسبة بين القصب والنفس (24) فناسب Kemâ ḳālū'l-Mevlevî ḳuddisa'llāhu sirruhu'l-'azîz^{5563,5564}.

(26) *Ez neyistân tâ me-râ be-brîdeend*

V'ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend

مرد موزون را همین تیغ زبان آید بکار

درسفرها آب جز پیکان نباشد تیررا

(27) Merd-i mevzûn-râ hemîn tîg-ı zebân âyed be-kâr

(28) Der-seferhâ âb coz peykân ne-bâşed tîr-râ

(29) Merd-i mevzûnuñ hemân tîg-ı zebân işine yarar. Görmez misin tîr (30) ḳat' - ı müsâfât eyledikde 'âzim-i râh-ı sefer olur? Aña âb peykândan (31) ğayrı degildür⁵⁵⁶⁵. Merd-i mevzûn tîre tîg-ı zebân peykâna nâzır olur.

[V-122a]

ناز معشوقست از خود رفتن اهل جنون

کرده اند از خلقهء چشم بتان زنجیررا

3

(1) Nâz-ı ma' şûḳest⁵⁵⁶⁶ ez-ḥod-reften-i ehl-i cünûn

(2) Kerdeend ez-ḥalkâ-i çeşm-i bütân zencîr-râ⁵⁵⁶⁷

[D-126b] (3) Ehl-i cünûnuñ bî-hüşlîğı ma' şûḳunuñ nâzıdur görmez misin? (4) Ḥalkâ-i zencîri çeşm-i bütândan eylemişlerdür⁵⁵⁶⁸. Luṭf-ı beyt: (5) Bu ḥâlet-i bî-hüşî gerçi 'âşîḳ Mecnûn ile ḳâ'imdür. (6) Ammâ o ma' şûḳuñ cümle-i nâzındandır ki şaḥş-ı

⁵⁵⁶⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁵⁵⁶¹ "Evvel-i maḥlûḳ" N (der).

⁵⁵⁶² Evvelü maḥlûḳin ḥalaḳahullâhu Te'âlâ min cinsin nebâti hüve'l-ḳaşabu ve evvelü maḥlûḳin fi'l-müfterişât e's-süb'au fenâsebe 'arînuhu minhu ve kıs minhü sırran nisbeti beyne'l-ḳaşabi ve'n-nefsi keyfe tunâşıru minhu: Allâhu Te'âlâ'nın bitkiler sınıfında ilk yarattığı kamıştır. Avcı hayvanlardan ilk yarattığı da yırtıcı hayvanlardır. Böylece yatağı da ona uygun oldu. Buradan hareketle kamışla nefis/nefes arasındaki ilginin sırrını kıyasla. Nasıl ondan yayılıyor.

⁵⁵⁶³ sirruhu'l-'azîz: -N.

⁵⁵⁶⁴ قف الی سرّ القصب والاسد فكان عرينه منه" : Ḳıf ilâ sirri'l-ḳaşabi ve'l-esedi fekāne 'arînuhu minhu/ Arslan ve kamışın sırrına vakıf ol. Yatağı da ondan oldu. V (der).

⁵⁵⁶⁵ degildür: yokdur A.

⁵⁵⁶⁶ ma' şûḳest: ma' şûḳ N.

⁵⁵⁶⁷ zencîr-râ: zencîr-i mâ A.

⁵⁵⁶⁸ eylemişlerdür: eylemişdür A.

‘āşıkā (7) sirāyet ü te’şir⁵⁵⁶⁹ ile nümūdār olmuştur. Nażar eyle Mecnūnuñ (8) gerdeninde ḥaḳīḳatde zencīr yoḳdur. Ammā ḥalkā-i çeşm-i (9) bütān aña zencīr olmuştur. Ḥaḳīḳatde her ne ki ‘āşıkda (10) nümāyān ola evşāf-ı ma‘şūḳdur⁵⁵⁷⁰. ‘Āşık anuñ (11) āyīnesi olmağla ‘aksi anda [A-149b] bedīdār olur. Ḥattā (12) āteş⁵⁵⁷¹-i maḥabbet daḥı zāt-ı ma‘şūḳdadur⁵⁵⁷². Ammā ḥasbe't-tecellī (13) kāmin ü müstetir olup ma‘şūḳda⁵⁵⁷³ zuhūr itmemiştir. (14) Nisbet-i teḳābül müteḥaḳḳıḳ olduḳda āyīne-i ‘āşıkda⁵⁵⁷⁴ zuhūr eyledi⁵⁵⁷⁵:

(15) ‘Aşık odı evvel düşer ma‘şūḳa soñra ‘āşıkā

(16) Şem‘i gör kim yanmadan yandırmadı pervāneyi

جوهر آینه ام موی زبان خامه است

بسکه کردم صاف از روشندلی تقریرا

(17) Cevher-i āyīnem mūy-i⁵⁵⁷⁶ [N-115b] zebān-ı ḥāmeest

(18) Bes ki kerdem şāf ez-rūşen-dilī⁵⁵⁷⁷ taḳrīr-rā⁵⁵⁷⁸

(19) Benüm cevher-i āyīnem mūy-ı zebān-ı ḥāmedür. Zīrā rūşen-dillikden [D-127a] (20) taḳrīrimi ziyāde şāf eylemişüm. Luṭf-ı beyt: Cevher-i āyīne (21) nümāyiş-i ‘akse māni‘ olmadığı gibi mūy-ı ḥāmem⁵⁵⁷⁹ daḥı āyīne-i (22) taḳrīre māni‘ olmaz dimek olur⁵⁵⁸⁰.

جذبہء شوقی براہت اہل حیرت را بست

میکشد یکموی چندین محمل تصویرا

5 (23) Cezbe-i şevḳī be-rāhet ehl-i⁵⁵⁸¹ ḥayret⁵⁵⁸²-rā besest

(24) Mī-keşed yek-mūy çendīn maḥmil-i taşvīr-rā⁵⁵⁸³

⁵⁵⁶⁹ sirāyet ü te’şir: te’şir ü sirāyet D.

⁵⁵⁷⁰ ma‘şūḳdur: + ki A D.

⁵⁵⁷¹ āteş: Bu kelimenin üzerine doğrusu kırmızı mürekkep ile yazılmıştır V.

⁵⁵⁷² ma‘şūḳdadur: ma‘şūḳdur A.

⁵⁵⁷³ ma‘şūḳda: ma‘şūḳın N.

⁵⁵⁷⁴ ‘āşıkda: ‘āşık A.

⁵⁵⁷⁵ eyledi: ider A.

⁵⁵⁷⁶ mūy-ı: Mūsā V.

⁵⁵⁷⁷ dilī: Bu kelimenin üzerine doğrusu kırmızı mürekkep ile yazılmıştır V.

⁵⁵⁷⁸ taḳrīr-rā: + ya‘nī A.

⁵⁵⁷⁹ ḥāmem: ḥārum N, bu kelimenin üzerine doğrusu kırmızı mürekkep ile yazılmıştır V.

⁵⁵⁸⁰ dimek olur: -A.

⁵⁵⁸¹ ehl-i: -A.

⁵⁵⁸² ḥayret: -D.

⁵⁵⁸³ taşvīr-rā: + ya‘nī A.

(25) Bir cezbe-i şevk senüñ rāh-ı ‘aşkuñda ehl-i hayrete kâfidür. (26) Ne ‘aceb ki bu kadar taşvîr-i bî-rûh yükünü bir müy keşîde ider. (27) Yek-müy cezbe-i şevke maħmil-i taşvîr ehl-i hayrete mî-keşed be-rāhet (28) lafzına nāzır olur⁵⁵⁸⁴.

کار زاهد نیست درمحراب جز آزار خلق

درکمان فکر هدف بی تاب دارد تیررا

(29) Kār-ı zāhid nīst der-mihrāb coz āzār-ı ḥaḷk

(30) Der-kemān fikr-i hedef bî-tāb dāred tîr-rā⁵⁵⁸⁵

(31) Mihrābda zāhidüñ işi ḥaḷkı āzārdan ğayrı degildür.

[V-122b]

(1) Görmez misin? Kemānda⁵⁵⁸⁶ hedefe işābet ve ‘adem-i işābet fikri (2) tîri bî-tāb ider.

منّت خشک است موج سیل دیوار مرا

چون غبار از آستین افشاند ام تعمیررا

7

(3) Minnet-i ḥuşkest mevc-i seyl dîvār-ı me-rā

(4) Çun ğubār ez-āstīn efşāndeem ta‘ mîr-rā⁵⁵⁸⁷

(5) Bizüm dîvārımıza mevc-i seylāb ḡurı minnetdür. Biz āb-ı [D-127b] ta‘ mîri

(6) mānend-i ğubār āstīnden silkmışiz⁵⁵⁸⁸. İmdi [A-150a] ḡarāb-fiṭrî (7) olanı mevc-i seyl nice ḡarāb idebilür. İmdi minnet-i ḡuşkî (8) zāhir oldı.

زنهار از غفلت اهن دلان امین مباش

فتنه باشد زیر سر خوابیدن شمشیررا

(9) Zīnhār ez-ġaflet-i āhen-dilān emīn me-bāş⁵⁵⁸⁹

(10) Fitne bāşed zîr-i ser-i ḡābîden-i⁵⁵⁹⁰ şemşîr-rā

(11) Zīnhār ġaflet-i āhen-dilāndan emīn olma. Zîrā şemşîrüñ ḡābîde (12) olmağlıġınıñ başı altında fitne olur. Ya‘ nî şemşîr-i⁵⁵⁹¹ ḡābîdenüñ⁵⁵⁹² (13) başı altında fitne oldığı muḡaḡkağdur.

شوکت آن زلف پریشان چون مرا آید بخواب

⁵⁵⁸⁴ nāzır olur: nāzırdur A.

⁵⁵⁸⁵ tîr-rā: + ya‘ nî A.

⁵⁵⁸⁶ kemānda: -A.

⁵⁵⁸⁷ ta‘ mîr-rā: + ya‘ nî A.

⁵⁵⁸⁸ silkmışiz: reşk itmişiz D.

⁵⁵⁸⁹ “Maṭlab” N (der).

⁵⁵⁹⁰ ḡābîden-i: ḡābîde A.

⁵⁵⁹¹ şemşîr-i: şemşîrüñ D.

⁵⁵⁹² ḡābîdenüñ: ḡābîdeliġi D.

باز می بینم بخواب از بخت بد تعبیررا

9 (14) Şevket ân-zülf-i perişân çun me-râ âyed be-ḥ'âb

(15) Bâz mî-bînem be-ḥ'âb ez-baḥt-ı bed ta' bîr-râ

(16) Şevket ol zülf-i perişânı ḥ'âbda görsem⁵⁵⁹³ tekrâr yine ḥ'âbda (17) muḳtezâ-yı siyeh-baḥtumdan ta' bîrini⁵⁵⁹⁴ görürüm. Zîrâ siyeh-kârî (18) ve eşer-i perişânî bu keyfiyyeti îcâb ider. Perişânlıktan ğayrı (19) ta' bîr-i ḥayra ümmîd yokdur ki nefsi⁵⁵⁹⁵ rü'yâ-yı zülf ile iktifâ oluna.

[Gazel 88]⁵⁵⁹⁶

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

صاف طینت کی تواند کرد پنهان رازرا

روغنست از مغز چینی شعلهء اوازرا

1 (21) Şâf-ṭıynet key tevâned [N-116a] kerd pinhân râz-râ

[D-128a] (22) Revġanest ez-maġz-ı çinî şu' le-i âvâz-râ

(23) Ya' nî şâf-ṭıynet olanlar esrârı nice pinhân idebilür?⁵⁵⁹⁷ (24) Görmez misin şu' le-i âvâz-ı⁵⁵⁹⁸ çinîye revġan maġz-ı çinîden (25) olur? Meşelâ tanîn-i ḳandîl-i çinî pinhân olur mı ki? Revġanı (26) kendi ṭıynetindendir. Zuhûr-ı şadâ ya' nî keşf-i râz muḳtezâ-yı (27) cibilletidür⁵⁵⁹⁹. Zîrâ şâf-ṭıynetdür demek olur.

سوی عاشق آمدن باشد بخود بالیدنش

خوب میداند نیاز ما زبان نازرا

(28) Sûy-ı 'âşık âmeden bâşed be-ḥod bâlîdeneş

(29) Ḥûb mî-dâned niyâz-ı mâ zebân-ı nâz-râ⁵⁶⁰⁰

(30) 'Âşık cânibine gelmek kendinün bâlîdenliği olur. Bizüm niyâzımız (31) zebân-ı nâzı ḥûb bilür. Sûy-ı 'âşık âmeden niyâza be-ḥod

[V-123a]

⁵⁵⁹³ görsem: görem A D.

⁵⁵⁹⁴ ta' bîrini: ta' bîri D.

⁵⁵⁹⁵ nefsi: -A.

⁵⁵⁹⁶ 20. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır A, N nüshasında "Ġazel-i Dîġer" başlığı bulunmaktadır, "Ġazel" D (der).

⁵⁵⁹⁷ idebilür?: + ki D.

⁵⁵⁹⁸ âvâz-ı: -A.

⁵⁵⁹⁹ cibilletidür: cibilliyetidür A.

⁵⁶⁰⁰ nâz-râ: + ya' nî A.

[A-150b] (1) bālīdeneş nāza nāzırdur⁵⁶⁰¹.

باده اش چون رنگ می از شیشه بیرون میزند

چون بدست آرد کسی آن ساقی ء طنازرا

3 (2) Bādeş çun reng-i mey ez-şîşe bîrûn mî-zened

(3) Çun be-dest âred kesî⁵⁶⁰² ân sâkı-i ðannâz-râ

طناز (5) والطنز السخرته وهو ma⁵⁶⁰³ nāsına (6) ای مبالغ فی السخریته انتهى⁵⁶⁰⁴ [D-kār ve bedī⁵⁶⁰⁵ ü'l-Ba⁵⁶⁰⁶ dehū u⁵⁶⁰⁷ cūbe

128b] ðannâz didiler. Ya⁵⁶⁰⁸ nî bādesi reng-i şarāb (7) gibi şîşeden bîrûn olur⁵⁶⁰⁹. Bādesi şîşeden reng (8) āsā bîrûn⁵⁶¹⁰ ðannâz ve u⁵⁶¹¹ cūbe-kār hîç ele mi gelür?

دام زیر خاک پنهان شد چو رکهای زمین

بسکه افشاندم چو کرد از بال خود پروازرا

(9) Dām zîr-i⁵⁶⁰⁷ hāk pinhān şud çu reghā-yı zemîn

(10) Bes ki eḫşāndem çu gerd ez-bāl-i hūd pervāz-râ

(11) Ya⁵⁶⁰⁸ nî ğubār gibi⁵⁶⁰⁸ per ü bālūmden pervāzı şöyle eḫşānde eyledüm ki (12) beni şayd içün naşb olunan dām zîr-i hākde reg-i zemîn gibi (13) pinhān oldu.

بسکه شد بیماری من مانع فریاد من

چون نی نرکس کره دارم بدل آوآزرا

5 (14) Bes ki şud bîmārî-i men māni⁵⁶⁰⁹ feryād-ı men

(15) Çun ney-i nergis girih dārem be-dil āvāz-râ

(16) Ya⁵⁶¹⁰ nî ol kadar bîmārılığum feryāduma māni⁵⁶¹¹ oldu ki ney-i nergis gibi āvāzı (17) ünbūbe-i dilde bend iderüm. Vākı⁵⁶¹² en ney-i nergisde ğüyā her ünbūbede (18) āvāz-der-girih olmışdur. Ney-i nergis bir nev⁵⁶¹³ e raķîķ kaşabdur ki (19) andan ney ittiḫāz olunur ve şāḫ-ı nergise daḫı dirler ki sâķıdır. ⁵⁶⁰⁹ كما مر

⁵⁶⁰¹ nāzırdur: nāzır olur D.

⁵⁶⁰² kesî: -N.

⁵⁶⁰³ musaḫḫare: musaḫḫar A.

⁵⁶⁰⁴ Ve'ḫṫanezu e's-saḫriyyetü ve hüve ðannâzun ey mübālīgün fi's-sıḫriyyeti intehā: Tannâz, müsahhire manasına tanez de şaka yapmak, alaya almaktır. Tannâz da öznedir. Yani aşırı alaya alan eğlenen demektir.

⁵⁶⁰⁵ olur: + nice ol sâķî-i ðannâzı bir kimesne ele getirür A D.

⁵⁶⁰⁶ bîrûn-ı: bîrûn olan A D N.

⁵⁶⁰⁷ zîr-i: bend-i A.

⁵⁶⁰⁸ gibi: + kendi D N.

⁵⁶⁰⁹ Kemā merre: Geçtiği üzere.

کردباد وادی من شعله خواله است
میکشد مشت غبارم آب آتش بازرا

(20) Gird-bād-ı vādī⁵⁶¹⁰-i men şu^c le-i cevvăleest⁵⁶¹¹

[D-129a] (21) Mī-küşed müşt-i ğubārem āb-ı āteş-bāz-rā

(22) Benüm vādīmūñ gird-bādı şu^c le-i cevvăledür. Benüm müşt-i [N-116b] ğubārum (23) āteş-bāzuñ ābını (24) küşte ider. Ya^c nī maḥv ider. Ma^c -hazā āb āteşi küşte idecek idi. Müşt⁵⁶¹²-i ğubārı āb-ı āteşi küşte (25) itdi. Zīrā āteş [A-151a] şiddet-i mücāveretle ābı⁵⁶¹³ ifnā ider ve āteş-bāz (26) daḥı āteşi āb⁵⁶¹⁴ ile imtizāc itdürür de izhār-ı bāzīçe ider. (27) İmdi mışra^c -ı evveli işbāt eyledi⁵⁶¹⁵.

بال خود را غنچه کن بلبل بکردش کی رسی
من بخون رنک کل خوابانده ام پروازرا

7 (28) Bāl-i ḥod-rā ğonçe kon bülbül be-gerdiş key resī

(29) Men be-ḥün-ı reng-i gül ḥ'ābāndeem pervāz-rā

(30) Ya^c nī kendi per ü bālūñi ey bülbül ğonçe eyle. Ya^c nī der-çin it. (31) O maḥbūbuñ pīrāmenine niçe yetişürsin? Ben ki pervāzı ḥün-ı

[V-123b]

(1) reng-i gül ile uyutmışum. Bāl-rā ğonçe kon ya^c nī dāmenūñi devşir (2) dimekte ta^c bīrdür.

رشتهء پیوند روحانیت از هم نکسلد
شعر حافظ خط ساغر می شیرازرا

(3) Rişte-i peyvend-i⁵⁶¹⁶ rûḥāniyyet⁵⁶¹⁷ ez-hem⁵⁶¹⁸ ne-gsiled

(4) Şi^c r-i Ḥāfız şud ḥaṭṭ-ı⁵⁶¹⁹ sāgar mey-i Şīrāz-rā

⁵⁶¹⁰ vādī: şu^c le A.

⁵⁶¹¹ cevvăleest: ج / خ V.

⁵⁶¹² müşt: minnet A.

⁵⁶¹³ ābı: ب / - V

⁵⁶¹⁴ āb: -A -D.

⁵⁶¹⁵ eyledi: itdi dimekdür A, itdi D.

⁵⁶¹⁶ peyvend: ی / ن V.

⁵⁶¹⁷ rûḥāniyyet: rûḥānist A.

⁵⁶¹⁸ hem: ğam N.

⁵⁶¹⁹ ḥaṭṭ-ı: Bu kelimenin metne sonradan ilave edildiği anlaşılmaktadır V.

(5) Ya' nî rişte-i peyvend-i rûhâniyyet birbirinden üzilüp [D-129b] munfaşıl (6) olmaz. Görmez misin şî'r-i Hâfız mey-i Şîrâza haţt-ı sâgar olmuşdur? (7) Ya' nî birbirinden o rişte-i peyvend-i⁵⁶²⁰ rûhâniyyet güsiste olmak (8) mümkün degildir. Haţt-ı Bağdâd mürûrında zikri mürûr itmişidi. (9) Haţt-ı sâgar dağı haţt-ı Bağdâd dimek gibidir. Nişâb-ı neşve (10) için cām-ı Cemde olan evc-i haţtuñ birine dirler. Lâkin ba' zî⁵⁶²¹ (11) maħallde fi'l-cümle miyânlarında fark bulunmak kâbildür:

(12) *Vaķt-i şubhest ü leb-i Dicle vü enfâs-ı bahâr*

Ey püser keştî-i (13) mey tâ haţt-ı Bağdâd be-yâr

beytinde murâd-ı Selmân hıţta ma' nâsına (14) olmak zâhirdür. Lâkin haţt-ı Bağdâd⁵⁶²² mevsüm irâdesiyle ihâm (15) ider. Haţt-ı sâgar⁵⁶²³ kücâ ki be-griftest dil-i men ez-kitâbet-i (16) eş'âr haţt-ı buţlân râde-i saŗ ğalaţ haţt-ı bîzârî misluhü ve mey-i (17) Şîrâz envâ'-ı şarâbdan şiddet-i neşve ve tamâm-ı şafvetde⁵⁶²⁴ meşhûrdur. (18) Haţtâ Nâşır 'Alî Kâbilî:

'Alî imşeb mey-i Şîrâz der-cām u sebû (19) dâred

لها [D-130a]⁵⁶²⁵ tazmîninde⁵⁶²⁶ (20) ne ra' nâ meslek ihtiyâr eylemişlerdür 'aleyhi'r-raħme⁵⁶²⁷.

ناتوانم انچنان شوکت که بال طوطی یم

وسمهء ابرو نکردد ناخن شهبازرا

9 (21) Nâ-tevânem ân-çunân Şevket ki bâl-i tûţiyem

(22) Vesme-i ebrû ne-gerded nâhun-ı şehbâz-râ

[A-151b] (23) Ya' nî öyle nâ-tevânüm ki benüm bâl-i tûţiligüm nâhun-ı şeh-bâza nisbetle (24) vesme-i ebrû olmaz. Nâ-tevânlığını şu güne [N-117a] ta' bîr ile edâ eylediler. (25) Bu tarzta edâ teşbîh-i bedî' den bir nev' -i maţbû' dur⁵⁶²⁸. Nâhun-ı şeh-bâz

⁵⁶²⁰ peyvend-i: -A.

⁵⁶²¹ ba' zî: ya' nî A.

⁵⁶²² Bağdâd: + ve A.

⁵⁶²³ Haţt-ı sâgar: İki defa yazılmıştır A D N.

⁵⁶²⁴ şafvetde: şafvetle D.

⁵⁶²⁵ Elâ yâ eyyuhes-sâkî edir ke'sen venâvillâ: Ey sâkî, kadehi dolaştır da bize ver.

⁵⁶²⁶ "قف على تفصيل الخطوط المصطلحة" Kıf 'alâ tafşîli'l-ħuţûţ e'l-muştalahaţi/Istılah olarak kullanılan bu hatların detayı için buraya bak" V (der).

⁵⁶²⁷ 'aleyhi'r-raħme: -A -D.

⁵⁶²⁸ maţbû' dur: maţbû' A.

(26) ne meretebe qavīdūr. Vesme-i ebrū ne meretebe za'īfdūr ki ma' lūmdur⁵⁶²⁹ (27) ve kendinūñ nā-tevānlığı gūyā bāl-i tūṭī gibidūr⁵⁶³⁰. Bāl-i tūṭīde (28) şafvet ve nermī ve nā-tevānī ve nu'ūmet ve leṭāfeti münker degildūr. (29) Bunuñ hūlāşası meşelā fūlān şey' aña qahve altı bile olmaz (30) dirler anuñ gibi bir ta' bīrdūr.

[V-124a]

[Gazel 89]⁵⁶³¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

نشأء باده ء ايجاد بود هستى ما

عنبر موج شرا بست سبه مستى ما

1

(1) Neş'e-i bāde-i icād būd hestī-i mā

(2) 'Anber-i mevc-i şarābest siyeh-mestī-i mā⁵⁶³²

(3) Bizüm vücūd-ı şūrīmiz neş'e-i bāde-i icāddur ve siyeh-mestligimiz (4) 'anber-i mevc-i şarābdur. Siyeh-mest kör serhoş dimekdür. [D-130b] Zīrā (5) ifrāṭ-ı neşveden gözi qararmağla⁵⁶³³ bī-hūş oldığı⁵⁶³⁴ eclden (6) siyeh-mest ıtlāk olundu.

چون خط زیر نكنيم زكندن فارغ

شده خلوتكه اسايش ما پستى ما

(7) Çun ḥaṭṭ-ı zīr-i nigīnem zi-kenden fāriğ⁵⁶³⁵

(8) Şude ḥalvet-geh-i āsāyiş-i mā pestī-i mā⁵⁶³⁶

(9) Ḥaṭṭ-ı zīr-i nigīn gibi kendīdelenmekden āzāde vü fāriğiz. Bizüm (10) ḥalvet-geh-i āsāyişimiz pestligimizdür. Zīrā ḥaṭṭ-ı zīr-i nigīni⁵⁶³⁷ kimse (11) kendīde itmez.

سبزه زارپست زما دامن صحراى جنون

دامن آبله سبزاست زتردستى ما

3

(12) Sebzezarīst zi-mā dāmen-i şahrā-yı cūnūn

(13) Dāmen-i ābile sebzezt zi-ter-destī-i mā⁵⁶³⁸

⁵⁶²⁹ ma' lūmdur: -A.

⁵⁶³⁰ kendinūñ nā-tevānlığı gūyā bāl-i tūṭī gibidūr: -A.

⁵⁶³¹ N nüshasında "Ġazel-i Aḥir" başlığı bulunmaktadır, 31. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁶³² mā: + ya' nī A.

⁵⁶³³ qararmağla: + ve D.

⁵⁶³⁴ oldığı: olmağla ol D.

⁵⁶³⁵ fāriğ: fāriğem D.

⁵⁶³⁶ mā: + ya' nī A.

⁵⁶³⁷ nigīni: nigīn A.

(14) Bizden dāmen-i šahrā-yı cünūn sebzezārdur ve bizüm ter-destligimizden
 (15) ya' nī üstādlığımızdan⁵⁶³⁹ pāy-ı ābile sebz olur. Ma' -hazā ābile⁵⁶⁴⁰ ifrāt-ı (16)
 ḥarāret ü yūbsden ḥāşıla olur⁵⁶⁴¹. Mi' mār-ı ter-dest eli uz (17) ya' nī şan' atında māhir
 üstād dimekdür.

می پرستیم و زهر نشوہ نشانی داریم

خط پیمانہ بود مشق سیہ مستی ما

(18) Mey-perestīm ü zi⁵⁶⁴²-her⁵⁶⁴³ neşve nişānī dārīm

(19) Ḥaṭṭ-ı peymāne buved meşq siyeh-mestī-i mā⁵⁶⁴⁴

(20) Mey-perestiz ve her neşve-i bezmden nişānımız vardur. Ḥaṭṭ-ı peymāne
 (21) siyeh-mestligimize meşq olur⁵⁶⁴⁵.

ناتوان کردهء عشقیم برنکی شوکت

کہ حنا کرد کرانی بسبک دستی ما

5

[D-131a] (22) Nā-tevān kerdeī ' aşqīm be-rengī Şevket

(23) Ki ḥınā kerd girānī be-sebük-destī-i mā

[A-152a] (24) Bir reng ile ' aşq bizi nā-tevān eylemişdür ki bizüm sebük-
 destligimize⁵⁶⁴⁶ (25) ḥınnā girānlık eylemişdür⁵⁶⁴⁷.

[Gazel 90]⁵⁶⁴⁸

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

پر وحشت است بسکہ دل خاکسار ما

خیزد زکوچہء رم آہو غبار ما

1

(26) Pür vaḥşetest bes ki dil-i ḥāksār-ı mā

(27) Ḥīzed zi-kūçe-i rem-i āhū gubār-ı mā⁵⁶⁴⁹

⁵⁶³⁸ mā: + ya' nī A.

⁵⁶³⁹ üstādlığımızdan: غ / ک A V.

⁵⁶⁴⁰ ābile: öyle D.

⁵⁶⁴¹ ḥāşıla olur: ḥāşıladur A.

⁵⁶⁴² zi-: be- A.

⁵⁶⁴³ her: + bezm-i A.

⁵⁶⁴⁴ Bu beyit ve şerhi A nüshasında derkenara yazılmıştır.

⁵⁶⁴⁵ Bu beyitin şerhi A nüshasında şöyledir: "Mey-perestiz her bezm ve meclisde bir nişān u ' alāmet tutarız. Zīrā bizüm siyeh-mestligimizün meşki ḥaṭṭ-ı peymāne olur" A (der).

⁵⁶⁴⁶ destligimize: destligimiz N.

⁵⁶⁴⁷ eylemişdür: itmışdür A.

⁵⁶⁴⁸ N nüshasında "Gazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır, burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁶⁴⁹ mā: + ya' nī A.

(28) Dil-i hāksārımız ol kadar pür vaḥşetdür ki kûçe-i rem-i āhūmuzdan (29) ğubārımız⁵⁶⁵⁰ bālā-girift olur.

رحلت نموده ایم زکنعان بسوی مصر
چشمست چون شکوفه بادام بار ما

(30) Riḥlet nūmūdeīm zi-Ken' ān be-sūy-ı Mıṣr

(31) Çeşmest çun şükūfe-i bādām bār-ı mā⁵⁶⁵¹

[V-124b]

[N-117b] (1) Ken' āndan sūy-ı⁵⁶⁵² Mıṣra irtiḥāl göstermişiz. Bār-ı maḥallimiz mānend-i şükūfe-i (2) bādām-ı çeşmdür. Luṭf-ı beyt: Dīde-i Ya' qūb 'aleyhi's-selām şükūfe-i (3) bādām gibi sepīd olmuşidi ve kendi Ken' āndan sūy-ı Mıṣra rāhī (4) olunca bār-ı kâfilesi çeşm oldı.

دلرا بود زلعل تو رنگ شکفتگی
ازخنده کل است نسیم بهار ما

3

(5) Dil-rā buved zi-la' l-i tu reng-i şükufteġī

(6) Ez-ḥande-i gülest nesīm-i bahār-ı mā⁵⁶⁵³

[D-131b] (7) Gönlüme senūñ la' lūñden⁵⁶⁵⁴ reng-i şükufteġī ḥāşıludur. Zīrā nesīm-i (8) bahārımız ḥande-i güldendür.

خاک بباد رفته آنشوخ جلوه ایم
کردد پری بشیشه هوا از غبار ما

(9) Ḥāk-i be-bād-refte-i ān-şūḥ-ı cilveīm

(10) Gerded perī-be-şīşe hevā ez-ġubār-ı mā

(11) Ḥāk be-bād refte terkībine muzāf. Ya' nī ol şūḥ-ı cilvenūñ (12) bād-refte olan ḥākiyüz. Perī-be-şīşe ğubārımızdan hevā olur. (13) Zīrā ol şūḥ-ı⁵⁶⁵⁵ cilvenūñ bād-reftesiyüz.

چسبیده اند چون کل رعنا بیکدیگر
ازشهد خنده تو خزان در بهار ما

⁵⁶⁵⁰ ğubārımız: -A.

⁵⁶⁵¹ mā: + ya' nī A.

⁵⁶⁵² sūy-ı: -A.

⁵⁶⁵³ mā: + ya' nī A.

⁵⁶⁵⁴ la' lūñden: -A.

⁵⁶⁵⁵ şūḥ-ı: -A.

5 (14) Çesbîdeend çun⁵⁶⁵⁶ gül-i ra' nâ be-yek-dîger⁵⁶⁵⁷

(15) Ez-şehd-i hânde-i tu hâzân der⁵⁶⁵⁸-bahâr-ı mâ⁵⁶⁵⁹

(16) Gül-i ra' nâ gibi birbirine çespân u mütevâfîk olmuşlardır. (17) Senüñ şehd-i hândeîndendür hâzân u bahârımız. Hâzân u bahâr-ı müteḥâlif(18)ü'l-eṭvâr [A-152b] iken şehd-i hânde kendilere mebd-e³-i vâḥid olmağla birbirlerine (19) çesbân oldılar.

ازجوی تیغ کلبن ما آب میخورد

روید سر بریده کل از شاخسار ما

(20) Ez-cüy-ı tîğ gül-bün-i mâ âb mi-ḥored

(21) Rüyed ser-i borîde⁵⁶⁶⁰ gül ez-şâhsâr-ı mâ

(22) Bizüm gül-bünimiz cüy-ı tîğdan âb içer. Bizüm şâhsârımızdan ser-borîde-

(23) gül rüyide olur. Yâḥûd gül-i ser-borîde rüyide olur⁵⁶⁶¹.

دستی بناتوانیء ما نیست خصم را

خنجر بروی برق کشد نیش خار ما

7 [D-132a] (24) Destî benâ-tevânî-i mâ nîst ḥaşm-râ

(25) Ḥançer be-rüy-ı barḳ keşed niş-i ḥâr-ı mâ⁵⁶⁶²

(26) Ḥaşm için bizüm nâ-tevânlığımıza zafer yokdur. Bizüm niş-i ḥârımız rüy-ı

(27) barḳa ḥançer çeker.

روشن نشد بروی تو چشم سفید ما

ای روی ما سیاهتر از روزگار ما

(28) Rüşen ne-şud be-rüy-ı tu çeşm-i sefid-i mâ⁵⁶⁶³

(29) Ey rüy-ı mâ siyâhter ez-rûzgâr⁵⁶⁶⁴-ı mâ⁵⁶⁶⁵

(30) Bizüm çeşm-i sefidimiz senüñ rüyüñla sefid olmadı. Ey 'aceb ki (31) bizüm rüyümüz rûzgâr⁵⁶⁶⁶ımızdan⁵⁶⁶⁷ siyâh-regdür.

⁵⁶⁵⁶ çun: çu N.

⁵⁶⁵⁷ dîger: diger A.

⁵⁶⁵⁸ der: u A D.

⁵⁶⁵⁹ mâ: + ya' nî A.

⁵⁶⁶⁰ borîde: borîd A.

⁵⁶⁶¹ yâḥûd gül-i ser-borîde rüyide olur: -N.

⁵⁶⁶² mâ: + ya' nî A.

⁵⁶⁶³ sefid-i mâ: sefîde A.

⁵⁶⁶⁴ rûzgâr: ز / ر A.

⁵⁶⁶⁵ mâ: + ya' nî A.

⁵⁶⁶⁶ rûzgâr: ز / ر V.

⁵⁶⁶⁷ rûzgârımızdan: rûzgârdan A.

آيينه دارشاهد ارام نيستم
سيماب ميچكد زدل بيقرار ما

[V-125a]

9

(1) Āyīnedār-ı şāhid-i ārām nīstem

(2) Sīm-āb mī-çeked zi-dil-i bī-ğarār-ı mā⁵⁶⁶⁸

(3) Şāhid⁵⁶⁶⁹-i ārāma āyīnedār degilüm. Dil-i bī-ğarārımızdan sīm-āb çekide olur.

جان را بياد چشم تو مستانه داده ايم
جو شد شراب از رك سنك مزار ما

(4) Cān-rā be-yād-ı çeşm-i tu mestāne dādeīm

(5) Cūşed şarāb ez-reg-i seng-i mezār-ı mā

(6) Senüñ yād-ı çeşmünle mestāne oldıgum hālde cān virmişüm. (7) Reg-i seng-i mezārımdan şarāb [N-118a] cūş ider.

از بس براه وعده خوبان نشسته ايم
در دیده آب كشت و چكيد انتظار ما

11

(8) Ez-bes be-rāh-ı va' de-i hūbān nişesteīm

[D-132b] (9) Der-dīde āb geşt ü çekid⁵⁶⁷⁰ intizār-ı mā

(10) Ol kadar rāh-ı va' de-i hūbānda nişesteyüm ki intizārımız dīdemizde⁵⁶⁷¹ (11)

āb olup çekide oldı.

نكداشت بخت تيره كه رنگي كشم برخ
داغ از سياه بهار بود لاله زار ما

(12) Ne-gzāşt baht-ı tīre ki rengi keşem be-ruğ

[A-153a] (13) Dāğ ez-siyeh bahār buved lālezār-ı mā⁵⁶⁷²

(14) Baht-ı tīre 'izārıma keşide idecek bir reng alığomadı. (15) Dāğ-ı siyeh lālezārımızdan bahār olur. Ma' -hazā bahār elvān-ı (16) gūn-ā-gūnla⁵⁶⁷³ hāşıludur.

خون جنون ز تربت ما جوش ميزند
بال پريست رشتهء شمع مزار ما

⁵⁶⁶⁸ mā: + ya' nī A.

⁵⁶⁶⁹ "Beyān: Şāhid" yazılarak kelimenin okunaklı olması sağlanmıştır V (der).

⁵⁶⁷⁰ çekid: çekide A

⁵⁶⁷¹ dīdemizde: dīdemizden A.

⁵⁶⁷² mā: + ya' nī A.

⁵⁶⁷³ gūn-ā-gūnla: gūn-ā-gūn ile A.

13

(17) H̄ūn-ı cūnūn zi-türbet-i mā cūş mī-zened

(18) Bāl-i perīst rişte-i şem⁵⁶⁷⁴-i mezār-ı mā

(19) Cūnūnuñ h̄ūnı bizüm türbetimizden cūş ider ve rişte-i şem⁵⁶⁷⁴-i (20) mezārımız bāl-i perīdür. Perī āteşden maḥlūk olmağla cūnūn (21) daḥı ifrāt-ı ḥarāret-i dimāğdan münba⁵⁶⁷⁵ işe bir ⁵⁶⁷⁵illet-i nārīdür. (22) Vech-i münāsebet taḥaḳḳuḳ eyledi.

شوکت بگف نی قلم ترزبان تو

سبز است از یم غزل ابدار ما

(23) Şevket be-kef ney-i ḳalem-i ter-zebān-ı tu

(24) Sebzest ez-yem⁵⁶⁷⁶-i ğazel-i ābdār-ı mā⁵⁶⁷⁷

(25) Şevket dest-i i⁵⁶⁷⁸cāz-ı taḥrīrde senūñ ḳalem-i ter-zebānuñ [D-133a] bizüm (26) yemm⁵⁶⁷⁹-i ğazel-i ābdārımızdan sebz olur.

[Gazel 91]⁵⁶⁸⁰Fe⁵⁶⁸⁰ülün / Fe⁵⁶⁸⁰ülün / Fe⁵⁶⁸⁰ülün / Fe⁵⁶⁸⁰ül

بیال شکستن پرد تیر ما

بود کردش رنگ زهگیر ما

1

(28) Be-bāl-şikesten pered tīr-i mā

(29) Buved gerdiş-i reng zih-gīr-i mā⁵⁶⁸¹

(30) Bizüm tīrimüz bāl-şikesten ile perīde olur ve gerdiş-i reng (31) bizüm zih-gīrimiz olur.

[V-125b]

بهم شور مجنون و ما توأم است

دو مغز است بادام زنجیر ما

(1) Behem şūr-ı Mecnūn u mā tev'emest

(2) Dü mağzest bādām-ı zencīr-i mā

⁵⁶⁷⁴ mā: + ya⁵⁶⁷⁴ nī A.⁵⁶⁷⁵ bir ⁵⁶⁷⁵illet-i: -A.⁵⁶⁷⁶ yem: nem A D.⁵⁶⁷⁷ mā: + ya⁵⁶⁷⁷ nī A.⁵⁶⁷⁸ taḥrīrde: taḥrīrden A.⁵⁶⁷⁹ yemm: nem A D, nīm N.⁵⁶⁸⁰ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.⁵⁶⁸¹ mā: + ya⁵⁶⁸¹ nī A.

(3) Bizümle⁵⁶⁸² şūr-ı Mecnūn tev'emdür ve bizüm bādām-ı zencīrimiz dü-mağzdur. (4) Halkā-i mustaṭīle-i zencīre bādām-ı zencīr ve dāne-i zencīr ta' bīr iderler.

زدامان ما خون بلبل چكد

زموج كل است آب شمشير ما

3

(5) Zi-dāmān-ı mā ḥūn-ı bülbül çeked

(6) Zi-mevc-i gülest āb-ı şemşir-i mā

(7) Ma' nā zāhirdür. ⁵⁶⁸³ . كما شرطنا فى اول الكتاب من عدم الاطئاب

بياد نگاهش زخود ميرويم

بود بوى مى کرد شبكير ما

[A-153b] (8) Be-yād-ı nigāheş zi-ḥod mī-revīm⁵⁶⁸⁴

(9) Buved bŷy-ı mey gerd-i şeb-gir-i mā

(10) Yād-ı nigāhıyla⁵⁶⁸⁵ bī-huş oluruz ve bŷy-ı mey pīrāmen-i şeb-girimiz (11) olur. Ḥod mī-revīm 'alākası pīrāmen-i kūhsār zikrine fi'l-cümle (12) münāsib oldu. Bunda şeb-gir kūhsārdur. [D-133b] Nāle-i şeb-gir-i mā⁵⁶⁸⁶ gibi degildür.

چو چشم بتانيم از خود خراب

توان کرد از سرمه تعمیر ما

5

(13) Çu çeşm-i bütānīm ez-ḥod ḥarāb

(14) Tevān kerd ez-sürme ta' mīr-i mā⁵⁶⁸⁷

(15) Çeşm-i [N-118b] bütān gibi ḥarāb-fiṭriyüz. Bizi sürmeden ta' mīr itmek (16) mümkindür⁵⁶⁸⁸.

بود ملک ما شهر بند حصير

نیستان بود بندر شیر ما

(17) Buved mülk-i mā şehr-bend-i ḥaşir⁵⁶⁸⁹

(18) Neyistān buved bender-i şir-i mā

⁵⁶⁸² bizümle: bizüm ile D.

⁵⁶⁸³ Kemā şeraṭnā fī evvelü'l-kitābi min 'ademi'l-iṭnābi/Nitekim kitabın başında uzatmayacağıma şart edinmiştim -A -D.

⁵⁶⁸⁴ mī-revīm: mī-revem A.

⁵⁶⁸⁵ nigāhıyla: nigāhla A.

⁵⁶⁸⁶ mā: -A.

⁵⁶⁸⁷ Bu beyit ve şerhi beyitin birinci mısraı hariç A nüshasında bulunmamaktadır.

⁵⁶⁸⁸ mümkindür: mümkün degildür D.

⁵⁶⁸⁹ Beyitin bu mısraı A nüshasında bulunmamaktadır.

(19) Bizüm mülkimiz şehir-bend-i haşîrdür. Şîrimüzün benderi neyistân olur.

(20) Şehr-bend şehriñ muhîti olan sūr ve emşālühâ. Bender-i kârbân (21) emti‘aya merhâl ve mevțin⁵⁶⁹⁰ olan maħall⁵⁶⁹¹.

بهار خیالیم شوکت دکر

کل ما بود رنگ تقریر ما

7

(22) Bahār-ı hayālīm Şevket diger

(23) Gül-i mā buved reng-i taqrîr-i mā

(24) Yine Şevket bahār-ı hayāliz ki gülümüz reng-i taqrîrimiz olur.

[Gazel 92]⁵⁶⁹²

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

بی تو تیغ دو زیانست تکلم مارا

نمک زخم زیانست تبسم مارا

1

(26) Bî-tu tîğ-ı dü-zebānest tekellüm mā-rā

(27) Nemek-i zaħm-ı zebānest tebessüm mā-rā⁵⁶⁹³

(28) Bizüm maħbûbımız bir kimsenün minnet-i ārâyişini çekmez ve âyîne-i merdümünden (29) bize ‘aks görünmez. Zîrâ âyîne-i merdümüñden ‘aks görinse minnet- (30) keş-i ārâyiş olurdu⁵⁶⁹⁴.

از می جوش محبت دل ما خالی نیست

(31) Ez-mey-i cûş-ı maħabbet dil-i mā ħālî nîst

[V-126a]

تختهء سینه بود خشت سر خم مارا

(1) Taħte-i sîne buved ħışt-ı ser-i ħum mā-rā

(2) Şarâb-ı cûş-ı muħabbetden göñlimiz ħālî degildür ve taħte-i sînemiz ħum [A-154a] (3) kabağı olan kâlbüddür.

⁵⁶⁹⁰ merhâl ve mevțin: mevțin ve merhâl D.

⁵⁶⁹¹ maħall: maħalldür D.

⁵⁶⁹²N nüshasında “Ġazel-i Āħir” başlığı bulunmaktadır, 25. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁶⁹³Beyitin şerhinin bu beyite ait olmadığı görülmektedir. Nitekim A ve D nüshasında bu beyitin şerhi şöyle bulunmaktadır: “Sensiz tekellüm bize tîğ-ı dü-zebāndur ve tebessüm nemek-i zaħm-ı zebāndur. [Bu cümleden itibaren D nüshasında bulunmamaktadır] Ya‘nî sensiz tekellüm ve tebessüme kâdir degilüz”.

⁵⁶⁹⁴Bu şerhin ait olduğu bir sonraki beyit ise bu nüshada bulunmayıp A ve D nüshasında bulunmaktadır: “Şâhid-i mā ne-keşed minnet-i ārâyiş kes/ [D-134a] ‘Aks nümâyed ez-âyîne-i merdüm mā-rā”.

کوکب طالع عشاق جنون افزاید
خال رخسارهء لیلی بود انجم مارا

3

(4) Kevkeb-i t̄ali^c -i 'uṣṣāḳ cünün-efzāyed

(5) Ḥāl-i ruḥsāre-i Leylā buved encüm mā-rā

(6) Kevkeb-i t̄ali^c -i 'uṣṣāḳ cünün-efzādur ve bizüm kevkebimiz⁵⁶⁹⁵ ḥāl-i ruḥsāre-
i (7) Leylādur⁵⁶⁹⁶.

امتیازی زوجود وعدم ما نبود
میتوان کرد به پیدائی ما کم مارا

(8) İmtiyāzī zi-vücūd u 'adem-i mā ne-buved

(9) Mī-tevān kerd be-peydāyī-i mā güm mā-rā⁵⁶⁹⁷

(10) Bizüm vücūd u 'ademimizde imtiyāzımız yoḡdur ve bizi peydālīḳ ile (11)
güm eylemek mümkündür.

باشد از شعله حنای کف دریا از بس
چشمهء دیده بود کرم تلاطم مارا

5

(12) Bāṣed ez-ṣu^c le ḥinnā⁵⁶⁹⁸-yī kef-i deryā ez-bes⁵⁶⁹⁹

[D-134b] (13) Çeşme-i dīde buved germ-telāṭum mā-rā

(14) Ḥinnā-yī kef-i deryā ṣu^c leden olur. Ol ḳadar⁵⁷⁰⁰ bizüm çeşme-i (15) dīdemiz
germ-telāṭum olmuşdur. Luṭf-ı beyt: Çeşme-i dīdemiz (16) ol ḳadar germ-telāṭum olur ki
seylāb-ı ḥün olup⁵⁷⁰¹ bu cūş-i (17) āteş-reng-i deryāya ḳarışup kef-i deryāya ṣu^c le-i
āteşden (18) ḥinnā-zen⁵⁷⁰² olur dimekdür⁵⁷⁰³.

کوش کل داغ شد از برق شنیدن شوکت
بلبل خامه جو شد کرم ترنم مارا

(19) Gūş-ı gül dāḡ⁵⁷⁰⁴ şud ez-barḳ⁵⁷⁰⁵ şenīden Şevket

(20) Bülbül-i ḥāme cūşed germ-terennüm mā-rā

⁵⁶⁹⁵ kevkebimiz: kevākibimiz D.

⁵⁶⁹⁶ Leylādur: + dimek olur A.

⁵⁶⁹⁷ mā-rā: + ya^c nī A.

⁵⁶⁹⁸ ḥinnā: ح / ج V.

⁵⁶⁹⁹ "Beyān: Ez-bes" yazılıp kelimenin okunaklı olması sağlanmıştır V (der).

⁵⁷⁰⁰ ol ḳadar: -D.

⁵⁷⁰¹ olup: olur ki D.

⁵⁷⁰² zen: -A.

⁵⁷⁰³ dimekdür: -A.

⁵⁷⁰⁴ dāḡ: barḳ D.

⁵⁷⁰⁵ barḳ: dāḡ D.

(21) Bülbül-i hāmemiz çünki germ-terennüm oldı. Güş-ı gül barķ şenīd (22) olmadan dāğ oldı. Ya‘ nī germ-terennümlük zühūr-ı barķı ĩcāb⁵⁷⁰⁶ (23)⁵⁷⁰⁷ ider gibi hayāline medār olmaķla beyti itmām eylediler.

[Gazel 93]⁵⁷⁰⁸

Mefā‘ ĩlün / Mefā‘ ĩlün / Mefā‘ ĩlün / Mefā‘ ĩlün

شکست خاطر اوازی ندارد بیقرارانرا

بود مینا زسنگ سرمه بزم بی صدایانرا

1

(25) Şikest-i hātır āvāzī ne-dāred bī-ķarārān-rā

(26) Buved mīnā zi-seng-i sūrme [N-119a] bezm-i bī-şadāyān-rā

(27) Bī-ķarāraruñ şikest-i hātırı āvāz ũtmez ve bī-şadāyān (28) bezmine mīnā seng-i sūrmeden olur. Mazmūn zāhirdür.

خبر کاهل قدم را نیست از رنگینی عالم

کل ایمن بود رنگ حنا خوابیده پایانرا

[A-154b] (29) Hāber kāhil-ķadem-rā nīst ez-rengīnī-i ‘ālem

(30) Gül-i Eymen buved reng-i hınā h‘ābīde-pāyān-rā

[D-135a] (31) Kāhil kehlden⁵⁷⁰⁹ ism-i fā‘ ildür. Ya‘ nī kāhil-ķademūñ rengīnī-i ‘ālemden

[V-126b]

(1) haberı yoķdur görmez misin? Gül-i Eymen h‘ābīde-pāyāna reng-i (2) hınā olur. Luţf-ı beyt: Gül-i Eymen ol āteşdür ki şuret-i (3) tecellī anuñla hāşıl olmışdur. H‘ābīde-pā kāhil-ķademe nāzır (4) ğafletden kināyedür. Reng-i hınānuñ reng-i āteşe fi'l-cümle (5) müşābeheti hafī degıldür.

بنور دل کند سیر محیط معرفت عارف

چراغ راه باشد چشم ماهی ناخدا یانرا

3

(6) Be-nūr-ı dil koned seyr-i muhīṭ-i ma‘ rifet ‘ārif

(7) Çerāğ-ı rāh bāşed çeşm-i māhī nāḩudāyān-rā

⁵⁷⁰⁶ ya‘ nī germ-terennümlük zühūr-ı barķı ĩcāb: -N.

⁵⁷⁰⁷ Tüm satır: -N.

⁵⁷⁰⁸ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, 24. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁷⁰⁹ kehlden: A.

(8) ‘Ārif nūr-ı kalb ile seyr-i muhîṭ-i ma‘rifet eyler. Görmez misin (9) nāḥudālara çeşm-i māhî çerāğ-ı rāh olur?

پشیمانی زکار خویش دارد لذت دیگر

دهان از نی شکر شیرین بود انکشت خایانرا

(10) Peşimānī zi-kār-ı ḥiṣṣ dāred lezzet-i diğer

(11) Dehān ez-ney-şeker şirīn buved engüşt-ḥāyān-rā⁵⁷¹⁰

(12) Kendi kārından peşimānlık lezzet-i diğer olur. Görmez misin engüşt⁵⁷¹¹ (13) çiyneyenlerüñ dehānı⁵⁷¹² şekerden⁵⁷¹³ leziz olur?

سمندر طینتانرا پشت کرم از سوختن باشد

رک برقست تار پیرهن آتش قبايانرا

5 (14) Semender-ṭıynetān-rā püşt-i germ ez-süh̄ten bāşed

(15) Reg-i barqest tār-ı pīrehen āteş-ḳabāyān-rā

[D-135b] (16) Semender-ṭıynetāna yanmaḳdan püşt-i germ⁵⁷¹⁴ ḥāşıl olur. Zīrā āteş- (17) ḳabālara tār-ı pīrehen eczā-yı barḳdan olur.

چو نبود راستی نتوان ز عالم چشم پوشیدن

ازین کوری نکهدارد خدا ما بی عصا یانرا

(18) Çu n-būd rāstī ne-tvān zi-‘ālem çeşm-püşiden

(19) Ezīn-kūrī nıgēhdāred Ḥudā mā bī-‘aşāyān-rā

(20) Çünkü rāstı olmaya ‘ālemden çeşm-püş olmaḳ mümkün degildir. Biz bī- (21) ‘aşāyānı Ḥudā bu kūrulukdan ḥıfz eyleye. Luṭf-ı beyt: (22) Rāst-bīn ‘ālemden bir vücūd görür iki görmez. Mezāhir-i zılliden (23) çeşm-püş olur ammā mezāhir-bīn olan aḥvel-nıgāhdur⁵⁷¹⁵. Kūr-ı bī- (24) ‘aşā gibidür. ⁵⁷¹⁶ فافهم

مزاج مردم طماع قوت از طمع دارد

بود از چوب چینی کاسه چو بین این کدایانرا

7 [A-155a] (25) Mizāc-ı merdüm-i ṭammā‘ ḳuvvet ez-ṭama‘ dāred

(26) Būd ez-çüb-ı çinī kāse-i çübīn in gedāyān-rā

⁵⁷¹⁰ “Ney-şekerden ziyāde” N (der).

⁵⁷¹¹ engüşt: dehān-ḥāyān engüştü A.

⁵⁷¹² çiyneyenlerüñ dehānı: -A.

⁵⁷¹³ şekerden: ney-şekerden A.

⁵⁷¹⁴ germ: + olmuştur ya‘ nī D.

⁵⁷¹⁵ nıgāhdur: + ki N.

⁵⁷¹⁶ Fefhem: Anla -A.

(27) Mizāc-ı merdüm-i tammā^ç kuvvet-i mizācını [N-119b] tamma^ç dan taḥṣīl ider görmez misin? (28) Bu gedālaruñ kāse-i çübīni çüb-ı çīnīden olur. Luṭf-ı beyt: (29) Memleket-i Çīnde çüb-ı çīnī didikleri ağacdan kavaṭa ta^ç bir (30) olunur ağac kāseler yaparlar. Andan şürb-i mā^ç olunduğça bi'l-ḥaṣṣa (31) mizāca kuvvet virür.

[V-127a]

درین صحرا چنان رم خورده ام از هم رهان شوکت
که دائم چشم رهزن نقش پای رهنمایانرا

(1) Derīn-ṣaḥrā çunān rem-ḥordeem ez-hem-rehān Şevket

[D-136a] (2) Ki dānem çeşm-i rehzen naḳş-ı pāy-ı reh-nümāyān-rā

(3) Ya^ç nī bu ṣaḥrālarda⁵⁷¹⁷ hem-rehlerümden ancılayın rem-ḥordeyüm ki (4) baña reh-nümālaruñ naḳş-ı pāyını dīde-i rehzen bilürüm dimek olur.

[Gazel 94]⁵⁷¹⁸

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

اب رو از معنی نطقست صافی سینه را
موم سبز از مغز طوطی باشد این آینه را

1 (6) Āb-rū ez-ma^ç nī-i nuṭḳest şāfī-sīne-rā

(7) Mūm-ı sebz ez-mağz-ı tūṭī bāşed īn āyīne-rā

(8) Ya^ç nī āb-rū şāfī-sīneye ma^ç nī-i nuṭḳdandur. Mūm-ı sebz bu (9) āyīneye mağz-ı tūṭīden olur. Mūm-ı āyine defa^ç ātle mürür (10) itmişidi. Bunda mūmı sebz ile tavşif tūṭī^ç alāḳasıyla⁵⁷¹⁹. (11) Henüz pīş-i āyīneye vaż^ç olunan mūmdur. Yāḥūd⁵⁷²⁰ nev^ç anmā (12) o zībaḳ-ı ma^ç ḳūdda beyne's-sevād ve'l-beyāz bir reng (13) müşāhede olunduğı ecludendür ki tūṭīye mülāyemet-i tāmm (14) ḥāşıl oldı⁵⁷²¹.

کس زد رو یشان او نشنیده آواز طمع
کرده اند از موی چینی خرقةء پشمینه را

(15) Kes zi-dervīşān-ı ū ne-şnīde āvāz⁵⁷²²-ı tamma^ç

(16) Kerdeend ez-mūy-ı çīnī ḥırḳa-i peşmīne-rā⁵⁷²³

⁵⁷¹⁷ ṣaḥrālarda: ṣaḥrāda A D.

⁵⁷¹⁸ N nüshasında "Ġazel-i eyzān" başlığı bulunmaktadır, 5. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁷¹⁹ tūṭī^ç alāḳasıyla: -A -D.

⁵⁷²⁰ henüz pīş-i āyīneye vaż^ç olunan mūmdur. Yāḥūd: -A -D.

⁵⁷²¹ oldı: + dimek olur A.

⁵⁷²² "Āvāz" N (der).

(17) Bir kimse anuñ dervîşânından âvâz-ı tama^ç gûş itmemişdür. (18) Güyâ hırğa-i peşmîneyi müy-ı çînîden eylemişlerdür. (19) Luţf-ı beyt: Kâse-i çînî müydâr olsa tanîni zâhir olmaz.

حسن نکذارد که از دل سر زند راز جنون

مهر از چشم پریراد است این کنجینه را

3 [D-136b] (20) Hüsñ ne-güzâred ki ez-dil ser-zened râz-ı cünûn

(21) Mühr ez-çeşm-i perizâdest in gencine-râ

[A-155b] (22) Ya^ç nî râz-ı cünûn gönülden ser-zede olmağa hüsñ rızâ-dâde (23) olmaz. Bu gencinenüñ mühri çeşm-i perî-zâddan olur. (24) Kaşd-ı beyt: Perî tâ'ife-i cânuñ maḥbûbına ıtlâk oluna(25)geldigidür ki birkaç def^ç a zikri⁵⁷²⁴ mürûr eyledi⁵⁷²⁵. Hükemâ künûza⁵⁷²⁶ (26)⁵⁷²⁷ kuvâ-yı süfliyye ile raşad-ı nigezbânî važ^ç eyledikleri meşhûrdur.

خصمی مستان بزاهد نیست بی کیفیتی

خاک ساغر میتوان کرد این غبار کینه را

(27) Ḥaşmî-i mestân be-zâhid nîst bî-keyfiyyetî

(28) Ḥâk-i sâğar mî-tevân kerd in ğubâr-ı kîne-râ

(29) Ḥaşmî-i zâhid be-mestân olsa⁵⁷²⁸ hoş olurdu. [N-120a] Zîrâ bu (30) ğubâr-ı kînedden ḥâk-i sâğar itmek mümkin olur ta^ç bîri⁵⁷²⁹ bunu (31) te'yîd ider.

[V-127b]

تا سحر شوکت زدم ساغر برغم اهل زهد

عنبر دریای می کردم شب اذینه را

5 (1) Tâ seḥer Şevket zedem sâğar be-rağm-ı ehl-i zühd

(2) ^ç Anber-i deryâ-yı mey kerdem şeb-i âzîne-râ⁵⁷³⁰

(3) Sâğar-zede nûş-ı şarâb kerde. ^ç Anber-i deryâ-yı mey ta^ç bîri ^ç anberüñ (4) bir nev^ç i. Siyâh reng olur. Deryâda bir nev^ç e mâhînüñ (5) karnından çıkar ve rûy-ı deryâ-yı

⁵⁷²³ peşmîne-râ: + ya^ç nî A.

⁵⁷²⁴ zikri: -A.

⁵⁷²⁵ eyledi: itdi A.

⁵⁷²⁶ hükemâ künûza: -A -D.

⁵⁷²⁷ Tûm satır: -A -D.

⁵⁷²⁸ olsa: ola D.

⁵⁷²⁹ ta^ç bîri: + dağı D N.

⁵⁷³⁰ râ: ر / ز V.

Hindde bulunur. Tafşîli (6) mā-teḳaddemde mürūr itmişdi. Şeb-i āzîne [D-137a]
 ʿalāḳa-i sevād-ı (7) şeb ʿanber-i siyāha münāsib oldu.

[Gazel 95]⁵⁷³¹

Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün

هر غزل یک کلین از باغ خرد باشد مرا

مطلع رنگین کل روی سپید باشد مرا

1 (9) Her ğazel yek-ġülbün ez-bāġ-ı ħired bāşed me-rā

(10) Maṭlaʿ -ı rengin ġül-rüy-ı seped bāşed me-rā

(11) Ğül-rüy-ı seped mīve ve şükūfenūn aʿlāsı ki⁵⁷³² sepedün yüzine (12) beyʿ
 içün vażʿ olunur. Ğazel bāġ-ı ħiredde bitmiş ġülbün (13) ve maṭlaʿ -ı rengin ġül-rüy-ı
 seped mānend oldu.

ناقبولیهای من باشد زاقبال سخن

مصرع برجستهء من دست رد باشد مرا

(14) Nā-ḳabūlīhā-yı men bāşed zi-iḳbāl-i sūḫan

(15) Mışraʿ -ı berceste-i men dest-redd bāşed me-rā⁵⁷³³

(16) Çünki bī-baḫtdur⁵⁷³⁴ iḳbāl-i sūḫandan nā-ḳabūlluḳlar ḫāşıl (17) olunca ġüyā
 mışraʿ -ı bercestesi encūmen-i ḳabūlden dest- (18) redd oldu. Dest-reddün teʿşiri ile
 berceste (19) taʿbirinde irtibāṭ mülāḫaḳa eylediler⁵⁷³⁵.

جامهء فقرم حدنک ناله ام را ترکشست

شست صاف آینهء زیر نمد باشد مرا

3 (20) Cāme-i faḳrem ḫadeng⁵⁷³⁶ -i nāleem-rā terkeşest

[A-156a] (21) Şast-ı şāf⁵⁷³⁷ -āyine zır-i nemed bāşed me-rā

(22) Cāme-i faḳrüm ḫadeng⁵⁷³⁸ -i nāleme terkeşdür ve benüm şast-ı şāf- (23)
 āyinem zır-i nemeddedür. Sīnesin murād eyledi ve şanʿat-ı (24) sehm-endāzide āyine-i
 cevherdāra belki zücāca [D-137b] tır geçürmek (25) meşhürdür. Mużāfun-ileyh-i şaş-

⁵⁷³¹N nüshasında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır, 8. satırda "Ğazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁷³² ki: -D.

⁵⁷³³ me-rā: + yaʿnī A.

⁵⁷³⁴ bī-baḫtdur: bī-baḫt u N.

⁵⁷³⁵ eylediler: buyurdılar A.

⁵⁷³⁶ ḫadeng: خ / ح V.

⁵⁷³⁷ şāf: şāfī A.

⁵⁷³⁸ ḫadeng: خ / ح A V.

pūş mülāḥaza olunmaya (26) ya' nī šāf āyīneye tīr geçirmek şaştı zīr-i nemedümdür.

(27) Bu mahārete iktidārum ḥālet-i faḫr u fāḫāda ḥāşıla olmuştur:

(28) الا قولو الشخص قد تقوى

على ضعفى ولم يخش رقيبہ⁵⁷³⁹

حبات له سهاماً فى اللیالی(29)

وارجوان يكون له مصيبة⁵⁷⁴⁰

(30) medlūli gibi⁵⁷⁴¹.

قمریانرا رشته نظاره ام دام رهست

(31) Ḳumriyān-rā rişte-i nezzāreem dām-ı rehest⁵⁷⁴²

[V-128a]

در نظر تا جلوهء ان سرو قد باشد مرا

(1) Der-naẓar tā cilve-i ān serv-ḳadd bāşed me-rā⁵⁷⁴³

(2) Ḳumrīlere⁵⁷⁴⁴ rişte-i nezzāresi niçün dām-ı rāh olur? Zīrā (3) o serv-ḳaddūn cilvesi naẓarında şābit oldu. Serv ise [N-120b] (4) lāne-i ḳumriyāndur. Bu münāsebet ile rişte-i nezzāresi dām olur.

کر شوم من شبنم و کردون سراسر افتاب

کى پى بر خواستن چشم مدد باشد مرا

5 (5) Ger şevem men şebnem ü gerdün ser-ā-ser āftāb

(6) Key pey-i ber-ḥ'āsten çeşm-i meded bāşed me-rā

(7) Pey-i ber-ḥ'āsten ya' nī āftāb cānibine bālā-gerden⁵⁷⁴⁵-i 'azīmet olmaḳdur. (8) Ekābir çeşm-i i'ānete muḫtāc. Zāhiren dīde-i āftābdan şebnem-i (9) za'ife meded olmasa nice vāşıl-ı kāşāne-i [D-138a] āftāb olur.

⁵⁷³⁹ Elā ḳulū lişahşın ḳad taḳvī' Alā ḳa' fī velem yahşe raḳībehū: Hey o güçlenen kişiye söyleyin, benim zayıflığıma oranla güçlenen kişiye söyleyin.

⁵⁷⁴⁰ Ḥabe 'tu lehu siḫāmen fi'lleyālī/Ve ercu en yeküne lehū muşibeten: Zayıflığın ardından güçlenen ve rakibinden korkmayan o kişiye söyleyin. Onun için geceleri öyle bir ok hazırladım ve sanıyorum ki ondan nasibi var.

⁵⁷⁴¹ gibi: gibidür D.

⁵⁷⁴² rehest: r / - A.

⁵⁷⁴³ me-rā: -A.

⁵⁷⁴⁴ ḳumrīlere: ḳumrīde A.

⁵⁷⁴⁵ gerden: gerd D N.

میشود افزون هنر از عیب جویهای خلق

منت بسیار از اهل حسد باشد مرا

(10) *Mī-şevved efzūn hūner ez-‘ayb-cūyhā-yı halk*

(11) *Minnet-i bisyār ez-ehl-i ḥased bāşed me-rā*⁵⁷⁴⁶

(12) Halkuñ ‘ayb-cūluqlarından hūner-i merdūm ziyāde olur. Ehl-i (13) ḥasedden baña minnet-i bisyār ḥāşıludur. Anlaruñ memnūn-ı (14) iḥsānlarıyum: *Hikmet ez ki āmūhtī ez-bī-edebān herçī*⁵⁷⁴⁷ (15) *der-īşān dīdem terk-i ū giriftem* hikāyesi gibi.

کشته ام شوکت بیابان مرک صحرای جنون

چشم آهو قالب خشت لحد باشد مرا

7 (16) *Geşteem Şevket beyābān-merg şahrā-yı cūnūn*

(17) *Çeşm-i āhū kālīb-ı hışt-ı lahd bāşed me-rā*⁵⁷⁴⁸

[A-156b] (18) Çünkü şahrā-yı cūnūn beyābān-merginde geşte oldı. Kālbūd-i mezārı (19) çeşm-i āhūdan olmağ münāsib oldı. Zīrā çeşm-i āhū cūnūn- (20) āverdür.

[Gazel 96]⁵⁷⁴⁹

Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilūn

می نهم بسکه بزانونی خیالت رورا

موم شد مغز سرم آینهء زانورا

1 (21) *Mī-nihem bes ki be-zānū-yı ḥayālet rū-rā*

(22) *Mūm şud mağz-ı serem āyīne-i zānū-rā*⁵⁷⁵⁰

(23) Senūñ zānū-yı ḥayālūne ol qadar rū-nihādeyūm ki mağz-ı serūm āyīne-i (24) zānūya mūm olmuşdur. Āyīne-i zānūya ser-niğūnlığı ziyāde olaraq (25) mağz-ı seri aḳup⁵⁷⁵¹ āyīne-i zānūya mūm oldı⁵⁷⁵². *كما مر غير مرة*⁵⁷⁵³.

دفتر خوشرقم ناز بصحرا بکشا

سیه از مشق نکه کن ورق آهورا

⁵⁷⁴⁶ me-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁷⁴⁷ herçī: her A.

⁵⁷⁴⁸ me-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁷⁴⁹ N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁵⁷⁵⁰ zānū-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁷⁵¹ aḳup: + mānend-i zībağ ma‘ ḳūd-ı āyīneye yapışdığı gibi zānū āyīnesine yapışup mūm oldı [D-138b] ki aña mūm-ı āyīne dirler A.

⁵⁷⁵² āyīne-i zānūya mūm oldı: -A -D.

⁵⁷⁵³ Kemā merra ğayra merretin: Daha önce çokça geçtiği gibi.

(26) Defter-i hoş-raqam-ı nâz be-şahrâ be-güşâ

(27) Siyeh ez-meşq-i nigh kon varaq-ı âhû-râ

(28) Defter-i hoş-raqam-ı nâzı şahrâya aç. Ya' nî şahrâya teşrîf eyle de (29) meşq-i nigâhdan şâh-ı âhûyî siyâh eyle. Zîrâ varaqdur. (30) Meşqe ve deftere münâsib oldı. تشبیهاً باوراق الاشجار التي تثبت فيها كأن الظبي شجر نبت (31) سمى هذا القرن بالورق.

[V-128b]

الشمس بالفرون تشبیهاً بذلك لانها غزلته (2) فی جبال کناته و طرح اوراقاً بذراه الا ترى سمى شعاع (1) مهمه الفلك ترعى 5754 فیها

سرو چون دود و هوا می شود از بی تابى

چون بکلزار دهى سرو قد دلجورا

3 (3) Serv çun dūd u⁵⁷⁵⁵ hevā mî-şevēd ez-bî-tābî

(4) Çun be-gülzâr dihi serv-ğad-i dil-cû-râ⁵⁷⁵⁶

(5) Serv bî-tâblıqdan dūd-ı hevā gibi olur. Çünki sen serv-ğadd-i (6) dil-cüyü ' arz-ı gülzâr⁵⁷⁵⁷ idesin⁵⁷⁵⁸.

نیود دل سیهانرا غم ارباب خرد

كى سر شعلهء ادراك بود هندورا

(7) Ne-buved dil-[N-121a]siyehân-râ ğam-ı erbâb-ı hîred

(8) Key ser-i şu' le-i idrâk buved Hindû-râ

(9) Dil-siyehlere ğam-ı erbâb-ı hîred yoğdur. Hindûya niçe şu' le-i [D-139a] (10) idrâk [A-157a] olur. Eger tâ'ife-i Hindûnuñ şu' le-i idrâki olsa (11) kendini âteşe yağmaz idi.

مرد وحشت زده را نام و نشان دام بلاست

دهن شیر بود نقش قدم آهورا

⁵⁷⁵⁴ Sümkiye hâze'l-ğarnu bi'l-varaқи teşbîhen bi-evrâқи'l-eşcâri elletî tenbütü fîhâ ke'enne'z-zâbiyye şecerü nebete fî cibâli kinâne ve şarâha evrâқан bi-zurâhu elâ terâ sümkiye şu' äü's-şemsi bi'l-ğurûni teşbîhen bi-zâlike liennehâ ğazâletü mühimmeti'l-feleki ter' â fîhâ: Bu boynuz varak diye isimlendirildi. Orada yetişen ağaçların yapraklarına benzetilerek sanki ceylan bir ağaçtır. Kinâne dağlarında yetişmiş ve onun zirvelerine yapraklar bırakmış görmez misin? Güneşin ışınları da boynuzlar diye isimlendirildi. Çünkü güneş feleğin görevlisi gibi bir ceylandır. Orada otlanır.

⁵⁷⁵⁵ dūd u: dūd-ı A D.

⁵⁷⁵⁶ Derkenara yazılan okunamadı N.

⁵⁷⁵⁷ gülzâr: gülzâra A.

⁵⁷⁵⁸ idesin: ide A.

5 (12) Merd-i vaḥṣet-zede-rā nām u niṣān dām-ı belāst

(13) Dehen-i ṣīr buved naḳṣ-ı ḳadem āhū-rā

(14) Merd-i vaḥṣet-zedeye nām u niṣān dām-ı belādur. Görmez misin āhūya (15) naḳṣ-ı ḳadem dehen-i ṣīr olur? Zīrā naḳṣ-ı ḳadem aña niṣāndur. Ol (16) niṣān giderek dām-ı belāya giriftār olmasına bādī olur ve dehen-i (17) ṣīrden ne imtiyāzı olur dimekdür.

غم ندارم كه بود جامه فقرم كوتاه

نیست حاجت بنمد آینهء زانورا

(18) Ğam ne-dārem⁵⁷⁵⁹ ki buved cāme-i faḳrem kūtāh

(19) Nīst ḥācet be-nemed āyīne-i zānū-rā⁵⁷⁶⁰

(20) Cāme-i faḳrum kūtāh olursa ğam yemem. Zīrā āyīne-i zānūnuñ nemedde (21) ihtiyācı yokdur. Nemed āyīnegāh olur ki⁵⁷⁶¹ pūṣīdesine (22) ıtlāk olunur.

ازبرم میروی و بهر تماشای رخت

از طپیدن دل من رخنه کند پهلورا

7 (23) Ez-berem mī-revī vü behr-i temāṣā-yı ruḥet

(24) Ez-ṭapīden-i dil-i men raḥne koned pehlū-rā

(25) Benüm yanumdan gidersin. Senüñ ruḥsāruñ temāṣāsıçun [D-139b] gönlümüñ (26) ızṭırābından pehlūma raḥne ḥāṣıla olur. Zīrā dil-i ṣanevberi (27) cānib-i yesārda pehlūya mücāvirdür. Ammā dil didikleri o⁵⁷⁶² laḥm-ı (28) ṣanevberī degildür. Belki nefsi nātıḳanuñ ‘aynı belki işrāḳ-ı (29) nūruñ kendi belki ‘ayn-ı lem‘a-i zuhūr ta‘bīr olunan emr-i cāmi‘ (30) belki mebdē‘-i ṣu‘ūr belki ḥaḳīḳat-i cāmi‘a-i şırfe belki rūḥ-ı (31) baḥta menfūḥa belki kelime-i şırfe-i ḳuddüsiyyedür.

[V-129a]

سالک راه تو کیفیت دیگر دارد

راه از كوچهء تاكست رم آهورا

(1) Sālik-i rāh-ı tu keyfiyyet-i diġer dāred

(2) Rāh ez-kūçe-i tākest rem-i āhū-rā

⁵⁷⁵⁹ ne-dārem: ne-dāred A.

⁵⁷⁶⁰ zānū-rā: + ya‘nī A.

⁵⁷⁶¹ olur ki: olursa A.

⁵⁷⁶² o: ol A D N.

(3) Senüñ sâlik-i rāhuñda keyfiyyet-i dīger vardır. Meşelâ rem-i âhūya (4) rāh kûçe-i tākdan olur. Zîrâ tākda reng-i rem-i âhū taḥayyül olunur.

اهل تجريد كجا قيد تعلق دارند

نتوان کرد بزنجیر رم آهورا

9 (5) Ehl-i tecrîd kücâ kayd-ı ta' alluḡ dārend

[A-157b] (6) Ne-tevân kerd be-zencîr rem-i âhū-râ

(7) Ehl-i tecrîd niçe kayd-ı ta' alluḡda olurlar ki rem-i âhūyı zencîrde (8) muḡayyed itmek mümkin degildir. Rem-i âhū ehl-i tecrîde nâzırdur. Zîrâ (9) o rem bir şey³ ile muḡayyed degildir⁵⁷⁶³.

[Gazel 97]⁵⁷⁶⁴

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

ید بیضا بناخن میخراشد روی داغم را

ز کام از نکهت کلهای طور اید دماغم را

1 (10) Yed-i beyzâ be-nâḡun mî-ḡırâşed [N-121b] rûy-ı dâğem-râ

(11) Zükâm ez-nükhet-i gülhâ-yı Ṭür âyed dimâğem-râ

(12) Yed-i beyzâ ki ma' rûf u ma' lümdur. Rûy-ı dâğumı nâḡunı ile (13) ḡırâşîde ider ve⁵⁷⁶⁵ nükhet-i gül-i Ṭürdan dimâğuma zükâm ḡaşıl (14) olur. Bûy-ı gül mürîş-i zükâmdur.

کر افتد کوشهء چشمی بمن از کوبک طالع

کل خورشید از شبم کند لبریز ایاغم را

(15) Ger üfted küşe-i çeşmî be-men ez-kevkeb-i ṭâli'

(16) Gül-i ḡürşîd ez-şebnem koned lebrîz ayağem-râ

(17) Eger kevkeb-i ṭâli' den baña bir küşe-i çeşm ya' nî laḡza-i merḡamet (18) vâḡi' olursa gül-i ḡürşîd kadeḡümü şebnemden lebrîz ider. Ma' - (19) hazâ gül-i ḡürşîd şebnemi cezb ile ifnâ ider.

خیالش را برد همراه خود آه از دل تنکم

صبا چون نکهت کل میبرد نور چراغم را

⁵⁷⁶³ D nüshası burada sona ermektedir.

⁵⁷⁶⁴ N nüshasında "Gazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁷⁶⁵ ve: reng-i A.

3 (20) Ḥayāleş-rā bered hem-rāh-ı ḥod āh ez-dil-i tengem

(21) Şabā çun nūkhet-i gül mī-bered nūr-ı çerāgem-rā

(22) Āh ḥayālini kendüye hem-rāh oldığı ḥâlde dil-i tengümden aldı. (23) Gūyā şabā nūkhet-i gül gibi nūr-ı çerāgumı itfā' eyledi. Nūr-ı çerāğı (24) ḥayāline āhı şabāya nāzırdur.

[Gazel 98]⁵⁷⁶⁶

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

خط رخت نقاب رخ راز شد مرا

برک بنفشه سرمهء اواز شد مرا

1 (25) Ḥaṭṭ-ı ruḥet niḳāb ruḥ-ı rāz şud me-rā

(26) Berg-i benefşe sürme-i āvāz şud me-rā

(27) Ya' nī ḥaṭṭ-ı ' izāruñ bizüm rüy-ı esrārımıza niḳāb oldı ve berg-i (28) benefşe bize⁵⁷⁶⁷ sürme-i āvāz oldı.

چون چشم می یرم پهوای نظاره ات

موج نگاه شهپر پرواز شد مرا

(29) Çun çeşm mī-perem be-hevā-yı nezzāreet

(30) Mevc-i nigāh şeh-per-i pervāz şud me-rā⁵⁷⁶⁸

[A-158a] (31) Dīde gibi hevā-yı nezzāre-i güle perīde olurum. Mevc-i nigāh baña

[V-129b]

(1) şeh-per-i pervāz olur.

پیری شکار خویش مرا کرد عاقبت

قد خمیده ناخن شهباز شد مرا

3 (2) Pīrī şikār-ı ḥ'ış me-rā kerd 'ākıbet

(3) Ḳadd-i ḥamīde nāḥun-ı şehbāz şud me-rā⁵⁷⁶⁹

(4) Pīrlık bizi 'ākıbet kendüsine şikār eyledi ve bizüm ḳadd-i (5) ḥamīdemiz⁵⁷⁷⁰ nāḥun-ı şehbāz oldı.

⁵⁷⁶⁶N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁷⁶⁷ bize: -A.

⁵⁷⁶⁸ me-rā: + ya' nī A.

⁵⁷⁶⁹ me-rā: + ya' nī A.

از ضعف بسکه نالهء من کشت بی نفس

چشم سیاه سرمهء آواز شد مرا

(6) Ez-za‘ f bes ki nāle-i men gešt bī-*nefes*

(7) Çeşm-i siyāh sūrme-i āvāz şud me-rā⁵⁷⁷¹

(8) Kemāl-i za‘ f dan nālem öyle bī-*nefes* oldu ki çeşm-i siyāh-ı (9) hūbān baña sūrme-i āvāz⁵⁷⁷² oldu. Zīrā bī-*nefes* nāle ider. (10) Şadāsı kaṭ‘ olmuştur.

میخواستم کنم بنگاه تو عرضحال

صد داستان نیاز بلب باز شد مرا

5

(11) Mī-ḥāstem konem be-nigāh-ı tu ‘arzuḥāl

(12) Şad-dāstān niyāz be-leb bāz şud me-rā

(13) Senüñ nigāhuña ‘arzuḥāl itmek isterüm. Zīrā yüz dāstān (14) niyāz lebümde bāz olmuştur. Nigāha ‘arzuḥāl pişgāha ‘arzuḥālden (15) ‘aşıķānedür. Güyā bir nezzāre⁵⁷⁷³-i merḥamet ümmid ider.

خون هزار برق بکردش نمیرسد

کلکون رنگ بین چه سبکتاز شد مرا

(16) Hūn-ı hezār-barḳ be-gerdiş nemī-resed

[N-122a] (17) Gül-gün-reng bīn çi sebük-tāz şud me-rā

(18) Zāmīr-i gerdiş Gül-gün-reng rāci‘dür. Luṭf-ı beyt: Nām-ı esb (19) olan Gülgūna reng inzimāmıyla şarāb irāde eyledi. (20) Neşātda sebük-tāzlığından ḥavf⁵⁷⁷⁴-ı hezār-barḳ anuñ pīrāmenine (21) resān olamadı.

شوکت بیاد سرو قد او ببزم عیش

نای کلوی فاخته د مساز شد مرا

7

(22) Şevket be-yād-ı serv-ḳad-i ü be-bezm-i ‘ayş

(23) Nāy-ı gülū-yı fāhte dem-sāz şud me-rā⁵⁷⁷⁵

⁵⁷⁷⁰ ḥamīdemiz: خ / ح A.

⁵⁷⁷¹ me-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁷⁷² āvāz: -A.

⁵⁷⁷³ nezzāre: nazra A.

⁵⁷⁷⁴ ḥavf: hūn A.

⁵⁷⁷⁵ me-rā: + ya‘ nī A.

(24) Fāhte ma' lūm ekşer servde lāne-sāz-ı ārām olur. Gülūda (25) nāy-şifat serv-
kadd-i bāğ-ı tarab olmağla bezm-i ' ayşında [A-158b] nāy-ı (26) gülū-yı⁵⁷⁷⁶ fāhte dem-
sāz oldu.

[Gazel 99]⁵⁷⁷⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سیه مستی که میگیرد بشبها دامن مینا

کند مستی بمهتاب بیاض کردن مینا

1 (28) Siyeh-mestī ki mī-gīred be-şebhā dāmen-i mīnā

(29) Koned mestī be-mehtāb-ı beyāz-gerden-i mīnā

(30) Ya' nī gicelerde olan siyeh-mestlik ki dāmen-gīr-i mīnādur. Mehtāb-ı (31)
beyāz-gerden-i mīnāda olan mestlikdür. Ya' nī siyeh-mest

[V-130a]

(1) şebāne tā sefīdī şubha dek gerden-i mīnānuñ beyāzı⁵⁷⁷⁸ nümūdār (2) olmağla olur.
Bu ise mīnāda bir şey' kalmayınca hāşıludur.

بهار زنده کانی صحبت یاران موزونست

بپای سود مکذار از کف خود دامن مینا

(3) Bahār-ı zindegānī şoḥbet-i yārān-ı mevzūnest

(4) Be-pāy sūd me-güzār ez-kef-i ḥod dāmen-i mīnā

(5) Vāqı' en serv-endām-ı mīnā gibi yārān-ı mevzūn mı olur? Belki (6) bundan
bahār-ı zindegānī mevzūn olur.

چه مضمونها که چون خورشید میکردد از رویش

بطومار بیاض صبح ماند کردن مینا

3 (7) Çi maẓmūnhā ki çun ḥūrşid mī-gerded ez-ū rūşen

(8) Be-ṭūmār-ı beyāz şubḥ māned gerden-i mīnā

(9) Ne ra' nā meẓāmīn ki ḥūrşid gibi ṭūmār-ı beyāz şubḥ mānend (10) olan
gerden-i mīnā andan rūşen olur.

بلد حاجت ندارد راه صحرای زخود رفتن

سفیدی میزند راه از بیاض کردن مینا

⁵⁷⁷⁶ nāy-ı gülū-yı: Bu kelimeler iki defa yazılmıştır A.

⁵⁷⁷⁷ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır, 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁷⁷⁸ beyāzı: beyāz-gerden A.

(11) Beled ḥacet ne-dāred rāh-ı şahrā-yı zi-ḥod-reften

(12) Sefīdī mī-zened rāh ez-beyāz-gerden-i mīnā

(13) Ya^cnī bī-hūşluḡ şahrāsı yolu için beledde ihtiyāc yoḡdur. (14) Gerden-i mīnādan rāh rūşen olur. Mīnā beledde gerdeni rāha (15) nāzır olur. Zīrā şahrāda rāh olmaz. Ammā beledde rāh mutaşavverdür.

[Gazel 100]⁵⁷⁷⁹

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

جادهء صحرا کنار جو بود دیوانه را

کوهر غلطان رم آهو بود دیوانه را

1 (16) Cādde-i şahrā kenār-ı cū buved dīvāne-rā

(17) Gevher-i ḡaltān rem-i āhū buved dīvāne-rā

(18) Zīrā dīvānedür hiç cādde-i şahrā kenār-ı cū ve⁵⁷⁸⁰ gevher-i ḡaltān rem-i (19) āhū olsun mı? Ammā tenāsüb-i mışra^c eyn tāmmdur.

وحشتم از جلوهء سیم و زر افزون میشود

دیدهء آهو کل شبّو بود دیوانه را

(20) Vaḥşetem⁵⁷⁸¹ ez-cilve-i sīm ü zer ezfün mī-şevved

[A-159a] (21) Dīde-i āhū gül-i şebbū buved dīvāne-rā

[N-122b] (22) Benüm vaḥşetüm cilve-i sīm ü zerden ziyāde olur. Görmez misin (23) dīvāneye gül-i şebbū ya^cnī şebbū didikleri çiçek kendi dīde-i (24) āhū olur? Zīrā dīde-i āhūda beyāz olmaz.

کردن ارباب سودا در کمند وحشت است

بر سر از مژگان اهو مو بود دیوانه را

3 (25) Gerden-i erbāb-ı sevdā der-kemend-i vaḥşetest⁵⁷⁸²

(26) Ber-ser ez-müjgān-ı āhū mū buved dīvāne-rā

(27) Gerden-i erbāb-ı sevdā kemend-i vaḥşetdedür⁵⁷⁸³. Dīvānenün (28) farḡ-ı serinde müjgān-ı āhūdan mūy olur. Anuñçun başı sevdālanup (29) rem-ḡorde-i şahrā-yı vaḥşet⁵⁷⁸⁴ olur.

⁵⁷⁷⁹N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁵⁷⁸⁰ ve: -A.

⁵⁷⁸¹ vaḥşetem: ح / خ A.

⁵⁷⁸² vaḥşetest: ح / خ A.

یاد عمر رفته تا آمد مرا هشیار کرد
دیدن آب روان نیکو بود دیوانه را

(30) Yād-ı ʿömr-refte tā āmed me-rā huşyār kerd

(31) Dīden-i āb-ı revān niġū buved dīvāne-rā

[V-130b]

(1) ʿÖmr-i güzeşte tā kim hātıra gele⁵⁷⁸⁵ beni huşyār ider görmez misin? (2) Āb-ı cārīye naẓar dīvāneye nefʿ virür.

شوکت ان تار ی که پیوند رک کل کرده عقل
قطع از مقراض رنگ و بو بود دیوانه را

5 (3) Şevket ān tāri ki peyvend reg-i gül kerde ʿaql

(4) Kaṭʿ ez-mıkrāz-ı reng ü bû buved dīvāne-rā

(5) Şevket ol tāri ki ʿaql reg-i güle peyvend eylemişdür. Dīvāneye (6) göre mıkrāz-ı reng ü bûdan kaṭʿ olur.

[Gazel 101]⁵⁷⁸⁶

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün

خدایا کردباد شعله کردان پیکر مارا
غبار آسیای باد کن خاکستر مارا

1 (7) Hudāyā gird-bād-ı şuʿ le kerd ān peyker-i mā-rā

(8) Ğubār āsyā-yı bād kon ḥākister-i mā-rā

(9) İlāhī benüm peykerimi gird-bād-ı şuʿ le ve ḥākisterimi āsyā-yı rüzgāra (10) ğubār eyle. Yaʿnī peyker-i ḥodī-i mecāzī ve ḥākister-i enāniyyet-i bī-niyāzī (11) sinüñ maḥv u fenā olmasını duʿā ider.

بنای دیر ما از اب و خاک حرص می باشد
بود طول امل ز نار نفس کافر مارا

(12) Binā-yı deyr-i mā ez-āb u ḥāk-i ḥırş mī-bāşed

(13) Buved tül-i emel zünnār-ı nefş-i kāfir-i mā-rā⁵⁷⁸⁷

⁵⁷⁸³ vaḥşetdedür: ح / خ A.

⁵⁷⁸⁴ vaḥşet: ح / خ A.

⁵⁷⁸⁵ gele: geldi A.

⁵⁷⁸⁶N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁷⁸⁷"Bizüm deyr-i vücüdümüñ bināsı ḥırş-ı āb u ḥākden olur. Nefş-i kāfirimize tül-i emel zünnār olur" A (der).

(14) Tūl-i emel āb u ḥāk-i ḥırṣa zūnnār-ı nef̄s-i kāfir binā-yı deyre (15)
nāzırdur⁵⁷⁸⁸.

زتاثير نم او سبز كردد خرمن آتش

بدوزخ خشک نتوان کرد دامان تر مارا

3 [A-159b] (16) Zi-te 'şir-i nem-i ū sebz gerded ḥırmen-i āteş

(17) Be-dūzaḥ ḥuṣk ne-tvān kerd dāmān-ı ter⁵⁷⁸⁹-i mā-rā

(18) Zāmīr-i ū dāmān-ı tere rāci'. Ya' nī⁵⁷⁹⁰ dāmānımızuñ ruṭūbeti te'şirinden

(19) ḥırmen-i āteş sebz olur. İmdi⁵⁷⁹¹ dāmān-ı terimizi dūzaḥ ile (20) ḥuṣk itmek ister.

کند جوش هنر محروم مارا از خریداران

بود کرداب از غلطانی خود کوهر مارا

(21) Koned cūş-ı hüner maḥrūm mā-rā ez-ḥaridārān

(22) Buved girdāb ez-ḡaltānī-i ḥod gevher-i mā-rā

(23) Cūş-ı hüner bizi ḥaridārından⁵⁷⁹² maḥrūm eyledi. Bizüm gevherimize (24)

kendi ḡaltānlığından girdāb olur.

زیس از اه سرد ما زمین بر اسمان پر شد

مزاج حفته ء کافور باشد اختر مارا

5 (25) Zi-bes ez-āh-ı serd-i mā zemīn ber⁵⁷⁹³-āsmān pür şud

(26) Mizāc-ı ḥoḳḳa-i kāfūr bāşed aḥter-i mā-rā

[N-123a] (27) Bizüm āh-ı serdimizde⁵⁷⁹⁴ zemīn ber⁵⁷⁹⁵-āsmān şöyle ṭoldı ki

aḥterimize (28) ḥoḳḳa-i kāfūr mizāc-ı ḥāşıl oldı. Zīrā kāfūr bāridü'l-mizācdur.

صحابای جنون کیفیت دیگر بود ساقی

بیار از کوچهء زنجیر خاک ساغر مارا

(29) Be-şahbā-yı cünūn keyfiyyet-i diġer buved sāķī

(30) Be-yār ez-kūçe-i zencir ḥāk-i sāġar-ı mā-rā⁵⁷⁹⁶

(31) Kūçede ḥāk bulunmaḳ müteḳarrir ve ma' hūd olmaġla ve şahbā-yı

⁵⁷⁸⁸ nāzırdur: nāzır olur A.

⁵⁷⁸⁹ ter: ber A.

⁵⁷⁹⁰ ya' nī: -A.

⁵⁷⁹¹ imdi: + bizüm A N.

⁵⁷⁹² ḥaridārından: ḥaridārāndan A.

⁵⁷⁹³ ber: ü A N.

⁵⁷⁹⁴ serdimizde: serdimizden A N.

⁵⁷⁹⁵ ber: ü A N.

⁵⁷⁹⁶ mā-rā: + ya' nī A.

[V-131a]

(1) cünün dahı keyfiyyet-i dīger īrās itmek ile⁵⁷⁹⁷ sāķīye bu gūne ħiṭāba (2) taşaddī eyledi⁵⁷⁹⁸.

چه کلزاری که همچون غنچهء کل باد رخسارت

درون بیضه رنگین میکند مشت پر مارا

7 (3) Çi gülzārī ki hemçun gonçe-i gül bād-ı ruhsāret

(4) Derūn-ı beyza rengin mī-koned müşt-i per-i mā-rā⁵⁷⁹⁹

(5) Ne ‘aceb gülzārdur ki bād-ı ruhsāruñ gonçe-i gülāsā derūn-ı beyzada (6) bizüm müşt-i perimizi rengin ider.

زبس شوخست آهوی نگاهش چون بخواب اید

کند مژگان آهو تار و بود پستر مارا

(7) Zi-bes şūḥest āhū-yı nigāheş çun be-ḥāb āyed

(8) Koned müjgān-ı āhū tār u pūd-ı pister-i mā-rā⁵⁸⁰⁰

(9) Anuñ āhū nigāhı öyle şūḥdur ki⁵⁸⁰¹ eger ḥāba gelse tār u pūd-ı [A-160a] (10) pisteri müjgān-ı āhū ider.

چراغ داغ مارا روغن از مرهم بود شوکت

فروزد چوب صندل شعلهء درد سر مارا

9 (11) Çerāğ-ı dāğ-ı mā-rā revğan ez-merhem buved Şevket

(12) Fūrūzed çüb-ı şandal şu‘ le-i derd-i ser-i mā-rā

(13) Çerāğ-ı dāğına çünki revğan merhemden oldı. Çüb-ı şandal (14) dāfi‘-i derd-i ser iken şu‘ le-i derd-i serini fūrūzān eylemek iktizā eyledi.

[Gazel 102]⁵⁸⁰²

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fā‘ lün)

بزم عشقست بود بادهء دیگر اینجا

کردش رنگ بود کردش ساغر اینجا

⁵⁷⁹⁷ itmek ile: itmekle A.

⁵⁷⁹⁸ eyledi: + dimekdür A.

⁵⁷⁹⁹ mā-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁸⁰⁰ mā-rā: + ya‘ nī A.

⁵⁸⁰¹ ki: -N.

⁵⁸⁰² N nüshasında “Ġazel-i Dīger” başlığı bulunmaktadır, 15. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır A.

1 (16) Bezm-i ‘aşkest buved bāde-i dīger ĩn-cā

(17) Gerdiş-i reng buved gerdiş-i sāgar ĩn-cā⁵⁸⁰³

(18) Bezm-i ‘aşkdur bunda bāde-i dīger olur ve gerdiş-i reng gerdiş-i (19) sāgar olur⁵⁸⁰⁴.

سبزه کلشن صافی کهران موج صفاست

جوهر آیینہ از خاک کشد سر اینجا

(20) Sebze-i gülşen-i şāfī-güherān mevc-i şafāst

(21) Cevher-i āyīne ez-ḥāk keşed ser ĩn-cā

(22) Sebze-i gülşen-i şāfī-güherān mevc-i şafādur. Ya‘nī ‘ayn-ı sebze (23) degildir. Böyle olunca cevher-i āyīne bunda ḥākden ser-zede (24) olur. Ya‘nī ṭıynet-i zātiyyelerinden nümūdār olur dimekdür⁵⁸⁰⁵.

یک سخن کو کہ پشیمان نشوی از گفتن

کف افسوس بود حرف مکرر اینجا

3

(25) Yek-sūḥan-gū ki peşimān ne-şevī ez-güften

(26) Kef-i efsūs buved ḥarf-i mükerrer ĩn-cā

(27) Zīrā efsūs idicide tekrār melḥūzdur ve hem güften ve peşimānide (28) ḥarf-i mükerrere müşābehet zāhirdür.

نکه از دیدن اتشکده ام کیرد رنگ

خون کل میچکد از چشم سمندر اینجا

(29) Nigeh ez-dīden-i āteşgedem gired reng

(30) Ḥūn-ı gül mī-çeked ez-çeşm-i semender ĩn-cā⁵⁸⁰⁶

(31) Nigāh⁵⁸⁰⁷ rü‘yet-i āteşgedemden reng-pezir olur. Çeşm-i semenderden

[V-131b]

(1) bunda [N-123b] ḥūn-ı gül⁵⁸⁰⁸ çekide olur. Zīrā āteş-nihād olan semender (2) bunun āteşgedesine nigāh itmek ile reng-pezir oldı⁵⁸⁰⁹.

عیش هموار کجا صاحب زر می باید

⁵⁸⁰³ ĩn-cā: + ya‘nī A.

⁵⁸⁰⁴ olur: + dimek olur A.

⁵⁸⁰⁵ dimekdür: -A.

⁵⁸⁰⁶ ĩn-cā: + ya‘nī A.

⁵⁸⁰⁷ nigāh: + u N.

⁵⁸⁰⁸ gül: -A.

⁵⁸⁰⁹ oldı: olur A.

خار بالین بود از رشتهء کوهر اینجا

5 (3) 'Ayš-ı hemvār kücā şāhib-i zer mī-bāyed

[A-160b] (4) Ḥār-ı bālīn buved ez-rişte-i gevher īn-cā

(5) 'Ayš-ı hemvārı şāhib-i zer nice bulur ki bunda ḥār-ı bālīn rişte-i (6) gevherden olur. Tār-ı bālīn daḥı nüshadur. Aña göre rištenüñ (7) gevhere izāfeti beyāniyye olur. Vāqı' en gevher-i rişte hemvār olmak müşkildür.

میزند خون دلم جوش زمژگان شوکت

خون یاقوت دمد از رک کوهر اینجا

(8) Mī-zened ḥūn-ı dilem cūş zi-müjgān Şevket

(9) Ḥūn-ı yāḳūt demed ez-reg-i gevher īn-cā

(10) Ḥūn-ı dilüm müjgāndan cūş ider. Bunda reg-i gevherden⁵⁸¹⁰ ḥūn-ı yāḳūt (11) demīde⁵⁸¹¹ olur. Reg müjgāna⁵⁸¹² gevher eşke ḥūn⁵⁸¹³ dile⁵⁸¹⁴ nāzır olur.

[Gazel 103]⁵⁸¹⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زصحرا مشق وحشت شد فزون چشم سیاهشرا

رم آهو ورق کرداند دیوان نگاهش را

1 (12) Zi-şahrā meşḳ-i vaḥşet şud füzün çeşm-i siyāheş-rā

(13) Rem-i āhū varaḳ-gerdānd dīvān-ı nigāheş-rā

(14) Şahrādan meşḳ-i vaḥşet anuñ çeşm-i siyāhına füzün oldı. (15) Rem-i āhū daḥı anuñ dīvān-ı nigāhına varaḳ-gerdān oldı. Ya' nī (16) meşḳ-i vaḥşetüñ ziyādeligini pīş-i dīvān-ı nigāhında varaḳ-gerdānlıḡa (17) teşbīh eyledi.

بت کلکون قبايم بسکه رنک جلوه میریزد

کل پیمانہء خود میکند کل کرد راهش را

(18) Büt-i gül-gün-ḳabāyem bes ki reng-i cilve mī-rīzed

(19) Gül-i peymāne-i ḥod mī-koned gül gerd-i rāheş-rā

⁵⁸¹⁰ gevherden: "-den" ayrılma hali eki kelimeye sonradan eklenmiştir V.

⁵⁸¹¹ demīde: -A.

⁵⁸¹² reg müjgāna: -A.

⁵⁸¹³ ḥūn: ḥūn-ı yāḳūt A.

⁵⁸¹⁴ dile: ḥūn-ı dile A.

⁵⁸¹⁵ "Gazel-i Dīger" N (der).

(20) Benüm büt-i gül-gün-ğabām ol ƣadar reng-i cilve izhār ider ki anuñ (21) gerd-i rāhımı gül kendi peymānesi güli⁵⁸¹⁶ ider.

زمستی شب نمی افتاد سویم کوشهء چشمش
بیاض چشم کلکون شد حنا پای نگاهش را

3 (22) Zi-mestī ŧeb nemī-üftād sūyem kūše-i çeşmeş⁵⁸¹⁷

(23) Beyāz-ı çeşm-i gül-gün şud ħinnā pāy-ı nigāheş-rā

(24) Ya‘ nī mestlikden gicede kūše-i çeşmi benüm cānibime vāƣı‘ olamadı. (25) Zīrā mest ƣaraf-ı çeşmini taħrīkden za‘ f üzeredür ve dīde-i (26) gül-günunuñ beyāzı pāy-ı nigāhına ħinnā oldı. Ya‘ nī beyāzı⁵⁸¹⁸ (27) gül-gün oldı ve ħinnā-beste olmağla benüm sūyıma gelemedi. (28) Yāħūd beyāz-[A-161a]çeşm-i gül-gün oldı ħinnā pāy-ı nigāhı içün dimekdür. (29) ħinnā pāy-ı nigāheş-rā mecmū‘ ı beyāz-çeşm-i gül-gün şuda ‘ illet ola.

کل تعمیر کردد خانهء خورشید را خاکم
ز عالم بسکه بردم حسرت روی چو ماهش را

(30) Gül-i ta‘ mīr gereded ħāne-i ħürşīd-rā ħākem

(31) Zi-‘ ālem bes ki bordem ħasret-i rüy çu māheş-rā

[V-132a]

(1) Benüm ħāküm ħāne-i ħürşīdi [N-124a] ta‘ mīr ider. Zīrā ‘ ālemden bir māh-rūyuñ⁵⁸¹⁹ (2) ziyāde ħasretini taħşīl itdüm. Luţf-ı beyt: Māh gūyā (3) ħāne-i ħürşīddür. Görmez misin teğābül-i tāmm bulunduğda ser-ā-pā (4) ħurş-ı ħāne-i tārikine āftāb teşrīf ider? İmdi ben daħı (5) bir māhuñ ħasretiyle ‘ ālemden gitdüm. Ĥākümde ħürşīde من (6)⁵⁸²⁰ وجه العشقvech-i münāsebet bulundı⁵⁸²¹. İmdi ħāne-i āftāba ħāküm (7) gül-i ta‘ mīr olur dimekdür⁵⁸²².

ندارد سر بصحرا داده چشم تو آرآمی
بود شوخی چو مژگان غزالان خار راهش را

⁵⁸¹⁶ güli: gül A.

⁵⁸¹⁷ çeşmeş: çeşmī A.

⁵⁸¹⁸ beyāzı: beyāz A.

⁵⁸¹⁹ Kelimenin bir kısmı sonradan ilave edilmiştir V.

⁵⁸²⁰ Mīn vechehi'l-‘ aşqın: Aşq yüzünden.

⁵⁸²¹ bulundı: buldı A.

⁵⁸²² dimekdür: -A.

5 (8) Ne-dāred ser-be-şahrā-dāde-i çeşm⁵⁸²³-i tu ārāmī

(9) Buved şūhī çu müjgān-ı gazālān hār rāheş-rā

(10) Senūñ çeşmūñūñ ser-be-şahrā-dādesiçun bir yerde ārām yoğdur. (11) Kemāl-i hūsn ü leţāfet ve āşüb-ı müjgān-ı gazālān gibi anuñ rāhına (12) hār olur. Zīr-i pāyında hār olan nice ārām ider.

بیابان محبت خاک غیرت خیز میدارد

بخون برق رنگین دیده م مشت کپاهش را

(13) Beyābān-ı maḥabbet ḥāk-i ḡayret-ḥīz mī-dāred

(14) Be-ḥūn-ı barḳ rengīn dīdeem⁵⁸²⁴ müşt-i giyāheş-rā

(15) Beyābān-ı maḥabbet ḥāk-i ḡayret-ḥīz tutar. Ben beyābān-ı muḥabbetūñ müşt-i (16) giyāhını ḥūn-ı barḳ ile rengīn görmişüm. Evvelki kaşīdelerinde:

(17) Bād-ı mürüvvet-i tu be-deştī ki be-gzered

Gerded be-ḥūn barḳ-ı nigārīn (18) kef-i giyā

beyti mazmūnı gibidür.

کر از کرد هوس عاشق دل خود را صفا بخشد

بتان در پرده آینه می پیچند اهش را

7 (19) Ger ez-gerd-i heves ‘āşık dil-i ḥod-rā şafā baḥşed

(20) Bütān der-perde-i āyīne mī-piçend āheş-rā

(21) Ya‘ nī eger ‘āşık ḡöñlini ḡubār-ı mā-sivādan şāf eyleye (22) maṭlūbı olan bütān-ı vāridāt-ı ḡayb u ilhām anuñ (23) āyine⁵⁸²⁵-i dilinden [A-161b] rü-nümā⁵⁸²⁶ olmağa başlar. Ol putlar perde-i (24) āyinesinde⁵⁸²⁷ ol ‘āşikuñ āhına piçid[e]⁵⁸²⁸ piçide⁵⁸²⁹ (25) olurlar⁵⁸³⁰. Ya‘ nī anlara ıztırāb gelür. Zīrā āhla (26) āyīne-i şāfi reng⁵⁸³¹ -āver olup ‘ arz-ı cemāl idemeyeceklerdür⁵⁸³².

⁵⁸²³ çeşm: bā-çeşm A.

⁵⁸²⁴ dīdeem: Metinde "dīdem" şeklinde olmasına rağmen A nüshası da göz önüne alınarak vezin gereği böyle okundu.

⁵⁸²⁵ āyine: āyīne A.

⁵⁸²⁶ rü-nümā: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁵⁸²⁷ āyinesinde: āyīnesinde A.

⁵⁸²⁸ piçid[e]: piçide A.

⁵⁸²⁹ piçide: piçid N.

⁵⁸³⁰ olurlar: olur N.

⁵⁸³¹ reng: jeng A N.

⁵⁸³² idemeyeceklerdür: + Fefhem/Anla N.

شتاب طالب اورا بود کیفیت دیگر
ز گرمیهای رفتن شیشه سازد سنک راهش را

(27) *Şitâb-ı t̄alib-i ū-râ buved keyfiyyet-i d̄iger*

(28) *Zi-germîhâ-yı reften şîşe sâzed seng-i râheş-râ*

(29) Anuñ şitâb-ı t̄alibine başka bir keyfiyyet vardır. Germ gitmeden (30) nâşî seng-i rāhını şîşe ider. Şitâb sükûn-ı⁵⁸³³ (31)⁵⁸³⁴ bā ile t̄alib-i ū-rāya muzâfdur.

[V-132b]

لباس ناتوانی آنچنان دارد به بر شوکت
که باد از دامن کل میبرد از سر کلاهش را

9 (1) *Libās-ı nā-tevānī ān-çunān dāred be-ber-Şevket*

[N-124b] (2) *Ki bād ez-dāmen-i gül mī-bered ez-ser külāheş-râ*

(3) Şevket libās-ı nā-tevānīyi öyle ber-düş eylemişdür ki dāmen-i (4) gülden zühür iden bād başından külāhını alup gider. (5) Zîrâ libās-ı nā-tevānī giymiş idi.

[Gazel 104]⁵⁸³⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بکلزاری که کرد از پرده بیرون روی زیبارا
دو رنگیها کف افسوس شد کلهای رعنا را

1 (7) *Be-gülzārī ki gerd ez-perde-bîrûn rûy-ı zîbâ-râ*

(8) *Dü-rengîhâ kef-i efsûs şud gülhâ-yı ra' nâ-râ*

(9) Bir gülzârda ki rûy-ı zîbâsından⁵⁸³⁶ perde-bîrûnluğ ola (10) gül-i ra' nâya dü-rengîlik 'aynıyla kef-i efsûs olur.

نباشد اسمان را آفتی از لا مکان سیران
خطر از رنگ می بیرون زدنها نیست مینا را

(11) *Ne-bâşed âsmân-râ âfetî ez-lâ-mekân-seyrân*

(12) *Ĥaṭar ez-reng-i mey bîrûn-zedenhâ nîst mînâ-râ*

(13) Āsmāna lâ-mekân-seyrāndan âfet olmaz. Mînāya reng-i mey-i (14) bîrûn-ı 'aks-endāz olmadan ḥaṭar yoğdur.

مباش از سر زنشهای تعلق زینهار ایمن

⁵⁸³³ şitâb sükûn-ı: -A.

⁵⁸³⁴Tüm satır: -A.

⁵⁸³⁵N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır, 6. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁸³⁶ zîbâsından: zîbâdan A.

که باشد سوزنی نشتر رک تجرید عیسی را

3 (15) Me-bāş ez-ser-zeneşhā-yı ta'alluḡ zīnhār Eymen

(16) Ki bāşed sūzeni nişter-i reg-i tecrid 'İsā-rā

(17) Ma' nā zāhīrest⁵⁸³⁷..⁵⁸³⁸ لا یحتاج الی حفر بیرالعبارة بالابرة

بیاد خنده اش از بس بچشمم کریه می آید

کند شیرین نمک سیلاب اشکم شور دربارا

(18) Be-yād-ı ḡandeeş ez-bes be-çeşmem girye mī-āyed

(19) Koned şīrīn nemek-seylāb-ı eşkem şūr-ı deryā-rā

[A-162a] (20) Anuñ yād-ı ḡandesiyle ol ḡadar giryān olurum ki benüm nemek-

(21) seylāb-ı eşkümi şūr-ı deryāyı şīrīn ider.

غریق بحر وحدت جلوهء کثرت نمی بیند

ز زیر آب نتوان دید موج روی دربارا

5 (22) Ğarīḡ-i baḡr-ı vaḡdet cilve-i keşret nemī-bīned

(23) Zi-zīr-i āb ne-tvān dīd mevc-i rūy-ı deryā-rā

(24) Zīrā ġarīḡ-i yek-baḡrdur. Emvāc-ı keşr⁵⁸³⁹-i āb⁵⁸⁴⁰ rūy-ı ābda ḡalur. (25)

Zīrden temāşā-yı emvāc olmaz.

ز عمر رفته میدانم حیاتی را که می آید

تصور میکنم دیروز خود امروز فردارا

(26) Zi-'ömr-refte mī-dānem⁵⁸⁴¹ ḡayātī-rā ki mī-āyed

(27) Taşavvur mī-konem dīrüz-ı ḡod imrüz-ı ferdā-rā

(28) 'Ömr-refteden gelecek ḡayātı bilürüm. Böyle olunca (29) geḡen dünki günimi gelecek bugün taşavvur iderüm.

چراغ شعله روشن از غبارش میتوان کردن

بخاک پای خوبان بسکه کردم کرم مأوارا

7 (30) Çerāḡ-ı şu' le rūşen ez-ḡubāreş mī-tevān kerden⁵⁸⁴²

(31) Be-ḡāk-pāy-ı ḡübān bes ki kerdem germ-i me'vā-rā

⁵⁸³⁷ zāhīrest: zāhirdür A.

⁵⁸³⁸ Lā yuḡtācu ilā ḡıfrī bi'ri'l-'ibārati bi'l-ibreti: İbare kuyusunu iḡneyle kazmaya gerek yoktur -A.

⁵⁸³⁹ keşr: keşret A N.

⁵⁸⁴⁰ āb: -N.

⁵⁸⁴¹ mī-dānem: + ki A.

⁵⁸⁴²N nüshasında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

[V-133a]

(1) Żamīr ḥāk-pāya rāci⁶ verā⁷-i şıla-i zā⁸idedür. Ḥāk-pāy-ı ḥübānı (2) germ-i me⁹vā itmeden ğubārından çerāġ-ı şu⁶ lesi rūşen oldı.

برای چشم وحدت میتراشم عینک از کوهر
که همچون اب خوانم سرنوشت موج دربارا

(3) Berāy-ı çeşm-i vāḥdet mī-trāşem⁶ aynek ez-gevher

(4) Ki hemçun āb ḥ⁷ānem ser-nüvişt-i mevc-i deryā-rā

(5) Zīrā gevāhir-i muḥtelifenüñ māddesi bir ābdur. [N-125a] ⁶Aynek-i çeşm-i vaḥdet (6) gevherden olunca ve ser-nüvişt-i deryāyı şu gibi zāhr-ı ḳalbden (7) oḳuyınca vaḥdet-bīn oldı.

چو مویم جوهر آینه از اعضا برون آمد
بخاطر بسکه دارم روی آن آینه سیمارا

9 (8) Çu müyem cevher-i āyīne⁵⁸⁴³ ez-a⁶ zā birün⁵⁸⁴⁴ āmed

(9) Be-ḥāṭır bes ki dārem rüy-ı ān āyīne-sīmā-rā

(10) Benüm mū⁵⁸⁴⁵ gibi cevher-i āyīnem a⁶ zālarumdan bīrün olur. Ol āyīne- (11) sīmāyı mübālaġa ile ḥāṭırumda ṭutdığımđan anuñla ḳā⁷im cevheri (12) a⁶ zālarumdan nümāyān olur.

علاج درد ما را نسخهء نتوان که بنویسد
بکف سوزن شود که خامهء آهن مسیحارا

(13) ⁶İlāc-ı derd-i mā-rā nüşḥai ne-tvān⁵⁸⁴⁶ ki be-nvīsed

[A-162b] (14) Be-kef sūzen şevēd ki ḥāme-i āhen Mesīḥā-rā

(15) Fā⁶ il-i be-nüvīsed Mesīḥānuñdur. Elinde sūzen olur. Ya⁶ nī o ḥāme-i (16) āhenīn sūzen olduġda anuñla nüşḥa kitābet olunmaz.

نگاه از بس زخال پشت چشمش رنگ میکیرد
چو میل سرمه رنگین میکند چشم تماشا را

11 (17) Nigāh ez-bes zi-ḥāl püşt-i çeşmeş reng mī-gīred

(18) Çu mīl-i sürme rengīn mī-koned çeşm-i temāşā-rā

⁵⁸⁴³ āyine: āyīne A.

⁵⁸⁴⁴ birün: bīrün A.

⁵⁸⁴⁵ mū: müy A.

⁵⁸⁴⁶ ne-tvān: ne-tvāned A.

(19) Ya' nī nigāh anuñ hāl-i püşt-i çeşminden ol kadar rengin olur ki (20) çeşm-i temâşâyı mîl-i sürme rengin itdiği gibidür⁵⁸⁴⁷. Püşt-i çeşminde (21) hāl-i siyâhı olan tâzeyeye bundan a' lâ maẓmûn olmaz.

غم همت بلندان نیست شوکت پست فطرترا
که از خریدن سر نیست پروا ناخن پارا

(22) Ğam-ı himmet-bülendân nîst Şevket pest-fiṭrat-râ

(23) Ki ez-hārîden-i ser nîst pervâ nâhun-ı pâ-râ

(24) Şevket pest-fiṭratlara⁵⁸⁴⁸ bülend himmetlerün⁵⁸⁴⁹ ğamını çekmek yoğdur. Görmez misin (25) nâhun-ı pânuñ baş kaçımadan ne⁵⁸⁵⁰ pervâsı vardır? Ya' nī hārîden-i (26) ser vazîfe-i hâli degildür. Nice olsun ki pest-fiṭratdur.

[Gazel 105]⁵⁸⁵¹

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

من کجا خانقه باده فروشی اینجا
میکنم همچو سبو باده فروشی اینجا

1

(27) Men kücâ hânḡah-ı bâde-fürüşî in-câ

(28) Mî-konem hemçu sebû bâde-fürüşî in-câ

(29) Men ḡandayum hânḡah-ı bâde-fürüşî ki bundadur. Sebû gibi bâde-fürüşlük eyleyüm⁵⁸⁵².

نبود دم نزدن کم زسخن نشنیدن
پنبهء کوش بود مهر خموشی اینجا

(30) Ne-buved dem ne-zeden kem zi-süḡan ne-şnîden

(31) Penbe-i ġüş buved mühr-i ḡamüşî incâ

⁵⁸⁴⁷ gibidür: gibi ider A.

⁵⁸⁴⁸ fiṭratlara: fiṭratda N.

⁵⁸⁴⁹ himmetlerün: himmetün A.

⁵⁸⁵⁰ ne: -N.

⁵⁸⁵¹ Bu nazım şeklinin Şârih tarafından rubai olduğu söylenmiştir. Ancak veznine bakıldığında ahreb ve ahrem kalıplarından herhangi bir vezinle yazılmadığı ve her mısraın aynı vezinde olduğu görülmektedir, N nüshasında “Ġazel-i Dîġer” başlığı bulunduğundan "Gazel" olarak adlandırılmıştır.

⁵⁸⁵² eyleyüm: + dimekdür فافهم/Fefhem: Anla A.

[V-133b]

- (1) Dem urmamağ sühan işitmemededen kem degildir. Ya^c nî āhîr sîr-i aşammiyyet
 (2) alçağ olmaz. İmdi⁵⁸⁵³ bu maħallde mühr-i ħamūşî penbe-i gūş olur. Bu rubā^c î (3)
 ġazeliyyāt içinde ekşer nüşhalarda böylece bulunmağla bu maħalle şebt olundu.

[Gazel 106]⁵⁸⁵⁴Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün(Fa^c lün)

زهی بسوی تو پرواز کار نامهء ما
 صدای بال کبوتر صریر خامهء ما

1 (4) Zihî be-süy-yı tu pervāz kār-ı nāme-i mā

[A-163a] (5) Şadā-yı bāl-i kebüter şarîr-i ħāme-i mā

[N-125b] (6) Ne güzel ki⁵⁸⁵⁵ bizüm nāmemizüñ kārı senüñ cānibüñe pervāz
 itmekdür (7) ve şadā-yı bāl-i kebüter bizüm şarîr-i ħāmemizdür.

نمیکشیم چو کوهر کلاب از کل ابر
 بسست کرد یتیمی عبیر جامهء ما

(8) Nemî-keşîm⁵⁸⁵⁶ çu gevher gül-âb ez-gül-i ebr(9) Besest gerd-i yetîmî ^c abîr-i cāme-i mā

(10) Gevher gibi gül-i ebrden gül-âb çekmeziz. ^c Abîr-i cāmemize⁵⁸⁵⁷ yetîmlik
 ġubārı (11) kāfîdür. Gül-i ebr-i bārān şāf-ı ^c abîr-i cāme cāme anuñla tatyîb (12) olunan
 şey³dür. Gerd-i yetîmî bî-kesî-i yetîmden kināye olunur. Zîrā⁵⁸⁵⁸ (13)⁵⁸⁵⁹ yetîm bî-kes-i
 gerd-âlūd olur.

ره کریز زدشت جنون نمی یابم
 سواد جرکهء آهوست کردنامهء ما

3 (14) Reh-i ġürîz zi⁵⁸⁶⁰-deşt-i cünün nemî-yābem

(15) Sevād-ı cerge-i āhüst gird-nāme-i mā

⁵⁸⁵³ imdi: -A.⁵⁸⁵⁴N nüshasında “Ġazel-i Āhîr” başlığı bulunmaktadır.⁵⁸⁵⁵ ki: -N.⁵⁸⁵⁶ keşîm: keşem N.⁵⁸⁵⁷ cāmemize: cāmemiz A.⁵⁸⁵⁸ zîrā: -A.⁵⁸⁵⁹Tüm satır: -A.⁵⁸⁶⁰ zi-: ü A.

(16) Deşt-i cünûndan gürîze rāh bulamam. Gird-nāmemiz sevād-ı cerge-i āhūdur. (17) Cerge cīm-i ‘ Arabī ile şayyādlaruñ ħalkasına dirler. Hātifi⁵⁸⁶¹:

(18) Muḳaddem-nişīnān dergāh-ı şāh

Heme cerge-ārā-yı ān şaydgāh

(19) Hāfız-ı Şīrāzī rahmetu'llāhi ‘ aleyh⁵⁸⁶²:

Çi şafhā-yı cerrgeh behem dād dest

(20) Şud ān bī-geran deşt-i dīvār best

Gird-nāme ḥamā'ıldür ki (21) ekşeri müdevver bükler. Riyāzī-i ‘ Acem:

(22) Behr-i ser-gerdānī-i dil gird-nāme mī-koned

Ḥaṭṭ-ı şeb-rengī ki ān meh mī-keşed ber-gerd rū

(23) Hüsrev der-şifat-ı Burāḳ:

Pīşeş keşīd rahşī k'ez ħalka-i rikābeş

(24) Kerdend gird-nāme vü hem güriz pā-rā

بصفحه چون سخن وحدتی کنیم رقم

که احوال دوزبانی شده است خامهء ما

(25) Be-şafḥa çun süḥan-ı vaḥdeti konim raḳam

(26) Ki aḥvel-i dü-zebānī şudāst⁵⁸⁶³ ḥāme-i mā

(27) Şafhaya süḥan-ı vaḥdeti niçe raḳam idebilürüz ki bizüm ḥāmemiz aḥvel-i

(28) dü-zebānī olmuşdur. Güyā aḥvel⁵⁸⁶⁴ aḥvel-başarīde ‘ örf-i ḥāş⁵⁸⁶⁵ (29) iken dü-zebānīde muştalaḥ oldı. Ma‘ nā-yı aḥveliyyeti zebānda buldılar.

زرنک چهرهء ما یار تا شود اکاه

رقم کنید بخط شکسته نامهء ما

5 (30) Zi-reng-i çehre-i mā yār tā şeved āgāh

(31) Raḳam konid be-ḥaṭṭ-ı şikeste nāme⁵⁸⁶⁶-i mā

[V-134a]

⁵⁸⁶¹ Hātifi: + beyt A.

⁵⁸⁶² rahmetu'llāhi ‘ aleyh: -A.

⁵⁸⁶³ şudāst: Metinde "şude āst" olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁵⁸⁶⁴ aḥvel: -N.

⁵⁸⁶⁵ ḥāş: -A.

⁵⁸⁶⁶ nāme: ن / - A.

[A-163b] (1) Bizüm reng-i çehremizden yâr tâ âgâh olmağ için nâmemizi (2) haṭṭ-ı şikeste ile raqam idüñ.

چنان زشوق ترا مشتاق ماست رسوایی
که چاک واکند اغوش بهر جامهء ما

(3) Çunân zi-şevḳ-i tu-râ⁵⁸⁶⁷ müştâḳ-ı⁵⁸⁶⁸ mâst rüsvâyî

(4) Ki çâk vâ-koned âgûş behr-i câme-i mâ

(5) Ancılayın senüñ şevküñden rüsvâlîk bize müştâḳdur ki çâk-i (6) girîbân bizüm câmemize âgûş açar.

بود غبار تنت سرمهء رقم شوکت
که هست خاک تو از کوچه بند خامهء ما

7 (7) Buved ğubâr-ı tenet sürme-i raqam Şevket

(8) Ki hest ḥâk-i tu ez-kûçe-bend-i ḥâme-i mâ

(9) Senüñ ğubâr-ı tenüñ Şevket sürme-i raqam olur. Zîrâ ḥâküñ kûçe- (10) bend-i ḥâmeden olur. Kûçe-bend çıkmaz [N-126a] şoqağ. Ğüyâ ḥâmenüñ (11) her ünbûbı bir kûçe-benddür. Kûçe-i râhda ise ḥâk olur.

[Gazel 107]⁵⁸⁶⁹

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

دور از چشم تو نکشاید دل از بستان مرا
مینماید ترکش پر تیر نرکستان مرا

1 (13) Dür ez-çeşm-i tu ne-gşâyed dil ez-bostân me-râ

(14) Mî-nümâyed terkeş-i pür-tîr nergistân⁵⁸⁷⁰ me-râ

(15) Ya' nî senüñ çeşmüñden dür oldıgum ḥâlde bâğ u bostândan (16) göñlüm ğüşâyîş bulmaz ve nergistân dîdeme tîr-i pür-terkeş⁵⁸⁷¹ görünür.

شعله میگردد پری در شیشه از خاکستر
بسکه سوزد شوخی آن آتشین جولان مرا

⁵⁸⁶⁷ tu-râ: tu A, bu kelime "şaḥḥ" denilerek metne sonradan ilave edilmiştir V.

⁵⁸⁶⁸ müştâḳ-ı: Bu kelime N ve V nüshasında bulunmayıp A nüshasında yer almaktadır. Ancak beyitin bu mısramın böyle de vezne uymadığı görülmektedir.

⁵⁸⁶⁹ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, 12. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁸⁷⁰ "Mînhü: Nergistân nün iledür" V (der).

⁵⁸⁷¹ tîr-i pür-terkeş: pür-tîr-i terkeş A.

(17) Şu' le mī-gerded perī-der-şīşe ez-ḥākisterem

(18) Bes ki sūzed şūḥī-i ān-āteşin-cevlān me-rā

(19) Benüm ḥākisterümden şu' le perī-der-şīşe olur. Zīrā ol āteşin (20) cevelānuñ şūḥlığı beni ziyāde yaqmışdur dimek olur⁵⁸⁷².

عالم آیم ندارد منت از ساقی که هست

کردش ساغر زخود چون کوهر غلطان مرا

3 (21) 'Ālem-i ābem ne-dāred minnet ez-sāqī ki hest

(22) Gerdiş-i sāğar zi-ḥod çun gevher-i ğaltān me-rā

(23) 'Ālem-i āb mestānelik ve bezm-i şarābdur⁵⁸⁷³..⁵⁸⁷⁴ والمعنى ظاهر

از مزارم کردباد سرمه خیز در بعد مرک

بسکه دارد کردش چشم تو سر کردان مرا

(24) Ez-mezārem gird-bād-ı sürme-ḥiz der⁵⁸⁷⁵-ba' d-ı merg

(25) Bes ki dāred gerdiş-i çeşm-i tu ser-gerdān me-rā

[A-164a] (26) Gird-bād ser-gerdāna sürme çeşme nāzırdur.

بوده موج کل بطفلی جنبش کهواره ام

عندلیم دامن مادر بود پستان مرا

5 (27) Būde⁵⁸⁷⁶ mevc-i gül be-ṭıflī cünbiş-i gehvāreem

(28) 'Andelībem dāmen-i māder buved pistān me-rā⁵⁸⁷⁷

(29) Cünbiş-i gehvāresi mevc-i gül dāmen-i⁵⁸⁷⁸ māder pistānı olan bir 'andelībdür.

زاهل این محفل تواضع ناقبولیها بود

دست رد باشد زجا برجستن یاران مرا

(30) Z'ehl-i in-maḥfil tevāzu' nā-ḳabūlīhā buved

(31) Dest-redd bāşed zi⁵⁸⁷⁹-cā ber-cüsten-i yārān me-rā⁵⁸⁸⁰

⁵⁸⁷² dimek olur: -A.

⁵⁸⁷³ zāhir: zāhirdür A.

⁵⁸⁷⁴ Ve'l-ma' nā zāhir: Mana açıktır.

⁵⁸⁷⁵ ḥiz der: ḥized A, ḥiz N.

⁵⁸⁷⁶ būde: būd A.

⁵⁸⁷⁷ me-rā: + ya' nī A.

⁵⁸⁷⁸ dāmen-i: -N.

⁵⁸⁷⁹ zi: ز / ر V.

⁵⁸⁸⁰ me-rā: + ya' nī A.

[V-134b]

- (1) Bu ehl-i cem' iyyetden tevāzu' nā-ķabūlluķlar olur⁵⁸⁸¹ ve yārānuñ yerinden
 (2) ķalkması baña⁵⁸⁸² 'ayniyle dest-reddür. Luṭf-ı beyt: Ehl-i tevāzu' (3) ħīn-i
 tevāzu' ında⁵⁸⁸³ yirinden ķalkup kıyām eyler ki ma' lūmdur⁵⁸⁸⁴.

بسکه امشب سوختیم از برق سودای خطش

دود شمع استخوان شد نکهت ریحان مرا

7 (4) Bes ki imşeb sūḥtīm ez-barķ-ı sevdā-yı ḥaṭeş

(5) Dūd-ı şem' -i üstüḥ'ān şud nūkhet-i reyḥān me-rā

- (6) Bu şeb ol ķadar anuñ sevdā-yı ḥaṭṭı ile⁵⁸⁸⁵ yandıķ ki şem' -i üstüḥ'ānımızuñ
 (7) dūdı bize nūkhet-i reyḥān oldu.

کردش پیمانه ام آید رم آهو بچشم

وحشت افزون میشود از خلقهء مستان مرا

(8) Gerdiş-i peymāneem āyed rem-i āhū be-çeşm

(9) Vaḥşet eفزūn mī-şevēd ez-ḥalkā-i mestān me-rā⁵⁸⁸⁶

- (10) Gerdiş-i peymāne-i çeşmüme rem-i āhū gelür. Zīrā ḥalkā⁵⁸⁸⁷-i mestāndan
 baña (11) vaḥşet ziyāde olur.

بسکه ازضعف کرفتاری سبک کشتم زخویش

نالاهء زنجیر بیرون آرد از زندان مرا

9 (12) Bes ki ez-za' f-ı giriftārī sebük geştem [N-126b] zi-ḥ'ış

(13) Nāle-i zencīr bīrūn āred ez-zindān me-rā⁵⁸⁸⁸

- (14) Ol ķadar za' f-ı giriftārīden nāşī kendümden sebük ve ḥafīf (15) vāķi' oldum
 ki⁵⁸⁸⁹ zencīrini zindāndan taşra getirür. Gūyā (16) maķūle-i keyfden olan şadā
 mānendüm.

بسکه رنگین کشت از دست نکارینش نگاه

غوطه زد مژگان بحر رنگ چون مرجان مرا

⁵⁸⁸¹ nā-ķabūlluķlar olur: Okunaklı hali derkenara yazılmıştır N.

⁵⁸⁸² baña: -A.

⁵⁸⁸³ tevāzu' ında: tevāzu' da A.

⁵⁸⁸⁴ ma' lūmdur: + ki A.

⁵⁸⁸⁵ ḥaṭṭı ile: ḥaṭṭıyla A.

⁵⁸⁸⁶ me-rā: + ya' nī A.

⁵⁸⁸⁷ ḥalkā: خ / ح V.

⁵⁸⁸⁸ me-rā: + ya' nī A.

⁵⁸⁸⁹ ki: + nāle-i N.

(17) Bes ki rengin gešt ez-dest-i nigārīneš nigāh

(18) Ğavṭa-zed müjgān baḥr-ı⁵⁸⁹⁰ reng çun mercān me-rā

[A-164b] (19) Anuñ dest-i nigārīninden nigāh ol ḳadar rengin oldı⁵⁸⁹¹ ki müjgān

(20) mercān gibi baḥr-ı⁵⁸⁹² renge ğavṭa urdı.

نا توانم کرده چشم پار شوکت دور نیست

کر رسد موج نکه بگذشت چون مژگان مرا

11 (21) Nā-tevānem kerde çeşm-i yār-ı Şevket dūr nīst

(22) Ger resed mevc-i nigh be-gzešt çun müjgān me-rā

(23) Ya' nī çeşm-i yārını öyle nā-tevān eylemişdür ki mevc-i nigāhdan (24) müjgān gibi be-güzeşte ya' nī yirinden ḳaldırıcı iderse ba' id degildür. (25) Vāḳı'en nigāh itdikçe müjgān-ı dīde be-güzeştelenür.

[Gazel 108]⁵⁸⁹³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سمندر آشیان سازد زکرمی جای جنکش را

بود از سنک آتش آهن پیگان خدنکش را

1 (26) Semender āşiyān sāzed zi-germī cāy-ı cengeş-rā

(27) Būd ez-seng āteş-i āhen peykān-ı ḥadengeş-rā

(28) Ya' nī semender didikleri murğ-ı āteş-nijād cāy-ı cengini⁵⁸⁹⁴ germī-i ṭıynetden (29) nāşī āşyān-ı germ ider ve anuñ peykān-ı ḥadengine⁵⁸⁹⁵ āteş-i āhen sengden (30) olur. Cāy-ı ceng murğun pençesi ittikā eyledigi maḥalldür (31) ve peykān-ı ḥadenginün āteşi āhende muzmer olan degil. Belki

[V-135a]

(1) işābet eyledigi sengden ḥāşıludur. Ammā ḥadeng⁵⁸⁹⁶ ālāt-ı cengden (2) olmağla cīm-i 'Arabī ile iḳtizā eyledigi ṭab' a evfaḳ gelür⁵⁸⁹⁷ خذما صفا.

شهید تیغ اورا ضعف بند دست و پا باشد

⁵⁸⁹⁰ baḥr-ı: be-baḥr-ı N.

⁵⁸⁹¹ oldı: oldım A.

⁵⁸⁹² baḥr-ı: -N.

⁵⁸⁹³ N nüshasında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır,

⁵⁸⁹⁴ cengini: cengi A.

⁵⁸⁹⁵ ḥadengine: خ / ح A.

⁵⁸⁹⁶ ḥadeng: خ / ح A.

⁵⁸⁹⁷ Ḥuzmā şafā: Belirgin, açık olanı al.

به بال جوهر شمشیر پرواز ست رنگش را

(3) Şehîd-i tîğ-ı ū-râ za' f bend-i dest ü pâ⁵⁸⁹⁸ bâşed

(4) Be-bâl-i cevher-i şemşîr pervâzest reneğş-râ

(5) Ya' nî ol maḥbûbuñ şehîd-i şemşîrinüñ za' f ve naḥâfeti kendi (6) dest ü pâyına bend olur. Geştgân gibi dest ü pâyın (7) bend itmege ḥâcet yokdur ve anuñ rengi bâl-i cevher-i şemşîr (8) ile perîde olur. Vâkı' en geştede reng-i perîde pek zâhirdür. (9) Cevher-i şemşîr kanadıyla uçmuşdur.

زکوهسار جنون سیلاب وحشت دیده می آید

بچشم آهو کشت چون توتیا داغ پلنگش را

3

(10) Zi-kûhsâr-ı cünün seylâb-ı vaḥşet-dîde mî-âyed

(11) Be-çeşm-i âhû geşt⁵⁸⁹⁹ çun tütÿâ dâğ-ı pelengeş-râ⁵⁹⁰⁰

(12) Kuhsâr-ı cünündan seylâb-ı vaḥşet-dîde gelür. Zîrâ kuhsâr-ı [A-165a] (13) cününde üns-i mevârid-i seylâb olmaz. Mizâc-ı âhû daḥı mütevaḥḥiş (14) olmağla kuhsâr-ı cününüñ dâğ-ı pelengini [N-127a] tütÿâ-yı çeşm-i ḥasret (15) ider. Zîrâ vech-i münâsebet taḥaḳḳuḳ eyledi.

قلم اول زمزکان غزالان حرم بندد

کشد مانی اکر در دیر تصویر فرنگش را

(16) ẖalem evvel zi-müjgân-ı ğazâlân-ı ḥarem bended

(17) Keşed Mânî eger der-deyr taşvîr-i Firenkeş-râ

(18) Ya' nî eger deyrde anuñ taşvîr-i Firenkîsini Mânî naḳş itmek (19) murâd iderse ibtidâ ḥâme-i müyînin⁵⁹⁰¹ müjgân-ı ğazâlân-ı ḥaremden (20) ider. İzâfet-i taşvîr-i Firenk taşvîr-i Firenkî-râ taḳdîrinde (21) olup bu maḳûle izâfetde ḥüsn-i teşbîḥ ḳaşd olunagelmişdür.

کسی کز دیدن دست نکارینش شود بیخود

شراب نیمرس داند حنای نیمرنکش را

5

(22) Kesî k'ez-dîden-i dest-i nigârîneş şevêd bî-ḥod

(23) Şarâb-ı nîm-res dâned ḥınâ-yı nîm-reneğş-râ

⁵⁸⁹⁸"Beyân: Bend-i dest ü pâ" yazılarak kelime okunaklı hale getirilmiştir V (der).

⁵⁸⁹⁹ geşt: keşed N.

⁵⁹⁰⁰ pelengeş-râ: + ya' nî A.

⁵⁹⁰¹ müyînin: müyın A.

(24) Ya' nī o maḥbūbuñ dest-i nigārīnini temāşādan bī-ḥod olan kimesne (25) ḥinnā-yı nīm-rengini şarāb-ı nīm-res bilür. Zīrā ol reng-i ḥinnādan (26) bī-ḥod oldı. Eşer-i şarāb-ı nīm-res anda müteḥakkık oldı. Ḥinnā-yı (27) nīm-reng şarāb-ı nīm-res ta' bīrdür. Ḥinnā renginde bir leṭāfet ve (28) ḥiffet-āmiz rengdür ki ḥumret-i şırf ile şufret-i baḥt miyānında (29) olur. Şarāb-ı nīm-res daḥı nebīz ve ḥamr miyānında daḥı pek (30) olmamış şarābdur ki keyfi ḥanderis gibi mūcib-i ḥumār olmaya. (31) Ol ḥinnā-yı nīm-reng ile bu şarāb-ı nīm-resüñ miyānında cihet-i cāmi' a

[V-135b]

(1) buldı. Ammā bī-ḥod olmağla zannı 'ilm-i yaḳīn gibi görindi raḥmetu'llāhi 'aleyh⁵⁹⁰².

[Gazel 109]⁵⁹⁰³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ندارم امتیاز از ساده کی از دوست دشمن را

چراغ کاروان کردم تصوّر چشم رهزن را

1 (2) Ne-dārem imtiyāz ez-sādegī ez-dūst düşmen-rā

(3) Çerāğ-ı kārḡān kerdem taşavvur çeşm-i rehzen-rā

(4) Ya' nī sāde-dillikden nāşī dūstı düşmeden imtiyāz idemem. Çeşm-i (5) reh⁵⁹⁰⁴zeni çerāğ-ı kārḡāniyān taşavvur iderüm. Sāde ve sāde-dil⁵⁹⁰⁵ [A-165b] şāḥib-i (6) temyīz olmayan kevden ve aḥmak şāf-derün ve şāf-dil bu ma' nāya degildür.

کسی اکه زرفتار سبکروحان نمیکردد

صدای پا نباشد خانهء آینه رفتن را

(7) Kesī āgeh zi-reftār-ı sebük-rūḥān nemī-gerded

(8) Şadā-yı pā ne-bāşed ḥāne-i āyīne reften-rā

(9) Ya' nī bir kimesne reftār-ı sebük-rūḥāndan āgāh olamaz. Zīrā ḥāne-i āyīneye (10) gitmege şadā-yı pā olmaz. Mışra' -ı şānī delīl-i temşīlīdür. 'Aks-i ḥāne-i āyīneye (11) gitmiş gibidür.

زبار خاطر خود می کشد سرکشتمکی عاشق

کران جانی سبک پرواز می سازد فلاخن را

⁵⁹⁰² raḥmetu'llāhi 'aleyh: -A.

⁵⁹⁰³N nüshasında "Gazel-i Diğer" başlığı bulunmaktadır.

⁵⁹⁰⁴ reh: ر / ز V.

⁵⁹⁰⁵ dil: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

3

(12) Zi-bār-ı hâṭır-ı ḥod mî-keşed sergeştegi 'aşık

(13) Girân-cânî sebük-pervâz mî-sâzed [N-128b] felâḥan-râ

(14) Fetha-i hâ ile luğat-i faşîhe oldığına ihtiyâr-ı kâfiye delîl olabilir. (15) Ya' nî 'aşık kendi hâṭırından sergeştelik çeker. Görmez misin? Girân- (16) cânlık felâḥanı sebük-pervâz ider ki sergeştedür. Felâḥan seng (17) ile girân-cân olmasa ya' nî ol bār-ı hâṭırânla⁵⁹⁰⁶ bulunmasa sebük-pervâz (18) ve sergeşte ve her-sû tâz olur mı idi?

بقدر ظلم خود ظالم مكافات عمل دارد

نمیشد بسوزن احتیاجی خار دامن را

(19) Be-ḳadr-i zūlm-i ḥod zālim mükāfāt-ı 'amel dāred

(20) Nemî-bāşed be-sūzen ihtiyāci ḥār-ı dāmen-râ

(21) Ya' nî zālim zūlmi miḳdārı 'amel ile mükāfāt olunur⁵⁹⁰⁷. Zīrâ sūzen (22) zālim-i niş-zendür. Ḥāricden ḥār-ı dāmene ḥacet olmaz. Ne ḳadar (23) zūlm ü niş-i ḥod kendi nişinden pāy u⁵⁹⁰⁸ dāmeninde ḥār u nevk-i (24) āzār olur.

چنان از کرد کلفت کشت پر ظلمت سرای من

که میل سرمه شد خط شعاعی چشم روزن را

5

(25) Çunân ez-gerd-i külfet geşt pür-zulmet serây-ı men

(26) Ki mîl-i sūrme şud ḥaṭṭ-ı şu' ā'î çeşm-i revzen-râ

(27) Ya' nî benüm serâyum gerd-i külfetden öyle pür-zulmet oldu ki çeşm-i revzen-i (28) ḥāneme ḥaṭṭ-ı şu' ā'î mîl-i sūrme olur. Eger târ olmasa ḥaṭṭ-ı (29) şu' ā'î-i āftāb dīde-i revzene mîl-i sūrme-i rüşenâyî olmazdı⁵⁹⁰⁹.

فزون از صحبت آینه کردد شوخیء حسنش

نماید شیشهء کوهر پریزاد آب روشن را

[A-166a] (30) Füzūn ez-şoḥbet-i āyine gered şūḥi-i ḥüşneş⁵⁹¹⁰

(31) Nümāyed şîşe-i gevher perî-zād āb-ı rüşen-râ

[V-136a]

(1) Çeşmeş nüshası ma' nî-i maḳşūda ḥüşneşden aḥsen görünür. (2) Ya' nî anuñ şūḥi⁵⁹¹¹-i çeşmi şoḥbet-i āyineden füzūn olur. (3) Görmez misin perî-zād āyine-i āb-ı

⁵⁹⁰⁶ hâṭırânla: hâṭırânda A.

⁵⁹⁰⁷ olunur: + görmez misin sūzenüñ ḥār-ı dāmene ihtiyāci yokdur A.

⁵⁹⁰⁸ pāy ve: pāy-i A.

⁵⁹⁰⁹ olmazdı: olmaz A.

⁵⁹¹⁰ ḥüşneş: çeşmeş A.

rūşene şīşe-i gevher (4) görünür? Ma^c-hazā perī-be-şīşe olunca şīşe-i perīdür ‘aksi (5) āyīne-i ābda şīşe-i gevher görünür⁵⁹¹². Ol şīşe ki anda gevher (6) ola⁵⁹¹³. Perī-be-şīşeye meziyyet ve ruḥcānı vardır. Nükte⁵⁹¹⁴: Şūret-i (7) çeşm şīşe derūnında olan merdūmek-i bīnā gūyā perī-be-şīşe-i (8) çeşm⁵⁹¹⁵ ruṭbet-i ‘ayn gūyā āyīne-i āb ol āyīne-i ābda perī- (9) be-şīşe-i çeşm şoḥbet itdikçe füzūnī-i ḥüsn ü şūḥīden (10) merdūmek-i bīnā gevher olup āyīne-i ābda şīşe-i gevher olur (11).⁵⁹¹⁷ وباللّٰه⁵⁹¹⁶ العون عليه الرحمة والغفران

بدست خود کریبان دلم را ظالمی دارد

که نتوانم کشید از دست او تصویر دامن را

7 [N-129a] (12) Be-dest-i ḥod girībān-ı dilem-rā zālīmī dāred

(13) Ki ne-tvānem keşīd ez-dest-i ū taşvīr-i dāmen-rā

(14) Ya^c nī girībān-ı dilūmi kendi eliyle bir zālīm şöyle tutar ki pençe- (15) be-girībān hiç harekete mecāl kıomaz. Anuñ elinden dāmenimi taşvīr-i (16) ḥalāşa mecālüm yoḫdur. Zīrā muşavvir-i ḥareket⁵⁹¹⁸ deste⁵⁹¹⁹ muḥtāc olur. (17) Bu zālīm girībān-ı dilimi öyle zabt ve mū-be-mūyını ḥareketden mu^c aṭṭal (18) olmuşdur⁵⁹²⁰ demek ola. Taşvīr-i dāmene muzāf olmadığı⁵⁹²¹ şūretde (19) fūlān şūret keşed ya^c nī taşvīr kerd ma^c nāsına müsta^c meldür. (20) Ammā şūret-i izāfetde dāmenüm şöyle dursun taşvīr-i dāmenimi (21) bile dest-i zabtından ḥalāşa şūret virememe demek olur.

چنان لبریز کشت از نالهء من کستان بی تو

که شد منقار بلبل رخنهء دیوار کلشن را

(22) Çunān lebrīz geşt ez-nāle-i men gūlsitān bī-tu

(23) Ki şud minḳār-ı bülbul raḥne-i dīvār-ı gūlşen-rā

⁵⁹¹¹ şūḥī: ش / س V.

⁵⁹¹² görünür: ola A.

⁵⁹¹³ Ol şīşe ki anda gevher ola: -A.

⁵⁹¹⁴ nükte: -A.

⁵⁹¹⁵ çeşm: -A.

⁵⁹¹⁶ vebihī'l-‘avn ‘aleyhi'r-raḥme ve'l-gufrān: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun ki yardım Allah'tandır.

⁵⁹¹⁷ ‘aleyhi'r-raḥme ve'l-gufrān: -A.

⁵⁹¹⁸ ḥareket: ḥareketden A.

⁵⁹¹⁹ deste: -A.

⁵⁹²⁰ olmuşdur: eylemişdür A N.

⁵⁹²¹ olmadığı: olduğu A.

(24) Ya‘nī sensiz benüm nâlemeden gülistân öyle lebrîz oldı ki dīvār-ı (25) gülşende ٲolmadık şelem ve raĥne  almadı. Meger min ar-ı b lb l raĥne (26) v ⁵⁹²² dīvār-ı g l en me ābesinde ola.

كجا فكر متين را حاجت اصلاح كس باشد

نياشد احتياج اب و كل ديوار آهن را

9 [A-166b] (27) K c  fikr-i met n-r  h cet-i i l h-ı kes b  ed

(28) Ne-b  ed i tiy c  b u g l-i d v r  hen-r 

(29) Ya‘n  fikr-i met ni bir kimsen n i l hına h cet yokdur. Z r  (30)  b u g l-i d v ru n  hene i tiy c  olmaz. Met net-i  t ynet-i (31) z t si k f d r.

[V-136b]

دليل فتنه باشد اتفاق دشمن عاجز

صف موران بود دود چراغ برق خرمن را

(1) Del l-i fitne b  ed ittifa -ı d  men-i ‘ ciz

(2)  af-ı m r n buved d d-ı  er g-ı bar  ĥirmen-r 

(3) Ya‘n  d  men-i ‘ ciz n sen nle  ret-i tev fu ı del l-i fitne ve ifs d-ı (4) m dde olur. G rmez misin⁵⁹²³  aff-ı m r n-ı ‘ cz⁵⁹²⁴ ittifa -ı nifa -ı (5) ĥirmen maĥ ul  ⁵⁹²⁵ g l l-i nev le d d-ı  er g-ı bar  olur? Bar  ise⁵⁹²⁶ (6) m fsid-i ĥirmen ve fitne-i  s yi -i ni‘am-ı dimend r.

زبار محنت جيب جنونم دوختن شوكت

دو سر آمد بهم چون دانهء زنجير سوزن را

11 (7) Zi-b r-ı mi net-i ceyb-i c n nem d  ten  evket

(8) D  ser  med behem  un d ne-i zenc r s zen-r 

(9) Ya‘n  ceyb-i c n nımı d  te itmek b rından d ne-i zenc r gibi⁵⁹²⁷ (10) s zen n iki ucı bir yere gel p ĥalk -i m devvere-i  hen oldı. (11) Z r  bir  hen-i musta ile bir  ey³-i  a ili taĥm lde  ret-bend-i (12) tedv r olur.

⁵⁹²² raĥne ve: raĥne-i A.

⁵⁹²³ g rmez misin: + ve A.

⁵⁹²⁴ ‘ cz: + ve A.

⁵⁹²⁵  : -N.

⁵⁹²⁶ bar  ise:  b N.

⁵⁹²⁷ gibi: ب / - A.

[Gazel 110]⁵⁹²⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

مسخر کرده اند اهل جنون اقلیم هامون را

سواد چشم آهو مهر بادامیست مجنون را

1 (13) Müsahhar kerde[N-129b]end ehl-i cünün ıqlım-i hāmūn-rā

(14) Sevād-ı çeşm-i āhū mühr-i bādāmīst⁵⁹²⁹ Mecnūn-rā

(15) Ekşer erbāb-ı cünūn kūh u beyābān-güzār olmağla gūyā aqālīm-i (16) kūhsārı teşhīr itmiş gibidirler⁵⁹³⁰ ve dīde-i āhūda beyāz (17) olmayup bir hadeqa-i mustafile-i siyahdan 'ibaretdür. Huşuşen (18) envā'-ı tebettülde pek zāhirdür. O Mecnūn-ı kalem-rev-i hāmūna (19) anuñ sevād-ı mustafilesi mühr-i bādām olur. Bi-ṭarīkū't-teşbīh (20) şu münāsebet-i teşhīr ile itmām-ı beyt eylediler.

بخاک و خون حسرت کوهکن مستانه می غلطد

خیال ساغر می کرده نقش پای کلکون را

(21) Be-ḥāk ü ḥūn-ı ḥasret Kūhken-i mestāne mī-ğalṭed

(22) Ḥayāl-i sāğar-ı mey kerde naqş-ı pāy-ı Gül-gūn-rā⁵⁹³¹

(23) Kūhken-i āvāre ḥāk ü ḥūn-ı ḥasretde eşer-i zaḥm-ı tişe ile mestāne (24) ḡalṭide olur. Zīrā esb-i Gül-gūn-ı Şīrīnūñ naqş-ı pāyını (25) sāğar-ı [A-167a] mey taḥayyül ider. 'Alāqa-i nām-ı esb ile sāğar-ı mey taḥayyül (26) itdürdi⁵⁹³² ve nizām-ı beyt tām̄m ve müstahsen oldı.

نشانی از هنرمندان نماد جز هنر باقی

بود لوح مزار ازخشت خم خاک فلاطون را

3 (27) Nişānī ez-hünermendān⁵⁹³³ ne-māned coz hüner bākī

(28) Buved levḥ-i mezār ez-ḥışt-ı ḥum ḥāk-i Felāṭūn-rā

(29) Ya' nī hünermendān⁵⁹³⁴-ı 'ālemden hünerden ḡayrı bir şey' bākī qalmaz. (30) Görmez misin ḥāk-i Felāṭūnuñ levḥ-i mezārı eczā-yı ḥikmetle (31) yapılan ma' hūd-ı ḥışt-ı ḥumdandır? Miyān-ı ḥalkda mertebe-i tevātüre

⁵⁹²⁸ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁵⁹²⁹ bādāmīst: bādāmest A.⁵⁹³⁰ gibidirler: gibidir A.⁵⁹³¹ Bu mısra A nüshasında bulunmamaktadır.⁵⁹³² itdürdi: iderdi N.⁵⁹³³ mendān: meydān A.

[V-137a]

(1) resān olmışdır ki Felâṭūn-ı işrâḳī eczâ-yı ḥikmetle bir denn-i (2) vesī' a îcād idüp derūnına girirdi. Envâ' -ı merzâ her cihetden (3) gelüp ol denni eliyle daḳḳ ve lems eylese her marîzūn lems-i (4) destinden marâzına göre bir ṭanîn zâhir olup marâzına (5) istidlâl ve 'ilâcını söylerdi. Ba' de'l-mevt ol dennün (6) içine defn olunmasını vaşiyet idüp vâḳı' en vefâtından (7) sonra öylece eylemişler. Ba' zî tevâriḳ-i ḥükemâda mezkûrdur.

کباب شعلهء رخسار او کردم که میکرده

بشمع انجمن کرداب خون فانوس کلکون را

(8) Kebâb-ı şu' le-i ruḥsâr-ı ū kerdem ki mî-gerded

(9) Be-şem' -i encümen girdâb-ı ḥün fânûs-ı gül-gün-râ

(10) Ya' nî o⁵⁹³⁵ şūḥuñ kebâb-ı şu' le-i ruḥsârı oldum ki şem' -i encümende (11) fânûs-ı gül-günü girdâb-ı ḥün ider. Vâḳı' en fânûs-ı gül-gün-(12) pîrehen⁵⁹³⁶ devrân itdikçe girdâb-ı ḥüna müşâbih olur.

بچشم من نماید زخم دل شق قلم شوکت

خیال مصرع رنگین کنم فوارهء خون را

5

(13) Be-çeşm-i men nümâyed zaḥm-ı dil şaḳḳ-ı ḳalem Şevket

(14) Ḥayâl-i mışra' -ı rengîn [N-130a] konem fevvâre-i ḥün-râ

(15) Ya' nî şaḳḳ-ı ḳalem benüm çeşmüme zaḥm-ı dil⁵⁹³⁷ görünür ve fevvâre-i ḥün (16) mışra' -ı rengîn ḥayâl iderüm. Zîrâ mışra' -ı bâlâ berceste (17) ve ra' nâdur.

ازین آیینه ها پیداست عکس خانهء لیلی

بود چشم غزالان مظهر معشوق مجنون را

(18) Ezîñ-âyînehâ peydâst ' aks-i ḥâne-i Leylâ⁵⁹³⁸

(19) Buved çeşm-i ğazâlân maḫhar-ı ma' şūḳ Mecnûn-râ

(20) Ya' nî bu merâyâ-yı eşyâdan ḥâne-i Leylâ ' aksi peydâ olur. Zîrâ (21) dîde-i ğazâlân Mecnûna maḫhar-ı ma' şūḳ olur. Ḥâşılî çeşm-i (22) ğazâldan cemâl-i Leylâ meşhûd-ı [A-167b] dîde-i⁵⁹³⁹ Mecnûn olur:

⁵⁹³⁴ mendân: meydân A.

⁵⁹³⁵ o: ol A.

⁵⁹³⁶ pîrehen: pîrâhen A.

⁵⁹³⁷ dil: -A.

⁵⁹³⁸ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(23) فما الوجه إلا واحد غير أنه

إذا انت اعددت المرايا تعددا⁵⁹⁴⁰

(24) bu beyt ba'zı nüsaḥda böylece bulundu. Ba'zısında bulunmadı. (25) Ebyāt-ı ğazelüñ cümlesinden ra'c nā olmağla zīr-i maḥlaşda (26) şebt-i cerīde-i zeyl-i istiḥsān kılındı raḥmetu'llāhi' aleyh⁵⁹⁴¹.

[Gazel 111]⁵⁹⁴²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

مخور بهر خدا ای شیخ خون می پرستانرا

مکن زینهار چون تسبیح مرجان سرخ دندانرا

1 (28) Me-ḥor⁵⁹⁴³ behr-i Ḥudā ey şeyḥ ḥün-ı mey-perestān-rā

(29) Me-kon zīnhār çun tesbīḥ-i mercān sūrḥ dendān-rā

(30) -ı mey-medlūlı gibi ey şeyḥ (31) ḥün⁵⁹⁴⁴ ایود احد کم ان یا کل لحم اخیه میتاً
perestānı içüp tesbīḥ-i mercān gibi dendānuñı sūrḥ itme.

[V-137b]

(1) Zīrā anları ğıybet ve mezemmetden saña bir şey' ḥāşıl olmaz.

بزیر خاک بردن حسرت چشمش بود مشکل

کفن از پردهء بادام می باید شهیدانرا

(2) Be-zīr-i ḥāk borden ḥasret-i çeşmeş buved müşkil

(3) Kefen ez-perde-i bādām mī-bāyed şehīdān-rā

(4) Ya' nī ol maḥbūbuñ ḥasret-i çeşmini hemān böyle güm-kerde-i zīr-i ḥāk (5) itmek müşkildür. Anuñ şehīdlerine perde-i bādāmdan kefen lāzımdur. (6) Luṭf-ı beyt zāhirdür⁵⁹⁴⁵.

بیابانی که از حسنت تجلی زار میکردد

ید بیضا کند مورش کف دست سلیمان را

⁵⁹³⁹ dīde-i: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁵⁹⁴⁰ Femā el-veçhu illā vāḥidün ğayra ennehu/İzā ente a' dedte el-mirāyā ta' addedā: Yüz aslında bir tane. Ne var ki sen aynaları sayarsan çoğalıyor.

⁵⁹⁴¹ raḥmetu'llāhi' aleyh: -A.

⁵⁹⁴² N nüshasında "Ġazel-i Dīġer" başlığı bulunmaktadır, 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁹⁴³ me-ḥor: خ / ح A.

⁵⁹⁴⁴ Hucurāt 49/12: Eyeveddü eḥaddüküm en ye'küle laḥme eḥīhi meytan: Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?

⁵⁹⁴⁵ zāhirdür: zāhir ve ra' nādur A.

3 (7) *Beyābānī ki ez-ḥüsnet*⁵⁹⁴⁶ *tecellizār mī-gerded*

(8) *Yed-i beyzā koned mūreş kef-i dest-i Süleymān-rā*

(9) Ya' nī bir Eymen-i fezā-yı dīdārda ki ḥüsnuñ anı tecellizār ide. O (10) fezānuñ mūrını kef-i dest-i Süleymāna yed-i beyzā ider. Yine (11) fā' il ma' nāda ḥüsn olup mūr mef' ul-i evvel kef-i dest-i Süleymān (12) mef' ul-i şānī ola. Ḥattā mübālağa zāhir olur. Zīrā mūr kabza-i (13) dest-i Süleymānide ḥaķīrdür. Ammā mūr fā' il-i koned ve kef-i dest-i Süleymān (14) mef' ul olduğda ma' nā şaḥīḥ olur. Ammā mübālağa zāhir olmaz.⁵⁹⁴⁷ فافهم

نکاهم شیر مست افتاده از فیض تماشايش

صفای مغز بادام است پشت چشم جانانرا

(15) *Nigāhem şīr-i mest üftāde ez-feyż-i temāşāyeş*

(16) *Şafā-yı mağz-ı bādārest püşt*⁵⁹⁴⁸ *-i çeşm-i cānān-rā*

(17) Ya' nī benüm nigāhum cānānuñ feyż-i temāşāsından⁵⁹⁴⁹ şīr-i teb-zedeāsā⁵⁹⁵⁰ (18) mest ü [A-168a] bī-hüş olmuşdur ve cānānuñ püşt-i çeşmine şafā-yı (19) mağz-ı bādām vardur. Püşt-i çeşm cefn-i 'ayn dimek olur. (20) Ol cefnde şafvet-i mağz-ı bādām olmağ 'aceb-i tenāsüb-i tām ve şīr-i (21) mest ihām-ı lafzīde meş' ar-ı ḥüsn-i insicām olmağ taḥayyüli ile (22) beyti itmām eylemişdür.

تمنای لب لعلی که خونش را بجوش آرد

که آب لعل از هر چشمه میجوشد بدخشانرا

5 (23) *Temennā-yı leb-i la' lī ki ḥüneş-rā be-cüş āred*

(24) *Ki āb-ı la' l ez-her çeşme mī-cüşed Bedaḥşān-rā*

(25) Ya' nī bir leb temennāı ki ḥün-ı la' li cüşa getüre. Ya' nī temennā bu gūne (26) olmağ gerek. Görmez misin diyār-ı Bedaḥşānuñ her çeşmesinden (27) āb-ı la' l cüşa gelür? Zīrā ma' den-i la' ldür. Anı temennā-yı taleb (28) cüşa getürür. Vāķı' ā şıdķ-ı ḥ'āhiş ü taleb taraf-ı maḥlūbı (29) cüş u ḥurūşa getürdigi zāhir ü bāhirdür.

بلب بگذار از گفتار بکزین خامشی شوکت

بود تیغ دودم حرف مکرر بیدماغان را

⁵⁹⁴⁶ ḥüsnet: ḥüsneş A.

⁵⁹⁴⁷ Fefhem: Anla -A.

⁵⁹⁴⁸ püşt: pest A.

⁵⁹⁴⁹ temāşāsından: س / ش V.

⁵⁹⁵⁰ āsā: -A -N.

(30) Be-leb be-gzār ez-güftār be-güzīn⁵⁹⁵¹ hāmuṣī Şevket

(31) Buved tīg-ı dü-dem ḥarf-i mükerrer bī-dimāgān-rā

[V-138a]

(1) Ya' nī mühr-i hāmūşiyi tekellümden dehāna ḥavāle eyle. Dehen- (2) hāmūş olmak hoşdur. Zīrā bī-dimāga ḥarf-i mükerrer tīg-ı (3) dü-dem gibidür. Zīrā dimāgı yokdur ki ḥarf-i mükerreri (4) tekellüm ve edāya ḳudreti ola. Tīg-ı dü-dem iki ağızlı şemşīrdür⁵⁹⁵². (5)⁵⁹⁵³ Ḳadīm-i şemşīr-i ' Arab böyledür.

[Gazel 112]⁵⁹⁵⁴

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کرد خاموشی نکردد پرده پوش راز ما

سرمه بکریزد چو دود از شعلهء اواز ما

1 (7) Kerd hāmūşī ne-gerded perde-pūş rāz-ı mā

(8) Sürme be-grīzed çu dūd ez-şu' le-i āvāz-ı mā

(9) Ya' nī bizüm esrārımıza perde-pūş olan kimesne hāmūşluk (10) eṭrāfına tolanmaz. Hemān tekellümde ve ifşāda olur. (11) Bizüm şu' le-i āvāzımızdan mānend-i dūd-ı sürme gürizān olur. (12) Ma' -hazā sürme bi'l-ḥaşşa ḳaṭ' -ı şadāda meşhūr idi.

طوطی ما خود بخود چون وسمه نتواند پرید

ابروی خوبان بود بال و پر پرواز ما

(13) Tūtī-i mā ḥod-be-ḥod çun vesme ne-tvāned perīd

(14) Ebrū-yı ḥübān buved bāl ü per-i pervāz-ı mā

(15) Ya' nī bizüm tūtīmiz vesme gibi kendi kendine perīde olur⁵⁹⁵⁵. (16) Zīrā gerek ḥinnā ve gerek vesme kendi kendine perīde olup (17) gitmekdedür. Ammā tūtī-i dilümüz [A-168b] böyle degıldür. Bāl ü per-i pervāzımız (18) ebrū-yı ḥübāndandır ki şekl-i ebrū şekl-i bāl olmağla leṭāfet (19) ḳaşd eylediler⁵⁹⁵⁶.

یک نکه مارا زروشنکر کفایت میکند

کردش چشمی بود بس صیقل پرواز ما

⁵⁹⁵¹Bu kelime A nüshasında "mühr" şeklindedir, "be-güzīn" kelimesinin burada olması gerektiğine "Şahh: Be-güzīn" yazılarak işaret edilmiştir V (der).

⁵⁹⁵²Tīg-ı dü-dem iki ağızlı şemşīrdür: -A.

⁵⁹⁵³Tüm satır: -A.

⁵⁹⁵⁴6. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁹⁵⁵ olur: olamaz A.

⁵⁹⁵⁶ eylediler: eyledi A.

3 (20) Yek-nigeh mā-rā zi-rūşenger kifāyet mī-koned

(21) Gerdiş-i çeşmī buved bes şaykal-ı pervāz-ı mā

(22) Ya' nī bize rūşenger tarafından bir niğāh kāfidür. Şaykal-ı pervāzımıza (23) bir gerdiş-i çeşm kifāyet ider. Eşyāda gāyet muşaykal u mücellā (24) olan tıynet-i şaķīl olmayan ĥiffet ve leţāfet kesb idüp (25) rūhāniü'l-mizāc olmağla mertebe-i şayerāna resīde olur. Hattā (26) rehābīn-i ümem-i sālīfe keşret-i şaykal-ı mücāhede ile ĥiffet (27) bulup mertebe-i şayerāna resān olmuşlardır.

کهر با هم کاه ما را منزل اول بود

باشد از شوق طلب انجام ما اغاز ما

(28) Keh-rübā hem kāh-ı mā-rā menzil-i evvel buved

(29) Bāşed ez-şevķ-i taleb encām-ı mā āğāz-ı mā

(30) Ya' nī keh-rübā bizüm kāhımıza menzil-i evvel olur. Zīrā kāh-ı za' īf (31) ĥareket-i evvel ile maķām-ı keh-rübāya resīde olur. Ammā şevķ-i

[V-138b]

(1) talebden nāşī encām-ı menzil-i kāh-rübāmız āğāz-ı maķām-ı vuşūlimizdür. (2) Ya' nī taleb-i maķāmımız henūz ĥitām bulup müntehī olmamışdır.

ما چراغ ناله از خورشید روشن کرده ایم

سایه افکن بگذرند از شعلهء او از ما

5 (3) Mā çerāğ-ı nāle ez-ĥürşīd rūşen kerdeīm

(4) Sāye-efgen be-gzerend⁵⁹⁵⁷ ez-şu' le-i āvāz-ı mā

(5) Ya' nī biz⁵⁹⁵⁸ çerāğ-ı nāleyi ĥürşīdden yaķup rūşen eylemişiz. (6) İmdi ĥürşīde muķābil olan kimesne tāb-ı ĥürşīdden (7) sāye-efgen olmağā⁵⁹⁵⁹ muĥtācdur. Ke-zālik şu' le-i āvāzımız daĥı (8) güzerānendeyi iĥrāķ ider. Sāye-efgen olmağā muĥtācdur. Tā ki (9) ol şu' le-i āvāz anı iĥrāķ itmeye. Zāmīr-i güzerānend revendegāna (10) rücu' ider. Maķām-ı ķarīnedür. Āvāz ile çerāğ miyānında daĥı (11) tenāsüb-i bedīhīdür.

شب که از رخسار او بزم تماشا داشتیم

بود مژگان از نگاه کرم آتشباز ما

⁵⁹⁵⁷ be-gzerend: ر /- A.

⁵⁹⁵⁸ biz: bizüm A.

⁵⁹⁵⁹"Şaĥĥ: olmağā" yazılıp kelime daha okunaklı hale getirilmiştir V.

(12) Şeb ki ez-ruhsâr-ı ü bezm-i temâşâ dâştîm

(13) Bûd müjgân ez-nigâh-ı germ âteş-bâz⁵⁹⁶⁰-ı mâ

[A-169a] (14) Ya' nî bir⁵⁹⁶¹ şeb ki anuñ ruhsârından bezm-i temâşâ hâşıl (15) eyledüñ. Müjgân-ı didemiz nigâh-ı germimizden âteş-bâzımız⁵⁹⁶² olmuşdur. (16) Zîrâ müjgân hareketden hâlî olmaz.

مغز عالمرا زیك تصویر کردی جوی شیر

افرین ای تیشهء فرهاد شیرین ساز ما

7

(17) Mağz-ı 'âlem-râ zi-yek-taşvîr kerdî cüy-ı şîr

(18) Âferîn ey tişe-i Ferhâd-ı şîrîn-sâz-ı mâ

(19) Ya' nî mağz-ı 'âlemi bir taşvîrden cüy-ı şîr eyledüñ. Âferîn ey bizüm (20) tişe-i Ferhâd-ı şîrîn-sâzımız. Bu beyt mezâk-ı şâ' irânedede (21) gâyet müstaşsendür.

پای ایامی که با ساقی تلاشی داشتیم

سبچه می افتاد زیر پا و دست انداز ما

(22) Yâd⁵⁹⁶³-ı eyyâmî ki bâ-sâkî telâşî dâştîm

(23) Sübhâ mî-üftâd zîr-i pâ vü⁵⁹⁶⁴ dest-endâz-ı mâ

(24) Ya' nî ol eyyâmlar yâd olsun ki sâkî ile telâşî hâşıl (25) itmişidük. Ya' nî dâd u sitedimiz [N-130b] var idi. Zîrâ pâ [vü] dest- (26) endâzımızdan sübhâ üftâde olurdu. Hâşılî destimizden (27) düşen sübhâ⁵⁹⁶⁵ pâ-mâl olurdu. Bâ-fülân telâşî dâştîm (28) ya' nî dâd u sited kerde bûdîm ma' nâsına ta' bîrdür.

استین دهر تنک و دست استغنا بلند

زین سبب شوکت نمیکنجد بعالم ناز ما

9

(29) Âstîn-i dehr teng ü dest-i istignâ bülend

(30) Z'în sebeb Şevket nemî-künced be-'âlem nâz-ı mâ

(31) Ya' nî âstîn-i dehr teng ve dest-i istignâ bülenddür. Bu sebebden

⁵⁹⁶⁰ bâz: bâr A.

⁵⁹⁶¹ bir: bu A.

⁵⁹⁶² bâzımız: bâr A.

⁵⁹⁶³ yâd: یادی V, bu kelimenin "yâd" olması metne daha uygun düşmektedir.

⁵⁹⁶⁴ vü: zi A.

⁵⁹⁶⁵ sübhâ: -A.

[V-139a]

(1) bizüm nāz-ı istiğnā-pervāzımız 'āleme küncīde olmaz. Zīrā āstīn-i (2) dehr teng ve dest-i nāzımız ġāyet bālīde ve bülenddür.

[Gazel 113]⁵⁹⁶⁶

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

پر دراز افتاد دست فطرت رنگین ما

بوی کلرا چیند از شاخ هوا کلچین ما

1 (4) Pür dırāz üftād dest-i fıtrat-ı rengīn-i mā

(5) Būy-ı gül-rā çīned ez-şāh-ı hevā gül-çīn-i mā

(6) Ya' nī dest-i fıtrat-ı rengīnimiz ziyāde dırāz vāqī' olmışdur⁵⁹⁶⁷. (7) Şāh-ı hevā bu kadar bālā iken andan būy-ı gül devşirür. Eger pür (8) dırāz vāqī' olmasa hevā būy-ı güli alup evce resān itmekde (9) iken andan nice çīde iderdi.

دیده ام ازبسکه شب چشم سیاهش را بخواب

میتوان افشاند کرد سرمه از بالین ما

(10) Dīdeem ez-bes ki şeb çeşm-i siyāheş-rā⁵⁹⁶⁸ be-ḥ'āb

[A-169b] (11) Mī-tevān efşānd gerd-i sürme ez-bālīn-i mā

(12) Ya' nī anuñ çeşm-i siyāhını ol kadar ḥ'ābda rü'yet ü temāşā (13) ḥāşıl olmışdur ki⁵⁹⁶⁹ ḥ'ābımızdan rīze-i seng-i sürme efşānde olmak mümkündür.

از حدیث کریههء ما خون راحت میچکد

خواب را کلکون کند افسانهء رنگین ما

3 (14) Ez-ḥadīş-i girye-i mā ḥūn-ı rāḥat mī-çeked

(15) Ḥ'āb-rā gül-gūn koned efsāne-i rengīn-i mā

(16) Ya' nī güft-gūy-ı giryemizden sāmān u rāḥat āzürde olup ḥūnı (17) çekīde olur ve efsāne-i rengīnimiz cemāl-i dilārā-yı ḥ'ābı gül-gūn ider.

ما همه زنار بندان کمند وحدتیم

کافر است انکس که ایمان میکند تلقین ما

(18) Mā heme zūnnār-bendān-ı kemend-i vaḥdetīm

(19) Kāfirest ān kes ki īmān mī-koned telqīn-i mā

⁵⁹⁶⁶N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır,3. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁹⁶⁷ olmuşdur: + ki A.

⁵⁹⁶⁸ siyāheş-rā: siyāheş A.

⁵⁹⁶⁹ olmuşdur ki: + bālīn-i A.

(20) Ya' nī bir kemend-i vaḥdetūñ zünnār-bendiyüz. Bizüm telkīnimize īmān-
 (21) bend olan kāfir olur. Bu maḳūle ebyāt muşṭalaḫāt-ı kavm üzere (22) mü'evvel ve
 erbāb-ı ḫaḳīkatinden⁵⁹⁷⁰ hezār kerre şudūri meşhūr ve mütevātirdür. (23) Bunuñ emşāli
 mā-teḫaddemde mürūr ve şerḫine īmā ve taşaddī olundu. (24) Nükte: Telkīn bunda
 ta' bīr-i zāhirī ma' nāsına **ای عبر بان یقول مثله** (25) **لَقْن الشیء و یلقته**⁵⁹⁷¹ [N-131a] Ya' nī
 bizüm ta' bīr-i zāhirimize dil-ḳarīb (26) olup meşelā lafza-i zünnāri zıkr eyledi ve
 kendine mensüb (27) ḳıldı diyü i' tiḳād eylemeyesin zīrā (28) bu **ان للكلام ظاهراً و باطناً**⁵⁹⁷²
 gūne ḫaḳkımızda i' tiḳād-ı küfr ü ḫaṭāya mü'eddī olur dimekle (29) mā-teḫaddemde
 taḫaḳḳuḳ olunan ḫuşūşa nefsi beytde⁵⁹⁷³ īmā eyledi raḫmetu'llāh⁵⁹⁷⁴.

ما بسد برق تجلی کی رویم از جای خویش

کوه را سنک فلاخن میکند تمکین ما

5 (30) Mā be-şad-barḳ-ı tecellī key revīm ez-cāy-ı ḫ'īş

(31) Kūh-rā seng-i felāḫan⁵⁹⁷⁵ mī-koned temkīn-i mā

[V-139b]

(1) Ya' nī⁵⁹⁷⁶ biz hezār-barḳ-ı tecellī ile sebük⁵⁹⁷⁷-pervāz olup cāy-ı
 miknetimizden (2) ber-geşte olmaḳ mümkin olmaz. Bizüm temkīnımız kūhsāri seng-i
 felāḫan ider.

یا وجود سخت جانی خاطر ما نازکست

ریختند از شیشه رنگ خانهء سنکین ما

(3) Yā vüçüd-ı saḫt-cānī ḫāṭır-ı mā nāzikest

(4) Rīḫtend ez-şīşe reng-i ḫāne-i sengin-i mā

[A-170a] (5) Ya' nī girān-cānlıgımız ile bile ḫāṭırımız gāyet nāzıkdür. Gūyā
 reng-i (6) ḫāne-i senginimizi⁵⁹⁷⁸ şīşeden dökmişlerdür. Şīşeden şıyāğat (7) olunan şey'
 ne gūne nāzik olur?

⁵⁹⁷⁰ ḫaḳīkatinden: ḫaḳīkatden A N.

⁵⁹⁷¹ Laḳḳane'ş-şey'e ve yulaḳḳınıhu ey 'abbere bien yeḳūle mişlehu: Bir şeyi telkin etti ve onu telkin ediyor demek onun benzerini söylemekle tabir ediyor anlamındadır.

⁵⁹⁷² İne li'l-kelāmi zāhiren ve bāṭınen: Sözüñ mutlaka bir zahir bir de batını vardır.

⁵⁹⁷³ beytde: beytdür A.

⁵⁹⁷⁴ raḫmetu'llāh: -A.

⁵⁹⁷⁵ felāḫan: خ / ح A.

⁵⁹⁷⁶ ya' nī: + seng A.

⁵⁹⁷⁷ sebük: seng V.

دین فروشی بود شوکت کار ما زانرو که هست

چارسوی کفر لبریز از متاع دین ما

7 (8) Dīn-fürüşī būd Şevket kār-ı mā z'ān-rū ki hest

(9) Çār-sū-yı küfr lebriz ez-metā' -ı dīn-i mā

(10) Ya' nī Şevket bizüm kār u bārımız dīn-fürüşlük olmağla çār-sū-yı küfr (11) bizüm dīne muqābil-i māye-i fūrūhtımız metā' indan māl-ā-māl olmışdur. (12) Bunda daḥı 5979 علی ما سبق

[Gazel 114]⁵⁹⁸⁰

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چه غم از زاهد افعی نگاه اندیشهء مارا

تراشید ند از سنک زمرد شیشهء مارا

1 (14) Çi ğam ez-zāhid-i ef' ī-nigāh endiše-i mā-rā

(15) Tırāşidend ez-seng-i zümürüd şīşe-i mā-rā

(16) Ya' nī zāhid-i ef' ī-nigehden ne endişemiz olur? Bizüm şişemizi (17) seng-i zümürüdden tırāş eylemişlerdür. Zīrā seng-i zümürüd dīde-i (18) ef' īyi kör eyler.

بسروقت دل ما آمدن اسان نمی باشد

بود مژگان شیران جاده راه تیشهء مارا

(19) Be-ser-vaqt-i dil-i mā āmeden āsān nemi-bāşed

(20) Buved müjgān-ı şīrān cādde rāh-ı pīşe-i mā-rā

(21) Ya' nī gönlümüz ser-vaqtine ya' nī zamīrimizde merküz⁵⁹⁸¹ olan rāh-ı endişeye (22) gelmek⁵⁹⁸² āsān degildir. Zīrā pīşezārımızuñ cāddeşi müjgān-ı (23) şīrān ile olur. 5983 علی وجه یلیق (24) اینما تجرّ ینجر و لکن بمناسبة التحقیق

محبت میکشد مارا بسوی خویش پنداری

که کوه بیسون آهن ربا شد بیشهء مارا

3 (25) Maḥabbet mi-keşed mā-rā be-sūy-ı ḥ'īş pindārī

(26) Ki kūh-ı Bīsūtūn [N-131b] āhen-rübā şud tişe-i mā-rā

⁵⁹⁷⁸ sengīnimizi: sengīnimiz A.

⁵⁹⁷⁹ Nefsüt-te'vīl 'alā mā-sabaq: Daha önce geçtiği üzere aynı yorum[dur].

⁵⁹⁸⁰ 13. satırda "Velehu ğazel-i raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁹⁸¹ merküz: A.

⁵⁹⁸² gelmek: çekmek A.

⁵⁹⁸³ Eynemā tecerru yencerru velākin bi-münāsebeti't-taḥkīk 'alā vechin yalīku: Ne tarafa çekersen o tarafa gider; fakat tahkik ilgisi bağlamında uygun olan yöne çekmek lazım.

(27) Ya' nī maḥabbet bizi kendi cānibine cezb ider. Zann idersin ki (28) bizüm tīšemize⁵⁹⁸⁴ Bīsütün āhen-rübā olmışdur.

نهال بخت ما کی بهره از اب و هوا دارد

چه سود از اب همچون تار کوهر ریشهء مارا

(29) Nihāl-i baḥt-ı mā key behre ez-āb u hevā⁵⁹⁸⁵ dāred

(30) Çi sūd ez-āb hemçun tār-ı gevher rişe-i mā-rā

(31) Ya' nī bizüm nihāl-i ṭālī' imiz āb u hevādan nice behre-yāb olur?

[V-140a]

(1) Tār-ı gevher gibi [A-170b] bizüm rişemize ruṭubet-i ābdan ne fā'ide ḥāşıl (2) olur? Vāqı' en reg-i gevhere ruṭubet-i ābdan bir fā'ide ḥāşıl olmaz.

ز خود موج شراب فکر بازم دارد از شوخی

بیاض چشم آهو پنجه باشد شیشهء مارا

5

(3) Zi-ḥod mevc-i şarāb fikr-bāzem dāred ez-şūḫī

(4) Beyāz-çeşm-i āhū penbe bāşed şīşe-i mā-rā

(5) Ya' nī mevc-i şarāba⁵⁹⁸⁶ fikr beni kendümden bāz ider. Ya' nī çevirür. (6) Şu'ūrımı 'adem-i şu'ūra tebdīl ider. Görmez misin çeşm-i āhū (7) bir ḥadeқа-i sevāddan 'ibāret iken beyāz ma' dūmı penbeyi şīşe-i mey (8) ḥayāl itdürür? Ne mertebe şūḫluk ve bī-edeblikdür dimek ister. (9) Vāqı' en keşret-i cevelān efkār-ı temevvüc itdikçe muḥāl ve nā-mevcūdı (10) mümkün farz itdürür. Bu çok vāqı' dūr.

به بزم دل خیالش شوکت امشب مست افتاده است

خبر از ما رسان معشوق عاشق پیشهء مارا

(11) Be-bezm-i dil ḥayāleş Şevket imşeb mest üftādest⁵⁹⁸⁷

(12) Ḥaber ez-mā resān ma' şūḫ-ı 'āşık-pīşe-i mā-rā

(13) Ya' nī o maḥbūbuñ ḥayāli bu gice ḥāne-i derūna mest oldığı ḥālde (14) düşmişdür. Ol ma' şūḫ-ı 'āşık-pīşeye bizden ḥaber eyle. (15) Zīrā üftādegī-i mest pīşe-i 'āşıkdur.

⁵⁹⁸⁴ tīšemize: tīşemiz A.

⁵⁹⁸⁵ hevā: ۱ / - V.

⁵⁹⁸⁶ şarāba: şarāb A N.

⁵⁹⁸⁷ üftādest: "üftādeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

[Gazel 115]⁵⁹⁸⁸

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چنان گرفت ز زندان دل اسیر مرا
که هست خلقهء زنجیر چشم شیر مرا

1 (17) Çunān girift zi-zindān dil-i esīr-i me-rā⁵⁹⁸⁹

(18) Ki hest ḥalkā-i zencīr çeşm-i şīr-i me-rā

(19) Ya' nī dil-i⁵⁹⁹⁰ esīrüm zindān-ı kayddan şöyle bīzār olmuştur ki (20) ḥalāş olup fezā-peymā-yı tenezzüh olsam bile çeşm-i şīrān-ı bādiyye (21) vü şahrā yine baña ḥalkā-i zencīr olur.

خیال روی تو دارد زبوی کل مستم
رهی بسوی دماغست از ضمیر مرا

(22) Ḥayāl-i rūy-ı tu dāred zi-būy-ı gül mestem

(23) Rehī be-sūy-ı dimāgest ez-zamīr-i me-rā

(24) Ya' nī senūñ ḥayāl-i rūyuñ gül rāyihāsından nāşī beni mest (25) eyler. Gencīne-i ḥayāl olan zamīrümnden maḥall-i mestī vü bī-hūşī olan (26) dimāguma rāh vardır. Anuñçun mest olurum.

مرا بکنج خیال تو نیست حاجت فرش
جنون ز موج پری میدهد حصیر مرا

3 (27) Me-rā be-künc-i ḥayāl-i tu nīst [N-132a] ḥācet ferş

[A-171a] (28) Cünün zi-mevc-i perī mī-dihed ḥaşīr me-rā⁵⁹⁹¹

(29) Ya' nī baña senūñ künc-i ḥayālūñde qalınca 'abqariyy-i ferşe ḥācet (30) yokdur. Cünün mevc-i perīden baña ḥaşīr virür. Dürüst bu maḥāmda (31) mevc maḥallinde beslenmişdür.

[V-140b]

زیبستون سوی شیرین سمند شوقم برد
که تا زبانه بود موج جوی شیر مرا

(1) Zi-Bīsūtün sūy-ı Şīrīn semend⁵⁹⁹²-i şevķem bord

⁵⁹⁸⁸N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 16. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁵⁹⁸⁹"Ya' nī dil-i esīrüm" N (der).

⁵⁹⁹⁰dil-i: ol A.

⁵⁹⁹¹"Ya' nī ḥün-ı 'aşķ" N (der), derkenara yazılanların tümü görünmediğinden okunamadı N.

(2) Ki tā zebāne buved mevc-i cūy-ı şîr me-rā

(3) Ya' nī Bī-sütūn nāmıyla müsemmə kūhsārdan semender⁵⁹⁹³-i şevk⁵⁹⁹⁴ (4) beni sūy-ı Şîrīne iletür⁵⁹⁹⁵ ve mevc-i cūy-ı şîr daħı baña tā zebāne-i (5) şevk olur. Cūy-ı şîrūñ Bīsütūna münāsebeti ve mevcūñ hareket (6) vāsıtasıyla tā zebāneye⁵⁹⁹⁶ ħüsn-i teşbīhi zāhirdür.

سخن چه سر کنم از ناز و خشم او شوکت

رقم زخامه نیابد برون دلیر مرا

5

(7) Sūħan çı ser konem ez-nāz u ħıřm-ı ũ Şevket

(8) Raqam zi-ħāme ne-yābed birūn dilīr me-rā

(9) Ya' nī sözi başa nice yetiřdüreyim⁵⁹⁹⁷. Anuñ nāz ve ħıřmından ki (10) ħāmeden raqam rüy-ı şafħaya dilīrāne bürüz⁵⁹⁹⁸ idemez. İmdi böyle (11) olunca söz başa çıkmaz. Sūħan be-ser resīd sūħan-rā ser konem (12) sözi geregi gibi edā-yı merām üzere itmām eyledi dimekte ta' bīrdür.

[Gazel 116]⁵⁹⁹⁹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میتوان دانیست از زخم دل اعجاز ترا

سوزن عیسی است پیکان ناوک ناز ترا

1

(14) Mī-tevān dānist ez-zaħm-ı dil i' cāz-ı tu-rā

(15) Sūzen-i 'İsāst peykān nāvek-i nāz-ı tu-rā

(16) Ya' nī senūñ i' cāzuñı derūn-ı 'āşıķa urdıġuñ zaħmdan idrāk (17) itmek mümkindür ve senūñ nāvek-i nāzuña peykān sūzen-i 'İsādur. (18) Sūzen-i 'İsā Mesīħ-i mu'cize-dem ħāzretlerine muķārenetle peykān (19) nāzından⁶⁰⁰⁰ ħāşıla zaħmı daħı mertebe-i i' cāzda olur.

⁵⁹⁹² semend: semender A.

⁵⁹⁹³ semender: semend A.

⁵⁹⁹⁴ şevk: şevküm tā A.

⁵⁹⁹⁵ iletür: getürür A.

⁵⁹⁹⁶ zebāneye: zebāne A.

⁵⁹⁹⁷ yetişdüreyim: + ki A.

⁵⁹⁹⁸ bürüz: pervāz A.

⁵⁹⁹⁹ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, 13. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁶⁰⁰⁰ nāzından: nāzuñdan A.

میکند شوخی بچشم از دیدنت نور نظر

ازرم آهو بود مژگان نظر باز ترا

(20) Mī-koned šūhī be-çeşm ez-dīdenet nūr-ı nazar

(21) Ez-rem-i āhū buved müjgān nazar-bāz-ı tu-rā

(22) Ya' nī nūr-ı nazar senüñ cemālūñe nigāhdan⁶⁰⁰¹ nāşī şūhluḡ itmekden (23) ḡālī olmaz. Dīdede nūr-ı nazaruñ şūhluḡı 'adem-i āsāyiş ü bi- (24) qarārılıḡıdur [A-171b] ve senüñ nazar-bāzlıḡuña müjgān rem-i āhūdan olur. (25) Zīrā müjgān nazar-bāzdur. Şükūh-ı cemāli vaḡşeti⁶⁰⁰² müstelzim olmaḡla (26) müjgān rem-i āhūdan olmaḡ lāzımdur.

شب که میکردم بکلشن جستجوی بوی کل

می شنیدم از حریم غنچه اواز ترا

3

(27) Şeb ki mī-kerdem be-gülşen cüst-cüy büy-ı gül

(28) Mī-şenīdem ez-ḡarīm-i ḡonçe āvāz-ı tu-rā

(29) Ya' nī bir şeb ki gülşende büy-ı güli cüst-cü itdüm. ḡarīm-i ḡonçeden (30) senüñ āvāzıñı ḡuş itdüm. Zīrā senüñ [N-132b] āvāzuñ büy-ı gül (31) gibi leḡāfetde oldıḡı ma' lūmdur.

[V-141a]

میشود طوطی خموش از صحبت آینه ات

داده شوکت چشم اواز سرمه پرواز ترا

(1) Mī-şevd tūḡī ḡamūş ez-şoḡbet-i āyīne⁶⁰⁰³et

(2) Dāde Şevket çeşm āvāz-ı sürme pervāz tu-rā

(3) Ya' nī tūḡī senüñ āyīneñ ile şoḡbetden ta' līm-i sūḡan olunup (4) tekellüme iḡtidār gelecek iken ḡamūş olur. Zīrā o maḡbūbuñ (5) çeşm-i sürmedārı saña pervāz virmişdür. Verā-yı āyīnede (6) şaḡş-ı mütekellim nā-būd olunca lā-büdd tūḡī ḡamūş olur. Zīrā (7) şaḡşına⁶⁰⁰⁴ mümāşil tūḡıyi ḡamūş görür. Sürme ta' bīrinden (8) pervāz ne ra' nādur? Zīrā cilāyı müstelzimdür. ḡāne-i āyīneden⁶⁰⁰⁵ (9) ḡüyā cilā-yı vaḡan itmiş oldı.

⁶⁰⁰¹ nigāhdan: nigāhından A.

⁶⁰⁰² vaḡşeti: ح / خ A.

⁶⁰⁰³ āyīne: -A.

⁶⁰⁰⁴ şaḡşına: خ / ح , - A

⁶⁰⁰⁵ āyīneden: āyīnede A.

[Gazel 117]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

پياله نقش ديگر زدرخ فرنک ترا

شراب روغن کل شد چراغ رنگ ترا

1 (10) Piyāle naqş-ı dîger zed ruḡ-ı Firenk-i tu-rā

(11) Şarāb revġan-ı gül şud çerāġ-ı reng-i tu-rā

(12) Ya' nî piyāle senüñ āyîne-i Firenke mümâsil ruḡsāruña reng-i (13) dîger virdi ve senüñ çerāġ-ı reng-i rüyuña şarāb revġan-ı (14) gül oldı.

بيک اشاره پر و منت کمان چه کشی

زرنک چهرهء من پر بود خدنگ ترا

(15) Be-yek-işāre⁶⁰⁰⁶ per ü minnet-i kemān çî keşî

(16) Zi-reng-i çehre-i men per buved ḡadeng-i tu-rā

(17) Ya' nî bir işāret ile perîde olur. Minnet-i kemānı niçün çekersin (18) ve benüm reng-i çehremden senüñ ḡadengüñe per olur. Zîrā perîdedür.

زسایهء مژهء چشم مور بست قلم

چو میکشید مصور دهان تنگ ترا

3 (19) Zi-sāye-i müje-i çeşm-i mür best-i qalem

(20) Çu mî-keşîd muşavver dehān-ı teng-i tu-rā

(21) Ya' nî sāye-i müje-i dîde-i mürdan muşavver-i çînî ḡāme-bend-i müyîn (22) oldı. Çünkü senüñ dehān-ı tengüñi taşvîr⁶⁰⁰⁷ eyledi. Çî nüshasına (23) göre ma' nâ-yı [A-172a] ta' accübe maḡmül olur. Ya' nî sāye-i müje-i çeşm-i mürdan (24) ḡāme-bend oldı. Ammā niçe dehen-i tengüñüñ⁶⁰⁰⁸ taşvîrine hey'et-i (25) bend-i şuret olabildi. Aña ta' accüb iderüm dimek olur. (26) Lafza-i keşîd taşvîr kerd dimekde 'örfdür. Yāḡūd çî (27) istifhām-ı inkārîde isti' mālîne göre ya' nî sāye-i müje-i (28) dîde-i mürdan ḡāme-bend oldı. Ammā dehān-ı tengüñi⁶⁰⁰⁹ ne (29) taşvîr idebildi? Ya' nî idemedi dimek ola. Bu vech (30) cümleden müveccehdür.

⁶⁰⁰⁶ işāre: işāret A.⁶⁰⁰⁷ taşvîr: taşavvur A.⁶⁰⁰⁸ tengüñüñ: tenglik A.⁶⁰⁰⁹ tengüñi: A V.

فتاده ایم بسودای تار مژگانت

(31) Fütādeīm be-sevdā-yı tār-ı müjgānet

[V-141b]

همین متاع بود بندر فرنک ترا

(1) Hemīn metā' buved bender-i Firenk-i tu-rā

(2) Nāz nüshasından tār lafza-i Firenke mütenāsibü'l-lafz ve'l-ma' nā (3) olduğu zāhirdür. Ya' nī senüñ sevdā-yı tār-ı müjgānuña üftāde (4) olmuşuz. Senüñ şeh-bender-i Firenkī kāle-i fiten-āşāruññ hemān metā' -ı (5) cünün-ı [N-133a] bahāsı budur. Bender ve şeh-bender kâfile-i emti' a bār-beste-i (6) hamül u nuḳül olan germi memlekete ıtlāk olunur.⁶⁰¹⁰ كما مر غير مرة

زحرف سخت تو شوکت مرا کرانی نیست

کشد بکردن خود شیشه بار سنک ترا

5

(7) Zi-ḥarf-i saḥt-ı tu Şevket me-rā girānī nīst

(8) Keşed be-gerden-i ḥod şīşe bār-ı seng-i tu-rā⁶⁰¹¹

(9) Gerden-i şīşeyi seng işkeste eyledikde bār olur. Ammā şikest (10) itmedikde gerden-i şīşeye seng bār olmaz. Ya' nī seng-i ḥarf-i (11) saḥtuñ baña girānlık virüp şīşe-i derünımı şikest itmez. (12) Nitekim mādde-i zücāc sengden olup o minā-yı şāfa sengi⁶⁰¹²-i (13) tıynet-i zātī bār olmadığı gibi.

[Gazel 118]⁶⁰¹³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

حسن چون آرد بموج ناز بحر نوررا

کوهر غلطان کند بی تابیء دل طوررا

1

(15) Ḥüsn çuñ āred be-mevc-i nāz baḥr-ı nūr-rā

(16) Gevher-i ğalṭān koned bī-tābī-i dil Ṭūr-rā

(17) Ya' nī çünki ḥüsn baḥr-ı nūrı mevc-i nāza getüre. Bī-tābī-i dil (18) kūh-ı Ṭūri gevher-i ğalṭān ider. Vāḳı' en ol Ṭūr nāz-ı⁶⁰¹⁴ len ترانی de (19) rīze rīze taḥayyiz-sāz

⁶⁰¹⁰ Kemā merra ğayra merretin: Daha önce çokça geçtiği gibi -A.

⁶⁰¹¹ tu-rā: me-rā N.

⁶⁰¹² sengī: seng A.

⁶⁰¹³ N nüshasında "Gazel-i Dīġer" başlığı bulunmaktadır, 14. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁶⁰¹⁴ A'raf 7/143: Len-terānī: Beni asla göremezsin.

oldığı maḥallden berkende ve ber-hevā (20)⁶⁰¹⁵ مثل الجبل مثل الجمل me'ālī ile düvāzdeh pāre ve mānend-i (21) raḳḳāş be-dest çār-pāre evc-gīr-i 'alā olup kūy-ı bāzīçe-i [A-172b] (22) dest-i tecellī oldıysa⁶⁰¹⁶ gevher-i ğaltān-ı baḥr-ı nūr olması zāhir (23) olmuştur. Hüsn-i ḥaḳīḳat-i aḥadiyyet baḥr-ı nūr lem'a-i tecellī (24) mevc-i nāz-ı ḥiṭāb-ı i ğaltān -i mücellā (25) gevher-i taḥammül-i dil 'adem-tābī-bī⁶⁰¹⁷ لن ترانى فافهم⁶⁰¹⁸⁶⁰¹⁹ mücellā-yı kühsār-ı nūrānī-şī' ārdur⁶⁰¹⁸⁶⁰¹⁹

ومنى بشمعى بلن ان منعت ان

اراك لغيرى فيه قبلى (26) (27).⁶⁰²⁰ me'ālinden sāniḥa bir maṭla'-ı ğarrādur raḥmetu'llāhi' aleyh⁶⁰²¹.

تربت اهل فنا باشد همان کرد فنا

دار آخر تختهء تابوت شد منصورا

(28) Tūrbet-i ehl-i fenā bāşed hemān gerd-i fenā

(29) Dār-ı āḥir taḥte-i tābūt şud Mañşūr-rā

(30) Ya' nī tūrbet-i ehl-i fenāfi'llāh hemān ḥāksārī-i maḥv u fenā olur⁶⁰²².

مساكن اهل العشق حتى قبورهم (31)

[V-142a]

(1)⁶⁰²³ عليها تراب الذل بين المقابر

medlūliyle⁶⁰²⁴ zāhir ü bāhirdür ki (2) dār-ı āḥirü'l-emr⁶⁰²⁵ Mañşūr-ı ber-dāra taḥte-bend tābūtdan⁶⁰²⁶ olur. (3) Lafza-i dārda beyte maẓmūn ḳaşd eylediler. Vāḳı'en tābūt (4) āḥir-i ḥāne-i meyyitdür raḥmetu'llāhi' aleyh. Ḥaẓret-i 'Abdülḳādir(5)ü'l-cilānī⁶⁰²⁷ و اما انا فكل من عرفلم يوجد من يأخوذ (6) عثر الحسين الحلاج عشرة raḍiya'llāhu' anḥ buyururlar:

⁶⁰¹⁵ Hel raev raḳşa'l-cebeli mişle'l-cemeli: Dağın deve gibi oynadığını gördüler mi?

⁶⁰¹⁶ oldıysa: olup N.

⁶⁰¹⁷ A'raf 7/143: Len-terānī: Beni asla göremezsin.

⁶⁰¹⁸ şī' ārdur: eş'ār ve A.

⁶⁰¹⁹ Fefhem: Anla.

⁶⁰²⁰ Ve minni bişem'i bi-len in mena'ti en/Erāki li-ğayri fīhi ḳabli lezzeti: Hep kulağında "len" var. Eğer sen engel olursan seni görmeme benden önce benden başkasına bu görüş lezzeti var mı?

⁶⁰²¹ raḥmetu'llāhi' aleyh: -A.

⁶⁰²² fenā olur: fenādur A.

⁶⁰²³ Mesākīnū ehlü'l-'işḳı ḥattā ḳubūruhum/'aleyhā turābu'z-zūlli beyne'l-meḳābiri: Aşk ehlinin ta kabirlerine varıncaya kadar meskenleri üzerinde diğer kabirler arasında hep zillet toprağı vardır.

⁶⁰²⁴ medlūliyle: medlūlince N.

⁶⁰²⁵ dār-ı āḥirü'l-emr: dārü'l-āḥirü'l-emr A.

⁶⁰²⁶ tābūtdan: tābūt A.

⁶⁰²⁷ 'Abdülḳādirü'l-cilānī: 'Abdülḳādir-i Cīlānī A.

و هو لا (8)مركوبه من مريدی و اصحابی و محبى اخذ بيده حيا و ميتا (7) [N-133b] بيده فى عصره
ذکره الامام الشعرانيو قوسى موتور الى يوم (9) يعرف لن فرسى مسرج و رمحى منصوب و سيفى مشهور
رضى الله عنه و شد⁶⁰²⁸ (11) رضى الله عنه فى طبقاته الكبرى فا عرف علو قدر الشيخ(10) القيمة كذا
يديك با ذيال كرمه

مدعا حاصل بهر جا كشت مارا منزل است

تنك شكر مصر باشد كاروان موررا

3 (12) Müdde‘ ā ḥāşıl beher-cā geşt mā-rā menzilest

(13) Teng-şeker-i Mışr bâşed kârvân-ı mür-râ

(14) Ya‘ nî bizüm müdde‘ âmız kaᅅı maᅅalᅅe ḥāşıl olursa⁶⁰²⁹ menzil (15) ve
maᅅaᅅᅅ ve⁶⁰³⁰ merᅅal⁶⁰³¹imiz olur. Görmez misiz⁶⁰³² bir teng-şeker kârvân-ı (16) mûra
maᅅmiyye-i Mışr olur? Zîrâ müdde‘ âları ol tengde ḥāşıl (17) oldı⁶⁰³³.

مطرب فقرم بهر جا طرح عشرت افكند

منصب چینی نوازی میدهد فغفوررا

(18) Muᅅrib-i faᅅrem beher-cā ᅅarᅅ-ı ‘ işret efgened

(19) Maᅅşıb-ı çîni-nüvâzî mî-dihed faᅅfûr-râ

[A-173a] (20) Ya‘ nî benüm muᅅrib-i faᅅrum ne maᅅalᅅe⁶⁰³⁴ ki ᅅarᅅ-ı ‘ işret
eyleye (21) pâdişâh-ı Çîn olan faᅅfûra⁶⁰³⁵ fîncân çalıcılık maᅅşıbını⁶⁰³⁶ (22) virür.

⁶⁰²⁸ ‘Aşere e'l-ᅅüseynü e'l-ᅅallâcu ‘aşreten felem yüced men ye'ᅅuzu biyedihî fi‘aşrihi fe emmâ ene feküllü men ‘aşere merkûbuhu min müridî ve aşᅅâbi ve muᅅibbî āᅅizün/Āᅅizu biyedihî ᅅayyen ve meyyiten ve hüve lâya‘rifu lienne feresi müserriçun ve rumᅅi menşûbun ve seyfi meşᅅurun ve zekerehu el-imâmê‘ş-şarâni raᅅiya'llâhu ‘anhu fî ᅅabaᅅâtihi'l-kübrâ fâ‘rif ‘uluvve ᅅadre e'ş-şeyᅅ raᅅiya'llâhu ‘anh ve şudde yedeyke biezyâli keremihî: Hüseyin Hallâc'ın bir kez ayaᅅı sürçtü. Fakat onun çağında onun elinden tutacak kimse bulunmadı. Ama ben her kim ki benim müritlerimden dostlarımdan sevenlerimden birinin biniti sürçerse diri de ölü de olsa onun elinden tutarım. Ama o bilmez. Çünkü benim atım eğerlidir, mızraᅅım dikilidir, kılıcım meşᅅurdur/parlakdır ve okum da yayında gerilmiş hazırđır. Ta kıyamet gününe kadar. İmam Şarâni r.a. Tabâkât-ı Kübrâ'sında böyle zikretti. Şeyᅅ'in r.a. kadrinin yüceliᅅini anla ve onun kerem eteᅅine yapış.

⁶⁰²⁹ olursa: olunan A.

⁶⁰³⁰ ve: -A.

⁶⁰³¹ merᅅal: م / - A.

⁶⁰³² görmez misiz: görmez misin A.

⁶⁰³³ oldı: olur A.

⁶⁰³⁴ maᅅalᅅe: mümkün A.

⁶⁰³⁵ faᅅfûra: faᅅfûr N.

⁶⁰³⁶ maᅅşıbını: maᅅşıbı A.

‘Acemde mecālis-i ‘işretde bir nedīm-i bezm fincān çalar. (23) Sāzendegān⁶⁰³⁷ peyrev olur. Çīnī-nüvāz dirler. Zuhūrī:

(24) Zi-ğulğul şurāhīst⁶⁰³⁸ çīnī-nüvāz

Dehān-ı kadeh mānde ez- (25) hānde-bāz

بهره مندی نیست اهل حرص را از نان کس

استخوان دندان نمیکردد دهان کور را

5 (26) Behre-mendī nīst ehl-i hırş-rā ez-nān-ı kes

(27) Üstüh˘ān dendān nemi-gerded dehān-ı kūr-rā

(28) Medhālān-rā behremendī nīst ez-aḥvāl-i ḥod mışra‘ı daḥı (29) nüşhadur. Ya‘nī ehl-i hırşā bir kimsenūñ nān ve nemekinden (30) behre yoḡdur görmez misin? Dehān-ı kūra üstüh˘ān ve⁶⁰³⁹ dendān (31) olamaz. Zīrā o üstüh˘ān-ı kūr yine dendān olursa kendi

[V-142b]

(1) şāhib-i kūr gider⁶⁰⁴⁰ (?).

تاب غربت نیست ای چینی ترا نازک دلی

چون شوی دور از وطن او از کن فغفور را

(2) Tāb-ı ġurbet nīst ey çīnī tu-rā nāzik-dilī

(3) Çun şevī dūr ez-vaṭān āvāz kon faġfūr-rā

(4) Ya‘nī ey maḥbūb-ı çīnī saña tāb-ı iġtirāb mümkin degildür. (5) Vaṭāndan dūr olursañ faġfūra bāng-zen-i ihtimā ol ki (6) seni miḥnet ve⁶⁰⁴¹ ġurbetden ḥalāş eyleye. Nitekim āvāz-ı kāse-i (7) çīnī meşakḡat-i ġurbetden⁶⁰⁴² ḥalāş içün bārgāh-ı ḥimāyet-i (8) destgāh-ı faġfūra rāci‘ olur.

می نهم شوکت زبیتابی بداغ خویشتن

از کف دریای آتش مرهم کافور را

7 (9) Mī-nihem Şevket zibī-tābī be-dāġ-ı ḥıştēn

(10) Ez-kef-i deryā-yı āteş merhem-i kāfūr-rā

⁶⁰³⁷ sāzendegān: sāzendegāna A N.

⁶⁰³⁸ şurāhīst: ح / خ A.

⁶⁰³⁹ ve: -A.

⁶⁰⁴⁰ kūr gider (?): gerekdür A.

⁶⁰⁴¹ miḥnet ve: miḥnet-i A.

⁶⁰⁴² meşakḡat-i ġurbetden: meşakḡatden A.

(11) Ya' nī bī-tāblıkdan kendi dāğuma kef-i deryā-yı āteşden merhem-i [N-134a]
 (12) kāfūr sāyīde iderüm. Kef-i deryā sepīd-reng olmağla⁶⁰⁴³ (13)⁶⁰⁴⁴ kāfūra müşābih ve
 merhem-i kāfūr cerāhat-ı sūziş-i āteşe nāfi' (14) bir merhem iken deryā-yı āteş-i
 kefinden merhem-i kāfūr-i⁶⁰⁴⁵ nihāde dāğ-ı (15) derūnı oldı. ' Aceb mūrā' āt-ı tezāddan
 sūdmend oldı.

[Gazel 119]⁶⁰⁴⁶

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بسرمه ناز کند نرکس سیاه ترا

بچشم سرمه کشد کردش نگاه ترا

1 (16) Be-sürme nāz koned nergis-i siyāh-ı tu-rā

(17) Be-çeşm sürme keşed gerdiş-i nigāh-ı tu-rā

[A-173b] (18) Ya' nī senüñ nergis-i siyāhuñ sürmeye nāz ider ve nigāh-ı nāziküñ
 (19) gerdişi⁶⁰⁴⁷ çeşme sürme çeker. Ya' nī senüñ sürme-i çeşmüñ gerdiş-i (20) nigāh-ı
 nāzikedür⁶⁰⁴⁸.

چه شیر مست غزالی که اهوان حرم

زمخمل مزه کردند خوابگاه ترا

(21) Çi şīr-i mest-i ğazālī ki āhuvān-ı harem

(22) Zi-muħmel-i müje gerdend ħ'ābgāh-ı tu-rā

(23) Ne 'aceb şīr-i mest-i ğazālsın ki āhuvān-ı harem kendi muħmel-i (24)
 müjelerinden saña ħ'ābgāh itmişlerdür:

Zi-muħmel-i müje āzürde (25) mī-şevēd kef-i⁶⁰⁴⁹ pāyet

Ḳadem be-dīde-i 'āşık be-nih ki ħ'āb (26) ne-dāred

gibi. Zirā müje bir yere geldikde ħāb-ı muħmel gibi olur.

ز هم نمی کسلد رشتنهء نظارهء من

بعمر خود نکنم غیر یک نگاه ترا

⁶⁰⁴³ sāyīde iderüm. Kef-i deryā sepīd-reng olmağla: -N.

⁶⁰⁴⁴ Tüm satır: -N.

⁶⁰⁴⁵ bir merhem iken deryā-yı āteş-i kefinden merhem-i kāfūr-ı: -N.

⁶⁰⁴⁶ "Maḫlab Ğazel-i Dīger" N (der).

⁶⁰⁴⁷ gerdişi: gerdiş A.

⁶⁰⁴⁸ nāzikedür: ز / ر A.

⁶⁰⁴⁹ kef-i: kef ü A.

3

(27) Zi-hem nemī-gusiled rişte-i nezāre-i men

(28) Be-‘ömr-i ḥod ne-konem gayr-ı yek-nigāh tu-rā

(29) Ya‘nī ‘ömrümde saña bir nigāhdan gayrı eylemem. Yine rişte-i (30) nezzārem birbirinden be-güsiste-i tār-ı infişām olmağ mümkün degildir.

کجا ز دیدهء ما ای غزال خواهی رفت

(31) Kücā zi-dīde-i mā ey gāzāl ḥ‘āhī reft

[V-143a]

که بسته ایم بصد رشتهء نگاه ترا

(1) Ki besteīm be-şad-rişte-i nigāh tu-rā

(2) Ey gāzāl-ı ḥüsn-i ḥarīm-i i‘cāz seni yüz rişte-i kemend-i nigāh (3) ile bağlamışız. Bizüm dām-ı dīde-i bādāmımızdan ne maḥalle (4) gideceksin?

نراکت تو نسیم بهار شوخیهاست

ز بار سایهء کل کج شود کلاه ترا

5

(5) Nezāket-i tu nesīm-i bahār-ı şūḥihāst

(6) Zi-bār-ı sāye-i gül kec şevd⁶⁰⁵⁰ külāh-ı tu-rā

(7) Senüñ nāzıklıgüñ şūḥluğlar baharı nesimidür. Gül sāyesi (8) bār olmağdan nāşī külāh-ı leṭāfet-i iktināhuñ ḥamīdelenmişdür.

مکن بموی سرخویش تازش ای مجنون

رسیده از نمد فقر یک کلاه ترا

(9) Me-kon be-müy-ı ser⁶⁰⁵¹-i ḥ‘iş tāziş ey⁶⁰⁵² Mecnün

(10) Resīde ez-nemed-i faqr yek-külāh-ı tu-rā

(11) Ya‘nī ey Mecnün kendi āşyān-ı murğān olan müy-ı jülīdeñle⁶⁰⁵³ (12) iftiḥār itme. Saña nemed-i faqrđan ancağ bir külāh virilmişdür. (13) Niçe peyk-i şehenşāhān-ı edīke-i faqr vardır ki sāmān u levāzımāt-ı (14) şāhī[A-174a]sinden senüñ gibi niçe Kays-ı ser-be-hevā sāmān-sāz-ı ibtihāc (15) u bahā olmuşdur. Tāziş kesre⁶⁰⁵⁴-i zāy-ı

⁶⁰⁵⁰ şevd: ḥod A.

⁶⁰⁵¹ser: Bu kelime sonradan eklenmiştir V.

⁶⁰⁵² ey: er A.

⁶⁰⁵³ jülīdeñle: "-ñle" bu kelimeye sonradan eklenmiştir V.

⁶⁰⁵⁴ kesre: kesī A.

‘ Arabî ile sūziş bīniş (16) gibi iftiḥār u mübāhāt ma‘ nāsına. Tāz kelimesine zamīr-i šīn ittişāliyle (17) daḥı olabilür.⁶⁰⁵⁵ لكن الاول اولی

بفکر دیر و حرم اینقدر مباش که شد
حیات قطع بمقراض این دو راه ترا

7 (18) Be-fikr-i deyr ü ḥarem ĩn-ḳadr me-bāş ki şud

[N-134b] (19) Ḥayāt ḳaṭ‘ be-miḳrāz⁶⁰⁵⁶-ı ĩn dü-rāh tu-rā

(20) Ya‘ nī deyr ve ḥarem fikriyle ol ḳadar imrār-ı vaḳt eyleme ki bu iki (21) rāhuñ miḳrāziyla⁶⁰⁵⁷ senüñ cāme-i ḥayātuñ ḳaṭ‘ olmış ola⁶⁰⁵⁸. (22) Ya‘ nī intihā-yı ‘ ömrüñe⁶⁰⁵⁹ dek⁶⁰⁶⁰ efkār-ı zāhir ü bāḥınla imrār-ı vaḳt itme. (23) Belki bir taḥşil-i kām itmege sa‘ y eyle demek olur⁶⁰⁶¹.

بکس چه کونه توانی کشود راه طمع
چنین که سد رمق کشته سر راه ترا

(24) Be-kes çı gūne tevānī gūşud rāh-ı ṭama‘

(25) Çunin ki sedd-i ramaḳ geşte ser⁶⁰⁶²-i rāh-ı tu-rā

(26) Ya‘ nī sen bir kimseye rāh-ı ṭama‘ ı niçe gūşāde idebilürsin ki? (27) Senüñ sedd-i ramaḳ⁶⁰⁶³ sedd-i rāhuñ olmuşdur. İmdi rāh-ı ṭama‘ ı kimseye (28) izḥār idemezsin.

دکر منوش می از جام بیخودی شوکت
رہت فتاده به بزمی کہ نیست راه ترا

9 (29) Diger me-nūş mey ez-cām-ı bī-ḥodī Şevket

(30) Rehet fütāde be-bezmī ki nīst rāh-ı tu-rā

(31) Ya‘ nī bir daḥı cām-ı bī-ḥodīden şarāb içme. Zīrā böyle mest

[V-143b]

(1) ü bī-hūş iken yoluñ bir bezme müntehī oldı ki o senüñ rāhuñ (2) degil idi. Bu tecāsür baña⁶⁰⁶⁴ cām-ı bī-ḥodīden teşnedār olmañla (3) ḥāşıl oldı.

⁶⁰⁵⁵ Lākin e'l-evvelü evlā: İlki daha uygundur.

⁶⁰⁵⁶ be-miḳrāz: ض / ص A.

⁶⁰⁵⁷ miḳrāziyla: ض / ص V, ی / - A.

⁶⁰⁵⁸ olmış ola: olsa A.

⁶⁰⁵⁹ ‘ ömrüñe: ‘ ömrüñ A.

⁶⁰⁶⁰ dek:-A.

⁶⁰⁶¹ demek olur: dimekdür A.

⁶⁰⁶² ser: sedd A N.

⁶⁰⁶³ ramaḳ: ramaḳuñuñ A, ramaḳuñ N.

⁶⁰⁶⁴ baña: saña A N.

[Gazel 120]⁶⁰⁶⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

صبح می‌کردد سیه مست از سواد شام ما

بیقراری میبرد سیماب از آرام ما

1 (5) Şubḥ mī-gerded siyeh-mest ez-sevād-ı şām-ı mā

(6) Bī-ḳarārī mī-bered sīm-āb ez-ārām-ı mā

(7) Ya' nī sevād-ı şām-ı müşgîn⁶⁰⁶⁶-fāmımızdan şubḥ-ı sepīd-gün incilāsıyla⁶⁰⁶⁷(8) mest-i neşve-i ma' nā vü temkīn nümünī-i ārāmımızdan sīm-āb-ı ra' şe (9) dār bī-ḳarār olur⁶⁰⁶⁸.

خود بخود او از دهء ما موج شهرت میزند

عنبر اب نکین باشد سواد نام ما

(10) Ḥod-be-ḥod āvāze-i mā mevc-i şöhret mī-zened

[A-174b] (11) 'Anber-i āb-ı nigīn bāşed sevād-ı nām-ı mā⁶⁰⁶⁹

(12) Bizüm āvāzemiz kendi kendine mevc-rīz-i iştihārdur ve sevād-ı midād-ı

(13) maṭbū' -ı nāmımız 'anber-i āb-ı faşş⁶⁰⁷⁰-ı nigīn olur. Çünkü āvāze-i mevc- (14) rīz-i şöhret oldı. Emvāc-ı biḥār-ı Hindde sāhil-res olan (15) 'anber-i siyāh gibi reng-i sevād-ı ṭab' -ı nāmı daḥı bir āverde-i āb-ı nigīn⁶⁰⁷¹ (16) olan 'anber olmaḳ münāsib oldı.

آسمان تمهید ضعف طالع ما می کند

کردش رنگست کویا کردش ایام ما

3 (17) Āsmān temhīd za' f-ı ṭālī' -i mā mī-koned

(18) Gerdiş-i rengest güyā gerdiş-i eyyām-ı mā

(19) Āsmān bizüm za' f-ı ṭālī' imize temhīd ider. Gerdiş-i eyyāmımız güyā (20) gerdiş-i reng⁶⁰⁷²-i perīdemizdür dimek olur. Çünkü ḥavādişāt-ı (21) süfliyye ḥarekāt-ı 'ulviyyeye menūṭ u merbūṭ⁶⁰⁷³ olmaḡla temhīd ise (22) مقَدِّمة الشيء سواء كان مطلوباً حصوله⁶⁰⁶⁵ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, 4. satırda "Velehū gazel-i raḫmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır V.⁶⁰⁶⁶ müşgîn: miskīn A.⁶⁰⁶⁷ incilāsıyla: ی / -A.⁶⁰⁶⁸ olur: oldı dimek olur A.⁶⁰⁶⁹ mā: + ya' nī A.⁶⁰⁷⁰ faşş: feyz A.⁶⁰⁷¹ nigīn: rengīn A.⁶⁰⁷² reng: ر / - A.⁶⁰⁷³ ve merbūṭ: -A.

-135a] dađı gerd-iş itdikçe [Nyı (23) ta' mîmi üzere gūyā āsmān gerd-ma' nā ⁶⁰⁷⁴ او وصوله 6074 i şikār ĥuşūl (24) bulacađ reng-i perīdemize ki za' fdan ĥāşıla olur. Muĥaddime (25) ve temhīd gibi olur.

ما بفيض انتظار صيد بردن خوشدلیم

ورنه كرداب رم آهو ست چشم دام ما

(26) Mā be-feyż-i intizār-ı şayd borden ĥoş-dilīm

(27) Verne girdāb-ı rem-i āhūst çeşm-i dām-ı mā

(28) Ya' nī biz ⁶⁰⁷⁵ şayd iletmek intizārı feyzi ⁶⁰⁷⁶ ile ĥoş-diliz. Zīrā (29) şayyād elbette intizārdan ĥālī olmaz. Tā ki feyż-i baĥt ile şayd- (30) bord-ı iĥtilās ola. Yoĥsa bezm-i dāma müşābih olan çeşm-i (31) intizār u emniyyemiz rem-i āhū girdābıdır. ' Ayniyle rem-i cibillī-i ⁶⁰⁷⁷

[V-144a]

(1) āhū dağı kendiye dām oldığı gibi girdāba dağı beñzer. Āhū (2) her taraftan remīde olunca dāma yā girdāba üftāde olmuş gibidür. (3) Ĥülāşa-i kelām dām-ı çeşmimizden ⁶⁰⁷⁸ āhuvān-ı merām-ı rehā-yāfte olmağ (4) mümkün degildir. Ammā şayd-bordenlik feyzi intizārı ile ĥoş- (5) diliz demek olur ⁶⁰⁷⁹.

از تو امشب خانهء مارا صفای دیگر است

كوهر مهتاب باشد خال روی دام ما

5

(6) Ez-tu imşeb ĥāne-i mā-rā şafā-yı dīgerest

(7) Gevher-i mehtāb bāşed ĥāl-i rūy-ı dām-ı mā

[A-175a] (8) Bu gice senden ĥānemize bir başka şafā ĥāşıl olmuşdur. (9) Āhū-yı şeref-i teşrīfūne dām-ı da' vet-i ĥānemizūñ dānesi ki (10) ĥāl-i rūy-ı dām ta' bīr olunur. Gevher-i mehtābdur. Gūyā maĥbūb ⁶⁰⁸⁰ (11) şeb-i mehtābīde teşrīf buyurmuşlar. Kendi

⁶⁰⁷⁴Muĥaddemetü's-şey'ı sevā'en kāne maṭlūben ĥuşūluhū ev vuşūluhū: Ya kendisinin gerçekleşmesi yahud ona kavuşmak maksat ise bir şeyin başlangıcı eşittir.

⁶⁰⁷⁵ biz: bize A.

⁶⁰⁷⁶ feyzi: feyż A.

⁶⁰⁷⁷ "Beyān: Cibillī-i āhū" yazılıp metindeki "cibillī" kelimesinin bu şekilde olması gerektiğine işaret edilmiştir V (der).

⁶⁰⁷⁸ çeşmimizden: ز / ر V.

⁶⁰⁷⁹ demek olur: -A.

⁶⁰⁸⁰ maĥbūb: maĥbūbı A N.

āhū dām-ı da‘vet (12) hāne hāl-i rūy-ı dām ki dānesidür. Gevher-i mehtāb olur. İmdi (13) şafā-yı dīger bu şafvet-i mehtābda cilveger oldı.

از کمال عشق داریم اینقدر سرکشنتکی
از رسیدنهای می آید بکردش جام ما

(14) Ez-kemāl-i ‘aşq dārīm ĩn-ğadr sergeşteğī

(15) Ez-residenhā-yı mey āyed be-gerdiş cām-ı mā

(16) Ya‘nī kemāl-i ‘aşqdan şol miğdār sergeşteliğüm var ki neşve-i (17) şarāb-ı ‘aşquñ nev-be-nev irişmekliklerinden bu sergeştelikle (18) ser-gerdān ve ser-germ olduğça sākī olmasa bile cām kendi (19) kendine gerdiş ve ihtirāza⁶⁰⁸¹ gelür rahmetu'llāhi‘aleyh. Şarāb resīde (20) şude henüz⁶⁰⁸² mey ne-resīde keyfī çatmış çatmamış ma‘nālarında (21) ta‘bīr-i zebān-zed oldığı mā-teğaddem-i ebyātda bir iki kerre tenbīh (22) olunmuşıdi. Haşv-ı ta‘bīr añlanmaya⁶⁰⁸⁴. Ekşeriyā Türkīde⁶⁰⁸³ وبه العون (23)⁶⁰⁸⁵ Fārisīde söylenen ba‘zı sözün ‘aynı söylenür.

کلشن مارا نسیمی نیست غیر دود آه
سرمه آلود ست چون چشم بتان بادام ما

7 (24) Gülşen-i mā-rā nesīmī [N-135b] nīst ġayr-ı dūd-ı āh

(25) Sürme-ālūdest çun çeşm-i bütān bādām-ı mā

(26) Bizüm gülşenimize dūd-ı āhdan ġayrı nesīm esmez. İmdi bādām-ı (27) gülşenimiz çeşm-i bütān gibi sürme-ālūddur.

صفحهء دیوان بود مارا بیابان حرم
لفظ باشد همچو معنی جامهء احرام ما

(28) Şafha-i dīvān buved mā-rā beyābān⁶⁰⁸⁶-ı ġarem

(29) Lafz bāşed hemçu ma‘nā cāme-i iħrām⁶⁰⁸⁷-ı mā

(30) Ya‘nī şafha-i dīvān bize beyābān-ı ġaremdür⁶⁰⁸⁸. Lafz ma‘nāya cāme (31) oldığı gibi bize cāme-i iħrām olur. Zīrā dīvān bize beyābān-ı

⁶⁰⁸¹ ihtirāza: ر / ز , ز / ر A.

⁶⁰⁸² henüz: henüzeş A N.

⁶⁰⁸³ Ve bihi'l-‘avn: Yardım Allah sayesinde.

⁶⁰⁸⁴ Ve bihi'l-‘avn/ Yardım Allah sayesinde ekşeriyā Türkīde: -A -N.

⁶⁰⁸⁵ Tüm satır: -A -N.

⁶⁰⁸⁶ beyābān: بان / ان A.

⁶⁰⁸⁷ iħrām: ġarām A.

⁶⁰⁸⁸ ġaremdür: ‘ömrdür N.

[V-144b]

(1) ḥarem-i Ka^ç bedür. Taḳdîr-i kelâm lafz bâşed hemçu câme-i ma^ç nâ bûd (2) mâ-râ câme-i iḥrâm dimekdür.

مشکل ما کشت اسان شوکت از اقبال عشق

شد بهم شیر و شکر آغاز ما انجام ما

9 (3) Müşkil-i mâ geşt âsân Şevket ez-iḳbâl-i ^ç aşḳ

(4) Şud behem şîr ü şeker âgâz-ı mâ encâm-ı mâ

(5) Bizüm müşkilimiz iḳbâl-i ^ç aşḳdan âsân ve münḥall oldı. Bizüm ibtidâ (6) ve intihâmız [A-175b] şîr ve şekerle müteceddid⁶⁰⁸⁹ oldı. Şîr âgâza şeker encâma (7) maşrûf olur. Zîrâ şûret-i galebe-i âgâz şîrdür. Ba^ç de'l-mizâc intihâ (8) ve encâm şîr yâ şekerdür. ⁶⁰⁹⁰ وبه العون .

[Gazel 121]⁶⁰⁹¹Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün

بیاض کردن مینا نمودم اهل تقوی را

کشیدم سرمه از اب زمرد چشم افعی را

1 (9) Beyâz-gerden-i mînâ nümûdem ehl-i taḳvâ-râ

(10) Keşîdem sürme ez-âb-ı zümüröd çeşm-i ef^ç î-râ

(11) Ya^ç nî ehl-i taḳvâya beyâz-gerden-i mînâyı gösterdüm ve âb-ı zümürüdden (12) çeşm-i ef^ç îye sürme çeküp kûr itdüm dimekdür. Bi'l-ḥaşşa (13) seng-i zümüröd dîde-i mârı kûr itdiği meşhûr ve meşhûddur. (14) Nükte-i şâ^ç irânesi budur ki cevfi mînâ-yı ḥaḍrâda⁶⁰⁹² bâde olup (15) mâl-â-mâl olmamışidi. Gerden-i mînâ meyden ḥâlî olmağla sepîd-reng (16) görünüp⁶⁰⁹³ ehl-i zühd-i ḥuşk bu mînâda bâde yokdur zann eylediler. (17) Zîrâ anlar ef^ç î gibi zehr-nigâhdur. Mînâ-yı ḥaḍrâda olan âb-ı (18) zümürüdden anlara sürme çeküp⁶⁰⁹⁴ kûr olup teh-i mînâda şahbâ-yı (19) ^ç aşḳ oldığını göremediler. Ḥâlât-ı zâhireyi bâṭıneye (20) teşbîh ile beyti itmâm eylediler.

(21) فاوهمت صحبی ان شرب شرابهم

⁶⁰⁸⁹ müteceddid: mütteḥid A.

⁶⁰⁹⁰ vebihî'l-^ç avn: Yardım Allah sayesinde -A.

⁶⁰⁹¹ N nüshasında "Gazel-i Dîger" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁰⁹² ḥaḍrâda: ح / خ A.

⁶⁰⁹³ görünüp: görünür N.

⁶⁰⁹⁴ çeküp: çekdüm N.

به سر سرّی فی انتشایی بنظره⁶⁰⁹⁵

(22) me'ālī gibi bir ma' nā-yı ḥafīdūr ki⁶⁰⁹⁶ erbāb-ı zevḳe celīdūr.

زجا مشکل بود جنبیدن ارباب علانق را

بود کلمیخ آهن سوزنی دامان عیسی را

(23) Zi-cā müşkil buved cünbīden erbāb-ı 'alā' iḳ-rā

(24) Buved gülmīḥ-i āhen sūzeni dāmān-ı 'İsā-rā

(25) Erbāb-ı 'alā' iḳa taḥayyūr-sāz-ı miknet oldığı dereceden [N-136a] bālā⁶⁰⁹⁷-

(26) pervāzī-i ḥiffet mümkin olmaz. Müşāhiddūr ki dāmān-ı 'İsāya (27) bir sūzen gülmīḥ-i āhen olur. Ya' nī ḳabre mismār ki āhenden (28) ola gāyet metīn olur. Sā'ir-i mesāmīrden miknetde ziyādedūr. (29) Gūyā 'İsā 'aleyhi's-selāmuñ ḥīn-i ref' lerinde⁶⁰⁹⁸ cāme-i şerīflerinde (30) bir sūzen me' an bulunmuşıdı. Semā' -ı sābi' aya vuşüllerinden⁶⁰⁹⁹ o kemter-i (31) 'alāḳa māni' olmuşdur diyü şu' arā bu ma' nāyı ekşer-i tecrīd ü teferrūd mazmūnlarında

[V-145a]

(1) isti' māl idegelmişlerdür.

بسوی راستی دلرا حدایت کن که می باشد

عصای آبنوسی به زمیل سرمهء اعمی را

3 [A-176a] (2) Be-sūy-ı rāstī dil-rā hidāyet kon ki mī-bāşed

(3) 'Aşā-yı ābnūsī bih zi-mīl-i sūrme a' mā-rā

(4) Ya' nī ḥaḳīḳat-i cāmi' adan 'ibāret olan dili sūy-ı rāstī-i (5) zāt-ı aḥadiyyete⁶¹⁰⁰ hidāyet eyleyegör ki⁶¹⁰¹ tā bīnā-yı rāh-ı maḥlūb (6) olan kimesneye mīl-i sūrme-i mürvārīdden bir 'aşā-yı ābnūsī (7) aḥsen ve elzem oldığı dīde-i rūşenāya ḥafī degıldür.

به بزم وصل هم مجنون ما فکر جنون دارد

خیال خلقهء زنجیر سازد چشم لیلی را

⁶⁰⁹⁵ Fe evhemtü şaḥbi enne şürbe şarābihim/Bihi serre sırı fīntişā'ı binazratı: Arkadaşlığıma sanki onların şarabını içmek benim gönlümün sevinci ve aynı zamanda bakışla yeniden neş'et etmemdir dedim.

⁶⁰⁹⁶ ki: -A.

⁶⁰⁹⁷ bālā: bā N.

⁶⁰⁹⁸ ref' lerinde: rif' atlerinde A.

⁶⁰⁹⁹ vuşüllerinden: vuşüllerinde A.

⁶¹⁰⁰ aḥadiyyete: aḥadiyyet N.

⁶¹⁰¹ ki: -A.

(8) Be-bezm-i vaşl hem Mecnūn-ı mā fikr-i cūnūn dāred

(9) Ḥayāl ḥalkā-i zencīr sāzed çeşm-i Leylā-rā

(10) Bezm-i vaşlda daḥı bizūm Mecnūnumuz fikr-i⁶¹⁰² cūnūn ider. Görmez misin(11) çeşm-i Leylāyı⁶¹⁰³ ḥalkā-i zencīr ḥayāl ider?

اثر کی میگذارد ریشہء غم در دل نازک

خورد مار سیاه موی چینی خاک چینی را

5 (12) Eşer key mī-güzāred rişē-i ğam der-dil-i nāzik

(13) Ḥored mār-ı siyāh-mūy-ı çinī ḥāk-i çinī-rā

(14) Ya' nī dil-i nāzikde ğam rişesi eşeri nice maḥv ider? İstifhām-ı (15) inkārī ya' nī itmez. Elbette eşer-güzārdur. Ya' nī rişē-i ğam dil-i nāzikde (16) eşerini peydā vü zāhir eyler görmez misin? Mār ki teh-i zemīnde (17) ḥāk-ḥ'ārdur. Anuñ gibi kāse-i çinīde olan mār-ı siyāh-mūy (18) giderek elbette ḥāk-i çinī olan ḥamīr-i kāse-i çinīyi ekl (19) ider. Ya' nī o maḥallden şikeste olur. Muḫaddemā o bir rişecik (20) idi. Dil-i nāzik çinīde eşer-güzār olup āḥir mānend-i mār-ı siyāh (21) ḥāk-i çinīyi ekl eyledi.

تن اواز قباى لاله کون لطف دکر دارد

بود فانوس کلکون لفظ رنگین شمع معنی را

(22) Ten-i ū ez-ḳabā-yı lāle-gūn luṭf-ı dige dāred

(23) Buved fānūs-ı gül-gūn lafz-ı rengin şem' -i ma' nā-rā

(24) O maḥbūbuñ teni ḳabā-yı lāle-gūndan luṭf-ı dīger ḥāşıl eyler. (25) 'Aynıyla lafz-ı rengin şem' -i ma' nāya fānūs-ı gül-gūn oldığı gibi. (26) Vāḳı' en fānūslara kırmızı bürüncek ḥarīrden pūşide ide(27)gelmişlerdür. Leyālī-i zifāfda fevānīs-i 'arā' isde oldığı

من اب یحصی⁶¹⁰⁴ dur. (28) اکثر

زبس سرو قد خوش جلوه اش نظاره می خواهد

بکردش همچو چشم آرد ز شوخی طوق قمری را

7 [A-176b] (29) Zi-bes serv-ḳad-i [N-136b] ḥoş cilveş nezzāre mī-ḥ'āhed

(30) Be-gerdiş hemçu çeşm āred zi-şūḥī ṭavḳ-ı ḳumrī-rā

(31) Ya' nī⁶¹⁰⁵ serv-ḳadd-i ḥoş cilvesi ol ḳadar nezzāre-cuy-ı çeşm-i temāşādur ki⁶¹⁰² fikr-i: taḥammül-i N.⁶¹⁰³ Leylāyı: -A.⁶¹⁰⁴ Ekşeri min en yuḥşā: Sayılamayacak kadar çok.⁶¹⁰⁵ ya' nī: + anuñ A.

[V-145b]

(1) dā'iren-mādār-ı leṭāfetden ṭavḳ-ı ḳumrīyi mānend-i çeşm-i temāşā eṭrāfına (2) getirür. Belki dāide-i temāşāyı mānend-i ṭavḳ-ı ḳumrī eṭrāfına getirür (3) dimek olur⁶¹⁰⁶. Serv ile ṭavḳ-ı ḳumrī mütelāzimü't-ta' bīrdür. (4) Bāḳī luṭf-ı beyt tafşılden müstağnīdür.

تماشای صفای ساعدی دارم که می ترسم
بچوب اخر ز نخل طور بندد دست موسی را

(5) Temāşā-yı şafā-yı sā'idī dārem ki mī-tersem

(6) Be-çüb āhir zi-naḥl-i Ṭūr bended dest-i Mūsā-rā

(7) Ya'nī bir sā'id-i nūrānīnün temāşāsındayum ki kemāl-i şafvetinden (8) ḳorḳarum ki bāzū-yı Mūsāya mülāşıḳ-ı mu'cize-i nūrānī olan yed-i (9) beyzāyı çüb naḥl-i Ṭūrdan idebilür. Nūr-ı şafvet-i bāzū (10) sirāyet eylediği gibi çüb-ı Ṭūr daḥı olsa dest-i beyzā-yı (11) Mūsevī oladüşer.

غبار هستیء ما دود چشم ما بود ورنه
توان از روزن دل دید مهتاب تجلی را

9 (12) Ğubār-ı hestī-i mā dūd-ı çeşm-i mā buved verne

(13) Tevān ez-revzen-i dil dīd mehtāb-ı tecellī-rā

(14) Bizüm ğubār-ı hestī-i mevḥūmımız māni'-i nezzāre olan perde-i dūd-reng⁶¹⁰⁷- (15) ālūd dīdemiz olur. Yoḥsa revzene-i dilden nūr-ı cilve-i mehtāb-ı (16) tecellīyi müşāhede mümkindür. ⁶¹⁰⁸ وجودک ذنب لا یقاس به me'ālī gibi meger bu maḳāmda zeneb ḥaceb⁶¹⁰⁹-i şühūd dimek imiş. (18) O ise 'ayn-ı vücūd-ı zıllīdür. Hemān perde-i hestī-i mecāzī (19) miyāneden mürtefi' oldığı gibi. Revzene-i dilden fūrūğ-ı mehtāb-ı (20) tecellī ḥāne-i şühūd-ı 'ayniye pertev-endāz-ı şühūd olur raḥmetu'llāhi 'aleyh⁶¹¹⁰.

بیاد او کشیدم بادهء صد رنگ فکر امشب
سحر از کوچهء مصرع کرفتم مست معنی را

⁶¹⁰⁶ dimek olur: -A.

⁶¹⁰⁷ reng: jeng A.

⁶¹⁰⁸ Vücūduke zenbun lā yuḳāsu bihi zenbun: Varlığın hiçbir günahla kıyaslanmayacak bir günahdır.

⁶¹⁰⁹ ḥaceb: ḥüccet A.

⁶¹¹⁰ raḥmetu'llāhi 'aleyh: -A.

(21) Be-yād-ı⁶¹¹¹ ü keşîdem bâde-i şad-reng-i fikr imşeb

(22) Seher ez-küçe-i mışra⁶ giriftem mest-i ma⁶ nâ-râ

(23) Ya⁶ nî⁶¹¹² maḥbûb-ı ser-mest-i tecellînüñ yâdı ile bu⁶¹¹³ şeb bâde-i şad-reng-i

(24) fikr-i bûkalemûnı çeküp küçe-i mışra⁶ dan mest ü bî-hüş olan (25) ma⁶ nâyı tutup şahnesitân-ı temyîze ḥadd-i çüb-ı taḥsîn ile (26) güşmâl-i dîde-i ihtisâb⁶¹¹⁴ olmağičun gönderdüm [A-177a] demek gibidür.

زروی دل سخنور رفعت اقبال می باید

به بال جوهر ایینه پروازست طوطی را

11 (27) Zi-rûy-ı dil sūḥanver rif⁶ at-i iḳbâl mî-bâyed

(28) Be-bâl-i cevher-i âyîne pervâzest tûṭî-râ

(29) Ya⁶ nî sūḥanverân-ı erbâb-ı ṭabâyi⁶ rûy-ı dil-i bezirgân ile rif⁶ at- (30) pezîr-i iḳbâl olur. Müşâhiddür ki bâl-i cevher-i âyîne ile tûṭî-i (31) sūḥan-gû pervâza gelür. [N-137a] Bâl-i cevher-i âyîne rûy-ı dil-i mir⁶ âtdür⁶¹¹⁵.

[V-146a]

(1) Pervâzi-i tûṭî ḳabûl-i ta⁶ lîm-i sūḥandur:

Söyledür rûy-ı (2) dil-i ehl-i kerem tûṭiyi

İltifât-ı âyinedür şüret-i isti⁶ dâda

زاحوال زمان عمر اکه نیستی شوکت

چه میدانی ورقکردانی دینی و عقبی را

(3) Zi-aḥvâl-i zamân-ı⁶ ömr âgeh nîstî Şevket

(4) Çi mî-dânî varaḳ-gerdânî⁶¹¹⁶-i dînî vü⁶ uḳbâ-râ

(5) Çünki⁶¹¹⁷ zamân-ı⁶ ömrüñ aḥvâlinden âgâh degilsin. Dînî ve⁶ uḳbâ (6) varaḳ-gerdânlığından ne bileceksin demek olur. Ḥâşıl-ı (7) ma⁶ nâ budur ki zamân-ı⁶ ömr müddet-i maḥdüde-i ḥayâtdur. (8) Bunda yine muvaffaḳ olacağsın. Yâḥûd miḳdâr-ı müddet nedür? (9) Āgâh degilsin ki meşelâ nışf-ı⁶ ömri varaḳ-gerdânî-i mâlzeme-i (10)

⁶¹¹¹ be-yād-ı: be-yâ N.

⁶¹¹² ya⁶ nî: + o A N.

⁶¹¹³ bu: bir N.

⁶¹¹⁴ güşmâl-i dîde-i ihtisâb: -A.

⁶¹¹⁵ mir⁶ âtdür: mir⁶ ât A.

⁶¹¹⁶ گردانی: girânî V.

⁶¹¹⁷ çünki: çun aḥvâl-i A.

dünyāya nıṣf-ı āhirīni zād-ı beḳāya maşrūf kılasın. Çünki (11) bu iki keyfiyyetden āgāh degilsin. Hemān ibn-i vaḳt olmaḳ (12) gerek dimek isterler raḥmetu'llāhi' aleyh⁶¹¹⁸.

[Gazel 122]⁶¹¹⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چنان دور از تو دارد بزم رنگ ناتوانیها

که رنگ می بزم می نشیند از کرانیها

1 (13) Çunān dūr ez-tu dāred bezm-i reng-i nā-tevānīhā

(14) Ki reng-i mey be-zīr-i mey nişined ez-girānīhā

(15) Ya' nī bezm-i reng-i nā-tevānīhāsından beni öyle dūr ve mehcūr (16) ider ki 'aynıyla reng-i mey zīr-i meyde girānlıqlardan teh- (17) nişin-i ḥum oldığı gibi⁶¹²⁰ şāf olup süzüldükçe⁶¹²¹ (18) dürd ve 'aker teh-nişin-i zarf olur. Reng-i sevād dürd-i (19) ḥumret-i müterākimededen 'ibāretdür. Girānlıqdan teh-nişin olur.

نمیباشد تماشا اختیار دل ضعیفان را

بدمبال نگاه خود روند از ناتوانیها

(20) Nemī-bāşed temāşā iḥtiyār dil-i za' ifān-rā

(21) Be-dümbāl-i nigāh-ı ḥod revend ez-nā-tevānīhā

(22) Ya' nī temāşā za' if dillere iḥtiyārī degildür. Bi'z-zarūret [A-177b] (23) anlar⁶¹²² nā-tevānlıqlarından peyrev-i dümbāl-i nigāhları olurlar.

بسیر خانه ایینه رفتی بیخود و تنها

طپیدنها دل مرا اب کرد از بد کمانیها

3 (24) Be-seyr-i ḥāne-i āyīne refti bī-ḥod u tenhā

(25) Ṭapīdenhā dilem-rā āb kerd ez-bed-gümānīhā

(26) Ya' nī bī-ḥod ve tenhā ḥāne-i āyīne seyrine gitdüñ. Bed-gümānlıqlardan (27) nāşī iztırāb ve bī-ḳarārlıqlar benüm gönlümi āb eyledi. Bunda (28) zann-ı ḳabīḥ ki bed-gümānuñ ta'bir-i Türkisidür. İztırāb-ı dile (29) 'illetdür. Zīrā 'āşıḳ dā'imā bed-

⁶¹¹⁸ raḥmetu'llāhi' aleyh: -A.

⁶¹¹⁹N nüshasında "Gazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

⁶¹²⁰ gibi: + mey A N.

⁶¹²¹ süzüldükçe: ک / ق N V.

⁶¹²² anlar: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

gümāndur. Maḥbūbımı cümle eşyādan (30) nigāh için cümle eşyāya sū³-i zann ider فقس
على هذا⁶¹²³.

بامید جفا بودیم باهم بر سر راهش

(31) Be-ümmīd-i cefā būdīm bā-hem ber-ser-i rāheş

[V-146b]

من و دل راز هم شرمنده کرد از مهربانیها

(1) Men ü dil-rā zi-hem şermende kerd ez-mihribānīhā

(2) Ümmīd-i cefā ile ser-i rāhında birbirimiz ile [N-137b]⁶¹²⁴ me³yūsü'l-luţf (3) istāde-i şeh-rāh-ı nā-ümmīdī iken beni dilden dili benden (4) bu kadar mihribānlıklar ve izhār-ı luţf u ğam-küsārlıklar ile (5) şermende eyledi.

بخود امشب ندیدم قوت نظاره رویش

نکاهم پای خواب الود بود از ناتوانیها

5

(6) Be-ḥod imşeb ne-dīdem kuvvet-i nezzāre-i rüyeş

(7) Nigāhem pāy-ı ḥ³āb-ālūd buved eznā-tevānīhā

(8) Ya³ nī bu şeb nezzāre-i rüyına kendümden⁶¹²⁵ kuvvet bulamadum. Zīrā (9) nā-tevānlıklardan pāy-ı nigāhum ḥ³āb-ālūd idi.

بریدن از علانق خویش را قطع نظر باشد

بهم آوردن مژگان بود دامن فشانیها

(10) Borīden ez-³alā³ iḳ ḥ³iş-rā ḳaţ³-ı nazar bāşed

(11) Behem-āverden-i müjgān buved dāmen-feşānīhā⁶¹²⁶

(12) Ya³ nī ³alā³ iḳdan kesilmek mā-sivādan ḳaţ³-ı nazardur. Ğāyetī⁶¹²⁷ (13) müjgān-ı çeşmi bir yere getürmek āfāḳdan dāmen-feşānī-i (14) i³rāzdur. Behem-āverden müjgān ile dāmen-feşān ta³ bīrinde (15) būy-ı tezdād istişmām olsun⁶¹²⁸. Zīrā dāmen-feşānī ḳaţ³-ı⁶¹²⁹ (16) emniyye-i mā-sivāda ta³ bīr-i ḥāşdur.

به پیری کی ز نقش زنده کانی دل کند منعم

که دارد خاتم قدش نکین سخت جانیها

⁶¹²³ Feḳıs ³alā hāzā: Buna göre kıyasla.

⁶¹²⁴ Bu varak N nüshasında 127b ve 137b varağı olarak iki kez eserde geçmektedir.

⁶¹²⁵ kendümden: kendümde A N.

⁶¹²⁶ feşānīhā: A.

⁶¹²⁷ ğāyetī: ğāyet N.

⁶¹²⁸ olsun: olmasun A, olunmasun N.

⁶¹²⁹ ḳaţ³-ı: + ümmīd A.

7 (17) Be-pīrī key zi-naqş-ı zindegānī dil koned mün' im

(18) Ki dāred hātem-i qaddeş⁶¹³⁰ nigīn-i saht-ı cānīhā

[A-178a] (19) Ya' nī pīrlık 'āleminde naqş-ı zindegānīden gönül nice ğarīq-i (20) envā'-ı nī' am olur ki o pīrūn hātem-i benān-ı kāmety saht-cānlıqlar (21) nigīnī⁶¹³¹ tutar. Ya' nī cānı peklik nigīnī anuñ hātem-i qaddeşinde (22) ola⁶¹³² olmaz. Be-ṭarīq-i istifhām-ı inkārī öyle yā pīrūn (23) cānı za' if ve süst-endāmdur. Naqş-ı zindegānīden mün' im (24) olamaz. Yāhūd kened kendīden lafzından fi'l-i muzāri' (25) ola. Ma' nā demek olur ki pīrlık 'āleminde mün' im olan (26) kimesne naqş-ı zindegānīden gönlünü qoparamaz. Zīrā anuñ (27) hātem-i qaddi ki ḥalka-i engüşterināsā ḥamīde olmuşdur. (28) Ammā saht-cānlıqlar nigīnini tutar. Cānı⁶¹³³ ğāyet pekdür. (29) Anuñçun naqş-ı ḥayātdan berkende dil olamaz dimekdür.

سیه بختی نکردد سرمهء خاموشیم شوکت

که دارم از نگاه کرمش این آتش زبانیها

(30) Siyeh-bahtī ne-gerded sürme-i ḥāmūşīm Şevket

(31) Ki dārem ez-nigāh-ı germeş in āteş-zebānīhā

[V-147a]

(1) Siyeh-bahtlık⁶¹³⁴ benüm ḥāmūşluğum sürmesi olmaz ki borīde-āvāz olam. (2) Zīrā ol maḥbūba böyle nigāh-ı germden bu āteş-zebānlıqlar bende (3) peydā vü nümāyāndur.

[Gazel 123]⁶¹³⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میزند موج از سر ما نشاء سرشار ما

روی پژمردن نمی بیند کل دستار ما

1 (4) Mī-zened mevc ez-ser-i mā neş'e-i ser-şār-ı mā

(5) Rūy-ı pejmürden nemī-bīned gül-i destār-ı mā

⁶¹³⁰ qaddeş: ش / س A.

⁶¹³¹ nigīnī: nigīnini A.

⁶¹³² ola: olsa A.

⁶¹³³ cānı: cihānı A.

⁶¹³⁴ bahtlık: ق / ک A V.

⁶¹³⁵ N nüshasında "Gazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır,

(6) Ya' nī bizüm neş'e-i ser-şarımız serimizden mevc-zendür. Bizüm gül-i mübāhāt- (7) destārımız pejmürdelik yüzini görmez.

عرض ما حسن قبول خاطر خوبان نیافت
شد نشان تیر همچون استخوان طومار ما

(8) 'Arz-ı mā ḥüsn-i [N-138a] qabül-i ḥātır-ı ḥübān ne-yāft

(9) Şud nişān-ı tīr hemçün üstüh'ān tūmār-ı mā

(10) Ya' nī bizüm 'arzihālimiz ma' raz-ı ḥüsn-i qabül-i ḥātır-ı ḥübānda vāqī' (11) olamadı ve tūmārımız üstüh'ān gibi nişāne-i tīr oldı.

صیقلش از موج سیلاب حوادث داده اند
میتوان رو دید چون آینه از دیوار ما

3 (12) Şayqaleş ez-mevc-i seylāb-ı ḥavādiş dādeend

(13) Mī-tevān rü dīd çun āyīne ez-dīvār-ı mā

(14) Ya' nī bizüm dīvārımızdan āyīne gibi temāşā-yı ruḥsār-ı naẓar mümkindür.

(15) Zīrā mevc-i pey-ā-pey-i seylāb-ı ḥavādişden şayqal virmişlerdür. [A-178b] (16)

Vāqī' en⁶¹³⁶ emvāc-ı seylāb kenār-ı deryāda bulunan ba' zı senge şöyle (17) şayqal virür ki āyīne gibi mücellā ve şāf eyler.

کلک ما فواره آب زمرد کشته است
بسکه از تحریر خطش سبز شد کفتار ما

(18) Kilk-i mā fevvāre-i āb-ı zümürüd geşteest

(19) Bes ki ez-tahrīr-i ḥaṭṭeş sebz şud güftār-ı mā

(20) Bizüm ḥāmemiz gūyā āb-ı zümürüd fevvāresi olmuşdur. Ol kadar anuñ (21) ḥaṭṭ-ı sebzi tahrīrinden güftārımız daḥı sebz olmuşdur.

نیست شوکت سعی روشنکر بکار ما عبث
وسمه ابروی صیقل میشود زنکار ما

5 (22) Nīst Şevket sa' y-ı rüşenger be-kār-ı mā ' abes

(23) Vesme-i ebrū-yı şayqal mī-şevved zengār⁶¹³⁷-ı mā

(24) Ya' nī sa' y-ı rüşenger bizüm kārımızda ' abeş degildür. Zengārımız şayqal-ı (25) vesme-i ebrū olur⁶¹³⁸:

⁶¹³⁶ vāqī' en: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁶¹³⁷ zengār: jengār A.

⁶¹³⁸ olur: oldı N.

Çeşm-i ter a' dāsına olduḡda ḡalīde (26)

Olsa ne 'aceb sūzen-i zengār benefşe⁶¹³⁹

beytinde olduḡı (27) gibi ki nevk-i sūzene ruṭūbet mülākī olsa zengār⁶¹⁴⁰ olur. Vesme-i (28) ebrū da zengār ile olur. Şayḡal-ı māşıta ile zībende olunca (29) sa'y-ı rüşenger 'abeş olmadı.

[Gazel 124]⁶¹⁴¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fā' lün)

غفلت افزون شود از سیر کستان مارا

سرمهء خواب بود سایهء ریحان مارا

1 (30) Ġaflet efzün şevved ez-seyr-i gülistān mā-rā

(31) Sürme-i ḡ'āb buved sāye-i reyḡān mā-rā⁶¹⁴²

[V-147b]

(1) Ġafletüm artar eger seyr-i gülistān eylesem

Sürme-i ḡ'āb oldı (2) seyr it sāye-i reyḡān baña

بی کره تر زخم طرّهء موجیم که بحر

عمرها شانه زد از پنچهء مرجان را

(3) Bī-girihter zi-ḡam-ı ṭurre-i mevcīm ki baḡr

(4) 'Ömrhā şāne zed ez-pençe-i mercān-rā⁶¹⁴³

(5) Ya'nī ḡam-ı ṭurre-i emvācdan ziyāde girih-güşād-ı münḡaliz ki dest-i (6) ḡulzüm bize niçe zamāndur ki pençe-i mercāndan şāne-zen-i incilādur. (7) Vāḡı'en ṭurre-i mevc-i ḡam-ı baḡtum bī-girih⁶¹⁴⁴ ve münḡalldür ve teh-i baḡrda şāḡ-ı (8) mercān çatıḡ matıḡ şāne mişāldür.

مور ما عزم ره ملک قناعت دارد

شاه را هیست کف دست سلیمان مارا

⁶¹³⁹ Bu beyit vezne uymamaktadır.

⁶¹⁴⁰ zengār: jengār A N.

⁶¹⁴¹ "Ġazel-i Dīger" N (der).

⁶¹⁴² mā-rā: + ya'nī A.

⁶¹⁴³ mercān-rā: mercān mā-rā A N.

⁶¹⁴⁴ bī-girih: girih A.

3

(9) Mūr-ı mā 'azm-i reh mülk-i ḳanā' at dāred

[A-179a] (10) Şāh-rāhīst kef-i dest-i Süleymān mā-rā

[N-138b] (11) Ya' nī bizüm mūrımız mülk-i ḳanā' ate 'azm-i rāh eyler. Cenāb-ı Süleymān (12) 'aleyhi's-selāmuñ kef-i desti ya' nī eli ayası bize şāh-rāhdur. (13) Zīrā el ayasında ince⁶¹⁴⁵ yollar ve gūn-ā-gūn ḥuṭūṭ-ı mütevāziye (14) mersūm-ı ḥāme-i şun' olmuştur. Anuñçun anlaruñ her birin (15) mülk-i ḳanā' ate şāh-rāh eyledi⁶¹⁴⁶.

نیست جز تخم ندامت ز جهان حاصل ما

کف افسوس بود زخم نمایان مارا

(16) Nīst coz toḥm-ı nedāmet zi-cihān ḥāşıl-ı mā

(17) Kef-i efsūs buved zaḥm-nümāyān mā-rā

(18) Cihānda toḥm-ı nedāmetden ğayrı ḥāşılıımız yokdur ve kef-i ḥayf (19) bize işte zaḥm-nümāyāndur. Kef-i efsūsüñ zaḥma müşābeheti (20) niçe vücūhla şābit olur.

بسته بودیم لب از بوسهء لعش شوکت

خط او رنگ طمع ریخت بدامان مارا

5

(21) Beste būdīm leb ez-būse-i la' leş Şevket

(22) Ḥaṭṭ-ı ū reng-i ṭama' rīḥt be-dāmān-ı mā-rā

(23) Ya' nī būse-i la'linden leb-beste ve nā-ümmīd idüñ. Ḥaṭṭ-ı 'izārı (24) dāmānımıza reng-i ṭama' rīzān eyledi.

[Gazel 125]⁶¹⁴⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ای زاب لعل لبریزاز لبّت پیمانها

تختهء مشق پریشانی ز زلف شانها

1

(26) Ey zi-āb-ı la' l lebrīz ez-lebet peymānehā

(27) Taḥte-i meşḳ-i perişānī zi-zülf şānehā

(28) Ey memdūḥ ki peymāneler senüñ lebüñden āb-ı la' lden lebrīz ve şāneler (29) zülfüñden taḥte-i meşḳ-i perişānīdür dimekdür. Gerçi mışra'eyn-i (30) beytinde

⁶¹⁴⁵ ince: -A.

⁶¹⁴⁶ "Bunda bir nükte daḥı budur ki Ḥazret-i Süleymān 'aleyhi's-selāmuñ dest-i sa'ādetin ṭutanlar vāşılīnden olurlar. Ḥamdī" N (der).

⁶¹⁴⁷ N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır, 25. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

rabṭ-ı mün'adim görünür. Ammā her mıṣra' āzāde bir cihān. Ma'nā (31) ve tenāsüb-i ma'nevīye mübtenī maṭla'-ı ğarrādur ki āb-ı la'lden murād bāde

[V-148a]

(1) olduğda perişānī lafzı aña çeşbān ve nefsi-ābda zülfe (2) mevc ve pīçiş-i müteḥakkıķ ve nümāyāndur ve .⁶¹⁴⁸ و امثال ذلك

از نگاه امشب بمجلس رنگ شوخی ریختی

خلقهء چشم غزالان شد خط پیمانها

(3) Ez-nigāh imşeb be-meclis reng-i şūḫī riḫti

(4) Ḥalka-i çeşm-i ğazālān şud ḫaṭṭ-ı peymānehā

(5) Bu şeb nigāh-ı nāzdan bezme ol qadar reng-i leṭāfet rīzān (6) eyledüñ ki ḫaṭṭ-ı cām ḫaṭṭ-ı peymāne ḫaṭṭ-ı sāġar ḫalka-i çeşm-i ğazālān (7) oldu. Ḥaṭṭ-ı cām [A-179b] nişāb-ı neşve için keşīde ḫaṭṭ-ı meşhūrdur. (8) Şebt-i mecelle-i cām-ı Cem idi.

بوریا حاجت نباشد کلبهء عشاقرا

فرش از بال سمندر دارد اتشخاتها

3

(9) Būriyā ḫācet ne-bāşed külbe-i 'uşşāķ-rā

(10) Ferş ez-bāl-i semender dāred āteş-ḫānehā⁶¹⁴⁹

(11) Külbe-i 'uşşāķa būriyā ḫācet degildür. Zīrā āteşgedelerüñ ferşi (12) bāl-i semenderdendür.

باده ها خورده است از خون شهنشاهان زمین

از سر فغفور دارد خاک چینی خاتها

(13) Bādehā ḫordest⁶¹⁵⁰ ez-ḫūn-ı şehensāhān⁶¹⁵¹ zemīn

(14) Ez-ser-i faġfūr dāred ḫāk-i çinī ḫānehā⁶¹⁵²

(15) Ya'nī zemīn sürb iken ḫūn-ı selāṭinden ne bādele⁶¹⁵³ nüş (16) eylemişdür [N-139a] ve ser-i faġfūrdan ḫāk-i çinī ḫāneler tutar. (17) Ya'nī ḫıṭṭa-i Çinüñ ḫāneleri ekser⁶¹⁵⁴ ser-i faġfūrdandur.

⁶¹⁴⁸ Ve emşālū zālīk: Onun benzerleri.

⁶¹⁴⁹ āteş-ḫānehā: + ya'nī A.

⁶¹⁵⁰ ḫordest: Metinde "ḫordest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur A N V.

⁶¹⁵¹ şehensāhān: şehensāh A.

⁶¹⁵² ḫānehā: خ / ح A.

⁶¹⁵³ bādele: bāde A.

⁶¹⁵⁴ ekser: -A.

جان غبار آلود كردد از ملاقات بدن
سيل مي آيد برون مهتاب از ويرانها

5 (18) Cān ġubār-ālūd gerded ez-mülākāt-ı beden

(19) Seyl mī-āyed birūn mehtāb ez-vīrānehā

(20) Cān mülākāt-ı bedenden ġubār-ālūd olur. Zīrā beden-i ħākī (21) ol⁶¹⁵⁵ nūr-ı laṭīfī mücāveret ile gerd-ālūd itmesi muḡarrerdür (22) ve seylāb-ı mehtāb daḡı vīrānelerden ṭaşra gelür seyl (23) mī-āyed birūn mehtāb seyl-i mehtāb mī-āyed birūn taḡdīrindedür (24). والمعنى ظاهر لا يحتاج الى التفصيل⁶¹⁵⁶.

كار ما از انفعال خصم ميکيرد کمال
سبز كردد زاب روی خوشه چين اين دانها

(25) Kār-ı mā ez-infi'āl-i ḡaṣm mī-ġired⁶¹⁵⁷ kemāl

(26) Sebz gerded z'āb-rūy-ı ḡuṣe-çin in dānehā

(27) Bizüm kārımız infi'āl-i ḡaṣm-ı bedden kemāl-pezir olur ve ḡuṣe⁶¹⁵⁸- (28) çinūñ āb-rūyından bu dāneler sebz olur⁶¹⁵⁹. Nükte: İnfi'āl (29) rüy-ı ādemīde bir şey'den müte'eṣsir olduḡda nümāyān olan ḡāletdür. (30) ḡaṣm sā'il maḡūlesi bir kem-i'tibār-ı ḡuṣe-çine beñzer. (31) Anuñ infi'āli işte āb-rūyıdır. Bize bādī-i izdiyād-ı kemāldür.

[V-148b]

بادء ناز بتانرا نشأ خاموشی بود
از غبار سرمه باشد خاک اين پمانها

7 (1) Bāde-i nāz-ı bütān-rā neṣ'e-i ḡāmūṣī būd

(2) Ez-ġubār-ı sürme bāṣed ḡāk-i in peymānehā

(3) Bāde-i nāz-ı ḡübānuñ neṣ'esi ḡāmūṣluḡ olur. Zīrā bu peymānenūñ [A-180a]
(4) ḡākī ġubār-ı sürmedendür. Anuñçun ṣadāsı zāhir olmaz.

امتیاز ازم نباشد عاشق و معشوق را
تابکی نا اشنایی ای زخود پیکانها

⁶¹⁵⁵ ol: olsa N.

⁶¹⁵⁶ Ve'l-ma' nā zāhir lāyuhṭācu ile't-taḡṣīl: Mana açıktır, anlatmaya ihtiyaç yoktur.

⁶¹⁵⁷ mī-ġired: mī-gerded A.

⁶¹⁵⁸ ve ḡuṣe: -A.

⁶¹⁵⁹ çinūñ āb-rūyından bu dāneler sebz olur: -A.

(5) İmtiyāz ez-hem ne-bāşed ‘āşık u ma‘ şūķ-rā

(6) Tābe-key nā-āşnāyī ey zi-ħod biġānehā⁶¹⁶⁰

(7) ‘Āşık ve ma‘ şūķa fi'l-ħaķīķa birbirinden imtiyāz olmaz. Yā⁶¹⁶¹ niceye dek (8) ey kendi kendinden⁶¹⁶² biġāneler bu āşnālıķdan bī-behrelersiz?

سوختیم از هجر همچون شمع بیجا سوختیم
شد کف افسوس ما آخر پر پروانها

9 (9) Sūħtīm ez-hicr hemçun şem‘ bī-cā sūħtīm

(10) Şud kef-i efsūs-ı mā āħir per-i pervānehā⁶¹⁶³

(11) Yandıķ mānend-i şem‘ bī-cā. Sūz-ı hicrden yandıķ ve āħir kef-i (12) efsūsımız per-i pervānemiz oldı. .⁶¹⁶⁴ یحذف ضمیره عند اتصالها

میتوان از مشت خاکم رنگ چندین شعله ریخت
طینت من باشد از خاکستر پروانه ها

(13) Mī-tevān ez-müşt-i ħākem⁶¹⁶⁵ reng çendīn şu‘ le riħt

(14) Tıynet-i men bāşed ez-ħākister⁶¹⁶⁶-i pervānehā

(15) Benüm müşt-i ħākümden niçe niçe şu‘ leler rīzān itmek mümkündür. (16) Zīrā tıynetüm ħākister-i pervānedendür.

شیخ ما شوکت براه خشک مسجد میرود
آب افتاده است کویا در ره میخانه ها

11 (17) Şeyħ-i mā Şevket be-rāh-ı ħuşk-ı mescid mī-reved

[N-139b] (18) Āb üftādest⁶¹⁶⁷ gūyā der-reh-i meyħānehā

(19) Bizüm şeyħimiz rāh-ı ħuşk-ı mescide⁶¹⁶⁸ gider. Gūyā meyħāne yolın şu (20) almışdur. Rāh-ı ħuşk-ı mescid reftār-ı ‘ulemā-yı қаşrı rāh-ı (21) meyħāne meşreb-i

⁶¹⁶⁰ biġānehā: + ya‘ nī A.

⁶¹⁶¹ yā: tā A N.

⁶¹⁶² kendinden: kendiden A.

⁶¹⁶³ pervānehā: + ya‘ nī A.

⁶¹⁶⁴ Yuħzefu zamīruhu ‘inde ittişālīhā: Bu kelimenin zamiri birleşme durumunda kaldırılır -A.

⁶¹⁶⁵ ħākem: ħākī A.

⁶¹⁶⁶ ħākister: ħ / ح V.

⁶¹⁶⁷ üftādest: Metinde "üftādest" yazılmış olmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur V.

⁶¹⁶⁸ mescide: "-e" yönelme eki sonradan eklenmiştir V.

و قصده ظاهر وله غزل رحمه الله لا يحتاج الى (22) التفصيل⁶¹⁶⁹.

[Gazel 126]⁶¹⁷⁰

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

ان شعله خوی تا شده کرم عتاب ما

لرزد بخویشتن شرر از اضطراب ما

1 (23) Ān şu'le-ḥūy tā şude germ-i 'itāb-ı mā

(24) Lerzed be-ḥ'ışten şerer ez-iztirāb-ı mā⁶¹⁷¹

(25) Ol şu'le-ḥūy tā bize germ-i 'itāb oldı. Bizüm iztirābımızdan (26) şerārede⁶¹⁷² lerziş nümāyān oldı.

یکرنک کشته ایم زمشرب بکائنات

کردد بشیشه آب زمرد شراب ما

(27) Yek-reng geşteim zi-meşreb be-kā'ināt⁶¹⁷³

[A-180b] (28) Gereded be-şişe āb-ı zümürüd şarāb-ı mā⁶¹⁷⁴

(29) Kā'ināt ile meşrebde yek-reng olduḡ ve şarābımız şışede (30) āb-ı zümürüd olur. Çeşm-i kā'ināt ile ta'āmide hem-reng-i (31) nigāhız dimek olur⁶¹⁷⁵.

[V-149a]

خودرا بروی آب زهمت گرفته ایم

خالی زمغز نیست چو کوهر خباب ما

3 (1) Ḥod-rā be-rūy-ı āb zi-himmet girifteim

(2) Ḥālī zi-mağz nist çu gevher ḥabāb-ı mā⁶¹⁷⁶

(3) Kendimizi himmetden nāşī rūy-ı ābda tutmışız. İmdi bizüm (4) ḥabābımız mağz-ı himmetden ḥālī degildür.

از نشأ بی نصیب کسی همچو من مباد

رنک حنای دست قدح شد شراب ما

⁶¹⁶⁹ Ve kaşduhu zāhirun velehu ġazelun raḥimehu'llāh lā yaḥtācu il't-tafşil : Onun, Allāh rahmet eylesin, bir gazeli vardır. Tafsilata gerek yoktur -A (Bu satır A nüshasında boş bırakılmıştır) -N.

⁶¹⁷⁰ N nüshasında "Velehu Ėazel-i Diğer" başlığı bulunmaktadır.

⁶¹⁷¹ mā: + ya' nī A.

⁶¹⁷² şerārede: şerāre A.

⁶¹⁷³ be-kā'ināt: bī-kā'ināt A.

⁶¹⁷⁴ mā: + ya' nī A.

⁶¹⁷⁵ olur: isterler A N.

⁶¹⁷⁶ mā: + ya' nī A.

(5) Ez-neş'e bī-naşīb kesī hemçu men me-bād

(6) Reng-i hınā-yı dest kadeh şud şarāb-ı mā

(7) Neş'eden benüm gibi bir kimse hālī olmasun. Elümde olan (8) reng-i hınā şarābuma kadeh oldı. Şarābı reng-i hınā desti kadeh.

از بسکه تن براحت دنیا نداده ایم

شوکت پر د زبالت سر رنک خواب ما

5 (9) Ez bes ki ten be-rāhat-ı dūnyā ne-dādeīm

(10) Şevket pered zi-bāliş-i ser reng-i h̄'āb-ı mā

(11) Ol kadar rāhat-ı dūnyāya ten virmemişiz ki bāliş-i serden (12) reng-i h̄'ābımız peride olur.

[Gazel 127]⁶¹⁷⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بعاشق نسبت دیگر بود پیوسته یادش را

نکهدار از خزان یا رب بهار اتحادش را

1 (14) Be-'āşık nisbet-i dīger buved peyveste-yādeş-rā

(15) Nıgehdār ez-ḥazān yā Rabb bahār-ı ittiḥādeş-rā

(16) Ya' nī ol maḥbūbuñ peyveste-zebān-ı 'āşıkda zıkrı başka (17) bir nisbet-i ḥāşşa⁶¹⁷⁸ ve 'alāka-i maḥşūşa olur. Yā Rabb (18) bu bahār-ı ittiḥādı ḥazān-ı infikāk u zevālden sen ḥıfz eyle (19) dimek olur.

بچشم من که یا رب جلوه کر از دور می آید

که چون چشم غزالانست شوخیها سوادش را

(20) Be-çeşm-i men ki yā Rabb cilveger ez-dūr mī-āyed

(21) Ki çun çeşm-i gāzālānest şūḥihā sevādeş-rā

(22) Ya' nī benüm⁶¹⁷⁹ çeşmüme yā Rabbī kim dūrdan böyle cilveger geldi ki (23) anuñ sevād-ı dīdesinüñ şūḥluqları çeşm-i gāzālān gibidür.

بهر صحرا که میکردد تجلی افکن از ساعد

کند همچون ید بیضا مصفا کردبادش را

⁶¹⁷⁷ N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır, 13. satırda "Velehu ğazel-i raḥmetu'llāhi 'aleyh" başlığı bulunmaktadır V.

⁶¹⁷⁸ ḥāşşa: ح / خ A.

⁶¹⁷⁹ benüm: -A.

3 [A-181a](24) Beher şahrā ki mī-gerded tecellī-efgen ez-sā' id

[N-140a] (25) Koned hemçun yed-i beyzā muşaffā gird-bādeş-rā⁶¹⁸⁰

(26) Her şahrāda ki sā' id-i nūrānisinden tecellī-efgen ola⁶¹⁸¹ şahrānuñ (27) gird-bādını yed-i beyzā-yı Müsevī gibi muşaffā ider. Ma' -hazā (28) ciger⁶¹⁸²-i gerd-ālūd olmağ emr-i muğarrerdür.

بمصر روزگار آخر عزیزی شد خریدارم

که یوسف نام می باشد غلام خانه زادش را

(29) Be-Mışr-ı rüzgār āḫir ' azizī şud ḫaridārem

(30) Ki Yūsuf-nām mī-bāşed gulām-ı ḫāne-zādeş-rā

(31) Ya' nī rüzgār Mışırında āḫir bir ' aziz benüm ḫaridārum oldı ki anuñ

[V-149b]

(1) gulām-ı ḫāne-zādı Yūsuf-nām olur.

بیاض دیده ها شوکت شد از شعر تو نورانی

بطومار زبانه میتوان بردن سوادش را

5

(2) Beyāz-dīdehā Şevket şud ez-şî' r-i tu nūrānī

(3) Be-tūmār-ı zebānhā mī-tevān borden sevādeş-rā

(4) Ya' nī sepīd ü sebel-⁶¹⁸³ dīde olan dīdeler senüñ şî' ründen nūrānī (5) oldı ve sevād-ı eş' āriñi tūmār-ı elsine ile aḫz eylemek mümkindür.

[Gazel 128]⁶¹⁸⁴

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

فکر خامی نزنند سر زدل چاک مرا

پخته کردد سخن از شعلهء ادراک مرا

1

(7) Fıkr-i ḫāmī ne-zened ser zi-dil-i çāk-i me-rā⁶¹⁸⁵

(8) Puḫte gereded sūḫan ez-şu' le-i idrāk-i me-rā

⁶¹⁸⁰ gird-bādeş-rā: + ya' nī A.

⁶¹⁸¹ ola: + o A N.

⁶¹⁸² "Minhü: Ciger be-cīm-i Fārisī gird-bād-rā güyend" V (der).

⁶¹⁸³ "Minhü: Sebel bi'l-bā' il-muvaḫḫadeti ' illet-i çeşm: Sebel tek noktalı 'b' ile göz hastalığı" V (der).

⁶¹⁸⁴ N nüshasında "Ġazel-i āḫir" başlığı bulunmaktadır, 6. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁶¹⁸⁵ çāk-i me-rā: ḫāk-rā N.

(9) Ya' nī bizüm dil-i çäkimizden fikr-i hāmī ser-zede-i zühür olmaz ve bizüm

(10) şu' le-i idrākimizden sühan puhte olur.

کشته نور نظرم صاف ز صد پردهء کل

بوی کل نیست نهان از نظر پاک مرا

(11) Geşte nūr-ı nazarem şāf zi-şad-perde-i gül

(12) Būy-ı gül nīst nihān ez-naẓar-ı pāk-i me-rā

(13) Ya' nī nūr-ı nigāhum yüz perde-i gülden şāf olmışdur. (14) Būy-ı gül ki kuvve-i şämme ile derk olunup andan kuvve-i bāsıraya (15) hoşka-i nā-yāb iken nazār-ı pākümden dağı nihān olmaz. Ya' nī (16) būy-ı gül meşhūd-ı çeşm-i idrāküm olur. Zīrā yüz perde-i gülden (17) dağı şāfdur.

شعله ام را نبود قوت بر خواستنی

میتوان کرد بزنجیر زخاشاک مرا

3

(18) Şu' leem-rā ne-buved kuvvet-i ber-ḥ'āstenī

[A-181b] (19) Mī-tevān kerd be-zencīr zi-ḥāşāk-ı me-rā

(20) Benüm şu' le-i vücūdıma kuvvet-i irtifā' mümkün degıldür. Ma' -hazā (21) şu' le 'unşur-ı hevāya mümtezic olmağla mürtefi' olur ve baña benüm (22) ḥāşākümden zencīr itmek mümkündür. Zīrā mürtefi' olmaz. (23) Kendünün ḥāşāki şu' lesi birbirine girift olmağla mānend-i (24) zencīr anı bend-i⁶¹⁸⁶ kayda giriftār ider⁶¹⁸⁷.

پیش من لفظ حجاب رخ معنی نشود

در نظر موج شرابست رک تاک مرا

(25) Pīş-i men lafz ḥicāb ruḥ-ı ma' nā ne-şevēd

(26) Der-naẓar mevc-i şarābest reg-i tāk-i me-rā

(27) Ya' nī benüm pīş-i nigāhumda lafz ruḥ-ı ma' nāya ḥicāb olamaz. (28) Bizüm nazārımızda [N-140b] reg-i tāk⁶¹⁸⁸ mevc-i şarāb-ı dīde-i idrākdür. Zīrā (29) reg-i tāk şarāb-ı ma' nāya⁶¹⁸⁹ mevzū' -ı lafz maḳāmındadır. İmdi (30) ḥicāb olmadı.

بسکه ناقص بود اسباب نشاطم بدماع

⁶¹⁸⁶ bend-i: bend ü A.

⁶¹⁸⁷ ider: eyler A.

⁶¹⁸⁸ tāk: tākden A.

⁶¹⁸⁹ ma' nāya: muşaffāya A.

5 (31) Bes ki nākış būd esbāb-ı neşātem be-dimāğ

[V-150a]

شیشه تا آب نشد سبز نشد تاک مرا

(1) Şīşe tā āb ne-şud sebz ne-şud tāk-i me-rā

(2) Ol kadar dimāğumda esbāb-ı neşāṭ nākışdur ki şīşe-i (3) şarābımız tā kim āb olmadı⁶¹⁹⁰. Tākımız sebz olmadı⁶¹⁹¹. Noqşānī-i (4) esbāb-ı neşāṭ bu rütbeğe bāliğ⁶¹⁹² oldu ki⁶¹⁹³ şīşe-i bāde (5) ḥarāret-i meyden zevb olup āb olmağa muhtācdur. (6) Ḥattā tākımız sebz ola⁶¹⁹⁴. Tāk-i me-rā sebz şud neşāṭımız ḥāşıl (7) oldu dimeğe iştilāḥ olmışdur.

جان بحسرت ده خورشید رخاتم شوکت

میتوان کرد کفن زاطلس افلاک مرا

(8) Cān be-ḥasret dih hūrşīd-i ruḥānem⁶¹⁹⁵ Şevket(9) Mī-tevān kerd kefen z'aṭlas-ı eflāk me-rā⁶¹⁹⁶

(10) Cān dih ḥasret hūrşīd-i ruḥānem taḳrīrinde ya^c nī hūrşīd-i (11) ruḥlarıñ ḥasretine cān vericiyüm. Ey Şevket imdi bize (12) aṭlas-ı eflākden kefen itmek mümkindür.

[Gazel 129]⁶¹⁹⁷Mef^c ūlū / Fā^c ilātū / Mefā^c ilū / Fā^c ilün

رخسار او چو مدّ نظر میشود مرا

مژگان رک نگاه دیگر میشود مرا

1 (14) Ruḥsār-ı ū çu medd-i naẓar mī-şevd me-rā

(15) Müjgān reg-i nigāh-ı dīger⁶¹⁹⁸ mī-şevd me-rā

[A-182a] (16) Ruḥsār-ı ū çu meh⁶¹⁹⁹ be⁶²⁰⁰-naẓar nüshāsına göre ma^c nā zāhir ve eşşāḥdur. (17) Ammā nüshā-i evvele göre anuñ ruḥsārı⁶²⁰¹ medd-i naẓar eyleye. Müjgān-

⁶¹⁹⁰olmadı: oldu N.

⁶¹⁹¹olmadı: oldu N.

⁶¹⁹² bāliğ: mānī^c A.

⁶¹⁹³ ki: -A.

⁶¹⁹⁴ola: oldu N.

⁶¹⁹⁵ruḥānem: zi-ḥātem N.

⁶¹⁹⁶ me-rā: + ya^c nī A.

⁶¹⁹⁷ N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır, 13. satırda "Velehu ğazel-i raḥmetu'llāhi Ta'ālā" başlığı bulunmaktadır V.

⁶¹⁹⁸ dīger: diğer A.

⁶¹⁹⁹ruḥsār-ı ū çu meh: Derkenara tekrar yazılmıştır N (der).

1 (18) çeşm⁶²⁰² daḥı reg-i nigāh-ı dīger olur. Yāḥūd ruḥsārı (19) nazāruma medd ola dimek ola.

ضعفم رسیده آست بجایی که بعد از این

رنک پریده بالش سر میشود مرا

(20) Ža‘ fem resīdeāst be-cāyī ki ba‘ d ezīn

(21) Reng-i perīde bāliš-i ser mī-şevēd me-rā

(22) Ža‘ fum bir yere irişmüştür ki bundan şoñra bāliš-i ser reng-i (23) perīdem olur. Bu daḥı ža‘ fda bir gūne mübālağadır.

چون میکنم بروی عرفناک او نظر

مد نگاه تار کهر میشود مرا

3 (24) Çun mī-konem be-rūy-ı ‘ araḡnāk-i ū nazār

(25) Medd-i nigāh tār-ı güher mī-şevēd me-rā⁶²⁰³

(26) Çünki anuñ rūy-ı ‘ araḡnākine nazār eyleyüm benüm medd-i nigāhum rişte-i (27) güher olur⁶²⁰⁴.

تیغ کشیده است بچشم نگاه تیز

تا ابروی که مد نظر میشود مرا

(28) Tīḡ keşīdeest be-çeşmem nigāh-ı tīz

(29) Tā āb-rūy ki medd-i nazār mī-şevēd me-rā

(30) Ya‘ nī tā anuñ āb-rūsı ki baña medd-i⁶²⁰⁵ nazār ola çeşmümde nigāh-ı (31) tīz bir tīḡ keşīde olur.

[V-150b]

از خویش میروم بخیال خط کسی

قرص بنفشه زاد سفر میشود مرا

5 (1) Ez-ḡīş mī-revem be-ḡayāl-i ḡaṭ-ı kesī

(2) Ḳurş-ı benefşe zād-ı sefer mī-şevēd me-rā⁶²⁰⁶

⁶²⁰⁰be: -N.

⁶²⁰¹ ruḥsārı: + benüm nazāruma medd oldığı ruḥsārı A.

⁶²⁰² çeşm: çeşmüm A.

⁶²⁰³ me-rā: + ya‘ nī A.

⁶²⁰⁴ olur: + dimekdür A.

⁶²⁰⁵medd-i: + nigāh-ı N.

⁶²⁰⁶ me-rā: + ya‘ nī A.

(3) Bir maḥbūbuñ ḥayāl-i ḥaṭṭıyla kendümden geçürüm ki o rāh-ı bî- (4) şu⁶²⁰⁷ üride
 kırş-ı benefşe [N-141a] baña zād-ı sefer oldu⁶²⁰⁷.

شوکت ثراد دیدهء اهل مصیبتم
 طفلی که شد بنیم پدر میشود مرا

(5) Şevket nijād-ı dīde-i ehl-i muşībetem

(6) Tıflı ki şud yetim peder mī-şevved me-rā⁶²⁰⁸

(7) Şevket ben ehl-i muşībetüñ dīdesi aşı ve ṭabī⁶²⁰⁹ atiyüm. Bir (8) tıfl-ı girye⁶²⁰⁹ ki
 yetim ola baña peder olur. Ne hoş mübālağa-i (9) erbāb-ı ḥazendür raḥmetu'llāhi
 aleyh⁶²¹⁰.

[Gazel 130]⁶²¹¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زهی موج نکاهست جوهر تیغ تغافلها
 بدور کاکلت کوتاه زنجیر تسلسلها

1 [A-182b] (11) Zihī mevc-i nigāhest cevher-i⁶²¹² tīg-i tegāfūlhā

(12) Be-devr-i kākület kūtāh zencir-i teselsūlhā⁶²¹³

(13) Ne aceb⁶²¹⁴ nigāhuñ tegāfūl tīgları cevheridür (14) ve devr-i kākülüñde
 teselsül zencirleri kūtāhdur.

شکفتن خود بخود باشد بهار ستان خوبی را
 نسیم این گلستانست باد دامن کلها

(15) Şükufteñ ḥod-be-ḥod bāsed bahāristān-ı ḥūbī⁶²¹⁵ -rā

(16) Nesim in gülistānest bād-ı dāmen-i gülhā

(17) Bahāristān-ı nev-çemen-i dilberīye⁶²¹⁶ kendi kendine güşādelik ḥāşıl (18)
 olmaḫdadur. Bu gülistānuñ nesimi dāmān-ı gül rüzgāridur.

⁶²⁰⁷ oldu: olur A.

⁶²⁰⁸ me-rā: + ya' nī A.

⁶²⁰⁹ girye: -A.

⁶²¹⁰ raḥmetu'llāhi aleyh: -A, raḥmetu'llāh N.

⁶²¹¹N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır, 10. satırda "Velehu ğazel-i raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır V.

⁶²¹² cevher-i: çu A.

⁶²¹³ teselsūlhā: + ya' nī A.

⁶²¹⁴ aceb: + mevc-i A.

⁶²¹⁵ ḥūbī: خ / ح A.

⁶²¹⁶dilberīye: dilberī N.

بصحرای جنون کشتم چنان تخم پریشانی
که چون موی سر دیوانها ر و بید سنبلها

3 (19) Be-şahrâ-yı cünün geştem⁶²¹⁷ çunân tohm-ı perişânî

(20) Ki çun⁶²¹⁸ müy-ı ser-i divânehâ rüyîd⁶²¹⁹ sünbülhâ

(21) Kâf-ı 'Arabînüñ kesri ile ya' nî şahrâ-yı cünunda öyle tohm-ı (22) perişânî
ekdüm ki divânelerüñ ser-i müyü gibi sünbüller rüyide oldı.

بدست ناز او تا میرسد کل میکند صد جا
فغان از غنجهء مکتوب چون منقار بلبلها

(23) Be-dest-i nâz-ı ü tâ mî-resed gül mî-koned şad-câ

(24) Figân ez-gonçe-i mektüb çun minķâr-ı bülbülhâ

(25) Ya' nî anuñ dest-i nâzına resân oluncaya dek minķâr-ı bülbül gibi (26) olan
gonçe-i mektübdan gül yüz maħalde figân u enîñ ider. (27) Mektübü gonçeye ve
minķâr-ı bülbüle teşbîhde leţâfetden ħâlî degildir. (28) Ğonçe kerd gonçe şud tayy u
ketm eyledi. Ğonçe-i mektüb ol (29) tezkireye dirler ki ħurfâ-yı 'Acem bir pâre kâğıda
taħrîr eyledikleri (30) şey'i mührlemeden bir güne devşirürler ki eger anı bigâne açsa
(31) bir daħı devşiremez. Açıldığı ma' lüm olur aña ' örf olmuşdur.

[V-151a]

(1) Leţâfet-i beyt odur⁶²²⁰ ki ol maħbüb ol ħadar keşîrül-'uşşâķdur ki (2) pey-der-pey
esrâr-ı 'aşķ anda muţavvi' gonçe-i mektüb aña resân (3) olmaķdadur. Gül-i bî-çâreye
nevbet gelince hezâr figân⁶²²¹ u enîñ (4) ⁶²²²ide .⁶²²³فاهم

از ان کلکون بیاض دیده تا کردم رقم شوکت
فرنکی خانه شد دیوانم از رنگ تخلیها

5 (5) Ez-ân gül-gün beyâz-dîde tâ kerdem raķam Şevket

(6) Firenkî-ħâne şud divânem ez-reng-i taħayyülhâ

[A-183a] (7) Ya' nî ol 'arîz-ı [N-141b] gül-güniden beyâz-dîdeye tâ kim raķam
(8) itdüm reng-i taħayyülden divânüm Firenkî-ħâneye döndi. Zîrâ (9) Firenkî-ħänenüñ

⁶²¹⁷ geştem: keşem A.

⁶²¹⁸ çun: -A.

⁶²¹⁹ rüyîd: rüyide A.

⁶²²⁰ odur: oldur A, dür N.

⁶²²¹ figân: efgân A.

⁶²²² ide: ider A N.

⁶²²³ Fefhem/Anla -A.

beyāz dīvārları ser-tā-pā taşvīr ile māl-ā- (10) māl'dür. Beyāz çeşmi naqş-ı gül-günī ruhsāresiyle 'aynıyla (11) dīvār-ı hāne-i Firenkī mişāl oldı.

[Gazel 131]⁶²²⁴

Mef' ūlü / Fā' ilātün / Mef' ūlü / Fā' ilātün

از باده رنگ کردم سیمای کاغذیرا

از شعله آب دادم کلهای کاغذیرا

1 (13) Ez-bāde⁶²²⁵-reng kerdem sīmā-yı kāğızī-rā

(14) Ez-şu' le āb dādem⁶²²⁶ gülhā-yı kāğızī-rā

(15) Sīmā-yı kāğıdı bāde renginden itdüm. Ya' nī bāde-reng (16) itdüm. Dağı gülhā-yı kāğızīye şu' leden āb virdüm. Anuñçun (17) gülhā-yı kāğızī oldı.

طومار میفرستم از حال خود بجانان

باید بشعله رفتن این پای کاغذیرا

(18) Ṭümār mī-firistem ez-ḥāl-i ḥod be-cānān

(19) Bāyed be-şu' le reften in pāy-ı kāğızī⁶²²⁷-rā⁶²²⁸

(20) Kendi ḥālümnden cānāna ṭümār gönderürdüm⁶²²⁹. Bu pāy-ı kāğıdı (21) şu' le ile gitmek gerek.

دنیا و مردم او افتاده لایق هم

چون ماهیان تصویر دریای کاغذیرا

3 (22) Dünyā vü merdüm-i ü üftāde lāyık-ı hem

(23) Çun māhiyān-taşvīr deryā-yı kāğızī-rā

(24) Dünyā ve merdüm-i dünyā birbirine lāyık u çeşbān vāki' olmışdur. (25)

Nitekim deryā-yı reng-i kāğızda olan taşāvīr-i māhiyān gibi.

بنیاد آسمان شد ویران زسیل اشکم

یکقطره آب سنکست مینای کاغذیرا

⁶²²⁴N nüshasında "Ġazel-i Dīger-i Raḥmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır, 12. satırda "Velehū ğazel-i raḥmetu'llāhi Ta' ālā" başlığı bulunmaktadır V.

⁶²²⁵bāde: bād u N.

⁶²²⁶dādem: kerdem A.

⁶²²⁷Bu kelime bazı beyitlerde "kāğızī" bazılarında "kāğıdī" yazılmıştır. Metinde tutarlılık sağlamak için çoğunluğa uyarak tüm beyitlerde "kāğızī" yazılmıştır.

⁶²²⁸kāğızī-rā: + ya' nī A.

⁶²²⁹gönderürdüm: gönderdüm A.

(26) Bünyād-ı āsmān şud vîrān zi-seyl-i eşkem

(27) Yek-kaṭre āb sengest mînā-yı kâğızî-râ

(28) Bünyād-ı āsmān benüm seyl-i eşkümden vîrān oldu. Bir kaṭre-i āb (29) mînāyî-i reng kâğıda sengdür. Zîrâ kaṭre-i āb kâğıdı (30) deler. Seng mînāyı şikest eylediği gibi rahmetu'llāhi' aleyh⁶²³⁰.

از خاطر رقیبان چشمت رفته هرگز

5 (31) Ez-hâṭır-ı raḳībān çeşmet⁶²³¹ refte⁶²³² hergiz⁶²³³

[V-151b]

چون آهوان تصویر صحرای کاغذیرا

(1) Çun āhuvān-ı taşvîr şahrâ-yı kâğızî-râ

(2) Hâṭır-ı raḳībāndan senüñ çeşmüñ hiç zâ'il olmamışdur. (3) Şahrâ-yı şafḥa-i [A-183b] kâğızîde āhuvān-ı taşvîr gibi. Zîrâ hâṭır-ı raḳībān (4) ḥarem-i Ka'beāsâ degildür ki anda ğazālān ḥarem ola. Belki dehn (5) ve riḳkatde ve nukûş-ı ḥavâṭır-ı gûn-â-gûn maḥall olmada hemān şafîḥa⁶²³⁴-i (6) çâr-çübeden 'ibâretdür. Öyle hâṭıruñ ne qadr ü şanı (7) olacaḳdur?

شوکت سفینهء من از نظم کشته لبریز

عنبر سواد شعر است دریای کاغذیرا

(8) Şevket sefîne-i men ez-naẓm geşte lebrîz

(9) 'Anber sevād-ı şî' rest deryâ-yı kâğızî-râ⁶²³⁵

(10) Şevket benüm sefîne-i eş'ârüm nazımdan lebrîz oldu. 'Anber sevād-ı (11) şî'rdür deryâ-yı kâğızîye. Zîrâ deryâdan [N-142a] çıkan 'anber-i siyeh. (12) O bir şemmâme-i ğabrâdan çok a'ladur.

[Gazel 132]⁶²³⁶

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

برنکی کشت خطش از عذار آتشین پیدا

⁶²³⁰ rahmetu'llāhi' aleyh: -A, rahmetu'llāh N.

⁶²³¹ çeşmet: çeşmet N.

⁶²³² refte: ne-refte A.

⁶²³³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶²³⁴ şafîḥa: şafḥa A.

⁶²³⁵ kâğızî-râ: + ya' nî A.

⁶²³⁶ N nüshasında "Velehu Ğazel" başlığı bulunmaktadır, 13. satırda "Velehü ğazel-i rahmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır V.

که دود از آتش کل همکرده اینچنین پیدا

1 (14) *Be-rengī gešt haṭṭeš ez-‘izār-1 ātešīn peydā*

(15) *Ki dūd ez-āteš-i gül hem ne-gerded īn-čunīn peydā*

(16) *Haṭṭ-1 ruḥsārī ‘izār-1 ātešīninden šöyle bir rengīn⁶²³⁷ peydā oldi ki (17) dūd āteš-i gülden hem bu ḥālet üzere peydā olamaz.*

بخاطر چپ نشنید نقش حرف راست خوبانرا

که از آینه عکس خط شود نقش نکین پیدا

(18) *Be-ḥāṭır çep-niṣīned naqş-1 ḥarf-rāst ḥübān-rā*

(19) *Ki ez-āyīne ‘aks-i haṭṭ şevēd naqş-1 nigīn peydā⁶²³⁸*

(20) *Ḥāṭır-1 ḥübānda naqş-1 ḥarf-i rāst çep-niṣīn olur. Zīrā (21) āyīneden naqş-1 nigīn rāst-1 ‘aks-i haṭṭ temāşā olunur.*

نباشد آستین و ساعدش را امتیاز از هم

صفای ساعد او بسکه شد از آستین پیدا

3 (22) *Ne-bāşed āstīn ü sā‘ ideş-rā imtiyāz ez-hem*

(23) *Şafā-yı sā‘ id-i ü bes ki şud ez-āstīn peydā*

(24) *Āstīn ve sā‘ idini birbirinden imtiyāz mümkin degildir. Şafā-yı sā‘ idi (25) ol kadar ki āstīninden peydā olmuştur. Ğābe-i mā fey-i elbāb-1 ziyā ḳurş-1 (26) āftābdan peydā olmuştur dimek gibidür.*

ندارم جوهر شمشیر زهر آلوده را طاقت

مبادا چهره سبزانرا شود چین از جبین پیدا

(27) *Ne-dārem cevher-i şemşīr-i zehr-ālūde-rā ṭākat*

(28) *Me-bādā çehre⁶²³⁹-sebzān-rā şevēd çīn ez-cebīn peydā*

[A-184a] (29) *Cevher-i şemşīr-i zehr-ālūdeye ṭākatüm yoḳdur. Olmaya ki nev-haṭṭ-1 sebz (30) olan ḥübānuñ⁶²⁴⁰ cebīninden çīn peydā ola. Nev-ḥaṭṭān-1 sebz cevher-i (31) şemşīr cebīninden çīn-i zehr-ālūdı şemşīrdür.*

[V-152a]

نکه چون سرمه میسوزد بمژگان تماشایی

بهر جا میشود آن شوخ جولان آتشین پیدا

⁶²³⁷ rengīn: rengde A.

⁶²³⁸ peydā: + ya‘ nī A.

⁶²³⁹ çehre: -A.

⁶²⁴⁰ ḥübānuñ: خ / ج A.

5 (1) Nigeh çun sürme mî-süzed be-müjgân temâşâyî

(2) Beher-câ mî-şeved ân şüh-cevlân âteşin peydâ

(3) Nigâh-ı sürmeâsâ müjgân temâşâyîde harîk olur. Ol şüh-cevlân (4) [u] âteşin her ne yerde ki peydâ ola.

بطوف کویش از بس سر فرازان روبره دارند

نمیکردد زجوش آسمان آنجا زمین پیدا

(5) Be-ṭavf-ı küyeş ez-bes ser-firâzân rû-be-reh dârend

(6) Nemî-gerded zi-cüş-ı âsmân ân-câ zemîn peydâ

(7) O maḥbûb-ı tecellînüñ ṭavf-ı küyında ser-efrâzlaruñ⁶²⁴¹ rû-be-râh-ı ‘aciz (8) oldukları keşretinden nâşî ser-efrâz⁶²⁴² olan âsmânuñ cebîn- (9) sâ-yı ‘aczi cüşından girih-i zemîn nümüdâr olamaz. Ne ‘aceb mübâlağa-i (10) rû-be-râhî-i ser-efrâz⁶²⁴³ idür raḥmetu'llâhi‘ aleyh⁶²⁴⁴.

زبس کردید رنگ خانه اش کرد تماشایی

نظرها باشد از دیوار چون نور از جبین پیدا

7 (11) Zi-bes gerdîd reng-i ḥâneeş gerd-i temâşâyî

[N-142b] (12) Nazarhâ bâşed ez-dîvâr çun nûr ez-cebîn peydâ

(13) Anuñ reng-i ḥânesi eṭrâf-ı temâşâyîye ol kadar gerdîde oldı ki (14) nazarlar ol ḥânenüñ dîvârından cebînden nûr peydâ olur (15) gibi peydâ vü zâhir oldı.

نماید عیب از آینه کویش هنر شوکت

نشان پا براه او شود نقش جبین پیدا

(16) Nümâyed ‘ayb ez-âyîne-i küyeş hüner Şevket

(17) Nişân-ı pâ be-râh-ı ü şeved naqş-ı cebîn peydâ⁶²⁴⁵

(18) Anuñ âyîne-i küyından ‘ayb hüner görünür ve anuñ râhında nişân-ı (19) pâ naqş-ı cebîn olur⁶²⁴⁶.

⁶²⁴¹ ser-efrâzlaruñ: ser-firâzlaruñ A.

⁶²⁴² ser-efrâz: ser-firâz A.

⁶²⁴³ ser-efrâz: ser-firâz A.

⁶²⁴⁴ raḥmetu'llâhi‘ aleyh: -A.

⁶²⁴⁵ peydâ: + ya‘ nî A.

⁶²⁴⁶ olur: + dimek olur A.

[Gazel 133]⁶²⁴⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

دعای خاکساران میکند امداد شاهانرا

که باد شهپر موری کشد تخت سلیمان را

1 (21) Du' ā-yı hāksārān mī-koned imdād šāhān-rā

(22) Ki bād-ı şeh-per-i mūrī keşed taht-ı Süleymān-rā

(23) Du' ā-yı hāksārān šāhāna imdād ider ve taht-ı Süleymānı bād-ı şeh-per⁶²⁴⁸-i

[A-184b] (24) mūr çeküp bisāt-ı hevāya maḥmūl ve keşide kılar.

محبت عاشق و معشوق را یکرنگ می سازد

حریر شعله پیراهن بود آتش پرستان را

(25) Maḥabbet 'āşık u ma' şūq-rā yek-reng mī-sāzed⁶²⁴⁹(26) Ḥarīr-i şu' le pīrāhen buved āteş-perestān-rā⁶²⁵⁰

(27) Maḥabbet 'āşık ve ma' şūkı yek-reng ider görmez misin? Ḥarīr-i şu' le (28)

āteş-perestāna pīrāhen olur.

بتان هند را میل شکر خوابست پنداری

پر طوطی به بالین کرده ایمن چهره سبزانرا

3 (29) Bütān-ı Hind-rā meyl-i şeker-ḥ'ābest pindārī

(30) Per-i tūṭī be-bālīn kerde eyem çehre-sebzān-rā

(31) Bütān-ı Hind mā'il-i şeker-ḥ'ābdur⁶²⁵¹. Ol sebz-çehreleri ya' nī siyeh-çerde

[V-152b]

(1) Hind tazelelerini⁶²⁵² per-i tūṭī eyem-be-bālīn eylemiş zann idersin. (2) Luṭf-ı beyt: Sebz-çehre siyeh-çerde tazelere demek olur. (3) Ekşer hūbān-ı Hind sebz-āba nūş olup cālib-i nevm olmağla (4) gūyā per-i tūṭī eyem-be-bālīn olur. Zīrā her nā'im mütteki-i visādedür.

نکه دار از شکستن رنگ تشبیه مرا یا رب

کل سیب زنخندان گفته ام رنگ زنخندانرا

⁶²⁴⁷N nüshasında "Velehu Ğazel-i Ğuddisesırruhu" başlığı bulunmaktadır, 20. satırda "Velehū ğazel-i ğuddise sırrıhū" başlığı bulunmaktadır V.

⁶²⁴⁸ şeh-per: Bu kelime iki defa yazılmıştır A.

⁶²⁴⁹ mī-sāzed: ز / ر A.

⁶²⁵⁰ āteş-perestān-rā: + ya' nī A.

⁶²⁵¹ şeker-ḥ'ābdur: şekerdür A.

⁶²⁵² ya' nī siyeh-çerde Hind tazelelerini: -A.

(5) Nigehdār ez-şikesten reng-i teşbîh-i me-râ yâ Rabb

(6) Gül-i sîb-i zenaḥdân güfteem reng-i zenaḥdân-râ

(7) Yâ Rabb benüm reng-i müşābehetümi āfāt-ı şikesteniden sen hıfz eyle. (8) Zîrâ işte hıfzına du‘â eyledigüm reng-i teşbîhüm budur ki (9) gül-i sîb-i zenaḥdân dimişüm reng-i zenaḥdânuma. Gül-i sîb elma çiçegidür. (10) Reng-i zenaḥdân ma‘lüm.

رک ابر حدنگ او چو از بحر کمان خیزد

کند همچون صدف در استخوانم اب پیکانرا

5 (11) Reg-i ebr-i ḥadeng-i ü çu ez-baḥr-ı kemân ḥized

(12) Koned hemçun şadef der-üstüḥānem āb peykân-râ

(13) Ya‘nî anuñ reg-i ebr-i ḥadengi baḥr-ı kemânından cüş u ḥurūşa gele. (14) Peykânını üstüḥānemda [N-143a] derün-ı şadefde oldığı gibi āb (15) ider. Zîrâ dürr-i yek-tâ ka‘r-ı şadefde bir қаtre-i cesîme-i bî-reng (16) ābdur. اللؤلؤ ما منعقد فی حیوان⁶²⁵³ (16) ābdur. mefhümüyla (17) o қаtre-i āb şoñra lü‘lüyete müstaḥîl olur.

بزیر خاک بردن حسرت چشمش بود مشکل

زسنگ سرمه لوح خاک می باشد شهیدانرا

(18) Be-zîr-i ḥāk borden ḥasret-i çeşmeş buved müşkil

(19) Zi-seng-i sürme levḥ-i ḥāk mî-bāşed şehîdân-râ

(20) Anuñ ḥasret-i çeşmini zîr-i ḥāke iletmek müşkildür. (21) Ḥasret-i çeşmi ḥasret-i [A-185a] çeşminden helāk olan şehîdân-ı⁶²⁵⁴ ‘uşşâkı dimek (22) olur. Ol şehîdānuñ levḥ-i ḥāki seng-i sürmeden olur. (23) Ya‘nî seng-i sürmeden olmağ gerek. Seng-i sürme ise rîze (24) rîze işkestedür. Levḥ-i mezâr olmağa imkânı yok. Anuçun (25) şehîdân ḥasret-i çeşmini zîr-i ḥāke iletmek mümkün olmayup (26) müşkil oldı.

زشرح چشم کریان کرده ام از بس رقم شوکت

ز موج اب کوهر بسته ام شیرازه دیوان را

7 (27) Zi-şerḥ-i çeşm-i giryân kerdeem ez-bes raqam Şevket

(28) Zi-mevc-i āb-ı gevher besteem şîrāze dîvân-râ

⁶²⁵³ E'l-lü‘lü‘ü mā‘un mün‘akîdün fî-ḥayvânin/İnci bir hayvanın içinde gelişen bir sudur.

⁶²⁵⁴ şehîdân-ı: -A.

(29) Şerh-i çeşm-i giryānumdan ol kadar raqam-zen-i suṭūr-ı beyān olmışum ki
 (30) mevc-i āb-ı gevherden dīvān-ı eş' āruma şīrāze-bend olmışum. (31) Zīrā dīvān şerh-
 i çeşm-i giryāna mevc-i āb-ı gevherden şīrāze-

[V-153a]

(1) bend olmaḡ münāsib oldı.

[Gazel 134]⁶²⁵⁵

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

بی لبث پیمانهارا تلخ باشد کامها
 سایه کردیدن رنگست خط جامها

1 (3) Bī-lebet peymānehā-rā telḡ bāşed kāmhā

(4) Sāye-i gerdīden-i rengest ḡaṭṭ-ı cāmhā

(5) Ya' nī senūñ lebūñ olmadıḡça peymānelerūñ kāmı telḡdür ve ḡaṭṭ-ı (6) cām ki nişāb-ı neşve içün muḡteri' -i Cemdür. Sāye-i taḡvīl-i (7) rengdür. Reng-gerdīde reng-şikeste gibi⁶²⁵⁶ maḡşūş bir (8) ta' bīr olup ve sāye ile ḡaṭṭ miyānında vech-i münāsebet (9) reng bulmaḡla beyt⁶²⁵⁷ meşrebi üzere tetmīm eyledi.

قوت دیگر بود بال و پر ضعف مرا
 پاره کرد د از پرید نهای رنگم دامها

(10) Ḳuvvet-i dīger buved bāl ü per-i za' fem-rā

(11) Pāre gerded ez-perīdenhā-yı rengem dāmhā

(12) Benüm bāl ü per-i za' fuma başḡa bir ḡuvvet ḡaşıludur. Ḥattā dāmlar rengimūñ (13) perīde olmaḡlıḡlarından taḡammül idemeyüp pāre pāre oldı.

بسکه شهر از کریه ام موج رطوبت میزند
 همچو سیل از کوه میریزد هوا از بامها

3 (14) Bes ki şehr ez-giryeeem mevc-i ruṭūbet mī-zened

(15) Hemḡu seyl ez-kūh mī-rīzed hevā ez-bāmhā

(16) Ya' nī ol kadar benüm giryemden [N-143b] şehr ve bilād mevc-ḡīz-i ruṭūbet (17) olmışdur ki kūhsārdan seylāb münḡaṭṭ oldıḡı gibi şehrūñ (18) ḡāneleri bāmlarından

⁶²⁵⁵N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḡmetu'llāhi Te' ālā 'aleyhi" başlıḡı bulunmaktadır, 2. satırda "Velehū ḡazel-i raḡmetu'llāhi Ta' ālā" başlıḡı bulunmaktadır V.

⁶²⁵⁶ gibi: + kendine A.

⁶²⁵⁷ beyt: beyti A.

[A-185b] hevā rīzān olur. Zīrā o hevā ruṭūbet-i (19) sāriyeden leṭāfet-i hevāya müstaḥīl olmuşidi.

نامدارانرا بهمدیگر نشاط دیگر است
این نکینها کل بهم می افکند از نامها

(20) Nāmdārān-rā behem-dīger neṣāṭ-ı dīgerest

(21) Īn nigīnhā gül behem mī-efgened ez-nāmhā

(22) Ya' nī nāmdārān olan kimesnelerüñ birbirleriyle başka neṣāṭları (23) ve zevk-i inbisāṭları vardır. Zīrā bu⁶²⁵⁸ nigīnlerüñ güli ya' nī (24) ṭab'ı nāmlarından ma' iyyet ü ittiḥād üzere ṭab' olunurlar.

سالکان وادی ما بی تعلق نیستند
جاده اش پنهان بزیر خاک دارد دامها

5 (25) Sālikān-ı vādī-i mā bī-ta' alluḡ nīstend

(26) Cāddeş pinhān be-zīr-i ḡāk dāred dāmhā

(27) Ya' nī bizüm vādīlerimizüñ sālikleri bī-ta' alluḡ degildür. Cāddesi (28) zīr-i ḡākde muḡtefī dāmlar ṭutar. O dāmlar māye-i ta' alluḡdur.

من کجا و بوسه شوخی که از بس از خشم و ناز
خنده چون آید بلعش میشود دشنامها

(29) Men kücā vü büse şūḡī k'ez-bes ez⁶²⁵⁹-ḡışm u nāz

(30) Ḥande çun āyed be-la' leş mī-şevēd dūşnāmhā

(31) Ya' nī ben ḡanda ve bir şūḡuñ büsesi ḡanda ki ziyāde ḡışm ve nāzdan

[V-153b]

(1) la' l-i nemekīnine ḡande gelse dūşnām olur.

ناتوانند از خم کیسوی او برداشت نقش
سریهم دارند همچون خامهء مو شامها

7 (2) Nā-tevānend ez-ḡam-ı ḡīsū-yı ü ber-dāşt naḡş

(3) Ser-be-hem dārend hemçun ḡāme-i mü şāmhā

(4) Tā ki ḡam-ı ḡīsūsından naḡş-bend olmaḡ ḡāletine ḡudretleri ola (5) şāmlar ḡāme-i müyīn gibi ser-be-hem dāde-i ihtimām olurlar. Yāḡūd (6) ber-dāşt-ı naḡş te'vīl-i maşdarda ve nā-tevānend edāt-ı nefy ile (7) muşaddar. Ya' nī ḡam-ı ḡīsūsından naḡş-

⁶²⁵⁸ bu: ب / - V.

⁶²⁵⁹ ez: -N.

bend olmağa kudretleri (8) yokdur. Anuñçun ser-be-hem dârend ilâ âhîrihi. Vâkı' en hâme-i (9) mû ser-be-hem dâde olmadıkça naqş ber-dâşte olmaz.

رو بدشت کعبهء دارم که انجا رهروان

چشم می پوشند جای جامهء احرامها

(10) Rû be-deşt Ka' beî dârem ki ân-câ reh-revân

(11) Çeşm mî-püşend⁶²⁶⁰ cāy-ı cāme-i iḥrāmḥā⁶²⁶¹

(12) Ya' nî bir rāh-ı Ka' beye [r]û⁶²⁶²-be-rāh-ı 'azîmetüm ki anda reh-revler cāme-i iḥrām (13) bedeli ecfân-ı [A-186a] dîdeyi püşide iderler.

مینماید شاهد همت چه اندازد نقاب

ابروی پیوسته ء اغازها انجامها

9 (14) Mî-nümāyed şāhid-i himmet çi endāzed niḳāb

(15) Ebrû-yı peyveste-i āgāzhā encāmḥā

(16) Şāhid-i himmet çehre ber-endāz-ı zuhûr olur. Āgāzlaruñ encāmı (17) ebrû-yı peyvestesinüñ niḳābını niçün ref' ider? Ya' nî def' (18) itnese de müşāhid⁶²⁶³-i himmet rû-nümā olmaḳdadur.

شب که برمیداشت از چشم کسی شوکت سواد

داشت طومار بیاض از پردهء بادامها

[N-144a] (19) Şeb ki ber-mî-dāşt⁶²⁶⁴ ez-çeşm-i kesî Şevket sevād

(20) Dāşt tûmār-ı beyāz ez-perde-i bādāmḥā

(21) Bir şeb ki bir kimsenüñ çeşminden Şevket sevād-ı midād-ı 'anberîn (22) taḫşîl eyledi ki bādāmlar perdesinden sepîd-gün tûmârı (23) var idi. Anı o maḫbûbuñ sevād-ı çeşminden tesvîd eyledi. (24) Nükte: Fülân defteri beyāz itdik mi dirler? Ya' nî beyāzına midād-ı (25) sevād çeküp taḫrîr itdik mi dimekdür?

[Gazel 135]⁶²⁶⁵

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

⁶²⁶⁰ mî-püşend: püşend A.

⁶²⁶¹ iḥrāmḥā: A.

⁶²⁶² [r]û: rû A N.

⁶²⁶³ müşāhid: şāhid A.

⁶²⁶⁴ dāşt: ش / س V.

⁶²⁶⁵N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḫmetu'llāh" başlığı bulunmaktadır,26. satırda "Velehū Ğazel-i Raḫmetu'llāhi Ta'ālā" başlığı bulunmaktadır V.

پياله لالهء داغ خرد بود مارا
بکف قدح کل روی سپید بود مارا

1 (27) Piyāle lāle-i dāğ-1 ħurd būd mā-rā

(28) Be-kef ḳadeḥ gül-i rūy-1 seped buved mā-rā

(29) Ya' nī bize piyāle lāle-i dāğ-1 ħurd olur ve ḳadeḥ-i bāde dest-i (30) neşāṭumda gül-i rūy-1 seped olur. Gül-i rūy-1 seped şükûfe-fürüşānuñ (31) manzūr-1 çeşm-i ħarīdār olmağa lāyık ıslāḥcasından vaż'

[V-154a]

(1) olunan şey'lere dirler. Ne gūne emti'adan olursa olsun (2) gül-i rūy kâle ve emşālühā ile ıtlāk olunur.

زبیقراریء خود نیستم محرم خویش
طپیدن دل ما دست رد بود مارا

(3) Zibī-ḳarārī-i ħod nistim maḥrem-i ħ'ış

(4) Ṭapīden-i dil-i mā dest-redd buved mā-rā⁶²⁶⁶

(5) Kendi bī-ḳarārılığumdan kendüme maḥrem degilüm ve dilimizüñ ıztırābı (6) bize dest-redd olur.

شده زکوزهء خاک اسمان مرا معلوم
که چرخ قالب خشت لحد بود مارا

3 (7) Şude zi-kūze-i ħāk āsmān me-rā ma' lüm

(8) Ki çarḥ ḳālīb-1 ħışt-1 laḥd būd mā-rā

[A-186b] (9) Ya' nī kūze⁶²⁶⁷-i ħākden āsmān ne oldığı bize ma' lüm oldu ki (10) çarḥ bizüm laḥd-1 ħıştımıza ḳālīb olur. Ta' accüb-i⁶²⁶⁸ taḥayyül-i ġarīb şāḥibidür⁶²⁶⁹ (11)⁶²⁷⁰ raḥmetu'llāhi 'aleyh.

شکوه فقر کم از اعتبار شاهى نیست
پر هما زکلاه نمد بود مارا

(12) Şükūh-1 faḳr kem ez-i' tibār-1 şāḥī nist

(13) Per-i hümā zi-külāh-1 nemed buved mā-rā

⁶²⁶⁶ mā-rā: + ya' nī A.

⁶²⁶⁷ kūze: girih A V.

⁶²⁶⁸ ta' accüb-i: ne ' aceb N.

⁶²⁶⁹ ta' accüb-i taḥayyül-i ġarīb şāḥibidür: -A.

⁶²⁷⁰ Tüm satır: -A.

(14) Şükûh-ı faḡr i' tibâr-ı şâhîden kem degildir. Ḥattâ şeh-per-i hümâ bize (15)

külâh-ı nemedden olur:

Tâc-ı şâhî zi-nemed pâre-i dervîşānest

(16) Ḥil'at-i Ḥüsrevî ez-kâle-i dervîşānest

بود بکعبه و بتخانه چشم ما شوکت

نظاره آینهء نیک و بد بود مارا

5 (17) Buved be-Ka' be vü büt-ḡâne çeşm-i mâ Şevket

(18) Nezâre âyîne-i nîk ü bed buved mâ-râ

(19) Ya' nî Ka' be ve büt-ḡānede bizüm çeşmimiz. Āyîne-i nîk ü bed nezzâresi

(20) olur. لأن جمع المظاهر ا لالاهى انوار الصفات المتقابلة و كلنا⁶²⁷¹ (21) یدى ربى یمین مبارکه

merḡum ehl-i tevḡidũn erbâb-ı⁶²⁷² (22)⁶²⁷³ tecrîdinden olduğı [N-144b] ḡafî buyurılmaya.

[Dü-beyt/Rubâi 1]⁶²⁷⁴

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زبند بند کشم شیون پیایی را

حریر ناله متاعیست بندرنی را

1 (24) Zi-bend bend keşem⁶²⁷⁵ şîven-i pey-â-pey-râ

(25) Ḥarîr-i nâle metâ' ist bender-i ney-râ

(26) Bend bend âzürdegî-i vücūdımdan pey-â-pey feryâd iderüm (27) ve ḡarîr-i

nâle bender-i nâya metâ' dur. Ke-zâlik benüm vücūd-ı za' f- (28) âlūdum ney gibi bend

bend şîven-i kemende bâz-beste olmağdan (29) nâşî ḡarîr-i nâleden ḡayrı metâ' um

yokdur.

خروج از تن خاکی بود عروج کمال

خمس منزل اول رسیدن می را

(30) Ḥurûc ez-ten-i ḡakî bûd 'urûc-ı kemâl

(31) Ḥumest menzil-i evvel resîden-i mey-râ

⁶²⁷¹Li-enne cemî'ü'l-meẓâhiri'l-ilâhiyyeti envârü's-şifâti'l-müteķâbileti ve kiltâ yedey Rabbi yemînün mübârekün: Çünkü İlâhî mazharların hepsi karşılıklı sıfatların nurlarıdır ve "Rabbimin her iki eli de mübarek sağ eldir".

⁶²⁷²merḡum ehl-i tevḡidũn erbâb-ı: -A.

⁶²⁷³Tüm satır: -A.

⁶²⁷⁴23. satırda "Dü-beyt" başlığı bulunmaktadır.

⁶²⁷⁵geştem: keşem A.

[V-154b]

(1) Ten-i ḥākīden mevt-i ıztırārı ile ḥurūc ‘urūc-ı evc-i zirā[‘]-ı (2) kemāldür görmez misin? Şarābuñ resīde olmasına menzil-i evvel ḥum olur. (3) Zīrā ten-i ḥākī-i rezden çıkup resīde-i menzil-i kemāl olmasının derece-i (4) evvelisi evc-i zirā‘-ı ḥuma⁶²⁷⁶ ‘urūcdur. Böyle olmasına kabağı⁶²⁷⁷ atmaz idi.

[Gazel 136]⁶²⁷⁸

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

بهر در بسکه کردم از طمع بیهوده کردیها
غبارم زعفران سوده شد از رنگ زردیها

1 (6) Be-her der bes ki kerdem ez-ṭama‘ bīhūde-gerdīhā

[A-187a] (7) Ġubārem za‘ ferān-sūde şud ez-reng-i zerdīhā⁶²⁷⁹

(8) Her kapuya ki ṭama‘ dan nāşī bīhūde herze-gerdlik idüp (9) pā-māl oldum ve ġubārum reng-i zerdden ‘aynıyla za‘ ferān (10) sürülmüş gibi oldı.

براه وعده اش چشم سفید افسرده ام دارد
مزاجم را بیگ بادام کافور است سردیها

(11) Be-rāh-ı va‘ deş çeşm-i sefid efsürdeem dāred

(12) Mizācem-rā be-yek-bādām-ı kāfūrāst⁶²⁸⁰ serdīhā⁶²⁸¹

(13) Anuñ rāh-ı va‘ dinde sefid olan çeşmüm beni efsürde ider (14) ve māye-i serdī-i mizācum bir bādām-ı kāfūrī-nijād iledür. Luṭf-ı beyt (15) zāhirdür.

درین صحرا غباری هم نماند از هستیم باقی
زیس تا پا سر من سوده شد از ره نوردیها

3 (16) Derīn-şahrā ġubārī hem ne-mānd ez-hestīm bākī

(17) Zi-bes tā pā ser-i men sūde şud ez-reh nevredīhā

(18) Bu şahrāda hestī-i mecāziden bir ġubār kalmadı ki pāy-tā-serde (19) nevredliklerden benüm kāh-ı ġaltīde vücūdıma sürülmüş olmaya.

⁶²⁷⁶ ḥuma: ح / خ V.⁶²⁷⁷ kabağı: қапағы A.⁶²⁷⁸N nüshasında “Velehu Ġazel-i Raḥmetu’llāhi ‘aleyh” başlığı bulunmaktadır, 5. satırda “Velehū ġazel-i raḥmetu’llāhi Ta’ālā” başlığı bulunmaktadır V.⁶²⁷⁹ zerdīhā: + ya‘ nī A.⁶²⁸⁰ kāfūrāst: kāfūrīst A.⁶²⁸¹ serdīhā: + ya‘ nī A.

کل مردانه کی پیشانی بکشاده می باشد

بود زخم نمایان جوهر شمشیر مردیها

(20) *Gül-i merdānegī pişānī-i be-gşāde mī-bāşed*

(21) *Buved zaḥm nümāyān cevher-i şemşir-i merdihā*

(22) *Gül-i merdānegī bahādırlık emāreti alın açıklığıdur görmez misin?* (23)

Cevher-i tīg-ı bahādır y er yer zaḥm-ı firind-i zāhirīdür.

سبکروحي مرا دارد رها از قيد من شوکت

به پای نالهء خود میکنم افلاک کردیها

5 (24) *Sebük-rūḥī me-rā dāred rehā ez-ḳayd-ı men Şevket*

(25) *Be-pāy-ı nāle-i ḥod mī-konem eflāk-gerdihā*

(26) *Nüşa-i ez-ḳayd-ı ten ez-ḳayd-ı menden vāzih görünür. Ya' nī sebük-rū(27)ḥ⁶²⁸²luḳ [N-145a] beni ḳayd-ı tenden ḥalāş ider. Kendi pāy-ı nālem ile eflāk- (28) gerdlik iderüm.*

[Gazel 137]⁶²⁸³

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

ای کرده یاد قد تو بی تاب سرورا

چشم از غم خرام تو پر خون تذرورا

1 (29) *Ey kerde yād-ı ḳadd-i tu bī-tāb serv-rā*

(30) *Çeşm ez-ğam-ı ḥırām-ı tu pür-ḥün tezerv-rā⁶²⁸⁴*

(31) *Ey maḥbüb-ı ra' nā ki senüñ yād-ı ḳaddüñ servi bī-tāb u bī-ārām*

[V-155a]

(1) *ve ğam-ı reşk-i ḥırāmuñ dīde-i tezervi ḥün-āşām eylemişdür.*

آه این چه قامتست که شوق خرام او

چون کردباد ساخته سرکشته سرورا

[A-187b] (2) *Āh in çi ḳāmetest ki şevḳ-i ḥırām-ı ü*

(3) *Çun gird-bād sāhte ser-geşte serv-rā⁶²⁸⁵*

⁶²⁸² rūḥ: ح / خ A V.

⁶²⁸³N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raḥmetu'llāhi Te'ālā" başlığı bulunmaktadır, burada "Ğazel" başlığı bulunmaktadır V.

⁶²⁸⁴ tezerv-rā: + ya' nī A.

⁶²⁸⁵ serv-rā: + ya' nī A.

- (4) Āh bu ne k̄āmet-i k̄ıyāmet-reftārdur ki anuñ ŧevk̄-i hırāmı serv-i ser-geŧteyi
 (5) mānend-i gird-bād eylemiŧdūr.

[Müfred 1]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

جدا از خویش نتوانم نمودن زیر دستی را
 بهر جا میروم همراه برم چون سایه پستی را

1 (6) Cüdā ez-ḥ'īŧ ne-tvānem nümūden zīr-i destī-rā

(7) Beher-cā mī-revem hem-reh berem çun sāye pestī-rā

- (8) Zīr-i destligi ya' nī faqr u fāqayı kendümden ba' id gösteremem. Her ne (9)
 maḥalle ki müteveccih olam sāyeāsā ' acz u pestī ḥāletini kendüme hem-rāh (10)
 iderüm.

[Nazm 6]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün

دور کردید از کهن سالی ره کوتاه ما
 رعشهء پیری بود پست و بلند راه ما

1 (11) Dūr kerdīd ez-kühen-sālī reh-i kütāh-ı mā

(12) Ra' ŧe-i pīrī buved pest ü bülend-i rāh-ı mā

- (13) Bizüm rāh-ı kütāhımız kühen-sālīden⁶²⁸⁶ dūr oldı. Zīrā kühen-sāl (14) olan
 kimesne⁶²⁸⁷ kütāh⁶²⁸⁸ menzili dūr ' add ider ve pest ü bülend-i rāhımız (15) ra' ŧe-i pīrī
 olur. Vāqı' en ra' ŧenüñ pest ü bülende (16) fi'l-cümle⁶²⁸⁹ münāsebeti vardır.

خویش را بنماید از زلف سیه موی سفید
 میکند زین دشت پر ظلمت سفیدی راه ما

(17) Ḥ'īŧ-rā be-nmāyed ez-zülf-i siyeh müy-ı sefid

(18) Mī-koned z'in deŧt-i pür-zulmet sefidī rāh-ı mā⁶²⁹⁰

- (19) Müy-ı⁶²⁹¹ sefid zülf-i siyehden kendini gösterür. Ya' nī bu deŧt-i (20) pür-
 zulmetden sefidī-i rāhımızı imā ve izhār⁶²⁹² ider.

⁶²⁸⁶ kühen-sālīden: kühen-sālī A.

⁶²⁸⁷ kimesne: kimse A.

⁶²⁸⁸ kütāh: + yolu A.

⁶²⁸⁹ fi'l-cümle: -A.

⁶²⁹⁰ mā: + ya' nī A.

⁶²⁹¹ müy-ı: -A.

[Gazel 138]⁶²⁹³

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

کی بود طاقت اغوش من اندام ترا

میکدازد چو شکر آب نکین نام ترا

1 (22) Key buved tākāt-i āgūş-ı men endām-ı tu-rā

(23) Mī-güdāzed çu şeker āb-ı nigīn nām-ı tu-rā

(24) Senüñ endāmuña nice benüm tākāt-i āgūşum olur ki mānend-i şeker (25) āb-ı cevher-i nigīn senüñ nāmuñı eridür. Tākātüñ āgūşa izāfeti (26) mef' ūlüne nisbet mülāhazasıyladır. Ya' nī endāmuñ için (27) nice āgūş-ı āteşinüme tākāt [A-188a] olur ki leṭāfet-i endāmuñ aña (28) taḥammül eyleyemez demek olur⁶²⁹⁴.

چون کتان بال و پریم ریخته از یکدیگر

رشته از پنبهء مهتاب بود دام ترا

(29) Çun ketān bāl ü perem riḥte ez-yek-dīger

(30) Rişte ez-penbe-i mehtāb buved dām-ı [N-145b] tu-rā

(31) Kettān gibi bāl ü perüm birbirinden riḥte ve be-güsiste olmuşdur.

[V-155b]

(1) Zāhiren senüñ dāmuña rişte böyle penbe-i mehtābdan olur.

شد مرکب همه شبها بنوشتیم تمام

چه بزرکیست بکونام خدا نام ترا

3 (2) Şud mürekkeb heme şebhā be-nüviştīm tamām

(3) Çi büzürgişt be-gū nām-ı Hudā nām-ı tu-rā

(4) Ya' nī giceler sevād-ı midād-ı hāme-i şevķüm olup evşāf-ı şerīfüñ (5) taḥrīrine müdāvim olduķ cenāb-ı Hāķķuñ ism-i şerīfi ḥāķķiçun (6) söyle ki senüñ nāmuñ ne⁶²⁹⁵ c azametlidür.

⁶²⁹² ve izhār: -A.⁶²⁹³N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, 21. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.⁶²⁹⁴ demek olur: -A.⁶²⁹⁵ ne: -A.

[Nazm 7]

Mef' ūlū / Mefā' īlū / Mefā' īlū / Fe' ūlūn

ره نیست بخلوتکه ما و حدت مارا

کثرت بود از وحدت ما خلوت مارا

1 (7) Reh nīst be-ḥalvetgeh-i mā vaḥdet-i mā-rā

(8) Keṣret buved ez-vaḥdet-i mā ḥalvet-i mā-rā⁶²⁹⁶(9) Bizüm ḥalvet⁶²⁹⁷ gehimüzde vaḥdetimize yol yoḡdur ve bizüm vaḥdetimizden

(10) ḥalvetimize keṣret ḥāşıl olur:

(11) Ğayr olurken dilde şūfī olsa da ḥalvet-nişīn

(12) Atmadıḡça mā-sivāyı ḥalveti olmaz dūrüst

نزدیک بکوی تو جنانیم که اینجا

مانی نکشد دور نما صورت مارا

(13) Nezdīk be-kūy-i⁶²⁹⁸ tu cenānīm⁶²⁹⁹ ki īn-cā(14) Mānī ne-keşed dūr-nümā şūret-i mā-rā⁶³⁰⁰

(15) Senūñ kūyuña bir ḡurbiyyet ile ḡarībüz ki şūretimizi Mānī dūr- (16) nümā taşvīr itmek murād itse idemez.

[Gazel 139]⁶³⁰¹

Mefā' īlūn / Mefā' īlūn / Mefā' īlūn / Mefā' īlūn

به پوش از عیب کس چشمی به بین نیک و بد خودرا

بروی خویشتن گاهی بزن دست رد خودرا

1 (18) Be-pūş ez- 'ayb-ı kes çeşmī be-bīn nīk ü bed ḡod-rā

(19) Be-rūy-ı ḡişten gāhī be-zen dest-redd-i ḡod-rā

(20) Ya' nī elūñ 'uyübından çeşm-pūş olup kendi nīk ü bediñi (21) temāşā eyle ve gāhī kendi dest-reddiñi rūyuña ur. Tā ki dīde-i (22) 'ayb-bīnūñ pūşide ola⁶³⁰².

در شهر فنا با خاک یکسان بود از پستی

پی داخل شدن چون شمع دزدیدم قد خودرا

⁶²⁹⁶ mā-rā: + ya' nī A.⁶²⁹⁷ ḥalvet: خ / ح V.⁶²⁹⁸ kūy-i: gūy A.⁶²⁹⁹ cenānīm: çunānīm A.⁶³⁰⁰ mā-rā: mā ya' nī A.⁶³⁰¹N nüshasında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır, 17. satırda "Ğazel" başlığı bulunmaktadır V.⁶³⁰² ola: dimekdür A.

(23) Der-i şehri-fenâ bâ-hâk yek-sân bûd ez-pestî

[A-188b] (24) Pey-i dâhil şuden çun şem^c düzdîdem kad-i hod-râ

(25) Der-i şehbender-i fenâfi'llâhî⁶³⁰³ pestî-i zâhirîden hâkle yek-sân (26) olmağdan nâşî o der-i harem-serây-ı ^c alâya dâhil olmağdan a^c lâ (27) bir kâr olmamağla şem^c gibi duhûliçun kıddimi düzdîde eyledüm. (28) Ya^c nî eriyüp kıddüm maḥv u hebâ oldu. Şoñra duhûl müyesser (29) oldu⁶³⁰⁴. Şem^c-i bâlâ-kıdd ki güdâhte olup ser-tâ-pâ yanmağla (30) bir şey⁷ kılmaya. Aña zurafâ-yı ^c Acem kıdd-i in şem^c ki düzdîde (31) âst dirler. Güdâhte olmadan kinâye iderler.

[V-156a]

[Nazm 8]

Fe^c ilâtün / Fe^c ilâtün / Fe^c ilâtün / Fe^c ilün(Fâ^c ilâtün)(Fa^c lün)

بی تو پیمانہء می چشمہء خونست مرا

شمع مجلس قلم مشق جنونست مرا

1

(1) Bî-tu peymâne-i mey çeşme-i hūnest me-râ

(2) Şem^c-i meclis-i kıalem meşķ-i cünūnest me-râ⁶³⁰⁵

(3) Sensiz peymâne-i mey baña çeşme-i hūndan⁶³⁰⁶ şem^c⁶³⁰⁷-i meclis-i kıalem (4) meşķ-i cünūndur.

خوشدلم از شکم و پشت بهم چسبیدن

که بهم آمدن زخم درونست مرا

[N-146a] (5) Hoş-dilem ez-şikem ü püşt-i be-hem-çesbîden

(6) Ki be-hem-âmeden-i zaḥm-ı derūnest me-râ

(7) Püşt ve şikem birbirine çeşbân olmadan ğâyet maḥzūzum ki (8) zîrâ zaḥm-ı derūnum ikisine birden işâbet ider. Şikemden püşte (9) püştten şikeme ḥaşşa-peziir-i işâbet olmağdadur.

⁶³⁰³ fenâfi'llâhî: + kemâl-i A.

⁶³⁰⁴ oldu: olup N.

⁶³⁰⁵ me-râ: + ya^c nî A.

⁶³⁰⁶ hūndan: hūndur ve A.

⁶³⁰⁷ Bu kelime metinde "zi-şem^c" şeklindedir. Ancak beyitin anlamına uymadığından "şem^c" yazıldı.

[Gazel 140]⁶³⁰⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ره بود از دانهء ما تا بکوی آسیا

جاده شد چاک این کندم بسوی آسیا

1 (11) Reh buved ez-dāne-i mā tābe-kūy āsyā

(12) Cādde şud⁶³⁰⁹ çāk-i ĩn gendüm be-sūy-ı āsyā

(13) Bizüm dānemizden tā kūy-ı āsyāya dek rāh vardur. Bu gendümün (14) çāki sūy-ı āsyāya cāddedür.

مینماید گردش کردون ضعیفانرا قوی

مور ما ر خلقه میکردد بروی آسیا

(15) Mī-nümāyed gerdiş-i gerdün za' ĩfān-rā qavī

(16) Mūr mār-ı hālqa mī-gerded be-rūy-ı āsyā

(17) Gerdiş-i gerdün zu' afāyı qavī gösterür görmez misin? Mūr-ı (18) za' ĩfi rūy-ı āsyābda hālqa-i mār görünür.

ناز پرور و خطر باشد نهال بخت ما

دانهء ما سبز میکردد بجوی آسیا

3 [A-189a](19) Nāz-perver ü hāţar bāşed nihāl-i baht-ı mā

(20) Dāne-i mā sebz mī-gerded be-cūy-ı āsyā⁶³¹⁰

(21) Nihāl-i bahtımız nāz-perver ve hāţardur. Zīrā bizüm dānemiz cūy-ı (22) āsyāb ile sebz olur. Bundan ziyāde hāţar olur mı?

[Gazel 141]⁶³¹¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بسکه دارد خاکساری تیره ایام مرا

همچو کرد از دامن افشاند نکین نام مرا

1 (23) Bes ki dāred hāksārī tīre eyyām-ı me-rā

(24) Hemçu gerd⁶³¹² ez-dāmen efşānd nigīn-i nām-ı me-rā

⁶³⁰⁸N nüshasında "Velehu Ğazel-i Raĥmetu'llāhi Te'ālā 'aleyh" başlığı bulunmaktadır, 10. satırda "Velehū ğazel-i raĥmetu'llāhi Ta'ālā" başlığı bulunmaktadır V.

⁶³⁰⁹şud: bāşed A.

⁶³¹⁰āsyā: + ya' nī A.

⁶³¹¹"Ğazel" N (der).

⁶³¹²Metinde "kerde" yazılmış olmasına rağmen bu kelimenin "gerd" olması gerektiğini düşünüyoruz.

(25) Hāksārlik bizüm eyyāmımız ol kaçdar tîre vü târ ider ki nigîn-i (26) benân⁶³¹³-i i' tibārımız mānend-i gerd nāmımız dāmānından silker.

باشد از کرد سبکروحي کل پیمانہ ام
رفتن رنگ حنا از کف برد جام مرا

(27) Bāşed ez-gerd-i sebük-rūhî gül-i peymāneem

(28) Reften-i reng-i hınā ez-kef bered cām-ı me-rā⁶³¹⁴

(29) Benüm tıynet-i peymānem gerd-i sebük-rūhiden yapılmışdur. Reng-i (30) hınnānuñ destümden çıkması nice neşāţumdan cām-ı şarābı (31) giderür. Zîrā peymānem gerd-i sebük-rūhiden taħmîr olunmuş idi⁶³¹⁵.

[V-156b]

[Gazel 142]⁶³¹⁶

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا بکی باشد تن خاکی رخ کار ترا

آب زیرگاه باشد سیل دیوار ترا

1

(1) Tābe-key bāşed ten-i hākî ruḡ-ı kār-ı tu-rā

(2) Āb-ı zîrgāh bāşed seyl-i dīvār-ı tu-rā

(3) Niceye dek ten-i hākî senüñ nümāyiş-i kār u bāruñ olabilmezsin. (4) Āb-ı zîr-gāh senüñ seylāb-ı dīvāruñdur. Āb-ı zîr-gāh bāşed (5) çurūbdandur. Nā-sezā olan umūrda isti' māl olunur. (6) Hākîm Enverî:

(7) Besā hırmen ki āteş-i der-zenî fūrūd⁶³¹⁷

Henüz⁶³¹⁸ táb-ı hūbî zîr-i kāhest

تا قبای هستیت باشد ملایم رشته اند

چون نفس از پنبهء نرم هوا تار ترا

(8) Tā kabā-yı hestiyet bāşed mülāyim rişteend

(9) Çun nefes ez-penbe-i nerm-i hevā [N-146b] târ-ı tu-rā

⁶³¹³ benân: cān A.

⁶³¹⁴ me-rā: + ya' nî A.

⁶³¹⁵ olunmuş idi: olunmuşdur demek olur A.

⁶³¹⁶ "Gazel" N (der).

⁶³¹⁷ fūrūd: tu A, zūd N, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶³¹⁸ henüz: henüzet N.

(10) Tā ki senūñ ḥil' at-i ta' ayyūnūñ vardur. O teşrîf-i hestîñūñ (11) tārımı penbe-i nerm-i hevādan nefes gibi mülāyim riştelemişlerdür.

[Gazel 143]⁶³¹⁹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

سوخت از کل دل غمناک مرا

شعله زد لاله بخاشاک مرا

1 [A-189b](12) Sūḥt ez-gül dil-i ġamnāk-i me-rā

(13) Şu' le zed lāle be-ḥāşāk-i me-rā⁶³²⁰

(14) Dil-i ġamnākimiz⁶³²¹ āteş-i⁶³²² gülden yanup lāle daḥl⁶³²³ ḥāk⁶³²⁴-i vüçüdimize (15) şu' le-endāz oldı:

Bî-leb-i la' l-i⁶³²⁵ tu ez-gerd-i melāl

(16) Şud be-kef cām-ı kef-i ḥāk-i me-rā

La' l-i leb-i şîrîñūñ olmayalı (17) müşt-i ḥākimiz cāmı elimizde oldı. Qanda cām-ı bāde (18) neşāt ola:

Ḥāk ber-ser ber-heme meyḥāne vü cām u sebū

بسکه بی باده به باغم دیکر

مارا بیست رک تاک مرا

(19) Bes ki bî-bāde be-bāgem dīger

(20) Mār-ı ābîst reg-i tāk-i me-rā⁶³²⁶

(21) Yeter ki bādesiz baña yine bāğda reg-i tāk mār-ı ābîdür:

(22) Aḥaffdur bāde-i ter fazla-i ḥuşk-i mürā'iden

(23) Eşiddür (?) zaḥmda ef'î-i berî mār-ı ābîden

(24)⁶³²⁷ Şöyle bir mażmūndan tırāşide olsa pek de ābî degildür.

⁶³¹⁹ "Gazel" N (der).

⁶³²⁰ me-rā: + ya' nî A.

⁶³²¹ ġamnākimiz: ġamnāk A, ġamnāküm ki N.

⁶³²² āteş-i: āteşin N.

⁶³²³ lāle daḥl: lālede A.

⁶³²⁴ ḥāk: ḥāşāk A.

⁶³²⁵ la' l-i: -N.

⁶³²⁶ me-rā: + ya' nî A.

⁶³²⁷ Tüm satır: -A.

[Nazm 9]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کند زور شراب از بزم بیرون بی تحمل را

ز سیرابی برد اب از گلستان برک این کل را

1 (25) Koned zūr-ı şarāb ez-bezm bīrūn bī-taḥammül-rā

(26) Zi-sīr-ābī bered āb ez-gülistān berg-i in gül-rā

(27) Zūr-ı şarāb bezmden bī-taḥammüli bīrūn ider. Zīrā āb bu güllerüñ (28) bergini ifrāt-ı sīr-ābīden gülistāndan bīrūn ider. (29) Şübhe yoḡ ifrāt-ı sīr-ābī güle güşāyiş virüp bergini tiz döker.

تنزلها فغانم از ترقیهای او دارد

بود کرد ره بالیدن کل سرمه بلبل را

(30) Tenezzülhā figānem ez-teraḡḡihā-yı ü dāred

(31) Buved gerd-i reh-i bālīden-i gül sürme bülbül-rā

[V-157a]

(1) Ya' nī figānumuñ tenezzülleri o maḥbūbuñ teraḡḡilerinden olur (2) görmez misin? Gerd-i rāh-i bālīden-i gül ki cihet-i teraḡḡiye nāzırdur (3) sürme-i bülbül olur. Şadā-yı efgānımı ḡaḡ' ider. Semt-i tenezzüle (4) rāhīdür.

[Nazm 10]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کرچه زخود بخود بود برک سفر شکوفه را

ز آمد و رفت خویشتن نیست خبر شکوفه را

1 [A-190a](5) Gerçi zi-ḡod-be⁶³²⁸-ḡod buved berg-i sefer şüküfe-rā(6) Z'āmed ü reft ḡ'ışten nīst ḡaber-i şüküfe-rā⁶³²⁹

(7) Gerçi şüküfeye berg-i sefer kendi⁶³³⁰ kendinden olur. Ammā āmed (8) ü reftden añna berg-i āgāhī yoḡdur.

عشق چه زور آورد نیست هوس بجای خود

می برد از چمن برون آب ثمر شکوفه را

⁶³²⁸ be: ne V (Metnin anlamına uygun düşmemektedir).

⁶³²⁹ şüküfe-rā: + ya' nī A.

⁶³³⁰ kendi: -A.

(9) ‘Aşq çi zūr-āvered nīst heves be-cāy-ı hōd

(10) Mī-bered ez-çemen birūn āb-ı şemer şükūfe-rā⁶³³¹

(11) ‘Aşq ne ‘aceb zūr-āverdūr ki kendi maḥalline meyl ve ta‘alluḳı yoḳdur.

(12) Meşhūrdur ki āb-ı şemer şükūfeyi çemenden bīrūn ider. (13) Luṭf-ı beyt müte’emmil-i āgāha ḥafī degildūr.

[Gazel 144]⁶³³²

Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilūn

می دهد ساقی قریب باده مست خویش را

میکند تکلیف کل آتش پرست خویش را

1 (15) Mī-dihed sāḳī qarīb bāde mest-i ḥ’īş-rā

[N-147a] (16) Mī-koned teklīf-i gül āteş-perest-i ḥ’īş-rā

(17) Sāḳī kendi mest-i bāde-i cemāline qarībdār olur ve⁶³³³ kendi (18) āteş-perestine gül teklīf ider. Gül-i bāde⁶³³⁴ ser-şār (19) gül-i āteş şu‘le-i āteşdür. Āteş-perestān içre meşhūr(20)dur ki anlardan biri kendini iḥrāk murād eylese berehmen rızā-(21) dāde olmayup ‘aẓīm-i teferrüz ile⁶³³⁵: Bu ta‘abbūde ehl degilsin (22) diyü men‘ ider⁶³³⁶. İlḥāḥ⁶³³⁷ olunduḳça o āteş-pereste gül-i āteşi (23) teklīf ve imtiḥān ider. Bir cāriḥasına mülākāt ile şabr (24) u şekībīn müşāyede iderse o taḳarrüb-i cān-sūz-ı bāṭıla izn (25) virür. .⁶³³⁸ سبحان الله سبحان الله

چهرهء روشن ضمیران چین نمیکرد بخود

شیشهء می محو میسازد شکست خویش را

(26) Çehre-i rüşen-zamīrān çīn nemī-gīred⁶³³⁹ be-ḥōd

(27) Şīşe-i mey maḥv mī-sāzed şikest-i ḥ’īş-rā

(28) Rüşen-zamīrānuñ çehresi bi’t-ṭabī‘ çīn-i cebīnden⁶³⁴⁰ ‘ārīdūr. (29) Ya‘nī çīn tutmaz. Bu erbāb-ı tecrübeye ‘ayāndur ki şīşe-i (30) mey kendi şikestini maḥv ider.

⁶³³¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶³³² N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, 14. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır V.

⁶³³³ ve: -A.

⁶³³⁴ bāde: + cām A N.

⁶³³⁵ ile: + sen A N.

⁶³³⁶ men‘ ider: -A.

⁶³³⁷ ilḥāḥ: A.

⁶³³⁸ Sübhāna’llāh sübhāna’llāh/Şükürler olsun, şükürler olsun: -A.

⁶³³⁹ nemī-gīred: nemī-gerded A.

Şikest-i şîşe ki mûy-ı çinî (31) gibi bir mûcedür. Tehî şîşede pek zâhirdür. Ammâ derûnında

[V-157b]

(1) mey olsa reng ve mevce-i şarâbdan ol mûce-i zücâce (2) zâhir olmaz. Yâhûd bi'l-
hâşşa mûy-ı minâyı mülte'im [A-190b] ider ola.

[Gazel 145]⁶³⁴¹

Mef'ülü / Mefā'îlü / Mefā'îlü / Fe'ülün

چون لاله بنه داغ محبت دل خودرا

روشن کن ازین شمع چو کل محفل خودرا

1 (3) Çun lâle be-nih dâğ-ı maḥabbet dil-i ḥod-râ

(4) Rüşen kon ezîn-şem' çu gül maḥfil-i ḥod-râ

(5) Lâle gibi kendi⁶³⁴² dilüne dâğdâr-ı maḥabbet ol ve bu şem' den gül gibi (6)
kendi maḥfilüne⁶³⁴³ rüşen eyle⁶³⁴⁴.

تا بر سر دستار چو کل جای دهندت

چون غنچه یکی ساز زبان و دل خودرا

(7) Tâ ber-ser-i destâr çu gül cây dihendet

(8) Çun gönçe yekî sâz zebân u dil-i ḥod-râ

(9) Gül gibi saña ser-i destâr üzere cây virmeleriçun gönçe (10) sâ⁶³⁴⁵ zebân u
dili bir eyle.

[Nazm 11]

Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün

سیه بخت تو رنگ عیش داند زردی رورا

زمد زعفران باشد جبین پر خنده هندورا

1 (11) Siyeh-baḥt-ı tu reng-i 'ayş dâned zerdî-i rû-râ

(12) Zi-medd-i za' ferân bâşed cebîn-pür-ḥande Hindû-râ

⁶³⁴⁰ cebînden: cebîndür A.

⁶³⁴¹ "Gazel" N (der).

⁶³⁴² kendi: -N.

⁶³⁴³ maḥfilüne: maḥfilüni N.

⁶³⁴⁴ eyle: + A.

⁶³⁴⁵ gönçesâ: gönçeäsâ A N.

(13) Senüñ siyeh-bahtuñ zerdī-i rüyı reng-i ‘ayş zann ider (14) ve Hindünüñ cebīn- pür-ħandesı medd-i za‘ ferāndan olur. (15) Vāqı‘ en kâ‘ ide-i Hind üzere tâzegān ve sâ‘ir Hindīlerüñ (16) cebīnine za‘ ferāndan bir meddecik keşīde iderler. (17) Za‘ ferān cālib-i feraħ olmağla her gören ol şaħşa ħande-zen-i (18) i‘ cāb olur. Ĥattā ba‘ zī heyūlā-yı zenādıķadan gāv-perestān (19) tã‘ıfesi ki [N-147b] Sāmiri-tebārdurlar. Ĥaşā‘-ı gāvdan ber-sebīl-i teberrük (20) nāşiyelerine medde-i za‘ ferān-ı bī-hūşān-ı Hünūd gibi ‘alāmet-i (21) cille ⁶³⁴⁶ keşīde kıırlarlar. ⁶³⁴⁷ و للناس فيما يعشقون مذاهب

سبکروحان کران از کثرت مهمان نمیگیرند

بهر کس میکند خالی هوای خانه پهلو را

(22) Sebük-rūħān girān ez-keşret-i miħmān nemi-girend⁶³⁴⁸

(23) Beher-kes mi-koned ħālī hevā-yı ħāne pehlū-rā

(24) Sebük-rūħlar keşret-i miħmāndan girānlıķ izħār eylemezler. O miħmānlardan (25) herkese hevā-yı ħāne pehlūyı ħālī eyler. Zīrā sebük-rūħlar ve⁶³⁴⁹ (26) hevā pehlūlarını ħālī itmege mutaşarrıfdir.

قبا کلکون من بالیده چندین پیره ن ازین

کف هرکس نکاریست دارد دامن اورا

3 (27) Ķabā-gül-gün-ı men bālīde çendīn pīreħen ezīn⁶³⁵⁰

[A-191a] (28) Kef-i herkes nigārīst⁶³⁵¹ dāred dāmen-i ū-rā

(29) Benüm ħabā gül-gün olan maħbūbum günden güne⁶³⁵² olmağdadur. Bu ħadar (30) pīrāhen-i ten-i nāzikinüñ dāmānına her kim yapışursa kefi nigārīn (31) olur.

[V-158a]

[Nazm 12]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

چون بناکوش تو بنماید صفای خاص را

صبح محشر پهن سازد سفرهء اخلاص را

⁶³⁴⁶ “ ‘Arabīdür ħaşā‘-ı baħar” N (der).

⁶³⁴⁷ Ve linnāsi fīmā ya‘şıķüne mezāhibu/Ve İnsanların âşık olmalarında çeşit çeşit yolları, mezhepleri vardır, "Cille çille zebān-ı müvellidīn-i ‘Arabda ħaşā‘-ı baħara dirler" V (der).

⁶³⁴⁸ nemi-girend: nemi-kerdend A.

⁶³⁴⁹ sebük-rūħlar ve: sebük-rūħlardur A.

⁶³⁵⁰ ezīn: ez bes N.

⁶³⁵¹ nigārīst: nigār nīst A.

⁶³⁵² güne: + bālīde A.

1 (1) Çun bināgūş-ı tu be-nmāyed şafā-yı hāş-rā

(2) Şubḥ-ı maḥşer pehn sāzed süfre-i iḥlās-rā

(3) Çünkü senün bināgūşuñ şafā-yı hāş göstere. Şubḥ-ı maḥşer (4) süfre-i iḥlāsı gösterānide eyler. Ma' nā-yı pehn bu maḳāmda (5) işāret olunan ma' nāya münāsibdür.

طالب اورا تجرد باشد اسباب سفر

جامهء احرام عریانی بود غواص را

(6) Ṭālib-i ū-rā tecerrüd bāşed āsyāb-ı sefer

(7) Cāme-i iḥrām ' uryānī buved ğavvāş-rā

(8) Ya' nī ol maḥbūb-ı bī-hemtānuñ ṭālibine tecerrüd-i āsyāb-ı sefer (9) olmak gerek. Zīrā mişl-i meşhūr üzere ğavvāşa cāme-i (10) iḥrām ' uryānlıkdur.

[Nazm 13]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

غم روزی خوران دارد پریشان حال روزی را

زمین مزرع کندم بود غربال روزی را

1 (11) Ğam-ı rūzī-ḥūrān dāred perişān ḥāl-i rūzī-rā

(12) Zemīn-i mezra' gendüm būd ğırbāl-i rūzī-rā

(13) Rūzī-ḥūrānuñ ğamı ḥāl-i rızqı perişān u perākende eyler. (14) Mezāri' -i ḥıntānuñ zemīni olan muḥiṭān ğarābāl-i erzākdur. (15) Her sūrāḥdan baḥye ve efgende olur gibi ḥāl-i erzāqa ne (16) perākendelik virmişdür? Buña bā' iş hep ğam-ı rūzī- (17) ḥūrān-ı ' ālem degil midür?

ز طفلی آدمی بیتاب رزق خویشتن باشد

زبالیدن کند د ندانش استقبال روزیرا

(18) Zi-ṭıflī ādemī bī-tāb rızq-ı ḥ' iştēn bāşed

(19) Zi-bālīden koned dendāneş istiḳbāl-i rūzī-rā

(20) Evān-ı ṭufūliyyetden benī ādem kendi rızqından bī-tābdur. (21) Zīrā mażğ ve bel' ve ekle tāb-ı nā-yābdur. Gitdikçe nemā-pezir (22) oldukça dendānları istiḳbāl-i rūzī ider.

[Nazm 14]

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

شد شربت پرستی ء ما حسن خیر ما

باشد شرار سنک صنم شمع دیر ما

1 (23) Şud şerr-i [N-148a] büt-perestî-i mâ hüşn-i hayr-ı mâ

[A-191b] (24) Bâşed şerâr-ı seng-i şanem şem^c -i deyr-i mâ

(25) Büt-perestlik şerri bize hüşn-i hayr oldı ve şerâr-ı seng-i (26) şanem bize⁶³⁵³ şem^c virmez⁶³⁵⁴ oldı.

داریم پا بدامن و از خویش میرویم

چون آسیا درست نشسته است سیر ما

(27) Dārīm pā-be-dāmen ü ez-ḥ'îş mî-revīm

(28) Çun āsyā dūrüst-nişestāst⁶³⁵⁵ seyr-i mâ⁶³⁵⁶

(29) Pā-be-dāmānız ve kendiligimize reftār ve hareketdeyüz. Āsyā gibi seyrimiz
(30) dūrüst-nişestedür.

[Nazm 15]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شب چو روشن شد فروغ ماه باشد خویش را

1 (31) Şeb çu rüşen şud fūrüg-ı mäh bâşed ḥ'îş-rā

[V-158b]

صاف طینت یکدل اکاه باشد خویش را

(1) Şāf-ṭıynet yek-dil-i āgāh bâşed ḥ'îş-rā

(2) Şeb çünki rüşen oldı kendine fūrüg-ı mäh olur ve şāf-ṭıynet (3) yek-dil-i āgāh olur.

سالکان کرم رور ازاد ره سرکشتکیست

شعلهء جوآله نان راه باشد خویش را

(4) Sālīkān-ı germ-rev-rā zād-ı reh ser-geşteğīst

(5) Şu' le-i cevvăle nān-ı rāh bâşed ḥ'îş-rā

(6) Sālīkān-ı şitāb-reftāra ser-geştelik zād-ı rāhdur. Nitekim şu' le-i (7) cevvăle kendi ṭarīḳ-i seferine nān olur.

فکر خود کم کن چو یوسف با بلند یهای قدر

چون بفکر خویش افتد چاه باشد خویش را

⁶³⁵³ bize: bizüm A N.

⁶³⁵⁴ şem^c virmez: şem^c -i deyrimiz A.

⁶³⁵⁵ Bu kelime "nişesteast" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

⁶³⁵⁶ mâ: + ya' nî A.

3 (8) Fikr-i ḥod kem kon çu Yūsuf bā-bülendihā-yı ḳadr

(9) Çun be-fikr-i ḥ'īṣ üfted çāh bāşed ḥ'īṣ-rā⁶³⁵⁷

(10) Kendi fikrünü az eyle. Mānend-i Yūsuf bu ḳadar bülendī-i ḳadr ile kendi

(11) fikrine düşdi kendine çāh oldu. Böyle taşarrufāt-ı enbiyā-yı⁶³⁵⁸ (12)⁶³⁵⁹ 'izām ḫaḳḳında vuḳū'ı beyān ile olduḳda māni' i yoḳdur.

[Nazm 16]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

هستى ما ميشود بعد از فنا معلوم ما

سبز ميكردد زاب خویش نخل موم ما

1 (13) Hestī-i mā mī-şevēd ba' d ez-fenā ma' lūm-ı mā

(14) Sebz mī-gerded zi-āb-ı ḥ'īṣ naḫl-i mūm-ı mā

(15) Bizüm vüçüd-ı ḫaḳḳānımız fenā tareyānından şoñra ma' lūm olur. (16)

Nitekim bizüm naḫl-i mūmımız kendi ābımızdan sebz olur.

شیشهء مردم برون از سنک آید با پری

رام ما جانان نميكردد زبخت شوم ما

(17) Şīşe-i merdüm birün ez-seng āyed bā-perī

[A-192a] (18) Rām-ı mā cānān nemī-gerded zi-baḫt-ı şūm-ı mā⁶³⁶⁰

(19) Şīşe-i merdüm sengden perī ile nümüdār olur. Lākin cānān (20) bizüm baḫt-ı şūmımızdan bize rām olmaz.

[Nazm 17]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود افزون كداز تن زپهلوی هنر مارا

ز شیر مغز بادام اب ميكردد شكر مارا

1 (21) Buved efzūn güdāz-ı ten zi-pehlū-yı hüner mā-rā

(22) Zi-şīr-i mağz-ı bādām āb mī-gerded şeker mā-rā

⁶³⁵⁷ ḥ'īṣ-rā: + ya' nī A.

⁶³⁵⁸ böyle taşarrufāt-ı enbiyā-yı: -A.

⁶³⁵⁹ Tüm satır: -A.

⁶³⁶⁰ mā: + ya' nī A.

(23) Gūdāz-ı ten hūner-i pehlūsından bize efzūn olur. Fūlān ez-pehlū-yı (24) fūlān rūzī dāred ya' nī anun sāye-i ħimāyetinde geçinür (25) ve mağz-ı bādām sūdından bizüm şekerimiz āb olur.

مپرس از ما بلاى كردش چشم كبود او
كه كرديد آب اين فيروز كرداب خطر مارا

(26) Me-purs ez-mā belā-yı gerdiş-i çeşm-i kebūd-ı ü

(27) Ki gerdīd āb-ı ĩn-fīrūz-ı girdāb-ı ħaṭar mā-rā

(28) Bizden anūn gerdiş-i çeşm-i kebūdı belāsını [N-148b] su 'āl itme ki (29) zīrā bizi bu fīrūz-ı girdāb-ı ħaṭaruñ ābı gerdīde eyledi. Fūsūn-ı (30) çeşm-i kebūdınıñ perişānī-i te 'şirinden ta' bīr eylediler.

[Kıt'a 1]

Mefā' ilūn / Mefā' ilūn / Mefā' ilūn / Mefā' ilūn

بفرق ما فشاند كودكى كرد از كهن سالى

1 (31) Be-farḡ-ı mā feşāned kūdekī kerd ez-kūhen-sālī

[V-159a]

زشير دايه بارد برف پيريهها بسر مارا

(1) Zi-şīr-i dāye bāred berf-i pīrīhā be-ser mā-rā

(2) Bizüm tārik-i bī-ser ü sāmānımıza kūdekī kūhen-sāllikden ġubār-efşān (3) olur ve şīr-i dāyeden serimize pīrlik berfi yağar.

بود در ديدهء ما عشرت بيغم غم ديكر
كل بيخار باشد خار بى كل در نظر مارا

(4) Buved der-dīde-i mā ' işret-i bī-ğam ġam-ı dīğer

(5) Gül-i bī-ğār bāşed ħār-ı bī-ğül der-nazar mā-rā⁶³⁶¹

(6) Bizüm dīdemizde ' işret-i bī-ğam ġam-ı dīğer ve gül-i bī-ğār nazarımızda (7) ħār-ı bī-ğül olur⁶³⁶².

[Nazm 18]

Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilūn

زنده كانى با عزيزان كى هوس باشد مرا
ديد ووا ديد آمد و رفت نفس باشد مرا

⁶³⁶¹ mā-rā: + ya' nī A.

⁶³⁶² olur: + dimekdür A.

1 (8) Zindegānī bā-‘ azizān key heves bāşed me-rā

(9) Dīd ü vā-dīd āmed ü reft-i nefes bāşed me-rā

(10) ‘Azizān ile zindegānī nice baña heves olur? Dīd ü vā-dīd (11) baña āmed ü reft-i [A-192b] nefes olur. Fi‘l-i dīd te‘vīl-i maşdarda dīden (12) ü vā-dīd vā-dīden taqđirlerinde ta‘bīrdür⁶³⁶³. Görmek görmemek (13) ma‘nālarında isti‘māl olunur. Āmed-i nefes hükmi-icābī (14) görmekte reft-i nefes⁶³⁶⁴ hükmi-selbī görmemekte ‘örf olmuştur. (15) Ma‘-hazā vā-dīden vāzih görmek demek⁶³⁶⁵ olur. Ezdāddan (16) gibidir. Luţf-ı beyt: Āmed ü reft-i maşrūf olan⁶³⁶⁶ enfās-ı ‘azizlerden (17) bunlar ile zindegāniye heves mümkün olmadı. Zīrā āmedüñ (18) refti var. Reft ‘adem-i şarfdır. Zindegān-ı vüçüd ister.⁶³⁶⁷ وقس عليه باقى (19) kaşīde-i ‘aleyhi'r-raħme.

از لباس مردم عالم نظر پوشیده ام

جامهء عريان تنى يكعمر بس باشد مرا

(20) Ez-libās-ı merdüm-i ‘ālem naẓar-pūşīdeem

(21) Cāme-i ‘uryān-tenī yek-‘ömr bes bāşed me-rā

(22) Merdüm-i ‘ālemüñ elbise-i gūn-ā-gūnından naẓar-pūşīdeyüm. Cāme-i ‘uryān- (23) tenī ḥāşıl-ı yek-‘ömrümde baña kāfīdür. Bu ḥālet merdüm-i dīdede (24) melḥūzları oldu. Zīrā merdüm-i çeşm ‘uryān-tenīde binādur. Ecfān (25) ile yāḥūd ğişāve-i dīger ile cāme-pūş olsa merdüm olmaz. (26)⁶³⁶⁸ فتأمل باقى نطقه.

[Nazm 19]

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

وا نشد همچو کل از باده دل غمکش ما

کشت رنگ لب پیمانہ می بیغش ما

1 (27) Vā ne-şud hemçu gül ez-bāde dil-i ğam-keş-i mā

(28) Geşt reng-i leb-i peymāne mey-i bī-ġiş-ı mā

⁶³⁶³ ta‘bīrdür: ta‘bīr A.

⁶³⁶⁴ nefes: -N.

⁶³⁶⁵ demek: -A.

⁶³⁶⁶ olan: olunan A.

⁶³⁶⁷ Ve kıs ‘aleyhi bākī/(Rahmetlinin kasidesinin) geri kalanına bunu kıyasla.

⁶³⁶⁸ Fete‘emmel bākīi nuţkihi/Sözünün geri kalanını sen düşün.

(29) Dil-i ğam-keşimiz gül gibi bādeden güşāyiş bulmadı ve şarāb-ı (30) bī-ğışşımız reng-i leb-i peymāne oldu. Kenār-ı peymāne elbette şāf ve (31) nazīf olur. Zīrā aña bāde mess itmez. Meyden tehī ve hālīdür.

[V-159b]

(1) İmdi bī-neşveyüm dimiş oldu.

شد حجاب رخ رنگینی ما بخت سیاه

ننماید چو کل و لاله بشب آتش ما

[N-149a] (2) Şud hīcāb-ı ruḥ-ı rengīnī⁶³⁶⁹ mā⁶³⁷⁰ baḥt-ı siyāh

(3) Ne-nümāyed çu gül ü lāle be-şeb āteş-i mā

(4) Rengīnī-i mā nüshası ğalaḥdur. Sekte rāyihası gibi edāyı ‘Acem⁶³⁷¹ (5) sever dimek tekellüfdür⁶³⁷². Ya‘ nī⁶³⁷³ baḥt-ı siyāh hīcāb-ı ruḥ-ı rengīnimiz⁶³⁷⁴ (6) oldu. Bizüm āteşimiz şeb-i [A-193a] ḥasretde gül ve lāle gibi nümūdār olmadı.

[Nazm 20]

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātū / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

بلبل بکوی حال دل تنک خویش را

آهسته کش چو بوی کل اهنک خویش را

1 (7) Bülbül be-gūy ḥāl-i dil-teng-i ḥ‘īş-rā

(8) Āheste keş çu būy-ı gül āheng-i ḥ‘īş-rā⁶³⁷⁵

(9) Ey bülbül ḥāl-i dil-tengüni söyle ve āheng-i fiğānuñı būy-ı gül gibi (10) āheste eyle.

کرد ملال دوست مبادا شود بوصل

ورزیده ایم همچو نفس رنگ خویش را

(11) Gerd-i melāl-i dost mebādā şevēd be-vaşl

(12) Verzīdeīm hemçu nefes-reng-i ḥ‘īş-rā

(13) Olmaya ki vaşlda gerd-i melāl-i dost ola. Zīrā kendi reng-i (14) enfāsımızı verzīde eylemişiz⁶³⁷⁶.

⁶³⁶⁹ rengīnī: rengīn A.

⁶³⁷⁰ mā: tā A.

⁶³⁷¹ edāyı ‘Acem: ‘Acem edāyı A.

⁶³⁷² dimek tekellüfdür: -A.

⁶³⁷³ ya‘ nī: + tā ki A.

⁶³⁷⁴ rengīnimiz: rengīn A.

⁶³⁷⁵ ḥ‘īş-rā: + ya‘ nī A.

[Nazm 21]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

در شب غم چون کنم کرم فغان ناله را
جلوهء شبنم دهم من غنچهء تبخاله را

1 (15) Der-şeb-i ğam çun konem germ fiġān-ı nāle-rā

(16) Cilve-i şebnem dihem men ğonçe-i tebhāle-rā

(17) Şeb-i ğamda fiġān-ı nāleyi çünki germ idem ğonçe-i tebhāleye cilve-i (18) şebnem virürüm. Ya' nī ğonçeāsā hūn ile mālī olan tebhāleyi (19) şebnem gibi zevb idüp ħarāret-i āftāb ile maḥv iderüm.

در ره سرکشتکیء پا برکابیم اما
نعل در آتش بود چون شعلهء جواله را

(20) Der-reh-i ser⁶³⁷⁷-geşteġi pā-be-rikābīm ammā⁶³⁷⁸(21) Na' l-der-āteş buved çun şu' le-i cevvăle-rā⁶³⁷⁹

(22) Rāh-ı ser-geşteġide pā-be-rikābız ve şu' le-i cevvăle gibi na' l-der-āteş-i (23) sūzişiz.

[Nazm 22]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چه شد که خنک فلک رام کشته است ترا
رکاب کردش ایام کشته است ترا

1 (24) Çi şud ki heng-i felek rām geşteest tu-rā

(25) Rikāb-ı gerdiş-i eyyām geşteest tu-rā

(26) Ne ḥāşıl oldu ki semend-i heng-i felek meşelā saña rām ve müsahḥar (27) oldu ve rikābda saña (28) gerdiş-i eyyām oldu. Taḳdīr-i kelām: Gerdiş-i eyyām-ı tu-rā rikāb-geşte dimekdür⁶³⁸⁰.

کجا شوی زکرفتاری لباس ازاد
که تارهای قبا دام کشته است ترا

⁶³⁷⁶ eylemişiz: itmişiz dimekdür A.⁶³⁷⁷ ser: -A.⁶³⁷⁸ ammā: ü mā A.⁶³⁷⁹ cevvăle-rā: + ya' nī A.⁶³⁸⁰ Taḳdīr-i kelām: Gerdiş-i eyyām-ı tu-rā rikāb-geşte dimekdür: -A.

(29) Kücā ševī zi-giriftārī-i libās āzād

(30) Ki tārhā-yı qabā dām gešteāst tu-rā

(31)⁶³⁸¹ ‘Aynıyla su’āle cevāb gibi yine giriftārī-i libāsdan nice āzād

[V-160a]

(1) olursın⁶³⁸² ki qabā-yı ‘avārızāt-ı cismiyyenüñ tārıları saña (2) dām⁶³⁸³ olmuştur.

[Nazm 23]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

سوختن باشد دلیل راه عشق اندوزها

شمع پیش پای باشد شمعهارا سوزها

1 [A-193b](3) Sūhten bāşed delīl-i rāh ‘aşq-endūzhā

(4) Şem‘-i pīş-i pāy bāşed şem‘ hā-rā sūzhā⁶³⁸⁴

(5) ‘Aşq-endūzlara yanmak delīl-i rāh oldı ve şem‘lere sūzişler (6) şem‘-i pīş-i pāy olur.

از تن خاکی گرفتار طلسم کثرتیم

چون هوا کردد زمین یک روز باشد روزها

(7) Ez-ten-i hākī giriftār-ı tılısm-ı keşretim

(8) Çun hevā gerded zemīn yek-[N-149b]rüz bāşed rūzhā

(9) Bu ten-i hākīden giriftār-ı tılısm-ı keşretiz. Zemīn-i hevā gibi gerdīde (10) olup eyyām-ı yek-rüz olur.

کشته کشت من غبار از آمد و رفت بهار

دانه ام اسیا شد کردش نور وزها

3 (11) Geşte geşt-i men ğubār ez-āmed ü reft-i bahār

(12) Dāneem-rā āsyā şud gerdiş-i nevrūzhā

(13) Benüm geştzārum āmed ü reft-i bahārdan ğubār oldı ve dāneme gerdiş-i (14) nevrūzlar āsyā oldı.

⁶³⁸¹Tüm satır: -A.

⁶³⁸² olursın: -A.

⁶³⁸³ dām: dem V.

⁶³⁸⁴sūzhā: + ya‘ nī A.

[Nazm 24]

Mef' ulü / Fā' ilātün / Mef' ulü / Fā' ilātün

تحسين کند چو حشمت یک ره ترانه ام را

سازد چو چشم آهو شوخ اشیانه ام را

1 (15) Taḥsīn koned çu çeşmet⁶³⁸⁵ yek-reh terāneem-rā

(16) Sāzed çu çeşm-i āhū şūḥ āşyāneem-rā

(17) Çünki senüñ çeşmün⁶³⁸⁶ yek-reh benüm terāneme taḥsīn ider. Āşyānemi(18) şūḥ-çeşm-i āhū gibi ider⁶³⁸⁷.

چون عکس رفتم از خود کشتی چو مهمانم

دیوار رخنه باشد آینه خانه ام را

(19) Çun 'aks reftem ez-ḥod geştī çu mihmānem⁶³⁸⁸

(20) Dīvār-ı raḥne bāşed āyīne-ḥāneem-rā

(21) Sen benüm mihmānum olduḡuñda mānend-i 'aks kendümden gitdüm. Benüm (22) āyīne-ḥāneme dīvār-ı raḥne⁶³⁸⁹ olur. Luḡf-ı beyt: 'Aks bī-ḥod (23) u bī-şu'ürdur. Şüret-i cānān mihmān olduḡı gibi 'aksi (24) āyīnede ṭuramayup⁶³⁹⁰ bī-ḥod ve bī-ḳarār olmaḡla çünki ez- (25) ḥod reftedür. Raḥne-i dīvāra girer gibi 'aksi pes-i āyīnede (26) olan raḥneye duḡul eyledi. Ḥaḳīḳatde raḥne degil dīvārdur (27) ammā güyā āyīne-ḥāneye raḥnedür.

[Kıt'a 2]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

صاف کوهر ماتم خودرا نیندازد بکس

پیرهن نیلی بمرک خود بود فیروزه را

[A-194a] (28) Şāf-gevher mātem-i ḥod-rā ne-yendāzed be-kes

(29) Pīrehen nīlī be-merg-i ḥod buved fīrūze-rā

(30) Şāf-ı gevher kendi mātemin bir kimseye atup taḥmīl ve bādī-i şemātet (31) ü tenkīl olmaz görmez misin? Fīrūzenüñ kendi mergine reng-i

⁶³⁸⁵ çeşmet: چ / ح V.⁶³⁸⁶ çünki senüñ çeşmün: -A.⁶³⁸⁷ ider: + çünki senüñ çeşmün A.⁶³⁸⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.⁶³⁸⁹ raḥne: -A.⁶³⁹⁰ ṭuramayup: duramayup N.

[V-160b]

(1) nīlī pīrehen olur.

از سرشت ما نباید راز پنهان داشتن

مینماید آب از گل چون حباب این کوزه را

(2) Ez-sirišt-i mā ne-bāyed⁶³⁹¹ rāz-ı pinhān dāšten

(3) Mī-nümāyed āb ez-gül çun ḥabāb in kūze-rā

(4) Rāz-ı pinhān⁶³⁹² bizüm muḳteżā-yı tıynetimiz degildür. Bu tıynetüñ (5) ābı kūzeden ḥabāb görindigi gibi görünür.

جام ابی میبرد سا یل بدرگاه کریم

ز ابرو از پس کند پر کاسه ء در یوزه را

3 (6) Cām-ı ābī mī-bered sā'il be-dergāh-ı kerīm

(7) Z'āb-rū ez-bes koned pür kāse-i deryūze-rā⁶³⁹³

(8) Bir cām-ı ābı sā'il dergāh-ı kerīme iletir de evvel kāse-i deryūzeyi (9) āb-rūdan ser-şār eyler. Ammā dergāh-ı kerīmden ğayra ' arz-ı kāse-i (10) deryūze itse āb-ı rüyını itlāf ider.

[Nazm 25]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

خوش آنزمان که به بر اورم نهال ترا

ز اب بوسه کنم تخم روی خال ترا

1 (11) Ḥoş ān-zamān ki be-ber āverem nihāl-i tu-rā

(12) Zi-āb-ı buse konem toḥm-ı rüy-ı ḥāl-i tu-rā⁶³⁹⁴

(13) Ḥoşdur ol zamān ki senüñ nihālünü [N-150a] ya' nī kāmēt-i ra' nāñı (14) der-āğūş eyleyem ve senüñ toḥm-ı ḥāl⁶³⁹⁵-i rüyüña buseden āb virem.

بود سفید ز خود جاده ز خود رفتن

چو شمع کرم روان ره خیال ترا

(15) Buved sefid zi-ḥod cādde zi-ḥod-reften

⁶³⁹¹ ne-bāyed: ne-yāyed A N.⁶³⁹² pinhān: + itmek A N.⁶³⁹³rā: tu-rā N.⁶³⁹⁴ tu-rā: + ya' nī A.⁶³⁹⁵ ḥāl: -A.

(16) Çu şem^c -i germ-revân reh-i hayâl-i tu-râ

(17) Cādde rāh-ı hōd-reftenlikden kendi kendine sefīd olur (18) senūñ reh-i hayālūñ germ-revlerine şem^c gibi.

[Nazm 26]

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

خلل از کردش حال خود است اطوار عاشقرا

شکست رنگ از سر افکند دستار عاشقرا

1 (19) Hālel ez-gerdiş-i hāl-i hōdest eṭvār-ı ^c āşıq-rā(20) Şikest-i reng ez-ser-efgened destār-ı ^c āşıq-rā⁶³⁹⁶

(21) Eṭvār-ı ^c āşıqa hālel kendi gerdiş-i hālindendür ve şikestegī⁶³⁹⁷-i (22) rengi [A-194b] başından destārını devşürür. Gerdiş⁶³⁹⁸-i hāl efgendegī-i (23) destār-ı melāle bādī olur.

ندارد احتیاج فاصدی مکتوب مشتاقان

بجانان میرساند و اشدن طومار عاشق را

(24) Ne-dāred ihtiyāc kâşidī mektüb-ı müştākān

(25) Be-cānān mī-resāned vā şuden⁶³⁹⁹ ṭūmār-ı ^c āşıq-rā⁶⁴⁰⁰

(26) Mektüb-ı müştākānuñ kâşıda ihtiyācı yoқdur. Hemān ṭūmār-ı (27) ^c āşıkı ṭıynetden güşüde itmek cānāna⁶⁴⁰¹ resān eyler.

[Müfred 2]

Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilün(Fā^c ilātün)(Fa^c lün)

حرص از ما نبرد روزی هر روزهء ما

ما همان تشنه اکر بحر شود کوزهء ما

1 (28) Hırş ez-mā ne-bered rūzī-i her-rūze-i mā

(29) Mā hemān teşne eger baḥr şeved kūze-i mā⁶⁴⁰²⁶³⁹⁶ āşıq-rā: + ya^c nī A.⁶³⁹⁷ şikestegī: şikestī A.⁶³⁹⁸ gerdiş: ش / س V.⁶³⁹⁹ şuden: şud N.⁶⁴⁰⁰ ^c āşıq-rā: + ya^c nī A.⁶⁴⁰¹ cānāna: cāna A.⁶⁴⁰² mā: + ya^c nī A.

(30) Hırş her rüzımızuñ⁶⁴⁰³ rüzisini bizden gidermedi. Ya' nî (31) hırşla o rüzî-i muḳaddere gidüp rüzî-i dîger gelmedi

[V-161a]

(1) dimekdür. Biz hemân yine dil-teşneyiz eger kûzemize⁶⁴⁰⁴ zarf-ı baḫr olsa (2) daḫı.

[Müfred 3]

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

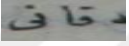
(Fa' lün)

چهرهء رنگ بود کفش تهی پای ما

کرچه از آبله کلدوز بود موزهء ما

1 (3) Çehre-i reng buved keşş tehî pâyî-i mā

(4) Gerçi ez-âbile gül-düz buved müze-i mā

(5) Bize çehre-i reng-püş pā-püş olur. Gerçi müzemiz âbileden (6) rengin lük ta' bîr olunandır. Müze-i gül-düz bir nev' e (7) reng uymadan düzide merküb ta' bîr olunan pā-püşdur. (8) Lafza-i müze zā-yı ' Acemî ile ğalaḫdur. Zā-yı⁶⁴⁰⁵ ' Arabide ḫaff (9) ma' nāsına zebān-ı Çaġtāyide ötüğ dirler. Ḳabaca Türkideki edik (10) bundandır. Nitekim Mîr ' Alî Şîr Nevāyî de:

(11) Altun ısırğa ki ḫulağ aġritur

Zer⁶⁴⁰⁶ ötükdür ki ayağ aġritur

(12) beytinde vāḫi' olmışdur ve Şeref Buḫārîñ:

Şeb heme (13) şeb⁶⁴⁰⁷ devr-i küyet mî-resānem rüz-rā

Z'âbile rengin kerdem (14) müze-i gül-düz-rā

maḫla' ında oldığı gibi.

[Nazm 27]

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

قهر و لطف تو بصد رنگ گرفتست مرا

⁶⁴⁰³ rüzımızuñ: rüzemizüñ A.

⁶⁴⁰⁴ kûzemize: kûzemiz A.

⁶⁴⁰⁵ zā-yı: + ' Arabîdür A.

⁶⁴⁰⁶ zer: + ḫall A N.

⁶⁴⁰⁷ şeb heme şeb: şibh-i şeb N.

ختم در صلح تو در جنگ گرفتست مرا

1 (15) **Ḳahr u luṭf-ı tu be-şad-reng giriftest me-rā**

(16) **Ḥatm der-şulḥ-ı tu der-ceng giriftest me-rā**

(17) Senüñ ḳahr ve luṭfuñ bize yüz şüret [N-150b] virmişdür ve senüñ (18) ḥitām-ı [A-195a] kāruñdaki şulḥ bizi cenge uğratmışdur.

نقطهء دائرهء حلقهء دورى شده ام

وسعت قرب زبس تنك گرفتست مرا

(19) **Noḳṭa-i dā'ire-i ḥalḳa-i devrī şudeem**

(20) **Vüs'at-i ḳurb zi-bes teng giriftest me-rā⁶⁴⁰⁸**

(21) Ḥalḳa-i devrī dā'iresi noḳṭası oldum. Vüs'at-i ḳurbımı (22) gāyet tenglige düşürdi.

[Nazm 28]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

كجاست دل كه كنم صاف سينهء خودرا

برم ز خاطر ایام كينهء خودرا

1 (23) **Kücāst dil ki konem şāf sine-i ḥod-rā**

(24) **Berem zi-ḥāṭır-ı eyyām kīne-i ḥod-rā⁶⁴⁰⁹**

(25) Ḳanı dil ki kendi sinemi şāf ideyüm ve ḥāṭır-ı eyyāmda⁶⁴¹⁰ (26) kendi kīnemi maḥv ideyüm.

مكر زيندر ميخانه سر برون آرم

به بحر تاك فكنده م سفينهء خودرا

(27) **Meger zi-bender-i meyhāne ser bīrūn⁶⁴¹¹ ārem**

(28) **Be-baḥr-ı tāk figendem sefīne-i ḥod-rā**

(29) Meger bender-i meyhāneden zūhūr eyleyüm diyü kendi sefīnemi baḥr-ı (30) tāka ilkā eyledüm.

[Nazm 29]

⁶⁴⁰⁸me-rā: + ya' nī A.

⁶⁴⁰⁹ḥod-rā: + ya' nī A.

⁶⁴¹⁰eyyāmda: eyyāmdan N.

⁶⁴¹¹bīrūn: bīrūn A.

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

باشد چوبی تو سیر گلستان هوس مرا

1 (31) Bāşed çu bî-tu seyr-i gülistān heves me-rā

[V-161b]

آید بدیده غنچهء کل همچو خس مرا

(1) Āyed be-dīde gonçe-i gül hemçu ħiss me-rā⁶⁴¹²

(2) Çünkü sensiz seyr-i gülistān baña heves ve dīdeme gonçe-i gül mānend-i (3)

ħiss olur.

بی دام اسیر خانهء صیاد کشته ام

از بیضه راه بود بسوی قفس مرا

(4) Bî-dām esîr ħāne-i şayyād geşteem

(5) Ez-beyza rāh būd be-sūy-ı kafes me-rā

(6) Dāmsız⁶⁴¹³ ħāne-i şayyāda esîr olmuşum ve beyzadan sūy-ı (7) kafese⁶⁴¹⁴ toğrı

baña rāh nümāyān olmuşdur.

آتش زند بمغز و غبار افکند بچشم

کلهای نیمرنگ دمی نیمرس مرا

3 (8) Āteş zened be-mağz u ğubār efgened be-çeşm

(9) Gülhā-yı nīm-reng demī nīm-res me-rā

(10) Mağz-ı serüme āteş ve çeşm-i ħasretüme ğubār efgen olur. (11) Mışra' -ı şānīde [A-195b] mezkūr olan gülhā-yı nīm-reng ve demī nemī-res (12) şānī evvele evvel şānīye nāzırdur. Gül-i nīm-reng bir al güldür ki (13) beyāza mā' il al reng şarāb gibi. Ekşer erbāb-ı luğat bu mağūle (14) ta' bîrleri⁶⁴¹⁵ yazmadıkları⁶⁴¹⁶ müteceddid yāhūd bir şehruñ ħalkınuñ (15) isti' māl-i maħşuşasıdur. Şarāb-ı nīm-res henüz şireden (16) mertebe-i ħamriyyete teşrif eylemiş⁶⁴¹⁷ ammā ħanderis-i pîr-i kühen-sāldür. (17) Ĥakīm-i Ĥākānī ğufte:

Şarāb-ı nīm-res hemçun şebābī (18) bene-zed ħanderis-i tıfl bāşed

⁶⁴¹²me-rā: + ya' nī A.

⁶⁴¹³dāmsız: + esîr-i A.

⁶⁴¹⁴kafese: س / ص A N V.

⁶⁴¹⁵bu mağūle ta' bîrleri: -A.

⁶⁴¹⁶yazmadıkları: + bu mağūle ta' bîrler A.

⁶⁴¹⁷teşrif eylemiş: dönmüş N.

[Nazm 30]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شد فنا اخر زبی تابی دل بی تاب ما
از طپیدنھا هوا شد عاقبت سیماب ما

1 (19) Şud fenā āhîr zibî-tâbî dil-i bî-tâb-ı mâ

(20) Ez-ţapîdenhâ hevâ şud 'âkıbet sîm-âb-ı mâ

(21) Bizüm dil-i bî-tâbımız bî-tâblıkdan⁶⁴¹⁸ āhîr maḥv u hebâ ve fenâ-ender-fenâ

(22) ve ıztırâbdan 'âkıbet sîm-âbımız hevâ oldı.

کشت در اغوش مطلب بیشتر سرکشتکی
شد بیابان مرک دریا عاقبت سیلاب ما

(23) Geşt der-âğüş-ı maţlab bîşter ser-geşteğî

(24) Şud beyâbân-merg-i deryâ 'âkıbet seylâb-ı mâ

[N-151a] (25) Āğüş-ı maţlabda ser-geştelik⁶⁴¹⁹ daḥı ziyâde oldı ve 'âkıbet (26) beyâbân-merg-i deryâ seylâb-ı ḥas⁶⁴²⁰-püş-ı vücûdımız oldı. (27) Bâ-yı beyâbân zâ'ide iken şahrâ-nişîn-i yâbân⁶⁴²¹ ola. Ol⁶⁴²² nefsi-i (28) kelimedem gibi olmuştur. **الصحة** (29) atılacak söz degıldür. ⁶⁴²⁴bunda daḥı yâbâna ⁶⁴²³مؤثره

[Nazm 31]

Meḥ' ulü / Fā' ilätü / Meḥā' ilü / Fā' ilün

بعد از فنا چو بنکری از مرحمت مرا
رنکین شود غبار کلستان صفت مرا

1 (30) Ba' d ez-fenâ çu be-ngerî ez-merḥamet me-râ

(31) Rengîn şevêd ğubâr-ı ğülistân-şıfat me-râ

[V-162a]

(1) Fenâdan şoñra bize eger nazra-i merḥamet ile nigâh eyleyesin (2) ğubârımız mânend-i⁶⁴²⁵ ğülistân rengîn olur.

⁶⁴¹⁸ bî-tâblıkdan: ت / - A.⁶⁴¹⁹ ser-geştelik: ser-geşteğî N.⁶⁴²⁰ ḥas: -N.⁶⁴²¹ yâbân: beyâbân N.⁶⁴²² ol: -N.⁶⁴²³ E'ş-şoḥbetü mü 'eşşiretün/Sohbet etki eder.⁶⁴²⁴ yâbâna: beyâbâna N.⁶⁴²⁵ mânend-i: -A.

یکمشت استخوان شدم از بس گرفته آست

چون کعبتین داغ تو از شش جهت مرا

(3) Yek-müşṭ-i üstüh-ān şudem ez-bes girifteāst

(4) Çun Ka' beteyn dāğ-ı tu ez-şeş cihet me-rā⁶⁴²⁶

[A-196a] (5) Bir müşṭ-i üstüh-ān oldum. Zīrā senūñ dāğ-ı 'aşḡuñ mānend-i (6) Ka' beteyn beni şeş cihetden ziyāde girifte eylemişidi. Vāḡı'en (7) Ka' beteynzār böyledür.

[Nazm 32]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا دم مرکست فکر پختهء یاقوت ما

بعد مردن معنی رنگین کل تابوت ما

1 (8) Tā dem-i mergest⁶⁴²⁷ fikr-i puḡte-i yāḡūt-ı mā

(9) Ba' d-ı murden ma' nī-i rengin gül-i tābūt-ı mā⁶⁴²⁸

(10) Tā dem-i merge dek fikr-i puḡte-i yāḡūtımız ba' de'l-mevt gül-i tābūtımız

(11) ma' nī-i rengin olur.

صاف کوهر را کد از شرم برق آفتست

سوده کردد از شکست رنگ خود یاقوت ما

(12) Şāf-gevher-rā güdāz-ı şerm barḡ-ı āfetest

(13) Süde gerded ez-şikest-i reng-i ḡod yāḡūt-ı mā

(14) Şāf-gevhere güdāz-ı şerm barḡ-ı āfetdür ve bizüm yāḡūtımız kendi (15) reng-i işkestesinden süde ve sāyide olur.

[Nazm 33]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ناتوان بلبل منم باغ و بهار عشق را

ازرک کل رشتهء آهست نازکتر مرا

1 (16) Nā-tevān bülbül menem bāğ u bahār-ı 'aşḡ-rā

(17) Ez-reg-i gül rişte-i āhest nāzikter me-rā⁶⁴²⁹

⁶⁴²⁶ me-rā: + ya' nī A.

⁶⁴²⁷ mergest: merget A.

⁶⁴²⁸ mā: + ya' nī A.

⁶⁴²⁹ me-rā: rā ya' nī A.

(18) Bâğ u bahâr-ı aşkuñ bülbül-i nâ-tevânı benüm. Reg-i gülden rişte-i âh baña

(19) nâzikterdür.

دامن دشت جنون شوکت چو من خاری نداشت

کرد برق نالهء زنجیر خاکستر مرا

(20) Dâmen-i deşt-i cünün Şevket çu men hârî ne-dâşt

(21) Kerd barğ-ı nâle-i zencîr hâkister me-râ

(22) Dâmen-i deşt⁶⁴³⁰-i cünün benüm gibi bir hâr demîde itmedi (23) ve barğ-ı nâle-i zencîr beni hâkister eyledi.

[Gazel 146]⁶⁴³¹

Mef' ulü / Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe' ulün

کردید سبکروحي ما جز و تن ما

از پردهء مهتاب بود پيرهن ما

1

(24) Kerdîd sebük-rûhî-i mâ cüzv-i ten-i mâ

(25) Ez-perde-i mehtâb buved pîrehen-i mâ

(26) Hîffet-i rûh cüzv-i tenimiz ve perde-i mehtâbdan pîrehenimiz oldı.

وصل تو بصد خون جگر داد بهم دست

کویی لب زخمست بهم آمدن ما

(27) Vaşl-ı tu be-şad-hün-ı ciger dâd be-hem dest

(28) Güyâ leb-i zaḥmest behem âmeden-i mâ⁶⁴³²

(29) Senüñ vaşluñ yüz hün-ı cigerle müttefiḳ oldı. Güyâ be-hem (30) âmeden[A-196b]ligimiz leb-i zaḥma beñzer.

[Nazm 34]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

خوش نمک کردان بزهر مردن خود قوت را

1

(31) Hoş-[N-151b] nemek gerdân be-zehr-i murden-i ḥod kuvvet-râ

[V-162b]

سبز زاب زنده کانی کن کل تابوت را

(1) Sebz zi-âb-ı zindegânî kon gül-i tâbüt-râ

⁶⁴³⁰ deşt: dest V.

⁶⁴³¹ N nüshasında "Gazel-i Dîger" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁴³² mâ: + ya' nî A.

(2) Kendi zehr-i memātüñe kuvveti hoş-nemek eyle ve āb-ı zindegānīden⁶⁴³³ (3)

gül-i tābūtuñı sebz eyle.

آب ورنک لعل اورا کرد روشنتر شراب

آب باشد روغن کل شعلهء یاقوت را

(4) Āb u reng-i la' l-i ū-rā kerd rūşenter şarāb

(5) Āb bāşed revġan-ı gül şu' le-i yāķūt-rā⁶⁴³⁴

(6) Anuñ la' linüñ āb u rengi⁶⁴³⁵ şarāb[1] rūşenter eyledi. Nitekim şu' le-i (7)

yāķūt-ı seyyāleye revġan-ı gül āb olur.

[Nazm 35]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

دل از نظارهء گلشن خزین بود مارا

کل زمین قفس دلنشین بود مارا

1

(8) Dil ez-nezāre-i gülşen ħazīn buved mā-rā

(9) Gül-i zemīn ħafes-i dil-nişīn buved mā-rā⁶⁴³⁶

(10) Nezzāre-i gülşenden⁶⁴³⁷ göñlüm ħazīn olur ve gül-i zemīn baña ħafes-i⁶⁴³⁸

(11) dil-nişīn olur.

زنام حیرت ما پر بود سواد جهان

بزیر ایینه موم نکین بود مارا

(12) Zi-nām-ı ħayret-i mā pür buved sevād-ı cihān

(13) Be-zīr-i āyīne mūm-ı nigīn buved mā-rā

(14) Bizüm nām-ı ħayretimizden sevād-ı cihān memlūdur. Bizüm āyīnemiz (15)

taħtında mūm-ı nigīn olur. Zīrā nām iķtīzā eyledi. Ma' - (16) ħazā zīr-i āyīnede mūm-ı

āyīne olur ki zībaķ-ı ma' ķūd sāyīde (17) ve sūdedür. Rābīṭa-bendī-i 'aks anuñla

ħāşıludur.

⁶⁴³³ zindegānīden: zindegāniyyesi A.

⁶⁴³⁴ yāķūt-rā: yāķūt-ı mā N V.

⁶⁴³⁵ rengi: rengini A.

⁶⁴³⁶ mā-rā: + ya' nī A.

⁶⁴³⁷ gülşenden: gülşende A.

⁶⁴³⁸ ħafes-i: ħafes ü V.

زبس کشیم درین راه ناز همراهان

ز سایه منت روی زمین بود مارا

3 (18) Zi-bes kešīm derīn-rāh nāz-1 hem-rāhān

(19) Zi-sāye minnet-i rūy-1 zemīn buved mā-rā

(20) Ol kadar bu rāhda nāz-1 hem-rāhānı çekerüz ki sāyemizden bize (21) rūy-1 zemīnün minneti vardur.

[Nazm 36]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بعد مردن استخوان جسم غم پر درد ما

گاه دیوار مرا باشد زرنک زرد ما

1 (22) Ba' d murden üstüh'ān-cism-i ġam-1 pür-derd-i mā

(23) Kāh-1 dīvār-1 me-rā bāşed zi-reng-i zerd-i mā⁶⁴³⁹

[A-197a] (24) Ba' de'l-mevt bizüm üstüh'ān-cism-i ġam-1 pür-derdimiz yine reng-i zerdimizden (25) kāh-1 dīvārımız olur. Zīrā gül-i dīvār kāhla āmīhte olmasa olmaz.

طینت ما بعد مردن شعلهء حلکرده است

آتشین چون شعلهء یاقوت خیزد کرد ما

(26) Tıynet-i mā ba' d-1 murden şu' le-i ĥall kerdeest

(27) Āteşīn çun şu' le-i yāķūt ĥīzed gerd-i mā

(28) Bizüm tıynetimiz ba' de'l-mevt şu' le-i ĥall keredür ve ġubārımız şu' le-i (29) yāķūt gibi āteşīn-ĥīz olur.

[Nazm 37]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

دلم بعالم بالا برون زند خودرا

چو ماهیء که بدریا برون زند خودرا

1 (30) Dilem be-' ālem-i bālā birün zened ĥod-rā

(31) Çu māhīi ki be-deryā birün zened ĥod-rā

⁶⁴³⁹mā: + ya' nī A.

[V-163a]

(1) Göñlüm ‘ālem-i bālāda kendini bīrūn ider. Ol mähī gibi ki (2) deryādan kendini taşra atar.

فروغ آینه شبکون نماید از خط سبز
چو رنگ می که زمینا بیرون زند خودرا

(3) Fūrūg-i āyīne şeb-gūn nümāyed ez-ḥaṭ-ı sebz

(4) Çu reng-i mey ki zi-mīnā bīrūn zened ḥod-rā

(5) Fūrūg-i āyīne ḥaṭṭ-ı sebzden şeb-gūn görünür. Reng-i şarāb (6) gibi ki mīnādan kendini [N-152a] taşra atar.

[Nazm 38]

Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilūn

بلب آید چو بیاد رخ او ناله مرا
کل خورشید شود غنجهء تبخاله مرا

1 (7) Be-leb āyed çu be-yād-ı ruḥ-ı ū nāle me-rā

(8) Gül-i ḥūrşīd şevved gonçe-i tebhāle me-rā⁶⁴⁴⁰

(9) Anuñ yād-ı ruḥıyla çunki lebüme nāle gele gül-i ḥūrşīd baña gonçe-i (10) tebhāle olur.

داغ چون لاله شود تازه بهر نو روزم
کردش سال بود شعلهء جوآله مرا

(11) Dāg çun lāle şevved tāze beher nev-rūzem

(12) Gerdiş-i sāl buved şu‘ le-i cevvăle me-rā⁶⁴⁴¹

(13) Her rūzda mānend-i lāle dāgum tāzelenür. Gūyā gerdiş-i sāl baña (14) şu‘ le-i cevvăledür.

[Nazm 39]

Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilūn

چشم بر لب دل بزلف پر شکن داریم ما
در خطا مشکى عقیقى در یمن داریم ما

1 (15) Çeşm ber-leb dil be-zülf-i pür-şiken dārīm mā

(16) Der-Ḥiṭā müşgī ‘ aḳīkī der-Yemen dārīm mā⁶⁴⁴²

⁶⁴⁴⁰me-rā: + ya‘ nī A.

⁶⁴⁴¹me-rā: + ya‘ nī A.

[A-197b] (17) Dīde be-ārzū-yı leb-i cānān dil pīçiş⁶⁴⁴³-i zūlf-i pür-şiken olmuşız.

(18) Hıttā-i Hıttāda müşğ ıqlīm-i Yemende ‘aķīķ māye-i gencīne-i taħķīķimiz (19) olmuşdur.

کی گذار د تشنه لب مارا نم فیض سخن

از زبان خود عقیقی دردهن داریم ما

(20) Key güzāred teşne-leb mā-rā nem-i feyż-i sühan

(21) Ez-zebān-ı ħod ‘aķīķī der-dehen dārim mā

(22) Bizi nem-i feyż-i sühan nice teşne-leb eyler ki kendi zebānımızdan (23) dehenimiz⁶⁴⁴⁴ ‘aķīķimiz vārdur. Luḫf-ı beyt: ‘Aķīķ dehende olsa (24) teşneligi men‘ ider. Üsrüb gibi bi'l-ħāşşa böyle şeyler çokdur.

[Nazm 40]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

کفر و دین یکجاده باشد مردم آکاها را

شد جدا از بس زهم کردند قطع این راه را

1 (25) Küfr ü dīn yek-cādde bāşed merdüm-i āgāh-rā

(26) Şud cüdā ez-bes zi-hem kerdend ķaṭ‘ ĩn rāh-rā

(27) Küfr ve dīn merdüm-i āgāha bir cāddedür. Bunda reh-revān behem (28) ķaṭ‘ olup ķaṭ‘ -ı mesāfede ittiħād nümāyān iken şüret-i (29) cüdāyī zāhir oldı⁶⁴⁴⁵⁶⁴⁴⁶ وفيه اباحت شریفة لایسع المحل.

عشق راحت دارد از پهلوی عقل حيله کر

شیر ما بالین پر د انددم رو باه را

(30) Aşķ-ı rāhat dāred ez-pehlū-yı ‘aķl-ı ħīleger

(31) Şīr-i mā bālīn-i per dāned dem-i rūbāh-rā⁶⁴⁴⁷

⁶⁴⁴²mā: + ya‘ nī A.

⁶⁴⁴³pīçiş: be-pīçiş A.

⁶⁴⁴⁴dehenimiz: dehenimizde A N.

⁶⁴⁴⁵zāhir oldı: zāhirdür A.

⁶⁴⁴⁶Ve fīhi ebħāşun şerīfetün lā-yesā‘ u e'l-maħallü/Ve bunda daha birçok şerefli bahisler söz konusudur ki buraya sığmaz.

⁶⁴⁴⁷rūbāh-rā: + ya‘ nī A.

[V-163b]

(1) ‘Aşkuñ pehlū-yı ‘aql-ı h̄ilegerden rāhatı vardır. Bizüm arslānımız (2) dilkünūñ⁶⁴⁴⁸ kıyruğını kuş tūyünden muḥaşṣī visāde-i h̄āb zann eyler. (3) Felek erbāb-ı idbār elinden ‘aql ehl-i fenā senginden rehā bulmamışdur.

جادهء صحراى مشرب جبههء بکشاده است

چین پیشانی بود پست و بلند این راه را

3 (4) Cādde-i şahrā-yı meşreb cebheī be-gşādeest

(5) Çin-i pīşānī buved pest ü bülend in rāh-rā

(6) Cādde-i şahrā-yı meşreb gūşāde-cibāh olmışdur ve çin-i pīşānī (7) bu rāhuñ pest ve bülendidür.

[Nazm 41]

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

میدهد دست بصد خون جگر مطلع ما

لب زخمست بهم آمدن مصرع ما

1 (8) Mī-dihed dest be-şad h̄ün-ı ciger maṭla‘-ı mā

(9) Leb-i zaḥmest⁶⁴⁴⁹ behem āmeden-i mışra‘-ı mā

(10) Maṭla‘-ı eş‘ārımız yüz h̄ün-ı cigerle nümūdār olur ve iki mışra‘ uñ [A-198a]

[N-152b] (11) iltiyāmı gūyā leb-i zaḥmdur.

بزم ما چون مژه از حسرت ما نورانیست

شب نشینند بمهتاب نکه مجمع ما

(12) Bezm-i mā çun müje ez-ḥasret-i mā nūrānīst

(13) Şeb nişinend be-mehtāb-ı nigh mecma‘-ı mā

(14) Bizüm bezmimiz mānend-i müje ḥasretimizden nūrānīdür ve bizüm mecma‘ımız gice (15) mehtāb-ı nighde hem-nişinlerdür.

[Nazm 42]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

⁶⁴⁴⁸dilkünūñ: tilkünūñ N.

⁶⁴⁴⁹ zaḥmest: خ / ح V.

رسیده است بمعراج دردناکی ما
زکانات گذشت سینه چاکى ما

1 (16) Resīdeest be-mi' rāc derdnākī-i mā

(17) Zi-kā 'ināt güzeşest sīne-çākī-i mā

(18) Derdnākligimiz mi' rāc itdi. Sīne-çākligimiz kā 'inātu geçdi.

رسیده ضعف بحالی که از سبکروحي
هوای خانهء کوربست جسم خاکى ما

(19) Resīde za' f be-ḥālī⁶⁴⁵⁰ ki ez-sebük-rūḥī

(20) Hevā-yı ḥāne-i kūrīst cism⁶⁴⁵¹-i ḥākī-i mā

(21) Za' f-ı ten bir mertebeye resān oldu ki cism-i ḥākīmiz hevā-yı ḥāne-i (22) kūr oldu. Kaşdı ma' lūmdur raḥmetu'llāhi' aleyh⁶⁴⁵².

[Nazm 43]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

باشد به بزمگاه خموشى مقام ما
بى تابى دلست جواب سلام ما

1 (23) Bāşed be-bezmgāh-ı ḥamūşī maḳām-ı mā

(24) Bī-tābī-i dilest cevāb-ı selām-ı mā

(25) Maḳāmımız bezmgāh-ı ḥamūşīdür ve cevāb-ı selāmımız⁶⁴⁵³ bī-tābī-i dildür.

موم نکین خویش زکافور کرده ایم
آید بکوش اهل جهان سرد نام ما

(26) Mūm-ı niġin-i ḥi'ş zi-kāfūr kerdeim

(27) Āyed be-gūş-ı ehl-i cihān serd nām-ı mā⁶⁴⁵⁴

(28) Mūm-ı niġinimizi kāfūrdan itmişiz. Anuñçun nāmımız gūş-ı ehl-i cihāna

(29) serd gelür.

چندین کتاب حرف سیاهی نکشت پر
شد حرف روزنامهء هجر تو شام ما

⁶⁴⁵⁰ be-ḥālī: be-cāyī A.

⁶⁴⁵¹ cism: çeşm A.

⁶⁴⁵² raḥmetu'llāhi' aleyh: -A, + raḥmeten N.

⁶⁴⁵³ selāmımız: selāmımız A.

⁶⁴⁵⁴ mā: + ya' nī A.

3 (30) Çendîn kitâb-ı ħarf-i siyâhî ne-geşt pür

(31) Şud ħarf-i rûznâme-i hicr-i tu şâm-ı mâ

[V-164a]

(1) Bu kadar kitâb-ı ħarf-i siyâhî māl-â-māl olmadı ki ħarf-i rûz(2)nâme-i hicrânuñ bizüm şâmımız⁶⁴⁵⁵ oldu.

[Nazm 44]

Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilün

(Fâ^ç ilâtün)

(Fa^ç lün)

چون کنم کرم رقم کلک سبک جولانرا

شعر برجسته ام از جای کند دیوان را

1 (3) Çun konem germ raqam kilc-i sebük-cevlân-râ

(4) Şi^ç r-i bercestem ez-cây koned dîvân-râ

[A-198b] (5) Çünkü kilc-i sebük-cevlânı germ-raqam eyleyüm şî^ç r-i bercestem

(6) dîvân-ı eş^ç ârimı yerinden berkende eyler.

سالکان تو سبکروحتر از بوی کلند

میبرد دشت بدشت موج هوا ایشانرا

(7) Sâlikân-ı tu sebük-rühter ez-büy-ı gülend

(8) Mî-bered deşt⁶⁴⁵⁶ -be-deşt mevc-i hevâ işân-râ

(9) Senüñ sâliklerüñ büy-ı gülden sebük-rühdur. Anları mevc-i hevâ (10) deşt-be-deşt perîde eyler.

[Nazm 45]

Fâ^ç ilâtün / Fâ^ç ilâtün / Fâ^ç ilâtün / Fâ^ç ilün

نشنود کس از لب عشاق دلخون ناله را

نیست اواز شکستن شیشهء تبخاله را

1 (11) Ne-şinevd kes ez-leb-i ^çuşşâq-ı dil-ĥün nâle-râ

(12) Nîst âvâz-ı şikesten şîşe-i tebĥâle-râ⁶⁴⁵⁷

(13) Leb-i ^çuşşâq-ı dil-ĥundan kimse nâle işitmedi. Şîşe-i tebĥâleye (14) şikestelik âvâzı yoĥdur.

⁶⁴⁵⁵ şâmımız: şâmımızı A.

⁶⁴⁵⁶ deşt: dest N V.

⁶⁴⁵⁷ tebĥâle-râ: + ya^ç nî A.

کی بود سرکشکنانرا منت از کس بهر رزق
پخته نان از آتش خود شعلهء جواله را

(15) Key buved ser-geştegān-rā minnet ez-kes behr-i rızq

(16) Puhte nān ez-āteş-i ĥod şu' le-i cevvăle-rā

(17) Rızq için ser-geştegāna bir kimseden minnet nice olur ki şu' le-i (18)
cevvălenüñ nānı kendi⁶⁴⁵⁸ āteşinden puhtedür.

در بیابانی که ریزد رنگ وحشت شور من
شوخی چشم غزالانست داغ لاله را

3 (19) Der-beyābānī ki [N-153a] rīzed reng-i vaḥşet-şūr-ı men

(20) Şūḥī-i çeşm-i gāzālānest dāğ-ı lāle-rā⁶⁴⁵⁹

(21) Bir beyābānda ki benüm reng-i vaḥşet-şūrum rīzān olur. Dāğ-ı lāle (22)
şūḥī-i çeşm-i gāzālāndur.

[Nazm 46]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چون صدف از فیض اقبال دهان خشک ما
دارد از مغز کهر آب استخوان خشک ما

1 (23) Çun şadef ez-feyż iqbāl-i dehān-ı ḥuşk-i mā

(24) Dāred ez-mağz-ı güher āb üstüh'ān-ı ḥuşk-i mā

(25) Şadef gibi feyẓden iqbāl-i dehān-ı ḥuşkımız mālīdür ve üstüh'ān-ı (26)
ḥuşkımız āb-ı güher gibi mağzdārdur.

از قناعت طینت مارا مخمر کرده اند
پر ز آب دانهء خویش است نان خشک ما

(27) Ez-ḳanā' at tıynet-i mā-rā muḥammer kerdeend

(28) Pür zi-āb-ı dāne-i ḥ'ışest nān-ı ḥuşk-i mā

(29) Bizüm tıynetimizi ḳanā' atden taḥmīr eylemişlerdür. Bizüm nān-ı ḥuşkımız
(30) kendi [A-199a] āb-ı dānesinden ser-şārdur⁶⁴⁶⁰.

⁶⁴⁵⁸ kendi: -A.

⁶⁴⁵⁹ lāle-rā: + ya' nī A.

⁶⁴⁶⁰ āb dānesinden ser-şārdur: A nüshasında bu cümle derkenara yazılmıştır.

[Nazm 47]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

تار قبا بود رک موج هوا مرا

1 (31) Tār-ı kabā buved reg-i mevc-i hevā me-rā

[V-164b]

عریان تنی است پیرهن ته نما مرا

(1) 'Uryān-tenīst pīrehen-i teh-nümā me-rā

(2) Benüm tār-ı kabām reg-i mevc-i hevādur ve pīrāhen-i teh-nümā 'uryān tenlikdür. (3) Pīrāhen-i teh-nümā iĉerüsini gösteren ince pīrāhendür.

فصل بهار کرد بر آرد دانه ام

باشد همیشه کردش سال آسیا مرا

(4) Faşl-ı bahār gerd ber-āred dāneem⁶⁴⁶¹

(5) Bāşed hemīşe gerdiş-i sāl āsyā me-rā

(6) Faşl-ı bahār dānemden toz ƙoparur. Dā'imā gerdiş-i sāl (7) baña āsyādur. Yoħsa gerdiş-i sālden faşl-ı bahāra (8) teşādüf ile dānem sebz olmaz.

[Nazm 48]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

کی دل از کردش ایام بود باز مرا

که شب و روز بود سینه شهباز مرا

1 (9) Key⁶⁴⁶² dil ez-gerdiş-i eyyām buved bāz me-rā

(10) Ki şeb ü rüz buved sīne-i şeh-bāz me-rā

(11) Benüm gerdiş-i eyyāmdan⁶⁴⁶³ gönlüm nice güşāde ola ki şeb ü (12) rüz banā sīne-i şeh-bāzdur. Vech-i müşābehetde luţf zāhirdür.

همه شب بی تو فغان میکنم و خاموشم

پرتو شمع بود شعلهء اواز مرا

(13) Heme şeb bī-tu figān mī-konem ü ħāmūşem

(14) Pertev-i şem' buved şu' le-i āvāz-ı me-rā⁶⁴⁶⁴⁶⁴⁶¹ dāneem: ne-dāneem A N.⁶⁴⁶² key: + buved A.⁶⁴⁶³ eyyāmdan: + ki A.

(15) Şeb tā seher sensiz figān iderüm. Lākin hāmūşum. Şu^ç le-i (16) āvāzum pertev-i şem^ç dür.

[Nazm 49]

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

ز شوق روی بت خط از رخ دمیده ها

نکه دمیه زمژگان بدور دیدهء ما

1 Zi-şevk-i rüy-ı büt haṭṭ zi-ruḥ demīdehā⁶⁴⁶⁵

(17) Nigeh demīde zi-müjgān be-devr-i dīde-i mā

(18) Ruḥundan haṭṭ-ı nev-resīde⁶⁴⁶⁶ maḥbūbuñ şevkından ḥavālī-i (19) dīdede müjgāndan nigeh demīde olmuşdur.

چه غم درخت کهن سال کلشن عیشم

می رسیده بودمیوهء رسیدهء ما

(20) Çi ğam dıraḥt-ı kühen-sāl gülşen-i ‘ayşem

(21) Mey-i resīde buved mīve-i resīde-i mā

(22) Ne ğam dıraḥt-ı kühen-sāl gülşen-i ‘ayş issiyüm de baña şarāb-ı resīde (23) mīve-i resīde gibidür.

پس از هلاک همان قطع کفت و کو نکنیم

بود چو خامه سخن گوهر پریدهء ما

3 [A-199b](24) Pes ez-helāk hemān [N-153b] ḳaṭ^ç -ı güft ü gū ne-konīm

(25) Buved çu ḥāme sūḥan gevher-i perīde-i mā

(26) Helākden şoñra hemān ḳaṭ^ç -ı güft⁶⁴⁶⁷-gū itmeziz. Ḥāme gibi sūḥan (27) bizüm gevher-i peridemizdür. Vāḳı^ç en ḥāme ba^ç de'l-ḳaṭ^ç ikrām (28) olunup maṭrūḥ-ı mekānis-i iḥtiḳār olunmaz.

[Nazm 50]

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

بروز حشر هم نکذارم از کف جام عشرت را

تصوّر میکنم مهتاب خورشید قیامت را

⁶⁴⁶⁴ me-rā: + ya^ç nī A.

⁶⁴⁶⁵ demīdehā: demīde-i mā A.

⁶⁴⁶⁶ resīde: demīde N.

⁶⁴⁶⁷ güft: -A.

- 1 (29) Be-rūz-ı haşr hem ne-gzārem ez-kef cām-ı ʿ işret-rā
 (30) Taşavvur mī-konem mehtāb hūrşīd-i kıyāmet-rā
 (31) Rūz-ı haşrda daḥı cām-ı ʿ işreti elden biraḳmam. Hūrşīd-i kıyāmeti
 [V-165a]

(1) mehtāb taşavvur iderüm.

نباشد کوررا مدّ نکاهی از عصا بهتر

بود برهان دلیل حق شناسی بی بصیرت را

(2) Ne-bāşed kūr-rā medd-i nigāhī ez-ʿ aşā bihter

(3) Buved bürhān delīl-i Ḥaḳḳ-şināsī bī-başıret-rā

(4) A ʿ māya ʿ aşādan a ʿ lā medd-i nigāh olmaz. Mülāḫaza buyurılsa yā (5) delīl-i Ḥaḳḳ-şināsī bī-başırete bürhān olur. Ma ʿ -hazā (6) bürhān ile delīl-i muḫlaḳ miyānında niçe niçe māye-i imtiyāz (7) şābit ve muḫaḳḳaḳdur.

[Kıt'a 3]

Fe ʿ ilātün / Fe ʿ ilātün / Fe ʿ ilātün / Fe ʿ ilün

(Fā ʿ ilātün)

(Fa ʿ lün)

نکه کرم کند مجلس مارا روشن

کردش چشم بود جلوهء فانوس اینجا

1 (8) Nigeh-i germ koned meclis-i mā-rā⁶⁴⁶⁸ rūşen

(9) Gerdiş-i çeşm buved cilve-i fānūs ĩn-cā⁶⁴⁶⁹

(10) Nigāh-ı germ meclisimizi rūşen ider⁶⁴⁷⁰. Gerdiş-i çeşm⁶⁴⁷¹ bize cilve-i (11) fānūs olur.

جادهء کوی تو کردید رک بوقلمون

کشته ام بسکه بصد رنگ زمین بوس اینجا

(12) Cādde-i kūy-ı tu gerdīd reg-i būḳalemün

(13) Geşteem bes ki be-şad-reng zemīn-būs ĩn-cā

(14) Senüñ cādde-i kūyuñ reg-i būḳalemün oldı. Yüz rengle ki (15) zemīn-būs-ı şifāh ta ʿ zīm oldı.

⁶⁴⁶⁸ mā-rā: mā A.

⁶⁴⁶⁹ ĩn-cā: + ya ʿ nī A.

⁶⁴⁷⁰ ider: + ve A N.

⁶⁴⁷¹ çeşm: -A.

حاصل دینی و دین غیر پشیمانی نیست

که دو عالم نبود جز کف افسوس اینجا

3 (16) Hāşıl-ı dīnī⁶⁴⁷² vü dīn-i ğayr peşimānī nīst

(17) Ki dü-⁶⁴⁷³ âlem ne-buved coz kef-i efsûs in-câ

(18) Dīn ta⁶⁴⁷⁴ bīr itdikleri muḳābil-i dūnyā⁶⁴⁷⁵ ⁶⁴⁷⁶ ale'l-⁶⁴⁷⁷ umūm vechiyledür (19)

وما يقابلها⁶⁴⁷⁵ dūnyā (20) dūnyā [A-200a] اهل الله [A-200a] وهما⁶⁴⁷⁴

kār⁶⁴⁷⁶-ı peşimānīdür. Zīrā ehlu'llāha ikisi de (21) ḥarāmān ta⁶⁴⁷⁷ bīri ile mu⁶⁴⁷⁸ abberdür.

Mışra⁶⁴⁷⁹-ı şānī iki ⁶⁴⁸⁰ âlem (22) bunda kef-i efsûs olmaḳdan ğayrı degildür. Tetimmesi

mü⁶⁴⁸¹ ekked-i (23) ma⁶⁴⁸² nā-yı maḳlūbdur. وفيه اباحت واسعة لا يحتمل المكان⁶⁴⁷⁷.

بيخود از بادهء يكرنكى عشقم شوكت

خلقهء كعبه كند نالهء ناقوسى اینجا

(24) Bī-ḥod ez-bāde-i yek-rengī-i ⁶⁴⁸³ aşkem Şevket

(25) Halka-i Ka⁶⁴⁸⁴ be koned nāle-i nāḳūsī⁶⁴⁸⁵ in-câ⁶⁴⁸⁶

(26) Bāde-i yek-rengi-i ⁶⁴⁸⁷ aşḳdan bī-hūşum. Halka-i Ka⁶⁴⁸⁸ be bu yerde nāḳūs (27)

بهذ المحل لا نا شرطنا حل معنى البيت (28) وفيه ما فيه من الاباحت والجوابات لا يليق⁶⁴⁸⁹

لاغير⁶⁴⁸¹.

[Gazel 147]⁶⁴⁸²

Fā⁶⁴⁹⁰ ilātün / Fā⁶⁴⁹¹ ilātün / Fā⁶⁴⁹² ilātün / Fā⁶⁴⁹³ ilün

خسته چشم كسى باشد دل افكار ما

تار بالين را رك نركس كند بيمار ما

⁶⁴⁷² dīnī: dūnyā A.

⁶⁴⁷³ dūnyā: dūnyādür A.

⁶⁴⁷⁴ Ve hümā ḥarāmāni ⁶⁴⁷⁵ alā ehli'llāhi/O ikisi Allah ehline haramdır.

⁶⁴⁷⁵ Ve mā yuḳābiluhā/Ona karşılık gelen.

⁶⁴⁷⁶ kār: ر / - A.

⁶⁴⁷⁷ Ve fīhi ebḥāşun (N nüshasında bu kelimelerden sonrası bulunmamaktadır) vāsi⁶⁴⁷⁸ atün lā-yaḥtemilu e'l-mekān/Burada, bu mekânın kaldıramayacağı geniş bahisler vardır -A.

⁶⁴⁷⁸ nāḳūsī: nāḳūs A.

⁶⁴⁷⁹ in-câ: + ya⁶⁴⁸⁰ nī A, Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶⁴⁸⁰ ider: + dimekdür A.

⁶⁴⁸¹ Ve fīhi mā fīhi mine'l-ebḥāşi (N nüshasında bu kelimelerden sonraki kısım bulunmamaktadır) ve'l-cevābāti lā-yelīḳu (د/ب V) bi-hāze'l-maḥall li-ennā şerratnā ḥalle (ح/خ V) ma⁶⁴⁸² ne'l-beyti lā-ğayra/Ve burada nice bahisler ve cevaplar vardır ki buraya uygun düşmez. Çünkü biz sadece beyitin manasını çözmeyi kendimize şart edindik: -A.

⁶⁴⁸² N nüshasında "Gazel-i Diĝer" başlığı bulunmamaktadır.

- 1 (29) *Ḥaste-çeşm-i kesī bāşed dil-i efkār-ı mā*
 (30) *Tār-ı bālīn-rā reg-i nergis koned bīmār-ı mā*⁶⁴⁸³
 (31) Mecrūḥ göñlimiz bir kimsenüñ ḥaste çeşmi olur ki tār-ı bālīni
 [V-165b]

(1) bizüm bīmārımız reg-i nergis ider.

جامهء عربائی ما خش قماش افتاده است

کرده اند از جوهر آینه بود و تار ما

(2) *Cāme-i ʿuryānī-i mā ḥoş-ḡumāş üftāde*[N-154a]est

(3) *Kerde endāz cevher-i āyīne pūd u tār-ı mā*

(4) Bizüm ʿuryānlığımız cāmesi ḥoş-ḡumāş vāḡiʿ olmuşdur ve bizüm (5) tār u pūdümüzü cevher-i āyīneden itmişlerdür.

خاکساری عمر مارا مانع رفتار نیست

بگذرد سیلاب زور از پستی دیوار ما

3 (6) *Ḥāksārī ʿömr-i mā-rā māniʿ-ı refṡār nīst*

(7) *Be-gzered seylāb-ı zūr ez-pestī-i dīvār-ı mā*

(8) Ḥāksārlik bizüm ʿömrimize māniʿ-ı refṡār degildür. Seylāb (9) bizüm dīvārımızuñ pestliginden tīz gūzerān eyler. Seylāb-ı ʿömre (10) sedd olmaz⁶⁴⁸⁴.

[Nazm 51]

Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün

آسمان پر کشت از تجرید روز افزون ما

از سبکروحي هوای خم شد افلاطون ما

1 (11) *Āsmān pūr geşt ez-tecrīd-i rüz-efzün-ı mā*

(12) *Ez-sebük-rūḡī hevā-yı ḡum şud Eflātün-ı mā*

(13) Āsmān bizüm tecrīd-i rüz-efzünümüzden ser-tā-pā mümtelī oldı (14) ve sebük-rūḡlıḡından Eflātünümüz hevā-yı ḡum oldı. Zīrā (15) bir ḡālī⁶⁴⁸⁵ maḡall yokdur ki aña hevā sereyān itmiş olmaya:

[A-200b] *Mī-koned (16) Leylā nigāḡ ez-revzen-i çeşm-i ḡazāl*

*Dāred ez-merdüm nihān (17) nezzāre-i Mecnün-ı mā*⁶⁴⁸⁶

⁶⁴⁸³mā: + yaʿ nī A.

⁶⁴⁸⁴ olmaz: olamaz A.

⁶⁴⁸⁵ ḡālī: ḡāl A.

Leylā revzen-i çeşm-i gazāldan nigāh (18) ider. Bizüm Mecnūnımız merdūmden nezzāre-i nihān ider. Zīrā (19) revzene-i dīde-i gazāldan nigāh eyledi.

باد صبح از تیغ ما کاهی که می آرد خبر
می برد همراه او چون نکهت کل خون ما

(20) Bād-1 şubḥ ez-tiğ-1 mā gāhī ki mī-āred ḥaber

(21) Mī-bered hem-rāh-1 ū çun nūkhet-i gül ḥūn-1 mā

(22) Bād-1 şubḥ bizüm şemşīrimizden ki gāhī ḥaber getirür. Bizüm ḥūnımız
(23) bŷy-1 gül gibi kendine hem-rāh olduğı ḥālde iletür.

بخت برکردهء ما پاسبان خود کند
زیر پای خویش بیند طالع وارون ما

3 (24) Baḥt-1 ber-gerdīde-i mā pāsbān-1 ḥod koned

(25) Zīr-i pāy-1 ḥiṣṣ bīned ṭālī' -i vārūn-1 mā

(26) Bizüm dönmüş baḥtımız kendüye pāsbānlık ider. Kec-ṭālī' imizi (27) zīr-i pāyında görür. Pāsbān olmasa böyle görür miydi?

[Gazel 148]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زهی راه سخن پیشت زبان دردناکی را
به تیغت ره صدای ابشار سینه چاکی را

1 (28) Zihī rāh-1 sūḥan pīšet zebān-1 derdnākī-rā

(29) Be-tiğet reh şadā-yı āb-şār-1 sīne-çākī-rā⁶⁴⁸⁷

(30) Ne 'aceb rāh-1 sūḥan senüñ pīşgāh-1 şaṭvetünde derdnāklik (31) zebānına müntehī ve tiğüñ ile daḥı rah-1 şerḥe ve zaḥm-1 sīne-

[V-166a]

(1) çāklik āb-şārı şadāsına müntemī olur. Āb-şār şu cereyān (2) idecek mevzi'. Luṭf-1 beyt zāhirdür.

بکنج معبدت جرم فلک خلوت نشین پیری
که همچون سبحة کرداند بکف اجسام خاکی را

(3) Be-kūnc-i ma' bedet cürm-i felek ḥalvet-nişin piri

(4) Ki hemçun sūbḥa gerdāned be-kef ecsām-1 ḥākī-rā⁶⁴⁸⁸

⁶⁴⁸⁶ mā: + ya' nī A.

⁶⁴⁸⁷ sīne-çākī-rā: + ya' nī A.

(5) Ve senüñ künc-i ma^c bedüñde cürm-i felek halvet-nişān [N-154b] bir pīrdür ki

(6) sübhā gibi elinde ecsām-ı hākīyi çevirür.⁶⁴⁸⁹ سبحان الله القيوم العظيم.

رقمهای مجاز امیز شوکت را قلم درکش

که سازد جلد دیوان حقیقت سینه چاکى را

3 (7) Raqamhā⁶⁴⁹⁰-yı mecāz-āmiz Şevket-rā qalem derkeş

(8) Ki sāzed cild-i dīvān-ı haqīkat sine-çākī-rā

(9) Şevket bī-çārenüñ mecāz-āmiz raqamlarınūñ qalemmini men^c eyle. Zīrā [A-201a] (10) sine-çāklığı cild-i dīvān-ı haqīkat idecekdür.

[Gazel 149]

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

ز چشم مور سازد تنک تراهم فضاها را

کند بی تابیم از خانها بیرون هواها را

1 (11) Zi-çeşm-i mūr sāzed tengter āhem fezāhā-rā

(12) Koned bī-tābīm ez-hānehā bīrūn hevāhā-rā

(13) Āhum fezāları çeşm-i mürdan tengter ider ve bī-tāblığım hānelerden (14) hevāyı bīrūn ider.

بچرخ امد فلکها از هجوم سیل اشک من

صدای آب کرد از خواب بیدار آسیاها را

(15) Be-çarḥ āmed felekhā ez-hücüm-ı seyl-i eşk-i men

(16) Şadā-yı āb kerd ez-ḥ^c āb bīdār āsyāhā-rā

(17) Felekler seyl-i eşküm hücümından çarḥ ve raqşa geldi ve şadā-yı (18) āb āsyābları bīdār eyledi.

ز هم اهل وطن را نکسند پیوند روحانی

کند آواز سوی خود نیستان پوریاها را

3 (19) Zi-hem ehl-i vaṭan-rā ne-gsiled peyvend-i rūhānī

(20) Koned āvāz-ı sūy-ı ḥod neyistān būriyāhā-rā

(21) Peyvend-i rūhānī ehl-i vaṭanı birbirinden kaç^c eylemez. Neyistān bū(22)riyāları⁶⁴⁹¹ kendi āvāzı cānibine ider.

⁶⁴⁸⁸ hākī-rā: + ya^c nī A.

⁶⁴⁸⁹ Sübhāna'llāhi'l-ḳayyūmi'l-^c azīm/Kayyūm ve azīm olan Allāh'ı tesbīh ederim.

⁶⁴⁹⁰ raqamhā: şehā V, sīnehā N, bu kelime hem vezne hem de anlama uymamaktadır. Bu yüzden burada A nüshasındaki "raqamhā" kelimesi tercih edilmiştir.

زنور جذب عشق آخر بجایی میرسم شوکت

چراغ برق داند کاه برق کهرباهارا

(23) Zi-nūr-1 cezb-i ‘aşq āhīr be-cāyī mī-resem Şevket

(24) Çerāğ-1 barḳ dāned kāh barḳ-1 keh-rübāhā-rā⁶⁴⁹²

(25) Nūr-1 cezbe-i ‘aşqdan āhīr bir yere irişirüm ki kāh-1 za‘īf barḳ-1 (26) keh-rübāyī çerāğ-1 barḳ bilür. Leţāfet⁶⁴⁹³-i beyt müte’emmile ḥafī degildür.

[Matla' 1]⁶⁴⁹⁴

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

زهی زنام تو طغرا سر رقمهारा

الف بسینه زخط لبت قلمهारा

1

(28) Zihī zi-nām-1 tu tuğrā ser-i raḳamhā-rā

(29) Elf be-sīne zi-ḥaṭṭ-1 lebet ḳalemhā-rā

(30) Ne ‘aceb senüñ nām-1 şerīfūñden raḳamlar hāmesine tuğrā-yı celālet (31) keşīde ve senüñ ḥaṭṭ-1 lebüñden ḳalemler sīnesine elf-i ḳudret

[V-166b]

(1) nihāde olmuşdur. Nāl-i ḳalem ta‘bīr itdikleri sīne-i ḳalemde elf-i (2) memdüde olduğı meşhürdur.

[Matla' 2]

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

بود در پردهء سنک آهن آینهء ما

که صفا داشت ز عکس رخ او سینهء ما

1

[A-201b] (3) Būd der-perde-i seng āhen-i āyīne-i mā

(4) Ki şafā dāşt zi-‘aks-i ruḥ-1 ü sīne-i mā

(5) Bizüm āhen-i āyīnemiz perde-i sengde idi ki anuñ ‘aks-i ruḥundan (6) sīnemiz şafvet⁶⁴⁹⁵-pezīr oldı.

⁶⁴⁹¹ būriyāları: būriyālar A.

⁶⁴⁹² keh-rübāhā-rā: + ya‘nī A.

⁶⁴⁹³ leţāfet: Bu kelime derkenara daha okunaklı yazılmıştır N.

⁶⁴⁹⁴ N nüshasında “El-meţālī‘ Fī Ḥarfü’l-Elīf” başlığı bulunmaktadır, 27. satırda “E'l-maţla‘ fī ḥarfü'l-elīf” başlığı bulunmaktadır.

[Matla' 3]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو نفس اید بزاری مژدهء آرام ده دلرا
که جز اواز سک نبود دلیل قرب منزل را

1 (7) Çu nefis āyed be-zārī müjde-i ārām diḥ dil-rā

(8) Ki coz āvāz-ı seg n-būd delīl ḳurb-ı menzil-rā

(9) Çünkü nefis-i zār belki gele göñle müjde-i ārām vir ki āvāz-ı segden (10) ğayrı
ḳurb-ı menzile delīl olmaz.

[Matla' 4]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

جام با لعل تو مهرست لب راز مرا
رنک می سرمهء کلکون بود اواز مرا

1 (11) Cām bā-la' l-i tu mührest leb-i rāz-ı me-rā

[N-155a] (12) Reng-i mey sürme-i gül-gün būd āvāz-ı me-rā⁶⁴⁹⁶

(13) Cām senüñ la' lüñ ile leb-i rāzıma mühr ve reng-i mey āvāzıma sürme-i (14)
gül-gün olur.

[Matla' 5]

Mef' ülü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ülün

خاموشی ارباب سخن قطع خیاست
مقراض بود بستن لب تار نفس را

1 (15) Ḥāmūṣı-i erbāb-ı süḥan ḳaṭ' -ı ḥayātest

(16) Mıḳrāz buved besten-i leb tār-ı nefes-rā⁶⁴⁹⁷

(17) Ḥāmūṣı-i erbāb-ı süḥan ḳaṭ' -ı zindeġanıdür ve tār-ı enfāsa leb-(18) bestelik
mıḳrāz olur.

[Matla' 6]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ندارد تن بسختی داده پاک از آفت دوران
نمیباشد بزیر آب پروا سنک آتش را

⁶⁴⁹⁵şafvet: + s̄inemiz N.⁶⁴⁹⁶me-rā: + ya' n̄i A.⁶⁴⁹⁷nefes-rā: + ya' n̄i A.

1 (19) Ne-dāred ten be-saḥtī dāde pāk ez-āfet-i devrān

(20) Nemī-bāšed be-zīr-i āb pervā seng-i āteş-rā

(21) Teni miḥnete düşürmek āfet-i devrāndan pāk itmez. Zīrā zīr-i ābda (22) olan senge pervā-yı āteş⁶⁴⁹⁸ yoḡdur.

[Matla' 7]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بوی خون میدمد از شکوهء ما نامهء ما

خندهء شیر کند چاک نی خامهء ما

1 (23) Būy-ı ḥūn mi-demed ez-şükūh-ı mā nāme-i mā

(24) Ḥānde-i şīr koned çāk-i ney-i ḥāme⁶⁴⁹⁹-i mā

(25) Bizüm şükūhımızdan nāmemizden būy-ı ḥūn ṭamlar ve çākī-i ney nāmemiz⁶⁵⁰⁰ (26) ḥānde-i şīr ider.⁶⁵⁰¹ اذا رايت نيا بادره⁶⁵⁰¹ (27) me'ālī me'ālī فلا تحسبن في غابها يتبسم (28) meşhūrdur⁶⁵⁰². gibi ḥādede çākī-i dehen (28) meşhūrdur⁶⁵⁰².

[Matla' 8]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

حديث زلفت سياه تو چون كنيم رقم

بود زناف غزالان دوات چيني را

1 [A-202a] (29) Ḥadīş-i zūlfet⁶⁵⁰³-i siyāh-ı tu çun konīm raḡam⁶⁵⁰⁴

(30) Buved zi-nāf-ı gāzālān devāt-ı çini-rā

(31) Senüñ ḥadīş-i zūlf-i siyāhuñı çunki raḡam iderüz. Çiniye mensüb

⁶⁴⁹⁸ āteş: -A.

⁶⁴⁹⁹ ḥāme: cāme N.

⁶⁵⁰⁰ nāmemiz: ḥāme A, ḥāmemiz N.

⁶⁵⁰¹ İzā rā 'eyte niyāben leysi bāditeren felā taḥsebenne fī gābihā yetebessemü/Arslanın pençelerini açılmış görürsen sakın zannetme ki kendi ormanında sana tebessüm ediyor.

⁶⁵⁰² Veyürvā izā rayte bi-nevsi'l(?) -leysi bādireten felā taḥsebenne ennehū mütebessimün: Şöyle de rivāyet edilir, arslan dişlerini gösteriyor şekilde gördüğünde sanma ki o sana tebessüm ediyor V (der).

⁶⁵⁰³ zūlfet: zūlf A.

⁶⁵⁰⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

[V-167a]

(1) olan devāt nāf-ı gāzālāndan olur.

[Matla' 9]

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

زین بزم چون کنم طمع می که بارها

مستان فشرده اند چو انکور شیشه را

1 (2) Z'īn bezm çun konem çama' -ı mey ki bārḥā

(3) Mestān fūşūrdeend⁶⁵⁰⁵ çu engūr şīşe-rā

(4) Bu bezmden niçe mey ümmīdinde olam ki mestān mānend-i engūr nice (5) kerre şīşeyi fūşūrde-i dest-i ihtimām itmişlerdür.

[Matla' 10]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میشود کم عمر صافی طینتان از انفعال

کردش رنگست دور آسمان فیروز را

1 (6) Mī-şevēd kem⁶⁵⁰⁶ 'ömr-i şāfi-ṭıynetān ez-infi' āl(7) Gerdiş-i rengest devr-i āsmān-ı fīrüz-rā⁶⁵⁰⁷

(8) 'Ömr-i şāfi-ṭıynetān infi' ālden dāye-gīr-i naqş olur görmez misin? (9) Devr-i āsmān-ı fīrūza gerdiş-i reng müteḥaqqıqdur. Her gerdişde (10) noqşān nümāyān olur.

[Matla' 11]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کودک مارا بود شیر سبکروحي غذا

از لطافت طفل ما باشد هوا کهواره را

1 (11) Kūdek-i mā-rā buved şīr-i sebük-rūḥi ğidā

(12) Ez-leṭāfet ṭıfl-ı mā bāşed hevā geh-vāre-rā

(13) Bizüm kūdekimiz şīr-i sebük-rūḥi ğidā olur ve leṭāfetden ṭıfl-ı (14) geh-vāremiz hevā olur.

⁶⁵⁰⁵ fūşūrdeend: fūşūrde A.

⁶⁵⁰⁶ kem: -A.

⁶⁵⁰⁷ fīrüz-rā: + ya' nī A.

[Matla' 12]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ما بروشن کهران نسبت دیگر داریم

در نسب با کل و خورشید رسد شبنم ما

1 (15) Mā be-rūšen-güherān nisbet-i dīger dārim

(16) Der-neseb bā-gül ü hūrşīd resed şebnem-i mā

(17) Biz rūšen-güherlere başka [N-155b] vechle bāz-beste-i ittişāl olmışız. (18)

Bizüm şebnemimiz nesebde 'aşba-i gül ü hūrşīde peyvestedür.

[Matla' 13]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

از پرستیدن بت کشت خدا جو دل ما

آتش سنک صنم شد شرر منزل ما

1 (19) Ez-perestīden⁶⁵⁰⁸-i büt geşt Hudā-cū dil-i mā

(20) Āteş-i seng-i şanem şud şerer-i menzil-i mā

(21) Büt-perestlikden gönlimiz Hudā-cū oldı. Āteş-i seng-i şanem şerer-i (22)

و قضی ربک ان لا تعبد و الا ایاه⁶⁵⁰⁹ 202b] şerīfi -ı [A-(23)manṭūḳ

üzere bu beyt-i tevḥīd şarf olur. Ḥaml-i (24) iştılāḥīye ḥacet yoḳdur.

[Matla' 14]

Mef' ūlü / Fā' ilātün / Mef' ūlü / Fā' ilātün

رویم زیب بطفلی پنهان بکرد غم بود

میریخت مادر من برخاک شیر خودرا

1 (25) Rūyem zi-bes be-tıflı pinhān be-gerd-i gam būd

(26) Mī-rīht māder-i men ber-ḥāk şır-i ḥod-rā

(27) Rūyum ālem-i ṭufūliyyetde ol ḳadar ğubār-ı ālām ile ālūde ve pinhān (28)

idi ki gūyā māderüm şırini ḥāke rızān itmişidi.

[Matla' 15]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود شیرازهء صد عمر هر تار فغان من

⁶⁵⁰⁸perestīden: pursīden N.⁶⁵⁰⁹ İsrā 17/23: Ve ḳdā rabbūke ellā (in lā V) ta'budū illā iyyāhu/Rabbīn ondan başkasına kulluk etmemeni emretti.

اگر قسمت کنی آهم نفس گردد جهانی را

1 (29) Buved şîrāze-i şad-[‘]ömr her târ-ı fiğân-ı men

(30) Eger kısmet konî âhem nefes gerded cihānî-rā

(31) Her târ-ı fiğānum şîrāze-i şad-[‘]ömr olur. Āhum taḫsîm olunsa

[V-167b]

(1) ehl-i cihānı nefes gerd-ā-gerd muḫîṭ olur.

[Matla' 16]

Müfte[‘] ilün / Müfte[‘] ilün / Fā[‘] ilün

ضعف دهد رتبهء موسی بمرد

کرچه دهد آب کهر رشته را

1 (2) Ża[‘] f dihed rütbe-i Mūsā be-merd

(3) Gerçi dihed āb güher rişte-rā

(4) Rütbe-i Mūsā ādeme za[‘] f virür. Gerçi güher rişteye āb virürse (5) daḫı yāḫūd za[‘] f-ı ādeme rütbe-i Mūsāyı virür. Luḫf-ı beyt: (6) Rişte-i za[‘] ĩf kuvvetde zābiṭ-i güher ve envār-ı tecellî-i gühere ğariḫdür.

[Matla' 17]

Mef[‘] ülü / Mefā[‘] ilü / Mefā[‘] ilü / Fe[‘] ülün

ارایش درویش باشد دل روشن

دارد کل آینه کلاه نمد ما

1 (7) Ārāyiş-i dervîş bā-şud dil-i rüşen⁶⁵¹⁰

(8) Dāred gül-i āyîne külāh-ı nemed-i mā

(9) Dil-i rüşen ārāyiş-i dervîş olmağla bizüm külāh-ı nemedimizde gül-i (10) āyîne olur. Gül-i āyîne ol şafvetdür ki [‘]aks andan bedîdār (11) olur. Şem[‘]-i āyîneye daḫı dirler. Zîrā ḫabûl-i [‘]akse sebep odur.

[Matla' 18]

Mefā[‘] ilün / Fe[‘] ilātün / Mefā[‘] ilün / Fe[‘] ilün

(Fa[‘] lün)

عیان چو چهرهء هند وست از نقاب سفید

سیاه رویء ما از سفید رویی ما

⁶⁵¹⁰ rüşen: + mā A, bu mısra vezne uymamaktadır.

1 (12) ‘Ayān çu çehre-i Hindūst ez-nikāb-ı sefid

(13) Siyāh rüyī-i mā ez-sefid rüyī-i mā

(14) Nikāb-ı sefidten çehre-i Hindū gibi bizüm siyeh-rūluğımız sefid-(15) rūluğımızdan zāhir oldı.

[Matla' 19]

Mef' ūlü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ūlün

ای خامش و کویا زتو چون چشم دهانها

مژگان سخن کوی زحمد تو زبانها

1 (16) Ey hāmuş u gūyā zi-tu çun çeşm dehānhā

[A-203a] (17) Müjgān-ı sūhan-gūy zi-ḥamd-i tu zebānhā

(18) Ey senden çeşm gibi dehenler hāmūş ve gūyā ve müjgān-ı sūhan- (19) gūy senüñ ḥamdüñden zebānlardur.

[Matla' 20]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زسوز دل نبود هیچ کار خام مرا

پزد زآتش سنک نمک طعام مرا

1 (20) Zi-süz-ı dil ne-buved hiç kār ḥām me-rā

(21) Pezed zi-āteş-i seng-i nemek ṭa' ām me-rā

(22) Süz-ı dilden hiç [N-156a] bizüm bir kārımız ḥām olmaz. Seng-i nemekde (23) muzmer olan āteşden ṭa' āmımız puḥte olur.

[Matla' 21]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

نقش دو رنگی کجاست عالم توحیدرا

سایه دیوار نیست خانه خورشیدرا

1 (24) Naqş-ı dü-rengi kücāst 'ālem-i tevḥīd-rā

(25) Sāye-i dīvār nīst ḥāne-i ḥurşīd-rā

(26) 'Ālem-i tevḥīde naqş-ı dü-rengi nice mümkin olur? Ḥāne-i ḥurşīde (27) sāyei⁶⁵¹¹ olmaz.

⁶⁵¹¹ sāyei: sāye A.

[Matla' 22]

Mütefā' ilün / fe' ulün / Mütefā' ilün / fe' ulün

دل ما ز زیر کردون بخدا رساند خودرا

چو نفس ز زیر دریا بهوا رساند خودرا

1 (28) Dil-i mā⁶⁵¹² zi-zīr-i gerdūn be-Ḥudā resānd ḥod-rā

(29) Çu nefes zi-zīr-i deryā be-hevā resānd ḥod-rā

(30) Göñlimiz zīr-i gerdūndan kendini Ḥudā-resān eyledi. Zīr-i deryādan (31) teneffüs kendini hevāya resān eylediği gibi.

[V-168a]

[Matla' 23]

Mef' ulü / Fā' ilātün / Mef' ulü / Fā' ilātün

کی از محبت او رنجی رسید مارا

رنکی پریدمارا نبضی طپید مارا

1 (1) Key ez-muḥabbet-i ū renci resid mā-rā

(2) Rengi perid mā-rā nabzi ṭapid mā-rā⁶⁵¹³

(3) Muḥabbetden bize renc irişmedi. Reng peride olup nabz ṭapide (4) oldı.

[Matla' 24]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا کجا افکند جانان پرده از عارض که باز

چون نگاه از چشم جان بیرون رود از تن مرا

1 (5) Tā kücā efgend cānān perde ez-^c arız ki bāz

(6) Çun nigāh ez-çeşm cān bīrūn reved ez-ten me-rā

(7) Tā ḳanda ki cānān ^c arızından perde-ber-endāz ola nigāh dīdeden (8) cān tenden bīrūn oldığı gibi bīrūn olur.

[Matla' 25]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نیاید میزبان ما بچشم از بس سبکروچی

هوای خانه میدانیم صاحب خانهء خودرا

1 (9) Ne-yāyed mīzbān-ı mā be-çeşm ez-bes sebük-rūhī

⁶⁵¹² mā: -A.⁶⁵¹³ mā-rā: + ya' nī A.

(10) Hevā-yı hāne mī-dānīm şāhib-hāne-i hod-rā⁶⁵¹⁴

(11) Sebük-rūhluğdan bizüm mīzbānımız dīdeye⁶⁵¹⁵ gelmez. Biz şāhib-[A-203b]hānemizi (12) hevā-yı hāne zann iderüz. Bu mażmūnda ebyātı⁶⁵¹⁶ çok mürür itmişdür⁶⁵¹⁷.

[Matla' 26]

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

زاب و کل ما تنور طوفان کند

زیخت بد ما شعور ما افت کشد

1 (13) Z'āb u gül-i mā tenūr-ı tūfān koned⁶⁵¹⁸

(14) Zi-baht-ı bed-i mā şu' ūr-ı mā āfet küşed

(15) Āfet baht-ı bedimizden nāşī şu' ūrımız küşte⁶⁵¹⁹ ider ve tennūrımız (16) āb ve gülden tūfān ider.

[Matla' 27]

Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilün

داند ان خورشید تا حال من مجذوب را

سر بمهر از قطرهء شبنم کنم مکتوب را

1 (17) Dāned ān hūrşīd tā hāl-i men meczūb-rā

(18) Ser-be-mühr ez-kaṭre-i şebnem konem mektūb-rā

(19) Ol hūrşīd-i hüsn tā ben meczūbuñ hālını bilmek için mektūb-ı (20) ferāğat-ı ūslūbumuñ ser-be-mührini kaṭre-i şebnemden iderüm.

[Matla' 28]

Fe' ilätün / Fe' ilätün / Fe' ilätün / Fe' ilün

(Fā' ilätün)

(Fa' lün)

برد چشم تو ز خود تا بدر دل مارا

نکه کرم تو شد آتش منزل مارا

⁶⁵¹⁴hod-rā: + ya' nī A.⁶⁵¹⁵dīdeye: dīdemize A.⁶⁵¹⁶ebyātı: ebyāt A.⁶⁵¹⁷itmişdür: eyledi A.⁶⁵¹⁸ Bu beyit A nüshasında şöyledir: Āfet küşed zi-baht-ı bed-i mā şu' ūr-ı mā/ Tūfān konend zi-āb u gül tennūr-ı mā, N nüshasında “Āfet küşed zi-āb u gül-i mā tennūr-ı mā/ Tūfān koned zi-baht-ı bed-i mā şu' ūr-ı mā” şeklindedir.⁶⁵¹⁹küşte: şikeste A.

1 (21) Bord çeşm-i tu zi-ḥod tābe-der-i dil mā-rā

(22) Nigeh-i germ-i tu şud âteş-i menzil mā-rā

(23) Senüñ çeşmüñ bizi kendimizden tā dergāh-ı dile dek götürdi (24) ve nigeh-i germüñ bize âteş-i menzil oldu.

[Matla' 29]

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

توان دلیل ره دوست کرد دشمن را

که جاده از صف مور است راه خرمن را

1 (25) Tevān delīl reh-i dost kerd düşmen-rā

(26) Ki cādde ez-şaf-ı mürest rāh-ı ḥırmen⁶⁵²⁰-rā

[N-156b] (27) Düşmeni rāh-ı dostā delīl itmek mümkündür. Görmez misin?

Cādde-i (28) rāh-ı ḥırmen za^ç f⁶⁵²¹-ı mürdan olur.

[Matla' 30]

Mef^ç ülü / Mefā^ç ilü / Mefā^ç ilü / Fe^ç ülün

زان چشم سیاهست سواد رقم ما

بادام دو مغز است زبان قلم ما

1 (29) Z'ān çeşm-i siyāhest⁶⁵²² sevād-ı raqam-ı mā

(30) Bādām-ı dü-mağzest zebān-ı qalem-i mā

(31) Bizüm sevād-ı raqamımız ol çeşm-i siyāhdandır ve zebān-ı qalemimiz bādām⁶⁵²³-ı

[V-168b]

(1) dü-mağzdur⁶⁵²⁴.

[Matla' 31]

Müstef^ç ilün / Fe^ç ülün / Müstef^ç ilün / Fe^ç ülün

نبود بعطر دیگر محتاج مجمع ما

⁶⁵²⁰ ḥırmen: خ / ح V.

⁶⁵²¹ za^ç f: şaff A.

⁶⁵²² siyāhest: + me-rā A.

⁶⁵²³ bādām: Bu kelime iki defa yazılmıştır V.

⁶⁵²⁴ mağzdur: + dimek olur A.

باشد فتيله عنبر بيچيده مصرع ما

1 (2) Ne-būd be-⁶⁵²⁵ ıtr-ı dīger muhtāc-ı mecma⁶⁵²⁵ -ı mā

(3) Bāşed fitīle-i ⁶⁵²⁵ ‘anber piçide-mışra⁶⁵²⁵ -ı mā

(4) Bizüm mecma⁶⁵²⁵ ımız ⁶⁵²⁵ ıtr-ı dīgere muhtāc olmaz ve mışra⁶⁵²⁵ -ı piçidemiz (5) fitīle-i ⁶⁵²⁵ ‘anber [A-204a] olur.

[Matla' 32]

Mefā⁶⁵²⁵ ilün / Fe⁶⁵²⁵ ilātün / Mefā⁶⁵²⁵ ilün / Fe⁶⁵²⁵ ilün

(Fa⁶⁵²⁵ lün)

لطافت تو حجابست جلوه گاه ترا

بود حریر هوا پرده بارگاه ترا

1 (6) Leţāfet-i tu hicābest cilvegāh-ı tu-rā

(7) Buved ḥarīr-i hevā perde bārgāh-ı tu-rā

(8) Leţāfetüñ cilvegāhuña hicābdur. Ḥarīr-i hevā perde-i bārgāhuñdur.

[Matla' 33]

Mef⁶⁵²⁵ lü / Mefā⁶⁵²⁵ ilü / Mefā⁶⁵²⁵ ilü / Fe⁶⁵²⁵ ülün

باشد زازل تا بابد قامت معشوق

بکشا کمر یار و یکی کن دو جهان را

1 (9) Bāşed zi-ezel tābe-ebed kāmēt-i ma⁶⁵²⁶ şūḳ

(10) Be-gşā kemer-i yār u yekī kon dü-cihān-rā⁶⁵²⁶

(11) Ez-ezel tābe-ebed kāmēt-i yek-tāyī-i ma⁶⁵²⁶ şūḳdur. İmdi kemer-i yārı (12) güşād idüp iki cihānı bir eyle.

[Matla' 34]

Fā⁶⁵²⁶ ilātün / Fā⁶⁵²⁶ ilātün / Fā⁶⁵²⁶ ilātün / Fā⁶⁵²⁶ ilün

رهروان دشت غفلت را دل پندار نیست

جاده ها رکهای خوابست این ره خوابیده را

1 (13) Reh-revān-ı deşt-i ğaflet-rā⁶⁵²⁷ dil-i pindār nīst

(14) Cāddehā reghā-yı ḥ⁶⁵²⁸ ābest ĩn reh-i ḥ⁶⁵²⁸ ābīde-rā

⁶⁵²⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶⁵²⁶ dü-cihān-rā: + taḳdīri A.

⁶⁵²⁷ rā: rāh A.

⁶⁵²⁸ ḥ⁶⁵²⁸ ābīde-rā: + ya⁶⁵²⁸ nī A.

(15) Reh-revân-ı deşt-i ğafletle dil-i bîdâr yokdur. Câddeler bu reh-i (16) h̄'âbîdeye reg-i h̄'âblardur.

[Matla' 35]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

سالکان تو سبکروحتتر از بوی کلند

میبرد موج هوا دشت بدشت ایشانرا

1 (17) Sâlikân-ı tu sebük-rūhter ez-būy-ı gülend

(18) Mî-bered mevc-i hevâ deşt-be-deşt iṣân-râ

(19) Senüñ sâliklerüñ bûy-ı gülden⁶⁵²⁹ sebük-rūhdur. Anları mevc-i hevâ (20) deşt-be-deşt iletürler⁶⁵³⁰.

[Matla' 36]

Mef' ülü / Fâ' ilätü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

بی خان و مانی است مکان شریف ما

چیزی نخوردنست غذای لطیف ما

1 (21) Bî-ḥānumāniest mekân-ı şerîf-i mâ

(22) Çizî ne-ḥordenest ğidâ-yı laṭîf-i mâ⁶⁵³¹

(23) Bizüm mekân-ı şerîfimiz ḥānmānsızlıkdur ve ğidâ-yı laṭîfimiz bir şey' (24) yememekdür.

[Matla' 37]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

جنون از زحمت دیوانکی کامل بود مارا

شرار سنک طفلان آتش منزل بود مارا

1 (25) Cünün ez-zaḥmet⁶⁵³²-i dîvānegî kâmil buved mâ-râ⁶⁵³³

(26) Şerâr-ı seng-i tıflân âteş-i menzil buved mâ-râ

(27) Cünün bize zaḥmet-i dîvānegîden kâmil olur. Kūdekānuñ (28) bize atdığı sengde olan şerâr âteş-i menzil⁶⁵³⁴ olur.

⁶⁵²⁹gülden: gülinden N.

⁶⁵³⁰iletürler: eylerler A.

⁶⁵³¹mâ: + ya' nî A.

⁶⁵³²zaḥmet: rahmet N.

⁶⁵³³mâ-râ: mâ N.

⁶⁵³⁴menzil: menzilimiz A.

[Matla' 38]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

سینه صافانرا غبار کینه نیست

کل نباشد چشمهء خورشیدرا

1 (29) Sīne-şāfān-rā ġubār-ı kīne nīst

[A-204b] (30) Gül ne-bāşed çeşme-i hürşid-rā

(31) Sīne-şāflara⁶⁵³⁵ ġubār-ı kīn olmaz⁶⁵³⁶. Çeşme-i hürşide gül olmadığı gibi.

[V-169a]

[Matla' 39]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

زاتش یاقوت ما سوزد نگاه مشتری

شعله میگردد هوا از کرمی بازار ما

1 (1) Z'āteş-i yāķūt-ı mā sūzed nigāh-ı müşterī

(2) Şu' le mī-gerded hevā ez-germī-i bāzār-ı mā⁶⁵³⁷

(3) Bizüm āteş-i yāķūtımızdan müşterī yanar ve germī-i bāzārımızdan (4) hevā şu' le olur.

[Matla' 40]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

نیست معشوقی بجز افتادگی افتاده را

نقش پا باشد پر پروانه شمع جاده را

1 (5) Nīst ma' şūķī be-coz üftādeġi üftāde-rā

(6) Naķş-ı pā bāşed per-i [N-157a] pervāne şem'-i cādde-rā

(7) Üftādeye üftādelikden ġayrı ma' şūķluk yokdur. Şem'-i (8) cāddeye per-i pervāne naķş-ı pā olur.

[Matla' 41]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میرسد از کریه روزی عاشق بی تاب را

باشد آتش آب نان پختهء کرداب را

⁶⁵³⁵ şāflara: şāfda A.⁶⁵³⁶ olmaz: olur A.⁶⁵³⁷ mā: + ya' nī A.

1 (9) Mī-resed ez-girye rūzī 'āşık-ı bī-tāb-rā

(10) Bāşed āteş āb-ı nān-ı puhte-i girdāb-rā

(11) 'Āşık-ı bī-tāba giryeden rızķ ḥāşıl olur görmez misin? Nān-ı (12) puhte-i girdāba āteş āb olur. Yāḥūd 'atf ile puhte-i (13) girdāba āteş āb u nān olur.

[Matla' 42]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

همچو تاک شعله خون ما برکها آتش است

سوزد از کرمی بهر نخلی که میپیچم ما

1 (14) Hemçu tāk-i şu' le ḥūn-ı mā be-reghā āteşest

(15) Sūzed ez-germī beher naḥlī ki mī-piçem mā

(16) Tāk-i şu' le gibi bizüm ḥūnımız bir regde āteş⁶⁵³⁸ her bir maḥalle⁶⁵³⁹ ki (17) piçide olayüz tāb-ı germiyyetden sūzen⁶⁵⁴⁰ olur.

[Matla' 43]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بمردم رزق پر مینماید زآسمان خودرا

بروی آسیا کندم کند همشکل نان خودرا

1 (18) Be-merdüm rızķ pür mī-nümāyed z'āsmān ḥod-rā

(19) Be-rüy-ı āsyā gendüm koned hem-şekl-i nān ḥod-rā

(20) Rızķ ādem[e]⁶⁵⁴¹ āsmāndan kendini ziyāde gösterür⁶⁵⁴². Zīrā zīr-i āsyāda (21) münḥall ü mundaḳ olduḳda devrān-ı āsyā ile daḳīķ-sāyide (22) müdevverü'ş-şekl olur.

[Matla' 44]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

جدایها دو لب از هم بتحریک زبان دارد

که می بخشد سخندان امتیاز ازهم دو عالمر

1 [A-205a] (23) Cüdāyhā dü-leb ez-hem be-taḥrīk-i zebān dāred

(24) Ki mī-baḥşed sūḥandān imtiyāz ez-hem dü-'ālem-rā

⁶⁵³⁸ āteş: āteşdür A N.

⁶⁵³⁹ maḥalle: naḥle A.

⁶⁵⁴⁰ sūzen: sūzān A.

⁶⁵⁴¹ ādem[e]: ādeme A.

⁶⁵⁴² gösterür: + yā āsmāndan bāl güşāde ve gendüm daḥı āsyāb üzere kendini nān şeklinde gösterür A.

(25) İki lebūñ birbirinden cūdālīgı taḥrīk-i zebān ile olur. Zīrā (26) sūḥandān iki ʿālemi birbirinden imtiyāz-baḥşdur. Lafza-i baḥşda (27) ḳaşdı maʿ lūmdur⁶⁵⁴³.

[Matla' 45]

Mefʿ ūlü / Mefāʿ ĩlü / Mefāʿ ĩlü / Feʿ ūlun

سوزد می دیوانگیم مغز خرد را

آیینہ ام ازرنک کند سبز نمودرا

1 (28) Sūzed mey-i dīvānegīm⁶⁵⁴⁴ mağz-ı ḥired-rā

(29) Āyīnem ez-reng koned sebz nemed-rā

(30) Dīvānelik şarābı mağz-ı idrākimi sūzān eyledi. Benüm āyīnem (31) jengdārılıḳdan nemedi sebz eyler.

[V-169b]

[Matla' 46]

Mefʿ ūlü / Fāʿ ilātün / Mefʿ ūlü / Fāʿ ilātün

چون وقت رفتن تو گردد زبزم هستی

چون شمع جمع کردان دامان نور خودرا

1 (1) Çun vaḳt-i reften-i tu gereded zi-bezm-i hestī

(2) Çun şemʿ cemʿ gerdān dāmān-ı nūr-ı ḥod-rā

(3) Çünki bezm-i hestīden gideceğün vaḳt ola. Şemʿ gibi (4) kendi dāmān-ı nūrını cemʿ eyle.

[Matla' 47]

Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilātün / Fāʿ ilün

باده تا کمتر بود بخت سیه نزدیکتر

شمع کلکون سحر کاهيست ته مینای ما

1 (5) Bāde tā kemter buved baḥt-ı siyeh nezdīkter

(6) Şemʿ -i gül-gün-ı seḥergāhīst teh-i mīnā-yı mā

(7) Bāde tā kim ḳalīl ola baḥt-ı siyeh nezdīkter olur. Zīrā bizüm (8) bāde-i teh-i mīnāmız şemʿ -i gül-gün-ı seḥergāhımızdur. Teh-i mīnā ḳarfuñ (9) dibinde ḳalan bāde.

⁶⁵⁴³ maʿ lūmdur: maʿ lūm ve nümāyāndur A.

⁶⁵⁴⁴ dīvānegīm: dīvānegīyem A.

Şem^c-i gül-gün Türkîde göti kırmızı mûm (10) didikleri ki yana yana o sürhe geldikde bitüp tamâm olur.

سدّ راه ما سبکروحان غبار چشم نیست

چون صدا از خم برون می آید افلاطون ما

(11) Sedd-i rāh-ı mā sebük-rūḥān ğubār-ı çeşm nīst

(12) Çun şadā ez-ḥum birün mī-āyed Eflātūn-ı mā⁶⁵⁴⁵

(13) Ğubār-ı çeşm biz sebük-rūḥlara [N-157b] sedd-i rāh olmaz. Bizüm Eflātūnımız (14) ḥumdan şadā birün oldığı gibi perde-birün zuhūr olur.

[Matla' 48]

Fā^c ilātūn / Fā^c ilātūn / Fā^c ilātūn / Fā^c ilün

آمده است از فلک روزی ما بخوان ما

زاتش سنک آسیا پخته شده است نان ما

1 (15) Āmedest ez-felek rūzī-i mā be-ḥān-ı mā

(16) Z'āteş-i seng-i āsyā puḥte şudeest nān-ı mā⁶⁵⁴⁶

[A-205b] (17) Bizüm süfremize felekden rızq pey-der-pey⁶⁵⁴⁷ nāzil olmaḡdadur.

(18) Nānımız āteş-i seng-i āsyābdan⁶⁵⁴⁸ puḥte olur.

[Matla' 49]

Fā^c ilātūn / Fā^c ilātūn / Fā^c ilātūn / Fā^c ilün

میروی کویی بجای خویشتن ایستاده

بسکه میکیرد هوا رنگ سراپای ترا

1 (19) Mī-revī gūyā be-cāy-ı ḥīştēn īstāde

(20) Bes ki mī-gīred⁶⁵⁴⁹ hevā reng ser-ā-pā-yı tu-rā

(21) Ḥırāmānsın ammā gūyiyā kendi mekānuḡda īstādesin. Hevā senüñ (22) ser-tā-pā şekl-i maṭbū^c uñla manzūr bir ma^c nādur.

[Matla' 50]

Mefā^c ilün / Fe^c ilātūn / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

⁶⁵⁴⁵mā: + ya^c nī A.

⁶⁵⁴⁶ Bu misra vezne uymamaktadır.

⁶⁵⁴⁷ pey-der-pey: پی‌در‌پی، V.

⁶⁵⁴⁸ āsyābdan: āsyā ile A.

⁶⁵⁴⁹ gīred: gerd N.

بودئ که بود حسن او بیاد مرا

سیاه خیمهء لیلیست کردباد مرا

1 (23) Be-vādī ki buved ḥüsn-i ü be-yād-ı me-rā

(24) Siyāh ḥayme-i Leylīst gird-bād-ı me-rā

(25) Bir vādī ki anuñ ḥüsn-i bizüm yādımızda ola. Gird-bād bize (26) siyeh ḥayme-i Leylādur.

[Matla' 51]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

شکن بیک دو شرر صف لاله زار را

حلاج باش پنبهء صبح بهار را

1 (27) Şiken be-yek dü şerer şaff-ı lālezār-rā

(28) Ḥālāc bāş⁶⁵⁵⁰ penbe-i şubḥ-ı bahār-rā⁶⁵⁵¹

(29) Şaff-ı lāle-zārı bir iki şerer ile şikest eyle. Penbe-i şubḥ-ı nev-(30) bahār Ḥālāc-ı Manşūrī ol.

[Matla' 52]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

شده آست مجلس ما روشن از پیالهء ما

1 (31) Şudāst⁶⁵⁵² meclis-i mā rūşen ez-piyāle-i mā

[V-170a]

بشب فروغ دهد چون چراغ لالهء ما

(1) Be-şeb fūrūg dihed çun çerāğ lāle-i mā

(2) Meclisimiz piyālemizden⁶⁵⁵³ rūşen olmışdur ve gice çerāğāsā (3) lālemiz fūrūg-baḥşādur.

⁶⁵⁵⁰ bāş: biş A.

⁶⁵⁵¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶⁵⁵² şudāst: şudeest A.

⁶⁵⁵³ piyālemizden: د / - V.

[Matla' 53]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

نفس چون بد کشت بگذار د نشان خویش را
خواهد این سک خورد آخر استخوان خویش را

1 (4) Nefs çun bed gešt be-gzāred nişān-ı ḥ'īş-rā

(5) Ḥ'āhed īn seg ḥored⁶⁵⁵⁴ āḥir üstüḥ'ān-ı ḥ'īş-rā

(6) Nefs bed-ṭavr olduḡda kendi nişānını ḡomaz ve bu seg (7) āḥirü'l-emr kendi üstüḥ'ān-ı mel' anet-nişānını daḡı ekl ider.

[Matla' 54]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کردم از یکجا نشستن قطع راه بیخودی
چین دامن جادهء از خویش رفتن شد مرا

1 (8) Kerdem ez-yek-cā nişesten ḡaṭ' rāh-ı bī-ḡodī

(9) Çin-i dāmen cāddeī ez-ḡ'īş-reften şud me-rā

(10) Bir yerde temkīn-sāz olmadan rāh-ı bī-ḡodı bī-ḡaṭ' eyledüm. (11) Bir çideḡi-i [A-206a] dāmen cāddeden gitmekligüm oldı.

[Matla' 55]

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

سروی که شد سوار برای شکار من
دائم زطوق فاخته ساز و رکاب را

1 (12) Servī ki şud süvār berāy-ı şikār⁶⁵⁵⁵ -ı men(13) Dā'im zi-ṭavḡ-ı fāḡte sāzed rikāb-rā⁶⁵⁵⁶

(14) Bir serv ki beni şikār için süvār oldı. Dā'im rikābını ṭavḡ-ı (15) fāḡteden ider.

[Matla' 56]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

طالب راحت بود پیر و بینای رنج را
جای ما ررفته باشد جاده راه کنج را

⁶⁵⁵⁴ ḥored: ḡod A.⁶⁵⁵⁵ şikār: ش / س A.⁶⁵⁵⁶ rikāb-rā: + ya' nī A.

1 (16) Ṭālib-i rāḥat buved pey-rev binā-yı renc-rā

(17) Cāy-ı mār-ı refte bāşed cādde rāh-ı genc-rā⁶⁵⁵⁷

(18) Ṭālib-i rāḥat binā-yı rencine pey-revdür. Cāy-ı mār-ı refte rāh-ı gence (19)
cādde olur.

[Matla' 57]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

نیست از غفلت چو شب خواب سیه مستانه ام

پنبه از نورست چون فانوس بالین مرا

1 (20) Nīst ez-ġaflet çu şeb ḥ'āb siyeh-mestānem

(21) Penbe ez-[N-158a]nürest çun fānūs bālīn-i me-rā

(22) Ġafletden ḥ'āb-ı siyeh-mestānem mānend-i siyāhī-i şeb degildür. (23)
Benüm bālīn-i ḥ'ābuma fānūsāsā penbe nürdandur.

[Matla' 58]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

غنچه سان بستم دهان گفتگوی خویش را

پر شراب خامشی کردم سبوی خویش را

1 (24) Ġonçesān bestem dehān-ı güft-güy-ı ḥ'īş-rā

(25) Pür şarāb-ı ḥāmuşī kerdem sebū-yı ḥ'īş-rā

(26)⁶⁵⁵⁸ Ġonçesā dehān-ı güft-güy bend itdüm ve kendi sebūmı şarāb-ı (27)⁶⁵⁵⁹
ḥāmūşī ile mālī kıldum.

[Matla' 59]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نمیباشد سریر تاک صاحب کمالان را

بکف از سنک می باشد حنا رنگین خیالان را

1 (28) Nemi-bāşed serir-i tāk⁶⁵⁶⁰ şāhib-i kemālān-rā

(29) Be-kef ez-seng⁶⁵⁶¹ mī-bāşed ḥinā rengin ḥayālān-rā⁶⁵⁶²

⁶⁵⁵⁷ genc-rā: + ya' nī A.

⁶⁵⁵⁸ Tüm satır: -A.

⁶⁵⁵⁹ Tüm satır: -A.

⁶⁵⁶⁰ tāk: + mey A.

⁶⁵⁶¹ seng: reng A.

⁶⁵⁶² ḥayālān-rā: + ya' nī A.

(30) Şāhib-kemāllere serīr-i tāk-i mey olmaz. Rengīn ḥayālānuñ destinde (31) ḥinnāsı reng-i meyden olur.

[V-170b]

[Matla' 60]

Mef' ūlü / Mefā' īlü / Mefā' īlü / Fe' ūlün

چون لاله بنه داغ محبت دل خودرا

روشن کن ازین شمع چو گل محفل خودرا

1 (1) Çun lāle be-nih dāğ-ı maḥabbet dil-i ḥod-rā

(2) Rūšen kon ezīn-şem' çu gül maḥfil-i ḥod-rā

(3) Lāle gibi kendi dilüne dāğ-ı maḥabbet ur. Bu şem'-i muḥabbetden (4) mānend-i gül kendi maḥfilüni rūšen eyle.

[Matla' 61]

Mef' ūlü / Mefā' īlü / Mefā' īlü / Fe' ūlün

تا برسر دستار چو گل جای دهندت

چون غنچه کمی ساز زبان و دل خودرا

1 (5) Tā ber-ser-i destār çu gül cāy dihendet

(6) Çun ğonçe ki mi⁶⁵⁶³-sāz zebān u dil-i ḥod-rā⁶⁵⁶⁴

(7) Tā gül gibi saña ser-i destār üzere yer vireler. Ğonçe gibi [A-206b] zebān (8) u dilüni hem-reng-i vaḥdet eyle.

[Matla' 62]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

غیر پیری ز جوانی چه امید است ترا

چون گل پنجه ثمر موی سفید است ترا

1 (9) Ğayr piri zi-civāni çı ümīdest tu-rā

(10) Çun gül-i⁶⁵⁶⁵ penbe şemer müy-ı sefidest tu-rā

(11) Civānlıqdan pirlıkden ğayrı saña ne ümmīd olacaḡdur? (12) Penbe çiçeği gibi şemer saña müy-ı sefidür.

⁶⁵⁶³ ki mi: yeki A.

⁶⁵⁶⁴ ḥod-rā: + ya' nī A.

⁶⁵⁶⁵ gül-i: -A.

[Matla' 63]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

فزاید از هنر سرکشنتکی صاحب هنرها را

کند سنک فلاخن جوش غلطانی کهرها را

1 (13) Fezāyed ez-hüner ser-geştegi şāhib-hünerhā-rā

(14) Koned seng-i felāḥan cūş-ı ğaltānī güherhā-rā

(15) Şāhib-i hünere kendi hünerinden ser-geştelik artar. Meşhūr de(16)gil midir?

Seng-i felāḥan güherlere cūş-ı ğaltānī ider.

[Matla' 64]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

باز عشق آمد نثار او سر تسلیم ما

از سیر دنیا و دین برخواستن تعظیم ما

1 (17) Bāz 'aşq āmed nişār-ı ü ser-i teslīm-i mā

(18) Ez-sīr-i dūnyā vü dīn ber-ḥ'āsten ta' zīm-i mā

(19) Yine bizüm ser-i teslīmimize 'aşq anuñ nişarı geldi ve dūnyā ve dīnden (20)

ber-ḥ'āstelik bizüm ta' zīmimizdür.

[Matla' 65]

Mef' ülü / Fā' ilātün / Mef' ülü / Fā' ilātün

جسم تو خود نماید تا نیروی بزیر خاک

سطح هوا بود ترا آینهء بدن نما

1 (21) Cism-i tu ḥod-nümāyedtā ne-revī be-zīr ḥāk

(22) Saḥḥ-ı hevā buvedet-rā āyine-i beden-nümā⁶⁵⁶⁶

(23) Tā sen zīr-i ḥāke ḥırām itmedikçe senüñ cismüñ ḥod-nümālīqdan (24) rehā

bulmaz ve saña āyine-i beden-nümā saḥḥ-ı hevā olur.

[Matla' 66]

Mef' ülü / Fā' ilātün / Mef' ülü / Fā' ilātün

بر روی چهره سبزان از بسکه محو کشتم

کردم رک زمرد مد نگاه خود را

⁶⁵⁶⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

1 (25) Ber-rüy-ı çehre-sebzân ez-bes ki maḥv geştem⁶⁵⁶⁷

(26) Kerdem reg-i zümürüd medd-i nigâh-ı ḥod-râ⁶⁵⁶⁸

(27) Sebz-çehreler [N-158b] rûları üzere ol ḳadar maḥv oldum ki kendi⁶⁵⁶⁹ nigâhumı (28) reg-i zümürüd eyledüm.

[Matla' 67]

Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilün

(Fâ^ç ilâtün)

(Fa^ç lün)

اسمان مانع رفتار سبکروحان نیست

دست بستن نشود سد ره رنگ حنا

1 (29) Āsmān māni^ç -i reftār-ı sebük-rūḥān nīst

(30) Dest-besten ne-şevēd sedd-i reh-i reng-i ḥınā

(31) Āsmān sebük-rūḥlarıñ reftārına māni^ç degildür. Reng-i ḥınā

[V-171a]

(1) sedd-i rāhına dest-beste olmaḳ mümkin degildür.

ب

(2) Ġazeliyyāt fī-ḥarfü'l-bā⁶⁵⁷⁰

[Gazel 150]

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

زیس کردید اب از جوش وحشت پیکرم امشب

کف موج رم آهو بود مغز سرم امشب

1 [A-207a] (3) Zi-bes gerdīd āb ez-cūş-ı vaḥşet peykerem imşeb

(4) Kef-i mevc-i rem-i āhū buved mağz-ı serem imşeb

(5) Ol ḳadar bu şeb cūş-ı vaḥşet peykerümden āb-ı lücce-i cünün⁶⁵⁷¹ (6) gerdīde oldı ki mağz-ı serüm kef-i mevc-i tūfān-ḥurūş-ı rem-i āhū (7) oldı⁶⁵⁷².

هوای دیدن رویی که دارد کرم پروازم

که چون مژگان چکد نظاره از بال و پرم امشب

⁶⁵⁶⁷ geştem: ش / س A.

⁶⁵⁶⁸ ḥod-râ: + ya^ç nī A.

⁶⁵⁶⁹ kendi: + medd-i A.

⁶⁵⁷⁰ Ġazeliyyāt fī-ḥarfü'l-bâ: -A, N nüshasında derkenara “Evvel-i Ġazeliyyât” yazılmıştır.

⁶⁵⁷¹ cünün: cünündan A.

⁶⁵⁷² oldı: + dimekdür A.

(8) Hevā-yı dīden-i rüyī ki dāred germ-pervāzem

(9) Ki çun müjgān çeked nezzāre ez-bāl ü perem imşeb

(10) Bir ruhsār temāşāsı beni germ-pervāz ider ki bu şeb müjgān(11)āsā bāl ü perümden nezzāre çekide olur.

بخوابم غنجهء خوش خندهء او بسكه مى آيد

بود موج تبسم تار بود پسترم امشب

3 (12) Be-ḥābem ḡonçe-i ḡoş-ḡande-i ü bes ki mi-āyed

(13) Buved mevc-i tebessüm tār [u] pūd-ı pisterem imşeb

(14) Ḥābuma anuñ ol ḡadar ḡonçe-i ḡoş-ḡandesı gelür ki mevc-i (15) tebessüm pisterüm⁶⁵⁷³ tār [u] pūdı olur.

زبس در آتش نظارهء او سوختيم خودرا

نكاه كرم مى يا بند از خاكسترم امشب

(16) Zi-bes der-āteş-i nezzāre-i ü sūḡtım ḡod-rā

(17) Nigāh-ı germ mi-yābend ez-ḡākisterem imşeb⁶⁵⁷⁴

(18) Anuñ āteş-i nezzāresinden kendümi ol ḡadar yaḡdum ki (19) ḡākisterümden nigāh-ı germ aransa bulurlar.

نميباشد بسر سوداى صندل سانى صبحم

بخود مى بالد از چين جبين درد سرم امشب

5 (20) Nemi-bāşed be-ser sevdā-yı şandal-sāyī⁶⁵⁷⁵-i şubḡem

(21) Be-ḡod mi-bāled ez-çin-i cebin derd-i serem imşeb

[A-207b] (22) Benüm serümde sevdā-yı şandal-sāyī⁶⁵⁷⁶-i şubḡ yokdur. Çin-i cebinden (23) derd-i serüm kendi kendine bālīde olur.

چنان كوشم تهى كرديده است از پنبهء غفلت

كه مى آيد بكوش اواز پاى اخترم امشب

(24) Çunān ḡuşem tehi gerdideest ez-penbe-i ḡaflet

(25) Ki mi-āyed be-ḡuş āvāz pāy-ı aḡterem imşeb⁶⁵⁷⁷

⁶⁵⁷³ pisterüm: pisterümüñ A.

⁶⁵⁷⁴ imşeb: + ya' nī A.

⁶⁵⁷⁵ sāyī: sāḡī A.

⁶⁵⁷⁶ sāyī: sāḡī A.

⁶⁵⁷⁷ imşeb: + ya' nī A.

(26) Gūşum penbe-i ğafletden öyle tehī olmuştur ki pāy-ı aḥterümden (27) gūşuma āvāz gelür.

بروی لاله و کل نیست ارامی نکاهم را
رمیدن برد از رنگی برنکی دیکرم امشب

7 (28) Be-rūy-ı lāle vü gül nīst ārāmī nigāhem-rā

(29) Remīden bord ez-rengī be-rengī dīgerem imşeb⁶⁵⁷⁸

(30) Nigāhum için rüy-ı lāle vü güle ārām yoḡdur. Ḥattā bu şeb (31) beni remīdenlik⁶⁵⁷⁹ bir rengden bir reng-i dīgere iletdi.

[V-171b]

بمستی هم نشد از من جدا بخت سیاه من
بود از طالع برکشته خط ساغرم امشب

(1) Be-mestī hem ne-şud ez-men cüdā baḥt-ı siyāh-ı men

(2) Buved ez-[N-159a]ḡālī^c -i ber-geşte ḥaṭṭ-ı sāğarem imşeb

(3) Benüm baḥt-ı siyāhum hem mestlikde de benden cüdā olmadıve bu şeb (4) ḥaṭṭ-ı sāğarum ḡālī^c -i ber-geşteden oldı.

چو رنگم میبرد از چهره ریزد اب روی من
زیس نمناک شد رخساره از چشم ترم امشب

9 (5) Çu rengem mī-pered ez-çehre rīzed āb-rüy-ı men

(6) Zi-bes nemnāk şud ruḡsāre ez-çeşm-i terem imşeb⁶⁵⁸⁰

(7) Çünkü rengüm çehremden perīde olur āb-rüyum rīzān olup (8) bu şeb çeşm-i terümden ruḡsārem ziyāde nemnāk oldı.

کل داغ جنون دارد زیس کرم تماشاایم
بجای مو زند چون شمع مژگان از سرم امشب

(9) Gül-i dāğ-ı cünün dāred zi-bes germ-temāşāyem

(10) Be-cāy-ı mü zened çun şem^c müjgān ez⁶⁵⁸¹ -serem imşeb

(11) Ziyāde germ-temāşādan gül-i dāğ-ı cünün ḥāşıl eylerüm. Mūy bedeli şem^c (12) gibi müjgān bu şeb fark-ı serümden ser-zede-i zühür oldı.

⁶⁵⁷⁸ imşeb: + ya^c nī A.

⁶⁵⁷⁹ remīdenlik: -A.

⁶⁵⁸⁰ imşeb: + ya^c nī A.

⁶⁵⁸¹ez: zi N.

زیس نور نظر شوکت به بالای هم افتاده است

نگاه الوده آید اشک از چشم ترم امشب

11 (13) Zi-bes nūr-ı naẓar Şevket be-bālā-yı hem-üftādest⁶⁵⁸²

(14) Nigāh-ālūde āyed eşk ez-çeşm-i terem imşeb

(15) Ol kadar nūr-ı naẓar birbirinūñ bālāsına vāķi^c olmışdur ki çeşm-i [A-208a] terümden (16) eşk nigāh-ālūde gelür.

[Gazel 151]⁶⁵⁸³

Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilün

(Fā^c ilātün)

(Fa^c lün)

دارم از یاد رخت تکیه به نسرين امشب

پنبه از صبح بهارست به بالین امشب

1 (18) Dārem ez-yād-ı ruĥet tekye be-nesrīn imşeb

(19) Penbe ez-şubĥ-ı bahārest be-bālīn imşeb⁶⁵⁸⁴

(20) Yād-ı ruĥuñla bu şeb nesrīne tekyedārum ve bālīn-i iştıyākuma penbe şubĥ-ı (21) bahārdandur.

باده شد اخر و مینای من از باده پر است

بزم می بسکه شد از روی تو رنگین امشب

(22) Bāde şud āĥir ü mīnā-yı men ez-bāde pürest

(23) Bezm-i mey bes ki şud ez-rüy-ı tu rengīn imşeb

(24) Bāde encām-res olup benüm mīnā-yı neşātum henüz leb-ā-lebdür (25) ve bezm-i mey senüñ⁶⁵⁸⁵ rüy-ı āteşinüñden ziyāde rengīn olur⁶⁵⁸⁶.

داشتم دامن آن شوخ قبا کلکون را

انقدر ها که کفم کشت نکارین امشب

3 (26) Dāstem dāmen-i ān-şūĥ-ı ħabā-gül-gün-rā

(27) Ān-ħadrhā ki kefem geşt nigārīn imşeb

⁶⁵⁸² üftādest: Bu kelime vezin gereĝi "üftādest" okundu V.

⁶⁵⁸³N nüshasında "Velehū ğazel-i raĥmetu'llāhi 'aleyh" başlıĝı bulunmaktadır, V nüshasının 17. satırında "Velehū ğazel-i raĥmetu'llāh" başlıĝı bulunmaktadır.

⁶⁵⁸⁴ imşeb: + ya^c nī A.

⁶⁵⁸⁵ senüñ: + reng-i A.

⁶⁵⁸⁶ olur: oldı A.

(28) Ya' nī o şūḥ-ı gül-gün-ḳabānuñ dāmenin ṭutdım. Tā ol ḳadar ki kef-i (29) irtibāt u ta' alluḳum bu şeb nigārīn oldı.

صبح کلکون شده چون پنبهء مینای شراب
بسکه کردم ز غمت کریهء خونین امشب

(30) Şubḥ gül-gün şude çun penbe-i mīnā-yı şarāb

(31) Bes ki kerdem zi-gamet girye-i ḥūnīn imşeb

[V-172a]

(1) Senūñ ḡamuñdan ol ḳadar⁶⁵⁸⁷ girye-i ḥūnīn itdüm ki şubḥ penbe-i mīnā (2) gibi gül-gün oldı. Girye tā-be-şabāḥ muttaşıl oldıḡı şadr-ı şubḥ (3) u ' acz-i imşebde derc olunmuşdur raḡmetu'llāhi ' aleyh⁶⁵⁸⁸.

رشتهء شمع رک برک کل شبو شد
بسکه آید بخيال آن خط مشکین امشب

5 (4) Rişte-i şem' reg-be-reg-i gül-i şebbū[y] şud

(5) Bes ki āyed be-ḡayāl ān-ḡaṭ-ı müşḡīn imşeb

[N-159b] (6) Gül-i şebbū ol mā'ī çiçek[üñ]⁶⁵⁸⁹ kendidür. Bu şeb ol ḳadar ol ḡaṭ-ı müşḡīnūñ (7) ḡayālī baña müstevlī oldı ki rişte-i şem' -i bezmüm reg-be-reg-i gül-i şebbū oldı.

مژه ام بر مژه از جویش حلاوت حسب
دیدم از بسکه بخواب آن لب شیرین امشب

(8) Müjeem ber-müje ez-cüş⁶⁵⁹⁰-ı ḡalāvet ḡusbed⁶⁵⁹¹

[A-208b] (9) Dīdem ez-bes ki be-ḡāb ān leb-i şīrīn imşeb⁶⁵⁹²

(10) Bu şeb ol leb-i şīrīn⁶⁵⁹³ ḡābda öyle temāşā eyledüm ki cüş-ı ḡalāvet(11)den müjḡānum müjḡānum üzere ḡusbīde ve ḡunūde oldı⁶⁵⁹⁴.

شوکت از گفتهء خود دفتر صد رنگ کشاد
شد چراغان چمن از دیدهء کلچین امشب

⁶⁵⁸⁷ ḳadar: + ki A.

⁶⁵⁸⁸ raḡmetu'llāhi ' aleyh: -A, raḡmetu'llāh N.

⁶⁵⁸⁹ çiçek[üñ]: çiçegüñ A.

⁶⁵⁹⁰ cüş: ḡāb V.

⁶⁵⁹¹ ḡusbed: çesbend A.

⁶⁵⁹² imşeb: + ya' nī A.

⁶⁵⁹³ şīrīn: şīrīni A.

⁶⁵⁹⁴ oldı: + dimek ola A.

7

(12) Şevket ez-güfte-i hod defter-i şad-reng güşād

(13) Şud çerāgān çemen ez-dīde-i gül-çīn imşeb

(14) Şevket kendi güftesinden defter-i şad-reng-i ma'ānī güşāde eyledi ki (15) bu şeb dīde-i gül-çīnden çemende çerāgān oldu.

[Gazel 152]⁶⁵⁹⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زبس دارم بیاد روی او نور حضور امشب
هوای خانه ام کردیده چون فانوس طور امشب

1

(17) Zi-bes dārem be-yād-ı rüy-ı ü nūr-ı hużūr imşeb

(18) Hevā-yı hānem gerdīde çun fānūs-ı Tūr imşeb

(19) Bu şeb anuñ yādıyla ol kadar nūr-ı hużūr taḥşīl eyledüm ki hevā-yı (20) hānem fānūs-ı Tūr gibi olmuştur. Fānūs-ı Tūr nefis-i maẓhar-ı tecellī (21) olan Tūrdur ki anda şem'-i envār-ı tecellī lem' a-pāş olduḡda mānend-i (22) fānūs bezm-i āfākı gerdişe āgāz eyledi ki meşhūrdur. Nūr-ı hużūr (23) ta'birinde daḡı nice nükte-i ḡafīye işāret vardır. ⁶⁵⁹⁶ يعلمها اهله.

بهر جا ریختم از بس بیادش رنگ اغوشی
بود نزدیک و دور آید صدای او زدور امشب

(24) Beher-cā rīḡtem ez-bes be-yādeş reng-i āgūşī

(25) Buved nezdīk u dūr āyed şadā-yı ü zi-dūr imşeb

(26) Anuñ yādı ile her maḡalle ol kadar reng-i āgūş-ı ḡasret rīzān (27) eyledüm ki bu şeb baña nezdīk u dūr olur ve şadāsı dūrdan (28) şimāḡ-ı cānuma resān olur. Zīrā rīziş āgūş-ı ḡasretgendür. (29) Dūrluḡ muḡaḡkaḡ nezdīk olduḡı taşavvur-ı iştīyākında gūyā āgūşı (30) mümtelī olmuş gibidür. Şadāsı dūrdan sem'ine gelmek bu daḡı (31) nezdīk u dūrīde mülāḡaza-i şūret-i āḡirīdür⁶⁵⁹⁷. Şi' r bir ḡayāl-i

⁶⁵⁹⁵ N nüshasında "Velehū ḡazel-i raḡmetu'llāi 'aleyh" başlıḡı bulunmaktadır, V nüshasında 16. satırda "Velehū ḡazel-i raḡmetu'llāh" başlıḡı bulunmaktadır.

⁶⁵⁹⁶ Ya' lemuhā ehluhā/Ehli olanlar onları bilir: -A, raḡmetu'llāh N.

⁶⁵⁹⁷ āḡirīdür: āḡirdür A.

[V-172b]

(1) mütenāsibi elfāz-ı ‘azbe ve mütenāsibe ile mevzūn ve muḳaffā edāya dirler. (2) Çāpük-süvārān-ı ‘arṣa-i nazm⁶⁵⁹⁸ olanlar hep bu meslekdedür [A-209a] ne zebān ile (3) edā iderse itsün.

مبادا محرم رویش شود نظارهء کرمی
چراغ خانهء خود کرده ام از چشم کور امشب

3 (4) Me-bādā maḥrem-i rūyeş şevēd nezzāre-i germī

(5) Çerāğ-ı ḥāne-i ḥod kerdeem ez-çeşm-i kūr imşeb

(6) Olmaya ki bir nezzāre-i germ anuñ maḥrem-i rūyı ola. Anuñçun çeşm-i kūrdan (7) kendi ḥāneme bir çerāğ uyandurdum. Zīrā çeşm-i a‘ mānuñ [N-160a] çerāğı (8) tārikī-i maḥz̄dur. Nezzāre-i germi maḥrem-i ruḥsārı olmaḳdan men‘ ider.

دیگر زلف که را یا ربّ بخواب خویش می بینم
که از مژگاتم آید نکهت کیسوی حور امشب

(9) Dīger zūlf-i ki-rā yā Rabb be-ḥ‘āb-ı ḥ‘iş mī-bīnem

(10) Ki ez-müjgānem āyed nūkhet-i gīsū-yı ḥūr imşeb⁶⁵⁹⁹

(11) Yine kimūñ zūlfini ḥ‘ābda göreceğim ki bu şeb müjgānumdan būy-ı gīsū⁶⁶⁰⁰ (12) geliyor⁶⁶⁰¹.

[Gazel 153]⁶⁶⁰²

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

صدف زکریهء من شد خراب در ته آب
رسید خانهء کوهر به آب در ته آب

1 (13) Şadef zi-girye-i men şud ḥarāb der-teh-i āb

(14) Resīd ḥāne-i gevher be-āb der-teh-i āb

(15) Şadef benüm giryemden teh-i ābda ḥarāb oldı. Ḥāne-i gevher teh-i ābda (16) āba resān oldı ‘aleyhi'r-raḥme⁶⁶⁰³.

⁶⁵⁹⁸ nazm: ta‘ zīm A.

⁶⁵⁹⁹ imşeb: + ya‘ nī A.

⁶⁶⁰⁰ gīsū: gīsū-yı ḥūr A.

⁶⁶⁰¹ geliyor: + dimek olur A.

⁶⁶⁰² N nüshasında “Ġazel-i Dīger-i Raḥmetu’llāhi ‘aleyh” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında ise “Velehū ğazel-i raḥmetu’llāh” başlığı bulunmaktadır.

بود زحجت چشم تری که من دارم
نهان چو دیده ء ماهی حباب در ته آب

(17) Buved zi-ḥaclet-i çeşm-i⁶⁶⁰⁴ terī ki men dārem

(18) Nihān çu dīde-i māhī ḥabāb der-teh-i āb⁶⁶⁰⁵

(19) Benüm dīde-i nemnāküm ḥacāletinden⁶⁶⁰⁶ dīde-i māhī gibi ḥabāb⁶⁶⁰⁷ teh-i
ābda (20) nihān olur⁶⁶⁰⁸.

چراغ در ره غواص کی بود درکار
بود صفای کهر ما هتاب در ته آب

3 (21) Çerāğ der-reh-i ğavvāş key buved der-kār

(22) Buved şafā-yı güher māhtāb der-teh-i āb

(23) Çerāğ rāh-ı ğavvāşda ne işe yarar? Şafā-yı güher teh-i ābda māhtāb (24)
olup ğavvāşuñ işine yarar.

بلی زیمن بیان ترم بود شوکت
لب خموش صدف ترخواب در ته آب

(25) Belī zi-yümn-i beyān-ı terem buved Şevket

(26) Leb-i ḥamūş-ı şadef⁶⁶⁰⁹ ter-i ḥāb der-teh-i āb

[A-209b] (27) Belī yümn-i beyān-ı terümden⁶⁶¹⁰ ḥamūş-ı şadef teh-i ābda ter-i
ḥāb⁶⁶¹¹ olur. (28) Ter-i ḥāb⁶⁶¹² ta^c bīrdür. Ḥüsn-i edeb ile⁶⁶¹³ maḥallinde mucīb olan
kimesneye (29) dirler.

[Gazel 154]⁶⁶¹⁴

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

بیا دیگر بمحفل بال و پر ریزی کنم امشب
بصیح شمع کافوری سحر خیزی کنم امشب

⁶⁶⁰³ c aleyhi'r-raḥme: -A.

⁶⁶⁰⁴ çeşm-i: -V -N, A nüshasında yer alan bu kelime vezin gereği metne ilave edildi.

⁶⁶⁰⁵ āb: + ya^c nī A.

⁶⁶⁰⁶ ḥacāletinden: خ / ح A V.

⁶⁶⁰⁷ ḥabāb: ḥabāba A.

⁶⁶⁰⁸ olur: + dimekdür A.

⁶⁶⁰⁹ şadef: şaff N V.

⁶⁶¹⁰ terümden: + leb-i A N.

⁶⁶¹¹ ḥāb: cevāb A.

⁶⁶¹² ḥāb: cevāb A.

⁶⁶¹³ edeb ile: edāyıla A.

⁶⁶¹⁴ Burada "Velehū gazel" başlığı bulunmaktadır, tek beyitten oluşması nedeniyle gazelin eksik olduğunu düşünüyoruz N V.

1 (30) Be-yā dīger be-maḥfil bāl ü per rīzī konem imşeb

(31) Be-şubḥ-ı şem^ç -i kāfūrī seḥer-ḥīzī konem imşeb

[V-173a]

(1) Gel yine bezm-i iştiyākda pervāneāsā bu şeb bāl ü perüm rīzān (2) ideyüm.
Şubḥ-ı şem^ç -i kāfūrī ile seḥer-ḥīzlik eyleyeyüm.

[Gazel 155]

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

باز کن دیدهء دل نور خدا را دریاب

چاک کن پیرهن خویش و هوا را دریاب

1 (3) Bāz kon dīde-i dīl nūr-ı Ḥudā-rā der-yāb

(4) Çāk kon pīrehen-i ḥ^ış ü hevā-rā der-yāb

(5) Dīde-i dili güşāde idüp nūr⁶⁶¹⁵-ı Ḥudāyı temāşā eyle ve kendi pīrāhenüni (6) çāk idüp hevāyı añla. Hevādan murād: (7) ⁶⁶¹⁷i-hen(8) pīrā ⁶⁶¹⁶اتانی هواها قبل ان اعرف الهوا (9) ⁶⁶¹⁸فاحببت ان (10) ⁶⁶¹⁹اعرف dan ğayrı bir şey^ç qalmaz. Ammā hevāyı añla dimekten⁶⁶¹⁹ (10) qaşdları pīrāhen-i vücūd-ı şūrī⁶⁶²⁰ çāk olduqdan soñra (11) sende bir şey^ç qalmaz dimekdür ki aşldan da bir şey^ç yoğ idi. (12) Yāḥūd nefsi-i nāṭıka-i fāriḳaya leṭāfetden [N-160b] nāşī hevā ta^ç bīr (13) buyurdılar⁶⁶²¹ فافهم بما ⁶⁶²¹raḥmetu'llāhi^ç aleyh.

وقت آن شد که سبکروحم از دست برد

چون حنای سر ناخن شده ام پا برکاب

(14) Vaḳt-i ān şud ki sebük-rūḥīm ez-dest bord

(15) Çun ḥınā-yı ser-i nāḥun şudeem pā-be-rikāb

⁶⁶¹⁵ nūr: nev A.

⁶⁶¹⁶ Etānī hevāhā ḳable en a^ç rife e'l-hevā/Onun aşkı tanımadan önce bana geldi.

⁶⁶¹⁷ pīrāhen-i: mefhūmiyla elbise-i pīrāhen-i N.

⁶⁶¹⁸ Fe aḥbebtü en u^ç rafa/Ve ben tanınmayı sevdim (Hadis: Süyüfî, II, 793).

⁶⁶¹⁹ dimekten: dimeden A N.

⁶⁶²⁰ şūrī: şadı A.

⁶⁶²¹ Fefhem bi-mā ḥaḳḳaḳahu/Onun yapmış olduğı tahkiki anla.

(16) O⁶⁶²² vaqt geldi ki sebük-rūḥluğum beni elden gidere. Zīrā ser-i nāḥunda
(17) olan ḥınnā gibi pā-be-rikāb olmuşum. Vāqı' en ḥınnā ser-i nāḥunda pā-(18)be-
rikābdur. Leṭāfet-i ta' bīr zāhirdür.

(19) Fī ḥarfū't-tā lehū ğazel-i raḥmetu'llāh⁶⁶²³

ت

[Gazel 156]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بچشم انکه به باغش تأمل دیگر است
بسیم سنبل و کل سنبل و کل دیگر است

1 (20) Be-çeşm ān ki be-bāğeş te'emmül-i dīgerest

[A-210a] (21) Nesīm⁶⁶²⁴-i sünbül ü gül sünbül ü gül-i dīgerest

(22) Ol kimsenüñ bāğ-ı ḥüsnine ki dīdede te'emmül-i dīger vardır. (23) Anda
nesīm-i sünbül ü gül sünbül ü gül-i dīgerdür.

بدان ریاض که ما نغمه سنج او باشیم
شکست رنگ کل اواز بلبل دیگر است

(24) Bedān riyāz ki mā nağme-senc-i ü bāşim⁶⁶²⁵

(25) Şikest-i reng-i gül āvāz-ı bülbül-i dīgerest

(26) Ol riyāzda ki biz nağme-senc olayüz. Anda şikest-i reng-i gül (27) āvāz-ı
bülbül-i dīgerdür.

بهشت نیست برنکینی گرفتاری
که دام زیر زمین ریشهء کل دیگر است

3 (28) Behişt nīst be-rengīnī-i giriftārī

(29) Ki dām-ı zīr-i zemīn rişe-i gül-i dīgerest

(30) Behişt giriftārlik rengīninde degildür ve o zevkden ḥaşşası yoğdur. (31) Zīrā
dām-ı zīr-i zemīn rişe-i gül-i dīgerdür. Behişt ise zīr-i zemīnde

⁶⁶²² o: ol A.

⁶⁶²³ fī ḥarfū't-tā lehū ğazel-i raḥmetu'llāh: -A, ğazeliyāt fī ḥarfū't-tā' N.

⁶⁶²⁴ nesīm: bīm V.

⁶⁶²⁵ bāşim: bāšem N.

[V-173b]

(1) olmadığı ma' lūmdur.

کرده زلف که امشب کشاده است نسیم
 ز موج موج هوا تار سنبل دیگر است

(2) Kerde zi-⁶⁶²⁶zūlf ki imşeb güşādeest nesīm

(3) Zi-mevc mevc-i hevā tār-ı sūnbül-i dīgerest

(4) Zūlf-i cānāneden bu şeb ki girih-güşādur nesīm⁶⁶²⁷ mevc-i hevā-yı 'ıtr-
 (5)ālūddan sūnbül-i dīgerdür.

مباش از خطر راه دوستی ایمن
 که احتیاط درین ره تو کل دیگر است

5 (6) Me-bāş ez-ḥaṭar-ı rāh-ı dūstī eymen

(7) Ki ihtiyāṭ derīn-reh tevekkül-i dīgerest

(8) Rāh-ı dūstīde ḥaṭar⁶⁶²⁸dan eymen olma. Zīrā bu rāhda ihtiyāṭ tev(9)ekkül-i
 dīgerdür.

زلطف دوش هنوز از عتاب میسوزم
 نگاه کرم تو برق تغافل دیگر است

(10) Zi-luṭf-ı dūş henüz ez-'itāb mī-sūzem

(11) Nigāh-ı germ-i tu barḳ-ı teḡāfül-i dīgerest

(12) Dünki luṭfuñ 'itābından henüz sūzānum. Senüñ nigāh⁶⁶²⁹-ı germüñ barḳ-ı
 (13) teḡāfül-i dīgerdür.

ر بود حسن نهانت دل از کف شوکت
 ز کاکل تو گرفتار کاکل دیگر است

7 (14) Rübūd ḥūsn-i nihānet dil ez-kef-i Şevket

[A-210b] (15) Zi-kākül-i tu giriftār kākül-i dīgerest⁶⁶³⁰

(16) Senüñ ḥūsn-i nihānuñ kef-i Şevketden dilini rübūde eyledi. Senüñ (17)
 kākülüñden kākül-i dīgere⁶⁶³¹ giriftār olmışdur.

⁶⁶²⁶ zi-: -A.⁶⁶²⁷ nesīm: + mevc A.⁶⁶²⁸ ḥaṭar: ح / خ A.⁶⁶²⁹ "Nigāh" N (der).⁶⁶³⁰ dīgerest: + ya' nī A.⁶⁶³¹ dīgere: digere A.

[Gazel 157]⁶⁶³²

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بهر نظارهء ان کل که دل و جان را سوخت

عندلیب از نکه کرم کلستان را سوخت

1 (19) Behr-i nezzāre-i ān-gül ki dil ü cān-rā sūht

(20) 'Andelīb ez-nigeh-i germ gülistān-rā sūht

(21) Ol gülün nezzāresiçun⁶⁶³³[N-161a] 'andelīb dil ü cānını ve nigeh-i germden(22) gülistānı yaqdı⁶⁶³⁴. Sūht mef' ūline ta' addī ider gibi 'andelīb (23) fā' ilidür.

اتش افشانی کلکم نبود امروزی

این نی از شعلهء اواز نیستان را سوخت

(24) Āteş-efşānī-i kilkem ne-buved imrūzī

(25) Īn ney ez-şu'le-i āvāz neyistān-rā sūht⁶⁶³⁵

(26) Benüm kilkümüñ āteş-efşānlığı bu gün degildür. Bu ney şu'le-i āvāzdan

(27) neyistānı yaqdı.

قیمت کوهر اشکی بمیان افکندم

کشت بازار چنان کرم که دامان را سوخت

3 (28) Qıymet-i gevher-i eşkī be-miyān efgendem

(29) Geşt bāzār çunān germ ki dāmān-rā sūht

(30) Qıymet-i gevher-i eşki miyāneye düşürdüm ve bāzār şöyle germ oldı ki (31) dāmānı yaqdı.

[V-174a]

دوش شوکت برخش از ته دل همچون شمع

نکه کرم چنان کرد که مژگان را سوخت

(1) Düş Şevket be-ruheş ez-teh-i dil hemçun şem'

(2) Nigeh-i germ çunān kerd ki müjgān⁶⁶³⁶-rā sūht⁶⁶³⁷

⁶⁶³²N nüshasında "Ġazel-i Āhır" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında 18. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶³³ ol gülün nezzāresiçun: -A.

⁶⁶³⁴ yaqdı: + ol gülün nezzāresiçun A.

⁶⁶³⁵ sūht: + ya' nī A.

⁶⁶³⁶ müjgān: مژگان A.

⁶⁶³⁷ sūht: خ / ح V, + ya' nī A.

(3) Dün ruhsārīna mānend-i şem^ç derūn-ı dilden Şevket öyle (4) bir nigāh-ı germ eyledi ki müjgānını yakdı.

[Gazel 158]⁶⁶³⁸

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

حنا چون شعپر طاوس پرکارست از دستت

کنار استین دامان کلراست از دستت

1 (6) Hınā çun şeh-per-i řāvus-ıpergārest ez-destet

(7) Kenār-ı āstīn-i dāmān-ı gül[zā]rest⁶⁶³⁹ ez-destet

(8) Hīnnā senūñ dest-i melāřat-peyvestūñden mānend-i řāvūs per(9)gār-ı būřalemūñīdür ve kenār-ı āstīn-i dāmān-ı gülzārdur.

زارایش زیب حسن تو پهلو میکند خالی

جدا رنگ حنا یک کل نمودار است از دستت

(10) Zi-ārāyiş zi-bes řūsñ-i tu pehlū mī-koned řālī

[A-211a] (11) Cüdā reng-i řınā yek-gül nūmūdārest ez-destet

(12) Senūñ řūsñūñ ziyāde ārāyişden tehi-pehlūdur. Tehi-pehlū (13) ta^ç bīrdür. Ārāyiş nemī-gerded diyecek yerde senūñ destūñde⁶⁶⁴⁰ (14) başřaca reng-i řinnā gūyā⁶⁶⁴¹ bir gül görünür.

کشیدن کی توان از سایهء اندست دامانرا

برون آوردن دل سخت دشوارت از دستت

3 (15) Keşīden key tevāñ ez-sāye-i āñ-dest-i dāmān-rā

(16) Birūñ āverden-i dil sařt düşvāret⁶⁶⁴² ez-destet⁶⁶⁴³

(17) Dāmānı ol destūñ sāyesinden rehā nice mümkündür? (18) Gōñli senūñ destūñden⁶⁶⁴⁴ almak řayli müşkildür.

پرد رنگی که از رویم اسیر دام میگردد

بضعف از بس سراپایم گرفتارست از دستت

⁶⁶³⁸ N nüshasında "Ġazel-i Āřir" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında 5. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶³⁹ gül[zā]rest: gülzārest A.

⁶⁶⁴⁰ destūñde: destūñden A N.

⁶⁶⁴¹ gūyā: -A.

⁶⁶⁴² düşvāret: düşvārest A.

⁶⁶⁴³ destet: dest V.

⁶⁶⁴⁴ destūñden: dostuñdan V.

(19) Pered rengi ki ez-rüyem esir-i dām mī-gerded

(20) Be-za^c f ez-bes ser-ā-pāyem giriftārest ez-destet

(21) Bir reng ki rüyümdan peride ola esir-i dām olur. Bu za^c fla (22) ser-tā-pāy eczā-yi⁶⁶⁴⁵ vücūdum senüñ destüñden giriftārdur.

متاع روی دست سنگ طفلان شد کران آخر
زیس دیوانهء من رو به بازار است از دستت

5 (23) Metā^c -1 rüy-1 dest seng-i tıflān şud girān āhir

(24) Zi-bes dīvāne-i men rū-be-bāzārest ez-destet

(25) Metā^c -1 rüy-1 dest olan seng-i tıflān āhirü'l-emr girān oldı. (26) Zīrā bizüm dīvānemiz senüñ dest-i cevruñden rū-be-bāzār olmışdur. [N-161b] (27) Senüñ kef-i destüñden çıqıp kafā-zen-i dīvānegān olmağla (28) metā^c -1 rüy-1 dest oldı.

بود از خامهء روشن بیانت تا بدل راهی
سیه ابر قلم شوکت کهربا راست از دستت

(29) Buved ez-ḥāme⁶⁶⁴⁶-i rüşen-beyānet tā be-dil rāhī

(30) Siyeh-ebr-i qalem Şevket güher-bārest ez-destet

(31) Senüñ ḥāme-i rüşen-beyānuñdan tā şāh-rāh-ı dile dek bir rāh

[V-174b]

(1) olup siyeh ebr-i qalem Şevket senüñ destüñden güher-bārdur.

[Gazel 159]⁶⁶⁴⁷

Mef^c ulü / Fā^c ilätü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

ته جرعه شبانه کل صبح گاه ماست
موج شراب رشتهء شمع نگاه ماست

1 (3) Teh-cür^c a-i şebāne gül-i şubḡāh māst

(4) Mevc-i şarāb rişte-i şem^c -i nigāh-ı māst

[A-211b] (5) Zamāne daḡı nüşhadur. Ya^c nī teh-cür^c a-i şebāne gül-i şubḡāhımız

(6) ve mevc-i şarāb rişte-i şem^c -i nigāhımızdur.

ما چون سپند کرم رو دشت شعله ایم
خاکستری که ماند بجا کرد راه ماست

⁶⁶⁴⁵eczā-yi: ج / ح V.

⁶⁶⁴⁶ḥāme: cāme A.

⁶⁶⁴⁷N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında 2. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(7) Mā çun sipend germ-rev-i deşt-i şu‘ leīm

(8) Hākisterī ki mānd be-cā gerd-i rāh-ı māst

(9) Biz sipendāsā germ-rev-i deşt-i şu‘ leyiz. Ol hākister ki (10) bir yerde kalmışdur. Bizüm gerd-i rāhımızdur.

از دیدن عذار جوانان شدیم پر

موی سفید ما کف موج نگاه ماست

3 (11) Ez-dīden-i ‘ izār-ı civānān şudīm pūr

(12) Mūy-ı sefīd-i mā kef-i mevc-i nigāh-ı māst

(13) ‘ İzār-ı civānān temāşāsından sīr olduĝ. Mūy-ı sefīdimiz kef-i (14) mevc-i nigāhımızdur.

مادر زمین بمسند شاهی نشسته ایم

افتاده کی شکستن طرف کلاه ماست

(15) Mā der-zemīn⁶⁶⁴⁸ be-mesned-i şāhī nişesteīm

(16) Üftādegī şikesten-i ıarf⁶⁶⁴⁹-ı külāh-ı māst

(17) Biz zemīnde mesned-i şāhīye nişeste olmışız. Üftādelik (18) ıarf-ı külāhımızuñ şikesteligidür.

شوکت بنوش می مکن اندیشه از حساب

با رحمتش کناه نکردن کناه ماست

5 (19) Şevket be-nüş mey me-kon endīşe ez-ıisāb

(20) Bā⁶⁶⁵⁰-rahmeteş günāh ne-kerden günāh-ı māst⁶⁶⁵¹

(21) Şevket mey iç. Endīşe-i ıisāb⁶⁶⁵² ihtisāb itme. Anuñ farı-ı (22) rahmetine nisbetle günāh itmemek bize günāhdur:

(23) Bāde-nüş ol bīm-i dūzaıı⁶⁶⁵³ çekme Hākīm bir nefes

(24) Nezd-i rahmete⁶⁶⁵⁴ günehsizlik kadar olmaz günāh⁶⁶⁵⁵.

⁶⁶⁴⁸ zemīn: ز / ر A.

⁶⁶⁴⁹ıarf: ‘ örf N.

⁶⁶⁵⁰bā: mā N.

⁶⁶⁵¹māst: + ya‘ nī A.

⁶⁶⁵²ıisāb: ıisāba N.

⁶⁶⁵³dūzaıı: dūzaıı A.

⁶⁶⁵⁴rahmete: rahmetde A.

⁶⁶⁵⁵“Maıılab” N (der).

[Gazel 160]⁶⁶⁵⁶

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

پیش ازین مارا می از خون دلیری بوده است

پنبهء مینای ما از مغز پیری بوده است

1 (26) Piş-ezîñ m̄ā-rā mey ez-ḥūn-ı dilîrî bûdeest

(27) Penbe-i mînā-yı m̄ā ez-mağz-ı pîrî bûdeest

(28) Bundan aḳdem şarāb-ı 'ayşum⁶⁶⁵⁷ ḥūn-ı dilîrî ve şibādan idi (29) ve penbe-i mînāmız mağz-ı şîrden idi.

شوق برد از بیستون تا خانهء شیرین مرا

چون زند این می سفیدی جوی شیری بوده است

(30) Şevḳ bord ez-Bîsütün tâ ḥāne-i Şîrîñ me-rā

[A-212a] (31) Çun zened in mey sefidî cüy şîrî bûdeest⁶⁶⁵⁸

[V-175a]

(1) Şevḳ [N-162a] bizi küh-ı Bîsütündan tâ ḥāne-i Şîrîñe götürdi. Bu mey (2) çünkü sefidlik izhâr eyledi. Zîrâ cüy şîr idi. Aña (3) müncezib olup ḥāne-i Şîrîñe gelmişidüñ.

ازدرشتیهای ما دارد درشتیها زمین

ورنه رکهای زمین تار حریری بوده ست

3 (4) Ez-dürüştiḥā-yı m̄ā dāred dürüştiḥā zemîn

(5) Verne reghā-yı zemîn târ-ı ḥarîrî bûdest

(6) Bizüm saḥtlıgımızdan zemîn daḥı saḥt olur. Yoḥsa zemînüñ (7) tamarları târ-ı ḥarîr olmuşidi.

جاده افتاده قامت راست میکرد از زمین

پیش ازین نقش قدم هم دستگیری بوده است

(8) Cāddeî üftāde-ḳāmet rāst mî-gerd ez-zemîn

(9) Piş-ezîñ-naḳş-ı ḳadem hem dest-gîrî bûdeest

⁶⁶⁵⁶ N nüshasında "Gazel-i Āḥir", V nüshasında 25. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶⁵⁷ 'ayşum: 'ayşumuz A N.

⁶⁶⁵⁸ bûdeest: + ya' nî A.

(10) Zemīnden cāddeyi üftāde-ķāmet⁶⁶⁵⁹ rāst ider. Piš-ezīn (11) naqş-ı kadem cādde hem aña dest-gīr olmişidi.

چشم اهو پیش ازین چندین سیه مستی نداشت
مستی آهو نکاهان شیر گیری بوده است

5 (12) Çeşm-i āhū piş-ezīn çendīn siyeh-mestī ne-dāşt

(13) Mestī-i āhū-nigāhān şīr-gīrī būdeest

(14) Çeşm-i āhūnuñ bundan evvel bu kadar siyeh-mestligi yoğidi ve āhū (15) nigāhlaruñ mestligi şīr-gīr olmişidi:

Ġamze-i çeşmūñ ejder (16) toğar āhūsından

me'āline ķarībdür.

کوشه کیران از شمیم کل سبکتر بوده اند
پیش ازین موج هوا نقش حصیری بوده است

(17) Kūşe-gīrān⁶⁶⁶⁰ ez-şemīm-i gül sebükter būdeend

(18) Piş-ezīn-mevc-i hevā naqş-ı haşīrī būdeest

(19) Kūşe-gīrlar şemīm-i gülden sebükter olmişlar idi. Mevc-i hevādan (20) ol naqş-ı haşīr olmiş idi.

خار پایم سبز از موج رطوبت کشته است
جاده صحرا رک ابر مطیری بوده است

7 (21) Hār-ı pāyem sebz ez-mevc-i ruṭūbet geşteest

(22) Cādde-i şahrā reg-i ebr-i maṭīrī būdeest⁶⁶⁶¹

(23) Hār-ı pāyum mevc-i ruṭūbetden sebz olmişdur. Cādde-i şahrā bir⁶⁶⁶² ebr-i maṭīr (24) olmiş idi. İfrāt-ı ruṭūbet ne meretebe oldığı ma' lūm buyurıla.

پنچاه خورشید در چشمم پر پروانه است
صبح شمع تربت روشن ضمیری بوده است

[A-212b] (25) Pençe-i hūrşīd der-çeşmem⁶⁶⁶³ per-i pervāneest

(26) Şubḥ-ı şem' -i türbet-i rüşen-zamīrī būdeest

⁶⁶⁵⁹ ķāmet: -A.

⁶⁶⁶⁰ gīrān: gīrāy A.

⁶⁶⁶¹ būdeest: kerdeest A.

⁶⁶⁶² bir: -A.

⁶⁶⁶³ çeşmem: çeşm A.

(27) Pençe-i hürşid çeşmümde per-i pervānedür ve şubḥ-ı şem^c-i türbet-i (28) rūšen-zamīr olmuş idi⁶⁶⁴.

نقش پای رهروان از چشم آهو دل برد
کرد این صحرا نگاه دل پذیری بوده است

9 (29) Naḳṣ-ı pāy-ı reh-revān ez-çeşm-i āhū dil bered

(30) Gerd-i ĩn-şahrā nigāh-ı dil-pezirī būdeest

(31) Naḳṣ-ı pāy-ı reh-revān çeşm-i āhūdan göñül alur. Bu şahrānuñ ğubārı

[V-175b]

(1) nigāh-ı dil-pezirī⁶⁶⁵ olmuş idi.

ریخت از منقار خود رنگ خزان و نوبهار
شوکت ما بلبل رنگین صغیری بوده است

(2) Rīḡt ez-minḳār-ı ḥod reng-i ḥazān u nev-bahār⁶⁶⁶

(3) Şevket-i mā bülbül-i rengin-[N-162b]şafirī būdeest

(4) Kendi minḳārından reng-i ḥazān u bahār döküldi. Bizüm Şevketimiz bülbül-i

(5) rengin-şafir⁶⁶⁷ olmuş idi.

[Gazel 161]⁶⁶⁸

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

بخاطر م دل بی تاب مدّ عا نکذاشت

طپیدن دلم این خانه را هوا نکذاشت

1 (7) Be-ḥāṭırem dil-i bī-tāb müdde^c ā ne-güzāşt

(8) Ṭapıden-i dilem ĩn ḥāne-rā hevā ne-güzāşt

(9) Benüm ḥāṭırumda dil-i bī-tāb müdde^c ā ḳomadı ve göñlümün ĩzṭırābı (10) bu ḥāneye hevā ḳomadı.

زسیل تند بود سنک مهرهء اطفال

زخود رمیدن من کوه را بجانکذاشت

⁶⁶⁴ olmuş idi: olmuşdur A.

⁶⁶⁵ dil-pezir: dil-pezirī A.

⁶⁶⁶ bahār: ب / -A, ر / -A.

⁶⁶⁷ şafir: şafirī A.

⁶⁶⁸ N nüshasında "Ġazel-i Diġer", V nüshasında 6. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(11) Zi-seyl-i tünd buved seng-i mühre-i eṭfāl

(12) Zi-ḥod remīden-i men kūh-rā be-cā ne-güzāşt

(13) Seng-i mühre-i eṭfāl seyl-i tündden olur. Kendümden remīde (14) olmaqlığımdan nāṣī kūhsāra yer kalmadı.

کسی نرفته بدنبال بی نشانی را
خوشا کسی که درین راه نقش پا نکذاشت

3 (15) Kesī ne-refte be-dünbāl-i bī-niṣānī-rā

(16) Ḥoṣā kesī ki derīn-rāh naqş-ı pā ne-güzāşt

(17) Bir kimse dünbāl-i bī-niṣānīye gitmemişdür. Ḥoṣdur o kimse ki (18) bu rāhda naqş-ı pāsı yoḡdur.

طلسم موج بود بندر مراد کسی
که کار خویش بامید ناخدا نکذاشت

[A-213a] (19) Ṭılısm-ı mevc buved bender-i murād-ı kesī

(20) Ki kār-ı ḥıṣ be-ümmīd-i nāḥudā ne-güzāşt

(21) Ol kimsenün bender-i merāmı ṭılısm-ı mevc olur ki kendi umūrını (22) ümmīd-i nāḥudāya bırakmaya.

فغان که دست تو کیرای انقدر دارد
که خون رنگ بمغز رک حنا نکذاشت

5 (23) Fiḡān ki dest-i tu gīrāy⁶⁶⁹ ān-ḡadr dāred

(24) Ki ḥūn-ı reng be-maḡz-ı reg-i ḥınā ne-güzāşt

(25) Fiḡān ki senün destün ol ḡadar gīrāyı ya^c nī ḡuvvet-i miski vardur⁶⁷⁰. (26) Reng-i ḥūnı maḡz-ı reg-i ḥınāya ḡomadı.

قريب نعمت الوان نمیخورم شوکت
کرسنه چشمی من بر من اشتها نکذاشت

(27) Ḥarīb-i ni' met-i elvān nemī-ḡorem Ṣevket

(28) Guresne-ḡeṣmī-i men ber-men iṣtihā ne-güzāşt

(29) Ṣevket ni' met-i elvāna ḡapılmam. Benüm guresne-ḡeṣmligüm baña iṣtihā ḡomadı.

⁶⁶⁹ gīrāy: gīrāyī A.

⁶⁷⁰ vardur: + ki A.

[Gazel 162]⁶⁶⁷¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

پی نظاره ء مجنون تو صحرا چشمست

1 (31) Pey-i nezzāre-i Mecnūn-ı tu şahrā çeşmest

[V-176a]

جاده مدّ نکھی نقش کف و پا چشمست

(1) Cādde medd-i nighī naqş-ı kef ü pā çeşmest

(2) Senüñ Mecnūnuña nezzāre için ser-tā-pā şahrā dīde olmuştur (3) ve cādde medd-i nigh ve naqş-ı kef ü pā dağı çeşm olmuştur.

نیست این بادیه از فتنهء خوابیده تهی

جاده از نقش قدم تا بسراپا چشمست

(4) Nīst in bādiye ez-fitne-i ħ'ābīde tehī

(5) Cādde ez-naqş-ı kadem tābe-ser-ā-pā çeşmest

(6) Bu bādiye fitne-i ħ'ābīdeden tehī degildir. Cāddesi naqş-ı (7) kademden tābe-ser-ā-pā çeşmdür⁶⁶⁷².

کوه و صحرا بهوا داری او حیرانند

خلفهء دائره دامن صحرا چشمست

3 (8) Kūh u şahrā be-hevādārī-i ü ħayrānend

(9) Ĥalkā-i dā'ire-i dāmen-i şahrā çeşmest⁶⁶⁷³

(10) Kūh ve şahrānuñ⁶⁶⁷⁴ hevādarlığıyla ħayrān ve ħalkā-i dā'ire-i dāmān-ı (11) şahrā çeşmdür.

میکند سیر سراپای تو سرتاپایم

بتماشای تو آغوش تمنّا چشم است

(12) Mī-koned seyr ser-ā-pā-yı tu ser-tā-pāyem

[A-213b] (13) Be-temāşā-yı tu āgūş-ı [N-163a] temennā çeşmest

(14) Senüñ ser-ā-pāyuñı benüm ser-tā-pāyum seyr ider. Senüñ temāşāña benüm (15) āgūş-ı temennām çeşmdür.

⁶⁶⁷¹ N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶⁷² çeşmdür: + dimekdür A.

⁶⁶⁷³ çeşmest: + ya' nī A.

⁶⁶⁷⁴ şahrānuñ: şahrā anuñ N.

سالک بادیهء حسرت دیدار ترا
خامه مدّ نکھی آبلهء پا چشمست

5 (16) Sâlik-i bâdiye-i ḥasret-i dīdār-ı tu-râ

(17) Hāme-i medd-nigehī ābile-i pā çeşmest

(18) Senüñ sâlik-i bâdiye-i ḥasret-i dīdāruña hāme-i mektüb-ı medd- (19) nigh
ābile-i pāy-ı kâşid-ı çeşmdür.

باغبان زود بتاراج مده کلشن را
انچه نرکس بود امر وز بفردا چشمست

(20) Bāgbān zūd⁶⁶⁷⁵ be-tārāc me-dih gülşen-râ

(21) Ān-çi nergis būd imrüz be-ferdâ çeşmest

(22) Ey bāgbān gülşeni tiz böyle tārāc itme. Bu gün nergis olan (23) yarın
güşāyiş-i feyz-i nesīm ile çeşm olur.

[Gazel 163]⁶⁶⁷⁶

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زمین سینه ام از نقش مدعا خالیست
بدشت ساده دلی نقش جای ما خالیست

1 (25) Zemīn-i sīnem ez-naqş-ı müdde' ā hālīst⁶⁶⁷⁷

(26) Be-deşt-i sâde-dilī naqş-ı cāy-ı mâ hālīst

(27) Zemīn-i sīnem naqş-ı müdde' ādan hālī⁶⁶⁷⁸ ve sâde-dillik şahrāsında (28)
naqş-ı cāyımız daḥı hālīdür⁶⁶⁷⁹.

بقا بعالم حیرت بود خموشانرا
نفس کشم بفضایی که از هوا خالیست

(29) Bekā be-' ālem-i ḥayret buved ḥamūşān-râ

(30) Nefes⁶⁶⁸⁰ keşem be-fezāyī ki ez-hevâ hālīst

(31) Ḥamūşānuñ beḳāsı ' ālem-i ḥayrettedür. Bir fezâda medd-i nefes iderüm ki

⁶⁶⁷⁵ zūd: reved A.

⁶⁶⁷⁶ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır, 24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶⁷⁷ hālīst: خ / ح A.

⁶⁶⁷⁸ hālīst: خ / ح A.

⁶⁶⁷⁹ hālīdür: خ / ح A.

⁶⁶⁸⁰ nefes: naqş N.

[V-176b]

(1) hevādan ḥālīdür.

ضعف بسکه بچشم کسی نمی ایم
بهر کجا که نشینم جای ما خالیست

3

(2) Zi-za' f bes ki be-çeşm-i kesī nemi-āyem

(3) Beher kücā⁶⁶⁸¹ ki nişinem cāy-ı mā ḥālīst⁶⁶⁸²(4) İfrāt-ı za' f dan bir ferdūn dīde-i taḥayyüline gelemeyüz⁶⁶⁸³. Her nerede⁶⁶⁸⁴ ki

(5) temkīn-sāz olayuz cāyımız ḥālīdür. Zīrā za' f mertebe-i maḥva (6) resān olmuştur.
Hevā-yı fāriğa bizden taḥayyür-sāzī-i mülā'imī-i (7) ḳabūli⁶⁶⁸⁵ istemez⁶⁶⁸⁶.

کلید قفل خموشی بود درستی را
چو از شکست شود پرنی از نوا خالیست

[A-214a] (8) Kilīd ḳufl-i ḥamūşī buved dūrūstī-rā

(9) Çu ez-şikest şeved pür ney ez-nevā ḥālīst

(10) Dūrūstlüge miftāḥ ḥamūşluḳ ḳuflı olur. Çünki ney bi-tamāmihi (11) şikest
ola nevādan ḥālī olur. Nevā ve şadā neye tekellüm meşābesinde (12) oldı. Bi-tamāmihi
şikesteliginden 'adem-i zuhūr-ı nevā ḥamūşluḳ (13) meşābesinde oldı⁶⁶⁸⁷. Luṭf-ı beyt:
Eger neyūn şikest şikest (14) sūrāḥlarını dūrūst eyleyeler nevā zāhir olmaz.⁶⁶⁸⁸ فيه لطافة
لاتخفی.

برنگ پرتو فانوس از سبکروحي
شده است انجمن از من پرو قبا خالیست

5

(15) Be-reng-i pertev-i fānūs ez-sebük-rūḥī

(16) Şudest⁶⁶⁸⁹ encümen ez-men pür u ḳabā ḥālīst⁶⁶⁹⁰

(17) Sebük-rūḥluḳdan pertev-i fānūs renginde encümen benden pür ve ḳabā-yı

(18) ten-i naḥīfüm ḥālī⁶⁶⁹¹dür.⁶⁶⁸¹ kücā: cā A.⁶⁶⁸² Bu mısra vezne uymamaktadır.⁶⁶⁸³ gelemeyüz: gelemiyoruz A.⁶⁶⁸⁴ nerede: nere A.⁶⁶⁸⁵ ḳabūli: ḳabūl A.⁶⁶⁸⁶ istemez: itmez A N.⁶⁶⁸⁷ bi-tamāmihi şikesteliginden 'adem-i zuhūr-ı nevā ḥamūşluḳ meşābesinde oldı: -N.⁶⁶⁸⁸ Fīhī leṭāfetün lā-taḥfā/Burada gizlenmeyen bir latife vardır.⁶⁶⁸⁹ şudest: Bu kelime vezin gereği "şudeest" okundu A V.⁶⁶⁹⁰ ḥālīst: + ya' nī A.

حصیر کلبهء من از رک زمین باشد
زمین خانه ام از نقش بوریا خالیست

(19) Ḥaṣīr-i külbē-i men ez-reg-i zemīn bāṣed

(20) Zemīn-i ḥāneem ez-naqṣ-ı būriyā ḥālīst

(21) Benüm ḥaṣīr-i [N-163b] inziv[ā]gāhum⁶⁶⁹² reg-i zemīnden olur. İmdi zemīn-i ḥānem (22) naqṣ-ı būriyādan ḥālī⁶⁶⁹³ dūr.

هوس زکشور مستی سفر کند شوکت
خم از شراب چو پر کشت از هوا خالیست

7 (23) Heves zi-kişver-i mestī sefer koned Şevket

(24) Ḥum ez-şarāb çu pür geşt ez-hevā ḥālīst

(25) Heves kişver-i mestīden sefer-ber oldı. Mānend-i ḥum ki şarāb (26) ile mālī ola hevādan ḥālīdür.

[Gazel 164]⁶⁶⁹⁴

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

شب که چشم او بقدر طاقت من ناز داشت
دیده را جوش تماشا از تماشا باز داشت

1 (28) Şeb ki çeşm-i ü be-ğadr-i tākāt-i men nāz dāşt

(29) Dīde-rā cūş-ı temāşā ez-temāşā bāz dāşt

(30) Bir gice ki o maḥbūb-ı bī-^ç adīlūñ çeşmi benüm tākātüm қadar nāza (31) āğāz eyledi. Cūş-ı temāşā dīdeyi temāşādan girü қodı.

[V-177a]

شب که از خود برد سویت نالهء مطرب مرا
کوچهء نی ما هتاب از شعلهء اواز داشت

(1) Şeb ki ez-ğod bord süyet nāle-i muṭrib me-rā

[A-214b] (2) Kūçe-i ney māh-tāb ez-şu^ç le-i āvāz dāşt⁶⁶⁹⁵

⁶⁶⁹¹ ḥālī: ح / خ A.

⁶⁶⁹² inziv[ā]gāhum: inzivāgāhum A N.

⁶⁶⁹³ ḥālī: ح / خ A.

⁶⁶⁹⁴ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁶⁹⁵ dāşt: + ya^ç nī A.

(3) Bir şeb ki nâle-i muṭrib beni kendümden geçirüp senüñ cānibüñe (4) cezb eyledi. Şu' le-i āvāzdan kūçe-i ney māhtāb itmişidi.

بود عمری و حشتم از پهلوی پرواز خود
کبک من از خط پهلوی سینئه شهbaz داشت

3 (5) Būd 'ōmrī vaḥṣetem ez-pehlū-yı pervāz-ı ḥod

(6) Kebg-i men ez-ḥaṭṭ-ı pehlū sīne-i şeh-bāz dāšt

(7) Meddīül-'ōmr-i vaḥṣetüm kendi pervāzum pehlūsında⁶⁶⁹⁶ idi. Zīrā benüm (8) kebgüm için⁶⁶⁹⁷ ḥaṭṭ-ı pehlūdan sīne-i şeh-bāzı var idi.

رتبهء ما شوکت از افتاده کيها شد بلند
مرغ ما از پر شکستن ها پر پرواز داشت

(9) Rütbe-i mā Şevket ez-üftādegihā şud bülend

(10) Murg-ı mā ez-per-şikestenhā per-i pervāz dāšt⁶⁶⁹⁸

(11) Bizüm rütbemiz üftādelikden bülend oldı ve murgımız per-şikesten(12)liklerden per-i pervāz ḥaşıl eyledi.

[Gazel 165]⁶⁶⁹⁹

Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün / Fe'ülün

خموشی سخن گفتن بیخروش است
شود کوش چون کر زبان خموش است

1 (14) Ḥamūşī sūḥan-güften-i bī-ḥurūşest

(15) Şevd gūş çun ker zebān-ı ḥamūşest

(16) Ḥamūşluk bī-ḥurūş sūḥan söylemekdür. Ser-tā-pā gūş olur. (17) Eger zebān ḥamūş olursa lafza-i kerde ta' bir-i beyt zāhirdür.

چه نیک و چه بد زود شهرت کند حرف
که بهر شنیدن دو عالم دو کوش است

(18) Çi nīk ü çı bed zūd şöhret koned ḥarf

(19) Ki beher-şeniden dü-'ālem dü-gūşest⁶⁷⁰⁰

⁶⁶⁹⁶ pehlūsında: pehlūsından A N.

⁶⁶⁹⁷ için: -A.

⁶⁶⁹⁸ dāšt: + ya' nī A.

⁶⁶⁹⁹ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁷⁰⁰ gūşest: keşest A.

(20) Nîk ü bed ne ise harf olduğdan şoñra tîz şöret bulur. (21) Güyâ iki ‘âlem anı işitmege iki gûş olur⁶⁷⁰¹.

تماشا کن ان لاله کون پیرهن را
که هم خود فروشست و هم کلفروشست

3 (22) Temâşâ kon ân lâle-gûn-pîrehen-râ

(23) Ki hem hod⁶⁷⁰²-fîrûşest ü hem gül-fîrûşest

(24) Evvel lâle-gûn-pîrâheni temâşâ eyle ki hem (25) hod-fîrûş ve⁶⁷⁰³ hem gül-fîrûşdur. Hod-fîrûş⁶⁷⁰⁴ بالنسبة الا لابسه فافهم⁶⁷⁰⁵ gül-fîrûş⁶⁷⁰⁵ بالنسبة الا لنفسه⁶⁷⁰⁴.

بچشم تر شوکت ما زکرمی
نکاه آدم ابی شعله پوش است

(26) Be-çeşm-i ter-i Şevket-i mâ zi-germî

(27)⁶⁷⁰⁶ Nigâh-ı âdem-i [N-164a] âbî şu‘le-pûşest

[A-215a] (28) Bizüm Şevketimizüñ çeşm-i terinde germlikden nigâh-ı âdem-i âbî şu‘le-(29) pûşdur. Bunda [â]dem⁶⁷⁰⁷-i âbî merdüm-i dîdesidür.

[Gazel 166]⁶⁷⁰⁸

Mef‘ülü / Fâ‘ilätü / Mefâ‘ilü / Fâ‘ilün

فصل کل است صحبت احباب خوشتر است

1 (31) Faşl-i gülest şöhet-i aḥbâb ḥoşterest

[V-177b]

جام شراب از کل سیراب خوشتر است

(1) Câm-ı şarâb ez-gül-i sîr-âb ḥoşterest

(2) Faşl-ı güldür. Şoḥbet-i aḥbâb ḥoşterdür. Câm-ı şarâb gül-i sîr-âbdan (3) ḥoşterdür.

مویت اکر سفید شود ترک می مکن
نوشیدن شراب بمهتاب خوشتر است

⁶⁷⁰¹ olur: olmışdur A.

⁶⁷⁰² hod: ḥûn A.

⁶⁷⁰³ ve: -A.

⁶⁷⁰⁴ Bi'n-nisbeti ilâ nefsihi/Kendi nefesine nisbetle.

⁶⁷⁰⁵ Bi'n-nisbeti ilâ lâ-bisihi fefhem/Onu giyene nisbetledir. Gerisini sen anla.

⁶⁷⁰⁶Tüm satır: -A.

⁶⁷⁰⁷ [â]dem: âdem A N.

⁶⁷⁰⁸ N nüshasında “Ġazel” başlığı buylunmaktadır, V nüshasında da 30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(4) Mūyet⁶⁷⁰⁹ eger sefīd şevēd terk-i mey me-kon

(5) Nūşīden-i şarāb be⁶⁷¹⁰-mehtāb hoşterest⁶⁷¹¹

(6) Mūyuñ eger sefīd⁶⁷¹² olsa terk-i mey itme. Mehtābda şarāb- (7) nūş itmek⁶⁷¹³

hoşterdür.

[Nazm 52]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بسکه طبع من بوضع مردم عالم بداست

از میان خلق بیرون رفتنم دست رداست

1 (8) Bes ki ṭab' -1 men be-važ' -1 merdüm-i 'ālem bedest

(9) Ez-miyān-ı ḥalq bīrūn reftenem⁶⁷¹⁴ dest-reddest

(10) Ol kadar benüm ṭab' um važ' -1 merdümān-ı 'ālem sebebiyle bedter olmuşdur

ki (11) miyān-ı ḥalqdan bīrūn-reftenligüm dest-redd olmuşdur.

سرفراز یهای عربانی بود از فیض من

پیرهن را روخ از قالب زبالای قداست

(12) Ser-firāzihā-yı 'uryānī buved ez-feyż-i men

(13) Pīrehen-rā rūḥ ez-ḳālīb zi-bālā-yı ḳadest

(14) 'Uryānlıq ser-firāzlıqları benüm feyżümden olur ve pīrahene rūḥ (15) ḳālīb-ı bālā-yı ḳadd-i mevzūnumdandır.

[Nazm 53]

Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

اسمان موج قلزم دل ماست

چشم خاکی کنار ساحل ماست

1 (16) Āsmān mevc-i ḳulzüm-i dil-i māst

(17) Cism-i ḥākī kenār-ı sāḥil-i māst

(18) Āsmān mevc-i ḳulzüm-i dilimizdür. Cism-i ḥākī kenār-ı sāḥilimizdür.

⁶⁷⁰⁹mūyet: mevt N.

⁶⁷¹⁰be: -N.

⁶⁷¹¹ hoşterest: + ya' nī A.

⁶⁷¹² sefīd: sefīdī A.

⁶⁷¹³ nūş itmek: içmek A.

⁶⁷¹⁴ reftenem: reftem N.

ما بهر کس سپر ده ایم دلی
دل زهر کس که میبری دل ماست

(19) Mā beher-kes sūpūrdeīm dilī

(20) Dil zi-herkes ki mī-berī dil-i māst

(21) Biz herkese bir gönül ışmarlamışız. Herkesden ki dil alaysız (22) bizüm dilimizdür⁶⁷¹⁵.

[Nazm 54]

Fā° ilātün / Fā° ilātün / Fā° ilātün / Fā° ilün

چشم زخم کشتکان او ز شوخی دلکش است
ناوک مژگان اورا چشم آهو ترکش است

1 [A-215b] (23) Çeşm-i zaşm-ı geřteġān-ı ũ zi-řuġı dil-keşest

(24) Nāvek-i mũjġān-ı ũ-rā çeşm-i āhũ terkeřest⁶⁷¹⁶

(25) O maġbũbuñ geřteġānınıñ çeşm-i zaşmı řuġ ve leřāfetinden (26) dil-keşdür. Anuñ nāvek-i mũjġānına çeşm-i āhũ terkeşdür.

از لب لعلت سخن را آب و رنک دیگر است
شعله ء نطق ترا یاقوت سنک آتش است

(27) Ez-leb-i la° let sũġān-rā āb u reng-i dīġerest

(28) şu° le-i nuřķ-ı tu-rā yāķũt seng-i āteřest

(29) Leb-i⁶⁷¹⁷ la° lũnden sũġāna bařķa āb u reng vardur ve senũñ (30) şu° le-i nuřķuña yāķũt seng-i āteřdür. Yāķũt āteře (31) řābır envā°-ı cevāhirden keřirũ'l-hāřřa bir cevher olup ve seng-i

[V-178a]

(1) āteř ol sengdür ki ikisi ũçi bir yere gelũp [N-164b] ķaya da (2) olunsa āteř zuhũr idũp dik ve mā° ũn vaç° olunsa (3) faġm ve ġařaba iġtiyācsız řaġı-ı şa° ām olunur. Rāh-ı Baġdādda⁶⁷¹⁸ (4) gibi⁶⁷¹⁹. İmdi nũkte-i beyt zāġir oldı.

[Nazm 55]

⁶⁷¹⁵ dilimizdür: + dimek olur A.

⁶⁷¹⁶ terkeşest: س / ش A.

⁶⁷¹⁷ leb-i: leb ũ V.

⁶⁷¹⁸ rāh-ı Baġdādda: -A.

⁶⁷¹⁹ gibi: -A.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

پیچ و تاب زنده کی زنجیر تسخیر سیه منست
آمد و رفت نفس سوهان زنجیر منست

1 (5) Piç ü táb-ı zindegî zencîr-i teşhîr-i menest

(6) Āmed ü reft-i nefes sūhān-ı zencîr-i menest

(7) Piç ü táb-ı zindegî benüm zencîr-i teşhîrümdür ve āmed ü reft-i (8) nefes sūhān-ı zencîrümdür.

میکریزد آب ازان آتش که دارد ا ب من
سیل بر کردد ز دیواری که تصویر منست

(9) Mî-gürized āb ezān-āteş ki dāred āb-ı men

(10) Seyl ber-gerded zi-dīvārî ki taşvîr-i menest

(11) Āb ol āteşden gürizān olur ki anda benüm ābumdan eşer ola. (12) Seylāb dağı ol dīvārdan rû-gerdān olur ki anda benüm (13) taşvîrüm ola.

[Nazm 56]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چه شیوه آست که آن ترک شوخ و شنک گرفت
که دست او زحنا ی نبسته رنگ گرفت

1 (14) Çi şiveāst ki ān terk-i şūh ü şeng girift

(15) Ki dest-i ü zi-ḥnā-yı ne-beste reng girift

(16) Ne şivedür ki ol maḥbûb şūh u şengde bedîdār oldı (17) ki anuñ [A-216a] desti bağlanmamış ḥinnādan reng-girifte olmuşdur.

رخم بخانه آینه رنگ پرونست
زیس که کار بمن روزکار تنک گرفت

(18) Ruḥem be-ḥāne-i āyîne reng-birūnest

(19) Zi-bes ki kār be-men rüzgār teng girift

(20) Ruḥum ḥāne-i āyîne reng-biründür. Ya' nî ' aksüm şafḥa-i (21) āyîne nümāyān iken reng-i ruḥum birün olur. Rüzgār ben (22) biçārenüñ kārında tenglik eylemişdür. Zîrā eger tenglik⁶⁷²⁰ itmese (23) reng-i ruḥum birün olmaz idi.

⁶⁷²⁰ tenglik: teng A.

[Nazm 57]

Mef' ülü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ülün

شاخ کل و نازی و وفا از تو جدا نیست

بوی نکه و رنگ حیا از تو جدا نیست

1 (24) Şāḥ-1 gül ü nāzī vü vefā ez-tu cüdā nīst

(25) Būy-1 nigh ü reng-i ḥayā ez-tu cüdā nīst⁶⁷²¹(26) Şāḥ-1 gül-i nāz u vefā ve būy-1 nigh ve reng-i ḥayā daḥı senden cüdā (27) degildür⁶⁷²².

هر ذره در اغوش ترا تنک گرفتست

هر کس که بود از تو جدا از تو جدا نیست

(28) Her zerre der-āgūş-ı tu-rā teng-giriftst

(29) Herkes ki buved ez-tu cüdā ez-tu cüdā nīst

(30) Her zerre āgūşında⁶⁷²³ seni teng-girifte-i ittiḥād eylemişdür. Ya' nī (31) sen her zerre-i ta' ayyün-i şūrīnün hestī-nümā-yı taḥkīķisin. Bir şey' ki

[V-178b]

(1) şey' ola sensiz şey' olmaz. Böyle olunca her kimse ki senden cüdā (2) ola ya' nī ta' ayyün-i şūrīde saña ḡayr görine ve ḡayriyyet ve (3) beytütet şābit ola senden ḡayr u cüdā olmaḥ muşavver degildür. (4) O şuret-i ḡayriyyet ü cüdā' iyyet daḥı mażāhirüñden bir mażhardur⁶⁷²⁴.

[Nazm 58]

Mef' ülü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

از رنگ اهل درد نشان میتوان گرفت

زین لشکر شکسته زبان میتوان گرفت

1 (5) Ez-reng-i ehl-i derd [N-165a] nişān mī-tevān girift

(6) Z'in-leşker-i şikeste zebān mī-tevān girift

⁶⁷²¹ nīst: + ya' nī A.⁶⁷²² degildür: + dimek olur A.⁶⁷²³ āgūşında: āgūşından A.⁶⁷²⁴ mażhardur: ظ / ط A.

(7) Reng-i ehl-i derdden nişân almak mümkin. Bu leşker-i şikesteden (8) dil tutmak mümkin. Lâkin esrâr-ı ehl-i derdden dil⁶⁷²⁵ olmamak vâcibdür.

از زلف او نسیم بدشتی که بگذرد
عنبر ز موج ریک روان میتوان گرفت

(9) Ez-zülf-i ü nesīm be-deştī ki be-gzered

(10) ‘Anber⁶⁷²⁶ zi-mevc-i riġ-revān mī-tevān girift

[A-216b] (11) Anuñ zülfinden bir nesīm ki bir deşte güzār eyleye riġ-revānından
(12) ‘anber almak mümkindür.

[Nazm 59]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

جز بچشم دل ره دور طلب نزدیک نیست
ماه نو فربه نباشد تا نظر باریک نیست

1 (13) Coz be-çeşm-i dil reh-i dūr-ı taleb nezdīk nīst

(14) Māh-ı nev ferbih ne-bāşed tā naẓar bārīk nīst

(15) Çeşm-i dilden ġayrı reh-i dūr-ı talebde nezdīk⁶⁷²⁷ olmaz. Zīrā (16) müşāhiddür ki māh-ı nev naẓar-ı bārīk olmayınca ħadeqa-i çeşme (17) cesīm ve semīn görünmez.

بی تفاوت میرسد فیض سبکروحان بخلق
کر هوا مهتاب باشد هیچ جا تاریک نیست

(18) Bī-tefāvüt mī-resed feyẓ-i sebük-rūḫān be-ḫalk

(19) Ger hevā mehtāb bāşed ḫiç cā tārik⁶⁷²⁸ nīst

(20) Ḥalka feyẓ-i sebük-rūḫān bī-tefāvüt irişür. Eger hevā mehtāb (21) ola ḫiç bir maḫall tārik olmaz.

[Nazm 60]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

جلوهء سوخته جانان بفضای دیگر است
پرتو شمع به پروانه هوای دگر است

⁶⁷²⁵ dil: dili A.

⁶⁷²⁶ ‘anber: ġayr A.

⁶⁷²⁷ nezdīk: + bīnlik A N.

⁶⁷²⁸ tārik: bārīk N V.

1 (22) Cilve-i sūhte cānān be-fezā-yı dīgerest

(23) Pertev-i şem⁶⁷²⁹ be-pervāne hevā-yı digereṣt

(24) Cilve-i sūhte cānān-ı fezā-yı dīgerdedür ve pervāneye pertev-i (25) şem⁶⁷²⁹ hevā-yı dīgerdür.

میزند جادهء این راه سفیدی ز شکست

دایه را آرد شدن صبح بقای دگر است

(26) Mī-zened cādde-i ĩn-rāh sefidī zi-şikest

(27) Dāne⁶⁷³⁰-rā ārd şuden şubḥ-ı beḳā-yı digereṣt

(28) Bu rāhuñ cāddesi şikestlikden sefidlik gösterür. (29) Zīrā dāneye ārd olmaḳ şubḥ-ı beḳā-yı digereṣt. فافهم معناه فانه دقیق.⁶⁷³¹

[Nazm 61]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چشم پوشیدن زاوضاع دو عالم خلوتست

چون حواست جمع میکرده کمند وحدت است

1

(30) Çeşm-puşīden zi-evzā⁶⁷³¹-ı dü-⁶⁷³¹ ālem ḫalvetest

(31) Çun ḫavāset cem⁶⁷³¹ mī-gerded kemend-i vaḫdetest

[V-179a]

(1) Evzā⁶⁷³¹-ı dü-⁶⁷³¹ ālemden çeşm-puşluḳ ḫalvetdür. Çünkü (2) ḫavāssuñ cem⁶⁷³¹ ola kemend-i vaḫdet olur.

میتوان بستن زیگدل نقش چندین آرزو

قطرهء رنگی خمیر طینت صد صورتست

(3) Mī-tevān besten zi-yek-dil naḳş çendīn ārzū

(4) Ḳatre-i rengī ḫamīr-i tıynet-i şad-şūretest⁶⁷³²

[A-217a] (5) Bir gönülden bu ḳadar naḳş-ı ārzūyı bağlamaḳ mümkindür. Zīrā bir (6) ḳatre-i reng şad-güne şūrete ḫamīr-i māye-i zuhūr olur. Meşelā (7) ḳatre-i reng-i sürḫ imtizāc-ı sevād-ı cüzvī ile sebz-gün (8) ve imtizāc-ı zerd ile [N-165b] reng-i dīger ve emşālühā ḫāşıl olmaḳ (9) mümkindür.

⁶⁷²⁹ digereṣt: dīgerest A.

⁶⁷³⁰ dāne: dāye V.

⁶⁷³¹ Fefhem ma⁶⁷³¹ nāhu fe-innehu daḳīḳun/Anlamını sen anla; zira çok incedir: -A.

⁶⁷³² şūretest: + ya⁶⁷³² nī A.

[Nazm 62]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

نه همین مارا به بازار محبت پایه نیست

عقل اول هم ازین معراج اول پایه نیست

1 (10) Ne hemin mā-rā be-bāzār-ı maḥabbet pāye nīst

(11) 'Aql-ı evvel hem ezin-mi' rāc evvel pāye nīst

(12) Hemān bize bu bāzār-ı muḥabbetde pāyesizlik ḥāş degildir. (13) 'Aql-ı evvel daḥı hem bu mi' rācdan pāye-i evvelde degildir.

جلوهء کثرت کجا و عالم وحدت کجا

هر کجا از شش جهت خورشید تابد سایه نیست

(14) Cilve-i keşret kücā vü 'ālem-i vaḥdet kücā

(15) Her kücā ez-şeş-cihet ḥürşid tābed sāye nīst

(16) Cilve-i keşret ḳanda ve 'ālem-i vaḥdet ḳanda. Her ne maḥalldē ki şeş-(17) cihetden ḥürşid-i tābān ola sāye olmaz. (18) ⁶⁷³³الم تر الى ربك كيف مّد الظل ولو شاء لجعله (19)

ساکننا:

(20) 'Ālem-i vaḥdet mişāl-i āftāb ez-şeş-cihet

Geşt tābān (21) nīst ū-rā zerrei ez-sāyei

[Nazm 63]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

برای عشق وجود تو مسکن دیگر است

غبار چشم تو دیوار کلشن دیگر است

1 (22) Berāy-ı 'aşq-ı vücūd-ı tu mesken-i dīgerest

(23) Ğubār-ı çeşm-i tu dīvār-ı gülşen-i dīgerest

(24) Senüñ vücūduñ 'aşqı için başka mesken (25) ve ğubār-ı çeşmüñ için başka dīvār-ı gülşen vardur.

زجسم خاکی خود تا بکی زمین گیری

بخود برای که معراج رفتن دکرست

⁶⁷³³ Furkan 25/45: Elem tere ilā rabbike keyfe medde e'z-zılle velev şā'e le-ce'ālehu sākinen/ Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu sâbit kılarđı.

(26) Zi-cism-i ḥākī-i ḥod tābe-key zemīn-gīrī

(27) Be-ḥod ber-āy ki mi' rāc-ı reften-i digereṣt

(28) Kendi cism-i ḥākīn⁶⁷³⁴ için nice bir zemīn-gīr-i suflsın. (29) Biraz kendi 'uluvvuña gel ki mi' rāc-ı ſu'ūd-ı rūḥānī başka (30) reftār u 'azīmetdür.

[Gazel 167]⁶⁷³⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

خامشی نازک دلاترا پرده پوش راز نیست

1 [A-217b] (31) Ḥāmuṣī nāzik-dilān-rā perde-pūṣ-ı rāz nīst

[V-179b]

خاک چینی کر بود از سرمه بی اواز نیست

(1) Ḥāk-i çinī ger⁶⁷³⁶ būd ez-sürme bī-āvāz nīst

(2) Nāzik-dilān için ḥāmūṣluḡ perde-pūṣ-ı rāz degıldür. (3) Ḥāk-i çinī eger sürmeden de olmaḡ lāzım gelse bī-āvāz olmaz.

میکریزی ای کبوتر چند از مکتوب من

نامه ام اخر بیاض سینهء شهباز نیست

(4) Mī-gürizī ey kebüter çend ez-mektüb-ı men

(5) Nāmeem āḥir beyāz-sīne-i ſeh-bāz nīst

(6) Ey kebüter benüm mektūbumdan nice bir gürizān olursın. Benüm nāmem sefīdi (7) sīne⁶⁷³⁷-i ſeh-bāz degıldür.

قوت معنی بجایی میرساند مرد را

خامه را موج رقم کم از پر پرواز نیست

3 (8) Ḳuvvet-i ma' nā be-cāyī mī-resāned merd-rā

(9) Ḥāme⁶⁷³⁸-rā mevc-i raḡam kem ez-per-i pervāz nīst

(10) Merd-i ma' nāyī ḡuvvet-i ma' nā bir yere iriṣdūr⁶⁷³⁹ ki ḥāmesinde olan mevc-i (11) raḡam cenāb⁶⁷⁴⁰-ı pervāzdan kem olmaz.

دل ز دستم میبرد طفلی که از شوخی هنوز

⁶⁷³⁴ ḥākīn: ḥākī A ḥākūn N.

⁶⁷³⁵ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁶⁷³⁶ ger: ki A.

⁶⁷³⁷ sīne: -N, siyeh V.

⁶⁷³⁸ ḥāme: خ / ح V.

⁶⁷³⁹ iriṣdūr: iriṣür A.

⁶⁷⁴⁰ cenāb: cenāḡ A.

چشم او صید افکن و زلفش کمند انداز نیست

(12) Dil zi-destem mī-bered ʔıflī ki ez-şūhī⁶⁷⁴¹ henūz

(13) Çeşm-i ū şayd-efgen ü zülfeş kemend-endāz nīst

(14) Gönlümi elümden bir ʔıfl-ı āfet-i neşve alıyor ki şūhlığından henūz (15) çeşmi şayd-efgen [N-166a] zülfi kemend-endāz-ı gerden-i ‘uşşāk degildir. Vāy (16) o vakte ki böyle ola.

میشود صاف از غبار خامشی تقریر ما

تا نباشد سرمه این آئینه را پرواز نیست

5 (17) Mī-şevēd şāf ez-ğubār-ı hāmuşī taqrīr-i mā

(18) Tā ne-bāşed sürme in āyīne-rā pervāz nīst

(19) Bizüm taqrīrimüz ğubār-ı hāmuşī⁶⁷⁴²den şāf olur. Tā kim bu āyīne-i (20) taqrīre sürme olmaya pervāz-ı dīde-i incilā olmaz.

نالہ می آید برون از سینہء من آتشین

جز پر و بال سمندر پردهء این ساز نیست

(21) Nāle mī-āyed birūn ez-sīne-i men āteşin

(22) Coz per ü bāl-i semender perde-i in sāz nīst

(23) Benüm sinemden nāle-i āteşin zühür eyler. Bāl ü per-i semenderden⁶⁷⁴³ (24) ğayrı bu⁶⁷⁴⁴ sāzuñ perdesi yoğdur.

ریشهء غم را چه باک از نالہء جانسوز دل

موی چینی را خطر از شعلہء اواز نیست

7 [A-218a](25) Rīşe-i ğam-rā çi bāk ez-nāle-i cān-süz-ı dil

(26) Mūy-ı çinī-rā haţar ez-şu‘ le-i āvāz nīst

(27) Nāle-i cān-süz-ı dilden rīşe-i ğama⁶⁷⁴⁵ ne elem hāşıl olur? Mūy-ı (28) çinīye şu‘ le-i āvāzdan haţar olmaz.

بسکه یکسانست پیش اهل ظاهر نظم و نثر

سرو هم شوکت میان سبزهء ممتاز نیست

⁶⁷⁴¹ şūhī: şūh A.

⁶⁷⁴² hāmuşī: hāmūşī A.

⁶⁷⁴³ semenderden: semenderde A.

⁶⁷⁴⁴ bu: -A.

⁶⁷⁴⁵ ğama: ğamdan N.

(29) Bes ki yeksānest pīş-i ehl-i zāhir nazm u neşr

(30) Serv hem Şevket miyān-ı sebzā⁶⁷⁴⁶ mümtāz nīst⁶⁷⁴⁷

(31) Pīş-i ehl-i zāhirde nazm ve neşr öyle yeksāndur ki serv bu kâmet-i mevzūn

[V-180a]

(1) ile miyān-ı sebzā-yı gülşen-i mümtāz olmaz. Gūyā sebz çemenden ma' dūd (2) gül⁶⁷⁴⁸ gibi.

[Gazel 168]⁶⁷⁴⁹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

کجا زناله ام ان مست ناز ز پرواست
شکست جام بدستش شکست رنگ حنا

1 (3) Kücā zi-nāleem ān mest-i nāz-rā pervāst

(4) Şikest-i cām be-desteş şikest-i reng-i hınā

(5) Benüm nālemden o mest-i nāza ne pervā ki elinde⁶⁷⁵⁰ şikeste-i hınādūr.

زکوی یار بحیرت نموده ام رحلت
صدای پای نکاهم براه بانک د راست

(6) Zi-kūy-ı yār be-ḥayret nümūdeem riḥlet

(7) Şadā-yı pāy-ı nigāhem be-rāh-ı bāng-⁶⁷⁵¹ı derāst

(8) Kūy-ı yārdan ḥayret ile riḥlet eyledüm. Şadā-yı pāy-ı nigāhum rāh-ı (9) bāng-ı derāya pey-rev olmuşdur. Bundan ziyāde ne ḥayret olacaḡ? (10) Rāh ve merāḥili bilmez hemān o yöne⁶⁷⁵² gider.

[Gazel 169]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

براه ساده دلئے خود نشان خویشتم
زمین چه باشد از ایینه نقش کوچهء ماست

⁶⁷⁴⁶ sebzā: şīrhā A.

⁶⁷⁴⁷ nīst: + ya' nī A.

⁶⁷⁴⁸ gül: degil A.

⁶⁷⁴⁹ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁶⁷⁵⁰ elinde: + şikest-i cām reng-i A N.

⁶⁷⁵¹ bāng: ب / م V.

⁶⁷⁵² yöne: ی / ن N V.

1 (11) Be-rāh-ı sâde-dilî ħod nişân-ı ħ'îştem

(12) Zemîn çî bâşed ez-âyîne nağş-ı kûçe-i mâst

(13) Kendi sâde-dilligüm rāhında kendüme nişānum. Zemîn nedür? (14)

Āyīnemizden bir kûçemizüñ nağşıdır.

لباس شاهد معنی بود ز پردهء لطف

بیكدیگر چو دو مصرع رسند بند قیاست

(15) Libās-ı şāhid-i ma' nā buved zi-perde-i luṭf

(16) Be-yek-dīger çu dü-⁶⁷⁵³ mışra' resend bend-i ḳabāst

[A-218b] (17) Libās-ı şāhid-i ma' nā perde-i luṭfdan olur. Çünki iki mışra' (18)

birbirine [N-166b] resān ola bend-i ḳabā olur.

ضعف منت دو لب نمیکشم شوکت

مرا چو میبرد از چهرهء رنگ بال هماست

3 (19) Zi-za' f-ı minnet-i dü-leb nemî-keşem Şevket

(20) Me-rā çu mî-bered ez-çehre reng bāl-i hümāst

(21) Zā' f⁶⁷⁵⁴-ı minnet-i dü-lebi çekemem. Benüm çehremden reng-i peride bāl-i

(22) hümādur. Minnet-keş olamadığımı bundan fehm eyle. Bāl-i (23) hümā müriş-i

sa'ādet iken minnet-keşān-ı 'ālem sāyesine⁶⁷⁵⁵ (24) esir oldukları şey' benüm reng-i

çehre-i peridem ola. Nice (25) iki bāl-i hümā mānend-i behem āverdegī lebān-ı

tekellümi taḥammül idüp (26) bār-ı minnetin çekebilem.

[Gazel 170]⁶⁷⁵⁶

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

پیرهن مارا حریر خاکسار یهای ماست

خصلت سیمایی ما بیقرار یهای ماست

1 (28) Pirehen mā-rā ḫarir-i ḫāksārihā māst

(29) Ḥaşlet-i sīmā'î-i mā bî-ḳarārihā-yı māst

(30) Pirehen bize ḫāksārliklar ḫariridür. Bizüm sīmā-yı rüyümüz ḫaşleti (31) bî-

ḳarārliklarımızdır. Ḥarirden pīrāhen ol taraflaruñ 'ādetlerindendür⁶⁷⁵⁷.

⁶⁷⁵³ dü-: -A.

⁶⁷⁵⁴ za' f: za' fdan A.

⁶⁷⁵⁵ sāyesine: sāyesinde A.

⁶⁷⁵⁶ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[V-180b]

(1)⁶⁷⁵⁸ Ekşer hūbān-ı ‘Acem pīrāhen-i harīr giyerler.

کشته شهرت مانع از خانه بیرون آمدن
چون نکین سنک ره ما نامداریها ماست

(2) Geşte şöhret māni‘ ez-ḥāne bīrūn āmeden

(3) Çun nigīn seng-i reh-i mā nāmdārīhā māst

(4) Ḥāneden bīrūn olmaḡ māni‘ -i şöhret olmuşdur. Ḥīle ile (5) şöhret-yāb olmaḡ isteyenler ḥāne-nişān oturlar⁶⁷⁵⁹. Nigīn gibi (6) bizüm seng-i rāhımız nāmdārılıklarımızdır.

مهردء مارا دكر پهلوى لاغر شش دراست
رنك مييازيم وقت خوش قماريهاي ماست

3 (7) Mühre-i mā-rā diger pehlū-yı lāgar şeş-derest

(8) Reng mī-bāzīm vaḡt-i ḥoş ḡumārīhā-yı māst

(9) Bizüm mühremiz yine pehlū-yı lāgarımız şeş-der-i şafḡa-bāzıdur⁶⁷⁶⁰.

آب روى ماست پاس ابروى ديكران
پرده پوش عيب مارا پرده دار يها ماست

(10) Āb-rūy-ı māst pās-ı āb-rū-yı dīgerān

(11) Perde-pūş-ı ‘ayb-ı mā-rā perdedārīhā-yı māst

[A-219a] (12) Bizüm āb-rūyımız ḡayruñ āb-rūyını dōkmemege ri‘ āyet içündür ve bizüm (13) ‘uyūbımızuñ perde-pūşluḡı bizüm perdedārılıklarımızdır.

باز ميسوزيم شوكت از جنون داغى بدل
نو بهار ماست فصل لاله كاريهائى ماست

5 (14) Bāz mī-sūzīm Şevket ez-cünūn dāḡı be-dil

(15) Nev-bahār-ı māst faşl-ı lāle-kārīhā-yı māst

(16) Yine Şevket dile bir dāḡ-ı cünūn yaḡaruz. Bizüm nev-bahārımız lāle- (17) kārılıklarımız faşlıdur. Lāle-kār ta‘ bīrdür. Fülān lālecidür (18) dirler. Bu ma‘ nāya ‘Acemde daḡı müsta‘ meldür.

⁶⁷⁵⁷ ‘ādetlerindendür: ‘ādetleridür A.⁶⁷⁵⁸Tüm satır: -A.⁶⁷⁵⁹ oturlar: olurlar A.⁶⁷⁶⁰ şafḡa-bāzıdur: + reng-bāzılıḡımız cūş-ı ḡumārılıklarımız vaḡtidür A N.

[Gazel 171]⁶⁷⁶¹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

امید از تو بجای وفا جفایی هست

کلم بدست اکر نیست خار پایی هست

1 (20) Ümīd⁶⁷⁶² ez-tu be-cāy-ı vefā cefāyī hest(21) Gülem be-dest eger nīst ḥār-ı pāyī hest⁶⁷⁶³(22) Ümmīdüm senden vefā yirine cefādur. Eger destümde gül⁶⁷⁶⁴ yoğ ise (23)

ḥār-ı pāya minnet yoğdur.

حریر بخت سیاهم بس است پیراهن

چو میل سرمه ام از سرمه دان قبایی هست

[N-167a] (24) Ḥarīr-i baḥt-ı siyāhem besest pīrāhen

(25) Çu mīl-i sürmeem ez-sürmedān ḳabāyī hest

(26) Ḥarīr-i baḥt-ı siyāhum. Baña pīrāhen yeter. Mīl-i sürme gibi baña ḳabā-yı

(27) sürmedān kāfīdür⁶⁷⁶⁵.

هنوز رنگ تعلق بکلبه ام باقیست

کل زمین مرا نقش بوریایی هست

3 (28) Henüz reng-i ta' alluḳ be-külbeem bākīst

(29) Gül-i zemīn me-rā naḳş-ı būriyāyī hest

(30) Henüz reng-i ta' alluḳ benüm şavma'a-i teferrüdümde bākīdür. (31) Gül-i zemīn baña naḳş-ı būriyādur.

[V-181a]

سپند شعلهء اواز خود مباد کسی

شدم غبار و بخاکسترم صدای هست

(1) Sipend-i şu' le-i āvāz-ı ḥod me-bād kesī

(2) Şudem ḡubār u be-ḥākisterem şadā-yı hest

⁶⁷⁶¹ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 19. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁷⁶² ümīd: ümmīdem A.

⁶⁷⁶³ hest: + ya' nī A.

⁶⁷⁶⁴ gül: -A.

⁶⁷⁶⁵ kāfīdür: + dimek olur A.

(3) Bir kimse kendi āvāzı şu^c lesi sipendi olmasun. Hele ben (4) ğubār oldum ve ħākisterümün şadāsı bākīdūr.

فتاده کی نشود سدره من شوکت
مرا بدست زیبای طلب عصایی هست

5 (5) Fütādegī ne-şevēd sedd-i rā[h]-ı men Şevket

[A-219b] (6) Me-rā be-dest zi-pāy-ı taleb ‘aşāyī hest⁶⁷⁶⁶

(7) Fütādelik benüm sedd-i rāhum olmaz. Zīrā⁶⁷⁶⁷ elümde pāy-ı talebden ‘aşā (8) mevcūddur.

[Gazel 172]⁶⁷⁶⁸

Mef’ ūlū / Fā’ ilātū / Mefā’ ilū / Fā’ ilün

موج تبسمت پر پرواز بوسه است
خط تو دود شعلهء اواز بوسه است

1 (9) Mevc-i tebessümet per-i pervāz-ı būseest

(10) Ḥaṭṭ-ı tu dūd-ı şu^c le-i āvāz-ı būseest

(11) Senün mevc-i tebessümün per-i pervāz-ı būsedür ve ḥaṭṭuñ dūd-ı şu^c le-i (12) āvāz-ı būsedür.

خطت بود بکرد دهن کردش نگاه
از بسکه خندهء تو نظر باز بوسه است

(13) Ḥaṭṭet buved be-gird-i dehen gerdiş-i nigāh

(14) Ez bes ki ḥande-i tu nażar-bāz-ı būseest

(15) Ol qadar ḥande-i nemekīnün nażar-bāz-ı būsedür ki gird-i dehānuñda (16) olan ḥaṭṭuñ gerdiş-i nigāh olur.

خاکستری ز آتش یاقوت ان لب است
کرد خطت که آینه پرواز بوسه است

3 (17) Ḥākisterī zi-āteş-i yāḳūt ān-lebest

(18) Gerd-i ḥaṭet ki āyine-pervāz-ı būseest

⁶⁷⁶⁶ hest: + ya^c nī A.

⁶⁷⁶⁷ zīrā: + benüm A N.

⁶⁷⁶⁸ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(19) Senüñ gerd-i ḥaṭṭuñ ki āyine-pervāz-ı busedür. Ol yāḳūt leb-i (20) āteş̄inden ḥāşıla bir ḥākisterdür. Āyine-pervāz mir ʾāta cilā virilecek (21) şey ʾdür ki ekşer ṭabāşır ü ḥākister maḳūlesiyle olur⁶⁷⁶⁹.

یک شیوه از دهان تو بی آب و رنگ نیست
دزدیدن تبسم تو ناز بوسه است

(22) Yek-şīve ez-dehān-ı tu bī-āb u reng nīst

(23) Düzdiden-i tebessüm-i tu nāz-ı buseest

(24) Senüñ dehānuñdan bir şīve bī-āb u reng degildür ve⁶⁷⁷⁰ senüñ ḥafī (25) tebessümüñ nāz-ı busedür.

شد نوبهار بوسه ز خط بنفشه رنگ
انجام اب و رنگ تو آغاز بوسه است

5 (26) Şud nev-bahār-ı buse zi-ḥaṭṭ-ı benefşe-reng

(27) Encām-ı āb u reng-i tu āgāz-ı buseest

(28) Ḥaṭṭ-ı benefşe-rengden nev-bahār-ı buse oldı. Senüñ encām-ı (29) āb u rengüñ āgāz-ı buse oldı.

از ساعد تو بوسه تجلی نکار شد
دستت خمیر مایه اعجاز بوسه است

(30) Ez-sāʿ id-i tu buse tecellī-nigār şud

[A-220a] (31) Destet ḥamīr-i māye-i iʿ cāz-ı buseest

[V-181b]

(1) Senüñ sāʿ idüñden [N-167b] buse tecellī-naḳş oldı. Zīrā destüñ (2) ḥamīr-i māye-i iʿ cāz-ı busedür⁶⁷⁷¹.

بوسیدم و نکشت صدایی از و بلند
خط لب تو سرمه ع او از بوسه است

7 (3) Būsīdem ü ne-geşt şadāyī ez-ü bülend

(4) Ḥaṭṭ-ı leb-i tu sürme-i āvāz-ı buseest

(5) O⁶⁷⁷² maḥbūbuñ busesin aldum ve andan şadā zāhir olmadı. (6) Meger ḥaṭṭ-ı lebüñ sürme-i āvāz-ı busedür.

⁶⁷⁶⁹ maḳūlesiyle olur: maḳūlesidür A, “Āyine ve dūr-bīn ve gözlük ince altun kâğıdıyla cilā olunur Ḥamdī” N (der).

⁶⁷⁷⁰ ve: -A.

⁶⁷⁷¹ iʿ cāz-ı busedür: iʿ cāz oldı A.

از آب بوسه کلک تو خونخوار کشته است
شوکت لب تو بسکه سخن ساز بوسه است

(7) Ez-âb-ı buse kilik-i tu hün-h'âr geşteest

(8) Şevket leb-i tu bes ki sühan-sâz-ı buseest

(9) Lebün o kadar sühan-sâz-ı büsedür ki âb-ı büseden kilikün (10) hün-h'âr olmuştur.

[Gazel 173]⁶⁷⁷³

Mef' ulü / Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe' ulün

باشد زمه چهره فروزی که مرا هست
همرنک شب آینه روزی که مرا هست

1 (12) Bâşed zi-meh-i çehre-fürüzî ki me-râ hest

(13) Hem-reng-i şeb-i âyine rüzî ki me-râ hest

(14) Benüm meh-i çehre-fürüzluğumdan⁶⁷⁷⁴ rüzüm ki vardur hem-reng-i şeb olur⁶⁷⁷⁵.

چون شعله رک تاک بود کرم طپیدن
از موج می حوصله سوزی که مرا هست

(15) Çun şu' le reg-i tâk buved germ-ţapîden

(16) Ez-mevc-i mey-i havşala-süzî ki me-râ hest⁶⁷⁷⁶

(17) Benüm mevc-i mey-i havşala-süzumdan mânend-i şu' le germ-ţapîden (18) tâk olur⁶⁷⁷⁷.

شب راه ندارد بسراپردهء عمرم
بادام دو مغز است دو روزی که مرا هست

3 (19) Şeb râh ne-dâred be-ser-â-perde-i 'ömrem

(20) Bādām-ı dü-mağzest dü-rüzî ki me-râ hest

(21) Benüm ser-â-perde-i 'ömrüme şeb için râh yoğdur. Benüm iki günüm bādām-ı (22) dü-mağzudur. Bādām-ı dü-mağzda târikî-i kaçır olmaz.

⁶⁷⁷² o: ol A N.

⁶⁷⁷³ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 11. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁷⁷⁴ çehre-fürüzluğumdan: + âyine A N.

⁶⁷⁷⁵ olur: + dimekdür A.

⁶⁷⁷⁶ hest: + ya' nî A.

⁶⁷⁷⁷ olur: + dimekdür A.

از لاله نه رنگین شده صحرا که بود دماغ
دشت از قدم آبله سوزی که مرا هست

(23) Ez-lāle ne-rengin⁶⁷⁷⁸ şude şahrâ ki buved dâğ

(24) Deşt ez-ka-dem âbile-sûzî ki me-râ hest

[A-220b] (25) Benüm âbile-sûz olan ka-demümden ol deşt ki dâğdâr ola lâleden

(26) şahrâsî rengin olmamışdur.

احوال سیه بختی شوکت شده روشن
از سطر شب و صفحهء روزی که مرا هست

5 (27) Ahvâl-i siyeh⁶⁷⁷⁹-bahtî-i Şevket şude rûşen

(28) Ez-saṭr-ı şeb ü şafḥa-i rûzî ki me-râ hest

(29) Saṭr-ı şeb ü şaḥîfe-i rûzumdan ahvâl-i siyeh-bahtî-i tâbe-sâmânüm (30)
ma' lûm olmışdur.

[Gazel 174]⁶⁷⁸⁰

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

عاقبت بی تو بلای دل غمدیدهء ماست

1 (31) 'Āqıbet bî-tu⁶⁷⁸¹ belâ-yı dil-i ġam-dîde-i mâst

[V-182a]

بالش مخمل ما فتنهء خوابیدهء ماست

(1) Bâliş-i maḥmil-i mâ fitne-i ḥ'âbîde mâst

(2) Şiḥḥat sensiz belâ-yı dil-i ġam-dîdemiz ve kaṭife yaşdıġımız fitne-i (3)
ḥ'âbîdemizdür⁶⁷⁸²:

Zi-ḥâb-ı maḥmilet âzürde mî-şevved kef ü pâyet

(4) Ka-dem be-dîde-i 'âşık be-nih ki ḥ'âb ne-dâred

(5) Ekşer ḥâb yazılır ḥâv ma' nâsına ve ḥâv lafza-i Çaġtâyîdür. (6) Bürhân-ı Kâṭı'
şâhibinüñ kendi ḥaṭṭıyla ḥ'âb yazmış (7) gördüm⁶⁷⁸³ ve o resmi bî-[N-168a]işbât
itmişidi⁶⁷⁸⁴.

⁶⁷⁷⁸ ne-rengin: rengin A.

⁶⁷⁷⁹ siyeh: sine V.

⁶⁷⁸⁰ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁶⁷⁸¹tu: -N.

⁶⁷⁸² ḥ'âbîdemizdür: ḥ'âbîdedür A.

ما بسر پنجهء ناز تو زبونيم چنين
ورنه مژگان بتان پنجهء تابيدهء ماست

(8) Mā be-ser-pençe-i nāz-ı tu zebūnīm çunīn

(9) Verne müjgān-ı bütān pençe-i tābīde-i māst

(10) Biz senūn ser-pençe-i nāzuñda böyle zebūnuz yoḥsa müjgān-ı bütān (11) bizüm pençe-i⁶⁷⁸⁵ tābīdemizdür. Müjgāna göre pençe-i tābīde ta^c birine söz (12) olmaz raḥmetu'llāhi ^c aleyh⁶⁷⁸⁶.

از حرير نكه ماست قبايى كه تراست
تكمهء پيرهننت مردمك ديدهء ماست

3 (13) Ez-ḥarīr-i nigeḥ-i māst ḳabāyī ki tu-rāst⁶⁷⁸⁷

(14) Tügme-i pīreḥenet merdümek-i dīde-i māst

(15) Senūn ḳabāñ bizüm ḥarīr-i nigāhımızdandır ve tügme-i pīrāhenūn merdümek-i (16) dīdemizdür⁶⁷⁸⁸.

پير كشتيم و بكف نامهء حسرت داريم
قد خمكشتهء ما مصرع پيچيدهء ماست

(17) Pīr geṣtīm ü be-kef nāme-i ḥasret dārīm

(18) Ḳadd-i ḥam-geṣte-i mā mıṣra^c 6789 -ı pīçīde-i māst

(19) Pīr olduḳ. Elimizde nāme-i ḥasretimiz var⁶⁷⁹⁰. Ḳadd-i ḥam-geṣtemiz mıṣra^c -ı [A-221a] (20) pīçīdemizdür⁶⁷⁹¹.

ميشود از سخن ازاده كى ما معلوم
شعر برجستهء ما دامن بر چيدهء ماست

5 (21) Mī-ṣevēd ez-sūḥan-ı āzādeḡi-i mā ma^c lūm

(22) Ṣi^c r-i berceste-i mā dāmen-i berçīde-i māst

(23) Sūḥandan āzādeligimiz ma^c lūm olur. Ṣi^c r-i bercestemiz dāmen-i ber(24)çīdemizdür.

⁶⁷⁸³ gördüm: + فافهم /Fefhem: Anla A.

⁶⁷⁸⁴ ve o resmi bī-iṣbāt itmişidi: -A.

⁶⁷⁸⁵ pençe-i: -N.

⁶⁷⁸⁶ raḥmetu'llāhi ^c aleyh: فافهم /Fefhem: Anla A.

⁶⁷⁸⁷ tu-rāst: tu-rā hest A.

⁶⁷⁸⁸ dīdemizdür: + dimek olur A.

⁶⁷⁸⁹ mıṣra^c: ع / - A.

⁶⁷⁹⁰ var: vardur A.

⁶⁷⁹¹ pīçīdemizdür: pīçīdedür dimek olur A.

باغ ما بستن چشمست ز عالم شوکت
مژه آید چو بهم سبزهء خوابیدهء ماست

(25) Bāġ-ı mā⁶⁷⁹² besten-i çeşmest zi-‘ âlem Şevket

(26) Müjje âyed çu behem sebze-i ħ̄‘âbîde-i mās̄t

(27) Bāġımız ‘ âlemden çeşm-beste olmağlıgımızdur ve müjje çünki ħ̄âl-i (28)
bestegî-i çeşmde behem âmede-i nezzâre ola sebze-i ħ̄‘âbîdemizdür.

[Gazel 175]⁶⁷⁹³

Mef’ ulü / Mefâ‘ ilü / Mefâ‘ ilü / Fe‘ ulün

خطی که بیاقوت تو نظاره پسند است
کرد بست که از آمدن خنده بلند است

1 (30) Ĥaṭṭı̄ ki be-yākūt-ı tu nezzâre-pesendest

(31) Gerdîst ki ez-âmeden-i ħ̄ande bülendest

[V-182b]

(1) Bir ĥaṭṭ ki senüñ yākūt-ı lebüñ ile nezzâre-pesenddür. O bir (2) ġubâr-ı işâret
müşg-i âsârdur ki mevc-i pây-ı ĥandeden bülend olur.

از راه تو نظاره چو کردیست هواگیر
تا کردش چشمی که ترا نعل سمند است

(3) Ez-râh-ı tu nezzâre çu gerdîst⁶⁷⁹⁴ hevâ-gîr

(4) Tâ gerdiş-i çeşmî ki tu-râ na‘ l-i semendest⁶⁷⁹⁵

(5) Senüñ râhuñda nezzâre mânend-i gerd hevâ-gîrdür. Tâ saña ol (6) gerdiş-i
çeşm ki na‘ l-i semenddür. Teşbîhü'l-muĥayyel bi'l-muĥayyel didikleri (7) bu ġüne olur.

از بسکه دلم وحشت ازین دشت گرفته است
موج رم آهو بنظر چین کمند است

3 (8) Ez-bes ki dilem vaĥşet ezîn-deşt giriftest⁶⁷⁹⁶

(9) Mevc-i rem-i âhū be-naẓar çîn-i kemendest

(10) Göñlüm ol ħadar bu deştten vaĥşet olmışdur ki mevc-i rem-i âhū (11)
nazarumda çîn-i kemend olmışdur.

⁶⁷⁹² mā: -V, bu mısra vezne uymadığından A nüshasında yer alan “mā” metne ilave edildi.

⁶⁷⁹³ N nüshasında “Ġazel” başlığı, V nüshasında da 29. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁷⁹⁴ gerdîst: gerdest A.

⁶⁷⁹⁵ semendest: + ya‘ nî A.

⁶⁷⁹⁶ giriftest: Bu kelime “girifteest” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği “giriftest” okundu.

از پستی خود ره بخیال تو ندارم
پیدا نشود عکس چو ایینه بلندست

(12) Ez-pestî-i ĥod reh be-ĥayâl-i tu ne-dârem

(13) Peydâ ne-şevved ‘aks çu âyîne bülendest

[A-221b] [N-168b] (14) Kendi pestligümden senüñ ĥayâlüñe yol bulamam.

Zâhiren âyîne (15) merkezinden bülend olsa ‘aks nice peydâ olur?

عاشق که حساب ورق لاله و گل کرد
داغی که بدل داشت ندانست که چند است

5 (16) ‘Āşık ki ĥisâb-ı varâĥ-ı lâle vü gül kerd

(17) Dâġi ki be-dil dâşt ne-dânest ki çendest

(18) ‘Āşık ki varâĥ-ı lâle vü gül ĥisâbını ide şumâr-ı dâġ-ı dilin ĥişâba (19) ģâdir
olamaz.

شوکت لب ما خوی گرفت آست بتلخی
زهراب بکام دل ما شربت قند است

(20) Şevket leb-i mâ ĥüy giriftâst be-telĥi

(21) Zehr-âb be-kâm-ı dil-i mâ şerbet-i ģandest

(22) Şevket bizüm lebimiz telĥlige ĥüy idinmişdür. Zehr-âb dimâġımızda (23)
şerbet-i ģand olur.

[Gazel 176]⁶⁷⁹⁷

Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilün

(Fâ‘ ilâtün)

(Fa‘ lün)

خال نبود که ترا مهر دهن کردیده است
قطرهء می بلبت سایه فکن کردیده است

1 (24) Ĥâl ne-bûd ki tu-râ mühr-i dehen gerdîdeest

(25) Ķaṭre-i mey be-lebet sāye-figen⁶⁷⁹⁸ gerdîdeest

(26) Ĥâl olmaya ki saña mühr-i dehen olmuş ola. Ķaṭre-i mey lebüñe sāye-(27)
figen olmuş ola.

کردش چشم کیبودت دلم از جا برده است
فلک امروز بکام دل من کردیده است

⁶⁷⁹⁷ N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁷⁹⁸ figen: me-kon V.

(28) Gerdiş-i çeşm-i kebūdet dilem ez-cā bordeest

(29) Felek imrūz be-kām-1 dil-i men gerdīdeest

(30) Gerdiş-i çeşm-i kebūduñ dilümi yerinden berkende eylemişdür. Felek (31) şimdi murādumca gerdān olmışdur.

[V-183a]

می کشیهای من از پند تو باشد زاهد
سخن سخت توام تو به شکن کردیده است

3 (1) Mey-keşihā-yı men ez-pend-i tu bāşed zāhid

(2) Sūhan-1 saht-1 tuem tevbe-şiken gerdīdeest

(3) Benüm mey-keşliklerüm zāhid senüñ⁶⁷⁹⁹ pendüñden iktizā eyledi (4) ve senüñ sūhan-1 sahtuñ beni tevbe-şiken eylemişdür.

دود آهی که کشیدیم بغربت از دل
جوهر آینهء صبح وطن کردیده است

(5) Dūd-1 āhī ki keşidim be-ğurbet ez-dil

(6) Cevher-i āyine-i şubḥ-1 vaṭan gerdīdeest

(7) Bir dūd-1 āh ki gönülden keşide oldı. Şubḥ-1 sefid-i vaṭanuñ (8) cevher-i [A-222a] āyinesi olmışdur.

از شهادتکه ناز تو نشانم این پس
کز دم تیغ تو ام تار کفن کردیده است

5 (9) Ez-şehādetgeh-i nāz-1 tu⁶⁸⁰⁰ nişānem ĩn bes

(10) K'ez dem-i tiğ-1 tuem tār-1 kefen gerdīdeest

(11) Senüñ şehādetgeh-i nāzuñdan bu kadar nişān kāfidür ki dem-i (12) tiğüñdan baña tār-1 kefen olmışdur.

نقش پا دیدهء بلبل شده شوکت برهش
کویش از خون دلم بسکه چمن کردیده است

(13) Naşş-1 pā dide-i bülbül şude Şevket be-reheş

(14) Kūyeş ez-ḥün-1 dilem bes ki çemen gerdīdeest

⁶⁷⁹⁹ senüñ: seni A.

⁶⁸⁰⁰ tu: -A.

(15) Żamīr-i reheş merci' i żamīr-i kū[ye]ş⁶⁸⁰¹ merci' idür. Ya' nī naqş-ı pā (16) o maḥbūbuñ rāhında dīde-i bülbul olmuştur ve ser-i kūyı ḥūn-ı (17) dilümden çemen olmuştur⁶⁸⁰².

[Gazel 177]⁶⁸⁰³

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زکوی میکده ساقی صلا نکرده کذشت

کذشت عالم آب و صدا نکرده کذشت

1 (19) Zi-kūy-ı meygede sāķī şalā ne-kerde güzeşt

(20) Güzeşt ' ālem-i āb u şadā ne-kerde güzeşt

(21) Sāķī kūy-ı meygededen şalā itmeden geçdi. [N-169a] ' Ālem-i āb munķarız

(22) olup şadā itmeden geçdi.

زیسکه بی تو ثمر شد بیباغ دلتنگی

شکوفه خنده دندان نما نکرده کذشت

(23) Zi-bes ki bī-tu şemer şud be-bāğ-ı dil-tengī

(24) Şükūfe ḥande-i dendān-nümā ne-kerde güzeşt

(25) Ol қadar sensiz bāğ-ı dil-tengīde şemer oldı ki şükūfe ḥande-i dendān-

(26)nümā eylemedin şavuldı.

چو موج پیکرم از دست ناز دل شد آب

درین محیط که باید شنا نکرده کذشت

3 (27) Çu mevc-i peykerem ez-dest-i nāz dil şud āb

(28) Derīn-muḥīṭ ki bāyed şenā ne-kerde güzeşt

(29) Mevc-i peykerüm gibi dest-i nāzdan dil āb oldı. Ol muḥīṭde ki (30)

şenāverlik lāzımdur. Şenā ne-kerde güzerān eyledi.

چه وادی است سفر از خودی که تشنه لبش

(31) Çi vādīest sefer ez-ḥodī ki teşne-lebeş

⁶⁸⁰¹ kū[ye]ş: kūyeş A.

⁶⁸⁰² olmuştur: + dimek olur A.

⁶⁸⁰³N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 18. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[V-183b]

نظر بچشمهء آب بقا نکرده گذشت

(1) Naẓar be-çeşme-i āb-ı beḳā ne-kerde güzeşt

(2) Ne ʿaceb vādīdür ki⁶⁸⁰⁴ sefer⁶⁸⁰⁵ ez-ḥodīnūñ teşne-lebi çeşme-i āb-ı (3) beḳāya

[A-222b] naẓar itmeden gitdi.

چه حالتست که از کار خوش شینم ما

کره بناخن خورشید وا نکرده گذشت

5 (4) Çi ḥāletest ki ez-kār-ı hoş⁶⁸⁰⁶ şebnem-i mā

(5) Girih⁶⁸⁰⁷ be-nāḥun-ı ḥūrşīd vā ne-kerde güzeşt

(6) Ne ḥāletdür ki kendi kārından bizüm şebnemimiz nāḥun-ı ḥūrşīd ile (7)

münḥall olmadan gitdi.

بدیر هم بت از و روی خود بگرداند

کسی که کار برای خدا نکرده گذشت

(8) Be-deyr hem büt ez-ū rüy-ı ḥod be-gerdāned

(9) Kesī ki kār berāy-ı Ḥudā ne-kerde güzeşt

(10) Kilīsāda büt daḥı andan rü-gerdān olur. Bir kimse ki bir kārı (11) Ḥudā için itmeyüp gide.

بما رسید دیدار وجود ما نرسید

گذشت و شعلهء ما در هوا نکرده گذشت

7 (12) Be-mā resīd dīdār-ı vücūd-ı mā ne-resīd

(13) Güzeşt ü şuʿle-i mā der-hevā ne-kerde güzeşt⁶⁸⁰⁸

(14) Bize irişdi ve dād-ı vücūdımıza irişmedi ve geçdi ve şuʿle(15)miz der-hevā olmadan geçdi.

براه او شدم افتاده از برای جفا

وفا بهانه نمود و جفا نکرده گذشت

(16) Be-rāh-ı ü şudem üftāde ez-berāy-ı cefā

(17) Vefā bahāne nümūd u cefā ne-kerde güzeşt

⁶⁸⁰⁴ vādīdür ki: vādī-i A.

⁶⁸⁰⁵ sefer: mağz N.

⁶⁸⁰⁶ hoş: ḥıṣ A.

⁶⁸⁰⁷ girih: Mısra vezne uymadığından V nüshasındaki “kerde” yerine A nüshasındaki “giriş” kelimesi tercih edildi.

⁶⁸⁰⁸ güzeşt: + yaʿ nī A.

(18) Cefā için rāhına üftāde oldum. Vefā bahāne gösterdi ve cefā (19) eylemeden geçti⁶⁸⁰⁹.

اشاره چین بجبین و نگاه مهر بلب
نظر بجانب اهل وفا نکرده گذشت

9 (20) İṣāre çin-be-cebīn ü nigāh mühr-be-leb

(21) Naẓar be-cānib-i ehl-i vefā ne-kerde güzešt⁶⁸¹⁰

(22) İṣāreti⁶⁸¹¹ çin-be-cebīn ve nigāhı mühr-be-leb cānib-i ehl-i vefāya naẓar (23) eylemeden geçti⁶⁸¹².

ازین ریاض کسی برک عیش می چیند
که کل به پیرهن مدعا نکرده گذشت

(24) Ezīn-riyāz kesī berg-i ‘ıyş mī-çined

(25) Ki gül be-pīrehan-i müdde‘ ā ne-kerde güzešt

(26) Bu riyāzdan ol kimse berg-i ‘ıyş u şafayı çide ider ki (27) güli pīrahen-i müdde‘ āya vaẓ‘ itmeden geçti.

ز زیر چرخ مقوس کر بختم شوکت
خدنگ من بکمانخانه جا نکرده گذشت

11 [A-223a] (28) Zi-zīr-i çarḥ-ı muḫavves [N-169b] gürīhtem Şevket

(29) Ḥadeng-i men be-kemān-ḥāne cā ne-kerde güzešt⁶⁸¹³

(30) Zīr-i çarḥ-ı muḫavvesden gürizān oldum. Ḥadengüm kemān-ḥānede yer itmeden (31) geçti.

[V-184a]

[Gazel 178]⁶⁸¹⁴

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

آب و رنگ حسن خوبان از دل غم پیشه است
شسته روی صورت شرین زاب تیشه است

1 (2) Āb u reng-i ḥüsn-i ḥübān ez-dil-i ğam-pīşeest

⁶⁸⁰⁹ geçti: gitdi demek olur A.

⁶⁸¹⁰ güzešt: + ya‘ nī A.

⁶⁸¹¹ işāreti: işāret N.

⁶⁸¹² geçti: + dimekdür A.

⁶⁸¹³ güzešt: + ya‘ nī A.

⁶⁸¹⁴ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 1. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

(3) Şuste-rüy-ı şüret-i Şîrîn zi-âb-ı tîşeest

(4) Hüsni-ı hübānuñ âb u rengi dil-i ğam-pîşedendür. Şüret-i Şîrînuñ (5) rüy-ı şustesi âb-ı tîşedendür.

نیست کس را زیر کردون نشأء ازاده کی
رنک می از شیشه کر بیرون زند در شیشه است

(6) Nîst kes-râ zir-i gerdün neş'e-i âzâdegî

(7) Reng-i mey ez-şîşe ger birün zened [de]r⁶⁸¹⁵-şîşeest

(8) Zîr-i gerdünda bir kimseye neş'e-i râhat yoğdur. Reng-i mey şîşe⁶⁸¹⁶- (9) birün ola belki derün-ı şîşededür.

بر میانش پهلءء رنک حنا باشد کران
ان کمر از بسکه نازک چون رک اندیشه است

3 (10) Ber-miyāneş pehleî reng-i ħınā bâşed girān

(11) Ān kemer ez-bes ki nāzik çun reg-i endîşeest

(12) Miyānı üzere meşelâ reng-i ħınnādan pehle⁶⁸¹⁷ olsa girān olur. (13) Ol kemer ol qadar nāzıkdür ki reng⁶⁸¹⁸-i endîşe gibidür. Pehle bu maqāmda (14) kemer ma' nāsına luğat-ı müvellidedür.

غنچه چون منقار می آید برون نالان زشاخ
کلبن امید مارا بال بلبل ریشه است

(15) Ğonçe çun minğār mî-āyed birün nālān zi-şāğ

(16) Gül-bün-i ümmîd-i mā-rā bāl-i bülbül rîşeest

(17) Ğonçe minğār gibi şāğdan nālān oldığı hâlde birün olur. (18) Bizüm gülbün-i ümmîdimize bāl-i bülbül rîşedür.

احتیاج باده و مینا ندارد اهل طبع
معنی رنکین نازک هم می وهم شیشه است

5 (19) İhtiyāc-ı bāde vü minā ne-dāred ehl-i ṭab'

(20) Ma' nî-i rengîn-i nāzik hem mey ü hem şîşeest

(21) Ehl-i ṭab' bāde ve mināya ihtiyāc ṭutmaz. Ma' nî-i rengîn-i nāzik hem (22) mey ve hem şîşedür.

⁶⁸¹⁵ [de]r: der A N.

⁶⁸¹⁶ şîşe: şîşeden A.

⁶⁸¹⁷ pehle: pehlū N.

⁶⁸¹⁸ reng: reg A N.

ارزو بسیار دارد شوکت و تنکست دل
صد قلمرو شیر را جایک نیستان بیشه است

[A-223b] (23) Ārzū bisyār dāred Şevket ü tengest dil

(24) Şad-ķalem-rev şīr-rā cā yek-neyistān bīşeest

(25) Şevket ārzū-yı bisyār-ı ümmīd ider ve dil tengdür. Nitekim yüz (26) ķalem-rev şīre cāy ve bir neyistān anlara bīşedür.

[Gazel 179]⁶⁸¹⁹

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

دلوز نگاه تو زمڭکان سیاهست
مڭکان سیاه تو پر تیر نگاهست

1 (28) Dil-düz-ı nigāh-ı tu zi-müjgān-ı siyāhest

(29) Müjgān-ı siyāh-ı tu per-i tīr-i nigāhest

(30) Senüñ dil-düz-ı nigāhuñ müjgān-ı siyāhdur ve müjgān-ı siyāhuñ (31) per-i tīr-i nigāhdur.

[V-184b]

از ضعف زدل آه کشیدن نتوانیم
رنکی که پرداز رخ ما شعلهء آهست

(1) Ez-za' f zi-dil āh keşīden ne-tevānīm

[N-170a] (2) Rengī ki pered ez-ruķ-ı mā şu' le-i āhest

(3) Kemāl-i za' fdan göñülden āh çekmege ķādir degilüz. Ruhsārımızdan (4) reng-i perīde şu' le-i āhımızdur.

دوران سیهه بختی ما عین خمارست
خمیازه ما کردش آن چشم سیاهست

3 (5) Devrān-ı siyeh-baħtı-i mā ' ayn-ı ħumārest

(6) Ĥamyāze-i mā gerdiş-i ān-çeşm-i siyāhest

(7) Bizüm devrān-ı siyeh-baħtımız ' ayn-ı ħumārdur ve ħamyāzemiz ol çeşm-i (8) siyāhuñ gerdişidür.

شوقم برهت سیر نشد منتظرست
عینک بنظر می نهد و چشم براهست

⁶⁸¹⁹ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(9) Şevkem be-rehet seyr ne-şud muntaziretest

(10) ^ç Aynek be-nazar mî-nihed ü çeşm be-râhest

(11) Şevküm senüñ rāhuñda seyr olmadı⁶⁸²⁰. Saña muntazırdur. (12) Dīdesine

^ç aynek-nih olup saña dīde bir āhdur.

از فیض قناعت شده ام صاحب خرمن

دیگر بنظر بال هما یم پر گاه است

5 (13) Ez-feyż-i kanā^ç at şudeem şāhib-i ħırmen

(14) Dīger be-nazar bāl-i hümāyem per-i kāhest⁶⁸²¹

(15) Feyż-i kanā^ç atden şāhib-i ħırmen oldum. Yine bāl-i hümāya nazarum (16) per-i kāhadur⁶⁸²².

روشن نشود از مژهء ما نکه کرم

این برق چراغ ته دامان گیاهست

[A-224a] (17) Rūşen ne-şevved ez-müje-i mā nıgeh-i germ

(18) Īn barķ-ı çerāğ teh-i dāmān-ı giyāhest⁶⁸²³

(19) Nıgāh-ı germ bizüm müjemizden rūşen olmaz. Bu barķ-ı çerāğ teh-i dāmān-ı (20) giyāhdur⁶⁸²⁴.

خورشید که باشد کل روی سپد چرخ

یک برک کل از غنچهء انطرف کلاه است

7 (21) Ĥürşīd ki bāşed gül-i rüy-ı seped-i çarĥ

(22) Yek-berg-i gül ez-gonçe-i ān-ıarf-ı külāhest

(23) Ĥürşīd ki gül-i⁶⁸²⁵ rüy-ı seped-i çarĥ ola. Ol gonçe-i ıarf-ı külāhdan (24) bir berg-i güldür.

تازد فلک امروز بهر بیت تو شوکت

دعواى سخن کن که دو مصرع دو کواه است

(25) Tāzed felek imrüz beher beyt-i tu Şevket

(26) Da^ç vā-yı sülhan kon ki dü-mışra^ç dü-güvāhest

⁶⁸²⁰olmadı: oldı N.

⁶⁸²¹kāhest: + ya^ç nî A.

⁶⁸²²kāhadur: kāhdur A.

⁶⁸²³giyāhest: + ya^ç nî A.

⁶⁸²⁴giyāhdur: giyāhest A.

⁶⁸²⁵gül-i: -N.

(27) Şevket senüñ her beytüñ ile felek iftiḥār ider. İmdi da^c vā-yı (28) süḥan eyle ki dü-mıṣra^c saña dü-güvāhdur.

[Gazel 180]⁶⁸²⁶

Mef^c ülü / Fā^c ilätü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

نقش دهان تنک تو حبس تکلمست

خط لب تو عنبر موج تبسم است

1 (30) Naḳṣ-ı dehān-ı teng-i tu ḥabs-i tekellümeṣt

(31) Ḥaṭṭ-ı leb-i tu ^canber-i mevc-i tebeṣṣümeṣt

[V-185a]

(1) Senüñ naḳṣ-ı dehān-ı tengüñ⁶⁸²⁷ ḥabs-i tekellümdür ve⁶⁸²⁸ ^canber-i mevc-i (2) tebeṣṣümdür.

شد پشت موج سینهء ماهی زجوش داغ

امشب محیط چشم که کرم تلاطم است

(3) Şud püşt-i mevc sîne-i mâhî zi-cüş-ı dāğ

(4) İmşeb muḥîṭ-i çeşm ki⁶⁸²⁹ germ-i telâṭumest⁶⁸³⁰

(5)⁶⁸³¹ Keşret-i dāğdan püşt-i mevc sîne-i mâhî oldı. Bu şeb ki muḥîṭ-i (6) çeşm⁶⁸³² germ-i telâṭum oldı. Keşret-i dāğdan püşt-i mevc-i sîne-i (7) mâhî oldı.

زان برق بی تموز جهان لاله زار شد

کلشن زکل پر است و بهار از میان کمست

3 (8) Z'ān barḳ-ı bî-temüz cihān lālezār şud

(9) Gülşen zi-gül pürest ü bahār ez-miyān gümeṣt

(10) Bu barḳ-ı bî-temüzdan cihān lālezār oldı. Gülşen gülden (11) mâlî ve bahār miyāneden güm oldı.

شبهها میان لعل تو و غنجه تا سحر

صد رنگ کفتکو بزبان تبسمست

⁶⁸²⁶ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 29. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸²⁷ tengüñ: tengüñüñ V.

⁶⁸²⁸ ve: + ḥaṭṭ-ı lebüñ A.

⁶⁸²⁹ ki: -A.

⁶⁸³⁰ germ-i telâṭumest: -A.

⁶⁸³¹ Tüm satır: -A.

⁶⁸³² çeşm: -A.

[N-170b] (12) Şebhâ miyân-ı la'î-i tu vü gönçe tâ seher

(13) Şad-reng-i güft-gû be-zebân-ı tebessüme

[A-224b] (14) Nice giceler tâ seher gönçe ve la' lûñ miyânında şad-reng-i güft-gû (15) zebân-ı⁶⁸³³ tebessümde cilveger olmaktadır.

چون لاله داغ سوخت شنیدن بکوش کل

آه این چه بلبل است که کرم ترنمست

5 (16) Çun lâle dâğ sūht şenīden be-gūş-ı gül

(17) Āh īn çī bülbüleşt ki germ-terennüme

(18) Āh bu ne bülbüldür ki germ-terennümdür. Gūş-ı güli lâleāsâ sūhte vü harīq-i derd-i (19) aşk itmişdür.

از بحر نیست منت آب وضو مرا

چون کوهرم بکرد یتیمی نیممست

(20) Ez-baħr nīst minnet-i āb-ı vuzū me-rā

(21) Çun gevherem be-gerd-i yetimī teyemmüme⁶⁸³⁴

(22) Baħrdan minnet-i āb-ı vuzū çekmem. Gevherüm gibi گرد-i yetimāne ile (23) teyemmüm iderüm.

شوکت زفیض اختر آصف باوج بخت

سیارهء تو مردمک چشم انجمست

7 (24) Şevket zi-feyż-i aħter-i Āşaf be-evc-i baħt

(25) Seyyāre-i tu merdümek-i çeşm-i encüme

(26) Şevket evc-i baħtda feyż-i aħter-i Āşafdan senün seyyāreñ (27) merdümek-i çeşm-i encümdür.

[Gazel 181]⁶⁸³⁵

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

مضمون ضعف معنی شایستهء من است

رنک پریده مصرع برجستهء من است

1 (29) Mażmūn-ı za' f-ı ma' nā şāyeste-i menest

(30) Reng-i perīde mışra' -ı berceste-i menest⁶⁸³⁶

⁶⁸³³ zebân-ı: be-zebân-ı A.

⁶⁸³⁴ teyemmüme: + ya' nî A.

⁶⁸³⁵N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 28. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(31) Mazmūn-ı za' f-ı ma' nā şāyestemdür ve reng-i perīde mışra' -ı

[V-185b]

(1) bercestemdür.

طومار خامشی که زبانش دراز باد
مکتوب سر بمهر لب بستهء منست

(2) Ṭūmār-ı ḥāmuşī ki zebāneş⁶⁸³⁷ dırāz bād

(3) Mektūb-ı ser-be-müħr leb-i beste-i menest

(4) Ṭūmār-ı ḥāmuşī ki anuñ zebānı dırāz olsun. Mektūb-ı ser-be-müħr (5) leb-i bestemdür.

رنک کلم زهوش برد عندلیب را
موج شراب رشتهء کلدستهء منست

3 (6) Reng-i gülem zi-hüş bered 'andelīb-rā

(7) Mevc-i şarāb rişte-i gül-deste-i menest

(8) Benüm reng-i güüm 'andelībüñ 'aqlın alur. Mevc-i şarāb rişte-i (9) gül-destemdür.

شوکت براه ملک فنا کرم میروم
جولان برق رفتن آهسته منست

[A-225a] (10) Şevket be-rāh-ı mülk-i fenā germ mī-revem

(11) Cevlān-ı barķ reften-i āheste-i menest

(12) Şevket rāh-ı fenāya germ-reftār oldıgum ḥalde giderüm. (13) Cevlān-ı barķ benüm āheste gitmekligüm gibidür.

[Gazel 182]⁶⁸³⁸

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بغیر شعله مرا جای کرم دیگر نیست
بناز بالش من جز پر سمندر نیست

1 (15) Be-ğayr-ı şu' le me-rā cāy-ı germ-i dīger nīst

(16) Be-nāz-ı bāliş-i men coz per-i semender nīst

⁶⁸³⁶ menest: + ya' nī A.

⁶⁸³⁷ zebāneş: ب / ن V.

⁶⁸³⁸ N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 14. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(17) Şu^ç leden ğayrı baña cāy-ı germ-i dīġer yoġdur ve bāliş-i nāzum (18) per-i semenderden ğayrı degildir.

قدح کشان ز نشاط این قدر قیامت چیست
بیاض کردن میناست صبح محشر نیست

(19) **Ḳadeḡ-keşān zi-neşāṭ īn ḳadr ḳiyāmet çīst**

(20) **Beyāz-gerden-i mīnāst şubḡ-ı maḡşer nīst**

(21) Ḳadeḡ-keşān mūnādādur. Ya^ç nī ey ḳadeḡ-keşān neşāṭdan (22) bu ḳadar ḳiyāmet [N-171a] nedür? Beyāz-gerden-i mīnādur. Şubḡ-ı maḡşer degildir.

نمیدھیم فریب کسی بساده دلی
بدشت آئینه ما سراب جوهر نیست

3 (23) **Nemī-dihīm firīb-i kesī be-sāde-dilī**

(24) **Be-deşt-i āyīne-i mā serāb cevher nīst**

(25) Bir kimsenūn firībini sāde-dillige virmeyüz. Bizüm āyinemiz (26) deştine⁶⁸³⁹ serāb cevher degil midür? İmdi sāde-dil degildir. (27) Yāḡūd serāb-ı cevher yoġdur. Āyine-i sādedür. İmdi sāde-(28) diliz. Ma^ç -hāzā firībimiz muḡaḳḳaḳdur⁶⁸⁴⁰.

بھم خوشند چو شیر و شکر بہار و شراب
بہار رنگ ندارد چو می بساغر نیست

(29) **Behem ḡoşend çu şīr ü şeker bahār u şarāb**

(30) **Bahār reng ne-dāred çu mey be-sāġar nīst**

(31) Bahār ile şarāb şīr ü şeker gibi birbirine mütelāzımlardur.

[V-186a]

(1) Meşelā sāġarda şarāb olmasa ol bahārda reng ü bū olmaz.

برو بمصلحت دل بہر طرف کہ روی
بشاه راه حقیقت جہت مقرر نیست

5 (2) **Be-rev be-maşlaḡat-ı dil beher-ṭaraf ki revī**

(3) **Be-şāh-rāh-ı ḡaḳīḳat cihet muḡarrer nīst**

[A-225b] (4) Maşlaḡat-ı dile her ṭarafdan ḳaşd iderseñ ç azīmet eyle. (5) Zīrā şāh-rāh-ı ḡaḳīḳatde cihet muḡarrer degildir.

⁶⁸³⁹ deştine: deştinde A.

⁶⁸⁴⁰ muḡaḳḳaḳdur: + فافھم/Fefhem: Anla A.

بیباکه بیمه روی تو دود اه مرا
شبی نرفته که مژگان چشم اختر نیست

(6) Be-yā ki bī-meh-i rūy-ı tu dūd-ı āh-ı me-rā

(7) Şebī ne-refte ki müjgān-ı çeşm-i aḥter nīst

(8) Gel ki meh-i rüyüñ olmadıḡça benüm dūd-ı āhum bir şeb mürür itmedi ki (9)
müjgān-ı çeşm-i aḥter olmaya.

روان نکرد بگویت کتابتی شوکت
که مهر دیده او نامه ء کبوتر نیست

7 (10) Revān ne-kerd be-kūyet kitābetī Şevket

(11) Ki mühr-i dīde-i ü nāme-i kebūter nīst

(12) Senüñ küyuña Şevket bir mektüb göndermedi ki mühr-i dīdesi nāme-i (13)
kebūter olmaya⁶⁸⁴¹.

[Gazel 183]⁶⁸⁴²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

پیش ما فکر سخن سیر کلستان کردنت
لفظ را ازرنک معنی کل بدامان کردنت

1 (14) Pīş-i mā fikr-i sühan seyr-i gülistān kerdenest

(15) Lafz-rā ez-reng-i ma' nā gül-be-dāmān kerdenest

(16) Bizüm bezmimizde fikr-i sühan seyr-i gülistān itmekdür ve lafzuñ
dāmānına (17) reng-i ma' nādan gül taldurmaḡdur.

شبنم خود را براه افتاب انداختن
دیده را محو رخ خورشید روبان کردنت

(18) Şebnem-i ḥod-rā be-rāh-ı āftāb endāḥten

(19) Dīde-rā maḥv-ı ruḥ-ı ḥürşīd-rüyān kerdenest

(20) Kendi şebnemini rāh-ı āftāba endāḥte itmek dīdesi⁶⁸⁴³ ḥürşīd- (21) rūlaruñ
maḥv-ı ruḥsārı itmekdür.

از خط پشت لب او چشم راحت داشتن
توتیای دیده از کرد نمکدان کردنت

⁶⁸⁴¹ olmaya: + dimekdür A.

⁶⁸⁴² N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁴³ dīdesi: dīdeyi A.

3 (22) Ez-ḥaṭ-ı püşt-i leb-i ü çeşm-i rāḥat dāšten

(23) Tūtyā-yı dīde ez-gerd-i nemekdān kerdenest

(24) Anuñ püşt-i lebinden rāḥat ümmīd eylemek gerd-i nemekdāndan dīdeye

(25) tūtyā itmekdür.

دیده ۶ خودرا سیه کردن بچشم مست او

رشته ۶ نظاره ۶ خود تار مژگان کردنت

(26) Dīde-i ḥod-rā siyeh kerden be-çeşm-i mest-i ü

(27) Rişte-i nezzāre-i ḥod tār-ı müjgān kerdenest

[N-171b] (28) Anuñ çeşm-i mesti ile kendi dīdesi⁶⁸⁴⁴ siyāh eylemek rişte-i (29)

nezzāre[A-226a]sini tār-ı müjgān eylemekdür.

میکزم شوکت لب حسرت که نقل بزم من

عده ۶ تبخاله بازار لب بدندان کردنت

5 (30) Mī-güzem Şevket leb-i ḥaşret ki nuql-i bezm-i men

(31) ‘Uḳde-i tebhāle bāz ez-leb be-dendān kerdenest

[V-186b]

(1) Leb-i ḥaşret-i güzīdeyüm ki⁶⁸⁴⁵ nuql-i bezmüm ‘uḳde-i tebhāleyi yine

lebinden (2) dendānında eylemekdür.

[Gazel 184]⁶⁸⁴⁶

Mefā⁶ ilün / Fe⁶ ilātün / Mefā⁶ ilün / Fe⁶ ilün

(Fa⁶ lün)

مرا چه میزنی ای باغبان بچشم انکشت

ز غنچه میزند م کلستان بچشم انکشت

1 (4) Me-rā çi mī-zenī ey bāgbān be-çeşm engüşt

(5) Zi-ğonçe mī-zenedem gülsitān be-çeşm engüşt

(6) Ey bāgbān benüm⁶⁸⁴⁷ niçün çeşmüme engüşt urırsın? Ğonçeden (7) çeşmüme

gülsitān engüşt urır.

⁶⁸⁴⁴ dīdesi: dīdesini A N.

⁶⁸⁴⁵ki: + benüm N.

⁶⁸⁴⁶ N nüshasında “Ğazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 3. satırda “Ğazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁴⁷benüm: -N.

دیگر که می نهادم رخصت سخن گفتن
که می نهاد دهنم از زبان بچشم انکشت

(8) Diger ki⁶⁸⁴⁸ mi-nihedem ruḥṣat-ı sūhan-güften

(9) Ki mi-nihed dehenem ez-zebān be-çeşm engüşt

(10) Yine bañā sūhan-gūluğa kim ruḥṣat virür ki dehenüm zebānumdan (11)

çeşmüme engüşt vaz^c ider.

بگرد کوی تو کردم که بهر خدمت او
نهادم از مژده خونفشان بچشم انکشت

3 (12) Be-gerd-i kūy-ı tu gerdem ki behr-i ḥidmet-i ū

(13) Nihādem ez-müje-i ḥün-feşān be-çeşm⁶⁸⁴⁹ engüşt

(14) Eṭrāf-ı kūyuña gerdide oldum ki o ḥidmet için müje-i (15) ḥün-feşāndan
çeşmüme engüşt vaz^c eyledi.

نظر بتربت عاشق که می تواند کرد
همای را زند از استخوان بچشم انکشت

(16) Naẓar be-türbet-i ‘āşık ki mi-tevāned kerd

(17) Hümāy-rā zened ez-üstüh^hān be-çeşm engüşt

(18) Türbet-i ‘āşıka her kim ki naẓar itmek mümkün olsa hümānuñ çeşmine⁶⁸⁵⁰

(19) üstüh^hāndan engüşt vaz^c ider.

بخنده گفت که از شوق کریهء سر کن
نهد ز کاهکشان اسمان بچشم انکشت

5 (20) Be-ḥande güft ki ez-şevk girye-i ser kon

(21) Nihed zi-kāh-keşān āsmān be-çeşm engüşt

(22) Ḥande iderek didi ki şevkden giryeyi encām-res eyle. [A-226b] Āsmān (23)

kāh-keşāndan⁶⁸⁵¹ çeşmüme engüşt vaz^c eylesün.

بوصف خط تو شوکت دوات مشکینم
نهد زخامهء عنبر فشان بچشم انکشت

(24) Be-vaşf-ı ḥaṭṭ-ı tu Şevket devāt-ı müşğinem

(25) Nihed zi-ḥāme-i ‘anber-feşān be-çeşm engüşt

⁶⁸⁴⁸ ki: A nüshasında bulunan bu bağlaç, vezin ve anlam gereği metne ilave edildi.

⁶⁸⁴⁹ çeşm: چ / خ V.

⁶⁸⁵⁰ çeşmine: çeşmüme A.

⁶⁸⁵¹ kāh-keşāndan: keh-keşāndan A N.

(26) Senüñ vaşf-ı haṭṭuñ ile Şevket⁶⁸⁵² devât-ı müşgînüm hâme-i ‘ anber- (27)
feşândan çeşme⁶⁸⁵³ engüşt vaz‘ ider⁶⁸⁵⁴.

[Gazel 185]⁶⁸⁵⁵

Mef‘ ülü / Fâ‘ ilâtün / Mef‘ ülü / Fâ‘ ilâtün

دور از لب تو ام می رنگ شکسته خالیست

بی خنده ات بساغر جای شراب خالیست

1 (29) Dür ez-leb-i tuem mey reng-i şikeste-ḥālīst

(30) Bî-ḥandeet be-sāgar cāy-ı şarāb ḥālīst

(31) Senüñ lebüñden dür oldıgum ḥalde mey baña reng-i şikeste-ḥaldür.

[V-187a]

(1) Yāḥūd reng şikeste ve ḥālīdür. Ya‘ nî rengden ḥālīdür (2) ve ḥande-i nemekīñ [N-172a] olmadıkça sāgarda cāy-ı şarāb ḥālīdür.

از ضعف ناله من باکوش اشنا نیست

چون بلبل خیالی اواز من خیالیست

(3) Ez-za‘ f nāle-i men bā-güş āšnā nīst

(4) Çun bülbül-i ḥayālī āvāz-ı men ḥayālīst⁶⁸⁵⁶

(5) Zā‘ f dan benüm nālem güşuma āšnā degildür. Meşelâ taḥayyülde (6) bir bülbül olsa şadāsı daḥı emr-i muḥayyel oldıgı gibi.

چوب قفس نماید یکدسته بال طاوس

از بسکه بلبل ما داغ شکسته بالیست

3 (7) Çüb-ı kafes nümāyed yek-deste bāl-i ṭāvus

(8) Ez-bes ki bülbül-i mā dāg-ı şikeste-bālīst

(9) Çüb-ı kafes bir deste mülevven ve münakkaş bāl-i ṭāvus görünür. (10) Ol kadar bizüm bülbülimiz dāg-ı şikeste-baldür. Ya‘ nî şikeste- (11) bāllik dāgını nihāde-i ten-i bî-tābî itmişdür ki bülbül diyü nigāh (12) iden bir deste rişe-i ṭāvus-ı münakkaş zann ider.

⁶⁸⁵² Şevket: + ve A.

⁶⁸⁵³ çeşme: çeşmüme A.

⁶⁸⁵⁴ ider: + dimekdür A.

⁶⁸⁵⁵N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 28. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁵⁶ ḥayālīst: ḥālīst A.

شوکت زکفتکویت بوی محبت آید
نثرت چنانکه حالیت نظم خوش تو حالیت

(13) Şevket zi-güft-güyet bûy-ı maḥabbet âyed

(14) Neşret çunân ki ḥālîst nazm-ı hoş-ı tu ḥālîst

(15) Şevket güft-güyuñdan bûy-ı maḥabbet gelür. Neşrüñ ḥālî oldığı gibi (16) nazmuñ da şîr-i ḥālîdür.

[Gazel 186]⁶⁸⁵⁷

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

حرفی زرنک دست تو نامهربان گذشت
رفت انچنان حناکه بهندوستان گذشت

1 [A-227a] (18) Ḥarfî zi-reng-i dest-i tu nâ-mihribân güzeşt

(19) Reft ân-çunân ḥınâ ki be-Hindüstân güzeşt

(20) Bir ḥarf senüñ reng-i destüñden nâ-mihribân olup geçdi. (21) Ḥınnâ ḥıṭṭa-i Hindüstâna güzerân ider gibi güzerân eyledi. (22) Ḥarf ṭaraf-ı reng-i destinden ṭaraf-ı izâle-i reng-i ḥınnâ gibi olur. (23) Nâ-mihribân olmaḥ ahâlî-i Hind ḥınâya i'tibâr eylemezler anuñçun ola.

عمر م بکرد کلفت ازین خاکدان گذشت
زین دشت ماهتاب چو ریک روان گذشت

(24) 'Ömrem be-gerd-i külfet ezîñ-ḥâkdân güzeşt

(25) Z'îñ deşt-i mâhtâb çu rîg-i revân güzeşt

(26) 'Ömrüm bu ḥâkdândan gerd-i külfet ile geçdi. Bu deşt-i mâhtâbdan (27) rîg-i revân gibi geçdi.

پنهان هنوز آهن پیکان بسنگ بود
روزی که تیر ناز تو ام زاستخوان گذشت

3 (28) Pinhân henüz âhen-i peykân be-seng buved

(29) Rûzî ki tîr-i nâz-ı tuem z'üstüḥ'ân güzeşt

(30) Henüz âhen-i peykân-ı ma'denî olan sengde pinhân idi. Senüñ (31) tîr-i nâzuñ benüm üstüḥ'ânımdan geçmiş idi.

[V-187b]

⁶⁸⁵⁷N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 17. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

چون نیش خار کز کل رعنا کذر کند
تیری زدی بمغز بهار از خزان گذشت

(1) Çun niş-i hâr k'ez-gül-i ra' nâ güzer koned

(2) Tîrî zedî be-mağz-ı bahâr ez-ğazân güzeşt

(3) Niş-i hâr gibi gül-i ra' nâdan güzerân ider. Bir tîr ki mağz-ı bahâra urduñ (4)
dil-i ħazândan güzerân eyledi.

زلف و میان یار دویدند بهر دل
زلفش قدم کشید و زموی میان گذشت

5 (5) Zülf ü miyân-ı yâr devîdend behr-i dil

[N-172b] (6) Zülfeş ħadem keşîd ü zi-müy-miyân güzeşt

(7) Zülf ü miyân-ı yâr dil içün devîde oldılar. Zülfi pâ-keşîde olup (8) müy-
miyândan geçdi.

تا نسبتی درست بمژگان یار کرد
شد میل سرمه سوزن و از سرمه دان گذشت

(9) Tâ nisbetî dürüst be-müjgân-ı yâr kerd

(10) Şud mîl-i sürme sūzen ü ez-sürmedân güzeşt

(11) Tâ kim müjgân-ı yâra münâsebet-i tâmm ħâşıl eyledi. Mîl-i sürme (12)
sūzen [A-227b] olup sürmedândan geçdi.

مینای غنچه پر زشراب تبسمست
امشب کدام غنچه لب از کلبستان گذشت

7 (13) Mînâ-yı ħonçe pür zi-şarâb-ı tebessümeşt

(14) İmşeb kûdâm ħonçe-leb ez-gülsitân güzeşt

(15) Mînâ-yı ħonçe şarâb-ı tebessüm ile lebrîz olmuştur. Bu gice âyâ ħanğı
ğonçe- (16) leb gülistândan geçdi?

دارد کل زمین قفس انتظار من
باد درون بیضهء ام از اشیان گذشت

(17) Dâred gül-i zemîn ħafes-i intizâr-ı men

(18) Bâyed derûn-ı beyzaem ez-âşyân güzeşt

(19) Gül-i zemîn benüm ħafes-i intizârumdadur. Derûn-ı beyza-i ħizânem (20)
âşyândan geçmek gerekdür.

حرفی که داشتم بدل از خویشتن نهران
رفت انچنان زخاطر من کز جهان گذشت

9 (21) Ḥarfī ki dāṣṭem be-dil ez-ḥiṣṭen nihān

(22) Reft ān-ḥunān zi-ḥāṭır-ı men k'ez-cihān güzeṣt

(23) Bir ḥarf ki sīnemde kendümden nihān itmişidüm. Öyle ḥāṭırımdan (24) dūr oldı ki cihāndan gitdi.

قطع نظر زروی تو بسیار مشکلست
کریان چو ابر بایدم از کستان گذشت

(25) Kaṭ' -ı naẓar zi-rüy-ı tu bisyār müşkilest

(26) Giryān çu ebr bāyedem ez-gülsitān güzeṣt⁶⁸⁵⁸

(27) Rūyuñdan kaṭ' -ı naẓar ğāyet müşkildür. Mānend-i ebr gülistāndan güzer (28) itmek gerekdür.

شوکت کند بحال دلم کریه خصم هم
از بسکه عمر من بغم دوستان گذشت

11 (29) Şevket koned be-ḥāl-i dilem girye ḥaşm hem

(30) Ez-bes ki 'ömr-i men be-ğam-ı düstān güzeṣt⁶⁸⁵⁹

(31) Şevket benüm ḥāl-i dilüme ḥaşm bile girye ider. Ol kadar ki benüm 'ömrüm ğam-ı

[V-188a]

(1) düstān ile geçdi⁶⁸⁶⁰.

[Gazel 187]⁶⁸⁶¹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زاب دیدهء من بسکه کستان سبز است
چو غنچه بیضهء بلبل در اشیان سبز است

1 (3) Zi-āb-ı dīde-i men bes ki gülsitān sebzest

(4) Çu gonçe beyza-i bülbül der-āşyān sebzest

⁶⁸⁵⁸ güzeṣt: + ya' nī A.

⁶⁸⁵⁹ güzeṣt: + ya' nī A.

⁶⁸⁶⁰ geçdi: + dimek olur A.

⁶⁸⁶¹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 2. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(5) Benüm āb-ı dīdemden ol qadar ki gülistān sebzdür ḥattā gonçe gibi [A-228a]

(6) āşyānında beyza-i bülbül sebzdür.

چه واديست محبتکه خار صحرايش

زآب ابلهء پای رهروان سبز است

(7) Çi vādīst maḥabbet ki ḥār-ı şahrāyeş

(8) Zi-āb-ı ābile-i pāy-ı reh-revān sebzest

(9) Ne ‘aceb vādīdür maḥabbet ki ḥār-ı şahrāsı pāy-ı reh-revānuñ ābilesi (10) ābından sebzdür.

بخوان اهل جهان اب ريخت ازرويم

چنانکه دانهء کندم بمغز نان سبز است

3 (11) Be-ḥ̄ān ehl-i cihān āb riḥt ez-rüyem

(12) Çunān ki dāne-i gendüm be-mağz-ı nān sebzest

(13) Ḥ̄ān-ı ehl-i cihāna rüyumdan āb döküldi. Öyle ki dāne-i gendüm (14) leb-i nānda sebzdür.

هوای شعله مرا بسکه شد بهار وجود

چو شمع سبز مرا مغز استخوان سبز است

(15) Hevā-yı şu‘ le me-rā bes ki şud bahār-ı vücūd

(16) Çu şem‘ sebz me-rā mağz-ı üstüh̄ān [N-173a] sebzest

(17) Hevā-yı şu‘ le baña ol qadar bahār-ı vücūd oldı ki şem‘ -i sebz gibi benüm (18) mağz-ı⁶⁸⁶² üstüh̄ānum sebzdür. Şem‘ -i sebz şem‘ -i mevḫūde-i şu‘ ledāra (19) ‘örf olmuşdur. Ḥ̄ākānī:

(20) *Ez-tecellī pāy-tā-ser der-tenem nūr āmede*

Şem‘ -i sebz üstüh̄ānem şu‘ le-i Tūr āmede

بکوی یار زبس میزنم در ابرم

زآب رویی من چوب پاسبان سبز است

5 (21) Be-kūy-ı yār zi-bes mī-zenem der-i ibrām

(22) Zi-āb-rüyī men çüb-ı pāsbān sebzest

(23) Kūy-ı yārda ol qadar der-i ibrāmı daḫḫ iderüm ki benüm āb-rüyumdan (24) pāsbānlıḫ çübı sebz olmuşdur.

⁶⁸⁶²mağz-ı: -N.

فضای بادیه یکدستهء کست از بس
زتر جنونی من شاخ اهوان سبز است

(25) Fezā-yı bādiye yek-deste-i gülest ez-bes

(26) Zi-ter-cününî-i men şâh-ı ahuvân sebze

(27) Fezā-yı bādiye-i maḥabbet bir⁶⁸⁶³ deste güldür. Benüm ifrâṭ-ı musāra⁶ at-ı

(28) cününümduñ ahūlaruñ boynuzı yeşillenmişdür.

چو موج آب که از عکس سبزه کیرد رنگ
نکاه من زتماشای کلرخان سبز است

7 (29) Çu mevc-i âb ki ez-⁶aks-i sebze gîred reng

(30) Nigâh-ı men zi-temâşâ-yı gül-ruḥân sebze

[A-228b] (31) Mevc-i âb gibi ki ⁶aks-i sebzeden reng ḥâşıl ider. Benüm nigâhum temâşâ-yı

[V-188b]

(1) gül-ruḥlardan sebze olmışdür.

مرا چو طائر نظاره نیست آرامی
زبسکه چون مژه خارم در آشیان سبز است

(2) Me-râ çu ṭâ⁷ir-i nezzâre nîst ârâmî

(3) Zi-bes ki çun müje ḥârem der-âşyân sebze

(4) Benüm ṭâ⁷ir-i nezzâremüñ ârâmı yoḡdur. Ol ḳadar ki müjgân gibi⁶⁸⁶⁴ ḥârum

(5) âşyânında sebzdür.

زباغ طالع خود شوکت آب و رنگ مخواه
که نو بهار تو پژمرده و خزان سبز است

9 (6) Zi-bâġ-ı tâli⁶-i ḥod Şevket âb u reng me-ḥ⁷âh

(7) Ki nev-bahâr-ı tu pejmürde vü ḥazân sebze

(8) Kendi bâġ-ı tâli⁶ üñden Şevket âb u reng-i ümmîd itme. Zîrâ (9) senüñ nev-bahâruñ pejmürde⁶⁸⁶⁵ ve ḥazânuñ sebzdür.

⁶⁸⁶³bir: yek A.

⁶⁸⁶⁴gibi: + benüm N.

⁶⁸⁶⁵pejmürde: ر / ژ A.

[Gazel 188]⁶⁸⁶⁶

Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

باده اكسير جام مجلس ماست
زر سرخی اكر بود ميس ماست

1 (11) Bāde iksīr-i cām-ı meclis-i māst

(12) Zer-i sūrḫī eger buved mis-i māst

(13) Bāde iksīr-i cām-ı meclisimizdür. Zer-i sūrḫ eger var ise bizüm nuḥāsımızdur.

خانهء ما كم از فناكده نيست
چشم عنقا چراغ مجلس ماست

(14) Ḥāne-i mā kem ez-fenāgede nīst

(15) Çeşm-i 'anḳā çerāğ-ı meclis-i māst

(16) Ḥānemiz fenāgededen kem degildür ve çeşm-i 'anḳā çerāğ-ı meclisimizdür.

باده چشمك زن است پنداری
كه صراحی كدوی نركس ماست

3 (17) Bāde çeşmek zenest pindārī

(18) Ki şurāḫī kedū-yı nergis-i māst

(19) Bāde göz ḳapar ḳann idersin ki şurāḫī kedū-yı nergisimizdür. (20) Kedū-yı nergis şu ḳabağı⁶⁸⁶⁷.

ما بشيطان نداده ايم عنان
آدمی زادهء و مونس ماست

(21) Mā be-şeytān ne-dādeīm 'inān

(22) Ādemī-zādeī vü mūnis-i māst⁶⁸⁶⁸

(23) Biz şeytāna 'inān-dāde olmayuz. Ādemī-[N-173b]zādesin ve bize mūnissin.

تلخكامانه صحبتی داریم
مهرهء مار نقل مجلس ماست

⁶⁸⁶⁶N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 10. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁶⁷şu ḳabağı: şu ḳabağıdır A.

⁶⁸⁶⁸māst: + ya' nī A.

5 [A-229a](24) *Telḥ-kāmāne šoḥbetī dārīm*

(25) *Mühre-i mār nuql-i meclis-i māst*

(26) *Telḥ-kāmāne šoḥbet iderüz. Yılan yumurtası nuql-i meclisimizdür.*

شوکت از بسکه میطپد دل ما

آب کردد کسی که مونس ماست

(27) *Şevket ez-bes ki mī-ṭaped dil-i mā*

(28) *Āb gereded kesī ki mūnis-i māst*

(29) *Göñlimiz ol kadar muṣṭaribdür ki bir kimse bizümle ünsiyyet eyleyemez.*

(30) *Merḥametinden āb olur.*

[Gazel 189]⁶⁸⁶⁹

Müfte' ilün / Fā' ilün / Müfte' ilün / Fā' ilün

روشنی بزم حسن از دل دیوانه است

1 (31) *Rūṣenī-i bezm-i ḥüsn ez-dil-i dīvāneest*

[V-189a]

دیدهء اهل جنون شمع پریخانه است

(1) *Dīde-i ehl-i cünün şem' -i perīḥāneest*

(2) *Rūṣenī-i bezm-i ḥüsn dil-i dīvānedendür. Dīde-i ehl-i cünün şem' -i (3) perīḥānedür.*

ماتم و سور جهان دست بما داده اند

خندهء مینای می کریهء مستانه است

(4) *Mātem ü sūr-ı cihān⁶⁸⁷⁰ dest be-mā dādeend*

(5) *Ḥande-i mīnā-yı mey girye-i mestāneest*

(6) *Cihānuñ sūr ve mātemi bize dest-dādedür. Ḥande-i mīnā-yı (7) mey girye-i mestānedür.*

ذوق سجود درت کی رودم بعد مرک

خاک برهن همان کرد صنمخانه است

3 (8) *Zevḳ-i sücū[d]⁶⁸⁷¹-ı deret key revedem ba' d-ı merg*

(9) *Ḥāk-i berehmen hemān gerd-i şanem-ḥāneest*

⁶⁸⁶⁹N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁷⁰mātem ü sūr-ı cihān: mātem-i sūr u cihān A.

⁶⁸⁷¹sücū[d]: sücūd A N.

(10) Ba‘ d-ı merg senüñ neş‘e-i sücüd-ı derüñ benden nice zâ‘il olur? (11) Hâk-i berehmen hemân gerd-i şanem-ğānedür.

بخت سیاه مرا فیض سیه مستی است
طالع برکشته ام کردش پیمانہ است

(12) Baht-ı siyāh-ı me-rā feyż-i siyeh-mestiest

(13) Ṭālī‘-i ber-geşteem gerdiş-i peymāneest⁶⁸⁷²

(14) Benüm baht-ı siyāhum feyż-i siyeh⁶⁸⁷³-mestidür ve ṭālī‘-i ber-geşteem (15) gerdiş-i peymānedür⁶⁸⁷⁴.

شهرت ما کشته است مانع بیرون شدن
همچو نکین نام ما مهر در خانه است

5 (16) Şöhret-i mā geşteest māni‘ birün şuden

(17) Hemçu nigīn nām-ı mā mühr-i der-i ħāneest

[A-229b] (18) Şöhretimiz birün olmağa māni‘ olmışdur. Nāmımız nigīnāsā mühr-i der-i (19) ħānedür⁶⁸⁷⁵.

خلقهء بزم طرب خلقهء دام منست
همچو بط باده ام قطرهء می دانه است

(20) Halka-i bezm-i tarab halka-i dām-ı menest

(21) Hemçu baṭṭ-ı bādeem kaṭre-i mey dāneest

(22) Halka-i bezm-i tarab halka-i dāmımızdur ve baṭṭ-ı bādeāsā kaṭre-i mey (23) dānemizdür. Zīrā baṭṭa dāne lāzumdur. İmdi kaṭre-i mey münāsib (24) oldı.

ذوق اسیر و حبس ناله ام اشفته کرد
زلف فغان مرا چوب قفس شانہ است

7 (25) Zevk-i esir ü ħabs nāleem āşufte kerd

(26) Zülf-i figān me-rā çüb-ı kafes şāneest

(27) Zevk-i esir ü ħabs nālemi āşufte eyledi ve kākül-i efğānuma (28) çüb-ı kafes şāne olmışdur.

شوکت ازان شعلهء برق بجام منست
پنبهء مینای می از پر پروانه است

⁶⁸⁷² peymāneest: + ya‘ nī A.

⁶⁸⁷³ siyeh: -A.

⁶⁸⁷⁴ peymānedür: + dimek olur A.

⁶⁸⁷⁵ ħānedür: + dimek olur A.

(29) Şevket ezān-şu' le-i barḳ be-cām-ı menest

(30) Penbe-i mīnā-yı mey ez-per-i pervāneest

(31) Ol şu' leden barḳ cāmumdadır. Penbe-i mīnā-yı mey bāl-i⁶⁸⁷⁶ pervānedendür⁶⁸⁷⁷.

[V-189b]

[Gazel 190]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

دل از خیال روی تو ام رشک کلشن است

داغم بسینه لالهء صحرای ایمنست

1 [N-174a](1) Dil ez-ḥayāl-i rüy-ı tuem reşk-i gülşenest

(2) Dāgem be-sīne lāle-i şahrā-yı Eymenest

(3) Gönlüm ḥayāl-i rüyüñla reşk-i gülşendür. Dāgum sīnede lāle-i (4) şahrā-yı Eymendür⁶⁸⁷⁸.

نبود کسی بمیکده چون من تنک شراب

یادمی دو آتشه ام برق خرمن است

(5) N-būd kesī be-meygede çun men teng-i şarāb

(6) Yād-ı mey-i dü-āteşem barḳ-ı ḥürmenest

(7) Benüm gibi bir kimse meygedede teng-i şarāb olmadı. Teng bunda (8) yufḳa ma' nāsınadır. Yād-ı mey-i dü-āteşe baña barḳ-ı ḥürmendür. (9)⁶⁸⁷⁹ Mey-i dü-āteşe şarāb-ı mufriṭü'l-ḥarāretdür. Keyfi çok ola. (10)⁶⁸⁸⁰ Nitekim dü-esbeulağa ıtlāk olunur. Serī' ü'l-cerī ve keşīr(11)⁶⁸⁸¹ ü'l-meşy olmağla böyle ıtlāk olundu. Güyā āteş ve ḥarāreti (12) mazā' ifdür⁶⁸⁸². Yāḥūd iki ḳadeḥden kināye ola⁶⁸⁸³. Hemān yādı ḥürmen-i (13) şu' ūrımı sūzān ider dimek olur⁶⁸⁸⁴.

⁶⁸⁷⁶ bāl-i: bāl ü per-i A.

⁶⁸⁷⁷ pervānedendür: pervānedür A.

⁶⁸⁷⁸ Eymendür: + dimek olur A.

⁶⁸⁷⁹ Tüm satır: -A.

⁶⁸⁸⁰ Tüm satır: -A.

⁶⁸⁸¹ Tüm satır: -A.

⁶⁸⁸² mazā' ifdür: -A.

⁶⁸⁸³ ola: -A, bu kelime sonradan metne ilave edilmiştir V.

⁶⁸⁸⁴ dimek olur: dimekdür A.

یک ذره افتاب برویش نمیرسد
رنگ پریده که برو سایه افکن است

3 (14) Yek-zerre āftāb be-rūyeş nemî-resed

(15) Reng-i perîdeî ki be-rû sâye-efgenest

[A-230a] (16) Bir zerre āftāb anuñ rûyına irişmez. Zîrâ reng-i perîde⁶⁸⁸⁵ anuñ
(17) rûyına sâye-efgendür. Reng-i perîde⁶⁸⁸⁶ çehre-i ‘uşşâk demek (18) olur. Mazmûn-ı
beyt lafza-i be-rûda melhûzdur.

اورد دوش طاقت خمیازه های شوق
آغوش من چو خلقهء زنجیر از آهنست

(19) Āverd dūş tākāt-i ḥamyāzehā-yı şevk

(20) Āgūş-ı men çu ḥalkā-i zencîr ez-āhenest⁶⁸⁸⁷

(21) Tākāt-i ḥamyāzehā-yı şevk mef’ûl-i āverd fā‘ili āgūşdur. (22) Ya‘nî dūn
benüm āgūşum ki ḥalkā-i zencîr gibi āhendendür. Şevk-i (23) ḥamyāzelerine tākāt
getürdi.

عقبی بود ز پردهء دنیای ما عیان
حال فقای آینه از پیش روشنست

5 (24) ‘Uḫbā buved zi-perde-i dünyā-yı mā ‘ayān

(25) Ḥāl-i ḳafā-yı āyine ez-pîş rüşenest

(26) ‘Uḫbā bizüm perde-i zāhire-i dünyāmızdan ‘ayān olur. Ḥāl-i (27) ḳafā-yı
āyîne rûyından rüşendür.

شوکت زبسکه کشته ام امادهء جنون
چاکم بجیب از نکه چشم سوزنست

(28) Şevket zi-bes ki geşteem āmāde-i cünün

(29) Çākem be-ceyb ez-nigeh-i çeşm-i sūzenest⁶⁸⁸⁸

(30) Ol ḳadar āmāde-i cününüm ki⁶⁸⁸⁹ girîbānumda olan çāk nigāh-ı çeşm (31)
sūzendendür. Çünki çeşm-i sūzen çākdür. Anuñla ceybi dūhte

⁶⁸⁸⁵ perîde: perîdeî A.

⁶⁸⁸⁶ perîde: perîdeî A.

⁶⁸⁸⁷ āhenest: ān tenest A.

⁶⁸⁸⁸ sūzenest: + ya‘nî A.

⁶⁸⁸⁹ cününüm ki: cünün oldum ki A.

[V-190a]

(1) olmuş nigāh ile senden çākī-i girībān hāşıl oldu. İmdi (2) āmāde-i cünūn oldu.

[Gazel 191]⁶⁸⁹⁰

Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün

از خلق کردن خویش را خودرا بحق پیوستن است

1 (4) Ez-ḥalk kenden ḥiṣ-rā ḥod-rā be-Ḥaḥḥ-peyvestenest

[N-174b] (5) نصحتک فانظر⁶⁸⁹¹ (6) تجوع ترانی تجرد تصل الناس بحر عمیق والبعء عنها سفینه

لنفسک المسکین.

پای پریشان سیررا شیرازه چین دامنست

(7) Pāy-ı perīşān seyr-rā şīrāze-çīn-i dāmenest

(8) Pāy-ı perīşān seyre çīn-i dāmen-i şīrāzedür. Kitāb be-Ḥaḥḥ-peyvesteni (9) şīrāze-çīn-i dāmān ile zābiṭ-bend odı.

صحرای عشق است این چرا رنگ توقف داشتن

اینجا بهر نقش قدم صد کاروان از رهزنت

[A-230b] (10) Şaḥrā-yı ‘aşkest in çī-rā reng-i tevaḥḥuf dāştēn

(11) İncā beher naḥş-ı ḳadem şad-kārvān⁶⁸⁹² ez-rehzenest(12) Bu şaḥrā-yı ‘aşḳdur. Reng-i tevaḥḥuf neden bunda her naḥş-ı ḳademde yüz (13) kārvān rehzendendür. Ya ‘nī kārvānı rāh-zendür. Ḳanda ḳaldı (14) reh-zenānı? وقس⁶⁸⁹³. عليه باقى المعنى.

از پنبهء مینای می صد دسته نرکس بشکفد

بزمی که یکدم ساقیش ان سرکش مرد افکن است

3 (15) Ez-penbe-i mīnā-yı mey⁶⁸⁹⁴ şad-deste nergis be-şkufd

(16) Bezmī ki yek-dem sāḳiyeş ān ser-keş-i merd-efgenest

(17) Penbe-i mīnā-yı meyden şad-deste nergis güşāde olur. Ol (18) bezmdeki anuñ yek-dem sāḳisi o ser-keş-i merd-efgendür.

⁶⁸⁹⁰ “Ġazel” N (der), V nüshasında 3. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.⁶⁸⁹¹ Tecevvā terānī tecerred teşil e'n-nāse baḥrun ‘amīḳun ve'l-bu‘d ‘anhā sefīnete nuşhatike fe'nzur li-nefsike e'l-miskīneti/Açık olarak beni gör. Kendini soyutla, insanlara kavuş, deniz derin. Ondandır nasihat gemini uzaklaştır ve öylece miskin nefsinde bak.⁶⁸⁹² kārvān: kārbān A.⁶⁸⁹³ Ve kıs ‘aleyhi bāḳiü'l-(N nüshasında buradan itibaren bulunmamaktadır) ma‘nā/Anlamını sen anla; zira çok incedir: -A.⁶⁸⁹⁴ mey: -A.

تا دور کشتی از برم ای نوبهار دوستی
بو خون رنکم میخورد رنکم ببویم دشمنست

(19) Tā dū[r] geštī ez-berem ey ney-bahār-1 dūstī

(20) Bū ḥūn-1 rengem mī-ḥored rengem be-būyem dūshmenest

(21) Tā ki ey ney-bahār-1 dūstīsin benūm nezdūmden dūr olduñ. Būy-1 (22) یتر-
ālūd-1 ḥūn-āṣām rengūm ve būyumla dūshmendūr.

ظلمت سرا کاشانه ام روشن نکردد زافتاب
خط شعاعی بی تو ام مژگان چشم روزنست

5 (23) Z̄ulmet-serā kāṣāneem rūṣen ne-gerded z'āftāb

(24) Ḥaṭṭ-1 ṣu' ā' ī bī-tuem müjgān-1 çeşm-i revzenest

(25) Kāṣāne-i z̄ulmet-serāyūm āftābdān rūṣen olmaz. Sensiz baña ḥaṭṭ-1 (26)
ṣu' ā' ī müjgān-1 çeşm-i revzendūr.

تا کلک و کاغذ سوختست از شعلهء جانسوز من
هم صفحه ام زاینه است هم خانه ام از اهنست

(27) Tā kilik ü kâğıd sūhtest ez-ṣu' le-i cān-sūz-1 men

(28) Hem şafḥaem z'āyineest hem ḥāneem ez-āhenest

(29) Tā kilik ve kâğıd ki benūm ṣu' le-i cān-sūzumdan yanmışdur. Hem şafḥam
(30) āyīneden ve hem ḥānem āhendendūr. Bunlaruñ ikisi de fi' l-i (31) iḥrāqda meşhūd
oldığı zāhir ü bāhirdūr.

[V-190b]

از باد مژگان تو ام صد عقده دل باز شد
ویران بنای آبله از سیل اب سوزن است

7 (1) Ez-yād-1 müjgān-1 tuem şad-^۶ uqde-i dil bāz şud

(2) Vīrān-binā-y1 ābile ez-seyl-i āb-1 sūzenest

(3) Senūñ müjgānuñ yādından yüz ^۶ uqde-i dil bāz oldı. Vīrān- [A-231a] (4) binā-
y1 ābile seylāb-1 sūzendendūr.

از ناتوان چون مژه کوتاه نظر افتاده ام
پیش ره مژگان من نظاره بند آهنست

(5) Ez-nā-tevānī çun müje kūteh-nazar üftādeem

(6) Piş-i reh-i müjgān-1 men nezzāre bend-i āhenest

(7) Nā-tevānlıkdan müjgānāsā kūteh-[N-175a]naẓar vāḳi' olduḡ. Benüm müjgānum (8) pīṣ-i rāhında nezzāre āhen-bend olmuşdur.

شمع خیال اهل طبع از خویش روشن میشود
شوکت چراغ برق را کی احتیاج روغنست

9 (9) Şem' -i ḥayāl-i ehl-i ṭab' ez-ḥ'īṣ rūṣen mī-şevēd

(10) Şevket çerāḡ-ı bark-ı-rā key ihtiyāc-ı revḡanest

(11) Şem' -i ḥayāl-i ehl-i ṭab' kendinden rūṣen olur. Çerāḡ-ı barkā (12) ihtiyāc-ı revḡan olmaz.

[Gazel 192]⁶⁸⁹⁵

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

همیشه خاطر ارباب فکر غمناک است
قبای خامه زبالیدن سخن چاک است

1 (14) Hemīşe ḥāṭır-ı erbāb-ı fikr ḡamnākest

(15) Ḳabā-yı ḥāme zi-bālīden-i sūḥan çākest

(16) Dā'imā ḥāṭır-ı erbāb-ı fikr ḡamnākdur. Ḳabā-yı ḥāme sūḥan-bālīde (17) olmadan çākdür.

چه نشأ خیز فتاده آست خاک میکده ها
رک زمین خرابات کوی از تاکست

(18) Çi neş'e-ḥīz⁶⁸⁹⁶ fütādāst⁶⁸⁹⁷ ḥāk-i meygedehā

(19) Reg-i zemīn-i ḥarābāt kūy ez-tākest

(20) Ḥāk-i meygedelerine neş'e-ḥīz-i neşāt vāḳi' olmuşdur. Reg-i (21) zemīn-i ḥarābāt tākden maḥalledür⁶⁸⁹⁸.

چنان بدور لبث میکشی رواج گرفت
که شیخ صومعه را چوب تاک مسواک است

3 (22) Çunān be-devr-i lebet mey-keşī revāc girift

(23) Ki şeyḥ-i şavma' a-rā çüb-ı tāk misvākest

⁶⁸⁹⁵N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁸⁹⁶ḥīz: ز / ر A.

⁶⁸⁹⁷fütādāst: Bu kelime "fütādeāst" şeklinde yazılmış olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁶⁸⁹⁸maḥalledür: mücellādur N.

- (24) Ancılayın senüñ devr-i lebüñden⁶⁸⁹⁹ mey-keşlik revâc-giriftedür ki şeyh-i
 (25) şavma‘ aya çüb-ı tāk misvāk olmışdur.

[Gazel 193]⁶⁹⁰⁰

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

دل من از خیال زلف رویش انچنان باغست
 که روی سنبل اشفتکی با لاله همداغست

1 (27) Dil-i men ez-ḥayāl-i zülf-i rüyeş ân-çunân bâgest

(28) Ki rüy-ı sünbül-i aşüftegî bâ-lâle hem-dâgest

- (29) Göñlüm ḥayāl-i zülf-i⁶⁹⁰¹ rüyuñdan⁶⁹⁰² öyle bir bâğdur ki anda sünbül-i (30)
 aşüftegî [A-231b] lâle ile hem-dâğdur.

بود آلوده خون جوی شیراز اشک رنگینم

(31) Buved âlüde ḥün-ı cüy-ı şîr ez-eşk-i rengînem

[V-191a]

ز برق تیشهء من لالهائى بیستون داغست

(1) Zi-barḳ-ı tîşe-i men lâlehâ-yı Bîsütün dâgest

- (2) Cüy-ı şîrũñ ḥünü benüm eşk-i rengîñümden âlüde olur ve benüm (3) barḳ-ı
 tîşemden kũh-ı Bîsütün lâleleri dâğdur.

کدامین شاخ کل آمد درین کلشن که برک کل

سیاه از دود اه عندلیبان چون پر زاغست

3 (4) Küdāmîn şāḥ-ı gül âmed derîn-gülşen ki berg-i gül

(5) Siyāh ez-dūd-ı āh-ı ‘andelībān çun per-i zāğest

- (6) Āyā ḳaḅgı şāḥ-ı gül geldi⁶⁹⁰³ bu gülşende ki berg-i gül dūd-ı āh-ı
 ‘andelībān(7)dan per-i zāğāsā siyāh olmışdur.

بهار انست در مسجد قراری نیست شوکت را

بکوی می پر ستانست پا در گوشهء باغست

⁶⁸⁹⁹ lebüñden: lebüñde A.

⁶⁹⁰⁰N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 26. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁰¹ zülf-i: zülf ü A.

⁶⁹⁰² rüyuñdan: rüyuñla A.

⁶⁹⁰³ geldi: + ki A N.

(8) Bahārānest der-mescid qarārī nīst Şevket-rā

(9) Be-kūy-ı mey-perestānest pā der-kūşe-i bāğest

(10) Vaqt-i bahārlardur. Şevkete mescidde qarār yoğdur. Pāy-ı ‘arağī (11) kūşe-i bāğda ve kūy-ı mey-perestāndadır.

[Gazel 194]⁶⁹⁰⁴

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

سرو بالای تو سرمایهء عمر ابدست

نقش پای تو زمین را کل روی سپد است

1 [N-175b] (13) Serv-i bālā-yı tu sermāye-i ‘ömr-i ebedest

(14) Nağş-ı pāy-ı tu zemīn-rā gül-i rüy-ı sepedest

(15) Senüñ serv-i bālāñ sermāye-i ‘ömr-i ebeddür ve nağş-ı pāyuñ zemīne (16) gül-i rüy-ı sepeddür.

هیچ مرکی نبود سخت ترا ز خود بینی

پیش صاحب نظر آن آینه خشت لحد است

(17) Hīç mergī ne-buved sağtter ez-ğod-bīnī

(18) Pīş-i şāhib-nağarān āyīne-ğışt-ı lağdest

(19) Ğod-bīnlikden sağtter bir merg olmaz. Pīş-i şāhib-başīret (20) ol āyīne-i Ğışt-ı gürdur. Zīrā merg-i fenādur. Kendi mağhar-ı (21) zıllī olup vücūd-ı bağt-ı Ğağğ oldığı ma‘ rifet ile me‘mūr (22) iken zıll-ı vücūd virdikde hem kör hem müşrik hem mürde olur (23).⁶⁹⁰⁵ فافهم

نیست صاحب نظر انرا خلل از دیر و حرم

دیدهء آینه خیرت زدهء نیک و بد است

3 (24) Nīst şāhib-nağarān-rā Ğalel ez-deyr ü Ğarem

(25)⁶⁹⁰⁶ Dīde-i āyīne Ğayret-zede-i nīk ü bedest

(26) Şāhib-nağarlara deyr ve Ğaremden Ğalel yoğdur. Dīde-i āyīne Ğayret- (27) zede-i nīk ü beddür.

⁶⁹⁰⁴N nüshasında “Ğazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 12. satırda “Ğazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁰⁵Fefhem/Anla: -A.

⁶⁹⁰⁶Tüm satır: -A. A nüshasının buradan itibaren 202. gazelin 4. beyitine kadar eksik olduğu görülmüştür.

بتکلف بود اقبال جهان مقبولم
ورنه رنگی که برخ میبردم دست رداست

(28) Be-tekellüf buved iḳbāl-i cihān maḳbūlem

(29) Verne rengī ki be-ruḳ mī-beredem dest-reddest

(30) Mī-sezedem nüshası şahīḥ olmaḳ gerek. Ya‘ nī tekellüf ile iḳbāl-i (31) cihān
benüm maḳbūlüm olur. Yoḥsa ol reng ki benüm ruḥsāruma

[V-191b]

(1) lāyıḳdur dest-reddir.

شوکت سوخته را نیست رهایی زکزند
در نظر دود سپندش مژهء چشم بداست

5 (2) Şevket-i sūḥterā nīst rehāyī zi-gezend

(3) Der-naẓar dūd-ı sipendeş müje-i çeşm-i bedest

(4) Şevket sūḥteye gezenden rehā bulmaḳ mümkin degildir. Naẓarda (5) anuñ
dūd-ı sipendi müje-i çeşm-i beddür.

[Gazel 195]⁶⁹⁰⁷

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

تیر او امشب کذر صاف از دل بی کینه داشت
ناوک او بال و پر از جوهر آینه داشت

1 (7) Tīr-i ü imşeb güzer şāf ez-dil-i bī-kīne dāşt

(8) Nāvek-i ü bāl ü per ez-cevher-i āyīne dāşt

(9) Anuñ tīri bu şeb dil-i bī-kīne-i şāfdan güzer eyledi ve nāveki (10) bāl ü
perini⁶⁹⁰⁸ cevher-i āyīneden itmişdi.

بی تو امشب از هجوم توبه عیشم تنک بود
پنبه مینایم ز مهتاب شب آینه داشت

(11) Bī-tu imşeb ez-hücüm-ı tevbe ‘ayşem teng buved

(12) Penbe-mīnāyem zi-mehtāb-ı şeb-i āzīne dāşt

(13) Sensiz bu şeb hücüm-ı tevbeden ‘ayşum teng oldı. Penbe- (14) mīnām
mehtāb-ı şeb-i āzīneden oldı.

⁶⁹⁰⁷N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 6. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁰⁸perini: peri N.

نیست امروزی لباس فقر من بیش از وجود
صورتتم از خامهء مو خرقهء پشمینه داشت

3 (15) Nīst imrūzī libās-ī faqr-ī men biš ez-vücūd

(16) Şüretim ez-hāme-i mū hırça-i peşmine dāšt

[N-176a] (17) Bugün benim libās-ı faqrım vücūddan ziyāde degildür ve şüretim dağı (18) hāme-i mūdan hırça-i peşmine ittiḥāz eylemişdür. Zīrā vücūd-ı (19) şuverī i -i hāme-ı (20) faqr ıtlāk eyledi ve şüret-dür ki libās⁶⁹⁰⁹ من حیث هو لبس تعین ذاتی

دی بیکجا بود پیوند نگاه ما و یار

داشتم من در نظر یار آنچه درآینه داشت

(22) Dey be-yek-cā būd peyvend nigāh-ı mā vü yār

(23) Dāstem men der-naẓar⁶⁹¹¹ yār ān-çi der-āyine dāšt

(24) Bizümle yāruñ nigāhı dün peyvend-be-yek-cā idi. Yāruñ āyīnede (25) eyledüğünü ben naẓarumda eylemiş idüm. Zīrā nigāhum ile yār (26) peyvend-be-yek-cā idi.

پهلوی افلاکرا نکذاشتم خالی ز زخم

دسته تیغ ناله ام از استخوان سینه داشت

5 (27) Pehlū-yı eflāk-rā ne-gzāstem ḥālī zi-zaḥm

(28) Deste tīg-ı nāleem ez-üstühān-ı sīne dāšt

(29) Pehlū-yı eflāki zaḥmdan ḥālī itmedüm. Tīg-ı nālemün destesi (30) ya' nī şapı üstühān-ı nāleden oldı. Böyle olunca pehlū-yı (31) eflāk lā-muḥāle zaḥmdan ḥālī olmaz.

[V-192a]

کرد میکردد بلند از کردش ایام من

بسکه در خاطر فلک از من غبار کینه داشت

(1) Gerd mī-gerded bülend ez-gerdiş-i eyyām-ı men

(2) Bes ki der-ḥātır felek ez-men ğubār-ı kīne dāšt

⁶⁹⁰⁹ Mīn ḥaysü hüve lebsü ta' ayyünin zātiyyin/Hadd-i zātında zatı belirişin kalıbıdır.

⁶⁹¹⁰ luṭf-ı beyt: ü'l-ḥadīş N.

⁶⁹¹¹ naẓar: -N.

(3) Benüm gerdiş-i eyyāmumdan gerd büleñd olur. Zîrâ felek benden ziyâde (4) ğubâr-ı kîne tütmişdur.

بیقراری بال پروانه است شوکت مردرا
بام چرخ از دل طپیدنهای عارف زینت داشت

7 (5) Bî-ḳarârî bâl-i pervānest⁶⁹¹² Şevket merd-râ

(6) Bām-ı çarḫ ez-dil ṭapīdenhâ-yı ‘ārif zīnet dāşt

(7) Bî-ḳarārîlık Şevket merde bâl-i pervānedür. Bām⁶⁹¹³-ı çarḫ ‘ārif-i (8) bi'llāhuñ ıztırâb-ı derūnından şühüb-i mültehibe ile zīnet(9)lenmişdür. Zîrâ ol ‘ārif ṭapīde olduḳça bām-ı felekde (10) bir dâğ ḥaşıl olur. Aña sen nücüm ıtlâk idersin.

[Rubâ'î 2]⁶⁹¹⁴

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

ره رفتار تو گلزار تعیین شده است
جاده از جلوهء رنگین تو کلبن شده است

1 (12) Reh-i refṭâr-ı tu gülzâr-ı ta' ayyün şudeest

(13) Cādde ez-cilve-i rengīn-i tu gülbün şudeest

(14) Râh-ı refṭârũndan gülzâr-ı ta' ayyün cādde cilve-i rengīnũnden⁶⁹¹⁵ olmuşdur.

بی رخت بزم طرب را نبود رنگ ثبات
می ته شیشه حنای سر ناخن شده است

(15) Bî-ruḥet bezm-i ṭarab-râ ne-buved reng-i şebât

(16) Mey teh-i şîşe ḥinnâ-yı ser-i nâḥun şudeest

(17) Ruḥuñsız bezm-i ṭaraba reng-i şebât olmaz. Mey daḥı teh-i şîşede (18) ḥinnâ-yı ser-i nâḥun olmuşdur.

⁶⁹¹² pervānest: Bu kelime "pervāneest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

⁶⁹¹³bām: nām N.

⁶⁹¹⁴N nüshasında "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 11. satırda "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹¹⁵rengīnũnden: + gülbün N.

[Gazel 196]⁶⁹¹⁶

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

نقاب عارض آن آتشین مزاج نداشت

چراغ طور بغانوس احتیاج نداشت

1 (20) Niḳāb 'ārız-ı ān āteşin-mizāc ne-dāşt

(21) Çerāğ-ı Tūr be-fānūs [N-176b] ihtiyāc ne-dāşt

(22) Ol 'ārız-ı āteşin-mizāc niḳāb tutmadı. Çerāğ-ı Tūruñ fānūsa (23) ihtiyācı olmadı.

بغیر مرهم کافور ساعد خوبان

جراحی که بدل داشتم علاج نداشت

(24) Be-ğayr merhem-i kāfūr sâ' id-i hūbān

(25) Cerāḫatī ki be-dil dāştēm 'ilāc ne-dāşt

(26) Merhem-i kāfūr sâ' id-i hūbāndan ğayrı bir cerāḫat ki gönlümde idi. (27) 'İlācı⁶⁹¹⁷ olmadı. Ma' lūm oldu ki dāğ imiş. Kāfūr 'alāḫasıyla (28) zāhir⁶⁹¹⁸ oldu.

زمن ربود دل و دین و عقل حیرانم

که شهر عاقبتم اینقدر خراج نداشت

3 (29) Zi-men rübūd dil ü dīn ü 'aql ḫayrānem

(30) Ki şehr-i 'āḫıbetem in-ḫadr ḫarāc ne-dāşt

(31) Benden dil ve dīn ve 'aqlı rübūde eyledi. ḫayrānum ki şehr-i 'āḫıbetimün

[V-192b]

(1) bu kadar ḫarāc ve maḫşūlātı yoğ idi. Bunlar neden peydā oldu?

گذشت بسکه برای تو شوکت ازدو جهان

نیود میل کلاهش سری بتاج نداشت

(2) Güzeşt bes ki berāy-ı tu Şevket ez-dü-cihān

(3) Ne-būd meyl-i külāheş serī be-tāc ne-dāşt

(4) Senün için Şevket iki cihāndan geçdi. Külāha meyli yoğ idi. (5) Anuñçun tāca baş virmedi. Yāḫūd tāc vaż' idecek (6) başı yoğdı. ⁶⁹¹⁹خدا صفا.

⁶⁹¹⁶N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 19. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹¹⁷'ilācı: 'ilāc N.

⁶⁹¹⁸zāhir: ظ / ط V.

[Rubâ'î 3]⁶⁹²⁰

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

كجا كشاده دلم از نظاره باغست
كه غنچه درنظر من فتيلهء داغست

1 (8) Kücā gūşāde dilem ez-nezāre bāgest

(9) Ki ğonçe der-naẓar-ı men fitīle-i dāgest

(10) Gönlüm nice gūşāde olur nezzāre-i bāğdan? Zīrā ğonçe benüm (11)
nazarumda fitīle-i dāğdur.

چنان سیه شده بی سرو قامت تو چمن
كه بال فاخته در دیده ام پر زاغست

(12) Çunān siyeh şude bī-serv-ķāmet-i tu çemen

(13) Ki bāl-i fāhte der-dīdeem per-i zāgest

(14) Senüñ serv-ķāmetüñsiz⁶⁹²¹ çemen şöyle siyāh olmışdur ki (15) bāl-i fāhte
dīdemde per-i zāğdur.

[Rubâ'î 4]⁶⁹²²

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

خون دل خستهء ان چشم سیه را قوتست
چوب تابوت شهیدان ترا تابوتست

1 (17) Hūn-ı dil ħaste-i ān-çeşm-i siyeh-rā kuvvetest

(18) Çüb-ı tábüt-ı şehīdān-ı tu-rā tábüttest

(19) Hūn-ı dil o ħaste-i çeşm-i siyāha kuvvetdür ve senüñ şehīdleriñüñ (20)
tábütü çübına tā kim senüñ büyüñdan eşer vardır. Ol kuvvet anlara (21) dāñildür⁶⁹²³.

رقم از معنی رنگین تبسم دارد
دهن تنک تو شق قلم یاقوتست

⁶⁹¹⁹ Huzmā şafā/Belirgin, açık olanı al.

⁶⁹²⁰N nüshasında "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 7. satırda "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹²¹ ķāmetüñsiz: ز / ر V.

⁶⁹²²N nüshasında "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 16. satırda "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹²³anlara dāñildür: üzere vâşıldur N.

(22) Raḡam ez-ma' nī-i rengīn tebessüm dāred

(23) Dehen-i teng-i tu şaḡḡ-ı ḡalem-i yāḡūtest

(24) Ma' nī-i rengīn ki⁶⁹²⁴ tebessümden raḡamı vardır. Dehen-i tengüñ şaḡḡ-ı

(25) ḡalem-i yāḡūtdur.

[Gazel 197]

Mef' ūlü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ūlün

انجا که بود منزلم از بود نشان چیست

حیرت بمکانی مرا برده مکان چیست

1 (26) Ān-cā ki buved menzilem ez-būd nişān çīst

(27) Ḥayret be-mekānī me-rā borde mekān çīst

(28) Ol maḡall ki menzilümdür. Būd ve hestīden nişān nedür? Ḥayret (29) beni bir maḡalle iletmişdür ki [N-177a] mekān nedür?

آینه ام از نور نظر میکشد آزار

تا عاقبت کار من ای همنفسان چیست

(30) Āyīnem ez-nūr-ı naḡar mī-keşed āzār

(31) Tā 'āḡıbet-i kār-ı men ey hem-nesesān çīst

[V-193a]

(1) Benüm āyīnem nūr-ı naḡardan āzār çeker. Böyle olunca ey hem-nesesān (2) benüm 'āḡıbet-i kārım nedür? Leḡāfet-i beyt hem-nesesān ta' bīrinde olacaḡdur.

ابنای جهانرا دل بیدار نباشد

این قافله را بار بجز خواب کران چیست

3 (3) Ebnā-yı cihān-rā dil-i bīdār ne-bāşed

(4) Īn ḡāfile-rā bār be-coz ḡāb-ı girān çīst

(5) Ebnā-yı cihānuñ dil-i bīdārı olmaz. Bu ḡāfileye ḡāb-ı girāndan (6) ḡayrı bār nedür? Bār-ı ḡāfile emti' a-i maḡmūleleridür⁶⁹²⁵.

کیفیت غفلت چه بود باده چه حاجت

چون هست کرانجانی ما رطل کران چیست

(7) Keyfiyyet-i ḡaflet çı buved bāde çı ḡacet

(8) Çun hest girān-cānī mā rıḡl-ı girān çīst

⁶⁹²⁴ma' nī-i rengīn ki: ma' nā ki rengīn N.

⁶⁹²⁵“Bunda ziyāde ma' nā vardır” N (der).

(9) Keyfiyyet-i gâflet ne ola? Bâdeye ne hâcet? Çünkü bizüm girân-cânlığımız

(10) vardır. Rıtl-ı girân nedür?

کارت بخموشی کشد از گفتن بسیار
جز قطع سخن حاصل این تیغ زبان چیست

5 (11) Kâret be-ḥamūṣî keşed ez-güften-i bisyâr

(12) Coz kaç-ı sūḥan ḥāşıl-ı in tîg-ı zebân çîst

(13) Çok söylemeden senün kârün ḥamūşluğa müntehî olur. (14) Zîrâ söyler
söylersin âhir kâr-ı sükün⁶⁹²⁶ idersin. Kaç-ı sūḥandan (15) ğayrı bu tîg-ı zebânün kârı
nedür?

خامش نبود کم سخن افتاد چو معشوق
چون ناز سر حرف کند ناز زبان چیست

(16) Ḥāmūş ne-buved kim sūḥan üftād çu ma' şuḫ

(17) Çun nâz ser-i ḥarf koned nâz-ı zebân çîst

(18) Ḥāmūş olmadı. Lâkin kim sūḥan vâқи' oldı. Ḥâl-i ma' şūḫân (19) böyledür.
Çünkü ḥarfe nâz ider. Nâz-ı zebân nedür?

شوکت کذر از اطلس افلاک چو مردان
ارایش خود اینهمه مانند زنان چیست

7 (20) Şevket güzer ez-aṭlas-ı eflāk çu merdân

(21) Ārāyiş-i ḥod in-heme mânend-i zenân çîst

(22) Şevket merdân gibi aṭlas-ı eflâkden güzer eyle. Mânend-i zenân (23) bu
rütbe ārāyiş nedür?

[Gazel 198]⁶⁹²⁷

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

نکه از دیدن آنچشم سیه مژگانست
چون سیه کشت رک تار نکه مژگانست

1 (25) Nigeḥ ez-dîden-i ân-çeşm-i siyeh müjgānest

(26) Çun siyeh geşt reg-i târ-ı nigeḥ müjgānest

⁶⁹²⁶sükün: süküt N.

⁶⁹²⁷N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 24. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(27) Nigeh ol çeşm-i siyâhı görmeden müjgân olur. Çünkü siyâh (28) oldı. Reg-i târ-ı nigeh müjgândur.

همچو نظاره بکوی تو سبکروح روم
غیر خاری که مرا ریخت بره مژگانست

(29) Hemçu nezzâre be-küy-ı tu sebük-rûh revem

(30) Ğayr-ı ħârî ki me-râ riht be-reh müjgānest

(31) Nezzâre gibi senüñ küyuña sebük-rûh giderüm. Râhuma rîzân

[V-193b]

(1) eylediği ħârdan ğayrı müjgândur⁶⁹²⁸.

صف چه بندند بجنک دل من لشکر ناز
انکه اول شکند طرف کله مژگانست

3 (2) Şaff çi bendend be-ceng-i dil-i men leşker-i nâz

[N-177b] (3) Ān ki evvel şikened tarf-ı küleh müjgānest

(4) Leşker-i nâz benüm cengüme niçün şaff-bend olurlar? Ol şey' ki ibtidâ (5) tarf-ı külâhı işkeste ider müjgândur.

کفت از انچشم سیه مصرع چندی شوکت
که دریغش همه چون فرد نکه مژگانست

(6) Güft ez-ân-çeşm-i siyeh mışra^ç -1 çendî Şevket

(7) Ki dirîgeş heme çun ferd-i nigeh müjgānest

(8) Ol çeşm-i siyehden Şevket birkaç mışra^ç söyledi ki anuñ (9) dirîği ferd-i nigâh gibi müjgândur.

[Gazel 199]⁶⁹²⁹

Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilün

(Fâ^ç ilâtün)

(Fa^ç lün)

بره کعبه ام از تشنه لبیها غم نیست
چشمهء ابله پای کم از زمزم نیست

1 (11) Be-reh-i Ka^ç beem ez-teşne-lebîhâ ğam nîst

(12) Çeşme-i âbile-i pây kem ez-⁶⁹³⁰ zemzem nîst

⁶⁹²⁸müjgândur: nedür N.

⁶⁹²⁹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 10. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(13) Rāh-ı Ka‘bede teşne-lebliklerden baña ğam yoğdur. Çeşme-i ābile-i (14) pāy zemzemden kem değıldür.

لالهء دشت شد از نالهء زنجیرم داغ
که می شعلهء آواز از آتش کم نیست

(15) Lāle-i deşt şud ez-nāle-i zencirem dāğ

(16) Ki mey-i şu‘le-i āvāz ez⁶⁹³¹-āteş kem nīst

(17) Lāle-i deşt nāle-i zencirümden dāğ oldı ki şu‘le-i āvāz-ı şarābı (18) āteşden kem degıldür.

عقده چون غنچهء تصویر بود در کارم
صد بهار آمد و باخنده لبم محرم نیست

3 (19) ‘Uğde çun ğonçe-i taşvır buved der-kārem

(20) Şad-bahār āmed ü bā-ğande lebem mağrem nīst

(21) ‘Uğde ğonçe-i taşvır gibidür. Benüm kārumba yüz bahār geldi. (22) Ğande ile lebüm āšnā ve mağrem degıldür.

برق از مزرعه ام سبز شود جای کیه
بنددار مور کمر از پی کینم غم نیست

(23) Barğ ez-mezra‘ aem sebz şevd cāy-ı giyāh

(24) Benddār mūr kemer ez-pey-i kīnem ğam nīst

(25) Benüm mezra‘ amdan giyāh yirine barğ olur. Eger mūr benüm kīnüm için (26) kemer-bend-i ‘azm olursa ğam yoğdur.

عشق را شکوهء از حسن نباشد شوکت
که زخورشید غباری بدل شبنم نیست

5 (27) ‘Aşğ-rā şekveī ez-ğüsñ ne-bāşed Şevket

(28) Ki zi-ğürşid ğubārī be-dil-i şebnem nīst

(29) ‘Aşğıñ ğüsñden şekvesi yoğdur. Zīrā ğürşidden (30) dil-i şāf-şebnemde ğubār olmaz.

⁶⁹³⁰ ez: er V.

⁶⁹³¹ ez: + şarāb N.

[V-194a]

[Gazel 200]⁶⁹³²

Fā' ilātün / Mefā' ilün / Fā' ilün

بی تو جامم بباده درچنگ است
سرمهء چشم شیشه ام سنک است

1 (1) Bī-tu cāmem be-bāde der-cengest

(2) Sürme-i çeşm-i şîşem sengest

(3) Sensiz cāmum bāde ile cengdedür. Şîşemüñ sürme-i çeşmi (4) sengdür.

میکنم نقش خانهء لب را
قدح می پیالهء رنگ است

(5) Mī-konem naqş hāne-i leb-rā

(6) Kadeh-i mey piyāle-i rengest

(7) Hāne-i lebi naqş iderüm. Kadeh-i mey piyāle-i rengdür. Ferhenglerde (8) renege otuzaltı ma' nā zıkr eylemişlerdür⁶⁹³³. Tafşîli itnāba mü'eddî⁶⁹³⁴ (9)⁶⁹³⁵ olur.⁶⁹³⁶ من
جملتهم بمعنی الصبیع ya' nî (10)⁶⁹³⁷ boya bu maḥallde piyāle-i reng boya çanağıdur dimek olur.

چون شرارم لباس از خار است
تار پیراهنم رک سنک است

3 (11) Çun şerārem libās ez-hārest

(12) Tār-ı pīrāhenem reg-i sengest

(13) Şerer gibi libāsum hārdandur. Pīrāhenümüñ tārı [N-178a] sengdür.

سوختم عالم و ندید کسی
شعله ام چون نگاه بی رنگ است

(14) Sūh̄tem 'ālem ü ne-dīd kesī

(15) Şu' leem çun nigāh-ı bī-rengest⁶⁹³⁸

⁶⁹³²N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 31. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹³³eylemişlerdür: iderler N.

⁶⁹³⁴tafşîli itnāba mü'eddî: -N.

⁶⁹³⁵Tüm satır: -N.

⁶⁹³⁶Mın cümletihim bi-ma' nā e'ş-şab'u/Onlardan birisi boya manasınadır.

⁶⁹³⁷Tüm satır: -N.

⁶⁹³⁸"Neş'eem sebze-i teh-i sengest" N (der).

(16) ʿĀlem⁶⁹³⁹ yaḳdum. Kimse mütebaşşır olmadı. Şuʿ lem nigāh-ı bī-reng (17) gibidür.

میرسد عیش من بصد سختی
سینه ام چون نگاه بی رنگست

5 (18) Mī-resed ʿ ayş-ı men be-şad-saḫtī

(19) Sīnem çun nigāh-ı bī-rengest

(20) Benüm taʿ ayyüşüm yüz meşakḳatle ḥāşıl olur. Yine sīnem mānend-i (21) nūr-ı naẓar rengden ʿāridür.

باغ رنگین خیالم و شوکت
خامه ام عندلیب آهنگست

(22) Bāğ-ı rengin-ḥayālem ü Şevket

(23) Ḥāmeem ʿ andelīb-i āhengest

(24) Bāğ-ı rengin ḥayālī yāʾ-ı nisbet ile daḥı nüşhadur. Yaʿ nī bāğ-ı (25) rengin-ḥayālīyüm. Ḥāmem ʿ andelīb-i āhengdür.

[Gazel 201]

Mefāʿ ilün / Feʿ ilātün / Mefāʿ ilün / Feʿ ilün

(Faʿ lün)

مدام راز من از اب دیده فاش تراست
دلم ز شیشهء خالی تنک معاش تراست

1 (26) Müdām rāz-ı men ez-āb-ı dīde⁶⁹⁴⁰ fāşterest

(27) Dilem zi-şīşe-i ḥālī teng-maʿ āşterest

(28) Müdām benüm rāzum⁶⁹⁴¹ dīdeden ziyāde fāş olur ve gönülüm şīşe-i (29) ḥālīden ziyāde teng-maʿ āşdur. Teng fetḥa-i tāʾ ve zämme-i nūn (30) ile yufḳa maʿ nāsına maʿ āş terk-i edāt-ı⁶⁹⁴² tafđilī⁶⁹⁴³ ile (31) mürāʿ āt-ı tezād olur raḥmetu'llāhi ʿ aleyh.

⁶⁹³⁹ ʿālem: ʿālemi N.

⁶⁹⁴⁰ “fāşterest dilem zi-şīşe-i ḥālī teng-maʿ āşterest müdām benüm rāzum dīdeden ziyāde” N (der).

⁶⁹⁴¹ rāzum: + āb-ı N.

⁶⁹⁴² edāt-ı: + ism-i N.

⁶⁹⁴³ tafşilī: ص / ض V.

[V-194b]

بچشم انکه نزاکت دلیل راه فناست
کتان ز پرده مهتاب خوش قماش تراست

(1) Be-çeşm-i ân ki nezâket delîl-i rāh-ı fenâst

(2) Ketân zi-perde-i mehtâb-ı hoş-ķumâşterest

(3) Ol kimsenüñ çeşm-i haķiķat-bînindeki nezâket delîl-i rāh-ı fenâdur. (4)

Kettân perde-i mehtâbdan ziyâde hoş-ķumâşdur .⁶⁹⁴⁴ فافهم ما قصدہ منها

بکف ز هجر تو شمشیر شکوه دارم
که از زبان درشتان دهن خراش تراست

3 (5) Be-kef zi-hicr-i tu şemşîr-i şekveî dârem

(6) Ki ez-zebân-ı dūrūştân dehen ħırâşterest

(7) Elümde senüñ hicründen bir şemşîr-i şikâyetüm var ki fazzû'l-lisân (8)
olanlardan dehenüm ziyâde ħırâş-dîde olmuşdur.

به بیستون فلک تیشه بشکند شوکت
بیا که نالهء من آسمان تراش تراست

(9) Be-Bîsütün-ı felek tîşe be-şkened Şevket

(10) Be-yâ ki nâle-i men âsmân-tırâşterest

(11) Şevket Bîsütün-ı felekde tîşe-şikendür. Gel ki benüm nâlem (12) ziyâde
âsmân-tırâş olmuşdur. Vâķı' en ism-i Bîsütün âsmâna (13) ne ra' nâ ism olur.

[Gazel 202]⁶⁹⁴⁵

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چمن ز خندهء کل خاطر تهی زغمست
جنون چو باده پراست و خرد چو توبه کماست

1 (15) Çemen zi-ķhande-i gül ħâţır-ı teĥî zi-ķamest

(16) Cünün çu bâde pürest ü ħîred çu tevbe kemest

(17) Çemen gül ķhandesinden ħamdān teĥî-ħâţırdur. Cünün bâde gibi mâlî (18) ve
' aķl tevbeāsâ nâķışdur ve ħâlîdür.⁶⁹⁴⁶

⁶⁹⁴⁴ Fefhem mâ-ķaşduhu minhâ/Bundan maksadı nedir anla, -N.⁶⁹⁴⁵N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 14. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

من از برای جفا داده ام بدست تو دل
مهر دلی که ستم میکنی بمن ستم است

(20) Men ez-berāy-ı cefā dādeem be-dest-i tu dil

(21) Beher dilī ki sitem mī-konī be-men sitemest

(22) Ben [N-178b] senūñ destūñe dili cefā için virmişüm. Her dile ki sitem (23) itmiş olursın⁶⁹⁴⁷ ya‘ nī cefā itmek maṭlabuñ ise işte benüm göñlüm (24) zīr-i taşarrufuñda hemān cefā it. Ğayrı efrād-ı āferīdeden bir dile (25) ṭoḡunma. Zīrā baña cefādur. ‘Ayniyle bu ḡavme ideceğüñi baña (26) it demek gibidür.

یکسیت سلسلهء ممکنات و موج خیال
نظر بهستی واجب و خود ما عدمست

3 (27) Yekīst silsile-i mümkināt u mevc-i ḡayāl

(28) Naẓar be-hestī-i vācib vücūd-ı mā ‘ademest

(29) Silsile-i mümkināt ve mevc-i ḡayāl birdür. Naẓar vücūd u hestī-i (30) vācibedür. Ammā bizüm vücūdumuz ‘adem-i şarfdur. Bizler vācib-i bālīgiz (31) ma‘ nāsına ma‘ lüm-ı ‘illetden taḡallūf itmek i‘ tibārıyla melḡūz

[V-195a]

(1) olsa bile mesbūḡ bi'z-zamān olmaḡdan nāşī ‘ademiyle (2) vücūdı müsāvī olanlardanız.

عبیر کفر که از زلف خویشتن افشاند
که دیر و کعبه پر از نغمهای یاصنم است

(3) ‘Abīr-i küfr ki ez-zülf-i ḡiştēn eḡşānd⁶⁹⁴⁸

(4) Ki deyr ü Ka‘ be pür ez-naḡmehā-yı yā şanemest

(5) ‘Abīr-i küfr ki kendi zülfinden feşānde-i mazāhir oldı. (6) Deyr ve Ka‘ be yā şanem naḡmelerinden māl-ā-māl olmuşdur:

(7) Ğüft-ğūy-ı küfr ü dīn āḡir be-yekcā mī-keşed

Ḥāb yek ḡābest (8) ammā muḡtelif ta‘ bīrhā

gibi kendi maẓhariyyet-i zātiyyeleridür⁶⁹⁴⁹ (9) demek ister.

⁶⁹⁴⁶19. satırda da "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁴⁷itmiş olursın: idesin baña sitem itmiş olursın N.

⁶⁹⁴⁸ Bu mısra derkenara yazılmıştır N.

⁶⁹⁴⁹zātiyyeleridür: zātiyye ider N.

تو سعی کن که زند جوش معنی از رقمت
خطی که محض سواد است سایه قلم است

5 (10) Tu sa'y kon ki zened cūş ma' nā ez-raḳamet

(11) Ḥaṭī ki maḥz-ı sevādest sāye-i ḳalemest

(12) Sen sa'y eyle ki ma' nā senüñ raḳamuñdan cūş ide. Bir ḥaṭṭ ki (13) maḥz-ı sevāddur. Kendi sāye-i ḳalemidür ⁶⁹⁵⁰فافهم مافیہ.

بطبع شوخ تو شوکت زمانه می تازد
رک خیال تو مژگان آهوی حرمت

(14) Be-ṭab' -ı şūḥ-ı tu Şevket zamāne mī-tāzed

(15) Reg-i ḥayāl-i tu müjgān-ı āhū-yı ḥaremest

(16) Senüñ ṭab' -ı şūḥuña Şevket zamāne iftiḥār eyler. Zīrā senüñ (17) reg-i ḥayālün müjgān-ı āhū-yı ḥaremdür.

[Gazel 203]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

خال رخسارش سپند آتش رنگ کل است
چین زلفش از نزاکت موج بوی سنبلیست

1 (18) Ḥāl-i ruḥsāreş sipend-i āteş-i reng-i gülest

(19) Çin-i zülfeş ez-nezāket mevc-i bŷy-ı sünbülest

(20) Ḥāl-i ruḥsārı sipend-i āteş-i reng-i güldür. Nezāketden çin-i (21) zülfi mevc-i bŷy-ı ⁶⁹⁵¹sünbüldür.

عشق کامل حسن را آخر مسخر می کند
رشته کلدسته از مد نگاه بلبل است

(22) 'Aşḳ-ı kāmīl ḥüsn-rā āḥir musaḥḥar mī-koned

(23) Rişte-i gül-deste ez-medd-i nigāh-ı bülbülest

(24) 'Aşḳ-ı kāmīl ḥüsn-i āḥirü'l-emr bend-i kemend-i teşḥir ider. Rişte-i (25) gül-deste medd-i nigāh-ı bülbüldendür ⁶⁹⁵².

جز پریشانی نمیروید ازو چیزی دیگر
عقدۀ زلف تو پنداری که تخم سنبلی است

⁶⁹⁵⁰ Fefhem mā-fīhi/İçerigini sen anla.

⁶⁹⁵¹bŷy-ı: ya' nī N.

⁶⁹⁵²bülbüldendür: bülbüldür N.

3 (26) Coz perîşānî nemî-rüyed ez-ü çizi dîger

(27) ‘Uḳde-i zülf-i tu pindârî [N-179a] ki toḥm-ı sünbülest

(28) Perîşānlıḳdan ğayrı bir şey’ āḫir bitmez. Sen ‘uḳde-i zülfüñi toḥm-ı (29) sünbül zann idersin.

تا رقمهای ترا شوکت تماشا کرده ام
رشتهء نظاره ام مشکین چو تار کاکل است

(30) Tā raḳamhā-yı tu-rā Şevket temāşā kerdeem

(31) Rişte-i nezzāreem müşġin çu tār-ı kākülest

[V-195b]

(1) Tā senüñ raḳamlarıñı Şevket temāşā eylemişüm. Rişte-i nezzārem (2) tār-ı kākül gibi müşġin olmuşdur.

[Gazel 204]⁶⁹⁵³

Fe^ˆ ilātün / Fe^ˆ ilātün / Fe^ˆ ilün

(Fā^ˆ ilātün)

(Fa^ˆ lün)

از رخت بسکه عرق سر زده است
نکهم غوطه بکو هر زده است

1 (3) Ez-ruḫet bes ki ‘araḳ ser-zedeest

(4) Nigehem ğavṭa be-gevher zedeest

(5) Senüñ ruḫuñdan ol ḳadar ki ‘araḳ ser-zede olmuşdur nigehüm ğavṭa- (6) zen-i gevher olmuşdur.

بوی می از نکهت می اید
تا کجا چشم تو ساغر زده است

(7) Būy-ı mey ez-nūkhēt-i mey āyed

(8) Tā kücā çeşm-i tu sāġar-zedeest

(9) Senüñ nigāhuñdan būy-ı mey gelür. Tā ḳanda senüñ çeşmüñ (10) sāġar-zede olmuşdur.

شعلهء شام خماری دارم
که می از خون سمندر زده است

⁶⁹⁵³ “Ġazel” N (der).

3 (11) Şu^ç le-i şām ḥumārī dārem

(12) Ki mey ez-ḥūn-ı semender zedeest

(13) Şu^ç le-i şām bir ḥumārūm vardur ki zīrā ḥūn-ı semenderden şarāb içmişüm.

خط لعل تو چو دیدم کفتم

عنبر از موجه می سرزده است

(14) Ḥaṭṭ-ı la^ç l-i tu çu dīdem güftem

(15) ^ç Anber ez-mevce-i mey ser-zedeest

(16) Senüñ ḥaṭṭ-ı la^ç lüñi gördüm ve ^ç anber mevce-i mey-i ser-zede olmuşdur didüm.

صفحهء نظم ترا خود شوکت

سطر از رشتهء کوهزده است

5 (17) Şafḥa-i nazm-ı tu-rā ḥod Şevket

(18) Saṭr ez-rişte-i gevher zedeest

(19) Senüñ şafḥa-i nazmuña ḥod Şevket saṭr rişte-i gevherden olmuşdur (20) daḥı nüşhadur.

[Gazel 205]⁶⁹⁵⁴

Mef^ç ülü / Fā^ç ilätü / Mefā^ç ilü / Fā^ç ilün

صحرا ز لاله غرقهء کرداب ماست

چشم غزال عنبر موج جنون ماست

1 (23) Şaḥrā zi-lāle ğarḩa-i girdāb-ı⁶⁹⁵⁵ māst

(24) Çeşm-i ğazāl ^ç anber-i mevc-i cünün-ı māst

(25) Şaḥrā lāleden ğarḩa-i girdāb-ı ḥünümüz ve çeşm-i ğazāl ^ç anber-i mevc-i cününümüzdur.

از بسکه خشک کشته بریزد بخاک هم

چونرنک کل می که بجام نکون ماست

(26) Ez bes ki ḥuşk geşte be-rīzed be-ḥāk hem

(27) Çun reng-i gül-i mey ki be-cām-ı nigün-ı māst

⁶⁹⁵⁴N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 21. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁵⁵girdāb-ı: + ḥūn-ı N.

(28) Ol kadar ki huşk olmuş ve hâke rîzân olmuşdur. Mânend-i (29) reng-i gül ol şarâb ki bizüm cām-ı nigünımızdadur.

از خود به نیم نشأ سبکروح کشته ایم
رنک پریده موج می لاله کون ماست

3 (30) Ez-ḥod be-nīm-neş'e sebük-rūḥ geşteim

(31) Reng-i peride mevc-i mey-i lāle-gün-ı māst

[V-196a]

(1) Kendümden nīm-neş'e ile sebük-rūḥ⁶⁹⁵⁶ olmuşum. Reng-i peride bizüm (2) mevc-i mey-i lāle-günümüzdur.

از اب تیغ برک کل عیش چیده ام
صبح بهار ما کف دریای خون ماست

(3) Ez-āb-ı tîğ berg-i gül-i 'ıyş çideem

(4) Şubḥ-ı bahār-ı mā kef-i deryā-yı [N-179b] ḥün-ı māst

(5) Āb-ı tîğdan berg-i gül-i 'ıyş devşirmişüm. Bizüm şubḥ-ı bahārımız (6)⁶⁹⁵⁷ kef-i deryā-yı ḥünümüzdur.

شوکت کلی که پنجهء فرهاد زد بسر
یک برک لاله از کمر بیستون ماست

5 (7) Şevket gülî ki pençe-i Ferhād zed be-ser

(8) Yek-berg-i lāle ez-kemer-i Bīsütün-ı māst

(9) Ey Şevket bir gül ki pençe-i Ferhād anı zīb-i destār eyledi. (10) Bizüm kemer-i Bīsütünımızdan bir berg-i lāledür.

[Gazel 206]⁶⁹⁵⁸

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

لبی که خون طرب میچکد ایاغ منست
کلی که برق فشاند زخندهء داغ منست

1 (11) Lebî ki ḥün-ı tarab mî-çeked ayağ-ı menest

(12) Gülî ki barç-feşāned zi-ḥande-dāğ-ı menest

⁶⁹⁵⁶ rūḥ: ح / ج V.

⁶⁹⁵⁷ Tüm satır: -N.

⁶⁹⁵⁸N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(13) Bir leb ki hūn-ı ʔarab ʔekīde olur benüm ayağumdur. Bir gül ki barq- (14) efşāndur benüm hānde-dāğumdur.

فزون شود زتماشای باغ سودایم
که بوی کل نمک شورش دماغ منست

(15) Füzūn şevēd zi-temāşā-yı bāğ sevdāyem

(16) Ki būy-ı gül nemek-i şūriş-i dimāğ-ı menest

(17) Temāşā-yı bāğdan sevdām efzūn olur. Zīrā būy-ı gül nemek-i (18) şūriş-i dimāğdur.

چنان زروی توام خانه روشنست امشب
که افتاب قیامت کل چراغ منست

3 (19) Çunān zi-rūy-ı tuem hāne rūşenest imşeb

(20) Ki āftāb-ı kıyāmet gül-i ʔerāğ-ı menest

(21) Ancılayın senūñ rūyuñdan benüm hānem rūşendür ki āftāb-ı (22) kıyāmet gül-i ʔerāğumdur. Gül-i şem‘ gül-i ʔerāğ. Kelīm:

(23) Revnağ-ı cū beyt bāyed ‘aks ez-rūşen-dilān

(24) Gül cūdā ez-şem‘ çun üftād bed-bū mī-şevēd⁶⁹⁵⁹

me ’ālinde olan (25) gibidür.

شده است خلقه قد من بدشت خاموشی
چنانکه آبله مهر لب سراغ منست

(26) Şudest⁶⁹⁶⁰ halka ʔad-i men be-deşt-i hāmūşī

(27) Çunān ki ābile mühr-i leb-i sürāğ-ı menest

(28) Sürāğ ʔağ etegi zämme-i mīm ile. Ya‘ nī deşt-i hāmūşīde [A-232a] (29)⁶⁹⁶¹ benüm ʔaddüm halka olmışdur. Ancılayın ki ābile-i pā mühr-i leb-i sürāğumdur.

کل بهشت ملالست خاطر م شوکت
بهار تنکدلی غنچهء زداغ منست

5 (30) Gül-i behişt-i melālest hāṭirem Şevket

(31) Bahār-ı teng-dilī gonçei zi-dāğ-ı menest⁶⁹⁶²

[V-196b]

⁶⁹⁵⁹ N nüshasında bu mısra beyitin ilk mısraıdır.

⁶⁹⁶⁰ şudest: Bu kelime “şudeest” yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur.

⁶⁹⁶¹ A nüshası buradan itibaren devam etmektedir.

⁶⁹⁶² menest: + ya‘ nī A.

(1) Hâtırım gül-i behişt-i melâldür ve bahâr-ı teng-dilî dâğumdan bir gonçedür⁶⁹⁶³.

[Gazel 207]⁶⁹⁶⁴

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

دردمند عشق بی دردی نمیداند که چیست

همت مردانه نامردی نمیداند که چیست

1 (2) Derd-mend-i ^c aşk bî-derdî nemi-dâned ki çîst

(3) Himmet-i merdâne nâ-merdî nemi-dâned ki çîst

(4) Derd-mend-i ^c aşk derdsizligi bilmez ki nedür. Himmet-i merdâne nâ- (5) merdligi bilmez ki nedür⁶⁹⁶⁵.

کار عاشق سوختن باشد بهر جانی که هست

شمع از کافور دل سردی نمیداند که چیست

(6) Kâr-ı ^c aşık sūhten bâşed beher⁶⁹⁶⁶ cāyî ki hest

(7) Şem^c ez-kâfûr dil-i serdî nemi-dâned ki çîst⁶⁹⁶⁷

(8) Āşıkun kârı nerede olsa yanmağdur. Şem^c kâfûrdan (9) bürüdet-i tab^c bilmez ki [N-180a] nedür. Tab^c -ı şem^c -i sūziş ve tab^c -ı kâfûr-ı (10) dil-serdî bürüdetdür.

فارغ از شام غریبانست در صبح وطن

افتاب من جهانکردی نمیداند که چیست

3 (11) Fâriğ ez-şâm-ı ġarîbânest der-şubḥ-ı vaṭan

(12) Āftâb-ı men cihân-gerdî nemi-dâned ki çîst

(13) Şubḥ-ı vaṭanda şâm-ı ġarîbândan fâriğdür. Benüm âftâbum cihân-gerdlik (14) ne idigin bilmez. Āftâba göre şubḥ-ı vaṭanda⁶⁹⁶⁸ şâm-ı ġarîbândan (15) ferâğ ne hoş ta^c bîrdür raḥmetu'llâhi^c aleyh⁶⁹⁶⁹.

کی بود اندیشه ام شوکت ز برق حادثات

این کیه از شعله زرد روی نمیداند که چیست

⁶⁹⁶³ gonçedür: + dimek olur A.

⁶⁹⁶⁴ "Ġazel" N (der).

⁶⁹⁶⁵ nedür: + dimek ister A.

⁶⁹⁶⁶ beher: her N.

⁶⁹⁶⁷ çîst: + ya^c nî A.

⁶⁹⁶⁸ vaṭanda: vaṭan A.

⁶⁹⁶⁹ raḥmetu'llâhi^c aleyh: -A.

(16) Key buved endiŕšem Ŗevket zi-barq-ı hādiŕāt

(17) Īn giyāh ez-Ŗu^ç le zerd-rūy nemi-dāned ki çīst

(18) Benüm endiŕšem nice barq-ı hādiŕātndan olur? Bu giyāh Ŗu^ç leden (19) zerd-rūluđı bilmez ki nedür.

[Gazel 208]⁶⁹⁷⁰

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

زسودای سر زلفی زبس آشفته شد آهست

ریاض صبح را سنبل بود آه سحر کاهست

1 (21) Zi-sevdā-yı ser-i zūlfī zi-bes āŖufte Ŗud āhest

(22) Riyāz-ı Ŗubḥ-rā sūnbül būd āh-ı seḥergāhest

[A-232b] (23) Bir ser-i zūlf sevdāsından senün āhuñ ol qadar āŖufte (24) oldı ki riyāz-ı Ŗubḥa āh-ı seḥergāhuñ sūnbül oldı⁶⁹⁷¹.

نمیدانم کدامین نازنین دل برداز دستت

که از لب چون رک لعست مدّ رشتہء آهست

(25) Nemi-dānem kūdāmīn nāzenīn dil bord ez-destet

(26) Ki ez-leb çun reg-i la^ç lest medd riŖte-i āhest

(27) Bilmem qaḅı nāzenīn senün elünden gönlünü aldı ki senün (28) lebünden bīrūn⁶⁹⁷² olan riŖte-i āhuñ medd olmuŖ reg-i la^ç l (29) gibidür.

سرایا نوبهار از کلشن کوی که می آبی

که خون رنگ کل میجوشد از کرد قدمکاهست

3 (30) Ser-ā-pā nev-bahār ez-gülŖen-i kūy-ı kī mī-āyī

(31) Ki ḥūn-ı reng-i gül mī-cūŖed ez-gerd-i qademgāhest

[V-197a]

(1) Ey benüm ser-ā-pā nev-bahārum. Kimün gülŖen-i kūyuñdan gelürsin. Zīrā

(2) senün ğubār-ı muqaddemünden ser-ā-pā⁶⁹⁷³ ḥūn-ı reng-i gül cūŖ ider.

بکوی بیخودی چون شعله از بس کرم رفتاری

بهم چون موی اتشدیده پیچد جاده راهست

⁶⁹⁷⁰N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadı, V nüshasında da20. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadı.

⁶⁹⁷¹ oldı: olur A.

⁶⁹⁷² bīrūn: birūn A.

⁶⁹⁷³ ser-ā-pā: -A.

(3) Be-kūy-ı bî-ḥodī çun şu‘ le ez-bes germ-refṭārī

(4) Behem çun mūy-ı âteş-dīde pīçed cādde-i rāhest

(5) Kūy-ı bî-ḥodīde mānend-i şu‘ le germ-refṭārsın ve kūy-ı behem (6) ḥodīde mūy-ı âteş-dīde gibi cādde-i rāhuñ pīçidedür.

نمیدانم چه حالست این بقریات رود شوکت

که دلهارا بفریاد آورد فریاد جانکاهست

5 (7) Nemī-dānem çı ḥālest in be-ḵurbānet reved Şevket

(8) Ki dilhā-rā be-feryād āvered feryād-ı cāngāhest

(9) Bilmem bu ne ḥāldür? Şevket senüñ ḵurbānlıḡuña gitsün ki senüñ (10) feryād-ı cāngāhuñ gönüllerı feryāda getürdi.

[Gazel 209]⁶⁹⁷⁴

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

بسکه رنگم زرد از هجر رخ آن بیوفاست

بر جبین چینین که دارم موج آب کهریاست

1 (12) Bes ki rengem zerd ez-hicr-i ruḡ-ı ān-bī-vefāst

[N-180b] (13) Ber-cebīn çinīn⁶⁹⁷⁵ ki dārem mevc-i āb-ı keh-rübāst

(14) Ol ḵadar o bī-vefānuñ hicr-i ruḡıyla çehrem zerd olmuşdur ki (15) cebinüm üzere olan çin mevc-i āb-ı keh-rübādur.

کلبهء روشندلانرا احتیاج فرش نیست

(16) Külbe-i rūşen-dilān-rā iḥtiyāc-ı ferş nīst

[A-233a] (17) Rūşen diller şavma‘ asına ferş ve pistere iḥtiyāc yoḡdur.

خانهء آینه را از جوهر خود بوریاست

(18) Ḥāne-i āyīne-rā ez-cevher-i ḥod būriyāst

(19) Ḥāne-i āyīneye būriyā kendi cevherindendür.

مردم دیوانه در پیری بدولت میرسد

بید مجنون چون خزان کرد ید زنجیر طلاست

3 (20) Merdüm-i dīvāne der-pirī be-devlet mī-resed

(21) Bīd-i Mecnūn çun ḥazān gerdīd zencir ṭlāst

⁶⁹⁷⁴N nüshasında "Ġazel" başlıḡı bulunmaktadı, V nüshasında da 11. satırda "Ġazel" başlıḡı bulunmaktadı.

⁶⁹⁷⁵çinīn: çin A N.

(22) Merdüm-i dīvāne pīrlıkde devlete irişür. Zāhir degil midür ki (23) bīd-i Mecnūn hazān eyledıkde altun zencīr mānendi olur.

خلقهء زنجیر من کرداب بی تابى شده است
بر كف اطفال كویا سنك از اهن رباست

(24) Halka-i zencir-i men girdab-ı bī-tābī şudest⁶⁹⁷⁶

(25) Ber-kef-i eṭfāl gūyā seng ez-āhen-rübāst

(26) Benüm halka-i zencirüm girdab-ı bī-tābī olmışdur. Kef-i eṭfālde olan (27) seng gūyā āhen-rübā⁶⁹⁷⁷ dandur⁶⁹⁷⁸.

ناز اورا تار پیراهن بود چین جبین
چون بهم پیوسته کردد ابروان بند قیاست

5 (28) Nāz-ı ū-rā tār-ı pīrāhen buved çin-i cebin

(29) Çun behem peyveste gerded ebruvān bend-i qabāst

(30) Anuñ nāzına tār-ı pīrāhen çin-i cebin ola⁶⁹⁷⁹. Çunki ebruvān behem (31) peyveste olduqda⁶⁹⁸⁰ aña⁶⁹⁸¹ bend-i qabā olur⁶⁹⁸².

[V-197b]

كى غم از تاریكى شبهاست مجنون ترا
شعله اواز زنجیرش چراغ پیش پاست

(1) Key ğam ez-tārīkī-i şebhāst Mecnūn-ı tu-rā

(2) Şu' le-i āvāz-ı zencireş çerāĝ-ı pīş-i pāst

(3) Senüñ Mecnūnuña niçe bir gicelerde tārīkī ğam ola? Anuñ zencirinüñ (4) āvāzı şu' lesi çerāĝ-ı pīş-i pāsıdur.

چون نگاه او سعادت میچکد شوکت زمن
سایه مژگان بفرقم سایه بال هماست

7 (5) Çun nigāh-ı ū sa' ādet mī-çeked Şevket zi-men

(6) Sāye-i müjgān be-farqem sāye-i bāl-i hümāst

⁶⁹⁷⁶ şudest: Bu kelime "şudeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

⁶⁹⁷⁷ rübā: ب / - V.

⁶⁹⁷⁸ āhen-rübādandur: āhen-rübādur A N.

⁶⁹⁷⁹ ola: olur A.

⁶⁹⁸⁰ olduqda: ola A.

⁶⁹⁸¹ aña: -A.

⁶⁹⁸² bend-i qabā olur: bend-i qabādur A.

(7) Anuñ nigāhı gibi Şevket benden sa' ādet çekide olur⁶⁹⁸³. Sāye-i (8) müjgān farqumda sāye-i bāl-i hüma⁶⁹⁸⁴ olması muqarrerdür⁶⁹⁸⁵.

[Rubâ'î 5]⁶⁹⁸⁶

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

کسی او چون قدح خون ناب را نکرقت

زیبر میکده جام شراب را نکرقت

1 (10) Kesî ū çun qadeh-i hün-nāb-rā ne-girift

(11) Zi-pîr-i meygede cām-ı şarāb-rā ne-girift

(12) Bir kimse ki qadeh-i hünāsā bāde-i nāb nūş itmedi pîr-i meygeden [A-233b] (13) cām-ı şarāb nūş itmemiş olur.

رسیده کینه بجایی که قطرهء شبنم

زدشمنی طرف افتاب را نکرقت

(14) Resīde kīne be-cāyī ki qatre-i şebnem

(15) Zi-düşmenī taraf-ı āftāb-rā ne-girift

(16) Kīn o ḥadde resīdedür ki qatre-i şebnem düşmenlikden sūy-ı āftāba (17) girifte olmadı.

[Gazel 210]⁶⁹⁸⁷

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

تا سنبل تو عنبر تر کرد ماه ریخت

مشک از دهان نافه چو اب سیاه ریخت

1 (18) Tā sünbül-i tu 'anber-i ter gird-i mäh [N-181a] rīḥt

(19) Müşk ez-dehān-ı nāfe çu āb-ı siyāh rīḥt

(20) Tā senüñ sünbülün 'anber-i teri gird-i māha dökdi. Müşk dehān-ı (21) nāfeden āb-ı siyāh gibi rīḥte oldı: (22) Mäh-ı ruḥsār sünbül-i zülf 'anber-i ter şıfat-ı zülf⁶⁹⁸⁸ وامتالها ففس علیها.

⁶⁹⁸³ olur: + ve A.

⁶⁹⁸⁴ hüma: hümādur A.

⁶⁹⁸⁵ olması muqarrerdür: -A.

⁶⁹⁸⁶N nüshasında "Rubā'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da9. satırda "Rubā'î" başlığı bulunmaktadır.

⁶⁹⁸⁷ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

از بسکه سوخت بی تو مرا برق انتظار
خاکسترم براه تو رنگ نگاه ریخت

(23) Ez bes ki sūht bī-tu me-rā barḡ-ı intizār

(24) Hākisterem be-rāh-ı tu reng-i nigāh riht

(25) Ol kadar beni⁶⁹⁸⁹ barḡ-ı intizār sūhte eylemişdür ki hākisterüm (26) rāhuñda reng-i nigāhı rihte eylemişdür.

امشب هوا بیاد نسیم خرام تو
برک شکوفهء شرر از نخل آه ریخت

3 (27) İmşeb hevā be-yād-ı nesīm-i hırām-ı tu

(28) Berg-i şüküfe-i şerer ez-naḥl-i āh riht

(29) Bu şeb⁶⁹⁹⁰ hevā senüñ nesīm-i hırāmuñ yadıyla berg-i şüküfe-i şereri (30) naḥl-i āhdan dökdi.

از بسکه کرم کریه شدم بیرخت بدشت

(31) Ez-bes ki germ girye şudem bī-ruhet be-deşt

[V-198a]

اشکم کلاب برق بجیب گیاه ریخت

(1) Eşkem gül-āb-ı barḡ be-ceyb-i giyāh riht

(2) Senüñ ruḥuñsız deşt-i hicrānda ol kadar girye eyledüm ki eşküm gülāb-ı (3) barḡı ceyb-i giyāha dökdi.

افکند برک سبز براه نسیم صبح
دشمن که شیشه ریزانم از کین براه ریخت

5 (4) Efgend berg-i sebz be-rāh-ı nesīm-i şubḡ

(5) Düşmen ki şīşe-rīzem ez-kīn be-rāh riht

(6) Düşmen ki şīşe-rīzeyi kīn ve mel^catinden rāhuma dökdi. Şubḡ-ı rāh-ı (7) nesīme [A-234a] anı berg-i sebz efgende itdi. Şubḡ efgende fā^c il olup (8) nesīme muzāf olmada⁶⁹⁹¹ zevḡ-i beyt zāhir olur.

دستش مدام باد زمسواک خشک تر
زاهد که خون دختررز بیکناه ریخت

⁶⁹⁸⁸ Ve emşālühā feḡıs^c aleyhā/Bunlara kıyasla.

⁶⁹⁸⁹ beni: + sensiz A N.

⁶⁹⁹⁰ şeb: gice A.

⁶⁹⁹¹ olmada: olmamda A N.

(9) Desteş müdām bād zi-misvāk-ı huşk ter

(10) Zāhid ki hūn-ı duḡter-i rez⁶⁹⁹² bī-günāh riḡt

(11) Desti dā'imā misvāk-ı huşkdan raḡb olsun. Zāhid ki hūn-ı (12) duḡter-i rezi bī-günāh dökdi.

شوکت زسیل عصمت ما مصر شد خراب

روزی که آب از رخ یوسف بچاه ریخت

7 (13) Şevket zi-seyl-i 'işmet-i mā Mışr şud ḡarāb

(14) Rūzī ki āb ez-ruḡ-ı Yūsuf be-çāh riḡt

(15)⁶⁹⁹³ Ma' nā zāhirdür.

[Gazel 211]⁶⁹⁹⁴

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün

بی تو برق و خنده یمیمانہ در چشمم یکیست

دور جام و کردش پروانه در چشمم یکیست

1 (16) Bī-tu barḡ u ḡande-i peymāne der-çeşmem yekīst

(17) Devr-i cām u gerdiş-i pervāne der-çeşmem yekīst⁶⁹⁹⁵

(18) Sensiz barḡ u ḡande-i peymāne çeşmümde birdür⁶⁹⁹⁶ ve devr-i cām ve gerdiş-i (19) pervāne çeşm-i taḡassürümde birdür.

میشوم پروانه هر جا شعله کردد بلند

اتش طور و چراغ خانه در چشمم یکیست

(20) Mī-şevem⁶⁹⁹⁷ pervāne her cā şu' leī gerded bülend

(21) Āteş-i Ṭūr u çerāğ-ı ḡāne der-çeşmem yekīst⁶⁹⁹⁸

(22) Ne maḡalldede⁶⁹⁹⁹ bir şu' le bülend olursa aña pervāne [N-181b] olurum. Āteş-i (23) Ṭūr ve çerāğ-ı ḡāne çeşmümde birdür.

یک کل رعناست از کلزار وحدت کفر و دین

اعتبار کعبه و بتخانه در چشمم یکیست

⁶⁹⁹² rez: ez- A.

⁶⁹⁹³ Tüm satır: -A.

⁶⁹⁹⁴ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁶⁹⁹⁵ yekīst: + ya' nī A.

⁶⁹⁹⁶ çeşmümde birdür: -A.

⁶⁹⁹⁷ mī-şevem: mī-şevēd A.

⁶⁹⁹⁸ yekīst: Bu kelime "yekīest" şeklinde yazılmıştır; ancak bu kelimeyi vezin ve kafiye gereği böyle okuduk A V.

⁶⁹⁹⁹ maḡalldede: maḡalle A.

3

(24) Yek-gül-i ra' nâst ez-gülzâr-ı vaḥdet küfr ü dîn

(25) İ' tibâr-ı Ka' be vü büthâne der-çeşmem yekîst

(26) Gülzâr-ı vaḥdetden küfr ve dîn bir gül-i ra' nâdur. Ka' be ve büthâne çeşm-i

(27) ḥaḳîḳat-bînümde umûr-ı i' tibâriyyeden olmada şey' -i vâḥiddür. (28) Meşelâ

ḥaḳîḳat-i îmân mevcûd ve müteḥaḳḳık ve şâbitdür ki bundan (29) eşbet ü evced bir şey'

yoḳdur. Ammâ ḥaḳîḳat-i küfr ma' düm-ı şarf (30) u vehm-i⁷⁰⁰⁰ bâtıl bir i' tibârî-izulmânî-i şeytânîdür ki bundan (31) a' dem ü ebṫal bir şey' yoḳdur. Su'âl-i müşkil⁷⁰⁰¹

çünkü îmân-ı emr-i

[V-198b]

(1) müteḥaḳḳıkü's-şübût olup küfr-i emr-i ma' düm⁷⁰⁰² u bâtıl oldığı⁷⁰⁰³ [A-234b] şâbit

(2) ve ma' lüm olduysa gülzâr-ı vaḥdetden nice bir gül-i ra' nâ olur (3) ve nice nazârında

Ka' be ve büthâne i' tibâr-ı vâḥid olur? El-cevâb⁷⁰⁰⁴:(4) *H'âb yek ḥ'âbest ammâ muḫtelif ta' bîrhâ*me'âli ile (5) cenâb-ı Ḥaḳḳ *وقضى*⁷⁰⁰⁶ Keriminde -Ḳur'ân⁷⁰⁰⁵ *جَلَّ عَنْ الشَّبِيه وَالنَّظِيرِ*ربك (6) *جَلَّ عَنْ الشَّبِيه وَالنَّظِيرِ*⁷⁰⁰⁷ *لا تعبد و الا* buyurdılar. Her neye perestiş olursa (7) *لا تعبد و الا*sinâdetgâh-ı dîger (8) yoḳdur ki aña ola. Şu kadar var ki perestişger sâtir ve kâfir⁷⁰⁰⁸ (9)ve müşrikdür⁷⁰⁰⁹. Zîrâ Ḥaḳḳı setr ü ḥaşr ile meşgûl oldu. (10) Bu kadarca ḥülâşa erbâb-ı*وبالله العون*⁷⁰¹⁰ intibâha cevâb-ı şâfi' olmağa (11) şalâḥiyyeti olmaḳ gerek.*عندلبيم از پرم خون سمندر ميچکد**سير باغ و کشت اتشخانه در چشم يکيست*⁷⁰⁰⁰ vehm-i: vehm ü A.⁷⁰⁰¹ su'âl-i müşkil: -A, su'âl N.⁷⁰⁰² ma' düm: + şarf oldığı A.⁷⁰⁰³ u bâtıl oldığı: -A.⁷⁰⁰⁴ el-cevâb: -A.⁷⁰⁰⁵ Celle 'ani's-şebîhi ve'n-nazîr/Benzer ve dengi olmaktan münezzeḥ olan.⁷⁰⁰⁶ İsrâ 17/23: Veḳadâ rabbüke illâ (inlâ V) ta'budü (ت / ي / V) illâ iyyâhu/Rabbin yalnızca ona kulluk etmeni emretti.⁷⁰⁰⁷ İsrâ 17/23: Lâ-ta'budü illâ iyyâhu/Yalnızca ona kulluk etmeniz . . .⁷⁰⁰⁸ ve kâfir: -A.⁷⁰⁰⁹ müşrikdür: müşrik olur A.⁷⁰¹⁰ Vebi'llâhi'l-^çavn/Yardım Allah sayesinde.

(12) ‘Andelībem ez-perem hūn-ı semender mī-çeked

(13) Seyr-i bāğ u geşt-i âteş-hâne der-çeşm⁷⁰¹¹ yekîst

(14) Ben ‘andelībüm bāl ü perümden hūn-ı semender çekide olur. (15) Seyr-i bāğ u rāğ ve geştzār-ı⁷⁰¹² âteş-hâne dīde-i vaḥdet-bīnümde birdür.

[Rubâ’î 6]⁷⁰¹³

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

چهره تارنکین ز می کردم بهار از دست رفت

تا بکف ساغر گرفتم لاله زار از دست رفت

1 (17) Çehre tā rengīn zi-mey kerdem bahār ez-dest reft

(18) Tābe-kef sāgar giriftem lālezār ez-dest reft

(19) Çehreyi tā kim meyden rengīn itdüm bahār⁷⁰¹⁴ elden gitdi (20) ve tā kim sāgar-be-kef oldum lālezār elden gitdi.

زانتظار معنی رنکن بچشم کل فتاد

ای قلم فکری بحالم کن که کار از دست رفت

(21) Z'-intizār-ı ma‘ nā rengīn be-çeşmem gül fütād

(22) Ey ḫalem fikrī be-ḫālem kon ki kār ez-dest reft

(23) Ma‘ nā-i rengīne intizārdan [N-182a] gül-be-çeşm oldum. Ya‘ nā gözüme (24) aḫ düşdi. Ey ḫāme benüm ḫāl-i nā-sāmānuma fikr eyle⁷⁰¹⁵. Kār (25) elden gitdi.

[Gazel 212]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

زجوش حسن سراپا بهار اندامست

خمیر مایه تنش را زمغز بادام است

1 (26) Zi-cūş-ı ḫüsn ser-ā-pā bahār endāmešt

(27) Ḥamīr-i māye teneş-rā zi-mağz-ı bādāmešt

⁷⁰¹¹ çeşm: çeşmem N.

⁷⁰¹² geştzār-ı: geştzār u N V.

⁷⁰¹³N nüshasında “Rubā’î” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 16. satırda “Rubā’î” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁰¹⁴ bahār: bahā A.

⁷⁰¹⁵ eyle: + ki A.

(28) Cūş-ı hüsnden ser-â-pâ bahâr endâmdur ve tenine hamîr-i mâye (29) mağz-ı bādâm[A-235a]dandur⁷⁰¹⁶.

بود امید شکر خنده ام زبده خویی
که تلخ آب عقیقش ز زهر دشنامست

(30) Buved ümîd-i şeker-ḥandeem zi-bed-ḥūyî

(31) Ki telḥ-i âb-ı ‘aḳîḳeş zi-zehr-i düşnârest

[V-199a]

(1) Ümmîd-i ḥandem bir bed-ḥūdan olur ki anuñ telḥ-i âb-ı ‘aḳîḳi zehr-i (2) düşnâmdandur⁷⁰¹⁷.

کسی که مست بود از حکومت دوران
سواد کرد نکینش خط لب جام است

3

(3) Kesî ki mest buved ez-ḥükümet-i devrân

(4) Sevâd-ı gerd-i nigîneş ḥaṭṭ-ı leb-i cârest

(5) Bir kimse ki ḥükümet-i devrândan mest ola anuñ sevâd-ı gerd-i nigîni ki (6) mâye-i nîk-nâmî-i ḥükümetidür. Ḥaṭṭ-ı leb-i câmdur. Zîrâ mest-i (7) ḥükümet idi.

مزلّفست رخ خامه ام زبخت سیاه
سواد شام فراقم خط لب جام است

(8) Müzellefest ruḥ-ı ḥâmeem zi-baḥṭ-ı siyâh

(9) Sevâd-ı şâm-ı firâkem ḥaṭṭ-ı leb-i cârest

(10) Ruḥsâr-ı ḥâmem baḥṭ-ı siyâhumdan müzellefdür. Sevâd-ı şâm-ı firâkem (11) ḥaṭṭ-ı leb-i câmdur.

چه بهره کوش مرا در حدیث او باشد
زبخت من سخنی روی بیغمست

5

(12) Çi behre gūş-ı me-râ der-ḥadîş-i ü bâşed

(13) Zi-baḥṭ-ı men süḥanî rû-be-rû-yı bî-ğamest

(14) Benüm gūşuma anuñ ḥadîşinde ne behre olacaḳdur ki muḳtezâ-yı (15) baḥṭumdan süḥan rû-be-rû-yı bî-ğam vâḳi‘ olmuşdur. İmdi (16) gūşa behre ḳalmadı.

ز ضعف خویش گرفتار کشته ام شوکت
مکرکه کردش رنگ تو خلقهء دامست

⁷⁰¹⁶bādâmdandur: + dimek olur A.

⁷⁰¹⁷düşnâmdandur: + dimekdür A.

(17) Zi-za^ç f-1 ħ^ış giriftâr geşteem Şevket

(18) Meger ki gerdiş-i reng-i tu ħalka-i dāmešt⁷⁰¹⁸

(19) Kendi za^ç fumdan giriftâr olmışum. Şevket meger ki senüñ gerdiş-i (20) rengüñ ħalka-i dāmdur.

[Gazel 213]

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

از بهار کنج خلوت مدهت بوی بهشت

آدمست انکس که بندد دیده ارز وی بهشت

1 (21) Ez-bahār-1 künc-i ħalvet me-dihet bÿy-1 behišt

(22) Ādemest ān-kes ki bended dīde ārzū-yı behišt

[A-235b] (23) Behišt bahār-1 künc-i ħalvetden nefĥa⁷⁰¹⁹-pāş-1 meşāmm olur ve ādem ol (24) kimsedür ki ārzū-yı behištten dīde-pūş-1 ihtimām ola.

زنهار از جادهء افتاده کی بیرون مرو

کین ره خوابیده دارد سر بزائوی بهشت

(25) Zinhār ez-cādde-i üftādegī bīrūn me-rev

(26) K'īn reh-i ħ^ıābīde dāred ser-be-zānū-yı behišt

(27) Zinhār⁷⁰²⁰ cādde-i bīmāregīden pā-bīrūn olma. Zīrā bu reh-i (28) ħ^ıābīde ser-[N-182b]be-zānū-yı behišt-i intibāhdur. Reh-i ħ^ıābīde⁷⁰²¹ (29)⁷⁰²² issız ve tenhā ve şarp tārīķ ma^ç nāsına isti^ç māl olunur⁷⁰²³. (30)⁷⁰²⁴ Şā^çib:

Dil-i bīdār mī-bāyed vişāl zülf-i cānān-rā

(31)⁷⁰²⁵ *Reh-i ħ^ıābīde-rā ŧayy kerden ez-şeb-gīr mī-āyed*

[V-199b]

کشت کثرت آب از دریای وحدت میخورد

ره زچاک سینه تا کندم بود سوی بهشت

⁷⁰¹⁸ dāmešt: + ya^ç nī A.

⁷⁰¹⁹ nefĥa: خ / چ A.

⁷⁰²⁰ zinhār: zīnhār A.

⁷⁰²¹ reh-i ħ^ıābīde: -A.

⁷⁰²² Tüm satır: -A.

⁷⁰²³ olunur: + ez N.

⁷⁰²⁴ Tüm satır: -A.

⁷⁰²⁵ Tüm satır: -A.

3

(1) Geşt-i keşret âb ez-deryâ-yı vaḥdet mî-ḥored

(2) Reh zi-çāk⁷⁰²⁶-i sîne tâ gendüm buved süy-ı behişt

(3) Geştzâr-ı keşret deryâ-yı vaḥdetden âb iĉer. Gendüme varınca (4) çākî-i sînenen süy-ı behište râh vardur. Cemî^c-i eşyâda (5) mülâḥaza olunsa keşerât-ı nisbî bir cihet-i⁷⁰²⁷ zâbiṭe-i vaḥdet (6) ile mazbûṭ oldığı ‘ayân u bedîḥîdür.

دامن کلکون قبایان تا بدست آمد مرا

آستین افشان کڈشتم از سرکوی بهشت

(7) Dâmen-i gül-gün-ḳabâyân tâbe-dest âmed⁷⁰²⁸ me-râ

(8) Âstîn-efşân gûzeştem ez-ser-i kūy-ı behişt

(9) Dâmân-ı gül-gün-ḳabâyân tâ benüm destüme gelmek iĉün ser-i kūy-ı behiştten (10) âstîn-efşân oldıgum ḥâlde geçdüm. Terk⁷⁰²⁹ ve ‘adem raġbetden (11) kinâyedür.

شوکت از خود آب دارد نان خشک قانعان

ره بهم دارند چاک کندم و جوی بهشت

5

(12) Şevket ez-ḥod âb dâred nân-ı ḥuşk-ı ḳâni‘ân

(13) Reh behem dârend çāk-i gendüm ü cüy-ı behişt

(14) Şevket ḳâni‘ lerüñ nân-ı ḥuşkî âbını⁷⁰³⁰ kendülerinden taḥşîlî⁷⁰³¹ iderler. (15) Çāk-i gendüm ve cüy-ı behişt der⁷⁰³²-behem tutarlar. Ya‘nî râhları (16) birdür. Râh-ı çākî-i gendüm süy-ı behište ve râh-ı cüy-ı behişt ke-zâlik (17) behište mütteḥidül-ṭarîḳ oldılar ise nân-ı ḳâni‘ âbını ğayrıdan (18) taḥşîl itmegi⁷⁰³³ yetiştürdi .⁷⁰³⁴وبه العون

⁷⁰²⁶ çāk: ḥāk A.⁷⁰²⁷ cihet-i: cihete A.⁷⁰²⁸ âmed: âyed N.⁷⁰²⁹ terk: merg N.⁷⁰³⁰ âbını: âbı A.⁷⁰³¹ taḥşîlî: taḥşîl N.⁷⁰³² der: reh A N.⁷⁰³³ itmegi: açmamağı N.⁷⁰³⁴ Vebihî'l-‘avn/Yardım Allah sayesinde: dimekdür A.

[Rubâ'î 7]⁷⁰³⁵

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

دین زمن کشت جدا از دستت

بت پرستم بخدا از دستت

1

(20) Dîn zi-men gešt cüdâ ez-destet

[A-236a] (21) Büt-perestem be-Ĥudâ ez-destet

(22) Nehc ve țariqatüm senüñ elüñden benden cüdâ oldı⁷⁰³⁶. Ĥudâ ĥaqqıçun (23) senüñ elüñden⁷⁰³⁷ büt-perestüm⁷⁰³⁸ oldum. Zîrâ saña ' aşıq oldum. Sen (24) bütsin⁷⁰³⁹. Egerçi qâbil-i te'vîl ise de bir mazmün için böyle⁷⁰⁴⁰ (25)⁷⁰⁴¹ hezeyanı irtikâba ne ĥâcet?⁷⁰⁴² عفا الله عنه

بسکه باشد ز تو دوری مشکل

رور رنگ حنا از دستت

(26) Bes ki bâşed zi-tu dūrî müşkil

(27) Dūr⁷⁰⁴³ reng-i ĥinnâ ez-destet⁷⁰⁴⁴

(28) Ol qadar senden dūrluq müşkildür ki baq reng-i ĥinnâya (29) ser-i engüştüñden dūr olur mı?

[Kıt'a 4]

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

گاه رحمی بحنا باید کرد

که فتاده است زیا از دستت

⁷⁰³⁵N nüshasında "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 19. satırda "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁰³⁶ oldı: + senüñ elüñden A.

⁷⁰³⁷ senüñ elüñden: -A.

⁷⁰³⁸ büt-perestüm: büt-perest A.

⁷⁰³⁹ bütsin: + dimekdür A.

⁷⁰⁴⁰ egerçi qâbil-i te'vîl ise de bir mazmün için böyle: -A.

⁷⁰⁴¹Tüm satır: -A.

⁷⁰⁴² ' Afâu'llâhu ' anhu/Allah onu affetsin.

⁷⁰⁴³ dūr: ne-reved A N.

⁷⁰⁴⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

1 (30) Kāh-ı rahmī be-ḥınā bāyed kerd

(31) Ki fütādest zi-pā ez-destet

[V-200a]

(1) Kāh-ı [N-183a] ḥınnāña rahm gerekdūr ki senūñ destūñden ayağdan düşmişdür⁷⁰⁴⁵.

چند کاهل قدمیها شوکت

(2) Çend kâhil-ḳademihâ Şevket

(3) Nice bir kâhil-ḳademlikler ya‘ nî tekāsül ve tevānî

خون خورد آبلها از دستت

(4) Ḥūn ḥored ābilehâ ez-destet

(5) senūñ elūñden ābileler ḳan yudar.

[Gazel 214]⁷⁰⁴⁶

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

ابرویش از عشوه بازا بین سر کوشی گرفت

وسمه را از گوشهء طاق فراموشی گرفت

1 (7) Ebrüyeş ez-‘ işve bāz āyīn-i ser-güşī girift

(8) Vesme-râ ez-küşe-i tāk-i ferāmüşī girift

(9) Ebrüsü ‘ işveden yine ser-güşluk ‘ âdetin tütüdi ve vesmeyi (10) bir küşeden tāk-i ferāmüşī tütüdi. Ser-güşī kerd (11) ser-güşī girift ser-güşī dād emşälindendür⁷⁰⁴⁷.

Fısildeşdi (12) ma‘ nāsına. Mîr Ḥuzürî:

(13) Nişestem çun beret bā-ğayr kerdî tarḥ-ı ser-güşī

(14) Eger şoḥbet be-în taḳrīb ḥāhed būd ber-ḥizem⁷⁰⁴⁸

مست من از جوش کیفیت بهر را هی که رفت

خاک او خاصیت داروی بیهوشی گرفت

(15) Mest-i men ez-cüş-ı keyfiyyet beher rāhi ki reft

(16) Ḥāk-i ü ḥāşiyet-i dārū-yı bî-hüşī girift

⁷⁰⁴⁵ düşmişdür: ya‘ nî ayağda ḳalmamışdür A N.

⁷⁰⁴⁶N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadı, V nüshasında da6. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadı.

⁷⁰⁴⁷ emşälindendür: emşäldendür A.

⁷⁰⁴⁸ ḥizem: ز / ر A.

[A-236b] (17) Benüm mestüm cūş-ı keyfiyyetden her rāha ki gitdi o rāhuñ hāşiyyeti (18) hāşiyet-i dārū-yı bī-hūşī oldı.

عالمی را بسکه سودای رخس درویش کرد

عکس درآ بینہ آیین نمد پوشی گرفت

3 (19) 'Ālemi-rā bes ki sevdā-yı ruḥeş dervîş kerd

(20) 'Aks der-āyine āyîn-i nemed-pūşî girift

(21) 'Ālemi ol ḳadar sevdā-yı ruḥsārı dervîş eylemişdür ki (22) 'aks daḥı āyîne āyîn-i⁷⁰⁴⁹ nemed-pūşîdede görinmişdür. (23) Rütbe-i i' cāzda olan ebyâtındandır raḥmetu'llāhi 'aleyh⁷⁰⁵⁰.

غنچهء عیش کسی خندد که چون رنگ حنا

دست کل پیراهنی بهر هم اغوشی گرفت

(24) Ğonçe-i 'ayş kesî ḥanded ki çun reng-i ḥınā

(25) Dest-i gül-pîrāhenî behr-i hem-āğuşî girift

(26) Ol kimsenüñ ĝonçe-i 'ayşı ḥandān olur ki reng-i ḥınnā gibi dest-i (27) gül-pîrāhenî hem āğuş olmağičün tuta.

همچو مژگان میرسم از کرد راه سرمه خیز

میتوان زین صف زبان مهر خاموشی گرفت

5 (28) Hemçu müjgān mî-resem ez-gerd-i rāh-ı sürme-ḥîz

(29) Mî-tevān z'în şaff zebān-ı mühr-i ḥāmūşî girift

(30) Müjgānāsā rāh-ı sürme-ḥîzden resān oldum⁷⁰⁵¹. Bu şaffdan⁷⁰⁵² zebān-ı⁷⁰⁵³ (31) mühr-i ḥāmūşî ittiḥāz itmek mümkindür. Zîrā gerd-i rāh-ı sürme-ḥîzden

[V-200b]

(1) resān olmuşıdi. Gūyā şaff-ı müjgāndan ṭarîḳ-i mühr-i ḥāmūşî⁷⁰⁵⁴ (2)⁷⁰⁵⁵ ta' lîm olunmaḳ mümkindür.

میخورم شوکت بیاد لعل او خود جگر

از دل من غنچه تعلیم قدح نوشی گرفت

⁷⁰⁴⁹ āyîn-i: -A.

⁷⁰⁵⁰ raḥmetu'llāhi 'aleyh: -A.

⁷⁰⁵¹ oldum: olurum A.

⁷⁰⁵² şaffdan: şaff zebānlıḳdan A, şaff daḥı N.

⁷⁰⁵³ zebān-ı: -A.

⁷⁰⁵⁴ gūyā şaff-ı müjgāndan ṭarîḳ-i mühr-i ḥāmūşî: -A.

⁷⁰⁵⁵ Tüm satır: -A.

(3) Mî-ḥorem Şevket be-yād-ı la' l-i ü ḥod⁷⁰⁵⁶ ciger

(4) Ez-dil-i men ḡonçe ta' lîm-i ḳadeḥ-nüşî girift

(5) Şevket o maḥbûbuñ [N-183b] yād-ı la' li ile ḥûn-âbe-i ciger nüş iderüm. (6)

Ḡonçe benüm dilümden ḳadeḥ-nüşluḳ ta' lîmini⁷⁰⁵⁷ tıtdı. Ya' nî öğrendi.

[Gazel 215]⁷⁰⁵⁸

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

کردش چشم تو هم مستست و هم پیمانہ است

چشم کویای تو هم خوابست و هم افسانہ است

1 (8) Gerdiş-i çeşm-i tu hem mestest ü hem peymâneest

(9) Çeşm-i gūyā-yı tu hem ḥ'ābest ü hem efsāneest

(10) Gerdiş-i çeşmüñ senüñ hem mest ve hem peymānedür. Hem daḥı gūyā-yı

(11) çeşmüñ ḥ'āb ve hem efsānedür.

از شکوه حسن میکرده دل فولاد آب

خانهء آیینہ هم سیلاب و هم ویرانہ است

[A-237a] (12) Ez-şükūh-ı ḥüsn mî-gerded dil-i fülād-ı āb

(13) Ḥāne-i āyīne hem seylāb u hem⁷⁰⁵⁹ vîrāneest

(14) Şükūh-ı ḥüsnden dil-i fulād-ı āb mizāb⁷⁰⁶⁰ olur. Ḥāne-i āyīne (15) hem seylāb ve hem vîrānedür.

بسکه میکرده ز عین ناز کرد چشم او

ان نگاه ناز هم شمعست و هم پروانہ است

3 (16) Bes ki mî-gerded zi-' ayn-ı nāz gerd-i çeşm-i ü

(17) Ān nigāh-ı nāz hem şem' est ü hem pervāneest

(18) Ol ḳadar ki ' ayn-ı nāzdan anuñ gerdiş-i çeşmi gerdide olur ki (19) ol nigāh-ı nāz hem şem' ve hem pervānedür.

از سواد وسعت اباد جنون جایی مرو

خلفهء زنجیر هم دشتست و هم کاشانہ است

⁷⁰⁵⁶ ḥod: ḥûn A N.

⁷⁰⁵⁷ ta' lîmini: ta' lîmi A.

⁷⁰⁵⁸N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 7. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁰⁵⁹ u hem: -N.

⁷⁰⁶⁰ mizāb: -N.

(20) Ez-sevād-ı vüs' at-âbād-ı cünün cāyī me-rev

(21)⁷⁰⁶¹ Halka-i zencir hem deşt ü hem kâşâneest

(22) Vüs' at-âbād-ı cünün sevādından ğayrı yere gitme. Zîrâ halka-i (23) zencir hem deşt ve hem kâşanedür. Lafza-i me-revde olan kaçd (24) hafî buyurulmaya.

ساحل او چون صدف لبریز آب کوهر است

قلزم توحید هم بحرست و هم دردانه است

5 (25) Sâhil-i ü çun şadef lebriz-i âb-ı gevherest

(26) Kuzüm-i tevhid hem bahrest ü hem dür-dâneest

(27) Sâhil mânend-i şadef lebriz-i âb-ı gevherdür. Kuzüm-i tevhid hem bahr ve hem (28) dür-dânedür.

می ز چشم خلقهء زنجیر شوکت میچکد

میتوان دانست هم مستست و هم دیوانه است

(29) Mey zi-çesm-i halka-i zencir Şevket mi-çeked

(30) Mi-tevân dânest hem mestest ü hem divâneest

(31) Şevketün halka-i zencirinden şarâb-ı tevhid çekide olmağdadur.

[V-201a]

(1) Eyledi⁷⁰⁶² ol Şevketi rahmetu'llâhi 'aleyh hem mest ve hem divâne bilmek (2) mümkündür.

[Gazel 216]⁷⁰⁶³

Müfte' ilün/Fâ' ilün/Mefâ' ilün/Fa' lün

بی توکل شعله ام بدامن آهست

در نظرم لاله همچو داغ سیاهست

1 (3) Bi-tu gül-i şu' leem be-dâmen âhest

(4) Der-nazarem lâlê hemçu dâg-ı siyâhest

(5) Müfte' ilün fâ' ilün mefâ' ilün fa' lün mizâmı ile⁷⁰⁶⁴ (6) هزجتم از دنا فاء

یری جثمانه (7) maḥbûl [A-237b] olduğu bahrdur ki müvâzenesine qarib-i tab' -ı i' cām cā-be-cā

⁷⁰⁶¹ Tüm satır: -A.

⁷⁰⁶² eyledi: imdi A N.

⁷⁰⁶³ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁰⁶⁴ Hezectüm iz denâ fe'innehu yerâ cüşmânete'l-vecdi/O yaklaştığında şarkıcı gibi söylediniz; çünkü vecdin büyüklüğü görüldü.

vezn-i a‘rec tesmiyye olunur. (8) Ya‘nī sensiz gül-i şu‘lem dāmenümde āhdur ve nigāhumda (9) lāle mānend-i dāğ-ı siyāhdur.

در چمن از بهر دیدن کل رویت
هر طرف از غنچه رنگ بسته نگاهست

(10) Der-çemen ez-behr-i dīden-i gül-i rüyet

(11) Her taraf ez-ğonce reng-beste nigāhest

(12) Çemende gül-i rüyuñ temāşā itmekiçün nigāhuñ her taraf [N-184a] gönçeden (13) reng-bestedür.

سرکشیء ناز او بود خازم
روغن کل برق را زمغز گیاهست

3 (14) Ser-keşī⁷⁰⁶⁵-i nāz-ı ü buved hāzem⁷⁰⁶⁶

(15) Revğan-ı gül-barq-rā zi-mağz-ı giyāhest

(16) Anuñ nāzınuñ ser-keşlīgi⁷⁰⁶⁷ benüm niyāzum idi. Gül-barquñ revğanı (17) mağz-ı giyāhdandur.

بیمدد عشق ملک حسن خرابست
رنگ بنای شهان زکرد سپاهست

(18) Bī-meded-i ‘aşq mülk-i hūsn hārābest

(19) Reng-i binā-yı şehān zi-gerd-i sipāhest⁷⁰⁶⁸

(20) Meded-i ‘aşq olmasa mülk-i hūsn hārāb olur. Şāhlaruñ reng-i (21) bināı gerd-i sipāhdandur⁷⁰⁶⁹.

مزرع من آب خورده آست زاتش
بال سمندر زخرمنم پر کاهست

5 (22) Mezra‘-ı men āb hōrdeāst zi-āteş

(23) Bāl-i semender zi-hırmenem per-i kāhest

(24) Benüm mezra‘ am āteşden āb içmişdür. Bāl-i semender hırmenümden (25) per-i kāhdur.

⁷⁰⁶⁵ ser-keşī: ser-geştī A.

⁷⁰⁶⁶ hāzem: niyāzem A N, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁰⁶⁷ ser-keşlīgi: ser-geşteligi A.

⁷⁰⁶⁸ sipāhest: siyāhest A.

⁷⁰⁶⁹ sipāhdandur: siyāhdandur A.

نیست بکس آشنا چه دوست چه دشمن
چون کل رعنا دو رنکش دو کوا هست

(26) Nīst be-kes āšnā çī dūst çī dūşmen

(27) Çun gül-i ra' nā dü-rengiş dü-güvāhest

(28) Dūst olsun dūşmen olsun kimseye āšnā degildir. (29) Buña gül-i ra' nā gibi dü-rengi dü-şāhid olur⁷⁰⁷⁰.

[Gazel 217]⁷⁰⁷¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بی تعلق چو شدی خار مغیلان چمن است

1 (31) Bī-ta' alluḡ çu şudī ḡārībān-ı muḡaylān çemenest

[V-201b]

شفق شام غریبان کل صبح وطن است

(1) Şafaḡ-ı şām ḡarībān-ı gül-i şubḡ-ı vaṭānest

(2) Çünkü bī-ta' alluḡ olduñ ḡārībān-ı muḡaylān çemendür. Şafaḡ-ı (3) şām ḡarībān-ı [A-238a] gül-i sepid-i şubḡ-ı vaṭāndur.

خلعتی نیست سبکروحت از عریانی

چون شود قامت ما حلقهء زه پیره نست

(4) Ḥil' atī nīst sebük-rūḡter ez-' uryānī

(5) Çun şevēd kāmēt-i mā ḡalḡa-i zih pīrehenest

(6) 'Uryānılıḡdan sebük-rūḡter bir ḡil' at olmaz. Çünkü bizüm kāmētimiz ola (7) ḡalḡa-i zih pīrahendür. Luṭf-ı beyt: Ḥalḡa-i zihde maḡz-ı hevādan (8) ḡayrı şey' olmaz. Dā'ire-i zih anı muḡiṭe pīrehen olduḡda kāmēti (9) sebük-rūḡter olur.

بسکه دارند بهم موت و حیاتم پیوند

رشتهء پیره نم بسته بتار کفنست

3 (10) Bes ki dārend behem mevt ü ḡayātem peyvend

(11) Rişte-i pīrehenem beste be-tār-ı kefenest

(12) Ol ḡadar beni mevt ve ḡayāt birbirine peyvend ider ki rişte-i pīrāhenüm (13) tār-ı kefene beste olmuşdur.

⁷⁰⁷⁰ dü-şāhid olur: dü-şāhiddür demek olur A.

⁷⁰⁷¹30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

خلعت فقر به بر روی بغربت دارم
بخیهء خرقه ام از رستهء حب الوطن است

(14) Ḥil' at-i faqr be-ber-rüy be-ğurbet dārem

(15) Baḥye-i ḥırқаem ez-rişte-i ḥubbü'l-vaṭanest

(16) Ḥil' at-i faqr üstimde rü-be-rāh-ı ğurbetüm ve ḥırқamuñ nigendesı (17) rişte-i ḥubbü'l-vaṭanest dandur.⁷⁰⁷²

سالک تشنه لب دشت پشیمانی را
لب افسوس عقیقت که مهر دهند

5 (18) Sālik-i teşne-leb deşt-i peşimānī-rā⁷⁰⁷³

(19) Leb-i efsūs ' aqıķest ki mühr-i dehenest

(20) Deşt-i peşimānīde [N-184b] leb-teşne olan sālīke leb-i efsūs ' aqıķ(21)dür ki mühr-i dehānı olmuşdur.

حاصلی شعر مرا غیر پشیمانی نیست
چون دو مصرع بهم آرم کف افسوس منست

(22) Ḥāşıl-ı şı' r-i me-rā ğayr-ı peşimānī nīst

(23) Çun dü-mışra' behem ārem kef-i efsūs-ı menest

(24) Şı' rümün ḥāşılı peşimānılıđdan ğayrı degıldür. Çünki iki mışra'ı (25) bir yere getürem kef-i efsūsumdur.

حق چو افتاد سخن دار بود پایه قدر

7 (26) Ḥaķķ çu üftād süḥandār buved päye қadr

[A-238b] (27) Çünki söz-i Ḥaķķ vāķi' ola päye қadrdār olur. (28) Nitekim bi' aynihī Manşürda oldı.

باطل افتاد چو دعوی رک کردن رسنست

(29) Bāṭıl üftād çu da' vā reg-i gerden-resenest

(30) Çünki da' vā bāṭıl vāķi' ola reg-i gerden-resendür.

عاشق آنست که خود را همه معشوق کند

(31) ' Āşıķ ānest ki ḥod-rā heme ma' şük koned⁷⁰⁷⁴

⁷⁰⁷² Ḥubbü'l-vaṭan mine'l-îmān/Vatan sevgisi îmândandır (Hadis: Radıyyüddin es-Sāğānî, 53).

⁷⁰⁷³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁰⁷⁴ koned: kon A.

[V-202a]

کر کشد صورت شیرین هنر کوهکن است

(1) Ger keşed şüret-i Şîrîñ hüner-i Kûh-kenest

(2) ‘Āşık odur ki kendini ser-tâ-pâ ma‘şûk eyleye. İmdi (3) Kûh-ken ‘âşıkdur kendini ser-tâ-pâ ma‘şûk itmişdür. (4) Yâ niçün Bîsütûna şüret-keşdür? Şüret⁷⁰⁷⁵ olduğda ğayriyyet (5) zâhir oldı. Mışra‘-ı şânî cevâb gibi. Egerçi kim şüret-keş-i (6) Şîrîñ ise de o Kûh-kenüñ hüneridür. Ya‘nî şan‘atıdır. (7) O şüret-i Şîrîñi naşş iderüm dimez. Kûh-kenlik ider (8) şüret-i Şîrîñ peydâ olur.

بوی کل را نتوان کرد گرفتار قفس

جای رحمت بروحی که گرفتار تنست

9 (9) Bûy-ı gül-râ ne-tevân kerd giriftâr-ı kâfes

(10) Cây-ı rahmest be-rûhî ki giriftâr-ı tenest

(11) Bûy-ı gül⁷⁰⁷⁶ giriftâr-ı kâfes itmek mümkün degildür⁷⁰⁷⁷. Giriftâr-ı ten (12) olan rûh-ı laîfe cây-ı rahmdur. Ya‘nî merhamet lâzımdur (13) demek olur.

صد نیستان قلم از نیم شرر میسوزد

این قدر شعلهء ادراک چه آتش فکن است

(14) Şad-neyistân-ı kâlem ez-nîm⁷⁰⁷⁸-şerer mî-sûzed

(15) İn kâdr şu‘le-i idrâk çi âteş-figenest

(16) Şad-neyistân-ı kâlem nîm-şererden sûzân olur. Bu kadar şu‘le-i (17) idrâk ne âteş-figendür⁷⁰⁷⁹.

پا ز ظلمت کده شوکت نکذارم بیرون

که مرا پرتو مهتاب قماش سخن است

11 (18) Pâ zi-zulmetgede Şevket ne-güzârem bîrûn

(19) Ki me-râ pertev-i mehtâb kumâş-ı sühānest

(20) Pâyı zulmetgededen Şevket bîrûn yürimem⁷⁰⁸⁰. Bîrûn olmadan (21) maşşûd pertev-i mehtâba dūçâr olmağdur. Buña ne hâcet? (22) Zîrâ benüm⁷⁰⁸¹ kumâş-ı sühānum pertev-i mehtâbdur⁷⁰⁸².

⁷⁰⁷⁵ şüret: şüret-keş A.

⁷⁰⁷⁶ gül: güli A.

⁷⁰⁷⁷ mümkün degildür: mümkündür A.

⁷⁰⁷⁸ nîm: bîm A.

⁷⁰⁷⁹ figendür: efgendür N.

[Gazel 218]⁷⁰⁸³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

خنده کلهای عشرت کریهه غم بیش نیست

کلبن باغ طرب یکنخل ماتم بیش نیست

1 (24) Ḥānde-i gülhā-yı 'işret girye-i ğam bîş nîst

[A-239a] (25) Gülbün-i bâğ-ı tarab yek-naḥl-i mâtem bîş nîst

(26) Ḥānde-i gülhā-yı 'işret girye-i ğamdur. Ziyāde degildir. Gülbün-i (27) bâğ-ı [N-185a] tarab bir naḥl-i mâtemdür. Ziyāde degildir.

سدّ راحت چند باشد جسم خاکی درکندر

رفعت این دیوار را یققدر ادم بیش نیست

(28) Sedd-i rāhet çend bāşed cism-i ḥākī der-güzer

(29) Rif' at-i in dīvār-rā yek-ḳadr-i ādem bîş nîst⁷⁰⁸⁴

(30) Senüñ bu cism-i ḥākī nice bir sedd-i rāhuñ olur? Bundan güzer (31) eyle. Bu dīvāruñ rif' ati bir ādem miḳdāridur. Ziyāde degil.

[V-202b]

(1) Bu dīvār bir ādem ḳāmeti ḳadarcadur dimek olur.

میتوان دیدن ازان کنج دهن هر کام را

ارزویم کرچه بسیار ست از کم بیش نیست

3 (2) Mī-tevān dīden ez-ān genc-i dehen her⁷⁰⁸⁵ kām-rā

(3) Ārzüem gerçi bisyārest ez-kem bîş nîst

(4) Bu genc-i dehenden bizüm her⁷⁰⁸⁶ kāmımızı görmek mümkündür. Benüm ārzüm (5) gerçi bisyār u bî-şumārdur. Ammā bu vech ḳalīlden ziyāde degildir.

حسن ذرات جهانرا کرده محو رنگ و بو

آفتاب این باغ را یققطره شبنم بیش نیست

⁷⁰⁸⁰ yürimem: olmam A, itmem N.⁷⁰⁸¹ benüm: -A.⁷⁰⁸² mehtābdur: mehtābundur dimek olur A.⁷⁰⁸³ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 23. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁰⁸⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.⁷⁰⁸⁵ her: -N.⁷⁰⁸⁶ her: -A.

(6) Hüsni-zerrât-ı cihân-râ kerde maḥv reng ü bû

(7) Âftâb in bâğ-râ yek-qaṭre şebnem biş nîst

(8) Hüsni-⁷⁰⁸⁷ zerrât-ı cihâni reng ü bû ya' nî âlâyiş-i keşerât maḥv eylemişdür (9)

ve bu bâğa âftâb yek-qaṭre şebnemdür. Ziyâde degildür.

میتوان شوکت بزور آه از عالم گذشت

دورئ این راه همچون صبح یکدم بیش نیست

5 (10) Mî-tevân Şevket be-zür-ı âh ez-‘ âlem güzest

(11) Dûri-i in⁷⁰⁸⁸ râh hem-çun şubḥ-ı yek-dem biş nîst

(12) Zür-ı âhla Şevket ‘ âlemden geçmek mümkündür. Bu râhuñ dūrluğı mânend-i (13) şubḥ-ı yek-demdür. Ziyâde degildür⁷⁰⁸⁹.

[Gazel 219]⁷⁰⁹⁰

Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilün

(Fâ‘ ilâtün)

(Fa‘ lün)

در جهان آنکه زارباب هنر کردد نیست

بحررا قطرء آبی که کهر کردد نیست

1 (15) Der-cihân ân ki zi-erbâb-ı hüner gerded nîst

(16) Baḥr-râ qaṭre-i âbî ki güher gerded nîst

(17) Cihânda ol kimse ki erbâb-ı hünerdendür bu qadar baḥruñ bir qaṭre-i (18) âbî ki güher olur. Bu qadar bu güne inkâr-ı mübâlağa-i şarfa maḥmûl (19) ve illâ i‘ dâm-ı baḥşe mü‘eddî olmadığı ma‘ lûm-ı erbâb-ı ‘ uqûldür.

غافلنرا نبود صرفه زاحرام حرم

روی تصویر بدیوار چو برکردد نیست

[A-239b] (20) Ğāfilân-râ ne-buved şarfa zi-iḥrâm-ı ḥarem

(21) Rûy-ı taşvîr be-dîvâr çu ber-gerded nîst

(22) Ğāfiller için iḥrâm-ı ḥarem-i Ka‘ beden ribḥleri yoqdur. Rûy-ı taşvîrûñ (23) dîvârdan gerdide oldığı yoqdur. Lafza-i şarfa şarrâfa naqd (24) tebdîlinde virilen

⁷⁰⁸⁷ hüsni-i: hüsni ü A.

⁷⁰⁸⁸ in: -N.

⁷⁰⁸⁹ degildür: degil A.

⁷⁰⁹⁰N nüshasında “Ğazel” başlığı bulunmaktadı, V nüshasında da 14. satırda “Ğazel” başlığı bulunmaktadı.

şey'dür. Ziyâde ve ribh ma' nâsına dahı (25) isti' māl olunur. Ya' nî işe yaramak ma' nâsına⁷⁰⁹¹ teressüm⁷⁰⁹² ki:

Şarfai⁷⁰⁹³ (26) ne-buved rüz bāz h' āst

Hāfız merhūmuñ⁷⁰⁹⁴ mışra' ında oldığı gibi.

بسکه خونها همه افسرده برکها شده اند
سنکرا قطرهء خونی که شرر کرده نیست

3 (27) Bes ki hūnhā heme efsürde be-reghā şudeend

(28) Seng-rā қаtre-i hūnī ki şerer [N-185b] kerde⁷⁰⁹⁵ nīst

(29) Ol kadar hūnlar tamarlarda efsürde olmışdur ki bir қаtre-i hūn ki (30) sengde şerer irās eyleye yokdur.

چند شوکت بره صبح کنی دیده سفید

(31) Çend Şevket be-reh-i şubh koni⁷⁰⁹⁶ dīde sefid

[V-203a]

که در اقلیم تو شامی که سحر کردد نیست

(1) Ki der-ıqlīm-i tu şāmī ki seher gerded nīst

(2) Niçe bir Şevket rāh-ı şubhda çeşmüni sefid eylersin ki senüñ (3) ıqlīmüñ⁷⁰⁹⁷ bir şām ki anuñ seheri ola yokdur.

[Gazel 220]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

نکه کرم تو برق خرد اینه است

عکس رویت کل روی سپد اینه است

1 (4) Nigeh-i germ-i tu barq-ı hıred-i āyineest

(5) ' Aks-i rüyet gül-i rüy-ı seped-i āyineest

(6) Senüñ nigeh-i germüñ barq-ı hıred-i āyinedür ve ' aks-i rüyüñ gül-i rüy-ı (7) seped-i āyinedür.

⁷⁰⁹¹ ya' nî işe yaramak ma' nâsına: -A.

⁷⁰⁹² teressüm: Hāfız teressüm N.

⁷⁰⁹³ şarfai: şarfa A.

⁷⁰⁹⁴ Hāfız merhūmuñ: -A -N.

⁷⁰⁹⁵ kerde: gerded A N.

⁷⁰⁹⁶ koni: kon N.

⁷⁰⁹⁷ ıqlīmüñ: ıqlīmde A.

نیست خالی ز صفا خلوت بیهوشی من
فرش حیرتکده ام از نمد آینه است

(8) Nīst ḥālī zi-ṣafā ḥalvet-i bī-hūṣī-i men

(9) Ferṣ-i ḥayretgedem ez-nemed-i āyineest

(10) Benüm bī-hūṣluğum ḥayreti ṣafādan ḥālī degildür ve ferṣ-i ḥayretgedem
(11) nemed-i āyīnedendür. Mūm-ı āyīne ve nemed-i āyīne pūṣt-i āyīnede olan (12)
‘uṭārid-i ma‘ kūda ıtlāk olunagelmışdür. (13) Vākı‘en sefīd ve ṣāf bir şey’dür. Yāḥūd
pūṣīdesi ola⁷⁰⁹⁸.

طوپیم جامهء حسن آینه از من دارد
بال من خلعت سبزی بقد آینه است

3 (14) Ṭūṭiyem cāme-i ḥüsn⁷⁰⁹⁹ āyine ez-men dāred

[A-240a] (15) Bāl-i men ḥil‘at-i sebzi be-ḳad-i āyineest

(16) Bir ṭūṭiyüm ki āyine cāme-i ḥüsn⁷¹⁰⁰ benden taḥṣīl ider. Benüm per ü (17)
bālüm ḳadd-i āyīneye ḳesbān bir ḥil‘at-i sebzdür.

خاک کشتیم و نشد صاف بما اختر ما
کف خاکستر ما دست رد آینه است

(18) Ḥāk geṣtīm ü ne-ṣud ṣāf be-mā aḥter-i mā

(19) Kef-i ḥākister-i mā dest-red-i āyineest

(20) Ḥāk olduḳ. Aḥterimiz bizümle ṣafvet peydā eylemedi. Bizüm kef-i (21)
ḥākisterimiz dest-redd-i āyīnedür. Ma‘-hazā ḥākister-i memsūḥa (22) ile ṣafḥası cilā-
peziir olup ‘aks-i ṣafvet üzere rü-nümā (23) olacaḳ idi⁷¹⁰¹.

حسن بی ساخته شوکت بود آینهء خویش
عشوه ارایی او بینم آینه است

5 (24) Ḥüsn-i bī-sāḥte Ṣevket buved āyine-i ḥiṣ

(25) ‘İṣve-ārāyi-i ü bī-nemed-i āyineest

(26) Ḥüsn-i Ḥudādār Ṣevket kendine āyīne olur. Anuñ ‘iṣve- (27) ārāyi-i ‘ālem-
pesendi bī-nemed-i āyīnedür. Nemed kirāren mirārā (28) mürür eyledi.

⁷⁰⁹⁸ yāḥūd pūṣīdesi ola: -A.

⁷⁰⁹⁹ ḥüsn: -N.

⁷¹⁰⁰ ḥüsn: ḥüsni A N.

⁷¹⁰¹ olacaḳ idi: + dimekdür A.

[Gazel 221]

Mef' ūlū / Mefā' ilün / Fe' ūlün

زاهد بسرت هوای مل نیست

مغز تو حنای پای کل نیست

1 (29) Zāhid be-seret hevā-yı mül nīst

(30) Mağz-ı tu ħinnā-yı pāy-ı gül nīst

(31) Zāhid senüñ başuñda hevā-yı mül yoğdur. Senüñ mağzuñ

[V-203b]

(1) ħinnā-yı pāy-ı gül degildir.

دارد یک اصل زهد و رندی

بادام دو مغز را دو کل نیست

(2) Dāred yek aşl-ı zühd ü rindī

(3) Bādām-ı dü-mağz-rā dü-gül nīst

(4) Zühd ve rindī bir aşldur⁷¹⁰². Dü-mağza dü-gül olmaz. Gül-i bādām şüküfesi

(5) yā eğimi(?) olur.

باکی بره تو سالکان را

ازپست و بلند جزو کل نیست

3 (6) Bākī be-reh-i tu sālīkān-rā

(7) Ez-peşt ü bülend [N-186a] cüzv-i gül nīst

(8) Senüñ rāhuñda sālīkāna⁷¹⁰³ peşt ü bülend ve cüzv-i gülden ħaşyet (9) yoğdur.

سهلست زخون خود کڈشتن

آب شمشیر زیپر پل نیست

[A-240b] (10) Sehlest zi-ħün-ı ħod güzeşten

(11) Āb-ı şemşīr zī-pīr-i pül nīst

(12) Kendi ħünından geçmek sehldür. Āb-ı şemşīr zīr-i pül degildir. (13)⁷¹⁰⁴Ya' nī mışra'-ı evvelde tazmīn-i istiğmām⁷¹⁰⁵ ile cān virmek (14)⁷¹⁰⁶ āsān mıdır? Āb-ı⁷¹⁰² aşldur: + bādām A.⁷¹⁰³ sālīkāna: sālīkānuña A.⁷¹⁰⁴Tüm satır: -A.⁷¹⁰⁵ istiğmām: istifhām N.⁷¹⁰⁶ Tüm satır: -A.

tīg ise zīr-i pülde degildir. Belki dem-i tīgda(15)⁷¹⁰⁷dur. Ol āb ki zīr-i pülde ola sehl-i ██████████⁷¹⁰⁸olur. Ammā āb-ı (16)⁷¹⁰⁹şemşīr hilāf-ı ‘āra bālā-yı pül-i şemşīr olur. Hey’et-i (17)⁷¹¹⁰seyf-i pül şüretindedür‘aleyhi’r-raḥme⁷¹¹¹.

ازجهل خودم به بند شوکت

کمتر رک کردنم زغل نیست

5 (18) Ez-cehl-i ḥodem be-bend Şevket

(19) Kemter reg-i gerdenem zi-ğul nīst

(20) Ğul zämme-i ğayn⁷¹¹² ile zencīr ma‘ nāsına. Ya‘ nī cehlümden⁷¹¹³ bende (21) giriftārum. Reg-i gerdenüm zencirden kemter degildir.

[Gazel 222]⁷¹¹⁴

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

رشتهء حرف بلعش رک یاقوت تراست

خط پشت لب او عنبر آب کهر است

1 (23) Rişte-i ḥarf be-la‘ leş reg-i yāḳūt-ı terest

(24) Ḥaṭṭ-ı püşt-i leb-i ü ‘anber-i āb-ı güherest

(25) Rişte-i ḥarf leb-i la‘ linde reg-i yāḳūt-ı terdür ve anuñ ḥaṭṭ-ı püşt-i (26) lebi ‘anber-i⁷¹¹⁵ āb-ı güherdür.

حسن شرم تو به بزمی که چراغ افروزد

کرد سرکشتن ما خلقهء بیرون دراست

(27) Ḥüsn-i şerm-i tu be-bezmī ki çerāğ-efrüzed

(28) Gerd-i ser-geşten-i mā ḥalḳa-i bīrün-ı derest

(29) Senüñ ḥüsnüñ bir bezmde ki çerāğ-efrüz ola bizüm ser-geştenligimiz (30) eṭrāfı bīrün-ı ḥalḳa-i derdür.

⁷¹⁰⁷ Tüm satır: -A.

⁷¹⁰⁸ Görüntü oldukça bulanık olduğundan bu kısım zor okunabilmektedir.

⁷¹⁰⁹ Tüm satır: -A.

⁷¹¹⁰ Tüm satır: -A.

⁷¹¹¹ aleyhi’r-raḥme.: raḥmetu’llāh N.

⁷¹¹² ğayn: + mu‘ceme N.

⁷¹¹³ cehlümden: cehlden N.

⁷¹¹⁴ 22. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷¹¹⁵ ‘anber-i: -N.

حسن را عشق من از خاره برون می آرد

3 (31) Ḥüsn-rā ‘aşq-ı men ez-ḥāre birün mî-âred

[V-204a]

رک سنکم بنظر رشتهء موج کهر است

(1) Reg-i sengem be-naẓar rişte-i mevc-i güherest

(2) Ḥüsni benüm ‘aşqum taştan çıkarur. Benüm nazarumda reg-i seng (3) rişte-i mevc-i güherdür.

کشتهء ناز تو مستانه بخود میغلطد

موج می ناوک بیدار ترا بال و پراست

(4) Geşte-i nāz-ı tu mestāne be-ḥod mî-ğalaṭed

(5) Mevc-i mey nāvek-i bîdār-ı turā bāl ü perest

(6) Senüñ geşte-i nāzuñ mestāne ğalṭide be-ḥod⁷¹¹⁶ olur. Mevc-i (7) mey senüñ sihām-ı zulumüñe bāl ü perdür.

فتنهء یار به بد مستی و هشیاری نیست

دارد آنکس خبر از خود که زخود بیخبراست

5 (8) Fitne-i yār be-bed-mestî vü huşyārî nîst

[A-241a] (9) Dâred ānkes ḥaber ez-ḥod ki zi-ḥod bî-ḥaberest

(10) Fitne-i yār bed-mestlik ve huşyârlık ile degildür. Ol kimse (11) kendüsinden ḥaberdâr olur ki kendüsinden ḥaberi olmaya. (12) Fitne-i bâde nüshası şahîḥ olmak fehm olunur.

کرده آتشکدهء حسن مراکرمی عشق

تخم کل شعلهء آواز مرا یک شرراست

(13) Kerde âteşgede-i ḥüsn me-râ germî-i ‘aşq

(14) Toḥm-ı [N-186b] gül şu‘le-i âvâz-ı me-râ yek-şererest

(15) Beni âteşgede-i ḥüsn germî-i ‘aşq itmişdür. Ya‘nî baña germiyyet-i (16) ‘aşq virmişdür ve toḥm-ı gül benüm şu‘le-i âvâzuma bir şererdür. (17) Gülistân-ı ‘aşq gūyiyâ âteşgededür.

همدم از حال دل شوکت بیتاب مپرس

روزگاریست که چون تار کهر در بدر است

⁷¹¹⁶ be-ḥod: be-ḥün A N.

7 (18) Hem-dem ez-ḥāl-i dil-i Şevket-i bî-tâb me-purs

(19) Rûzgârîst ki çun târ-ı güher der-be-derest

(20) Ey hem-dem ḥāl-i dil-i Şevket-i bî-tâbdan su'âl itme. Bir rûzgâr(21)dur ki târ-ı güher gibi der-be-derdür. Zîrâ târ-ı güherdür. Gevherden bir der-i (22) gevher-i dîgere rûmâl itmekdedür⁷¹¹⁷.

[Gazel 223]

Mef' ulü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ulün

در شام غم خویش مرا صبح امید است
کر نقش نکین تیره بود نام سفید است

1 (23) Der-şām-ı ğam-ı ḥ'îş-i me-râ şubḥ-ı ümîdest

(24) Ger naqş-ı nigîn⁷¹¹⁸ tîre buved nām-ı sefîdest

(25) Benüm şām-ı ğamumda şubḥ-ı ümmîd vardır. Eger naqş-ı nigîn tîre (26) ise nām-ı sefîddür.

خون نکه از دامن مژگان چکد ازبس
نظاره ام از دیدن تیغ تو شهید است

(27) Ḥün-ı nîgeh ez-dâmen-i müjgân çeked ez-bes

(28) Nezzâreem ez-dîden-i tîğ-ı tu şehîdest

(29) Ḥün-ı nigâh benüm dâmen-i müjgânımdan çekîde olur. Benüm nezzârem (30) senüñ tîğüñü görmekten şehîd olur.

سودای دلم کم شود از دامن صحرا

3 (31) Sevdâ-yı dilem kem şevved ez-dâmen-i şahrâ

[V-204b]

مژگان غزالان بسرم سایهء بید است

(1) Müjgân-ı ğazâlân be-serem sāye-i bîdest

[A-241b] (2) Benüm sevdâ-yı derūnum dâmen-i şahrâdan kem-şudedür ve müjgân-ı (3) ğazâlân ser-i sāmānuma sāye-i bîddür.

از سوخته کان باز شود عقدهء خاطر
قفل در مارا پر پرواز کلید است

⁷¹¹⁷ itmekdedür: + dimek olur A.

⁷¹¹⁸ nigîn: nigînî N.

(4) Ez-sūhtegān bāz şevēd ʿuqde-i hāṭır

(5) Kūfl-i der-i mā-rā per-i pervāz-ı kılīdest

(6) Sūhtegān-ı derd-i muḥabbetden ʿuqde-i⁷¹¹⁹ hāṭır bāz olur. Bizüm kufııımıza

(7) per-i pervāz⁷¹²⁰-ı ıqlīddür⁷¹²¹.

ارام بود ماتم وحشت زدهء عشق

مجنون ترا چشم غزالان شب عيد است

5 (8) Ārām buved mātem-i vaḥşet-zede-i ʿaşq

(9) Mecnūn-ı tu-rā çeşm-i ğazālān şeb-i ʿıydest

(10) Mātem-i vaḥşet-zede-i ʿaşq sūrūr ve ārāmdur ve senüñ Mecnūnuña (11)

çeşm-i ğazālān şeb-i ʿıyddur.

هر موی تو شد مطلع مهری برد از خوش

کین جاده چو تار نفس صبح امید است

(12) Her mūy-ı tu şud maṭla^ʿ-ı mihrī bered ez-ḥoş⁷¹²²

(13) K'in cādde çu tār-ı nefes-i şubḥ-ı⁷¹²³ ümīdest

(14) Her mūy ki sendedür maṭla^ʿ-ı mihr olur ve⁷¹²⁴ bu cādde tār-ı nefes-i (15)

şubḥ-ı ümmīd gibidür.

از بسکه بوصل تو گرفتار فراقیم

مارا سخن روی بروی تو نو یدست

7 (16) Ez-bes ki be-vaşl-ı tu giriftār-ı firākīm

(17) Mā-rā sūḥan-ı rüy-be-rüy-ı tu nevīdest

(18) Ol kadar senüñ vaşluñ ile giriftār-ı firākız ki bize senüñle (19) rüy-be-rüy-ı

sūḥan nevīddür. Ya^ʿ nī rüy⁷¹²⁵ senüñle mükāleme-i peyām-ı (20) meserret-i vişāldür.

بیحاصلی از بسکه ثمر کشت بعالم

از مردم عالم لب خندان کل بید است

(21) Bī-ḥāşılī ez-bes ki şemer geşt be-^ʿālem

(22) Ez-merdüm-i ʿālem leb-i ḥandān gül-i bīdest

⁷¹¹⁹ ʿuqde-i: -A.

⁷¹²⁰ pervāz: ز / ر V.

⁷¹²¹ ıqlīddür: ıqlīddür demek olur A.

⁷¹²² ḥoş: ḥış A N.

⁷¹²³ şubḥ-ı: -N.

⁷¹²⁴ ve: -A.

⁷¹²⁵ rüy: rüy-be-rüy A N.

[N-187a] (23) Bî-ḥāşılık ‘âlemde o kadar şemer-i şâḥ-ı merâm oldı ki merdümân-ı (24) ‘âlemden leb-i ḥandân şemer-i bîd olmışdur. Ma’ lûmdur ki bîd (25) şemer tarḥ eylemez. İmdi leb-i ḥandân merdümân-ı ‘âlemi gül-i bîd-i (26) ma’ dūma teşbîh eyledi⁷¹²⁶.

شوکت کل رنگین سخنها که شکفته آست

رنگیست که از روی زبان تو پریده است

9 [A-242a](27) Şevket gül-i rengîn-sūḥanhâ ki şüküftest

(28) Rengîst ki ez-rûy-ı zebân-ı tu perîdest

(29) Ey Şevket gül-i rengîn-sūḥan ki şüküftedür senüñ zebānuñdan perîde bir rengdür. Ḥāşılî sūḥanuñ reng-(30) perîde-i zebānuñdur.

[Nazm 64]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

نصیبیم از سفر هند غیر محنت نیست

1 (31) Naşîbem ez-sefer-i Hind ğayr-ı miḥnet nîst

[V-205a]

کسی زمار سیاه رهش سلامت نیست

(1) Kesî zi-mâr-ı siyâh reḥş selâmet nîst

(2) Naşîbüm sefer-i Hindden miḥnetden ğayrı degildür. Bir kimse ki (3) anuñ rāhı mâr-ı siyâhdan ola selâmet mutaşavver degildür.

ببوریاى وطن میکنم شکر خوابی

در اطلس سیه هند خواب راحت نیست

(4) Be-būriyâ-yı vaṭan mî-konem şeker-ḥ‘âbî

(5) Der-aṭlas-ı siyeh-i Hind ḥ‘âb-ı rāḥat nîst

(6) Būriyâ-yı vaṭanda şeker-ḥ‘âblık iderüm. Aṭlas-ı siyeh-i (7) Hindde ḥ‘âb-ı rāḥat yoḡdur⁷¹²⁷.

[Gazel 224]⁷¹²⁸

⁷¹²⁶ eyledi: + فافهم / Fefhem: Anla A.

⁷¹²⁷ yoḡdur: + dimek olur A.

⁷¹²⁸N nüshasında ‘‘Gazel’’ başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 8. satırda ‘‘Gazel’’ başlığı bulunmaktadır.

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بشهر ما هنری غیر خامشی ننکست

نفس کشیدن عاشق پریدن رنگست

1 (9) Be-şehir-i mā hūnerī ġayr-ı hāmuşī nengest

(10) Nefes keşīden-i 'āşık perīden-i rengest

(11) Bizüm şehrimizde hāmūşluğdan ġayrısı 'ārdur. 'Āşıkun (12) nefes çekmekligi perīden-i rengdür.

چنان بسختی ایام خویش ساخته ام

که تار پستر خارایم از رک سنکست

(13) Çunān be-saḥtī⁷¹²⁹-i eyyām-ı ḥ'ış sāḥteem

(14) Ki tār-ı pister-i ḥārāyem ez-reg-i sengest

(15) Ancılayın kendi saḥtī-i eyyāmum ile⁷¹³⁰ sāḥteyüm ki benüm tār-ı pister-i (16) ḥārām reg-i sengendür.

چنان زشرم تو بی آب و رنگ کشت شراب

که موج باده چو موج نسیم بی رنگست

3 (17) Çunān zi-şerm-i tu bī-āb u reng geşt şarāb

(18) Ki mevc-i bāde çu mevc-i nesīm bī-rengest

(19) Ancılayın senün şermünnden şarāb bī-āb u rengdür ki (20) mevc-i bāde mevc-i nesīm gibi bī-reng olmuştur.

طلسم قطع تعلق بنام من بستند

بنای خانهء ما چون نکین بیک سنک است

(21) Tılsım-ı kaṭ' -ı ta' alluḡ be-nām-ı men bestend

[A-242b] (22) Binā-yı ḥāne-i mā çun niġin be-yek-sengest

(23) Tılsım-ı kaṭ' -ı ta' alluḡ benüm nāmuma bestedür. Bizüm ḥānemiz bināsı (24) niġināsā bir senge mebnādur.

نیاید از تو ترنم شناسی و مستی

دگر نه تار رک تاک مست آهنکست

⁷¹²⁹ Bu kelime derkenara tekrar yazılmıştır N (der).

⁷¹³⁰ eyyāmum ile: eyyāmumla A.

5 (25) Ne-yāyed ez-tu terennüm-şināsī vü mestī

(26) Diger ne tār-ı reg tāk-i mest-i āhengest

(27) Senden terennüm-şināslık ve mestlik gelmez ve illā tār-ı reg tāk-i mest-i

(28) āhengdür.

زشرح کریه بکف شد نی قلم رنگین

بیا بپرس زچشمم که این چه نیرنگست

(29) Zi-şerḥ-i girye be-kef şud ney-i qalem rengin

[N-187b] (30) Be-yā be-purs zi-çeşmem ki in çi nirengest

(31) Şerḥ-i giryeden ney-i qalem kefumde rengin oldı. Gel benüm çeşmümden

[V-205b]

(1) su 'āl eyle ki bu ne efsündür.

بتلخکامی خود جز تو کیست صاحب نام

که زهر زیر نکین سبزهء نه سنکست

7

(2) Be-telḥ-kāmī-i ḥod coz tu kist şāḥib-nām

(3) Ki zehr-i zīr-i nigīn sebze-i teh-i sengest

(4) Kendi telḥ-kāmlığıyla şāḥib-nām olan senden ğayrı kimdür? (5) Zīrā zīr-i nigīnde olan zehr teh-i sengde olan sebzedür. (6) Luṭf-ı beyt: Meşhürdur ki mülük-ı sālīfe zehr-i kātīl olmaḥ (7) üzere nebātdan maşnū' a ve ma' müle bir cāmid [ü] sengin āhen (8) tabī' atinde tedbīr idüp andan faşş-ı ḥātem ve ol ḥāteme nām (9) naşş idüp ḥattā mülük-ı Hindün vüzerāsı böyle ḥātemi (10) yanlarında ḥıfz iderler imiş ki ḥasbül-każā ḥidmetinde (11) olan şāḥ ol vezīrün katline emr iderse derḥāl o ḥātemi (12) bir kerre les' eyledikde cān-ı şīrīnin şāḥibine teslīm ider. (13) Dest-i kātīlde mürde olmaḥ anlara zūll ü hevān olmaḡla bu (14) 'ādet mülük-ı Hindün vüzerāsı miyānında meşhūr ve mu' teber (15) imiş. Kendi telḥ-kāmlıḡa⁷¹³¹ bu gūne 'ādet bir gūne nām-(16)āverlik imiş. Bu ḥikāye aña işāret kaşd olunmuşdur[ur]⁷¹³². Bu gūne⁷¹³³ (17)⁷¹³⁴ telḥ-kāmlıḡa nām-āverlik sā'ir-i ümem ü milelde katı çoḡdur. (18)⁷¹³⁵ Ez-cümle tā'ife-i baḡarīnün katli ḥükemā

⁷¹³¹ telḥ-kāmlıḡa: telḥ-kāmlığıyla A.

⁷¹³² olunmuşdur[ur]: olunmuşdur A N.

⁷¹³³ bu gūne: -A.

⁷¹³⁴ Tüm satır: -A.

⁷¹³⁵ Tüm satır: -A.

selhî için emvāl-i (19)⁷¹³⁶ keşîre virüp selh olunması gibi ve mecûsuñ ihrâkı gibi ve⁷¹³⁷ اشباهها (20)⁷¹³⁸ نعوذ بالله من ذلك⁷¹³⁹.

اسیر جلوہ آہستہء تو میدانی
کہ قد کشیدن کلہا پریدن رنگست

(21) Esîr-i cilve-i âheste-i tu mî-dânî

[A-243a] (22) Ki ẓadd-keşîden-i gülhâ perîden-i rengest

(23) Senüñ esîr-i cilve-i âhesteñe⁷¹⁴⁰ bilürüñ⁷¹⁴¹ ki güllerüñ ẓadd çekmekleri (24) perîdegi-i rengdür. Böyle maḥallerde ḥazf-i edât-ı şıla şâyi⁷¹⁴² dür. (25)⁷¹⁴³ Taḳdîr-i kelâm: Esîr-i cilve-i âheste imtidâd⁷¹⁴⁴ [d]imekdür⁷¹⁴⁵.

ز فکر دور خیالم غریب شد شوکت
میان معنی و لفظم ہزار فرسنگست

9 (26) Zi-fîkr-i dūr ḥayâlem ġarîb şud Şevket

(27) Miyân-ı ma' nâ vü lafzem hezâr fersengest

(28) Fîkr-i dū[r]dan⁷¹⁴⁶ ḥayâlüm ġarîb oldı. Şöyle ki ma' nâ ve lafz (29) miyânında hezâr ferseng merḥale vardır⁷¹⁴⁷.

[Gazel 225]⁷¹⁴⁸

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

دو تا ز فکرشدن بادہ دو سالہء ماست

1 (31) Dū tā zi-fîkr şuden bâde-i dū-sâle-i māst

[V-206a]

کمند وحدت ما کردش پیالہء ماست

⁷¹³⁶ Tüm satır: -A.

⁷¹³⁷ ve: -N.

⁷¹³⁸ Eşbâhuhâ ne' ūzu bi'llâhi min zâlik/Bunların benzerleri ki bundan Allah'a sığınırız, -N.

⁷¹³⁹ Tüm satır: -A.

⁷¹⁴⁰ âhesteñe: âhesteñ A, âhesteñi N.

⁷¹⁴¹ bilürüñ: bilür A, bilürsün ki N.

⁷¹⁴² böyle maḥallerde ḥazf-i edât-ı şıla şâyi⁷¹⁴² dür: -A.

⁷¹⁴³ Tüm satır: -A.

⁷¹⁴⁴ imtidâd: nazar N.

⁷¹⁴⁵ [d]imekdür: dimekdür N.

⁷¹⁴⁶ dū[r]dan: dūrdan A.

⁷¹⁴⁷ vardır: + dimek ister A.

⁷¹⁴⁸ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(1) Kemend-i vaḥdet-i mā gerdiş-i piyāle-i māst

(2) Fikrden dü-tā olmaḡ bizüm bāde-i dü-sālemizdür. Kemend-i vaḥdetimiz (3) gerdiş-i piyālemizdür.

کرشمه خیز بود باغ مازا بر جنون
سواد چشم پریراد داغ لالهء ماست

(4) Girişme-ḡiz buved bāḡ-ı [N-188a] mā zi-ebr-i cünün

(5) Sevād-ı çeşm perī-zād-ı dāḡ-ı lāle-i māst

(6) Ebr-i cünūndan bizüm bāḡımız girişme-ḡiz oldı. Sevād-ı çeşm bizüm (7) perī-zād-ı dāḡ-ı lālemizdür.

چنان زیاد تو اغوش ما لبالب شد
که ماهتاب کفی از محیط هالهء ماست

3 Çunān zi-yād-ı tu āḡūş-ı mā leb-ā-leb şud

(8) Ki māhtāb kefi ez-muḡiḡ-i hāle-i māst

(9) Ancılayın senūn yādından bizüm āḡūşımız leb-ā-lebdür ki māhtāb (10) bizüm muḡiḡ-i hālemizden bir kefdür.

طییدن دل ما موج عالم ابست
زخویش رفتن ما کردش پیالهء ماست

(11) Ṭapīden-i dil-i mā mevc-i ‘ālem-i ābest

(12) Zi-ḡiş reften-i mā gerdiş-i piyāle-i māst

(13) Bizüm ıztırāb-ı derūnımız mevc-i ‘ālem-i ābdur. Kendimizden geçüp (14) bī-hūş olmamız gerdiş-i piyālemizdür.

کل از مشنیدن یکحرف ما شکفته شود
نسیم رشتهء شیرازده رسالهء ماست

5 (15) Gül ez-me⁷¹⁴⁹-şnīden-i yek-ḡarf-i mā şükufte şevved

[A-243b] (16) Nesīm rişte-i şīrāze-i risāle-i māst

(17) Gül bizüm bir ḡarfimizi ḡuş itmeden şükufte olur ve nesīm bizüm (18) risālemiz şīrāzesinūn riştesidür⁷¹⁵⁰.

به بزم باده خموشیست کار ما شوکت
صدای تو به شکستن فغان و نالهء ماست

⁷¹⁴⁹ me: -N.

⁷¹⁵⁰ riştesidür: riştesi olur A.

(19) Be-bezm-i bāde hamūṣīst⁷¹⁵¹ kār-ı mā Şevket

(20) Şadā-yı tevbe-şikesten fiğān u nāle-i māst⁷¹⁵²

(21) Bezm-i bādede bizüm kārımız hamūşluğdur. Şadā-yı tevbe-şikesten (22) fiğān u nālemizdür⁷¹⁵³.

[Gazel 226]⁷¹⁵⁴

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

هوای دیر و حرم نشاء مدام منست

می دو اتشهء کفر و دین بجام منست

1 (23) Hevā-yı deyr ü harem neş'e-i müdām-ı menest

(24) Mey-i dü-āteşe-i küfr ü dīn be-cām-ı menest⁷¹⁵⁵

(25) Deyr ve harem hevāsı benüm şarābımuñ neş'esidür ve iki (26) rengli ya' nī ala ve kırmızıya mā' il şarāb-ı küfr ü dīn benüm (27) cāmumdudur.

نه رنگ راحت و نه بوی عاقبت دارم

من آن کلم که مشام چمن ز کام منست

(28) Ne reng-i rāhat ü ne bŷy-ı 'ākıbet dārem

(29) Men ān gülem ki meşāmm-ı çemen zükām-ı menest

(30) Ne reng-i rāhat ve ne bŷy-ı 'ākıbetüm var. Ben ol gülüm ki meşāmm-ı (31) çemen benüm zükāmumdur.

[V-206b]

براه صید و بلا دانه کرده ام خرمن

تذرو برق زهر جا پرد بدام منست

3 (1) Be-rāh-ı şayd u belā dāne kerdeem hırmen

(2) Tezerv-i barķ zi-her cā pered be-dām-ı menest

(3) Şayd ve belā rāhına dānemi hırmen eylemişüm. Tezerv-i barķ (4) her ne maḥallden ki peride olur dāmımızdadur.

توان ز نشاء کرمم چراغ روشن کرد

⁷¹⁵¹ hamūṣīst: hamūṣest N.

⁷¹⁵² māst: + ya^ç nī A.

⁷¹⁵³ nālemizdür: + dimek olur A.

⁷¹⁵⁴ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷¹⁵⁵ menest: + ya^ç nī A.

سواد کردش پیمانہ خط جام منست

(5) Tevān zi-neş'e-i germem çerāğ-ı rūşen kerd

(6) Sevād-ı gerdiş-i peymāne ḥaṭṭ-ı cām-ı menest

(7) Benüm neş'e-i germümden çerāğ-ı rūşen itmek ya' nî çerāğ uyandırmaq (8) mümkündür. Sevād-ı gerdiş-i peymāne ḥaṭṭ-ı cāmumdur.

مرا ز حسن بتان بوی عشق می آید

طپیدن دل من شوخی کلام منست

5 (9) Me-rā zi-ḥüsn-i bütān bŷy-ı 'aşq mî-āyed

(10) Ṭapīden-i dil-i men şŷḥī-i kelām-ı menest

[A-244a] (11) Baña ḥüsn-i [N-188b] ḥübāndan bŷy-ı 'aşq zŷhŷr ider. Gönlümün

(12) ḥareketi benüm şŷḥī⁷¹⁵⁶ kelāmumdur.

به بال فاخته از خویش میکنم پرواز

بهر کجا خبر از سرو خوشخرام منست

(13) Be-bāl-i fāḥte ez-ḥ'īş mî-konem pervāz

(14) Beher kücā⁷¹⁵⁷ ḥaber ez-serv-i ḥoş-ḥırām-ı menest

(15) Bāl-i fāḥte ile kendümden pervāz iderüm. Her ne maḥalalde ki benüm (16) serv-i ḥoş-ḥırāmumdan ḥaberüm⁷¹⁵⁸ ola.

اگرچه کرد مرا عشق بی نشان شوکت

طلسم بستن نقش نکین بنام منست

7 (17) Egerçi⁷¹⁵⁹ kerd me-rā 'aşq bî-nişān Şevket

(18) Ṭılsım-besten-i naqş-ı nigīn be-nām-ı menest

(19) Gerçi 'aşq beni bî-nişān itmişdür ammā naqş-ı nigīn-i (20) ṭılsım-ı⁷¹⁶⁰ 'aşq yine⁷¹⁶¹ bizüm nāmımızadır.

[Rubā'î 8]⁷¹⁶²

Meḥ' ūlŷ / Fā' ilātŷ / Mefā' ilŷ / Fā' ilŷn

⁷¹⁵⁶ şŷḥī: -A.

⁷¹⁵⁷ kücā: + ki A.

⁷¹⁵⁸ ḥaberüm: ḥaber A.

⁷¹⁵⁹ egerçi: ez-çi A.

⁷¹⁶⁰ ṭılsım-ı: ṭılsım A.

⁷¹⁶¹ 'aşq yine: -A.

⁷¹⁶²N nüshasında "Rubā'î" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 21. satırda "Rubā'î" başlığı bulunmaktadır.

کم کو سخن کہ خاطر دلدار نازکست

بار کهر نمیکشد این تار نازکست

1 (22) Kem gū sūhan ki hāṭır-ı dildār-ı nāzikest

(23) Bār-ı güher nemî-keşed in tār-ı nāzikest

(24) Az tekellüm eyle ki hāṭır-ı dildār nāzıkdür

(25) Bār olur gevher aña zîrâ ki nāzıkdür bu tār⁷¹⁶³

هم تار عمر کوتاه و هم تار دوستی

افسوس ازین دو رشته بسیار نازکست

(26) Hem tār-ı ‘ömr kûteh ü hem tār-ı düstî

(27) Efsûs ez-în dü-rişte⁷¹⁶⁴ bisyār nāzikest

(28) Hem tār-ı ‘ömr ve⁷¹⁶⁵ hem tār-ı düstî gâyetle kûtâh olmağla (29) ḥayf bu iki rişteden ki ḥayli ifrâṭ-ı nāzıkdür.

[Gazel 227]⁷¹⁶⁶

Meḫ ulü / Fâ ilätü / Meḫ ulü / Fâ ilün

رویم نم از مژهء اشکیار داشت

1 (31) Rüyem nem ez-müje-i eşkbâr dâşt⁷¹⁶⁷

[V-207a]

ایینه از پریدن رنگم غبار داشت

(1) Āyîne ez-perîden-i rengem ğubâr dâşt

(2) Rüyum müje-i eşkbârdan⁷¹⁶⁸ nemlendi ve āyîne reng-i perîdemden (3)

ğubârlandı.

نخلم زباد دامن کلبرک بار ریخت

چیزی که از خزان طلبیدم بهار داشت

(4) Naḥlem zi-bâd-ı dâmen-i gül-berg bâr riḥt

(5) Çizi ki ez-ḥazân ṭalebîdem⁷¹⁶⁹ bahâr dâşt

⁷¹⁶³ tār: + dimek olur A.

⁷¹⁶⁴ rişte: + ki A.

⁷¹⁶⁵ ve: -A.

⁷¹⁶⁶N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da30. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷¹⁶⁷ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷¹⁶⁸ rüyum müje-i eşkbârdan: müje-i eşkbârdan rüyum A.

⁷¹⁶⁹ ṭalebîdem: ṭapîdem A.

(6) Benüm naḥl-i vücūdum bād-ı dāmen-i gül-bergden mīve-rīz oldı. (7) Bir şey³ ki ḥazāndan ṭaleb itmişidüm bahār oldı.

رنک از رخم به بال پری زاد می پرد
امشب که شوخی تو مرا بیقرار کرد

3 (8) Reng ez-ruḥem be-bāl-i perī-zād mī-pered⁷¹⁷⁰

[A-244b] (9) İmşeb ki şūḥī-i tu me-rā bī-ḳarār kerd⁷¹⁷¹

(10)⁷¹⁷² Reng ruḥumdan bāl-i perī-zād ile perīde oldı. (11)⁷¹⁷³ Bu şeb ki senüñ şūḥluḡuñ beni bī-ḳarār eyledi.

امشب اگرچه بود پر از یار چشم من

(12) İmşeb egerçi būd pür ez-yār çeşm-i men

(13) Bu şeb egerçi yārdan benüm çeşmüm māl-ā-māl olmuşıdı. (14) Çeşmem ez-fülān pür şud⁷¹⁷⁴ ta' bīrdür. Tamām bāşıra ile müşāhede (15) itdüm dimekdür⁷¹⁷⁵.

مژگان بصد زبان کله از انتظار داشت

(16) Müjgān be-şad-zebān gile ez-intizār dāşt

(17) Ammā müjgān yüz zebān-ı ḥasret ile şekvā-yı intizārdan (18) ḥālī degil idi.

کیفیت حیات زخود برد امشبم
جامم می دو ساله ء لیل و نهار داشت

5 (19) Keyfiyyet-i ḥayāt zi-ḥod bord imşebem

(20) Cāmem mey-i dü-sāle-i leyl ü nehār dāşt⁷¹⁷⁶

(21) Benüm keyfiyyet-i ḥayātımı bu şeb kendümden giderdi. Benüm cāmum (22) şarāb-ı dü-sāle-i leyl ü nehār olmuşıdı.

شوکت به بوی کریه معطر دماغ کشت

(23) Şevket be-büy-ı girye mu' aṭṭar-dimāğ geşt

[N-189a] (24) Şevket büy-ı girye ile mu' aṭṭar-dimāğ oldı.

مغزش کلاب از کل ابر بهار داشت

(25) Mağzeş gül-āb ez-gül-i ebr-i bahār dāşt

⁷¹⁷⁰ mī-pered: mī-perīd A.

⁷¹⁷¹ kerd: dāşt A.

⁷¹⁷² Tüm satır: -A.

⁷¹⁷³ Tüm satır: -A.

⁷¹⁷⁴ şud: şude N.

⁷¹⁷⁵ dimekdür: + ammā müjgān yüz zebān-ı ḥasret ile şekvā-yı intizārdan ḥālī degil idi A.

⁷¹⁷⁶ Bu mısra N nüshasında bulunmamaktadır.

(26) Anuñ mağzı gül-âbı gül-i ebr-i bahârdan eyledi⁷¹⁷⁷.

[Gazel 228]⁷¹⁷⁸

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

کلبن باغ خیارا غنچه سر افکنده کیست

رنک کردیدن نسیم کلشن شرمنده کیست

1 (28) Gülbün-i bâğ-ı hayâ-râ gonçe ser-efgendegîst

(29) Reng gerdîden nesîm-i gülşen-i şermendegîst

(30) Gülbün-i bâğ-ı hayâya gonçe ser-efgengelikedür ve reng-gerdîde(31)ligi nesîm-i gülşen-i şermendegîdür⁷¹⁷⁹.

[V-207b]

تار بالینست ضعف موت را موی سفید

رعشهء پیری طپیدنهای نبض زند کیست

(1) Târ-ı bâlînest za' f-ı mevt-râ mûy-ı sefid

(2) Ra' şe-i pîrî ṭapîdenhâ-yı nabz-ı zindegîst

(3) Zâ' f-ı mevte mûy-ı sefid târ-ı bâlîndür ve nabz-ı zindegînün (4) hareketi ra' şe-i pîrîdür.

محنت ایام بسیارست و من فرمان برم

عارفانرا طالع برکشته طوق بند کیست

3 [A-245a](5) Miḥnet-i eyyâm bisyârest ü men fermân-berem

(6) 'Ārifân-râ ṭâlî' -i ber-geşte ṭavq-ı bendegîst

(7) Miḥnet-i eyyâm çokdur ve ben fermân-berüm. 'Āriflere ṭâlî' -i ber-geşte (8) ṭavq-ı bendegîdür.

در دیار ما کل ابر شفق آلوده است

شوکت از رنک حنا دستی که در بخشده کیست

(9) Der-diyâr-ı mâ gül-i ebr şafaq-âlûdeest

(10) Şevket ez-reng-i ḥınâ destî ki dūr-baḥşendegîst

(11) Bizüm diyârımızda gül-i ebr şafaq-âlûdedür. Ey Şevket reng-i ḥinnâdan (12) ol el ki dūr-baḥşendegîdür⁷¹⁸⁰.

⁷¹⁷⁷ eyledi: + dimek olur A.

⁷¹⁷⁸N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷¹⁷⁹ şermendegîdür: şermendelikdür A.

[Gazel 229]⁷¹⁸¹

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

خون جگر شراب ایاغ نگاه ماست

چشم سفید پنبه‌ء داغ نگاه ماست

1 (14) Hūn-1 ciger şarāb-1 ayağ-1 nigāh-1 māst

(15) Çeşm-i sefid penbe-i dāğ-1 nigāh-1 māst

(16) Hūn-1 ciger bizüm ayağ-1⁷¹⁸² nigāhımız şarābıdır. Çeşm-i sefid dāğ-1 nigāhımız (17) penbesidür.

مارا ز فیض نکهت نظاره ماتعست

مژگان بدیده بوی دماغ نگاه ماست

(18) Mā-rā zi-feyż nūkhet-i nezzāre māni' est

(19) Müjgān be-dīde bŷy-1⁷¹⁸³ dimāğ-1 nigāh-1 māst

(20) Bize feyẓden nūkhet-i nezzāre māni' dŷr. Bŷyle olunca müjgān (21) dīdede bŷy⁷¹⁸⁴-1 dimāğ-1 nigāhımızdır.

افت سواد دیده‌ء مارا ز بینش است

از سرمه مشک سوده بداغ نگاه ماست

3 (22) Āfet sevād-1 dīde-i mā-rā zi-bīñest⁷¹⁸⁵(23) Ez-sŷrme müşg sŷde be-dāğ-1 nigāh-1 māst⁷¹⁸⁶

(24) Bizüm sevād-1 dīdemize āfet nazārandur ve dāğ-1 nigāhımızza⁷¹⁸⁷ sŷrmeden (25) müşg sŷrŷlmışdŷr.

شیرازه‌ء نظاره‌ء آشفته حیرت است

آینه خانه کنج فراغ نگاه ماست

[A-245b] (26) Şīrāze-i nezzāre-i āşŷfte hayretest

(27) Āyīne-ḡhāne künc-i ferāğ-1 nigāh-1 māst

⁷¹⁸⁰ bahşendegīdŷr: + dimek olur A.

⁷¹⁸¹N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷¹⁸² ayağ-1: -N.

⁷¹⁸³ bŷy-1: be-mŷy-1 A.

⁷¹⁸⁴ bŷy: mŷy A.

⁷¹⁸⁵ bīñest: pīşest N.

⁷¹⁸⁶Bu beyitten ŷnce A nüshasında ŷu beyit ve ŷerhi yer almaktadır: Cŷşend za'f u ḡayret-i ehl-i nazār behem/Reng-i perīde dŷd-1 çerāğ-1 nigāh-1 māst. Za'f ile ḡayret-i ehl-i nazār birden cŷş iderler. Reng-i perīde dŷd-1 çerāğ-1 nigāhımızdır A.

⁷¹⁸⁷ nigāhımızza: nigāhımız N.

(28) Āşūfte ḥayretūñ nezzāresi şīrāzesidür ve āyīne-ḥāne (29) künc-i ferāğ-ı nigāhımızdur.

حسن تو با نظارهء ما جوش میزند
خط رخ تو سبزهء باغ نگاه ماست

5 (30) Ḥüsn-i tu bā-nezāre-i mā cūş mī-zened

(31) Ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı tu sebze-i bāğ-ı nigāh-ı māst

[V-208a]

(1) Senüñ ḥüsñüñ bizüm nezzāremiz ile cūş [N-189b] ider. Zīrā ḥaṭṭ-ı (2) ruḥuñ sebze-i bāğ-ı nigāhımızdur.

شوکت بکو که دشت نظر جلوه گاه کیست
حیرت طلسم راه سراغ نگاه ماست

(3) Şevket be-gū ki deşt-i naẓar cilvegāh-ı kīst

(4) Ḥayret ṭılısm-ı rāh sürāğ-ı nigāh-ı māst

(5) Şevket söyle ki deşt-i naẓar kimüñ cilve-gāhıdır (6) ve ḥayret surāğ-ı nigāhımızuñ ṭılısımıdır. Surāğ zamme-i sīn (7) ile kemīngāh-ı girīve-i cibāl⁷¹⁸⁸.

[Nazm 65]

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

با لب او لعل می نارسست
پیش رخ او رک آتش خسست

1 (8) Bā-leb-i ü⁷¹⁸⁹ la^ç l mey-i nā-resest

(9) Pīş-i ruḥ-ı ü reg-i āteş ḥasest

(10) Anuñ lebine nisbetle la^ç l mey-i nā-resdür ve anuñ pīş-i ruḥsārında reg-i (11) āteş ḥas u ḥāşāk maḳāmındadır.

نیست عبث آمد و رفت نفس
از دو سر این رشته بدست کسست

(12) Nīst ^ç abeş āmed ü reft-i nefes

(13) Ez-dü-ser īn rişte be-dest güsest

⁷¹⁸⁸ cibāl: cibāldür A.

⁷¹⁸⁹ ü: ez N.

(14) Nefesüñ âmed ve refti ‘abeş degildür. Bu rişte iki ucından (15) güsiste olmışdur. Yāhūd güsistelik destindedür⁷¹⁹⁰. (16) Yāhūd iki ucından duḡul ü hurūcī i‘tibārıyla ġayrī (17) kimsenüñ dest-i taşarrufındadır.

تلخ بود میوهء بستان من

مهرهء مارم ثمر نا رسست

3 (18) Telḡ buved mīve-i bustān⁷¹⁹¹-i men

(19) Mühre-i mārem şemer-i nā-resest

(20) Benüm büstānum mīvesi telḡ olur ve mühre-i mār benüm şemer-i nā-resümdür.

[Gazel 230]⁷¹⁹²

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

خانه ام از تیره بختیها زسنگ سرمه است

پرتو مهتاب بر بامم زسنگ سرمه است

1 [A-246a] (22) Ḥāneem⁷¹⁹³ ez-tīre-baḡtīhā zi-seng-i sürmeest

(23) Pertev-i mehtāb ber-bāmem zi-seng-i sürmeest

(24) Benüm ḥānem tīre-baḡtılıqlardan nāşī seng-i sürmedendür. Pertev-i (25) mehtāb bāmum üzere seng-i sürmedendür.

سایه برقست پنداری سواد چشم او

بسکه مژگان سیاهش گرم جنک سرمه است

(26) Sāye-i barḡest pindārī sevād-ı çeşm-i ü

(27) Bes ki müjgān-ı siyāheş germ-i ceng-i sürmeest

(28) Sevād-ı çeşmini sāye-i barḡ zann idersin. Ol kadar ki anuñ (29) müjgān-ı siyāhı germ-i ceng-i sürmedür.

بی بصیرت را چه فیض از بینش ابای خویش

نیست روشن چشم عینک کر زسنگ سرمه است

3 (30) Bī-başiret-rā çī feyż ez-bīniş-i ābā-yı ḡiş

⁷¹⁹⁰ destindedür: destinde olmışdur A.

⁷¹⁹¹büstān: Bu kelimeye “و” harfī sonradan eklenmiştir V.

⁷¹⁹²N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 21. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷¹⁹³ ḥāneem: ḥāmeem A.

(31) Nīst rūšen çeşm-i ‘aynek ger zi-seng-i sürmeest

[V-208b]

(1) Bî-başırete kendi ābā-yı ‘ulvîsini görmeden ne feyz hâşıl (2) olur? Müşâhid değil midir ki çeşm-i ‘aynek rūšen olmaz (3) eger seng-i sürmeden olursa da. Zîrâ ‘aynek zâhir-bîndür. (4) Seng-i sürmenüñ ise ābā-yı ‘ulvîsi nūr-ı cemāl⁷¹⁹⁴-i tecellîdür.

چشم اهو از رم خود خار میریزد بجیب
تا کجا دامان مژگانى چنک سرمه است

(5) Çeşm-i āhū ez-rem-i hūd hār mî-rîzed be-ceyb

(6) Tā kücā dāmān-ı müjgānî be-çeng-i sürmeest

(7) Çeşm-i āhū kendi reminden ceybine [N-190a] hār rîzān ider. Nerede ki (8) bir müjgān dāmānı ola çeng-i sürme iledür.

نالہ از تمثال من بی تاب می آید برون
آهن آینه شوکت کر زسنگ سرمه است

5 (9) Nāle ez-timşāl-i men bî-tāb mî-āyed birün

(10) Āhen-i āyîne Şevket ger zi-seng-i sürmeest

(11) Nāle benüm timşālümden bî-tāb zühür ider. Āhen-i āyîne eger seng-i (12) sürmeden olursa da seng-i sürme bi'l-küllîye şadâyı kaç^c ider.

[Gazel 231]⁷¹⁹⁵Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

شب که چشم او بقدر طاقت من ناز داشت
دیده را جوش تماشا از تماشا باز داشت

1 (14) Şeb ki çeşm-i ū be-ğadr-i tākāt-i men nāz dāşt

(15)⁷¹⁹⁶ Dîde-rā cūş-ı temāşā ez-temāşā bāz dāşt

(16)⁷¹⁹⁷ Bir şeb ki anuñ çeşmi benüm tākātüm miğdārı nāz tıtdı. Dîdeyi (17)⁷¹⁹⁸ cūş-ı temāşā temāşādan alıqodı.

شب که از خود برد سویت نالهء مطرب مرا

⁷¹⁹⁴ cemāl: ل / - A.⁷¹⁹⁵N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.⁷¹⁹⁶Tüm satır: -A.⁷¹⁹⁷Tüm satır: -A.⁷¹⁹⁸Tüm satır: -A.

کوچه نی ماهتاب از شعلهء اواز داشت

(18)⁷¹⁹⁹ Şeb ki ez-ḥod bord süyet nāle-i muṭrib me-rā

[A-246b] (19) Kūçe ney māhtāb ez-şu' le-i āvāz dāşt

(20) Bir şeb ki nāle-i muṭrib beni kendümden senüñ cānibüñe iletdi. (21) Kūçe-i ney māhtābı şu' le-i āvāzdan eyledi.

بود عمری وحشتم از پهلو ی پرواز خود

کبک من از نقش پهلو سینه شهباز داشت

3 (22) Būd 'ömri' vaḥşetem ez-pehlü-yı pervāz-ı ḥod

(23) Kebg-i men ez-naqş-ı pehlü sīne-i şebbāz dāşt

(24) Bir müddet vaḥşetüm kendi pervāz-ı pehlūsına⁷²⁰⁰ idi ve⁷²⁰¹ benüm kebgüm

(25) naqş-ı pehlūdan sīne-i şebbāza dönmişidi.

رتبهء ما شوکت از افتاده کیها شد بلند

مرغ ما از پر شکستن ها پر پرواز داشت

(26) Rütbe-i mā Şevket ez-üftādegihā şud bülend

(27) Murğ-ı mā ez-per-şikestenhā per-i pervāz dāşt

(28) Rütbemiz üftādelikden bülend oldı. Murğımız per-şikestelikden (29) per-i pervāz taḥşil eyledi.

[Gazel 232]⁷²⁰²

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زجوش لاله بکلشن هزار مهتاب است

1 (31) Zi-cüş-ı lāle be-gülşen hezār mehtābest

[V-209a]

صفای سایهء ابر بهار مهتاب است

(1) Şafā-yı sāye-i ebr bahār mehtābest

(2) Cüş-ı lāleden gülşende hezār mehtāb vardır ve şafā-yı (3) sāye-i ebr bahār-ı mehtābdur.

⁷¹⁹⁹ Tüm satır: -A.

⁷²⁰⁰ pervāz-ı pehlūsına: pehlūsından A.

⁷²⁰¹ ve: -N.

⁷²⁰²N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

صبور باش بسختی و جوش فیض به بین
بکوچه رک سنک از شرار مهتاب است

(4) Şabūr bāş be-saḥtī vü cūş feyż be-bīn

(5) Be-kūçe-i reg-i seng ez-şerār mehtābest

(6) Miḥnete şabr eyle de cūş-ı feyzi temāşā eyle. Kūçe-i reg-i (7) sengde şererden mehtāb ḥāşıl olur. Ne hoş ırsāl-i (8) meşel eylediler raḥmetu'llāhi' aleyh⁷²⁰³.

اگرچه شیر و شکر نیست بزم مستان را
بیطرف کل پر یک کنار مهتاب است

3 (9) Egerçi şīr ü şeker nīst bezm-i mestān-rā

(10) Be-yek-ṭaraf gül-i per yek-kenār mehtābest

(11) Egerçi bezm-i mestāna şīr ü şeker olmaz. Ammā bir ṭarafda gül-i per (12) ya' nī yek-pāre gül kenār-ı mehtābdur.

[Gazel 233]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

دائم از خود دل نزدیک بوحدت دور است
غنچه کلین این باغ سر منصور است

1 (13) Dā'im ez-ḥod dil-i nezdīk be-vaḥdet dürest

(14) Ğonçe-i gülbün-i ĩn-bāğ ser-i Manşürest

[A-247a] (15) Dā'im vaḥdete [N-190b] kendinden nezdīk olan dürdur. Bu bāğ-ı vaḥdetün (16) ğonçe-i gülbünü ser-i Manşürdur. Nezdīkī-i bī-cihet-i ene'l-Ḥaḳḳ'da (17) düri-i şüri-i şer' i' alem-efrüz-ı dār u diyār oldı.

باشد از حسن بهر قبضهء خاکی اثری
اب چاه از نمک خندهء یوسف شوراست

(18) Bāşed ez-ḥüsn beher ḳabza-i ḥākī eşerī

(19) Āb-ı çāh ez-nemek-i ḥande-i Yūsuf şürest

(20) Ḥüsnden her ḳabza-i ḥākde bir eşer olur:

(21) Der ḥiç sırrı nīst ki sırrı zi-Ḥudā nīst⁷²⁰⁴

Ve āb-ı (22) çāh nemek-i ḥande-i Yūsufdan şürdur. İşte eşer bedīdār oldı.

⁷²⁰³ raḥmetu'llāhi' aleyh: -A.

⁷²⁰⁴ nīst: -N.

چه قدر فیض ز تقلید بزرگی پیداست
فلک کنجفه را مهر و مه بی نور است

3 (23) Çi qadr feyż zi-taqlīd-i büzürġi peydāest⁷²⁰⁵

(24) Felek-i gencefe⁷²⁰⁶-rā mihr ü meh bī-nūrest

(25) Taqlīd-i büzürġden⁷²⁰⁷ ne qadar feyż olacaq? Felek-i gencefenüñ (26) mihr ü mehi bī-nūrdur. Gencefe qumārbāzlaruñ ālāt-ı la'bları (27) olan evrāqdur.

بی تو از بسکه کریذ است مرا بوس کنار
لب شیرین بتانم دهن زنبور است

(28) Bī-tu ez-bes ki ġürīzest me-rā būs-ı kenār

(29) Leb-i şīrīn-i bütānem dehen-i zembūrest

(30) Sensiz ol qadar būs-ı kenārın⁷²⁰⁸ ısrımışdur ki baña leb-i şīrīn-i bütān (31) dehen-i zembūrdur.

[V-209b]

شد سخن مهر لب کشت نکه پرده نشین
کوش نظاره کر و چشم شنیدن کور است

5 (1) Şud sühan mühr-i leb geşt nigh perde-nişīn

(2) Ğuş-ı nezzāre ker ü çeşm-i şenīden kürest

(3) Sühan mühr-be-leb ve nigh perde-nişīn ve ġuş-ı nezzāre aşamm ve çeşm-i (4) şinevā kūr olmışdur.

با شدم سرکشی و وضع ملایم باهم
کف دریای شرر خرمنی از کافور است

(5) Bāşedem ser-keşī vü vaż'-ı mülāyim bā-hem

(6) Kef-i deryā-yı şerer ħırmenī ez-kāfürest

(7) Baña vaż'-ı ser-keşī vü mülāyemet birdür. Kef-i deryā-yı şerer kāfürdan (8) bir ħırmendür.

شوکت اقبال جهان سرمهء خاموشی ماست
موی درچینی ما از مژدهء فغفور است

7 (9) Şevket iqbāl-i cihān sürme-i ħāmūşī-i māst

⁷²⁰⁵ peydāest: peydāst A, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷²⁰⁶ Bu kelime derkenara da yazılmıştır N.

⁷²⁰⁷ büzürġden: büzürġiden A.

⁷²⁰⁸ kenārın: kenārını A N.

[A-247b] (10) Mūy der-çinî-i mâ ez-müje-i fağfūrest

(11) İkbāl-i cihān bizüm hāmūşluğımız sürmesidür. Bizüm çinîmizde (12) olan mūy müje-i fağfūrdandır⁷²⁰⁹.

[Gazel 234]⁷²¹⁰

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

پایم ز آهن و ره اندیشه شیشه است

نظاره کن که فرش ره تیشه شیشه است

1 (14) Pāyem zi-āhen ü reh-i endīşe şīşeest

(15) Nezzāre kon ki ferş-i reh tīşe şīşeest

(16) Pāyum āhenden ve reh-i endīşe şīşedür. Nezzāre eyle ki (17) ferş-i reh şīşe⁷²¹¹ şīşedür.

چون لعل اب از جگر سنک میکشم

ان می که در پیالهء من شیشه شیشه است

(18) Çun la'1 āb ez-ciger-i seng mī-keşem

(19) Ān mey ki der-piyāle-i men şīşe şīşeest

(20) La'1 mānend dil-i sengden āb çekerüm ve ol mey ki benüm piyālemde(21)dür şīşe şīşedür.

چون موج باده موج کلشن نشأ میدهد

هر غنجهء بچشم خرد پیشه شیشه است

3 (22) Çun mevc-i bāde mevc-i gülşen neş'e mī-dihed⁷²¹²

(23) Her gonceī be-çeşm-i hıred-pīşe şīşeest

(24) Mevc-i bāde gibi mevc-i gül aña neş'e virür. Her gonçe çeşm-i hıred-pīşede (25) şīşedür.

از چشمه سار بیم و امید آب خورده ایم

برکم ز سنک سبز و رک ریشه شیشه است

(26) Ez-çeşmesār-ı [N-191a] bīm ü ümīd āb-ħordeīm

⁷²⁰⁹ fağfūrdandır: + demek olur A.

⁷²¹⁰N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷²¹¹ şīşe: tīşe A N.

⁷²¹²Bu mısra vezne uymamaktadır.

(27) Bergem zi-seng-i sebz ü reg-i rişe şîseest

(28) Bîm ve ümmîd çeşmsârından⁷²¹³ âb-ğordeyüm. Benüm bergüm seng-i sebz ve reg-i (29) rişeden şîşe olmuşdur. Reg-i rişe bîme seng-i sebz (30) ümmîde nâzır olur ve mādde-i minā remmāldendür ki sebz-güne (31) sengden peydā olmuşdur.

[V-210a]

چون موج باده ریشهء کلها بود عیان
شوکت زمین کلشن اندیشه شیشه آست

5 (1) Çun mevc-i bâde rişe-i gülhâ buved ‘ayân

(2) Şevket zemîn-i gülşen-i endîşe şîseest⁷²¹⁴

(3) Mevc-i bâde gibi güller rişesi ‘ayân olur. Zîrâ zemîn-i [A-248a] (4) gülşen-i endîşe şîşe-i şarâb olmuşdur.

[Gazel 235]⁷²¹⁵

Mef’ ulü / Fâ’ ilätü / Mefâ’ ilü / Fâ’ ilün

زنجیر داغ خلقهء آن زلف چون شبست
خالش ستاره سوختهء کوشهء لبست

1 (6) Zencîr-i dâğ halka-i ân-zülf çun şebest

(7) Hâleş sitâre-sühte-i küşe-i lebest

(8) Zencîr-i dâğ şeb mânend olan zülfüñ halkasıdır ve anuñ (9) hâli küşe-i lebde olan kevkeb-i muhterikdür.

کم دیده ام بخندهء کل هم پیاله اش
از بسکه غنچهء لب او تنک مشربست

(10) Kem dîdeem be-ğande-i gül hem piyāleeş

(11) Ez-bes ki ğonçe-i leb-i ü teng-meşrebest

(12) Hānde-i gül ile anuñ hem piyālesin⁷²¹⁶ az görmişüm. Ol kadar⁷²¹⁷ (13) ğonçe-i lebi teng-meşrebdür.

بیهوده نیست مستی بلبل که در چمن

⁷²¹³ çeşmsârından: çeşmesârından A.

⁷²¹⁴ şîseest: + ya’ nî A.

⁷²¹⁵N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 5. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷²¹⁶ piyālesin: piyālesini A N.

⁷²¹⁷ kadar: + ki anuñ A, + anuñ N.

مینای غنچهءاز عرق کل لبالب است

3 (14) Bīhūde nīst mesti-i būlbūl ki der-çemen

(15) Mīnā-yı gōnçei⁷²¹⁸ ez-‘ arağ gül leb-ā-lebest

(16) Būlbūlūñ mestligi çemende bīhūde degıldür. Zīrā mīnā-yı gōnçe ‘ arağ-ı

(17) gülden leb-ā-lebdür.

ما بلبان غمزده استاد ناله ایم

مرغ قفس بکشور ما طفل مکتبست

(18) Mā būlbūlān-ı ğam-zede üstād-ı nāleīm

(19) Murğ-ı kafes be-kişver-i mā tıfl-ı mektebest

(20) Biz būlbūlān-ı ğam-zede üstād-ı nāleyüz. Murğ-ı kafes bizüm kişverimizde

(21) tıfl-ı mektebdür⁷²¹⁹.

از دست خویش دامن شب را چه میدهی

شوکت لباس کعبهء دل دامن شبست

5 (22) Ez-dest-i ħ̄iṣ dāmen-i şeb-rā⁷²²⁰ çı mī-dihī

(23) Şevket libās-ı Ka‘ be-i dil dāmen-i şebest

(24) Kendi destūñden dāmān-ı siyāh-ı şebi niçün rehā idersin? (25) Şevket bilürsin ki libās-ı Ka‘ be-i dil dāmen⁷²²¹-i şebdür. Çı (26) mī-dihī çı rehā konda⁷²²² müsta‘ mel olur⁷²²³.

[Gazel 236]⁷²²⁴

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

می کشیدن کل دامان نظرها شدن است

خنده کردن نمک زخم جگر ها شدن است

1 (28) Mey keşiden gül-i dāmān-ı nazarhā şudenest

(29) Hānde kerden nemek-i zaḥm-ı cigerhā şudenest

⁷²¹⁸ gōnçei: gōnçe A.

⁷²¹⁹ mektebdür: + dimek olur A, beyitin şerhi N nüshasında derkenara yazılmıştır.

⁷²²⁰ şeb-rā: şeb A.

⁷²²¹ dāmen: dāmān A.

⁷²²² konda: konide A.

⁷²²³ müsta‘ mel olur: müsta‘ meldür dimek olur A.

⁷²²⁴N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 27. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

[A-248b] (30) Mey içmek dāmān-ı nazarlara gül temāşā olmağdur. Hānde itmek (31) cigerler zaħmına nemek [ü] melāḫat olmağdur.

[V-210b]

کل به پیراهن خود ریختی و میسوزم
که ترا فکر هم اغوش دگر ها شدن است

(1) Gül be-pīrāhen-i ḫod riḫtī vü mī-sūzem

(2) Ki tu-rā fikr hem-āğūş-ı digershā şudenest

(3) Güli pīrāhene riḫte itdūñ. Şuñā sūzānum [N-191b] ki ğayrlarla hem-āğūş (4) olmağ mülāḫazasındasın.

صحبت اهل جهان غیر پشیمانی نیست
کف افسوس مکرر بنظرها شدن است

3 (5) Şoḫbet-i ehl-i cihān ğayr-ı peşimānī nīst

(6) Kef-i efsūs-ı mükerrer be-nazarhā şudenest

(7) Şoḫbet-i ehl-i cihān peşimānılığdan ğayrı neyi müntic olur? (8) Gūyā nazarlarda kef-i efsūs-ı mükerrer nümūdār olmağ gibidür.

خواب من عینک بیداری بیناییهاست
بی خبر کشتنم اکه ز خبرها شدن است

(9) Ḥāb-ı men ‘aynek-i bīdārī-i bīnāyihāst

(10) Bī-ḫaber geştenem⁷²²⁵ āgeh zi-ḫaberhā şudenest

(11) Benüm ḫābum bīdārılıklar bīnālığı ‘aynekidür. Nüşḫa-i maṭbū‘ a bīnāyī (12) bīdārīhāst olmağ gerek ve bī-ḫaber olmağlığum aḫbārdan (13) āğāhılıklarumdur⁷²²⁶.

رشتهء نالهء مارا که نکردد کوتاه
فکر آجیدهء دامان سحرها شدن است

5 (14) Rişte-i nāle-i mā-rā ki ne-gerded kūtāh

(15) Fikr-i ācīde-i dāmān seḫerhā şudenest

(16) Bizüm nālemiz riştesine ki kūtāh olmağ mutaşavver degildür⁷²²⁷. (17) Ācīde bir nev‘e nigendeye dirler. Ḥırқа-i ācīde-pūş ta‘ bīri (18) қаşıdede bir beytde istişhād⁷²²⁸ ile mūrūr itmişdi⁷²²⁹.

⁷²²⁵ geştenem: geştem N.

⁷²²⁶ āğāhılıklarumdur: āğāhılıklarıdır A.

⁷²²⁷ degildür: + dāmān-ı eşḫaruñ ācīde-düzluğı efkārı vardır nice ol rişte-i nāle kūtah olur A.

مطلب ما ز سفر نیست بجز دیر و حرم
کردش اهل طمع حلقهء درها شدن است

(19) Maṭlab-ı mā zi-sefer nīst be-coz deyr ü ḥarem

(20) Gerdiş-i ehl-i ṭama^ç ḥalka-i derhâ şudenest

(21) Bizüm seferden maṭlabımız deyr ü ḥaremden gayrı degildür. Ammâ gerdiş-i

(22) ehl-i ṭama^ç ḳapular ḥalkası olmaḳdur.

نکهم بسکه ز جولان تو شوخی دارد
مژه ام را هوس موی کمرها شدن است

7 [A-249a] (23) Nigehem bes ki zi-cevlân-ı tu şühî dâred

(24) Müjeem-râ heves-i müy-ı kemerhâ şudenest

(25) Nigâhum senüñ cevlânuñdan ol ḳadar şühluḳ ḥâşıl eyler ki müje-i (26) çeşmüm⁷²³⁰ kemerlere ḥalka-i müy-ı piçide olmaḳ ḥayâlin eyler. Bu (27) heves-i şühî⁷²³¹ cevlânuñda nigâhumuñ piçideliginden iḳtizâ eyledi.

هوس لاله رخانست بدل شوکت را
موم را فکر هم اغوش شررها شدن است

(28) Heves-i lâle-ruḥânest be-dil-i Şevket-râ

(29) Müm-râ fikr-i hem-âgüş şererhâ şudenest

(30) Şevketüñ göñlünde lâle-ruḥlar hevesi cây-girdür. Zîrâ müm için (31) şererlerle hem-âgüş olmaḳ fikri muḳarrerdür.

[V-211a]

[Gazel 237]⁷²³²

Fe^ç ilâtün / Mefâ^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fâ^ç ilâtün)

(Fa^ç lün)

سر مه دود دل فکار منست
طوق قمری سیه بهار منست

1 (2) Sürme dūd-ı dil-figâr-ı menest

⁷²²⁸ istişhâd: istişhâdı A.

⁷²²⁹ itmişdi: itmişidi A.

⁷²³⁰ çeşmüm: çeşm N.

⁷²³¹ şühî: şühî-i A.

⁷²³²N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 1. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

(3) Tavḳ-ı ḳumrī siyeh-bahār-ı menest

(4) Sürme düd-ı dil-figārumdur

Tavḳ-ı ḳumrī siyeh-bahārumdur

بسکه شد دشت خرّم ازا شکم

خار مژگان اشکیار منست

(5) Bes ki şud deşt-i ḥurrem ez-eşkem

(6) Ḥār müjgān-ı eşkbār-ı menest

(7) Ol kadar eşkümden deşt-i ḥurrem oldı ki⁷²³³ ḥār benüm müjgān-ı (8) eşkbārumdur.

ظفرم باشد از پشیمانی

کف افسوس ذو الفقار منست

3

(9) Zāferem bāşed ez-peşimānī

(10) Kef-i efsūs zūlfikār-ı menest

(11) Benüm zāfer [N-192a] ve ḳudretüm peşimānılıḳdandır. Kef-i efsūs zūlfikārumdur.

عشوه ارای شوخیم شوکت

چشمش از سرمه خاکسار منست

(12) ‘İşve-ārā-yı şūḥīm Şevket

(13) Çeşmeş ez-sürme ḥāksār-ı menest

(14) Ben ‘işve-ārā-yı şūḥiyüm⁷²³⁴. Çeşmi sürmeden benüm ḥāksārumdur. (15) Çeşm-i sürme ālūd-ı ḥāksār olur.

[Rubâ’î 9]⁷²³⁵Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilâtün / Fe^ç ilün(Fâ^ç ilâtün)(Fa^ç lün)

سنبل از رشک سر زلف تویی تاب شده است

سبزه از شرم لبیت بر لب جواب شده است

1

(17) Sünbül ez-reşk-i ser-i zülf-i tu bî-tâb şudeest

[A-249b] (18) Sebze ez-şerm-i lebet ber-leb-i cevâb şudeest

⁷²³³ oldı ki: oldum ki N.⁷²³⁴ şūḥiyüm: + anuñ A N.⁷²³⁵N nüshasında “Rubâ’î” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 16. satırda “Rubâ’î” başlığı bulunmaktadır.

(19) Sünbül reşk-i ser-i zülfüñden bî-tâb ve sebze şerm-i lebüñden leb-i (20) cevâb üzere⁷²³⁶ olmuştur.

شوخی من بسکه بود غیبش از اب حیات
طوق برکردن او خلقهء کرداب شده است

(21) Şūh-ı men bes ki buved ğabġabeş ez-âb-ı hayât

(22) Tavk ber-gerden-i ü halka-i girdâb şudeest

(23) Benüm şūhumuñ ğabġabı öyle bir âb-ı hayâtdandır ki gerdeni üzere (24) olan tavk halka-i girdâb olmuştur.

[Gazel 238]⁷²³⁷

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

بیقراری جادهء رفتار جان آکھست
هر که از دنبال دل ماند درین ره کمرھست

1 (26) Bî-ġarârî cādde-i reftâr-ı cān-ı āgehest

(27) Her ki ez-dünbâl-i dil māned derin-reh güm-rehest

(28) Bî-ġarârlık cān-ı āġahuñ cādde-i reftârıdır ve her kimse ki (29) dünbâl-i dilden girü ħaldı bu rāh-ı 'aşk u muġabbetde güm-rāhdur. (30) Pey-revî-i dil⁷²³⁸ pey-revî-i erbâb-ı deründür⁷²³⁹.

اشک از چشمم غبار الود می آید برون

(31) Eşk⁷²⁴⁰ ez-çeşmem ġubâr-âlūd mî-âyed birün

[V-211b]

دیده ام طفل خیالش را زبس بازیگھست

(1) Dîdeem tıfl-ı ħayâleş-râ zi-bes bâzigehest

(2) Girye çeşmümden ġubâr-âlūd zuhûr ider. Zîrâ dîdem tıfl-ı ħayâle (3) ziyâde bâzîçegâh olmuştur. İmdi etfâlün bâzîçe(4)gâhı âşâr-ı türâb ü ġubârdan ħâlî olmaz.

میرسد تا منزل عزت ره افتاده کی
قطره ها کوهر شدن سنک نشان این رهست

⁷²³⁶ üzere: -A.

⁷²³⁷N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 25. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷²³⁸ pey-revî-i dil: -N.

⁷²³⁹ deründür: dündür N.

⁷²⁴⁰ eşk: ez A.

3 (5) Mî-resed tâ menzil-i ‘ izzet reh-i üftâdegî

(6) Kaṭrehâ gevher şuden seng-i nişân-ı ĩn-rehest

(7) Râh-ı üftâdegî tâ menzil-i ‘ izzete resîde⁷²⁴¹ olur. Kaṭrelerüñ gevher (8) olmağlığı bu râhuñ seng-i nişâmıdır. Zîrâ kaṭre bārân-ı rāh-ı (9) üftâdegîde menzil-i ‘ izzet olan istiḥâle-i gevheriyyetde karar-dâde (10) olmuştur.

غیر پستی حاصلی دیگر نمیدارد طمع

زان بلند افتاده اقبالم که دستم کوتاه است

(11) Ğayr pestî ḥāşilî⁷²⁴² dîger nemi-dâred ṭama‘

(12) Z’ân bülend üftâde iḳbâlem ki destem kûtehest

[A-250a] (13) Ṭama‘ didikleri yâd-ı kâr-ı züll ü ḥaḳâretden ğayrı ḥāşıla müntehî (15) olmaz. Anuñçun benüm iḳbâlüm bülend olmuştur ki destüm kûtehdür. [N-192b] Ya‘ nî ṭama‘ um yoğdur. Erbâb-ı ṭama‘ dan olsam zîr-i dest olup (16) züll ü ḥaḳâretten ḥâlî olmazdum⁷²⁴³.

[Gazel 239]⁷²⁴⁴

Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün

تا بدامان نکاری آشنا کردیده است

دست من رنگ حنا داری بخود بالیده است

1 (18) Tâbe-dâmân-ı nigârî aşnâ gerdîdeest

(19) Dest-i men reng-i ḥinnâdârî be-ḥod bâlîdeest

(20) Tâ ki bir nigâruñ dâmânına aşnâ olmuştur benüm destüm reng-i (21) ḥinnâdârlığda kendi kendine bâlîde olmuştur. Ya‘ nî ḥinnâ ile (22) münşabiğ olmağdan kinâyedür.

نفس بر ما کشت غالب آخر طول امل

راهزن بیدار باشد راه چون خوابیده است

(23) Nefs ber-mâ geşt ğâlib âḥir-i⁷²⁴⁵ ṭül-i emel

(24) Râh-zen bîdâr bâşed rāh çun ḥ’âbîdeest⁷²⁴⁶

⁷²⁴¹ resîde: -A.

⁷²⁴² ḥāşilî: ḥāşıl A.

⁷²⁴³ olmazdum: + dîmek olur A.

⁷²⁴⁴N nüshasında “Ğazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 17. satırda “Ğazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷²⁴⁵ âḥir-i: âḥir ez A.

(25) Nefs āhirü'l-emr bize tül-i emelden nāşī ğālib olmuştur. (26) Görmez misin? Rāh-zen rāh h̄'ābīde⁷²⁴⁷ olduğda bīdār olur. (27) Rāh-ı h̄'ābīde ta' bīrdür. Türkīde ıŝşız yol dirler añā ıtlāk (28) olunur⁷²⁴⁸.

قسمتی برکشته بختانرا زرزق خویش نیست

آسیارا زآن بهم پشت و شکم چسبیده است

3 (29) Kısmetī ber-geşte-bahtān-rā zi-rızq-ı h̄'ış nīst

(30) Āsyā-rā z'ān behem püş ü şikem çeşbīdeest

(31) Ber-geşte-bahtāna kendi rızqından naşīb yoĝdur. Āsyāya bu

[V-212a]

(1) cihetden püŝ ü ŝikem birbirine mütenāsib vāķi' olmuştur. (2) Zīrā kendi rūzı⁷²⁴⁹ gendümden kısmet-h̄'ār olaydı (3) ŝikemi püŝtinden mümtāz olurdu.

[Gazel 240]⁷²⁵⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

رفتتم سوی تو از خود مشکل است

ز اب و خاک خویش پایم در کلت

1 (5) Reftenem sūy-ı tu ez-ħod müŝkilest

(6) Z'āb u ħāk-i h̄'ış pāyem der-gülest

[A-250b] (7) Kendümden geçüp senüñ cānibüñe gitmekligüm müşkildür. Kendi

(8) āb u ħākümden pā-der-gülem.

تن حجاب چهرهء مقصودتست

زین بلندی چون گذشتی منزل است

(9) Ten ħicāb çehre-i maĝşüdetest

(10) Z'īn bülendī çun güzeŝti menzilest

(11) Ten senüñ çehre-i maĝşüduña ħicābdur. Bu yüksekden çünki (12) mürür itdüñ menzildür.

از طپیدنھا بجایی میرسم

⁷²⁴⁶ h̄'ābīdeest: + ya' nī A.

⁷²⁴⁷ Bu kelime derkenara da yazılmıştır N.

⁷²⁴⁸ olunur: + فافهم/fehem: Anla A.

⁷²⁴⁹ rūzı: rūzı-i A, rūzını N.

⁷²⁵⁰ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da4. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بیقراری بال مرغ بسمل است

3

(13) Ez-ṭapīdenhā be-cāyī mī-resem

(14) Bī-ḡarārī bāl-i murğ-ı bismilest⁷²⁵¹

(15) İzṭırābdan bir maḡalle resān olurum ki bī-ḡarārīḡ bāl-i murğ-ı (16) bismildür.

هر کجا ما دفتر دل وا کنم

صفحهء خورشید فرد باطلست

(17) Her kücā mā defter-i dil vā konem⁷²⁵²

(18) Şafḡa-i ḡurşīd ferd-i bātīlest

(19) Her ḡanda ki biz defter-i dili ḡuşāde ideyüz şafḡa-i ḡurşīd (20) ferd-i bātīl olur. Ferd-i bātīl⁷²⁵³ şıfr-ı zā'ide itlāḡ olunur. (21) Nüktesi ḡafī buyurulmaya.

جای آرامست غربت در جهان

موج را آسوده کی در ساحل است

5

(22) Cāy-ı ārāmeş ḡurbet der-cihān

(23) Mevc-rā āsūdeḡi der-sāḡilest

(24) Cihānda iḡtirāb [N-193a] cāy-ı ārāmdur. Mevce āsūdelik sāḡildedür.

میرسد تا سینهء من موج کل

ساده لوحیها زمین قابلست

(25) Mī-resed tā sīne-i men mevc-i ḡül

(26) Sāde-levḡihā zemīn-i ḡābilest⁷²⁵⁴

(27) Mevc-i ḡül tā benüm sīneme resān olur. Sāde-levḡilikler zemīn-i (28) ḡābīldür. Eḡer zemīn iḡtirāş ile sāde olmasa neş'e-i ḡābiliyyet (29) bulunmazdı⁷²⁵⁵.

بیدلان کشور عشق ترا

درد و غم چون جمع میگردد دو است

7

(30) Bī-dilān kişver-i 'aşḡ-ı tu-rā

(31) Derd ü ḡam çun cem' mī-gerded dü⁷²⁵⁶est

[V-212b]

⁷²⁵¹ bismilest: + ya' nī A.

⁷²⁵² konem: konīm A.

⁷²⁵³ Bu kelime tekrar derkenara yazılmıştır N.

⁷²⁵⁴ ḡābilest: + ya' nī A.

⁷²⁵⁵ bulunmazdı: bulunmaz A.

⁷²⁵⁶ dü: dil A.

[A-251a] (1) Senüñ kişver-i ‘aşkuñ bî-dillerinüñ derd ü ğamı cem‘ oldukça (2) dil olur. Dil mecmû‘-ı ‘alâkasıyla.

میرسم صد کاروان وحشت زراه
چشم آهویم سواد منزلست

(3) Mî-resem şad-kârvân vaḥşet zi-râh

(4) Çeşm-i âhüyem sevâd-ı menzilest

(5) Yüz kârbân vaḥşete resîde⁷²⁵⁷ olup çeşm-i âhû baña sevâd-ı (6) menzil olmağdadur.

دخول صد بحریت خرج دیده ام
مردم چشمم عجب دریا دلست

9 (7) Daḥl-i şad-baḥrîst ḥarc-ı dîdeem

(8) Merdüm-i çeşmem⁷²⁵⁸ ‘aceb deryâ-dilest

(9) Maşraf-ı dîdem yüz îrâd-ı deryâ qadardur. Merdüm-i çeşmüm ne ‘aceb (10) deryâ-dildür.

کاروان خاکساری کشته ایم
نقش پا مارا درای محمست

(11) Kârvân-ı ḥâksârî geşteim

(12) Naḫş-ı pâ mâ-râ derâ-yı maḥmilest

(13) Ḥâksârlık kârvânı olmışum. Bize naḫş-ı pâ derâ-yı maḥmil olmışdur.

دانهء مارا که تخم وحشت است
سبزهء مژگان آهو حاصلست

11 (14) Dâne-i mâ-râ ki toḥm-ı vaḥşetest

(15) Sebze-i müjgân-ı âhû ḥâşilest

(16) Bizüm dânemize ki toḥm-ı vaḥşet ḥâşıludur⁷²⁵⁹. Sebze-i müjgân-ı âhuvândan⁷²⁶⁰ (17) ḥâşıl olur⁷²⁶¹.

پیکرم از بیقرار یهای دل
تا نظر افکندهء مشت کل است

⁷²⁵⁷ reside: + râh A.

⁷²⁵⁸ çeşmem: çeşm A.

⁷²⁵⁹ vaḥşet ḥâşıludur: vaḥşetdür A.

⁷²⁶⁰ âhuvândan: âhû A.

⁷²⁶¹ ḥâşıl olur: ḥâşıldur A.

(18) Peykerem ez-bî-ḡarārihā-yı dil

(19) Tā naẓar-efgendeî müşt-i gülest

(20) Benüm peykerüm gönül bî-ḡarārîḡlarından tā ki nigāh-efgensin (21) müşt-i güldür.

کشت شوکت پیرو بهر آن کهر
از قد خمکشته کرداب دلست

13 (22) Geşt Şevket pîr ü behr-i ân güher

(23) Ez-ḡad-i ḡam-geşte girdāb-ı dilest

(24) Şevket pîr oldı ol güher-i melāḡat için. ḡadd-i ḡam-geşteden (25) girdāb-ı dildür⁷²⁶².

[Gazel 241]⁷²⁶³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میخورد صد سر زنش تا جان گرفتار تنست
خار چون ماند به پا آهن ربای سوزنست

1 (26) Mî-ḡored şad-serzeniş tā cān giriftār-ı tenest

[A-251b] (27) Ḥār çun mând be-pā āhen-rübā-yı sūzenest

(28) Cān mādām ki giriftār-ı tendür yüz serzeniş görür. Ammā giriftārî-i (29) tenden rehā bula āzāde olur. Ḥār çünki ḡalīde-pā ola (30) āhen-rübā-yı sūzendür.

از حریر شعله ام پیراهن کلکون بود

(31) Ez-ḡarîr-i şu' leem pîrāhen-i gül-gün buved

[V-213a]

دامنم دارد بکف شمعی بهر جا روشنست

(1) Dāmenem dāred be-kef şem'î beher cā rūšenest

(2) Baña ḡarîr-i [N-193b] şu' leden pîrāhen⁷²⁶⁴ olmışıdi. Dāmānum⁷²⁶⁵ destinde

(3) bir şem' a tutar her ne yerde ki rūşendür. Vāḡı' en şüret-i (4) ḡāl-i fānūs böyledür.

چارهء از جادهء دنیا بجز تسلیم نیست

هر که سوزن شد بدستش در حصار آهن است

3 (5) Çārei⁷²⁶⁶ ez-cādde-i dūnyā be-coz teslīm nîst

⁷²⁶² dildür: olur A.

⁷²⁶³ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷²⁶⁴ pîrāhen: + gül-gün A.

⁷²⁶⁵ dāmānum: dā'im A.

(6) Her ki sūzen şud be-desteş der-ħişār-ı āhenest

(7) Çāre-i ħār reh-i dünyā daħı nüşhadur. Ya' nī cādde-i ħār (8) zār-ı dünyādan reh-yāb olmağa teslīmden ġayrı ' ilāc olmaz. (9) Her ol kimesnenüñ ki destinde sūzen ola hemān ħalīde (10) olan ħār-ı rāhı bīrūn ider. İmdi ħişār-ı āheninde (11) eyemen-i ħārzār-ı dünyā olmuş oldu⁷²⁶⁷.

[Gazel 242]⁷²⁶⁸

Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilūn

ارزو خار بزیر قدم افتاده تست

دشت بیخاری اگر هست دل سادهء تست

1 (13) Ārzū-yı ħār be-zīr-i ħadem üftādetest

(14) Deşt-i bī-ħārī eger hest dil-i sādeītest

(15) Ĥār-ı ārzū senüñ zīr-i ħademünde üftādeñdür. Eger bī-ħār (16) bir deşt var ise senüñ dil-i sādeñdür.

کردهء کمره خودرا زکران جانیها

کر سبک سیر شوی موج هوا جادهء تست

(17) Kerdeī ġüm-reh ħod-rā zi-girān-cānīhā⁷²⁶⁹

(18) Ger sebük seyr şevī mevc-i hevā cāddeītest

(19) Kendiñi girān-cānlıġdan ġüm-rāh eylemişsin. Eger sebük- (20) seyr olsañ mevc-i hevā senüñ cāddeñ olurdu⁷²⁷⁰.

وحرارز خویش نداری که چنین مخموری

ورنه ته شیشهء افلاک پر از بادهء تست

3 [A-252a](21) Ü⁷²⁷¹ ħaber ez-ħ'ış ne-dārī ki çunīn maħmūrī

(22) Verne teh-i şīşe-i eflāk pür ez-bādeītest

(23) Böyle maħmürsın ki kendüñden bī-şu'ürsın. Yoħsa teh-i (24) şīşe-i eflāk senüñ bāde-i ħaġīġatüñle mālīdür.

[Kıt'a 5]⁷²⁷²⁷²⁶⁶ çāreī: çāre A.⁷²⁶⁷ oldu: + demek olur A.⁷²⁶⁸N nüshasında "Ġazel-i beççe" başlıġı bulunmaktadır, V nüshasında da 12. satırda "Ġazel-i beççe" başlıġı bulunmaktadır.⁷²⁶⁹Bu mısra vezne uymamaktadır.⁷²⁷⁰ olurdu: olur idi A.⁷²⁷¹ ü: -A -N.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

پایه قدر تو هرگز نشود هیچ بلند
انجم چرخ اکر سبحة سجاده تست

1 (26) Pāye-i qadr-i tu hergiz ne-şevd hiç bülend

(27) Encüm-i çarḥ eger sübḥa-i seccādeītest

(28) Senüñ pāye-i qadrüñ hiç senden bülend olmaz encüm-i çarḥ (29) eger senüñ sübḥa ve seccādeñ olursa da.

خامشی بندر گفتار تو باشد شوکت
جاده صحرای سخن را لب نکشاده تست

(30) Ḥāmuşī bender-i güftār-ı tu bāşed Şevket

(31) Cādde-i şahrā-yı süḥan-rā leb-i ne-gşādetest

[V213b]

(1) Ḥāmūşluḡ senüñ bender-i güftāruñdur ve cādde-i şahrā-yı süḥan (2) leb-i ne-güşādeñdür.

[Müfred 4]⁷²⁷³

Mef' ülü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ülün

الماس مرهم دل غم پرور منت
صندل خمیر مایه درد سر منت

1 (3) Elmās-ı merhem dil-i ğam-perver-i menet

(4) Şandal-ı ḥamīr māye-i derd-i ser-i menet

(5) Elmās-ı merhem dil-i ğam-perverümdür. Şandal-ı ḥamīr māye-i derd-i serümdür.

[Müfred 5]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

جلوه میگرد و کل ناز ز قامت میریخت
سایه او بزمین رنگ قیامت میریخت

1 (6) Cilve mī-gerd ü gül-i nāz zi-ķāmet mī-rīḡt

⁷²⁷²N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 25. satırda "ķıṭ'a" başlığı bulunmaktadır.

⁷²⁷³Burada "Mine'l-müfredāt" başlığı bulunmaktadır N V.

(7) Sāye-i ū be-zemīn reng-i kıyāmet mī-rīht

[N-194a] (8) Cilve idüp gül-i nāz kāmētinden rīhte oldı ve sāyesi (9) zemīne reng-i kıyāmet dökdi.

[Müfred 6]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

منم که داغ جنون طرف لاله زار منت

سواد خیمهء لیلی سیه بهار منت

1 (10) Menem ki dāğ-ı cünün țarf-ı lālezār-ı menet

(11) Sevād-ı ĥayme-i Leylā siyeh-bahār-ı menet

(12) Benüm dāğ-ı cünün țarf-ı lālezārumdur. Sevād-ı ĥayme-i Leylā siyeh-(13) bahārumdur.

[Müfred 7]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بیاد نرکس او خواب سرمه سنکین است

زنسبت لب او اب لعل شیرینست

1 (14) Be-yād-ı nergis-i ū ĥ'āb-ı sürme sengīnest

[A-252b] (15) Zi-nisbet-i leb-i ū āb la' l-i şīrīnest

(16) Anuñ yād-ı çeşmi ile ĥ'āb-ı sürme-i⁷²⁷⁴ cāh⁷²⁷⁵ sengīn ve nisbet-i leb-i (17) la' linden āb-ı telĥ la' l-i şīrīndür.

[Müfred 8]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زشرم مصحف روی تو کل عرق عرقست

زخجلت لب لعلت پیاله پر عرقست

1 (18) Zi-şerm-i muşĥaf-ı rüy-ı tu gül ' araq ' arağest

(19) Zi-ĥaclet-i leb-i la' let piyāle pür ' arağest

⁷²⁷⁴ sürme-i: + siyāh A.

⁷²⁷⁵ cāh: -A, siyāh N.

- (20) Şerm-i muşhaf-ı rüyūndan gül ‘araḳ-ber-‘araḳ ve ḥaclet-i leb-i la‘lūnden
 (21) piyāle-i mey pūr ‘araḳ olmuştur.

[Müfred 9]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

بیقرار یها ی دل فریاد جا نگاه منست

اه منستاز سر دنیای دون بر خواستن

1 (22) Bī-ḳarārihā-yı dīl feryād-ı cāngāh-ı menest

(23) Ez-ser-i dūnyā-yı dūn ber-ḥāsten āh-ı menest

- (24) Gōñül bī-ḳarārılıḳları benüm feryād-ı cāngāhumdur. Ārzū-yı dūnyā-yı (25)
 dūndan ber-ḥāste olmaḳlıḡum āhumdur.

[Müfred 10]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

غفلت کاهل قدم پیش از ره پیموده است

جاده ها رکهای خواب پای خواب آلوده است

1 (26) Ġaflet-i kāhil-ḳadem piş ez-reh-i peymūdeest

(27) Cāddehā reghā-yı ḥāb-ı pāy-ı ḥāb-ālūdeest

- (28) Kāhil-ḳademūñ ḡafleti peymūde-rāh olmazdan muḳaddemdür. Cāddeler
 (29) pāy-ı ḥāb-ālūdenūñ ḥābınūñ regleridür.

[Müfred 11]

Mef‘ ūlü / Fā‘ ilātü / Mefā‘ ilü / Fā‘ ilün

بی او قدح نه پر ز می ناب کشته است

رنک شکسته است که کرداب کشته است

(30) Bī-ū ḳadeḥ ne pūr zi-mey-i nāb geşteest

(31) Reng-i şikesteest ki girdāb geşteest

[V-214a]

- (1) Cānān olmadıḳça ḳadeḥ mey-i nābdan ser-şār olmamıştur. (2) Belki reng-i
 şikestedür ki girdāb olmuştur.

[Müfred 12]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

بیرون ز خامه شدن خود نمایی سخن است

بکوش خلق رسیدن رسایی سخن است

1 (3) Bīrūn zi-ḥāme şuden ḥod-nümāyī-i sūḥanest

(4) Be-gūş-1 ḥalk̄ resīden resāyī-i sūḥanest

(5) Ḥāmeden bīrūn olmaḳ ḥod-nümāyī-i sūḥandur. Gūş-1 ḥalk̄a resān (6) olmaḳ resāyī-i sūḥandur⁷²⁷⁶.

[Müfred 13]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بروی صفحه مصور چو نقش روی نکاشت

رسید چون بمیانش ورق سفید گذاشت

1 (7) Be-rüy-1 şafḥa muşavvir çu naḳş-1 rüy nigāşt

(8) Resīd çun be-miyāneş varaḳ sefid gūzāşt

[A-253a] (9) Çun muşavvir 'arızın ḥüsniyle taşvīr eyledi

(10) Ḥāme geldikçe⁷²⁷⁷ miyāna [N-194b] şafḥası ḳaldı sefid

[Müfred 14]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

انجمن با ما و جانان خلوت ما کشته است

خلقهء مجلس کمند وحدت ما کشته است

1 (11) Encümen bā-mā vü cānān ḥalvet-i mā geşteest

(12) Ḥalk̄a-i meclis kemend-i vaḥdet-i mā geşteest

(13) Benümle⁷²⁷⁸ cānān olduḳdan şoñra encümen ḥalvetimizdür. Ḥalk̄a-i meclis (14) bizüm kemend-i vaḥdetimizdür.

[Müfred 15]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بسکه بکشاید بچندین ناز مکتوب مرا

نامه ام را وا شدن بالیدن رنک کست

1 (15) Bes ki be-gşāyed be-çendīn nāz mektüb-1 me-rā

⁷²⁷⁶ sūḥandur: sūḥandandur A.

⁷²⁷⁷ geldikçe: geldikde A.

⁷²⁷⁸ benümle: benüm A.

(16) Nāmeem-rā vā şuden bālīden-i reng-i gülest

(17) Benüm mektübümü bu kaçadar nāz ile güşāde ider. Güşādegī-i nāmemiz (18) bālīden-i reng-i güldür.

[Müfred 16]

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün(Fa^ç lün)

مرا فکنده بسرکشتنکی تن خاکى

چو کردباد غبار اب آسیا منست

1 (19) Me-rā figende⁷²⁷⁹ be-ser-geştegi ten-i ḥākī(20) Çu gird-bād ğubār āb-ı āsyā⁷²⁸⁰ menest

(21) Beni bu ten-i ḥākī ser-geştelige efgende eylemişdür. Ğubār mānend-i (22) gird-bād benüm āsyābumdur.

[Müfred 17]

Mef^ç ūlü / Mefā^ç ĩlü / Mefā^ç ĩlü / Fe^ç ūlün

چون شمع درین بزم زیبائی که تو دارى

از بسکه دراز است زیاد از دهنتست

1 (23) Çun şem^ç derīn-bezm zebānī ki tu dārī

(24) Ez-bes ki dırāzest zi-yād ez-dehenetest

(25) Bu bezmde şem^ç gibi ki bir zebānuñ vardur ne kaçadar yāddan dırāz (26) ise senüñ dehānuñdandur⁷²⁸¹.

[Müfred 18]

Müstef^ç ilün / Fe^ç ūlün / Müstef^ç ilün / Fe^ç ūlün

روشن کهر نباشد محتاج ماتم افروز

فیروزه چون بمیرد غسلش در اب خویشت

1 (27) Rūşen-ğüher ne-bāşed muḥtāc mātem-efrüz

(28) Fīrūze çun be-mīred ğusleş der-āb-ı ḥ^çīşet⁷²⁷⁹ figende: efgende A.⁷²⁸⁰ āsyā: āsyā-yı A.⁷²⁸¹ dehānuñdandur: dehānuñdur A.

(29) Rūşen-ger⁷²⁸² mâtem-efrûza muhtâc olmaz görmez misin? Fîrûze (30) yağlansa yine kendi âbıyla gûsl iderler. Hâyât bulup (31) pāk u muṭahhar ve aşlında olan levn ve renge⁷²⁸³ ‘avdet ider.

[V-214b]

(1) Merḥûm Dervîş Şâdîk Efendiden istimâc olunmuşdur ki (2) Nîşâbürda zelzele çok vâkıc olmağla ekşer zemîn münşakḳ (3) olup şular zuhûr eylemişdür⁷²⁸⁴. Ke-zâlik [A-253b] fîrûze ma‘deni (4) zîr-i arzda cereyân ider bir âbdur. Bürûdet-i hevâ ile (5) mün‘açıd olup fîrûze olur. Ol âbdan ḳable'l-in‘ iḳâd (6) aḫz ve eski ḳadîm mürde fîrûzeleri anuñla ṭabḫ eyleseler (7) pāk olur.

[Müfred 19]

Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilâtün / Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

زدست دشمن همخانه کی توان جان برد

کر کرپه را زسک نفس خود کریزی نیست

1 (8) Zi-dest-i düşmen-i hem-ḥānegî tevân cān bord

(9) Ki gurbe-râ zi-seg-i nefsi-i ḥod gürizî nîst

(10) Düşmen-i ḥānegîden taḥlîş-i cān müşkildür. Müşâhid degil midir ki (11) seg ile gurbe miyânında ‘adâvet-i cibillî müstaḳırr iken gurbe nefsi-i (12) bîgānesinden⁷²⁸⁵ taḥlîş-i cān idemez.

[Müfred 20]

Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilâtün / Fâ‘ ilün

کوشه کیرم کرد سودای سر زلف کسی

میتوان عنبر ز موج بوربای من گرفت

(13) Kûşe-gîrem gerd-i sevdâ-yı ser-i zülfi kesî

(14) Mî-tevân ‘anber zi-mevc-i būriyâ-yı men girift

(15) Bir kimsenüñ [N-195a] gerd-i sevdâ-yı ser-i zülfiyle kûşe-gîrüm ki benüm mevc-i bū(16)riyâmdan ‘anber girifte itmek mümkindür.

⁷²⁸² rûşen-ger: rûşen-güher A.

⁷²⁸³ renge: rengine A.

⁷²⁸⁴ eylemişdür: itmişdür A.

⁷²⁸⁵ bîgānesinden: segānesinden A N.

[Müfred 21]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بهر از نادیدن مردم نباشد کعبه

جامهء احرام پنهان از نظرها بودنست

1 (17) Beher⁷²⁸⁶ eznā-dīden-i merdüm ne-bāşed Ka' be

(18) Cāme-i iħrām pinhān ez-naẓarhā būdenest

(19) Nā-dīden-i merdüm ẓadar Ka' be olmaz ve cāme-i iħrām ki lāzıme-i ẓavf

(20) u ħaremdür nigāhdan pinhān olmağ mertebesindedür. Zīrā (21) pūşışde pinhānı melhūzdur.

[Müfred 22]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

نکند شام سیاهی نشود صبح سفید

عالم حیرت مارا شب و روز دکر است

1 (22) Ne-koned şām-ı siyāhī ne-şevved şubḥ-ı sefid

(23) 'Ālem-i ħayret-i mā-rā şeb ü rüz-ı digerest⁷²⁸⁷[Müfred 23]⁷²⁸⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

بود خمخانهء اهل فنارا

عدم صافی که درد او وجودست

1 (24) Buved ħum-ħāne-i ehl-i fenā-rā

(25) 'Adem-i şāfi ki dürd-i ü vücūdest

(26) Ĥum-ħāne-i ehl-i fenānuñ 'adem-i bāde-i şāfi dürd-i vücūd-ı hestī-(27)

nümūd oldığı kāfidür.

[Müfred 24]⁷²⁸⁹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

⁷²⁸⁶ beher: bihter A.⁷²⁸⁷ digerest: + ma' nā zāhirdür A.⁷²⁸⁸ N nüshasında "Ferd" başlığı bulunmaktadır.⁷²⁸⁹ Burada "Ferd" başlığı bulunmaktadır N V.

میکشد عشق بهر رنگ بدارم آخر
خامهء مو رسن صورت منصور منست

1 (28) Mī-keşed ‘aşq beher reng be-dārem āh̄ir

[A-254a] (29) H̄āme-i mū resen-i ş̄uret-i Mañşūr-ı menest

(30) ‘Aşq her rengde beni dāra çeker. Bunda lafza-i keşed taşvīr ider (31) ma‘ nāsına ‘ örf olmışdur. Lafz-ı reng aña delīldür ve mūydan

[V-215a]

(1) kalem benüm ş̄uret-i Mañşūrumuñ resenidür ki anuñla dāra āvīhte (2) olunur.

[Müfred 25]⁷²⁹⁰

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

صورت ظاهر درشتی را نکردد پرده پوش
دست نا هموار را رنگ حنا هموار نیست

1 (3) Ş̄uret-i zāhir dūrüşti-rā ne-gerded perde-pūş

(4) Dest-i nā-hemvār-rā reng-i h̄inā hemvār nīst

(5) Ş̄uret-i zāhir dūrüşti-i bāṭını perde-pūş itmez. Dest-i (6) nā-hemvāruñ reng-i h̄innāsı hemvār degildür. Ya‘ nī dest-i hemvārda (7) oldığı gibi⁷²⁹¹ hemvār olmaz demek olur⁷²⁹² ومنه العون وال اختتام⁷²⁹².

(8) Fī Ḥarfü's-şā⁷²⁹³

ث

[Gazel 243]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

به باغ بی رخ ساقی مکش پیاله عبث
روان مکن بط می را بموج لاله عبث

1 (9) Be-bāğ bī-ruḥ-ı sākī me-keş piyāle ‘abeş

(10) Revān me-kon baṭṭ-ı mey-rā be-mevc-i lāle ‘abeş

(11) Bī-ruḥ-ı sākī bāğda ‘abeş piyāle çekme ve mevc-i lāleye baṭṭ-ı şarābı (12)

‘abeş revān itme.

⁷²⁹⁰N nüshasında “Ferd” başlığı bulunmaktadır.

⁷²⁹¹ gibi: şey‘ -i A.

⁷²⁹² Ve minhü’l’avnü ve’l-iḥtitāmu/Yardım ve tamamlama ondandır, -N.

⁷²⁹³ fī ḥarfü's-şā: -A, derkenara da yazılmıştır N.

بیامدی بچمن امشب و هوا میگفت

که ماه چار ده باده دوساله عبث

(13) Be-yāmedī be-çemen imşeb ü hevā mī-güft

(14) Ki mäh-1 çār deh ü bāde dü-sāle ‘abeş

(15) Bu şeb çemene renciş-i kudūmuñ olmadı. Mäh-1 çār deh sāle (16) resān. Sākīde ola⁷²⁹⁴ ve bāde-i dü-sālede dest-i sākīde (17) ser-şār bulunsa zebān-ı hāl ile hevā bunlaruñ ‘abeş oldıgın (18) taqđır⁷²⁹⁵ ider.

همین ز محفل تصویر میکشد درکوش

که هر کجا که سخن خامشی است ناله عبث

3 (19) Hemīn zi-maḥfil-i taşvīr mī-keşed der-gūş

(20) Ki her kücā ki süḥan ḥāmuşīest nāle ‘abeş

(21) Maḥfil-i naşşgāhdan dā’imā gūşa taşvīr [N-195b] ider. İmdi her ne (22) maḥallde ki ḥāmūşluk süḥan ola nāle ‘abeşdür.

دل رمیده ز عالم بکرد او نرسد

دوید نست بدنبال آن غزاله عبث

(23) Dil-i remīde zi-‘ālem be-gerd⁷²⁹⁶-i ü ne-resed

(24) Devīdenest⁷²⁹⁷ be-dünbāl-i ān-ğazāle ‘abeş

[A-254b] (25) ‘Ālemden remīde olan dil anuñ eṭrāfına resān olamaz. (26) İmdi ol ğazālūñ eṭrāfına tolanmaq ‘abeşdür.

هزار چشمهء خونم ز خاک میجوشد

زمانه خون دلم میکند حواله عبث

5 (27) Hezār çeşme-i ḥūnem zi-ḥāk mī-cūşed

(28) Zamāne ḥūn-ı dilem mī-koned ḥavāle ‘abeş

(29) Biñ çeşme-i ḥūn benüm ḥākūmden cūş ider. Zamāne benüm ḥūn-ı (30) dilūmi ‘abeş ḥavāle ider.

چراغ خلوت آغوش جلوهء یار است

(31) Çerāğ-ı ḥalvet-i āğūş cilve-i yārest

[V-215b]

⁷²⁹⁴ ola: olsa A.

⁷²⁹⁵ taqđır: taqrır A N.

⁷²⁹⁶ gerd: ger A.

⁷²⁹⁷ devīdenest: devīdenīst A.

بکرد ماه نکرديده است هاله عبث

(1) Be-gird-i mäh ne-gerdīdeest hāle ‘abeş

(2) Çerāğ-ı ḥalvet-i āgūş cilve-i yārdur. İmdi hāle gird-i māha (3) ‘abeş gerdīde olmamışdur.

چه غم ز جور فلک شوکت اهل حیرت را

بشیشهء کل تصویر سنک ژاله عبث

7

(4) Çi ğam zi-cevr-i felek Şevket ehl-i ḥayret-rā

(5) Be-şīşe-i gül-i taşvīr seng-i jāle ‘abeş

(6) Cevr-i felekden ehl-i ḥayrete ne ğam? Gül-i taşvīr şīşesine seng-i (7) jāle ‘abeşdür.

ج

[Gazel 244]⁷²⁹⁸

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

کرده از تردستی خود کربیه ام تعمیر موج

اشک کرمم داده آتش کاری شمشیر موج

1

(8) Kerde ez-ter-destī-i ḥod giryem ta‘ mīr mevc

(9) Eşk-i germem dāde āteş-kārī şemşīr-i mevc

(10) Kendi ter-destliginden giryem mevcı ta‘ mīr itmişdür. Ta‘ mīr olan (11) mevcdür. Zīrā şikestedür. Ter-dest ta‘ bīrdür. Eli uz pīşeger⁷²⁹⁹ (12) üstād dimek olur. Ya‘ nī giryem ol kadar ter-dest üstāddur ki (13) çoğaldıkça şikeste olan mevcı ta‘ mīr ider çoğaldur. (14) Şikesteligini tıldurur ve eşk-i germüm şemşīr-i mevce āteş(15) dārılık virmişdür. Zīrā eşk germdür āteş-kārı izābeden ğayrı (16) meneviş itmek.

بیقرارانرا سفر وحشت ز عالم کردنست

تا کنار بندر ساحل بود شبگیر موج

(17) Bī-ḡarārānrā sefer vaḥşet zi-‘ālem kerdenest

(18) Tā kenār-ı bender-i sāḫīl buved şeb-ġīr-i mevc

[A-255a] (19) Bī-ḡarārānrā sefer ‘ālemden vaḥşet itmekdür. Tā bender-i sāḫīl kenārı (20) şeb-ġīr-i mevce maḥall ola⁷³⁰⁰ bunda maḥall ḡarār u āsāyişgāh dimekdür.

⁷²⁹⁸N nüshasında “Fī ḥarfū’l-cīm” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷²⁹⁹pīşeger: pīşegīr A.

⁷³⁰⁰ola: + lafza-i şeb-ġīr birkaç ma‘ nāya gelür. Münāsebetle ba‘ zī yerlerde zıkr olundu A.

لازم افتاده است نرمی و درشتیها بهم
باشد از دندان ماهی دستهء شمشیر موج

3 (21) Lāzım üftādest⁷³⁰¹ nermī vü dürüşṭihā behem

(22) Bāşed ez-dendān-ı māhī deste-i şemşīr-i mevc

(23) Nermī ve dürüşṭī birbirlerine lāzım [u] melzūm vāķi^c olmuşdur görmez misin? (24) Şemşīr-i mevcūñ ķabzası dendān-ı māhīden olur.

اهل عالم را بکار خود نباشد اختیار
بحررا باشد بکف سر رشتهء تدبیر موج

(25) Ehl-i ‘ālem-rā be-kār-ı ĥod ne-bāşed [N-196a] iĥtiyār

(26) Baĥr-rā bāşed be-kef ser-rişte-i tedbīr-i mevc

(27) Ehl-i ‘āleme kendi kārīçün iĥtiyār yoķdur. Tedbīr-i mevcūñ (28) ser-riştesi kef-i baĥrda olur. ⁷³⁰² (29) البحر بحر ماكان فى قدم. (30) me’āliyle ser-rişte-i emvāc kef-i baĥrda oldıġı zāhir olur⁷³⁰³.

کردوا زتر دستى معمار ويرانخانه ام

5 (31) Kerd ü ez-ter⁷³⁰⁴-destī-i mi‘ mār vīrān ĥāneem

[V-216a]

میشود سیلاب دیوار مرا تصویر موج

(1) Mī-şevēd seylāb dīvār-ı me-rā taşvīr-i mevc

(2) Mi‘ māruñ üstādlığından ĥānem vīrān olur ve seylāb (3) bizüm dīvārımızuñ mevc-i taşvīri olur.

پاک جوهر را نباشد منت خشک از کسی
شوکت اب از خویشان دارد دم شمشیر موج

(4) Pāk-i cevher-rā ne-bāşed minnet-i ĥuşk ez-kesī

(5) Şevket āb ez-ĥiştēn dāred dem-i şemşīr-i mevc⁷³⁰⁵

(6) Pāk-i cevhere kimseden minnet-i ĥuşk olmaz. Şevket dem-i şemşīr-i (7) mevc içün āb kendüsinden olur.

ح

⁷³⁰¹ üftādest: üftādeest A.

⁷³⁰² E’l-baĥru baĥrun ‘alā mā-kāne fī-ķıdemın inne’l-ĥavādişe ke’l-emvāc/Deniz ezelde olduġu üzere denizdir. Olaylar da dalgalar gibidir.

⁷³⁰³ zāhir olur: zāhirdür N.

⁷³⁰⁴ ter: -A.

⁷³⁰⁵ mevc: + ya’ nī A.

[Gazel 245]⁷³⁰⁶

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

از بسکه شدم همچو صفای بدن صبح

شد رشتهء نظاره ره پیرهٔن صبح

1 (9) Ez-bes ki şudem hemçu şafā-yı beden-i şubḥ

(10) Şud rişte-i nezzāre reh-i pīrehen-i şubḥ

(11) Ol kadar beden-i şubḥ şafāsı gibi oldum ki rişte-i nezzārem (12) reh-i [A-255b] pīrehen⁷³⁰⁷-i şubḥ oldu.

روشنکهر انرا نبود جز سخن مهر

از خط شعاعیست زبان و دهن صبح

(13) Rūşen-güherān-rā ne-buved coz sūḥan-ı mihr

(14) Ez-ḥaṭṭ-ı şu' ā' ĩst zebān u dehen-i şubḥ

(15) Rūşen-güherlere sūḥan-ı mihrden gayrı olmaz. Zebān u dehen-i şubḥ (16) ḥaṭṭ-ı şu' ā' dandur.

کلزار جمالت زخط و طرف بناکوش

دارد کل شبوی شب نسترن صبح

3 (17) Gülzār-ı cemālet zi-ḥaṭ u ṭarf-ı bināgūş

(18) Dāred gül-i şebbūy şeb-i nesterin-i şubḥ

(19) Gülzār-ı cemālūñ ḥaṭṭ u ṭarf-ı bināgūşdan şeb-i nesterin-i şubḥ (20) ile gül-i şebbūy ḥāşıl eyler.

شامی که مرا باتو بود بزم خموشی

از تیغ دو دم کم نبود دم زدن صبح

(21) Şāmī ki me-rā bā-tu buved bezm-i ḥamūşī

(22) Ez-tīg-ı dü-dem kem ne-buved dem-zeden-i şubḥ

(23) Bir şām ki benümle senūñ miyānımızda bezm-i ḥamūşī ola baña gūşāde(24)gī-i şubḥ tīg-ı dü-demden az degildür⁷³⁰⁸. Kizb ü şıdḳ-ı tesmiyeleriyle (25) dü-demlik bulundı.

کر باد سحر دامن زلف تو فشانند

⁷³⁰⁶N nüshasında "Fī ḥarfü'l-ḥā" başlığı, V nüshasında da 8. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁰⁷pīrehen: pīrāhen A.

⁷³⁰⁸degildür: degil midür N.

برک کل شبوی بود پیرهن صبح

5 (26) Ger bād-ı seher dāmen-i zūlf-i tu feşāned

(27) Berg-i gül-i şebbūy buved pīrehen-i şubḥ

(28) Eger bād-ı seher senūñ dāmen-i zūlfūñi feşānde ser-pençe-i ārāyişi⁷³⁰⁹ (29)
eyleye pīrehen-i şubḥ berg-i gül-i şebbūy olur.

مژگان نبود دیده حیرت زده کانرا

خار سر دیوار ندارد چمن صبح

(30) Müjgān ne-buved dīde-i ḥayret-zedegān-rā

(31) Ḥār-ı ser-i dīvār ne-dāred çemen-i şubḥ

[V-216b]

(1) Dīde-i ḥayret-zedegāna müjgān ve çemen-i [N-196b] şubḥda ḥār-ı ser-i dīvār
(2) olmaz.

از جلوه نور است قبا صافدلانرا

از خط شعایست زه پیرهن صبح

7 (3) Ez-cilve-i nūrest kabā şāf-dilān-rā

(4) Ez-ḥaṭṭ-ı şu'ā' ist zih-i pīrehen-i şubḥ

(5) Şāf-dillerūñ kabāsı cilve-i nūrdandur. Zih-i pīrehen-i şubḥ ḥaṭṭ-ı (6)
şu'ā'idendür.

از صافدلان فیض طلب کن که خموشی

یک نافهء آهوست زدشت ختن صبح

(7) Ez-şāf-dilān feyz ṭaleb kon ki ḥamūşī

[A-256a] (8) Yek-nāfe-i āhūst zi-deşt-i Ḥoten-i şubḥ

(9) Şāf-dillerden feyz-ḥāh ol ki ḥamūşluḡ deşt-i Ḥoten-i şubḥdan (10) bir nāfe-i
āhūdur.

شوکت شب احیای خیال سر زلفی

مییافت زتار نفس خود کفن صبح

9 (11) Şevket şeb-i iḥyā-yı ḥayāl-i ser-i zūlfī

(12) Mī-bāft zi-tār-ı nefes-i ḥod kefen-i şubḥ⁷³¹⁰

⁷³⁰⁹ ārāyişi: ārāyiş A.

⁷³¹⁰ şubḥ: + ya' nī A.

(13) Şevket ser-i zülfüñ şeb-i ihyâ-yı hayâli kendi târ-ı nefesinden (14) kefen-i şubhı tokıdı.

[Gazel 246]⁷³¹¹

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

طول عمرم کشت سیل پایهء ایوان روح

امد و رفت نفس باشد مرا سوهان روح

1 (16) Tûl-i 'ömrem geşt seyl-i pâye-i eyvân-ı rûh

(17) Âmed ü reft-i nefes bâşed me-râ sühân-ı rûh

(18) Tûl-i 'ömrüm seyl-i pâye-i eyvân-ı rûh ve âmed ü reft-i nefes baña (19) 'ömr törpisi olmışdur.

کاهش مظلوم از چین جبین ظالمست

سینهء شهباز باشد کبک را سوهان روح

(20) Kâhiş-i mazlûm ez-çîn-i cebîn-i zâlimest

(21) Sîne-i şeh-bâz bâşed kebg-râ sühân-ı rûh

(22) Kâhiş-i mazlûm çîn-i cebîn-i zâlimdendür ve sühân-ı rûh (23) kebg-e sîne-i şehbâz olur⁷³¹².

خ

[Gazel 247]⁷³¹³

Mef' ulü / Fâ' ilâtü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

ریزد حمایت تو چو گل درکنار شاخ

بندد بچوب دست خزانرا بهار شاخ

1 (25) Rîzed himâyet-i tu çu gül der-kenâr-ı şâh

(26) Bended be-çüb dest-i hazân-râ bahâr-ı şâh

(27) Senüñ himâyetüñ kenâr-ı şâha gül gibi dökilür ve⁷³¹⁴ dest-i (28) hazânı bahâr-ı şâh çüb ile bağlar. Eger gül-i himâyeti (29) kenâr-ı şâha rîzân olmasa dest-i hazânı çüba bend itmez idi.

⁷³¹¹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 15. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷³¹² olur: + dimekdür A.

⁷³¹³ N nüshasında "Fî ħarfü'l-ħâ'ül-mu'ceme" başlığı, V nüshasında da 24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷³¹⁴ ve: -A.

پیوسته است سلسلهء موج و کل بهم
از قلزم عطای تو تا جویبار شاخ

(30) Peyvesteest silsile-i mevc ü gül behem

(31) Ez-ḳulzüm-i ‘aṭā-yı tu tā cūybār-ı şāḥ

[V-217a]

(1) Silsile-i mevc-i gül ile behem peyvestedür senüñ ‘aṭāyāñdan (2) tā cūybār-ı şāḥa varınca.

در پای کلبن است مرا خواب خامشی
چون غنچه سر گذاشته ام بر کنار شاخ

3 [A-256b] (3) Der-pāy-ı gül-būnest me-rā ḥ‘āb-ı ḥāmuṣī

(4) Çun gonçe ser-güzāşteem ber-kenār-ı şāḥ

(5) Baña ḥ‘āb-ı ḥāmūṣī⁷³¹⁵ pāy-ı gül-būnedür. Gonçeāsā kenār-ı şāḥ (6) üzere ser-güzeşteyüm ya‘nī ser-nihādeyüm.

روزی که من خمار شکسته م بخون کل
میریخت جام کل زکف رعشه دار شاخ

(7) Rūzī ki men ḥumār şikestem be-ḥūn-ı gül

(8) Mī-riḥt cām-ı gül zi-kef⁷³¹⁶-i ra‘şedār-ı şāḥ

(9) Bir gün ki ḥūn-ı gül ile def‘-i ḥumār itdüm. Cām-ı gül kefi ra‘şe(10)dār-ı şāḥdan düşdi.

شوکت چو شد به باغ بکلکون می سوار
دیگر کل پیاله نکردد سوار شاخ

5 (11) Şevket çu şud [N-197a] be-bāğ be-gül-gūn-mey süvār

(12) Dīger gül-i piyāle ne-gerded⁷³¹⁷ süvār-ı şāḥ

(13) Şevket yine⁷³¹⁸ bāğda semend⁷³¹⁹-i gül-gūn-şarāba süvār oldı⁷³²⁰ daḥı (14) gül-i piyāle şāḥa süvār olmadı⁷³²¹.

[Gazel 248]⁷³²²

⁷³¹⁵ ḥāmūṣī: ḥāmuṣī A.

⁷³¹⁶ zi-kef: zūlf A.

⁷³¹⁷ ne-gerded: be-gerded A.

⁷³¹⁸ Şevket yine: yine Şevket A.

⁷³¹⁹ semend: semender A.

⁷³²⁰ oldı: + bir A.

⁷³²¹ olmadı: + demek olur A.

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

ساقی بیا که دامن کل شد کنار شاخ

زد چون حباب غنچه سر از شاخسار شاخ

1 (16) Sākī be-yā ki dāmen-i gül şud kenār-ı şāḥ

(17) Zed çun ḥabāb-ı gönçe ser ez-şāḥsār-ı şāḥ

(18) Sākī gel ki dāmen-i gül kenār-ı şāḥ oldı ve şāḥ-ı şāḥsārından (19) gönçe baş gösterdi. Ser-zed baş gösterdi. Nizām-ı Esterābādī:

(20) Derīn-eyyām ser-zed fitne-i nāz

Me-rā z'īn fitne şud ān müşg-i (21) ḥaṭṭ bāz

موج هوا بکلشن موجی فکنده است

چون کف شکوفه را بلب جویبار شاخ

(22) Mevc-i hevā be-gülşen-i mevcī figendeest

(23) Çun kef şüküfe-rā be-leb-i cüybār-ı şāḥ

(24) Mevc-i hevā bir gülşen-i mevce düşmişdür ki⁷³²³ şüküfe mānend-i kef (25) leb-i cüybār-ı şāḥda nümūdār olmuşdur.

شد قطره غنچه را برک ابر کلبنی

از بسکه پر کل است برای نثار شاخ

3 (26) Şud kaṭre gönçe-rā be-reg-i ebr gül-bünī

(27) Ez-bes ki pür gülest berāy-ı nişār-ı şāḥ

(28) Nişār-ı şāḥ için ol kadar gül ile māl-ā-māl olmuşdur ki reg-i [A-257a] ebrde (29) kaṭre gönçe için bir gül-bün olmuşdur.

مارا زما مباد بغارت برد بهار

کلکون می بیار که کل شد سوار شاخ

(30) Mā-rā zi-mā me-bād be-gāret bered bahār

(31) Gül-gün-mey be-yār ki gül şud süvār şāḥ

[V-217b]

(1) Bahār olmaya ki bizi bizden gāret eyleye. Gül-gün meyi getir ki (2) gül şāḥa süvār oldı.

⁷³²²N nüshasında “Gazel-i Diğer” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 15. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷³²³ ki: -A.

این نیست برک کل که رود همره نسیم
سیلاب اشک می‌رود از کوهسار شاخ

5 (3) Īn nīst berg-i gül ki reved hem-reh-i nesīm

(4) Seylāb-ı eşk⁷³²⁴ mī-reved ez-kūhsār-ı şāḥ

(5) Nesīme hem-rāh olup giden bu⁷³²⁵ berg-i gül degildür. Seylāb-ı girye (6) kūhsār-ı şāḥdan gider.

واکرده از شکوه دو صد چشم انتظار
شوکت بکوچه‌ء که فتاده است بار شاخ

(7) Vā kerde ez-şükūfe dü-şad çeşm-i intizār

(8) Şevket be-kūçei ki fütādest bār-ı şāḥ

(9) Şükūfeden yüz çeşm⁷³²⁶ açılmışdur. Ey Şevket bir kūçedeki (10) bār-ı şāḥ fütāde olmuş ola.

(11) Ġazel Fī Ḥarfü'd-dāl⁷³²⁷

د

[Gazel 249]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سبک کلکون قبايم چون پی رفتن زجا خیزد
زدست از رفتن رنک حنا اواز پا خیزد

1 (12) Sebük gül-gün-ḳabāyem çun pey-i reften zi-cā ḥīzed

(13) Zi-dest ez-reften-i reng-i ḥınā āvāz-ı pā ḥīzed

(14) Benüm gül-gün-ḳabā olan maḥbūbum 'azm-i reftār-ı sebük-ḥīz eyleye. (15) Reng-i ḥınnānuñ elden gitmekliginden āvāz-ı pā zūhūr ider. (16) Zīrā reftendür⁷³²⁸. Reftene zihnde pā lāzım gelür.

بجای باده دارد شعله‌ء کل کرد مینایم
بهر جا افتد از دستم قدح آتش به پا خیزد

[N-197b] (17) Be-cāy-ı bāde dāred şu' lei gül gird-i mināyem

(18) Beher cā üfted ez-destem ḳadeḥ āteş be-pā ḥīzed

⁷³²⁴ eşk: V.

⁷³²⁵ bu: bir N.

⁷³²⁶ çeşm: + intizār A, bu kelimenin üzeri A nüshasında çizilmiştir. Bu da bu nüshanın gözden geçirildiğini göstermektedir.

⁷³²⁷ ġazel fī ḥarfü'd-dāl: -A.

⁷³²⁸ reftendür: reften ve A.

(19) Bāde yirine gird-i mīnāmda gül bir şu'le izhār u peydā ider. (20) Elümden kadeh her ne maħalle ki⁷³²⁹ üftān olursa pāyında āteş (21) zūhūr ider. Pāy-ı kadeh bün-i kadehden kināye üftān oldığı yerdür.

چنان خاکم بخود رنگ تعلق را نمیگیرد

که نقش بوریا یم از زمین چون بوریا خیزد

3 (22) Çunān ḥākem be-ḥod reng-i ta' alluḡ-rā nemī-gīred

[A-257b] (23) Ki naḡş-ı būriyāyem ez-zemīn çun būriyā ḥīzed

(24) Ancılayın ḥāküm reng-i ta' alluḡdan berīdür ki naḡş-ı būriyām zemīnden (25) būriyā gibi mūrtefi' olur.

رقم از شکوه چشم تو از بس سرمه آلوده است

محالست زدریدنهای مکتوبم صدا خیزد

(26) Raḡam ez-şekve-i çeşm-i tu ez-bes sürme-ālūdest

(27) Muḥālest ez-derīdenhā-yı mektūbem şadā-ḥīzed

(28) Senün şekve-i çeşmünden raḡam ol ḡadar sürme-ālūddur ki dem-i şikāfi-i (29) mektūbumdan şadā zūhūr itmek muḥāldür. Zīrā raḡam sürme-ālūd (30) oldı şadā niçe zūhūr ider?

مهیای فنایم انچنان از خاکساریها

5 (31) Müheyyā-yı fenāyem ān-çunān ez-ḡāksārihā

[V-218a]

که رنگ از دست من از رفتن رنگ حنا خیزد

(1) Ki reng ez-dest-i men ez-reften-i reng-i ḡinā ḥīzed

(2) Ḥāksārılıḡdan öyle müheyyā-yı fenāyum ki destümden reng reng-i (3) ḡinnānuñ gitmesiyle zā'il olur.

چنان مشت غبارم اب شدیم هوا کردید

که مغز استخوانم چون کف از موج هوا خیزد

(4) Çunān müşt-i ḡubārem āb şudīm⁷³³⁰ hevā gerdīd⁷³³¹

(5) Ki maḡz-ı üstüḡānem çun kef ez-mevc-i hevā ḥīzed

⁷³²⁹ maħalle ki: güle ki N.

⁷³³⁰ şudīm: şud ābem A.

⁷³³¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(6) Ancılayın müşt-i ğubārum⁷³³² ve ābum hevā oldı ki mağz-ı üstühānum mānend-i (7) kef mevc-i hevādan mürtefi^c olur.

چنان از ضعف کردید استخوانهای تم ظاهر
ز جسم خنده چاک جنون دندان نما خیزد

7 (8) Çunān ez-ẓa^c f gerdīd üstühānhā-yı tenem zāhir

(9) Zī⁷³³³-cismem ḥande-i çāk⁷³³⁴-i cünün dendān-nümā ḥīzed

(10) Ẓa^c fdan tenümüñ üstühānları⁷³³⁵ şöyle zāhir olmışdur ki benüm (11) cismümden ḥande-i çāk-i cünün dendān-nümā görünmişdür⁷³³⁶.

قبای او چو چشم از دوختن پهلو کند خالی
چو مژگان خود بخود از پهلویش بند قبا خیزد

(12) Ḳabā-yı ü çu çeşm ez-dūhten pehlū koned ḥālī⁷³³⁷

(13) Çu müjgān ḥod-be-ḥod ez-pehlūyeş bend-i ḳabā ḥīzed

(14) O maḥbūbuñ ḳabāsı mānend-i dīde dūhte olmadan pehlū rehādur. (15) Ya^c nī ḥālīdür. Vāqı^c en çeşm-i dūhte pehlū olmadan ḥālī⁷³³⁸ (16) ve ^cārīdür. Mānend-i müjgān ḥod-be-ḥod pehlūsından bend-i ḳabā (17) zūhūr eyler. Ḥāl⁷³³⁹-i dīde böyledür. Kendini [A-258a] ḥadeqa-i ^cayna göz ḳapaqlarını (18) ḳabāsına müjgān-ı ser-[N-198a]tīzlerini bend-i ḳabāya teşbīh eyledi.

بخاک کشتهء خود میرسی ای بیوفا روزی
که کردد استخوانش کرد از بال هما خیزد

9 (19) Be-ḥāk-i geşte-i ḥod mī-resī ey bī-vefā rūzī

(20) Ki gerded üstühāneş gerd ez-bāl-i hümā ḥīzed

(21) Kendi geşteñ ḥākine ey bī-vefā ki bir gün ki resīde olasın⁷³⁴⁰ (22) anuñ üstühāni ğubār olur⁷³⁴¹. Bāl-i hümādan ḥīzān⁷³⁴² olur. Gerd-i (23) şānī gerded-i evvelüñ mef^c ūli olur. Bunda ḥaṭādan iḥtirāza⁷³⁴³ (24)⁷³⁴⁴ tenbīh nüktesi vardır.

⁷³³² ğubārum: + āb N.

⁷³³³ zī: -N.

⁷³³⁴ çāk: pāk A.

⁷³³⁵ üstühānları: üstühāndı V.

⁷³³⁶ görünmişdür: görülmüşdür N.

⁷³³⁷ ḥālī: ḥālī A.

⁷³³⁸ ḥālī: ḥālī A.

⁷³³⁹ ḥāl: ḥāl A.

⁷³⁴⁰ olasın: + ki A.

⁷³⁴¹ olur: olup A N.

محبت کرده است از مغز مجنون طینتم شوکت

بخون غلطم بصحرایی که اواز دراز خیزد

(25) Maḥabbet kerdeest ez-mağz-ı Mecnūn tıynetem Şevket

(26) Be-ḥūn ḡalṭem be-şahrāyī ki āvāz-ı derā ḥīzed

(27) Maḥabbet tıynetūmi mağz-ı Mecnūndan itmişdür. Ol şahrāda ki āvāz-ı derā

(28) zuhūr ide ben ḡalṭide-be-ḥūnum. Zīrā derā lāzıme-i nāfe-i Leylādur.

[Gazel 250]

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

نکه شوخ تو مست از می ارام بود

کردش چشم تو بالیدن بادام بود

1 (29) Nigeh-i şūḥ-ı tu mest ez-mey-i ārām buved

(30) Gerdiş-i çeşm-i tu bāliden-i bādām buved

(31) Senüñ nigāh-ı şūḥuñ mey-i ārāmdan mest ve gerdiş-i çeşmüñ

[V-218b]

(1) bāliden-i bādām olur.

بادهء لعل لبیت نشأه رنگین دارد

خط یاقوت درین بزم خط جام بود

(2) Bāde-i la^ç l-i lebet neş'e-i rengin dāred

(3) Ḥaṭṭ-ı yāḳūt derin-bezm ḥaṭṭ-ı cām buved

(4) Senüñ bāde-i la^ç l-i lebüñ neş'e-i rengin tıtar. Ḥaṭṭ-ı yāḳūt (5) bu bezmde ḥaṭṭ-ı cām olur. Ḥaṭṭ-ı cām kirāren mirārā geçmişidi.

نیست از لطف بمن نیم نکاهی که تراست

مژه ات چون بهم اید لب دشنام بود

3 (6) Nist ez-luṭf be-men nım-nigāhı ki tu-rāst

(7) Müjceet⁷³⁴⁵ çun behem āyed leb-i düşnām buved

(8) Luṭfdan nāşı saña olan nım-nigāhdan baña yoḳdur. Müjgānlaruñ (9) çünki bir yere gele leb-i düşnām olur.

⁷³⁴² ḥizān: ḥiz A.

⁷³⁴³ bunda ḥaṭādan iḥtirāza: -A.

⁷³⁴⁴ Tüm satır: -A.

⁷³⁴⁵ müjceet: müjceest A.

انقدر حرف نگاه تو شنیدم که مرا

پنبهء کوش برنگ کل بادام بود

(10) Ān-ḳadr ḥarf-i nigāh-ı tu ŧenīdem ki me-rā

[A-258b] (11) Penbe-i gūŧ be-reng-i gül-i bādām buved

(12) Ol ḳadar senūñ ḥarf-i nigāhuñı gūŧ eyledüm ki benüm penbe-i gūŧum gül-i

(13) bādām renginde oldı.

بسکه از خلقهء احباب رمیده است دلم

قطرهء باده بچشمم کره دام بود

5 (14) Bes ki ez-ḥalka-i aḥbāb remīdest dilem

(15) Ḳaṭre-i bāde be-ḧeŧmem girih-i dām buved

(16) Ol ḳadar ḥalka-i aḥbābdan remīdeyüm ki dīdemde ḳaṭre-i bāde girih-i (17) dām olur.

قسمت شوکت مهجور ز چشم سیهش

نکهی باشد و ان نیز به بیغم بود

(18) Ḳısmet-i ŧevket-i mehcūr zi-ḧeŧm-i siyeheŧ

(19) Nigeḥī bāŧed ü ān nīz bebi-ḡam⁷³⁴⁶ buved

(20) ŧevket-i mehcūruñ anuñ ḧeŧm-i siyāhından ḳısmeti bir nigāhdur (21) ol daḥı bī-ḡam⁷³⁴⁷ ile olur⁷³⁴⁸.

[Gazel 251]⁷³⁴⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بهر کلشن که آن سرو بلند اقبال می آید

کل از بالیدن خود بهر استقبال می آید

1 (23) Be-her-gülŧen ki ān serv-i bülend-iḳbāl mī-āyed

(24) Gül ez bālīden-i ḥod behr-i istiḳbāl mī-āyed

(25) Her gülŧene ki [N-198b] ol serv-i bülend-iḳbāl gele gül anı istiḳbāl için (26) bālīde olur.

کمند همت من داد امشب جذبہ چندانى

⁷³⁴⁶ bī-ḡam: peyḡam A.

⁷³⁴⁷ bī-ḡam: peyḡam A N.

⁷³⁴⁸ olur: + dimekdür A.

⁷³⁴⁹N nüshasında “Ġazel” başlıḡı bulunmaktadır, V nüshasında da 22. satırda “Ġazel” başlıḡı bulunmaktadır.

که چون از خود روم معشوق از دنبال می آید

(27) Kemend-i himmet-i men dād imşeb⁷³⁵⁰ cezbe çendānī

(28) Ki çun ez-ḥod revem ma' şūka ez-dünbāl mī-āyed⁷³⁵¹

(29) Benüm kemend-i himmetüm bu şeb çend cezbe taḥşīl eyledi ki kendümden

(30) geçişdigüm⁷³⁵² gibi ma' şūka⁷³⁵³ bī-girifte dünbāl oladüşer.

هوای بیخود یها دارد امشب نشأه دیگر

3 (31) Hevā-yı bī-ḥodīhā dāred imşeb neş'e-i dīger

[V-219a]

قدح از خویش خالی رفته مالا مال می آید

(1) Ḳadeḥ ez-ḥ' iş ḥālī⁷³⁵⁴ refte māl-ā-māl mī-āyed

(2) Bī-ḥodīlikler hevāsı bu şebün⁷³⁵⁵ neş'e-i dīger tutar. Ḳadeḥ (3) kendinden⁷³⁵⁶

gitmiş olursa māl-ā-māl gelür.

هو از بس طلایی کشته از رنگ ضعیفانش

چو رنگم می پرد از چهره زرین بال می آید

(4) Hevā zi⁷³⁵⁷-bes tılāyī geşte ez-reng-i za' ifāneş

[A-259a] (5) Çu rengem mī-pered ez-çehre zerrīn-bāl mī-āyed

(6) Hevā ol ḳadar anuñ zu'afā-yı 'uşşāḳından reng-i zerd ile (7) muṭallā

olmuşdur ki reng benüm çehremden perīde olduḳda (8) zerrīn-bāl gelür. Hevādan tılā-dīde olup bu şıfat ile (9) zuhūr eyler.

بلب امشب کدامین ناله سنکین میرسد شوکت

که او از شکست از شیشهء تبخال می آید

5 (10) Be-leb imşeb küdāmīn nāle⁷³⁵⁸ sengīn mī-resed Şevket

(11) Ki āvāz-ı şikest ez-şīşe-i tebhāl⁷³⁵⁹ mī-āyed

⁷³⁵⁰ imşeb: ب / ت A.

⁷³⁵¹ mī-āyed: -A.

⁷³⁵² geçişdigüm: geçdigüm A N.

⁷³⁵³ ma' şūka: ma' şūḳ A.

⁷³⁵⁴ ḥālī: ḥālī A.

⁷³⁵⁵ şebün: şeb A N.

⁷³⁵⁶ kendinden: + ḥālī A.

⁷³⁵⁷ zi-: ez- A N.

⁷³⁵⁸ nāle: nāle-i A.

⁷³⁵⁹ tebhāl: tebhāle A.

(12) Bu şeb kaᅅı nāle lebe sengīn iriřür ey řevket ki řiře-i (13) tebhāleden āvāz-ı řikest zāhir olur? Zāmīr-i ᅅadd-i men⁷³⁶⁰ile⁷³⁶¹ (14) tebhāle⁷³⁶² ąayr-ı müsta^c meldür. Ammā zarūret-i kāfiyede māni^c i yoędur.

[Gazel 252]⁷³⁶³

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

چو شمع کشتهء کز شمع روشن شعله وا کیرد

بدست او رسد چون دست من رنگ حنا کیرد

1 (16) Çu şem^c-geřteī k'ez şem^c-i rüşen şu^c le vā-gīred

(17) Be-dest-i ū resed çun dest-i men reng-i ᅅınā gīred

(18) Mānend-i şem^c-geşte şem^c-i rüşenden şu^c leyi izāle eyleye. Ān (19) çiz-rā vā-kerde izāle eyledi. Niķābeř vā-kerd niķābın ᅅaldırdı. (20) şu ma^c nālarda isti^c māl olunagelmişdür ve çünki benüm destüm (21) anuñ destine irişe muᅅannā olur.

کی از اندازهء خود پا نهء نظاره ام بیرون

نگاه من زکوی یار یک بادام جا کیرد

(22) Key ez-endāze-i ᅅod pā nihed nezzāreem birün

(23) Niąāᅅ-ı men zi-kūy-ı yār yek-bādām cā gīred

(24) Nice benüm nezzārem kendi endāzesinden pā-birün olabilür ki (25) niąāᅅum kūy-ı yārdan bir bādām międārı yer ᅅutmuřdur.

به از خود عاشقانرا نیست مکتوبی پس از مردن

کبوتر استخوان من زمنقار هما کیرد

3 (26) Beh ez-ᅅod ^cāřıķān-rā nīst mektūbī pes ez-mürden

(27) Kebüter üstüᅅ^hān-ı men zi-minķār-ı ᅅümā gīred

(28) Ba^c de'l-vefāt ^cuřřāķa kendinden eyü mektüb olmaz. Kebüter (29) benüm üstüᅅ^hānumı minķār-ı ᅅümādan aᅅz ider. Luřf-ı beyt⁷³⁶⁴: (30) Kebüter ᅅāmīl-i [N-199a] mekātīb[A-259b]dür. Be-cāy-ı nāme iřtiyāķ-ı minķār-ı ᅅümādan (31) üstüᅅ^hānumı ᅅapup süy-ı cānāna ᅅāmīl olur. Mektūbum ba^c d

⁷³⁶⁰ ᅅadd-i men: -A.

⁷³⁶¹ ile: -N.

⁷³⁶² tebhāle: tebhāl A.

⁷³⁶³ N nüshasında “Ĝazel-i Diğer” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 15. satırda “Ĝazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁶⁴ luşf-ı beyt: + kebüter benüm üstüᅅ^hānumı minķār-ı ᅅümādan aᅅz ider luşf-ı beyt A.

[V-219b]

(1) e'l-vefāt kendi kendümdendür.

چو رنگم میبرد از چهره اید سر بدیوا رش
غبار کلفتم گاهی که از خاطر هوا کیرد

(2) Çu rengem mī-pered⁷³⁶⁵ ez-çehre āyed ser-be-dīvāreş

(3) Ğubār-ı külfetem gāhī ki ez-ḥāṭır hevā-gīred

(4) Ğubār-ı külfetüm ki gāhī ḥāṭır-ı fātırımdan hevā-gīr olduḡda çehremden (5)
perīde olan reng gibi ser-be-dīvārı olur.

سرایا انچنان کر مست از تاب جنون مارا
که دستش سوزد ار مجنون سر زنجیر ما کیرد

5 (6) Ser-ā-pā ān-çunān germest ez-tāb-ı cünün mā-rā

(7) Ki desteş sūzed er Mecnūn ser-i zencīr-i mā⁷³⁶⁶ gīred

(8) Ser-ā-pā ancılayım tāb-ı cünündan bize germiyyet ḥāşıl olmuşdur ki (9) eger
Mecnūn bizüm ser-i zencīrimizi ṭutarsa elini yaḡar.

زیس شوکت نهی دستت از اسباب کلفت هم
کره بهر جبین خویش از بند قبا کیرد

(10) Zi-bes Şevket tehi-destest ez-esbāb-ı külfet hem

(11) Girih behr-i cebīn-i ḥāş ez-bend-i ḡabā gīred

(12) Şevket esbāb-ı külfetden öyle tehi-destdür ki kendi cebīni (13) için girihi
bend-i ḡabādan ider.

[Gazel 253]⁷³⁶⁷Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün(Fā^ç ilātün)(Fa^ç lün)

من و رندی که زهر جام می ناب نخورد
از کهر تا نتراشید قدح آب نخورد

1 (15) Men ü rindī ki zi-her-cām mey-i nāb ne-ḡored

(16) Ez-güher tā ne-tıraşīd ḡadeḡ āb ne-ḡored

⁷³⁶⁵ mī-pered: gīred N.⁷³⁶⁶ mā: pā A.⁷³⁶⁷N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 14. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

(17) Ben ve rindlik ki⁷³⁶⁸ her cāmdan mey-i nāb içmeye ve tā kim güher-i şāfdan

(18) kadeḥ tırāş itmedi āb içmedi.

می کلابیست که حاصل شده است از کل من

که بکف جام می آورد که خوناب نخورد

(19) Mey gülābīst ki ḥāşıl şudeest ez-gül-i men

(20) Ki be-kef cām-ı mey āverd ki ḥūn-āb ne-ḥored

(21) Mey bir gül-ābdur ki benüm gülümden ḥāşıl olmuştur kimdür ki cām-ı meyi

(22) destine ala da ḥūn-āb içmeye?

هرکسرا چون کر از خویش بود عالم اب

می سرکشتکی از ساغر کرداب نخورد

3 (23) Herkes⁷³⁶⁹-rā çun güher ez-ḥ'ış būd 'ālem-i āb⁷³⁷⁰

(24) Mey-i ser-geşteḡī ez-sāḡar-ı girdāb ne-ḥored

[A-260a] (25) Herkimsenūn ki mānend-i güher 'ālem-i āb⁷³⁷¹ kendinden ola sāḡar-ı [gir]dābdan (26) ser-geştelik şarābı içmeye.

بی تو چون خون نکنم کریه که نکذشت شبی

کر مرا نیشت مژگان برک خواب نخورد

(27) Bī-tu çun ḥūn ne-konem girye ki ne-gzeşt şebī

(28) Ger⁷³⁷² me-rā nişter-i müjgān be-reg-i ḥ'āb ne-ḥored

(29) Sensiz giryemi nice ḥūn itmeyem ki bu⁷³⁷³ şeb mürūr itmedi ki (30) nişter-i müjgānum reg-i ḥ'āba ḥalīde olmaya.

شوکت از رنک بناکوش تو چون خون نخورد

5 (31) Şevket ez-reng-i bināḡuş-ı tu çun ḥūn ne-ḥored

[V-220a]

می روشن که بروی کل مهتاب نخورد

(1) Mey-i rūşen ki be-rūy gül-i mehtāb ne-ḥored

⁷³⁶⁸ ki: -N.

⁷³⁶⁹ herkes: her ki A.

⁷³⁷⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷³⁷¹ āb: ābı A.

⁷³⁷² ger: ki A.

⁷³⁷³ bu: bir N.

(2) Şevket senüñ reng-i bināgūşuñdan niçe hūn içmeye ki (3) mey-i şāf u rūşeni gül-i mehtāb pīşgāhında nūş itmedi.

[N-199b] [Gazel 254]⁷³⁷⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

صفای جوهر جاتیها ی اکاه از بدن باشد

کل آینه را خاکستر کلخن چمن باشد

1 (5) Şafā-yı cevher-i cānhā-yı āgāh ez-beden bāşed

(6) Gül-i āyīne-rā hākister-i külhan-ı çemen bāşed

(7) Cān-ı āgāhuñ şafā-yı cevheri bedendendür. Gül-i āyīneye hākister-i (8) külhan-ı çemen olur. Zīrā gül-i āyīne hākister-i külhandan cilā-pezīr (9) olur ki hākister cins-i hākden ve beden dağı bu tıynetdendür⁷³⁷⁵.

محبت چون بود پر زور مستوری نمی ماند

شراب رنگ عاشق بادهء مینا شکن باشد

(10) Maḥabbet çun buved pür zūr mestūrī nemi-māned

(11) Şarāb-reng-i 'āşık bāde-i mīnā-şiken bāşed

(12) Maḥabbet çun pür-zūr ola mestürlük bākī qalmaz. Şarāb-reng-i (13) 'āşık bāde-i mīnā-şiken olur.

بدنبال نسیم از خویش رفتن نیست امروزی

دماغ ما بیابان مرک بوی پیرهن باشد

3 (14) Be-dünbāl-i nesīm ez-ḥ'īş-reften nīst imrūzī

(15) Dimāğ-ı mā beyābān-merg-i būy-ı pīrehen bāşed

(16) Dünbāl-i nesīme ḥ'īş-reftenlik bu gün mutaşavver olmaz. Zīrā (17) bizüm dimāğımız beyābān-merg-i būy-ı pīrāhen olmağa mevķūfdur.

نشد از گفتگو حاصل مرا غیر از پشیمانی

چو لب را چون بهم ارم کف افسوس من باشد

(18) Ne-şud ez-güft-gū ḥāşıl me-rā ğayr ez-peşimānī

[A-260b] (19) Çu⁷³⁷⁶ leb-rā çun behem ārem kef-i efsūs-ı men bāşed

⁷³⁷⁴N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da4. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁷⁵tıynetdendür: tıynetdür A.

⁷³⁷⁶çu: dü A.

(20) Baña güft-gūdan peşimānlıkdan⁷³⁷⁷ ğayrı bir şey³ hāşıl olmadı. Dü lebi (21) çünkü bir yere getürdüm⁷³⁷⁸ benüm kefi-efsūsum olur.

زاشک دیدهء یعقوب دارد آب شمشیرت
شهیدان ترا پیراهن یوسف کفن باشد

5 (22) Zi-eşk-i dīde-i Ya'kūb dāred āb-ı şemşīret

(23) Şehīdān-ı tu-rā pīrahēn-i Yūsuf kefen bāşed

(24) Senūñ şemşīrūññ ābı eşk-i dīde-i Ya'kūbdandır ve şehīdānuña (25) pīrahēn-i Yūsuf kefen olur.

دهان اسیا این حرف دارد بر زبان شوکت
چرا باید بفکر رزق بودن تا دهن باشد

(26) Dehān-ı āsyā ĩn ħarf dāred ber-zebān Şevket

(27) Çi-rā bāyed be-fıkr-i rızķ būden tā dehen bāşed⁷³⁷⁹

(28) Dehān-ı āsyā bu ħarfı zebānında ũtar. Tā dehān olunca fıkr-i (29) rüzīde olmak neden iķtizā ider⁷³⁸⁰?

[Gazel 255]⁷³⁸¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

وقت انکش خوش که خود ره در خم کاکل کشید

1 (31) Vaķt-i ān kes ħoş ki ħod reh der-ħam-ı kākül keşīd

[V-220b]

بادهء اشفتکی در سایهء سنبل کشید

(1) Bāde-i āşuftegī der-sāye-i sünbül keşīd

(2) Ol kimsenūñ vaķtı ħoşdur ki kendini rāh-ı ħam-ı kāküle çekdi (3) ve āşüftelik bādesini sāye-i sünbüle çekdi.

روی حسن و عشق از یک نشأ کلکون کرده اند
میتوان تصویر بلبل را ز رنگ کل کشید

(4) Rūy-ı ħüsn ü 'aşķ ez-yek-neş'e⁷³⁸² gül-gün kerdeend

⁷³⁷⁷ peşimānlıkdan: peşimānlıķ A.

⁷³⁷⁸ getürdüm: getürürüm A, getürem N.

⁷³⁷⁹ bāşed: ش / س A, + ya'ñi A.

⁷³⁸⁰ ider: + dimek olur A.

⁷³⁸¹N nüshasında "Ġazel-i Diger" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 30. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁸² neş'e: neş'e-i A.

(5) Mī-tevān taşvīr-i bülbül-rā zi-reng-i gül keşīd

(6) Rūy-ı hüsn ü ‘aşk bir neş’eden gül-gün olmuşlardır. Taşvīr-i (7) bülbülü reng-i gülden itmek mümkündür.

سطر دود شعلهء اواز می اید بچشم
صفحهء مارا که مسطر از پر بلبل کشید

3 [N-200a] (8) Saṭr-ı dūd-ı şu‘le-i āvāz mī-āyed be-çeşm

(9) Şafha-i mā-rā ki mıştār ez-per-i bülbül keşīd

(10) Şu‘le-i āvāzuñ saṭr-ı dūdı dīdeme gelür. Bizüm şafhamıza ki mıştarı (11) per-i bülbülden eyledi⁷³⁸³.

شوق اجزای دل مارا بصد آشفتمکی
توتیا کرد و بچشم خلقهء کاکل کشید

(12) Şevk eczā-yı dil-i mā-rā be-şad-āşüftegī

[A-261a] (13) Tütüyā kerd ü be-çeşm-i ḥalkā-i kākül keşīd

(14) Şevk bizüm eczā-yı dilimizi yüz āşüftelik ile tütüyā eyledi (15) ve çeşm-i ḥalkā-i kāküle çekdi.

حواست تا روشن کند شوکت چراغ مصرعی
روغن معنی زخاک طالب آمل کشید

5 (16) H̄āst tā rüşen koned Şevket çerāğ-ı mışra‘ı

(17) Revğan-ı ma‘ nā zi-ḥāk-i tälīb-i āmil keşīd

(18) Şevket çerāğ-ı mışra‘ı revğan⁷³⁸⁴ itmek istedi de revğan-ı (19) ma‘ nāyı ḥāk-i tälīb-i āmilden çekdi⁷³⁸⁵.

[Gazel 256]⁷³⁸⁶

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

رخ او لاله ها را مرهم داغ جدایی شد
شکست رنگ کل را خندهء او مومیایی شد

1 (21) Ruḥ-ı ü lālehā-rā merhem-i dāğ-ı cüdāyī şud

(22) Şikest-i reng-i gül-rā ḥande-i ü mūmiyāyī şud

⁷³⁸³ eyledi: yaptı A.

⁷³⁸⁴ revğan: rüşen A N.

⁷³⁸⁵ çekdi: + dimek olur A.

⁷³⁸⁶N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 20. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

(23) O maḥbūbuñ ruḥsārı ki lālelere merhem-i dāğ-ı cüdāyī ve şikest-i (24) reng-i güle ḥandesı mūmiyā olmuştur.

نشان کل کسی پرسید از من سوی رنگ او
اشارت انچنان کردم که انکشتم حنایی شد

(25) Nişān-ı gül kesī pursīd ez-men sūy-ı reng-i ū

(26) İşāret ān-çunān kerdem ki engüştem ḥınāyī şud

(27) Nişān-ı güli benden ol kimse su 'āl eyledi ki anuñ rengi cānibine (28) öyle işāret eyledüm⁷³⁸⁷ ki engüştüm muḥannā oldı. Ḥınnāyī şud (29) ḥınnāya mensūb oldı. İmdi muḥannā olur.

چراغ شعله روشن میتوان کرد از غبار او
بکوی او نمیدانم که کرم جبهه سایبی شد

3 (30) Çerāğ-ı şu' le rüşen mī-tevān kerd ez-ğubār-ı ū

(31) Be-kūy-ı ū nemī-dānem ki germ-i cebhe-sāyī şud

[V-221a]

(1) Anuñ ğubārından çerāğ-ı şu'leyi rüşen itmek mümkündür. (2) Bilmem ki anuñ kūyına kim germ-i cebhe-sāyī oldı.

خیال وصل خوبان بوده است از وصل رنگین تر
خوشا عهدی که عمرم صرف ایام جدایی شد

(3) Ḥayāl-i vaşl-ı ḥübān búdeest ez-vaşl rengīnter

(4) Ḥoşā 'ahdī ki 'ömrem şarf-ı eyyām-ı cüdāyī şud

(5) Ḥayāl-i vaşl-ı ḥübān nefsi vaşldan rengīnterdür. Ne hoşdur. (6) Ol zamān ki 'ömrüm anda eyyām-ı cüdāyīye maşrūf oldı.

بسنگ سرمه شمشیر نکه را تیز میسازد
حذر کن از سیه چشمی که کرم سرمه سایبی شد

5 [A-261b](7) Be-seng-i sürme şemşir-i nıgeh-rā tız mī-sāzed

(8) Ḥazer kon ez-siyeh-çeşmī ki germ-i sürme-sāyī şud

(9) Seng-i sürme ile şemşir-i nigāhı tız ider. Ḥazer eyle ol çeşm-i (10) siyehden ki germ-i sürme-sāyī olmuştur⁷³⁸⁸.

شروع درس اقبال قناعت میکنم شوکت

⁷³⁸⁷ eyledüm: eyledi A.

⁷³⁸⁸ ki germ-i sürme-sāyī olmuştur: -A.

مرا تخت سلیمان صفحہء حرف ہواپی شد

(11) Şürū^۷-i ders-i iḳbāl-i ḳanā^۷ at mī-konem Şevket

(12) Me-rā taḥt-ı Süleymān şafḥa-i ḥarf-i hevāyī şud

(13) Ey Şevket [N-200b] ben ders-i iḳbāl-i ḳanā^۷ ate şürū^۷ iderüm. Baña taḥt-ı

(14) Süleymān şafḥa-i ḥarf-i hevāyī oldı.

[Gazel 257]⁷³⁸⁹

Fā^۷ ilātün / Fā^۷ ilātün / Fā^۷ ilātün / Fā^۷ ilün

کلشنت از اب و رنگ شرم خرم میشود

خندهء کل آب چون کردید شبنم میشود

1 (16) Gülşenet ez-āb u reng-i şerm ḥurrem mī-şevd

(17) Ḥande-i gül āb çun gerdīd şebnem mī-şevd

(18) Senüñ gülşenüñ āb u reng-i şermden ḥurrem olur. Ḥande-i gül (19) çünki āb oldı şebnem olur.

نامداریهای ما موقوف پیریهای ماست

قامت ما حلقه چون کردید خاتم میشود

(20) Nāmdārīhā-yı mā mevḳūf pīrīhā-yı māst

(21) Ḳāmet-i mā ḥalka çun gerdīd ḥātem mī-şevd

(22) Bizüm nāmdārılıklarımız pīrlıklarimize mevḳūfdur. Ḳāmetimiz çünki (23) ḥalka ola ḥātem olur. İmdi nāmdār oldı.

کرد پروازم درین گلزار رنگ عشرت است

کر روم من از چمن کل نخل ماتم میشود

3 (24) Gerd-i pervāzem derīn-gülzār reng-i ‘işretest

(25) Ger revem men ez-çemen gül naḥl-i mātem mī-şevd

(26) Bu gülzārda gerd-i pervāzum reng-i ‘işretdür. Eger ben çemeni terk (27) itsem⁷³⁹⁰ ç aynıyla naḥl-i mātem olur.

شوکت از خاک درش ریزند چون رنگ حرم

کعبه میکرده زحجت آب زمزم میشود

(28) Şevket ez-ḥāk-i dereş rīzend çun reng-i ḥarem

⁷³⁸⁹N nüshasında “Gazel-i Āḥir” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 15. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁹⁰ itsem: + gül A.

(29) Ka^ç be mī-gerded zi-ḥaclet āb-1⁷³⁹¹ zemzem mī-şevēd

(30) Şevket çünki anuñ ḥāk-i derinden şüret-i ḥarem-i Ka^ç be yapalar. (31) Ka^ç be kemāl-i ḥacāletinden āb olup zemzem olur.

[V-221b]

[Gazel 258]⁷³⁹²

Mef^ç ūlü / Fā^ç ilätü / Mefā^ç ilü / Fā^ç ilün

از رنگ باده بسکه صفا موج میزند

خورشید در پیالهء ما موج میزند

1 [A-262a](1) Ez-reng-i bāde bes ki şafā mevc mī-zened

(2) Ḥūrşīd der-piyāle-i mā mevc mī-zened

(3) Ez bes ki āb-1 baḥr-1 ḥaḳīḳat buved laṭīf

Zāhir nemī-şevēd ki kücā mevc mī-zened

(4) Zīrā ḥaḳīḳat-1 бүтүн olmağla mevcgāh-1 zūhūrī bedīdār olmadı. (5) Ekşer aḥkām bāz-beste-i neseb-i zāhirīdür.

سرکشته اند رویتو دارند کائنات

یک قبله است و قبله نما موج میزند

(6) Ser-geşteend rü be-tu dārend kâ 'ināt

(7) Yek-ḳibleest ü ḳible-nümā mevc mī-zened

(8) i taḥrīk -1 nisbīde (9) olan teḥālūf-medlūli ile keşerāt⁷³⁹³ فاینما تولوا فثم وجه الله

mevc-i ḳible-nümā gibidür.

هرکس دید رنگ بر خسار نازکت

کفتا که بوی کل بهوا موج میزند

3 (10) Her kes⁷³⁹⁴ dīd reng be-ruḥsār-1 nāziket⁷³⁹⁵

(11) Güftā ki bŷy-1 gül be-hevā mevc mī-zened

نبود بکاسهء سر بیمغز جز هوس

از چشمهء حباب هوا موج میزند

⁷³⁹¹ āb-1: āb u A.

⁷³⁹² N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷³⁹³ Bakara 2/115: Fe-eynemā tuvellū fe-şemme vechu'llāhi/Artık hangi tarafa dönerseniz dönün, Allah'ın vechi oradadır.

⁷³⁹⁴ her kes: + ki A.

⁷³⁹⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(12) Ne-būd be-kāse-i ser-i bī-mağz coḡ heves

(13) Ez-çeşme-i ḡabāb hevā mevc mī-zened

(14) ḡabāb hevāya muḡāf degildür ve heves ‘ ayn-ı hevādur.

نظاره چون عرق برخت اب میشود

از چهرهء تو بسکه حیا موج میزند

5 (15) Nezzāre çun ‘ arağ be-ruḡet āb mī-şevēd

(16) Ez-çehre-i tu bes ki ḡayā mevc mī-zened

(17) Nezzāre-i ‘ aşığ mānend-i ‘ arağ anuñçün āb olur ki tāb-ı (18) ḡayā ruḡsārında mevc urur.

هر آرزو که مرده بدل زنده می کند

از خندهء تو آب بقا موج میزند

(19) Her ārzū ki mürde-[N-201a]be-dil zinde mī-koned

(20) Ez-ḡande-i tu āb-ı beğā mevc mī-zened

(21) Mürde-be-dil olan ārzūyı zinde eyler. Zīrā ḡandeñden āb-ı (22) beğā mütemevvic olur.

یا ربّ اب داد به تیغ زبان که باز

خون خموشی از لب ما موج میزند

7 (23) Yā Rabb⁷³⁹⁶ āb dād be-tiğ-ı zebān ki bāz

(24) ḡūn-ı ḡamūşī ez-leb-i mā mevc mī-zened

(25) Güyā tiğ-ı zebān ḡamūşīyi қаḡ‘ eylemiş. Anuñçün ḡūmı (26) cereyān ider.

خواهی بشیشه خواه به پیمانه یک می است

از دیر و کعبه نور خدا موج میزند

[A-262b] (27) ḡāhī be-şīşe ḡāh be-peymāne yek-meyest

(28) Ez-deyr ü Ka‘ be nūr-ı ḡudā mevc mī-zened

(29) Güftgüy-ı küfr ü dīn āḡir be-yek-cā mī-keşed

ḡāb (30) yek-ḡābest ammā muḡtelif ta‘ bīrhā

شوکت زیك محیط بچشم که احوست

9 (31) Şevket zi-yek muḡiḡ be-çeşm⁷³⁹⁷ ki⁷³⁹⁸ aḡvelest

⁷³⁹⁶ Rabb: + ki A N.

⁷³⁹⁷ çeşm: çeşmī A.

⁷³⁹⁸ ki: + ki A.

[V-222a]

شکر جدا و شیر جدا موج میزند

(1) Şekr-i cüdā vü şîr-i cüdā mevc mî-zened

(2) Gerçi⁷³⁹⁹ bir muhîtdendür ammâ çeşm-i aḥvele cüdā cüdā mevc-zendür.[Gazel 259]⁷⁴⁰⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

و عده او بر دل آب و رنگ راحت میدهد

ابر تصویر این گلستان را طراوت میدهد

1 (4) Va' de-i ū ber-dil āb u reng-i rāḥat mî-dihed

(5) Ebr-i taşvîr in gülistân-râ tarāvet mî-dihed

(6) Zîrā va' de-i bî-nicār ebr-i taşvîre beñzer:

(7) عدینی بوصلِ ثم امطلی بنجازه

حسن المظل⁷⁴⁰¹(8) فعندی اذا صحّ الهوا

لالهای دشت ماتم نخل مجنون میشود

خاک صحرای جنون بوی مصیبت میدهد

(9) Lālehā-yı deşt-i mātem naḥl-i Mecnūn mî-şevved

(10) Ḥāk-i şahrā-yı cūnūn bŷy-ı muşîbet mî-dihed

(11) Zîrā deşt-i mātem lāleleridür.

بسکه اتش داده ام از جویبار زخم دل

غنچهء پیکان او بوی محبت میدهد

3 (12) Bes ki âteş dādeem ez-cŷybār zaḥm-ı dil

(13) Ğonce-i peykān-ı ū bŷy-ı maḥabbet mî-dihed

(14) Zîrā zaḥm-ı dil cŷybārındandur.

اسیای نه فلک میکرده از اب کهر

دیدهء من کرپه را کاهی که رخصت میدهد

(15) Āsyā-yı nŷh-felek mî-gerded ez-āb-ı güher

(16) Dîde-i men girye-râ gāhî ki ruḥşat mî-dihed

⁷³⁹⁹ gerçi: egerçi A.⁷⁴⁰⁰N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 3. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁴⁰¹ 'İdîni bi-vaşlin şümm emṭulî bi-necāzihi/Fe' indî izā şaḥḥa'l-hevā ḥasune'l-maṭalu: Beni vuslatınla sevindir, gerçekten vuslatına kandır; çünkü aşk benim yanımda ve gerçek olunca ahde vefâ da öyle güzeldir.

(17) Keşret-i güherden ki қаатарāt-ı eşkdür. Andan⁷⁴⁰² āsyā-yı nüh-felek⁷⁴⁰³ (18)

gerdān oldı⁷⁴⁰⁴.

از بیاض کردنش تا مصرعی کردم رقم

صفحهء من باد از روز قیامت میدهد

5 (19) Ez-beyāz-gerdeneş tā mışra‘ı kerdem raqam

(20) Şafha-i men bād ez-rūz-ı kıyāmet mī-dihed

از نگاه کرم عاشق موی آتشدیده است

بسکه آن موی میان داد نزاکت میدهد

(21) Ez-nigāh-ı germ-i ‘āşık müy-ı âteş-dīdeest

(22) Bes ki ān müy-miyān dād nezāket mī-dihed

(23) Fülān dād germ mī-dihed. Ya‘nī [A-263a] baḥş u ‘aṭā mī-dihed dimek (24)

olur ve müy-ı âteş-dīde halka-i piçide-i müdur.

میکنم مهتاب خورشید قیامت را خیال

7 (25) Mī-konem mehtāb hūrşid-i kıyāmet-rā ḥayāl

(26) Mehtāb ḥayāl mī-konem hūrşid-i kıyāmet-rā taqdirinde.

روز محشر هم دل من داد عشرت میدهد

(27) Rūz-ı maḥşer hem dil-i men dād-ı ‘işret mī-dihed

(28) Zīrā dād-ı [N-201b] ‘işreti olan āftāb-ı seyyāle böyle ḥayāl itdürür.

گاه را پشت امید از کهربا باشد بکوه

سالک از دیوار منزل تن براحت میدهد

(29) Kāh-rā püşt-i ümīd ez-keh-rübā bāşed be-kūh

(30) Sālik ez-dīvār-ı menzil ten be-rāḥat mī-dihed

(31) Ya‘nī kemend-i cezbe-i keh-rübādan kūhı püşt ü penāh ider.

[V-222b]

(1) Sālik dīvār-ı menzilden ten-āsāyī-i rāḥat oldığı gibi (2) ya‘nī sālik bir menzile resān olduğda āsāyiş bulup (3) meşākķ-ı mücāhededen reh-yāb oldığı gibi.

اب پیکان یک سر تیر از سرم شوکت گذشت

ان کمان ابرو مرا تا چند زحمت میدهد

⁷⁴⁰² andan: -A.

⁷⁴⁰³ felek: + ger A.

⁷⁴⁰⁴ oldı: olur A.

9 (4) Āb-1 peykān-1 yek-ser-tīr ez-serem Şevket güzeşt

(5) Ān kemān-ebrū me-rā tā çend zaḥmet mī-dihed

(6) Āb-1 peykān⁷⁴⁰⁵-1 yek-ser-tīr serinden güzeşt olduğu müriş-i ğarḳ (7) olur. Ol kemān ebrūya tekrār zaḥmet ve tīr-zenliğine ihtiyāc (8) neden lāzım oldu⁷⁴⁰⁶?

[Gazel 260]⁷⁴⁰⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

سرمه از چشمت بلای جان مردم میشود

خامشی از صحبت لعلت تکلم میشود

1 (9) Sürme ez-çeşmet belā-yı cān-1 merdüm mī-şevd

(10) Ḥāmuşī ez-şoḥbet-i la' let tekellüm mī-şevd

(11) Zīrā la' l sūḥan-gūdur.

طفل بی پروا دل از من میبری غافل مباش

کین کهر می افتد از دست تر و کم میشود

(12) Tıfl-ı bī-pervā dil ez-men mī-berī ğāfil me-bāş

(13) K'īn güher mī-üfted ez-dest-i ter ü kem mī-şevd

(14) Dest-i ter nu'ümetli el ḳuvvet-i māsikedede ḥuşūneti yok kef-i nisvān [A-263b] (15) u şıbyān gibi.

چشم مینا تنک چون افتاد می کمتر چکد

خنده چون آید بلعل او تبسم میشود

3 (16) Çeşm-i mīnā teng çun üftād mey⁷⁴⁰⁸ kemter çeked⁷⁴⁰⁹

(17) Ḥānde çun āyed be-la' l-i ü tebessüm mī-şevd

(18) Zīrā sürūr-ı ḥānde neşāt-ı mey gibidür. Tebessüm ḳatre-i kemter meşābesinde (19) oldu.

شوکت امشب بزم مستانرا نشاط دیگر است

کر چنین پیمانه می بالد بخود خم میشود

(20) Şevket imşeb bezm⁷⁴¹⁰-i mestān-rā neşāt-ı dīgerest

⁷⁴⁰⁵ peykān: ḥayvān A.

⁷⁴⁰⁶ oldu: + dimek olur A.

⁷⁴⁰⁷ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁴⁰⁸ mey: -A.

⁷⁴⁰⁹ çeked: mī-çeked A.

⁷⁴¹⁰ bezm: nerm A.

(21) Ger çunīn peymāne mī-bāled be-ḥod ḥam mī-ṣeved

(22) Ma' nā ve luṭf⁷⁴¹¹ zāhirdür.[Gazel 261]⁷⁴¹²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بی تو امشب ساغر لب پر شراب ناله بود

پنبه ام از مغز جان بر شیشهء تبخاله بود

1 (24) Bī-tu imṣeb sāgar-ı leb pür şarāb-ı nāle būd

(25) Penbeem ez-mağz-ı cān ber-şīše-i tebḥāle būd⁷⁴¹³

بی تو دوران نشاط امشب بزودی میکذشت

کردش پیمانہء ما شعلہء جوآله بود

(26) Bī-tu devrān-ı neşāṭ imṣeb be-zūdī mī-gūzešt

(27) Gerdiş-i peymāne-i mā şu' le-i cevvalē būd

(28) Zīrā tedvīr-i zūdī ḥāl-i şu' le-i cevvalēdür.

شد بهار لاله ساغر بدست او شکفت

سبجہء صد دانہء زاہد ز تخم لاله بود

3 (29) Şudīhā-yı lāle sāgar be-dest-i ū şüguft

(30) Sübḥa-i şad-dāne-i zāhid zi-toḥm-ı lāle būd

(31) Zīrā toḥm zīr-i zemīnde mestürdür. Ammā pençe-i sākīde şüguftedür.

[V-223a]

از کرانی بسکه سنکین ناله می اید بلب

صد شکست امشب بچینی خانہء میخانه بود

(1) Ez-girānī bes ki sengīn nāle mī-āyed be-leb

(2) Şad-şikest imṣeb be-çīnī-ḥāne-i mey-ḥāne būd

(3) Zīrā nāle sengīn-i çīnī-ḥāne-i mey-ḥānede āvāz-ı şikestiden (4) bedidār olur⁷⁴¹⁴.

همچو فصل کل درین محفل زدوریهای دور

ره بجامی تا بجام دیگر یکساله بود

⁷⁴¹¹ luṭf: + beyt A.⁷⁴¹²N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 23. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁴¹³ būd: + ma' nā zāhirdür A.⁷⁴¹⁴ olur: + dimekdür A.

5 [N-202a] (5) Hemçu faşl-ı gül derīn-maḥfil zi-dūrīhā-yı devr

(6) Reh be-cāmī tā be-cām-ı dīger⁷⁴¹⁵ yek-sāle būd

(7) Dūrī-i devr-i cām bir cāmdan bir cāma mesāfe-i yek-sāle olsa (8) ‘aceb olmaz⁷⁴¹⁶.

هر کجا میرفت در اغوش شوکت جای داشت
سیراو امشب چو مه پا در رکاب هاله بود

[A-264a] (9) Her kücā mī-reft der-āgūş Şevket cāy dāşt

(10) Seyr⁷⁴¹⁷-i ü imşeb çu meh pā-der-rikāb-ı hāle būd

(11) Belī her ne maḥalle ki gitdi āgūşda yer ʔutdı. Ammā māh gibi seyr ü (12) reftārı pā-der-rikāb-ı hāle idi⁷⁴¹⁸.

[Gazel 262]⁷⁴¹⁹

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

بهار نشاء می غنجه شد آن لعل میكون شد

چو سرو از ناز مینا قد کشید آن غنجه موزون شد

1 (14) Bahār-ı neş’e-i mey gönçe şud ān la‘l-i mey-gün şud

(15) Çu serv ez-nāz mīnā ḳadd keşīd ān gönçe mevzūn şud

(16) Nāz mīnāya muzāf degildür ve hem ḳadd keşīd mīnāya rāci‘ olur.

نه کل رنک است ساقی را بیاض چشم از مستی

که می میکرد صاف از بادء بادام کلکون شد

(17) Ne gül rengest sāḳī-rā beyāz-ı çeşm⁷⁴²⁰ ez-mestī

(18) Ki mey mī-kerd şāf ez-bāde-i bādām-ı gül-gün şud

(19) Ḥum-ı mey ‘aker-ālūd olursa şāf olmağıçün bir iki bādām atarlar (20) imiş.

Mey şāf olur. Dürdi zīre indirür ve bādām-ı gül-gün olur.

رهایی خواستم پایم زقید می پرستیها

به زنجیر از خط پیمانہ ام یکحلقه افزون شد

3 (21) Rehāyī ḥāstem pāyem zi-ḳayd-ı mey-perestīhā

⁷⁴¹⁵ dīger: dīgerem A.

⁷⁴¹⁶ olmaz: + dimek olur A.

⁷⁴¹⁷ seyr: serv N.

⁷⁴¹⁸ hāle idi: + dimek olur A.

⁷⁴¹⁹N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 13. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁴²⁰ beyāz-ı çeşm: beyāz-ı gerden A.

(22) Be-zencîr ez⁷⁴²¹-ḥaṭṭ-ı peymâneem yek-ḥalka eẖzûn şud

(23) Ḳayd-ı perestiş-i mey-i zencîr iken zi⁷⁴²²-ḥaṭṭ-ı peymâne daḥı o zencîre bir ḥalka-i (24) zâ`idedür.

عنان کریهه دیوانکی از بس رها کردم
بصحرا خیمهء لیلی حباب اشک مجنون شد

(25) ‘İnân-ı girye-i dîvâneġi ez-bes rehâ kerdem

(26) Be-şahrâ ḥayme-i Leylâ ḥabâb eşk-i Mecnûn şud

(27) Zîrâ ‘inân-ı girye eẖzûn olup ḥayme-i Leylâ ben Mecnûnuñ ḥabâb-ı⁷⁴²³ (28) deryâ-yı cünûnı oldı.

زچاک سینه سوی عالم دل شد زهم پیدا
سراین راه نقب از خانهء آینه بیرون شد

5 (29) Zi-çäk-i sine süy-i ‘âlem-i dil şud zi-hem peydâ

(30) Ser-i in râh-ı⁷⁴²⁴ naḳb ez-ḥâne-i âyine bîrûn şud

(31) Râh-ı naḳb serdâb yolu.

[V-223b]

نمیگیرد بکوش اشنا شوکت کلام من
ز بس لفظم زجوش معنی بیگانه مضمون شد

(1) Nemî-gîred be-güş âšnâ Şevket kelâm-ı men

(2) Zi-bes lafzem zi-cüş-ı ma‘nî-i bîġâne maẖmûn şud

(3) Çünki keşret-i ma‘nî-i bîġânenen lafzı bile maẖmûn oldı. (4) Anuñçün [A-264b] güş⁷⁴²⁵-ı âšnâya te‘şîr eylemez⁷⁴²⁶.

[Gazel 263]⁷⁴²⁷

Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilâtün / Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

فلک برتبهء آن کوی دلنشین نرسد

⁷⁴²¹ ez-: -A.

⁷⁴²² zi-: -A -N.

⁷⁴²³ ḥabâb-ı: -A.

⁷⁴²⁴ râh-ı: -A.

⁷⁴²⁵ güş: gerdiş N.

⁷⁴²⁶ eylemez: + dimekdür A.

⁷⁴²⁷N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 5. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

بکرد خاک نشینان آن زمین نرسد

1 (6) Felek be-rütbe-i ân kūy-ı dil-niṣ̄n̄n̄ ne-ressed

(7) Be-gerd-i ḥāk-niṣ̄n̄n̄n̄ ân zemīn̄ ne-ressed

سحر بداد خمار شکستگان ساقی

رسیده بود برنکی دمی چنین نرسد

(8) Seher be-dād-ı ḥumār-ṣ̄ikestegān sāqī

(9) Resīde būd be-rengī demī⁷⁴²⁸ çunīn̄ ne-ressed

(10) Dādına⁷⁴²⁹ yetişdi. Ya' nī meded-res oldu. Resīde būd demī (11) çunīn̄ ne-ressed cümle mülāyim-i şarābdur.

دراز دستی مینا دلم بود زکف

خبر بزاهد کوتاه آستین نرسد

3 (12) Dırāz-destī-i [N-202b] mīnā dilem rübūd zi-kef

(13) Ḥaber be-zāhid-i kūtāh āstīn̄ ne-ressed

چو نفع اهل جهاترا زنامداریها

بتشنه آب زسر چشمهء نکین نرسد

(14) Çu nef' ehl-i cihān-rā zi-nāmdārīhā

(15) Be-teşne āb zi-ser-çeşme-i niğīn̄ ne-ressed

(16) Ehl-i cihānuñ nef' i gibi nāmdārılıqlardan teşneye āb-ı ser-çeşme-i (17) niğīn̄⁷⁴³⁰ irişmez. Ya' nī nāmdār olmadan ehl-i cihāna bir fā'ide (18) olmadığı gibi.

زنارسای طالع برهنه ام شوکت

زکوتهیت که دستم بآستین نرسد

5 (19) Zinā-resāyī ṭāli' bürehneem Şevket

(20) Zi-kūtehīt⁷⁴³¹ ki destem be-āstīn̄ ne-ressed

(21) Ṭāli' -i nā-resā şāhibin merāmına irişdürmeyici⁷⁴³².

[Gazel 264]⁷⁴³³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ابروی عشرت از ناشادئ ما میچکد

⁷⁴²⁸ demī: ki mey A N.

⁷⁴²⁹ dādına: dāne A.

⁷⁴³⁰ niğīn̄: niğīnden A N.

⁷⁴³¹ kūtehīt: kūtehest A.

⁷⁴³² irişdürmeyici: + dimekdür A.

⁷⁴³³ 22. satırda “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

خون سیل از دامن ابادی ما میچکد

1 (23) Ābrū-yı 'işret ez-nā-şādī-i mā mī-çeked

(24) Hūn-ı seyl ez-dāmen-i ābādī-i mā mī-çeked

(25) Nā-şādlığımızdan āb-rūy-ı 'işret keyf ile ābādlığımızdan (26) hūn-ı seylāb⁷⁴³⁴ çekide olur.

تا بلوح سنک رنگ لعل شیرین ریختم

آب لعل از تیشهء فرهادی ما میچکد

(27) Tābe-levḥ-i seng reng-i la'1-i şīrīn rīḥtem

(28) Āb-ı la'1 ez-tiše-i Ferhādī-i mā mī-çeked

سیرکاه جلوهء مستانهء لیلیست این

باده از چشم غزال وادی ما میچکد

3 (29) Seyrgāh-ı cilve-i mestāne-i Leylīst īn

(30) Bāde ez-çeşm-i ġazāl vādī-i mā mī-çeked

ای سواد کعبهء مقصود روشن شوکه باز

(31) Ey sevād-ı Ka'be-i maḳşūd rūşen şev ki bāz

[V-224a]

اشک کمراهی ز چشم هادی ما میچکد

(1) Eşk-i ġüm-rāhī zi-çeşm-i hādī-i mā mī-çeked

[A-265a] (2) Nüşa-i ḥādī⁷⁴³⁵ ġalaḫdur. Hādī-i rāhuñ dīdesinden eşk-i (3) ġüm-rāhī çekide olmasında⁷⁴³⁶ nüktesi mübālaġa-i te'essüfe maḫmūl (4) ve bunuñ emşāli⁷⁴³⁷ çok vāki' olmuşdur.

قطرهء اشکی که میکرده در گوش اثر

از فغان شوکت فریادی ما میچکد

5 (5) Kaṭre-i eşkī ki mī-gerded der-i ġuş eşer

(6) Ez-fiġān-ı Şevket-i feryādī-i mā mī-çeked

(7) Feryādı nisbetle⁷⁴³⁸ ta'bir olunur. Benüm ol 'āşık-ı feryādī-i mehcūr-ı (8) vişāl bülbül-i bāġ-ı temennī-i cemāl-i dil-dār gibi⁷⁴³⁹ Türkide bile⁷⁴⁴⁰ çok (9) isti' māl olunur.

⁷⁴³⁴ hūn-ı seylāb: -A.

⁷⁴³⁵ ḥādī: cādī A.

⁷⁴³⁶ olmasında: olmasına A.

⁷⁴³⁷ emşāli: + ḳatı N.

[Gazel 265]⁷⁴⁴¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کسی را فیض بیداری نصیب از خواب خود کرد

که از وضع ملایم پستر سنجاب خود کرد

1 (10) Kesī-rā feyż-i bīdārī naşīb ez-ḥ̄āb-ı ḥod gerded

(11) Ki ez-vaż' -ı mülāyim pister-i sincāb-ı ḥod gerded

(12) Ḥ̄āb-ı ğaflet bunuñ 'aksinedür ki ma' lüm oldı. Zīrā ḥ̄āb(13)dan feyż-i bīdārī taḥşīli mümkin imiş.

زدندان دهان او بهر جا بگذرد حرفی

کهر بیرون دهد آب از خود و کرداب خود کرد

(14) Zi-dendān-ı dehān-ı ü beher cā be-gzered ḥarfī

(15) Güher bīrūn dihed āb ez-ḥod u girdāb-ı ḥod gerded

(16) Zīrā girdāb kendi ābını yāḥūd ğayrı ābı behem āmede fūrū-ḥorde (17) itmekdedür.

چه منت باشد از بحر آسیای بی نیاز انرا

که همچون کوهر غلطان بزور آب خود کرد

3 (18) Çi minnet bāşed ez-baḥr āsyā-yı bī-niyāzān-rā

(19) Ki hemçun gevher-i ğaltān be-zūr-ı āb-ı ḥod gerded

(20) Ya' nī āb gevher-i ğaltānāsā kendi ābıyla döner.

بدل میکویم از رخسار او حرفی و میترسم

که از من بشنود حرف خود و بی تاب خود کرد

(21) Be-dil mī-güyem ez-ruḥsār-ı ü ḥarfī vü mī-tersem

(22) Ki ez-men bişneved [N-203a] ḥarf-i ḥod u bī-tāb-ı ḥod gerded

(23) Zīrā kendi dili āyīne-i ruḥsārı olmışdur.

خبر از معنی خود کی شود صورت پرستان را

زفد خوش زاهد ابروی محراب خود کرد

5 (24) Ḥ̄aber ez-ma' nī-i ḥod key şevved şūret-perestān-rā

(25) Zi-kadd-i ḥoş⁷⁴⁴² zāhid-i ebrū-yı miḥrāb-ı ḥod gerded⁷⁴³⁸ nisbetle: nisbet ile A.⁷⁴³⁹ gibi: -A.⁷⁴⁴⁰ bile: daḥı A.⁷⁴⁴¹ "Ġazel" N (der).

(26) Ebrū-yı mihrāb tākıdur ve kıadd-i zāhid hāmdur.

فنا دیگر بود اهل محبت را پس از مردن
چو این دیوار می افتد زیبا سیلاب خود کرد

[A-265b] (27) Fenā dīger buved ehl-i muḥabbet-rā pes ez-mürden

(28) Çu⁷⁴⁴³ ĩn dīvār mī-üfted zi-pā seylāb-ı ḥod gerded

(29) Mī-üfted zi-pā dibinden yıķıldı⁷⁴⁴⁴ وبعد ذلک ma^c lūmdur ki (30) seylāb mużmaḥill ve fānīdür. Zīrā baḥra resān olup ism (31) ü resm-i seylāb bī-ta^c ayyün kıalur⁷⁴⁴⁵. İşte fenā-yı fenā⁷⁴⁴⁶ müteḥakkıķ oldu.

[V-224b]

خطر نازک دلانرا شوکت از همواری طبیعت
که اخر از قماش خود کتان مهتاب خود کرد

7 (1) Ḥaṭar nāzik⁷⁴⁴⁷ -dilān-rā Şevket ez-hemvārī ṭab^c est

(2) Ki āḥir ez-ķumāş-ı ḥod ketān mehtāb-ı⁷⁴⁴⁸ ḥod gerded

(3) Nāzik-dil ve⁷⁴⁴⁹ hemvār olmasa düşmen mehtābdan nesc-i ķumāş itmez idi.

[Gazel 266]⁷⁴⁵⁰

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

زجوش حرص دلم خون صد تمنّا خورد
فغان که این صدف از چشم تنک دریا خورد

1 (5) Zi-cūş-ı hırş-ı dilem ḥün-ı şad-temennā ḥored

(6) Fiğān ki ĩn şadef ez-çeşm-i teng deryā ḥored

(7) Çeşm-i tengden deryā nūş itdigi ḥün-ı şad⁷⁴⁵¹-temennā ile ālāyişde (8) dehān

oldığıındandır.

چنان زکردش آن چشم مضطرب کشتم

⁷⁴⁴² ḥoş: ḥ ĩş A.

⁷⁴⁴³ çu: çun A.

⁷⁴⁴⁴ Ve ba^c de zālik/Bundan sonra.

⁷⁴⁴⁵ kıalur: olur A.

⁷⁴⁴⁶ fenā: + fenā N.

⁷⁴⁴⁷ ḥaṭar nāzik: ḥaṭarnāk A.

⁷⁴⁴⁸ mehtāb-ı: -A.

⁷⁴⁴⁹ ve: -A -N.

⁷⁴⁵⁰N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da4. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁴⁵¹ şad: -A.

که رنگ من بنکاهش به نیم ره را خورد

(9) Çunān zi-gerdiş-i ān çeşm mużtarib geştem

(10) Ki reng-i men be-nigāheş be-nīm reh-rā⁷⁴⁵² ħored

(11) Ya⁶nī reng-i perīdem yarı yolında⁷⁴⁵³ ya⁶nī nigāhı henüz baña bāz-(12)

beste-i ittişāl olmadan maḥv oldı.

چنان کناره گرفت از جهان نشاط که هست

بجای باده زبیمانه خون عنقا خورد

3 (13) Çunān kenāre girift ez-cihān neşāt ki hest

(14) Be-cāy-ı bāde zi-peymāne ħūn-ı ‘anķā ħored

(15) Ħored ħorden te³vīlinde heste merbūt kılındı. Lāzım-ı ‘adem daḥı (16)

‘ademīdür .⁷⁴⁵⁴ فافهم

بود ز عاقبت کار خویشتن اکاه

کسی که قسمت امروز بهر فردا خورد

(17) Buved zi-‘ākıbet-i kār-ı ħıştēn āgāh

(18) Kesī ki kısmet-i imrüz behr-i ferdā ħored

(19) Zīrā kār-ı ferdā⁷⁴⁵⁵ meşrūtü'l-vücūd olursa zuhūr-ı imrūza (20) meşīl olur.

چه غیرتست که از عکس خود هم ان مغرور

درون خانه آیینه باده تنها خورد

5 [A-266a] (21) Çi gayretest ki ez-‘aks-i ħod hem ān maḡrūr

(22) Derūn-ı ħāne-i āyīne bāde tenhā ħored

(23) Zīrā derūn-ı ħāne āyīnede ‘aks-i ħarīf⁷⁴⁵⁶ olurdı.

دل از خیال عتاب تو تنکتر شده است

حذر که تندئ این باده مغز مینا خورد

(24) Dil ez-ħayāl-i ‘itāb-ı tu tengter şudeest

(25) Ħazer ki tündi ĩn bāde maḡz-ı mīnā ħored

(26) Göñül senüñ ‘itābuñ ħayālinden tengter oldı. Şaḡın bu bāde (27) maḡz-ı mīnāyı ekl ider. Miyāh-ı cādde zarfın⁷⁴⁵⁷ delüp teraşşüh eyledigi gibi.

⁷⁴⁵² reh-rā: reh u A.

⁷⁴⁵³ yolında: yoldan A.

⁷⁴⁵⁴ Fefhem/Anla: -A.

⁷⁴⁵⁵ ferdā: ferdā-yı A.

⁷⁴⁵⁶ ħarīf: ħarīr A.

شراب رنگ رخس را نگاه من شوکت

بسایهء مژه آن دو چشم شهلا خورد

7 (28) *Şarāb-reng-i [N-203b] ruḥeş-rā nigāh-ı men Şevket*

(29) *Be-sāye-i müje ān dü-çeşm-i şehlâ ḥored*

(30) Şehl muḥarriketü'ş-şīn ve'l-hā' ve şhle zamm-ı şīn ile ḥadeḳada (31) kılllet-i rızḳ olandır. Yāḥūd ḥadeḳa meşrüb bi'l-ḥumret ola

[V-225a]

(1) ḥutūṭ olmaya. Bu şīgādan na' t eşhel ve şehlâ gelür.⁷⁴⁵⁸ **فليضبط** .

[Gazel 267]⁷⁴⁵⁹

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

خرم کسی که ساغر وحشت بسر کشید

خودرا ازین جهان بجهان دیگر کشید

1 (3) *Ḥurrem kesī ki sāgar-ı vaḥşet be-ser keşīd*

(4) *Ḥod-rā ez-īn cihān be-cihān-ı dīger keşīd*

(5) *Sāgar⁷⁴⁶⁰ keşīd ser-ā-pā nüş eyledi.*

جایی که خصم تیغ زبان میکند بلند

باید بزور مهر خموشی سپر کشید

(6) *Cāyī ki ḥaşm-ı tīg-ı zebān mī-koned bülend*

(7) *Bāyed be-zür-ı mühr-i ḥamūşī siper⁷⁴⁶¹ keşīd*

(8) *Ya' nī siper⁷⁴⁶² keşīden bāyed.*

تا دیده است لعل کمر بند یار را

خودرا ز شرم لاله بکرد کمر کشید

3 (9) *Tā dīdeest la' l-i kemer-bend-i yār-rā*

(10) *Ḥod-rā zi-şerm-i lāle be-gerd-i kemer keşīd*

(11) *Gerd⁷⁴⁶³-i kemer⁷⁴⁶⁴ kūhdur. .⁷⁴⁶⁵ مصدر بحرف تاء العلية*

⁷⁴⁵⁷ zarfın: zarfını A.

⁷⁴⁵⁸ Felyuzbat/Böyle kaydedilsin, fefhem/Anla N.

⁷⁴⁵⁹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 2. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁴⁶⁰ sāgar: sāgar-be-ser A.

⁷⁴⁶¹ siper: seyr A.

⁷⁴⁶² siper: seyr A.

⁷⁴⁶³ gerd: be-gerd A.

شد از زبان شعله مرا دوش این سخن
چون شمع میخورد سر خود هر که سر کشید

(12) Şud ez-zebān-ı şu' le me-rā dūş in sühan

(13) Çun şem' mî-ħored ser-i ħod her ki ser keşid

(14) Ser-keşān kendi başını yer ta' biri meşhūrdur.

قطع امید میکند از میوه همچو بید
ازادهء که تیغ بروی ثمر کشید

5 [A-266b](15) Kaṭ' -ı ümīd mī-koned ez-mīve hemçu bīd

(16) Āzādeī ki tīg be-rūy-ı şemer keşid

(17) Gūyā aġzān-ı bīd bir āzādedür ki ruy-ı şemere tīg çekmişdür.

از ساحل صدف نتوان رفت بی شکار
باید چو رشته دام باب کهر کشید

(18) Ez-sāhil-i şadef ne-tevān reft bī-şikār

(19) Bāyed çu rişte dām be-āb-ı güher keşid

(20) Āb-ı güherle mānend-i rişte dām çekmek mümkün olunca sāhilzār-ı (21)

şadefden bī-şikār gitmez.

رندی که ز شراب جنون بهره مند شد
ساغر ز کاسهء سر مجنون سر کشید

7 (22) Rindī ki zi⁷⁴⁶⁶-şarāb-ı cünün behremend şud

(23) Sāġar zi-kāse-i ser-i Mecnūn ser keşid

(24) Böyle olursa behremend olur. 7467 (25) وکأسنا جمجمه شرابنا من دم قیس الهوی

الرأس.

رنک از کل زمین هراتست فکررا
چون آصف از رک قلم اشعار برکشید

(26) Reng ez⁷⁴⁶⁸-gül-i zemīn⁷⁴⁶⁹-i Herātest fikr-rā

(27) Çun Āşaf ez-reg-i kalem eş'ār ber-keşid

⁷⁴⁶⁴ kemer: + kemer-i A N.

⁷⁴⁶⁵ maşdar bi-ħarfı tā' i' l- ' ilyye/Gaye bildiren tā harfi ile mastardır -A.

⁷⁴⁶⁶ zi-: ez- A N.

⁷⁴⁶⁷ Şarābunā min demi kıysi' l-hevā veke'sünā cümcümetü'r-re'si/Şarabımız aşk Kays'ının kanından, kâsemiz de kafatasındandır.

⁷⁴⁶⁸ ez-: -A.

⁷⁴⁶⁹ gül-i zemīn: gül ez-zemīn A.

(28) Sa^c de'd-dīn vālī-i Herāt olduḡda inşād eylemişler⁷⁴⁷⁰ raḡmetu'llāh⁷⁴⁷¹.

افروخت تا زمانه چراغ عطاى او
روغن هزار بار زمغز کهر کشید

9 (29) Efrūḡt tā zamāne çerāḡ-ı ' aḡā-yı ū

(30) Revḡan hezār bār zi-maḡz-ı güher keşid

شوکت کلاب میکشم از بوى کل که باز

(31) Şevket gül-āb mī-keşem ez-būy-ı gül ki bāz

[V-225b]

از من دماغ نازک او درد سر کشید

(1) Ez-men dimāḡ-ı nāzik-i ū derd-i ser keşid

[Gazel 268]⁷⁴⁷²

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

يکى در شاهراه عشق اسب تا ختن دارد
بشطنج محبت رنگ از رخ با ختن دارد

1 (3) Yekī der-şāh-rāh-ı ' aşḡ esb tāḡten dāred

(4) Be-şatranc-ı maḡabbet reng ez-ruḡ-bāḡten dāred

(5) Esb tā ḡotene āb yetişdürdi. Çatdı ta^c birdür. Ruḡ-bāḡte (6) ruḡ oynatdı⁷⁴⁷³.

حرير کل کران باشد کل نازک خيالانرا
ز عريانى قبا چون نکهت کل ساختن دارد

(7) ḡarīr-i gül girān bāşed gül-i nāzik-ḡayālān-rā

(8) Zi-^c uryānī ḡabā çun [N-204a] nūkhet-i gül sāḡten dāred

(9) Zi-^c uryānī ḡabā sāḡten dāred mānend-i nūkhet-i gül dimek olur. (10) Gūyā

būy-ı [A-267a] gül mānend-i ḡabā güle pūşiş olmuşdur.

شدم رسواى بزم يار از نظارهء حيرت
نکه را روز چندی از نظر انداختن دارد

3 (11) Şudem rüsvā-yı bezm-i yār ez-nezzāre-i ḡayret⁷⁴⁷⁴

⁷⁴⁷⁰ eylemişler: eylemişlerdür A.

⁷⁴⁷¹ raḡmetu'llāh: -A, raḡmetu'llāhi^c aleyh N.

⁷⁴⁷² N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 2. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁴⁷³ oynatdı: + dimek olur A.

⁷⁴⁷⁴ ḡayret: ح / خ A.

(12) Nigeh-rā rūz-ı çendī ez-naẓar endāhten dāred

(13) Zīrā bā^c iṣ-i rūsvāyī kendi nigāh-ı ḥayretidür. Lafza-i çend çendīn (14) çendī birbiri ma^c nālarına edāt-ı kemdür. Miḳdārda⁷⁴⁷⁵ isti^c māl olunur.

نزاكتخانهء آيينه دارد افت از جوهر
دل خود را ز زنگار هوس پرداختن دارد

(15) Nezāket-ḥāne-i āyine dāred āfet ez-cevher

(16) Dil-i ḥod-rā zi-zengār⁷⁴⁷⁶ -ı heves perdāhten dāred

(17) Zengār⁷⁴⁷⁷ -ı hevesden dili perdāhte itmek lāzım oldığı cevher-i āyine (18) āfet olduğundan zāhir oldı.

کل دولت که رنگش میدهد بوی فنا کشتن
اگر رنگ حنا باشد ز کف انداختن دارد

5 (19) Gül-i devlet ki rengeş mī-dihed bŷy-ı fenā geşten

(20) Eger reng-i ḥinnā bāşed zi-kef endāhten dāred

(21) Reng-i ḥinnā bile olsa öyle encāmı fenā-res olan şey'ı endāhte-i (22) kef-i heves itmek gerek. Gül-i devlet iḳbāl-i devlet demek olur. (23) Gül ta^c bīri egerçi ba^c zı ma^c āniye taḥşīş olunmuşdur. (24) Lākin zurefā-yı 'Acem hemān her şey'üñ neşv ü nemāsında ve eyüsinde (25) isti^c māl iderler⁷⁴⁷⁸.

حریم سینهء مارا چرا غیرى شود محرم
پر تیرش ز موج آب پیکان ساختن دارم

(26) Ḥarīm-i sīne-i mā-rā çı-rā ğayrī şevved maḥrem

(27) Per-i tīreş zi-mevc-i āb-ı peykān sāhten dārem⁷⁴⁷⁹

(28) Zāmīr-i sīneye ve tīre ve ğayra vücūh-ı şelāşe üzere rücū^c ında (29) ma^c nā şaḥīḥ olur.

بچشم خویش شوکت دیگرى را چند بشناسم
يکى خود را بچشم دیگران بشناختن دارد

7 (30) Be-çeşm-i ḥıṣ Şevket dīgerī-rā⁷⁴⁸⁰ çend be-şnāsem

⁷⁴⁷⁵ miḳdārda: -A.

⁷⁴⁷⁶ zengār: jengār A.

⁷⁴⁷⁷ zengār: jengār A.

⁷⁴⁷⁸ iderler: + ma^c lūm ola A, olunur N.

⁷⁴⁷⁹ dārem: dāred A N.

⁷⁴⁸⁰ dīgerī-rā: dīger-rā A.

(31) Yekī ḥod-rā be-çeşm-i dīgerān be-şnāhten dāred

[V-226a]

(1) Kişi kendi göziyle ğayrı görmekten bir kerre de ğayruñ göziyle (2) kendini görmek lâzımdur ki bunda kendi ‘uyübına ittıla’ (3) ḥāşıl olur.

[Gazel 269]⁷⁴⁸¹

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

بكلشن چون عرق ريزان كلستان حجاب آيد

زخار اشيان بلبلان بوى كلاب آيد

1 (4) Be-gülşen çun ‘arağ-rizān gülistān-ı ḥicāb āyed

(5)⁷⁴⁸² Zi-ḥār-ı āşiyān-ı bülbülān büy-ı gülab āyed(6) Kemāl-i şermnāk olmağıl⁷⁴⁸³. Gülistānı ḥicāba muzāf eyledi.

ندارم آنقدر طالعه که یابم فرصت وصلش

شوم بیدار از اواز پایش چون نخواب آید

[A-267b] (7) Ne-dārem ān-ḡadr ṭālī‘ ki yābem furşat-ı vaşleş

(8) Şevem bīdār ez-āvāz-ı pāyeş⁷⁴⁸⁴ çun ne-ḥ‘āb⁷⁴⁸⁵ āyed

(9) Şevd bīdār ez-āvāz-ı pāyem çun be-ḥ‘āb āyed mışra‘ ı ekşer (10) nüşhalarda böyledür. Ammā nüşha-i evvel şahīḥdür. Ya‘ nī (11) furşat-ı vuşlatına ṭālī‘-i bīdārum yok. Ṭālī‘üm ḥ‘āb-[N-204b](12)ālūde. Bīdārlıgum ol vaqt olur ki ben ḥ‘ābda iken gelürse (13) āvāz-ı pāy-ı ṭayf-ı ḡayāl beni bīdār ider⁷⁴⁸⁶. İşte vuşlata furşat (14) yine fevt oldı. Zīrā ṭayf-ı ḡayāl ḥ‘ābda iken cem‘ olup (15) vuşlat ḡāşıla olacaq idi.

می نظاره تنها میکشی هم بزم خویشم کن

ترا در خانه آینه میترسم که خواب آید

3 (16) Mey-i nezzāre tenhā mī-keşī hem bezm-i ḡ‘ışem kon

(17) Tu-rā der-ḡāne-i āyīne mī-tersem ki ḡ‘āb āyed

(18) Şarāb-ı nezzāreyi tenhā nüş itmesi āyīneye tenhā nazar-endāz (19) olmağılığıdur ki ‘aksini temāşāda şarāb nüş ider gibi (20) kendi şarāb ‘aksi şarāb nüş

⁷⁴⁸¹ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁷⁴⁸² Tüm satır: -A.⁷⁴⁸³ olmağıl: olmağla N.⁷⁴⁸⁴ pāyeş: bāleş A.⁷⁴⁸⁵ ne-ḡ‘āb: be-ḡ‘āb A.⁷⁴⁸⁶ ider: eyler A.

idici olur. Ekşer (21) bāde-nūş ziyādece gördükçe⁷⁴⁸⁷ ḥ̣āb müstevlī olur. (22) Hem-bezmi olursa ḥidmet-i muḥāfazasında bulunur.

چنان کریه م بدرد دل پراه نوسن نازت
که خون کردد حنای پایت از چشم رکاب آید

(23) Çunān giryem be-derd-i dil be-rāh-ı tevsen-i nāzet

(24) Ki ḥūn gerded ḥinā-yı pāyet ez-çeşm-i rikāb āyed

(25) Rāh-ı tevseninde⁷⁴⁸⁸ ifrāt-ı girye pāyına resān olup pāyını muḥannā (26) ve çeşm-i rikābından seyelān eyledi.

زمن نهان چه داری از کجا میخورده می ایی
چنان مستی که از رنگ رخت بوی شراب آید

5 (27) Zi-men nihān⁷⁴⁸⁹ ç̣i dārī ez-kücā mī-ḥorde mī-āyī⁷⁴⁹⁰

(28) Çunān mestī ki ez-reng-i ruḥet b̄y-ı şarāb āyed

(29) Reng-i ruḥsārından b̄y-ı şarāb gelmek ve dehānından gelmege (30) nisbetle ifrāt-ı medḥdür.

در دیوار مجلس بو گرفت از حسن رنگینش

(31) Der-i⁷⁴⁹¹ dīvār-ı meclis b̄ girift ez-ḥūsn-i rengīneş

[V-226b]

ز سیلاب کران کر بگذرد بوی کلاب آید

(1) Zi-seylāb-ı girān ger be-gzered b̄y-ı gül-āb āyed

(2) Seylāb-ı girān ol seyldür ki ifrāt olup seri' ü'l-cereyān ola.

چنانش پرده آست از خود خیال نالهء عاشق
که بر بالین کل کر سر نهد بلبل بخواب آید

7 [A-268a] (3) Çunāneş perdeāst ez-ḥod ḥayāl-i nāle-i 'āşık

(4) Ki ber-bālīn-i gül ger ser nihed b̄lb̄l be-ḥ̣āb āyed

(5) Ya' nī b̄lb̄l eger bālīn-i güle ser-nihāde olsa uyḳusın getürür. (6) Ḥayāl-i nāle-i 'āşık anı kendüsinden⁷⁴⁹² geçürmişdür. Ḡyā (7) ḥ̣ābidedür.

گرفت از بسکه سیل کریهء یعقوب عالمرا

⁷⁴⁸⁷ gördükçe: gördükde A.

⁷⁴⁸⁸ tevseninde: tevseninden A.

⁷⁴⁸⁹ nihān: pinhān A N.

⁷⁴⁹⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁴⁹¹ der-i: der ü A.

⁷⁴⁹² kendüsinden: kendisinden A.

نسیم پیره‌ن همچون نفس بیرون از اب آید

(8) Girift ez-bes ki seyl-i girye-i Ya' kûb-ı 'âlem-râ

(9) Nesîm-i pîrehen hem-çun nefes bîrûn ez-âb âyed

(10) Nesîm-i pîrehen-i Yûsuf âb-ı girye-i Ya' kûbdan bîrûn olur.

بکوشم از زبان شعلهء ادراک می آید

که هر که پخته کردد فکر از و بوی کباب آید

9 (11) Be-güşem ez-zebân-ı şu' le-i idrâk mî-âyed

(12) Ki her ki puhte gerded fikr ez-û bûy-ı kebâb âyed

کجا بینند ارباب سخن روی دروستی را

ورق را بیشتر شوکت شکست از انتخاب آید

(13) Kûcâ bînend erbâb-ı sühân rûy-ı dürüstî-râ

(14) Varağ-râ bîşter Şevket şikest⁷⁴⁹³ ez-intihâb âyed

(15) Varağun şikesti intihâbdan ziyâde olunca rûy-ı [N-205a] dürüstî (16) az olur.

[Gazel 270]⁷⁴⁹⁴

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

تماشای خط خوبان نکاهم را پریشان کرد

بچشم من سواد مردمک را تخم ریخان کرد

1 (17) Temâşâ-yı hağ-ı hûbân nigâhem-râ perişân kerd

(18) Be-çesm-i men sevâd-ı merdümek-râ toğm-ı reyğân kerd

(19) Zîrâ hağ-ı hûbân müşğîn ve râyiha-i tayyibeyi hâviye olmağla (20) merdümek-i toğm-ı reyğâna müşâbih oldı. Şu kadar münâsebet kâfidür.

به پهلو از نیستان بحر ترکش بسته می آید

کجا یارب کسی فتح سواد چشم کریان کرد

(21) Be-pehlû ez-neyistân bağr-ı terkeş-beste mî-âyed

(22) Kûcâ yâ Rabb kesî feth-i sevâd-ı çesm-i giryân kerd

(23) Ekşer neyistân cenb-i bağrda olmağla heyecân-ı bağr neyistâna urup (24) rûy-ı bağr neyle mâl-â-mâl olur. Sevâhillerde müşâhiddür. (25) Gûyâ sulţân bağr-ı

⁷⁴⁹³ şikest: -A.

⁷⁴⁹⁴ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

sevād-1 neyistānı feth idüp terkeş-beste (26) mülkine ‘avd ider. Sevād-1 çeşm-i giryānı dahı baħr-1 girye feth (27) idüp eṭrāfında olan müjgān-1 neyistāndan terkeş-bestedür.

زسوز دل بود هر لفظ رنگین شمع کلکونی
به پایان برد هرکس نامه ام سیر چراغان کرد

3 (28) Zi-sūz-1 dil buved her lafz-1 rengin şem‘ -i gül-gūnī

(29) Be-pāyān bord herkes nāmeem seyr-i çerāgān kerd

[A-268b] (30) Ya‘ nī nāmesini pāyāna götürüp temāşā eyleyen seyr-i çerāgān itmiş olur.

عجب نبود تعین تیره بختی شوخی طبعم

(31) ‘Aceb ne-būd ta‘ ayyün tīre-baħtī şūhī-i ṭab‘ em

[V-227a]

که خاکم را فلک از سرمهء چشم غزالان کرد

(1) Ki ḥākem-rā felek ez-sürme-i çeşm-i gāzālān kerd

(2) Bunda ḥikmet dīde-i gāzālda merdüm-i yek-pāre bir ḥadeqa-i sevāddan (3) ‘ibāretdür ve ḥılķī mūkāḥḥal⁷⁴⁹⁵ dur.

بهار اندام سروی پیرهن چاکم چو کل دارد
که رنگ ساعد او استین را کل بدامان کرد

5 (4) Bahār-endām-1 servī pīrehen-çākem çu gül dāred

(5) Ki reng-i sā‘ id-i ü āstīn-rā gül-be-dāmān kerd

(6) Gül-be-dāmān kerd etegine gül ṭoldurdı. Āstīn-rā gül-be-dāmān (7) kerd ya‘ nī āstīni gül olmağla dāmānına resīde oldığı (8) eçlden gül-be-dāmān oldı.

بکلشن رنگ شوخی ریخت سرو من چنان امشب
که طوق قمریان را سرمهء چشم غزالان کرد

(9) Be-gülşen reng-i şūhī riḥt serv-i men çunān imşeb

(10) Ki ṭavķ-1 kumriyān-rā sürme-i çeşm-i gāzālān kerd

زکویش بسکه سرتاپای سودا آمده ام شوکت
بره نقش قدم را شور رفتارم نمکدان کرد

7 (11) Zi-kūyeş bes ki ser-tā-pāy-1 sevdā āmedem Şevket

(12) Be-reh naķş-1 ḳadem-rā şūr-1 reftārem nemekdān kerd

⁷⁴⁹⁵ "Minhü: Ḥılķī mūkāḥḥal ya‘ nī kuḥl-i ḳudret ile mūkeḥḥal" V (der).

(13) Rāhda şūr-ı ref̄tārı naqş-ı qādemini nemekdān eylediği yine şūriş-i (14) sevdādandır.

[Gazel 271]⁷⁴⁹⁶

Mef̄ ūlū / Fā̄ ilātū / Mefā̄ ilū / Fā̄ ilūn

از اب و خاک حسن خمیر تو کرده اند

آینه را ز روی ضمیر تو کرده اند

1 (15) Ez-āb u ḥāk-i ḥūsn ḥamīr-i tu kerdeend

(16) Āyīne-rā zi-rūy-ı zamīr-i tu kerdeend

(17) Zīrā esrār-nümādur.

دارد دماغ زخم شهید غمت ز کام

از موج بوی کل پر تیر تو کرده اند

(18) Dāred dimāğ-ı zaḥm-ı şehīd-i ḡamet⁷⁴⁹⁷ zūkām

(19) Ez-mevc-i būy-ı gül per-i tīr-i tu kerdeend

(20) Ḥattā ıtr-ı şāhī mūrīş-i [N-205b] zūkāmdur.

باشد سواد عظم ایمن بحکم تو

از نخل طور چوب سریر تو کرده اند

3 (21) Bāşed sevād-ı ā zam-ı Eymen be-ḥūkm-i tu

(22) Ez-naḥl-i Ṭūr çüb-ı serīr-i tu kerdeend

[A-269a] (23) Bā zarfiyyeti mūcib olur.

شوکت شده است نشاء می فرش خانه ات

کویا ز موج باده حصیر تو کرده اند

(24) Şevket şudest⁷⁴⁹⁸ neş'e-i mey ferş-i ḥāneet

(25) Gūyā zi-mevc-i bāde ḥaşīr⁷⁴⁹⁹-i tu kerdeend

(26)⁷⁵⁰⁰ ı Aleyhi'r-raḥme.

[Gazel 272]⁷⁵⁰¹

Fā̄ ilātūn / Fā̄ ilātūn / Fā̄ ilātūn / Fā̄ ilūn

⁷⁴⁹⁶Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁴⁹⁷ḡamet: ḡ / ı V.

⁷⁴⁹⁸şudest: şudeest A.

⁷⁴⁹⁹ḥaşīr: ı / - A.

⁷⁵⁰⁰Tüm satır: -A -N.

⁷⁵⁰¹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

چون سوی کلشن بکف تیغ تغافل بگذرد

خون کل از غنجهء منقار بلبل بگذرد

1 (28) Çun sūy-1 gülşen be-kef tiğ-1 teğāfūl be-gzered

(29) Hūn-1 gül ez-gonçe-i minķār-1 bülbul be-gzered

(30) Minķār-1 bülbuli gonçeye teşbih eyledi.

بسکه نورانیست اجزای چمن از حسن او

(31) Bes ki nūrānist eczā'-1 çemen ez-ħüsn-i ū

[V-227b]

سایه اندازد کسی کز نکهت کل بگذرد

(1) Sāye-endāzed kesī k'ez-nūkhet-i gül be-gzered

(2) Zīrā sāye nūra muķābeleden ḥāşıla olur. Nūkhet-i güle (3) muķābele ile güzerān iden şaḥşuñ sāyesi zāhir olur (4) dimekdür⁷⁵⁰².

خون من بگذشت از شمشیر او یک پشت تیغ

سیل خون زور آورد آب از سر پل بگذرد

3 (5) Hūn-1 men be⁷⁵⁰³-gzeşt ez-şemşir-i ū yek-püşt-i tiğ

(6) Seyl-i hūn zūr āvered āb ez-ser-i pül be-gzered

(7) Benüm hūnum anuñ tiğından bir tiğ arķası ķadar geçdi. Seyl-i hūn (8) zūr ider ve āb ķanţaradan aşar.

بسکه چشم شور زاهد کشته رهن باده را

رنک نتواند زمینابی تأمل بگذرد

(9) Bes ki çeşm-i şūr-1 zāhid geşte reh-zen bāde-rā

(10) Reng ne-tvāned zi-mīnā bī-te'emmül be-gzered

(11) Kemāl-i ḥavfından reng daḥı mīnādan bī-te'emmül geçemez.

کوشهء چشمی پس از عمری بسویم افکند

از سر من آب شمشیر تغافل بگذرد

5 (12) Kūşe-i çeşmī pes ez-ömri be-süyem efgened

(13) Ez-ser-i men āb-1 şemşir-i teğāfūl be-gzered

(14) Ya' nī pes ez-merg baña kūşe-i çeşm 'ināyet ider. Lākin ne (15) fā'ide? Ben öldüm gitdi. Āb-1 şemşir-i teğāfūl başumdan aşdı.

⁷⁵⁰² dimekdür: -A.

⁷⁵⁰³ be: -N.

بسکه از ر شکم هوا موج رطوبت میزند
باد از زلفش جواب از روی سنبل بگذرد

(16) Bes ki ez-reşkem hevâ mevc-i ruṭûbet mî-zened

(17) Bâd ez-zülfeş cevâb ez-rûy-ı sünbül be-gzered⁷⁵⁰⁴

شهر و صحرایش بود یک سبزهء زار از حسن سبز
بهر سیر هند چون شوکت زکابل بگذرد

7 [A-269b] (18) Şehr ü şahrâyeş buved yek-sebzezâr ez-ḥüsn-i sebz

(19) Behr-i seyr-i Hind çun Şevket zi-Kâbil be-gzered

(20) Beyteyn birbirine ḥayâlde mütenâsib oldı. Çünki bâd zülfinden (21) rûy-ı sünbül den âb güzerân eylediği gibi eyledi ve Şevket (22) daḥı behr-i seyrân-ı Hind Kâbilden güzerân eylese şehr ve şahrâsı (23) sebzezâr-ı ḥüsnden sebz oldı.

[Gazel 273]⁷⁵⁰⁵

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

کجا از مادر ایامم اسایش هوس باشد
پر بدنهای رنگم جنبش کهواره بس باشد

1 (25) Kücâ ez-mâder-i eyyâmem âsâyiş heves bâşed

(26) Perîdenhâ-yı rengem cünbiş-i gehvâre bes bâşed

(27) Mâder-i eyyâmuñ ḥâli yine böyledür.

کل جمعیت روشن دل از جمعیت آهست
بیاض صبح را شراره از تار نفس باشد

(28) Gül-i cem' iyyet-i rüşen-dil ez-[N-206a]cem' iyyet-i âhest

(29) Beyâz-şubḥ-râ şirâze ez-târ-ı nefes bâşed

(30) Zîrâ târ-ı nefes mecmû' -ı âh gibidür⁷⁵⁰⁶.

بظاهر بینی از بس کار افتاده است مردم را

3 (31) Be-zâhir-bîni ez-bes kâr üftâdest⁷⁵⁰⁷ merdüm-râ

[V-228a]

اگر قد کسی کوتاه افتد نیک کس باشد

⁷⁵⁰⁴ be-gzered: + ma' nâ vü leṭâfet-i beyt zâhirdür A.

⁷⁵⁰⁵N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır, V nüshasında da24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁵⁰⁶ gibidür: ر / - A.

⁷⁵⁰⁷ üftâdest: üftâdeest A.

(1) Eger *ḳadd-i kesī kūtāh üfted nīm-kes bāşed*

(2) Eger *zāhir-bīn* olmasaydı *ḳadd-i kūtāh* nazarında *nīm-kes* olur mıydı? (3) *Ma^c-hazā kūtāh ḳaddūn ekşeri faṭānetle ma^c rūf ve aḥkām-ı* (4) *şer^c iyye vü ^c örfiyyede merd-i kāmildür.*

به بزم می زبس ترسیده از لعلش نگاه من
بچشم دور ساغر کردش چشم عسس باشد

(5) *Be-bezm-i mey zi-bes terside ez-la^c leş nigāh-ı men*(6) *Be-çeşm⁷⁵⁰⁸ devr-i sāgar gerdiş⁷⁵⁰⁹ -i çeşm-i ^c ases bāşed*

بخاک از سایهء بالم سمندر نقش می بندد
تذرو شعله ام من اشیانم خار و خس باشد

5 (7) *Be-ḥāk ez-sāye-i bālem semender naḳş mī-bended*(8) *Tezerv-i şu^c leem men āşyānem ḥār u ḥas bāşed*

(9) ⁷⁵¹⁰ المعنى فيهما ظاهر لا يحتاج الى التفصيل

كلستانی که سیرابست از چاه زخداش
به نخلش غبغب یوسف ترنج نیمرس باشد

(10) *Gülistānī ki sīr-ābest ez-çāh-ı zenaḥdāneş*(11) *Be-naḥleş ḡabḡab-ı Yūsuf turunc-ı nīm-res bāşed*

[A-270a] (12) *Güyā ol gülistānuñ şāḥında ḡabḡab-ı Yūsuf turunc-ı nīm-res gibi*

(13) *tarḥ olunur.*

همان منقار او شوکت دو نیم از تیغ افغانست
زمیل سرمه کر مرغ مرا چوب قفس باشد

7 (14) *Hemān minḳār-ı ü Şevket dü-nīm ez-tiğ-ı efgānest⁷⁵¹¹*(15) *Zi-mīl-i sürme ger murğ-ı me-rā çüb-ı kafes bāşed*

(16) *Minḳār-ı dü-nīm-i tiğ-ı efgān olmaḳ ^c adem-i şaḡīre mü'eddī olmaḳ* (17)

ḥāletidür.

[Gazel 274]⁷⁵¹²

⁷⁵⁰⁸ çeşm: çeşmem A.

⁷⁵⁰⁹ gerdiş: ش / س V.

⁷⁵¹⁰ E'l-ma^c nā fīhimā zāhirun lā-yaḥtācu il't-taḫşīl/Bu ikisinde anlam açıktır, detaylandırmaya gerek yoktur.

⁷⁵¹¹ efgānest: efgānet A, efgān N.

⁷⁵¹² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نکاه غیررا نظاره ء خطش تسلی شد
 زمرد مرهم ژنکار زخم چشم افعی شد

1 (18) Nigāh-ı gayr-rā nezzāre-i ḥaṭṭeş tesellî şud

(19) Zümürürd merhem-i jengār zaḥm-ı çeşm-i ef'î şud

(20) Ya' nî aña gayruñ nigāhından müte'ellim idi. Lâkin ḥaṭṭına nâzır (21) olduğda şunuñla mütesellî oldu ki zümürürd merhem-i jengār-ı zaḥma (22) 'ilâc olup iltiyâm virecek iken zaḥm-ı dîde-i ef'î oldu ki (23) nigāh-ı ağıyârdur⁷⁵¹³.

دلیل وحدت را زو نیاز حسن و عشق این بس
 که می از خویش رفتن امشب و جای تو خالی شد

(24) Delîl-i vaḥdet-i rāz⁷⁵¹⁴ u niyâz-ı ḥüsn ü 'aşk in bes

(25) Ki men ez-ḥüş reftem imşeb ü⁷⁵¹⁵ cāy-ı tu ḥālî şud

(26) Ya' nî⁷⁵¹⁶ delîl-i vaḥdet-i rāz⁷⁵¹⁷ niyâz-ı ḥüsn ü 'aşk ma' iyyet ü ittihād üzeredür (27) ve bu kāfîdür. Ben bu şeb bî-hüş olup kendümden gitdüm. (28) Senüñ yerüñ ḥālî kaldı. Zîrâ ben saña maḥall-i ictimâ' idüm. (29) Cihet-i âḥirle⁷⁵¹⁸ daḥı tevcihi mümkindür.

هنرمندانه از قید تعلق پاک کن خودرا
 که سوزن جوهر آینه تجرید عیسی شد

3 (30) Hünermendâne ez-ḳayd-ı ta' alluḳ pāk kon ḥod-râ

(31) Ki süzen cevher-i âyîne tecrîd-i 'İsâ şud

[V-228b]

(1) Meşelâ cevher-i âyîne lâzıme-i ḥüsn-i [N-206b] âyîne iken yine sâde degildür.

کسی لاف قدح نوشی زند بزم خموشی را
 که درد لفظ در پیمانہء او صاف معنی شد

(2) Kesî lâf-ı ḳadeḥ-nüşî zened bezm-i ḥamüşî-râ

⁷⁵¹³ ağıyârdur: i' tibârdur N.

⁷⁵¹⁴ rāz: nâz A.

⁷⁵¹⁵ ü: -A.

⁷⁵¹⁶ ya' nî: ey A.

⁷⁵¹⁷ rāz: nâz u A.

⁷⁵¹⁸ âḥirle: âḥir N.

(3) Ki dürd-i lafz der-peymāne-i ü şāf-ı ma' nā şud

(4) Ya' nī bezm-i hamūşīde lāf-ı kadeh-nūşī ol vaqt olur ki dürd-i (5) lafz anuñ peymānesinde şāf-ı ma' nā ola. Ya' nī dürd-i lafzdan (6) rehā-yäfte olmuş ola.

بصحرا رنگ شوخی ریختی از قامت موزون

سواد خلقهء چشم غزالان طوق قمری شد

5 [A-270b](7) Be-şahrā reng-i şūhī riḥti⁷⁵¹⁹ ez-kāmet-i mevzūn

(8) Sevād-ı halka-i çeşm-i gāzālān tavk-ı kumrī şud

برنگ شیر مستست از صفای عارضت صحرا

که مجنون را حباب اشک پشت چشم لیلی شد

(9) Be-reng-i şīr-i mestest ez-şafā-yı 'ārizet⁷⁵²⁰ şahrā

(10) Ki Mecnūn-rā ḥabāb-ı eşk pūşt-i çeşm-i Leylā şud

(11) Vāqı' en pūşt-i dīde ḥabāb gibi olur.

بدوران تو شوکت بسکه شد یکرنگ مشربها

کف دریای عصیان پنبهء مینای تقوی شد

7 (12) Be-devrān-ı tu Şevket bes ki şud yek-reng-i meşrebhā

(13) Kef-i deryā-yı 'işyān penbe-i minā-yı taqvā şud

(14) Meşreb-i yek-rengi bunı iktizā eyledi.

[Gazel 275]⁷⁵²¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چند چون مجنون سرم خاک ره سودا بود

کردباد من غبار دامن صحرا بود

1 (16) Çend çun Mecnūn serem⁷⁵²² ḥāk-i reh-i sevdā buved

(17) Gird-bād-ı men gubār-ı dāmen-i şahrā buved

کرم کردیده است از جام سبکروحي سرم

باده ام چون رنگ صاف از پرده مینا بود

(18) Germ gerdīdest⁷⁵²³ ez-cām-ı sebük-rūhī serem

(19) Bādeem çun reng-i şāf ez-perde-i minā buved

⁷⁵¹⁹ riḥti: riḥtem A.

⁷⁵²⁰ 'ārizet: 'āfiyet A.

⁷⁵²¹ N nüshasında ve V nüshasının 15. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁵²² serem: berem A.

⁷⁵²³ gerdīdest: gerdīdeest A.

(20) Ya' nî şafveti renge teşbîh eyledi ki perde-i minâ eger şâf olmasa (21) reng-i mey bedîdâr olmazdı.

که بهار و که خزان کشتن بچشم اهل دل
پشت و رو کردیدن برک کل رعنا بود

3 (22) Geh bahâr u geh hâzân geştên be-çeşm-i ehl-i dil

(23) Püşt ü rû gerdîden-i berg-i gül-i ra' nâ buved

(24) Ya' nî berg-i gül-i ra' nânûñ böyle gerdîde olmasî gâh püşt (25) ve gâh rû hâzân u bahâr gibidür.

کرده ایم از اهل عالم کوشهء را اختیار
چشم مارا سرمه از خاکستر عنقا بود

(26) Kerdeim⁷⁵²⁴ ez-ehl-i 'âlem küşei-râ ihtiyâr

(27) Çeşm-i mâ-râ sürme ez-şâkister-i 'anķâ buved

(28) Belki ol küşe hemân küşe-i 'adem gibidür.

پیش رندانی که شوکت مست جام فطرتند
مصرع رنگین بیاض کردن مینا بود

5 (29) Pîş-i rindânî ki Şevket mest-i cām-ı fıtratend

(30) Mışra' -ı rengîn beyâz-gerden-i minâ buved

(31) Fi'l-cümle beyâz-gerden-i minâ ile mışra' -ı rengîn-i beyninde müşâbehet

[V-229a]

(1) buldılar.

[Gazel 276]⁷⁵²⁵

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

سعی داغم مرهم کافور را مرهم کند
مومیایی را شکست رنگ من ادم کند

1 [A-271a](2) Sa' y-ı dâgem merhem-i kâfûr-râ merhem koned

(3) Mūmiyâyi-râ şikest-i⁷⁵²⁶ reng-i men âdem koned

(4) Dâğuma merhem-i kâfûruñ sa' yı merhem-i kâfûri⁷⁵²⁷ merhem ider ve reng-i

(5) şikestem mūmiyâyı âdem ider. Ya' nî benüm harâret-i dâğum olmasa (6) bürüdet-i

⁷⁵²⁴ kerdeim: gerdideim A.

⁷⁵²⁵ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁵²⁶ şikest-i: şikeste A.

merhem-i kāfūr ne işe yarar ve ādemī olan mūmiyā daḥı (7) benüm reng-i işkesteme⁷⁵²⁸[N-207a] ‘ilāc-ı iltiyām ĩrāş itmese ādem mi (8) olurdu? Bākī leṭāfet-i beyt ma^ç lūmdur⁷⁵²⁹.

بسکه میماند بچشم او ز تحریک نگاه

سرمه دان چون دیده آهو ز شوخی رم کند

(9) Bes ki mī-māned⁷⁵³⁰ be-çeşm-i ũ zi-tahrīk-i nigāh

(10) Sürmedān çun dīde-i āhū zi-şūḥī rem koned

(11) Ya^ç nī sürmedān ol ḳadar tahrīk-i nigāhdan nāşī o maḥbūbuñ (12) dīdesine beñzer ki çeşm-i āhū gibi şūḥī ve leṭāfetden o sürme(13)dānda ḥālet-i rem peydā olur.

میکند سیر کلهستان بهر صید بلبلان

تا کمان خویش از آتش کل خم کند

3

(14) Mī-koned seyr-i gülistān behr-i şayd-ı bülbülān

(15) Tā kemān-i ḥ^ış⁷⁵³¹ ez-āteş-i gül ḥam koned

(16) Şayd-ı bülbülān iḳün seyr-i gülistān ider. Tā kendi kemānını (17) āteş-i gülden ḥam eyleye. Zīrā şayyād ḥīn-i şaydda ḳaddini ḥam (18) ider ve kemān yapanlar kemānı āteşe ṭutup ḥam iderler.

عید باشد بسکه هجرانش چو اید در کنار

حلقه آغوش مارا حلقه ماتم کند

(19) ‘Iyd bāşed bes ki hicrāneş çu āyed der-kenār

(20) Ḥalkā-i āgūş mā-rā ḥalkā-i mātem koned

(21) Ya^ç nī ol maḥbūb āgūşa gelse ‘ıyd olur. Ammā farṭ-ı te’şīr-i (22) hicrānından belki yine müfāreḳat vāḳi^ç olur diyü ol ‘ıyd-ı muvāşalat ki (23) ḥalkā-i āgūşdur. Ḥalkā-i mātem olur. Ḥāşilī ‘ıyddā mātem idenler (24) gibiyüz.

ساقی وحدت بهر جا طرح عشرت افکند

باده خورشید دارد ساغر شبنم کند

5

(25) Sākī-i vaḥdet⁷⁵³² beher-cā ṭarḥ-ı ‘işret efgened

⁷⁵²⁷ sa^ç yı merhem-i kāfūrı: -N.

⁷⁵²⁸ işkesteme: şikesteme A.

⁷⁵²⁹ ma^ç lūmdur: zāhir ũ bāhirdür A.

⁷⁵³⁰ mī-māned: mī-nümāyed A.

⁷⁵³¹ ḥ^ış: ḥ^ış-rā A.

⁷⁵³² vaḥdet: ‘işret A.

(26) Bāde-i hūrşīd⁷⁵³³ dāred⁷⁵³⁴ sāgar-ı şebnem koned

(27) Zīrā ‘ālem-i vaḥdetde ta‘ ayyün ‘ārızīdür. Her zerre mazhar-ı āfītāb-ı (28) hestī olur.

مستی مرد سخندان از شراب دیگر است

دختر رز را به بزم خویش کی محرم کند

[A-271b] (29) Mestī-i merd-i sūḥandān ez-şarāb-ı dīgerest

(30) Duḡter-i rez-rā be-bezm-i ḡı̄ş key maḥrem koned

(31) Zīrā merd sūḥandāndur. Nām-ı duḡteri aña maḥrem olmaḡ çesbān olmaz.

[V-229b]

کرده کیف احتلاط خلق شوکت را ضعیف

میرود از خویش تا تریاک صحبت کم کند

7

(1) Kerde keyf-i iḡtilāḡ ḡalḡ-ı Şevket-rā za‘ if

(2) Mī-reved ez-ḡı̄ş tā tiryāk-i şoḡbet kem koned

(3) Çünki keyf-i iḡtilāḡ ḡalḡ-ı Şevket⁷⁵³⁵ za‘ if itmişdür. Tiryāk-i (4) şoḡbeti az itmek içün bī-hūş olur. Zīrā keyf-i iḡtilāḡ (5) ḡalḡ-ı tiryākīlıkdür.

[Gazel 277]⁷⁵³⁶

Mef‘ ulü / Fā‘ ilätü / Mefā‘ ilü / Fā‘ ilün

جانی زخود سبک شده جستن چه میکند

با شیشهء نسیم شکستن چه میکند

1

(6) Cānī zi-ḡod sebük şude cüsten çı mī-koned

(7) Bā-şīşe-i nesīm şikesten çı mī-koned

(8) Ya‘ nī bi-zâtihi li-zâtihi şıfat-ı rûḡāniyyet ile muttaşıfe olan (9) rûḡa cüsten ve bīrün şuden ve emşālühā evşāf-ı ‘ārızadan (10) ne olur? Meşelâ şīşe-i [N-207b] nesīme işkestelikden ne olur?

شیون چه احتیاج بروز وفات من

تار نفس صدای کسستن چه میکند

(11) Şīven çı iḡtiyāc be-rüz-ı vefāt-ı men

(12) Tār-ı nefes şadā-yı⁷⁵³⁷ güsisten çı mī-koned

⁷⁵³³ hūrşīd: + rā der A N.

⁷⁵³⁴ dāred: -A-N.

⁷⁵³⁵ Şevket: Şevketi A.

⁷⁵³⁶ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(13) Benüm vefâtum günü feryâda ne hâcet vardur? Târ-ı nefese şadâ-yı (14) güsisten ne ider? Ya' nî bir fâ'ide itmez.

از جلوهء تو شوکت افتاده شد فنا

بر خواستن به بین و نشستن چه میکند

3 (15) Ez-cilve-i tu Şevket-i üftâde şud fenâ

(16) Ber-ḥ'âsten be-bîn ü nişesten çî mî-koned

(17) Senüñ cilveñden Şevket-i üftâde fenâ buldı. Nigâh eyle ki aña (18) kıyâm u ku' üd ne ider? Ya' nî şey'-i fâninüñ kıyâm u ku' üd (19) müsâdifdür⁷⁵³⁸.

[Gazel 278]⁷⁵³⁹

Mef' ulü / Fâ' ilâtü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

کوثر حریف چشم تر من نمیشود

دوزخ غبار رهگذر من نمیشود

1 (21) Kevşer ḥarîf-i çeşm-i ter-i men nemî-şevd

(22) Dūzaḥ ḡubâr-ı reh-güzer-i men nemî-şevd

(23) Ya' nî kevşer benüm çeşm-i nemnâküme ḥarîf olamaz ve dūzaḥ benüm (24) reh-güzerimüñ [A-272a] ḡubârı olamaz. Kevşer ile çeşm-i nemnâk (25) miyânında münâsebet zâhir. Dūzaḥ ile reh-güzer miyânında münâsebet (26) duḡân [u] buḡârı mürtefi' oldukça nâra müstaḥîl olur. Ḡubâr (27) talṭif itdikçe eczâ'-ı hevâ'iyye nâriyyeden olur.

انعام خلق یست که اسباب کائنات

صندل بهای درد سر من نمیشود

(28) İn'âm-ı ḡalk çîst ki esbâb-ı kâ'inât

(29) Şandal bahâ-yı derd-i ser-i men nemî-şevd

کیرمکه آسمان و زمین آفتاب شد

آیینه خانهء نظر من نمیشود

3 (30) Gîrem ki âsmân u zemîn âftâb şud

(31) Âyîne ḡâne-i naẓar-ı men nemî-şevd

[V-230a]

⁷⁵³⁷ şadâ-yı: -A.

⁷⁵³⁸ müsâdifdür: müsâvidür A.

⁷⁵³⁹ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(1) Bu iki beytde⁷⁵⁴⁰ kemāl-i istignālarımı beyān buyurdılar ⁷⁵⁴¹حسب (2)
olandan mā^ʿ adā dimek olur⁷⁵⁴².

منت ز آفتاب قیامت چرا کشم
این قرص توشهء سفر من نمیشود

(3) Minnet zi-āfitāb-ı kıyāmet çi-rā keşem

(4) Īn ıurş tūşe-i sefer-i men nemī-şevēd

(5) Āfitāb-ı kıyāmetden minnet niçün çekerüm? Bu ıurş benüm tūşe-i (6)
seferüm olmaz.

شوکت دلم ز شعلهء ادراک روشنست
آتش مقابل شرر من نمیشود

5 (7) Şevket dilem zi-şu^ʿ le-i idrāk rūşenest

(8) Āteş muķābil-i şerer-i men nemī-şevēd

(9) Ya^ʿ nī benüm dilüm şu^ʿ le-i idrākden rūşendür. Āteş şererüme (10) muķābil
olamaz. Muķābeleden murād mümāşile ve müsāvāt (11) ma^ʿ nāsına olmaķ gerek.

[Gazel 279]⁷⁵⁴³

Fā^ʿ ilātün / Fā^ʿ ilātün / Fā^ʿ ilātün / Fā^ʿ ilün

پای خویش از خلقهء احباب می باید کشید
رخت خود زین آتشین کرداب می باید کشید

1 (13) Pāy-ı ħ^ış ez-ħalķa-i aħbāb mī-bāyed keşīd

(14) Raħt-ı ħod z'īn-āteşīn girdāb mī-bāyed keşīd

(15) Ya^ʿ nī kendi pāyımı ħalķa-i aħbābdan çekmek gerek ve kendi (16) raħtını bu
āteşīn girdābdan çekmek gerek⁷⁵⁴⁴.

درد سر فرشتت زیر بوریای فقر ما
از کل مخمل کلاب خواب می باید کشید

(17) Derd-i ser ferşest zīr-i būriyā-yı faķr-i mā

(18) Ez-gül-i maħmil gül-āb-ı ħ^ıāb mī-bāyed keşīd

⁷⁵⁴⁰ bu iki beytde: -A.

⁷⁵⁴¹ Hasebe't-temeddün/İnsanın tabiatı gereği ihtiyacı olanlar.

⁷⁵⁴² olandan mā^ʿ adā dimek olur: daħı ziyādece taķrīr mümkindür N.

⁷⁵⁴³ N nüshasında ve V nüshasının 12. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁵⁴⁴ gerek: gerekdür A.

(19) Bizüm zîr-i būriyā-yı [N-208a] faqrımızda derd-i ser mefrūşdur. Gül-i maḥmilden [A-272b] (20) gül-āb-ı ḥ̣āb çekmek gerek⁷⁵⁴⁵. Maḥmil ḥāʾ-ı muʿceme ile kaṭīfe⁷⁵⁴⁶. Anuñ (21) güli ḥābıdur. Ḥāb-ı kaṭīfeden gül-āb taḫtîr olunsa (22) vaḫt-i ḥ̣ābda istiʿ māline⁷⁵⁴⁷ münāsib olur.

چشم سوزن شد مسیحارا حصار آهنین
دست خود از دامن اسباب می باید کشید

3 (23) Çeşm-i süzen şud Mesîḥā-rā ḥiṣār-ı āhenin

(24) Dest-i ḥod ez-dāmen-i esbāb mî-bāyed keşid

(25) Raḡm-ı ḥalk böyle şöhret-pezir olmuşdur ki ḥin-i refʿ de (26) cāme-i ʿİsā ʿaleyhi's-selāmda⁷⁵⁴⁸ bir süzen ḳalmış ola semāʾ-ı sābiʿ e (27) şuʿūdlarından⁷⁵⁴⁹ māniʿ oldı dirler.

ما حساب خود چو بحر از چشم کریان داده ایم
نام مارا حلقه از کرداب می باید کشید

(28) Mā ḥisāb-ı ḥod çu baḥr ez-çeşm-i giryān dādeim

(29) Nām-ı mā-rā ḥalka ez-girdāb mî-bāyed keşid

(30) Biz ḥisābımızı baḥr gibi çeşm-i giryānımızdan virmişiz. Bizüm nāmımıza (31) ḥalka girdābdan gerekdür. Zîrā ḥisāb defterlerinde reside⁷⁵⁵⁰

[V-230b]

(1) olan nāma bir ḥalkacıḳ ʿalāmet iderler⁷⁵⁵¹.

اینقدر نازکدلی شبنم نمی آید بکار
باز آن خورشید عالمتاب می باید کشید

5 (2) Īn-ḳadr nāzik-dilī şebnem nemî-āyed be-kār

(3) Bāz⁷⁵⁵² ān ḥürşid-i ʿālem-tāb mî-bāyed keşid

(4) Şebnem münādī olmaḳ menāb⁷⁵⁵³ görünür⁷⁵⁵⁴.

⁷⁵⁴⁵ gerek: gerekdür A.

⁷⁵⁴⁶ “Maṭlab-ı kaṭīfe” N (der).

⁷⁵⁴⁷ istiʿ māline: istiʿ māli N.

⁷⁵⁴⁸ ʿaleyhi's-selāmda: ʿaleyhüme's-selāmda A.

⁷⁵⁴⁹ şuʿūdlarından: şuʿūdlarında A, şuʿūda N.

⁷⁵⁵⁰ reside: resid A.

⁷⁵⁵¹ ʿalāmet iderler: ʿalāmetdür A.

⁷⁵⁵² bāz: nāz A N.

⁷⁵⁵³ menāb: münāsib A N.

⁷⁵⁵⁴ Bu cümle N nüshasında derkenara yazılmıştır.

تیغ خونریزی که داد زاهدانرا میدهد
از نیام ابروی محراب میباید کشید

(5) Tīġ-1 ħūn-rīzī ki dād-1 zāhidān-rā mī-dihed

(6) Ez-niyām-1 ebrū-yı mihrāb mī-bāyed keşīd⁷⁵⁵⁵

(7) Fülān dād ū dād ya' nī⁷⁵⁵⁶ bir tīġ-1 ħūn-rīzī ki zāhidānuñ (8) dādını virür.

Niyām-1 ebrū-yı mihrābdan çekmek lâzımdır. (9) Zīrā münāsib ħalleri budur.

نیست رود نیل احسان عزیز انرا نمی
بعد ازین از چاه کنعان اب میباید کشید

7 (10) Nīst rūd-1 Nīl ihsān-1 ' azīzān-rā nemi

(11) Ba' d ez-īn ez-ĉāh-1 Ken' ān āb mī-bāyed keşīd

(12) ' Azīz-i Mışra imā ile tenāsüb-i Ken' ān u Nīl leṭāfetden ħālī (13) degıldür:

Esbāb-ı⁷⁵⁵⁷ büzürgī-i ' azīzān be-kücā ref

mışra' ı ' azīzānı (14) gibi olmak muhtemeldür.

همچو تمثالی که از آینه می آید برون
خویشرا اسان از ین کرداب میباید کشید

[A-273a] (15) Hemçu timşālī ki ez-āyīne mī-āyed⁷⁵⁵⁸ birün

(16) Ĥ' īş-rā āsān ezīn-girdāb mī-bāyed keşīd

(17) Girdāb-1 mā-sivādan timşāl-i āyīneden bīrūn oldığı bīrūn (18) olmak gerek
nüktesi ibtidādan daĥı mā-sivāya ħulūl ve sereyān (19) itmek gerek ma' nālarını iş' ār
ider.

بهر تسکین من ای ساقی بخاکم باده ریز
آتش آلوده است خاکم آب میباید کشید

9 (20) Behr-i teskīn-i men ey sāķī be-ĥākem bāde rīz

(21) Āteş-ālūdest⁷⁵⁵⁹ ĥākem āb mī-bāyed keşīd

(22) Kendi ĥāki ten-i cirmānisi oldı. Āb keş berīn-cā şu maĥalli (23) şula
dimekte müsta' meldür.

چون چراغ خانهء درویش مارا نور نیست

⁷⁵⁵⁵ Bu beyit N nüshasında bulunmamaktadır.

⁷⁵⁵⁶ ya' nī: + lāyık öğred dirler ya' nī A N.

⁷⁵⁵⁷ esbāb-ı: -A.

⁷⁵⁵⁸ āyed: -N.

⁷⁵⁵⁹ ālūdest: ālūdeest A V, vezin gereği bu kelime "ālūdest" yazıldı.

باز شوکت روغن از مهتاب می باید کشید

(24) Çun çerāğ-ḥāne-i [N-208b] dervīş-i mā-rā nūr nīst

(25) Bāz Şevket revġan ez-mehtāb mī-bāyed keşīd

(26) Çünki umūr-ı muḥayyile ednā mülābesetle medār-ı şîr olmağ mümkün (27) olunca mehtābdan revġan keşīde olmağ ḥāne-i dervīş ḥarāb (28) olmağla nūr-ı mehtāb her ṭarafdan dāḥil olur dimekdür⁷⁵⁶⁰.

[Gazel 280]⁷⁵⁶¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

نکته درس زدیوان وفا میخواند

کردش چشم تو ترسم که ورق کرداند

1

(30) Nigeht ders zi-dīvān-ı vefā mī-ḥāned

(31) Gerdiş-i çeşm-i tu tersem ki varağ-gerdāned

[V-231a]

(1) Senüñ nigāhuñ dīvān-ı vefādan ders oğur. Gerdiş-i çeşmüñ (2) qorqarum ki varağ-gerdān olur. Luğf-ı beyt: Varağ-(3) gardāned kırā' at ider demek olur:

(4) Sūḥanverān çu ḥadīş peyğamberān⁷⁵⁶² ḥānend⁷⁵⁶³

(5) Ḥadīş-i tu çu der üfted varağ be-gerdānend

de (6) oldıgı gibi.

نکه کرم حریف لب میگون تو نیست

رنک یاقوت تو صد شعله بخون غلطاند

(7) Nigeht-i germ ḥarīf-i leb-i mey-gün-ı tu nīst

(8) Reng-i yāqūt-ı tu şad-şu' le be-ḥün ġaltāned

(9) Şu' le be-ḥün ġaltāned⁷⁵⁶⁴ şu' leyi ḥūna ġaltīde itdi. (10) Ya' nī ḳana [A-273b]

bulandurdi. Ta' bīrdür.

حلقهء کعبه چو خمیازه ء بیهوده کشی

بت پرستیم برنکی که خدا میداند

⁷⁵⁶⁰ dimekdür: -A.

⁷⁵⁶¹N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁵⁶² peyğamberān: A.

⁷⁵⁶³Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁵⁶⁴ ġaltāned: ġaltāndur A.

3 (11) Ḥalkā-i Ka' be çu ḥamyāze-i beyhūde keşī

(12) Büt-perestīm be-rengī ki Ḥudā mī-dāned

(13) Bu gūne ḥiṭāb u iltifāt-ı tekellüm çok olur. Ya' nī ḥalkā (14) bāb-ı Ka' beye⁷⁵⁶⁵ āviḥte olup beyhūde ḥamyāze-keşlik (15) niçün idersin? Bizler bir gūne büt-perestiz ki anı Allāh-ı (16) ' azīmü'-ş-şān bilür.

رنگ و بو همسفرش کرده ام و میترسم

که برد رنگ من و بوی مرا کرداند

(17) Reng ü bū hem-seferēş kerdeem ü mī-tersem

(18) Ki bered reng-i men ü būy-ı me-rā gerdāned⁷⁵⁶⁶

(19) Reng ü būyı aña hem-sefer itmişüm ve kırkarum ki benüm rengümü (20) ve būyımı bile alup gerdāde eyleye.

چشم حیرت زدهء عشق نکردیم اگر

مژه در آب کهر رشته صفت کرداند

5 (21) Çeşm-i ḥayret-zede-i ' aşq ne-gerdīm eger

(22) Müje der-āb-ı güher rişte şıfat gerdāned

(23) Ya' nī çeşm-i ḥayret⁷⁵⁶⁷-zede-i ' aşkı gerdān itmem. Müje āb-ı (24) güherde rişte mānend gerdān⁷⁵⁶⁸ olursa da zīrā çeşm-i (25) ḥayret vukūf iktizā⁷⁵⁶⁹.

بلبلی نیست که از کریهء خونین شوکت

مشت خونی بکریبان بهار افشانند

(26) Bülbülī nīst ki ez-girye-i ḥūnīm Şevket

(27) Müşt-i ḥūnī be-girībān bahār efşāned

(28) Ya' nī böyle bir bülbül yoğdur demek olur.

[Gazel 281]

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

دل نسبتی بطرّهء پر خم درست کرد

نسبت درست کرد چه محکم درست کرد

1 (29) Dil nisbetī be-ṭurre-i pūr-ḥam dūrüst kerd

⁷⁵⁶⁵ Ka' beye: Ka' be A.

⁷⁵⁶⁶ gerdāned: girāned A.

⁷⁵⁶⁷ ḥayret: ح / خ A.

⁷⁵⁶⁸ gerdān: girdāb A.

⁷⁵⁶⁹ iktizā: + ider dimekdür A, + ider N.

(30) Nisbet dūrūst kerd i muḥkem dūrūst kerd

(31) Ammā pek müstaḥkem⁷⁵⁷⁰ dūrūst münāsebet buldı.

[V-231b]

پیمانہء دلی کہ بخلوت شکستہ شد

نتوان بمومیایی آدم درست کرد

(1) Peymāne-i [N-209a] dilī ki be-ḥalvet ŧikeste ŧud

(2) Ne-tvān be-mūmyāyī ādem dūrūst kerd

(3) Gōñūl peymānesi ki ḥalvetde ŧikeste olmiŧ idi. Anı mūmyā-yı [A-274a] (4) ādem⁷⁵⁷¹ ile dūrūst itmek mümkün degildür. Taḥŧiŧ-i ḥalvet (5) nükteden ḥālī degildür. اناعند المنكسرة⁷⁵⁷² قلوبهم لاجلی

خونم به پوست بود زرنکم شکستہ تر

نازم به تیغ یار کہ یکدم درست کرد

3

(7) Ḥūnem be-pūst būd zi-rengem ŧikeste ter

(8) Nāzem be-tīg-ı yār ki yek-dem dūrūst kerd

(9) Benüm ḥūnum zāhir-i vücūdumda rengümde ŧikesteliginden ziyāde (10) mūncemid olmiŧ idi. ŧemŧir-i yāre taḥŧin olsun ki (11) bir demde ol dem-i mūncemideyi isāle ile dūrūst eyledi. (12) Nāzem be-fülān taḥŧin mī-konem meŧhūrdur.

عمر از برم کذشت چو معشوق بیوفا

خوش نسبتی بمردم عالم درست کرد

(13) ‘Ömr ez-berem güzeŧ⁷⁵⁷³ u ma‘ ŧūḳ-ı bī-vefā

(14) Ḥoŧ nisbetī be-merdüm-i ‘ālem dūrūst kerd

(15) Zīrā merdümān-ı ‘ālem bī-vefā oldıḡı ‘ömr-i güzerāna⁷⁵⁷⁴ teŧbīḥ ve nisbetde(16) tāmmdur⁷⁵⁷⁵.

آیینہ ام زکثرت جوهر شکستہ بود

عکسش بمومیایی آدم درست کرد

5

(17) Āyīnem zi-keŧret-i cevher ŧikeste būd

⁷⁵⁷⁰ müstaḥkem: muḥkem A.⁷⁵⁷¹ ādem: ādemī A.⁷⁵⁷² Ene ‘inde’l-münkesireti ḳulūbuhum li-eclī/Ben benim için kalpleri kırık olanların yanındayım (Hadis: Aliyyu’l-Kārī, 117).⁷⁵⁷³ güzeŧ: س / ش A.⁷⁵⁷⁴ güzerāna: güzeŧteye A.⁷⁵⁷⁵ tāmmdur: teŧbīḥ-i tāmmdur A N.

(18) 'Akseş be-mūmiyāyī-i ādem dūrūst kerd

(19) Zīrā keşerāt-ı sivā 'īye āyīne⁷⁵⁷⁶ mūmāss olmağla şikest olmuş idi. (20) 'Aks-i mūmiyā-yı ādem anı dūrūst eyledi. Rābīṭa-i mūrşid-i (21) pārsā mūmiyā-yı şikestī-i keşerāt-ı mā-sivādur.

شوکت دگر بساز بحیرت که عکس مهر
آینهء شکسته شبنم درست کرد

(22) Şevket diger be-sāz be-ḥayret ki 'aks-i mühr

(23) Āyīne-i şikeste şebnem dūrūst kerd

(24) Zīrā 'aks-i mühr şebneme mülākī olduğda ser-tā-pā anı cezb (25) idüp şikesteğī-i⁷⁵⁷⁷ hicrāndan ḥalāş eylerüm⁷⁵⁷⁸.

[Gazel 282]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

از نگاه این شوخ چشمان باده را خون کرده اند
تا بیاض چشم مست خویش کلکون کرده اند

1 (26) Ez-nigāh in şūḥ-çeşmān bāde-rā ḥūn kerdeend

(27) Tā beyāz-çeşm-i mest-i ḥ'ış gül-gūn kerdeend⁷⁵⁷⁹

(28) Nigāhdan bādeyi ḥūn iden beyāz-çeşm-i mestini⁷⁵⁸⁰ gül-gūn ider.

نخل موم من خس کرداب آتش کرده است
از حریر شعله ام فانوس کلکون کرده اند

[A-274b] (29) Naḥl-i mūm-ı men ḥas-ı girdāb āteş kerdeest

(30) Ez-ḥarīr-i şu' leem fānūs-ı gül-gūn kerdeend

(31) Naḥl-i mūm⁷⁵⁸¹ ḥas⁷⁵⁸²-ı girdābı āteş ve ḥarīr-i şu' lemnden fānūs-ı gül-gūn

[V-232a]

(1) eylemişlerdür⁷⁵⁸³.

چون دو ناخن هر دو عالمرا بهم آورده اند

⁷⁵⁷⁶ āyīne: āyīneme A.

⁷⁵⁷⁷ şikesteğī-i: şikestī-i A.

⁷⁵⁷⁸ eylerüm: eyler A N.

⁷⁵⁷⁹ kerdeend: + ya' nī A.

⁷⁵⁸⁰ mestini: mestī-i A.

⁷⁵⁸¹ mūm: mūmum A.

⁷⁵⁸² ḥas: ح / خ V.

⁷⁵⁸³ eylemişlerdür: itmişlerdür A.

عاشقان از پای خود تا خار بیرون کرده اند

3 (2) Çun dü-nāḥun her-dü-‘ālem-rā behem āverdeend

(3) ‘Āşıḳān ez-pāy-ı ḥod tā ḥār bīrūn kerdeend

(4) Vāḳi‘ en pādan ḥārı bīrūn itmede iki nāḥun bir yere gelmedikçe (5) mümkün⁷⁵⁸⁴ olmaz ve ol [N-209b] ḥār-ı ‘alā’iḳ iki ‘ālem bir yere gelüp birden (6) iḥrāc olunmadıkça muvaḥḥidden bīrūn olmaz⁷⁵⁸⁵.

اهل دل وابستهء رنگ تعلق نیستند

دست از رنگ حنا چون بهله بیرون کرده اند

(7) Ehl-i dil vā-beste-i reng-i ta‘alluḳ nīstend⁷⁵⁸⁶

(8) Dest ez-reng-i ḥinā çun behle bīrūn kerdeend

(9) Behle bi’l-feth destvāndur ki destüni cānverān şikārīdür. Andan (10) baḳılsa dest bīrūndur. Şüret destte olmaḳla behle (11) dest-i şikār-best olmaḳ iḳtizā eylemez. Kātibi:

(12) Zühre ibrişim dihed ez-ceng tā rüz u süheyl

(13) Bāz dārān ter ebr-i behle gül

(14) ve emşālühāda vāḳi‘ olmuşdur⁷⁵⁸⁷.

غافلان از آمد اقبال و دولت خوش دلند

ناله ها زیر زمین چون کنج قارون کرده اند

5 (15) Ġāfilān ez-āmed-i iḳbāl ü devlet ḥoş dilend

(16) Nālehā zīr-i zemīn çun genc-i Ḳārūn kerdeend

(17) Zīrā genc-i Ḳārūn el-yevm zīr-i zemīne gitdikçe nāleden ḥālī⁷⁵⁸⁸ olmaz.

کرده اند اهل دل از موج زمرد بال و پر

خویشرا زین دشت افعی زار بیرون کرده اند

(18) Kerdeend ehl-i dil ez-mevc-i zümüröd bāl ü per

(19) Ḥiṣ-rā zīn deşt-i ef’izār bīrūn kerdeend

نکته سبخانی که من در بزم آصف دیده ام

خشت خم را تختهء مشق فلاطون کرده اند

⁷⁵⁸⁴ mümkün: mümās A.

⁷⁵⁸⁵ olmaz: + dimekdür A.

⁷⁵⁸⁶ nīstend: bestend A.

⁷⁵⁸⁷ vāḳi‘ olmuşdur: vāḳi‘ dür N.

⁷⁵⁸⁸ ḥālī: ح / خ A.

7 (20) Nükte-sencānī ki men der-bezm-i Āşaf dīdeem

(21) Hışt-ı hum-rā tahte-i meşq-i Felātūn kerdeend

(22) Fi'l-cümle ta' rīzden hālī degildür⁷⁵⁸⁹. Gerçi hışt-ı hum-ı Felātūnı⁷⁵⁹⁰ (23) tahte-i meşq eylemişlerdür. Ammā humda nükte vardur. Ya' nī bir alay (24) bī-hüş u ser-hoşlar bezm-i Āşafda hezeyān [A-275a] idüp ' uçalādan (25) geçinürler.

میفشانند اهل دل شوکت بفردوس آستین

تا نکه رنگین ازان رخسار کلکون کرده اند

(26) Mī-feşānend ehl-i dil Şevket be-Firdevs⁷⁵⁹¹ āstīn

(27) Tā nigh rengin ez-ān ruhsār-ı gül-gūn kerdeend

(28) Āstīn efşāned⁷⁵⁹² be-çizi terk gerdān çiz-rā ma' nāsına ta' bīrdür.

[Gazel 283]⁷⁵⁹³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زبدکو داری خود آسمان دائم خطر دارد

ز زهر خویش این افعی زمرد در نظر دارد

1 (30) Zi-bed-gūdārī-i hod āsmān dā'im haţar dāred

(31) Zi-zehr-i h' iş in ef' i zümürürd der-naţar dāred

[V-232b]

(1) Āsmān kendi bed-gūdārılığından dā'imā haţardadur. Kendi zehri (2) kendine te'sīr itmesün diyü zümürürdi gözinden ayırmaz. Zīrā reng-i (3) sebz lāzıme-i āsmān yāhūd semā'-ı dünyā zümürürden ola.

بجایی میرساند خاکساری ناتوانانرا

خدنگ میل از موج سواد سرمه پر دارد

(4) Be-cāyī mī-resāned hāksārī nā-tevānān-rā

(5) Hadeng-i mīl ez-mevc-i sevād-ı sürme per dāred

(6) Hāksārılık nā-tevānları elbette bir yere irişdürür görmez misin? Hadeng-i (7) mīlün peri mevc-i sevād-ı sürmeden olur. Anı bu nā-tevānlık hāne-i (8) çeşm-i insān⁷⁵⁹⁴ reside eylemişdür.

⁷⁵⁸⁹ degildür: -A.

⁷⁵⁹⁰ Felātūnı: Felātūn A.

⁷⁵⁹¹ be-Firdevs: A.

⁷⁵⁹² efşāned: -A.

⁷⁵⁹³ N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بمژگانم نکه چون اب زیر سبزه میگردد
زبس چشم نرم پنهان برخسارش نظر دارد

3 (9) Be-müjgānem [N-210a] nigh çun āb zīr-i sebze mī-gerded

(10) Zi-bes çeşm-i nerm pinhān be-ruhsāreş nazar dāred

(11) Ne ra' nā beytdür raḥmetu'llāhi 'aleyh. Zīrā çeşm-i nemnāk ile nigh zīr-i sebze⁷⁵⁹⁵ (12) āb olmağ gibidür.

بدوش بی نوایان خواب معشوقست خوبانرا
که سرو از بال قمری بالش پر زیر سر دارد

(13) Be-düş-ı bī-nevāyān ḥ'āb-ı ma' şūkest ḥübān-rā

(14) Ki serv ez-bāl-i ḳumrī bāliş-i per zīr-i ser dāred

(15) Düş-ı bī-nevāyānda ḥübān-ı nāz-perve[r]āna⁷⁵⁹⁶ ḥ'āb ṭaṭlı gelür. Zīrā (16) serv bāl-i ḳumrīden bāliş-i ser ider. Vāqı' en öyledür.

بدور خط بود پرداز دیگر حسن شوخشرا
تذرو بوسهء اواز خط لب بال و پر دارد

5 (17) Be-devr-i ḥaṭṭ⁷⁵⁹⁷ buved perdāz-ı dīger ḥüsn-i şūheş-rā

(18) Tezerv-i büse-i āvaz ḥaṭ-ı leb bāl ü per dāred⁷⁵⁹⁸

[A-275b] (19) Ammā pençe-i rüyīn-lebān-ı 'āşık anı muḥlib-zen-i dendān itmek şartıyla.

پزیر خاک هم کریان شود چشمی که من دارم
رک ابر از غبارم میتواند آب بردارد

(20) Be-zīr-i ḥāk hem giryān şevved çeşmī ki men dārem

(21) Reg-i ebr ez-ğubārem mī-tevāned āb ber-dāred

(22) Zīrā ebr bārān ve buḥārı ḥākden cezb idüp yine ḥāke rīzān eyler⁷⁵⁹⁹.

ازین آهن زبانان انتقام خویش میخواهم
رک من محضر دعوی بخون بیشتر دارد

7 (23) Ezīn-āhen-zebānān⁷⁶⁰⁰ intīkām-ı ḥ'īş mī-ḥ'āhem

⁷⁵⁹⁴ insān: insāna A N.

⁷⁵⁹⁵ sebze: sebze A.

⁷⁵⁹⁶ perve[r]āna: perverāna A.

⁷⁵⁹⁷ ḥaṭṭ: Bu kelimenin A nüshasına sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

⁷⁵⁹⁸ dāred: + ya' nī A.

⁷⁵⁹⁹ eyler: + dimek olur A.

⁷⁶⁰⁰ zebānān: rübāyān A.

(24) Reg-i men maḥzar-ı da' vā be-ḥūn-ı bīşter⁷⁶⁰¹ dāred

(25) Bu āhen-zebānlardan intiḳāmumı almaḳ isterüm. Benüm 'araḳ-ı za' ifüm maḥzar-ı (26) da' vāyı ḥūn-ı nişter ile ider. Ya' nī yazar. Nīşter āhen-zebāndur. (27) Ammā nişterüñ ḥūnını 'araḳ-ı za' ifi ḥāke rīzān idüp maḥzarı (28) anuñla yazar.

سبکروحي به بال بيخودی پرواز خواهد کرد
که همچون رنگ از بال شکستن بال و پر دارد

(29) Sebük-rūḥī be-bāl-i bī-ḥodī pervāz ḥāhed kerd⁷⁶⁰²

(30) Ki hem-çun reng ez-bāl-şikesten bāl ü per dāred

(31) Sebük-rūḥluḳ bāl-i bī-ḥūşī ile pervāz itmek ister. Ol reng-i şikeste

[V-233a]

(1) gibi ki şikestelik bālinden cenāḥ-ı pervāz ittiḥāz itmişdür.

بمژگانم سرک کرم میکرده کره شوکت
که شمع محفل من رشته از تار کهر دارد

9 (2) Be-müjgānem sirişk-i germ mī-gerded girih Şevket

(3) Ki şem' -i maḥfil-i men rişte ez-tār-ı güher dāred

(4) Zīrā sirişk-i germ müjgānında münce mid olunca şem' -i maḥfil-i hicrānına tār-ı (5) güherden rişte olur. Müjgānından kināye itmiş ola.

[Gazel 284]⁷⁶⁰³

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

اثر کرد کدورت زدل پاک نماند
کف خاکستری از شعله ادراک نماند

1 (7) Eşer-i gerd-i küdüret zi-dil-i pāk ne-mānd

(8) Kef-i ḥākisterī ez-şu' le-i idrāk ne-mānd

(9) Dil şu' le-i idrāk eşer-i gerd-i küdüret kefi ḥākister olur.

کریه من گذرانید بخاطر چندان
که غبارم بدل آن بت بی پاک نماند

(10) Girye-i men güzerānīd be-ḥāṭır çendān

⁷⁶⁰¹ bīşter: nişter A N.

⁷⁶⁰² kerd: -N.

⁷⁶⁰³ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 6. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[A-276a] (11) Ki ğubārem be-dil-i ān-[N-210b]büt-i bī-bāk ne-mānd

(12) Benüm giryem hātırda ol qadar ğüzerān eyledi ki⁷⁶⁰⁴ ol büt-i bī-(13) bākūñ dilinde olan ğubārı dahı şüst [ü]⁷⁶⁰⁵ şū eyledi⁷⁶⁰⁶.

امشب از پنجهء مژگان بره او شوکت

مشت آبی بفشاندم که کف خاک نماند

3 (14) İmşeb ez-pençe-i müjgān be-reh-i ũ Şevket

(15) Müşt-i ābī be-feşāndem ki kef-i hāk ne-mānd

(16) Ma'lūm olan ebyāta şarf-ı 'inān⁷⁶⁰⁷ kılinmadığı muqaddemā işāret (17) olunmuş idi⁷⁶⁰⁸.

[Gazel 285]⁷⁶⁰⁹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

عاشق از حیرت خود چون کله بنیاد کند

بشکند آیینه را خامهء فولاد کند

1 (18) 'Āşık ez-ḥayret-i ḥod çun gile bünyād koned

(19) Be-şikend āyīne-rā ḥāme-i fülād koned

(20) Gile bünyād ta' bīr-i Şifāhānīdür. Şikāyet-nāme taḥrīr itmek. (21) Ḥāme-i fülād kerd kāğıdı deldi dimekde ta' bīrdür. Ya'nī (22) 'āşık ki kemāl-i ḥayretinden şekve-nāme taḥrīr itmege āğāz eyleye⁷⁶¹⁰ (23) āyīneyi şikest⁷⁶¹¹ idüp ya'nī cādde-i setrden bīrūn olup (24) şaḥīfe-i şekveyi raḥnedār eyler.

سر بزائوی من از ناز نهادی بی خواب

می پرد رنگ زردیم که ترا یاد کند

(25) Ser be-zānū-yı men ez-nāz nihādī bī-ḥāb

(26) Mī-pered reng-i zerdīm ki tu-rā yād koned

⁷⁶⁰⁴ ki: -A.

⁷⁶⁰⁵ [ü]: ü A.

⁷⁶⁰⁶ eyledi: + dimek olur A.

⁷⁶⁰⁷ 'inān: + beyān A.

⁷⁶⁰⁸ olunmuş idi: olunmuşdı dimek olur A.

⁷⁶⁰⁹ N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı, V nüshasında da Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁶¹⁰ eyleye: eylese A.

⁷⁶¹¹ şikest: şikeste A.

(27) Ğunūde olmağ için zānūma ser-nihāde olmışidūñ. Reng-i rūyum (28) perīde olur. Āyā seni kim yād itmiş ola?

صورت ان كمر شوخ چو نقاش كشد

قلم موى زمژكن پريزاد كند

3 (29) Şūret-i ān kemer-i şūh çu naqqāş keşed

(30) Qalem-i mūy zi-mūjgān-ı perī-zād koned

(31) Perī maḥbūb-ı cinne diyü çirkinine ıtlāq olunur.

[V-233b]

سرو مغرور ترا فكر گرفتاران نيست

كاش طوقم كشد از كردن و ازاد كند

(1) Serv-i mağrūr-ı tu-rā fikr giriftārān nīst

(2) Kāş tavḫem keşed ez-gerden ü āzād koned

[A-276b] (3) Keşed müte^c addī olduḡda tengī-i tavḫ-ı gerdeninden geşte idüp (4) belā-yı giriftārīden olur⁷⁶¹².

ناتوان بلبل ما تا شده از بيضه برون

مشق پرواز بروى كف صياد كند

5 (5) Nā-tevān bülbül-i mā tā şude ez-beyza birün

(6) Meşq pervāz be-rüy-ı kef-i şayyād koned

(7) Bizüm bülbül-i za^c ĩfümüz tā ki beyzadan birün olmışdur kef-i şayyād (8) üzere meşq pervāz ider.

بسكه دانسته تماشايبير خسار خودم

عكس خود ديده در آيينه مرا ياد كند

(9) Bes ki dāneste temāşāyī-i ruḫsār-ı ḫodem

(10) ^c Aks-i ḫod dīde der-āyīne me-rā yād koned

(11) Ya^c nī benüm ruḫsārüm temāşāsı ol ḡadar ma^c lūm u şehīr olmışdur ki⁷⁶¹³ (12) āyīnede ^c aks-i ruḫsārın gören elbette beni ḡatırına getürür. (13) Vāḡı^c en öyledür.

رقم شوخى جولان قد او شوكت

جنبش كلک مرا جلوهء شمشاد كند

7 (14) Raḡam-ı şūhī-i cevln-ı ḡad-i ü Şevket

⁷⁶¹² olur: -A.

⁷⁶¹³ ki: -A.

(15) Cünbiş-i kilik-i me-râ cilve-i şimşād⁷⁶¹⁴ koned

(16) Zîrâ o cevelân-ı kaddi taḥrîr ve tavşîfden ḥâlî degilüz⁷⁶¹⁵.

[Gazel 286]⁷⁶¹⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

اگر سالک درین ره پیرو دل میتواند شد

خم ابروش اخر طاق منزل میتواند شد

1 (18) Eger sâlik derîn-reh pey-rev-i dil mî-tevâned şud

(19) Ḥam-ı ebrûş⁷⁶¹⁷ âḥir ṭâk-ı menzil mî-tevâned şud⁷⁶¹⁸

(20) Eger sâlik bu rehde dile pey-rev ola[N-211a]bilürse ḥam-ı ebrûsı 'âkıbet

(21) ṭâk-ı menzil-i maḫşûdı olur.

دل من زیر تیغش چون تذرو شعله میرقصد

بتن تا رنگ خویش هست بسمل میتواند شد

(22) Dil-i men zîr-i tîgeş çun tezerv şu'le mî-raḫşed

(23) Be-ten tâ reng-i ḥı'ş⁷⁶¹⁹ hest bismil mî-tevâned şud

(24) Mâdâm ki reng-i ḥunı tende ola ḥâlet-i bismiliyyetden ḥalâşa (25) imkân olmaz⁷⁶²⁰ فافهم.

شدم آب تغافلها ی خوبان و ازین شادم

که از یادم غبار خاطر کل میتواند شد

3 (26) Şudem âb-ı teğâfûlhâ-yı ḥübân u ezîn-şâdem

(27) Ki ez-yâdem⁷⁶²¹ ğubâr-ı ḥâṭır-ı gül mî-tevâned şud

[A-277a] (28) Ya' nî âb-ı teğâfûl-i ḥübân oldıguma anuñçün şâdum ki benüm yâdumdan (29) kesre-i kâf-ı 'Acemî ile ğubâr-ı ḥâṭır-ı gül olmaḫ mümkindür. (30) Zîrâ zîr-i âbda kilik-i ğubârî laṭîfîdür.

کشد از چشم لیلی روغن بادام سودایم

(31) Keşed ez-çeşm-i Leylâ revġan-ı bādâm-ı sevdâyem

⁷⁶¹⁴ şimşād: şemşîr A.

⁷⁶¹⁵ degilüz: degildür A.

⁷⁶¹⁶ N nüshasında "Ġazel-i Dîġer" başlıġı, V nüshasında da 17. satırda "Ġazel" başlıġı bulunmaktadır.

⁷⁶¹⁷ ebrûş: ebrûyeş A.

⁷⁶¹⁸ şud: س / ش A.

⁷⁶¹⁹ ḥı'ş: ḥüneş A.

⁷⁶²⁰ Fefhem/Anla -A.

⁷⁶²¹ yâdem: bādâm A.

[V-234a]

اگر مجنون به بزم وصل عاقل میتواند شد

(1) Eger Mecnūn be-bezm-i vaşl-i 'ākıl mī-tevāned şud

(2) Çünkü Leylādur sevdāsı def' ine revğan-ı bādām çeker. Ammā bezm-i (3) vaşlda 'ākıl olmaz ki bu kār hāşıl ola.

زبس دارم بیکجا استقامت مشت خاکم را
بهر جا باد صبح افشانند منزل میتواند شد

5 (4) Zi-bes dārem beyek-cā istikāmet müşt-i hākem-rā⁷⁶²²

(5) Beher-cā bād-ı şubh efsānd menzil mī-tevāned şud

(6) Müşt-i hākini bād-ı şubh her ne maħalle ki resān ide kemāl-i istikāmetinden (7) anda menzil ider.

زمین شورهء من از صدف قابلتر افتاده است
کهر صد خرمن از یکدانه حاصل میتواند شد

(8) Zemīn-i şüre-i men ez-şadef kâbilter üftādest⁷⁶²³

(9) Güher şad-ħırmen ez-yek-dāne hāşıl mī-tevāned şud

(10) Lā-şübhe şadefde bu kâbiliyyet nice olur?

زبس کرد دلم جمعست اسباب پریشانی
بهر جا رنگ خلوت ریخت محفل میتواند شد

7 (11) Zi-bes gerd-i dilem cem' est esbāb-ı perişānī

(12) Beher-cā reng-i ħalvet riħt maħfil mī-tevāned şud

(13) ı perişānīdendür.-i esbāb-i ħalvetde ħafl cem' -şüret⁷⁶²⁴ الحفل الجمع

رخ ساقی نمیدانم چه خورشید است کز عکس اش
هلال خط ساغر بدر کامل میتواند شد

(14) Ruħ-ı sākī nemī-dānem çi ħürşīdest k'ez-'akseş

(15) Hilāl-i ħaṭṭ-ı sāğar bedr-i kāmīl mī-tevāned şud

(16) Ĥaṭṭ-ı sāğar ma' ruf hilālāsādur. 'Aks-i āftāb ruħından (17) bedr olur.

بنای هستیم از موج خیز ناله ویرانست
غبارم رنگ چین خانهء دل میتواند شد

9 (18) Binā-yı hestīm ez-mevc-ħīz-i nāle vīrānest

⁷⁶²² hākem-rā: hākem A.

⁷⁶²³ üftādest: üftādeest A V, bu kelime vezin gereği "üftādest" şeklinde okundu.

⁷⁶²⁴ E'l-ħafl e'l-cem' /Hafl toplanmak demektir.

(19) Ğubārem reng-i çīn hāne-i dil mī-tevāned şud

(20) Zīrā çīnī şadā-ħīzdür. İşkestelikden şoñra ğubār olur. (21) Zīrā vīrān olmış idim⁷⁶²⁵.

بجرم غفلتم دانم كه ميسوزى تو ميدانى
بكو اول كس از ياد تو غافل ميتواند شد

(22) Be-cürm-i ğafletem dā'im ki mī-sūzī tu mī-dānī

[A-277b] (23) Be-gū evvel kes ez-yād-ı tu ğāfil mī-tevāned şud

(24) Ya' nī seni bir kimse [N-211b] yādından bīrūn idebilür mi? Bu hālet (25) ma' lūmuñ iken yine cürm-i ğaflet ile benī⁷⁶²⁶ mu'āheze buyurursın.

برای يكدم آب از تشنگى خون ميكشد شوكت
بهر جا آب تيغى ديد بسمل ميتواند شد

11 (26) Berāy-ı yek-dem āb ez-teşnegī hūn mī-keşed Şevket

(27) Beher-cā āb-ı tīġī dīd bismil mī-tevāned şud

(28) Ya' nī āb-ı tīġ daħı āb olmaġla farṭ-ı teşnegī anı bismil ider. (29) Mışra' -ı evvelde hūn mī-keşed bunu iktizā eyledi.

[Gazel 287]⁷⁶²⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا قماش حرف اواز خندهء كل بافتند

1 (31) Tā ḡumāş-ı ḡarf-i ū ez-ḡande-i gül bāftend

[V-234b]

پردهء كوش من از مژگان بلبل بافتند

(1) Perde-i ġuş-ı men ez-müjġān-ı bülbul bāftend

(2) Zīrā bāfendegī tār u rişteyi iktizā ider.

خاطر مارا لباس فقر كرد اشفته تر
خرقهء پشمينهء مارا زسنبل بافتند

(3) Ḥāṭır-ı mā-rā libās-ı faqr kerd aşüfteter

(4) Ḥırḡa-i peşmīne-i mā-rā zi-sünbül bāftend

⁷⁶²⁵ idim: idi A N.

⁷⁶²⁶ beni: -N.

⁷⁶²⁷ N nüshasında ve V nüshasının 30. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

(5) Zīrā libās-ı fakr āşüftelik irāş itmişdür ki lāzıme-i sünböldür.

بلبلان از حسرت نظاره ام خون میکنند
جامهء کلکون اورا از رک کل بافتند

3 (6) Bülbülān ez-ḥasret-i nezzāreem ḥūn mī-konend

(7) Cāme-i gül-gūn-ı ū-rā ez-reg-i gül bāftend

(8) Türkide oldığı gibi kan ider ta' bîrdür.

کعبه میکردد سیه مست از عبیر کفر ما
جامهء احرام ما از تار کاکل بافتند

(9) Ka' be mī-gerded siyeh-mest ez-'abîr-i küfr-i mā

(10) Cāme-i iḥrām-ı mā ez-tār-ı kākül bāftend

(11) 'Abîr yā 'anber yā 'anber ile āmîḥte bir ṭayyibdür. Te'vîl-i beyt setre (12) maḥmûldür.

غنچه از رشک اسیر یهای ما خون میخورد
خلقهای دام را چشم بلبل بافتند

5 (13) Ğonçe ez-reşk-i esîrîhâ-yı mā ḥūn mî-ḥored

(14) Ḥalkahâ-yı dām-râ⁷⁶²⁸ çeşm-i bülbül bāftend⁷⁶²⁹

(15) Dām çeşm-i bülbüle beñzer ve ol ḳumâş-ı ma'ḥūd çeşm-i bülbül mānend
(16) dāmdur.

از برای کشتکان خنچر نازش کفن
شوکت از تار دم تیغ تغافل بافتند

(17) Ez-berāy-ı geşteġān ḥançer-i nāzeş kefen

(18) Şevket ez-tār-ı dem-i tîġ teġāfûl bāftend

[A-278a] (19) Raḥmetu'llāhi' aleyh⁷⁶³⁰. مع مخیلاته المطبوعه آمین

[Gazel 288]⁷⁶³¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بلبلی را که دل از باد قفس شاد بود
دانه از مردمک دیدهء صیاد بود

⁷⁶²⁸ dām-rā: dām-ı mā-rā A.

⁷⁶²⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁶³⁰ Ma' a muḥayyelātihi'l-maṭbū'a āmîn/Tabiatında yerleşmiş olan hayalleriyle birlikte kabul et.

⁷⁶³¹ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

1 (21) Būlbūlī-rā ki dil⁷⁶³² ez-yād-ı kafes şād buved

(22) Dāne ez-merdüme-k-i dīde-i şayyād buved

(23) Zīrā bu gūne bülbulūñ dānesi belki merdüme-k-i çeşm-i şehbāz olur.

کرمی آتش کل میکندش مهرهء موم

بیضهء بلبل اکر بیضهء فولاد بود

(24) Germī-i āteş-i gül mī-konedeş mūhre-i mūm

(25) Beyza-i bülbul eger beyza-i fülād buved

(26) Fülād gāh şulb ile mürādif gāh beyza-i cevherdāra hāş olur.

بلبل نالهء من طفل کستان خوانست

جنبش برک کلم سیلی استاد بود

3 (27) Bülbul-i nāle-i men tıfl-ı gülistān h̄'ānest

(28) Cünbiş-i berg-i gülem seylī üstād buved

(29) Bağılsa bergde resm nice müşāhede olunabilür?

بسکه دلگیر زخود بینی خویشم دائم

جوهر آینهء ام خنجر فولاد بود

(30) Bes ki dil-gīr zi-ḥod-bīnī h̄'īşem dā'im

(31) Cevher-i āyīneem ḥançer-i fülād buved

[V-235a]

(1) Cevher-i āyīne ḥod-[N-212a]bīn ḥançer-i fülād dil-gīr olur.

شوکت از بسکه گرفتار بان شوخ شدم

نشوم قمری آن سرو که ازاد بود

5 (2) Şevket ez-bes ki giriftār beān-şūḥ şudem⁷⁶³³

(3) Ne-şevem ḳumrī-i ān serv ki āzād buved

(4) Ya' nī āzādlığı mutaşavver olmayan giriftārlardanum⁷⁶³⁴ وبالله العون.

[Gazel 289]⁷⁶³⁵

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilātün

بمجلسی که تو باشی شراب راه ندارد

⁷⁶³² dil: dilī A.

⁷⁶³³ beān-şūḥ şudem: giriftārānem A.

⁷⁶³⁴ Ve billāhi'l-^cavn: Yardım Allah sayesinde.

⁷⁶³⁵N nüshasında ve V nüshasının 5. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

بكلشن تو كل افتاب راه ندارد

1 (6) Be-meclisî ki tu bâşî şarâb-ı râh ne-dâred

(7) Be-gülşen-i tu gül-i âfitâb râh ne-dâred

(8) Gül-i âfitâb şarâb olmak izâfet-i beyâniyye olmasa da olur⁷⁶³⁶.

هوا لطيف و ميم صاف و ماهتاب شب وصل

بماهتابی من آفتاب راه ندارد

(9) Hevâ laţîf u sîm şâf u mâhtâb şeb-i vaşl

(10) Be-mâhtâbî-i men âftâb-ı râh ne-dâred

(11) Ma^c-hazâ âftâbsız⁷⁶³⁷ mâhtâb olmak mümkün degildir.

سواد عالم امنی که هست عالم آبت

عسس بکوچهء موج شراب راه ندارد

3 (12) Sevâd-ı ‘âlem-i emnî ki hest ‘âlem-i âbest

(13) ‘Ases be-kûçe-i mevc-i şarâb râh ne-dâred

[A-278b] (14) Zîrâ kûçe-i mevc-i şarâba ‘ayn-ı ‘ases bile güncide olmaz.

نقاب پردهء بیگانه کیست دور کن از رخ

میان ما و تو امشب حجاب راه ندارد

(15) Niķâb-ı perde-i bigânegîst dūr kon ez-ruķ

(16) Miyân-ı mâ⁷⁶³⁸ vü tu imşeb hiçâb-ı râh ne-dâred

(17) Niķâb sükün-ı bâ ile ve nefş hiçâb-ı bigâne oldı.

مجو شوکت اشکی زچشم مردم حیران

بلی بکاسهء آینه اب راه ندارد

5 (18) Me-cü Şevket eşkî zi-çeşm-i merdüm-i hayrân⁷⁶³⁹

(19) Belî be-kâse-i âyîne âb-ı râh ne-dâred

(20) Kâse-i âyîne de âb olmaz. Zîrâ çeşm-i hayrânında ‘aks-i yâr olur.

[Gazel 290]⁷⁶⁴⁰

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün

خرد اسوده از بزم محبت بر نمیگیرد

⁷⁶³⁶ olur: oluvirür A.

⁷⁶³⁷ âftâbsız: ز / ر A.

⁷⁶³⁸ mâ: -A.

⁷⁶³⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁶⁴⁰ N nüshasında ve V nüshasının 21. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

کشی از پیشهء شیران سلامت بر نمیکرد

1 (22) *Ḥired āsūde ez-bezm-i maḥabbet ber nemī-gīred*

(23) *Keṣī ez-pīše-i šīrān selāmet ber nemī-gīred*

(24) Lafza-i ber nemī-gīred biraz ma‘ānī-i lāzımelerde müsta‘meldür ki siyāḳ-ı

(25) ebyātdan ma‘lūm olur. Selāmet ile⁷⁶⁴¹ rüçü‘ idemez. Bezm-i (26) muḥabbetden⁷⁶⁴² dāye-gīr olamaz ve emṣālühā⁷⁶⁴³.

دم تیغ اجل را شاه راه عاقبت داند

دل دیوانهء ما از شهادت بر نمیکرد

(27) *Dem-i tūg-ı ecel-rā šāh-rāh-ı ‘āḳıbet dāned*

(28) *Dil-i dīvāne-i mā ez-ṣehādet ber nemī-gīred*

(29) Dāl-ı meftūḫa ile dem tūg ağzı yoḫsa zamm ile yalman ma‘nāsına (30) degil. Ya‘nī dil-i dīvānemiz şemşīr-i eceli cādde-i ‘āḳıbet bilür. (31) Bilmez ki ‘āḳıbet ref‘ olup devlet-i şehādet ile bekām olacaḳdur.

[V-235b]

(1) Raḫmetu'llāhi ‘aleyh şehīden fevt olmışlardur⁷⁶⁴⁴. Bir ḳahvede aḫşama (2) ḳarīb beytütet eyledikleri maḫalle giderken iki ‘Acem bī-çārede (3) aḳçe vardır diyü ḳatlı eylediler. Meger iki aḳçesi var imiş⁷⁶⁴⁵ (4) raḫmetu'llāhi ‘aleyh⁷⁶⁴⁶.

نباشد دیدهء آیینهء از روشندلی احوال

دل عارف زوحدت سوی کثرت بر نمیکرد

3 (5) *Ne-bāşed dīde-i āyīne ez-rūşen-dilī aḫvel*

(6) *Dil-i ‘ārif [N-212b] zi-vaḫdet süy-ı keşret ber nemī-gīred*

(7) Süy-ı keşret ber nemī-gīred keşret cānibine meyl eylemez⁷⁶⁴⁷. Āyīne rūşen-dillikden (8) aḫvel olmaḳ mutaşavver olur mı⁷⁶⁴⁸?

کتان طاقتش را تاب مهتاب تجلی نیست

کلیم از وادی ایمن سلامت بر نمیکرد

⁷⁶⁴¹ ile: -A.

⁷⁶⁴² muḥabbetden: maḥabbet A.

⁷⁶⁴³ ve emṣālühā: -A -N.

⁷⁶⁴⁴ olmışlardur: olmışdur A.

⁷⁶⁴⁵ “Zikr-i Şevket” N (der).

⁷⁶⁴⁶ raḫmetu'llāhi ‘aleyh: -A.

⁷⁶⁴⁷ eylemez: itmez A.

⁷⁶⁴⁸ olur mı: olur A.

[A-279a] (9) Ketān-ı tākateş-rā tāb-ı mehtāb-ı tecellī nīst

(10) Kelīm ez-vādī-i Eymen selāmet ber nemī-gīred

(11) Žamīr-i Kelīm mā-ba^c da rāci^c dūr. Selāmetle rüçü^c eylemedigine⁷⁶⁴⁹⁷⁶⁵⁰ وخر

(12) صغفأ delīli kāfīdūr.

بخاری ریشهء آتش رساند نخل موم من

مرا روی دل از سنک ملامت بر نمیگیرد

5 (13) Buḥārā rişe-i āteş resāned naḥl-i mūm-ı men

(14) Me-rā rūy-ı dil ez-seng-i melāmet ber nemī-gīred

(15) Çünkü Buḥārādan ibtilā-yı^c aşq-ı mecāz ile seyāḥat-güzīn (16) olmuşlar idi.

Naḥl-i mūmına rişe-i āteş resāde iden seng-i (17) melāmete hedef eyleyendūr.

نمیگردد بخاطر آرزوی بوسه شوکت را

که یاقوت ترا رنگ از نزاکت نمیگیرد

(18) Nemī-gerded be-ḥāṭır ārzū-yı buse Şevket-rā

(19) Ki yāḳūt-ı tu-rā reng ez-nezāket ber nemī-gīred

(20) Yāḳūtından murād ma^c lūm. Ya^c nī mādām ki yāḳūt-ı la^c linüñ rengi (21)

mütegayir olmaya ārzū-yı buse taḥvīl olmaz.

[Gazel 291]⁷⁶⁵¹

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

مرا شبهای تنهایی نیارست این که همدم شد

که از آغوش تنک من میان او مجسم شد

1 (23) Me-rā şebhā-yı tenhāyī ne-yārest īn ki hem-dem şud

(24) Ki ez-āgūş-ı teng-i men miyān-ı ū mücessem şud

(25) Baña tenhā gicelerde bu hem-dem olmağla⁷⁶⁵² ḳādir degildūr ki benüm

āgūş-ı (26) tengümden⁷⁶⁵³ anuñ miyānı mücessem ola⁷⁶⁵⁴.

بصحرای حقیقت پرتوی افتاد از حسنش

بخود یک نقش پای مور او بالید عالم شد

⁷⁶⁴⁹ eylemedigine: eylemedigi A.

⁷⁶⁵⁰ A'rāf: 7/143: Ve ḥarra Mūsā şa^c iḳan/Ve Mūsā baygın düştü.

⁷⁶⁵¹ N nüshasında "Ġazel-i Diġer" başlığı, V nüshasında da 22. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁶⁵² olmağla: olmağa A.

⁷⁶⁵³ tengümden: tengden N.

⁷⁶⁵⁴ ola: olur A.

(27) Be-şahrā-yı ḥaḳīḳat pertevī ūftād ez-ḥüsneş

(28) Be-ḥod yek-naşş-ı pāy-ı mūr-ı ū bālīd ‘ālem şud

(29) Anuñ ḥüsünden şahrā-yı ḥaḳīḳate bir pertev vāḳi‘ oldı. (30) Yek-naşş-ı pāy-ı mūr kendi kendine bālīde olup nāmı ‘ālem oldı.

بهر سنکی که بشکستم قدح را کعبه شد پیدا

3 (31) Beher sengī ki be-şkestem ḳadeḥ-rā Ka‘be şud peydā

[V-236a]

نبهر خاکی که جام می زدستم ریخت زمزم شد

(1) Beher ḥāḳī ki cām-ı mey zi-destem rīḥt zemzem şud

(2) Her bir sengle ki ḳadeḥi işkeste itdüm Ka‘be peydā oldı (3) ve ne şekl ḥāke ki elümden cām-ı mey döküle zemzem oldı.

چو نخل بید بیحاصل خجالت بار آوردم

نکردم سر به بالا از حیا تا قامت خم شد

[A-279b] (4) Çu naḥl-i bīd bī-ḥāşıl ḥacālet-i bār āverdem

(5) Ne-kerdem ser-be-bālā ez-ḥayā tā ḳāmetem ḥam şud

(6) Bār-ı ḥacālet diyecek yerde ḥacālet-i bār bu ma‘nāyı ifāde ider.

بجز نا می نماند از هستی من با لب لعش

بهر جا پا نهادم نقش پایم نقش خاتم شد

5 (7) Be-coz nāmī ne-mānd ez-hestī-i men bā-leb-i la‘leş

(8) Beher-cā pā nihādem naşş-ı pāyem naşş-ı ḥātem şud

(9) Anuñçun naşş-ı pāyı naşş-ı ḥātem oldı ki zīrā leb-i la‘li (10) ile maḥv-ı vücūd itmiş idi.

بهار ساده لوحی کرد عالم را کستانم

ز اب چشمهء آینه این کلزار خرم شد

[N-213a] (11) Bahār-ı sāde-levḥī kerd ‘ālem-rā gülistānem

(12) Zi-āb-ı çeşme-i āyīne in gülzār ḥurrem şud

(13) Benüm gülistānum ‘ālemi sāde-levḥlik bahārı eyledi. (14) İmdi bu gülzār āb-ı çeşme-i āyīneden ḥurrem⁷⁶⁵⁵ oldı.

تماشاکاه عشرت بو الهوس را بباد اوزانی

⁷⁶⁵⁵ ḥurrem: خ / ح V.

که بی رویش نکاهم مرد و مژگان نخل ماتم شد

7 (15) Temāṣāgāh-ı 'işret bü'l-heves-râ be-bâd-ı erzânî⁷⁶⁵⁶

(16) Ki bî-rüyeş nigâhem mürd ü müjgân naḥl-i mâtem şud

(17) Temāṣāgāh-ı 'işret bü'l-hevesüñ olsun. Nigâhum ḥasret-i (18) rûyî ile öldi⁷⁶⁵⁷. Müjgânüm naḥl-i mâtem oldı.

نکه رنگ از تماشای ریاض سینهء کرمم

کل زخم مرا اب دم تیغ که شبم شد

(19) Nigeh reng ez-temāṣâ-yı riyâz sîne-i germem

(20) Gül-i zaḥm-ı me-râ âb-ı dem-i tîğ ki şebnem şud

(21) Ki zül'-^çuḳül için olur.

زکردون میتوان دیدن شوکت روی بهبودی

اگر زخم کتانرا پرتو مهتاب مرهم شد

9 (22) Zi-gerdün mî-tevân dâden-i Şevket rûy-ı behbūdî

(23) Eger zaḥm-ı ketân-râ pertev-i mehtâb merhem şud

(24) Çünkü⁷⁶⁵⁸ pertev-i mehtâbdan zaḥm-ı ketâna merhem mümkün degildir. (25)

İmdi gerdün-ı dündan ümmîd-i behbūdî mümkün olmadı.

[Gazel 292]⁷⁶⁵⁹

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

خویشتن را کوشهء از ملک غم باید کشید

پا بدامان بیابان عدم باید کشید

1 (27) H'îşten-râ küşeî ez-mülk-i ğam bāyed keşîd

(28) Pâ-be-dāmân beyābân-ı 'adem bāyed keşîd

[A-280a] (29) Beyābân-ı 'adem gibi ra' nâ küşe olmaz.

نقطهء سودا دماغ فطرتم را خشک کرد

روغن بادام از مغز قلم باید کشید

(30) Nokṭa-i sevdâ dimāğ-ı fıtratem-râ ḥuşk kerd

(31) Revġan-ı bādām ez-mağz-ı qalem bāyed keşîd

[V-236b]

⁷⁶⁵⁶Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁶⁵⁷ öldi: -A.

⁷⁶⁵⁸ çünkü: + zaḥm A.

⁷⁶⁵⁹N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(1) Nokṭa-i sevdā dimāg-ı fıtratumı huşk eyledi. Mağz-ı qalemnden (2) revḡan-ı bādām çekmek gerekdür.

خم شود پشت کلاه از بار احسان های ابر
چند بار منت اهل کرم باید کشید

3 (3) Ḥam şevved püşt-i giyāh ez-bār-ı iḥsānhā-yı ebr

(4) Çend bār minnet-i ehl-i kerem bāyed keşīd

(5) Ebr-i kerīmūñ bār-ı minneti elbette giyāh-ı müteḥammil olmağ lā-büddür.

از خمار بادهء کلکون نمی آرد برون
باده از خون غزالان حرم باید کشید

(6) Ez-ḥumār-ı bāde-i gül-gün nemi-āred birün

(7) Bāde ez-ḥün-ı ġazālān-ı ḥarem⁷⁶⁶⁰ bāyed keşīd

(8) Ḥumār-ı bāde-i gül-gündan rehā-yāfte olmaya. Bādeyi ḥün-ı (9) ġazālān-ı ḥaremden itmeliüdür.

تا شود شوکت کل خورشید تبخال لب
یک نفس از صدف همچون صبحدم باید کشید

5 (10) Tā şevved Şevket gül-i ḥürşīd tebhāl-i lebet

(11) Yek-nefes ez-şıdğ hemçun şubḥ-dem bāyed keşīd

(12) Tebhāl ve tebhāle demīdegī ki be-ṭarf-ı leb zāhir şevved. Ya⁶ nī (13) Şevket gül-i ḥürşīd senüñ tebhāle-i lebüñ oluncaya dek şubḥ-dem (14) gibi şıdğ u şafādan bir nefes çekmek⁷⁶⁶¹ gerek⁷⁶⁶².

[Gazel 293]⁷⁶⁶³

Fā⁶ ilātün / Fā⁶ ilātün / Fā⁶ ilātün / Fā⁶ ilün

کی توان از حرف سرد دشمنان آزرده شد

1 (16) Key tevān ez-ḥarf-i serd düşmenān āzürde şud

[N-213b] (17) Ya⁶ nī āzürde şuden fi¹ be-ma⁶ nāü'l-maşdar. İsti⁶ māli ḡatı çoğ vāḡi⁶ olur.

برک کل نتواند از باد خزان آسوده شد

(18) Berg-i gül ne-tvāned ez-bād-ı ḥazān āsūde şud⁷⁶⁶⁴

⁷⁶⁶⁰ ḥarem: ح / خ A.

⁷⁶⁶¹ çekmek: چ / ح V.

⁷⁶⁶² gerek: gerekdür A.

⁷⁶⁶³ N nüshasında ve V nüshasının 15. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(19) Elbette ḥazān-dīde olur.

بسکه امشب دیده کیسوی سیاه خود بخواب
چشم مست او زناز سرمه دان اسوده شد

(20) Bes ki imşeb dīde gīsū-yı siyāh-ı ḥod be-ḥāb

(21) Çeşm-i mest-i ü zi-nāz-ı sürmedān āsūde şud

(22) Ya' nī kendi gīsū-yı siyāhı nā'ib [ü] menāb-ı sürmedān oldı.

تا بشوخی داده ام دل از غم دل فارغ
رفت چون کل از گلستان باغبان اسوده شد

3 [A-280b] (23) Tābe-şūḥī dādeem dil ez-ğam-ı dil fāriğem

(24) Reft çun gül ez-gülistān bāgbān āsūde şud

(25) Dili güle teni gülistāna yā bāgbāna teşbīh eylediler.

راه تشخیص بار کاروان ما سپند
چون تواند زسودای جهان اسوده شد

(26) Rāh-ı āteş-ḥīz⁷⁶⁶⁵ bār-ı kār-vān-ı mā sipend

(27) Çun tevāned dil zi-sevdā-yı cihān āsūde şud

(28) Dil ü sevdā-yı cihān rāh-ı āteş-ḥīz ve bār-ı sipend tenāsüb ḥāşıl oldı.

زخم را از مرهم کافور لب آید بهم
تا نهادم مهر خاموشی دهان اسوده شد

5 (29) Zaḥm-rā ez-merhem-i kāfūr leb āyed behem

(30) Tā nihādem mühr-i ḥāmūşī dehān āsūde şud

(31) Gūyā⁷⁶⁶⁶ mühr-i ḥāmūşī merhem-i kāfūr maḳāmında oldı.

[V-237a]

شعلهء اواز مارا برک کل دامن زنت
چون تواند بلبل ما از فغان آسوده شد

(1) Şu' le-i āvāz-ı mā-rā berg-i gül dāmen-zenest

(2) Çun tevāned bülbül-i mā ez-fiğān āsūde şud

(3) Anuñçün fiğāndan āsūde olmaz ki şu' le-i āvāzī-i bülbül sūzdur.

[Gazel 294]⁷⁶⁶⁷

⁷⁶⁶⁴ şud: + ya' nī āzürde şuden fi' l be-ma' nāü'l-maşdar isti' māli ḳatı çoḳ vāḳi' olur A.

⁷⁶⁶⁵ āteş-ḥīz: + ü A.

⁷⁶⁶⁶ gūyā: gūyiyā A.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا بکی خوبان بحال ما تغافل سر کنید
پشت چشم از پردهء بادام نازکتر کنید

1 (5) Tābe-key ḥübān be-ḥāl-i mā tegāfūl ser konīd

(6) Püšt-i çeşm ez-perde-i bādām nāzikter konīd

(7) Ḥübān münādī olup ser-konīd ser kerd ser kerde ser ber-dāred (8) izhār eyledi ma' nāsma. Ya' nī ey ḥübān bizüm ḥālimize nice bir (9) tegāfūli izhār idersiz ve püšt-i çeşmi ya' nī göz қаpağını perde-i (10) bādāmdan nāzikter idersiz. Ta' āmī ve tegāfūlden kināye ola.

مجلس نظاره شد بی آتش خوبی بلند

تیره بختان از سواد چشم خود عنبر کنید

(11) Meclis-i nezzāre şud bī-āteş-i ḥübī bülend

(12) Tīre-baḥtān ez-sevād-ı çeşm-i ḥod ' anber konīd

(13) Tīre-baḥtān yine münādī olmağ üzere ma' nā tamām ve māteḳaddeme (14) münāsib olur.⁷⁶⁶⁸

عالم امکان شمارا تابکی باشد قفس

ای اسیران از دو عالم فکر بال و پر کنید

3 (15) ' Ālem-i imkān şumā-rā tābe-key bāşed ḳafes

(16) Ey esīrān ez-dü-' ālem fikr-i bāl ü per konīd

[A-281a] (17) Fikr-i bāl ü per emri ṭayerān u pervāzdan kināye ola.⁷⁶⁶⁹

سر میپیچید از کمند منت موج محیط

آبروی خویش جمع آوردهء کوهر کنید

(18) Sermī-piçīd ez-kemend minnet-i mevc-i muḥiṭ

(19) Ābrū-yı ḥ'iş cem' āverde-i gevher konīd

(20) Mī-piçīd⁷⁶⁷⁰ nehy-i ḥāzırdur.

میکنند مینا بیاض کردن خود را بلند

می پرستان صبح عید آمد نشاطی سر کنید

5 (21) Mī-koned mīnā beyāz-gerden-i ḥod-rā bülend

⁷⁶⁶⁷N nüshasında ve V nüshasının 4. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁶⁶⁸ münāsib olur: münāsibdür A.

⁷⁶⁶⁹ ola: + فافهم /Fefhem: Anla A.

⁷⁶⁷⁰ mī-piçīd: mī-piçīde A.

(22) Mey-perestān şubḥ-ı ʿıyd āmed neşāṭī ser-konīd

(23) Ey mey-perestān neşāṭı ızḥār [N-214a] idüñ.

تا چشمم دختر رز دور شد کشتم اسیر
رحم کیشان چاره این طفل بی مادر کنید

(24) Tā zi-çeşmem duḡter-i rez dūr şud geştem esīr

(25) Raḥm-ı gīşān çāre-i ın tıfl-ı bī-māder konīd

(26) Ey raḥm-ı gīşān tıfl-ı bī-māder dīdesi oldı. Duḡter-i rez māderidür.

صحبت زاهد مرا بسیار از جا برده است
این مسلمان زاده را بهر خدا کافر کنید

7

(27) Şoḡbet-i zāhid me-rā bisyār ez-cā bordeest

(28) ın müselmān-zāde-rā behr-i Ḥudā kāfir konīd

(29) Müselmān-zāde olmağla şüretine ıapılıp yoldan ııııdı. (30) Ammā kāfir
olsa ḡāl-i maʿ lūm-ı şoḡbeti bāʿ iş-i iğtirār⁷⁶⁷¹ olmaz idi.

حاجت مقراض نبود قطع تار جاده را

(31) Ḥācet-i miḡrāz ne-būd ıatı -ı tār-ı cādde-rā

[V-237b]

راه غم را طی بیک تحریک بال و پر کنید

(1) Rāh-ı ġam-rā ṡayy be-yek taḡrīk-i bāl ü per konīd

(2) Tār-ı cāddeye miḡrāz istemez. Bir bāl ü per taḡrīki ile rāh-ı ġam ṡayy olur.

دامن دشت عدم دیکر ندارد چشمهء
مکذر ید از آب شمشیر و کلوی تر کنید

9

(3) Dāmen-i deşṡ-i ʿadem dīġer ne-dāred çeşmeī

(4) Me-gzerīd⁷⁶⁷² ez-āb-ı şemşīr ü ġülū-yı ter konīd(5) ġülū-rā ter konīd taḡrīrindedür. Yāḡūd ġülūyı ola⁷⁶⁷³.

تاب دود سر ندارد شوکت ما از خمار
دوستان دیکر کلابش از کل ساغر کنید

(6) Tāb-ı derd-i ser ne-dāred Şevket-i⁷⁶⁷⁴ mā ez-ḡumār

(7) Dūstān dīġer ġül-ābeş ez-ġül-i sāġar konīd

⁷⁶⁷¹ iğtirār: اغتار A.

⁷⁶⁷² me-gzerīd: د / د V.

⁷⁶⁷³ yāḡūd ġülūyı ola: -A.

⁷⁶⁷⁴ Şevket-i: -A.

(8) Ey dūstān Şevketūñ⁷⁶⁷⁵ gül-ābımı gül-i sāğardan idūñ. Gül-i sāğar (9) şarābdur.

[Gazel 295]⁷⁶⁷⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

مشو مهمان مردم ناتوان شد میهمان خود
زچاک دل چو کندم نان خود بشکن زخوان خود

1 (10) Me-şev mihmān-ı merdüm nā-tevān şud mihmān-ı ħod

[A-281b] (11) Zi-çāk-i dil çu gendüm nān-ı ħod be-şken zi⁷⁶⁷⁷-ĥ'ān-ı ħod

(12) Kendi süfreñden nānuñı işkeste eyle ve kendiñe mihmān ol dimek (13)

'aynıyla Türkide kendi⁷⁶⁷⁸ yağıñla ħavrıl dimek gibidür.

بود شیرازهء اوراق عمر ما سخن کردن
نفس داریم ما از باد دامان زبان خود

(14) Buved şirāze-i evrāk-ı 'ömr-i mā süĥan-kerden

(15) Nefes dārim mā ez-bād-ı dāmān⁷⁶⁷⁹-ı zebān-ı ħod

(16) Ya' nī tekellüm gūyā māye-i baĥiyye-i ĥayātdur. Mürde olsa tekellüm olmaz

(17) idi ve bād-ı dāmān-ı zebānımız nefesimüzdür.

ندارد نفس هموار از در کس چشم امیدى
که میسازد سک قانع بمشیت استخوان خود

3 (18) Ne-dāred nefsi-i hemvār ez-der-i kes çeşm-i ümmidī

(19) Ki mī-sāzed seg-i ħāni' be-müş-t-i üstüĥ'ān-ı ħod

(20) Müşt-i üstüĥ'ān-ı ħod kendi üstüĥ'ānı anuñla geçinür⁷⁶⁸⁰ dimek (21) gibidür.

[Gazel 296]⁷⁶⁸¹

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

خوبان دل بلا کش مارا گرفته اند
چون بادهء نکه غش مارا گرفته اند

1 (22) Ĥübān-ı dil belā-keş-i mā-rā girifteend

⁷⁶⁷⁵ Şevketūñ: -A.

⁷⁶⁷⁶ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁶⁷⁷ zi-: + ĥūn A.

⁷⁶⁷⁸ kendi: -A.

⁷⁶⁷⁹ dāmān: د / - A.

⁷⁶⁸⁰ anuñla geçinür: -A, bu kelimeler N nüshasında derkenara yazılmıştır.

⁷⁶⁸¹ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(23) Çun bāde-i nigh gış-ı mā-rā girifteend

(24) Bāde-i nighde gāh şafvet ve gāh gışş mülāḥaḫa olunur. Aña göre (25) ma^c nā-yı beyt şaḫīḥ olur.

در بزم ما صدای سپندی نشد بلند
از سنک سرمه آتش مارا گرفته اند

(26) Der-bezm-i mā şadā-yı sipendī [N-214b] ne-şud bülend

(27) Ez-seng-i sürme āteş-i mā-rā girifteend

(28) Zīrā sürmenūn ḫaṭ^c -ı şadāda te³şīr-i^c azīmi vardır.

شوکت چگونه از در میخانه بگذریم
مستان عنان ابرش مارا گرفته اند

3 (29) Şevket çı-güne ez-der-i meyḫāne be-gzērim

(30) Mestān^c inān-ı ebreş-i mā-rā girifteend

(31) Ebreş-i gül-endām-ı zātını mestān-ı ḫarīfān-ı tesābuḫgāh-ı meygededen

[V-238a]

(1) mūrūra⁷⁶⁸² irḫā göstermezler.

[Gazel 297]⁷⁶⁸³

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

مبادا شعلهء بت هر کشیدن از تنت کیرد
کریبان آتش از رنک بیاض کردنت کیرد

1 (2) Me-bādā şu^c le-i büt her⁷⁶⁸⁴ keşīden ez-tenet gīred

(3) Girībān āteş ez-reng-i beyāz-gerdenet gīred

(4) Şu^c le ez-tenet ser keşīd senūn vücūduñdan baş gösterdī. [A-282a] (5) Āteş-i girībān ez-gerdenet gīred āteş boḡazuña mānend-i girībān (6) şarıldı dimek olur.

بیاقوت لبّ تبخالهء دندان طمع بندد

(7) Be-yāḫūt-ı lebet tebhāle-i dendān ṭama^c bended

(8) Ya^c nī ışıрмаḫ arzūsındadır.

سر انکشت غبار ناتوانی دامننت کیرد

(9) Ser-engüşt-i gubār nā-tevānī dāmenet gīred

⁷⁶⁸² mūrūra: mūrūr A.

⁷⁶⁸³ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁶⁸⁴ her: ser A N.

(10) Dāmen-i ū be⁷⁶⁸⁵-ser-i engüşt⁷⁶⁸⁶ gîred. Eteğine eli ile şarıldı demek olur.

نزاكت كل ازان روى بهار الود مى ببند

3 (11) Nezāket gül ez-ān rüy-ı bahār-ālūd mī-bīned⁷⁶⁸⁷

(12) Nezāket sükūn ile nezāket-rā taqđirinde.

خزان ضعف چون بينم كه راه كلشنت كيرد

(13) Hāzān-ı za' f çun bīnem ki rāh-ı gülşenet gîred

(14) Rāh-ı gülşeni müddet-i zindegānisi ola ve yāhūd vücūd-ı şūrisi ola.

نسازد شعله بت كرم بينايى ميانت را

مبادا برق آتش دست نبض خرمنت كيرد

(15) Ne-sāzed şu' le-i büt germ-bīnāyī miyānet-rā

(16) Me-bādā barq-ı âteş dest-i nabz-ı hürmenet gîred

(17) Zīrā büte secde germ-miyān olmağdan kināye ve hürmen ile vücūddan (18)

kināye eyledi.

نسيم اه بيرون كشته از مصر دل شوكت

زجسمت ضعف را چون نكهت از پيراهنت كيرد

5 (19) Nesīm-i āh bīrūn geşte⁷⁶⁸⁸ ez-Mısr-ı dil Şevket

(20) Zi-cismet za' f-rā çun nūkhet ez-pīrāhenet gîred

(21) Ez-pīrāhen-i ū gîred pīrāheninden⁷⁶⁸⁹ eşer qabūl eyledi. Zīrā Ya' kûb (22)

'aleyhi's-selām būy-ı pīrāhen-i Yūsufdan eşer-gīr oldı.

[Gazel 298]⁷⁶⁹⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

دوستان ديوانهء مارا بخود مونس كنيد

خلقهء زنجير ما از خلقهء مجلس كنيد

1 (24) Dūstān dīvāne-i mā-rā be-ḥod mūnis konīd

(25) Halkā-i zencīr-i mā ez-halkā-i meclis konīd

(26) Zīr-i halkā-i meclis zencīr-i ünsdür.

سر كرانيهائى چشمى كوشه كيرم كرده است

⁷⁶⁸⁵ be: -N.

⁷⁶⁸⁶ engüşt: ش / س A.

⁷⁶⁸⁷ mī-bīned: mī-çīned A.

⁷⁶⁸⁸ geşte: geşt N.

⁷⁶⁸⁹ pīrāheninden: pīrāhenden A.

⁷⁶⁹⁰ N nüshasında ve V nüshasının 23. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بوریاى خانه ام را از نی نرکس کنید

(27) Ser-girānīhā-yı çeşmī kūşe-gîrem kerdeest

(28) Būriyā-yı hāneem-rā ez-ney-i nergis konīd

(29) Kūşe-gîrlüklerine bā' iş ser-girānī-i çeşm olunca ney-i nergisden (30) būriyā münāsib oldı.

مَنّت اکسیر مارا زنده زیر خاک کرد

3 [A-282b](31) Minnet-i iksīr-i mā-rā zinde zīr-i hāk kerd

[V-238b]

از طلا کشتن پشیمانیم مارا مس کنید

(1) Ez-ṭilā geşten peşimānīm mā-rā [N-215a] mess⁷⁶⁹¹ konīd

(2) Peşimānīm edāta muzāf olmaz. Ṭilā⁷⁶⁹² yaldız. Yāhūd 'ayn-ı zerde (3) müsta' mel olur⁷⁶⁹³.

تا بکی شوکت شود مغرور نقد داغ خود

یکدر روزش از برای مصلحت مفلس کنید

(4) Tābe-key Şevket şevved mağrūr naqd-i dāğ-ı hōd

(5) Yek der-rūzeş ez-berāy-ı maşlahat müflis konīd⁷⁶⁹⁴

(6) Zīrā naqd-i dāğ ile mağrūr ve zīr-i dest olmuşdur.

[Gazel 299]⁷⁶⁹⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بسکه بی زلفش بکلشن خاطر م دلگیر بود

نالء بلبل بکوشم نالء زنجیر بود

1 (8) Bes ki bī-zülfeş be-gülşen hāṭırem dil-gīr buved

(9) Nāle-i bülbül be-güşem nāle-i zencīr buved

(10) Nāle-i zencīr zülfe tenāsübi mülāhazasıyladur.

شب که بود آهوی چشمش انجمن ارای ناز

چشم خوبان دیگر چون آهوی تصویر بود

(11) Şeb ki būd āhū-yı çeşmeş encümenārā-yı nāz

⁷⁶⁹¹ mess: ḥüsn A.

⁷⁶⁹² ṭilā: -N.

⁷⁶⁹³ müsta' mel olur: müsta' meldür A.

⁷⁶⁹⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁶⁹⁵ N nüshasında ve V nüshasının 7. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(12) Çeşm-i hūbān-ı dīger⁷⁶⁹⁶ çun āhū-yı taşvīr buved

(13) Farq-ı miyānede şūret istemez.

چشم خود نکشاده از اول جفارا دیده ایم

طفل مارا تخ تهء كهواره چوب تير بود

3 (14) Çeşm-i hūd ne-gşāde ez-evvel cefā-rā dīdeīm

(15) Tıfl-ı mā-rā tahte-i gehvāre çüb-ı tīr buved

(16) Sen cān alıcı tıfl-ı perī-zād bebedsin.

(17) Gehvārede 'uşşāka cefā kiş-i sin

جاده داغ اهل دل از سنک پیدا میکند

مرهم کافورئ فریاد جوی شیر بود

(18) Çāre-i dāğ ehl-i dil ez-seng peydā mī-koned

(19) Merhem-i kāfūrī-i feryād cūy-ı şīr buved

(20) 'İlācını taşdan çıkarur. Vākī' en şīrūñ kāfūra münāsebeti⁷⁶⁹⁷ (21) vardır.

دل نه امروز از وطن شوکت شکایت میکند

مرغ مادر بیضه از اشیان بگیر بود

5 (22) Dil ne imrūz ez-vaṭan Şevket şikāyet mī-koned

(23) Murğ-ı mā der-beyza⁷⁶⁹⁸ ez-āşyān be-gīr⁷⁶⁹⁹ buved⁷⁷⁰⁰

(24) Gelmedin mehd-i vücūda dāyesin dil-gīr ider

(25) Hūn iken isterse [A-283a] rahmı cūy-bār-ı şīr⁷⁷⁰¹ ider⁷⁷⁰²

[Gazel 300]⁷⁷⁰³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کو دل و دین تا بهشت نام و ننگم بشکفد

لالهء ایمن ز صحرای فرنگم بشکفد

1 (27) Gū dil ü dīn tā behişt nām u nengem be-şgufd

(28) Lāle-i Eymen zi-şahrā-yı Firenkem be-şgufd

⁷⁶⁹⁶ dīger: dīger A.

⁷⁶⁹⁷ münāsebeti: münāsebeti de A N.

⁷⁶⁹⁸ beyza: + hem A N.

⁷⁶⁹⁹ be-gīr: dilgīr N.

⁷⁷⁰⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷⁰¹ şīr: -A.

⁷⁷⁰² ider: + dimek olur A.

⁷⁷⁰³ N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(29) Şahrâ-yı Firenkî vücūdından lâle-i Eymenistân tecellî-güşâde olmak (30)
şâhib-i dil ve şâhib-i dîn olmağla olur.

کلشنم خوش آب و رنگی دارد از موج جنون

(31) Gülşenem hoş âb u rengî dâred ez-mevc-i cünûn

[V-239a]

غنچهء مینا چو کل از یاد سنکم بشکفد

(1) Ğonçe-i minâ çu gül ez-yâd-ı sengem be-şgufd

(2) Bundan ziyâde cünûn olur mı ki seng-i melâmet yâda (3) geldiği gibi⁷⁷⁰⁴
ğonçe-i minâ güşûde ola?

تازه رو دارد کلستانرا بهار ضعف من

غنچه از باد پریدنهای رنگم بشکفد

3

(4) Tâze-rû dâred gülistân-râ bahâr-ı za' f-ı men

(5) Ğonçe ez-bâd-ı perîdenhâ-yı rengem be-şgufd

(6) ⁷⁷⁰⁵فهذا من جنون العشق قسم

مفلسم مینا کشم کر نوبهار جوش داغ

تا چو کل صد غنچه زار از دست تنکم بشکفد

(7) Müflisem minâ keşem ger nev-bahâr-ı cüş-ı⁷⁷⁰⁶ dâğ

(8) Tâ çu gül şad-ğonçezâr ez-dest-i tengem be-şgufd

(9) Cüş-ı dâğ [N-215b] keşretten kinâyesidür. Bağ dest-i tenginden⁷⁷⁰⁷ nice yüz
(10) biñ ğonçezâr güşûde olur.

شوکت این کلها که رنگین شد از و خاک هوا

از بهار ستان طبع نیمرنگم بشکفد

5

(11) Şevket in gülhâ ki rengin şud ez-û hâk-i hevâ

(12) Ez-bahâristân tab' -ı nîm-rengem be-şgufd

(13) Nîm-reng kırmızı ve al renge meşûb olan levne ıtlâk olunur.

⁷⁷⁰⁴ gibi: + gül gibi A.

⁷⁷⁰⁵ Fe-hazâ min cünûni'l-ı ışk kısmun/Bu aşkın deliliklerinden bir kısımdır.

⁷⁷⁰⁶ cüş-ı: hoş A.

⁷⁷⁰⁷ tenginden: tengden A.

[Gazel 301]⁷⁷⁰⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کرد طالع سعيها خالی دلم از غم نشد

باغبانرا اب شد دل این چمن خرم نشد

1 (15) Kerd tāli' sa' yhā ḥālī dilem ez-ğam ne-şud

(16) Bāğbān-rā āb şud dil in çemen ḥurrem ne-şud

(17) Ma' -hazā⁷⁷⁰⁹ tāli' muḳtezi-i ḥurremi idi.

اول و آخر حیات من بیحالت گذشت

عمر کم شد همچو شمع صبح سوزم کم نشد

(18) Evvel ü āḥir ḥayāt-ı men be-yek-ḥālet güzeşt

[A-283b] (19) 'Ömr kem şud hemçu şem' -i şubḥ süzem kem ne-şud

(20) İmdi ḥālet-i vāḥide ḥāşıl oldı.

پای ننها دم بصرایی که از فریاد من

خلقهء چشم غزالان خلقهء ماتم نشد

3 (21) Pāy ne-nihādem be-şahrāyī ki ez-feryād-ı men

(22) Ḥalka-i çeşm-i ğazālān ḥalka-i mātem ne-şud

بی نصیبی همچو من نتوان بعالم یافتن

قطره آبی نخوردم تا شرر شبنم نشد

(23) Bī-naşībī hemçu men ne-tvān be-'ālem yāften

(24) Qatre-i ābī ne-ḥordem tā şerer şebnem ne-şud

(25) Zīrā şebnem qatre-i ābdur.

قدردان وصل شد تا دور شد شوکت ازو

5 (26) Qādrdān-ı vaşl şud⁷⁷¹⁰ tā dūr şud Şevket ez-ū

(27) Zīrā qādr-i ni' met ba' de'l-müfarekat ma' lüm olur.

تا قدم نکذاشت بیرون از بهشت آدم نشد

(28) Tā qādem ne-gzāşt birün ez-behişt ādem ne-şud

⁷⁷⁰⁸N nüshasında ve V nüshasının 14. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁷⁰⁹ma' -hazā: + sa' y A N.⁷⁷¹⁰şud: şude A.

(29) Ba' zī melāhīde dirler ki ħurūc-ı ādem i -gūyā (30) 'ālem ⁷⁷¹¹ من الجنة تكاثفا (31) oldığı gibi melekūt ki cennetdür. Anda iken henüz ħurūc müte' ayyin degil idi. Tın (31) olduğu gibi tekāşüf ħāşıl olup ħurūc taĥaĥkuĥ eyledi.

[V-239b]

(1) Bu ma' nā da buña ħarībdür. Gūyā ādem dimek hemān ğam ve elem ve (2) müfāriĥ-ı vişāl dimekdür. İmdi bu ħālet ba' de'l-ħurūc taĥaĥkuĥ (3) eyledi.

[Gazel 302]⁷⁷¹²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

آتش تب از لبت تبخاله پیدا میکند

کرمی این شعله از یاقوت مینا میکند

1 (4) Āteş-i büt ez-lebet tebhāle peydā mī-koned

(5) Germī-i ĩn şu' le ez-yāĥūt mīnā mī-koned

(6) Āteş-i büt bi-nefsihā lebūnden tebhāledār olur ve bu şu' lenūn (7) ħarāreti yāĥūtdan mīnā ider. Ya' nī yāĥūt āteşe şābir (8) iken yāĥūtı zevb idüp mīnā ider.

چون بیادت بگذرد موج خیال رک زدن

آسمان نیشت زمرگان مسیحا میکند

(9) Çun be-yādet be-gzered mevc-i ĥayāl reg-zeden

(10) Āsmān nīşter⁷⁷¹³ zi-müjgān-ı Mesīhā mī-koned

(11) Nāz ve leĥāfetden nāşī⁷⁷¹⁴.

باغبان چون بهر بالین تو کل آرد به باغ

دسته اش از رشتهء نظارهء ما میکند

3 (12) Bāġbān çun behr-i bālīn-i tu gül āred be-bāġ

[A-284a] (13) Desteş⁷⁷¹⁵ ez-rişte-i nezzāre-i mā mī-koned

(14) Zīrā tār-ı [N-216a] nezzāre deste-bend-i gül-i ĥayāl olur.

نرگست از ضعف نتواند بخواب آید مرا

چون بدل پیش از نگاه شوخ خون جا میکند

⁷⁷¹¹ Mine'l-cenneti tekāşüfen/(Ādem'in) cennetten çıkışı yoġunlaşmasından dolayıdır.

⁷⁷¹²Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁷¹³ nīşter: şemşīr A.

⁷⁷¹⁴ nāşī: -N.

⁷⁷¹⁵ desteş: rişteş A.

(15) Nergiset ez-za' f ne-tvāned be-ḥ'āb āyed me-rā

(16) Çun be-dil pîş ez-nigāh-ı şūḥ ḥūn⁷⁷¹⁶ cā mī-koned

(17) Ya' nī kemāl-i za' findan ḥ'ābuma gelemes. İmdi nigāh-ı şūḥından (18) muḳaddem nice gönülde⁷⁷¹⁷ cāy-gīr olabilür.

اهن آيينه می بايد ز سنک سرمه اش

کشته چشمت صحبت خودرا تماشا میکند

5 (19) Āhen-i āyīne mī-bāyed zi-seng-i sürmees

(20) Geşte-çeşmet şoḥbet-i ḥod-rā temāşā mī-koned

(21)⁷⁷¹⁸ Senūñ geşte-çeşmūne seng-i sürmeden āyīne lāzımdur. (22)⁷⁷¹⁹ Tā kim senūñle şoḥbetini temāşā eyleye. Seng-i sürme baḳılsa (23)⁷⁷²⁰ geşte-i şoḥbetdür. Geşte-i hicrān u mu' āreḳat degıldür. Gāḥ (24)⁷⁷²¹ böyle hemze-i izāfet suḳūṭıyla ta' bīr olagelür.

شوکت از بهر دعای قامت موزون او

مصرع برجسته دست خویش بالا میکند

(25) Şevket ez-behr-i du' ā-yı ḳāmet-i mevzūn-ı ū

(26) Mışra' -ı berceste dest-i ḥ'īş bālā mī-koned

(27) Ya' nī mışra' -ı berceste kendi destini bālā ider. Zīrā du' ā ḳāmet-i (28) mevzūnı içündür.

[Gazel 303]⁷⁷²²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

دلت بيمدعا كردد قناعت چون میسر شد

صدف را بوریای خانه موج آب کوهر شد

1 (29) Dilet bī-müdde' ā gereded ḳanā' at çun müyesser şud

(30) Şadef-rā būriyā-yı ḥāne mevc-i āb-ı gevher şud

(31) Ḳanā' at müyesser olduḳda dil bī-müdde' ā olur. Zīrā şadefe būriyā-yı

[V-240a]

(1) ḥāne mevc-i āb-ı gevherdendür.

⁷⁷¹⁶ ḥūn: ḥūn-ı ḥod A, -N.

⁷⁷¹⁷ gönülde: gönüllere A.

⁷⁷¹⁸ Tüm satır: -A.

⁷⁷¹⁹ Tüm satır: -A.

⁷⁷²⁰ Tüm satır: -A.

⁷⁷²¹ Tüm satır: -A.

⁷⁷²² N nüshasında “Ġazel-i Dīger” başlığı bulunmaktadır.

زخون آتشین خود ندانم اینقدر دائم
که آب تیغش از کرمی بهم جوشیدو جوهر شد

(2) Zi-ḥūn-ı âteşin-i ḥod ne-dānem in-ḳadr dā'im

(3) Ki āb-ı tığeş ez-germî behem cüşid⁷⁷²³ ü cevher şud⁷⁷²⁴

(4) Zîrâ âb-ı tîğî cûşa gelüp cevher-i vâhid olmaḳ ḥūn-ı âteşinüñ (5)
te'sîrindendür.

درین کلزار میخوام که رنگ تازهء ریزم
دو رنگیهای من همچون کل رعنا مکرر شد

3 (6) Derin-gülzâr mî-ḥ'âhem ki reng-i tâzeî rîzem

(7) Dü-rengihâ-yı men hemçun gül-i ra' nâ mükerrer şud

(8) Vâkı'en öyleye gül-i ra' nâ mükerrerdür.

بجانان نامه بنوشتم بفکر نامه بر بودم
دو مصرع از قلم سر بر زدو بال کبوتر شد

(9) Be-cânân nâme be-nviştem be-fikr nâme-ber bûdem

[A-284b] (10) Dü-mışra' ez-ḳalem ser ber zi-dü-bâl-i kebüter şud

(11) Nâme-berî bu şûret⁷⁷²⁵ ile edâta rengin ta' bîrdür raḥmetu'llâhi 'aleyh⁷⁷²⁶.

رک ابر از حدیث کریه ام بکشاد طوماری
چنان پیچید از غیرت بخود دریا که کوهر شد

5 (12) Reg-i ebr ez-ḥadış-i giryeem be-gşâd tûmârî

(13) Çunân pîçid ez-ğayret be-ḥod deryâ ki gevher şud

(14) Zîrâ gevher âb-ı pîçidedür.

چنان آماده گفتار بود امشب دل شوکت
که از آیینه تصویر چون طوطی سخنور شد

(15) Çunân âmâde-i güftâr buved imşeb dil-i Şevket

(16) Ki ez-âyine-i taşvîr çun tûti sūhanver şud

(17) Güftâra âmâdelik bunı iḳtizâ eyledi.

⁷⁷²³ cüşid: ḥürşid A.

⁷⁷²⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷²⁵ bu şûret: A.

⁷⁷²⁶ raḥmetu'llâhi 'aleyh: -A -N.

[Gazel 304]⁷⁷²⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا مرا میل تماشای خط جانان بود

سرمهء نظاره کرد دامن مژگان بود

1 (19) Tā me-rā mīl temāšā-yı haṭ-ı [N-216b] cānān buved

(20) Sürme-i nezzāre kerd dāmen-i müjgān buved

اسمانرا باشد از دود دلم آسوده کی

خواب سنکین سفال از نکهت ریحان بود

(21) Āsmān-rā bāşed ez-dūd-ı dilem āsūdegi

(22) H̄'āb-ı sengin sifāl ez-nūkhēt-i reyḥān buved

(23) Reyḥān münevvidür. Āsmānı sifāle teşbīh ra' nādür.

ضعف عشق و شیوه مغرور لیلی را نکر

سایهء مجنون بچشمش سایه مژگان بود

3 (24) Zā' f⁷⁷²⁸-ı 'aşk u şive-i mağrūr Leylā-rā ne-ger[d]⁷⁷²⁹

(25) Sāye-i Mecnūn be-çeşmeş sāye-i müjgān buved

(26) Sāye-i müjgānuñ ḥāl ve⁷⁷³⁰ şanı böyledür.

رسم وا بین تکلف نیست ملک عشق را

رشتهء زنار اینجا سستی ایمان بود

(27) Resm ü⁷⁷³¹ āyın tekellūf nīst mülk-i 'aşk-rā(28) Rişte-i zünnār in-cā süsti⁷⁷³²-i imān buved(29) Zīrā süsti⁷⁷³³-i imān rişte-i zünnār olmasa lāzıme-i tekellūf idi.

شوکت از معشوق مارا دل تسلی کی بود

آتش مارا نسیم پیرهه دامن بود

5 (30) Şevket ez-ma' şūḳ-ı mā-rā dil tesellī key buved

(31) Āteş-i mā-rā⁷⁷³⁴ nesim pīrehen-i dāmān buved⁷⁷²⁷N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁷²⁸ zā' f: luṭf A.⁷⁷²⁹ ger[d]: gerd A.⁷⁷³⁰ ve: -A.⁷⁷³¹ resm ü: resm-i A.⁷⁷³² süsti: şustī A.⁷⁷³³ süsti: şustī A.⁷⁷³⁴ mā-rā: mā A.

[V-240b]

(1) Āteṣī dāmān-fürūḥte⁷⁷³⁵ itmek ile⁷⁷³⁶ nesīm pīreheninden zāhir olur.[Gazel 305]⁷⁷³⁷

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

از یاد عیش خاطر مفسرده میشود

داغم بسینه لاله پژمرده میشود

1 [A-285a](3) Ez-yād-ı 'ıyş ḥāṭırem efsürde mī-şevēd

(4) Dāgem be-sīne lāle-i pejmurde mī-şevēd

(5) Her mıṣra'ı āzāde bulunmuşdur. Ammā 'ıyşuñ lāleye müṭābaqatı (6) tenāsübden ḥālī⁷⁷³⁸ degildür.

نازکتر است خاطر بلبل زبرک کل

بیرون روم زباغ که آزرده میشود

(7) Nāzikterest ḥāṭır-ı bülbül zi-berg-i gül

(8) Bīrūn revem zi-bāğ ki āzürde mī-şevēd

لعلت دمی که در سخن آید بلب مسیح

خاموش از حیا چو لب مرده میشود

3 (9) La' let demī ki der-sūḥan āyed be-leb⁷⁷³⁹ Mesīḥ(10) Ḥāmūş ez-ḥayā çu leb-i mürde⁷⁷⁴⁰ mī-şevēd

(11) Ma'-hazā Mesīḥ zindegī-i emvāt iken leb-i mürde gibi olmağ mübālağa (12) [ve] tezād gibidür.

شوکت شراب خوردن ما کر چنین بود

کر صد خمست در نفسی خورده میشود

(13) Şevket şarāb-ḥorden-i mā ger çunin buved

(14) Ger şad-ḥumest der-nefesī ḥorde mī-şevēd

(15) Nūşa ḥorde ta' bīrdür.

⁷⁷³⁵ fürūḥte: efrūḥte A N.⁷⁷³⁶ ile: + dāmān A.⁷⁷³⁷ N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁷³⁸ ḥālī: ح / خ A.⁷⁷³⁹ be-leb: leb A.⁷⁷⁴⁰ mürde: perde A.

[Gazel 306]⁷⁷⁴¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سخن از بزمی گفتار ما دیگر ضیا دارد

چراغ نطف روغن از زبان چرب ما دارد

1 (17) Sühan ez-bezmi⁷⁷⁴²-i güftār-ı mā dīger ziyā dāred⁷⁷⁴³(18) Çerāğ-ı nuṭṭ-ı revğan ez-zebān⁷⁷⁴⁴-ı çerb-i mā dāred

دل عاشق شکست از انفعال خویش می باید

ضعف این دانه از کردیدن رنگ اسیا دارد

(19) Dil-i 'āşık şikest ez⁷⁷⁴⁵-infī'āl-i ḥ'īş mī-bāyed

(20) Zi-za' f in dāne ez-gerdiden-i reng āsyā dāred

(21) Gerdiş-i rengi kendine āsyā olur.

بهر عضوم چنان رنگ تبسم ریخت شمشیرش

که زخم از استخوانها خندهء دندان نما دارد

3 (22) Beher 'uzvem çunān reng-i tebessüm riḥt şemşīreş

(23) Ki zaḥm ez-üstüh'ānhā ḥande-i dendān-nümā dāred

(24) Ḥande-i dendān-nümā gibidür.

نکردد از در ارباب معنی مطلبش حاصل

ز دخل کج سخندانی که محراب دعا دارد

(25) Ne-gerded ez-der-i erbāb-ı ma' nā maṭlabeş ḥāşıl

(26) Zi-daḥl-i kec-sūḥandānī ki miḥrāb-ı du' ā dāred

[A-285b] (27) Zīrā miḥrāb ṭāḳ-ı kecdür.

فلک از برک گاهی ریخت رنگ خانهء مارا

بنای ما خطر از موج آب کهربا دارد

5 [N-217a](28) Felek ez-berg-i kāhī riḥt reng-i ḥāne-i mā-rā

(29) Binā-yı mā ḥaṭar ez-mevc-i āb-ı keh-rübā⁷⁷⁴⁶ dāred

(30) Zīrā berg kāhdan yapılmış idi.

بود موج سعادت سطر مکتوب حصیر من

⁷⁷⁴¹N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁷⁴² bezmī: nermī A.⁷⁷⁴³ dāred: gired A.⁷⁷⁴⁴ zebān: zamān A.⁷⁷⁴⁵ ez-: ān A.⁷⁷⁴⁶ keh-rübā: ب / - A.

(31) Buved mevc-i sa' âdet saṭr-ı mektûb-ı ḥaṣîr-i men

[V-241a]

کتاب طالع من مسطر از بال هما دارد

(1) Kitâb-ı ṭâli' -i men mıṣṭar ez-bâl-i hümâ dâred

(2) Ḥaṣîr fakrı iş'âr ider. Velâkin kitâb-ı ṭâli' -i sa' âdeti (3) bâl-i hümâdan mıṣṭar ittiḥâz itmişdür⁷⁷⁴⁷.

زمین شو ارباب سخن فرشی نمیخواهد

ز موج معنی پیچیدهء خود بوریا دارد

7 (4) Zemîn-i şî' r-i erbâb-ı sūḥan ferşî nemî-ḥ'âhed

(5) Zi-mevc-i ma' nî-i piçîde-i ḥod būriyâ dâred

(6) Būriyâsı⁷⁷⁴⁸ kendi ma' nî-i piçîdesindendür.

عجب نبود که دارم سرعت تحریر چون شوکت

که از مضمون رنگین خامه آتش زیر پا دارد

(7) ' Aceb ne-būd ki dârem sūr' at-i taḥrîr çun Şevket

(8) Ki ez-mazmûn-ı rengîn ḥâme âteş zir-i pâ dâred

(9) Zîrâ zir-i pâ-y-ı revinde âteş olduḡda sūr' at ider.

[Gazel 307]⁷⁷⁴⁹

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بکاروان محبت در نمی باشد

برفتن آب کهر را صدا نمی باشد

1 (11) Be-kârvân-ı maḥabbet derâ nemî-bâşed

(12) Be-reften âb-ı güher-râ şadâ nemî-bâşed

حصیر ما ست بهم چون رک زمین پیچد

بصحن خانهء ما بوریا نمی باشد

(13) Ḥaṣîr-i mâst behem çun reg-i zemîn piçed

(14) Be-şahn-ı ḥâne-i mâ būriyâ nemî-bâşed

(15) Çünki behem piçîdedür būriyâ-yı mefrûşa sâyîde-i zemîn (16) olamaz.

⁷⁷⁴⁷ itmişdür: eylemişdür A.⁷⁷⁴⁸ būriyâsı: būriyâ gibi N.⁷⁷⁴⁹ N nüshasında ve V nüshasının 10. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بیاد روی تو از بس رقم زناله پر است

خط شکستهء من بی صدا نمی باشد

3 (17) Be-yād-ı rüy-ı tu ez-bes raqam zi-nāle pürest

(18) Hıa-ı űikeste-i men bī-şadā nemi-bāşed

(19) Çünki bir űey' űikeste olsa şadā-hız olur.

کسی ز شاهد طاعت ندیده بد خوبی

کره بابروی دست دعا نمی باشد

(20) Kesī zi-şāhid-i tã' at ne-dīde bed-hüyī

[A-286a] (21) Gırıh be-ebrū-yı dest-i du' ā nemi-bāşed

(22) Gırıh-i ebrüy kıyāfet-nāmelerde ' alāmet-i bed-hüyīdür.

رسیده است بمعراج سر فرائی من

میان چرخ و کلاهم هوا نمی باشد

5 (23) Resīdeest be-mi' rac-ı ser-fırāzī-i men

(24) Miyān-ı çarh u külāhem hevā nemi-bāşed

(25) Mi' rāc sükün-ı cīm iledür.

زیسکه پهلویم از ضعف مومیایی شد

شکستکی بدنی بوریا نمی باشد

(26) Zi-bes ki pehlüyem ez-za' f-ı mūmiyāyī şud

(27) űikestegī bedenī būriyā nemi-bāşed

(28) Mūmiyāyī ta' bīrdür. Ya' nī bu űikestegī muhtāc-ı mūmiyādur dimekdür⁷⁷⁵⁰.

زیس بود سفر هند سرمهء اواز

صدا بر رفتن رنگ حنا نمی باشد

7 (29) Zi-bes buved sefer-i Hind sürme-i āvāz

(30) Şadā be-reften-i reng-i hınā nemi-bāşed

(31) Zırā sürme-i āvāz sefer-i Hind maqāmında oldu.

[V-241b]

چه میکند بدل تنک موج غم شوکت

بغار دیدهء مور ازدها نمی باشد

(1) Çi mī-koned be-dil-i teng mevc-i gam űevket

(2) Be-gār dīde-i mür ezdehā nemi-bāşed

⁷⁷⁵⁰dimekdür: dimek olur A.

(3) Ekşer ejder gâr-nişîn [N-217b] olagelmişdür.

[Gazel 308]⁷⁷⁵¹

Mef' ülü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ülü

دیوار چنان رخنهء تعمیر ندارد

سیلاب سر خانهء زنجیر ندارد

1 (5) Dīvār çunān raḥne-i ta' mīr ne-dāred

(6) Seylāb-ı ser-i ḥāne-i zencīr⁷⁷⁵² ne-dāred

(7) Ser-i ḥāne-i zencīr ṭarfī yā nefis-i ḥalqa-i dāne zencīrdür⁷⁷⁵³.

نان ره سالک نبرد زاتش منزل

کاهل چو شود دل شکم سیر ندارد

(8) Nān-ı reh-i sālīk ne-bered⁷⁷⁵⁴ z'āteş-i menzil

(9) Kāhil çu şevēd dil şikem-isīr ne-dāred

(10) Nān ma' ārifden kehli sebebiyle sīr olamaz.

پروردهء معنی شده ام از مدد لفظ

پستان صد غیر کهر شیر ندارد

3 (11) Perverde-i ma' nā şudeem ez-meded-i lafz

(12) Pistān-ı şadef ğayr güher-i şīr ne-dāred

(13) Şadef-i lafz-ı güher-i şīr ma' nā maḳāmında olur.

بیرحمش افزون شود از عجز نکاهم

نظاره ام آهست که تأثیر ندارد

(14) Bī-rahmeş⁷⁷⁵⁵ efzūn şevēd ez-' acz-i nigāhem⁷⁷⁵⁶

(15)⁷⁷⁵⁷ Nezzāreem āhest ki te 'şīr ne-dāred

[A-286b] (16) Çünki ' acz-i nigāhı bī-rahmılgına bādī oldu. Güyā nezzāre-i (17)

āhında te 'şīr olmadı.

کم کو سخن سخت که جز حرف ملایم

موم دیگر آینهء تفسیر ندارد

⁷⁷⁵¹N nüshasında ve V nüshasının 4. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁷⁵²"Minhü: Ṭarf-ı zencīr ta' bīrdür" V (der).

⁷⁷⁵³zencīrdür: zencīr ta' bīrdür N.

⁷⁷⁵⁴bered: pezed A.

⁷⁷⁵⁵rahmeş: raḥīmeş A.

⁷⁷⁵⁶Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷⁵⁷Tüm satır: -A.

5 (18) *Kem gū sūḥan-1 saḥt ki coz ḥarf-i mülāyim*

(19) *Mūm-1 dīger āyīne-i tefsīr ne-dāred*

(20) *Āyīne-i tefsīrūn mūmı sūḥan-1 mülāyimdür. Mūm-1 āyīne verāsına (21) mülāşık sīm-āb-1 mürdedür ki anuñla ‘aks muḥabbis olup (22) verāsına nüfūz itmez.*

دیوانهء اورا ز خطر پاک نباشد
میدان جنون جز دهن شیر ندارد

(23) *Dīvāne-i ū-rā zi-ḥaṭar bāk ne-bāşed*

(24) *Meydān-1 cūnūn coz dehen-i şīr ne-dāred*

(25) *Dehen-i şīr meydān-1 cūnūn olunca bī-bāk oldı.*

از جلوهء هموار تو شد قطع حیاتم
ابیست خرام تو که شمشیر ندارد

7 (26) *Ez-cilve-i hemvār-1 tu şud kaṭ‘-1 ḥayātem*

(27) *Ābīst ḥırām-1 tu ki şemşīr ne-dāred*

(28) *Ḥırām⁷⁷⁵⁸-1 ḳāmeti seylāb-1 şahrā-yı ḳıyāmetdür*

(29) *Ḥırāmı āb-1 bī-şemşīrdür ammā kaṭ‘-1 ḥayāt eyler⁷⁷⁵⁹*

غم نیست که از دیدهء حیرت زده رفتن
کاهی ورق آینهء تصویر ندارد

(30) *Ġam nīst ki ez-dīde-i ḥayret-zede reften*

(31) *Gāhī varaḳ āyīne-i taşvīr ne-dāred*

[V-242a]

(1) *Varaḳ gāhī mücellā olur. Anda bir şey’ ‘aks itmez.*

دارد ره ما سنک نشان از سر مردان
نی پیشهء ما جز مژهء شیر ندارد

9 (2) *Dāred reh-i mā seng-i nişān ez-ser-i merdān*

(3) *Ney-pīşe⁷⁷⁶⁰-i mā coz müje-i şīr ne-dāred*

(4) *Ya‘ nī ney-pīşemiz⁷⁷⁶¹ müje-i şīrdür.*

راز دل مشتاق تو محتاج دو لب نیست
قرآن خموشی زیر و زبر ندارد

⁷⁷⁵⁸ ḥırām: خ / ح V.

⁷⁷⁵⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷⁶⁰ pīşe: bīşe A.

⁷⁷⁶¹ pīşemiz: bīşe-i A.

(5) Rāz-ı dil-i müştāk-ı tu muhtāc-ı dü-leb nīst

(6) Ẓur 'ān-ı ḥamūṣī zīr ü zeber ne-dāred⁷⁷⁶²

(7) Zīrā dü-leb zīr ü zeberdür.

تر دستى معمار بود سيل بنايم
ويرانهء من خواهش تعمير ندارد

11 (8) Ter-destī-i mi' mār buved seyl-i bināyem

(9) Vīrāne-i men ḥ'āhiṣ-i ta' mīr ne-dāred

(10) Mi' mār-ı ter-dest üstād ve ṣan' at-kār.

چشمش بدام مست شکر خواب بهارست
صحراى خيالم رم نخجير ندارد

[A-287a] (11) Çeşmeş be-dām mest şeker-ḥ'āb-ı bahārest

(12) Şahrā-yı ḥayālem rem-i naḥcīr ne-dāred

(13) Zīrā [N-218a] çünkü mest şeker-ḥ'ābdur remān olamaz.

ساقى خط پيمانء مى نيست كم از هند
يك سبزه چو ميناي تو كشمير ندارد

13 (14) Sāḳī ḥaṭ-ı peymāne-i mey nīst kem ez-Hind

(15) Yek-sebze çu mīnā-yı tu Keşmīr ne-dāred

(16) Keşmīrūñ senūñ mīnāñ⁷⁷⁶³ gibi pür-sebze⁷⁷⁶⁴ sebzesi yoğdur. (17) Mīnāda

fi'l-aşl zücāc-ı sebz-renge dirler.

شوكت زشهادت كه او ميرسم اينك
طرف كلهم غير پر تير ندارد

(18) Şevket zi-şehādetgeh-i ü mī-resem īnek

(19) Ẓarf-ı külehem ğayr-ı per-i tīr ne-dāred

(20) Mī-resem īnek ta' bīrdür. O ṭarafdan geliyorum dimekte⁷⁷⁶⁵ (21)

müsta' meldür⁷⁷⁶⁶.

⁷⁷⁶²Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷⁶³ mīnāñ: -A.

⁷⁷⁶⁴ pür-sebze: bir A.

⁷⁷⁶⁵ dimekte: dimekdür N.

⁷⁷⁶⁶ müsta' meldür: -N.

[Gazel 309]⁷⁷⁶⁷

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

شوق چون سلسلهء جنبان دل تنک شود

بحر تصویر روان از صدف رنک شود

1 (22) Şevk çun silsile-i cünbân-ı dil teng şevd

(23) Baħr-ı taşvîr revân ez-şadef reng şevd

(24) Ya' nî o cüybâr-ı şevkûn taşvîrinde şûret ve şekl olmaz.

میبرد شوق ببوی تو مرا میترسم

که بخود نقش قدم باله و فرسنگ شود

(25) Mî-bered şevk be-büy-ı tu me-râ mî-tersem

(26) Ki be-ħod naş-ı ħadem bâled ü ferseng şevd

(27) Çehâr hezâr kâm⁷⁷⁶⁸-ı fersengest. Naş-ı ħadem ise⁷⁷⁶⁹ zemînde (28) olur.Ma' nâ ma' lûmdur⁷⁷⁷⁰.

کر باین نشأ تو پیراهن کلکون پوشی

چین دامان تو موج می کلرنک شود

3 (29) Ger be-în neş'e-i tu pîrâhen-i gül-gün pûşî

(30) Çîn-i dâmân-ı tu mevc-i mey-i gül-reng şevd

کر بیارم دل سنکین بتانرا بنظر

(31) Ger be-yârem dil-i sengîn-bütân-râ be-nazar

[V-242b]

سخت تر تار نکاهم زرک سنک شود

(1) Saħtter târ-ı nigâhem zi-reg-i seng şevd

(2) Ya' nî zi-reg-i seng saħtter şevd.

تارهای مژه را چون بهم آرم شوکت

نکه کرم مرا شعلهء آهنک شود

5 (3) Târhâ-yı müje-râ çun behem ârem Şevket

(4) Nigeh-i germ-i me-râ şu' le-i âheng şevd

⁷⁷⁶⁷Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁷⁷⁶⁸ kâm: kelâm A.⁷⁷⁶⁹ ise: elbette A.⁷⁷⁷⁰ ma' nâ ma' lûmdur: -N.

(5) Āheng ile aşdı Şu[ ] le izāfeti ile:

(6) *Her ki n āteŐ [A-287b] ne-dāred⁷⁷⁷¹ nst bād*

mazmnına iŐāret (7) olmak mnāsibdr.

[Gazel 310]⁷⁷⁷²

Mefā[ ] iln / Fe[ ] ilātn / Mefā[ ] iln / Fe[ ] iln

(Fa[ ] ln)

بعالمى كه منم مهر ومه يكى باشد

بديده رتبهء درويش وشه يكى باشد

1 (8) *Be⁷⁷⁷³ -[ ] ālem ki menem mihr  meh yek bāŐed*

(9) *Be-dde rtbe-i derviş  Şeh yek bāŐed*

(10) *Őāh- mihr  sā 'il-i derviş- urŐ- māhdur*

(11) *ktibās- nr ider andan 'aceb gm-rāhdur*

بچشم احوال ما كفر كفر دين دينست

نظر چو باز كنيم دوره يكى باشد

(12) *Be-eşm-i avel-i mā kfr kfr dn dnest*

(13) *Naar u bāz konm⁷⁷⁷⁴ d reh yek bāŐed*

(14) *Dde-i avelde kfr kfr-i⁷⁷⁷⁵ dndr. Ammā feth- başar- baŐiretde bu (15)*

التي لا يليق بذكرها ولو كان في الشعر و ان (16) فهذا و امثاله كما مر غير مر من الهذياناته

مع ان النصوص الداله قاطعته (18) للتأويل المتوهن فكيف يكون بطريق الكفر والدين واحدا (17) كان قابلا

الاعتقاد الفاسد فامسك دينك ولو كنت شاعرا⁷⁷⁷⁶. (19) يتخالفها معاذالله من ذلك

بود بكار سخندان خلل چه روز و چه شب

بخامه موى سفيد و سيه يكى باشد

⁷⁷⁷¹ ne-dāred: ne-dāned A.

⁷⁷⁷² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadir N V.

⁷⁷⁷³ be: -N.

⁷⁷⁷⁴ konm: + n A, konem n N.

⁷⁷⁷⁵ kfr-i: + dn A N.

⁷⁷⁷⁶ Fehāzā ve emŐalih kemā merre ayran merratin mine'l-hezeyānātihi elleti lā-yeliu bi-zikrihā velev kāne fi'Ő-Şi'ri ve in kāne ābilen li't-te'vl e'l-mtevehhin fe-keyfe yeknu bi-arki'l-kfri ve'd-dn vāiden ma' a enne'n-nŐuŐa e'd-dālle kāi' atn bi-teālfihā ma' āza'llāhi min zālike [e]l-i' tkādl-fāsid femsik dneke velev knte Őā'iren/Bu ve benzerleri daha nce defalarca getii zere zikredilmesi uygun dŐmeyen hezeyanlardandır. Velev ki Şiirde zikredilsin, velev ki zorlamalı yoruma msait olsun. Dolayısıyla kfr ve din yolu nasl olur da bir olur? Halbuki işaret eden Kur'ān ayetleri/naslar bu ikisinin birbirinden farklı olduunu kesinlikle belirtir. Byle bozuk bir itikaddan Allah'a sgnırız. Bir Şair dahi olsan dinini salamca tut: -A -N.

3 (20) Buved be-kār-ı sūhandān ḥalel çı rüz u çı şeb

(21) Be-ḥāme mūy-ı sefid ü siyeh yekī bāşed

(22) Ya' nī ḥāme-i mūyīn sefid olsun siyāh olsun yine ḥāme-i (23) mūyīndür.

بچهره رنگ بو کاکل شد از نظارهء من

بکلشن تو نسیم و نکه یکی باشد

(24) Be-çehre reng [ü] bũ⁷⁷⁷⁷ kākül şud ez-nezāre-i men

(25) Be-gülşen-i tu nesīm ü nigh yekī bāşed

(26) İmdi nesīm ve nigh mütteḥid oldı leṭāfet [N-218b] ve nezāketde.

مرا که خانه خرابی زتر دماغیهاست

سیاه مستی و ابر سیه یکی باشد

5 (27) Me-rā ki ḥāne-ḥarābī zi-ter-dimāḡihāst

(28) Siyāh-mestī vü ebr-i siyeh yekī bāşed

(29) Siyāh-mest kör ser-ḥoş ve ebr-i siyeh ikisi de ter-dimāḡdur.

شده است سدّ رهم صاف کوهری شوکت

بچشم این کهر و سنک ره یکی باشد

(30) Şudest⁷⁷⁷⁸ sedd-i rehem şāf-gevherī Şevket

(31) Be-çeşm-i ĩn güher ü seng-i reh yekī bāşed

[V-243a]

(1) Anuñçün sedd-i rāh oldı.

[Gazel 311]⁷⁷⁷⁹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چند کاهدانش ما جهل ما فربه شود

از رک کردن کمان دعوی ما زه شود

1 (3) Çend gāhed dāniş-i mā cehl-i mā ferbih şevd

(4) Ez-reg-i gerden kemān-ı da' vī-i mā zih şevd

(5) Kemān-ı da' vā reg-i gerdenden zih-bend olunca firāzī-i cehl ḥāşıl (6) oldı.

جز تأسف نیست داروی جراحیهای دل

چون بهم آید کف افسوس زخمی به شود

⁷⁷⁷⁷ [ü] bũ: tu A N.

⁷⁷⁷⁸ şudest: Bu kelime "şudeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

⁷⁷⁷⁹ N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(7) Coz te ʿessüf nîst dârû-yı cerâhathâ-yı dil

[A-288a] (8) Çun behem âyed kef-i efsûs zaḥmî be-şved

(9) Efsûs kesr-i sîn iledür.

چون نظر ناقص بود اشیا بود ناقص بهم

ماه نو لاغر نباشد چون نکه فربه شود

3 (10) Çun nazâr nâkış buved eşyâ ʿ buved nâkış behem

(11) Mâh-ı nev lâğar ne-bâşed çun nıgeh ferbih şevved

(12) Şübhe yoğ. Müdrık-i tâbi^ç nûr-ı idrâkdur.

شوکت ازادی نمیباشد ازین مکتب مرا

دور نبود جمعه کر پس پس رود شنبه شود

(13) Şevket âzâdî nemî-bâşed ezîn-mekteb me-râ

(14) Dûr ne-bûd cum^ç a ger pes pes reved şenbih şevved

(15) Pes pes gidüp şenbih olmağla cum^ç a dūr olmaz.

[Gazel 312]⁷⁷⁸⁰

Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün / Mefâ^ç ilün

تنک ظرفی که کردد مست خود باشد شراب خود

برنک کل شود صد پاره این کشتی زاب خود

1 (17) Teng-ẓarfî ki gerded mest-i ḥod bâşed şarâb-ı ḥod⁷⁷⁸¹

(18) Be-reng-i gül şevved şad-pâre in keştî zi-âb-ı ḥod

(19) Zîrâ keştî gül-i şad-pâre oldığı kendi âb u tâbındandır.

بقدر میکشی میکرده افزون وسعت مشرب

بخود این شیشه می بالد چو انکور از شراب خود

(20) Be-ḳadr mî-keşî mî-gerded efzûn vüs^ç at-i meşreb

(21) Be-ḥod in şîşe mey bâled⁷⁷⁸² çu engûr ez-şarâb-ı ḥod

(22)⁷⁷⁸³ Dâne-i engûrda ḥâl böyledür.

زفیض خاکساری لقمه ام پاکست زآلایش

برنک ریشه میسازم جدا از خاک آب خود

⁷⁷⁸⁰N nüshasında "Ġazel-i Dîğer" başlığı, V nüshasında da 16. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁷⁸¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁷⁸² "Bâlîden uzamağ" N (der).

⁷⁷⁸³Tüm satır: -A.

- 3 (23)⁷⁷⁸⁴ Zi-feyz-i hâksârî loğmaem pâkest zi-âlâyış
 (24)⁷⁷⁸⁵ Be-reng-i rîşe mî-sâzem cüdâ ez-hâk-i âb-ı hod

(25) İmdi be-ğadrü'l-kifâyet oldı.

چرا باشم کریبان چاک شوکت از غم روزی
 بود مانند کندم نان خشکم تر ز آب خود

(26) Çi-râ bâšem giribân-çâk Şevket ez-ğam-ı ruzî

(27) Buved⁷⁷⁸⁶ mânend-i gendüm nân-ı huşkem ter zi-âb-ı hod

(28) Zîrâ gendüm⁷⁷⁸⁷ giribân-çâkdür.

[Rubâ'î 10]⁷⁷⁸⁸

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

دل بکوی تو کجا رنگ تسلی دارد
 رشک داغم زسیه خانهء لیلی دارد

1 (30) Dil be-küy-ı tu kücâ reng-i tesellî dâred

(31) Reşk-i dâgem zi-siyeh-i hâne-i Leylâ dâred

[V-243b]

(1) Siyeh-i hâne-i Leylâ dâgâsâdur. İmdi tesellî bulamaz.

عشق معشوق چو شد حسن کند تسخیرش

شیشهء سرد پری زاد زقمری دارد

(2) 'Aşq-ı ma' şûk çu şud hüsñ koned teşhîreş

(3) Şîşe-i sered⁷⁷⁸⁹ perî-zâd zi-ğumrî dâred

(4) Ya' nî 'aşq-ı ma' şûk olduğda hüsñ-i ma' şûkı teşhîr ider. (5) Görmez misin

şîşe-i hađrâ⁷⁷⁹⁰-yı perî-zâd serv-i ħumrîden olur?

⁷⁷⁸⁴ Tüm satır: -A.

⁷⁷⁸⁵ Tüm satır: -A.

⁷⁷⁸⁶ buved: ki A.

⁷⁷⁸⁷ gendüm: -A.

⁷⁷⁸⁸ N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Rubâ'î" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁷⁸⁹ sered: pîr u A.

⁷⁷⁹⁰ hağrâ: خ / ح A.

[Gazel 313]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زبان قانعان و حرف مطلب کی بهم چسبد

لب خاموش باشد چون بهم پشت شکم چسبد

1 [A-288b] (6) Zebān-ı k̄ānī' ān [N-219a] ü ħarf-i maṭlab key behem çesbed

(7) Leb-i ħāmūş bāşed çun behem püşt⁷⁷⁹¹ şikem çesbed(8) Leb-i ħāmūş vāķı' en bir yere geldikde püşt⁷⁷⁹² şikem olur. İmdi (9) çesbān olmadı.

بکلزاری که شهد از غنچه جوش خنده اش ریزد

خزان و نوبهارش چون کل رعنا بهم چسبد

(10) Be-gülzārī ki şehd ez-gonçe cūş ħandeeş rīzed

(11) Ĥazān u nev-bahāreş çun gül-i ra' nā behem çesbed

نمیدانم چه بحراست اینکه از بهر نجات خود

برهمن با صنم کویا بدامان حرم چسبد

3 (12) Nemī-dānem çī baħrest īn ki ez-behr-i necāt-ı ħod

(13) Berehmen bā-şanem-güyā⁷⁷⁹³ be-dāmān-ı ħarem çesbed(14) Zīrā baħr-ı hestīde⁷⁷⁹⁴ berehmen⁷⁷⁹⁵ ile şanem-güyān necātlariçün dāmān-ı ħaremdede (15) çesbāndur.

بود کم بهر مشق تیره روزیها که من دارم

اگر چون کاغد چسبان ده روز و شب بهم چسبد

(16) Buved kem behr-i meşķ tīre-rūzihā ki men dārem

(17) Eger çun kâğıd-ı çesbānde rūz u şeb behem çesbed

(18) Rūz u şeb birbirine muṭābıķ kâğıd gibi olsa meşķ tīre-rūzıma (19) kifāyet itmez.

بیاد آن دهان تنک باشد هستیم شوکت

زشهد شیرهء جانم وجودم با عدم چسبد

⁷⁷⁹¹ püşt: + ü A.⁷⁷⁹² püşt: + ü A.⁷⁷⁹³ güyā: güyān A N.⁷⁷⁹⁴ Bu kelime derkenara tekrar yazılmıştır N.⁷⁷⁹⁵ berehmen: ب / ر V.

- 5 (20) Be-yād-ı ān⁷⁷⁹⁶ dehān-ı teng bāşed hestīm Şevket
 (21) Zi-şehd-i şīre-i cānem vücūdem bā-‘ adem çesbed⁷⁷⁹⁷
 (22) Çünki dehen ‘adem oldı şīre-i vücūdında ‘ademe āmīziş bulundı.

[Gazel 314]⁷⁷⁹⁸

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

صاحب بخل که از راه کریمی لغزد

پای صاحب کرم از بی زر و سیمی لغزد

1 (24) Şāhib-i buhl ki ez-rāh-ı kerīmī lağzed

(25) Pāy-ı şāhib-kerem ez-bī-zer ü sīmī lağzed

(26) Şāhib-i buhl rāh-ı kerīmīden ve pāy-ı şāhib-kerem bī-zer ü sīmīden (27)
 lağzīde olur.

ضبط خود دلبر نو خط نتواند کردن

پای کوهر بکل کرد یتیمی لغزد

(28) Zāb-ı hod dilber-i nev-ḥaṭṭ ne-tevāned kerden

(29) Pāy-ı gevher be-gül-i gerd-i yetīmī lağzed

(30) Gül-i gerd-i yetīmīde pāy-ı gevher lağzīde olunca dilber-i nev-ḥaṭṭ kendini
 (31) [A-289a] zābta kādīr olamadı.

[V-244a]

[Gazel 315]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

طبع مستان از شراب تاب روشن میشود

شمع چشم ماهیان از آب روشن میشود

1 (1) Ṭab‘-ı mestān ez-şarāb tāb-ı rūşen mī-şevd

(2) Şem‘-i çeşm-i māhiyān ez-āb-ı rūşen mī-şevd

سجده گاه دل ندارد حاجت شمع و چراغ

زانش و سنک خود این محراب روشن میشود

⁷⁷⁹⁶ be-yād-ı ān: beyābān A.

⁷⁷⁹⁷ çesbed: bāşed A.

⁷⁷⁹⁸ N nüshasında ve V nüshasının 23. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(3) Secdegāh-ı dil ne-dāred ḥācet-i şem' ü çerāğ

(4) Z'āteş ü seng-i ḥod īn miḥrāb rūşen mī-şevēd

(5) Zīrā seng daḥı āteşe maḥall olmağla ziyā-pāş-ı miḥrāb olur.

بی بصیرت را کند صاحب بصیرت بیخودی

چشم کور از توتیای خواب روشن میشود

3 (6) Bī-başıret-rā koned şāhib-başıret bī-ḥodī

(7) Çeşm-i kūr ez-tütüyā-yı ḥ'āb rūşen mī-şevēd

(8) Zīrā ḥ'āb bī-ḥodluğdur. Bāķī ma' nā ma' lūm⁷⁷⁹⁹.

طائر غفلت به بال بالش پر میپرد

شمع خواب از گرمی سنجاب روشن میشود

(9) Ṭā'ir-i ğaflet be-bāl-i bāliş-i per mī-pered

(10) Şem'-i ḥ'āb ez-germī-i sincāb rūşen mī-şevēd

(11) Ḥ'āb ṭā'ir-i ğaflet bāl-i bāliş sincāb germiyyeti ṭayerānı şem' (12) muzāf-i müste'ār-ı rūşenāyī [N-219b] aña lāzımdur.

عکس نور شمع شمع خانه آینه است

چشم مارا دیدن احباب روشن میشود

5 (13) 'Aks-i nūr-ı şem' şem' ḥāne-i āyīneest

(14) Çeşm-i mā-rā dīden-i aḥbāb rūşen mī-şevēd

(15) Vāķı'en 'aks-i nūr-ı şem' ḥāne-i āyīneye şem' olur. Böyle olunca (16) rū'yet-i aḥbāb dīdemizi rūşen ider.

آمد کارست شوکت خندهء صبح مراد

اسیابانرا چراغ از آب روشن میشود

(17) Āmed-i kārest Şevket ḥānde-i şubḥ murād

(18) Āsyābān-rā çerāğ ez-āb rūşen mī-şevēd

(19) Āmed-i kā[r]⁷⁸⁰⁰ muḥaddime-i ḥuşülde müsta' meldür.

⁷⁷⁹⁹ bāķī ma' nā ma' lūm: -N.

⁷⁸⁰⁰ kā[r]: kār A N.

[Gazel 316]⁷⁸⁰¹Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün(Fā^ç ilātün)(Fa^ç lün)

از حدنگش نشان بخود بالذ

همچو ابر و کمان بخود بالذ

1 (21) Ez-ḥadengeş nişān be-ḥod bāled

(22) Hemçü⁷⁸⁰² ebr ü kemān be-ḥod bāled

(23) Teşbīh-i ebrū elbette tedricle bālīde olur.

کر شب آید سکش بخانهء من

شمع چون اسنخوان بخود بالذ

[A-289b] (24) Ger şeb āyed segeş be-ḥāne-i men

(25) Şem^ç çun üstüh^çān be-ḥod bāled(26) Üstüh^çān-ı sege lüzüm^ç alāqasıyla miyāne-i şem^ç ü üstüh^çānda (27)

münāsebet buldı.

کرفتد سایهء قدش بزمین

خاک تا آسمان بخود بالذ

3 (28) Ger fütēd sāye-i ḳadeş be-zemīn

(29) Ḥāk tā āsmān be-ḥod bāled

(30) Kürre-i ḥāk ṭāḳ-ı muḳarnes-i felege dek berāber olur⁷⁸⁰³.

میشود همچو تن عیان از پس

(31) Mī-şevēd hemçü ten^ç ayān ez-pes⁷⁸⁰⁴

[V-244b]

از خیال تو جان بخود بالذ

(1) Ez-ḥayāl-i tu cān be-ḥod bāled

(2) Ḥayālūnden cān⁷⁸⁰⁵ bālīde olup ten gibi^ç ayān olur.

از حدیث لبت چو غنچهء کل

در دهانم زبان بخود بالذ

⁷⁸⁰¹N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁸⁰² hemçü: چ / ح V.⁷⁸⁰³ olur: oldı A.⁷⁸⁰⁴ pes: bes A.⁷⁸⁰⁵ cān: -A.

5

(3) Ez-ḥadīṣ-i lebet çu gonçe-i gül

(4) Der-dehānem zebān be-ḥod bāled

(5) Bu meşhūrdur kemāl-i sūrūrından ağzına dili şıgmaz dirler.

شوکت از نسبت ریاض درش

غنچهء آسمان بخود بالد

(6) Şevket ez-nisbet-i riyāz-ı dereş

(7) Ğonçe-i āsmān be-ḥod bāled

(8) Küreviü'ş-şekl olmağla āsmān⁷⁸⁰⁶ bir⁷⁸⁰⁷ ğonceye⁷⁸⁰⁸ teşbīh olundı⁷⁸⁰⁹.[Gazel 317]⁷⁸¹⁰

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

پشیمان چون شکفتن شد سخندان رقم باشد

کف افسوس چون آید بهم شق قلم باشد

1 (10) Peşimān çun şükften şud sūḥandān⁷⁸¹¹ raqam bāşed

(11) Kef-i efsūs çun āyed behem şakḳ-ı qalem bāşed

(12) Peşimānī⁷⁸¹² ez-şükften ḥāmūş ve ketūm olmada ta' bīrdür (13) ve kefi efsūsda behem āmedelik ḥāletini qaleme teşbīh eyledi.

عروس کفر را باشد زاسلام من آرایش

سواد کعبهء من خال رخسار صنم باشد

(14) 'Arūs-ı küfr-rā bāşed zi-İslām-ı men ārāyiş

(15) Sevād-ı Ka' be-i men ḥāl-i ruḥsār-ı şanem bāşed

(16) Sevād-ı Ka' be İslāmı ruḥsār-ı şanem küfr-i ḥālī ārāyişi (17) ذلک وامثال⁷⁸¹³

فهذا من جملة الخرافات التي مر ذكرها تجاوزه الله تعالى

⁷⁸⁰⁶ āsmān: āsmāna A.⁷⁸⁰⁷ bir: -N.⁷⁸⁰⁸ bir ğonceye: -A.⁷⁸⁰⁹ olundı: eyledi A.⁷⁸¹⁰N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁸¹¹ sūḥandān: + ḥoş A N.⁷⁸¹² peşimānī: peşimān A.⁷⁸¹³ Ve emşālü zālīke fehāzā min cümleti'l-ḥurāfāti'l-leṭī merre zikruhā tecāvezehu'llāhi Ta' ālā/Bu da cümle hurafelerindedir, Allah affetsin, ve emşālü zālīke/Bu da örneğidir N.

[Gazel 318]⁷⁸¹⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو نفس آید بزاری کی بدل بیم از فلک باشد

که خواب کله از افسانه او از سک باشد

1 [A-290a](19) Çu nefis āyed be-zārī key be-dil bīm ez-felek bāşed

(20) Ki ħ'āb galle ez-efsāne-i āvāz-ı seg bāşed

(21) Galle ğanem. Seg pāsbān-ı āvāz-ı ħırāset itdikçe galle ħ'ābide olur.

عیار رنگ عاشق کردد از بخت سیه کامل

طلای زعفرانرا جبههء هندو محک باشد

(22) 'Ayār-ı reng-i 'āşık gereded ez-baĥt-ı siyeh kāmīl

(23) Tılā-yı za' ferān-rā cebhe-i Hindū miĥekk bāşed

[N-220a] (24) Baĥt-ı siyehden kemāl-i 'ayāra cebhe-i sevād-ı Hindī miĥekk-i

tılā-yı (25) za' ferān oldıĝı şāhiddür.

بسنگ خویشتن مینای ما صد پاره میکرده

ز شور نشاء خود دادهء مارا نمک باشد

3 (26) Be-seng-i ħ'ışten mīnā-yı mā şad-pāre mī-gerded

(27) Zi-şür-ı neş'e-i ĥod bāde-i mā-rā nemek bāşed

(28) Kendi senginden mīnāmız şikest olur ve nemek-i bādemiz kendi (29) şür-i-i neşvesinden peydā olur.

[Gazel 319]⁷⁸¹⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میشود او ازدهء ما از خراش غم بلند

1 (31) Mī-şevēd āvāze-i mā ez-ĥırāş-ı ğam bülēnd

[V-245a]

موم را نام و نشان میکرده از خاتم بلند

(1) Mūm-rā nām u nişān mī-gerded ez-ĥātem bülēnd

(2) Vāqı'en memhūr-ı tezkire-i kibārda olan mūmuñ ne kıymeti olacaĥ? (3)

Lākin anı nām-ı ĥātem bülēnd eylemişdür.

⁷⁸¹⁴N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Ġazel" başlıĝı bulunmaktadı.⁷⁸¹⁵N nüshasında ve V nüshasının 30. satırında "Ġazel" başlıĝı bulunmaktadı.

شوق پیراهن دری زد آتشم را دامنی
شعلهء عریانیم شد یکقد آدم بلند

(4) Şevk pîrâhen-i derî zed âteşem-râ dâmenî

(5) Şu‘le-i ‘uryânîm şud yek-ğad-i âdem bülend

(6) Pîrâhen-i der vaşf terkîbi pîrâhen-i derîde ma‘nâsına. Güyâ (7) şu‘le-i ‘uryân-ı teni pîrâhende mestûr idi. Derîdelendikde bâlâya (8) çığdı.

زان تماشایی که بیرون از جهان رنگ و بوست
میشود از روزن کل کردن شبنم بلند

3 (9) Z‘ân temâşâyî ki bîrûn ez-cihân reng ü büst

(10) Mî-şevved ez-revzen-i gül gerden-i şebnem bülend

(11) Vâkı‘en ‘âlem-i eflâkda reng ü bû ma‘dûmdur.

از سر دنیا و دین دستی که ما برداشتیم
کشته چون ابر سر کوه از سر عالم بلند

(12) Ez-ser-i dünyâ vü dîn destî ki mâ ber-dâştîm

(13) Geşte çun ebr-i ser-i kûh ez-ser-i ‘âlem bülend

[A-290b] (14) Ol dest ebr-i ser-i kûh gibi ser-i ‘âlemden bülend oldı. Zîrâ dünyâ (15) ve ‘uğbâdan geçdi. Ehlu'llâhdan oldı.

هست پیرا نرا اشارتهای پنهان سوی مرک
میشود از هر طرف ابروی پشت خم بلند

5 (16) Hest pîrân-râ işârethâ-yı pinhân sūy-ı merg

(17) Mî-şevved ez-her taraf ebrū-yı püşt-i ħam bülend

(18) Zîrâ püşt-i ħam her tūy-ı ebrū gibidür. Bülend oldukça merge ħurbiyyeti (19) olur.

پاک دامان را بود بال و پر روحانیان
میشود قدر مسیح از نسبت مریم بلند

(20) Pâk-dâmân-râ buved bâl ü per-i rûhâniyân

(21) Mî-şevved ħadr-i Mesîĥ ez-nisbet-i Meryem bülend

(22) Zîrâ Meryem ħâmil-i nefĥa-i rûhânîdür.

نوبهار جود دارد رنگ دیگر بعد مرک
چون کل خیر از زمین باشد کف خاتم بلند

7 (23) Nev-bahār-ı cūd dāred reng-i dīger ba' d-ı merg

(24) Çun gül-i hayr ez-zemīn bāşed kef-i hātem bülend

(25) Gül-i hayr hazāna qarīb bir nev' e güldür ki bālā olup⁷⁸¹⁶ ğarīb rengi olur.

شوکت از بهر شهید زلفش امشب تا سحر

نالاه زنجیر بود از حلقهء ماتم بلند

(26) Şevket ez-behr-i şehīd-i zülfeş imşeb tā seher

(27) Nāle-i zencir buved ez-ḥalka-i mātem bülend

(28) Zülfe münāsib nāle-i zencir ḥalka-i mātem ve bākī⁷⁸¹⁷ beyt zāhirdür.

[N-220b] [Gazel 320]⁷⁸¹⁸

Fe'ūlun / Fe'ūlun / Fe'ūlun / Fe'ūlun

چو در خاطرم یادان کاکل آید

زدل آهم آشفته چون سنبل آید

1

(30) Çu der-ḥāṭrem yād-ı ān-kākül āyed

(31) Zi-dil āhem āşufte çun sünbül āyed

[V-245b]

اکر عکس رویت در ایینه افتد

از ایینه تا حشر بوی گل آید

(1) Eger 'aks-i rü'yet der-āyīne üfted

(2) Ez-āyīne tā ḥaşr büy-ı gül āyed

(3) Bu beyt beh beh āferīne deger.

فغان میکنم روز می خوردن او

کند بلبل افغان جود در گل آید

3

(4) Fiġān mī-konem rüz mey⁷⁸¹⁹-ḥorden-i ü

(5) Koned bülbül efġān-ı cūd der-gül āyed

(6) Devr-i gül mey-ḥordenīdür.

شود تنک کارت زجان دادن و بس

زند موج چون آب زیر پل آید

⁷⁸¹⁶ olup: + bir N.

⁷⁸¹⁷ bākī: + ma' nā-yı A.

⁷⁸¹⁸ N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸¹⁹ mey: men A.

[A-291a] (7) Şevved teng kâret zi-cân dâden ü bes

(8) Zened mevc çun âb zîr-i pül âyed

(9) Pül vücūd maķâmında ola.

زپا خواهد افتاد دیوار کلشن

از دیدهء بلبل آیدزاشکی که

5 (10) Zi-pā ḡāhed üftād dīvār-ı gülşen

(11) Zi-eşki ki ez-dîde-i bülbül âyed

(12) Keşretinden kināye olur.

[Gazel 321]⁷⁸²⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

مطربان از بهر دفع فتنه صف بیرون کشید

نغمها رخت خود از کرداب دف بیرون کشید

1 (14) Muṭribān⁷⁸²¹ ez-behr-i def'-i fitne şaff bîrün keşîd

(15) Nağmehâ raht-ı ḡod ez-girdâb def bîrün keşîd

(16) Şaff-ı muṭrib dirler ve girdâba daḡı teşbîhde münâsebetden ḡalî (17) degildir.

شد زلیخای نکاهم راز مژگان موی سفید

یوسف تصویرش از چاه صدف بیرون کشید

(18) Şud Züleyhâ-yı nigâhem-râ zi-müjgân müy⁷⁸²² sefid

(19) Yûsuf-ı taşvîreş ez-çâh-ı şadef bîrün keşîd

(20) Dîde mânend-i şadef dâne-i eşk-i gevher ḡayâline mebnâ ola.

همچو شوکت قطع این وادی بیای دل کنید

سر بجیب آرید و از خاک نجف بیرون کشید

3 (21) Hemçu Şevket kaṭ' in vādî be-pây-ı dil konîd

(22) Ser-be-ceyb ârîd ü ez-ḡâk-i Necef bîrün keşîd

(23) Ya' nî bu vādîyi pây-ı dil ile kaṭ' idüñ. Ser-be-ceyb idüp (24) ḡâk-i Necefden bîrün idüñ. Ya' nî ol maḡall-i müteberrikede defn (25) olunmaḡa ve rûz-ı ḡaşrda ḡâk-i Necefden ser-bîrün olmaḡa (26) sa' y idüñ dimek olur.

⁷⁸²⁰ 13. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸²¹ muṭribân ez-: Bu kelimenin önce "muṭribân-râ" yazılıp sonradan düzeltilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

A.

⁷⁸²² müy: mü A.

[Gazel 322]⁷⁸²³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

باد ایامی که رخسار تو پیش دیده بود

از نگاه کرم مژگان موی آتشیده بود

1 (28) Bād-1 eyyāmī ki ruḥsār-1 tu piş-i dīde būd

(29) Ez-nigāh-1 germ müjgān müy-1 āteş-dīde būd

(30) Mūy-1 āteş-dīde jülīde olur. Müjgān-1 ber-geşte-ṭarf aña beñzer.

کی بود پهلوی عریان مرا نقش حصیر

(31) Key buved pehlū-yı 'uryān-1 me-rā naqş-1 ḥaşīr

[V-246a]

روزکاری جامهء عربانیم آجیده بود

(1) Rūzgārī cāme-i 'uryānīm ācīde būd

(2) Ācīde bir nev'e nigendeli ḥırqa-i ḥaşīndür. ⁷⁸²⁴کما مرّ انفا.

[Gazel 323]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

مرا ای باغبان تا کی کنی آب از نگاه خود

کلی بو کرده ام دیگر نمیدانم کناه خود

1 (3) Me-rā ey bāğbān tā key konī āb ez-nigāh-1 ḥod

[A-291b] (4) Güli bū kerdeem dīger nemī-dānem günāh-1 ḥod

(5) Konī āb ez-nigāh-1 ḥod ya' nī aḡlarsın ⁷⁸²⁵. Güli bū kerdeem ya' nī (6) bir gül

koğmışum.

قدح بشکستم از مستی زبان کوتاه این بزمم

زبان از موج می کردم که کردم غدر خواه خود

(7) Kadeḥ be-şkestem ez-mestī zebān kūtāh in bezmem

(8) Zebān ez-mevc-i mey gerdem ki kerdem ḡadr-ḥ'āh-1 ḥod

(9) Zebānumı mevc-i meyden gerdīde eyledüm ki ḡadr-ḥ'āhlık [N-221a] idem.

تو چون نور نظر تا بگذری صف دور و بسته

بره نازک میانان همچو مژگان سیاه خود

⁷⁸²³N nüshasında ve V nüshasının 27. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁸²⁴ Kemā merre ānifen/Az önce geçtiği üzere -N.⁷⁸²⁵ aḡlarsın: aḡladırısın A.

3 (10) Tu çun nūr-ı nazar tā be-gzerī şaff dūr u⁷⁸²⁶ beste

(11) Be-reh nāzik-miyānān hemçu müjgān-ı siyāh-ı ħod

(12) Dūr vaşf-ı bestelikde müjgān-ı siyāhı nev^ç -i tenāsübe ħaml eyledi.

[Gazel 324]

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

دهان یار بیاقوت سفته می ماند

زبان او بحدیث نکفته می ماند

1 (13) Dehān-ı yār be-yāqūt süfte mī-māned

(14) Zebān-ı ū be-ħadīş-i ne-güfte mī-māned

(15) Ĥadīş-i ne-güfte zebāna teşbīhde ħayli münāsebet-i tāmmesi (16) vardır.

کرفته رنگ حقیقت نگاه من زمجاز

جهان برخنهء باغ شفکته می ماند

(17) Girifte reng-i ħaḳīḳat nigāh-ı men zi-mecāz

(18) Cihān be-raḥne-i bāğ şükufte mī-māned

(19) Mecāzdan reng-i ħaḳīḳat peydā olmuşdur.

چنان بکرد کدورت حیات میکذرد

که طول عمر براه نرفته می ماند

3 (20) Çunān be-gerd-i küdüret ħayāt mī-güzered

(21) Ki tül-i ‘ömr be-rāh-ı ne-refte mī-māned

(22) Zīrā gerd-i küdüretde rāh nümāyān olamaz. Tül-i ‘ömr[i] rāh-ı ne-refteye⁷⁸²⁷

(23) teşbīh bu ‘alāḳa iledür.

[Gazel 325]⁷⁸²⁸

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

بکلزار قناعت تشنکی ابر کرم باشد

کل رعنا بهم چسبیدن پشت و شکم باشد

1 (24) Be-gülzār-ı ḳanā^ç at teşnegī ebr-i germ bāşed

(25) Gül-i ra^ç nā behem çesbīden-i püşt ü şikem bāşed

⁷⁸²⁶ u: -A.

⁷⁸²⁷ ne-refteye: + be-güzere A.

⁷⁸²⁸ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

(26) Ebr-i germ gülzār-ı kanā'atde teşnelikdür. Gül-i ra' nānuñ püşt ü (27) şikemi birbirine muvāfiğdur.

بکفرستان وحدت هم برهنم هم بت خویشم
بکردن تار زنارم رک سنک صنم باشد

(28) Be-küfristān-ı vaḥdet hem berehmen hem büt-i ḥiṣem

[A-292a] (29) Be-gerden-i tār-ı zünnā[re]m⁷⁸²⁹ reg-i seng-i şanem bāşed

(30) Berehmen tār-ı zünnāra seng-i şanem büte nāzırdur. اخذبھک فی (?) (31)
خرافاتہ تجاوزه اللہ تعالیٰ⁷⁸³⁰

[V-246b]

بخود کردیده م و قطع ره طول امل کردم
چو تار جاده می پیچد بخود نقش قدم باشد

3 (1) Be-ḥod gerdīdem ü қағ' -ı reh-i ṭul-i emel kerdem

(2) Çu tār-ı cādde mī-pīçed be-ḥod naqş-ı qadem bāşed

(3) Kendi kendine gerdīde olmak ṭul-i emel itmekdür. Mışra' -ı şānī aña (4)
tanẓir gibidür.

بروی روغن کل کی نکه رنگین کنم شوکت
چراغ اهل معنی روشن از مغز قلم باشد

(5) Be-rüy-ı revğan-ı gül key nigh rengin konem Şevket

(6) Çerāğ-ı ehl-i ma' nā rūşen ez-mağz-ı qalem bāşed

(7) Zīrā ehl-i ma' nā⁷⁸³¹dur. Anuñ çerāğı mağz-ı qalemden rūşen olur.

[Gazel 326]⁷⁸³²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کی نشان کویش از نقش جبین پیدا شود
اسمان رو بند اینجا تا زمین پیدا شود

1 (9) Key nişān-ı kūyeş ez-naqş-ı cebin peydā şevd

(10) Āsmān rü-bend in-cā tā zemīn peydā şevd

⁷⁸²⁹ zünnā[re]m: zünnārem A.

⁷⁸³⁰ اخذبھک (?) fī ḥūrāfātihi tecāvezehu'llāhi Ta' ālā/Allah onu hurafelerin içinde affetsin -A -N.

⁷⁸³¹ ma' nā: -N.

⁷⁸³² N nüshasında ve V nüshasının 8. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(11) Nağş-ı cebinden gerçi küyü peydâ degildir. Āsmân daḥı sâciddür. (12)
Ammâ⁷⁸³³ peydâ olmağičün rû-bend olmışdur.

موج شهرت میزند اوازه بی مغز ما
نام ما همچون کف از آب نکین پیدا شود

(13) Mevc-i şöhret mî-zened âvâze-i bî-mağz-ı mâ

(14) Nâm-ı mâ hemçun kef ez-âb-ı nigîn peydâ şevd

(15) Kef-i baḥr âbdan peydâ oldığı gibi ki bî-mağzdur.

از شریک بیمروت تنک کردد کار رزق
مور کم روزی شود چون خوشه چین پیدا شود

3 (16) Ez-şerîk-i bî-mürüvvet teng gerded kâr-ı rızq⁷⁸³⁴

(17) Mür kem ruzî şevd çun ḥüşe-çîn peydâ [N-221b] şevd

(18) Zîrâ ḥüşe-çîn ile mür biḍâ' a-i ḥırmene enbâzdur. Ammâ ḥüşe-çîn (19) bî-mürüvvetdür.

از حیا یک پیرهن دورست دستش از نکار
چون رود رنگ حنا یش آستین پیدا شود

(20) Ez-ḥayâ yek-pîreḥen dürest desteş ez-nigâr

(21) Çun reved reng-i ḥınâyeş âstîn peydâ şevd

(22) Reng-i ḥınnâ zâ'il olduğda âstîn peydâ olur. Ma'lûm oldı ki (23) yek-pîreḥen destini nigârdan dūr itmiş⁷⁸³⁵.

میشود محبوس چون کل معنی رنگین من
همچو من شوکت کجا حرف آفرین پیدا شود

5 [A-292b](24) Mî-şevd maḥbûs çun gül-i ma' nâ rengîn-i men

(25) Hemçu men Şevket kücâ ḥarf-âferîn peydâ şevd

(26) Ya' nî şöyle ḥarf-âferîndür ki ma' nâyı derûnında muḥtefî eyler.

[Gazel 327]⁷⁸³⁶

Mef' ulü / Fâ' ilâtü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

لعلت بخنده در جگر غنچه چاک زد
خط رخت بدیدهء خورشید خاک زد

⁷⁸³³ ammâ: + zemîn A.

⁷⁸³⁴ kâr-ı rızq: rûz-ı kâr A.

⁷⁸³⁵ itmiş: imiş A.

⁷⁸³⁶ N nüshasında "Ġazel-i Dîġer" başlığı, V nüshasında da 27. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

1 (28) La^ç let be-ḥande der-ciger-i gonçe çāk zed

(29) Ḥaṭṭ-ı ruḥet be-dīde-i ḥūrşid ḥāk zed

(30) Ğubār-ı ḥaṭṭ tenāsübiyle.

از بی شرابیم بکلستان غمی نبود

(31) Ez-bī-şarābīm be-ğülistān ğamī ne-būd

[V-247a]

دامن بر آتش دل من پرک تاک زد

(1) Dāmen ber-āteş-i dil-i men⁷⁸³⁷ berg-i tāk zed

(2) Eger ğamı olaydı berg-i tāk āteş-i diline dāmen-zen olup ḥum-ḥāne (3) sūz-ı bezm-i şu^ç ūrı olmazdı.

زاهد به بزم باده کشان خون باده ریخت

تسبیح قرعه کرد و فال هلاک زد

3 (4) Zāhid be-bezm-i bāde-keşān ḥūn-ı bāde rīḥt

(5) Tesbīḥ-i ḩur^ç a kerd⁷⁸³⁸ ü fāl-i helāk zed

(6) Tesbīḥ-i ḩur^ç a odur ki tevekküli biraz ḥubūbı nişān-ı nāḥun ider. (7) Ferd ise ferd zevc ise zevc aḩkām virür. Bir daḩı (8) ider ve ider.i remli taḩşāl -eşkal⁷⁸³⁹ هلم جزاً tamām olur. tekmāl ile ḩur^ç a (9)

[Gazel 328]⁷⁸⁴⁰

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

کجاست دل که مرا شوق سوی او ببرد

زجوی همچو خم سیل ارزو ببرد

1 (11) Kücāst dil ki me-rā şevḩ-i sūy-ı ü be-bered

(12) Zi-cūy hemḩu ḩum-ı seyl-i ārzū be-bered

(13) ḩumī yā ile daḩı münāsib olur.

مرا بدختر رز نیست بی لب تو سری

رخش که آب حیاتست مرده شو ببرد

⁷⁸³⁷ dil-i men: dil ü ber A.

⁷⁸³⁸ kerd: kerde A.

⁷⁸³⁹ Hellümme cerran/Ve devamı.

⁷⁸⁴⁰ N nüshasında ve V nüshasının 10. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(14) Me-rā be-duḡter-i rez nīst bī-leb-i tu serī

(15) Ruḡeş ki āb-ı ḡayātest mürde şev be-bered

(16) Fülān bā-ū serī dāred ya' nī müttefiḡdür. Mürde şev vaşf (17) terkībi lākin şūyende mürdeḡi taḡdīrindedür.

[Gazel 329]⁷⁸⁴¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

درین صحرا اکر کرد خودی از پیش بر خیزد

صدای پادشاه از رفتن درویش بر خیزد

1 (19) Derīn-şahrā eger kerd ḡodī ez-pīş ber-ḡīzed

(20) Şadā-yı pādīşāḡ⁷⁸⁴² ez-reften-i dervīş ber-ḡīzed

[A-293a] (21) Gūyā reften-i dervīş şadā-yı⁷⁸⁴³ şāḡ⁷⁸⁴⁴ gibidür.

تو کویی زد عالم برق از نیستان یکقد ادم

چو این درویش عریان از حصیر خویش بر خیزد

(22) Tu gūyī zed 'alem barḡ ez-neyistān yek-ḡad-i ādem

(23) Çu īn dervīş-i 'uryān ez-ḡaşīr-i ḡīş ber-ḡīzed

(24) Neyistāndan bir ādem boyı barḡ zāḡir oldı dirsın. Bu dervīş-i (25) 'uryān ḡaşīrinden īstāde oldıḡı gibi.

[Gazel 330]⁷⁸⁴⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

بی خبر مارا بکلزاری که یادش میبرد

یک کل رعناست روز و شب که یادش میبرد

1 (27) Bī-ḡaber mā-rā be-gūlzārī ki yādeş [N-222a] mī-bered

(28) Yek-gül-i ra' nāst rüz u şeb ki yādeş mī-bered

(29) Rüz⁷⁸⁴⁶ şeb dü-reng olmaḡla gül-i ra' nāya teşbīḡ eyledi.

دیدنش از دور ناخن میزند زخم مرا

داغ من خاصیت مشک از سوادش میبرد

⁷⁸⁴¹N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁴²pādīşāḡ: pā-yı şāḡ A.

⁷⁸⁴³şadā-yı: + pā-yı A.

⁷⁸⁴⁴şāḡ: şād A.

⁷⁸⁴⁵N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁴⁶rüz: + u A N.

(30) Dīdeneş ez-dür nāhun mī-zened zaḥm-ı me-rā

(31) Dāğ-ı men ḥāşiyet-i müşg ez-sevādeş mī-bered

[V-247b]

(1) i ūst.-ı dāğ (2) siyāhī-ve sevād ⁷⁸⁴⁷ سواد كل شی ظلّه و سواد البلد خطه ترابه

کشتی ما فکر ساحل را ز خاطر شسته است

تا بگرداب خطر یاد مرادش میبرد

3 (3) Keşti-i mā fikr-i sāhil-rā zi-ḥātır şusteest

(4) Tābe-girdāb-ı ḥaṭar yād-ı murādeş mī-bered

(5) Çünkü yād-ı murād girdāb-ı ḥaṭara īşāl idermiş. Fikr-i (6) sāhili şuste eylemiş

olur.

بسکه بی تاییم محرومیم از دلدار خویش

بیقراریهای دل مارا زیادش میبرد

(7) Bes ki bī-tābīm maḥrūmīm ez-dildār-ı ḥ'īş

(8) Bī-ḩarārīhā-yı dil mā-rā zi-yādeş mī-bered

(9) Bī-ḩarārīklara ⁷⁸⁴⁸ c adem-i sūkūn mülāḩazasıyla yāddan (10) ḩurūc bulundu.

شوکت مارا دمی صد بار تا دشت جنون

وحشی می آورد غمکین و شادش میبرد

5 (11) Şevket-i mā-rā demī şad-bār tā deşt-i cünūn

(12) Vaḩşīi mī ⁷⁸⁴⁹ -āvered ğamgīn ü şādeş mī-bered

(13) Bir vaḩşī amı deşt-i cünūna ğamgīn getürür şād iletür.

[Gazel 331] ⁷⁸⁵⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

از کل رنگ تو کشتی زرنک کل شرمنده شد

مرد صد فیروزه و از یاد لعلت زنده شد

1 (15) Ez-gül-i reng-i tu küştī zi- ⁷⁸⁵¹ reng-i gül şermende şud ⁷⁸⁵²

(16) Mürd şad-fīrūze vü ez-yād-ı la' let zinde şud

⁷⁸⁴⁷ Sevādı külli şey'in zıllıhu ve sevādü'l-beledi ḩıttatü türābıhi/Herşeyin siyahlığı kendi gölgesidir ve ülkenin siyahlığı toprağının bölgesidir. Yaranın karalığı da onun siyahlığıdır.

⁷⁸⁴⁸ bī-ḩarārīklara: bī-ḩararlıkda A.

⁷⁸⁴⁹ mī-: men A.

⁷⁸⁵⁰ N nüshasında ve V nüshasının 14. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁵¹ ez-gül-i reng tu küştī zi-: -A, ez-gül-i reng tu küştī N.

⁷⁸⁵² Bu mısra vezne uymamaktadır.

(17)⁷⁸⁵³ Küştî reng-i gül senüñ gül-rengliğinden şermende oldı (18)⁷⁸⁵⁴ ve nice fîrûze mürde olup yād-ı la^c lünden zinde oldı. (19)⁷⁸⁵⁵ Zîrâ la^c lün haṭṭ-ı sebz-günı izhâr itmiş idi. Anuñcün (20)⁷⁸⁵⁶ hayât fîrûzeye bâ^c iş oldı.

خانهء زینت پرستان نیست خالی از هوا
پر زمینای هوا کردد طلا چون کنده شد

(21) H̄âne-i zînet-perestân nîst ḥālî⁷⁸⁵⁷ ez-hevâ

[A-293b] (22) Pür zi-minâ-yı hevâ gerded ṭlâ çun kende şud

(23) Vâkı^c en bâde hevâ aldığı gibi minâ-yı hevâdan pür olup (24) ta^c affün peydâ ider.

عارفانرا کردش کردون کمند بندکیست
کردنش زین طوق بیرون نیست هرکس بنده شد

3 (25) ‘Ārifân-râ gerdiş-i gerdün kemend-bendgîst

(26) Gerdeneş z’în ṭavḳ bîrûn nîst herkes bende şud

(27) Vâkı^c en ‘ârif z̄uhûr-ı tecelliyât ile hem-ḥâl olmağdan ḥâlî (28) olmaz ve maḳâm-ı ‘ubûdiyyetde olup ṭavḳ-ı teslîmi kılâde-i (29) gerden-bend-i iz^c ân ider.

چشم کریا نم لب خندان شد از رخسار او
های های کریهء من قاه قاه خنده شد

(30) Çeşm-i giryânem leb-i ḥandân şud ez-ruḥsâr-ı ũ

(31) Hây hây girye-i men kâh kâh ḥande şud

[V-248a]

(1) Çünkü çeşm gūyâlıkda⁷⁸⁵⁸ mevşûf olmağın çeşm-i giryân (2) leb-i [N-222b]ḥandân oldı. Hınçkıra hınçkıra ağlaması ḥaḥḥâ ḥaḥḥâ (3) ile ḥandesi olur.

غنچه تجرید ما بوی تعلق میدهد
تا کجا از ادای بالش پر روینده شد

5 (4) Gonçe-i tecrîd-i mâ bûy-ı ta^c alluḳ mî-dihed

(5) Tâ kücâ âzâdî-i bâliş-i per rüyende şud

⁷⁸⁵³ Tûm satır: -A, sonraki beyitin şerhine dahildir N.

⁷⁸⁵⁴ Tûm satır: -A, sonraki beyitin şerhine dahildir N.

⁷⁸⁵⁵ Tûm satır: -A, sonraki beyitin şerhine dahildir N.

⁷⁸⁵⁶ Tûm satır: -A, sonraki beyitin şerhine dahildir N.

⁷⁸⁵⁷ ḥālî: ح / خ A.

⁷⁸⁵⁸ gūyâlıkda: gūyâlık A.

(6) Āzādī-i bāl [ü] per rüyende olunca gönçe-i tecrīdi büy-ı (7) ta‘alluḡ virmiş olur. Mezmān-i tezdād bu gūne olur.

ابر تصویر آب او دریا ی تصویر آورد
شوکت از حیرت سحاب چشم ما باریده شد

(8) Ebr-i taṣvīr āb-ı ü deryā-yı taṣvīr āvered

(9) Şevket ez-ḥayret şehāb-ı çeşm-i mā bārīde⁷⁸⁵⁹ şud

(10) Çünki āb-ı ebr-i taṣvīr deryā-yı taṣvīr ḥāşıl eyler imiş. (11) İmdi şehāb-ı çeşmi ḥayretten bārīde⁷⁸⁶⁰ olur.

[Gazel 332]⁷⁸⁶¹

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

باده از خود رفت و ناز چشم مدهوش تو شد
شد تکلم خون و رنگ لعل خاموش تو شد

1 (13) Bāde ez-ḥod reft ü nāz-ı çeşm medhūş-ı tu şud

(14) Şud tekellüm ḥün u reng-i la‘l ḥāmūş-ı tu şud

(15) Zīrā nāz-ı çeşm ile bāde beyninde nev‘enmā tenāsüb bulunur. (16) Tekellümi⁷⁸⁶² de ḥün idince reng-i la‘l olmaḡ münāsib olur.

شیر انوار تجلی را که میکردند صاف
درد او مهتاب از صافش بناکوش تو شد

(17) Şīr-i envār-ı tecellī-rā ki mī-gerdend şāf

[A-294a] (18) Dürd-i ü mehtāb ez-şāfeş⁷⁸⁶³ bināgūş-ı tu şud

(19) Dürdi⁷⁸⁶⁴ mehtāb olup şāfindan bināgūşını taṣvīrde ne (20) ‘acīb⁷⁸⁶⁵ mübālaḡa vardır. Bināgūş ḥaṭṭ ile gūş miyānında (21) olan beyāz maḥalleikdür⁷⁸⁶⁶.

بسکه شوکت مست بودی بار روحانی سرشت
همچو بوی می ز موج می هم اغوش تو شد

⁷⁸⁵⁹ bārīde: bārende A.

⁷⁸⁶⁰ bārīde: bārende A.

⁷⁸⁶¹ N nüshasında ve V nüshasının 12. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁶² tekellümi: tekellüm A.

⁷⁸⁶³ şāfeş: şāf N.

⁷⁸⁶⁴ dürdi: dürdī-i A.

⁷⁸⁶⁵ ‘acīb: ‘aceb A.

⁷⁸⁶⁶ maḥalleikdür: ج / - A.

- 3 (22) Bes ki Şevket mest būdī bār-1 rūhānī-sirişt
 (23) Hemçu bŷy-1 mey zi-mevc-i mey hem-āgŷ-1 tu şud
 (24) Gŷyā bŷy-1 mey mevc-i mey-i rūhānī-siriştūr.

[Gazel 333]⁷⁸⁶⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بهر صحرا که یادان طرهء عنبر فشان کیرد
 تواند روغن عنبر کس از ریک روان کیرد

- 1 (26) Beher şahrā ki yādān ŧurre-i ' anber-feşān gīred
 (27) Tevāned revġan-1 ' anber kes ez-rīġ⁷⁸⁶⁸-i revān gīred

(28) Ol rīġ-i revān şahrādan ustŷre-i muḥayyele-i (29)

revġan-1 ' anber taḳḳīri mümkin olurdı.

زباغ خامشی زخم دهانم تازه میکرده
 هوا زخم لبم از باد دامن زبان کیرد

(30) Zi-bāġ-1 ḥāmuşī⁷⁸⁶⁹ zaḥm-1 dehānem tāze mī-gerded

(31) Hevā zaḥm-1 lebem ez-bād-1 dāmān-1 zebān-gīred

[V-248b]

(1) Taḳḳīr⁷⁸⁷⁰: Zaḥm-1 lebem ez-bād-1 dāmān hevā gīred demek olur. (2) Zaḥm ise hevā-gīr olduġda iltiyām itmez.

درین کلشن که عیش و غم ندارند از وفا رنگی
 تذر و کل پر پرواز از باد خزان کیرد

- 3 (3) Derīn-gŷlşen ki ' ayş u ġam ne-dārend ez-vefā-rengī
 (4) Tezerv-i gŷl per-i pervāz ez-bād-1 ḥazān gīred

(5) Tezerv-i gŷl bād-1 ḥazāndan per-i pervāz eyledigi ne-dāred ez-vefā- (6)
 rengīye delīl olur.

غبار خاطر از خاک وطن بیرون برد مارا
 شود چون میل کرد الوددل از سرمه دان کیرد

⁷⁸⁶⁷25. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁶⁸ rīġ: reng A.

⁷⁸⁶⁹ ḥāmuşī: ḥāmūşī A.

⁷⁸⁷⁰ taḳḳīr: taḳḳīr-i kelām A.

(7) Ğubār-ı hâtır ez-ḥāk-i vaṭan bîrûn bered mârâ

(8) Şeved çun mîl-i gerd-âlûd dil ez-sürmedân gîred

(9) Ğubâr⁷⁸⁷¹ [N-223a] bizi ḥāk-i vaṭandan bîrûn ider. Dil mîl-i gerd-(10)âlûd gibi sürmedândan bîzâr olur.

سفر از خلوت خیرت نباشد پاک کوهررا

دل آینه نشنیدم که از آینه دان کیرد

5 (11) Sefer ez-ḥalvet-i ḥayret ne-bāşed pāk gevher-râ

(12) Dil-i âyîne ne-şnîdem ki ez-âyînedân gîred

(13) Dil-i âyîne âyînedândan rû-gerdân olmayınca ḥalvet-i ḥayretten (14) sefer- [A-294b] ber olmaz.

ندارد عقدهء سر رشتہء تقریر ما شوکت

مکر کاهی بوقت خامشی مارا زبان کیرد

(15) Ne-dâred ‘ukde-i ser-rişte-i taḫrîr-i mâ Şevket

(16) Meger gâhî be-vaḫt-i ḥâmuşî mârâ zebân gîred

(17) Zebân gîred lâzımdur. Ya‘nî meger gâhî vaḫt-i ḥâmûşîde (18) zebânımız tutula.

[Gazel 334]⁷⁸⁷²

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün

درآن دریا که عکس من بموج اضطراب اید

پریدنهای رنگم چون نفس بیرون زاب اید

1 (19) Derân-deryâ ki ‘aks-i men be-⁷⁸⁷³mevc-i ıztırâb âyed

(20) Perîdenhâ-yı rengem çun nefes bîrûn zi-âb âyed

(21) Çünkü ‘aksi mevc-i ıztırâb ile ḥâşıl oldı. Ṭayerân-ı (22) rengi daḫı teneffüs-i âb gibi taḥayyül olunur.

زمین خانه ام باشد ز خاک نرم همواری

به بیداری به بینم نقش پایش چون بخواب اید

(23) Zemîn-i ḥâneem bâşed zi-ḥāk-i nerm hemvârî

(24) Be-bîdârî be-bînem naḫş-ı pâyeş çun be-ḥâb âyed

⁷⁸⁷¹ Ğubâr: Ğubâr-ı hâtır A.

⁷⁸⁷² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁷⁸⁷³ be-: zi- A.

(25) Hemvârlık bu hâleti îrâş eyledi.

بمغز بادہ از بس مستیم رنگ جنون ریزد
بکوشم نالہء زنجیر از موج شراب آید

3 (26) Be-mağz-ı bâde ez-bes mestîm reng-i cünûn rîzed

(27) Be-güşem nâle-i zencîr ez-mevc-i şarâb âyed

(28) Reng-i cünûn mağz-ı bâdeye rîzân oldı. Anuñçun nâle-i zencîr⁷⁸⁷⁴ (29) şarâbdan güş-zedî olmışdur⁷⁸⁷⁵.

هوای نام دارد بسکه بیتاب اهل عزلت را
خط زیر نکین همچون نفس بیرون زاب آید

(30) Hevâ-yı nâm dâred bes ki bî-tâb ehl-i ‘uzlet-râ

(31) Hıta-ı zîr-i nigîn hemçun nefes bîrûn zi-âb âyed

[V-249a]

(1) Bî-tâblık nefesi bîrûn zi-âb itdigi qadr-i mülâhazasıyla ola.

بهمت بسکه پاس ابروی خویش میدارم
بکوشم از شکستهای رنگ او از آب آید

5 (2) Be-himmet bes ki päs-ı âb-rû-yı hıış mi-dârem

(3) Be-güşem ez-şikestenhâ-yı reng âvâz-ı âb âyed

(4) Çünkü reng-i işkestenen âvâz-ı âb gele. Âb-rûyma päs (5) u ri‘âyet keşretinden olur.

سخن هر که ز موج چین آبروی تو بنویسم
قلم چون شاخ آهو در کمند پیچ و تاب آید

(6) Sühan her ki zi-mevc-i çîn-i âb-rû-yı tu be-nüvisem

(7) Kalem çun şâh-ı âhû der-kemend-i piç ü tâb âyed

[A-295a] (8) Vâkı‘en şâh-ı âhû kemend-i piç ü tâbdadur.

نمیدانم ز تندهای تیغش اینقدر دانم
که چون آید بخاطر یاد او او از اب آید

7 (9) Nemi-dânem zi-tündîhâ-yı tîgeş in-qadr dâ’im

(10) Ki çun âyed be-hâtır yâd-ı ü âvâz-ı âb âyed

(11) Âvâz-ı âb qatı çok tekerrür eyledi.

⁷⁸⁷⁴ zencîr: + mevc-i A.

⁷⁸⁷⁵ olmışdur: olmışidi A.

محیط از نشاء سیلاب موج کریه ام دارد
چنان مستی که بوی باده از جام حباب آید

(12) Muḥiṭ ez-neş'e-i seylāb mevc-i giryeem dāred

(13) Çunān mesti ki bŷy-ı bāde ez-cām-ı ḥabāb āyed

[N-223b] (14) Zīrā ḥabābda neş'e-i iḥāṭa mevcūddur⁷⁸⁷⁶ ki⁷⁸⁷⁷ cām-ı ḥabābdan

(15) bŷy-ı bāde gelse ba' id olmaz⁷⁸⁷⁸.

زرویش پرده های دیده شد از بسکه نورانی
نگاه از مشرق چشمم برون چون افتاب آید

9 (16) Zi-rŷyeş perdehā-yı dīde şud ez-bes ki nŷrānī

(17) Niġāh ez-maşrīq-ı çeşmem birŷn çun āftāb āyed

(18) Vāqı' en ṭulŷ' -ı āftāb perde-i nŷrānīdendŷr.

دل اکاه میخوام نمی آید بکف شوکت
ز غفلت چشم میپوشم که بیداری بخواب آید

(19) Dil-i āġāh mī-ḥ'āhem nemī-āyed be-kef Şevket

(20) Zi-ġaflet çeşm mī-pŷšem ki bīdārī be-ḥ'āb āyed

(21) Zīrā dil-i āġāh ister. Ġafletden çeşm-pŷş olur ki ḥ'ābda (22) bīdārlik eline
gire.

[Gazel 335]⁷⁸⁷⁹

Fe' ilātŷn / Fe' ilātŷn / Fe' ilātŷn / Fe' ilŷn

(Fā' ilātŷn)

(Fa' lŷn)

لب فرو بستن ما شکوه زمردم باشد
صاف خاموشی ما درد تکلم باشد

1 (24) Leb-i fŷrŷ-besten-i mā şekve zi-merdŷm bāşed

(25) Şāf-ı ḥāmŷşī-i mā derd-i tekellŷm bāşed

(26) Ma' -hazā gilede leb-i fŷrŷ-bestenlik olmayacaġ idi ve şāf-ı (27) ḥāmŷşī⁷⁸⁸⁰
derd-i tekellŷm olmaġ mŷnāsib oldı.

⁷⁸⁷⁶ mevcūddur: mevcŷdedŷr A.

⁷⁸⁷⁷ ki: -A.

⁷⁸⁷⁸ olmaz: degildŷr A.

⁷⁸⁷⁹ N nŷshasında ve V nŷshasının 23. satırında "Gazel" başlıġı bulunmaktadır.

⁷⁸⁸⁰ ḥāmŷşī: ح / خ V.

خالی از شعلهء اواز نباشد عمرم
تار طول املم کرم ترنم باشد

(28) Ḥālī ez-ṣu'le-i āvāz ne-bāṣed 'ömrem

(29) Tār-ı tül-i emelem germ-terennüm bāṣed

(30) Güyā ṣu'le-i āvāzda germ-terennümlük⁷⁸⁸¹ buldı⁷⁸⁸². Tār-ı tül-i emel daḥı

(31) buña göre tenāsüb-i zāhirdür.

[V-249b]

عمر بگذشت و همان خندهء عشرت داریم
ریشهء پیروی ما موج تبسم باشد

3 (1) 'Ömr be-gzeṣt ü hemān ḥande-i 'işret dārīm

(2) Ra' ṣe-i pīrī-i mā mevc-i tebessüm bāṣed

[A-295b] (3) Ḥande-i 'işrete göre ra' ṣe-i pīrī mevc-i tebessüm olur.

میتوان گفت وجود و عدم آمیخته اند
هستی ما که به پیدائی ما کم باشد

(4) Mī-tevān güft vücūd u 'adem āmīḥteend

(5) Hestī-i mā ki be-peydāyī-i mā güm bāṣed

(6) Vücūd zuhūrda güm olunca vücūd bā-'adem āmīḥte oldı.

بادهء شعله زند جوش زخاکم شوکت
لوح بر تربت ما خشت سرخم باشد

5 (7) Bāde-i ṣu'le zened cūṣ zi-ḥākem Ṣevket

(8) Levḥ ber-türbet-i mā ḥıṣt-ı sürḥem bāṣed

(9) Bāde-i ṣu'le ḥākinden cūṣ idince ḥıṣt-ı sürḥüm levḥ-i türbeti olur.

[Gazel 336]⁷⁸⁸³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

پیام میکشانم بادهء ناب دگر باشد
سلام خشت مستان عالم آب دگر باشد

1 (11) Peyām-ı mey-keṣānem⁷⁸⁸⁴ bāde-i nāb-ı diger bāṣed

(12) Selām-ı ḥuṣk-ı mestān 'ālem-i āb-ı diger⁷⁸⁸⁵ bāṣed

⁷⁸⁸¹ terennümlük: terennüm A.

⁷⁸⁸² buldı: oldı A.

⁷⁸⁸³N nüshasında ve V nüshasının 10. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁸⁴ keṣānem: keṣān nem-i A.

بود کوی تو شبها روشن از جوش تماشایی
نظرها چون بهم پیوست مهتاب دگر باشد

(13) *Buved kūy-1 tu ŧebhā rūŧen ez-cūŧ-1 temāŧāyī*

(14) *Nazarhā çun behem peyvest mehtāb-1 diger bāŧed*

(15) *Cūŧ-1 temāŧā keŧretden kināye. Enzār-1 müctemi' e mehtāb olur.*

بود موج محیط زنده کانی رعشهء پیری
چو قامت کردد از غم خلقه کرداب دگر باشد

3 (16) *Buved mevc-i muḫīṭ-i zindegānī ra' ŧe-i pīrī*

(17) *Çu kāmēt gerded ez-ğam ḫalkā girdāb-1 diger bāŧed*

(18) *Ḫalkā-i ḫam-1 pīrī girdāb-1 diger olmaz da ne olur?*

زخود رفتن بود از روی مطلب پرده افکندن
تهی پهلو شدن از خویش محراب دگر باشد

(19) *Zi-ḫod-reften buved ez-rūy-1 maṭlab perde efgenden*

(20) *Tehī-pehlū ŧuden ez-ḫ'īŧ miḫrāb-1 diger bāŧed*

(21) *Miḫrābda tehī-pehlūluḫ zāhirdür.*

بود چون ریختن دور از توام مینا کشیدنها
سیه مستی مرا تیغ سیه تاب دگر باشد

5 (22) *Buved çun [N-224a] riḫten dūr ez-tuem minā-keŧidenhā*

(23) *Siyeh-mestī me-rā tiğ-1 siyeh tāb-1 diger bāŧed*

(24) *Tiğ-1 siyeh-tāb ḫara zāğlı ŧemŧir ki firindi siyāh olup (25) aḫadd olur.*

بعیب خویش دیدن نیستم محتاج کس شوکت
مرا از چشم دل آینه و آب دگر باشد

(26) *Be-^c ayb-1 ḫ'īŧ-dīden nīstem⁷⁸⁸⁶ muḫtāc kes⁷⁸⁸⁷ ŧevket*

(27) *Me-rā ez-çeŧm-i dil āyīne vū āb-1 diger bāŧed*

[A-296a] (28) *Ya'^c nī baña irā 'et-i biğāne lāzım degildür. Āyīne ve ābum çeŧm-i dilden(29)dür. Āb daḫı āyīnedür ki ḫīn-i niğāhda ^c aksi gösterür.*

⁷⁸⁸⁵ diger: dīger A.

⁷⁸⁸⁶ nīstem: çeŧmem N.

⁷⁸⁸⁷ kes: diger A.

[Gazel 337]⁷⁸⁸⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بجای سبحة دست من دگر پیمانہ میگیرد

1 (31) Be-cāy-ı sübħa dest-i men digeṛ peymāne mī-gīred

[V-250a]

بمسجد میبرد رنگم ره میخانه میگیرد

(1) Be-mescid mī-pered rengem reh-i meyhāne mī-gīred⁷⁸⁸⁹

(2) Ammā rāh-ı meyhānede rengi gelür dükkān-ı şıbāğına beñzer.

برون کی آیدش از پردهء رازی کشیدنها

که از رنگ حنا دستش نھان پیمانہ میگیرد

(3) Birün key āyedeş ez-perde-i rāzi⁷⁸⁹⁰ keşidenhā

(4) Ki ez-reng-i ħınā desteş nihān peymāne mī-gīred

(5)⁷⁸⁹¹ Ma' nā ma' lūm.

بود آشفگانرا صحبت آشفگان مطلب

بجستجوی من زلف تو خال شانہ میگیرد

3 (6) Buved āşüftegān-rā şoĥbet-i āşüftegān maṭlab

(7) Be-cüst-cüy-ı men zülf-i tu ħāl-i şāne mī-gīred

بچشم او خط یاقوت خون مرده می آید

سیہ مستی کہ سر مشق از خط پیمانہ میگیرد

(8) Be-çeşm-i ū ħaṭ-ı yāķüt ħūn-ı mürde mī-āyed

(9) Siyeh-mestī ki ser meşķ ez-ħaṭ-ı peymāne mī-gīred

(10) Ĥaṭṭ-ı peymāne bir dürlü ħaṭṭ-ı sāğardur. Nişāb-ı neşve için (11)

yapılmışdur.

دل ما یافت از سر کشتکیها راه خود شوکت

که طفل ما چو کم کردید راه خانہ میگیرد

5 (12) Dil-i mā yāft ez-ser-geşteğihā rāh-ı ħod Şevket

(13) Ki tıfl-ı mā çu güm gerđid rāh-ı ħāne mī-gīred

⁷⁸⁸⁸N nüshasında ve V nüshasının 30. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁸⁸⁹ mī-gīred: Bu kelime "mī-gerd" yazılmasına rağmen vezin ve kafiye gereği böyle okundu. A nüshasında da bu kelime "mī-gīred" şeklindedir.⁷⁸⁹⁰ rāzi: rāz A.⁷⁸⁹¹Tüm satır: -A -N.

(14) Rāh-ı hāneyi bula⁷⁸⁹² tıfl gibi. Ser-geştelik rāh-ı hāne gibidür.

[Gazel 338]⁷⁸⁹³

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

فکر چشم تو مرا همدم و مونس باشد

شوخی خانهء من از نی نرکس باشد

1 (16) Fikr-i çeşm-i tu me-rā hem-dem ü mūnis bāşed

(17) Şūhī-i hāne-i men ez-ney-i nergis bāşed

بسکه شوخی بسر هم مژه ام جلوه کر است

حلقهء دیده ام از حلقهء مجلس باشد

(18) Bes ki şūhī be-ser-i her müjeem cilvegerest

(19) Halka-i dīdeem ez-halka-i meclis bāşed

[Gazel 339]⁷⁸⁹⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چنان مرغ دلم از دام او مایوس می آید

که از پروازم اواز کف افسوس می آید

1 (21) Çunān murğ-ı dilem ez-dām-ı ü me 'yūs mī-āyed

(22) Ki ez-pervāzem āvāz-ı kef-i efsūs mī-āyed

(23) Me 'yūsluğ kef-i efsūsı muğtezā oldı.

زیب پر کرده رنگ آرزوی خلق عالم را

بچشم آسمان یک بیضهء طاوس می آید

(24) Zi-bes pür kerde reng-i ārzū-yı halk-ı 'ālem-rā

(25) Be-çeşm⁷⁸⁹⁵ āsmān yek-beyza-i tāvus mī-āyed

[A-296b] (26) Derūn-ı beyza-i tāvusda ser-i mū⁷⁸⁹⁶ cāy-ı hālī yoğdur.

[Gazel 340]⁷⁸⁹⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

⁷⁸⁹² bula: bulan A N.

⁷⁸⁹³N nüshasında ve V nüshasının 15. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁹⁴N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁸⁹⁵ çeşm: çeşmem A.

⁷⁸⁹⁶ mū: mūy A.

⁷⁸⁹⁷N nüshasında ve V nüshasının 27. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

نکاهم را رسایی از نهال نورسی باشد
نکیند آن حلقهء کوش من از نام کسی باشد

1 (28) Nigāhem-rā resāyī ez-nihāl-i nev-resī bāşed

(29) Nigīndān ḥalkā⁷⁸⁹⁸-i gūş-ı men ez-nām-ı kesī bāşed

(30) Resāyī yā-yı maşda[r]iyye⁷⁸⁹⁹ ittişāl-i tām̄m. Ya^ç nī sīr-ābī-i naẓar ve ḥalkā-i gūşda (31) elbette ṭarf-ı müdevverī olur. Ḥātem gibidür. Cāy-ı faşşı [N-224b] nām-ı maḥbūb

[V-250b]

(1) olur. Kesī maḥbūbdan⁷⁹⁰⁰ kināye ta^ç bīrdür⁷⁹⁰¹.

بود سرمایهء خواری تهی از سوز دل بودن
چو از خون خشک می گردد رک آتش حسى باشد

(2) Buved sermāye-i ḥāri tehi ez-sūz-ı dil būden

(3) Çu ez-ḥūn ḥuşk mī-gerded reg-i āteş hisi⁷⁹⁰² bāşed

(4) Zīrā ḥūndan ḥuşk olduḡda reg-i āteşin ney-i ḥuşkīn hiss⁷⁹⁰³ (5) olduḡı zāhirdür.

زبالمیم پرو ناصح که درد مرا نهء محرم
طپیدنهای نبضم آمد و رفتن کسی باشد

3 (6) Zi-bālīnem⁷⁹⁰⁴ be-rev nāşūḥ ki derd mūrrāne-i maḥrem

(7) Ṭapīdenhā-yı nabzem āmed ü reften kesī bāşed

(8) Ne ra^ç nādur ki āmed ü reften-i maḥbūbı ṭapīdenhā-yı nabz eyleyüp (9) ḥük̄m-i mūtā^ç ile maẓmūn-ı mübālaḡaya niẓām virdiler.

[Gazel 341]⁷⁹⁰⁵

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

⁷⁸⁹⁸ ḥalkā: ح / خ A.

⁷⁸⁹⁹ maşda[r]iyye: maşdariyye A.

⁷⁹⁰⁰ maḥbūbdan: maḥbūbından A.

⁷⁹⁰¹ kināye ta^ç bīrdür: kināyedür A.

⁷⁹⁰² hisi: ح / خ V.

⁷⁹⁰³ hiss: ح / خ A V.

⁷⁹⁰⁴ bālīnem: ب / - A.

⁷⁹⁰⁵ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

از فلک کار سبکروحيء ما تنک نشد
شيشهء سنک بيرون زدن رنک نشد

1 (10) Ez-felek kār-ı sebük-rūhī-i mā teng ne-şud

(11) Şiše-i seng reng-i⁷⁹⁰⁶ bīrūn-zeden reng ne-şud

(12) Bizüm sebük-rūhluğumuz kārı felekden teng olmadı. Şiše-i seng (13) reng-i bīrūn-zede olmağdan zā'il olmadı⁷⁹⁰⁷.

نسبت ظالم و مظلوم درست است بهم
دل ما شيشه نشد تا دل او سنک نشد

(14) Nisbet-i zālīm ü mazlūm dūrūstest behem

(15) Dil-i mā şişe ne-şud tā dil-i ū seng ne-şud

(16) Seng zālīm şişe mazlūm dili seng olmada dūrūstī-i (17) nisbet behem mütehaqqık oldı.

[Gazel 342]⁷⁹⁰⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چشمم اخر روشن از رخسار ماهی میشود
از لطافت عاقبت اشکم نکاهی میشود

1 [A-297a] (19) Çeşmem⁷⁹⁰⁹ āhīr rūşen ez-ruhsār-ı māhī mī-şevēd

(20) Ez-letāfet 'ākıbet eşkem nigāhī mī-şevēd

(21) Māhī⁷⁹¹⁰ yā-yı vaḥdet ola. Eşık nigāh olmağ emr-i cismānī i' rāz-ı (22) rūhānīye tebeddülidür.

رشتهء شيرازهء اوراق کثرت وحدتست
جاده ها چون جمع کردد شاهراهی میشود

(23) Rişte-i şīrāze-i evrāğ keşret vaḥdetest

(24) Cāddehā çun cem' gerded şāh-rāhī mī-şevēd

(25) Çünkü şīrāze-bend ola cihet-i vaḥdet ile mazbūta olur.

نیست راه نالهء غیر از طپیدنهای دل
بیقراری چون بهم پیوست آهی میشود

⁷⁹⁰⁶ reng-i: zi- A.

⁷⁹⁰⁷ olmadı: olmaz A.

⁷⁹⁰⁸ N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁰⁹ çeşmem: çeşm A.

⁷⁹¹⁰ māhī: māhīde N.

- 3 (26) Nīst rāh-ı nāle-i ğayr ez-ṭapīdenhā-yı dil
(27) Bī-ḳarārī ḫun behem peyvest āhī mī-şevēd

(28) Gūyā ızırābāt-ı dil rāh-ı nāledür. Böyle olunca bī-ḳarārılıklar (29) cem^c olsa māhiyyet-i āh⁷⁹¹¹ olur.

در بیابان دیده آهو چو پیوندد بهم
مردم دیوانه را سخت سیاهی میشود

(30) Der-beyābān dīde-i āhū ḫu peyvended behem

(31) Merdüm-i dīvāne-rā saḫt⁷⁹¹²-ı siyāhī mī-şevēd

[V-251a]

(1) Zīrā dīde-i āhū siyāh-maḫzdur. Sepīdī bā-siyāhī degildür.

تابکی در افتابی از حدیث کرم خود
کر لب خودرا بهم آری پناهی میشود

- 5 (2) Tābe-key der-āftābī ez-ḫadīs germ-i ḫod
(3) Ger leb-i ḫod-rā behem ārī penāhī mī-şevēd

(4) Tābe-key der-āftābī niceye dek yanup yaḫılmadasın ve sūz(5)nāk olmaḫdasın? Ger leb-i ḫod-rā behem ārī ya^c nī zebān-ı gileden (6) fāriğ olasın. Penāh-ı germī-i āftāb ḫāşıl [N-225a] olur.

[Gazel 343]⁷⁹¹³

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

چنان طپیدن دل بی تو ام فزون آمد
که خاکم آب شد از دیده ام برون آمد

- 1 (7) Çunān ṭapīden-i dil bī-tuem füzün āmed
(8) Ki ḫākem āb şud ez-dīdeem birün āmed

(9) Ḥākī ten coz mā nīstī⁷⁹¹⁴ yāḫūd^c unşur-ı zātisinde cüz³-i keşīfi ki (10) ḫişşe-i türābīsīdür. İmdi āba müstaḫīl oldı. Ser-tā-pā (11) laṭīf oldı.

کشید خوب زبس نقش یار خود فرهاد

⁷⁹¹¹ āh: rāh N.

⁷⁹¹² saḫt: خ / ح A.

⁷⁹¹³ N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹¹⁴ nīstī: ت / - A, nīstīde N.

(12) Keşîd hûb zi-bes naqş-ı yâr-ı hod Ferhâd

(13) Keşîd naqş naqş kerd.

کمان برند که شیرین به بیستون آمد

[A-297b](14) Gümân berend ki Şîrîn be-Bîsütûn âmed

(15) Bîsütûn nâm-ı cebeldür. Ya' nî zann iderler ki işte Şîrîn (16) Bîsütûnda mekindür.

شد است چاک قفس همچو زخم خون آلود

سرشک بلبل ما بسکه لاله کون آمد

3 (17) Şudest⁷⁹¹⁵ çäk⁷⁹¹⁶-i kafes hemçu zaḥm-ı hûn-âlûd

(18) Sirîşk-i bülbül-i mâ bes ki lâle-gûn âmed

هوا بدیدهء من رفت چون نگاه امشب

کسی بکلبهء تنکم مکر درون آمد

(19) Hevâ be-dîde-i men reft çun nigâh imşeb

(20) Kesî be-külbe-i tengem meger derûn âmed

زبسکه معنی او لخت دل بود شوکت

چو شعرهای تو بشکافتند خون آمد

5 (21) Zi-bes ki ma' nî-i û laḥt-ı dil buved Şevket

(22) Çu şî' rhâ-yı tu be-şkäftend hûn âmed

(23) Zîrâ laḥt-ı dil şikäfte olsa hûn bedîdâr olur.

[Gazel 344]⁷⁹¹⁷

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

دلم از بیقراریها به بزم یار کم کردد

زبس غلطان بود این کوهر شهوار کم کردد

1 (25) Dilem ez-bî-ḡarârîhâ be-bezm-i yâr güm gereded

(26) Zi-bes ḡaltân buved in gevher-i şehvâr güm gereded

(27) Ya' nî ol ḡadar ḡaltân oldı ki güm oldı.

بود جز حیات او لباس خود نما بیها

تن بی سر شود زاهد کرش دستار کم کردد

⁷⁹¹⁵ şudest: şudeest A.⁷⁹¹⁶ çäk: zaḥm A.⁷⁹¹⁷ "Ġazel" N (der), 24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır V.

(28) Buved cüz³-i ḥayāt-ı ū libās-ı ḥod-nümāyihā

(29) Ten-i bī-ser şevved zāhid gūş-ı destār güm gerged

(30) Çünkü libās-ı ḥod-nümāyihā cüz³-i ḥayāt olunca destār-ı zāhid güm (31) olduğda gūyā bī-ser olur.

[V-251b]

طپیدنهای دل شاید برد از مجلسم بیرون

چنین کردست و پای من به بزم یار کم کردد

3 (1) Ṭapīdenhā-yı dil şāyed bered ez-meclisem bīrūn

(2) Çunīn ger dest ü pāy-ı men be-bezm-i yār güm gerged

کرامی کوهر عشقست قدر و قیمتش مشکن

دل عاشق که پیدا کم شود بسیار کم کردد

(3) Girāmī gevher-i ‘aşqest qadr ü⁷⁹¹⁸ kıymeteş me-şken

(4) Dil-i ‘aşıq ki peydā güm şevved bisyār güm gerged

بیابانی بچشم آید چو می بینم بکوی او

زبس دارد لطافت خانه اش دیوار کم کردد

5 (5) Beyābānī be-çeşm āyed çu mī-bīnem be-kūy-ı ū

(6) Zi-bes dāred leṭāfet ḥāneeş dīvār güm gerged

(7) Gūyā kūyımı gördükde şahrā-yı bī-pāyān-ı meşhūdı olmağ kemāl-i (8) leṭāfetinden dīvār-ı ḥāne ḥā³il olmamağ iktizā eyledi.

مکر نازک تنی برد است از دستم دل و دین را

که همراه میانش رشته زَنار کم کردد

(9) Meğer nāzik-tenī bordest ez-destem dil ü dīn-rā

[A-298a] (10) Ki hem-rāh-ı miyāneş rişte-i zūnnār güm gerged

(11) Ya^cnī zūnnār ile mūy-ı miyānı şöyle mütteḥid ki birbirinden lā-farğ (12) görünür.

زبان خامشی شوکت بصد فریاد می کوید

که چون معنی شود پیدا بلب گفتار کم کردد

7 [N-225b](13) Zebān-ı ḥāmuşī Şevket be-şad-feryād mī-gūyed

(14) Ki çun ma^cnā şevved peydā be-leb güftār güm gerged

⁷⁹¹⁸ ü: -A.

(15) Elbette bu şüret nümâyân olduḡda ḡarf bedīdār olmaz.

[Gazel 345]⁷⁹¹⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نهم کر جام بر لب خونم از اعضا برون آید

دگر برسر زخم کل خار اواز پا برون آمد

1 (17) Nihem ger cām ber-leb ḡünem ez-a' zā birün āyed

(18) Diger ber-ser zenem ḡül ḡār-ı āvāz pā birün āmed

بیابان مکافات آنچنان اب و هوا دارد

که کر امروز کاری دانهء فردا برون آمد

(19) Beyābān-ı mükāfāt ān-ḡunān āb u hevā dāred

(20) Ki ger imrüz-kārī dāne-i ferdā birün āmed

(21) Ne 'aceb imrüz-kārīden dāne-i ferdā yetişmek? Zīrā řaḡrā-yı (22) mükāfāt geřtār-nümā ve āb u hevāda müsteřnādur.

چنان دور از تو دارد بزم مستان کرد کلفتها

که خیزد کرد اگر رنگ می از مینا برون آمد

3 (23) ḡunān dūr ez-tu dāred bezm-i mestān gerd-i külfethā

(24) Ki ḡīzed gerd eger reng-i mey ez-mīnā birün⁷⁹²⁰ āmed⁷⁹²¹

(25) Reng-i mey mīnādan bīrün olmada gerd-ḡīz olmaḡ gerd-i külfet (26) tamām-ı dūr olmaḡla iḡtizā eyledi.

سراپایم زیس محو سراپایش بود شوکت

مرا مژگان بجای موی از اعضا برون آمد

(27) Ser-ā-pāyem zi-bes maḡv ser-ā-pāyeř buved şevket

(28) Me-rā müjḡān be-cāy-ı müy ez-a' zā birün āmed

(29) Ser-ā-pā maḡviyyet bu ma'nāyı muḡtezā olur. Te'emmül olunmaḡ lāzımdur.

[Gazel 346]⁷⁹²²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

باز هر مویم بوحشتگاه سودا میرود

⁷⁹¹⁹N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ġazel" başlıḡı bulunmaktadır.

⁷⁹²⁰ birün: bīrün A.

⁷⁹²¹ āmed: āyed N.

⁷⁹²²N nüshasında ve V nüshasının 30. satırında "Ġazel" başlıḡı bulunmaktadır.

1 (31) Bāz her müyem be-vaḥṣetgāh-ı sevdā mī-reved

[V-252a]

میرود از خود دلم کویا بصحرا میرود

(1) Mī-reved ez-ḥod dilem gūyā be-ṣaḥrā mī-reved

(2) Ya' nī ṣaḥrāya gider gibi gider.

کرده اند از آتش حل کرده تخمیر مرا

کر بریزی خون من چون شعلهء بالا میرود

(3) Kerdeend ez-āteş-i ḥall kerde taḥmīr me-rā

(4) Ger be-rizī ḥūn-ı men çun şu' le bālā mī-reved

(5) Şu' le-i ḥall kerde şarāba daḥı ıtlāk olunur.

پا بدامن درحریم بیستی پیچیده ام

کر فشانم دست کرد از بال عنقا میرود

3 (6) Pā-be-dāmen der-ḥarīm nīstī piçideem

[A-298b] (7) Ger feşānem dest gerd ez-bāl-i 'anḳā mī-reved

(8) Çünki ḥarīm-i nīstide piçidedür. Bāl-i 'anḳadan gerd anuñçun (9) nümūdār olur.

بسکه نم دارد رخم از دیدهء کریان چو سیل

کر پرداز چهره رنگم رو بدریا میرود

(10) Bes ki nem dāred ruḥem ez-dīde-i giryān çu seyl

(11) Ger pered ez-çehre rengem rü-be-deryā mī-reved

(12) Teşbīh-i seylāb bunı iḳtizā eyledi.

تیره روزان محبت را خطر از مرک نیست

که رود تاریکی شب کی زدنیا میرود

5 (13) Tīre-rūzān-ı muḥabbet-rā ḥaṭar ez-merg nīst

(14) Ki reved tārikī-i şeb key zi-dünyā mī-reved

(15) Vāḳı' en tārikī-i şeb muẓmaḥill olmağla bi'l-külliyeye zālām-ı dünyā (16) muẓmaḥill olmağ lāzım gelmez.

[Gazel 347]⁷⁹²³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

⁷⁹²³N nüshasında ve V nüshasının 17. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

کر چنین حسن بتان از عشق او مفتون شود

زلف لیلی در نظر موی سر مجنون شود

1 (18) Ger çunin hüsni⁷⁹²⁴ bütân ez-^c aşk-ı ü meftûn şevved

(19) Zülf-i Leylâ der-naẓar müy-ı ser-i Mecnûn şevved

(20) Hüsni-i bütân zülf-i Leylâya müy-ı [N-226a] ser-i Mecnûn meftûna nâzır olur.

طینت اهل جهان پیمانہء یک بادہء است

اہریم ریزد از بخت کسی وارون شود

(21) Tıynet-i ehl-i cihân peymâne-i yek-bâdeest

(22) Âb-rüyem rîzed ez-baht-ı kesî vârun şevved

(23) Rîzed bu maķâmda lâzım olur.

استخوانمرا کشد طاووس از چنک ہما

بعد مردن بسکہ خونم بی تو دیگر کون شود

3 (24) Üstühânem-râ keşed řävüs ez-çeng-i hümâ

(25) Ba^c d-ı mürden bes ki hünem bi-tu dîger-gün şevved

(26) Zîrâ keşmekeşde ķaldığı zâhir oldı.

ذاتی اهل سخن باشد رسا بیہای فکر

طفل معنی چون کشد قد مصرع موزون شود

(27) Zâtî-i ehl-i sühân bâşed resâyihâ-yı fikr

(28) Tıfl-ı ma^c nâ çun keşed ķadd mışra^c -ı mevzûn şevved

(29) Çünki resâyî-i fikr zâtî-i ehl-i sühândur. Lâ-büdd eşfâl-i ma^c nâ nemâ- (30) dîde ve ķadd-keşîde olur ve mışra^c -ı mevzûn⁷⁹²⁵ gibi lâzıme-i (31) resâyî-i fikr olur.

[V-252b]

غفلت اندودست دیوار و در میخانہ ام

کر کل پیمانہ ام از مغز افلاطون شود

5 (1) Ğaflet endüdest dîvâr u der-i meyĥâneem

(2) Ger gül-i peymâneem ez-mağz-ı Eflâṭun şevved

شوکت از رویش بود نظارہء من شعلہ رنگ

از نگاه کرم من روی هوا کلکون شود

⁷⁹²⁴ hüsni: -A.

⁷⁹²⁵ mevzûn: ķadd-i mevzûn N.

[A-299a] (3) Şevket ez-rüyeş buved nezzâre-i men şu^c le-reng

(4) Ez-nigâh-ı germ-i men rüy-ı hevâ gül-gün şevved

(5) Çünkü nezzâreleri şu^c le-reng oldu. Nigâh-ı germleri ile (6) hevâ gül-gün olur.

[Gazel 348]⁷⁹²⁶

Fe^c ilâtün / Fe^c ilâtün / Fe^c ilâtün / Fe^c ilün

(Fâ^c ilâtün)

(Fa^c lün)

پیش اندام قدت سرو چو خس میکرده

کل زبالیدن روی تو زیس میکرده

1 (7) Pîş-i endâm-ı kadet serv çu has mî-gerded

(8) Gül zi-bâlîden-i rüy-ı tu zi-pes mî-gerded

(9) Zi-pes mî-gerded eñsesine döner. Ya^c nî gül senüñ rüyüña mehâzî (10) olup nemâ ve tarâvet-yâb olamaz. Eñsesine döner.

صید عشاق کند حسن بهر حال که هست

شاخ کل خشک چو شد قفس میکرده

(11) Şayd-ı ‘uşşâk koned hüsñ beher hâl ki hest

(12) Şâh-ı gül huşk çu şud kafes mî-gerded⁷⁹²⁷

(13) Çüb-ı kafes tele-i bülbül-i nälendedür.

بستن لب زفغان زنده کی جاویدست

رشتهء آه چو شد پاره نفس میکرده

3 (14) Besten-i leb zi-figân zindegî-i câvîdest

(15) Rişte-i âh çu şud pâre nefes mî-gerded

(16) Rişte-i âh pâre oldığı gibi sâde-nefes olur. Nefes ise (17) mâye-i zindegîdür.

[Gazel 349]⁷⁹²⁸

Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün

دران صحرا که وحشت رهروانرا راهبر باشد

سواد منزل از چشم غزالان شوختر باشد

1 (18) Derân-şahrâ ki vaşset reh-revân-râ râh-ber bâşed

(19) Sevâd-ı menzil ez-çeşm-i gâzâlân şühter bâşed

⁷⁹²⁶N nüshasında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹²⁷Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁹²⁸Burada “Gazel” başlığı bulunmaktadır N V.

(20) Vaḥşet ü çeşm-i ğazāl ile tenāsüb müteḥakkıq oldı.

طلبکار خدا از خویشتن غافل نمیباشد
که تار جاده سالکرا بره مدّ نظر باشد

(21) Ṭalebkār-ı Ḥudā ez-ḥiştēn ğāfil nemi-bāşed

(22) Ki tār-ı cādde sālīk-rā be-reh medd-i nazar bāşed

(23) İmdi kendinden āġāh oldı.

وطن از شهرت شعرم بیابان مرک عالم شد
که شعر شاعر از اشعار شاعر دریدر باشد

3 [N-226b] (24) Vaṭan ez-şöhret-i şî' rem beyābān merg-i 'ālem şud

(25) Ki şî' r-i şā' ir ez-eş'ār şā' ir-i der-be-der bāşed

(26) Ki şehir-i şā' ir ez-eş'ār şā' ir-i der-be-der bāşed mışra' ı daḥı (27) ma' nāda evfağ olur⁷⁹²⁹. Meger maşdar-ı ef' āle ḥaml oluna⁷⁹³⁰.

جهانرا پابه سر بگذار و کیفیت تماشا کن
ببام خانهء افلاک مهتاب دگر باشد

[A-299b] (28) Cihān-rā pā-be-ser be-gzār u keyfiyyet temāşā kon

(29) Be-bām-ı ḥāne-i eflāk mehtāb-ı diger bāşed

(30) Pā-be-ser be-güzār ayaġı⁷⁹³¹ başı üzerine ko. İmdi mehtāb (31) mā-taḥtına olmaz mā-fevķine olur.

[V-253a]

بدلتنکی قناعت کن که دور از سر زنش باشی
رک چین جبین را کی خطر از نشتر باشد

5 (1) Be-dil-tengī ḳanā' at kon ki dūr ez-serzeniş bāşī

(2) Reg-i çin-i cebin-rā key ḥaṭar ez-nişter⁷⁹³² bāşed

(3) Zīrā müte' ārif degildür.

بود کوچک دلی سرمایه عزت بزرگانرا
اگر دریا کند کرد آوری خودرا کهر باشد

(4) Buved küçek-dilī sermāye-i 'izzet bezirgān-rā

(5) Eger deryā koned gird-āveri ḥod-rā güher bāşed

⁷⁹²⁹ evfağ olur: evfağdur A.

⁷⁹³⁰ meger maşdar-ı ef' āle ḥaml oluna: -A.

⁷⁹³¹ ayaġı: ayaġuñı A.

⁷⁹³² nişter: nişter A.

(6) Kūçek-dil gönül küçüklüğü. Ya'ni nev'-i tevāzu'. Gird-āverī (7) eṭrāfına muḳayyed olmak.⁷⁹³³ والمعنى ظاهر

سبکروحي بمنزل می رساند ره نور داترا
که دست افشان گذشتن از دو عالم بال و پر باشد

7 (8) Sebük-rūḥi be-menzil mey resānd reh-nevredān-rā

(9) Ki dest-efṣān güzeṣten ez-dü-'ālem bāl ü per bāşed

(10) Sebük-rūḥ ḥiffet-i zāt-ı dest-efṣān şüret-i terk ü istiğnā (11) ve 'adem-i iltifāt.

فضای دشت باشد خانه زنجر مجنونرا
زخودرمکرده را خاک وطن کرد سفر باشد

(12) Fezā-yı deşt bāşed ḥāne-i zencir-i Mecnūn-rā

(13) Zi-ḥod rem-kerde-rā ḥāk-i vaṭan gerd-i sefer bāşed

(14) Teşbih-i tāmmdur.⁷⁹³⁴ فلیتفاهم

قدی در جلوه همچون سر و دیدم در کلسستانی
که انجا طوق قمری خلقهء بیرون در باشد

9 (15) Ḳadī der-cilve hemçun serv dīdem⁷⁹³⁵ der-gülistānī

(16) Ki āncā ṭavḳ-ı ḳumrī ḥalḳa-i bīrūn-ı der bāşed

(17) Kemāl-i menā' at u⁷⁹³⁶ taḥassürinden nāşī.

طلبکار فنارا کی فنا دور از نظر باشد
بمنصور از رک کردن رسن نزدیکتر باشد

(18) Ṭalebkār-ı fenā-rā key fenā dūr ez-naẓar bāşed

(19) Be-Manşūr ez-reg-i gerden resen nezdīkter bāşed

(20) İkişi de lāzıme-i fenādur.

بدرمان درد من شوکت سر بیکانکی دارد
بصندل جبهه ام را اشنایی درد سر باشد

11 (21) Be-dermān derd-i men Şevket ser-i bigānegī dāred

[A-300a] (22) Be-şandal cebheem-rā aşnāyī derd-i ser bāşed

(23) Zīrā dermān-ı derdine bigānelik irāş iderdi.

⁷⁹³³ Ve'l-ma' nā zāhir: Mana açıktır -N.

⁷⁹³⁴ Felyetefefhem: Anlayan anlasın -N.

⁷⁹³⁵ dīdem: dīden A.

⁷⁹³⁶ menā' at u: -A.

[Gazel 350]⁷⁹³⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کدامین طفل سوی من بغل پر سنکی می آید

که از زنجیرم اواز شکست رنگ می آید

1 (24) Kūdāmin ṭıfl sūy-ı men bağal pür-sengi⁷⁹³⁸ mī-āyed

(25) Ki ez-zencirem āvāz ūkeest-reng mī-āyed

(26) Kemāl-i bīm ü hirāsından ola.

زبس طبع جوانم پهلو از پیری کند خالی

برون موی سفیدم از خمیر رنگ می آید

(27) Zi-bes ṭab' -ı civānem pehlū ez-pīrī koned ḥālī⁷⁹³⁹

(28) Birün müy-ı sefidem ez-ḥamīr-i reng mī-āyed

(29) Kemāl-i tehi-pehlū-yı pīrī ḥamīr-i rengden müy-ı sefidī 'ārī (30) ve berī itdi.

برنکی سجدهء بت میکنم شوکت که پنداری

3 (31) Be-rengī secde-i büt mī-konem ūevket ki pindārī

[V-253b]

که بیرون آهن آینه اش از سنک می آید

(1) Ki bīrūn [N-227a] āhen-i āyīneeş⁷⁹⁴⁰ ez-seng mī-āyed

(2) Ki anuñ āhen-i āyīnesi sengden bīrūn ḫann idersin. Ma' nā-yı (3) muḥayyeli zāhirdür.

[Gazel 351]⁷⁹⁴¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نکاهم از خیال او بمژگان کلفروش آید

بلب همچون کل شبم تبسم شعله جوش آید

1 (5) Nigāhem ez-ḥayāl-i ü be-müjgān gül-furūş āyed

(6) Be-leb hemçun gül-i ūebnem tebessüm ū le-cūş āyed

(7) Tebessümüñ ū le-cūş oldığı nigāhı müjgāna gül-furūş olmağladur. (8) Zīrā gülde reng-i ḥumret ü ḫarāret ū le-cūşluğı iktizā eyledi.

⁷⁹³⁷N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁷⁹³⁸ sengi: seng A N.⁷⁹³⁹ ḥālī: ḥākī A.⁷⁹⁴⁰ āyīneeş: āyīneveş A.⁷⁹⁴¹N nüshasında ve V nüshasının 4. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

زیس بکداختی از خجالت شوخی غزالانرا

صدای آب از موج رم آهو بکوش آید

(9) Zi-bes be-gdāhtī ez-ḥaclet⁷⁹⁴²-i šūḥī ḡazālān-rā

(10) Şadā-yı āb ez-mevc-i rem-i āhū be-gūş āyed

(11) Şūret-i remde şadā-yı āb ve gūdāhte olan şey⁷⁹⁴³ daḥī āb (12) olmağladur.

کند چون چشم آهو رم سواد شهر از وحشت

دران کشور که این دیوانه صحرا بدوش آید

3 (13) Koned çun çeşm-i āhū rem sevād-ı şehr ez-vaḥşet

(14) Derān-kişver ki ĩn dīvāne şahrā be-dūş āyed

(15) Ḥāne-ber-dūş ḥāne-be-dūş daḥī dirler. Anuñ gibi⁷⁹⁴⁴ şahrā-be-dūş (16) ya⁷⁹⁴⁵ nī

bir sāḥada qarār u temkīni yok.

[Gazel 352]⁷⁹⁴⁵

Mef⁷⁹⁴⁶ ūlū / Fā⁷⁹⁴⁷ ilātūn / Mef⁷⁹⁴⁸ ūlū / Fā⁷⁹⁴⁹ ilātūn

دنیا تمام کنجست مارش نمی نماید

جوش کلست کلشن خارش نمی نماید

1 [A-300b] (18) Dūnyā tamām gencest⁷⁹⁴⁶ māreş nemi-nümāyed

(19) Cūş-ı gülest gülşen⁷⁹⁴⁷ ḥāreş nemi-nümāyed

(20) Ya⁷⁹⁴⁸ nī mār ve ḥār ma⁷⁹⁴⁹ dūmdur dimek degül. Ammā görünmez. (21) Genc be-

mār ve gül be-ḥār⁷⁹⁵⁰ aşık bā-ḡubār āmede.

فیض برهنه کیهها مشهور عالمم کرد

تا نخل کل نریزد بارش نمی نماید

(22) Feyz-i bürehnegīhā meşhūr-ı⁷⁹⁵¹ ālemem kerd

(23) Tā naḥl-i gül ne-rīzed bāreş nemi-nümāyed

(24) Naḥl-i gül rīzān olmadıçça bārı nümāyān olmaz. O zamān feyż (25) buldı.

عریان تنیست مارا پیراهن حریری

از بس قماش دارد تارش نمی نماید

⁷⁹⁴² ḥaclet: ج / م V.

⁷⁹⁴³ daḥī: Bu kelime "def'ī" şeklinde yazılmasına rağmen, anlama A nüshasındaki "daḥī" kelimesi daha uygun düşmektedir.

⁷⁹⁴⁴ gibi: -A.

⁷⁹⁴⁵ N nüshasında ve V nüshasının 17. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁴⁶ gencest: genc N.

⁷⁹⁴⁷ gülşen: + ü A.

- 3 (26) ‘Uryān-tenīst mā-rā pīrāhen-i ḥarīrī
 (27) Ez-bes ḳumāş dāred tāreş nemī-nümāyed
 (28) Öyle ḳumāşı var ki tārı görünmez. Ḳumāşı eyü oldığıındandır.
 بی تابى دل ما پیداست زارمیدن
 بیکار تا نکردد کارش نمی نماید
 (29) Bī-tābī-i dil-i mā peydāst z'āramīden
 (30) Bī⁷⁹⁴⁸-kār tā ne-gerded kāreş nemī-nümāyed
 (31) Çünkü istirāḥatden bī-tāb olurmuş. Bī-kār olmadıkça kārı⁷⁹⁴⁹
 [V-254a]

(1) ma^ç lūm olmaz.

شوکت بکنج خلوت تنها نشین نباشد

دارد زبس لطافت یارش نمی نماید

- 5 (2) Şevket be-künc-i ḥalvet tenhā-nişīn ne-bāşed
 (3) Dāred zi-bes leṭāfet yāreş nemī-nümāyed
 (4) Nemī-nümāyed⁷⁹⁵⁰ kemāl-i leṭāfetinden yāri görünmez.
 [Gazel 353]⁷⁹⁵¹

Mef^ç ūlü / Fā^ç ilātün / Mef^ç ūlü / Fā^ç ilātün

تا کار میکند چشم جز دل نمی نماید

این بحر بیکرانست ساحل نمی نماید

- 1 (6) Tā kār mī-koned çeşm coz dil nemī-nümāyed
 (7) İ̄n baḥr-ı bī-girānest sāḥil nemī-nümāyed
 (8) *Dil-i men baḥr-ı bī-pāyān ü çeşmem ṭarf-ı sāḥil būd*

meşeli üzere (9) tevfiḳ ü taṭbīḳ olur.

در کرد هستیء ما کم کشته جلوهء یار

صحرا غبار دارد محمل نمی نماید

- (10) Der-gerd-i hestī-i mā güm-geşte cilve-i yār
 [N-227b] (11) Şaḥrā ḡubār dāred miḥmel nemī-nümāyed

⁷⁹⁴⁸ bī: -A.

⁷⁹⁴⁹ kārı: kār A.

⁷⁹⁵⁰ nemī-nümāyed: -A.

⁷⁹⁵¹ N nüshasında ve V nüshasının 5. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(12) Ğubār-ı vüçüdümüzda cilve-i yār güm olur. Şahrā-yı vüçüdümüz ğubārı [A-301a] (13) çokdur. Miħmel nümāyān olmaz.

آینه چپ بخواند عکس خط نکین را
باطل بچشم حق بین باطل نمی نماید

3 (14) Āyīne çep be-ħ̄āned ‘aks-i ħaṭ-ı nigīn-rā⁷⁹⁵²

(15) Bāṭıl be-çeşm-i Ĥaḫḫ-bīn bāṭıl nemī-nümāyed

(16) Zāhiren ‘aks-i ħaṭṭ-ı nigīni āyīne çep oğur. Çeşm-i Ĥaḫḫ-bīnde (17) bāṭıl bāṭıl⁷⁹⁵³ görünmez.

از آمد نفس نیست پیدا مقام آرام
ره بر بلند و پست است منزل نمی نماید

(18) Ez-āmed-i nefes nīst peydā maḫām-ı ārām

(19) Reh-ber bülend ü pestest menzil nemī-nümāyed

انرا که چشم همت روشن شده است شوکت
کاری که نیست آسان مشکل نمی نماید

5 (20) Ān-rā ki çeşm-i himmet rūşen şudest Şevket

(21) Kārī ki nīst āsān müşkil nemī-nümāyed

(22) Āsān olmayan müşkil görünmeli idi. Ammā çeşm-i himmet ki rūşendür (23) müşkil görünmez.

[Gazel 354]⁷⁹⁵⁴

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

شعله ام ازاب شمشیرش هوا شد صاف شد
رنک خون من بدست او حنا شد صاف شد

1 (24) Şu‘ leem ez-āb-ı şemşīreş hevā şud şāf şud

(25) Reng-i ħūn-ı men be-dest-i ū ħinnā şud şāf şud

(26) Zīrā hevā nāra mümteziç olduğda şu‘ le olur ve reng-i ħinnā fi’(27)l-cümle reng-i ħūna nisbetle şāf olur.

خامشی اواز مارا آتش بی دود کرد
شعلهء تقریر ما تابی صدا شد صاف شد

⁷⁹⁵² nigīn-rā: nigīn me-rā N.

⁷⁹⁵³ bāṭıl: -A.

⁷⁹⁵⁴ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(28) Hāmuṣī āvāz-ı mā-rā āteş-i bî-dūd kerd

(29) Şu' le-i takrîr-i mâ tâ bî-şadâ şud şâf şud

(30)⁷⁹⁵⁵ Ma' nâ zâhirdür.

داد مارا فیض بی رنگی زلال نشأ کرد

3 (31) Dād-ı mā-rā feyż-i bî-rengî zülâl-i neş'e kerd

[V-254b]

بادهء مارا زرنک خود جدا شد صاف شد

(1) Bāde-i mā-rā zi-reng-i ħod cüdā şud şâf şud

(2) Feyż-i bî-rengîde güyâ şafvet bulmuş oldılar.

پیش ازین بودیم از هستی نھان زیر عتاب

از شکست آیینہء ما تا هوا شد صاف شد

(3) Pîş ez-în bûdîm ez-hestî nihân zîr-i 'itâb

(4) Ez-şikest âyîne-i mâ tâ hevâ şud şâf şud

(5) Āyînesi vücūdından kināye oldı.

بود شوکت ظلمت آلود از بقای خویشتن

تا چودوداند ر هوای او فنا شد صاف شد

5 (6) Būd Şevket z̄ulmet-ālūd ez-beķā-yı ħ'îştēn

(7) Tā çu dūd ender-hevā-yı ū fenâ şud şâf şud

[Gazel 355]⁷⁹⁵⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

تم از بیقراریها فنا شد

غبارم از طپیدنھا هوا شد

1 [A-301b](9) Tenem ez-bî-ķarārîhâ fenâ şud

(10) Ğubārem ez-ţapîdenhâ hevâ şud

(11) Ţapîden bî-ķarāra tamām-ı lâzım u melzūmdur.

فناى من بكار يار امد

غبارم سرمه شد خونم حنا شد

(12) Fenā-yı men be-kār-ı yār āmed

(13) Ğubārem sūrme şud ħünem ħınâ şud

⁷⁹⁵⁵Tüm satır: -A -N.

⁷⁹⁵⁶8. satırda "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

(14) Sürme ile hınnā tamām-ı maḥbūba lāzımdur.

یکی کردم بمحمل بسکه خودرا
صدای پایم اواز درا شد

3 (15) Yekī gerdem be-maḥmil bes ki ḥod-rā⁷⁹⁵⁷

(16) Şadā-yı pāyem āvāz-ı derā şud

(17) Zīrā gerden-i maḥmil şütüre derā-āvīze⁷⁹⁵⁸ olur.

بمن افکند امشب کوشهء چشم
نکاه آمد بمزکانش حیا شد

(18) Be-men efgend imşeb kūşe-i çeşm

(19) Nigāh āmed be-müjgāneş ḥayā şud

(20) Kemāl-i leṭāfeti bu da iş'ār ider.

بسوی کلبهء تاریک شوکت
بکف آیینهء من بی صفا شد

5 (21) Be-sūy-ı külbe-i tārik Şevket

(22) Be-kef āyīne-i men bī-şafā şud

[N-228a] (23) Zīrā külbe-i tārikdür .⁷⁹⁵⁹ فافهم

ذ

[Gazel 356]⁷⁹⁶⁰

Mef'ülü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

شهد لبش که هست زجان بیشتر لذیذ
شکر مگو که نیست شکر اینقدر لذیذ

1 (25) Şehd-i lebeş ki hest zi-cān bīşter leziz

(26) Şükr me-gū ki nīst şeker in-ḳadr leziz

(27) Zīrā mübālağa-i lezzetde cān ḳadar mübālağa olmaz⁷⁹⁶¹.

از بس نظر بلعل لب یار کرده ام
چشم ترم شده است چو بادام تر لذیذ

(28) Ez bes naẓar be-la' l-i leb-i yār kerdeem

⁷⁹⁵⁷ ḥod-rā: maḡrūr A.

⁷⁹⁵⁸ āvīze: āvāze A.

⁷⁹⁵⁹ Fefhem/Anla: -A.

⁷⁹⁶⁰ N nüshasında "Ġazel-i Ḥarfü'z-zālü'l-mu'ceme" başlığı, V nüshasında da 24. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁶¹ olmaz: + فافهم / fefhem: Anla A.

(29) Çeşm-i terem şudest⁷⁹⁶² çu bādām-ı ter lezîz

(30) Kemāl-i rütbe-i leb-i la^c le nazar bunı ĩrāş eyledi.

بعد از فنا بکام هما استخوان من

3 (31) Ba^c d ez-fenā be-kām-ı hümā üstüh^çān-ı men

[V-255a]

باشد بیاد لعل تو چون نیشکر لذیذ

(1) Bāşed beyād-ı la^c l-i tu çun ney-şeker lezîz

[A-302a] (2) Yine yād-ı la^c lden istifāde hāşıl oldı.

ما بارها زساغر خورشید و جام جم

می خورده ایم نیست چو خون جگر لذیذ

(3) Mā bārḥā zi-sāğar-ı ḥurşid ü cām-ı Cem

(4) Mey-ḥordeim nist çu ḥün-ı ciger lezîz

سختی کند بحلق کوارا ترا که اب

تا میخورد بسنگ شود بیشتر لذیذ

5 (5) Saḥtî koned be-ḥalk güvārā tu-rā ki āb

(6) Tā mî-ḥored be-seng şevded bîşter lezîz

(7) Sengsārdan cereyān iden āb lezîz olur. Meşhürdur⁷⁹⁶³.

شوکت محیط تشنهء لبرا صدف منم

نیبود زتلخکامیم اب کهر لذیذ

(8) Şevket muḥit-i teşne-i leb-rā şadef menem

(9) Ne-būd zi-telḥ-kāmiyem āb-ı güher lezîz

(10) Zîrā muḥit ücācîdür.

ر

[Gazel 357]⁷⁹⁶⁴

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

لبش زخنده سخن پیشه میشود آخر

نگاه او رک اندیشه میشود آخر

⁷⁹⁶² şudest: şudeest A V, vezin gereği bu kelime "şudest" yazıldı.

⁷⁹⁶³ meşhürdur: -N.

⁷⁹⁶⁴N nüshasında "Fî ḥarfü'r-rā'ül-mühmele" başlığı, V nüshasında da 11. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

1 (12) Lebeş zi-ḥande sühan pīşe mī-şevved āḥir

(13) Nigāh-ı ü reg-i endīşe mī-şevved āḥir

(14) Ḥandeden sühan nigāhdan reg-i endīşe taḥşil eyledi. (15) Vecḥ-i münāsebet ḥafī degildir.

علاج غير مكافات نیست ظالمرا

که سنک شیشه شکن شیشه میشود آخر

(16) ‘İlāc-ı ğayr mükāfāt nīst zālīm-rā

(17) Ki seng-i şīşe şiken şīşe mī-şevved āḥir

(18) Zīrā ma‘ den-i şīşedür.

چنین که کرد نشست است برک و بارم را

رک شکو فهء من ریشه میشود آخر

3 (19) Çunin ki gerd ne-şustest berg ü bârem-rā

(20) Reg-i şükûfe-i men rişe mī-şevved āḥir

(21)⁷⁹⁶⁵ Zīrā rişe ḥākde olur.

بهر کجاست هنرمند کار خود سازد

بسنگ آهن ما تیشه میشود آخر

(22) Beher kücāst⁷⁹⁶⁶ hünermend-i kār-ı ḥod sāzed

(23) Be-seng-i āhen-i mā tīşe mī-şevved āḥir

(24) Sindān-seng didikleri ki bir nev‘e sengden olur. (25) Diyār-ı ‘Arabda ekşeriyā ‘uryān-cibillī nīze ve ḥıştlarını bu sindān- (26) seng üzere yaparlar çoğımı görmüşüz.

فلک بناختم از بس شکست نی شوکت

زمین خانه من بیشه میشود آخر

5 (27) Felek be-nāḥunem ez-bes şikest ney Şevket

(28) Zemīn-i ḥāne-i men bīşe mī-şevved āḥir

[A-302b] (29) Be-nāḥunem ney şikest barmağına ḫamış yürütdi dimek olur.

[Gazel 358]⁷⁹⁶⁷

Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün

⁷⁹⁶⁵ Tüm satır: -A.

⁷⁹⁶⁶ kücāst: kücā N.

⁷⁹⁶⁷ N nüshasında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

کردد فزون بینا پیش چشمی که کردد کورتر
این شمع روشن تر شود تا میشود بی نور تر

1 (30) Gerded füzün-bīnā pīş-i çeşmî ki gereded kürter

(31) Īn şem' -i rūşen ter [N-228b] şevved tā mî-şevved bî-nūrter

[V-255b]

(1) Görmez misin Ma'arrā Ebiü'l-⁷⁹⁶⁸ alā şaṭranc-bāz-ı yed-i⁷⁹⁶⁹ ḥarīfine fil
sürdürmez (2) imiş. Ebü'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebā'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebi'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebi'l-⁷⁹⁷⁰ alā.

یک پرده قید پوششم نزدیک مردم کرده بود
عریان شدم یک پیرهن از خلق کشتم دور تر

(3) Yek-perde kayd-ı pūşişem nezdîk-i merdüm kerde bûd

(4) 'Uryān şudem yek-pîrehen⁷⁹⁷¹ ez-ḥalk geştem dūrter

(5) Zāhir öyleye pūşiş-i şebîh-i hem-cinsân olduğça ülfet ü (6) ḳurbet ziyāde
olur. 'Uryān ve melāmiden ḳalb-i insân teneffür ider.

[Gazel 359]⁷⁹⁷²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود از شوخیش جیب و بر دامان انجم پر
دو عالم چون دو لب کر دیده است از یک تبسم پر

1 (8) Buved ez-şūhiyeş⁷⁹⁷³ ceyb ü ber-dāmān encüm pür

(9) Dü-⁷⁹⁷³ ālem çun dü-leb gerdīdeest ez-yek-tebessüm pür

(10) Zīrā yek tebessüm dü-lebi muḥīṭ olur.

بکلشن بی لب لعلش زشرم می کشید نها
بپای تاک چندان آب کر دیده م که شد خم پر

(11) Be-gülşen bî-leb-i la'leş zi-şerm-i mey-keşidenhā

(12) Be-pāy-ı tāk çendān āb gerdīdem ki şud ḥam pür

(13) Āb gerdīdem āb devānidem ve ser-şār kerdem.

بود هموار راه شهرت حرف شهان از بس
زحرف خاکساران کشته چاه کوش مردم پر

⁷⁹⁶⁸ Ebiü'l-⁷⁹⁶⁸ alā: -A.

⁷⁹⁶⁹ şaṭranc-bāz-ı yed-i: şaṭranc-bāzīde A.

⁷⁹⁷⁰ ebü'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebā'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebi'l-⁷⁹⁷⁰ alā ebi'l-⁷⁹⁷⁰ alā: -A.

⁷⁹⁷¹ pîrehen: pîrāhen A.

⁷⁹⁷² N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı, V nüshasında da 7. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁷³ şūhiyeş: şūhiyem A.

3 (14) Buved hemvār rāh-ı şöhret-i ħarf-i şehān ez-bes

(15) Zi-ħarf-i ħāksārān gešte çāh gūş-ı merdüm pür

(16) Çāh⁷⁹⁷⁴ cīm-i ‘Acemī ile olmağ gerek. Bün-i gūş da dirler.

[Gazel 360]⁷⁹⁷⁵

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

لب میگون مارا کرد خط ارامگاه آخر

شد از مشق تبسم لوح یاقوتش سیاه آخر

1 (18) Leb-i mey-gün-ı mā-rā kerd ħaṭ-ı ārāmgāh āḫir

(19) Şud ez-meşğ-i tebessüm levḥ-i yāḳūteş siyāh āḫir

(20) Lebini ħaṭṭ-ı ārāmgāh itmek neden kināye oldığı ma‘ lūmdur.

حیات عاشق از فیض نگاه کرم خود باشد

چو شمع از پافتد روزی که میکردد نگاه آخر

(21) Ḥayāt-ı ‘āşık ez-feyż-i nigāh-ı germ-i ħod bāşed

(22) Çu şem‘ ez-pā fütēd rüzī ki mī-gerded nigāh āḫir

[A-303a] (23) Öyleye ḥayāt-ı ‘āşık kendi nigāh-ı germi feyżinden⁷⁹⁷⁶ olur. (24)

Şem‘ gibi ki pā-fütāde olduğda nigāh āḫir oldığı gibi.

بهر رنگی چراغ خلوت اغوش خواهی شد

تذرو برق را ارد بدام خود کیه آخر

3 (25) Beher rengī çerāğ-ı ħalvet-i āğūş-ḫ‘āhī şud

(26) Tezerv-i barğ-rā āred be-dām-ı ħod giyāh āḫir

(27) Zīrā elbette barğ giyāhı kendine cezb ider.

تهی از بالش پر میکنی پهلو نمیدانی

پر مورت بزیر خاک کردد تکیه گاه آخر

(28) Tehī ez-bāliš-i per mī-konī pehlū nemī-dānī

(29) Per-i mūret be-zīr-i ħāk gereded tekyegāh āḫir

(30) Zīrā mūr-ı per dār-ı helāke ḳarībdür.

غرور دولت اهل جهان از ساده کی باشد

5 (31) Ğurūr-ı devlet-i ehl-i cihān ez-sādegī bāşed

⁷⁹⁷⁴ çāh: + gūş A.

⁷⁹⁷⁵N nüshasında “Ġazel-i Āḫir” başlığı, V nüshasında da 17. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁷⁶ feyżinden: + o A.

[V-256a]

که خاک پادشاهان می شود کرد سیاه آخر

(1) Ki ḥāk-i pādīšāhān mī-şevēd gerd-i⁷⁹⁷⁷ siyāh āḥir

(2) Zīrā ḥāk-i beden-i pādīšāh āḥir ğubār-ı siyāh olur.

خبر از یوسفت چون آید ای یعقوب صبری کن

که بوی پیرهن هم میرسی از کرد راه آخر

(3) Ḥaber ez-Yūsufet çun āyed ey Ya' kūb şabrī kon

(4) Ki bŷy-ı pīrehen hem mī-resī ez-gerd-i rāh⁷⁹⁷⁸ āḥir

(5) Ya' nī bŷy-ı [N-229a] pīrehen daḥı gerd-i rāhdan resīde oldı.

به بزم وصل خوبان فارغ از هجری نمیدانی

که میکرده نگاه آتشینت دود اه آخر

7 (6) Be-bezm-i vaşl-ı ḥŷbān fāriġ ez-hicrī nemi-dānī

(7) Ki mī-gerded nigāh-ı āteşinet dŷd-ı āh āḥir

(8)⁷⁹⁷⁹ Ma' nā zāhirdŷr.

نیم محروم از چشم سفید خویشتن شوکت

سر خورشید را ببند بدامن صبحکاه آخر

(9) Nīm (?) -maḥrŷm ez-çeşm-i sefid ḥŷştēn Şevket⁷⁹⁸⁰

(10) Ser-i ḥŷrşid-rā bīned⁷⁹⁸¹ be-dāmen şubḡāh āḥir

(11) Çeşm-i sefidē ğore dāmen-i şubḡāh ne ḥoş ta' bīrdŷr.

[Gazel 361]⁷⁹⁸²

Fā' ilātŷn / Fā' ilātŷn / Fā' ilātŷn / Fā' ilŷn

ای نشان پایت از چشم غزالان شوختر

سایهء مژگانت از مژگان خوبان شوختر

1 (13) Ey nişān-ı pāyet ez-çeşm-i ġazālān şŷḥter

(14) Sāye-i mŷjġānet ez-mŷjġān-ı ḥŷbān şŷḥter

(15) Nişān-ı pāyŷn nev' enmā çeşme mŷşābehēti vardur.

همچو موج آب کوهر ساکنت و بیقرار

⁷⁹⁷⁷ gerd-i: gerd ŷ A.

⁷⁹⁷⁸ rāh: reh A.

⁷⁹⁷⁹ Tŷm satır: -A -N.

⁷⁹⁸⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁹⁸¹ bīned: ne-bīned A.

⁷⁹⁸² N nŷshasında ve V nŷshasının 12. satırında "Ġazel" başlıġı bulunmaktadır.

مینماید بسکه تمکینش ز جولان شوختر

(16) Hemçu mevc-i āb-ı gevher sākinet ü bî-ķarār

(17) Mî-nümāyed bes ki temkîneş zi-cevlān şūhter

(18) Vākı^{en} āb-ı gevher hem sākin ve hem bî-ķarārdur. Böyle olunca (19) temkîni [A-303b] cevlāndan şūhter olur.

مست می آید ز خون عاشقان کلکون سوار

شوخی جولان میکند اما بمیدان شوختر

3 (20) Mest mî-āyed zi-ĥūn-ı ‘āşīķān Gül-gūn sūvār

(21) Şūĥ-ı cevlān mî-koned ammā be-meydān şūhter

(22) Gül-gūn nām-ı esb-i Ĥüsrevdür.

بسته ما نی خامه از مژگان آهوی خیال

تا کشد تصویر چشمش از غزالان شوختر

(23) Beste Mānī ĥāme ez-müjgān-ı āhū-yı ĥayāl

(24) Tā keşed taşvîr-i çeşmeş ez-gazālān şūhter

(25) Zîrā bu ĥālet mezîd-i ĥüsni muķtezā oldı.

از رم آهوی زلفش سنبلستان کشته است

تا بصرا کرده جولان پریشان شوختر

5 (26) Ez-rem-i āhū-yı zülfeş sünbülîstān geşteest

(27) Tābe-şahrā kerde⁷⁹⁸³ cevlān perişān şūhter

(28) Perişān-ı sünbülîstān ile hem-reng-i tenāsüb⁷⁹⁸⁴ olur.

باده را زاهد بدستم میدهد شوکت بزور

پیر هن باشد بمشرب از جوانان شوختر

(29) Bāde-rā zāhid be-destem mî-dihed Şevket be-zūr

(30) Pîrehen bāşed be-meşreb ez-civānān şūhter

(31) Zîrā ṭab^c -ı civān ibrām u ilĥāĥda müktesib olmaķdur⁷⁹⁸⁵.

[V-256b]

[Gazel 362]⁷⁹⁸⁶

Fā^c ilātün / Fa^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

⁷⁹⁸³ kerde: geşte A.

⁷⁹⁸⁴ tenāsüb: س / ص V.

⁷⁹⁸⁵ olmaķdur: olurlar A.

⁷⁹⁸⁶ N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Ėazel" başlığı bulunmaktadır.

می پرستم مغز من از نشاء صهباست پر

مست خوابم بالشم از پنبه میناست پر

1 (2) Mey-perestem mağz-ı men ez-neş'e-i şahbâst pür

(3) Mest-i ħ'âbem bâlişem ez-penbe-i mînâst pür

(4) Mest-i ħ'âbum. Bâlişüm penbe-i mînâdandur⁷⁹⁸⁷.

سرو چون موج نکه شد خلقه بیرون در

بسکه تا مژگان زنازان نرکس شهلاست پر

(5) Serv⁷⁹⁸⁸ çun mevc-i nigh şud ħalka-i bîrûn-ı der

(6) Bes ki tâ müjgân zi-nâzân nergis-i şehlâst pür

(7) Vâkı' en sürme ħalka-i bîrûn olmağ ne ra' nâ teşbîhdür⁷⁹⁸⁹.

موی آتش دیده شد رکهای برک لالهها

بسکه از برق جنونم دامن صحراست پر

3 (8) Mûy-ı âteş-dîde şud reghâ-yı berg-i lâlehâ

(9) Bes ki ez-barğ cününem dâmen-i şahrâst pür

(10) Güyâ barğ cününü lâleyi dağı [N-229b] mûy-ı âteş-dîde eyledi.

وحدت روحانیاترا نیست از کثرت خلل

نشأ را جا تنک نبود کر زمی میناست پر

(11) Vaĥdet-i rûĥâniyân-râ nîst ez-keşret ĥalel

(12) Neş'e-râ câ-teng ne-bûd ger zi-mey-i mînâst pür

[A-304a] (13) Ĥağğa bu ĥadar vaĥdet-i rûĥânî işbâtında ĥiçbir delîl-i rûĥânî (14)

olamaz.

از سر زلف که می آید نسیم امشب که باز

کاسهء سر نافه وار از نکهت سوداست پر

5 (15) Ez-ser-i zülf ki mî-âyed nesîm imşeb ki bâz

(16) Kâse-i ser nâfevâr ez-nigehet sevdâst pür

(17) Kâse-i ser nâfe gibi bûy-ı müşg-i sevdâ-yı 'aşğdan mâlî olmağ (18) ser-i

zülf-i yârdan nesîm-i 'anberin vezân olmağ ister.

دیدهء ما صاف آب کوهر بینایی است

پیش ما از آب کوهر دامن دریاست پر

⁷⁹⁸⁷ mînâdandur: mînâdan olur dimekdür A.

⁷⁹⁸⁸ serv: sürme A.

⁷⁹⁸⁹ teşbîhdür: teşbîh olur A.

(19) Dīde-i mā šāf-1 āb-1 gevher-i mināyīest⁷⁹⁹⁰

(20) Pīş-i mā ez-āb-1 gevher dāmen-i deryāst pūr

(21) Zīrā dīdede bu hālet müteḥakkıķ olunca dāmen-i deryā āb-1 gevherden (22) mālī olur.

دل چو خون بشد انتظار چشم مستش میکشم

جای ساقی هست حالی کر زمی میناست پر

7 (23) Dil çu hūn be⁷⁹⁹¹-şud intizār-1 çeşm-i mesteş mi-keşem⁷⁹⁹²

(24) Cāy-1 sāķī hest ḥālī ger zi-mey mināst pūr

بسکه رنگ شکوه ریزم از دو رنگیهای چرخ

دامن تقریرم از برک کل رعنا ست پر

(25) Bes ki reng-i şekve rīzem ez-dü-rengihā-yı çarḥ

(26) Dāmen-i takrīrem ez-berg-i gül-i ra' nāst pūr

(27) Dü-rengī gül-i ra' nāyı müstelzim olur.

طینت ما شوکت از روشندلی تخمیر یافت

چون صدف از مغز کوهر استخوان ماست پر

9 (28) Tıynet-i mā Şevket ez-rūşen-dilī taḥmīr yāft

(29) Çun şadef ez-mağz-1 gevher üstüh'ān-1 māst pūr

(30) Zīrā gevher rūşen-dıldür.

[Gazel 363]⁷⁹⁹³

[V-257a]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زمن کس نیست ظاهر تیره تر باطن مصفا تر

نکین صافرا از پشت خط روست خوانا تر

1 (1) Zi-men kes nīst zāhir tīreter bāṭın muşaffāter

(2) Nigīn-i şāf-rā ez-pūşt-i ḥaṭṭ-1 rüst ḥ'ānāter

(3) Tīre zāhirlikde şafvet-i bāṭın bulunmaķ ' aynıyla nigīn-i şāfuñ (4) pūştinden ḥaṭṭ-1 rü ḥ'ānāterlik şıfatıyla ittişāfı gibidür.⁷⁹⁹⁴

⁷⁹⁹⁰ mināyīest: mināyīst A.

⁷⁹⁹¹ be-: -A -N.

⁷⁹⁹² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁹⁹³ N nüshasında ve V nüshasının 31. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁹⁴ 5. satırda "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

به پیری مینهم عینک بچشم آینه می بینم
بعیب خویش کشتم از جوانی دیده بینا تر

(6) Be-pīrī mī-nihem 'aynek be-çeşm āyīne mī-bīnem

(7) Be-'ayb-1 ḥ'īş geştem ez-civānī dīde bīnāter

(8) Anuñçun böyle iderüm ki kendi 'aybumı civānlıkdan ziyāde (9) āyīnede müşāhede ideyüm.

نمیکویم که ایمای تمامی کن بکار من
بچشم خویشتن فرما که باشد نیم ایما تر

3 [A-304b] (10) Nemī-güyem ki imā-yı tamāmī kon be-kār-1 men

(11) Be-çeşm-i ḥ'īşten fermā ki bāşed nīm-īmāter

(12) Ḥāşılı nīm-īmāteriye fermān recā ider.

بدشتی از علایق دامن دل چیده می کردم
که نیش خارش از مژگان خوباست کیرا تر

(13) Be-deştī ez-'alā'īk dāmen-i dil çīde mī-kerdem

(14) Ki niş-i ḥāreş ez-müjgān-1 ḥübānest girāter

(15) Girāter ziyāde māsik ve müte'allık ma' nāsına.

نکه تا بر میانت میرسد از کار می افتد
زبس از سرو افتاده است بالای تو رعنا تر

5 (16) Nigeh tā ber-miyānet mī-resed ez-kār mī-üfted

(17) Zi-bes ez-serv üftādest⁷⁹⁹⁵[N-230a] bālā-yı tu ra' nāter

(18) Ya' nī nigeh tā miyānuña resān oluncaya dek bī-tāb olur. Ne mümkin ki (19) tamām-1 kāmētüñe resīde ola.

بتأخیر افکند از بسکه کردون بزم وصلت را
کرفتار ترا امروز از فرداست فردا تر

(20) Be-te'ḥīr efgened ez-bes ki gerdün bezm-i vuşlat-rā

(21) Giriftār-1 tu-rā imrüz ez-ferdāst ferdāter

(22) Ferdādan ferdāter olan imrüzdur. Te'ḥīri böyle taḥayyül eyledi.

بیاد چشم شوخش رفته ام از خویشتن شوکت
نکاه آهوان از من نباشد سر بصحرا تر

7 (23) Be-yād-1 çeşm-i şūheş refteem ez-ḥ'īşten Şevket

⁷⁹⁹⁵ üftādest: Bu kelime "üftādeest" yazılmasına rağmen vezin gereği "üftādest" okundu V.

(24) Nigāh-ı āhuvān ez-men ne-bāşed ser-be-şahrāter

(25) Gūyā nigāh-ı āhū ser-be-şahrādur. Āhūdan eşedd ü evḥaş oldığı (26) cāy-ı iştibāh degildür⁷⁹⁹⁶.

[Gazel 364]⁷⁹⁹⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

او بچشمم باشد از نور نظر نزدیکتر

من زمژگانم زشوق دیدنش نزدیکتر

1 (27) Ū be-çeşmem bāşed ez-nūr-ı nażar nezdīkter

(28) Men zi-müjgānem zi-şevḳ-i dīdeneş nezdīkter

(29) Tafḏīl-i ḳurb nūr-ı nażarda müjgāndan aḳrebdür.

میکنند ظلمت سرایم وحشت از دود چراغ

روزنم از دیدهء آهو بود تاریکتر

(30) Mī-koned ḳulmet-serāyem vaḥşet ez-dūd-ı çerāğ

(31) Revzenem ez-dīde-i āhū buved tārikter⁷⁹⁹⁸

[V-257b]

(1) Zīrā dīde-i āhūda beyāz olmamağla tārike⁷⁹⁹⁹ nisbet eyledi.

زنهار از خود مشو دورو بحق نزدیک باش

خود بود کس از رک کردن بخود نزدیکتر

3 (2) Zinhār ez-ḥod me-şev dūr u be-Ḥaḳḳ nezdīk bāş

[A-305a] (3) Ḥod buved kes ez-reg-i gerden be-ḥod nezdīkter

(4) Ya' nī kendüñden⁸⁰⁰⁰ dūr olma ya' nī Ḥaḳḳa yaḳīn ol. Zīrā⁸⁰⁰¹ ونخن إليه (5) اقرب اليه

حبل الوريد naşş-ı şerīfi ile saña nezdīkterdür. (6) Cüneyd raḏiya'llāhu 'anh Şibliye 'itāb

idüp bezm-i ḥalvetlerde⁸⁰⁰² (7) pinhān eyledigümüz esrārı sen bālā-yı menābirde ifşā

⁷⁹⁹⁶ degildür: + demek olur A.

⁷⁹⁹⁷ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı bulunmaktadır.

⁷⁹⁹⁸ tārikter: nezdīkter A.

⁷⁹⁹⁹ tārike: nezdīke A.

⁸⁰⁰⁰ kendüñden: kendüliginden A.

⁸⁰⁰¹ Kāf 50/16: Ve naḥnu aḳrebu ileyhi min ḥabli e'l-verīdī/Ve biz ona şahdamarından daha yakınız.

⁸⁰⁰² ḥalvetlerde: ḥalkdan A.

eyledün (8) didikde ⁸⁰⁰³ انا اقول و انا اسمع و هل فى الدارين غيرى ⁸⁰⁰⁴ (9) cevâbıyla pāsuḥ-dih-i elzām olmuşlar ḡuddisa'llāhu sırruhumā.

[Gazel 365]⁸⁰⁰⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

صبح می آید بطوقم بهر نور از راه دور

میبرد آتش زخاکم برق طور از راه دور

1 (11) Şubḥ mī-āyed be-ṭavḳem behr-i nūr ez-rāh-ı dūr

(12) Mī-bered āteş zi-ḡākem barḳ-ı Ṭūr ez-rāh-ı dūr

(13) Rāh-ı dūrdan ⁸⁰⁰⁶ لا جل احاطته النور ⁸⁰⁰⁷ benüm ṭavḳ-ı gerdenüm ve barḳ-ı (14) Ṭūr

rāh-ı dūrdan ḡākūmden āteş nümūde ider.

در بیابانی که باشد روشنایی همچو من

آتش منزل نماند چشم مور از راه دور

(15) Der-beyābānī ki bāşed rüşenāyī hemçu men

(16) Āteş-i menzil⁸⁰⁰⁷ ne-māned⁸⁰⁰⁸ çeşm-i mūr ez-rāh-ı dūr

(17) Ki ādāt-ı zū'l-ı uḳūl olmaḳ zāhirdür.

میکند نزدیک عمرم مرک راه خانه را

حضر می آید چرا یا ربّ بکور از راه دور

3 (18) Mī-koned nezdīk-i 'ömrem merg-i rāh-ı ḡāne-rā

(19) Ḥıẓr mī-āyed [N-230b] çi-rā yā Rabb be-gūr ez-rāh-ı dūr

(20) Ḥıẓr-ı zinde daḡı mürde olmaḳ muḳarrerdür. Lākin o ḡadar var ki (21) rāh-ı

dūrdan gelür.

سهل میگیرند کار عشق را اهل هوس

در نظر نزدیک باشد راه دور از راه دور

(22) Sehl mī-girend kār-ı 'aşḳ⁸⁰⁰⁹-rā ehl-i heves

(23) Der-naẓar nezdīk bāşed rāh-ı dūr ez-rāh-ı dūr

⁸⁰⁰³ Ene eḳūlü ve ene esma' u ve hel fi'de-dāreyni ḡayri/Ben söylüyorum, ben istiyorum. Dünya ve ahirette benden başkası var mı?

⁸⁰⁰⁴ ḡuddisa'llāhu sırruhumā: -A.

⁸⁰⁰⁵ N nüshasında "Ġazel-i Āḡir" başlığı, V nüshasında da 10. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁰⁶ Li-ecli iḡḡāṭi'n-nūri/Nurun kuşatmasından dolayı.

⁸⁰⁰⁷ menzil: men A.

⁸⁰⁰⁸ ne-māned: nümāyed A.

⁸⁰⁰⁹ 'aşḳ: 'āşık A.

(24) Nazarda uzaq olan yol uzaqdan yaqın görünür. (25) Dür-binüñ hâli böyle degil mi?

از سلیمان کس درین وادی نمی بیند اثر
می کند گاهی سیاهی پای مور از راه دور

5 (26) Ez-Süleymān kes derīn-vādī nemī-bīned eṣer

(27) Mī-koned gāhī siyāhī-pāy-1 mūr ez-rāh-1 dūr

(28) Ya' nī böyle bir vādīdür ki dūrdan pāy-1 mūruñ siyāhlığı [A-305b] (29) Süleymānı göstermez olur.

کی بود پنهان ز چشم مردم عارف بهشت
میدرخشد همچو اختر خال مور از راه دور

(30) Key buved pinhān zi-çeṣm merdūm-i 'ārif-i behiṣt

(31) Mī-dıraḥṣed hemçu aḥter ḥāl-i mūr ez-rāh-1 dūr

[V-258a]

(1) İmdi pinhān olmadı.

کرچه او ازم بود چون نکهت کل بی صدا
بلبلاترا ناله ام آرد بشور از راه دور

7 (2) Gerçi āvāzem buved çun nūkhet-i gül bī-ṣadā

(3) Būlbūlān-rā nāleem āred be-ṣūr ez-rāh-1 dūr

(4) Gerçi bī-ṣadādur ammā bu ḥālet-i te'ṣīr anda mevcūddur.

عهد پیری را خیال خوب کردم بود بد
مینماید محنت دنیا سرور از راه دور

(5) 'Ahd-1 pīrī-rā ḥayāl-i ḥūb kerdem būd bed

(6) Mī-nümāyed miḥnet-i dūnyā sūrūr ez-rāh-1 dūr

(7) Ḥayāl-i ḥūbı ve bedi miḥnet-i dūnyānuñ rāh-1 dūrdan sūrūr (8) görünmesi gibi⁸⁰¹⁰.

بی بصارت کی بود شوکت مشام اشتیاق
دید بوی پیره ن را چشم کور از راه دور

9 (9) Bī-beṣāret⁸⁰¹¹ key buved Ṣevket meṣāmm-1 iṣtiyāk

(10) Dīd būy-1 pīrehen-rā çeṣm-i kūr ez-rāh-1 dūr

⁸⁰¹⁰ gibi: gibidür N.

⁸⁰¹¹ beṣāret: başāret A.

(11) Ma' lūm oldu ki meşāmm-ı iştīyāk bī-beşāret degil imiş. (12) Lākin mışra' -ı şānī bir miqdār ḳubḫ-ı ta' bīri ihām ider. Böyle (13) itmese daḫı a' lā olurdu. Edā-yı maẓmūn-ı şī' r pek de (14) farz-ı ' ayn degil..⁸⁰¹² تجاوزه الله تعالى

[Gazel 366]⁸⁰¹³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود مارا دل بیدار و جان اکه دیگر

جهان اهل حیرت را بود مهر و مه دیگر

1 (16) Buved mā-rā dil-i bīdār u cān-ı āgeh-i dīger

(17) Cihān-ı ehl-i ḫayret-rā buved mihr ü meh-i dīger

(18) Cān āgeh lafzına muẓāf olmuşdur.

سبکروحي بلد چون کشت ره بسیار می باشد

بود آمد شدکلهها بکلشن از ره دیگر

(19) Sebük-rūḫī beled ḫun geşt reh-i bisyār mī-bāşed

(20) Buved āmed şud gülhā be-gülşen ez-reh-i dīger⁸⁰¹⁴

(21) Ya' nī ḫünki beled sebük-rūḫ ola añā her ṭarafdan vārid ḫoḫ (22) olur. İmdi rāḫ ḫoḫalmış oldu.

بیکیجا میخرامد سایه اش صد جای می افتد

ز شوخی بسکه دارد هر طرف جولانکه دیگر

3 (23) Be-yek-cā mī-ḫırāmed sāyeeş şad-cāy mī-üfted

[A-306a] (24) Zi-şūḫī bes ki dāred her ṭaraf cevlāngeh-i dīger

(25) Ya' nī ḫırām bir yerde vuḫū' -ı sāye biñ yerde. Zīrā her ṭarafda [N-231a] cevlāngeh-i (26) būy⁸⁰¹⁵ iḫtīzā ider.

بود شوکت کمال از جسم خاکی جان آکه را

ز فیض خم بود حرف فلاطون را ته دیگر

(27) Buved Şevket kemāl ez-cism-i ḫākī cān-ı āgeh-rā

(28) Zi-feyż-i ḫum buved ḫarf-i Felātūn-rā teh-i dīger

⁸⁰¹² Tecāvezehu'llāhu Te' ālā/Allah onu affetsin: فافهم /Fefhem: Anla A, -N.

⁸⁰¹³N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 15. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰¹⁴Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁰¹⁵ būy: bunı A N.

(29) Ya' nī cān-ı āgāha kemāl cism-i hākīden olur görmez misin? Harf-i (30) Felātūna teh-i dīger feyz-i hūmdan olur. Zīrā Felātūn kendi (31) tašnī' eylediği hūma ki derūnında teh-nişin idi. Merzā

[V-258b]

(1) hemān engüşt-zen olduğu gibi ' illet ne ise hāşiyye⁸⁰¹⁶-i (2) hūm ile hiss idüp münāsib olan devāsını naql iderdi.

[Gazel 367]⁸⁰¹⁷

Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilūn

معشوق دل شکن تر و من درد پیشه تر
او سنک تر ز سنک و من از شیشه شیشه تر

1 (3) Ma' şūḫ dil-şikenter ü men derd-pīşeter⁸⁰¹⁸

(4) Ū sengter zi-seng ü men ez-şīşe şīşeter

(5) Ma' şūḫum dil-şiken men derd-pīşe destüñden sengter ve men şīşeden (6) şīşeterüm⁸⁰¹⁹.

تا زمین رخسارهء آن سرو شد کلرنک تر
بلبل و قمری زهم کشند خوش آهنگ تر

(7) Tā zemīn ruhsāre-i ān serv şud gül-rengter

(8) Bülbül ü⁸⁰²⁰ ḫumrī zi-hem geştend hoş āhengter

(9) Bülbül ve ḫumrī biri gūyā zemīni ve biri servidür. Tābe-zemīn (10) ruhsāresi gül-reng olmadan bu iki muhtelifetü'l-emkinete murğān (11) hoş elhān hoş āhengter oldılar.

با شدم امید ازادی زصیادی که کرد
خلقهای دام را از چشم بلبل تنک تر

3 (12) Bā şudem ümmīd-i āzādī zi-şayyādī ki kerd

(13) Ḥalkahā-yı dām-rā ez-çeşm-i bülbül tengter

(14) Bu maḫūle olan şayyāddan baña ümmīd-i āzādī olur. İstifhām-ı (15) inkārī tariḫiyle ya' nī nice olur dimekdür.

⁸⁰¹⁶ hāşiyye: hāşşa A.

⁸⁰¹⁷ "Gazel" N (der).

⁸⁰¹⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁰¹⁹ şīşeterüm: şīşe eylerüm A.

⁸⁰²⁰ ü: -A.

[Gazel 368]⁸⁰²¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زهى زايينه رخسار عرفناكت بجوهر تر

بدستت بهله از شمع يد بيضا منور تر

1 [A-306b](17) Zihī z'āyīne ruḥsār-ı ' araḫnāket be-cevherter

(18) Be-destet behle ez-şem' -i yed-i beyzā münevverter

(19) Cevher-i āyīneter būde ya' nī bisyār u mütekeşşir be-destet behle (20) ya' nī behle-i destet. Behle ekşer bā-yı ' Arabī ile destvāne⁸⁰²² didikleridür.

از حيا باشدبچشم اهل دل چشمى كه بى نور

بيكديدن زبادام دو مغز آيد مكرّر تر

(21) Be-çeşm-i ehl-i dil çeşmī ki bī-nūr ez-ḥayā bāşed

(22) Be-yek-dīden zi-bādām-ı dü-mağz āyed mükerrerter

(23) Zīrā bādām-ı dü-mağz yek bādām görünür. Böyle bī-ḥayā çeşmün (24) vaşfi ancak böyle olur.

کلید مخزن خاکست اخر استخوان تو

کرفتيم اينکه خواهى کشت از قارون توانگر تر

3 (25) Kilīd-i maḥzen-i ḥākest āḫir üstüh'ān-ı tu

(26) Giriftīm in ki ḥ'āhī geşt ez-Ḳārūn tevāngerter

(27) Vāḳı' en üstüh'ān-ı ḍulū' uñ kilīdden ne farkı [N-231b] vardır? Ma' nā-yı (28) iḳlīde ḥaml olunsa da⁸⁰²³ olur. Lākin ⁸⁰²⁴قفله zāhirdür.⁸⁰²⁵ وان (29) . كان غلطاً مشهوراً.

صفاى وقت نبود مجمع صافى ضمير انرا

بود از مهرهء كل عقد اين كوهر مكدّر تر

(30) Şafā-yı vaḳt ne-būd mecma' -ı şāfī zamīrān-rā

(31) Buved ez-mühre-i gül ' iḳd-i in gevher mükedderter⁸⁰²⁶

[V-259a]

⁸⁰²¹N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰²²destvāne: + ve Türkīde eldiven N.

⁸⁰²³da: daḥı A.

⁸⁰²⁴Ḳufluḥu/Onun kilidi.

⁸⁰²⁵Ve in kāne ḡalaṭan meşhūren/Her ne kadar galat-ı meşhūr ise de.

⁸⁰²⁶mükedderter: mükerrerter A.

(1) Zīrā görmez misin sübħa-i gevhere mühre-i gülden 'ıkd ıonulsa (2)
mükedderter⁸⁰²⁷ olur?

[Gazel 369]⁸⁰²⁸

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' lün

(Fa' lün)

صبا رسيد ه از كوی او پیام بر

جواب نامهء آورده سلام بر

1 (3) Şabā resīdeī ez-kūy-ı ū peyāmem ber

(4) Cevāb-nāmeī āverde selāmem ber⁸⁰²⁹

(5) Şabā münādīdür.

تمام حیرت عشق و صفا ی معشوقم

دهان بچشمهء آینه شوی و فامم بر

(6) Tamām ḥayret-i ' aşq u şafā-yı ma' şūkem

(7) Dehān be-çeşme-i āyine şūy u fāmem⁸⁰³⁰ ber

(8) Ḥayret bunı iktizā eyledi.

مرا بمجلس خوبان که بزم خاموشیست

اگر نمی بری از روزگار نامم بر

3 (9) Me-rā be-meclis-i ḥübān ki bezm-i ḥāmūşīst

(10) Eger nemī-berī ez-rūzgār nāmem ber

[A-307a] (11) Ya' nī gerçi bezm-i ḥāmūşīdür nāmum zıkr olunmazsa bārī
rūzgārdan (12) nāmum ḥakk eyle.

بشکر اینکه هم آغوش او شدی شوکت

یکی بدیدن آن سرو خوش خرامم بر

(13) Be-şūkr īn ki hem āgūş-ı ū şudī Şevket

(14) Yekī be-dīden-i ān serv-i ḥoş-ḥırāmem ber

(15) Zīrā bir kerre temāşā maḳām-ı teşekküre ḳā' im olur.

[Gazel 370]⁸⁰³¹

⁸⁰²⁷ mükedderter: mükerrerter A.

⁸⁰²⁸ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁰²⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁰³⁰ fāmem: nāmem A N.

⁸⁰³¹ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 16. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نمی باشد بجز کویش ریاض حرم دیگر
درین کلشن بود دلهای روشن شبم دیگر

1 (17) Nemi-bāşed be-coz kūyeş riyāz-ı harem-i dīger⁸⁰³²

(18) Derin-gülşen buved dilhā-yı rüşen şebnem-i dīger

زخاک قابل انسان گیاه معرفت روید
چو کندم رزق آدم کشت کرد آدم دیگر

(19) Zi-ḥāk-i ḳābil-i insān giyāh-ı ma' rifet rüyed

(20) Çu gendüm rızq-ı âdem geşt gerded âdem-i dīger

(21) Zîrâ gîdâ-yı insânî⁸⁰³³ âb-ı şulbe müstaḥîl olduğdan şoñra âdem (22) olur.

Kānūn-ı erḥāmda puḥte olduğdan şoñra Tobḥāne şomunı (23) olacaḳ degil ā?

نباشد شوکت از خود رفتگا نرا محنت راهی
روند از کوچهء تنک نفس تا عالم دیگر

3 (24) Ne-bāşed Şevket ez-ḥod-refteḡān-rā miḥnet-i rāhî

(25) Revend ez-kūçe-i teng- nefes tā ' âlem-i dīger

(26) Zîrâ bi-huş evvel-i nefesde menzil ile rāhîdür.

[Müfred 26]⁸⁰³⁴

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

سوخت زان خنده لب جان خرابم آخر
اتش سنک نمک کرد کبابم آخر

1 (28) Sūḥt z'ân ḥānde-i leb cān ḥarābem āḥir

(29) Āteş-i seng nemek kerd kebābem āḥir

(30) Zîrâ nemek gerçi âbdan mün' aḳiddür⁸⁰³⁵. Ammâ seng-ıynetdür. (31)

Ferḥunde⁸⁰³⁶-i nemekinde mülāḥaza-i seng-i dendāndan ḥālî⁸⁰³⁷ olmadı.

[V-259b]

⁸⁰³²Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁰³³ insānî: insān A.

⁸⁰³⁴N nüshasında ve V nüshasının 27. satırında "Ferd" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰³⁵ mün' aḳiddür: mün' aḳid A.

⁸⁰³⁶ ferḥunde: ḥānde A N.

⁸⁰³⁷ ḥālî: ح / خ A.

[Gazel 371]⁸⁰³⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

دل بی ارزوی ما کداز از خویش دید آخر

زشیر رنگ خود شد اب اینقتد سفید آخر

1 (2) Dil-i bî-ârzū-yı mā güdâz ez-ḥ'îş dîd âḥîr

(3) Zi-şîr-i reng-i ḥod şud âb in-ḳand-ı sefid âḥîr

(4) Ya' nî beher⁸⁰³⁹ ârzū bî-ârzū daḥı ḳâbil-i ma' nâdur.

مرا میخواست از بس مادر ایام سر کردان

بناف شعلهء جواله نافم را برید آخر

[A-307b] (5) Me-râ mî-ḥ'âst ez-bes mâder-i eyyâm ser-gerdân

(6) Be-nâf-ı şu' le-i cevvalē nâfem-râ borîd âḥîr⁸⁰⁴⁰

(7) Zîrâ şu' le-i cevvalē ser-gerdândur.

ندارد نکته گیری حاصلی غیر از پشیمانی

سر انگشتی که بر حرفی نهی خواهی کزید آخر

3 (8) Ne-dâred nükte-gîrî ḥâşîlî [N-232a] ḡayr ez-peşîmânî

(9) Ser-i engüşti ki ber-ḥarfî nehy ḥ'âhî güzîd âḥîr

(10) Zîrâ engüşṭ vaz' eyledigün ḥarf güzîdelige bâdî olacaḳdur.

[Müfred 27]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

تابکی چون صورت و عکس اندرین آینه زار

یار باشد از تو رو کردان تو روکردان زیار

1 (11) Tâbe-key çun şüret ü 'aks ender in âyînezâr

(12) Yâr bâşed ez-tu rû-gerdân tu rû-gerdân zi-yâr

(13) Âyînezâr sünbülzâr benefşezâr gibi maḳşad-ı 'âlem-i fenâdur ki 'âlem-i⁸⁰⁴¹(14)⁸⁰⁴² beḳâyâ şebîh olmaz ve ḳaşdı te'emmül ile zâhir olur.

ز

[Gazel 372]⁸⁰⁴³⁸⁰³⁸N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁸⁰³⁹ beher: -A.⁸⁰⁴⁰ nâfem-râ borîd âḥîr: -A.⁸⁰⁴¹ ki 'âlem-i: -A.⁸⁰⁴²Tüm satır: -A.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کرده درویشی مرا از فکر هستی بی نیاز
بخیه دار خرقة ام از رشته عمر دراز

1 (16) Kerde dervīšī me-rā ez-fikr-i hestī bī-niyāz

(17) Baḥyedār-ı hırқаem ez-rişte-i ' ömr-i dırāz

(18) Fülān ez-çizi bī-niyāzest. Ya' nī müstāgnī şude.

کرد کلفت سینه زیشان را بود رنگ نشاط
باشد از کرد یتیمی طفل کوهر خاکباز

(19) Gerd-i⁸⁰⁴⁴ külfet sine zīşān-rā buved reng-i neşāt

(20) Bāşed ez-gerd-i yetimī⁸⁰⁴⁵ tıfl-ı gevher ḥāk-bāz

(21) Zīrā küdekān-ı yetimān ḥāk ile lu' b u bāziden ḥālī⁸⁰⁴⁶ degillerdür.

بسکه عمر من بیاد چین ابرویش گذشت
پیچ و تاب و زنده کی شد جوهر شمشیر ناز

3 (22) Bes ki ' ömr-i men be-yād-ı çin-i ebrüyeş güzeşt

(23) Pīç ü táb u zindegī şud cevher-i şemşir-i nāz

(24) Çin-i ebrüya pīç ü táb ve cevher-i şemşirün tenāsübi zāhirdür.

بال بلبل پیش ما از برک کل نازکترست
باشد از یک پرده کلکون چهرهء ناز و نیاز

(25) Bāl-i bülbül pīş-i mā ez-berg-i gül nāzikterest

(26) Bāşed ez-yek-perde gül-gün çehre-i nāz u niyāz

(27) Bāl-i niyāz⁸⁰⁴⁷ berg-i nāza nāzır olur⁸⁰⁴⁸.

داغ دوری از خیال قرب افزون میشود
آتشی از دور باشد رهروانرا جانکداز

5 (28) Dāğ-ı dūrī ez-ḥayāl-i ḳurb efzün mī-şevd

(29) Āteşi ez-dūr bāşed reh-revān-rā cān-güdāz

[A-308a] (30) Zīrā āteş-i menzili dūrdan görüp ḥayāl-i resāyī anı kebāb ider.

⁸⁰⁴³N nüshasında "Ġazel fī ḥarfü'z-zā-i mu'ceme" başlığı, V nüshasında da 15. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁴⁴ gerd-i: kerde A.

⁸⁰⁴⁵ yetimī: yetim A.

⁸⁰⁴⁶ ḥālī: ح / خ A.

⁸⁰⁴⁷ niyāz: niyāza A, + u N.

⁸⁰⁴⁸ nāzır olur: nāzırđur A.

بستن لب میکند کیرا بصید گفتگو

(31) Besten-i leb mī-koned girā be-şayd-ı güft-gū

[V-260a]

از لب خاموش آید کار چشم شاهباز

(1) Ez-leb-i hāmūş āyed kār-ı çeşm-i şāh-bāz

(2) Vāqı⁶ en şayyād-ı güft-gū ibtidāda leb-beste olmadıqça girā⁸⁰⁴⁹ olamaz. (3)

Şāh-bāzuñ çeşm-i şayyād-ı sūhan-gūsı leb-beste olmadıqça (4) şikār-gīr olmaz.

Anuñçun üsküf-bend olur.

کر برون آیی درین ره شوکت از کرد خودی

میتوانی کشت از نقش قدم آیینه ساز

7 (5) Ger birün āyī derīn-reh Şevket ez-gerd-i ħodī

(6) Mī-tevānī geşt ez-naqş-ı kadem āyīne-sāz

(7) Kemāl-i şafvetinden nāşī hemān gerd-i ħodīden ħalāş ħāşıl (8) oldığı āyīne-sāzlıq muqarrerdür.

[Gazel 373]⁸⁰⁵⁰

Mefā⁶ ilün / Fe⁶ ilātün / Mefā⁶ ilün / Fe⁶ ilün

(Fa⁶ lün)

لیم زحرف لب اوست باده نوش هنوز

بود نظارهء خطش بنفشه پوش هنوز

1 (10) Lebem zi-ħarf-i leb-i ūst bāde-nūş henūz

(11) Buved nezāre-i ħatteş benefşe pūş henūz

(12) Ĥüsn-i nev-ħattāndan [N-232b] böyle ta⁶ bir eyledi.

مکو که ماتمی نیست مرک مجنون را

که هست چشم غزالان سیاه پوش هنوز

(13) Me-gū ki mātēmī-i nīst merg-i Mecnūn-rā

(14) Ki hest çeşm-i ġazālān siyāh-pūş henūz

(15) Zīrā mātēmī siyeh-pūş olur.

شکایت از سخن خلق چون کنم که مرا

نداده اند زبان چون دهان کوش هنوز

⁸⁰⁴⁹ girā: gīr A.

⁸⁰⁵⁰N nüshasında "Ġazel-i Dīġer" başlığı, V nüshasında da9. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

3 (16) Şikāyet ez-sūḥan-ı ḥalq̄ çun konem ki me-rā

(17) Ne-dādeend zebān çun dehān gūş henūz

(18) Ya' nī iştmem ki zebān-gūşā-yı iştikā olayum.

شبی گذشت سیه مست ناز از خاکم

برد نسیم غبار مرا بدوش هنوز

(19) Şebī güzeşt⁸⁰⁵¹ siyeh-mest-i nāz ez-ḥākem

(20) Bered nesīm ğubār-ı⁸⁰⁵² me-rā be-dūş henūz

(21) Bu iktizā ider.

زبان غنچهء تصویر ریخت رنگ سخن

نشسته ایم بشاخ نفس خموش هنوز

5 (22) Zebān-ı gönçe-i taşvīr riḥt reng-i sūḥan

(23) Ne-şusteim be-şāḥ-ı nefes ḥamūş henūz

[A-308b] (24) Ya' nī henūz 'aql-ı heyūlānīde idūn.

کرشمه مست بصررا گذشت و خون غزال

زند ز بیضهء رکهای جاده جوش هنوز

(25) Girişme mest be-şahrā güzeşt u ḥūn-ı ğazāl

(26) Zened zi-beyza-i regḥā-yı cādde cūş henūz

(27) 'Aceb ta' bīr ki girişme-i çeşm yā taḫaddüm yā vefret ve keşretini ĩmāya

(28) mübteni⁸⁰⁵³ ola.

دکان زهد زمسواک تخته شد شوکت

نرفته شیخ به بازار میفروش هنوز

7 (29) Dükān-ı zūhd zi-misvāk taḫte şud Şevket

(30) Ne-refte şeyḥ be-bāzār-ı mey-fürūş henūz

(31) Taḫaddüm [ü] sâbıq̄⁸⁰⁵⁴ gibi keşret ve vefret ĩhāmı ile ma' nā tamām olur.

[V-260b]

س

[Gazel 374]⁸⁰⁵⁵

⁸⁰⁵¹ güzeşt: güzeşte A.

⁸⁰⁵² ğubār-ı: ğubārem A.

⁸⁰⁵³ mübteni: mebnā A.

⁸⁰⁵⁴ sâbıq̄: sâbıqı N.

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

میکنند توکل آشفته نگاهم که میپرس

میزند لاله آتش بکیاهم که میپرس

1 (2) Mī-koned tu gül-i āşüfte nigāhem ki me-purs

(3) Mī-zened lāle-i āteş be-giyāhem ki me-purs

(4) Fetḥa-i kāf-ı 'Arabî ile. Nigāhum daḥı aña fā' il olsa ma' nā (5) ḥayli rengin olur.

حیرتم بود بفکر خط و خالی امشب

صف موریت بمهتاب نگاهم که میپرس

(6) Ḥayretem⁸⁰⁵⁶ būd be-fıkr-i ḥaṭ u ḥālī imşeb

(7) Şaff-ı mūrīst be-mehtāb-ı nigāhem ki me-purs

(8) Nigāha izāfet ile şafvetden kināye olabilür⁸⁰⁵⁷.

جاده را جوهر آینه کند رفتارم

حیرتی کشته دگر فرش پراهم که میپرس

3 (9) Cādde-rā cevher-i āyīne koned reftārem⁸⁰⁵⁸

(10) Ḥayretī geşte diger ferş be-rāhem ki me-purs

(11) Reftār ile cādde miyānında veḥ-i⁸⁰⁵⁹ münāsebet buldılar.

سرمه کرده است مرا گوشه چشمی که مگو

کرد جولانکه برقست کیاهم که میپرس

(12) Sürme gerdest⁸⁰⁶⁰ me-rā küşe-i çeşmī ki me-gū

(13) Kerd cevlāngēh-i barḳest giyāhem ki me-purs

(14) Zīrā sürme gerddür.

رفته سر همچو حبابم بهوایی شوکت

باد تندی زسر افکنده کلاهم که میپرس

5 (15) Refte ser hemçu ḥabābem be-hevāyī Şevket

⁸⁰⁵⁵N nüshasında "Fī ḥarfü's-sinü'l-muhmele" başlığı, V nüshasında da 1. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁵⁶ ḥayretem: mī-resem A.

⁸⁰⁵⁷ olabilür: ola N.

⁸⁰⁵⁸ reftārem: reftār N.

⁸⁰⁵⁹ veḥ-i: ve A.

⁸⁰⁶⁰ gerdest: Bu kelime "gerdeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

(16) Bād-ı tündî zi-ser-efgende külâhem ki me-purs

(17) Hâl-i habâb böyle yâ bād-ı tündî zi-ser-efgende külâhdur.

[Gazel 375]⁸⁰⁶¹

ش

Meḫ̄ ülü / Fāḫ̄ ilātün / Meḫ̄ ülü / Fāḫ̄ ilātün

نزدیک خویش کردم امشب بزور آغوش

طفلی که مانده میشد از راه دور آغوش

1 (19) Nezdîk-i ḥ̄'îṣ̄ kerdem imşeb be-zür-ı āgūş

[A-309a] (20) Tıflî ki mände mî-şud ez-râh-ı dūr āgūş

(21) Tıflî kerdem⁸⁰⁶²[N-233a] meḫ̄ ü'l olur⁸⁰⁶³.

دود سر است حاصل افلاکرا زکردش

خمیازه نان خودرا پخت از تنور آغوش

(22) Derd-i serest ḥ̄aşıl eflāk-râ zi-gerdiş

(23) Ḥamyāze nân-ı ḥod-râ puht ez-tenür-ı āgūş

(24) Zîrâ şüret-i ḥamyāze āgūş gibidür.

شمع قد تو از بس بالید از لطافت

فانوس وار دارم کرداب نور آغوش

3 (25) Şem' -i ḳad-ı tu ez-bes bālîd ez-leṭâfet

(26) Fânüsvâr dârem girdâb-ı nür-ı āgūş

(27) Böyle şem' e böyle āgūş-ı nürdan fânüs gerekdür.

داغم ازان تجلی کر شوق رویت او

صد موسی کشاکش آمد بطور آغوش

(28) Dâgem ez-ân tecellî ger şevḳ-i rü 'yet-i ü

(29) Şad-Mūsâ keş-â-keş⁸⁰⁶⁴ âmed be-Tür-ı āgūş

(30) Biñ Mūsî-i keş-â-keşde güyâ mübâlağa bulunmaz.

شوکت بیاد لعلش باشد چو غنچه مارا

5 (31) Şevket be-yâd-ı la' leş bâşed çu ğonçe mâ-râ

⁸⁰⁶¹N nüshasında "Fî ḥarfü'ş-şinü'l-mu'ceme" başlığı, V nüshasında da 18. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁶² kerdem: kerdeme A.

⁸⁰⁶³ olur: + ya' nî mışra'-ı şânide olan tıflî lafzı mışra'-ı evvelde olan kerdem lafzınıñ meḫ̄ ülidür dimekdür A.

⁸⁰⁶⁴ keş-â-keş: güşâyış A.

[V-261a]

خمیازه زیر ساغر بزم حضور آغوش

(1) Ḥamyāze zīr-i sāgar bezm-i ḥuzūr-ı āgūş

(2) Teh-i sāğarda ey sāķī kirās-ı sürh zann itme

(3) Firāķ-ı būs-ı la' lūnle piyāle dāğ-ber-dildür

(4) gibi böyle muḥayyelāta ma' nā virilse kāğid⁸⁰⁶⁵ yetişmez. Oluruyla (5) anlamak gerek.

[Gazel 376]⁸⁰⁶⁶

Meḥ' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

افتادهء که هست بفکر شکست خویش

خودرا فکنده است ز دیوار پست خویش

1 (6) Üftādeī ki hest be-fikr-i şikest-i ḥ' iş

(7) Ḥod-rā figendeest zi-dīvār-ı pest-i ḥ' iş

(8) Üftādeye göre dīvār-ı pestden efgendelik hoşdur.

سک کربه است پیش سک نفس خویشتن

مظلوم ظالمست چو افتد بدست خویش

(9) Seg gürbeest piş-i seg-i nefsi-i ḥ' iştēn

(10) Maḥlūm ḥālimest çu üfted be-dest-i ḥ' iş

(11) Vāķı' en nefsi-i emmāreye nisbet seg gürbeden daḥı kemter olur. (12)

Maḥlūm ve ḥālim temşili ne ra' nā vāķı' olmuşdur.

خامست عاشقی که نشد حسن عشق او

هندو نسوخت آتش پرست خویش

3 (13) Ḥāmešt ' aşķī ki ne-şud ḥüsn-i ' aşķ-ı ü

[A-309b] (14) Hindü ne-süht âteş-perest-i ḥ' iş⁸⁰⁶⁷

(15) Sübhāna'llāh ne ra' nā temşildür ki vāķı' en Hindü-yı sūzānı (16) ibtidā kendi âteş-i mel' anetini sūzān-ı perestiş itmese kendini (17) âteşe atar mı?

[Gazel 377]⁸⁰⁶⁸⁸⁰⁶⁵ kāğid: -A.⁸⁰⁶⁶N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁸⁰⁶⁷Bu mısra vezne uymamaktadır.⁸⁰⁶⁸N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کی غبار ما رود از سایه دیوار خویش
کی رود این بوی کل از دامن کلزار خویش

- 1 (18) Key ġubār⁸⁰⁶⁹-ı mā reved ez-sāye-i dīvār-ı ħ̣ı̇ş
(19) Key reved ĩn b̄uy-ı gül ez-dāmen-i ġülzār-ı ħ̣ı̇ş
(20) Ya' nī ġayra ta' addiden em̄in ve sālimiz dimege varur.

افسر سر کشتکی را چون بفرق خود نهم
شعله جواله از سر واکند دستار خویش

- (21) Efser-i ser-geşteġi-rā çun be-farq-ı ħod nihem
(22) Şu' le-i cevvēle ez-ser vā-koned destār-ı ħ̣ı̇ş

(23) Şu' le-i cevvēle baġılsa bir efser-i ser-geşteġidür.

پاده سازد کل زبالیدن لباس رنگ را
در کلسستانی کر کشایی پرده از رخسار خویش

- 3 [N-233b](24) Pāre sāzed ġül zi-bāliden libās-ı reng-rā
(25) Der-ġülistānī ger ġüşāyī perde ez-ruġsār-ı ħ̣ı̇ş⁸⁰⁷⁰

(26) Perde-ġüşāyī-i ruġsār olmaġ ħasbiyle reşkden ġül bālīde (27) olduġça ġüyā reng müteġayir oldı. İmdi libāsını (28) pāreledi. Bir de var ki kemāl-i cünün-ı ' aşġdan ādem (29) şiyābını yırtar.

اضطراب خویشتن عاجز تری اید بچشم
مینماید مور مارا ز سرعت رفتار خویش

- (30) İztırāb-ı ħ̣ı̇şten ' ācizterī āyed be-çeşm
(31) Mī-nümāyed mūr mā-rā zi-sür' at-i reftār-ı ħ̣ı̇ş

[V-261b]

(1) Ĥı̇ştenlik iztırābı demek ādemün kendi zātında (2) olan iztırāb dimekdür. Baġsañuz kendinün (3) sür' at-i reftārından mūr mār görünür. Zīrā cem' -i mūrān-ı (4) iztırāb-dīde sür' at-i reftār-ı ġülānīde mūr-ı şekl-i (5) mustaġile dūrdan mār gibidür.

داده ام ترتیب باغ از نالهء جانکاه خویش
بسته ام شیرازه اوراق کلی از آه خویش

- 5 (6) Dādeem tertīb-i baġ ez-nāle-i cāngāh-ı ħ̣ı̇ş

⁸⁰⁶⁹ ġubār: ع / غ A.

⁸⁰⁷⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(7) Besteem şîrāze evrāk-1 gūlî ez-âh-1 ħı̄ş

(8) Gūyā āhı cümle tertîbāt-1 gülşeniyyeden ola.

سرکشانرا میتوان کردن بند رام خود

شمع می آرد به پایان شعله راهمراه خویش

(9) Ser-keşān-rā mî-tevān gerden-i bend-i rām-1 ħod⁸⁰⁷¹

[A-310a] (10) Şem^ç mî-âred be-pâyān şu^ç le-rā hem-rāh-1 ħı̄ş

(11) Zîrā şu^ç le-i ser-keş tābe-pâyān şem^ç -i hem-rāhîdür. Gör ne (12) şekl nerm olan şem^ç e rām olmuştur.

[Nazm 66]

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

کسی که دامن تدبیر رفت از مستش

چو قرعه داغ شود بند بند انکشتش

1 (13) Kesî ki dāmen-i tedbîr reft⁸⁰⁷² ez-mesteş

(14) Çu ħur^ç a dāğ şevd bend bend engüşteş

(15) Zîrā ħur^ç a pullarında siyeh siyeh nişānlar vardır. Dāmen-i (16) tedbîri engüşteş ile bend idecek idi.

غرور حسن نظر کن که ابروان تو زد

چنان به تیر و کمان را که جست از پستش

(17) Ğurūr-1 ħüsn nazar kon ki ebruvān-1 tu zed

(18) Çunān be-tîr ü kemān-rā ki cüst ez-püşteş

(19) Ğurūr-1 ħüsnden ebruvān tîr ü kemāna öyle ħarb eyledi ki⁸⁰⁷³ (20) püşt-i kemāndan şıçradı⁸⁰⁷⁴.

کلی که رنگ بهشت است کرددآمانش

بهار برک خزانست از کستاش

3 (21) Gūlî ki reng-i behîştet gerd-i dāmāneş

(22) Bahār berg-i ħazānist ez-gūlistāneş

(23) Gerd-i dāmāni behîştür ve bahār anuñ gūlistānından berg-i (24) ħazāndur.

⁸⁰⁷¹ ħod: -N.

⁸⁰⁷² reft: raĥt N.

⁸⁰⁷³ ki: -A.

⁸⁰⁷⁴ şıçradı: + dimek olur A.

خدنکش از دل کرمی که کرده است کذر
که همچو غنچه لاله است داغ پیکانش

(25) Ḥadengeş⁸⁰⁷⁵ ez-dil-i germī ki kerdeest güzer

(26) Ki hemçu gonçe-i lālest⁸⁰⁷⁶ dāğ-ı peykāneş

(27) Zāhir güzer eyledikde āşār-ı zaḥmı olur. Dāğ ta' bir idüp (28) gonçe-i lāleye teşbīh eyledi.

زدست چشم کبود یست چهره ام نیلی
که خاک سرمهء فیروزه شد بمژگانش

5 (29) Zi-dest-i çeşm-i [N-234a] kebūdīst çehreem nīlī

(30) Ki ḥāk-i sürme-i fīrūze şud be-müjgāneş

(31) Çünkü çeşm kebūddur sürme fīrūze olur.

[V-262a]

کسی که خال توقع زند بنام کسی
بود بمهر طمع همچو قرعه دندانش

(1) Kesī ki ḥāl-i tevaḳḳu' zened be-nām-ı kesī

(2) Buved be-mühr-i ṭama' hemçu ḳur' a dendāneş

(3) Tevaḳḳu' ümmīd mühr-i ṭama' fāl ḳur' a birbirine çeşbān oldığı (4) zāhirdür.

زآستان توام روی بر قفا رفتن
چو ناوکیست کر برگشته است پیکانش

7 (5) Zi-āstān-i tuem rüy-ber-ḳafā reften

[A-310b] (6) Çu nāvekīst ki ber-geşteest peykāneş

(7) Rüy-ber-ḳafā gitmegi buña teşbīh itdi⁸⁰⁷⁷.

[Gazel 378]⁸⁰⁷⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نباشد کم نگاهیها کنه چشم شهلایش
نکه را باز دارد ز آمدن مژگان کیرایش

1 (9) Ne-bāşed kim nigāhīhā günāh çeşm-i şehlāyeş

(10) Nigeh-rā bāz dāred z'āmeden müjgān-gīrāyeş

⁸⁰⁷⁵ ḥadengeş: ح / خ A.

⁸⁰⁷⁶ lālest: Bu kelime "lāleest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁸⁰⁷⁷ itdi: eyledi A.

⁸⁰⁷⁸ N nüshasında ve V nüshasının8. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(11) Müjgân-gîrâsı nigâhını alıkor. Yoḥsa çeşm-i şehlâsında (12) ne günâh vardur?

رساند بخشی دوران که را رنگی بر و آمد
که چون رنگ حنا بیرون نرفت از ناخن پایش

(13) Resâned baḥşî devrân ki-râ rengî ber-û âmed

(14) Ki çun reng-i ḥınâ bîrûn ne-reft ez-nâḥun-ı pâyeyş

(15) Ya' nî nâḥun-ı pâyından elbette bîrûn olur.

زدشت عشق باشد شبها صف موری
زمین زنبور خاک آلودی از دامان صحرایش

3 (16) Zi-deşt-i 'aşq bâşed zûlmet-i şebhâ şaf-ı mürî

(17) Zemîn zenbûr-ı ḥâk-âlûdî ez-dâmân-ı şahrâyeş

(18) Ya' nî şaff-ı mür berâber ḥâk-i zemîn iken cenâḥ-güşâ-yı pervâz olup (19) dâmân-ı şahrâsından zemîn zenbûr-ı ḥâk-âlûdî olur.

بصحرای جنون مجنون ما بیکس نمی ماند
چو سوزی می کشد مژگان آهو خارا زپایش

(20) Be-şahrâ-yı cünûn Mecnûn-ı mâ bî-kes nemî-mâned

(21) Çu sūzî⁸⁰⁷⁹ mî-keşed müjgân-ı âhû ḥâr ez-pâyeyş

(22) İmdi müjgân-ı âhû süzen yirine kâ'im olup kimsesiz ḳaldı.

به بزم امشب نمیدانم کدامین سنک دل آمد
که رنگ می به پروازست از بیرون مینایش

5 (23) Be-bezm imşeb nemî-dânem kûdâmîn seng-i dil âmed

(24) Ki reng-i mey be-pervâzest ez-bîrûn-ı mînâyeş

(25) Güyâ ḥumret müstevlî olup âşâr-ı ğâzab bedîdâr olmış olsa (26) andan îhâm ve iş'âr ider.

مهیای فنای خود چنان امروز شد شوکت
که کافوری پس از مرک است کوی صبح فردایش

(27) Mûheyyâ-yı fenâ-yı ḥod çunân imrûz şud Şevket

(28) Ki kâfûrî pes ez-mergest kûy-ı şubḥ-ı ferdâyeş

⁸⁰⁷⁹ sūzî: süzen A N.

(29) Gūyā şubḥ-ı ferdāsına kāfūrī ba' de'l-mevtdür dirsın. Kemāl-i müheyyā ve⁸⁰⁸⁰ (30) fenā-yı imrūzī bunı iktizā eyledi.

[Gazel 379]⁸⁰⁸¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

چشم شوخش که بهر گوشه بود افکارش

1 (31) Çeşm-i şūḥeş ki beher kūşe buved efkāreş

[V-262b]

آب پیکان ز نی تیر خورد بیمارش

[A-311a] [N-234b] (1) Āb-ı peykān zi-ney-i tīr ḥored bīmāreş

(2) Efkār-ı mecrūḥ-ı bīmārı ney-i tīrden āb-ḥor olmaḵ (3) āb-ı peykān-ı ney-i tīre işābetden iktizā ider.

میکند حسن جهانسوز نکهبانی خود

کل خورشید بود خط شعاعی خارش

(4) Mī-koned ḥüsn-i cihān-süz-ı nıgeh-bānī ḥod

(5) Gül-i ḥürşid buved ḥaṭṭ-ı şu' ā' i ḥāreş

(6) Gül-i ḥürşidüñ ḥaṭṭ-ı şu' ā' i ḥārı olur. Gūyā ḥār nıgehban-ı (7) güldür.

[Gazel 380]⁸⁰⁸²

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

کار اسان نبود عشق ازان دامن کش

شررش دانه بود دست ازین خرمن کش

1 (8) Kār-ı āsān⁸⁰⁸³ ne-buved ' aşḵ ezān-dāmen-keş

(9) Şerereş dāne buved dest ezīn-ḥırmen keş

(10) Şereri dānedür. Andan el çekmek gerek.

حسن یوسف بقماش سخنی رنگین نیست

از کریبان قلم نکهت پیراهن کش

(11) Ḥüsn-i Yūsuf be-ḵumāş-ı sūḥanī rengin nıst

⁸⁰⁸⁰ ve: -A.

⁸⁰⁸¹N nüshasında "Gazel-i Āḥir" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁸²Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁰⁸³ āsān: sān A.

(12) Ez-girībān-ı kalem nūkhet-i pīrāhen keş

(13) Çünkü kumâş-ı sūhanla rengin olmaz imiş. Hüsn zātīdür. İmdi (14) girībān-ı kaleminden nūkhet-i pīrāheni çek. Ya' nī terk eyle.

[Nazm 67]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چه سان آرد به بر از جوش شوخیها کسی تنکش

که از زیر قبا چون غنچه بیرون میزند رنگش

1 (15) Çi sãn āred be-ber ez-cūş-ı şūḫihā kesī tengeş

(16) Ki ez-zīr-i kabā çun gonçe bīrūn mī-zened reneş

(17) Ya' nī anı der-āgūş-ı teng itmek ne mümkindür ki⁸⁰⁸⁴ füşürde olunca (18) mānend-i gonçe rengi bīrūn olur.

بسر کل میزند از کلشن رنگ حنا دستش

بشام سرمه ساغر می کشد چشم سیه مستش

(19) Be-ser gül mī-zened ez-gülşen-i reng-i ḫinā desteş

(20) Be-şām-ı sürme sāgar mī-keşed çeşm-i siyeh-mesteş

(21) Ser-i dest parmağ ucu. Şām-ı sürme ta' bīri ma' rūfdur. Zīrā (22) tekḫīl gice olur.

مکرر میکند جانان حساب عاشقان خود

شمرد از بسکه مارا خاک ما شد سبجهء دستش

3 (23) Mükerrer mī-koned cānān ḫisāb-ı 'āşīkān-ı ḫod

(24) Şümurd ez-bes ki mā-rā ḫāk-i mā şud sübḫa-i desteş

(25) Ya' nī keşret-i ḫisāb bizi bir ḫāle kodı ki ḫākimiz sübḫa-i desti (26) oldı.

[Nazm 68]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

گرفته است نزاکت چنان به بر تنکش

زاب آینه داغست جامهء رنگش

1 (27) Girifteest nezāket çunān be-ber tengeş

[A-311b] (28) Zi-āb-ı āyine dāgest cāme-i reneş

⁸⁰⁸⁴ ki: -A.

(29) Nezâket anı öyle teng girifte eylemişdür ki anuñ câme-i rengi (30) âb-ı âyîneden dâğ-ber-dıldür.

چنان زنالهء فرهاد بیستون کرمست

(31) Çunân zi-nâle-i Ferhâd Bîsütün germest

[V-263a]

که همچو نبض شرر می جهد رک سنکش

(1) Ki hemçu⁸⁰⁸⁵ nabz şerer mî-cehed reg-i sengeş

(2) Ma^c nâ zâhirdür.

[Gazel 381]⁸⁰⁸⁶

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

ز همین از ناله ام کهسار می پیچد بخویش

جاده از بی تابیم چون مار میپیچد بخویش

1 (3) Ne hemîn ez-nâleem kuhsâr mî-pîçed be-ğ^vîş

(4) Câdde ez-bî-tâbîm çun mâr mî-pîçed be-ğ^vîş

(5) Ya^c nî faқаt pîçide olan kuhsâr degil belki câdde bile (6) pîçidedür.

عاجز از بی تابی خود میشود خصم قوی

مور کردد مار چون بسیار می پیچد بخویش

(7) ‘Âciz ezbi-tâbî-i [N-235a] ħod mî-şevêd ħaşm-ı kavî

(8) Mûr gerded mâr çun bisyâr mî-pîçed be-ğ^vîş

(9) ħaşm-ı kavî mî-şevêde mef^c ul olur.

[Nazm 69]

Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilâtün / Fâ^c ilün

کل کند صبح فنایم از دل غمناک خویش

دارد این کندم دو سنک اسیا از چاک خویش

1 (10) Gül koned şubĥ-ı fenâyem ez-dil-i ħamnâk-i ħ^vîş

(11) Dâred in gendüm dü-seng-i âsyâ ez-çâk-i ħ^vîş⁸⁰⁸⁷

(12) Gül koned izĥâr ider çâk ider dil-i ħamnâki ya^c nî kendi (13) kendini. Ve'l-bâğî ma^c lüm.

⁸⁰⁸⁵ hemçu: hemçun A.

⁸⁰⁸⁶ N nüshasında “Dîğer” başlığı vardır.

⁸⁰⁸⁷ Bu beyit ve şerhinden 363. gazelin 3. beyiti ve şerhi dahil olmak üzere A nüshasında bulunmamaktadır.

جان بتن از عکس جانانست چون آینه ام
باشد این صورت شبیه صورت نقاش خویش

(14) Cān be-ten ez-⁸⁰⁸⁸ aks-i cānānest⁸⁰⁸⁸ çun āyīnem

(15) Bāşed īn şūret şebīh şūret-i naqqāş-ı ħ̄ ĩş

(16) Temşīl-i mezāk⁸⁰⁸⁹sa vaĥdet üzere şaĥīĥ olabilür.

[Gazel 382]⁸⁰⁹⁰

Fā⁸⁰⁹⁰ ilātün / Fā⁸⁰⁹⁰ ilātün / Fā⁸⁰⁹⁰ ilātün / Fā⁸⁰⁹⁰ ilün

کرم بحکم بیخودی ساغر نهم از چنک خویش
میکذارم خاکرا از اب آهن رنگ خویش

1 (18) Germ be-ĥūkm-i bī-ĥodī sāgar nihem ez-çeng-i ħ̄ ĩş

(19) Mī-güzārem ĥāk-rā ez-āb-ı āhen reng-i ħ̄ ĩş

(20) Āb-ı āhenden kendi rengini ĥāke sārī ider.

جوهر تیغ زبانرا از عدم آورده ایم
آهن شمشیر ما دارد فسان از سنک خویش

(21) Cevher-i tīg-ı zebān-rā ez-⁸⁰⁹⁰ adem āverdeīm

(22) Āhen-i şemşīr-i mā dāred fesān ez-seng-i ħ̄ ĩş

(23) Zīrā kendi sengi zāhirde mevcūd-ı eşyādan degildür.

انفعال بی نشانی نامدارم کرده است
کرده میکرده عقیم از شکست رنگ خویش

3 (24) İnfī⁸⁰⁹⁰ ʿāl-i bī-nişānī nāmdārem kerdeest

(25) Kerde mī-gerded ʿaĥīķem ez-şikest-i reng-i ħ̄ ĩş

(26) Benüm ʿaĥīķüm infī⁸⁰⁹⁰ ʿālüm reng-i işkestesinden kende olur.

نیستم خود بین که بهر خود در صلحی زخم
ز آهن آینه خنجر میکشم در چنک خویش

(27) Nīstem ĥod-bīn ki behr-i ĥod der-i şulĥī zenem

(28) Z'āhen-i āyīne ĥançer mī-keşem der-ceng-i ħ̄ ĩş

(29) İmdi ĥod-bīn olmadı.

کریه و افغان من از بسکه هم پیوسته است
از رک ابر بهاری میکشم آهنک خویش

⁸⁰⁸⁸ cān be-ten ez-⁸⁰⁸⁸ aks-i cānānest: -N.

⁸⁰⁸⁹ mezāk⁸⁰⁸⁹sa: mezāk N.

⁸⁰⁹⁰N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 17. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

5 (30) Girye vü efgân-ı men ez-bes ki hem peyvesteest

(31) Ez-reg-i ebr-i bahārī mī-keşem āheng-i h̄'īş

[V-263b]

(1) Āheng hemān maḳām ve tağannīde müsta' mel olandır.

دارد از موج صفا شوکت کل آینه اب

سبز میکردم اگر ایم برون از رنگ خویش

(2) Dāred ez-mevc-i şafā Şevket gül-i āyīne āb

(3) Sebz mī-kerdem eger āyem birūn ez-reng-i h̄'īş

(4) Gül-i āyīne barḳ u şafā-yı ūst u cevher-rā nīz gūyend.

[Gazel 383]⁸⁰⁹¹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بود اسیر تن ما بدام محنت خویش

اب طینت خویشفتاده ایم بگرداب

1 (6) Buved esīr ten-i mā be-dām-ı miḥnet⁸⁰⁹²-i h̄'īş

(7) Fütādeīm be-girdāb āb-ı tıynet-i h̄'īş

(8) Esīr sūkūn-ı rāyla.

ز ظلم خویشتن اسوده کیست ظالمرا

کند ز حلقهء دم سک کمند وحدت خویش

(9) Zi-zūlm-i h̄'īşten āsūdegīst zālim-rā

(10) Koned zi-ḥalḳa-i düm seg kemend-i vaḥdet-i h̄'īş

(11) ⁸⁰⁹³نفسک المسکینه (12) الناس بحر عمیق والبعء عنها سفینة نصحتک فانظر ⁸⁰⁹³me'ālī

meşhūrdur.

[Gazel 384]⁸⁰⁹⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چه سان باشد بدام حلقهء اغوش آرامش

که می آرد بموج آب نکین را شوخی نامش

⁸⁰⁹¹N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı, V nüshasında da 5. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁰⁹² miḥnet: maḥabbet N.

⁸⁰⁹³ Ennāsu baḥrun 'amīḳun ve'l-bu' du 'anhā sefīnetü nuşatike fenzur li-nefsike e'l-miskīneti/İnsanlar derin bir denizdir, onlardan uzaklaşmak senin sağlık gemindir. Öyleyse sen kendi miskin nefsinde bak.

⁸⁰⁹⁴N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 13. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

1 (14) Çi s̄an bāşed be-dām-1 ḥalk̄a-i āgūş-1 ārāmeş

(15) Ki mī-āred be-mevc-i āb nigīn-rā şūḥī-i nāmeş

(16) Zīrā nigīnde nāmı dām-1 [N-235b] ḥalk̄a-i āgūşdadur. Şūḥī (17) bu maḳāmda ḥüsn ve leṭāfet ma' nāsınadır.

رک کل جای مو امشب بنوک خامه می اید

سخن از بسکه رنگین می شد از رخسار کلفامش

(18) Reg-i gül cāy-1 mū imşeb be-nevk-i ḥāme mī-āyed

(19) Sūḥan ez-bes ki rengīn mī-şud ez-ruḥsār-1 gül-fāmeş

(20) Ma' lūm ki vaşf-1 ruḥunda ğazel inşād idermiş.

بدیوار سرای او نگاه کرم نتوان کرد

که از مهتاب پر تبخال میکرد لب بامش

3 (21) Be-dīvār-1 serāy-1 ū nigāh-1 germ ne-tvān kerd

(22) Ki ez-mehtāb pūr tebhāl mī-gerded leb-i bāmeş

(23) Gerçek bu. Ādemün cā-be-cā ḥasīs-ḥ'ār oldığı şaḥīḥ olmaḳ gerek.

بهم لطف و عتابش را بود امیزش دیگر

خورد شمشیر موج خنده اب از زهر دشنامش

(24) Behem luṭf u ' iṭābeş-rā buved āmīziş-i dīger

(25) Ḥored şemşīr-i mevc-i ḥande āb ez-zehr-i dūşnāmeş

(26) Bu beytine söz olmaz.

نگاه از دیدن ان چشم زهر آلود میکرد

زبان مار باشد یک رک تلخی زیادامش

5 (27) Nigāh ez-dīden-i ān çeşm zehr-ālūd mī-gerded

(28) Zebān-1 mār bāşed yek-reg-i telḥī zi-bādāmeş

(29) Vāḳı' en zebān-1 mār-1 zehr-ālūdda bādām-1 telḥ daḥı vardır.

ذکر می چون تذر و شعله صید کس نمیکرد

کند از حلقهء چشم سمندر خلقهء دامش

(30) Zi-germī çun tezerv-i şu' le şayd kes nemī-gerded

(31) Koned ez-ḥalk̄a-i çeşm-i semender ḥalk̄a-i dāmeş

[V-264a]

(1) Zīrā şu' le şayda gelmez. Her çend ki aña dām-1 giriftārī mümāss (2) ola şu' le olur.

نکاه او بکار بزم امشب کرد افسونی
که چون رنگ حنا از کس ریزد بادهء خامش

7 (3) Nigāh-ı ū be-kār-ı bezm imşeb kerd efsūnī

(4) Ki çun reng-i hınā ez-kes ne-rīzed bāde-i hāmeş⁸⁰⁹⁵

(5) Bāde-i cām ise rīzişden hālī olmamağla efsūn-ḥān (6) olmasa reng-i hınnā
gibi qalmazdı.

بهم جوشد خزان و نوبهار کلشن عاشق
بود همچون کل رعنا یکی آغاز و انجامش

(7) Behem cūşed ḥazān u nev-bahār-ı gülşen-i ‘āşık

(8) Buved hemçun gül-i ra‘nā yekī āğāz u encāmeş

(9) Āğāz ve encāmi⁸⁰⁹⁶ dü-reng olmağ da ḥālet-i vāḥide üzeredür.

هنرمندانه دارم ره بطوف کعبهء کویی
که باشد عیب پوشیدن قبای وقت احرامش

9 (10) Hüner-mendāne dārem reh be-ṭavf-ı Ka‘be-i kūyī

(11) Ki bāşed ‘ayb-pūşīden ḳabā-yı vağt-i iḥrāmeş

(12) ‘Ayb-pūşīdenlikle ḳabā ve iḥrām-ı Ka‘be miyānlarında⁸⁰⁹⁷ vüçūh-ı (13)
tenāsüb buldı.

دلما علم وحدت که روز جمعه و شنبه
کشته است از مکتبی حاصل بود از کفر و اسلامش

(14) Dilem-rā ‘ilm-i vaḥdet geh rüz-ı cum‘a vü şenbih⁸⁰⁹⁸

(15) Geşteest ez-mektebī ḥāşıl (16) buved ez-küfr ü İslāmeş⁸⁰⁹⁹

(17) Leff ü neşr-i ğayr-ı mürettebdür.

کلستان مرا از مهر و مه منت نمی باشد
زتاب برق کردد پخته شوکت میوهء خامش

11 (18) Gülistān-ı me-rā ez-mihr ü meh minnet nemī-bāşed

(19) Zi-tāb-ı barğ gereded puḥte Şevket mīve-i ḥāmeş

(20) Tāb-ı barğ daḥı puḥte idermiş.

⁸⁰⁹⁵ hāmeş: cāmeş N.

⁸⁰⁹⁶ āğāz ve encāmi: -N.

⁸⁰⁹⁷ miyānlarında: + ‘aceb ta‘bīr ki ḥārā seng-i rāh-ı şu‘ledür. Bī-ḳayd-ı ḥodī fikr-i ḳabāda olur N.

⁸⁰⁹⁸ geh rüz-ı cum‘a vü şenbih: -N.

⁸⁰⁹⁹ buved ez-küfr ü İslāmeş: ki rüz-ı cum‘a vü şenbih būd ez-ü İslāmeş N, bu mısra vezne uymamaktadır.

[Gazel 385]⁸¹⁰⁰

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

آینه خانهء نظر پاک خویش باش

اتش پرست شعلهء ادراک خویش باش

1 [N-236a] (21) Āyīne-ḥāne-i naẓar-ı pāk-i ḥ'īş bāş

(22) Āteş-perest-i şu' le-i idrāk-i ḥ'īş bāş

(23) Meşelā: Her ki ū şud dūrter-i ū dūrter ve zi-çun'ın şaydī (24) būd mehcūrter me'ālī gibi sen maẓhar-ı her kemāl oldıḡuñ (25) ḥasbiyle kendi kemālūñi kuvveden⁸¹⁰¹ fi' le ibrāz ideḡor: (26) Ez-girye kerd hestī-i ḥod-rā fūrū-nişān. (27) Ya' nī ki müşt-i āb-ı kef ḥāk⁸¹⁰²-i ḥ'īş bāş ya' nī kef-i ḥāk (28) zīr-i āb oldı.

بیرون منه زجالةء خود پای زینهار

چون خون می روان برک تاک خویش باش

(29) Bīrūn me-nih zi-cāy⁸¹⁰³-ı ḥod pāy-zīnhār

(30) Çun ḥūn-ı mey revān be-reg-i tāk-i ḥ'īş bāş

(31) Maḫşad temşīldür. Ammā şahbāya tāk-i cādde olur. Yine

[V-264b]

(1) nev' enmā tenāsübden ḥālī olmadı.

من می نهم جواب روان سر بیای تاک

زاهد برو بسایهء مسواک خویش باش

3 (2) Men mī-nihem cevāb revān ser-be-pāy-ı tāk

(3) Zāhid be-rev be-sāye-i misvāk-ı ḥ'īş bāş

(4) Tāk-i 'ineb ile tāk-i misvākda teḡābül-i mülāḥaza itdiler.

شوکت زلاغری نشوی صید هجاکس

مژگان چشم حلقهء فتراک خویش باش

(5) Şevket zi-lāḡarī ne-şevī şayd ḥiçkes

(6) Müjgān-ı çeşm ḥalḡa-i fitrāk-i ḥ'īş bāş

(7) Kemāl-i za' fi müjgānda vicdāna ibtināya mebnādur.

[Gazel 386]⁸¹⁰⁴

⁸¹⁰⁰N nüshasında “Gazel-i Diġer” başlıġı bulunmaktadır.

⁸¹⁰¹ kuvveden: kuvvetden N.

⁸¹⁰² ḥāk: ح / خ V.

⁸¹⁰³ cāy: cādde N.

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود خند یدن کل بلبل چاک کریبانش
نی نرکس بفریاد آید از بیداد مژگانش

1 (9) Buved ḥandīden-i gül bülbül -i çāk-i girībāneş

(10) Ney-i nergis be-feryād āyed ez-bīdād-ı müjgāneş

(11) Ḥandelikte çākī-i girībān mülāḥazası lāzımı olan bülbülü (12) iktizā eyledi.

نکار پیرهن کلکون می شوخست میترسم

که چون رنگ حنا بیرون رود از دست دامانش

(13) Nigār-ı pīrehen gül-gün-ı mey şūḥest mī-tersem

(14) Ki çun reng-i ḥinā bīrūn reved ez-dest-i dāmāneş

(15) 'Acemde ketān-ı pīrehen Rūm gibi meşhūr olmayup ḥarīrden (16) pīrāhen giyerler. Daḥı nu' ūmetli olur.

علاج خشک مغزیهای خویش از تیر جانان کن

که از بس چرب و نرمی مغز بادامست پیکانش

3 (17) 'İlāc-ı ḥuşk-mağzihā-yı ḥ'ış ez-tīr-i cānān kon

(18) Ki ez-bes çerb ü nermī mağz-ı bādāmeş peykāneş

(19) Şüretde peykān ile mağz-ı bādāmuñ münāsebeti çendān yoğdur. (20) Ammā te'şīr-i çerbīi ve nermīde ḥāşşe-i bādāma nezdīk ve münāsib (21) oldı.

حلاوت میبرند از هم کزو چون لعل شیرین را

بهم دارند همچون عقد کوهر راه دندانش

(22) Ḥalāvet mī-berend ez⁸¹⁰⁵-hem kez-ū⁸¹⁰⁶ çun la'1-i şīrīn-rā

(23) Behem dārend hemçun 'ıkd-ı gevher rāh-ı dendāneş

نه از رویش سواد سایه مژگان بود روشن

که از آینه دو مینماید عکس مژگانش

5 (24) Ne-ez-⁸¹⁰⁷rūyeş sevād-ı sāye-i müjgān buved rūşen

[N-236b] (25) Ki ez-āyīne-i dü mī-nümāyed 'aks-i müjgāneş

بساط کوی جانان نیست بی فیض تماشایی

⁸¹⁰⁴N nüshasında "Ġazel-i Āḥir" başlığı, V nüshasında da 8. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹⁰⁵ ez-: + ū A.

⁸¹⁰⁶ ū: -A.

⁸¹⁰⁷ ez-: + ū A.

که از دل‌های بی تابست کوه‌های غلطانش

(26) Bisāt-ı kūy-ı cānān nīst bī-feyz-i temāşāyī

(27) Ki ez-dilhā-yı bī-tābest gevherhā-yı gālṭāneş

زدل بیرون زند خودرا زبی تابی غم عاشق

بود چون تکمه پیدا عقدهء دل از کربانش

7 (28) Zi-dil bīrūn zened ḥod-rā zi-bī-tābī ğam-ı ‘āşık

(29) Buved çun tekme peydā ‘uḳde-i dil ez-girībāneş

(30) Ğam-ı ‘āşık⁸¹⁰⁸ kesr-i mīm ile fā‘ il-i zeneddür. Mışra‘-ı şānī ü bīrūn zenīyi

(31) taşvīrdür.

[V-265a]

نباشد حاصل مرد سخنور غیر خاموشی

کند قطع سخن تیغ زبان دسته دندانش

(1) Ne-bāşed ḥāşıl-ı merd-i sūḥanver ğayr-ı ḥāmūşī

[A-312a] (2) Koned ḳaṭ‘-ı sūḥan tīĝ-ı zebān-ı deste dendāneş

(3) Zebān kesr-i nūn ile ve tīĝ-ı zebān deste dendāneş yā (4) gerçi

tīĝ fā‘ il-i koneddür.

صف حشر است یک سطر از کتاب همت شوکت

بیاض صبح محشر صفحهء باشد زدیوانش

9 (5) Şaf-ı ḥaşrest yek-saṭr ez-kitāb-ı himmet-i Şevket

(6) Beyāz-şubḥ-ı maḥşer şafḥai bāşed zi-dīvāneş

(7) Şaff-ı maḥşer kitāb-ı himmetinden saṭr-ı vāḥiddür

(8) Olur şubḥ-ı kıyāmet şafḥa-i dīvān-ı ra‘ nāsı

dimek gibi⁸¹⁰⁹.

[Gazel 387]⁸¹¹⁰

Mef‘ ūlü / Fā‘ ilätü / Mefā‘ ilü / Fā‘ ilün

کشتی شکست خوردهء موج صبا مباحش

همچون حباب خانه بدوش هوا مباحش

1 (10) Geştī şikest ḥorde-i mevc-i şabā me-bāş

⁸¹⁰⁸ ‘āşık: + ki A.

⁸¹⁰⁹ gibi: gibidür A.

⁸¹¹⁰N nüshasında ve V nüshasının9. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

(11) Hemçun ḥabāb-ı ḥāne be-dūş hevā me-bāş

(12) Bunlaruñ ikisinde de ḥāl budur⁸¹¹¹. Böyle olma.

افتاده کی بشرط ادب اوج عزلتست

جایی که نقش سجده شوی نقش پا مباحث

(13) Ūftādegī be-şarṭ-ı edeb evc-i ‘ uzletest

(14) Cāyī ki naqş-ı secde şevī naqş-ı pā me-bāş

(15) Eger olsa edeb olmaz idi.

همصحبتی بمردم ضروریتست

ببیکانکی چو هست بکس آشنا مباحث

3 (16) Hem-şoḥbetī be-merdüm-i żarūrīst

(17) Bīgānegī çu hest be-kes āşnā me-bāş

(18) Ya‘ nī ‘ adem-i ıztırārda bīgānelikden a‘ lāsı olmaz.

بیرون مرو ز گوشهء ظلمتسرای خویش

چون میل سرمه دریدر دیده ها مباحث

(19) Bīrūn me-rev zi-kūşe-i zūlmet-serā-yı ḥıṣ

(20) Çun mīl-i sürme der-be-der-i dīdehā me-bāş⁸¹¹²

(21) Mīlūñ ḥāli böyle olmaḳdur.

سنگ رهست جامهء خارا شرار را

چون بکذری خویش بفکر قبا مباحث

5 (22) Seng-i rehest cāme-i ḥārā şerār-rā

(23) Çun⁸¹¹³ be-gzerī ḥıṣ⁸¹¹⁴ be-fikr-i ḳabā me-bāş⁸¹¹⁵

(24) ‘ Aceb ta‘ bīr ki ḥārā seng-i rāh-ı şu‘ ledür. Bī-ḳayd-ı ḥodī (25) fikr-i ḳabāda olur.

ابنای روزگار ره عکس میزند

اینه کر شود دو جهان خود نما مباحث

(26) Ebnā-yı rüzgār-ı reh ‘ aks mī-zened

⁸¹¹¹ budur: böyle A.

⁸¹¹² bāş: + çun mīl-i sürme der-be-der. Dīde N.

⁸¹¹³ çun: çunki A.

⁸¹¹⁴ ḥıṣ: zi-ḥıṣ A.

⁸¹¹⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(27) Āyine ger şevved dü-cihān ḥod-nümā me-bāş

(28) Rāh-zen ʿ aksi⁸¹¹⁶ dirler. Taʿ birinde ḥayli nezāket ve ḫām vardır.

عینک زدیده دور چو شد بی بصیرتست
شوکت و من ز مردم بینا جدا میباش

7 [A-312b] (29) ʿ Aynek zi-dāde dūr çu şud bī-başiretest

(30) Şevket ü men zi-merdüm-i bīnā cüdā⁸¹¹⁷ me-bāş

(31) Gūyā ʿ aynek merdüm-i bīnādur.

[V-265b]

[Gazel 388]⁸¹¹⁸

Mefāʿ ilün / Feʿ ilātün / Mefāʿ ilün / Feʿ ilün

(Faʿ lün)

کسی که شوخی ناز بتان بود رقمش
بود حصیر پریخانه از نی قلمش

1 (2) Kesī ki şūḫī-i nāz-ı bütān buved raqames

[N-237a] (3) Buved ḥaşīr-i perī-ḥāne ez-ney-i qalemes

(4) Be-ṭarīkū't-tenāsüb.

زضعف من قدش ارایش دکر دارد
بود پریدن رنگم کبوتر حرمش

(5) Zi-zaʿ f-ı men qadeş ārāyiş-i diger dāred

(6) Buved perīden-i rengem kebüter-i ḥaremes

(7) Bu daḥı be-ṭarīkū't-tenāsüb.

بی خرابی صاحب سخن مکش زحمت
بست موج رقم سیل خانهء قلمش

3 (8) Bī-ḥarābī-i şāḫib-i sūḥan me-keş zaḥmet

(9) Best-i mevc-i raqam seyl-i ḥāne-i qalemes⁸¹¹⁹

(10)⁸¹²⁰ Be-ṭarīkū't-tenāsüb.

⁸¹¹⁶ ʿ aksi: ʿ aks A.

⁸¹¹⁷ cüdā: Ḥudā A.

⁸¹¹⁸ N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹¹⁹ Bu beyit vezne uymamaktadır.

⁸¹²⁰ Tüm satır: -N.

کسی بمشق قناعت ز خوشنویسان نیست
که قطعهای جلی و خفیفست بیش و کمش

(11) Kesī be-meşq-i qanā' at zi-ḥoş-nüvīsān nīst

(12) Ki qaṭ' hā-yı celī vü ḥafīst bīş ü kemeş

(13) Be-ṭariḳü't-tenāsüb. Ta' līküñ incesi ki kitābet olunur. Ḥafī (14) aña
'alemdür celī muḳābilinde.

بینا بملک قناعت نظاره کن شوکت
که نقش دیدهء مورست سکهء درمش

5 (15) Bīnā⁸¹²¹ be-mülk-i qanā' at nezāre kon Şevket

(16) Ki naqş-ı dīde-i mürest sikke-i diremeş

(17) Vāḳı' en qanā' at-ı mür 'acebdür ki bir dāne-i ḥabb iki sāl bir mūra (18)
ذکرها فحذفناها⁸¹²². (19) وفيه حكاية عن سليمان يطول. māye-i idrār olurmuş.

[Gazel 389]⁸¹²³

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

مصرع قد نکاهست قد موزونش
سایهء بوسه بود خط لب میکونش

1 (21) Mışra' -ı qadd-i nigāhest qad-i mevzūneş

(22) Sāye-i büse buved ḥaṭṭ-ı leb-i mey-gūneş

(23) Beyt rengīnest.

کسی بمیخانه ز احوال جهان غافل نیست
میتوان دید چو مینا زدرون بیرونش

(24) Kes be-meyḥāne zi-aḥvāl-i cihān ḡāfil nīst

(25) Mī-tevān dīd çu⁸¹²⁴ minā zi-derün bīrūneş

[A-313a] (26) Māşā 'allāhu Ta' ālā ne güzel görīşdür.

لیلی از حسن به بزمی که چراغ افروزد
عشق روغن کشد از مغز سر مجنونش

⁸¹²¹ bīnā: beyā A N.

⁸¹²² Ve fīhī ḥikāyetün 'an Süleymān yeṭūlu zikruhā feḥāzefnāhā/Ve burada Süleyman'dan bir hikāye vardır. Anlatması uzun sürer. O yüzden kaldırdık -A.

⁸¹²³ N nüshasında "Ġazel-i Dīger" başlığı, V nüshasında da 20. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹²⁴ çu: -N.

- 3 (27) Leylā ez-ḥüsn be-bezmī ki⁸¹²⁵ çerāğ efrūzed
 (28) ‘Aşķ revġan keşed ez-mağz-ı ser-i Mecnūneş

(29) Ğayrı revġan münāsib olmaz.

کوه و صحرا شده از جلوه شیرین رنگین

جاده را کرد رک لعل پی کلکونش

(30) Kūh u şahrā şude ez-cilve-i Şirīn rengīn

(31) Cādde-rā gerd reg-i la‘l-i pey-i Gül-gūneş

[V-266a]

(1) Pey iz. Gül-gūn nām-ı esb.

میشود مردمک چشم تر یا اخر

خوشهء ما که بود ریشه رک قارونش

- 5 (2) Mī-şevēd merdümek-i çeşm Şüreyyā āḥir
 (3) Ḥūşe-i mā ki buved rişe reg-i Ķārūneş

(4) Rīşe sükūn-ı hā‘-i zamīr iledür .⁸¹²⁶ فافهم

چون بدست تو رسد نامهء رسوائی من

میشود بیشتر از لفظ عیان مضمونش

(5) Çun be-dest-i tu resed nāme-i rüsvāyī-i men

(6) Mī-şevēd bişter ez-lafz ‘ayān maẓmūneş

قتل شوکت نشود باعث دلگیری تو

ای لب تیغ ترا رنگ تبسم خونش

- 7 (7) Ķatl-i Şevket ne-şevēd bā‘ iş-i dil-girī tu

(8) Ey leb-i tiğ-ı tu-rā reng-i tebessüm ḥūneş

(9) Kemāl-i bi‘r-i ḥamlūñden bu gūne ta‘bīr eyledi.

[Gazel 390]⁸¹²⁷

Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilūn

(Fā‘ ilātūn)

(Fa‘ lūn)

چشم مورست ز تنکی دهن شیرینش

مژهء دیده مورست خط مشکینش

⁸¹²⁵ ki: -A.

⁸¹²⁶ Fefhem/Anla: -A.

⁸¹²⁷ N nüshasında ve V nüshasının 10. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

- 1 (11) Çeşm-i mürest zi-tengî-i dehen-i şîrîneş
(12) Müje-i dîde-i mürest [N-237b] haç-ı müşgîneş

(13) هذا من المناسبات المورية⁸¹²⁸.

مست نازی چه غم از شام اسیران دارد
که پر از پنبهء مهتاب بود بالینش

(14) Mest-i nâzî çî gam ez-şâm-ı esîrân dâred

(15) Ki pür ez-penbe-i mehtâb buved bâlîneş⁸¹²⁹

(16) Penbe-i mehtâb bâlîni olan mest-i nâz u 'işvenüñ şâm-ı (17) esîrândan ne gamı olur?

کشته چون قطرهء آب از دل کوهر ظاهر
باد نظارهء عاشق زدل سنکینش

3 (18) Geşte çun kaçre-i âb ez-dil-i gevher zâhir

[A-313b] (19) Bâd nezzâre-i 'aşîk zi-dil-i sengîneş⁸¹³⁰

(20) Zâhir ü nümüdâr olmada hayli edâdur.

بهر خورشید بتعظیم نخیزد از جا
شبمنی را که بخاطر کزرد تمکینش

(21) Behr-i hürşîd be-ta' zîm ne-ğîzed ez-câ

(22) Şebnemî-râ ki be-ğâtır güzered temkîneş

(23) Vâkı' en meretebe-i vâlâ-yı miknetde hoş edâdur raḥmetu'llâhi 'aleyh⁸¹³¹.

کوهکن را چه غم از تلخی هجرست که نیست
غنچهء لاله کم از لعل لب شیرینش

5 (24) Kûhken-râ çî gam ez-telḥî-i hicrest ki nîst

(25) Ğonçe-i lâle kem ez-la' l-i leb-i Şîrîneş

داغ برق نکهت سوخته جایی که شود
غنچهء لالهء طور است دل خونیش

(26) Dâğ-ı barç-ı nigeheṯ sūḥte cāyî ki şevêd

(27) Ğonçe-i lâle-i Ṭürest dil-i ḥünîneş

⁸¹²⁸ Hazâ mine'l-münâsebâti'l-mürîyyeti/Bu karıncaya ilişkin münasebetlerden biridir –N.

⁸¹²⁹ Bu beyit ve şerhi N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸¹³⁰ Bu beyit ve şerhi N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸¹³¹ raḥmetu'llâhi 'aleyh: -A.

(28) Dil-i hūnīni ğonçe-i lāle-i Tūr olmağ vaşfıyla olan cāyı (29) dāğ-ı barğ-ı nigehe sūhte eylemişdür.

بسکه شوکت همه شب چشم ترا دید بخوب
پر بر آورد زتیر نکهت بالینش

7 (30) Bes ki Şevket heme şeb çeşm-i tu-rā dīd be-ḥ'āb

(31) Pūr ber-āverd zi-tīr-i nūkhet-i bālīneş

[V-266b]

(1) Keşret-i müşāhede-i çeşm bu ḥāleti iktizā eyledi.

[Gazel 391]⁸¹³²

Mef' ulū / Mefā' ilū / Mefā' ilū / Fe' ulūn

می را ندهد راه به بزم طرب خویش
چون غنچه شرابش بود از رنگ لب خویش

1 (3) Mey-rā ne-dihed rāh be-bezm-i ṭarab-ı ḥ'īş

(4) Çun ğonçe şarābeş buved ez-reng-i leb-i ḥ'īş⁸¹³³

(5) İmdi şarāba rāh iktizā itmedi.

روشن نشود بی سر زلف تو چراغ
کر روغن عنبر کشم از مغز شب خویش

(6) Rūşen ne-şevd bī-ser-i zūlf-i tu çerāgem

(7) Ger revġan-ı 'anber keşem ez-mağz-ı şeb-i ḥ'īş

(8) Ya' nī muḥāli farz-ı ṭarīķī iledür.

هر ابله ام غنچهء رعنا بود از بس
ریزم بتمناى تو رنگ طلب خویش

3 (9) Her ābileem ğonçe-i ra' nā buved ez-bes

(10) Rīzem be-temennā-yı tu reng-i ṭaleb-i ḥ'īş

(11) Zīrā bu temennā-yı ṭaleb ābile-i pāy-ı sa' yuñ böyle ğonce olmasını (12)

iktizā ider.

چون نبض جهد مصرع برجسته زدستم
از شعلهء ادراک خودم کرم تب خویش

⁸¹³²N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹³³ ḥ'īş: be-kūyeş V. Vezin ve kafiye gereği kelime "ḥ'īş" şeklinde yazıldı. Nitekim A nüshasında da kelime bu şekildedir.

[A-314a] (13) Çun nabz cehed mışra^ç -1 berceste zi-destem

(14) Ez-şu^ç le-i idrāk-i ḥodem germ-i teb-i ḥı̄ş

(15) Şu^ç le-i idrāki teb-i zātisi olup ḥattā mışra^ç -1 berceste (16) daḥı nabzāsā cehīde olmuştur.

شوکت بود از سلسلهء موج نکاهت

چون سرمه بچشم تو رساند دو لب خویش

5 (17) Şevket buved ez-silsile-i mevc-i nigāhet

(18) Çun sürme be-çeşm-i tu resāned dü-leb-i ḥı̄ş

(19) Ḥamūşluḡdan kināye olur.

[Gazel 392]⁸¹³⁴

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

چه سان نقد دل خودرا برون آوردن از مشتش

که چون مرجان بود رنگ حنای پشت انکشتش

1 (21) Çi sãn naḡd-i dil-i ḥod-rā birün āverden ez-müşteş

(22) Ki çun mercān buved reng-i ḥınā-yı püşt-i engüşteş

(23) Zīrā dil-i saḡt pāre-i ḥündür. Püşt-i engüştini rengin ider.

ندانم از که دارد پشت کرمی افتاب من

که کاکل موی اتشدیده است از کرمی پیشتن

(24) Ne-dānem ez ki dāred püşt-i germi āftāb-ı men

(25) Ki kākül müy-ı āteş-dīdeest ez-germi-i püşteş

(26) Püşt-i germ ta^ç bīrdür. Germ-rev diyecek yerde isti^ç māl olunur.

بقتلم میکند آن خوش بدن چون دست خود بالا

حنا نغزیده می آید بساعد از سر انکشتش

3 (27) Be-ḡatlem mī-koned ān ḥoş-beden [N-238a] çun dest-i ḥod bālā

(28) Ḥınā naḡzīde mī-āyed be-sā^ç id ez-ser-engüşteş⁸¹³⁵

(29) Zīrā dest bālā olduḡda reng-i sā^ç ide ṡoḡrı ḥırāmān (30) olur.

زبیرحمی نکه را کرده ام رنگین که از طفلی

(31) Zi-bī-rahmi nigh-rā kerdeem rengin ki ez-ṡıflī

[V-267a]

⁸¹³⁴N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹³⁵ engüşteş: engüş A.

بهر کاغد که تصویر مرا می بست میکشنتش

(1) Beher kâğid ki taşvîr-i me-râ mî-best mî-geşteş

(2) Ya' nî 'ādāt-ı şabî üzere beni kâğıda taşvîr idüp (3) baqdıqça geşte-i taşvîr iderdi⁸¹³⁶.

دلم از ساده لوحیها نکین صافرا ماند

که خط سر نوشت او ندانی خواند از پشتش

5

(4) Dilem ez-sāde-levhîhâ nigîn-i şâf-râ mâned

(5) Ki haṭṭ-ı ser-nüvişt-i ü ne-dānî ḥ'āned ez-püşteş

(6) Püştinden haṭṭ-ı ser-nüviştini oqumaq⁸¹³⁷ mümkin degildür. Zîrâ şāfdur. (7)

Bir şey' yok ne oqunsun?

شود کر صاحب معنی سمندر جایی آن دارد

که باشد شعلهء ادراک اتشکاه زردشتش

(8) Şeved ger şāhib-i ma' nâ semender cāy-ı ān dāred

[A-314b] (9) Ki bāşed şu' le-i idrāk-i āteşgāh zerdüşteş

(10) Cāy-ı ān dāred ta' bîrdür. Maḥallidür diyecek yerde isti' māl (11) olunur. Zerdüşt zerdühşt zertüşt zertühşt (12) birkaç güne isti' mālî⁸¹³⁸ luğatdür. Ser-i āteş-perestān-râ güyend.

چو دامان کلی افتد بدست شوکت از حیرت

نمی آید برون چون غنچهء تصویر از مشتش

7

(13) Çu dāmān-ı gülî üfted be-dest-i Şevket ez-ḥayret

(14) Nemî-āyed birün çun gonçe-i taşvîr ez-müşteş

(15) Ğonçe-i taşvîr gibi müşt-i şevkünden⁸¹³⁹ bîrün⁸¹⁴⁰ olamaz.

[Gazel 393]⁸¹⁴¹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

سیه بهار نکاهست نرکس سیهش

سواد چشم غزال است سایهء نکهش

⁸¹³⁶ iderdi: ider idi A.

⁸¹³⁷ oqumaq: olmaq A.

⁸¹³⁸ isti' mālî: isti' māl olunur A.

⁸¹³⁹ şevkünden: Şevketden A N.

⁸¹⁴⁰ bîrün: birün A.

⁸¹⁴¹N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

1 (17) Siyeh-bahār-ı nigāhest nergis-i siyeheş

(18) Sevād-ı çeşm-i gāzālest sāye-i nigeheş

(19) O maḥbūbuñ nergis-i siyāhı siyeh-bahār-ı nigāhdur ve sāye-i (20) nigāhı sevād-ı çeşm-i gāzāldur. Siyeh-bahār vaşf terkibi (21) gibi siyeh-mest mānendi keşret [ü] vefretten nāşī. Bir şey'de (22) mübālağa kaşd eyleseler böyle ta' bîr olunur. Siyeh- (23)mest ol kadar mest ki kör ser-ḥoş kendini bilmez (24) dimekdür. Siyeh-bahār ol kadar keşret-i bahār ki ta' bîri (25) kābil degil demek olur ve nigāha sāye işbāt eyledi. (26) Leṭāfetden nāşī reng-i sāye daḥı siyehlikden ḥālī (27) olmaz. Sevād-ı çeşm-i gāzāl kaṭı çok mürür eyledi. (28) Zīrā teytel (?) ta' bîr olunan āhū-yı şāḥdāruñ dīdesinde (29) beyāzı⁸¹⁴² olmaz. Hemān bir merdümekden 'ibāretdür ki siyāh-[N-238b]maḥzdur. (30) Bākī leṭāfet-i beyt ṭab' -ı nāzıra ḥavāle olundu.

نکار بسته به پا کرم جلوہ آست چنان

(31) Nigār-ı beste be-pā germ-i cilveāst çunān

[V-267b]

کہ دود آتش رنگ حناست کرد رهش

(1) Ki dūd-ı āteş-i reng-i ḥınāst gerd-i reheş

(2) Nigār-ı beste be-pā izāfet-i nigār ile diyār-ı Buḥārā (3) ve Ġadyūt ve Nesef ve belki ekşer memālik-i Īrānda maḥbūblar zenān (4) ve duḥterānāsā ayaklarına ḥinnā ururlar. Nigār-ı beste be-pā (5) anlara ta' bîr olunur. Anlar [A-315a] ol şeb-i ḥinnāda beste be- (6) pādur. Meşy ü ḥareket eyleyemezler. Ammā anlar öyle germ-rev-i (7) mesāfāt-ı cilvedürler ki āteş-i reng-i ḥinnānuñ dūdı (8) gerd-i rāhları olur. Dūd-ı āteşe lāzım olmağla bu ma' nā-yı (9) muḥayyeli ihtirā' eylediler raḥmetu'llāhi 'aleyh⁸¹⁴³.

زباغ میرسد آن طفل شوخ دمی آید

صدای خندهء کل از شکستن کلہش

3 (10) Zi-bāğ mī-resed ān tıfl-ı şūḥ demī āyed

(11) Şadā-yı ḥande-i gül ez-şikesten-i küleheş

⁸¹⁴² beyāzı: beyāz A N.

⁸¹⁴³ raḥmetu'llāhi 'aleyh: -A.

(12) O tıfl-ı şūh ya' nī bī-ḳayd ve lā'übālī bāğdan gelür. (13) Zi bāğ mī-āmed⁸¹⁴⁴ bedeline zi-bāğ mī-resed ta' bīrdür ve gülün (14) şadāsı ḳandesı anuñ şikestī-i külehinden gelür. Şikestī-i (15) külāh levendāne kec-revī gerdenest. Gül ki güşāde ola bu (16) kec-revī-i efser-i maḥbūba müşābeheden ḥālī olmaz ve ḳandeye (17) şadā-yı lāzıme-i 'ādiyye-i zehḳ olmağla işbāt eyledi.

بناله اورد از ناز خاکسارانرا

کشیده آه زمین از غبار جلوه کیش

(18) Be-nāle āvered ez-nāz ḫāksā[rā]n-rā

(19) Keşīde āh zemīn ez-ğubār-ı cilvegeheş

(20) Ya' nī üftāde ve ḫāksārānı farḳ-ı nāzdan nāleye getürür (21) ve cilvegāhı ḳubārından zemīn daḳı āh çeker. Çünki āh (22) dūd-ı āteş-i dilden ser-zede olmağla işāre-i ḳatāma müşābih (23) oldı⁸¹⁴⁵. Zemīn daḳı pā-būsına 'āşık olmağla bu ḫālet (24) zāhir oldı.

خیال زلف تو چون بگذرد بیاد رقیب

چو نایفه نکهت مشک آید از دل سیهش

5

(25) Ḥayāl-i zülf-i tu çun be-gzered be-yād-ı raḳīb

(26) Çu nāfe nūkhet-i müşğ āyed ez-dil-i siyeheş

(27) Çünki raḳīb siyeh-dil ve ḫün-ālūddur. Ḥayāl-i zülfün (28) dil-i raḳībe geldiği gibi anuñ sāḫa-i ḫayālī olan dil-i (29) siyāhından bŷ-ı müşğ gelür. Bu ḳadarca devlete (30) yine ḫayāl-i zülfün'den nā'il oldı. Yoḫsa ol siyeh-(31)dilden bŷ-ı ḫün-ı cigerden ḡayrı ne gelür?

[V-268a]

بسوی خویش کسی را که همچو رشته کیشی

زهیست همچو کهر در میان سنک رهش

(1) Be-sŷy-ı ḫ'īş kesī-rā ki hemçu⁸¹⁴⁶ rişte keşī

(2) Zihīst hemçu güher der-miyān-ı [N-239a] seng-i reheş

(3) Ya' nī bir kimseyi ki mānend-i rişte sŷy-ı aḫadiyyetüne cezb eylesin. (4) Nitekim [A-315b]⁸¹⁴⁷ عمل الثقلین توازی من جذبات الرحمن توازی عمل الثقلین buyurıldı. (5) Anuñ seng-i rāhı

⁸¹⁴⁴ āmed: āyed A.

⁸¹⁴⁵ oldı: eyledi A.

⁸¹⁴⁶ hemçu: hemçun A.

miyânında güher mânendi aña rāh-ı cezbe-i hidāyet (6) mevcūd olur. Seng izāfet-i rāh ile ehviye-i zāhireden (7) kināye olur. Merḥūm Şevket budalā-yı evliyā 'u'llāhdan oldığı (8) bī-şübhedür. Ser-tā-pā dīvāncesinde olan gāzelleri (9) taraf-ı ḥaḳīḳata maşrūf şīve-i ḥaḳā'ik ile⁸¹⁴⁸ memlūdur. Ammā (10) meslek-i zāhiri-i şī' rden bürehneī kılinmadı. Tā kim bīgāne esrārına⁸¹⁴⁹ (11) āšnā olmaya. Ba' z-ı ḥurāfātı daḥı var ise تجاوز الله عن سیئاته⁸¹⁵¹(12)⁸¹⁵⁰ eyleye. ' İlāve-i du' ādan gayrı çāresi yoḳdur.

مبین بچشم حقارت بمستی شوکت

که هست موج کرم شرط نامهء کهنش

7 (13) Me-bīn be-çeşm-i ḥaḳāret be-mesti-i Şevket

(14) Ki hest mevc-i kerem şurṭa-nāme-i küheneş

(15) İmdi mesti-i şevki⁸¹⁵² çeşm-i ḥaḳāretle görme. Zīrā mevc-i deryā-yı (16) kerem-i İlāhī anuñ günāhınuñ şurṭa-nāmesidür. Şurṭa zamm-ı şīn (17) ile bād-ı muvāfiḳ:

(18) Keşti-i şikestegānīm ey bād şurṭa ber-ḥiz

gibi ve şurṭa-nāme (19) ol puşula ta' bīr olunan ḥarīṭa-i nāḥudāyāndur ki anuñla (20) mecrālarına muvāfiḳ⁸¹⁵³ rüzgārı bilürler ve fenā-terk ve ḳalenderīde (21) olduklarını mesti ta' bīr buyurdılar. Vāḳı' en mest-i cezbān-ı (22) İlāhī olanlar ekşerī ḥarāb-ı zāhiri ve ' imār-ı bāṭınīde pādişehlerdür. (23) . قدس الله اسرارهم آمین⁸¹⁵⁴

[Gazel 394]⁸¹⁵⁵

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بسکه از حسن صفا خیز بود جلوه کهنش

کرده درشیشه پری آینه از کرد رهش

1 (25) Bes ki ez-ḥüsn şafā-ḥiz buved cilvegeheş

(26) Kerde der-şişe perī āyine ez-gerd-i reheş

⁸¹⁴⁷ Cezbetün min cezebātī'r-raḥman tuvāzī ' amele's-şakāleyn/Rahmān'ın cezbelerinden bir cezbe insan ve cinlerin amellerine denk düşer (Hadis: Aclūnī, 332).

⁸¹⁴⁸ ile: + ile A.

⁸¹⁴⁹ esrārına: esrār A.

⁸¹⁵⁰ ba' z-ı ḥurāfātı daḥı var ise tecāveza'llāhu ' anḥ seyvi 'ātihi/Allah onun kötülüklerini affetsin: -A.

⁸¹⁵¹ Tüm satır: -A.

⁸¹⁵² şevki: şevketi A N.

⁸¹⁵³ muvāfiḳ: -A.

⁸¹⁵⁴ Ḳaddesa'llāhu esrāruhum āmīn/Allah onların sırlarını takdis etsin, amin.

⁸¹⁵⁵ N nüshasında ve V nüshasının 24. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(27) Anuñ cilvegāhı mevc-i hüsnden ol kadar şafā-ḥiz ya' nī (28) şafvet-āmizdür ki āyine gerd-i rāhından periyi şışede (29) maḥbūs-ı 'azīmet-i siyāset⁸¹⁵⁶ eylemişdür. Çünkü cilvegāhında (30) şafvet oldu. Her rīze-i ḡubār terevvuḥın idüp letāfet (31) kesb eyledi. Eger bir mir'atı ol rāha muḳābil eyleseñ aña işābet

[V-268b]

(1) her rīze-i [N-239b] ḡubār bir perī ve āyine şışe-i ḥabs-i 'azīmetgeri olur.

سرمه خوش جوهر ازان ناوک مژگان کردد

ناز باله بخود از کردش چشم سیهش

[A-316a] (2) Sürme ḥoş-cevher ezān-nāvek-i müjgān gerged

(3) Nāz bāled be-ḥod ez-gerdiş-i çeşm-i siyeheş

(4) Ya' nī sürme ol nāvek-i müjgāndan⁸¹⁵⁷ cevher-i cilādār olur (5) ve anuñ gerdiş-i çeşm-i siyāhından kendi kendine nāz⁸¹⁵⁸ büyür. (6) Mışra'eyn beyninde tenāsüb-i lafzī vü ma'nevī tāmmdur. (7) Görmez misiz⁸¹⁵⁹ sürme çeşmi nāzikter ider. İmdi edevāt-ı (8) nāzdan imiş ve müjgānları bālīde ider. Ma'-hazā bu maḥbūbuñ (9) çeşmi gerdişinde nāz kendi kendine bālīde olur.

میچکد بادهء ناز از رنگ ابر مژه اش

عنبر عالم ابست سواد نکهش

3 (10) Mī-çeked bāde-i nāz ez-reng⁸¹⁶⁰-i ebr-i müjeş

(11) 'Anber-i 'ālem-i⁸¹⁶¹ ābest sevād-ı nigeheş

(12) Reg-i ebr-i müjesinden bāde-i nāz çekīde olur ve sevād-ı nigeḥi 'anber-i (13) 'ālem-i ābdur. Dervīş Şādīḳ merḥūmdan şöyle istimā' (14) olunmuşdur ki 'anber iki nev' dūr. Biri⁸¹⁶² ḡubriü'l-levn berārī-i (15) naḥlistān-ı Hindde olur ve biri esved-ḳārü'l-levn miyānlarında (16) reg-i berg 'alāmeti olur. Bir nev'e māhī anı ḳayy ider. Sevāḥil-i (17) cezā'ir-i Hindde bulunur. Erbāb-ı 'ıyş ol siyāh-'anberden (18) bir ḳıṭ'asını iḳerüden leb-i cāma yapışdururlar. Bāde (19) aña mess itdükçe nev'enmā

⁸¹⁵⁶ Bu kelime V nüshasında şeklindedir. Ancak böyle bir kelimeye rastlamadığımızdan "siyāset" olarak okundu.

⁸¹⁵⁷ müjgāndan: müjgānından A.

⁸¹⁵⁸ nāz: -A.

⁸¹⁵⁹ görmez misiz: görmez misin A.

⁸¹⁶⁰ reng: reg A.

⁸¹⁶¹ 'ālem-i: -A.

⁸¹⁶² biri: bir A.

melâhatden hâlî olmamağla tefriḥ-i (20) ṭab‘ da kuvvet-i ‘ azîmî vardur. Görmez misiz⁸¹⁶³
 kıahve fincânına (21) daḥı bir parça ‘ anber yapışdururlar.

کوچه باغیست که لبریز کل مهتابست
 دیده تا دل زتماشای رخ همچو مهست

(22) Kūçe-bāgīst ki lebrīz⁸¹⁶⁴-i gül-i mehtābest

(23) Dīde tā dil zi-temāšā-yı ruḥ hemçu mehest

(24) Kūçe-bāg hemzesiz hemzeli gibidür. Ya‘ nî dīde tā dile dek (25) meh gibi
 olan ruḥsārı temāšāsından lebrīz-i gül-i mehtāb gūyā (26) bir kūçe-bāgdur. Zīrā anuñ
 barḳ-ı ḥüsnî eşi‘ a-i tāb-ı kūçe-i (27) çeşm-i temāšā olup tā dervāze-i dile dek mālî olur.

نشود بیرخ او حرف تماشا عاشق
 که کل چشم بود پنبهء کوش نکهش

5 (28) Ne-şevēd bī-ruḥ-ı ü ḥarf-i temāšā ‘ āşık

[A-316b] (29) Ki gül-i çeşm buved penbe-i gūş-ı nigeheş

(30) Ya‘ nî ‘ āşık-ı rüy-ı dildār olmasa ḥarf-i temāšāyı gūş-ı şimāḥ-ı (31) nigāh
 [N-240a] eylemez. Zīrā sefidī-i çeşm temāšāsı penbe-i gūş-ı nigāhı olur.

[V-269a]

(1) Gül-i çeşm gözde olan aḳ. Gül-i şem‘ fitīle-i şem‘ de ḥāşıla (2) olan pāre-i ḥākister-i
 sefid ve ğayrı ma‘ nālarda daḥı müsta‘ meldür.

می پرستی که بیاد لب او باده کشد
 میچکد قطرهء کوثر چو فشاری نکهش

(3) Mey-perestī ki be-yād-ı leb-i ü bāde keşed

(4) Mī-çeked ḳatre-i kevşer çu feşārī⁸¹⁶⁵ nigeheş

(5) Ya‘ nî bir mey-perest anuñ la‘ li ḥayāliyle bāde-nūş ola. Anuñ (6) nigāhını
 çend reh-i imtiḥān ile ‘ aşr eyleseñ mu‘ tedisinden (7) fiṭrāt-ı kevşer çekide olur ve cibre-
 i ārzūsını enābıḳ-ı şühūda (8) koyup āteş-i iştiyāk ile ṭabḥ eyleseñ ḳābile-i im‘ āna (9)
 ‘ araḳ-ı tesnīm⁸¹⁶⁶-i mükerrer çekide olur.

مشکل راه خدا جوی بود عین طلب
 رشتهء جاده بود تار رک سنک رهش

⁸¹⁶³ görmez misiz: görmez misin A.

⁸¹⁶⁴ lebrīz: Bu kelime A nüshasında okunaklı değildir.

⁸¹⁶⁵ feşārī: -A.

⁸¹⁶⁶ tesnīm: şebnem N.

7

(10) Müşkil-i rāh-ı Hudā-cūy buved ʿayn-ı taleb

(11) Rişte-i cādde buved tār-ı reg-i seng-i rehes

(12) Yaʿnī Hudā-cūyuñ müşkili rāhı⁸¹⁶⁷ talebüñ ʿaynıdır. Çünkü Hudā-

(13)cūydu o rehde taleb gāyet müşkildür ki maṭlūb⁸¹⁶⁸ مطلوب محذ (14)الحصولی taşavvur
 kıābil degildür. İmdi anuñ seng-i rāhınuñ (15) tār-ı regi cādde riştesidür. O rişteyi tutar
 gider. (16) ʿAyn-ı taleb bā-taleb ʿayn-ı eşkel-i müşkilātdandır.

سر شوکت که بود افسر شاهى داغش

هست چون رشته کوهر کذر از صد کرهش

(17) Ser-i Şevket ki buved efser-i şāhī dāgeş

(18) Hest çun rişte-i gevher güzer ez-şad-giriheş

(19) Şevketüñ ser-i istiğnā-pesendi ki efser-i şāhīden⁸¹⁶⁹ güzerā ve şad- (20)
 girihden berīdür.

[Gazel 395]⁸¹⁷⁰

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün

غزال من که اب از چشم لیلی خورده هامونش

ز سنک سرمه باشد آهن زنجیر مجنونش

1

(21) Ğazāl-i men ki āb ez-çeşm-i Leylā ħorde hāmüneş

(22) Zi-seng-i sürme bāşed āhen-i zencīr-i Mecnūneş

(23) Benüm ğazālüm ki anuñ kuhsārı āb-ı çeşm-i Leylādan şu içmişdür. [A-
 317a] (24) Zīrā cibāl-i āb-ħorde-i reg-i bārān āsmān olagelmişdür. O hā(25)mūnuñ
 Mecnūnunuñ⁸¹⁷¹ zencīrinüñ āheni seng-i sürmeden olur. (26) Aşlā şadāsı çıkmaz⁸¹⁷².

ز شوق کوهکن شد بسکه شرین کرم بی تاب

بماند شعلهء جوالهء نقش پای کلکونش

(27) Zi-şevķ-i Kūhken şud bes ki [N-240b] Şīrīn germ-i bī-tāb

(28) Be-māned şuʿle-i cevvalē naķş-ı pāy-ı Gül-güneş

⁸¹⁶⁷ rāhı: -A.⁸¹⁶⁸ Maṭlūbi muḥaddedi'l-ḥuşūlī/Gerçekleşmesi sınırlandırılan maṭlūbun tasavvuru.⁸¹⁶⁹ şāhīden: şāhī aña dāğ olur rişte-i gevher gibiyüz. Dügmeden güzer ider girih-i efser-i şāhīden A N.⁸¹⁷⁰ Burada "Ğazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁸¹⁷¹ Mecnūnunuñ: maḥbūbunuñ A.⁸¹⁷² çıkmaz: + dimek olur A.

(29) Ya' nî şevk-i Ferhâddan Şîrîn ol kadar bî-tâblıkda germ oldı ki (30) süvâr oldığı Gül-günüñ naqş-ı pâyı şu' le-i cevvalê olup (31) ifrâ-ı bî-tâbiden zemîn üzere kaldı. Yâhûd Şîrîn-i germ

[V-269b]

(1) vaşf terkîbi gibi olup bî-tâbî fâ' il-i şud ola yâ be-mâned (2) muhaffef-i be-mânend olmağ da muhtemeldür.

بخاطر نکزرد بیقامتش سیر چمن مارا

بمصرعی زخاطر جستہ ماند سرو موزونش

3 (3) Be-ğâtır ne-gzered bî-kâmetêş seyr-i çemen mâ-râ

(4) Be-mışra'î zi-ğâtır cüste mâned serv-i mevzûneş

(5) Ya' nî anuñ kâmet-i ra' nâsı olmadıkça ħâtırâ seyr-i çemen gelmez ki (6) anuñ serv-i mevzûnı tabî' atden berceste mışra' -ı resâya (7) beñzer dimek olur.

بوصل کلرخان دل غیر نومیدی نمی بیند

بود آغوش این کلکون قبايان چشمهء خونش

(8) Be-vaşl-i gül-ruğân dil ġayr-ı nevmîdî nemi-bîned

(9) Buved âğüş-ı ĩn-gül-gün-ğabâyân çeşme-i ħüneş

(10) Ya' nî vişâl-i gül-ruğândan nâ-ümmîdlikden ġayrı bir şey' ħâşıla (11) degildür ve bu gül-gün-ğabâlaruñ⁸¹⁷³ âğüşü⁸¹⁷⁴ çeşme-i ħün olur. (12)⁸¹⁷⁵ Ĥâşilî kenâr-ı dâmeninde mağbûb-ı gül-gün-ğabâ bedeli çeşme-i ħün (13) olur⁸¹⁷⁶ ve ol dîde ki ħünâbe-rîz-i ħasret ola gül-gün-ğabâdur.

باوج بختم اما حیرت افتادهء دارم

چه باشد بوریای خانه از رکهای قارونش

5 (14) Be-vec-i bağtem ammâ ħayret-i üftâdeî dârem

(15) Çi bâşed būriyâ-yı ħâne ez-regĥâ-yı Ķârüneş

(16) Ya' nî vec-i a' lâ-yı bağtdayum ammâ ħayret-zede-i üftâdeyüm. (17) Būriyâ-yı ħânem Ķârūnuñ reglerinden olsa ne olur? (18) Zîrâ Ķârūn gün-be-gün reg-i emvâli ile

⁸¹⁷³ ħabâlaruñ: ħabâ bedeli N.

⁸¹⁷⁴ âğüşü: -N.

⁸¹⁷⁵ Tüm satır: -N.

⁸¹⁷⁶ olur: -N.

üftâde-i mağāk-ı (19) reg⁸¹⁷⁷ olmaktadır. Ben de günden güne hayret-zede-i üftâde (20) olmağdayum demek ister. Be-vec-i bahtem ammā ya' nî [A-317b] ser-i mesned-i (21) bahtuñ a' lā ve ze[v]rāsındayum. Hayret üftâde⁸¹⁷⁸ dārem (22) ya' nî bir üftâde hayreti tutarum. İşte hâlet-i Kārūnı (23) hâşıla oldı. Zîrā Kārūn Mūsā 'aleyhi's-selāmdan ta' allüm-i (24) şan'at-ı İlähiyye itmek ile vec-i ğınāda oldı. Ammā gün-be-gün (25) üftâde-reg-i⁸¹⁷⁹ zîr-i mağāk-i hāk olmağla maẓhar-ı hayret ü ğazab-ı (26) İlähî oldı:

Çi bâşed būriyā-yı hâne ez-reghā-yı Kārūneş

(27) mışra' ı yı (28) hâne olsa ne işe -ı Kārūndan būriyā-i dībāc-reg⁸¹⁸⁰ بطریک تنزل ولو سلم
yarar demek ola. Ammā üftâde-i dāruma (29) izāfet ile ve aşağıda hâne zikri [N-241a]
'alākasıyla da (30) ma' nā mümkün olur.⁸¹⁸¹ ولكن ليس بمستحسن بالطبع

از روحانیان کیردبمجلس چند خودرا زاهد

(31) Be-meclis çend hod-rā zāhid ez-rūhāniyān ğired

[V-270a]

چو بوی باده از میخانه باید کرد بیرونش

(1) Çu būy-ı bāde ez-meyhāne bāyed kerd bîrūneş

(2) Ya' nî zāhid nice bir kendini rūhāniyāndan ' add ider. Būy-ı (3) bāde gibi anı meyhāneden bîrūn itmek gerekdür. Vuḳū' -ı hālīde (4) bu ğüne ta' bîr olagelür. Ya' nî anuñ rūhāniyyeti būy-ı (5) şarāb gibidür. Elbette meyhāneden taşrada şemm olunur dimekdür. (6) -di zāhid (7) nez-i ğirīhesi gibidür. Rūhāniyyet-rāyiḥa⁸¹⁸² أم الخبائث
i Hāḳ cinnī-i şeyṭānī meşābesinde oldı.

زمغز بوسه شبها روغن کل میکشم شوکت

که افزودم چراغ دل بیاد لعل میکونش

7 (8) Zi-mağz-ı buse şebhā revġan-ı gül mî-keşem Şevket

(9) Ki efzudem çerāğ-ı dil be-yād-ı la' l-i mey-ġüneş

⁸¹⁷⁷ reg: reg-i hāk A N.

⁸¹⁷⁸ üftâde: üftâdeî A.

⁸¹⁷⁹ reg-i: -A.

⁸¹⁸⁰ Bi-ṭarīküt-tenezzül velev süllime/Eğer kabul edilecek olursa tenezzül yoluyladır.

⁸¹⁸¹ Velâkin leyse bi-müşahsenin bi't-ṭaba' i/Fakat insan tabiatına uygun deĝildir.

⁸¹⁸² Ümmü'l-ḥabā 'işün/Kötülüklerin anasının... (Hadis: Abdürrezzâk b. Hemmâm, IX, 236-7).

(10) Mağz-ı buseden Şevket giceler revğan-ı gül çekerüm ki çerâğ-ı (11) dili yād-ı la' l-i mey-gūnıyla⁸¹⁸³ ziyāde idem⁸¹⁸⁴.

[Gazel 396]⁸¹⁸⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

لب میگون بود از می بیاض چشم جادویش

بخط پشت لب ماند ز رنگ وسمه ابرویش

1 (13) Leb-i mey-gūn buved ez-mey beyāz-çeşm-i cādūyeş

(14) Be-ḥaṭṭ-ı pūşt-i leb māned zi-reng-i vesme ebrūyeş

(15) Ya' nī anuñ beyāz-çeşm-i cādūsı reng-i şarābdan leb-i mey-gūn (16) olur ve reng-i vesmeden⁸¹⁸⁶ ebrūsı ḥaṭṭ-ı pūşt-i leb mānendi (17) olur.

پر رویش پریشانان رنگ افتاده است پنداری

که عکس بوی گل پیدااست از آینهء رویش

(18) Per-i rüyeş perişān-reng üftādest⁸¹⁸⁷ pindārī

(19) Ki ' aks-i būy-ı gül peydāst ez-āyīne-i rüyeş⁸¹⁸⁸

[A-318a] (20) Per-i rüyı perişān-reng vāki' olmuşdur. Zann idersin ki (21) āyīne-i rüyından ' aks-i būy-ı gül peydā olur.

بکوی او گرفتار جنون کشتم ندانستم

که راهی بود سوی خانهء زنجیر از کویش

3 (22) Be-kūy-ı ü giriftār-ı cünün geştem ne-dānestem

(23) Ki rāhī būd sūy-ı ḥāne-i zencīr ez-kūyeş

(24) Ya' nī anuñ kūyında giriftār-ı cünün oldum. Bilmedüm ki anuñ (25) kūyından sūy-ı ḥāne-i zencīre rāh var imiş⁸¹⁸⁹.

محالست اینکه مانی صورت ابروی او بندد

اگر از جوهر شمشیر باشد خامهء مویش

(26) Muḥālest in ki Mānī şuret-i ebrū-yı ü bended

(27) Eger ez-cevher-i şemşīr bāşed ḥāme-i müyeş

⁸¹⁸³ mey-gūnıyla: mey-gūn ile A.

⁸¹⁸⁴ idem: + dimek olur A.

⁸¹⁸⁵ N nüshasında ve V nüshasının 12. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸¹⁸⁶ vesmeden: vesmesini A.

⁸¹⁸⁷ üftādest: Bu kelime "üftādeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı V.

⁸¹⁸⁸ Bu mısra derkenara yazılmıştır A.

⁸¹⁸⁹ var imiş: olur imiş A.

(28) Mānī eger hāme-i mūyını⁸¹⁹⁰ cevher-i şemşīrden eylese bile anuñ (29) şūretini naqş itmek mümkin degildür. Ebrū ile cevher-i şemşīrūñ (30) ve hāme-i mūyūñ münāsebet ve leṭāfeti ḥafī degildür.

چنان دیوار و در امشب زحسنتش کشت نورانی

5 (31) Çunān dīvār u der imşeb [N-241b] zi-ḥūsneş geşt nūrānī

[V-270b]

که شد مهتاب سیلابی که بگذشت از سر کویش

(1) Ki şud mehtāb seylābī ki be-gzeşt ez-ser-i kūyeş

(2) Der ü dīvār bu gice barḫ-ı ḥūsinden şöyle nūrānī oldı ki (3) mehtāb bir seylāb olup ser-i kūyından aşdı.

بصحرائی بیاد چشم او باریک افتادم

که باشد جاده از مد نگاه چشم آهویش

(4) Be-şahrāyī be-yād-ı çeşm-i ü bārīk üftādem

(5) Ki bāşed cādde ez-medd-i nigāh-ı çeşm-i āhūyeş

(6) Bir şahrāya yād-ı çeşmi ile ince ve bārīk düşdüm ki anuñ (7) çeşm-i āhūsunuñ medd-i nigāhından cāddeşi olur.

زیب کلشن بسوی او شتاب آلود می اید

نفس آید بجای سرو بیرون از لب جویش

7 (8) Zi-bes gülşen be-sūy-ı ü şitāb-ālūd mī-āyed

(9) Nefes āyed be-cāy-ı serv bīrūn ez-leb-i cūyeş

(10) Ya‘ nī gülşen anuñ cānibine ol ḫadar şitāb-ālūd gelür ki (11) serv yirine leb-i cūyından nefes bīrūn olur. Zīrā şitābda (12) medd-i müte‘ āḫıb-ı enfās zāhir olur.

کسی سنجد دردندان و یاقوت لب او را

که از شبنم بود سنکش زیرک کل ترازویش

(13) Kesī senced dūr-i dendān u yāḫūt-ı leb-i ü-rā

[A-318b] (14) Ki ez-şebnem buved sengeş zi-berg-i gül terāzūyeş

(15) Ya‘ nī o maḥbūbuñ dūr-i dendān ve yāḫūt-ı lebini ol kimse sencīde (16) ider ki terāzūsı berg-i gülden ve sengi şebnemden ola.

زکلشن مو کشاتم میبرد سروی که افتاده است

⁸¹⁹⁰ mūyını: mūyın A.

بکردن قمریان را سایهء از حلقهء مویش

9 (17) Zi-gülşen mû-keşānem mî-bered servî ki üftādest

(18) Be-gerden kıumriyān-rā sāyeî ez-ħalkā-i müyeş

(19) Beni gülşenden ol serv-i mû-keşān götürür ki kıumriyānuñ gerdenine (20)

ħalkā-i müyından ol servüñ sāyesi üftāde ola.

تماشای رضای تیره بختی کرده دلگیرم

که شد موی دماغم نکته کلهای شب بویش

(21) Temāşā-yı rızā-yı tîre-baħtî kerde dil-gîrem

(22) Ki şud müy-ı dimāgem nükhet-i gülhā-yı şeb-büyeş

(23) Temāşā-yı riyāz-ı tîre-baħtî kerdeem dil-gîr taqdîrindedür. (24) Zîrā anuñ

gül-i şeb-büyü rāyihası müy-ı dimāgum olmuşdur. (25) Gül-i şeb-büy⁸¹⁹¹ çiçegidür.

Anuñla tîre-baħtî ve bālā-yı dimāğında (26) demîde müy-ı sipihrinüñ miyānelerinde ve

büy-ı gül-i şeb-büyda (27) münāsebet buldı.

بصحرا ناله چون از غربت خود میکشم شوکت

بیابان مرک میکردد نکه در چشم آهویش

11 (28) Be-şahrā nāle çun ez-ğurbet-i ħod mî-keşem Şevket

(29) Beyābān-merg mî-gerded nigher der-çeşm-i āhūyeş

(30) Ya' nî ey Şevket kendi ħurbetümden şahrā-yı bî-sāmānîde nāle (31) itsem

ya' nî iderüm ki ol şahrānuñ āhūsınuñ çeşminde

[V-271a]

(1) nigāh beyābān-[N-242a]merg⁸¹⁹² olur.

[Gazel 397]⁸¹⁹³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کشته از بس بیدماغیها زبس دلتنک خویش

پنبه درکوشم زاواز شکست رنگ خویش

1 (3) Geşte ez-bes bî-dimāğihā zi-bes dil teng-i ħ'îş

(4) Penbe der-güşem zi-āvāz-ı şikest-reng-i ħ'îş

⁸¹⁹¹ şeb-büy: + şeb-büy A, şeb N.

⁸¹⁹² merg: -N.

⁸¹⁹³N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(5) Ya‘nī bī-dimāğlıklarını öyle teng eyledi ki kendi reng-i (6) işkemem
 āvāzından gūşumda penbe vardır. Ğayrı penbeye (7) dimāğum yoğdur ki sedd-i şimāğ-ı
 gūş eyleyem?

از تن خاکی بجان افتاده است آتش مرا

شیشهء من کشته است آب از شرار سنک خویش

(8) Ez-ten-i ḥākī be-cān ūftādeest āteş me-rā

(9) Şiše-i men geşteest āb ez-şerār-ı seng-i ḥiş

[A-319a] (10) Ya‘nī bu ten-i ḥākīden cānuma āteş düşmişdür ve benüm şişem
 kendi (11) sengüm şerārından āb olmuşdur.

شعلهء اواز من باشد نگاه کرم من

مطربم از تار مژگان میکشد خویش

3

(12) Şu‘le-i āvāz-ı men bāşed nigāh-ı germ-i men

(13) Muṭribem ez-tār-ı müjgān mī-keşed⁸¹⁹⁴ ḥiş⁸¹⁹⁵

(14) Benüm nigāh-ı germüm şu‘le-i āvāzumdur ve benüm muṭribüm kendi
 āhengini tār-ı (15) müjgānından çeker⁸¹⁹⁶.

خوبی اصلی بز یب عارضی محتاج نیست

دست او چون برک کل دارد حنا از رنگ خویش

(16) Ḥübī-i aşlī be-zīb-i ‘arızī muhtāc nīst

(17) Dest-i ū çun berg-i gül dāred ḥinnā ez-reng-i ḥiş

(18) Ya‘nī ḥüsn-i zātī zīb-i ‘arızīye muhtāc olmaz. Böyle olduğda (19) anuñ
 desti berg-i gül gibi kendi renginden ḥinnā tutar.

بسکه طفلانرا نمیخواهم که ازارم کشند

سوی شهر از دشت می آرم بدامن سنک خویش

5

(20) Bes ki tıflān-rā nemī-ḥāhem ki āzārem keşend

(21) Süy-ı şehr ez-deşt mī-ārem be-dāmen seng-i ḥiş

(22) Ya‘nī tıflānuñ ol qadar benden āzürde olmalarını istemem ki kendi (23)
 sengümi deşt ve şahrādan süy-ı şehre getürürüm tā ki benden (24) āzürde olmayalar.

از شکست خویش باشد نصرت اهل فنا

⁸¹⁹⁴ mī-keşed: + āheng A N.

⁸¹⁹⁵ ḥiş: + ya‘nī A, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸¹⁹⁶ çeker: + dimek olur A.

تا نکردم کشته کی یابم ظفر از جنک خویش

(25) Ez-şikest-i ḥ'īş bāşed nuşret-i ehl-i fenā

(26) Tā ne-kerdem geşte key yābem zafer ez-ceng-i ḥ'īş

(27) Ehl-i fenānuñ nuşreti kendi şikestliginden olur. Tā kim geşte-i (28) tīg-i düşmen olmadıkça kendi cengümde zafer-yāb olamam.

شوکت اقبال جهان از طبع رنگین داشتم

جابر وی دست دارم چون حنا از رنگ خویش

7 (29) Şevket iḳbāl-i cihān ez-ṭab' -ı rengīn dāştem

(30) Cā be-rūy-ı dest dārem⁸¹⁹⁷ çun ḥınā ez-reng-i ḥ'īş

(31) İḳbāl-i cihānı kendi ṭab' -ı rengīnümünden⁸¹⁹⁸ buldım. Ḥınnā gibi kendi

[V-271b]

(1) rengümünden el üzere yer ṭutarum⁸¹⁹⁹.

[Gazel 398]⁸²⁰⁰

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بشهر ما که بود قطع دوستی عیدش

جواره ایست دو سر رسم دید و وادیدش

1 (3) Be-şehr-i mā ki buved қаṭ' -ı düstī 'ıydeş

(4) Cevvāreist dü-ser [N-242b] resm dīd ü vā-dīdeş

(5) Bizüm şehrimüzde қаṭ' -ı düstī 'ıyddur. Ol iki yüzli destere gibi (6) dīd ü vā-dīdi [A-319b] resmi⁸²⁰¹ üzeredir. Dīd ü vā-dīd gördi görmedi (7) dimek olur. Ya' nī қаṭ' -ı düstī görmeye ve görmemede müsāvīdür (8) dimek olur⁸²⁰².

نکردد از سر مجنون عشق سودا کم

سیه بهار جنونست سایهء بیدش

(9) Ne-gerded ez-ser-i Mecnūn-ı ' aşḳ sevdā kem

(10) Siyeh-bahār-ı cünūnest sāye-i bīdeş

⁸¹⁹⁷ dārem: dām A.

⁸¹⁹⁸ rengīnümünden: rengīnden N.

⁸¹⁹⁹ ṭutarum: ṭutar A.

⁸²⁰⁰ N nüshasında ve V nüshasının2. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁰¹ resmi: resm N.

⁸²⁰² dimek olur: -A.

(11) Mecnūn izāfet-i ‘aşk ile ya‘nī Mecnūn-ı ‘aşkuñ⁸²⁰³ ser-i jülīde-
(12)mūsından sevdā zā‘il olmaz. Aña sāye-i bīd bahār-ı cünündür. Siyeh-bahār (13)
ta‘biri mürür eyledi.

بعید مردم عالم چه کار مجنونرا
سواد خیمهء لیلی بود شب عیدش

3 (14) Be-‘ıyd-ı merdüm-i ‘ālem çı kār Mecnūn-rā

(15) Sevād-ı ḥayme-i Leylā buved şeb-i ‘ıydeş

(16) Mecnūna ‘ıyd-ı ‘ālemden ne ḥişşe ḥāşıl olur? Anuñ şeb-i ‘ıydı (17) sevād-ı
ḥayme-i Leylādur.

رخ از می شفقی کرده لاله کون ساقی
بجای باده بجامست خون خورشیدش

(18) Ruḥ ez-mey-i şafaķī kerde lāle-gün sāķī

(19) Be-cāy-ı bāde be-cāmeş ḥün-ı ḥürşīdeş

(20) Şafaķ-reng olan şarābdan sāķī ‘izārını lāle-gün itmişdür. (21) Anuñ
cāmında bāde yirine ḥün-ı ḥürşīd mālī olmışdür.

مبین بچشم حقارت به بزم باده کشان
جمشیدشکه خط جام بود سر نوشت

5 (22) Me-bīn be-çeşm-i ḥaķāret be-bezm-i bāde-keşān

(23) Ki ḥaṭṭ-ı cām buved ser-nüviş-i Cemşīdeş

(24) Çünkü muḥteri‘-i şarāb Cemşīddür ve ḥaṭṭ-ı cām nişāb-ı neşve (25) için
cām-ı Cemşīdde mürtesim idi ki ḥuṭṭ-ı şilsiledür. (26) Birkaç kerre mürür eyledi.

چنان بیان تو شوکت فصیح شد که کسی
بغیر مهر خموشی ندیده تعقیدش

(27) Çunān beyān-ı tu Şevket faşīḥ şud ki kesī

(28) Be-ğayr-ı mühr-i ḥamūşī⁸²⁰⁴ ne-dīde ta‘ķīdeş

(29) ya telmiḥ ile senüñ şı‘rūñ Şevket şöyle (30) faşīḥ oldı ⁸²⁰⁵وان من البیان لسحرا
ki anuñ ta‘ķīdi mühr-i ḥamūşīden ğayrı degildür (31) ve'l-kaşd⁸²⁰⁶ ma‘lüm.

⁸²⁰³ ‘aşkuñ: -A.

⁸²⁰⁴ ḥamūşī: ḥāmūşī A.

⁸²⁰⁵ Ve inne mine'l-beyāni lesiḥrā/Beyanın öyle bir kısmı vardır ki kesinlikle sihirdir (Hadis: Bezzār,V, 289-90).

⁸²⁰⁶ ve'l-kaşd: el-kaşd A.

[V-272a]

[Gazel 399]⁸²⁰⁷

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

شبی که از مدد بخت یابم اقبالش

زاب بوسه کنم سبز دانهء خالش

1 (2) Şebī ki ez-meded-i baht yābem iqbāleş

(3) Zi-āb-ı buse konem sebz dāne-i hāleş

(4) Zāmīr-i iqbāl bahta rāci' olur. Ya' nī bir gice ki meded-i bahtdan (5) iqbāl-i [A-320a] bahta teşādūf idersem āb-ı buseden dāne-i hālını (6) sebz iderüm demek olur⁸²⁰⁸.

زکلیشنى که بزلف سیه برون آید

چو سایه نکهت سنبُل فتد بدمبالش

(7) Zi-gülşeni ki be-zülf-i siyeh birün āyed

(8) Çu sāye nükhet-i sünbül fütēd be-dümbāleş

(9) Bir gülşenden ki zülf-i siyāhıyla birün [N-243a] ola büy-ı sünbül (10) sāyeāsā dümbāline ya' nī ardına düşer.

غبار کلفتم الماس ریزهء ناز است

که هست از دل مژگان کزیده غربالش

3 (11) Ğubār-ı külfetem elmās-rīze-i nāzest

(12) Ki hest ez-dil-i müjgān-geẓide ğırbāleş

(13) Benüm ğubār-ı külfet ü miḥnetüm elmās-rīze-i nāz u şivedür ve anuñ (14) ğırbāli müjgān-ı çeşm-i dilberān ile delik delik olmuş (15) dildendür. Müjgān-geẓide sūzen-geẓide gibi müjgān ile delinmiş (16) sūzen ile delinmiş demek olur.

گذشت تا کل رویش بخاطر بلبل

سیه بهار بهشت است سایهء بالش

(17) Güzeşt tā gül-i rüyeş be-ḥātır-ı bülbül

(18) Siyeh-bahār-ı behiştēst sāye-i bāleş

⁸²⁰⁷N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁰⁸ demek olur: -A.

(19) Ya' nī⁸²⁰⁹ gül-rūyı ki hāṭır-ı bülbüle huṭūr eyledi hemān sāye-i (20) bāli siyeh-bahār-ı behişt oldu dimekdür⁸²¹⁰.

براه دوست چنانست کرم رو شوکت
که هست آینهء افتاب پامالش

5 (21) Be-rāh-ı dūst çunānest⁸²¹¹ germ-rev Şevket

(22) Ki hest āyīne-i āftāb pāmāleş

(23) Rāh-ı dūstda Şevket şöyle germ-revdür ki āyīne-i āftāb (24) anuñ pāmālidür.

[Gazel 400]⁸²¹²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کل اندامی که میجوشد نزاکت از کریبانش
بدست خویش بندم برک کل کیرم چودامانش

1 (25) Gül-endāmī ki mī-cūşed nezāket ez-girībāneş

(26) Be-dest-i h̄iş bendem berg-i gül girem çu dāmāneş

(27) Ya' nī bir gül-endām ki nezāket ve leṭāfet anuñ girībānından cūş (28) ider. El açmağa ḥācet yok. Anuñ dāmāmı gibi elümi⁸²¹³ bend (29) idüp gül devşirürüm. Dāmānuñ ḥāli daḥı böyledür.

بملک دشت مجنون منصب شاهنشهی دارد
سواد مهر بادامی بود چشم غزالانش

(30) Be-mülk-i deşt Mecnūn manşıb-ı şāhen-şehī dāred

(31) Sevād-ı mühr-i bādāmī buved çeşm-i ğazālāneş

[V-272b]

(1) Deşt sükün ile. Ya' nī mülk-i şahrāda Mecnūn manşıb-ı şāhī (2) ile müfteḥirdür [A-320b] ve aña çeşm-i ğazālān sevād-ı mühr-i bādāmīdür. (3) Mühr-i bādāmī ol mühr-i pādişāhīdür ki anuñla 'aṭāyā (4) mührlerler. Kendi ḥabīblerine maḥşūşdur.

⁸²⁰⁹ ya' nī: -A.

⁸²¹⁰ dimekdür: -A.

⁸²¹¹ çunānest: çunān A.

⁸²¹² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸²¹³ elümi: -A.

بملکی میکشم رخت اقامترا که سر کرمند
بمشق داغ همچون غنچه‌های لاله طفلانش

3 (5) Be-mülkī mī-kešem raht-ı ikāmet-rā ki ser-germend

(6) Be-meşq-i dāğ hemçun gonçehā-yı lāle tıflāneş

(7) Bir mülke raht-ı ikāmeti çekerüm ki ol mülküñ eţfāli (8) lālehā-yı gonçe gibi meşq-i dāğ ile ser-germdirler.

بهر صحرا که ریزد رنگ کلشن چشمش از شوخی
شود مژگان آهو خار دیوار کلساتاش

(9) Beher şahrā ki rized reng-i gülşen çeşmeş ez-şūhī

(10) Şevved müjgā[n]⁸²¹⁴-ı āhū hār-ı [N-243b] dīvār-ı gülistāneş

(11) Ya' nī her şahrāya ki anuñ çeşmi şūhluğdan reng-i gülşen (12) tarh eyleye müjgān-ı āhū ol gülistānuñ hār-ı dīvārı (13) olur.

بزلف عنبرینش بست تا شوکت دل خودرا
نشد از دیده چون مژگان جدا خواب پریشانش

5 (14) Be-zülf-i 'anberīneş best tā Şevket dil-i hod-rā

(15) Ne-şud ez-dīde çun müjgān cüdā h'āb-ı perīşāneş

(16) Ya' nī zülf-i 'anberīnine tā kim Şevket dilini bağladı dīdesinden (17) müjgān gibi h'āb-ı perīşāni cüdā olmadı.

[Gazel 401]⁸²¹⁵

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

اهل حیرت که ندارند غم پستر خویش
خشت آیینه گذارند بزیر سر خویش

1 (19) Ehl-i hayret ki ne-dārend gam-ı pister-i h'īş

(20) Hışt-ı āyīne güzārend be-zīr-i ser-i h'īş

(21) Ehl-i hayret ki kendi pisterleri gamını çekmezler ve başları (22) altına hışt-ı āyīne vaz' iderler. Mūm-ı āyīne verā-yı (23) āyīnede olan şır ki zībağdan mürekkebdür. Hışt-ı āyīne (24) zücāce ve billūresi hāne-i āyīne taraf-ı hıştıdır. (25) Hışt-ı āyīne zīr-i ser olmağ ifrāt-ı hayretten kināyedür. (26) Zīrā āyīne ālet-i in' ikās u nazardur. Ālet-i

⁸²¹⁴ müjgā[n]: müjgān A N.

⁸²¹⁵ N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

ittikā³-ı re³s (27) degildir. Zīr-i⁸²¹⁶ serde anı bāliš itmek kemāl-i ḥayret-den (28) kināye olur.

رقم بخت سیه از قلم میریزد
که ز تار نفس صبح کنم مسطر خویش

(29) Raqam-ı baht-ı siyeh ez-ḳalemem mi-rīzed

(30) Ki zi-tār-ı nefes-i şubḥ konem mıştar-ı ḥ^ış

[A-321a] (31) Ḳalemümden raqam-ı baht-ı siyeh rīzān olur ki mıştarımı tār-ı

[V-273a]

(1) nefes-i şubḥdan eyleyüm.

تابیای تو کشم صورت پیشانی خود
بسته ام خامهء تصویر زموی سر خویش

3

(2) Tābe-pāy-ı tu keşem şüret-i pīşānī-i ḥod

(3) Besteem ḥāme-i taşvīr zi-müy-ı ser-i ḥ^ış

(4) Ya^ı nī kendi cebīnümi senüñ pāyuña sūde oldığı şüreti (5) taşvīr itmek için ḥāme-i müy-ı taşvīri kendi başum (6) ḳılından iderüm.

چون بود غفلت سرشار چه حاجت بشراب
ننهاده است کسی پنجه بکوش کر خویش

(7) Çun buved ğaflet-i ser-şār çı ḥācet be-şarāb

(8) Ne-nihādest kesī penbe be-güş ker ḥ^ış

(9) Ya^ı nī çünkü ğaflet-i ser-şār ola mübālağadan kināye eyledi (10) şarāba ne ḥācet? Görmez misin aşamm olan kimesne güşına (11) penbe vaz^ı eylemez?

مسند سوختگان اطلس و دیبا نسزند
همچو پروانه نشینند بخاکستر خویش

5

(12) Mesned-i sūḥtegān aṭlas u dībā ne-sezend

(13) Hemçu pervāne nişinend be-ḥākister-i ḥ^ış

(14) Ya^ı nī mesned-i sūḥtegān aṭlas u dībā olmaḳ lāyık degildir. (15) Anlar pervāne gibi kendi ḥākisterine üftādelerdür. (16) Vāḳı^ı en pervāne şem^ı de [N-244a] yandığı gibi ḥākisterine mütelāşık (17) olur.

⁸²¹⁶ zīr-i: zīrā A.

بسکه از ضعف نیمساخت هوای چمنم
کردم از چوب قفس صندل درد سر خویش

(18) *Bes ki ez-za' f nemi-sāht hevā-yı çemenem*

(19) *Kerdem ez-çüb-ı kafes şandal-ı derd-i ser-i h'ış*

(20) *Ya' nī kemāl-i za' f dan hevā-yı çemen beni neşāt-āver-i 'ākıbet* (21)
eylemedi. Kendi şudā' -i⁸²¹⁷ çüb-ı kafesden⁸²¹⁸ şandal-ı derd-i (22) ser eyledüm.

مرد طامع که بود قتل بخیلان کارش
میکند دسته زدندان طمع خنجر خویش

7 (23) *Merd-i tāmī' ki buved қatl-i baḥlīlān kāreş*

(24) *Mī-koned deste zi-dendān-ı tāmā' ḥaṇçer-i h'ış*

(25) *Merd-i tāmī' ki қatl-i baḥlīlān anuñ kārı ola kendi* (26) *ḥaṇçer-i қabzasını*
dendān-ı zehr-i tāmā' indan ider. (27) *Çünkü baḥlīl şāḥib-i imsākdur.* *Merd-i tāmī' anı*
қatl itmedikçe (28) *āsāyiş bulamaz.*

آمد نشاء بسر خواب بمژگان بشبی
که پر از پنبهء مهتاب کنم پستر خویش

(29) *Āmed*⁸²¹⁹ *neş'e be-ser-i h'āb be-müjgān be-şebī*

(30) *Ki pür ez-penbe-i mehtāb konem pister-i h'ış*

[A-321b] (31) *Bir şeb neş'e be-ser-i h'āb be-müjgān geldi ki anuñ yā kendinüñ*

[V-273b]

(1) *pisterini penbe-i mehtābumdan māl-ā-māl eyleyüm.*

عزتت تا بود از زیر فلک بیرون در
که مکرر نشوی در نظر اختر خویش

9 (2) *İzzetet tā buved ez-zīr-i felek bīrūn rev*

(3) *Ki mükerrer ne-şevī der-nażar-ı aḥter-i h'ış*

(4) *Ya' nī tā kim 'arz ve vaқāruñ yerinde iken şu қubbe-i feleküñ* (5) *altından bir*
tarafa gezen sen ol. Tā ki kevkebünüñ nażarına iki (6) *kerre dūş olmayasın. Bir iki kerre*
gözüne görünecek (7) *olursañ iş tamāmdur dimek olur*⁸²²⁰. (8) *Bu münāsebetle Şiblīye*
bir ādem mürtekib oldığı fişқından (9) *şekvā eyledi. Cevābında: Ne māni' saña üç*

⁸²¹⁷ şudā' -ı: şudā' uma N.

⁸²¹⁸ kafesden: ص / س V.

⁸²¹⁹ āmed: āmede N.

⁸²²⁰ "Hikāye-i Şiblī" N (der).

nesne ta' līm (10) ideyüm. Anları hemān irtikāb itmede envā'-ı fısqdan (11) **زنا لوطه اصلوجه باده**⁸²²¹ ses çıkmayacak yerde katl-i (12) nefes eyleseñ hiç māni' yokdur didi. Harīf emān (13) nedür? Didikde biri Allāh'ın diyārında oturma ikinci (14) ni' metini yeme üçüncisi yevm-i haşrda cehenneme emr olunduğuñ (15) gibi diñleme sen cennete git didi. Harīf müteḥayyir olup (16) bu nice olur? Ğayrı dār yok Ğayrınıñ ni' meti yok ve bende cennete (17) gitmege kudret yok didi. İmdi var tā'ib ol. Hezeyān (18) itme. Edeb ve 'ubūdiyyet tariḳine git diyüp ḥuzūrından [N-244b] (19) ol fāsıķı ḥard ile irşād buyurur. Ke-zālik bi-tariḳü'l-mecāz (20) zīr-i felekden nereye gidilebilir? Te'sīr-i kevākib-i sābit olduğı (21) şüretde dahı ḥavādişāt u tağayyürāt-ı aḥvālden ḥalāş (22) niçe mümkün olur? Meger luḥf-ı İlähī yāver ü dest-gīr ola.

حسن بی ساخته مشاطه نخواهد شوکت

روی بحر که بود خال من از عنبر خویش

(23) Ḥüsn-i bī-sāḥte meşşāta ne-ḥāhed Şevket

(24) Rūy-ı baḥrem ki buved ḥāl-i men ez-'anber-i ḥā'īş

(25) Ḥüsn-i bī-sāḥte ya' nī zātī-i Ḥudā-dāde⁸²²² meşşāta istemez. Ben (26) rūy-ı baḥrum ki ḥālüm kendi 'anberümdendür dimekdür⁸²²³. 'Anber-i siyāh (27) bir nev'e semekden ḥāşıl olur. Baḥr anı sāḥile getürür. Güyā rūy-ı (28) baḥruñ ḥāli 'anber-i siyāh olmuşdur.

[Gazel 402]⁸²²⁴

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بسر مه ناز کند نرکس بلا جویش

وسمه ابرویش نمیبرد بزبان نام

1 [A-322a](30) Be-sürme nāz koned nergis-i belā-cūyeş

(31) Nemi'-bered be-zebān nām-ı vesme ebrūyeş

⁸²²¹ Okunamadı.

⁸²²² dāde: dādı N.

⁸²²³ "Hāzāü'l-keḷām ğalaḥ-ı fāḥiş" N (der).

⁸²²⁴ N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

[V-274a]

(1) Anuñ nergis-i belā-cūyı sürmeye nāz ider ve nām-ı vesmeyi ebrūsı (2) zebānına almaz.

بسر کسی که دهد جا هوای زلف ترا
شود فتیلهء عنبر فتیلهء مویش

(3) Be-ser kesī ki dihed cā hevā-yı zūlf-i tu-rā

(4) Şevēd fitīle-i ‘anber fitīle-i müyeş

(5) Ya‘nī bir kimse ki senūñ hevā-yı zūlfūñi be-ser eyleye anuñ fitīle-i (6) müyü fitīle-i ‘anber olur.

بسوی شهر ز صحرا نمیروند مجنون
سیاه خانهء لیلیست چشم آهویش

3 (7) Be-sūy-ı şeh̄r zi-şahrā nemī-reved Mecnūn

(8) Siyāh-ḥāne-i Leylīst çeşm-i āhūyeş

(9) Mecnūn şahrādan sūy-ı şeh̄re gelmez. Anuñ çeşm-i āhūsı siyeh-ḥāne-i (10) Leylādur. Şehrde ise siyeh-ḥāne-i Leylā olmaz. وال حضور فی البلدة (11) البدو فی الصحرا
الصفرا⁸²²⁵

بقید جامهء عریان تنی بود عاشق
بسست بند قبا استخوان پهلویش

(12) Be-ḳayd-ı cāme-i ‘uryān-tenī buved ‘āşık

(13) Besest bend-i ḳabā üstüḥ‘ān-ı pehlūyeş

(14) ‘Āşık ‘uryān-tenlik cāmesi ḳaydında muḳayyeddür. Üstüḥ‘ān-ı (15) pehlūsı aña bend-i ḳabā olmışdur. İmdi ‘uryān-tenlikde muḳayyed (16) oldı.

[Müfred 28]⁸²²⁶

Müstef ilün / Fe‘ülün / Müstef ilün / Fe‘ülün

از بسکه شعله خیزاست دردشت مینماید
از کردیاد خاکم چون از تنور آتش

1 (17) Ez-bes ki şu‘le-ḥīzest der-deşt mī-nümāyed

(18) Ez-gird-bād-ı ḥākem çun ez-tenūr āteş

⁸²²⁵ E'l-buduvvü fi'ş-şahrā ve'l-ḥudūru fi'l-beldeti'ş-şahrā/Çöl yaşantısı sahrāda, huzur ise şehirdedir, "Mīnhü: Belde-i safrā Bağdāddur. Nitekim (?) " V (der).

⁸²²⁶ Burada "Ferd" başlığı bulunmaktadır N V.

(19) Ya' nī benüm hāküm ol qadar şu' le-ḥīzdür ki deşt ü şahrāda (20) gird-bāddan tennūrda āteş göründiği gibi görünür.

[Müfred 29]

Mef' ülü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

کر دیده ام بخانهء خود میهمان خویش

قانع چو کندم بدو انکشت نان خویش

1 (21) Kerdīdeem be-hāne-i ḥod miḥmān-ı ḥ'īş

(22) Ḳāni' çu gendümem be-dü-engüşt nān-ı ḥ'īş

(23) Kendi hānemde miḥmānuma gerdīde⁸²²⁷ ve kendi nāmuma gendüm gibi (24) iki [N-245a] engüştümle ḳāni' üm. Fülān gerdīde miḥmānest be-sereş (25) mī-gerded ya' nī ḥidmetinde mücidd ü sā' idür demek olur (26) ve gendüm dü-engüşt dāred ya' nī iki şakḳı vardır ki ḥabbe-i (27) ḥiṅṅada her biri ayrı zıkr ü inşā olmaḳ üzere taḥaḳḳuḳ (28) olunmuşdur. Yāḥūd gerdīdeem ḥarf-i şart olup dīde (29) ism-i mef' ül ola. Ya' nī eger hānemde kendi miḥmānumı görsem (30) kemāl-i faḳrumdan nāşī ḳurā-yı zay' a iḳtidārum olmamaḡla nāmuma dü-(31)engüşt ile gendüm[A-322b]āsā ḳāni' üm. Ğayrı ikrāma ḳudretüm nā-yābdur dimekdür.

[V-274b]

[Müfred 30]

Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilün

کوشه کبر کنج غم کی میرود از جای خویش

پا برون نکذارد این دیوانه از صحرای خویش

1 (1) Kūşe-gīr-i künc-i ğam key mī-reved ez-cāy-ı ḥ'īş

(2) Pā-birün ne-gzāred in dīvāne ez-şahrā-yı ḥ'īş

(3) Ya' nī kūşe-gīr-i künc-i ğam kendi yerinden nice bīrün olur (4) ve bu dīvāne kendi şahrāsından pā-birün olamaz.

[Müfred 31]

Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilün

سالک از سر کشتکی باشد دلیل راه خود

شعلهء جواله باشد شمع پیش پای خود

⁸²²⁷ gerdīde: gerdīdeyüm N.

1 (5) Sālik ez-ser-geşteḡī bāşed delīl-i rāh-ı ħod

(6) Şu' le-i cevvēle bāşed şem' pīş-i pāy-ı ħod

(7) Ya' nī sālik ser-geştelikden kendine delīl-i rāh olur. Şu' le-i (8) cevvēle kendi pīş-i pāyına şem' oldıḡı gibi bu münāsebetle (9) telvīn-i aşhāb-ı bedāyāta maḡşūşdur diyü 'ämme-i şūfīyye-i (10) muştalahātlarında zıkr eylemişlerdür. Ammā ḡazret-i Şeyḡ Ekber (11) ḡuddise sırruhu ḡazretleri **فی شان 8228 کل یوم هو** (12) sırrına mażharından 'ibāretdür buyururlar. İmdi (13) ser-geşteḡī-i sālik telvīnden 'ibāretdür. Ammā anuñ (14) o telvīn-i delīli rāhı olur. **الی آخره والمعنی ظاهر 8229**

[Müfred 32]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چون کدوی سبز کر بالذ بخود از اب خویش

میکشد قد شیشهء ما از شراب ناب خویش

1 (15) Çun kedū-yı sebz ger bāled be-ħod ez-āb-ı ħ'īş

(16) Mī-keşed ḡadd şīşe-i mā ez-şarāb-ı nāb-ı ħ'īş

(17) Ya' nī kedū-yı sebz gibi ki ol kedūy kendi ābından bālīde (18) olur. İmdi bezmde şīşemiz kendi şarāb-ı nābından (19) ḡadd-keşīde olur.

[Müfred 33]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

رزق عارف از کداز تن سبکروحي بود

اسیای حال کردد موم را از آب خویش

1 (20) Rızḡ-ı 'ārif ez-ḡudāz-ı ten sebük-rūḡı buved

(21) Āsyā-yı ḡāl gerded mūm-rā ez-āb-ı ħ'īş

(22) Ya' nī 'ārifüñ rızḡı ḡudāz-ı ten-i sebük-rūḡluḡ olur. Nefs-i (23) sebük-rūḡluḡı rızḡ eyledi ve āsyā-yı ḡāl-i 'ārif kendi (24) şuyından mūmı ḡerdān ider. Mūmuñ ḡālī ḡudāzişdür. [N-245b] (25) ḡāl-i 'ārif āsyā maḡāmındadır. İmdi ḡudāziş ile (26) kendi āb-ı rūyından mūmı ḡerdān eyledi ki mūm ten-i 'ārif (27) maḡāmındadır.

⁸²²⁸ Kur'ân, Rahman 55/29: Kulle yevmin huve fiy şe'nin/(Her şeyi) O'ndan isterler. O her an yeni bir ilahi tasarruftadır.

⁸²²⁹ İlä āḡirihi ve'l-ma' nā zāhir/Ve sonuna kadar anlam da açıktır.

[Müfred 34]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کلسناتی که باشد اهل دل مرغان کستاخش

چو شمع از اب خود سیراب باشد رشته شاخش

1 [A-323a](28) Gülistānī ki bāşed ehl-i dil murġān-ı küstāheş

(29) Çu şem' ez-āb-ı ĥod sīr-āb bāşed rişte-i şāheş

(30) Ya' nī bir gülistān ki anuñ murġān-ı küstāhı ehl-i dil ola. Anuñ (31) rişte-i şāhı mānend-i şem' kendi ābından sīr-āb olur.

[V-275a]

[Müfred 35]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بدیوار حیاتت روی آورده است ویرانی

یک آدم میرود از بس فراخ افتاده سوراخش

(1) Be-dīvār-ı ĥayātet rüy āverdest vīrānī

(2) Yek-ādem mī-reved ez-bes ferāĥ üftāde sūrāheş

(3) Ya' nī senüñ dīvār-ı ĥayātuña vīrānlık yüz gösterdi ve delikler (4) öyle bollandı ki tamām bir ādem şıġar ve anuñ ardınca bir ādem (5) daĥı şıġar. Leţāfet-i beyt zāhirdür.

(6) Fī ĥarfü's-şād ġazel⁸²³⁰

ص

[Gazel 403]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

باز دارد امشبیم هر سوی چون پروانه رقص

میکنند در هر کف خاکم صد آتشخانه رقص

1 (7) Bāz dāred imşebem her süy çun pervāne raqş

(8) Mī-koned derher-kef-i ĥākem şad-āteş-ĥāne raqş

(9) Ya' nī yine bu şeb pervānevār raqş-āverüm ve kef-i ĥākümde yüz (10) āteş-ĥāne raqş ider.

⁸²³⁰ N nüshasında "Ġazel fī ĥarfü's-şādü'l-mühmele" başlığı vardır.

کرد سر کردیدنم چون خلقه بیرون دراست
 میکند پروانه ام امشب برون خانه رقص

(11) Gird-i ser gerdādenem çun halka-birün-ı derāst

(12) Mī-koned pervānem imşeb birün-ı hāne raqş

(13) Ya' nī benüm ihtimām ve sa'y ve gūşişüm halka-birün-ı der gibidür. (14) Pervānem bu şeb birün-ı hāne raqş-āverdür. Gird-i ser gerdem başuña (15) tolanayum ya' nī cān u ser-fedālīkla hīdmetüñde olayum (16) dimek maqāmındadır.

بهر روزی بیقرار یهای ما امروز نیست
 مرغ ما در بیضه میکرد از برای دانه رقص

3 (17) Behr-i rūzī bī-қarārīhā-yı mā imrūz nīst

(18) Murğ-ı mā der-beyza mī-gerd ez-berāy-ı dāne raqş

(19) Rızq için bī-қarārīqlarımız hemān bu gün degildür. Bizüm (20) murğımız derün-ı beyzada dāne için raqş ider.

عشق در هر جاکه باشد کار خود را میکند
 زاتشی در سنک دارد بال این پروانه رقص

(21) 'Aşq derher-cā ki bāşed kār-ı hod-rā mī-koned

(22) Z'āteşī der-seng dāred bāl-i ĩn pervāne raqş

(23) 'Aşq her ne maḥallde ki ola kendi kārını icrā ider. (24) Sengde [A-323b] olan āteşden bu pervānenüñ bāli raqş-āverdür.

(25) Fī ḥarfü'd-ḍād ğazel⁸²³¹

ض

[Gazel 404]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

منم که میدهم اشفتگی بسنبیل قرض
 کند زخامشیم نقد ناله بلبل قرض

1 (26) Menem ki mī-dihem āşüfteġī [N-246a] be-sünbül qarż

(27) Koned zi-hāmuşīm naqd-i nāle bülbül-i qarż

⁸²³¹ N nüshasında "Ġazel fī ḥarfü'd-ḍādü'l-mu' ceme" başlığı vardır.

(28) Ben ol Ẓārūn-ı āşūfte-zād-ı bī-sāmānīyūm ki naqd-i āşūftegī(29)yi sūnbüle ẓarż virirūm ve hāmūşluğumdan pul-ı surre-i nāleyi (30) bülbul benden ẓarż ider. Vācibū'l-edā ve lāzımū'l-ḳazā dīni (31) olur. Va' de-i surre reng-i ḥazāndan nefḥa-i bahār-ı ḥulūlında

[V-275b]

(1) zemzeme-i şağīr-i 'āşīḳānesin edāda işbu temessük-i misk-i (2) bŷy-ı semen-pāre-i veşī' amız ḳāk-i girībān-ı şaḳḳ olunur dimek (3) gibidür.

زبس بصحبت مرغ چمن گرفتارم
پی خریدن بلبل کنم زراز کل قرض

(4) Zi-bes be-soḥbet-i murğ-ı çemen giriftārem

(5) Pey-i ḥarīden bülbul konem zer ez-gül ẓarż

(6) Ol ḳadar murğ-ı çemenūñ şoḥbetine giriftārum ki anı şatun (7) almaḳ için gülden altun istiḳrāz iderüm. Gŷyā şarı (8) gül ki nesterīndür her varaḳını zere teşbīh eyledi. Yāḥūd (9) her gülün vasaḫında şarıca şarıca ḥabbeler olur. (10) Zer maḳāmında ⁸²³²Şa' ālebī zemmi-i verdde (11) *كانه 8233 صرم بغل حين يخرجه عند الخراء و باقى الروث فى* (12) *وسطه* ta' bīri ile 'aceb teşbīh eylemişdür. Terceme: (13) Ḳaḫır büzügi gibidür. Şıçınca taşra çıkar ki orta(14)sındaki revşī nümūde zerd-ālūd. Gül ortasındakine (15) beñzer.

چراغ کشته خودرا بده کلیم ایمن
که اتشی کنم از برق نعل دلدل قرض

3

(16) Çerāğ geşte ḥod-rā be-dih Kelīm Eymen

(17) Ki āteşī konem ez-barḳ na' l-i Dŷldŷl ẓarż

(18) Ya' nī ey Kelīm Ṭŷr-ı i 'aşḳsın. Kendi sönmiş (19) çerāğūñı -⁸²³⁴ *ن ترانی* vādī-i Eymene vir. Ben barḳ-ı na' l-i Dŷldŷl-i Esedu'llāhdan (20) āteş-i istiḳrāz iderüm. Bunda ekşer nüşḫalarda Eymen bulundu. (21) Eymen-rā taḳdīrinde nev' -i tekellŷfden ḥālī degildür. Be-dih Kelīm be-men (22) daḫı nüşḫa.Emr-i icābī nev' -i tekellŷfe [A-324a] mü'eddīdür. Ammā şaḫīḫ (23) nüşḫamda Kelīm be-men nüşḫa-i nefy-i icābīdür. Ya' nī ey Kelīm ben (24) senūñ çerāğ-ı geşteñe muḫtāc degilüm. Āteş-i na' l-i

⁸²³² maḳāmında: + olur N.

⁸²³³ Ke 'ennehu şurmu bağlin ḥīne yuḫricuhā/ 'İnde'l-ḥarā' ve bāḳiyü'r-revşī fī vasaḫıhi: Sanki büyük baş hayvanın dışkısı gibi ve o dışkının bulaşığı da çıktığı yerde, tam ortada durmakta.

⁸²³⁴ Kur'ân, A'râf 143/12: Len terānī/Beni asla göremezsin.

Düldül(25) Düldül-süvâr-ı gâbe-i tecellîden cezve-i lâmi‘a-i nûr-ı ‘aşk-ı (26) istikrâz iderüm demek olur. Bu gûne edâ kendine göre (27) mâni‘ degildir.

فغان ز نرکس تو کیسهء بتان شوکت
که میدهند نگاهى بصد تغافل قرص

(28) Fiğān zi-nergis-i tu kīse-i bütān Şevket

[N-246b] (29) Ki mī-dihend nigāhī be-şad-teğāfūl qarż

(30) Ya‘nī nergīse nergis-i bütāndan fiğān olsun ki bir nigāhı yüz (31) teğāfüle qarż virürler. Biri yüze ribā-yı mefraṭ ḥarām ki edyāndan

[V-276a]

(1) birinde cā’iz degildir.

(2) Fī ḥarfū‘t-ṭā’-i gāzel⁸²³⁵

ط

[Gazel 405]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

بنای حسن تو ویران شد از ستمگر خط
بود پریدن رنگ تو کرد لشکر خط

1 (3) Binā-yı ḥüsn-i tu vīrān şud ez-sitemger-i ḥaṭṭ

(4) Buved perīden-i reng-i tu gerd-i leşker-i ḥaṭṭ

(5) Senüñ binā-yı ḥüsnüñ sitemgerān-ı ḥıṭṭa-i ḥaṭṭdan vīrān (6) oldı ve senüñ reng-i perīdeñ gerd-i leşker-i ḥaṭṭ oldı. (7) Li-muḥarririhī:

Binā-yı ḥüsni vīrān oldı mevc-i ḥıṭṭa-i ḥaṭṭdan

(8) Geçit⁸²³⁶ yok cısır-i ebrūdan geçilmez lücce-i ḥaṭṭdan

بود ز کام مشام بهار از عطرش

بمشک ریشه دواندست سبزهء تر خط

(9) Buved zükām meşāmm-ı bahār ez-‘ıṭreş

(10) Be-müşg rişe devāndest sebze-i ter-i ḥaṭṭ

(11) Żamīr-i ‘ıṭr ḥaṭṭuñdur. Ya‘nī ‘ıṭr-ı ḥaṭṭdan meşāmm-ı bahār zükām- (12)ālūd⁸²³⁷ olur ve sebze-i ter-i ḥaṭṭ müşge rişe dolandurmışdur.

⁸²³⁵ N nüshasında "Gazel fī ḥarfū‘t-ṭā’-l-mühmele" başlığı bulunmaktadır.

⁸²³⁶ geçit: geçid N.

بیاد ساده عذارم چنان زخود رفتم
که شد زدور نمایان سواد لشکر خط

3 (13) Be-yād-1 sāde -‘ izārem çunān zi-ḥod refitem

(14) Ki şud zi-dūr nümāyān sevād-1 leşker-i ḥaṭṭ

(15) Ya‘nī ol maḥbūb-1 sāde-‘ izāruñ yādıyla şöyle kendümden (16) geçdüm ki dūrdan sevād-1 leşker-i ḥaṭṭ bedīdār ve nümāyān (17) oldı. Gūyā ḥalet-i bī-hūşide bu keyfiyyet zāhir oldı.

زمانه بازی دیگر بروی کار آورد
فکند مهرهء خال ترا بششدر خط

(18) Zamāne bāzī-i dīger be-⁸²³⁸rūy-1 kār āverd

(19) Figend mūhre⁸²³⁹-i ḥāl-i tu-rā be-şeş-der-i ḥaṭṭ

زرشک زلف تو طومار خود بهم پیچد
که روزکار برویت کشاده دفتر خط

5 [A-324b](20) Zi-reşk zūlf-i tu ṭūmār-1 ḥod behem piçed

(21) Ki rüzgār be-rūyet güşāde defter-i ḥaṭṭ⁸²⁴⁰

(22) Reşkten zūlfūñ ṭūmārını behem piçide ider ki rüzgār defter-i (23) ḥaṭṭı saña güşāde eyledi.

زحسن میکشی ازار و چرخ میخواهد
که خون رنگ ترا کم کند به نشتر خط

(24) Zi-ḥüsn mī-keşī āzār u çarḥ mī-ḥāhed

(25) Ki ḥūn-reng-i tu-rā kem koned be-nişter-i ḥaṭṭ

(26) Ya‘nī ḥüsnden āzār keşidesin. Çarḥ ister ki nişter-i ḥaṭṭ (27) ile senüñ ḥūn-reng-i ‘ izāruñı noqşān-pezir eyleye⁸²⁴¹.

بکرد لعل تو پرواز آتشین دارد
زند بشعلهء یاقوت پر سمندر خط

7 (28) Be-gird-i la‘l-i tu pervāz-1 āteşin dāred

(29) Zened be-şu‘le-i yākūt per semender-i ḥaṭṭ

⁸²³⁷ ālūd: -A.

⁸²³⁸ be-: -A.

⁸²³⁹ mūhre: mühr A.

⁸²⁴⁰ ḥaṭṭ: + ya‘nī A.

⁸²⁴¹ eyleye: eyledi A.

(30) Ya' nī senūñ leb-i la' lūñ çevresinde şu' le-i yāķūt ile (31) semender-i ḥaṭṭ per urup pervāz-ı āteşin tutar.

[V-276b]

کشاد باد و پر خود تدر و عشرت من
که رنگ میبرد از روی او بشهپر خط

(1) Güşād bād u per-i ḥod tezerv-i 'işret-i men

(2) Ki reng mī-pered ez-rūy-ı ü be-şeh-per-i ḥaṭṭ

(3) Benüm tezerv-i 'işretüm [N-247a] kendi bāl ü perini güşād (4) eyledi ve şeh-per-i ḥaṭṭ ile rūyından reng peride olur.

ز موج چشمهء خورشید صاف تر کردد
چه نقص آینهء حسن را ز جوهر خط

9 (5) Zi-mevc-i çeşme-i ḥürşid şafter gered

(6) Çi naķş āyine-i ḥüsn-rā zi-cevher-i ḥaṭṭ⁸²⁴²

(7) Mevc-i çeşme-i ḥürşiddin şafter olur. Cevher-i ḥaṭṭdan (8) āyine-i ḥüsne⁸²⁴³ naķş gelür?

فضای سیر درین نوبهار کن شوکت
اگر قیامت حسن است و جوش محشر خط

(9) Fezā-yı seyr derin-nevbahār kon Şevket

(10) Eger kıyāmet-i ḥüsne ü cūş-ı maḥşer-i ḥaṭṭ

(11) Ya' nī Şevket bu nev-bahār-ı ḥaṭṭda seyr-i fezā-yı 'ayşdan ḥālī (12) olma. Egerçi⁸²⁴⁴ kıyāmet-i ḥüsne ve cūş-ı maḥşer-i ḥaṭṭdur.

(13) Fī-ḥarfü'z-zā'-ı gazel⁸²⁴⁵

ظ

[Gazel 406]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چو هست خوب مراد توام ز زشت چه حظ
بود رضای تو کر دوزخ از بهشت چه حظ

⁸²⁴² ḥaṭṭ: ya' nī A.

⁸²⁴³ ne: -A.

⁸²⁴⁴ egerçi: eger A.

⁸²⁴⁵ N nüshasında "Gazel fī ḥarfü'z-zāü'l-mu' ceme" başlığı bulunmaktadır.

1

(14) Çu hest hūb murād-ı tuem zi-zıřt çi hazz

[A-325a] (15) Buved rızā-yı tu ger dūzah ez-behiřt çi hazz

(16) Ya' nī çünki baña senūñ murād-ı řerifūñ marzī ve müřtařsen ola. (17) Nefsüme zıřt olan řey'den ne hazz ve nařīb olur? (18) Meřelā rızā-yı řerifūñ dūzah imiř cennetden ne hazz olur?

مرا چه آینه جوش بهار زنگارست

ز موج سبزه چه فیض از کنار کشت چه حظ

(19) Me-rā çi āyine cūř-ı bahār zengārest⁸²⁴⁶

(20) Zi-mevc-i sebze çi feyz ez-kenār-ı geşt çi hazz

(21) Çünki⁸²⁴⁷ cūř-ı bahār zengār⁸²⁴⁸ ola āyineden ne fā'ide hāřıla olur? (22) Meřelā böyle olduđda mevc-i sebzeden ne feyz ve kenār-ı geřtten (23) ne hazz olunur?

میان دیر و حرم کرده ام رهی پیدا

مرا ز کعبه چه فیض است و از کنشت چه حظ

3

(24) Miyān-ı deyr ü harem kerdeem rehi⁸²⁴⁹ peydā

(25) Me-rā zi-Ka' be çi feyzest ü ez-keneşt çi hazz

(26) Ben deyr ve harem miyānında rāh peydā eylemiřüm. İmdi baña Ka' beden (27) ne feyz ve keneřtten ne hazz hāřıl olur? Deyr ve harem cümle-i (28) muřtalařāt-ı kavmdendür. İkisi de řalbe itlāk olunur. (29) İstīlā-yı nūr-ı siyāhī-i mařviyyetde deyr iřrāk-ı nūr-ı tevħīdde (30) haremdirler. Bunlaruñ miyānında mařlūba rāh bulmak müřāhid-i (31) envār-ı řühūd-ı vařdet olmađdur. Ka' beden ⁸²⁵⁰ علی ای حال کان

[V-277a]

(1) ne feyz dimek řible-i zāhirī olan beyt-i mükerrremden hāřā (2) řař' -ı ümmīd ve inkār-ı füyüzāt degil belki řalbūñ bu iki hāletinden (3) baña pindār ve fařr hāřıl olmaz. Ol keyfiyyetler sülükda ařvāl [N-247b] (4) řabīlindendür. Ařvāl ise zā'iledür⁸²⁵¹. Ben

⁸²⁴⁶ zengārest: jengārest A.⁸²⁴⁷ çünki: + ya' nī A.⁸²⁴⁸ zengār: jengār A N.⁸²⁴⁹ rehi: rāhī A.⁸²⁵⁰ ' Alā eyyi hālin kān/Hangi hal üzere olursa olsun.⁸²⁵¹ zā'iledür: + raşmetu'llāhi 'aleyh N.

sūy-ı bī-çihet-i Ḳayyūma (5) ı teveccūhi bulmıŷum dimek ister -rāh ⁸²⁵² فی السّراء والضراء
raḥmetu'llāhi' aleyh ⁸²⁵³.

(6) Fī ḥarfū'l- ' ayn-ı ğazel ⁸²⁵⁴

ع

[Gazel 407]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میکشم صد اه از جان مشوش همچو شمع

تیرهای آتشین دارم بترکش همچو شمع

1 (7) Mī-kešem şad-āh ez-cān-ı müsevveş hemçu şem'

(8) Tīrhā-yı āteşin dārem be-terkeş hemçu şem'

(9) Mānend-i şem' cān-ı müsevveşden şad-āh keşideyüm ve terkeşümde (10)
mānend-i şem' [A-325b] nice āteşin tīrlerüm ⁸²⁵⁵ vardır.

داغ سودایم بسر اندازه چشم کسبست

سوختم خودرا بیک بادام آتش همچو شمع

(11) Dāğ-ı sevdāyem be-ser endāze-i çeşm-i kesist

(12) Sūḥtem ḥod-rā be-yek-bādām āteş ⁸²⁵⁶ hemçu şem'

(13) Benüm serümde olan dāğ-ı sevdā bir maḥbūbuñ endāze-i çeşmidür ki (14)
bir bādām miḳdārı āteş ile ser-tābe-ḳadem kendümi yaḳdum.

[Gazel 408] ⁸²⁵⁷

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

تا عدم هستی ما جان محال است چو شمع

رنک نقصان کل دستار کمال است چو شمع

1 (16) Tā 'adem-i hestī-i mā cān muḥālest çu şem'

(17) Reng-i noḳşān gül-i destār kemālest çu şem'

⁸²⁵² Kur'ân, Âl-i İmrân 3/134: Fi's-serrâ'i ve'ḍ- ḍarrâ'i/Bollukta ve darlıkta.

⁸²⁵³ raḥmetu'llāhi' aleyh: -A -N.

⁸²⁵⁴ N nüshasında "Ġazel fī ḥarfū'l- ' aynü'l-mühmele" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁵⁵ tīrlerüm: ل / ک A.

⁸²⁵⁶ āteş: āteşin A.

⁸²⁵⁷ N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 15. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

(18) Ya' nī tā kim bizüm hestī-i mevhūm-ı būd-nümāmız ' ayn-ı ' ademdür. (19) رايحة من الوجود بل هم باق على (20) لأن الاعيان الثابتة ما سمت⁸²⁵⁸. Şem' gibi bize cān muhāldür. (21) عدميتهم الصرف عند imdi reng-i noqşān mānend-i şem' gül-i destār-ı kemāldür. (22) Görmez misin şem' enüñ işlāhı ve güzidesi eyü yananıdır? (23) Şem' eden maqşūd bi'z-zāt şıfat-ı güdāhteğī noqşān olur⁸²⁵⁹.

صبح پیری شد و شام عدمت نزدیکست

افتابت بلب بام زوالست چو شمع

(24) Şubḥ-ı pīrī şud u şām-ı ' ademet nezdīkest

(25) Āftābet⁸²⁶⁰ be-leb-i bām zevālest çu şem'

(26) Ya' nī hemān şubḥ-ı pīrī nümūdār oldı. Şām-ı ' ademüñ yaqındür (27) ve āftābuñ mānend-i şem' leb-i bām-ı zevāldedür.

[Gazel 409]⁸²⁶¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چون رخت رنگ جنون ریزد بمغز نور شمع

میشود داغ نمک سود انجمن از نور شمع

1 (29) Çun ruḥet reng-i cünün rīzed be-mağz-ı nūr-ı şem'

(30) Mī-şevēd dāğ-ı nemek-sūd encümen ez-nūr-ı şem'

(31) Ya' nī ruḥsāruñ gibi mağz-ı nūr-ı şem' ile şem' -i reng-i cünün

[V-277b]

(1) tarḥ ider. Encümen daḥı nūr-ı şem' den dāğdār-ı nemek-(2)sūd olur. Pertev-i ' izārı tābişde envār iken küstāhī-i (3) nūr-ı şem' e dāğdār olur.

جلوه کاه حسن عاشقرا مکان پر صفاست

میکنند پروانه سیر ماهتاب از نور شمع

(4) Cilvegāh-ı ḥüsn-i ' āşık-rā mekân-ı pür-şafāst

[A-326a] (5) Mī-koned pervāne seyr-i māhtāb ez-nūr-ı şem'

⁸²⁵⁸ Li-enne'l-a'yān e's-şābitete mā-semmet rā'ihāten mine'l-vücūdi belhüm bākin 'alā 'ademiyyetihim e's-şırf 'inde't-taḥkīk/Çünkü âyân-ı sâbite varlıktan bir koku koklamamıştır. Dahası onlar, sırf yokluk durumlarında kalıcıdırlar.

⁸²⁵⁹ olur: + demek olur A.

⁸²⁶⁰ āftābet: āftāb N.

⁸²⁶¹N nüshasında "Ġazel-i Āḥir", V nüshasında28. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

(6) Ḥüsn sükūn ile. Ya' nī 'uşşākuñ mekân-ı cān-fezāsı cilvegāh-ı (7) ḥüsn-i ma' şükdur. Pervāneyi görmez misin [N-248a] nūr-ı⁸²⁶² şem' den seyr-i (8) mehtāb ider? Zīrā ḥākisteri sefīddür.

بسکه میکاهد زرشک شعله رخسار او

کشت یکموی سفید آخر تن رنجور شمع

3 (9) Bes ki mī-kāhed zi-reşk-i şu' le-i ruḥsār-ı ū

(10) Geşt yek-mūy-ı sefīd āḥir ten-i rencūr-ı şem'

(11) Ol kadar reşk-i şu' le-i ruḥsārından eksilür ki ten-i rencūr-ı (12) şem' āḥirül-emr bir mūy-ı sefīd penbe-i fitīle müntheī olur.

بسکه چرخ ازوجد وحال امشب به بزمش میزنم

مینماید پشت دردی من یکی چون نور شمع

(13) Bes ki çarḥ ez-vecd ü ḥāl imşeb be-bezmeş mī-zenem

(14) Mī-nümāyed püşt-i derdī men yekī çun nūr-ı şem'

(15) Ya' nī galebe-i vecd ü ḥālden bu gice anuñ bezminde şöyle çarḥ (16) urdum ki benüm püşt-i derdüm nūr-ı şem' gibi hemvār göründi. (17) Vāqı' en şu' le-i cevvalēde daḥı püşt-i derd birdür.

انجمن ازبس بزیر کریه پروانه ماند

چون هوا بیرون ززیر آب آید نور شمع

5 (18) Encümen ez-bes be-zīr-i girye-i pervāne mānd

(19) Çun hevā birün⁸²⁶³ zi-zīr-i āb āyed nūr-ı şem'

(20) Ya' nī encümen ol kadar zīr-i girye-i pervānede ġariḳ-i deryā-yı (21) eşk oldı ki hevā gibi nūr-ı şem' zīr-i ābdan bīrün oldı. (22) Nīm-bāda' bīr itdikleri rüzgār girih-i arzı muḥiṭ (23) olan ābuñ zīrinden bedīdār olur dirler. Girye-i pervānede (24) mübālağa ile encümen ġariḳ oldı. Nūr-ı şem' zīr-i ābdan (25) zuhūr iden rüzgār gibi oldı.

چون پر پروانه زخم من نمی آید بهم

مینهم مرهم بداغ خویش از کافور شمع

(26) Çun per-i pervāne zaḥm-ı men nemi-āyed behem

(27) Mī-nihem merhem be-dāğ-ı ḥ' iş ez-kāfür-ı şem'

⁸²⁶² nūr-ı: -N.

⁸²⁶³ birün: bīrün A.

(28) Per-i pervâne gibi zaḥmum iltiyām ḳabūl itmez. Kāfūr-ı şem' den (29) kendi dāğuma merhem iderüm. Merhem-i kāfūr çarḥ-ı ḫarīḳa-i (30) meşhūrdur.

مشربم از سادہ کی ہمرنگ ہرکس میشود

7 (31) Meşrebem ez-sādegi hem-reng-i herkes mi-şved

[V-278a]

شعلہ میکرده ہواى خانہ ام از نور شمع

[A-326b] (1) Şu' le mī-gerded hevā-yı ḫāneem ez-nūr-ı şem'

(2) Meşrebüm şāf ve⁸²⁶⁴ sāde olmağla herkes ile reng-i imtizāca (3) ḳābildür. Heyulā-yı bī-şūret gibi böyle olunca nūr-ı (4) şem' ümden hevā-yı -i ḫalā-yı ḫānem şu' leye (5) mübeddel olur. Zīrā nūr-ı şem' e meşreb-i zātum bir heyulā-yı (6) ḳābiletü'ş-şuver sāzic ü mümteziç-i her eşer idi.

میکنند از خویشتن پیدا تجلی عارفان

شوکت از برق وجود خود کدازد طور شمع

(7) Mī-konend ez-ḫ'ışten peydā tecellī 'ārifān

(8) Şevket ez-barḳ-ı vücūd-ı ḫod güdāzed Ṭūr-ı şem'

(9) Ya' nī tecellīyi 'ārifler kendinden [N-248b] peydā ider. Bunda nükte-i (10) ḫafiyeye vardır. Ey Şevket Ṭūr mānend olan şem' kendi (11) barḳ-ı vücūdından güdāhte olur. Ma' -hazā tecellī ol⁸²⁶⁵ zūhūr-ı (12) vāridāt-ı İlähiyyeden 'ibāretdür ki tekerrür ve nihāyet ve bidāyetden (13) münezzeḫ mücellāya tābi'-i zūhūr pey-der-pey mazāhir-i muḫtelifetü'l-āşārdur.

[Gazel 410]⁸²⁶⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

رخش دیوان انوار مسنّع

دو لعش مطلعست و حسن مطلع

1 (15) Ruḫş dīvān-ı envār-ı musanna'

(16) Dü la' leş maṭla' est ü ḫüsn-i maṭla'

(17) Ya' nī anuñ ruḫsārı dīvān-ı envār-ı muşanna' dur ve dü la' li dūr (18) ü ḫüsn-i maṭla' dur. Musanna' ism-i mef' ul satı'-ı ṫāsı ḳurb-ı (19) maḫrec ile tābe-ḳalb

⁸²⁶⁴ şāf ve: -A.

⁸²⁶⁵ ol: -A.

⁸²⁶⁶N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 14. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

olunagelür. Hāzā satī' ü'n-nūr (20) ve satī' -1 nūra ay lem' ü barķ ve maṭla' -1 ibtidā-yı beyt-i ğazeldür (21) ve ḥüsn-i maṭla' beyt-i şānīsidür. Ya' nī dü la' li maṭla' -1 (22) ğazel-i cemāli⁸²⁶⁷ ve ḥüsn-i maṭla' ı izāfet ile yāḥūd nefis (23) ḥüsn-i sükün ile muṭlaqıdır⁸²⁶⁸. Ṭā māddeinde tābe⁸²⁶⁹ -(24)⁸²⁷⁰ ḳalb ḳatı çoķ maḥallerde vāķi' dür. Erbāb-ıtıġuñ(25)⁸²⁷¹ ma' lūmıdır. Ḥattā keyfiyyet-i nüzül-i vaḥydedür nevk-i meşhūr (26)⁸²⁷² ile maḳāmında vārid olmuşdur.

بیاد خندهء لعش دم فکر

ز شیرینی بهم اید دو مصرع

(27) Be-yād-ı ḥande-i la' leş dem-i fikr

(28) Zi-şirini behem āyed dü mışra'

(29) Ya' nī anuñ ḥande-i la' li yādıyla tefekkür ve taşavvur ānında (30) dü mışra' kemāl-i ḥalāvetinden bir yere gelür. Ma' lūmdur ki (31) şirini' asel ve ḳand mütelāşık olurlar.

[V-278b]

(1) Fī-ḥarfü'l-ġayn-ı ğazel⁸²⁷³

غ

[Gazel 411]

Meḫ' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

یکداغ مینماید از دل هزار داغ

آیینه خانه است چراغان رنگ چراغ

1 [A-327a](2) Yek-dāğ mī-nümāyedem ez-dil hezār dāğ

(3) Āyine ḥāneest çerāğān reng çerāğ

(4) Benüm gönülümde olan biñ dāğ baña bir dāğdan görünür. (5) Zīrā çerāğān keşret-i çerāğdan ' ibāret iken bir çerāğdan (6) āyine ḥānedürçerāğān ⁸²⁷⁴ من حیث المجموع

⁸²⁶⁷ cemāli: -N.

⁸²⁶⁸ muṭlaqıdır: + cemāli N.

⁸²⁶⁹ ṭā māddeinde tābe-: -A -N.

⁸²⁷⁰ Tüm satır: -A -N.

⁸²⁷¹ Tüm satır: -A -N.

⁸²⁷² Tüm satır: -A -N.

⁸²⁷³ N nüshasında "Ġazel-i fī ḥarfü'l-ġaynü'l-mu' ceme" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁷⁴ Min ḥayşü'l-mecmū' /Toplam açısından.

āyīnehāneye (7) müşābih oldı ki bir kıt‘a-i şafha-i āyīne mecmū‘-ı şafha (8) āsā ‘aks-nümādur.⁸²⁷⁵ وقس على هذا خياله في البيت

عیداست جستجو تو ارباب شوق را
پارا ز نند زآبله بر سر کل سراغ

(9) ‘Iydest cüst-cū-yı tu erbāb-ı şevķ-rā

(10) Pā-rā zenend zi-ābile ber-ser gül-i sūrāğ

(11) Senüñ cüst-cūyuñ erbāb-ı şevķe ‘ıyddur. Ābileden (12) pāylarına gül-i sūrāğı ber-ser iderler.

بهر نظارهء رخ خوش آب ورنک تو
همچون نگاه چشم براید می از ایاغ

3 (13) Behr-i nezāre-i ruḥ-ı hoş āb [u] reng-i tu

(14) Hemçun nigāh-ı çeşm berāyed mey ez-ayağ

(15) Senüñ hoş āb u reng olan ruḥsāruña nezẓāreden (16) öturi nigāh-ı dīde gibi bāde ṭarf-ı ayağdan bīrūn (17) olur.

پروانه داد جان خود از حسرت وصال
بندید و نخل ماتم اواز کل چراغ

(18) Pervāne dād cān-ı ḥod ez-ḥasret-i vişāl

[N-249a] (19) Bendīd ü naḥl-i mātem-i ü ez-gül-i çerāğ

(20) Pervāne ḥasret-i vişālden kendi cānını virdi (21) ve anuñ naḥl-i mātemini⁸²⁷⁶ gül-i çerāğdan yaparlar. Gül-i çerāğ ol (22) ḥākister-i sefīddür ki fitülūñ bālāsında nümāyān olur.

از بس به بزم باده ملولم زدوریت
جام میم بدیده سیاهست همچو زاغ

5 (23) Ez-bes be-bezm-i bāde melūlem zi-dūrīt

(24) Cām-ı meyem be-dīde siyāhest hemçu zāğ⁸²⁷⁷

(25) Ol ḳadar bezm-i bādede senüñ dūrluğuñdan melūlum ki (26) cām-ı mey⁸²⁷⁸ zāğ gibi dīdemde siyāhdur.

کندم زضعف تا دل خود شوکت از چمن

⁸²⁷⁵ Ve kııs ‘alā hāzā ḥayālehū fi’l-beyti/Bunun üzerine onun beyitteki hayalini kıyasla.

⁸²⁷⁶ mātemin: mātemini A N.

⁸²⁷⁷ zāğ: + ya‘ nī A.

⁸²⁷⁸ mey: -A.

صد پاره کشته همچو کلم پرده دماغ

(27) Kendem zi-za' f tā dil-i ḥod Şevket ez-çemen

(28) Şad-pāre geşte hemçu gülem borde-i dimāğ

[A-327b] (29) Şevket kemāl-i za' fumdān tā ki gönlümi çemenden ḳopardum gül

(30) gibi benüm borde⁸²⁷⁹-dimāğum⁸²⁸⁰ şad-pāre oldı⁸²⁸¹.

(31) Fī-ḥarfü'l-fā'-ı gāzel⁸²⁸²

[V-279a]

[Gazel 412]

ف

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

صبح روشن کردد از بخت سیاهم همچو زلف

آتش خورشید را دوداست آهم همچو زلف

1

(1) Şubḥ rüşen gerded ez-baḥt-ı siyāhem hemçu zülf

(2) Āteş-i ḥürşid-rā düdest āhem hemçu zülf

(3) Benüm zülf gibi olan baḥt-ı siyāhumdan şubḥ rüşen olur (4) ve āhum zülf gibi āteş-i ḥürşide dūd olur.

میزنم از بس بیاد کیسویش شبکیرها

کشت تار جاده ها مشکین براهم همچو زلف

(5) Mī-zenem ez-bes be-yād-ı gīsüyeş şeb-girhā

(6) Geşt tār-ı cāddehā müşgīn be-rāhem hemçu zülf

(7) Ol ḳadar yād-ı gīsūsı⁸²⁸³ ile feryādlar ururum ki rāhumda zülf (8) gibi tār-ı cāddele müşgīn olur. Ma' lüm buyurıla ki ba' zı⁸²⁸⁴ (9)⁸²⁸⁵ māzī ve muzāri' edātları iḳtizā-yı rabṭ-ı ta' bir-i Türki ḥasbiyle (10)⁸²⁸⁶ müteḥālif-i edā olunur. Ḳaşd ne oldığı ma' lümdür. Ta' riż buyurılmaya.

⁸²⁷⁹ borde: -A.

⁸²⁸⁰ dimāğum: dimāğumı A.

⁸²⁸¹ oldı: eyledi A.

⁸²⁸² N nüshasında "Ġazel fī ḥarfü'l-fā" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁸³ gīsūsı: gīsū A.

⁸²⁸⁴ ma' lüm buyurıla ki ba' zı: -A -N.

⁸²⁸⁵ Tüm satır: -A -N.

⁸²⁸⁶ Tüm satır: -A -N.

(11) Fī ḥarfū'l-ḳāf-ı ğazel⁸²⁸⁷

ق

[Ġazel 413]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

شیر رم میکند از شورش دیوانهء عشق

دیدهء دیو بود شمع پر یخانهء عشق

1 (12) Şīr-i rem mī-koned ez-şūriş-i dīvāne-i 'aşḳ

(13) Dīde-i dīv buved şem' -i perī-ḥāne-i 'aşḳ

بیخود یها چو بلا کشت رت کوتاهست

تابسر دار بود لغزش مستانهء عشق

(14) Bī-ḥodīhā çu belā geşt rehet kütāhest

(15) Tābe-ser-i dār buved laġziş-i mestāne-i 'aşḳ

(16) Bī-ḥodluḳlar çünki belā oldı rāhuñ kütāhdur. Laġziş-i mestāne-i (17) 'aşḳ ser-i dāra dekdür. Zīrā mest-i bī-hūşa mesāfe-i rāh ğāyet (18) kütāh olur. Bu sebebden ki her kāmda bir laġzişi var. Tā dāra (19) varınca Manşūr gibi kütāhī-i rāh u laġzişden ḥālī olmaz.

کفر و اسلام درین راه دو نقش قدمست

کعبه سنکیست ز دیوار صنمخانهء عشق

3 (20) Küfr ü İslām derīn-rāh dü-naḳş-ı ḳademest

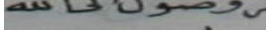
(21) Ka'be sengīst zi-dīvār-ı şanem-ḥāne-i 'aşḳ

(22) Rāh-ı 'aşḳda küfr ve İslām iki ğüne naḳş-ı ḳademdür ve ⁸²⁸⁸ (23) وقضى ربك (24) ان لا تعبد والا اياه (24) ta'abbüd-i aḥtābcm' i 'ämme-i maḥlūḳāta olur. İmdi cem' -i maẓāhirden (25) mütecellī [A-328a]⁸²⁸⁹ (26) فما الوجه الا غير انه (27) اذا انت اعدت المرايا تعددا (28) t-ṭībā' -ı seyyār gibi oldı. Görmez

⁸²⁸⁷ N nüshasında "Ġazel fī ḥarfū'l-ḳāf" başlığı bulunmaktadır.

⁸²⁸⁸ Kur'ân, İsrâ 17/23: Ve ḳadā rabbuke ellā (in lâ V) ta'budū illā (ve illā) iyyāhu/Rabbın ondan başkasına kul olmamanıza kaza etti (takdir etti, emretti).

⁸²⁸⁹ Fenne'l-vechu illā vāḥidün ğayra ennehu/İzā ente a' dette e'l-mirāyā te' addedā: Aslında yüz sadece birdir; fakat ne var ki sen aynaları saydığında çok sayıda oluyor.

misin milel-i muhtelif-i şirk (29) ü küfr ve da biz sebbâk-ı sermenzil-i şavâbız i' tişkâındadurlar? (30) Şâ'ibün⁸²⁹⁰:

H'âb yek-h'âbest bâşed muhtelif ta' bîrhâ

(31) Güft-gūy-ı küfr ü dîn âhîr be-yek-câ mî-keşed

[V-279b]

(1) didiginde yek-câ ne oldığı ma' lûm oldu. Böyle olduğda (2) dūzaḥ ve ' iḳâb neden⁸²⁹¹ iḳtizâ ider? Me'mûruñ ḥilâf-ı emr-i (3) âyât u dîn-i ḥanîf-i bünyân-ı ḥareketinden ve ' adem-i iṭâ' atinden (4) iḳtizâ ider. (5) zâhirde mişâli senün bir ⁸²⁹²وما الله ليس بظلام للعبيد⁸²⁹² memlûk-i müşterân olsa dâ'imâ bilür ki (6) sen anuñ seyyidisin ğayrı degül. Ammâ tıynetî ḥabîş olmağla (7) emriñün ḥilâfını işler ve dâ'imâ ḥilâfa muşır-ı cehli olmağla (8) benüm şuçum nedür diyü ' inâd ider. İmdi böyle köle efendinün (9) ' iḳâbına şâyân olacağı bedîhîdür ve efendisi aña zulm (10) itmiş olmaz. Belki ' adl ve terbiyyedür. Ma'nâ-yı mışra'-ı şânî: (11) Ka'be daḥı şanem-ḥâne-i ' aşğdan bir sengdür. ' Aşğ maḳâm-ı aḥadiyyete (12) iṭlâk olunur. Vâkı'en Ka'be türâb ve sengden mürekkeb bir beyt-i (13) nazargâh-ı Ḥudâdur. Ğarâbet bunda ki mescûd-ı ḥaḳîḳîye bir perde-i (14) ' aẓîm oldu. Zîrâ ol seng mebnî-i ḥaḳîḳatde mescûd degil (15) mescûd-ı zât-ı Ḥaḳḳdur. İmdi şirke⁸²⁹³ şanem ta' bîri muştalâḥ-ı kavm (16) oldığı gibi şanem-ḥâne-i ' aşğdan bir seng oldu. Belki ' âlem (17) şanem-ḥâne-i ' aşğ oldu. Âdem şanem-ḥâne-i ' aşğa iç ḥazîne (18) gibidür. Çünkü İblîs iç ḥazîneyi taḥḳîr eyledi. Pertev-i bâriḳatü'(19) l-ihtidâ milk-i Ḳayyūmı anda⁸²⁹⁴ müşâhede eyleyemedi ve ḥilâf-i (20) emr ḥareket itdi maṭrûd-ı bâb-ı raḥmet oldu. İmdi ḥâk (21) ü seng-i Ka'be iç ḥazîne olan âdem maḳâmına iḳâmet olundu ki (22) me'mûr-i İlâhî sücûd tâbe-maḥşer cârî ve mevcûd ola. Cism⁸²⁹⁵-i (23) türâb-ı âdemden [N-250a] cism-i türâb-ı Ka'benün ne farkı vardır? Ol (24) cism-i ḥâkî

⁸²⁹⁰ Şâ'ibün: Şâ'ib A.

⁸²⁹¹ neden: ne A.

⁸²⁹² Kur'ân, Âl-i İmrân 3/182: Ve enne (bu kelime ma' şeklinde yazılmıştır V) allâhe leyse bi-zallâmin li-e'l-' abîdi/Allah kullara asla zulm edici değildir.

⁸²⁹³ şirke: şirk A.

⁸²⁹⁴ anda: andan A N.

⁸²⁹⁵ cism: çeşm A.

maẓhar-ı nūr-ı tecellî olduğu gibi bu da olur. (25) Lâkin hüküm ü âşâr-ı muhtelifetü'[A-328b]l-zuhûrdur .⁸²⁹⁶ وباللّٰه العون

پنبهء شیشهء مامقز سر حلاج است
سرّ توحید بود نشاء پیمانہء عشق

(26) Penbe-i şîşe-i mâ mağz-ı ser-i Ḥallācest

(27) Sırr-ı tevḥīd buved neş'e-i peymāne-i 'aşk

(28) Bizüm penbe-i şîşemiz mağz-ı cām-ı Ḥallācdur ve sırr-ı tevḥīd neş'e-i (29) peymāne-i 'aşk'dur.

میکند شمع خود آتش ز غبارم روشن
شعله می شست بخاکستر پروانهء عشق

5 (30) Mī-koned şem' -i ḥod âteş zi-ğubārem rūşen

(31) Şu' le mī-şust be-ḥākister-i pervāne-i 'aşk

[V-280a]

(1) Âteş kendi şem'ini benüm ğubārumdan rūşen ider. Pervāne-i (2) 'aşkuñ ḥākisterini şu' le şüyide eyledi.

بیخودی خیمه نشین اسن بصحرای نسیم
سایهء ابر بهارست سایهء خانهء عشق

(3) Bī-ḥodī ḥayme-nişīnest be-şahrā-yı nesīm

(4) Sāye-i ebr-i bahārest siyeh-ḥāne-i 'aşk

(5) Bī-ḥodluğ şahrā-yı nesimde ḥayme-nişīndür⁸²⁹⁷ ve sāye-i ebr-i bahār (6) siyeh-ḥāne-i 'aşk'dur⁸²⁹⁸.

پای کم کرد هء از خانه خویشی شوکت
بیخبر برد مرا تا بدر خانهء عشق

7 (7) Pāy-ı güm-kerdeī ez-ḥāne-i ḥ'īşī⁸²⁹⁹ Şevket

(8) Bī-ḥaber bord me-rā tābe-der-i ḥāne-i 'aşk

(9) Pāy-ı güm-kerde kendi kendiligüm⁸³⁰⁰ ḥānesinden⁸³⁰¹ Şevket beni der-i (10) ḥāne-i 'aşka bī-ḥaber götürdi.

⁸²⁹⁶ ve billāhi'l-'avn/ Yardım Allah sayesinde: -A -N.

⁸²⁹⁷ nişīndür: nişīn A.

⁸²⁹⁸ 'aşk'dur: 'aşkumdur N.

⁸²⁹⁹ ḥ'īşī: ḥ'īşten A.

⁸³⁰⁰ kendiligüm: -A.

[Gazel 414]⁸³⁰²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

حذر باید نمودن از شکایت کردن عاشق
که آتش می جهد از لب بهم آوردن عاشق

- 1 (12) Ḥāzer bāyed nümūden ez-şikāyet kerden-i 'āşik
(13) Ki āteş mī-cehed ez-leb behem-āverden-i 'āşik

(14) Ḥāzer göstermek gerekdür. 'Āşikūñ şekvesinden zīrā 'āşikūñ (15) iki lebinin bir yere getürmekden āteş cehide olur.

کل راز و نیاز از یک لب جو نازکی دارد
بهار حسن کردد غنچه از پژمردن عاشق

(16) Gül-i rāz u niyāz ez-yek-leb-i cū nāziki dāred

(17) Bahār-ı hüsn gerded gönçe ez-pejmurden-i 'āşik

(18) Gül-i rāz⁸³⁰³ u niyāz bir leb-i cūdan nezāket-nümā-yı feyż olmuşdur. (19) 'Āşikūñ pejmurdeliginden gönçe bahār-ı hüsn olur. Gül-i (20) rāz gönçeye ve gül-i niyāz pejmurdegī-i 'āşıka nāzırdur.

قدح رنگین بود زابی که رزق تاک میکردد
لب معشوق میکونست از خون خوردن عاشق

- 3 (21) Ḳadeḥ rengīn buved z'ābī ki rızq-ı tāk mī-gerded

[A-329a] (22) Leb-i ma' şük mey-gūnest ez-ḥün-ḥorden-i 'āşik

(23) Ḳadeḥ rızq-ı tāk olan ābdan rengīn olur ve leb-i ma' şük (24) 'āşikūñ ḳan yemesinden mey-gūn olur.

نمیداند کسی جز تیره روزان قدر هم شوکت
سیه پوش آست حسن نو خطان از مردن عاشق

(25) Nemi-dāned kesī coz tīre-rūzān ḳadr hem Şevket

(26) Siyeh-pūşāst hüsn-i nev-ḥaṭṭān ez-mürden-i 'āşik

(27) Tīre-rūzlardan ḡayrı bir kimesne birbirlerinūñ [N-250b] ḳadr ü ḳıymetini (28) bilmezler. 'Āşikūñ vefātından hüsn-i nev-ḥaṭṭān siyeh-(29)pūş-ı mātemidürler dimek olur.

⁸³⁰¹ ḥānesinden: ḥānemden A.

⁸³⁰² N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 11. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

⁸³⁰³ rāz: ر / ز A.

(30) Fī-ḥarfü'l-kāf-ı ğazel⁸³⁰⁴

ک

[Gazel 415]

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

زان بیشتر که خلق کنند اشیان بخاک

1 (31) Z'ān bīšter ki ḥalk konend āšyān be-ḥāk

[V-280b]

ترسم فرو روند زخواب کران بخاک

(1) Tersem fürü revend zi-ḥ'āb-ı girān be-ḥāk

(2) Ḥalk-ı mağāk-i ḥāki āšyān itmezden muḳaddem ḥavfum odur ki (3) ḥ'āb-ı girāndan nāšī zemīne üftān olalar. Zīrā galebe-i (4) nevm ile metn-i maṭāyādan zemīne üftāde çok kerre vāқи' olmuşdur.

رزق از فلک بما زره آب میرسد

امید بسته اند چرا غافلان بخاک

(5) Rızq ez-felek be-mā zi-reh-i āb mī-resed

(6) Ümmīd besteend çı-rā ğāfilān be-ḥāk

(7) Felekden rızq bize şu yolından resān olur. Ğāfilān (8) niçün ḥāke ümmīd beste olurlar? Vāқи' en eger āb ḥāke mülāқи' (9) olmasa cedb ü қаht olup fi'l-i inbāt nümāyān olmazdı (10) ve felekde rāh-ı āb ma' lūm degil. Feyz-i bārān nereye me'mūr (11) olursa ol maḥalle nüzül ider. Ya' nī bir emr-i maḥşūşa (12) dil-beste olma. Āb gibi reng⁸³⁰⁵-i tevekkül ol dimekdür. Reh-i⁸³⁰⁶ (13)⁸³⁰⁷ āb çurūbdan degildür⁸³⁰⁸. Hemān reh-i ḥāke muḳābil ta' bīrdür.

از رنک و بوی رفته بکل پای سعی ما

شبنم گذشت از فلک و ما همان بخاک

3 (14) Ez-reng ü büy-ı refte be-gül pāy-ı sa' y-ı mā

(15) Şebnem güzeşt⁸³⁰⁹ ez-felek ü mā hemān be-ḥāk

⁸³⁰⁴ N nüshasında "Ğazel fī ḥarfü'l-kāf" başlığı bulunmaktadır.

⁸³⁰⁵ reng: bī-reng N.

⁸³⁰⁶ reh-i: -A.

⁸³⁰⁷Tüm satır: -A.

⁸³⁰⁸ degildür: -N.

⁸³⁰⁹ güzeşt: güzeşte A.

(16) Reng ü b̄uy-ı refte v̄ü zā'ileden p̄ay-ı sa'yımız gül-i iztırābdadır. (17)

Şebnem felekden güz̄er eyledi. Biz daḡı ḡāk-i tedennīdeyüz.

ازبسکه بی تو ریخته کلکم غبار دل

طومار من نهان شده چون استخوان بخاک

(18) Ez bes ki bī-tu riḡte kilkem ḡubār-ı dil

[A-329b] (19) Ṭūmār-ı men nihān şude⁸³¹⁰ çun üstüh'ān be-ḡāk

(20) Sensiz benüm ḡāmem⁸³¹¹ ol ḡadar ḡubār-ı fersūdegī-i dili rīzān (21) eyledi ki zīr-i ḡākde üstüh'ān nihān oldıḡı gibi ol ḡubārdan (22) ṭūmārum nihān oldı⁸³¹².

کردم چو رنگ میبرد از چهرهء زمین

از بسکه برده ام جگر خونچکان بخاک

5 (23) Gerdem çu reng mī-pered ez-çehre-i zemīn

(24) Ez-bes ki bordeem ciger-i ḡunçegān be-ḡāk

(25) Mānend-i reng-i perīde benüm ḡubārum çehre-i zemīnden perīde olur. (26) Zīrā ciger-i ḡunçegānı ziyāde zemīne iletdüm. Ḳaşd-ı beyt: (27) Zemīn ḡun-ı ādemīyi āb gibi nūş eyleyüp intizācıyla (28) ḡuvvet bulmaz. Belki zemīn mess-i ḡun-ı insānī ile şūre (29) zār olur dimişlerdür.

چشمم زبسکه بی تو بمزکان غبار داشت

مد نکه چو ریشهء کل شد نهان بخاک

[N-251a] (30) Çeşmem zi-bes ki bī-tu be-müjgān ḡubār dāşt

(31) Medd-i nigh çu rīşe-i gül şud nihān be-ḡāk⁸³¹³

[V-281a]

(1) Çeşmüm sensiz müjgānında ol ḡadar ḡubār-ālūd oldı ki medd-i nigh⁸³¹⁴ (2) rīşe-i gül gibi ḡākde nihān oldı. Vāḡı' en rīşe-i gül-bün (3) zīr-i ḡākde nihāndur. Müjgān ile rīşe miyānında ḡüsn-i tenāsüb (4) buldı.

از بس فشرده پنجهء ناز تو چرخ را

کردید متصل چو هوا اسمان بخاک

⁸³¹⁰ şude: şud A.

⁸³¹¹ ḡāmem: ḡārum N.

⁸³¹² oldı: + demek olur A.

⁸³¹³ Bu beyit N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸³¹⁴ medd-i nigh: -A.

7 (5) Ez-bes füşürde pençe-i nâz-ı tu çarḥ-râ

(6) Gerdîd muttaşıl çu hevâ âsmân be-ḥāk

(7) Senüñ pençe-i nâzuñ çarḥı şöyle füşürde itmişdür ki hevâ gibi (8) âsmânı ḥāke muttaşıl kıldı. Qā'ide-i eflāk kürevî olup kürre-i (9) zemîn daḥı ḥāk [u] vasaṭ-ı felekde müte' allıḳ⁸³¹⁵ olup ḥalâ-yı⁸³¹⁶ mümâssede (10) kürre-i hevâ nâr ile mümtezice ve muḳa'ar-ı eflāke mümâsse oldıḡı mezhebe (11) göre bi'l-farż ve't-taḳdîr felek-i kürevî müşt-i kef-i nâz ile (12) füşürde olunca âsmân zemîne mütelâşıḳ olur. Belki nücüm (13) mesâmîrâsâ zemînüñ ṭarfından merkûze olurdu⁸³¹⁷. İfrâṭ-ı (14) nâzda bu güne mübâlaḡa olagelmişdür.

خاکم خمیر مایهء اواز بلبل است

از بس کنم زدوری کل صد فغان بخاک

(15) Ḥākem ḥamîr-i mâye-i âvâz-ı bülbülest

[A-330a] (16) Ez-bes konem zi-dürî gül-i şad-fiḡân be-ḥāk

(17) Benüm ḥāküm ḥamîr-i mâye-i âvâz-ı bülbüldür. Anuñçun gülden ba'îd olmaḡla (18) zemîne yüz nâle ve fiḡân iderüm. İmdi ḥākümden bir zerre âvâz-ı (19) bülbüle izāfe⁸³¹⁸ olunsa ḥamîr-i mâye maḳāmında olur.

زور کسی بزور محبت نمیرسد

بالیده است عشق سر آسمان بخاک

9 (20) Zür-ı kesî be-zür-ı maḥabbet nemî-resed

(21) Bâlîdeest⁸³¹⁹ 'aşḳ ser-i âsmân be-ḥāk

(22) Bir kimsenüñ nîrû-yı iḳtidârı zür-ı muḥabbete mu'âdil olmaz. Görmez misiz ki (23) 'aşḳ ser-i âsmânı ḥāke mālîde itmişdür. Hây hây ḥuşuşen (24) pençe-i nâr⁸³²⁰ ile füşürde ola.

بوی کل است پرتو شمع مزار ما

از بسکه برده ایم غم کلرخان بخاک

⁸³¹⁵ müte' allıḳ: mu' allaḳ A.

⁸³¹⁶ ḥalâ-yı: + ḡayr N.

⁸³¹⁷ olurdu: -A.

⁸³¹⁸ izāfe: izāfet A.

⁸³¹⁹ bâlîdeest: mālîdeest A N.

⁸³²⁰ nâr: nâz A N.

(25) Būy-1 gülest pertev-i şem^c -i mezār-1 mā

(26) Ez-bes ki bordeīm ğam-1 gül-ruḥān be-ḥāk

(27) Ğam-1 gül-ruḥānı ol qadar ḥāke rīzān itmişüm ki şem^c -i mezārımızuñ (28)

pertevi būy-1 gül olmışdur.

از باغ میرسی و بدریوزه نوبهار

دست طلب کشاده زبرک خزان بخاک

11 (29) Ez-bāġ mī-resī vü be-deryūze nev-bahar

(30) Dest-i ṭaleb güşāde zi-berg-i ḥazān be-ḥāk

(31) Bāġdan gelürsin ve nev-bahār deryūze itmekde⁸³²¹ ve dest-i ṭalebi

[V-281b]

(1) berg-i ḥazāndan ḥāke güşāde itmekdedür.

از جاده همچو تاک تراود برون شراب

افتد قدح اکر زکف میکشان بخاک

[N-251b] (2) Ez-cādde hemçu tāk terāved birün şarāb

(3) Üfted ḳadeḥ eger zi-kef-i mey-keşān be-ḥāk

(4) Cāddeden tāk gibi şarāb tereşşuḥ ider eger kef-i mey-keşāndan (5) ḳadeḥ

ḥāke üftāde olursa⁸³²².

کرم طپیدن است دلم بعد مرک هم

بکذاشت تا بخواب روم یکزمان بخاک

13 (6) Germ-ṭapīdenest dilem ba^c d-1 merg hem

(7) Be-gzāşt tābe-ḥ^{āb} revem yek-zamān be-ḥāk

(8) Mergden şoñra daḥı göñlüm şedidü'l-ıztırābdur. Tā⁸³²³ bir sā^c at⁸³²⁴ beni⁸³²⁵ (9)

ḥākde⁸³²⁶ ḥ^{āb}ide⁸³²⁷ olmaġa ḳomadı⁸³²⁸.

هرکس نشستته اند بیکجا درین بهار

کویی شده است تا کمر خود نهان بخاک

⁸³²¹ itmekde: itmekdedür A.

⁸³²² olursa: olur A.

⁸³²³ tā: + ḥ^{āb}ide gidinceye dek A.

⁸³²⁴ sā^cat: ān A.

⁸³²⁵ beni: -A.

⁸³²⁶ ḥākde: ḥāke A.

⁸³²⁷ ḥ^{āb}ide: fütāde A.

⁸³²⁸ ḳomadı: ḳoymadı A.

[A-330b] (10) Herkes nişesteend be-yekcā derīn-bahār

(11) Gūyī şudest⁸³²⁹ tā kemer-i ħod nihān be-ħāk

(12) Herkes bu bahārda bir yerde temekkūn-sāz-ı şafādur. Gūyā tābe-kemer-i ħāke (13) nihān olmuştur.

شوکت بگلشنى که مرا برده بيخودى

افتاده افتاب چو برک خزان بخاک

15 (14) Şevket be-gülşeni ki me-rā borde bī-ħodī⁸³³⁰

(15) Üftāde āftāb çu berg-i ħazān be-ħāk

(16) Şevket bir gülşende ki beni bī-ħodluğ aña iletmişdür. Berg-i ħazān (17) gibi anda āftāb ħāke düşmişdür⁸³³¹.

[Gazel 416]⁸³³²

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

اشک بیتاب نمیکردد خشک

مغز سیلاب نمیکردد خشک

1 (19) Eşk-i bī-tāb nemi-gerded ħuşk

(20) Mağz-ı seylāb nemi-gerded ħuşk

(21) Eşk-i bī-tāb ħuşk olmaz. Mağz-ı seylāb ħuşk olmaz. (22) Eşk-i bī-tāb ile tavşif olundığı kemāl-i seylāb u cereyānı (23) ĩmāsıyla vuğūfa iktidārı olmamadan kināyedür.

صافدلرا نبود رنگ زوال

کل مهتاب نمیکردد خشک

(24) Şāf-dil-rā ne-buved reng-i zevāl

(25) Gül-i mehtāb nemi-gerded ħuşk

(26) Şāf-dile reng-i zevāl olmaz. Gül-i mehtāb ħuşk olmaz. (27) ^ç Aceb şāf-dil buldı raĥmetu'llāhi^ç aleyh.

تا هوارا نمی زاشکم هست

ابر بی آب نمیکردد خشک

⁸³²⁹ şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

⁸³³⁰ bī-ħodī: bī-ħodest A.

⁸³³¹ düşmişdür: + dimek olur A.

⁸³³² N nüshasında "Ġazel-i Āĥir", V nüshasında 18. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

3

(28) Tā hevā-rā nemī z'eşkem hest

(29) Ebr-i bī-āb nemī-gerded hūşk

(30) Tā hevāya eşkünden bir nem hāşıla oldı. Ya' nī bu hāleti (31) taḥşil için ebr-i bī-āb olsa da hūşk olmaz.

[V-282a]

دورئ از وطن بگرد فناست

آب از اب نمیکردد خشک

(1) Dūrii⁸³³³ ez-vaṭan be-gird-i fenāst

(2) Āb ez-āb nemī-gerded hūşk

(3) Vaṭandan dūrluḡ⁸³³⁴ pīrāmen-i fenāda olmaḡdur. Nefs-i āb ki ruṭūbet-i (4) zātiyye anuñ 'ayn-ı ḡaḡīḡatidür. Ābdan hūşk ve münfekk (5) olmaz⁸³³⁵ olsa [A-331a]

كون الشيء متصفاً⁸³³⁶

بعده لازم gelürdi. (6) Bu ise muḡāldür.

تا نم از اب رخ خویش تراست

همچو کرداب نمیکردد خشک

5

(7) Tā nem ez-āb-ı ruḡ-ı ḡ'ış terest

(8) Hemçu girdāb nemī-gerded hūşk

(9) Tā ki nem kendi āb-ı ruḡumdan ṭarāvet-yāb [N-252a] ola girdāb gibi (10) hūşk olmaz⁸³³⁷.

میکشی زهد نکردد شوکت

عالم اب نمیکردد خشک

(11) Mey-keşī zūhd ne-gerded Şevket

(12) 'Ālem-i āb nemī-gerded hūşk

(13) Mey-keş-i mestāne zūhd idemez. Zīrā 'ālem-i āb hūşk olmaz.

⁸³³³ dūrii: dūri A, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸³³⁴ dūrluḡ: dūr olmaḡ A.

⁸³³⁵ olmaz: -A.

⁸³³⁶ Kevnü'ş-şey'i muttasifen bi-'ademihî/Bir şeyin kendi yokluğuyla muttasif olması.

⁸³³⁷ olmaz: + demek olur A.

[Gazel 417]⁸³³⁸

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کی کران سازم پی کین دامن خودرا زسنک
 بشکند رنگم زنم کر دشمن خودرا زسنک

1 (15) Key girān sâzem pey-i kîn dâmen-i ħod-râ zi-seng

(16) Be-şikend rengem zenem ger düşmen-i ħod-râ zi-seng

(17) Kendi dâmenimi berây-ı kîn sengden niçe māl-â-māl eyleyeyüm? (18) Eger kendi⁸³³⁹ düşmeni seng ile ursam reng-i rüyum şikeste olur.

میشود سرکشته را زنجیر پا پیدا زخویش
 خلقه میسازد فلاخن آهن خودرا زسنک

(19) Mî-şevēd ser-geşte-râ zencîr-i pâ peydâ zi-ĥ'îş

(20) Ĥalka mî-sâzed felâĥan âhen-i ħod-râ zi-seng

(21) Ser-geşteye zencîr-i pâ kendinden peydâ olur. Felâĥan kendi âhenini (22) sengden ĥalka ider. Ya' nî seng-i felâĥan ki keffesine (23) nihâde olandır. Ol sengden kendi âhenini ĥalka ider.

[Nazm 70]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

سبکروحان کوی عشقرا ازبس تن نازک
 زعریانی بود زیر قبا پیراهن نازک

1 (24) Sebük-rûĥân-ı kûy-ı 'aşq-râ ez-bes ten-i nâzik

(25) Zi-'uryânî buved zîr-i ħabâ pîrâhen-i nâzik

(26) Sebük-rûĥân-ı kûy-ı 'aşqa ol ħadar ten-i nâzik vardur ki zîr-i (27) ħabâ pîrâhen-i nâziki⁸³⁴⁰ 'uryânlığı olur. Bu mazmûnda ebyât-ı (28) laĥife ħatı çok vâĥi' olmuştur.

برنکی کرد شوخی ان بت کلکون قبا امشب
 که چون رنگ حنا رفت از کفم آن دامن نازک

(29) Be-rengî kerd şūĥî ân büt-i gül-gün ħabâ imşeb

(30) Ki çun reng-i ĥinâ reft ez-kefem ân dâmen-i nâzik

⁸³³⁸N nüshasında "Ġazel-i Dîger", V nüshasında 14. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

⁸³³⁹kendi: -A.

⁸³⁴⁰nâziki: nâzik N.

(31) Ol büt-i gül-gün qabā bu ŧeb ŧuĥluĝı bir renge⁸³⁴¹ tarĥ eyledi ki

[V-282b]

(1) reng-i ĥinnā [A-331b] gibi kefümden ol dāmen-i nāzik çıqđı.

[Gazel 418]⁸³⁴²

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

میرود باده بصد جلوهء مستانه زتاک

زنده رو دیست دکر تا در میخانه زتاک

1 (3) Mī-reved bāde be-ŧad-cilve-i mestāne zi-tāk

(4) Zinde-rūdīst diĝer tā der-i meyĥāne zi-tāk

(5) Yüz cilve-i mestāne ile bāde tākden yüridi. Tā der-i meyĥāneye dek (6) Zinde-rūd oldı. Zinde-rūd nevāĥī-i Buĥārāda bir meŧĥūr ırmađdur ki (7) ŧu^ç arā niçe niçe ĝazellerinde zıkr eylediler. ŧarāb nezd-i ĥükemā rūĥ-ı (8) ŧānī tesmiye olunmaĝla Zinde-rūda teŧbīhde münāsebet-i tām̧m (9) buldılar.

کشته حرّم همه جا از اثر موج شراب

رک این ابر کشد تا کل پیمانہ زتاک

(10) Geŧte ĥurrem heme cā ez-eŧer-i mevc-i ŧarāb

(11) Reg-i ĩn-ebr keŧed tā gül-i peymāne zi-tāk

(12) Mevc-i ŧarāb eŧerinden her yerde ĥurrem u ŧādmān olmiŧ. Bu ebrūn (13) tamarı tākden tā gül-i peymāneye dek muttaŧıldur.

فارغ از قيد تعلق شدن اسان باشد

دختر رز رود از همت مردانه زتاک

3 (14) Fāriĝ ez-ķayd-ı [N-252b] ta^ç alluĝ ŧuden āsān bāŧed

(15) Duĥter-i rez reved ez-himmet-i merdāne zi-tāk

(16) Ķayd-ı ta^ç alluĝdan fāriĝ olmaĝ āsāndur. Duĥter-i rez tākden himmet-i (17) merdāneden nāŧı gider. Çünki tāk ta^ç alluĝdan cery ü ĥareket (18) vāķi^ç oldı. Himmet-i merdāne ile ĥuŧüle gelürmiŧ. Suhulet (19) ĥāŧıla oldı.

خاک صحرای جنون خون می کلکونست

به بود سایهء زنجیر بدیوانه زتاک

⁸³⁴¹ renge: reng A.

⁸³⁴²N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ĝazel" baŧlıĝı vardır.

(20) Ḥāk-i šahrā-yı cünūn ḥūn-ı mey-i gül-gūnest

(21) Beh buved sāye-i zencīr be-dīvāne zi-tāk⁸³⁴³

(22) Ḥāk-i šahrā-yı cünūn ḥūn-ı mey-i gül-gūndur. İmdi sāye-i zencīr (23)

dīvāneye tākden hoş olur.

شمع مینا بریاضی که فروزان باشد

جای برک است نمایان پر پروانه زتاک

5 (24) Şem^c -i mīnā be-riyāzī ki fūrūzān bāşed

(25) Cāy-ı bergest nümāyān per-i pervāne zi-tāk

(26) ki mīnā fūrūzān ola tākden berg yerine per-i pervāne (27)

nümāyān olur.

هست در شیشهء هر برک پر یزار دیگر

صحن کلزار بود رشک پریخانه زتاک

(28) Hest der-şīşe-i her berg perizār-ı dīger

[A-332a] (29) Şahn-ı gülzār buved reşk-i perī-ḥāne zi-tāk

(30) Her berg şīşesinde bir gūne perizār vardur. Perī-zād daḥı nüşadur. (31)

İmdi şahn-ı gülzār tākden reşk-i perī-ḥāne olur.

[V-283a]

توبه تا کرده ام از پاددهء کلکون شوکت

جای انکور دمد سبچهء صدदानه زتاک

7 (1) Tevbe tā kerdeem ez-bāde-i gül-gūn Şevket

(2) Cāy-ı engūr demed sübḥa-i şad-dāne zi-tāk

(3) Tā kim Şevket bāde-i gül-gūndan tevbe itmişüm tākden engūr (4) bedeli sübḥa-i şad-dāne demide olur⁸³⁴⁴.

[Müfred 36]⁸³⁴⁵

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

چه نازکیست که پیراهن حریر بود

میان جامه و اندام او هوای تنک

⁸³⁴³ zi-tāk: + ya^c nī A.

⁸³⁴⁴ olur: + dimekdür A.

⁸³⁴⁵ N nüshasında ve V nüshasının 5. satırında "Ferd" başlığı vardır.

1 (6) Çi nāzikīst ki pīrāhen-i ḥarīr buved

(7) Miyān-ı cāme vü endām-ı ü hevā-yı teng

(8) Ne nāziklikdür ki cāmesi ile endāmı miyānında hevā-yı (9) teng⁸³⁴⁶ cism ü laṭif-i pīrāhen-i ḥarīr olur. Vāqı' en 'Acem (10) maḥbūbları ḥarīrden pīrāhen giyerler. Teni nu' ümetli tutar. (11) Kettān aña nisbetle ḥuṣūnetden ḥālī⁸³⁴⁷ degildür.

(12) Fī ḥarfü'llām-ı gāzel-i beççe⁸³⁴⁸

ل

[Gazel 419]

Meḥ' ülü / Fā' ilätü / Meḥā' ilü / Fā' ilün

صبح نظاره ایست چمن از صفای کل

رنک پریده است نسیم از هوای کل

1 (13) Şubḥ-ı nezzāreīst çemen ez-şafā-yı gül

(14) Reng-i perīdeest nesīm ez-hevā-yı gül

(15) Şafā-yı gülden çemen şubḥ-ı nezzāredür ve hevā-yı gülden nesīm (16) reng-i perīdedür. Leṭāfet-i reng-i perīde ile leṭāfet-i nesīm (17) nev' enmā müşābeheden ḥālī olmamağla şafā-yı gül te'şīri (18) ile naqş⁸³⁴⁹-ı çemen daḥı şubḥ-ı nezzāre oldı.

باشد ظهور پردهء اخفای حسن یار

بوی کل است پیرهن ته نمای کل

(19) Bāşed zuhūr perde-i iḥfā-yı ḥüsn-i yār

(20) Būy-ı gülest pīrechen-i teh-nümā-yı gül

(21) Ya' nī zuhūruñ⁸³⁵⁰ kendi perde-i istinār-ı ḥüsn-i cānān [N-253a] olur:

(22) Zuhūrı perde olmışdur zuhūra

(23) medlūli ile būy-ı gül perde-i teh-nümā-yı güldür. Ya' nī ser-tābe-ḫaddüm (24) būy-ı gül celī ve zāhir ve kuvve-i şāmmeye bāhir iken pīrāhen-i teh-(25)nümā-yı gül olmışdur. Ya' nī gül⁸³⁵¹ göstermez. Bālā-yı gülden ancak (26) zīri [A-332b] ve

⁸³⁴⁶ teng: seng A.

⁸³⁴⁷ ḥālī: ح / خ A.

⁸³⁴⁸ N nüshasında "Gazel fī ḥarfü'l-lām" başlığı bulunmaktadır.

⁸³⁴⁹ naqş: nefis A.

⁸³⁵⁰ zuhūruñ: zuhūrından A.

⁸³⁵¹ gül: güli A.

bîhînumâyân olur. Pîrâhen-i teh-nümâ bir şey'i setr (27) idüp dibinden gayrı bir yerini göstermeyen perde-i sedîleye (28) dirler. ' İşmet-i Buḥārî:

(29) *În-ḳadr şermî ki men dârem me-râ vaḳt-i vaşl*

(30) *Kes ne-dîde şaḫsem ân pîrâhenî şud teh-nümâ*

Ân zamîri (31) şerme râci'. Ya' nî ol şerm baña pîrâhen-i teh-nümâ olmuştur.

[V-283b]

(1) Şaḫsımı bir kimesne göremez dimekdür.

(2) Fî ḫarfü'l-mîm-i ğazel⁸³⁵²

م

[Gazel 420]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

فغان مستانه جو شد از دل تنکی که من دارم

ز تار موج می برخیزد آهنگی که من دارم

1 (3) Fiġān mestāne cūşed ez-dil-i tengî ki men dârem

(4) Zi-târ-ı⁸³⁵³ mevc-i mey berḫized âhengî ki men dârem

(5) Bende olan dil-i tengden⁸³⁵⁴ fiġān mestāne cūş ider (6) ve benüm âhengüm târ⁸³⁵⁵-ı mevc-i meyden zuhûr ider.

فراغم داده است از فکر رنگارنگ پوشیدن

ز عریانیء قباى چهرهء رنگی که من دارم

(7) Ferāgem dādeest ez-fikr-i reng-â-reng pūşiden

(8) Zi-' uryānî ḳabā-yı çehre-i rengî ki men dârem

(9) Ya' nî fikr-i reng-â-rengden ḳabā-yı çehre-i rengüm ki ' uryānlıġumdan (10) pūşideligümü ya' nî pūşiş idecegümü baña ferāġat itdürmiştür.

نزاكت از رخس ائش بمغز لاله و كل زد

چمن را سوخت پنهان برق بی رنگی که من دارم

3 (11) Nezâket ez-ruḫeş âteş be-maġz-ı lâle vü gül zed

(12) Çemen-râ sūht pinhân barḳ-ı bî⁸³⁵⁶-rengî ki men dârem

⁸³⁵² N nüshasında "Ġazel fî ḫarfü'l-mîm" başlığı bulunmaktadır.

⁸³⁵³ târ-ı: tâ A.

⁸³⁵⁴ tengden: teng A.

⁸³⁵⁵ târ: nâz A.

⁸³⁵⁶ bî-: -A.

(13) Mağz-ı gül ü lāleye ruhsārından nezāket āteş urdı. Bende (14) olan barq-ı bī-rengi gizlice⁸³⁵⁷ çemeni sūzān eyledi.

نبا شد دل شکستن کار من از بس سبکروحم
چو رنگ می زمینا بگذرد سنکی که من دارم

(15) Ne-bāşed dil-şikesten kār-ı men ez-bes sebük-rūhem

(16) Çu reng-i mey zi-mīnā be-gzered sengī ki men dārem

(17) Dil-şikenlik benüm kārüm degildür. Öyle sebük-rūhum ki benüm sengüm (18) reng-i şarāb gibi mīnādan taşra urur. Qanda qaldı şikest (19) ve şad-pāre eyleye. Sebük-rūhluq bu hāleti iqtizā eyledi.

زتاب کرمی نظاره خونم شد هوا شوکت
بنور شمع ماند اشک کلرنکی که من دارم

5 (20) Zi-tāb-ı germī-i nezzāre hūnem şud hevā Şevket

(21) Be-nūr-ı şem^ç māned eşk-i gül-rengī ki men dārem

[A-333a] (22) Tāb-ı germī-i nezzāreden hūnum hevāya münqalib oldı ve eşk-i (23) gül-rengüm nūr-ı şem^ç e mānend oldı.

[Gazel 421]⁸³⁵⁸

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

تا لب نانی شود از خوان عالم قسمتم
اسیای رنگ میکردد زخون خجلتم

1 (25) Tā leb-i nānī şeved ez-ḥ^çān-ı ^çālem kısmetem

(26) Āsyā-yı reng mī-gerded zi-hūn-ı ḥacletem⁸³⁵⁹

(27) Tā kim ḥ^çān-ı ^çālemden kısmetüm bir dilim nān ola. Hūn-ı ḥacletümnden (28) āsyā-yı reng gerdān olur.

جمع میکردد حواس از ناتوانیها مرا
کردش رنگست پنداری کمند وحدتم

[N-253b] (29) Cem^ç mī-gerded ḥavāss eznā-tevānīhā me-rā

(30) Gerdiş-i rengest pindārī kemend-i vaḥdetem

⁸³⁵⁷ gizlice: ج / ر A.

⁸³⁵⁸ N nüshasında ve V nüshasının 24. satırında "Gazel" başlığı vardır.

⁸³⁵⁹ Bu beyit ve şerhi N nüshasında bulunmamaktadır.

(31) Benüm nā-tevānlığımdan ḥavāss bir yere cem^ʿ olur. Kemend-i vaḥdetümü gerdiş-i

[V-284a]

(1) reng zann idersin. Ya^ʿ nī gerdiş-i rengdür. Kemend-i vaḥdetüm zann (2) idersin. Ḥavāss bir yere gelüp kemāl-i za^ʿ fumdān her biri merkezinde (3) istikrāra mecālī yokdur. Reng-ā-reng-i muḥtelefede gerdiş (4) ve taḥvīl ve tebdīl behem āmede ve cem^ʿ şude şūretiyle muşavver (5) olduğda bu Şevket şāḥib-i kemend-i vaḥdetdür zann idersin

(6) heyhāt heyhāt .⁸³⁶⁰ عن ذلك

کر برون آیم جنونم میبرد از خویشتن

بسکه از جوش پری تنکست کنج خلوتم

3 (7) Ger birün āyem cününem mī-bered ez-ḥ^ı ṣ^ıšten

(8) Bes ki ez-cūş-ı perī tengest künc-i ḥalvetem

(9) Ya^ʿ nī eger künc-i ḥalvetden bīrūn olam cünūn beni kendiligümden (10) iletür. Zīrā künc-i ḥalvetüm cūş-ı perīden ziyāde teng (11) olmuşdur. Qā^ʿ ide-i zanniyyedür ki perī ṭā^ʿ ife-i cānuñ maḥbūbı (12) dīv çirkinidür⁸³⁶¹. Perī ile ülfet iden āña^ʿ aşık ve dil-dāde (13) olup bir ān firāqına taḥammül idemez. Anuñçun çünki künc-i ḥalveti (14) māl-ā-māl gürūh-ı periyāndur. Bīrūn oldığı gibi ğaşy ve bī-ḥodī (15) ṭārī olur. Anlaruñ firāqına taḥammül idemez. Yāḥūd hemān (16) perī zıkr eyledi. Muṭlaqā maḥbūb irāde eyledi. Bu ma^ʿ nāya evfağ (17) görünür.

ناتوانیهای عزلت دارد از من قوتی

میبرد رنگ از رخ عنقا به بال شهرتم

(18) Nā-tevānīhā-yı^ʿ uzlet dāred ez-men ḳuvvetī

(19) Mī-pered reng ez-ruḥ-ı^ʿ anḳā be-bāl-i şöhretem

[A-333b] (20) ^ʿ Uzlet nā-tevānlıqları benden ḳuvvet-i istimdād ider. Benüm bāl-i (21) şöhretüm ile ruḥ-ı^ʿ anḳādan reng perīde olur. Ya^ʿ nī ^ʿ anḳāda (22) olan ^ʿ adem-i zātī kemāl-i nā-tevānīdür. ḳuvveti benden ister. (23) İmdi bāl-i şöhretümü gördükde nā-

⁸³⁶⁰ ^ʿ An zālīk/Bundan kat-be-kat uzak.

⁸³⁶¹ çirkinidür: çirkindür N.

tevānlığından⁸³⁶² havf u istimdād-ı (24) kuvvet ile ruḥından reng perīde olur dimekdür⁸³⁶³.

[Gazel 422]⁸³⁶⁴

Mef̄ ūlü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ūlün

صد بحر بلب میزندم جوش خموشم

ریزد چو رک ابر کهر از رک هوشم

1 (26) Şad-baḥr be-leb mī-zenedem cūş ḥamūşem

(27) Rīzed çu reg-i ebr güher ez-reg⁸³⁶⁵-i hūşem

(28) Benüm lebümdede yüz baḥr cūşı vardır. Ammā ḥamūşum ve benüm (29) reg-i hūşumdan reg-i ebr gibi güher rīzān olur.

از اهل جهان سرزنش از بسکه کشیدم

چون کاغذ سوزن زده شد پردهء کوشم

(30) Ez-ehl-i cihān serzeniş ez-bes ki keşīdem

(31) Çun kâğıd-ı sūzen-zede şud perde-i gūşem

[V-284b]

(1) Ehl-i cihāndan ol ḳadar serzeniş gördüm ki perde-i gūşum igne (2) ile delik delik [N-254a] delinmiş⁸³⁶⁶ kâğıda döndi.

میروم تا سر بجیب بی کریبائی کشم

نکھت پیراھن یوسف زعربائی کشم

[Müfred 37]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

1 (3) Mī-revem tā ser-be-ceyb bī-girībānī keşem

(4) Nükhet-i pīrāhen-i Yūsuf zi-'uryānī keşem

(5) Ya' nī tā ser-be-ceyb bī-girībānlık çekerüm. Ya' nī girībānum yoḳdur. (6) Būy-ı pīrāhen-i Yūsufi egnüme 'uryānlıgumdan çekerüm. 'Uryān (7) olmasam būy-ı pīrāhen-i Yūsufailtifāt itmez idüm.

⁸³⁶² tevānlığından: tevānlıḳdan N.

⁸³⁶³ dimekdür: -A.

⁸³⁶⁴N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında 25. satırda "Ġazel" başlığı vardır.

⁸³⁶⁵ reg: reng A.

⁸³⁶⁶ delinmiş: olunmuş A.

[Gazel 423]⁸³⁶⁷

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چو شمع بهر سخن خویش را کداخته ام

دماغ سوخته ام فکر پخته ساخته ام

1 (9) Çu şem' behr-i sühan h'ış-rā güdāhteem

(10) Dimāg-ı sūhteem fikr-i puhte sāhteem

(11) Taḥşīl-i sühan için mānend-i şem' kendümi zevb itmişüm. Dimāg-ı (12) sūhteyüm ammā fikr-i puhte taḥşīl eylemişüm. Sā'ir sūhteler gibi (13) fikr-i sāhtem⁸³⁶⁸ yoktur.

شبی که سرو قدش را بخواب میدیدم

چراغ بود ببالین زچشم فاخته ام

(14) Şebī ki serv-kadeş-rā be-h'āb mī-dīdem

(15) Çerāg būd be-bālīn zi-çeşm-i fāhteem

(16) Bir gice⁸³⁶⁹ anuñ serv-kağdini h'ābda görmüşüm çerāg-ı bālīnüm (17) çeşm-i fāhteden idi. Ekşer fāhte lāne-sāz-ı serv olur. (18) Nīki-i çeşm ile meşhürdur.

بیک نگاه که افکنده ایم دوش بهم

مرا شناختهء من ترا شناخته ام

3 [A-334a](19) Be-yek-nigāh ki efgendeim dūş behem

(20) Me-rā şināhte-i men tu-rā şināhteem

(21) Bir nigāh ile ki birbirimizüñ dūşına efgendeyiz. Sen beni ve ben (22) seni bilmiş ve añlamışüm. 'Aşıkuñ kağrin bilür 'aşık (23) gibi ma' şük olan.

برای رنگ دیگر میکشم می کلکون

بنزد عشق تو از بس که رنگ باخته ام

(24) Berāy-ı reng-i dīger mī-keşem mey-i gül-gün

(25) Be-nezd-i 'aşk-ı tu ez-bes ki reng-i bāhteem

(26) Ben mey-i gül-günü şüret-i āhiri için çekerüm. Senüñ (27) 'aşkuñda ol kadar ki şür-bāzum bu hāleti iktizā (28) eylemişdür.

⁸³⁶⁷N nüshasında "Gazel-i Dīger", V nüshasında 8. satırda "Gazel" başlığı vardır.

⁸³⁶⁸sāhtem: sāhte A.

⁸³⁶⁹gice: + ki A.

ز تار اهل طمع چاک جیب دوخته ام

برای سوزن اهن ربا کداخته ام

5 (29) Zi-tār-1 ehl-i ṭama^c çāk-i ceyb dūḥteem

(30) Berāy-1 sūzen-i āhen-rübā güdāḥteem

(31) Tār-1 erbāb-1 ḥırşdan ceyb-i ümmīdi dikmişüm. Berāy-1 sūzen-i

[V-285a]

(1) ḥayyāta āhen-rübā güdāḥte eylemişüm. Sūzen mıḵnāṭısdan (2) ma^c mül olunca çākı ceyb-i ṭama^c -1 āhenden⁸³⁷⁰ olsa daḥı (3) iltiyām ve ḥayyāṭını mümkün degil iken sūzen mıḵnāṭısı (4) anı cezb kuvvetiyle dūḥte ider dimegi ḳaşd buyurdılar.

دمیده از چمن ناز سرو نالهء من

ز چشم سرمه کشیده است طوق فاخته ام

(5) Demīde ez-çemen-i nāz serv-i nāle-i men

(6) Zi-çeşm sürme keşīdest⁸³⁷¹ ṭavḳ-1 fāḥteem

(7) Benüm serv-i nālem [N-254b] çemen-i nāzdan demīdedür ve çeşmden sürmeyi (8) benüm ṭavḳ-1 fāḥtem çekmişdür. Ya^c nī baḳılsa devre-i sürme-i (9) dīde ṭavḳa müşābeheden ḥālī degıldür. Güyā gözden (10) sürmeyi çalup gerdenine ṭavḳ eylemişdür⁸³⁷².

بود فتاده کیم پیشرو زمن شوکت

د واسبه برسر لیل و نهار تاخته ام

7 (11) Buved fütādegiyem piş-rev zi-men Şevket

(12) Dūvāsbe ber-ser-i leyl ü nehār tāḥteem

(13) Ya^c nī benüm üftādeligüm benden ilerüdür. Ben daḥı ardınca güyā (14) çatal menzil ile leyl ü nehāra⁸³⁷³ çatup yetişmişüm. Dūvāsbe⁸³⁷⁴ (15)⁸³⁷⁵ ulağdur.

[Gazel 424]⁸³⁷⁶

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

بس که بی تاب خط سودا بی کاکل شدم

⁸³⁷⁰ āhenden: āhdan A.

⁸³⁷¹ keşīdest: Bu kelime "keşīdeest" olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

⁸³⁷² eylemişdür: + dimekdür A.

⁸³⁷³ nehāra: nehār A.

⁸³⁷⁴ dūvāsbe: -A.

⁸³⁷⁵ Tüm satır: -A.

⁸³⁷⁶ N nüshasında "Ġazel-i Dīger", V nüshasında "Ġazel" başlığı vardır.

مجمع اشفتکی چون دستهء سنبل شدم

1 (16) Bes ki bī-tāb-1 ḥaṭṭ-1 sevdāyī-i kākūl şudem

[A-334b] (17) Mecma^c-1 āşuftegi çun deste-i sünbül şudem

(18) Ol kadar bī-tāb-1 ḥaṭṭ-1 sevdāyī-i kākūl oldum ki deste-i sünbül (19) gibi mecma^c-1 āşuftegi oldum⁸³⁷⁷.

مکتب کلزار معنی در بروی من کشاد

تا معلّم زد بچوب کل مرا بلبل شدم

(20) Mekteb-i gülzār-1 ma^c nā der be-rūy-1 men gūşād

(21) Tā mu^c allim zed be-çüb-1 gül me-rā bülbül şudem

(22) Bāb-1 mekteb-i gülzār-1 ma^c nā baña fetḥ oldı ve tā kim üstādum (23) baña gül fidanı ile çarb eyledi bülbül oldum.

[Gazel 425]⁸³⁷⁸

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

بیخود از مجلس بچندین شور و غوغا میروم

میروم از خویش پنداری زدنیام میروم

1 (25) Bī-ḥod ez-meclis be-çendīn şūr u gavgā mī-revem

(26) Mī-revem ez-ḥ^ış pindārī zi-dünyā mī-revem

(27) Meclisden bu kadar şūr u gavgā ile bī-ḥod giderüm (28) ve kendümden geçerüm. Zann idersin ki dünyādan giderüm.

از کلهستان میجوم اشفته نازک خاطر

بلبلی کر بال خود افشانده از جا میروم

(29) Ez-gülistān mī-şevem āşufte nāzik-ḥāṭırem

(30) Bülbülī ger bāl-i ḥod⁸³⁷⁹ efşāned ez-cā mī-revem

(31) Pek nāzik-ḥāṭırum. Ḥattā gülşende⁸³⁸⁰ āşuftelenürüm. Eger bir

[V-285b]

(1) bülbül bāl-efşān-ı ḥareket olsa hemān ben oldıgum yerden (2) ‘azīmet eylerüm.

تا نباشد خضر قطع راه کردن مشکل است

چون روم از خویشتن همراه مینا میروم

⁸³⁷⁷ oldum: oldı A.

⁸³⁷⁸N nüshasında ve V nüshasının 24. satırında "Gazel" başlığı vardır.

⁸³⁷⁹ ḥod: Bu kelimenin sonradan metne eklendiği anlaşılmalıdır V.

⁸³⁸⁰ gülşende: gülşenden A.

3 (3) Tā ne-bāşed Hızr kaç' -1 rāh kerden müşkilest

(4) Çun revem ez-ḥ'ışten hem-rāh-1 mīnā mī-revem

(5) Hızr olmayınca kaç' -1 rāh müşkildür. Çunki kendümden (6) gitsem mīnāya hem-rāh oldıgum ḥâlde giderüm. Hızr-1 rāh-1 (7) bī-hūşisi mīnā oldı.

اشیانم میشود پوشیده از یک برک کل

زین چمن آخر زدست تنکی جا میروم

(8) Āşyānem mī-şevēd pūşide ez-yek-berg-i gül

(9) Z'in-çemen āḥir zi-dest-i tengi-i cā mī-revem

(10) Benüm āşyānum bir berg-i gülden pūşidelenür⁸³⁸¹. Bu çemenden⁸³⁸² āḥir(11)ü'l-emr yer ṭarlıgı elinden firār iderüm.

نوبهارانست شوکت جای عشرت شهر نیست

بوی داغ لاله می آید بصحرا میروم

5 (12) Nev-bahārānest Şevket cāy-1 'işret [N-255a] şehr nīst

(13) Būy-1 dāg-1 lāle mī-āyed be-şahrā mī-revem

[A-335a] (14) Nevbahārlardur Şevket 'işret şehr yiri degildür. Baña (15) būy-1 dāg-1 lāle gelür şahrāya giderüm.

[Gazel 426]⁸³⁸³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میخورد شیر تماشا کودک نظاره ام

باشد از تحریک مژگان جنبش کهواره ام

1 (17) Mī-ḥored şīr-i temāşā kūdek-i nezzāreem

(18) Bāşed ez-taḥrīk-i müjgān cünbiş-i gehvāreem

(19) Kūdek-i nezzāreem şīr-i temāşā içer. İmdi taḥrīk-i müjgāndan (20) cünbiş-i gehvāreem bedīdār olur.

اسمان از بس غبار کینه ام دارد بدل

کردباد آید برقص از کردش سیاره ام

(21) Āsmān ez-bes gubār-1 kineem dāred be-dil

(22) Gird-bād āyed be-raşş ez-gerdiş-i seyyāreem

⁸³⁸¹ pūşidelenür: pūşide A.

⁸³⁸² çemenden: çemende A.

⁸³⁸³ N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ġazel" başlığı vardır.

(23) Āsmān gönlünde ol qadar baña ġubār-ı kīne tatar ki gerdiş-i (24) seyyāremden gird-bād raqşa gelür.

میچکد از دیده ام خون شراب لاله کون
ریشهء تاکست پنداری رک نظاره ام

3 (25) Mī-çeked ez-dīdeem hūn-ı şarāb-ı lāle-gūn

(26) Rīşe-i tākest pindārī reg-i nezzāreem

(27) Dīdemden hūn-ı şarāb-ı lāle-gūn çekīde olur. Reg-i (28) nezzāremi rīşe-i tākdür zann idersin.

فارغست ازدوختن پیراهن عربانیم
چون هوا داردر فوار بخیه جیب باده ام

(29) Fāriġest ez-dūhten-i pīrāhen ‘uryānīm

(30) Çun hevādār der-fevār baḡye-i⁸³⁸⁴ ceyb-i bādeem

(31) Benüm ‘uryānıġum pīrāhen⁸³⁸⁵ dikilmekden āzāde ve fāriġdür.

[V-286a]

آنقدر آشوبم از عنقا که عنقا در جهان
اوج کمنامی گرفت از بس دل اواره ام

5 (1) Ān-ğadr āşūbem ez-‘anğā ki ‘anğā der-cihān

(2) Evc-i güm-nāmī girift ez-bes dil-i āvārem⁸³⁸⁶

(3) Ol qadar ‘anğādan ziyāde āşūbum ki benüm dil-i āvāremden (4) cihānda ‘anğā evc-i güm-nāmīde pinhān olmuşdur.

نیست امروزی زطالع ناقبولیهای من
بود دست ره بطفلی جنبش کهواره ام

(5) Nīst imrūzī zi-ṭālī‘ nā-ğabūlīhā-yı men

(6) Būd dest-i reh be-ṭıflī cünbiş-i gehvāreem

(7) Benüm ṭālī‘ümden nā-ğabūlluġum hemān bu ġün degildür. Hālet-i (8) ṭufūliyyetde cünbiş-i gehvārem çocuġ⁸³⁸⁷ oyuncaġı idi.

بزم امشب از شرار سنک طفلان روشنست
رشتهء شمع است از رکهای سنک خاره ام

⁸³⁸⁴baḡye-i: A.

⁸³⁸⁵pīrāhen: pīrāheni A.

⁸³⁸⁶āvārem: āvāreem A.

⁸³⁸⁷çocuġ: çoġ çoġ A.

7 [A-335b](9) Bezmem imşeb ez-şerār-ı seng-i tıflān rūşenest

(10) Rişte-i şem^c est ez-reghā-yı seng-i hāreem

(11) Bu şeb bezmüm şerār-ı seng-i tıflāndan rūşendür. Benüm (12) seng-i hāremüñ reglerinden rişte-i şem^c zāhir olur.

بسکه کیرم آهن حل کرده از پیکان او

آهنین چون جیب سوزن کشت جیب پاره ام

(13) Bes ki girem āhen-i ḥall kerde ez-peykān-ı ū

(14) Āhenin çun ceyb-i sūzen geşt ceyb-i pāreem

(15) Ol kadar anuñ peykānından āhen-i ḥall kerde taḥşīl eyledüm ki [N-255b]

(16) igne gözi gibi ceyb-i cāmemüñ pāresi şikāfidur (17) āhenin oldı.

دور از سواد تیره بختیهای خودکشته ام

قطرهء اشکم ز چشم سرمه دار افتاده ام

9 (18) Geşteem dūr ez-sevād-ı tīre-baḥtīhā-yı ḥod

(19) Ḳaṭre-i eşkem zi-çeşm-i sūrmedār üftādeem

(20) Kendimüñ sevād-ı tīre-baḥtılıklarumdan dūr oldum. (21) Ben ḳaṭre-i eşküm çeşm-i sūrmedārdan düşdüm.

بسکه شوکت جور کردون ناتوانم کرده است

سر بکرد آید مرا از کردش سیاره ام

(22) Bes ki Şevket cevr-i gerdün nā-tevānem kerdeest

(23) Ser-be-gerd āyed me-rā ez-gerdiş-i seyyāreem

(24) Cevr-i gerdūndan ol kadar nā-tevān olmışum ki gerdiş-i seyyāremden (25) başum baña ṭolanmışdur.

[Gazel 427]⁸³⁸⁸

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

بیاد چشم او صحرا نشینی پیشه میسازم

نی نرکس بهر سو می نشانم پیشه میسازم

1 (27) Be-yād-ı çeşm-i ū şahrā-nişini pīşe mī-sāzem

(28) Ney-i nergis beher sū mī-nişānem pīşe mī-sāzem

⁸³⁸⁸N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Ġazel" başlığı vardır.

(29) Anuñ yād-ı çeşmi ile şahrā-niṣīnligi pīşe iderüm (30) ve sū-be-sū nāy-ı nergis zirā‘at idüp anı kendüm⁸³⁸⁹ şan‘at (31) iderüm. Ney-i nergis bir nev‘e neydür. Çicegi nergis gibi olur.

[V-286b]

(1) Kedū-yı nergis gibi ki bir nev‘e kabağdur. Yāhūd ney-i nergis zirā‘at (2) ile bīşezār iderüm demek ola.

نمی نوشی می سرکشتگی برخیز از بزم
که من سنک فلاخن میگذارم شیشه میسازم

(3) Nemi-nūṣī mey-i ser-geṣteḡi berhīz ez-bezmem

(4) Ki men seng-i felāḡan mī-gūzārem ṣīşe mī-sāzem

(5) Çünkü şarāb-ı ser-geṣteḡi nūṣ eylemezsin benüm bezmümden dūr (6) ol. [A-336a] Zīrā ben seng-i felāḡanı zevb idüp ṣīşe yaparım. (7) Mādde-i zücāc rimāl ve ḡacerdür⁸³⁹⁰. Gūdāḡte olduḡda naṡrūn (8) izāfeti ile ṣīşe olur.

بهر ایینه ام روی عروس فکر ننماید
ز زنجیر جنون آیینه اندیشه میسازم

3 (9) Beher āyīneem rūy-ı ‘arūs-ı fikr ne-nümāyed

(10) Zi-zencīr-i cūnūn āyīne-i endīşe mī-sāzem

(11) Baña her āyīnede rūy-ı ‘arūs-ı fikr görünmez. Ben zencīr-i cūnūndan (12) āyīne-i endīşe yaparım.

ندارد باز از کارم جفاهای تو ای شیرین
زیپیکانی که از سوی تو آید پیشه سازم

(13) Ne-dāred bāz ez-kārem cefāḡā-yı tu ey Ṣīrīn

(14) Zi-peykānī ki ez-sūy-ı tu āyed pīşeī sāzem

(15) Senūñ cefālaruñ beni iṣūmden girū ḡomaz. Ey ṣīrīn- (16) maḡabbet senden gelen peykāndan yine tīşe idüp Kūhken-i (17) derd-i maḡabbet olurum.

ندارد نم زمین خانهء مستان دگر شوکت
بتاکی میزنم رکهای جانرا ریشه میسازم

5 (18) Ne-dāred nem zemīn-i ḡāne-i mestān diḡer Ṣevket

(19) Be-tāki⁸³⁹¹ mī-zenem reḡḡā-yı cān-rā rişe mī-sāzem

⁸³⁸⁹ kendüm: kendüme A N.

⁸³⁹⁰ ḡacerdür: + ki N.

(20) Zemīn-i ḥāne-i mestān bir daḥī ruṭūbet virmez. Cān ṭamarlarını (21) tāka urup rīše rīše iderüm.

[Gazel 428]⁸³⁹²

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

تا آب شد از شعله دیدار نگاهم
چون اشک فرو ریخت زرخسار نگاهم

1 (23) Tā āb şud ez-şu' le-i dīdār nigāhem

[N-256a] (24) Çun eşk fūrū-rīḥt zi-ruḥsār nigāhem

(25) Tā ki nigāhum şu' le-i dīdārdan āb oldı ve nigāhum eşk (26) gibi ruḥsārumdan döküldi.

ازخانه ام آن شوخ چنان رفت که بگذشت
چون پرتو فانوس زدیوار نگاهم

(27) Ez-ḥāneem ān şūḥ çunān reft ki be-gūzeşt

(28) Çun pertev-i fānūs zi-dīvār nigāhem

(29) Ḥāmemden⁸³⁹³ ol şūḥ şöyle gitdi ki pertev-i fānūs gibi ki⁸³⁹⁴ (30) nigāhum dīvārından⁸³⁹⁵ geçüp gitmişidi⁸³⁹⁶.

کردید پراز حسرت من کوه و بیابان

3 (31) Gerdīd pūr ez-ḥasret-i men kūh u beyābān

[V-287a]

بیچید چه فریاد بکھسار نگاهم

(1) Pīçid çi feryād be-kuhsār-ı nigāhem

[A-336b] (2) Benüm ḥasretümden kūh ve beyābān ṭoldı. Çāh-ı feryād-ı kuhsārda (3) nigāhuma pīçide oldı. Ba' zı berārīde vāki' çāhdan⁸³⁹⁷ (4)⁸³⁹⁸ feryād gelür ve şavṭ

⁸³⁹¹ tākī: ک / - A.

⁸³⁹² N nüshasında ve V nüshasının 22. satırında "Gazel" başlığı vardır.

⁸³⁹³ ḥāmemden: ḥānemden A N.

⁸³⁹⁴ ki: -A.

⁸³⁹⁵ dīvārından: dīvārdan A.

⁸³⁹⁶ geçüp gitmişidi: geçdi demek olur A.

⁸³⁹⁷ ba' zı berārīde vāki' çāhdan: -A.

⁸³⁹⁸ Tüm satır: -A.

istimā⁶ olunur. Yāhūd çī edāt-ı ta⁶ accüb ü (5)⁸³⁹⁹ tekşir ola. Ya⁶ nī ne feryādlar⁸⁴⁰⁰ kuhsār-ı nigāhumda pīçide oldı (6)⁸⁴⁰¹ dimek ola.

جایی که نباشد کل رخسار تو در چشم
در پیره‌ن دیده شود خار نکاهم

(7) Cāyī ki ne-bāşed gül-i ruhsār-ı tu der-çeşm

(8) Der-pîrehen-i dîde şevved hâr nigāhem

(9) Senüñ gül-i ruhsāruña çeşmde ki cāy olmaya pîrāhen-i (10) dîdemde nigāhum hâr olur⁸⁴⁰².

نظاره ام از بس عرق آلود نگاهست
همچون رک ابر است کهربار نکاهم

5 (11) Nezzāreem⁸⁴⁰³ ez-bes ‘ araḫ-ālūd-ı nigāhest

(12) Hemçun reg-i ebrest güher-bār nigāhem

(13) Benüm nezzārem ol ḫadar ‘ araḫ-ālūd-ı nigāhdur ki nigāhum ebr gibi (14) güher-bārdur.

چندان پرم از ناله که از جنبش مژگان
اید بصدا همچو رک تار نکاهم

(15) Çendān pürem ez-nāle ki ez-cünbiş-i müjgān

(16) Āyed be-şadā hemçu reg-i tār nigāhem

(17) Ol ḫadar nāleden māl-ā-mālüm ki cünbiş-i müjgāndan reg-i tār gibi (18) nigāhum şadāya gelür.

آید نکه الود نسیم از سر زلفت
شد بسکه درین دام گرفتار نکاهم

7 (19) Āyed nigh-ālūd nesīm ez-ser-i zülfet

(20) Şud bes ki derin-dām giriftār nigāhem

(21) Ol ḫadar bu dāmda nigāhum giriftār oldı ki nesīm daḫı (22) ser-i zülfüñden nigāh-ālūd gelür oldı.

ضبط نکه خود نکند بلبلم از ضعف

⁸³⁹⁹ Tüm satır: -A.

⁸⁴⁰⁰ feryādlar: feryād ile N.

⁸⁴⁰¹ Tüm satır: -A.

⁸⁴⁰² olur: oldı A.

⁸⁴⁰³ nezzāreem: nezzārem A.

چون نکھت کل رفتہ زکلزار نکاھم

(23) Żabṭ-ı nıgeh-i ħod ne-koned bülbülem ez-za' f

(24) Çun nükhet-i gül refte zi-gülzâr nigâhem

(25) Benüm bülbüüm za' findan nâşî nigâhını zabṭ eyleyemez. Benüm de nigâhum (26) gülzârdan büy-ı gül gibi bîrûn olur.

چون ابر بہاری بزمین سینہ کش آید

شوکت شدہ از اشک کرانبار نکاھم

9 (27) Çun ebr-i bahârî be-zemîn sîne-keş âyed

(28) Şevket şude ez-eşk girân-bâr nigâhem

(29) Ebr-i bahâr gibi zemîne sîne-keş geldi. Zîrâ nigâhum eşkden (30) girân-bâr olmuştur.

[Gazel 429]⁸⁴⁰⁴

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

تا غبار خاطر از کون و مکان برداشتم

1 [A-337a] [N-256b](31) Tâ ħubâr-ı ħâṭır ez-kevn ü mekân berdâstem

[V-287b]

بار سنکینی زدوش اسمان برداشتم

(1) Bâr-ı sengîni zi-düş-ı âsmân berdâstem

(2) Tâ ki ben ħubâr-ı ħâṭır kevn ü mekândan berdâste eyledüm ya' nî (3) baña ħubâr-ı ħâṭır ħâşıl oldı. Āsmānuñ dūşından bâr-ı (4) sengîni ħaldurdum. Ya' nî ol bârı berdâste eyledüm. Bu gûne (5) ħülâşada lafza-i berdâste niçe ma' ânî-i lâzımede (6) isti' māl olundıgını iş' ara mebnâdur ve ħaşd-ı şâ' ir îhâmen (7) ve muṭâbakâten ba' zi ma' ânî oldıgını daĥı îmâya mübtenîdür.

چاک شد کردون زبس نالید از استغای ما

زآسمان بگذشت دستی کز جهان برداشتم

(8) Çâk şud gerdün zi-bes nâlîd ez-istignâ-yı mâ

(9) Z'âsmân be-gzeşt destî k'ez-cihân berdâstem

⁸⁴⁰⁴ Burada "Ġazel" başlığı vardır N V.

(10) Gerdün çāk oldı ve bizüm istignāmızdan çok nāle eyledi (11) ve ol el ki cihāndan kaldurdum āsmāndan güzēr eyledi. (12) Çünkü cihāndan dest berdāšte oldı. Āsmānı hark (13) idüp güzērān eyledi. Çāk şud gerdün ta‘ bîri şahîh oldı⁸⁴⁰⁵.

داشتند اهل جهان یک کوچه ره دوری زهم

جسم خاکی بود دیوار از میان برداشتم

3 (14) Dāštend ehl-i cihān yek-kūçe reh dūrī zi-hem

(15) Cism-i hākī būd dīvār ez-miyān berdāstem

(16) Ehl-i cihān birbirinden bir şoçacık miqdārı uzaklığı var idi (17) ve cism-i hākī miyānede dīvār-ı līne esās idi kaldurdum. (18) Hā‘il kalmadı.

پیش ازین عالم سراسر یک لب خاموش بود

شد هوا ها ناله تا مهر از دهان برداشتم

(19) Piş-ezīn ‘ālem ser-ā-ser yek-leb-i hāmūş buved

(20) Şud hevāhā nāle tā mühr ez-dehān berdāstem

(21) Ya‘nī bundan evvel ‘ālem başdan başa bir leb-i hāmūş idi. (22) Mühr-i hāmūşiyi dehān-ı ‘ālemden berdāšte eyledüm. Hevālar nāle (23) oldı. Bu beytün taḥkīk-i ma‘nāsı budur ki bundan muḳaddem (24) ya‘nī ⁸⁴⁰⁶ *هو عالم الاحدیته* قبل ظهور الكنز الخفی و هو عالم الاحدیته ⁸⁴⁰⁶ yek-leb-i (25) hāmūş būd⁸⁴⁰⁷ *متحققته ولكن استجنامها (26) الصفات بكمالها و بلوازمها كانت* ⁸⁴⁰⁷ *ظهر الصفات بلوازم (27) tā mühr ez-dehān berdāstem ya‘nī* ⁸⁴⁰⁸ *كاستجنان اللوازم فیما یستجن فیها* ⁸⁴⁰⁸ *lākin mütekellim-i vaḥde ile ta‘bīr-i edātī* ⁸⁴⁰⁹ (29) *mülābese-i şī‘riyyedür. Bunuñ nazīri ḳatı çok vāḳi‘ olmuşdur. (30) Mirzāt Felem (?) Ta‘ denī:*

‘Aşķem ki her dü-cihān-rā behem zenem

Ma‘şūḳ (31) u ‘āşīḳī [N-257a] şude nāmem be-dīn sebeb

ve emşālühā gibi şud hevāhā nāle

⁸⁴⁰⁵ oldı: eyledi A.

⁸⁴⁰⁶ Ḳable zuhūrī'l-kenzi'l-ḥafiyi ve hüve ‘ālemü'l-eḥadiyyeti/Gizli hazinenin ortaya çıkmasından önceki o ehadiyyet âlemidir.

⁸⁴⁰⁷ E‘ş-şifāt bi-kemālihā ve bi-levāzımihā kānet müteḥakkıḳaten velākin isticnāmhā keścicnāni‘l-levāzımı fīmā yestecinnu fihi/Yani bütün yetkinlikleri ve ayrılmazlarıyla birlikte sıfatlar gerçekleşmiş idiler; fakat gizlenmeleri ayrılmazların onda gizlenmesi gibi gizlilik halindeydi.

⁸⁴⁰⁸ Zuhūru şifāti bi-levāzımı māhiyyetihā ve hiye ‘ālemü‘l-vāhidiyyeti/Sıfatların mahiyetlerinin ve eserlerinin ayrılmazlarıyla ortaya çıkmasıdır ki o da vāhidiyyet âlemidir.

⁸⁴⁰⁹ edātı: ednā N.

[V-288a]

(1) *ya' ni⁸⁴¹⁰ ta'ni* بذاتى بتقاضاء الحب الذاتى (2) *lma' zahir al-'ashq* و هو الكنز الخفى بتقاضاء الحب الذاتى (3) *al-'alam maza'hir shafat* تجلى يقتضيه مجلاه اى محله (4) *mutkhalafat al-'athar wal-'ahkam* فاختلقت الاهويته من كل العالم مظاهر صفات (7) *wa' haqq al-'ahwiy* ان الهوى سبب الهوى (6) *ism al-'azal wal-'musr* حتى قيل (5) *hata' 'abd al-'ahwiy* بسبب اثار يضطرب (9) *wa' haza al-'ahwiy* المتخالفته عند التحقيق كاصوات فجيعت (8) *wal-'ahwiy* فى القلب ما عبد الهوى (10) *minha* من يصوتها و من يسمعها لان سوى الله تعالى امور زائلت لا بقاء لها و كل من يرتبط بها يخاف الهويته اصوات فجيعة لا فائدة فيها و يلزم الهروب (11) *alayhi* من الفجع ولهذا قال شد هواها ناله يعنى تلك . فافهم و بالله التوفيق (12) *minha* .

بار هستى را كشيدن سخت كارى بوده است

يكدروزي شد كه بهر امتهان برداشتم

5 (13) *Bār-ı hestî-râ keşîden saht kârî bûdeest*

(14) *Yek dü rûzî şud ki behr-i imtiḥān berdāstem*

(15) *Ya' nī bār-ı hestî-i mecāzî-i zillîyi taḥmîl gāyet şu' ūbetli* (16) *işdür*. Bir iki gün *berāy-ı imtiḥān berdāste-i dūş-ı taḥammül* (17) *olduğ* ve çun *sefer-i rāh-ı aḥiret müteḥakkık* oldu. *Bi-ḥamdihi* (18) *Ta' ālā ol bārdan ḥalāş* oldu. *Zîrā* bu *vücūd-ı zillîde* (19) *zünüb-ı aẓîmeyi mürtekib idüñ* ki:

(20) *fan qalt ma z'nibî al-yik ajibtî⁸⁴¹¹*

⁸⁴¹⁰ *Lemmā zahara'l-'iṣḡu ve hüve'l-kenzü'l-ḥafiyyu bi-teḡāḡāi'l-ḥubbi e'z-zātiyyi bi-ḥukmi "fe-aḥbebtü en-u'rafa" şāra'l-'ālem meẓāhira şifāti müteḡālifeti'l-āşari ve'l-aḡkāmi feḡtelefet e'l-ehviyeti min külli tecelliyin yaḡtaziyyi meclāhu ey maḡalluhu ḡattā 'ubide'l-hevā bi-sebebi āşari ismi'd-ḡālli ve'l-muḡirri ḡattā kīyle:Ve ḡaḡḡu'l-hevā inne'l-hevā sebebül-hevā/Ve levle'l-hevā fī'l-ḡalbi mā-'ubide'l-hevā. Ve ḡāzihi'l-ehviyetü'l-müteḡālifetü 'inde't-ḡaḡḡi ke-eşvātın feci'atin yaẓtaribu minhā men yuşavvituhā ve men yesme'uha li-enne siva'llāhi Te'ālā umurun zā'idetün lā-baḡā'e lehā ve küllü men yertebitu biḡa yuḡāfu 'aleyhi mine'l-fecā'i ve lihẓā ḡāle şedde hevāḡā nālehū ya' nī tilke'l-ehviyetü eşvātün feci'atün lā-fā'idete fihā ve yelzimu e'l-hurūbu minhā fefhem ve bi'llāhi't-tevfīḡ: Yani aşk ortaya çıkınca- ki o gizli hazinedir- "Bilinmeyi, tanınmayı istedim" hükmüyle zatı aşkın gerekleri kendisini gösterir ve böylece âlem hükümleri ve sonuçları birbirinden farklı sıfatların belirleş yerlerine dönüşür. Sonuçta her tecellinin belireceği tecelligah neyi gerektiriyorsa hevâları/aşkları ona göre değişir. Hatta sonuçta Allah'ın Dâl/saptıran ve Mudîr/zarar veren isminin sonuçları sebebiyle aşka tapılır. Nitekim şöyle denilmiştir: Aşka yemin olsun ki aşk, aşkın sebebidir. Eğer kalpte aşk olmasaydı aşka tapılmazdı. İşte iyice incelendiğinde birbirinden farklı bu aşklar, öyle etkileyici sesler gibidir ki o sesi seslendirenler de duyanlar da ondan hareketlenirler. Çünkü Allah'ın dışındakiler geçici olaylardır ve onların hiç kalıcılığı yoktur ve yine onlarla irtibatlı olan her şey hakkında bu yok olma/hareketlenme söz konusudur. İşte bu yüzden şöyle denildi: "Onun aşkını pekiştirdi de ona kavuştu". Yani bu aşklar çok etkileyici seslerdir. Bunlarda herhangi bir fayda yoktur ve bunlardan kaçmak gerekir. Bunu böyle anla. Başarı Allah'tandır.*

⁸⁴¹¹ *Fe'in kältü mā-zenbî ileyke ecebtē/Vücūduke zenbün lā yuḡāsübihî zenbün: Ben sana günahım neydi ki deyince şöyle cevap verdin "Senin kendi varlığın hiçbir günahla kıyaslanmayacak bir günahtr".*

(22) *me'ālinden düşvārī-i kār-ı erbāb-ı 'irfān zāhir ü* (21) *وجودک ذنب لا یقاس به*
*bāhirdür*⁸⁴¹².

خلق دارند از صفای وقت سیر ماهتاب
 تا غبار خاطر خود از میان برداشتم

(23) *Ḥalk dārend ez-şafā-yı vaqt seyr-i māhtāb*

(24) *Tā ğubār-ı hātır-ı ḥod ez-miyān berdāstem*

(25) *Ya' nī tā ki ben miyānedēn ğubār-ı hātır-ı ḳaldurdum halk-ı 'ālem* (26) *şafā-*
yı [A-338a] vaqt ile seyr-i māhtāb eylediler.

ریختم ازرنک خود رنک لباس نوبهار
 طرح صد کلشن زیبک برک خزان برداشتم

7 (27) *Riḥtem ez-reng-i ḥod reng-i libās-ı nevbahār*

(28) *Ṭarḥ şad-ġülşen zi-yek-berg-i ḥazān berdāstem*

(29) *Kendi rengümden reng-i libās-ı nev-bahār ṭarḥ eyledüm. Bir berg-i* (30)
ḥazāndan şad-ġülşen ṭarḥ eyledüm. Yek-berg-i ḥazān ki kendi (31) *vücūd-ı za' f-ālūdı*⁸⁴¹³
idi.

[V-288b]

پرده های کوش بال مرغ آتشیواره شد
 هر کجا شوکت زسوز دل فغان برداشتم

(1) *Perdehā-yı [N-257b] ġuş-ı bāl-i murġ âteş-ḥ'āre şud*

(2) *Her kücā Şevket zi-süz-ı dil fiġān berdāstem*

(3) *Ya' nī her ne maḥallde ki benüm süz-ı dilümden bir fiġān peydā ola* (4) *bāl-i*
semenderüñ ġuşı perdeleri oldı çünki murġ-ı âteş-ḥ'āredür. (5) Fiġān-ı âteşin perde-ġuş
olunca sūziş ü ġüdāziş muḥakḳaḳdur.

[Gazel 430]⁸⁴¹⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سواد هندرا میخانه اندیشه میدانم
 می ته شیشه میدانمحنای پای سبز انرا

1 (7) *Sevād-ı Hind-rā meyhāne-i endiše mī-dānem*

⁸⁴¹² *zāhir ü bāhirdür: zāhirdür A.*

⁸⁴¹³ *za' f-ālūdı: za' f-ālūd A.*

⁸⁴¹⁴ N nüshasında ve V nüshasının 6. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(8) Hınnā-yı pāy-ı sebzān-rā mey-i teh-şīşe mī-dānem

(9) Ya‘ nī sevād-ı Hindi meyhāne-i endīşe bilürüm ve hınnā-yı pāy-ı (10) sebzānı mey-i teh-şīşe bilürüm. Pāy-ı sebz nu‘ ümetli yumuşak (11) maḥbūbuñ ayağına dirler. Mey-i teh-şīşe mīnā dibinde kalan (12) bādedür. Hind maḥbūbları ve ‘Acem tāzeleri pāylarına (13) hınnā yaqarlar. Duḡterān ve zenān gibi anları mey-i teh-şīşeye (14) teşbīh eyledi. ‘İşmet-i Buḡārī:

(15) *Demīde sebz-i pāyān naḡl-i nāz-ı ‘aşk-ı ḡüsnešt*⁸⁴¹⁵

(16) *Diyār-ı sebzēzār-ı Hind-rā Kişmīriyān dānend*

کشد تصویر شیرین را بلوح سنک مژگانم

نگاه کرم را برق زبان تیشه میدانم

(17) Keşed taşvīr-i Şīrīn-rā be-levḡ-i seng müjgānem

(18) Nigāh-ı germ-rā barḡ-ı zebān-ı tīşe mī-dānem

(19) Benüm müjgānum levḡ-i senge taşvīr-i Şīrīni resm ider. Nigāh-ı germi (20) barḡ-ı zebān-ı tīşe bilürüm.

نمیکویم بکس حرفی شراب خود نمیریزم

کشادنه‌ای لبراً من شکست شیشه میدانم

3

(21) Nemī-güyem be-kes ḡarfī şarāb-ı ḡod nemī-rīzem

[A-338b] (22) Güşādenhā-yı leb-rā men şikest-i şīşe mī-dānem

(23) Bir kimseye bir [ḡar]f⁸⁴¹⁶ söylemem ve şarāb-ı esrārımı bir ferdüñ güş-ı mīnāsına (24) rīzān itmem. Leb-i güşādeligini⁸⁴¹⁷ şikest-i şīşe bilürüm.

زمدهوشان هوارا صفحہء تصویر می بینم

زیبمغزان جهان را یک نیستان بیشه میدانم

(25) Zi-medhūşān hevā-rā şafḡa-i taşvīr mī-bīnem

(26) Zi-bī-maḡzān cihān-rā yek-neyistān bīşe mī-dānem

(27) Medhūşlardan hevāyı şafḡa-i taşvīr görürüm ve bī-maḡzlardan (28) cihānı bir neyistān bīşe bilürüm.

ازین بستان سرا قطع تعلق چون کنم شوکت

بنخل عمر خود طول امل را ریشه میدانم

⁸⁴¹⁵ ‘aşk-ı ḡüsnešt: ‘aşkest A, ‘işve ḡüsnešt N.

⁸⁴¹⁶ [ḡar]f: ḡarf A N.

⁸⁴¹⁷ güşādeligini: güşādeligin A N.

5 (29) Ezīn-bustān-serā kaṭ' -1 ta' alluḫ çun konem Şevket

(30) Be-naḥl-i ' ömr-i ḥod tül-i emel-rā rişe mī-dānem

(31) Bu būsān-serādan niçe kaṭ' -1 ta' alluḫ iderüm? Kendi naḥl-i ' ömrüme

[V-289a]

(1) tül-i emeli rişe bilürüm.

[Gazel 431]⁸⁴¹⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

عرق افشان نازم از دیار سرمه می آیم

رک ابر نکاهم از بهار سرمه می آیم

1 (3) ' Araḫ-efşān-ı nāzem ez-diyār-ı sürme mī-āyem

(4) Reg-i ebr-i nigāhem ez-bahār-ı sürme mī-āyem

(5) ' Araḫ-efşān-ı nāzum⁸⁴¹⁹. Diyār-ı sürmeden gelürüm ve reg-i [N-258a] (6)

ebr-i nigāhum bahār-ı sürmeden gelürüm.

زند موج خموشی آب و خاکم از سیه بختی

چو سیل بی صدا از کوهسار سرمه می آیم

(7) Zened mevc-i ḥamūşī āb u ḥākem ez-siyeh-baḥtī

(8) Çu seyl-i bī-şadā ez-kūhsār-ı sürme mī-āyem

(9) Āb u ḥāküm siyeh-baḥtlıḫdan mevc-i ḥamūşī urur ve⁸⁴²⁰ seyl-i bī-(10)şadā gibi kūhsār-ı sürmeden gelürüm.

[Gazel 432]⁸⁴²¹

Mef' ülü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

چون نبض در کمینکه جستن نشسته ام

چون رنگ در طلسم شکستن نشسته ام

1 (12) Çun nabz der-kemīngēh-i cüsten nişesteem

(13) Çun reng der-ṭılısm-ı şikesten nişesteem

(14) Nabz gibi kemīngāh-ı cüstide nişesteyüm ve reng gibi ṭılısm-ı (15) şikestenide miknet-besteyüm.

⁸⁴¹⁸N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁴¹⁹ Bu kelime metinde "zi-nām" şeklindedir. Anlama uygun düştüğünden "nāzum" okunmuştur V.

⁸⁴²⁰ urur ve: üzere ve A.

⁸⁴²¹N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Ġazel" başlığı vardır.

در چشمه سار بیم و امید است موج من
دربرزخ شکستن و بستن نشسته ام

(16) Der-çeşmesâr-ı bîm ü ümîdest mevc-i men

(17) Der-berzağ-ı şikesten ü besten nişesteem

(18) Benüm mevcüm çeşmsâr-ı bîm ü ümmîdedür ve ben berzağ-ı şikesten (19)
ü bestende [A-339a] muķîmüm⁸⁴²².

نخم سپند آتش پژمرده کی شده است
در مجمری ز خاک زشتن نشسته ام

3 (20) Toğm-ı sipend⁸⁴²³ âteş-i pejmurdegî şudest⁸⁴²⁴

(21) Der-micmerî zi-ğāk zi-şusten nişesteem

(22) Toğm-ı sipend âteş-i pejmurdegî olmışdur. Ol micmerde ki ħākden (23)
şustenlikde muķîmüm⁸⁴²⁵.

من کرد باد وادی صبر و تحملم
چون خاک در طلسم نشستن نشسته ام

(24) Men gird-bād-ı vādî-i şabr u taħammülem⁸⁴²⁶

(25)⁸⁴²⁷ Çun ħāk der-ṭılısm-ı nişesten nişesteem

(26) Men vādî-i şabr u taħammülün gird-bādıyum. Za‘bûbe-i vücûdum ciger-i
(27) ħarâret-fezâ-yı şaħârâ gibi şekîb ü taħammülden ħâlî olmaz ve ħāk (28) gibi ṭılısm-ı
nişestenlikde nişesteyüm dimekdür.

چندین کمند طول امل پاره کرده ام
شوکت بدامگاه نشستن نشسته ام

5 (29) Çendîn kemend-i ṭül-i emel pâre kerdeem

(30) Şevket be-dāmgāh-ı nişesten nişesteem

(31) Ya‘nî bu kadar kemend-i ṭül-i emeli pâre pâre eylemişüm. Ey Şevket
dāmgāh-ı

[V-289b]

⁸⁴²² muķîmüm: + dimek olur A.

⁸⁴²³ sipend: + ez N.

⁸⁴²⁴ şudest: Bu kelime “şudeest” şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

⁸⁴²⁵ muķîmüm: muķîm A.

⁸⁴²⁶ taħammülem: tekellümem A.

⁸⁴²⁷Tüm satır: -A.

(1) nişeste nişesteyüm.

[Gazel 433]⁸⁴²⁸

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

از لامکان به نیم گذشتن گذشته ام

یعنی زجای ناله رسیدن گذشته ام

1 (3) Ez-lāmekān be-nīm-güzeşten güzeşteem

(4) Ya' nī zi-cāy-ı nāle-resīden güzeşteem

(5) Lā-mekāndan nīm-güzeştenlik ile güzeşteyüm. Ya' nī nāle (6) irişmek maḥallinden geçmişüm.

دیگر زیبا نشستته و هموار میروم

ازبس دویده ام زدویدن نشستته ام

(7) Dīger zi-pā nişeste vü hemvār mī-revem

(8) Ez-bes devīdeem zi-devīden nişesteem

(9) Yine ayakdan ḳalup ammā hemvār yürürüm. Ol ḳadar dolanmışum⁸⁴²⁹ ki (10) dolanmadan ḳalmışum⁸⁴³⁰.

بالم شکسته است و بجایی نمیروم

چون رنگ عاشقان زپریدن گذشته ام

3 (11) Bālem şikesteest ü be-cāyī nemi-resem

(12) Çun reng-i 'āşīḳān [N-258b] zi-perīden güzeşteem

(13) Bālüm şikedür ve bir yere irişmem ve reng-i 'āşīḳān gibi perīdenlikden⁸⁴³¹ (14) ḳalmışum⁸⁴³².

بیتاب بلبل چمن ناتوانیم

نبض کلم زطپیدن گذشته ام

[A-339b] (15) Bī-tāb-ı bülbül-i çemen-i nā-tevānīm

(16) Nabz-ı gülem zi-ṭapīden güzeşteem⁸⁴³³

⁸⁴²⁸N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı vardır.

⁸⁴²⁹dolanmışum: dolanmış kim A.

⁸⁴³⁰ḳalmışum: + demek olur A.

⁸⁴³¹perīdenlikden: perīdenligümden N.

⁸⁴³²ḳalmışum: + demek olur A.

⁸⁴³³Bu mısra vezne uymamaktadır.

(17) Ben nā-tevānlık çemeni bülbüliyüm ve nabz-ı gülüm. Tapīdenlikden kalmışum.

کل از نسیم دست درباغبان شکفت
من از قبول خلق زچیدن گذشته ام

5 (18) Gül ez-nesīm-i dest-red-i bāgbān şüküft

(19) Men ez-ķabūl-i hālk zi-çiden güzeşteem

(20) Gül nesīm-i dest-redd-i bāgbāndan bī-ħuzūr oldı ve men (21) ķabūl-i hālkdan çīdenlikden ya^c nī ķabūl-i hālkı devşürmekden (22) fāriğüm.

[Gazel 434]⁸⁴³⁴

Mef^c ulü / Fā^c ilātü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

رندان که میخورند می لاله کون هم
هستند اسیر سلسلهء موج خون هم

1 (23) Rindān ki mī-ħorend mey-i lāle-gūn hem

(24) Hestend esīr-i silsile-i mevc-i ħūn hem

(25) Rindān ki mey-i lāle-gūnı nūş iderler. Hem esīr-i silsile-i mevc-i (26) ħūndurlar.

فارغ زدل ربودن عاشق نمیشوند
خوبان چه کونه برده قرار و سکون هم

(27) Fāriğ zi-dil-rübūden-i ‘āşık nemī-şevend

(28) Ĥübān çi gūne borde ķarār u sūkūn hem

(29) Dil-i ‘āşıkı ķapmadan fāriğ olmazlar. İmdi ħübān ķarār (30) u sūkūnı niç bulurlar?

احوال حسن و عشق زهم میتوان شناخت

3 (31) Aĥvāl-i ħūsn ü ‘aşķ zi-hem mī-tevān şināĥt

[V-290a]

عکس دو اینه است عیان از درون هم

(1) ‘Aks-i dü-āyīnest ‘ayān ez-derūn hem

(2) Aĥvāl-i ħūsn ü ‘aşķı birbirinden añlamak mümkindür. Derūndan (3) hem iki āyīnenüñ birbirine ‘aksi ‘ayāndur⁸⁴³⁵.

⁸⁴³⁴ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

[Müfred 38]⁸⁴³⁶Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün(Fa^c lün)

ضعيف كشته ام اما به بند اسبابم
چو رشته آب کهر کشته است کردیم

1 (5) *Zā^c īf gešteem ammā be-bend-i esbābem*(6) *Çu rişte āb-ı güher gešteest kerdīm*⁸⁴³⁷

(7) *Zā^c īf olmışum ammā bend-i esbābdayum. Benüm girdābum rişteye (8) āb-ı güher gibidür. Zā^c f-ı rişte vü bend ta^c bīrleri irādesi (9) ma^c lūmdur.*

[Rubâî 11]⁸⁴³⁸Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

رفتم از خود چون بطفلی از زمین برخواستم
قد کشیدم از سر دنیا و دین برخواستم

1 (10) *Reftem ez-ḥod çun be-ṭıflī ez-zemīn ber-ḥāstem*(11) *Ḳadd keşīdem ez-ser-i dünyā vü dīn ber-ḥāstem*

[A-340a] (12) *Kendümden geçdüm. ‘Ālem-i ṭufūliyyetde çünki zemīnden ḳalkḳdum. (13) Dünyā ve dīnden ber-ḥāste olup boy çekdüm.*

همنشین بودیم ما و اسمان دریک زمین
او چنین برخواست ازجا من چنین برخواستم

(14) *Hem-niṣīn būdīm mā vü āsmān der-yek-zemīn*(15) *Ū çunīn ber-ḥāst ez-cā men çunīn ber-ḥāstem*

(16) *Biz āsmān ile bir zemīnde hem-niṣīn idük. O böyle yerinden (17) ḳalkḳdı. Ben böyle ḳalkḳdum.*

[Rubâî 12]⁸⁴³⁹Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

چو چشم خود زبال حیرتست انداز پروازم
نکاه کرم باشد شعلهء اواز پروازم

⁸⁴³⁵ c ayāndur: + dimekdür A.

⁸⁴³⁶ N nüshasında "Rubâî" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁴³⁷ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁴³⁸ 4. satırda "Rubâî" başlığı vardır.

⁸⁴³⁹ N nüshasında ve V nüshasının 18. satırında "Rubâî" başlığı vardır.

- 1 (19) Çu çeşm-i ĥod zi-bāl-i ĥayrest endāz-ı pervāzem
 (20) Nigāh-ı germ bāşed şu' le-i āvāz [N-259a]pervāzem

(21) Kendi çeşmüm gibi pervāzum bāl-i ĥayrestden endāzelenmişdür (22) ve benüm şu' le-i āvāz-ı pervāzum nigāh-ı germüm olur.

بقای من ندارد امتیازی ازفناى من

بود انجام پروازم چو رنگ آغاز پروازم

(23) Beḳā-yı men ne-dāred imtiyāzī ez-fenā-yı men

(24) Būd encām-ı pervāzem çu reng āgāz-ı pervāzem⁸⁴⁴⁰

(25) Benüm beḳām fenāmdan imtiyāzı yokdur. Benüm encām-ı pervāzum reng (26) gibi āgāz-ı pervāzdur.

[Müfred 39]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

شکوه داریم زهم بسکه صبوریم زهم

وسعت قرب بحدیست که دوریم زهم

1 (27) Şekve dārīm zi-hem bes ki şabūrīm zi-hem

(28) Vüs' at-ı ḳurb be-ḥaddīst ki dūrīm⁸⁴⁴¹ zi-hem

(29) Birbirimizden şekvemiz gāyet birbirimizden şabūr olduğımızdandır. (30) Vüs' at-ı ḳurb bir ḥadde dekdür ki birbirimizden dūr olmuşuzdur. (31) Kemāl-i si'ada bu dūruluk mülāḥazası tebādür ider.

[V-290b]

[Gazel 435]⁸⁴⁴²

Mef' ülü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ülün

یاراست بهر مسجد و میخانه که رفتیم

شمعست زیك شعله بهر خانه که رفتیم

1 (2) Yārest beher mescid ü meyḥāne ki reftīm

(3) Şem' est zi-yek-şu' le beher ḥāne ki reftīm

⁸⁴⁴⁰ pervāzem: + ya' nī A.

⁸⁴⁴¹ dūrīm: dü-nīm A.

⁸⁴⁴²N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(4) Ya'ni her mescid ve meyhane ki ana varduk anda yar meshur ve (5) mescuddur ve her hanede ki anda bulunduk bir su'leden (6) sem'dur. Merhumun ma'na-yı muradı vâzih u zahir ve (7) erbâb-ı tahkik'e celî vü bahirdür.

بود از کل زکرت کره نقد بهاری

چون رشتهء تسبیح بهر دانه که رفتیم

(8) Būd ez-gül-i zikret girih-i naqd-i bahari

[A-340b] (9) Çun rişte-i tesbih beher dane ki reftim

(10) Ya'ni senun gul-i ilham-ı zikrun den girih-i naqd-i bahar olur. Rişte-i (11) tesbih gibi her dane-i zikre ki mustagrak olduk. Ma'ni-i maksud (12) bu iki beytten ma'lum-ı erbâb-ı tevhid'dür:

(13) Zikr bâşed 'ayn-ı mezkur dünyâ şud der-miyân

(14) Gayr ger zâkir buved ger şuretî ez-mâ-sivâ

(15) Maḥv kerden zikr bâşed lik ân maḥvî ki hest

(16) Nâm-ı ü nezd-i ma'arif pişegân bâşed fenâ

صد می‌کده کیفیت از ان چشم سیه داشت

چون باده بهر شیشه و پیمانه که رفتیم

3

(17) Şad-meygede keyfiyyet ezân-çeşm-i siyeh dâşt

(18) Çun bade beher şişe vü peymâne ki reftim

(19) Ya'ni yüz meygede ol çeşm-i siyehden keyfiyyet hâşıl eylemişdür. (20) Mânend-i bade her şişe ve peymâneye ki girdük zikr eyledigüm keyfiyyet (21) hâşıl oldı.

دیر و حرم آیینہء توحید نما بود

جز خویش ندیدم بهر خانه که رفتیم

(22) Deyr ü harem âyine-i tevhid-nümâ bûd

(23) Coz h'iş ne-didem beher-i hâne ki reftim

(24) Deyr ve harem âyine-i tevhid-nümâdur. Her hâneye dâhil olduk (25) kendimizden gayrını [N-259b] görmedik. Zirâ insân âyine-i (26) vahdet-nümâdur. Mücellâ-yı zât u şifât olmağla her (27) mazâhirden meshudı haqiqat-ı insân-ı kâmil oldukda coz (28) h'iş ne-didem ta'birî ile tesettüren böyle edâ buyurdılar.

تاب نکه کرم نداریم چو شوکت
خوش باش بشمع ای پر پروانه که رفتیم

5 (29) Tāb-1 nigh-i germ ne-dārīm çu Şevket

(30) Hoş bāş be-şem' ey per-i pervāne ki reftīm

(31) Şevket gibi nigāh-1 germnāke müteḥammil degilüm. İşte biz gitdük ey per-i pervāne

[V-291a]

(1) sen şem' le hoş ol.

[Gazel 436]⁸⁴⁴³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بهر کس کرم شیر نیست گفتاری که من دارم
چو طوطی شعلهء نطقست منقاری که من دارم

1 (3) Beher kes germ-i şīrīnest güftārī ki men dārem

(4) Çu tūtī şu' le-i nuṭḡest minḡārī ki men dārem⁸⁴⁴⁴

(5) Benüm güftārumla herkes germ-i şīrīndür ve mānend-i tūtī minḡarum (6) şu' le-i nuṭḡdur.

برون آورده اند زیك كریبان كفر و ایمان سر
بود تار لباس كعبه زناری که من دارم

(7) Birün āverdeend ez-yek-girībān küfr ü ĩmān ser

(8) Buved tār-1 libās-1 Ka' be zünnārī ki men dārem

[A-341a] (9) Ya' nī küfr ve ĩmān bir girībāndan baş göstermişlerdür. (10) Benüm zünnārum tār-1 libās-1 Ka' be olur. Bu beytüñ ma' nāsı (11) küfr ve ĩmān iki şıfat-ı şābite olmağla girībān-ı teklīfden (12) ser-zede vü rü-nümādur. Eger teklīf olmasa bu iki şıfat da (13) şübüt-ı vüçüd-ı müteḡaḡḡıḡ olmaz. Bu maḡallde teklīf ta' bīri (14) ile 'aḡl ta' bīrinde fark yoḡdur. İmdi girībān-ı teklīf (15) bu iki şıfatuñ medār-ı şübüt-ı aḡkāmı oldı ve ol (16) zünnār ki tār-1 libās-1 Ka' be oldı. Ālāyış-i sivā zünnār (17) ile ta' bīr olunur. Be-ḡarīḡü'l-meşel ve'l-farż Ka' be ve pūşış-i (18) Ka' be daḡı olsa sivādur. Andan tār-ı zünnār ile ta' bīr (19) eyledi. Bu ḡā'ife-i 'aleyhi şiddīḡinüñ rüḡāniyyetleri (20)

⁸⁴⁴³N nüshasında ve V nüshasının 2. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁴⁴⁴dārem: + ya' nī A.

teveccüh-i maḥzları zāt-ı baḥte olup rābiṭa bile olsa (21) aña teveccüh yine sivādur. Men' -i ḥavātır için mübtediyâne (22) ta' līm olunur diyü taḥkīk olundu. Ol zünnār ki bendedür (23) ya' nī şūr-ı zā' ile-i sūy ne kadar şuret-i nūrāniyyede (24) mütecellī olsa da tār-ı libās-ı Ka' be olur. Ya' nī zāt-ı (25) baḥte ḥicāb olmaḡdan ḥālī olmaz. Dimegi bu gūne ta' bīr (26) eyledi:

Ez dīde vü dilest me-rā Merve vü Şafā

(27) maẓmūnı gibi bunların böyle böyle ḥaḳīqatde ebyāt-ı (28) ġarībeleri çok vāḳi' olur. Tevcīh ü te' vīli zıkr (29) itdigimüz tefāşil üzeredür ⁸⁴⁴⁷(30) ⁸⁴⁴⁶. Lākin ⁸⁴⁴⁵وبالله العون bu hezeyānı terk eylese daḡı a' lā olurdu (31) . ⁸⁴⁴⁸تجاوزه الله تعالى

[V-291b]

[N-260a] [Gazel 437]⁸⁴⁴⁹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شب که از رویش دل پر نور شد کاشانه ام

چون نفس میرفت و می آمد هوا از خانه ام

1

(2) Şeb ki ez-rūyeş dil-i pür-nūr şud kāşāneem

(3) Çun nefes mī-refit ü mī-āmed hevā ez-ḡāneem

(4) Bir şeb ki anuñ pertev-i rüyından kāşānem dil-i pür-nūr oldu. (5) Ḥaml-i muvaṭṭā ile hemān ricl-i ' adl ḳabīlindendür. Nefes (6) gibi ḡānemden hevā āmed şud itmekdedür. Çünki (7) kāşānesi dil-i pür-nūr oldu. Ḥānesi beden mişāli (8) olup nefes gidüp gelmege başladı. Ya' nī miyān-ı (9) mışra' eynde tenāsüb ḡāşıl oldu.

اشک من سبز است از تر دستئ غارتگران

رشته از مدّ نگاه مور دارد دانه ام

(10) Eşk-i men sebzest ez-ter-destī-i ġāretgerān

[A-341b] (11) Rīşe ez-medd-i nigāh-ı mūr dāred⁸⁴⁵⁰ dāneem

(12) Ter-destī eli uz. Şan' atında māhir dimekdür. Ya' nī benüm eşküm (13) ġāretgerleruñ eli uzluğundan sebzdür ve benüm dānem medd-i (14) nigāh-ı mürdan

⁸⁴⁴⁵ Vebi'llāhi'l- 'avn/Yardım Allah sayesinde.

⁸⁴⁴⁶ Vebillāhi'l- 'avn/ Yardım Allah sayesinde Lākin: -A.

⁸⁴⁴⁷Tüm satır: -A.

⁸⁴⁴⁸ Tecāvezehu'llāhu Ta' ālā/Allah onu affetsin -N.

⁸⁴⁴⁹N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁴⁵⁰ dāred: dārend A.

rîşedârdur. Yâhūd eşk-i men sîrest (15) yâ-yı tahtâniyye ile eşk-i sîr girye-i müfrîṭ ma' nâsına. Ter-(16)destî lafzı eşk-i sîre mütenâsibdür. Ya' nî benüm ifrâṭ-ı (17) giryem gâretgerânun ter-destligindendür. Yoḥsa dânemde (18) olan isti' dâd-nümâ âb-ı giryeye mevḳûf degil medd-i nigâh-ı (19) mürdan nemâ ḳabûl ider dimekdür⁸⁴⁵¹.

نقش ارایش نکردد دلنشین آینه را

همره نقاش صورت میرود ازخانه ام

3 (20) Naḳṣ-ı ârâyiş ne-gerded dil-nişin âyine-râ

(21) Hem-reh-i naḳḳâş-ı şûret mî-reved ez-hâneem

(22) Dil-nişin âyineye naḳṣ-ı ârâyiş olmaz ve şûret-i hem-râh-ı (23) naḳḳâş benüm ḥânemden gider. Ḥülâşa-i ma' nâ-yı beyt: Naḳṣ-ı (24) maṭbû' -ı dil-nişin-i âyineye ârâyiş olmaz:

(25) *Hâcet-i meşşâṭa nîst rûy-ı dil-ârâm-râ*

(26) gibi benüm âyine-ḥânemden şûret-i münakḳâşa hem-râh-ı naḳḳâş (27) gider. Berây-ı ârâyiş sâbit olmaz.

بسکه جوشیده است خون عضو من بهم

کرفتد ازدست چون کل بشکند پیمانہ ام

(28) Bes ki cüşîdest⁸⁴⁵² ḥûn-ı ' uzv ' uzv-ı men behem

(29) Ger fütêd ez-dest çun gül be-şikend peymâneem

(30) Benüm her bir a' zâmuñ ḥûnı şöyle cüşîdedür ki gül (31) gibi elümden düşerse peymânemi şikest ider. Ya' nî

[V-292a]

(1) ḥûn-ı a' zâ birbiriyle cüşîdelenmek ḥuşul-i hey'et-i (2) ictimâ' iyyeden [N-260b] kinâyedür. Gül gibi peymânesi elden (3) düşünce şikest olmaḳ o hey'et-i ictimâ' iyyenün (4) teferruḳından kinâyedür.

خشک مغزی رنگ در آب و کل من ریخته است

سیل همچون کرد بر میخیزد از ویرانه ام

5 (5) Ḥuşk-mağzî reng der-âb u gül-i men riḥteest

(6) Seyl hemçun gerd ber mî-ḥîzed ez-vîrâneem

⁸⁴⁵¹ dimekdür: -A.

⁸⁴⁵² cüşîdest: Bu kelime "cüşîdeest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı A V.

(7) Ya' nī huşk-mağzlık benüm tıynetüme reng rihte eylemişdür. (8) Benüm vîrānemden ğubār seyl mānendi kalker. Zîrā reng-i (9) huşk-mağzî āb ve gülümde mütemekkin idi.

بسکه از موی سر زلفی سخن پر میکنم
کوش مردم نافهء مشکست از افسانه ام

(10) Bes ki ez-mūy-ı ser-i zülfi sūhan pür mî-konem

[A-342a] (11) Gūş-ı merdüm nāfe-i müşgest ez-efsānem

(12) Sūhan⁸⁴⁵³ mî-konem daħı nüshadur. Ya' nī ol kadar anuñ mūy-ı (13) ser-i zülfinden ziyāde sūhana āġāz iderüm ki gūş-ı merdüm (14) benüm efsānemden nāfe-i müşge müşābih olur.

کشته است از وحشت من شوخ طبع روزگار
دارد این صحرا پری در شیشه از دیوانه ام

7

(15) Geşteest ez-vaḥşet-i men şūh-ı ṭab' -ı rüzgār

(16) Dāred in şahrā perī der-şīşe ez-dīvānem

(17) Benüm vaḥşetümden ṭab' -ı rüzgār öyle şūh⁸⁴⁵⁴ olmışdur ki (18) bu şahrā benüm dīvānemden perī der-şīşe olmışdur. (19) والمعنى فى قالب الخيال مطابق لما طبع له فى ملاحظته⁸⁴⁵⁵ (20) فقس عليه الباقى

چار دیوار سرایم قالب خشتی شده است
بسکه پر کرده است از کرد کدورت خانه ام

(21) Çār-dīvar-ı serāyem kālīb-ı hıştī şudest⁸⁴⁵⁶

(22) Bes ki pür kerdest⁸⁴⁵⁷ ez-gerd-i kudüret hānem

(23) Benüm serāyumuñ çār-dīvārı bir kerpiç kālībı olmışdur. Zîrā (24) gerd-i kudüretten derün-ı hānem māl-ā-māl olmışdur. İmdi (25) derün-ı hāne gerd ile mālī olduġda çār-dīvārı kālīb-ı līne (26) olur. Seyfü'd-devle raḥmetu'llāhi 'aleyh şāhibü'l-līnedür. (27) Kayşer-i Rüm ve sā'ir düşmenān-ı dīn-i devlet-i 'aliyye-i Muḥammediyye

⁸⁴⁵³ sūhan: + ser A.

⁸⁴⁵⁴ şūh: خ / ح A.

⁸⁴⁵⁵ Ve'l-ma' nā fī kālībī'l-hayāli muṭābıķun limā ṭubi' a lehu fī mülāḥazatihi fe-ķıs 'aleyhi'l-bāķi/Hayal kalıbındaki anlam düşünöldüġü takdirde onun karakterine uygundur. Geri kalanını da sen buna kıyasla.

⁸⁴⁵⁶ şudest: Bu kelime "şudeest" olmasına rağmen vezin gereġi böyle yazıldı A V.

⁸⁴⁵⁷ kerdest: Bu kelime "kerdeest" olmasına rağmen vezin gereġi böyle yazıldı A V.

(28) ile cengde her ne kadar üzerine ğubār işābet eylediyse (29) ol ğubārı cem^ç iderler ve hıfz iderler idi. Tā kim (30) h̄in-i vefātlarında bir l̄ine tarḥ olunup şadı üzerine (31) kabrinde vaz^ç eylediler. Şāhibü'l-l̄ine tesmiye olundılar⁸⁴⁵⁸.

[V-292b]

(1)⁸⁴⁵⁹ L̄ine münāsebetiyle ḥātıra ḥuṭūr eyledi.

از خیال شمع رخساری زبس کردیده پر

شعله جواله باشد گردش پروانه ام

9 (2) Ez-ḥayāl-i şem^ç -i ruḥsārī zi-bes gerdīde pūr

(3) Şu^ç le-i cevvēle bāşed gerdiş-i pervāneem

(4) Bir şem^ç-i ruḥsār ḥayālinden ol kadar māl-ā-māl oldu ki gerdiş-i (5) pervānem şu^ç le-i cevvēle oldu.

شعله حل کرده سازد نکهت من مغزرا

غنچه خار سر دیوار اتشخانه ام

(6) Şu^ç le-i ḥall kerde sāzed nūkhet-i men [N-261a] mağz-rā

(7) Ğonçe-i ḥār-ı ser-i dīvār-ı āteş-ḥāneem

[A-342b] (8) Benüm nūkhetüm mağzı şu^ç le-i ḥall kerde ider. Ḥār-ı ser-i dīvār-ı āteşhāne (9) ğonçesiyüm.

نشأ اقبال من شد ناقبولیهای خلق

باشد از کرداندن رو گردش پیماننه ام

11 (10) Neş'e-i iḳbāl-i men şud nā-ḳabūlīhā-yı ḥalk

(11) Bāşed ez-gerdānden-i rū gerdiş-i peymāneem

(12) Benüm neş'e-i iḳbālüm ḥalkuñ nā-ḳabūllukları oldu. Benüm yüz çevirmek(13)liklerümden gerdiş-i peymāne ḥāşıl oldu.

حسن میلرزد بخویش از بیقرار یهای من

شمع من میرد زباد شهپر پروانه ام

(14) Ḥüsn mī-lerzed be-ḥiṣ ezbi-ḳarārihā-yı men

(15) Şem^ç -i men mīred zi-bād-ı şeh-per-i pervāneem

(16) Ḥüsn benüm bi-ḳarārılıklarumdan kendi kendine lezān olur (17) ve şem^ç daḥı benüm pervānem bād-ı şeh-perinden küşte olur. Ya^ç nī söner.

⁸⁴⁵⁸ şāhibü'l-l̄ine tesmiye olundılar: vech-i tesmiyye şāhibü'l-l̄inedür N.

⁸⁴⁵⁹ Tüm satır: -N.

ذکر زلفش را نخواهم کرد کونه تا ابد
مست شوکت از تسلسل سبحهء صد دانه ام

13 (18) Zıkr-i zülfeş-râ ne-ḥâhem kerd kûteh tâ ebed

(19) Mest Şevket ez-teselsül sübḥa-i şad-dâneem

(20) Ya' nî zıkr-i zülfini tâ ebed kûtâh itmege istemem. Şevket benüm sübḥa-i şad- (21) dânem teselsüldendür.

[Gazel 438]⁸⁴⁶⁰

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

چنان دارند ربط معنوی باهم سراپایم
که باز آید بهم چون شعر اگر باشند اجزایم

1 (22) Çunân dârend rabṭ-ı ma'nevî bâ-hem ser-â-pâyem

(23) Ki bâz âyed behem çun şî'r eger bâşend eczâyem

(24) Ya' nî benüm ser-â-pâyum birbiriyle şöyle rabṭ-ı ma'nevî üzere merbûṭ (25) olmuşlar idi ki eger ser-â-pâyum eczâ-yı şî'riyye olsalar şî'r (26) gibi yine birbirine müctemî' in olurlar idi.

ندارد احتیاج شمع شبها بزم او از بس
برون چون پرتو فانوس آید جان ز اعضایم

(27) Ne-dâred ihtiyâc-ı şem' şebhâ bezm-i ü ez-bes

(28) Birün çun pertev-i fânüs âyed cân zi-a' zâyem

(29) Ya' nî anuñ bezmi giceler şem'e ihtiyâc tutmaz. Pertev-i fânüs gibi (30) cân⁸⁴⁶¹ a' zâmdan taşra nür-pâş olur.

[Nazm 71]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

ره نورد کعبهء فقر و فنا کردیده ام

1 (31) Reh-i nevred Ka'be-i faqr u fenâ gerdideem

[V-293a]

جامهء احرام از عریان تنی پوشیده ام

(1) Câme-i ihram ez-'uryân-tenî püşideem

⁸⁴⁶⁰N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁴⁶¹cân: -N.

(2) Ka' be-i faqr u fenā reh-nevredi olmuşum. Cāme-i iḥrāmı ' uryān-ten(3)likden [A-343a] örtmişüm⁸⁴⁶².

تا دماغ او بفرد جنون من رسد

نامهء خود درحریر بوی کل پیچیده ام

(4) Tā dimāg-ı ū be-ferd⁸⁴⁶³-i cünūn-ı men resed

(5) Nāme-i ḥod der-ḥarīr-i būy-ı gül piçideem

(6) Ya' nī tā anuñ dimāgı benüm cünūnum feryādına reside olmaḫ için (7) kendi nāmemi ḥarīr-i būy-ı güle piçide eyledüm.

انچنان خصم تماشايم كه كوی از چمن

از كل دستار تا خار قدم رنجیده ام

3 (8) Ān çunān ḥaşm-ı temāşāyem ki gūyī ez-çemen

(9) Ez-gül-i destār tā ḥār-ı ḫadem rencideem

(10) Öyle temāşāya ḥaşmum ki gül-i destārdan [N-261b] tā ḥār-ı ḫademe dek (11) gülşenden rencide olmuş dirsün. Yāḥūd gūyā rencideyüm.

[Nazm 72]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بغير از اينكه سرخوش بقا بدم فنا كشتم

نميدانم چها بودم نميدانم چها كشتم

1 (12) Be-ğayr ez-īn ki ser-cüş-ı beḫā būdem fenā geştem

(13) Nemī-dānem çihā būdem nemī-dānem çihā geştem

(14) Bundan ğayrı ile ki sercüş-ı beḫā idüm fenā-ender-fenā oldum. (15) Bilmem ki ne gūne gūne şeyler idüm ve şimdi neler oldum? Ya' nī (16) ne gūne şeyler oldum?

لباس زندگانی يکنفس کردم به بزم امشب

بسر تا پای خود چون شمع خندیدم فنا كشتم

(17) Libās-ı zindegānī yek-nefes kerdem be-bezm imşeb

(18) Be-ser-tā-pāy-ı ḥod çun şem' ḫandīdem fenā geştem

(19) Bezmde bu şeb libās-ı zindegānīyi yek-nefes ' add eyledüm. Şem' gibi (20) ser-tā-pāy ḫande eyledüm. Fenā-ender-fenā oldum.

[Kıt'a 6]

⁸⁴⁶² örtmişüm: + demek olur A.

⁸⁴⁶³ ferd: feryād A N.

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کردباد دشت کرد بی سر و سامانی یم

مصرع برجسته دیوان سرکردانیم

1 (21) Gird-bād-ı deşt gerd-i bî-ser ü [sā]māniyem⁸⁴⁶⁴

(22) Mışra' -ı berceste-i dīvān-ı ser-gerdānīm

(23) Deşt ü şahrā gird-bādı ve gerd-i bî-ser ü sāmāniyum ve mışra' -ı (24)
berceste-i dīvān-ı ser-gerdāniyum.

یادکاری از تعلق نیست غیر تن مرا

پیرهن داری بجا مانده است از عریانیم

(25) Yādigārī⁸⁴⁶⁵ ez-ta' alluḡ nīst ḡayr ten-i me-rā

(26) Pīrehendārī be-cā māndeest z' uryānīm

(27) Ya' nī baña ta' alluḡdan ten-i za' ifūmden ḡayrı bir yādigār ḡalmanı. (28)
Pīrahendārlik ' uryānıḡumdan başka bir yerde ḡalmışdur. Zīrā (29) meddīü'l-'ömr
' uryānum. [A-343b] Pīrehen-dārlik benüm için görülmemişdür.

کشت یکجا جمع موج حیرتم از پیچ و تاب

جوهر ایینه شد شیرازهء حیرانیم

3 (30) Geşt yek-cā cem' mevc-i ḡayretem ez-piç ü tāb

(31) Cevher-i āyīne şud şīrāze-i ḡayrānīm

[V-293b]

(1) Piç ü tābdan benüm mevc-i ḡayretüm bir yere gelmişdür. Şīrāze-i ḡayretüm
(2) cevher-i āyīne olmişdur.

کوهرم از ناقبولیها بخاک افتاده است

ورنه رنگ مشتری میکردد از غلطانیم

(3) Gevherem⁸⁴⁶⁶ ez-nā-ḡabūlīhā be-ḡāk üftādeest

(4) Verne reng-i müşteri mi-gerded ez-ḡaltānīm

(5) Gevherüm nā-ḡabūlluḡlardan⁸⁴⁶⁷ ḡāke üftān olmişdur. Yoḡsa benüm (6)
ḡaltānıḡumdan müşterinün reng-i rüyı gerdān olur. Yoḡsa (7) idbār u nā-ḡabūlī ben
gevher-i ḡaltāideyi bu ḡāle⁸⁴⁶⁸ ḡodı.

⁸⁴⁶⁴ [sā]māniyem: sāmāniyem A N.

⁸⁴⁶⁵ yādigārī: یادکاری N V.

⁸⁴⁶⁶ gevherem: cevherem A.

یاد آن شبها که از یاد تمشای تو دل
آب میشد چون عرق میریخت از پیشانیم

5 (8) Yād-ı ân şebhâ ki ez-yād-ı temâşâ-yı tu dil

(9) Āb mî-şud çun 'arağ mî-rîht ez-pîşānīm⁸⁴⁶⁹

(10) Ol giceler hâtırâ gelsün ki göñül senüñ hüsñüñ temâşâsını (11) yād ile eriyüp âb oldı ve mânend-i 'arağ cebñünden rîzân oldı.

[Nazm 73]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

زنده کی شد بشب مرک زروز ازلم

باشد از موج نفس شهپر تیر اجلم

1. (12) Zindegî şud be-şeb-i merg zi-rüz-ı ezelem

(13) Bāşed [N-262a] ez-mevc-i nefes şehper-i tîr-i ecelem

(14) Ya' nî baña rüz-ı ezelden beri şeb-i mergde zindelik gitmiş idi (15) ve mevc-i nefesden şeh-per-i tîr-i ecelüm atılmış idi. Yâhūd benüm (16) zindeligüm rüz-ı ezelden beri şeb-i mergde hâşıla oldı. (17) Yoğsa ben müddet-i 'ömrümde mürdeyüm mevc-i nefesden şeh-per-i (18) tîr-i ecel hâşıladur. Maẓmün-ı kelām-ı nebevî ki⁸⁴⁷⁰ الناس (19) انتبهوا نيام فاداما buyurıldı. Nās niyām u h'āb-(20) ālūddur dimek gūyā hayāt müste'ār-ı dünyā āmed⁸⁴⁷²(21) maẓmūnı üzere hemān mürdelerdür dimekdür ve⁸⁴⁷¹ النوم اخ الموت⁸⁴⁷¹ şud (22) iden yek-nefes beden-i berāde-i dü-ser yâhūd tîr-i zehr-ālūd-ı (23) şeh-per gibidür. Rüz-ı ezelden berü zindeligüm şeb-i mergde oldı. (24) Oldı⁸⁴⁷³ dimek ibtidā-yı hayāt-ı evvel sâ' at-i merg ü memāt olur. (25) Andan [A-344a] şâhib-i risālet şalla'llāhu 'aleyhi ve'ssellem hazretleri intibāh (26) ile ta' bîr buyurdılar. İmdi hâl-i nevmde gördigün (27) şuver-i ahlāmuñ 'aynı murād olmayup zâhirden⁸⁴⁷⁴ 'ubür lāzım (28) ve mütehaqqıq oldıysa ta' bîr-i rü'yā mühimm oldı. Meşelâ şuret (29) lebeniyeden 'ilm ve

⁸⁴⁶⁷ nâ-ķabūlluklardan: nâ-ķabūlluklarından A, derkenara daha okunaklı yazılmıştır N.

⁸⁴⁶⁸ hâle: hâke A.

⁸⁴⁶⁹ pîşānīm: pîşānem A.

⁸⁴⁷⁰ E'n-nāsu niyāmın fe izā mātu intebehū/İnsanlar uykudadırlar, öldüklerinde uyanırlar.

⁸⁴⁷¹ E'n-nevmü ehu'l-mevt/Uyku ölümün kardeşidir (Hadis: Taberânî, I, 282, VIII, 342).

⁸⁴⁷² ve: -A.

⁸⁴⁷³ oldı: -N.

⁸⁴⁷⁴ zâhirden: zâhirden N.

نحن فيه و تعبر عن الصور الزائلتة بغيرها⁸⁴⁷⁷(30) و امثالها⁸⁴⁷⁶ جينا اليم⁸⁴⁷⁵ gibi 'ubūr ile ḥaḳā'ik imdi geldik⁸⁴⁷⁸ (31) مانحن فيه⁸⁴⁷⁹ çünkü ḥayāt-ı müste'ār-ı dünyā ḥ'āb imiş. Bu ḥ'ābda mecmū'-ı

[V-294a]

(1)⁸⁴⁸⁰meşhūrımız olan şuver-i mer'iyenüñ zāhirinden 'ubūr mühimm (2) imiş. Mazāhir-i hissī vü ma'nevī ki vardur reng-i hüsn-i ḳabūl (3) ve şıme-i celālet-şümül üzere olmaḳdan ḥālī olmaz. Bildük ki (4) şıfāt-ı müteḳābile-i hādī vü ḳāllūñ envārı pertevinden nümūdār (5) olur. Şıfāt-ı 'indü'l-taḫḳīḳ

وكل مرتبته⁸⁴⁸¹(7) فى الظهور بمقتضاها (6) كسلطان ظهر فى ملكه وله اسامى كسلطان وملك و شاه (9) محمد و (8) نسميه صفاتاً والله المثل الاعلى ولا يلزم منه تعدده و تكثره كما قال جل جلاله هو الله الذى (10) شهنشاه وغاز و ابى فتح و عثمانجق و امثالها الجبار المنكبر سبحان الله عما (12) لا اله الا هو لملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز (11) تعالى المحلصين فى (14) الايته الشريفته و امثالها تعليم للعباد العارفين بالله (13) يشركون الى آخره فهذه ازلى كه فخلقت الخلق لا عرف (15) ظهور الكنز الخفى بتقضى حب ذاتى

(16) *Zuhūreş perde-i 'ayn-ı zuhūrest*

(17) *Ve ger ne der merātib-i 'ayn-ı nūrest*

⁸⁴⁷⁵ Ve emşālühā ci'nā ilā mā naḥnu fīhi ve tu'abberu 'ani's-şuveri'z-zā'ileti bi-ğayrihā/Ve geçici suretler için bunlardan başka tabirler kullanılır.

⁸⁴⁷⁶ -N. جينا اليم

⁸⁴⁷⁷ Tüm satır: -N.

⁸⁴⁷⁸ Mā naḥnu fīhi/Konumuza.

⁸⁴⁷⁹ Tüm satır: -N.

⁸⁴⁸⁰ Buradan 31. satır dahil olmak üzere N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁴⁸¹ Ve külli mertebetin fi'z-zuhūri bi-muḳteżāhā nüsemmihi şıfāten "ve lillāhi'l-meşelü'l-'alā" Kesulḫānin zahara fī mülkihi velehu esāmiyün kesulḫānin ve melikin ve şāh Muḫammed ve şehinşāhin ve gāzin ve ebī fethin ve 'Oşmancık ve emşālühā ve lā yelzimu minhü te'addidühü ve tekeşşiruhu kemā ḳāle celle celāluhu "Hüvellāhullezī lā ilāhe illāhu meliku'l-Ġuddūsus-selāmu'l-mü'minü'l-muheyminu'l-'azizü'l-Cebbāru'l-mutekebbir sübhāna'llāhi 'amme yuşrikün" ilā āḫirihi fehāzihi'l-āyetü's-şerifetü ve emşālühā ta'līmün lil-'ibādi'l-'ārifine bi'llāhi Ta'alā e'l-muḫlisine fi-zauhūri'l-kenzi'l-ḥāfiyyi bi taḳazāi ḥubbin zātiyyin ezeliyyin ki "feḫalaktü'l-ḫālḳa li-u'rafa"/Ortaya çıkış konusundaki her mertebe muktezasinca sıfatlar diye isimlendirilir. "En yüksek ve yüce örnek Allah'ındır" Mesela mülkünde ortaya çıkan bir sultanın çeşitli isimleri vardır. Sultan, melik, Şah Muhammed, Şehinşah, Gazi, Ebū Feth, Osmancık ve benzerleri gibi. Fakat böyle olması sultanın zatının birden fazla veya çok olmasını gerektirmez. Nitekim Allah şöyle buyurdu "[Kur'an, Haşr 59/23] O, öyle bir Allah'tır ki O'ndan başka tanrı yoktur. O mâlik ve sahiptir, münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah puta tapanların ortak koştuıkları şeylerden münezzehtir". İşte bu şerefli ayet ve benzerleri kenz-i hafinin zuhurunda ihlaslı olan ârifibi'llâh kulların "Bilinmek için mahlukatı yarattım" in zâtî, ezeli aşkının gereğini öğretmeye yöneliktir.

(18) *Mazāhir-i perdehā-yı şūret-i h̄'āb*

(19) *Zuhūr-ı nūr ez-her yek 'ubūrest*

(20) meşeli üzere bunuñ ta' bîri bu kadardan ziyāde olmaz. (21) Ammā zevk-i vaḥdānîsi erbāb-ı riyāzet ü sülūk için (22) yine kendi kerem ve 'ināyetden fetḥ olan cümle-i mevāhib-i (23) İlähiyyedendir. Keşfi cā'iz degül. Ğayret-i sultān ser-ā-perde-i(24) zuhūr-ı ketm ü istikādı muḳtezā oldu. Ğalebe-i vecd ile (25) keşf ve i' lān [A-344b]iderse dār-ı āḥir-i menzil-i ma' mūre-i Manşūr (26) imiş. Mücellāsından da zāhir olur عشر و محبى و اصحابى (28) الحلاج عشرة فلم⁸⁴⁸² (27) يجد من يأخذ فى يده فى عصره و اما انا اخذ بيد مریدی (30) مسرج و سيفى مشهور و رمحى منصوب و سهمى موتور(29) حيا و ميتا و هو لم يدري فان فرسى (31) necāt-ı aḥbāb olmak ḥazret-i ' Abdū'l-ḳādir ḳuddisa'llāhu sırrihu'l-' azīz

[V-294b]

(1)⁸⁴⁸³ ḥazretleri gibi bāz-ı eşheb-i velāyetine maḥşūşdur. Her bî-nevāya (2) bu mertebeye i' uz mā i' t̄a olunmaz. Gerçi mevāhib-i İlähiyyeye ' add u ḥaşr (3) yok. Velākin zāhirde mühr-i hümāyūn i' t̄asıyla her bî-ser ü (4) pā bekāmolagelmemişdür:

Fehm kon esrār-rā ger 'ārifī

(5) *Fehm esrārī ne kār herkesest*

Loḳma-i āhū būd şayd-ı esed

(6) *Murğ-ı mürde ḳuvvet-i kām-ı kerkesest*

Ḥakīm-i muḫlaḳ celle celāluhū (7) her kārda ḥikmetini icrā üzeredür. Ḥikmetden ḥuluvv muḥāldür. (8) Zīrā ta' t̄il şifāta bādī olurdu⁸⁴⁸⁴ علوا كبيرا (9) تعالى الله عن ذلك

⁸⁴⁸² 'Aşere e'l-hallācu 'aşreten felem yüced men ye'ḥuzū fī-yedihi fī-'aşrihi ve emmā ene āḥizun biyedi müridī ve muḥibbī ve aşhābi ḥayyen ve meyyiten ve hüve lem yedri fe-inne feresi müserricun ve seyfi meşhūrūn ve rumḥī menşūbun ve sehmī mevṫūrūn ilā yevmi'l-ḳiyāmeti/Hallāc'ın ayağı sürçtü. Fakat onun elinden tutan kimse bulunmadı. Bana gelince ben müridimin, sevenimin, ashabımın elinden hayatta ve mematta hep tutarım. Fakat onlar bunu bilmez. Kesinlikle ta kıyamete kadar benim atım eğerli, kılıcım parlak, mızrağım dikili, okum yayında gerili [dir].

⁸⁴⁸³ 1. satırdan 12. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁴⁸⁴ Ta' āla'llāhu 'an zālīke 'uluvven kebīrā/Allāhu Te' ālā böyle bir şeyden çok çok yücedir.

u şevāz ile i' tirāz-ı cehl-i maḥz̄dur. (10) Zīrā ol ḥavārīkuñ her birinde niçe āsar u ḥük̄m
ü fā'id (11) ü menāfi' -i ümem müdr̄ic kılındı..⁸⁴⁸⁵ومنه العون

عمرم از بس بخیال لب لعل تو گذشت
رک یاقوت بود رشتهء طول املم

(12) 'Ömrem ez-bes be-ḥayāl-i leb-i la' l-i tu güzešt

(13) Reg-i yāḳūt buved rište-i ṭul-i emelem

(14) 'Ömrüm senüñ leb-i la' lüñ ḥayāliyle ol ḳadar āmizişde mürūr (15) eyledi ki
rište-i ṭul-i emelüm reg-i yāḳūt oldı. Nüşhalarda (16) riḡ vāḳi' oldı. Reg daḫı eşşahdur.
Rište-i ṭul-i emel (17) reg-i yāḳūta çesbān olur.

[Nazm 74]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ندامت خورد سیلابی که کرد اهنک دیوارم
کف افسوس کردد موج سیل از تنک دیوارم

1 (18) Nedāmet ḥord seylābī ki gerd āheng-i dīvārem

(19) Kef-i efsūs gerded mevc-i seyl ez-teng dīvārem

(20) Ol seylāb ki benüm dīvārum hedmine ḳaşd eyledi. Nedāmet (21) ve
peşimānliḳ ḥāşıl eyledi ve benüm dīvārumı hedm [ü] ḡāretden (22) mevc-i seyl kefi
efsūs olur. Bunda da tengden neng (23) nüshası müstahsendür.

چنان اماده بهر سوختن شد خانهء صبرم
که میسوزد ازان اتش که دارد سنک دیوارم

(24) Çunān āmāde behr-i sūhten şud ḥāne-i şabrem

[A-345a] (25) Ki mī-sūzed ez-ān āteş [N-262b] ki dāred seng-i dīvārem

(26) Ḥāne-i şabrum yanmaḡa şöyle āmāde oldı ki o āteşden (27) seng-i dīvārum
daḫı sūzān⁸⁴⁸⁶ olur mı?

[Müfred 40]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

موج این بحر بود آمد و رفت قاصد
من و او قاصد دریای جدایی شده ام

1 (28) Mevc-i in-baḥr buved āmed ü reft-i ḳāşıd

⁸⁴⁸⁵ Ve minhü'l-av̄n: Yardım ondandır.

⁸⁴⁸⁶ sūzān: sūzen A.

(29) Men ü ü kâşid-ı deryâ-yı cüdâyî şudeem

(30) Bu bahruñ mevcî kâşid-ı âmed ü reftîdür. Ben ve o deryâ-yı cüdâyî (31) kâşidı olmışuz. Zîrâ ikimiz âmed ü reftden⁸⁴⁸⁷ hâlî degilüz. Bende

[V-295a]

(1) âmed anda reft mevcüddur⁸⁴⁸⁸ وقس عليه باقى قصده من المقاصد

[Gazel 439]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

مجمع نوراست جوش صاف کوهرها بهم

میشود خورشید چون پیوند و اخترها بهم

1 (2) Mecma' -ı nūrest cūş-ı şāf-ı⁸⁴⁸⁹ gevherhā behem

(3) Mî-şevēd hūrşid çun peyvend ü aḥterhā behem

(4) Mecma' -ı nūrdur cūş-ı şāf-ı⁸⁴⁹⁰ cevherlerimūñ⁸⁴⁹¹ biri biriyle cūş (5) ve imtizācı. Görmez misin kevākib bir yere peyvend olsa hūrşid (6) olur? Laṭife: Zu'um-ı cūhelāda ay eskidikde anı yıldız yaparlar⁸⁴⁹² (7)⁸⁴⁹³ diyü meşhūrdur.

موج خیز نشاء باشد باده پی در پی زدن

عالم ابست چون پیوست ساغر ها بهم

(8) Mevc-hiz-i neş'e bāşed bāde pey-der-pey zeden

(9) 'Ālem-i ābest çun peyvest sāğarhā behem

(10) Bādeye pey-der-pey çaçmak mevc-hiz-i neş'edür. Çünki sāğarlar (11) birbirine peyvest ola o vaçt 'ālem-i āb olur. Zîrâ 'ālem-i (12) mūr 'ālem-i mülk 'ālem-i cünün muçtezi-i keşerāt olmasa lafza-i (13) 'ālem ıtlāçına muḥammil olmazdı. Sāğar⁸⁴⁹⁴ behem ta' bîri daḥı buña⁸⁴⁹⁵ olur.

اختلاف اهل مذهب از برای جنّت است

بهر میراث است جنک این برادر ها بهم

⁸⁴⁸⁷ reftden: reftinden A.

⁸⁴⁸⁸ Ve kıs 'aleyhi bākî kâşidhi mine'l-mağāşid/Onun maksadının geri kalanını anla, neleri kastettiğini buna kıyasla -N

⁸⁴⁸⁹ şāf-ı: şafā A.

⁸⁴⁹⁰ şāf-ı: şafā A.

⁸⁴⁹¹ cevherlerimūñ: cevherlerūñ A.

⁸⁴⁹² laṭife: Zu'um-ı cūhelāda ay eskidikde anı yıldız yaparlar: -N.

⁸⁴⁹³ Tüm satır: -N.

⁸⁴⁹⁴ sāğar: sāğarhā A.

⁸⁴⁹⁵ buña: + şāhid A N.

3 (14) İhtilâf-ı ehl-i mezheb ez-berây-ı cennetist

(15) Behr-i mîrâsest⁸⁴⁹⁶ ceng-i in-birâderhâ behem

(16) İhtilâf-ı ehl-i mezheb duhûl-i cennet içündür. Bu birâderlerüñ (17) birbiriyle gavğaları mîrâs içündür. Vâkı' en şer' -i Muḥammedide (18) ihtilâf-ı dîn mâni' -i mîrâs-ı peder olur:

(19) Kimdür bizi men' eyleyecek bâğ-ı cenândan

(20) Mîrâs-ı pederdür girerüz ḥâne bizümdür

یاد کن از اتشین زنجیر فردای حساب

چند پیوندی چو زنجیر طلا زرها بهم

[A-345b] (21) Yād kon ez-āteşin-zencir ferdā-yı ḥisāb

(22) Çend peyvendî çu zencir-i tılâ zerhâ behem

(23) Āteşin-zencir ferdā-yı ḥisābı mülâḥaza ile. Niçe bir (24) altundan yapılmış zencir gibi bu⁸⁴⁹⁷ altunları birbirine peyvend-i (25) idḥār idersin.⁸⁴⁹⁸ *یوم فکوی جباهم و* (26)⁸⁵⁰⁰ ḥavf itmez misin? Gülü-yı sāmānuñda zencir olduğdan (27)⁸⁵⁰¹ sonra bir de altundan yapılmış ve her ḥalkası⁸⁵⁰² muraşsa⁸⁵⁰³-ı cevāhir (28)⁸⁵⁰⁴ ile ārāyiş bulmuş olsa da yine zencirdür.

معنی بسیار از کم کفتم دارد نظام

کرده ام اینجا کره دامان محشرها بهم

5 (29) Ma' nî-i bisyār ez-kem-güftenem dāred nizām

(30) Kerdeem incā girih dāmān-ı maḥşerhâ behem

(31) Ma' nî-i bisyār az söylememeden nizām-āver olur. Niçe maḥşer-i ma' ānî

[V-295b]

⁸⁴⁹⁶ mîrâsest: mîrâs N.

⁸⁴⁹⁷ bu: bir A.

⁸⁴⁹⁸ Kur'ân, Tevbe 9/35: Yevme fetukvâ bihâ cibāhuhum ve cunūbuhum/ Gün . . . böylece dağlanır, kızgın demir cilde yapıştırılır onunla onların alınları ve onların yanları, böğürleri . . . -N.

⁸⁴⁹⁹ me'ālinden: -N.

⁸⁵⁰⁰ Tüm satır: -N.

⁸⁵⁰¹ Tüm satır: -N.

⁸⁵⁰² halkası: ح / خ A.

⁸⁵⁰³ muraşsa': važ' A.

⁸⁵⁰⁴ Tüm satır: -N.

(1) dāmānını bu maḥallde girih-bend-i iḥtişār⁸⁵⁰⁵ itmişümdür. İşte ‘ālem-i ma‘ānī (2) gibi maḥşer-i sūḥan-ı maḥşer-i elfāz ca‘āca‘-ı keşerāta mübtenīdür.

جز پشمانی نباشد دعوی دیر و حرم
چون کف افسوس اید اخر این درها بهم

(3) Coz pişmānī⁸⁵⁰⁶ ne-bāşed da‘vī-i deyr ü ḥarem

(4) Çun kef-i efsūs [N-263a] āyed āḥir in derhā behem

(5) Deyr ve ḥarem da‘āvīsi peşimānılıqdan ğayra mü‘eddī olmaz. (6) Bu derler āḥir kef-i efsūs gibi gelür. Yāḥūd bu deryā birbirine (7) mümtezic olduqda kef-i efsūs u ḥayf gibi gelüp bir yere (8) müctemi‘ olur.

فاش خواهد کشت اخر راز ما و آسمان
حرف را آهسته نتوانند زدکرها بهم

7

(9) Fāş ḥāhed geşt āḥir rāz-ı mā vü āsmān

(10) Ḥarf-rā āheste ne-tvānend zed kerhā behem

(11) Bizüm ve āsmānuñ bu rāz-ı ser behem giriftesi fāş olacaqdur. (12) Zīrā bu şağırlar⁸⁵⁰⁷ yapca yapca tekellüm idemezler. Elbette āşkār (13) olur.

شب که میداد آسمان را رشتهء اهم نظام
بود چون عقد کهر پیوسته اخترها بهم

(14) Şeb ki mī-dād āsmān-rā rişte-i āhem niżām

(15) Būd çun ‘ıkd-ı güher peyveste aḥterhā behem

(16) Bir gice ki rişte-i āhum āsmāna niżām virdi ‘ıkd-ı güher gibi (17) aḥterler birbirine peyveste idi.

آهن پیکانش از بس در سراپایم کداخت
در تنم پیچید رکها همچو کوهرها بهم

9

[A-346a](18) Āhen-i peykāneş ez-bes der-ser-ā-pāyem güdāḥt

(19) Der-tenem piçid reghā hemçu gevherhā behem

(20) Ya‘nī anuñ āhen-i peykānı benüm ser-tā-pāyumda şöyle eridi ki (21) tenümde olan ‘urūḡ-ı gevherler⁸⁵⁰⁸ bir yere geldiği gibi piçide oldı. (22)⁸⁵⁰⁹ Vākı‘ ā püte-i

⁸⁵⁰⁵ iḥtişār: iḥtişāş A.

⁸⁵⁰⁶ pişmānī: peşimānī A.

⁸⁵⁰⁷ şağırlar: ص / س A.

⁸⁵⁰⁸ gevherler: gevher N.

⁸⁵⁰⁹ 22. satırdan 29. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

vücūdına âteş-i ‘aşk münfetiḥ-i hevā ile iştiḡāl (23) virdikde ser-tā-pāyında ya‘nī mecmū‘-ı vücūdında āhen-i peykān-ı (24) cefāsı māl-ā-māl ider⁸⁵¹⁰. Kūnfudāsā⁸⁵¹¹ hemvāre peykān-ı cefā olmuşıdı. (25) Ezāya başladığı gibi mücāveret ile ‘urūḡ daḡı güdāhtelenüp (26) tedvīre müstaḡil oldı. Bu ‘üre-i emlāḡ-ı ḡazn daḡı gözin açmadan (27) tarḡ olunup gevāhir-i müstedīre gibi behem eczā ve āḡir bir sebīke-i (28) şāf-ı girān-bahā oldı dimege varur.

کوچهای هند میدان صنوبر کشته است

بسکه میمانند سبزان صنوبرها بهم

(29) Kūçehā-yı Hind Meydān-ı Şanevber geşteest

(30) Bes ki mī-mānend sebzān şanevberhā behem

(31) Ya‘nī ol ḡadar ol şanevberler birbiriyle sebz ḡalmışlardur ki Hind

[V-296a]

(1) kūçeleri Meydān-ı Şanevber olmuşdur. ‘Acemde Meydān-ı (2) Şanevber meşhūrdur. Şīrāzda bir bāḡcedür ki şayf (3) ve şitā ol meydān sebz ve tarīdūr. ḡazān itmez. Anda (4) encūmen-sāz olurlar. Şanevber ta‘bīri ile ḡadd-i maḡbūbdan (5) kināye eyledi. Hind tāzeleri ekşerī bālā-ḡadd ve esmerü’ (6) l-levn olmaḡla sebz esmere itlāḡ olunur. Kūçehā-yı (7) Hind gūyā⁸⁵¹² Meydān-ı Şanevber⁸⁵¹³ dönmişdür. Ol ḡadar ol şanev(8)bere beñzer sebz-ḡün maḡbūblar çoḡdur dimek ister.

بیقرارانرا بیکدیگر نباشد اختلاط

میزنند ازدور گاهی چشمک اخترها بهم

11 (9) Bī-ḡarārān-rā be-yek-dīger ne-bāşed iḡtilāḡ

(10) Mī-zenend ez-dūr ḡāḡī çeşmek aḡterhā behem

(11) Bī-ḡarārlara birbirleriyle iḡtilāḡ olmaz. Kevākib uzaḡdan (12) ḡāḡice birbirine göz kıpar. O çeşmek dūri-ḡareket (13) ve ‘adem-i sūkūna işāretdür. İmdi iḡtilāḡda ḡarār (14) bulunmadı.

کشتی ما نقطهء پرکار صد سرکشتکیست

بسکه پیوسته است این کردابها سرها بهم

⁸⁵¹⁰ ider: oldı A.

⁸⁵¹¹ āsā: -A.

⁸⁵¹² gūyā: + ister A.

⁸⁵¹³ Şanevber: şanevberde A.

(15) Keştî-i mâ noқта-i pergâr-ı şad-ser-geşteğîst

[A-346b] (16) Bes ki peyvestest⁸⁵¹⁴ in girdâbhâ serhâ behem

[N-263b] (17) Bizüm keştîmüz noқта-i pergâr-ı şad-ser-geşteğîdür ve bu (18) girdâblar başlarını ziyâde bir yere peyveste eylemişlerdür. (19) Anuñçun keştîmizde bu hâlet bedidâr olur.

دیده نکشاید حباب سیر چشمی سوی او

کر شود شوکت کره دامن کوهرها بهم

13 (20) Dîde ne-gşâyed ħabâb-ı seyr-i çeşmî sūy-ı ū

(21) Ger şevved Şevket girih dāmān-ı gevherhâ behem

(22) Dîde seyr⁸⁵¹⁵-i çeşmüññ ħabâbını anuñ cānibine açmaz. Yâ (23) ħabâb-ı seyr-i çeşmi anuñ cānibine dîde-güşâ olmaz. Eger (24) dāmān-ı gevâhir birbirine girih-bend-i ittişâl olsa dağı.

[Gazel 440]⁸⁵¹⁶

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

به پیشانی مهیا سجده های آتشین دارم

سر کوی بتان را داغ از نقش جبین دارم

1 (26) Be-pişānî müheyyâ secdehâ-yı âteşin dârem

(27) Ser-i kūy-ı bütân-râ dâğ ez-nağş-ı cebin dârem

(28) Ben nâşiyemde niçe niçe âteşin secde⁸⁵¹⁷ler müheyyâ eylemişüm (29) ve ser-i kūy-ı bütânı nağş-ı cebinümden dâğdâr itmişüm.

بمردن هم نیفتد از بلندی رتبهء نامم

برنگ مردهء فیروزه تابوت از نکین دارم

(30) Be-mürden hem ne-yüfted ez-bülendî rütbe-i nāmem

(31) Be-reng-i mürde-i firūze tābūt ez-nigīn dârem

[V-296b]

(1) Ya' nî merg ile bülendlikden benüm rütbe-i nāmum düşmez. Mürde (2) olsam bile yine nām u şānum 'ālîdür. Ben mürde-i firūze renginde (3) nigīnden tābūt ittiğāz

⁸⁵¹⁴ peyvestest: Bu kelime "peyvesteest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle yazıldı V.

⁸⁵¹⁵ seyr: ser A.

⁸⁵¹⁶N nüshasında ve V nüshasının 25. satırında "Gazel" başlığı vardır.

⁸⁵¹⁷ secde: -A.

iderüm. Kaşd-ı ma' nâ-yı beyt budur ki (4) aḥcâr-ı cevâhirden fîrûze bir ' azîmü's-şân-ı cevher olup (5) niçe havâşs taḥrîr eylemişlerdür. Ez-cümle seng-i fîrûzenüñ⁸⁵¹⁸ (6)⁸⁵¹⁹ pek a' lāsı bi'l-ḥaşşiyye ol kimesneye maḥşûşdur ki ' aşrında (7) andan a' lā ve a' lam kimesne olmaya. Aña taḥtum şâyeste olur (8) ve fîrûze mādām ki yağlanmaya ḥayy u zindedür ammā ki yağlansa (9) mürde olur. Yağlanup mürdeligi ḥâlinde daḥı ḥaşıyyeti (10) maḥv oldıysa nām u şānı⁸⁵²⁰ ve ' uluvv-i rütbesi zā' il olmaz. (11) Yine fîrûzedür lerinüñ birinde idüm. Ammā i ḡarîbe: (12) Rûm ili memleket-Nükte⁸⁵²¹ **فاهم السرّ البديع** anda kibâr-ı devletden (13) bir âdem var idi. Parmağında bir kemmî-i işlâḥ fîrûzesi (14) var idi. Benüm parmağumda da bir a' lā musatṭaḥ ḥâtem-i fîrûze (15) var idi. Nazarı dūş olup: Bu pîrûzeyi [A-347a] parmağundan (16) çıkar. Zîrâ senden a' lā bu vilâyetde âdem vardur (17) didi. Ben daḥı: Mâl cihetiyle ' uluvv olmaz. Qadr u zât (18) cihetiyle olur didüm. İnşâf idüp nîm-ḡazab ile (19) parmağından çıkarup üstüme atdı. Yemîn idüp: (20) Bir daḥı parmağuma taḥmam didi. Ben alup: İşte ḥaşıyyet-i (21) fîrûzeden biri de budur diyüp vaz' -ı engüşt-i iftiḥâr (22) itdüm. Hülâşa-i beytde olan leṭâfet çünki nām-ı faşş-ı (23) fîrûzede mektûb olunca seng-i fîrûze tâbût (24) maḡamında oldu. Ammā nām-ı zinde ve ' uluvv-i qadr ile [müştehir] ü'l-âfâḡ⁸⁵²² (25) ola. Mürdelikte daḥı rütbesinden münḥaṭṭ olmadı. (26) Tâbûtı mürde-i fîrûze bile olsa nām u şāndan ḥâlî (27) olmaz dimekdür.

[Nazm 75]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زیس پرنور از یاد آن اتشین رویم

برون چون پرتو فانوس آید از بدن مویم

1 (28) Zi-bes pür-nür ez-yād-ı ruḡ ān-âteşin-rüyem

(29) Birün çun pertev-i fānūs âyed ez-beden müyem

(30) Ol âteşin rüyuñ ruḡsârı fikri ile öyle pür nürum ki (31) pertev-i fānūs gibi bedenümden müyüm bîrün olur. Pîrehen

⁸⁵¹⁸ ez-cümle seng-i fîrûzenüñ: -N.

⁸⁵¹⁹ 6. satırdan 28. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁵²⁰ şānı: nişānı A.

⁸⁵²¹ Fefhem e's-sırâ'l-bedî' a/Bu eşsiz sırrı anla.

⁸⁵²² [müştehir] ü'l-âfâḡ: müştehirü'l-âfâḡ A.

[V-297a]

(1) ve cāme añā hā' il olmaz.

فروغ صبح ایمان روشنست ازظلمت کفرم
 زرنک خویش باشد هم لباس کعبه هندویم

(2) Fūrūg-ı şubḥ-ı ĩmān rūşenest ez-zulmet-i küfrem

(3) Zi-reng-i ĩş bāşed hem libās-ı Ka' be Hindüyem

(4) Fūrūg-ı şubḥ-ı ĩmān benüm zulmet-i küfrümden pertev-zen-i rūşenāyīdür (5) görmez misin? Libās-ı Ka' be kendi renginden olur. İmdi (6) ben Hindüyum. Ma' nā-yı beyt: Küfr zāhir-i şerī' atde olan muqābil-i (7) İslām ma' nāsına degil. Belki muşṭalaḥ-ı kavmdür ki setr-i zuhūr(8)ü'l-Ḥaḫḫ be-mazāhirü's-sūvī ve't-taḫḫuḫ bi'l-fürū ma' nāsınadır. Ḥattā⁸⁵²³ (9)⁸⁵²⁴ Ebū Sa' id ebül-ḥayr ḫazretlerine İbn-i Sīnādan taḫrīr olunan (10) mektübda i (11) Ebī Sa' ide -ta' birinde ḫazret⁸⁵²⁵ **و قد كنت متصفاً بكفر الحقيقي** ⁸⁵²⁵ 'azm⁸⁵²⁶ vecd ṭarī' oldığını naql iderler. Ya' nī (12) benüm zulmet-i setrümde ki mazāhiri ğayr bilüp maḫām-ı farḫda (13) mesned-nişin-i dīvār-ı şerī' at olduğumdan [N-264a] şubḥ-ı rūşenī-i ĩmān (14) ya' nī⁸⁵²⁷ **ظهور نور ال احدىه عن كل مظهر و اتصافى بعين** (15) **ظهر نور ال احدىه عن كل مظهر و اتصافى بعين** ḫāletleri zāhir ve hüveydādur. Lā-mevcūdvelā (16) vücūdu'llāh [A-347b] mertebesi 'aynü'l-yaḫīnüm⁸⁵²⁸ olmuşdur ve libās-ı (17) Ka' be kendi renginden olur. Ka' be türābdan mebnā reng-i türāb (18) siyāhlıḫda hem-reng-i libās-ı Ka' be olur. Yāḫūd nefsi Ka' be (19) bir maḫzar-ı türābī-i bī-rūḫ olup andan şifāt-ı raḫmūtiyye ile (20) zāhir olan Ḥaḫḫa setr-i 'azīm olup maḫām-ı farḫa mürā' āta 'alem (21) ve ḫible-i zuhūra melce²-i ümem olduğu rengde libāsı daḫı setrde (22) añā hem-reng olur. Sevād ve turābiyyet ve ādemoiyyet mülāḫazası⁸⁵²⁹ ile (23) Hindüyem ḫāfiyesine mürā' āt ile beyti

⁸⁵²³ ḫattā: -N.⁸⁵²⁴ 9, 10, 11. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.⁸⁵²⁵ Ve ḫad küntü muttasıfen bi'l-küfri'l-ḫaḫīḫi/ Nitekim ben küfr-i hakikiyle muttasıf oldum.⁸⁵²⁶ 'azm: 'azīm A.⁸⁵²⁷ Zuhūru nūri'l-eḫadiyyeti 'an külli maḫzarin ve ittişafi bi-'ayni'l-cem' i fī külli me'şerin/Ehadiyyet nurunun bütün maḫzarlardan ortaya çıkması ve benim her eserde aynü'l-cem' ile vasıflanmam.⁸⁵²⁸ yaḫīnüm: yaḫīn A.⁸⁵²⁹ mülāḫazası: mülāḫaza A.

itmām buyurdılar (24)⁸⁵³⁰ rahmetu'llāhi 'aleyh. İşte ra' nā te'vīl ü tevcīhe girdi. Ammā bu ādem⁸⁵³¹ (25)⁸⁵³² böyle hezeyāndan vaz gelse daḡı a' lā olurdu.⁸⁵³³ تجاوزه الله تعالى

[Nazm 76]

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

اسان مرا زكار دل تنگ شد تمام

تا شد تمام شیشهء من سنک شد تمام

1 (26) Āsān me-rā zi-kār-ı dil-i teng şud tamām

(27) Tā şud⁸⁵³⁴ tamām şīşe-i men seng şud tamām⁸⁵³⁵

(28) Kār-ı dil-i tengümden baña āsān olan tamām oldu ve tā kim benüm şīşem

(29) tamām oldu. Seng daḡı tamām oldu.

در اولین صدف زصدفهای برک کل

صورتکر جمال ترا رنگ شد تمام

(30) Der-evvelīn-şadef zi-şadefhā-yı berg-i gül

(31) Şüretger-i cemāl-i tu-rā reng şud tamām

[V-297b]

(1) Ya' nī berg-i gül şadeflerinden nuḡustīn-şadefden⁸⁵³⁶ senün şüretger-i (2) cemālūñe⁸⁵³⁷ reng tamām oldu. Her berg-i güli bir şadefe teşbīh ve (3) şun'ı reng-i şhvār-ı⁸⁵³⁸ cemāl ile tenbīh eyledi.

[Müfred 41]⁸⁵³⁹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

دامن افشاندی بمجلس آتش می شد علم

شعلهء آواز چون شمع از سر نی شد علم

1 (5) Dāmen-efşāndī be-meclis āteş-i mey şud 'alem

(6) Şu' le-i āvāz çun şem' ez-sır-ı ney şud 'alem

⁸⁵³⁰ Tüm satır: -A.

⁸⁵³¹ İşte ra' nā te'vīl ü tevcīhe girdi. Ammā bu ādem: -N.

⁸⁵³² Tüm satır: -A -N.

⁸⁵³³ Tecāvezehu'llāhu Ta' ālā/Allah onu affetsin.

⁸⁵³⁴ tā şud: bāşed N.

⁸⁵³⁵ "Ġazel" N (der).

⁸⁵³⁶ şadefden: şadefde A N.

⁸⁵³⁷ cemālūñe: cemālūñ N.

⁸⁵³⁸ şhvār-ı: şhvāra A N.

⁸⁵³⁹ N nüshasında ve V nüshasının 4. satırında "Ferd" başlığı vardır.

(7) Meclisde dāmen-efşānlık eyledüñ. Āteş-i mey zāhir oldı (8) ve mānend-i şem^c sırr-ı neyden şu^c le-i āvāz zāhir oldı.

[Nazm 77]

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

رخ خودرا بخاک راه تا باشد زمین مالم

بچشم تر نشانی تا بود از آستین مالم

1 (9) Ruḥ-ı ḥod-rā be-ḥāk-i rāh tā bāşed zemīn mālem

(10) Be-çeşm-i ter nişānī tā buved ez-āstīn mālem

(11) Ya^c nī⁸⁵⁴⁰ mādām ki zemīn ola kendi ruḥsārımı ḥāk-i rāha (12) mālīde iderüm ve çeşm-i terden mādām ki bir nişān ola (13) āstīnūme⁸⁵⁴¹ mālīde iderüm.

زبوی کل بکلشن درد سر هر که که میکیرد

بجای صندل تر خون بلبل بر جبین مالم

(14) Zi-būy-ı gül be-gülşen derd-i ser her geh ki mī-gīred⁸⁵⁴²

[A-348a] (15) Be-cāy-ı şandal-ı ter ḥūn-ı bülbül ber-cebīn mālem

(16) Būy-ı gülden gülşene [N-264b] her gāh ki derd-i ser ḥāşıl ola şandal-ı ter (17) bedeli ḥūn-ı bülbülü cebīnūme sürerüm. İfrāt-ı būy-ı gül ve şemm-i^c ıtr-ı (18) şāhī zükām ĩrāş ider. Eger kuvvet-i dimāğı olup zükām ĩrāş (19) itmezse şudā^c emr-i⁸⁵⁴³ muḥarrerdür. Şandal-ı raḥ ile aña devā iderler.

[Nazm 78]

Mef^c ulü / Fā^c ilätü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

حیرت بدل بمستی اندیشه کرده ام

آینه را کداخته ام شیشه کرده ام

1 (20) Ḥayret be-dil be-mestī-i endīşe kerdeem

(21) Āyīne-rā güdāḥteem şīşe kerdeem

(22) Be-dil kesr-i dāl ile. Ya^c nī gönülde olan ḥayreti endīşe mestligi (23) ile eylemişüm. Āyīneyi eridüp şīşe eylemişüm. Yāḥūd be-dil fetḥa-i (24) dāl ile. Ya^c nī ḥayreti mesti-i endīşeye bedel eylemişüm demek olur. (25) Bunda taşarrufāt-ı

⁸⁵⁴⁰ ya^c nī: -N.

⁸⁵⁴¹ āstīnūme: āstīnūmden A.

⁸⁵⁴² gīred: gerded N.

⁸⁵⁴³ emr-i: -A.

ḥayāliyyesi te'emmül ile zāhir olur. Tafşīl⁸⁵⁴⁴ (26)⁸⁵⁴⁵ olunsa itāleye mü'eddī olmağın fi'l-aşl tül ü dırāz-ı (27)⁸⁵⁴⁶ tefāşīlden tayy-ı tūmār-ı 'inān olunmağ iltizām olunmuşıdı.

دارم خبر زراز محبت که بارها

زنجیر را شکسته ام و تیشه کرده ام

(28) Dārem ḥaber zi-rāz-ı maḥabbet ki bārḥā

(29) Zencir-rā şikesteem ü tişe kerdeem

(30) Ben rāz-ı muḥabbetden ḥaberdārum ki niçe kerre zenciri kırıp eridüp (31) andan keser yapmışum. Zenciri kırdığı gibi tişe ber-düş Kūhken-i

[V-298a]

(1) şahrāyī olurdu⁸⁵⁴⁷ āh ⁸⁵⁴⁸.

[Nazm 79]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

جام بی روی تو داغ لاله می آید بچشم

قطرهء می بی لب ت تبخاله می آید بچشم

1

(2) Cām bī-rüy-ı tu dāğ-ı lāle mī-āyed be-çeşm

(3) Kaṭre-i mey bī-lebet tebhāle mī-āyed be-çeşm

(4) Cām-ı şahbā senüñ rüyüñ olmayınca çeşmüme dāğ-ı lāle olur (5) ve leb-i la' lüñ kaṭre-i mey-i çeşmüme tebhāle olur.

بسکه دور از گفت کویت کشت از دیوار تو

کر به می آید بکوش و ناله می آید بچشم

(6) Bes ki dūr ez-güft-güyet geşt ez-dīvār-ı tu

(7) Girye mī-āyed be-güş u nāle mī-āyed be-çeşm

(8) Ya' nī senüñ güft ü gūyuñdan ol kadar dūrīi hemān ḥāşıl (9) oldu ki [A-348b] dīvāruñdan⁸⁵⁴⁹ gūşa girye ve çeşme nāle ḥāşıl oldu. (10) Ma' -hazā emr-i bi'l-' aks olacağ idi. Gūşa nāle çeşme girye idi. (11) Zevk-i beyt: Ya' nī senüñ hicrānuñ güft ü gūsı ol kadar ziyāde (12) oldu ki dīvār-ı bī-rūḥ tekellüme ehl degül iken ol cemād-ı bī-rūḥdan

⁸⁵⁴⁴ tafşīl: -N.

⁸⁵⁴⁵ Tüm satır: -N.

⁸⁵⁴⁶ Tüm satır: -N.

⁸⁵⁴⁷ olurdu: olurlar A, olur N.

⁸⁵⁴⁸ āh : -N.

⁸⁵⁴⁹ dīvāruñdan: dīvārından A.

(13) hīlāf-ı dūr-ı ṭabī'ī gūşa girye çeşme nāle gelür. Bu devr tā (14) maṭbū' -ı⁸⁵⁵⁰ ḥayret-i dūrī ve hicrān-ı nā-şabūrīden iktizā eyledi.

خاک آتشیخیز دارد دامن دشت جنون
کردبادش شعلهء خواله می آید بچشم

3 (15) Ḥāk-i āteş-ḥīz dāred dāmen-i deşt-i cünün

(16) Gird-bādeş şu' le-i cevvēle mī-āyed be-çeşm

(17) Dāmen-i deşt-i cününüñ ḥāk-i āteş-ḥīzi vardur. Anuñ gird-bādı (18) dīdeye şu' le-i cevvēle gelür.

[Gazel 441]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

بانک هوا صدای هوس را شنیده ام

اواز آبشار نفس را شنیده ام

1 (19) Bāng-ı hevā şadā-yı heves-rā şenīdeem

(20) Āvāz-ı āb-şār-ı nefes-rā şenīdeem

[N-265a] (21) Hevā şadā mişāl vaşf terkībi ve hevese muzāf oldı. (22) Ya' nī bāng-ı hevā şadā-yı hevesi işitmişüm ve āvāz-ı āb-şār-ı nefesi (23) işitmişüm. Āb-şār şu çağlağanı olan maḥalldür⁸⁵⁵¹.

ذوق از صدای مرغ اسیری نکرده ایم

بانک شکست چوب قفس را شنیده ایم

(24) Zevk ez-şadā-yı murğ-ı esirī ne-kerdeim

(25) Bāng-ı şikest-i çüb-ı kafes-rā şenīdeim

(26) Ez-şadā-yı murğ-ı esirī zevk ne-kerdeim taḫdīrindedür. Ya' nī (27) murğ-ı esirīnün şadāsından zevk ḥāşıl eylemedüm. Çüb-ı (28) kafesün şikesteliği şadāsını⁸⁵⁵² işitmişiz.

دور شراب قافلهء عیش رفتنیست

از جام می صدای جرس را شنیده ایم

3 (29) Devr-i şarāb-ı kāfile-i ' ayş refteñist

(30) Ez-cām-ı mey şadā-yı ceres-rā şenīdeim

⁸⁵⁵⁰ maṭbū' -ı: + kemāl A N.

⁸⁵⁵¹ maḥalldür: maḥall A.

⁸⁵⁵² şadāsını: şadāsı A.

(31) Reftenest maşdarından refteīst aḥsen ve eşvebdür. Ya‘ nī

[V-298b]

(1) devr-i şarāb-ı kâfile-i ‘ayş gitmişdür. Biz cām-ı meyden şadā-yı (2) ceresi işitmişüz.

شوکت بنالهء طپش ما نمیرسد

ما دل طپیدن همه کس را شنیده ایم

(3) Şevket be-nāle-i ṭapeş-i mā nemī-resed

(4) Mā dil-i ṭapīden-i heme-kes-rā şenīdeīm

[A-349a] (5) Şevket bizüm cānımızuñ izṭırābı nālesine irişmez. Ammā biz her(6)kesuñ göñli izṭırābı nālesini işitmişüz.

[Gazel 442]⁸⁵⁵³

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātū / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

تا اهوانه شوخی چشم تو دیده ایم

دام غزال شد دل مژگان کزیده ایم

1

(8) Tā āhuvāne şūḥī-i çeşm-i tu dīdeīm

(9) Dām-ı ğazāl şud dil-i müjgān-gezīdeīm

(10) Tā ki biz senüñ şūḥī-i çeşm-i ğazālāneñi görmüşüz ve bizüm (11) dil-i müjgān-gezīdemiz dām-ı ğazāla dönmişdür. Müjgān-gezīde (12) sūzen-gezīde gibi ta‘ bīrdür. Müjgān ile delik delik (13) delinmiş demek olur. Zīrā çeşm-i āhuvāne idi. Anuñ ān- (14) be-ānḥadeng-i müjgānı şafḥa-i dili ğırbālāsā müjgān-gezīde (15) itmişdi⁸⁵⁵⁴. Gūyā dām-ı ğazāl oldı.

اول پری کداخته ام شیشه کرده ام

روزی که می بیاد نکاهت کشیده ام

(16) Evvel perī ğudāḥteem şīşe kerdeem

(17) Rūzī ki mey be-yād-ı nigāhet keşīdeem

(18) İbtidā periyi ğudāḥte idüp şīşe itmişüm. Ol günki senüñ (19) yād-ı nigāhuñla şarāb-nuş itmişüm.

اب ازبهار نکاه تو خورده ام

ازسرمه همچو سبزهء مژگان دمیده ام

⁸⁵⁵³N nüshasında ve V nüshasının 7. satırında "Gazel" başlığı vardır.

⁸⁵⁵⁴ itmişdi: itmişidi A.

3 (20) Āb ez-bahār nigāh-ı tu ħordeem⁸⁵⁵⁵

(21) Ez-sürme hemçu sebze-i müjgān demīdeem⁸⁵⁵⁶

(22) Senüñ siyeh-bahār nigāhuñdan reyyān u şād-ābum ve sürmeden sebze-i (23) müjgān gibi demīdeyüm. Siyeh-bahār.⁸⁵⁵⁷ مَرَ كَرَارَا وَ مَرَارَا فَافْهَم

نَقْشَ قَدَمِ چَو شَهْپَرِ طَاوَسِ دَاغِ شَد
چُون شَعْلَه بَسْكَه كَرَم بَكُویتِ دُویدَه ام

(24) Naqş-ı kadem çu şeh-per-i tāvus dāğ şud

(25) Çun şu' le bes ki germ be-kūyet devīdeem

[N-265b] (26) Şu' le gibi ol kadar ki senüñ kūyuña revān oldum naqş-ı kadem-i (27) sür' atüm şeh-per-i tāvus gibi dāğ oldı.

شَد چُون بِيَاضِ چَشْمِ هَمَا اسْتِخْوَانِ سَفِيدِ
از چَرخِ بَسْكَه مَنّتِ دَوْلَتِ كَشِيدَه ام

5 (28) Şud çun beyāz-çeşm-i hümā üstüh'ān sefid

(29) Ez-çarḥ bes ki minnet-i devlet keşīdeem

(30) Çarḥdan ol kadar taḥmīl-i bār-ı minnet-i devlet eyledüm ki beyāz-çeşm-i (31) hümā gibi üstüh'ānum sefid oldı.

[V-299a]

افْكَندَه ام بَسِينَه زَنَاخَنِ خَرَاشَهَا
پِيْرَاهَنِ بَرَهْنَكِي خُودِ دَرِيدَه ام

[A-349b] (1) Efgendeem be-sīne zi-nāḥun ḥırāşhā⁸⁵⁵⁸

(2) Pīrāhen-i bürehnegī-i ḥod derīdeem

(3) Sīneme nāḥundan ḥırāşlar devşirmişüm. Kendi bürehneligüm (4) pīrāhenini derīde itmişüm.

ايران چَو رَشْتَه بَسْكَه مَرَا دَادِ پِيچِ وَ تَابِ
خُودِ رَا بَهْنَدِ سَايَهءِ كُوهرِ كَشِيدَه ام

7 (5) Īrān çu rişte bes ki me-rā dād pīç ü táb

(6) Ḥod-rā be-Hind sāye-i gevher keşīdeem

⁸⁵⁵⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁵⁵⁶ demīdeem: dīdeem N.

⁸⁵⁵⁷ Merrā kirāren ve mirāren fefhem/Defalarca geçti, sen anla; fefhem -N.

⁸⁵⁵⁸ ḥırāşhā: خ / ح A.

(7) Ya' nî Īrān mānend-i rişte baña ol kadar piç ü táb virdi ki (8) kendümi Hindde sāye-i gevhere çekmişüm. Vākı' en rişte sāye-i (9) gevherde āsüdedür⁸⁵⁵⁹. Letāfet-i beyt: Mu' āşır-ı 'Örfi (10) olan Ekber Şāh ki feyzī-i Hindinün memdūhıdır. Anūñ (11) oğlu Gevher Şāh cülūs itmiş idi ve niçe yıllar mesned-(12)nişin-i tahtgāh-ı Hind olmuşlar idi. Aña telmiḥ buyurdılar⁸⁵⁶⁰. Kendiye (13) mu' āşır olsun olmasun sefer-i Hind itmiş olsun olmasun (14) murād tenāsüb-i 'arz⁸⁵⁶¹-ı beytdür.

شوکت کسی مباد چو من کرم اضطراب

چون شرارم ازدل آتش چکیده ام

(15) Şevket kesī me-bād çu men germ-i ıztırāb

(16) Hūn-ı şerārem ez-dil-i āteş çekideem

(17) Ey Şevket bir kimse benüm gibi germ-i ıztırāb olmasun. Ben (18) hūn-ı şerārum. Dil-i āteşden çekideyüm. Ba' zī nüshada yakīnen (19) haṭṭıyla hūn-ı şarābem vākı' oldı. Germ ıztırāba ve çekideye (20) münāsibdür ve āteş-i ṭabī'ī şarāba⁸⁵⁶² daḥı sevetinden germ-i ıztırāblık (21) çesbān olur.

[Gazel 443]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

کجا بهر شکست رنگ باشد حاجت سنکم

چو رنگ از رخ بباد دامن مژگان پرد رنگم

(22) Kücā beher şikest-i reng bāşed ḥācet-i sengem

(23) Çu reng ez-ruḥ be-bād-ı dāmen-i müjgān pered rengem

(24) Her ne maḥallde ki benüm rengümi şikest itmekiçün senge ḥācet (25) ola reng-i ruḥsārum gibi bād-ı dāmen-i müjgān ile reng-i ser-tā-(26)pāyum peride olur. Ya' nî bu ihtiyāc-ı mezkūr nehy-i sengden (27) meşhūdum oldığı gibi ser-tā-pāy rengüm ta' ayyün-i şūrī-i (28) temkinüm zā'il olup maḥv-ı gül olurum. Yāḥūd benüm rengümi [A-350a] işkeste (29) itmek için niçe senge muḥtāc olurum ki ben reng-i ruḥsārum (30) gibi bād-ı dāmān-ı müjgān ile [N-266a] ser-tā-pāy rengi peride olanlardanum (31) dimek ola.

⁸⁵⁵⁹ vākı' en rişte sāye-i gevherde āsüdedür: -N.

⁸⁵⁶⁰ buyurdılar: buyururlar A.

⁸⁵⁶¹ 'arz: ğaraž A.

⁸⁵⁶² şarāba: şerār A.

[V-299b]

مسخر کرده ام افلاک را از سخت جانیها
طناب کردن مینا بود تار رک سنکم

(1) Müsahhar kerdeem eflāk-rā ez-saht-cānīhā

(2) Ṭīnāb-kerden-i mīnā buved tār-ı reg-i sengem

(3) Eflākı saht-cānlıklardan teşhīr itmişüm ve benüm tār-ı reg-i sengüm (4)
ṭīnāb-kerden-i mīnā olur. Ne rütbe mīnāsı saht-cāndur ki (5) tār-ı reg-i sengi ṭīnāb-
kerden-i mīnāsı olur.

غبار کلفت من میکند معشوق را عاشق
برنک بال طوطی میشود آئینه ازرنکم

3. (6) Ğubār-ı külfet-i men mī-koned ma' şūq-rā ' āşık

(7) Be-reng-i bāl-i ṭūṭī mī-şevved āyine ez-rengem

(8) Benüm ğubār-ı külfetüm ma' şūqı ' āşık ider ve⁸⁵⁶³ āyine benüm rengümden
(9) bāl-i ṭūṭī rengiyle olur. Ḥayālī tedkīk olunduğda luṭfı (10) zāhir olur.

سراپا بیقرارم چون به بزم یار نشینم
قدح از جنبش رنگ حنا می افتد از چنکم

(11) Ser-ā-pā bī-ḡarārem çun be-bezm-i yār nişīnem⁸⁵⁶⁴

(12) Ḳadeḥ ez-cünbiş-i reng-i ḥınā mī-üfted ez-çengem

(13) Çünkü bezm-i yārda temkīn-sāz olam⁸⁵⁶⁵ ser-ā-pā bī-ḡarār olurum (14) ve
ḡadeḥ reng-i ḥınā cünbişinden nāşī niçe destümden fütāde olur?

نگاه حسرتم محرومم از نظاره کلشن
که رنگ کل بیوی و بو برنک اندازد ازرنکم

5. (15) Nigāh-ı ḥasretem maḥrūmem ez-nezzāre-i gülşen

(16) Ki reng-i gül be-büy u bū be-reng endāzed ez-nengem

(17) Ya' nī ben nigāh-ı ḥasretüm ve nezzāre-i gülşenden maḥrūmum. Zīrā reng-i
(18) gül būy ile ve būy reng ile beni 'ār u neng-i ṭareyānından (19) nāşī atar.

بصد افغان براهش خاک کردیدم ازین شادم
که می آید بکوش او ز تار جاده آهنکم

⁸⁵⁶³ ve: -A.⁸⁵⁶⁴ nişīnem: şebnem A.⁸⁵⁶⁵ olam: olmam A.

(20) Be-şad-efgān be-rāheş hāk gerdīdem ez-īn şādem

(21) Ki mī-āyed be-gūş-ı ū zi-tār-ı cādde āhengem⁸⁵⁶⁶

(22) Yüz efgān ile anuñ rāhında hāk oldum. Lākin bundan (23) ziyāde mesrūrüm ki tār-ı cāddeden āheng-i enīnüm o maḥbūbuñ (24) gūşına resān olur.

محبت کرد از بس خوشه چین خرمن ضعم

برآید چون نگاه از چشم مور اه از دل تنکم

7. (25) Maḥabbet kerd ez-bes hūşe-çīn-i ḥırmen-i za' fem

[A-350b] (26) Ber-āyed çun nigāh ez-çeşm-i mūr āh ez-dil-i tengem

(27) Maḥabbet ol ḳadar beni⁸⁵⁶⁷ ḥırmen-i za' f-ı hūşe-çīn eyledi ki çeşm-i (28) mūrdan nigāh bedīdār oldığı gibi dil-i tengūmden āh bedīdār olur.

بکس نبود خیال دشمن ازاده مردانرا

کشم شمشیر برخود چون بخاطر بگذرد جنکم

(29) Be-kes ne-būd ḥayāl-i düşmen-i āzāde merdān-rā

(30) Keşem şemşīr ber-ḥod çun be-ḥātır be-gzired cengem

(31) Merdān için bir kimseye ḥayāl-i düşmen-i āzāde mutaşavver olmaz. İmdi

[V-300a]

(1) ḥātıruma ceng ārzūsı düşse şemşīri kendūme çekerüm. (2) Zīrā murād⁸⁵⁶⁸ olan [N-266b] düşmen-i āzādeye şemşīr-keş olmaz.

بکوهر قطرهء ایم بیاقوت رک آتش

بهرکس اتفاق مشریم افتاده یکرنکم

9. (3) Be-gevher ḳatreī āyem be-yāḳūt reg-i āteş

(4) Beher kes ittifāk-ı meşrebem üftāde yek-rengem

(5) Gevherde ḳatre-āyüm yāḳūtta reg-i āteş. Böyle yā herkes (6) ile meşrebde ittifākı vāki' olan merd-i yek-rengüm. Su'āl (7) olunursa ki vaşf-ı yek-rengi' herkes ile ittifāk-ı meşrebe nice (8) mütevāfik olur? El-cevāb: Vaşf-ı yek-rengi' āb-ı bī-rengi' gibidür. (9) Her neye mümtezic olursa anuñ ḥükmiyle mevşūf dimek (10) olur⁸⁵⁶⁹ ola⁸⁵⁷⁰.

کرفتار سواد شهر باشم تابکی شوکت

⁸⁵⁶⁶ āhengem: + ya' nī A.

⁸⁵⁶⁷ ol ḳadar beni: beni ol ḳadar A.

⁸⁵⁶⁸ murād: merd N.

⁸⁵⁶⁹ olur: -A.

⁸⁵⁷⁰ ola: -N.

بده چون نالهء زنجیر مجنون سر بفرسنگم

(11) Giriftār-ı sevād-ı şeh̄r bāšem tābe-key Şevket

(12) Be-dih çun nāle-i zencīr-i Mecnūn ser-be-fersengem

(13) Nāle-i zencīr-i Mecnūn gibi tīr-i āvāze-dih-i sāḥa-i cūnūnum esīr-i (14)

ferseng olmışdur.

[Gazel 444]⁸⁵⁷¹

Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilātūn / Fā' ilūn

شب بیاد رویت ازبس کرم خواب دلکشم

سر بیالینست ازیاد تذرو اتشم

1. (15) Şeb be-yād-ı rüyet ez-bes germ-ḥ'āb-ı dil-keşem

(16) Ser be-bālīnest ez-yād-ı tezerv-i āteşem

(17) Ya' nī bir şeb fikr-i rüyuñla ziyāde germ-ḥ'āb-ı dil-keşüm ve ser-tā(18)be-sāmānum be-⁸⁵⁷²bālīn-i yād-ı tezerv-i āteşdür.

همچو ساحل خشک مغزم عالم ابی کجاست

تردماغ ازیک صدف می نیستم دریا کشم

(19) Hemçu sāḥil ḥuşk-mağzem 'ālem-i ābī kücāst

(20) Ter-dimāğ ez-yek-şadef-mey nīstem deryā-keşem

(21) Sāḥil gibi ḥuşk-mağzum. 'Ālem-i āb ḳandadır ve bir şadef-meyden [A-351a] (22) ter-dimāğ degülüm. De[r]yā⁸⁵⁷³-keş ve ḳulzüm-nūşum. Şadef-mey bir gūne (23) ḳadeḥdür ki eşdāf-ı deryādan ittiḥāz olunur. Çāştī-i (24) şarāb için ḥumārılar isti' māl iderler. Aña piyāle-i şadef (25) daḥı dirler. 'Unşurī:

(26) Baḥr-rā nūşem be-cāy-ı mey ki merdüm ez-ḥumār

(27) Sāğar-ı teng şadef ber-ser⁸⁵⁷⁴-şiken ḥammār-rā

برق آهم چون نگاه کرم باشد بی اثر

همچو مژگان تیر بی پیکان بود ازترکشم

3. (28) Barḳ-ı āhem çun nigāh-ı germ bāşed bī-eşer

(29) Hemçu müjgān tīr-i bī-peykān buved ez-terkeşem

⁸⁵⁷¹Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁵⁷² be-: -A.

⁸⁵⁷³ de[r]yā: deryā A N.

⁸⁵⁷⁴ ser: -A.

(30) Ya^c nī⁸⁵⁷⁵ benüm barḳ-ı āhum nigāh-ı germ gibi bī-eşer olur. Bunuñ mişāli

(31) terkeşümden berceste müjgānāsā tīr-i bī-peykān gibidür. Eger

[V-300b]

(1) böyle olmasa barḳ-ı āhumda mānend-i nigāh-ı germ te³şir⁸⁵⁷⁶ olurdi⁸⁵⁷⁷.

چون قدح بوی می آید از کل بالین من

بسکه از کیفیت چشم تو مست سرخوشم

(2) Çun ḳadeḥ bŷy-ı mey āyed ez-gŷl-i bālīn-i men

(3) Bes ki ez-keyfiyyet-i çeşm-i tu mest [ü] ser-ḥoşem

(4) Ya^c nī⁸⁵⁷⁸ senüñ keyfiyyet-i⁸⁵⁷⁹ şarābhāne-i çeşmünden ol ḳadar mest (5) ü ser-

ḥoşum ki ḥaşv-ı bālīnünden ḳadeḥ gibi bŷy-ı mey istişmām olunur.

مضطرب کردد نگاه از شوخی جولان من

خلقهء چشم غزالانست نعل ابرشم

5. (6) Mużṭarib⁸⁵⁸⁰ gereded nigāh [N-267a] ez-şŷḥī-cevlān-ı men

(7) Ḥalkā-i çeşm-i ğazālānest na^c l-i ebreşem⁸⁵⁸¹

(8) Benüm bī-muḥābā cevlānumdan nigāhum mużṭarib olur. İmdi (9) na^c l-i semend-i ebreş-i gül-endāmum ḥalkā-i çeşm-i ğazālān olur. (10) Zīrā şŷḥ-cevlān olmada ḥalkā-i çeşm-i ğazālāna müşābehet (11) taḥşīl eyledi.

چهرهء زردان تو از بس روبصرا کرده اند

مینماید جاده ها تار قبای زرکشم

(12) Çehre-zerdān-ı tu ez-bes rŷ⁸⁵⁸²-be-şahrā kerdeend

(13) Mī-nümāyed cāddehā tār-ı ḳabā-yı zerkeşem

(14) Senüñ çehre-zerdān-ı derd-i aşḳuñ ol ḳadar rŷy-be-şahrā-yı (15) cünün olmışlardur ki cāddeleer baña tār-ı ḳabā-yı zerkeş görinür.

مایهء درد سر بلبل مزاجان چون شوم

من که شوکت چون شراب خندهء کل بیغشم

⁸⁵⁷⁵ ya^c nī: -A.

⁸⁵⁷⁶ te³şir: te³şiri A.

⁸⁵⁷⁷ olurdi: olur idi A.

⁸⁵⁷⁸ ya^c nī: -A -N.

⁸⁵⁷⁹ keyfiyyet-i: keyfiyyetün A.

⁸⁵⁸⁰ mużṭarib: ض / ش A.

⁸⁵⁸¹ ebreşem: ش / س A, + ya^c nī A.

⁸⁵⁸² rŷ: ر / - A.

7. (16) Māye-i derd-i ser-i bülbül-mizācān çun şevem

(17) Men ki Şevket çun şarāb-ı hānde-i gül bī-ğışem

[A-351b] (18) Şevket ben şarāb-ı hānde-i gül gibi bī-ğış oldığım eelden māye-i

(19) derd-i ser-i bülbül-mizācān nice olurum?

[Gazel 445]⁸⁵⁸³

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

از پریشان خاطری دل را بکاگل بسته ام

رشتهء نظارهء خود را بسنبیل بسته ام

1. (21) Ez-periṣān-ḥāṭirī dil-rā be-kākül besteem

(22) Riṣte-i nezzāre-i ḥod-rā be-sünbül besteem

(23) Periṣān-ḥāṭirīlıḳdan göñli kākül-i cānāna beste eylemişüm. (24) Kendi riṣte-i nezzāremi sünbüle beste eylemişüm.

تا دماغ او بفریاد جنون من رسید

نامهء خود را به بال نکهت کل بسته ام

(25) Tā dimāg-ı ū be-feryād-ı cünün-ı men resīd

(26) Nāme-i ḥod-rā be-bāl-i nükhet-i gül besteem

(27) Tā anuñ dimāğı benüm feryād-ı cününuma resīde olmağıcün kendi (28) nāmemi bāl-i nükhet-i güle beste eyledüm.

سرکشان را زیر دست خود به بزمی کرده ام

بارها از موم بحر شعله را پل بسته ام

3. (29) Ser-keşān-rā zīr-i dest-i ḥod be-bezmī kerdeem

(30) Bārhā ez-mūm⁸⁵⁸⁴ baḥr-ı şu' le-rā pül besteem

(31) Ser-keşleri kendi zīr-i destümde nerm eylemişüm ve niçe kerre mevcden

[V-301a]

(1) baḥr-ı şu' leye pül beste eylemişüm.

کلشن توحید را کلچین من تاراج کرد

دستههای غنجه از منقار بلبل بسته ام

(2) Gülşen-i tevḥīd-rā gül-çin-i men tārāc kerd

(3) Destehā-yı gönce ez-minḳār-ı bülbül besteem

⁸⁵⁸³N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁵⁸⁴ mūm: -A.

(4) Gülşen-i tevḥīdi benüm gül-çīn olmaqlıgum tārāc eyledi (5) ve destehā-yı gonçeyi minḳār-ı bülbülden beste eylemişüm.

از برای تحفهء رنگین خیالان صبحدم

شوکت از مصرع رنگین دستهء کل بسته ام

5. (6) Ez-berāy-ı tuḥfe-i rengīn-ḥayālān şubḥ-dem

(7) Şevket ez-mışra^c -ı rengīn deste-i gül besteem⁸⁵⁸⁵

(8) Rengīn ḥayāllere tuḥfe olmağıçün ey Şevket mışra^c -ı rengīnden (9) deste-i gül-[267b]beste eylemişüm⁸⁵⁸⁶.

[Gazel 446]⁸⁵⁸⁷

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

ز خود تا رفتم از ضعف بدن تدبیر ها کردم

ز رنگی تا برنکی آمدم شبیکیر ها کردم

1. (11) Zi-ḥod tā reftem ez-za^c f-ı beden tedbīrhā kerdem

(12) Zi-rengī tābe-rengī āmedem şebgīrhā kerdem

[A-352a] (13) Ya^c nī⁸⁵⁸⁸ za^c f-ı bedenden nāşī bī-hūş oldum ve tedbīrlere eyledüm.

(14) Bir rengden tā ki bir renge geldüm niçe feryādlar eyledüm.

ز هم چشم غزالان داشتند از جوش وحشت رم

بهم این خلقها را بستم و زنجیر ها کردم

(15) Zi-hem çeşm-i gāzālān dāştend ez-cūş-ı vaḥşet rem

(16) Behem in ḥalḳahā-rā bestem ü zencīrhā kerdem

(17) Cūş-ı vaḥşetden nāşī çeşm-i gāzāllar birbirinden remīde oldılar. (18) Bu ḥalḳaları birbirine bağladum ve niçe zencīrlere yapdum.

نه از کفر و نه از اسلام شد مقصود من حاصل

غلط کردم که دیر و کعبه را تعمیر ها کردم

3. (19) Ne ez-küfr ü ne ez-İslām şud maḳşūd-ı men ḥāşıl

(20) Ğalaṭ kerdem ki deyr ü Ka^c be-rā ta^c mīrhā kerdem

(21) Ne küfrden ve ne İslāmdan benüm maḳşūdum ḥāşıl olmadı. Deyr ü (22) Ka^c beye itdigüm ta^c mīrlerden ḥayf ki ğalaṭ eyledüm. Bunuñ (23) taḥḳīḳ-i ma^c nāsı

⁸⁵⁸⁵ besteem: + ya^c nī A.

⁸⁵⁸⁶ eylemişüm: + demek olur A.

⁸⁵⁸⁷ N nüshasında ve V nüshasının 10. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁵⁸⁸ ya^c nī: -N.

küfrden ya' nî setr-i zâhir-i vücūd-ı bahtdan ki (24) maḳām-ı farḳda temkîndür ve İslâmdan ki ya' nî muḳābele (25) ḳarînesiyle müşâhede-i zuhûrdan maḳşûdum hâşıl olmadı. (26) Maḳşûdı isedur. (27) Bunuñ huşûli ⁸⁵⁸⁹تحقق بمقام الفنا والمحو عن كل ماسوی 8589 maḳz-ı mevâhib-i İlähiyye ile olur ve ta' mîr-i deyr ü (28) Ka' be nu'ût-ı t̄ariye-i ḳalbiyye nisbetle itmâm-ı beyte medâr oldu.

دراقليم شهادت آن سراسر کردرويشم

که تار خرقيه خود از دم شمشير ها کردم

(29) Der-ıḳlîm-i şehâdet ân ser-â-ser kerd dervîşem

(30) Ki târ-ı hırḳa-i ḳod ez-dem-i şemşîrhâ kerdem

(31) İḳlîm-i şehâdetde ⁸⁵⁹⁰ol ser-â-ser ⁸⁵⁹¹beni ⁸⁵⁹²dervîş eyledi ki kendi târ-ı

[V-301b]

(1) hırḳamı ⁸⁵⁹³şemşîrlerüñ dehânından eyledüm. Ser-â-ser nev'e ⁸⁵⁹⁴(2) ⁸⁵⁹⁵ḳil' atdür ki meşhûrdur.

به بالين جنون من ميا ای بيچکر امشب

که تار شمع از مژگان چشم شيرها کردم

5. (3) Be-bâlîn-i cünûn-ı men me-yâ ey bî-ciger imşeb

(4) Ki târ-ı şem' ez-müjgân-ı çeşm-i şîrhâ kerdem

(5) Ey ḳâ'if ⁸⁵⁹⁶ü ⁸⁵⁹⁷bî-ciger benüm bâlîn-i cünûnuma gelme ki ben târ-ı şem' i

(6) şîrlerüñ müjgân-ı çeşminden eyledüm.

قلم صد بار ازبال تذرو رنگ کل کردم

بهر جا شوکت از نقش رخس تحرير ها کردم

(7) Ḳalem şad-bâr ez-bâl-i tezerv-i reng-i gül kerdem

(8) Beher-câ Şevket ez-naḳş-ı ruḳeş taḳrîrhâ kerdem

⁸⁵⁸⁹ Taḳaḳḳuḳun bi-maḳâmi'l-fenâ ve'l-maḳvu 'an külli mâ-sivâ/Fenâ makamında olmak ve mâ-sivâdan geçmek.

⁸⁵⁹⁰ şehâdetde: + beni A.

⁸⁵⁹¹ ser-â-ser: şey' A.

⁸⁵⁹² beni: -A.

⁸⁵⁹³ hırḳamı: ḳ / ḳ V.

⁸⁵⁹⁴ ser-â-ser nev'e: -A -N.

⁸⁵⁹⁵ Tüm satır: -A -N.

⁸⁵⁹⁶ ḳâ'if: ḳ / o A.

⁸⁵⁹⁷ ü: -N.

[A-352b] (9) Şevket ne maḥallde ki anuñ naqş-ı ruḥundan taḥrīrüm vāḳi^c oldı
(10) şad-bār ḳalemi bāl-i tezerv-i reng-i gülden eyledüm.

[Gazel 447]⁸⁵⁹⁸

Fe^c ilātün/ Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilün

(Fā^c ilātün)

(Fa^c lün)

کرده نظارهء روی تو زبس حیرانم

آب آینه بدامن چکد از مژگانم

1. (12) Kerde nezzāre-i rūy-ı tu zi-bes ḥayrānem

(13) Āb-ı āyīne be-dāmen çeked ez-müjgānem

[N-268a] (14) Senüñ nezzāre-i rūyuñ beni şöyle ḥayrān eyledi ki müjgānumdan

(15) āb-ı āyīne dāmānuma çekide oldı⁸⁵⁹⁹.

قیمت کوهرم افزون ز نکهه میکردد

کردش چشم خریدار کند غلطانم

(16) Ḳıymet-i gevherem efzūn zi-nigeh mī-gerded

(17) Gerdiş-i çeşm ḥarīdār koned ḡalṭānem

(18) Benüm gevherimüñ ḳıymeti nigāh-ı çeşmden efzūn olur ve gerdiş-i (19)

çeşm ḡalṭānlıguma ḥarīdārlik gösterür.

بخط یار رسد نسبت روحانی من

آن سفالم که ز خاک حرم ریحانم

3. (20) Be-ḥaṭ-ı yār resed nisbet-i rūḥānī-i men

(21) Ān sıfālem ki zi-ḥāk-i ḥarem-i reyḥānem

(22) Benüm nisbet-i rūḥāniyyem ḥaṭṭ-ı yāre reside olur. Ben (23) ol sıfālüm ki

ḥāk-i ḳadem-i reyḥāndan ma^c mülüm.

سر جنکست کریبان مرا بدامن

ترسم از خاک که کیرد طرف دامانم

(24) Ser-i cengest girībān-ı me-rā bā-dāmen

(25) Tersem ez-ḥāk ki ḡired ṭarf-ı dāmānem

(26) Benüm girībānumla dāmānuma birbiriyle ceng ü sitiz ārzūsı vardur. (27)

Ḳorḳarum ḥākden ki ṭarf-ı dāmānumı ṭuta.

⁸⁵⁹⁸N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁵⁹⁹ oldı: olur A N.

بسکه از بهر رخس دست نکه کوناهست

سایهء پنجهء نظاره بود مژگانم

5. (28) Bes ki ez-behr-i ruḥeş dest-i nigh kūtāhest

(29) Sāye-i pençe-i nezzāre buved müjgānem

(30) Ol kadar anuñ mihr-i ruḥundan dest-i nigh kūtāhdur ki müjgānum (31)
sāye-i pençe-i nezzāre olur⁸⁶⁰⁰.

[V-302a]

تم از مصرع پیچیده بزنجیر بود

یوسف معنیم و لفظ بود زندانم

(1) Tenem ez-mıṣra‘-ı pīçide be-zencir buved

(2) Yūsuf-ı ma‘ niyem ü lafz buved zindānem

(3) Ya‘ nī tenüm mıṣra‘-ı pīçideden zencirde olur. Ben (4) Yūsuf-ı ma‘ nāyum
lafz [A-353a] benüm zindānumdur⁸⁶⁰¹.

شوکت از حسرت بوسیدن یاقوت لبش

میچکد آب طمع از کهر دندانم

7. (5) Şevket ez-ḥasret-i būsiden-i yāqūt-ı lebeş

(6) Mī-çeked āb-ı ṭama‘ ez-güher-i dendānem

(7) Şevket anuñ yāqūt-ı lebini būs itmek ḥasretinden güher-i dendānumdan (8)
āb-ı ṭama‘ çekide olur⁸⁶⁰².

[Gazel 448]⁸⁶⁰³

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

نوبهار حسرتم رنگ نگاه بلبلم

تیره بختم بی وجودم سایهء بوی کلم

1. (10) Nev-bahār-ı ḥasretem reng-i nigāh-ı bülbülem

(11) Tīre-baḥtem bī-vücüdüm sāye-i büy-ı gülem⁸⁶⁰⁴

(12) Ḥasret nev-bahāri⁸⁶⁰⁵ ve reng-i nigāh-ı bülbülüm. Bir bī-vücüd-ı tīre-
(13)baḥtum ve sāye-i büy-ı gülüm⁸⁶⁰⁶.

⁸⁶⁰⁰ olur: + dimekdür A.

⁸⁶⁰¹ zindānumdur: + dimek olur A.

⁸⁶⁰² olur: + dimekdür A.

⁸⁶⁰³N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁰⁴ gülem: + ya‘ nī A.

بوی خوش معشوق من باشد دماغ نازکم

نیست کم ازچین کاکل موج بوی سنبلم

(14) Būy-ı hoş ma' şūḡ-ı men bāşed dimāğ-ı nāzıkem

(15) Nīst kem ez-çin-i kākül mevc-i būy-ı sünbülem⁸⁶⁰⁷

(16) Būy-ı hoş benüm ma' şūḡumdur. Nāzık dimāğum benüm mevc-i būy-ı (17) sünbülüm. Çin-i kākülden ḡalmaz.

بیقراریهای عشقم کرده رسوا حسن را

میکنند پرواز رنگ کل بیال بلبلم

3. (18) Bī-ḡarārīhā-yı 'aşḡem kerde rüsvā ḡüsn-rā

(19) Mī-koned pervāz reng-i ḡül be-bāl-i bülbülem

(20) Ya' nī beni 'aşḡ bī-ḡarārılıḡları ḡüsn-i rüsvāyī eylemişdür. (21) Benüm bāl-i bülbüle ile reng-i [N-268b] ḡülüm pervāz ider.

سبزه مژگانم از اب زمرد حرم است

بسکه محو نو خطان چهره سبز کاکلم

(22) Sebze-i müjgānem ez-āb-ı zümüröd ḡaremet

(23) Bes ki maḡv-ı⁸⁶⁰⁸ nev-ḡaḡān ḡehre-i sebz-i kākülem

(24) Benüm sebze-i müjgānum āb-ı zümürödden ḡaremdür⁸⁶⁰⁹. Ol ḡadar maḡv-ı ḡaḡ-ı (25) ber-āverdegān-ı ḡendüm-ḡünān-ı ḡıḡḡa-i Kābilüm ki benüm sebze-i (26) müjgānum āb-ı zümürödden ḡarem⁸⁶¹⁰ olur. ḡehre-i sebz siyeh-(27) ḡerdegān sebz-rüyān gibi. Bī'l-münāsebet bu āvān-ı şerḡ-i⁸⁶¹¹ (28)⁸⁶¹² beyt-i mezkürda resīde olan ḡāfile-i ḡacc ile ḡadd-i tevātüre (29) bālīḡa oldı ki işbu biñ yüz altmış ḡoḡuz senesi ḡilālinde (30) bilād-ı [A-353b] Hindden Kābilde zelzele-i 'aḡıme olup ḡatı (31) ḡoḡ buyüt u emākin münhedim ve cānib-i baḡra ḡarīb sāḡil-i

[V-302b]

⁸⁶⁰⁵ ḡasret nev-bahār: ḡasret-i nev-bahār A.

⁸⁶⁰⁶ ḡülüm: + dimek ister A.

⁸⁶⁰⁷ sünbülem: + ya' nī A.

⁸⁶⁰⁸ maḡv-ı: -A.

⁸⁶⁰⁹ ḡaremdür: ḡurremdür A.

⁸⁶¹⁰ ḡarem: ḡurrem A N.

⁸⁶¹¹ bī'l-münāsebet bu āvān-ı şerḡ-i: -N.

⁸⁶¹² 28,29,30, 31. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

(1)⁸⁶¹³ zemīn münşakḳ olup bi-esrihim ricāl u nisvānını zemīn (2) bel^ç eyleyüp nīm-sā^ç at miḳdārı müddetde medīne-i Kābilde (3) bir aḥadd ḳalmamış⁸⁶¹⁴. Ser-tā-pā kimi ḥasf ve kimi zīr-i ebniyede (4) maḥv olur. Bunların ekşeri āteş-perest olmalarıyla meger (5) bir iḥtiyār-ı musinn-i mūbiz [ü] mūbizānları var imiş. Kābilden (6) taşra gıtmış imiş. Şehre gelür bu keyfiyyeti görür ḥayrān (7) olur. Buña beht ^çārız olur. Bir ḳoca şehri ^çazīimde (8) bundan ḡayrı bir kimesne ḳalmaz. O da diyār-ı āḥire rıḥlet (9) ider ve vāḳı^ç a-i ḥālī naḳl ider.⁸⁶¹⁵ القادر المقتدر ما اعظم شأنه و ما اجل برهانه (10) سبحان الله العظيم

کر نیامد از فلک سررشتهء کارم بکف
سایهء تاری کفایت میکند زان کاکلم

5. (11) Ger ne-yāmed ez-felek ser-rişte-i kārem be-kef

(12) Sāye-i tāri kifāyet mī-koned z'ān-kākūlem

(13) Eger felekden bir ser-rişte-i kār u kām benüm piçide-i kefi (14) merāmum oldıysa baña ol kākülden bir sāye-i tār kifāyet (15) ider.

زاغر کار خویشتنديده ام انجام خود
پيشتر شوکت زچیدن دست ميکردد کلم

(16) Dīdeem encām-ı ḥod z'āḡāz-ı kār-ı ḥiştēn

(17) Pişter Şevket zi-çiden dest mī-gerded gülem

(18) Ya^ç nī kendi encām-ı kārımı ibtidā-yı emrden bilürüm. Benüm (19) gülümün deste-bendī-i ḡāyeti bidāyet-i behem āverdegiden (20) ziyāde olur. İmdi āḡāzdan encām ne oldıḡı zāhir (21) oldı.

[Gazel 449]⁸⁶¹⁶

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

چو شمع کشته بسر دود آه می پیچم

بماتم نکه خود سیاه می پیچم

1. (22) Çu şem^ç geşte be-ser dūd-ı āh⁸⁶¹⁷ mī-piçem

⁸⁶¹³ 1. satırdan 11. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁶¹⁴ ḳalmamış: ḳalmış A.

⁸⁶¹⁵ Sübhāna'llāhi'l-^çazīm e'l-ḳādir el-muḳtedir mā a^ç zama şānuhu ve mā eccelle burhānuhu/ Azīm, kādir ve muktedir olan Allāh'ı tesbih ederim. Onun şānı ne yüce, burhānı ne büyüktür.

⁸⁶¹⁶ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁶¹⁷ āh: ān A.

(23) Be-mâtem-i nîgeh-i ĥod siyâh mî-pîçem

(24) Şem^c gibi bālâ-yı serde dūd-ı âhı pîçide iderüm ve kendi (25) mâtemüm niğâhını siyâh pîçide iderüm.

خیال پیچش زلف و میان یار کنم
چو رشته بسر انکشت اه می پیچم

(26) Ĥayâl pîçiş-i zülf ü miyân-ı yâr konem

[A-354a] (27) Çu rişte be-ser-i engüşť âh mî-pîçem

(28) Pîçiş-i zülf ile miyân-ı yâr ĥayâlini iderüm. Ser-i engüşťde (29) rişte gibi âh pîçide iderüm.

نسیم سنبل فردوس بیدماغم کرد
یکی چو شانہ بزلف سیاه می پیچم

3. (30) Nesîm-i sünbül-i firdevs bî-dimâgem kerd

(31) Yekî çu şâne be-zülf-i siyâh mî-pîçem

[V-303a]

(1) Nesîm-i sünbül-i firdevs beni bî-dimâg eyledi. Şâne gibi bir zülf-i (2) siyâha pîçide olurum⁸⁶¹⁸.

زحسرت کهر افتاب خود شوکت
چو رشتهء نفس صبحگاه می پیچم

(3) Zi-ĥasret-i güher-i âftâb-ı ĥod Şevket

(4) Çu rişte-i nefes-i şubĥgâh mî-pîçem⁸⁶¹⁹

(5) Kendi âftâbum güheri ĥasretinden ey Şevket rişte-i nefes-i (6) şubĥgâh gibi pîçide olurum⁸⁶²⁰.

[Gazel 450]⁸⁶²¹Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün / Mefâ^c ilün

تصرف چون کند دشمن باب و رنگ اشعارم
نکارین کرددا نکشتی که بگذارم بکفتارم

1. (8) Taşarruf çun koned düşmen be-âb u reng-i eş^c ârem(9) Niğârî⁸⁶²² gereded engüşťi ki be-gzâred⁸⁶²³ be-güftârem⁸⁶¹⁸ olurum: iderüm A.⁸⁶¹⁹ mî-pîçem: + ya^c nî A.⁸⁶²⁰ olurum: iderüm A.⁸⁶²¹N nüshasında ve V nüshasının 7. satırında "Ėazel" başlığı bulunmaktadır.

(10) Benüm āb u reng-i eş^c āruma düşmen niçe taşarruf idebilür?⁸⁶²⁴ (11) Benüm güftāruma toḡunan engüšti güftārūm rengin ider.

بچشم مشتری کردد نکه اب از تماشاایم
شود یاقوت خاکستر زکرمیهای بازارم

[N-269a] (12) Be-çeşm-i müşteri⁷ gereded nigeh āb ez-temāşāyem

(13) Şeved yāḡūt ḡākister zi-germihā-yı bāzārem

(14) Benüm temāşāmdan müşterinün çeşminde nigāh āb olur (15) ve benüm germi-i bāzārūmdan yāḡūt ḡākister olur. Ma^c -hazā (16) āteş aña kārger olmamaḡ cümle-i ḡavāş-ı yāḡūtdandır.

بود چون زلف خوبان مشکبو بخت سیاه من
شود موج هوا یکدسته سنبل از شب تارم

3. (17) Buved çun zülf-i ḡübān müşk-bū baḡt-ı siyāh-ı men

(18) Şeved mevc-i hevā yek-deste sünbül ez-şeb-i tārem⁸⁶²⁵

(19) Benüm baḡt-ı siyāhum zülf-i ḡübān gibi müşk-bū olur ve şeb-i (20) tārumdan mevc-i⁸⁶²⁶ hevāya⁸⁶²⁷ deste⁸⁶²⁸ sünbül olur.

بزور خاکساری زیر دستم میشود دشمن
ز خون سیل میکرده نکارین پای دیوارم

(21) Be-zür-ı ḡāksāri⁸⁶²⁹ zīr-i destem mī-şevēd düşmen

[A-354b] (22) Zi-ḡūn-ı sey1 mī-gerded nigārīn pāy-ı dīvārem

(23) ḡāksār1l1ḡ zūr1 ile zīr-i dest benüm düşmenüm olur. Pāy-ı (24) dīvārum ḡūn-ı seylden nigārīn olur.

غبار کلفتم آینه پرداز سخن باشد
مصور صوت طوطی کشد از رنگ زنگارم

5. (25) ḡubār-ı külfetem āyīne-perdāz-ı sūḡan bāşed

(26) Muşavvir şavt⁸⁶³⁰-ı tūḡī keşed ez-reng-i zengārem

⁸⁶²² Nigārīn: A.

⁸⁶²³ be-gzāred: be-gzered A.

⁸⁶²⁴ idebilür: idebilürüm N.

⁸⁶²⁵ tārem: + ya^c nī A.

⁸⁶²⁶ mevc-i: -A.

⁸⁶²⁷ hevāya: hevā A.

⁸⁶²⁸ deste: bir deste A.

⁸⁶²⁹ ḡāksāri: خ / ح V.

(27) Ġubār-ı külfetüm āyine-perdāz-ı sūḥan olur ve benüm reng-i zengārumdan (28) muşavvir tūṭī taşvīr ider. Āyīneyi ġubār u ḥākister ile (29) silerler⁸⁶³¹. Jengden sālīm olur. Ḥattā jengārından tūṭī sebz (30) taşvīr olunurmuş.

بسر داغ جنونم افتاب حشررا ماند

(31) Be-ser dāğ-ı cünūnem āftāb-ı ḥaşr-rā māned

[V-303b]

بود ازینبیه صبح قیامت تار دستارم

(1) Buved ez-penbe-i şubḥ-ı kıyāmet tār-ı destārem

(2) Başumda olan dāğ-ı cünūnum āftāb-ı maḥşere beñzer ve tār-ı destārum (3) penbe-i şubḥ-ı kıyāmetden olur.

من و بزمی که بهر کرد سر کرد بدن شمعش

کند پرواز چون پروانه شوکت رنگ رخسارم

7. (4) Men ü bezmī ki behr-i gerd-i ser-gerdiden -i şem' eş

(5) Koned pervāz çun pervāne Şevket reng-i ruḥsārem

(6) Ben ol bezm ile mütteḥidü'z-zātum ki o bezmün şem'inün başına (7) tolanmaqlık için reng-i ruḥsārum pervāneāsā pervāz ider.

[Gazel 451]⁸⁶³²

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زبان سحر که زفریاد نیم شب بندم

بنام مهر خموشی طلسم لب بندم

1. (9) Zebān seḥergeh zi-feryād-ı nīm-şeb bendem

(10) Be-nām-ı mühr-i ḥamūşī tılısm-ı leb bendem

(11) Seḥer vaḳti ki zebānumı feryād-ı nīm-şebden bend itdüm. Mühr-i ḥamūşī (12) nāmıyla tılısm-bend-i leb-i güftār oldum.

زبس که از نکهم بزم حسن رنگین است

چو چشم خود بهم آرم در طرب بندم

(13) Zi-bes ki⁸⁶³³ ez-nigehem bezm-i ḥüsn rengīnest

⁸⁶³⁰ şavt: şüret A.

⁸⁶³¹ silerler: siler A.

⁸⁶³²N nüshasında ve V nüshasının 8. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(14) Çu çeşm-i [N-269b] ḥod⁸⁶³⁴ behem ârem der-i tarab bendem

(15) Benüm niğâhumdan bezm-i ḥüsn öyle rengîndür ki kendi çeşmüm gibi (16) bir yere götürüp bâb-ı tarabı bend iderüm. Ḥayālî te'emmül ile zâhir olur.

شده است دسته بخاری زبان زحرف طمع

بکام میجلدم کرلب از طمع بندم

3. (17) Şudest⁸⁶³⁵ deste⁸⁶³⁶ be-ḥārî zebân zi-ḥarf-i ṭama^c

[A-355a] (18) Be-kâm minceledem ger leb ez-ṭama^c bendem

(19) Ḥarf-i ṭama^c dan zebân bir ḥâra deste olmuştur. Dimâğuma (20) baṭar⁸⁶³⁷ eger lebi⁸⁶³⁸ ṭama^c dan beste eylesem.

کجاست ناخن همت که عقدهء دوجهان

بدست راست کشایم بدست چپ بندم

(21) Kücâst nâḥun-ı himmet ki 'uḫde-i dü-cihân

(22) Be-dest-i râst güşâyem be-dest-i çep bendem

(23) Nâḥun-ı himmet ḳandadır ki 'uḫde-i dü-cihânı dest-i râstla feth (24) eyleyüp şol elümi bend eyleyüm.

زبنده کی نکشایم بصبح محشر هم

بهر دو دست حنایی که از ادب بندم

5. (25) Zi-bendegî ne-güşâyem be-şubḥ-ı maḥşer hem

(26) Beher dü-dest ḥınâyî⁸⁶³⁹ ki ez-edeb bendem

(27) Her iki elimi edebden nâşî ḥınnâ ile beste eyledüm ki (28) şubḥ-ı maḥşerde daḥı bend-i bendegîden güşâd itmeyüm.

دلیر کرده مرا اشتیاق بیداری

بروی روز دل خود بزلف شب بندم

(29) Dilîr kerde me-râ iştîyâḳ-ı bîdârî

(30) Be-rüy-ı rüz-ı dil-i ḥod be-zülf-i şeb bendem

(31) İştîyâḳ-ı bîdârî beni gâyet dilîr eyledi. Kendi gönlüm yüzünñ

⁸⁶³³ ki: -A.

⁸⁶³⁴ ḥod: cüd V.

⁸⁶³⁵ şudest: Bu kelime "şudeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁸⁶³⁶ deste: dest A.

⁸⁶³⁷ baṭar: ب /- A.

⁸⁶³⁸ lebi: lebini A.

⁸⁶³⁹ ḥınâyî: ḥayālî A.

[V-304a]

(1) rûzına zülf-i şebi⁸⁶⁴⁰ bend itdüm.

نه خندهء زکلی نه خراشی ازخاری

چه دل بکلشن ایام بی سیب بندم

7. (2) Ne ḥandeī zi-gülī ne ḥırāşī ez-ḥārī

(3) Çi dil be-gülşen-i eyyām bī-sebeb bendem

(4) Ne gülden ḥande ve ne ḥārdan ḥırāş ya' nī ikisinden de (5) āzāde iken böyle gülşen-i eyyāma bī-sebeb gönül bağlamak neden (6) iḳtīzā eyledi?

بخار هم نرسد نسبت کلم شوکت

چه دسته دسته کل ازکلشن نسب بندم

(7) Be-ḥār hem ne-ressed nisbet-i gülem Şevket

(8) Çi deste deste gül ez-gülşen-i neseb⁸⁶⁴¹ bendem

(9) Ey Şevket benüm nisbet-i güüm hem ḥāra daḥı yetişmez. Gülşen-i nesebden (10) ne deste deste gül beste oldum.

[Gazel 452]⁸⁶⁴²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

دهان از گفتکو بستم شکایت مختصر کردم

بلب همچون صدف مهر خموشی را کهر کردم

1. (12) Dehān ez-güft-gū bestem şikāyet muḥtaşar kerdem

[A-355b] (13) Be-leb hemçun şadef mühr-i ḥamūşī-rā güher kerdem

(14) Güft-gūdan dehānı bağladum ve şikāyeti muḥtaşar itdüm. Lebümde (15) şadef gibi mühr-i ḥamūşīyi güher itdüm.

بهر جا میروم آسایشم بیشتر پنداری

که غربت را بخود کردم وطن دیگر سفر کردم

(16) Beher cā mī-revem āsāyişem bīşet pindārī

(17) Ki ğurbet-rā be-ḥod kerdem vaṭan dīger sefer kerdem

(18) Ne maḥalle gitsem āsāyişüm ziyādedür. Zann idersin ki ğurbeti (19) kendüme vaṭan [N-270a] eyleyüp yine sefer eylemişüm.

⁸⁶⁴⁰ şebi: şebini A.⁸⁶⁴¹ neseb: nisbet A.⁸⁶⁴²N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بوقت بیخودی آمد خیال او بیاد من
زشوخی زودم ازدل رفت تا خود را خبر کردم

3. (20) Be-vaḡt-i bī-ḡodī āmed ḡayāl-i ū be-yād-ı men

(21) Zi-ṡūḡī zūdem ez-dil reft tā ḡod-rā ḡaber kerdem

(22) Bī-ḡodluḡ vaḡtinde nā-gāḡ anuñ ḡayāli benüm yāduma geldi (23) ve ṡūḡluḡından ‘ale’l-‘acele kendüme ḡaber itdüm ḡöñlümden gitdi.

ندارد طالع اوجی بطفل اشک میمانم
که افتادم زیبا تا از کربیان سر بدر کردم

(24) Ne-dāred ṡāli‘ em evcī be-ṡıfl-ı eşk mī-mānem

(25) Ki ūftādem zi-pā tā⁸⁶⁴³ ez-girībān ser-be-der kerdem

(26) ṡāli‘ ūm evce ‘urūc itmez. ṡıfl-ı eşke beñzer ki ayakdan düşdüm (27) ve girībānumdan beñ⁸⁶⁴⁴ ḡösterdüm.

بوقت کریه کردم یاد ادبم ازین خجلت
که دامان خیالش را ز آب دیده تر کردم

5. (28) Be-vaḡt-i girye kerdem yād ādābem ezīn-ḡaclet⁸⁶⁴⁵

(29) Ki dāmān-ı ḡayāleṡ-rā zi-āb-ı dīde ter kerdem⁸⁶⁴⁶

(30) Vaḡt-i giryede ādābumı ḡāṡıra getürdüm ki dāmān-ı ḡayāli bu āb-ı (31) dīdeden iṡlatdüm.

[V-304b]

سخن را قطع کن تا قطع راه دل توانی کرد
که من از قرص مهر خاموشی زاد سفر کردم

(1) Süḡan-rā ḡaṡ‘ kon tā ḡaṡ‘ rāḡ-ı dil tevānī kerd

(2) Ki men ez-ḡurṡ-ı mihr-i ḡāmūṡī zād-ı sefer kerdem

(3) Süḡanı ḡaṡ‘⁸⁶⁴⁷ eyle tā rāḡ-ı dili saña ḡaṡ‘ āsān ola. Zīrā ben (4) ḡurṡ-ı mihr-i ḡāmūṡīden zād-ı sefer itdüm.

بخود کردم کوارا تلخی ایام را شوکت
بشرینی دهان ماررا تنک شکر کردم

⁸⁶⁴³ zi-pā tā: zi tā pā A.

⁸⁶⁴⁴ beñ: baş N.

⁸⁶⁴⁵ ḡaclet: خ / ح A V.

⁸⁶⁴⁶ kerdem: + ya‘ nī A.

⁸⁶⁴⁷ ḡaṡ‘: + ḡaṡ‘ N.

7. (5) Be-ḥod kerdem güvārā telḥī-i eyyām-rā Şevket

(6) Be-şirīnī⁸⁶⁴⁸ dehān-ı mār-rā teng-şeker kerdem

[A-356a] (7) Telḥī-i eyyāmı ey Şevket kendi kendüme güvārā ya' nī şirīn (8) hażm eyledüm. Dehān-ı mārı şirīnlikde bir teng-şeker itdüm.

[Gazel 453]⁸⁶⁴⁹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بسکه اتش زده حسنت بسرای نکهم

مژه دود یست که پیچد بهوای نکهم

1. (10) Bes ki âteş zede ḥüsnet be-serāy-ı nigehem

(11) Müje dūdīst ki pīçed be-hevā-yı nige[h]em⁸⁶⁵⁰

(12) Senüñ ḥüsñüñ serāy-ı nigeḥüme ol ḡadar âteş urmışdur ki (13) müje hevā-yı pīçid⁸⁶⁵¹-i nigāhuma bir dūd-ı âteş-ālūddur.

بسکه ازروی توام نور نظر رنگین است

میثوان بست بدست تو حنای نکهم

(14) Bes ki ez-rüy-ı tuem nūr-ı naẓar rengīnest

(15) Mī-tevān best be-dest-i tu ḥınā-yı nigehem

(16) Ol ḡadar senüñ rüyüñdan benüm nūr-ı naẓarum rengīndür ki ḥınnā-yı (17) nigeḥüm senüñ destüñe beste olmaḡ mümkindür.

چشم کوته نظر ان آبله دارش ببند

بسکه خالیست برخسار تو جای نکهم

3. (18) Çeşm-i kütēh-naẓarān ābiledāreş bīned

(19) Bes ki ḡālīst⁸⁶⁵² be-ruḡsār-ı tu cāy-ı nigehem

(20) Cāy-ı nigāhum ruḡsāruñ üzere ol ḡadar cā-be-gīr oldı ki (21) çeşm-i kütēh-naẓarān anı ābiledār görür.

حلقهء چشم بود حلقهء ماتم بی تو

مژه پوشیده سیه بهر عزای نکهم

⁸⁶⁴⁸ şirīnī: şirīn A.

⁸⁶⁴⁹N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁵⁰ nige[h]em: nigehem A.

⁸⁶⁵¹ pīçid: pīçide A N.

⁸⁶⁵² ḡālīst: ح / خ A.

(22) Halka⁸⁶⁵³-i çeşm buved halka-i mâtem bî-tu

(23) Müje püşide siyeh behr-i 'azâ-yı [N-270b] nigehe

(24) Sensiz halka-i çeşm halka-i mâtem olur. Nigâhuma ta'ziye için (25) müje siyeh-püş olmuşdur.

کار نظاره ز شرمت بلباس افتاده است

مژده دیده بود بند قبای نکهم

5. (26) Kâr-ı nezzâre zi-şermet be-libâs üftâdeest

(27) Müje-i dîde buved bend-i kabâ-yı nigehe

(28) Nezzâre-i çeşmün kârı senün şermünden libâsa üftâde (29) olmuşdur. 'Aynıyla müje-i dîde bend-i kabâ-yı nigâh meşâbesindedür. (30) Fi'l-cümle hayâlinde münâsebet bulunur.

فیض یکرنگی عشقیست که نتوان فهمید

(31) Feyz-i yek-rengî-i 'aşkıst ki ne-tvân fehmid

[V-305a]

از ادای نکه یار ادای نکهم

(1) Ez-edâ-yı nigehe-i⁸⁶⁵⁴ yâr edâ-yı nigehe

[A-356b] (2) Feyz-i yek-rengî-i 'aşkıdur ki fehmi kabildür. Benüm edâm edâ-yı nigehe-i (3) yârdandur. Fehmîd şuret-i lafz-ı mâzîdeki dîd ü şenîd (4) gibi maşâdırı ile ta'bir olunur. Dîden ve şenîden gibi (5) ehl-i furs câ-be-câ elfâz-ı 'Arabîyyede bu taşarrufı idegelmişlerdür. (6) Lafza-i taleb maqâm-ı emrde mihmân talebyârân taleb diyü isti'mâl (7) olundığı gibi.

تیره بختیست مرا مانع دیدن شوکت

باز از سرمه بسنک امده پای نکهم

7. (8) Tîre-bahtîst me-râ mâni'-i dîden Şevket

(9) Bâz ez-sürme be-seng âmede pây-ı nigehe

(10) Şevket beni rü'yetden men'iden baht-ı tîredür. Sürmeden (11) sonra pây-ı nigâhum senge râst gelmekdedür. Ya'nî meger pây-ı (12) nigâhum kör oldı ki dîdeme

⁸⁶⁵³ halka: ح / خ A V.

⁸⁶⁵⁴ nigehe-i: -A.

kuhl-i Şifāhānī cilā virecek (13) iken o tūre-bahtī-i siyāhī-i sürme sengi rū' yete mānī' olup (14) bu hāle mü'eddī olur.

[Gazel 454]⁸⁶⁵⁵

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شعلهء جواله رنگم خاکسارت کشته ام

چشمهء سیماب مغزم بیقرارت کشته ام

1. (16) Şu' le-i cevvēle-rengem hāksāret geşteem

(17) Çeşme-i sīm-āb-ı mağzem bī-ķarāret geşteem

(18) Şu' le-i cevvēle-rengüm hāksāruñ olmışum

(19) Çeşme-i sīm-āb-ı mağzum bī-ķarāruñ olmışum⁸⁶⁵⁶

پردهء بادام را ماند بتن پیراهنم

بسکه یک چشم سفید ارا نظارت کشته ام

(20) Perde-i bādām-rā māned be-ten pīrāhenem

(21) Bes ki yek-çeşm-i sefīdār intizāret geşteem

(22) Perde-i bādāma beñzer tendeki pīrāhenüm

(23) Şöyle bir çeşm-i sefīd-i intizāruñ olmışum

از لطافت کس بکام خود نمی بیند ترا

نا امیدم از تو تا امید وارت کشته ام

3. (24) Ez-leţāfet kes be-kām-ı hōd nemi-bīned tu-rā

(25) Nā-ümmīdem ez-tu tā ümmīdvāret geşteem⁸⁶⁵⁷

(26) Dil-ķāhınca seyr itmez leţāfetden seni

(27) Nā-ümmīdüm tā senüñ ümmīd⁸⁶⁵⁸ vāruñ olmışum

جای یکم نیست خالی از نگاه عاشقان

روزکاری همچو خط کرد غبارت کشته ام

(28) Cāy-ı yek-mū nīst hālī ez-nigāh-ı ' aşīķān

(29) Rūzgārī hemçu hāṭṭ gerd [ü] [N-271a] ğubāret geşteem⁸⁶⁵⁹

[A-357a] (30) Kıl kadar hālī maḥall yok nazra-i ' uşşāķdan

⁸⁶⁵⁵N nüshasında ve V nüshasının 15. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁵⁶ olmışum: + demek olur A.

⁸⁶⁵⁷ geşteem: + ya' nī A, + kimse N.

⁸⁶⁵⁸ ümmīd: -N.

⁸⁶⁵⁹ geşteem: + ya' nī A.

(31) Niçe dem mǎnend-i haṭṭ gerd [ü] ğubāruñ olmışum

[V-305b]

دستهء ریحان کمر بندد برای خدمتم

تا غلام خط سبز مشکبارت کشته ام

5. (1) Deste-i reyḥān kemer bended berāy-ı ḥidmetem

(2) Tā ğulām-ı haṭṭ-ı sebz-i müşgbāret geşteem⁸⁶⁶⁰

(3) Ḥidmetümde deste-i reyḥān kemer-bend devām

(4) Tā ğulām-ı haṭṭ-ı sebz-i müşkbāruñ olmışum⁸⁶⁶¹

بزم معشوقست شوکت خدمت روشندلان

کشته ام خورشید تا آینه دارت کشته ام

(5) Bezm-i ma' şūkest Şevket ḥidmet-i rüşen-dilān

(6) Geşteem ḥürşid tā āyinedāret geşteem

(7) Bezm-i cānān ḥidmet-i rüşen-dilāndur Şevketā

(8) Olmışum ḥürşid tā āyinedāruñ olmışum

[Gazel 455]⁸⁶⁶²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

جدا از اشیان خود زیس آشفته احوالم

نکردد دامم شیرازهء مجموععهء بالم

1. (10) Cüdā ez-āşyān-ı ḥod zi-bes āşüfte aḥvālem

(11) Ne-gerded dāmem⁸⁶⁶³ şirāze-i mecmū' a-i bālem

(12) Kendi āşyānumdan cüdā ol ḳadar āşüfte aḥvālüm ki dām şirāze-i (13)

mecmū' a-i bālüm ile hem-reng-i ittiḥād olamaz.

بدل بکف سررشتهء غربت بدل یاد وطن دارم

بود همچون کهر چشمی بره چشمی بدنالم

(14) Be-kef⁸⁶⁶⁴ ser-rişte-i ğurbet be-dil yād-ı vaṭān dārem

(15) Buved hemçun ğüher çeşmī be-reh çeşmī be-dünbālem

⁸⁶⁶⁰ geşteem: + ya' nī A.

⁸⁶⁶¹ olmışum: + dimek olur A.

⁸⁶⁶² N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁶³ dāmem: dām hem A N.

⁸⁶⁶⁴ be-kef: Bu kelimenin öncesine "be-dil" kelimesi eklenmiştir N V, bu kelime A nüshasında "be-dil" şeklindedir.

(16) Ya' nī yād-ı vaṭan göñülde⁸⁶⁶⁵ ve ser-rişte-i ğurbet daḡı göñülde müstaḡırrdur. (17) Benüm ḡälüm ol ğüher gibidür ki çeşmī be-reh ve çeşmī be-dünbāl-i ümmīddür. (18) Ḥāl-i ğüher muntazama bu resm üzeredür:

(19) Çeşmem be-sūy-ı ğurbet ü dil cānib-i vaṭan

(20) Üftādegāh-ı men be-miyān-ı dü-keh-rübā

(21) beyti gibi ki ibtidā' -i қаşā'id-i Rızaviyyede mürür itmişidi.

کسی به از تو حال چشم کریانم نمیداند

بیادر خانهء خود ازخودت میپرس احوالم

3. (22) Kesī beh ez-tu ḡāl-i çeşm-i giryānem nemī-dāned

(23) Be-yā der-ḡāne-i ḡod ez-ḡodet mī-purs aḡvālem⁸⁶⁶⁶

(24) Bir kimse senden a' lā benüm çeşm-i giryānumūñ ḡāleti bilmez. Kendi (25) kendi⁸⁶⁶⁷ ḡāneñe gel. Benüm aḡvālümü kendüñden su'āl eyle.

چه سود از بخت سبزم چون ندارد طالعم اوجی

زمین کیراست همچون سبزهء خوابیدهء اقبالم

[A-357b] (26) Çi sūd ez-baḡt-ı sebzem çun ne-dāred ṭālī' em evcī

(27) Zemīn-ġirest hemçun sebze-i ḡ'ābīde iḡbālem

(28) Baḡt-ı sebzümden ne fā'ide? Çünki ṭālī'üm de evc ü şu'ūd-ı nā-yābdur.

(29) Meşelā iḡbālüm sebze-i ḡ'ābīde gibi zemīn-ġirdür evci yoḡ:

(30) Ṭotalum baḡt sebz imiş ammā

(31) Evcı yoḡ sebze-i zemīn-ġirüñ

[V-306a]

شدم دریای رحمت اخر از شرم کناه خود

زخجلت آب کشتم شسته شد مکتوب اعمالم

5. (1) Şudem deryā-yı raḡmet āḡir ez-şerm-i ğünāh-ı ḡod

[N-271b] (2) Zi-ḡaclet āb ġeştem şuste şud mektüb-ı a' mālem

(3) Āḡirü'l-emr şerm-i ğünāhumdan deryā-yı raḡmete rāḡī olup ḡacletümden (4) āb olmaḡla mektüb-ı a' mālüm şuste oldı. Yāḡūd mübālaġa-i şerm-i (5) ğünāhumdan

⁸⁶⁶⁵ göñülde: göñlümde A.

⁸⁶⁶⁶ aḡvālem: + ya' nī A.

⁸⁶⁶⁷ kendi: -A -N.

haclet istilâsı ile ser-tâ-pâ âb oldum. Mektüb-ı (6) a^c mâlüm şustelendi. İşte ben şerm-i günâhdan baħr-ı raħmetüñ ^c aynı (7) oldum.

ندارد شاهد سرکشتکی مشاطه به حاجت
چو پرکارست از خمیازه های پای خلخالم

(8) Ne-dâred şâhid-i ser-geştegi meşşâta be-ħacet⁸⁶⁶⁸

(9) Çu pergârest ez-ħamyâzehâ-yı pây-ı ħalħâlem

(10) Şâhid-i ser-geştegi meşşâta ħacet⁸⁶⁶⁹ tutmaz. Baña ser-geştelik (11) ħalħâl-ı pây-ı ser-geşteliginden pergâr gibidür.

تذرو خانه ام دارد بروی صفحه جولانی
دو مصرع نقش میندد چو افتد سایهء بالم

7. (12) Tezerv-i ħâneem dâred⁸⁶⁷⁰ be-rüy-ı⁸⁶⁷¹ şafħa cevlanî

(13) Dü mışra^c naqş mî⁸⁶⁷²-bended çu üfted säye-i bâlem

(14) Kendi ħânemüñ tezerviyüm. Şafħa için cevlan iderüm. (15) Säye-i bälüm ol şafħaya düşdigi gibi dü-mışra^c zâhir olur.

بود شوکت علاج از بادء شیراز دردم را
که ساقی داد از دیوان حافظ بارها فالم

(16) Buved Şevket ^c ilâc ez-bâde-i Şîrâz derdem-râ

(17) Ki sâkı dâd ez-dîvân-ı Ĥâfız bârhâ fâlem

(18) Şevket birkaç kerre dîvân-ı Ĥâfızdan baña tefe'ül eyledi ki benüm (19) derdüme ^c ilâc bâde-i Şîrâzdan olur⁸⁶⁷³.

[Gazel 456]⁸⁶⁷⁴

Mefâ^c ilün / Fe^c ilâtün / Mefâ^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

ز چهره رنگ بروی تو ریختم رفتم
غبار خویش بصد پرده ریختم رفتم

1. (21) Zi-çehre reng be-rüy-ı tu riħtem refthem

⁸⁶⁶⁸ meşşâta be-ħacet: meşşâta-i ħacet A.

⁸⁶⁶⁹ meşşâta ħacet: meşşâta-i ħacet A.

⁸⁶⁷⁰ dâred: -A.

⁸⁶⁷¹ be-rüy-ı: berây-ı A.

⁸⁶⁷² mî-: men A.

⁸⁶⁷³ olur: + demek olur A.

⁸⁶⁷⁴N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[A-358a] (22) Ġubār-ı h̄'īṣ be-ṣad-perde rīḥtem reftem

(23) Çehreden rengi senüñ rüyuña dökdüm ve kendüm⁸⁶⁷⁵ kendi (24) ġubārımı yüz perdede dökdüm ve gitdüm.

شبی بکوی تو از خویش آمدم پنهان
ترا گرفتم و از خود کریختم رفتم

(25) Şebî be-kūy-ı tu ez-ḥ'īṣ āmedem pinhān

(26) Tu-rā giriftem ü ez-ḥod ġürīḥtem reftem

(27) Senüñ kūyuña kendümden pinhān geldüm. Seni tutup ve kendümden (28) firār idüp gitdüm.

بزلف از نکهم بسته بود تار امید
به نیم جنبش مژگان کسیختم رفتم

3. (29) Be-zülf ez-nigehem beste būd tār-ı ümīd

(30) Be nīm-cünbiṣ-i müjgān ġüsīḥtem reftem

(31) Benüm nigāhumdan tār-ı ümmīd zülfe beste oldı. Nīm-cünbiṣ-i müjgān

[V-306b]

(1) ile üzöldüm gitdüm.

سحر به بزم جهان مست آمدم شوکت
شراب ساغر خورشید ریختم رفتم

(2) Seḥer be-bezm-i cihān mest āmedem Şevket

(3) Şarāb-ı sāġar-ı ḥürşīd rīḥtem reftem

(4) Seḥer-i bezm-i cihāna mest geldüm. Sāġar-ı ḥürşīd-i şarābımı (5) dökdüm ve gitdüm⁸⁶⁷⁶.

[Gazel 457]⁸⁶⁷⁷

Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilātün / Fe^ç ilün

(Fā^ç ilātün)

(Fa^ç lün)

سوی دام اجل از شوق اسیری رفتم
بال و پر ساخته ام از ریشهء پیری رفتم

1. (6) Sūy-ı dām-ı ecel ez-şevḳ-i esīrī reftem

⁸⁶⁷⁵ kendüm: gitdüm A.

⁸⁶⁷⁶ gitdüm: + demek ister A.

⁸⁶⁷⁷ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(7) Bāl ü per sâhteem ez-ra'şe-i pîrî refteem

(8) Dām-ı ecel cānibine [N-272a] esîrlik şevkînden gitdüm. Ra'şe-i pîrîden (9) bāl ü per ittihâz idüp gitdüm.

در بشبها بکند کم ره غلطانی خویش
شب بسوی درش از صاف ضمیری رفتم

(10) Dür be-şebhâ be-koned güm-reh-i ğalţānî ħ'îş

(11) Şeb be-süy-ı dereş ez-şâf-żamîrî refteem

(12) Ya' nî incü gicelerde kendi ğalţānlığını zāyi' eylemez. (13) İmdi gice anuñ rüy⁸⁶⁷⁸-ı dergāhına şâf-żamîrlikden (14) gitdüm.

جادهء راه نشابر رک فیروز است
بسکه شوکت بسر خاک نظیری رفتم

3. (15) Cādde-i rāh-ı Nişābur⁸⁶⁷⁹ reg-i fîrūzest

(16) Bes ki Şevket be-ser-i ħāk Nazîrî refteem

[A-358b] (17) Nazîrînüñ ol qadar ser-i ħākine gitdüm ki cādde-i rāh-ı (18) Nişābur baña reg-i faşş-ı fîrūzı oldı. Nazîrî (19) Nişāburîdür.

[Gazel 458]⁸⁶⁸⁰

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

نشد بوصل تو روشن چراغ گفتارم
فتیل عنبر بزم تو کشت طومارم

1. (21) Ne-şud be-vaşl-ı tu rüşen çerāğ-ı güftārem

(22) Fitîl-i 'anber-i bezm-i tu geşt tūmārem

(23) Senüñ vaşluñ ile çerāğ-ı güftārum rüşen olmadı. (24) Senüñ fitîl-i 'anber-i bezmüñ benüm tūmārum oldı. (25) Fitîle-i 'anber⁸⁶⁸¹ ile ta'biye olunan bir nev'e tıbdur ki (26) anuñla pîrāhen vesā'ir cāme-i mülükı tebĥîr iderler. Yine (27) ĥıfz iderler ĥîn-i iktizāda yine tebĥîr iderler⁸⁶⁸².

وصال روی ترا تا بخواب دریابد

⁸⁶⁷⁸ rüy: süy N.

⁸⁶⁷⁹ Nişābur: Nişābūr A.

⁸⁶⁸⁰ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁸¹ 'anber: + 'anber A N.

⁸⁶⁸² ĥîn-i iktizāda yine tebĥîr iderler: -N.

بخواب رفته تماشا بچشم بیدارم

(28) Vişāl-i rüy-ı tu-rā tā be-ḥ̣āb der-yābed

(29) Be-ḥ̣āb refte temāşā be-çeşm-i bīdārem

(30) Senüñ vişāl-i rüyüñi tā kim ḥ̣ābda farḳ için çeşm-i (31) bīdārumla temāşā ḥ̣ābda vāḳi^c oldı.

[V-307a]

که جلوه داد کلاه نمد که از شوقش

ببال رنگ کل از سر پرید دستارم

3. (1) Ki cilve dād külāh-ı nemed ki ez-şevkeş

(2) Be-bāl-i reng-i gül ez-ser perīd destārem

(3) Kim cilve virdi külāh-ı nemed ki anuñ şevkinden bāl-i (4) reng-i gül ile destārum serümden perīde oldı.

سخن زطوطی من اینقدر وجود گرفت

که دیده انداز اینه عکس کفتارم

(5) Süḥan zi-tūṭī-i men in-ḳadr vücūd girift

(6) Ki dīdeend ez-āyine ^c aks güftārem

(7) Süḥan benüm tūṭimden bu ḳadar vücūd peydā eyledi ki ^c aks-i (8) āyineden güftārumı müşāhede eylediler.

زتیره بختی من نور میچکد شوکت

کنند رشتهء شمع از رک شب تارم

5. (9) Zi-tīre-baḥṭī-i men nūr mī-çeked Şevket

(10) Konend rişte-i şem^c ez-reg-i şeb-i tārem⁸⁶⁸³

(11) Benüm tīre-baḥṭlīgumdan⁸⁶⁸⁴ nūr çekīde olur. Reg-i şeb-i tārumdan (12) rişte-i şem^c iderler.

[Gazel 459]⁸⁶⁸⁵

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

رسانیدم دومصرع را بهم تبع دودم کردم

تهی مغزی که همچون نی بدست آمد قلم کردم

⁸⁶⁸³ tārem: + ya^c nī A.

⁸⁶⁸⁴ baḥṭlīgumdan: غ / ک V.

⁸⁶⁸⁵ N nüshasında ve V nüshasının 13. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

1. (14) Resānīdem dü-mıšra^ç -rā behem tīg-1 dü-dem kerdem

[A-359a] (15) Tehī mağzī ki hemçun ney be-dest āmed qalem kerdem

(16) İki mıšra^ç -1 resāyı birbirine irişdürdüm. [N-272b] İki yüzli şemşir (17) itdüm. Ney gibi bir tehī mağz elime girdi. Anı qalem itdüm.

عجب نبود که مهجورم زبس بیگانه ام از خود

ترا خود دیدم و از وحشت بسیار رم کردم

(18) ^ç Aceb ne-būd ki mehcūrem zi-bes bigāneem ez-ğod

(19) Tu-rā ğod dīdem ü ez-vağşet-i bisyār rem kerdem

(20) ^ç Aceb olmaz mı ki mehcūrum ve ol qadar kendümden bigāneyüm ki (21) seni kendüm⁸⁶⁶ görüp ziyāde tevağğuşumdan ürkdüm.

حقارت میکشم ازبی شرابیها چرا یا رب

بچشم خلق خودرا چون می ته شیشه کم کردم

3. (22) Hağāret mī-keşem ez-bī-řarābihā şi-rā yā Rabb

(23) Be-çeşm-i ħalğ ğod-rā çun mey-i teh-şişe güm kerdem

(24) Yā Rabb⁸⁶⁷ böyle niçün řarābsızlıqlardan hağāret çekeyüm? (25) Ħalğkuñ gözinde mey-i teh-şişe gibi kendümi nāğıřü'l-^ç ibād⁸⁶⁸ eyleyem.

نیود از تلخی کامم خبر شیرین دهانانرا

بطومار بیاض جوی شیر اخر رقم کردم

(26) Ne-būd ez-telği-i kāmem ħaber řirīn-dehānān-rā

(27) Be-tūmār-1 beyāz-1 cūy-1 řir āğir rağam kerdem

(28) Benüm telği-i kāmumdan řirīn dehenlerüñ ħaberi yoğidi. Tūmār-1 (29) beyāz-1 cūy-1 řire āğirü'l-emr rağam eyledüm.

جفاکارت تصوّر کرده بودم مهربان بودی

بدستت نادم از بهر ستم دلرا ستم کردم

5. (30) Cefākāret tařavvur kerde būdem miħribān būdī

(31) Be-destet nādīm ez-behr-i sitem dil-rā sitem kerdem

[V-307b]

⁸⁶⁶ kendüm: -N.

⁸⁶⁷ Rabb: + ben A N.

⁸⁶⁸ ^ç ibād: ^ç ayār A N.

(1) Seni cefākār taşavvur eylemiş idüm. Meger sen mihrībān imişsin. (2) Senüñ destüñde nādım ü peşīmān berāy-ı sitem dile sitem eyledüm.

ندیدم شوکت ازار از سواد ملک هستی
چرا خودرا بیابان مرک صحرای عدم کردم

(3) Ne-dīdem Şevket āzār ez-sevād-ı mülket-i hestī

(4) Çi-rā ħod-rā beyābān-merg-i şahrā-yı ‘adem kerdem

(5) Sevād-ı memleket-i hestī-i müste‘ārdan āzār görmedüm. Çünkü (6) böyledür. Kendümi niçün üftāde-i beyābān-merg-i şahrā-yı ‘adem eyledüm?

[Gazel 460]⁸⁶⁸⁹

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

ازکل داغ دل امشب بوی جایان میکشم
نکتهت پیراهن از چاک کریبان میکشم

1. (8) Ez-gül-i dāğ-ı dil imşeb bŷy-ı cāyān⁸⁶⁹⁰ mī-keşem

[A-359b] (9) Nŷkhet-i pīrāhen ez-çāk-i girībān mī-keşem

(10) Gül-i dāğ-ı dilden bu şeb bŷy-ı cānān ittiĥād u istişmām iderüm. (11) Bŷy-ı pīrāheni çāk-i girībāndan şemm iderüm.

ازبهار ستان وحدت تا مرا فیضی رسید
نکتهت کلرا زبال عندلیبان میکشم

(12) Ez-bahāristān-ı vaĥdet tā⁸⁶⁹¹ me-rā feyzī resīd⁸⁶⁹²

(13) Nŷkhet-i gül-rā⁸⁶⁹³ zi-bāl-i ‘andelībān mī-keşem

(14) Bahāristān-ı vaĥdetden tā ki baña bir feyz irişdi nŷkhet-i güli⁸⁶⁹⁴ (15) bāl-i ‘andelībāndan şemm iderüm.

چون خیال خواب میکیرد مرا شبهای غم
چشم خودرا سرمه از کرد نمکدان میکشم

3. (16) Çun ĥayāl-i ĥ‘āb mī-gīred me-rā şebhā-yı ġam

(17) Çeşm-i ĥod-rā sürme ez-gerd-i nemekdān mī-keşem⁸⁶⁹⁵

⁸⁶⁸⁹N nüshasında ve V nüshasının 7. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁹⁰cāyān: cānān A N.

⁸⁶⁹¹tā: -A.

⁸⁶⁹²Bu mısra N nüshasında beyitin ikinci mısraıdır.

⁸⁶⁹³gül-rā: gülzār A.

⁸⁶⁹⁴güli: gül A.

⁸⁶⁹⁵mī-keşem: + ya‘nī A.

(18) Çünkü baña gam giceleri hayâl-i h'âb gibidür. Kendi kuhl-i çeşümü (19) gerd-i nemekdândan iderüm. Güyâ bu hâletde hâlâvet müşâhede (20) eyledi⁸⁶⁹⁶.

بسکه شبها آرزوی مشق حیرت میکنم
صفحهء نظاره را مسطر زمژکان میکشم

(21) Bes ki [N-273a] şebhâ ârzû-yı meşq-i hayret mî-konem

(22) Şafha-i nezzâre-râ mıstar zi-müjgân mî-keşem

(23) Ol kadar gicelerde ârzû-yı meşq-i hayret iderüm ki şafha-i (24) nezzâreye mıstarı müjgândan iderüm.

شوکت از کویش نشد هرگز که آید شادمان
زاستانش کرد کلفت را بدامان میکشم

5. (25) Şevket ez-küyeş ne-şud hergiz ki âyed şâdmân

(26) Z'âstâneş gerd-i külfet-râ be-dâmân mî-keşem

(27) Şevket anuñ küyından gitmedi. Her dem ki şâdmân geldi (28) âstânından gerd-i külfeti dâmânıyla sildi süpürdi.

[Gazel 461]⁸⁶⁹⁷

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

موج ظلمت میزند از نقش باطل سینه ام
سرمه میکردد غبار از صحبت ایینه ام

1. (30) Mevc-i zulmet mî-zened ez-naqş-ı bâtıll sîneem

(31) Sürme mî-gerded gubâr ez-şoḥbet-i âyîneem⁸⁶⁹⁸

[V-308a]

(1) Benüm sînem naqş-ı bâtıldan mevc urur ve şoḥbet-i âyînemden (2) gubâr sürme olur.

از لباس اهل عالم کرده ام قطع نظر
چون نکه باشد زمژکان خرقةء پشمینه ام

[A-360a] (3) Ez-libâs-ı ehl-i ' âlem kerdeem qat' -ı nazar

(4) Çun nıgeh bâşed zi-müjgân hırqa-i peşmîneem

⁸⁶⁹⁶ eyledi: + dimek ister A.

⁸⁶⁹⁷N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁶⁹⁸ âyîneem: + ya' nî A.

(5) Halkuñ libāsından nazarı kaç^c eyledüm. İmdi benüm hırka-i peşmīneme (6) niçe müjgāndan⁸⁶⁹⁹ nigāh vāki^c ola? Yāhūd çünki nigāh (7) vāki^c oldu kaç^c -ı nazār muhakkağ oldu. ⁸⁷⁰⁰ولكل وجهه هو موليتها

نیستم از معرفتست خالی که مانند صدف

زین کهر لبریز باشد استخوان سینه ام

3. (8) Nīstem⁸⁷⁰¹ ez-ma^c rifet hālī ki mānend-i şadef

(9) Z'in-güher lebriz bāşed üstüh^{ān}-ı sīnem⁸⁷⁰²

(10) Ma^c rifetden hālī degilüm ki mānend-i şadef bu güherden üstüh^{ān}-ı (11) sīnem lebrizdür.

خاطرش از یاد خود رنگین بهشت افتاده است

درد او بوی کل کردد غبار کینه ام

(12) Hātreş ez-yād-ı hod rengin behişt üftādeest

(13) Der-dil-i ü büy-ı gül gereded gubār-ı kīnem

(14) Anuñ hātırı kendini tezekkürden rengin behişt olmışdur. (15) Anuñ gönlünde benüm gubār-ı kīnem büy-ı gül olur.

میکشم شوکت قدح نیک و بدم منظور نیست

پنبهء مینا شود ابر شب آذینه ام

5. (16) Mī-keşem Şevket kadeh nīk ü bedem manzūr nīst

(17) Penbe-i mīnā şevved ebr-i şeb-i āzīnem

(18) Şevket-i kadeh-nuşum. Nīk ü bed⁸⁷⁰³ manzūrum degildür. Benüm şehāb-ı

(19) şeb-i āzīnem⁸⁷⁰⁴ penbe-i mīnā (20) olur. Hayāli te'emmül olunsa zāhir olur ولا يحتاج

الى التفصيل⁸⁷⁰⁵.

[Gazel 462]⁸⁷⁰⁶

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

⁸⁶⁹⁹ müjgāndan: مژ / - A.

⁸⁷⁰⁰ Kur'ān, Bakara 2/148: Ve liküllin vichetün huve muvellihā/Herkesin yöneldiği bir yön vardır -N.

⁸⁷⁰¹ nīstem: ت / -A.

⁸⁷⁰² sīnem: + ya^c nī A.

⁸⁷⁰³ bed: bedüm A.

⁸⁷⁰⁴ Bu kelime derkenara okunaklı bir şekilde yazılmıştır N.

⁸⁷⁰⁵ Ve lāyahtācu ile't-taşıl/Detaya ihtiyaç yoktur.

⁸⁷⁰⁶ N nüshasında ve V nüshasının 21. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

براه عشق لب خود چو از فغان بندیم

کره زابله کردیم و بر زبان بندیم

1. (22) Be-rāh-ı ' aşq leb-i ĥod çu ez-fiğān bendīm

(23) Girih zi-ābile kerdīm ü ber-zebān bendīm⁸⁷⁰⁷

(24) Rāh-ı ' aşqda efğāndan lebi bend eyledūñ. Girihi ābileden (25) idüp zebāna bend eyledūñ.

کلی زدامن دشت جنون نمی شکفتد

که نخل ماتم دیوانهء ازان بندیم

(26) Gülı zi-dāmen-i deşt-i cünūn nemi-şükufd

[N-273b] (27) Ki naĥl-i mātem-i dīvānei ez-ān bendīm

(28) Dāmān-ı deşt-i cünūndan daĥı bir gül āşufte olmamişidi. [A-360b] (29) Naĥl-i mātem-i dīvāneyi andan yapduĥ.

بهار عمر سبک سیر و تر زیوی کست

چو غنچه چند دل خود زکلسن بندیم

3. (30) Bahār-ı ' ömr-i sebük-seyr ü ter zi-büy-ı gülest

(31) Çu gonçe çend dil-i ĥod zi-gülsitān bendīm

[V-308b]

(1) Bahār-ı ' ömr sebük-seyr ü büy-ı gülden terdür. Ğonçeāsā birçaç (2) kerre kendi göñlümi gülsitāndan dirdüm ve devşirdüm.

زشاخ کل نشود طبع ما شکفته مکر

بنخل شعله خس اورده اشیان بندیم

(3) Zi-şāĥ-ı gül ne-şevved ṭab' -ı mā şükufte meger

(4) Be-naĥl-i şu' le ĥas āverde āşyān bendīm

(5) Şāĥ-ı gülden bizüm ṭab' ımız açılmaz. Meger naĥl-i şu' le ile ĥas (6) āverde āşyān yapayuz.

خدا کرم کندم شوکت انقدر توفیق

کر چشم خویش ز نظاره بتان بندیم

5. (7) Ĥudā kerem konedem Şevket ān-ĥadr tevfiĥ

(8) Ki çeşm-i ĥı ş zi-nezzāre-i bütān bendīm

⁸⁷⁰⁷ bendīm: + ya' nī A.

(9) Hūdā kerem ve ʿināyet ve tevfiḳi baña ol kadar ide ki kendi (10) çeşümü nezzāre-i bütāndan bend eyleyüm.

[Gazel 463]⁸⁷⁰⁸

Mefāʿ ilün / Feʿ ilātün / Mefāʿ ilün / Feʿ ilün

(Faʿ lün)

بود سواد چمن سایهء مغیلام

سیه بهار جنون دیدهء غزالانم

1. (12) Buved sevād-ı çemen sāye-i muğaylānem

(13) Siyeh-bahār-ı cünün dīde-i ğazālānem

(14) Sāye-i muğaylān baña sevād-ı çemen ve dīde-i ğazālān siyeh-bahār-ı (15) cünün olur.

ززعفران تبسم دهان زیبکه پراست

چو عقد کاه ربا زرد کشته دندانم

(16) Zi-zaʿ ferān-ı tebessüm dehān zi-bes ki pürest

(17) Çu ʿ aḳd-i kāh-rübā zerd geşte dendānem

(18) Zaʿ ferān-ı tebessümden dehān ol kadar mālī olmuşdur ki ʿ aḳd-i (19) kāh-rübā gibi dendānum zerd olmuşdur. Kāh-rübādan daḳı ʿ aḳd (20) ittiḫāz⁸⁷⁰⁹ olunur⁸⁷¹⁰.

کلاب ناز به پیراهن نگاه کسی

چنان فشاند که کرداب شد کریبانم

3. (21) Gülāb-ı nāz be-pīrāhen-i nigāh-ı kesī

(22) Çunān feşāned ki girdāb şud girībānem

(23) Gülāb-ı nāzı ol kimsenüñ nigāhı pīrāheni şöyle taʿbiye (24) ve reş eyledi ki girībānum girdāb oldı.

مده بکعبه مرا نسبتی که میگردد

چراغ میکده روشن ز نور ایمانم

(25) Me-dih be-Kaʿ be me-rā nisbeti ki mi-gerded

[A-361a] (26) Çerāğ-ı meygede rüşen zi-nür-ı imānem

⁸⁷⁰⁸N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁷⁰⁹ ittiḫāz: ittiḫād A.

⁸⁷¹⁰ olunur: Bu kelime önce "oluruz" şeklinde yazılmış, sonradan düzeltilmiştir A.

(27) Beni ancak Ka^cbe[ye]⁸⁷¹¹ mensüb kıılma ki çerâğ-ı meygede nūr-ı
îmānumdan⁸⁷¹² (28) rüşen olur.

[Gazel 464]⁸⁷¹³

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilātün

سواد سایهء پروانه است دود چراغ

خمیر مایهء بوی گل است مغز دماغ

1. (29) Sevād-ı sāye-i pervāneest dūd-ı çerāgem

(30) Ḥamīr-i māye-i būy-ı gülest mağz-ı dimāgem

(31) Dūd-ı çerāgum sevād-ı sāye-i pervānedür ve⁸⁷¹⁴ mağz-ı dimāgum ḥamīr-i
māye-i būy-ı

[V-309a]

(1) güldür.

کسی بکوی توا نکذاشت پای تصرف

بود زابلهء راه سر بمهر سراغ

Kesī be-kūy-ı tevān-güzāşt pāy-ı taşarruf

(2) Buved zi-ābile-i rāh ser-be-mühr-i sūrāgem

(3) Bir kimse senüñ kūyuña pāy-ı [N-274a] taşarruf-ı vaz^c idi⁸⁷¹⁵. Benüm ser-be-
mühr-i (4) sūrāgum ābile-i rāhdan o olur.

زیک نظاره سیه مست کشته مرهم کافور

زینبهء سر مینا بود فتیله داغ

3. (5) Zi-yek-nezāre siyeh-mest geşte⁸⁷¹⁶ merhem-i kāfūr

(6) Zi-penbe-i ser-i mīnā buved fitīle-i dāgem⁸⁷¹⁷

(7) Bir nezzāreden merhem-i kāfūr siyeh-mest olmışdur ve (8) fitīle-i dāgum
penbe-i⁸⁷¹⁸ mīnādandur.

زاستین کلیم آب خورده است نهالم

⁸⁷¹¹ Ka^cbe[ye]: Ka^cbeye A.

⁸⁷¹² îmānumdan: îmāndan A.

⁸⁷¹³ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁷¹⁴ ve: -A.

⁸⁷¹⁵ idi: idemedi A N.

⁸⁷¹⁶ geşte: ش / س V.

⁸⁷¹⁷ dāgem: + ya^cnī A.

⁸⁷¹⁸ penbe-i: ser-i N.

بیاض صبح تجلی بود شکوفهء باغم

(9) Zi-āstīn-i Kelīm āb ḥordeest nihālem

(10) Beyāz-şubḥ-ı tecellī buved şukūfe-i bāgem⁸⁷¹⁹

(11) Benüm nihālüm āstīn-i Kelīmden āb ḥordedür. Şukūfe-i bāgum (12) beyāz-şubḥ-ı tecellīdür.

زیوی دوست مشامم زیبسه رنگ گرفته است

بهار روغن کل میکشد زمغز دماغم

5. (13) Zi-būy-ı düst meşāmm zi-bes ki reng-giriftest⁸⁷²⁰

(14) Bahār revḡan-ı gül mī-keşed zi-mağz-ı dimāgem

(15) Būy-ı düstdan meşāmm ol ḡadar reng-giriftedür ki bahār mağz-ı (16) dimāgumdan revḡan-ı gül çeker.

زكرم رفتن من لاله زار كشته بیابان

زجوش ابله كل كرده نویهار سراغم

(17) Zi-germ-reften-i men lālezār geşte beyābān

(18) Zi-cūş-ı ābile gül kerde nev-bahār-ı sūrāgem⁸⁷²¹

(19) Lālezār-ı beyābān germ-revligümden ḡaşıl oldı [A-361b] ve cūş-ı (20) ābileden ya^c nī keşretinden kināyedür nev-bahār-ı şı^c b kuhsār-ı (21) gül taḡşıl eyledi.

دلم غنچهء فردوس وا نشد شوكت

چو بوسه كنج دهان كسيست كنج فراغم

7. (22) Dilem zi-ḡonçe-i firdevs vā ne-şud Şevket⁸⁷²²

(23) Çu buse genc-i dehān-ı kesist genc-i ferāgem⁸⁷²³

(24) Gönlüm ḡonçe-i firdevsden ḡuşāde olmadı. Benüm genc-i ferāgum (25) buse gibi bir kimsenüñ genc-i dehānidür⁸⁷²⁴.

[Gazel 465]⁸⁷²⁵

Me^f ulü / Fā^c ilätü / Me^{fā} ilü / Fā^c ilün

ساقی به توبه رخت زکوی تو میکشم

⁸⁷¹⁹ bāgem: + ya^c nī A.

⁸⁷²⁰ giriftest: Bu kelime "girifteest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁸⁷²¹ sūrāgem: + ya^c nī A.

⁸⁷²² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁷²³ ferāgem: + ya^c nī A.

⁸⁷²⁴ dehānidür: + dimek olur A.

⁸⁷²⁵ N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

دامان خود زدست سبوی تو میکشم

1. (27) Sākī be-tevbe raht⁸⁷²⁶ zi-kūy-ı tu mī-keşem

(28) Dāmān-ı ħod zi-dest-i sebū-yı tu mī-keşem

(29) Ey sākī tevbe ile sāmān⁸⁷²⁷-ı ıyş senün kūyuñdan çekdüm (30) ve kendi dāmānumı dest-i sebūñdan çekdüm.

خطت نکشته سبز هنوز ازبهار حسن

(31) Ĥaṭṭet ne-geşte sebz henüz ez-bahār-ı ħün

[V-309b]

بوی بنفشه ازکل روی تو میکشم

(1) Būy-ı benefşe ez-gül-i rüy-ı tu mī-keşem

(2) Ĥaṭṭuñ henüz bahār-ı ħüsnden sebz olmamışidi. Būy-ı (3) benefşeyi gül-i rüyüñdan şemm itmişidüm.

بیخود نهاده بکنارم سری و من

دست نگاه خویش بروی تو میکشم

3. (4) Bī-ħod nihāde be-kenārem serī vü men

(5) Dest-i nigāh-ı ħıñ be-rüy-ı tu mī-keşem

(6) Bī-hūş u bī-ħod kenār-ı āgūşuma ser-nihāde idüñ. Kendi dest-i (7) nigāhumı senün rüyüña perde-i ħāb itmişidüm.

شوکت زاشک خویش دل مرا رسان بخشم

چون سبزه آب از لب جوی تو میکشم

[N-274b] (8) Şevket zi-eşk-i ħıñ dilem-rā⁸⁷²⁸ resān baḥşem⁸⁷²⁹

(9) Çun sebze āb ez-leb-i cūy-ı tu mī-keşem

(10) Şevket kendi eşküñden göñlüme reside eyle. Çeşmüme (11) mişāl-i sebze leb-i cūyuñdan āb çekerüm⁸⁷³⁰.

[Gazel 466]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بشبهای فراق ازبس زضعف کریه بیتابم

⁸⁷²⁶ raht: خ / ح V.

⁸⁷²⁷ sāmān: sāmān A N.

⁸⁷²⁸ rā: ر / -A.

⁸⁷²⁹ baḥşem : be-çeşmem A N, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁷³⁰ çekerüm: çekdüm demek ister A.

کند بیدار اواز شکست رنگ از خوابم

1. (12) Be-şebhā-yı firāk ez-bes zi-za' f-ı girye bī-tābem

(13) Koned bīdār-ı āvāz-ı şikest reng ez-ḥābem

[A-362a] (14) Ba' zı nüshada zi-cüş za' f vāki' oldı. Āvāz-ı şikest (15) rengden bīdārılığa dahı ensebdür.

طیب عشق از حال دلم غافل نمی باشد

دهد بهر علاج بیقراری حب سیمابم

(16) Ṭabīb-i 'aşq ez-ḥāl-i dilem gāfil nemī-bāşed

(17) Dihed behr-i 'ilāc bī-ḳarārī ḥabb-ı sīm-ābem

(18) Sīm-āb fi'l-aşl bī-ḳarār iken 'ilāc bī-ḳarārīye virilmek (19) ṭabīb-i 'aşkuñ Felāṭūn-ı cünün olmasından kināyedür.

رقم امشب زبس از غفلت سرشار میگردم

بجای مو بنوک خامه می اید رک خوابم

3. (20) Raḳam imşeb zi-bes ez-ğaflet-i ser-şār mī-kerdem

(21) Be-cāy-ı mū be-nevk-i ḥāme mī-āyed reg-i ḥābem

(22) Bu şeb ifrāt-ı ğafletden raḳam-zen oldum. Ḥāmede olan (23) mū bedeline⁸⁷³¹ ḥābum nevk-i ḥāme ile geldi.

مرا امشب بزور می نکه دارید میترسم

که موج ماهتاب ازجا برد مانند سیلابم

(24) Me-rā imşeb be-zūr-ı mey nighdārīd mī-tersem

(25) Ki mevc-i māhtāb ez-cā bered mānend-i seylābem

(26) Beni bu gice zūr-ı mey ile ḥıfz idüñ. Ḳorḳarum ki mevc-i māhtāb (27) seylābāsā beni yerümden alur götürür.

ندارم امتیاز نیک و بد از ساده لوحیها

بود شمشیر دشمن درنظر ابروی احبابم

5. (28) Ne-dārem imtiyāz⁸⁷³² nīk ü bed ez-sāde-levḥihā

(29) Buved şemşīr-i düşmen der-nazar ebrū-yı aḥbābem

(30) Sāde-levḥliklerden nīk ü bedi imtiyāz idemem. Naẓarumda (31) ebrū-yı aḥbāb baña şemşīr-i düşmen olur.

⁸⁷³¹ bedeline: + reg-i N.

⁸⁷³² imtiyāz: + ez A N.

[V-310a]

هوا امشب ز جوش میکشان موج دیگر دارد
قدح را افکند از دست شوخیهای مهتابم

(1) Hevā imşeb zi-cüş-ı mey-keşān mevc-i dīger dāred

(2) Kadeh-rā efgened ez-dest şūhīhā-yı mehtābem

(3) Hevā bu gice cüş-ı mey-keşāndan mevc-i dīger tıtar ve mehtābuñ (4)
şūhluqları kadehi elümden devşirür.

چه سودا زباده ام شوکت که همچون پنبهء گوهر
نکردیده است مغز خشک ترا ز عالم اہم

7. (5) Çi sūd ez-bādeem Şevket ki hemçun penbe-i gevher

(6) Ne-kerdīdest⁸⁷³³ mağz-ı huşk ter ez-‘ālem-i ābem

(7) Benüm bādemden Şevket ne fā’ide ki penbe-i gevher gibi ‘ālem-i ābumdan
[A-362b] (8) mağz-ı huşk tarāvet-yāb olmamışdur⁸⁷³⁴.

[Gazel 467]⁸⁷³⁵

Fā’ ilātün / Fā’ ilātün / Fā’ ilātün / Fā’ ilün

اهل حیرت را کل ایمن نمی آید بچشم
کل بچشم افتاده را کلشن نمی آید بچشم

1. (10) Ehl-i hayret-rā gül-i Eymen nemi-āyed be-çeşm

(11) Gül-be-çeşm üftāde-rā gülşen nemi-āyed be-çeşm

(12) Ehl-i hayret-i tecellī-dīdāra gül-i vādī-i Eymen görünmez. [N-275a] Gül-be-
çeşm (13) üftādeye gülşen görünmez.

دانه نتواند پسند آتش حرصم کند
مور صحرای مرا خرمن نمی آید بچشم

(14) Dāne ne-tvāned pesend-i āteş-i hırşem koned

(15) Mūr-ı şahrā-yı me-rā hırmen nemi-āyed be-çeşm⁸⁷³⁶

(16) Dāne benüm āteş-i hırşum pesendi olamaz. Benüm şahrām mūrına
hırmen⁸⁷³⁷ (17) görünmez.

⁸⁷³³ kerdīdest: Bu kelime "kerdīdeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁸⁷³⁴ olmamışdur: + dimekdür A.

⁸⁷³⁵ N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁷³⁶ be-çeşm: + ya’ nī A.

⁸⁷³⁷ hırmen: خ / ح V.

خلفهء آغوش من يوسف نكار افتاده است

شوق مارا بوى پيراهن نمى آيد بچشم

3. (18) Halka⁸⁷³⁸-i āgūş-ı men Yūsuf-nigār üftādeest

(19) Şevk-i mā-rā bŷy-ı pīrāhen nemī-āyed be-çeşm

(20) Benüm halka-i āgūşum Yūsuf-nigār vāki^c olmuşdur. Benüm (21) şāhid-i Ya^c kŷbvār şevkŷme bŷy-ı pīrāhen gŷrŷnmez.

از فروغ حسن خط او نميگردد عيان

جوهر از ايينهء روشن نمى آيد بچشم

(22) Ez-fŷrŷg-ı hŷsn hŷttı-ı ŷ nemī-gerded ^c ayān

(23) Cevher ez-āyīne-i rŷşen nemī-āyed be-çeşm

(24) Hŷsn sŷkŷnla. Ya^c nī fŷrŷg-ı hŷsnden hŷttı ^c ayān olmaz. (25) Zīrā āyīne-i rŷşenden cevher gŷrŷnmez.

ميل هشياري نباشد شوكت از خود رفته را

سير كلشن کرده را كلخن نمى آيد بچشم

5. (26) Meyl-i huşyārī ne-bāşed Şevket ez-ħod-refte-rā

(27) Seyr-i gŷlşen kerde-rā kŷlħan nemī-āyed be-çeşm⁸⁷³⁹

(28) Şevket-i bī-huş ^c aşka meyl-i⁸⁷⁴⁰ vādī-i huşyārī olmaz. Gŷlşen (29) seyri⁸⁷⁴¹ idenlere kŷlħan gŷrŷnmez⁸⁷⁴².

[Gazel 468]⁸⁷⁴³

Mefā^c ilŷn / Fe^c ilātŷn / Mefā^c ilŷn / Fe^c ilŷn

(Fa^c lŷn)

چنان زشوق طلب كرم رفتن راهم

1. (31) Ćunān zi-şevk-i ŷaleb germ-reften-i rāhem

[V-310b]

كه اشيان سمندر بود قدمكاهم

(1) Ki āşyān-ı semender⁸⁷⁴⁴ buved kademgāhem⁸⁷⁴⁵

⁸⁷³⁸ halka: ح / خ V.

⁸⁷³⁹ be-çeşm: + ya^c nī A.

⁸⁷⁴⁰ meyl-i: -A.

⁸⁷⁴¹ seyri: seyri A.

⁸⁷⁴² gŷrŷnmez: + dimek olur A.

⁸⁷⁴³ N nüshasında ve V nüshasının 30. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁷⁴⁴ semender: semend A.

[A-363a] (2) Ancılayın şevk-i talebden germ-reften-i rāhum ki kademgāhum
āşyān-ı (3) semender⁸⁷⁴⁶ olur.

بوصل یار رسیدن بود بهار مرا
زاب کاه ربا سبز میشود کاهم

(4) Be-vaşl-ı yār resīden buved bahār-ı me-rā

(5) Zi-āb-ı kāh-rübā sebz mī-şevved kāhem

(6) Vuşlat-ı yāra irişmek benüm bahārum olur. Āb-ı keh-rübādan benüm (7)
kāhum sebz olur⁸⁷⁴⁷.

زیبسکه کشته بکوی تو خاک اهل نظر
بجای کرد نکه خیزد از سر راهم

3. (8) Zi-bes ki geşte be-kūy-ı tu hāk ehl-i naẓar

(9) Be-cāy-ı gerd nıgeh hīzed ez-ser-i rāhem

(10) Senüñ kūyuñda ehl-i naẓar ol qadar hāk oldı ki ğubār (11) u qatām bedeline
ser-i rāhumdan nigāh işāre-nümā-yı şühüd olur.

کلیمم و ید بیضه در آستین دارم
پر از تبسم یوسف بود لب جامم

(12) Kelīmem ü yed-i beyzā der-āstīn dārem

(13) Pür ez-tebessüm-i Yūsuf buved⁸⁷⁴⁸ leb-i cāhem

(14) Ya‘ nī ben Kelīmüm ve yed-i beyzā āstīnümdedür ve leb-i cāhum tebessüm-
i (15) Yūsufdan māl-ā-māldur.

نکشته روشن کس سوز سینه ام شوکت
چراغ روز بود نالهء سحرکاهم

5. (16) Ne-geşte rüşen kes sūz-ı sīnem Şevket⁸⁷⁴⁹

(17) Çerāğ-ı rüz buved nāle-i şehergāhem

(18) Benüm sūziş-i [N-275b] sīnem Şevket kimseye rüşen olmadı. (19) Benüm
nāle-i⁸⁷⁵⁰ şehergāhum çerāğ-ı rüz rüşen olmışdur⁸⁷⁵¹.

⁸⁷⁴⁵ kademgāhem: + ya‘ nī A.

⁸⁷⁴⁶ semender: semend A.

⁸⁷⁴⁷ olur: + demek olur A.

⁸⁷⁴⁸ buved: bū A.

⁸⁷⁴⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁷⁵⁰ nāle-i: nāle vü A.

⁸⁷⁵¹ olmışdur: + demek olur A.

[Gazel 469]⁸⁷⁵²

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

چون دیده راهم الفت خواب میکنم

درکوش بحر حلقه زکرداب میکنم

1. (21) Çun dīde rāhem ūlfet-i ḥūn-āb mī-konem

(22) Der-gūş-ı baḥr ḥalka zi-girdāb mī-konem

(23) Çünki dīdemi eşk-i ḥūn-āb ile hem-ūlfet eyleyem gūş-ı (24) baḥra⁸⁷⁵³ ḥalkayı girdābdan iderüm. Mülāḥazası ma' nī-i keşret (25) zımnında zāhirdür.

بالبین نهم زدستهء ریخان بزیر سر

هرکه که درخیال خطت خواب میکنم

(26) Bālīn nihem⁸⁷⁵⁴ zi-deste-i reyḥān be-zīr-i ser

(27) Her geh ki der-ḥayāl-i ḥaṭet ḥ'āb mī-konem

(28) Deste-i reyḥāndan zīr-i serüme bālīn vaz' iderüm her ne vaḳt (29) ki [A-363b] senüñ ḥayāl-i ḥaṭtuñla ḥ'āb eyleyem.

پروانه ازکتان پر و بالی بهم رسان

کامشب چراغ خانه زمهتاب میکنم

3. (30) Pervāne⁸⁷⁵⁵ ez-ketān per ü bālī behem resān

(31) K'imşeb çerāğ-ı ḥāne zi-mehtāb mī-konem

[V-311a]

(1) Ya' nī pervāne-i⁸⁷⁵⁶ kettānda[n]⁸⁷⁵⁷ per ü bālī bir yere cem' eyle. Zīrā bu şey

(2) çerāğ-ı ḥāneyi mehtābdan iderüm.

ازبس کشیده است بغفلت جنون من

زنجیر را خیال رک خواب میکنم

(3) Ez-bes keşīdeest be-ğaflet cünün-ı men

(4) Zencīr-rā ḥayāl-i reg-i ḥ'āb mī-konem

⁸⁷⁵²N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁸⁷⁵³baḥra: baḥr A.⁸⁷⁵⁴nihem: behem A.⁸⁷⁵⁵pervāne: pervāz A.⁸⁷⁵⁶pervāne-i: pervāzda A.⁸⁷⁵⁷kettānda[n]: kettāndan A N.

(5) Ol kadar benüm ğafletüm cünūna mü'eddī oldı ki hayāl-i reg-i h'ābı (6) zencīr iderüm.

شوکت رخ بتان نبود دیدن از ادب

اب میکنمنظاره را بدیدهء خود

5. (7) Şevket ruḥ-ı bütān ne-buved dīden ez-edeb

(8) Nezzāre-rā be-dīde-i ḥod⁸⁷⁵⁸ āb mī-konem⁸⁷⁵⁹

(9) Şevket ruḥ-ı bütānı görmek edebden ma' dūd degildir. (10) Nezzāreyi kendi dīdemde āb iderüm⁸⁷⁶⁰.

[Gazel 470]⁸⁷⁶¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

دایم از مرهم کریز انست داغ سینه ام

تشنهء خون نمکدانست داغ سینه ام

1. (12) Dā'im ez-merhem gürizānest dāğ-ı sīnem

(13) Teşne-i ḥün-ı nemekdānest dāğ-ı sīnem

(14)⁸⁷⁶² Dā'imā dāğ-ı sīnem merhemden gürizāndur ve ḥün-ı nemekdāna (15)⁸⁷⁶³ teşnedür.

خلوت ناز سیه چشمان بود اغوش من

سرمهء چشم غزالانست داغ سینه ام

(16) Ḥalvet-i nāz-ı siyeh-çeşmān buved āğüş-ı men

(17) Sürme-i çeşm-i gazālānest dāğ-ı sīnem⁸⁷⁶⁴

(18) Benüm āğüş-ı⁸⁷⁶⁵ ḥalvet-i nāz-ı siyeh-çeşmān⁸⁷⁶⁶ u dāğ-ı sīnem sürme-i (19) çeşm-i gazālan olur.

چون سواد مردمک چشم میکرده عیان

روشن از چاک کریبانست داغ سینه ام

3. (20) Çun⁸⁷⁶⁷ sevād-ı merdümek çeşm mī-gerded 'ayān

⁸⁷⁵⁸ ḥod: -N.

⁸⁷⁵⁹ mī-konem: + ya' nī A.

⁸⁷⁶⁰ iderüm: + dimek olur A.

⁸⁷⁶¹ N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁷⁶² Tüm satır: -A.

⁸⁷⁶³ Tüm satır: -A.

⁸⁷⁶⁴ Bu beyit A nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁷⁶⁵ āğüş-ı: āğüşum A N (Dā'imā dāğ-ı sīnem merāmumdan yazılıp üzeri karalanmıştır).

⁸⁷⁶⁶ çeşmān: + olur A.

(21) Rūšen ez-çāk-i girībānest dāğ-ı sīneem

(22) Sevād-ı merdümek gibi ki⁸⁷⁶⁸ çeşmeden ‘ayān⁸⁷⁶⁹ ve çāk-i girībānumdan (23) dāğ-ı sīnem nümāyān olur.

صد چمن کل در دلم از یاد او بشکفته است

اشیان عندلیبانست داغ سینه ام

(24) Şad-çemen gül der-dilem ez-yād-ı ü be-şkuftest

(25) Āşyān-ı [N-276a] ‘andelībānest dāğ-ı sīneem

(26) Anuñ yādı ve fikri ile yüz çemen gül bāğ-ı derūnumda (27) şükufte [A-364a] olur. Dāğ-ı sīnem āşyān-ı ‘andelībāndur.

ناخنی بهر خراش او نمی آید بکار

تازه از تحریک مژگانست داغ سینه ام

5. (28) Nāḥunī behr-i ḥırāş-ı ü nemī-āyed be-kār

(29) Tāze ez-taḥrīk-i müjgānest dāğ-ı sīneem

(30) Dāğ-ı sīnemi ḥırāş için nāḥun işe⁸⁷⁷⁰ yaramaz. Zīrā taḥrīk-i (31) müjgāndan her dem tāzedür.

[V-311b]

میزند دل از خیال روی موج او پری

خاتم دست سلیمانست داغ سینه ام

(1) Mī-zened dil ez-ḥayāl-i rüy mevc-i⁸⁷⁷¹ ü perī

(2) Ḥātem-i dest-i Süleymānest dāğ-ı sīneem

(3) Göñül anuñ ḥayāl-i rüyundan mevc-i perī taḥşīl ider. Dāğ-ı (4) sīnem ḥātem-i dest-i Süleymāndur.

ریشهء من میخورد شوکت زجوی لعل اب

لاله کوه بدخشانست داغ سینه ام

7. (5) Rīşe-i men mī-ḥored Şevket zi-cüy-ı la‘l āb

(6) Lāle-i kūh-ı Bedaḥşānest dāğ-ı sīneem

(7) Benüm rīşem cüy-ı la‘l den āb içer. Dāğ-ı sīnem lāle-i kūh-ı (8) Bedaḥşāndur.

⁸⁷⁶⁷ çun: چ / س A.

⁸⁷⁶⁸ ki: -A.

⁸⁷⁶⁹ ‘ayān: + olur A.

⁸⁷⁷⁰ işe: ش / س A.

⁸⁷⁷¹ mevc-i: - A.

[Gazel 471]⁸⁷⁷²

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

بی نشاء حیرت نبود عالم آبم
صاف از نمد آینه کردیده شرابم

1. (9) Bī-neş'e-i ḥayret ne-buved 'ālem-i ābem

(10) Şāf ez-nemed-i āyīne⁸⁷⁷³ gerdīde şarābem⁸⁷⁷⁴

(11) Benüm 'ālem-i ābum neş'e-i ḥayretten cüdā olmaz. Benüm şarābum nemed-i āyīneden (12) şāf olmuştur. Zīrā āyīnenün örtüsü pāk u şāf (13) olur.

خوابم پرد از دیده ببال و پر بلبل
بالین بود از پنبهء مینای کلابم

(14) Ḥ'ābem pered ez-dīde be-bāl ü per-i bülbül

(15) Bālīn buved ez-penbe-i mīnā-yı gül-ābem

(16) Bülbülün per ü bālī ile dīdeden ḥ'ābum perīde olur. Benüm penbe-i (17) mīnā-yı gül-ābumdan bālīn olur.

از نشأ می دوستیم رنگ ندارد
از باس نمک سرکه شود باده نابم

3. (18) Ez-neş'e-i mey düstīm reng ne-dāred

(19) Ez-bās-ı nemek sirke şeved bāde-i nābem

(20) Benüm neş'e-i meyden düstluğum şüret-pezīrā⁸⁷⁷⁵-yı devām olmaz. (21) Benüm bāde-i nābum mūrā'āt-ı nemekden sirke olur.

امشب که بیاد لب او سوخته بودم
پروانه سیه مست شد از دود کبابم

[A-364b] (22) İmşeb ki be-yād-ı leb-i ü sūhte büdēm

(23) Pervāne siyeh-mest şud ez-dūd-ı kebābem⁸⁷⁷⁶

(24) Bu⁸⁷⁷⁷ şeb ki anuñ yādı ile sūhte idüm dūd-ı kebābumdan pervāne (25) siyeh-mest oldı.

آتش برک جاده شود کرم طپیدن

⁸⁷⁷² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁸⁷⁷³ āyīne: -N.⁸⁷⁷⁴ şarābem: + ya' nī A.⁸⁷⁷⁵ pezīrā: ذ / د A.⁸⁷⁷⁶ kebābem: + ya' nī A.⁸⁷⁷⁷ bu: bir A.

ازبس که براه طلبت کرم شتابم

5. (26) Āteş be-reg-i cādde şevved germ-ṭapīden

(27) Ez-bes ki be-rāh-ı talebet germ-şitābem

(28) Ol kadar senüñ rāh-ı talebünde⁸⁷⁷⁸ germ-şitābum ki bu germ⁸⁷⁷⁹-ṭapīdenlik

(29) reg-i cāddede āteş olur.

بی تاب بهر سو بروم جذبہء وحشت

کویی بکلو از رم آهوست طنابم

[N-276b] (30) Bī-tāb beher sū be-revem cezbe-i vaḥşet

(31) Gūyī be-gülū ez-rem-i āhūst tınābem

[V-312a]

(1) Beni cezbe-i vaḥşet bī-tāb u tevān her cānibe iletir. Gūyā gerdenümde (2) olan tınābum rem-i āhūdandır.

شوکت چه سبک سیر بود توسن ضعفم

کردیدن رنگست مکر چشم رکابم

7. (3) Şevket çi sebük seyr buved tevsen-i za' fem

(4) Gerdīden-i rengest meger çeşm-i rikābem⁸⁷⁸⁰

(5) Şevket ne sebük seyr olur benüm tevsen-i za' fum ki benüm⁸⁷⁸¹ çeşm-i (6) rikābum meger gerdiş-i rengdür⁸⁷⁸².

[Gazel 472]⁸⁷⁸³

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

بهر تو چه غماز بهر کوچه دو دیدم

اوز تو ازخانه آیینہ شنیدم

1. (8) Behr-i tu çi ğammāz beher kūçe dü dīdem

(9) Āvāz-ı tu ez⁸⁷⁸⁴-hāne āyīne-i şenīdem

(10) Ya' nī⁸⁷⁸⁵ senüñçün ne ğammāz-h'āhlık ile her kūçede ṭolandum (11) ve senüñ āvāzuñı hāne-i āyīneden işitmiş idüm.

⁸⁷⁷⁸ talebünde: talebinde A.

⁸⁷⁷⁹ germ: + germ A.

⁸⁷⁸⁰ rikābem: + ya' nī A.

⁸⁷⁸¹ benüm: - A.

⁸⁷⁸² rengdür: + dimek ister A.

⁸⁷⁸³ N nüshasında ve V nüshasının 7. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁷⁸⁴ ez-: -A.

یک پرده زصد پردهء حسن تو فکندم
پیراهن رسوایی خورشید دریدم

(12) Yek-perde zi-şad-perde-i hüsn-i tu figendem

(13) Pīrāhen-i rüsvāyī-i hūrşīd derīdem

(14) Senüñ şad-perde-i hüsnünden bir perdeyi⁸⁷⁸⁶ figende-i hicāb itdüm (15) ve pīrāhen-i rüsvāyī hūrşīdi derīde itdüm.

بیچشم تو شد بسکه دماغ خردم خشک
از مغز قلم روغن بادام کشیدم

3. [A-365a] (16) Bī-çeşm-i tu şud bes ki dimāg-ı hıredem huşk

(17) Ez-mağz-ı kalem revğan-ı bādām keşīdem

(18) Senüñ çeşmüñsiz dimāg-ı ‘aqlum öyle huşk oldı ki mağz-ı (19) kalem-den revğan-ı bādām keşīde oldum.

از دست کسی قوت پرواز ندارم
چون نبض نشستم بهمانجا که پریدم

(20) Ez-dest-i kesī kuvvet-i pervāz ne-dārem

(21) Çun nabz nişestem be-hemān-cā ki perīdem

(22) Bir kimsenüñ elinden pervāza kudretüm yoğdur ki hemān nabz gibi (23) perīde oldıgum yerde mekinüm.

چندانکه کشادم بهوایت پر پرواز
از خود نکذشتم بمقامی نرسیدم

5. (24) Çendān ki güşādem be-hevāyet per-i pervāz⁸⁷⁸⁷

(25) Ez-ğod ne-güzeştem be-mağāmī ne-resīdem

(26) Ol kadar ki senüñ hevādārlığüñla per-i pervāz açdum. Kendümden (27) geçüp bir mağāma resīde olamadum.

بستم زپر بوقلمون خامهء مویی
تصویر نگاه تو بصد رنگ کشیدم

(28) Bestem zi-per-i bükalemün hāme-i müyī

(29) Taşvīr-i nigāh-ı tu be-şad-reng keşīdem⁸⁷⁸⁸

⁸⁷⁸⁵ ya‘ nī: -A.

⁸⁷⁸⁶ perdeyi: perdeñi A.

⁸⁷⁸⁷ pervāz: ر / ز A.

(30) Per-i bûkalemûndan hâme-i mûy ittihâz itdüm ve senûñ taşvîr-i (31) nigâhuñı yüz dürlü reng ile naqş eyledüm. Per-i bûkalemûn

[V-312b]

(1) bunı iktizâ eyledi.

رفع جگر تشنه پشیمانی من کرد

بود از لب افسوس عقیقی که می‌کدم

7.

(2) Ref^ç -i ciger-i teşne peşimānī-i men kerd

(3) Būd ez-leb-i efsūs-ı ‘aķiķi ki mekīdem

(4) Ciger-i teşne peşimānlıgumı ref^ç eyledi ve ol ‘aķiķ ki [N-277a] ben (5) anı emmiş⁸⁷⁸⁹ idüm. Leb-i efsūsdan idi. İmdi peşimānlıķ zā’ıl (6) oldu. La‘l ve ciger māddeşi gibi ‘aķiķde de meşhūrdur.

شوکت نکه از دیدن من شد رک یاقوت

خونابهء رنگم زرک لعل چکیدم

(7) Şevket nıgeh ez-dīden-i men şud reg-i yāķūt

(8) Hūn-ābe-i rengem zi-reg-i la‘l çekīdem⁸⁷⁹⁰

(9) Nıgāh benüm nazārumdan reg-i yāķūt oldu. Ben reng-i hūn-ābesi (10) olup reg-i la‘lden tamladum. Kendi meşrebi üzere⁸⁷⁹¹ [A-365b] ma‘ nā (11) şahīhđür.

[Gazel 473]⁸⁷⁹²

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

شیشه را مشاطهء رخسار تقوی میکنم

از زمرّد و سمهء ابروی افعی میکنم

1.

(12) Şişe-rā meşşāta-i ruhsār-ı taķvā mī-konem

(13) Ez-zümüröd vesme-i ebrü-yı ef‘ī mī-konem

(14) Şişe-i şarābı meşşāta-i ruhsār-ı taķvā iderüm ve zümürüdden (15) ebrü-yı ef‘īye vesme iderüm. Hāşşa-ı seng-i zümüröd nigāh-ı (16) ef‘īye muķābil olsa kör ider⁸⁷⁹³. Hāvāşş-ı muķābele vü müsāmite (17) ķabīlindendür. ⁸⁷⁹⁴ لا يعلم سرّه الا الله تعالى

⁸⁷⁸⁸ keşīdem: + ya‘ nī A.

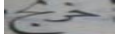

⁸⁷⁸⁹ emmiş: almamış A.

⁸⁷⁹⁰ çekīdem: + ya‘ nī A.

⁸⁷⁹¹ tamladum. Kendi meşrebi üzere: Bu cümle iki defa yazılmıştır A.

⁸⁷⁹² Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁷⁹³ ider: + dirler N.

Nitekim⁸⁷⁹⁵ ḍab^c -ı ' arcā (18) kelbemüsāmit olsa murde oldığı gibi⁸⁷⁹⁶ ve vādī-i
 de (19) dā'imā maṭar ve ṭulū^c -ı āftāb birbirin⁸⁷⁹⁷ ta' ḳīb ider. Hıketi ol (20) vādīde çār-
 kūşe hişār⁸⁷⁹⁸ lar vardır. Bir cānibi āsmāna muḳābil (21) olsa derhāl bi'l-hāşşa⁸⁷⁹⁹
 emṭār⁸⁸⁰⁰ ve öbür⁸⁸⁰¹ cānibi muḳābil (22) olsa ṭulū^c -ı şems hāşıl olur⁸⁸⁰². Riyāh-ı şedīde
 ol (23) vādīden⁸⁸⁰³ bir nefes ārām bulmaz. Ol (24)
 taḳlīb itmekdedür⁸⁸⁰⁴. Ke-zālik nām bir ḥayvān vardır ki (25) anuñ⁸⁸⁰⁵
 ğdāsı altmış biñ rıtl gelür⁸⁸⁰⁶. Āfā^c ī-i āfet-i ḥilḳatdür (26) ve ol āfā^c ī şöyle .mü'essir ü
 ḳattāldur ki eger kendi⁸⁸⁰⁷ kendini (27) yā āyīne-i ābda yā ğayrı mir'ātda görmek lāzım
 gelse (28) hemān sâ'at helāk olur⁸⁸⁰⁸. Ol āfā^c ī yı ekle (29) ḳaşd ider.
 ise⁸⁸⁰⁹ ' azīmü'l-cüşşe bir ḥayvān⁸⁸¹⁰ olmağla (30) gözleri ğāyet büyük
 siniler⁸⁸¹¹ ḳadardur. Hemān ol ḥayyeye (31) toğrı durup gözlerin açar ḥayye ' aksini
 müşāhede⁸⁸¹²

[V-313a]

(1)⁸⁸¹³ eylediği sâ'at helāk olur. ekl ider. (2) Yāhūd ḍab^c -ı ' arcā
 gibi ḥavāşş-ı müsāmiteden ola (3).⁸⁸¹⁴ الخلاق المطى الرزاق

⁸⁷⁹⁴ Lā-ya' lemu sırrahu ila'llāhu Te'ālā/Onun sırrını ancak Allāhu Te'ālā bilir -N.

⁸⁷⁹⁵ nitekim: ğarībe N.

⁸⁷⁹⁶ oldığı gibi: olur N.

⁸⁷⁹⁷ birbirin: birbirini A.

⁸⁷⁹⁸ hişār: ح / - A.

⁸⁷⁹⁹ bi'l-hāşşa: -N.

⁸⁸⁰⁰ emṭār: maṭar zāhir olur N.

⁸⁸⁰¹ ve öbür: ve ol bir A.

⁸⁸⁰² olur: + ve N.

⁸⁸⁰³ vādīden: vādīde N.

⁸⁸⁰⁴ itmekdedür: ider N.

⁸⁸⁰⁵ vardır ki anuñ: olup N.

⁸⁸⁰⁶ gelür: olur ve N.

⁸⁸⁰⁷ kendi: - A.

⁸⁸⁰⁸ Āfā^c ī-i āfet-i ḥilḳatdür ve ol āfā^c ī şöyle .mü'essir ü ḳattāldur ki eger kendi⁸⁸⁰⁸ kendini yā āyīne-i ābda yā ğayrı mir'ātda görmek lāzım gelse hemān sâ'at helāk olur: ve āfā^c ī kemāl mertebe olmağla kendüyi āyīnede görse hemān dem helāk olur ve N.

⁸⁸⁰⁹ ise: -N.

⁸⁸¹⁰ bir ḥayvān: -N.

⁸⁸¹¹ siniler: sini A.

⁸⁸¹² gözleri ğāyet büyük siniler ḳadardur. Hemān ol ḥayyeye toğrı durup gözlerin açar ḥayye ' aksini müşāhede: büyük gözleri olup ol ḥayyeye gözlerin açsa ' aksinden helāk olup ḥayyeyi ekl ider dirler N.

⁸⁸¹³ 1,2,3. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

خوابگاه ناز میخواید جنون سرکشم
پر به بالین خود از مژگان لیلی میکنم

(4) Ḥ'ābgāh-ı nāz mī-ḥ'āhed⁸⁸¹⁵ cünün-ı ser-keşem

(5) Pür be-bālīn-i ḥod ez-müjgān-ı Leylā mī-konem

(6) Benüm cünün-ı ser-keşüm ḥ'ābgāh-ı nāz ister. Kendi bālīnümi (7) müjgān-ı Leylādan ṭoldurmaḡ⁸⁸¹⁶ isterüm.

سر بهر آتش نمی آرد فرو پروانه ام
رشتهء شمع از رک برق تجلی میکنم

3. (8) Ser beher āteş nemī-āred fūrū pervāneem

[A-366a] (9) Rişte-i şem' ez-reg-i barḡ-ı tecellī mī-konem

[N-277b] (10) Benüm pervānem her āteşe ser-fūrū itmez. Reg-i barḡ-ı tecellīden (11) rişte-i şem' iderüm ve böyle şem' e ser-fūrū-borde pervāneyüm.

بعد مردن شعلهء آواز من خاموش نیست
از کف خاکستر خود خاک چینی میکنم

(12) Ba' d-ı murden şu' le-i āvāz-ı men ḥāmūş nīst

(13) Ez-kef-i ḥākister-i ḥod ḥāk-i çinī mī-konem

(14) Öldükden şoñra⁸⁸¹⁷ daḡı şu' le-i āvāzum ḥāmūş u münḡaṭı' olmaz. (15)

Kendi kef-i ḥākisterümden ḥāk-i çinī iderüm.

چشم بینای مرا طاقت نمی آرد هدف
ناوک خودرا پر از مژگان افعی میکنم

5. (16) Çeşm-i bīnā⁸⁸¹⁸-yı me-rā ṭāḡat nemī-āred hedef

(17) Nāvek-i ḥod-rā per ez-müjgān-ı ef' i mī-konem

(18) Çeşm-i bīnāmıza hedef ṭāḡat getüremez. Zīrā per-i nāvek-i (19) nigāhumuzı müjgān-ı ef' iden itmişizdür. Ma' lümdür ki (20) hedef zūr-ı tīre ṭāḡat-yābdur. Ke-zālik kuvve-i bāşıra her neye (21) ta' alluḡ iderse tīr-i nazar ol maḡallde ḡalur. O hedefden (22) mā-verāya⁸⁸¹⁹ geçmez. Ammā ef' ide bir ḡāşıyyet vardır ki neye (23) baḡarsa nazarı

⁸⁸¹⁴ Sübhāne'l-ḡallāḡı'l-muṭī'r-rezzāḡ/Çokça yaratan, veren ve rızklandıran Allāh'ı tesbīh ederim (Bu cümlede şaşırma ifadesi vardır): -A.

⁸⁸¹⁵ ḥ'āhed: ḥ'āhem N.

⁸⁸¹⁶ ṭoldurmaḡ: V.

⁸⁸¹⁷ öldükden şoñra: ba' de'l-mevt N.

⁸⁸¹⁸ bīnā: mīnā A.

⁸⁸¹⁹ mā-verāya: me'vāya A.

anda⁸⁸²⁰ kalmaz imiş. Belki anuñ mā-verāsını dahı (24) görür. Tīr-i nazarı o hedef-i zāhiri-i ta' alluğdan verāsına (25) geçer⁸⁸²¹. Bundan zevk-i beyt fehmi olunur. Ef' ī biñ sene (26) yaşayup a' mā olur. Zeytūn ağacını⁸⁸²² yāhūd rāziyāneyi (27) bulmağa mülhem olup gözlerin aña mālīde ider⁸⁸²³. Başiret⁸⁸²⁴ (28) olup biñ sene dahı yaşar⁸⁸²⁵. Ba' zı nüshalarda müjgān-ı (29) a' mā vāki' olmuşdur gālağdur⁸⁸²⁶.

کوچه مصرع ز غوغای جنونم پر تهیست

خویش را دیوانهء طفلان معنی میکنم

(30) Kūçe-i mışra' zi-ğavğā-yı cünūnem pūr tehīst

(31) Ḥ'īş-rā dīvāne-i tıflān-ı ma' nā mī-konem

[V-313b]

(1) Mışra' vaḥdet-i ihāmıyla gūyā kūçedür. Tamām-ı ma' nā⁸⁸²⁷ (2) şāh-rāh-ı⁸⁸²⁸ dü-mışra' da olur ki beyt olur. Tıflān dā'imā (3) dīvāneye seng-endāz-ı ca' ca' a-i ṭa' n olmadan ḥālī⁸⁸²⁹ olmazlar. (4)⁸⁸³⁰ Ammā⁸⁸³¹ merhūmuñ kūçe-i mışra' ında bu ḥālet olmayup ḡavğā (5) ma' nāda olunca dü-mışra' iktizā eyledi. Her beyti maḥall-i (6) baḥş olmadan [A-366b] ḥālī olmadı⁸⁸³².

سرو آهم خورده آب از جویبار کهکشان

دور کردن را خیال طوق قمری میکنم

7. (7) Serv-i āhem ḥorde āb ez-cūybār-ı keh-keşān

(8) Devr-i gerdūn-rā ḥayāl-i ṭavq-ı kumrī mī-konem

⁸⁸²⁰ nazarı anda: nazarında A.

⁸⁸²¹ geçer: geçmez N.

⁸⁸²² ağacını: ağacı N.

⁸⁸²³ mālīde ider: mālīde idüp A, sürer N.

⁸⁸²⁴ başiret: başir A N.

⁸⁸²⁵ yaşar: + dirler N.

⁸⁸²⁶ ba' zı nüshalarda müjgān-ı a' mā vāki' olmuşdur gālağdur: -N.

⁸⁸²⁷ ma' nā: + zāhiren A.

⁸⁸²⁸ şāh-rāh-ı: -A.

⁸⁸²⁹ ḥālī: ح / خ A.

⁸⁸³⁰ 4, 5, 6. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁸⁸³¹ ammā: - A.

⁸⁸³² ḥālī olmadı: - A.

(9) Ma^c nā⁸⁸³³ zāhirdür. ^c Alāḳa-i devr ile ṭavḳ-ı ḳumrīye ve bālāyī-i (10) āhımı serv-i bālāya teşbīh eyledi. Ḳumrī servlerde ve ṭavḳ (11) gerden-i ḳumrīde olagelmişdür⁸⁸³⁴.

[Gazel 474]⁸⁸³⁵

Mef^c ūlü / Fā^c ilätü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

دیگر بیاد چشم تو از جوش میرویم

داریم یار سرمه و خاموش میرویم

1. (13) Dīger be-yād-ı çeşm-i tu ez-cūş mī-revīm

(14) Dārīm yār-ı sürme vü ḥāmūş mī-revīm

(15) Senün yād-ı çeşmünle cūşa gelürüz. Lākin ḥāmūşız. (16) Zīrā yārımız sürmedür ḳaṭ^c -ı şadā ider. Tezād-ı ma^c nāda (17) ne ḥoş taşarrufdur.

نا خوش بود بجامهء اهل زمانه سیر

ازخویش اگر رویم نمد پوش میرویم

(18) Nā ḥoş buved be-cāme-i ehl-i [N-278a] zamāne seyr

(19) Ez-ḥ^ış eger revīm nemed-pūş mī-revīm

(20) Çünki seyr ü meşy-i⁸⁸³⁶ cāme ehl-i zamāne ile ḥoş degıldür. (21) Kendimizden geçsek de yine libās-ı dervīşānemiz olan (22) nemed ile geçerüz raḥmetu'llāhi^c aleyh⁸⁸³⁷.

ازکوههای درد زبس دلکران شدیم

خیزد صدای پای کر از هوش میرویم

3. (23) Ez-kūhhā-yı derd zi-bes dil-girān şudīm

(24) Ḥīzed şadā-yı pāy ger ez-hūş mī-revīm

(25) Ol ḳadar kūhsārān-ı derdden dil-girān olduḳ ki (26) dā'ire-i ^c aḳldan çıkup gitsek daḥı ayak ṭapurdısı (27) gūş olunur. Dil-girān ḡāyet ḡamnāk dimekdür. Girān- (28)dil didikleri gibi.

چون نالهء حزین نتوانیم سیر کرد

قد حلقه کرده تا بدرکوش میرویم

⁸⁸³³ ma^c nā: ya^c nī A.

⁸⁸³⁴ olagelmişdür: olmuşdur A.

⁸⁸³⁵ N nüshasında ve V nüshasının 12. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁸³⁶ ü meşy-i: - A.

⁸⁸³⁷ raḥmetu'llāhi^c aleyh: -A.

(29) Çun nâle-i hazîñ ne-tevânîm seyr kerd

(30) Kadd halka kerde tâbe-der-i gûş mî-revîm

(31) Ya' nî⁸⁸³⁸ benümle nâle-i hazîñüñ⁸⁸³⁹ farkı yoqdur. Güyâ nâle-i hazîñ

[V-314a]

(1) nefsi-i nâtıka-i insânide müte'essir olmaqla mürür u seyrden (2) kalup seyr-i âhuñ olmadı. Anuñ gibi dü-tâ kadd oldıgum (3) hâlde der-i gûşa dek giderüm ki nâle-i hazîñüñ hâli budur.

شوکت سفر زکوشهء میخانه مشکل است

از خم چو بوی باده بصد جوش میرویم

5. (4) Şevket sefer zi-kûşe-i meyhâne müşkilest

[A-367a] (5)⁸⁸⁴⁰ Ez-ğum çu büy-i bâde be-şad-cüş mî-revîm

(6) Vâkı' en⁸⁸⁴¹ sevret ü cüş-ı bâde ile ğumdan nühket-i şarâb (7) resîde-i meşâmm olur. Ammâ nefes şarâb-ı ğumda bâkîdür. Sefer (8) itmez. Hareket ü seferde rûhânîlerin iş'âr ider.

[Gazel 475]⁸⁸⁴²

Mef' ülü / Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe' ülün

امشب که بیادش می کلفام کشیدم

تصویر لب او بلب جام کشیدم

1. (9) İmşeb ki be-yâdeş mey-i gül-fâm keşîdem

(10) Taşvîr-i leb-i ü be-leb-i câm keşîdem

(11) Taşvîr be-varağ keşîde taşvîr kerde. Ya' nî bu şeb⁸⁸⁴³ hayâl-i (12) dilârâ-yı cânân ile mey-i gül-fâm içdüm. Kenâr-ı câma (13) şüret-i la'lin nağş eyledüm. Zîrâ mey-i gül-fâm ile tavşîf (14) olundu. Taşvîr-i leb münâsib oldı.

مغزم زجنون خشک ترازاب کهر بود

از چشم پری روغن بادام کشیدم

(15) Mağzem zi-cünün ğuşk-ı tu-râ z'âb-ı güher bûd

⁸⁸³⁸ ya' nî: -N.

⁸⁸³⁹ hazîñüñ: ح / خ A V.

⁸⁸⁴⁰ Tüm satır: -A.

⁸⁸⁴¹ vâkı' en: -N.

⁸⁸⁴² "Gazel" N (der).

⁸⁸⁴³ şeb: leb N.

(16) Ez-çeşm-i perî revğan-ı bādām keşīdem

(17) Āb-ı güher huşk olduğu ma‘lūm. Cünūn ifrāt-peyvest-i (18) dimāğdan hāşıl olduğu dahı mefhūmdur. Huşk olan (19) şey’ revğan ile tertīb olunur. Leţāfet-i beyt zāhirdür.

چون ساغر خورشید مرا ساغر کردون

جامی که بکف داد سحر شام کشیدم

3. (20) Çun sāğar-ı hūrşīd me-rā sāğar-ı gerdūn

[N-278b] (21) Cāmī ki be-kef dād seher şām keşīdem

(22) Ya‘nī⁸⁸⁴⁴ sāğar-ı hūrşīd gibi dem-i seherde sākī-i gerdūnuñ baña (23) virdigi cāmı vaqt-i şāmda nūş itdüm. Şabūhum ğabūķ (24) oldu. Kār u bār-ı dūnyāsını maḥalline şarf idememekden kināye (25) ta‘bīrdür.

عمریست که چون رنگ حنای سر ناخن

زین غمکده خود رابلب بام کشیدم

(26) ‘Ömrīst ki çun reng-i ḥinnā-yı ser-i nāḥun

(27) Z’īn ğamgede ḥod-rā be-leb-i bām keşīdem

(28) Reng ḥinnāya ḥinnā sere ser nāḥuna izāfetle. Ya‘nī niçe müddetdür ki (29) kenār-ı nāḥunda olan reng-i ḥinnā gibi bu ğamgededen kendimizi (30) kenār-ı bāma çekdük. Vāķı‘en ḥinnā perīde ola ola⁸⁸⁴⁵ kenārında (31) cüz’ice qaldığı meşhūrdur.

[V-314b]

کرده است سرانگشت مرا غنچه شب بوی

تا دست بان زلف سیهفام کشیدم

5. (1) Kerdest⁸⁸⁴⁶ ser-i engüşt⁸⁸⁴⁷-i me-rā ğonçe-i şebbūy

(2) Tā dest be-ān zūlf-i siyeh-fām keşīdem

[A-367b] (3) Dest be-ān keşīde. Ya‘nī tenāvüli için el uzatdı. Vāķı‘en (4) ol vaqt ğonçe şūretinde olur. Çünkü zūlf-i siyeh-fām der-dest-i (5) ğonçe-i şeb-būy olur.

صد بوسه کلکونی ان چشم گرفتم

بنکر که کلاب از کل بادام کشیدم

(6) Şad-būse gül-gūnī ān çeşm giriftem

⁸⁸⁴⁴ ya‘nī: -A.

⁸⁸⁴⁵ ola: -N.

⁸⁸⁴⁶ kerdest: Bu kelime “kerdeest” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁸⁸⁴⁷ engüşt: س / ش A.

(7) Be-nger ki gül-âb ez-gül-i bādām keşîdem

(8) Yâ-yı nisbet muzâf olmuş. Gül-i bādām zehrîdür. Ğarîb ki (9) gül-âbı zehr-i bādâmdan istihrâc eyledi. Şad-büse ez-ân çeşm-i (10) gül-günî taqđirinde olur.

شوکت پر و بالست مرا موج طپیدن

از دام چرا منت ارام کشیدم

7. (11) Şevket per ü bālest me-rā mevc-i ṭapîden

(12) Ez-dām çî-rā minnet-i ārām keşîdem

(13) Zîrā dām bā' iş-i ārām olunca ḥarekât-ı ṭapîdeni per ü bāle teşbîhde (14) dâmdan minnet-i ārām çekmeyeceği bî-minnetdür.

[Gazel 476]⁸⁸⁴⁸

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

مینا کشیده رشتهء اندیشه رشته ایم

دام پری زینبیهء این شیشه رشته ایم

1. (16) Mînâ-keşîde rişte-i endîşe rişteîm

(17) Dām-ı perî zi⁸⁸⁴⁹-penbe-i îñ şîşe rişteîm

(18) Ekşer nüshalar böyledür. Ammâ şahîhi rişte-i endîşe rişteîm (19) olmak gerek. Ya' nî mînâ-keşîde iken endîşe saçğundan rişte (20) eylemişidüm. Dām-ı perîye bu şîşe-i mey penbesinden rişte eylemişdüm⁸⁸⁵⁰. (21) İmdi⁸⁸⁵¹ dām-ı perî yine mînâ-yı şarâb olup bu şîşe-i endîşe(22)sinden⁸⁸⁵² rişte-i efkârımı târ itmiş ola.

بار نهال ما ثمر خاکساریست

ازینبیهء شکوفهء خود ریشه رشته ایم

(23) Bār-ı nihâl-i mâ şemer-i ḥâksârîst

(24) Ez-penbe-i şükûfe-i ḥod rişe rişteîm

(25) Rîşe rişteîm rîşe-râ rişte kerdeîm taqđirinde oldığı (26) zâhirdür ve penbe şükûfedür ki andan rîşe [N-279a] rişte iderler (27) ve şemer resîde olduğda zemîne düşer. Ḥâksârlığa çendân münâsebet (28) bulundı.

اورده ایم پنبهء از مغز کوهکن

⁸⁸⁴⁸N nüshasında ve V nüshasının 15. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁸⁴⁹zi-: -A.

⁸⁸⁵⁰dām-ı perîye bu şîşe-i mey penbesinden rişte eylemişdüm: -A.

⁸⁸⁵¹imdi: -A.

⁸⁸⁵²endîşesinden: endîşe penbesinden A N.

خون خورده ایم تازدم تیشه رشته ایم

3. [A-368a](29) Āverdeim penbeī ez-mağz-ı Kūhken

(30) Ḥūn ḥordeim tā zi-dem-i tiše rişteim

(31) Mağz-ı Kūhkenden penbe ḥaşıl itmişiz. Bu rişteyi dem-i tişeden

[V-315a]

(1) peydā idince ne qanlar içmişiz.

ازپنبهء سفیدی صبح خیال خویش

تاری برای کوهر اندیشه رشته ایم

(2) Ez-penbe-i sefidī-i şubḥ-ı ḥayāl-i ḥiṣ

(3) Tārī berāy-ı gevher-i endīşe rişteim

(4) Gevher-i endīşe-rā rişte kerdeim taqdīrindedür.

صیدی بدام خویش نه دیدیم ورنه ما

تار نگاه شیر بهر پیشه رشته ایم

5. (5) Şaydī be-dām-ı ḥiṣ ne-dīdim verne mā

(6) Tār-ı nigāh-ı şīr beher bīşe⁸⁸⁵³ rişteim

(7) Nigāh-ı şīr naẓar-ı ḥiddet ü diqqatden kināyedür. Tār-ı nigāh-ı şīrānemizi (8) her bīşeẓāra rişte itmişizdür. Ya'ni esbāb-ı 'ādīnūn (9) ekşerine teşebbüs eyledüm.

Ammā ḥān-ı ni' am-ı ezel bu simāṭ-ı ḥorsendī-i (10) dervīşāneden ğayrı çıkmadı.

شوکت زپنبهء کف صهبای بیخودی

دامی برای عقل خرد پیشه رشته ایم

(11) Şevket zi-penbe-i kef-i şahbā-yı bī-ḥodī

(12) Dāmī berāy-ı 'aql-ı ḥired-pīşe rişteim⁸⁸⁵⁴

(13) Ḥired-pīşe vaşf terkībini⁸⁸⁵⁵ ya'ni şāhib-i temyīz-i 'aql evvel-i muzāfdur.

(14) Muğāyeret bi'n-nisbe ḥaşıl oldı ve penbeī ile zebed-i şahbā (15) miyānında fi'l-cümle münāsebet müteḥakkıq oldı. Beyt ḥayli (16) ra' nādur 'aleyhi'r-raḥme⁸⁸⁵⁶.

[Gazel 477]⁸⁸⁵⁷

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

⁸⁸⁵³ bīşe: pīşe A.

⁸⁸⁵⁴ rişteim: + ya'ni A.

⁸⁸⁵⁵ terkībini: terkībi A.

⁸⁸⁵⁶ 'aleyhi'r-raḥme: -A.

⁸⁸⁵⁷ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

اینچنان همچو کل افسانه به بازار شدیم
که کلاب از نکه کرم خریدار شدیم

1. (17) Īn-çunān hemçu gül-i efsāne be-bāzār şudīm

(18) Ki gül-āb ez-nigeh-i germ harīdār şudīm

(19) Efsāne efsūs ve efsūn māddelelerine müteķārib. Ṭannāz u meşel (20) ü güft-gūy-ı ' abeşde isti' māl olunur. Be-bāzār şudīm bāzāra (21) düşdük. Gül-āb şudīm gül-āb olduķ. Ḳaşd-ı beyt: (22) Bī-cā zebān-ı ḥalķa düşdük ve gözden ḳatre-i gül-ābāsā (23) üftāde ve nihān olduķ dimege müntehī [A-368b] olur⁸⁸⁵⁸.

تا کشیدیم سر از حبیب عدم همچون برق
از رک ابر بزنجیر گرفتار شدیم

(24) Tā keşīdīm ser ez-ceyb-i ' adem hemçun barķ

(25) Ez-reg-i ebr be-zencīr giriftār şudīm

(26) Ez-ceyb-i ' adem ser-keşīd ya' nī zāhir oldı. Barķ ' ademden (27) zāhir olur ve reg-i şehābda ḳalur. Gūyā reg-i ebrde girifte-i (28) zencīr oldı.

خلعتی نیست سبکروحت از عریانی
جامه پوشیده ز خارا و کرانبار شدیم

3. (29) Ḥil' atī nīst sebūk-rūḥter ez-' uryānī

(30) Cāme pūşīde [N-279b] zi-ḥārā vü girānbār şudīm

(31) Ḥārā seng-i saḥt ve bir nev' e ḳumāş. Girānbārılık tamām-ı ĩhām-ı ḥārādudur.

[V-315b]

(1) Fehm buyurıla. Ma' nā zāhirdür⁸⁸⁵⁹.

بیضه بود از سخن طوطی ما تنک شکر
نیست ار آینه این دم که بگفتار شدیم

(2) Beyza būd ez-sūḥan-ı ṭūṭī-i mā teng-şeker

(3) Nīst er⁸⁸⁶⁰ āyīne ĩn dem ki be-güftār şudīm

(4) Mirāren mūrūr eyledi ki teng-şeker⁸⁸⁶¹ yüki reng-i tāy-ı hekk dirler. (5) ' Adl ma' nāsına. Teng ekşerī dōrt ma' nāda müsta' meldür. (6) Zīķ ḥırām müşkil ' adl ya' nī

⁸⁸⁵⁸ olur: olduķ A.

⁸⁸⁵⁹ ma' nā zāhirdür: -A.

⁸⁸⁶⁰ er: ez- A N.

yük. Ma' nā-yı beyt: Bizüm (7) tū'imizūn sūhan-ı şīrīninden beyzası teng-şeker oldı. (8) Āyīnede bu nefes yokdur ki bizi güftāra getüre. Ma' lūmdur ki (9) timşāl-i tūṭī āyīnede tekellüm itmez. Verā-yı āyīnede şahş tekellüm (10) ider. İmdi āyīne bī-nefes oldı. Mazāhir-i mecāzī 'adem-i şarfdur. (11) Feyz-i haḳīḳat-i muṭlaḳadan zāhir olur.

نیست اقبال جهان یافتن آسان شوکت

آب کشتیم ز فکر و در شهوار شدیم

5. (12) Nīst iḳbāl-i cihān yāften-i āsān Şevket

(13) Āb geştīm zi-fıkr ü dürr-i şehvār şudīm

(14) ⁸⁸⁶² nāzır. Āb şudenīmaḳan u meşāḳḳa nāzırđur. Şehvār⁸⁸⁶³ dürr-i yetīm degıldür. (16) Muṭlaḳā ḫālīş incū. Yetīm olsun olmasun.

[Gazel 478]⁸⁸⁶⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زخود کردیده ام تنها بیادش خلوتی دارم

کل آیینه بر بالین و خواب راحتی دارم

1. (18) Zi-ḫod gerdīdeem tenhā be-yādeş ḫalvetī dārem

(19) Gül-i āyīne ber-bālīn ü ḫ'āb-ı rāḫatī dārem

(20) Ḥ'āb-ı ḫayretī nüşadur. Gül-i āyīne hemān rüy-ı şayḳal-ı āyīnedür. (21) Ma' lūm [A-369a] buyurıla. Zebān-ı 'Acemde her laṭīf ve ḳalīl şey'e gül (22) ta' bīr iderler. Gül⁸⁸⁶⁵-i zemīn azacıḳ laṭīf yer. Gül-geşt azacıḳ (23) seyr-i laṭīf ve emşālühā gibi. Ya' nī tenhāmda gerdīde-i ḫayretüm (24) ḫayāliyle ḫalvetüm vardur. Şafḫa-i āyīne bālīnüm üzeredür. (25) Ḥ'āb ve ḫayretdeyüm yāḫūd nice rāḫatda olabilürüm? Zāhiren (26) böyledür ki āyīne bālīn olsa ḫ'ābda rāḫat olmaz. 'Adem-i (27) rāḫatda yā istifhām yā ta' accüb ider.

تعلق بار دوش و از تجرد حرف میکویم

بزیر منت عالم بعالم منتی دارم

⁸⁸⁶¹ şeker: + şeker A N.

⁸⁸⁶² Li-enne'l-lü'lü'e mā'un mün'aḳidün fī cevfi ḫayavānin/Çünkü inci bir hayvanın karnında düğümlenen sudur -N.

⁸⁸⁶³ nāzır āb şudeni maḳan u meşāḳḳa nāzırđur. Şehvār: -A.

⁸⁸⁶⁴ N nüshasında ve V nüshasının 17. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁸⁶⁵ gül: + gül A.

(28) Ta' alluḡ bār-ı dūş u ez-tecerrüd ḡarf mī-güyem

(29) Be-zīr-i minnet-i 'ālem be-'ālem minnetī dārem

(30) İnsān ki medeniū'l-ṭab' dur. Ta' alluḡsız itmām-ı kārı mümkin olmaz. (31)

İmdi 'ālemün zīr-i minnetinde⁸⁸⁶⁶ memnūn-ı iḡsānīdür. Bu ḡâlde⁸⁸⁶⁷[N-280a] tecerrüd-

[V-316a]

(1) pişeliginde 'āleme⁸⁸⁶⁸ 'adem-i iltifātıyla bunuñ memnūn-ı istiḡnāsı (2) olur⁸⁸⁶⁹. Zīrā ḡiṭāmına 'adem-i iltifāt ile ḡiṭāmını aña baḡş itmiş (3) oldu .⁸⁸⁷⁰ فافهم

غنیمت می شمارم راحت از خویش رفتن را

نمی آیم بهوش خویشتن را فرصتی دارم

3. (4) Ġanīmet mī-şumārem rāḡat ez-ḡiṣ-reften-rā⁸⁸⁷¹

(5) Nemī-āyem be-hūş-ı ḡiṣten-rā furşatī dārem

(6) Rāḡat ez-ḡiṣ-refte muzāf hūş daḡı ḡiṣtene muzāf (7) ve şıla nüşhasından tā furşatı intihā-yı ḡāyeti ma' nā-yı⁸⁸⁷² beyte (8) ensebdür .⁸⁸⁷³ فافهم

رم آهو بجای کرد برخیزد ز رفتارم

بیاد چشم شوخش بسکه از خود وحشتی دارم

(9) Rem-i āhū be-cāy-ı gerd ber-ḡiṣzed zi-refṭārem

(10) Be-yād-ı çeşm-i şūḡeş bes ki ez-ḡod vaḡşetī dārem

(11) Keşret-i vaḡşet-i ḡubār gibi 'iṣār-ı cefelā⁸⁸⁷⁴ iḡtizā eyledi. Merḡūmuñ (12) ṭab' ma maḡşūş muḡayyelātındandır.

بهمکار خود از انصاف باشد دادن فرصت

بسست ای چرخ کردیدن که من هم نوبتی دارم

5. (13) Behem-kār-ı ḡod ez-inşāf bāsed dāden-i furşat

(14) Besest ey çarḡ gerdīden ki men hem nevbetī dārem

(15) Ḳo inşāfı olmasun da hemān yeke-tāz-ı her nevbet olsun.

درین عزلت که کردید آشنا هجر عزیزانم

⁸⁸⁶⁶ minnetinde: minnetde A.

⁸⁸⁶⁷ ḡâlde: ḡāletde A.

⁸⁸⁶⁸ 'āleme: 'ālem A.

⁸⁸⁶⁹ olur: -N.

⁸⁸⁷⁰ Fefhem/Anla: -A -N.

⁸⁸⁷¹ Bu misra vezne uymamaktadır.

⁸⁸⁷² ma' nā-yı: ma' nāsına A.

⁸⁸⁷³ Fefhem/Anla: -A -N.

⁸⁸⁷⁴ Derkenara daha okunaklı yazılmıştır N.

وطن دارم هوس کوی که تاب غربتی دارم

(16) Derīn-‘uzlet ki gerdīd āšnā hicr-i ‘azīzānem

(17) Vaṭān dārem heves gūyī ki tāb-ı ğurbetī dārem

[A-369b] (18) Ya‘nī bu ‘uzletde ki beni⁸⁸⁷⁵ firāḳ-ı ‘azīzāna āšnā eyledi vaṭāna

(19) öyle hevesnākūm⁸⁸⁷⁶ ki beni ğurbete müteḥammil ḡann idersin. Zīrā hicr-i (20) ‘azīzāna āšnālīḳ ḥāşıl oldı.

طمع در مذهب ازاده مردان کفر میباشد

چرا کیرم ز ناصح پند اخر منتی دارم

7. (21) Ṭama‘ der-mezheb-i āzāde-merdān küfr mī-bāşed

(22) Çi-rā ğirem zi-nāşih pend-i āḫir minnetī dārem

(23) Eger nāşihden pend kaydında olaydı ‘ibādu’llāhi Ta‘ālā (24) āzāde merdāndan niçe olurdu? Himmetī dārem ya‘nī himmet isterüm. (25) Pendüñ baña lüzümü yoḳdur.

بود آینه بند این خانه را دیوار و در شوکت

ز یاران روی خود کردانده باخود صحبتی دارم

(26) Buved āyīne-bend in ḥāne-rā dīvār u der Şevket

(27) Zi-yārān⁸⁸⁷⁷ rüy-ı ḥod [gerd]ānde⁸⁸⁷⁸ bā-ḥod şoḫbetī dārem

(28) Bu ḥāne-i vücūduñ dīvār u deri āyīne-bend olur. Yārāndan (29) rü-gerdān oldıḡum ḥāle kendümle şoḫbet iderüm. Āyīne-(30)bend ol ḡarf-ı edīmdür ki Dımışḳī āyīneyi her çend ki isti‘māl (31) ideler aña vaż‘ iderler. Cilā ve şaḳāleti küdüretten emīn olur.

[V-316b]

(1) كما قال الشيخ قدس سره:

(2) وانت كتاب فيك كل مسطرا

الا فامح عنك الكل انكنت تقراء⁸⁸⁷⁹

[Gazel 479]⁸⁸⁸⁰

⁸⁸⁷⁵ beni: ben A.

⁸⁸⁷⁶ hevesnākūm: hevesnāk oldum A.

⁸⁸⁷⁷ zi-yārān: zebān-rā A.

⁸⁸⁷⁸ [gerd]ānde: gerdānden A, gerdānde N.

⁸⁸⁷⁹ Kemā ḳāle’ş-şeyḫ ḳuddise sırıruhu: Ve ente kitābun fīke küllü musaṭṭarun/Elā femḫu ‘anke’l-külle in künte en taḳra’a: Sen bir kitapsın ve her şey senin satırlarında yazılı. O halde sen eğer okumak istiyorsan, kendinden her şeyi sil, yok et -N.

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

معنى بلفظ نازكى پیوند میکنم

بوی کلی به برک کلی بند میکنم

1. (4) Ma' nā be-lafz-ı nāziki peyvend mī-konem

(5) Būy-ı gülī be-berg-i gülī bend mī-konem

[N-280b] (6) Leff ü neşr-i müretteb gibidür.

ریز نمک زخامه بکاغد شبی که ما

از بخت شور خود رقمی چند میکنم

(7) Rīz-i nemek zi-ḥāme be-kāğıd şebī ki mā

(8) Ez-baḥt-ı şūr-ı ḥod raqamı çend mī-konem

(9) Çünkü baht-ı şurdur riziş-i nemek mütenāsib oldı.

بیرون کند چو همت ما دست از آستین

دریای شیر را بشکر بند میکنم

3. (10) Bīrūn koned çu himmet-i mā dest ez-āstīn

(11) Deryā-yı şīr-rā be-şeker bend mī-konem

(12) Himmeti deryā-yı şīre şekeri deste şarfda ḥayli ma' nā-yı şā' irāne [A-370a]

(13) ḥayāl olunabilür.

ازجوش کفر ما شده کنعان صنمکده

ازبسکه ما عبادت فرزند میکنم

(14) Ez-cüş-ı küfr-i mā şude Ken' ān şanemgede

(15) Ez-bes ki mā ' ibādet-i ferzend mī-konem

(16) Küfr-i muştalaḥ ki miyān-ı ehlu'llāhda ma' rūfdur. (17) انما اموالکم و اولادکم فتنه

الی اخره⁸⁸⁸¹ medlūliyle⁸⁸⁸² -vaḥdet şarf u -vaḥdet⁸⁸⁸² bahştei şarf u -vaḥdet⁸⁸⁸² (18) فہذا

خرافاتہ سبحان اللہ اکثر شعراء العجم مبتلى بذلک⁸⁸⁸³. (19) ایضا من جملة

شوکت چو برق پا برکاب فنا نہیم

کاهی کہ آرزوی شکر خند میکنم

5. (20) Şevket çu barq-ı pā be-rikāb fenā nihim

⁸⁸⁸⁰N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

⁸⁸⁸¹ Kur'ān, Tegābun 64/15: İnnemā emvālukum ve evlādukum fitnetun ilā āḥirihi/Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır (Ayetin sonuna kadar) -N.

⁸⁸⁸² medlūliyle: -N.

⁸⁸⁸³Fehāzā eyzān min cümleti ḥurāfātihi sübhāna'llāhi ekşeru şu' arāi'l-' acemi mübteliyyün bi-zālike/Bu da onun hurāfeleri cümlesindedir: -A -N.

(21) Gāhī ki ārzū-yı şeker-ḥand mī-konem

(22) Ya' nī ārzū-yı ḥuşūl-i meserret-i seri'ada mānend-i barḳ pā-be-rikāb (23)
fenā olmaḳdayuz⁸⁸⁸⁴.

[Gazel 480]⁸⁸⁸⁵

Mef' ūlū / Mefā' ilū / Mefā' ilū / Fe' ūlūn

چون نافه کند جلوه مستانه خرابیم

از شعلهء اواز جرس سینه کبابیم

1. (24) Çun nāfe koned cilve-i mestāne ḥarābīm

(25) Ez-şu' le-i āvāz-ı ceres sine-kebābīm

(26) Nāfe-i Leylānuñ cilve-i mestānesinden ḥarābuz. Şu' le-i āvāz-ı (27)
ceresden sine-kebābuz.

ارام نداریم بصحرای محبت

از حلقهء زنجیر جنون پا برکابیم

(28) Ārām ne-dārīm be-şahrā-yı muḥabbet

(29) Ez-ḥalka-i zencir-i cünün pā-be-rikābīm

(30) Ma' nā zāhirdür.

مارا جگر تشنه بمیراث رسیده است

3. (31) Mā-rā ciger-i teşne be-mirāş resideest

[V-317a]

ما تشنه لب سلسلهء موج سراپیم

(1) Mā teşne-leb-i silsile-i mevc-i serābīm

(2) Ciger-i teşne bizi mirāşa irāş eyledi. Zirā biz mevc-i serāb (3) silsilesi kenārı
teşnesiyüz.

سیلاب بود موج هنر کلبهء مارا

زاب کهر خود چو صدف خانه خرابیم

(4) Seylāb buved mevc hüner külbe-i mā-rā

(5) Zi-āb-ı güher ḥod çu şadef ḥāne ḥarābīm

(6) Kendi inzivā-ḥānesinde mevc-i⁸⁸⁸⁶ seylāb olur ve āb-ı güher-i [A-370b] (7)
ma' rifetinden⁸⁸⁸⁷ şadef gibi ḥāne ḥarāb olur.

⁸⁸⁸⁴ olmaḳdayuz: + demek ister A.

⁸⁸⁸⁵ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

بیخود شده از کرمی کیفیت ما خلق

در ساغر خورشید قیامت می تابیم

5. (8) Bî-ḥod şude ez-germî-i keyfiyyet-i mâ ḥalk

(9) Der-sâgar-ı ḥurşîd-i kıyâmet mey-i tâbîm⁸⁸⁸⁸

(10) Ma^ç nâ zâhirdür.

تا رنگ بسر ریخت هوای کل رویت

از مغز سر خود کف دریای کلابیم

(11) Tâ reng be-ser riḥt hevâ-yı gül-i rüyet

(12) Ez-mağz-ı ser-i ḥod kef-i deryâ-yı gül-âbîm

(13) Mağz-ı ser ile kef-i deryâ miyânında vech-i münâsebet buldılar. Ma^ç nâ (14)

zâhirdür.

باشد دل شیرین سخنان تنک زدستش

شوکت به نی خامهء خود در شکر ابیم

7. (15) Bâşed dil-i şîrîn-sühanân teng zi-desteş

(16) Şevket be-ney-i ḥâme-i ḥod der-şeker-âbîm⁸⁸⁸⁹

(17) Zâmîr-i ney⁸⁸⁹⁰ ḥâmeye rücû^ç ider. Lafza-i tengde [N-281a] dahı leṭâfet (18)

vardur. فافهم⁸⁸⁹¹.

[Gazel 481]⁸⁸⁹²

Mefâ^ç ilün / Fe^ç ilâtün / Mefâ^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

سرشت دست قضا چون سرشت آینه ام

بنای خانهء دل شد بخت آینه ام

1. (19) Siriş-ti dest-i każâ çun siriş-ti âyîneem

(20) Binâ-yı ḥâne-i dil şud be-ḥışt-ı âyîneem

⁸⁸⁸⁶ mevc-i: + hüner N.

⁸⁸⁸⁷ ma^ç rifetinden: ma^ç rifetden A.

⁸⁸⁸⁸ tâbîm: nâbîm N.

⁸⁸⁸⁹ der-şeker-âbîm: + ya^ç nî A.

⁸⁸⁹⁰ ney: -A.

⁸⁸⁹¹ Fefhem/Anla: -A -N.

⁸⁸⁹² Burada “Gazel” başlığı bulunmaktadır N V.

(21) Ya‘ nī dest-i każā sirişt-i āyīnemi isrişte eyledi. (22) Sirişt-i evvel fi‘ l-i māzī olmağ münāsibdür. Çünkü böyle (23) oldu. Binā-yı hāne-i dil⁸⁸⁹³ hışt-ı āyīne ile oldu. Hıştuñ (24) āyīneye izāfeti müşebbehünbihūñ müşebbehe izāfeti kabīlindendür.

زهی زکرد کدورت بمیشوم فارغ

خط غبار بود سر نوشت آینه ام

(25) Zihī zi-gerd-i kudūret bemi-şevem⁸⁸⁹⁴ fāriğ

(26) Hışt-ı ğubār buved ser-nüvişt-i āyīnem

(27) Bu vechle gerd-i kudūretden hālī⁸⁸⁹⁵ olmadığına istihsān (28) ider. Bākī ma‘ nā-yı beyt zāhirdür⁸⁸⁹⁶.

[Gazel 482]⁸⁸⁹⁷

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

زمفلسی نه بخود عیش را حرام کنم

اگر شراب نباشد نکه بجام کنم

1.

(30) Zi-müflisī ne be-ğod ‘ ayş-rā ħarām konem

(31) Eger şarāb ne-bāşed nigeħ be-cām konem

[V-317b]

(1) İflāsdan ancak ‘ ayşı kendüme ħarām itmem. Şarāb olmasa cām-ı (2) teħīye nigāħ iderüm. O da benüm gibi derd-i iflāsa mübtelādur.

رسید فصل بهار و زتنکدستیها

برای باده درم از شکوفه دام کنم

[A-371a] (3) Resid faşl-ı bahār u zi-teng-destihā

(4) Berāy-ı bāde direm ez-şükūfe dām konem

(5) Ma‘ nā zāhirdür.

به بال فاخته پرواز میکند چشمم

زیس نظاره آن سرو خوشخرام کنم

3.

(6) Be-bāl-i fāħte pervāz mī-koned çeşmem

⁸⁸⁹³ dil: dilüm A.

⁸⁸⁹⁴ bemi-şevem: nemi-şevem A.

⁸⁸⁹⁵ hālī: ح / خ A.

⁸⁸⁹⁶ bākī ma‘ nā-yı beyt zāhirdür: -N.

⁸⁸⁹⁷ N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.

(7) Zi-bes nezāre-i ān serv-i hoş-ḥurām konem⁸⁸⁹⁸

(8) Çeşmi bāl-i fāhte ile pervāz eylediği be-ṭarīkū'l-mübālağa ve'(9)t-teşbīhdür.

فغانکه چرخ به بزمش چو شمع کشته مرا
امان ندادکه نظاره را تمام کنم

(10) Fiğān ki çarḥ be-bezmeş çu şem' geşte me-rā

(11) Amān ne-dād ki nezzāre-rā tamām konem

(12) Şem' geşte murdedür nezzāre tamām degül hiç bulunmadı.

[Gazel 483]⁸⁸⁹⁹

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

خط ترا بغلط مشکناپ میخوانیم

رخ ترا ورق افتاب میخوانیم

1. (14) Ḥaṭ-ı tu-rā be-ğalaṭ müşk-nāb mī-ḥ'ānīm

(15) Ruḥ-ı tu-rā varaḥ-ı āftāb mī-ḥ'ānīm

(16) Be-ğalaṭ yine⁸⁹⁰⁰ melḥūz olur.

سواد من زدم تیغ بار شد روشن

خط شکستهء جوهر چو آب میخوانیم

(17) Sevād-ı men zi-dem-i tīg-ı bār şud rüşen

(18) Ḥaṭ-ı şikeste-i cevher çu āb⁸⁹⁰¹ mī-ḥ'ānīm(19) Cevher-i tīguñ ḥaṭṭ-ı şikestesini şu gibi oğurum. Zīrā rüşenālık (20) dem-i tīgdan geldi⁸⁹⁰².[Gazel 484]⁸⁹⁰³

Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

بی توام خون بود می کلفام

جوهر تیغ باشد خط جام

⁸⁸⁹⁸ konem: + ya' nī A.⁸⁸⁹⁹ 13. satırda “Ġazel” başlığı bulunmaktadır.⁸⁹⁰⁰ yine: kīne A.⁸⁹⁰¹ çu āb: -N.⁸⁹⁰² geldi: +dimek olur A.⁸⁹⁰³ Burada “Ġazel” başlığı bulunmaktadır N V.

1. (22)⁸⁹⁰⁴ Bî-tuem hûn buved mey-i gül-fâm

(23) Cevher-i tiğ bâşed⁸⁹⁰⁵ haṭṭ-ı cām⁸⁹⁰⁶

(24) Zîrâ şarâb-ı şehâdeti andan nüş ider. (25) Mışra⁸⁹⁰⁷:

Nişâb neşveem ez-haṭṭ-ı cāmest

(26) Cām-ı Cemşidde üç haṭṭ olup her biri maḳādîr-i neşveye (27) işâret olduğı ma^c lūmdur. .⁸⁹⁰⁸ كما مرّ مرارا

دل سودا پرست من دارد

شکر ابی بروغن بادام

(28) Dil-i sevdâ-perest-i men dâred⁸⁹⁰⁹

[A-371b][N-281b] (29) Şeker-âbî be-revğan-ı bādām⁸⁹¹⁰

(30) Dil-i sevdâ-perestümüñ revğan-ı bādām ile şeker-âblığı vardır. (31) Revğan-ı bādām şeker ile âmîḥte olduğda vâқи^c -i sevdâ olur.

[V-318a]

از پریشان نوای بلبل ما

دسته سنبلست رشتهء دام

3. (1) Ez-periṣân-nevâ-yı bûlbûl-i mâ

(2) Deste-i sünbûlest rişte-i dām

(3) Rişte-i dām târ-ı teledür ki anuñla murğ pâ-beste olur. Periṣân-(4)nevâ deste-i sünbûle münâsib oldu.

بیش آن چشم سرمه دار سیاه

چشم آهوست سایهء بادام

(5) Bîş⁸⁹¹¹ ân çeşm-i sürmedâr siyâh

(6) Çeşm-i âhûst sāyei bā-dām

(7) Ya^c nî sāye dām ile çeşm-i âhûdur.

طائر ماست خانه زاد قفس

⁸⁹⁰⁴ 21. satır boş bırakılmıştır V.

⁸⁹⁰⁵ bâşed: bâşedem A.

⁸⁹⁰⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁹⁰⁷ mışra^c : -A.

⁸⁹⁰⁸ Kemâ merre mirâren/Daha önce defalarca geçtiği gibi: -A -N.

⁸⁹⁰⁹ men dâred: Bu mısraın başında yer almaktadır N.

⁸⁹¹⁰ bādām: + ya^c nî A, bu mısra N nüshasında beyitin birinci mısraıdır.

⁸⁹¹¹ bîş: pîş A.

در کلهستان نمی کند آرام

5. (8) Ṭā'ir-i māst ḥāne-zād-ı kafes

(9) Der-gülistān nemī-koned ārām

(10) Çünkü ḥāne-zād-ı kafesdür gülistānda ārām idemez.

نرم کویست کار طامع را

چرب دارد زبان زمغز حرام

(11) Nerm gūyīst kār-ı ṭāmi' -rā

(12) Çerb dāred zebān zi-mağz-ı ḥarām⁸⁹¹²

(13) Ṭāmi' üñ kārūñ⁸⁹¹³ nerm-gūluğdur. Zīrā baḥl̄l mütebaşşış olur. (14) Görmez misin mağz-ı ḥarāmından zebān çerb olur? Çerbī nermiyyeti (15) müstelzim olur.

شوکت امشب بساغر می جوشند

می آغاز و نشاء انجام

7. (16) Şevket imşeb be-sāğarem cūşend

(17) Mey-i āğāz u neş'e-i encām

(18) Ya' nī şarāb-ı āğāz ve neş'e-i encām sāğarumda çokdur. (19) Lafza-i cūş keşretde isti' māl olunagelür.

[Rubā'î 13]⁸⁹¹⁴

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

دائم از عقدهء دل مهر لب راز خودم

از غبار غم خود سرمهء آواز خودم

1. (21) Dā'im ez-'uğde-i dil mühr-i leb-rā zi-ḥodem

(22) Ez-ğubār-ı ğam-ı ḥod sürme-i āvāz ḥodem

[A-372a] (23) Ma' nā zāhirdür.

مهر خاموشیم از مرهم کافور کنید

که دهن سوخته شعلهء آواز خودم

(24) Mühr-i ḥāmūşīm ez-merhem-i kāfür konīd

(25) Ki dehen sūhte şu' le-i āvāz-ı ḥodem

⁸⁹¹² ḥarām: ḥırām A.

⁸⁹¹³ kārūñ: kārı A N.

⁸⁹¹⁴N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında “Rubā'î” başlığı bulunmaktadır.

(26) Zīrā merhem-i kāfūr cerāhat-ı sūh̄teyi mülte'im eyler imiş.

[Gazel 485]⁸⁹¹⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو بحر از جوش طوفان خود بخود میخانهء دارم

ز غلطانی چو کوهر کردش پیمانہء دارم

1. (28) Çu baħr ez-cūş-ı tūfān ħod-be-ħod meyhāneī dārem

(29) Zi-ğaltānī çu gevher gerdiş-i peymāneī dārem

(30) Cūş-ı tūfān-ı teşne kendi kendüme⁸⁹¹⁶ meyhānem ve bī-ser ü pā (31)

ğaltānlıgumdan gerdiş-i peymānem vardur.

[V-318b]

نقاب چہرہء بت جامہء احرام من باشد

در اغوش حرم با خویشتن بتخانهء دارم

(1) Nīkāb-ı çehre-i büt cāme-i iħrām-ı men bāşed

(2) Der-āğūş-ı ħarem bā-ħiştēn bütħāneī dārem

(3) Bunı ve bunuñ emşālini⁸⁹¹⁷ zāhirinden şarf ile büt-i mā-sivā-yı (4) cāme-i iħrāmı neseb ü ālāyiş-i şuveri āğūş-ı ħarem-i ħuzūr-ı dil (5) ve āgāhī bütħāne ħavātırdan⁸⁹¹⁸ [N-282a] āzād olmayan dil pür-şevāgıldür. (6)⁸⁹¹⁹ وقس علی هذا باقى معنای و ان امکن التاویل لكن التزمیت التنبیہ للحدر كل الحذر عن امثالها (7) بیت المرسوم فهذا ایضا من هذیاناته . فی الشعر (8)

برد در تنکنای جسم خاکی دل بصد جايم

درین راه پر از کل لغزش مستانهء دارم

3. (9) Bered der-tengnā-yı cism-i ħākī dil be-şad cāyem

(10) Derīn-rāh-ı pür ez-gil lağziş-i mestāneī dārem

⁸⁹¹⁵N nüshasında ve V nüshasının 27. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁹¹⁶kendüme: kendüye A.

⁸⁹¹⁷emşālini: mişālini A.

⁸⁹¹⁸Bu kelime derkenara da yazılmıştır N.

⁸⁹¹⁹Ve kıs 'alā hāzā bākī ma' nā-yı beyti'l-mersūm fehazā eyzān min hezeyānātihi ve in emkene't-te'vīlü lākin iltezemete't-tenbīhu li'l-ħazeri külle'l-ħazeri 'an emşālihā fi'ş-şi'ri/Resmedilen beyitin geri kalan anlamını buna kıyasla. İşte bu da onun hezeyanlarından biridir. Her ne kadar te'vīli mümkün ise de sakınmak amaçlı tenbih kesinlikle gerekir. Şiirde bu gibi örneklerden sakınmak gerekir -N.

(11) Cism-i hākī tengliginde⁸⁹²⁰ gönlüm her sū devīde olur. (12) Bu rāh-ı pür ez-gilde lağziş-i mestānem vardır. Rāh-ı pür ez-gil gāyet (13) çamurlı her lağzişde dahı ālāyiş ve kederi müzdād olur.

چراغ کرد سرکردیدن ازمن میشود روشن

بهر بزمی برای خیشتن پروانهء دارم

(14) Çerāğ gird-i ser gerdīden⁸⁹²¹ ez-men mī-şevēd rüşen

(15) Beher bezmī berāy-ı h̄iştēn pervāneī dārem

(16) Gird-i seret gerdem başıña tolanayum. Ya' nī saña cān ve bāş ile (17) fedā olayum diyecek maḥallde⁸⁹²² söylenür. Ya' nī bu şadākat ü h̄illet-i (18) çerāğı benüm zātumdan rüşen olur. Her mecma' da kendüm için [A-372b] (19) bir pervānem⁸⁹²³ vardır. ..⁸⁹²⁴ و قس عليه باقی مزایاها

درین میخانه کس چون من حریص می میباشد

که چون نرکس بهر انکشت خود پیمانء دارم

5. (20) Derīn-meyhāne kes çun men ḥarīş-i mey mī-bāşed

(21) Ki çun nergis beher engüşti-i ḥod peymāneī dārem

(22) Vāqī' en⁸⁹²⁵ nergisüñ her engüşti peymāne gibidür.

زفیض ناتوانی محنت غربت می بینم

بهر جا میرسم چون تا کوهر خانهء دارم

(23) Zi-feyz-i nā-tevānī miḥnet-i ğurbet nemi-bīnem

(24) Beher cā mī-resem çun tā⁸⁹²⁶ gevher⁸⁹²⁷-i ḥāneī dārem⁸⁹²⁸

(25) Çünki tār-ı za' if ü nātevān bu za' fi ile ḥāne-i gevherde (26) ārām idüp ğurbet görmez.

کف خاکی تهی از قطرهء اشکم نمی باشد

درین صحرا بهر مشت غباری دانهء دارم

7. (27) Kef-i hākī tehi ez-ḳatre-i eşkem nemi-bāşed

⁸⁹²⁰ tengliginde: tengliginden A.

⁸⁹²¹ gerdīden: dīden A.

⁸⁹²² maḥallde: yerde A.

⁸⁹²³ pervānem: pervāzum A.

⁸⁹²⁴ Ve kıs 'aleyhi bākī mezāyāhā/Geri kalan meziyetleri buna kıyasla -N.

⁸⁹²⁵ vāqī' en: zīrā N.

⁸⁹²⁶ tā: tār A N.

⁸⁹²⁷ gevher: güher A.

⁸⁹²⁸ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(28) Derīn-ṣaḥrā beher müşt-i ğubārī dāneī dārem

(29) Zīrā her ḳaṭre-i eṣki bir dānedür.

رموز دوستی را هیچکس چون من نمیفهمید

بلفظ اشنایی معنی بیکانهء دارم

(30) Rumūz-ı düstī-rā hīçkes çun men nemī-fehmīd

(31) Be-lafz-ı aṣnāyī ma' nī-i bīġāneī dārem

[V-319a]

(1) Nemī-fehmed ṣūret-i fi'l-i muzāri'. Taṣarrufı aḥsen olur. Lafz-ı (2) āṣnāyīden ma' nī-i bīġānem vardur dimek tezād ta' bīri (3) ile keṣf-i rumūza delīl olur. Ma' nī-i bīġāne ta' bīri (4) ma' lūmdur.

درین صحرای پر کیفیت آن دیوانهء مستم

که از هر کردبادی کردش پیمانہء دارم

9. (5) Derīn-ṣaḥrā-yı pūr-keyfiyyet ān dīvāne-i mestem

(6) Ki ez-her-gird-bādī gerdiṣ-i peymāneī dārem

(7) Ya' nī neṣ'e-i cemāl ü celāl ile ḥoṣ-ḥālüm dimege varur.

برنک لاله و بوی کلم کاری نمیباشد

دل خودرا بهرکس کی دهم جاتانهء دارم

(8) Be-reng-i lāle vü būy-ı gülem kārī nemī-bāṣed

(9) Dil-i ḥod-rā beher kes key⁸⁹²⁹ dihem cānāneī dārem

(10) Bunlar ile kārüm yoḳdur. Niçe herkese göñül vireyüm ki [N-282b] benüm bir (11) cānānem vardur. Yār yekī sūḥan yekī dimiṣlerdür.

سمندر را بیبال کرد من پرواز ها باشد

بهر مشت غبار خویش آتشیخانهء دارم

11. (12) Semender-rā be⁸⁹³⁰-bāl gerd-i men pervāzhā bāṣed

(13) Beher müşt-i ğubār-ı ḥ'īṣ āteṣḥāneī dārem

[A-373a] (14) Her müşt-i ğubārında āteṣḥāne olunca lā-muḥāle semender anuñ (15) ğubārında pervāz ider.

کره شوکت نمیباشد سر زلف جنونم را

⁸⁹²⁹ key: ki A.

⁸⁹³⁰ be-: -A.

زمژکان غزالان ابنوسی شانهء دارم

(16) *Girih Şevket nemi-bāşed ser-i zülfi cününem-rā*

(17) *Zi-müjgān-ı ğazālān ābnūsī şāneī dārem*

(18) Ser-i zülfi cünūnuma ‘uqde⁸⁹³¹ olmaz. Müjgān-ı ğazālāndan ābnūsī (19) şānem vardır .⁸⁹³² فافهم باقى معانيها

[Gazel 486]⁸⁹³³

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

زبس كرم شتاب ازجوش شوق برق تأثيرم

بمغز لاله رنگ داغ ريزد كرد شبكيرم

1. (21) *Zi-bes germ-şitāb ez-cūş-ı şevk-i barķ-ı te’şirem*

(22) *Be-mağz-ı lāle reng-i dāğ rīzed gerd-i şeb-girem*

(23) Farķ-ı şevk-i barķ-ı te’şirümden ol kadar germ-şitābum ki ğubār-ı (24) kühşārum mağz-ı lāleye reng-i dāğ rīzān ider.

نگاه شوخ اواز بس مرا كرم جنون دارد

دم اهوست دود شعلهء اواز زنجيرم

(25) *Nigāh-ı şūḥ-ı ū ez-bes me-rā germ-i cünün dāred*

(26) *Rem-i āhüst dūd-ı şu‘le-i āvāz-ı zencirem*

(27) O maḥbūbuñ nigāh-ı şūḥı beni ol kadar germ-i cünün eyledi ki (28) şu‘le-i āvāz-ı zencirümün⁸⁹³⁴ dūdı baña rem-i āhū görünür. (29) Bu ise maḥz-ı cünün gibidür.

برنكى از تغافلهاى خوبان اب كرديم

كه ميريزد زمژكان قلم چون اشك تصويرم

3. (30) *Be-rengi ez-teġāfūlhā-yı ḥübān āb gerdidem*

(31) *Ki mī-rīzed zi-müjgān-ı qalem çun eşk taşvirem*

[V-319b]

(1) Teġāfūlāt-ı ḥübāndan bir tarza āb olmuşum ki müjgān-ı ḥāmeden (2) mānend-i eşk taşvirüm rīzān olur.

بكرد خانه ام سيل بلا رنگ وطن دارد

همانا كرده اند از خاك دامنكير تعميرم

⁸⁹³¹ ‘uqde: ‘aqd A.

⁸⁹³² Fefhem bāqī me‘ānīhā/Geri kalan anlamlarını anla -N.

⁸⁹³³ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında “Gazel” başlığı bulunmaktadır.

⁸⁹³⁴ zencirümün: zencirün A.

(3) Be-gerd-i ḥāneem seyl-i belā reng-i vaṭan dāred

(4) Hemānā⁸⁹³⁵ kerdeend ez-ḥāk-i dāmen-gīr ta' mīrem

(5) Ḥāk-i dāmen-gīr vech-i arzda olan tūrāb. Kemāl-i tesseffūlini (6) beyān ider⁸⁹³⁶.

نشان ناوک خود کشته ام از طالع وارون

بود از اب پیکان حلقهء کرداب زهکیرم

5. (7) Niṣān-ı nāvek-i ḥod geşteem ez-ṭāli' -i vārūn

(8) Buved ez-āb-ı peykān ḥalkā-i girdāb-ı zih-gīrem

[A-373b] (9) Ṭāli' -i vārūn ṭāli' -i kecdür. Ma' nā-yı beyt zāhirdür⁸⁹³⁷.

زیس زهر شکایت میزند جوش از جنون من

رک تلخیصت موج ناله از بادام زنجیرم

(10) Zi-bes zi-her şikāyet mī-zened cūş ez-cünūn-ı men

(11) Reg-i telḥist mevc-i nāle ez-bādām-ı zencīrem

(12) Bādām zencīr dānesidür. Bādām telḥ de olur (13).⁸⁹³⁸ وافهم

درین صحرا شکاری غیر کمنامی نمی بینم

بود هم اشیان شهپر عنقا پرتیرم

7. (14) Derīn-şahrā şikārī ḡayr-ı güm-nāmī nemi-bīnem

(15) Buved hem-āşyān-ı şeh-per-i ' anḳā per-i tīrem

(16) Per-i tīri şeh-per-i ' anḳā ile hem-āşyān olmaḳ güm-nāmlıḳ degildür. (17)

Belī nām var ammā görmiş yoḳ. Velākīn nām⁸⁹³⁹ ' ālemi [N-283a] ṭutmışdur. (18)

Temennī ider ki kāş güm-nām olaydı.

مباش از غفلت من زنهار اسوده ای کردون

که خون ریزاست چون خوابیدن شمشیر تعبیرم

(19) Me-bāş ez-ḡaflet-i men zinhār āsūde ey gerdūn

(20) Ki ḥūn-rīzest çun ḥ'ābīden-i şemşīr ta' bīrem

(21) Şemşīr-i ḥ'ābīde ḡılāfdaki seyfdür. Egerçi ḥ'ābīdedür. (22) Ammā ḥūn-rīzdür. Bu ta' bīr-i ḥ'āb gibi benüm ḡafletümden eyemen olma.

⁸⁹³⁵ hemānā: hemān A.

⁸⁹³⁶ ider: + ma' nā zāhir A.

⁸⁹³⁷ ma' nā-yı beyt zāhirdür: -A.

⁸⁹³⁸ Ve kııs murādehū vefhem/Muradını kıyasla ve anla: -A -N.

⁸⁹³⁹ nām: nāmı A N.

چه باک از کردباد بی جگر شمع جنونم را
بود فانوس بزم از پرده های دیده شیرم

9. (23) Çi bāk ez-gird-bād-ı bî-ciger şem^ç -i cününem-rā

(24) Buved fānūs-ı bezm ez-perdehā-yı dīde-i şirem⁸⁹⁴⁰

(25) Gird-bād⁸⁹⁴¹ bî-cigerdür. Zîrā derûnı hālî⁸⁹⁴² ve hevā ile memlûdur.

(26)⁸⁹⁴³ وقس باقی معانیها

چنان بالید از تحسین آصف شعر من شوکت
که از آینه نتوان دید عکس حسن تقریرم

(27) Çunān bālīd ez-taḥsīn-i Āşaf şî^ç r-i men Şevket

(28) Ki ez-āyīne ne-tevān dīd^ç aks-i ḥüsn-i taqrīrem

(29) Bālīde nemādār. Ya^ç nî taḥsīn-i Āşafdan⁸⁹⁴⁴ şî^ç rüm şöyle nemā buldı ki (30) āyīneden ḥüsn-i taqrīrüm müşāhede olunmaḡ mümkündür. Ma^ç -hazā (31) ḥüsn-i⁸⁹⁴⁵ taqrīr şuver-i meşhūdeden degil kuvve-i tekellüm ile kâ'ime

[V-320a]

(1) bir şıfatdur. Ammā çünki şî^ç rüm feyz-i taḥsīn ile nemādār (2) oldı bu ḥalet meşhūd oldı.

[Gazel 487]⁸⁹⁴⁶

Mefā^ç ilün / Fe^ç ilātün / Mefā^ç ilün / Fe^ç ilün

(Fa^ç lün)

چنان مکن که به بندم در امید بچشم
زانتظار کشم سرمهء امید بچشم

1. (4) Çunān me-kon ki be-bendem der-i ümīd be-çeşm

(5) Zi-intizār keşem sürme-i ümīd be-çeşm

[A-374a] (6) Ma^ç nā ve ḥüsn-i edā zāhirdür.

دوانده ریشه بسیماب نخل مژگانم
زاشتیاق تو از بس نکه طیبید بچشم

⁸⁹⁴⁰ şirem: + ya^ç nî A.

⁸⁹⁴¹ gird-bād: + gibi A.

⁸⁹⁴² hālî: ح / خ A.

⁸⁹⁴³ Ve kııs bākî ma^ç ānīhā/Geri kalan anlamları buna kıyasla -N.

⁸⁹⁴⁴ Āşafdan: Āşafda A.

⁸⁹⁴⁵ ḥüsn-i: -A.

⁸⁹⁴⁶ N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(7) Devānde riše be-sīm-āb naḥl-i müjgānem

(8) Zi-iştiyāk-ı tu ez-bes nigh ıapıd be-çeşm⁸⁹⁴⁷

(9) Naḥl-i müjgānum sīm-ābına riše mültefit olmuşdur. Zırā (10) senüñ kemāl-i⁸⁹⁴⁸ iştiyākuñdan nigh ıeşmümde ıapıde olmuşdur. (11) O riše ile belki źabı ve ārāma kābil ola.

مرد كه درد سرت ميدهد خمار نگاه

بيا كه بادهء نظاره ام رسيد بچشم

3. (12) Miredki derd-i seret mī-dihed ḥumār-ı nigāh

(13) Be-yā ki bāde-i nezzāreem resīd be-çeşm

(14) Derd-i seret mī-dihed saña şudā^c getürür⁸⁹⁴⁹⁸⁹⁵⁰ فافهم الباقي

سرشك از مرّه ام ميچكد نگاه آلود

خيال روى توام بسكه آرميد بچشم

(15) Sirişk ez-müjeem mī-çeked nigāh-ālūd

(16) Ḥayāl-i rüy-ı tuem bes ki ārmīd be-çeşm

(17) Be-çeşm ārmīd gözde ıarār eyledi. Zırā ḥayāl-i nigāhla (18) mütteḥid oldı. Sirişk teķātür eyledikde nigāh ābla mütteḥid (19) ve memzūc teķātür ider⁸⁹⁵¹.

دكر زددين روى كه شرم ميدارم

كه طفل اشك زمركان من دريد بچشم

5. (20) Diger zi-dīden-i rüy-ı ki şerm mī-dārem

(21) Ki ııfl-ı eşk zi-müjgān-ı men derīd be-çeşm

(22) Şimden şoñra kimüñ rüyına nigheden [N-283b] şerm iderüm ki ııfl-ı (23) eşk müjgānumdan çeşmümle bile derīde oldı. Nükte-i (24) beyt⁸⁹⁵²: Eıfālde bir keyfiyyet vardur ki ibtidā bir şey'den (25) āzürde olsa bükā ider. Ba^c dehū şerm itmez. Belki bükāsı (26) ḥālinde istedigini söyler.

زبس زكفت و شنو چشم و كوش شوكت بست

نظاره كرد بكوش و سخن شنيد بچشم

⁸⁹⁴⁷ be-çeşm: + ya^c nī A.

⁸⁹⁴⁸ kemāl-i: kemālūñ A.

⁸⁹⁴⁹ getürür: + dimekdür A.

⁸⁹⁵⁰ Fefhem e'l-bāķī/Geri kalanını anla: -A -N.

⁸⁹⁵¹ ider: + فافهم /Fefhem:Anla A.

⁸⁹⁵² nükte-i beyt: -N.

(27) Zi-bes zi-güft ü şinev çeşm ü güş Şevket best⁸⁹⁵³

(28) Nezāre kerd be-güş u sühan şenīd be-çeşm

(29) Şinev zämme-i şin ile ism-i hâşıl-ı maşdardur. Mesmū' olan (30) şey'. Ya' nī ol kadar Şevket sözden ve mesmū' dan çeşm (31) ü güş-beste oldu ki leff ü neşr-i gayr-ı müretteb pek maḥallindedür.

[V-320b]

(1) Tedkīk [A-374b] buyurıla⁸⁹⁵⁴. Nezzāreyi gūşa ve istimā'-ı sühani⁸⁹⁵⁵ çeşme (2) maşrūf kıldı. Zi-bes best bu ma' nāyı yetiştürdi.⁸⁹⁵⁶ فافهم

[Gazel 488]⁸⁹⁵⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زفیض طبع روشن خود بخود افروختن دارم

چراغ کوهر روغن زآب خویشتن دارم

1. (4) Zi-feyż-i ṭab'-ı rūşen ḥod-be-ḥod efrūhten dārem

(5) Çerāğ-ı gevher-i revğan zi-āb-ı ḥ' iştēn dārem⁸⁹⁵⁸

(6) Efrūhten ziyādār olmak. Çerāğda āb olmasa ziyādār (7) olmaz. Āb çerāğa⁸⁹⁵⁹ deryā mehtāba mücāveretde ḥüsn-i izā'et (8) ü nümāsı gibidür.

عبیر جسم از خاکستر پروانه است امشب

زتار شمع پنداری که تار پیره‌ن دارم

(9) 'Abīr-i cism ez-ḥākister-i pervāneest imşeb

(10) Zi-tār-ı şem' pindārī ki tār-ı pīrehen dārem

(11) 'Abīr bir nev'e ṭıbdur 'anber degül. Mürekkebdür. Anūnla bedeni (12) taṭyīb iderler. Ya' nī benüm ṭıbum bu gice ḥākister-i pervānedendür. (13) Şöyle ki ba' de'l-fasl ve't-taṭyīb pīrahēnūmi giysem tārını⁸⁹⁶⁰ tār-ı (14) şem' zann idersin⁸⁹⁶¹ فافهم.

بود از وجه باغ موج کل خاک و جود من

⁸⁹⁵³ best: beste A.

⁸⁹⁵⁴ buyurıla: buyurdılar A.

⁸⁹⁵⁵ sühani: sühan A.

⁸⁹⁵⁶ Fefhem/Anla -N.

⁸⁹⁵⁷ N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁹⁵⁸ dārem: + ya' nī A.

⁸⁹⁵⁹ çerāğa: çerāğına A.

⁸⁹⁶⁰ tārını: tār A.

⁸⁹⁶¹ Fefhem/Anla: -A -N.

بهر مست غبار خویش صد رنگ چمن دارم

3. (15) *Buved ez-kūçe-bāğ mevc-i gül-i ḥāk-i vücūd-ı men*

(16) *Beher mest-i ğubār-ı ḥ'īş şad-reng-i çemen dārem*

(17) *Kūçe-bāğ ḥazf-i hemze-i izāfet ile lafz-ı vāḥid ḥükminde (18) olan ta'c bīrātdandır. Ma'c nā zāhirdür.*

بمردن انچنان کارم کشید از ضعف پیریهها

که از موی سفید خویشتن تار کفن دارم

(19) *Be-murden ān-çunān kārem keşīd ez-za'c f-ı pīrīhā*

(20) *Ki ez-mūy-ı sefīd ḥ'īšten tār-ı kefen dārem*

(21) *Kārem be-ān çiz keşīd işüm aña müntehī oldı⁸⁹⁶².*

نداد هیچ میدان شکایت همچو من تیغی

که یخ می بندد آبم از دم سردی که من دارم

5. (22) *Ne-dād ḥiç meydān-ı şikāyet hemçu men tiğī*

(23) *Ki yaḥ mī-bended ābem ez-dem-i serdī ki men dārem*

(24) *Zirā āb-ı yaḥ bestelense rişe-i her bāmda [N-284a] tiğ ve ḥaçer gibi olur.*

(25) *Ya'c nī benüm gibi bir tiğ meydān-ı şikāyetde zāhir olamaz. Zirā benüm (26) āb-ı gevherüm dem-i serdümden yaḥ-beste olmadadır. Dem-i germ ḥalet-i (27) 'aşqda dem-i serd ḥālet-i [A-375a] hicr ü ye'sde ḥiss olunurmuş⁸⁹⁶³ فافهم.*

چو دور از روزن من شام غربت را برد بیرون

بخلوت شمع کافوری که از صبح وطن دارم

(28) *Çu devr ez-revzen-i men şām-ı ğurbet-rā bered bīrūn*

(29) *Be-ḥalvet şem'c-i kāfūrī ki ez-şubḥ-ı vaṭan dārem*

(30) *Ya'c nī şubḥ-ı vaṭandan ḥalvetümde olan şem'c-i kāfūrī ki mānend-i (31) devr-i şām ğurbeti revzen-i ḥalvetümnden bīrūn ider. Benüm şām-ı*

[V-321a]

(1) *ğurbetüm yokdur dimek ister.*

زیس یاد عزیزان ازدم بیرون نمی آید

بهر منزل که ریزم رنگ خلوت انجمن دارم

7. (2) *Zi-bes yād-ı 'azizān ez-dilem bīrūn nemī-āyed*

⁸⁹⁶² oldı: + dimekdür A.

⁸⁹⁶³ Fefhem/Anla: -A -N.

(3) Beher menzil ki rîzem reng-i ħalvet encümen dârem

(4) Ya' nî sâ'irler gibi ħalvetdür. Encümen iken encümen de[r]⁸⁹⁶⁴-ħalvetüm. (5)

Zîrâ yâd-ı 'azîzân ħâtırumdan çıkmaz.

بسنگ اید سر مینایم امشب خود بخود کویی

که لب شیرین شراب از اشک تلخ کوهکن دارم

(6) Be-seng âyed ser-i minâyem imşeb ħod-be-ħod gūyî

(7) Ki leb-i şîrîn şarâb ez-eşk-i telĥ-i Kūhken dârem⁸⁹⁶⁵(8) Be-seng âyed ser-i minâyem ser-i minâm kendi kendine ħaşa gelür ki (9) leb-şîrîn-i şarâb vaşf terkîbi gibi şîrîn ez-şarâb (10) taĥdîrindedür. Bâķî ma' nâ zâhirdür⁸⁹⁶⁶.

خموش از کفتکوی او نمیکردم دمی شوکت

دهانم را زبانی تابود کرم سخن دارم

9. (11) Ĥamūş ez-güft-gūy-ı ü nemî-kerdem demî Şevket

(12) Dehânem-râ zebânî tâ buved germ-sūĥan dârem

(13) ⁸⁹⁶⁷لا یحتاج الی الشرح[Gazel 489]⁸⁹⁶⁸

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

ازخمار آلوده کی رو چون بهامون آورم

بهر نوشیدن شراب ازخون مجنون آورم

1. (14) Ez-ħumâr-âlûde key rev çun be-hâmün⁸⁹⁶⁹ âverem

(15) Behr-i nūşîden şarâb ez-ħün-ı Mecnün âverem

(16) Ĥumâr ile hāmūnda ĥiç vech-i münâsebet yoĥdur. Lâkin çünki (17) şarâbı⁸⁹⁷⁰ ĥün-ı Mecnūndan nūş idecek ĥumâr ve hāmün (18) iĥtizâ eyledi.

بسکه دارم خواهش دیدار او نظاره را

همچو مژگان موکشان از دیده بیرون آورم

(19) Bes ki dârem ĥ'âhiş-i dîdâr-ı ü nezzâre-râ

(20) Hemçu müjgân mü-keşân ez-dîde bîrün âverem

⁸⁹⁶⁴ de[r]: der A N.⁸⁹⁶⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.⁸⁹⁶⁶ bâķî ma' nâ zâhirdür: -N.⁸⁹⁶⁷ Lâ yaĥtâcu ile's-şerĥ/Şerhe ihtiyaç yok: Ma' nâ zâhirdür A.⁸⁹⁶⁸ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁸⁹⁶⁹ hāmün: + mû A.⁸⁹⁷⁰ şarâbı: şarâb A.

(21) Nezzāre kuvvet-i bāşıradır. Dīdeden müjgān gibi mū-keşān (22) bīrūn itmek zūr u ʔasrī olmaḡ iḡtizā ider. Kemāl-i (23) ḡāhiş bunı yetişdürmez. [A-375b] Lākin kemāl-i ḡāhiş bunı da (24) iḡtizā eylemiş ola.

[Gazel 490]⁸⁹⁷¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا لب نانی شود از خوان کردون قسمتم

آسیای رنگ میکرده بخون خجلتم

1. (25) Tā leb-i nānī şevēd ez-ḡān-ı gerdūn ʔısmetem

(26) Āsyā-yı reng mī-gerded be-ḡūn-ı ḡacletem⁸⁹⁷²

(27) Ya' nī tā bir nān-pāre [N-284b] süfre-i gerdūndan ʔısmetüm oluncaya dek

(28) reng-i āsyāyī ḡūn-ı ḡacletümde döner.

جمع میکرده حواس از ناتوانیها مرا

کردش رنگ است پنداری کمند وحدتم

(29) Cem' mī-gerded ḡavāss ez-nātevānīhā me-rā

(30) Gerdiş-i rengest pindārī kemend-i vaḡdetem

(31) ḡavāssum nā-tevānlıḡlardan cem' olur ve kemend-i vaḡdetüm gerdiş-i

[V-321b]

(1) rengdür⁸⁹⁷³ şu' le-i cevvalē gibi.

کر برون آیم جنونم میبرد از خویشتن

بسکه از جوش پری تنکست کنج خلوتم

3. (2) Ger birūn āyem cūnūnem mī-bered ez-ḡīştēn

(3) Bes ki ez-cūş-ı perī tengest künc-i ḡalvetem

(4) Zīrā maḡall-i ḡalvet mālī olduḡça dīgeri güncide olmaz. Ammā cūnūnumdan

(5) nāşī kendi kendümnden bīrūn olmışum.

ناتوانیهای عزلت دارد از من قوتی

میبرد رنگ از رخ عنقا ببال شهرتم

(6) Nā-tevānhā-yı 'uzlet dāred ez-men ʔuvvetī

(7) Mī-pered reng ez-ruḡ-ı 'ankā be-bāl-i şöhretem

⁸⁹⁷¹ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁸⁹⁷² ḡacletem: خ / ح A.

⁸⁹⁷³ rengdür: rengden A.

(8) ‘Uzlet nā-tevānılıkları kuvveti benden kesb ider ve benüm bāl-i (9) şöhretümle ruḥ-ı ‘ anḳādan reng uçar.

[Nazm 80]

Mef̄ ülü / Mefā‘ ilü / Mefā‘ ilü / Fe‘ ülün

صد بحر بلب میزندم جوش و خموشم

ریزد چو رک ابر کهر از رک هوشم

1. (10) Şad-baḥr be-leb mī-zenedem cūş u ḥamūşem

(11) Rīzed çu reg-i ebr güher ez-reg-i hūşem

(12) Ya‘ nī benüm lebümde yüz deryā cūş⁸⁹⁷⁴ ider. Ammā ben ḥamūşum⁸⁹⁷⁵. Reg-i ebr (13) gibi reg-i hūş-ı faḫānetümden güher rīzān olur.

از اهل جهان سرزنش از بسکه کشیدم

چون کاغذ سوزن زده شد پردهء کوشم

(14) Ez-ehl-i cihān serzeniş ez-bes ki keşīdem

(15) Çun kâğıd-ı sūzen-zede şud perde-i gūşem

(16) Ya‘ nī ehl-i cihāndan ol ḳadar serzeniş çekdüm ki perde-i gūşum (17) kâğıd-ı [A-376a] sūzen-zedeye dönmişdür. Nükte: Fenn-i teşrīḥ ü ḫabābetde (18) bir ādemūñ başına çok çok urulsa bi-emri'llāhi Ta‘ ālā şamem īrāş (19) idermiş. Zīrā başına her urulduḳça perde-i gūşunda kâğıd-ı sūzen-(20)zede gibi⁸⁹⁷⁶ şaḳb peydā olurmuş. Ol şaḳblardan perde-i ḫabl-ı gūşa (21) ‘ illet-i şamem ‘ ārız olur⁸⁹⁷⁷.

[Gazel 491]⁸⁹⁷⁸

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

بسکه بی تاب خط و سودا نی کاکل شدم

مجمع اشفتگی چون دستهء سنبل شدم

1. (22) Bes ki bī-tāb-ı ḫaḫ u sevdāyī-i kākül şudem

(23) Mecma‘ -ı āşüftegī çun deste-i sūnbül şudem

(24) Deste-i sūnbüle göre eyü (?) mecma‘ -ı āşüftegīdür. Sevdāyī-i kākül (25) sevdāyī-i şaḫrā kāküle ve sevdāya mübtelā ma‘ nāsınadır.

⁸⁹⁷⁴ cūş: ج / ح V.

⁸⁹⁷⁵ ḥamūşum: خ / ح A.

⁸⁹⁷⁶ gibi: + bir A.

⁸⁹⁷⁷ olur: + demek ister A.

⁸⁹⁷⁸ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

مکتب از گلزار معنی در بروی من کشاد

تا معنم زد بچوب کل مرا بلبل شدم

(26) Mekteb ez-gülzār-ı ma' nā der be-rūy-ı men güşād

(27) Tā mu' allim zed be-çüb-ı gül me-rā bülbül şudem

(28) Gülzār-ı ma' nā mektebinden baña fetḥ-i bāb oldı. Tā kim üstād beni (29)

gül çubuğıyla te'dīb itdi. Bülbül oldum.

میروم تا سر بجیب بی کرببانی کشم

نکھت پیراھن یوسف زعریانی کشم

3. (30) Mī-revem tā ser be-ceyb-i bī-girībānī [N-285a] keşem

(31) Nūkhet-i pīrāhen-i Yūsuf zi-' uryānī keşem

[V-322a]

(1) Serümi ceyp-i bī-girībāniye çekmege giderüm. Pīrāhen-i Yūsuf (2) rāyışasını ' uryānlıktan ḥaleb iderüm⁸⁹⁷⁹.

[Gazel 492]⁸⁹⁸⁰

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

چو شمع بهر سخن جوش را کداخته ام

دماغ سوخته ام فکر پخته ساخته ام

1. (4) Çu şem' behr-i sūhan cūş-rā güdāḥteem

(5) Dimāğ-ı sūhteem fikr-i puḥte sāḥteem

(6) Şem' gibi sūhan için cūşı güdāḥte eylemişüm ya' nī ḥāmūşum (7) dimāğ-ı sūhteyüm fikr-i puḥte eylemişüm.

شبی که سرو قدش را بخواب میدیدم

چراغ بود به بالین زچشم فاخته ام

(8) Şebī ki serv-ḳadeş-rā be-ḥ'āb mī-dīdem

(9) Çerāğ būd be-bālīn zi-çeşm-i fāḥteem

(10) Fāḥte ki Türkīde üveyk didikleri murğdur. Ekşerī servlerde [A-376b] olur.

(11) Ya' nī çerāğ-ı bālīnüm çeşm-i fāḥteden idi.

بیک نگاه که افکنده ایم دوش بهم

⁸⁹⁷⁹ iderüm: + demek ister A.

⁸⁹⁸⁰ N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

مرا شناختهء من ترا شناخته ام

3. (12) Be-yek-nigāh ki efgendeīm dūş behem

(13) Me-rā şināhte-i men tu-rā şināhteem

(14) Zāhir-i nigāh-ı āšnā incizāb-ı tarafını müstelzimdir.

برای رنگ دیگر میکشم می کلکون

بزور عشق تو از بسکه رنگ باخته ام

(15) Berāy-ı reng-i dīger mī-keşem mey-i gül-gün

(16)⁸⁹⁸¹ Be-zūr-ı ‘aşk-ı tu ez-bes ki reng bāhteem

(17) Mey-i gül-gün içdigüm neşve-i dīger müşāhedesi içündür. Senüñ (18) zūr-ı

‘aşkuñla çok renglere girmişüm:

(19) Cūş-i ‘aşkest k'ender mey fütād

Āteş-i ‘aşkest k'ender ney fütād

ز تار اهل طمع چاک جیب دوخته ام

برای سوزنی آهن ربا کداخته ام

5. (20) Zi-tār-ı ehl-i ṭama‘ çāk-i ceyb dūhteem

(21) Berāy-ı sūzeni āhen-rübā güdāhteem

(22) Tār-ı ehl-i ṭama‘ dan çāk-i ceybi⁸⁹⁸² dūhte itmek ṭama‘ ı terkden (23)

kināyedür. Sūzen taşşīli için āhen-rübā güdāhte itmek daḡı (24) meşāḡḡı taḡammülden

‘ibāret ta‘ bīrdür.

دمیده از چمن ناز سرو نالهء من

ز چشم سرمه کشیده است طوق فاخته ام

(25) Demīde ez-çemen-i nāz serv-i nāle-i men

(26) Zi-çeşm-i sürme keşīdest⁸⁹⁸³ ṭavḡ fāhteem⁸⁹⁸⁴

(27) Serv-i nālem çemen-i nāzdan demīdedür ve fāhtem çeşm-i sürmeden (28)

ṭavḡ çekmişdür. Mezāḡına göre çeşm sürmeye muzāf ṭavḡ (29) keşīdeye mef‘ül fāhte

fā‘il olur.

بود فتاده کی یم بیشتر زمن شوکت

دوا سبه بر سر لیلی و نهار تاخته ام

⁸⁹⁸¹ Tüm satır: -A.

⁸⁹⁸² ceybi: ceybini A.

⁸⁹⁸³ keşīdest: Bu kelime "keşīdeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

⁸⁹⁸⁴ fāhteem: + ya‘nī A.

7. (30) Buved fütādegiyem bīster zi-men Şevket

(31) Dü-esbe ber-ser-i leylī⁸⁹⁸⁵ vü nehār tāhteem

[V-322b]

(1) Fütādeligüm benden ziyādedür. Ḥayāl et öyle leyl ü nehāra yetişmiş(2)im. Ma^ç-hazā fütādelikde dü-esbe tāhtelik muḥāldür. [N-285b] Ta^ç rīz (3) ṭariḳi ile işbāt-ı tezād eyledi.

[Gazel 493]⁸⁹⁸⁶

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

بیخود از مجلس بچندین شور و غوغا میروم

میروم از خویش پنداری زدنیام میروم

1. (5) Bī-ḥod ez-meclis be-çendīn şūr u ğavgā mī-revem

[A-377a] (6) Mī-revem ez-ḥiş pindārī zi-dünyā mī-revem

(7) Ma^ç nā zāhirdür.

از کلهستان میشوم اشفته نازک خاطر

بلبلی کر بال خود افشاند از جا میروم

(8) Ez-gülistān mī-şevem āşufte nāzik ḥāṭirem

(9) Būlbūlī ger bāl-i ḥod efşāned ez-cā mī-revem

(10) Bāl-i ḥod efşāned ḳanādımı dökdi. Yāḥūd silkdi. İki (11) ma^ç nāda da⁸⁹⁸⁷

mūsta^ç meldür.

تا نباشد خضر قطع راه کرده مشکلت

چون روم از خویشتن همراه مینا میروم

3. (12) Tā⁸⁹⁸⁸ ne-bāşed Ḥıẓr ḳaṭ^ç -ı rāh kerde⁸⁹⁸⁹ müşkilest

(13) Çun revem ez-ḥişten hem-rāh-ı minā mī-revem

(14) Vāḳı^ç en minā bī-ḥodluġa ne^ç aceb Ḥıẓr-ı rāhdur.

اشیانم میشود پوشیده از یک برک کل

زین چمن اخر زدست تنکی جا میروم

⁸⁹⁸⁵ leylī: leyl A.

⁸⁹⁸⁶ N nüshasında ve V nüshasının4. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁹⁸⁷ da: -N.

⁸⁹⁸⁸ tā: -N.

⁸⁹⁸⁹ kerde: kerden A N.

(15) Āşyānem mī-şevēd pūşide ez-yek-berg-i gül

(16) Z'īn-çemen āḥir zi-dest-tengī-i cā mī-revem

(17) Zīrā maḥall teng olmağla elbette mazrūfī birūn ider. .⁸⁹⁹⁰ فایتهیل

نوبهار انست شوکت جای عشرت شهر نیست

بوی داغ لاله می آید بصحرا میروم

5. (18) Nev-bahārānest Şevket cāy-ı 'işret şehri nist

(19) Būy-ı dāğ-ı lāle mī-āyed be-şahrā mī-revem

(20) 'İşret şehre muzāfdur⁸⁹⁹¹.

[Gazel 494]⁸⁹⁹²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بیاد چشم او صحرا نشینی میسازم

نی نرکس بهر سو مینشانم بیشه میسازم

1. (22) Be-yād-ı çeşm-i ü şahrā-nişini⁸⁹⁹³ mī-sāzem⁸⁹⁹⁴

(23) Ney-i nergis beher sū mī-nişānem bīşe mī-sāzem⁸⁹⁹⁵

(24) Ney-i nergisde izāfet be-ṭarīkū't-teşbihdür. Bunuñla çeşm miyānında (25) münāsebet zāhirdür.

سرکشتکی برخیز از بزممینی نوشی

که من سنک فلاخن میگذارم شیشه میسازم

(26) Nemī-nūşī mey-i ser-geştegi ber-ḥiz ez-bezmem

(27) Ki men seng-i felāḥan mī-güzārem şīşe mī-sāzem

(28) Eger⁸⁹⁹⁶ mey-i ser-geştegi nūş itmezseñ bezmümde ārām eyleme. Ben seng-i (29) felāḥanı⁸⁹⁹⁷ zevb idüp andan şīşe yaparum. Felāḥan ser-geşteye (30) şīşe meye nāzır ve mādde-i zücāce seng ve riğdür.

بهر آینه ام روی عروس فکر ننماید

⁸⁹⁹⁰ Felyeteḥayyal/Hayal edilsin.

⁸⁹⁹¹ muzāfdur: + ma' nā zāhirdür A.

⁸⁹⁹² N nüshasında ve V nüshasının 21. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁸⁹⁹³ nişini: nişin pişe A, + bīşe N.

⁸⁹⁹⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁸⁹⁹⁵ mī-sāzem: + ya' nī A.

⁸⁹⁹⁶ eger: ger A.

⁸⁹⁹⁷ felāḥanı: felāḥan N.

3. (31) Beher āyīnem rūy-ı ʿarūs-ı fikr ne-nümāyed

[V-323a]

زرنجیر جنون آیینہ اندیشہ میسازم

[A-377b] (1) Zi-zencīr-i cünün āyīne-i endīše mī-sāzem

(2) Zīrā fi'l-aşl āyīne şafha-i āhen-i Dımışķiden imiş. Zücacı (3) sim-āb ile şoñradan icād eylemişler.

ندارد باز از کارم جفاهای تو ای شیرین

زیبکائی که وز سوی تو اید تیشه میسازم

(4) Ne-dāred bāz⁸⁹⁹⁸ ez-kārem cefāhā-yı tu ey Şīrīn(5) Zi-bīgānī⁸⁹⁹⁹ ki ve'z sūy-ı tu āyed tīşe mī-sāzem

(6) İmdi senden ferāğ mümkün degildir.

ندارد نم زمین خانهء مستان دیگر شوکت

بتاکی میبرم رکهای جانرا ریشه میسازم

5. (7) Ne-dāred nem zemīn-i hāne-i mestān dīger Şevket

[N-286a] (8) Be-tā key mī-berem reghā-yı cān-rā rīşe mī-sāzem⁹⁰⁰⁰

(9) Çünki bir dağı zemīn-i hāne-i mestānda ruṭubet olmaz. Reg-i cānı (10) birine cem^c idüp rīşe iderüm. Zīrā reg-i cānda elbette ruṭubet (11) olur.

[Gazel 495]⁹⁰⁰¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میخورد شیر تماشا کودک نظاره ام

باشد از تحریک مژگان جنبش کهواره ام

1. (12) Mī-ḥored şīr-i temāşā küdek-i nezzāreem

(13) Bāşed ez-taḥrīk-i müjgān cünbiş-i gehvāreem

(14) Ma^c nā zāhirdür.

اسمان از بس غبار کینه ام دارد بدل

کردباد آید برقص از کردش سیاره ام

(15) Āsmān ez-bes gubār-ı kīneem dāred be-dil

(16) Gird-bād āyed be-raqş ez-gerdiş-i seyyāreem

⁸⁹⁹⁸ bāz: bār A.⁸⁹⁹⁹ bīgānī: peykānī A.⁹⁰⁰⁰ mī-sāzem: + ya^c nī A.⁹⁰⁰¹ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(17) Ya‘ nī āsmān-ı gönlünde baña ol kadar ğubār-ı kīne tutmuşdur ki (18) ‘aks u hebüt-ı kevkeb-i seyyāremden çekerüz raqşa (19) gelür.

میچکد از دیده ام خون شراب لاله کون
ریشهء تاکست پنداری رک نظاره ام

3. (20) Mī-çeked ez-dıdeem hün-ı şarāb-ı lāle-gün

(21) Rīşe-i tākest pindārī reg-i nezzāreem

(22) Reg-i nezzāresi ile⁹⁰⁰² müjgān irāde eylemediler ise bend-i eczā-yı (23) nigāh-ı rīşe-i tāk olacağı bī-iştibāhdur.

فارغست از دوختن پیراهن عربانیم
چون هوادارد رفواز بخیه جیب پاره ام

(24) Fāriğest ez-dūhten-i pīrāhen-i ‘uryānīm

(25) Çun hevā dāred rüfū ez-bahye ceyb-i pāreem

(26) Pīrāhen-i ‘uryānī külfet-i ḥayyāṭadan fāriğdür. Benüm ceyb-i pārem (27) hevā [A-378a] gibi nigendeden rüfū-dār olur. Vāqı‘en hevā pārelense yine (28) rüfūsı⁹⁰⁰³ hevādur.

انقدر انسویم از عنقا که عنقا در جهان
اوج کمنامی گرفت از بس دل اواره ام

5. (29) Ān-ğadr ān-süyem ez-‘anğā ki ‘anğā der-cihān

(30) Evc-i güm-nāmī girift ez-bes dil-i āvāreem

(31) Ān-ğadr ān-süyem ya‘ nī ol kadar öte cānibdeyüm. Ez-‘anğā ki ‘anğādan ki.

[V-323b]

(1) ‘Anğā cihānda benüm ziyāde āvāre olan gönlümden evc-i güm-nāmīde (2) qalmışdur.

نیست امروزی زطالع ناقبولیهای من
بود دست رد بطفلی جنبش کهواره ام

(3) Nīst imrūzī zi-ṭālī‘ nā-ğabūlīhā-yı men

(4) Būd dest-redd be-ṭıflī cünbiş-i gehvāreem

⁹⁰⁰² ile: öyle N.

⁹⁰⁰³ "Rüfū: Be-zammü'l-vāv ve sükünü'l-vāv yama ta‘bır itdikleri bir parça bezdür ki anuñla eşvāb yamarlar" N V (der).

(5) Bu idbār ancak bu gün hüküm-i tāli' ümden degildir. Cünbiş-i gehvāre(6)me dest-redd ibbān-ı tufūliyyetde vāqi' oldı.

بزم امشب از شرار سنک طفلان روشنست
رشتهء شمعست از رکهای سنک خاره ام

7. (7) Bezm imşeb ez-şerār-ı seng-i tıflān rūşenest

(8) Rişte-i şem' est ez-reghā-yı seng-i hāreem⁹⁰⁰⁴

(9) Çünkü âteş sengde muzmerdür. Şerār-ı seng-i etfālden bezmüm ziyāde (10) rūşen olmuşdur ki o bezmüñ rişte-i şem' i seng-i hārā (11) tamarlarından hāşıl olmuşdur.

بسکه شوکت جور کردون ناتوانم کرده است
سر بکرد آید مدام از کردش سیاره ام

[N-286b] (12) Bes ki Şevket cevri-gerdün nā-tevānem kerdeest

(13) Ser be-gird āyed müdām ez-gerdiş-i seyyāreem⁹⁰⁰⁵

(14) Ser be-gird āyed başı tılandı. Ya' nī cevri-gerdün beni ol kadar (15) nā-tevān eyledi ki gerdiş-i seyyāremden başum dönüp bī-hüş (16) oldum.

کشته ام دور از سواد تیره بختیهای خود
قطرهء اشکم ز چشم سرمه دار افتاده ام

9. (17) Geşteem dūr ez-sevād-ı tīre-bahtihā-yı hōd

(18) Ŗaṭre-i eşkem zi-çeşm-i sürmedār üftādeem⁹⁰⁰⁶

(19) Sevād-ı tīre-bahtiden bu tārīkle dūr oldı.

[Gazel 496]⁹⁰⁰⁷

Mef' ūlü / Mefā' ĩlü / Mefā' ĩlü / Fe' ūlün

تا اب شد از شعلهء دیدار نکاهم
چون اشک فرو ریخت برخسار نکاهم

1. (21) Tā āb şud ez-şu' le-i dīdār-ı nigāhem

(22) Çun eşk fūrū riht be-ruhsār-ı nigāhem⁹⁰⁰⁸

از خانه ام انشوخ چنان رفت که بگذشت
چون پرتو فانوس زد دیوار نکاهم

⁹⁰⁰⁴ hāreem: + ya' nī A.

⁹⁰⁰⁵ Bu beyit A nüshasında 9. beyittir.

⁹⁰⁰⁶ Bu beyit A nüshasında gazelin 8. beyitidir.

⁹⁰⁰⁷ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰⁰⁸ nigāhem: + ma' nā zāhirdür A.

[A-378b] (23) Ez-ḥāneem ān-şūḥ çunān reft ki be-gzeşt

(24) Çun pertev-i fānūs zi-dīvār-ı nigāhem⁹⁰⁰⁹

کردید پر از حیرت من کوه و بیابان

پیچیده چو فریاد بکھسار نگاهم

3. (25) Gerdīd pūr ez-ḥayret-i men kūh u beyābān

(26) Piçide çu feryād be-kuhsār nigāhem

(27) Vāqı‘ en müteḥayyir piçidedür ve şadā daḥı gūyā kuhsārda (28) piçide gibi olur. Zīrā hevā ol şadāyı alup fezā-yı (29) eczā-yı hevāya resīde itmege kuhsār sedd ü māni‘ olur. Anuñçun (30) şadā kuhsārda mün‘ aqid ve şāhib-i şadānuñ gūşuna cevāb (31) virür gibi gelür.

[V-324a]

جایی که نباشد کل رخسار تو در چشم

در پیره‌ن دیده شود خار نگاهم

(1) Cāyī ki ne-bāşed gül-i ruḥsār-ı tu der-çeşm

(2) Der-pīrehen-i dīde şevēd ḥār nigāhem⁹⁰¹⁰

(3) Cāyī ki hemān her ne vaḳt ki diyecek yerde ehl-i lisān isti‘ māl (4) idegelmişlerdür.

نظاره ام از بس عرق آلود حجابست

همچون رک ابرست کهر بار نگاهم

5. (5) Nezzāreem ez-bes ‘ araḳ-ālūd-ı ḥicābest

(6) Hemçun reg-i ebrest güherbār-ı nigāhem⁹⁰¹¹

(7) Bunda nigāh ile nezzāre min vechin müteḥayyiz⁹⁰¹² olmaḳ gerekdür. Ḥattā (8) muḥammil-i şaḥiḥ ola.

چندان پر م از ناله که از جنبش مژگان

آید بصدا همچو رک تار نگاهم

(9) Çendān perem ez-nāle ki ez-cünbiş-i müjgān

(10) Āyed be-şadā hemçu reg-i tār-ı nigāhem

⁹⁰⁰⁹ nigāhem: + ma‘ nā zāhirdür A.

⁹⁰¹⁰ nigāhem: + ya‘ nī A.

⁹⁰¹¹ nigāhem: + ya‘ nī A.

⁹⁰¹² müteḥayyiz: mütemyiz A.

(11) Reg-i tār⁹⁰¹³ ṭanbūr gibi yāḥūd ‘ale'l-ıtlāk ola. Bir tārı şedd (12) eyleseñ cism āḥir aña defa‘aten mümās olsa şadā zāhir olur. (13) Ḥikmeti ‘ilm-i ṭabī‘īde müberhendür.

آید نکه آلود نسیم از سر زلفت
شد بسکه درین دام گرفتار نکاهم

7. (14) Āyed nigh-ālūd-ı nesīm ez-ser-i zūlfet

(15) Şud bes ki derin-dām giriftār nigāhem

(16) Ma‘ nā zāhirdür.

ضبط نکه خود نکند بلبلم از ضعف
چون نکهت کلرفته زکلزار نکاهم

[A-379a] (17) Żabṭ-ı nigh-i ḥod ne-koned bülbülem ez-za‘ f

(18) Çun nükhēt-i gül-refte zi-gülzār-ı nigāhem

[N-287a] (19) Żabṭ-ı nigh-i ḥod ne-koned vaşfiyla mevşuf olan bülbül-i (20) za‘ ifüm. İmdi gülzārdan nükhēt-i gül-refte gibidür. (21) Benüm nigāhum beytün (?) alış yeri ma‘ lüm oldı.

چون ابر بهاری بزمین سینه کش آید
شوکت شده از اشک کرانبار نکاهم

9. (22) Çun ebr-i bahārī be-zemīn⁹⁰¹⁴ sīne-keş āyed

(23) Şevket şude ez-eşk-i girānbār-ı nigāhem

(24) Sīne-keş şude müstev‘ib ve müstevlī oldı.

[Gazel 497]⁹⁰¹⁵

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

تا غبار خاطر از کون و مکان برداشتیم
بار سنکینی زدوش آسمان برداشتیم

1. (26) Tā ḡubār-ı ḥāṭır ez-kevn ü mekân ber-dāştīm⁹⁰¹⁶

(27) Bār-ı sengīnī zi-düş-ı āsmân ber-dāştīm⁹⁰¹⁷

⁹⁰¹³ tār: tār-ı N.

⁹⁰¹⁴ be-zemīn: zemīn A.

⁹⁰¹⁵ N nüshasında ve V nüshasının 25. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰¹⁶ ber-dāştīm: ber-dāştēm A.

⁹⁰¹⁷ ber-dāştīm: ber-dāştēm A.

(28) Edāt-ı taḥṣīl ile ya‘nī kevn ü mekân gâ‘ilesinden ḥāşıla (29) olan ğubārı tā kim ḥāṭırdan ref‘ eyledüñ. Ğüyâ dūş-ı⁹⁰¹⁸ āsmān- (30) girānlık bār-ı sengīn-i bī-taḥammüli⁹⁰¹⁹ ref‘ eylemiş olduk. Ḥāṭır ile (31) bu maḳāmda dil murād eyledi. Dil ise āsmān-ı feyz ü tecellīdür.

[V-324b]

(1) و الی غیر ذلک⁹⁰²⁰. (1)

چاک شد کردون زبس بالید استغناى ما
زآسمان بگذشت دستی کز جهان برداشتیم

(2) Çāk şud⁹⁰²¹ gerdün zi-bes bālīd istignā-yı mā

(3) Z’āsmān be-gzeşt destī ke'z-cihān ber-dāştīm⁹⁰²²

(4) Ez-dünyā dest ber-dāşt terk eyledi. ‘ Adem-i iltifātdan kināye (5) olur.

داشتند اهل جهان یک کوچه ره دوری زهم
جسم خاکی بود دیوار از میان برداشتیم

3. (6) Dāştend ehl-i cihān yek-kūçe reh dūrī zi-hem

(7) Cism-i ḥākī būd dīvār ez-miyān ber-dāştīm⁹⁰²³

(8) Ehl-i cihān birbirinden hemān bir kūçe reh bu‘d u tefāvütleri (9) vardır ki o cism-i ḥākī idi. Dīvār ḥaylūlet olmuşidi. (10) Miyāneden ref‘ eyledüñ.

پیش ازین عالم سر اسر یک لب خاموش بود
شد هواها ناله تا مهر از دهان برداشتیم

(11) Piş ezīn-‘ālem ser-ā-ser yek-leb-i ḥāmūş buved

(12) Şud hevāhā nāle tā mühr ez-[de]hān⁹⁰²⁴ ber-dāştīm⁹⁰²⁵

(13) Nāle ki şadā der-hevā ile mümteziç olur. Ol hevā medḥal ve maḥrec (14) bulmağla [A-379b] şavt⁹⁰²⁶ u şadā virür. Medḥal ve maḥrecden ‘ārī olursa⁹⁰²⁷ (15) nefes

⁹⁰¹⁸ dūş-ı: + āsmāndan A N.

⁹⁰¹⁹ taḥammüli: taḥammül A.

⁹⁰²⁰ Ve ilā ğayrı zālīke/Ve bunun dışındakilere.

⁹⁰²¹ şud: -A.

⁹⁰²² ber-dāştīm: ber-dāştēm A.

⁹⁰²³ ber-dāştīm: ber-dāştēm A.

⁹⁰²⁴ [de]hān: dehān A N.

⁹⁰²⁵ ber-dāştīm: ber-dāştēm A.

⁹⁰²⁶ şavt: şūret A.

⁹⁰²⁷ olursa: olsa A.

hevāda şadā olmaz. Çünkü mühr-i dehen güşāde ola. Şavt⁹⁰²⁸ (16) u şadā ki nāledür. Müteḥakkık olur. Mertebe-i aḥadiyyetden leb-i ḥāmūş (17) ve aḥadiyyetden mühr ez-dehen ber-dāşt ile ve āşār ve aḥkām-ı (18) esmā' ve şıfāt ve ta' ayyünāt ve neseb ve tecelliyāt-ı kevniyyeden (19) hevāhā nāle ile ta' bīr eylediler.

بار هستی را کشیدن سخت کاری بوده است
یک دو روزی شد که بهر امتخوان برداشتیم

5. (20) Bār-ı hestī-rā [N-287b] keşīden saḥt-ı kārī būdeest

(21) Yek dü ruzī şud ki behr-i imtiḥān ber-dāştīm

(22) Behr-i imtiḥān ber-dāştīm imtiḥān için taḥammül eyledüñ. Ya' nī emānet-i

(23) ma' ruzā kār-ı 'aẓīmdür. Anuñla maẓhar-ı vücūd olduk. (24) Bu 'ālem-i fānide çend ruz eglenmemiz 'acabā bu bārı taḥammül mümkin mi (25) diyü idi وقس باقی مزایاء
9029 علیه

خلق دارند از صفای وقت سیر ماهتاب
تا غبار خاطر خود از میان برداشتیم

(26) Ḥalk dārend ez-şafā-yı vaḥt seyr-i māhtāb

(27) Tā ğubār-ı ḥātır-ı ḥod ez-miyān ber-dāştīm

(28) Tā ğubār-ı ḥātır-ı ḥodda edāt-ı intihā 'illete maḥmüle ola. Ya' nī⁹⁰³⁰ (29) ḥalk şafā-yı vaḥtinden seyr-i māhtāb iderler ki tā biz miyānede (30) ğubār-ı ḥātırı def' ideyüz.

ریختم از رنگ خود رنگ لباس نو بهار

7. (31) Riḥtem ez-reng-i ḥod reng-i libās-ı nev-bahār

[V-325a]

طرح درکلشن ریک برک خزان برداشتیم

(1) Ṭarḥ der-ġülşen riġ-i berg-i ḥazān ber-dāştīm

(2) Kendi⁹⁰³¹ rengümden reng-i libās-ı nev-bahārı riḥte ya' nī şıyāġat (3) eyledüm

ki bir berg-i ḥazān-ı dīde için ġülşenden ṭarḥı ber-dāşte (4) eyledüm.

پرده های کوش بال مرغ آتشخانه شد
هر کجا شوکت زسوز دل فغان برداشتیم

⁹⁰²⁸ şavt: şüret A.

⁹⁰²⁹ Ve kıs bākī mezāyāhu 'aleyhi/Geri kalan meziyetleri buna kıyasla -N.

⁹⁰³⁰ ya' nī: -N.

⁹⁰³¹ kendi: ی / - A.

(5) Perdehā-yı gūş bāl-i murğ-ı âteş-ḥāne şud

(6) Her kücā Şevket zi-süz-ı dil fiğān ber-dāştım⁹⁰³²

(7) Zīrā fiğān-ı âteşini her gūşa ki resān ola perde-i gūşı bāl-i (8) semender gibi âteşin ider.

[Gazel 498]⁹⁰³³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' iün / Mefā' ilün

سواد هند را میخانه اندیشه میدانم

فدای پای سبز انرا می ته شیشه میدانم

1. (10) Sevād-ı Hind-rā meyḥāne-i endiše mī-dānem

(11) Fedā-yı pāy-ı sebzān-rā mey-i⁹⁰³⁴ teh-şīşe mī-dānem

[A-380a] (12) Sevād-ı Hindi meyḥāne-i endiše bilürüm. Sevād belde ḥāki (13) ve ıklīmi ve ḥıttasıdur. Fedā-yı sebzānı mey-i teh-şīşe bilürüm. (14) Sebzān-ı ḥübān-ı siyeh-çerdede ḥaṭṭ-ı sebznev-demīde-i ḥaṭṭda (15) 'örf oldığı gibidür. Zīrā reng-i sebz beyāz ile sevāduñ (16) ictimā'ından ḥāşıla olan bir rengdür. Şarāb-ı teh-şīşe (17) daḥı mīnānuñ dibinde ḳalmağla nev' enmā rengi tağyīr olup (18) sevāda mā'il olur. Ammā neşvesi gālebe oldığı ḥasbiyle (19) 'aynıyla ḥübān-ı siyeh-çerde-i Hinde fedā-yı pāy olmağ mey-i teh- (20) şīşe neşvesi gibidür dimek olur.

کشد تصویر شیرین را بلوح سنک مژگانم

نکاه کرم را برق زبان تیشه میدانم

(21) Keşed taşvīr-i Şīrīn-rā be-levḥ-i seng müjgānem

(22) Nigāh-ı germ-rā barḳ-ı zebān-ı tīşe mī-dānem

(23) Çünki taşvīr-i Şīrīni müjgānı levḥ-i senge naḳş [N-288a] idermiş. (24) İmdi nigāh-ı germi barḳ-ı zebān-ı tīşe olsa çok degıldür.

نمیکویم بکس حرفی شراب خود نمی ریزم

کشادنهای لیرا من شکست شیشه میدانم

3. (25) Nemī-güyem be-kes ḥarfī şarāb-ı ḥod nemī-rīzem

(26) Gūşādenhā-yı leb-rā men şikest-i şīşe mī-dānem

⁹⁰³² ber-dāştım: + ya' nī A.

⁹⁰³³ N nüshasında ve V nüshasının 9. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰³⁴ mey-i: -A.

(27) Ya' nī edeb odur ki hāmūş olasin. Şişe-i tevekkül şikest (28) olmaya **وقس**
الباقى 9035 على فحواه

زمدھوشان ھوارا صفحہء تصویر می بینم
زبی مغزان جھانرا یک نیستان بیشہ میدانم

(29) Zi-medhūşān hevā-rā şafḥa-i taşvīr mī-bīnem

(30) Zi-bī-mağzān cihā[n]⁹⁰³⁶-rā yek-neyistān bīşe mī-dānem

(31) Zīrā ney bī-mağzdur. Hūlāşa medhūşa şafḥa-i hevā bī-mağza⁹⁰³⁷ ney
mūnāsib

[V-325b]

(1) oldı. Hevā daḥı ser-ā-ser perişān-ı eczā vü medhūş gibidür.

ازین بستانسرا قطع تعلق چون کنم شوکت
نخل عمر خود طول امل را ریشہ میدانم

5. (2) Ezīn-bustān-serā kaṭ' -ı ta' alluḫ çun konem Şevket

(3) Be-naḥl-i ' ömr-i ḥod ṭul-i emel-rā rişe mī-dānem

(4) Vākı' en naḥl-i ' ömre bu ṭul-i emel gibi bir rişe olmadığı ma' lūmdur. (5)
Anuñçun kaṭ' -ı ta' alluḫ mümkün olmaz. Zīrā insān medeniü't-ṭab' ḥalk (6) olunmadı⁹⁰³⁸.
İctimā' ile olur.

[Nazm 81]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

عرق افشان نازم از دیار سرمه می آیم
رک ابر نکاهم از بهار سرمه می آیم

1. [A-380b] (7) ' Araḫ-efşān-ı nāzem ez-diyār-ı sürme mī-āyem

(8) Reg-i ebr-i nigāhem ez-bahār-ı sürme mī-āyem

(9) Bu beyt gelecek beyt-i ātiyeye baş-ı muḫaddime içündür.

زند موج خموشی آب و خاکم از سیه بختی
چو سیل بی صدا از کوهسار سرمه می آیم

(10) Zened mevc-i ḥamūşī āb u ḥākem ez-siyeh-baḥtī

(11) Çu seyl-i bī-şadā ez-kūhsār-ı sürme mī-āyem

⁹⁰³⁵ Ve kıs e'l-bāki ' alā faḥvāhu/Geri kalanını da aynı anlam üzere kıyasla -N.

⁹⁰³⁶ cihā[n]: cihān A N.

⁹⁰³⁷ mağza: mağz A.

⁹⁰³⁸ olunmadı: olundu N.

(12) Çünkü kũhsār-ı sürmeden gelür o seyl-i bî-şadâ olur⁹⁰³⁹.

[Gazel 499]⁹⁰⁴⁰

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

چون نبض در کمین که زجستن نشستہ ام

چون رنگ در طلسم شکستن نشستہ ام

1. (14) Çun nabz der-kemīn ki zi-cüsten nişesteem

(15) Çun reng der-tilism şikesten nişesteem

(16) Nabz cüste ve reng şikeste olur. Evvelki nişeste 'adem-i (17) hareket ikinci nişeste şayrûret ve kevn ma' nāsına.

در چشمسار بيم و امید ست موج من

در سرزح شکستن و بسته نشستہ ام

(18) Der-çeşmsār-ı⁹⁰⁴¹ bīm ü ümīdest mevc-i men

(19) Der-ser-i zaḥ (?) şikesten ü beste⁹⁰⁴² nişesteem

(20) Bīme şikeste ümmīde beste virilmekle ḥāl-i mevc ise şikeste (21) bestedir.

Ma' nā şahīḥ olur.

تخم سپند آتش پژمرده کی دهد

در مجمر ز خاک پرستن نشستہ ام

3. (22) Toḥm-ı sipend âteş-i pejmurdegī dihed

(23) Der-micmer zi-ḥāk-peresten nişesteem⁹⁰⁴³

(24)Çünkü toḥm-ı sipend âteş-i pejmurdegī virür. İmdi ḥākden (25) bālāya irişmek⁹⁰⁴⁴ micmerinde [N-288b] nişeste olur ki âteş-i pejmurdenün (26) ḥāl ü şanı budur.

من کردباد وادی صبر و تحملم

چون خاک در طلسم نشستن نشستہ ام

(27) Men gird-bād-ı vādī-i şabr u taḥammülem

(28) Çun ḥāk der-tilism-nişesten nişesteem

⁹⁰³⁹ olur: + dimekdür A.

⁹⁰⁴⁰N nüshasında ve V nüshasının13. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰⁴¹ çeşmsār-ı: çeşmsār u A.

⁹⁰⁴² beste: besten A N.

⁹⁰⁴³ nişesteem: + ya' nī A, bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹⁰⁴⁴ irişmek: irişmemek A N.

(29) Belî gird-bād muṭlakā ṭılısm-nişestende nişeste degildir. Ammā (30) bu şabr u taḥammül gird-bādı olunca nişeste olur.

چندین کمند طول امل پاره کرده ام

5. (31) Çendîn kemend-i ṭül-i emel päre kerdeem

[V-326a]

شوکت بدامگاه کسستن نشسته ام

[A-381a] (1) Şevket be-dāmgā[h]⁹⁰⁴⁵-1 gūsisten nişesteem

(2) Kemend-i ṭül-i emeli päreledi. Ammā yine dāmgāh-ı gūsistende muḳīm (3) oldu. متناسبته بمراعات الوزن والقافية حتى يقع من تأمله (4) فالشعر عندی ادراج المعنى المخيل فى الفاظ. شيئاً فى النفس⁹⁰⁴⁶ (5)

[Gazel 500]⁹⁰⁴⁷

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

ضعيف كشته ام اما به بند اسيايم

چو رشته آب کهر کشته است کردابم

1. (6) Ža' īf geşteem ammā be-bend-i āsyābem

(7) Çu rişte āb-ı güher geşteest girdābem

(8) Ža' īfüm ammā bend-i āsyāb ḳaydıdayum. Rişte-i za' īf (9) gibi āb-ı güher girdābumdur. Nüktesi: Bend-i āsyābda olan (10) 'aynıyla girdābda olmaḳ gibidür dimek ister.

جنون عشق جگر دار کرده است مرا

بسایهء مژه شیر میبرد خوابم

(11) Cünün-ı 'aşḳ cigerdār kerdeest me-rā

(12) Be-sāye-i müje-i şır mī-bered ḥ'ābem

(13) Cünün-ı 'aşḳ beni cigerdār eyledi. Sāye-i müje-i şırde (14) ḥ'ābide oluyorum.

⁹⁰⁴⁵ dāmgā[h]: dāmgāh N.

⁹⁰⁴⁶ Fe'ş-şi'ri 'indi idrācü'l-ma'nā e'l-muḥayyeli fī e'lfāzım mütenāsibetin bi-murā'āti'l-vezni ve'l-ḳāfiyeti ḥattā yeḳa'a min te'emmülühi şey'en fi'n-nefsi/Şiir bence hayal olunan anlamın vezin ve کافیye gözetilerek uygun lafızlara yerleştirilmesi ve onu dinleyen ya da düşünenin ruhunda bir şey oluşturmasıdır -N.

⁹⁰⁴⁷N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[Gazel 501]⁹⁰⁴⁸

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

ازلامکان به نیم رمیدن گذشته ام

یعنی زجای ناله رسیدن گذشته ام

1. (15) Ez-lā-mekān be-nīm-remīden güzeşteem

(16) Ya' nī zi-cāy-ı nāle resīden güzeşteem⁹⁰⁴⁹

(17) Lā-mekāndan nīm-remīdelikle geçmişüm. Ya' nī ses işidilecek (18) yerden geçmişüm. Ya' nī bi'l-külliyeye maḳām-ı fenāda maḥv degül. Ammā (19) nālesi güş olunmayacak maḥalde olmaḳ vüçüd-ı şūrīde (20) ta' ayyün-i mecāzīsī olmaḳ ḥāletinden 'ibāretdür.

دیگر زپا نشسته و هموار میروم

ازبس دویده ام زدویدن گذشته ام

(21) Dīger zi-pā nişeste vü hemvār mī-revem

(22) Ez-bes devīdeem zi-devīden güzeşteem⁹⁰⁵⁰

(23) Yine ayakdan ḳaldum. Ammā hemvāre giderüm. Ol ḳadar dolandum ki (24) dolanmadan ḳaldum.

بالم شکسته است و بجایی نمیروم

چون رنگ عاشقان زپریدن گذشته ام

3. (25) Bālem şikesteest ü be-cāyī nemi-resem

[A-381b] (26) Çun reng-i 'aşıkān zi-perīden güzeşteem

(27) Bālüm şikeste ve bir maḥalle resān olamam. Reng-i 'uşşāḳ gibi (28) perīdelige rāzīyum. Andan daḥı ḳalmışum.

بی تاب بلبل چمن ناتوانیم

نبض رک کلم زطپیدن گذشته ام

(29) Bī-tāb-ı bülbül-i çemen-i nā-tevānīm

(30) Nabz-ı reg-i gülem zi-ḫapīden güzeşteem

(31) Bī-tāb-ı bülbül-i çemen-i nā-tevānīdür ve bī-mecāl ü ḫareket nabz-ı reg-i⁹⁰⁵¹⁹⁰⁴⁸ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.⁹⁰⁴⁹ güzeşteem: + ya' nī A.⁹⁰⁵⁰ güzeşteem: + ya' nī A.⁹⁰⁵¹ reg-i: -A.

[V-326b]

(1) güldür.

کل از نسیم دست رد باغبان شکفتن

من از قبول خلق زچیدن گذشته ام

5. (2) Gül ez-nesīm-i dest-red-i bāgbān şükuften⁹⁰⁵²

(3) Men ez-ḳabūl-i ḥalḳ zi-çiden güzeşteem

[N-289a] (4) Gül nesīm-i dest-redd-i bāgbāndan āzurde-ḥāṭır oldı. (5) Ben daḥı gül-çinī-i ḳabūl-i ḥalḳdan fāriğ oldum⁹⁰⁵³.[Gazel 502]⁹⁰⁵⁴

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

رفتم از خود چون بطفلی ازمین برخواستم

قد کشیدم از سر دنیا و دین بر خواستم

1. (7) Reftem ez-ḥod çun be-ṭıflī ez-zemīn ber-ḥ'āstem

(8) Ḳadd keşīdem ez-ser-i dūnyā vü dīn ber-ḥ'āstem

(9) Henūz ṭıfl iken kendümden geçdüm ve zemīn-i fenādan ber-ḥ'āste (10) oldum. Ḳadd çeküp ārzū-yı dīn ü dūnyādan ber-ḥ'āste (11) oldum. Lafza-i dīn bu maḥallde riyāya⁹⁰⁵⁵ muḳābil zıkr olundu. (12) Āḥiret murād olunur. Nitekim ehl-i dūnyā ṭālib-i dūnyā ehl-i (13) āḥiret ṭālib-i āḥiret ehlu'llāh tārik-i dūnyā ve tārik-i āḥiretdür. (14) Bu mıṣra' la bu ma' nāyı murād iderler.

همنشین بودیم ما و آسمان دریک زمین

آن چنان بر خواست ازجا من چنین بر خواستم

(15) Hem-niṣīn būdīm mā vü āsmān der-yek-zemīn

(16) Ān çunān ber-ḥ'āst ez-cā men çunīn ber-ḥ'āstem

(17) Biz āsmān ile bir zemīnde ya' nī zemīn-i 'ademde hem-niṣīn (18) idük. O böyle bālā-cāy-ı rif' atde bī-sütün ve bī-pervā (19) ben böyle ḥāk-i fenā vü dervīşide ber-ḥ'āste ve bī-ser ü pā (20) ta' ayyün eyledük.

⁹⁰⁵² şükuften: şükuft A N.⁹⁰⁵³ oldum: + dimek ister A.⁹⁰⁵⁴N nüshasında ve V nüshasının 6. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.⁹⁰⁵⁵ riyāya: dūnyāya A N.

[Gazel 503]⁹⁰⁵⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

چو چشم خود ببال حیرتست انداز پروازم

نکاه کرم باشد شعلهء اواز پروازم

1. (21) Çu çeşm-i ĥod be-bāl-i ĥayretest endāz-ı pervāzem

(22) Nigāh-ı germ bāşed şu' le-i āvāz-ı pervāzem

[A-382a] (23) Çünkü kendi çeşmüm gibi pervāz-endāzlığum bāl-i ĥayret (24) iledür. Şu' le-i āvāz-ı pervāzum nigāh-ı germ olur.

بقای من ندارد اعتباری از فنای من

بود انجام پروازم چو رنگ آغاز پروازم

(25) Beķā-yı men ne-dāred i' tibārī ez-fenā-yı men

(26) Buved encām-ı pervāzem çu reng āgāz-ı pervāzem

(27) Çünkü fenām için beķāmuñ i' tibārı yoķdur. Encām-ı pervāzum (28) reng gibi āgāz-ı pervāzum olur.

[Müfred 42]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

شکوه داریم زهم بسکه صبوریم زهم

وسعت قرب بحدیث که دوریم زهم

1. (29) Şekve dārīm zi-hem bes ki şabūrīm zi-hem

(30) Vūs' at-ı ķurb be-ĥaddīst ki dūrīm zi-hem

(31) Birbirimizden gilemend ve şabūrız ve vūs' at-ı ķurb bir ĥaddedür ki

[V-327a]

(1) birbirimizden dūruz. Si' a-i ķurb bunı iķtizā ider.

[Nazm 82]

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

رندانکه میخورند می لاله کون هم

هستند اسیر سلسلهء موج خون هم

⁹⁰⁵⁶ "Dīger" N (der).

1. (2) Rindān ki mī-ḥorend mey-i lāle-gūn hem

(3) Hestend esīr-i silsile-i mevc-i ḥūn hem

(4) Ya' nī bu rindānuñ⁹⁰⁵⁷ da⁹⁰⁵⁸ ḥāli esīr-i silsile-i mevc-i ḥūn olmaḡdur.

فارغ زدل ربودن عاشق نمیشود

خوبان چکونه برده قرار و سکون هم

(5) Fāriḡ zi-dil-[rū]būden⁹⁰⁵⁹-i 'āşıḡ nemi-şevēd

(6) Ḥūbān ç̄i-gūne borde ḡarār u sūkūn hem

[N-289b] (7) Rūbūden 'āşıḡa muzāfdur ve mıṡra'-ı evvel şānīde olan (8) ḥūbānuñ taḡrīr-i ḡālīdūr. Ya' nī ḡāl-i ḥūbān-ı 'āşıḡdan (9) dā'imā dil-rūbūdelikde ola. Niçe anlardan⁹⁰⁶⁰ firār u (10) sūkūn-ı müctemi' in olalar?

احوال حسن و عشق زهم میتوان شناخت

عکس دو اینه است عیان از درون هم

3. (11) Aḡvāl-i ḡūsn ü 'aşḡ zi-hem mī-tevān şināḡt⁹⁰⁶¹

(12) 'Aks-i dü-āyīnest⁹⁰⁶² 'ayān ez-derūn hem

(13) ḡūsn ü 'aşḡuñ aḡvālīni birbirinden fehm itmek mümkündür. (14) İki āyīnenüñ derūnda birbirinden 'aksi 'ayāndur. Āyīne-i (15) 'aşḡdan ḡūsn āyīne-i ḡūsnden 'aşḡ 'ayān olur.

[Gazel 504]

Mef' ūlū / Mefā' ilū / Mefā' ilū / Fe' ūlūn

یاراست بهر مسجد و میخانه که رفتیم

شمعست زیك شعله بهر خانه که رفتیم

1. (16) Yārest beher mescid ü meyḡhāne ki reftīm

(17) Şem' est zi-yek-şu' le beher ḡhāne ki reftīm

[A-382b] (18) Her mescid ve meyḡhāneye gitdüḡine⁹⁰⁶³ anda yāri müşāhede itdüḡine⁹⁰⁶⁴ (19) ve her ḡhāneye varduḡ⁹⁰⁶⁵ andaki şem' hemān bir şu' leden fūrūzān (20) olmuş ḡördüḡ⁹⁰⁶⁶.

⁹⁰⁵⁷ rindānuñ: rindān ki A.

⁹⁰⁵⁸ da: -A.

⁹⁰⁵⁹ [rū]būden: rūbūden A N.

⁹⁰⁶⁰ anlardan: Bu kelime "anlarlardan" olarak yanlış yazılmıştır N V.

⁹⁰⁶¹ şināḡt: خ / ح A.

⁹⁰⁶² āyīnest: Bu kelime "āyīneest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereḡi böyle okundu N V.

صد می‌کده کیفیت از ان چشم سیه داشت
چون باده بهر شیشه و پیمانہ که رفتیم

(21) Şad-meygede keyfiyyet ezân-çeşm-i siyeh dâşt

(22) Çun bâde beher şîşe vü peymâne ki reftîm

(23) Çeşm-i siyehden murâd ğayb u hüviyyet-i ‘aşq-ı aḥadiyyetdür:

(24) Hiç sırrı nîst ki sırrı zi-Ḥudâ nîst

buyurulduğu gibi.

بود از کل ذکرت کره نقد بهاری

چون رشتهء تسبیح بهر دانه که رفتیم

3. (25) Būd ez-gül-i zikret girih-i naḡd-i bahārî

(26) Çun rişte-i tesbîḡ beher dâne ki reftîm

(27)⁹⁰⁶⁷ Dâne-i sübḡa ki girih-i naḡdînedür rişte ol dâneye (28)⁹⁰⁶⁸ rāhîdür.

دیر و حرم آیینہء توحید نما بود

جزخویش ندیدم بهر خانه که رفتیم

(29)⁹⁰⁶⁹ Deyr ü ḡarem āyîne-i tevḡîd-nümâ bûd

(30)⁹⁰⁷⁰ Coz ḡîş ne-dîdem⁹⁰⁷¹ beher ḡâne ki reftîm⁹⁰⁷²

(31) Zîrâ ki ta‘ ayyün-i şuverî ‘adem-i şarf olup⁹⁰⁷³ ان العیان

[V-327b]

(1) ما شمّت رایحة من الوجود olunca ol vaḡt merâtib-i (2) vüçüddan ḡîş daḡı bir mertebe olur ki salṡanat-ı (3) vaḡdetde diġer nîst sırrı bu ma‘ nâyı idrâkden ‘ibâretdür.

تاب نکه کرم نداریم چو شوکت

خوش باش بشمع ای پر پروانه که رفتیم

⁹⁰⁶³ gitdüġine: gitdüm A N.

⁹⁰⁶⁴ itdüġine: itdüm A N.

⁹⁰⁶⁵ varduġ: vardum A N.

⁹⁰⁶⁶ gördük: gördüm A N.

⁹⁰⁶⁷ Tüm satır: -A.

⁹⁰⁶⁸ Tüm satır: -A.

⁹⁰⁶⁹ Tüm satır: -A.

⁹⁰⁷⁰ Tüm satır: -A.

⁹⁰⁷¹ dîdem: dîdîm N.

⁹⁰⁷² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹⁰⁷³ İnnel-a‘yâne mâ şemmet râyiḡaten mine'l-vüçüdi/A'yân (bütün yaratılmışların özleri) varlıktan bir koku dahi koklamamıştır.

5. (4) Tāb-1 nıgeh-i germ ne-dārīm çu Şevket
 (5) Hoş bāş be-şem' ey per-i pervāne ki reftīm
 (6) Biz tāb-1 nıgeh-i germe taħammül idemeyüz. Ey per-i pervāne sen hemān (7)
 şem' eyle. Şağ ol.

[Gazel 505]⁹⁰⁷⁴

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بهر کس کرم شیر نیست گفتاری که من دارم
 چو طوطی شعلهء نطقست منقاری که من دارم

1. (8) Beher kes germ-i şīrīnest⁹⁰⁷⁵ güftārī ki men dārem

(9) Çu tūtī şu' le-i nuṭkest minḳārī ki men dārem⁹⁰⁷⁶

(10) Herkes ile germ-i [N-290a] şīrīndür. Benüm güftārum ve minḳārum tūtī
 (11) gibi şu' le-i nuṭkdur.

برون آورده انداز یک مشیمه کفر و ایمان سر
 بود تار لباس کعبه زتاری که من دارم

(12) Birün āverdeend ez-yek-meşīme küfr ü imān ser

(13) Buved tār-1 libās-1 Ka' be zi-tārī ki men dārem

(14) Küfr ve imān bir meşīmeden zūhūr itdıkları⁹⁰⁷⁷ و قضی ربک (15) ان لا تعبد والا
 اناşş-1 şerīfi üzere küfr i' tiḳād-1 (16) bātıla-i 'ademī olunca nefsi-i i' tiḳād-1 emri-i
 vāhiddür. (17) Nisbe-i izmiḥlāl tārī olduḳda 'ayn-1 ḥaḳḳü'l-yaḳīnden [A-383a] (18)
 ḡayrı şey' ḳalmaz. İmdi zünnār-1 tār libās-1 Ka' be olur. (19) بسقوط النسب والاضافات والاحكام
 فهذا من جملته هزianاته و خرافاته تجاوزه الله تعالى⁹⁰⁷⁸. (20) فافهم

⁹⁰⁷⁴N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰⁷⁵ şīrīnest: nīst A.

⁹⁰⁷⁶ dārem: + ya' nī A.

⁹⁰⁷⁷Kur'ân, İsrâ 17/23: Ve ḳaḳā rabbuke ellā ta' budū illā iyyāhu/Rabbin kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi . . . kazâ etti.

⁹⁰⁷⁸Bisüḳüti'n-nisebi ve'l-izâfâti ve'l-aḥkâmi fefhem fehâzâ min cümleti hezeyânâtihi ve ḥurâfâtihi tecâvezehu'llâhi Te' âlâ/Nisbetlerin, izâfetlerin ve hükümlerin sâkıt olmasıyla bunu böyle anla ve yine bil ki bu onun. Allah onu affetsin hezeyân ve hurâfeleri cümlesindedir -N.

[Gazel 506]⁹⁰⁷⁹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

شب که از رویش دل پر نور شد کاشانه ام
چون نفس میرفت و می آمد هوا از خانه ام

1. (22) Şeb ki ez-rüyeş dil-i pür-nür şud kâşâneem

(23) Çun nefes mî-reft ü mî-âmed hevâ ez-ĥâneem

(24) Ya' nî pertev-i ruĥsâriyla⁹⁰⁸⁰ kâşânesi dil-i pür-nûra döndi. (25) Dilde nefes
ĥânedede hevâ derkâr olmağla beyti itmâm eyledi.

کشت من سبز است از تر دستی غارتکران
ریشه از مد نگاه مور دارد دانه ام

(26) Kışt-i men sebzeş ez-ter-desti-i gâret-gerân

(27) Rîşe ez-medd-i nigâh-ı mûr dâred dâneem

(28) Benüm kiştüm gâret-gerânun üstâdlığından sebz olur ve dânenün (29) rîşesi
medd-i nigâh-ı hümûm-ı mûrdan ĥâşıl olur.

نقش ارایش نکردد دلنشین آینه را
همره نقاش صورت میرود از خانه ام

3. (30) Nağş-ı ârâyiş ne-gerded dil-nişin âyîne-râ

(31) Hem-reh-i nağğâş-ı şüret mî-reved ez-ĥâneem

[V-328a]

(1) Âyîne-i dil-nişine nağş-ı ârâyiş olmaz. İmdi nağğâşun (2) ĥânemde iktizâsı
yoğdur. Eger nağğâş⁹⁰⁸¹ ĥânemde bir şüret (3) nağş eylese nağğâş giderken ol şüret-i
menkûşa dahı (4) anunla ma' an râhî olur.

بسکه جوشیده است خون عضو من بهم
کرفتند از دست چون کل نشکفد پیمانہ ام

(5) Bes ki cüşideş⁹⁰⁸² ĥûn-ı 'uzv 'uzv-ı men behem

(6) Ger fütend ez-dest çun gül ne-şügufd peymâneem

⁹⁰⁷⁹N nüshasında ve V nüshasının 21. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁰⁸⁰ ruĥsâriyla: ruĥsâr ile A.

⁹⁰⁸¹ nağğâş: ش / س V.

⁹⁰⁸² cüşideş: Bu kelime "cüşideest" şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

(7) Ol kadar benüm her a'zāmuñ xanı birbiriyle cūşīdedür ki (8) elümde mānend-i gül olan peymāne düşerse bir dahı şüguftē olmaz. (9) Nükte: Ta' mīm-i cem' iyyet lafza-i behemdedür.⁹⁰⁸³ **فَلَيْتَ خَيَالٍ**.

خشک مغزی ریک در آب و کل من ریختست

سیل همچون کرد بر میخیزد ازویرانه ام

5. (10) **Ḥuşk-mağzī rīg der-āb u gül-i men rih̄test**

(11) **Seyl hemçun gerd ber mi-ḥīzed ez-vīrāneem**

(12) Ḥuşk-mağzlık benüm āb u gül-i tıynetümde rīg [N-290b] dökmişdür. (13) Zīrā rīg ḥuşk-mağz olmadıkça zāhir olmaz. Böyle (14) olunca seyl vīrānemden ğubār gibi zāhir olur. Ğubār (15) seyl gibi dimek iktizā iderdi. [A-383b] Ammā ' aksinde dahı (16) mübālağa vardır.

بسکه ازبوی سرزلفی سخن سر میکنم

کوش هر دم نافعء مشکست از افسانه ام

(17) **Bes ki ez-büy-ı ser-i zülfi sūhan ser mi-konem**

(18) **Güş her-dem nāfe-i müşgest ez-efsāneem**

(19) Sūhan ser kerd sözi başa yetişdürdi. Sūhan sırr kerd sözi (20) ketm eyledi. Nāfe-i müşg müşgi setr⁹⁰⁸⁴ ider. Efsānem eyle (21) güş müşg ile nāfeye beñzer **وقس الباقي** ⁹⁰⁸⁵عليها من المزايا.

کشته است از وحشت من شوخ طبع روزکار

دارد این صحرا پری در شیشه از دیوانه ام

7. (22) **Geşteest ez-vaḥşet-i men şüh ṭab' -1 rüzgār**

(23) **Dāred in şahrā peri-der-şişe ez-dīvāneem**

(24) Benüm vaḥşetümnden ṭab' -1 rüzgār şüh olmuşdur. Bu şahrā-yı (25) vaḥşetün bizüm⁹⁰⁸⁶ dīvānemizden peri-der-şişesi vardır. (26) Ya' nī şahrā-yı vaḥşetde olan her⁹⁰⁸⁷ dīvāne bizüm gibi gūyā peri-(27) der-şişedür ve's-selām⁹⁰⁸⁸.

⁹⁰⁸³ Felyeteḥayyāl/Böyle hayal edilsin.

⁹⁰⁸⁴ setr: seyr A.

⁹⁰⁸⁵ Ve kıs e'l-bāki ' aleyhā mine'l-mezāyā/Geri kalan meziyetlerini buna kıyasla -N.

⁹⁰⁸⁶ bizüm: benüm A.

⁹⁰⁸⁷ her: o A.

⁹⁰⁸⁸ ve's-selām: -A -N.

چار دیوار سرایم قالب خشی شده است
بسکه پر کردیده از کرد کدورت خانه ام

(28) Çār-dīvār-ı serāyem qālīb-ı huşkī şudest⁹⁰⁸⁹

(29) Bes ki pür gerdide ez-gerd-i küdüret hāneem

(30) Gerd-i küdüretden hāne-i vücūm ol qadar mālīdür ki serāy-ı (31)
cismümüñ çār-dīvār-ı ‘ unşurunda ruḡubet qalmayup qālīb-ı⁹⁰⁹⁰

[V-328b]

(1) huşk olmuşdur.

از خیال شمع رخساری زبس کردیده تر
شعله جواله باشد کردش پروانه ام

9. (2) Ez-hayāl-i şem‘-i ruḡsārī zi-bes gerdīdeter

(3) Şu‘le-i cevvalē bāşed gerdiş-i pervāneem

(4) Bir şem‘-i ruḡsārūñ hayālinden ol qadar devrān eylemişdür ki (5) pervānenüñ
gerdişi şu‘le-i cevvalē olmuşdur.

شعله حل کرده سازد نکهت من مغز را
غنچه خار سر دیوار اتشخانه ام

(6) Şu‘le-i ḡall kerde sāzed nūkhet-i men mağz-rā

(7) Ğonçe-i ḡār-ı ser-i dīvār-ı āteş-hāneem

(8) Ya‘nī ben dīvār-ı āteş-hānenüñ ser-i ḡārında demīde bir Ğonçe-i (9) āteşīnem
ki benüm rāyīḡam dimāğı şu‘le-i sāyīde ider.

نشأ اقبال من شد ناقبولیهای خلق
باشد از کرداندن رو کردش پیمانہ ام

11. (10) Neş‘e-i iḡbāl-i men şud nā-ḡabūlīhā-yı ḡalḡ

(11) Bāşed ez-gerdānden-i rū gerdiş-i peymāneem

[A-384a] (12) ḡalḡuñ beni nā-ḡabūlluḡları neşve-i iḡbālüm olur. Baña rū-
gerdānlıḡ (13) gerdiş-i peymāne-i iḡbāl olur.

حسن میلرزد بخویش از بیقراریهای من
شمع من میرد زباد شهپر پروانه ام

⁹⁰⁸⁹ şudest: Bu kelime “şudeest” şeklinde olmasına rağmen vezin gereği böyle okundu.

⁹⁰⁹⁰ qālīb-ı: -A.

(14) Ḥüsn mī-lerzed be-ḥ̄'ış ezbi-ḳarārīhā-yı men

(15) Şem^c -i men mīred zi-bād-ı şeh-per-i pervāneem

(16) Ḥüsn benüm bī-ḳarārīgumdan lertzidedür ve benüm şem^c üm bād-ı şeh-per-i

(17) pervānemden munṭafī olur.

ذکر زلفش را نخواهم کرد کوه تا ابد

هست شوکت از تسلسل سبجهء صید دانه ام

13. [N-291a](18) Zīkr-i zūlfeş-rā ne-ḥ̄'āhem kerd kūteh tā ebed

(19) Hest Şevket ez-teselsül sübḥa-i şad-dāneem

(20) Çünki zīkr-i zūlfi tā ebed cārīdür. Sübḥa-i şad-dānesi (21) teselsülden niçe ḥālī ve berīdür⁹⁰⁹¹.

[Nazm 83]

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

چنان دارند ربط معنوی از بس سراپایم

که باز آیم بهم چون شعر اگر باشند اجزایم

1. (22) Çunān dārend⁹⁰⁹² rabṭ-ı ma^c nevī ez-bes ser-ā-pāyem

(23) Ki bāz āyem behem çun⁹⁰⁹³ şī^c r eger bāşend eczāyem

(24) Ben ser-ā-pā şöyle irtibāt-ı ma^c nevī ile mürtebiṭüm ki müfterik olsam (25) eczā-yı şī^c r gibi yine müctemi^c olurum. Taḳdīr-i⁹⁰⁹⁴ mışra^c -ı şānī: Eger bāz āyem (26) behem bāşend eczāyem çun eczā-yı şī^c r. .⁹⁰⁹⁵ فافهم

ندارد احتیاج شمع شبها بزم من از بس

برون چون پرتو فانوس اید جان ز اعضایم

(27) Ne-dāred iḥtiyāc-ı şem^c şebḥa bezm-i men ez-bes

(28) Birün çun pertev-i fānūs āyed cān zi-a^c zāyem

(29) Şem^c sükün ile. Şebḥa zarf-ı bezm fā^c il-i ne-dāred. Cān fā^c il-i (30) āyeddür. Ma^c nā zāhir olur. merḥūm zımnında ğazelinde bu⁹⁰⁹⁸ (31) ⁹⁰⁹⁷Nābī ⁹⁰⁹⁶مزایا فلیتخیل باقی مزایا

beyti ne hoş edā buyurdı:

⁹⁰⁹¹ ve berīdür: olabilür demek ister فافهم/Fefhem: Anla A.

⁹⁰⁹² dārend: dāred A.

⁹⁰⁹³ çun: -A.

⁹⁰⁹⁴ taḳdīr-i: -A.

⁹⁰⁹⁵ Fefhem/Anla -N.

⁹⁰⁹⁶ Felyeteḥayyal bāḳī mezāyā/Geri kalan meziyetleri böyle hayal edilsin -N.

[V-329a]

(1) *Mihrīde eyler idi meh gibi deryūze be-kef*(2) *Rūḥ eger olmasa maḥfī bedenün⁹⁰⁹⁹ zımnında*

[Nazm 84]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

موج این بحر بود آمد و رفت قاصد

من و او ساحل دریای جدایی شده ایم

1. (3) *Mevc-i ĩn baḥr buved āmed ü reft k̄āşid*(4) *Men ü ü sâḥil-i deryâ-yı cüdâyî şudeim*

(5) Deryâ-yı iştıyâkuñ tarafından kavâdimi emvâc meşâbesindedür. (6) Ḥâl-i [A-384b] mevc āmed ü reft oldığı gibi. İmdi cānānesiyle (7) bu sâḥil-i deryâ-yı cüdâyı der-āmed ü reft kavâdim-i emvâcı olur.

رهنمود کعبه فقر و فنا کردیده ام

جامهء احرام از عریان تنی پوشیده ایم

(8) *Reh-nümüd-ı Ka'be-i faḥr u fenâ gerdideem*(9) *Câme-i iḥrâm ez-'uryân-ı tenî püşideim*

(10) Ka'be-i faḥr u fenâ sâliki ve câme-i iḥrâmı 'uryânlığından püşide (11) idicidür.

تا دماغ او بفریاد جنون من رسد

نامهء خود در حریر بوی گل پیچیده ام

3. (12) *Tâ dimâğ-ı ü be-feryâd-ı cünün-ı men resed*(13) *Nâme-i ḥod der-ḥarîr-i bûy-ı gül piçideem*

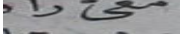
(14) Anuñ kuvve-i şâmmesi benüm feryâd-ı cününuma reside olmağičün (15) nāmemi ḥarîr-i bûy-ı güle piçide iderüm. Bûy-ı gül vâsıtasıyla (16) reside olur.

انچنان خصم تماشايم که کویی از چمن

از گل دستار تا خار قدم رنجیده ام

(17) *Ān-çunân⁹¹⁰⁰ ḥaşm-ı temâşâyem ki güyî ez-çemen*(18) *Ez-gül-i destâr tâ ḥâr-ı ḳadem rencideem*⁹⁰⁹⁷ Nâbi: -N.⁹⁰⁹⁸ Tüm satır: -N.⁹⁰⁹⁹ bedenün: ب / - A.⁹¹⁰⁰ ān-çunân: be-çunân A.

(19) Gül-i destāra⁹¹⁰¹ hār-ı kādeme münāsib olmağla çemenden rencīdelikde (20)

biri⁹¹⁰² ibtidā biri gāyet [N-291b] ile kılındı.

[Nazm 85]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بغیر از اینکه سرخوش بقا بودم فنا کشتم

نمیدانم چها بو دم نمیدانم چها کشتم

1. (21) Be-ğayr ezīn ki serhoş-ı beḳā būdem fenā geştem

(22) Nemī-dānem çihā būdem nemī-dānem çihā geştem

(23) Beḳā hayāliyle olup meger⁹¹⁰³ 'adem-i maḥz' olduğundan soñra ezmine-i

(24) māzīde ne eṭvārlarda dā'ir ü sâ'ir ve ḥāl ü müstaḳbelâtda (25) ne telebbüslerde müte' ayyin ve ḥâ'iz⁹¹⁰⁴ olduğundan ğayrı bilmem.

لباس زندگانی یکنفس کردم به پر امشب

ز سر تا پای خود چون شمع خندیدم فنا کشتم

(26) Libās-ı zindegānī yek-nefes kerdem be-per imşeb

(27) Zi-ser-tā-pāy-ı ḥod çun şem' ḥandīdem fenā geştem

(28) Beyt ser-tā-pāy ḥāl-i şem'i taḳrīrdür ki libās-ı zindegānīyi yek-şeb (29) der-per idüp ser-tā-pāy ḥandīdelikle fānī ve muzmaḥill olur. (30) Bu vaşfi kendilerinde buldılar.

چنان وا کرده ماند انتظار جلوه اش چشمم

3. (31) Çunān vā-kerde māned intizār-ı cilveş çeşmem

[V-329b]

که بعد از مردن خود خاک کشتم نقش پا کشتم

(1) Ki ba' d ez-murden-i ḥod ḥāk geştem naqş-ı pā geştem

[A-385a] (2) Vā-kerde māned açık ḳaldı. Ya' nī intizār-ı cilvesiyle (3) çeşmüm şöyle açık ḳaldı ki ba' d-ı merg ḥāk oldum. Lākin (4) naqş-ı pā oldum. Zīrā intizār-ı cilve teşrīf-i maḳdemi müş' irdür.

⁹¹⁰¹ destāra: destār N.

⁹¹⁰² biri: bir A.

⁹¹⁰³ meger: fikr A.

⁹¹⁰⁴ ḥâ'iz: câ'iz A.

[Müfred 43]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

فنا کرد انتظار جلوهء آنشوخ بی باکم
براهش بسکه نشستم مربع خشت شد خاکم

1. (5) Fenā kerd intizār-ı cilve-i ān-şūḫ bī-bākem⁹¹⁰⁵

(6) Be-rāheş bes ki nişestem murabba' ḫışt şud ḫākem

(7) Fenām kerd taqdirīyle. Ya' nī o şūḫuñ cilve-i intizārı beni fenā (8) eyledi. Anuñ rāhında öyle nişeste oldum ki ḫışt-ı murabba' -ı (9) ḫāk oldum. Nükte: Şüret-i ḫışt murabba' dur. Terabbu' bağdaş (10) ḫurmaya⁹¹⁰⁶ dirler.

[Nazm 86]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

زنده کی شد سبب مرک و روز ازلم
باشد از موج نفس شهپر تیر اجلم

1. (11) Zindegī şud sebab-i merg ü⁹¹⁰⁷ rüz-ı ezelem

(12) Bāşed ez-mevc-i nefes⁹¹⁰⁸ şeh-per-i tīr-i ecelem

(13) Zindegī-i ta' ayyün-i mecāzī fi'l-ḫaḫīkat merg oldığı⁹¹⁰⁹ ان تمو (14) مو توا قبل
twa ḫadīs-i şerīfinden müstefād olur. Böyle olunca (15) şeh-per-i tīr-i eceli āmed şud-ı nefese teşbīhde mevc ile ta' bīr (16) buyurdılar.

عمرم ازبس بخيال لب لعل تو گذشت
رک یاقوت بود رشتهء طول املم

(17) 'Ömrem ez-bes be-ḫayāl-i leb-i la' l-i tu güzeşt

(18) Reg-i yāḫūt buved rişte-i tül-i emelem

(19) Yāḫūt ile la' l-i leb tenāsübi zāhirdür. Tül-i ' ömr ile emel gibi.

[Gazel 507]⁹¹¹⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

⁹¹⁰⁵ bākem: bālem A.

⁹¹⁰⁶ ḫurmaya: A.

⁹¹⁰⁷ ü: -N.

⁹¹⁰⁸ nefes: naqş A.

⁹¹⁰⁹ Mütü ḫabl en temütü/Ölmeden önce ölünüz (Hadis, Aliyyu'l-Kârî, s. 363; Kermî, s.140; Aclûnî, II, 291).

⁹¹¹⁰ N nüshasında ve V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

کردباد دشت کرد پیشرو سامانیم
مصرع برجستهء دیوان سرکردانیم

1. [N-292a] (21) Gird-bād-ı deşt-i gerd-i pîş-rev ü sāmānīm

(22) Mışra^ç -ı berceste-i dīvān-ı ser-gerdānīm⁹¹¹¹

(23) Sāmān ve rāhatuñ gird-bād-ı deşt-i gerd-i pîş-reviyüm. Ser-gerdānlık (24) dīvānınuñ mışra^ç -ı bercestesiyüm. Vāqı^ç en gird-bāda bu mışra^ç -ı (25) berceste-i dīvān-ı ser-gerdānıdır.

یاد کاری از تعلق نیست غیر از تن مرا
پیرهن داری بجا مانده است از عریانیم

(26) Yādigārī ez-ta^ç alluḡ nıst ġayr ez-ten me-rā

(27) Pīrehendārī be-cā māndest⁹¹¹² ez-^ç uryānīm

(28) Ta^ç alluḡ-ı mā-sivādan ten-i naḥīfüm gibi baña bir yādigār olamaz. Pīrehen(29)dārılık [A-385b] ^ç uryānılığumdan başqa yerde ḡalmışdur. Aña ta^ç alluḡum yoḡdur. (30) Tenüm benüm olsa pīrehenden çoḡdan geçdüm.

کشت یکجا جمع موج حیرتم از پیچ و تاب

3. (31) Geşt yek-cā cem^ç mevc-i ḡayretem ez-piç ü tāb

[V-330a]

جوهر آینه شد شیرازهء حیرانیم

(1) Cevher-i āyīne şud şīrāze-i ḡayrānīm⁹¹¹³

(2) Mevc-i ḡayretüm piç ü tābdan nāşī bir yere cem^ç oldı. İmdi (3) ḡayrānılığum şīrāzesi cevher-i āyīne oldı. Beyt ġāyet (4) mülte`imü's-şüret ve'l-ma^ç nā vāqı^ç olmışdur⁹¹¹⁴.

کوهرم از ناقبولیها بخاک افتاده است
ورنه رنگ مشتری میکردد از غلطانیم

(5) Gevherem ez-nā-ḡabūlihā be-ḡāk üftādeest

(6) Verne reng-i müşteri mī-gerded ez-ḡaltānīm

(7) Gevherüm bu nā-ḡabūlluḡlardan⁹¹¹⁵ ḡāke üftāde olmışdur. (8) Yoḡsa benüm ḡaltādeliğumden ve nefāset-i cevherümden müşterinüñ (9) reng-i rüyı müteḡayyir olur.

⁹¹¹¹ ser-gerdānīm: + ya^ç nī A.

⁹¹¹² māndest: Bu kelime "māndeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

⁹¹¹³ ḡayrānīm: + ya^ç nī A.

⁹¹¹⁴ ü's-şüret ve'l-ma^ç nā vāqı^ç olmışdur: -N.

Bu kâ' idedür ki müşteri (10) nefâset-i bizâ' ayı gördükde âşâr-ı hırşından müteğayyir (11) olur. Dürr-i gâltâna göre reng-gerdâdelik tenâsübi (12) zâhirdür.

یادان شبها که از شرم تماشاى تو دل

آب میشد چون عرق میریخت از پیشانیم

5. (13) Yādān-ı şebhâ ki ez-şerm-i temâşâ-yı tu⁹¹¹⁶ dil

(14) Âb mî-şud çun 'arağ mî-rîht ez-pîşânîm

(15) Yādān-ı şebhâ bād taqdirindedür. Şerm-i temâşâdan laht-ı şanavberi (16) âb olur. Mânend-i 'arağ cebîninden rîzân olurdu⁹¹¹⁷.

[Nazm 87]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

ندامت خورد سیلابی که کرد آهنگ دیوارم

کف افسوس کردد موج سیل از ننگ دیوارم

1. (17) Nedâmet hord seylâbî ki kerd âheng-i dîvârem

(18) Kef-i efsûs gereded mevc-i seyl ez-neng-i dîvârem⁹¹¹⁸

(19) Benüm dîvâr-ı vücûd-ı za'îfüm hedmine kaşd eyleyen seylâb âteş-i (20) şerm ü nedâmetde âb oldu ve mevc-i seyl dîvâr-ı [N-292b] za'îfüm 'arından (21) güyâ kef-i efsûs oldu.

چنان اباد بهر سوختن شد خانهء صبرم

که میسوزد از آن آتش که دارد سنگ دیوارم

(22) Çunân âbâd behr-i sūhten şud hâne-i şabrem

(23) Ki mî-sūzed ezân-âteş ki dâred seng-i dîvârem

[A-386a] (24) Hâne-i şabrum yanmadan ötüri şöyle ma' mür oldu ki seng-i (25) dîvâr hânemde muzmer olan âteşden sūzân olur.

[Gazel 508]⁹¹¹⁹

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

مجمع تو راست جوش صاف کوهرها بهم

میشود خورشید چون پیوند د اخترها بهم

⁹¹¹⁵ nâ-ğabūlluqlardan: nâ-ğabūlluqlarından A.

⁹¹¹⁶ tu: -A.

⁹¹¹⁷ olurdu: olur idi dimekdür A.

⁹¹¹⁸ dîvârem: + ya' nî A.

⁹¹¹⁹ N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

1. (27) Mecma[‘] -1 nūrest cūş-1 şāf-1 gevherhā behem

(28) Mī-şevēd hūrşīd çun peyvended aḡterhā behem

(29) Cūş lafzı ekşer keşretde müsta[‘] meldür. Ya[‘] nī[‘] alā tariḡi mezāk (30) ü’ş-şir bir perde le’ālī-i şeh-vāre cem[‘] olsa mecma[‘] -1 nūr olur. Nitekim (31) kevākib-i neyyire-i eflāk cem[‘] olsa hūrşīd olur.

[V-330b]

موجخیز نشأ باشد باد پیدر پی زدن

عالم آبست چون پیوست ساغر ها بهم

(1) Mevc-hīz-i neş[’]e bāşed bād-1 pey-der-pey zeden

(2) ‘Ālem-i ābest çun peyvest sāgarhā behem

(3) Mevc-hīz-i neş[’]e bād-1 pey-der-peyle ḡaşıl olur. Çünki ‘ālem-i (4) ābdur.

Sāgarlar birbirine peyveste olur.

اختلاف اهل مذهب از برای جنت است

بهر میراث است جنک این برادر ها بهم

3. (5) İḡtilāf-1 ehl-i mezheb ez-berāy-1 cennetest

(6) Behr-i mīrāşest ceng-i ĩn birāderhā behem

(7) Vākı[‘] en:

Kimdür bizi men[‘] eyleyecek bāğ-1 cenāndan

(8) *Mīrāş-1 pederdür gireriz⁹¹²⁰ ḡāne bizümdür*

(9) medlūli gibi ehl-i mezāhib-i şūrīnūñ ceng ü cidali bu mīrāş (10) içündür.

یاد کن از آتشین زنجیر فردای حساب

چند پیوندی چو زنجیر طلا زر ها بهم

(11) Yād kon ez-āteşin-zencir-i ferdā-yı ḡisāb

(12) Çend peyvendi çu zencir-i ḡilā zerhā behem

(13) Āteşin-zencir-i ferdā-yı ḡisābı tezekkür ile niçe bir altun (14) zencir gibi bu

ḡadar altunı birbirine peyvend idersin.

آهنین زنجیر ما از بس بصحرا آب شد

جاده ها پیچیده هم چون موج جوهر ها بهم

5. (15) Āhenin-zencir-i mā ez-bes be-şahrā āb şud

⁹¹²⁰ gireriz: giremez A.

(16) Cāddehā piçide hem çun mevc-i cevherhā behem

(17) Bizüm zencir-i āheninimüz ol kadar şahrāda āb oldı ki emvāc-ı cevāhir (18) gibi cāddeler birbirine piçide oldı. Bir vilāyete āb istilā (19) eylese [A-386b] cāddeler muzmaḥill olup birbirine piçide oldığı (20) meşhūrdur.

از بیابان محبت کز سری بیرون نکرد
کرده اند اینجا کره دامن محشر ها بهم

(21) Ez-beyābān-ı maḥabbet k'ez-seri birün ne-kerd

(22) Kerdeend in-cā girih dāmān-ı maḥşerhā behem

(23) Maḥabbet şahrāsından bir kimesne ser birün idemez. Bu mevki' de (24) dāmān-ı muḥāşir birbirine peyveste-[N-293a]bend olmuşlardır..⁹¹²¹ فافهم مزایاه

معنی بسیار از کم گفتیم دارد نظام
رشته کوتاهست چون پیوست کوهرها بهم

7. (25) Ma' ni-i bisyār ez-kem güftenem dāred niḫām

(26) Rişte kütāhest çun peyvest gevherhā behem

(27) Ma' ni-i bisyār az söylemeden muntaḫam olur. Zāhir degil mi ki gevher (28) bir yere cem' olsa rişte kütāh olur.

جز پشیمانی نباشد دعوی دیر و حرم
چون کف افسوس آید آخر این دریا بهم

(29) Coz peşimāni ne-bāşed da' vi-i deyr ü ḥarem

(30) Çun kef-i efsūs āyed āḫir in deryā behem

(31) Bu da' vi-i zāhir ü bāḫin peşimānlığa mü'eddī olur. Bu deryā-yı

[V-331a]

(1) temānü' ü teḫālūf zevāl-i aḥkām-ı inḫirāfiyeden sonra kef-i efsūsa (2) döner. Kef⁹¹²² maḥallinde olundığı erbāb-ı te'emmüle kāfidür.

فانش خواهد کشت آخر راز ما و آسمان
حرف را آهسته نتواند زدن کرها بهم

9. (3) Fāş ḫāhed geşt āḫir rāz-ı mā vü āsmān

(4) Ḥarf-rā āheste ne-tvāned zeden kerhā behem

⁹¹²¹ Fefhem mezāyāhu/Meziyetlerini anla: -A -N.

⁹¹²² kef: -A.

(5) Bizümle āsmānuñ āhirü'l-emr esrār-ı ser-be-mühri fāş olacağdur. (6) Zīrā aṭāriş birbiriyle hafıyyen tekellüm idemezler. Harf-i nihānī (7) anlaruñ miyānında olmaz. İmdi fāş olur. Āsmān bi-ṭabaḳātihā (8) şamemiyyet ile vaşf olunduğı yine nükteden ḫālī degildür.

شب که میداد آسمانرا رشته آهم نظام
بود چون عقد کهر پیوسته اخترها بهم

(9) Şeb ki mī-dād āsmān-rā rişte-i āhem niżām

(10) Būd çun ʿıḳd-ı güher peyveste aḫterhā behem

(11) Bir gice ki rişte-i āhum āsmāna niżām virdi kevākib ʿıḳd-ı (12) güher gibi behem peyveste idi.

آهن پیکانش از بس در سراپایم کداخت
در تتم پیچیده رکها همچو جوهرها بهم

11. [A-387a] (13) Āhen-i peykāneş ez-bes der-ser-ā-pāyem güdāht

(14) Der-tenem piçide reghā hemçu cevherhā behem

(15) Āhen-i peykānı ol ḳadar benüm ser-ā-pāyumda güdāhte oldı ki tenümde (16) olan ʿurūḳum birbirine piçide cevherler gibi oldı.

کوچهای هند میدان صنوبر کشته است
بسکه میماند سبزان صنوبرها بهم

(17) Kūçehā-yı Hind meydān-ı şnavber geşteest

(18) Bes ki mī-mālend sebzān-ı şnavberhā behem

(19) Sebzān siyeh-çerdegāndur⁹¹²³ كما مره غير مرة.

سرفراز انرا بیکیدیگر نباشد اختلاف
میزنند از دور پاشی چشمک اخترها بهم

13. (20) Ser-firāzān-rā be-yek-dīger ne-bāşed iḫtilāf

(21) Mī-zenend ez-dür-pāşī çeşmek aḫterhā behem

(22) Çeşmek kāf-ı taşğir ile göz ucuyla işāretde istiʿmāl (23) olunur. Yaʿnī ser-firāzān-ı cihān birbiri ile hem-reng-i iḫtilāf (24) olamazlar. Zāhir degil mi ki kevākib-i şeh-per-i gerdān [N-293b] birbirine çeşmek- (25) zen-i dūr-pāşide oldukları dīde-i nāzırāna ʿayāndur.

⁹¹²³ Kemā merre ğayra merratin/Daha önce defalarca geçti, kemā merre N.

کشتی ما نقطهء پرکار صد سرکشتکیست
بسکه پیوسته است این کردابها سرها بهم

(26) Keṣṭī-i mā noḡṭa-i pergār-ı şad-ser-geşteġist

(27) Bes ki peyvestest⁹¹²⁴ ĩn girdābhā serhā behem

(28) Noḡṭa-i pergār-ı ser-geşteġi bizüm zevraġımızdur. Çünki ol noḡṭa (29) pergār-ı ser-geşteġi noḡṭasıdur. Huṭūṭı devreder. Devri-i (30) hareket-i girdāb olur. Yine ol noḡṭaya ser behem-dāde-i ittişāl (31) olmadan ḡālī olmaz. Meşelā girdāb maḡall-i hareket oldıġı maḡalle

[V-331b]

(1) yine nüzül ider.

دیده نکشا ید حباب سیر چشمم سوی دل
کر شود شوکت کره دامن کوهرها بهم

15. (2) Dīde ne-ġşāyed ḡabāb⁹¹²⁵-ı sīr⁹¹²⁶-i çeşmem süy-ı dil

(3) Ger şevved Şevket girih dāmān-ı gevherhā behem

(4) ḡabāb-ı sīr-i çeşmüm guresne-i temāşā degildür ki süy-ı dile dīde-(5)güşā ola. Eger dāmān-ı şad-gevher birbirine girih olsa daġı yine (6) dīde-güşā olmaz.

[Nazm 88]

Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün / Mefā' ĩlün

به پیشانی مهیا سجده های آتشین دارم
سرکوی بتان را داغ از نقش جبین دارم

1. (7) Be-pişānī müheyyā secdehā-yı ateşin dārem

(8) Ser-i kūy-ı bütān-rā dāġ ez-naḡş-ı cebin dārem

[A-387b] (9) Edāt-ı şıla ta' līle maḡmüle. Ya' nī li-ecl-i firāḡ ser-i kūy-ı bütān

عن سجدة آتشین و تهیا ء پیشانیه الیها (11) لى داغ عن نقش الجبین لآنه اى الداغ المذكور حصله له (10)
بلا شبهة ولا مین⁹¹²⁷.

⁹¹²⁴ peyvestest: Bu kelime "peyvesteest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹¹²⁵ ḡabāb: cenāb A.

⁹¹²⁶ sīr: ser N.

⁹¹²⁷ Liye dāġun 'an naḡş-i' l-cebini li-ennehū ey e'd-dāġu'l-mezkūru ḡaşale lehu 'an secdeti'l-ateşin ve teheyye'e pişānīhi ileyhā bilā şübhetin velā meynin/Benim alın nakşından bir yaram var. Çünkü bahsedilen yara ona ateşinin secdesinden hasıl oldu ve onunla şekillendi.

بمردن هم نیفتد از بلندی رتبهء نامم
برنگ مردهء فیروزه تابوت از نکین دارم

(12) Be-murden hem⁹¹²⁸ neyüfted ez-bülendî rütbe-i nāmem

(13) Be-reng-i murdeî firūze-tābūt ez-nigīn dārem

(14) Vefātum ile rütbe-i nāmum bülendlikden münḥaṭṭ olmaz. Be-reng-i (15) murdeî murdelik şūretinde. Hemze yā-yı maşdariyyeden ‘ivaż. (16) Firūze-tābūt firūzeden tābūt ez-nigīn dārem nigīnūmden (17) iderüm. Vāqı‘en firūzeye ismi naqş olsa nāme-i tābūt (18) olur ammā yine bülend mertebedür raḥmetu’llāhi ‘aleyh⁹¹²⁹.

[Nazm 89]

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

زبس پر نور از یاد آن آتشین رویم
برون چون پرتو فانوس آید ازیدن مویم

1. (19) Zi-bes pūr nūr ez-yād-ı ruḥ-ı ān āteşin-rüyem

(20) Birün çun pertev-i fānūs āyed ez-dīden müyem

(21) Ziyā ve nūrı mūda da işbāt eyledi.

فروغ شمع ایمان روشنست ازظلمت کفرم
ززنک خویش باشد هم لباس کعبه هندویم

(22) Fūrūğ-ı şem‘-i imān rūşenest ez-zulmet-i küfrem

(23) Zi-zeng⁹¹³⁰-i ḥıṣ bāşed hem libās-ı Ka‘be Hindüyem

(24) Bu mişillü ebyātda olan te‘vīlāt ve ma‘ānī hezār u (25) şad-hezār bār mürür eyledi. Tafşīle ḥācet yoқdur⁹¹³¹. (26)⁹¹³² Lākin nükte-i şı‘r-i tenbīhden ḥālī olsa şerḥ olmaқ üzere (27) olan sevād ‘abeş olurdu⁹¹³³. İmdi Hindū siyeh-çerde (28) olmağla cāme-i Ka‘be ile [N-294a] hem-reng oldu ve ḥaқıḳat küfr-i (29) ‘adem-i maḥz olmağla

⁹¹²⁸ hem: -A.

⁹¹²⁹ raḥmetu’llāhi ‘aleyh: -A.

⁹¹³⁰ zeng: reng N.

⁹¹³¹ tafşīle ḥācet yoқdur: -N.

⁹¹³² Tüm satır: -N.

⁹¹³³ olan sevād ‘abeş olurdu: -N.

من المتناسبات الصوريّة والمعنويّة فافهم خرافاته و (30) و الى غير ذلك
تأويلاته كما مر الخمرّة⁹¹³⁴ (31)

[V-332a]

[Nazm 90]

Mef' ülü/ Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

اسان مرا زكار دل تنگ شد تمام
تا شد تمام شيشهء من سنك شد تمام

1. (1) *Āsān me-rā zi-kār-ı dil-i teng şud tamām*

(2) *Tā şud tamām şīşe-i men seng şud tamām*

(3) Kār-ı dil-i tengden sühület-i tāmme hāşıl oldı. Tā ki şīşem (4) tamām oldı. Murād dil-i tengidür. Sengde tamām oldı. Ya' nī (5) şu taşşıl-i sühülete dek ol kadar taş yedüm ki tamām oldı.

در اولین قلم زصدفهای برک کل
صورتکر جمال ترا رنگ شد تمام

[A-388a] (6) *Der-evvelin şalem zi-şadefhā-yı berg-i gül*

(7) *Şüretger-i cemāl-i tu-rā reng şud tamām*

(8) Berg-i gül şadeflerinden evvelki hāme-i müyinde Mānī-i cemālüne (9) naşş tamām oldı:

Şāhid-i āyāt-ı tu mevsim-i bāğ u bahār

(10) *Her varaķı defterist ma' rifet-i Kird-gār*

(11) Her berg-i güli pür-şadef-i zarf-ı elvān-ı reng-i muşavvire teşbīh eyledi:

(12) *Meclis tamām geşt ü be-āķir resid 'ömr⁹¹³⁵*

(13)⁹¹³⁶ *Mā hem-çunān der-evvel-i vaşf-ı tu māndeim*

gibidür.

[Nazm 91]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

رخ خود را بخاک راه تا باشد زمین مالم

⁹¹³⁴ Ve ilā gayrı zālīke mine'l-mütenāsibāti'ş-şuveriyyeti ve'l-ma' neviyyeti fefhem hūrāfātihī ve te'vilātihī kemā merre e'l-ħamratu/Ve daha başka şekilsel ve manevi ilgiler vardır. Humre/hamrada geçtiği üzere onun hurafelerini ve yorumlarını anla -N.

⁹¹³⁵ 'ömr: -N.

⁹¹³⁶ Tüm satır: -N.

بچشم تر فشانی تابود از آستین مالم

1. (14) Ruḥ-ı ḥod-rā be-ḥāk-i rāh tā bāşed zemīn mālem

(15) Be-çeşm-i ter-feşānī tā buved ez-āstīn mālem

(16) Tā⁹¹³⁷ ki saḥ-ı ḡabrā-yı zemīn mevcūd ola ‘acַz u meskenet ile (17) ruḥsārımı aña sürerüm ve tā āstīnden bir nişān ola (18) dīde-i nem-nākimi aña mālīde iderüm.

زیوی کل بکلشن درد سر هر که که میگردم

بجای صندل تر خون بلبل برجبین مالم

(19) Zi-būy-ı gül be-gülşen derd-i ser her geh ki⁹¹³⁸ mī-kerdem

(20) Be-cāy-ı şandal-ı ter ḥūn-ı bülbül ber-cebīn mālem

(21) Gülşende⁹¹³⁹ būy-ı gülden ḥāşıla derd-i seri her ne vaḳt ki (22) peydā eyledüm def^c -i şudā^c için tāze şandal ta^c bīri⁹¹⁴⁰ olunur (23) anuñ bedeline ḥūn-ı bülbülü cebīnūme mālīde iderüm.

[Nazm 92]

Mef^c ūlü / Fā^c ilātü / Mefā^c ilü / Fā^c ilün

حیرت بدل بمستی اندیشه کرده ام

آینه را کداخته ام شیشه کرده ام

1. (24) Ḥayret be-dil be-mestī-i endīşe kerdeem

(25) Āyīne-rā güdāḥteem şīşe kerdeem

(26) Bi'n-nefs-i kelimededen dāl-i meftūḥa iledür ve şīşeden (27) mīnā-yı şarāb murād eyledi mestī^c alāḳasıyla.

دارم خبر ز زور محبت که بارها

زنجیر ها شکسته ام تیشه کرده ام

(28) Dārem ḥaber zi-zūr-ı maḥabbet ki bārḥā

(29) Zencīrhā şikesteem ü tīşe kerdeem

(30) Mecnūn iken Ferḥād olmaḳ gibi zencīr kırıldıḳda çoḳ şey³ (31) olur.

[V-332b]

⁹¹³⁷ tā: ammā A.

⁹¹³⁸ ki: -A.

⁹¹³⁹ gülşende: gülşenden A.

⁹¹⁴⁰ ta^c bīri: ta^c bīr A N.

[Nazm 93]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

جام بی روی تو داغ لاله می آید بچشم

قطره می بی لب ت تبخاله می آید بچشم

1. (1) Cām bi-rüy-ı tu dāğ-ı lāle mī-āyed be-çeşm

[A-388b] (2) Kaṭre-i mey bi-lebet tebḫāle [N-294b] mī-āyed be-çeşm

(3) Vāḫı' en tebḫāle bir kaṭre demden ' ibāretdür.

بسکه دور از گفتکویت کشت از دیوار و در

کریه می آید بکوش و ناله می آید بچشم

(4) Bes ki dūr ez-güft-güyet geşt ez-dīvār u der⁹¹⁴¹

(5) Giryē mī-āyed be-güş u nāle mī-āyed be-çeşm

(6) Taḫdīr: Bes ki dūr geşt ez-güft-güyet dīvār u der giryē mī-āyed. (7) Be-güş dere nāzır nāle mī-āyed be-çeşm dīvāra yā⁹¹⁴² bi'l-' aks (8) mümkün olur.

خاک اتشخیز دارد دامن دشت جنون

کردبادش شعله جواله می آید بچشم

3. (9) Hāk-i āteş-ḫız dāred dāmen-i deşt-i cünün

(10) Gird-bādeş şu' le-i cevvalē mī-āyed be-çeşm

(11) Ma' nā zāhirdür.

[Gazel 509]

Mef' ulü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

بانک هوا صدای هوس را شنیده ایم

اواز ابشار نفس را شنیده ایم

1. (12) Bāng-ı hevā şadā-yı heves-rā şenideim

(13) Āvāz-ı ābşār-ı nefes-rā şenideim

(14) Şīt-i hevāyı şavt-ı heves ve ābşār-ı nefesi aña maḫşūş (15) ses işitmişiz.

ذوق از صدای مرغ اسیری نکرده ایم

بانک شکست چوب قفس را شنیده ایم

(16) Zevḫ ez-şadā-yı murğ esiri ne-kerdeim

(17) Bāng-şikest-i çüb-ı kafes-rā şenideim⁹¹⁴³⁹¹⁴¹ u der: -A.⁹¹⁴² yā: -A.

دور شراب قافلهء عیش رفتن است
از جام می صدای جرس را شنیده ایم

3. (18) Devr-i şarāb-ı kâfile-i 'ayş reftenest

(19) Ez-cām-ı mey şadā-yı ceres-rā şenīdeīm

(20) Reftenest edāt-ı maşdar-ı zarfiyye hāliyyetini mutaẓammın olunca cāmdan

(21) bāng-ı derāyı gūş itmiş oldı.

شوکت بنالء طپش ما نمیرسد
ما دل طپیدن همه کس را شنیده ایم

(22) Şevket be-nāle-i ẓapış-i mā nemī-ressed

(23) Mā dil-ẓapīden-i heme kes-rā şenīdeīm⁹¹⁴⁴

(24) Bizüm nāle-i izẓrāb-ı dilimüzi Şevket bilmez. Ammā biz herkesün hālecān-ı (25) derūnı şadāsını işitmişiz.

[Gazel 510]⁹¹⁴⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ازان ضعف مرا کرده است روشن رنگ کردیدن
که باشد شعله ام را باد دامن رنگ کردیدن

1. (26) Ezān-za' f-ı me-rā kerdest⁹¹⁴⁶ rüşen reng-gerdīden

[A-389a] (27) Ki bāşed şu' leem-rā bād-ı dāmen reng-gerdīden

(28) Bu reng-gerdīdeligüm anuñçun za' fumı izhār eylemişdür ki şu' leme (29) o perīdegī-i rengüm bād-ı dāmān⁹¹⁴⁷ olmışdur.

نه بزم بادهء من جلوه جامی نمی باشد
زساقی کردش چشمست و از من رنگ کردیدن

(30) Ne bezm-i bāde-i men cilve-i cāmī nemī-bāşed

(31) Zi-sāķī gerdiş-i çeşmest ü ez-men reng-gerdīden

[V-333a]

(1) Benüm bezmümde cilve-i cām olmaz. Sāķīden gerdiş-i çeşm benden (2) reng-gerdīdelikdür.

⁹¹⁴³ şenīdeīm: + ma' nā zāhirdür A.

⁹¹⁴⁴ şenīdeīm: + ya' nī A.

⁹¹⁴⁵ N nüshasında "Fī ħarfü'n-nün" başlığı bulunmaktadır.

⁹¹⁴⁶ kerdest: Bu kelime "kerdeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹¹⁴⁷ dāmān: dāmen A.

نمیدانم کدامین غنچه رنگ خنده میریزد
که کلرا میبرد کلشن به کلشن رنگ کردیدن

3. (3) Nemi-dānem kūdāmīn gonçe reng-i ḥande mī-rīzed

(4) Ki gül-rā mī-bered gülşen-be-gülşen reng-gerdīden

(5) Bilemem ḳaṅgı ḡonce reng-i⁹¹⁴⁸ ḥandeye āḡāz eyledi ki [N-295a] reng- (6)
gerdīdelik güli gülşen-be-gülşen iletdi.

بدور لعل او تنها نه من سرکشتکی دارم
کند یاقوت را سنک فلاخن رنگ کردیدن

(7) Be-devr-i la' l-i ü tenhā ne men ser-geşteḡi dārem

(8) Koned yāḳūt-rā seng-i felāḥan reng-gerdīden

(9) Anuñ devr-i la' l'inde yalnız ben ser-geşte degilüm. Yāḳūtı (10) reng-
gerdīdelik seng-i bī-ḳıymet-felāḥan⁹¹⁴⁹ ider.

زکشت باغ رنگین و سبکروحانه می آید
بود برکشتنش از سیر کلشن رنگ کردیدن

5. (11) Zi-geşt-i bāḡ rengīn ü sebük-rūḥāne mī-āyed

(12) Buved ber-geşteneş ez-seyr-i gülşen reng-gerdīden

(13) Geşt-i bāḡdan rengīn ve sebük-rūḥāne gelür. Ammā seyr-i gülşenden (14)
ber-geşteliḡi gerdīdegī-i reḡdür.

درین میدان ضعف خویش آن کلکون سوارم من
که میباشد عنان کردیدن من رنگ کردیدن

(15) Derīn-meydān-ı za' f-ı ḥ'īş ān Gül-gūn-süvärem men

(16) Ki mī-bāşed ' inān-gerdīden-i men reng-gerdīden

(17) Bu kendi za' fum meydānında ol Gül-gūn-süvärum ki benüm reng- (18)
gerdīdeliḡüm ' inān-gerdīdeliḡümdür.

بدست کس زبونم از ضعیفهای خود شوکت
کشد شمشیر بهر کشتن من رنگ کردیدن

7. (19) Be-dest-i kes zebūnem ez-za' īfhā-yı ḥod Şevket

(20) Keşed şemşīr behr-i küşten-i men reng-gerdīden

⁹¹⁴⁸ reng-i: -A.

⁹¹⁴⁹ felāḥan: خ / ح V.

[A-389b](21) Reng-gerdādenlīgi beni öldürtmek⁹¹⁵⁰ için şemşīr idüp (22) üstüme çeker.

[Gazel 511]⁹¹⁵¹

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

نور تو دیده ایم بسیمای خویشتن

کردیده ایم محو تماشای خویشتن

1. (23) Nūr-ı tu dīdeīm be-sīmā-yı ḥ'īştēn

(24) Gerdādeīm maḥv-ı temāşā-yı ḥ'īştēn

(25) Senüñ nūrīñı kendi sīmāmda müşāhede eyledüm ve kendi (26) temāşāmuñ maḥvı oldum⁹¹⁵².

از بی فضای هستی ما چون فلک پراست

لنکر فکنده ایم بدریای خویشتن

(27) Ez-bī-ḳazā-yı hestī-i mā çun felek pürest

(28) Lenger figendeīm be-deryā-yı ḥ'īştēn

(29) Bizüm hestī-i bī-ḳazāmızdan felek māl-ā-māldür. Kendi deryāmıza (30) lenger⁹¹⁵³ biraḳmıştız.

[Nazm 94]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خطر از خویشتن دارد دل محنت پسند من

1. (31) Ḥaḫar ez-ḥ'īştēn dāred dil-i miḫnet-pesend-i men

[V-333b]

زتاب شعلهء اواز خود سوزد سپند من

(1) Zi-tāb-ı şu' le-i āvāz-ı ḥod sūzed sipend-i men

(2) Dil-i miḫnet-pesendümün ḫaḫarı kendindendür. Kendi (3) āvāzı şu' lesi ḫarāretinden benüm sipendüm sūzān olur.

برون آورده ام سر از کریبان سیه بختی

چراغ روز باشد شعلهء شمع بلند من

(4) Birün āverdeem ser ez-girībān-ı siyeh-baḫtī

⁹¹⁵⁰ öldürtmek: öldürmek A.

⁹¹⁵¹ "Gazel" N (der).

⁹¹⁵² oldum: oldı A.

⁹¹⁵³ lenger: -N.

(5) Çerâğ-ı rûz bâşed şu' le-i şem' -i bülend-i men

(6) Giribân-ı siyeh-bahtiden baş göstermişüm. Benüm şu' le-i şem' -i (7) bülendüm çerâğ-ı rûz-ı rûşen olmuşdur. ⁹¹⁵⁴فأفهم مزایاه وانصف.

[Gazel 512]⁹¹⁵⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ملايتمتر شده است از برک کل آتش عتاب من

برنگ ماهتاب امروز آمد افتاب من

1. [N-295b] (9) Mülâyimter şudest⁹¹⁵⁶ ez-berg-i gül âteş-i ' itâb-ı men

(10) Be-reng-i mâhtâb imrûz âmed âftâb-ı men

(11) Benüm âteş-i ' itâbum berg-i gülden mülâyimter olmuşdur. İmdi âftâbum (12) bu kadar âteşin-şu' le-i sûz-ı şitâb iken bu gün reng-i (13) mâhtâbda olmuşdur ki nerm ü mülâyim ve şab' ı bürüdet üzeredür (14) dimekdür⁹¹⁵⁷.

بهمت چشم خو پوشیده ام از زینت عالم

عجب نبود که محمل شالپوش آید بخواب من

(15) Be-himmet-i çeşm-i ħod püşideem ez-zînet-i ' âlem

(16) ' Aceb ne-bûd ki maħmil şâl-püş âyed⁹¹⁵⁸ be-ħ'âb-ı men

(17) Kendi himmetüm ile zînet-i ' âlemden çeşm-püşideyüm. ' Aceb (18) olmaya kaţîfe⁹¹⁵⁹ ħ'âbuma [A-390a] şâl-püş olduğu ħâlde gelür. (19) Nükte-i beyt: Çünkü ħ'âbide ola müjgân-ı beher-târı târ-ı âhire (20) girift olmağla şâl oldu. Mişâl: Ĥaķîkatde girifteğî târdan (21) ' ibâretdür. Maħmil ile kendi miyânına ħâ' il⁹¹⁶⁰ oldu. Şâl (22) püşide olsa nâzır ve manzûruñ miyânına ħaylûlet eylediği (23) gibi şey' -i zıddî ile münkeşif olur. Eger ħ'âbide olmasa (24) maħmil piş-i çeşminde lâ-muħâle şâl-püş olmaz ' aynını görür. (25) Zînet-i ' âlemden çeşm-püşlük bu ma' nâyı icâb eyledi. (26) Nitekim bu münâsebetle şâ' ir-i diğeri inşâd ider:

(27) Zi-ħâb-ı maħmilet âzurde mî-şevved kef [ü]⁹¹⁶¹ pâyed

⁹¹⁵⁴ Fefhem mezâyâhu venşif/Onun meziyetlerini anla ve adil ol -N.

⁹¹⁵⁵ N nüshasında ve V nüshasının 8. satırında "Ėazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹¹⁵⁶ şudest: Bu kelime "şudeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹¹⁵⁷ dimekdür: -A.

⁹¹⁵⁸ âyed: âmed A.

⁹¹⁵⁹ kaţîfe: laţîfe A.

⁹¹⁶⁰ ħâ' il: ħâşıl A N.

⁹¹⁶¹ [ü]: ü A.

(28) *Ḳadem be-dīde-i men nih ki ḥ'āb ne-dāred*⁹¹⁶²

(29) Ya' nī senūñ kef [ü]⁹¹⁶³ pāyuñ ḳaḫīfe ḥāvından āzurde olur. (30) Nāzikligūñ şu mertebededür. İmdi dīdeme baş ki (31) bī-ḥ'ābdur. Eger ḥ'ābīde olsa iki müjgān bir yere gelüp şāl

[V-334a]

(1) oldığı gibi ḥāv olur. Kef-i pāyī āzurdelenür .⁹¹⁶⁴ فافهم

محبت داده آب از شعلهء او از باغم را
پر بلبل شود موجی که خیزد از کلاب من

3. (2) Maḥabbet dāde āb ez-şu' le-i āvāz bāgem-rā

(3) Per-i bülbül şevēd mevcī ki ḥīzed ez-gül-āb-ı men

(4) Benüm bāg-ı 'aşḳ-ı āteşinüme maḥabbet şu' le-i āvāz-ı bülbül den āb virmişdür. (5) İmdi cūşiş-i gül-ābumdan nümüdār olan emvāc-ı bāl ü per-i 'andelībdür.

(6)⁹¹⁶⁵ فقس علیها ما قصدها

ز کرد کلفت من سرمه دارد چشم اکاهی
توان تصویر اکاهی کشید از رنگ خواب من

(7) Zi-gerd-i külfet-i men sürme dāred çeşm-i āgāhī

(8) Tevān taşvīr-i āgāhī keşīd ez-reng-i ḥ'āb-ı men

(9) Benüm gerd-i külfetümden dīde-i āgāhī sürmedār olur. [N-296a] Benüm reng-i (10) ḥ'ābumdan āgāhlığı taşvīr itmek mümkindür. Ya' nī ḥ'āb-ı ḡaflet (11) bende mutaşavver olmaz dimekdür⁹¹⁶⁶.

فکندم پنبه از داغ جنون عالم چراغان شد
هلالی کشت هر موج هوا از ماهتاب من

5. (12) Figendem penbe ez-dāḡ⁹¹⁶⁷-ı cünün 'ālem çerāgān şud

(13) Hilālī geşt her mevc-i hevā ez-māhtāb-ı men

(14) Dāḡ-ı cününümünden penbeyi ḳaldurdum. 'Ālem baña çerāgān oldı. (15) Güyā māhtābumdan her mevc-i hevā hilālī oldı. Hevā hilālī (16) şud ziyādār oldı.

⁹¹⁶² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹¹⁶³ [ü]: ü A.

⁹¹⁶⁴ Fefhem/Anla -A -N.

⁹¹⁶⁵ Feḳıs 'aleyhā mā ḳaşadehā/Kastettiklerini buna kıyasla -N.

⁹¹⁶⁶ dimekdür: -A.

⁹¹⁶⁷ dāḡ: bāḡ A.

چراغ صحبت پهلو نشین از من چه در کیرد
که شمع طور میمیرد زیاد اضطراب من

(17) Çerâğ-ı şoĥbet-i pehlū-niṣīn ez-men çī der-gīred

[A-390b] (18) Ki ṣem^c -i Ṭūr mī-mīred zi-yād-ı ıztırāb-ı men

(19) Pehlū-niṣīn nedīm ü müterreddid-i fülān der-pehlū-yı fülānest. Ya^c nī (20) anuñ sāye-i ĥimāyetinde geçünür⁹¹⁶⁸. Ya^c nī bu pehlū-niṣīnün şoĥbeti (21) çerāğı benden niçün āzürde olur? Ezīn-ĥiz⁹¹⁶⁹ der-gīred müte^c eṣṣir (22) olur. Ṣem^c -i Ṭūr benüm yād-ı ıztırābumdan munṭafī olur.

بصرای دلم یا رب که رنگ جلوہ میریزد
که از شوخی رم آهو بود موج سراب من

7. (23) Be-ṣaĥrā-yı dilem yā Rabb ki reng-i cilve mī-rīzed

(24) Ki ez-şūĥī rem-i āhū buved mevc-i serāb-ı men

(25) Benüm şaĥrā-yı derūnuma yā Rabb kim reng-i cilve irāş ider ki (26) şūĥluğundan rem-i āhū benüm mevc-i serābum olur. Zīrā rem-i āhū anuñ (27) cilvesidür.

بکف سر رشتهء کار مرا کویا کسی دارد
که می آرد بموج آب کهر را پیچ و تاب من

(28) Be-kef ser-rişte-i kār-ı me-rā gūyā kesī dāred

(29) Ki mī-āred⁹¹⁷⁰ be-mevc-i āb güher-rā piç ü tāb-ı men

(30) Ser-rişte-i kārımız gūyā bir kimsenün elindedür ki benüm piç ü tābum (31) güheri mevce getirür. Gūyā ben bu ĥayşiyet ile mevşuf olam.

[V-334b]

زلفظ نازکم شوکت نظر کن معنی روشن
بود کوهر چراغ زیر دامان حباب من

9. (1) Zi-lafz-ı nāzīkem Şevket nazar kon ma^c nī-i rūşen

(2) Buved gevher çerāğ zīr-i dāmān-ı ĥabāb-ı men

(3) Lafz⁹¹⁷¹ -ı nāzīkden ma^c nī-i rūşene nazar eyle. ^c Aynıyla zīr-i dāmān-ı (4) ĥabābumda gevher çerāğ oldığı gibidür⁹¹⁷².

⁹¹⁶⁸ geçünür: geçünürüm A.

⁹¹⁶⁹ ĥiz: çiz A N.

⁹¹⁷⁰ āred: āyed A.

⁹¹⁷¹ lafz: lafza A.

⁹¹⁷² gibidür: + dimek olur A.

[Gazel 513]⁹¹⁷³

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بهر کجا مصوّر کشید صورت من
شده است یک قدم بلند حیرت من

1. (6) Beher kücā ki muşavvir keşīd şūret-i men

(7) Şudest⁹¹⁷⁴ yek-ḳadem⁹¹⁷⁵ ādem bülend-i ḥayret-i men

(8) Her ne maḥallde ki muşavvir ben[i]⁹¹⁷⁶ taşvīr⁹¹⁷⁷ eylemiş ise ādem bir ayak benüm (9) ḥayretüm bülendi olmuşdur. Ziyāde istiḡrāb u ta' accübde bir (10) yaşuma daḥı girdüm dirler. Bunuñ gibi⁹¹⁷⁸ Pārisī-gūlar ez-ū çizī (11) dīdem ki yek-ḳadem bālā şudem ta' bīri meşhūrdur. Merḥūm⁹¹⁷⁹ (12)⁹¹⁸⁰ üstādımız Dervīş Şādīḳ Efendiden istimā' olunmuşdur: (13) Niçe şey'ler vardır ki ferhengler vesā'ir luḡāt anı taḥrīr itmez. [A-391a] (14) Zīrā müteceddid-i luḡāt-ı müvellide-i müsta' mele gibi bir ḳavmūñ yā bir beldenūñ (15) zurefāsı anı isti' māl idegelmişlerdür. 'Arabīde ve Türkīde (16) ve her lisānda bu cārīdür. Semā' en mevḳūfdur.

بود بحلقهء روشندانم اسایش
چو رشته است ز کوهر کمند وحدت من

(17) Buved be-ḥalkā-i rūşen-dilānem āsāyiş

[N-296b] (18) Çu rişteest zi-gevher kemend-i vaḥdet-i men

(19) Ḥalkā-i rūşen-dilānda āsāyiş iderüm. Gevherden rişte gibidür (20) benüm kemend-i vaḥdetüm. Ya' nī gevherūñ riştesi gibidür dimekdür. (21) Çu rişte-i güheri⁹¹⁸¹ şud kemend-i vaḥdet-i men demek gibi⁹¹⁸². Ma' lüm⁹¹⁸³ (22)⁹¹⁸⁴ ola ki bu şerḥ-i ebyātda vāḳi' olan ba' zī ta' bīrāt-ı (23) ḥaḳīr nā-merbūṭ ve ziyāde ve ḥaşv-gūne zann olunmaya.

⁹¹⁷³N nüshasında ve V nüshasının 5. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹¹⁷⁴şudest: Bu kelime "şudeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu N V.

⁹¹⁷⁵ḳadem: dem N.

⁹¹⁷⁶ben[i]: beni A N.

⁹¹⁷⁷taşvīr: -A.

⁹¹⁷⁸gibi: -A.

⁹¹⁷⁹merḥūm: -N.

⁹¹⁸⁰12, 13, 14, 15, 16. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁹¹⁸¹güheri: gevheri A.

⁹¹⁸²gibi: -A.

⁹¹⁸³ma' lüm: -N.

⁹¹⁸⁴22, 23, 24, 25, 26, 27. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

İbtidā' (24) dīvāndan intihāya varınca böyle bulunan maḥallerde diḳḳat (25) buyurıla. Cümlesi nükteye⁹¹⁸⁵ ve beyāna ve ba'zī def'-i i' tirāzāt (26) ve izhār-ı selīḳaya mebnādur
و احکم والسلام⁹¹⁸⁶ (27) فافهم افهم والله تعالى اعلم

[Nazm 95]

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilün

از شوق دیدنت بئن ناتوان من
کردیده است مد نکه استخوان من

1. (28) Ez-şevḳ-i dīdenet be-ten-i nātevān-ı men

(29) Gerdīdeest medd-i nigh üstüh'ān-ı men

(30) Gerdīd fi'l-i māzī be-kāf-ı 'Acemī. Zāmīr ile ism-i mef' ūl-i lāzımī (31) ammā be-kāf-ı 'Arabī müte' addī olmaḳ vechiyle müsta' mel olagelmışdır.

[V-335a]

(1) Ya' nī kemāl-i şevḳ-i⁹¹⁸⁷ müşāhedeñle ten-i nā-tevānumda medd-i nigāhum (2) üstüh'ānum olmışdır ve illā çeşm⁹¹⁸⁸-i za' ifümde ḥaml-i bār-ı üstüh'āna (3) taḥammül yoḳdur.

داده است چشم یار دو بادام سرمه ام
باشد صدای جنبش مژگان فغان من

(4) Dādest⁹¹⁸⁹ çeşm-i yār dü-bādām-ı sürmeem

(5) Bāşed şadā-yı cünbiş-i müjgān fiḡān-ı men

(6) Çünkü çeşm-i yār dü-bādām-ı sürmedār oldı. Kaṭ'-ı (7) şadā bi'z-żarūret müteḥaḳḳıḳ olunca cünbiş-i müjgān fiḡānı oldı.

[Gazel 514]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

دلم از یاد لعل دلستان خویش بوسیدن
بود چون شمع سر کرم دهان خویش بوسیدن

1. (8) Dilem ez-yād-ı la' l-i dilsitān-ı ḥ'ış būsiden

⁹¹⁸⁵ nükteye: nükte A.

⁹¹⁸⁶ Fefhem ifhem vallāhu Te'ālā a' lem ve aḳkem ve's-selām/Anla, anla Allāhu Te'ālā en iyi ve en doḡru bilendir ve's-selām.

⁹¹⁸⁷ ya' nī kemāl-i şevḳ-i: -A.

⁹¹⁸⁸ çeşm: cism A.

⁹¹⁸⁹ dādest: Bu kelime "dādeest" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereḡi böyle okundu V.

(9) Buved çun şem^c-i ser-i germ dehān-ı ḥ^ıṣ būsīden

(10) Gönlüm kendi dilsitānumuñ būs-ı la^cli ḥayāliyle kendi dehānını (11) būs iden şem^c-i ser-i germ gibi olur. Vāqı^cen şem^c-i ser-i germ kendi (12) dehānını [A-391b] būs ide ide⁹¹⁹⁰ maḥv u fānī olur.⁹¹⁹¹ فافهم

حدیثی کفتم از لعل تو و چون غنچه لبهارا
بهم می آورم بهر زبان خویش بوسیدن

(13) Ḥadīṣī gūftem ez-la^cl-i tu vū çun ḡonçe lebhā-rā(14) Behem mī-āverem behr-i zebān-ı ḥ^ıṣ būsīden

(15) Senūñ la^clūñden muḥādeşe iderüm ve ḡonçeāsā leblerimi bir yere (16) getürdüm. Ḥadīṣ-i şerīfūñ şerīfiyle dehānumı būs iderüm.

بیا اهل صفا را دست بوسی کن که می باشد
رخ آینه بوسیدن دهان خویش بوسیدن

3. (17) Be-yā ehl-i şafā-rā dest būsī kon ki mī-bāşed

(18) Ruḥ-ı āyīne būsīden dehān-ı ḥ^ıṣ būsīden

(19) Gel ehl-i şafānuñ dest-i mübārekini būs eyle ki ruḥ-ı āyīneyi (20) būs itmek kend[i] dehānını būs itmekdür. Ancak miyānede ḥā'il (21) cism-i şayḡal-ı āyīnedür. Şu kadar var ki ittiḥād-ı ma^cnevī nisbet (22) ile müteḡāyir olur.⁹¹⁹² فافهم

غبار استان حضر چون بوسم که میخواهم
لب خود تر ز خاک آستان خویش بوسیدن

(23) Ġubār-ı āstān-ı ḥāzar çun būsēm ki mī-ḥ^ıāhem⁹¹⁹³(24) Leb-i ḥod ter zi-ḥāāk-i āstān-ı [N-297a] ḥ^ıṣ būsīden

(25) Ġubār-ı āstān-ı ḥāzarı niçe būs idebilürüm ki kendi dehānumı (26) ḥāk-i āstānum būsīşi ile tertīb itmek isterüm. Ma^c-hazā (27) bu muḥāl gibidür. Ṭarāvet-i būsīş-i āstān-ı ḥ^ıṣī ve enāniyyeti (28) bi'l-külliyeye terkden şoñra müste^cidd-i būsīş-i ḡubār-ı āstān-ı ḥāzar (29) olmaḡ olursa olur.

زدست دوستان رویم بهارستان سیلی شد
بهشتی بود و پای دشمنان خویش بوسیدن

5. (30) Zi⁹¹⁹⁴-dest-i dūstān rüyem bahāristān-ı seyli şud

⁹¹⁹⁰ ide: -A.

⁹¹⁹¹ Fefhem/Anla -A -N.

⁹¹⁹² Fefhem/Anla: -A -N.

⁹¹⁹³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(31) Behištī būd u pāy-ı düşmenān-ı ḡ'īš būsiden

[V-335b]

(1) Dūstlar elinden sille yemekden⁹¹⁹⁵ ruḡsārum bahāristān gibi oldu. (2) Pāy-ı düşmenānı öpmek baña cennet oldu. Pā-būs idince (3) ḡarb-ı seylīden emīn olur. Zīrā rū-be-fūrūdur rū-be-bālā degül.

چرا شوکت نمی بوسی میان آن دو ابرورا

که رخصت داده ترک من کمان خویش بوسیدن

(4) Çi-rā Şevket nemi-būsī miyān-ı ān dü-ebrū-rā

(5) Ki ruḡṣat dāde terk-i men kemān-ı ḡ'īš būsiden

(6) Niçün Şevket miyān-ı dü-ebrū-yı yāri būs eylemezsin ki benüm o (7) maḡbūbum būsīş-i kemānına izn ü ruḡṣat virmişdür. 'Ādāt-ı (8) Çengīziyyeden [A-392a] būs-ı kemāna müste'idd olan cilūdārīde müteḡarrib (9) olurmuş ve her kemān virüp aldıkça būs idüp⁹¹⁹⁶ öyle virür (10) ve būs idüp alur ḡılāfına vaz' ider.

[Gazel 515]⁹¹⁹⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زمطلب باز میماند کس از صاحب هنر کشتن

که کردد سنک راه خویشتن آب کهر کشتن

1. (12) Zi-maḡlab bāz mī-māned kes ez-şāḡib-hūner geşten

(13) Ki gereded seng-i rāh-ı ḡ'īştēn āb-ı güher geşten⁹¹⁹⁸

(14) Bir kimesne şāḡib-hūner olmaḡla maḡlabından girü ḡalır. Görmez misin (15) güherde āb olmaḡ kendine seng-i rāh olmaḡdır? Āb-ı gevhere gevher-i⁹¹⁹⁹ (16) sengin sedd-i rāh olmışdır.

بود اهل جهانرا دشمنی ازدوستی حاصل

که نخیزد غبار اینجا زکرد یکدیگر کشتن

(17) Buved ehl-i cihān-rā düşmeni ez-dūstī ḡāşıl

(18) Ki mī-ḡized ḡubār in-cā zi-gerd-i yek-dīger geşten

⁹¹⁹⁴ zi-: -A.⁹¹⁹⁵ yemekden: yemedik A.⁹¹⁹⁶ idüp: + ve A.⁹¹⁹⁷N nüshasında ve V nüshasının 11. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁹¹⁹⁸ geşten: + ya' nī A.⁹¹⁹⁹ gevher-i: -A.

(19) Ehl-i cihāna düşmenlik düstlükdan hāşıl olur. Zīrā bu zemīnde (20) ğubār birbirinüñ eṭrāfında olmadan peydā olur.

بود بند زبان مردم بیمغز سیریه

که مارا سرمهء اواز باشد نیشکر کشتن

3. (21) Buved bend-i zebān merdüm-i bī-mağz seyrihā⁹²⁰⁰

(22) Ki mā-rā sürme-i āvāz bāşed ney-şeker geşten

(23) Ya^cnī kemāl-i seyri ve şey^c-i [N-297b] nām merdüm-i bī-mağza bend-i zebāndur. Görmez misin (24) ney-şeker olmağ sürme-i āvāz olur? İçi ṭolu ḳamışdan şadā (25) zūhūr itmez.

بهر کاشانه موسیقاری و نقشی و میخواستی

که کردد یکنفس عمر تو صرف در بدر کشتن

(26) Beher kāşāne mūsīḳārī⁹²⁰¹ vü naḳşī vü mī-ḩāhi

(27) Ki gerded yek-nefes-i⁹²⁰² ömr-i tu şarf der-be-der geşten

(28) Her kāşānede mūsīḳār ve naḳşsın. Dilersin ki yek-nefes-i (29) ömrün hevāya maşrūf olup der-be-der olasın.

بمنزل نیم پروازم رساند از سبکروحي

برنگ چهرهء خود میتوانم همسفر کشتن

5. (30) Be-menzil nīm-pervāzem⁹²⁰³ resāned ez-sebük-rūḩī

(31) Be-reng-i çehre-i ḩod mī-tevānem hem-sefer geşten

[V-336a]

(1) Beni nīm-pervāzum sebük-rūḩluğumdan menzilüme resān eyler. Kendi (2) reng-i çehremle hem-sefer olmağ isterüm.

بساط کوی او هموار افتاده است میباشد

مرا چون کوهر غلطان به پای چشم تر کشتن

[A-392b] (3) Bisāṭ-ı kūy-ı ü hemvār üftādest⁹²⁰⁴ mī-bāyed

(4) Me-rā çun gevher-i ğalṭān be-pā bī-çeşm-i ter geşten

⁹²⁰⁰ Bu misra vezne uymamaktadır.

⁹²⁰¹ mūsīḳārī: mūsīḳār A.

⁹²⁰² yek-nefes-i: -A.

⁹²⁰³ pervāzem: pervāz N.

⁹²⁰⁴ üftādest: Bu kelime "üftādeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

(5) Bisāt-ı kūyı hemvār vāki⁹²⁰⁵ olmuştur. Gerekdür gevher-i ğaltān (6) gibi çeşm-i ter-i pâyda olma. Zîrâ gevher-i ğaltān müstevî(7)ü'l-encâ[m]⁹²⁰⁵ olmağla zemîn-i mîştâh u müsâvîde dâ'imâ çeşm-i gevher-i (8) ğaltān pâyende olur.

تماشایی به از کرد تو کردیدن نمیباشد

بجای کردش چشمست مارا کرد برگشتن

7. (9) Temâşâyî be-ez-gerd-i tu gerdîden nemî-bâşed

(10) Be-cây-ı gerdiş-i çeşmest mâ-râ gerd ber-geşten

(11) Senüñ eṭrâfîñı ṭolanma ḳadar temâşâ olmaz. Bizüm eṭrâf dolanmamız (12) ger[d]iş⁹²⁰⁶-i çeşm maḳâmındadır.

نگاه از دیدهء من چون بچشم مست او افتد

کند ار ببخودیها راه کم در وقت برگشتن

(13) Nigâh ez-dîde-i men çun be-çeşm-i mest-i ü üfted

(14) Koned er bî-ḥodîhâ râh-ı güm der-vaḳt-i ber-geşten

(15) Benüm nigâhum anuñ çeşm-i mestine dūçâr ola. Dem-i 'avdet (16) ü inşîrâfında⁹²⁰⁷ yolu ğâ'ib idüp müteḥayyir olur.

بچشم نرکس مژگان آهو میکنی بازی

چه حاصل شوخ چشم من زبی پر وا نظر کشتن

9. (17) Be-çeşm-i nergis-i müjgân-ı âhü mî-konî bâzî

(18) Çi ḥâşıl şüh-ı çeşm-i men zibî-pervâ-naẓar geşten

(19) Çeşm-i nergis-i müjgân-ı âhü ile mülâ'abe idersin. Ey benüm (20) şüh-ı çeşmüm bu bî-pervâ-naẓardan saña ne ḥâşıl olur?

زکرد هستیء خود سر بدیوار آورم شوکت

ندارد وسعتی صحرای از خود بیخبر کشتن

(21) Zi-gerd-i hestî-i ḥod ser-be-dîvâr âverem Şevket

(22) Ne-dâred vüs'atî⁹²⁰⁸ şahrâ-yı ez-ḥod bî-ḥaber geşten

(23) Kendi hestî-i nâ-bûdum ğubârından ser-be-dîvâr-ı melâlüm şahrâ-yı (24) zi⁹²⁰⁹-ḥod bî-ḥaber geştenlikde vüs'at olmaz. Anuñçun ser-be-dîvârüm. (25) Şahrâ-yı ez-ḥod bî-ḥaber⁹²¹⁰ olsaydum⁹²¹¹ ser-zede-i dîvâr-ı melâl olmazdum.

⁹²⁰⁵ encâ[m]: encâm A.

⁹²⁰⁶ ger[d]iş: gerdiş A.

⁹²⁰⁷ inşîrâfında: inşâfda A.

⁹²⁰⁸ vüs'atî: destî A.

[Müfred 44]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

میچکد خون جگر بی تاب درد امان من

چشمهء سیماب باشد دیدهء کریان من

1. (26) Mī-çeked [N-298a] ḥūn-ı ciger bî-tâb der-dâmân-ı men

(27) Çeşme-i sîm-âb bâşed dîde-i giryân-ı men⁹²¹²

(28) Ḥūn-ı ciger benüm dâmânuma bî-tâb çekîde olur. Dîde-i giryânım [A-393a]

(29) çeşme-i sîm-âb olur. Bî-tâb çekîde olmağ zabt-ı (30) giryeye kıdreti olmaz dimekdür⁹²¹³.

[Müfred 45]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

چون هوا با بیوجودی خلق شد محتاج من

1. (31) Çun hevâ bâbî-vücüdî ḥalk şud muhtâc-ı men

[V-336b]

میگشدد هرکس نفس دارد بکف دامان من

(1) Mî-keşed herkes nefes dâred be-kef dâmân-ı men

(2) Mânend-i hevâ bî-vücüdümle ḥalk baña muhtâc oldı. Herkes ki (3) şâhib-i nefesdür. Dâmânımı elden kımaz. Hevânun ħâli budur. (4) Kendinde bu ħâli bulup ifâde eyledi.

[Müfred 46]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ازلب من کی فغان دلخواه من آید برون

نالہ ام از ناتوانی آہ می آید برون

1. (5) Ez-leb-i men key figân dil-ḥ'âh-ı men âyed birün

(6) Nâleem ez-nâ-tevânî âh mî-âyed birün

(7) Benüm lebümden dil-ḥ'âhum üzere figân nice birün olabilür? (8) Nâlem âh şümme âh ki nâ-tevânlıqdan birün olur.

⁹²⁰⁹ zi-: ez- A N.⁹²¹⁰ ḥaber: ḥaberüm A.⁹²¹¹ olsaydum: olaydum A.⁹²¹² men: + ya' nî A.⁹²¹³ dimekdür: dimek olur A.

[Gazel 516]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زسودا تلخ شد مغزم زحنصل میکشم روغن

چراغم درد سر دارد زصندل میکشم روغن

1. (9) Zi-sevdā telḡ şud mağzem zi-ḡanzal mī-keşem revġan

(10) Çerāġem derd-i ser dāred zi-şandal mī-keşem revġan

(11) Ḥanzaldan revġan çekmişüm. Çerāġ-ı sāmānumuñ derd-i seri vardur. (12)

Şandaldan revġan çekdürem⁹²¹⁴.

زکثرت میکنم روشن چراغ وحدت خودرا

زبادام دو مغز چشم احوال میکشم روغن

(13) Zi-keşret mī-konem rūşen çerāġ-ı vaḡdet-i ḡod-rā

(14) Zi-bādām-ı dü-mağz-ı çeşm-i aḡvel mī-keşem revġan

(15) Kendi çerāġ-ı vaḡdetümi zubāle-i keşretten rūşen iderüm. (16) Bādām-ı dü-mağz-ı çeşm-i aḡvelden revġan çekerüm. Bādām-ı (17) dü-mağz çeşm-i aḡvel-i keşrete nāzır. Andan revġan keşidelik (18) vaḡdete maşrūf oldığı zāhirdür. Elbette her keşreti (19) bir cihet-i vaḡdet zabt ider. Sādāt-ı ḡāceġānuñ (20) ḡuddisa'llāhu esrāruhum⁹²¹⁵ ḡalvet der-encümen buyurdıkları gibi⁹²¹⁶.

رک خواب از حصیر فقر روشن میشود چون شمع

چرا بیهوده از کلهای مخمل میکشم روغن

3. (21) Reg-i ḡāb ez-ḡaşīr-i faḡr-ı rūşen mī-şevēd çun⁹²¹⁷ şem'

[A-393b] (22) Çi-rā bīhūde ez-ġülhā-yı maḡmil mī-keşem revġan

(23) Reg-i āsūdegī-i ḡāb būriyā-yı fāḡadan mānend-i şem' -i kāfūrī (24) rūşen ü zāhir olur. Bīhūde yire kaḡife çiçeklerinden (25) revġan çekmege⁹²¹⁸ ne ḡacet? Maḡmil olmazsa ḡaşīr-i pāre olsun⁹²¹⁹ (26) Bārī şafā-yı ḡātırla ḡābīde olmaḡ mümkün olur.

شب ازبادام چشم خلقهء زنجیر از سودا

بیادآن سر زلف مسلسل میکشم روغن

⁹²¹⁴ çekdürem: çekerüm A N.⁹²¹⁵ esrāruhum: sırruhu A.⁹²¹⁶ gibi: -N.⁹²¹⁷ çun: çu A.⁹²¹⁸ çekmege: çekmek A.⁹²¹⁹ olsun: + olsun A.

(27) Şeb ez-bādām-ı çeşm-i [N-298b] halka-i zencir ez-sevdā

(28) Be-yādān-ı ser-i zulf-i müselsel mî-keşem revğan

(29) Şeb tā seher galebe-i sevdādan nāşī bādām-ı çeşm-i halka-i (30) zencirden ol ser-i zulf-i müselseli yād itmekile⁹²²⁰ revğan çekerüm.

بیاد داغ او شوکت ملایم میکنم دلرا

5. (31) Be-yād-ı dāğ-ı ü Şevket mülāyim mî-konem dil-rā

[V-337a]

چرا غبراکه می افروزم اول میکشم روغن

(1) Çi-rā ğayrā ki mî-efrūzem evvel mî-keşem revğan

(2) Yād-ı dāğ u derdiyle derūnuma mülāyemet virürüm. Zāhiren öyleye (3) çerāğı ibtidā fūrūzān eyledigümde fitīli revğan ile nerm ve ālūde (4) iderüm.

[Gazel 517]⁹²²¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

دودم از سر بسکه زان آتش نگاه آید برون

همچو دود از شعله آهم از کلاه آید برون

1. (5) Dūdem ez-ser bes ki z'ān-āteş-i nigāh āyed birün⁹²²²

(6) Hemçu dūd ez-şu' le āhem ez-külāh āyed birün

(7) Ol kadar dūd-ı āhum ol āteş-i nigāhdan bīrūn olur ki (8) şu' leden dūd gibi āhum külāhumdan bīrūn olur.

کی دلیل منزل جانان تواند شد تنست

آتش منزل کجا از سنک راه آید برون

(9) Key delīl-i menzil-i cānān tevāned şud tenest

(10) Āteş-i menzil kücā ez-seng-i rāh āyed birün

(11) Senūn tenūn nice delīl-i menzil-i cānān olabilür? Hiç (12) āteş-i menzil seng-i rāhdan nice bīrūn olabilür?

بسکه سر تا پای من محو سراپای تو شد

همچو فانوسم زیپراهن نگاه آید برون

3. (13) Bes ki ser-tā-pāy-ı men maḥv-ı ser-ā-pāy-ı tu şud

⁹²²⁰ itmekile: itmekle A.

⁹²²¹ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁹²²² birün: bīrūn A.

(14) Hemçu fānūsem zi-pīrāhen-i nigāh āyed birūn

(15) Ma^ç nā zāhirdür.

یک عزیز آخر ز مصر سر بلندی بر نخواست
یوسف پستی مکر شوکت ز چاه آید برون

(16) Yek-^ç aziz āhir zi-Mısr-ı ser-bülendī ber ne-ḡ^{āst}[A-394a] (17) Yūsuf-ı pesti meger Şevket zi-çāh āyed birūn⁹²²³

سدّ راه ما سبکروحان غبار جسم نیست
یوسف ما چون صدا از چاه می آید برون

5. (18) Sedd-i rāh-ı mā sebük-rūḡān ḡubār-ı cism nīst

(19) Yūsuf-ı mā çun şadā ez-çāh mī-āyed birūn

(20) Biz sebük-rūḡāna ḡubār-ı cism-i ^çunşurī-i ḡākī sedd-i rāh olmaz. Bizüm

(21) Yūsufımız mānend-i şadā çāhdan bīrūn olur.

قطره های اشک مارا رنگ زردی حاصلست
دانه میکاریم برک گاه می آید برون

(22) Kaṭrehā-yı eşk-i mā-rā reng-i zerdī ḡāşilest

(23) Dāne mī-kārīm berg-i kāh mī-āyed birūn⁹²²⁴

(24) Bizüm kaṭarāt-ı eşkimize lā-büdd reng-i zerdī ḡāşıl olur. (25) Zīrā bir⁹²²⁵
dāne ekeriz berg-i kāh biter⁹²²⁶.

[Gazel 518]⁹²²⁷Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

سرخ روییهای بود خضم مرا از جنک من
پر می کلکون شود مینا زخون سنک من

1. (27) Sürḡ-rūyihāy buved ḡaşm-ı me-rā ez-ceng-i men

(28) Pür mey-i gül-gün şevved mīnā zi-ḡūn-ı seng-i men

(29) ḡaşmum benümle cengden sürḡ-rū olur ve benüm sengümün (30) ḡūnından
mīnā mey-i gül-gün [N-299a] ile ser-şār olur. Fülān (31) der-kārī sürḡ-rū şude yüz
aḡrıtdı işi rāst geldi

⁹²²³ birūn: + ma^ç nā zāhirdür A.⁹²²⁴ birūn: bīrūn A.⁹²²⁵ bir: biz A N.⁹²²⁶ biter: + dimek olur A.⁹²²⁷ N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

[V-337b]

(1) dimekde meşhürdür. Nitekim altuna sürh dirler. İş anuñla tamâm (2) ve şâhib-i sürh-rû oldığından.

بسکه شستم چهره از اب دم شمشیر او
نالء زنجیر خیزد از شکست رنگ من

(3) Bes ki şustem çehre ez-âb-ı dem-i şemşir-i ũ

(4) Nâle-i zencir ħized ez-şikest-i reng-i men

(5) Ol kadar anuñ dem-i şemşiri âbından çehremi şuste eyledüm ki (6) benüm reng-şikestemden nâle-i zencir peydâ olur. Zîrâ dem-i (7) şemşir tîguñ ağızıdır. Tîg âhenden olur. Zencir ile (8) hem-cins olmağla ħükmini aĥz eyledi. Anuñçun reng-şikestemden (9) nâle-i zencir peydâ oldı.

شبم خود را کداز از آتش دل داده ام
بوی کل دودی بود از شعلهء بیرنگ من

3. (10) Şebnem-i ħod-râ güdâz ez-âteş-i dil dâdeem

(11) Bŷy-ı gül dŷdî buved ez-şu' le-i bî-reng-i men

[A-394b] (12) Kendi şebnemüme âteş-i dilden güdâziş virmişüm ve benüm şu' le-i (13) bî-rengümden bŷy-ı gül bir dŷd meşâbesindedür.

بعد مردن شعلهء آواز من خاموش نیست
خیزد از تار رک سنک مزار اهنک من

(14) Ba' d-ı murden şu' le-i âvâz-ı men ħâmüş nîst

(15) Ĥized ez-târ-ı reg-i seng-i mezâr âheng-i men

(16) Ba' de'l-vefât şu' le-i âvâzum ħâmüş olmaz. Târ-ı reg-i seng-i (17) mezârumdan âheng-i nâlem istimâ⁹²²⁸ olunur.

از تن من پیرهه یک پرده باشد دورتر
میکند پهلو تهی بند قبا از ننگ من

5. (18) Ez-ten-i men pîreheh yek-perde bâşed dŷrter

(19) Mî-koned pehlŷ tehî bend-i ħabâ ez-neng-i men

(20) Benüm tenümden pîreheh bir perde dŷrdur. Pehlŷ bend-i ħabâyı benüm (21) 'ârumdan tehî eylemişdür. Bend-i ħabâ pîreheh bendidür ki (22) 'Acemde ve Özbekde

⁹²²⁸ istimâ' : isti' mâl A.

tarf-ı pehlûya bağlanur. Hâşilî naḥâfet (23) ü hezlden aḥım u şaḥım gitmişdür. Ammâ kemâl-i nüḥûlinden endâmı (24) daḥı maḥv olmuşdur. Pîreḥen-i endâmına yaqışmaz. Bir per dūr olur (25) ve bend-i ḳabâyı nengden pehlû tehî ider. Zîrâ pehlû bu ḳadar ki bend-i (26) ḳabâ pehlûda olup çesbân olur.

بی تو شبها تا سحر از بس طپیدنهای دل

پنبه مهتاب را حلاج باشد رنگ من

(27) Bî-tu şebhâ tâ şeḥer ez-bes ṭapîdenhâ-yı dil

(28) Penbe-i mehtâb-râ Ḥallâc bâşed reng-i men

(29) Ya' nî sensiz giceler tâ şeḥer yürek oynamasından reng-i (30) rûyum penbe-i mehtâba kemân-endâz-ı nigâh-ı reh-i ḥasret olmadan (31) Ḥallâc-ı Mansûr [N-299b] olmuşdur.

[V-338a]

مفلسم مینا کشم شوکت ولی کل میکند

جام می چون غنچهء نرکس زدست تنک من

7.

(1) Müflisem mînâ-keşem Şevket velî gül mî-kened

(2) Câm-ı mey çun ḡonçe-i nergis zi-dest-i teng-i men

(3) Müflisüm mînâ-keşüm lâkin ḡonçe-i nergis gibi olan câm-ı mey benüm (4) dest-i teng-i ma' aşumdan gül ḳoparur. و اشارا الیه⁹²²⁹(5) فافهم ما قصدہ

[Gazel 519]

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

بکلشن بی تو باشد شبنمی سنک ایاغ من

زباد جنبش برک کلی میرد چراغ من

1.

(6) Be-gülşen bî-tu bâşed şebnemî seng-i ayağ-ı men

(7) Zi-bâd-ı cünbiş-i berg-i gülî mîred çerâğ-ı men

[A-395a] (8) Gülşende sensiz şebnem piyâleme seng olur ve bir berg-i (9) gülün cünbişi rûzgârından çerâğum muntafî olur.

دل از یاد دهان او برنکی تنک شد امشب

که یکجا جمع شد چون برکهای غنچه داغ من

(10) Dil ez-yâd-ı dehân-ı ü be-rengî teng şud imşeb

⁹²²⁹ Fefhem mâ ḳaşadehü ve eşâra ileyhi/Kastettiklerini ve işaret ettiklerini anla, fefhem N.

(11) **Ki yek-cā cem⁶ şud çun berghā-yı gönçe dāğ-ı men**

(12) Göñül anuñ yād-ı dehānından şöyle teng oldu ki bu şeb (13) berg-i gönçe gibi dāğum bir yere geldi. Zīrā dāğ dilde idi. (14) Teng oldukça mecmū⁶ -ı dāğ bir yere geldi.

بکنج ان دهن شد بوسه ام از ناتوانی کم

بود موج تبسم جادهء راه سراغ من

3. (15) **Be-künc-i ān dehen şud busem eznā-tevānī güm**(16) **Buved mevc-i tebessüm cādde-i rāh sürāğ-ı men**

(17) Nā-tevānılıktan o künc-i dehende busem güm oldu. Mevc-i tebessüm (18) sürāğuma cādde-i rāh oldu. Sürāğ şakb-ı kuhsār ve kūçe-i ān.

زدامان هوا دامان زخم پهن تر باشد

اگر برک کلی بالذ خورد ناخن بداغ من

(19) **Zi-dāmān-ı hevā dāmān-ı zaḥm⁹²³⁰ pehnter bāşed⁹²³¹**(20) **Eger berg-i gülī bāled ḥored nāhun be-dāğ-ı men**

(21) Dāmān-ı hevādan dāmān-ı zaḥm pehnter ya⁶ nī ḡalīñraḡ vāḡi⁶ olmuşdur. (22) Eger bir berg-i gül bālīde olursa benüm dāğumla nāhun-ḡār olur. (23) Çünkü zaḥmı pehnterdür. Hevāyı tecāvüzde berg-i güle daḡı işābet (24) ider. Bu maḡüle ṭab⁶ ḡabül itmeyen taḡayyülāt-ı Bektāşıyye daḡı (25) cā-be-cā merḡūmdan vāḡi⁶ oldığı çoḡdur. Hā çeküp çevirmekle (26) ba⁶ zīsı yine yoluna girer.

بنای طاقتم ویران ز موج رنگ میکرده

قند از خندهء رخنه در دیوار باغ من

5. (27) **Binā-yı ṭāḡatem vīrān zi-mevc-i reng mī-gerded**(28) **Füted ez-ḡandeī raḡne der-i dīvār-ı bāğ-ı men**

(29) Emvāc-ı biḡār-ı tayyār-ı rengden ṭāḡatüm vīrān olur ve der ü dīvār-ı (30) bāğuma bir ḡandeden raḡne-i ‘azīme vāḡi⁶ olur. Eger ḡahḡaha (31) iderse ḡıyāmet ḡopmaḡ gerek.

[V-338b]

شو شوکت ز مشکین خامهء من معنی رنگین

که ریزد خون بلبل از رک منقار زاغ من

⁹²³⁰ zaḥm: zaḡmem A.

⁹²³¹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(1) Şev Şevket zi-müşgîn-i hâme-i men ma' nâ rengîn⁹²³²

(2) Ki rîzed hün-ı bülbül ez-reg-i minķâr-ı [N-300a] zâğ-ı men

[A-395b] (3) Hâme-i siyâha minķâr-ı zâğ ne güzel buluşdur 'aleyhi'r-raħme. (4)

Bunuñ ekşeri ħayâl-i Bektâşiyye olmaz. Niçe tâmmü'l-lafz ve'l-ma' nâ (5) mertebe-i i' câzda ebyâtı vardır bunuñ gibi ve emşâlühâ⁹²³³.

[Gazel 520]⁹²³⁴

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

سخن را قطع کردن اید از تیغ زبان من

زبان چرب باشد مرهم زخم دهان من

1. (7) Süħan-râ kaç' gerden âyed ez-tiğ-ı zebân-ı men

(8) Zebân-ı çerb bâşed merhem-i zaħm-ı dehân-ı men

(9) Gerden kâf-ı 'Acemî ile. Tiğ-ı zebânımdan gerden-i süħan kaç' olur. (10)

Benüm dehânımdan ħaşıl olan zaħma çerb-i zebânım merhem olur. (11) Zîrâ merhem çerbdür⁹²³⁵.

نهالم از نسیم دل طپیدن بار میریزد

پریدنهای رنگ من بود برک خزان من

(12) Nihâlem ez-nesîm-i dil-ı tapîden bâr mî-rîzed

(13) Perîdenhâ-yı reng-i men buved berg-i ħazân-ı men

(14) Benüm nihâlüm nesîm-i dil-i tapîdenden⁹²³⁶ bâr döker ve rengümün perîde(15)likleri berg-i ħazânım olur⁹²³⁷.

بود مهر لب من تکمء پیراهن یوسف

نسیم مصر باشد باد دامن زبان من

3. (16) Buved mühr-i leb-i men tügme-i pîrâhen-i Yûsuf

(17) Nesîm-i Mışr bâşed bād-ı dāmān-ı zebān-ı men

(18)⁹²³⁸ مطابق اللفظ والمعنى على تخيله

زراه فتنهء خود چون دم شمشیر برکردم

⁹²³² Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹²³³ emşâlühâ:-N, 6. satır boş bırakılmıştır V.

⁹²³⁴ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹²³⁵ çerbdür: + فافهم/Fefhem:Anla A.

⁹²³⁶ tapîdenden: tapîden A N.

⁹²³⁷ olur: + dimekdür A.

⁹²³⁸ Muţâbıķu'l-lafzı ve'l-ma' nâ 'alâ taħayyülihi/Lafz ve anlamı onun hayaline uygundur.

زکس آن قاتل بیرحم اکر پر سد نشان من

(19) Zi-rāh-ı fitne-i ħod çun dem-i şemşir ber-gerdem

(20) Zi-kes ān k̄atil-i bī-raħm eger pursed nişān-ı men

(21) Gitdigüm yoldan dem-i şemşir gibi dönerüm. Sür' atden kināye eyledi. (22)

Eger ol k̄atil-i bī-raħm bir kimesneden benüm nişānımıpursān olursa (23) zīrā k̄atil bī-raħmdur. Ĥülāşa imkān olursa böyle olur.

دلم در سینه سر کردان بود ازهر بد و نیکی

بود رو بر قفا آینه در آینه دان من

5. (24) Dilem der-sīne ser-gerdān buved ez-her bed ü nīkī

(25) Buved rü-ber-kaḫā āyīne der-āyīnedān-ı men⁹²³⁹

(26) Āyīnedān sīneye dil āyīneye ser-gerdānlık rü-ber-kaḫālīgına (27) nāzırđur.

پریم بشکسته از بس ناتوانیها مکر گاهی

کند پرواز رنگ چهرهء من زآشیان من

[A-396a] (28) Perem be-şkeste ez-bes nā-tevānīhā meger gāhī

(29) Koned pervāz reng-i çehre-i men z'āşyān-ı men

(30) Per-şikesteyüm. Nā-tevānlıkdan hīç ħareket ü pervāza bende mecāl (31)

yoğđur. Meger āşyānumdan gāh gāhī reng-i perīdem pervāz ide.

[V-339a]

چنان از دیدن لبهای او شد کریه ام رنگین

که اب لعل میجوشد زچشم خونفشان من

7. (1) Çunān ez-dīden-i lebhā-yı ü şud giryeem rengin

(2) Ki āb-ı la' l mī-cūşed zi-çeşm-i ħün-feşān-ı men

(3) Ya' nī ol maħbūbuñ leb-i la' lini temāşadan eşk-i çeşmüm şöyle (4) rengin

oldı ki çeşm-i ħün-feşānumdan [N-300b] āb-ı la' l cūşān (5) oldı.

چنان سویم سک او بی تکلف دوش می اید

که از بالیدن استقبال میکرد استخوان من

(6) Çunān süyem seg-i ü bī-tekellūf dūş mī-āyed

(7) Ki ez⁹²⁴⁰-bālīden istikbāl mī-gerd üstüh'ān-ı men

⁹²³⁹ men: + ya' nī A.

⁹²⁴⁰ ez-: -A.

(8) Ancılayın anuñ seg-i kūyı benüm cānuma bī-tekellūf dūş-be-dūş (9) gelür ki üstüñānum anı istiḳbāl için hemān bālīde olur.

رهم پست و بلند از آمد و رفت نفس دارد
سفر میکرد کاش از دست من یک روان من

9. (10) Rehem pest ü bülend ez-āmed ü reft-i nefes dāred

(11) Sefer mī-gerd kāş ez-dest-i men rīg-i⁹²⁴¹ revān-ı men

(12) Āmed ü reft-i nefesden rāhumda pest ü bülendlik zāhir olur. (13) Kāşki benüm destümden rīg-i revānum sefer eyleyeydi.

بخاک من نمی آید هما از بیم جان شوکت
بیاض سینهء ماراست کویا استخوان من

(14) Be-ḥāk-i men nemī-āyed hümā ez-bīm-i cān Şevket

(15) Beyāz-ı sīne-i mārest gūyā üstüñān-ı men

(16) Bizüm ḥākimize bīm-i cāndan hümā gelmez. Gūyā üstüñānum sefidī-i sīne-i (17) mārdir. Anuñçun hümā i' rāz idüp bīm-i cāndan bizüm pūsīde (18) oldıgımız ḥāke gelmez.

[Müfred 47]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

جسم خاکی را غبار دل مکن
اب صاف خویش را در کل مکن

1. (19) Cism-i ḥākī-rā gubār-ı dil me-kon

(20) Āb-ı şāf-ı ḥıṣ-rā der⁹²⁴²-gül me-kon

(21) Cism-i ḥākīyi kendi dilüñe gubār itme. Kendi āb-ı şāfuñı (22) gülde⁹²⁴³ itme.

[Müfred 48]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

فریب نعمت الوان مخور فراغت کن
چو ماه بیک انکشت نان قناعت کن

1. (23) Firīb-i ni' met-i elvān me-ḥor ferāgat kon

⁹²⁴¹ rīg-i: -A.

⁹²⁴² der-: -A.

⁹²⁴³ gülde: gül A.

(24) Çu mäh be-yek-engüşt-i nân kıanâ' at kon⁹²⁴⁴

[A-396b] (25) Ni' met-i gûn-â-gûn ğamını yeme. Ferâğat eyle. Mäh-1 nev gibi bir parmak (26) itmege kıanâ' at eyle⁹²⁴⁵.

[Müfred 49]

Mef' ülü / Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe' ülün

عید آمد و کردیده کر عرصهء میدان

چون کاغد آتش زره از سرخ قبايان

1. (27) 'Iyd âmed ü gerdideger-i 'arşa-i meydân

(28) Çun kâğıd-1 âteş-zede ez-sürh-ķabâyân

(29) 'Iyd geldi ve 'arşa-i meydânda ŧolaşanlar ki sürh ķabâ-püşân (30) olan maĥbûblardur kâğıd-1 âteş-zede gibidür. Vâkı'en leheb-i (31) âteşe teşâdüf iden evrâķ hevâ mümtezig olmaĝla gerdide-i

[V-339b]

(1) 'arşa-i iştiĝâl olur. Hübânı buña teşbihde âteş nezzâre-i (2) 'uşşâķdur وقس علی هذا وفس غیره⁹²⁴⁶.

[Gazel 521]⁹²⁴⁷

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

نکردد از کل امید رنگین شاخسار من

که نخل ماتمم باشد مصیبت نوبهار من

1. (4) Ne-gerded ez-gül-i ümmid rengin şâhsâr-1 men

(5) Ki naĥl-i mâtemem bâşed muşibet nev-bahâr-1 men

(6) Benüm şâhsârüm gül-i ümmidden rengin olmaz. Ben naĥl-i mâtemüm nev-
(7) bahârüm⁹²⁴⁸ muşibetdür.

زمن تعلیم دارد اشک بلبل موج بینایی

چو کل رنگ حنا ریزد زدست ریشه دار من

(8) Zi-men ta' lîm dâred eşk-i bülbül mevc-i bî-tâbî

[N-301a] (9) Çu gül-reng-i ĥınâ rized zi-dest-i ra' şedâr-1 men

⁹²⁴⁴ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹²⁴⁵ eyle: + demek olur A.

⁹²⁴⁶ Ve kıs 'alâ hâzâ ğayrehû/Diğerlerini de buna kıyasla: -A -N, 3. satır boş bırakılmıştır V.

⁹²⁴⁷ N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹²⁴⁸ bahârüm: bahâr A.

(10) Eşk-i ‘andelīb mevc-i bī-tābīyi benden ta‘līm ider. Reng-i (11) gül gibi hınnā benüm dest-i ra‘şedārūmdan rīzān olur.

مرا امشب که برق خرمن ارام خواهد شد
که رنگ چشمه سیماب میریزد قرار من

3. (12) Me-rā imşeb ki barḳ-ı hırmen-i⁹²⁴⁹ ārām hı‘āhed şud

(13) Ki reng-i çeşme-i sīm-āb mī-rīzed ḳarār-ı men

(14) Baña bu şeb barḳ-ı hırmen-i ārām olacaḳdur. Bundan fehm eyledüm ki (15) benüm ḳarārūm reng-i çeşme-i sīm-ābı rīzān ider.

نکاهم از صفای عارضی شد بسکه نورانی
کل مهتاب میریزد زچشم اشکبار من

(16) Nigāhem ez-şafā-yı ‘arīzī şud bes ki nūrānī

(17) Gül-i mehtāb mī-rīzed zi-çeşm-i eşkbār-ı men

(18) Nigāhum bir ruhsārenüñ şafāsından öyle nūrānī oldı ki (19) çeşm-i eşkbārūmdan gül-i mehtāb rīzān olur. Yā-yı ‘arīzī (20) vaḫdet içündür. Gül-i mehtāb hemān ziyā-yı mehtābdur. Yoḫsa (21) bir nev‘e gül ola. Gül-i Ca‘ferī gül-i sūrī ve emşālühā [A-397a] gibi⁹²⁵⁰.

نمیدانم که صیقل داده مرأت ضمیرم را
که رنگ خانهء ایینه میریزد غبار من

5. (22) Nemi-dānem ki şayḳal dāde mir’āt-ı zamīrem-rā

(23) Ki reng-i ḫāne-i āyīne mī-rīzed ḡubār-ı men

(24) Bilemem mir’āt-ı zamīrūme böyle kim cilā virđi ki ḡubārūmdan (25) ḫāne-i āyīne şūreti ve ḫāleti rīzān oluyor. Āyīneye şayḳal (26) murād olunsa ekşerī ḡubār u ḫākister ile cilā virürler.

بسوی تربت من ای سراپا شاخ کل بگذر
که دام بلبلان کردد رک سنک مزار من

(27) Be-sūy-ı türbet-i men ey ser-ā-pā şāḡ-ı gül be-gzer

(28) Ki dām-ı bülbülān gerded reg-i seng-i mezār-ı men

(29) Ey ser-ā-pā şāḡ-ı gül olan maḫbūb benüm sūy-ı ḳabrūme ḡuzer eyle ki (30) reg-i seng-i mezārūm dām-ı bülbülān ola.

⁹²⁴⁹ hırmen-i: -A.

⁹²⁵⁰ gibi: + فافهم /Fefhem: Anla A, -N.

محالست اینکه از تدبیر بکشاید دلم شوکت

7. (31) Muḥālest īn ki ez-tedbīr be-gṣāyed dilem Şevket

[V-340a]

که از ناخن کره چون غنچه می افتد بکار من

(1) Ki ez-nāḥun girih çun ğonçe mī-üfted be-kār-ı men

(2) Muḥāldür ki baña güşāyiş-i derün tedbīrden ḥāşıl ola ki (3) nāḥundan ‘uḳde mānend ğonçe benüm kār u bāruma vāḳi’ olur. (4) Yoḥsa nāḥundan ‘uḳde-i kārüm mānend-i gül güşāyiş bulmaz⁹²⁵¹.

[Gazel 522]⁹²⁵²

Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün

عیان راز محبت کشت اخر از جبین من

شد از زهر دهان خویش تلخ اب نکین من

1. (6) ‘Ayān rāz-ı maḥabbet geşt āḥir ez-cebīn-i men

(7) Şud ez-zehr-i dehān-ı ḥ’iş telḥ āb-ı nigīn-i men

(8) Āḥir rāz-ı maḥabbet benüm cebīnümünden ‘ayān [N-301b] u zāhir oldı ve āb-ı (9) nigīnüm kendi zehr-i dehānumdan telḥ oldı. Mizāc-ı zehr telḥ olur (10) ve zehrden muştani’-i füşüş-ı nigīn olup vüzerā-yı Hind ekserī (11) anı yanlarında istişhāb iderler ki ḳatli mücib bir emr olup (12) ḥalāşı mutaşavver olmadı⁹²⁵³ ol nigīn-i zehri bir kerre laḥş eyledikde (13) ānīde vefāt ider. Tā kim dest-i bī-emān-ı cellād anuñ girībānına (14) yapışmadan rehā bulur meşhūrdur. Zehr-i nigīn budur.

چو دست اهل ماتم میگریزد از حنا دستم

که از رنگ حنا میگیرد آتش آستین من

(15) Çu dest-i ehl-i mātem mī-gürized ez-ḥınā destem

(16) Ki ez-reng-i ḥınā mī-gired āteş āstīn-i men

[A-397b] (17) Ehl-i mātemüñ desti gibi destüm ḥınnādan gürizān olur ki reng-i

(18) ḥınnādan āstīnüm ḫtuşur.

بخونم نه همین برق تجلی تشنه میگردد

که دائم طور هم بندد کمر از بهر کین من

⁹²⁵¹ 5. satır boş bırakılmıştır V.

⁹²⁵² N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹²⁵³ olmadı⁹²⁵³: olmadıkça A.

3. (19) Be-ḥünem ne hemîn bark-ı tecellî teşne mî-gerded

(20) Ki dâ'im Tûr hem bended kemer ez-behr-i kîn-i men

(21) Benüm ḥünuma yalnız bark-ı tecellî teşne degildür. Belki dâ'im Tûr dahı

(22) benüm kînüme kemer-beste olmışdur. Kemer-i küh müsta' meldür⁹²⁵⁴.

[Nazm 96]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

ای پریشان بلبل از شوق قفس فریاد زن

از برای خلقهء دامی در صیاد زن

1. (23) Ey perîşân bülbül ez-şevk-i kafes feryâd zen

(24) Ez-berây-ı halka-i dâmi der-i şayyâd zen

(25) Ez-bend-i kafes nüshası vâki' olmışdur. Lâkin kaçdalarına (26) muvâfık olmadığı te'emmül idene zâhirdür.

لاله زاری نیست خرم تر زکوه بیستون

خیمه انجا چون حباب کریهء فرهاد زن

(27) Lâlezâri nîst ḥurremter zi-küh-ı Bîsütün

(28) Ḥayme ân-câ çun ḥabâb-ı girye-i Ferhâd zen

(29) Küh-ı Bîsütün gibi ḥurremter lâlezâr olmaz. Ḥabâb-ı girye-i Ferhâd (30) gibi anda ḥayme-zen-i teferrüc ol. Nükte-i beyt: Çünkü Şîrîn (31) fevt oldı didikleri gibi Ferhâd tişesin atup yâfûh-ı

[V-340b]

(1) serine indikde ḥünı sengsâr-ı Bîsütüna işâbet idüp (2) lâlezâr-ı şehîd-i aşk oldı.

[Nazm 97]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

بدل کرمی جهانی را مسخر میتوان کردن

بدام شعله صید صد سمندر میتوان کردن

1. (3) Be-dil-germi cihâni-râ müsahḥar mî-tevân kerden

(4) Be-dâm-ı şu' le şayd şad-semender mî-tevân kerden⁹²⁵⁵

⁹²⁵⁴ kemer-i küh müsta' meldür: -N.

⁹²⁵⁵ kerden: mî-kerden A.

(5) Dil-germe izāfet ile yā-yı nisbet-i maşdariyye olmak üzere. (6) Ya' nî germiyyete mensûb dil ile teşhîr-i cihân mümkündür (7) ve dām-ı şu'le ile şadsemenderi şayd eylemek mümkündür.

من و روی عرفناکی که از فیض تماشايش
نکاه خشک خودرا بوسهء تر میتوان کردن

(8) Men ü rüy-ı ' arak-nākī ki ez-feyz-i temāşāyeş

(9) Nigāh-ı huşk⁹²⁵⁶-ı hōd-rā [N-302a] buse-i ter mî-tevān kerden

(10) Men ü rüyda vāv cem' iyyet-i ittiḥādiyyeye maḥmūle. Ya' nî ben ol rüy-ı

(11) ' arak-nāk ile ittişâlde şey'-i vāhid gibiyüm. İmdi kendi nigāh-ı⁹²⁵⁷ (12) huşkımi buse-i ter itmek⁹²⁵⁸ mümkündür. [A-398a] Zīrā ittiḥād bunı iktizā (13) eyledi.

[Gazel 523]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

خون دل از دیده ام مستانه می آید برون
سیل از ویرانه ام دیوانه می آید برون

1. (14) Hūn-ı dil ez-dīdeem mestāne mî-āyed birün

(15) Seyl ez-vīrāneem dīvāne mî-āyed birün

(16) Hūn-ı dil dīdemden mestāne bīrūn olur. Seyl vīrānemden (17) dīvāne oldığı hālde bīrūn olur.

زعفران خندهء برق است کشت طالع
نحل موم من زاتشخانه می آید برون

(18) Za' ferān-ı ḥande-i barḳest gešt-i ṭālī' em

(19) Naḥl-i mūm-ı men zi-āteşḥāne mî-āyed birün

(20) Za' ferān-ı ḥande-i barḳ gešt-i ṭālī' i olunca naḥl-i mūm-ı sāmānı (21) āteş-ḥānedan bīrūn olur. Mūm güdāḥte-i gešt-i ṭālī' -i (22) za' ferān gibi sūziş-i dīde olur.

میکنند از بسکه کار باده اشک کوهکن
لاله ها از بیستون مستانه می آید برون

3. (23) Mî-koned ez-bes ki kār-ı bāde eşk-i Kūh-ken

(24) Lālehā ez-Bīsütün mestāne mî-āyed birün

⁹²⁵⁶ huşk: ḥ' īş A.

⁹²⁵⁷ nigāh-ı: -A.

⁹²⁵⁸ huşkımi buse-i ter itmek: -A.

(25) Eşk-i Ferhād Bīsūtūnda bāde kārını ider ve anda rüyāide (26) olan lāleler mestāne zuhūr ider.

دختر رز چون زلیخا اید از دنبال او

یوسف مستم چو از میخانه می آید برون

(27) Duḡter-i rez çun Züleyhā āyed ez-dünbāl-i ū

(28) Yūsuf-ı mestem çu ez-meyḡāne mī-āyed birūn

(29) Duḡter-i rez anuñ dūnbāle-i çeşminden Züleyhā gibi zāhir olur. (30) Çünkü benüm Yūsuf-ı mestüm meyḡāneden birūn olur. Meyḡāne (31) çeşmi Yūsuf nigāhi Züleyhā duḡter-i rez ki dūnbālesinden

[V-341a]

(1) nümāyān olur. Münāsebetleri zāhirdür.

کشت امید مرا شوکت زفیض ابر عشق

خضر جای برک سبز از دانه می آید برون

5.

(2) Geşt-i ümmīd-i me-rā Şevket zi-feyż-i ebr-i ‘aşḡ

(3) Hızır cāy-ı berg-i sebz ez-dāne mī-āyed birūn

(4) Benüm ümmīdüm geştārınuñ feyż-i⁹²⁵⁹ ‘aşḡından kārīde olan (5) dānesinden (7) خضرأ لتحضر موضع قدمیه ممآ وطیء من الارض (6) و انما سموا berg-i sebz yerine Hızır biter لكرامته اعطا الله تعالى كذا قيل⁹²⁶⁰ (8) Kāmilde C-İnsān⁹²⁶¹ (8) üzere. Felāṡūn ilāhī mecma‘ (9) ü'l-baḡreynde olan āb-ı zindegānīyi bulup ba‘ dehū (10) İskendere bu ḡālet resīde [A-398b] olup ‘āzim olduḡda (11) Hızır ‘aleyhi's-selām ma‘ iyyetlerinde bulunur. Lākin bunlar dā‘imā (12) sāḡil-i baḡrda māşīler. Bilmezler ki ol ‘ayna işābet ne vechle (13) ola. Hızır⁹²⁶³ ḡāzetleri mülhem olup bir ṡayr-ı meyyiti (14) sāḡına baḡlar ve dā‘imā kenār-ı baḡrda āb iḡre māşīler (15) iken görür ki sāḡındaki ṡayr-ı meyyit ḡareket idüp (16) rūḡ buldı. Hemān ol mevzū‘da sırrını İskenderden (17) ve ḡayrıdan ketm idüp ābdan nūş ve ḡusl-i tamām-ı beden (18) ile nā‘il-i merām olduḡını

⁹²⁵⁹ feyż-i: + ebr A.

⁹²⁶⁰ Ve innemā semmū ḡaḡran li-teḡaḡḡuri mevzi‘i ḡademeyhi mimmā vaṡa‘e mine‘l-erzi li-kerāmetin a‘ṡāu‘llāhu Te‘ālā kezā ḡıyle/Hızır‘ı Hızır diye isimlendirdiler. Allāh‘ın ona verdiḡi bir keramet olarak iki ayaḡını bastıḡı yerin yeşillenmesinden dolayı böyle söylenildi -N.

⁹²⁶¹ İnsān-ı Kāmilde Cīlī: -N.

⁹²⁶² 8. satırdan 21. satıra kadar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁹²⁶³ Hızır: + ‘aleyhi’s-selām A.

⁹²⁶⁴ sāhib-i insān-ı (19) kāmīl ‘Abdü’l-kerīmü’l-Cilī ḡuddise sırrıhu’l-
‘azīz naql (20) iderler .⁹²⁶⁵ والله اعلم

[Gazel 524]

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

بموج اشک از بس شسته شد سیمای رنگ من

نکه کرداب چون کردد زکرد شهای رنگ من

1. (21) Be-mevc-i eşk ez-bes şuste şud sīmā-yı reng-i men

(22) Nıgeh girdāb çun gerded zi-gerdişhā-yı reng-i men

(23) Mevc-i eşkle ol kadar sīmā-yı rengüm şustelendi ki nıgeh-i (24)
gerdişlerinden girdāb gibi gerdide oldu. Nıgeh girdāb (25) çun gerded nıgeh çun girdāb
gerded taḡdīrindedür. (26) Ḥarf-i teşbīh [N-302b] zarūret için te’ḡīr olundu.

به بال ناتوانی قوت پروانه ها دارم

نفس را میکند از جا پرند نهی رنگ من

(27) Be-bāl-i nā-tevānī kuvvet-i pervānehā dārem

(28) Nefes-rā mī-koned ez-cā perendehā-yı reng-i men

(29) Bāl-i nā-tevānī ile pervāneler kuvveti ḡaşıl iderüm. Benüm rengümün (30)
perendenlikleri nefesi yerinden ḡoparur. Nefes maḡallinden⁹²⁶⁶ (31) berkende
olduḡda⁹²⁶⁷ pervāne gibi ṡayerāna müsā‘ id olur. Pervāneyi

[V-341b]

(1) iṡāre iden nefes nefes-i hevā-yı müteḡalḡıleden ḡayrı (2) degıldür.

بود خاک وجودم از زمین خانهء مستان

صدای شیشه خیزد از شکستهای رنگ من

3. (3) Buved ḡāk-i vücūdem ez-zemīn-i ḡāne-i mestān

(4) Şadā-yı şışe ḡized ez-şikestenhā-yı reng-i men

(5) Ḥāk-i vücūdum zemīn-i ḡāne-i mestāndandur. Rengüm şikesten(6)liklerinden
şışe şadāsı gelür.

بهم بوی کل و ضعف مرا حق نمک باشد

بود خالی بباغ از خندهء کل جای رنگ من

⁹²⁶⁴ ‘ Alā vechi’t-taḡşīl/Açıklama üzere.

⁹²⁶⁵ Vallāhu a‘lem/Allāh en iyisini bilendir: -A.

⁹²⁶⁶ yerinden ḡoparur. Nefes maḡallinden: -A.

⁹²⁶⁷ berkende olduḡda: -A.

(7) Behem bŷy-1 gŷl ŷ za' f-1 me-rā haḳḳ-1 nemek bāṣed

(8) Buved ḥālī be-bāg ez-ḥande-i gŷl cāy-1 reng-i men

[A-399a] (9) Benŷm za' f-1 ile bŷy-1 gŷle ı nān u nemek -ḥaḳḳ⁹²⁶⁸ علی وجه المعیتہ

(10) vardır. Zīrā bāgda ḥande-i gŷlden cāy-1 rengŷm ḥālī olur. (11) Bu ḳadar ḥuḳŷŷımız ṣābit olmuŷdur⁹²⁶⁹.

زبس کشتم ضعیف از سایه های گردش ساغر

می شکست افتد بسرتاپای رنگ منچو موج

5. (12) Zi-bes geŷtem za' f-1 ez-sāyehā-yı gerdiŷ-i sāgar

(13) Çu mevc-i mey ŷikest ŷfted be-ser-tā-pāy-1 reng-i men

(14) Gerdiŷ-i sāgaruñ sāyelerinden öyle za' f-1 oldum ki mevc-i (15) ŷarāb gibi ser-tā-pāy-1 rengŷme ŷikestlik vāḳi' oldı.

بجسم من کرانیها چنان از ضعف تن دارد

که می آید بکوش من صدای پای رنگ من

(16) Be-cism⁹²⁷⁰-i men girānīhā çunān ez-za' f-1 ten dāred

(17) Ki mī-āyed be-gŷŷ-1 men ŷadā-yı pāy-1 reng-i men

(18) Cismŷmde olan⁹²⁷¹ ağırlıḳlar za' f-1 vŷcŷdumdan nāŷi ŷöyle (19) ḥāŷıl ve ber-ḳarārdur ki rengŷmŷñ ŷadā-yı pāyı gŷŷuma gelŷr. (20) Zīrā reng-refte vŷ ŷikestŷm ḥareketden ḥālī degildŷr. Anuñçun (21) gŷŷum ḥiŷŷe-yāb olur.

ز زاهد چون کنم شوکت نهان ساغر کشیدنرا

که رنگ بوی می بیرون زد از مینای رنگ من

7. (22) Zi-zāhid çun konem ŷevket nihān sāgar keŷiden-rā

(23) Ki reng-i bŷy-1 mey bīrŷn zed ez-mīnā-yı reng-i men

(24) Sāgar-keŷ oldıgŷmı zāhidden nice pinhān idebilŷrŷm ki (25) reng-i bŷy-1 mey mīnā-yı reng-i vŷcŷdumdan ṫaŷra urur.

[Gazel 525]⁹²⁷²

Fe' ilātŷn / Fe' ilātŷn / Fe' ilātŷn / Fe' ilŷn

(Fā' ilātŷn)

(Fa' lŷn)

⁹²⁶⁸ ' Alā vechi'l-ma' iyyeti/Birliktelik ŷzere.

⁹²⁶⁹ olmuŷdur: + demek olur A.

⁹²⁷⁰ cism: çeŷm A.

⁹²⁷¹ olan: -A.

⁹²⁷² N nüŷhasında ve V nüŷhasının 26. satırında "Gazel" baŷlıgı bulunmaktadı.

خویشتن را ببر از خویش و بخود مونس کن

دوری از صحبت احباب کن و مجلس کن

1. (27) Ḥīṣṭen-rā be-ber ez-ḥīṣ ü be-ḥod mūnis kon

(28) Dūrī ez-šoḥbet-i aḥbāb kon u meclis kon

(29) Kendi enāniyyetūnden maḥv ile yine kendiñi kendiñe mūnis [N-303a] eyle (30) ve shoḥbet-i aḥbābdan⁹²⁷³ dūr olup meclis eyle. Ḥalvet der-(31)encümen ta‘ birinūñ tafşīli gibidür.

[V-342a]

کردش چشم و سبکروحيء مژگان بنمای

مشق شوخی نگاه از قلم نرکس کن

(1) Gerdiş-i çeşm ü sebük-rūḥī-i müjgān be-nümāy

(2) Meşq şūḥī-i nigāh ez-ḳalem-i nergis kon

(3) Gerdiş-i çeşm ve sebük-rūḥī-i müjgān göster ve ḥāme-i nergisden [A-399b] (4) şūḥī-i nigāhı meşq eyle. Ḥāme-i nergis hemān sāk-ı nergisdür. (5) Çeşme münāsebet ile beyti itmām eyledi.

کر غباری رسد از منت اکسیر ترا

مشت خاکى بسر افشان و زر خود مس کن

3. (6) Ger ğubārī resed ez-minnet-i iksīr tu-rā

(7) Müşt-i ḥākī be-ser efşān ü zer ḥod mess kon

(8) Eger minnet-i iksīrden saña bir ğubār irişür ise ol iksīrūñ başına (9) bir avuç türāb rīzān eyle⁹²⁷⁴ ve⁹²⁷⁵ kendi mess-i vücūdınñı altun (10) itmege sa‘y eyle انّ العناية على نفس فيسعدھا⁹²⁷⁶(11) اکسیر اذا طرحت قراط منها .

مهر زر چند بود نقش ضميرت شوکت

ساده تر خاطر خود را زکف مفلس کن

(12) Mihr-i zer çend buved naqş-ı zamīret Şevket

(13) Sādeter⁹²⁷⁷ ḥāṭır-ı ḥod-rā zi-kef-i müflis kon

⁹²⁷³ aḥbābdan: aḥbābumdan A.

⁹²⁷⁴ eyle: ola A.

⁹²⁷⁵ ve: -A.

⁹²⁷⁶ İnne’l-‘ ināyete iksīrūn izā ṭuriḥat kīrāṭun minhā ‘ alā nefsin fe-yus‘ iduhā/İnayet bir iksirdir. Ondan bir kırat miktarı nefse koyulduğunda onu mutlu, cennetlik eder.

⁹²⁷⁷ ter: der- A.

(14) Muḥabbet-i zer niçe bir naqş-ı zamīrūñ ola? Kendi ḥatırını kefi (15) müflisden sādeter eyle. Zamme-i mīm ile mühr olsa da ma' nā (16) yerinde olur⁹²⁷⁸.

[Gazel 526]⁹²⁷⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نیم غمکین که شمعم را برند از انجمن بیرون

نیابد نورم از محفل چو نور از پیرهن بیرون

1. (17) Neyem ġamġin ki ŧem' em-rā berend ez-encūmen bīrūn

(18) Ne-yābed nūrem maḥfil çu nūr ez-pīrehen bīrūn⁹²⁸⁰

(19) Ğamġin degilüm ki benüm ŧem' ümi⁹²⁸¹ encūmenden bīrūn ideler (20) ve nūruñ pīrāheni fānūsdan bīrūn oldığı benüm nūrum (21) maḥfil-i ta' ayyünümde bīrūn olmaz.

مهیای فنایم پرده از رخسار خود افکن

که جان همچون نگاه آید ز راه چشم من بیرون

(22) Müheyyā-yı fenāyem perde ez-ruḥsār-ı ḥod efgen

(23) Ki cān hemçun nigāh āyed zi-rāh-ı çeŧm-i men bīrūn

(24) Ben müheyyā-yı maḥām-ı fenāyum. Ruḥsār-ı ta' ayyününden perdeyi ḳaldır. (25) Emr ṯarīḳi ile ola yāḥūd efgen kelimesi ma' nā-yı ism-i fā' ili (26) mutazammın vaŧf terkībi gibi perde-figen taḳdīrinde olup (27) müheyyā-yı fenāyum ve perde⁹²⁸² berendāz-ı ta' ayyünüm dimek isterler (28) ve cān mānend-i nigāh dīde-i çeŧmünden yā cismünden⁹²⁸³ علی (29) جواز كلا التقديرين bīrūn olur.

نمیکویم بکس چون باشد از معنی سخن لاغر

نبالد تا حدیث من نیابد از دهن بیرون

3. [A-400a] (30) Nemi-ğüyem be-kes çun bāŧed ez-ma' nā sūḥan lāġar

(31) Ne-bāled tā ḥadıŧ-i men ne-yābed ez-dehen bīrūn

[V-342b]

⁹²⁷⁸ yerinde olur: yerindedür A.

⁹²⁷⁹ Burada "Ğazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁹²⁸⁰ bīrūn: + ya' nī A.

⁹²⁸¹ ŧem' ümi: ŧem' N.

⁹²⁸² perde: per A.

⁹²⁸³ ' Alā cevāzi kile't-tāḳdīreynin/iki takdir cāiz olmakla birlikte.

(1) Bir ferde söylemem. [N-303b] Ne vechle ma' nādan sūhan lāgar olur? Benüm

(2) ḥadīšüm dehenden bīrūn olmadıqça bālīde olmaz.

مرد از مصر همراه نسیم ای بوی پیراهن

که یوسف را چها افتاد چون شد از وطن بیرون

(3) Merd ez-Mıṣr hem-rāh-ı nesīm ey būy-ı pīrāhen

(4) Ki Yūsuf-rā çihā üftād çun şud ez-vaṭan bīrūn

(5) Ey būy-ı pīrāhen hem-rāh-ı nesīm-i şabā Mıṣrdan bīrūn olup (6) gitme. Nazar eyle ki Yūsuf 'aleyhi's-selāma vaṭandan bīrūn olduqda (7) neler ḥāşıl oldı.

حدیثی کرد کستاخانه سر از قامتش قمری

بضرب چوب سروش باغبان کرد از چمن بیرون

5. (8) Ḥadīşī kerd küstāḥāne-ser ez-ķāmeteş ķumrī

(9) Be-ḍarb-ı çüb-ı serveş bāğbān kerd ez-çemen bīrūn

(10) Anuñ ķāmetinden ķumrī küstāḥāne-ser bir ḥadīşe başladı. Bāğbān (11) serv çubuğı ile ol ķumrīyi te'dīb idüp çemenden (12) bīrūn eyledi.

ز غیرت میکند کرداب خون ناف غزالان را

سر زلفی که دل را میبرد از دست من بیرون

(13) Zi-ğayret mī-koned girdāb-ı ḥūn nāf-ı ğazālān-rā

(14) Ser-i zūlfī ki dil-rā mī-bered ez-dest-i men bīrūn

(15) Ser-i zūlf-i cānān ki göñli elden çıkarur. Ğayretinden nāf-ı (16) ğazālāmı girdāb-ı ḥūn ider.

نمیدانم که وا کرد از خم کیسو کره امشب

که سنبل پوش می آید نگاه از چشم من بیرون

7. (17) Nemi-dānem ki vā-kerd ez-ḥam-ı ğisū girih imşeb

(18) Ki sūnbül-puş mī-āyed nigāh ez-çesm-i men bīrūn

(19) Bilmem bu şeb ḥam-ı ğisūsından kim girih-ğüşālıķ eyledi ki nigāh (20) çesmümden sūnbül-puş oldığı ḥālde bīrūn olur.

ترا شوکت ز خود دانست کرد اظهار دلنتکی

مکن ای غنچه زینهار این سخن را از دهن بیرون

(21) Tu-rā Şevket zi-ḥod dānest kerd izḥār-ı dil-tengī

(22) Me-kon ey ğonçe zīnhār īn sūhan-rā ez-dehen bīrūn

(23) Senüñçün dil-tenglik izhârını Şevket kendinden bilmişdür. (24) Bu sühamı ey gönçe zînhâr dehenüñden bîrûn itme.

[Gazel 527]⁹²⁸⁴

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

زعارض تو که آمد خط سیاه برون

چو هند وست که اید بسیر ماه برون

1. [A-400b] (26) Zi⁹²⁸⁵-c' arız-ı tu ki âmed haṭṭ-ı siyâh birûn

(27) Çu Hindûst ki âyed be-seyr-i mâh birûn⁹²⁸⁶

(28) Senüñ 'arîzuñdan ki haṭṭ-ı siyâh bîrûn ola bir Hindû (29) gibidür ki mâh-ı 'âlem-tâbuñ nümâsından⁹²⁸⁷ çıkmışdur. Nitekim deheñi (30) bu beytde irâd ider:

(31) Ān ḥâl-i siyâhî ki be⁹²⁸⁸-genc-i dehenesteş

[V-343a]

(1) Hindû beçei ber-leb-i kevşer vaṭanesteş

حدیث هند مکوبید همدمان دکر

که کرده ایم زدل همچو دود آه برون

(2) Ḥadîş-i Hind me-gû be-yed-i hem-demân diger

(3) Ki kerdeim zi-dil hemçu dūd-ı âh birûn⁹²⁸⁹

(4) Ey hem-demân bezm-i üns-i ḥadîş-i Hindi bir daḥı yâd itmeyesiz. (5) Biz anı dūd-ı âh gibi dilden bîrûn itmişiz. Nükte ve ma' nâsı [N-304a] (6) zâhirdür⁹²⁹⁰.

[Gazel 528]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

رسا تر باشد از سرو گلستان دود آه من

زطوق قمریان برکشته تر بخت سیاه من

1. (7) Resâter bâşed ez-serv-i gülistân dūd-ı âh-ı men

(8) Zi-tavḳ-ı kumriyân ber-geşteter baḥt-ı siyâh-ı men

⁹²⁸⁴N nüshasında ve V nüshasının25. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹²⁸⁵zi-: tu A.

⁹²⁸⁶birûn: + ya' nî A.

⁹²⁸⁷nümâsından: nümâsına A, temâşâsına N.

⁹²⁸⁸be-: -A.

⁹²⁸⁹birûn: + ya' nî A.

⁹²⁹⁰zâhirdür: zâhir ü bâhirdür A.

(9) Benüm dūd-1 āhum serv-i gülistāndan resāterdür. Belki servde (10) ol kadar nemā vü bālāyī olmaz. Tavḳ-1 ḳumrīden benüm baḥt-1 siyāhum (11) ber-gešteterdür.

بکلشن ناتوانتر بلبللی از من نمی باشد
تواند شبنمی دیوار آهن شد براه من

(12) Be-gülşen nā-tevānter bülbülī ez-men nemi-bāşed

(13) Tevāned şebnemī dīvār-1 āhen şud be-rāh-1 men⁹²⁹¹

(14) Gülşende benden nā-tevān⁹²⁹² bir bülbül olmaz ve şebnemden benüm rāhuma (15) dīvār-1 āhen çekmek mümkündür⁹²⁹³. Tevāned şuden taḳdīrinde⁹²⁹⁴.

بچشم خود کشیدم بسکه خاک پای جانانرا
هوا کردد غبار آلود از کرد نگاه من

3. (16) Be-çeşm-i ḥod keşīdem bes ki ḥāk-i pāy-1 cānān-rā

(17) Hevā gerded ḡubār-ālūd ez-gerd-i nigāh-1 men

(18) Ḥāk-pāy-1 cānāneyi ol kadar kendi çeşmüme çekdüm ki (19) benüm gerd-i nigāhumdan hevā ḡubār-ālūd olur.

بسوی کل رود نور نظر آهسته پنداری
که شد از خون بلبل در حنا پای نگاه من

[A-401a] (20) Be-sūy-1 gül reved nūr-1 naẓar āheste pindārī

(21) Ki şud ez-ḥūn-1 bülbül der-ḥınā pāy-1 nigāh-1 men

(22) Cānib-i güle nūr-1 naẓar āheste gider. Zann idersin ki pāy-1 (23) nigāhumda ḥūn-1 bülbülden ḥınnā peydā olmuşdur.

زهر مشت غبارم خون آتشیخانه میجوشد
چراغ برق میسوزد بغانوس گیاه من

5. (24) Zi-her müşt-i ḡubārem ḥūn-1 āteş-ḥāne mī-cüşed⁹²⁹⁵

(25) Çerāğ-1 barḳ mī-sūzed be-fānūs-1 giyāh-1 men

(26) Her müşt-i ḡubārumdan ḥūn-1 āteş-ḥāne cüş ider (27) ve benüm fānūs-1 giyāhumda çerāğ-1 barḳ yanar.

⁹²⁹¹ men: + ya' nī A.

⁹²⁹² nā-tevān: tevān N.

⁹²⁹³ mümkündür: + tevāned şud A.

⁹²⁹⁴ taḳdīrinde: taḳdīrindedür A.

⁹²⁹⁵ cüşed: cüyed A.

مبادا دورم از سر سایهء بخت سیه شوکت
که وقف این کل شب بو بود طرف کلاه من

(28) Me-bādā dūrem ez-ser sāye-i baht-ı siyeh Şevket

(29) Ki vaqf in gül-i şebbū buved taraf-ı külāh-ı men

(30) Sāye-i baht-ı siyeh benüm serümden dūr olmasun ve bu taraf-ı (31) külāhum bu gül-i şebbūya vaqf olsun⁹²⁹⁶.

[V-343b]

[Gazel 529]⁹²⁹⁷

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بود از آرزو خالی دل بیمدعی من
نکردد سیر مست استخوان چشم همای من

1. (2) Buved ez-ārzū ḥālī dil-i bī-müdde' ā-yı men

(3) Ne-gerded seyr-i mest-i üstüh'ān çeşm-i hümā-yı men

(4) Benüm dil-i bī-müdde' ām ārzūdan ḥālī olur ve çeşm-i hümām seyr-i müşt-i

(5) üstüh'ān olmaz.

چو کندم استخوان شد توشهء راه فنای من
یک انبان آرد باشد زاد راه آسیای من

(6) Çu gendüm üstüh'ān şud tüşe-i rāh-ı fenā-yı men

(7) Yek-enbān ārd bāşed zād-ı rāh āsyā-yı men

(8) Mānend-i gendüm üstüh'ān-ı sefid-i püsīde benüm rāh-ı fenām tüşesidür. (9)

Bir enbān daḳīḳ-i āsyāma zād-ı rāh olur.

بکویش بسکه امشب کرد شوقم کرم رفتنها
ره خوابیده را شد شمع بالین نقش پای من

3. (10) Be-kūyeş bes ki imşeb kerd şevķem germ-reftenhā

(11) Reh-i ḥ'ābīde-rā şud şem' -i bālīn [N-304b] naqş-ı pāy-ı men

(12) Anuñ kūyuna bu şeb şevķüm ol ḳadar germ-reftenlik eyledi ki (13) naqş-ı pāyum reh-i ḥ'ābīdeye şem' -i bālīn oldı. Germ-reftenlikde (14) iştiğāl-i taḥayyül eyledi
و قس غیره بحالها⁹²⁹⁸.

⁹²⁹⁶ olsun: + dimekdür A.

⁹²⁹⁷ N nüshasında ve V nüshasının 1. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹²⁹⁸ Ve ḳıs ğayrehu biḥālīhā/Diğerlerini de onların haline kıyasla -N.

زبس ارایش تن جا نکداز افتاده بی رویش
خورد چون شمع انکشت مرا رنگ حنای من

[A-401b] (15) Zi-bes ārāyiş-i ten cān-güdāz üftādei⁹²⁹⁹ rüyeş

(16) H̄ored çun şem^c engüşt-i me-rā reng-i h̄inā-yı men

(17) H̄asret-i rüyı ile ārāyiş-i ten ol kadar cān-güdāz vāki^c olmuştur ki (18) şem^c gibi reng-i h̄innā benüm benānumı ekl ider. Zīrā ārāyiş-i ten (19) cān-güdāz olmuştı⁹³⁰⁰.

بود سرکشتهای مرا کیفیت دیگر
بزور باده میکردد چو ساغر آسیای من

5. (20) Buved ser-geşteğihā-yı me-rā keyfiyyet-i d̄iger

(21) Be-zūr-ı bāde mī-gerded çu sāgar āsyā-yı men

(22) Benüm ser-geşteliklerüm baña keyfiyyet-i d̄iger olur. Sāgar gibi āsyābum
(23) zūr-ı bāde ile gerdān olur.

چو معنی از حریر خامشی پیراهنی دارم
دو لب را چون بهم ارم بود بند قبای من

(24) Çu ma^c nā ez-ħarīr-i h̄āmuşī pīrāhenī dārem

(25) Dü leb-rā çun behem ārem buved bend-i ħabā-yı men

(26) Ma^c nā gibi pīrāhenüm ħarīr-i h̄āmūşīdendür. Dü la^c l-i lebümi bir yere
getürsem (27) bend-i ħabā⁹³⁰¹ olur.

غبار خاطر ایامم از رنگ تعلقها
جبین خاک چین دارد ز نقش بوریای من

7. (28) Ğubār-ı ħātır-ı eyyāmum ez-reng-i ta^c alluħhā

(29) Cebīn-i ħāk⁹³⁰² çin dāred zi-nağş-ı būriyā-yı men

(30) Reng-i ta^c alluħātndan ğubār-ı ħātır-ı eyyāmum⁹³⁰³ ve benüm nağş-ı
ħaşīrūmden (31) cebīn-i ħāk daħı çindār⁹³⁰⁴ -ı inkisārdur.

[V-344a]

ببوی آن کل عارض برنکی میروم از خود
که کار نالهء بلبل کند اواز پای من

⁹²⁹⁹ üftādei: üftādegi A.

⁹³⁰⁰ olmuştı: + dimek ister A.

⁹³⁰¹ ħabā: ħabām A N.

⁹³⁰² ħāk: V.

⁹³⁰³ eyyāmum: eyyām A.

⁹³⁰⁴ çindār: dār A.

(1) Be-būy-ı ān gül-i ‘ārız be-rengī mī-revem ez-ḥod

(2) Ki kār-ı nāle-i bülbül koned āvāz-ı pāy-ı men

(3) Ol gül-i ‘ārızuñ ümmīdi ile kendümden bir nev‘ e bī-ḥod olup (4) giderüm ki benüm āvāz-ı pāyum nāle-i bülbül şadāsını virür.

عجب نبود که آرم سوی خود پیکان جاترا
که آهن را کشد بیرون زسنگ آهن ربای من

9. (5) ‘Aceb ne-būd ki ārem sūy-ı ḥod peykān-ı cānān-rā

(6) Ki āhen-rā keşed bīrūn zi-seng āhen-rübā-yı men

(7) ‘Aceb olmaz ki peykān-ı cānānı kendi cānibüme cezb eyleyüm ki (8) āheni sengden benüm āhen-rübām bīrūn ider⁹³⁰⁵.

نمی آید برون از کلبهء من تیره روزیها
اگر از صبح میریزد فلک رنگ بنای من

[A-402a] (9) Nemī-āyed birūn ez-külbe-i men tīre-rūzihā

(10) Eger ez-şubḥ mī-rīzed felek-reng-i binā-yı men

(11) Benüm külbe-i āḥzānumdan tīre-rūzluḡlar eger felek-şūret-i bināsını (12) kālbid-i şubḥ-i şādıḡdan da yapsa zā’ıl olmaz.

زجولان حوادث کوچه ام خالی نمیکردد
زسیلابست حرم خار دیوار سرای من

11. (13) Zi-cevlān-ı ḥavādiş kūḡeem ḡālī nemī-gerded

(14) Zi-seylābest ḡurrem ḡār-ı dīvār-serāy-ı men

(15) Kūḡe-i ta‘ ayyünüm cevlān-ı ḡavādişden ḡālī degildür. Serāyumuñ (16) ḡār-ı dīvārı [N-305a] ḡücüm-ı seylābdan ḡurrem olur.

بود اشیا عیان بر من زفیض ساده لوحیها
چو برک کل نماید نکهت کل بر هوای من

(17) Buved eşyā’ ‘ayān ber-men zi-feyż-i sāde-levḡihā

(18) Çu berg-i gül nümāyed nūkhet-i gül ber-hevā-yı men

(19) Sāde-levḡlikler feyżinden baña eşyā’ ‘ayān olur. Berg-i gül (20) gibi nūkhet-i gül bende olan hevāya yeḡsāndur.

چنان دور است بر اهل جهان بر من سخن کردن

⁹³⁰⁵ ider: olur A.

که باشد معنی بیگانه حرف اشنای من

13. (21) Çunān dūrest ber-ehl-i cihān ber men sūhan-gerden

(22) Ki bāşed ma' nī-i bīgāne ḥarf-i āšnā-yī men

(23) Ehl-i cihāna benüm üzerime sūhan-gerdlik şöyle dūrdur ki (24) ma' nī-i bīgāne benüm ḥarf-i āšnām olur.

ازین مجلس بیاد لعل او رفتیم ازین شادم

که در کرمی شود یاقوت خاکستر بجای من

(25) Ezīn-meclis be-yād-ı la' l-i ū refīm ezīn-şādem

(26) Ki der-germī şevd yāķūt ḥākister be-cāy-ı men

(27) Bu meclisden anuñ yād-ı la' liyle gitdūñ. Lākin bundan şādum ki (28) ḥākister-i germiyyetde benüm yerümde yāķūt olur.

شدم شوکت محیط عالم دل از تن خاکی

ازین ویرانه شد کنجی بکام ازدهای من

15. (29) Şudem Şevket muḥīṭ-i 'ālem-i dil ez-ten-i ḥākī

(30) Ezīn-vīrāne şud genci be-kām-ı ezdehā-yī men

(31) Şevket ten-i ḥākīden muḥīṭ-i 'ālem-i dil oldum. Bu vīrāneden

[V-344b]

(1) bir genc benüm kām-ı ezdehāmda oldı. Ekşeriyā künūzda muḥālsam (2) ezdehā⁹³⁰⁶ olageldiği müştahir olmışdır.

[Kıt'a 7]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

امدم امشب به بزمش بسکه حیرت داشتم

خم نکردم قد خود چون شمع بوسیدم زمین

1. [A-402b] (3) Āmedem imşeb be-bezmeş bes ki ḥayret dāştem

(4) Ḥam ne-kerdem ḳadd-i ḥod çun şem' būsīdem zemīn

(5) Bu şeb bezmine geldüm ol ḳadar baña ḥayret müstevlī oldı ki (6) ḳaddimi ḥamīde itmedüm. Lākin mānend-i şem' zemīni būs eyledüm. Ğarāz-ı (7) beyt: Kemāl-i ḥacāletümnden ser-tā-pā güdāḥte oldum dimege varır.

سربر آورد کریبان دو عالم همتم

⁹³⁰⁶ ezdehā: ejdehā A.

انچه ياران آسمان ديدند من ديدم زمين

(8) Ser ber-āverd girībān-ı dü-‘ ālem himmetem

(9) Ānçi yārān āsmān dīdend⁹³⁰⁷ men dīdem zemīn

(10) Girībān-ı dü-‘ ālemden ser ber-āverde-i himmetüm. Yārān ve hem-kārum āsmānı (11) gördiler. Ben zemīni gördüm. Himmetüm ne mertebe oldığı⁹³⁰⁸ bundan (12) müşāhede olunsun⁹³⁰⁹.

[Gazel 530]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

اشک چشمم را دريد از هم ز موج خون زدن

شيشه ام سوراخ شد از رنگ می بيرون زدن

1. (13) Eşk-i çeşmem-rā derīd ez-hem zi-mevc-i hūn zeden

(14) Şišeem sūrāḥ şud ez-reng-i mey bīrūn zeden

(15) Eşk-i çeşmümi mevc-i hūn birbirinden derīde ve perākende eyledi (16) ve şiše-i sāmānum reng-i mey-i āsāyişüm bīrūn olmadan raḥnedār (17) oldu.

جوى شير تر دماغى کرد فرهاد مرا

باده از پيمانهء نقش پى کلکون زدن

(18) Cūy-ı şīr-i⁹³¹⁰ ter-dimāgī kerd Ferhād-ı me-rā

(19) Bāde ez-peymāne-i naqş-ı [N-305b] pey-i gül-gūn zeden

(20) Bizüm Ferhādımız ter-dimāgılık cūy-ı şīrini itdi. Ya‘nī zükām (21) olmağičün cūy-ı şīr tedārik eyledi ve bādeyi peymāne-i (22) naqş-ı peymūdegī-i mey-i gül-gūn için itdi. Lafza-i pey peymūdeden (23) muḥaffef olur. Ekşer nüşhalarda bā-yı ‘Acemī ile pey vāki‘ oldu. (24) Fārisī nüşhalarda bir saqīm nüşhadan biñ saqīm yazılır. (25)⁹³¹¹ Sekāmet ikinci nüşhada taşhīḥ olmağ ancak nazm-ı celīlūn (26) ḥavāş-ı şerīfesindendür⁹³¹². Ġālībā mey-i gül-gūn olmağ gerek. (27) Zīrā pey⁹³¹³-i gül-gūn gāyet

kūlfet ta‘ bīr oldığı (28) zāhirdür.

⁹³⁰⁷ dīdend: dīd zi- A.

⁹³⁰⁸ oldığı: oldıgımı A.

⁹³⁰⁹ olunsun: + dimek olur A.

⁹³¹⁰ şīr-i: -A.

⁹³¹¹ Tüm satır: -N.

⁹³¹² ḥavāş-ı şerīfesindendür: -N.

⁹³¹³ pey: mey A.

دل بکردون دادن ماراست چندین مصلحت
نعل وارون است می زن ساغر وارون زدن

3. (29) Dil be-gerdūn dāden-i mā-rāst çendīn maşlahat

(30) Na^l-i vārūnest mī-zen sāgar-ı vārūn zeden

[A-403a] (31) Gerdūna gönül virmekde bize bu kadar maşlahat vardır. Sāgar-ı vārūn

[V-345a]

(1) itmek na^l-i vārūn urmadur. Hemān odur. Sāgar-ı kec olmak (2) şarābı nūş olduğdan şoñra olur. Na^l-i vārūn na^l lūñ (3) tersine tılsım yazılıp āteşe važ^l itmek ile maṭlūb ne (4) ise ḥāşıl olur diyü zu^l m iderler. Gerdūn-ı kec-ḥarekātı (5) na^l-i vārūn⁹³¹⁴ teşbīh eyledi.

تا غبارت سودهء یاقوت گردد بعد مرک
باده می باید بیاد آن لب میگون زدن

(6) Tā ḡubāret sūde-i yāḡūt gered ba^d-ı merg

(7) Bāde mī-bāyed be-yād-ı ān leb-i mey-gūn zeden

(8) Tā senūñ ḡubāruñ ba^d de'l-mevt sūde-i yāḡūt ola (9) ol leb-i mey-gūnuñ yādı ile bāde nūş itmek gerekdür.

بوی کل کشتیم تا از خویش بیرون آمدم
خوش بهشتی بود خودرا از قفس بیرون زدن

5. (10) Būy-ı gül geştim tā ez-ḡ'ış bīrūn āmedīm

(11) Ḥoş behiştī būd ḡod-rā ez-ḡafes bīrūn zeden

(12) Būy-ı gül olduḡ tā kendimizden bīrūn olduḡ. Kendi kendini (13) ḡafesden bīrūn itmek a^l lā cennet idi.

کاسهء دریوزه بس باشد کدایان ترا
سنگ می باید بچینی خانهء کردون زدن

(14) Kāse-i deryūze bes bāşed gedāyān-ı tu-rā

(15) Seng mī-bāyed⁹³¹⁵ be-çini-ḡāne-i gerdūn zeden

(16) Senūñ gedālarıña kāse-i deryūze yeter. Çini-ḡāne-i gerdūna (17) seng urmaḡ gerekdür.

⁹³¹⁴ vārūnın: vārūnı A.

⁹³¹⁵ mī-bāyed: mī-āyed A.

دخل كج اشعار نازكرا كم از شمشير نيست

حرف بد نتوان بروى مردم موزون زدن

7. (18) Daḥl-i kec eş'ār-ı nāzik-rā kem ez-şemşir nîst

(19) Ḥarf-i bed ne-tvān be-rūy-ı merdüm-i mevzūn zeden

(20) Bî-cā ta'arruż-ı eş'ār-ı nāzike şemşirden aḳall degildür. (21) 'Aynıyla bir⁹³¹⁶ merdüm-i mevzūna ḥarf-i bed söylenmek (22) lâyıḳ u sezāvār olmadıḡı⁹³¹⁷ gibi.

نشأء فكرم مكر شوكت بموج حكمتست

خشت خم بايد بمغز فكر افلاطون زدن

(23) Neş'e-i fikrem meger Şevket [N-306a] be-mevc-i ḥikmetest

(24) Ḥışt-ı ḥam bāyed be-mağz-ı fikr-i Eflāṭūn zeden

(25) Benüm neşve-i fikrüm meger mevc-i ḥikmet ile ḥāşıla olmışdur. (26) Zîrā mağz-ı fikr-i Eflāṭūniye ḥışt-ı ḥam-ṭıynet olmak gerekdür.

[Gazel 531]⁹³¹⁸

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

مخور چندین غم روزی قناعت بيشه خود کن

چو كندم نان خودرا تر زاب ريشهء خود كن

1. [A-403b](28) Me-ḥor çendîn ğam-ı rüzî ḳanā' at pîşe-i ḥod kon

(29) Çu gendüm nān-ı ḥod-rā ter zi-āb-ı rişe-i ḥod kon

(30) Rızḳ elemın çekme. Ḳanā' atı pîşe eyle. Mānend-i gendüm nānuñı (31) kendi āb-ı rişeñden tertîb eyle. Mādām ki ḥabbe-i

[V-345b]

(1) gendüm-i rişesi ekmesinde ola anda tarāvet ḥāşıladur. (2) Hemān ol ğılāf-ı rişedārdan bîrūn ola ruṭūbeti (3) zāyile olur.

بروز حشر پروای كسى كس را نميباشد

چه انديشى براى ديكران انديشهء خود كن

(4) Be-rüz-ı ḥaşr pervā-yı kesî kes-rā nemi-bāşed

(5) Çi endîşî berāy-ı dîġerān endîşe-i ḥod kon

⁹³¹⁶ bir: -A.

⁹³¹⁷ olmadıḡı: oldıḡı A.

⁹³¹⁸N nüshasında ve V nüshasının 27. satırında "Ġazel" başlıġı bulunmaktadır.

(6) Çünkü rûz-ı haşrda kimsenün kimseden endîşesi (7) yoktur. Gayrınıñ aq̄târından⁹³¹⁹ niçün olursın? Kendi fikründe (8) ol.

کشی ای سرو چند از نشاء رفتار او خجلت
شراب جلوهء رنگین تو هم در شیشهء خود کن

3. (9) Keşî ey serv çend ez-neş'e-i reftâr-ı ü haclet

(10) Şarâb-ı cilve-i rengin-i tu hem der-şîşe-i hod kon⁹³²⁰

(11) Ey serv anuñ reftârı neş'esinden niçe bir haclet çekersin? (12) Kendi şarâb-ı cilve-i renginün⁹³²¹ şîşe-i hüsnüne vaz' (13) eyle. Neş'e-i reftâr ne güne olur temâşâ eyle.

[Gazel 532]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

نشینی تا بکی غافل زبانرا وقف یا رب کن
پی شب زنده داری ناتوانی روز خود شب کن

1. (14) Nişinî tâbe-key gâfil zebân-râ vaqf yâ Rabb kon

(15) Pey-i şeb zindedârî tâ tevânî rûz-ı hod şeb kon

(16) Niçe bir gâfil oturursın? Zebânı vaqf yâ Rabb⁹³²² eyle. (17) Giceyi ihyâ için kâdir oldukça rûzı şeb eyle.

لب محتاج را چون خانهء حاجت روا باشد
بدنبال دعای خود برو اظهار مطلب کن

(18) Leb-i muhtâc-râ çun⁹³²³ hâne-i hâcet revâ bâşed

(19) Be-dünbâl-i du' â-yı hod be-rev izhâr-ı maţlab kon

(20) Leb-i muhtâca hâne-i hâcet revâ hâşıl olur. Kendi (21) du' âña râhî ol ve izhâr-ı maţlab eyle.

بود پنهان بهر مشت غبارت چشمهء نوری
بکردون کرد هستی را رسان و نام کوکب کن

3. (22) Buved pinhân be-her müşt-i gubâret çeşme-i nürî

[A-404a] (23) Be-gerdün gerd-i hestî-râ resân u nâm-ı kevkeb kon

⁹³¹⁹ aq̄târından: aq̄târında A N.

⁹³²⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹³²¹ renginün: renginüni A.

⁹³²² yâ Rabb: Bu kelime iki defa yazılmıştır V.

⁹³²³ çun: -A, çu N.

(24) Senüñ her müşt-i ğubāruñda bir çeşme-i nūr pinhāndur. Gerd-i (25) hestīyi gerdūna resān eyle ve kevkēb tesmiyye kııl.

زرنک کل لباس عاریت دارد به بر شوکت
بهر مذهب که خواهی جلوه کن اما بمشرب کن

(26) Zi-reng-i gül libās-ı ‘āriyet [N-306b] dāred be-ber Şevket

(27) Beher mezheb ki ħ‘āhī cilve kon ammā be-meşreb kon

(28) Reng-i gülden libās-i ‘āriyyeti vardur. Ne mezhebde olursañ (29) cilve eyle. Ammā meşrebçe ol diyü ta‘bīrden ğaraż:

(30) Ger bāde keşī be-bezm rindān keş

(31) Zinhār ‘ayān me-keş pinhān keş

[V-346a]

(1) me’āline işāret iderler⁹³²⁴.

[Nazm 98]

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

بسکه از کوی توام نیست سر برکشتن
رفتم از خویش که آرم خبر برکشتن

1. (2) Bes ki ez-kūy-ı tuem nīst ser ber-geşten

(3) Reftem ez-ħ‘īş ki ārem ħaber-i ber-geşten⁹³²⁵

(4) Ser-i kūyuñdan ber-geşte olmaĝa bende imkān yoĝdur ki (5) kendümden geçdüm. Ammā ber-geştelik ħaberini getürmege gitdüm. (6) Yine ser-i kūyuñda şābitim.

نعل وارون زدل رو بقفا خواهم رفت
تا کنم از سر کویت سفر برکشتن

(7) Na‘ l-i vārün zi-dil rū-be-ķafā ħ‘āhem reft

(8) Tā konem ez-ser-i⁹³²⁶ kūyet sefer ber-geşten⁹³²⁷

⁹³²⁴ işāret iderler: işāretdür فافهم/Fefhem: Anla A.

⁹³²⁵ ber-geşten: + ya‘ nī A.

⁹³²⁶ ser-i: -A.

⁹³²⁷ ber-geşten: + ya‘ nī A.

(9) Dilden olan na^ç l-i vārūn ki na^ç l-i vārūn-ı dıldür. Anuñla (10) ser-i kūyuñdan sefer murād itsem ber-geştelikle giderüm. (11) Na^ç l-i vārūnda olan eşer sihr-i ber-geştegi ki miyān-ı ehl-i (12) milel birkaç kerre tafşīli⁹³²⁸ zıkr olunmuşıdi.

[Nazm 99]

Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilātün / Fā^ç ilün

داغ دست خویش را دارم نهان در آستین

داغ شد بلبل که دارم کلستان در آستین

1. (13) Dāğ-ı dest-i h^ış-rā dārem nihān der-āstīn

(14) Dāğ şud bülbül ki dārem gülsitān der-āstīn

(15) Kendi destümün dāğını āstīnümde nihān iderüm. Bu gülistānı (16) āstīnümde nihān itdigüme bülbül dāğ-ber-dil olmuşdur.

چشم سر سبزی مدار از کلشن امید ما

همچو نرکس هر کلشن دارد خزان در آستین

(17) Çeşm-i ser-sebzī medār ez-gülşen-i ümmīd-i mā

[A-404b] (18) Hemçu nergis her gülşen dāred hāzān der-āstīn⁹³²⁹

(19) Bizüm gülşen-i ümmīdimizde ser-sebzlik itme. O gülşen-i ümmīdün (20) her güli mānend-i nergis hāzānı āstīninde müheyyā eylemişdür⁹³³⁰.

[Nazm 100]

Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

توان رفتن بزور آه خود از آسمان بیرون

که می آید با مداد نفس حرف از دهان بیرون

1. (21) Tevān reften be-zūr-ı āh-ı h^ıod ez-āsmān bīrūn

(22) Ki mī-āyed be-imdād-ı nefes hārf ez-dehān bīrūn

(23) Kişi kendi zūr-ı āhıyla āsmāndan bīrūn olmağ mümkindür ki⁹³³¹ (24) imdād-ı nefes ile hārf-i dehenden bīrūn olmağ mümkin olur.

درین پیروی چنان شوکت سک او کرده بی تابم

که چون موی سفیدم از تن آید استخوان بیرون

(25) Derīn-pīrī çunān Şevket seg-i ü kerde bī-tābem

⁹³²⁸ tafşīli: + murād eyledi ve A.

⁹³²⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹³³⁰ eylemişdür: olmuşdur A.

⁹³³¹ ki: -A.

(26) Ki çun müy-ı sefidem ez-ten äyed üstüh'ân birün

(27) Bu pîrlikde anuñ seg-i küyü beni öyle bî-tâb eyledi ki müy-ı (28) sefid gibi üstüh'ânım tenümden birün oldı.

[Müfred 50]

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

(Fâ' ilâtün)

(Fa' lün)

کی توانی زمن خنده کشی جام نھان

که عیانست زلبھای تو دشنام نھان

1. [N-307a] (29) Key tevānī⁹³³² zi-men ḥande-keṣī cām nihān⁹³³³

(30) Ki 'ayānest zi-lebhā-yı tu düşnām-ı nihān

(31) Ben ḥande-keṣden nice cām-ı şarābı nihān idersin ki senüñ

[V-346b]

(1) leblerüñden düşnām-ı nihān 'ayāndur⁹³³⁴.[Gazel 533]⁹³³⁵

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

اخر از خود صاف می انصاف می آید برون

بوی کل از پردهء کل صاف می آید برون

1. (3) Āḥir ez-ḥod şāf-ı mey inşāf mī-āyed birün

(4) Būy-ı gül ez-perde-i gül şāf mī-āyed birün⁹³³⁶

(5) Āḥirü'l-emr şāf-ı mey inşāf kendi zāhir olur. Nitekim būy-ı (6) gül perde-i gülden şāf zāhir ü peydā⁹³³⁷ oldığı gibi.

راھرورا زاد راه از خود بود برک و بری

پخته نانش از تنور قاف می آید بیرون

(7) Rāh-rev-rā zād-ı rāh ez-ḥod buved berg ü berī

(8) Puḥte-nāneş ez-tenūr-ı Ḳāf mī-āyed birün

⁹³³² tevānī: tevānem A.⁹³³³ Bu mısra vezne uymamaktadır.⁹³³⁴ 'ayāndur: + dimek olur A, 'ibāretdür N.⁹³³⁵ N nüshasında derkenarda ve V nüshasının 2. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁹³³⁶ birün: + ya' nī A.⁹³³⁷ ü peydā: -A.

(9) Rāh-reve zād-ı rāh kendi kendinden berg ya' nī māye-i ' ayş (10) olur ve anuñ puhte-nānı Qāf-ı qanā' atden zāhir ü peydā⁹³³⁸ olur. (11) Qāf-ı qanā' at ta' bīr[i]⁹³³⁹ ' ayniyle kūh-ı Qāf mecmū' -ı dünyāyı muḥiṭ (12) oldığı gibi. القناعته⁹³⁴⁰ [A 405a]-[A 9340] medlūli ile o kūh-ı Qāfa (13) teşbīh olunmuşdur ki fülān der-Qāf qanā' at-ı ' anqā şude(14)est dirler meşhūrdur.

نیستم از تشنگی شرمندهء احسان بحر
شعله را می افشرم چند آنکه اب اید برون

3. (15) Nīstem ez-teşnegī şermende-i ihsān-ı baḥr

(16) Şu' le-rā mī-efşürem çendān ki āb āyed birūn⁹³⁴¹

(17) Teşnelikden şermende-i ihsān-ı baḥr degilüm. Şu' leyi şuyı çıkınca (18) şıkarum.

غنچه را شرم دهان تنک او از بس کداخت
بوی کل همچون نفس از زیر اب آید بیرون

(19) Ğonçe-rā şerm-i dehān-ı teng-i ü ez-bes güdāht⁹³⁴²

(20) Būy-ı gül hemçun nefes ez-zīr-i āb āyed bīrūn

(21) Ğonçeyi şerm-i dehān-ı tengi öyle güdāhte eyledi ki āb (22) oldu. Būy-ı gül o ābuñ altından nefes gibi zāhir oldu.

خانهء روشندان را احتیاج شمع نیست
که زمین ما بکاوی افتاب اید برون

5. (23) Hāne-i rūşen-dilān-rā iḥtiyāc-ı şem' nīst

(24) Ger zemīn-i mā be-kārī āftāb āyed birūn

(25) Hāne-i rūşen-dilān şem'e muḥtāc degildür. Zemīnimizi ḥafir (26) eylesek āftāb bīrūn olur.

از سبکروحي نیم شوکت بزیر آسمان
این کهر از زیر دریا چون حباب آید برون

(27) Ez-sebük-rūḥī neyem Şevket be-zīr-i āsmān

(28) Īn güher ez-zīr-i deryā çun ḥabāb āyed birūn

⁹³³⁸ ü peydā: -A.

⁹³³⁹ ta' bīr[i]: ta' bīri A N.

⁹³⁴⁰ El-qanā' atı kenzü'l-lāyefnā/Kanaat tükenmez hazinedir.

⁹³⁴¹ birūn: bīrūn ya' nī A.

⁹³⁴² güdāht: güdāhte A.

(29) Ya^c nī ḥabābuñ ḥāl ü şanı zāhiren mevcūdāt-ı ḥissī gibi (30) zīr-i felekde meşhūd-ı eşyādan degildür. Eczā³-ı hevā³’iyye eczā³-ı laṭīf-i (31) mā³’iyye ile müctemi^c olup hemān zīr-i baḥrdan zāhir olur gibi

[V-347a]

(1) peydā [N-307b] olur. Bundan ma^c nā-yı beyt bedīdār oldı .⁹³⁴³ فافهم

[Nazm 101]

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

موج سنبل را نکر طوفان ریحانرا به بین
جمع کن نظاره ان زلف پریشان را به بین

1. (2) Mevc-i sünbül-rā niger ṭūfān-ı reyḥān-rā be-bīn

(3) Cem^c kon nezzāre ān zūlf-i perişān-rā be-bīn

(4) Mevc-i sünbül ve ṭūfān-ı reyḥāna naẓar eyle ve nezzāreyi cem^c (5) eyle. O zūlf-i perişāna nigāh-ı im^c ān eyle.

کرده اند از انتظارت دیدهء خود را سفید
جوش مهتاب و شب و چشم غزالانرا به بین

(6) Kerdeend ez-intizāret dīde-i ḥod-rā sefid

[A-405b] (7) Cūş-ı mehtāb u şeb u çeşm-i ğazālān-rā be-bīn

(8) Cūş-ı mehtāb ve şeb ve çeşm-i ğazālān senüñ intizāruñdan (9) sefid oldı. Bunlara naẓar eyle وباقی مزایاه ظاهر⁹³⁴⁴ (10) لمتأمله

[Müfred 51]

Mefā^c ilün / Fe^c ilātün / Mefā^c ilün / Fe^c ilün

(Fa^c lün)

بیا بدیده ام امشب دماغ دل تر کن
بماهتاب نکاهم هوای ساغر کن

1. (11) Be-yā be-dīdeem imşeb dimāġ-ı dil ter kon

(12) Be-māhtāb⁹³⁴⁵-ı nigāhem hevā-yı sāġar kon

⁹³⁴³ Fefhem/Anla: -A -N.

⁹³⁴⁴ Ve bākī mezāyāhu zāhirun li-müte’emmilihi/İnceleyen için meziyetlerinin geri kalanı açıktır, li-müte’emmilihi -N.

⁹³⁴⁵ māhtāb: mehtāb A.

(13) Ey ḥayāl-i yār bu şeb dīdeme⁹³⁴⁶ teşrīfūñ ile dimāğ-ı dili (14) terṭīb eyle ve māhtāb-ı nigāhuma hevā-yı sāğar ile ārāyiş vir. (15) Erbāb-ı sāğar u peymāne mehtābda ʿayş u ʿişret idegelürler.

[Nazm 102]

Mefāʿ ilün / Feʿ ilātün / Mefāʿ ilün / Feʿ ilün

(Faʿ lün)

زروی دختر رز نیست چشم پوشی من

فغان کند لب جام از شراب نوشی من

1. (16) Zi-rüy-ı duḥter-i rez nīst çeşm-pūşī-i men

(17) Fiğān koned leb-i cām ez-şarāb-nūşī-i men

(18) Rüy-ı duḥter-i rezden çeşm-pūşluğum yoğdur ve leb-i cām benüm (19) şarāb-nūşluğumdan fiğān ider.

مکر برای فغان در قفس کشایم لب

که هست خاک چمن سرمهء خموشی من

(20) Meger berāy-ı fiğān der-kaşes gūşāyem leb

(21) Ki hest ḥāk-i çemen sürme-i ḥamūşī-i men

(22) Meger derün-ı kaşesde fiğān itmek eclinden leb-gūşā olam. (23) Zīrā ḥāk-i çemen baña sürme-i ḥamūşīdür.

[Nazm 103]

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün

نکردد همتم از جامهء عریان تنی بیرون

نباید یوسفم از چاه بی پیراهنی بیرون

1. (24) Ne-gerded himmetem ez-cāme-i ʿuryān-tenī bīrūn

(25) Ne-bāyed Yūsufem ez-çāh-ı bī-pīrāhenī bīrūn

(26) Himmetüm beni cāme-i ʿuryān-tenīden bīrūn itmez ve Yūsuf-ı taʿ ayyünüm (27) çāh-ı bī-pīrāhenīden⁹³⁴⁷ bīrūn olmaz.

برنکی خجلت آلود است از نور تو شمع امشب

که کردید آب و آمد از حریر روشنی بیرون

(28) Be-rengī ḥaclet-ālūdest⁹³⁴⁸ ez-nūr-ı tu şemʿ imşeb

⁹³⁴⁶ dīdeme: dīde N.

⁹³⁴⁷ -den: Bu ek iki defa yazılmıştır A.

(29) Ki gerdīd āb u āmed ez-ḥarīr-i rūšenī bīrūn

(30) Senūñ nūr-ı cemālūñden bu şeb şem^ç bir tarzı haclet-ālūddur ki (31) āb olup⁹³⁴⁹ ḥarīr-i rūšenīden bīrūn oldı.

[V-347b]

نکردیده است موی من سفید از کثرت پیروی

که آمد پنبه ام از جامهء عریان تنی بیرون

3. (1) Ne-gerdīdest⁹³⁵⁰ mūy-ı men⁹³⁵¹ sefīd ez-keşret-i pīrī

[A-406a] (2) Ki āmed penbeem ez-cāme-i ^ç uryān-tenī bīrūn

(3) Mūy-ı sefīdüm keşret-i pīrīden degil belki bu [N-308a] penbe-i cāme-i ^ç uryān- (4) tenīden bīrūn olmuşdur.

زبی صبری نچیدم کل از و کل چین عریانم

تهی کف برد ازین کلشن مرا بیدامنی بیرون

(5) Zibī-şabrī ne-çīdem gül ez-ū gül-çīn-i ^ç uryānem

(6) Tehī kef bord ezīn-gülşen me-rā bī-dāmenī bīrūn

(7) Şabrsızlıqdan gül devşiremedüm. Anuñçun gül-çīn-i ^ç uryānum. Anuñçun (8) beni bu gülşenden dāmensizlik tehi-dest eyledi.

[Gazel 534]

Me^f ūlü / Fā^ç ilātün / Me^f ūlü / Fā^ç ilātün

موی سفید باشد صبح دمیدهء من

خمیازهء شبایست قد خمیدهء من

1. (9) Mūy-ı sefīd bāşed şubḥ-ı demīde-i men

(10) Ḥamyāze-i şebābest kadd-i ḥamīde-i men

(11) Benüm şubḥ-ı demīdem mūy-ı sefīd olur ve kadd-i ḥamīdem ḥamyāze-i (12) şebābdur.

از بس هجوم غفلت خواب مرا کران کرد

خوابد چو موی چینی مژگان دیدهء من

(13) Ez-bes hücüm-ı ğaflet ḥ^çāb⁹³⁵²-ı me-rā girān kerd

⁹³⁴⁸ ālūdest: ālūdeest A.

⁹³⁴⁹ olup: olur A.

⁹³⁵⁰ gerdīdest: Bu kelime "gerdīdeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

⁹³⁵¹ men: -A.

⁹³⁵² ḥ^çāb: ḥ^çān A.

(14) H̄ābed çu m̄y-ı çinī müjgān-ı dīde-i men

(15) Hücūm-ı ğafletden ol kadar h̄ābum girāndur ki müjgān-ı dīdem m̄y-ı (16) çinī gibi h̄ābīde olur. Ya' nī hareket ve zevāli⁹³⁵³ olmaz. Qā'im (17) ü şābit olur. Nitekim kāse-i çinī olan m̄y-ı şikesteġi ber-qaarārdur.

بکواخت مغز بلبل بنشست آتش کل

از آتش دل من از اب دیدهء من

3. (18) Be-gdāht maġz-ı bülbul be-nşest āteş-i gül

(19) Ez-āteş-i dil-i men ez-āb-ı dīde-i men

(20) Maġz-ı bülbul eridi. Āteş-i gül muntafī oldı āteş-i dilümden (21) ve āb-ı dīdemden. Evvel evvele şānī şāniye merbūtdur.

ای دشمن قوی دست از ضعف من حذر کن

شمشیر خون چکانست رنگ پریدهء من

(22) Ey düşmen-i kavī dest ez-za' f-ı men haẓer kon

(23) Şemşir-i h̄ün-çegānest reng-i perīde-i men

(24) Ey düşmen zīr-i dest-i za' fumdān haẓer eyle. Zīrā benüm reng-i (25) perīdem şemşir-i h̄ün-çegāndur.

عاشق کش است و بیرحم کی میشود دلش نرم

کر سنک را کدازد خون چکیدهء من

5. (26) 'Āşık keşest⁹³⁵⁴ ü bī-rahm key mī-şevēd dileş nerm

[A-406b] (27) Ger seng-rā güdāzed h̄ün-ı çekīde-i men

(28) H̄ün-ı çekīdem sengi eritse aña te'sir itmez. 'Āşık keş⁹³⁵⁵ (29) ve bī-rahmdur. Nerm-i dil olmağ mutaşavver degildür.

شوکت برنگ غنچه اخر ازین گلستان

جمعیت دلم شد دامان چیدهء من

(30) Şevket be-reng-i gönçe āhir ezin-gülistān

(31) Cem' iyyet-i dilem şud dāmān-ı çide-i men

[V-348a]

⁹³⁵³ zevāli: ز / ر A.

⁹³⁵⁴ 'āşık keşest: 'āşıkēst A.

⁹³⁵⁵ keş: -A.

(1) Āhîr bu gülistāndan gonçe-şîfat cem' iyyet-i dilüm dāmen-i çekîde(2)ligüm oldı.

[Gazel 535]⁹³⁵⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خموشی گفت کو دارد بیان من تماشا کن

کند قطع سخن تیغ زبان من تماشا کن

1. (3) Ḥamūşî güft-gū dāred beyān-ı men temāşā kon

(4) Koned ıat' -ı sühan tîğ-ı zebān-ı men temāşā kon

(5) Benüm beyānum güft-gū ḥāmūşluğınî irās ider. [308b] Hele temāşā eyle (6) ve ıat' -ı sühan baña tîğ-ı zebān ḥükmini ider.

ندارد معنی پیچیده دیگر غیر پیکانش

بطومار بیاض استخوان من تماشا کن

(7) Ne-dāred ma' nî-i piçide diğer ğayr-ı peykāneş

(8) Be-tümār-ı beyāz-ı üstüh'ān-ı men temāşā kon

(9) Benüm beyāz-tümār-ı üstüh'ānumda peykānından ğayrî ma' nî-i (10) piçide yokdur. Luṭf-ı beyt cüzvî-i te'emmül ile zāhir olur.

[Nazm 104]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulün

زداغت لاله را دل در بیابان

سیهتر باشد از چشم غزالان

1. (11) Zi-dāğet lāle-rā dil der-beyābān

(12) Siyehter bāşed ez-çeşm-i ğazālān

(13) Senüñ dāğ-ı hicründen şahrāda dil-i lāle dīde-i ğazālāndan (14) siyehterdür.

بیاد خطش از بس کریه کردم

بود در دیده من سبز مژگان

(15) Be-yād-ı ḥaṭṭeş ez-bes girye kerdem

(16) Buved der-dīde-i men sebz-i müjgān

(17) Müjgān-sebz olmağ yeşermekdür. ⁹³⁵⁷ فافهم

نصیب من نشد یک شیشهء من

⁹³⁵⁶ Burada "Gazel" başlığı bulunmaktadır N V.

⁹³⁵⁷ Fefhem/Anla -N.

نچیدم برک سبزی زین کلستان

3. (18) Naşīb-i men ne-şud yek-şīşe-i men

(19) Ne-çīdem berg-i sebzī z'īn-gūlistān

(20) Men ne-çīdeme merhūndur. Berg-i sebz reng-i şīşeye nāzır (21) olur.

[Gazel 536]⁹³⁵⁸

Meḫ' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

جامم بیاد آن نکه پر عتاب ده

ساغر زسنگ سرمه تراش و شراب ده

1. [A-407a] (22) Cāmem be-yād-ı ān nıgeh-i pūr 'itāb dih

(23) Sāğar zi-seng-i sūrme tırāş u şarāb dih

(24) Baña cāmı ol nıgeh-i pūr-'itāb yādı ile vir. Sāğarı (25) seng-i sūrmeden tırāş⁹³⁵⁹ idüp şarāb vir.

از بیقراری دل ما چون سخن کنی

تیغ زبان بچشمهء سیماب آب ده

(26) Ez-bī-ķarārī-i dil-i mā çun sūhan konī

(27) Tīğ-ı zebān be-çeşme-i sīm-āb āb dih

(28) Bizüm ıztırāb-ı dilümüzden bağş idersün. Evvel tīğ-ı zebānuñı (29) çeşmesār-ı sīm-āb ile şuvar.

ای تاک من اسیر خمار و تو تشنه لب

آبی که میخوری عوض آن شراب ده

3. (30) Ey tāk men esīr-i ħumār u tu teşne-leb

(31) Ābī ki mī-ħorī 'ivaż-ı ān şarāb dih

[V-348b]

(1) Ey tāk be-ğayr-ı izāfet-i men. Ya' nī ey tāk men esīr ħumārusın. (2) Teşne-leb-i ābsın. Reg-i çeşmsār⁹³⁶⁰-ı zemīnden nüş eyledigün (3) āba⁹³⁶¹ 'ivaż lüle-i 'anāķīd-ı la' linden şarāb vir.

مست طلب زعشق و دگر غنچه مراد

از موم ساز و پنجهء خورشید اب ده

⁹³⁵⁸ N nüshasında "Fī-ħarfū'l-hā'", V nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹³⁵⁹ tırāş: tūrāb A.

⁹³⁶⁰ çeşmsār: çeşmesār A.

⁹³⁶¹ āba: āb A.

(4) Mest-i taleb zi-‘aşk u diger gonçe-i murād

(5) Ez-mūm sâz u pençe-i hūrşîd âb dih

(6) ‘Aşkdan mest-i taleb⁹³⁶² olduğıñ hâlde yine gonçe (7) murādı mūmdan idüp pençe-i hūrşîde âb vir. Tâ ol (8) mūmdan⁹³⁶³ eyledigüñ murād u kâmuñ pençe-i âftâba âb virüp (9) harâretin teskîn eyleye.

جیب دماغ مغز من از عطر پر تهیست

شمشیر خویش آب بیوی کلاب ده

5. (10) Ceyb-i dimāğ-ı mağz-ı men ez-‘ıtr pūr tehîst

(11) Şemşîr-i h̄îş âb [N-309a] be-būy-ı gül-âb dih⁹³⁶⁴

(12) Ceyb-i dimāğ-ı mağzum ‘ıtrdan gâyet tehîdür. Ey hūn-rîz-i bî-(13)rahm kendi şemşîrüne būy-ı gül-âb ile âb vir. Tâ ki mağz-ı (14) dimāğum mu‘atţar ola.

خواهی شود حریر کهر پیرهن ترا

یکعمر تن چو رشته بصد پیچ و تاب ده

(15) H̄‘āhî şevved harîr-i güher pîrehen tu-râ

(16) Yek-‘ömr-i ten çu rişte be-şad-pîç ü tâb dih

[A-407b] (17) İster misün harîr-i güher saña pîrâhen ola? ‘Ömründe mânend-i rişte (18) bu ten-i mū-nizârũna şad-pîç ü tâb vir.

شوکت بسست کریه برویش نظاره کن

نظاره نم کشید بچشم افتاب ده

7. (19) Şevket besest girye be-rūyeş nezâre kon

(20) Nezzâre nem keşîd be-çeşm-i âftâb dih⁹³⁶⁵

(21) Şevket girye kâfîdür. Rūy-ı maħbūba nezzâre eyle. Nezzâre (22) nem-nāk oldı. Çeşm-i âftâba ço. Tâ kim ruţūbeti zâ’il ola.

[Gazel 537]⁹³⁶⁶

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün

سواد سرمهء مضمون زمژکان رقم رفته

حنای معنی رنگین زانکشت قلم رفته

⁹³⁶² taleb: talebden A.

⁹³⁶³ mūmdan: A.

⁹³⁶⁴ dih: + ya‘nî A.

⁹³⁶⁵ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹³⁶⁶ N nüshasında "Gazel-i Diger" başlığı bulunmaktadır.

1. (23) Sevād-ı sürme-i mazmūn zi-müjgān-ı raqam refte

(24) Hīnā-yı ma' nī-i rengīn zi-engüšt-i kalem refte

(25) Sevād-ı sürme-i mazmūn müjgān-ı raqamdan ve hīnnā-yı ma' nī-i rengīn

(26) engüšt-i kaleminden gitmişdür.

نه ايمانرا بعالم قيمتى نه كفر را قدرى

خليل از كعبه رفته آزر از بيت الصنم رفته

(27) Ne īmān-rā be-ālem kıymetī ne küfr-rā kadri

(28) Hālī ez-Ka' be refte Āzer ez-beytü's-šanem refte

(29) Zāhir-i beytde rāyiḥa-i ḥaṭā istişmām olunmaya. Zīrā lafzen (30) kıymet-i īmāna kadar ya' nī mertebe vü miqdār-ı küfre nāzır olur. (31) Lafz⁹³⁶⁷-ı kıymet şūmun-ı bidā' adur. Vāqı' en bu 'ālem-i imkânide

[V-349a]

(1) bidā' a-i şerīfe-i īmāna kıymet taḥşīş ü ta' yīn olunmadı. (2) Vāqı' en bir ādem 'alā tariḫü'l-miṣl saña īmāndan nişfinı (3) bey' ideyüm. Baña yüz ğuruş kıymeti olmak üzere i' tā (4) eyle. Senüñki olsun. Baña nişf yeter dise (5) bir aqçe virmez ne īmān-rā be-ālem kıymetī ta' bīri hemān şöylece (6) ḥaml olunsa rāyiḥa-i ḥaṭādan emīn olur. Yoḥsa (7) īmānuñ kıymeti yoḫdur demek 'uluvv ü şerāfetini men' murād (8) olunsa ḥaṭā-yı maḥz olduğında kim iştibāh ider. (9) Yāḥūd 'ālemde olan īmān ve küfre ⁹³⁶⁸ ان الله لغنى ان العالمين ⁹³⁶⁹ عند الله تعالى ne (10) kıymet ve ne qadr olacaqdur?(11) ⁹³⁷⁰ [b309-N] من جملة خرافاته التي يجب التنبيه عليها والاحتراز منها (14) وباللّٰه العون فهذا ايضا تجاوزه الله (15) من جملة خرافاته التي يجب التنبيه عليها والاحتراز منها (14) وباللّٰه العون فهذا ايضا تجاوزه الله ⁹³⁷¹ تعالى .

[Müfred 52]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

⁹³⁶⁷ lafz: lafza A.

⁹³⁶⁸ 'ında'llāhu Te'ālā/Allāh katında.

⁹³⁶⁹ Kur'an, Ankebūt 29/6: İnnā'llāhe leğaniyyun ani'l-'ālemīn/Şüphesiz Allāh, ālemlere muhtaç değildir.

⁹³⁷⁰ murād: -N.

⁹³⁷¹ Ve billāhi'l-'avnü fehāzā eyzan min cümleti ḥurāfātihi'l-letī yecībū't-tenbīhu 'aleyhā ve'l-ihtirāzū minhā tecāvezehu'llāhu Te'ālā/Yardım Allāh'tandır. İşte bu da yine onun sakınılması gereken hurafeleri cümlesindedir. Allāh onu affetsin: -A -N.

(Fa' lün)

بنا توانی من چشم روزگار ندیده
کسی بغیر خموشی زمن سخن نشنید

1. [A-408a] (16) Be-nātevānī-i men çeşm-i rüzgār ne-dīde

(17) Kesī be-ğayr-ı ħamūşī zi-men sūħan ne-şenīd⁹³⁷²

(18) Benüm nā-tevānlığum gibiyi çeşm-i rüzgār görmemişdür ve bir (19) kimse ħamūşluğdan ğayrı benden sūħan gūş eylememişdür.

[Gazel 538]⁹³⁷³

Mef' ūlū / Fā' ilātün / Mef' ūlū / Fā' ilātün

از لاله شیر کهسار کلرنک جنک کشته
صحرا ز سایهء ابر نطع پلنک کشته

1. (21) Ez-lāle şīr-i kuhsār gül-reng-i ceng geşte

(22) Şaħrā zi-sāye-i ebr naṭ' -ı peleng geşte

(23) Lāleden şīr-i kuhsār gül-reng-i ceng olmuş ve şaħrā sāye-i (24) ebrden naṭ' -ı peleng olmuş. Şīr-i kuhsār izāfeti be-ṭarīḳ(25)ü't-teşbīhdür. Naṭ' kelime-i 'Arabīdür. Bisāt-ı edīme dirler. (26) Yāħūd ol süfre-i edīmdür ki anuñ üstünde ādem ḳatlı olunur.

(27).⁹³⁷⁴ فافهم باقی معناه

ساقی زشعلهء می آتش پرست رنکست

اسلام سوز کشته برق فرنگ کشته

(28) Sāḳī zi-şu' le-i mey āteş-perest-i rengest

(29) İslām-süz geşte barḳ-ı Firenk geşte⁹³⁷⁵

(30) Sāḳī şu' le-i meyden āteş-perest-i reng olmuş. Zīrā (31) İslām-süz ve barḳ-ı Frenk olmuşdur. Zīrā āteş-perest

[V-349b]

(1) hem İslāma ve hem ehl-i kitāb olan milele muħālifdür. Anuñcün (2) İslām-süz u barḳ-ı Efrenc oldı.

ابرو نهاده وسمه مژگان کشیده سرمه

شوخم کمان زمرد مشکین حدنگ کشته

⁹³⁷² ne-şenīd: ne-şenīde A N.

⁹³⁷³N nüshasında "Gazel-i Āħir", V nüshasının 20. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹³⁷⁴ Fefhem bāḳī ma' nāhu/Geri kalan manasını sen anla: -A -N.

⁹³⁷⁵ geşte: + ya' nī A.

3. (3) Ebrū⁹³⁷⁶ nihāde vesme müjgān keşīde sürme

(4) Şūhem kemān-zümürüd müşgīn-ḥadeng geşte

(5) Ebrū rastıklanmış müşgān sürme keşīde olmuş. Benüm şūhum (6) zümürüd-kemān ve müşgīn-ḥadeng şāhibi olmuş. Zümürüd-kemān (7) ebrū ve vesmeye nāzır. Müşgīn-ḥadeng müşgān-keşīde (8) sürmeye nāzırdu ve vesme diyār-ı ‘Acemde bir giyāh-ı sebzdür ki (9) anı ta‘biye ve ‘amel ile ebrūya sürerler. Ḥaḍra-i ğāsıķası (10) reng-i sevāda mübeddel olur. Zümürüd-kemān ta‘birinüñ vechi (11) budur.

تا از رخم بکلشن رنگ شکسته کل کرد
کلهای افتابی مهتاب رنگ کشته

(12) Tā ez-ruḥem be-gülşen reng-i şikeste gül kerd

[A-408b] (13) Gülhā-yı āftābī mehtāb-reng geşte

(14) Tā ki gülşende benüm ruḥumdan reng-i şikeste gül eyledi. Āftābī (15) olan sürḥ [N-310a] güller mehtāb-reng olmuş oldu.

بوده است طالع سخت از کار من روانی
چون اسیا به بحرمد کرداب سنک کشته

5. (16) Būdest⁹³⁷⁷ ḫālī‘-i saḥt⁹³⁷⁸ ez-kār-ı men revānī

(17) Çun āsyā be-baḥrem girdāb-ı seng geşte

(18) Saḥt olan ḫālī‘ benüm kārımdan revānī oldu. Āsyāb gibi (19) baḥrda girdāb-ı seng olmuş oldum. Egerçi sengin ü saḥt (20) velākin baḥr-ı ser-geştegīde girdāb seng-i āsyā olur.

شوکت رک وپی من یکجا چو رشته جمعست
عالم چو چشم سوزن از بسکه تنک کشته

(21) Şevket reg ü pey-i men yek-cā çu rişte cem‘ est⁹³⁷⁹

(22) ‘Ālem çu çeşm-i sūzen ez-bes ki teng geşte

(23) Benüm reg ve peyüm mānend-i rişte bir yere cem‘ olmuşdur. Zīrā ‘ālem (24) çeşm-i sūzen gibi baña ziyāde teng olmuşdur⁹³⁸⁰.

[Gazel 539]⁹³⁸¹

⁹³⁷⁶ ebrū: ebr A.

⁹³⁷⁷ būdest: Bu kelime "budeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

⁹³⁷⁸ saḥt: sūḥan A.

⁹³⁷⁹ cem‘ est: cem‘ iyyet N.

⁹³⁸⁰ olmuşdur: + demek ister A.

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

ترا بخلقہء عشاق راہ افتادہ

تزوو برق بدام کیاہ افتادہ

1. (26) Tu-rā be-ḥalkā-i 'uṣṣāk rāh üftāde

(27) Tezerv-i barḳ be-dām-ı giyāh üftāde⁹³⁸²

(28) Saña lā-büdd ḥalkā-i 'uṣṣāka yol düşmişdür. Tezerv-i barḳ (29) dām-i giyāha düşmişdür. Maḥbūbı tezerv-i barḳa 'uṣṣāk-ı za'îfi (30) giyāha teşbîh eyledi.

بیاکہ بی تو بکلزار غنچہء سوسن

(31) Be-yā ki bî-tu be-gülzār-ı gonçe-i süsen

[V-350a]

زدیدہ چون سر مار سیاہ افتادہ

(1) Zi-dîde çun ser-i mār-ı siyāh üftāde

(2) Bir ma' rûf giyāhdur ki çiçeği zerd ve nîlî ve sefîd olur. (3) Ḥattā süsen-i āsmān-gün dirler. Taḳrîb ile süsen-i āsmān-cünî (4) dirler ve bunuñ kökine tesmiye olunur. Gonçe-i süsen (5) nîlî-reng ve siyāh-gün olmağla ser-i mār⁹³⁸³-ı siyāha teşbîh (6) eyledi. Vāqı' en gonçe-i zîbağda bu müşābeheth (7) dehān-ı māra teşbîh ve münāsebet bulunur.

زمن رخ از چه نھان میکنی کہ مژگانم

سیاہ پوش بمرک نکاہ افتادہ

3. (8) Zi-men ruḥ ez-çi nihān mî-konî ki müjgānem

(9) Siyāh-pūş be-merg-i nigāh üftāde

[A-409a] (10) Benden ruḥsārîñı niçün nihān idersin? Zîrā müjgānum merg-i (11) nigāha siyāh-pūş vāqı' olmışdur. Merg-i nigāha siyeh-pūş (12) olmağ ma' āzallāh göze ḳara şu ta' bîr olunan 'illetdür ki (13) pîş-i nigāh-ı dîde bir sevād-ı zāhir olup nigāhı maḥv ider.

⁹³⁸¹N nüshasında ve V nüshasının25. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹³⁸² üftāde: + ya' nî A.

⁹³⁸³ mār: mā A.

چگونه چشم خریدار از تو آب خورد

که از صدف کهر من بچاه افتاده

4. (14) Çi-güne çeşm-i ħarīdār ez-tu āb ħored

(15) Ki ez-şadef güher-i men be-çāh [N-310b] üftāde

(16) Çeşm-i ħarīdār senden niçe kām-yāb olur ki şadefden benüm (17) güherüm çāha üftāde oldı.

کرفت اوج چنان موج کریهء شوکت

که کل بدیدهء خورشید و ماه افتاده

(18) Girift evc çunān mevc-i girye-i Şevket

(19) Ki gül be-dīde-i ħūrşīd ü māh üftāde

(20) Girye-i Şevket öyle evc-gīr-i bālā-yı āsmān oldı ki⁹³⁸⁴ be-çeşm-i (21) ħūrşīd ü māh oldı. Gül-be-çeşm gözde olan benek (22) ve aq düşen çeşme dağı gül⁹³⁸⁵-be-çeşm dirler.

[Gazel 540]⁹³⁸⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

خضر از ساده لوحی دل بعمر جاودان بسته

بنخل موم مرغ آتشین پر آشیان بسته

1. (23) Hızr ez-sāde-levhī dil be-ömr-i cāvidān beste⁹³⁸⁷

(24) Be-naĥl-i mūm murğ-ı âteşin-per âşyān beste

(25) Hızr sāde-levhliginden 'ömr-i cāvidāna gönül virmişdür. (26) Murğ-ı âteşin-peri naĥl-i mūma âşyān bağlamışdur. Ya' nī naĥl-i (27) mūm üzere murğ-ı âteşin-pere âşyān yapmışdur. Murğ (28) âteşin-per olmağla naĥl-i mūm ise güdāhte oldukça ifnādan (29) ħālī olmaz.

خریدار متاع کام دل شو تا نفس داری

شود از تخته تابوت اخر این دکان بسته

(30) Ĥarīdār-ı metā' -ı kām-ı dil şev tā nefes dārī

(31) Şeved ez-taĥte-i tābūt āĥir in dükān beste

[V-350b]

⁹³⁸⁴ ki: + gül A.

⁹³⁸⁵ gül: -A.

⁹³⁸⁶ N nüshasında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹³⁸⁷ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(1) Ḥarīdār-ı metā' -ı kām-ı dil ol. Tā kim zindesin. Zīrā bu taḥte-i (2) tābūtdan muṣṭani' -i dükkānuñ kepengleri bir gün kapanur.

[Nazm 105]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سرپایم زاشک اغوش صد کرداب را دیده

کف خاک وجودم مرک صد سیلاب را دیده

1. (3) Ser-ā-pāyem zi-eşk āgūş-ı şad-girdāb-rā dīde

(4) Kef-i ḥāk-i vücūdem merg-i şad-seylāb-rā dīde

[A-409b] (5) Ser-ā-pāyum giryeden şad-girdāb-ı āgūşını ve kefi ḥāk-i vücūdum (6) merg-i şad-seylābı görmüştür.

کتان طاقت دیوانهء من نازک افتاده است

نمی باشم دران ویرانه کر مهتاب را دیده

(7) Ketān-ı ṭāqat-ı dīvāne-i men nāzik üftādest⁹³⁸⁸

(8) Nemī-bāşem derān-vīrāne ger mehtāb-rā dīde

(9) Benüm dīvānemüñ kettān-ı ṭāqatı gāyet nāzik vāqī' olmuştur. (10) Ol vīrānede olamam ki mehtābı görmüştür. Zīrā (11) mehtāb ile kettān miyānında bi'l-ḥaşşa 'adāvet oldığı (12) zāhirdür.

[Nazm 106]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

قطرهء خونی بچشم من کذار انداخته

برصف مژگان من کلکون سواری تاخته

1. (13) Ḳaṭre-i ḥūnī be-çeşm-i men güzār endāḥte

(14) Ber-şaf-ı müjgān-ı men Gül-gün-süvārī tāḥte⁹³⁸⁹

(15) Bir ḳaṭre⁹³⁹⁰ ḥūna benüm çeşmüme güzār vāqī' oldı. Gūyā (16) şaff-ı müjgānuma Gül-gün-süvār [N-311a] çatdı.

آب کن مهر خموشی را دهان از حرف شوی

فیض دیگر میدهد خاموشی بی ساخته

(17) Āb kon mühr-i ḥamūşī-rā dehān ez-ḥarf şūy

⁹³⁸⁸ üftādest: Bu kelime "üftādeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹³⁸⁹ tāḥte: endāḥte N.

⁹³⁹⁰ ḳaṭre: ط / ع A.

(18) Feyz-i dīger mī-dihed hāmūṣī-i bī-sāḥte

(19) Mühr-i hāmūṣīyi āb eyle. Harfden dehānuñi ṣūyīde kıł. (20) Zīrā hāmūṣī-i bī-sāḥte başka feyz virür.

[Nazm 107]

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ای ز عکس ابروانت طبع موزون آینه

قطعهء یاقوت از ان لبهای میکن آینه

1. (21) Ey zi-aks-i ebruvānet ṭab'-ı mevzūn āyīne

(22) Kıt'a-i yāḳūt ezān-lebhā-yı mey-gūn āyīne

(23) Ey maḥbūb ki 'aks-i ebruvānuñdan āyīnenūñ ṭab'ı mevzūndur (24) ve ol lebhā-yı mey-gūndan āyīne kıt'a-ı yāḳūt olmuşdur.

میشود اقبال پست از پیش پا دیدن بلند

آسمان کردد زمین چون کشت و ارون آینه

(25) Mī-şevēd iḳbāl pest ez-piş-i pā dīden bülend

(26) Āsmān gereded zemīn çuñ geşt vārūn āyīne

(27) Piş-i pāyı bülend görmeden iḳbāl ve devlet pest olur. (28) Görmez misin āyīne vārūn olsa āsmān zemīn olur? (29) Eger āyīneyi kec vaż' eyleseñ āsmān zīrde ve kürrē-i arz (30) bālāda gösterür.

[Gazel 541]⁹³⁹¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

کی زند خودرا بتیغش هر ز خود و ارستهء

1. [A-410a] (31) Key zened ḥod-rā be-tiğēş her zi-ḥod vāresteī

[V-351a]

چون من این دریا ندارد دوست از جان شستهء

(1) Çun men in deryā ne-dāred dūst ez-cān şusteī

(2) Vāreste rehā būde ya'nī anuñ tiğına her kendiden (3) geçmiş fedā olamaz.

Benüm gibi bu deryāyı her cānından (4) geçmiş dūst ṭutamaz.

بسکه تمکین و حیای او ز هم رنگین تراست

چون لب تصویر دارد خندهء آهسته

⁹³⁹¹ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(5) Bes ki temkīn ü ḥayā-yı ü zi-hem rengīinterest

(6) Çun leb-i taşvīr dāred ḥande-i āheste

(7) Ḥande-i āheste ta⁶ bīr-i muştalaḥdur. Ol ḥandeye ki ahālī-i (8) Çīn anı kemāl-i mahāretleriyle taşvīrlerinde gösterürler. Gūyā (9) ḥande ider gibi. Ma⁶ nā-yı beyt: Ol maḥbūbuñ temkīn ve (10) ḥayāsı birbirinden ol ḳadar rengīndür ki imtiyāz ve teşbīḥ (11) ideyüm diseñ leb-i taşvīrde olan ḥande-i āheste (12) gibidür.⁹³⁹² فافهم

خاک این صحرا ز موج لاله و کل خورده آب
مینماید کردبادش در نظر کلدستهء

3. (13) Ḥāk-i īn šaḥrā zi-mevc-i lāle vü gül ḥorde āb

(14) Mī-nümāyed gird-bādeş der-nazar gül-desteī

(15) Bu šaḥrānuñ ḥāki mevc-i lāle vü gül den āb-ḥordedür. Gird-bādı (16) nigāhda gül-deste olur.

سرسری مکذر زدیان فراموشی که هست
معنی برجسته هر حرف ز خاطر جستهء

[N-311b] (17) Serserī me-gzer zi-dīvān-ı ferāmūşī ki hest

(18) Ma⁶ nī-i berceste her ḥarf zi-ḥāṭır⁹³⁹³ cüsteī

(19) Dīvān-ı ferāmūşīden serserī geçme. Zīrā anda her ḥāṭırdan (20) cüste ḥarfūñ bir ma⁶ nī-i bercestesi vardur.

شاهد دنیا که باشد زلفش از طول امل
از کف افسوس دارد ابروی پیوستهء

5. (21) Şāhid-i dünyā ki bāşed zülfeş ez-ṭül-i emel

(22) Ez-kef-i efsūs dāred ebrū-yı peyvesteī⁷⁹³⁹⁴

(23) Şāhid-i dünyānuñ zülfi ṭül-i emelden ve ebrū-yı peyvestesi (24) kef-i efsūs dandur.

شربت از خون مسیخا میخورد بیمار او
چشم بیماری که دارد همچو من دلخستهء

(25) Şerbet ez-ḥūn-ı Mesīḥā mī-ḥored bīmār-ı ü

(26) Çeşm-i bīmārī ki dāred hemçu men dil-ḥasteī⁷⁹³⁹⁵

⁹³⁹² Fefhem/Anla -A -N.

⁹³⁹³ ḥāṭır: خ / ج V.

⁹³⁹⁴ peyvesteī: + ya⁶ nī A.

(27) Ben dil-ḥastenüñ çeşm-i bīmārı ki anuñ ḥastesi (28) ḥün-ı [A-410b]
Mesîḥâdan iĉer.

افتاب من بچرخ و جای من شوکت بخاک
میفرستم همچو شبنم نامهء سر بستهء

7. (29) Āftāb-ı men be-ĉarḥ u cāy-ı men Şevket be-ḥāk

(30) Mî-firistem hemĉu şebnem nāme-i ser-besteî

(31) Benüm āftābum ĉarḥda muvaṭṭānum ḥākdedür. Nāme-i ser-bestemi

[V-351b]

(1) mānend-i şebnem firistāde eylemişüm. Zîrā şebnem ḥākden (2) sūy-ı āftāba rāhî
olur.

[Gazel 542]⁹³⁹⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نمی باشد خرام نکهت کل چون من آهسته
هوا موجی ندارد بسکه دارم رفتن آهسته

1. (4) Nemî-bāşed ḥırām-ı nükhet-i gül ĉun men āheste

(5) Hevā mevcî ne-dāred bes ki dārem reften āheste

(6) Ḥırām-ı nükhet-i gül benüm gibi āheste olmaz. Ol ĉadar āheste-revüm ki (7)
mevc-i hevā benüm gibi olmaĉ mutaşavver degildür.

نه بیند نقش پام را کسی از بس سبکروحم
برون چون لاله و کل میروم از کلشن آهسته

(8) Ne-bîned naĉş-ı pāyem-rā kesî ez-bes sebük-rūhem⁹³⁹⁷

(9) Birün ĉun lâle vü gül mî-revem ez-gülşen āheste

(10) Ol ĉadar sebük-rūḥum ki naĉş-ı pāyumu bir kimse göremez. Lâle (11) ve
gül gibi gülşenden āheste giderüm.

زرعنایی نه بیند زیر پا انسر میترسم
که قمری طوق او بیرون کند از کردن آهسته

3. (12) Zi-ra' nāyî ne-bîned zîr-i pâ ān-serv mî-tersem

(13) Ki ĉumrî ṭavĉ-ı ü birün koned ez-gerden āheste

⁹³⁹⁵ dil-ḥasteî: + ya' nî A.

⁹³⁹⁶ N nüshasında ve V nüshasının3. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹³⁹⁷ Bu mısra N nüshasında beyitin ikinci mısraıdır.

(14) Ra' nālîkdan ol serv zîr-i pâyına nazar itmez. Havfum odur ki kumrî (15) tavkını gerdeninden bîrûn eyleye. Tavk kumrî hâlysidür. (16) Kumrî ise serve 'âşîkdur. Zîr-i pâyına nigâh itmediği (17) ser-firâzı ve istîgnâsından kinâye olur. Tavk kumrî (18) gerdeninden [N-312a] bîrûn eylediği fedâsından kinâye olur. (19)⁹³⁹⁸⁹³⁹⁹ فافهم باقی مزایاه

بکوشم از حیا کفتی فغان آهسته سر بر کن
ز زیر مهر خاموشی کشیدم شیون آهسته

(20) Be-güşem ez-ğayâ güftî figân âheste-ser ber-kon

(21) Zi-rîz-i mühr-i hāmūşî keşîdem şîven âheste

(22) Eger güşuma hayâdan nâşî figân iderseñ âheste-ser eyle. (23) Zîrâ ben rîz-i mühr-i hāmūşîden âheste figân idiciyüm.

خوشم شوکت بفیض نو بهار از ناتوانیها
برنک غنچهء کل میدرم پیراهن آهسته

5. (24) Hoşem Şevket be-feyz-i nev-bahâr ez-nâ-tevânîhâ

[A-411a] (25) Be-reng-i gönçei gül mî-derem pîrâhen âheste

(26) Feyz-i nevbahâr ile nâ-tevânîklardan mağzûzum ki bir gönçenüñ (27) rengiyle âheste âheste⁹⁴⁰⁰ pîrâheni gül ber-târem pîrâhen-(28)râ gül derîde pâre pâre kerde. Güyâ nâ-tevânîkdan pây-(29)tâ-ser çâk idemez. Kıt' a kıt' a çâk ider.⁹⁴⁰¹ فافهم

[Gazel 543]⁹⁴⁰²

Mefâ' ilün / Fe' ilâtün / Mefâ' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

بداغ مهر فشانند نمک تکلم او

1. (31) Be-dâğ-ı mühr feşâned nemek tekellüm-i ü

[V-352a]

بشیر صبح شکر افکند تبسم او

(1) Be-şîr-i şubh şeker efgened tebessüm-i ü

⁹³⁹⁸ Tüm satır: -A.

⁹³⁹⁹ Fefhem bâkî mezâyâhu/Geri kalan meziyetlerini sen anla -N.

⁹⁴⁰⁰ âheste: -A.

⁹⁴⁰¹ Fefhem/Anla: -A -N.

⁹⁴⁰² N nüshasında "Fî harfû'l-vâv", V nüshasının 30. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

(2) Dāğ-ı mühre tekellümi nemek-feşāndur. Şîr-i şubha tebessümi şeker-
(3)efgen-i beyāndur.

کسی که جلوهء مستانهء سمند تو دید
کشیده بادهء کلکون ز کاسهء سم او

(4) Kesî ki cilve-i mestāne-i semend-i tu dîd

(5) Keşîde bâde-i gül-gün zi-kāse-i süm-i ü⁹⁴⁰³

(6) Bir kimse ki cilve-i mestāne-i semendüni gördi bâde-i gül-günü (7) süm-i
semendünden nüş eylemiş oldı. Süm zämme-i sîn ile (8) tınnağ-ı semenddür. Vâkı'en

kāseye beñzerdür. (9) Leţāfet-i beyt lafza-i gül-gündadur. ⁹⁴⁰⁴فافهم

[Nazm 108]

Meʿ ūlū / Fāʿ ilātū / Mefāʿ ilū / Fāʿ ilün

باشد می پیالهء کلرنک آل او
از حظ سبز تخم بنفشه است خال او

1. (10) Bāşed mey-i piyāle-i gül-reng-i āl-i ü

(11) Ez-ḥaṭṭ-ı sebz toḥm-ı benefşest⁹⁴⁰⁵ ḥāl-i ü

(12) Mey-i piyāle-i gül-reng anuñ reng-i āli olur ve ḥaṭṭ-ı sebzden (13) toḥm-ı
benefşe anuñ ḥālidür.

از چشمه سار چشم قدح اب خورده است
می میچکد ز جلوهء موزون نهال او

(14) Ez-çeşmesār-ı çeşm kadeḥ āb ḥordeest

(15) Mey mî-çeked zi-cilve-i mevzün-nihāl-i ü

(16) Anuñ nihāl-i mevzünından şarāb çekide olur. Leţāfet-i (17) beyt
kadeḥdedür. Zîrā nihāl dā'imā āb mecārīsine düşse (18) gāyet bālīde ve ruṭubetli ve
nemā-dīde olur.

ریحان عشق نکهت دیوانکی دهد
باشد ز کاسهء سر مجنون سفال او

3. (19) Reyḥān-ı aşq nükhēt-i dīvānegî dihed

(20) Bāşed zi-kāse-i ser-i Mecnün sıfāl-i ü

⁹⁴⁰³ ü: + yaʿ nî A.

⁹⁴⁰⁴ Fefhem/Anla: -A -N.

⁹⁴⁰⁵ benefşest: Bu kelime "benefşest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

(21) Reyhān ile kāse-i serde kākül ve gīsū münāsebetiyle⁹⁴⁰⁶ itmām-ı (22) beyt leṭāfetden [A-411b] ḥālī [N-312b] olmaz.

[Nazm 109]

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

(Fa' lün)

تنش که نور نزاکت بود بدید از و

بخواب صبح بود مخمل سفید از و

1. (23) Teneş ki nūr-ı nezāket buved be-dīd ez-ū

(24) Be-ḥ'āb-ı şubḥ buved maḥmil-i sefīd ez-ū

(25) Teninden nūr-ı nezāket zāhir olur. Şabāḥ uyḥusunda (26) beyāz ḳaṭīfe pūşīdelenmiş gibidür.

بود زدیدن تیغش روان زچشم خون

زیسکه نور نظر میشود شهید از و

(27) Buved zi-dīden-i tīgeş revān zi-çeşm⁹⁴⁰⁷ ḥūn

(28) Zi-bes ki nūr-ı naẓar mī-şevēd şehīd ez-ū

(29) Ol ḳadar nūr-ı naẓar andan mertebe-i şehādete resān olur ki (30) hemān tīgını gördigüm gibi dīdemden ḥūn revān olur.

سراغ کوهر مقصود من که می آرد

3. (31) Sürāg gevher-i maḳşūd-ı men ki mī-āred

[V-352b]

که کشت چون صدقم استخوان سفید از و

(1) Ki geşt çun şadefem üstüḥ'ān sefīd ez-ū⁹⁴⁰⁸

(2) Sürāg sükün ile. Ya' nī gevher-i maḳşūdı sürāguña getirür (3) şadef gibi üstüḥ'ānum andan sefīd oldı. Sürāg ile (4) üstüḥ'ān miyānında nev' enmā müşābehēt buldı.

[Gazel 544]⁹⁴⁰⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

⁹⁴⁰⁶ münāsebetiyle: münāsebetle A.

⁹⁴⁰⁷ çeşm: çeşmem N.

⁹⁴⁰⁸ ez-ū: + ya' nī A.

⁹⁴⁰⁹ N nüshasında ve V nüshasının5. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

کجا از سرمه دان منت کشد چشم سیاه او
سواد سرمه باشد عنبر موج نگاه او

1. (6) Kücā ez-sürmedān minnet keşed çeşm-i siyāh-ı ũ

(7) Sevād-ı sürme bāşed ‘anber-i mevc-i nigāh-ı ũ

(8) Anuñ çeşm-i siyāhı minnet-keş-i sürmedān olmaz. Belki sevād-ı (9) sürme anuñ ‘anber-i mevc-i nigāhı olur.

لب میگون بود چشمی که انکلگون بیاض افتد
بود موج تبسم جوهر تیغ نگاه او

(10) Leb-i mey-gün buved çeşmī ki ān-gül-gün-beyāz üfted

(11) Buved mevc-i tebessüm cevher-i tīg-ı nigāh-ı ũ

(12) Ol dīde ki o gül-gün beyāzı temāşādār ola leb-i mey-gün (13) olur ve anuñ cevher-i tīg-ı nigāhı mevc⁹⁴¹⁰-i tebessüm olur. Gül-gün- (14) beyāz beyāza mā’ıl al rengdür.

سواد اعظم میخانه خوش ابدی دارد
که میدانی زخود رفتن بود یک کوچه راه او

3. (15) Sevād-ı a‘zam-ı meyḥāne hoş ābādī dāred

[A-412a] (16) Ki mī-dānī zi-ḥod reften buved yek-kūçe rāh-ı ũ⁹⁴¹¹

(17) Sevād-ı a‘zam-ı meyḥāne ne hoş ma‘mūr u ābādāndur. Bilürsin ki (18) kendinden geçmek bir kūçe rāhıdur.

ز طفل کوچه کردی کی توان قطع نظر کردن
که نقش پا بکردش همچو چشم آید براه او

(19) Zi-tıfl-ı kūçe kerdī key tevān қаṭ‘-ı naẓar kerdēn

(20) Ki naqş-ı pā be-gerdiş hemçu çeşm⁹⁴¹² āyed be-rāh-ı ũ

(21) Tıfl-ı kūçe kerdēn қаṭ‘-ı naẓardan mümkin degıldür. Anuñ türābında (22) naqş-ı pā mānend-i çeşm zāhir olur. İmdi қаṭ‘-ı naẓar idemez (23) ve eṭfāl dā’imā türāb ile bāzīçe-kerd-i kūçedür.

غبار راه ان کلگون قبا راه دیگر دارد
بجای کرد برخیزد پری از جلوه گاه او

⁹⁴¹⁰ mevc: ج / ح V.

⁹⁴¹¹ Bu mısra derkenara yazılmıştır N.

⁹⁴¹² çeşm: cism A.

5. (24) Ğubār-ı rāh-ı ān gül-gün-ķabā rāh-ı dīger dāred

(25) Be-cāy-ı gerd ber-ħīzed perī ez-cilvegāh-ı ũ

(26) Ol gül-gün-ķabā maħbūbuñ rāhı rāh-ı dīgerdür. Zīrā anuñ cilve[N-313a]gāhından (27) ğubār yerine perī zuhūr ider. Zīrā gül-gün-ķabādur. Perī daħı (28) leheb-i nārdan maħlūķadur. ⁹⁴¹³ فافهم مزایا

غلاف مخمل سبزش بود مژگان طوطیها

بهر آیینہ افتد عکس از خط سیاه او

(29) Ğılāf-ı maħmil-i sebzeş buved müjgān-ı tūṭihā

(30) Beher āyīne ũfted ‘ aks ez-ħaṭṭ-ı siyāh-ı ũ

(31) Anuñ ħaṭṭ-ı siyāhından ki her āyīneye ‘ aksi dūşe ol mir’ātuñ

[V-353a]

(1) sebzi-ı ķaṭīfesi tūṭilere müjgān olur.

ندارد احتیاج بالشی پر مست بی پروا

بود بال تذرو نشامی خوابگاه او

7.

(2) Ne-dāred iħtiyāc-ı bālişī pür-mest-i bī-pervā

(3) Buved bāl-i tezerv-i neş’e-i mey ħ’ābgāh-ı ũ

(4) Ol ser-mest-i bī-pervā müttekāya muħtāc olmaz. Belki neşve-i (5) mey tezervinüñ cenāħı anuñ ħ’ābgāhı olur. Neş’e-i (6) şarābı tezerve teşbīh eyleyüp muzāf ķıldı. Zīrā keyf-i (7) şarābda ⁹⁴¹⁴ حیواناته (8) حسب ما تقتضيه الطبيعة اشكال و طبایع müşābehet-i Füşülü Ĥalebetü’l-Kemītde ve ğayrıda (9) mestürdur.

گذرای صبر از تقصیر بی آرامی شوکت

بود موج خوی خجلت زبان عذر خواه او

(10) Ğüzer ey şabr ez-taķşīr-i bī-ārāmī-i Şevket

(11) Buved mevc-i ħūy-ı ħaclet zebān-ı ‘ öZR-ħ’āh-ı ũ

[A-412b] (12) Ey şabr taķşīr-i bī-ārāmī⁹⁴¹⁵-i Şevketden geç. Zīrā anuñ zebān-ı ‘ öZR-(13)ħ’āhı emvāc-ı deryā-yı ħacāletidür⁹⁴¹⁶.

⁹⁴¹³ Fefhem mezāyāhu/Geri kalan meziyetlerini sen anla -N.

⁹⁴¹⁴ Ĥasebe mā taķtaḏīhi e’ṭ-ṭabī’ati eşkālün ve ṭabāyī’u ħayavānātihi/Tabiatın gerektirdiği şekiller ve hayvanların tabiatlarına benzeme.

⁹⁴¹⁵ ārāmī: ārām A.

⁹⁴¹⁶ ħacāletidür: + demek olur A.

[Gazel 545]⁹⁴¹⁷

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

ای کتاب خوش نگاهان پر زحرف راز تو

نامه چشم غزالان سر بمهر راز تو

1. (15) Ey kitāb-ı hoş-nigāhān pür zi-ḥarf-i rāz-ı tu

(16) Nāme-i çeşm-i ğazālān ser-be-müher-i rāz-ı tu

(17) Kitāb-ı hoş-nigāhān senüñ ḥarf-i rāzuñla mālīdür⁹⁴¹⁸ ve nāme-i (18) çeşm-i ğazālān ser-be-müher-i rāzuñdur.

رنک کل آتش پرست شعله رخساره است

بوی مشک آهوی کیسوی کمند انداز تو

(19) Reng-i gül âteş-perest-i şu' le-i ruhsāreest

(20) Būy-ı müşğ āhū-yı ğisū-yı kemend-endāz-ı tu

(21) Reng-i gül âteş-perest-i şu' le-i ruhsāruñdur. Būy-ı müşğ (22) āhū-yı ğisū-yı kemend-endāzuñdur.

از حیا ظاهر خموشی پیش من اما بدل

میدهی دشنام و می آید بکوش آواز تو

3. (23) Ez-ḥayā zāhir ḥamūşī pīş-i men ammā be-dil

(24) Mī-dihī düşünām u mī-āyed be-güş āvāz-ı tu

(25) Ḥayādan ḥamūşluk zāhiren ḥāşıl ammā derūndan baña virdigüñ (26) cürüb [u]⁹⁴¹⁹ düşünāmuñ şadāsı güşuma gelür.

میکنی شب کردی خورشید رخساران براه

از حریر صبح انداز ند پای انداز تو

(27) Mī-konī⁹⁴²⁰ şeb-gerdī ḥürşid-ruhsārān be-rāh

(28) Ez-ḥarīr-i şubḥ endāzend pāy-endāz-ı tu

(29) Ḥürşid-ruhsārānuñ rāhında eger şeb-gerdlik [N-313b] iderseñ (30) şeb-gerd gice dolaşmak senüñ pāy-endāzıñı ḥarīr-i şubḥdan (31) iderler. Pāy-endāz ayak deri(?) ta' bīr olunan şey'dür.

⁹⁴¹⁷N nüshasında "Ġazel-i Dıĝer", V nüshasının14. satırında "Ġazel" başlıĝı bulunmaktadır.

⁹⁴¹⁸ mālīdür: mālīde A.

⁹⁴¹⁹ [u]: u A.

⁹⁴²⁰ mī-konī: mī-koned A.

[V-353b]

چون حریف چشم کیرایت شود مشت پرم
خون کرم صد سمندر میخورد شهباز تو

5. (1) Çun Һarīf-i çeşm-gīrāyet şevēd müşt-i perem

(2) Һūn-1 germ-i şad-semender mī-Һored şebbāz-1 tu

(3) Çun istifhām-1 inkārī. Ya' nī benüm bir avuç per-i za' ifüm⁹⁴²¹ senüñ (4) nice çeşm-gīrālīguñ Һarīfī ola. Zīrā senüñ şeh-bāzuñ yüz (5) semenderüñ Һūn-1 germini nūş eylemişdür. Çeşm-gīrā gözün tıttuđı (6) şey'dür.

پیر کردیدیم و شد عهد جوانیها ترا
کشته است انجام ما و میشود آغاز تو

(7) Pīr gerdīdīm ü şud 'ahd-1 civānīhā tu-rā

[A-413a] (8) Geşteest encām-1 mā vü mī-şevēd āğāz-1 tu

(9) Pīr olduğ ve senüñ 'ahd-i şebābuñ oldı. Bizüm encāmımız ve senüñ (10) āğāzuñ nümūdār oldı.

همدمت چون کشت معنی کنج فکرت پیش کیر
بس بود شوکت نی کلک از جهان دمساز تو

7. (11) Hem-demet çun geşt ma' nā genc-i fikret pīş-gīr

(12) Bes buved Şevket ney-i kilik ez-cihān dem-sāz-1 tu

(13) Çünki ma' nā senüñ hem-demüñ oldı gencīne-i fikri der-pīş (14) eyle. Senüñ dem-sāzuñ cihāndan ney-i Һāme kāfīdür. Beytde (15) cümle kār u bār-1 irtibāt hem-deme merbūtdür.

[Gazel 546]⁹⁴²²

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا کنم مژگان چشم داغ باشد تیر او
دیده زخم مرا ابرو شود شمشیر او

1. (17) Tā konem müjgān-1 çeşm-i dāğ bāşed tīr-i ü

(18) Dīde-i zaħm-1 me-rā ebrū şevēd şemşīr-i ü

⁹⁴²¹ za' ifüm: za' fum A.

⁹⁴²²N nüshasında ve V nüshasının 16. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(19) Tā konemden tā kim nüshası tab‘a evfağ gelür. Ya‘nī tā ki anuñ (20) tīri benüm müjgān-ı çeşm-i dāğum ola. Tā ki müjgān-ı çeşm dāğem (21) bāşed tīr-i ū dīde-i zaħm-ı me-rā ebrū şevēd şemşīr-i ū taqđīrindedür.

ناوک مژگانش از زحمی مرا خاموش کرد
آهن پیکان زسنگ سرمه دارد تیر او

(22) Nāvek-i müjgāneş ez-zaħmī me-rā ħāmūş kerd

(23) Āhen-i peykān zi-seng-i sürme dāred tīr-i ū⁹⁴²³

(24) Anuñ nāvek-i müjgānı bir zaħmdan beni ħāmūş eyledi. Zīrā anuñ (25) tīrinuñ āheni seng-i sürmeden yapılmışıdı. Seng-i sürme қағ‘-ı (26) şadāda meşhūr ve şan‘at-ı izābe ile āhen gibi olup andan (27) peykān yapılır.

کردکار روغن کل خون کرم کشتکان
میشود روغن چراغ از شعله شمشیر او

3. (28) Gerd kār-ı revğan-ı gül⁹⁴²⁴ ħūn-ı germ-geşteğān

(29) Mī-şevēd revğan⁹⁴²⁵-çerāğ ez-şu‘le-i şemşīr-i ū

(30) Ĥūn-ı germ-geşteğānī [N-314a] revğan-gül fi‘lini ider ve şu‘le-i şemşīrinden (31) rüşen-çerāğ olur.

[V-354a]

آب و رنگش را بیگجا نیست از شوخی قرار
کاغد ابری کند آینه را تصویر او

(1) Āb u rengeş-rā be-yek-cā nīst ez-şūhī qarār

[A-413b] (2) Kāğıd-ı ebrī koned āyīne-rā taşvīr-i ū

(3) Anuñ āb u rengine şūhluğdan bir yerde qarār yoğdur ve anuñ (4) taşvīri āyīneyi kāğıd-ı ebrī ider. Kāğız-ı ebrī⁹⁴²⁶ elvān-ı (5) muhtelifeden ħareket-i āb ile mütenakķış olmağla bu maħbūbuñ (6) āb u rengi daħı gāyet şūh olmağla āyīnede ‘aksi bir (7) yerde qarār-dāde olmaz.

از هوا کیرد پری را جذب شوق شیشه ام
میکند کیرایی اغوش من تسخیر او

⁹⁴²³ ū: + ya‘nī A.

⁹⁴²⁴ gül: - A.

⁹⁴²⁵ revğan: rüşen A.

⁹⁴²⁶ ebrī: + ider N.

5. (8) Ez-hevā gīred perī-rā cezb şevk-i şīšem

(9) Mī-koned gīrāyī-i āgūş-ı men teşhīr ū

(10) Benüm şevk-i şīšem hevādan periyi cezb ider ve gīrāyī-i (11) āgūşum ol periyi teşhīr ider.

شعلهء شوقم بزندانى كه ريزد رنگ برق

شعلهء جواله كردد خلقهء زنجير او

(12) Şu‘ le-i şevķem be-zindānī ki rīzed reng-i barķ

(13) Şu‘ le-i cevvēle gerded ħalkā-i zencīr-i ū

(14) Benüm şevķüm şu‘ lesi bir zindāna ki şu‘ le-i barķ rīzān eyleye (15) anuñ ħalkā-i zencīri şu‘ le-i cevvēle olur.

خامهء مانى زجوش فكر آخر پير شد

کرد مویش را سفید اندیشهء تصویر او

7. (16) Ĥāme-i Mānī zi-cūş-ı fikr āĥir pīr şud

(17) Kerd müyeş-rā sefid endişe-i taşvīr-i ū

(18) Ĥāme-i Mānī cūş-ı fikrden āĥir pīr oldı. Anuñ endişe-i (19) taşvīri müymı sefid eyledi.

از اسيريهای ما آنسرو قد شیر افکن است

کرده اند از طوق قمرى حلقهء زهکیر او

(20) Ez-esīrīhā-yı mā ān-serv-ķadd şīr-efgenest

(21) Kerdeend ez-ţavķ-ı ķumrī ħalkā-i zih-gīr-i ū

(22) Bizüm esīrlıklarımızden ol serv-ķadd şīr-efgendür ve anuñ (23) ħalkā-i zih-gīrini ţavķ-ı ķumrīden itmişlerdür. Ya‘nī ol serv-(24)ķaddüñ şīr-efgen oldıġı bizüm esīrlığımızden zāhirdür demekde (25) böyle ta‘bīr iderler. ‘İllet-i ma‘lūle taķdīm olunmaķ⁹⁴²⁷ gibi.

سایهء تیفش بمزکان سرمهء خوابم کشید

بالش مخمل بود خوابیدن شمشیر او

9. (26) Sāye-i tīgeş be-müjgān sürme-i ĥābem keşīd

(27) Bāliş-i maĥmil buved ĥābīden-i şemşīr-i ū

⁹⁴²⁷ olunmaķ: olundıġı A.

[A-414a] (28) Anuñ sāye-i tiġı müjgānuma sürme-i ħ̄āb çekdi ve anuñ (29) şemşīrinüñ ħ̄ābīdeligi müttekā-yı maħmil olur.

خانه عاشق خراب از موج سیل دولتیست
میتوان کرد از غبار خاطری تعمیر او

(30) Ĥāne-i ‘āşık⁹⁴²⁸ ħ̄arāb ez-mevc-i [N-314b] seyl-i devletīst

(31) Mī-tevān kerd ez-ġubār-ı ħ̄ātīrī ta‘ mīr-i ū

[V-354b]

(1) Seylāb-ı devlet vuşlat-ı mevcinden ħ̄āne-i ‘āşık ħ̄arābdur. (2) Ġubār-ı ħ̄ātīrdan anı ta‘ mīr itmek mümkindür.

نیست شوکت را به پیشش از حیا راه سخن
میچکد خون خموشی از رک تقریر او

11. (3) Nīst Şevket-rā be-pīşeş ez-ĥayā rāh-ı sūħan

(4) Mī-çeked ĥūn-ı ĥamūşī ez-reg-i taḫrīr-i ū

(5) Şevkete ĥayā ve şermden anuñ öñünde tekellüme mecāl yoḡdur ve reg-i (6) taḫrīrinden ĥūn-ı ĥamūşī çekīde olur.

[Gazel 547]⁹⁴²⁹

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

براور افتاب از جیب زلف عنبرین او
بود صبح قیامت خانه زاد آستین او

1. (7) Ber-āver āftāb ez-ceyb-i zūlf-i ‘anberīn-i ū

(8) Buved şubḥ-ı kıyāmet ĥāne-zād-ı āstīn-i ū

(9) Āftāb anuñ ceyb-i zūlf-i ‘anberīninden ṭulū‘ ider ve şubḥ-ı (10) kıyāmet ĥāne-zād-ı āstīnidür.

نزاكت شعله او را بدامن پاک میسازد
مده خورشید را نسبت بروی آستین او

(11) Nezāket şu‘ le-i ū-rā be-dāmen pāk mī-sāzed

(12) Me-dih ĥūrşīd-rā nisbet be-rūy-ı āteşīn-i ū

(13) Şāf daḫı nüşhadur. Zamīr-i ū-rā rüy-ı āteşīne rāci‘. Ya‘ nī (14) anuñ rüy-ı āteşīnün⁹⁴³⁰ şu‘ lesini⁹⁴³¹ nezāket-i dāmāni ile şāf (15) ider. Gerçi āteşīndür. Ammā şāf u

⁹⁴²⁸ ‘āşık: ‘aşk A.

⁹⁴²⁹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

pâkdur. Böyle olunca (16) ol rüy-ı âteşini⁹⁴³² hürşide nisbet eyleme. Zîrâ anda dâmân-ı (17) nezâket yokdur ki şu^c lesini şâf eyleye.

بهر کلشن که چون باد صبا صبحی خرام آرد
بجای کرد خیزد نکهت کل از زمین او

3. (18) Beher gülşen ki çun bād-ı şabā şubhī hırām āred

(19) Be-cāy-ı gerd hīzed nūkhet-i gül ez-zemīn-i ū

(20) Vaqt-i şubh her gülşende ki bād-ı şabā gibi hırām eyleye zemīnden (21) ğubāra bedel bŷy-ı gül peydā olur.

چنان از شکوه خود باررا امشب خجل کردم
که چون موج عرق چین ریخت از طرف جبین او

[A-414b] (22) Çunān ez-şekve-i ħod yār-rā imşeb ħacil kerdem

(23) Ki çun mevc-i ‘arağ çin riht ez-ţarf-ı cebīn-i ū

(24) Kendi şikāyet-i ħālūmden bu şeb yāri öyle şermsār itdüm ki (25) mevc-i ‘arağ gibi ţarf-ı cebīninden çin dökdi. Ne ‘aceb ta‘bīr-i ğarīb (26) bulur raĥmetu'llāhi‘ aleyh.

[Gazel 548]

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

چنان شد پرده های کوش من صاف از برای او

که چون آید بخاطر بشنوم اواز پای او

1. (27) Çunān şud perdehā-yı gūş-ı men şāf ez-berāy-ı ū

(28) Ki çun āyed be-ĥātır be-şnevem āvāz-ı pāy-ı ū

(29) Ancılayın gūşum perdeleri anuñçun şāf oldı ki ĥātıruma (30) gelse [N-315a] āvāz-ı pāyımı gūş iderüm.

دل زارم بدست تند خوی مست افتاده است

(31) Dil-i zārem be-dest-i tünd-ĥŷy-ı mest ūftādest⁹⁴³³

[V-355a]

که از شوخی بخوش آید جو می رنک حنای او

⁹⁴³⁰ âteşinüñ: âteşininüñ A.

⁹⁴³¹ şu^c lesini: ش / س A.

⁹⁴³² âteşini: âteşin A.

⁹⁴³³ ūftādest: Bu kelime "üftādeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A V.

(1) Ki ez-şūhī be-ḥoş āyed cū mey reng-i ḥınā-yı ū

(2) Dil-i zārum bir mest-i tünd-ḥūnuñ eline düşmişdür ki kemāl-i (3) şūhluḡdan reng-i ḥınnāsı⁹⁴³⁴ mānend-i mey cūşa gelür.

ندارد از شهادت گوشه کیر عشق پروایی
بود از جوهر شمشیر نقش بوریای او

3. (4) Ne-dāred ez-şehādet kūşe-gīr-i ‘aşq pervāyī

(5) Buved ez-cevher-i şemşīr naqş-ı būriyā-yı ū

(6) Kūşe-gīr-i ‘aşquñ şehādetden pervāsı yoḡdur. Anuñ (7) naqş-ı būriyāsı cevher-i şemşīrden olur.

ازین مجلس کدامین آتشین رخسار بیرون رفت
که از کرمی سمندر اشیان بندد بجای او

(8) Ezīn-meclis kūdāmīn āteşīn-ruḡsār bīrūn ref⁹⁴³⁵(9) Ki ez-germī semender⁹⁴³⁶ āşyān bended be-cāy-ı ū

(10) Bu meclisden ḡanḡī āteşīn-ruḡsār bīrūn oldıysa kemāl-i (11) germiyyetden anuñ yerine semender āşyān tūtdı.

ز فیض باد صبح ان بدن شد وقت آن شوکت
کل خورشید کرده غنچهء بند قبای او

5. (12) Zi-feyż-i bād-ı şubḡ-ı ān beden şud vaḡt-i ān Şevket

(13) Gül-i ḡūrşīd kerde ḡonçe-i bend-i ḡabā-yı ū⁹⁴³⁷

(14) Ol bedene feyż-i bād-ı şubḡdan ol vaḡt oldı ki gül-i ḡūrşīdi (15) ḡonçe-i bend-i ḡabā ide.

[Gazel 549]⁹⁴³⁸

Mef^ç ūlü / Fā^ç ilātü / Mefā^ç ilü / Fā^ç ilün

ای افتاب شمع شبستان زلف تو
مشک از سیاه خانه نشینان زلف تو

1. [A-415a] (16) Ey āftāb şem^ç-i şebistān -ı zūlf-i tu

(17) Müşg ez-siyāh-ḡāne-nişīnān-ı zūlf-i tu

⁹⁴³⁴ ḥınnāsı: ḥınnāsını A.

⁹⁴³⁵ ref^t: şud A.

⁹⁴³⁶ semender: semend A.

⁹⁴³⁷ ū: + ya^ç nī A.

⁹⁴³⁸ "Ġazel" N (der).

(18) Münādī ḥazfıyla. Ey memdūḥ ki āftāb senūñ şem‘-i şebistān-ı (19) zūlfüñdür ve müşg-i siyeh-ḥāne-nişīnān-ı zūlfüñdür. Siyeh (20) ḥāne qara çādırılı ṭavā‘if-i ra‘iyyete itlāk olunur.

هر چند نافه مشک ندارد ز کس دریغ
باشد سیاه کاسه بدوران زلف تو

(21) Her çend nāfe müşg ne-dāred zi-kes dirīḡ

(22) Bāşed siyāh-kāse be-devrān-ı zūlf-i tu

(23) Ne qadar ki nāfe bir kimseden müşg dirīḡ itmezse de senūñ (24) eyyām-ı devlet-i zūlfüñde siyeh kāsedür. Mihmānını itmām-ı qarīden (25) şoñra helāk eyler. Ammā zūlfüñde bu ġadar⁹⁴³⁹ yoqdur (26)⁹⁴⁴⁰ ve siyeh-kāse muṭlaqā ḥāsīs ve denī ma‘ nāsına da itlāk (27) olunur.

[Nazm 110]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

ای حیات حضر خط سبزی از دیوان تو
غنچهء نیلوفرى افلاک از بستان تو

1. (28) Ey ḥayāt-ı Ḥızr ḥaṭṭ-ı sebzī ez-dīvān-ı tu

(29) Ğonçe-i nılūferī eflāk ez-bostān-ı tu

(30) Ey memdūḥ-ı bī-miṣl ki ḥayāt-ı Ḥızr dīvān-ı ‘ināyetüñden [N-315b] bir ḥaṭṭ-ı (31) sebzidür ve eflāk-i ‘ālī bostān-ı cūd u keremüñden bir ġonçe-i

[V-355b]

(1) nılūferdür.

دامن خودرا کشیدی از کف افتاده کان
صد کریبان چاک شد از حسرت دامن تو

(2) Dāmen-i ḥod-rā keşidī ez-kef-i üftādegān

(3) Şad-girībān çāk şud ez-ḥasret-i dāmān-ı tu

(4) Kendi dāmānuñı üftādegāndan çekdüñ. Şad-girībān ḥasret-i (5) dāmānuñla çāk oldı.

رفت صد حشر و بیاد چشم مخمورت هنوز
حلقهء دارند چون مژگان سیه مستان تو

⁹⁴³⁹ ġadar: qadar A.

⁹⁴⁴⁰ Tüm satır: -A.

3. (6) Reft şad-ḥaşr u be-yād-ı çeşm-i maḥmūret henūz

(7) Ḥalkāi dārend çun müjgān siyeh-mestān-ı tu

(8) Yüz ḥaşr mürūr itdi ve henūz yād-ı çeşm-i maḥmūruñ ile (9) senūñ siyeh-mestānuñ müjgān gibi ḥalka-gīr olmışlardır.

چوب تیر خویش را کردی مکر از چوب کل

نالہ چون منقار بلبل میکند پیکان تو

(10) Çüb-ı tīr-i ḥ'īş-rā kerdī meger ez-çüb-ı gül

(11) Nāle çun minḳār-ı bülbül mī-koned peykān-ı tu

[A-415b] (12) Kendi tīruñ çübını meger çüb-ı gülden eylemişsin. Nāle senūñ (13) peykānuñı minḳār-ı bülbül gibi ider. Tīr-i kemāndan berceste olduğda (14) bir şadā ile gider. Peykānını gūyā minḳār-ı bülbüle teşbīh eyledi.

بارها خمیازه از شوق میانت میکشم

یکسر مو نیستم شرمندہء احسان تو

5. (15) Bārḥā ḥamyāze ez-şevḳ-i miyānet mī-keşem

(16) Yek-ser-i mū nīstem şermende-i iḥsān-ı tu

(17) Niçe kerre şevḳ-i miyānuñdan ḥamyāze çekmişüm. Yek-ser-i mū şermende-i (18) iḥsānuñ degilüm. Yek-ser-i mūda şevḳ-i miyān ta'birinden şoñra (19) leṭāfet-i beyt zāhirdür.

[Gazel 550]⁹⁴⁴¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

انکه کشتست دل کرم روان آب ازو

حلقهء کعبه بود حلقهء کرداب ازو

1. (20) Ān ki geştet dil-i germ-revān-ı āb ez-ū

(21) Ḥalka-i Ka' be buved ḥalka-i girdāb ez-ū

(22) Ol ki dil-i germ-revān andan olmışdur. Ḥalka-i Ka' be andan (23) ḥalka-i girdāb olur.

چون لب طوطی ما میشود افسانه طراز

چشم آینه شود مشت شکر خواب ازو

⁹⁴⁴¹N nüshasında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(24) Çun leb-i tütî-i mâ mi-şevved efsâne-tırâz

(25) Çeşm-i âyîne şevved mest-i şeker-ḥâb ez-û

(26) Çünkü bizüm leb-i tütîmiz efsâne-tırâz ola çeşm-i âyîne (27) andan mest-i şeker-ḥâb olur.

[Nazm 111]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

سوی من کاهی که می ارد نسیم اواز او

افکنم از پرده های کوش پای انداز او

1. (28) Süy-ı men gâhî ki mi-âred nesîm âvâz-ı ü

(29) Efgnem ez-perdehâ-yı gûş pây-endâz-ı ü

(30) Benüm cânuma gâhî ki nesîm anuñ âvâzını getürür. Anuñ (31) pây-endâzını ya' nî zîr-i pâyına döşeyecegi gûşumuñ

[V-356a]

(1) perdelerinden iderüm.

نالهء مجنون من از دل نمی آرد برون

باشد از چشم غزالان سرمهء اواز او

(2) Nâle-i Mecnûn-ı men ez-dil nemi-âred birün

[N-316a] (3) Bâşed ez-çeşm-i gazâlân sürme-i âvâz-ı ü

(4) Nâle-i cünûn-perverüm gönülden birün olmaz. Zîrâ sürme-i (5) âvâzı çeşm-i gazâlândan olur.

هرحبابی سرمه دانی کشته پنداری که باز

کرد بر دریا نکاهی نرکس غمّاز او

3. (6) Her ḥabâbî sürmedâni geşte pindâri ki bâz

(7) Kerd ber-deryâ nigâhî nergis-i gammâz-ı ü

[A-416a] (8) Anuñ nergis-i gammâzı ki deryâya nigâh eyleye her ḥabâb bir (9) sürmedân olmış zann idersin.

سنبل از شمع مزارش جای دور آید برون

هر که کردد کشته زلف کمند انداز او

(10) Sünbül ez-şem' -i mezâreş cây-ı dūd âyed birün

(11) Her ki gerded geşte-i zülf-i kemend-endâz-ı ü

(12) Her kim ki o zülf-i kemend-endāzuñ geştesi ola anuñ (13) şem^c-i mezārından sünbül düd yerine bedīdār olur.

[Gazel 551]⁹⁴⁴²

Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilātün / Fe^c ilün

من نکویم که سفر کن زخود و تنها رو

دست جانانه بکیر و بدر دلهارو

1. (15) Men ne-güyem⁹⁴⁴³ ki sefer kon zi-ḥod u tenhā-rev

(16) Dest-i cānāne be-gīr ü be-der-i dilhā rev

(17) Ben saña kendüñden sefer eyle ve tenhā-rev ol dimezüm. Dest-(18)be-dest-i cānāne göñüller çapısını daḳḳ eyle dimedüm⁹⁴⁴⁴.

کوشه کیری نکند فارغت از خلق کریز

میکشد جذبهاء بحرت زلب دریا رو

(19) Kūşe-gīrī ne-koned fāriġet ez-ḥalḳ güriz

(20) Mī-keşed cezbe-i baḥret zi-leb-i deryā rev⁹⁴⁴⁵

(21) Kūşe-gīrlük seni ḥalḳdan fāriġü'l-bāl eylemez. Gürizān (22) ol. Cezbe-i baḥr seni çeker. Leb-i deryādan yüri:

الناس بحر عمیق والبعء عنهم سفینه(23)

(24)⁹⁴⁴⁶ Güyā bu⁹⁴⁴⁷ (25) kıṭ^c a-i 'Arabīnūñ me'ālidür⁹⁴⁴⁸.

میکند شوخی موج رم آهو رک ابر

می بمینا و بسر شور سوی صحرارو

3. (26) Mī-koned şūḥī-i mevc rem-i āhū reg-i ebr

(27) Mey-be-mīnā vü be-ser-i şūr-ı sūy-ı şahrā rev

(28) Rem-i āhū şūḥluġını ider. Reg-i ebr-i mey-be-mīnā ve şūr-be-ser-i (29) sūy-ı şahrāya git.

⁹⁴⁴²N nüshasında ve V nüshasının14. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁴⁴³ ne-güyem: be-güyem V.

⁹⁴⁴⁴ dimedüm: dimeden N.

⁹⁴⁴⁵ rev: + ya^c nī A.

⁹⁴⁴⁶ E'n-nāsü baḥrun 'amīḳun ve'l-bu^cdu 'anhum sefīnetün/Naşaḥtukeye fe'nzür li-nefsike'l-miskīneti: İnsanlar derin bir denizdir. Onlardan uzaklık gemidir. Ben sana öğüt verdim. Sen kendi miskin nefsine bak.

⁹⁴⁴⁷ bu: bir A.

⁹⁴⁴⁸ 23, 24, 25. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

خنده شیر به از کربهء ارباب ریاست
زاهد از گوشهء مسجد بسر مینا رو

(30) Ḥānde-i šīr beh ez-girye-i erbāb-ı riyāst

(31) Zāhid ez-kūşe-i mescid be-ser-i mīnā rev

[V-356b]

(1) Ḥānde-i sabağ girye-i erbāb-ı taḅ⁶ dan hoşdur. Ey zāhid (2) kūşe-i mescidden ser-i mīnā-yı şarāba git⁹⁴⁴⁹. Nükte ḥānde-i (3) šīr ta⁶ bīrindedür. Bāde şır şır olduğu gibi.

ای که از هستی ما نام و نشان میطلبی
پی کمنامی ما کیر و سوی عنقا رو

5. (4) Ey ki ez-hesti-i mā nām u nişān mī-ṭalebī

[A-416b] (5) Pey-i güm-nāmī-i mā gīr u sūy-ı ‘anḳā rev

(6) Ey kimse ki bizüm hestī-i mecāzımızdan nām u nişān ṭalebindesin. (7) Bizüm güm-nāmlığımız ṭarīḳini ṭut ve ‘anḳā yoluna git:

(8) ‘Āşīḳ ender zāhir ü bāṭın ne-bīned ğayr-ı düst

(9) Piş-i [N-316b] ehl-i bāṭın in ma‘nā ki güftem zāhirest

(10) Vāḳı‘ en hestī-i mecāzīde bir nāmdan ğayrı ne vardur?

تابکی بند کران تو شب و روز دو رنگ
سبک از خود شوه و چون بوی گل رعنا رو

(11) Tābe-key bend-i girān-ı tu şeb ü rüz-ı dü-reng

(12) Sebük ez-ḥod şev⁹⁴⁵⁰ u çun büy-ı gül-i ra‘nā rev

(13) Niçe bir bend-girān-ı şeb ü rüz-ı dü-rengsin. Sebük-(14)reftār olup büy-ı gül-i ra‘nā gibi kendüñden git.

نیود افتی از مرک سبکروحانرا
کس نکفته است هوارا که ازین دنیا رو

7. (15) Ne-buved āfetī ez-merg sebük-rūḥān-rā

(16) Kes ne-güftest⁹⁴⁵¹ hevā-rā ki ezīn-dünyā rev

(17) Sebük-rūḥāna mergden āfet irişmez. لا یموتون بل ینقلون⁹⁴⁵² (18) من دار الفنا الی (19) ve kimse hevāya bu dünyādan ṭaşra git dimesdi. ناقل یدار البقا

⁹⁴⁴⁹ git: -A.

⁹⁴⁵⁰ şev: şevd A.

⁹⁴⁵¹ güftest: Bu kelime “güfteest” olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

نتوان از سفرم منع نمودن که نکفت
کس بخورشید که امروز مرو فردا رو

(20) Ne-tevān ez-seferem men^c nümūden ki ne-güft

(21) Kes be-ḥūršīd ki imrūz me-rev ferdā rev

(22) Beni seferūmden men^c itmek mümkin degildür. Zīrā kimse ḥūršīde (23)

bugün gitme yarın git diyemez.

بهتر از بخت سیه نیست متاعی شوکت
زلف او بندر هند است سوی سودا رو

9. (24) Bihter ez-baḥt-ı siyeh nīst metā^c i Şevket

(25) Zülf-i ü bender-i Hindest süy-ı sevdā rev⁹⁴⁵³

(26) Baḥt-ı siyehden a^c lā bir metā^c olmaz. Anuñ zülfi bender-i (27) Hinddür.
Ticāret tarafına git. Sevdāger tüccārdur. (28) Bu beyt ḥayli rengin vāḳi^c olmuşdur.

[Gazel 552]⁹⁴⁵⁴

Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün / Mefā^c ilün

بود از کردش او حلقهء خط مشک سود او
بهم پیوسته شد چون شعلهء جواله دود او

1. (29) Buved ez-gerdiş-i ü ḥalka-i ḥaṭṭ müşg-sūd-ı ü

(30) Behem peyveste şud çun şu^c le-i cevvalē dūd-ı ü

(31) Zāmīr-i ü ḥaṭṭuñdur. Ya^c nī o ḥaṭṭuñ gerdişinden yine ḥaṭṭı

[V-357a]

(1) müşg-sūd [A-417a] olur ve dūd-ı müşg-endüdi behem peyveste (2) şu^c le-i cevvalē gibi olur.

بچشمم کردش رنگ رخ فیروزه می آید
بتمکین است از بس کردش چشم کیود او

(3) Be-çeşmem gerdiş-i reng-i ruḥ-ı firūze mī-āyed

(4) Be-temkinest ez-bes gerdiş-i çeşm-i kebūd-ı ü

(5) Anuñ gerdiş-i çeşm-i kebūdi⁹⁴⁵⁵ ol kadar temkindedür ki (6) benüm dīdeme ruḥ-ı firūzenüñ rengi⁹⁴⁵⁶ gerdişi zāhir olur.

⁹⁴⁵² Lā-yemūtüne bel yenkülüne min dārü'l-fenā ilā dārü'l-beḳā'i/[Müminler] ölmezler belki fena yurdundan beka yurduna intikal ederler.

⁹⁴⁵³ rev: + ya^c nī A.

⁹⁴⁵⁴ "Gazel-i Dīger" N (der).

نه شیر بیستون امروز دامن کیر شیرین شد
بطفلی بود از پستان مادر جوی شیر او

3. (7) Ne-şîr-i Bîsütûn imrûz dâmen-gîr-i Şîrîn şud

(8) Be-ţiflî bûd ez-pistân-ı mâder cûy-ı şîr-i û⁹⁴⁵⁷

(9) Şîr-i Bîsütûn ancak bu gün dâmen-gîr-i Şîrîn olmadı⁹⁴⁵⁸. Belki (10) henüz tıfl
iken pistân-ı mâderden anuñ şîri cûybâr-ı (11) dâmen-gîr [N-317a] idi.

[Gazel 553]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

پری رویکه بیهوشیست راه جستجوی او
پرد مرغ دلم از خود ببال آرزوی او

1. (12) Peri-rüyî ki bî-hüşîst râh-ı cüst-cûy-ı û

(13) Pered murğ-ı dilem ez-ğod be-bâl-i ârzû-yı û

(14) Bir perî-rû ki anuñ râh-ı cüst-cûsı bî-hüşluğdur. Murğ-ı dilüm (15) anuñ
bâl-i ârzûsıyla kendi kendinden tayerân ider.

بهم داریم الفت آنقدر همچون کل رعنا
که رنگ امتیازی نیست بویم راز بوی او

(16) Behem dârîm ülfet ân-ğadr hemçun gül-i ra' nâ

(17) Ki reng-i imtiyâzî nîst bûyem-râ zi-bûy-ı û

(18) Ol kadar gül-i ra' nâ gibi âmîzişde hem-ülfetiz ki benüm bûyum ile (19)
anuñ bûyında reng⁹⁴⁵⁹-i imtiyâz yokdur.

بهار عشق آمد آب و رنگ حسن جانانرا
مرا رنگی که از رخ میپرد آید بروی او

3. (20) Bahâr-ı 'aşğ âmed âb u reng-i ħüsn-i cânân-râ

(21) Me-râ rengî ki ez-ruğ mî-pered âyed be-rûy-ı û

(22) Âb u reng-i ħüsn-i cânâna bahâr-ı 'aşğ geldi. Benüm rengüm ki (23)
ruğsârumdan peride oldı. Anuñ rûyına geldi. İmdi (24) bahâr-ı 'aşğ ħâşıl⁹⁴⁶⁰ oldı.

به بینم جوهر تیغ نگاه یار را روزی

⁹⁴⁵⁵ kebûdı: kebûteri A.

⁹⁴⁵⁶ rengi: reng-i -A.

⁹⁴⁵⁷ û: + ya' nî A.

⁹⁴⁵⁸ olmadı: oldı A N.

⁹⁴⁵⁹ reng: reg A.

⁹⁴⁶⁰ ħâşıl: ħâşılı A.

که باد آرد جواهر سرمه ام از خاک کوی او

(25) Be-bīnem cevher-i tīg-1 nigāh-1 yār-rā rūzī

(26) Ki bād āred cevāhir sūrmeem ez-ḥāk-i kūy-1 ū

(27) Bir gün olur ki cevher-i tīg-1 nigāh-1 yārī müşāhede iderüm. (28) Zīrā anuñ [A-417b] ḥāk-i kūyından bād-1 şifā-āver baña kuḥlü'l-cevāhir getirür.

نصیبم کن خدا یا نازک اندامی مرا تاکی

کند قالب تهی اغوش من از آرزوی او

5. (29) Naşībem kon Ḥudāyā nāzik-endāmī me-rā tā key

(30) Koned ḳālīb tehī āgūş-1 men ez-ārzū-yı ū

(31) Baña yā Rabb bir nāzik-endām naşīb eyle. Niçeye dek anuñ

[V-357b]

(1) ārzūsından āgūşum beni tehī-ḳālīb eyleye.

بمی تیغ زبانا داده شوکت اب پنداری

که گوشم رفت از هوش از صدای گفتگوی او

(2) Be-mey tīg-1 zebān-rā dāde Şevket āb pindārī

(3) Ki gūşem رفت ez-hūş ez-şadā-yı güft-gū-yı ū

(4) Tīg-1 zebānına Şevket şarāb ile āb virmişdür. Zann idersin ki (5) anuñ güft-gūsı şadāsından gūş⁹⁴⁶¹ hūşdan gitmişdür. (6) Gūş ez-hūş refte muğmā⁹⁴⁶² aleyh şude.

[Gazel 554]⁹⁴⁶²

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نمی کردی از ان واصل که باشد کمرهی از تو

تو کر اکه شدی از خویش دارد اکهی از تو

1. (7) Nemī-kerdī⁹⁴⁶³ ezān-vāşıl ki bāşed güm-rehī ez-tu

(8) Tu ger āgeh şudī ez-ḥīş dāred āgehī ez-tu

(9) Sen anuñçun vāşıl olmaduñ ki güm-rehlik senden oldı. (10) Eger sen kendüñden āgāh olayduñ intibāh saña ḥāşıl olurdı.

فزاید وحشت خلق از کمال روز افزونت

تو میبالی و میسازد هوا پهلو تهی از تو

⁹⁴⁶¹ gūş: gūşı A.

⁹⁴⁶² "Gazel-i Āḥir" N (der).

⁹⁴⁶³ nemī-kerdī: nemī-kerden A.

(11) Fezāyed vahşet-i halk ez-kemāl-i [N-317b] rüz-efzūnet

(12) Tu mī-bālī vü mī-sāzed hevā pehlū tehī ez-tu

(13) Senüñ rüz-efzūnluğundan vahşet-i halk ziyāde olur. (14) Zīrā sen bālīde olmağdasın. Senüñ günden güne büyümeñden (15) vahşet-i halk artar. Sen gerçi ‘arīz ü ‘amīk büyürsün. (16) Hevā seni senden pehlū-tehī ider. Pehlū-tehī yanları boş (17) ya‘ nī bedenine riḥ girmiş ve gāyetle şişmiş bir ādem⁹⁴⁶⁴ عیاذاً (18) بالله böyle haddinden ziyāde şişe her kim görürse andan (19) ḥavf ider. Ne ra‘ nā beytdür. Zamānemizde neveheskārān-ı⁹⁴⁶⁵ (20)⁹⁴⁶⁶ iḳbāl olan kimesneler ki⁹⁴⁶⁷ anlaruñ şervet ü rüz-efzūnluğı (21) keyfiyyetine bu mā-şadağ olur. Bir ferde intifā‘ ları olmayup⁹⁴⁶⁸ (22) şişüp halkı korḳutmadan ğayrı ne olacağdur?

[Nazm 112]

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fa‘ lün

سعی کن تا شودت زیب کف پردرتو
غنچهء باغ تو گردد دل و دست پر تو

1. [A-418a] (23) Sa‘ y kon tā şevedet zīb kef-i pür-dürr-i tu

(24) Ğonçe-i bāğ-ı tu gerded dil ü dest-i pür-i tu

(25) Sa‘ y eyle. Tā senüñ rāḥe-i āmālūñ pür-gevher olmağla zīb-āver (26) ola ve senüñ dest-i pür-güherüñ ğonçe-i bāğūñ ola.

تا دم مرک دو بالاست ترا خودبینی
چار چشمست سک نفس تو از عنصر تو

(27) Tā dem-i merg dü-bālāst tu-rā ḥod-bīnī

(28) Çār-çeşmest seg-i nefsi tu ez-‘unşur-ı tu

(29) Vaḳt-i mevte dek ḥod-bīnligüñ dü-bālādur. Zīrā seg-i nefsiñ (30) senüñ ‘unşuruñdan çār-çeşmdür. Kemāl-i hırşdan nāşī ‘unşuruña (31) çār-çeşm olur. İmdi ‘unşuruñ sekiz görünür. Bundan ziyāde

⁹⁴⁶⁴ ‘İyāzen billāh/Allāh muhafaza.

⁹⁴⁶⁵ zamānemizde neveheskārān-ı: -N.

⁹⁴⁶⁶ 20, 21, 22. satırlar N nüshasında bulunmamaktadır.

⁹⁴⁶⁷ ki: -A.

⁹⁴⁶⁸ olmayup: + ve A.

[V-358a]

(1) ḥod-bīnlik mi olur? Ḥod-bīnligi ne 'aceb işbāt eyledi (2) 'aleyhi'r-raḥme.

[Gazel 555]⁹⁴⁶⁹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' lün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

میدهد نسخه بسنبُل خط ریحائی تو

کل خورشید زند بوسه پیشائی تو

1. (4) Mī-dihed nüşa be-sünbül ḥaṭṭ-ı reyḥānī-i tu

(5) Gül-i ḥürşid zened buse be-piṣānī-i tu

(6) Ḥaṭṭ-ı reyḥānī-i müşgīnün sünbüle nüşa virür ve senün (7) cebhe-i enveriñe⁹⁴⁷⁰ ḥürşid buse urur.

امدی داغ دلم اشک شد از چشم ریخت

نان من آب شد از خجالت مهمائی تو

(8) Āmedi dāg-ı dilem eşk şud ez-çeşmem⁹⁴⁷¹ riḥt

(9) Nān-ı men āb şud ez-ḥaclet-i mihmānī-i tu

(10) Gerçi teşrif eyledün dāg-ı dilüm eşk olup çeşmümden (11) rīzān oldı. Mihmānlığıñ hacletinden nānum āb oldı. (12) Hey'et-i dāgı ḳurş-ı nāna teşbīhde niçe ma' ānī-i ḥafiyye melḥūzadur.

ای که داری پی تعمیر جهان کل در اب

خانهء سیل شد اباد زویرائی تو

3. (13) Ey ki dārī pey-i ta' mīr-i cihān gil-der-āb

(14) Ḥāne-i seyl şud ābād zi-vīrānī tu

(15) Ey kimse ki cihānı ta' mīr için gil-der-āb itmekdesin. Seylāb-ı (16) ḥāne senün vīrānlığıñdan ābād⁹⁴⁷² oldı.

شوکت انکار عبث چند کنی دانش را

دو لبّت داده شهادت بسخندائی تو

(17) Şevket [N-318a] inkār 'abeş çend konī dāniş-rā

[A-418b] (18) Dü-lebet dāde şehādet be-sūḥandānī-i tu

⁹⁴⁶⁹N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.⁹⁴⁷⁰enveriñe: + gül-i A.⁹⁴⁷¹çeşmem: çeşm A.⁹⁴⁷²ābād: ābādī A.

(19) Şevket 'abeş yere inkâr-ı dâniş eyleme. Dü-lebün sühândânlığıña (20) güvâh-ı 'ädildür⁹⁴⁷³.

[Müfred 53]

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fa' lün

جاده باشد دام کبک از شوخی رفتار تو

حلقهء زلفت خال از کردش رخسار تو

1. (21) Cādde bāşed dām-ı kebg ez-şūhī-i reftār-ı tu

(22) Halka-i zulfet hāl ez-gerdiş-i ruhsār-ı tu

(23) Senün şūhī-i reftāruñdan cādde dām-ı kebg olur. Güyā şūhī-i (24) reftār cāddeye güncide olamadı.

[Gazel 556]⁹⁴⁷⁴

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün

کشت کثرت چون شدم تنها بجانان روبرو

حلقهء بزمست خلوت بسکه کشتم کرد او

1. (26) Geşt keşret çun şudem tenhâ be-cânân rû-be-rû

(27) Halka-i bezmest halvet bes ki geştem gerd-i ü⁹⁴⁷⁵

(28) Cânân ile tenhâ rû-be-rû oldum. Baña keşret peydâ oldı (29) ve ol kadar etrâfında tolandum ki baña halka-i bezm halvet (30) oldı.

اشنایبها صراخی را بمی امروز نیست

(31) Āşnāyihā şurāhī-rā be-mey imrüz nīst

[V-358b]

باده میگردید هر آبی که میخورد این کدو

(1) Bāde mī-gerdīd⁹⁴⁷⁶ her ābī ki mī-ḥord īn kedū

(2) Şurāhīnün mey ile āşnālıkları hemān bu gün degildür. Bu (3) kedūnuñ her nūş eylediği āb bāde-i nāb olmişidi.

بسکه می بالد بخود از نسبت خویشی شرر

آتش از خارا برون چون رنگ می آید پرو

⁹⁴⁷³ 'ädildür: + dimek olur A.

⁹⁴⁷⁴N nüshasında ve V nüshasının 25. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁴⁷⁵ ü: + ya' nī A.

⁹⁴⁷⁶ mī-gerdīd: mī-gerded A N.

3. (4) Bes ki mī-bāled be-ḥod ez-nisbet-i ḥ'īṣī şerer

(5) Āteş ez-ḥārā birūn çun reng mī-āyed be-rū

(6) Şerer ol ḳadar kendi nisbetinden kendi kendine bālīde olur ki (7) seng-i saḥtdan āteş mānend-i reng taşra urur.

میشود کثرت بیکتایی بدل بعد از فنا

میشود جزو بدن چون لقمه بگذشت از کلو

(8) Mī-şevēd keşret be-yek-tāyī bedel ba' d ez-fenā

(9) Mī-şevēd⁹⁴⁷⁷ cüzv-i beden çun loḳma be-gzeşt ez-gülū

(10) Keşret ba' de'l-fenā yek-tālīga bedel olur. Zāhir degil mi ki loḳma (11) gülūdan güzer itdikde cüzv-i beden olur.

تا شوی شوکت سخن کولب فرو بند از سخن

گفتن پر نیست کم از خامهء بی گفتگو

5. (12) Tā şevī Şevket sūḥan-gū leb fūrū-bend ez-sūḥan

(13) Güften-i pūr nīst kem ez-ḥāme-i bī-güft-gū

[A-419a] (14) Şevket tā ki sūḥan-gū olasin lebūni sūḥandan bend eyle. Çok (15) söylemek ḥāme-i bī-güft-gūdan az degildir. Ne hoş muḥayyel-i laṭīf (16) beytdür⁹⁴⁷⁸ 'aleyhi'r-raḥme⁹⁴⁷⁹.

[Gazel 557]⁹⁴⁸⁰

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

تا شود روشن سوادم از سواد چشم او

خامه بادامی تراشیدم بیاد چشم او

1. (18) Tā şevēd rüşen sevādem ez-sevād-ı çeşm-i ū

(19) Ḥāme⁹⁴⁸¹ bādāmī tirāşīdem [N-318b] be-yād-ı çeşm-i ū

(20) Anuñ sevād-ı çeşminden sevād-ı dīdem rüşen olur. O ki (21) ḥadeḳadur⁹⁴⁸² العین فی الابصار فی العین (22) daḫı dirler. Yāḥūd muṭlaḳā

⁹⁴⁷⁷ mī-şevēd: ba' d ez-ān A.

⁹⁴⁷⁸ beytdür: beyt A.

⁹⁴⁷⁹ 'aleyhi'r-raḥme: -A.

⁹⁴⁸⁰ N nüshasında ve V nüshasının 17. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁴⁸¹ ḥāme: cāme A.

⁹⁴⁸² Mīn şe'nihā e'l-ibşāru fi'l-'ayn/Onun özelliği gözde görmeyi sağlamaktır.

sevādi⁹⁴⁸³rūşen olur ve anuñ (23) yād-ı çeşmiyle hāmeyi bādāmī tırāş eyledi⁹⁴⁸⁴. Tırāş-ı bādāmī (24) bir nev'e alem yonmadur ki ketibe-i ketebe anı bilürler.

کرد پیدا عیش شوکت را بشام غم خلل
بی تو میل سرمه شد مویی زیاد چشم او

(25) Gerd peydā 'ıyş-ı Şevket-rā be-şām-ı ğam hālel

(26) Bī-tu mīl-i sūrme şud mūyī⁹⁴⁸⁵ zi-yād-ı çeşm-i ū

(27) 'ıyş-ı cenāb-ı Şevkete şām-ı ğamda hālel peydā oldı. O maħbūbuñ (28) yād-ı çeşminden sensiz bir mūy mīl-i sūrme oldı.

[Gazel 558]⁹⁴⁸⁶

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

به بزم مردم کم حرف بسیارست خاموشی
خموشی چون شود گفتار گفتارست خاموشی

1. (30) Be-bezm-i merdüm-i kem⁹⁴⁸⁷-ħarf bisyārest hāmūşī

(31) Hāmūşī çun şevved ğuftār ğuftārest hāmūşī⁹⁴⁸⁸

[V-359a]

(1) Merdüm-i kem-ħarfūñ bezminde hāmūşluk çok olur. Ğuftār çunki (2) hāmūşluk ola o hāmūşluk 'ayn-ı tekellüm olur ve's-selām⁹⁴⁸⁹

بود تحریک لب پست و بلند وادی معنی
برای دور فکری راه هموارست خاموشی

(3) Buved taħrīk-i leb pest ü bülend-i vādī-i ma' nā

(4) Berāy-ı devr-i fikrī rāh-ı hemvārest hāmūşī

(5) Taħrīk-i leb pest ü bülend-i vādī-i ma' nā olur. Efkār-ı devr-ā-(6)devr ecliçün hāmūşī rāh-ı hemvārdur.

دران محفل که دل مهر لب از گفتار پر دارد
سخن گفتن بود اسان دشوارست خاموشی

⁹⁴⁸³ sevādi: sevād A.

⁹⁴⁸⁴ eyledi: eyledüm A N.

⁹⁴⁸⁵ mūyī: mūy A.

⁹⁴⁸⁶ N nüshasında "Ğazel fī ħarfū'l-yā", V nüshasının 29. satırında "Ğazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁴⁸⁷ kem: ki A.

⁹⁴⁸⁸ hāmūşī: + ya' nī A.

⁹⁴⁸⁹ Ve's-selām: -A -N.

3. (7) Derān-maḥfil ki dil mühr-i leb ez-güftār ber-dāred

(8) Süḥan-güften buved āsān düşvārest ḥāmūṣī

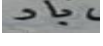
[A-419b] (9) O⁹⁴⁹⁰ mecma^c īde⁹⁴⁹¹ ki gönül güftārdan mühr-i leb⁹⁴⁹² kaldıra ya^c nī bāde-i (10) tekellüm hareket-i şu^c urāne-i dil ola süḥan te^llif itmek āsān (11) olur. Ammā ḥāmūṣluḡ⁹⁴⁹³ düşvār olur.

زبس زهر شکایت میزند جوش از زبان من

بود مهر دهانم مهرهء مارست خاموشی

(12) Zi-bes zehr-i şikāyet mī-zened cūş ez-zebān-ı men

(13) Buv[ed]⁹⁴⁹⁴ mühr-i dehānem mühre-i mārest ḥāmūṣī

(14) Ol kadar benüm zebānumdan şikāyet zehri cūş ider ki mühr-i (15) dehānum olur. Vākı^c en bir ādemün dehānından çok şu aḡsa (16) tekellüme māni^c olur. Ammā yine ḥāmūṣluḡ mühre-i mārdir ki zehri (17) def^c ider. Mühre-i mār mārī zehre dirler. Ammā mıṣra^c -ı (18) şānī buved mühr-i dehānem [N-319a] mühre⁹⁴⁹⁵ vü mārest ḥāmūṣī olsa ḡāyet (19) rengin olurdı ⁹⁴⁹⁶ فلیتخیل مزایاه

زبانم پرده های کوش شد از شوق تقریرش

زبان چرب دارد نرم کفتارست خاموشی

5. (20) Zebānem perdehā-yı gūş şud ez-şevḡ-i taḡrīreş

(21) Zebān-ı çerb dāred nerm-güftārest ḥāmūṣī

(22) Anuñ şevḡ-i taḡrīrinden zebānum gūş perdeleri oldı. (23) İmdi nerm-güftār olan ḥāmūṣī⁹⁴⁹⁷ çerb-zebāndur.

کل مضمون رنگین را خزان باشد سخن کردن

اگر بندی دهن چون غنچه کلزارست خاموشی

(24) Gül-i maẓmūn-ı rengin-rā ḡazān bāşed süḥan kerden

(25) Eger bendī dehen çun gonçe gülzārest ḥāmūṣī

⁹⁴⁹⁰ o: ol A N.

⁹⁴⁹¹ mecma^c īde: mecma^c da A N.

⁹⁴⁹² leb: lebi A.

⁹⁴⁹³ ḥāmūṣluḡ: ḡamūṣluḡ A.

⁹⁴⁹⁴ buv[ed]: buved A.

⁹⁴⁹⁵ mühre: mühr A.

⁹⁴⁹⁶ Felyeteḡayyal mezāyāhu/Onun meziyetleri düşünlün: -A, mezāyāhu -N.

⁹⁴⁹⁷ ḥāmūṣī: خ / ح A.

(26) Gül-i mazmûn-ı rengîne kâlib-ı sühân hazân olur. Eger gönçeäsâ (27) dehenüñi bend idersin hāmūşluk gülzâr olur.

حدیث مردم خاموشرا کس نشنود هرگز
سخن چندانکه دارد عزتی خوارست خاموشی

7. (28) Ḥadīş-i merdüm-i hāmūş-râ⁹⁴⁹⁸ kes ne-şneved hergiz

(29) Sühân çendân ki dâred ‘izzetî ḥ’ârest hāmūşî

(30) Merdüm-i hāmūşuñ sühânını bir kimse gūş itmez. Sühân ne kadar ‘azîz (31) ise hāmūşluk o kadar ḥ’âr olur.

[V-359b]

زاسیب زبان خویش شوکت بسکه دلگیری
بیا همراه ما صحراى بیخارست خاموشی

(1) Zi-āsīb-i zebân-ı ḥ’îş Şevket bes ki dil-gîrî

(2) Be-yâ hem-râh-ı mâ şahrâ-yı bî-ḥârest hāmūşî

(3) Şevket kendi zebānuñdan ziyâde dil-gîrsin. Gel bize hem-râh ol. [A-420a] (4)

Hāmūşî⁹⁴⁹⁹ bir şahrâ-yı bî-ḥârdur⁹⁵⁰⁰.

[Gazel 559]⁹⁵⁰¹

Meḥ’ülü / Fâ’ ilâtün / Meḥ’ülü / Fâ’ ilâtün

در دل زیاد چشمت میسازد آه مستی
در دیده از نگاهت دارد نگاه مستی

1. (5) Der-dil zi-yâd-ı çeşmet mî-sâzed âh mestî

(6) Der-dîde ez-nigâhet dâred nigâh mestî

(7) Gönülde yâd-ı çeşmünden âh mestlik ider. Dîdede nigâhuñdan (8) nigâh mest olur.

اکاهی دو عالم روشن ز غفلت ما
مهتاب خیز باشد شام سیاه مستی

(9) Āgâhî-i dü-‘âlem rûşen zi-gaflet-i mâ

(10) Mehtâb-ḥîz bâşed şâm-ı siyâh-mestî

⁹⁴⁹⁸ hāmūş-râ: hāmūşî A, hāmūşî-râ N.

⁹⁴⁹⁹ hāmūşî: خ / ح A

⁹⁵⁰⁰ bî-ḥârdur: + dimek olur A.

⁹⁵⁰¹ "Gazel" N (der).

(11) Dü-[‘]ālemūñ āgāhlığı bizüm ğafletümüzden rüşendür ve şām-ı siyāh-
(12)mestī mehtāb-ḥīz olur.

[Gazel 560]

Mefā[‘] ilün / Mefā[‘] ilün / Mefā[‘] ilün / Mefā[‘] ilün

زهم دارند دایم مردم خاموش دمسازی
دو سنک سرمه چون بر هم خورد برخیزد اوازی

1. (13) Zi-hem dārend dā'im merdüm-i ḥāmūş dem-sāzī

(14) Dü-seng-i sürme çun ber hem ḥored ber-ḥīzed āvāzī

(15) Merdüm-i ḥāmūş dā'imā birbirinden dem-sāz olurlar. Nazar buyur iki (16)
kıṭ[‘]a seng-i sürmeye⁹⁵⁰² ki birbirine sürseñ āvāzı çıkar. (17) Ma[‘]-hazā seng-i sürme
kaṭ[‘]-ı şadāda meşhūrdur.

بکف یا رب که سنک شیشهء تقوی شکن دارد
که می آید بکوشم از شکست توبه اوازی

(18) Be-kef yā Rabb ki seng-i şīşe-i taqvā-şiken dāred

(19) Ki mī-āyed be-gūşem ez-şikest-i tevbe āvāzī

(20) Yā Rabb seng-i şīşe-i taqvā-şiken kim tutar ki gūşuma [N-319b] (21)
şikestī-i tevbeden āvāz gelür.

کرفت کبر دارد مضطرب ارباب معنی را
که دخل کج بود مرغ سخن را ناخن بازی

3. (22) Girift-gir dāred muṣṭarib erbāb-ı ma[‘] nā-rā

(23) Ki daḥl-i kec buved murğ-ı sūḥan-rā nāḥun-ı bāzī

(24) Girift-gir tutup kapmak. Miyānede vav yazılmaq [‘]ādet (25) degildür. Ya[‘] nī
bu ḥālet erbāb-ı ma[‘]nāyı muṣṭarib ider. (26) Zīrā daḥl-i kec murğ-ı sūḥana toğan
pençesi meşābesindedür ki (27) nāḥun-ı bāzīye düşen murğ mi[‘] raz-ı helākde olur.

مصور کر کشد تصویر چشم عشوه پردازش
بهر انداز دستی میکشاید چهره نازی

(28) Muşavvir ger keşed taşvīr çeşm-i [‘]işve-perdāzeş

[A-420b] (29) Beher endāz-ı destī mī-gūşāyed çeḥre-i nāzī

⁹⁵⁰² sürmeye: sürmeyi A.

(30) Ya‘nī muşavvir anuñ çeşm-i ‘işve-perdâzını taşvîr eyleye. Her (31) dest-endâzlıkda bir dürlü nâz çehresini açup izhâr-ı ‘işve

[V-360a]

(1) eyler ve⁹⁵⁰³ muşavvir mütehayyir olup ser-gerdân olur. Beher endâz-ı destî (2) beher dest-endâzî taqdirinde ki el uzatmadan kinâye olur (3) ⁹⁵⁰⁴⁹⁵⁰⁵ فافهم باقى مزايه.

رخش از كردش نظارهء من آب ميگردد

نيفتاده است كار او بگرداب نظر بازي

5. (4) Ruḥeş ez-gerdiş-i nezzâre-i men âb mî-gerded

(5) Ne-yüftâdest⁹⁵⁰⁶ kâr-ı ü be-girdâb-ı naẓar-bâzî

(6) Anuñ ruḥsârı benüm gerdiş-i nezzâremden âb olur. Anuñ (7) kârı naẓar-bâzlık girdâbına düşdi. Yâhûd nûn-ı nâfiye ile (8) girdâb-ı naẓar-bâzî sebebiyle kârdan kalmadı. Fülân üftâde (9) kârest işden kalmışdur dirler. ⁹⁵⁰⁷ فافهم

زخونم باده ميگوشد زكردم سرمه ميرويد

بخاکم تاك بيخود ريخت رنگ جلوهء بازي

(10) Zi-ḥünem bâde mî-cüşed zi-gerdem sürme mî-rüyed

(11) Be-ḥâkem tâk-i bî-ḥod riḥt reng-i cilve-i bâzî

(12) Ḥünumdan bâde cüş ider. Ğubârumdan sürme rüyide (13) olur ve ḥâkümde olan tâk-i bî-ḥodluğı ḥâlinde reng-i (14) cilve ve nâz-ı riḥte eyledi.

ز موج چهرهء خویش است مارا ابروی صيقل

ندارد منت اين آيينه از آيينه پردازی

7. (15) Zi-mevc-i çehre-i ḥîşest mâ-râ ebrü-yı şayḳal

(16) Ne-dâred minnet in âyine ez-âyine-perdâzî

(17) Bize ebrü-yı şayḳal kendi çehremiz mevcindendür. Bu âyine (18) âyine-perdâzlıkdan minnet tutmaz. Zîrâ şayḳal âyine-perdâzdur. (19) Âyineye minnet ider. Ammâ ebrü-yı şayḳal u cilâ kendi çehresi (20) mevcinden olduḡda âyine-perdâzlıkdan minnetdâr olmamış (21) olur.

⁹⁵⁰³ ve: -A.

⁹⁵⁰⁴ Tüm satır: -A.

⁹⁵⁰⁵ Fefhem bâḳî mezâyâhu/Geri kalan meziyetlerini anla -N.

⁹⁵⁰⁶ ne-yüftâdest: Bu kelime “ne-yüftâdeest” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹⁵⁰⁷ Fefhem/Anla: -A -N.

نمی بندد پریدن صورت از ضعیفی که من دارم

قلم بند ید از بآلم برای نقش پروازی

(22) Nemī-bended perīden şüret ez-za' fī ki men dārem

(23) Kālem bendīd ez-bālem berāy-ı naqş pervāzī

(24) Benüm kemāl-i za' fumdān şayerān⁹⁵⁰⁸ şüret bulamaz. [N-320a] Kālem benüm cenāhumdan⁹⁵⁰⁹ (25) naqş için pervāz-bend olur. Cenāh⁹⁵¹⁰-ı şayrdan hāme iderler. (26) Meşhūr u ma' rūfdur. [A-421a] Nüktesi bu ola ki ben kemāl-i za' fumdān (27) şayerān idemem. Kālem gibi cenāhum naqş-ı pervāz bağlar. Za' findan (28) hemān zerreāsā uçar. Bir şey' ğāyet za' if olsa (29) ednā hevā ile uçar.

صدای نغمهء معنی بکوشم میرسد شوکت

بود شیرازه دیوان من ابرشیم سازی

9. (30) Şadā-yı nağme-i ma' nā be-güşem mī-resed Şevket

(31) Buved şirāze-i dīvān-ı men ibrişim-i sāzī

[V-360b]

(1) Nağme-i ma' nā şadāsı güşuma resīde olur. Zīrā (2) şirāze-i dīvānum sāz-ı ibrişimidür⁹⁵¹¹9512 فافهم معانیه

[Gazel 561]⁹⁵¹³

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

سیه چشمی که مشهورم ز لعل او بکمنامی

بکوی او نشیند نقش مهر بوسه بادامی

1. (4) Siyeh-çeşmī ki meşhūrem zi-la' l-i ü be-güm-nāmī

(5) Be-küy-ı⁹⁵¹⁴ ü nişined naqş-ı mühr-i büse bādāmī

(6) Bir siyeh çeşm ki anuñ la' linden güm-nāmlıq ile meşhūrum. (7) Anuñ küyında naqş-ı mühr-i büse bādāmīü'ş-şekl zuhūr ider.

زبس دور از لب شیرین او تلخست کام من

دهان مار باشد ساغرم از زهر نا کامی

⁹⁵⁰⁸ şayerān: ی /- A.

⁹⁵⁰⁹ cenāhumdan: ج / ح A.

⁹⁵¹⁰ cenāh: ج / ح A.

⁹⁵¹¹ ibrişimidür: + dimek ister A.

⁹⁵¹² Fefhem ma' āñihi/Manalarını sen anla: - A -N.

⁹⁵¹³ N nüshasında ve V nüshasının 3. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵¹⁴ be-küy-ı: be-gü A.

(8) Zi-bes dūr ez-leb-i šīrīn-i ū telḥest kām-ı men

(9) Dehān-ı mār bāşed sāğarem ez-zehr-i nā-kāmī

(10) Anuñ leb-i šīrīninden ziyāde dūr olmağla öyle telḥ-kāmum ki (11) zehr-i nā-kāmiden sāğarum dehān-ı mār olur.

مرا کردید از موج شراب نیمرس روشن

که خون پختکیها میزند جوش از رک خامی

3. (12) Me-rā gerdīd ez-mevc şarāb-ı⁹⁵¹⁵ nīm-res rūşen

(13) Ki hūn-ı puḥteğihā mī-zened cūş ez-reg-i hāmī

(14) Beni bir mevcden şarāb-ı nīm-res rūşen eyledi. Şöyle ki reg-i (15) hāmīden puḥteliklerūñ kanı aḡar. Zīrā rūşen eylediği bāde (16) nīm-resdür.⁹⁵¹⁶ فافهم

تم از لای می پیراهن جسم دگر باشد

درین میخانه از بس قسمت شد درد اشامی

(17) Tenem ez-lāy-ı⁹⁵¹⁷ mey pīrāhen-i cism-i diger bāşed

(18) Derīn-mey-ḥāne ez-bes kısmetem şud dūrd-āşāmī

(19) Bu mey-ḥānede dūrd-āşāmlık baña ol ḡadar naşīb oldı ki (20) tenüme lāy-ı meyden başḡa bir⁹⁵¹⁸ pīrāhen-i cism-i diger ḡaşıl oldı. (21) Lāy çamurdur ki ḡam ma^c nāsına.

دگر شوکت ز احوال گرفتار ان که می پرسد

بحال خود گرفتارند صیادی زبی دامی

5. (22) Diger Şevket zi-aḡvāl-i giriftārān ki mī-pursed

(23) Be-ḡāl-i ḡod giriftārend şayyādī zibī-dāmī⁹⁵¹⁹

[A-421b] (24) Yine Şevket aḡvāl-i giriftārāndan kim su^ʿāl ider. Şayyād daḡı (25) dāmsızlıḡdan kendi ḡāllerine giriftārlardur.

[Gazel 562]⁹⁵²⁰

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

میتواند کرد خودرا چشم خود کرد آوری

⁹⁵¹⁵ şarāb-ı: -A.

⁹⁵¹⁶ Fefhem/Anla: -A -N.

⁹⁵¹⁷ lāy-ı: lāle-i A.

⁹⁵¹⁸ bir: -A.

⁹⁵¹⁹ dāmī: + ya^c nī N.

⁹⁵²⁰ N nüshasında ve V nüshasının 26. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

بحر اکر خودرا کند همچون کهر کرد آوری

1. (27) *Mī-tevāned*⁹⁵²¹ *gird-i ḥod-rā çeşm-i ḥod gird-āverī*

(28) *Baḥr eger ḥod-rā koned hemçun [N-320b] güher gird-āverī*⁷⁹⁵²²

(29) Kendi eṭrāfuña kendi çeşmüni ṭolandurmak mümkindür. (30) Muḥāfazadan kināye ola. Baḥr eger mānend-i güher kendine gird-āverlik (31) iderse bu daḡı mümkün olur.

[V-361a]

حیرت من کرد کرداب بصیرت خویش را

همچو عینک میکنم نور نظر کرد آوری

(1) *Ḥayret-i men kerd girdāb-ı başiret ḥ'ış-rā*

(2) *Hemçu 'aynek mī-konem nūr-ı naẓar gird-āverī*

(3) Benüm ḥayretüm kendüne girdāb-ı başiret eyledi. 'Aynek gibi (4) nūr-ı naẓarımı kendüme gird-āverlik iderüm.

در تتم چون خلفهء کرداب جوی شیر ساخت

استخوانرا شوق آن شیرین پسر کرد آوری

3. (5) *Der-tenem çun ḥalkā-i girdāb cūy-ı şir sāḥt*

(6) *Üstüh'ān-rā şevk-i ān şirīn-püser gird-āverī*

(7) Tenümde ḥalkā-i girdāb gibi o şirīn-püserüñ gird-āverligi şevk-i (8) üstüh'ānımı cūy-ı şir eyledi.

همچو رنگ خامهء نقاش شبهبی تو ام

اشک خونین میکند مژگان تر کرد آوری

(9) *Hemçu reng-i ḥāme-i naqqāş şebhā bī-tuem*

(10) *Eşk-i ḥünin mī-koned müjgān-ı ter gird-āverī*

(11) Sensiz giceler reng-i ḥāme-i naqqāş gibi eşk-i ḥüninüm müjgān-ı (12) terümi gird-āverlikde ider. Ya' nī ṭolandurur.

میکند چون شعلهء جواله از سرکشتکی

آه خود را شوکت اتش جکر کرد آوری

5. (13) *Mī-koned çun şu' le-i cevvalē ez-ser-geştegi*

(14) *Āh-ı ḥod-rā Şevket āteş-i ciger gird-āverī*⁷⁹⁵²³

⁹⁵²¹ *mī-tevāned*: *mī-tevān* A.

⁹⁵²² *gird-āverī*: + *ya' nī* A.

(15) Şevket âteş-i cigeri kendi âhı şu^c le-i cevvăle gibi ser-geşte(16)likden gird-
âver eyler. Ya^c nî ٲolandurur⁹⁵²⁴.

[Gazel 563]⁹⁵²⁵

Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilātün / Fā^c ilün

باز مینوشم می از جام بلورین غبغبی

میکشم ساغر بطاق ابروی خط لبی

1. [A-422a] (18) Bāz mī-nūšem mey ez-cām-ı bilürin-ğabğabī

(19) Mī-kešem sāğar be-ṭāk-ı ebrū-yı ḥaṭṭ-ı lebi⁹⁵²⁶

(20) Bir cām-ı billürin-ğabğabdan yine mey nūş iderüm ve bir (21) ṭāk-ı ebrū-yı ḥaṭṭ-ı lebi ile sāğar çekerüm. Ḥaṭṭ-ı sāğar nişāb-ı (22) neşve için cām-ı Cemşidde meşhürdür. Lebi ḥaṭṭa (23) ṭāk-ı ebrūyı sāğara teşbīh eyledi⁹⁵²⁷.

ساغر عیشی که من دارم زبس تنکی برم

نیست چندانى که کردد باده اش رنگ لبی

(24) Sāğar-ı ‘ıyşī ki men dārem zi-bes tengī berem⁹⁵²⁸

(25) Nīst çendānī ki gerded bādeş reng-i lebi

(26) Bir sāğar-ı ‘ıyş ki elümedür gāyet tengligümden ittiḥāz iderüm. (27) Anuñ bādesinüñ rengi çendān anuñ reng-i lebi üzere (28) degildir.

سال و ماه کشور ایران زخوبان بی شبست

گاه از هندوستان رنگ حنا آرد شبی

3. (29) Sāl ü mäh kişver-i Īrān zi-ḥübān bī-şebest

(30) Gāh ez-Hindūstān reng-i ḥinnā āred şebī

(31) Kişver-i Īrānuñ ḥübānından mäh u sāl bī-şebdür. Gāh olur ki

[V-361b]

(1) Hindūstāndan reng-i şebi ḥinnā iderler. Ḥinnāda reng-i (2) a^c lā siyāha mā³il olandır.

Ḥattā ‘afş ile⁹⁵²⁹ āğuşte (3) idüp benāna vaż^c iderler.

نالء جانسوز باشد مطلب از ایجاد ما

⁹⁵²³ gird-āveri: + ya^c nī A.

⁹⁵²⁴ ٲolandurur: +dimek olur A, bu beyitin şerhi N nüshasında bulunmamaktadır.

⁹⁵²⁵ 17. satırda "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵²⁶ Bu beyit N nüshasında derkenara yazılmıştır.

⁹⁵²⁷ eyledi: + Fefhem (Anla) raḥmetu’llāh A.

⁹⁵²⁸ tengī berem: -A.

⁹⁵²⁹ ile: -A.

تا بشمع اواز باشد شعلهء ما قالبی

(4) Nāle-i cān-sūz bāşed maţlab ez-îcād-ı mā

(5) Tābe-şem' āvāz bāşed şu'le-i mā kālībī

(6) Bizüm îcādımızdan maţlab nāle-i cān-sūzumuzdur. Tā kim şem' de (7) āvāz ola şu'lemiz aña kālīb [N-321a] olur.

کودکی شوکت بطور خود نباید پیش ما

بازئ باید که نشینم براه مکتبی

5. (8) Kūdekī Şevket be-ţavr-ı ĥod ne-bāyed pīş-i mā

(9) Bāzī bāyed ki be-nīşinem be-rāh-ı mektebī

(10) Şabāvet kendi ţavrında bizüm öñümize gelmez. Bir oyun gerekdür ki (11) rāh-ı mektebde bizi alıķoyup işğāl⁹⁵³⁰ eyleye.

[Gazel 564]⁹⁵³¹

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

طرح شوخی باز از خط عذار انداختی

طرفه آشوبی بمغز نو بهار انداختی

1. (13) Tarĥ-ı şūĥī bāz ez-ĥaţĥ-ı 'izār endāĥtī

[A-422b] (14) Turfe āşübī be-mağz-ı nev-bahār endāĥtī

(15) Şūĥluk tarĥımı yine ĥaţĥ-ı 'izārdan izhār eyledüñ ve mağz-ı (16) nev-bahāra turfe āşüb gösterdüñ.

عالم از حسن تو میسوزند و کس آگاه نیست

برق یکرنگی بمغز لاله زار انداختی

(17) 'Ālem ez-ĥüsn-i tu mī-sūzend ü kes āgāĥ nīst

(18) Barĥ-ı yek-rengī be-mağz-ı lālezār endāĥtī

(19) 'Ālem senüñ ĥüsnünden⁹⁵³² sūzān oldılar ve bir kimse (20) āgāĥ degil yek-renglik barĥımı mağz-ı lālezāra atduñ.

بی تو خفتها زدست اهل عالم میکشم

رفتی و مارا بدست روزگار انداختی

3. (21) Bī-tuĥıffethā zi-dest-i ehl-i 'ālem mī-keşem

⁹⁵³⁰ işğāl: iştiğāl A.

⁹⁵³¹N nüshasında ve V nüshasının 12. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵³² ĥüsnünden: ĥüsnüñ A.

(22) Refī vü mā-rā be-dest-i rüzgār endāhtī

(23) Sensiz dest-i ehl-i ʿālemden niçe hıffetler çekdüm. Gitdüñ (24) ve bizi dest-i rüzgāra endāhte eyledüñ.

ساختی روشن بخلق ای ضعف احوال مرا
پردهء من بود رنگ از روی کار انداختی

(25) Sāhtī rūšen be-ḥalk ey zaʿ f-1 aḥvāl-i me-rā

(26) Perde-i men būd reng ez-rūy-ı kār endāhtī

(27) Ey benüm zaʿ f-1 aḥvālüm sen beni ḥalka rūšen ü izhār eyledüñ. (28) Benüm perdem bir reng idi. Sen anı perde-endāz-ı izhār eyledüñ.

[Gazel 565]⁹⁵³³

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün

بکنج مسجدی خواهم که نوشم بادهء نابی
کنم مینای می را و سمهء ابروی محرابی

1. (30) Be-künc-i mescidī ḥāhem ki⁹⁵³⁴ nūšem bāde-i nābī

(31) Konem minā-yı mey-rā vesme-i ebrū-yı miḥrābī

[V-362a]

(1) Kūşe-i mescidde dilerüm ki bāde-i nāb nūş eyleyem (2) ve minā-yı şarābı vesme-i ebrū-yı miḥrābī itmek dilerüm. Çünkü (3) ebrū-yı miḥrāb müstaʿ meldür. Vesme aña lāzım geldi.

بعالم دشمن جانست بیداری و هشیاری
رک خوابیتاکی بدست خویش آور با

(4) Be-ʿālem düşmen-i cānest bīdārī vü huşyārī

(5) Reg-i tākī be-dest-i ḥāiş āver bā-reg-i ḥābī

(6) ʿĀlemdē bīdārлік ve huşyārлік düşmen-i cāndur. Reg-i tākı (7) yāḥūd reg-i ḥābı eliñe al. Zīrā ḥāb bīdārلیğünü tāk (8) huşyārلیğünü izāle ider. [A-423a] Cānuñ emīn olur.

زکردون کوکب طالع مرا کرده است طوفانی
بروی آسیا کرداب باشد قطرهء آبی

3. (9) Zi-gerdün kevkeb-i ṭālīʿ me-rā kerdest⁹⁵³⁵ ṭufānī

⁹⁵³³N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵³⁴ki: -A.

[N-321b] (10) Be-rūy-ı āsyā girdāb bāşed  atre-i ābī

(11) Bu felekden kevkeb-i  ali  beni  ufānī eyledi. Ő yle ki (12) bir  atre āb r y-ı āsyāya girdāb olur.

برویش خال مشکین را بود کیفیت دیگر
سیه مستی بود خوابیده پنداری بمهتابی

(13) Be-r yeş h l-i m şg n-r  buved keyfiyyet-i d ger

(14) Siyeh-mest  buved h  b de pind r  be-meht b 

(15) Anu  r yunda olan h l-i m şg n n baŗka keyfiyyeti vardur. (16) Meht bda bir siyeh-mest h  b de olmıŗ zann idersin.

بهارانست منع رفتن دشتم مکن شوکت
که میکیرم بموج ابر راه عالم آبی

5. (17) Bah r nest men -i reften-i deŗtem me-kon Şevket

(18) Ki m -g rem be-mevc-i ebr r h-ı  alem-i āb 

(19) Bah r nest ya n  c ş-ı bah rdur. Beni deŗt   Ő hr dan (20) men  eyleme. Ben mevc-i ebr ile r h-ı  alem-i āba gider m.

[Gazel 566]⁹⁵³⁶

Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n

مکن از سینه ام دیوار ای نکار بیوفا دستی
نمیسوزد زمن چون آتش رنگ حنا دستی

1. (22) Me-kon ez-s neem d v r⁹⁵³⁷ ey nig r-ı b -vef  dest 

(23) Nem -s zed zi-men  un  teŗ-ı reng-i h nn  dest 

(24) Ben m s nemden ey nig r-ı b -vef  dest-i dr g olma. Ya n  (25) dest n  s neme  o.  teŗ-ı reng-i h nn  gibi⁹⁵³⁸ el m s z n (26) olmaya.

زالال کوهر از فوارهء یاقوت میجوشد
کند از آستین بیرون چوان کلکون قبا دستی

(27) Z l l-ı gevher ez-fevv re-i y k t m -c şed

(28) Koned ez- st n b r n  u  n g l-g n- ab  dest 

⁹⁵³⁵ kerdest: Bu kelime ‘‘kerdeest’’ olarak yazılmasına raŗmen vezin gereŗi b yle okundu V.

⁹⁵³⁶N n shasında ve V n shasının21. satırında ‘‘Gazel’’ baŗlıŗı bulunmaktadır.

⁹⁵³⁷ d v r: d r A N.

⁹⁵³⁸ gibi: + ben m A N.

(29) Zülāl-i gevher fevvāre-i yāḳūtdan cūş ider. Çünki ol (30) gül-gün-ḳabā āstīnden destini bīrūn eyleye.

حنا را رنگ ان شادی به پیراهن نمی کنجد

3. (31) Hınā-rā reng ez-şādī be-pīrāhen nemī-günced

[V-362b]

برون از آستین ناز می آید کجا دستی

(1) Birūn ez-āstīn-i nāz mī-āyed kücā destī

(2) Kemāl-i sūrūndan reng-i hınā pīrāhene güncide olmaz. Ne demege (3) āstīn-i nāzdan [A-423b] destini bīrūn eyleye? Kemāl-i sūrūnda (4) ta' bīrdür. Fülān e[z]⁹⁵³⁹-şādī be-pīrāhen nemī-günced⁹⁵⁴⁰ dirler.

بدست خود کریبان بت بیکانهء دارم

که دامان خیالش را نکردد آشنا دستی

(5) Be-dest-i ḥod girībān-ı büt-i bīgāneī dārem

(6) Ki dāmān-ı ḥayāleş-rā ne-gerded āşnā destī

(7) Kendi elümde bir büt-i bīgānenüñ girībānını tutarum ki anuñ (8) dāmān-ı ḥayāline bir dest āşnā olmamışdur.

نظر از بیم دامنکیر یوسف پیش پا دارد

بمیداند که میکیرد کریبان از قفا دستی

5. (9) Nażar ez-bīm-i dāmen-gīr-i Yūsuf piş-i pā dāred

(10) Nemī-dāned ki mī-gīred girībān ez-ḳafā destī

(11) Nażar bīm-i dāmen-gīr-i Yūsufdan piş-i pādur. Bilmez ki girībānını (12) dest ḳafāsından [N-322a] tutar. Pīrāhen-i Yūsufa oldığı (13) gibi.

برای راه پیمودن چکد از دست ما پایی

ز شوق دامن صحرا دمد از پای ما دستی

(14) Berāy-ı rāh-i⁹⁵⁴¹ peymūden çeked ez-dest-i mā pāyī

(15) Zi-şevḳ-i dāmen-i şahrā demed ez-pāy-ı mā destī

⁹⁵³⁹ e[z]: ez N.

⁹⁵⁴⁰ günced: güncide A.

⁹⁵⁴¹ rāh-ı: āh-ı A.

(16) Rāh-ı peymūden ‘azīmet-i rāh kerden. Ya‘nī kaṭ‘-ı rāhımızda (17) destimizden ayak çekide olur. Keşret-i meşy ü ‘azīmetden (18) kināyedür ve şevk-i dāmen-i şahrādan ayağımızdan dest (19) demide olur.

نمی آید زسوی کهکشان کاهی بسوی من
مکر روزی که کردونم دهد از کهر با دستی

7. (20) Nemī-āyed zi-sūy-ı keh-keşān gāhī be-sūy-ı men

(21) Meger rūzī ki gerdūnem dihed ez-keh-rübā destī

(22) Şamān uğrısı ta‘bīr olunan mecerre ki ḥaccāc yolu anuñla (23) bulurlar. Rāh-ı keh-keşān daḡı dirler. Anuñ tarafından baña (24) bir şamān daḡı gelmez. Meger bir gün gerdūn baña keh-rübādan (25) bir dest vire ol zamān keh-keşāndan kāhı cezb (26) eylerüm.

کهی از ناز می بندند کاهی میکشایندش
بود شوکت مرا همطالع بند قبا دستی

(27) Gehī ez-nāz⁹⁵⁴² mī-bendend gāhī mī-güşāyendeş⁹⁵⁴³

(28) Buved Şevket me-rā hem-ṭālī‘ -i bend-i ḡabā destī

(29) Ya‘nī gāh nāzdan bend iderler ve gāh anı güşāde iderler. (30) Żamīr-i şīn deste rāci‘ olur. İmdi ey Şevket dest (31) benümle hem-ṭālī‘ -i bend-i ḡabā olur. [A-424a] Zīrā bend-i ḡabāda ḡāl böyledür.

[V-363a]

(1) Gāh açılır gāh kapanur. Destini aña teşbīh eyledi. (2) İmsāk u ‘aṭāda yā ṭaleb ü i‘ rāzda bu kadar münāsebet (3) kifāyet ider.

[Gazel 567]⁹⁵⁴⁴

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

چراغ انجمن زنده کیست بیداری
می پیالهء روشندلیست هشیاری

1. (4) Çerāğ-ı encūmen-i zindegīst bīdārī

(5) Mey-i piyāle-i rūşen-dilīst huşyārī

⁹⁵⁴² nāz: ز / - A.

⁹⁵⁴³ mī-güşāyendeş: mī-keşed bendeş A.

⁹⁵⁴⁴ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

(6) *Çerâğ-ı şem‘-i cem‘-i encümendür nūr-ı bîdārî*

(7) *Şarâb-ı şâf-ı tâk-i rüşenâdur âb-ı huşyârî*

(8) demek gibidür.

نسیم بسکه زشوق تو ناتوان شده است

زیباغ نکهت کل را برد بدشواری

(9) *Nesîm bes ki zi-şevk-i tu nâ-tevân şudeest*

(10) *Zi-bâğ nûkhet-i gül-râ bered⁹⁵⁴⁵ be-düşvârî*

(11) Nesîm ol kadar senüñ şevküñden nâ-tevân olmışdur ki (12) bâğdan nûkhet-i güli güçle kaldırabilür. Zîrâ za‘ fi (13) bî-çâre nesîmi bu hâle komışdur:

(14) *Nesîmi şöyle bî-tâb itdi şevk-i hasret-i rüyüñ*

(15) *Olur haml itse büy-ı gülde zâhir tâb u düşvârı*

(16) demek gibidür.

نشسته کرد رخ مرا بصدف

نمیکند کهرم را کسی خریداری

3.

(17) *Nişeste gerd-i ruḡ-ı [N-322b] me-râ be-şadef*

(18) *Nemî-koned güherem-râ kesî ḡarîdârî⁹⁵⁴⁶*

(19) Bizüm şadefimüze gerd-i kesâd oturmışdur. Benüm güherüme bir kimse ḡarîdârlık (20) itmez.

فغان بلبل ما از قفس شنو شوکت

که این بود جرس محمل گرفتاری

(21) *Fiğân-ı bülbül-i mâ ez-kafeş şinev Şevket*

(22) *Ki in buved ceres-i maḡmil-i giriftârî*

(23) Bizüm fiğânımızı güş eyle. Ceres-i maḡmil-i giriftârî budur⁹⁵⁴⁷.

[Gazel 568]⁹⁵⁴⁸

Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün

بده جامی که جز مستی ندارم پیشه ای ساقی

بمغزم سبز دارد سرو مینا ریشه ای ساقی

1.

(24) *Be-dih cāmî ki coz mesti ne-dârem pişe ey sâḡî*

⁹⁵⁴⁵ bered: be-bered A.

⁹⁵⁴⁶ ḡarîdârî: + ya‘ nî A.

⁹⁵⁴⁷ budur: + dimekdür A.

⁹⁵⁴⁸ "Gazel" N (der).

(25) Be-mağzem sebz dāred serv-i minā riṣe ey sāḳī

(26) Cām vir ey sāḳī mestlikden ğayrı kārūm yoḳdur ve ser-i (27) minānuñ riṣesi benüm mağzumı sebz ider.

دماغت کشته چون مینا بلند نشأ میترسیم
بمخوران خود کردی تغافل پیشه ای ساقی

(28) Dimāget geṣte çun minā bülend-i neṣ'e mī-tersīm⁹⁵⁴⁹

[A-424b] (29) Be-maḥmūrān-ı ḥod kerdī teġāfūl-pīṣe ey sāḳī

(30) Ey sāḳī senüñ dimāġuñ minā gibi bülend-i neṣ'e olmuṣdur. (31) Ḥavfum odur ki kendi maḥmūrlarıñı teġāfūl-pīṣe idersin.

[V-363b]

ده روزی شد که محرومند میخواران ز دیدارست
چرا کم مینمایی چون می ته شیشه ای ساقی

3. (1) Deh rūzī ṣud ki maḥrūmend mey-ḥ'ārān zi-dīdārest⁹⁵⁵⁰

(2) Çi-rā kem mī-nümāyī çun mey-i teh-ṣīṣe ey sāḳī

(3) Deh rūz oldı ki mey-keṣān-ı bezm senüñ dīdāruñdan maḥrūmlardur. (4) Niçün mey-i teh-ṣīṣe gibi ḳalīl görinürsin?

[Gazel 569]⁹⁵⁵¹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

نمودی گوشهء چشمی لب را زمرا بستنی
اواز مرا بستیبسنک سرمه راه سیل

1. (5) Nümūdi⁹⁵⁵² kūṣe-i çeṣmī leb-i rāz-ı me-rā bestī

(6) Be-seng-i sürme rāh-ı seyl-i āvāz-ı me-rā bestī

(7) Bize kūṣe-i çeṣm gösterdüñ. Leb-i esrārımızı baġladuñ (8) ve seng-i sürme ile rāh-ı seyl-i āvāzımızı baġladuñ⁹⁵⁵³.

عنان کردائی رنگم بدستجلوهء کردی
ببازی راه کلکون سبک تاز مرا بستنی

(9) 'Inān-gerdānī-i rengem be-dest-i cilveī kerdī

⁹⁵⁴⁹ mī-tersīm: mī-tersem A N.

⁹⁵⁵⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁹⁵⁵¹ "Gazel" N (der).

⁹⁵⁵² nümūdi: + ki A.

⁹⁵⁵³ baġladuñ: baġladuḳ A.

(10) Be-bāzī rāh-ı Gül-gün-ı sebük-tāz-ı me-rā bestī

(11) ‘İnān-gerdānī-i rengūmi bir cilvenūñ eline virdūñ. Benüm rāh-ı (12) sebük-tāzī-i Gül-gūnumı bāzī vü lu‘ b ile bağladıñ.

بموج خندهء سيل بناى ناله م كشتى
كشادى لب زبان شكوه برد از مرا بستى

3. (13) Be-mevc-i ḥandeī seyl-i binā-yı nāleem⁹⁵⁵⁴ geštī⁹⁵⁵⁵

(14) Güşādī leb zebān-ı şekve-perdāz-ı me-rā bestī

(15) Bir mevc-i ḥande ile seyl-i binā-yı nālem olduñ ve bizüm zebān-ı (16) şekve-perdāzımızı güşād eyledūñ.

[Nazm 113]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

زهی بهشت زتفصیل حسنت اجمالی
زرویت آینهء افتاب تمثالی

1. (17) Zihī behişt zi-taḫşīl-i ḥüsnet icmālī

(18) Zi-rüyet āyine-i āftāb timşālī

(19) Zihī cennet senūñ taḫşīl-i ḥüsnuñden icmālīdür ve āyīne-i (20) āftāb [N-323a] rüyuñuñ timşālīdür.

نداشته است حضور بهشت خلوت را
کرفتم از کل صحبت کلاب احوالی

(21) Ne-dāšteest ḥuzūr-ı behişt-i ḥalvet-rā

(22) Giriftem ez-gül-i şoḫbet gül-āb-ı aḫvālī

[A-425a] (23) Ya‘ nī ḥalvetde olan feyz-i ḥuzūr ı (24) behişt -ḥuzūr yi⁹⁵⁵⁶ مع اللہی

تutamışdır. غایة ما فی باب

Zirā gül-i şoḫbetden gül-āb-ı aḫvālī (26) çekīde eyledūñ. ba‘ zīlar⁹⁵⁵⁷ ولكن وجهة هو موليها

⁹⁵⁵⁴ nāleem: nālem A.

⁹⁵⁵⁵ geštī: ش / س A.

⁹⁵⁵⁶ Ma‘ allāhī/Allāh ile beraber olmak.

⁹⁵⁵⁷ Kur’ân, Bakara 2/148: Ve li küllin huve müvellihā/Herkesin yöneldiği bir yön vardır -N.

ḥalveti (27) ba‘ z̄īlar şoḥbeti terciḥ iderler. Nezd-i ḥaḳīrde şoḥbet-i müntehī (28) ḥālīdür. Zīrā keşretde dā‘imā şalāt dā‘imā mübtedīye göre⁹⁵⁵⁸ (29) müşkildür.

[Nazm 114]

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

(Fā‘ ilātün)

(Fa‘ lün)

چند مغرور بفضل و هنر خود باشی

چون صدف غرقهء آب کهر خود باشی

1. (30) Çend mağrūr be-fazl u hüner-i ḥod bāşī

(31) Çun⁹⁵⁵⁹ şadef ġarḳa-i āb-ı güher-i ḥod bāşī

[V-364a]

(1) Nice bir ma‘rifet ü fazluña mağrūr olasın

(2) Şadefāsā olasın ġarḳa-i āb-ı güherün

نیست ابنای زمانرا به برادر همرحم

یوسف ان به که بغربت پدر خود باشی

(3) Nīst ebnā-yı zamān-rā be-birāder hem-raḥm

(4) Yūsuf ān beh ki be-ğurbet peder-i ḥod bāşī

(5) Ebnā-yı zamān için birādere hem-raḥmlık yoḳdur. Yūsufa (6) a‘lā ve aḥsen odur ki ġurbetde kendine peder ola. Ya‘nī (7) kendi kendine pederlik eyleye. Ol zamān raḥm u şefḳati (8) kendinden görür.

[Nazm 115]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

نکشت تر لب کوشم زاب آهنکی

یکی بکاسهء طنبور میزنم سنکی

1. (9) Ne-geşt ter leb-i ġuşem zi-āb-ı āhengī

(10) Yekī be-kāse-i ṭanbūr mī-zenem sengī

⁹⁵⁵⁸ göre: • / - A.

⁹⁵⁵⁹ çun: ḥün A.

(11) Leb-i gūşum āb-ı āhengīden tarāvet-yāb olmadı. Kāse-i (12) ŧanbūra bir seng ururum. Bā-yı zāyide-i müfrede ile yekīden (13) yā-yı aşliyye ile yekī aḥsendür ne kadar resm-i kitābetde bir (14) ise daḥı ⁹⁵⁶⁰ فافهم. Yāḥūd yekī niceye dek dimek ola ⁹⁵⁶¹.

فغان زدست بخیلان که خون این مردم
حناشود که بدستی نمیدهد رنگی

(15) Fiḡān zi-dest-i baḥlān ki ḥūn-i ⁹⁵⁶² in merdüm

(16) Ḥinnā ŧeved ki be-desti nemī-dihed rengi

(17) Dest-i baḥlāndan fiḡān olsun ki bu merdüm-i baḥlūn ḥūnı (18) bir destde ḥinnā olsa rengini daḥı virmez.

[Nazm 116]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün

بکستان چه شوم بی کل رخسار تو کاهی
برخم غنچهء سوسن کند انکشت سیاهی

1. (19) Be-gūlistān çı ŧevem bī-gül-i ruḥsār-ı tu gāhī

(20) Be-ruḥem ḡonçe-i sūsen koned engüŧ-i siyāhī

[A-425b] (21) Gūlistānda gāhī ki gül-i ruḥsāruñ olmadıçça ḡonçe-i sūsen (22) ruḥsāruma bir engüŧ-i siyāh olur.

میکنم دیدهء خودرا بتماشای تو کستاخ
نبود چشم مرا بهره زدو دیده نکاهی

(23) Mī-konem dīde-i ḥod-rā be-temāŧā-yı tu küstāḥ

[N-323b] (24) Ne-buved çeşm-i ⁹⁵⁶³ me-rā behre zi-dü-dīde nigāhī

(25) Kendi dīdemi senüñ temāŧāñ ile küstāḥ iderüm. İki (26) dīdeme bir nigāha behre olmaz.

کبک در کوه زفرهاد ندانم چه ستم دید
که بخونش دهد از سرخی منقار کواهی

3. (27) Kebg der-kūh zi-Ferhād ne-dānem çı sitem dīd

(28) Ki be-ḥüneŧ dihed ez-sürḥi-i minḡār güvāhī

⁹⁵⁶⁰ Fefhem/Anla: -A -N.

⁹⁵⁶¹ yāḥūd yekī niceye dek dimek ola: -A.

⁹⁵⁶² ḥūn-ı: ḥod A.

⁹⁵⁶³ çeşm-i: -A.

(29) Kebg kuhsârda bilmem ki Ferhâddan ne sitem gördi? (30) Sürhî-i minķârı hûn-ı hayfına şahid-i ʿadldür.

[Nazm 117]

Mefâʿ ilün / Mefâʿ ilün / Mefâʿ ilün / Mefâʿ ilün

بود دیوانکانرا برق سرکش جلوہء سنکی

1. (31) Buved dīvānegān-rā bark-ı serkeş cilve-i sengî

[V-364b]

بچینی خانه کردد سیل ایش جلوہء سنکی

(1) Be-çini-hâne gerded seyl-i âteş cilve-i sengî

(2) Dīvānelere cilve-i seng bark-ı ser-keş olur ve çini-(3)hânedede seyl-i âteş olur.

سرم همچون فلاخن از خمار سنک میکردد

نمی بینم ازین طفلان سرکش جلوہء سنکی

(4) Serem hemçun felâhan ez-humâr-ı seng mi-gerded

(5) Nemi-binem ezin-tıflân-ı ser-keş cilve-i sengî

(6) Ser-i jülidem mânend-i felâhan humâr-ı sengden gerdândur. Zîrâ (7) maħmûruñ dâ'imâ başı döner. Bu tıflân-ı ser-keşden bir cilve-i (8) seng görmüyorum.

[Gazel 570]⁹⁵⁶⁴

Feʿ ilâtün / Feʿ ilâtün / Feʿ ilâtün / Feʿ ilün

(Fâʿ ilâtün)

(Faʿ lün)

نتوانم که کشم بی تو می از بیماری

میخورم آب چو نرکس به نی از بیماری

1. (9) Ne-tevānem ki keşem bi-tu mey ez-bimārî

(10) Mi-horem âb çu nergis be-ney ez-bimārî

(11) Sensiz bimārum ve bāde nüş itmege kudretüm yoķdur. Nergis (12) gibi bimārılıķdan ney-i sāfumla şād-âb olurum.

حرف چشم تو نباید بزبانم از دل

نتوان کرد ره دور طی از بیماری

(13) Ĥarf-i çeşm-i tu ne-bāyed be-zebānem ez-dil

(14) Ne-tevān kerd reh-i dūr tay ez-bimārî

⁹⁵⁶⁴ Burada "Ġazel" başlığı bulunmaktadır N V.

[A-426a] (15) Senüñ ħarf-i çeşmüñ dilümnden zebānuma gelmez. Bīmārılığdan (16) bu rāh-ı dırāzı tayy itmek mümkin degildir.

[Gazel 571]⁹⁵⁶⁵

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بپوشم چشم خویش از رنگ کل کرده است پنداری

بذدم از صبا پهلو ی خود در دست پنداری

1. (18) Be-pūšem çeşm-i ħ'īş ez-reng-i gül kerdest⁹⁵⁶⁶ pindārī

(19) Be-düzdem ez-şabā pehlū-yı ħod der-dest pindārī

(20) Kendi çeşmümi reng-i gülden pūşide itmiş zann idersin. (21) Şabādan düzdīdeyüm. Pehlümü elde zann idersin. Pehlū-yı (22) ħod der-dest nīst kendi taşarrufi elinde degildir⁹⁵⁶⁷. Düzdīde-i (23) şabā ve düzdīde-i rüzgārest ya' nī hevāya қаpılmışdur (24) dimekte⁹⁵⁶⁸ örf olmışdur.

زکردون رنگ زردیها کشید از بسکه اعضايم

سراپای تنم شاخ کل زردست پنداری

(25) Zi-gerdün reng-i zerdīhā keşid ez-bes ki a' zāyem

(26) Ser-ā-pā-yı tenem şāĥ-ı gül-i zerdest pindārī

[N-324a] (27) Benüm a' zālarum gerdün-ı dūndan ol қadar zerdlikler rengleri (28) çekdi ki ser-ā-pā tenümi şāĥ-ı gül-i zerd zann ider.

[Gazel 572]⁹⁵⁶⁹

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

ز زلفش دیدهء من خلقهء کیسوست پنداری

بچشم مردمک تخم کل شبوست پنداری

1. (30) Zi-zülfeş dīde-i men ħalka-i gīsüst pindārī

(31) Be-çeşmem⁹⁵⁷⁰ merdümek-i toĥm-ı gül şebbüst pindārī

[V-365a]

⁹⁵⁶⁵N nüshasında ve V nüshasının 17. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵⁶⁶ kerdest: Bu kelime "kerdeest" olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu V.

⁹⁵⁶⁷ degildir: + ve A N.

⁹⁵⁶⁸ dimekte: dimege A.

⁹⁵⁶⁹N nüshasında ve V nüshasının 29. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵⁷⁰ çeşmem: çeşm A.

(1) Anuñ zülfinden benüm dīdem halka-i gīsūdur zann idersin (2) ve çeşmümde olan merdümek-i tohm-ı gül şebbū zann idersin.

نگاه کرم اواز بس هم آغوش تنم دارد
طییدنهای نبض من رم آهوست پنداری

(3) Nigāh-ı germ-i ū ez-bes hem āgūş-ı tenem dāred

(4) Ṭapīdenhā-yı nabz-ı men rem-i āhūst pindārī

(5) Nigāh-ı germī tenüm ile ol kadar hem-āgūşdur ki nabzumuñ ṭapīden(6)likleri rem-i āhūdur zann idersin.

نسیم از جلوهء مهتاب موج نازکی دارد
لب بام از هوا امشب کنار جوست پنداری

3. (7) Nesīm ez-cilve-i mehtāb mevc-i nāziki dāred

(8) Leb-i bām ez-hevā imşeb kenār-ı cūst pindārī

(9) Nesīm cilve-i mehtābdan mevc-i nāziki ḥāşıl ider. Kenār-ı bāmı (10) bu şeb leb-i cū zann idersin.

ثباتی نیست عهدشرا دوامی نیست دورش را
بکلشن لاله و کل محض رنک و بوست پنداری

(11) Şebātī nīst ‘ahdeş-rā devāmī nīst devreş-rā

[A-426b] (12) Be-gülşen lāle vü gül maḥz-ı reng⁹⁵⁷¹ ü büst pindārī

(13) ‘Ahdına şebāt devrine devām yoḡdur. Gülşende lāle ve gül maḥz-ı (14) reng ü bū zann idersin.

زوحشت باز میکرده جدا زهم کریبانم
رفوی چاک جیب من رم آهوست پنداری

5. (15) Zi-vaḥşet bāz mī-gerded cūdā zi-hem girībānem

(16) Refū-yı çāk-i ceyb-i men rem-i āhūst pindārī

(17) Vaḥşetden girībānum yine birbirinden cūdā olur. Çāk-i (18) ceybümüñ refūsı ya‘ nī yaması rem-i āhūdur zann idersin.

زبس کشتند جمع از اشتیاق زخم شمشیرش
همه موم سرم شوکت سر یکموست پنداری

(19) Zi-bes geştend cem‘ ez-iştīyāk-ı zaḡm-ı şemşīreş

⁹⁵⁷¹ reng: -A.

(20) Heme mūm-1 serem Şevket ser-i yek-mūst pindārī

(21) Anuñ zaḥm-1 şemşīri iştīyākınd[a]⁹⁵⁷² ol ḳadar mūy-1 serūm bir yere cem^ç

(22) olmuşdur ki yek-ser-i mū ḳann idersin.

[Gazel 573]⁹⁵⁷³Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün / Mefā^ç ilün

چو کردد باده آخر صبح من شام است پنداری

می ته شیشه خورشید لب بام است پنداری

1. (24) Çu gerded bāde āḥir şubḥ-1 men şārest pindārī

(25) Mey-i teh-şīşe ḥūrşīd-i leb-i bārest pindārī

(26) Çünki bāde encām-res ola şubḥ-1 şāmdur ḳann idersin. (27) Mey-i teh-[N-324b]şīşe ḥūrşīd-i leb-i bāmdur ḳann idersin.

زیس امشب رقمها از سواد چشم او کردم

است پنداری زبان خامهء من مغز بادام

(28) Zi-bes imşeb raḳamhā ez-sevād-1 çeşm-i ū kerdem

(29) Zebān-1 ḥāme-i men mağz-1 bādārest pindārī

(30) Bu şeb anuñ sevād-1 çeşminden ol ḳadar raḳamlar eyledüm ki (31) zebān-1 ḥāmemi mağz-1 bādām ḳann idersin.

[V-365b]

زخود اکاه بودن را بود کیفیت دیگر

بکرد خویش کشتن کردش جامست پنداری

3. (1) Zi-ḥod āgāh būden-rā buved keyfiyyet-i dīger

(2) Be-gird-i ḥ^viş geşten gerdiş-i cārest pindārī

(3) Kendüden āgāhlık için keyfiyyet-i dīger olur kendi etrāfını (4) gerdiş-i cām ḳann idersin.

زعیب کس نکفتن شد میسر کعبهء مطلب

خطا پوشی لباس وقت احرامست پنداری

(5) Zi-^ç ayb-1 kes ne-güften şud müyesser Ka^ç be-i maḳlab

[A-427a] (6) Ḥaḳā-pūşī libās-1 vaḳt-i iḥrārest pindārī

⁹⁵⁷² iştīyākınd[a]:iştīyākından A N.⁹⁵⁷³N nüshasında ve V nüshasının 23. satırında "Ġazel" başlığı bulunmaktadır.

(7) Ya' nī kimsenūñ 'aybın söylememek teysir-i Ka' be-i maṭlabdur (8) ve ḥaṭā-pūşluk vaḳt-i iḥrām̄da libās̄dur.

مداری بر نمیشد تغافل‌های خوبانرا
زما کرداندن رو دور ایامست پنداری

5. (9) Medārī bernemī-bāşed teġāfūlhā-yı ḥūbān-rā

(10) Zi-mā gerdānden-i rū devr-i eyyāmeş pindārī

(11) Teġāfūlāt-ı ḥūbāna medār olmaz. Bizden rū-gerdānlıklar devr-i (12) eyyāmdur ḡann idersin⁹⁵⁷⁴.

بود یکجا نشین پردهء رخسار رفتارم
زبس شد وحشم همواررا مست پنداری

(13) Buved yek-cā nişin⁹⁵⁷⁵ perde-i ruḡsār-ı reftārem

(14) Zi-bes şud vaḡşem hemvār-rā mest-i pindārī⁹⁵⁷⁶

(15) Bir yerde oturmak ruḡsār-ı reftāruma perde olur. Ol ḡadar (16) vaḡşetüm çoġaldı ki hemvāra ārām ḡann idersin. Böyle (17) olduġda yek-cā nişesten perde-i ruḡsār-ı reftārum olur.

بشوخی میکند صیاد صید خود مرا شوکت
زچشم آهوانم حلقهء دامست پنداری

7. (18) Be-şūḡī mī-koned şayyād şayd-ı ḡod me-rā Şevket

(19) Zi-çeşm-i āhuvānem ḡalkā-i dāmeş pindārī

(20) Beni şayyād şūḡluġından kendini baña şayd ider. Baña çeşm-i (21) āhuvāndan ḡalkā-i dām naşīb itmişlerdür ḡann idersin.

[Nazm 118]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

غلط کردی ره مطلوب مطلوبست پنداری
نیاید از تو غیر کار بد خوبست پنداری

1. (22) Ġalaṭ kerdī reh-i maṭlūb maṭlūbest pindārī

(23) Ne-yāyed ez-tu ġayr-ı kār-ı bed ḡūbest pindārī

⁹⁵⁷⁴ idersin: + demek olur A.

⁹⁵⁷⁵ nişin: nişesten A.

⁹⁵⁷⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(24) Reh-i maṭlūbı ğalaṭ itdüñ. Maṭlūb ḡann idersin. Senden (25) kār-ı bedden ğayrı şey³ gelmez. Hüb ḡann idersin.

نظر یوسف زرخسار زلیخا پر نمیدارد
سفید آبش بیاض چشم یعقوبست پنداری

(26) Nazar⁹⁵⁷⁷ Yūsuf zi-ruḡsār-ı Züleyḡā bernemī-dāred

(27) Sefīd-ābeş beyāz-çeşm-i Ya‘ kûbest pindārī

(28) Ruḡsār-ı Züleyḡādan Yūsuf nazārını [N-325a] ḡaldırmaz. Anuñ sefīd-(29)ābı beyāz-çeşm-i Ya‘ kûbdur ḡann idersüñ. Anuñçun nazār-ı (30) Yūsuf o ruḡsāreden münfekḡ olmaz. Sefīd-āb isfīdāc (31) ile ğāze-gerānuñ isti‘ māl [A-427b] itdikleri ābdur. Hāşıl-ı beyt:

[V-366a]

(1) ⁹⁵⁷⁸ (2) حبیب الی من دنیا کم ثلاث الطیب والنساء و قررة عین teslīs-i ferdiyyesi vasaṭında a‘ ḡam-ı şühūd (3) olan maẓāhir-i cemīleye işāret buyururlar. Tafşīli maḡallinde (4) mezkûrdur.

[Nazm 119]

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

(Fa‘ lün)

قریب خورددهءعیش غم جهان نشوی
کل بهار نکردی می خزان نشوی

1. (5) Ḳarīb ḡorde-i ‘ayş-ı ḡam-ı cihān ne-şevī

(6) Gül-i bahār ne-kerdī mey-i ḡazān ne-şevī

(7) ‘Ayş-ı ḡam-ı cihānuñ ḡarīb ḡordesi olmayasın. Gül-i bahār (8) idemedüñ.

Mey-i ḡazānuñ olmaya.

وبال پا یه رفعت فتاده کان دانند
زمین فتاد بیایم که آسمان نشوی

(9) Vebāl-i pāye-i rif at fütādegān dānend

(10) Zemīn fütād be-pāyem ki⁹⁵⁷⁹ āsmān ne-şevī

⁹⁵⁷⁷ nazar: nazır A.

⁹⁵⁷⁸ Ḥubbibe ileyye min dünyā küm şelāş: E’ṭ-ṭayyib ve’n-nisā³ ve ḡurretü ‘ayni e’ş-şalātü/Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru olan namaz (Hadis: Ahmed b. Hanbel XIX, 305, 307, XXI, 403).

(11) Pāye-i rif' atūñ vebālini üftādegān bilürler. Zemīn ayağuma (12) düşdi ki āsmān olmayasın diyü⁹⁵⁸⁰.

[Gazel 574]⁹⁵⁸¹

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

نه فتاده است ترا کار بچور فلکی

ترسیده است طلای تو بسنک محکی

1. (14) Ne-fütādest⁹⁵⁸² tu-rā kār be-cevr-i feleki

(15) Ne-resīdest⁹⁵⁸³ tūlā-yı tu be-seng-i miheki

(16) Senūñ kārūñ cevr-i felege düşmemişdür ve altunūñ seng-i (17) mihekke irişmemişdür.

نهادی بسیر خوان پشیمانی پای

بچشیدی بسر انکشت ندامت نمکی

(18) Ne-nihādi be-sīr⁹⁵⁸⁴-i ḥ'ān-ı peşimāni pāy

(19) Be-çeşīdi be-ser-i engüşt-i nedāmet nemeki⁹⁵⁸⁵

(20) Süfre-i peşimāniye pā-nihāde olmadūñ ve ser-i engüşt-i nedāmetle (21) nemek-çeş olmadūñ.

بحر عشقست که افتاده جهان بر سر هم

هست در عالم هر قطره سما و سمکی

3. (22) Baḥr-ı 'aşqest ki üftāde cihān ber-ser hem

(23) Hest der-'ālem-i her kaçre semā vü semeki

(24) Baḥr-ı 'aşqdur ki cihān birbirine düşmişdür. Her kaçre-i (25) 'ālemde semā ve semek vardur.

خویشتن را نتواند که دو بیند احوال

نتوان کرد بیکتایی ذات توشکی

(26) Ḥ'ışten-rā ne-tevāned ki dü-bīned aḥvel

⁹⁵⁷⁹ ki: -A.

⁹⁵⁸⁰ diyü: + demek olur A.

⁹⁵⁸¹ N nüshasında ve V nüshasının 13. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵⁸² fütādest: Bu kelime "fütādeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur N V.

⁹⁵⁸³ resīdest: Bu kelime "resīdeest" yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okunmuştur A V.

⁹⁵⁸⁴ be-sīr: be-ser A.

⁹⁵⁸⁵ nemeki: + ya' nī A, bu mısra vezne uymamaktadır.

(27) Ne-tevân kerd be-yek-tâyî-i zât-ı tu şekî

[A-428a] (28) Kendi zâtını aḥvel iki görmek mümkün degildir. Elbette (29) bilür ki kendi zât-ı vâhiddür ve senüñ yek-tâyî zātuñda (30) şekk eylemek mümkün degildir. Böyle iken yine bir muḳtezâ-yı (31) ḥükm-i aḥveliyyet iki görür.

[V-366b]

نفس بد میبرد از سختی روزی لذت
استخوان ریزه بود لقمهء سک را نمکی

5.

(1) Nefs-i bed mî-bered ez-saḥtî-i rûzî lezzet

(2) Üstüḥân-ı rîze bûd loḳma-i seg-râ nemekî

(3) Nefs-i bed saḥtî-i rûzî[N-325b]den ya' nî rızḳuñ fenâlıgından (4) lezzet-yâb olur. Üstüḥân-ı rîze loḳma-i sege nemek olur.

پای من آبله دار از ره کل شد شوکت
بعد ازین دست من و دامن خار و خسکی

(5) Pây-ı men âbiledâr ez-reh-i gül şud Şevket

(6) Ba' d ezîn-dest-i men ü dâmen-i ḥâ[r]⁹⁵⁸⁶ u ḥasekî

(7) Benüm pâyum râh-ı gülden âbiledâr oldı. Bundan şoñra (8) dest ü dâmânım ile ḥâr u ḥasuñ müttehiddür. Birbirinden (9) aşlâ müfareḳat eylemez.

[Nazm 120]

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

بدوران سخن سنجان مبر سوی رقم دستی
که انکشت ترا زخمی نسازد چون قلم دستی

1.

(10) Be-devrân-ı süḥan-sencân me-ber süy-ı raḳam destî

(11) Ki engüşt-i tu-râ zaḥmî ne-sâzed çun ḳalem destî

(12) Devrân-ı süḥan-sencânda süy-ı raḳama el uzatma. Tâ kim senüñ (13) engüştüñe ḳalem gibi bir dest zaḥm-sâz olmaya.

چراغ از خلوت فانوس دارد کنج اسایش
مکن از آستین بیرون سوی اهل کرم دستی

(14) Çerâğ ez-ḥalvet-i fânüs dâred künc-i âsâyiş

(15) Me-kon ez-âstîn bîrûn süy-ı ehl-i kerem destî

⁹⁵⁸⁶ ḥâ[r]: ḥâr A.

(16) Künc-i āsāyiş ḥalvet-i fānūsdan çerāğ ittihāz ider. Şaḫınuḫ (17) āstīnden ehl-i kereme dest uzatma.

نی نرکس بناخن بشکند کلکم ز شوخیها
کنم کر اشنا بر یاد چشمش با قلم دستی

3. (18) Ney-i nergis be-nāḥun be-şikend kilkem zi-şūḥihā

(19) Konem ger āšnā ber yād-ı çeşmeş bā-ḳalem destī

(20) Ney-i nergis ki bu ḳadar za‘ fıyla şūḥluḳdan ser-pençe-i nāḥunı (21) ile kilkümü ḳırar eger anuñ yād-ı çeşmi ile elümi ḳaleme āšnā (22) eylesem.

نسیم رعشهء پیری چنان دریافت پیرانرا
که میدادند پیش شمع خود از پشت خم دستی

(23) Nesīm-i ra‘ şe-i pīrī ḳunān der yāft pīrān-rā

[A-428b] (24) Ki mī-dādend pīş-i şem‘ -i ḥod ez-püşt-i ḥam destī

(25) Ya‘ nī nesīm-i ra‘ şe-i pīrī pīrleri şöyle añladı ki (26) kendi maḥbūbları olan şem‘ -i ḥüsnuñ önünde püştī-i (27) ḥamdan dest tutarlar. Ya‘ nī püştī-i ḥamları dest (28) olur. Tā kim nesīm o şem‘ i itfā itmeye. Nitekim şem‘ e (29) ḥıfz-ı nesimde el tutmaḳ meşhūrdur. Ya‘ nī kendüleri daḫı (30) temenna‘ -ı vişālinden⁹⁵⁸⁷ bīm-nāk olurlar⁹⁵⁸⁸.

[Gazel 575]⁹⁵⁸⁹

[V-367a]

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

بیگدم حسن او صد جای دارد شوخ جولانی

نماید این کهر عقد کهر از جوش غلطانی

1. (1) Be-yekdem ḥüsni şad-cāy şūḥ-ı cevlanī

(2) Nümāyed in güher ‘ıḳd-ı güher ez-cūş-ı ḡaltānī

(3) Bir demde anuñ ḥüsni şad-cāy şūḥ-ı cevlan gösterür (4) ve cūş-ı ḡaltāniden bu güher ‘ıḳd-ı güher görünür. (5) Gerçi kim bir güherdür. Ammā cūş-ı ḡaltāniden ‘ıḳd-ı güher (6) görünür. Şu‘ le-i cevvalē gibi ḥayāl eyle ki ‘ıḳd gerdene [N-326a] (7) āvīḥte olan ḥalḳa-i güherdür. Cūş-ı ḡaltānide (8) yek-pāre ḥalḳa-i güher görünür.⁹⁵⁹⁰ فافهم

⁹⁵⁸⁷ vişālinden: vişālden A.

⁹⁵⁸⁸ olurlar: + فافهم /Fefhem (Anla) A.

⁹⁵⁸⁹ N nüshasında ve V nüshasının 31. satırında "Gazel" başlığı bulunmaktadır.

⁹⁵⁹⁰ Fefhem/Anla: -A -N.

نه امروزست ذکر نام او ورد زبان من
بطفلی داشتم از خاکبازی سبجه کردانی

(9) Ne imrūzest zıkr-i nām-ı ū vird-i zebān-ı men

(10) Be-ıflı dāstem ez-ḥāk-bāzı sūbḥa-gerdānı

(11) Anuñ zıkr-i nāmı ancak bu gün benim vird-i zebānum degildir. Belki (12) eyyām-ı tufūliyyetde ḥāk-bāzlıqdan berü sūbḥa-gerdān-ı ḥamd u (13) senāsı olmuşidüm.

خطر ها از سرشت خویش باشد جسم خاکی را
ز اب ریشهء خود چوب این کشتی است طوفانی

3. (14) Ḥaṭarḥā ez-sirişt-i ḥı̇ş bāşed cism-i ḥākı-rā

(15) Zi-āb-ı rişe-i ḥod çüb-ı in keştist⁹⁵⁹¹ tūfānı

(16) Ḥaṭar u keder ecsām-ı ḥākıye kendi tıynetinden olur. (17) Kendi rişesi ābından bu keştı-i ‘anāşırūñ çübı tūfāna (18) ğarḳ olmuşdur.

نباشد سیر دور عارفان جز حلقهء ذکرى
ز وحدت تا ز وحدت بود یک سبجه کردانی

(19) Ne-bāşed seyr-i devr-i ‘ārifān coz ḥalkā-i zıkrı

(20) Zi-vaḥdet tā zi-vaḥdet būd yek-sūbḥa-gerdānı⁹⁵⁹²

(21) Seyr-i devr-i ‘ārifān ḥalkā-i zıkrden ğayrı degildir. Zırā vaḥdetden (22) vaḥdete dek bir sūbḥa-gerdānlıqdır.

قبای سبز گردد خم به بر تنکی کند شوکت
کر چندین پیرهن بالیده ام از شوق عریانی

5. (23) Ḳabā-yı sebz gerded ḥam be-ber tengı koned Şevket

[A-429a] (24) Ki çendın pıreḥen bālıdeem ez-şevḳ-i ‘uryānı

(25) Ḳabā-yı sebz ḥam olup tenüme nā-çesbān ve teng olur. (26) Zırā ben birkaç pıreḥen si‘ası şevḳ-i ‘uryānıden büyüdüm (27) dimek olur. Ammā Derviş Şadıḳ merḥūmdan istimā‘ (28) olunan nüşḥa-i şaḥıḥe ḳabā-yı sebz-i gerdünem be-ber tengı koned (29) Şevket olmağla ma‘nā dimek olur ki ḳabā-yı sebz-i gerdün (30) baña teng oluyor. Farṭ-ı ‘uryānıden birkaç pıreḥen si‘ası (31) bālıde oldum. Pırāhen-i felek-i sebz baña teng oluyor. Bu felekden

[V-367b]

⁹⁵⁹¹ keştist: Bu kelime “keştıest” olarak yazılmasına rağmen vezin gereği böyle okundu A N V.

⁹⁵⁹² Bu mısra vezne uymamaktadır.

(1) bīrūn olmak isterüm dimek ister .⁹⁵⁹³ وباللّٰه العون

[Nazm 121]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

زدم آتش بمستی از شرار رنگ هشیاری

بچینی خانهء غفلت فکندم سنک هشیاری

1. (2) Zedem āteş be-mestī ez-şerār-ı reng-i huşyārī

(3) Be-çinī-ḥāne-i ḡaflet figendem seng-i huşyārī

(4) Reng-i huşyārī şerārından mestlige āteş urdum ve çinī-(5)ḥāne-i ḡaflete seng-i huşyārī düşürdüm.

نباشد اهل غفلت اکه از کیفیت عارف

نیاید از دهن بوی می بیرنگ هشیاری

(6) Ne-bāşed ehl-i ḡaflet āgeh ez-keyfiyyet-i 'ārif

(7) Ne-yāyed ez-dehen būy-ı mey-i bī-reng-i huşyārī

(8) Ehl-i ḡaflet keyfiyyet-i 'ārifden āḡāh degildir. [N-326b] Şarāb-ı bī-reng-i (9) huşyārīnūñ rāyiḡası dehenden zāhir olmaz. Bir nev'e (10) şarāb vardır ki āb-ı bī-reng gibidür. Rāyiḡası yoḡdur.

[Müfred 54]

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

بخاموشی دران دم گفتکو را توأمان سازی

که چون برک کل رعنا دو لب را یک زبان سازی

1. (11) Be-ḡāmūşī derān-dem ḡüft-gū-rā tev'emān sāzī

(12) Ki çun berg-i gül-i ra' nā dü-leb⁹⁵⁹⁴-rā yek-zebān sāzī

(13) ḡāmūşluḡ ile ol vaḡt ḡüft-gūyı tev'em idersin ki berg-i gül-i (14) ra' nā gibi iki lebūñi yek-zebān idesin.

[Nazm 122]

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

(Fā' ilātün)

(Fa' lün)

عالم کهنه زبس کرده بصد رنگ نوی

بیضهء بوقلمونست زمین کروی

⁹⁵⁹³ Vebi'llāhi'l-avni/Yardım Allah'tandır: -A.

⁹⁵⁹⁴ dü-leb: -A.

1. (15) 'Ālem-i köhne zi-bes kerde be-şad-reng-i nevî

(16) Beyza-i bûkalemünest zemîn-i kürevî

(17) 'Ālem-i köhne ol kadar cedîd-reng ile mütelevvin oldı ki zemîn-i (18) kürevîü'ş-şekl beyza-i bûkalemün olmuştur.

نسبت میگشی و زهد بهم کشت درست

زاهد صومعه را دختر رز گفت

[A-429b] (19) Nisbet mey-keşî vü zühd behem geşt dürüst

(20) Zâhid şavma' a-râ duhter-i rez güft

(21) Mey-keşlik ile nisbet-i zühd dürüst tamâm oldı. Zîrâ (22) zâhid şavma' aya duhter-i rez didi. Āb nisbet olunsa (23) olur. Lafz⁹⁵⁵-ı nisbeti mazmûn eyledi.

[Kıt'a 8]

Mef' ulü / Fâ' ilätü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

یک قطره ایست دل کل امید بیشمار

نتوان بتنگ عرصه علم بر فراشتن

1. (24) Yek-qaṭreîst dil gül-i ümmîd bî-şumâr

(25) Ne-tvân be-teng-' arşa 'ilm ber-ferâştan⁹⁵⁶

(26) Dil bir qaṭredür. Gül-i ümmîd bî-şumârdur. Teng 'arşada 'ilm-(27)efrâz olmağ mümkün olmaz.

از غافلان بصفحهء دل نقش ارزوست

بر لوح قطره صورت دریا نکاشتن

(28) Ez-gâfilân be-şafha-i dil naqş-ı ârzüst

(29) Ber-levh-i qaṭre şüret-i deryâ ne-kâştan

(30) Gâfillerden levh-i şağîrül'-harem olan qaṭreye şüret-i deryâyı (31) ne-kâşte eylemek naqş-ı ârzüdur.

[V-368a]

نتوان به پشت کرمی دنیا نهاد دل

نتوان سپند در چمن شعله کاشتن

3. (1) Ne-tvân be-püşt-i germî-i dünyâ nihâd dil

⁹⁵⁵ lafz: lafza A.

⁹⁵⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

(2) Ne-tvān sipend der-çemen-i şu^c le kâšten

(3) Dünyānuñ germ-püştine dil komaç mümkin degildür ve çemen-i şu^c leye (4) sipend ekmek kâbil degildür. Zîrā şu^c le sipende mu^cin-i (5) ifnâ vü sūziş olur. Nemādan aña bir şey³ hâşıl olmaz.

نالہ درین سرای سپنجی برغم غم
باید بطاق شیشهء کلفت گذاشتن

(6) Nāle derīn-serāy-ı sipenci be-rağm-ı ğam⁹⁵⁹⁷

(7) Bāyed be-ṭāk ṣīše-i külfet güzāšten

(8) Serāy-ı sipenc hāne-i ʿāriyyet ve köhne mihmāna dağı ıtlāk (9) olunur. Ya^c nī nāleyi bu serāy-ı ʿāriyyetde rağm-ı ğam eyle. Şīše-i (10) külfet ṭākına bırakmak gerekdür.

[Nazm 123]⁹⁵⁹⁸

طالب که وصال را طلب کار شود
از خویش اگر رود همه یار شود

1. (11) Ṭālib ki vişāl-rā [N-327a] ṭalebkār şevved

(12) Ez-ḥı̃ş eger⁹⁵⁹⁹ reved heme yār şevved

[A-430a] (13) Ṭalib ki vişāle ṭaleb-kār ola eger kendinden geçerse (14) mecmū^c ı yār olur.

کر نقطه سوی دائره کردد مائل
آید بمحیط و خط پرکار شود

(15) Ger⁹⁶⁰⁰ noḡta sūy-ı dā^cire gerded mā^cil

(16) Āyed be-muḡiṭ ü ḡaṭṭ-ı pergār şevved

(17) Eger noḡta sūy-ı dā^cireye mā^cil ola muḡiṭ gelüp ḡaṭṭ-ı per(18)gār olur.

[Müfred 55]⁹⁶⁰¹

یار تو زبس برون شد از جان خزین
پیدا شده راهی بدلم چاک مبین

1. (19) Yād-ı tu zi-bes birūn şud ez-cān-ı ḡazīn

⁹⁵⁹⁷ ğam: toḡm A.

⁹⁵⁹⁸ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁵⁹⁹ ḡı̃ş eger: ḡı̃ş-rā ger A.

⁹⁶⁰⁰ ger: ki A.

⁹⁶⁰¹ Vezni tespit edilemedi.

(20) *Peydā şude rāhī be-dilem çāk me-bīn*

(21) Senüñ yāduñ ol kadar cān-ı hāzāinden bīrūn oldı ki (22) gönlümde bir rāh peydā oldı. Çāk zann eyleme.

[Müfred 56]⁹⁶⁰²

از بس که خط از زیر نکین بیرون زد
راهیست که نام او بود نقش نکین

1. (23) *Ez-bes ki haṭṭ ez-zīr-i nigīn bīrūn zed*

(24) *Rāhīst ki nām-ı ū buved naḡş-ı nigīn*

(25) Ol kadar ki haṭṭ zīr-i nigīnden oldı o bir rāhdur ki (26) anuñ nāmı naḡş-ı nigīndür.

[Nazm 124]⁹⁶⁰³

بیش از دو جهانیم و کم خویشتتیم
خورشید جهان و شبم خویشتتیم

1. (27) *Bīş ez-dü-cihānīm ū kem ḡ'īştenīm*

(28) *Ḥūrşīd-i cihān u şebnem-i ḡ'īştenīm*

(29) İki cihāndan ziyādeyiz. Lākin kendimizden aḡall-ı ḡalīlüz. Ḥūrşīd-i (30) cihānız ve kendi kendimizüñ şebnemiüz.

انیم که همچو صورت دورنما

(31) *Ānīm ki hemçu şūret dūr-nümā*

[V-368b]

خردیم و بزرگ عالم خویشتتیم

(1) *Ḥurdīm ū büzürg-i 'ālem-i ḡ'īştenīm*⁹⁶⁰⁴

(2) Şūret gibi dūr-nümāyız. Gerçi ḡurd ve küçükiz. 'Ālemimizde büyüüz.

[Nazm 125]⁹⁶⁰⁵

شد بسکه دل از ادی مردم دینم
مهرم بخود و بخلق عالم کینم

1. (3) *Şud bes ki dil-i āzādī-i merdüm-i dīnem*

(4) *Mihrem be-ḡod u be-ḡalk-ı 'ālem kīnem*

⁹⁶⁰² Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶⁰³ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶⁰⁴ ḡ'īştenīm: ḡ'īştīm A.

⁹⁶⁰⁵ Vezni tespit edilemedi.

(5) Ol kadar dil-i āzādī-i merdüm-i dīnümdür ki kendüme mihr ü⁹⁶⁰⁶
muḥabbetüm ‘āleme (6) kīnüm⁹⁶⁰⁷.

پیر از قید خویشم ازاد نکرد
عینک بنظر مینهم و خود بینم

[A-430b] (7) Pīr⁹⁶⁰⁸ ez-ḳayd-ı ḥ^ıīšem āzād ne-kerd

(8) ‘Aynek be-naẓar mī-nihem ü ḥod-bīnem

(9) Pīrlık beni kendi ḳaydumdan āzād itmedi. Görmez misin gözüme (10) ‘aynek
vaż‘ idüp ḥod-bīnlik itmekdeyüm?

[Nazm 126]⁹⁶⁰⁹

بنشین بزمین و بچرخ کردان منشین
یعنی که بغیر خاکساران منشین

1. (11) Be-niṣīn be-zemīn ü be-ḳarḥ-ı gerdān⁹⁶¹⁰ me-niṣīn

(12) Ya‘ nī ki be-ḡayr-ı ḥāksārān me-niṣīn

(13) Zemīne otur. Ḳarḥ-ı gerdāna oturma. Ya‘ nī ki ḥāksārāndan (14) ḡayrı ile
oturma.

بزمست جهان که استانش صدراست
بالا منشین از همه بالا بنشین

(15) Bezmet cihān ki āstāneş şadrest

(16) Bālā me-niṣīn ez-heme bālā be-niṣīn

(17) Cihān bir bezmdür ki āstānı şadrdur. İmdi bālā oturma⁹⁶¹¹. (18) Cümleden
bālā otur.

[Nazm 127]⁹⁶¹²

باشد خم باده مشرق دختر رز
مینای بلوری صدف دختر رز

1. (19) Bāşed [N-327b] ḥum-ı bāde maşrıḳ-ı duḡter-i rez

(20) Mīnā-yı billūrī şadef-i duḡter-i rez

⁹⁶⁰⁶ ü: -A.

⁹⁶⁰⁷ kīnüm: + dimek olur A.

⁹⁶⁰⁸ pīr: pīrī A.

⁹⁶⁰⁹ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶¹⁰ gerdān: girān A.

⁹⁶¹¹ oturma: + ve N.

⁹⁶¹² Vezni tespit edilemedi.

(21) H̄um-ı bāde maşrık-ı duḡter-i rezdür. Mīnā-yı billūrī şadef-i duḡter-i rezdür.

کس نیست به بزم باده بیگانه زکس
ساقی پسر رزاست و می دختر رز

(22) Kes nīst be-bezm-i bāde bīgāne zi-kes

(23) Sāḡī pūser⁹⁶¹³-i rezest ü mey duḡter-i rez

(24) Kimse bezm-i bādede bir kimseden bīgāne degildür. Sāḡī (25) pūser⁹⁶¹⁴-i rez mey duḡter-i rezdür.

[Nazm 128]⁹⁶¹⁵

شوکت عمر یست بیدل آن مویم
نظاره بزنجیر ازان کیسویم

1. (26) Şevket ‘ömrīst bī-dil-i ān müyem

(27) Nezzāre be-zencīr ezān-gīsūyem

(28) Şevket nice demdür ki ol mūya esīrüm ve ol gīsūya (29) nezzāre be-zencīrüm⁹⁶¹⁶.

ازیسکه شدم مضطرب از آمد نش
دل خون شد و خون رنگ پرید از رویم

[A-431a] (30) Ez-bes ki şudem muḡtarib ez-āmedeneş

(31) Dil ḡün⁹⁶¹⁷ şud u ḡün reng perīd ez-rüyem

[V-369a]

(1) Ol ḡadar teşrīfi ile muḡtarib oldum ki göñül ḡün oldı (2) ve ḡün rüyumdan perīde-reng oldı.

[Nazm 129]⁹⁶¹⁸

رخساره نمود همچو ماهی همه را
زد زخم بمژگان سیاهی همه را

1. (3) Ruḡsāre nümūd hemçu māhī heme⁹⁶¹⁹-rā

(4) Zed zaḡm be-müjgān-ı siyāhī heme-rā

⁹⁶¹³ pūser: pister A.

⁹⁶¹⁴ pūser: pister A.

⁹⁶¹⁵ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶¹⁶ be-zencīrüm: + dimek olur A.

⁹⁶¹⁷ ḡün: ḡod A.

⁹⁶¹⁸ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶¹⁹ heme: -A.

(5) Ruhsâre gösterdi mânend-i mâhî cümleye ve müjgân-ı siyâh (6) ile zaḥm urdı cümleye.

آمد مست و بدور مجلس نکرست
می داد بگردش نکاهی همه را

(7) Āmed mest ü be-devr-i meclis nigerîst

(8) Mî-dād be-gerdiş-i nigāhî heme-rā

(9) Mest olduğu hâlde geldi ve devr-i meclise nigerân oldu. (10) Bir gerdiş-i çeşm ile cümleye bir nigāh eyledi.

[Nazm 130]⁹⁶²⁰

شوکت آنمرغ آتشین گفتارم
کز عشق بدل شکسته چندین خارم

1.

(11) Şevket ân-murğ-ı âteşin-güftârem

(12) K'ez-‘aşk be-dil şikeste çendîn ḥârem

(13) Ol murğ-ı âteşin güftârum ki ‘aşkdan gönlümde niçe ḥâr (14) şikeste olmuştur.

از نالهء آتشین بکلزار جهان
چون غنچهء لاله داغ شد منقارم

(15) Ez-nāle⁹⁶²¹-i âteşin be-gülzâr-ı cihân

(16) Çun gonçe-i lâle dâğ şud minķârem

(17) Gülzâr-ı cihânda nāle-i âteşinden gonçe-i lâle gibi minķârumda (18) dâğ peydâ oldu.

[Nazm 131]⁹⁶²²

دردهر کسی که ارجمندی دارد
عیبش مکن ارچه خود پسندی دارد

1.

(19) Der-dehr kesî ki ercümendî dâred

(20) ‘Aybeş me-kon er⁹⁶²³ çi ḥod-pesendî dâred

(21) Dehrde ol kimesne⁹⁶²⁴ ki ercümend ola eger ḥod-pesend (22) ise de [A-431b] ‘ayb itme⁹⁶²⁵.

⁹⁶²⁰ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶²¹ nāle: lâle A.

⁹⁶²² Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶²³ er: ez- A.

از بس کردی فتاده ایجاد زمین
هرکس بمقام خود بلندی دارد

(23) Ez-bes gerdī fütāde ĩcād-ı zemīn

(24) Her kes be-maḳām-ı ḥod bülendī dāred

(25) Ol ḳadar ĩcād-ı zemīn gerd-i fütāde oldı. Zīrā herkes (26) kendi maḳāmında bülendlik [N-328a] iẓhār ider.

[Kıt'a 9]⁹⁶²⁶

از تنک پس از وفات ای نخوت فن
چون کرد فشاندند زمین از دامن

1. (27) Ez-teng pes ez-vefāt ey naḥvet-i fen

(28) Çun gerd-feşāndend zemīn ez-dāmen

(29) 'Ārdan nāşī sen vefāt eyledikden şoñra ey naḥvet-i fen (30) ya' nī ey kibr-şīme seni mānend-i gerd-i zemīn dāmeninden silkti.

گیرم که شوی آب در خاک شوی

(31) Girem ki şüy-ı āb der-ḥāk şevī

[V-369b]

بیرون زمین جوابت اید زدهن

(1) Bīrūn zemīn çu ābet āyed zi-dehen

(2) Tıtalum ki āb sen ḥākde olasın. Zemīn seni āb gibi (3) dehānından bīrūn ider.

[Nazm 132]⁹⁶²⁷

کله دارند از چمن روی براه
ساکن بینی تو از شعور کوتاه

1. (4) Gūlhā dārend ez-çemen rüy-be-rāh

(5) Sākin binī tu ez-şu' ūr-ı kūtāh⁹⁶²⁸

(6) Güller çemende rü-be-rāhdur. Sen kūtāhī-i şu' ūrdan sākin (7) görürsin.

استاده نمایند بعین رفتن

⁹⁶²⁴ kimesne: kimse A.

⁹⁶²⁵ itme: + dimek olur A.

⁹⁶²⁶ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶²⁷ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶²⁸ kūtāh: + ya' nī A.

این سرخ قبايان بمحازات نگاه

(8) İstāde nümāyend be-‘ ayn-ı reften

(9) Īn sūrḥ-ḳabāyān be-muḥāzāt-ı nigāh⁹⁶²⁹

(10) Ḳā’im görünürler ‘ ayn-ı meşyde bu sūrḥ-ḳabālar birbirleri nigāhı (11) muḥāzātında.

[Müfred 57]⁹⁶³⁰

عصمت كيرى كشته و حيا شد صغرى

آورد از و نتیجه بیرون دولت

1. (12) ‘İsmet-gīrī geşte vü ḥayā şud şıfrī

(13) Āverd ez-ū netice bīrūn-ı devlet

[A-432a] (14) Şıfat-ı ‘ ismet kübrā-yı kıyās u ḥayā şıfrīsı olup (15) bu şıfrī ve kübrādan netice-i devlet zāhir oldı.

[Tarih 1]⁹⁶³¹

بینقصان شد چو یافت از بی نقصان

تاریخ نتیجهء حیا و عصمت

(16) Bī-noḳşān şud çu yāft ez bī-noḳşān

(17) Tārīḥ netice-i ḥayā vü ‘ işmet

(18) Bī-noḳşān oldı. Çünki noḳşānsız buldı. Netice-i (19) ḥayā vü ‘ işmet tārīḥini ḡālībā ta‘ miyyesi tarḥ-ı bā ile (20) oldı ki ābdan bī-ta‘ bīr eyledi. Bīn ṭoḳsan dōrt (21) tārīḥi olur. قد وقع تحرير⁹⁶³³(24) والصورن تمت بعون الله تعالى⁹⁶³² (22) وبالله العون و بيده اذمه التوفيق. شارحه استاد نا المعروف بالسيد محمد حاكم (25) هذا الشرح الشريف بعون الله تعالى من تسويد

⁹⁶²⁹ nigāh: + ya‘ nī A.

⁹⁶³⁰ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶³¹ Vezni tespit edilemedi.

⁹⁶³² Ve bi’llāhi’l-‘avnü ve biyedihı ezimmetü’t-tevfīki ve ş-şavni temmet (Buradan itibaren A nüshasında bulunmamaktadır) bi’avnı’llāhi Te‘ālā /Yardım Allāh ile dir ve başarılı kılmanın, korumanın dizginleri onun elindedir; 23. Satır boş bırakılmıştır.

⁹⁶³³ Ḳad vaḳa‘ a taḥrīru hāze’ş-şerḥi’ş-şerīfī bi-‘avnillāhi Te‘ālā min tesvīdi şāriḥiḥi üstādinā e’l-ma‘rūfi bi’s-seyyid Meḥemmed Hākım e’l-Hüseynī sellemu’llāhu Te‘ālā ve ebḳāhu ve efāza ‘aleynā min fuyūdātihı āmīn/Bu değerli şerhin yazımı Allāhu Te‘ālā’nın yardımıyla şāriḥi olan üstādımız Seyyid Mehemmed diye maruf Hākım e’l-Hüseynī’nin müsveddesinden gerçekleşmiştir. Allāh ona selamet versin. Onu baki kılsın (uzun ömür versin). Feyzlerinden bizim üzerimize saçsın.

سوده عبد الضعيف عبد الله بن (28) سلمه الله تعالى و ابقاه و افاض علينا من فيوضاته آمين⁹⁶³⁴ (26) الحسينى
 1177⁹⁶³⁵ (31) ذنوبهما ولمن نظر اليها (30) الشهرى بطربزونى غفرالله (29) محمد

⁹⁶³⁴ 27. Satır boş bırakılmıştır.

⁹⁶³⁵ Sevedehu 'abdü'd-â'if 'Abdu'llâh bin Muḥammed e's-şehrî bi-Trabzonî ğafara'llâhu zünûbehumâ velimen nazara ileyhâ/Karaladı-yazdı zayıf kul Muhammed oğlu Abdullâh ki Trabzonî diye meşhurdur. Allâh o ikisinin günahlarını bağışlasın (kendisi ve babası). Bir de bu esere bakanların günahlarını bağışlasın; bu tarihin altına "fî-senete 18 Muharrem mîm" yazılmıştır V, N nüshasında "Ḳadd temmet e's-şerḫu e's-Şevket bi'avni'llâhi'l-meliki'l-ḳudret bi-yedi'l-faḳiri'l-müznib e's-seyyid İbrâhîm Ḥamdî ğafara'llâhu kâtibethu ve şâriḫahu e'l-ḥakîm e's-seyyid Muḥammed vaḳ'anüvîs li-devleti 'aliyyeti'l-'Osmâniyyeti medda'llâhu Te'âlâ devletelum ilâ yevmi yunfaḫu fi's-şûri li-seneti ḥamsin ve seb'îne ve mi'ete ve elf mine'l-hicreti ve's-şeref bede'ti fî 19 cemâzi'l-âhîre ve ḥatemtü fî 28 (ذ) (zh) seb' ve tis'in eyyâmen bâreka'llâhu şâhibehu ve ḳari'ahu ve ḥafaẓa 'indehâ âmîn/Şevket şerhi kudret sahibi melik Allâh'ın yardımıyla tamamlandı. Fakir, günahkar Seyyid İbrahim Hamdî, Allâh katibini ve şârihi Hâkim Seyyid Mehemed vakanüvisi ki kendisi sura üfleninceye kadar devletleri devam edesi devlet-i âliyye-i 'Osmâniyye'nin vakanüvisidir. Allah bağışlasın. 1175 hicri senesi, 19 cemâziye'l-âhîrde başladım. 28 ında , 97 günde tamamladım. Allâh sahibini ve okuyanı bereketli kılsın ve katında onu korusun amin amin".

EKLER

EK-1 (AYET, HADİS VE ARAPÇA İBARELER DİZİNİ)

‘*Adīnī bivaşlin şümme imtīlī binecāzihi/Fe‘indihī izā şahha e'l-hevā ḥasūne'l-maṭal*: Bana kavuşmayı vaad ettin ve onu sonlandırmayı da gerçekleştirdi; çünkü bence aşk doğru dürüst olduğunda vaad edilen son da güzel olur (96a/28-29).

‘*Afākallāh*: Allāh seni affetsin (32b/18).

‘*Afāu'llāhu ‘anhu*: Allāh onu affetsin (199b/25).

‘*Alā cevāzi kile't-tākdīreynin*: İki takdir cāiz olmakla birlikte . . . (342a/28-29).

‘*Alā eyyi ḥālīn kān*: Hangi hâl üzere olursa olsun (276b/31).

‘*Alā kile't-tākdīreyn*: Her iki takdirde de (58b/10).

‘*Alā merātibihim bervıfķı te‘ayyünāt ve isti‘dādāt*: Belirlişleri ve kabiliyetleriyle doğru orantılı olarak, kendi mertebelerine göre . . . (74a/19).

‘*Alā tariķū's-sür‘ati*: Hızlıca (63b/19).

‘*Alā vechi'l-ma‘ıyyeti*: Birliktelik üzere (341b/9).

‘*Alā vechi't-tafşıl*: Açıklama üzere (341a/18).

‘*Aleyhi efdālātü ve's-selām*: Onun üzerine en üstün selamlar olsun (68a/7).

‘*Aleyhi elfü elfü rahmetin*: Ona binlerce rahmet olsun (56b/19).

‘*Aleyhi esnā selāmi'llāhi Te‘ālā*: Allāh'ın en yüksek selamı onun üzerine olsun (14a/13).

‘*Ālü'l-‘abā resūlu'llāhi vebnetuhu ve'l-murtażā şümme sibṭāhu izā ceme‘ū*: Abâ ailesi Resūlu'llāh, onun kızı, Ali e'l-murtazâ, sonra iki torunudur (15a/13).

‘*Ānen feānen*: An-be-an (70b/29).

‘*An zālik*: Bundan kat-be-kat uzak (284a/6).

‘*Aşere e'l-ḥallācu ‘aşreten felem yüced men ye'ḥuzū fī-yedihi fī-‘aşrihi ve emmā ene āḥizun biyedi mürīdī ve muḥibbī ve aşḥābi ḥayyen ve meyyiten ve hüve lem yedri fe-inne feresi müserricun ve seyfī meşhūrun ve rumḥī menşūbun ve sehmi mevtūrun ilā yevmi'l-kıyāmeti*: Hallāc'ın ayağı sürçtü. Fakat onun elinden tutan kimse bulunmadı. Bana gelince ben müridimin, sevenimin, ashabımın elinden hayatta ve mematta hep tutarım. Fakat onlar bunu bilmez. Kesinlikle ta kıyamete kadar benim atım eğri, kılıcım parlak, mızrağım dikili, okum yayında gerili [dir] (294a/26 . . . 30).

‘Aşere e'l-ḥüseynü e'l-ḥallâcu ‘aşreten felem yüced men ye’ḥuzu biyedihî fi‘aşrihi fe emmâ ene feküllü men ‘aşere merkûbuhu min mürîdî ve aşḥâbi ve muḥibbî āḥizün/Āḥizu biyedihî ḥayyen ve meyyiten ve hüve lâya‘rifu lienne feresi müserricun ve rumḥi menşûbun ve seyfi meşhûrun ve zekerehu el-imâme’s-şarânî raḍiya’llâhu ‘anhu fî Ṭabâkâtihî'l-kübrâ fâ‘rif ‘uluvve kadre e’s-şeyḥ raḍiya’llâhu ‘anh ve şudde yedeyke biezyâli keremihî: Hüseyin Hallâc'ın bir kez ayağı sürçtü. Fakat onun çağında onun elinden tutacak kimse bulunmadı. Ama ben her kim ki benim müritlerimden, dostlarımdan, sevenlerimden birinin biniti sürçerse diri de ölü de olsa onun elinden tutarım. Ama o bilmez. Çünkü benim atım eğrelidir, mızrağım dikilidir, kılıcım parlaktır ve okum da ta kıyamet gününe kadar yayında gerilmiş ve hazırdır. İmâm-ı Şa'rânî r.a. Tabâkât-ı Kübrâ'sında böyle zikretti. Şeyh'in r.a. kadrinin yüceliğini anla ve onun kerem eteğine yapış (142a/5 11).

(?) fî ḥurâfâtihi tecâvezehu'llâhi Te‘âlâ: Allâh onu hurafelerin içinde affetsin (246a/30-31).

Benâ min cevheri'l-‘ulyâ beyten/Ke ‘ennen neyyirâti lehâ ‘imâdu/Felevla’llâhu ḳâle'n-nâsu aḍḥat/Semâniyeten bihi e's-seb‘u e’s-şidâd: Yüce cevherden bir ev inşa etti. Sanki parlak yıldızlar onun direkleri. Eğer Allâh olmasaydı insanlar derdi ki yedi sert/korunaklı (?) sekiz oldu (23b/6-7-8).

Beytü't-terkîb yedü'l-‘ale'l-ḥafâ ve'l-kemûn/kümûn: Beyitin terkibi gizlenmeye ve saklanmaya işaret eder (28b/21).

Bi ‘esrihâ ve bi ‘üsirethâ: Onun tümü ve onun ailesiyle (11b/12).

Bi-ḳâlihi tefhîmun: Sözünde anlatmak vardır (84a/22).

Bi'l-mekârihî ḥuffet: Zorluklarla çevrilmiştir (Hadis: İbn Ebû Şeybe, 162) (108b/15).

Bi-mâ fîhâ: İçindekilerle birlikte (94b/29).

Biminneti Te‘âlâ: Allâh'ın ikramıyla(2a/12).

Bi'n-nisbeti ilâ lâ-bisihi fefhem: Onu giyene nisbetledir. Gerisini sen anla (177a/25).

Bi'n-nisbeti ilâ nefsihi: Kendi nefesine nisbetle (177a/25).

Bisükûti'n-nisebi ve'l-izâfâti ve'l-aḥkâmi fefhem fehâzâ min cümleti hezeyânâtihi ve ḥurâfâtihi tecâvezehu'llâhi Te‘âlâ: Nisbetlerin, izâfetlerin ve

hükümlerin sâkıt olmasıyla bunu böyle anla ve yine bil ki bu onun. Allâh onu affetsin hezeyân ve hurâfeleri cümlesindedir (327b/19-20).

Bişakki 'aķilā vehiye ħırzu 'uyūnihā: (?) onların gözlerinin koruması demektir (41a/11).

Bi-ṭariķū't-tenezzül velev süllime: Eğer kabul edilecek olursa tenezzül yoluyladır (269b/27).

Celle 'ani's-şebīhi ve'n-nazīr: Benzer ve dengi olmaktan münezzeħ olan (198b/5).

Cezbetün min cezebāti'r-raħman tuvāzī 'amele's-şakaleyn: Rahmân'ın cezbelerinden bir cezbe insan ve cinlerin amellerine denk düşer (Hadis: Aclûnî, 332) (268a/4).

Eħaze fī ħurâfâtihi'l-letī teħabbetṭa fihā: Çok yanılıya düştüğü hurafelerini dillendirmeye başladı (112b/14).

Ekşeru min en yuḥşā: Sayılamayacak kadar çok (22b/30, 49a/31, 145a/27-28).

E'l-'abdu izāda'a rabbehu feyekūlū Allāh Lebbeyke yā 'ibādi min ğayri te'ħīrin fī'l-ħālī . . . E'l-ħadīs ve ħüve e'l-icābetü'l-ğayrū'l-müte'aħḫarāti aşlen: Kul Rabb'ine dua ettiğinde Allâh hemen o an "Emret ey kulum" der. İşte bu asla tehir olunmayan bir icâbettir (67a/22-23-24).

Elā kulū lişahşın kad taķvī/'Alā da'fī velem yaḥşe raķībehū: Hey o güçlenen kişiye söyleyin, benim zayıflığıma oranla güçlenen kişiye söyleyin (127b/28).

E'l-ārifu e'l-yekfihū'l-işāretü: Arife işaret yeter (93a/8).

Elā yā eyyuhe's-sāķī edir ke'sen venāvilhā: Ey sâkî, kadehi dolaştır da bize ver (123b/19).

E'l-baħrun baħrun 'alā mā-kāne fī-ķıdemın inne'l-ħavādise ke'l-emvāc: Deniz ezelde olduğu üzere denizdir. Olaylar da dalgalar gibidir (215b/29).

E'l-baħrun 'alā mā kāne fī ķıdemın inne'l-ħavādise enhārun ve emvācun: Deniz ezelde olduğu üzere denizdir. Olaylar, nehirler ve dalgalardır (65a/1).

E'l-buduvvü fi's-şahrā ve'l-ħudūru fī'l-beldeti's-şahrā: Çöl yaşantısı sahrada, huzur ise şehirdedir (274a/10-11).

El-eflāku ķasiyyun ve'l-ħavādışü siħāmun fa'llāhu e'r-rāmī fe-eyne'l-mefarr: Felekler yay, olaylar ok gibidir, Allâh da atıcıdır. O halde kaçış nereye? (74b/9-10).

E'l-faķīr beytün mine'l-ġazel: Bu fakirin bir gazelinden beyiti (79b/5).

E'l-fitnetü nā'imetün le'anallāhu limen eyķazahā: Fitne uyumaktadır, onu uyandırana Allāh lanet etsin (Hadis: Müttakî el-Hindî, Ali b. Hüsâmiddîn, I-XVI; Müessesetü'r-Risāle, XI, 127; Aclûnî, II, 83) (95a/17).

E'l-ħafl e'l-cem': Hafl toplanmak demektir (234a/13).

E'l-ħakake bi'l-laķifil-ħabir: Kesinlikle seni öldürürüm (10a/22).

El-ķanā'atu kenzü'l-lāyefnā: Kanaat tükenmez hazinedir (346b/12).

E'l-lü'lü'ü mā'un mün'aķidün fi-ħayvānin: İnci bir hayvanın içinde gelişen bir sudur (152b/16).

E'l-ma'nā fihimā zāhirun lā-yahtācu il't-taķşil: Bu ikisinde anlam açıktır, detaylandırmaya gerek yoktur (228a/9).

E'l-mer'u bi-aşġareyhi ķalbuhu ve lisānuhu: Kişi kalbiyle ve lisanıyla küçüktür (29b/21).

El-mevdud li-Rabbi'l-beriyyeti 'ale'l-iķlāk el-maħmūd bimeħāmidi's-seniyyeti fi'l-āfāk: İnsanların Rabb'inin kesinlikle sevdiği, sevdirdiği kişi, üstün nitelikleriyle her tarafta övülen (2a/17).

E'l-mübālaġatu fi's-şiri yecūzu velev kāne kezīben mā dāme en lā yekūne ġuluvven: Şiirde mübalaġalar yapılabilir; hatta yalan dahi olsa tek şartı aşırı sapkınlık derecesi olmamasıdır (64a/5-6).

El-müstaħil mine'l-vücūd şelāsetün e'l-ġül ve'l-'anķā me'a ħalli'l-vefi: Varlığı imkânsız olan ve kâfi derecede çözümü yapılamayan üç varlık vardır: ġül ve ankâ . . . (70a/19).

Ene eķülü ve ene esma'u ve hel fi'de-dāreyni ġayri: Ben söylüyorum, ben istiyorum. Dünya ve ahirette benden başkası var mı? (257b/8).

Ene 'inde'l-münkesireti ķulūbuhum li-eclī: Ben benim için kalpleri kırık olanların yanındayım (Hadis: Aliyyu'l-Kârî, 117) (231b/5).

E'n-nāsü baħrun 'amiķun ve'l-bu'du 'anhum sefīnetün/Naşaħtuke fe'nzur li-nefsike'l-miskīneti: İnsanlar derin bir denizdir, onlardan uzaklaşmak senin sağlık gemindir. Öyleyse sen kendi miskin nefesine bak (263b/11-12, 356a/23-24).

E'n-nāsu niyāmun fe izā mātu intebehū: İnsanlar uykudadırlar, öldüklerinde uyanırlar (293b/18).

E'n-nevmü ehu'l-mevt: Uyku ölümün kardeşidir (Hadis: Taberânî, I, 282, VIII, 342) (293b/20).

E's-seyfü aşdeku ebnâ'en mine'l-kütübi fî haddihi e'l-ḥaddu beyne'l-ciddi ve'l-la'bi: Kılıç, onun sınırı bağlamında kitaptan daha doğru söyler. Sınır oyunla ciddilik arasındadır (71a/18-19).

E's-seyfu ve'l-ḥançeru rayḥānunā'Üf 'ale'n-nercisi ve'l-āsî/Şarābunā min demi a'dāninā/Ve ke'sünā cümçümetü'r-resi: Hançer ve kılıç bizim reyhanımız. Nergis ve mersin ağacının çiçeğine üf olsun. Onların herhangi bir kıymeti yok. Şarabımız düşmanların kanındandır. Kasemiz de kafa tasıdır (26b/8-9, 52b/26-27).

E's-şifāt bi-kemālihā ve bi-levāzımihā kānet müteḥakkıḳaten velākin isticnāmhā kesticnāni'l-levāzımı fīmā yestecinnu fīhi: Yani bütün yetkinlikleri ve ayrılmazlarıyla birlikte sıfatlar gerçekleşmiş idiler; fakat gizlenmeleri ayrılmazların onda gizlenmesi gibi gizlilik halindeydi (287b/25-26).

E's-şoḫbetü mü'eşşiretün: Sohbet etki eder (161b/28).

Eşbāhuhā ne'uzu bi'llāhi min zālik: Bunların benzerleri ki, bundan Allāh'a sığınırız (205b/19-20).

Etānī hevāhā ḳable en a'rife e'l-hevā: Onun aşkı tanımadan önce bana geldi (173a/7).

Etercü ümmetün ervāhu semmen/'İnāyete ceddihî yevme'l-cezā'i/Yezîd 'aleyhi la'nun şümme la'nun/'Aleyhi muşahḫafun/muşahḫifun lafzü'l-cezā'i: Yezîd, onun üzerine lanet olsun, karşılık kelimesi olumsuz şekilde üzerine olsun (13b/25-26).

Evvelü maḫlūḳin ḫalaḳahullāhu Te'ālā min cinsin nebāti hüve'l-ḳaşabu ve evvelü maḫlūḳin fi'l-müfterişāt e's-süb'au fenāsebe 'ārīnuhu minhu ve ḳıs minhü sırran nisbeti beyne'l-ḳaşabi ve'n-nefsi keyfe tunāşıru minhu: Allāhu Te'ālā'nın bitkiler sınıfında ilk yarattığı kamıştır. Avcı hayvanlardan ilk yarattığı da yırtıcı hayvanlardır. Böylece yatağı da ona uygun oldu. Buradan hareketle kamışla nefis/nefes arasındaki ilginin sırrını kıyasla. Nasıl ondan yayılıyor (121b/22-23-24-25).

Eynemā tecerru yencerru velākin bi-münāsebeti't-taḫḳīḳ 'alā vechin yalīḳu: Ne tarafa çekersen o tarafa gider; fakat tahkik ilgisi bağlamında uygun olan yöne çekmek lazım (139b/23-24).

Ezhāru mine'ş-şems: Güneşten daha aşikar (53b/9).

Fāḥter māṣī 'ite: İsteddiğini seç (6b/30).

Faşrif bimeḥāmilihā ellā 'iḳa: Uygun yorumları sen yap (80a/1).

Fe aḥbebtü en u'rafa: Ve ben tanınmayı sevdim (Hadis: Süyûtî, II, 793) (173a/8-9).

Fe 'alā hāzā lā-maḥzūra fi'l-beyti li-enne's-şarfe 'ani'z-ẓavāhiri fī emşāli hāze'l-maḥalli mimmā lā-yu'tanā bihi ve yuḳbel: Bu durumda beyitte bir mahzur yoktur. Çünkü bu tür yerlerde zâhirlerden sarf-ı nazar etmek çok önemsenmeyen ve kabul edilen bir şeydir (65b/25-26).

Fe evhemtü şaḥbi enne şürbe şarābihim/Bihi serre sırrī fīntiṣā'ī binazrati: Arkadaşlarıma sanki onların şarabını içmek benim gönlümün sevinci ve aynı zamanda bakışla yeniden neş'et etmemdir dedim (144b/21).

Fefhem: Anla (13a/15, 17b/18, 28a/16, 29b/16, 36b/4, 37b/10, 39b/30, 73b/31, 76a/23, 77b/13-21, 82b/28, 83a/7, 86a/25, 93a/25, 96a/10-23, 96b/22, 98a/31, 101b/5, 102a/14-25, 104b/21, 105b/24, 120b/23, 126b/24, 137b/14, 141b/25, 151a/4, 191a/23, 224b/16, 233b/25, 254b/23, 266a/4, 316a/3-8, 317a/18, 320b/2-14-27, 328b/26, 334a/1, 335a/12-22, 347a/1, 348a/17, 351a/12, 351b/29, 352a/9, 360a/9, 360b/16, 364a/14, 367a/8).

Fefhem bāḳihā: Geri kalanını sen anla (98a/7).

Fefhem bāḳī ma'nāhur: Geri kalan manasını sen anla (349a/27).

Fefhem ma'ānīhi: Manalarını sen anla (360b/2).

Fefhem bāḳī me'ānīhā: Geri kalan anlamlarını anla (319a/19).

Fefhem bāḳī mezāyāhu: Geri kalan meziyetlerini sen anla (351b/19, 360a/3).

Fefhem bi-mā ḥaḳḳaḳahu: Onun yapmış olduğu tahkîki anla (173a/13).

Fefhem e'l-bāḳī: Geri kalanını anla (320a/14).

Fefhem e's-sırra'l-bedī'a: Bu eşsiz sırrı anla (296b/11).

Fefhem ifhem vallāhu Te'ālā a'lem ve aḥkem ve's-selām: Anla, anla . . . Allāhu Te'ālā en iyi ve en doğru bilendir ve's-selām (334b/26-27).

Fefhem mā-fīhi: İçeriğini sen anla (195a/13).

Fefhem mā ḳaşadehū ve eṣāra ileyhi: Kastettiklerini ve işaret ettiklerini anla (338a/4-5).

Fefhem mā-ḳaşduhu minhā: Bundan maksadı nedir anla (194b/4).

Fefhem ma'nāhu fe-innehu daḳīḳun: Anlamını sen anla; zira çok incedir (178b/29).

Fefhem meḳāşidehu'l-bāḳī: Onun diğer maksatlarını anla (83b/3, 117b/5).

Fefhem mezāyāhu: Meziyetlerini anla (330b/24, 352b/28).

Fefhem mezāyāhu venşif: Onun meziyetlerini anla ve adil ol (333b/7).

Fefhem zālike: Bunu anla (84a/15).

Fehzā eyzan min cümleti ḥurāfātihi sübhāna'llāhi ekşeru şu'arāi'l-'acemi mübteliyyün bi-zālike: Bu da onun hurafeleri cümlesindedir (316b/18-19).

Fe-hazā min cünūni'l-'ışḳ kısmun: Bu aşkın deliliklerinden bir kısımdır (239a/6).

Fehzā ve emşālihū kemā merre gayran merratin mine'l-hezeyānātihi elleti lā-yeliḳu bi-zikrihā velev kāne fi'ş-şiri ve in kāne ḳābilen li't-te'vil e'l-mütevehhin fe-keyfe yekūnu bi-ḫarīḳi'l-küfri ve'd-dīn vāhiden ma'a enne'n-nüşūşa e'd-dālle kāti'atün bi-teḫālūfihā ma'āza'llāhi min zālike [e]l-i'tiḳādi'l-fāsidi femsik dīneke velev künte şā'iren: Bu ve benzerleri daha önce defalarca geçtiği üzere zikredilmesi uygun düşmeyen hezeyanlardandır. Velev ki şiirde zikredilsin, velev ki zorlamalı yoruma müsait olsun. Dolayısıyla küfür ve din yolu nasıl olur da bir olur? Halbuki işaret eden Kur'ân ayetleri/naslar bu ikisinin birbirinden farklı olduğunu kesinlikle belirtir. Böyle bozuk bir itikaddan Allâh'a sığınırız. Bir şair dahi olsan dinini sağlamca tut (242b/15 . . .19).

Fehzāihi kelimātun ḥarrertuhā 'alā dīvāni'l-merḫūm Şevketi'l-Buḫārī bi-emri'l-merḫūm sultānu'l-gāzī Maḫmūd Ḥān ibni's-sultān Muştafā Ḥān 'aleyhimā e'r-rahmeti ve'r-rıdvān bi-ḫarīḳi'l-icāz ve'l-iḫtişār ḳāşiden fihā murāde'n-nāzımı fe-ḳaḫli-eḫille elfāzihi ve teḳşiri sevādihi vevecedtu fī muḫāla'atihi ve kitābetihi ve iḳrāihi meymeneten 'azīmeten min futūḫāti'llāhi Te'alā li-küllü merāmin ve ḳaşdin min külli'l-umūri iznāzımuḫā 'aleyhi'r-rahme min kibāri/ kübbāri e'l-melāmiyyeti lehu kerāmātun şehiretün vemāte şehiden maḡfüren ce'alallāhu sāyehū meşküren āmīn yā mu'in: İşte bu, sultan Mustafa'nın oğlu sultan Gazi Mahmūd Hân'ın emriyle merhum Buharalı Şevket'in divanı üzerine yazmış olduğum kelimelerdir. Allâh'ın hoşnutluğu ve rahmeti o ikisinin üzerine olsun. Sadece nazım sahibinin muradını kastederek o kelimeleri

açıklamak ve anlamlarını zenginleştirmek için. Mütalaası, yazımı ve okutulması esnasında çok bereketli ve büyük şekilde her kasıt ve amaç için ama her türlü hususta Allâh'tan büyük fetihler gördüm (Buhârî'nin kitabını okurken manevi fetihler bana zahir oldu). Çünkü Allâh rahmet eylesin bu eserin nâzımı büyük melâmetîlerdendir. Çok meşhur kerametleri vardır. Şehit olarak ölmüştür. Allâh onun çalışmasını ödüllendirsin. Kabul et ey yardım eden Allâh'ım (2b/614).

Fe 'in kıltü mâ-zenbî ileyke ecebtene/Vücūduke zenbün lâ yuķāsūbihi zenbün: Ben sana günahım neydi ki deyince şöyle cevap verdin "Senin kendi varlığın hiçbir günahla kıyaslanmayacak bir günahdır" (288a/20-21).

Fe-kāne e'l-insānu ke-insāni'l-'ayni mine'l-'ayni li'l-ħaķķi/Veyuţlaķu 'aleyhi ey 'ale'l-ħaķķi/Sübħānehū veta'ālā ta'arraten 'işķan/Veta'arraten ħūsnen ve ma'nen felyetefehhem: Böylece insan gözbebeğinin gözdeki konumu ne ise Hakk'ın yanında o konuma geldi. Yani ona, Hak Te'âlâ'ya, bazen aşk, bazen güzellik, bazen de mana adı verilir. İyice düşünüp anlayın (3b/20-21-22).

Fe keennemā laţame e'ş-şabāhu cebīnehū faķ taşşa minhu feħāza fī aħşā'ihī: Sanki sabah onun yüzüne bir tokat attı, onun etkisi ta karın bölgesine kadar gitti (39b/3-4).

Fe-keyfe: Nasıl? (69a/11).

Feķis 'alā hāzā: Buna göre kıyasla (146a/30).

Feķis 'alā hāzā taħaķķuķahumā ve tegāyurahumā fefhem: O ikisinin incelenmesini de farklılıklarını da buna göre kıyasla, anla (104a/20-21).

Feķis 'aleyhā mā ķaşadehā: Kastettiklerini buna kıyasla (334a/6).

Feķis 'aleyhi'l-bāķī: Geri kalanı buna kıyas et (75a/15, 159a/18).

Felā yuķālu e'l-'işretü fīhi: Orada artık işretden bahsedilmez (103a/31).

Felyetefehhem: Anlaşılsın (105a/28, 253a/14).

Felyeteħayyal: Hayal edilsin (322b/17, 328a/9).

Felyeteħayyal bāķī mezāyā: Geri kalan meziyetleri böyle hayal edilsin (328b/30).

Felyeteħayyal mezāyāhu: Onun meziyetleri düşünölsün (359a/19).

Felyuzbaţ: Böyle kaydedilsin (225a/1).

Femā el-veçhu illā vāhidūn ğayra ennehu/İzā ente a‘dedte el-mirāyā ta‘addedā: Yüz aslında bir tane. Ne var ki sen aynaları sayarsan çoğalıyor (137a/22-23, 279a/25-26).

Fe-sübḥāne men ḥalaḳahu ve a‘tā ku ‘üşehu ilā leysihi ğālibi‘t-tālibi‘l-kerrār ‘aleyhi selāmi‘llāhi ve ‘alā sā ‘irū‘l-aşḥāb ve‘l-aḫyār: O Allāh'ı tesbîh ederim ki yaratmış ve kaselerini yenilmez savaşçı arslanına vermiştir. Allāh'ın selamı onun üzerine olsun. Ayrıca diğerk hayırlı kişilere de selam olsun (59a/5-6-7).

Fe ‘ş-şiri ‘indi idrācü‘l-ma‘nā e‘l-muḥayyeli fī e‘lfāzın mütenāsibetin bi-murā‘āti‘l-vezni ve‘l-kāfiyeti ḥattā yeḳa‘a min te‘emmülühi şey‘en fi‘n-nefsi: Şiir bence hayal olunan anlamın vezin ve kafiye gözetilerek uygun lafızlara yerleştirilmesi ve onu dinleyen ya da düşünenin ruhunda bir şey oluşturmasıdır (326a/3-4-5).

Fete ‘emmel bâḳiī nuḳḳihi: Sözüünün geri kalanını sen düşün (159a/26).

Fete ‘emmel bâḳiye‘l-me‘āni: Geri kalan anlamlarını sen düşün (89a/21).

Fezālike ḥayrun li‘l-fetā min ḥayātihi bidāri hevānin beyne vāşin veḥāsidi: Böyle denilirse bu durum yiğit için hayattan daha hayırlıdır. Bu geçici dünyada hasetçilerin, kıskananların arasında kalmalarından daha iyidir (6a/1).

Fī ‘ālemi‘l-bu‘di rūḫi küntü ursilühā/Tuḳabbilü‘l-erḍa ‘anni ve hiye nā‘ibeti: Uzaktayken gönderirdim ruhumu, mübarek yeri o benim yerime öperdi (10b/18-19).

Fīhi leḫāfetün lā-taḫfā: Burada gizlenmeyen bir latife vardır (176b/14).

Fīhi mā fihi mine‘l-mübālağati‘l-‘āliyyeti yu‘rafu bi‘t-te‘emmülü raḫmetu‘llāhi ‘aleyh: Aşırı mübalağanın burada olduğu bellidir. Biraz düşününce anlaşılır. Allāh ona rahmet etsin (54a/18-19).

Firindün naşli bi‘n-naşli e‘ş-şafiḫ/Ketābe‘i rāḳın cevherehu ve raḳḳa: Cevheri yüksek olup ince olanın, tabiatı gibi kılıç tozu yine yüzey tozuyladır (3b/2).

Habe ‘tu lehu siḫāmen fi‘lleyālī/Ve ercu en yekūne lehū muşībeten: Zayıflığın ardından güçlenen ve rakibinden korkmayan o kişiye söyleyin. Onun için geceleri öyle bir ok hazırladım ve sanıyorum ki ondan nasibi var (127b/28-29).

Hafıyyün li-şiddeti zuhūrihi ve leyse lehu ḫicābun ile‘z-zuhūr: Belirişinin şiddetinden dolayı gizlidir. Belirişinin dışında hiçbir perdesi yoktur (65b/30-31).

Hasebe mā taḳtaḫīhi e‘t-ḫabī‘ati eşkālün ve ḫabāyi‘u ḫayavānātihi: Tabiatın gerektirdiği şekiller ve hayvanların tabiatlarına benzeme (353a/7-8).

Hasebe't-temeddün: İnsanın tabiatı gereği ihtiyacı olanlar (230a/1-2).

Hazā aḥsenü mā-teḳaddem: Bu yukarıda geçenlerin en güzeldir (96b/30).

Hazā mine'l-münāsebāti'l-mürriyyeti: Bu karıncaya ilişkin münasebetlerden biridir (266a/13).

Ḥazvü'ş-şirāki bi'ş-şirāki: Adım adım takip etmek (35b/27).

Hellümme cerran: Ve devamı (247a/8).

Hel raev raḳṣa'l-cebeli miṣle'l-cemeli: Dağın deve gibi oynadığını gördüler mi? (141b/20).

Hezectüm iz denā fe'innehu yerā cüsmānete'l-vecdi: O yaklaştığında şarkıcı gibi söylediniz; çünkü vecdin büyüklüğü görüldü (201a/5-6).

*Ḥubbibe ileyye min dünyā küm şelās: E't-ṭayyib ve'n-nisā' ve ḳurretu 'ayni e'ş-şalātü:*Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru olan namaz (Hadis: Ahmed b. Hanbel XIX, 305, 307, XXI, 403) (80b/25, 366a/1-2).

Ḥubbü'l-vaṭan mine'l-îmān: Vatan sevgisi îmandandır (Hadis: Radıyyüddin es-Sâğâni, 53) (201b/17).

Ḥuzmā şafā: Arı olanı al (11b/7, 16b/14, 20b/10, 52a/8, 71b/2, 77a/20, 84a/4-30, 118a/27, 135a/2, 192b/6).

Ḥuzmā şafā da' mā keder: Bulanık olanı bırak, arı olanı al (3b/5, 10a/11).

Ḥükmü'ş-şey' biezdādihi: Bir şeyin hükmü onun zatıyladır (78b/1).

Hüve'l-melikü'l-efḥam e'l-aḥmā men hüve ya'İşu e'l-enāmu fī kenfihi: O övülmüş, yüce sultandır ki insanlar onun koruması altında yaşarlar (35b/28).

'Idîni' bi-vaşlin şümm emṭulî bi-necāzihi/Fe'ndî izā şaḥḥa'l-hevā ḥasune'l-maṭalu: Beni vuslatınla sevindir, gerçekten vuslatına kandır; çünkü aşk benim yanımda ve gerçek olunca ahde vefa da öyle güzeldir (222a/7-8).

İḳna' femā tebḳā bilā buluğatin/Feleyse yensā Rabbüke e'n-nemlete: Kanaat et, elin boş kalmasın; çünkü Rabb'in karıncayı dahi unutmaz (107a/29-30).

İḳna' femā tebḳā bilā buluğatin/Feleyse yensā Rabbuke e'n-nemlete/İn aḳbele'd-dehru ḳum lehū ḳā'imen/Ve in tevellā müdbiren nüm lehū: Kanaat et, elin boş kalmasın. Senin Rabb'in karıncayı dahi unutmaz. Talihin sana gülerse onu ayakta karşıla. Eğer talihin sana arkasını dönerse gözünü ondan ayır (93b/17-18).

İlā āhirihi küntü 'aynehu ve üznehu: İlgili hadisın sonuna kadar ki hadisteki ibare (Ben onun gözü ve kulağı olurum) (10b/5-6).

İlā āhirihi ve'l-ma' nā zāhir: Ve sonuna kadar anlam da açıktır (274b/14).

İn aḳbele e'd-dehru ḳum lehu lā'imēn/Ve intevellā müdbiren nümlehu: Sana açılırsa ayağa kalk. Eğer sırtını dönerse sen de ona gözünü yum (107a/29-30).

'İnda'llāhu Te'ālā: Allāh katında (349a/9).

İndebberte felḳatru ṭımmun muḡriḳun süfunu'n-necāti tu'īnu li'l-eryāhi: Eğer iyice düşünürsen bil ki kalabalık boğucu derya içerisinde. Kurtuluş gemileri [onlara] rüzgarlar vesilesiyle yardım eder (4b/14).

İn kāne ḫubbu āli 'aliyyin Rafaḳān/Fe'l-yeṣhed e's-ṣaḳalānu ennī Rāfiḏıyyun: Eğer Ali'nin ailesini sevmek Rāfizilik ise, insanlar ve cinler şahit olsun ki ben Rāfizî'yim (13a/28-29).

İnne'l-a'yāne mā ṣemmet rāyihaten mine'l-vücūdi: A'yân (bütün yaratılmışların özleri) varlıktan bir koku dahi koklamamıştır (327a/31, 327b/1).

İnne li'l-keḷāmi zāhiren ve bātinen: Sözün mutlaka bir zahir bir de batını vardır (139a/27).

İnne lillāhi seb'üne elfe ḫicābın min nūrın ve zulmetin lev keṣefehā le eḫraḳat subuḫātu vechihi men tehā baṣarahu ileyhi min ḫalkıhi: Allāh'ın nur ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır. Eğer onları açsa görüşünün ulaştığı bütün halk, yüzünün dalgalarından yanar (55b/19-20-21).

İnne'l-'ināyete iksirün izā ṭuriḫat ḳirāṭun minhā 'alā nefsin fe-yus'iduhā: İneyet bir iksirdir. Ondan bir kırat miktarı nefse koyulduğunda onu mutlu, cennetlik eder (342a/10-11).

İnne'l-kemālāti eṣtātun veḳadcumi'at cemī'uhā fihi hazā cāmi'u'l-kilemi Allāhumme ebbid devletehu ve eḳim ṣevketehu ve zā'if behçetehu mādāme e'l-feleku'd-devvār ve ṣā'ade e's-ṣihābu's-seyyār: Bütün faziletler farklı farklı dağılmış şekildedir; ama hepsi bir zatta bir araya geldi. İşte bu söylediklerim cāmiu'l-kerîmdir/işte bu kişi cāmiu'l-kerîmdir (az sözle çok şey ifade eder). (2a/21-22-23).

İnne'lletī nāveletnī feradedtihā/Ḳutilet ḳutilet fehātihā lem ṭuḳtel/Kiltāhumā ḫalebü'l-'aṣīr fehātihā/Bizücācetin irḫā humā li'l-miḳṣali: Bana verdiğin ve benim

reddettiklerim öldürüldü. Sen de öldürüldün. Haydi onları kadehle getir ve onları keskin dile dök (110a/25-26).

İnne rabbenā el-gāfūrūn: Şüphesiz Rabb'imiz çok bağışlayandır (54b/24).

İsta'īnu a'le'l-ḥavā'ici bi-kitmānihā: İhtiyaçlarınızı onları gizlemekle sağlamaya çalışın (Hadis, Taberânî XX, 94) (51a/21).

İzā isteş'abtüm fi'l-umūri fe's-te'īnu min ehli'l-ḳubūri: İşlerinizde zorluklarla karşılaştığınızda kabirdekilerden yardım isteyin (20b/7).

İzā rā'eyte niyāben leysi bāditeren felā taḥsebenne fī gābihā yetebessemü: Arslanın pençelerini açılmış görürsen, sakın zannetme ki kendi ormanında sana tebessüm ediyor (166b/26-27).

İzā tece'llallāhu li'abdin min mecāliyi'l-bu'di feyu'lemu enne zālike'l-mücellā mucellāhu feḳad ṣāhedehu fīhi ve 'aksehu fe ke-zālike zekerahu ṣāhibu'l-Leme'āt bi-'ibāretin uḫrā: Allāhu Te'âlâ bir kuluna uzaktan tecelli edince o tecelligahın onun tecellisi olduğu bilinir. O da yansımasında onu müşahede etmiştir. Bunu bu şekilde Leme'ât sahibi (Irakî) başka bir ibareyle söyledi (65a/24-25-26).

Ḳable zuhūri'l-kenzi'l-ḥafıyyi ve hüve 'ālemü'l-eḫadiyyeti: Gizli hazinenin ortaya çıkmasından önceki o ehadiyyet âlemdir (287b/24).

Ḳaddesa'llāhu esrāruhum āmīn: Allâh onların sırlarını takdis etsin, amin (268a/23).

Ḳad vaḳa'a taḫrīru hāze'ş-şerḫi'ş-şerīfī bi-'avnillāhi Te'ālā min tesvīdi şārihiḫi üstādinā e'l-ma'rūfi bi's-seyyid Meḫemmed Ḥākim e'l-Ḥüseynī sellemu'llāhu Te'ālā ve ebḳāhu ve efāza 'aleynā min fuyūḫātihī āmīn: Bu değerli şerhin yazımı Allāhu Te'âlâ'nın yardımıyla şârihi olan üstâdımız Seyyid Mehemmed diye maruf Hâkim e'l-Hüseynî'nin müsveddesinden gerçekleşmiştir. Allâh ona selamet versin. Onu baki kılsın (uzun ömür versin). Feyzlerinden bizim üzerimize saçsın (369b/24 28).

Kāne fī şefetihī's-süflā şāmme: Alt dudağında bir ben vardı (56b/6).

Kāne üzineyhi a'tat ḳalbehu ḫaberan: İki kulağı onun kalbine bir haber verdi (40a/25).

Ke'ennehu şurmu baḡlin ḫīne yuḫricuhā/'İnde'l-ḫarā' ve bāḳiyü'r-revṣi fī vasaḫihī: Sanki büyük baş hayvanın dışkısı gibi ve o dışkının bulaşığı da çıktığı yerde, tam ortada durmakta (275b/11).

Kemā k̄āle sultānū'l-muḥakkiḳīn ve bürhānū'l-vāşılīn e'ş-şeyḥ Muḥyi'd-dīnū'l-arabīū'l-ḥātemī'e't-tā'ī ḳuddise sırruhu'l-a'lā İnnemā e'l-kevnü ḥayālün ve hüve ḥakḳun fi'l-ḥakīḳati/Küllü men yefhemu hāzā ḥāze esrāre't-tarīḳati: Muhakkiklerin sultanı, vâsılların bürhanı Şeyh Muhyiddîn-i Arabî e'l-hâtemî e't-tâ'î yüce sırrı takdis edilsin: Varlık aslında bir hayaldir ama hakikat içerisinde gerçektir. Bunu anlayan kişi tarikat sırlarını elde etmiştir (79a/29-30-31).

*Kemā k̄āle'ş-şeyḥ ḳuddise sırruhu: Ve ente kitābun fīke küllü musaṭṭarun/Elā femḥu 'anke'l-külle in künte en taḳra 'a:*Sen bir kitapsın ve her şey senin satırlarında yazılı. O halde sen eğer okumak istiyorsan, kendinden her şeyi sil, yok et (316b/1-2).

Kemākāne küntü sem'ahū ve başarahū ilḥ: [Kulumu sevdiğim zaman] Onun kulağı ve gözü olurum (10b/5-6).

Kemā merra ānifen: Az önce geçtiği gibi (114a/15, 246a/2).

Kemā merra fī'l-ḳaşīdeti'r-rıdā 'iyye: Kasīde-i Rıdā'ıyye'de geçtiği gibi (101b/27).

Kemā merra ğayra merretin: Daha önce çokça geçtiği gibi (128a/25, 141b/6, 331a/19).

Kemā merre: Geçtiği üzere (123a/19).

Kemā merre mirāren: Daha önce defalarca geçtiği gibi (317b/26).

Kemā şeratnā fī evvelū'l-kitābi min 'ademi'l-ıṭnābi: Nitekim kitabın başında uzatmayacağıma şart edinmişim (125b/7).

Kemā yuḳālu naşrun mü 'ezzirun bāliġun şedīdü'l-ḳuvve ve ḳad yusta'melu min ettefa'ul-te'ezzerā bāliġun mine'l-mu'āveneti ve's-sitri ve'l-ḳuvveti: Aynen söylenildiği gibi "müezzir yardım etti" yani çok güçlü olan. Bazen tefâ'ul kalıbından da kullanılır "te'ezzerâ" yani yardım, kuvvet, örtme de üst derecede (13b/6-7-8).

Kemā züyyine bihi esmā'u'l-mülteci 'in/Ve ente bâbu'llāhi ey yümri 'in/Etāhu min ğayrike lā yedḥulu: Sen Allâh'ın kapısısın. Hangi kişi ki senin kapının dışında kaldı, giremez (66b/15-16).

Kerremu'llāhi vechehū: Allâh vechini şerefli kıl (7b/5).

Kevnü'ş-şey'ı muttaşifen bi-'ademihı: Bir şeyin kendi yokluğuyla muttasıf olması (282a/5).

Ḳufluhu: Onun kilidi (258b/28).

Kur'ân, Âl-i İmrân 3/134: Fi's-serrâ'i ve'd- darrâ'i: Bollukta ve darlıkta (277a/5).

Kur'ân, Âl-i İmrân 3/182: Ve enne allâhe leyse bi-zallâmin li-e'l-'abîdi: Allâh kullara asla zulm edici değildir (279b/4).

Kur'ân, Ankebût 29/6: İnnâ'llâhe leğaniyyun ani'l-'âlemîn: Şüphesiz Allâh, âlemlere muhtaç değildir (349a/10).

Kur'ân, A'râf 7/143: Len-terâni: Beni asla göremezsın (67a/27-29, 141b/24, 275b/18).

Kur'ân, A'râf 7/143: Len-terâni velâkin unzur ilâ e'l-cebeli: Beni asla göremezsın fakat şu dağa bak (55b/18).

Kur'ân, A'râf 7/143: Ve ħarra Mûsâ şâ'ıkan: Ve Mûsâ baygın düştü (49b/17, 235b/11-12).

Kur'ân, Ahzâb 33/33: İnnemâ yurîdu'llâhu li yuzibe 'ankumu'r-ricse ehle'l-beyti ve yuḫahhirekum ḫathîren: Ey peygamberin ev halkı, Allâh sizden ancak günah kirinizi gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor (15a/2-3-9).

Kur'ân, Bakara 2/115: Fe-eynemâ tuvellû fe-şemme vechu'llâhi: Artık hangi tarafa dönerseniz dönün, Allâh'ın vechi oradadır (221b/8).

Kur'ân, Bakara 2/148: Ve liküllin vichetün huve muvellihâ: Herkesin yöneldiği bir yön vardır (308a/7, 363b/26).

Kur'ân, el-İnfîtâr 82/6: Mâ ħarreke bi-rabbike'l-kerîmu: İhsanı bol Rabb'ine karşı seni aldatan nedir? (54b/25).

Kur'ân, Furkan 25/45: Elem tere ilâ rabbike keyfe medde e'z-zılle velev şâ'e le-ce'âlehu sâkinen: Rabb'inin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? İsteseydi onu sabit kılardı (179a/18-19).

Kur'ân, Hucurât 49/12: Eyeveddü eḫaddüküm en ye'küle laḫme eḫîhi meytan: Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? (137a/30).

Kur'ân, İsrâ 17/23: Lâ-ta'budū illâ iyyâhu: Yalnızca ona kulluk etmeniz . . . (198b/7).

Kur'ân, İsrâ 17/23: Ve ḫaḫdâ rabbüke ellâ ta'budū illâ iyyâhu: Rabb'in ondan başkasına kulluk etmemeni emretti (167a/22, 198b/5-6, 279a/22-23, 327b/14-15).

Kur'ân, Kâf 50/15: . . . belhüm fîy lebsin min halkın cediydin: Hayır (böyle olmadığını bilirler). Onlar, bu yeni yaradıştan şübhe içindedirler (73a/25-26).

Kur'ân, Kâf 50/16: Ve nahnu akrebu ileyhi min habli e'l-verîdî: Ve biz ona şah damarından daha yakınız (257b/4-5).

Kur'ân, Kasas 28/68: Yaḥluḳu'llāhu ma 'yeşā: Dilediğini yaratır (35b/19).

Kur'ân, Necm 53/9: Ḳabe ḳavseyni: İki yay aralığı kadar (67b/13-16).

Kur'ân, Rahman 55/29: Kulle yevmin huve fîy şe'nîr: (Her şeyi) O'ndan isterler. O her an yeni bir ilahi tasarruftadır (274b/11-12).

Kur'ân, Tegâbun 64/15: İnnemâ emvâlukum ve evlâdukum fitnetun ilâ âḥirihi: Mallarımız ve çocuklarımız ancak birer imtihandır (Ayetin sonuna kadar) (316b/16-17).

Kur'ân, Tevbe 9/35: Yevme fetukvâ bihâ cibâhuhum ve cunûbuhum: Gün böylece dağlanır, kızgın demir cilde yapıştırılır. Onunla onların alınları ve onların yanları, böğürleri . . . (295a/25).

Kur'ân, Zümer 39/53: Lâ-taḳnetû min rahmeti'llâhi: Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin (54b/19).

Kur'ân, Zümer 39/63: Lehu meḳâlidu e's-semâvâti ve'l-'arḍ: Göklerin ve yerin hazineleri Onundur (51a/18-19).

Küllühâ me'ânin iddi'âtiyyetin yusâgu fîhâ velâ yusteḳâlu e'l-'işretü minhâ: Hepsi de iddiaya dayalı anlamlardır. İncelenebilir; fakat işret onlardan çıkarılmaz (105a/4-5).

Lâ ente biḥayrin: Değilsin ama sen de hayır üzeresin (15a/12).

Lâ-eşbe'allāhu baṭnehû: Allâh karnımı doyurmasın (6a/11).

Lâ-fetâ: Yiğit yoktur (13a/22).

Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ zülfikâr: Zülfikardan başka kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur. Hz. Muhammed'in söylediği rivayet edilen "Ali'den başka yiğit yoktur" anlamına gelen bu cümle, Alevî-Bektâşî dua ve gülbanklarında en çok tekrar edilen ifadelerdendir (13a/27).

Lâkin e'l-evvelü evlâ: İlki daha uygundur (143a/17).

Laḳḳane's-şey'e ve yulaḳḳınuhu ey 'abbere bien yeḳûle mişlehu: Bir şeyi telkin etti ve onu telkin ediyor demek onun benzerini söylemekle tabir ediyor anlamındadır (139a/24-25).

Lā yahtācu ile'ş-şerh: Şerhe ihtiyaç yok (321a/13).

Lā-ya'lemu sırrahu ila'llāhu Te'ālā: Onun sırrını ancak Allāhu Te'âlâ bilir (312b/17).

Lā-yemūtüne bel yenkulüne min dārü'l-fenā ilā dārü'l-bekā'i: [Müminler] ölmezler belki fena yurdundan beka yurduna intikal ederler (356b/17-18).

Lā yuhtācu ilā hıfrî bi'ri'l-ibārati bi'l-ibreti: İbare kuyusunu iğneyle kazmaya gerek yoktur (132b/17).

Lā yuhtācu ile't-takrîr: Anlatmaya gerek yoktur ve açıktır (119b/25).

Le'amrihi hiye min maşşūrāti'l-hıyām lem yemti 'anhāe'n-nāzırün bienāmile ahtārihim ellişām 'arā'isu ebkār "Lem yaştımışhunne insun kablehum velā cān": Bu ürün oraya bakanların parmaklarıyla gösterilecek şekilde, şaşıracakları şekilde öyle saraylardan çadırlardandır. Hiç evlenmemiş genç kızlar "Bunlardan önce onlara ne insan ne cin dokunmuştur" (Kur'ân, Rahman 55/74) (2a/12-13).

Le'anallāhu limen eykazahā: Fitne uykudadır. Onu uyarana Allāh lanet etsin (Hadis: Müttakî el-Hindî, I-XVI; Müessesetü'r-Risâle XI, 127; Aclûnî, II, 83) (103b/28).

Lehā e'l-bedru ke'sun ve hiye şemsün tudîruhā/Hilālün ve kem yebdü izā müzbet necmu: Ay/kase onundur. Kendisi ise güneştir. Onu çevirir. Bir hilaldir ki yıldızla karıştığı zaman nice kere görünür (56a/3-4).

Lehā e'l-bedru ke'sun ve hiye şemsün tudîruhā/Hilālün ve kem yebdü izā müzbet necmu/Yekülüne li şıfhā fe ente bi-vaşfihā/Ĥabînun ecel 'indî bi-evşāfihā 'ilmün/Şafāun velā mā'un ve luḫfun velā hevā/Ve nūrun velā nārun ve rūḫun velā cismu/Velev ḫaḫarat yevmen 'alā ḫāḫırî imri'in/Eḫāmet bihi e'l-efrāḫun verteḫale elhemmu: Ay/kase onundur. Kendisi ise güneştir. Onu çevirir. Bir hilaldir ki yıldızla karıştığı zaman nice kere görünür. Bana diyorlar ki onu anlat. Halbuki sen onun vasıflarını çok iyi bilirsin. Evet doğrudur, bende de onun vasıflarına ilişkin bir bilgi var. Arılıktır ama su değil, inceliktir ama hevâ değil, nurdur ama ateş değil, ruhtur ama cisim değil. Eğer bir gün birinin gönlüne onun anısı geliverirse etkisinde sevinçler oluşur, üzüntüler kaybolur (55b/27-28-29-30).

Lehū e'l-cevherü's-sarıyyu yu 'emmimu şahşihî yecūbu ileyhi muhtedden ba' de muhtedin: Onun öyle sirayet edici bir cevheri var ki, şahsiyeti önder olur ve kendisine grup grup gelirler (38a/24-25).

Lehū yedün fî hāzihî e's-şınā'a: Bu işte maharetlidir (73b/24-25).

Lemmā zahara'l-ışku ve hüve'l-kenzü'l-hafıyyu bi-teķādāi'l-ħubbi e'z-zātiyyi bi-ħukmi "fe-aħbebtü en-u'rafā" şāra'l-ālem mezāhira şifāti müteħālifeti'l-āsāri ve'l-aħkāmi feħtelefet e'l-ehviyeti min külli tecelliyin yaķtaziyyi meclāhu ey maħalluhu ħattā 'ubide'l-hevā bi-sebebi āsāri ismi'd-ďālli ve'l-mudırri ħattā ķiyle:Ve ħaķķu'l-hevā inne'l-hevā sebebü'l-hevā/Ve levle'l-hevā fi'l-ķalbi mā-'ubide'l-hevā. Ve hāzihî'l-ehviyetü'l-müteħālifetü 'inde't-taħķķi ke-eşvātın feci'atin yaźtaribu minhā men yuşavvituhā ve men yesme'uha li-enne siva'llāhi Te'ālā umūrun zā'idetün lā-baķā'e lehā ve küllü men yertebiťu bihā yuħāfu 'aleyhi mine'l-fecā'i ve lihzā ķāle şedde hevāhā nālehū ya'nī tilke'l-ehviyetü eşvātün feci'atün lā-fā'idete fīhā ve yelzimu e'l-hurūbu minhā fefhem ve bi'llāhi't-tevfīķ: Yani aşk ortaya çıkınca- ki o gizli hazinedir- "Bilinmeyi, tanınmayı istedim" hükmüyle zafî aşkın gerekleri kendisini gösterir ve böylece âlem hükümleri ve sonuçları birbirinden farklı sıfatların belirş yerlerine dönüşür. Sonuçta her tecellinin belireceği tecelligah neyi gerektiriyorsa hevâları/aşkları ona göre değişir. Hatta sonuçta Allâh'ın Dâl/saptıran ve Mudır/zarar veren isminin sonuçları sebebiyle aşka tapılır. Nitekim şöyle denilmiştir: Aşka yemin olsun ki aşk, aşkın sebebidir. Eğer kalpte aşk olmasaydı aşka tapılmıazdı. İşte iyice incelendiğinde birbirinden farklı bu aşklar, öyle etkileyici sesler gibidir ki o sesi seslendirenler de duyanlar da ondan hareketlenirler. Çünkü Allâh'ın dışındakiler geçici olaylardır ve onların hiç kalıcılığı yoktur ve yine onlarla irtibatlı olan her şey hakkında bu yok olma/hareketlenme söz konusudur. İşte bu yüzden şöyle denildi: "Onun aşkını pekiştirdi de ona kavuştu". Yani bu aşklar çok etkileyici seslerdir. Bunlarda herhangi bir fayda yoktur ve bunlardan kaçmak gerekir. Bunu böyle anla. Başarı Allâh'tandır (288a/1 . . . 12).

Le-'umri kidtū 'anni aħtefī: Neredeyse kendimden dahi gizleneceđim (3a/24-25).

Li-ecli ihāťati'n-nūri: Nurun kuşatmasından dolayı (257b/13).

Li-enne cemi'ü'l-mezâhiri'l-ilâhiyyeti envârü's-şifâti'l-müteķâbileti ve kiltâ yedey Rabbi yeminün mübârekün: Çünkü İlâhî mazharların hepsi karşılıklı sıfatların nurlarıdır ve "Rabbimin her iki eli de mübarek sağ eldir" (154a/20-21).

Li-enne fihâ ģarâretün kiyâniyyetün temteziçü bi'l-ģarâreti e'l-ģarâziyyeti e'l-insâniyyeti: Çünkü onda insana özgü doğal ısıyla karışık gizli bir hararet vardır (3a/16).

Li-enne'l-a'yân e's-şâbitete mâ-semmet rā'ihaten mine'l-vücüdi belhüm bâķin 'alā 'ademiyyetihim e's-şurf 'inde't-taĥķik: Çünkü âyân-ı sâbite, varlıktan bir koku koklamamıştır. Dahası onlar, sırf yokluk durumlarında kalıcıdırlar (277a/19-20-21).

Li'enne'l-ģudrete levnün yetevelledü mine's-sevâd: Çünkü yeşil/mavi siyahtan ortaya çıkan bir renktir (109a/31).

Li-enne'l-lü'lü'e mâ'ün mün'aķidün fi cevfi ģayavânin: Çünkü inci bir hayvanın karnında düğümlenen sudur (315b/14).

Liye dâģun 'an naķşi'l-cebîni li-ennehü ey e'd-dâģu'l-mezkûru ģaşale lehu 'an secdeti'l-âteşin ve teheyye'e pişânihi ileyhâ bilâ şubhetin velâ meynin: Benim alın nakşımın bir yaram var. Çünkü bahsedilen yara ona âteşinin secdesinden hasıl oldu ve onunla şekillendi (331b/10-11).

Ma'allâhî: Allâh ile beraber olmak (363b/23).

Ma'a muģayyelâtihi'l-maĥbû'a âmîn: Tabiatında yerleşmiş olan hayalleriyle birlikte kabul et (234b/19).

Mâ'in müte'aķķidün fi cevfi ģayevân: Bir canlının içinde oluşan su damlası (70b/31).

Mâ naĥnu fih: Şu anda içinde bulunduğumuz konum (10b/15, 293b/30-31).

maşdar bi-ģarfi tâ'i'l-ilyye: Gaye bildiren tâ harfi ile mastardır (225a/11).

Maĥlûbi muĥaddedi'l-ģuşûlî: Gerçekleşmesi sınırlandırılan matlûbun tasavvuru (269a/13-14).

Mâ vuği'a lehu: Onun hakkında konulanların hepsi (54a/12-13).

Mâ yesteĥķķuhu: Neyi hakediyorsa (13b/24).

Men itteke'e 'ale'l-visâdeti yusdaķu 'aleyhi e's-siyâdeti: Yastığa kim yaslanırsa onun efendi olduğu bellidir (81b/30).

Men sekete selime: Susan selamettedir (44a/7).

Merrā kirāren ve mirāren fefhem: Defalarca geçti, sen anla (298b/23).

Mesākīnū ehlū'l-ı̄şkı hattā kubūrum/ Aleyhā turābu'z-zūlli beyne'l-meķābiri:
Aşk ehlinin ta kabirlerine varıncaya kadar meskenleri üzerinde diğer kabirler arasında hep zillet toprağı vardır (141b/31, 142a/1).

Mina'llāhi meşriķuhā ve ila'llāhi mağribuhā leyse bidāhilin fiyke velā hāricün
'anke lā vağ' a lehā velā eyne lā yete' addedu velā yetevahhadu şamediyyun vāhidiyyun:
Senin içinde değil, senin haricinde de değil. Bir konumu yoktur. Neredesi de yoktur. Sayı olarak çoğalmaz, birleşmez. Varlığı açısından kendi kendine yeter. Her yönden tektir (95b/3-4-5).

Min cümletihim bi-ma'nā e'ş-şab'u: Onlardan birisi boya manasınadır (194a/9).

Mine'l-cenneti tekāşüfen: (Âdem'in) cennetten çıkışı yoğunlaşmasından dolaydır (239a/29).

Mine'n-nücūmi'l-ūlā hurrāsu ķubbetihi/Mine's-semāi lehu min ferveti'l-ħıdemi/
Müzşā'a fi'arşati'd-dünyā 'adāletihî/E'z-zi'bu ķaţtu 'ale'l-ezāmi lem yedum mā
ķadem/Şücā'un muhībun bāzilun baţalun/İntelķāhu e'l-esedu fi'ācāmihā tecum:
Kubbesinin korumaları en yüce yıldızlardan[dır] ve gökten de onun için eşlik eden hizmetçileri vardır. Dünya toprağında adaleti yayıldığından beri, kurt insanların sınırlarına bir kez bile ayak basmadı. Öyle kahraman, öyle heybetli, öyle cömert ve yiğit. Eğer karşısına bir arslan çıksa ancak gizlenir (2a/18-19-20).

Min hayşü hüve lebsü ta'ayyünin zātıyyin: Hadd-i zâtında zatî belirişin kalıbıdır (191b/19).

Min hayşü'l-ħaķīķa: Gerçek yönüyle (79a/25).

Min hayşü'l-ıtlāk: Mutlak surette (77b/8).

Min hayşü'l-mecmū': Toplam açısından (278b/6).

Min şe'nihā e'l-ibşāru fi'l-ayni: Onun özelliğı gözde görmeyi sağlamaktır (358b/21).

Min şu'leti lebsi'l-ķamīşi hevāuhā/Cinniyyeten leyset ħubābun müdām: Bu aşk cinlerle ilgili değil, sürekli hareket eden kabarcıklar gibi onun aşkı, gömleğı giymenin şulesindedir (3a/13-14).

Min vechehi'l-aşķın: Aşk yüzünden (132a/ 5-6).

Muḳaddemetü's-şey'i sevâ'en kâne maḫlûben huşûluhû ev vuşûluhû: Ya kendisinin gerçekleşmesi yahud ona kavuşmak maksat ise bir şeyin başlangıcı eşittir (143b/22).

Muḫâbıḳu'l-lafzı ve'l-ma'nâ 'alâ taḫayyülihi: Lafz ve anlamı onun hayaline uygundur (338b/18).

Mütü ḳabl en temütü: Ölmeden önce ölünüz (Hadis, Aliyyu'l-Kârî, s. 363; Kermî, s.140; Aclûnî, II, 291) (329b/13-14).

Nefsü't-te'vîl 'alâ mâ-sabaḳ: Daha önce geçtiği üzere aynı yorum[dur] (139b/12).

Raḫmeten vâsi'aten: Allâh'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun (37a/4).

Raḫmetu'llâhi 'aleyh ve 'alâ cerîdeti a'mâlinâ ve 'aleyh âmîn: Allâh'ın rahmeti onun üzerine, amel defteriniz ve onun amel defteri üzerine olsun âmîn (79b/23).

Raḳḳa zücâcu ve raḳḳati'l-ḫamru/Feteşâbehâ ve teşâkele'l-emru: Kadeh ince, şarap ince, ikisi de birbirine benzeşti ve ayırdetmek zorlaştı (104b/5).

Rubbe eş'aşe ağbera vuḫumrayni lev'aḳseme 'alâ'llâhi le-eberra ḳasemehu: Nice saçları dağınık, tozlu kişiler vardır ki Allâh'a herhangi bir konuda yemin etseler, Allâh onun yarınını kesinlikle boşa çıkarmaz. (Hadis: Abd b. Humejd, s. 370) (2a/6).

Şadaḳa men kâle "İnne's-şi'ra dercü'l-ma'nâ e'l-muḫayyel e'l-laḫîf fi elfâzin müste'âratın yenşerihu minhâ e't-ḫab'uş-şerîfu": Şöyle diyen doğru söylemiştir: Şiir hayal edilen incelikli anlamı ödünç kullanılan lafızlar içerisine yerleştirmektir ki onu duyan değerli gönül ferahlar (31b/6-7).

Şâhibü'l-mecdi ve'n-necdeti ve't-temkîn: Övünç, ciddilik ve sarsılmazlık sahibi (2a/15).

Şalavātu'llâhi 'aleyhim ecma'in: Allâh'ın salâtları onların hepsinin üzerine olsun (7a/27).

Şalavātu'llâhi şümme ekmelü teslîmâtihi 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve eşyâ'ahi vemen eḫabbe ve'tteba'hû âmîn ilâ yevmi'd-dîn: Allâh'ın salâtları, en mükemmel selamları ona, onun ailesine, onun taraftarlarına, onu seven ve ona tabi olanlara ta kıyamet gününe kadar olsun (7b/12-13).

Selâmu'llâhi 'aleyhi fî külli ânin: Her an Allâh'ın selamı onun üzerine olsun (68a/25).

Sevâdı külli şey'in zıllıhu ve sevâdü'l-beledi hıttatü türâbihi: Herşeyin siyahlığı kendi gölgesidir ve ülkenin siyahlığı toprağının bölgesidir. Yaranın karalığı da onun siyahlığıdır (247b/1).

Sevdâu kad hağabet minet demillezî/Edmî cüfünî riclehâ ve benânihâ: Sevda, gözyaşıyla benim kirpiklerimin hem ayaklarına hem ellerine kına yaktı (2b/17).

Sevvedehu 'abdü'd-đ-đ-if 'Abdu'llâh bin Muḥammed e's-şehri bi-Trabzonî ğafara'llâhu zünûbehumâ velimen nazara ileyhâ: Karaladı-yazdı. Zayıf kul Muhammed oğlu Abdullâh ki Trabzonî diye meşhurdur. Allâh o ikisinin günahlarını bağışlasın (kendisi ve babası). Bir de bu esere bakanların günahlarını bağışlasın fi-senete 18 Muharrem mîm (369b/28-29-30-31).

Sübḥâna'llâh sübhâna'llâh: Şükürler olsun, şükürler olsun (157a/25).

Sübḥâna'llâhi'l-'azîm e'l-kâdir el-muktedir mâ a'zama şânuhu ve mâ eccelle burhânuhu: Azîm, kâdir ve muktedir olan Allâh'ı tesbih ederim. Onun şânı ne yüce, burhânı ne büyüktür (302b/9-10).

Sübḥâna'llâhi'l-ḳayyûmi'l-'azîm: Kayyûm ve azîm olan Allâh'ı tesbih ederim (166a/6).

Sübḥâna'llâhu'l-ḳakîmu'l-ḳadîr: Hikmet sahibi olan Allâh'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim (7a/26).

Sübḥâne'l-ḳallâkı'l-muḳtî'r-rezzâk: Çokça yaratan, veren ve rızklandıran Allâh'ı tesbih ederim (Bu cümlede şaşırma ifadesi vardır) (313a/2-3).

Sübḥâne'l-ḳâdirü'l-kerîm: Kâdir ve kerîm olan Allâh'ı tesbih ederim (43a/2).

Sümkiye hâze'l-ḳarnu bi'l-varâkı teşbihen bi-evrâkı'l-eşcâri elletî tenbütü fihâ ke'enne'z-zabiyye şecerü nebete fî cibâli kinâne ve taraḫa evrâḳan bi-zurâhu elâ terâ feleki ter'â fihâ: Bu boynuz varak diye isimlendirildi. Orada yetişen ağaçların yapraklarına benzetilerek. Sanki ceylan bir ağaçtır. Kinâne dağlarında yetişmiş ve onun zirvelerine yapraklar bırakmış görmez misin? Güneşin ışınları da boynuzlar diye isimlendirildi. Çünkü güneş feleğin görevlisi gibi bir ceylandır. Orada otlar (128a/30-31, 128b/1-2).

Şāde şirā' şarāyi' şu'ūb şī'a ve şām şamāriḥ şevārif şurufāt şīme ve şerrafe ve şehheme teşhīmen şerīfen: Şia halkının kanunlarının yelkenini kurdu. Hurma dalları onun tabiatını şerefliendirdi (1b/10-11).

Şarābunā min demi ḳaysi'l-hevā veke 'sünā cümçümetü'r-re 'si: Şarabımız aşk Kays'ının kanından, kasemiz de kafatasındandır (225a/24-25).

Şebihū's-şey 'i müncezebün ileyhi: Benzer benzeri çeker (120b/19).

Ta'āla'llāhu 'an zālike 'uluvven kebīrā: Allāhu Te'ālā böyle bir şeyden çok çok yücedir (294b/8).

Taḫaḳḳuḳun bi-maḳāmi'l-fenā ve'l-maḥvu 'an külli mā-sivā: Fenā makamında olmak ve mâ-sivâdan geçmek (301a/26).

Ṭavaren bitürbi's-şāmi aḫsebuhū/Ṭüren bişan'āe ḫilletuhū min türbeti: Şâm'ın toprağında dolaşp onu San'a'daki Tûr aşkı sanıyorum. Baktım ki türbem San'a'daki Tûr dağı olmuş (6b/4).

Te'āla'llāhu 'an zālike 'uluvven kebīren: Allāhu Te'ālā bundan çok yüce ve büyüktür (95b/11).

Tebā beldetün bi-nevāḫī Ḥoten yaḫracu minhü e'l-miskü't-ṭayyib yuḳālu miskün tebāniyyün: Tebâ Hoten civarlarında bir şehirdir. Oradan güzel misk çıkar ve Tebâ miski adı verilir (53a/26-27).

Tecāveza'llāhu 'anh seyvi 'ātihi: Allāh onun kötülüklerini affetsin (268a/11-12).

Tecāvezehu'llāhu Te'ālā: Allāh onu affetsin (258a/14, 291a/31, 297a/25).

Tecevvā terānī tecerred teşil e'n-nāse baḫrun 'amiḳun ve'l-bu'd 'anhā sefīnete nuşhatike fe'nzur li-nefsike e'l-miskīneti: Açık olarak beni gör. Kendini soyutla, insanlara kavuş, deniz derin. Ondan nasihat gemini uzaklaştır ve öylece miskin nefesine bak (190a/5-6).

Teğarrebe 'ani'l-evṭāni fī-ṭalebi'l-'ulā/Ve safera fefī e'l-esfāri ḫamsü fevā'id/Fe-tefrīci hemmin veiktisābi mā'işetin/Ve 'ilmin ve ādābin ve şoḫbeti mācīdin/Fein ḳile fīl-esfāri zillün vemihnetün/Veḳaṭ'u'l-fiyāḳi veirtikābü's-şedāyid: Yüceliklerin talebi uğrunda vatandan ayrıldı ve seferler yaptı. Yolculuklarda da beş yarar vardır. Üzüntünün giderilmesi, geçimin kazanılması, ilim, adab ve övülen biriyle sohbet. Eğer denirse ki bu yolculuklarda zorluk, zillet ve zorlukları üstlenmek vardır (5b/30-31).

Tekādū kıssiyyuhu min ğayri rāmin/Tümekkinü fī ḳulūbihim e'n-nübelā:
Neredeyse hiç atıcısı ve atışı olmadan, onun yayı zeki insanların kalplerinde etkin olur (26b/20).

Uḫdiş seferan yuḫdiş leke rızḳan: Yolculuk yap rızk kazan (16b/10).

Ümmü'l-ḫabā 'iṣün: Kötülüklerin anasının . . . (Hadis: Abdürrezzâk b. Hemmâm, IX, 236-7) (270a/6).

Vāḫidün mine'l- 'aşaratı: Ondan biri (58b/3).

Vallāhu a' lem: Allâh en iyisini bilendir (341a/20).

Vallāhu'l-hādī: Doğruya ulaştıran Allâh'tır (8a/20).

Vallāhu'l-muvaffāḳ li-küllü ḫayrin ve merām ve biyedihı e'l-iftitāḫ ve'l-ḫitām:
Her hayra ve isteğe kavuşturan Allâh'tır. Başlangıç ve sonuç da onun elindedir (2b/2-3).

*Vallāhu'l-muvaffıḳu ve'l-mu'īnu:*Başarı veren, yardım eden Allâh'tır (30a/26).

Ve 'aleyküm bi'l-işmıdi fe 'innehu yeclu e'l-başara: Size sürme kullanmanızı tavsiye ederim. O gözü parlatır (Hadis: Ebû Dâvud et-Tayâlisî IV, 401-2) (49a/30).

Ve ba' de zâlik: Bundan sonra (224a/29).

Ve bâḳī ma' nâ zâhirun bâhirun lâ yaḫtâcu ile't-tafşıl: Onun geri kalan manası açıktır; parlaktır, detaylandırmaya gerek yoktur (98b/16).

Ve bâḳī mezâyāhu zâhirun li-müte 'emmilihi: İnceleyen için meziyetlerinin geri kalanı açıktır (347a/9-10).

Vebiḫasebi iḳtizâi'z-zâtihi: Öznel zorunluluk gereği/Allâh'ın zatından kaynaklanan (4b/6).

Ve bihi'l- 'avn: Yardım Allâh sayesinde (49b/9, 144a/22, 144b/8, 199b/18).

Vebihı'l- 'avn 'aleyhi'r-raḫme ve'l-ġufrân: Allâh'ın rahmeti onun üzerine olsun ki yardım Allâh'tandır (136a/11).

Ve bi'llāhi'l- 'avn: Yardım Allâh sayesinde (3a/5, 38a/27, 64b/25, 198b/11, 235a/4, 279b/25, 291a/29, 367b/1).

Ve billāhi'l- 'avnü fehāzā eyzan min cümleti ḫurāfātihi'l-leti yecībü't-tenbīhu 'aleyhā ve'l-iḫtirāzü minhā tecāvezehu'llāhu Te'ālā: Yardım Allâh'tandır. İşte bu da yine onun sakınılması gereken hurafeleri cümlesindedir. Allâh onu affetsin (349a/13-14-15).

Ve bi'llâhi'l-‘avnü ve biyedihî ezîmmetü't-tevfîki ve's-şavni temmet bi'avni'llâhi Te'âlâ: Yardım Allâh ilemdir ve başarılı kılmanın, korumanın dizginleri onun elindedir (369b/21-22).

Ve bi'llâhi'l-‘avn ve't-tevfîk: Yardım ve başarı Allâh'tandır (44b/9).

Ve billâhi'l-hâdî: Hidayet yalnızca Allâh'tandır (16b/25, 18a/31).

Ve billâhi't-tevfîk: Başarı sadece Allâh'tandır (15b/5, 22b/19).

Ve emsâlü zâlik: Onun benzerleri (148a/2).

Ve emsâlü zâlike fehâzâ min cümleti'l-hurâfâti'l-leti merre zikruhâ tecâvezehu'llâhi Ta'âlâ: Bu da cümle hurafelerindedir, Allâh affetsin (244b/16-17).

Ve emsâlühâ ci'nâ ilâ mâ nahnu fîhi ve tu'abberu 'ani's-şuveri'z-zâ'ileti bi-ğayrihâ: Ve geçici suretler için bunlardan başka tabirler kullanılır (293b/29-30).

Ve emsâlühâ feķis 'aleyhâ: Bunlara kıyasla (197b/22).

Ve eşbete'l-vecdü haţţey 'abretin ve dânnî/Mişle'l-behârî 'alâ haddeyke ve'l-'anem: İçimdeki aşk gözlerimi dolu dolu yaptı ve benim yüzümü sararttı. Aynen bahar gibi senin iki yanağındaki sarı gül izi gibi . . . (70b/20).

Ve eyne's-süreyyâ min yedi'l-mütenâvil: Süreyyâ yıldızı nerede, elini ona uzatıp değmek nerede? (80a/27).

Ve fîhi bahşün ve taḥķiķun ve kelâmun lâ yesâ'u'l-maḥallü: Bu konuda buraya sığmayacak bir araştırma, inceleme ve söz vardır (80a/9-10).

Ve fîhi ebḥâşun şerîfetün lâ-yesa'u e'l-maḥallü: Ve bunda daha birçok şerefli bahisler söz konusudur ki buraya sığmaz (163a/29).

Ve fîhi ebḥâşun vâsi'atün lâ-yaḥtemilu e'l-mekân: Burada, bu mekânın kaldıramayacağı geniş bahisler vardır (165a/23).

Ve fîhi ḥikâyetün 'an Süleymân yeṭûlu zikruhâ fehâzefnâhâ: Ve burada Süleymân'dan bir hikâye vardır. Anlatması uzun sürer. O yüzden kaldırdık (265b/18-19).

Ve fîhi mâ fîhi mine'l-ebḥâşi ve'l-cevâbâti lâ-yeliķu bi-hâze'l-maḥall li-ennâ şerratnâ ḥalle ma'ne'l-beyti lâ-ğayra: Ve burada nice bahisler ve cevaplar vardır ki buraya uygun düşmez. Çünkü biz sadece beyitin manasını çözmeyi kendimize şart edindik (165a/27-28).

Ve haqqı'l-hevā inne'l-hevā sebebül-hevā velevlā e'l-hevā fi'l-ḳalbi mā 'ubude'l-hevā ya'ni bi-haqqı'l-ḥubbi'l-aşliyyi'l-mu'abber 'anhu fi'l-ḥadıṣi'l-ḳudsiyyi "Fe aḥbebtü en u'rafā" inne zālike'l-hevā bi 'aynihi hüve sebebül-hevā e'l-ḥubbi e'l-fer'î ellezî in cezebet bihi e'l-ḳulūbu ilā cemāli'l-haqqı vekemālihi'l-muṭlaḳı velevlā zālike'l-hevā e'l-ḥubbi e'l-fer'î fi'l-ḳulūbi mā ubide e'l-hevā ellezî hüve e'l-meyli ilā mezārihi e'l-kevnıyyeti ve mecālihi e'l-ḥalḳıyyeti bi'l-ittibā'ı bihi ve'l-inḳıyādi li-aḥkāmıhi: Aşkın hakkı için/aşka yemin olsun ki gerçekten aşk, aşkın sebebidir. Eğer kalpte aşk olmasaydı aşka kul olunmazdı. Yani "Ben gizli bir hazine idim" kudsî hadisinde ifadesini bulan gerçek sevgiye yemin olsun ki, şüphesiz bu aşk bizzat kendisi Hakk'ın cemaline ve onun mutlak kemaline kalpleri cezbeden fer'î sevginin sebebidir. İşte bu fer'î sevgi kalplerde olmasaydı, bu aşkın kâinattaki mazhar ve beliriş yerlerine yönelik eğilim ve onun hükümlerine boyun eğme ve tabi olma şeklindeki aşka kulluk kalplerde gerçekleşmiştir (2b/25 31).

Ve hümā ḥarāmāni 'alā ehli'llāhi: O ikisi Allāh ehline haramdır (165a/19).

Ve ilā ğayrı zālike: Ve bunun dışındakilere (324b/1).

Ve ilā ğayrı zālike mine'l-mütenāsibāti'ş-şuverıyyeti ve'l-ma'neviyyeti fefhem ḥurāfātıhı ve te'vılātıhı kemā merre e'l-ḥamratu: Ve daha başka şekilsel ve manevi ilgiler vardır. Humre/hamrada geçtiği üzere onun hurafelerini ve yorumlarını anla (331b/29-30-31).

Ve illā şalāti: Aksi takdirde (âriflerin) namazı . . . (80b/21).

Ve in kāne ğalaṭan meşhūren: Her ne kadar galat-ı meşhūr ise de . . . (258b/28-29).

Ve innemā semmū ḥadran li-teḥadḍuri mevzi'ı ḳademeyhi mimmā vaṭa'e mine'l-erzi li-kerāmetin a'ṭāu'llāhu Te'ālā kezā ḳıyle: Hızır'ı Hızır diye isimlendirdiler. Allāh'ın ona verdiği bir keramet olarak iki ayağını bastığı yerin yeşillenmesinden dolayı böyle söylenildi (341a/5-6-7).

Ve inne mine'l-beyāni lesiḥrā: Beyanın öyle bir kısmı vardır ki kesinlikle sihirdir (Hadis: Bezzâr,V, 289-90) (271b/29).

Ve ḳad küntü muttaşifen bi'l-küfri'l-haḳıḳi: Nitekim ben küfr-i hakikiyle muttaşif oldum (297a/10).

Ve kad ta'avvağtu 'an küllün bimüşebbihi/Femā vecedtü li'eyyāmi'ş-şabā 'avağan: Her şeyin bir benzerini sonradan temin ettim; fakat çocukluk günlerimin karşılığı olanın benzerini bulamadım (87b/4).

Ve kānu ḥayşu mā künnā/Ve künnā ḥayş ü mekānū: Onlar bizim olduğumuz yerde oldular. Biz de onların olduğu yerde olduk (104b/7).

Ve kaçduhu zāhirun velehu ğazelun raḥimehu'llāh lā yaḥtācu il't-tafşīl: Onun, Allāh rahmet eylesin, bir gazeli vardır. Tafsilata gerek yoktur (148b/22).

Ve kıs 'alā hāzā: Ve buna kıyasla (31b/28).

Ve kıs 'alā hāzā bāķī ma'nā-yı beyti'l-mersūm fehazā eyzan min hezeyānātihi ve in emkene't-te'vīlū lākin iltezemete't-tenbīhu li'l-ḥazeri külle'l-ḥazeri 'an emşālihā fi'ş-şī'ri: Resmedilen beyitin geri kalan anlamını buna kıyasla. İşte bu da onun hezeyanlarından biridir. Her ne kadar te'vīli mümkün ise de sakınmak amaçlı tenbih kesinlikle gerekir. Şiirde bu gibi örneklerden sakınmak gerekir (318b/6-7-8).

Ve kıs 'alā hāzā ğayrehū: Diğerlerini de buna kıyasla (339b/2).

Ve kıs 'alā hāzā ḥayālehū fi'l-beyti: Bunun üzerine onun beyitteki hayalini kıyasla (278b/8).

Ve kıs 'aleyhi bāķī mezāyāhā: Geri kalan meziyetleri buna kıyasla (318b/19).

Ve kıs 'aleyhi bāķī'ü'l-ma'nā: Anlamını sen anla; zira çok incedir (190a/14).

Ve kıs 'aleyhi'l-bāķī: Geri kalanları buna kıyasla (95b/8).

Ve kıs 'aleyhi'l-bāķī kaçdihī mine'l-maḥāşid: Onun maksadının geri kalanını anla, neleri kastettiğini buna kıyasla (295a/1).

Ve kıs bāķī ma'ānīhā: Geri kalan anlamları buna kıyasla (319b/26).

Ve kıs bāķī mezāyāhu 'aleyhi: Geri kalan meziyetleri buna kıyasla (324b/25).

Ve kıs e'l-bāķī 'alā faḥvāhu: Geri kalanını da aynı anlam üzere kıyasla (325a/28).

Ve kıs e'l-bāķī 'aleyhā mine'l-mezāyā: Geri kalan meziyetlerini buna kıyasla (328a/21).

Ve kıs ğayrehū biḥālihā: Diğerlerini de onların hâline kıyasla (343b/14).

Ve kıs murādehū vefhem: Muradını kıyasla ve anla (319b/12-13).

Ve külli mertebetin fi'z-zuhūri bi-muktezāhā nüsemmihi şifāten "ve lillāhi'l-meşelū'l-‘alā" Kesultānin zāhara fī mülkihi velehu esāmiyūn kesultānin ve melikin ve şāh Muḥammed ve şehinşāhin ve gāzin ve ebī fethin ve ‘Osmancık ve emşālühā ve lā yelzimu minhū te‘addidühū ve tekeşşiruhu kemā kāle celle celāluhu "Hüvellāhullezī lā ilāhe illāhu meliku'l-Ġuddūsu's-selāmu'l-mü'minū'l-muheymīnu'l-‘azīzū'l-Cebbāru'l-mutekebbir sübhāna'llāhi ‘amme yuşrikūn" ilā āhirihi fehāzihi'l-āyetü's-şerīfetü ve emşālühā ta‘līmūn lil-‘ibādi'l-‘ārifīne bi'llāhi Ta‘ālā e'l-muḥlisīne fī-zauhūri'l-kenzi'l-ḥāfiyyi bi taḳazāi ḥubbin zātiyyin ezeliyyin ki "feḫalaḳtū'l-ḫalkā li-u‘rafā": Ortaya çıkış konusundaki her mertebe muktezasınca sıfatlar diye isimlendirilir. "En yüksek ve yüce örnek Allāh'ındır" Mesela mülkünde ortaya çıkan bir sultanın çeşitli isimleri vardır. Sultan, melik, Şah Muhammed, Şehinşah, Gazi, Ebû Feth, Osmancık ve benzerleri gibi. Fakat böyle olması sultanın zatının birden fazla veya çok olmasını gerektirmez. Nitekim Allāh şöyle buyurdu "[Kur'ân, Haşr 59/23] O, öyle bir Allāh'tır ki O'ndan başka tanrı yoktur. O mâlik ve sahiptir, münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allāh puta tapanların ortak koştukları şeylerden münezzehtir". İşte bu şerefli ayet ve benzerleri kenz-i hafinin zuhurunda ihlaslı olan ârifibi'llāh kulların "Bilinmek için mahlukatı yarattım" ın zâtî, ezeli aşkının gereğini öğretmeye yöneliktir. 294a/ 6 15.

Ve küllü'l-insān maḥallü'n-nisyān ve'l-ḫaḫā: İnsan, unutmak ve hata yapmak mahallidir (78b/21-22).

Velākin leyse bi-müstaḫsenin bi't-ḫaba‘i: Fakat insan tabiatına uygun değildir (269b/30).

Ve lāyaḫtācu ile't-taḫşīl: Detaya ihtiyaç yoktur (308a/20).

Velev ḫaḫabet min ke'sihā keffū lāmisin/Lemā ḫalle fī leylin ve fī yedihi e'l-necmu: Avucuyla onun kasesini tutan kişi, sanki gece elinde bir yıldız varmış gibi şaşırmadan yol alır (56a/9-10).

Velevlā ḡayretün min a' veci lebāte yerā e'l-ḡazālete ve'l-ḡazelā: Eğer benim eğri büğrülüğümden kaynaklanan bir kıskançlığım olmasaydı, o zaman ceylanları dahi görür olurdu (40a/27-28).

Velevlā zefīrī eḡraḡatnī edmu'ī/Velevlā dumū'ī eḡraḡatnī zefratī: Ahlarım olmasaydı gözyaşlarım beni boḡardı; gözyaşlarım olmasaydı ahlarım beni yakardı (70b/4).

Ve'l-feverānu e'l-ḡaleyānu bi's-şiddeti ḡattā yertemiye ile'l-ʿuluvv: Feveran demek çok şiddetli galeyandır ki ta yukarılara yükselir (44b/15-16).

Ve linnāsi fīmā ya'şikūne mezāhibu: Ve İnsanların âşık olmalarında çeşit çeşit yolları, mezhepleri vardır (70b/23, 157b/21).

Ve'l-ma'nā fī ḡālībī'l-ḡayālī muḡābıḡun limā ḡubī'a lehu fī mülāḡazatıhi fe-ḡıḡ
'aleyhi'l-bāḡī: Hayal kalıbındaki anlam düşünöldüğü takdirde onun karakterine uygundur. Geri kalanını da sen buna kıyasla (292a/19-20).

Ve'l-ma'nā zāhir: Mana açıktır (101b/22, 134a/23, 253a/7).

Ve'l-ma'nā zāhir lāyuḡtācu ile't-taḡşīl: Mana açıktır, anlatmaya ihtiyaç yoktur (148a/24).

Ve'l-ma'nā zāhirun 'alā e'l-müte'emmil: İyice düşünen için anlam açıktır (99a/28).

Ve mā eşbeḡehā min en yuḡşā: Ve buna benzerleri sayılamayacak kadar çoktur (21a/15).

Ve mā kāne maḡḡdan mine'l-meyni fe'staḡbela'llāhu e'l-ʿiḡrete fīhi: Meynin (?) safı ve özü olandan Allāh orada işreti kabul eder (103a/29-30).

Ve mā yuḡābiluhā: Ona karşılık gelen (165a/20).

Ve minhü'l-ʿavn: Yardım ondandır (294b/11).

Ve minhü'l-ʿavnü ve'l-iḡtītāmu: Yardım ve tamamlama ondandır (215a/7).

Ve minhü't-tevfik: Başarı ondandır (13b/15).

Ve minnī 'alā şem'ī bilen in men'ati en/Erāke femēn ḡablī li-ḡayri lezzeti: Benden benim kulaḡıma seni görmeme engel olmak için göremezsın denildi. O halde benden önce benden başkası için bir lezzet mi var? (55b/17, 141b/25-26-27).

Ve mur bi-firāḡı şimetihā e'l-leyālī tuḡibke ilā irādetike imtisālen: Onun ayrılıḡından gecelere sor/uḡra, emrini tutacak şekilde senin isteḡine cevap verir (38a/26-27).

Ve te'lifü's-şiri min levāzımı müteḡayyiletin tenbesiḡur minhā e't-ḡab'ı izā te'emmelehā lezemehā bi-eyyi ḡariḡin kāne: Şiir telifi hayal edenin ayrılmazlarındandır.

O şiir sayesinde, şiiri düşünen kişi tabiatı itibariyle ferahlar, hangi yolla olursa olsun bu böyledir (38b/10-11).

Ve't-ṭanezu e's-saḥriyyetü ve hüve ṭannâzun ey mübâligün fi's-sıḥriyyeti intehâ: Tannâz, müsahhire manasına tanez de şaka yapmak, alaya almaktır. Tannâz da öznedir. Yani aşırı alaya alan eğlenen demektir (123a/4-5).

Vücūduke zenbun lâ yukâsu bihi zenbun: Varlığın hiçbir günahla kıyaslanmayacak bir günahdır (145b/16-17).

Yâhū yâ menhū: Ey o, ey o olan (55b/26).

Ya'lemuhâ ehluhâ: Ehli olanlar onları bilir (172a/23).

Yâ menba'e'l-'ulūmi ve yâ mezenete'l-keremi/Yâ 'umdetel-ecilleti yâ e't-yâbe's-şenâ: Ey ilimlerin kaynağı, ey keremin öbeği, ey büyüklerin direği, ey en hoş övülesi (12a/22).

Yedūru min ṭavrin ilâ ṭavrin fī mi'eti küfūfin: Tesbih halden hale yüz avuçta dolaşır durur (100b/21).

Yekedne yeridne min ḥadeḳi'l-meṭâyâ/Mevâride mâ'uhâ ebeden şimâdu: Neredeyse metâyânın göbeğinden su kaynakları istediler ve o su kaynaklarının suyu daima azdır (27b/28-29).

Yenâmu 'ayni velâ yenâmu ḳalbi: Gözüm uyur, kalbim uyumaz. (Hadis: Ahmed b. Hanbel, XII, 380, XV, 411) (66b/11).

Ye's min raḥmeti'llâh: Allâh'ın rahmetinden ümit kesme (54b/22).

Yuhzefu zamîruhu 'inde ittişâlihâ: Bu kelimenin zamiri birleşme durumunda kaldırılır (148b/12).

Yukâlu te'ezzerâ e'n-bintü eyiştetde enşedenâ 'Alî bin İbrâḫîm ḳâle enşedenâ Sa'leb: Te'ezzerâ fîhi e'l-bintü ḥattâ tecellet/Ribâhū ve ḥattâ mâ terâe'n-nisâ nuvvemen yeşifu. Keşretü'n-nebât ve't-taḳviyetu ve'l-i'ânetu ḳâle e'l-Saleb: Şededtü lehū ezri bimurreti ḥâzimin/'Alâ mevḳi'in min emrihi mütefâḳimin: Kız çocuğu te'ezzur etti diye söylenir yani güçlendi. Alî bin İbrâḫîm Sa'leb'in şu şiirini söyledi:Orada kız/bitki büyüdü güçlendi ta ki kendisini gösterdi ve hatta kadınlar uyku gözü görmediler. Bitkilerin/kızların çokluğunu vâsf ediyor. Kelime olarak izr ve izrâr şu anlamlara geliyor kuvvet, güçlendirme, yardım etme.Gücümü hâzimin yardımıyla çoğalttım; onun işinin konumu üzere yoğunlaştım (13b/9 14).

Zāde'l-hevā fī-ʿunşurī ve tekāşefet/Min ecli hāzā lā-uķīmi bibeldetin: Aşk benim yapımda öyle arttı ki bu yüzdendir ki hiçbir beldede kalamıyorum (6b/3).

Zuhūru nūri'l-eḫadiyyeti ʿan külli mażharin ve ittişāfi bi-ʿayni'l-cemʿi fī külli me şerin: Ehadiyyet nurunun bütün mazharlardan ortaya çıkması ve benim her eserde aynü'l-cem' ile vasıflanmam (297a/14-15).

Zuhūru şifāti bi-levāzımı māhiyyetihā ve hiye ʿālemü'l-vāḫidiyyeti: Sıfatların mahiyetlerinin ve eserlerinin ayrılmazlarıyla ortaya çıkmasıdır ki, o da vāhidiyyet âlemidir (287b/27-28).

Zulmen bi-cürm: Günahsız yere, haksızca (76a/5).

EK-2 (ÖZEL ADLAR DİZİNİ)⁹⁶³⁶**A**

'**Abbâsiyûn**: Hz. Muhammed'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelen veya bu sülaleden gelenlerin kurdukları devlete bağlı olanlar (7a/28).

'**Abdül-kerîm el-Cîlî**: Tam adı Kutbüddîn Abdülkerîm b. İbrâhîm b. Abdülkerîm el-Cîlî'dir. 1428 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî'nin torunu olduğu düşünülmektedir. En meşhur eseri İnsân-ı Kâmil adlı eseridir. (341a/7).

'**Abdü'l-kâdirü'l-Geylânî/Cîlânî**: 471 tarihinde İran'ın Geylan kasabasında dünyaya gelmiş evliyâullâhtan bir zattır. Hem İmâm-ı Hasan hem de İmâm-ı Hüseyin evladındandır. Zamanının imamı olmuş ve dünyaca ismi duyulmuştur. Pek çok alim ondan hadis öğrenmiştir. Tasavvuf, hakikat ve marifete dair eserleri vardır (142a/4-5).

'**Acem**: Arap olmayan kavim; İranlılar (6a/19, 25b/18, 34a/16, 35b/27, 44a/15, 65a/19, 65b/16, 71b/13, 76a/8, 78a/4, 81b/17, 87a/20, 87b/18, 100a/19, 117b/18, 142a/22, 159b/4, 180b/1, 180b/18, 225b/24, 235b/2, 264b/15, 283a/9, 288b/12, 296a/1, 315b/21, 337b/22, 349b/8).

'**Acemî**: İran halkından olan, İranlı (11a/6, 43a/11, 76b/16, 161a/8, 233b/29, 255b/16, 334b/30, 338b/9, 344b/23).

'**Adn**: Sekiz cennetten ikincisinin adıdır. Parlak inciden olup bütün cennetlerin ortasında yer alır (108b/15).

'**Alî**: Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib'in oğlu ve Hz. Muhammed'in damadı olup 4. halifedir (13b/19-20, 20b/27-29-31, 25b/23-25, 55b/3, 68a/11).

'**Alî bin Ebî Tâlib**: bk. 'Alî mad. (15a/5).

'**Allâh**: Tanrı, Allah, Yaradan, Rab, Mevlâ (14b/1, 231a/15, 273b/13, 279a/29).

'**Âmidî**: Kaynaklarda "Âmidî" adını taşıyan taşıyan üç kişiye rastlanmıştır. Bunlardan ilki Diyarbakırlı olup fıkıh, hadis ve ilm-i hesapta mahirdir. Bir süre kadılık görevinde bulunmuş h. 608-m. 1211/1212 senesinde vefat etmiştir. Ayrıca bu kişinin şiirleri olduğu da söylenmektedir. Diğeri de asıl adı Seyfe'd-dîn olan Âmidî'dir. Fıkıh, felsefe, mantık gibi ilimlerde adını duyurmuş yirmiden fazla eseri vardır. Bir diğeri de Arap lisanîyatçısıdır. Eserde bir Farsça beyitine yer verilen şairin (ö. 982/1574), asıl adı Şeyh Süleyman olan XVI. yüzyılın ünlü ilim adamı ve Halvetiyye şeyhlerinden olan Âmidî olduğunu düşünmekteyiz (44a/10).

⁹⁶³⁶ Bu bölüm yazılırken yararlanılan kaynaklar, kaynakçanın altında "Özel Adlar Dizininde Yararlanılan Kaynaklar" alt başlığında verilmiştir.

'**Arab**: Arap kavminin genel adı (34a/16, 35a/30, 35b/27, 138a/5, 255a/25).

'**Arabî**: Arapça (2b/23, 11a/5, 13a/4, 23b/25, 73b/24, 100a/30, 101b/25, 111b/4, 112a/16, 123a/4, 133b/17, 135a/2, 143a/15, 161a/8, 258b/20, 260b/4, 334b/15-31, 349a/25, 356a/25).

'**Âsaf**: Süleyman peygamberin veziri (36a/10-30, 36b/7, 53b/12, 57a/10-11-15, 61b/11-13, 185a/24-26, 225a/27, 232a/20-24, 319b/27-29).

'**Âsafî**: Asıl adı Hızır Çavuş olan Âsafî Bosna'da doğmuş, 1031/1621-1622 yılında Kûfe'de ölmüştür. İyi derecede Farsça bilmektedir (74a/13).

'**Askerî**: Şiiliğin isnâaşarîya kolunun onuncu imamıdır. Şiiler ona hürmeten "el-Nakî" derler. 213 (828) de Medinede doğmuş, 254 (868) de ölmüştür (14b/11-14-21, 68b/24-26).

'**Âsyâ**: Eserde Nuh tufanında evi harabolan kadının adı olarak geçmektedir (83b/2).

'**Âsiye**: bk. Âsyâ mad. (83b/2).

'**Âzer**: İbrahim peygamberin babası Târah'ın veya amcasının adıdır (348b/28).

B

'**Bağdâd**: Dicle nehrinin her iki yakasında doğu boylamında bulunan şehir. Şairler, eserlerinde güzelliğinden övgüyle bahsetmişler, ona yeryüzünün cenneti adını vermişlerdir (92a/10, 123b/8-9-13-14).

'**Bâkır**: Asıl ismi İmâm-ı Muhammed-i Bâkır olup on iki imamın beşincisidir. İmâm-ı Zeyne'lâbidîn'in oğlu ve Hz. Hüseyin'in torunudur (14a/11).

'**Bârî**: Yaratan, yaratıcı (79b/4).

'**Bathâ**: Mekke'de dağ arasında bulunan bir dere; Mekke-i Mükerrreme (3b/23-25-26-30).

'**Bedahşân**: Orta Asya'da Afganistan'ın kuzey doğusunda Türkistan, Hindistan ve Çin arasındaki bölgededir. Yüksek, dağlık, suyu bol, havası güzel bir yerdir. Buradaki halk İran soyundan gelen Tâciklerdir. Farsça konuşurlar, la'l-i Bedehşân denilen yakutuyla ve kıymetli taşlarıyla meşhurdur (137b/24-26, 311b/6-8).

'**Bektâşiyye**: Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlananların tuttuğu yol (80b/27, 338a/24, 338b/4).

'**Berhiyâ**: Hz. Süleymân'ın veziri Âsaf'ın babasının adı (36a/10).

'**Beyt-i Ma'mûr**: Yedinci kat gökte, Cennet-i Firdevs'de bir köşk olup Hz. Âdem'le yeryüzüne indirilmiş, Nûh tufanından sonra yine Cennetteki yerine alınmıştır (3b/29).

Beytu'llâh: Allâh'ın evi, Kâbe (11b/2).

Bîsütûn: Ferhad'ın, sevgilisi Şîrîn'in emriyle Kermanşâh civârında deldiği dağın adı (80b/7-9-10,87b/29-31,88a/2, 94b/13-15-17, 117a/27-29-30, 120a/17-19, 139a/26-28, 140b/1-3-5, 174b/30, 175a/1, 191a/1-3, 194b/9-11-12, 196a/8-10, 202a/4, 251a/14-15-16, 262b/31, 340a/27-29, 340b/1, 340b/24-25, 357a/7-9).

Buhârâ: Zerefşân ırmağının aşağısındaki büyük alanda bulunur. Bugün ise Özbekistan Cumhuriyetinin sınırları içindedir (235b/13-15, 267b/2, 282b/6).

Burâk: Hz. Muhammed'in Mîraç'ta bindiği binek (67b/28, 133b/23).

Burhân-ı Kâtî': Yirmi binin üzerinde kelime içeren bu sözlük, Burhân mahlasını kullanan Muhammed Hüseyün b. Halef et-Tebrizî tarafından yazılmıştır. 11. yüzyılda Farsça'nın Hindistan'da gelişmesi sonrasında duyulan sözlük ihtiyacından dolayı kaleme alınmıştır. Türkçeye çevirisini Mütercim Âsım Efendi yapmıştır (182a/6).

Bûsirî: 1 Şevval 608'de (7 Mart 1212) Behnesâ şehrine bağlı Behşim'de doğmuştur. Hz. Muhammed ile ilgili yazdığı kasidelerle üne kavuşmuştur. Bilinen en önemli eseri Kasîdetü'l-Bürde adlı eseridir. Bu kaside peygamber sevdalısı olan Bûsirî'yi şöhretin zirvesine çıkarmıştır (70b/17).

C

Ca'fer-i Sâdık/Ca'ferü's-sâdık: Asıl adı Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî Zeyni'l-'âbidîn'dir. Ca'ferî fikhının kurucusu olup Babası isnâaşeriyye'nin beşinci imamı Muhammed el-Bâkır, annesi Hz. Ebû Bekir'in torunu Ümmü Ferve'dir. Soyuna baba tarafından Hz. Ali'ye, anne tarafından ise Hz. Ebû Bekir'e dayanır. Sâbir, Fâzıl, Tâhir ve Âtır gibi lakaplar da anılmaktadır (14a/24, 25b/25-26, 68b/8).

Ca'ferî: Şii mezhebinden Ca'fer-i Sâdık taraflısı olanlara verilen addır (14a/21, 68b/7-9(2), 339b/21).

Câmî: İran'ın XV. asırda yetişmiş büyük mutasavvıf, mütefekkir ve âlim şairidir. Fatih'le muhabere etmiştir. Asıl adı Abdurrahman'dır. Bir çok manzum ve mensur eserleri vardır. Bizde Câmî adıyla şöhret bulan eseri, Arap nahvine ait Kâfiye'nin şerhi olup vaktiyle medreselerde okutulurdu (21a/6, 108a/17).

Cebrâ'il/Cibrîl: Peygamberlere emir ve vahye vasıta olan döt büyük melekten birinin adıdır (48b/4-9).

Cebre'îl: bk. Cebrâ'il/Cibrîl mad. (48b/3).

Celîl: Büyüklük sahibi olan Allah'ın adlarından (3b/28).

Cem: İran hükümdarlarından Pişdâdiyân'ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşîd. Şarabı icat etmekle meşhur olmuştur. Başka hiçbir meziyeti olmadığı halde şarap

mucidi olduğu için edebiyata girmiştir (36a/8-10-19, 36b/7, 92a/8, 123b/10, 148a/8, 153a/6, 255a/3).

Cemşid: bk. Cem mad. (271b/23-24-25, 317b/26, 361a/22).

Ceyhûn: Asya'nın en büyük ırmaklarından (53a/13-15).

Cihân: Hâkim, onun Şevket-i Buhârî ile aynı yüzyılda yaşamış, İranlı bir şair olduğunu eserde dile getirmektedir (71b/13).

Cihân Hâtûn: bk. Cihân mad. (71b/13-14).

Cüneyd: ö. 297/909. İlk dönem Sûfilerinin en güçlü temsilcilerindedir. Hazzâz lakabıyla tanınmıştır (104b/6, 257b/6).

Ç

Çağtâyî: "Çağatay" kelimesi Cengiz'in ikinci oğlu Çağatay'dan gelmektedir. Timurlular (1405-1506) idaresinde gelişen bu dil, Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinde klasik şeklini almıştır. XV. yüzyıldan XX. yüzyılın başına kadar kullanılan edebî bir dildir. Doğu Türkistan ve Orta Asya Türk devletlerinin diplomasi, edebiyat ve resmî dili olarak, XIX. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa Rusyasının Oğuz olmayan Müslüman Türklerinin de edebî dili olarak kullanılmıştır. Daha sonra Seyhun-Ceyhun bölgesini ve Horasan'ı içine alan yerlerdeki devletlerin genel bir adı olmuştur (161a/9, 182a/5).

Çengiziyye: Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı Cengiz'e nispetle bu döneme ait kültür anlamında eserde kullanılmıştır (335b/8).

Çîn: Doğu Asya topraklarında dünyanın en eski medeniyetine sahip milletin ve devletin adıdır (74a/16, 126b/29, 142a/21, 148a/17, 351a/8).

Çîn ü Mâçîn: Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad olup sürekli olarak "Çin" sözü ile birlikte kullanılır (95b/27).

D

Dâver: Allah'ın adlarından biri (113a/18-19).

Dervîş Sâdık: Eser boyunca Hâkim bu kişiden üstadı olarak bahseder. Kaynaklarda Sâdık adını taşıyan birçok kişi vardır. Ancak hangisinin Hâkim'in bahsettiği Dervîş Sâdık veya Dervîş Sâdık Efendi olduğunu tespit edemedik. Bununla birlikte eserden hareketle, onun iyi Farsça bildiğini, Şevket-i Buhârî Dîvânı yazıcılığıyla şöhret bulduğunu, Şevket-i Buhârî Dîvânı'nın pek çok nüshasına ulaşmış ve Hâkim'e oldukça yakın bir zat olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca eserde Hâkim'in ondan "merhûm" diye bahsetmesi Hâkim bu eseri kaleme alırken, üstadının vefat etmiş olduğunu göstermektedir (10a/10, 33b/7, 367a/27).

Dervîş Sâdık Efendi: bk. Dervîş Sâdık mad. (7a/14, 64b/19-20, 76a/10, 214b/1, 268b/13, 334b/12).

Dımışkî: Şam şehri ile ilgili, Şam'a özgü; Şam halkından olan (kimse) (316a/30, 323a/2).

Dicle: Asya'nın Fırat'tan sonra en büyük nehri (123b/12).

Düldül: Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye verdiği kır katırın adı (275b/17).

E

Ebû'l-'alâ: bk. Ma'arrî mad. (23b/5).

Ebû 'Alî Sînâ: Ortaçağ tıbbının önemli temsilcisidir. İslam dünyasının büyük filozoflarından. Aslen Belhlidir ve garp ortaçağında Avicenna olarak tanınmıştır (21a/13).

Ebî Sa'îd: Büyük evliyalardandır. m. 1049'da vefat etmiştir (21a/14, 297a/11).

Ebû Sa'îd-i ebû'l-hayr: bk. Ebî Sa'îd mad. (21a/13, 297a/9).

Ebû Tâlib: Hz. Muhammed'in amcasının adıdır. Aynı zamanda Mekkeli şairler arasında gösterilmektedir (13b/19-20).

Eflâtûn: Aristo'nun hocası, Sokrat'ın öğrencisi olan ünlü Yunan filozofu, Platon (165b/12-14, 169b/12-13, 252b/2, 345a/24-26).

Ekber: büyük anlamında Allâh'ın adı olarak eserde geçmektedir (3b/28).

Ekber Şâh: (ö. 1014-1605) kültür ve sanatta Babürlülere en parlak dönemini yaşatmış hükümdarın adıdır (299a/10).

Emîrzâ Sa'deddîn: Rakim Sa'deddîn-i Meşhedî. Babse Hâce Gıyas'tır. Şah Cihan döneminde babası ile Hindistan'a gitmiş, Süleymân Şâh döneminde İsfahan'a geri dönmüştür. Herat valisi ve ardından vezir olmuştur. Çok sayıda şiiri ve kasidesi olan bu kişinin Şevket-i Buhârî'nin hayatında önemli bir yeri vardır (7a/12, 42a/7, 61b/24-26).

Esmed: Tûr dağının diğer adı olarak eserde geçmektedir (49a/27-28).

Eymen: Hz. Mûsâ'nın Tur dağında Tanrı'nın tecellisine mazhar olduğu yerin adıdır (55b/9-12, 59a/10, 105a/2-4, 126a/30, 126b/1-2, 132b/15, 137b/9, 189b/2-4, 227a/21, 235b/10, 238b/28, 275b/16-19-20, 310a/10-12).

Eymenistân: bk. Eymen mad. (238b/29).

F

Fârisî: Farsça (58a/29, 70b/18, 78a/13, 108a/22-23, 144a/23, 344b/24).

Fâtmâ: (ö. 11/632) Hz. Muhammed'in kızı ve Hz. Ali'nin zevcesi olup Hz. Hasan ve Hüseyin'in annesidir. Kaynaklarda Hz. Fâtma'ya nisbet edilen bazı şiirler ve beyitler de bulunmaktadır (68a/14).

Fâtıma: bk. Fâtmâ mad. (13a/30).

Fâtımatü'z-zehrâ: bk. Fâtmâ mad. (13b/1, 15a/5-6).

Ferhâd: Doğu edebiyatlarının ünlü Ferhâd u Şîrîn adıyla bilinen eski bir hikâyesinin erkek kahramanı (80b/9, 87b/29,87b/31, 94b/13-15-16, 120a/17, 138b/18-20, 196a/7-9, 223b/28, 251a/12, 262b/31, 269a/29, 332a/30, 340a/28-29, 340b/25, 344b/18-20, 364a/27-29).

Ferhâdiyye: Ferhâdnâme, Ferhâd u Şîrîn adlarıyla da anılan bu mesnevinin etrafında oluşan kültür. Nizâmî-i Gencevî'nin meşhur Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevisinden ortaya çıkmıştır (88a/2).

Ferheng-i Cihân-gîrî: Ekber Şâh döneminde Cemâlüddin Hüseyin İncü tarafından yazılan büyük Farsça sözlük (43b/6).

Ferîdûn: Pişdâdîlerin altıncı padişahı olan ve Cemşîd soyundan demirci Gâve'nin yardımıyla Dahhâk-i Mârî'yi öldüren, ayrıca Ferrûh olarak da ünlenen İran mitolojisinin bir kahramanı (52b/25).

Felâtûn: bk. Eflâtûn mad. (5a/5, 52b/30-31, 136b/28-30, 137a/1, 232a/21-22, 258a/28-30(2), 309b/19, 341a/8).

Firdevs: Sekiz cennetin dördüncüsünün adıdır ve kızıl altındandır (232a/26).

Firdevsî: (ö. 411/1020?) İran'ın millî destanı Şehnâme'nin yazarı. Bu eseri Gazneli Mahmud'a sunmuştur (23b/10).

Firenk: Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri isimdir (135a/17-18-20 (2), 141a/10-12, 141b/1-2-4, 238b/28-29, 349a/29-31).

Firenkî: Frenklere mahsus (151a/6-8-9-11).

Fransa: Ana kara toprakları Batı Avrupa'da bulunan bir ülke (22b/29).

Fütûhât-ı Mekkiyye: Muhyiddîn-i 'Arabî'nin meşhur tasavvufî eseri (3a/1).

G

Gadyût: Eserde bir beldenin adı olarak geçmektedir. Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (267b/3).

Gâzî Mahmûd Hân (I. Mahmûd): 24. Osmanlı Padişahı olup II. Mustafa'nın oğludur. 1696'da Edirne sarayında dünyaya gelmiştir. Tahta çıktığında 35 yaşındadır. Padişahlığının ilk on dört gününde Patrona Halil ihtilali devam etmiştir. Lale devrinin âlim, edip, şair, musikişinas, hânende, sâzende vb. bütün şöhretlerini etrafında toplamıştır. Şiire meraklı olan sultan 1754 yılında vefat etmiştir (2b/8-9).

Gevher Şâh: Eserde Ekber Şâh'ın oğlu olduğu belirtilmiştir (299a/11).

Gül-gûn: Şîrîn'in bindiği açık doru at (39a/29, 39b/2-14-16, 40a/9-11, 40b/26-28, 94b/14-17, 121a/22-24, 129b/17-18-19, 136b/22-24, 256a/20-22, 265b/31, 269a/28-30, 333a/15-17, 350b/14-16, 363b/10-12).

H

Hâcî Bektâş: Asıl adı Bektâş olup hakkında muhtelif bilgiler mevcuttur. Yeniçeri ocağının ve Bektâşîliğin piri kabul edilir (80b/28).

Hâcî Kivâmeddîn Hasan: Bu kişi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (51a/17).

Hâfız: Meşhur İranlı şair. Hâce Hâfız-ı Şîrâzî adıyla anılır. Bazı İran kaynaklarına göre Fars edebiyatının en büyük üç şairinden biridir, gazelde ise en büyüğüdür (32b/18, 123b/4-6, 202b/26, 306a/17-18).

Hâfız-ı Şîrâzî: bk. Hâfız mad. (133b/19).

Hak: Allâh, Cenâb-ı Hâlik, Hak Ta'âlâ (7b/4-7, 17a/23, 42b/9-10, 58b/12, 66a/19-22-30-31, 66b/1-2-4, 67b/30, 79b/1-3, 68a/28-30, 80b/15-17, 93a/4 (2), 155b/5, 165a/3-5, 190a/4-8, 191a/21, 198b/5-9, 201b/26-27, 209a/16, 254a/15-16, 256b/13, 257b/2-4, 270a/7, 279b/15, 297a/8-20).

Hâkânî: İran edebiyatının en büyük kaside şairi. Türk edebiyatında Nefî ve Nâilî'yi de etkilemiştir (188a/19).

Hâkim: (d.? / öl. 1184/1770) Asıl adı Seyyid Mehmed olup Hâkim mahlasıyla şiirler yazmıştır. Hat sanatına da ilgisi olan Hâkim, vakanüvis olarak uzun yıllar görev yapmıştır (2a/31, 174b/23).

Hâkim Enverî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (156b/6).

Hakîm Hâkânî: İran'ın en büyük şairlerinden ve meşhur belagatçilerindedir. Hâkânî'nin Dîvân'ı ve Musul hakimi Cemâluddîn Ebû Cafer Muhammed bin İsfahânî'ye yazdığı Tuhfetü'l-Irakeyn adlı mesnevisi vardır (161b/17).

Hâkim Seyyid: bk. Hâkim mad. (1b/14).

Halîl: Sadık dost anlamında Hz. İbrahim'e verilen bir isimdir (67a/31, 67b/2, 348b/28).

Halîl-i Âzer: bk. Halîl mad. (3b/27).

Hallâc: 992 yılında "Enel-hak" dediği için asılarak öldürülen meşhur sufi. Divan şiirinde sıklıkla adına rastlanır (169b/28, 279b/26-28, 337b/28).

Hallâc-ı Mansûr: bk. Hallâc mad. (169b/30, 337b/31).

Hân: Padişah, emir, hükümdar (36a/19-24, 37a/26, 37b/20).

Hasan: Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fâtıma ile Hz. Alî b. Ebî Tâlib'in büyük oğludur. Hz. Muhammed'in de en sevdiği torunudur (13b/17-19-20, 14b/14-21, 68a/21, 68b/26).

Hâşimî: Hz. Muhammed'in mensup bulunduğu kabilenin adı; bu kabileye mensup kimse (13b/14).

Hâtemî: Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi. (d. 860/ö. 922/1516-1517). Amasyalı Müeyyedzâde Alî Efendi'nin oğludur. II. Bayezîd'in yakın çevresinde bulunmuş, Şehzâde Bâyezîd'i afyona alıştırdığı iftirasıyla idamına karar verilmiştir. Bu nedenle II. Bayezid tarafından Halep'e gönderilmiştir. Daha sonra İran'a geçen Hâtemî burada yedi yıl Celâleddîn Devvânîden ders almıştır. Kadılık ve kazaskerlik görevlerinin yanında üç dilde de manzum ve mensur eserleri vardır. Özellikle Yavuz Sultân Selîm'i övmek için yazdığı Arapça kasidesi, II. Bayezid'e sunduğu hançer redifli Farsça kasidesi ile beğeni toplamıştır (69a/3).

Hâtîfî: 1419'da Herât'ın Câm şehrinde doğan Hâtîfî, Abdurrahman Câmî'nin kızkardeşinin oğludur ve Câmî'den sonra devrinin en büyük şairi sayılmaktadır (49b/2, 133b/17).

Hazret-i Şeyh: Muhyiddîn-i İbn-i Arabî için eserde Hazret-i Şeyh denilmiştir. Diğer nüshalarda ise Hazret-i Şeyh Muhyiddîn-i İbn-i Arabî adı geçmektedir. 560/1165'te Mürsiye'de doğmuştur. Kaynaklar, onun Sadereddîn Konevî'nin üvey kardeşi olduğunu yazarlar. Selçuklu yerleşim bölgeleri olan Malatya ve Konya'da bir dönem kalmış, meclisler düzenlemiştir. Selçuklu sultanlarına nasihatlerde bulunmuştur. Osmanlı alimleri ve şairleri arasında övgüyle anılır. Bir çok Osmanlı şairi ona methiyeler yazmıştır. Çok sayıda eseri vardır (2b/31).

Herât: Afganistan'ın batısında yer alan tarihî bir şehirdir. 58a/13, 225a/26-28,

Hıdîv: Mısır valisine verilen isim 7b/24.

Hıtâ: Çin'in kuzeyine verilen ad (41a/21-23, 163a/16-18).

Hızr: Bengisuyu elinde bulundurduğuna inanılan kutsal ve ulu kişi (257b/19-20, 285b/3-5-6, 341a/3-5, 341a/11-13, 350a/23-25, 355a/28-30).

Hind: Hint ülkesi, Hindistan (45b/28, 72b/9, 89a/27-29, 112b/1-3-4, 127b/5, 143b/14, 152a/29-31, 152b/1, 157b/15, 187a/23, 204b/31, 205a/2-5-7, 205b/9-14, 227b/19, 227b/22, 241a/29-31, 242a/14, 268b/15-17, 288b/7-9-12-16, 295b/29-31, 296a/5-7, 299a/6-8-12-13, 302a/30, 325a/10-12-19, 331a/17, 340a/10, 343a/2-4, 356b/25-27).

Hindî: Hint ile ilgili, Hint ülkesine ve halkına özgü; Hint ahalisinden olan, Hintli; Bugün kullanılan Hint dillerinin en tanınmış ve yaygın olanı, Hindistânî, Urdu dili (108a/22, 157b/15, 244b/24, 299a/10).

Hindû: Hintli (65a/3-4, 84a/7-9, 128b/8-9-10, 157b/12-14, 167b/12-14, 244b/23, 261a/14-15, 297a/3-6-23, 331b/23-27, 342b/27-28, 343a/1).

Hindûstân: Hint ülkesi (72b/8-10, 81a/1, 95b/26, 112b/3, 187a/19-21, 361a/30, 361b/1).

Horasân: İran'ın doğusunda yer alan coğrafi bölge (7a/20, 10a/20, 20b/24-27-31).

Hoten: Doğu Türkistan'da bir bölge ve buradaki bir şehrin adı (216b/8-9, 225b/5).

Hudâ: Allâh (3b/27-29, 4b/8-10, 7a/31, 8a/6, 10b/10-12-13, 11a/31, 42b/8, 57b/10, 58b/14, 59b/7, 96b/12-17, 117a/10-11, 126b/19-21, 130b/7, 137a/28, 155b/3, 167a/19-21, 167b/28-30, 173a/3-5, 183b/9-11, 199b/21-22, 203a/26, 209a/21, 221b/28, 231a/12, 237a/28, 252b/21, 269a/10-12(2), 273b/25, 279b/13, 308b/7-9, 327a/24, 357a/29).

Hudâvend: Allâh, Tanrı (54b/26).

Hünûd: Hintliler (157b/20).

Hüseyn: Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin küçük oğlu (13b/27, 68a/23-25).

Hüsrev: Meşhur Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinin erkek kahramanı (94b/15, 121a/25, 154a/16, 256a/22).

Hüsrev: (d. 651/1253) Eserlerini Farsça yazmış bir Türk şairi ve edibidir. Hindistan'da doğmuştur (133b/23).

I

'Irâk: Başkenti Bağdat'tır. Resmî dili ise Arapçadır. Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat Suyu'nun iki tarafına verilen addır (83a/31).

'Irakî: Fahreddîn-i Irakî. XIII. yüzyılda yaşamıştır. Mevlevî çevrelerde de bulunmuş, eserlerinde aşk, âşık, maşuk üzerinde durmuştur. Vahdet-i vücûd anlayışına gönülden bağlı olup Leme'ât adlı eserinde bunu okuyucuya hissettirmiştir (65a/24-25-26).

Isfahân: Kenarından Zâyenderûd ırmağı geçer. Bir buçuk asır önce pâyitaht-ı Îrân olarak bilinirdi. Parlak zamanlarda inşa edilmiş olan saraylardan günümüze Çihil Sütûn, Çehâr Bâğ gibi birkaçı ulaşmıştır (35b/26).

İ

İblîs: Şeytan (279b/18).

İbn-i Sînâ: bk. Ebû 'Alî Sînâ mad. (297a/9).

İlâhî: Allâh ile ilgili, ona mensup; ey Allâh (13b/22, 14a/1, 69b/29, 70a/3, 93b/7, 130b/9, 268a/16-22, 269b/26, 273b/22, 279a/23, 279b/22).

İlâhiyye: Tanrıçılık, yaratıcılık (2b/24, 92b/19-21, 10b/6,20a/2,269b/24, 278a/12, 294a/23, 294b/2, 301a/27).

İmâm: Hz. Alî neslinden gelen kişilere verilen ad (7a/8-20-24, 7b/3, 8a/12, 8b/2, 10a/18-21-23-25, 12a/20, 13a/14, 13b/19(2), 14a/10-13-24-27, 14b/4-8-14, 14b/21-26-27-29, 15a/5, 20b/27-31, 25b/21-25, 26a/9-25, 29b/3, 68a/6-21-25-30, 68b/3-8-15-19-23-26-30, 69a/3, 78b/21).

İmâm-ı Şâfi'i: Şâfi mezhebinin imâmı. 767'de Gazze'de doğmuştur. Büyük bir müctehiddir (13a/28).

İmâm-ı Şa'rânî: XVI. yüzyıl âlim ve sufilerindedir. Muhyiddîn İbn-i Arabî'nin görüşlerini benimsemiştir. 300 civarında eseri vardır (Kaplan, 2010, s. 347). Hâkim, onun Tabâkât-ı Kübrâ adlı eserinden alıntı yapmış ve onu takdir etmiştir (142a/5 11).

İnsân-ı Kâmil: bk. Abdülkerîm el-Cîlî mad. (341a/7).

İrân: Başkenti Tahran olup resmî adı İran İslam Cumhuriyeti'dir. Doğusunda Afgan dağları, Belûcistân ve güneyinde Hint denizi vardır (33b/8, 38b/27, 63b/8-10, 101b/13, 267b/3, 299a/5-7, 361a/29-31).

İsâ: Dört büyük peygamberden olup kendisine İncil nazil olmuştur (34a/30, 34b/2, 47b/1-3, 52b/13, 67b/8-10, 132b/16, 140b/15-17-18, 144b/24-26-29, 228a/31, 230a/26).

İskender: İskender-i Zülkarneyn. Âb-ı hayâtı veziri Hızır'la aramaya gitmiş, suyu buldukları halde ona nasip olmamıştır. Edebiyatımızda adı genelde âb-ı hayatla birlikte ele alınır. Ayrıca Ye'cüc Me'cüc kavminin üzerine sed yapması da bazen ele alınır (78a/29, 78b/1, 341a/10-16).

İslâm: Hz. Muhammed'in Allâh tarafından tebliğiyle görevlendirildiği dinin adı (21a/1, 44a/5-7, 68a/11, 244b/14-16, 264a/15, 279a/20-22-27, 297a/7, 301a/19-21-24, 349a/29, 349b/1-2).

İslâmiyân: İslâm dininde olanlar, müslümanlar (14b/18).

‘İsmet-i Buhârî: Buhara'da doğmuştur. Çeşitli ilimlerle meşgul olup inşa sanatıyla da ilgilenmiştir. Şia imamları hakkında methiyeleri, Timur için mersiyesi vardır. XV. yüzyılda yaşamıştır(283a/28, 288b/14).

K

Ka'be: Hicaz'da, Mekke-i Mükerrerme'de Harem-i Şerîf'in ortasında bulunan bina. Allâh'ın evi (3b/16-18(2)-19-27-30, 11b/24, 17a/19-21, 27a/11-13, 42a/16, 52a/24-26, 112b/11-12-20, 113a/7-8-10, 144b/1, 151b/4, 153b/10-12, 154a/17-19, 165a/25-26, 193b/11-13, 195a/4-6, 198a/25-26, 198b/3, 202b/22, 210a/23-25, 214b/17-19, 221a/29-30-31, 221b/28, 223b/31, 231a/11-14, 234b/9, 235b/31, 236a/2, 244b/15-16, 264a/10-12, 276b/25-26-31, 279a/21, 279b/11-12-21-23, 291a/8-10-16-24, 293a/2, 297a/3-5-17(2)-18(2), 301a/20-22-28, 308b/25-27, 327b/13-18, 329a/8-10, 331b/23-28, 348b/28, 355b/21-22, 365b/5-7).

Ka'beteyn: İki Ka'be anlamına gelir. Bu kelimedden Mekke'deki Kâbe ile Kudüs'teki Mescid-i Aksâ anlaşılmaktadır (162a/4-6-7).

Kâbil: Afganistan'ın başkenti (227b/19-22, 302a/25-30, 302b/2-5).

Kâf: Masallarda zümrüd-i ankâ kuşunun yaşadığı rivayet edilen dağın ismi (102b/13-15, 346b/8-10-11(2)-12).

Kârûn: Krezüs. Zenginliğiyle meşhur olup Allâh tarafından malı mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından biri (37b/26-29(2)-31, 53b/20-21-28-30, 232a/16-17, 258b/26, 266a/3, 269b/15-17-18-22-23, 269b/26-27, 275a/28).

Kâsım-ı Horâsânî: Hâce Celâleddîn Mîrgî'nin oğlu olup. Kaynaklar, 968/1560'ta doğduğunu ve doğum yerinin bilinmediğini yazarlar (49a/31).

Kastallânî: Kaynaklarda hadis hafızı, fakih ve mutasavvıf olduğu söylenen Kastallânî İbnü'l-Kastallânî diye de tanınır. XIII. yüzyılda yaşamıştır (78b/21).

Kâtibî: Asıl adı Şemseddin Kâtibî olup Nişabur'da doğmuştur. XV. yüzyıl İran şairlerindedir (232a/11).

Kays: Leylâ ve Mecnun hikayesinde erkek kahraman olan Mecnun'un gerçek adı (143a/14).

Kayyûm: Ezelî ve ebedî, sürekli var olan, her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, çok güçlü, Allâh (277a/4).

Kâzım: Eserde Tur dağı ile birlikte anılan dağın adı (14a/27).

Kelîm: Hz. Mûsâ, Allâh ile Tur dağında konuştuğu için bu adla anılır (49b/14-16-17-18-21, 55b/10-16, 58a/6-8, 58b/7-9-11, 64a/3-4, 112b/5, 118a/2, 235b/10-11, 275b/16-18-21-23(2), 309a/9-11, 310b/12-14).

Kelîm: XVII. yüzyıl Sebki Hindî şairlerindedir. Şiirin her türünde yazmış olmasına rağmen gazelleriyle ünlüdür (196a/22).

Kelîmu'llâh: bk. Kelîm mad. (55b/13).

Ken'ân: Hz. Yakub'un memleketi. Filistin. Divan şiirinde Hz. Yûsuf ile birlikte çoğunlukla geçer (52a/9-11, 106b/8-10, 124a/30, 124b/1-3, 230b/11-12, 316b/14).

Kerbelâ: Irak'ta İmâm-ı Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin olduğu yer (13b/28-30, 35a/10-12, 68a/23-25).

Kerrâr: Hz. Ali'nin lakabı (7b/5).

Keşmîr: Keşmîr, Himalayaların kuzeybatı kesiminde yer alan verimli bir vadinin adıdır. Hindistan, Pakistan ve Çin'in arasında bulunan bölgedir (25b/3-5(2), 242a/15-16, 288b/16).

Kibriyâ: Allâh (10a/31, 10b/2-7, 11a/29, 11b/1).

Kirdgâr: Allâh (69a/31, 332a/10).

Kirmânî: Tahran'a 1076 km. uzaklıkta olan şehre mahsus (116b/15).

Kûh-ken: Şîrîn'e kavuşmak için Bisütûn dağına delen Ferhâd'a dağı delmesi dolayısıyla verilen ad (80b/7-12, 340b/23).

Kur'ân: İslam dininin kutsal kitabı (242a/6).

Kur'ân-ı Kerîm: bk. Kur'ân mad. (198b/5).

Kümeyt: Arap edebiyatçı Şemsüddîn Muhammed Nevâcî'nin eseridir (353a/88).

L

Leme'ât: Irakî'nin meşhur eseri (65a/24-25-26).

Leylâ: Meşhur Leylâ ile Mecnun hikâyesindeki kadın kahramanın adı (46b/6-9-10, 53a/21-22, 99b/17-19-20/2, 116b/3, 126a/5-7, 137a/18-20-22, 145a/9-11, 165b/16-17, 169b/24-26, 213b/11-12, 218a/28, 223a/26-27, 223b/29, 228b/10, 233b/31, 234a/2, 240a/24, 243a/31, 243b/1, 252a/20, 265b/27, 269a/21-23, 271b/15-17, 274a/8-10/2)

M

Ma'arrî: 973'te Ma'arretü'n-Nu'mân adlı kasabada doğmuştur. Küçük yaşlarda çiçek hastalığından gözlerini kaybetmiştir. Küçük yaşlardan itibaren ilimle uğraşmış olan Ma'arrî'nin hem şiir hem nesir alanında eserleri bulunmaktadır. Eserlerinde derin bir felsefe hissedilir (26b/20, 27b/28, 255b/1, 313a/5-7, 316b/26).

Mânî: Meşhur Çinli nakkaşın adı (135a/17-18, 155b/14-15, 256a/23, 270a/26-28, 332a/8, 354a/16-18).

Mansûr: bk. Hallâc mad. (54b/29-31, 107b/11-12-14-15, 141b/29, 142a/2, 201b/28, 209a/14-16, 214b/29, 215a/1, 253a/19, 279a/19, 294a/25).

Ma'sûm: İmâm-ı Ma'sûm.İmâmiye mezhebinde günahsız sayılan ehl-i beyt mensubu (13a/17-19(2)),

Mecnûn: Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanının adı (53a/21-22, 82b/10-12,99b/17-19 (2), 106a/8, 122a/5-7, 125b/1-3, 136b/14-18, 137a/19-21-22, 143a/9-11, 145a/8-10, 165b/17-18, 175b/31, 176a/2, 197a/21-23, 197b/1-3, 204b/9-10, 218a/25-27, 219b/7-9, 222a/9, 223a/26-27, 225a/23, 228b/10-16-29, 234a/1, 240a/25, 252a/20, 253a/12, 260a/13, 262a/20, 265b/28, 269a/22-25, 271b/9-11(2)-14-16, 272a/30, 272b/1, 274a/7-9, 300a/12-13, 321a/15-17, 332a/30, 352a/20, 356a/2).

Mehdî: İmâmiyye'nin on ikinci ve son imamıdır. Samara'da 872 veya 870'te doğduğu rivayet edilir. Babası el-Hasan el-Askerî'dir. Sâhibu'z-zamân, el-Kaaim, el-Huccet, el-Muntazar, el-Mehdî gibi pek çok lakabı vardır. Şiiler on ikinci imamın adını söylemeyip "Acceallahu Ferecehu" (Allah onun zuhurunu çabuklaştırsın) derler (14b/25-27, 68b/28-30).

Me'mûn: 786'da Bağdat'ta doğmuştur ve Hârûnür-reşîd'in oğludur. Sarayda eğitim görmüş, Arap dilini incelikleriyle öğrenmiştir. Babası Hârûnür-reşîd onu Horasan'a ardından da Hemedan'a vali olarak göndermiştir. Hârûnür-reşîd'in ölümünden sonra Şiileri yanına çekmek için "imam" ünvanını kullanmaya başlamış, kardeşi Emîn ile aralarında iktidar mücadelesi olmuş ve Emîn mağlup edilmiştir. Bunun üzerine Me'mun halife olmuştur. İktidarı süresince İranlıları Araplardan üstün tutmuş olduğu düşünüldüğünden çeşitli isyanlar meydana çıkmıştır (7a/19-20-21, 7b/13, 10a/20-21-24-27).

Mesîhâ: Hz. İsâ'nın adlarından biridir (21a/27-29, 351a/25-28).

Merve: Mekke'de bir dağın adıdır. Hacılar bu dağ ile Safâ ovasına yedi defa gidip gelirler (3b/24-28-29, 291a/26).

Meryem: Hz. İsâ'nın annesinin adı (46b/13-15, 52b/9-10, 245a/21-22).

Mesîh: bk. İsâ mad. (11a/22-23-26, 20a/6-7, 59a/8-10, 140b/18, 240b/9-11, 245a/21).

Mesîhâ: Hz. İsâ'nın adlarından biri (52b/9-10-13, 133a/14-15, 230a/23, 239b/10).

Meşhed: İran'ın en zengin ve en kalabalık şehri sayılan Horasan'ın merkezi ve mukaddes ziyaretgahıdır. İmâm-ı Rızâ'nın kabri de burada bulunmaktadır. Tesbihleri ve yün kumaşlarının yanı sıra halıcılıkta da adını duyurmuştur (7a/10, 12a/10-12-13-14, 14a/30-31, 25b/2-4, 47b/15-17).

Mevlevî: Asıl adı Muhammed Celâleddîn'dir. Sonradan Mevlânâ, Rûmî gibi adlar da verilmiştir. Eserde Mevlevî adı kullanılarak beyitlerinden alıntı yapılmıştır. Afganistan'ın büyük kültür merkezi olan Belh'te (6 Rebîu'l-evvel, 604) doğmuştur. Babası Bahâeddin Veled, annesi Belh emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Mektûbât, Fîhi Mâ-fih, Mecâlis-i Seb'a adlı eseleri vardır. Konya'da Yeşil Kubbe denilen türbede medfundur. Türbenin mimarı Tebrizli Bedreddin'dir (121b/25).

Meydân-ı Sanavber: Eserde Şiraz'da yer alan bir bahçenin adı olarak geçmektedir. Burasının yaz kış yeşil olduğu söylenmektedir. (295b/29, 296a/1(2)-2).

Mısır: Mısır şehri (38b/3-5-7-8(2), 52a/14, 65a/9, 98b/25-27, 124a/30, 124b/1-3, 142a/13-16, 149a/29-31, 198a/13, 230b/12, 238a/19, 337a/16, 338b/17, 342b/3-5).

Mîr 'Alî Şîr Nevâyî: Türk dünyasının en tanınmış şair, bilim ve devlet adamlarındandır. Klasik Çağatay edebiyatının oluşumunda önemli bir etkisi vardır. 1441'de doğmuştur ve Uygur Türklerindedir. Hüseyin Baykara ile birlikte eğitim görmüş, ileriki zamanlarda da onun yanında çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1501'de vefat etmiştir. Divanları (Garâ'ibü's-sıgar, Nevâdirü'ş-şebâb, Bedâyiü'l-vasat, Fevâ'idü'l-kiber, Farsça Divan), Hamsesi (Hayretü'l-ebrâr, Ferhâd u Şîrîn, Leylî vü Mecnûn, Seb'a-i Seyyâre, Sedd-i İskenderî), Tezkireleri (Mecâlisü'n-nefâ'is, Nesâ'imü'l-mahabbe), Dil ve edebiyat eserleri (Risâle-i Mu'ammâ, Mîzânu'l-evzân, Muhâkemetü'l-lugateyn), Dinî ve ahlâkî eserleri (Münâcât, Çihil Hadis, Nazmu'l-cevâhir, Lisânu't-tayr, Sirâcü'l-müslimîn, Mahbûbu'l-kulûb), Tarihî Eserleri (Târih-i enbiyâ vü hükemâ, Târih-i mülûk-i Acem, Zübdetü't-tevârîh), Biyografik Eserleri (Hâlât-ı Seyyid Hasan-ı Erdşîr, Hamsetü'l-mütehayyirîn, Hâlât-ı Pehlevân Muhammed), Vakfiyye, Münşe'ât'ı bulunmaktadır (161a/10).

Mîr Huzûrî: Kaynaklarda hakkında fazla bilgiye rastlamamakla birlikte, XVI. yüzyıl İran şairleri arasında zikredilmektedir. Kumlu olduğu ve oradan Kazvin'e geçerek şairlerle buluştuğu kısa sürede saray tarafından beğenildiği, takdir gördüğü yazılıdır (200a/12).

Mîrzat Felem Ta'denî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (287b/30-31).

Monla Celâleddün: bk. Mevlevî mad. (68a/9).

Muhammed: Peygamberimizin adı (66a/21, 67b/12-26, 68a/11).

Muhammedî: Hz. Muhammed'e ait; Muhammed ümmetinden olan (295a/17).

Muhammediyye: bk. Muhammedî mad. (13b/3, 68b/20, 292a/27).

Muhammed-i Bâkır: İmâmiyye tarafından beşinci imam olarak kabul edilir. Medîne'de 676'da doğmuş, 733'te Medîne'de ölmüştür. Babası Zeyne'l-âbidîn'dir. Hayatı boyunca ilimle meşgul olmuştur. Adı da ilmin derinliğine vasıl olmuş anlamında Bâkır'dır (14a/13, 68b/1).

Muhammedü'l-Bâkır: bk. Muhammed-i Bâkır mad. (68b/3).

Muhammedü'l-Mustafâ: bk. Muhammed mad. (12a/23, 67b/14).

Muhteşem: Muhteşem-i Kâşânî. 1500 yılında Kâşân'da doğmuştur. Hz. Hüseyin'in şehid edilişiyle ilgili yazdığı on iki bendlik mersiyesiyle büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Birçok şairin yetişmesine bu mersiye yol gösterici olduğundan ona "Şemsü's-şu'arâ" da denilmiştir (108a/14).

Muhyi'd-dînü'l-'arabî: bk. Hazret-i Şeyh mad. (79a/29).

Murtazâ: Hz. Alî'nin lakabı (8a/12, 10a/19, 55b/3, 68a/4).

Murtazavî: Hz. Alî'ye mensup, Hz. Alî ile ilgili (68a/6).

Mûsâ: Eymen vadisinde Tur dağında Allâh ile konuşup evâmir-i aşere (on emir) adı altında ahlak ve prensip kaidelerini bildiren peygamber (23b/16-20, 37b/12-14-15-16, 67a/26, 80a/3-5, 145b/6-8, 167b/2-4-5, 260b/29-30, 269b/23).

Mûsâü'r-Rızâ: İsnâaşeriyyeye göre on iki imamın sekizincisidir. Türbesi Meşhed'dedir. Burayı ziyaret etmek Şiilerce kutsal kabul edilmiştir (7a/8-19, 25b/25, 68b/15).

Mûsevî: Hz. Mûsâ'nın din ve şeriatından olan kimselere verilen ad; Yahudi (23b/16, 37b/13, , 145b/11, 149a/27).

Mûseviyye: bk. Mûsevî mad. (67a/28).

Mûsî-i Ca'fer: Mûsâ el-Kâzım b. Ca'ferü's-sâdık. Şii-İmamiyyeye göre yedinci imamdır. Babası Ca'fer es-sâdık'dır (20b/27-29-31, 25b/14-23).

Mûsî-i Kâzım: bk. Mûsî-i Ca'fer mad. (14a/25-27, 68b/10-12).

Mustafâ Hân: III. Mustafa. Osmanlı padişahlarının 26. sı olup III. Ahmed'in oğludur (2b/9).

Mustafavî: Hz. Muhammed Mustafa ile ilgili (7a/27, 68a/4-7).

Mübeşşir: Hz. Muhammed'in İslâm dinini müjdelemesi nedeniyle metinde özel ad olarak Hz. Muhammed'i ifade etmektedir (1b/7).

Münîf: Asıl adı Mustafadır, Antakya'da doğmuştur. Önceki mahlası Hezârî'dir. XVIII. yüzyılda tarihçi Raşit Efendi'nin dostluğunu kazanmıştır. Kasideleriyle ünlüdür (17a/14).

N

Nâbî: (1642-1712) XVIII. yüzyılın meşhur Divan şairi olup hikmet tarzının temsilcisidir (328b/30).

Nâsır 'Alî Kâbilî: Bu şair hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (123b/18).

Nazîrî: Nazîrî (ö. 1021/1612) Nişabur'da doğmuştur. Genç yaşta söylediği şiirlerle adını duyurmuş, daha çok kasîde ve gazelde ismi anılmıştır. Örfî-i Şirâzî ile boy ölçüşecek derecede iyi bir şair olan Nazîrî, on iki imam için yazdığı methiye ve mersiyesiyle tanınırdı (57b/19-21-26-27, 306b/16-17-18).

Necef: Kûfe civarında, Hz. Alî'nin türbesinin bulunduğu yer (245b/22-24-25).

Nesef: Bağdad'ın 160 km. güneyinde yer alan şehrin adı (267b/3).

Nîl: Mısır'dan geçip Akdenize dökülen meşhur nehir (230b/10-12).

Nişâbûr: Nişabur, depremin çok olması yönüyle eserde ele alınmıştır (57b/20-21-27, 58a/13, 107b/24-26-27, 214b/2, 306b/15-18-19).

Nizâm-ı Esterâbâdî: XVI. yüzyıl İran şairlerinden olup Nizâm adıyla şöhret bulmuştur. Heratlıdır. Ehl-i beyte kasideleri vardır (217a/19).

Nûh: Kur'andaki sıraya göre yirmibeş peygamberin baştan üçüncüsü (83a/31).

Nûr: Mushaftaki sıralamada yirmi dördüncü, iniş sırasına göre ise 102. suredir. Hac suresinden önce Medinede inmiştir (66a/29-31, 66b/1-4).

Ö

'Ömer bin e'l-Fârız: Kahire'de dünyaya gelmiş, Kaynaklar 1182 yılında doğduğunu yazarlar. Genç yaşta tasavvufa yönelmiş, şiirlerinde ilahi aşkı işlemiştir. Onun şiirleri, Arap edebiyatında tasavvufî şiirin en güzel örnekleri olarak görülmektedir (96a/28).

'Örfî: Asıl adı Cemâluddîn Muhammed'dir. 1555 yılında Şirâz'da doğduğundan Örfî-i Şirâzî adıyla anılmaktadır. XVI. asır İran şairlerindedir. Babası Zeynülâbidîn, hükümet hizmetinde şer'î ve örfî kanunlarla ilgili işlerde çalıştığı için bu mahlası almıştır. Edebiyatımızda pek çok şairi etkilemiştir. Molla Câmi'den sonra Türk şiiri

üzerinde en çok etkili olmuş üç şair içinde adı anılır. Ağustos 1591'de dizanteriden vefat etmiştir (19b/23-25-27, 22b/11-13, 112b/5, 299a/9).

Özbek: Özbekistan Cumhuriyetinde yaşayan, Türk soyundan bir halk (337b/22).

P

Pârisî: Farsça (32b/16, 108a/21, 334b/10).

Pehlevî: İran'da İsfahan ile havalisindeki bölge halkı ve bu bölgenin dili (108a/22).

R

Rabb: Allâh (2b/1,73a/6-8, 4a/10-15, 21a/6-9-10-11, 93b/17, 107a/29, 149a/15-17-20-22, 152b/5-7, 172b/9, 221b/23, 226b/22, 257b/19, 307a/22-24, 334a/23-25, 345b/14-16, 357a/31, 359b/18-20).

Revâfız: Şii mezhebinin aşırıya kaçan koluna mensup olanlar (14b/20).

Rızâ: bk. Mûsâü'r-Rızâ mad. (7a/1-4-23,8a/12, 8b/2, 10a/18, 68b/13-14-15, 96b/11).

Rızaviyye: İmâm Rızâ ile ilgili olanlar (305b/21).

Riyâz-ı Semerkandî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (43b/16).

Riyâzî-i 'Acem: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (133b/21).

Rûdekî: Fars edebiyatının bilinen en büyük şairidir. Divan sahibidir ve bir çok nazım şeklinde ilk örnekleri vermiştir. Hatta en fazla taklit edilen şairlerden biridir (33b/13).

Rûm: Romalı; Arap ilinde başka ilden olan kimse; Anadolu; Osmanlı; Sivas ve yöresi (25b/18, 264b/15, 292a/27, 296b/12).

S

Sa'deddîn: bk. Emîrzâ Sa'deddîn mad. (53a/16-18, 57a/21, 225a/28).

Sa'deddîn Hân: bk. Emîrzâ Sa'deddîn mad. (10a/10, 57a/23).

Sa'deddîn Muhammed: bk. Emîrzâ Sa'deddîn mad. (36a/8, 50a/12).

Sa'deddîn Muhammed Hân: bk. Emîrzâ Sa'deddîn mad. (35b/26, 36a/10-11, 50a/15).

Sâdık: bk. Dervîş Sâdık mad. (68b/6).

Sa'dî: 1209'da Şiraz'da dünyaya gelmiştir. Anadolu'dan Hindistan'a kadar çeşitli ülkelerdeki Fars bilimcileri arasında ün kazanmıştır. Hüsrev-i Dihlevî, Hasan-ı Dihlevî şiirlerinde onu takip etmişlerdir. Eserlerinin başında S'adî-nâme külliyatı olarak bilinen fakat sonraları Bûstân diye ün kazanmış eseri gelir (33a/28).

Safâ: Mekke civarında bir yerin adıdır. Hacılar Merve ile burası arasında dört defa gidip üç defa gelirler (3b/24-28-29, 291a/26).

Sâ'ib: Sâ'ib-i Tebrîzî. XVII. yüzyılın önemli şairlerindedir. Dîvân, Kandaharnâme, Mahmud u Ayâz adlı eserleri vardır. Oldukça fazla şiiri vardır (42b/18-19, 199a/30, 279a/30).

Sâmî: Arpaemizâde Sâmî. XVIII. yüzyıl divan şairlerinden olup gazel ve manzum tarihlerin çoğunlukta olduğu bir divanı ve Tarih'i vardır. 1730 da vak'anüvis olmuş, 1733'te vefat etmiştir. Sebki Hindî şairlerindedir (23a/2).

Sâmîrî: Hz. Mûsâ Allâh'la konuşurken yaptığı bir buzağıya halkı taptırmaya çalışan insan (157b/19).

Sâni': Yaratan, yapan anlamında Allâh'ın adlarından biri (61a/16).

Selmân: Selmân-ı Sa'vecî. XIV. yüzyılın tanınmış şairlerindedir. 1309'da Sâve şehrinde dünyaya gelmiştir. İlhanlılar döneminin sonları ve Gıyâsuddîn Muhammed'in vezirliği sırasında şiirde kendini göstermiştir. Döneminin en gıpta edilen şairlerindedir. Şiirlerinin toplamda on bir bin beyte ulaştığını kaynaklar anlatır. Hâfiz da onun şairliğini övmüştür.

123b/13,

Seyfû'd-devle: Seyfû'd-devle el-Hamdânî. 17 Zilhicce 303 (22 Haziran 916) tarihinde Meyyâfârikîn'de doğmuştur. Hamdânî hanedanının kurucusu Ebü'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân'ın oğludur. Cömert, asalet sahibi ve cesur olan Seyfû'd-devle, aynı zamanda şair ve ediptir. Pek çok şair, edip ve düşünürü himayesine almış, Halep'te güçlü bir emirlik kurmuş, Bizans ile uzun yıllar mücadele etmiştir. Cihada giderken üzerinde biriken toz ve toprağın bir kerpiç haline getirilip mezarının başına konmasını vasiyet etmiştir (292a/26).

Seyyid Mehemed Hâkim: bk. Hâkim mad. (2a/4).

Sıfâhân: bk.İsfahân mad. (7a/11,110b/6-8-9, 305a/12).

Süleymân: Hz. Süleymân (19a/11-13, 55a/2-3-5, 59a/9-11, 78b/29-31, 107a/15-19-22-26, 107b/18-20-21, 137b/8-10-11-13 (2), 147b/10-11, 152a/22-23, 221a/12-14, 257b/26-29, 311b/2-4).

Sünbülî: Halvetiyye tarikatının Sünbül Sinan Efendi bölümüne mensup olanlara verilen ad (102a/6-7).

Süreyyâ: Ülker yıldızı (80a/27, 266a/2).

Sürûrî-i 'Acem: Sürûrî-i Şarkî olarak da anılmaktadır. İran'dan Anadoluya gelmiş, hayatını seyahatlerle geçirmiştir. Tek eseri Divanıdır. Doğum ve ölüm tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda Şah İsmail'in yanındayken öldüğü yazılmaktadır (43b/8).

Ş

Şeffî': Şefaath eden anlamında Hz. Muhammed'in adı olarak eserde geçmektedir (1b/7).

Şefîk: Şefkatli, merhametli anlamında Hz. Muhammed'in adı olarak eserde geçmektedir (1b/7).

Şehîd: Din uğruna ölen anlamında Hz. Muhammed için kullanılmıştır (1b/2).

Şekûr: Allâh'ın isimlerinden biri (1b/2).

Şems-i Fahrî: Şemsuddîn b. Mevlânâ Fahrüddîn İsfahânî. XIV. yüzyılın ünlü şairlerindedir (32a/11).

Şeref-i Buhârî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (161a/12).

Şeref-i Esterâbâdî: Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (39a/8).

Şevket: Buhârâ emîrinin oğlu olduğu halde babasının vefatından sonra seyahate çıkıp Meşhed ve daha sonra da İsfahan'a giderek İsfahan'da o dönemde vezir olan Muhammed Sa'deddîn'in iltifatına nail olmuştur. Onun hakkında kasideler söylemiştir. Daha sonra Hindistan'a giden Şevket, burada Gevher Şâh'ın takdiriyle karşılaşmış ondan da pek çok ihsan görmüştür. Takriben h.1107/m. 1695-96 yıllarında İsfahan'da vefat etmiştir. Dîvânı, ehl-i beyt hakkında kasideleri, hikmetli şiirleri vardır. Bazı kaynaklarda, son zamanlarda yetişen İran şairleri arasında bu derece halk tarafından kabul gören ve şöhrete kavuşan kimsenin olmadığı da söylenir. Sebki Hindî şairlerinden olan Şevket-i Buhârî Türk edebiyatında Şeyh Gâlib'i ve pek çok şairi etkilemiştir. (1b/15, 2a/2, 2a/28, 3a/4, 7a/8, 15a/17, 20b/9, 22b/1-3, 30a/8-10, 35b/20, 43b/31, 44a/2, 47b/14-16, 49b/5-8-11, 54a/25-26, 64a/25-27-31, 64b/18, 69b/2-3, 70b/11, 71b/8-10, 72a/21-23, 72b/23, 73a/22, 74a/7, 74b/11, 75b/17-19, 76a/24-26, 76b/17, 77a/9, 78b/23, 79b/17-19, 80a/17, 81a/8-11, 81b/21-23-26, 82b/31, 83b/28-30, 84b/29-31, 87a/12, 88a/3, 88b/28, 89a/23-25, 89b/13, 90a/26-28, 90b/10, 91b/30, 92a/1, 92b/5-7, 93b/2-4, 94a/7, 95a/15, 96b/6, 97a/18, 98a/15, 98b/13, 99a/2-5, 99b/11, 100a/5, 101a/8, 101b/2-23, 102a/31, 102b/16, 103b/7, 104b/1, 105a/6, 105b/2, 106b/7-26-28, 107b/23-25, 108b/31, 109a/2, 109b/14-16, 110a/12-14, 110b/11, 111a/9, 112a/26,

112b/20, 113a/17, 113b/12, 114b/10, 115a/7, 115b/6-28, 116a/25, 117b/1, 118b/13-15, 119a/31, 119b/2-26, 120a/27, 121a/3, 121b/13-15, 122b/14-16, 123b/21, 124a/22, 125a/23-25, 125b/22-24, 126a/19, 127a/1, 127b/1, 128a/16, 129b/22, 130b/ 3-5, 131a/11, 131b/8, 132b/1-3, 133a/22-24, 134a/7-9, 134b/21, 136b/7, 137a/13, 137b/30, 138b/30, 139b/8-10, 140a/11, 140b/7, 141a/2, 141b/7, 142b/9, 143a/29, 144b/3, 146a/3, 146b/30, 147a/22, 147b/21, 148b/17, 149a/10, 149b/2, 150a/8-11, 150b/5-7, 151a/5, 151b/8-10, 152a/16, 152b/27, 153b/19-21, 154a/17, 154b/24, 162a/20, 165a/24, 166a/7-9-23, 171b/13, 172a/12-14, 172b/25, 173b/14-16, 174a/1-3-30, 174b/1-19-21, 175b/3-4-27-29, 176b/23, 177a/9-26-28, 179b/30, 180a/19, 180b/14-16, 181b/8-27, 182a/25, 182b/20-22, 183a/13, 183b/28, 184a/23-25, 184b/25-27, 185a/24-26, 185b/10-12, 186a/10-12-30, 186b/24-26, 187a/13-15, 187b/29-31, 188b/6-8-27, 189a/29, 189b/28, 190b/10, 191a/8-10, 191b/2-4, 192a/5-7, 192b/2-4, 193a/20-22, 193b/6-8-27, 194a/22, 194b/9-11, 195a/16-30, 195b/1-17-19, 196a/7-9-30, 196b/16, 197a/7-9, 197b/5-7, 198a/13, 199a/17-19, 199b/12-14, 200a/2, 200b/3-5-29-31, 201a/1, 202a/18-20, 202b/10-12, 202b/31, 203a/2-24-26, 203b/18, 204a/18-20, 204b/27-29, 205b/26, 206a/19, 206b/17, 207a/23-24, 207b/10-11, 208a/3-5, 208b/10-26, 209b/9, 210a/2-23-25, 210b/28-30, 211a/12, 212b/22-24, 213a/30, 215b/4, 216a/5-6, 216b/11-13, 217a/11-13, 217b/8-9, 218a/25, 218b/18-20, 219a/10-12, 219b/10-12-31, 220a/2-26, 220b/16-18, 221a/11-13-28-30, 221b/31, 222b/4-20, 223a/9, 223b/1-19, 224a/6, 224b/1-28, 225a/31, 225b/30, 226b/14, 227a/11-24, 227b/19-21, 228a/14, 228b/12, 229b/1-3-15-17, 230b/25, 231a/26, 231b/22, 232a/26, 233a/2-14, 233b/14, 234a/26, 234b/18, 235a/2-18, 235b/18, 236a/22, 236b/10-13, 237b/6-8-29, 238a/19, 238b/4-22, 239a/11-26, 239b/25, 240a/15-30, 240b/13, 241a/7, 241b/1, 242a/18, 242b/3-30, 243a/13-26, 243b/20, 244a/17, 244b/6, 245a/26, 245b/21, 246b/5-25, 247b/11, 248a/9-22, 249a/19, 249b/7-26, 250a/12, 251a/21, 251b/13-27, 252b/3, 253a/21-31, 254a/2, 254a/20, 254b/6-21, 255a/8-27, 256a/9-29, 256b/28, 257a/23, 258a/9-27, 259a/13-24, 260a/5, 260a/29, 260b/15-31, 262a/27, 263b/2, 264a/19, 264b/5, 265a/5-30, 265b/15, 266a/7-30, 266b/17, 267a/13, 268a/7-13, 269a/17-19, 270a/8-10, 270b/28-30, 271a/29, 271b/27-29, 272a/21-23, 272b/14-16, 273b/23, 275b/28, 276b/9-11, 278a/8-10, 278b/27-29, 280a/7-9-25, 281b/14-16, 282a/11, 283a/1-3, 283b/20, 284a/5, 285a/11, 285b/12-14, 286a/22, 286b/18, 287a/28, 288b/2-29, 289a/30-31, 290b/29-31, 292b/19-20, 296a/21, 298b/3-5, 299a/15-17, 300a/ 11, 300b/17-18, 301a/7-8, 301b/ 8-9, 302a/ 5-7, 302b/ 17, 303a/3-5, 303b/5, 304a/7-9, 304b/5-7, 305a/8-10, 305b/5-7, 306a/16-18, 306b/ 2-16, 307a/9, 307b/3-25-27, 308a/16-18, 308b/7, 309a/22, 309b/ 8-10, 310a/5-7-26-28, 310b/16-18,

311a/ 7-9, 311b/5, 312a/3-5, 312b/7, 314a/4, 314b/11, 315a/11, 315b/12, 316a/26, 316b/20, 317a/16, 318a/16, 319a/16, 319b/27, 320a/27-30, 321a/11, 322a/30, 322b/18, 323a/7, 323b/12, 324a/23, 325a/6, 325b/2, 326a/1, 327b/4, 328b/19, 331b/3, 332b/22-24, 333a/19, 334b/1, 335b/4-6, 336a/21, 336b/31, 337a/17, 338a/1, 338b/1, 339a/14, 339b/31, 341a/2, 341b/22, 342a/12, 342b/21-23, 343a/28, 344a/29-31, 345a/23, 345b/26, 346a/25, 346b/27, 347b/30, 348b/19-21, 349b/21, 350a/18-20, 351a/29, 351b/24, 353a/10-12, 353b/12, 354b/3-5, 356b/24, 357b/2-4, 358a/17, 358b/12-14, 358b/25-27, 359b/1-3, 360a/30, 360b/22-24, 361a/14-15, 361b/8, 362a/17, 362b/28-30, 363a/21, 365a/20, 365b/18, 366b/5, 367a/23-29, 368b/26-28, 369a/11)

Şevket-i Buhârî: bk. Şevket mad. (2a/5).

Şevketi'l-Buhârî: bk. Şevket mad. (2b/8).

Şeyh Ekber: bk. Hazret-i Şeyh mad. (274b/10).

Şeyh Vefâ-yı 'Acem: Eserde "Şevket tahrîri ve ta'lîmi" ile şöhret bulduğu söylenmiştir (64b/19).

Şî'a: Hz. Alî tarafından olanlar; Şiilik 1b/10.

Şiblî: İlk sufilerdendir. 861'de Sâmerrâ'nın Şibliye köyünde doğmuştur. Yıllarca hadîş ve fıkıh okumuş, Kur'ân ayetleri üzerinde düşünmüştür, şathiyeleriyle de ünlü olan Şiblî, Hallâc-ı Mansûr'un da en yakın arkadaşlarından (257b/6, 273b/8).

Şîrâz: İran'ın en seçkin şehridir. Farsça'nın en fasih ve tatlısı Şîrâz'da konuşulur. Meşhur İranlı şair Hâfız ve Sa'dî'nin mezarları burada bulunmaktadır. Hâfız'ın mezarının olduğu yerde hala fallar açılmakta ve Hâfız'a dualar edilmektedir (123b/4-6-17-18, 296a/2, 306a/ 16-19).

Şîrîn: Ferhad ile Şîrîn hikâyesinin kadın kahramanı (80b/9, 87b/29-31, 116a/30, 116b/1, 117a/28(2)-30(2), 136b/24, 140b/1-4, 174b/30, 175a/1, 184a/3-4, 202a/1-6-7-8, 251a/14-15, 265b/30, 266a/25, 269a/27-29-31, 286b/13, 288b/17-19, 323a/4, 325a/21-23, 340a/30, 357a/7-9).

T

Ta'âlâ: "Yüksek olsun" anlamına gelmekte ve Allâh adıyla birlikte kullanılmaktadır (15a/4-11, 28a/1, 67b/15, 101a/5, 121b/22, 265b/26, 288a/18, 316a/23, 321b/18).

Tabâkât-ı Kübrâ: İmâm-ı Şa'rânî'nin eseri (142a/5 11).

Takî: Dokuzuncu imamın adıdır. Ca'fer-i Sâni lakabıyla da bilinir. Aynı zamanda halife Me'mûn'un damadıdır (14b/2-4-6-8, 68b/17-19-21-23).

Tobhâne: İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bir semtin adı (259a/22).

Toz Koparan: İstanbul'da bir yerleşim merkezinin adı (72b/16).

Tûbâ: Cennette, kökü semada olan ağacın adı (13a/24, 39a/8, 47a/5-7).

Tûr: Hz. Mûsâ'nın Allâh ile konuştuğu dağın adı (14a/26-27, 49a/7-10-14-16-23-27, 55b/10-12-13-14, 56a/18-20, 58a/7-9, 58b/8, 61b/16-17, 68b/11-12, 129a/ 11-13, 141b/16-18(2), 145b/6-9-10, 172a/18-20, 188a/20, 192a/21-22, 198a/21-23, 227a/22, 257b/12-14, 260b/29, 266a/27, 275b/16, 278a/8-10, 334a/18-22, 340a/20-21).

Türkî: Türklerle ilgili, Türk'e mahsus; Türkçe (6b/11, 23a/2 ,103a/13, 144a/22, 146a/28, 161a/9, 169b/9, 211b/27, 224a/8, 234b/8, 279a/9, 322a/10, 334b/15).

Türkçe: Genel Türk dilinin adı (9a/27, 73b/19).

U

'Unsurî: Rûdekî'den sonra kaside ve gazelde üstat şairlerdendir. Ölüm tarihi 1039 olarak kaynaklarda geçer. Güçlü, marifetli bir şair olarak anılır. Özelliklerinden biri, mantıksal düşünceye şiirinde yer vermesidir (300a/25).

'Utârid: Merkür gezegeni (57a/13-15).

Ü

Ümmü Seleme: Peygamberimizin eşlerinden biri. Hz. Âişe'den sonra en çok hadis rivayet edendir (15a/8-10).

V

Vahîd:Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı (38b/27).

Y

Ya'kûb: Hz. Yûsuf'un babasının adıdır. Hz. Yûsuf'un kanlı gömleğini gözlerine sürdüğünde görmeyen gözleri iyileşmiştir (103a/27-28-30, 124b/2, 220a/22-24, 226b/8-10, 238a/21, 256a/3, 310a/21, 365b/27-29).

Yemen: Arap yarımadasının batı-güney tarafını kapsayan bölgede yer alır. Başkenti Sana'dır (63b/9-11-12(2), 97b/24, 163a/16-18).

Yesrib: Medîne-i münevvere'nin İslâmiyet'ten önceki adı (3b/23-25-30).

Yûsuf: Hz. Ya'kûb'un oğludur. Kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. Mısır'a köle olarak satılmış ve Züleyhâ'nın sevgisine karşılık göstermediği için zindana atılmış, Mısır hükümdarının rüyasını yorumlamasıyla zindandan çıkarılıp Mısır'ın idaresini ele almıştır. Güzelliğiyle meşhurdur (38b/4-6-9, 52a/10-12-13, 103a/26-28, 106b/2-4-5, 108a/15, 110b/21-23, 149a/30, 149b/1, 158b/8-10, 198a/14, 209a/19-22, 220a/23-25, 226b/10, 228a/11-12, 238a/22, 245b/19, 256a/3, 262b/11, 284b/4-6-7, 302a/2-4, 310a/18-20, 310b/13-15, 321b/31, 322a/1, 337a/17-21, 338b/16, 340b/28-30-31, 342b/4-6, 347a/25-26, 362b/9-11-12, 364a/4-5, 365b/26-28-30).

Yezdânî: Allâh'la ilgili (3a/26,79b/6).

Yezîd: Muaviye'nin oğlu olup Emevî devletinin kurucusudur (7a/27, 13b/25-26).

Z

Zebûr: Hz. Dâvud'a inan kutsal kitabın adı (59a/23-25).

Zehrâü'l-betûl: Hz. Mıhammed'in kızı Hz. Fâtımâ'nın lakabı (68a/16).

Zehrâ-yı Betûl: bk. Zehrâü'l-Betûl mad. (13b/2).

Zeyn'âbidîn: Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da kurtulan ortanca oğlu, 12 İmam'ın dördüncüsü (68a/29).

Zeyne'l-'âbidîn: bk Zeyn'âbidîn mad. (68a/30).

Zeyne'l-'ibâd: bk. Zeyne'l-'âbidîn mad. (14a/8-10).

Zinde-rûd: Eserde Buhâra'da meşhur bir nehrin adı olduğu ve şairlerin pek çok gazelde bu nehirden bahsettiği söylenmiştir (282b/6(2)-8).

Zuhûrî: XVII. yüzyıl şairlerindedir. Horasan'ın Türşîz şehrinde doğmuştur. Tam adı Zuhûrî-i Türşîzî'dir. Sebk-i Hindî şiirinden etkilenmiştir. Ancak kaynaklar onun, döneminin ünlü şairi Örfî-i Şîrâzî'nin seviyesine ulaşamadığını kaydederler (142a/23).

Zurâh: Mekke'de Kâbe'nin hizasında olarak gökte yer alan Beyt-i ma'mûrun adıdır (9a/25).

Zü'l-celâl: Ululuk sahibi olan Allâh (61a/16).

Züleyhâ: Hz. Yûsuf'a âşık olup gömleğini yırtmasıyla da divan şiirine konu olan kadının adı (245b/18, 340b/27-29-31, 365b/26-28).

EK-3 (ŞERH SÖZLÜĞÜ)

Hâkim, bazı kelime anlamlarını cümle arasında vermiş, bazılarını da hususi olarak açıklama gereği duymuştur. Dolayısıyla bu sözlük, Hâkim'in eser boyunca verdiği anlamlardan yola çıkılarak hazırlanmıştır.

A

âb: "... üç ma^ç nāya gelür. Biri ma^ç rūf u meşhūr ve biri revnağ u bahā ve biri tarz u reviş . . ." (66a/25-26).

âb-ı harîr: "... ipekde olan nu^ç ūmet ve yumuşaklık . . ." (119b/3-4).

‘abîr: "... yā^ç anber yā^ç anber ile âmîhte bir tayyibdür (234b/11); "... bir nev^ç e tîbdur^ç anber degül. Mürekkebdür. Anūnla bedeni ta^ç yîb iderler . . ." (320b/11-12).

âb-şār: "... şu cereyān idecek mevzi^ç . . ." (166a/1-2); "... şu çağlağanı olan maḥalldür . . ." (298a/23).

âcîde: "... bir nev^ç e nigendeye dirler" (210b/17); "... bir nev^ç e nigendeli hırka-i ḥaşîndür . . ." (246a/2).

âdem-i âbî: "... deñiz mâlikîsi ta^ç bîr olunan ḥayvāndur. Şekl-i âdemîde olur" (112a/3-4).

‘âlem-i âb: "... mestānelik ve bezm-i şarābdur . . ." (134a/23).

âmed-i kā[r]: "... muḥaddime-i ḥuşūlde müsta^ç meldür . . ." (244a/19).

‘anber-i deryā-yı mey: "... ‘anberüñ bir nev^ç i. Siyāh reng olur. Deryāda bir nev^ç e mähîñüñ karnından çıkar ve rüy-ı deryā-yı Hindde bulunur . . ." (127b/3-4-5).

‘anber-i siyāh: "... bir nev^ç e semekden ḥāşıl olur. Baḥr anı sāḥile getirür" (273b/27).

âsumān-ı nîlūferî: "... el-levn ve tūy-ber-tūy zerd ve kebūd reng . . ." (62b/14-15).

‘ayār: "... mîñā-yı zarf-ı şarābdur ve bîrūnından derūnı derk olunur" (86b/15-16).

âyîne-bend: "... ol zarf-ı edîmdür ki Dımışķî âyîneyi her çend ki isti^ç māl ideler añā vaz^ç iderler" (316a/30-31).

āyīne-pervāz: ". . . mir'āta cilā virilecek şey'dür ki ekşer ṭabāşīr ü ḥākister maḳūlesiyle olur" (181a/20-21).

āyinezār: ". . . sünbülzār benefşezār gibi maḳşad-ı 'ālem-i fenādur" (259b/13).

'ays-ı gedā: ". . . ağacdan yapılan ḳaş'adan cem'-i fuḳarānuñ şūr-be-ḥ'ār olmasından kināye bir ta' bīrdür" (27a/23-24-25).

āzer: ". . . ḳuvvet ve nuşret ve mu'āvenet ma' nāsına . . ." (13b/6).

B

bādām: ". . . zencīr dānesidür" (319b/12).

bādām-ı zencīr/dāne-i zencīr: ". . . ḥalḳa-i mustaṭīle-i zencīre bādām-ı zencīr ve dāne-i zencīr ta' bīr iderler" (125b/4).

bālīde: ". . . nemādār . . ." (319b/29).

bāz itmek: ". . . ya' nī çevirür" (140a/5).

behle: ". . . destvāndur ki destüni cānverān şikārīdür. Andan baḳılsa dest bīründür (232a/9-10); ". . . ekşer bā-yı 'Arabī ile destvāne didikleridür" (258b/20).

bend-i ḳabā: ". . . pīrehen bendidür ki 'Acemde ve 'Özbekde ṭarf-ı pehlūya bağlanur" (337b/21-22).

bender/şeh-bender: ". . . bār-beste-i ḥamūl u nuḳūl olan germī memlekete ıtlāḳ olunur" (141b/5-6).

bender-i kārbān: ". . . emti' aya merḥal ve mevṭın olan maḥall" (125b/20-21).

bī-girih: ". . . ḡāyet açılmış . . ." (110a/10-11).

bināgūş: ". . . ḥaṭṭ ile gūş miyānında olan beyāz maḥallcīkdür" (248a/20-21).

C

cāy-ı ceng: ". . . murḡuñ pençesi ittikā eylediḡi maḥalldür" (134b/30).

cerge: ". . . cīm-i 'Arabī ile şayyādlaruñ ḥalḳasına dirler" (133b/17).

ceyb-tābe-dāmān: ". . . yukarudan aşaḡı dönüp dāmāna [de]k gitdüm dimek olur" (18b/19).

cugd: "Ferheng-i Cihān-gīrī cīm-i 'Acemī ile mazmūmen taşḫīḥ ider nām-ı büm olmaḳ üzere . . ." (43b/6-7).

cüş: ". . . keşretde isti' māl olunagelür" (318a/19); ". . . ekşer keşretde müsta' meldür" (330a/29).

Ç

çehre-i sebz: ". . . siyeh-çerdegân-ı sebz-rüyân gibi . . ." (302a/26-27).

çend: ". . . miqdârda 'adedde muṭlaḳâ tekşirde müsta' mel. Gâh ân kelimesine iltihâḳ ya' nî terkîb ile tekşiri ifâde ve cem' iyyeti îmâ iderek isti' māl olunur" (20a/23-24); ". . . çendî çendîn de isti' māl olunagelür" (43b/21); "Lafza-i çend çendîn çendî birbiri ma' nâlarına edât-ı kemdür. Miqdârda isti' māl olunur" (225b/13-14).

çeşmek: ". . . kâf-ı taşgîr ile göz ucuyla işâretde isti' māl olunur" (331a/22-23).

çeşm-girâ: ". . . gözün ũtduđı şey' dür" (353b/5-6).

çeşm-i siyeh: ". . . murâd ğayb u hüviyyet-i ' aşḳ-ı aḫadiyyetdür" (327a/23).

çeşm-i şeb-gün: ". . . odur ki beyâzı olmayup bir siyâh-ı sâdeden ' ibâret ola" (54b/6-7).

çiden: ". . . devşürmek . . ." (289b/21).

D

dâdına yetişmek: "Ya' nî meded-res oldı" (223b/10).

dâğ-ı lâlê: ". . . fi'l-ḫaḳîḳa vasaṭında olan süveydâ-yı sevâdid" (98b/3).

dâmen-feşânî: ". . . ḳaṭ' -ı emniyye-i mâ-sivâda ta' bîr-i ḫâşdur" (146b/15-16).

dem: ". . . fetḫ-i dâl ile demdür şüfr-i seyf ma' nâsına . . ." (26b/14-15); ". . . dâl-ı meftûḫa ile dem tîğ ağzı yoḫsa zamm ile yalman ma' nâsına degil" (235a/29-30); ". . . dem-i şemşîr tîğün ağzıdur" (337b/6-7).

dendâne: ". . . ḳufluñ dişleridür" (76a/21).

dest-i ter: ". . . nu' ũmetli el. Ḳuvvet-i mâsikede ḫuşûneti yoḳ. Kef-i nisvân u şıbyân gibi" (222b/14-15).

deste: ". . . ya' nî şapı . . ." (191b/30).

devvâr: ". . . ya' nî devvâr ta' bîr olunan marâz ki Türkçe başı dönüp bî-huş olur . . ." (73b/18-19).

deyr ve harem: ". . . cümle-i muşṭalaḫât-ı ḳavmdendür. İkisi de ḳalbe ıtlâḳ olunur" (276b/28).

dīd ü vā-dīd: "Fi'1-i dīd te'vīl-i maşlarda dīden ü vā-dīd vā-dīden taqdirlerinde ta'birdür. Görmek görmemek ma'nalarında isti'māl olunur" (159a/11-12-13); ". . . gördi görmedi demek olur" (271b/6-7).

dil-girān: ". . . ğāyet ğamnāk dimekdür. Girān-dil didikleri gibi . . ." (313b/27-28).

dü-çendān gitmek: "Ya'nī iki miqdār şāhibi olduğum hālde gitdüm" (20a/19-20).

dürüş: ". . . nerm muķābilidür" (121b/7).

düvāsbe: ". . . ulağdur" (285a/15).

E

efrūhten: ". . . ziyādār olmak" (320b/6).

efsāne: ". . . efsūs ve efsün mādelerine müteķārib. Tannāz u meşel ü güft-güy-i 'abeşde isti'māl olunur" (315a/19-20).

enfās: ". . . hevādur ki gülūdan zīr ü bālā inüp çıkmadadır" (83a/23-24).

enfās-ı ehl-i hayāt: "Bir hevādur ki gülūdan dā'imā bālā vü peste āmed ü şudda şūret-i keşerāt u ta'addüde cilveger olur" (74a/21-22-23).

eşki-sir: ". . . girye-i müfriş ma'nāsına" (291b/15).

F

fāhte: "Türkide üveyk didikleri murğdur. Ekşerī servlerde olur" (322a/10).

fānūs-ı Tūr: ". . . nefsi-maẓhar-ı tecellī olan Tūrdur" (172a/20-21).

feverān: ". . . çok şiddetli galeyandır ki ta yukarılara yükselir" (44b/15-16).

firīb-rüyāide-nümā: ". . . nümā-yı dürüğ ma'nāsına. Sīmyā-gerlerün i'māl-i firībi gibi" (99b/4-5).

fitile-i anber: "Anberden ittiḥāz olunan bir nev'e buḥūrdur" (114a/5-6); "Anber ile ta'biye olunan bir nev'e ḫbdur ki anuñla pīrāhen vesā'ir cāme-i mülūki tebhīr iderler. Yine ḫıfz iderler ḫin-i iktizāda yine tebhīr iderler" (306b/25-26-27).

fürü-girift: ". . . başdırdı. Keşret ü ziḫāmdan kināye ta'birdür" (101b/30).

fūsūn u efsūn: ". . . mekr ü ḫīle ma'nāsına isti'māl olundığı nezd-i erbāb-ı luğat-ı meşhūrdur" (65b/14-15).

G

ğalle: "ğanem . . ." (244b/21).

gencefe: ". . . kıumârbâzların âlât-ı la'bları olan evrâkıdur" (209a/26-27).

gird-âverî: ". . . etrâfına muıayyed olmak" (253a/7); "Ya'nî tıolandurur" (361a/12).

gerd-i kemer: ". . . kũhdur" (225a/11).

gerdiş-i reng: ". . . ya'nî tebdîl-i şüret" (109a/11).

gil keşide: ". . . ya'nî çamur ile şıvamak" (92b/29).

gile-bünyâd: ". . . ta'bir-i Şıfâhânîdür. Şıkâyet-nâme taıırir itmek" (233a/20).

gîrâter: ". . . ziyâde mâsik ve müte'allık ma'nâsına" (257a/15).

gird-nâme: ". . . hamâ'ıldür ki ekşeri müdevver bükeler" (133b/20-21).

girift-gîr: ". . . tıutup kıapmak" (359b/24).

ğonçe-i mektüb: "Ol tezkireye dirler ki tıurfâ-yı 'Acem bir pâre kâğıda taıırir eyledikleri şey'i mührlemeden bir güne devşirürler ki eger anı bigâne açsa bir daıı devşiremez. Açıldııı ma'lûm olur. Aña 'orf olmuşdur" (150b/28-29-30-31).

ğonçe-i süsen: ". . . bir ma'rûf giyâhdür ki çiçeıi zerd ü nili vü sefid olur. Hattâ süsen-i âsmân-gün dirler. Taıırir ile süsen-i âsmân-cünî dirler" (350a/2-3-4).

ğonçe kerd/ğonçe şud: ". . . tıayy u ketm eyledi" (150b/28).

ğul: ". . . zämme-i ğayn ile zencir ma'nâsına" (203b/20).

ğul-be-çeşm: ". . . gözde olan benek ve aıı düşen çeşme daıı ğul-be-çeşm dirler" (350a/21-22).

ğul-be-pehlü: ". . . anuñ yiri fülân yirde yaraşur dirler o ma'nâya müsta'meldür" (47b/21-22).

Ğul-gün: ". . . nâm-ı esb-i Hüsrevidür" (256a/22); ". . . nâm-ı esb" (266a/1).

ğul-gün-beyâz: ". . . beyâza mâ'il al rengdür" (352b/14).

ğul-i âyine: ". . . ol şafvetdür ki 'aks andan bedidâr olur. Şem'-i âyineye daıı dirler" (167b/10-11).

ğul-i bādām: ". . . şüküfesi yâ eğimi (?) olur" (203b/4-5); ". . . zehridür" (314b/8).

ğul-i benefşe: ". . . benefşe çiçeıidür" (101b/16).

ğul-i berre: ". . . kıuzı çiçeıi ki kıuzı kıulaıı didikleridür" (24b/24).

gül-i Ca' ferī: ". . . bir nev'e meşhūr güldür. Ol diyârlarda gâyet maqbûl olmağla . . ." (14a/23-24).

gül-i çerâğ: ". . . ol hâkister-i sefidür ki fitilün bâlâsında nümâyân olur" (278b/21-22).

gül-i çeşm/gül-i şem': ". . . gözde olan aq. Gül-i şem' fitile-i şem' de hâşıla olan pâre-i hâkister-i sefid ve gayrı ma' nâlarda dağı müsta' meldür" (269a/1-2).

gül-i devlet: ". . . iqbâl-i devlet demek olur. Gül ta' biri egerçi ba' zı ma' âniye taşış olunmuşdur. Lâkin zurefâ-yı 'Acem hemân her şey'ün neşv ü nemâsında ve eyüsinde isti' mâl iderler" (225b/22-23-24-25).

gül-i hayr: ". . . hazâna qarîb bir nev'e güldür ki bâlâ olup garîb rengi olur" (245a/25).

gül-i her-dem: ". . . bir nev'e laîf güldür" (68b/16).

gül-i mâtem: ". . . ol çamurdur ki mâtemiyân 'uryân olup vücûdını anuñla âğuşte iderler" (79b/10-11-12).

gül-i mehtâb: ". . . hemân ziyâ-yı mehtâbdur. Yoğsa bir nev'e gül ola gül-i Ca' ferī gül-i sūrî ve emşâlühâ gibi . . ." (339b/20-21).

gül-i mîve: ". . . mîvenün çiçegi" (52a/7).

gül-i nîm-reng: ". . . bir al güldür ki beyâza mâ'il al reng şarâb gibi. Ekşer erbâb-ı luğat bu maqbûle ta' bîrleri yazmadıkları müteceddid yâhûd bir şehriñ halkınıñ isti' mâl-i maşşûsasıdır" (161b/12-13-14-15).

gül-i per: ". . . ya' nî yek-pâre gül" (209a/12).

gül-i pister: ". . . naqş-ı bâlîn" (114a/14).

gül-i piyâle: ". . . maşmûruñ ibtidâ nûş eylediği câm" (115a/20).

gül-i sâgar: ". . . şarâbdur" (237b/9).

gül-i sib: ". . . elma çiçegidür. Reng-i zenağdân ma' lûm . . ." (152b/9-10).

gül-i şebbû: ". . . ol mâ'î çiçek[ün] kendidür" (172a/6).

gül-i şem': ". . . gül-i çerâğ" (196a/22).

gülmîğ: ". . . kabre mismâr ta' bîr olunandur ki ebvâb-ı zarâyih-i kibâr u selâîni anuñla zîb-âver-i tesmîr iderler" (7a/6-7).

gül-rüy-ı seped: ". . . mîve ve şükūfenūñ a' lāsı ki sepedūñ yüzine bey' için vaz' olunur" (127b/11-12); ". . . şükūfe-fürūşānuñ manzūr-ı çeşm-i harīdār olmağa lāyık iślāhcasından vaz' olunan şey'lere dirler. Ne gūne emti' adan olursa olsun gül-i rüy kāle ve emşālühā ile i'tlāk olunur" (153b/30-31, 154a/1-2)

güriz: ". . . büdd ve żarūret ma' nālarında müsta' meldür" (30a/1-2).

H

h'āb: ". . . ekser hāb yazılır hāv ma' nāsına ve hāv lafza-i Çağtāyīdür" (182a/5).

hafı: ". . . toplanmak . . ." (234a/13).

hāk-i çinī: ". . . rīze-i seng-i zināddan olup külfet-i imrār-ı zamān ile tura tura nu' ūmet ve le'āfet kesb idüp çinī yapıldıkda āteşde puhtelenüp mesāmātı meretebe-i ma' dene qarīb olmağa tañin ü āvāzesi zāhir olur" (107b/6-7-8-9).

hāk-i dāmen-gīr: ". . . vech-i arzda olan türāb" (319b/5).

hāme-i nergis: ". . . hemān sāķ-ı nergisdür" (342a/4).

hārā: ". . . seng-i saht ve bir nev'e kumāş" (315a/31).

hār-be-dāmān gitmek: ". . . Ya' nī andan bī-naşīb olurum dimekdür" (18a/12).

haşen: ". . . lafza-i ' Arabīdür. Şaķīl ve yoğun ma' nāsına pūş lafzı ile vaşf terkībi olup fuķarā-yı mütecerredinūñ giydikleri cāme-i haşin ki delķ-i murakķa' ü haşin demek olur" (13a/4-5-6).

haṭṭ-ı cām/haṭṭ-ı sāğār/haṭṭ-ı Bağdād/ haṭṭ-ı peymāne: ". . . haṭṭ-ı cām cām-ı Cemde olan haṭṭdur. Anda birkaç huṭuṭ var idi. Biri ezraķ biri sūrḥ ve biri miyānlarında mutavassıṭ. Hattā ol haṭṭ-ı mutavassıṭa haṭṭ-ı Bağdād dirler. Ol huṭuṭı nişāb-ı neşve için keşīde kılmışlar idi" (92a/8-9-10-11); ". . . daḥı haṭṭ-ı Bağdād demek gibidür. Nişāb-ı neşve için cām-ı Cemde olan evc-i haṭṭuñ birine dirler. Lākin ba' zī maḥallde fi'l-cümle miyānlarında fark bulunmaķ k̄ābildür" (123b/9-10-11); ". . . nişāb-ı neşve için keşīde haṭṭ-ı meşhūrdur. Şebt-i mecelle-i cām-ı Cem idi" (148a/7-8); ". . . nişāb-ı neşve için cām-ı Cemşīdde mürtesim idi ki huṭuṭ-ı şilşiledür" (271b/24-25); ". . . bir dürlü haṭṭ-ı sāğardur. Nişāb-ı neşve için yapılmışdur" (250a/10-11).

heft-reng: ". . . đurūbdan degildür. Hemān heft rengli dimekdür ki çarḥuñ lāzıme-i hālidür" (51b/1-2).

hemvār-ı rāh: ". . . ya' nī toğrı yürimek" (39b/23-24).

hevā: ". . . gāh meyl-i ḳalbī ve mazāhir-i İlähiyyeden bir mazhar-ı hāş-ı 'azīme itlāk olunur" (2b/24-25).

ḥinnā-yı nīm-reng: "Ḥinnā renginde bir leṭāfet ve ḥiffet-āmīz rengdür ki ḥumret-i şırf ile şufret-i baht miyānında olur" (135a/27-28-29).

ḥırḳa-i Sünbülī: ". . . dervīşān ḥırḳasında peşmīneden şaçaklı ḥırḳa ki el-yevm Sünbülī ṭā'ifesi giyerler. Aña ḥırḳa-i Sünbülī dirler" (102a/5-6-7).

ḥoş-mehtāb: ". . . gāyet şāf dimekdür" (110a/6).

ḥummā: ". . . aña ısıtma marazı dirler" (83b/13-14).

ḥümā: ". . . bā' iş-i sa' ādet ü devlet 'add olunur" (78b/17-18).

İ

infi'āl: ". . . rüy-ı ādemīde bir şey'den müte'eşşir olduḳda nümāyān olan ḥāletdür" (148a/29).

īşār: ". . . kef-i deryā mişālünden nāşī ve münba' iş olan bir kelime ki meşelā fülān-rā ānḳadr dih ta' bīri der-i zebānuḳda bīrūn olduḳı gibi" (39a/2-3-4).

izr/izrār: ". . . şu anlamlara geliyor kuvvet, güçlendirme, yardım etme . . ." (13b/9 . . . 14).

K

ḳabā-bend: ". . . bir nev'e şerīṭdür ki ḳabānuñ girībān ve şadrına dikerler. Anuñla ilik tügme gibi bağlanur. 'Arabuñ ve 'Acem ḳabālarında olur tügme degildür" (34a/15-16).

ḳadeḥ-nüşluk ta' līmīni tütmaḳ: ". . . ya' nī öğrendi" (200b/6).

ḳadem-şumurde: ". . . ya' nī ayaḳımı başdıḳı yiri bilerek mürūr idüñ" (120a/23).

ḳafes-püş: ". . . püşīde-i ḳafes-i murğ. 'Arabī olursa şād ile kitābet olunur" (111b/3-4).

ḳāḡız-ı ebri: ". . . elvān-ı muḥtelifeden ḫareket-i āb ile mütenaḳḳış olmaḳla bu maḥbūbuñ āb u rengi daḫı gāyet şūḫ olmaḳla āyīnede 'aksi bir yerde ḳarār-dāde olmaz" (354a/4-5-6-7).

ḳāhil-ḳademlik: ". . . ya' nī tekāsül ve tevānī" (200a/3).

Kāzım/Ṭūr: ". . . esāmī-i cebeleyn olmaḳla . . ." (14a/27).

kebg: ". . . kebg ta' bîr olunan kuş ki fâhtedür. Ekşerî muṭavvaḳ olur" (91a/21-22).

kedü-yı nergis: ". . . boğazı uzun şu ḳabağıdur ki meşhürdur" (48b/27); ". . . uzun boğazlı şu ḳabağıdur" (116a/17); ". . . şu ḳabağı" (188b/20).

kef-i dest: ". . . ya' nî eli ayası . . ." (147b/12).

keh-rübâ: "Şamân uğrısı ta' bîr olunan mecerre ki ḥaccâc yolu anuñla bulurlar. Râh-ı keh-keşân daḫı dirler" (362b/22-23).

kened: ". . . lafza-i Fârisîdür. 'Adem-i ḳat' ma' nâsına evşâf-ı tûğdan olup ve ṭab' -ı seyfe teşbîh olunmağla fülân koned ṭab' dur dirler. İsti' âre-i mekniyye olur. Ma' hazâ ṭab' -ı esâmî-i süyüfdandır" (78a/13-14-15), ". . . kāf-ı 'Arabî ile kendîdenden. Me' ḥûz-ı nezzâre gül ḳoparur dimek olur" (101b/25-26).

keşed: "'Aşḳ her renge beni dâra çeker. Bunda lafza-i keşed taşvîr ider ma' nâsına ' örf olmuştur" (214b/30-31).

keşîd naḳş: "Keşîd naḳş naḳş kerd" (251a/13).

kilîd: "Kilîd ki ıḳlîddür. Miftâḫa dirler. Bunda ḳufl ma' nâsınadır" (76a/19-20).

küçe-bend: ". . . çıkmaz şoḳaḳ" (134a/10).

küçek-dil: ". . . gönül küçüklüğü. Ya' nî nev' -i tevâzu'" (253a/6).

ḳufl: "'Avâm ḳufla kilîd dirler. Kilîd ve ıḳlîd miftâḫdur ve dendân-ı ḳufla ve ıḳlîdde isti' mâl olunur. Ammâ mütebâdir olan ḳufla iḳtizâ ider" (5b/10-11).

küşte itmek: "Ya' nî maḥv ider" (123a/24).

küşte olmak: "Ya' nî söner . . ." (292b/17).

L

laḫt: ". . . fi'l-aşl let ma' nâsına ki let let pâre pâre dimekdür" (89b/17).

lâle-kâr: ". . . ta' bîrdür. Fülân lâlecidür dirler. Bu ma' nâya 'Acemde daḫı müsta' meldür" (180b/17-18).

lây: ". . . dürd-i âb [u] şarâbdur" (74a/12); ". . . ve bir câmedür ki Çînde ṭoḳurlar rengin ve laḫîf olur" (74a/ 16); ". . . çamurdur ki ḫâm ma' nâsına" (360b/21).

M

maḥmil, muḥayyel: "Ammā ehl-i baṣīretüñ ḥ'ābları dīdelerindedür dimekdür. Bu maḥallde maḥmil ekşeriyā ḥā-yı mu'ceme ile muḥayyel daḥı luḡatdür ḥāvlı қаṭıfeye dirler" (86a/16-17-18); ". . . ḥā' -ı mu'ceme ile қаṭıfe" (230a/20).

maḥşer-i süḥan: ". . . maḥşer-i elfāz ca' āca' -ı keşerāta mübtenīdür" (295b/2).

ma' nī-i bī-gāne: "Diḡkat ve leṭāfetinden ḥuṭurı me'lūf olmayan ḥayāl-i nāzike ma' nī-i bī-gāne ıtlāḡ olunagelmişdür" (4a/3-4).

merg: ". . . ya' nī söndürilmesine . . ." (110a/19).

merhem-i kāfūr: ". . . çarḥ-ı ḥarīḡa-i meşhūrdur" (277b/29-30).

mevc-i gerdīde: ". . . ta' bīrdür. Mevc-i müteḥarrik dimek gibi şıfat-ı mevc-i ābdur" (65b/4-5).

mey-i dü-āteşe: ". . . şarāb-ı mufriṭü'l-ḥarāretdür. Keyfi çok ola" (189b/9).

mey-i teh-şīşe: ". . . minā dibinde ḡalan bādedür" (288b/12).

mışra' -ı resā: "Mışra' -ı resā aña dirler ki diġer mışra' -ı şānisi ne mazmūnda olursa aña tevāfuḡ-ı tāmı ola" (42b/15-16).

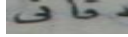
mi' mār-ı ter-dest: ". . . eli uz ya' nī şan' atında māhir üstād dimekdür" (124a/16-17); ". . . üstād ve şan' at-kār" (242a/10).

muḡābele: "Muḡābeleden murād mūmāşile ve müsāvāt ma' nāsına olmaḡ gerek" (230a/10-11).

mūm-ı āyīne: ". . . verā-yı āyīnede olan zībaḡ-ı ma' ḡūddur" (57a/28-29); ". . . mūm-ı āyine ta' bīr olunan ḡubār-ı sīmyāyīdür ki verā-yı āyīneye taṭbīḡ olunmuşdur" (90b/8-9); "Verā-yı āyīneye ilşāḡ olan zībaḡ-ı ma' mūldür ki mūmāsā zücāc-ı āyīneye yapışdurılmışdur" (104a/7-8); "Mūm-ı āyīne ve nemed-i āyīne pūşt-i āyīnede olan ' uṭarid-i ma' ḡūda ıtlāḡ olunagelmişdür. Vāḡı'en sefīd ve şāf bir şey'dür yāḡūd pūşīdesi ola" (203a/11-12-13); "Mūm-ı āyīne verāsına mūlāşıḡ sīm-āb-ı mürdedür ki anuñla ' aks muḡabbis olup verāsına nüfūz itmez" (241b/20-21-22); "Mūm-ı āyīne verā-yı āyīnede olan şır ki zībaḡdan mürekkebdür" (272b/22-23).

mūy-ı dimāġ: ". . . ol marāzdur ki ḡülūyı sedd idüp nefesi teng ider. Āyīne rüşen-dil olmaġla şūret-i mūn' akisenüñ müjġanı aña ḡam-ı endekdür. Ġüyā mūy-ı dimāġ olur

dimek ola. Ammā taḥkīk-i ma' nā şöyle istimā' olunmuşdur ki mesāmmāt-ı vücūd-ı ādemīde cümle mūlaruñ tecvīfinden mūy dimāğ-ı vāsi' dūr" (82b/19 . . . 23).

mūze: "Mūze-i gül-düz bir nev' e reng uymadan düzīde merküb ta' bīr olunan pā-pūşdur. Lafza-i mūze zā-yı 'Acemī ile ğalaḥdur. Zā-yı 'Arabīde ḥaff ma' nāsına zebān-ı Çağtāyīde ötük dirler. Ḳabaca Türkīdeki edik bundandır" (161a/6 . . . 10).

müjgān-gezīde: ". . . sūzen-gezīde gibi müjgān ile delinmiş sūzen ile delinmiş dimek olur" (272a/15-16); ". . . sūzen-gezīde gibi ta' bīrdür. Müjgān ile delik delik delinmiş dimek olur" (298b/12-13).

müjgān-ı taşvīr: ". . . mesāmm ve tecvīfden 'ārī bir şekl-i mūy-ı bārīkdür" (82b/25-26).

müjgān-sebz: "Müjgān-sebz olmak yeşermekdür" (348a/17).

mühr-i bādāmī: ". . . ol mühr-i pādīşāhīdür ki anuñla 'aḫyā mührlerler. Kendi ḥabīblerine maḥşūşdur" (272b/3-4).

mühre-i mār: "Mühre-i mār mārī zehre dirler" (359a/17).

N

na' l-i vārūn: ". . . na' l-i ḥaḫar ta' bīr itdikleridür ki mağlūb olan kimesnenüñ izi bilinmemek için esbine ururlar imiş" (53a/31, 53b/1).

nānı işkeste eylemek: "Kendi süfreñden nānuñı işkeste eyle ve kendiñe mihmān ol dimek 'aynıyla Türkīde kendi yağūñla ḳavrıl dimek gibidür" (237b/12-13).

naḫ' : ". . . kelime-i 'Arabīdür. Bisāḫ-ı edīme dirler. Yāḫūd ol süfre-i edīmdür ki anuñ üstünde ādem ḫatlı olunur" (349a/25-26).

nefesi düzdīde olmak: "Nefesi düzdīdelikten murād ḫabs-i nefese işāretdür ki enfās ḫabs olduğça gūyā çoğalup hevā muḫīḫ mānend olması gibi demi kendine deryā-yı muḫīḫ gibi eylemiş oldı" (92b/14 . . . 17).

nefs-i bed-i saḫtī-i rūzī: ". . . ya' nī rızḫuñ fenālīgından . . ." (366b/3).

ney-best: ". . . i' tikāflara bağladuḫları iḫrām ve kilīm ve āña mānend sitāredür ki andan maḫşūd bir taḫaccübdür yoḫsa şavn ve iḫtirāz degüldür" (33a/26-27-28).

ney-i nergis: "Ney-i nergis nergisüñ sâkıdur ki bālāsında çeşm şükufte olur" (121a/18-19), ". . . bir nev'e raķīķ kaşabdur ki andan ney ittiḥāz olunur ve şāḥ-ı nergise daḥı dirler ki sâkıdur" (123a/18-19); ". . . bir nev'e neydür. Çicegi nergis gibi olur. Kedū-yı nergis gibi ki bir nev'e kaşabdur" (286a/31, 286b/1).

ney-i tır: ". . . bir gūne neydür ki andan nāvek yaparlar meşhūrdur" (29a/26).

ney şikestelenmek: "Nāḥun-ı yed-i beyzāya ney şikestelenmek kaşem yürütmekden kināyedür" (63a/4-5).

nigār-ı beste be-pā: "Nigār-ı beste be-pā izāfet-i nigār ile diyār-ı Buḥārā ve Ğadyūt ve Nesef ve belki ekşer memālik-i Īrānda maḥbūblar zenān ve duḥterānāsā ayaklarına ḥinnā ururlar. Nigār-ı beste be-pā anlara ta' bīr olunur. Anlar ol şeb-i ḥinnāda beste be-pādur. Meşy ü ḥareket eyleyemezler" (267b/2 6).

nigehbān: "Nigeh-bān tedbīr-i ebdāndur" (73a/17).

nīlūfer-i çarḥ: ". . . çarḥ-ı felek ta' bīr olunan şükūfedür" (33b/20).

nīm-remīden: "Ya' nī ses işidilecek yer . . ." (326a/17-18).

nīm-reng: ". . . kırmızı ve al rengle meşūb olan levne ıtlāk olunur" (239a/13).

nişeste: "Evvelki nişeste 'adem-i ḥareket ikinci nişeste şayrūret ve kevn ma' nāsına" (325b/16-17).

nuşub: ". . . zämme-i nūn ile ve zämme-i şād ile cem'-i naşb mansūb ma' nāsına . . ." (27a/21-22).

P

pāy-be-dāmān: ". . . ya' nī sürtünerek" (21b/17).

pāy-endāz: ". . . ayak deri (?) ta' bīr olunan şey'dür" (353a/31).

pāy-ı kadeḥ: ". . . bün-i kadeḥden kināye üftān oldığı yerdür" (217b/21).

pāy-ı sebz: ". . . nu' ūmetli yumuşak maḥbūbuñ ayağına dirler" (288b/10-11).

pehle: ". . . bu maḥāmda kemer ma' nāsına luğat-ı müvellidedür" (184a/13-14).

pehlū-tehī: ". . . yanları boş ya' nī bedenine riḥ girmiş ve ḡāyetle şişmiş bir ādem . . ." (357b/16-17).

pehn: "Pehn pehnā yaşşı 'arzan yāḥūd ḫūlen ammā be-ḫarīķü'l-mecāz şaḥrā-yı 'arizü'l-fezāya da ıtlāk olunagelmişdür" (45a/25-26).

pehnter: ". . . ya^ç nî kalıñraq vâki^ç olmışdur" (338a/21).

penbe: ". . . şükūfedür ki andan rişe rişte iderler ve şemer resīde olduĝda zemīne düşer" (314b/26-27).

pere: ". . . rengdür" (26b/19).

pere-i kufi: ". . . kilīdüñ kilīdlenecek içindeki timür pâresi ki ^çavām kilīdüñ perisi dirler" (53b/31, 54a/1).

perī: ". . . tã'ife-i cānuñ maħbūbına ıtlāk olunur. Nitekim mārīd bunuñ ^çaksinedür" (96a/14-15); ". . . tã'ife-i cānuñ maħbūbına ıtlāk olunageldiĝdür" (127a/24-25); ". . . maħbūb-ı cinne diyü çirkinine ıtlāk olunur" (233a/31).

perī-be-şīşe: ". . . ta^ç biri meşhūr ħāliyyet ve maħalliyyet ve zara^çfiyyet ve mazrūfiyyetde i^ç cāb-ı şun^ç maĝāmında ħabāb ve ābile-i pā ve şarāb ve mīnā ve nigīn ve nām ve dil ve sevdā ve eşbāhuhāda isti^ç māl olunagelmişdür" (72b/1-2-3-4).

pes-i dīvār-ı reh: "Ya^ç nî pesīn-i dīvār ma^ç nāsına ki müntehī-i dīvār dimekdür" (77b/19).

pey: ". . . iz" (266a/1).

pey-i ber-ĥāsten: ". . . ya^ç nî āftāb cānibine bālā-gerden-i ^çazīmet olmaĝdur" (128a/7).

peyvend itmek: "Hemān birbirine baĝladum demek olur" (76a/14-15).

pindār: ". . . tefāhūr ve ^çulüvv ve ħadr-i bālāyī ve ^çazamet ve übhet ma^ç nālarında isti^ç māl olunagelmekde ^çörf-i selīĝa-i ^çAcem ü Rūm olmışdur. İmdi ol çemen-ārā-yı gülşen-i taĝdīr kimdür?" (25b/16-17-18).

pīrāhen-i teh-nümā: ". . . içerüsini gösteren ince pīrāhendür" (164b/3); ". . . bir şey'i setr idüp dibinden ĝayrı bir yerini göstermeyen perde-i sedīleye dirler" (283a/26-27-28).

piyāle-i reng: ". . . boya çanaĝdur demek olur" (194a/10).

pūç: ". . . tehī ma^ç nāsına" (17a/14); ". . . kizb ve tehī ve emşāli maħallerde isti^ç māl olunur" (96a/26).

püşti-i çeşm: ". . . ya^ç nî göz қаpaĝı . . ." (237a/9).

püşti-i germ: "Germ-rev diyecek yerde isti^ç māl olunur" (266b/26).

püşt-i pâ: ". . . ân-ı refârdâ ayağın ref' idüp silkdikde rûy-ı hâfirîdür ki sür' at-i esbde meşhûrdur" (40a/5-6).

R

râh-ı nakb: ". . . serdâb yolu" (223a/31).

râh-ı peymûden: ". . . 'azîmet-i râh kerden" (362b/16).

refû: ". . . ya' nî yama . . ." (365a/18).

reh-i âb: "Hemân reh-i hâke muqâbil ta' bîrdür" (280b/13).

reh-i ẖ'âbîde: ". . . ıssız ve tenhâ ve şarp ṯarîk ma' nâsına isti' mâl olunur" (199a/29); "Türki'de ıssız yol dirler aña ıtlâk olunur" (211b/27-28).

remîde, mütevaḥḥiş: "Remîde ve mütevaḥḥiş hirâsân ve tersândur dimekdür. Vaḥşet infirâd ile olur" (75a/8-9).

reng: ". . . nice ma' ânîde isti' mâl olunur. Ḥişşe ve naşîb ve âsüdegî ve ser ü sâmân ve ḥışm-ı endek ve levn ve nev' ve hâlet ve emşâlühâ . . ." (69b/31; 70a/1); "Ferhenglerde renege otuzaltı ma' nâ ẕıkr eylemişlerdür. Tafşîli ıtnâba mü'eddî olur" (194a/7-8-9).

reng-gerdîde/reng-şikeste: "Reng-gerdîde reng-şikeste gibi maḥşûş bir ta' bîr olup . . ." (153a/7-8).

rîhte eylemek: "Ya' nî yapıdı" (113b/3).

rişte-i dâm: ". . . târ-ı teledür ki anuñla murğ pâ-beste olur" (318a/3).

rişte-i enfâs: ". . . hemân yek-dem âmed ü şud-ı tekrârdur ki birbirine intişâl ile gûyâ yek-resen-i meftûl gibi olur" (73a/10-11).

ruḥ-bâhte: ". . . ruḥ oynatdı" (225b/6).

rûz, rûze, rûzî: ". . . müstaḳill müstaḳill ma' nâlarda ' örf olmuşdur" (79a/13-14).

S

şadef-mey: ". . . bir gûne ḳadeḥdür ki eşdâf-ı deryâdan ittiḥâz olunur. Çâştî-i şarâb için ḥumârlar isti' mâl iderler. Aña piyâle-i şadef daḥı dirler" (300a/22-23-24).

sâgar-zede: ". . . nûş-ı şarâb kerde" (127b/3).

şâhib-i âvâze: ". . . ya' nî meşhûr-ı cihân . . ." (107b/4).

saḥt-cân: ". . . ya' nî erbâb-ı taḥammûlden olduğımız . . ." (74b/28).

sâlik-i meczûb/meczûb-ı sâlik: "Sülûkı cezbeden muqaddem olan sâlik-i meczûb. Bi'l-aks olan meczûb-ı sâlik ta' bîr olunur" (103a/23-24-25).

şarfa: ". . . şarrâfa naqd tebdîlinde virilen şey'dür. Ziyâde ve ribh ma' nâsına dağı isti' mâl olunur. Ya' nî işe yaramak ma' nâsına . . ." (202b/23-24-25).

sebük-rûh: ". . . hiffet-i zât-ı dest-efşân sûret-i terk ü istiğnâ ve 'adem-i iltifât" (253a/10-11).

sebzân: ". . . siyeh-çerdegândur" (331a/19).

sebz-çehre: ". . . siyeh-çerde tâzeler dimek olur" (152b/2).

sebze-i h'âbîde: ". . . nemâsı qalîl ruṭubetin hâfıza hâzânda da bahârda da sebz-reng bir hâl üzere olan ıtlâk olunur" (72a/18-19-20).

sefid-âb: ". . . isfidâc şuyı ki meşşâtalâr miyânında ol 'arûs ki bekâreti tâmm ola yüzü ağı olur. Sefid-âb-ı mâşıta ile anuñ rûyını tezyîn iderler" (101a/17-18-19).

serây-ı sipenc: ". . . hâne-i 'âriyyet ve köhne mihmâna dağı ıtlâk olunur" (368a/8-9).

serd-i mihri: ". . . muḥabbet-i yârda iki dost miyânında vâki' olan bürüdete ıtlâk olunur. Ya' nî bürüdet vuḫû'ında düstân birbirinden cüdâ olurlar" (42b/23-24-25).

ser-i dest: ". . . parmak uci" (262b/21).

sevâd: ". . . belde hâki ve ıqlîmi ve hıttasıdır" (325a/12-13).

sevdâger: ". . . tüccârdur" (356b/27).

sevdâyî-i kâkül/sevdâyî-i şahrâ: ". . . kâküle ve sevdâya mübtelâ ma' nâsınadır" (321b/25).

sincâb: ". . . nâm-ı hayvândur fetḥ ile dağı câ'izdür" (65a/31).

sindân-seng: ". . . didikleri ki bir nev'e sengden olur. Diyâr-ı 'Arabda ekşeriyâ 'uryân-cibillî nîze ve hıştlarını bu sindân-seng üzere yaparlar çoğını görmüşiz" (255a/24-25-26).

siyeh-bahâr/siyeh-mest: ". . . ol ser-ḥoşdur ki kendiden şu'ûrı olmaya" (24b/3-4); ". . . kör serḥoş dimekdür" (124a/4); ". . . kör ser-ḥoş" (242b/29); "Siyeh-bahâr vaşf terkîbi gibi siyeh-mest mânendi keşret [ü] vefretten nâşî. Bir şey'de mübâlağa qaşd eyleseler böyle ta' bîr olunur. Siyeh-mest ol qadar mest ki kör ser-ḥoş kendini bilmez

dimekdür. Siyeh-bahâr ol kadar keşret-i bahâr ki ta'birî kâbil degil dimek olur" (267a/20 25).

siyeh-çerde: ". . . maḥbûb-ı bālâ-kadd dimekdür" (49b/3-4); "Çehre-sebz ḥaṭṭ-sebz şemşîr-i sebzâ-reng ve emşâlühâ. Ebyât-ı sâlifede tafşîl olunmışdı. Siyeh-çerde ma' nâsına isti' mâl iderler" (109a/28-29-30).

siyeh-hâne: ". . . kara çadırılı tavâ 'if-i ra' iyyete ıtlâk olunur" (355a/20).

siyeh-kâse: ". . . muṭlakâ ḥasîs ve denî ma' nâsına da ıtlâk olunur" (355a/26-27).

surâğ: ". . . zamme-i sîn ile perestiş ve su'âl ma' nâsına . . ." (108a/14); ". . . tağ etegi zamme-i mîm ile . . ." (196a/28); ". . . zamme-i sîn ile kemîngâh-ı girîve-i cibâl" (208a/6-7); ". . . şakb-ı kuhsâr ve küçe-i ân . . ." (338a/18).

sübha-gerdân: ". . . ḥâk-bâzdur" (86a/6).

süm: ". . . zamme-i sîn ile tınnâğ-ı semenddür" (352a/7-8).

sürme-i ḥ'âb: ". . . uyku vaḳtinde isti' mâl olunur. Sükûnetden kinâyedür" (104b/20-21).

Ş

şarâb-ı küfr ü dîn: ". . . iki rengli ya' nî ala ve kırmızıya mâ' il şarâb-ı küfr ü dîn . . ." (206a/25-26-27).

şarâb-ı nâb: ". . . bir kûze-i cedîd-i fâḥûrî geregi gibi sedd eyledikten sonra ḥum-ı şarâba vaz' ve bir miḳdâr eyyâm mekş olunup çıkarurlar. Kûze ser-â-pâ mâl-â-mâl olmuş bulurlar Nâb şâfdan a' lâdur. Nâbda ḥiddetiyle kûze nüfûz ider. Şâfda ruṭubetiyle ḥarîrden cereyân ider" (104a/26 31).

şarâb-ı nîm-res: ". . . nebîz ve ḥamr miyânında daḥı pek olmamış şarâbdur ki keyfi ḥanderîs gibi mûcib-i ḥumâr olmaya" (135a/29-30); ". . . henüz şîreden mertebe-i ḥamriyyete teşrîf eylemiş ammâ ḥanderîs-i pîr-i kühen-sâldür" (161b/15-16).

şebbûy: ". . . Mışr benefşesi ta' bir itdükleri çiçek ki aklı kızılılı olur. Gicede râyiḥası gündüzden ziyâdece olmağla mehtâba teşbîh olundu" (65a/9-10-11).

şeb-çerâğ: ". . . şeb-çerâğ ta' bir olunan cevâhir pâre-i elmâsı leyl-i muzlimde görüp belki anuñ işrâkıyla râh-ı maṭlûba sülûk mümkün olur" (79b/21-22-23).

şeb-gerd: ". . . gice dolaşmağ" (353a/30).

şeb-gîr: “. . . birkaç ma‘ nâyadır. Biri şubh ve seher ve nâle ve kühsâr ve zulmet-i leyl ve emşâlühâ ve biri bir murğuñ ismidür ki vaqt-i seherde âvâz-ı hazîñ ider” (24b/4-5-6); “. . . birkaç ma‘ nâda isti‘ mâl olunagelmışdür. Nâle-i şeb ve bî-dârî-i şebâne ve târîkî-i şeb ve kühsâr ve ârâm-gâh-ı şebâne ve cerâd-ı kûçek ve emşâlühâ ve buña mânend ma‘ ânî-i lâzîmede dağı isti‘ mâl olunagelür” (71b/26-27-28-29).

şebistân: “. . . şeb ile edât-ı zarf olan sitândan mürekkeb gice olduğımız mekânda dimek olur. Ba‘ zı kerre zarfıyyetden tecrîd hemân şeb ma‘ nâsına isti‘ mâl olundığı çokdur” (97a/5-6-7-8).

şebnem: “. . . kaşre-i âbdur” (239a/25).

şehl: “. . . muharriketü's-şîn ve'l-hâ' ve şehle zamm-ı şîn ile hadêkada kıllet-i rızık olandur” (224b/30-31).

şeh-per: “. . . kavâdim-i tıyûra dirler” (114b/5).

şehr-bend: “. . . ol şehrdür ki andan kâle ve metâ' ne gûne ise diyâr-ı âhire kufül-bend ola ve anda olan re'îs-i tüccâre şeh-bender ta' bir olunur” (29b/5-6); “. . . şehriñ muhîti olan sūr ve emşâlühâ . . .” (125b/20).

şeker-ğâb: “. . . mevt dimekdür” (14b/16).

şem' -i bâlâ-ğadd: “Şem' -i bâlâ-ğadd ki güdâhte olup ser-tâ-pâ yanmaqla bir şey' kalmaya. Aña zırafâ-yı 'Acem ğadd-i in şem' ki düzdîdeâst dirler. Güdâhte olmadan kinâye iderler” (155b/29-30-31).

şem' -i gül-gün: “. . . Türkîde göti kırmızı mûm didikleri ki yana yana o sürhe geldikde bitüp tamâm olur” (169b/9-10).

şem' -i sebz: “. . . şem' -i mevķûde-i şu' ledâra ' örf olmışdur” (188a/18-19).

şemşîr-i ğâbîde: “. . . ğılâfdaki seyfdür” (319b/21).

şemşîr-i zerrîn/Kirmânî-i kadîm: “. . . ol naşl-ı şemşîrdür ki beyzası rişte-i zer ile ta' biyelenmiş ve naşl andan keşîde olmuş ola. Aña Kirmânî-i ğadîm dağı dirler” (116b/13-14-15).

şenbih: “Şenbih yek şenbih dü şenbih se şenbih çehâr şenbih penc şenbih âzîne. Şeş şenbih ta' biri yokdur. İmdi şenbih cum' anuñ irtesi olur” (102a/23-24-25).

şinev: “. . . Mesmû' olan şey'” (320a/30).

şūhluk: ". . . bunda leṭāfet ve ḥüsn ma' nāsını müstelzimdir" (95a/11).

şurṭa: ". . . zamm-ı şīn ile bād-ı muvāfiḳ" (268a/16-17).

şurṭa-nāme: ". . . ol puşula ta' bīr olunan ḥarīṭa-i nāḥudāyāndur ki anuñla mecrālarına muvāfiḳ rūzgārı bilürler" (268a/19-20).

şügufte: ". . . ezdāddan olup gāh bu ma' nāya müsta' mel olur ki girifte gibi ḥaṭṭ-ı cām cām-ı Cemde olan ḥaṭṭdur" (92a/7-8).

T

ṭab': ". . . esāmī-i süyüfdandur" (78a/15).

ṭaḥte-bend: ". . . dükkānlar önüne ṭaḥteden yapılır ki kāle vü metā' dökülmeyüp maḥfūz olmağıçün şāneden yapılmak iḳtizā eyledi" (105b/17-18-19).

ṭālī' -i nā-resā: ". . . şāhibin merāmına irişdürmeyici" (223b/21).

ṭālī' -i vārūn: ". . . ṭālī' -i kecdür" (319b/9).

ṭannāz: ". . . lafza-i 'Arabīdür. Musahḥare ma' nāsına . . . u' cūbe-kār ve bedī' ü'l-ef' āl olan kimesneye ṭannāz didiler" (123a/4-5-6).

tāziş: ". . . kesre-i zāy-ı 'Arabī ile sūziş bīniş gibi iftiḥār u mübāhāt ma' nāsına. Tāz kelimesine zamīr-i şīn ittişāliyle daḥı olabilür" (143a/15-16-17).

tebhāle: ". . . 'uḳde-i ḥūndur" (97a/16); "Tebḥāl ve tebhāle demīdegī ki be-ṭarf-ı leb zāhir şevved" (236b/12).

teh-i minā: ". . . zarfuñ dibinde ḳalan bāde" (169b/8-9).

tehi-pehlū: ". . . ta' bīrdür. Ārāyiş nemi-gerded diyecek yerde . . ." (174a/13).

tek ü dev: ". . . tek ü tāz gibi yolup yortmak" (98b/20).

teng: ". . . sükūn-ı nūn ile muṭlakā zīḳ ma' nāsına. Teng zämme-i nūn ile yine bu ma' nāya ve 'umḳen ince ve raḳīḳ olan şey'e dirler" (109a/16-17); ". . . bunda yufḳa ma' nāsınadır" (189b/7-8); ". . . fetḥa-i tā' ve zämme-i nūn ile yufḳa ma' nāsına" (194a/29-30); ". . . şeker yüki reng-i tāy-ı hekk dirler. 'Adl ma' nāsına. Teng ekserī dōrt ma' nāda müsta' meldür. Zīḳ ḥarām müşkil 'adl ya' nī yük" (315b/4-5-6).

ter: ". . . ya' nī nemnāk ider" (36a/16).

terabbu': ". . . baḡdaş ḳurmaya dirler" (329b/9-10).

ter-dāmen: ". . . teḥāşisi olmayan kimesne" (112a/6).

ter-dest: ". . . el uzluğu 'Arabīde ⁹⁶³⁷الصناعة له يد في هذه didikleri gibidür" (73b/24-25); ". . . ta' bīrdür. Eli uz pīşeger üstād dimek olur" (215b/11-12); ". . . eli uz. Şan' atında māhir dimekdür" (291b/12).

ter-i h̄'āb: ". . . ta' bīrdür. H̄üsn-i edeb ile maḥallinde mucīb olan kimesneye dirler" (172b/28-29).

tīg-ı dü-dem: ". . . ya' nī iki ağızlı şemşīr" (104a/2); ". . . iki ağızlı şemşīrdür. Kādīm-i şemşīr-i 'Arab böyledür" (138a/4-5).

tīg-ı siyeh-tāb: ". . . kara zāğlı şemşīr ki fırindi siyāh olup aḥadd olur" (249b/24-25).

tūlā: ". . . yaldız. Yāhūd 'ayn-ı zerde müsta' mel olur" (238b/2-3).

tūlā-yı geşte: ". . . ya' nī ezilmiş altun gibi h̄ün-ı bahām yine kendümden olur" (34b/11).

tūrāş-ı bādāmī: ". . . bir nev' e qalem yonmadur ki ketībe-i ketebe anı bilürler" (358b/24).

tūrāş itmek: ". . . Ya' nī yapar" (116b/2).

tīre-baḥt: ". . . dūn ṭālī' . . ." (70a/11).

U

'uqāb: ". . . nesr didikleri murğdur" (37a/3).

ulū'l-'abā: ". . . āl-i beyte ıtlāq olunur" (15a/1-2).

usturlāb: ". . . ālet-i cihāt ve semt-i ṭūl ve 'arz ve 'umq . . ." (66a/16).

V

vā-dīden: ". . . vāziḥ görmek dimek olur. Ezdāddan gibidür" (159a/15/16).

varaḳ-gerdāned: ". . . kıra'at ider dimek olur" (231a/3).

vesme: ". . . diyār-ı 'Acemde bir giyāh-ı sebzdür ki anı ta'biye ve 'amel ile ebrūya sürerler. Ḥaḍra-i gāsıqası reng-i sevāda mübeddel olur. Zümür-rūd-kemān ta'birinüñ vechi budur" (349b/8-9-10-11).

Y

yāḳūt: ". . . āteşe şābır envā'-ı cevāhirden keşīrū'l-hāşşa bir cevher olup . . ." (177b/30-31).

⁹⁶³⁷Lehū yedün fī hāzihī e'ş-şınā' a: Bu işte maharetlidir.

Z

zann-ı kabîh: ". . . ki bed-gümānuñ ta' bîr-i Türkîsidür" (146a/28).

zehr-i çeşm: ". . . hadîdü'n-naẓar ve ğazab-ālûd diyecek yerde isti'mâl olunagelmişdür" (108b/2).

zerdüş: "Zerdüş zerdühşt zertüş zertühşt birkaç güne isti'mâli lûğatdür. Ser-i âteş-perestân-râ güyend" (267a/11-12).

Zinde-rûd: ". . . nevâhî-i Buĥârâda bir meşhûr ırmağdur ki şu'arâ niçe niçe ğazellerinde zıkr eylediler. Şarâb nezd-i hükemâ rûh-ı şânî tesmiye olunmağla Zinde-rûda teşbihde münâsebet-i tâmm buldılar" (282b/6-7-8-9).

zîne: ". . . pâye-i nerdübân ve ayağ başacak maĥall ki anuñla bâlâya şu'ûd olunur" (102b/1-2).

zinhâr: "Zinhâr ve zînhâr on ma'nâda isti'mâl olunur. Emân ahd ü peymân te'kid emânet ters ü bîm şikâyet perhîz ĥasret ve efsûs şitâb ve heves ve âġahî" (14a/15-16-17).

zîr-i dest: ". . . ya' nî faqr u fâqa . . ." (155a/8).

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Bilge KARGA GÖLLÜ

Doğum Yeri: Pınarhisar/KIRKLARELİ

Doğum Yılı: 1986

Adres: Gürsel Paşa Mahallesi, 75475 Sokak 5/1 A Blok Kat: 6 No:11
SEYHAN/ADANA

Telefon: 05512539600

E-Posta: bilgekarga2011@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

2008-2011: Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı.

2004-2008: Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Programı.

1997-2004: Pınarhisar Anadolu Lisesi.

1993-1997: Koloğlu İlköğretim Okulu.

YABANCI DİL:

İngilizce

Farsça